CODEX THEODOSIANVS CVM PERPETVIS COMMENTARIIS IACOBI GOTHOFREDI

Viri Senatorij & Iuriſconſulti huius ſæculi eximij.

PRÆMITTVNTVR CHRONOLOGIA ACCVRATIOR, Cum Chronico Hiſtorico, & Prolegomena:

Subijciuntur Notitia Dignitatum, Proſopographia, Topographia, Index Rerum, & Gloſſarium Nomicum.

OPVS POSTHVMVM;

DIV IN FORO ET SCHOLA DESIDERATVM, recognitum & ordinatum ad vſum CODICIS IVSTINIANEI,

OPERA ET STVDIO ANTONII MARVILLII ANTECESSORIS Primicerij in Vniuerſitate Valentina.

TOMVS SECVNDVS.

LVGDVNI,
Sumptibus IOANNIS-ANTONII HVGVETAN, & MARCI-ANTONII RAVAVD.
M. DC. LXV.
Cum Priuilegiis S. Cæſ. Maieſt. & Regis Chriſtianiſſi.

IN HOC TOMO
LIBRI TRES CONTINENTVR.

LIBRO SEXTO agitur de Notitiâ Dignitatum vtriusque Imperij, de Officiis Palatinis.

LIBRO SEPTIMO agitur de Re Militari tàm armatâ quàm Palatinâ.

LIBRO OCTAVO agitur de Officiis seu de Officialibus Iudicum, de Cursus publici curâ, de Donationibus, de Maritorum & Parentum priuilegiis circa bona & Successiones.

PRIVI

Priuilegium S. Cæsareæ Maiestatis.

LEOPOLDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, Comes Tyrolis, &c. Agnoscimus & notum facimus tenores præsentium Vniuersis: Quod cùm syncerè Nobis dilecti. IOANNES-ANTONIVS HVGVETAN, & MARCVS-ANTONIVS RAVAVD, bibliopolæ Lugdunenses humillimè nobis exposuerint, quemadmodum CODICEM THEODOSIANVM *in sex Tomos distinctum cum notis & commentariis* IACOBI GOTHOFREDI *in folio*, propriis expensis typis committere, inque publicum edere constituerint quidem: vereantur autem ne quorumdam inuidiâ eadem opera alibi recudentium, impendij & laboris sui fructu frustrentur; ideoque Nobis demississimè supplicarunt, quatenus indemnitati suæ consulere, seque Priuilegio nostro Cæsareo ea super clementer præmunire dignaremur. Nos attento eo supplicantium laudabili, inque bonum publicum redundanti studio, eoromdem iustis precibus benigne annuerimus. Qui proinde omnibus & singulis Typographis, Bibliopolis, Bibliopœis, aliisque quiboscunque negotiationem & rem litterariam exercentibus distinctè atque serio mandamus, inhibemus & vetamus, ne quisquam eorum Codicis Theodosiani Tomos seu opera intra sex annorum spatium, à prima editionis die numerandum, intra Sacri Romani Imperij, Regnorumque ac ditionum nostrarum hæreditariarum finem simili aut alio quouis typo vel formâ, siue in toto, siue in parte recudere, vel alibi recudendum dare, alibive impressum, apportare, venundare, vel distrahere clam vel palam, citra voluntatem, & absque illorum HVGVETAN & RAVAVD consensu & licentiâ præsumat. Si quis vero secus faciendo Priuilegium & interdictum hoc nostrum Cæsarĕum violare aut transgredi ausus fuerit, eum non modo huiusmodi libris perperam quippe recusis & adductis (quos quidem prædicti HVGVETAN & RAVAVD vbicúmque deprehensos, siue propria authoritate, siue Magistratus auxilio, sibi vendicare poterunt) de facto priuandum; sed & pœna insuper decem marcarum auri puri, Fisco nostro Cæsareo & fraudis vindici ex æquo pendenda, omni spe veniæ sublata decernimus mulctandum: dummodo tamen quaterna prædicti Codicis Exemplaria ad Cancellariam nostram Imperialem Aulicam transmittantur, ac in fronte Priuilegium hoc nostrum Cæsareum impressum exhibeant. Mandamus ergo vniuersis nostris & sacri Imperij, Regnorumque & Dominiorum nostrorum hæreditariorum subditis cuiuscumque status, gradus, ordinis, conditionis, dignitatis aut præeminentiæ existant, tam sæcularibus quam Ecclesiasticis, præsertim vero iis qui in Magistratu constituti, vel proprio, vel Superiorum suorum nomine, & loco iuris & iustitiæ administrationem exercent, ne quemquam Priuilegium hoc nostrum Cæsareum temerè ac impunè transgredi, aut violari patiantur, quin potius contumaces quos compererint, præscripta pœnâ plecti, aliisque modis idoneis coërceri curent; quatenus & ipsi eandem mulctam pendere noluerint. Harum testimonio litterarum manu nostra subscriptarum sigilloque nostro Cæsareo munitarum, quæ dabantur in ciuitate nostra Vienna, die decima tertia mensis Nouembris, Anni millesimi sexcentesimi sexagesimi quarti: Regnorum nostrorum Romani Septimo, Hungarici Decimo, Bohemici vero nono.

LEOPOLDVS.

VVildericus Baro de VValdendorf V. Cancellarius.

Ad mandatum Sac. Cæsareæ Majestatis proprium.

REINERVS SCHRODER.

Summa Priuilegij Regis Christianissimi.

CAVTVM est LVDOVICI XIV. Franciæ & Nauarræ Regis Priuilegio, ne quis in Regno ipsius intra duodecim proximos annos ab hac impressione numerandos, excudat, vendat aut excudendum aut vendendum curet librum qui inscribitur, CODEX THEODOSIANVS cum notis & commentariis IACOBI GOTHOFREDI citra dicti GOTHOFREDI voluntatem. Ne quis item ex Regis subditis librum eundem extra Regni fines excudendum curet aut excusum vendat, sub pœna confiscationis librorum, & aliis contra delinquentes expressis in diplomate dato Parisiis die vigesima sexta mensis Iunij, Anno millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto.

Ex mandato Regis Signatum, IVSTEL.

IVs prædicti Priuilegij Regij concessum est IOANNI-ANTONIO HVGVETAN & MARCO-ANTONIO RAVAVO Bibliopolis Lugdunensibus mediatè ab hæredibus defuncti D. IACOBI GOTHOFREDI iuxta pacta super id inita.

Prima hæc editio excudi desiit prima die Aprilis 1665.

CODICIS

CODICIS THEODOSIANI LIBER SEXTVS.

QVO CONTINENTVR CONSTITVTIONES,

QVÆ AD

NOTITIAM DIGNITATVM vtriusque Imperij, OFFICIAQVE Palatina pertinent.

HVIVS LIBRI TITVLI.

I. *Deest totus.*
II. *Deest initium.*
III. *De prædiis senatorum.*
IV. *De prætoribus & quæstoribus.*
V. *Vt dignitatum ordo seruetur.*
VI. *De Consulibus, Præfectis, Magistris militum & Patriciis.*
VII. *De Præfectis prætorio siue vrbis, & Magistris militum.*
VIII. *De præpositis sacri cubiculi.*
IX. *De Quæstoribus, Magistris officiorum, Comite sacrarum largitionum & rerum priuatarum.*
X. *De Primicerio & notariis.*
XI. *De Magistris scriniorum.*
XII. *De Comitibus consistorianis.*
XIII. *De Comitibus & tribunis scholarum.*
XIV. *De Comitibus rei militaris.*
XV. *De Comitibus qui inlustribus agentibus adsiderunt.*
XVI. *De Comitibus & archiatris sacri palatij.*
XVII. *De Comitibus qui prouincias regunt.*
XVIII. *De Comitibus vacantibus.*
XIX. *De consularibus & præsidibus.*
XX. *De Comitibus ordinis primi artium diuersarum.*
XXI. *De professoribus qui in vrbe Constantinop. docentes ex lege meruerunt Comitiuam.*
XXII. *De honorariis codicillis.*
XXIII. *De decurionibus & silentiariis.*
XXIV. *De domesticis & protectoribus.*
XXV. *De præpositis laborum.*
XXVI. *De proximis Comitibus dispositionum ceterisque qui in sacris scriniis militant.*
XXVII. *De agentibus in rebus.*
XXVIII. *De principibus agentum in rebus.*
XXIX. *De Curiosis.*
XXX. *De Palatinis sacrarum largitionum & rerum priuatarum.*
XXXI. *De Stratoribus.*
XXXII. *De Castrensianis.*
XXXIII. *De Decanis.*
XXXIV. *De Mensoribus.*
XXXV. *De priuilegio eorum qui in sacro palatio militarunt.*
XXXVI. *De equestri dignitate.*
XXXVII. *De perfectissimatus dignitate.*

PARATITLON.

GENERALIA quædam de dignitatibus hoc paratitlo apponemus. Ac primo quidem, & ante omnia, variæ DIVISIONES, seu SPECIES Dignitatum obseruandæ. Promiscuè primùm cuiuscunque loci, dignitatis, Ordinis dignitates memorantur, *l. 4. de accusationib.* cuilibet culmini honorive præsidentes: *l. 2. vt intra annum.*

Prima diuisio hæc est. Alij ciuiles Magistratus erant, *l. 11. de diu. off.* seu Iudices ci-

uiles dignitates : *l.39. de cursu : l.vn. de honor. Codic.* veluti Præfecti Prætorio, Vicarij, Rectores prouinciarum, *l.11. de diu. offic.* Alij, Militares : *d. l.39. de cursu : l.vn. de honor. Cod. l.11. de diu. offic.* putà, Magistri militum, Comites, Duces : *d.l.11.*

Secunda diuisio. Aliæ dignitates ingenitæ, aliæ collatæ *l.5. de Apostatis.*

Tertia. Aliæ legitimæ dignitates, *l.2. ad leg. Iul. repet.* Aliæ honorariæ, *d. l.2.* de quibus *tit expresso 22. lib.6. de honor Codicillis* : quas beneficio quis consecutus, quæ & ipsæ suo sensu legitimæ dictæ. *l.15. de Tironib.*

Quarta. Alij sunt Iudices sæculares, *l. vlt. de Episcopis* : seu Temporales potestates, *d. l. vlt.* Alij Ecclesiastici.

Quinta. Alia officia ad Principis vsum, alia ad Reipublicæ disciplinam : *l.47. de operib. publ.*

Sexta. Alia dignitas senatoria, de qua *tit.2. lib.6.* alia Equestris, *tit 22.* alia Perfectissimatus, *tit. vlt.* Egregiatus quoque dignitas aliquando fuit : Ducenæ item & Centenæ.

Septima. Iudices alij ex appellatione; Alij ex delegato; Alij ex ordine iudicabant, *l.16. de appellat.* Quod ad Delegatos attinet, quandoque ex delegatione vnius Magistratus alteri Iurisdictio delata, veluti à Comite R.P. Rectori prouinciæ : *l.45. de appellat.*

Octaua. Ratione gradus; In genere : Aliæ altissimæ dignitates, *l.vlt. de lustrali conlat. l.4. de honor. codic. l.1. de Comitib. rei mil.* veluti Magistri Equitum, *d.l.4. de hon. Codicill.* seu Eminentes, *l.74. de Decurionib.* (vnde Eminentium elati tituli dignitatum, *d l.74.*) Altiores Iudices, *l.omnis 5. de iis qui administr.* Maximæ dignitates *l.15. de extraordin.* Inclytæ potestates, veluti Præfectus Prætorio & P.V. *l.13. de accusat.* sublimissimæ administrationes, *l.44. de cursu* : In summâ administrationis potestate positi : *l.vn. ne sine iussu Principis.* Maiores Iudices, *l.8 de exactionib.* Maiores potestates, *l.3. de suarin.* Potiores Iudices, *l.56. de cursu* : Alij Iudices inferiores, *l.2.56. de cursu* : inferioris gradus, *l.13. de appellat.* mediæ dignitatis. Alij minimi, *d l.5. de iis qui administr.*

Nona diuisio : Alij Illustres erant, *l.vn. de Comitib. qui Inlustrib. agent. adsid. l.52. de hæreticis* : Illustres dignitates, *l.14. vlt. de Metatis, l.49. de itin. mun.* Inlustrium dignitas, *l.186. de Decurion.* Inlustres potestates, *l.23. de cohort. l.23. de Episcopis* : Inlustres Viri, *l.5. de metatis* : Inlustres personæ *l.15.18. vlt. de extraordin.* Horum alij erant in actu positi vel in prouinciis, vel in sacro Comitatu, *l.vn. de Comitib. qui Inlustr. ag. adsid.* Cuiusmodi erant Consules, Præfecti, Magistri militum, Præpositi Cubiculis alij, *l. vlt. de Metatis* : Horum etiam non vna quadriga erat, id est, plures non eodem gradu censebantur, sed diuerso.

Alij verò Spectabiles, *l.52. de hæreticis* : hinc Spectabilium dignitas, *l.186 de Decur.* qui ordinariis Iudicib. opponuntur, *l.16. de proximis.* Alij Senatores, *d l.52.* Alij Clarissimi, *d l.52.*

Decima diuisio. Alij administrationem vnius prouinciæ habebant, Alij plurium : *l.6. de iis qui administr.* Alij vnius diœceseos; Alij plurium, vt Præfecti Prætorio.

ORDO certus Dignitatum erat, seu PRÆCEDENTIA de quo *tit.5. infr. vt dignitatum ordo seruetur* : vbi vide Paratitlon : quam in rem sex insignes constitutiones olim editas *ibi* vide : vbi verò, seu in quibus actibus is seruatus? vide *ibid.* In Constitutionibus verò quandoque à minoribus ad potiores conscendendo fit progressus, vt *l.13. de accusat. Non omnibus* dignitatum aditus patebat, etiam honorariarum, veluti conuictis Repetundarum : *l.2. ad l. Iul. Repetund.* 4. Libertinæ etiam conditionis homines ad honores vel Palatinam militiam adspirare prohibiti : *l.vlt. de libertis*, vt & vltimis negotiatoribus, monetariis, abiectisque officiis, vel deformibus ministeriis, vel stationariis, omníque officiorum feci, diuersisque pactis turpibus lucris, aliquâ fuit dignitate prohibitum, *l.6. Cod. eod. tit.* quæ proculdubio *hoc* quoque *titulo hoc Codice* posita fuerat. Neque omnibus concessa proderat, veluti quibus ea concessa à Tyrannis, *l.6. de infirm. his quæ sub Tyr.*

Ad quasdam etiam administrationes nonnisi cum certis fideiussoribus singuli quique veniebant *l.10. de Veteranis* : De Codicillis Dignitatum, seu Epistolis, vide *l.5. de Agentibus in reb. l.8. de infirm. his quæ sub tyr. l.23. de Prætoribus : l.1. de Præfectis prætorio*, de honorariis Codicillis est titulus expressus *infr. tit 22.*

Insignia Magistratuum, quædam fuerunt, *l.vlt. de honor. Codicillis* : hinc Insignia Proconsulatus, *l.4. de honor. Codicill.* Consularium insignia, *l.5. de honor. Codicill.* Præturæ insignia, *l.74. de Decurion.* In his, secures, & fasces Proconsularibus Viris tribuuntur, *l.7. de honor. Cod* Splendidi fasces Præturæ, *l.15. de Prætorib.* Præcones *d.l.74. de decurionibus*, vehicula singularum Dignitatum, & in his Carrucæ biiugæ, *l.vn. de honor. vehiculis*

culis

culis, vestis seu habitus suus & consuetus in solemnibus, *l.vn. de Præpos. & Cubic.*

Annona dignitati suæ cuique, & cellaria de publico tributa: *l.vlt. de off. iud. ciuil. l.1.32.vlt. de erog: mil. annona: l.11. de palat. S.L.*

Honores his varij delati. Adclamationibus excepti Magistratus, seu dignitates quædam. *l.2. de Quæstoribus.* Reuerentia non solùm ab Inferioribus, sed etiam à maioribus debebatur, & deferebatur Rectoribus prouinciarum, *l.4. de Palatinis S. L.* De *Priuilegiis* dignitatum.

Officia celebrata cùm Magistratus auspicarentur: quæ solemnes festiuitates dicuntur, *l.vn. de præpos. S. cubic.* publica officia, *l.7.vlt. de honor. Codic. l.1.2. de expensis Ludor.* officia simpliciter, *d.l.vn.* & *d.l.vlt.* velut Consularia, de quibus *d.l.1.* quibus munera missitabant amicis, *d.l.1.* veluti sportulas, dyptica, *d. l. Considendi* cum his ac nominatim cum Iudicibus ordinariis ius quibusdam concessum; veluti honoratis, *l.vn. de off. Iudic. ciuilium*, in scriniis militantibus, *l.5. de proximis*, his qui muneribus omnibus patriæ defuncti essent, *l.109. inf. de Decurionib.* item sedere, stantibus aliis in censibus Decurionum, Præsidatus prærogatiuâ decorati poterant: *l.4. de decurionib.* De *Salutationibus* Iudicum publicis intra secretarium: vid. *l.vn. de præpos. S. Cubiculi: l.vn. de Comitib. vacantib. l.1. de Præfecto prætorio, l.1. de Decur. & fil. l.5. de proximis. l.7. de honor. Codicill. l.4. de domesticis.* In his ordo quidam obseruatur, & dignitatum habitus, *dictis legibus.* In his osculum quoque, *l.4. de domesticis, l.109. de decurionib.* Et quosdam ex officio salutationum cura constringebat, *l. vn. de Comitib. vacantibus: l.5. de proximis.*

Dignitate functis munera quædam sæpè publicè mandata *l.1. de primicerio & Notariis: l.3. de honor. Codicill.* Renunciare senatoriæ quoque dignitati licuit ad euitanda eius onera, *l.4. l.15. de Senatorib. l.vn. de Comitib. ord pr. ars. diuers.* & quæ *ibi* à me notata. De *Officiis* seu *Officialibus*, & Apparitoribus eorum: vide *lib. 8.* De *vxoribus*, & *Filiis* in dignitate positorum, vide vel *legem mulieres supr. de iurisdict. l.1. inf. tit. prox. de Senatoribus*, & quæ *ibi* à me notata.

DE DIGNITATIBVS.

TITVLVS I. *

* Intercidit hic titulus primus: quem generalem *de Dignitatibus* fuisse oportet: qualem etiam in Codice Iustinianeo præmitti videmus *lib XII. Cod. Iust. tit. I.* Cæterùm quæ dignitatum Notitia, quæ ratio fuerit, docent *Tituli huius libri*: Ex quorum Paratitlis singularibus, Paratitlon seu NOTITIA DIGNITATVM integra confici potest, quod & ipsum præstamus partim in *Notitia Dignitatum* nostra, partim in *Imper. Rom.* quomodo *libro* mox *proximo* exemplum præbebimus generalis Paratitli *de Re militari.* De Ordine dignitatum ex ipsâ *titulorum* serie constare potest: de quo ipse etiam dico ad *tit. vt Dignitatum ordo seruetur.* Verùm vt dixi separatam Dignitatum Notitiam, quia ea prolixior est, ex hoc Codice confectam, peculiari Indice seu Notitia complecti malui: quam vide inter alios Indices.

DE SENATORIBVS, ET DE GLEBALI VEL FOLLIVM SEPTEMVE ſolidorum conlatione, & de Auro Oblatitio.

T I T V L V S I I. *

* Huius quoque Tituli *Rubrica*, vnà Cum primis *eiuſdem tituli* conſtitutionibus intercidit. Et ex iis tamen quæ ſuperſunt ipſis Rubrica ita omninò vt feci, reſtituenda videtur: Reſpondet verò illi *Titulus I I. Cod. Iuſt. lib. X I I. de Prætoribus & honore Præturæ, & collatione, & glebâ & folli, & ſeptem ſolidorum functione ſublatâ.*

P A R A T I T L O N.

ENATVS vrbis Romæ (vt & Conſtantinopol.) dicitur Ampliſſimus Senatus, *l. 1. de Prætorib. l. vlt. de domeſt. & protector. l. 14. de tyronibus: l. 3. de tutoribus*: Egregius Senatus, *l. 21. de Prætoribus*: ſplendidiſſimus Senatus, *l. 81. de Decurion.* Cœtus ampliſſimus, *l. vn. de profeſſor. qui in vrbe Conſt. l. 180. de Decurion.* Cœtus Senatus Ampliſſimi conſortiúmque *l. 8. hoc tit.* Senatus cœtus, *l. 7. de proximis Comitib. diſp.* Florentiſſimus cœtus, *l. vlt. de vſuris*, ſacratiſſimus cœtus Senatus, *l. 5. de Princip. agentium*: venerandus cœtus Senatus: *l. 12. de proxim. Comitib.* Conſilium ampliſſimorum virorum, *l. 4. hoc tit.* Conſortium Senatus, *l. 73. 74. de Decurionib.* Conſortium Senatoriæ dignitatis, *l. 129. de Decurion.* Curia, *l. vlt. de Decur. & Sil. l. 10. de Prætoribus*: Curia Senatoria, *l. vn. de Conſulibus*: Vrbis Romæ Curia, *l. 11. de Prætorib.* Curiæ noſtræ ampliſſimus, intimúſque conſeſſus, *l. vn. de Conſulib.* Nobilior Curia, *l. 155. de Decurionib.* eiúſque conſortium, *d. l. 155.* Nobiliſſima Curia, *l. 121. de Decurionibus.* Præclara Curia, *l. 3. de fide teſtium*: Splendidiſſima Curia, *l. 12. de Agentibus.* Senatus Orbis inclytus, *l. 14. in fin. de Decurion.* Ordo Ampliſſimus, *l. 13. 14. de tyronib. l. 1. de Decur. & ſilentiar. l. 6. de ſcænicis: l. 5. 22. de Agentib. in reb. l. 74. de Decurionibus: l. 3. 4. 14. vlt. hoc tit.* Senatorius Ordo, *l. 2. in fin. h. t. l. 10. de pœnis: l. 10. de maleficis, l. 57. 58. 65. 101. 121. 130. de decurionibus: l. 7. de domeſticis: l. vn. de Equeſtri dignit.* Splendidiſſimus Ordo, *l. 122. 155 de Decurionib. l. 4. de piſtoribus.* Societas Senatorij Ordinis, *l. 2. h. t.* Venerabilis Ordo, *d. l. 1. de Decurionib & ſilentiariis: l 5. de Agentib. in reb.* venerandus Ordo, *l. 12. de proximis Comitib diſpoſ.* ¶ Senatum Principes ita compellabant Orationibus ſuis vel conſtitutionibus, Patres conſcripti, *l. 5. de indulg. crim. l. 8. de metallis: l. 10. 14. 15. 16. de Prætoribus: l. 3. de Canone frum. v. Romæ.* Item veſtra ſanctitas, *l. 4. de infirm. his quæ ſub Tyrannis.*

¶ SENATORES dicti, Proceres, *l. 1. de nuptiis, l. 12. de Prætoribus.* Ampliſſimi Viri. *l. 4. h. t.* Clariſſimi, *l. 10. de piſtoribus: l. vn. de præpoſ. labor l. 7. de domeſticis: l. 4. 9. de Prætoribus: l. 23. de appellat. l. 16. de proximis*: Clariſſimo præditi nomine *l. 11. de Prætoribus*: vnde Clariſſima dignitas, & infulæ clariſſimæ dignitatis, *l. 42. de decurionib.* Clariſſimum nomen, *l. 8. de domeſticis*: vnde Clariſſimatus, *l. 74. 180. 183. de decur.* Clariſſimatus dignitas, *74. de decurionib. l. 16. de proximis*: Honor Clariſſimatus, *l. 8. 10. de domeſticis* Clariſſimæ domus, *l. 3. de prædiis ſenator.* Item Nobiles, *l. 1. de nuptiis*: vnde & Nobilitatis obliti dicuntur quid aduerſus Senatoriam dignitatem admittentes, *l. 5. de Prætoribus.*

¶ DIGNITAS autem magna Senatus, Senatorúmque hâc tempeſtate fuit: etiam apud Principes ſeu Imperatores. Omitto ſenatus elogia, quæ *ſuprà.* Senatorum ſplendor & collegium vocatur, *l. 93. inf. de decurion.* Ipſi Principes Senatorum numero ſeſe cenſebant: Hinc Iulianus *l. 1. de exhib. reis.* Ius Senatorum & auctoritatem eius ordinis, in quo nos quoque ipſos eſſe numeramus. Valentinianus Sen. *l. 32. de curſu publ.* ait, ſe Senatores collegij merito frequentius videre cupere: Arcadius in *l. quiſquis, ad leg. Corn. de ſicar.* Senatorum, nam & ipſi pars corporis noſtri ſunt: Theodoſius Iun. *l. 180. de Decurionib.* Cœtum ampliſſimum, cuius conſortio gratulamur. Quâ causâ & domus Principis, glebalem collationem agnoſcebant: *l. 11. h. t.* Hùc pertinent illa; Æternæ Vrbis

meritum

meritum renerendam nobis Amplissimi senatus effecit voluntatem ; Honorius *l.14. de tironibus*. Item illud Constantini, Religiosis vocibus Senatus amplissimi persuasi decernimus : *l.1. de Pratoribus* sed & illud quod Legatis ad Principem à Senatu Rom. missis sponte arbitrióque proprio cursum publicum vsurpare sine euectione licuit, *l.32. de cursu publ.*

¶ Quod Senatus *Actus* attinet : Memorantur illi in genere, *l. vn. de consulibus: & l.5. de Princip ag. in reb.* In specie Prætores seu Prætorum nominationes fiebant senatus arbitrio *l.8.9.10.12.13.14.15; de Pratoribus*, solemniter *d. l.13*. Senatusconsulto legitimè celebrato, *d.l.12.* legitimo Senatusconsulto, *d.l.13.* certo numero Senatorum, *d.l.9.& 12.* latis per ordinem sententiis, *d.l.12.* Senatusconsulta item alia condebat de modo Senatoriæ functionis, *l.4. hoc tit.* & de expensarum in ludos modo : *l 1. inf. de expensis ludorum.* vid. & Symmachum, *lib. 10. ep. 21.* sic tamen vt ea ad Principem referrentur, qui ea confirmabat, *d.l.1. & d.l.4.* Repurgium item Senatorum quandoque facere iussus, vt ipse elegerit, qui splendori Senatus responderent : sic tamen, vt nomina per Præfectum vrbis ad Principem referrentur, vt Senatus iudicium comprobaret, *l. 4. de infirm. his qua sub Tyrannis* ; Professores etiam Senatus iudicio electi : *l.vn. de Professoribus qui in Vrbe Constantinop.* Omnes verò actus, qui in Senatu tractari consuerunt, censualium sollicitudine celebrabantur, exceptis citatoriis : *l.5. de Princip. Agentium in rebus*, vbi plenè dico. De oblatione quoque Principi prompta liberalitate facienda decernebat, *l. 14. hoc tit.* Sententiarum porro dicendarum in Senatu ordo quidam erat, *l.vn. de consulibus*. Album denique Senatorum eorum erat, *l.57. de Decurionib.* ¶ Variis è contrà de rebus Imperatores orationes seu constitutiones ad Senatum emittebant ; qualis est Valentiniani Tertij ; quæ oratio disertè vocatur *l. 1. de cretione, l. 3. C. Iust. de Legibus* : cuius orationis partes sunt *lex vn. de responsis prud. l.9.10. de matern. bonis : l vn. de bonis qua filiusfam l.6. de donation. l.8. de legitimis haredit.* Huius generis sunt constitutiones omnes, quæ *ad Senatum* datæ dicuntur, de quibus in *Prolegomenis* : Quæ & ideò dicuntur in Senatu lectæ, *leg. 5. de maternis bonis, l.8. de metallis : l.13. de accusat.* Recitatæ, *l... h. t.* Ad Senatum etiam Vrbis Constantinopolitanæ augendum nonnulla constituta, vt *l.1. 3. hoc tit.* Retrò repurgium Senatus subinde fieri voluère Principes, si videlicet inconditâ turbâ contaminaretur : de quo est Constantini M. egregia *lex 4. de infirm. his qua sub Tyr.*

¶ GENERA Senatorum hæc erant : Primùm, Alij Senatoriam dignitatem felicitate generis sortiebantur : *l.2. hoc tit.* sic vt ante patris dignitatem quoque suscepti susceptæque Senatorij censerentur, quoad honores *l.1. h. t.* Alios Palatinæ honore militiæ, & stipendiis adprobatos debita potius quàm postulata Senatorij Ordinis Societas aduocabat, *l.2. inf* Alij largitate Principis, ad postulationem ; *d.l.2.* Seu cœlesti oraculo, *l. 1. h. t.* Symmach. *9. ep. 108.* Item alij Senatores nudi, qui ab Illustribus, Spectabilibus, & Clarissimis separati, nullo extrinsecus muniti priuilegio dignitatis : *l.52. 54. de hareticis.* Alij sub præconio administrationis facti Senatores, *l.52. de Decurionibus* : vid. & *l 1. de honor. Cod. & l.25. de Decurionibus.* Ex Senatoribus alij Romæ consistebant, alij in prouinciis larem fouebant : *l.5.9. hoc tit.*

¶ Nunc de cæteris quæ ad Senatores pertinent. Roma, propriæ dignitatis Senatoribus sedes erat, *l.11. de Pratorib.* Census Senatorum mentio fit *l. 1. de protostasia*, & apud Symmachum, *lib. 10. ep* 60. próque eius diuersitate, varius Senatoriarum functionum modus fuit, *l.2.4. h. tit.* Priuilegia & iura Senatorum sequuntur. Appellare Senatoribus à Præfecti Vrbis sententiâ licuit aliquando, aliquando non ; *l.23. de appellationibus.* Curiales, Senatores fieri non poterant, nisi expletis omnibus Curiæ muneribus : *l.14. inf. l.18.19. in f l.48.52. in f. l.57.58.69.73.74.82.90.93.110.111.118.123. 129.130.160.180.183.188. de Decurionibus*, vt nec pistores, nisi in casu *l.4. de pistoribus*, vt nec Principes officiorum relicto officio, *l.14. de cohortalib.* Equorum vsus Senatoribus ad itineris necessitatem concessus erat, etsi plerisque aliis interdictus esset : *l.1. quibus equorum vsus.* In ciuili causâ vel pecuniariâ fori præscriptionem habebant, non in criminali, ex Constantini M. *l.1. de accusat.* De Senatoribus enim propria Præfecti vrbis notio fuit, seu Præfectus vrbi Iudex Senatorum erat : *l.10. de maleficis ; l.vlt. de vsuris : l.3.4.5.9.12.14. hoc tit.* sic vt prouincialis (Tusciæ pone) à Senatore poscens, eoram Præfecto vrbis agere cogeretur : *l.4. de Iurisdict.* veniam etiam qui Senatores impetrauerant, apud Præfectum vrbis de suis moribus & honestate perdocere debebat : *l.vn. de his qui veniam atatis.* Quod criminales causas attinet, ex Constantini M. *l.1. de accusat.* criminis reus Senator intra eam prouinciam, intra quam crimen admiserat, puniendus statim erat, déque eius nomine ad Principem referebatur : Atenim ex *l.vlt. de iurisdict. & l.13. de accusationibus*, cognoscere quidem Iudex seu Rector prouinciæ poterat, verùm de eo statuere non poterat, sed de eo vel ad Principem,

vel ad Præfectum vrbi, vel ad Præfectum Prætorio referre debebat, ad Præfectum vrbi ex suborbanis prouinciis: quo casu Quinque Viri sorte dicti, non electi ex Senatorio Ordine in Consilium adhibebantur: vnde Quinqueuirali iudicio nomen, *d. l. vlt. & d. l.* 13. Accusatus verò Senator, antequam conuincatur, statum & dignitatem omnem interim retinet: conuictúsque demùm, vel confessus, dignitatem amittit: *l.* 1. *de exhib. reu.* Honor his delatus in prouinciis à Iudicibus (vnde & *Honorati* dicti) varius: de quo bonore vid. *l.* 5. *in f. de Agentibus*: *l.* 16. *de Palatinis.* Ad Salutationem scilicet publicam admissi: *l.* 1. *de Pruf. prat. l. vn. de prapof. S. Cubiculi, l. vn de Comitib. vacant. l.* 7. *de honor. Cod. l.* 1. *de decarion. & silent. l.* 4. *de domesticis*: *l.* 5. *de proximis*: *l.* 2. *vlt. de Princip. agent.* In consessum, *l. vn. de off. iudic. ciuil. l.* 5. *de proximis*: *l. vlt. de honor. Cod. l vlt. de Principib. agent. in reb.* Vid. & *l.* 13. *de priuil. cor. qui in S. P.* In conuentibus, cœtibus, *d. l.* 1. *de Praf. pratorio*; *d. l. vn. de prapof. S. Cub.* In prouinciis & in vrbe Senatum, aliósve conuentus frequentare tenebantur: *l. vn. de Comitib. art. diuerf.*

¶ Quod publicas functiones attinet, ab auro coronario immunes erant, *l.* 1. 2. *de auro Coronario*, ab onere metati, *l.* 1. *de metatis*: à collatione ad opera publica, *l.* 7. *de operib. publicis*: à Synonesi item onere actores & procuratores Senatorum per prouincias immunes erant, *l* 1. *de publicâ comparat* lapidicinas exercentes, lapides inde transferentes à vectigalis onere & porrorio immunes erant, *l.* 8. *de metallis.* Viceuersa, à Senatoribus quoque tirones exacti, vel aurum tironicum: *l.* 7. 13. 14. *de tironibus.* Protostasiæ functioni obnoxij quoque erant, *l.* 1. *de protostasia*, quod à Iuliano abrogatum, *l.* 2. *eod. tit.* Fuit & boc Senatorum priuilegium, vt à quæstionibus immunes essent: *l.* 1. 3. *de Quæstionib.* vt fidiculis subiici inconsulto Principe non possent: nisi in Maiestatis crimine, & proximis, *d. l.* 1. *de Quæstionib.* De prædiis Senatorum, est *infrà* peculiaris *titulus* 3. Nempe Senatores vrbis Romæ per longinquas prouincias & diuersas possessiones habebant, *d l* 5. *h t l* 7. *de annonâ & trib.* In bis procuratores & Actores babebant, *d. l.* 5. *h. t. l.* 2. *quib. equo: um vsus*: rusticanos & colonos, *l.* 3. *de lastrali conlat.* & *d. l* 7. Contumaces verò hi sæpè sese præbebant: Ideò pro his tributa & annonas Senatores ipsi agnoscebant, nisi culoni profugi essent: *d. l.* 7. *de annonâ & trib l. vlt.* §. 4. *de patrociniis vicorum*: Latebras reis præbebant *passim*: vicissim rusticani & coloni non magis quàm aliorum ad lustralem conlatiuonem tenebantur, id est, à lustrali collatione immunes erant: *l.* 3. *de lastrali conlat.*

¶ Vt multa verò in Senatoriæ dignitatis bonorem tributa, ita contra æquo iure in multis cum aliis agebant. Nequidem Senator vnus testis fidem facit, *l.* 3. *de fide testium.* Fraudibúsque eorum occursum: Longinqua peregrinatio Senatoribus ioterdicta ad euitandas Senatorias functiones, *l.* 11. *de Pratorib.* Patrimonium suum nisi causâ actis probatâ diminuere in fraudem Senatoriarum functionum vetiti: *l.* 7. *h. t.* Imò vsuræ his vel in totum ioterdictæ, *l.* 3. *de vsuru*: vel vltra semissem, *l. vlt. eod. tit.* Seruus Senatoris gladiator fieri vetitus, *l. vlt de gladiatoribus.*

¶ De *Filiis* Senatorum, vid. *l.* 1. *hoc tit. l.* 69. 74. *de Decurionib & d. l.* 3. *de vsuris.* De *veste* Senatoriâ, *l vn. de habitu quo vti oportet intra vrb.*

¶ Nunc de Senatoriis *Functionibus*, quod buius tituli proprium est, vbi inter initia notandum est, nonnullos etsi Senatores singulari priuilegio immunes fuisse à Senatoriis oneribus. Hi verò *Adlecti* & Immunes dicti. Vnde, inter Adlectos & Immunes haberi, *l.* . *de Decurion. & silentiariis.* Item inter Adlectos, velut ex Consularibus, *l.* 8. 9. 10. *de domesticis*: vbi vide quæ dicam: *l. vn. de prapof. labor. l.* 8. *de proximis. l* 19. *vlt. de Palatinis S. L.* Consularis inter Adlectos, *l.* 7 *de proximis*: inter Adlectos Consulares, *l.* 5. *de Agentibus*: cum prærogatiua Consulari, vt Symmachus *lib.* 10. *ep.* 18. vnde Adlectio, *l.* 7. *de domesticis*: *l.* 7 *de priuil. eorum qui in S. Pal.* Adlectionis honor, *l.* 10. *de Pratorib.* Hâc immunitate seu adlectione fruebantur Decuriones Palatij post emensum obsequium: *d. l.* 1. *de Decurionib.* Domesticorum & Protectorum Primicerij & Decemprimi, *d. l.* 8 9. Præpositi laborum, *d. l. vn.* in sacris scriniis quiviginti annis militarunt, *d. l.* 7. 8. Principatu Agentium functi, *d l.* 5. 6. 10. 12. 13. *de Agentib. in reb. l. vlt. h. t.* Primicerij totius officij Comitis S. L. *l.* 19. *de palat. S. L.* & rerum priuatarum, *l. vlt. eod.* Primicerij singulorum scriniorum, *d. l. vlt.* Aliíque quibus hæc prærogatiua à Principe nominatim tributa: vt apud Symm *lib.* 10. *ep.* 18.

SENATORIÆ FVNCTIONES, *l. vlt. hoc tit. l.* 12. *inf. de Agentibus*: 18. & 10. *inf. de domesticis.* Symmachus *lib.* 10. *ep.* 8. & 21. & 43. Descriptiones *d. l. vlt.* & *l.* 1. *infr. de decurionib. & silentiar. l.* 15 *inf. de Medicis & Professoribus*: scriptiones *l.* 1. *de proximis l.* 7. *de domesticis.* Sumptus *l.* 7. *inf. de priuil. eorum qui in sacro Pal.* Munera, *l* 9. *infr. de domesticis*: Expensæ, *l.* 12. *inf de Medicis & prof.* Senatorij ordinis, *l.* 7. *inf. de domesticis*: Senatorium nomen, *l.* 2. *h. t.* Senatorius Canon, *l. vlt. inf. de Pradiis Senatorum*: denique indictiones

erant

erant quædam, quæ Senatorium ordinem manebant, *l.vn.inf.de Equestri dignit.* inter alias conlationes, *l.4* functiones, *l.10.* publica compendia, *l.2.* perennis ærarij, *d.l.2.* seu auri ærario profuturi, *l.5.* emolumenta, *d.l.2.* Graues sane illæ: vnde & Ordo Senatorius sumptuosus dicitur, *l.58. inf de Decurionib.* & enormia patrimonij subire dispendia, *l.111.inf.de Decurionib.* Quâ causâ & quidam Senatoriæ dignitati renunciabant, *l.4. vlt. hoc tit & l.vn.de Comit.ord.pr.art.diu.*

Harum functionum & expensarum numero erat illa, quæ Senatorius FOLLIS dicitur *Nouellâ* Martiani *de indulg. Reliquorum*: & simpliciter *follis* dicitur à Zosimo *lib.2. p.691.* vbi de institutâ hac à Constantino M. collatione agit, in eámque inuehitur: eadémque & GLEBA dicebatur; *l.6. & 10. h.t. l.17. inf. de Prætoribus*, *l.10. inf. de pistoribus*: Senatoria gleba, *l.74.& 138.inf.de Decur.* & à Symmacho, *lib. 4. ep. 63.* Glebæ Senatoriæ præstatio, onus *l.13 h.t.* Glebæ collatio, *l.6. inf. de patrocin. vicor.* glebæ professio, *l.12.inf de annon & trib.* Glebæ sarcina, *l.12.inf de censitoribus*: Glebalis collatio, *l.19 inf.de Medicis & profess.* Glebalis auri conlatio, *l.11.h.t.* Glebalis auri solutio, *l.14. inf de proximis*, Glebalis descriptio, *l.1.inf.de decurion.& silent.l.16.inf.de Medicis & professor.* Descriptio absolutè, *fine l.vlt.* Descriptio Senatoria, *l.15.inf.de Medicis.* Scriptionis iniuria, *l.12.inf.de proximis*: Adscriptio Amplissimi Ordinis, *l.22. inf. de Agentibus in reb.* Glebalis functio, *l.8.& 15.hoc tit.* Glebalis necessitas, *l.1.h.t.* Glebalis præstatio, *l.3. h.t.& l.2.inf.de Auro coronar.* Glebalis pensio, *l.4.inf.de indulg. debitor:* Glebale onus, *l.4. h.t.& l.vlt inf.de decurion.& silent* Glebatio Senatoria, *l.12.h.t.* Item auri professio, *l.10.* Follium præbitio, *l.4.* Senatorius follis, *d.Nou. Martiani.* Qui & opponitur septem solidorum præstationi. Erat autem ea glebæ conlatio recognoscenda à Clarissimis Viris, *l.10.inf de pistoribus*, id est, à Senatoribus, *l.2.inf.de auro coronario*, quos λαμπροτάτους Zosimus *d.loco*, & Synesius, *ep. 38.* vocant, id est, iis qui Senatorium consecuti Principis largitate fastigium, vel generis felicitate sortiti essent. *l.2.* quos Dignitas Consularis, vel clarior aliqua, aut sublimior potestas erexisset: *d.l.2. & l.vn.infr. de Comitib. ord. primi art.diuersar.* qui ex Amplissimo Ordine *l.14.h.t.* qui clarissimi essent, *l.3.inf de prædiis Senator.* etiam fœminæ, *l.17.inf. de Prætoribus*, & arg. *l.1.h.t.* Idque possessionum suarum nomine, *l.10. h.t.* pro suis viribus, *l.vlt.* Eum in finem Senatores, possessiones suas Senatui profiteri debebant, *l.2.h.t.* vnde possessionis professio, *d.l.2.* professione se vincire, *d.l.2.* professionis modus, *d.l.2.* vnde & glebæ Senatoriæ Breues dicuntur, *l.74. inf. de Decurionib.* scriptionis iniuria, *l.12. inf. de proximis*: Ideóque onus id fundum manere, *l.13.h.t.* dicitur item possessionum non personarum onus esse; *l 10.* Ab iis enim qui exinde reditus consequebantur, exigebatur: *d.l.10.* Etiam libertini Catabolenses, in sp. *l.10. inf. de pistoribus*: Sic quidem vt nullus ab hac præstatione immunis esset, *l.11. & 14 & 15. seu vlt. h.t.* ne Diuina quidem, (id est, Principis) domus, *d.l.11.* quia in ordine Senatorum se ipsos Principes quoque numerabant, *l.1. infr. de exhib. reis*: Nisi Senatoriæ dignitati Renunciandum quod licuit putarent: *l.4.15. seu vlt. h t.l.vn. de Comitib. ord. primi art. diu.* Excepti tantum paucissimi: de quibus *l.1.2. in f. l.3.12.13. & d.l.vlt. hoc tit. & l.1. vlt. inf. de Decur. & silent. l.7.8.12. inf. de proximis: l.7. inf. de priuil. eorum qui in Sacro pal. l.138. in f. de Decurionib, l.12.15.16.17.vlt.inf. de Medicis & profess.* & qui inter *Adlectos* vocantur, *d.l.1.& d.l.7.8.* vnde *Adlectionis honos*, in *l.10. inf. de Prætoribus*, vbi plenè dico; qui nil aliud est, quàm vt qui Senatoriam dignitatem indeptus est, Senatoriis tamen (functionibus seu) sumptibus non subiaceat: *d. l.7. inf. de priuil. eorum qui in S.P.* Et hæc de Senatoribus qui possessiones habebant.

Nam qui Senatorum possessionem penitus non habebant, DVORVM tantum FOLLIVM professio seu collatio iis imminebat ex Valentiniani Sen. constit. *l.21. inf. de prætoribus*, & Valentiniani Iun. *l.2.h.t.vers. duorum*: A quâ tamen ipsâ præstatione nonnulli excipiebantur, *d.l.2. inf.* vel etiam QVATVOR, *d.l.21.*

Fuit & tertia Senatoriæ collationis species, quæ quibusdam Senatoribus imminebat: putà, *Septem solidorum*, seu Septenorum Solidorum, de quâ extant tres Constitutiones, putà *lex 4.12.h.t. & l.12.inf.de proximis.* quæ quidem *l.4.* septenorum solidorum collatio, præbitioni follium disertè opponitur. Iis igitur Senatoribus hæc collatio incumbebat, quibus census esset angustia, *l.4.* seu præstatio hæc adsolebat obligare tenuissimos Senatorum, *l 12.h.t.* quorum paupertatis exploratio facta esset, inquit Symmachus, *lib.4.ep.62.* Item iis, de quibus *l.12.inf.de proximis*: quemcunque censum haberent. Et hæc ita, nisi Senatoriæ dignitati renunciandum putarent, *d.l.4.* Sed & quidam etiam ab hâc collatione excipiebantur, *d.l.12.h.t.*

Hæ functiones seu collationes omnes, siue glebæ, follíumue, siue septem solidorum, cum longo tempore post Constantinum durassent, quod huius tituli Leges ostendunt,

ostendunt, vt & Libanius in *Epistolis*, Symmachus vt & Zosimus, à Iustiniano funditus abolitæ fuerunt, *l.2. Cod. Iust. de Prætoribus, & de honore Præturæ, & gleba & follis & septem solidorum functione sublata, lib.12. t.3.* quæ perperam tribuitur Arcadio & Honorio. Ideò etiam omnes huius *tituli* constitutiones à Codice Iustinianeo Tribonianus abesse voluit: Detractáque ab eodem glebalis collationis mentio in *l.16. inf. de Medicis*, vel aliò translata.

Fit *hoc* quoque *titulo* mentio AVRI OBLATITII, *l.5. & 9.* quod etiam Oblatio Amplissimi Ordinis simpliciter vocatur, *l.14. h.t.* & à Symmacho, *lib.2. ep.57. & lib.10. ep.26. & 36.* & moles promissionis, *l.12. inf. de proximis.* Erat autem id quod Senatores Imperatori promptâ liberalitate promittebant, *d.l.14. h.t.* vltrò offerebant: veluti post victoriam ab eo de Tyranno aliquo partam, vt ad *l.14.* dicetur: vel etiam Quinquennalibus aut decennalibus, tertióue Imperatoris lustro; ipsius Imperatoris, vt ex elegantissimâ Symmachi *ep.16. lib.10.* constat. Proinde minus penso consilio Cuiacius *oblatitium aurum* cum glebali conlatione confudit, idémque credidit. Certè *oblationum vniuersarum* appellatione in *l.17. inf. de Prætoribus*, vtrumque comprehendi videtur. Ab hoc auro oblatitio diuersa quoque fuit oblatio votorum, de quâ *lib.7. tit.24*

* * * * *

¶ LIBEROS *ante Senatoriam patris dignitatem susceptos, vtriusque sexus, à glebali collatione immunes esse.*

Imppp. VALENS" Gratianus & Valentinianus AAA. ad Procopium."

* * * * * * * *

Eg .."......e cælesti" oraculo glevalis necessitas auferatur. Quod * non solum circa viros" dinuscitur constitutum, verum etiam circa filias simili condicione seruandum. Dat. XVIII." Kal. * Hierapoli," Gratiano A. IV. & Merobaude CONSS. [377.]

NOTÆ.

* Intercidit huius constitutionis initium, vnà cum initio libri.

" Consules subscripti satis docent, horum Imperatorum nomina huic *legi* inscribenda esse, præterquàm quod *lex 11. Cod. Iust. de dignitatibus*, quæ hinc desumpta est, ea nominatim præfert.

" VALENTI hanc *leg.* tribuendam docet *Hierapoleos* nomen in subscriptione.

" Ita habet Cod. Iust. *d. l.11.* Hic porro idem Procopius videtur, ad quem extat Libanij *ep* 826. seu 817. in *Cod. Regio*, & Gregorij Nazianzeni epistolæ sex, 55. 56. 57. 58. 157. 158. vbi eum in Dignitate constitutum fuisse indicat. Et quidem Libanius ostendit, eum eo tempore fuisse, quo Sophronius P.V. Constantinop fuit, *ep* 812 collatâ cum *d. ep.* 817 *&* 840. qui certè sub Valente fuit. v. Am. Marcellinum.

" Quomodo hæc lacuna explenda videatur, mox dicam.

" *Cœlesti*, id est, Imperatorio; ita similiter cœlesti oraculo, *l.9. suprà, de Iurisdict.* cœleste responsum, *l.17. de re mil.* v. *Gloss. Theod.* & *Imperat. Rom. in gradu.*

* Lex, *Senator*, 11. *Cod. Iust. de dignitatibus*, sequentem sententiam continet.

" *Masculos*, C. Iust. quod eodem redit. *Viri*, pro masculis hic, & *l. cùm vir, inf. de adulteriis.*

" Cod. Iust.

" *Hierapoli* constitit hoc anno Valens Imp. vbi datæ ab eo pariter duæ aliæ leges: putà *lex 3. infr. de fisci debitorib.* & *lex 3. infr. de militari veste.* Ibi verò constitit Valens, propter Persas, & Armeniæ statum vid. Am. Marcell. *lib. 31.*

COMMENTARIVS.

FILIOS Senatorum, ante Senatoriam patris dignitatem editos, à Glebali collatione immunes esse definit hæc Constitutione Valens Imp. (hunc enim *huius l.* auctorem esse ostendit *Hierapoleos* nomen *legi* subscriptum, de quo iam in *Notis*:) neque primus tamen, si illa rectè capio, *dignoscitur CONSTITVTVM*, id ita Valens constituit; Filios, inquam, non masculos modò, sed & fœminas esse immunes: nam & feminæ senatoriæ, alioquin senatoriæ glebæ adstrictæ erant, quomodo & Præturæ in specie *l.11. inf. de Prætoribus.*

¶ Hæc inquam huiusce constitutionis mutilæ, sententia omninò est, quam nos nunc educimus, non sine aliquo Codicis Iustinianei subsidio, cuius *legi Senator. 11. de dignitatibus*, posterior *huius legis* sententia inserta est; prioribus, quæ de glebali collatione, vtpote à Iustiniano sublata, loquebantur, recisis: quæ sane si addita ibi fuissent, haud adeò laboratum hactenus fuisset, in conciliandâ *illâ l.* cum *l. Senatoris filium 5. inf. de senatoribus*, & similibus: imò & in semetipsâ concilianda. Eius verba sic habent omninò rectè vt à Triboniano deformata: neque verba, aut sententiæ turbandæ sunt, *Senator* [perperam alij habent, *si Senator*, quod perplexum *illius l.* intellectum, & constitutionem difficilem reddidit] *vel alius Clarissimus, priuatos habeat filios, quippe* [vtpote] *editos, antequam susciperet dignitatem. Quod non solùm circa masculos dignoscitur constitutum, verùm etiam circa filias simili conditione seruandum. Cùm autem paternos honores inuidere filiis non oporteat, à Senatore, vel solo Clarissimo susceptum, in Clarissimatus scendum est dignitate mansurum.* De cuius *legis* sententiâ postea videremus. Huius verò legis nostræ lacuna quomodo expleri possit, videndum est; quæ quidem etiam in MS. extremis vocibus per singulas lineas erosa, magis adhuc

adhuc quàm, cùm primum hic liber ederetur, hodie apparet. MS. cuius copiam mihi perhumaniter fecit vir C L. P. Pithoeus, Petri & Francisci nepos, fidem hic exprimere iuuat; vbi nonnulla quoque apparent quæ Cuiacij aciem fugerunt, & vt restituere ea possimus, litterarum erosarum numerus subducendus nobis est. Igitur sic habet MS.

LEGATVR .... S CALESTI ORACVLO.........
GLEVAL.. NECESSITAS AVFFERATVR : QV ....
CA VIR. S. I. NOSCITVR CONSTITVTVM, V..........
FILIAS SIMIL.. ONDICIONS SERVANDV..........
HIERAPOLI GRATIANO A. IIII. ST MERO..........

Nos sic hanc legem restituimus.

Si qui Senator, vel alius Clarissimus, priuatos habeat filios, quippe editos antequam susciperet dignitatem, posteaque is in Amplissimum ordinem allegatur, iubente, vel mediante cælesti oraculo, ab hisce filiis glebalis necessitas auferatur: Quod non solum circa viros dignoscitur constitutum, verùm etiam circa filias simili conditione seruandum est. Dat. XVIII. vel XVI. *Kal...... Hierapoli Gratiano A. IIII. & Merobaude Coss.* Et ita quidem hanc *legem* repleo, plano iam & perspicuo quem initio dixi sensu. ¶ Huius verò *leg.* occasione, de eâ in genere quæstione, an & quando liberi ante Senatoriam patris dignitatem suscepti Senatorij censeantur, accuratiùs videndum nobis nunc est: quandoquidem vti dixi, lex *Senator 11. Cod. de dignitatibus*, quæ hinc desumpta est, hâc parte cum aliis legibus pugnare vulgò creditur; ac maxime cum *d. l. senatoris filium 5. ¶. de Senatoribus: & l. filij libertorum 22. §. senatoris, & eorum filij 5. ¶. ad Municipalem.* Res tota igitur hâc distinctione paucis absoluenda est: vel de iis quæritur, quæ in Senatoriæ dignitatis, seu Senatorum *fauorem* constituta sunt, seu de honoribus & commodis vel de *oneribus* Senatoriæ dignitati impositis agitur. Priore casu, in honorificis inquam, & vtilibus proculdubio liberi ante Senatoriam patris dignitatem editi, Senatorij quoque censentur: idque est quod *fine d. l. 11.* à Triboniano proculdubio adiectum, PATERNOS HONORES *inuideri filiis non oportere.* Hâc eâdem ratione, huiusmodi liberi nuptias contrahere cum libertinâ, non minus quàm parentes ipsi prohibentur: quò pertinet *d. l. 5. de Senatoribus*, quæ desumpta est ex libro secundo Pauli *ad l. Iuliam, & Papiam*: Prohibitio quippe illa nuptiarum inter Senatorem & libertinam, *lege Papiâ* facta fuit, ad decus & honorem Senatorij Ordinis tuendum, ne Nobilissimus Ordo, vilium fœminarum contubernio, magis quàm connubio, contaminaretur. Et hæc quidem de honoribus Liberis communicandis, etsi ante patris dignitatem susceptis: si verò de *oneribus* Senatoriæ dignitati adnexis agatur, filij ante Senatoriam patris Dignitatem editi, Senatoriis oneribus non adstringuntur; & ideò, quod proprium est *huius legis* argumentum, ac proinde & *d. l. Senator 11. in principio Cod. Iust. de dignitatibus*, etsi quantum ad paternos *honores* attinet, hi liberi Senatorij censeantur & maneant, à glebali tamen *onere* sunt immunes. Et sic priuati omninò filij sunt, & patet *Priuatos habet filios*, vt hæc *lex* loquitur: quomodo econtrà *l. 58. sup. de Prætoribus: liberos quos postea ediderit, habent senatorem.* Breuiter, quod de iis qui in vtero sunt, dici solet, eos pro natis haberi, vbi de commodis eorum agitur, non item vbi de oneribus & incommodis; de huiusmodi liberis antesenatoriis, simile quid prorsus dici possit, Senatorios videlicet non censeri, sed priuatos, quoad *onera*, & sic quoad glebalem collationem: quoad honores verò Senatores haberi, censeri, & in Senatoriâ dignitate manere. ¶ *Quæ onerum & honorum* differentia apertissimè indicatur *d. l. 11.* Nam posteaquàm *initio legis* negatum est, quod ex *hâc l.* desumptum est, quodque in sp. *huius l.* quærebatur, Antesenatorios huiusmodi liberos, Senatorios esse, mox subiicit Tribonianus de suo peculio. Cum AVTEM *paternos* HONORES *inuidere filiis non oporteat, susceptum, in Clarissimatus fiendum est* DIGNITATE MANSVRVM: dicit *in Senatoriâ* MANSVRVM *Dignitate*, id est, Senatoriam dignitatem his constitutam, nihilo secius quoad *honores*, etsi priuati habeantur quoad *onera*.

¶ Et hæc quidem aperta est, super hâc quæstione Decisio: hicque *dictâ l. 11. Cod. de dignitatibus* sensus est manifestissimus, quæ nec quicquam emendatione labefactanda, vt faciunt nonnulli: Vnde iam constat, quam bene præd. ctis *Legibus* conueniat, & nec quicquam inter se comm ttantur. Vice versâ, ex his elucescit, de inani Interpretum & ἐναντιοφανῶν Conciliatorum labore, in conciliandâ *hâc l.* cum *aliis*, imo de falsis *huius leg.* interpretationibus. Paucas memorare iuuat. Est qui tradit, filios Prosenatorios frui quidem patris dignitate, sed non eius priuilegiis gaudere. Est qui ita distinguit, inter Senatoris filium esse, & filium ex Senatore natum. Alij distinguunt, inter conceptum ante patris dignitatem, & inter natum. Duarenus 2. *Disp. ann. c. 29.* quem secuti alij, putabat initium *huius legis* mutari posteriore eius parte.

Varius quoque admodum & multiplex CL. *Hotomanni* error est, *secunda Quæstione illustri*: partim dùm *dictâ lege 11.* legem *5. ff. de Senatoribus* abrogatam prodidit; partim, dum *dictam leg. 11. in fine*, ad illos liberos referendam scripsit, qui in paterna dignitate suscepti sunt. Denique dum putauit nihil certi hac in quæstione definiri posse. Sed & Lucas de Penna *ad hanc legem*, vt & Cuiacius *notis ad l. 63. Cod. de decurion.* in errore versantur, qui argumento quoque *legis 61. 63. 64. penult. vlt. Cod. de Decurionibus* (quibus videlicet constituitur, vt Illustris filius non sit qui natus est ante Illustrem patris dignitatem) vel colligunt, vel etiam fortiter defendi posse putant, Filium Regis non esse eum qui natus est antequam pater Regno potiretur. Est enim vt postea quoque monebo, illarum Legum species, seu casus à nostro diuersus: vbi videlicet liberi conditioni alicui nascendi sorte obstricti, semélque innexi conditionem originalem propter nouam & superuenientem patris dignitatem euitare non possint: ratione notissima. Igitur contrarium ex *Regula* superiùs stabilita fortissimè defenditur, Paternos scilicet honores filiis inuideri non oportere. ¶ Neque minus labitur *Notarum & Animaduersionum* Scriptor *tomo 1. pag. 738.* cùm scribit, In decidenda hac quæstione satis momenti non habere leges Iuris nostri, cùm tamen apertissima sit hæc Regula, *Paternos honores communicari liberis quandocunque susceptis oportere*, *d. l. 11.* Item labitur, cùm *d. l. 5. ff. de Senatoribus* (& quidem in eo Hotomannum quoque secutus) ius singulare quoddam seu priuilegium continere scribit. Non est enim ius illud singulare, sed *exemplum* tantum, & effectus regulæ seu iuris regularis de honoribus liberis quibuscunque communicandis: Quem ICtus ad *leg. Papiam* scribens ea lege notauit. ¶ Postremùm vterque labitur, cùm scribunt, hæc quæ de communicandis liberis omnibus patris honoribus viuo patre prodita sunt, non rectè applicari, vbi de successione agitur: Quasi verò qui patris dignitate secuta Senatorij semel facti sunt, viuo tantum patre Senatorij sint, & habeantur quoad nudos honores: ac non etiam mortuo, quoad beneficium successionis, aliaque emolumenta & commoda. Quibus apertè refragantur verba illa, quæ superius

quoque expendi, *Susceptum, in Clarissimatus sciendum est dignitate* MANSVRVM. Nam & sic Quæsita dignitas liberis propter casum patris auferenda non est, *l. 9. ff. de senatorib.* & qui dignitatem semel à patre adeptus est, eiusdem facto vel fato non amittit. ¶ Superest igitur, vt & antea dicebamus, fortissimum argumentum duci, neque aliud temerè fortiùs ex hâc singulari Constitutione, à Senatorum liberis ad Regum & Principum filios.

¶ Cæterùm, quia in hoc argumento versamur, de filiis ante Senatoriam patris dignitatem, & sic patre plebeio susceptis: age deinceps ea hic cumulemus omnia quæ de liberis, quorum parentes statum vel conditionem post susceptos liberos mutarunt, & sic de liberis ante status vel conditionis patris mutationem editis, iure prodita sunt. Primùm de *statu personarum* videamus. Igitur si de statu liberorum quæritur, is omninò parentum status spectandus est, in quo suscepti ij sunt. Hinc adeò fit, vt liberi ex eo qui officium in prouinciâ gerit & prouinciali muliere aduersus mandata ductâ, suscepti, illegitimi sint, etsi post officium depositum nati, legitimi sint: *l. 65. ff. de ritu nuptiarum, & l. & si 6. Cod. de nuptiis.* Hinc, ex liberâ conceptus & seruo, etsi pater postea manumissus, moxque natalibus restitutus honorem decurionatus adeptus fuerit, non ideò vt Decurionis filius habetur, sed velut spurius, *l. ex liberâ 6. Cod. de suis:* Hinc ex scænicâ natæ, etsi mater prioris vitæ expurgationem postea fecerit, summo iure quasi scænicæ filiæ habentur: *l. Imperialis 23. §. his illud 5. Cod. de nuptiis*: Næuus denique seu vitium nascendi momento contractum, non eluitur mutatâ quanlibet parentum conditione vel statu: vno casu excepto, videl. subsecuti matrimonij: liberi quippe antè suscepti per subsequens matrimonium legitimi fiunt. Retrò hinc fit, vt si in deteriorem postea statum lapsus fuerit pater, priorem tamen statum ante patris casum, liberi antè suscepti retineant, vt in sp. *l. 2. Cod. de libertis & eorum liberis*: vbi hæc eleganter: *Quoniam illis delicta parentum non nocent, quos tunc esse ortos constiterit, dum libertate illi potirentur.* Item retrò hinc fit, quod huic proximum, vt calamitas matris nocere filio non possit, de quo vel Institutiones monent. Et hæc quidem de statu personæ.

¶ Nunc tertio loco de *conditione, officio, nexuque personæ*, semel nascendi momento contracto, putà Curiali & Cohortali: Notum est, Curialium & cohortalium liberos patris conditionem nexúmque olim secutos, Curiisque adeò & cohortibus obnoxios fuisse. Finge igitur, patrem Curialem vel Cohortalem ad dignitatem aliquam postea Senatoriam, vel officium liberum promotum: Certè liberi antè suscepti, priorem patris conditionem retinent: *l. 58. 69. inf. de decurionib. l 64. 65. 66. Cod. eod. tit. l. quicunque 7. Cod. de Principib. Agentium: l. 14. de priuil. eor. qui in S. Pal.* Imò & posteà suscepti, si in adumbratâ dignitate, non verâ, putà ante munia Curialia à patre expleta suscepti fuerint, vt in specie *d. l. 58. inf. de decurionib.* contra *l. 69. eod. tit.* vbi post Senatoriam patris dignitatem suscepti, etsi non expletis muneribus curialibus Senatorij censentur, aliquando tamen eodem iure habiti liberi; hoc casu, siue ante, siue post Senatoriam patris dignitatem suscepti; *l. 93. 122. 123. 187. 188. infr. de decurionib.* Certis etenim quandoque personis singulari priuilegio vel Rescripto Principis id tributum, vt secutâ patris dignitate potirentur, vt in sp. *l. atque Dorotheum 61. Cod. de Decurionibus*: Item certis officiis & professionibus, veluti Aduocatis fisci, *l. 66. seu vlt. Cod. de decurionibus: l. 8. Cod. de Aduocatis diuers. Iudiciorum: l. 2. Cod. de Aduocatis diuers. Iudicum.* Quod sublatum tamen mox *d. l. 66. vers. ex ano.* Quinimò & ad pœnas euitandas (quod huic *legi* nostræ proximum est) ante Decurionatum patris suscepti, seu in plebeiâ familiâ nati, pro Decurionum liberis habentur: *l. moris est 9. §. sed vtrum 14. ff. de pœnis: & l. 2. §. 2. ff. de decurionibus.*

¶ Nunc ad constitutionem nostram reuertamur: vbi notanda quoque *Ampliatio* quod Valens Imp. *fine legis* addit, hoc ius etiam pertinere ad filias, *non modò ad viros*, seu masculos; putà vt ante senatoriam patris dignitatem susceptæ filiæ (etsi quod ad honores attinet, senatoriæ censeantur) à glebali collatione immunes sint, & sic hactenus quoad onera pro Senatoriis non habeantur. De quo tamen dubitatum fuisse videtur, siue quoad honores, siue quoad onera, quod postremum *hic* exprimitur. Nempe, quod vt in multis aliis iuris articulis, ita & hoc casu non eadem, imò deterior fœminarum conditio esse debere videretur; vtpote quæ Senatoriâ dignitate censerentur, illustrarenturque, neque hilum tamen Senatui commodarent, vel Reipublicæ. Sic enim olim & cùm ex SC. libertus vnus qui negotia Senatoris patrini procurabat, vacationem tutelæ haberet, *l. libertus 15. §. 1. ff. ad municipalem: & l. ne Senatorum 13. Cod de excusat:* sanè qui masculi, non qui fœminæ negotia procurabat, vacationem tutelæ habebat, *l. spadonem 15. §. libertis 8. ff. de excusationibus.* Sic & consulari olim fœminæ, non Consularis tantum vir, sed etiam Præfectorius præferebatur: quia inquit I.C. in *l. 1. ff. de Senatoribus, maior dignitas est in sexu virili.* Vbi vt id obiter moneam, *Præfectorij* vox retinenda omninò est, neque mutanda, quod quidam faciunt temerè, cùm voce *Prætorij.* Id enim vult I.C. etiam minori dignitati cedere fœminam Senatoriam, putà Præfecto prætorio, qui certè sub Antonino Caracalla, sub quo Vlpianus I.C. legis illius author scribebat, Senator vel Clarissimus non erat: de quo extat insignis apud Lampridium locus, *in Alexandro Seuero*: verùm Equestri tantùm dignitate, quæ altera erat à Senatoria. Et notandum, speciem *illius leg.* pertinere ad Edictum Prætoris, *de rebus auctoritate Iudicis possidendis*: vbi cùm creditores in possessione rerum debitoris mittebantur, in numero pari creditorum, si ambigeretur de Curatore seu Magistro eligendo, Prætor eius auctoritatem sequi debebat, qui Dignitate inter eos præcelleret, quod etiam Papinianus dixit *l. maiorem 8. ff. de pactis.* Cæterùm, dùm in eo esset Vlpianus, indicauit, *Maiorem vtique dignitatem esse in sexu virili*: atque ideò præferendum hâc in re virum Senatorium, imò & Præfectorium quoque fœminæ Senatoriæ. Quod & ipsum notandum. Et sic interim quoque duas potissimum Codicis & Pandectarum leges illustrasse mihi videor, easque à falsis Interpretationibus & Emendationibus vindicasse.

¶ De

¶ *De* PROFESSIONE *possessionum à Senatore faciendâ, déque* DVORVM FOLLIVM *præbitione.*

11. * Imppp. Grat. VAL. & Theod. AAA. ad Hipatium.

SI quis Senatorium consecutus nostrâ largitate fastigium, vel generis felicitate sortitus, possessionis alicuius professionem Senatui crediderit occulendam, prædium fisco nouerit vindicandum, quodcunque subtractum publicis iure compendiis erit. Quique * Consularitatis insignia fuerit adsecutus, dignitatis ubeundæ atque exercendæ administrationis huius copiam non habeat, nisi propriâ adnotatione digesserit, *Senatorium nomen agnoscere, & larem habitationémque vel sedes certas in prouincia atque oppido conlocasse, nihilque amplius quàm certum professionis modum varias intra prouincias possidere*; cuius indicio Palatinis scriniis quæsito, quàmprimum omnis instructio facile declaret, *Quibus quantísve nominibus quóve in modo perennis ærarij emolumenta subcreuerint*. ¶ Duorum * verò follium maneat cunctos indiscreta professio, etiamsi possessionem fortè non habeant, quos dignitas Consularis, vel carior atque sublimior potestas vlla prouexerit, neminem ad insignia potestatis admittendo, nisi professionem vinxerit: Et his tantùm à necessitate huiusmodi segregandis, quos Palatinæ honore militiæ & stipendiis adprobatos, debita potius quàm postulata Senatorij ordinis societas aduocauerit. Dat. IV. Id. Ian. Merobaude II. & Saturnino CONSS. [383.]

NOTÆ.

Abest hæc *lex*, pariter vt reliquæ *leges* huius tituli, à Cod. Iust. propter glebalem collationem sublatam Quod hic semel notasse sufficiat.
Hypatius hic PP Italiæ erat, vt ostendo ad *l. 17. inf. de susceptoribus*: & in Prosopogr.
De hoc dicam *in Commentario, infr.*
Fastigium Senatorium.
Fortè, *rà re*, id est, ob professionem possessionis Senatui occultatam: vel *non iure*: vel denique *curia*.
Secunda sententia, abrupta. Certè in MS. maior hic lacuna extat, vt non amplius aliquid supplendum videatur.
In MS. *dignitates*.
Insignia Consularium *h. l. & l. 5. inf. de honor. Codicill.* Fasces Consularitatis, *l. vlt. inf. ad Leg. Iul. de ambitu.*
Digesserit, id est, declarauerit, expresserit. v. *Gloss. Theod.*
Se Senatorium.
Nomen Senatorium, id est, onus Senatorium, follis Senatorius.
Certas, id est, fixas.
al. quàm insertum professioni modum: nisi, *certum modum* pro expresso, designato etiam accipias.
Palatinos sacrarum largitionum intelligit, de quibus *suo tit.* 1. vnde illa mox, *perennis ærarij emolumenta.*
Instructio, h. l. & *l. 6. inf.* est notitia breuis, v. *Gloss.*
Tertia sententia, *de duorum follium præstatione.*
al. Nemine.
Sic omninò habet MS. *al. professione se vinxerit.* Quanquam & hoc sustineri posse videtur: sic & *l. 21. inf. de Prætoribus: in professionem habebunt.*
Duorum scilicet follium & glebali conlatione septémque solidorum: breuiter à Senatoriis functionibus.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iunioris hæc constitutio est: quà id agit, vt ne Senatorum quisquam Senatoriam functionem seu collationem euitare aliquà possit, in fisci seu ærarij dispendium: siue ipsos Senatores respicias, siue eorundem censum: siue, inquam, ipsos Senatores inspicias, id est, siue Senatoriam dignitatem felicitate generis sortiti sint, id est Senatore orti; siue Principis beneficio eam consecuti sint. Senatores scilicet alij sunt Principis beneficio, quos Senatui recens ortus adiecit, Senatores noui: vt Symmachus in hâc ipsâ re loquitur *lib. 10. ep. 59. 60.* quam mox exhibebo. Alij generis felicitate: quia Senatorij seminis sunt, vt loquitur Sidonius Apollinaris, *lib. 1. ep. 6.* seu germinis, vt Cassiodorus, *lib. 9. ep. 23. & 4. ep. 42.* Synesius *ep. 38.* de hâc ipsâ Senatoriâ collatione agens: ἐκ πατέρων, inquit, λαμπρότατος ὢν καὶ τὴν πατρῴαν βῶλον ἀποτελῶν τῇ συγκλήτῳ διαδεξάμενος. Et hæc de Senatoribus, quos omnes promiscuè glebalem functionem agnoscere vult Valentinianus.

Idem verò, ne quis census huic collationi detrahatur, imò vt census omnis ad hanc collationem bonâ fide veniat, *secundo* loco enixè agit. Primùm scilicet constituit, vt quilibet Senator, possessiones suas Senatui profiteatur: vt ita pro modo possessionum, pro patrimonij viribus Senatorias functiones agnoscat: pœnâ Commissi indictâ, si qui Senatorum improfessas, inscriptas, id est, non scriptas, habeant & occultent possessiones; Quæ vtique inscripti seu improfessi aliàs vetus & ordinaria pœna est, putà vt fisco committatur: de quo *Titulus* vtriusque Codicis *de vectigalibus & Commissis.* Varro *de re rusticâ: ad publicanos profitentur, ne si inscriptum pecus pauerint, in legem censoriam committant.* Quintilianus *declam. 341. Quod quis professus non est apud publicanos, pro Commisso tenetur.* Lucilius *lib. 27. Facit idem, quod illi, qui inscriptum è portu exportant clanculum, ne portorium dent.*

Secundò de *Consularibus* id nominatim constituit, ne quis Consularitatis insignia fuerit consecutus, dignitatem obire administrationémque priùs exercere possit, quàm sequentia quatuor facta fuerint: *Primum* scilicet propria adnotatione, seu scriptura profiteri debet, *se Senatorium nomen agnoscere deinceps* velle, id est, promittere scripto, se glebalem

ſeu Senatoriam deinceps functionem præſtiturum. *Secundò* profiteri debet, ſe latem habitationémque & certas fixáſque ſedes, io prouinciâ vel oppido conlocaſſe, vt ibi videlicet exigi poſſit: *dois faire election de domicile.* Tertiò profiteri debet, ſe nihil amplius poſſidere, quám quod profeſſus eſt. Hoc facto, *Quarto* iam *loco*, relationem ſeu inſtructionem, *breuem*, ad Palatina Scrinia, id eſt, ad Palatinos Sacrarum largitionum mitti iubet, vt ita liquidò conſtare poſſit, quid & quantum hâc nonâ noui Conſularis profeſſione fiſco acceſſerit. *Inſtructio*, eſt Breuis: quo ipſo ſenſu ea vox effertur, *l. 6. inf. hoc tit.* & apud Symmachum *lib. 10. ep.60.* quam mox ſternam: Vnde & breues glebæ Senatoriæ, *l.74. inf. de Decurionibus.* Huc verò apprimè conuenit Symmachi P. V. ad hunc eundem Valentinianum Iun. (malè Theodoſij nomen inſcriptum) *d. ep.60. lib.10. Etiamſi priſca inſtitutio* MITTENDIS *ad Clementiam veſtram Cenſuum* BREVIBVS, *curſum vel ordinem non dediſſet, D. Imperator: diligentia tamen boni ſeculi fidem publica* INSTRVCTIONIS *exigeret: ſi quidem conuenit Principes, & parentes humani generis edoceri, quid reuerendo Ordini vel Senatorum* NOVORVM *acceſſus adiiciat, vel* EXCVSATIO *detrahat. Harum rerum Æternitati veſtræ fidum exhibebit* INDICIVM *trimeſtris* INSTRVCTIO, *quam ſolemniter ſumptam de officio Cenſuali, paginis Relationis annexui: vt Maieſtas veſtra cognoſcat, quis in Ampliſſimam Curiam Collegarum numerus influxerit, & quid* CENSVS *Senatoriis, aut* NOVA PROFESSIO INCREMENTI *dederit, aut* EXEMPTIO *vetus amputarit.* Hactenùs Symmachi verba: in quibus & res & verba *huic legi* omninò congruunt: ac nominatim illis, *cuius* INDICIO *Palatinis Scriniis quæſita, quamprimùm omnis* INSTRVCTIO *facilè declaret, Quibus quantiſue nominibus quóve in modo perennis ærarij emolumenta* SVACREVERINT. Eodem quoque pertinet eiuſdem Symmachi *epiſtola 59.* pars poſterior.

Et hæc quidem de *Conſularibus* nominatim Valentinianus Iun. quos & duûm generum facere videtur, his verbis; *dignitatis obeundæ, atque exercendæ Adminiſtrationis*: Nempè quia Alij reuerà ſeu adminiſtratione Conſulares prouinciarum erãt; Alij verò Conſulares Codicillos ſeu inſignia Conſulatium adepti: de quo *inf. tit. de Conſularibus*: vid. ſaltem *l.5. infr. de honor. Codicill.* Eâque potiſſimùm dignitate inter Conſulares, ſeu ex Conſularibus, decorati tùm alij, tùm qui palatinâ aliquâ militiâ defuncti erant: vid. *l.8.9.10. infr. de domeſticis*: *l. vn. de prapoſitis laborum*: *l.7.8. de proximis*: *l.5.6. de Agentibus*: *l.19. & l.vlt. inf. de palat. S.L.* Quare in Conſulatibus exemplum *hîc* ponitur, velut in paſſinâ & frequentiſſimâ dignitate Senatoriâ: Etſi in ſequentibus, *verſ. duorum*, mentio quoque fiat elatioris & ſublimioris poteſtatis & dignitatis collatæ: vt ſanè Vicariana dignitas erat: vt *l.12. infra hoc tit.* vbi dicam.

Hi igitur hoc tempore Senatoriam & glebalem collationem agnoſcere tenebantur: quod poſteà mutatum; inter *Adlectos* quippe poſteà immunéſque habiti: quod illis *legibus* omnibus ſancitur, vt & *l.12. & l.vlt. h.t.* & prædictis *legibus*, quas modò cumulaui. Et hæc quidem ita Valentinianus Iun. de Senatoribus, qui poſſeſſiones aliquas habebant: At enim iis adhuc qui poſſeſſionem non habebant, *duorum follium* præſtatio imponitur. De quâ præſtatione ſeu profeſſione duorum follium, eſt anterior Valentiniani Sen. conſtitutio, *l.21. inf. de Pratorib.* Eodem pertinere creditur locus hic ex Heſychio Illuſtrio Mileſio, *ſexto Hiſtoriarum*, apud Auctorem Gloſſarij Nomici, *ὅτερος δὲ ὁ καλοῦ φόλλει τοὺς τῶν ἀξιολογωτέρων κατὰ πλεῖστον οἰκίας καταλαβὼν, ὅτι μὴν αὐτοῖς τὸ γένος ἄνω τῆς ἀξιώσεως τετυχηκός: καὶ μὴν ἀπῄτησε, τὸ πρῶτον ἐν τοῖς γένεσι, πρὸς τὸ πλῆθος τῆς ἀξιώσεως διαχωριζόμενον τῷ ποσῷ: τοῖς μὲν τοῦ πρωτίστου τέλους, ὀκτὼ χρυσίου λίτρας, τοῖς δὲ τοῦ δευτέρου τέσσαρας, καὶ δύο τοῖς τρίτοις, ὥς φησιν Ἡσύχιος ὁ Ἰλλούστριος ὁ φιλοσοφίας τῆς Μιλησίας, ἐν τῷ ϛ χρονικῷ διαστήματι τῆς ἱστορίας.* Et mox. *ἔστι δὲ καὶ ἕτερος φόλλις διάφορος ἔχων ποσότητα: ἀπὸ γὰρ δύο χρυσίου λιτρῶν ἀρχόμενος, εἰς ὀκτὼ τείνει κατὰ τὴν ἀξίαν, καὶ τὴν εὐπορίαν τῶν ἀπαιτουμένων, οὗ μέμνηται μὲν καὶ Ἡσύχιος ὁ Ἰλλούστριος ἐν τῷ ϛ χρονικῷ διαστήματι τῆς ἱστορίας, μέμνηται δὲ καὶ Θαλέλαιος.* Nempe tres *τῶν ἀξιολογωτέρων* gradus ſeu claſſes hoc loco conſtituuntur: *κατὰ τὴν εὐπορίαν τῶν ἀπαιτουμένων* ſecundum cuiuſque facultates: nempè, qui maximum cenſum habebant, octo libras Auri contuliſſe ait: qui proximi his, quatuor: qui poſt hos, duas libras. Quare hinc colligunt Viri Docti, *duas folles*, & *duas libras* pro eodem hic accipienda. Ego verò valdè dubito, & Heſychij locum ad Orientem ſeu Senatum Conſtantinopolitanum pertinere contendo. At verum illud, *l. 21. de Pratoribus*, tres pariter collationis grados conſtitui: *cùm* DVOS FOLLES, inquit, *aut* QVATVOR, *aut certè amplius profeſſionem habebunt*: de quo *ad l. 4.* plenè. Illud etiam verum, *follium* in genere præbitioni ceu grauiori, opponi ſeptem ſolidorum collationem velut minorem, *l.4. inf. h.t.* Imò & illud, *Follis* appellatione Senatoriam ſeu glebalem collationem omnem indicari: Zoſimus *lib.2.p.699* de Conſtantino M. glebalis collationis auctore ſcribens: *ἀπογράψατο δὲ τὰς τῶν λαμπροτάτων οὐσίας: τέλος ἐπιθεὶς ὅπερ φόλλιν αὐτὸς ἐπέθηκεν ὄνομα.* Eodémque modo *Senatorius follis* dicitur, Martiano in *Nouellâ de indulgent. Reliquorum* 2. his verbis *Quidquid ex titulo Senatorio Follis in prouinciis debetur, hoc quoque remitti iubemus.* Quomodo Heſychius quoque dicto loco generali *Follis* appellatione omnem illam collationem complectitur, ſic vt *ποσότητος* ſeu *ἰδικῶς* id nomen fuerit: vel certè à genere modóque ſolutionis ipſa collatio *Follis* nomine indigitata. *Follium* alioquin in commune mentionem fieri obſerua non *hâc* tantùm *leg.* & *l.4.h.t.* Sed & *l.5.21. inf. de Pratoribus*: *l.3. inf. de ſuariis*: *l.vn. inf. de menſis oleariis*: *l.2.3. inf. quorum appellationes*: *l.1. inf. ſi quis pecunias conſl.* vbi dicendi locus erit, *l.3. inf. de veteranis.*

¶ Cæterùm de hâc duorum follium præſtatione duo adhùc *hâc leg.* ſtatuuntur. Primò & hoc caſu neminem ad dignitatem Conſularem, vel clariorem aut ſublimiorem poteſtatem promouendum, ad inſignia dignitatis admittendum, niſi *profeſſione ſe vinxerit*, id eſt, niſi promiſerit ſeſe duos illos folles ſoluturum, eáque omnia fecerit, quæ de integrè glebali collatione *ſuprà* cauta ſunt. Secundò excipi ab hâc, ſi rectè capio, duorum follium neceſſitate, ſeu collatione, qui Palatinæ militiæ honore & ſtipendiis adprobati ſeu defuncti, in Senatorium Ordinem adſciti ſeu promoti ſunt: & ſic, quæ ratio indicatur, quos adprobatos debita potius quàm poſtulata Senatorij Ordinis Societas aduocauerit, vel vt Honorius in *l.7. inf. de domeſticis*; *quibus non ambitio, ſed meritum & noſtrum Spontaneum cognoſcitur indicium detuliſſe.* De quibus eſt & Symmachi Locus *lib.3. ep 87.* vbi agit de Principe cohortium Præfecturæ vrbanæ, *in ordinem Senatorium lege tranſcripto.* Quod in vniuerſum de Senatoriâ, ſeu Glebali collatione variis legibus definitum, quas paulò antè cumulaui: Etſi hoc priuilegium immunitatis poſtea immutatum: Vid. *l.8. inf. hoc tit.*

¶ *De*

¶ *De Senatoribus Vrbis Romæ è* MACEDONIA THRACIAQVE *in Senatum Constantinopol. translatis nouiter adscitis, déque eorum Immunitate à glebali collatione.*

III *Iidem *AAA.Clearcho P.P."

OMNES, qui ex Machædoniæ" erat." Amplissimo Constantinopolitanæ vrbis Ordine nati" sunt" similitudinem Senatorum, gleuali iubemus præstatione reddi immunes. Dat. * Sept. Constantinop. Richomere & Clearcho CONSS. [384.]

NOTÆ.

* Tribuenda hæc lex non iisdem Impp. quibus lex superior: verum inscribendi *Imppp. Valentinianus* THEODOSIVS *& Arcadius, AAA.* vid. Chronol.

" *x.PF V.* Et verò ita legere mihi videor in MS. Idque ostendunt quoque aliquot constitutiones anni 382. & 383. ac nominatim *l.3 de Aquaductu lex 1. inf. vt dignit. ordo*: & Socrates *lib. 4. cap.* 8 qui huius Clearchi P. V. meminit. Imò & argumentum ipsum *huius l.* persuadet, ibi enim agitur de vrbe Constantinopolitanâ, eiúsque Ordine: cuius vtriusque cura ad Præfectum vrbis pertinebat. Sed & hanc in rem attendi quoque velim inscriptionem *Leg. 4. 5. 9. 12. vlt. h. t.* Imò & *legem 3. Cod. de dignitatib.* quæ ad Clearchum data agit de *Præfecto vrbis*, & fortè etiam *huic* iungenda est. " De Macedonia agitur quoque *l. 11. inf. de Pretoribus.*

" Hic erosus est MS. ubi hæc ita habentur MACHEDONIÆRA2. Alioquin vt hîc editum, ita habet Cuiacij editio, vt & quæ in *Quarto* prodiit Parisiensis editio vltima, *ex Machadonia rar.* Alij *Machadonia ar. ampl.*

" *x. Ordini dati sunt.*

" Ita Cuiaciana, & quæ in *Quarto* prodiit. At enim Parisiensis postrema paulò pleniùs *nati sunt ... dum similitudinem*, vnde efficiebam olim, *secundum similitudinem*, quod nunc damno, de quo mox.

COMMENTARIVS.

SENTENTIA huius mutilæ *Theodosianæ* constitutionis quænam sit, liquidum ex eâ auspicium haberi minus potest, quomodo hariolandum nobis erit. Difficultatem auget, quod eâ Senatores quidam dici videantur à Glebali præstatione immunes esse, cùm tamen nil tam proprium Senatorum fuerit, quàm nomen, & onus istud Glebale. Illud statim internoscere licet, æquari nescio quos ex Macedoniâ, cum aliis Senatoribus: Quare hanc *leg.* ita olim accipiebam, eos Senatores, qui ex Macedoniæ diœcesi, in Senatum Constantinopolitanum recenter adsciti sunt, certo temporis spatio à Glebali collatione seu præstatione immunes esse, ad similitudinem quorundam aliorum Senatorum. An quod ita hoc priuilegio illecti fuerint Macedones vicini, ad replendum Senatum vrbis Constantinopolitanæ: & quidem à Iuliano fortè, si verum est quod Zosimus dicit, *lib. 3. p.* 713. Iulianum Constantinopoli natum & educatum, potestatem fecisse vrbi habendi Senatus: ἰδὼν μὲν τῇ πόλει γερουσίαν ἔχειν, ὥσπερ ἐν τῇ Ῥώμῃ: vel certè ab ipsomet Constantino. Nam alij, puta Libanius, *Orat. ad Theodosium de seditione*, & excerpta de Gestis Constantini, item Sozemenus *l. 2. c. 2.* & Auctor Chronici Alexandri, aiunt, Constantinopolim à Constantino M. maximo Senatu illustratam, & donatam βουλευτηρίῳ μεγάλῳ ὃ συγκλήτῳ. Certè Zosimus quoque scribit, *lib. 2. p.* 686. Constantinum M. Senatoribus quibusdam eum Constantinopolim secutis, ædes excitasse κατεσκεύασε δὲ οἰκίας τισὶ τῶν ἐκ τῆς γερουσίας ἐπακολουθήσασιν αὐτῷ. Videamus igitur hoc Macedonibus istis, vel ex Macedoniâ translatis Senatoribus tributum, ad decus numerúmque Senatus vrbis Constantinopolitanæ augendum: Quemadmodum alterum illud, quod ad eius vrbis decus, Constantinus M. exegit à fundorum patrimonialium dominis per Asianam & Ponticam Diœceses, adædes ibi excitandas; de quo singularis exstat locus in *d. Nouellâ Theodosij* 12. Hoc verum equidem, nondum tamen sufficiens est. Quid igitur? Visa quoque mihi hæc iam olim sententia; scilicet Senatores quidam Romani, in Macedoniâ diœcesi vicinísque prouinciis commorantes, in Senatum vrbis Constantinopolitanæ recenter allecti fuerant: De his verò nouis Senatoribus, νεοβούλοις quæsitum, an eâdem immunitate potiri deberent, quâ noui nunc primum Senatores qui facti fuerant, cúmque in Senatum recenter allecti fuissent? Id quod *h. l.* affirmatur: Quidam, inquam, Senatores Romani, qui relictâ vrbe Româ in Macedoniam sese totúmque Illyricum hoc tempore contulerant, quod exertè testatur *lex 11. inf. de Pretoribus.* Verùm post hæc ita à me scripta, peruenit in manus meas beneficio Amplissimi, & Integerrimi Viri P. Pithœi Senatoris Parisiensis, vt iam indicaui *ad l. 1. sup.* Authenticum huius libri, vnde Cuiacius primùm hunc librum vnà cum septimo & Octauo eduxit, primis paginis adhuc quàm antea cùm Cuiacius eos ederet, magis erosis. In eo verò MS. vbi in editis lacuna hactenus notatur, Syllabaque * *dum*, exprimitur literis etsi fugientibus, lego *..d. Trachum similitudinem*: id est, *ad Trachum similitudinem. Trachum* scilicet pro *Thracum* scriptum, vt passim alibi: vt in inscriptione *legis vn. inf. de Lusoriis Danubij*, per *Trachias*; & *in l. 3. inf. de militari veste*, scriptum, *Prouincia Trachiarum*: & *Nouella Theodosij* 31. de ambitu, *tam Trachi quàm Illyrici.* Sic & retrò *Trachia*, pro *Trachea* apud Suetonium, *Vespasiano*, c. 8. quæ similitudo alioquin Pæanium in errorem induxit, vt Θρᾴκας pro *Trachea* Ciliciæ scilicet verteret. Idémque error residet in scriptis & excusis siue Hieronymi, siue Eusebij Chronici libris *n.* 2089. Ergo aspirationis *hic* sedes mutata: quomodo & *l. 17. inf. de Pretoribus*, scriptum fuerat. *Carbonariam*, vnde *Carbonariam* effecerunt, pro *charonariam*: *entecha*; pro *entheca*; *l. 12. inf. de operibus publicis.* Diacathoci, pro *Diacatochi l. 1. de fisci debitorib.* Hic igitur iam *huius l.* sensus omninò fuerit, Senatores non minus ex *Macedoniâ* in Senatum Constantinopol. adscriptos, seu nouiter allectos, quàm ex Thraciâ à Glebali præstatione immunes esse. Quare notandum fuerit, hoc pristinum seu priscum *Thracum* Senatorum priuilegium, quod anne quoque ad Ma-

cedonas à Theodoſio M. producatur, porrigatur. Non dubito Senatores Romanos in Thraciâ commorantes, vbi ipſa quoque Conſtantinopolis erat, illectos, ad ſeſe dandos Senatui Conſtantinopolitano, hâc Glebalis collationis immunitate propoſitâ, quod & ipſa Senatoribus Romanis in Macedoniâ nunc degentibus à Theodoſio M. datur, qui & ipſi Thraciæ vicini erant: E vicinis ſcilicet diœceſibus, terrâ, Senatores ita in Senatum Vrbis Conſtantinopolitanæ compellere viſum, eaque re Senatum frequentare: qui fruſtrà, aut non tam facile è remotioribus haberi poterant. Haud abſimile verò erat, vt iam indicaui, quod Conſtantinus M. in diœceſibus vicinis trans mare ſitis, putà in Aſiana, Pontica, fundorum patrimonialium poſſeſſores ad ædes per vrbem Conſtantinopolitanam excitandas adegerat, atque adeò ad augendam vrbem, propoſitâ pœnâ, de quo Theodoſius *Nouella* 12. vbi id abrogatum. Sed quid amplius moror? ex Libanij quoque epiſtolis, quarum copia mihi facta ab Ampliſſimo Viro Nicolao Rigaltio, Regiæ Bibliothecæ curatore, ad *huius legis* ſenſum, peruênire licet: puta ex *epiſt.*63. 246. 247. His ſcilicet omnibus de Olympio, qui Senator Romanus Macedoniæque Præſes, inde in Senatum Conſtantinopolitanum adſcitus fuerat, pro quo Libanius *illis epiſtolis* Themiſtium & Honoratum rogat, antequam hæc *lex* lata fuiſſet, non quidem vt omninò immunis eſſet, verùm vt ſecundum facultates ſuas cenſeretur: ibidémque conſtitutionem memorat Imperatoris, quâ *certi temporis immunitas huiuſmodi Senatoribus Romanis recenter, in Senatum vrbis Conſtantinopol. allectis data fuerat*: Epiſtolâ nempè 246. ad Honoratum P.V. Conſtantinop. ſic ſcribit: τῦ νόμυ μεμνημένον, ὅς τοῖς ἄρτι διδυγμένοις ὑμῖν ἔδωκεν ἀναβολὴν, & *ep.* 247. ad Themiſtium. ὡς γὰρ νῦν παρακλήθητι ἀξιῶ τὸ μικρὸν: (οὕτως γὰρ ἂν ποιοῦντες καλεῖτε τὴν Ρώμην) τύτοις ἀναβολὴ διδόμενη βασιλεύς. Ergo primùm certi temporis immunitas in Senatum Conſtantinopolitanum recenter allectis data: poſtea *Thracibus* Senatoribus in vniuerſum; data deinde & ex Macedoniâ in Senatum Conſtantinopolitanũ adſcitis: Et id quidem à Valente & Theodoſio Impp. Cæterũ, illa MACHEOONIAERAR. quæ lineam in MS. finiunt, quomodo replẽda vel legenda ſint, diù laboraui: clarè certè *in fine* ita Scriptum RAR. Tandem ſic exiſtimo legendum ibi PARTIBVS: *Ex Machedonia partibus*; *partes*, pro diœceſi: quomodo diœceſis Macedonica dicitur *l.7. de metallis*: vbi plura ex Notitia & aliis: quæ quidem ſeptem prouinciis conſtabat, Achaiâ, Macedoniâ, Cretâ, Theſſalia, Epiro veteri, Epiro noua, & Macedoniæ Salutaris parte. *Partes* pro tractu & diœceſi paſſim hoc Codice *l.14. inf. de nauicul. l.25. de petitionib. l.49. de operibus publicis, l.3. de milit. veſte, l.12. de extraord. mun. l.3. de fide Cathol. l.15. de Epiſcopis, l.vlt. de Epiſc. Iud.* Quomodo & Græcis μοῖρα pro diœceſi, ſic Gregorio Nazianzeno *orat.*20. *p.*353. τῆς ποντικῆς μοίρας ὕπαρχος. Nunc ad rem.

Ab hoc verò alienum eſt quod definitur *l 5. Cod. de dignitatibus*, Præfectum vrbis citra præceptionem vel Scientiâ Principis nulli muneri ſubiugare poſſe Senatorem, neminémque Curiam illam immani iniuriâ pulſare poſſe, &c. etſi id de Curiâ ſeu Senatu Conſtantinopolitano omnino accipiendum putem, inſcribitur enim & illa lex *Clearcho*, ſed Conſtantij Imp. nomine inſcripto. Ad rem. Igitur Conſtantinopol. Senatus, & Senatorum priuilegium continet hæc Theodoſij M. conſtitutio, ad Clearchum P.V. emiſſa: ad quem alioquin eundem exſtant & Valentis Conſtitutiones plures de priuilegiis vrbis Conſtantinopolitanæ: Nempè Valens *l.vn. inf. de iure Italico*: quæ data dicitur ad Clearchum P.V. Conſtantinopolitanæ, Italici iuris auxilium vrbi Conſtantinopolitanæ, arbitrâ æquitate renouat, conceſſíque beneficij gratiam publicis actibus intimari, inciſámque Tabulis debitâ ſolemnitate permanere ibi iubet. Eiuſdemque Valentis ad eundem Clearchum P. V. extant & aliæ Conſtitutiones plures, vrbi Conſtantinopolitanæ conſulentes, annonæ inquam eius & voluptatibus, ſtudiíſque, *l.7. inf. de annonis ciuicis, l.2. inf. de ſtud. lib. V.R. & Conſt. l.20. inf. de Prætoribus.* Et hæc de Valentis Conſtitutionibus ad hunc Clearchum P.V. Ad eundem, Theodoſij M. conſtitutiones aliæ extant, operibus publicis vrbis illius conſulentis, *l.3. inf. de aquaductu.* Imò & Ordinum dignitati, *l.1. inf. vt dignitatum ordo*: Tandem & Senatus Conſtantinopol. dignitati, *d.l.5. Cod. de dignit. & l.93. 132. inf. de Decurionibus*: Ingens ſcilicet vt Valentis, ita & Theodoſij M. circa vrbem Senatúmque Conſtantinopolitanum ſtudium fuit, & Singulare etiam *Clearchi P.V.* ad quem leges illæ, & hæc noſtra datæ ſunt: De eius aquæductu, & aquâ per eum Conſtantinopolim inuectâ, teſtis Hieronymus *in Chronico*; Socrates, *lib.4.c.*8. vid. & *d.l.3. de Aquaductu*, vbi dicam.

¶ Ex *hac l.* iam ad *οἰκεῖαν πολιτείαν* & ad praxin hoc axioma rectè conficias: *Aliunde, ſeu ex alio Corpore tranſlatos in aliud Corpus ſimile, ad id replendum, velut nouiter adſcitos, priuilegiis & immunitatibus potiri, quæ nouis ibi conceduntur.*

¶ *De* SEPTEM *Solidorum collatione à tenuiſsimis Senatorum facienda.*

IV. * Imppp. Valent." Theodoſius & Arcadius AAA. ad Aurilianum P.V."

QVOD ad eorum" quærimonias, qui ſe glevalia non poſſe ferre onera teſtabuntur", Ampliſſimorum" virorum conſilio definitum eſt, ſcilicet vt ſeptenos" quotannis ſolidos pro ſua portione conferret, quid" præbitiones implere follium" non valeret, eatenus confirmamus, vt omnes quibus eſt cenſus anguſtia, contemplatis patrimonij ſui viribus, liberam habeant optionem, quatenus ſi conlatio iſta" non diſplicet, à conſortio Ampliſſimi ordinis non recedant." Sin verò graue, id eſt" damnoſum videtur, dignitatem Senatoriam non requirant. Dat. prid. Kal. Septemb. Conſtantinop. Theod. Auguſt. III. & Abundantio VR. CL. CONSS. [393.]

NOTÆ

NOTÆ.

Abest à Cod. Iust.
Emendanda *huius l.* inscriptio : Inscribendi quippe hi Imperatores THEODOSIVS *Arcadius & Honorius AAA.*
Aurelianus P.V. Constantinopol. vid. *Prosopogr.*
Senatorum scilicet.
Ita MS. forte *testabantur* : quanquam & illud sustineri potest : *testabuntur*, deinceps.
Id est, Senatus vrbis Constantinopol.
Dicam mox in *Commentario.*
Ita MS. *γε. qui*, vt in aliis libris legi ad marg. ed. Paris. adnotatum : & mox, *præbitionis*, pro *præbitiones.*
Reponebat hic Vir Doctus *follium* 12. id est, duorum : de quo mox.
Septem solidorum.
Ita MS. forte *γε. non recedant*, quod ad marg. ed. Paris. quoque adnotatum, nisi forte *retendere*, est recedere, retrò tendere.
Ita MS. sed repone *id &c.*

COMMENTARIVS.

DE SEPTEM SOLIDORVM collatione, quæ ceteris Senatoribus incumbebat loco Glebalis collationis, est hæc Theodosij M. per Orientis Imperium constitutio : pariter vt altera filij eius Arcadij *l. 12. inf. de proximis* : & tertia Theodosij Iun. nepotis *l. 12. inf. hoc tit.* Nempè iis quibus census erat angustia, seu tenuissimis Senatorum, qui Glebalia onera ferre non poterant, qui implere præbitiones follium non poterant, septem saltem solidorum annuorum præbitio incumbebat. Et sic collatio hæc, succedanea seu subsidiaria erat follium præstationis seu Glebalis collationis : septem, inquam, solidorum. Id quod per Orientem nominatim institutum & obseruatum, ex illis tribus legibus obseruo : cùm in Occidente duorum follium præbitio tenuissimis Senatorum incumberet, *l. 2. sup. hoc tit.* quod primò loco notari cupio.

Vnde patet Secundò, pariter vt ex *d. l. 2. sup.* & *l. vlt. hoc tit.* Senatoribus pro viribus cuiusque, pro modo facultatum, Senatoriæ functionis certum canonem modúmque impositum. Quò per Occidentem pertinebat *lex 2. sup.* & pertinet *l. 21. inf. de Prætoribus*, vbi tres collationis istius gradus constituuntur, *cùm duos folles, aut quatuor, aut certè amplius in professionem habebunt* : per Orientem verò, seu de Senatoribus Vrbis Constantinopol. hæc lex, & *d. l. 12. inf. de proximis* : & *lex 12. inf. hoc tit.* Quò pertinet etiam locus ex Hesychio Illustrio & Thalelæo *suprà ad l. 2.* citatus, vbi tres gradus ποσότητας modósque constituit κατὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν ἀπαιτουμένων. De quo ipso non vnus locus occurrit apud Libanium *in epistolis*, vbi de Olympio agit è Senatore Romano, cùm Macedoniæ præfuisset, in Senatum Vrbis Constantinopolitanæ translato, *ep. 63.* ad Themistium : & ad Honoratum, de quo *ad leg. Superiorem, ep. 246.* & ad eundem Themistium *ep. 247.* vid. & *ep. 778. ad Eusebium.* Ex *ep. 63.* hæc nota : μήτε μείζω τῆς δυνάμεως ζητεῖτε· ὁ μὲν γὰρ ἐξετάσει τὸν ἄριστον πρῶτος Ὀλύμπιος, ὁ δὲ εἰσηγητὴς δεῖ, ὅπως· γνῶναι δὲ ὅτι ῥᾷον τῆς οὐσίας τὸ μέτρον παρὰ τῶν ἐπὶ τοῦτο τεταγμένων (intelligit Censuales, de quibus *l. 6. infr.*) δεῖ δὴ σε προστάττειν ἡνίκα ἂν δέῃ, χρήματα φέρειν ὅπως μὴ ἀδικήσωσι, καὶ ἔτι γε πρότερον ἡνίκα ἂν καλῶσι τοὺς βελτίστους, ὅπως οὐδὲν μὴ κινήσωσι. Ex *epist. 246.* ἐν τοῖς φοραῖς μὴ μεῖζον ἔσω τῆς ῥώμης τὸ φορτίον· ἐν γὰρ τοῖς τοιούτοις εἰς τὸ μέτρον τῆς οὐσίας βλέπουσι. mox. τούτῳ οὖν δεόμεθα σύμμετρον τὴν φοράν. καὶ πῶς εἰς τὸ λειτουργεῖν ἄγειν νῦν ἐξαναλώσειν τῶν νόμων μεμνημένων, ὡς τοῖς ἄρτι διηγημένοις ὑμῶν ἔδοξεν ἀναβολή· ὁ νομίζειν καλῶς ἂν ἔχειν περὶ τῶν δευτέρων, τοὺς δ' ἐντίμους δαπανᾶν πολλὰ τῇ πόλει, νῦν ἐπὶ βέλτιον μετεῖσι. Ex *epist. 247.* vbi de eodem semper Olympio, καὶ ταῦτα εἰδότες οἱ Ῥωμαῖοι κατέλεξαν μὲν εἰς αὐτοὺς, ἀφῆκαν δὲ ἀπειπεῖν λόγῳ δὲ τοῦτο. εἰ τοί καὶ παρ' ὑμῶν αὐτὸς ἡμίσεός τινος ἀπήλαυσε, ὥσπερ γὰρ τὰ τοιαῦτα ὑμῖν ἡ πόλις πεπαίδευται, καὶ τὰ χρεῶν ἐν οἷς οὐ ἔξεις καὶ πλοῦτον· ἀλλ' ὅτι τὴν μηδὲν δεινὸν πείσεσθαι κάμνειν παρ' ὑμῶν μήτοι μείζω τῆς δυνάμεως φέρειν; ὁ δὲ οὐ μείζω μόνον, ἀλλὰ καὶ ὢν ἕτερος ὀφειλέτης ταῦτα ἀναγκασθείη φέρειν. & mox. φασὶ δὲ αὐτὸν καὶ χορηγὸν ὑποσχέσθαι τοὺς τὰ μέγιστα δαπανῶντας· ὁ δὲ οὐ ταύτην, οὐδ' ἐπὶ δευτέραν νομίζετε, δυνατὸν ἂν ἀρκέσαι. φαίην δ' ἂν ὡς οὐδὲ τὴν τρίτην αὐτὸν τινα, καὶ ταῦτ' εἴ τι αὐτὸν κατὰ τὸν νόμον καλεῖ. Vbi vides disertè tres Senatoriæ functionis modos, pariter vt *d. l. 21. inf. de Prætoribus* : & apud Hesychium & Thalelæum. ¶ Tertiò notandum, hanc septem solidorum collationem Senatusconsulto, à Senatu Constantinop. institutam, *hâc l.* à Theodosio M. indicari, confirmarique : vt fermè hoc æuo, a Senatu vtroque, seu vtriusque Romæ, modus Senatoriarum expensarum, & collationum definiri Senatus decreto solitus : Cuius moris, & Senatusconsulti exemplum quoque extat apud Symmachum *lib. 10. ep. 21.* de sumptuum in Præturias editiones moderatione à Senatu pariter facta : quò pertinet etiam *lex 1. inf. de expensis ludorum*, & *lex vn. Cod. de Senatusconsultis* : de quo ad *eam l. 1.*

Quartò notandum, *hâc l.* à Theodosio M. id Senatusconsultum *confirmari.* Nempe huiusmodi Senatusconsulta hoc æuo ad Imperatorem mitti solebant, vt ab eo confirmarentur. Quod & ipsum cernere est in *eâ epistolâ* Symmachi. *Superest*, inquit, *vt ea quæ Serenitas vestra Patribus deliberanda legauit, cognito Senatusconsulto lex Augusta* CONFIRMET : *Nullo enim dissentiente quis modus censitum semel aut sæpius, quæ fungendis mediocritas editionibus applicetur.* : Et mox : *Hac Æternitas vestra venerabilis cùm Senatus statuenda mandaret, referri ad se protinus imperauit, vt placita cunctis immortali lege* SOLIDENTVR. *Iussis paruimus : Expectamus Oraculum, quo Salutariter, vt Vestro Numini familiare est, Patrum Decreta* FIRMETIS. Eodémque pertinet quod Imperator Oratione suâ ad Senatum ait, *d. l. 1. inf. de expensis ludor. Illud etiam constitutione* SOLIDAMVS. Nempè Senatorij census, vel censuræ examen hoc æuo Principes ad Senatum remittebant, supérque eo Senatum deliberare iubebant : Senatus decernebat : mox Senatusconsultum ad Principem mittebatur, qui id confirmabat.

Neque hìc etiam omittendum *hanc l.* datam *ad Aurelianum* P.V. (qui & PP. fuit) qui proculdubio bonus rei Senatui auctor fuit : quique adeò Senatorium Ordinem hâc parte subleuauit : pariter vt aliæ hoc ipso anno, & proximo ad eum leges datæ : quibus Senatorius Ordo pariter subleuatus ; putà *lex 1. de prædiis Senatorum* : *lex 132. 138. de Decurionib.* Vt proinde Aureliano hæc fermè omnia accepto ferri oportent. Quò omninò pertinet Epigramma incerti Authoris *lib. 4.* Ἀνθολογ. c. εἰς εἰκόνας βασιλέων.

Οὗτος ὁ κοσμήσας ὑπάτων θρόνον, ὁ τετράρχης

Καὶ

Καὶ πατέρα βασιλῆες ἑὸν καλέεσκον μέγιστοι
Χρύσεος ἕστηκεν Αὐρηλιανός : τὸ δὲ ἔργον
Τῆς βουλῆς, ἧς αὐτὸς ἑκὼν κατέπαυσεν ἀνίας.

id eſt.

Hic, qui ornauit Conſulum thronum, quem ter Præfectum,
Et Patrem Imperatores ſuum appellarunt maximi,
Aureus ſtat Aurelianus : Opus verò [hoc eſt]
Senatus, cuius ipſe lubens ſedauit dolores.

Fuit hic ſcilicet Aurelianus ter.Præfectus, vrbi ſcilicet, & Præfectus Prætorio, iterum idémque Patricius, ſub Theodoſio M. Arcadio & Theodoſio Iun. de quo conſule Proſopographiam : Cui & Senatus auream ſtatuam poſuit quomodo & An. 414. tria ſtathatia in Senatu Honorij & Theodoſij AA. & Pulcheriæ A.vt & Theodoſio Iun. Imp. dedicata A. 415. ſtatua aurea in Senatu, ab hoc Aureliano tt. PP. & Patricio, vt teſtatur Chronicum Alexandrinum.

Quartò obſeruandum, confirmationi Senatuſconſulti huius de ſeptem ſolidorum præbitione, addi *hâc l.* à Theodoſio M. comminationem ſanctionémque : Nempe ſtatuit vt qui hanc ſeptem ſolidorum collationem ſeu functionem agnoſcere nollet, Senatoriæ dignitati *Renunciaret*. Sic & aliàs Principes Orationibus ſuis quibus Senatuſconſulta firmarent, quædam addere, eáque Sanctione ſancire ſoliti : Sic apud Symmachum prædicta epiſtola: *Patrem*, inquit, *decreta firmetis*, ADIECTA COMMINATIONE *ſi vllus aliquando ambitus hæc vel illa corruperit, quæ conſilio cæleſti pro Ordinis dignitate ſanxiſtis*. Sic *l.vn. Cod. Iuſt. de Senatuſconſultis*, quæ ad illam Symmachi epiſtolam omninò pertinet, Theodoſius Imp. oratione ſuâ ſeu confirmatione, *Legibus etiam idem proſequimur*. ADIICIANTES, *vt ſi quiſquam ſpeciali ſupplicatione eliciendum aliquod, Reſcriptum tentauerit, vt tranſire ei formam liceat ſtatutorum, tertia patrimonij parte mulctetur, & damnatus ambitus crimine maneat infamis*. Senatus ſcilicet decernebat, ſuggerebat, modum ponebat, Senatuſconſulto facto : Imperator verò SANCTIONE firmabat, penes quem imperium erat. ¶ Quod ipſam *Renunciationem* Senatoriæ dignitati attinet, ſimilia exempla vid. *l.vlt.h.t.l vn. de Comitib. ord. prim. art. diu.l.58. de Decurionib.*

Sextò de hâc ſeptem ſolidorum collatione notandum, ſingulari priuilegio nonnullos Senatores, quemcunque tandem, & quàm amplum cenſum haberent, hanc ſaltem functionem ſeu collationem agnouiſſe, non verò Glebalem, ſeu follium: *l.12. inf. de proximis*. Imò fuêre, & qui in totum ab hâc etiam ſeptem ſolidorum functione immunes eſſent: vt *l.12. inf.h.t.*

Septimò notari cupio, & alteram adhuc *leg.* Theodoſij extare ad hunc eundem Aurelianum, de eâdem Glebali collatione *l.138. inf. de Decurionib.* vt & Syneſij *epiſtolam* 38. ad hunc ipſum Aurelianum, in quâ de hâc Senatoriâ collatione agit. De cuius ſententia hâc occaſione paulò plenius nunc videndum. Quæritur *eâ Epiſtolâ* Syneſius, quòd Herodes quidam, clariſſimo genere id eſt, Senatorio, oriundus, ἐκ πρoγόνων λαμπρότητος atque adeò Glebali collationi obnoxius, τὴν πατρῴαν βουλὴν ἀποπληρῶν τῇ συγκλήτῳ τὸ ἀπαιτούμενον, nihilominus, poſteaquam ἡγεμὼν factus fuiſſet, & Magiſtratum geſſiſſet, ἀρχὴν ἦρξεν, altero adhuc nomine conueniretur : dupliciterque adeò munificus eſſe cogeretur διπλῆς λειτουργίας : nempe & propter ſubſtantiam Senatoriam, διὰ τὴν οὐσίαν, (ſuprà πατρῴαν βουλὴν vocauit) & propter geſtum Magiſtratum, δι᾽ ἣν ἦρξεν ἀρχήν. Nempe Syneſij mens eſt, Herodem non ſi ad Senatoriam functionem ſeu Glebalem teneri, non verò ὡς ἄρτι νεοβουλον, tanquam nouum Senatorem ad alteram adhuc præſtationem ſeu functionem, quæ tamen ab eo exigebatur extra ordinem, eo more ſcilicet quo ab iis qui honore ſeu adminiſtratione aliquâ, functi fuerant, vel certe ab honorariis, aliquid extra ordinem exigebatur, vt ex *tit. de extraordin.mun.* & *tit. de Equorum collat.* & *tit. qui à præbitione equorum*, liquet. Hæc inquam Syneſij ſententia eſt. Vnde apparet, de variis Interpretis Syneſiani erroribus : qui ibi ἡγεμόνα *Ducem* interpretatur, & νεοβούλοι, pro *allectis in Ciuitatum conſilium* (ſeu Curiam) accipit : Perperàm omninò ; nam & ἡγεμὼν ibi eſt Adminiſtrator prouinciæ, vnde & ἀρχὴ mox vocatur : & νεόβουλοι ſunt, in Senatorium Ordinem recenter allecti, de quibus iam aliquid ad *l.3.ſup.prox.* non verò in Curiam, quod facilè coniicere potuiſſet Interpres, ſi attendiſſet, hunc Herodem dici ἐκ προγόνων λαμπροτήτων, id eſt, Senatoriâ ſeu Clariſſima ſtirpe editum : λαμπρότατοι ſunt Clariſſimi, Senatores, atque ideò patrimonij ſui nomine, propter paternam Glebam, Senatoriæ functioni obnoxij : Quare putidum Senatorium aliquem in Curiam ciuitatis regradatum ponere: Inaniſque hîc obſeruatio, de Chriſtianis olim, ob confeſſionem Chriſtianis nominis ſupplicij loco, non inter Senatores (vt ipſe vult) propriè loquendo, verùm inter Curiales cenſitis, Curiæque addictis. Syneſij proinde mens hæc eſt, vti Herodis Senatorij viri ſubſtantia quidem ad Senatoriam Glebam & collationem teneatur, non verò ob geſtum ſimul magiſtratum, ad alias collationes tanquam νεόβουλος. Verùm error hic ſimilis eſt alteri: cùm idem *epiſtolam* 15. Iuliani *ad Byzantios*, quâ Iulianus Curiales qui Chriſtiani nominis obtentu aliâve quâ ratione Curias effugerant, Curiæ Byzantinæ reſtitui iubet, ad Senatores retulit, & neſcio quæ de Glebali collatione ad eum locum tractauit, vt πατροβούλους nobis efficeret loco πατροβούλων. Eſt enim loci illius idem omninò ſenſus, qui eiuſdem Iuliani *l.50.inf.de Decurionib.* quæ repetita extat *l.4. de luſtrali collat.* de quo *ad eam l.*

¶ *De* OBLATITIO *auro : vbi id ſoluendum ſit, & per quos exigendum.*

v.* Impp.Arcadius & HONORIVS AA.Florentio" PV.

OMNES Senatores, qui in Sacratiſſima Vrbe" conſiſtunt, licet habeant per longinquas" prouincias atque diuerſas, poſſeſſiones, aurum Oblaticium in Vrbe perſoluant, quòd à Procuratoribus & Actoribus ſuis ad Vrbem reditus perferuntur. Sanè" his Senatoribus, qui in prouinciis" larem fouent, per prouincias, Cenſuales qui plenam habent notitiam", immineant, quo cognoſcant ſine dilatione aurum profuturum ærario" noſtro quantocius inferendum. Dat.XVIII.Kàlend.Octob.Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ

NOTÆ.

• Memorat *hanc l.* suam, & ex parte emendat Honorius *l.9.inf.*

" ℞. *Florentino.* Florentinus hic PF.V.Romæ fuit triennio A.395.396.397. v. Prosopogr. Ad eundem extant Symmachi epistolæ sex *libro* 4. putà *ep.*50.51.52.53.54.55. Ad eundem est scripta *d. lex* 9. quâ hæc, vt dixi, memoratur & emendatur ex parte.

" *Longinqua* prouinciæ, vltra suburbicarias.

" *Secunda* sententia.

" Augustinus *lib.*15. *de ciuitate Dei* scribit è Senatoribus quosdam in vrbem nunquam venisse: vide & *l.*11. *inf. de Prætoribus.*

" Censuum scilicet & nominatim Senatorij vid.*l.6.prox.inf.*

" Ita quoque Symmachus, *lib.*10.*ep.*26.ad Valentinianum Iun.de oblatione 1600.auri librarum, decennalibus Imperij eius: *Ergo & nunc libens fama* SACRO ÆRARIO *decreta subsidia.*

COMMENTARIVS.

De Oblatitio avro, seu de Oblationibvs Senatoriis est hæc Honorij constitutio: de quo sunt quatuor præterea aliæ Constitutiones, puta Valentiniani Senioris, *l.*17. *inf. de Prætoribus*: Arcadij, *l.*12. *inf. de proximis*: eiusdem Honorij, *lex* 9. *inf.* & Valentiniani Tertij *lex* 14. *inf.* Quid oblatitij verò auri appellatione intelligendum sit, videamus. Putabat Cl. Cuiacius *in notis ad l.2. Cod. de Prætoribus, & honore Præturæ*, aurum oblatitium idem esse cum auro Glebali, seu collatione Glebali: eò quod Glebalis collatio, oblationis genere quodam à Senatoribus exigeretur, sicut aurum Coronarium à Decurionibus. Addi possit & argumentum ex *l.6.prox.* quâ Censualibus Glebæ exactio remittatur, sicut *hâc l.* auri oblatitij exactio his imponitur, vt proinde eadem videri possint. Verùm, distinctum omninò, oblatitij auri collatio, functionis genus fuit, à Glebali; vt ex *legibus* illis constat, simul & ex Symmacho, qui eius meminit tribus locis: *lib.*2.*ep.*57. & *lib.*10. *ep.*26. & 36. E quibus de hac oblatione accuratiùs nobis videndum est, etsi in *Paratitlo* iam nonnulla delibata sunt. Vocatur id Aurum Oblatitium *h.l.* & *l.9.inf.* Oblatio Amplissimi Ordinis simpliciter, *l.*14. *inf. h.t.* & à Symmacho *dictis locis*: vocatur & *promissio*, & moles promissionis, *d.l.*14. *inf.* & *l.*12. *inf. de proximis*: sponsio Symmacho, *lib.*10. *ep.*26. eidem & munus, munificentia, largitio, decreta subsidia: *ibid.* Id verò separatur *d.l.*12. *inf. de proximis*, disertè à *scriptionis iniuriâ*: vbi *scriptionis* iniuria est collatio & professio Glebalis: pariter vt *descriptio* de eâ dicitur, *l. vlt.h.t. l.*1. *inf. de Decurionib. & silentiar.l.*15.*inf. de Medicis*: Adscriptio *l.*22. *inf. de Agentib. in reb.* quia scilicet Senatores in id possessiones suas profiteri debebant & describere. Vnde patet iam Auri oblatitij oblationem spontaneam omninò fuisse, & largitionis cuiusdam seu munificentiæ speciem, quam Senatus vltrò Principi faciebat, & solus: non ex necessitate vel ordinariâ collatione, vt Glebalem oblationem; non vnà cum aliis, vt Aurum Coronarium, de quo *suo titulo inf. lib.*12.

Nempe, quod secundo loco notandum, oblatio hæc fiebat à Senatu priuato amore, studio & affectu: veluti Principatus initio, vel quinquennalibus, aut Decennalibus, vel tertio lustro Imperii, quod postremum constat ex *Epistolâ* Symmachi 26. Item, post victoriam à Principe partam, vt ex iis constabit quæ *ad legem* 14. *infra* dicemus. Hæc nostra, quæ data est XVIII. Kal. Octob.A. D.395.anno fermè post Eugenium deuictum id est octo mensibus postquam Honorius ad Imperium venit: & sic in huius rei memoriam. Neque ab hoc abludit Oblatio votorum, quanquam & paulùm diuersa, de quo *sub titulo lib.*7. Et hæ quidem oblationes functæ in gratiam Principum. Aliæ enim oblationes Senatus fuerunt in gratiam vrbis Romæ, de quibus Symmachus *lib.6.* & inter alias *ep.*12.

De hâc Oblatitij Auri collatione sequentia adhuc notanda sunt. Tertiò nempè obseruandum, cùm ad hanc Oblationem deueniendum erat, Præfectum vrbi Senatores, seu Summates Romæ vel in proximis positos, in Senatum euocasse, seu coëgisse, tractaturos de modo oblationis, vt discere est ex Symmacho *lib.*2.*ep.*57. & *lib.*10.*ep.*36. Quorum priore loco lego *coactum in tractatum Senatum commoneri*: vbi editi simpliciter habent *tracta*, in M.SS. *in tractu.*

Quartò hanc collationem necessitatis speciem aliquam in se iam habuisse, vbi decretum Senatus semel de eo factum fuerat: Sic vt omnes Senatores ad id tenerentur, adsensúmque absentes præbere cogerentur: de quo vel hæc *lex* fidem facit, & Symmachus *lib.*2. *ep.*17.

Quintò notandum, cùm alius atque alius istius oblationis modus fuerit, *mille sexcentas auri libras*, & quidem vrbanis ponderibus, id est, trutinæ largioris examine Valentiniano Iun. eius decennalibus oblatas, quod Symmachus disertè scribit, *d.ep.*26. cùm aliis Imperatoribus Valentiniano & Gratiano nonnihil minùs oblatum fuisset: Quæ summa efficit *centum triginta quatuor millia quadringentos solidos, siue aureos*: si videlicet veterem, non occiduam & imminutam libram spectes, quam Romæ obtinuisse colligo ex *hoc* Symmachi *loco*; de quo ad *l.vn.inf. de oblatione votorum.*

§ Nunc de sententia *huius leg.* quæ est de *Formâ solutionis* huius Auri oblatitij, quod sextum hic de eo notandum. Definit igitur *hâc l.* Honorius, Senatores in vrbe Româ consistentes, in ipsa vrbe id soluere debere: non verò in prouinciis, vbi possessiones habent, vt fermè Senatores per longinquas diuersásque prouincias, possessiones habebant, vt vel hæc *lex* docet, & *lex* 7. *inf. de annonâ & trib.* idque ex Symmacho quoque discere est. Et rationem addit Honorius, quod à Procuratoribus & Actoribus, de quibus consule Indicem possessionum illarum Senatoriarum, ad vrbem reditus perferantur. Quod vtiliter in praxim deduci potest. Nempè in hoc collationis spontaneæ genere, non loci, vbi possessiones sitæ sunt, ratio habenda est, verùm vbi Domini earũ sunt, quoque reditus inde perferuntur.

§ Istius autem exactionis curam in Vrbe quinam habere deberent, non exprimit hic Honorius: verùm satis indicatur, vel solo inscriptionis indicio, *ad Florentium P.V. Præfectianis*, id est, Officialibus Præfecti Vrbi eam incubuisse; hic enim Senatorum Præsul erat, isque Senatum, vt ante dixi, ad decretum super hoc faciendum, cogebat, ac nominatim à Censualibus: Et hæc de Vrbe. In prouinciis verò Senatores à *Censualibus* exigi iubet Honorius: quod ij plenam harum rerum notitiam haberent. Quod & ipsum idem ait *l.6. prox.* in argumento Glebalis collationis. Et tamen idem Honorius bien-

nin poſt, *l.9.inf. hoc tit.* quæ ad eundem Florentium P.V. emiſſa eſt, hanc *legem* ſuam memorans, conſtituit, vt quoniam cognouiſſet officium Cenſualium non poſſe executioni ſufficere, ad prædictum negotium congrua auxilia ab Ordinariis Iudicibus, id eſt, Rectoribus prouinciarum, miniſtrarentur: de quo *ad eam leg.*

¶ Nobis de *Cenſualibus* iſtis in vniuerſum nunc hic videndum eſt, neque tamen prodigè: nam de his eſt *infra, lib.*8. pars *tituli* 2. ac nominatim *lex* 4. *eo tit. de Tabulariis, Logographis & Cenſualibus.* Cenſuales igitur alij erant in Vrbe; alij per prouincias: De Cenſualibus in vrbe eſt *lex* 13. 21.26.27. *inf. de Prætoribus*: *& lex 4. ſupr. de teſtamentis, & lex 5. inf. de principibus agentium in rebus, & lex* 1. *inf. de liberalibus ſtudiis vrbis Romæ.* De iiſdem agit Symmachus, *lib.*4. *Epiſt.*8. *& lib.*10. *Epiſt.*36. & Capitolinus *in Gordiano ſeniore.* Erant huiuſmodi Cenſuales in vtraque Vrbe Roma, ſub magiſtro cenſus, & ſub diſpoſitione Præfecti Vrbi, vt ex *pleriſque ſuperiorum legum* conſtat, & *Notitia Imperij.* Horum munus varium erat. Primùm actus qui in Senatu tractari conſueuerunt, eorum ſollicitudine celebrabantur, ſolis citatoriis exceptis, vt ait *lex* 5. *inf. de principibus agentium in rebus.* Quò pertinet Capitolini locus *in Gordiano*, vbi de SCto tacito ſcribit: *Hunc morem*, inquit, *apud Veteres neceſſitates publicæ repererunt, vt ſi forte aliqua vis ab hoſtibus immineret, quæ vel cogeret humilia captare conſilia, vel aliqua conſtituere, quæ priùs oporteret dici, quàm effici, vel ſi nollent ad amicos aliqua permanare, Senatuſconſultum tacitum fieret, ita vt non ſcriba, non ſerui publici, non* CENSVALES *illis* ACTIBVS *intereſſent, Senatores exciperent, Senatores omnium officia Cenſualium ſcribarúmque complerent, ne quid fortè proderetur.* Iidem Cenſuales ſtudioſis ſtudiorum liberalium Vrbis Romæ imminebant, eorum hoſpitia noſſe illos oportebat, quò & ſtudiis operam nauarent, eorundémque modeſtiæ inſpectores eſſent; Iidemque breues conficiebant per ſingulos menſes ſtudioſorum: *d. l.*1. *inf. de ſtud. liberalibus V. R.* Iidem Prætorum denominationem ad hanc vel illam Præturam aliquando habuêre, eò quod cenſus Senatorij plenam cuiuſque notitiam haberent: *l.*13.26. *inf. de Pretoribus.* Iidem abſentium Prætorum nomine munera ſeu ludos edebant, vt teſtatur Symmach. *lib.*4.*ep.*8. de quo ad *tit. de Prætor.* Iiſdem Prætores ſeu Editores argentū ad munus edendum conferebant, eodem teſte *lib.*10.*ep.*36. & aliquid inſuper pro notitiâ *l.*27. *inf. de Prætoribus.* Iiſdem quoque imminebat, vt decenti quiſque habito propriáque veſte intra vrbem vteretur, putà Senatores, Officiales, ſeruique: *l.*1. *inf. de habitu quo vti oport. int. vrb.* Neque tamen citatoria, etiam Senatoriarum cauſarum ad eos pertinebant, *l.*5. *inf. de Principib. agen. in reb.* Apud eoſdem teſtamenta cæteráque publicari ſeu reſerari oportebat, *l.*4. *ſuprà, de teſtamentis.* Iidem honeſtatis ſtudiorum in vrbe Româ curam agebant, *l.*1. *inf. de ſtud. lib. V. R.* Et hæc quidem de Cenſualibus in vrbe Româ. Per prouincias alij erant Cenſuales, de quibus eſt proprius titulus *inf lib.*8. *de Tabulariis, Logogr. & Cenſualib.* ac nominatim *lex* 4. *illius tituli*, vbi dicendi locus erit amplior. Illud enim iam ſatis conſtat, Cenſuales notitiam cenſus cuiuſque, & nominatim Senatorum plenam habuiſſe: & ideò Auri oblatitij, Glebæque aliquando exactionem illis incubuiſſe, vel ſaltem ob plurimam harum rerum notitiam, diſquiſitionis curam, & inſtructionis rationem eis impoſitam, de quo *l. prox.* rurſus. De his Cenſualibus vid. *& l. vlt. inf. de Princip. ag. in reb. Nouellam Iuſtin.* 17. *&* 128. Meminit & Firmicus 3. *Aſtron. c.*11. §.10. Tandem penulati hi fuere, teſtis Sidonius Apollinaris *lib.*8. *ep.*6. de quo pleniùs ad *l.*1. *inf. de habitu*: vbi de Officialibus.

¶ EXACTIO, DISQVISITIO, INSTRVCTIO *collationis glebalis à quibus facienda.*

VI. * Iidem AA. ad Senatum & populum. Poſt alia.

CENSVALIBVS, quibus oneroſa glebæ" adfirmatur" exactio, onus quidem negotioſum mouemus", ſed quia eis plurimam ſcimus harum" rerum eſſe notitiam, & diſquiſitionis" curam, & rationem manifeſtæ inſtructionis" eis inponimus. Dat. XVII. Kal. Mai. Med. Cæſario & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Iungendæ *huic legi* ſunt *lex* 7 *prox. inf. lex* 31. *inf. de Prætoribus*: *l.*4. *inf. de ſuſceptoribus. l.*27. *inf. de nauicular. l.*5. *inf. de naufrag. l.*3. *de canone frum. vrbis Romæ.*

" De hâc *Gleba* voce ſatis ex Paratitlo diſces. Adde apud Heſychium, γλίβα, ἀξίωμα συγκλήτου.

" *Mouemus*, id eſt, amouemus, remouemus, *ſubmouemus*; quomodo etiam *hic* legi poſſit.

" Id eſt, cenſus Senatorij Porrò ſimilis *l.*5 *prox ſup.*

" *Diſquiſitio.*

" *Inſtructio*, h.l. vt & *l.*2 *ſup.* notitia.

COMMENTARIVS.

CENSVALIBVS, de quibus ad *l.*5. *ſup. prox.* Glebæ exactionis onus remittit, amouet, *hâc l.* Honorius Imp. quæ videl. his antea impoſita fuerat, quod comperiſſet nimis negotioſum onus iſtud Cenſualibus eſſe; ſed tamen iis imponit diſquiſitionis curam, & inſtructionis, id eſt, vt diſquiſitione habitâ poſſeſſionum Senatoriarum, modum glebæ cuiuſque Senatoriæ, breuéſque adeò & inſtructiones eâ de re faciant: de quibus breuibus & Inſtructione iam ad *l.*2. Et huius rationem *hic* eandem reddit, quam *ſuprà*, *l.*5. *prox.* quod ſcilicet harum rerum plurimam haberent notitiam. Atque hi ſunt, quos Libanius *ep.*63. ad Themiſtium, vbi de Glebali collatione agit, ait, γνῶναι δ' οὓς ῥᾶστον τ' εἶναι

ἰδίας τὸ μέρος αὐτῆς τῆς ἐπὶ τῶν πραγμάτων. Obserua interim hoc tempore differentiam inter Glebalem collationem hâc parte, & Aurum oblatitium: Nempe huius exactio Censualib. imposita, *l. 5. sup.* illius *hâc l.* remissa verùm biennio post æquata ea *l. 9. inf.* ¶ Est porrò hæc lex prolixæ admodùm Honorij ad Senatum & populum Orationis seu Constitutionis pars: cui coassandæ velut indidem decerptæ præter *l. prox. 7.* quinque prætereà leges: quas *in Notis* indicaui: quâ quidem Oratione in vniuersum Honorius, & Senatui, & populi tum annonæ, tum voluptati enixè consultum fuit. Quò etiam pertinet illa eius Orationis præfatio, quæ continetur *d. l. 3. inf. de Canone frum. V. R. Certum habetis, Patres Conscripti, quantum curarum impendimus pro* VESTRIS, *ac populi* COMMODIS. Et verò ad Senatus commoda pertinet *hac lex*, cum proximâ: ad Populi voluptates, *lex 31. inf. de Prætorib*: ad annonæ commoda (quæ & ipsa propriè *commoda* dicta) *lex 24. inf. de susceptoribus*: *lex 27. inf. de nauicular. l. 5. infr. de naufragiis*: & *d. l. 3. inf. de Canone frum. V. R.*

¶ *De* ALIENATIONE *patrimonij in fraudem designationis Prætoriæ.*

VII. * Iidem AA. ad Senatum & populum. Post alia.

SENATOR [b] patrimonium proprium in quemcunque quâlibet ratione transtulerit, imminutio, [c] ....signationis tempore probata [d] non valeat: sed causa prius erit actis prouincialibus adprobanda. Dat. XVII. Kalend. Mai. Med. Cæsario & Attico CONSS [397.]

N O T Æ.

[a] Quibusnam legibus hæc iungenda sit, constat iam ex dictis *ad leg. superiorem*, quæ & ipsa de illatum numero est. Est autem fugitiua hæc lex.

[b] *Si Senator.*

[c] *Imminutio eius designationis tempore.*

[d] Id est, si probatus fuerit Senator imminuisse. Quare errat qui *hic* reponit, *non probata.*

C O M M E N T A R I V S.

ALIENATIONI fraudulentæ, imminutionique patrimonij à Senatore factæ, in fraudem *Præturæ*, occurrit hâc Orationis suæ parte Honorius Imp. quemadmodum & fraudulentæ professioni in fraudem Glebalis collationis occurritur, *l. 2. sup.* In fraudem inquam Præturæ, eò quippe pertinet *Νόμιμον* seu lex ista, non ad Glebalem collationem, vt DESIGNATIONIS vox ostendit: de quo mox; ac proinde hoc *titulo* fugitiua, quæque in *tit. de prætoribus* meliùs relata fuisset: cuius etiam tituli *lex 31.* huic inter alias coassanda venit. Prætura scilicet inter Senatoria olim onera fuit, de qua est titulus ille *de Prætoribus*, & quidem onus grauissimum: Ludis scilicet & voluptatibus Romani populi edendis destinatum: ita quidem vt pro Præturæ qualitate modò maiores, modò minores faciendi essent. Cæterùm, vt istud Præturæ onus Senatores euitarent, varias olim fraudes commenti sunt, tùm Nominationis ad Præturam tempore, tùm Designationis ad certum Præturæ genus: de quibus omnibus *suo illo titulo.* Inter cæteras fraudes hæ erant: quod vrbe Româ recederent, vt Præturam euitarent: de quo *l. 1. 2. 3. 4. 6. 7. inf. de Prætoribus:* & Symmachus *lib. 4. ep. 8. & lib. 10. ep. 4.* Altera fraus erat, cui *hâc l.* occurritur, quod Designationis ad Præturam tempore Patrimonium suum in alios transferrent, sine vllâ causa probabili, vt ita leuiorem Præturam sortirentur: Nam, vt inopes & pauperes à Præturæ onere immunes erant; Inopiæ quippe exceptio immunitatem Præturæ tribuebat, de quo *l. 22. inf. de Prætorib.* Ita cùm designationis ad certũ Præturæ genus tempus in proximo erat, callidè bona sua imminuebant, vt ita ad leuiorem Præturam designarentur: Erat scilicet vna Prætura alia sumptuosior: *l. 3. 5. 13. 21. 24. 25. 30. & vlt. inf. de Prætorib.* Dixi, *Designationis tempore*: ita enim hic restituendum esse, tum reliquiæ veteris lectionis, tum *lex 31. inf. de Prætoribus*, quæ *huic* inter alias coassanda venit, ostendunt: *Neminem*, inquit lex illa, *Editorum, quos totius sumptûs* DESIGNARIT *electio, Responsum nostræ Tranquillitatis soluat, sed* DESIGNATIONVM *ordo seruetur.* Sed & lex 10. 12. 13. 14. 15. 21. 31. *eodem tit. de Prætorib.* Symmachus quoque in eadem ipsa re *lib. 10. ep. 59. Deuotione & more commonitus, Magistratuum nomina, quibus varias functiones* DESIGNATIONVM TEMPORE *Amplissimus ordo mandauit, ad Æternitatis vestræ perfero notionem: vt Muneribus exhibendis, aut subeundis fascibus destinatos, cognitio Imperialis accipiat. His copulati sunt, quos Senatui vestro recens ortus adiecit. Prolixus in talibus esse non debeo, cùm* DECRETI *publici fides Gestorum potius insinuationem postulet, quàm largum referentis eloquium.* Eadem voce in hac ipsa re idem vtitur *lib. 2. ep. 59. Candidati mei designatio*: & *lib. 4. ep. 60. Designatum tibi ad vrbanam Præturam filium meum nuncio.* Quanquam & *designationis* appellatione accipi quoque possit ipsa prima ad Præturam nominatio, nondum adhuc Præturæ genere designato; quo sensu passim quoque ea vox accipitur. Ad rem. Ergo *hâc l.* id statuitur, ne cuiquam Senatorum patrimonium suum designationis tempore imminuere liceat, nisi causa priùs actis prouincialibus adprobata: id est, apud acta seu gesta Rectoris prouinciæ. Ex his iam apparet, rectiùs *hanc leg.* sub *titulo, de Prætoribus*, stituram. Neque otiosè id hîc reperatur, hanc *leg.* partem esse prolixæ Honorij Imp. ad Senatum populumque vrbis Romæ, Orationis: qua inter alia & Senatui prospectum iuit, & Populi quà Voluptatibus, quà Annonæ: quas duas res, *panem*, inquam *& Circenses*, id est ludos populus anxiùs maximè iam dudùm, teste Iuuenale, & hac tempestate optabat: ad quod posterius præter *hanc leg.* ex eadem Oratione spectat *d. lex 31. infr. de Prætoribus* Cætera repete ex dictis *ad leg. super.*

¶ *Eos qui in* PALATIO *militarunt, Senatores factos glebali præstationi obnoxios esse, non & Pratura.*

VIII. * Iidem AA. Cæsario PP."

QVI in Sacro" Mansuetudinis nostræ Palatio militarint, si cœtui Senatus consortióque fuerint sociati, iuxta latam dudum Legem †, Glebalem tantum sustineant functionem, ad Præturæ" verò functionem atque opera non vocentur. Dat. III. Kal. Mai. Constantinop. Cæsario & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à Cod. Iust.
" *Cæsario* Orientis PP. v. Prosopogr.
" *Sacrum Palatium.* v. Gloss. & *Imper. Romanum.* Claudianus quoque 2. *in Rufinum*: v. 142. *sacrásque fores prædiuiti aula.*
† Intelligitnè *Legem 28 inf. de Prætoribus?*
" De hoc suo titulo, *de Prætoribus.*

COMMENTARIVS.

IN PALATIO Principis qui militarunt, póstque peractam militiam Senatores facti sunt, eos glebali tantum functioni, at non & Præturæ subiici oportere, definit *hâc l.* Arcadius Imp. Idque aduocata anteriore quadam, imò antiquiore etiam lege, *iuxta latam* DVDVM *legem*, inquit: quæ tamen lex nuspiam apparet: Exstat equidem eiusdem Arcadij, verùm posterior adhuc, *lex 13. inf. de proximis Comitib. dispos.* qua testatur, se iampridem à Prætura immunitatem, his, qui post emeritam in armis militiam, ad honorem Ducatus prouecti sunt, tribuisse: eámque ibidem porrigit ad Proximos scriniorum, post depositam militiam. Qui & ipsi tamen Proximi scriniorum inter eos qui in Palatio militant, censentur. Ad rem. ¶ Hos igitur Glebali tantùm collationi obnoxios reddit *hâc l.* Arcadius: sicut & filius eius Theodosius Iun. *l. vlt.* (quod tamen antea secus fermè fuit, vt testatur *lex 2. sup. in f.*) à Prætura verò immunitatem his tribuit: quod nominatim quoque cautum de Decurionibus & Silentiariis, *l. vlt. inf. de decur. & silent.* de Domesticorum item & Protectorum Primiceriis, & Decemprimis, *l. 7. 8. 9. inf. de domesticis & protect.* Vt & de proximis sacrorum scriniorum. *l. 13. inf. de proximis.* Qui omnes in palatio militabant. Notanda igitur hic differentia inter Glebalem collationem, & functionem Præturæ; huius videl. immunitatem faciliùs tribui, quàm illius. Rationem differentiæ hanc adsigno; quod populi voluptatibus facilius quid detrahi Principes voluerint, sumptúsque adeò penè inanes in ludos remitti, quàm subsidiis ærarij quidquam subduci: cuiusmodi est Glebalis collatio: vnde & perennis ærarij emolumentum dicitur, *l. 2. sup.* cui similia vide, & de Auro oblatitio, *l. 5. sup.* & apud Symmachum, *lib. 10. ep. 26.*

¶ OBLATITII *auri exactio quibus immineat.*

IX. * Iidem AA. Florentino PV."

DVDVM † præcipimus, vt aurum Oblaticium Senatores, qui in Sacratissima Vrbe degunt, in Vrbe conplerent, hij verò qui in prouinciis larem fouerent, per Censualium Officia in prouinciis soluerent. Sed quoniam cognouimus prædictum Officium non posse exsecutioni" sufficere, ad prædictum negotium auxilia congrua ab Ordinariis" Iudicibus volumus ministrari. Dat. VII." Kal. Ian. Med. Cæs. & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Et hæc *lex* abest à Cod. Iust. Iungendæ fortè huic legi, *lex 153. 154. 155. 156. Inf. de decur & lex 2. inf. de Comitib. vel milit. l. 19. inf. de diu. Officiis*, si modò subscriptus dies in hâc emendetur: Imò & *lex 1 Cod. vbi quis de Curiali.*
" *Florentinus* hic P.V de quo iam ad *l. 5. sup.*
† *Dudùm*, id est, ante biennium. v. quæ dixi *ad l...... & Legem 5 sup.* indicat.
" *Præcipimus.*
" *Exactioni* vt *l. 6 sup.*
" *Ordinarij Iudices*, id est Rectores prouinciarum. v. Gloss.
" XII. *Kal. Ian.* in sex illis *Legibus.*

COMMENTARIVS.

OBLATITII AVRI, de quo plenè *l. 5. sup.* exactioni per prouincias ab Honorio Censuales *eâ l.* quæ ad hunc eundem Florentinum P.V, data est, cuiusque hic mentio fit, incumbere iussi fuerant

fuerant ante biennium. At nunc idem Honorius cùm comperisset prædictos Censuales non posse Executioni isti sufficere, ad prædictum negotium congrua auxilia ab Ordinariis Iudicibus, id est, à Rectoribus prouinciarum, ministrari iubet. Quomodo & pariter idem Honorius cùm Censualibus Glebæ exactionem imposuisset, pari relatione edoctus iisdem consulnit *l.6. sup.* Porrò *huius leg.* duplex sensus afferri posse videtur: Prior, quasi relicto Censualibus semper executionis seu exactionis officio, iubeat Honorius tantum auxilia his à Iudicibus ministrari, ad exactionem faciendam: vt aliàs sæpe, publicum officium gerentibus auxilia congrua suppeditari, ministrari, olim variis legibus iussa: vt *l.*... Alter sensus, quem ipse prætulerim, Honorium liberatis penitus hoc Executionis seu Exactionis onere, id oneris impegisse Ordinariis Iudicibus eorúmque officiis. ¶ Cæterùm videtur omninò hæc *lex*, sex illis Legibus quas *in Notis* opposui, Imò & *legi* 1. *Cod. vbi quis de Curiali*: coassanda; à quibus hæc nonnisi in die discrepat, vt *ibidem* notaui: Certè inter eas, *lege* 10. *infr. de diuersis officiis*, de Iudicum Apparitoribus quoque agitur: & *d.l.* 1. *Cod. vbi quis de Curiali*: cauetur, vt si quis Curiæ vel officiis Iudicum aut aliis quibuscunque corporibus obnoxius probetur, Iudex loci vbi comprehensus fuerit, submota penitus emendicata honoris præscriptione, & non expectata Iudicis notione, sub quo per ambitum cœpit militare, eum eorum societati, quos declinauerat, aggregat. Et sic *eâ. l.* Ordinarij Iudicis iurisdictio sancitur, pariter vt *hâc l.*

¶ Hispaniis *adimitur priuilegium immunitatis quibusdam indultum à glebali collatione.*

x. * Iidem AA. Felici PV.[a]

GLEBAM, possessionum, non personarum[b], esse perspicimus: ac propterea necesse est, vt illis immineat exactio, qui ex re eâdem reditus consequuntur: nam cùm censibus deferantur[c], non potest auri professio[d] perire[e] domino. Hac itaque sanctione decernimus, vt Hispaniæ[f] in præsens[g] tantùm rempus beneficiis[h] indultis vtantur: seruaturi posthac in soluendis functionibus prouinciarum[i] consuetudinem cęterarum. Dat. IV. Kal. Apr. Mediol. Honorio A. IV. & Eutychiano CONSS. [398.]

NOTÆ.

* Abest à Cod Iust. velut historica.
[a] PF P. & quidem Galliarum: de quo mox.
[b] Et ideò beneficium seu priuilegium personale hic spectandum non esse.
[c] Hanc rationem mox explicabo.
[d] Ita disertè MS. editi habent, *deferuntur*.
[e] Personæ, vel possessiones.
[f] Glebæ *professio l. 12. inf. de annond. & trib.* de hoc v. *Paratitlon.*
[g] *Hispania*: vel hic reponendum *Hispani*, vel infrà restituendum, *Seruatura*. quod malo, propter illa, *prouinciarum cæterarum*
[h] Hoc adhuc tempore, in præsenti casu, ad hoc vsque tempus.
[i] *Beneficia* sunt priuilegia, in materiâ nominatim tributorum & functionum collationúmque publicarum: dixi plenè, ad *l.4 sup. de Constit. Principum.*
[k] Vel totius Imperij, vel cæterarum quæ sub dispositione PP Galliarum fuerunt, id est, septemdecim prouinciarum & Britanniarum.

COMMENTARIVS.

PRIVILEGIO seu BENEFICIO vllo à Glebali collatione nullum vllibi in quadam facti specie excusari definit Honorius hâc constitutione: Additâ ratione, quod hæc collatio sit non personarum, sed possessionum: Onera scilicet possessionum ratione indicta personæ priuilegio non euitantur, sed quisquis possessiones habet in censum relatas seu professas (de qua professione dixi ad *l.2. supr.*) & ex iis reditus consequitur, huiusmodi onera detrectare non potest. Atque ita in orbe Romano fermè obseruatum fuit. *Hispaniarum* Prouinciis vt sua & peculiaria sæpè quarundam prouinciarum iura fuerunt: (vt in sp. *l.2. de tironib. l.19. de erog. mil. ann. l.5. de censu publ.*) singulari priuilegio vacatio seu immunitas quædam ab hac collatione indulta fuerat, vt scilicet personæ priuilegio glebalem quandoque collationem euitare possent: id quod *hac* Honorij *lege* aboletur: & ad commune ius Hispani reuocantur. ¶ Cæterùm, ad hanc prorsus *legem* pertinet, eiúsque ferendæ occasionem commonstrat, denique eam commodissimè explicat *Epistola* 62. Symmachi *lib.4.* quam hîc inseri oportet. *Symmachus Eufrasio.* Alij habeant, *Eupraxio. Euentius tuus in vtrumuis aurem somnum capessat: Nihil enim magna dignitas à paupere petit. Sit fortasse plerisque ipsa inopia grauis, habet tamen* ALIENI ONERIS EXCEPTIONEM. *Adice si placet securitati eius* SACERDOTII PRIVILEGIVM, & VNIVS HOMINIS MVNIMENTA MVLTIPLICIA. *Mihi videtur validior esse omnibus vacationum remediis, exhausta fortuna. Sed velim noueris,* QVÆSITORES GLEBÆ SENATORIÆ *prouinus affuturos, sperandámque Euentij* VENIAM PLENIOREM, *si fidem paupertatis eius exploratio ratam fecerit. Interea tutus prioribus gestis agat liberum: Nihil nouabitur Praeillustris Viri* FELICIS *pro illo iudicatio, modò allegatas dudum Senatoris angustias astruat examinis diligentia. Nunc mihi amicè obiurgandus es, qui cùm vicina itinera perstrinxeris, fieri ere ad nos habenas longum putasti: Dedisses* HISPANIA *Romæ posito more veniam. Nouit enim summittere desideria sua cunctarum Prouinciarum parenti,* [id est Romæ,] *Nec ita auara est, vt nobis propria bona nolit ostendere,* &c. Omnia egregiè hîc respondent, & *Felicis* (Præfecti prætorio Gal-

liarum) nomen, & *Hiſpaniæ* mentio, & *Glebæ Senatoriæ*, & *priuilegij ſacerdotalis* & *paupertatis* exceptio. Species ſcilicet hæc eſt: ab Euentio Hiſpano Senatore, ſed paupere, vt dicebatur, & Prouinciæ Sacerdotæ, & aliis etiam fortè perſonæ munimentis ſeu priuilegiis ſubnixo, poſſeſſionum nomine, quarum dominus erat, & ex quibus reditus conſequebatur, glebalis collatio petebatur: Excipiebat is, alienum à ſe onus eſſe, atque inter alia allegabat paupertatem & tenuitatem ſuam: tum etiam, Sacerdotium quoque, videlicet Sacerdos Prouinciæ eſſet. Cæterùm id indultum fuiſſe Sacerdotibus prouinciarum Hiſpaniæ, vt à collationibus, ac nominatim à Glebali immunes eſſent: (de cuiuſmodi alioquin Sacerdotij priuilegiis, & inter alia etiam à muneribus ciuilibus dicendi locus erit plenè ad *l.* 75. *de Decurionib.* V. & *paratitlon de paganis*, & quidem ex veteri quoque inſcriptione, & ex Symmacho, *lib.* 10. *ep.* 54.) Itaque ſuper eâ re, deque hâc, controuerſia itum ad Felicem Præfectum prætorio Galliarum: Is, re cognitâ ſecundum Euentium dedit, id eſt, eum immunem à Glebali collatione pronunciauit. Imperator Honorius, ea de re aditus, nihil de Felicis Præfecti prætorio pro Euentio iudicatione innouauit, atque adeò ob ſacerdotij priuilegiũ paupertatémque collationis glebalis immunitatem Euentij confirmauit; nihílque de priuilegio Hiſpanis dato in præſens ſaltem tempus, ſeu in præſenti caſu immutauit: ſed in poſterum Hiſpanias, vel Hiſpanos, communi cæterarum prouinciarum iure, immunitate ſeu beneficio omni ceſſante, viuere iubet.

¶ Illud in ſummam ex *hâc l.* notandum, quod ait, Glebam, id eſt, collationem glebalem, eſſe onus poſſeſſionum, non perſonarum: vnde & onus id *fundum manere* dicitur *l.* 13. *inf. hoc tit.* quâ etiam causâ, glebæ, & glebæ collationi nomen: ſeu *βῶλος* apud Syneſium, *ep.* 38. de cuius loco dixi ad *l.* 4. *ſup.* Ad hiſtoriam verò, obſeruandum, nonnullis quandoque prouinciis peculiaria beneficia indulta, aduerſus cæterarum prouinciarum conſuetudinem: ſed quæ facilè etiam reuocata: vt in causâ propoſita, cuiuſmodi iſtud fuit, Hiſpanicis prouinciis in vrbe Romanâ atque in occidentis Imperio proprium. Vnde verò id emanarit, non noſtrum eſt diuinare: fortè à Theodoſio M. Honorij noſtri parente id Hiſpaniis, vnde ipſe erat, datum. Atque ita deinceps, inſignis hæc lex in *Gallicâ* & *Hiſpanicâ* hiſtoriâ ſterni poterit: non tantùm ob expreſſam Hiſpaniarum mentionem, verùm propter inſcriptum huic legi *Felicis PF.P.* (nam ita reponendum loco *PF.V.*) nomen, & quidem Galliarum, vt ex hâc ipsâ *leg.* diſcimus, vt & Symmacho *d. epiſtolâ*. Hiſpaniæ quippe hâc tempeſtate ſub *PP. Galliarum* egêre; vt ex variis *legibus*, *Claudiano*, & *Notitiâ Imperij* diſcere eſt, & vel hoc ipſo anno ex *l. vn. de burgariis*: de quo plura ad *l.* 14. *inf. de accuſationib.* Certè Symmachus *d. loco*, vt & *lib.* 7. *ep.* 58. hunc Felicem *Illuſtrem Virum* vocat. Et ad eundem eiuſdem extant octo Epiſtolæ *lib.* 5. ab *ep.* 47. ad 54. quâ poſtremâ, *Amplitudinis* titulum ei tribuit, & Collegam Ampelij, qui ſanè P. V. fuit, facit: & tùm cùm eam epiſtolam ſcriberet A.D. 397. Quæſtorem fuiſſe indicat.

¶ DOMVM PRINCIPIS *quoque Glebalem collationem agnoſcere.*

XI. * Iidem AA. Troino" C. S. L.

A conlatione gleualis auri, vel t...n"....ij tituli" ne Domum" quidem Noſtram inmunem.."..eſſe præcipimus. PP. IV. Kal. Mart. Med. Vincentio & Auito" VV. CC. CONSS. [401.]

NOTÆ.

" *χ. Troilo*: Ad eum Syneſius ſcripſit ſex epiſtolas 26. 73. 91. 112. 118. 123. Déque eodem agit *ep.* 47. *&* 73.
" *χ. comparatitij*, vt *l.* 3. *inf. de militari veſte*: vel, *Oblatitij*, vt *l.* 5. *&* 9. *ſup.* Neutrum ferunt reliquiæ & ſpatia fugientis vocis: quæ vt nos fecimus exprimenda ſunt.
" *Titulus.* v. Gloſſ.
" Id eſt, poſſeſſiones v. Gloſſ. *& Imp Rom.*
" Ad plenum ſenſum nihil hic deeſt.
" *χ. Frauito*, vel *Frauita* 1 v. Chronolog.

COMMENTARIVS.

PRINCIPIS quoque DOMVM ſeu poſſeſſiones duobus titulis ſeu collationibus quæ hâc *leg.* commemoratæ fuerant, ſubiacere definit Honorius Imp. ſi modò Honorius: quandoquidem Troilum, cui hæc *lex* inſcribitur, Comitem S.L. per Orientem fuiſſe ex Syneſio diſcimus. Duobus inquam titulis: quorum alterius memoria ſeu nomẽ intercidit: alter verò eſt, conlatio Glebalis: Igitur à collatione Glebali immunis non eſt Domus Principis, id eſt, res priuata Principis. Nempe & ipſi Principes inſtar Senatorum glebã è rei ſuæ priuatæ nomine præſtitêre: nempe quod ſe ipſos in Senatorum numero cenſerent: *l.* 1. *inf. de exhib. reis*: *l.* 32. *inf. de curſu publ. l. quiſquis, ad leg. Corn. de ſicariis*: de quo *ad eas leges.* ¶ Notandum verò *Comiti S.L.* hanc *lege*, in inſcribi, ideò quia de domu Principis in eâ agitur.

¶ PROXIMOS

¶ PROXIMOS *Scriniorum*, COMITES *Dispositionum*, *Magistros* ADMISSIONVM *à glebali septémque solidorum collatione immunes esse.*

XII.* Impp. Honorius & Theodosius AA. ad Monaxium PV."

SI quis..."......Nostris tota impletâ militiâ ad Proximatum", & Comitiuam" dispositionum vel Magisterium" admissionum peruenerit, nullâ penitus functione vel Glebatione" Senatoria tùm primùm, ob dignitatem Vicariam, fatigetur, sitque inmunis à Septem" quoque solidorum præstatione, quæ tenuissimos Senatorum adsolet obligare. Dat. VI. Id. Maij. Constantinop. Constantio & Constante COSS. [414.]

NOTÆ.

" *Monaxium* hunc Præfectum Prætorio faciunt omnes aliæ *leges* anni 412. 414. 416. 417. 418. 419. 420. & quidem eo ipso anno 412. quo hæc *lex 16. inf. de medicis & Prof.* Anno equidem 408. & 409. Monaxius P. V. fuit, quod præter sex Leges, discimus ex Chronico Alex. *in anno 409.*

" Supple *ex scriniis*, vel *de scriniis*.

" Scriniorum scilicet. *l. 2. inf. de proximis*: putà Memoriæ, Epistolarum, Libellorum, *l. 4. eod. tit.* v. quæ noto ad *l. 4. eius tit.*

" *Dispositionum Comites* seu Magistri cum Proximis scriniorum dignitate æquabantur, v. *l. 2. 10. 12. 14. inf. de proximis Comitib. dispos.*

" *Magisterium*, & *Magisteria*: v. quæ notabo ad *l. 2. inf. de Quæstorib.*

" *Glebatio* Senatoria.

" De *septem solidorum* præstatione, *l. 4. sup & l. 12. inf. de proximis.*

COMMENTARIVS.

PROXIMOS Scriniorum, COMITES Dispositionum, MAGISTROS Admissiooom, post impletam militiam factos, & sic vicariâ dignitate auctos, ab omni functione seu Glebali collatione, imò & septem solidorum præstatione immunes esse iubet *hâc l.* Theodosios Iun. De proximis scriniorum, Comitibúsque dispositionum *suo proprio titulo infra 26. & tit de Magistris scriniorum*, vbi vel Paratitla consulenda. Magistri admissionum fit quoque mentio, *l. vn. inf. qui à præbit. tyronum vel equorum*: apud Vopiscum in *Aureliano*. Amian. Marcellinom *lib. 15. p. 45.* qui scilicet Admissioobus seu officio Admissionum, seu Admissionalibos, de quibus qoi sub Magistro officiorum erant, pariter vt scrioia, de quo *Notitia* & oos *alibi*. Horum igitur immonitatem *hâc l.* sancit Theodosius. Vbi Tria notanda sunt: Primò, eos qui post impletam militiam vel Magistri scriniorum fiebant, vel Comites dispositionum, vel Magistri Admissionum, vicaria dignitate fuisse honoratos: quod etiam constituitnr *l. 2.* (vbi dicam) 10. 15. 17. *inf. de proximis*: & *l. 19. inf. de Palatinis S. L.* Secundò ootandum, Comites seo Magistros dispositionum cum Proximis scriniorum digoitate exæquatos: quod etiam docet *lex* 2. 10. 12. 14. *inf. de proximis Comitib. dispositionum.* Tertiò *hâc* Theodosij Iun. *lege*, supradictos, etiam à septem solidorum præstatione immuoes reddi, quæ tenuissimos Senatorum alioquin tenet obligatos, de qoo agitur & *l. 4. sup. & l. 12. inf. de proximis*: cùm tamen non pauperrimi tantùm hanc collationem agnoscere deberent, verùm etiam nonnulli, qui alioquin priuilegio à Glebali collatione immunes sont, illam præstare teneantur. Et verò Arcadij patris constitutione *l. 1 a. inf. de proximis*: Ex-proximis his & ex-Comitibus Senatui adgregatis, etsi Glebalis collatioois immunitas tributa fuerit, iidem tamen ad septenos solidos annuos eadem lege teneri iubentur. Verùm, vt dixi, plenaria *hac leg.* immunitas Senatoriæ functionis illis tribuitur, etiam septem solidorum.

¶ DESERTVM *prædium alteri opimo adiectum per* [illegible] *à glebali collatione immune fit.*

XIII.* Iidem AA. Sebastio Com."

SI" quis desertam possessionem sub Peræquationis" sorte" perceperit, eum à præstatione gleuæ Senatoriæ, etiamsi antiquitus hoc onus fundum manebat, alienum esse præcepimus." ¶ Illa" verò prædia, quæ nauałem sustinent" functionem in desertis hue" vsque taeuerunt", meliore condicione in omnibus titulis conuenit releuari", vt grauis" sors pro ea qua" resederit portiuncula naualis esse non possit, cùm aliis fuerit dispendiis liberata. Dat. prid. Id. Maij." Rau. Honorio A. XI. & Constantio II. CONSS. [417.]

*Lex

NOTÆ.

- Lex *si quis* 25. *Cod. Iust. de omni agro deserto*, hinc desumpta est, recisâ sententiâ, quæ est de Gleba Senatoria, vtpote sublata. Iungendæ sunt illi duæ *Leges*, de quibus mox.
- *Primi ordinis*, adde ex *l.* 14. 15. 16. *inf. de censitor.* quæ huic inter alias iungendæ sunt: & ex *d. l.* 15. *Cod* quæ hinc desumpta est. De qua dignitate titulus est inf. *de Comitib. Ordinis primi.*
- De *Peræquatione*, suo titulo *inf. de Censitoribus, Peræquatoribus, & Inspectorib.* v. & *l.* 2. 3. *infr. de prædiis Senatorum.*
- *Iure.* C. Iust. *d. l.* 15. sors verò peræquationis contraria *fortè subhastaria*: de quâ *l.* 9. *inf. de præd. nauicul.* quæ & ipsa *huic* iungenda est.
- ✠. *Præcipimus*, vt probabunt ea quæ mox dicam.
- Hinc propriè desumpta est Cod. Iust. *d. lex* 25.
- Vel hic reponendum, *sustineantia*: vel reponendum vt in Cod. Iust. *sustineant functionem & in desertis, &c.*
- *Nunc vsque* C. Iust.
- ✠. *iacuerunt.* & ita omninò habet MS. authenticus. In Cod. Iust. *remanent.*
- *Releuari.* Releuandi vox propria: *v. inf. de collat. donat. vel releuat.*
- *Grauis* sors opposita desertæ.
- Ita MS. ✠. *qua.*
- Id est, actes fuerit, iacuerit, deserta.
- Ita quoque *d. l.* 9. *inf. de præd. nauicul. & l.* 7. *inf. de locat. fundor.* Atenim in *d. l.* 14. 15. 16. *inf. de censitoribus*, Mat.

COMMENTARIVS.

DESERTVM prædium, Senatoriæ seu glebali collationi obnoxium, si per peræquationem, & ἐπιβολῇ, alicui opimi fundi domino adiectum sit, à Glebali collatione immune esse iubet *hâc l.* Honorius Imp. In prædiis nauali functioni obnoxiis, meliore & pleniore quodam iure constituto: de quo mox. Vt hæc *lex* intelligatur, Primò notandum est, extra ordinem sæpè *Peræquatores*, ἐξισωτὰς, in prouincias missos, qui videl. inspectis prædiis, & inuicem adæquatis releuarent ea, quibus grauios onus erat adscriptum: vicissim grauarent, si quæ per ambitionem vel aliter leuius censita vel immunia facta fuissent: Item eo fine, vt deserta à dominis destitutaque prædia, aliis traderent, atque ita dominos mutarent, adiectis videl. prædiis desertis ad opimos fundos: factáque adeò ἐπιβολῆ nam ita propriè id vocabatur: de quo *tit. de annonâ & tributis, non vnâ l. & tit. de censitoribus, peræquatoribus*: sub duabus tamen legibus seu conditionibus. Primo noui domini, quibus adiecta fuerant noua prædia deserta, eorum nomine ad reliqua temporis præteriti non tenebantur, *l.* 15. *inf. de Censitoribus*, quæ vt mox dicam, inter alias *huic* coniungenda est. Altera conditio est, quæ *hâc l.* continetur: nempe, quod huius deserti prædij, per ἐπιβολῇ adiecti, nomine, Glebalem præstationem non præstent. Quæ doplex immunitas notanda est, singularibus rationibus subnixa. Secundò notandum, *hanc legem* partem esse formulæ seu mandatorum datorum ab Honorio Imp. Sebastio peræquatori & Inspectori, misso hoc tempore in quandam prouinciam, ad eam peragrandam & inspiciendam (fortè in Africam, argumento eorum quæ de fundis Nauiculariis adduntur) vnde supersunt adhuc quatuor prætereà fragmenta in *l.* 9. *inf. de præd. nauiculariorum*: & *l.* 14. 15. 16. *inf. de Censitoribus & peræquatorib.* quæ proinde *huic* omnes coassandæ veniunt, coassatæque inuicem mutuam lucem fœnerantur: Imò & prætereà coniungenda videtur *lex vlt. infr. de locatione fundorum*, etsi *Vrsacio Com. R. P.* ea inscribatur, propter materiæ subiectæ rationem. Ergo ex his apparet, Sebastium peræquatorem cum Mandatis his in aliquam prouinciam missum: Et quidem cum *Comitis primi ordinis* dignitate, vt fermè cum ea dignitate emissi peræquatores, quod præter hanc *leg.* & eas quas huic coniungendas dixi, docet *lex* 10. *inf. de censitorib. & peræquator.* ¶ Nunc de hâc Mandatorum parte seu de lege nostrâ: Eâ scilicet ostendit Honorius, quâ lege & *conditione* deserta prædia, quæ Senatoriæ vel Nauiculariæ functioni sunt obnoxia, per ἐπιβολῇ adiicienda sint à Sebastio peræquatore opimos fundos habentibus: Nempe illos fundos ita adiiciendos, vt a Glebali præstatione immunes sint: aliis verò titulis & tributis tanquam communes fundi subiaceant: Id enim addi oportet. Et hæc sententia est primæ partis *huius l.* Atenim, aliam quandam esse oportere rationem fundorum nauiculariæ functioni, αἱρέσει & conditioni olim obnoxiorum, si deserti aliis per ἐπιβολῇ adiiciantur: Quæ quidem sententia ab hoc *titulo* aliena est, & in *titulum de prædiis nauiculariorum* potiùs referri debuit, *legique* 9. *eod. tit.* quæ *huic* inter alias, vt dixi, coassanda est, connectenda erat. Id verò eâ statuitur, nempe, non tantùm *grauem sortem*, id est, opimum fundum, cui desertus nauicularius adiectus est, nauicularium non effici: verùm etiam desertum ipsum fundum soli nauali conditioni adstringi oportere, omnibus aliis titulis releuatum, id est, ab omni alia conditione & collatione liberum & immunem: Suam igitur tantùm conditionem & naualem hæresim agnoscere vult Honorius *hâc leg.* quod etiam expresse ait *d. l.* 9. *de præd. nauicular.* Vbi pariter subhastariâ sorte distractas possessiones, quæ per contractum publicum nauali fuerant hæresi separatæ à viginti annis, ad pristinam functionem naualem reuocari iubet. Ergo liberum prædium tantùm abest nauiculariæ functioni obligetur propter ἐπιβολῇ nauicularij, vt contra hoc ipsum omnibus aliis functionibus liberetur. Atque hæc est huiusce obscurissimæ legis sententia, quam neque Accursios, neque Cuiacius cepêre: vbi hæ voces in id spectandæ veniunt: Primo, *Releuandi*: quâ non significatur hîc leuiora onera imponi, verùm, quod *ipsâ l.* exprimitur, vnicâ hæresi nauali exceptâ, *omnibus titulis* releuari seu *aliis dispendiis liberari*: *Sors* item *grauis* hâc *leg.* est opimum prædium, cui desertum adiectum est; *Sors* & *sortes*, pro spatio terrarum, quod etiam ad totius gentis possessionem posteà translatum, veluti *sortes Gothorum* dictæ: & *Graue*, pro opimo, fertili, fœcundo: de quo consolendæ Glossæ: *Graue*, ait Nonius Marcellus *cap.* 4. *fœcundum, frugiferum*: Virgil. *Georg. lib.* 3. *inf. Quid labor, aut benefacta iuuent? quid vomere terras Inuertisse graues? Portiuncula* denique *hâc l.* est prædium, & quidem desertum, in sp. *huius leg.* adiectum per ἐπιβολῇ opimo & *fœcundo.*

¶ OBLATITIVM *aurum sibi à Senatu Rom. promissum Valentinianus Tertius partim remittit, partim Vrbi Romæ largitur.*

XIV. Impp. Theod. & Arcad.ª AA. ad Senatum vrbis Rom. Post alia.

OBLATIONEM nobis Amplissimi Ordinis, promptâ liberalite promissam[c], partim remittimus vobis, partim Patriæ[d] communi Vrbíque largimur. Dat. VI. Kal. M.[e] Recitata[f] in Senatu per Theodosium Primicerium Notariorum, DD. NN. Theod. XII. & Valentiniano II. A. CONSS. [426.]

NOTÆ.

ª Iungendæ *huic l.* omninò videntur *lex 33. inf. de petitionib. & vltrò datis* : & *lex 2. inf. de conductor. & homin. dom. Aug.* etsi in die & mense nonnulla sit diuersitas.

[b] ✠ VALENTINIANVS : vt ipsa temporum ratio ostendit, & præferunt *d. l. 33. & d. l. 2.*

[c] Hinc & moles promissionis, *l. 12. inf. de proximis.*

[d] *Vrbs Roma*, patria communis. Ita quoque *l. 21. inf. de Pratoribus* : & passim Veteres, & in his Symmachus variis locis : ad quem vide quæ Doct. Iuretus, *lib. 5. ep. 94.*

[e] Ita MS. ✠ *Ian.* vt *d. l. 33. & d. l. 2.*

[f] *Orationes* Principum ad Senatum recitatæ in Senatu, *h. l. & l. 1. inf. de maternis bonis* : siue Lectæ, *l. 8. 9. inf. de Pratorib. l. 8. inf. de metatis. l. 13. de accusat.* Iique aliquando per Primicerium Notariorum (de quo *titulo 10. inf.*) aliquando à Proconsule, *d. l. 8. & 9. inf. de Pratoribus* : Mox dicam plura.

COMMENTARIVS.

OBLATIONEM, seo oblatitium aurum, (de quo fuerunt iam duæ *leges* suprà, (putà Honorij *lex 5. & 9.*) quod Senatus vrbis Romæ *promptâ liberalitate*, seu vltrò, sibi *promiserat* (quò pertinet *moles promissionis* in *l. 12. inf. de proximis*, quæ quarta est in hoc argumento constitutio) Valentinianus Tertius, Placidiæ F. hâc oratione ad Senatum emissâ accepto equidem fert: verùm eam oblationem partim ipsi Senatui, partim verò vrbi Romæ (qoam & *communem parentem* vocat, elogio protrito; qnod vsurpatur & *l. 21. inf. de Pretoribus*) largiror: Beneficio ita cum Senatu certans. ¶ Quanam verò occasione hanc oblationem Senatus vrbis Romæ Valentiniano nunc promiserit? videndum est: Id verò ipsa temporum ratio satis ostendit; Nempe Ioanne Tyranno cæso, cùm Romam Valentin. Româ potitus, ingressus, ibi septennis iam Augustus creatus fuisset x. Kal. Nouembris anni superioris 425. de quo Olympiodorus *fine Decadis 2.* apud Photium: Frigeridus *lib. 12. historiar.* apud Gregor. Turon. Socrates *lib. 7. c. 24.* & Chronicon Scriptores, Marcellinus, Prosper, Idacius, Chrônicom Alexandr. Vbi & per quadrimestre egit, mense ad finem decurrente Octobri, Nouembri, Decembri, anno 425. & mense Ianuario & Februario huius anni 426. quo qoidem mense Ianuario hæc lex data est: Quæ quidem lex ipsa pars est prolixioris Valentiniani Tertij Orationis ad Senatum: vnde duo adhuc fragmenta supersunt *huic legi* coallanda, puta *lex 2. de conductor. domus Aug. l. 22. inf. de petitionibus.* Quâ quidem oratione Valentinianus hinc turbatum vrbis Romæ statum erexit, pacémqoe publicam stabiliuit: Inde verò Munificentiam Senatus Romani, & ipse beneficus certando pensare instituit: inter alia remissi oblatitij auri promissione ab eo sibi factâ. Nam & ciuilem animum suum eâ Oratione testatum iuit, conductoribus videlicet domus suæ, atque adeò seipso iisdem Legibus adstricto cum cæteris priuatis *d. l. 2. de conductorib.* & delatoribus, & competitoribus, qoi scilicet. Tyrannis cæsis emergere solebant, repressis, *l. 33. de petitionibus & delatoribus*, de quo ad *eam leg.* Eadem igitur ciuilitate nunc, inqne vrbem Romam studio, oblatitium aurum sibi à Senatu promissum, vrbi Romæ pro parte largitur: quæ vrbs per Ioannem Tyrannum desolota recenter fuerat. Quò pertinet, quod in veteri descriptione vrbis Romæ, quæ Notitiæ Imperij præmittitur, (quæ vel hoc ipso anno, 426. vel, vt ipse supputo, Anno prox. 427. scripta fuit) leguntur: *Vrbs quæ aliquando desolata, nunc gloriosior pyssimo Imperio restaurata.* ¶ Subscriptionem etiam *huius l.* perpendi cupio: non in eo rantum quod hæc lex recitata dicitur, & quidem in Senatu, de quo more dixi in *Prolegomenis*, & in *Paratitlo huius Tituli*: verùm in eo maximè, quod hæc *lex* recitata dicitur in Senatu per *Primicerium Notariorum*: quomodo & à Braxio *Proconsule* recitata dicitur oration, cuius partes sunt, A.D. 356. *lex 8. & 9. inf. de Pratoribus*: & Constantij oratio de Themistio Philosopho, A.D. 355. à *Iustino Proconsule*: Subscriptio ita habet, *Allata est epistola pro Themistio clarissimo Philosopho: Lectáque in Senatu Kal. Septemb. Arbetione & Lolliano: legit autem Iustinus Clarissimus Proconsul.* Nempe id Senatus honori datum, vt per præcipuos Viros Principes orationes soas in Senatu legi recitari vellent; veluti per *Proconsulem* (de quâ *Proconsulis* appellatione dicam ad *l. 9. 16. inf. de Pratorib.*) Constantius *d. l. 8. & 9. & d. orat. pro Themistio*: quẽ προσφωνεῖν ϗ ἐξηγεῖσθαι τὰ γράμματα intelligere videtur & ipse Themistius *orat. 14.* qoâ Constantio gratias agit ob illam epistolam seu orationem: vel per *Primicerium Notariorum*, vt Valentinianus Tertius hanc orationem: Quæ quidem magna dignitas erat & prima quidem inter Spectabiles, sic vt Vicariis anteponeretur & Proconsulibus æquaretur: V. *l. 2. & 3. inf. de Primicerio & Notar.* & *Notitiam Imperij.* Imò & pro magno honore id habuêre ipsi illi, quos ad id Principes eligerent: Symmachus *lib. 10. ep... Scio amore factum, quo Summates Viros plerumque dignamini, vt Sacræ orationi vestræ Lector adhiberer.* Idem *lib. 1. ep. 89. cùm mihi à Principibus æternis legenda in Concilio Patrum delegaretur oratio.* Et mox; *Contestare apud Inuictos Principes gaudium meum, qui humanæ voci diuinas literas crediderunt, quorum victorias ex mei oris promptuario Senatus audiuit.* Notum, hoc olim Quæstorum seu Candidatorum Principis munus fuisse. Ergo & Primicerium Notariorum ad id nunc delegit Valentinianus Tertius, non quasi vi-

ce Quæſtoris, munere hoc fungeretur, quod ſcribit auctor *de off. dom. Auguſt. lib.3. & 9. p. 483.* Neque enim hoc æuo Quæſtoris munus id fuit, verum quia, quomodo Secretorum Notarium vertit Zoſimus *lib.1.p.662.* hic notarius erat τ͂ ἔξωθεν φορμίνων σηκρηίτων μαντὶς: de quo ad *l.1.inf.de Primiſerio, & Notariis.*

¶ *De* IMMVNITATE *nulli concedenda à Glebali collatione quatuor ſcholis exceptis ne quidem Adnotatione Principis.*

XV. Iidem AA. Proculo PV. Poſt alia.

PRÆTER" eos, qui Notariorum" noſtrorum Scholæ præclaro" ſunt ſacrati collegio, vel ſilentiariorum" prærogatiuâ noſtrorum, aut etiam Sacri Conſiſtorij Decurionum" militiâ muniuntur, vel qui è ſchola Agentium" in rebus expletis ſtipendiis ad Principatum" Ducenæ peruenerunt, Togati" prætorianæ atque etiam Vrbicariæ" præfecturæ, ceteríque omnes, qui delatis ſibi Senatoriis dignitatibus fruuntur, pro" ſuis viribus" gleuales tantùm" functiones agnoſcant; Palatinis ſacrarum & priuatarum largitionum, quoniam renuntiandum" Senatoriæ dignitati aditâ noſtrâ Clementiâ crediderunt, Senatoriis functionibus eximendis; (& quamuis" Senatorum conſortio ſegregentur, in omni ſecuritate manſuris, necnon etiam filiis eorum atque nepotibus, ſecundum diui Conſtantini † atque Conſtantij † Conſtitutiones") Ita vt omne beneficium, omniſque Adnotatio" ſpecialis, ſuper immunitate contra huius ſanctionis formam, à quocunque Officio, Perſona, Schola, vel Profeſſione elicita, nullam habeat firmitatem; ſed allegata quoque, & ab Ampliſſimo, ſi ita contigerit, ſuſcepta Ordine", denuò cùm libuerit retractetur; totius temporis, qui" interea fluxerit, ab eo qui hoc impetrare ſtuduerit, deſcriptionibus" extorquendis; & ſi" hoc idem præiudicium Annotationis tenore elicitæ remittatur. Dat. Prid. Kalendas Feb. Conſtantinop. Feliee & Tauro CONSS. [428.]

NOTÆ.

• Meminit huius Nouellæ Legis ſuæ Theodoſius Iun. *l.vlt. inf. de Medicis & profeſſor.* Iungenda verò illi *lex 22. inf. de Agentib in reb.*
" Proculo huic P.V. præter *hanc l.* & *d.l.22.* inſcribitur & *d.l.vlt. de Medicis.*
" *Præter eos*, id eſt.
" De *Notariis*, V. inf. *tit.10.*
" Notariorum præclarum collegium *h.t.* nobilis militia: *l.vlt. inf. de Notariis*: plura ad *l.2. illius tit.*
" De *Silentiariis.* V. inf. t.23. Quanquam vix hæc vox *hic* ſteuiſſe videtur. Quandoquidem poſt vocem collegio nonniſi quinque literæ interciderunt ante ſyllabam *rum.*
" De *Decurionibus.* vid. d.t.23. Porrò in MS. ita hæc vox expreſſa.
" De *Agentibus* in rebus. v. inf. t.27. & nominatim ad hanc rem *d.l.22. & l.5. eod.*
" *Principatus Ducena h.l* & *l.8 20 inf d.t.27. de Agentibus in reb.* vbi dicam.
" Antea male *rogati. Togati* ſunt Aduocati: ſic Corpus Togatorum *l.152. inf. de Decurionib.* Qui plura volet, conſulat Gloſſ. noſtr. & miſcellanea in Symmachum, *lib.9 ep.30.* & Sauaronem in *Sidonium lib.2. ep.13.*
" De *Vrbicary* voce conſule Gloſſ. ſic Præfectura vrbicaria, & Regiones Vrbicariæ.
" Id eſt, pro poſſeſſionum modo.
" Græci etiam *δυνάμεως* voce in hâc re vtuntur. V. Libanium *ep....*
" Non etiam alias functiones Senatorias, veluti Præturam.
" De *Palatinis* S.L. & R.P. inf. tit.30.
" De hâc Renunciatione *l 4. ſup.* & *l. vn. inf. de Comitib. ord. pr artium diu.*
† Innui videntur conſtitutiones, quæ huius tituli initio exciderunt: Et inter alias quoque *lex 6. inf. de extraordinar.*
" Vide ſupra Paratitlon *de diuerſis reſcriptis.*
" *Ampliſſimus Ordo*, pro Senatu. v. Paratitlon, Symmachum, & Gloſſ.
" *κ. quod.*
" *Deſcriptiones* ſunt functiones, & quidem Senatoriæ hic. Sic Senatoriæ deſcriptiones, & deſcriptio Glebalis: *l.2. inf. de Decur. & ſilent l 15.16. inf de Medicis.* Scriptionis iniuria: *l.22. inf de proximis.*
" *κ.* compulſis literis, *etſi*: Quomodo etiam in MS. literæ cohærent: de huius *verſiculi* ſenſu mox.

COMMENTARIVS.

DE IMMVNITATE à Glebali collatione, nulli officio, Perſonæ, Scholæ, Profeſſioni concedendâ, (etſi à Prætura multi excuſentur) eſt hæc Theodoſij Iun. *lex* (cui coaſſanda venit *lex 22. infr. de Agentibus in rebus*:) Quæ quidem obſcura videri poſſit, pariter vt *lex 19. ſeu vlt. inf. de Medicis & Profeſſoribus*; quandoquidem contrarios illæ ſenſus priori huius *leg.* noſtræ ſententiæ affingunt. Dubium ſcilicet videtur his verbis, PRÆTER EOS, &c. num exceptio à regula contineatur, vt ita verba illa *præter eos* accipiamus pro *exceptis iis*: an verò incluſionis vim habeant & incluſiuè ſtent, ſic vt negetur etiam hos qui hic deſignantur à Glebali functione immunes eſſe? Sanè Theodoſius in *d. l.22. de agentibus in reb.* incluſionis vim ea habere indicare videtur: nam cum hic inter alias perſonas & dignitates, quæ continentur ſub his verbis *præter eos*, &c. etiam Principes è ſcholâ Agentium in rebus deſignentur, *dictâ l.22.* hi Principes Agentium in rebus iubentur Ampliſſimi Ordinis adſcriptioni parere, ſeu Senatoriis functionibus: Vnde colligitur, verba illa, *præter eos*, incluſiue *hic* ſtare. Contra

idem

idem Theodosius Iun. *d. l. vlt. de Medicis & Professoribus*, quà huic *legi* (quam *nouellam* legem vocat, utpote ante quinque menses latam) derogat, hæc verba *præter eos* exceptionis vim habere & exclusiue stare ostendit: *Archiatri*, inquit, *à Glebali collatione specialiter immunes sint: non præiudicare eis Nouellâ lege, per quam iussimus,* EXCEPTIS *quibusdam dignitatibus quæ illic nominatæ sunt, Senatoria munera* OMNES *agnoscere*. Et verò istud verum, & quidem etiam hoc argumento, quod eas dignitates quæ hac sententiâ comprehenduntur, Theodosius cum elogio memoret, quod vtique ostendit, tribui eis singulare aliquid: ecce enim Notariorum *præclarum Collegium* vocat, eique collegio Notarios *Sacrarij*: item Silentiariorum *prærogatiuam* vocat: & S. consistorij Decurionum *militiâ muniri dicit*. Denique ait, qui è *scholâ Agentium in reb. expletis stipendiis ad Principatum* ducenæ peruenerunt: Sed quid fiet, aut quomodo respondebimus ad *d. l. 22. de Agentibus in rebus?* Cùm eò peruenerimus, scrupulum istum eximemus.

Nunc ad rem. Immunitatem igitur à Glebali collatione nulli Officio, personæ, scholæ vel Professioni datam vel concessam valere vult *hâc l.* Theodosius Iun. exceptis dignitatibus quæ hic memorantur, sub variis ampliationibus, de quibus mox: Prius enim de Exceptis illis dignitatibus videndum est. Ergo, quatuor dignitates hîc velut immunes à Glebali collatione, neque plures excipit Theodosius Iun. expletâ videl. militiâ: putà Notarios, Silentiarios, Decuriones, & Principes Ducenæ ex scholâ Agentium in rebus, de quibus omnibus, *suis titulis*: & quidem de Agentibus in reb. *l. 22. inf. de Agentib.* Quod & ipsum ab eodem Theodosio Iun. cauetur de decurionibus, duabus Legibus, putà *l. 1. & l. vlt. inf. de decuriomb. Præter hos* igitur, id est, his tantum exceptis, cæteros *Omnes* pro suis viribus Glebales functiones agnoscere vult Theodosius Iun. *hâc l.* quam *huius leg.* sententiam, vt dixi, expressit quoque idem constit. suâ *l. vlt. de Medicis & Professoribus* (vbi exceptionem iam addit) Cæteros, inquam, omnes, etiam Togatos, id est, Aduocatos in foro Præfecti Prætorio & Præfecti vrbis: cùm aliàs Aduocati hi præ cæteris præcipuo aliquando iure fuerint: vt constat ex *l. vlt. sup. de postulando*: *l. 188. inf. de Decuriomb. l. 5. Cod. de aduoc. diuers. Iudiciorum*: pariter vt alij qui sub Præfectis prætorio agebant, de quo dicam ad *l. 11. inf. de Numerariis*. Hinc scilicet Aduocatis P. Prætorio solis aliquando, non etiam aliis Aduocatis, peculium castrense concessum fuit: arg. *d. l. vlt. inf. de postulando*. Hinc & varia priuilegia sese his tribuisse, testatur idem Theodosius Iun. *d. l. 5. Cod. de Aduoc. diu. Iudiciorum*. Hinc causidicinâ in foro Præfecti Prætorio Curialis conditio nexúsque faciliùs euitata, vt docet eiusdem *lex* 188. *inf. de Decuriomb.* Quæ & ipsa προνόμια ad Aduocatos Præfecti vrbis pertinuêre, vel porrecta docet *d. l. 5. & d. l. 188.* vnde & *hîc* quoque vtrique iunguntur, iuréque sociantur. Et hi tamen ipsi *hâc l.* ad communem modum reuocantur, Glebalique collationi subiiciuntur, si Senatores facti fuerint; Quo interea docemur, Aduocatis his Senatoriam dignitatem collatam, quod & ipsum inter προνόμια ipsorum ponendum est. Nulli igitur præter superiùs designatos à lustrali collatione excusantur: Quinimò & *Palatini* S. L. & R.P. in eodem censu habebentur Senatoria dignitate aucti, quibus alioquin magna priuilegia delata, de quo sun *tit. de Palatinis*: nisi hoc tempore, quod hæc lex testatur, adito Theodosio Imp. Senatoriæ dignitati renunciassent. Nempe hoc æuo multi ad euitanda onera Senatoria, Senatoriæ dignitati renunciabant: neque singulares tantùm personæ, vt *l. 4. sup. h. t.* verùm etiam Scholæ integræ, veluti Palatini P.L. & R.P. in *sp. huius leg.* pariter vt Principes Agentium in rebus *d. l. 22. de Agentibus in rebus*, qui tùm erant, vicatianæ dignitati renunciarunt, vti pristinâ immunitate fruerentur, inter Consulares videlicet Adlectos. Pariter vt Palatini, quibus *h. l.* à Theodosio Iun. pristinæ immunitates seruantur, quæ Palatinis eorúmque filiis & nepotibus à Constantino & Constantio tributæ fuerant: Quarum constitutionum nullum alibi vestigium occurrit, *vnicâ* tantùm *l. 6. inf. de extraord. mun.* exceptâ, vbi Palatini extraordinariis & temnnatiis oneribus liberantur. Et hactenus quidem de Exceptionibus: dein de Regulâ ipsâ quâ omnes Senatores glebali collationi subiiciuntur.

Sequuntur nunc variæ istius vniuersalis Regulæ & quidem quinque *Ampliationes*. Nempe Theodosius Iun. in tantum generalem & communem eam collationem esse vult vt immunitatem ab ea peremptoriis verbis *A quocumque* impetratam valere vetet: *à quocumque*, inquam Officio, personâ, scholâ, vel Professione: cui postremo tamen idem derogauit *d. l. 19. de Medicis* in fauorem Archiatrorum S. Palatij. Secundò, etsi *Adnotatione* speciali Principis hæc venia seu immunitas tributa fuerit: cùm alioquin magna huiusmodi specialium adnotationum vis fuerit, de quo *sup. tit. de diuersis rescript.* Tertiò in tantùm etiam, vt allegatam Adnotationem (vt omnia Rescripta Principis in iudiciis allegari actísque insinuari mos erat, de quo ad *l. 2. & l. vlt. sup. d. t. de diuersis rescript.* & *tit. de denunciatione vel editione Rescripti*) & à Senatu ipso susceptam, denuò, cum Senatui libuerit, retractare permittat. Quod & ipsum singulare admodum est. Imò & quartò in tantum, vt retractata ita Rescripto, is qui immunitate aliquando potitus est, intermedij seu præteriti temporis glebam soluere cogatur. Quod rursum singulare est valdè. Tandem in tantum id obtinere iubet, vt etsi nominatim Adnotatio interdicto non reuocandæ eius sepitum fuerit, id est, etsi Rescripto additum fuerit, *Nunquam reuocaretur*, id tamen adhuc retractari possit: hic enim sensus est *huius leg. infr.* Tot scilicet singularibus hanc sanctionem suam cumulauit Theodosius Iun. ne alioquin importunis precibus, paulatim concideret egregium ærarij subsidium: de quo *l. 2. & 5. sup.*

DE PRÆDIIS SENATORVM.

TITVLVS III.

PARATITLON.

PRÆDIA Senatorum *Rubr. huius tit.* seu possessiones Senatoriæ *l.* 1. Fundi Senatorij *l.* 2. *& vlt.* functionibus præterea aliis (non modò glebali collatione, de quâ *superiore titulo*) *l.* 2. *&* 3. *h. t.* Seu conlationibus annuis, *l.* 1. tributis & canoni, *d. l. vlt.* tenebantur. Inter alia erat id quod Syriarchiæ [nomine] annuâ conlatione conferebatur: quæ tamen à Theodosio M. abolita *l.* 1. *h. t.* Porrò functiones istæ vel collationes Senatoriæ exactæ olim modò per Curiales, *l.* 2. 3. 4. *h. t.* modò per Officia, *l.* 4. id est per Apparitores Rectorum prouinciarum. *l.* 1. Variatum quippe eâ in re Arcadio.

¶ SYRIARCHIA *à Senatoriis prædiis submouetur.*

1. *Imppp. THEOD. Arcad. & Honor. AAA. Aureliano P.V.[a]

SI quid Syriarchiæ[b] à Senatoriis possessioibus annuâ conlatione confertur, iubemus aboleri. Dat. III. Kal. Mart. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Quænam Leges huic coniungendæ sint, mox dicam.

[a] Nonnollæ *leges* huius anni, quæque *huic* coniungendæ sunt, habent P.P. veluti *lex* 130. 131 132. 138. *de Decurionib.* Attamen aliæ habent P.V. *lex* 4 *sup. de Senatorib. lex* 11. *&* 12. *de annonis Civicis*: *l.* 29. *&* 30. *de operib. publ. l.* 26. *de Prætoribus*: *lex vlt Cod. Iust. de Tutoribus & Curatoribus Illustrium.* Certè hoc anno PP. Orientis (in quo Syria est) erat Rufinus. Fortè eodem exemplo ad vtrumque hæc lex scripta *ἰσοτύπως*: de quo more vid. quæ *in Prolegomenis*, & ad *l.* 2. 3. *h. t.*

[b] Nomine scilicet.

COMMENTARIVS.

SYRIARCHIÆ quoqoe nomine aliquid, in Syria, annuatim ex Senatoriis possessionibus conferebatur: atque adeò hæc quoque inter alias Senatoria collatio & functio erat. Verùm hanc collationem Theodosius M. hâc constitutione aboleri iubet. Syriarchia & muneris, & sacerdotij, & ludorum nomen per Syriam, Orientis prouinciam, fuit. De vtroque Seldenus qnoqoe post alios quædam delibauit in *marmora Arundeliana pag.* 163. 164. *&* obiter *in Eutychium.* Et nos de eo videamus. De Syriarchiæ igitur munere agitur *l.* 103. *inf. de decurionibus*: *& l.* 1. *Cod. de naturalibus liberis*: *& l. vn. Cod. de Officio Comitis Orientis & Novell. Iustin.* 89. *c. vlt.* Igitur sciendum est, *Syriarchiæ*, & *Syriarchorum* nomen, fuisse nomen sacerdotij: atque adeò *Syriarchiam* sacerdotium prouinciæ Syriæ, *Syriarcham* verò sacerdotem istius prouinciæ: de quo omni sacerdotij genere consule Paratitlon *tituli inf. de paganis, sacrificiis*, & *templis.* A prouincia scilicet, cui præerant, sacerdotes, & sacerdotia ita cognominari solita. Hinc igitur Syriarchia, Phœniciarchia *d. l.* 1. *Cod. de naturalib. lib.* & *d. Nouella* 89. *Iust. c. vlt.* & similes *l.* 6. §. 14. *ff. de excus. tut.* Ad eum modum *Asiarchi*, quorum in Actis quoque fit mentio *cap.* 19. vid. & apud Eusebium, *lib.* 4. *Histor. Eccles. c.* 15. Sed & Papinianus meminit *l.* 8. *inf. pr. ff. de vacat. & excus. munerum*: & vocat *in Asia sacerdotium prouinciæ.* & Modestinus *l.* 6. §. 14. *ff. de excusation. tut.* ἔθνους ἱερωσύνην veluti Ἀσίας, Βιθυνίας, Καππαδοκίας. Eadémque ratio Cappadocarchiæ, Bithyniarchiæ, de quibus *d. l.* 6. §. 14. Lyciarchorum item apud Strabonem, *lib.* 14. His addi potest & *Alytarcha* vrbis Antiochenæ de quibus dicendi locus erit, *l.* 12. *inf. de iure fisci*: De his verò rectè notatum, eos consessus & concilij totius prouinciæ Primates quoque fuisse, συμπτεύοντας κατὰ τὴν ἐπαρχίαν: vt docet Strabo, de Syriarchis agens, de quo alibi plenius. Cæterùm eiusmodi sacerdotes ludis edendis præerant, & nominatim κυνηγεσίων, seu muneribus ferarum, vt ex *d. cap.* 19. *Actorum* constat, πρὸς δὲ καὶ τῶν Ἀσιαρχῶν παρακαλῶν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸν θέατρον; & ex Eusebij *d. loco* καὶ ἠρώτων τὸν Ἀσιάρχην Φίλιππον ἵνα ἐπαφῇ τῷ Πολυκάρπῳ λέοντα; ὁ δὲ ἔφη μὴ εἶναι ἐξὸν αὐτῷ ἐπειδὴ πεπληρώκει τὰ κυνηγέσια. Ideóque rectè eo loco *Asiarcham* vertit Rufinus (quod Cuiacius iam monuit) *Munerarium lib.* 4. *Eccl. Hist. c.* 14. Idémque de Lyciarchis testatur Strabo, *lib.* 14. Et stetit munus istud etiam sub Christianis Impp. Vnde Alytarchiæ & Syriarchiæ munera in *l. vn. Cod. de officio Com. Orientis*, & *hâc l. nostra*, Syriarchia simpliciter. Quare hi fuêre Agonothetæ, quomodo vocantur *l. vlt. inf. de expensis ludorum*; *Exceptis* inquit, *Alytarchis*, *Syriarchis*, *Agonothetis*, *itémque Asiarchis*, *quorum nomen votiua festiuitatis solemnitas dedicauit.* Eóque sensu Syriarchiæ munus, *d. l.* 103. *inf. de Decurionibus.*

Grauis porro est eorum error qui aiunt, *Syriarchas*, Asiarchas, similesque, quæ olim prouinciarum sacerdotia dicebantur, Christianos quoque

fuisse;

fuisse; imò, si Deo placet, iam ab antiquo D. Pauli temporibus. Primum enim, vt à postremo initium faciamus, idcóne Asiarchæ illi, de quibus *Actorum c.19. v.31.* Christiani fuêre, quia in tempore salutare consilium dedêre? Imo dedêre quoque illi, quia nempe Pauli amici erant, vt ibi dicitur, ὄντες αὐτῷ φίλοι, Paulúmque in theatrum sese dare nollent, quòd locus ille Christianorum ad supplicium depostulationibus opportunus esset, & turbulentus. Deinde, quis fundus vel auctor illis, Christianos quoque Syriarchas & similes fuisse, quod nusquam lego? Verùm, esto, fuerint, non ideò tamen isthæc cum Gentilibus seu Gentilitij ritus participatio seu communio fuisset. Hoc autem munus Agonotheticum per varios ambulauit: Curialibus quippe aliquando munus id impositum; vt constat ex *d. l.103. & 109.* & *d. l. vn. Cod. de off. Com. Orientis.* Posteà ad Iudices & Rectores prouinciarum id transiit *d. l. vlt. inf. de expensis lud. & d. l.vn. Cod. de officio Com. Orientis.* Qui & inde *Alytarchi, Syriarchi, Asiarchi, agonothetæ d. l.vlt. de exp. ludorum* Ad expensas autem huiusmodi ludorum collatio quædam facta ex possessionibus priuatorum: veluti Curialium, vt docet *d. l. vlt. inf. de exp. ludorum* imò etiam Senatorum, vt hæc ostendit: verùm collationem huiusmodi Senatoribus possessionibus *hâc l.* remittit Theodosius M. Quæ forte à Tatiano PP. Senatoribus indicta fuerat. Nam & ita *l.131. inf. de decurionib.* quæ inter alias *huic* coassanda venit, aboletur noua adiectio ad calefaciendas Antiochiæ (quæ Syriæ Metropolis erat) Thermas à Tatiano facta: de quo *ad eam leg.* Quidquid huius sit, quod munus ipsum attinet, id voluntate propriâ quisque suscipiebat, non necessitate imposita, *l.103. inf. de Decurionib.* & sic muneris istius indictio suscipiendique necessitas sublata *eâ l.*

¶ Ergo Syriarchia, Asiarchia, &c. munus fuit ludorum edendorum: Nam etsi verum sit, dignitatis quoque seu ἀρχῆς nomen fuisse, quod discimus ex *l.8. π de vacat. munerum*: & ex Strabone, *lib.14.p.457.* vbi de Lyciarchâ agens, exertè eos concilij totius prouinciæ primates fuisse testatur, ἐν τῷ συνεδρίῳ πρώτους ἄρχειν τοῦ συστήματος, verum nihilominus est, prouinciarum sacerdotia hæc fuisse, atque ita disertè vocati, ἐθνῶν ἱερωσύνας, *l.6. §.14. π. de excusat. tutor.* imò & in Constantini M. adhuc *l.1. Cod. de natural. liber.* Quomodo & illo respectu non omnino malè vetus Interpres Actorum, Ἀσιάρχας *Principes Asiæ* vertit: *principes*, inquam, id est (vt Aurelianensis Episcopi hæsitationi satisfiat *lib.1. obseruat. cap.22. pag.161.*) principales prouinciarum: quomodo *principes ciuitatum* hoc æuo dicti, *principes officiorum*: item, *principes agentium in rebus*, & similes. Tria igitur circa hoc sacerdotij genus notanda sunt. Primò quidem *Nomen* ipsum, *Asiarcharum*, *Syriarcharum* & similium, nihil superstitionis præ se ferre, seu in nominis notatione nullam sacrorum vel cultus rationem expressam. Secundò, certum & illud, præcipuum eorum muneris fuisse Munerum & ferarum editionem: vnde & (quæ vulgaris iam obseruatio est) Rufinus *lib.4. cap.14.* Asiarcham *munerarium* rectè vertit. Postremò, persuasissimum mihi, eos hoc tempore, sub Christianis inquam Principibus, nihil aliud fuisse, quàm meros ferarum munerúmque editores, & Agonothetas, quomodo etiam vocantur *l.19. inf. de Decurionibus*: Sic quidem etiam, vt Theodosius M. munus id voluntarium esse voluerit, ad quod scilicet nemo cogi posset, *l.103. & d.l.109. de Decur.* cuius alioquin Theodosianæ constitutionis meminit quoque Libanius, Orator Antiochenus, duobus locis; putà, *Oratione περὶ ἀγγαρειῶν pag.36.* & *Oratione in Tisamenen. p.447.* Et certè, cùm post dictam *legem 1. Cod. de naturalibus liberis*, variis locis eorum mentio fiat, & nominatim Syriarcharum & Syriarchiæ hac l. & *d.l.103. l.vlt. de expensis ludorum*, vt & Codice Iustinianeo *l. vn. de officio Com. Orient.* & *Nouellâ Iustin.89.c.vlt.* nullibi tamen vllum, vel minimum, superstitionis Gentilitiæ in hoc munere, non magis quàm in nomine, vestigium apparet: sed *Agonothesia* tantùm, vt dixi, nomine designantur: itémque horum nomen votiua festiuitatis solemnitas dedicasse dicitur *d.l.vlt. de expensis ludor.* Indique & munera Syriarchiæ & Alytarchiæ appellantur *d.l. vn. de off. Com. Orient.* Ac proinde sæculare hoc iam prorsus munus extitit, ab omni superstitione vacuum, vt nomine iam olim, ita & nunc quoque re ipsâ, quod scil. sumptum tantum exigeret, atque inter patrimonialia munera censebatur. Quare etiam, non Syriarchiæ tantum nomine aliquid à Senatoribus & Curialium possessionibus aliquando collatum, *hâc d.l. vlt. de expensis ludor.* sed & munus istud, quod Curialibus initio impositum, *d.l.103. 109. inf. de Decurionib.* & *d.l. vn. Cod. de off. Com. Orient.* ad Iudices & Rectores prouinciarum transiit: *d.l.vlt. de exp. lud.* & *d.l. vn. de offic. Com. Orient.* Igitur nulla iam communio huic muneri cum sactis Gentilium, verùm festiuitatibus tantùm publicis dicatum erat: vt pleraque etiam spectacula, quæ primâ sui origine sacrorum causa, in Deorum honorem sacrilego ritu instituta fuerant, hoc tempore superstitione omni, superstitiosóque fine sublato, voluptatibus tantùm publicis ludicrisque artibus seruiebant, quarum hæc ætas cupidissima erat. & Antiochiæ quidem, quæ Syriæ caput fuit, vbi Syriarchæ isti fuêre, & Syriarchia exhibita. Et post omnia, si quis pertinaciter contendat, hoc adhuc æuo huic muneri superstitionis aliquid & *ad sacrificia* adhæsisse, quod nusquam apparet, tum aio, Christianos id sub Theodosio M. obire non potuisse: cùm iam suprà viderimus, eundem Principem ab Archierosyna, seu Templorum & solemnium Gentiliorum curâ Christianos submouisse: inter quæ sanè *solemnia Templorum* fuêre & festiuitates ludique, quibus superstitionis aliquid adhæreret.

¶ Illud tandem monendum, huic *legi* varias admodùm leges coassandas: putà *leg.3. sup. de Constitution. Principum: l.26. inf. de Prætoribus l.130.131. inf. de decur. l.29.30. de operib. publicis*: Imò *l.132. de decurionib. l.21. de annonis*, emendatâ subscriptione: sunt enim hæ leges omnes vnius eiusdémque Theodosianæ constitutionis partes: quâ Senatorium Ordinem erectum iuit, vt patet *ex h. l.* & *d. l.130.132. de decurionib. & l.26. de Prætoribus*: Ciuitatúmque Curiis, ornatui & Annonæ consuluit: vt ex cæteris videre est, abrogatis nominatim nonnullis quæ Tatianus PP. perperàm inuexerat.

Quinimò notandum: hanc *leg.* aliásque quæ illi coassandæ, datas ad *Aurelianum* P. V. vel P.P. patere vt *l.4. sup. de Senatorib. & glebali collat. l.130. 132. 138. inf. de decurionib*: & *d.l.26. de Prætoribus*: nempe hic ille est Aurelianus ter Præfectus, semel vrbi, iterùm Prætorio, sub Theodosio M. Arcadio & Theodosio Iun. qui Senatum erectum iuit, de quo extat Epigramma incerti Auctoris: de quo v. plene quæ diximus ad *d. l.4.*

II.* Impp. Arcad. & Honor. AA. Cæsario PP."

SENATORIÆ functionis Curiæque sit nulla coniunctio : & ne lædendi Curialibus præbeatur occasio, per Apparitores Rectorum prouinciæ de Senatorum fundis fisco postulentur" : habeátque hanc disponendi curam, cui Defendendi Senatus sollicitudo mandata est. Si Curia sibi Censitorem" vel Peræquatorem voluerit postulare, sibi postulet, non Senatui. Dat. Prid. Id. Aug. Constantinop. Arcad. IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

N O T Æ.

* Hæc & *sequens lex* de eadem prorsus re sunt, eodémque die datæ : sed ad diuersos tantùm Magistratus : Cuius moris exempla plura in *Prolegomenis* notabo. Vtriusque legis meminit *lex vlt. inf.* quæ etiam vtramque confirmat, vnico capite excepto.

" *sc. postuletur*, senatoria scilicet functio.

" Vide infrà *Tit. de Censitoribus, Peræquatoribus lib. 13. Tit. 11. v. & l. 1. inf. de Primicerio & Notariis : & l. 15. sup. de Senatoribus.*

III.* Iidem AA. Africano PV.

A Curialibus terris, Senatoria gleua" discreta sit, nec vlla fiat in possidendo" Clarissimarum" domorum Curialiúmque coniunctio : nec vllo exactionis genere vinciantur : ídque curent hij qui per ciuitates Defensorum Senatus officium susceperint, quorum periculo teneatur, si quid dispositum fuerit in dispendium Senatorum. Sin vero Curiales Censitorem vel Peræquatorem suis terris voluerint postulare, ab eorum petitione sit Senatus alienus. Dat. Prid. Id. Aug. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS [396.]

N O T Æ.

" Id est possessio : neque enim eo sensu *hic* accipiendum quo *titulo superiore.*

" An in *deponendo*, vt hac eadem *lege* mox *si quid dispositum*, & *l. superiore*, *hanc disponendi curam* : an verò *in possidendo?* id est, circa possessiones? Omninò

" *Clarissimarum domorum*, id est, Senatoriarum : v. Paratitlon, *suprà de Senatorib.* & *Glossar.*

C O M M E N T A R I V S.

DISCRETA à Curialibus prædiis, Senatoria prædia prorsus, nihilque illis commone, nulla coniunctio, nullum commercium esse debet : Nam etsi Curiæ Senatus quoddam simulacrum sint, & effigies paruæ (vt de coloniis loquitur Gellius) & institutæ κατὰ τῆς βασιλευούσης πόλεως μίμησιν, vt ait Iustin. *Nouellâ* 38. atque adeò ipsum Senatus nomen adsciscerent, Ausonius, *in Mosellâ.*

—— —— *Quot Curia summos*
Municipum vidit proceres, propriúmque Senatum.

Et multa forent in quibus Curiales cum Senatoribus quodammodo componerentur, & Ordines Ciuitatum amplissimum ordinem imitarentur, denique Curia minor Senatus esset : quod Maiorianus dixit, & ex eo non vno loco Cassiodorus, tamen in plerisque aliis toto cœlo discrepabant ; ac nominatim in functionibus seu collationibus possessionum suarum nomine : Breuiter, possessiones Curialium & Senatorum nil commune prorsus habebant, neque exactione, neque censu. Non *exactione* : scilicet his duabus legibus prohibentur Curiales exigere canonem, i. functiones seu collationes de Senatoriis possessionibus seu fundis : ne Senatores lædendi Curialibus præberetur occasio, ait *lex* 2. Nam quod à Saluiano paulò post hæc tempora eleganter & verè dictum est, *lib. 5. de Gubern. Dei*: quot Curiales, tot tyranni erant : *Quæ enim sunt, non modò vrbes, sed etiam municipia atque vici, vbi non quot Curiales fuerint, tot Tyranni sunt?* & mox *Quis ergo vt dixi locus est, vbi non à Principalibus ciuitatum, viduarum & pupillorum viscera deuorentur, & cum his fermè omnium sanctorum?* & post : *Nemo itaque horum tutus est, nec vlli admodùm præter summos a vastatione latrocinij populantis immunes.* Senatoriarum proinde functionū exactionem Apparitoribus Rectoris prouinciæ Arcadius cōmitti voluit, *l. 2. & 3.* Quod tamen sequēte mox Consulatu *l. 4. inf.* ad Eutychianum Cæsarij, cui *lex 2. h. tit.* inscribitur, in Præfectura Prætor. successorem, recantauit, cùm uideret Officiales haud satis efficaces ad eam exactionem : eoque Curialibus eam rursùm commisit in ceteris alioquin his duabus legibus confirmatis. Et hæc de Exactione. ¶ Sed neque *Censu* possessiones Curiales & Senatoriæ componi debent: Quare si Censitorem vel Peræquatorem de quibus *inf. lib. 13. vlt.* Curiales sibi suísque terris postulent, & impetrent ad subleuandum & retractandum censum, vel ad adiectionem seu ἐπιβολὴν faciendam (de quo iam dictum aliquid *l. 13. sup. de Senatoribus* :) ad Senatorum possessiones id nil pertinet. ¶ Tandem constituitur, vt Defensores Senatus, huiusce rei curam gerant periculo suo : scilicet hæ leges ostendunt, vt suos habuit Curia, plébsque, Defensores (de quibus *suo tit.* dictum *sup. de defensorib. Ciuitatum*) vt Ecclesiæ suos : de quibus *l. 3. 8. inf. de Episcopis* : & *can. 92. Cod. Africani* : Possidius in *vit. S. August.* & pauperes, suos, de quibus *canon 75. Concil. Africani*, ita etiam Senatores suum habuisse defensorem, cui defendendi

Senatus

Senatus sollicitudo mandata erat, per singulas Ciuitates. Horum certè Defensorum, nulla quod sciam alibi, prætetquam his duabus *legibus* mentio extat. Nisi quod ad eosdem pertinere videri possit omninò *lex 7. inf. de operibus publicis.*

¶ **Exactio** *glebæ Senatoris, &c. Curialibus redditur.*

*IV. Iidem AA. Eutychiano" PP.

Docuit Tua Sublimitas, *Exactionem tributorum Senatus non posse concurrere", adeò vt in nonnullis prouinciis Senatorij canonis" medietas in debitis" resideret";* Atque ideò, ceteris in" prioris Legis † serie permanentibus, id solum corrigi atque emendari inbemus, vt Senatorij fundi, non per Officia", sed per Curiales potiùs exigantur, ad eósque iterum sollicitudo recurrat. Dat. Prid. Non. Septemb. Ancyra", Cæsario & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Iungenda huic est famosa *lex Quisquis, inf. ad Leg. Cornel. de sicariis*: seu Cod. Iust. ad *Leg. Iul. Maiestatis.*
" De hoc *Eutychiano* PP. dixi *in Prosop.* & ad *d. l. Quisquis.*
" *Concurrere* exactio tributorum dicitur, quæ respondet breuibus tributorum seu canonis, neque quidquam in reliquis resident: vel simpliciter, pro *currere.*
" *Canon* est functio, collatio, solemnis, annua.
" *Debita*, sunt reliqua tributa: hinc *de indulgentiis debitorum* titulus: dixi plenè ad *l. 6 de diuers. rescriptis.*
" *x. resederit*, *Residere* in debitis, est in reliquis manere, *demeurer en restats.*
" Intellige *legem 2. sup.* ac maximè *legem 2.* quæ Cæsario Eutychiani PP decessori inscripta.
" *Officia*, id est Apparitores Rectores prouinciæ, vt vocantur *d. l. 2. sup.* vid. *Gloss.* & *tit. de diu. officiis.*
" *Ancyra* data hæc *lex* ab Arcadio, vbi is non semel etiam constitit: de quo dixi *ad d. l. Quisquis, c. 3.*

COMMENTARIVS.

Exactio Senatorij canonis seu Glebalis collationis, &c. Curialibus adempta, inque Officiales translata, *l. 2. & 3. sup.* iisdem redditur *hâc l.* ab eodem Arcadio: quæ quidem *lex* (quod notandum) data est ad Eutychianum PP. Cæsarij, cui *d. lex 2.* inscribitur, successorem, Veteri iure reducto: Cæteris interim, quæ *illâ l.* comprehensa fuerant, capitulis confirmatis. Non efficaces scilicet satis eam ad rem visi Officiales, adeò quidem vt media tùm pars Senatorij Canonis in debitis seu reliquis resedisset, neque exacta fuisset: Quare hâc causâ ad veterem modum reditum, efficacioresque denuò ad hanc rem visi Arcadio Curiales. ¶ Cæterum, quia hæc *lex* coniungenda est cum famosâ *l. Quisquis*, in eius gratiam, & ad maiorem eius lucem, hanc illustrare paulò prolixius iuuat, quod iam etiam fecimus peculiari *ad eam l. Diatriba.* Repetêdum initio nobis est, collationem Glebalem Senatoribus & Senatoriis fundis olim incubuisse, seu ex Senatoriis fundis canonem aliquem publicè collectum, de quâ plenè suprà, *titulo de Senatoribus & glebali collat.* & Symmachus, *libro 10. epist. 23.* vt & Zosimus *lib. 2.* de quâ hoc ipso anno est altera quoque Arcadij constitutio, putà *lex 8. eod. tit. de Senatorib. & glebali collat.* Hic scilicet nouus fisco locupletando, seu ærarij perennis emolumento, finus adinuentus olim fuit, quòd & magnus Senatorum tùm numerus esset: ijsque opimos quosque maximè fundos per prouincias ad se traxissent. Huic igitur Senatoriæ functioni seu Glebali collationi exigendæ olim Curiales (qui & ipsi βουλευταὶ seu Senatores quidam municipiorû fuêre, & Curia minor Senatus.) præpositi erant; verùm id eis ademptum fuerat ab Arcadio anno superiore CCCXCVI. *l. 2.* (quæ data est ad Cæsarium PP. Orientis, Eutychiani in eâ Præfecturâ decessorem) & *l. 3. eod. tit. de præd. Senatorum*, translatâ videlicet eâ exactione in Officiales Rectorum prouinciarum: Nempe, ne Curialibus Senatores lædendi seu superexigendi occasio præberetur; vt alioquin Curiales, (& in his Principales) superexactionis crimine labotabant, & tyrannidem quandam exercebant, de quo fidem faciunt variæ constitutiones, & Saluiani quoque Massiliensis locus insignis *lib. 5. de Gubern. Dei*: Verùm mox idem Arcadius, cùm ab Eutychiano PP. edoctus fuisset, id in perniciem publicam cessisse (nempe, quòd Officiales Rectorum prouinciarum, quibus Senatorij canonis exactionem nuper indixerat, haud satis efficaces in exactione fuissent, sic quidem vt in nonnullis prouinciis Senatorij canonis dimidia pars in debitis seu reliquis resideret, seu adhuc deberetur) Arcadio id nunc reuocare seu *corrigere* visum, impacto rursum Curialibus hoc exactionis onere: *Cæteris* tamen, addit, *in prioris Legis serie remanentibus*, id est saluâ in cæteris Senatoriâ dignitate, ac nominatim ne commixtione Senatorum & Curialium, Senatoria dignitas Curialium vilitate vilesceret: Huius rei curâ speciali per ciuitates *Defensori Senatus* delegatâ. Quod singulare admodum est. Quomodo scilicet, miseræ plebi à potentiorum & Curialium iniutiis vindicandæ per ciuitates Defensores hâc tempestate constituti erant, ita & per ciuitates & prouincias defendendi Senatus cura nonnullis mandata erat: defendendi, inquam, inter alia, ab impotentiâ & vilitate Curialium: de quo ad *legem superiorem.*

Hæc perspicua est *huius legis* sententia. Quæ si iam *legi Quisquis*, coaffetur, cúmque eâ componatur: ex is coniunctis, hæc conficientur. Primò, Arcadium de Senatoribus integrâ illâ constitutione suâ, vnde vtraque lex desumpta est, egisse. Secundò, Legem *Quisquis* exinde desumptam, accipiendam quoque de Senatoribus per prouincias constitutis. Tertiò, varias adocrsus Senatores querelas ad Arcadium hâc tempestate perlatas: quæ fisci partim rationes spectarent, quibus mederi voluit *hac l.* partim verò cùm mederi nollet, vel certè mederi haud adeo posset, factionibus, quibus *d. l. Quisquis* occurritur, occasionem præbuerint.

Quartò

Quartò, vt Senatoriæ dignitati *hac leg.* ita & securitati *d. l. Quisquis*, prospectum iuisse Arcadium. Quintò, ex *hac* quoque *Lege* conficitur, constitutionem totam esse rescriptum ad *Relationem* Eutychiani PP. qui Arcadium super nonnullis docuerit: *Docuit*, inquit, *hac lex*, *Tua sublimitas*: Relationem, inquam, de casibus aliquammultis singularibus, quod colligere est ex illis verbis, *Post legem dumtaxat latam*: cuius occasione, generale hoc Edictum Arcadius emiserit. Quare, quod aliàs idem Arcadius ad eundem Eutychianum PP. anno proximo CCCXCVIII. scripsit, *l.9. sup. de diu. rescriptis, Rescripta ad Consultationem emissa, vel emittenda, his tantum negotiis opitulari, quibus effusa docebuntur* (cui quoque non absimile fuit olim Macrini Imp. institutum, quod memorat Capitolinus: concordat *& lex 1. & 3. Cod. de Legib.*) id huc non pertinet; vbi iam Generalis Legis, & sic Edicti formula occurrit: *Quisquis*, inquit, *dict. lex Quisquis*: etsi Relatio *Legi* occasionem præbuerit. Et sic ad similes casus producenda venit.

DE PRÆTORIBVS ET QVÆSTORIBVS."

TITVLVS IV. *

* XII. Cod. Ivst. Tit. II. *De Prætoribus & de honore Prætura & Gleba, & Folli, & septem solidorum functione sublata.*

" Dicam *ad l.1.h.t.*

PARATITLON.

PRÆTORES de quibus & *l.58.inf.de Decurion.* quoque è Senatorio ordine eligebantur: *Pratura* scilicet, *l.13.inf.de proximis Comitib.dispos.* Prætorium munus *Nou.Theod.8.* Senatorium quoque onus erat: quæ & *Pratorianum nomen* vocatur, *l.vlt.inf.de Decurionibus & silentiariis*: proprium decus Senatus, *l.34. inf.de Decur.* Destinatum fermè Editioni, *l.6.11.13.14.15.18.19.20.21.22.25.29.52.* seu editioni muneris, *l.1.* editionis necessitati populique voluptatibus: *l. 13.* festiuitatibus, *l.30.* id est ludis Circensibus, & scenicis exhibendis, *l.2.4.* Theatralibus & Circensibus ludis, *l.vlt.* theatrali depensioni faciendæ, *l.29.* scænicis Populo voluptatibus præbendis, *d.l.29.* muneris ratione, *l.4.* Hinc Prætores, *editores* dicuntur, *l.5.7.31.* Editores munerum siue ludorum, *l.18.* Et hæc omnia, curâ P.V. vt probant inscriptiones, *l.1 2.7.17.18.10.21.26. & l.vlt. h.t.* [& Symmachus *lib.*10. *Epist.*36.] Porrò quæ de his hoc *titulo*, & *Codice* constituuntur, ad sex sequentia capita commodè referri possunt.

I. Primum est, de DESIGNATIONE Prætorum. *Designabantur Pratores l.10.12. 13.14.15.21.31.* (vnde designatio hoc sensu *l.7. sup. de Senatoribus, & l.31. de Pratoribus*, & apud Symmachum *lib.*10. *Ep.*59.) eligebantur, *l.14.15.31.* certo ordine *d.l.31.* nominabantur Prætores, *Nou. Theod.8.* non à Iudicibus, *l.8.* verùm Senatus arbitrio, *l.8.9.10.12.13.14.15.* ab amplissimo Ordine, Symmachus, *d.ep.59.* Amplissimi cœtus sententiâ, *d. Nou. Theod.8.* solemniter, *l.13.* Senatusconsulto legitimè celebrato, *l.12.* legitimo Senatusconsulto, *l.13.* certo numero Senatorum, procerum, *l.9. 12.* & eorum tantum qui aliquibus editionibus functi essent, *l.14.* qui ipsi præturæ insignia honorésque ante susceperant, *l.12.* latis per Ordinem sententiis, *d.l.12.* (sic vt potior numerus in eligendo præualeret, *l.14.*) certis diebus *d.l.10.* per annos singulos, *l.21.* vid. & *l.vlt.* (quod ipsum & in subrogationibus obseruatum, *l.12.l.21.* Ante decennium cuiuslibet editionis, id est, antè quàm Præturas ipsas & editionem sortirentur, *l.13. l.21.22.* etiam Proconsulari ac vicariæ Præfecturæ præditi potestate, *l.15.* nec Principis rescipto designatus quis solui poterat, *l.31.*

Excipiebantur tamen quidam, qui ad editionum onera deuocari non poterant, *l.11.* à quibus editionis ordo peti non debebat, *l.23.* ad editionem vel nominationem Præturæ non pertinebant, à Præturæ munere alieni erant, *l. 28.* Primò, Magistratibus in vrbe Roma perfuncti, *d.l.11.* Secundò, Consulares ac Prætorios Codicillos suo merito ac Principis beneficio consequuti, *l.10. & 23.* Tertiò, qui Ducatum, seu grauissimam armatæ militiæ sollicitudinem longa temporum serie pertulerant, *l.28. & l.13. inf. de proxim. Comitib. disp.* Quartò, qui in Palatio militarunt, Senatorésque facti sunt, *l.8. sup. de Senatoribus:* & Sacri consistorij Principis arcanis interesse qui meruerant, *d.l.28.* Quintò Decurionis & Silentiarij, qui post optatam quietem inter Senatores

tores c perunt numerari, *l.vlt. inf de Decurionib. & Silentiar.* Sextò, functi, aut inter functus meritis suffragantibus à Principe allecti, *l.10.* Septimò, Domesticorum & protectorum Primicerij & Decemprimi, *l.7.8.9. inf. de domesticis & protectoribus.* Octauò, Sacrorum scriniorum proximi etiam depositâ militiâ, *l.13. inf. de proximis.* Hi qui immunes erant dicebantur *Adlecti* & immunes, *l.1. inf. de Decurionib. & Silentiarys.* Vnde allectio, *l.7. inf de Domesticis*, & Adlectionis honor, *l.10.h.t.*

II. Postquam designatio facta fuisset, *Nominatio celebrabatur*, id est, publicabatur, *l.11.* in scientiam Principis eorum nomina deferri debebant, *l.21.* Conuentio fiebat *d.l.21.* denunciatio, *l.12.* Notitia, *l.27.* Ideò designati ipsi intra quinque menses commonebantur, *l.22.* conueniebantur, ab officio P.V. *l.21* (id est, Censualibus, *l.27.*) qui intra septem menses allegationes seu defensiones suas coram P. V. ventilandas proponere debebant, *l.22.* Ad officia, ex hac denunciatione, *l.21.* pro notitiâ, *l.27.* munus aliquod, *d.l.27.* quæstus aliquis perueniebat, *d.l.21.* At si remorarentur designati, ad inquirendos eos Officium Prouinciale operam præstabat: dum & ipse Princeps Inquisitores indiscéque mittebat, *d.l.21.*

III. *Numerus & Nomina* Prætorum editorum varia fuêre. Maximarum editionum Prætores aliquos fuisse docet *l.19.* & inter Prætores alios primos, *l.16.* seu loco primo extitisse, *l.vlt.* alios secundo, alios tertio: *d.l vlt.* Primùm enim tres nonnisi Prituræ fuêre hoc ordine; Prima Flauialis: Secunda, Constantiniana. Tertia Triumphalis; *l.5.* Postea quinque Prætores designati editionem celebrare consueuere, in quibus Prima erat Constantiniana, Tertia Flauialis, *l.14.* Tum quatuor *l.10.* Tum octo 1. Constantiniani, 2. Constantiani, 3. Theodosiani, 4. Arcadiani, 5. Triumphales, 6. Augustales, 7. Romani, 8. Laureati, *l.25.*

At non omnes editionis necessitati & voluptatibus populi se dabant, *l.15.* sed quidam argentum inferebant vrbis Constantinopoleos fabricis, *d. l.13.* & quidem Aquæductus Theodosiani Fabricæ, *l.29.30.* Aliquando qoi primò fuerant editioni attributi, aliis immutabantur, *l.32.* Tenendum & Prætorios alios verè fuisse, alios allectione præturas accepisse, V. *l.9.* & Capitolinum, *in Pertinace.*

IV. Vt nomina & gradus Prætorum varij, ita & *Erogationis sumptûsque* & expensionum modus variè præstitutus erat: *l.3.5.13.21.24.25.30. & l.vlt.* Ideò prætores, ante Decennium legitimo Senatusconsulto designati, rursus editionem, id est, editionis modum, præturásque ipsas Senatus arbitrio sortiebantur, *l.13. vers. in potestate* denominabantur: hine eo sensu nominatus, *l.1.17.* nominatio, *l.8.* & denominatio, *l.13.* nominandi, *l.16.* Amplissimi cœtus scatentis præturæ muneri mancipabantur obnoxij, *d. Nou. Theod.* 8. *inf.* Denominatio in Iudicum potestate non erat, *l.8. & 22.* vt nec in Censualium potestate, *d. l.13.* verum Censualibus ea sollicitudo postea reddita, *lege 16.*

V. Cæterum nominati, & vt dixi, conuenti, si in Prouinciis degerent, ad vrbem Romam venire debebant, cùm id ludorum editio posceret, *l 4.* Alioquin si absentes essent, *l 1. & 6.* si præsentes esse negligerent, *l.7.* si copiam sui non facerent, *l.2.* si conuenti venire negligerent, *l.13.* Si abesse vellent, *l.18.* tempore præstituto, *l.7.* cùm editio muneris celebratur, *l.1.* tempore editionis, *l.6.18.* tempore ineundi Magistratus, id est, Kalend. Ianuariis, *l.20.* his pœnis subiacebant. Neque enim erogationem tantùm debitam fiscus pro iis expendebat, post aduentum eorum cuncta quæ prorogata fuerunt ipsi soluturi, *l.6.* statutum editioni pretium exsoluturi, *l.20.* sed & certo genere multationis obiecti erant, *l.2.* Nam & condemnationis frumentariæ nexibus tenebantur, *l.1.* certa tritici quantitate condemnabantur, *l.10.* pro gradu dignitatis, *d.l.18.* quidam, quinquagena millia modiorum tritici vrbis Romæ horreis inferre compellebantur, *l.7.* Posteà dimidium extrinsecùs pretij statuti coacti fuerunt exoluere, *l.13. vers. ita vt si: & l.20.*

Excipiebantur tantùm ab huius multæ nexibus, Primò Minores 16. annis, *l.1.* (Minores 20. annis postea, *l.2.*) Secundò, quibus liberum commeatum Princeps concessisset, *l.15.* Tertiò, qui ætate vel ægritudine retardarentur, *l.13.* Hi sanè per Procuratorem argenti pondus quod statutum erat ad Officium P. V. mittere debebant, *d.l.13.* ad Censuales qui absentium nomine munera exhibebant, quod Symmachus *lib. 4. ep.8. & lib.10. ep.36.* testatur, vel opera extruebant, *d.l.13.*

Illud etiam notandum, Prætore nominato diem functo, eius nomine hæredes Præturam edere oportuisse: quæ ideo *Charonaria* dicta *l.17. h.tit.* vid. & *l.12. inf. de Medicis & Professor.*

¶ Illud Paratitli quoque vice *hic sub finem* adnotare iuuat huiusce quoque Præturæ seu Prætoriani muneris & editionis meminisse Vopiscum *in f. Carini.* Am. Marcelli-

num *lib.* 27. *p.*360. Symmachum *variis locis*, Zoſimum *lib.*2. *p.*... Olympiodorum *apud Photium*, Theodoſium Iun. *Nouellâ ne decurio ad Senatoriam* 8. Sed & Quæſturæ idem Symmachus meminit *variis locis.* Tandem non vna *lex* occurrit *tit. de Decurion. infr.* vbi de Decurionibus ad Præturam nominatis, vel Prætura functis.

¶ Poſtremùm, neque id omittendum Prætores & Quæſtores ad diſpoſitionem & curam Præfecti vrbis ſpectaſſe: quod docet *lex* 1.2.7.13.17.18.20.21.22.29.33. *hoc titulo.*

¶ MINORIBVS *ſedecim annis Quæſtoribus etiam nominatis, editionis tempore* ABSENTIBVS MVLTA *frumentaria remittitur.*

I. * Imp.Conſtantinus" A.Æliano PV."

RELIGIOSIS" vocibus Senatus" Ampliſſimi perſuaſi, decernimus, vt Quæſtores" eâ prærogatiuâ" vtantur, quâ Conſules" & Prætores, ita vt ſi quis intra annum ſextum decimum" nominatus, fuerit abſens, cùm editio Muneris" celebratur, condemnationis" frumentariæ" nexibus minime teneatur, quoniam memoratæ ætati placet hoc priuilegium ſuffragari. Dat. VII. Id. Mart. Sirmio, Conſtantino A. VI. & Conſtantio" C. CONSS. [320.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod.Iuſt.vt & reliquæ *huius tituli*, quod hic ſemel monuiſſe ſufficit propter Præturam accifam, mox & ſublatam *l.*2. *Cod. de off. Pratorum* & *lib.* 12. *Tit.*2. *Cod. de Pratoribus & honore Pratura.* Vnicâ tantùm *l.*16. *inf.* exceptâ, quæ conſtituit *Legem* 1. *Cod. de offic. Pratorum*: eò quod ea de Prætorum Iuriſdictione eſt, non de Præturæ ludis.

" De *Conſtantino* hoc mox in *Commentario.*

" *Æliani P.V.* hoc anno 320 non meminit Auctor Notitiæ Præfectorum vrbi: Imò nominat Valerium Maximum, quod comprobant etiam aliæ huius Codicis conſtitutiones: Sed & hoc ipſo anno Ælianum non P.V. ſed PC. Africæ præfert *lex* 2. *inf. de famoſis libellis*: & *lex* 3. *quorum appellationes.* Fortè reſcribendum hic, *Iuliano*: quod ſi eſt, tùm hæc *Lex* referenda fuerit ad Conſtantinum A. VIII. & Conſtantinum C. IV. coſſ. id eſt ad A.D. 329. quo anno vſque ad VII. Id. Sept. Iulianus P.V. fuit, vt teſtatur idem Auctor: quod non puto.

" *Religioſis* Senatus ipſe.

" De *Quæſtoribus*, & *Quæſtoriis* editionib. *hoc titulo* tribus tantum locis agitur, *Rubr. hâc l.*2. *& l.*27. *inf.* ac præterea *l.*58 *inf. de Decurionibus.*

" Immunitate, vel potius impunitate.

" De *Conſularibus* his editionibus mox.

" Viceſimum, *l.*2. *prox.*

" Veluti in Africâ: in quâ Editores latitare ſoliti, *l.*2. *inf.* Symmachus, *lib.*10. *ep.*4.

" De Munere ad *l.*4. *inf.*

" *Condemnatio*, pro multa: vid. *Gloſſ.*

" De hâc multâ frumentariâ agitur etiam *l.*27.18. *infrà.*

" ✕ Conſtantino.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. duæ de Præturâ & Quæſturâ *hoc titulo* conſtitutiones, primo loco occurrunt: In vniuerſum verò colligamus, quid Conſtantinus M. circa Præturam & Quæſturam, imò & Conſulatum conſtituerit. Duo igitur hæc capita Conſtantinianeæ conſtitutionis notentur: Primum caput fuit *de Abſentibus* editionis tempore; His verò multam frumentariam impoſuit, & diuerſam tamen, pro dignitatis gradu: excepti etiam ab eâ minores, vt hæc eius conſtitutio & altera *lex* 2. oſtendit, oſtendunt & lex 3.18. *inf. h. t.* Alterum caput fuit, de *Mortuis* editoribus, ante editionem ſeu ludos editos: an & quando hæredes defuncti nomine tenerentur, de quo fidem facit lex 17. *h. t.* Adde his, & quæ de Conſtantiniana Præturâ dicuntur. *l.*5.13.25. *h. t.* Zoſimus certe *lib.*2. Conſtantinum eo nomine perſtringit, quod grauem & oneroſam hanc Præturam fecerit, ſic vt multi ſeſe ſubducerent euitandæ eius causâ. Βουλόμενος δὲ καὶ τοὺς ἐν λαμπρᾷ τύχῃ καθεστῶτας τι λυπηρὸν, ἑκάστην εἰς τὴν τοῦ Πραίτωρος ἀξίαν ἐκάλει, καὶ τῷ προσχήματι τῆς τιμῆς ἀργύρου σταθμὸν ἀπῄτει πολύν. ἦν οὖν ἰδεῖν, ὅτε εἰς τοῦτο παραγίνοιντο ἐπιδημοῦντες τῇ πόλει, φυγὴν ἁπάντων καὶ ἀποδημίαν ἀλλοδαπὴν, δεδιότων μὴ σὺν ἀπωλείᾳ τῆς οὐσίας ταύτης τύχωσι τῆς ἀξίας. Mitto quod paganus Scriptor de Conſtantino, vt ſolens alioquin, ita & hic procul dubio acerbiùs ſcripſit perſtrinxitque: Certè hæ duæ leges quoque de hâc Editorum fuga ſub Conſtantino fidem abundè faciunt. Enimuerò vtraque hæc lex, *prima*, inquam & *ſecunda*, in eodem argumento verſantur, PRÆTVRAQVE & QVÆSTVRA refugas perſequuntur: multâ propoſitâ Prætoribus & Quæſtoribus editionis ſuæ tempore ab vrbe Roma abſentibus. MVLTA inquam, & vt loquitur Symmachus, *lib.*10. *ep.*21. damno, & quidem frumentaria multa in hos refugas & abſentes à Conſtantino M. ſtatuta fuit, quod diſertè teſtantur, Conſtantinóque adeò multam hanc acceptam ferunt Conſtantius filius eius, *l.*3. *&* 7. *h.t.* qui plures ſeu frequentes patris ſui hâc de re Leges memorat, & Valens Imp. *l.*18. *h. t.* in refugas inquam & abſentes editores munerum ſiue ludorum, Circenſium videl. & ſcenicorum, *l.*2. *h. t.* vel etiam muneris, *l.*4. *h. t.* ſi editionis tempore præſtituto cùm aditio muneris celebranda eſt, præſentes eſſe neglexiſſent, & abſentes fuiſſent, *h. l.* *& d. l. &* 18. transmare fortè vel in prouinciis aliis, *d. l.*2. De hâc verò multa ſunt in vniuerſum hoc Codice

Codice constitutiones octo, pntà hæc *lex* 1.2.3.4.5.7.13.18. *hoc titulo*. Eiusdem meminit & Symmachus, *lib.*10. *ep.*21. multæ, inquam, absentibus Editoribus indictæ Senatusconsolto iob Theodosio M. & Valentiniano Iun. *Censitum*, inquit, *qua fungendis mediocritas Editionibus applicetur, qua gladiatorio muneri, & qua scanicis ludis sumptuum temperamenta conueniant? Quid libertatis habere mereatur præsentis expensio, quid damni Absentium contumacia debeat experiri?* Ex hoc verò quoque Symmachi loco discimus, aliam atque aliam multam subinde impositam, inque eâ variatum: quod testantur apertè lex 4.5.7.13. *h. t.* ¶ Fuit autem hæc multa frumentatia in certâ tritiei quantitate, pro dignitatis gradu, & quidem à Constantino statuta: vt testantur præter *hanc* eius *leg.* & *proximam einsdem*, *lex* 7.18. *h. t.* Et quidem aliquando multa imposita à Constantino quinquagenorum millium modiorum tritici, quæ vrbis Romæ horreis inferrentur *d. l.*7. Suo sanè quoque æuo Symmachus, *lib.*10. *ep.*4. testatur, nonnullos editionibus obnoxios Magistratus (id est, Prætores & Quæstores) in Africa desertâ vrbe Româ hæsisse: Quod de Africa sane exertè quoque testator *lex* 2. *prox.* ibi *Trans mare positi.* Et hæc de multâ istâ in genere.

¶ Et tamen, vt ad *legis* huius sententiam deueniamus, Multæ huius gratia facta, seu ab ea excusati immonésque facti à Constantino ipsomet, & quidem iam ante *hanc leg.* nonnulli, Ætatis priuilegio; MINORES scilicet sedecim annis, Consules & Prætores: hos enim ab initio Constantinus ab huius multæ comminatione primùm exceperat, vt hæc *lex* apertè docet: non idem priuilegium Quæstoribus *pariter* concesserat. Fortè, quia Quæstotiæ editiones haud ita graues essent, vt eas vel ætate minores euitare vellent, aut deberent: nam vt mulcta pro gradu dignitatis absentibus imposita, vt docet *lex* 18. *inf.* vbi v. quæ dicam: ita & varij quoque editionum sumptus fuêre, Consulum primò, dein Prætorum, tandem Quæstorum, omnium leuissimi: qoâ causâ etiam Symmachus *lib.*4. *ep.*8. *ludicras Quæstorum prælusiones* vocauit. Et tamen *hâc l.*1. nunc Constantinus idem priuilegium, seu eandem multæ immunitatem, tribuit Quæstoribus qooqoe minoribus sedecim annis, si editionis tempere absuerint. Et quidem *religiosis vocibus Senatus* Romani *persuasus*, seu ad eius preces hâc emissâ constitutione ad Præfectum vrbi Senatus Præsulem: Ratione subditâ: *quoniam*, inquit, *memoratæ ætati placet hoc priuilegium suffragari*, hoc sensu quod priuilegio isti seu prærogatiuæ & immunitati ætatis ratio locum fecerit in Consulibus & Prætoribus: quare & in Quæstoribus id ipsum locum habere oportere: quæ & ipsa *ætatis contemplatio* dicitur *l. prox.* 2. Notandum igitur hoc inter alia minoris ætatis priuilegiom. Deinde, quod & ipsum in praxin deduci poteit, in priuilegiis minorum solius ætatis infirmæ rationem habendam, neque aliud quid a tendendom, non dignitatis gradum, aut modum sumptuum. Quinimò & postea, *l.*2. *inf.* septennio inquam post, minor hæc ætas adhuc ab ipsomet Constantino protogata, ad vicesimum videl. vel 2 3. ætatis annum: de quo ad *eam leg.* ¶ Hinc interim quoque apparet, & Consulatum & Præturam & Quæsturam hoc æuo inania adeò fuisse honorum nomina, dignitatúmque vmbras, vt etiam minoribus eæ conferrentur: vt omittam Varroniani Consulatum in cunis adhuc positi, de quo Ammianus Marcellinus extremo *lib.*25. Et quidem minoribus sedecim annis vel certè viginti *his duabus legibus*. De Consulatibus tandem editionibus & ὑπατείαις agemus *infra ad leg.*1. *de expens. ludor.* de quibus est & Vopisci locus *in Aureliano*, vbi de Furij Placidi consulatu sub Constantio An. D. 343. Quæstotiatum & Prætoriarum frequens mentio apud Symmachum; Est & locus Lampridij in *Alexando Seuero*.

¶ Illud etiam ex *hac leg.* quæ data est An. 320. (si vera est subscriptio), id est, Octauo post Christianam Religionem à Constaotino susceptam, & Maxentium deuictum, quâque etiam *lege* indicat anteriores à se latas super editinnibus Consulum, Prætorum, Quæstorum; colligimus, Constantinom M. vt & ex *l.*2. quæ data An. 327. ad P. V. Romæ & Acc. Romæ, neqoe in vrbis Constantinopolitanæ gratiam hæc constituisse, qood quidam censent; & circa primos Imperij annos hæc eum constituisse.

¶ MINORIBUS 25. *vel* 20. *annis* ABSENTIBUS *editionis tempore* MULTA *frumentaria hâc l. remittitur.*

II. * Idem A. Iuliano'' PV.

MINORIS'' XXV.'' annis ætatis contemplatione infirmæ, hoc etiam'' remedio subleuamus, vt eius necessitudinis'' titulo minime teneantur, cuius laqueis vinciantur'' hij qui post vicensimum ætatis suæ annum trans mare'' positi, & in prouinciis commorantes, nequaquam ludis Circensibus'' ac Scænicis exhibendis sui copiam faciunt, & ideò certo genere multationis'' obiecti sunt. Dat. Prid. Non Mart. Acc. Romæ, Constantio'' & Maximo COSS. [317.]

NOTÆ.

'' *Iulianus* hic, Anicius Iulianus est P.V. Romæ: od quem etiam extat superiore anno si rectè habet, *lex* 15. *inf de appellationib.* hoc anno *lex* 2. *sup. de dilationib.* De quo Incertus Auctor de Præfectis vrbi, tribus Consulatibus, qui congruunt anno Domini 326. 317. & 328. & hoc quidem Consulatu. *Constantio & Maximo Anitius Iulianus P.V.*

' Ita Cod. MS. pro *minores*, quomodo edidit Cuiacius.

' Ita disertè in MS. Cuiacius edidit *viginti*.

' Hanc vocem *etiam* mox perpendam.

'' *Necessitudo*, pro necessitate; Ita apud Ciceronem, Salustium Tacitum, Plinium, vid. *Thesaurum linguæ*

 Latinæ

Latina.
" *vincuntur.*
" In Africa : de quo mox: V. & Notitiam nostram prouinciarum *in Geograph.*
" Dicam ad *l.4. inf.*
" De hac multâ plenè ad *l 1. sup.*
" ✠ Hic, & apud Auctorem de Praefectis vrbi, *Constantino C.V.*

COMMENTARIVS.

ALTERA hæc Constantini M. constitutio *hoc titulo* est, quæ in eodem argumento versatur, in quo *lex 1. sup.* de *Multâ videl. in absentes* editionis tempore ab vrbe Romà, déque eius *immunitate* tributà *Minoribus* absentibus: Nos ea hic tantùm sectabimur, quæ eius sunt propria. Primò *Minoribus XXV. annis* hanc prærogatiuam *hic* concedit Constantinus, quam minoribus tantùm sedecim annis tribuerat: *d. l. 1. sup.* ante septennium: Minoribus inquam XXV. annis, vt disertè habet MS. pro quo Cuiacius edidit *Viginti*, vt mox *post vicensimum ætatis suæ annum.* Quare alterutro loco mendum hæret. Secundò, notanda *hic* vox ETIAM: *hoc* ETIAM, inquit, *remedio subleuamus*: Nempè inter reliqua priuilegia minoris ætatis etiam hoc sese tribuere ait Constantinus M. siue quia integra constitutione, vnde hæc decerpta est, plura adhuc continebantur in fauorem minorum: & ita ad alia eiusdem *legis* capita, hæc vox relatiua sit: siue quia ad alias constitutiones suas sese refert: in quibus fuit & illa quæ data est ab eo Anno superiore 326. vnde desloratæ sunt *lex 1. sup. de Integri restitut. lex qua tutores 2. Cod. de administr. l. vlt. eod. Cod. quando decreto opus non est*; forte & *lex 15. Cod. de vsuris.* Tertiò notandum, quod ait de iis, qui trans mare positi erant: Nempe vt in alias prouincias ita & eò nominatim multi sese, (vnde & *Telonary* dicti, de quibus postea) Præturæ & Quæsturæ refugæ, conferebant: in Africam, inquam: de quo est expressa quoque Symmachi epistola 4. *lib.* 10. quæ data ad Proconsulem Africæ: vbi hæc inter alia: *Graue est, vt generosa familia viro, summo per Africam tribunalibus Præside, collegarum nonnulli (Romani populi Magistratus antea vocauerat) munia Romana derelinquant, & annus pene Editionibus vacuus Proconsulari fastigio gignat inuidiam.* Postremò obseruandum, quod de *Circensibus* & scænicis ludis *hic* additur: Nempe hæc duo fermè ludorum genera erant, quos Prætores & Quæstores edidêre: Quibus adde & tertio loco Munus (de quo ad *l.4.*) quos & ipsos designant *lex 4. 29. & vlt. inf. hoc tit.* & passim Symmachus & Vopiscus.

¶ *De* ABSENTIVM *Editorum multa.*

III. ✠ Constantius A." ad Mecilium Hilarianum" PP." Post alia.

PRÆTORES, &" quibus inminet iudicandi" necessitas modo... tis" adscriptæ, ne paruo" quidem tempore copiam sortiantur abeundi ex Vrbe: Qualiter" fecerit, multæ" obnoxius sit, quam iam pridem Diuo Principi" placuit, &" perscribtam" omnem summam" mox" inferre cogatur. Dat. VIII." April. Constantio II. & Constante, AA. CONSS. [339.]

NOTÆ.

• Meminit *huius leg.* & *proxima*, lex 7. *inf.* quæ huic fortè iungenda, vnà cum ea quæ memoratur & abrogatur *l. 23. inf. de appellat.*
" Inscribenda huic *legi* trium Imperatorum nomina *Imppp. Constantinus Constantius*, & CONSTANS v. Chronolog.
" Ad Mecilium Hilarianum PP hunc data est hoc ipso anno lex *prox.* de quo mox plura.
" ✠ P.V. de quo mox.
" Id est, & cæteri; vel tollenda vox, *&* quia non omnes Prætores editionibus & ludis vacabant.
" Ita MS sed ✠. *ludicra dandi.* Et quid si nouâ voce *luditandi*, id est ludos edendi? *Luditare*, vt *mutuitare.* Quod non assero de voce ludiciorum. v. Gloss. Theod.
" Cuiacij editio, & quæ in *Quarto* prodiit supplet, *modo quantitatis*, id est, secundum modum & quantitatem adscriptam, sua scilicet singulis Editoribus & editionibus quantitas præscripta erat: vel vt infra dicitur *perscripta* v. & Symmachum. Verùm in MS. spatium deficientis scripturæ non tantum est vt eam vocem admittat: trium enim tantùm literarum lacuna est. quare repone *fortè.*
" ✠. *Qui aliter*: meliùs, quàm quod superiores editiones habeant ad marginem, *Quod si aliter.*
" Frumentariæ: de quâ ad *l. 1. 2. sup.*
" Id est Constantino M. Patri meo *d. l. 1. 2. sup. l. 7. & 18. infra.*
" Id est simul & vid *l 20 inf.*
" Malim *præscriptam.* Sic & sup *quantitatis adscripta*: & l. 9. In f. *præscripsimus*
" Non expectato etiam editionis tempore.
" ✠ VIII. *Kal. April.* nisi putemus, hanc *leg.* cum *proxima* conflandam; quo casu fuerit *hic* scribendum IV. *Kal. Iul.*

¶ *De* ABSENTIBVS *Editorib. ad vrbem Romam reuocandis.*

IV. ✠ Idem A. ad Mecilium Hilarianum PP."

OMNES *Clarissimi*", qui per Diœcesim" Sublimitatis Tuæ degunt, Nostri auctoritate Præcepti ad Vrbem Romam venire cum inpensis suis, vbi" ludi Scenicorum

rum vel Circensium" vel Muneris ratio poscit , cogantur: & cetera. Dat. IV. Kal. Iul. Constantio II. & Constante CONSS. [329.]

NOTÆ.

ᵃ Meminit huius l. lex 7. *inf.* Quænam ei fortè iungendæ sint iam dixi.
ᵇ *PP.P.V.* de quo mox.
ᶜ *Clarissimi* , id est Senatores : vid. Paratitlon & *d.l.* 7.
ᵈ De *Diœcesi* hac mox.
ᵉ Huius vocis nullum vestigium in MS. ibi enim litera S præcedit vocem *ludi*.
ᶠ Id est , quando id poposcerit ludorum ratio , seu appetente tempore editionis.
ᵍ ita MS.

COMMENTARIVS.

De Absentibus Editoribus ab vrbe Roma est vtraque hæc *lex* , quæ ad eundem iisdem coss. datæ , inter se quoque coassandæ videntur , emendato tantum die in priore , veluti vnius & eiusdem constitutionis partes : Cuius meminit quoque Imp. *l.7. inf.* & quidem sub literarum nomine : *Literis*, inquit, *ad Hilarianum PP. destinatis precepimus* : Imò tertia quoque his duabus portio fortè cohæsisse videatur , illa nempe quæ memoratur & abrogatur *l.* 23. *inf. de appellationib.* qua scilicet vetiti Clarissimi à sententia Præfecti vrbis appellare. Verùm id non adsero. *His* verò *duabus legibus* id cauetur.

Primò *l.* 3. de *Præsentibus* nominatis ad editionem: Ne iis qui ad Editiones semel nominati sunt , vel paruo temporis commeatu ab vrbe recedere permittatur , multâ frumentariâ propositâ , quæ à Constantino M. constituta fuit , de quâ *ad ll. superiores*, 1. & 2. simul & necessitate impositâ præscriptam editioni suæ summam mox & ilicò soluendi: suus enim cuique editioni modus præscriptus erat: quod præter *hanc l.* 3. docent & *l.* 5.7.13.21.24.25. 30. *vlt. h.t.* Vnde & maximarum editionum Prætores *l.* 19. vid. plura *in Paratitlo.* Sed & Symmachus *lib.* 10. *ep.* 2. loco iam antea quoque laudato: vbi de Senatusconsulto super eâ re: *Nullo dissentiente , quo* MODVS *censitum semel aut sæpius : qua fungendis* MEDIOCRITAS *editionibus applicetur , qua gladiatorio Muneri, qua Scenicis ludis* SVMPTVVM *temperamenta conueniant.* Cum hâc verò *Lege* seu prohibitione nihil commune habet interdictum, qua ex Augusti instituto Senatoribus, extra Italiam peregrinandi potestas adempta : imperio scilicet firmando, exceptâ tantùm Siciliâ & Narbonensi continentibus prouinciis : de quo Suetonius *in Octauio*; Dio , *lib.* 42. Tacitus 12. *Annal.* Suidas in Κλαύδιος. Item ab hoc interdicto alienum est , quod de Magistratibus vrbis Romæ cautum , ne extra vrbem eis pernoctare liceret , quò pertinet *lex* 166. *inf.* ff. *de V.S.* Id quod de Tribunis plebis nominatim notat Gellius , *lib.* 3. *c.* 2. & Dio , *lib.* 37. Quomodo & Præsidi extra prouinciæ fines abnoctare non licebat , *l.* 15. ff. *de officio Præsidis* : Nempe ob securitatem & pacem publicam. Quæ tria tamen cum *hâc l.* nostra nonnulli aliquid commune habere putarunt. Ergo vt eò redeamus , *hâc l.* interdicitur , ne Senatoribus qui ad Editionem nominati fuerunt , ab vrbe abeundi copia detur à Præfecto Prætorio scilicet (de quo v. quæ noto ad *l.* 18.) id est, *Commeatus* : Quomodo aliàs in totum Senatores sine commeatu vrbe Româ aliò proficisci non poterant : *l. filij* 22. §. *Senatores , pen.* ff. *ad municipal.* de quo plene ad *d. l.* 18 quod sublatum à Theodosio Iun. *l. clarissimis* 15. *Cod. de dignitatib.* Et hæc de *leg.* 3. & de Præsentibus nominatis.

Nunc de *l.* 4. quæ est de *Absentibus nominatis* ad Editionem ; nam & Absentes nominari poterant: seu *prouinciales* , vt vocantur , *l.* 21. *inf.* Ea igitur iubet Imp. omnes Senatores qui in diœcesi eius cui hæc lex inscribitur , cogi auctoritate *huius leg.* ad vrbem Romam venire , ad Editiones, seu ludos edendos , impactâ videl. illis eius rei executione. Quæ omnia confirmatâ hac constitutione sanciuntur à Constantio , *l.7. inf.*

§ Superest de Mecilio Hilariano , cui hæ duæ Leges inscribuntur : cuiúsque mentio fit *d.l.7. inf. hoc tit.* videamus , deque Diœcesi eius : tandem cui Imperatori hæ Leges adscribendæ sunt. Igitur & *his duabus legibus* , & *d.l.7.* hic Mecilius Hilarianus dicitur PP. id est, Præfectus Prætorio. Id quod stare non posse videtur Mecilium enim Hilarianum hunc *Præfectum vrbi* nominatim his ipsis COSS. facit Auctor peruetustus Notitiæ Præfectorum vrbi à Galieni temporibus ad A. D. 354. vsque quo primus Cuspinianus vsus est , VRSO & POLAMIO CONSS. *id. Ianuar. Mecilius Hilarianus P.V.* CONSTANTIO II. & CONSTANTE, *pr. Id Iul. at* ; *Turcius Apronianus P.V.* Inde apparet , Mecilium Hilarianum P.V. Romæ fuisse his CONSS. *Constantio* II *& Constante* coss. ad Iulium mensem vsque, cui successerit Apronianus mense Iulio. Et verò hæ duæ Leges datæ sunt iis Consulibus mense *Aprili* , *Iunióque* (nisi vtraque Iunio adscribenda est.) Quid igitur ? Putet quis , eundem Hilarianum eodem tempore & PP. & P.V. fuisse ? Id verò non existimo : Quandoquidem author ille de Præfectis vrbi, quando in vnam eandémque personam vtraque dignitas concurreret , id fermè exprimere solitus. Deinde ipsum harum Legum argumentum , Hilarianum istum P.V. fuisse edocere videtur , quandoquidem agitur de Senatoribus , quorum Præsul fuit Præfectus Vrbi : quâ causâ etiam complures *huius tituli* Leges ad Præfectos vrbi emissæ sunt , vt *lex* 1.2.7.17.18.20.21.26.29. *vlt.* è quibus *Lex* 7. (quód notandum,) ad Orfitum P.V. pariter data est, vbi harum legum mentio fit. Quare iam pronunciandum videtur , in *his Legibus* & *d.l.* 17. reponendum *P.V.* loco *PP.* Vnde iam conficiatur, *Diœceseos* appellatione *hâc l.4.* diœcesim vrbicariam Præfecti vrbis accipiendam , quæ variis regionibus seu prouinciis vrbicariis seu suburbicariis constabat : id enim *Diœcesis* est , plurium inquam, prouinciarum in vnam administrationem collectio seu σύστημα , *διοίκησις ἐστὶν ἡ πολλὰς ἐπαρχίας ἔχων ἐν ἑαυτῇ* , de quo plenè dictum, *Coniecturâ & vindiciis atque Apolytico de suburbicariis regionibus.* Quare hoc iam testimonio confutabuntur , qui negabant *Diœceseos* appellationem Præfecti vrbis administrationi vnquam tributam , vel tribui posse , velut Spectabilium propriam , v.g. Proconsulum & Vicariorum: vnicámque Diœcesin infra Illustrium dignitatem fuisse : quos refutant etiam vel exempla, licèt posteriora paulò, Præfectorum Prætorio Africæ , de quo *tit. Cod. de officio P.P. Africæ* : & PS.

Italiæ: de quo *Nouella* 69. *&* 70. Imò & Præfecto Prætorio Galliarum aliquando vnica Diœcesis quoque tributa *l.* 11. *inf. de Medicis & Professoribus*, vbi d cam. Quin & res ipsa id adhuc confirmat. Nempe, agitur his legibus de Prætoribus & Quæstoribus, vt ne PARVO quidem TEMPORE copiam sortiantur abeundi ex vrbe: & de clarissimis qui per diœcesin Hilariani degerent, ad vrbem Romam venire cogendis: scilicet Senatores in suburbana fermè recedere & secedere solebant vel etiam ibi larem figere: Ad quod sanè *paruo tempore* opus erat, quod in ea (vt Columella ait *lib.*1.*c.*17) facilis esset & quotidianus etiam excursus, ceu locorum grata confinia, in hoc eodem argumento *l.*11.*h.t.* & secessus circa vrbem, *l.*21. §.10. *π de receptis qui arbitr.* Nempe complurimi Senatorum vrbe Româ recedebant in suburbana, secessus aut negotij suburbani obtentu, sed reuerà vt nominationes munerúmque & ludorum edendorum sumptus euitarent: de quo secessu in suburbana passim Symmachus. Et ideò COGI eos præstituto tempore ad vrbem Romam venire ab Hilariano iubet Imperator *hâc l.*4. quasi intra diœcesim suam constitutos. Et hæc quidem ita, nisi putemus has leges non ad *Constantium* II. *& Constantem A A.* COSS. id est, ad A. D. 339. referendas; quo sanè anno Mecilius Hilarianus P.V. fuit: verùm ad *Constantium A. VI. & Constantem Cæs.* II. COSS. id est, ad A.D. 353. id est, anno ante *d.l.*7.*h.t.* quo tempore *Hilarianus PP.* fuerit. Quod duo suadere videantur. Primò quòd Constantius *d.l.*7. sese harum duarum constitutionum auctorem facit: quod vtique verum non esset, si ad Hilarianum P.V. datæ essent: *Constans* enim frater eius eo tempore Româ potiebatur, atque adeò illi tribuendæ forent, non Constantio. Secundò, quod Constantius *d.l.*7. literarum ad Hilarianum PP. datarum, tanquam recentium meminerit; atqui si Consules illi sient, Anni 339. tùm *Leges* hæ quindecim fermè annis ante *legem* 7. datæ fuerint: quas allegare quid opus erat, cùm recentior eiusdem Constantij eadem de re constitutio extaret, putà *lex* 6.*sup.* Quod si ita est, tum alterum è duobus verum sit necesse est; vel inquam sub Hilariani huius P.P. dispositione vnicam fuisse diœcesim: vel Diœceseos appellatione totam Præfecturam Prætorianam, quæ diuersis Diœcesibus constabat, generali *Diœceseos* appellatione indicari. Quod vtique & ipsum singulare fuerit. Et hæc quidem hactenus.

¶ Ex *his* interim *legibus* apparet, quod de Constantini M. temporibus *supra* notabamus ad *l.*1. *&* 2. id & Constantis Imperio conuenire, nempe Præturam onerosam & sumptuosam maximè tum fuisse: quò sanè pertinet Vopisci querela hoc tempore scribentis: consulatus enim Furij Placidi, qui congruit anno D. 343. id est, quadriennio post *basca ll.* meminit, tanquam PROXIME elapsi. ¶ Tandem, ex *l.*4. discimus, præter scænicos & Circenses ludos, de quibus *ad l.*2. *sup.* tertium ludorum genus à Prætoribus & Quæstoribus editos, nempe *Munus*: de quo & *l.*1. *sup.* Et frequens mentio apud Symmachum, vbi de Quæstoriâ & Prætoriâ editione filij sui: Hac verò appellatione, tam ludi gladiatorij quàm venatio ferarum accipi potest, de quo plenè V.C. Iuretus in Symmachi *lib.*7. *ep.*4. vid. *inf. tit. de Gladiatorib. & tit. de venatione ferarum*: Lactantius *lib.*6.*c.*20. *venationes quæ vocantur munera.* ¶ Ex *hâc* etiam *Lege* id discimus, excitatum subinde Magistratuum officium, ad compellendos Prætores nominatos ad vrbem Romam: Nam & ipsi sæpè Magistratus Prætores abesse patiebantur: quod discimus ex Symmachi *lib.*10. *ep.*4.

¶ *De* MODO *sumptuum in Præturam faciendorum: déque tribus* PRÆTVRÆ *generibus.*

V.* Idem A. ad Senatum."

PRIMÆ Præturæ, quæ *Flauialis*" nuncupatione signatur", viginti & quinque milium follium, & quinquaginta librarum" argenti erogationem sumptúsque præscribsimus: in secunda verò *Constantiniana*", viginti milia follium & quadraginta libras argenti largienda" esse censemus: tertia" *Triumphalis*", quindecim milia follium, ac triginta argenti libras sine incommodo" Editoris" expendat. Dat. v. Id. Septemb. Antiochiæ"; Post consulatum" Constanti II. & Constantis [340.]

NOTÆ.

* Iungenda huic *legi* est *lex prox. sequens* 6.
" An Vrbis Romæ, an verò Constantinopolis?
" ...*Flauiala*? Nil opus. Huius porrò Præturæ mentio quoque fit *l.* 13. *inf.*
" *Signatur*, pro, designatur.
" Quinquaginta libræ argenti, sunt 350. solidi de quo mox.
" De hac quoque Prætura, *l.*13. *&* 25. *inf.*
" De hac voce mox.
" *Tertia*: ita disertè MS. Cuiaciana malè expresserat, *Tertia.*
" De hac quoque voce, *l.* 25. *inf.*
" Ratio *huius legis* his verbis indicatur.
" *Editor* est Prætor qui ludos edit. vid. Gloss. & Iureti Miscell. ad Symmachum.
" Vid Chronolog. *huius anni*.
" Ita quoque *leg. prox.* Consulatus hic notatus: pariter vt *leg.* 20 *inf. de appellat.* id est. *Acindino & Proculo Coss.* si rectè hoc habet. Malim enim referre ad A.D. 347. post Cos. *Constantij IV. & Constantis AA.* pariter vt *leg.* 20 *inf. de appellat.*

¶ ABSENTIVM

¶ ABSENTIVM *nomine ſumptum è fiſco prorogandum, mox repetendum.*

VI. * Idem A ad Senatum.

PRo eo quem abſentem tempus editionis inuenerit, erogationem debitam fiſcus expendat. Poſt aduentum, cuncta quæ prorogata" fuerint; ſoluturo. Dat. Id. Sept. Antiochiæ poſt Conſſ. D. N. Conſtanti II. & Conſtantis CONSS. [340.]

NOTÆ.

* Iungenda huic *l ſuperior* 5 ſimilis eſt huic, *lex* 19 *inf. de Decurionibus*, de Duumuiris.
" *Prarogata* id eſt, antè erogata pro Editore abſente, ſic & *d. l.* 29. *prarogauit.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. Conſtitutiones vndecim ſequuntur: Eæque omnes, vnâ exceptâ *l.* 7. ad Senatum datæ, ſeu orationum Conſtantij ad Senatum ſegmenta, vtpotè cum iis de Senatu, & Senatoriis editionibus agatur: Quare & *d. l.* 7. inſcribitur *Præfecto vrbi*, vtpotè Senatus Præſuli. Nunc de ſingulis.

Hæ igitur duæ, putà *lex* 5. & 6. eiuſdem orationis duæ partes ſunt, de Prætura, quâ ludorum exhibitioni ſeu editioni, quæ Prætoribus incumbebat, proſpectum iuit, ne immodico *Sumptu* fatigarentur: quo pertinet *l.* 5. Contrà, ne abſentiæ obtentu Præturæ eluderentur: quò ſpectat *lex* 6. Nempè eiuſdem prouidentiæ eſt, & abſentium contumaciæ occurrere, & id agere, ne immodici ſumptus formidine ludi euitentur: & vt *lex* 5. ait, ſine Editoris incommodo erogatio ſeu ſumptus fiat: Quod etiam factum vtrumque eodem Senatuſconſulto de quo Symmachus *lib.* 10. *ep.* 21. Enormibus quippe expenſis & ſumptibus id fiebat, & verò fieri amat, vt munia publica euitentur. De ſingulis nunc.

¶ Igitur *l.* 5. Conſtantius MODVM ſumptuum ſeu Expenſarum præſcribit, in ludos ſeu Editiones faciendorum. Quomodo variis ſubinde conſtitutionibus is præſcriptus, cùm plerique Editiones defugerent: vt *l.* 3. *ſup. l.* 13. 21. 24. 25. 30. *vlt. inf. hoc tit.* & eo, quod dixi, Senatuſconſulto: de quo Symmachus *lib.* 10. *ep.* 11. *Modum*, inquam, quo minorem ſcilicet facere non liceret, vltra quem impenſas facere nemo cogeretur. Ita enim *hanc l.* accipiendam puto, vel ſolius finis quem ſibi Imp. propoſuit, argumento. Etſi quandoque ita modus poſitus, vt eum tranſilire non liceret, veluti *d. l.* 24. & *l. vlt. h. t.* Modus igitur à Conſtantio hic nunc *hâc l.* 5. præſcribitur, pro gradu ſcilicet & diuerſitate Præturæ quæ triplex erat: Primi ſcilicet gradus Prætoribus, qui *Flauiales* dicebantur, ſummam præſcribit, 25. millium follium, & 50. librarum argenti. Secundi gradus, id eſt, *Conſtantinianis*, 20. millium follium, & 40. librarum argenti. Tertij gradus, id eſt, *Triumphalibus*, 15. millium follium & 30. librarum argenti. Vbi tria obſeruanda explicandáque ſunt.

Primum eſt, de Numero Præturarum ſeu Prætorum, eorúmque Nominibus & ordine. Igitur *Tres* tantùm Præturæ *hac lege* nominantur quæ ſub *Conſtantio* Conſtantinopoli fuerunt: nempe, Flauialis, Conſtantiniana, & Triumphalis, & quidem hoc ordine: vt Prima fuerit Flauialis, ſecunda Conſtantiniana, Tertia Triumphalis. Verùm ſub ipſomet Conſtantio Quinque factæ, *d. l.* 13. & ordo earum inuerſus: Nempe Conſtantiniana prior facta: Flauialis verò Tertia, vt disertè ipſemet Conſtantius *l.* 13. *inf. h. t.* Poſteà Quatuor fuêre ſub Valente, vt docet *lex* 20. *inf.* Tandem quod docet *lex* 25. ſub Theodoſio, M. Octo fuere, qui Quatuor Prætoribus ſeu Præturis totidem addidit, hoc ordine conſtituto; Conſtantiniana, Conſtantiana, Theodoſiana, Arcadiana; Triumphalis, Auguſtalis, Romana, Laureata: è quibus Theodoſianam & Arcadianam Senatus ipſemet primis Prætoribus addidit: Theodoſius Auguſtalem & Laureatam iniunxit ſeu ſociauit; de quo *ad eam l.* 25. Ex quibus apparet, in Imperatorum gratiam de ipſorum nominibus nonnullas inſtitutas, putà *Flauialem* (proculdubio in honorem generis Flauij, & quidem Conſtantij Chlori, è quo Conſtantinus M.) *Conſtantinianam*, *Conſtantianam*, *Theodoſianam*, *Arcadianam*; alias verò nominibus appellatiuis, in Romani nominis gloriam decúſque: putà *Triumphalem*, *Auguſtalem*, *Romanam*, *Laureatam.*

Secundò notanda proportio ſumptuum & expenſarum pro gradu Præturarum: nempe talis, vt Secundus gradus quintâ parte minus quàm primus expenderet: Tertius, minus quàm ſecundus, ſcilicet quartâ parte minus. Quæ proportio poſtea immutata, *l.* 13. 25. *vlt. h. t.*

Tertiò videndum foret de ipſomet ſumptuum & expenſarum modo, atque adeò de Follibus & libris argenti, & quænam eorum inter ea proportio ſit: Verùm rem hanc remittere malo ad eos qui de re nummatiâ Commentarios nobis pollicentur; & interea de Follibus iſtis vide quæ CL. Salmaſius *in Hiſt. Aug. p.* 8. & 9. & *p.* 191. quæque Francus & Cenoëtius inter ſe: quæque Petauius *ad Epiphanium.* Ego hîc tantùm proponam ſub vnum conſpectum quæ hic Codex habet de *Folle* omiſſis etiam iis quæ de Senatorio folle *tit.* 2. ſuprà occurrunt.

¶ Hîc igitur in modò Prætorum editionibus ſumptibúſque ponendo, viginti quinque millia follium, & 50. libræ argenti coniunguntur: & deinceps 20. millia follium & 40. libræ argenti: mox 15. millia follium, & 30. argenti libræ. Vnde apparet, folles hîc non fuiſſe argenteos: Item, maiorem illam ſummam follium fuiſſe, quàm librarum argenti, cùm ſemper præponatur:

¶ Ad alias *leges* pergamus; *l.* 3. *inf. de ſuariis*, libra porcinæ, *ſenis follibus* æſtimatur. *l. vn. inf. de menſis oleariis*, menſæ oleariæ caducæ, quæ nullius poſſunt adhærere dominio, *vicenis follibus* per officium diſtrahi iubentur: pluríſque poſtea vendi prohibentur, *l.* 2. & 3. *inf. quorum appellat.* appellantes

lantes à præiodicio, vel ab executione, *triginta follium* pœnâ multari iubetur. *l.1. inf. si quis pecunias conf.* vetantur negotiatores plus *mille follibus* pecuniæ in vsu publico constitutæ animalibus propriis sumptuum gratiâ portare. *l3. inf. de Veteranis*, veteranis qui vacantes terras acceperunt, ad emenda ruri necessaria pecuniæ in nummum *vigintiquinque milia follium* consequi iubentur: qui verò negotij gerendi habuerit voluptatem, huic *centum follium* summam immunem babere permittitur. Hæ fermè leges sunt, in quibus *Follium* mentio occurrit *hoc Codice Theodos.* Ex quibus in vnum iunctis facilè apparere potest, duo follium genera fuisse: vnum, *minorum*, cuiusmodi senis follibus libra porcina æstimari iubetur; cuiusmodi viginti quinque milia follium veteranis ad emenda ruri necessaria præberi iubentur: Alterum, *maiorum*; cuiusmodi vicenis follibus mensa Cadoca olearia distrahi iubetur: cuiusmodi triginta follibus temere appellantes coërcentur: cuiusmodi mille folles negotiatoribus portare conceditur. Atque hùc pertinere credat quis elegantissima Epiphanij, & Glossarum Nomicarum loca, vbi duo follium genera constituunt: vnum quod argenteis centum 25 constabat; alterum duobus cum dimidio λιτρῆς seu ἀργυρίου, qui 250. denarios efficiunt, nam argenteus nummus, centum denarios efficiebat.

Verùm hic subsisto. Illud tantum coniicio hîc, certum follium numerum, & librarum argenti certum numerum coniungi, intra quem vtrumque Prætor expensas faceret, ad designandum duplicem ob ludos expensarum speciem: vnam in ipsum ludorum apparatum & exhibitionem, quò pertineat ille *Follium* numerus: alteram, in sportulas, quò spectant libræ argenti: Nempe enim in sportulis huiusmodi (de quibus plenè *ad l.1. inf. de expensis ludor.*) *solius nummi argentei* vsus esse poterat, aurum donare nulli licebat, exceptis solis Consulibus ordinariis *d. l.1. de expensis ludorum* quâ ipsâ *leg.* Libram argenti triplici argentei nummi genere constitisse docet, seu tres argentei nummi species: vnam quæ constabat 60. argenteis: alteram quæ paucioribus, & sic maiores iam argentei: tertiam quæ minoribus & sic pluribus quàm 60. constabat: Vbi vides *librarum argenti* in sportularum argumentis *illâ l.* mentionem fieri: quò eas de quibus hic agitur, etiam refero. Quare probanda non est viri Docti sententia, qui numerum follium qui hic componitur, cum certo librarum genere, pro eodem accipit, quasi 25. millia v.g. follium, quinquaginta libras argenti efficerent. Nam imò hæc duo ita distingui oportuit vt fecimus nos: sic vt expensis ludorum ipsorum destinatus & designatus certus follium numerus in quâcunque tandem pecuniâ erogari potuerit & impendi, dùm ne in sportulas. Hinc & videre est apud Olympiodorum, referente Photio, in Præturam Symmachi expensa viginti AVRI Centenaria: in Probi, duodecim: in Maximi, quadraginta. Ludorum denique expensas, vel apparatum in ludos etiam in auro facere licuit, & quidni? in sportulas & largitiones Prætoribus & Quæstoribus non licuit. Ergo folles hic in apparatum ludorum designantur: Libræ argenti in sportulas, vel etiam largitiones in scenicos & Aurigas: Quare & *hâc ipsâ leg.* non expensarum modò sumptuúmque, sed & LARGIENDI mentio fit. Quomodo & Amm. Marcellinus *lib.27. p.360.* de Lampadio. *Hic cùm magnificos* PRÆTOR *ederet* LVDOS *& vberrimè* LARGIRETVR, *plebis nequiens tolerare tumultum, indignis multa donari sæpe vrgentis, vt liberalem se & multitudinis ostenderet contemptorem, accitos à Vaticano quosdam egentes opibus ditauerat magnis.* Qui quidem locus propriè ad donationes in scenicos & aurigas pertinet: de quibus & Vopiscus *duobus locis.* Et hæc quidem de priore Orationis Constantianæ parte seu de *l.5.*

Sequitur altera eiusdem orationis ad Senatum pars, seu *lex 6.* quæ est de *Absentium contumaciâ*: Nempe, non iam condemnatione seu multâ frumentariâ eos insequitur: verùm id hactenus constituit, vt Fiscus erogationem debitam seu statutum Editionis pretium pro absente editionis temporis expendat seu proroget: post aduentum omnia, quæ prorogata fuerint, soluturo. Antea scilicet condemnatione seu multâ frumentariâ ex Constantini M. instituto, absentes editionis tempore multabantur: de quo ad *l.1. & 2. sup.* Imò & idem Constantius qui *huius l.* Auctor est, postea quoque multari voluit Romæ: *l.7. prox.* Cui aliter nunc visum Constantinopoli: voluptatibus plebis ita Constantinopolitanæ consulens. Valens quoque posteà *l.20. inf.* non solum statutum Editionis pretium soluere voluit, verùm etiam multæ nomine dimidium eatrinsecus pretij. Hinc igitur discimus exhibitos ludos absentium nomine: id quod per Censuales factum Romæ. Symmachus *lib.4. ep.8. Quid prærogatiua habeat.* [Amphitheatri locus] *non video, cùm etiam Censuales* ABSENTIVM *munera illic soleant exhibere, quorum mediocritatem volumus imitari.* Simile verò quid à Constante Constantij fratre statutum, *l.29. inf. de Decurionib.* seu *l. 20. Cod. Iust. eod. tit.* circa Duumuiros desertores ludos non edentes.

¶ *De* ABSENTIBVS *Editorib. ad vrbem Romam reuocandis, déque* MVLTA *frumentaria ab his exigenda.*

VII.* Idem A. ad Orphitum" P.V.

ITTERIS" ad *Hilarianum PP.*" destinatis præcepimus, Senatores ad Vrbem Romam venire conpelli, vt muneribus iniunctis operam possint præstare solemnem, & professionem" edere compelli. Eos autem Editores, qui tempore præstituto præsentes esse neclexerint, iuxta Leges † Venerabiles Diui [Constantini"] quinquagena milia modiorum tritici Vrbis Romæ horreis nferre conpelli. Dat. Prid. Id. Mart. Constantino" A. VI." & Constantio Cæs. II. CONSS.

NOTÆ

NOTÆ.

" *Orphitus* P.V. integro nomine *Memmius Vitraſius Orphitus*. De quo plenè in Proſopogr. De eo agit hoc ipſo annò Am.Marcellinus *lib.*14 *p.*11.
" *Litera* Principum.
Intelligit porrò *l.*3 *&* 4.
" De hoc Hilariano dixi ad d.l.3,& 4.
" *Profeſſionem*, quam intelligit? Mox dicam.
† V. *l.* 1.2 *ſup.*
" Vox hæc non eſt in MS.verùm ibi ſtatim poſt vocem *Diui*, ſequitur, *qu.*
" *χ Conſtantio.*
" *χ.*VI *& Conſtantio Caſ.* II.id eſt A. D.354. Orfitus enim à 6. Iduum Decembris primùm Conſtantio VI. & Conſtantio Cæſ. II.P.V.factus eſt: vt disertè prodit Auctor de Præfectis vrbi.

COMMENTARIVS.

IN ABSENTES Senatores & Editores hæc rurſum Conſtantij Imp. conſtitutio eſt: quâ litterarum ad Hilarianum PP. datarum ſummam complectitur, eámque adeò conſtitutionem confirmat: vnde deſumptæ ſunt *lex* 3. *&* 4. *ſup.* Ad quas dicta ſufficiant: etiam, de Hilariano hoc PP. Nos ea tantùm hîc ſectabimur, quæ *huius leg.* propria ſunt.

Primum eſt; quod iubet, Senatores ad Vrbem Romam compelli, vt PROFESSIONEM edere compellantur. Vbi *Profeſſionem* edere, non eſt ſimpliciter poſſeſſiones ſuas profiteri Senatui, vt ita pro modo poſſeſſionum ſuarum, pro ſuis viribus Glebalem præſtent collationem, de quo *l.*2. *ſup. de de Senatorib. & de gleb. coll.* verùm poſt profeſſionem, impactum ſibi munus edere, & ſolemnem operam muneribus *iniunctis* præſtare: *ſolemnem* operam, id eſt, ad ſolemnia ludorum nominatim inter alia: ſolemnitatis ſcilicet vox propria in re ludicra: v. *l.*2. *infr. de ſpectaculis*: vbi plura.

Secundum eſt, quod *hâc l.* memorantur plures Conſtantini M.conſtitutiones de multâ frumentariâ abſentibus Editoribus impoſita: è quibus ſanè eſt inter alias, *lex.*1. *&* 2. *ſupr.* ad quas dixi.

Poſtremum, maximè ſingulare *hâc l.* iſtud eſt, quod multæ iſtius frumentariæ modum vna hæc deſignat: Nempe quinquagenûm milium modiorum tritici: & ita quidem, quod alterum, vt vrbis Romæ horreis inferrentur: de quibus vrbis Romæ horreis *lib.*14. Quæ ſanè ingens multa eſt: Quinquagenûm, inquam, milium modiorum: quorum ſanè decem, ſolido fermè hâc tempeſtate vendebantur: Valentiniani *lege*, duodecim, de quo mox: Eaque ſtata fermè & ordinaria hoc tempore æſtimatio, erat inter vilitatem, & annonæ caritatem. Sic Iulianus Antiochenſibus in annonæ penuriâ conſtitutis, cum denos modios ſingulis aureis ſex ſolidis vendi videret, ipſe ex fiſcali tritico quinos denos modios ſolido vendidit, vt ipſemet ait in *Miſopogone*: Ergo ſtata æſtimatio erat & ordinaria ſub Conſtantio & Iuliano, cùm deni modij ſingulis ſolidis vendebantur; At caritas hæc erat ſub Valentiniano: Quod ex Am. Marcellino diſcere eſt, *lib.*28. vbi de Hymettio Africæ P.C. *Denis*, inquit, *modiis ſingulis ſolidis indigentibus venundatis, emerat ipſe tricenos.* Inde illa, quam memorat Suidas, Valentiniani lex, vt modij duodecim non pluris ſolido venderentur, *ἐνομοθέτησεν Οὐαλεντινιανὸς πιπράσκεσθαι τὸν σῖτον, μοδίους δώδεκα τῷ νομίσματι, μηδενὸς ἀντιλέγοντος.* Quod à Valentiniano factum, cum ipſe ſolidi æſtimationem auxiſſet: de quo ad *l. vn. inf. de obl. vot. l.*13. *inf. de ſusceptorib. & l.*4. *de metallis.* Eóque omnino pertinet, quod cauetur *l.*2. *C. Iuſt. de veteris numiſm. pot.* quam peculiari Diatriba illuſtrauimus. Ergo quamdiu 84. *Solidi* in librâ computabantur: deni modij ſolido æſtimabantur, poſteaquam libra redacta eſt ad 72. ſolidos, duodeni. Ergo denis modiis in ſolidum computatis, quinquaginta millia modiorum efficiunt *quinque millia ſolidorum.* Neque tamen Conſtantini lege omnes eâ multâ mulcati, verùm, quod diſcimus ex *l.*16. *inf. pro dignitatis gradu certâ tritici quantitate condemnati.* Fortè Prætorum illa multa fuit: minor verò aliqua, Quæſtorum. Quomodo alioquin Quæſtores in hoc argumento multæ frumentariæ, alio capite aliquando, à Conſulibus & Prætoribus differebant, vt docet *lex* 1. *h. t.* Vel ex hoc etiam apparet, quantus in hos ludos ſumptus factus fuerit, de quo iam ad *l. ſuperiorem.* Quid verò *modius* tritici fuerit, *alibi.*

¶ *De* NOMINATIONIBVS *ad Præturam, Senatus arbitrio faciendis.*

VIII.* Idem A. ad Senatum."

HAc lege ſancimus arbitrio veſtro Nominationes ſolitas fieri, vſurpatione Iudicum ceſſante. Dat.III.Id.April.Med. Lecta" à Braxio" Proconſule" die VI." Id.Maij Conſtantio A.V.III.& Iuliano Cæſare I.CONSS.[356.]

NOTÆ.

* Iungendæ huic *legi* ſunt duæ ſequentes conſtitutiones: de quo in *Comm.*
" An vrbis Romæ? An Conſtantinop?
" Eadem ſubſcriptio *legis* 9. *prox.* de quâ iam ad *l.*14. *ſup. de Senatoribus & globali collat.* Et mox adhuc *in Comment.*
" Proconſul Braxius.
" *χ.*VII. vt duabus Legibus *ſeqq.* Hinc interim obſerua, Senatum habitum VII. *Id.* cùm tamen ex Auguſti inſtituto nonniſi Kalendis, & Idibus Senatus legitimus haberetur.

¶ *De* NVMERO *Senatorum ad* NOMINATIONES *faciendas.*

* IX. Idem A. ad Senatum.

PLACET, ne minus quinquaginta Clarissimi" veniant in Senatum": certum est namque hoc numero largè abundare" substantiam" virtutis" honorandæ". Dat. III. Id. April. Med. Lecta à Braxio Proconsule" die VII." Id. Maij. Constantio VIII. & Iuliano Cæsare I. CONSS. [356.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic l.* est, vt dixi, *lex* superior, & proximè *sequens*.
" *Clarissimi*, id est Senatores vid. *sup. tit. de Senatoribus*. & Gloss.
" Ad Designationes & Nominationes Prætorum faciendas scilicet.
" Id est, suffi cere.
" *Substantia*, pro materia subiecta & sufficiente. v. in Gloss. *similia*.
" *Virtutis* appellatio signanter Senatui tributa.
" Hæc vox in MS. non erat, neque id spatium literarum quæ intercideruut, fert: quinimò post vocem *virtutis* extat vestigium literæ F. vel P.
" V. quæ *ad l. supr.* & quæ mox in *Commentario*.

¶ *De* TEMPORE *designationum*, *&* *de* IMMVNIBVS *à Pratura déque onere Pratura ab ipso designato, non ab alio eius nomine edendis.*

X.* Idem A. ad Senatum.

DIE Natali meo (ConstantI" A.) Id. August." ac deinceps", designationibus Curiam" operam dare sancimus. Quòd si forsitan dies vnus altérve non sufficit, tot hæc vtilitas" occupet, quot esse monstrauerit necessarios negotij magnitudo: Et quicunque forsitan impetrauerit pretio" functorum" cœtibus adgregari', indulta ei cessent": allectionis" quærendus est honor: secernimus enim ab his, Patres Conscribti", quibus meriti suffragatio conciliat nostra beneficia: &" quicunque cessante suffragio, inlustribus meritis, Prætorij vel aliam meruerit dignitatem, præsidio muneris nostri perpetuo perfruantur. Nemo sanè in filium transferat vel nepotem aliúmve quemlibet quod personæ eius incumbit, sed honorem suum capiat, designatus expleat munus inpositum. Dat." VII. Id. Maij. Constantio Aug. VIII. & Iuliano Cæs. I. CONSS [356.]

NOTÆ.

* Iungendæ *huic l.* sunt duæ *Leges* superiores, 8. & 9.
" ꝶ *Constanti*, id est Constantij: de quo mox.
" Id est, sequentibus proximè Idus Augustas diebus.
" *Curia*, pro Senatu vrbis Romæ *hic & l. 11 prox. & l. vlt. inf. de decur. & sil. l. 122. 155. inf. de Decurionibus: l. 12. inf. de Agentibus: l. 3. de fide testium*: & apud Symmachum *passim v.* Paratitl *de Senatorib.*
" *Vtilitatem* vocat negotium publicum: vt mox vocat *negotij magnitudinem*.
" ꝶ *prece*, vel *precibus*.
" Est qui legat, *Pratura functorum*, quo nil opus. *Functi* h. l. vocantur qui defuncti sunt seu perfuncti Magistratibus, vt vocantur, *l. 11. prox. inf.*
" *Adgregari*, misceri apud Capitolinum loco quem mox laudabo.
" ꝶ. *cessent*, id est, nihil impetratio huiusmodi prosit.
" De huius loci sentent â mox.
" Similiter anno superiore 355. idem Constantius in *Orat pro Themistio*.
" Est qui legat, *vt quicunque*, malè: Duæ enim immunitatis species *hic* tractantur.
" Repone hic, seu supple vtdnabus *Legibus* superioribus: *Dat. III. Id. April. Med. Lecta à Braxio Proconsule die VII. Id. May.*

COMMENTARIVS.

SECVNDA hæc iam *hoc titulo* Constantij Imp. Oratio est ad Senatum data A.D. 356. De DESIGNATIONVM & NOMINATIONVM formâ: vnde desumptæ sont hæ tres Constantij Imp. Leges: quæ proinde velut vnius & eiusdem Constitutionis seu Orationis partes inter se coassandæ veniunt: quibus quinque capita continentur. Primum habetur *l.* 8. cuius videlicet arbitrio Nominationes fieri debeant. Secundum, *l.* 9. quis Senatorum numerus requiratur in Nominationibus faciendis. Tria posteriora *l.* 10. Quo scilicet tempore eas fieri debeant. Quinam ab iis immunes sint, vel non, & de ludis edendis ab ipsis Nominatis.

De primo primùm, & sic de *l.* 8. Igitur *Senatus arbitrio* Nominationes fieri iubentur: pariter vt *l.* 13. *inf.* id est, Præturas ipsas Editores sortiri Senatus arbitrio, de quo consule & *Paratitlon*: quomodo & designationes fiebant: *l.* 10. 12. 13. 14. 15. 22. *inf.* Symmachus, *lib.* 10. *ep.* 59. *Deuotione & more commonitus Magistratuum nomine quibus varias functiones*

ctionis Designationum tempore Amplissimus Ordo mandauit, ad Æternitatis vestræ perfero notionem D. Imperator, vt muneribus exhibendis aut subeundis fascibus destinatos cognitio Imperialis accipiat. Eam verò Nominationem ad certum Præturæ genus Iudices (in vrbe Româ) sibi aliquando vsurparunt: quod *h.l.8.* vetatur vt & *d.l.23.inf.* ibi; *Nominatores Prætorum Iudices esse non patimur, qui dum arbitrium suum cupiunt adprobari, insolentius aliquid quàm moderatio patitur sui contemplatione decernunt.* Quinimò & Censuales aliquando nominationis ius habuére: vid. *l.13 & 26. inf.* Nominationis inquam à qua separanda est *Designatio*. Nominatio erat, cùm ad certu Præturæ genus quis antea iam designatus Prætor nominabatur: de quâ nominatione *l.8.13.17.26. h.t.* & *Nouella* Theodosij 8. *de Decurio ad Senatoriam dignitatem.* Designatio verò ante fiebat, & erat, cùm quis ad ipsam Præturam primùm designabatur, vid. *Paratitlon.* Et hæc de *l.8.* primóque adeò capite Orationis Constantianæ.

Sequitur secundum eiusdem Orationis caput, quod continetur *l.9. h.t.* de *Senatorum numero*, necessario ad Senatusconsultum conficiendum. Is verò redigitur ad numerum quinquaginta Senatorum: ne inquam minus quam quinquaginta veniant in Senatum. Quod quidam de omni Senatusconsulto accipiendum putant, quasi promiscuè, hic legitimus Senatorum numerus in concedendo Senatusconsulto olim requisitus fuerit, quod Cuiacius quoque ex *hâc leg.* colligebat: & ex *l.12. inf.* Et tamen est hæc *lex* propriè de eo nominatim Senatusconsulti genere, quo nominationes & designationes Prætorum fiebant. Id enim & *huius tituli* argumentum est, & Orationis Constantianæ, vnde hæc *lex* cum *l.8. sup. & l.10. prox.* desumptæ sunt. De quo Senatusconsulto etiam plenius. Senatusconsulto certè conficiendo cum ante Augustum effusior neque minor quadringentia Senatorum numerus requireretur, certus & deductior numerus ab Augusto præstitutus fuit, teste Dione *lib.54.* & Suetonio, *in Octauio cap.35.* varius inde & deductior numerus obseruatus, & quidem pro vario genere eorum, de quibus Senatus decerneret. Dio, *lib. 55.* *τόν τε ἀριθμὸν τὸν εἰς τὴν κύρωσιν τῶν δογμάτων ἀναγκαῖον καθ' ἕκαστον εἶδος αὐτῶν ὥς γε ἐν κεφαλαίοις ἐνταῦθα διηκριβώσατο.* Neque abludit Lampridij locus, *in Alexandro Seuero, p.119. Neque vllam*, inquit, *constitutionem sanciuit, sine* VIGINTI *Iurisperitis, & doctissimis sapientibus Viris, iisdémque disertissimis non minus* QVINQVAGINTA: *vt non minus in Consilio esset sententiæ quâ* SENATVSCONSVLTVM *conficerent.* Quæ lectio alioquin variè sollicitatur. Sed enim vt hæc mens Lampridij, quod Alexander Seuerus constitutionem sanciturus tot sibi in consilio adesse voluerit, quot sententiæ aliàs in Senatusconsulto conficiendo requirerentur: ita distinguendus locus hic ita: *Vt non minus in Consilio essent*, id est non minore numero Consiliarij essent *sententiæ quàm Senatusconsultum conficerent*: vel, *non minus in consilio essent sententiæ, quàm SC. conficerent.* Nempe tot constitutionibus edendis Consiliarios & Viros adsciuit Alexander Seuerus, quot sententiæ ad Senatusconsultum requiruntur: Septuaginta igitur sententiæ hoc Alexandri Seueri æuo Senatusconsultum conficiebant: Septuaginta Viri consilium ipsius Alexandri Seueri. CL. Salmasius ita hunc locum restituebat, vt *non minus esset sententiarum, quàm cùm Senatusconsultum cùm fieret*: Quod eodem semper redit. Et hæc de secundo capite seu de *l.9.*

Sequitur *lex 10.* quâ duo capita, tertium & quartum inquam Constantianæ Orationis ad Senatum, continetur. Prius caput est de *Tempore*, quonam videlicet mense, quibus diebus Senatus Prætorum designationibus vacare deberet. Huic verò rei Constantius Natalem suum, Idus Augustas nempe, diésque insequentes, quot necessarij erunt destinat. Natales certè Principum & aliàs inchoandis Officiis destinati fuére, vt *l.15.17. inf. de proximis*: & *l.21. inf. de Palatinis S.L.* Hac verò *Lege* suum Natalem Prætorum designationi destinat Constantius: Nempe *Iduum Augustarum*: vnde etiam fit, vt sequente mox anno 357. cùm iam iam Senatus huic rei, Idibus inquam, Augusti operam daturus esset, pridie illius diei lecta fuerit in Senatu *lex 11. proximè sequens*, quâ pariter Senatui designationibus vacaturo formulam præscribit Constantius. Notandus interim hic Constantij Natalis, *Idibus*, inquam, *Augusti*: quem ex hoc singulari loco seu *Lege* discimus. Ammianus certè Marcellinus quoque, *lib.21.* cùm Constantium è vitâ abiisse tertio Nonas Octobris dixit, A.D.361. addit, *imperij vitaque anno quarto &* (ita enim reponendum rectè monuit Valesius ex Victoris *Epitome*, Eutropio & Socrate, aliisque: Natus enim Constãtius A.D. 317.) *quadragesimo & mẽsibus paucis*: Pauci enimuero menses ab Augusto ad Octobrem sunt: quanquam alij diem tertium Nonarum Nouembriũ in fine Constantij ponant, Socrates, Idacius, Cedrenus, Chronicon Alexandrinum, aliique. Vt ad illum Natalem redeam. Ergo si vera est huius *legis* lectio, tum natus fuerit Constantius *Idibus Augusti.* At enim in veteri Kalendario Heneartiano Natalis Constantij adsignatur VII. Id. Augusti. *VII. Idus Augusti N. Constantij*: nam ita rectè postea Bucherius edidit, cùm antea editum esset *Constantini.* Et verò ita quoque disertè habet Breuicolum vetus, quod illi præmittitur de Natalibus Cæsarum: vbi ita editum, *Mense Augusto. Diui Pertinacis Kalendis Augusti Domini Constantij VII. Idus Augusti.* vbi pariter vides *VII. Id.* cùm in *hâc l.* ipsis *Idibus* Natalem suum Constantius tribuat. Et quidem nomine suo in ipso legis contextu expresso. *Die Natali meo Constanti A.* Quæ quidem Pithœi & Cuiacij iudicio videntur abundare; quod satis sit, quod dicat *meo*, atque ideò hæc expungunt tanquam Glossema. Quos secutus & Clauerius *in Claudianum p. 126.* Sed enim ego retineo. Sic *infrà* quoque Theodosius M. *l.21. infrà, de Palatinis S.L. In venerabili Natali Perennitatis meæ Theodosij*: Sic Constantius Chlorus apud Eumenium Rhetorem, oratione pro Scholis instaurandis: *Qui hilari consensu meum Constantij Cæsaris ex Italiâ reuertentis suscepere Comitatum.* Quo loco pariter Viri docti nonnulli hæc duo *Constantij Cæsaris* expungunt, tanquam glossema: retinet rectè Puteanus. Sic & Constantinus M. apud Eusebium *Histor. Eccl. lib.10. c.5.* ἐπειδὴ εὐτυχῶς ἐγὼ Κωνσταντῖνος ὁ Αὔγουστος ἐν τῷ Μεδιολάνῳ, &c. Nempe Imperatores qui Collegas in Imperio habebant, vel Cæsares adsciuerant, cùm illustre aliquid admodum quod priuatam & propriam personam eorum attingeret, cum solemnitates suo nomine narrarent, suum nomen exprimere in ipso constitutionum contextu soliti, ad dubitationem tollendam: veluti cùm de *Natali* suo agerent, vt *h.l.* & *d.l.21.* cum de *Aduentu* suo in aliquam vrbem, vt apud Eumenium & Eusebium: de quo alioquin Aduentu, vid. quæ dico ad *l.1. Inf. de indulg. crimin.*

Secundum caput *legis 10.* quod quartum est ex oratione Constantij ad Senatum, est *de Immunibus à Præturâ*; vbi quatuor sententiæ continentur. Primò, *neminem impetrare posse pretio vt functorum cœtibus adgregetur*, id est, neminem immunitatem à Prætura redimere posse, quasi iam functus: *Fun-*

ti ſcilicet ſunt, qui, vt ſequenti quoque *lege* dicitur, perfuncti Magiſtratibus. Ergo pretio id redimi non poteſt, à Senatu videlicet. Quid igitur? Qui immunis eſſe vult, quæ iam *ſecunda* ſententia eſt, ei *Adlectionis honor quærendus eſt*, id eſt, vt mox explicatur, eos immunes reddi, quibus meriti ſuffragano Principis beneficia conciliat, id eſt, qui meritis ſuffragantibus à Principe immunes facti ſunt. Atque hic eſt *Adlectionis* honor, cùm videlicet Principis beneficio ob merita Senatoria dignitas ita confertur, vt conferatur cum immunitate à functionibus Senatoriis inter Conſulares. Huc pertinet Symmachi *ep.*95. *lib.*7. locus *Dynamium dignum eſſe prædico, qui noſtro Ordini* [Senatorio] *copuletur: ſed adiicienda eſt ei prærogatiua militiæ, vt beneficio* ADLECTIONIS *vtatur: Hi quippe tantùm munia relaxari Diualia conſtituta voluerunt, quos Caſtrenſis honor illuminat. Si igitur & hoc inſigne detuleris, quod annonarum & euectionum cumulat adiectio, prono curſu in Conſulares legetur.* Vide & alterum Symmachi locum *lib.*10. *ep.*18. quem profero ad *l.*23. *inf.* quæ omninò reſpondet. Conſulares ſcilicet codicillos ſuo merito à Principe conſecuti, atque adeò Adlecti à Præturâ immunes erant. De his verò *Allectionibus* eſt hic quoque Capitolini locus *in Pertinace. Et cùm Commodus allectionibus innumeris Prætorios miſcuiſſet, Senatuſconſultum Pertinax fecit, iuſſitque, eos qui Præturas non geſſiſſent, ſed Allectione accepiſſent, poſt eos eſſe qui verè Prætores fuiſſent.* Vbi quod editum, *Prætorios miſcuiſſet*, rectum eſt: Commodus Imp. ſcilicet Allectos cum iis qui verè Præturas geſſerant, miſcuerat, ſic vt his illi nihilo inferiores eſſent, ſed æquales: *Prætorios miſcere Adlectionibus* eſt veris Prætoribus miſcere Imaginarios ſeu Adlectos, & vt hæc *lex* loquitur, *functorum cœtibus adgregare*: & *innumeris Adlectionibus* eſt, per frequentes Adlectiones. Hinc igitur *Adlecti*, qui & otioſi *l. inf. de proximis*. Adlecti & Immunes à Senatoriis deſcriptionibus, *l.* 1. *inf. de decurion. & ſilent.* Ad hos Allectos alluſit Sedulius *ep. ad Macedonium*, præfixa Carmini Paſchali: *Quæ ſuperbi ſanguinis nobilitatem ſic humilitate prouexit ad gloriam, vt in cœleſtis patria Senatu fieri mereatur Allecta*: vt rectè *ibi* reſtituit ex vetuſtiſſimis Codicibus Iuretus. Huius Adlectionis & Adlectorum, (quos licet Senatores inter Conſulares velut ex-Conſularibus nulla functio tenebat, conlatio non defraudabat, vt loquitur *lex* 6. *inf. de Agentibus in reb.*) exempla præbet in genere, in Palatinis *lex* 7. *inf. de priuil. eor. qui in S. Pal.* in Decurionibus & ſilentiariis *lex* 1. & *vlt. inf. de decurion. & ſilent.* in Domeſticis & Protectoribus, *l.*7.8.9.10. *infr. de domeſticis*: in Præpoſitis Laborum, *l. vn. inf. de præpoſ. labor.* in Primiceriis ſcriniorum ſcriniariis poſt 20. annos, *l.* 19. & *vlt. inf. de palat. S. L. l.*7. & 8. *inf. de proximis*: in Principibus Agentium in rebus, *l.*5. & 6. *inf. de Agentibus*: *l. vlt. ſup. de Senatoribus*: in Archiatris, *lex* 12. 15.16.17. *vlt. inf. de Medicis & profeſſorib.* Alia exempla repete ex *Paratitlo*, & *l.*28. *inf.* Huc verò pertinent ignorabiles illæ hactenus literæ in codicillis dignitatum quas *Notitia Imperij* exhibet. FL. INT. ALL. COM. ORD. PR. eas verò ſic interpretari oportet, *Feliciter lectus: inter Allectos Comes ordinis primi*: Quomodo & illa FL. VAL. CUSTRI IVSSI D. ſic interpretanda ſunt, id eſt, *Feliciter lectus vel Allectus Comes Ordinis Tertij Iuſſione diuina.* Et hæc de Adlectis.

Eadem immunitate à Præturâ, *tertia* ſententiâ, frui iubet Conſtantius eos qui ceſſante ſuffragio inluſtribus meritis *Prætorij*, id eſt, Præfecturæ Prætorij, vel aliam Dignitatem meruerit: quod & ipſum cauetur, *l.*23. *h.t.*

Tandem poſtremâ *huius l.* ſententiâ id cauetur, non poſſe quemquam per alium, Filium, inquam, & nepotem aliúmue quemlibet Præturam explere, id eſt filium vel nepotem aliúmve in locum ſuum ſubſtituere. Ipſius ſcilicet perſonæ ea incumbit, quare neque per coniunctam quamlibet perſonam, vel poteſtati ſuæ ſuppoſitam edere poteſt. Cuius rei hæc ratio procul dubio fuit, quòd filius vel nepos Senatorius & ipſe ſuâ olim die, ſuo tempore ad Præturam vocandus eſſet: quam minus pro dignitate ſuſtinere tùm poſſet, ſi vicariam pro patre & Auo iam edidiſſet, atque ita patrimonium ſuum iam exhauſiſſet. Et hæc quidem eſt *huiuſce leg.* ſententia, alioquin obſcuræ ſatis: vt proinde erret vir Doctus, qui hanc *huiuſce leg.* partem non de his qui pretio immunitatem à Præturâ affectarent, verùm contra de his qui *Præturam affectarent*, accepit: quaſi id *hâc l.* ſtatuatur, præmio Præturam impetrari non poſſe: ſed vel à Senatu conferri, vel à Principe virtutum & meritorum intuitu.

Supereſt ſubſcriptio *legis* 8. & 9. quæ & ipſa *legi* 10. ſubiicienda eſt: *lecta à Praxio Proconſule*: de quâ iam dixi plenè ad *l.*14. *ſup. de Senatoribus & de Glebali collat.* Illud tantum hic repetendum, eodem modo eiuſdem Conſtantij Orationem proponi inter Themiſtij opera anno ſuperiore 355. quæ fuerit *lecta in Senatu*; *Legit autem Iuſtinus Clariſſ. Proconſul*: Quam ipſam orationem notandum eſt in eodem argumento verſari: Themiſtius enim eâ oratione ſiue epiſtolâ Senatoriâ dignitate augetur: de quo mox *l.*12. *inf.* Neſcio verò, an qui *Proconſules* hâc oratione, & in alterâ illâ Conſtantij Orat. pro Themiſtio vocantur, alicuius prouinciæ Proconſulatũ geſſerint, an verò non potius *Duumviri* accipiendi ſint, quos Ἀνθυπάτους vocat Socrates *lib.*...*c.*... & verò in Authentico harum Orationum Græco, ita dicti videntur, qui ſcilicet Senatus Conſtantinopolitani Caput fuêre, antequam Præfectus Vrbi, Duumviris abrogatis, quadriennio fermè poſt *hanc leg.* A.D. 359. inſtitueretur, de quo ad *l.*16. *inf.* Certè Duumviri in ciuitatibus & Curiis loco viceque duorum conſulum fuêre Romanorum, eorúmque imaginem exhibuêre, etiam faſcium inſignibus: de quo ad *l.*...*inf. de decurionib.* Quare neque Imperatores antiquitùs Duumviratum municipiorum aſpernati: de quo Spartianus, & vetus inſcriptio de Hadriano.

X I. * Idem A. ad Senatum."

SI quos in Vrbe Româ perfunctos" eſſe claruerit Magiſtratibus, ad nulla Editionum genera deuocentur. Vrbis autem Romæ Curiam callidè declinantes Clariſſimo" præditos nomine, per Achaiam, Machedoniam," totúmque Illyricum iuſſimus quæri, rarò vel nunquam ſedem" dignitatis propriæ frequentantes, quibus Locorum" grata confinia poſſint eſſe iucunda,

cunda, vt" carens moris longinquæ peregrinationis debeat dignitas" concupisci." Lecta Prid." Id. August. Constantio Aug. I X. & Iuliano C. II. CONSS. [357.]

NOTÆ.

* Abest à Cod. Iud.
" Vrbis Romæ.
" *Curia*, pro Senatu, *h.t. & l. 10. sup.* vbi dixi: & apud Amm. Marcellinum *lib. 16. p. 77.* in huius ipsius Consultus gestis. *Allocutus* [Constantius] *Nobilitatem in Curiâ.*
" *Clarissimum* nomen, id est, Senatorium, vid. Paratitlon.
" De Macedonia. v. & *sup l 3. de Senatoribus.*
" Cogique vt reuertantur, *l 4. sup.*
" *Roma*, Sedes dignitatis Senatoriæ: Communem patriam vocat *lex 21. inf.*
" *Locorum* grata confinia, dicam de hâc *Loci* appellatione mox.
" Fortè, *&* Et istud tamen retineri potest.
" Prætoria, Prætura.
" *V. l. 15 inf.*
" Nota huius diem: Data scilicet hæc *lex* pridie eius diei quo Senatus Prætorum designationibus operam dare debebat ex Constantij instituto, *l. 10 prox sup.* De quo mox.

COMMENTARIVS.

Pertia hæc iam hoc titulo Constantij Imp. Oratio est ad Senatum: quâ formam & formulam DESIGNATIONI & Nominationi ad Præturam præscriptum it: Senatu iamiam huic rei operam daturo: Obseruandum enim in subscriptione, hanc *leg.* dici *Lectam Prid. Id. Aug.* cùm secuturo mox die *Id. Augustarum* ex Constantij præscripto *l. 10. sup.* Senatus coire deberet ad designationes faciendas. Duo igitur capita hâc orationis Constantinianeæ parte continentur.

Primo capite definitur, IMMVNES ab Editionibus esse debere, Magistratibus perfunctos in vrbe Româ; de quo iam ad *l. 10. sup.* vid. & plura in *Paratitlo*: puta Præfectos Vrbi, Præfectos Vigilum, Præfectos Annonæ, Tribunos plebis: hi enim Magistratus vrbani fermè Romæ hoc tempore fuêre. Quod quidem datum vrbis Romæ maiestati, quod & ad primarias Regnorum ciuitates si quando traduci aliâ in re non malè possit.

Secundo capite iubet Constantius, ABSENTES Senatores, vrbem Romam *callidè*, ad euitanda scilicet munera, declinantes, eámque vel rarò, vel nunquam frequentantes, quæri: cogique adeò vt ad eam reuertantur; de quâ fugâ dixi iam ad *l. 4. sup.* Hoc autem capite sequentia notanda sunt. *Primò*, Senatores per Achaiam, Macedoniam, totúmque Illyricum indagari iuberi. Nempe in has sese prouincias vel diœceses hoc tempore multi Senatorum Romanorum contulerant. De Macedoniâ quoque id ipsum testatur sub Theodosio M. *lex 3. sup. de Senatorib. & Glebali coll.* Verùm hi de quibus *h. l.* agitur, in Achaiam, Macedoniam & totum Illyricum sese contulerant, vt Curiam seu Senatoria munera callidè declinarent.

Secundò notanda hæc prouinciarum & diœceseon enumeratio: *Achaia, Macedonia, totumque Illyricum.* Achaia scilicet & Macedonia in Illyrico fuêre, vt vel ex *Notitia Imperij* liquet, & cùm Macedonicæ diœcesis Achaiam in se complecteretur, Achaia & Macedonia prouinciæ sub diœcesi Macedonia extitêre. *Illyricum* porrò *totum* hoc intelligendum est: totum, inquam, Illyricum, quod postea in Orientale & Occidentale diuisum: hoc verò tempore, indiuisum erat, de quo ad *l. 2. sup. de const. Principum, & ad l. 7. inf. de metallis.*

Tertiò notanda ratio seu color, quo iussionem hanc suam Constantius velare instituit; *quibus*, inquit, *locorum grata confinia esse possint iucunda, vt carens moris longinqua peregrinationis debeat dignitas concupisci.* Id nempe vult, reuocatos ex illis longinquis prouinciis Senatores, non tantùm in vrbis Romæ confinibus iucundiùs victuros, verùm etiam è propinquo dignitatem seu Præturam vltrò concupituros, vtpote qui aliàs in longinquis prouinciis consistentes absentésque nominati, longinquâ & tædiosâ peregrinatione Romam commeare cogerentur, edendorum ludorum gratia: Satius igitur, hærere eos in suburbanis, vrbique proximis, quàm longè; cùm semper ad editionem cogantur. Et ita quidem Constantius nunc: At posteà tandem Senatores in prouinciis degentes & absentes Martianus ad Præturam vocari vetuit, *l. 1. Cod. de Prætoribus. Nemo ex Clarissimis & Spectabilibus qui in prouinciis degunt ad Præturam posteà deuocetur: maneat vnusquisque domi suæ tutus atque securus, & suâ dignitate lætetur.* Simile verò quid exstat, *l. 21. vers. simul. prouinciales nostri infr. hoc tit.*

Quartò obseruanda hæc de Absentibus & Peregrinis Senatoribus querela, qui Romam vel Senatum Rom. sedem dignitatis suæ rarò vel nunquam frequentabant. Et quidem in facie, callido illo quod dixi consilio. Haud absimili querelæ de Senatoribus peregrinis simili curamatico arcano & consilio σχήματι Politico occursum & olim à Traiano, quomodo refert Plinius, *lib. 6. ep. 19. Candidatos*, inquit, *patrimonij tertiam partem conferre iussit Princeps in ea quæ solo contineremur: deforme arbitratus, vt erat, honorem petituros, Vrbem, Italiámque non pro patria sed pro hospitio aut stabulo quasi peregrinantes habere.* Item à Marco Antonino: qui teste Capitolino in *eius vita* legē etiam addidit vel edidit, *vt Senatores peregrini quartam partem in Italiâ possiderent.*

Quintò & illud notandum, quod Roma Curiáque Romana dicitur *Senatorum sedes dignitatis propria.* Hinc & Senatores, etsi ibi vnde oriundi sunt habere domicilium intelligantur, attamen in Vrbe domicilium habere videntur, *l. Senatores, pen. ff. de Senatorib. l. filij 22. §. pen. ff. ad municipalem.* Atque vti Senatorum hæc propria sedes fuit, ita quoque & *Imperij lar* erat, vt hoc ipso anno eam vocat Am. Marcell. *lib. 16. p. 77.* v. & Themistium *Orat. 13.* *Postremò*, peculiaris nescio cuius studij & affectus erga Vrbem Romam Senatúmque Constantij indicia hîc passim interlucent: vtpote qui ante trimestre fermè vrbem eam magno cum apparatu ingressus, summísque Senatus officiis exceptus, in eadémque cum magnâ admiratione, 30. fermè dies, moratus, déque eâ ornandâ consilio capto ante bimestre inde profectus, Mediolanum perrexit: de quo cùm alij Scriptores fidem faciant, (quos *in Chronolog.* cumulauimus) tùm Ammianus

Marcellinus, *d. lib.16. à p.75.* qui rem omnem accuratè defcribit : imò & fubfcriptio duarum legum *hoc Codice*, putà *l.5. de Numerariis* : *l.9. de Nauicularijs.*

---

x i i. * Idem A. ad Senatum.

PRÆTORES defignentur Senatufconfulto legitimè celebrato, (ita vt adfint decem è Procerum" numero, qui Ordinarij" Confules fuerint, quíque Præfecturæ gefferint dignitatem, Proconfulari" etiam honore fublimes.) Themiftius quoque Philofophus (cuius *auget fcientia dignitatem*) Etiam his præfentibus, qui præturæ" infignia honorémque ante fufceperint, Latis per Ordinem fententiis defignentur: Ita vt fi qui fortè medio tempore humanâ forte deceſſerint, alij in eorum locum, qui eandem dignitatem (vt vtamur" veterum verbis) *fubfortiti fuerant, fubrogetur*:" fcilicet, vt qui fequenti poft eum anno eandem fufcepturus Præturam fuerat in demortui locum, Senatufconfulto & fententiis fubftitutus, Præturæ infignia dignitatémque fufcipiat. Dat. v. Non. Maij. Gyfyræ," Tauro & Florentio CONSS. [361.]

N O T Æ.

* Hanc *leg* perperàm nonnulli eam putant, cui Themiftius paria fecerit *Orat.* 14. de quo mox : vt & de *Legibus* quæ *huic* coniungendæ funt, de quarum numero eft etiam *lex prox.* 13. Illud quoque notandum, ὑστέρον πρότερον hîc admiffum ab huius Codicis Conditoribus: *lex* enim 14. 15. 16. hanc *leg.* & *feqq* anteuertere debuerunt.

" Proceres, *h. l.* & *l. 1. fup. de nuptiis*, funt Senatores, & potiffimùm quidem qui Summates paffim Symmacho.

" *Ordinarij* Confules.

" Proconfulari honore fublimes. Ita apex Proconfolaris dignitatis, *leg. inf. de Princ. agent.* vbi dicam.

" Vel hinc patefcit, quàm inanis fit obferuatio eorum, qui Ordinarios Confules poft Confulatum geftum ipfo iure Proconfules factos & dictos fcribunt.

" In MS *vtantur*, malè.

" *F. Subrogentur.*

" V. *l. 14. inf.* quæ hâc noftrâ antiquior eft.

" *Gephira* Ptolemæo & in Itin. Peuting. Syriæ vrbs X X I I. lapide ab Antiochia: vnde eò digreffus Conftantius hoc tempore. vid. Chronolog. Theodof. Alia *Gephyra* Bœotiæ, de quâ ex Hecatæo & Strabone Stephanus.

---

x i i i. * Idem A. ad Senatum.

EX quinque Prætoribus, qui folemniter" defignati editionem celebrare confuerunt, tres numero editionis neceffitati & populi" voluptatibus dent", duo verò argentum inferant eiufdem" Vrbis fabricis" prouidâ ratione profuturum : Namque *Conftantiniana*", quæ prior eft, ita deputari fabricis debet, vt libras" argenti Prætor expendat : *Flauialis* verò, quæ tertia eft, quingentas operibus eiufdem Vrbis exhibeat. ¶ Quòd fi qui ex his qui Prætores fuerint defignati, ad editionem fubeundam venire non potuerint, vel ætate, vel ægritudine retardati, cum pondere" quod à nobis moderantibus" conditum" eft, ad Officium Præfecti Vrbi procuratorem debebunt ilicò deftinare, fcilicet, vt fub eius præfentiâ opus quod exerceri" cœptum fuerit conftruatur : hâc pollicitatione duntaxat", vt eidem operi ex eius nomine titulus fcribatur ¶ In poteftate Cenfualium denominatio non fit, fed ante decennium legitimo" Senatufconfulto Prætores defignati, editionem Præturáfque ipfas Senatus arbitrio fortiantur : ita vt, fi conuenti idem" venire neglexerint, dimidium plus quàm quanti fumptuum neceffitas poftulat, vel in argento, vel in ipfis pigneribus" ad Præfecti Vrbi officium deftinetur : quod quidem pondus operibus publicis debebit adfcribi, fine vllâ commendatione adque infcribtione eius nominis, qui officia" dignitatis per contumaciam detrectarit. ¶ Quòd fi Iudices, qui Præfecti vrbi fuerint infcribtione conuenti, rem fegnius exfequuntur, & nequaquam aut ipfos ad Vrbem aut pignera deftinarint, per fingulos Prætores ipfi Iudices denas auri libras, Officia verò eorum quinas denas inferre debebunt, ita vt exerto vigore Præfecti Vrbis libræ auri pondus exactum operibus faciat mancipari. Nec vlla protrahendi fit caufa, cùm in tantum Præfecturæ Vrbi dignitatem auctam effe velimus, vt hæc condemnatio" ob fegnitiem conuentionis inflicta miffis ab eodem Præfecto Vrbi Officialibus debeat poftulari. ¶ Quòd fi qui fortè Vicariâ poteftate perfuncti Præturam hinc" ceptum aferri ftudent, ftatutum pondus argenti viribus" inferre noftræ Vrbis adigantur, videlicet vt tantum inferant, quantum eos Prætores inferre iuffimus, qui editionis neceffitate ceffante argentum fabricarum contemplatione præbituri funt. Dat. v. Non. Mai..... næ", Tauro & Florentio CONSS. [361.]

NOTÆ

NOTÆ.

Et hæc *lex* superiori coassanda est, vnà cum aliis *septem* : de quo mox.
De numero Prætorum seu Præturarum, eorúmque ordine iam ad *l.5.sup.*
Solemni Senatusconsulto.
Prima Sententia, de Genere expensarum.
V. *l.12. prox. sup.*
Constantinopolitani.
Voluptatum vox hâc in re propria. vid. *Gloss.*
Se dent : ad marg. edit. Paris. editum, *operam dent.*
Constantinopolitanæ.
Aquadactai v.g. vt *l.29.30.inf.*
Constantiniana Prætura nunc prima, antea secunda *l.5 sup.*
Numerus *hic* libratum excidit : reponam *M.* id est, mille, de quo mox.
Flauialis Prætura : de hac *l.5.sup.* quoque.
Secunda sententia de *Absentibus* per ætatem, vel ægritudinem.
Argenti.
Moderantibus, id est, modum præstituentibus.
Condictam, id est, statutum, vid. quæ notabo ad *l.20.inf.*
Exerceri opus dicitur. vid. *Gloss.* nisi hic malis *excitari.*
Est qui hunc locum ita mutet. *Hac pollicitatione vt eidem operi eo eius nomine duntaxat titulus scribatur.* Verùm nil mutandum : *Duntaxat* hic est μόνον, vt in Glossis *Philoxeni.* Quo sensu & Vopiscus, horum ipsorum temporum scriptor, *in vita Probi : Addens, vt eorum filij ab anno octauo decimo mares duntaxat ad militiam mitterentur, ne ante latrocinari quàm militare discerent.* Vsurpata & hæc vox eodem sensu, *l.109 de Decurionib.*
Tertia sententia, de *Nominatione* Prætorum ad Præturas, & à quo facienda.
De *Censualibus* dixi ad *l.5. sup. de Senatorib.*
Vidè *inf. l.21.*
V. *l.12. sup.*
Quarta sententia, de *Absentibus* per contumaciam.
pro, *iisdem.*
V. *l.21. inf.*
V *inf l.20.*
Pignora intelligit *hoc vers & seq.* quæ à Rectoribus prouinciarum de Prætorum contumacium bonis capi oportet.
Officia dignitatis, sunt onera, munia, necessitates, & quidem editionis, dignitati incumbentia.
Quinta sententia de *Iudicibus* rem segniùs exequentibus.
Sexta sententia, de *Officialibus* Præfecti Vrbi pœnam Iudicum exigentibus.
Postrema sententia, de *Ex vicariis* : de quibus etiam ad *l.15.*
Hunc locum mox restituere conabor.
Viribus, id est, reditibus. v. Gloss. & quæ de hâc *virium* appellatione semel dico ad *l. vn inf de prab salario.*
Ita editiones aliæ. sola Parisiensis expleuit lacunam, ita *Veroea* : quod non probo, neque reponam *Veroea*, id est, Berœæ, quæ vnius diei itinere distabat ab Antiochia (vbi hoc anno erat Constantius) teste Procopio, *lib. 2. Persic.* Quid igitur? Et hic *Gesyea*, vt *l.12. sup* repono. Et certè in MS. euidentissimè supersunt hæc, *γεα.*

COMMENTARIVS.

QVINTA hæc iam (quarta enim sequetur, ordine temporum seruato, *l.14. & 15.* quæ ibi ὕστερον πρότερον positæ) Constantij ad Senatum *hoc titulo* oratio est, *de Pratura* : è qua præter hasce duas *leges*, putà 12. & 13. extant insuper septem *hoc Codice* : putà *l.1. inf. de metatis* : *l.48. inf. de decurionibus* : *lex 1. de protostasiâ* : *l.1. de publ. comparat. l.7. de annonâ & tributis* : *l.3. de lustrali collat. l.7. de operib. publ.* (quæque proinde omnes hisce duabus *Legibus* coassandæ veniunt.) Ea verò oratione integrâ Constantius de Senatoribus eorúmque priuilegiis prolixè egerat : Ac nominatim de Præturâ, de quâ agitur etiam *d. l. 48. de decurionib.* Nos de duabus his *Legibus* videamus.

Ac primùm de *l.12.* quâ forma *Senatusconsulti Pratoriani* tum in designandis Prætoribus, tùm in subsortiendis, à Constantio præscribitur. Primum igitur ea statuitur, vt Senatusconsulto legitimè celebrato Prætores designentur, seu legitimo SC. vt *l. sequ* (quæ huic coniungenda, eiusdémque Orationis pars est) dicitur. Ceterùm ad legitimum SC. requiritur, *l.9. sup.* numerus 50. Senatorum : *Hâc* verò *lege* requiritur nominatim, vt adsint è *Procerum*, id est, potissimorum Senatorum, seu Summatum numero (de qua voce dixi plenè ad *l.1. sup. de nuptiis*) decem qui Consules ordinarij fuerint, qui Præfecti (Prætorio scil. aut vrbis) qui Proconsules (Asiæ. vel Achaiæ) itémque singulari priuilegio & beneficio Themistius Philosophus, qui in Senatum allectus fuerat, cum immunitate tamen à Præturæ ludorúmque edendorum onere, vt ipse testatur *Orat.15. p.381.* In cuius laudes sese diffundit quoque his verbis Constantius : *Themistius quoque Philosophus, cuius auget scientia dignitatem* : Simili prorsus ratione & sensu ; quo Constantius Chlorus (huius nostri Auus) ad Eumenium Rhetorem, Magistrum Epistolarum scribens ait, *cum honesta professio* ORNET *potius omnem quam destruat dignitatem* : Vult scilicet Constantius *h. l.* Senatoriam dignitatem, quâ insignis Themistius erat, Philosophiâ & scientiâ eius augeri, tantum abest vt eam destruat, quasi Philosophum non admittat Senatus : Quod & ipsum argumentum idem Constantius anteriore *Oratione in laudes Themistij huius*, cùm in Senatum eum cooptari vellet, exequitur. De quâ mox plura. Et hæc quidem horum verborum Sententia est : neque de alia Themistij dignitate intelligenda hæc *lex*, quàm de Senatoriâ. Nam, vt Themistij honorum paginam decurram, *Præfecturam Vrbi* posteà demum consecutus est. Quâ etiam parte magnus est dissensus. Suidas, eum à Iuliano in P. V. euectum insinuat. Θεμίστιος φιλόσοφος γέγονεν ἐπὶ τῶν χρόνων Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου, ὑφ' οὗ καὶ ὕπαρχος προεβλήθη Κωνσταντινουπόλεως. Salladas *lib.2.* Ανθολ. à Valente eum ad summum militiæ culmen(id est P.V.) euectum docet. At ipse Themistius *sub f. orat. 6.* indubiè ostendit à Theodosio P. V. ornatum eâ se fuisse. ¶ Vt ad Constantium, & Themistij laudes redeamus : Etsi Themistium hâc ad Senatum Oratione à Constantio laudibus efferri & singulari priuilegio decorari videmus, anterior tamen *hâc* ad Senatum Constantinopolitanum à Constantio Oratio missa fuit, & quidem solius Themistij causâ, quâ maximis eum laudibus mactatum in Senatum cooptari voluit. Quæ illa ipsa Oratio est, cuius meminit, simul & laudis ac honoris sibi eâ Oratione in Senatu tributi gratiam Constantio refert ipse Themistius peculiari oratione,

ne, quæ inter *Petauianas est*, 14. inter *Rhemianas prima*: cuius tituli περὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐγκωμιάζοντος αὐτὸν πρὸς τὴν γερουσίαν αὐχαρίστως αὐτὸν ἀποδεικνὺς τὸν βασιλέα μάλιστα φιλοσοφίας μετέχοντα. Illa scilicet, quâ primum in Senatum cooptatus Themistius à Constantino fuit quinque annis, octo mensibus anterior est, hâc alterâ Oratione siue *lege* nostra: vt docet eius subscriptio hæc. *Allata est epistola pro Themistio Clarissimo Philosopho, Lectáque in Senatu Kal. Septembribus. Coss. Arbetione & Lolliano* [id est, A. D. 355.] *legit autem Iustinus Clarissimus Proconsul.* Hæc verò oratio Constantij inter Themistianas edita primùm A. D. 1614. Lugduni Batauorum, additâ Petri Pantini interpretatione, mox anno 1618. à Petauio. Eiusdem Orationis meminit quoque Photius n. 74. ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίου, inquit, ἔτι νέος ὤν: ἀφ' οὗ καὶ ἐνετάχθη τῇ τῶν Ῥωμαίων ΓΕΡΟΥΣΙΑ· ὡς καὶ ἡ πρὸς αὐτὴν τὴν ἐν Ῥώμῃ γερουσίαν ὑπὲρ αὐτοῦ πεμφθεῖσα τοῦ βασιλέως ἀποστολιμαία ἐπιστολὴ δηλοῖ. Ab hac autem Oratione hæc nostra altera & posterior est, neque de Themistio Philosopho expresè conscripta de laudibus & in laudes eius, verùm de Senatusconsulto Prætoriano, eiúsque occasione tantùm de Themistio: cui scilicet iam ante sexennium in Senatum allecto, id eximium tribuit, vt ipse Prætoriano huiusmodi Senatusconsulto intersit inter Proceres & Summates Curiæ, inter ex-consulibus, inquam, ex-Præfectis prætorio, aut vrbis, & ex-Proconsulibus. Denique hoc tempore Constantius & Themistius paria inter se facere contenderunt: Themistius A.D. 354. Orationem habuit tertiam in Senatu in laudes Constantij: mox A. D. 356. Themistius à Constantio in Senatum allegi iussus, laudibúsque ab eo mactatus: eâ quam dixi oratione: Eodem Anno 355. Themistius orationem 14. habuit, qua Constantio gratias reddidit, laudésque in eum congerit. Exinde in magna apud Constantium gratia fuit: quod ostendit A.D. 361. vel hæc *lex* nostra. Colligere est etiam ex pluribus Libanij ad eum *epistolis*. Verùm in viam.

¶ Præter Proceres, quos dixi, vult præterea Constantius, Prætoriano SC. adesse, qui Prætores ante fuerint, quod ipsum & quidem solum iam ante constitutum fuerat, *l. 14. inf.* vbi dicam. Et hæc de iis quos SC. huiusmodi adesse oportebat.

¶ Secundò sententias per Ordinem ferri in designando Prætore iubet Constantius: sicut Lampridius 19 scribit & subiicit (loco, quem ad *l. 9. sup.* notaui,) in Consilio Alexandri cùm de constitutionibus sanciendis ageretur, itum per sententias singulorum, & scriptum quid quisque dixisset, dato etiam spatio ad disquirendum cogitandúmque priusquam diceret. Non vult igitur Exclamationibus seu acclamationibus post sententiam à Principe seu primo dictam, assensum vel dissensum testantibus inordinatis vno fermè verbo expressis rem peragi: qui mos alioquin tum obseruatus & tralatitius hac fermè voce OMNES OMNES: vid. Vopiscum *Tacito*, & in Vit. *Probi*: & Capitolinum *in Maximo & Galbino*. Idque est, quod Vopiscus in *Aureliano* vocat, *verbo consentire*. Verba eius hæc sunt: *Posthac interrogati plerique Senatores, sententias dixerunt, quas longum est innectere: deinde aliis manus porrigentibus, aliis pedibus in sententiam euntibus, plerisque verbo consentientibus, conditum est Senatusconsultum.* Pollio quoque, *in Valeriano patre. Quum iretur per sententias singulorum, vbi primum Prætor eum qui erat Princeps sententiam rogasset, Omnes* VNA VOCE *dixerunt, interrupto more sententia.* Talis exclamatio adunatorum, seu vniuersorum veteranorum, *l. 1. inf. de veteranis* vbi dicam plura. Iam igitur apparet, quid sit, *per ordinem sententias ferri*, id est, ordine, singulis sententiam suam promentibus: nam malè accepit Vir Doctus, qui interpretatus ita hæc verba *per ordinem*, id est, per Senatum Clarissimum: Duo scilicet Constantius exigit in SC. Prætoriano: Legitimum Procerum conuentum, & legitimum Sententiarum ordinem: Quæ duo rursum *fine legis* inculcantur his verbis: *In demortui locum Senatusconsulto & sententiis substitutus.* De quo vtroque rursum dicam *ad l. 14. inf.* quæ hanc nostram præcessit. Breuiter huc omninò pertinet quod Symmachus scribit *lib. 10. ep. 21.* postquam de modo Editionum egit. *Eiusdem præterea rationis salubritate, vetus dicendarum sententiarum forma reparata est, ne summum cuique decernendi locum, non ratio munerum, sed honorum fortuna præstaret, atque id* ASSENSIO *cæterorum vel inuita sequeretur, quod ante* OMNES *felicior censuisset.* Et hæc quidem de SC. Prætoriano in designandis Prætoribus, & sic de primâ parte *legis* 12.

Sequitur altera pars eius, de SC. Prætoriano in *subsortitione* Prætorum & subrogatione: *Subsortitione*, inquam, quod vetus & proprium hac in re verbum fuit: *qui eandem*, inquit, Constantius *dignitatem, vt vtamur Veterum verbis, subsortiti fuerint, subrogetur*: Et verò huius vocis hoc significatu exempla apud Veteres passim occurrunt, Ciceronem, Suetonium, alios. Id igitur vult Constantius, vt in Prætoris, medio tempore, ante Præturam, seu ludos editus, (de quo medio tempore dicam ad *l. prox.* & *ad l. 21. & 22. infr.*) demortui locum subrogetur alius, & quidem is qui sequenti post eum anno eandem Præturam suscepturus erat: idque rursum Senatusconsulto pariter, sententiísque decursis. De hac verò subrogatione agitur & *l. 21. in f. vers. & in subrogandis*: vbi pariter definitur, *in subrogandis certis quibusque in diem functorum locum ordinem teneri oportere.*

Sequitur *lex* 13. seu alterum segmentum Orationis Constantianæ: cuius vt septem sententiæ sunt, quibus in totum *operibus publicis* vrbis Constantinopolitanæ vnicè consultum voluit Præturæ occasione, ita in vniuersum quatuor capita sunt: Primo capite, Numero obiter Prætorum qui tùm erat, designato, de quo dixi plenè ad *l. sup.* iubet, è quinque Prætoribus, qui omnes hactenus ludis edendis destinati erant, tres tantùm editionibus vacare: duas verò reliquas Præturas, certam argenti summam conferre in *fabricas* seu *Opera publica* vrbis Constantinopolitanæ. Laudabili exemplo, quod sequutus etiam postea Arcadius, qui quinque Præturas, cum iam octo essent, in fabricam aquæductus Theodosiani conuerti voluit, *l. 29. & 30. inf.* & simile quid factum à Marciano postea: vt *ad eam leg.* dicam. Quantitas autem quæ ab his Præturis in fabricas exacta, hæc est: à Constantiniano millæ libræ argenti, à Flauiali quingentæ.

Secundum *huius legis* caput est *de* ABSENTIBVS *Prætoribus editionis tempore*: sub hac distinctione: Qui per ætatem aut ægritudinem absunt, per procuratorem ad officium Præfecti Vrbi quantitatem editioni suæ condictam mittere debent. Ad officium Præfecti vrbi, id est, ad *Censuales*, seu officium Censuale. Ij enim & absentium Prætorum nomine munera seu ludos exhibebant, vt ex Symmacho constat *lib. 4. Epist.* 8. Iisdem Prætores seu editores argentum ad munus edendum conferebant: Idem Symmachus *lib. 10. Epist. 36.* his verbis: *Cum pro diligentia quæ debet omnibus inesse Iudicibus argenti publici ratio quæreretur, quod Censualibus Editores munerum contulerunt, inter cæteras fraudes repertum est, quosdam functionibus absolutos sumptum debitum Reipub. non dedisse: & vt fallacia ista tegeretur,*

ex

ex alieno argento tantumdem Censualibus, falsis titulis imputatus quantum duo conferre debueram, contulerunt. Hoc cum Clarissimi Viri sponte sine adiectione dispendij reddidissent, &c. Ad officium igitur Præfecti P.V. modum seu quantitatem ab absentibus Prætoribus mitti iuber Constantius *h.l.* vt in operis publici fabricam impendatur, nomine Prætoris inscripto. ¶ Et hæc de absentibus per ætatem, aut ægritudinem. At absentes *per contumaciam* non tantùm statutum editioni suæ pretium, verùm etiam multæ nomine dimidium extrinsecus pretij coguntur inferre, id est, dimidium plus quàm quanti sumtuum necessitas postulat, *h.l. & l.20. inf.* (Multâ proinde frumentariâ seu triticariâ abolitâ, de qua *sup.* ad *l.1.2.3.7. sup.*) Eaque multa à Iudicibus, id est, Rectoribus prouinciarum à Præfecto Vrbi monitis exigi debet, & ad officium Præfecti Vrbi mitti vel in argento, vel in ipsis pignoribus. *Pignora* scilicet capere Iudices de rebus contumacium Prætorum debebant, si argenti copia non esset, eáque transmittere ad P.V. Atque hoc pignoris Iudicialis exemplum notatur: Eáque pecunia multatitia in operis publici fabricam impendebatur, sed citra nominis Prætoriani, id est, Prætoris contumacis inscriptionem. Hæc *contumaciæ* pœna est, & officia dignitatis, id est, editionem Prætoriam detractantis. Symmachus quoque loco iam sæpè laudato *lib* 10. *ep.27. Quid damni absentium* CONTVMACIA *debent experiri.* Quinimò & *Rectores* ipsi prouinciarum segnius rem exequentes, & Prætores vel ipsorum pignora ad P.V. non mittentes, tam ipsi quàm eorum officia certis auri libris multantur. Ad inuidiam scilicet Rectorum prouinciæ pertinuit, absentia Prætorum: iisque imminebat cura eruendorum & cogendorum ad vrbem Pretorum: vt præter *hanc l.* docuit *lex* 4. sed & insignis admodum Symmachi locus *lib.*10. *ep.*4 ad Africæ Proconsulem quendam, qui nondum rectè intelligitur: *Impatienter fero*, inquit, *apparitorum notariis Senatui nuntiari; quod Romani populi Magistratus abesse patiaris, & in tuum referri iniuriam, quod patria functiones ab obnoxiis deferuntur. Id & si falsò in aures publicas præsumo perlatum, fungor tamen admonendo parentis officio, & deprecor vt cæteris administrationis tuæ laudibus hunc quoque titulum, de quo laboramus, adiicias. Graue quippe est, vt generosæ familiæ Viro, summis per Africam Tribunalibus Præside collegarum nonnulli munia Romana detrectent, & annus pene Editionibus vacuus Proconsulari fastigio gignat inuidiam. Audiant certè, qui deserunt functiones, quantâ impendij mediocritate anni superioris Prætor Ædesius vrbanos fecerit ludos: & de exemplo colligant, quid præsentibus Magistratibus honoris & leuaminis deferatur.* Quo loco obiter monendum, Virum Doctum à vero multùm recessisse, cùm de Africanis ludis hunc locum accepit, quos Iudices in prouinciis exhiberent: est enim locus ille, de ludis ROMANIS vrbanis à Prætoribus vel Quæstoribus exhibendis in vrbe Roma, qui per Africam delitescebant cum Proconsulis Africæ inuidia, qui eos ad vrbem cogere debebat. Negligentiæ igitur Rectorum prouinciæ hâc parte sua quoque multa est præstituta *h.l.* quæ & ipsa sicut multa ab ipsismet Editoribus contumacibus exacta in opere publico impenditur. Adeò quidem vt hanc multam Officiales à Præfecto Vrbis missi exigere possint & debeant. Aucta hâc ita parte à Constantio qui primus alioquin Præfectum Vrbis Constantinopol. instituit ante biennium, A.D.359. de quo ad *l.16.inf.* & in Chronico nostro eius Anni: non parùm Præfecturæ vrbis Constantinopolitanæ dignitas, vt hæc *lex* ipsa loquitur, vt extra vrbem Constantinopolitanam per omnes Orientalis Imperij prouincias Officiales suos mittere posset ad exactionem multæ ob segnitiem Iudicibus seu Rectoribus prouinciarum inflictæ: Quomodo & absentibus nominatis, conuentionem eorum Officium Præfecti Vrbis curare oportebat, eáque in re si opus esset, Officij prouincialis ad peruestigandum fide vti, *l.21.inf.* Nempe ex quo Constantius sublatis Duumuiris Præfectum Vrbi Constantinopolitanæ dedit, siue anni 359. de quo ad *l.16. inf.* ita & authoritatem eius quàm maximam fecit & esse voluit, & deinceps quoque auctum iuit, non hâc tantum parte, sed etiam in eo quod appellationes ex Bithynia, Paphlagonia, Lydia, Hellesponto, Insulis, Phrygia salutari, Europa ac Rhodope Hæmimonto ei tribuit. *l.25.Cod.de appellationibus*, quæ Senatui inscripta est, iungendáque mihi videtur cum *d.l.16.* Appellationes scilicet ad Præfectum vrbi vi ipsa Senatui tribuuntur: vtpote cuius Senatus Princeps sit Præfectus: vt alibi à me ostensum est. ¶ Ex superioribus interim apparet, magnam operum publicorum CSP. curam hoc tempore Constantium gessisse (adeo vt hoc tempore nouum opus molitũ eum vero sit ex *h. leg.* simile) dum hæc eum in finem constituit: Primò quinque Præturis ad editiones ludorum destinatis Duas Præturas Vrbis fabricis affectat: & quidem Primam Constantinianam, sic & Tertiam Flauialem (quod idem ab Arcadio postea factum suprà monui ex *l.29.30. inf.*) *Secundò*, absentium per ætatem aut ægritudinem Prætorum pecuniam multæ nomine impositam in opera publica conuerti iubet. *Tertiò*, Iudicibus & officialibus eorum in hac re negligentibus certum multæ genus imponit operibus publicis mancipandum. *Quartò*, Præfecto Vrbi hanc potestatem datam, Officialibus missis huius multæ exigendæ. *Denique* proprij nominis inscriptionem Prætoribus illis operi publico ex eorum pecunia excitato permittit; quod alioqnin nefas fuit, *l.3. inf. de operibus publicis.* Themistius certè *Oratione* 14. habita An. D. 354. septennio fermè ante hanc leg. nostram, meminit operum publicorum à Constantio Constantinopoli excitatorum *pag.*303. veluti, Balnearum Constantianarum, aquæductuum, Fori, Regij.

Tertiò capite *huius leg.* & obiter tamen, de DENOMINATIONIBVS agitur. Ab eodem scilicet Senatu Constantius Præturarum sortiones fieri iubet, à quo & designatio fit. *Denominatio* est Prætoris iam designati ad certum Præturæ genus nominatio: de quo dixi ad *l.8.sup.* Idem proinde obseruandum in denominatione, quod in designatione de quâ *l.12.sup.prox.* quam *huic* coniungendam dixi. In Censualium proinde potestate Constantius designationem esse prohibet: de quibus Censualibus dixi ad *l.5.sup. de Senatoribus.* Verùm Censualibus posteà reddita nominandorum Prætorum potestas, *l.26.inf.* vbi dicam. Cæterùm decennio ante designationes factas hæc lex ait, pariter vt *l.21. & 22. inf.*

Postremum caput est, de EX VICARIIS: Vicariâ scilicet potestate perfuncti, seu ex-Vicariis à Præturæ onere & editionibus immunes non sunt, *h.l.* Quod iam ante simpliciter & absolutè cautum fuerat, *l.15.inf.* quæ hanc anteuertere, velut tempore prior debuit. Verùm moderatio hæc nunc additur; si Præturæ onere & editionibus immunes esse velint & à Præturâ liberari, tantum argenti pondus reditibus vrbis Constantinop. inferre debere, quantum Constantiniani, & Flauiales fabricis vrbis inferre iussi sunt. Hic, inquam, huius capitis sensus est: verba tantùm inemendata. An sic emẽdanda. *Quod si qui fortè vicariâ potestate perfuncti,*

Pratura incertum à se auferri student: vt Præturæ incertum opponatur, statuto certóque vrgenti ponderi, quod mox præstituitur: quod vtique incertum erat, ob nimium hoc sæculo luxum, ingentésque sumptus in editiones Præturæ? Quid si ita, *praturam in acceptum ferri*, vel *referri student*, id est, pro præstita eam haberi, & sic à Præturæ munere liberari: sic quoque *l. 28. de susceptoribus*, Apochas in acceptum ei qui susceperit, referri. Et Symmachus *lib. 5. ep. 56.* vbi etiam de huiusmodi editionibus agit. *Ea in acceptum summa referenda est, qua ab offerente processit.* Alias accepto ferri *l. 6. 27. 28. de operib. publ. l. 13. 26. d. tit. de susceptorib.* & acceptus ferri calculus: *l. 32. de nanicular.*

Ex hic iam legibus liquet, Constantium, vt operibus publicis ornandæ vrbi Constantinopol. hoc tempore incubuisse, quod iam antea notabamus, ita & Senatus Præfectique vrbis, atque ipsius vrbis dignitatem, decus, ornamentum, sed & reditus variis incrementis auctum iuisse. De Constantij certè studio & affectu erga Senatum & Senatores vrbis Constantinopol. extat insigne testimonium Themistij *Oratione*, quæ ante septennium ab eo scripta A. D. 354. 13. *pag. 292. 293.* vt & de studio eius in augenda operib. publicis ciuitate *pag. 302. 303. 304. 305.* vt & Libanius *ep. 246. ad Honoratum*, qui P. V. fuit A. D. 359. 360.

---

xiv. * Idem A. ad Senatum.

PLACVIT, Patres conscripti, eos solos[a] designare[b] Prætores, qui aliquibus Editionibus functi sunt; si cui displicet[c], vt præualeat numerus, isque prædictum accipiat Magistratum, quem plures crediderint eligendum. Dat. XI. Kal. Iun.[d] Sirmio, Eusebio & Hypatio CONSS. [359.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic legi* est lex sequens prox. 15. ¶ Illud obseruandum, *praposteri vitium* hic ab huiusce Codicis conditoribus admissum: debuit enim, temporum ratione seruatâ, hæc lex cum duabus sequentibus, anteferri seu præmitti duabus legibus superioribus: id est *legi 12. & 13.*

[a] V. *l. 12. sup.*

[b] *X. Designari.*

[c] Forte, *sic vt displiciant*: vel potiùs, *sicuti id placet.*

---

xv. * Idem A. ad Senatum.

MEMINISTIS profectò, Patres Conscripti, nec vllius temporis auellet obliuio, quòd Facundus[a] ex-Proconsule, & Arsenius[b] ex-Vicariis[c] Prætorum insignibus splenduerunt; nec quisquam horum putauit esse Præturam intra[d] propriam dignitatem. Quid autem inlustrius his repperitur exemplis. Debuerat profectò res ista, debuerat alios etiam commonere, Proconsulari ac Vicariæ Præfecturæ præditos potestate, non esse Præturam minorem propriis meritis. Oportuit adpeti splendidos fasces[e], decuit tanti nominis gloriam concupisci[f], nec aliquem omninò fas erat nominationibus reluctari, quas nec ratio prohibet, & exempla confirmant. A vobis ergo Prætores placuit designari, & vestro eligi arbitrio iussimus, qui suscipiant fasces, Editionibus operam præbituri: nec ad notitiam nostram, Præfectíve Prætorio Clarissimi[g] Viri, super donationibus[h] vllis referri. Dat. XI. Kal. Iun. Sirmio, Eusebio & Hypatio CONSS. [359.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic leg.* est, vt dixi, *lex superior* 14. & vtraque *Legi* 12. & 13. anteferenda.

[a] *Facundum* Proconsulem *nota.*

[b] *Arsenium* Vicarium nota.

[c] *Intra.* Ferri potest: tamen mauult Iuretus in *Symm. lib. 10. ep 4. Infrà*: vt mox, *non esse Præturam minorem propriis*, &c.

[d] *Arsenium* nota, seu *ἀναφορὰν*: de quâ mox. Similis occurrit *l. 1. sup. de off. Rector. prou.*

[e] *Fasces* Præturæ hîc, & mox rursùm: quarum mentio quoque fit apud Symmachum, non vno loco: v. locum inter cæteros, quem consignaui ad *l. 8. sup.* & mox laudabo rursùm ex *ep. 59. lib. 10.*

[f] Sic pariter *l. 11. in fin sup.*

[g] *Clarissimi* Viri titulus tributus Præfectis Prætorio: de quo mox.

[h] *X. Denominationibus*, vel *Nominationibus.* Et certè in MS. post vocem, *super*, apparet vestigium literæ N.

COMMENTARIVS.

QVARTA hæc (Quinta enim *πρωθύστερον* ab huius Codicis conditoribus præmissa fuit *l. 12. & 13.*) Constantij Oratio est ad Senatum: de Prætorum DESIGNATIONE, & Senatusconsulto super eo. QVINAM inquam 1. Prætores designare seu Eligere possint? 2. QVIBVS sententiis? 3. QVINAM item designari valeant 4. tandem QVAM absoluto Senatusconsulto id à Senatu fieri possit. Hæc scilicet quatuor capita sunt, quæ ex eâ Oratione in *l. 14. & 15.* coniecta sunt: quorum duo priora

priora capita continentur priori *l.*14. duo postrema, posteriore *l.*15. De priore lege, ac proinde & de duobus primis capitibus, priùs.

Primò igitur *lis solis* designandi Prætoris, seu censendi super eo ius in Senatu datur, qui ipsi Editionibus seu Præturâ defuncti sunt. Quod & ipsum posteà rursus cautum, *l.*12. *sup.* vbi iam aliquid dixi: hoc tamen hic addito, vt Senatusconsulto faciendo adessent decem de ex-Consulibus, ex-Præfectis, & ex Proconsulibus, itemque Themistius Philosophus. Nempe, super hâc re iudicium, nulli melius committitur quid quisque ferre valeat, quis cuius Præturæ sumptibus par & idoneus magis sit, quàm qui ipsi iam editionibus functi sunt: Expertis denique in quâcunque re maior fides, quia & maior quoque notitia: atque adeò & sincerius iudicium.

Secundò statuitur, vt in Designando Prætore, Prætoriorum Senatorum *Maior numerus* vincat, maioribúsque adeò suffragiis & calculis is prætor sit, quem plures elegerint. Quod in omnibus sententiis & cœtibus tralatitium est: de quo dixi nonnulla ad *l. vn. sup. de responsis Prudentum.* Quare nulli, quamlibet excelsæ dignitatis, vllam hâc in re prærogatiuam tribui voluit Constantius: quin omnes æquo iure esse voluit, sic vt numerarentur sententiæ: & cùm sit impar, vel dignitas, vel prudentia, par omnium ius esset: Quam in sententiam Plinij locus decantatus, *lib.*2. *ep.*12. Atque hoc tandem *legitimum* Senatusconsultum est, quod memoratur ab eodem Constantio *l.*13. *sup.* legitimè celebratum, *d. l.*12. legitimo scilicet ordine, à legitimis personis, legitimo numero, sententiis decursis: quâ quidem *lege* 12. quod cauetur, *latis per ordinem sententiis designationem faciendam*, eòdem, quò hoc nostrum, pertinet. Et hæc de *leg.*14.

Sequuntur duo alia capita *l.*15. Quorum priore, quod hîc tertium est ordine, cauetur, *Proconsulatu quoque vel Vicariatu functos* à Prætura immunes non esse: quod ipsum & de Vicariatu functis posteà rursum à Constantio cautum fuit, sed cum quodam temperamento: *l.*13. *sup.* (quæ huic temporum ordine seruato subiici debuit) Eaque in re Constantius ita rhetoricatur, vti videas sicut enixi studij, ita & pompatici styli varia argumenta: quæ omnia eò redeunt, vt quemadmodum nec ratione id prohiberi dicat, ita & exemplis confirmare satagar: propositis nempe duobus exemplis illustribus, Facundi ex-Proconsule, & Arsenij ex-Vicariis: ad quæ alios pronocat: Quod vtique indicio est, Facundum hunc & Arseniū in magnâ admodùm dignatione & existimatione tùm fuisse: Et vt ipsemet Constantius ait, *nihil illustrius, his exemplis reperiri potuisse.* Quod inter Exempla rectè numerati potest: Magna scilicet in Illustri loco positorum exempla vti multùm valere certum est, ita & allegari vtiliter præferrique etiam Constitutionibu Principum possunt; Exemplo quoque esse potest *lex* 1. *infr. de annona & tribut.* Id verò ita nunc à Constantio sancitum, quod ad eum relatum fuisset quosdam Proconsulari ac vicariâ Præfecturâ præditos, putasse Præturam esse infra propriam dignitatem, seu, minorem esse propriis meritis, atque ideò nominationibus reluctatos. Sanè, Proconsules & Vicarii aliàs inter maiores Dignitates fuêre, & primi inter Spectabiles: quâ causâ, vilem Præturam & infra suam dignitatem, ex his nonnulli arbitrati.

Postremum caput *d. l.*15. est, de pleno Senatus arbitrio in faciendis nominationibus: Nempe, Constantius (qui & aliàs Senatui plurimùm detulit, de quo ad *l. sup.* & de quo Themistius *orat.*13.) Senatui plenum & absolutum arbitrium hîc in re tribuit: sic vt de nominationibus factis neque ad se, neque ad Præfectum Prætorio referri velit: Quomodo alioquin de rebus magni momenti ad Principem, vel certè ad Præfectum prætorio relatum: Ita quidem vt Præfecti Prætorio ambitioni hac in re fibulam sæpè imponi oportuerit. Ad Principem tamen à Præfecto vrbis, qui Senatus Præsul est, deinceps Prætorū nomina referri mos fuit; vid. *l.*21. *infrà* & Symmachum *lib.*10. *ep.*59. *Deuotione & More cōmonitus Magistratuum nomina quibus varias functiones Designationum tempore Amplissimus Ordo mandauit, ad Æternitatis vestræ perfero notionem D. Imperator, vt muneribus exhibendis aut subeundis fascibus destinatos cognitio Imperialis accipiat.* Illud sub finem notandum, *Clarissimi* titulum Præfecto Prætorio tribui *hâc* Constantij *leg.* pariter vt altera eiusdem *l.*7. *de extraordin.* & Valentiniani *l.*1. *inf. de pascuis*: (Quomodo & idem titulus tribuitur aliis Illustribus: vt Magistris officiorum, *l.*8. *inf. de cursu publ.* Comitibus S.L. *d. l.*7. *inf. de extraordin.* Patriarchis Iudæorum: *l.*8. *inf. de Iudæis.*) Et quidem Clarissimi simpliciter *h. l.* & *dictis duabus legibus* modo Clarissimi & Illustris iunctim, in Constantis *l.*6. *de annonâ & trib.* Gratiani *l.*12. *inf. de extraordin.* Theodosij M. *l.*19. *infr. de petitionib.* & apud Symmachum *lib.*5. *ep.*74. *lib.*10. *ep.*37.41.43.47. in veteribus Inscriptionibus Vettij Prætextati, Ceronij Rufi Volusiani Stiliconis; In subscriptionibus Concilij Arausicani, in Valentiniani rescripto ad Aginatium Vicarium V.R. A quo primùm Imperatore hic titulus *Illustris* inuectus: de quo v. quæ dico, ad *l.*1. *inf. de Præfectis Pratorio.* Neque enim sub Cōnstantio adhuc nomen istud *Illustrium* eo & distincto sensu, propriòque summæ dignitatis Viris, affectatum, imò nondum inter initia Valentiniani: vid. *d. l.*1. *inf. de pascuis*, verùm post demùm, & vt videtur illâ primum ad Ampelium constitutione, de quâ plenè ad *l.*1. *inf. de Præfectu pratorio*, &c.

XVI. Idem A. ad Senatum.

P R Æ T O R I S " defertur hæc Iurisdictio, sancientibus nobis, Vt liberale negotium ipse disceptator examinet, adsertionibus" ordinatis quas iuxta Ordinem Iuris conuenit celebrari. Sanè" interponi ab eo decretum conueniet, vt siue" in" integrum restitutio deferenda est, probatis duntaxat causis ab eodem interponatur decretum; Tutoris" dandi seu ordinandi Curatoris, impleatur ab eo Interpositio decretorum: Quippe cùm" apud eum quoque adipisci † iubeat" patronorum iudicio sedula" seruitus libertatem: Nec sanè" debita filiorum votis patrum vota cessabunt, vt patente" copiâ liberos suos exuant potestate, magis

propriis obsequiis mancipatos, *cùm se intelligant his obsequiis" plus debere quibus" sese meminerunt" vinculis curiæ" exutos.* Dat. III." Kal. Ian. Eusebio & Hypatio CONSS. [359.]

NOTÆ.

Vnica hæc *lex* ex hoc *titulo* in Cod. Iust. relata est in *l.1. Cod de officiis Prætorum*, & adhuc interpolata, & pars eius in *l.vlt. Cod de vindictâ libert.* Quæ verò leges illi iungendæ videantur? mox dicam.

In MS. *Prætoris.*

Quæ de *Assertionibus* hic dicuntur, expunxit Tribonianus, propter assertiones sublatas. v. *sup. tit. de liberali causa.*

In, abest à MS.

¶. Seu tutoris dandi: nam & suprà, *siue in integrum restitutio*. Porrò *Tutoris dandi seu ordinandi Curatoris*, scriptum pro *Tutores dandi seu ordinandi Curatores*. Quod tamen Iustinianei Codicis Interpretes nondum viderunt.

Stare hæc possunt: vt etiam extant *Cod. Iust.* neque mutanda in, *quin etiam apud.*

Lex vlt Cod. de vindicta libertate, hinc interpolata est.

Debeat, C. Iust. *in d l.1* Malim, *iubeatur.* Imperatiuâ scil. verba in manumissionibus, *Volo* &c. v. Festum *in Manumitti.* imò & vox ipsa IVBEO. vid. Plautum, *Menæchmis, Actu 5. sc. penult.* Liuium *lib.22.* Martialem *lib.9. ep....*

Sanè, stat hic quidem affirmatiuè, verùm ampliatiuè etiam.

Parente copia, id est, datâ, licitâ potestate, non verò parente copiâ Prætoris. Patens copia, vt licens arbitrium: *l.4. infr. de Episcopis.*

¶. obsequy. vt Cod Iust. *d.l.1.*

¶. A quibus.

Se, C Iust *d l 1.*

Meminerint. C Iust. *d l 1.*

¶. curæ. De quo mox. Tribon. substituit, *fuerit vinculis exutos.*

v. Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

SEXTA hæc Constantij Imperatoris *hoc titulo* ad Senatum emissa Oratio est, de Præturâ; non quidem quatenus ea ad Editiones ludorum, vel operum publicorum fabricam pertinet, quò spectabant superiores omnes: verùm, quod *Iurisdictionem* Prætoris attinet. E quâ *duæ leges* in Codicem Iust. extant: ad quarum proinde illustrationem adhiberi deinceps poterunt ea quæ hîc nunc primùm à nobis notabuntur: Iungendæque huic, meo iudicio, ceu ex eadem Oratione desumptæ *lex cùm appellatio 23. Cod. Iust. de appellat. & l.vlt. de prædiis minor.* Iurisdictio igitur seu Imperium Prætoris Constantinopolitani, (quod olim quidem Romæ amplum, ad paucissima hoc æuo reductum fuit,) hâc Constantij Oratione seu Constitutione fundatur: Quid, inquam, ad Iurisdictionem eius pertinere velit. Nempe hæc quinque: Primum est, *Liberalis* causæ cognitio; Quæ *huius l.* pars relata quoque est in *l.vlt. Cod. de vindic. libert.* de quo dixi *suprà titulo, de liberali causâ.* Secundum, *Restitutionis* in integrum causæ, de quo vide quæ dixi *ad. l.2. sup. de integri restitut.* Tertium, *Tutoris* & Curatoris datio, de quo ad *l.3. sup. de Tutoribus.* Quartum, *Manumissiones*: & Quintum *Emancipationes*: Quâ Emancipationum parte obiter elegans sententia subiicitur; cuius hic sensus est. Emancipatos liberos parentum obsequiis magis mancipatos & obstrictos esse: nam intelligere debere, sese eò plus obsequij parentibus debere, quò maius ab his beneficium consecuti sunt, dum scilicet vinculis patriæ potestatis hâc ratione exuti sunt. Ait lex: *cùm se intelligunt his obsequy* [malè, *obsequiis*] *plus debere quibus sese meminerunt vinculis Curiæ exutos.* Pro quibus postremis Tribonianus reposuit *sacris vinculis exutos*: Vbi rem ipsam expressit, *Sacra* scilicet *vincula* sunt, quomodo filij *in sacris patris esse* dicebantur. Sed verba hic alia sunt, verùm inemendata: loco enim *Curiæ* repono *curæ*. *Cura*, & vinculum Curæ, proprium vocabulum patriæ potestati, & sollicitudini. Rutilius Numatianus, *lib.1. Itinerary, v.210.* de Palladio.

Ille meæ secum dulcissima VINCVLA CVRÆ.
FILIVS *affectu, stirpe propinquus habet.*

Vbi malè alij *Cunæ*, vel *cunnæ*, substituunt: Claudianus etiam de bello Gildonico:

Non illis generis nexus, non pignora CVRÆ.
Sed numero languet pietas ——

Idem de bello Getico:

—— *Vestros stimulant si pignora sensus*
Me quoque non impar naturæ CVRA *remordet.*

Et *de laudib. Stiliconis, lib.1.*

Nubilis intereà naturæ Virginis ætas
Vrgebat PATRIAS *suspensô Principe* CVRAS.

Symmachus lib....ep... *vnici curâ retineri.*
Atque vt *vincula curæ* hîc & apud Rutilium dicuntur, ita & Claudianus *de Serenæ laudibus*, eodem modo dixit, cura deuinxit:

—— —— *nec carior olim*
Mutua Ledæos DEVINXIT CVRA *Lacones.*

Quæ quidem Gronouius pleraque notauit in Statium, cuius industriæ & ipse vicissim hanc *leg.* nostram nunc commodo.

¶ Prætoris igitur Iurisdictio Constantinopoli hâc Orationis parte à Constantio fundatur, enumeratis quinque quæ eò pertinent: Quibus adde & Sextum, quod continetur *d. l. vlt. Cod. de prædiis minor.* quam *huic legi* vt iam dixi cohæsisse puto, nempe decretum in rebus minorum alienandis, emendatâ tantùm eius *leg.* inscriptione, vbi pro *Constan. C.* reponendum *Iulianus C.* Quin mò & *huic legi* coassari velim singularem *legem*, *cum appellatio 23. Cod. de appellat.* quâ Constantius Appellationes ex Bithyniâ, Paphlagoniâ, Lydiâ, Hellesponto, Insulis, Phrygia salutari, Europâ, Rhodope, Hæmimonto, & sic è nouem circumiacentibus seu suburbicariis prouinciis; *ad Præfectum vrbis Constantinopol.* interponi iubet: Nempe, cùm Constantius Præfectum Vrbi Constantinopol. primùm daret huius anni 359. fine, Eusebio & Hypatio Coss. simùl potestatem Præfecti vrbis, Prætorisque Iurisdictionem determinatum iuit, hâc Oratione suâ ad Senatum, cuius hæ tres partes sunt, emissâ; putà hæc *lex* & *d.l. vlt. C. de prædiis minor.* & *l.23. Cod. de appellat. De sorte que ceste ordonnance est vn Reglement de Iuges.* Hoc scilicet illud tempus est, quo Præfectus vrbi Constantinopolitanæ primùm datus fuit à Constantio: cuius Præfecti Vrbis mentio fit iam A. D. 361. *l.13. sup. hoc tit.* & Anno 362. *l.30. infr. de appellat.* Huius, inquam, anni fine, Præfectus Vrbi Constantinopol. primus datus à Constantio *Honoratus*, ex-PP. Galliarum, 3. Idus Decembris vel Septembris, his Coss. Eusebio & Hypatio Coss. id est, A.D. 359. vt testantur Hieronymus, *in Chronico*: Socrates, *lib.2. c.41.* Sozomenus,

zomenus, *lib.4. c.21.* Idacius *in Faſtis Conſularibus*, & Chronicon Alexandrinum : cuius tamen Auctor alibi perperàm à Conſtantino M. Præfectum Vrbis Conſtantinopol. inſtitutum ſcribit, idémque & Honoratum P.V. Romæ magno errore facit.

Hâc verò parte tria ſingularia notanda veniunt. Primò quidem, quod Honoratum hunc attinet: Ait Hieronymus, Honoratum, *ex-Præfecto Prætorio Galliarum* fuiſſe. Cuius Honorati Præfecturæ Prætorianæ Galliarum meminit quoque Libanius ad ipſummet Honoratum *ep.382.* ſcribens, vbi maiorem eum Magiſtratum ſortitum ſcribit, & ex Ciliciâ ἐπὶ λαμπροτέραν δύναμιν ſubuectum : ſubiicit, *καλῶν ἀρχὴ τὸ ἰατρεῖον, καὶ κρείνω κλῆσιν εἰς κοινωνίαν τινα.*

Secundò, cui anno cuive diei id conueniat, videndum. Hieronymus in *Chronico*, viceſimo ſecundo Imperij Conſtantij anno id tribuit : rectè, id eſt, A.D.359. Socrates quoque & Sozomenus eo tempore quo Ariminenſis, & Seleucienſis Synodus, quæ vtique habitæ Euſebio & Hypatio Coſſ id eſt Anno 359. Idacius tandem & Chronicon Alexandrinum diſertè *Euſebio & Hypatio Coſſ.* id adſignant, qui huic *legi* ſubſcripti ſunt. In die hi variant : Idacius ait, *die III. Idus Decemb.* Chronici Alexandrini Auctor, *die III. Id. Septembr.* πρὸ γ' Ἰδῶν Σεπτεμβρίων. Hæc certè Oratio noſtra vtroque die poſterior, *Data* enim *III. Kal. Iun. Euſebio & Hypatio Coſſ.* Et ſic quo tempore Præfectus vrbi CSP. datus eſt & quidem primus Honoratus P. V. ſcripta hæc Oratio à Conſtantino ad Senatum, ad determinandam videl. Prætoris Iuriſdictionem, eámque diſtinguendam à Iuriſdictione Præfecti Vrbis; *Prætori*, inquit, DEFERTVR *hæc Iuriſdictio* SANCIENTIBVS NOBIS. Quæ vtique verba indicant manifeſtè, inſtituto *nunc* Præfecto Vrbis, Iuriſdictionem Prætoris, vti neceſſe erat, à Conſtantio determinatam. Denique tota hæc *lex* nouam determinationem ſpirat, ſeu præ ſe fert.

Tertium ſingulare eſt, quod Socrates ſcribit, à Conſtantio Honoratum Præfectum vrbi Conſtantinopolitanæ datum, παύσαντα τὴν αὐθυπάτων ἀρχήν: Vbi Interpres vertit, *Proconſulum Magiſtratu penitus ſublato* : Debuerat, *ſublato Duumvirorum Magiſtratu*, de quo iam etiam obiter aliquid dixi ad *l.8. & 9. ſup.* Duumuiri nempe ἀνθύπατοι quoque dicti, quia videl. duorum Conſulum qui Romæ olim inſtar erant in ciuitatibus & municipiis, quod notiſſimum : Et videntur hi Conſtantinopoli nominatim ἀνθύπατοι vocati : de quibus etiam accipienda fuerit ſubſcriptio *d. l.8. & 9.* vt & in ſubſcriptione Orationis Conſtantij ſuper Themiſtio. Ergo Præfectus vrbi Conſtantinopolitanæ datus à Conſtantio Imp. his Coſſ. Euſebio & Hypatio ſublatis Duumviris, ad exemplum Præfecti vrbis Romæ: non modò eo exemplo, quo Alexandrini vnum Iudicem Iuridicum, inquam, olim habuêre, teſte Strabone, Spartiano, legibus noſtris, aliiſque : Verùm peculiari Conſtantij erga Conſtantinopolim ſtudio : qui nouis ſubinde incrementis eam vrbem auctum iuit, de quo Themiſtius, *Orat.13.* & de quo iam *ſup.* Nam vt maximè Conſtantinus M. Conſtantinopolim veteri Romæ æquauerit ἰσάμιλλον τῇ παλαιᾷ Ῥώμῃ, atque adeò ea altera Roma audiret, primáque adeò poſt Romam, καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην εἰκασμένη τοῖς ὅλοις, teſte Iuliano *Orat.1. in Conſtantium*, quæ habita ante triennium A.D. 356. & apud Suidam, & Libanium, *in Orat funebri in Iulianum p.263.* de quo etiam ad veterem Orbis deſcriptionem : Attamen, quoad Regiminis ſeu Adminiſtrationis formam, & quoad hoc, à veteri Româ hactenus differebat, neque vnico ſupremo Magiſtratui adhuc parebat : Id verò primus fecit Conſtantius, *Euſebio & Hypatio*, vt dixi, Coss. peculiari in eam vrbem ſtudio : Inter alia, quod eodē tēpore Conſtantinopolis à Conſtantino M. patre condita, ipſéque Cæſar factus fuiſſet: quâ cauſâ Themiſtius eam vocat πόλιν τῆς βασιλείας ὁμήλικα, *æquæuam.* Igitur conſtat à Conſtantio primùm inſtitutum Conſtantinopoli Præfectum vrbi : Et quidem ſtatim vt in eam vrbem rediit ex Occidente, vt teſtatur Socrates, *lib.2. c.41.* quod vtique congruit huic ipſi Anno : de quo vid. Chronicon noſtrum. Cæterùm & illud addo, hanc Honorati Vrbis Conſtantinopoli Præfecturam memorare quoque Libanium cùm *ep. 246.* ad ipſummet Honoratum ſcribit ; πολλὰ τῇ πόλει νῦν ἐπὶ τὸ βέλτιον μετῆκται : τί δὲ καὶ ἔμελλε σοῦ γε ἐφεστηκότος ; σχῆμα ἀρχῆς, οἰκοδομημάτων κάλλη. Vbi vides diſertè σχῆμα ἀρχῆς per eum immutatum Conſtantinopol. Præfecto videl. vrbis eo conſtituto, non Conſulari Byzantij, quod Panciroluſ tradit arg. *l.1. Cod. de officio Comitis R.P.* Conſularis enim ibi *Byzacij* eſt in Africa : Neque quidquam immutat Gregorij Presbyteri authoritate, *in Vit. Gregor. Nazianzeni*, quia ſequioris æui ſcriptor ille impropriè locutus eſt: Quid quod loco ὑπατικοῦ, reponat ὑπάρχου.

¶ Et hæc quidem hactenus de huius Orationis ſcopo, finéque. Vbi etiam obiter multa ad ius pertinentia adſperguntur. 1. De *Adſertionibus* in cauſâ liberali quas iuxta ordinem iuris conuenit, celebrari, de quo *ſupr. tit. de liber. cauſâ* : 2. De *cauſæ* cognitione & in integrum reſtitutionibus. 3. de *Decreto* Prætoris in hâc cauſâ, 4. vt & in Tutoris vel Curatoris datione. 5. Tandem illa quæ eleganter dicuntur de manumiſſionibus & de emancipationibus : Quæ cùm aliunde facilè illuſtrari poſſint, iis diutiùs immorari ſuperſedeo.

¶ FILIÆ *quando patris defuncti nomine, & pro qua parte Præturæ onus agnoſcere teneantur.*

XVII. * Impp. Valentinianus & VALENS AA. ad Olybrium P.V."

DIVINVM Parentem" Noſtrum Conſtantinum † ſanxiſſe perſpeximus, *Vt quando viuo patre atque omnia cognoſcente" munera Senatoria, eundem nominatum Prætorem diem functum eſſe proponetur, ac ſuperſtites viderentur" eſſe filiæ, maſculorum natura" minime extante, nullam executionem haberent.*" Feminæ igitur, quando euenerit, non ſolum maſculos ſucceſſuros" eſſe patri ſuo, verùm etiam feminas hereditario iure ſuccedentes aduenire", tam Præturam quam etiam Oblationes"

vniuerfas, perfonis earundem nullo modo concedas", fi....plenæ" ætatis, fiue adultæ conftitutæ fuerint, fed iuxta portionem hæreditariam fingularum perfonarum ad" tributa paterna fubire" & ipfas compellere curabis: Etfi iniuftum enim atque dedecus videtur, mulieres ad Laticlauum" atque infignia procedere, tamen carbonariam" Præturam iuxta glebam" paternæ fubftantiæ cognofcere" poterunt. Dat. xiv. Kalendas Feb. ipfis AA." CONSS.

NOTÆ.

* Abeft hæc lex à Cod Iuft.

Olybrius hic P.V Romæ fuit A.D.368.369.370.v.*Profopo gr&* quæ ad *fubfcript.legis.*

Parentem fuum Conftantium vocat Valentinianus Sen *h.l.* quo more & alij deceffores fuos quos peculiari veneratione profequerentur: de quo plenè femel, ad *l.vn.fup.de actionib.certo temp finiend.*

† Conftantini Legem obferua, quæ ipfa non extat.

Cognofcere, hic & fine l. pro, agnofcere, fubire præftatione factâ.v.Gloff.In re tributariâ fæpe *h.l.& l 14.in fin inf. de annona & trib.l.4. de Confiterib. l. vlt. de patrocin. vicor. l.2. de contrah. empt.* Hinc & *cognofcenda* pro ipfis functionibus publicis: *l.129. inf. de Decurion.* vbi v. quæ dico.

Viderentur effe, pro fimplici, *effent*, v. Gloff.

Natura mafculorum, id eft, Sexus.

Vel exactionem *vel ex ea actionem; vel conuentionem.*

In MS. *haberent*, *χ. fubirent.* Sic & mox inf. *paterna tributa fubire.* Quanquam & iftud durum alioquin fatis fuftineri poffe videatur.

Sic interpunge, *nullam executionem fubirent fæmina. Igitur, &c.*

Et hoc fuftineri poteft: rectius tamen *fucceffores.* Et certè in MS. habetur, *fucceffuros*, pro *fucceffores.*

Aduenire, id eft, fimul venire.

De hâc *oblationum* voce mox.

Concedas, id eft, remittas: Quomodo & *l.3. infr.de immunitate concefsâ*, pro *remifsâ.*

Ita in MS. vbi Cuiaciana editio exhibet, *fine plena*. malè: nam & fenfus obftat, & oppofitio adultæ ætatis id non fert: *adulta* fcilicet mox opponitur, quæ ipfa certe *plena* eft, & maius fpatium hic vacuum occurrit. Igitur repono, *fine non plena.*

Vox hæc, *ad* vel abundat, vel vnâ voce fcribendum, *Adtributa.* Aliàs quoque *adtributa beneficia*, pro tributa, *l.4. infr.de itin.mun.*arbitri attributi *l.10.de Iurifdict. Adtributa paterna* funt quæ adftringunt.

Laticlauus, eft infigne Senatoriæ dignitatis: quod notum-vid.quæ vel Caf.in *Suet.Auguft. c.37.* & Sauaro, in *Sidonium, lib.1.ep.9.*

Carbonariam. Monftrum vocis hactenus, pro quâ quid reponendum fit, mox videmus.

Portionem hæreditariam, fup Gleba, poffeffio: *v.Gloff.*

Cognofcere, pro agnofcere præftatione factâ: vt iam fup.*initio leg.*

Supple 111.non verò 11.(id eft A.D.370.) initio enim Anni 368.

Prætextatus adhuc P.V.erat: Olybrius verò poft Prætextatum deinceps, vid.*Chronol.*

COMMENTARIVS.

FILIÆ, patre Candidato i. ad Præturam iam nominato moriente, ante Præturam editam, feu ludos exhibitos, an & quando Patris nomine Præturam foluere & fubire cogantur, definit *hac leg.* Valentinianus Sen. De Filiis non dubitabatur; Filij quippe indubiè patre ita moriente, & in hæreditate fua, fic vt dicam, Præturæ onere, ceu ære alieno relicto Præturam edere cogebantur. Quod vtique fingulare eft. Quò etiam pertinet *lex 12.inf. de Medicu & Profeff.* cùm aliàs fi poft creationem, ante diem fubeundi honoris atque muneris, pater defunctus eft, conueniri eo nomine hæredes eius non oporteat, *l.vn.C.fi poft creat. quis decoff.* De *Filiabus* tantum dubitatum fuit: Conftantinus equidem *leg.* fuâ (cuius alibi nullum veftigium extat) ftatuerat, hoc cafu, moriente inquam patre poft creationem ante Præturam editam, fi filij nulli extarent, feu *mafculis non extantibus*, filias ad Præturæ onus hoc foluendum neutiquam teneri, feu onus hoc ad eas non *tranfmitti* feu tranfire: quia fcilicet non eft qui Præturam gerat, feu qui ad laticlauum atque Infignia Præturæ procedat. Sed dubitatum eft, quid iuris effet quo cafu filiæ mafculis immixtæ effent, id eft fi pater & filios & filias reliquiffet, & vt hodie loquuntur, *ftantibus mafculis*, an & filiæ quoque tùm pro parte fua Præturæ onus agnofcere vnà cum filiis, fratribus fuis, tenerentur? atque à fratribus in communionem oneris ferendi pro portione fucceffionis vocari poffent? Id quod *hâc leg.* affirmat, feu definit Valentinianus: vbi firmandæ definitioni fuæ, Primò τὸ ῥῆτὸν Conftantinianæ conftitutionis vrget, quod fcilicet illa de eo cafu difertè concepta effet, vbi *fuperftites effent filia, mafculis* MINIME *exftantibus.* Quod quidem τὸ ῥῆτὸν quàm rectè nunc vrgeat Valentinianus, fcire melius adhuc poffemus, fi Conftantini conftitutio illa extaret: certè enim fæpè videmus τὸ ῥῆτὸν anteriorum conftitutionum à fecutis Principibus haud ita rectè femper vrgeri; cuius rei exempla occurrunt paffim: & in *Nouellis* huic Codici fubditis. Secundò rationibus agit *fine leg.* ibi, *etfi* inquit *iniuftum &c.* dubitandi etiam ratione fublatâ. Nempè etfi filiæ cum Præturæ infignibus procedere non poffint, vel, vt loquitur, *mulieres ad laticlauum atque infignia procedere iniuftum & dedecus videatur*, attamen nil obftare, neque aut iuftitiam aut honeftatem refragari, quominus fratribus ad Laticlauum & infignia Præturæ procedentibus, ipfæ *Sumptum* Præturæ pro parte fua vnà cum fratribus agnofcere, fubire poffint feu debeant, ioque id pro ratâ hæreditatis conferre. Duplicem igitur differentiam feu duplex paradoxon *hic* conftituit Valentinianus: Prior differentia eft, quam dixi, inter filias folas exiftentes, & cum fratribus intermixtas, feu concurrentes. Vnde conficitur, quod & alias Brocardicum eft, vt propter aliarum perfonarum coniunctionem feu commixtionem & concurfum ad aliquid quis teneatur, adquodfolus & ex fuâ perfonâ non teneretur. Altera differentia, inter *Infignia* Honoris feu dignitatis, & inter *Onera* hæreditaria Honori feu dignitati adhærentia, idque quoad fœminas. Nempe iniuftum quidem effe, imò indecens, Mulieres ad Infignia & honorem Præturæ procedere. Nempè infignia Dignitatis Mafculi tantum publicè gerunt, at non & fœminæ; atenim neque iniuftum neque inhoneftum effe, vt in confequentiam dignitatis ea partem fubeant & agnofcant oneris hæreditarij. Tamen, inquit,

quit, Carbonatiam Præturam, iuxta glebam paternæ substantiæ cognoscere, id est agnoscere, subire, poterunt. Igitur oneris hæreditarij pars hoc casu contra Regulam iuris, & contra naturam onera eius rei filias sequuntur, cuius honorem ipsæ non participant. Vbi quid monstri lateat sub voce *Carbonariæ*, videndum est: nam verum vt dicam, meri carbones hactenus hîc congeruntur, & *πάθος ἀνίατον* hîc subesse creditur hactenus.

Primò igitur est qui tentat, *Carbonariam* Præturam vel functionem fortè dictam à Carbonibus pro excoctione calcis, de qua *l.3. inf. de Decurionib. & silentiar.* vel prò excoctione panis, de quo *l.15. 18. inf. de extraord. & tit. de excoct. vel translat.* Verùm quid hæc ad Præturam? Secundò, tentabat Cuiacius, *cur non onerariam* Præturam; quod à veteri MS. scriptura nimiùm recedit. Tertiò Ego malebam aliquando, *corporariam*, id est, quæ corporum nomine vel ex corporibus hæreditariis præstanda est: vel eodem sensu, *corpora earum*: nam *corpora* pro rebus hæreditariis seu pro patrimonio accipiuntur: vid. vel *l.5. inf. de iis quæ administrantibus*: *l.vn. sup. quorum bonorum*: vbi dixi; v. & Symmachum. Non ipsæ scilicet tam fœminæ hoc casu Præturam sustinent, quàm corpora seu res earum. Neque abludit Symmachi locus, *lib.10. ep.36.* vbi agit de editoribus munerum, *Cùm ergo aditus in causâ publicâ ciuilem conuentionem matri eius super Nepotis sui munere* [Præturæ] *detulissem, responsione seruatâ; quâ retinere asseritur* PATRIMONIVM *Candidati.*

Verùm neque hæc coniectura mihi vel emendatio placet: Quid igitur, Manuscriptus apertissimè habet *car..nariam*: exesis duabus tantùm literis. Itaque restituo ego *Carbonariam*, pro *Charonariam*. *Charonia* scilicet Prætura dicta, quæ nomine *diem functi* (vt hîc *initio leg.* dicitur) seu defuncti præstabatur, edebatur. Quod similibus exemplis firmatur. Primò sic & Orcini liberti, *Charoniani* dicti, qui post mortem domini seu diem functi liberti fiebant. Theophilus *tit. de singulis reb. per fideicom.* Orcinus libertus τυτέστι χαρωνιανὸς ἀπελεύθερος. Vetus Glossarium. ἀπελεύθεροι τοῦ τεθνεῶτος, οὓς χαρωνιανοὺς λέγουσιν ἀπελευθέρους. Quâ simili ratione & libri Acheruatici, Arnobio *lib.2.* Aruspicinæ libri, & sacra Acheruatica Seruio, ad *8. Æn. p.511.* Secundò sic etiam Plutarchus, *in Antonio*, χαρωνίτας per iocum vocatos ait Senatores, qui post Cæsaris mortem, & velut eius iussu, fraude Antonij in Senatum allecti fuerant: ἐλεγχόμενοι γὰρ εἰς τοὺς τοῦ νεκροῦ κατέφυγον ὑπομνηματισμούς. Hos verò Suetonius eadem de re agens, *in vitâ Augusti*, qui post necem Cæsaris per gratiam & præmium illecti fuerant, *Orcinos* Senatores a vulgo dictos scribit. χάρων scilicet *Orcus*, *Mors*. Tertiò sic & Apuleius *in Apologia*, *p.122*, de Æmiliano accusatore suo: *Neque enim diu est, cum te crebræ* MORTES *propinquorum immeritis* HÆREDITATIBVS *fulserunt*: *Vnde tibi potius, quàm ob istam teterrinam faciem,* CHARON *nomen est.* Nempe, cùm Æmilianus iste ob oris & animi diritatem, vt postea rursum ait, *Charontis* cognomento vocaretur, Apuleius figuratè, ex eo potiùs id cognominis ei adhæsisse vult, quòd ex *mortibus* propinquorum multas *hæreditates* nactus esset. Ergo *Charon* ob hæreditatis ex morte aliena commodum. Quomodo hîc *Charoniana* Prætura, ad quã quis hæreditatis ex morte aliena quæsitæ atque adeò mortui nomine, seu vt *hîc* dicitur, *iuxta glebam paternæ substantiæ* tenetur. A Charonte scilicet *Charonianus*. Quartò: sic & χαρώνειον vel χαρωνεῖον, χαρώνειος θύρα porta τοῦ δεσμοφυλακίου, per quam damnati ad mortem ad supplicium ducebantur. Quintò, ita & χαρώνεια barathra, lethales fœtores exhalantia. Quomodo & Charonicas scrobes, mortiferum spiritum exhalantes vocari, scribit Plinius, *lib. 2. c.93.* Galenus. Πολλάκις δ᾽ ἀπὸ τ᾽ ἀναθυμιάσεως μόνον κατὰ τὸν ἀέρα ἀπολαύειν ἡ βλάβη γίγνεται, καθάπερ ἐν τοῖς χαρωνείοις ὀνομαζομένοις χωρίοις. Occurrit & hæc vox apud Diogenem Laertium in v. Zenonis *p.279*. Ab hac voce quidam vocem Gallicam *charogne* deducunt. *Charonianus* autem & *Charonarius* promiscua huius æui terminatione. Sic enim & *Parabaloni* & *Parabolani*. Sic & in eodem Præturæ argumento *Telonary* dicti, qui absentes ad Præturam nominati, & pro quibus Censuales ludos edebant. *l.21. infr.* quæ est eiusdem Imperatoris Valentiniani. Ergo *Telonaria* Prætura, quæ absentis nomine: *Charonaria*, quæ diem functi seu mortui nomine ab hæredibus edita. Cæterùm, ne quis orthographia offendatur, *Carbonaria* in MS. scriptum, pro *Charonaria*, translatâ aspiratione in secundam syllabam: quomodo & aliàs passim: sic vel hoc ipso Codice *Diacathoci* pro *Diacatochi* *l.1. de fisci deb.* *Traches*, pro *Thraces*. in *l.1. sup. de Senatorib. & glebali collat.* vbi plenè dixi: & *l. vn. inf. de Lusoriis Danubij*. Malè igitur superiores editiones hîc & in Indice *Carbonariam* Præturam præferebant, quæ ad Charontem directo canali ableganda est.

§ Nunc ad sententiam legis redeamus. Filiæ igitur quoque cohæredes vnà cum filiis seu stantibus masculis Charonariæ Præturæ sumptus, diem functi patris nomine, agnoscere & subire tenentur, *iuxta portionem hæreditariam* seu *iuxta glebam paternæ substantiæ*, id est pro rata hæreditatis quæ ad ipsas rediit seu peruenit: quia scilicet æs hoc quodammodo hæreditarium censetur, velut debitum iam à patre momento statim designationis seu creationis ad Præturam: ad cuius proinde communionem filiæ vocandæ sunt: si modò filij sint qui Præturam ipsam gerant, edántque: nam si filij non sint, neque id onus filiabus incumbere potest, vbi non est qui Præturæ honorẽ sustineat, neque eius onus quenquam alium sustinere par est: ac multò minus filias honestum est: Est ergo hoc munus hoc casu, munus patrimonij, à quo aliàs quoque mulieres non excusantur: *l.9. C. de muneribus patrimoniorum.* Et hæc quidem de sententia *huius l.* hac parte, déque limitatione additâ.

§ Sequuntur Duæ hac parte *Ampliationes*, quæ à Valentiniano adiiciuntur: Prima, id obtinere non tantùm in Prætura, verùm etiam in cæteris quoque Oblatiuis functionibus: de quibus plenè *ad l. 5. sup. de Senatorib. & glebali collat.* Nam & hæ Senatoriarum possessionum dominis pariter incumbebant. Huc verò pertinet epistola Symmachi, *lib.10. ep.43.* *Palatini*, inquit, *numerationum sacrarum, Amicus & Castor, quæstus publicos eruentes, inter cætera nomina, quæ iudicio persequuntur* HÆREDES *Postumiani V.C. in examen meum conuentionibus euocarunt, D. Imperator, Luciano monente qui* CENSVS *Senatorios ante tractauit, quod* OBLATIVIS *functionibus eadem Domus esset obnoxia: pars debiti Lollianam, pars Cattianillam pariter ac Senerillam suggerebatur vrgere. Interea sequestrato Lolliana C.F. nomine, quam pro sex vnciis astringit exactio, horum orta refragatio est, quos pro singulis honorum quadrantibus solutionis cura mordebat. Compeperendinato plerumque iudicio res eò deducta est, vt fisci patrocinium, securitates à Clarissimis personis impleri per vices muneris flagitaret, Cattianillæ verò ac Senerellæ defensio scripta ad Rationalem diuini Principis mitteretur. Vetus enim quæstio & cognitionibus Præfecturæ frequenter agitata, vsque ad inclyti sempérque verendi Consistorii*

vestri

vestri cucurrit arbitrium: qui Iuuentij clarissime & illustris memoria viri tunc Præfecti vrbis insinuatione consultus quadam Rescripti parte signauit sua quibusque temporibus à Cattianilla ac Seuerolla Clarissimis fœminis oblatiua munera soluta constare. Altera ampliatio est, id obtinere in filiabus, siue primT, vel *non plena*, (ita enim reponendum) siue adoltæ ætatis fuerint. Non parcitur scilicet hac parte minori ætati, vbi corporibus seu rebus, hæreditariorum onus incumbit: ac proinde vbi de *Charoniana* Præturæ onere, defuncti nomine ab hæredibus subeundo, agitur. Quæ quidem minorum & adultorum adæquatio notanda est; Imò hoc omne, quod *hac l.* continetur extra speciem suam & argumentum antiquatum vtiliter aliò traduci hodie potest, si quando de mulieribus & minoribus hæredibus agatur, déque oneribus hæreditariis ab his præstandis, seu subeundis, quæ defunctum præstare oportuerat.

XVIII. * Idem AA. ad Volusianum P.V."

LEGEM Diuæ memoriæ Constantini, † quâ *Editores munerum siue ludorum, si editionis tempore abesse voluissent, condemnari pro" dignitatis gradu certâ tritici quantitate* præcepti sunt, fixam atque inuiolabilem volumus permanere. Sinceritas Tua igitur, vbique" his quibus liberum commeatum Clementia nostra concesserit, in omnes reliquos promulgatam" Med...... IV. Kal. Iul. Constantinop. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

NOTÆ.

* Iungenda huic. *lex 67 inf. de Decurionib.*

" *Volusiano* huic P.V. inscribuntur hoc anno 365 præter *hanc leg.* & *d l 67 lex 2 sup. de pallis: lex vn. inf. de secundo lapsu: lex 3 inf. de valens volterib. l 22. inf. de cursu publico.* sed & anno superiore 364. *lex 1. inf. de condit in publ. hor* sine die & Cos. *lex 1. Cod. de officio P.V.* Atenim hoc ipso anno Volusianus PP. dicitur in *l. 5 Cod. de precib. Imp off & l. 1. Cod de præscript. 30 vel 40. ann.* Huius mentio, in veteribus inscriptionibus Dixi in *Prosopogr.*

† Constantini *lex*, cuius etiam *lex 1. & 2. sup.*

" *Χ. absque*, id est, exceptis: Sic etiam *l. 17 inf de extraordin.* Sic Victor Schotti, semper: vt hoc loco, *felix* adeò, *absque libente tamen similique coniugio*, &c. Sic & Symmachus, & Am Marcellinus: vid Gloss *Theod* Et verò ita quoque in MS. legere mihi videor: vbi literæ, S, vestigia apertissimè comparent.

" *γε Nouerit in omnes reliquos promulgatam.*

" Vox hæc inducenda.

COMMENTARIVS.

IN ABSENTES Editores multa triticaria, à Constantino M. constituta, à Valentiniano Sen. *h. l.* confirmatur: de quâ iam non tantùm *lex 1. 2. & 3.* quæ Constantini ipsius sunt, verùm & *l. 4. 6. 7, sup.* Quæ sæpe immutata, abolita, restituta, quod iam notaui ad *dictas ll.*

¶ Duo tantum Singularia *hic* notanda veniunt; Primum quod ait, multam istam *pro dignitatis gradu* variasse, & quidem ex Constantini ipsius *legibus*: cùm tamen *d. l. 7.* quæ ex iisdem Constantini M. Legibus est, dicatur absolutè multa quinquaginta millium modiorum constituta. Certè, ita quoque idem Constantinus, cùm absentibus editionis tempore, multam quandam frumentariam & ab ea minores 16. annis excepisset, Quæstores à Consulibus & Prætoribus distinxerat: quam tamen distinctionem mox sustulit. *l. 1. h. t.*

Secundum singulare, quod ab hâc multâ illos tantum excipi vult Valentinianus, quibus Princeps liberum Commeatum concessit: quod etiam statuitur *l. 21. inf. absque his*, &c. ita enim restituo: Princeps, inquam; Is enim à solo Principe impetrari potuit, non à quoquam alio,* nequidem à Præfecto Prætorio, vt indicare videtur *lex 3. sup.* etsi alioquin hæc dignitas Imperatoriæ proxima esset & contigua, δευτέρα μετ' τὰ σκῆπτρα ἐξουσία βασιλικά: de quo ad *l. 8. sup. de diuers. rescript.* & *l. 3. inf. de Primiceriis & Notariis*, & alibi sæpè. Senatoribus sanè olim iam sine commeatu proficisci seu abesse non licuit, de quo videndi Suetonius, *in Tiberio, c. 10. Caligula, c. 29. Claudio, c. 24.* Dio *lib...* Plinius, *lib. 10. ep. 24. 25. & lib. 3. ep. 4. l. 22. §. Senatores, pen. ad Municip.* & extat apud Cassiodorum, 7. *variar.* 36. formula Commeatus huius: vide & apud eundem exemplum eius, 3. *variar.* 24. Id quod sublatum à Theodosio Iun. *l. clarissimis 15. Cod. de Dignitatibus.* Quod verò *h. l.* à multa excipi, volt Imp. eos tantùm, qui commeatum à Principe impetrarunt, excludi non puto ætate minores, de quibus *l. 1. 2. sup.* Porrò *huic leg.* iungenda videtur *lex 67. inf. de decurionibus*: de cuius sensu *ad eam* dicam, & quidnam cum hâc commune habere possit.

XIX. * Idem" AA. ad Senatum."

SPATOS de Frygiæ" gregibus equos xx. quattuor, subiugandos quadrigis, hoc est simùl octo, duobus maximarum editionum Prætoribus dari sancimus. Dat. Idib. April. Antiochiæ, Modesto & Arintheo CONSS. [372.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à Cod Iust.

" Tertium *Gratiani* A. nomen hic addendum v. *Chronolog.*

" *Oratio* igitur hæc est.

" Ineptè in *Frygia* istud quidam mutatum vellent.

COMMENTARIVS.

EQVORVM certus numerus liberalitate Principis ad Curule certamen seu ad ludos Circenses, à Magistratibus exhibendos, pro cuiusque gradu Constantinopoli præberi solitus fuit: puta Consulibus ordinariis & Prætoribus, vt præter *hanc legem* docet *lex 6. inf. de Scanicis*, & *lex 1. inf. de equis curulibus* vbi vid. quæ dico. & Symmach. *lib. 10. ep. 19. & 22.* vbi etiam videre est Quadrigarum à Principe missarum distributionem Romæ sorte factam. *Malo fremitum Murciæ vallis exponere, atque illam* QVADRIGARVM DISTRIBVTIONEM: *in quâ sibi cum fortunatior videretur, cui electionem mox vrna tribuebat, par vel potior erat, quem sors fecisset extremum. Quoties sequenti primus inuidit? Dubia est enim optio cùm de similibus iudicatur*, &c. Idque ex gregibus dominicis, de quibus etiam dicendi locus erit *inf. suo titulo, de grege dominico.* Quos quidem greges per Orientem insigniores habuere. Et in his Phrygiæ greges, quos cum Hermogenianis equis eosdem fuisse docebo *ad legem 1. inf. de equis Curulib. & d. l. vn. de grege dominico.* Eorundem sanè Phrygiæ gregum & equarum meminit Claudianus, *de laudibus Serenæ, v. 196.*

——— *Delectus equorum.*
Quos PHRYGIÆ *matres Argæaque gramina pasta*
Semine Cappadocum SACRIS PRÆSEPIBVS EDVNT.

Et magna alioquin laus equorum Phrygiscorum, seu Phrygiæ: Idem Claudianus *lib. 2. in Europ.* de Phrygiâ agens, *v. 272.*

Diues Equis, felix pecorum, pretiosâque picto Marmore. Hieronym. in Ezech. *c. 27. f. 222. Et de domo Thogorma, id est, de Phrygia equos & equites & mulos: quorum quondam illa prouincia maximam habuit copiam.* Vegetius *de re Veterinaria lib. 4. cap. 6. Prælijs Circensibus vel ad bellum Hunniscorum longe prima docetur vtilitas, tertio loco phrygiscos, non minus velocitate, quàm continuatione cursus inuictos.* Fortè etiam non malè hùc referantur *Laudicianorum greges*, quorum meminit Symmachus, *lib. 4. Ep. 64. Quatuor*, inquit, *ex grege Laudicianorum quadrigas, quas tua deflores electio ad me opto deduci.* Et mox, *Credo mireris vt non potius de gregibus tuis postulem, qui potissimos liberorum nobilitate præuenerunt.* Laudicianorum scilicet equos ex Laodicæa Phrygiæ intelligit. Nam quod *Laudicianorum* nomine eo loco vir doctus Syros negotiatores recipit, alienum id prorsus à Symmachi mente est. Quare mirum Phrygiorum equorum non fecisse mentionem Cynegeticos & Venaticos scriptores, Gratium, Nemesianum, Oppianum quamlibet iste 15. genera patriesque recenseat. Et nihilominùs tamen cùm tam præstantes Phrygisci equi forent ad Circeum certamen, & Phrygas ipsos primùm bigas iunxisse memoret, Plinius, *lib. 7. c. 56.* tamen Phryges ipsi à Curulibus certaminibus temperauêre: testis Socrates *lib. 4. c. 23.* τὰ παρθενῶνα καὶ φρυγῶν ἔθνη, &c. οὐδὲ ἱπποδρομίας οὐδὲ θέατρα ἀποδέχονται παρ' αὐτοῖς. Ad rem. ¶ Certus igitur Equorum numerus à Principibus præberi solitus ad Curule Certamen Prætoribus pro cuiusque gradu, in vtraque Vrbe Roma & Constantinopol. Quò spectat proculdubio & hic Symmachi locus, *lib. 4. ep. 8. Intelligo ex morâ & cunctatione Rescripti Diuini, aliquid in his quæ* PRÆTORIA *filij mei supplicatio comprehendis, incongruum vel dubium indicari. Atque ideò tibi* [Stilicho] *petitionum mearum debeo præstare rationem. De* EQVIS *ob Natalem Domini Nostri & Inuictissimi Principis largiendis, licet hoc anno obsequij istius tempus effluxerit, opinor votum meum non potuisse reprehendi: Aqua verò theatralis*, &c. Sic sanè etiam Imperatores Curialibus Antiochiæ (vbi alioquin data hæc lex) Circenses edituris equorum quadrigas donasse, testis est Libanius *epist. ad Aristænetum 377.* μᾶλλον δὲ ἵππων ἁμίλλας χαρίζῃ τῇ πόλει δῶρα βασιλικῷ τιμήματι δύο τέθριππα, τὸ δῶρον, οἱ δὲ ἐν Βιθυνίᾳ παιδεύοντες. Vbi vides etiam Bithynicos equos vel saltem in Bithynia eruditos donatos. Et hæc in genere de equis ad Circense certamen. Nunc de *hac leg.*

¶ Igitur hâc Valentis Oratione statuitur, numerus equorum Phrygiscorum, qui Prætoribus duobus maximarum editionum præberi debet. *Maximarum editionum Prætores* duo, sunt qui loco primo esse dicuntur, *l. vlt. inf.* qui scilicet maximas inter Prætores & Editores expensas faciebant: & verò erant Constantiniani & Constantiani: Prima nempe horum erat Prætura, *l. 25. infr.* Et alij inter Prætores erant primo loco, alij secundo, &c. *d. l. 25. & l. vlt. inf.* Et suus cuique expensarum modus præstitutus. ¶ Viginti quatuor itaque equos Phrygiscos ad Curule certamen seu Circeum (vt loquitur Vegetius *lib. 4. de Veterinaria*,) duobus maximarum editionum Prætoribus dari iubet Valens subiugandos quadrigis, *hoc est simùl octo.* Quæ verba aliquando sic immutabam, *hoc est septem vel octo diebus, duobus*, &c. vt hic sensus foret, vsum horum equorum concedi *ad septem vel octo dies tantum*: sicut ex *l. 2. inf. de venat. ferarum*, septem vel octo diebus tantum transductioni ferarum deputati, feræque, quæ ad Comitatum mittebantur, intra singulas ciuitates viuere poterant *l. 2. inf. de venat. ferar.* Auctor quippe est Olympiodorus in iis quæ supersunt apud Photium *fragmentis*, Prætores septem diebus ludos celebrasse. ἑπτὰ, inquit, ἡμέρας οἱ πραίτωρες τὰς πανηγύρεις ἐτέλουν. Sanè qui equi è Principis gregibus Prætoribus dabantur, ad vsum tantùm dabantur, neque Prætorum compendio cedebant, vt ostendit *l. 6. inf. de Scenicis*, & *lex 1. inf. de equis Curulibus.* Verùm verba hæc, *hoc est simùl octo*, vt exertè præfert MS. ita commodè accipi possunt, cum 24. equi præbendi sint, per octonos præberi oportere: Sic vt octoni, eiusdem coloris, staturæ, præbeantur; totidem singulis curribus subiugandi: ac proinde iuncturâ pares seu octonos ad tres currus seu quadrigas: de iuncturis dicam ad *d. l. 6. inf. de Scenicis.* Sed an viginti quatuor isti equi per octonos, inter duos Prætores ita diuidentur, vt bis octoni primo Prætori cedant, octoni reliqui secundo: quomodo & expensæ primi Prætoris duplices erant, vt ostendit *lex 13. sup.* An verò singulis Prætoribus ter octonos dari voluerit Valens? Mihi probabilius videtur, duos Maximarum Editionum Prætores ludos iunctim edidisse, arg. *leg. 25. inf.* Sed quid octoni equi ad Quadrigam, seu τέθριππον, quæ quatuor tantùm Equis constabat? Nempe etsi prima origine, propriáque quadriga sit τέθριππον quadriiugis, quæ à quatuor Equis trahitur: attamen Quadrigæ nomen mansit, etiamsi plures subiungerentur equi: quod sæpè eueniebat. Certè & sex, & septem, & decem aliquando iugis aurigarum legimus apud Sueton. *Nerone, cap. 24.* & in antiqua Cochinorum tabula apud Panuinium *de Circensib. cap. 10.*

Quadrigarum porrò harum Circensium multa apud Symmachum mentio, & quidem ad Præturam. Ergo viginti quatuor Equos Phrygis his Prætoribus dari iubet hac leg. Valens, si modò hæc lectio bene habet: nam MS. hac parte exesus, exhibet tantùm, *Equos...quatuor*, sic vt internoscere non possim quid ibi replendum sit.

xx. * Idem" AA. Clearcho P.V."

NEVNDI Magiſtratus vnum omnium" diem Prætoribus quattuor" eſſe oportet, Ianuarium ſcilicet Kalendarum. Et ſi quis vel differendum, vel contemnendum eſſe crediderit, non ſolum ſtatum" Editionis" pretium cogatur exſoluere, verumetiam multæ quoque nomine dimidium extrinſecus pretij cogatur inferre. Dat. VIII. Id. Mai. Modeſto & Arintheo COSS. [372.]

NOTÆ.

" Iungenda huic *legi* eſt *lex* 2. *inf. de ſtudiis lib.* V. R. *&* CIP. Imò vt exiſtimo etiam *lex* 7. *inf. de annonis ciuicis*, die eius emendato. Concordat poſtremus *huius leg.* parti *leu* 13. *ſup. verſ. ita vt ſi.*
" Conſtantinop.
" Idem Impp reponendi, qui ſuperiori *leg.*
" Suſtineri poteſt: non malè tamen, *omnino.*
" Quatuor hoc tempore Præturæ, ſeu Prætores fuêre, de quo ad *leg.* 5. *ſup.* Totidem quoque fuêre poſteà ſub Theodoſij initia *l.* 15 *inf.* Sed aliæ 2 *Theodoſiana*, & *Arcadiana* quippe in locum Flauialis, & Triumphalis ſubrogatæ in gratiam Theodoſij Principis imperantis.
" STATVM id eſt, *ſtatutum*: vt *leg.* 13. *ſup* ſtatutum pondus. Præſtitutæ expenſionis modus: ſeu mauis præſcripta ſumma, *l.* 3 *ſup l.* 24. *inf* quantitas adſcripta, *d. l.* 3. Impenſæ ſuæ, *l.* 4. *ſup* erogatio debita, *l.* 6 *ſup.* debitum impendium Symmacho, *lib.* 10 *ep.* 36. Pondus conditum *l.* 13. *ſup.* Definita erogatio, *l* 30. *inf.*

COMMENTARIVS.

AVSPICALEM ineundi Magiſtratus ſeu Præturæ, ludiſque adeò edendis, diem omnibus Prætoribus Valens Imp. Conſtantinopoli *hac l.* ſtatuit: Kalendas videlicet Ianuarias: cùm fortè ibi hactenus alius atque alius dies obſeruaretur, vel ſaltem cùm id Præturum nonnulli alium in diem differrent. De Occidente ſanè, ſeu vrbe Româ, obſeruati ibi eius diei tria teſtimonia occurrunt apud Symmachum *lib.* 8. *ep.* 70. *Vrbana Pratura faſces filius meus Symmachus Kalendis Ianuaris ſortietur.* lib. 8. ep. 71. *Filius meus Symmachus Kalendis Ianuariis Pratura vrbana accipiet Magiſtratum.* Et lib. 9. ep. 21. *Nuncio filium meum Pratorios faſces anno ineunte ſuſcepturum.* De Kalendarum alioquin Ianuariarum in genere feſtiuitate ludiſque eo die exhibitis, ad *l.*.. *ſup. de feriis.* ¶ Cæterùm quæ duo *hic* obſeruanda ſunt, omnibus Prætoribus hic die præſtituitur, qui quidem quatuor hoc æuo fuiſſe indicantur: de quo Prætorum numero ad *l.* 5. *ſup.* & *in Notis.* Sed & differenti, & contemnenti eo die Præturam edere, præter ſtatutum Editioni pretium, multam imponit Valens, vt dimidium extrinſecus pretij ſuperaddere & ſoluere cogatur. Quæ multa abſentibus à Conſtantio pariter impoſita fuerat: *l.* 13. *ſup.* abolitâ multâ Conſtantinianeâ, ſeu frumentariâ: de quâ *ad eam l.* dixi. ¶ Cæterum eſt hæc *lex* pars prolixioris Valentianæ conſtitutionis ad Clearchum P.V. vnde duæ prætereà *leges* ſuperſunt; putà *lex* 2. *de ſtud. lib. V. R.* &c. & *lex* 7. *de annonis ciuicis*, die ibi emendatu, ac proinde huic coaſſandæ veniunt: quâ quidem Valens populi Conſtantinopolitani commodis variè conſultum iuit: voluptatibus ſcilicet eius, *h. l.* annonæ *d. l.* 7. ſtudiis & bibliothecæ, *d. l.* 2.

---

xxi. * Imppp. Valentin & Valens & Gratianus AAA. ad Bapponem P.V."

Empore, quo Temonarij" deſignantur, etiamſi nominatio celebretur, fiátque conuentio, quam Officium P.V. curare oportet, &, ſi ita res expetit, Officiis" prouinciarum ad peruestigandum fide vti, quam commodatur" ipſi potiſſimùm ſuper deſignatorum nominibus conſulamus", quò miſſis" & ſtrenuis obligatiſque Iudicibus, non modo Temonarios, verùm complices quoque eorum, in exhibitionem proprij Muneris" vrgueamus": Fingamus enim poſſe fieri, vt deſignati primo & ſecundo vel tertio anno ſubterfugere inquirentium ſollicitudinem poſſint, certè ſeptem reliquis" haud dubie poterunt referri:" Denique, vt priùs ſtatuimus, eorum, qui per annos ſingulos ad Candidatum" atque honores certos noſcuntur," in ſcientiam noſtram poſt deſignationem debitam inſinuatione fidâ vocabula deferant." Et in ſubrogandis certis" quibus in diemfunctorum locum ordo teneatur: & licentia molita" deroge" Officiis, quæ ex denuntiatione huiuſmodi quæſtum ſæpe ſecuta ſunt: ſimul, Prouinciales Noſtri, aut animentur ſpe leuioris impenſæ, aut certè, ſi editionis ſuæ tempore communem" patriam declinarint, metu congruæ ſeueritudinis vrgueantur: ¶ Nec ſanè excipimus eos, quos ad præſens labor publicus officiúmve detentat, prouidentiâ ſecuturâ, vt aut conuenientia" nobis inuicem" propriam idoneas dirigant, aut ipſi, quia res exegit," ſumpto temporario" commeatu Romam ire deproperent. ¶ Super prouiſione autem Senatus Egregij, atque Conſulto, quo definiri à nobis reuerentiſſimè depopoſcit, vt duo vel tres de his qui nominantur Candidati," Arcæ" poſſint certo argenti pondere ſociari," tunc meliùs æſtimare poterimus, cùm duos folles," aut quattuor, aut certe ampliùs in profeſſionem"

fessionem" habebunt, quid sustinere in Muneribus possint aut debeant, quive editionis ordo sit: cum enim populo" fuerit intimatum, conlatâ à nobis editionis necessitate cum subsidiis facultatum & professionis modo, ritè poterit definiri, quid vnusquisque expensæ pro captu virium" debeat sustinere. § Sanè eorum arbitrio nulla lege præscribimus, qui pro consideratione patrimonij, natalíumque merito, secundum splendorem honoris proprij, enormitatem inpendij non recusant: His" enim prouidendum nos hac ratione censemus, qui non solum admonendi sunt, ne Muneri suo desint, verùm præscriptorum sumptuum vilitate ac moderatione prouocandi." Dat. x1. Kalendas Septemb. Nasonaci" Modesto & Arintheo COSS. [372.]

NOTÆ.

Bappo P.V.Romæ: vt docent illa mox, *Romam ire depreperent.*

✠.*Remorary*, vel *Remotary*, hîc, & *inf.* Imò *Telonary*: mox vt ostendam.

✠ *Officij.*

Quam commodâ: tamen ipsi: supra enim, *etiamsi*, &c. cui vox *tamen* respondet.

✠. *Consulamur.*

In MS. *vrgueantur*; malè.

In vet. MS. desunt aliquot literæ tres vel quatuor, & ideò in quibusdam editionibus *hic* est nota Asterisci, fortè supplendum. *à me.* In sequentibus certè legendum, *ablegatisque Iudicibus.*

✠.*Telonariis* propriè de munere *Kandidatorum*; v. locum Lampridij, & vetus *Kalendarium Romanum.*

Decennio scil. ante designabantur: v. *l.* 13. *sup.*

✠ *Efferri*, id est, è latebris erui, vel *reuerti*. Alij *reperiri* legunt, quod MS. persuadet, vbi P litera internoscitur: sed nihil mutandum: *Referri*, id est de iis referri.

Candidatus, hic substantiuo significatu, pro *Candidati* seu Præturæ honore: exterùm *candidati*, pro designatis ad Præturam, passim *hâc ipsâ leg.* & *l.* 22. *inf.* apud Symmachum *lib.* 1. *ep.* 38. *lib.* 2. *ep.* 59. 81. *lib.* 6. *ep.* 50. 26. 59 62. 65. *lib.* 9. *ep.* 118. Ad quem vid. Iuretum *p.* 580. Huc pertinet locus hic elegans apud Lamprid. in *Alex. Seuero*: *Quæstores Candidatos ex suâ pecunia iussit munera populo dare: sed vt post Quæsturam Præturas acciperent, & inde prouincias regerent: Arcarios verò instituit, qui de Arca fisci ederent munera, eadémque parciora*, de quo loco mox plura. Ab his ipse Ordo Senatorius, Ordo Candidatus dicitur, *l.* 22. *inf.* & *l.* 1. *inf. d. e habita quo vei-*

An *poscuntur*? An (quod alij) *vocantur*? Imò *nominantur*: apertissimis enim literis expressum ibi, *no...ntur*; sic vt quinque literarum ibi spatium sit vacuatum.

Deferantur quomodo. Quomodo MS. persuadet, vbi duarum saltem literarum spatium intercidit.

✠.*Certus quoque*: vel *certa quibusque.*

✠. Licentia nostra derogetur Officiis. Quomodò in MS. postea apertè expressum vidi. De hac licentia Officialium, vid. & *leg.* 27. *inf.* Nescio quid sibi hîc voluêre excerpta quædam Cuiaciana, in quibus ita hic locus emendatur, *de rosa officiis*: nam etsi *Roga* μισθὸς sit & *templorum*; tamen adhuc verbum quærendum foret vinciendæ huic sententiæ.

Sustineri potest. *Prouinciales* vocat Senatores in prouinciis commorantes, & quidem in remotis, vnde *Remotarij* suprà dicti, de quo mox. Huic autem sententiæ proxima est *lex* 11. *sup. in fin.*

Communis patria Roma *hac leg.* & *l.* 14. *de Senatorib.* & in iure nostro, *l.* 6. §. 11. *de excusat.* & *l.* 33. *ad municip.* & apud Symmachum, & alibi. vid. quæ Iuretus ad *lib.* 5. *ep.* 94. In *leg.* 11. *supr.* vocatur *Sedes dignitatis* [*Senatoriæ*] *propria.*

✠.*Vt aut conuenti à nobis in vrbem propriam idoneos dirigant.* Et sanè ita disertè habet MS. nisi quod *idoneum* habet, loco *idoneos.*

Exigit.

in MS. *temporariâ.*

Candidati hâc *leg.* & *l.* 22. *inf.* & candidatus substantivè pro honore ipso *sup. hac ipsa l.* vbi plura.

De Arcâ hâc mox dicam. De Arcâ v. CSP. dixi ad *l.* 13. *sup.*

Sociari, id est, coniungi, v. *l.* 55. *In fin. inf.*

De *Follibus*, vid. *l.* 2. *sup. de Senatoribus*, vbi de huius loci sensu speciatim dixi.

V. *l.* 7. *sup. professio*: intimatio, *infr.*

MS. habet excisis tribus literis initio lineæ ..*vlo*, vnde efficio, non, *populo*, (quid enim hîc faciat populus?) verùm *gerulo*: Missus scilicet gerulus ab Imp. ad Senatum.

Virium, id est, facultatum v. *Gloss.*

His enim solùm, &c. id est, pauperibus & mediocribus.

Vid. quæ posteà *notabo.*

Nasonaci datæ hoc anno plures aliæ constitutiones: de eâ dico, in *Chronico.*

COMMENTARIVS.

DVO REMEDIA seu MEDIA *hâc* Valentiniani *lege* continentur, quibus Præturæ editiones facilius procurentur; *Absentibus* videlicet, refugisque ad eam non vnâ ratione adactis: tùm & *sumptuum* modo definito vel definiendo de ABSENTIBVS, scilicet in remotis seu longinquis Prouinciis Prætoribus designatis, primum huius Valentinianeæ *legis* caput est, qui perperam hâc lege *Temonarij* vocantur, & quidem duobus locis vitio Librarij. Quid enim faciant hîc *Temonarij*, qui erant auri tironici exactores, & de quibus agetur *inf. tit. de Tironibus.* Pro hâc voce igitur tres emendationes mihi succurrebant. Itaque possit primùm hic legi *remorarij*, id est, qui Præturam defugiunt, remorantur, calumniantur, frustrantur, aut pedem ferunt, moratores denique quomodo apud Festum *remores aues* dicuntur, quæ acturum aliquid remorantur: & *Remoras* ἐπέχει in *veteri onom*: Proinde Remorarij qui differendum sibi credunt, vt loquitur *lex* 20. *sup.* callidè declinantes Curiam, vt vocantur *l.* 11. *sup.* Secundò malit quis hic legere, *Remotarij.* Neque enim illicò qui in longinquis Prouinciis sunt, quo tempore designantur, Remorarij sunt. sed qui legitimè priùs sunt conuenti. Remotarij scilicet, qui in remotis sunt Prouinciis, & longinquas peregrinationes instituunt, *l.* 11. *sup.* Qui neque Romæ, neque in locis confinibus seu suburbicariis degunt; sed in agris, & transmarinis Prouinciis, *l.* 2. *sup.* veluti per Africam, de quo est etiam Symmachi locus *lib.* 10. *ep.* 4. vel per Achaiam Macedoniam, totúmque adeo Illyricum, *l.* 11. *sup.* Breuiter, qui in Prouinciis commorantur, *d. l.* 2. & vno quoque verbo *Prouinciales*: nam ita mox *hac eadem lege* vocantur, ibi: *Simùl Prouinciales nostri, aut animentur spe leuioris impensæ, aut certè si editionis suæ tempore communem patriam declinarint, metu congruæ seueritatis vrgueantur.* Verùm malim ego hic reponere, *Telonarij*, vel *Telotharij* eodem sensu, quo

Remotarij: efficta voce hoc æuo à voce τῆλε, vel τηλόθι, τηλόθεν, τηλοῦ in superlatiuo τηλοτάτω, id est, procul & longinquè, vt *Telonarij* sint in longinquo, & longinquis Prouinciis positi, quomodo & τηλωπὸς & τηλουρὸς, longè positus, procul semotus; de quo iam aliquid dixi ad *l.17.sup.* Quod hîc omninò congruit. Agitur enim *hâc leg.* de his qui *editionis tempore communem patriam declinabant*, & ad *quos peruestigandos Officiales missi strenuique Iudices, quique subterfugiebant inquirentium sollicitudinem*, denique qui *Romam ire & deproperare iubentur.* Id quod etiam congruit iis quæ Zosimus scribit, *lib.2. p.691* de graui Præturæ onere, cuius euitandi causâ passim multi fugiebant, & ad peregrinas procul se conferebant: ἐπεὶ οὖν ἰδεῖν, τοὺς εἰς τοῦτο τεταγμένους ἐπιδημοῦντας τῇ πόλει, φυγὴν ἀσπάζονται ἀποδημίαν ἀλλόφυλον. Vides φυγὴν, & ἀποδημίαν ἀλλόφυλον: vnde *Telonarij* isti dicti. *Telonarij* autem eadem forma quâ supra *Charonaria* Prætura, *l.17.supr.h.t.* quæ & ipsa *lex* est Valentiniani.

Nunc de sententiâ *huius primi capitis.* Iubet igitur Imperator posteaquam absens Prætor quis designatus est: 1. Non tantum nominationem eius celebrari, publicari: 2. Non tantùm absentem conueniendum, id est, commonendum curâ Officialium Præfecti Vrbis: 3. Non tantùm Officiales, seu Apparitores, Rectores Prouinciæ ad peruestigandum huiusmodi Prætorem operam nauare oportere: quò pertinet quoque quod Symmachus scribit *lib.10.ep.4.* Apparitorum Notoriis Senatui nunciatum quod Proconsul tum Africæ Prætores abesse pateretur; Verùm etiam ad Principis notitiam designatorum nomina referri debere à Præfecto Vrbi. Cuius sanè moris exemplum extat apud Symmachum *lib.10. ep.59. Deuotione & more Communitus, Magistratuum nomina, quibus varias functiones Designationum tempore amplissimus Ordo mandauit, ad æternitatis vestræ perfero notionem, D. Imperator: vt muneribus exhibendis, aut subeundis fascibus destinatos, cognitio Imperialis accipiat.* De quo etiam dixi iam ad *l.2. sup. de Senatorib. & gleb. coll.* Huius indicij ratio quæ & *hac ipsa lege* indicatur, isthæc est, vt Princeps inquisitores postea mitteret, qui Telonarios vel Remotarios hos eruerent, & eorum complices, eósque ad editionem muneris sui vrgerent: Quod Inquisitorum genus notandum est, inter alios, de quibus omnibus dicam alibi: *Complices* verò hi sunt qui latebram illis præbent.

Secundam sententiam ex *hâc leg.* hanc constituere possumus: DECENNIO ante Prætores designatos, post decennium verò ad Præturas nominatos: Quod præter *hanc legem* duæ præterea *huius tituli* leges ostenduut, putà *lex 13. sup. & l.22. inf. prox.* hac inter alias ratione, vt hoc & tanto temporis spatio latitantes erui possent. Quæ ratio *hac ipsa lege* indicatur *versiculo, fingamus.*

Tertia sententia: in SVBROGANDIS in diem functorum locum Senatoribus, certum quoque ordinem seruandum, *versiculo, Et in subrogandis*, de quo dictum fuit *ad l.12. sup. in fine.*

Quarta sententia: OFFICIALES pro notitia seu denunciatione huiusmodi quæstum aliquem fecisse, de quo videnda est etiam *lex 24. & 27. inf.* Verùm licentia hæc insolita officiis *h. l.* derogatur: *Versiculo Et licentia & l.24. inf.* De quo pleniùs etiam agetur *Titulo, de lucris officiorum*; & Titulo, *Ne quid publicæ lætitiæ nuntij.* Scilicet, vt animentur spe lucri vniuersis impensæ absentes Prætores Prouinciales.

Quinta sententia: in OFFICIO quoque publico constitutos Prouinciales Prætores nominatos, vel alium idoneum loco suo mittere, vel sumptu commeatu temporario, Romam sese conferre debere. Vicarij igitur Prætores hoc casu admittuntur, qui non admittuntur in specie *legis 10. sup. versic. Nec sanè excipimus.* Et hæc quidem de primo *huius leg.* capite.

Secundum caput, de SVMPTVVM Prætoriarum moderatione, Suis videlicet & singulis Præturæ generibus suus quidam iam modus præstitutus fuerat: vt iam ante intelleximus. Verùm cùm immodicus adhuc satis Senatui videretur huiusmodi modus, saltem eorum respectu quorum modicus census erat, ab Imperatore Valentiniano *huius legis* Authore postulatur; vt duo vel tres in vnum sociati seu coniuncti Candidati, Arcæ sociarentur: sic vt sociatis iis cum Arca iam munus edi possit. Nempe munera alia edebantur à Candidatis: al à verò ab Arcariis. De quo instituto est hic Lampridij locus de Alexandro Seuero. *Quæstores* CANDIDATOS *ex suâ pecuniâ iussit munera populo dare, sed vt post Quæsturam Præturam acciperent, & inde prouincias regerent.* ARCARIOS *vero instituit, qui de arcâ fisci ederent munera, eâque pauciora, &c.* Hùc quoque pertinent illa in veteri Kalendario Herwartiano Romano Constantinianorum temporum, *mense Decembri, Munus, Arca*, id est, munus Arcariorum, & de Arcâ: *Munus Kandida*, id est, munus Candidatorum. Allusit quoque Ambrosius *sermone 81. Preparemus noua & præclarissima munera: Edamus primam Candidam in vestitu nudorum: secundam verò non minus nobilem, &c.* Ad rem. Ad hoc igitur Senatusconsultum seu Senatus petitionem id rescribit *hâc l.* Valentinianus, vt ad se de singulorum Prætorum facultatibus referretur, vt ita ipse postea dispiceret, quantum expensarum modum quisque, pro modo facultatum suarum sustinere deberet: In commune igitur nihil statuere voluit, verùm singulorum facultates perpendere. Pro modo igitur professionis pro modo follium cuiusque id sibi statuendum refertur: de quâ follium professione vide & *l.7.sup.* & plenissimè *tit. de Senatorib.* Mediocribus tantum modum positurum se pollicetur. Locupletibus certè nullum modum præscriptum vult nunc Valentinianus (etsi Valenti postea mens alia fuit, *l.24.inf.* Prætores scilicet ne muneri suo deessent & ad Editiones prouocarentur & animarentur, præscripti subinde & temperati Editionum sumptus; à Constantio, *l.5.13.sup.* à Theodosio M. *l.25. inf.* & Symmachus *lib.10.ep.11.* ab Arcadio, *l.30.& l.vlt. inf.* His igitur modum præscriptum voluit, quomodò & alias præscribi oportet hâc in re: vt ita *præscriptorum sumptuum vilitate atque moderatione prouocentur*: vt *h.l.* dicitur, & paulò ante *animentur, spe leuioris impensa.* Atenim hos sumptus, excedere seu egredi licitum his, *qui pro consideratione patrimonij, natalitiumque merito, secundum honorem splendoris proprij enormitatem impendij non recusarent. Horum* enim *arbitrio nulla Lege præscriptum*, neque præscribi voluit Valentinianus, cuius hæc verba sunt.

De

¶ *De* EXCVSATIONE *à Nominatione : déque Processu in ea re, & cognitione Præfecti Vrbis.*

XXII. * Idem AAA. ad Senatum.

ANTE decem" annos cuiuslibet Editionis Prætorem nominari : & intra quinque menses designatum iussimus commoneri", Vt *aut" editurus præstet adsensum, aut si refert" contrariam voluntatem, futuri examinis iudicium non moretur:* nam intra septem menses adcelerandæ cognitionis" terminus constitutus, dilationis" licentiam, imperio" fundatæ definitionis", excludit" : Nec enim allegationibus" cuiusquam vlla poterit esse reparatio, per ignauiam silentij pigrioris si" definitum tempus fuerit euolutum, si" post habitam taciturnitatem, feræ voluerit merita defensionis ostendere. Decem verò auri libras ab vniuerso Officio per singulas nominationes iubemus inferri, si designatus Prætor intra quinque menses nullâ fuerit admonitione conuentus. Ita vt cum Præfecto Vrbi electi ex Ordine Candidato" cùm allegationes" suas Prætor nominatus exponit", suscipiant Officium", audiríque" singulos cupiant patienter : Et si admittenda sunt quæ dicuntur, arbitrio iustitiæ vindicari" : Sin verò inanis probatur adsertio, improbas voces seucrioris sententiæ auctoritate" compesci. Disceptandi ergo moderatio cuncta con ponat : cesset potentia, ac similiter ambitionis patrocinium repellatur, *Nullum inique temporibus nostris à quoquam vel opprimi patimur vel defendi.* Quod si quisquam Iudicum" hæc præcepta transcenderit, vel, nouæ præsumptionis insaniâ, quæ sunt sanctionibus consecrata violarit, vt hostis publicus, aut expugnator vtilitatis inuentæ contra Senatusconsulta", inportuni furoris temeritate, congrediátur, & arbitiro nostro & vestro iudicio notam perpetrati criminis sortietur : Similis culpæ insinuatione nectendis, qui cum eodem residentes", propriæ Nobilitatis obliti, adulantis gratiæ turpissimam prætulerint vilitatem. Nec sanè fas erit huiuscemodi reis veniam relaxari, qui per patrocinia" Iudicium distrahentes", & Senatus temptauerint infamare collegium, & sub auctione vendiderint ius" Romanum, *Nominatores* autem Prætorum, Iudices esse non patimur, qui dum arbitrium suum cupiant" adprobari, insolentius aliquid quàm moderatio patitur, sui contemplatione decernunt. ¶ Si quem verò ex nominatis Prætoribus, pro huius" auctoritate, grauior condemnatio sauciauerit", ab Editionis eum placet onere submoueri : duabus videlicet exsistentibus causis, quòd vel erogationi idoneus esse non valeat; vel *suscipere, qui culpam meruit, non debeat dignitatem.* ¶ Cauendum est autem, ne sub hac permissione concessa, etiam illis qui leui fuerint emendatione" correcti, huiusce patrocinij gratia deferatur, cùm his vtique tantum debeat prouideri, quos grauissimi dispendij mole fatigatos subitum pondus obpressit. ¶ Quòd si probabilis" fuerit & iusta conquestio, relatæ necessitatis gratiam consequatur. Dat. v. Id. Iun. Valentiniano & Valente IIII. AA. CONSS.

NOTÆ.

* Iungenda videtur huic legi, *lex prox.* 23.
" *Decennio* ante editionem Prætores nominantur seu designantur *h.l. & l.* 13. 21. *sup.*
" *Nominari*, pro designari : vt inf. *nominationes*, pro designationibus.
" Vel.
" Ab officio P.V. *vid. inf.*
" *Referre contrariam voluntatem*, est reniti.
" Vel *cognitioni.*
" Vlterioris.
" Id est, ob auctoritatem ita firmatæ hoc septem mensium lapsu designationis & nominationis.
" Et designationis.
" Vel *excludet.*
" Id est, defensionibus, vt *infrà.*
" Abest à MS.
" Si *posthabitâ taciturnitate.* Quanquam & illud defendi potest.
" *Ordo* Candidatus : *h.l. & l.* 1. *inf de habitu quo vti* : id est, Ordo Senatorius; dixi *sup. ad l.* 21.
" Id est, Allegationes, defensiones, excusationes.
" In MS. extat vestigium literæ, *p.* itaque malim *proponit.*
" Examinis & iudicandi de excusatione proposita.
" *Et audiréque.* " Admitti.
" Præfecti vrbis : nam hic propriè *Iudex* erat; electi verò ex Ordine Candidato, tantùm *cum eo* residentes vt mox inf. vocantur, & quasi adsessores.
" *Residentes* παρέδριοι, electi ex Ordine Candidato, qui in hoc Iudicio cum Iudice P.V. resident.
" Distingue & restitue, *qui per patrocinia iudicium distrahentes.*
" Id est, vendentes ius Romanum, veno exponentes vt *inf.* mox *vendiderint.*
" *Cupiunt.* " Sanctionis scilicet " *Sauciare.* condemnatione dicitur.
" Id est, condemnatione vt *sup.* " *Probabilis*, [illegible] probanda : V. Gloss.

COMMENTARIVS.

De excusationibus à Præturâ, déque Iudicij seu Cognitionis super Nominatione ad Præturam forma, processu & integritate, est hæc elegans admodùm Valentiniani Imp. constitutio: Quæ quidem pars est Orationis eius ad Senatum: pariter vt *lex prox.* 23. quantum mihi videtur, quæ proinde *huic* coassanda venit. Eo scilicet fine, ne vel potentiâ quis indebitè & contra ius opprimatur: contrà ne per gratiam aut ambitionem quisquam in præiudicium publicum defendatur, seu elabatur. Quod vtrumque quantum ei cordi fuerit, tum ipsis illisque hic sanciuntur, tum singulari verborum pondere testatum facit Imperator: *Audirique*, inquit, *singulos cupiant patienter*: mox, *& arbitrio iustitia vindicari*: Item *Improbas voces feueriorus sententia auctoritate compesci*. Rursum, *Cesset potentia, ac similiter ambitionis patrocinium repellatur: nullum iniquè temporibus nostris à quoquam vel opprimi patimur, vel defendi*: Item cùm Iudicum perperam hac parte quid facientium *noua præsumptionis insaniam* vocat, cùm *hostem publicum, & expugnatorem vtilitatis* vocat, cùm *importuni furoris temeritatem* appellat: cùm *Iudices propriæ nobilitatis oblitos adulantis gratia turpissimam præferre vilitatem* ait: cùm *per patrocinia distrahentes & Senatus infamare collegium & sub auctione vendere ius Romanum*, dicit; vbi ius Romanum dicitur de voluptatibus & ludis Vrbis Romæ. Quæ quidem omnia vt dixi, & eleganter admodùm dicta, & prætereà enixi hac parte Valentis studij argumenta sunt. Nunc de ipsâmet Oratione.

Primum caput est de *Antecedentibus* ad excusationem proponendam. Antecedentia duo sunt: Primum est, quod decem annis ante quamlibet Editionem Prætorem nominari oportet *h. l. in pr.* quod iam olim obtinuit, vt docet *lex* 13. *sup.* & *lex* 21. *prox.* Secundò, intra quinque menses designatum commoneri oportet, vt aut nominationi adsentiri sese profiteatur, aut excusationem suo tempore proponat; *vers. & intra.* Hæc verò commonitio seu notificatio, sic vt dicam, ab Officio Præfecti vrbis facienda est, propositâ pœnâ decem librarum auri, si id non fecerit. *vers. Decem verè.* Quod quidem Officialium seu Officij Præfecti vrbi, ius & officium notandum: cui simile *suprà, l.* 13. in hoc eodem argumento Nominationum & Editorum. Et hæc de Antecedentibus.

Secundum caput est de *Tempore*, intra quod excusatio proponi & cognitio accelerari debet: nempe septem menses huic rei *hâc l.* præstituuntur, & sic in totum annus à Designatione, ad notificationem & excusationem constituitur: Et ita quidem abscisè, vt, quod eleganter hîc dicitur, *terminus dilationis licentiam, imperio fundata definitionis excludat: Nec allegationibus cuiusquam vlla possit esse reparatio, si per ignauiam silentij pigrioris definitum tempus fuerit euolutum, etsi post habitam taciturnitatem sera voluerit merita defensionis ostendere vers. nam intra.* Quod quidem omne de termino fatali cuiuscunque excusationis proponendæ à muneribus ciuilibus aptari potest.

Tertium caput est de *Iudicibus*: Nempe de his Excusationibus Iudicum Cognitor & Disceptator est Præfectus vrbi, qui scilicet vt Senatus Princeps est, ita & Senatorum proprius cognitor: de quo consule dicta ad *eas leges*, quas sub vnum conspectum exhibet Paratitlon *de Senatoribus*. Præfecto vrbi addit *hâc l.* Imp. electos ex Ordine Candidato; Ordo Candidatus est *h. l.* & *l.* 1. *inf. de habitu quo vti oportet intr. vrbem*: Ordo Senatorius, Prætoris: de quo dixi *ad leg. superiorem*: Neque tamen numerum hîc addit. Selectos tantùm ait: Criminalis causæ, seu Quinquenitalis Iudicij de capite Senatoris alia ratio est: ibi enim non electi, sed sorte ducti iudicabant, *l. vlt. sup. de Iurisdictione: & l.* 13. *inf. de Accusationib.* Porrò inter electos, Nominatores Prætorum Iudices esse non posse *hâc leg.* definitur: Non sunt scilicet idonei de Excusatione Iudices, qui ad munus eum de quo quæritur, nominarunt: additâ eleganti veraque ratione (quæ aliò vtiliter traduci potest) *ne*, inquit, *dum arbitrium suum cupiunt adprobari, insolentius aliquid quàm moderatio patitur, sui contemplatione decernant.* Nempe suum iudicium quisque tuiturus creditur, suique contemplatione magis excusationi omni aduersaturus *vers. Nominatorum autem.*

Quartum caput est de *Iudicum officio* in hoc Excusationis negotio: Nempe patientiam nominatis præbere iubentur, iustásque excusationes admittere: contra inanes assertiones seu excusationes, improbásque voces compescere. Denique disceptare omnia, moderatione suâ cuncta componere, procul ab omni gratia seu patrocinio: *Cesset*, inquit, *potentia, ac similiter ambitionis patrocinium repellatur: nullum iniquè temporibus nostris à quoquam vel opprimi patimur vel defendi.* Quæ omnia vtiliter & eleganter alibi Iudicis officio aptari possunt, *vers. iusciapiam efficium*: vsque ad, *Quod si.*

Quinto capite, *vers. Quod si*: proponuntur *Pœna* aduersus Iudices qui gratiâ, vel adulatione, iniustam excusationem admiserint: quorum & culpam atrocibus verbis confodit: *insaniam* nempe *noua præsumptionis* & *importuni furoris* (an fauoris) *temeritatem*, eis tribuit, *hostes publicos*, & *expugnatorem vtilitatis* vocat: Eosdémque ait, *propria Nobilitatis oblites adulantis gratia turpissimam præferre vilitatem; per patrocinia, iudicium distrahentes & Senatus infamare collegium: & sub auctione vendere ius Romanum.* Hæc verborum atrocitas. Quod pœnas attinet, & Præfectum vrbis, & cum eo residentes absque vllâ veniæ spe, velut *hostes publicos*, & Principis, & Senatus arbitrio iudicióque notam perpetrati criminis sortiri debere definit. Nouum verò crimen, nouúsque titulus hic inter cæteros hostium publicorum notandus, propter infamiam Senatui illatam, & voluptates populi Rom. fœdam per adulationem vel nundinationem insuper habitas.

Sextum caput respicit iam eum, qui *iniustè sese excusari studuit*: vers. *si quem verò.* Nempe & graui condemnatione, seu multâ afficiendum eum: & ita affectum (non verò si leui multâ affectus) ab Editionis munere submouendum: duabus, vt ipsemet Imp. profitetur, caussis additis: quod & erogationi iam amplius idoneus non sit: & hâc dignitate indignus sit: suscipere, inquit, qui culpam meruit, non debeat dignitatem. Nempe Prætura, dignitas est: quâ indignus est, qui in tantum eius dignitatem infamare voluit. Contrà, qui leuiter aduersus eam commisit, atque ideò leui multâ affectus est, nihilominus Præturam edere tenetur.

Postremo capite definitur è contra, si probabilis seu iusta fuerit querela, seu excusatio, eam vacationem tribuere Designato. Et hæc quidem est *huius leg.* sententia: quâ vti possumus vtiliter in Excusationum aliarum materiâ, à tutelis, & muneribus. Illud adhuc addo ad huiusmodi excusationem à Senatoriis muneribus pertinere *epistolam* 58. Symmachi *ad Paternum* [Com. S. L.] *lib.* 5.

xxiii.

xxiii. * Iidem AAA. ad Senatum.

AB illis Editionis peti ordinem" non debere, iuſtitia pariter & conſuetudo declarat, qui Conſulares ac Prætorios codicillos ſuo excellenti merito ac noſtro ſunt beneficio conſecuti. Lecta" Id. Iun. Valentiniano & Valente iv. AA. Conss. [373.]

NOTÆ.

* Iungenda videtur *hæc lex*, legi ſuperiori.
" Ordo editionis: vide *ſuprà*, *legem 21. verſic. ſuper prouiſione.* Ordo Deſignationum, *l. 51. inf.* vid. plura in *Gloſſ. Theod. in v. Ordo.*
" Vid. quæ ſemel notaui, *ad l. 8 ſup.*

COMMENTARIVS.

IMMVNES ab editionibus ludorum eſſe definiuntur, qui Conſulares & Prætorios (id eſt Præfecti prætorio) Codicillos ſuo excellenti merito à Principe ſunt conſecuti; Id quod hac lege partim iuſtitiæ, id eſt, æquitatis *ratione*, partim & conſuetudine firmatur. Id ipſum certè ſtatutum iam fuit *l. 10. ſup.* Quanquam aliter aliquando viſum fuit *l. 13. in fin. & l. 15. ſup. de* quo plura *dixi ad d. l. 10.* Vnde huc repeti debet inſignis Symmachi locus *lib. 7. ep. 95.* (Quæ data eſt A. D. 400. vt apparet ex collatione *legis 26. inf. de ſuſceptoribus*, cum illius Epiſtolæ parte): Quæque data eſt ad Longinianum Comitem S. L. Addi debet & hic alter *lib. 10. ep. 18.* aliàs 25. *Dignum eſt æternitate Numinis veſtri Celſum adiudicare nobilibus pignore dignitatis* [id eſt in ampliſſimum Ordinem cooptate] *cum prærogatiua ſcilicet Conſulari, ne ſumptum eius magis quam magiſterium quæſiſſe videamur; non ſine auaritiæ nota ſi ab eo munia publica poſtulemus, qui ſpondet gratuita præcepta.*

xxiiii. * Imppp. Valens Gratianus & Valentinianus AAA. ad Senatum."

NE quis Prætorum ſemel præſtitutæ expenſionis tranſeat modum. Sed" ne Officiis aliquid largiatur. Dat. iii. Kal. Iun. Antiochiæ Valente v. & Valentiniano Iuniore" AA. Cons. [376.]

NOTÆ.

* Vrbis Conſtantinopolitanæ.
" *al. Sed nec.*
" Notitiæ ſeu denunciationis nomine *l. 21. ſup l. 27. inf.*
" Ita quoque *l. 3. Cod. de offic. P. V.*

COMMENTARIVS.

SVMPTVVM ſeu expenſarum modus à Principibus ſubinde Prætoribus præſcriptus fuit: Ac nominatim etiam Officialibus ob denunciationem ſeu notitiam quicquam præberi prohibitum fuit: De modo ſumptuum in vniuerſum ſuperioribus legibus compluribus actum fuit. Sed & de Officialium ſportulis his ad *l. 21. ſup.* & de iiſdem adhuc dicetur *ad l. 26. inf.* ¶ Cæterùm modus hic impenſarum bifariam conſtitutus fuit. Vel enim *mediocrium* tantùm Prætorum contemplatu modus ille præſtitutus fuit, ne maiorem illo facere cogerentur, atque ita vt præſcriptorum ſumptuum vilitate ac moderatione prouocarentur, & ſpe leuioris impenſæ animarentur, vt loquitur duobus locis *lex 21. ſup.* Nempè quia enormitate impenſarum, quod fieri firmè ſolebat, Præturæ onus defugerent. Ditioribus enim terminos illos euagari ſeu tranſcendere licuit *l. 21. ſup.* Quomodo etiam accipio *legem 5. ſup.* Aliquando tamen ita expenſarum modus præſtitutus fuit, vt ne cuiquam quamlibet diuiti eum tranſilire liceret, vt præter *hanc l.* docebit rurſum *lex vlt. inf. hoc tit.* Nempe & Valenti id placuit *hâc l.* & Arcadio *d. l. vlt.* & Theodoſio Valentinianóque Iun. vt teſtatur *lex 1. inf. de expenſ. lud.* iuncta *l. 1. C. de Senatuſconſultis*, & *epiſtolâ* 21. *lib. 10* Symmachi; quæ cum illis legibus omninò componenda eſt. Quare falſi ſunt, qui putarunt, non coërcitum vnquam Legibus immoderatum in hæc ſumptum, cùm contrarium apertè liqueat ex *ſupradictis*.

Illud nihilominus verum eſt, leges illas ſumptuarias non adeò obſeruatas, vt ex tam frequentibus & iteratis *Legib.* conſtat, & ex ipſiuſmet Symmachi *Epiſtolis* apparet, quàm ipſe inſanierit profuſionibus in Præturam filij. Tandem ex Olympiodori Excerptis *apud Photium*, qui refert Symmachum in filij Præturam viginti centenarios impendiſſe ideſt viginti octo millia librarum argenti: (Id quod factum circa Annum Domini 402. ſub Honorio Imperatore) vbi idem Olympiodorus ſimilium profuſionum exempla notat alia: Πρόβος ὁ παῖς Ἀλυπίου, τελέσας τὴν οἰκείαν πραιτοῦραν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς Ἰωάννου τυραννίδος, δώδεκα κεντηνάρια χρυσοῦ ἀνάλωσε. Σύμμαχος δὲ ὁ λογογράφος συγκλητικὸς ὢν τῶν μετρίων πρὶν ἢ τὴν πόλιν ἁλῶναι, τῷ παιδὶ Συμμάχῳ πραιτοῦραν τελοῦντι εἴκοσι κεντηνάρια ἐδαπάνησε. Μάξιμος δὲ εἷς τῶν ἀφνειῶν εἰς τὴν τοῦ υἱοῦ πραιτοῦραν τεσσαράκοντα κατεβάλετο κεντηνάρια.

xxvi. *

xxvi. * Imppp. Grat. Valentin. & Theod. AAA. ad Senatum.″

PRætores quatuor vobis tot addimus, quot fuerunt.″ Prima″ igitur, Patres Conſcripri, *Conſtantiniani* & *Conſtantiani* nominis eſt præturai *Theodoſianum* enim & *Arcadianum* Prætores primis Prætoribus addidiſtis. Vereres *Triumphalem*″ Prætorem bellicæ felicitaris cauſa repperetunt; nos iniunximus′ *Auguſtalem*. His omnibus bonorum″ inſignibus *Romani* nominis Prætura ſociatur: huic ſociauimus *Laureatum*. ¶ Conſtantiniana * & Conſtanriana Prætura per duos danda″ libris argenti mille; Theodoſiana verò & argenti″ mille.″ Triumphalis verò & Auguſtalis libris argenti quadringentis & quinquaginta: Romana verò & Laureata libris argenri ducentis & quinquaginta peragantur: ita tamen vt ad vnamquamque Præturam conueniens ſummæ medietas à ſingulis vt iam diximus conferatur, ac bini″ poſthac incipiant agnoſcere quod ſinguli antea tranſigebant. Dat. x. Kal. Nouembr. Conſtantinop. Richomere & Clearcho conss. [384.]

NOTÆ.

* Reſcribendi Imperatores *Valentinianus Theodoſius & Arcadius*, vide Chronologiam: quod etiam ex parte docet hæc ipſa *lex* in quâ *Arcadiani* Prætoris mentio fit.
″ Quem? vrbis Conſtantinopolitanæ, an Romanæ.
″ Fuerant ſcilicet hactenus hi, *Conſtantiniani*, *Conſtantiani*, *Theodoſiani*, & *Arcadiani*.
″ Maximarum editionum Prætores hi dicuntur, *l.19.ſup.*
″ Vide *legem 5. ſup.*
″ *Iniunximus*, iunximus, adiunximus v. Gloſſ. *Theod.*
″ ℞ *Honorum.*
* Secunda ſententia *huius legis*.
″ Id eſt, exhibenda peragenda: *Dare* Præturam, eſt exhibere.
″ ℞ *Arcadi*, vel *Arcadiana*: vbique enim duæ Præturæ *h. l.* iunguntur. Et niſi ita legas Arcadianæ cuius antea mentio facta eſt, nullus modus impoſitus fuerit: quod abſurdum.
″ Neque hoc conuenire poſſe videtur, niſi putes Principum tum imperantium patem hac parte habitam rationem, atque Conſtantini & Conſtantij.
″ Vide ſuprà, *legem 21. verſ. ſuper*: vbi etiam dixi.

COMMENTARIVS.

THeodosii M. hæc conſtitutio eſt, ſeu Oratio ad Senatum: quâ Prætorum partim Numerum & Ordinem, definit: partim verò Expenſis modum ponit. Quod Numerum attinet, octo in vniuerſum Præturas conſtituit: quatuor, vt ipſemet ait Prætoribus ad priores additis: ſic quidem vt quatuor earum ξυνωρίδας faciat: de quo mox. Nos de ſingulis. De *Conſtantiniana* actum iam fuit *l.5.& 13.ſup.* Quæ quidem Conſtantiniana cùm initio ſecunda fuiſſet, *l.5* poſtea Prima facta eſt, *d.l.13.* & Prima porrò manſit *h.l.* Cuius etiam mentio fit in *l.vlt.Cod.de prædiis & aliis rebus minorum.* ¶ Poſt Conſtantinianam, de Conſtantij nomine *Conſtantiana* dicta eſt, quæ Principum ipſorum exemplo Conſtantinianæ adhæſit, ſic vt maximarum editionum Prætores hi eſſent. (Fuerat & *Flauialis* aliquando de Conſtantij Chlori nomine: Verùm illa primùm loco mota fuit, *d.l.13.* mox penitùs abolita.) ¶ Fuit & *Triumphalis*, inter vetuſtiſſimas, quæ non iam de Imperatoris nomine denominata fuit, ſed quam Veteres bellicæ felicitatis cauſa repererunt, *h.l. & d.l.5.* ¶ Fuit & *Romana*, de Romanæ Vrbis nomine: quam Conſtantinopolis, ceu matrem in honore habuit; & cuius Conſtantinopolis velut filia fuit, vt ſcribit Auguſtinus *lib.5. de Ciuitate Dei, cap.22.* vt omittam loca alia. Et hæ quidem quinque Conſtantij temporibus Præturæ fuerunt, de quibus accipienda eſt *lex 13. ſupr.* Poſtea quatuor tantum fuerunt ſub Valente, *l.20.ſupr.* totidémque per Theodoſij Imperatoris initia, ad annum vſque 384. Aliæ tamen, quàm ſuperiores: Retenta enim tantùm Conſtantiniana & Conſtantiana, cæteris abrogatis ſubſtitutæ fuerunt à Senatu de Principum tum nominibus & in eorum gratiâ *Theodoſiana & Arcadiana.* Cuius fit quoque mentio *l. 32. inf.* Eodémque pertinet *l.33.* cætera, vt *ibi* oſtendam. Verùm Theodoſius duas de veteribus reſtituit, putà Triumphalem & Romanam: duáſque de nouo addidit, Auguſtalem & Laureatam: vt ita in vniuerſum octo eſſe voluerit. Poſtea tamen ſub Arcadio ſeptem tantum fuiſſe videntur, vt colligi poſſe videtur ex *l. 33.* Et hæc de Numero & ordine Præturarum.

His ita recenſitis & diſpoſitis, ſecundo iam loco Expensarum ab his faciendarum modum definit *h. l.* Theodoſius M. pariter vt Valens ſe feciſſe teſtatur *l. 24. ſupr.* vt & Arcadius filius eius facit *l.vlt.inf.* Et quidem ita vt & hîc quatuor ξυνωρίδας ſeu bigas iam faciat, id eſt, binas ſemper coniungat, binóſque adeò Prætores poſthac agnoſcere ſeu impendere velit, quod ſinguli antea impendebant: propoſita per ſingulas bigas certâ librarum argenti ſummâ, cuius medietatem ſinguli conferant. Quò referendum cenſeo, quod Symmachus P. V. hoc ipſo anno 384. ſcribit *lib.10. ep. 43. Cùm pro diligentia, &c. argenti publici ratio quæreretur, quod Cenſualibus editores munerum contulerunt, inter cæteras fraudes repertum eſt, quoſdam functionibus abſolutos ſumptum debitum Reipublicæ non dediſſe: Et vt fallacia iſta tegeretur, ex alieno argento tantundem Cenſualibus falſis titulis imputatis, quantum* dvo *conferre debuerant, contulerint.* Et hæc quidem ita Theodoſius M. hoc tempore emiſsâ hac ad Senatum Oratione; qui idem hoc ipſo Anno 384. ante trimeſtre alterâ Oratione ad Senatum editionibus expenſiſque & largitionibus in ludos officiáque publica modum poſuit: cuius pars eſt *lex 1. infr. de expenſis ludorum*: de quâ idem Symmachus huius anni Præfectus, *lib.10.ep.21.* vid. & *ep.4.*

¶ Quod modum attinet librarum, quas à quatuor Prætorum bigis impendi vult, hunc ſtatuit:

Nempe

Nempe iubet à primâ, Præturam dari feu edi, in mille libris argenti: à fecundâ, Theodofiana inquam, & Arcadî (nam ita reponendum) feu Arcadiana mille: vbi mendum hærere videtur: nam & in genere per gradus deductiorem femper numerum præftituit, & verò præftituiffe fe oftendit voce aduerfatiua, *verò*; *Theodofiana verò*, &c. à Tertia, in libris 450. à Poftremâ, in libris 250. Quamnam proportionem, quémve modum Conftantius præftitutus erit tribus Præturis, vide in eius *l.5.fup.*

Illud notandum, omnem expenfarum modum hîc in *Libris argenti* ftatui: cùm illâ Conftantij conftitutione, fingulis Præturis certus follium, & librarum argenti modus ponatur: putà 25000. follium, & 50.libr. argenti: 20000. follium, & 40. librarum argenti: 15000. follium, & 30. librarum argenti.

XXVI. * Imppp. THEODOSIVS, Arcad. & Honorius AAA. Aureliano PV."

NOMINANDORVM Prætorum follicitudinem Inluftris Magnificentia Tua ad Officium cenfuale fciat effe reuocandum. Dat. III. Kal. Mart. Conftantinop. Theodofio A. III. & Abundantio viro clariffimo, Confulibus. [393.]

NOTÆ.

* Iungendæ quænam *huic* leges fint, mox dicam.

" Ita quoque *l.1.fup. de præd. Senatorum*, & aliis nonnullis: atenim alibi PP. de quo ad *eam l.1.*

COMMENTARIVS.

NOMINANDORVM Prætorum ad certum videl. Præturæ genus, iam olim fcilicet à Senatu ad Præturam defignatorum, curam Cenfualibus reddit Theodofius M. *hâc l.* quam illis ademerat Conftantius *l.13.fup.* vbi dicta, ad hanc quoque *leg.* fufficient.

¶ Illud faltem monendum, hanc *leg.* partem effe prolixæ conftitutionis Theodofianæ ad Aurelianum P.V. vnde fuperfunt *lex 3.fup. de conftitutionib. Principum*: *lex 4. fup. de prædiis Senatorum*: *l.130. 131. de decurionibus*; *l.29.30. de operib. publ.* Imò & *lex 132. de decurionibus*: *& l.11. de annonis ciuicis*, quæ proinde huic noftræ coaffandæ funt omnes, ceu vnius eiufdemque conftitutionis partes: quâ quidem Theodofius M. Senatorum ordinem erectum iuit; Ciuitatúmque Curiis ornatui & Annonæ confuluit, abrogatis etiam nonnullis, quæ Tatianus PP. filiúfque eius Proculus P.V. perperam inoleuerant. ¶ Cæterùm cur Cenfualibus Nominandorum Prætorum cura iam olim tributa, nunc reddatur? dixi ad *l.5. fup. de Senatoribus*, vbi de his Cenfualibus plenè.

XXVII. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Dextro PF.P.

SVNCTOS Quæftores & Prætores qui in agris degunt, fufceptum & promiffum munus, pro Notitiâ" Officij Cenfualis, pro eorum dignitate, vel quod fpontanea voluntate profeffi funt, date præcepimus." Dat. Kal. Nouemb. Brixiæ, Olibrio & Probino vv.cc. CONSS. [395.]

NOTÆ.

* De hoc *Dextro PP.* fub Honorio dixi in *Profopogr.* etiam ex Hieronymo. Anterior editio habebat *Præpofito*, malè.

" Pro denunciatione factâ ab officio: *l.21. fup.*

" Pro *præcipimus.*

COMMENTARIVS.

SPORTVLÆ Officio Cenfuali, pro dignitate cuiufque Prætoris & Quæftoris in agris degentis, vel promiffæ, folui iubentur *h.l.* ab Honorio Imp. Nominatiu fcilicet vbi facta fuerat Prætoris vel Quæftoris, Cenfuales in nominatorum notitiam nominationem perferebant, eifque denunciabant: pro hâc denunciatione feu notitiâ munus aliquod ab his exigebant: quod vetitum à Valentiniano & à Valente *l.21. & 24. fup. hoc titulo.* Atenim Honorius *h.l.* ab his qui in agris funt, aliquid accipi permittit: nempe pro labore fufcepto & pulueratico, fic vt dicam. Idque vltrò promiffum pro eorum dignitate. Licentia igitur hæc non vno modo coërcita.

XXVIII. * Iidem AA. Simplicio PF.P." Poft alia.

VI Ducatum adminiftrarunt, ad editionem vel nominationem Præturæ pertineant:" Præter eos qui grauiffimam armatæ militiæ follicitudinem longâ temporum ferie pertulerunt, & eos qui Sacri Confiftorij noftri arcanis intereffe meruerunt: Hos enim à Præturæ munere alienos effe cenfemus. Dat. x. Kal. Ian. Conftantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. Augg. CONSS. [396.]

N O T Æ.

ª Huius *leg* ſuæ meminit ipſemet Arcadius *l.* 1 1. *inf de proximis.*

" Reponendum puto, *Magiſtro militum*: & quia de Ducibus *h.l.* agitur: & arg. *l.* 56. *inf de curſu publ.* & *l.* 3. *inf. de paſcuis*, quæ Simplicio *Magiſtri militum* munus tribuunt. Ad hunc ipſum Simplicium extant tres Syneſij epiſtolæ: putà 24.28. & 129. ex quâ poſtremâ, de Magiſteriâ ipſius militum coniecturam facere facilè licet.

" Id eſt, adſtringantur.

C O M M E N T A R I V S.

DVces rei militaris quinam à Præturæ onere ſeu ab editionibus & nominationibus immunes eſſe debeant, definit *hâc l.* Arcadius; quam ipſemet decennio poſt memorat *l.* 1 3. *inf. de proximis*, vbi eam ad alium quoque caſum extendit. Nempe eos demùm immunes eſſe vult, qui grauiſſimam armatæ militiæ ſolicitudinem longâ temporum ſerie pertulerunt: ſeu vt ipſemet loquitur *d. l.* 1 3. qui poſt emeritam in armis militiam ad honorem Ducatus prouecti ſunt. Item eos, qui ſacri Conſiſtorij arcanis intereſſe meruerunt. De quibus Conſiſtorianis *ſuo titulo. inf.* 1 2. Hæc duo inquâ Ducum genera à nominationibus & editionibus ſeu Præturâ immunia eſſe iubet: Quomodo & idem poſteà eos qui poſtquam in Palatio militaſſent, Senatores facti ſunt, à Præturâ immunes eſſe voluit, biennio poſt: *l.* 8. *ſup. de Senatoribus*. Idémque hanc immunitatem, exemplo Ducum, atque adeò *huius leg.* exemplo ad Proximos ſcriniorum etiam depoſitâ militiâ extendit *d. l.* 1 3. Symmachi locus hùc facit *lib.* 7. *ep.* 95. *His tantum munia relaxari Diualia conſtituta voluerunt, quos Caſtrenſis honor illuminat*: id eſt, militiæ prærogatiua, vt paulò ante dixit.

¶ Nunc ad *leg.* noſtram: Duo ergo illa Ducum genera immunitate à Præturâ donat Arcadius: at non & eos *qui Ducatum adminiſtrarunt*, ſcilicet non poſt labores militiæ: vnde tria iam Ducum genera hoc æuo fuiſſe intelligimus: ἰλαρχικούς ſcilicet qui poſt longi temporis militiam Duces facti: alios verò ἀπολέμους, militiæ expertes, cuiuſmodi Cerealem Ducem memorat in Pentapolitanâ Syneſius, ad hunc ipſum Simplicium, vt videtur, ſcribens; cui hæc *lex* inſcribitur, *ep.* 130. à quo Cerealis eò miſſus fuerat. Et hæc ſanè inter alia huius ſeculi labes fuit, vt bellicæ rei imperiti ad Ducatus eueherentur, quod tandem inter alia exitio Imperij ſtetit. Denique alij Duces erant, quod hæc *lex* ait, qui ſacri Conſiſtorij arcanis intereſſe merebantur.

✱ XXVIIII. Iidem AA. .... P.V.

SVper quidem huiuſmodi præceſſerat" Sanctio † Principalis, vt Theatralis" per Prætores" facienda depenſio in Aquæductus" fabricam verteretur: nunc verò iuſtâ moderatione facias cuſtodiri, vt Prætores Romanus" & Laureatus Natalibus" noſtri numinis ſcænicas" populo præbeant voluptates. Dat. IIII. Kalend. Ian. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONS. [390.]

N O T Æ.

ª Iungenda *huic*, lex ſequens.

✱ Ita quoque in MS. Aſteriſco hæc lacuna notatur.

ª *Africano PF.V.* ita lacuna ſupplenda eſt: hunc enim *Africanum* PF. V. fuiſſe hoc an. 396. docet *lex* 1. *ſup. de delation. lex* 3. *ſup. de prædiis Senatorum*: *l.* 152. *inf. de Decurion. l.* 1 3. *inf. de annon. ciuic.* Non verò *Senero PF.V.* vt quidam ſupplebat.

" ϰ. *Proceſſerat*: quanquam & *præceſſerat* ſuſtineri poteſt, id eſt, antè emiſſa fuerat.

† Lex hæc non extat.

" Symmacho, Theatralis functio *lib.* 10. *ep.* 14.

" Aquæductus Theodoſiani, *l.* 30. *inf. prox.* de quo ad *l.* 1 3. *inf. de operib. publ.* & *tit. de Aquæductu.*

" Dixi *ad l.* 25. *ſup.*

" *Natales* Arcadij, in plurali, id eſt, Natalis genuinus, & Natalis Imperij Natalis: certè Imperij incidit in 14. Kal. Febr. vid. Socratem, Sozomenum, Marcellinum, Proſperum, Faſtos Siculos, conſularia Idacio ſubdita.

" Scænicæ voluptates, *h.l.* & apud Symmachum, *lib* 10. *ep.* 19.

XXX. Iidem AA. Eutychiano PF.P.

EX quinque Prætoribus, qui Aquæductus" Theodoſiaco fuerant deputati, vnum qui centum librarum argenti munificentiam ſuam definita erogatione præcludit, æterni Principis ac fratris mei Honorij Natalium feſtiuitatibus præcipio deputari. Dat. Prid. Kalendas Ian. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. Conſſ.

N O T Æ.

ª Iungenda vt dixi *hæc lex* ſuperiori.

" An PF. V.?

" *ϰ. Aquæductui.*

" *Natales* Honorij plurali numero pariter: id eſt, Genuinus, & Imperij. Genuinus incidit in 5. *Id. Septemb.* vid. Socratem *lib.* 5. *c.* 12. Marcellinum, Farraginem Alexandrinam, & Conſularia Idacio ſubdita.

COMMEN

COMMENTARIVS.

AQVÆDVCTVI Theodosiaco, seu in fabricam Aquæductus Theodosiaci (de quo dicam ad *l.23. inf. de operibus publicis* : *& l.4. inf. tit. de aquæductu*) expensio à Prætoribus facienda nuper deputata fuerat, Editionibus eâ re ad tempus sublatis. Cui simile quid aliquando pari occasione & causâ factum à Constantio notaui ad *l 13. sup.* Neque ab hac multùm recedit, quod Marcianus posteà statuit, vt Consules loco *ὑπατικῶν* seu sparsionum, statutam quandam pecuniam ad reparandum vrbis Aquæductum dependerent: *l.2. Cod. de Consulib.* cuius etiam meminit Marcellinus *Chronico an.452.* & Iustinianus *Nou.105.* vid. & *Leonis 94.* Verùm mox paulò post, Arcadius *l.29.* iustâ moderatione, duas rursum Præturas, Romanam scilicet & Laureatam, editionibus seu scenicis voluptatibus exhibendis deputauit. Et quidem Natalibus suis: vbi duplicem Natalem suum intelligit *h. l. & l.30.* Qui quidem Natalis alioquin duplex fuit, genuinus & ortus seu Imperij: de quo *alibi* dixi. Hinc interim discimus, Natalibus Principum editos ludos, & quidem scænicos, *l.29. h. t.* quod de Circensibus quoque docet nos Symmachus, *lib.4. ep.8.* Ambrosius, *Orat. de obitu Valentiniani*: vnde & Circus Natalitius Paulo Diacono, *lib.20.* Vt ita quinque Aquæductui Theodosiaco manserint deputatæ, vt nominatim ait *lex 30.* Ex quo dicendum videtur vel septem tantùm fuisse hoc tempore Præturas, vel octauam neque Aquæductui, neque Editionibus, sed ad alium vsum deputatam: Verùm idem mox, seu biduo post, ex quinque illis Aquæductui deputatis, vnam editionibus exhibendis reddidit, exhibendis scilicet per Natales Honorij fratris sui ludis *l.30.* atque adeò quatuor Theodosiaco Aquæducti deputatæ manserunt. Tandem loco Romani & Laureati, Arcadianus Editionibus deputatus fuit: atque ita quinque Aquæductui deputati: *l.32. inf.* Et hæc quidem harum *leg.* sententia videri potest. Sed potest & hæc videri: Ex octo Prætoris quinque primùm Aquæductui deputatas fuisse: mox ad duas reductum numerum, *l. 29. 30.* tandem ad tres: *l.32.* redditâ videlicet Laureatâ & Romanâ, & detractâ Arcadianâ: *d. l.32.* si tamen hic *d. l.32.* sensus est.

XXXI. Idem AA. ad Senatum & populum. Post alia.

NEMINEM Editorum, quos votiui[a] sumptus[a] designarit electio, Responsum[b] nostræ Tranquillitatis soluat[c], sed designationum ordo[d] seruetur, &c. Dat. XVII. Kal. Maij. Med. Cæsario & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Iungendæ *huic* quænam Leges sint, mox dicam.
[a] De hâc *votiui* significatione, mox.
[a] *χ. Senatus :* Nil muto.
[b] *Responsum*, rescriptum: vid. *paratitl. de diu. rescript.*
[c] Liberet, eximat, immunem faciat.
[d] Ordo. vid. *l.21. sup.*

COMMENTARIVS.

IMMVNITATES seu INDVLGENTIAS ab onere Præturæ, Rescripto Principis concessas reuocat *hâc l.* Honorius Imp. designationúmque adeò ordinem seruari iubet: pariter vt Rescripto Principis de canone vrbicario remitti quidquam idem vetat *l.3. inf. de Canone frumen. V. R.* quæ *lex* inter alias *huic* nostræ coassanda est. Et vtraque, prolixæ Honorianæ Orationis ad Senatum & populum vrbis Romæ pars est, vnà cum *l.6.7. sup. de Senatoribus* : *l.27. inf. de nauicul. l.5. inf. de naufragiis* : *l.24 inf. de susceptoribus* : quæ proinde omnes *huic* nostræ sociandæ veniunt: è quibus etiam *d. lex 6. de Senatoribus*, & ipsa est de his designationibus ad Præturam: Hâc scilicet integrâ Oratione Honorius Imp. tùm Senatus tum populi commodis curam suam impendens (quod ipse etiam *prouis* profitetur, *d. l.3. de Canone frum. V. R.*) nihil populi voluptatibus, nihil annonæ Vrbicæ, Principalis rescripti vel auctoritatis obtentu detractum voluit: Quas duas res maximè populus Romanus iam diu curæ habuit: de quo ad *d. l.6. de Senatorib. & ad d. l.3. de canone frum. V.R.* Similes alioquin *Leges* plures, de Rescriptis inutilibus, repete ex Paratitlo *sup. de diu. rescriptis.* ¶ Illud in transitu non prætereundum, quod ait, *Editorum, quos Votiuus sumptus* designarit electio. *Votiui* scilicet appellatio peculiari significatu de voluptatibus ludisque publicis, quæ populo maximè in votis erant, vsurpata. Hinc pariter votiua expensio Symmacho in eadem re, *lib.2. ep.78.* quæ data est quinquennio fermè ante hanc leg. *Pars hominum compendiis & quæstibus gaudent, me Votiua delectat expensio : Itaque auidus ciuica gratia, Quæstoris filij mei sumptibus studeo aliud genus largitatis adiicere.* Eodémque modo eidem *Votiua Candidati negotia*, & Quæstorij apparatus, *lib.5. ep.20.* & in eadem re, *Votiua causa.* Quæstorium munus *lib.5. ep. 46.* Votiua largitas, *lib.7. ep.59.* Votiua officia, *lib.7. ep.82.* Votiua functio *lib.9. ep.12.* Votiua occasio, *lib.9. ep.18.* Votiua editio *lib.9. ep.19.* Votiuum pignus, *lib.9. ep.125.* Votiua causa Præturæ, *lib.9. ep.122.* Quod semel hîc monere extra breuitatem Notarum è re putaui. De aliis Votiuis vid. *Gloss. nostrum*, & eundem Symmachum.

XXXII. Iidem AA. *

PRÆTOR diuini numinis" noſtri, pro his Prætoribus, qui primæ" editionis" fuerant adtributi, præbeat populo voluptates. Dat. VI. Kal. Iul." Nicomediæ." Accep. Prid. Kal. Aug. Conſtantinop. Cæſario & Attico Conſſ. [397.]

NOTÆ.

* Iungen ſane huic legi *lex prox.* 33. Non puto.
" Arcadianus: de quo v. *l.* 25. *ſup.* & *l.* 33. *prox.* Cæterùm vox hæc non mutanda in *Nominis*: etſi idem ſenſus vtriuſque vocis.
" ꝶ *qui primæ editioni*: vel, *qui primò editioni*: vel, *qui pridem.*
" L duum.
" Mutem lubens in *Aug.* vid. *Chronolog.*
" Vid. *Chronolog.*

COMMENTARIVS.

ARCADIANVM Prætorem (de quo *l.* 25. *ſup.* & rurſum *l. prox.* 33. ſeu *vlt.*) edendis ludis (Theatralibus ſcilicet & Circenſibus *d. l.* 31. *prox.* ſcenicis voluptatibus *l.* 29. *ſup.*) loco eorū qui primus Editioni horum ludorum & voluptatum fuerant attributi, vacare iubet *hâc l.* Arcadius Imp. Cuius hic ſenſus videatur: Conſtantinianam & Conſtantianam Præturas, cùm maximæ hactenus editiones fuiſſent, vt oſtendit *d. lex* 19. *ſup.* ſeu primi nominis Præturæ, *d. l.* 25. *ſup.* primæ editioni attributi, vt *h. l.* dicitur (ſeu, vt loquitur *lex prox.* loco primo, & priores Prætores eſſent) *hâc l.* loco moueri, atque in earum locum Arcadianam ſubſtitui. Hæc inquam ſententia *huius l.* videatur. Niſi potius hanc putemos, Arcadianum Prætorem, loco Laureati & Romani, qui inter Prætores ſoli ſcænicis voluptatibus præbendis deſtinati fuerant, ab ipſomet Arcadio *l.* 29. *ſup.* anni ſuperioris 396. ſinc, nunc *hâc leg.* voluptates populo præbere iuberi. Id quod malo. Quidquid ſit, Arcadium hæc ambitio titillauit nunc, vt ſui nominis potius, vel vt ipſe, pro more ſeculi, *numinis ſui* Prætor, voluptates populo præberet, fauorémque populi in ſuum nomen cieret. Quod inter inania huius æui, & Arcadij, ponendum eſt. Cæterùm hanc *leg.* ſuam indicare videtur Arcadius *l. prox. verſ. quia vero.* Quod ſi ita eſt, tùm exinde de *huius leg.* ſenſu liquidum auſpicium eſt quod adhuc liquidum magis foret, ſi integra ea ad nos peruenisſet.

XXXIII. * Iidem AA. Seuero P. V."

PRÆTORES qui loco primo" ſunt, trecentas libras argenti in explicando" munere non" cogantur excedere: Hi verò qui primos ſecuntur, centum quinquaginta libras argenti depenſuros eſſe" cognoſcant: At verò hi qui loco tertio numerantur, centum libras argenti dependant; nec cuiquam profundendi" licentia tribuatur. Quia verò Theatralibus" & Circenſibus ludis per annos ſingulos celebrandis vnus" Prætor nutu" noſtræ clementiæ quingentarum librarum argenti nuper" fuerat deputatus, nunc verò hanc quantitatem conſtat in prioribus Prætoribus . . . .

NOTÆ.

* Iungendáne huic, *lex ſuper* 32. Non puto.
" *Seuerus* hic P. V. Conſtantinop. fuit, anno 398. quo ei inſcribuntur *lex* 14 *inf. de Numerariis*: *lex* 39. *de operib. publicis*: De hoc eodem Seuero accipio Symmachum *lib.* 7. *ep.* 12. & *lib.* 8. *ep.* 6.
" Maximarum Editionum Prætores *l.* 19 *ſup.* primi Prætores, *l.* 25. vnde & prima Prætura *d. l.* 25. qui loco primo *hîc* priores, *h. l. in fin.* primæ editionis, ſi vera eſt lectio, *l.* 32. *ſup.*
" Pro *explicando.*
" An potius, *cogantur non excedere?* argumento horum quæ mox ſequuntur, *nec cuiquam profundendi licentia tribuatur.* Verùm nil muto.
" ꝶ *Seſe.*
" *Profundere*, eſt vltra ſtatutum modum expendere.
" Modus igitur adhibetur, quo maiorem facere non liceat, vt *l.* 24. *ſup.*
" De his Ludis ad *l.* 2. *ſup.*
" Arcadianus. *l. prox.* 32. *ſup.*
" ꝶ Natalibus, vt *d. l.* 32. Non puto.
" *D. l.* 32.
" Primis Prætoribus *h. l.* præfinitur ſumma 300. librarum argenti.
" Quomodo hæc ies in partem ſupplenda, videatur? mox dicam.

COMMENTARIVS.

EXPENSARVM modus hâc conſtitutione, ſecundum ordinem Præturæ cuiuſque, ab Arcadio præſtituitur. Quod curæ ſuæ Principes ſubinde fecere; Valens, *l.* 24. Theodoſius M. *l.* 25. ſic quidem vt modum hunc egredi non liceret. Quæ, ſanè Arcadij *hâc l.* mens eſt, vt oſtendunt illa,

illa, *nec cuiquam profundendi licentia tribuatur*, ne alioquin fœda iactatio & inconſulta effuſio viribus maiora conatos demergeret, vt loquitur in eâdem re Symmachus *lib.* 10. *ep.* 21. ¶ Modus porrò cùm alius atque alius præſtitutus fuerit, hic nunc *h. l.* definitur: Nempe, Primorum Prætorum menſura, 300. librarum argenti præfigitur: Secundorum, 150. Tertiorum, 100. In tantum, vt *Arcadianus* etiam Prætor, etſi Theatralibus & Circenſibus ludis deputatus *h. l.* ſeu præbendis populo voluptatibus *l.* 32. *prox. ſup.* & ipſe ad 300. libras redigi videatur: hanc enim huiuſce *leg.* ſuæ in *fine* mutilæ ſententiam puto: Exemplo ſcilicet priorum Prætorum: quod his verbis indicatur, quæ omninò mutationem iuris ante conſtituti, modique præfiniti abrogationem & imminutionem præ ſe ferunt, ſimul & exemplum aliorum priorum Prætorum. *Quia verò Theatralibus & Circenſibus ludis per annos ſingulos vnus Prætor nutu noſtra Clementia quingentarum librarum argenti* NVPER FVERAT *deputatus*, NVNC VERO, HANC QVANTITATEM *conſtat in prioribus Pratoribus*........ Hic deficit lex: quam ita ſuppleo, *moderatione noſtra temperatam, neque hic eam ſummam excedere deinceps poterit.* Et ſubſcriptionem etiam ita ſuppleo. *Dat*........*Conſtantinop. Honorio A. IV. & Eutychiano Coſſ.* id eſt, A. D. 398. vt ita fortè etiam *lex* hæc iungatur cum *l.* 39. *inf. de operib. publicis*: nam & hæc ipſa *lex* pertinet ad Prætores operum publicorum fabricæ deputatos. Certè *Seuerus*, cui hæc *lex* inſcribitur, fuit Præfectus vrbi eo anno 398. vt docet præter *d. l.* 39. lex 14. *inf. de Numerariis*: Cui & ſequente Anno Domini 399. ſucceſſit in Præfecturâ vrbana Clearchus, vt ita de Anno ſeu Conſulibus qui *hanc l.* conueniunt, dubitari non poſſit: vid. *Chronicon* & *Proſopogr.*

* * * * * *

Hîc folium integrum deeſt in Authentico.

Ita Pariſienſis editio: Nempe in Cod. Lugd. vet. *folium integrum deeſt: Cuiaciana editio tantum habebat.* Deſunt quædam. *Pithæus in* Codice ſuo *notauit*, in veteri exemplari videri deeſſe 45. verſus: quorum ſinguli quique 43 vel ad ſummum 46. literis conſtat. *Imò, cum folium integrum deſit, & paginæ ſingulæ illius Codicis Manuſcripti* 30. *lineis ſeu verſibus conſtant,* 60. *verſus ſeu lineæ omninò deſiderantur: & ſic non vna conſtitutio, de Prætoribus, & Quæſtoribus, Arcadij, Honorij, & Theodoſij Iun. Vnde apparet aliquot hic conſtitutiones de Prætura deſiderari, quare proculdubio creſcenti in dies profuſioni & immodicæ Prætorum largitioni, vel etiam contumacia eorum ſubinde latæ fuerunt.*

VT DIGNITATVM ORDO SERVETVR.

TITVLVS V.

XII. COD. IVST. VIII. Concordat huic quoque *titulus inf. lib.* 7. *Quis in gradu præferatur*: Et *Nouella* Valentiniani *inter Theodoſianas* 48. *de Honoratis, & quis in gradu præferatur.*

PARATITLON.

DIGNITATVM, *Rubr. l.* 1. & 2. *h. t.* ſeu honorum, *l.* 1. Ordo, *Rubr.* gradus, *d. l.* 1. locus, *d. l.* 1. & 2. certus. *d. l.* 2. ſingulis quibuſque olim præſcriptus fuit, *d. l.* 2. quem ſeruari, *Rubr.* conſeruari, cuſtodiri, *l.* 1. oporteret: ſine vſurpationis ambitione, *d. l.* 1. in curiâ vel cœtu, ſententiáque dicenda, *l. vn. inf. tit. prox. de Conſulibus.* Alioquin, indebitum ſibi locum vſurpans, ſacrilegij reus eſt: *d. l.* 2. Et hæc quidem eſt *huius tituli* ſententia, qui ingreſſus eſt ad ſequentium tractatum, vbi de Dignitatum ordine agitur: qui etiam certo ordine poſiti; vnde *Notitia Dignitatum* confici poteſt. ¶ Porrò, vt hæc res Principibus curæ fuit, & eſſe comprimis debet; ita præcipuas ac prolixas in id de Dignitatum ordine conſtitutiones & Notitias, vel, vt proprio verbo vtar, *Ordinationes* fecerunt: *l.* 1. *inf. de Præfect. Prætorio.* Sex has obſeruo. 1. Prima eſt, Conſtitutio ſeu Notitia & Ordinatio VALENTINIANI Sen. ad Ampelium P. V. cuius meminit filius eius, *l.* 2. *h. t.* ex quâ ſuperſunt quinque capita: *lex* 1. *de Præfectis Prætorio*: *l.* 1. *de Quæſtoribus*: *lex vn. de Magiſtris ſcriniorum*: *l.* 1. *de Comitibus rei milit.* *l.* 4. *de honor. Codicillis.* 2. *Secunda* Notitia eſt GRATIANI conſtitutio ad Valerianum P. V. vnde tres leges ſuperſunt, putà *lex* 2. *infr. de Primicerio & Notariis*: *l.* 5. *de honor. Co-*

die.l.1.de proximis. 3. Deinceps THEODOSII M. tres de Dignitatum ordine constitutiones occurrunt: Prima, ad Restitutum P.V. è qua dun capita supersunt, putà *lex 1. de Praefectis Praetorio: lex 1.de Quaestoribus.* 4. Secunda, ad Florum PP. vnde superest *lex 3.de Primicerio: & l.6. de honor. Codicil.* 5. Tertia eiusdem ad Postumianum PP. & Clearchum P.V. vnde duæ leges supersunt, nempe *lex 1. h.t. & l.7. infr.de honor.Codicil.* 6. Tandem THEODOSII Iun. prolixa ad Priscianum P.V. constitutio, seu Notitia, è quâ sex capita supersunt; *lex vn.de Comitib. & Trib schol. l.vlt.de Comitibus & Archiatris S.Pal. l.vn.de Comitibus qui prouincias: l.vn de Comitib. ordinis primi Artium diu.* De his, ad quorum dispositionem ordinis Dignitatum tuitin pertinuit, suis locis: Vt & Regulas & axiomata suis locis indicabimus, obseruanda in hac PRAECEDENTIAE materia. Tandem, quia Dignitatum ordinem seu notitiam hîc ingredimur, tituli quoque de iis hîc, secundum ordinem, proculdubin positi fuêre.

1. Consules, 2. & Patricij *Tit.6.*
3. Praefecti Praetorio, 4. Praefecti vrbis. 5. Magistri Militum *Tit.7.*
6. Praepositi P. Cubiculi, *Tit.8.*
7. Quaestores, 8. Magistri Officiorum. 9. Comites S.L. 10. Comites R.P. *Tit.9.*
11. Primicerius Notariorum, *Tit.10.*
12. Magistri scriniorum, *Tit.11.*

Quem eundem ordinem tenet *Notitia Imperij* (vno excepto, quod Magister officiorum Quaestori ibi praeponitur, de quo posteà.) Tenet & Cassiodorus 6.*var.*1.2.3.4.5.6.7. & 8. Tenent & veteres lapides: qui modò à minoribus auspicium faciunt, assurgendo: modò à maioribus, descendendn. Vide ad eundem finem & subscriptinnem legis 8.*de Princip. Ag.in reb.* legis 5.*de fide castium: l.vn.qui à praeb.tyronum.*

---

1. * Imppp." Gratianus Valentinianus & THEODOSIVS AAA. ad Clearchum PV."

NIHIL est tam iniuriosum, in conseruandis & custodiendis gradibus dignitatum, quàm vsurpationis" ambitio: Perit enim omnis praerogatiua Meritorum, si, absque respectu & contemplatione, vel qualitate etiam, prouectionis emeritae", custodiendi" honoris locus praesumitur potius quàm tenetur", vt aut potioribus eripiatur id quod est debitum, aut inferioribus prosit, quod videtur" indebitum. Dat. IIII. Kal. Ian. Constantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS [383.]

INTERPRETATIO." *Nemo sibi honores vel dignitatem quam à Principe ipse non meruerit, praesumat, quia sicut eis qui meruerunt dignitas ornamentum est, ita nota maculandi sunt qui praesumunt.*

NOTÆ.

* Abest haec lex à Cod. Inst. Eam memorat Theodosius Iun. *l.vlt. de honor. codicillis.* Iungenda illi & *lex 7. d.t. de honor. Cod.* etsi ad alium Magistratum data sit.
" Hic & *d.l.7* haec Imperatorum nomina inscribi oportet: *Imppp. Valentinianus*, THEODOSIVS *& Arcadius.* V. Chronol.
" De Praefecto vrbis hâc in re, dicam mox. Malè verò hic nonnulli Cod. habent: PP.
" *Vsurpationis* voce in hac ipsâ re vtitur idem Theodosius *l.6. inf. de honor. Codicil.* vt & vsurpandi, *d.l 7.*
" *Emerita*: An pro administratae: arg. *d.l 7.?* Imò potius, *emerita prouectionis*, id est, meritis impetratae, seu processus & promotionis, quae quis labore emeruit.
" *X. Castè adeundi?* vel *Castè ambiendi*, forte & *conscendendi?* Sed nil temerè mutem. Sic suprà: *custodiendis gradibus.*
" *Locus*: de hâc voce vid. quae noto ad *l 14. inf. de re militar.*
" *Tenetur*, quod debitum custoditur: *praesumitur*, quod indebitum vsurpatur.
" *Videtur*, pro *est*, passim *hoc Codice.* vid. Gloss.
* INTERPRETATIO haec cum ea quae subiecta est *legi 2.* vnicae in *Codice Alariciano* hoc *libro* occurrunt: Et eae ipsae vel ineptae: vel, vt mitius dicam, alienae.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. constituto isthaec est, de *Ordine Dignitatum* seruando, & vsurpatione ambitionéque hâc in re vitandâ: Cuius Imperatoris duas alias in eodem argumēto constitutiones iam notauimus, *in Paratitlo.* De huius verò *leg.* sententiâ, absque *l.7.infr. de honor. codicillis* (quae *huic*, ceu eiusdem constitutionis pars, etsi ad alium Magistratum data sit, coassanda venit) nullùm deperire necesse esset, & gnomae alicui potius quàm constitutioni similior videri posset: etsi subtiliter eam intuenti, de specie eius quoque apparere potest. Cetre, praefationis loco eam constitutioni suae praemisisse Theodosium verosimile est, cui deinceps ea quae continentur *d. l.7.* subiecerit.

¶ Sententia igitur *huius legis* haec est; non tantùm Codicillarios vel Principis beneficio promotos, iis qui

qui *emeritâ* militiâ promotiones adepti sunt, post habendos: quod certè statuitur *l.6. & d.l.7. & vlt. inf. de honor. codicillis* & passim alibi. Denique toto grado Codicillarios seu honorarios ἐμπεράκτοις cedere debere, qui prærogatiuâ meritorum eosdem codicillos adepti sunt. Verùm etiam, in honorariis codicillis impetrandis, certum gradum & ordinem obseruandum: & impetratos licet, in potiorum tamen iniuriam promiscuè valere non oportere. De quo pleniùs ad *d. l.7.* Error enim est Interpretis *ad hanc leg.* eâque etiam abutuntur hodie qui id *h.l.* definiri censent, *neminem posse sine Codicillis Administrationem aliquam vsurpare*. Nam imò agitur *hic* de Prælatione seu Præcedentiâ inter eos qui eundē honorē indepti sunt: inter quos duo gradus constituuntur: *in custodiendis*, inquit, *gradibus*: & vnus quidem eorum qui *prærogatiuâ meritorum*, qui *respectu & contemplatione vel qualitate etiam prouectignis emerita honorem tenent, potioresque* adeò dicuntur. Quibus similia plura in *d. l.7.* quæ in concilium luminis hic adhibenda est, occurrunt: qualia illa inter alia: *Cessante omni ambitionis studio debeat anteferri*, &c. Non tantum scilicet codicillarij ἐμπεράκτοις cedere debent: sed & inter Codicillarios ipsos ij qui *meritorum* gradu eos adepti sunt, nudis codicillariis præferuntur: de qoo *tit. de honor. Cod.*

¶ In genere autem ad id qood *hoc titulo*, & *hâc l.* Dignitatum ordo seruari iubetur, aduersus eos qui aliis locum vel consessum potioribus & prioribus præripere conantur, videndi sunt, quos cumulat Doct. Sauato ad Sidonij Apollin. *lib.1.ep.vlt.p.*88.

¶ Illud, occasione inscriptionis *huius leg.* quæ Præfecto vrbis inscribitur, hîc semel monuisse sufficit, ad Præfecti Vrbis curam & sollicitudinem spectasse, vt dignitatum ordo inter Senatorios Viros seruaretur: Quâ causâ etiam tot in hâc materiâ Leges ad Præfectos vrbi datæ occurrunt: & in his hæc nostra, cum *l. 2. prox.* & passim aliæ titulis sequentibus, vid. & *l.8. inf. de proximis*: & *l 19.inf.de palat. S.L.* Hinc solemnes illæ constitutiones in materia *Præcedentiæ*: 1. *Valentiniani Sen.* ad Ampelium P.V. 2. *Gratiani*, ad Valetianum P.V. 3. *Theodosij M.* ad Restitutum P. V. 4. & ad Clearchum P.V. (*hâc l.*) 5. *Valentiniani Iun.* ad Prætextatum P.V. *l.2. h.t.* nisi ibi potiùs rescribendum *PP.* quod probo. 6. *Theodosij* deniqoe *Iun.* ad Priscianum P.V. quas *in Paratitlo* iam commemorauimus.

Illud tandem hîc omittere non possom, quod *huic legi* simile est, hoc ipso tempore Theodosium Imp. veterem dicendarum in Senatu Vrbis Romæ sententiarum formam seu ORDINEM reparasse; ne summum cuique decernendi LOCVM non ratio munerum, sed bonorum fortuna præstaret; de quo Symmachus, *lib.10.ep.21.*

---

11. * Idem" AAA. ad Prætextatum" PV.

ÆLESTIS recordationis Valentinianus, † Genitor Numinis nostri, singulis quibusque dignitatibus certum locum meritúmque præscripsit. Si quis igitur indebitum sibi locum vsurpauerit, nullâ se ignoratione defendat, sitque planè sacrilegij" reus, qui diuina præcepta neglexerit. Dat. XII. Kal. Iun." Mediolani Richomere & Clearcho vv. cc. coss. [384.]

INTERPRETATIO." *Si quis præsumpserit quam non meruerit à Principe dignitatem, sacrilegij reus habeatur*: ¶ *Hic de* Iure † *addendum quæ sit pœna sacrilegij.*

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. Iust. eod. tit.* hinc desumpta est: priore tamen sententiâ resecatâ, vt quæ ad Historicam magis rationem facit.

" Malè: Inscribendi enim, VALENTINIANVS *Theodosius, & Arcadius.* vid. *Chronolog. Theod.*

" *Prætextatus*, hoc est qui integro nomine *Vettius Agorius Prætextatus*, de quo planè in *Prosopogr.*

" ✠ *PP.* vt etiam habent Codices nonnulli & habet Authenticum, vbi duo *PP.* expressa, etsi non plenè expressum. Nam sub Valentiniano Sen. A.D. 367. & 368. fuit P.V. At sub Valentiniano Iun. PP. hoc anno 384. quomodo expansis literis eo anno vocatur, *l.8. Cod Iust. de modo mulctarum*. & hoc ipso Anno 384. Symmachus ipse P.V. fuit qui eum Præfectum Prætorio disertè vocat. *lib.10.ep 34.* V. plura in *Prosopogr.*

† De *hâc* Valentiniani Sen. *lege* mox. " de hac *Sacrilegij* voce, mox.

" Ita quoque Cod. Iust. malè in Amiaeis nonnullis *Ian.*

" INTERPRETATIO hæc totidem verbis refertur *lib.6. Capitularium, c.290.* Quæ similiter inepta est vtraque sui parte.

† Hæc sæpe adiicit de suo peculio Interpres, & ad *Ius* remittit, id est, ad Codicem Alaricianum.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iunioris constitutio seu Notitia, & Ordinatio isthæc est, de Ordine *Dignitatum seruando*, deque pœnâ locum indebitum vsurpantis, quâ nominatim confirmat Valentiniani Senioris patris sui super hac ipsa constitutionem; Quæ illa constitutio est, ad Ampelium P. V. emissa A.D.372. Nasonaco, ante duodecim annos: cuius Constitutionis quinque supersunt hoc Codice imò *hoc ipso libro 6.* partes seu fragmenta: putà *lex 1. de Præfectis Prætorio: lex 1. de Quæstoribus: l. vn. de Magistris scrin. lex 1. de Comitib. rei milit. l.4. de honorar. codicill.* Quam totam constitutionem ex illis legibus rursum concinnatam sub vnum conspectum dabimus *ad d. l.1. inf. de Præfectis prætorio.* Quæ quidem constitutio non tantùm fuit, (quod Cuiacius prodidit) de diuersarum Dignitatum ordine seu gradibus, verùm etiam de Prærogatiuâ Temporis, inter pares seruandâ, vt apparet ex *d. l.1. de Præfectis Prætorio.*

¶ Hunc igitur Dignitatum ordinem, quem ex *prædictis legibus* suis locis discemus, Valentinianus Iun. filius eius *hâc lege* confirmat, & Sanctione & ampliatione addita: Sanctione inquam, sub pœna scilicet *sacrilegij*, id est, violati iuris: Id enim *sacrilegij* voce exaudiendū est de violatoribus Diualium seu Imperialium scitorum & decretorum: *h.l.* pariter vt aliis Valentiniani Iun. in eadem re, *l.4. inf. de domesticis & protector. l.13. inf. de priuil. eor. qui in S.P. l.30. inf. de erogat. mil. ann.* & *l.10.* quæ est Theodosij M. & *l.24. infr. de petitionib.* &

Nouella

Nouell. Valentiniani *inter Theodosianas* 41. *infr. de succ. eff. Curial.* Vnde ita Imp. *h. l. sitque planè sacrilegij reus qui diuina præcepta neglexerit.* Et propriè sæpè hæc vox aptatur his qui modum & ordinem à Principe stabilitum vel commonstratum violant: *h. l. & d. l.* 4. *inf. de domesticis & Protect. & d. l.* 13. *inf. de priuil. cor. qui in sacr. Pal. & l. disputare* 3. *Cod. de crim. sacril.* de cuius *leg.* sententia dixi *ad l....* Quare nihili est subdita *huic legi* Interpretatio, quæ ait, *hic de Iure addendum quæ sit pœna sacrilegij.*

Adeò verò Valentinianus Iun. (hæc iam *Ampliatio* est) Valentiniani patris sui constitutionem confirmat, vt eius constitutionis ignorantiâ neminem excusari velit: Quod & alioquin tralatitium est, *l.* 2. *sup. de constit. Princip.* vbi dixi: & *l. vnic. sup. si cert. pet. de Chirograph.*

¶ Illud omittere hîc non oportet, quod Symmachus lib. 10. ep. 31. memorat, Valentinianum Iun. hoc ipso anno 384. Oratione sua ad Senatum V. R. veterem formam seu ORDINEM dicendarum in Senatu sententiarum reparasse, ne summum cuique decernendi locum non ratio MVNERVM, sed honorum fortuna præstaret: atque id assensio cæterorum vel inuita sequeretur, quod ante omnes felicior censuisset. Additque hoc etiam remoto, ad Regnum suum rediisse VIRTVTAS! Id enim ad *hanc leg.* omninò facit. Non omittendum etiam quod idem circa Tribunatû fori vinarij scribit, & Valentin. consulit *lib.* 10. *ep.* 35. vt & quod idem scribit *ep.* 40. de successionis ORDINE inter eos. Hæc enim omnia huic ipsi anno respondent, & Imperatoris Valentiniani Iun. temporibus: & de ORDINE Dignitatum sunt.

DE CONSVLIBVS PRÆFECTIS,″ MAGISTRIS MILITVM ET PATRICIIS.

TITVLVS VI.

XII. COD. IVST. XIII. *De Consulibus & non spargendis ab his pecuniis, & de Præfectis & Magistris Militum & de Patritiis.*

* Hoc titulo continetur PRIMVS Illustrium gradus: Quo in numero sunt Consules, *& Patritij.*

″ Abundare videntur hæc, *Præfectis, Magistris Militum:* Nam de his agitur *tit. prox.*

PARATITLON.

I. CONSVLES alij erant Ordinatij, alij suffecti: Ordinatiorum fit mentio *in l.* 12. *sup. de Prætoribus: l. vlt. infr. de metatu: l.* 2. *infr. de terris limitaneis: l.* 1. *infr. de expensis ludorum. l.* 6. *de scænicis.* Magistratus erat annuus, & ita vocatur *l.* 9. *infr. de infirm. his quæ sub tyr.* Diuinum porrò præmium id vocatur *l.* 17. *infr. de pœnis:* omnibus fastigiis dignitatum præponendus, *l. vn. h. t.* Consulibus creatis, eorum nomina statim nunciabantur, nomina præferebantur: Nuntij quippe per prouincias emittebantur, *l.* 1. 2. 3. *&* 4. *inf. ne quid publ. lætitiæ.* De horum nominibus notabantur Anni: Anni exordia his Consulibus inchoabantur, *d. l.* 1. *ne quid publ. læt.* Atque ita Fasti conficiebantur; hinc fastis honor datus Regalium Trabearum, *d. l.* 4. *d. tit.* Horum nomina edictis & constitutionibus subscribebãtur, adeò vt his omissis auctoritate carerent, *l.* 1. *sup. de constit. Princip.* In securitatibus quoque: sed & in Testamentis vtrum Consulum nomina requirerentur? tracto *ad l.... sup. de Testam.* Cùm eorum nomina recitabantur, his reuerentia in Lectione recitantium tribuebatur: *d. l.* 3. *inf. de infirm. his quæ sub tyr.* Consulatus initio manumissionum solemnia peragi solita; vnde hæc Consulatus solemnitas dicitur, *l.* 13. *inf. de infir. his quæ sub tyr.* Officium celebrabant: cùm id celebrabatur. Consulibus ordinariis sportulam auream & diptycha ex ebore dare licebat, *d. l.* 1. *infr. de expensis ludorum.* Ludos & spectacula edebant: sic vt aurum iis solis præmio dare liceret proptер vitæ merita, *l.* 2. *infr. de spectaculis.* Equos Curules in curulis certaminis solemnitatem tribuebant: *l.* 6. *de scænicis:* Vestis eorum *Trabea* erat, *d. l.* 4. *ne quid publ. lætit.* Consulares Codicillos Principes largiebantur, *l.* 23. *sup. de Prætoribus.* Denique proscriptorum Consulum, eorúmque qui sub Tyrannis fuerant nomina, fastis eradi solita, veluti Eutropij, *l.* 17. *inf. de pœnis:* & Consulum qui sub Eugenio Tyranno fuerant, *l.* 9. *inf. de infir. his quæ sub tyr.* Heracliani, *l.* 13. *d. tit. de infirm.*

II. PATRICIORVM non hoc tantum titulo mentio fit, putà *Rubricâ, & l. vn. hoc tit.* verùm etiam *l.* 20. *de Agentib. in reb. l.* 17. *de pœnis, l.* 1. *de annonâ & tributis, l. vn. supr. de*

bonis

bonis Clericorum: l.14 inf.de metatis. A Patriciis his ipsa dignitas Patriciatus, *l.vn. h.t. & d.l.16.inf.de pœnis.* Magoa verò ea erat: Hioc splendor Patriciatos, *l.vn.h.t.* Dignitas Patriciatus, *d.l.17.de pœnis.* Patricij verò mentionem reperio iam A. D. 315. *l.1.infr de annonâ & trib.* si modò ea lex Constantini est. ¶ Aliquando verò separata hæc ab aliis dignitas erat, sic vt quidam *Patricij* solùm dicerentur, vt Datianus *d. l. 1. de annonâ & trib.* Aliquando eum aliis dignitatibus & summis quidem hæc dignitas coniuncta erat, veluti eum Coosulatu, Præfecturâ prætoriaoâ, Magisteriâ Militum, *l.vn. h. t. & d l vn. de bonis Clericorum, l.15.in f.de indulg.deb. l.14.inf.de legatis.* eum Magisteria officiurum, *l.20.inf de Agentib.in reb.& l.14.de metatu.* ¶ Patrieiorum horum fit mentio *hoc Codice*: Datiani *d.l.1.de ann.& trib.* Petronij Patricij, *l.7.de filiis mil.appar.* Eutropij, *l.17. de pœnis:* Anthemij PP. & Patricij, *d.l.14.infr.de legatis.* Helionis Patricij & Magistri officiorum, *dict.l.20.de Agentib. & dict.l.14. de metatis.* Tauri PP. & Patricij, *dict.l.vn.de bonis Clericorum.*

---

*Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA.ad Senatum" P.V.

DIVERSA" culmina" dignitatum Consulatui cedere euidenti auctoritate" decernimus. Sed, vt Consulatus præponendus est omnibus fastigiis dignitatum, (in omni etiam Curiæ" Senatoriæ actu, sententiâ, cœtu) ita, si quis Consulatu & Præfectura, vel culmine" militari conspicuus est, pridem Coosulari præferendus hautdubio est. Porrò si contigerit, vt ad duas has prærogatiuas etiam Patriciatus splendor" addatur, oportet" huiusmodi virum præter ceteros eminere: Neque enim vnus" tantùm honor, potest duobus aut tribus anteferri: dùmmodo Consulatui, ex his quæ designatæ sunt, dignitas quæcuoque societur. Dat..... April. Antonio & Syagrio VV.CC.CONS. [382.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à Cod.Iustin. Meminit eius Valentinianus Tertius *Nouellâ de Honoratis & quis in gradu præfer.* 48 inter Theodosianas.
" Fortè *ad Seuerum P.V.* fuit enim is hoc anno P.V. vid Chronol. Nisi putemus reponendum *ad Senatum & P.V.* id est Senatum vrbis Romæ: vel nisi putemus & *ad Senatum*, & *ad P V* hanc leg. scriptam?
" *Diuersa*, id est cætera omnia, quæcunque, ita mox, *omnibus fastigiis dignitatum*, vid. Gloss. Theod.
" Sic & *l.15.inf de extraordin* maximarum culmina dignitatum.
" *Auctoritas* est lex, iussio, Edictum: *v. Gloss Theod.*
" Et sic etiam Præfecto vrbi, qui alioquin Præsul Senatus est.
" Nota, *Culmen* militare.
" Nota, *splendor* Patriciatus.
" Vocem hanc Cuiacius de suo ingenio addidit: nam MS. habet.... *dutet*: fortè *quis dubitet.*
" Consulatus.

COMMENTARIVS.

DE CONSVLATV, déque PRÆFECTVRA, Prætorianâ vel vrbis; MAGISTERIA militum, & PATRICIATV, quæ quidem prima & summa est Illustrium Dignitatum, sic vt dicam, Quadriga, est hæc constitutio; Eum in finem lata vt definiatur, quando Consulatu functus, cæteris illis præferatur, vel non. Quæ quidem solemnis admodùm de *προεδρία* constitutio est, &, si credimus Valentiniano Tertio, qui *Nouella*, inter Theodosianas, *de Honoratis & quis in gradu præferatur*, eius meminit, simùl & exemplum aduocat, Gratianum Imp. auctorem habet, qui sanè etiam primo loco in inscriptione Legis *hic* ponitur.

¶ Et initio quidem *Legis*, quæ *Prima* eius sententia est, præmittit Imperator per concessionem, tanquam rem manifesti iuris, *Diuersa* (id est omnia, quæcumque) *dignitatum culmina Consulatui cedere*, quod & ipse euidenti auctoritate decernit. Item, *Consulatum præponendum omnibus fastigiis dignitatum.* De hâc verò Consulatus prærogatiuâ fastigio, & præeminentiâ, infinita quoque apud alios scriptores occurrunt testimonia. Diuinum ideo quoque præmium vocatur, *l.17. inf. de pœnis.* Videatur vel Libanius, *in Consulatum ad Iulianum:* & passim *fastigium* vocant Scriptores, Ammianus Marcellinus, Symmachus, *lib.2. ep.93. lib.4. ep.8. lib.10.ep.44.* & Claudianus *non vno loco*, & Chrysostomus, *homiliâ 10. ad Hebreos, edit. Commel. p.1824.* ἰδὼν γὰρ τοῦτο ἀξίωμα τῶν μείζον νομίζουσιν οἱ πολλοί. Idem εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς πράξεως ἡ τῶν ὑπάτων ἀρχὴ καθάπερ κορυφὴ καὶ κεφαλὴ πάντων ἐπίκειται. Idem postquam recensum Magistratuum, & Præfecti Prætorio quoque fecit, ὅτι ἀνωτέρα τούτων ἀρχὴ ἡ τῶν ὑπάτων ἀρχή. Cassiodorus quoque 2. *var.2.* ità vocat: Sidonius Apollinaris *lib.2.ep.3. potissimum Magistratum* appellat, ad quem locum vide quæ Doctiss. Sauaro, vt & quæ Iuretus *in Symmachum lib. 4. ep.8.* videndus & Procopius, *lib.1. Persicon*, & Iornandes in *Gothicis*. Illud ad Consulatus fastigium maximè pertinet, quod & ipsi Imperatores eum gessêre. Vnde Claudianus *in Cos. Theodori*, habitum vocat quo Curia Aulæ iungitur:

——Illúmque habitum quo iungitur Aula
Curia, qui socios Proceres cum Principe nectit.

Item alibi:

—— Titulúmne leuem paruique nitoris
Credimus, Augusti quo se decorare fatentur.

Omitto alia.

¶ Addit Imperator (quæ secunda iam senten-

tia *huius legis* est) Consulatum omnibus fastigiis dignitatum præponi, ETIAM *in omni Curia Senatoria actu, sententia, cætu*, id est, in Senatu quacunque de re agatur, sic vt Primus, Consul in Senatu sedeat, primus sententiam expromat, etiam ante Præfectum Vrbis scilicet, id enim hic omninò indicatur: cùm alioquin Præfectus Vrbi Senatus nominatim Præsul & caput esset: de quo alibi sæpè; & in Senatu supra omnes sententiam Primus diceret: vt disertè Cassiodor. *in formula P.V.* 6. *var.* 4. cúmque etiam Iustinianus *Nouella sua* 62. (de qua *tit. prox.*) Consulibus & Patriciis præferri voluerit. De illo equidem dubium nullum, Præfecturam Vrbis, cunctis, quæ intra vrbem essent, antecelluisse dignitatibus: quod ante sexennium Gratianus disertè A. D. 376. *lege sua* cauerat; putà *l.* 3. *Cod. de offic. Præf. vrb.* Et biennio post hanc *leg.* Symmachus quoque memorat *lib.* 10. *ep.* 36. *Præfecturam*, inquit, *quæ Romæ superior est cæteris.* Quomodo & Ausonius *in Mosella*, *Primum nomen* vocat. Verùm hæc duo loca propriè respectum habent ad cæteras dignitates, & Magistratus inferiores qui intra Vrbem erant, quorum respectu Præfecturam, *iis quæ intra vrbem sunt, dignitatibus*, seu *cæteris antecellere* & superior esse dici potuisse videtur.

Et quia in eo nunc sumus, *lex illa* 3. *Cod. de offic. P.V.* attentiùs nobis perpendenda, imò illustranda, emendandáque venit, quæ ad Rufinum P. V. cuius meminit quoque Symmachus *lib* 7. *ep.* 126. data est: *Præfectura Vrbis cunctis quæ intra Vrbem sunt, antecellat dignitatibus, tantum ex omni parte deriuatis, quantum sine omni iniuria ac detrimento honoris alieni vsurpat.* Et hæc lex intricata & fortè etiam inemendata: Tentem quippe, *antecellat, ac dignitatis tantum* &c. *deriuet is quantum* &c. *deriuet*, id est, sibi vindicet, attribuat, (vt rectè Albericus:) *ex omni parte*, id est, ex omnibus dignitatum insignibus & prærogatiuis: ergo *deriuet ex omni parte*, id est, in se suámque dignitatem transferat omne quicquid dignitatis alij habent, præque se ferunt; quasi in fluuium & Oceanum: sic & excusationes deriuare, *l.* 3. *inf. de abolit.* sic in notitiam deriuare, *l.* 26. *de oper. p. publ.* sic aquam deriuare in suum fundum, *l.* 4. 6. *de aquaductu*, ἐποχετεύειν: in grauem curam lætitia deriuata, Symmacho *lib.* 8. *ep.* 31. Denique, *Deriuare* hìc *ex omni parte*, est vndecumque decerpere, deflorare, transferre in se quodcunque alij honoris, fulgoris, splendoris, & φαντασίας, aut dignitatis præ se ferunt, idque *vsurpare*, id est, habere, tenere, exercere: *vsurpandi* enim vox hìc, bonam in partem ita accipienda est: quod Albericus rectè notauit ad *hanc leg.* Et additur tamen limitatio, *Quantum sine omni iniuria ac detrimento honoris alieni* &c. μηδὲν ὑβρίζοντι τὰς λοιπὰς ἀξίας: Synopsis Basilic. *lib.* 6. *tit.* 4. *c.* 11. Tantum, quantum. Ita quoque Symmachus *lib.* 1. *ep.* 89. *in fin.* *lib.* 3. *ep.* 1. 72. *& lib.* 9. *ep.* 43. In quantum licet, idem Symmachus *lib.* 1. *ep.* 21. *lib.* 2. *ep.* 13. Cuius limitationis hìc sensus est; posse quidem Præfectum Vrbi, velut supra omnes dignitates vrbanas positum, ea insignia decoráque omnia, cultúmque & pompam sibi vindicare, quæcunque tandem comminisci vel mutuari potest; dummodò *ne cum iniuria & detrimento honoris alieni*, seu aliarum dignitatum id fiat, vel coniunctum sit. Ergo *hac leg.* vt supra omnes dignitates Vrbicarias Præfectus Vrbi effertur, omniáque ei decora, insignia, & φαντασίας, pompæ, cultus genus omne vsurpare tribuitur, ita modus hic ponitur, ne id cum aliorum dedecore & iniuria coniunctum sit. Cui plenè similis est eiusdem Valentiniani *lex posterior* 5. *in f. C. de offic. Rect. prou.* Huc verò iam egregiè pertinent querelæ illæ, quæ de Præfectis vrbi exortæ Symmachi æuo, nõ tantùm de eo quod Præfectura quæ Romæ superior est cæteris, turbidum aliquid pro potestate faceret, *lib.* 10. *ep.* 36. verùm etiam de peregrino, externo, ac superbo vehiculo vsurpato, quo tanquam Salmoneus alius inuehebatur: quod tamen ex nouo Gratiani (qui sanè *huius leg.* author est) statuto seu beneficio, (id est, hac *leg.* ipsa, vt existimo) sibi vsurpauerat. Et verò eâ epistolâ Symmachus hanc vehiculi nouitatem aboleri cupit tanquam inuidiosum, vel etiam cum iniuria & detrimento alieni honoris coniunctum, de quo & *eod. lib.* 10. *ep.* 33. Ex his igitur iam patet hanc *leg.* 3. non respectu aliarum Illustrium dignitatum conscriptam, neque vt indicetur Præfecturam aliis Illustribus dignitatibus in Vrbe potiorem esse, verùm respectu aliarum Vrbanarum dignitatum.

Et hæc quidem in genere de Consulatus fastigio supra cæteras dignitates: in quibus & Patriciatus & Præfectura. Speciatim verò de eius Prærogatiua suprà *Patriciatum*, præter *hanc leg.* testis Cassiodorus quoque, non *lib.* 3. *var.* 5. verùm tantùm *lib.* 6. *var.* 2. in formula Patriciatus: *Præfectorios*, inquit, & aliarum dignitatum viros præcedit, vni tantum cedens fulgori, quem interdum etiam à nobis constat assumi (de quo postremo, vid. & *d. Nouell. Valentin.* 48.) His accedat & argumentum ab ordine literæ in *leg.* 17. *inf. de pœnis*: & apud Cassiod. 6. *var.* 1. & 2. Et tamen huic obstat Zenonis *lex* 3. *C. de Consulib.* vbi dicitur generaliter, *Patriciatus honorem cæteris omnibus anteponi*: & nemini ad eum ascendere licere, nisi priùs aut Consulatus honore potiatur, aut Præfecturæ Prætorio &c. Petr. Faber 1. *semestr.* 2. *in fin.* id ita dictum generaliter ait, excepto tamen prisco Consulatus honore. Parens meus, Patriciatum consulatu maiorem, non gradu, sed duratione scripsit. Amayo Patriciatum ideo anteponit, quia vt ad eum perueniretur, necesse erat vt quis Consul fuisset, vel Præfectus Prætorio &c. & sic hoc casu Patricium ideo anteponi, non quia Consulatu maior, sed quia Consulatus præcederet. Verùm ego ipse concilio, nempe Patriciatus honorem cæteris *omnibus* anteponi, non quoad publicam dignitatem, quæ in Reipublicæ luce seu actu versatur, hoc enim respectu Consulatui cedunt omnia dignitatum culmina, seu Consulatus omnibus fastigiis dignitatum præponebatur, quando & ipsi Imperatores eo decorabantur; verùm quoad priuatum Principis affectum, quo Parentes Principis Patricij erant & dicebantur: neque Patriciatus tam Dignitatis nomen erat, quàm Ordinis, nihilque iurisdictionis Patricij habebant: de quo est Cassiodori (qui Zenonis coætaneus fuit) locus insignis in formula Patriciatus 2. *Hinc est quod & honor ipse* [Patriciatus] *cinctus est, cum vacaret* [quanquam VACANS ET] NIHIL IVRISDICTIONIS HABENS, & post: *Præfectorios & aliarum dignitatum Viros præcedit, vni tantum cedens fulgori* [Consulatus scilicet] *quem interdum etiam à nobis constat assumi.* De eiusdem Consulatus prælatione suprà Præfecturam, locus quoque insignis occurrit apud Libanium *panegyrico in Consulatum ad Iulianum*, *pag.* 230. ἐπεὶ καὶ οἷς ὑπῆρξεν εἰς ὑπάρχους πλάσαι, πρὸς τοῦτο βλέπουσιν, ὡς τοῦτο ἐν ἄθλον ὄντι. Οἷς τε συνέβη, τοῦ δὲ πρὶν ἐκείνου τυχεῖν, ἥκιστα περιέχουσιν ἐκείνῳ, νομίζοντες, ὅτι αὖ τὸ τῶν ἄθλων ἔλαττον εἰληφότες εἶεν. Id est. *Quandoquidem etiamsi quos ad Præfecturam Prætorianam promoueri contigit, ad hoc* [ad Consulatum] *animum conuertunt, tanquam istud illius præmium: quibus verò contigit isto* [Consulatu] *ante illud*, [id est, Præfecturam] *potiri, neutiquam ad id animum adiiciunt,*

ita

ita indicantes, quicquid post id adepti fuerint, minus fore. Verùm ad rem. Consul itaque supra Præfectum quoque vrbi in Senatu sedebat, & (diaisse liceat) *votabat*: cùm tamen in suæ dignitatis sede Præfectus vrbi tùm esset, & vt vulgo dici solet, domi suæ & in officio suo quoque maior habeatur. Et verò Præfectus vrbi, etsi alioquin Præfectus vrbi prætorio, & Magistri militum indiscretæ dignitatis essent, in Amplissimo Curiæ concessu primas tenebat: de quo ad *l.1. inf. tit. prox.* Verùm transcendens & hoc diaisse liceat, ἐξέχον quid Consulatus fastigium fuit, vt vbique velut Aquila volans, ὡς ἐν νεφέλαις primum locum occuparet.

His duabus sententiis præmissis, *Tertia* hæc quoque præmittenda est, Consulatum, Patriciatum, Præfecturam (prætorianam scilicet, vel vrbis) vt & Magisteriam militum, primam Illustrissimarum dignitatum quadrigam & gradum constituisse, proaimóque confinio sibi cohæsisse: & verò *hâc l.* conjungi: de quibus alioquin tribus postremis *tit. prox:* Etsi alioquin postremi tres, cum aliis inferioribus collati peculiarem gradum constituant, de quo ad *l.1.inf.tit. prox.* soli Consules & Patricij præ cæteris eximij & superillustres [illegible] mox vt apparebit.

¶ *Quarto* igitur iam loco, de *Patriciis* istis, sed breuiter, videndum est: de quibus alioquin *in Patritiatum* quæ hoc Codice occurrunt, congessimos. Illa iam notissima sunt, Patriciatus dignitatem à Constantino M. institutam, quod Zosimus *lib.2.* testatur: Eósque Principis Patres habitos, atque ita quoque dictos: quare & Patricium πατέρα βασιλέως vertit Sozomenus, *lib.8.cap.7.* Sed & Claudianus, de eodem Eutropio, de quo & Sozomenos, agens (de quo *l.17.inf.de pœnis*: *Non aliter poteras Principis esse Pater.* vid & *l.vlt.C.de Consulibus*:& eainde *lastitutiones nostras.* Eodem sensu, apud Ammianum Marcellinum *lib. 29. Parens publicus* dicitur, quod tamen Interpretes hactenus aliter accipiunt. Plura non addo de Patriciatu: cuius etiam formulam integram habes apud Cassiodorum *6.variar.2.* Cæterum, quod antea iam notaui, proxima hæc Consulatui dignitas fuit: verùm vt Consulatui cessit, ita & cæteris prælata est: supra Præfectos Prætorio igitur, solis Consulibus maiores, Patricij fuêre, (idque ip'um si Zosimo credimus, ea Constantini M. instituto) [illegible] Κωνσταντίνου [illegible] ἀξίας τυχόντες τοῦ πατρικίου, πρώτας [illegible] τιμὴν [illegible], καὶ [illegible] τὰς [illegible] αὐλῆς ἐπάρχων [illegible]: Quare & Cassiodorus *supradicto loco*, de Patricio, *Præfectorios & aliarum dignitatum Viros procedit, vni tantum cedens fulgori,* [id est *Consulatui*] &c. Medio igitur loco Patricius fuit inter Consulem & Præfectum Prætorio; Sidonius ideò recto ordine & progressu *lib.5.ep.16.vt sicut nos vtramque familiam nostram* PRÆFECTORIAM *nacti, etiam* PATRITIAM *diuino fauore reddidimus, ita ipsi quam suscipiunt Patriciam, faciant* CONSVLAREM. Idque etiam ex *hâc leg.* liquet, & Cassiodoro *6.var.1.2.3.*

¶ *Quinto* loco præmittendum & illud de Patriciis, quod etiam ea *h.l.* discimus, anterioris, vel alterius fermè dignitatis Illustris accessionem [illegible] fuisse Patriciatus dignitatem, & cum alia dignitate copulatam, & vt *h.l.* dicitur, *additam, sociatam*, vti solus Consulatus fuit [illegible] Imperatoria Maiestatis (quod Libanius *in Consul. Iuliani* exertè scribit:) ita Taurus PP. & Patricius, *l.vnic.sup.de bonis Cleric.&. l.15. de indulgen. debit.* ita Anthemius PP. & Patricius, *l. 14. de Legatis*: ita Helio Patricius & Magister officiorum dicitur in *leg.20. infr.de Agentib. in reb. l.14. inf. de Metatis*: ita Patricius & Magister militum Constantius & Ricimer Magistri vtriusque Militiæ Patricij in antiquis inscriptionibus: Belizarius Magister Militiæ & Patricius apud Victorem Tanunensem; de Procopio Sidonius Apollinaris *Carm.2.vers.89.*

> *Suscipit hunc reducem* DVPLICATI *culmen honoris*
> *Patricius, nec non Equitum, peditumque Magister.*

Et idem de Anthemio, *eod.Carm.2.vers.205.*

> *Hinc reduci datur omnis honor, & vtrique Magister*
> *Militiæ, Consul micat,* CONIVNCTA *potestas Patricij.*

De Asterio v. & apud Gregorium Turon. *lib.histor. Francica cap..* Quanquam & citra aliam dignitatem quandoque Patricij nomen delatum Dariani eaemplo colligitur *l.1. inf. de annonâ & trib.* Sed & Constantius Comes & Patricius vocatur. *l. vlt. inf. de infirm his quæ sub Tyrannis.* Zeno certè postea *l.3. Cod. de Consulibus* ita statuit, ne cui Patriciatus honor, deferretur, nisi prius aut Consulatus honore potiatur, aut Præfecturæ prætorio, vel vrbis administrationem, aut Magistri militum aut Magistri officiorum gesserit.

¶ *Sexto* loco notandum, quod etiam *h.l.* indicatur, ibi, PRIVEM *Consulari*, inter pares Dignitate personas, Tempore priores, gradu quoque potiores esse: Quod vt contestatissimum alioquin, & in praai quotidianum, de eâ tamen Regula, ex hoc Codice videndum nobis hîc semel est: Ea verò innumeris legibus aliis confirmatur: putà *l.1. & 2. inf. tit. prox. de Præfectis Prætorio: l. vn. inf. de Præpositis S. Cubiculi: l.23. in fin. de Primicerio & Notariis: l. vn. inf. de Comitib. & Archiatris S. Palatij l.6. inf. de honor. codicillis: l. vlt. infr. de Palat. S.L.* His adde *l. 1. Cod. eod. tit.* & *d. Nouellam Valentiniani inter Theodosianas 48. de Honoratis.*

Hæc inquam Regula est, quæque inter eos tantùm obtinet, qui se actibus sequuntur, aut Codicillorum pari imagine fulciuntur, vt loquitur *lex vlt. inf. de honorar. codicillis.* Tres proinde siue Exceptiones, siue limitationes potius, huius Regulæ ea hoc ipso Codice notandæ sunt, quæ & ipsæ Regularum vicem obtinent, in quibus temporis prærogatiua non attenditur, atque ideò posterior tempore priorem vincit.

Prima sit, Honorarius eiusdem dignitatis licet tempore priores in actu positis, posterioribus postponi: *l.3.6. vlt. inf. de honor. codicillis: l.2. inf. quis in gradu præferatur: l.19. de Agentib. in reb. l. vlt. inf. de proximis Agent.*

Secunda exceptio; Inter honorarios rursùm, vacantes licet tempore posteriores, nudis Codicillariis præferri, etsi vtrique sint honorarij, *l. vlt de Primicerio & Notariis l. vn. de Comitibus Vacantibus*: eaceptis rursùm certis casibus, *d. l.8. de honor. codicil.*

Tertia èaceptio Valentiniano Tertio placuit A.D.443. *d. Nouella* 48. puta vt repetitio eiusdem Consulatus, seu duplicatus & geminatus Consulatus, seu geminati fasces, facerent vt posterior tempore anteriori præferretur: Et quidem argumento ex hâc ipsâ *leg.* nostra desumpto: *Quod si*, inquit, *alterius adiectio dignitatis hanc solam superat, quanto magis duplicata tanti suggestus infula & Curulium ornamenta geminatam obtentis semel anteferenda sunt fascibus.* subtextis his: *Ea enim dignitas quæ nomini quoque Augusto quoddam decus videtur adquirere, secundo delata priuatis personis absque superioris iure vniuersis honoribus antecellit.* Quæ quidem rationes Consulatui peculiares sunt: vt proinde Valentinianus

nianus non idem in geminatâ fortè Præfecturâ Prætorianâ dictus vel constitutus fuisset. Quanquam idem Valentinianus biennio post, *Nouellâ inter Teodosianas de corporatis* 26. de Auxentio secundùm Præfecto vrbis *prouidentiam eius & geminis fascibus comprobatam suggestionem* prædicat. Certè hæc exceptio non placuit Theodosio Iun. Collegæ ipsius & auctori Imperij, *l.* 1. *Cod. Iust. de Consulibus*, quæ referenda videtur ad A. D. 439. Non placuit Iustiniano, vtpote *d. l.* 1. prælatâ: quæ proinde apud eos præualere debet; qui Iure Iustinianeo viuunt & regnunt. Hac eleganti ratione addita; *quòd repetiti fasces Consulares virtutes equidem sæpè meriti comprobent, sed dignitatem non augeant: quia nihil est altius dignitate.* Quò pertinent & quæ Claudianus de repetita Præfectura Manlij Theodori, à *vers.* 143.

Adde quod hæc potuit multis contingere SEORS,
Sed MERITIS *tantùm* REDEVNT, *actúsque priores*
Commendat REPETITVS *honos, virtúsque reducit*
Quos fortuna regit.

Ergo alia est Meritorum & sic repetitæ dignitatis ratio, quam Ethica sequitur; alia dignitatis ipsius, quam Politica. Eadem scilicet semper est dignitas, etsi repetita. Etsi fatendum, olim quoque geminati Consulatus magnam dignationem fuisse: quare inter cætera summa Plautiani decora sub Seuero ponit Herodianus lib. 3. cap. 2. quæque eum ad Imperij cupiditatem incenderent, ἴσα τοῖς δευτέρως ὑπατεύσασιν ἐτίμητο. Cumulatio igitur & repetitio eiusdem honoris nihil adiicit: Quia vt hanc rationem magis adhuc explicam & illustrem, vbi de *Præcedentiâ* agitur, *dignitatis* solius habetur ratio; non personæ dignitatem gerentis. Cæterùm repetitio vel cumulatio eiusdem dignitatis personæ equidem *meritum* comprobat & ostendit, verùm dignitati ipsi nihil adiicit. Breuiter, personæ merita non attenduntur in hoc concursu, sed dignitas ipsa & circa dignitatem ipsam temporis tantùm Prærogatiua & prioritas. Quæ omnia vtiliter transferri hodie quoque argumento aliquo possunt ad Principum & Regum *de Præcedentia* (vt *loquuntur*) controuersias. Primùm enim, quot & quam multorum Regnorum titulis & cumulo sese nonnulli Regum efferant; Qui vno vel altero tantùm decoratur, Regni antiquitate & prioritate temporis posteriorem, etsi πολυωνυμώτατον vincere debet. Et verò omnium seculorum prærogatiua, omnium gentium, Populorum & Rerumpublicarum prudentissimarum consensu, id ita semper obtinuit & obtinebit, quicquid præposterâ quâdam ambitione à nonnullis haud ita pridem scriptum tentatúmque fuerit. Deinde, ex his quoque patefit genuinam controuersias de Principum dignitate æqualium, præcedentiâ discingendi definiendique rationem à *Temporis* anterioritate, & Principatus antiquitate, (cui accedit & hodie fidei Christianæ antiquitas) desumi: sed nihilominùs & Meritis eadem egregiè saltèm firmatur, aduersùs eos qui meritis vincere volunt: de quâ meritorum ratione dicam ad *l. vn. inf. de Comitib. Vacantibus.*

Quarta, propriáque iam exceptio, quæ *huius l.* propria est, vt ad eius sententiam descendamus, hæc est: Copulatione seu Adiunctione alterius dignitatis eiusdē gradus effici, vt posterior priori Consuli præferatur, qui simplicem tantum Consularem dignitatem adeptus est, etsi prior: Geminati ita honores (quomodo & Sidonius Apollinaris eos vocat *lib.* 1. *ep.* 11.) simplicem seu vnicam tempore priorem vincunt: Quódque cumulatio & repetitio eiusdem dignitatis non facit, id facit copulatio eiusdem gradus dignitatum, seu honores geminati Sidonius quoque Apollinaris *lib.* 1. *ep. vlt.* cùm Maioriani Imp. epulum, inque eo consessum describit, huius honoris geminati rationem habet. Primus iacebat cornu sinistro Consul ordinarius Seuerinus. Iuxta eum Magnus olim ex Præfecto, nuper ex-Consule par honoribus persona geminatis: Recumbente post se Camillo filio fratris, qui duabus dignitatibus & ipse decursis pariter ornauerat Proconsulatum Patris, Patrui Consulatum. Nunc finge, quod exemplum opponit *hæc lex* in Consulatu: Eiusdem cum Consulatu, etsi inferioris gradus sunt Patriciatus & Præfectura Prætoriana, vt & Magisteria militum: vnde & culmen & splendor his *h. l.* tribuitur: quam quidem postremam etiam Theodosius in immensum auxit, vt docebit *lex* 2. *inf. tit. prox.* vbi dicam pleniùs. Nunc fingamus, eundem & Consulem & Præfectum Prætorio factum: vel eundem Consulem & Magistrum militum (quod hoc sæculo frequens:) vel etiam finge, eundem & Consulem & Patricium factum, quem casum ex *h. l.* figurat Valentinianus *d. Nouellâ, inter Theodosianas* 48. déque eâdem agit Theodosius Iun. *Nouellâ de Metatis* 32. vbi vide aliud huius vtriusque dignitatis coniunctæ priuilegium, circa Metata. Vterque certè Consulari tantum, etsi tempore priori, ex *hâc l.* præfertur: Non quasi militiæ priuilegio id tribuatur, quod V. C. Sauaro credidit in Sidonij *lib.* 1. *ep.* 9. *p.* 68. Verùm hâc ratione, *Quia vnus tantùm honor non potest duobus aut tribus anteferri.* Tribus, inquam, veluti si quis non tantum Consularis & Præfectorius sit, vel Magister militum, verùm etiam Patricius simùl: Nam & si quis Consularis & Præfectorius sit prior, tamen si alius Patricij insuper dignitate decoratus sit, etsi tempore posterior, anteriori præfertur: Nam maior plurium huiusmodi eiusdem gradus dignitatum cumulatio semper vincere debet. Hoc excepto, si idem qui prius Consulari dignitate decoratus fuit, eandem dignitatem Patriciatus adeptus sit: nam etsi in Patriciatus adipiscenda dignitate posterior sit: attamen cùm iam geminato pariter honore fruatur, pristinam Consularis sedem repetit, atque adeò priori Patricio præfertur: *l.* 1. *in fin. Cod. de Consulibus.* Finge: Titius ante Mæuium Consul factus est, sed Mæuius posteà Patricius quoque factus est ante Titium? vtique si Titius tantùm Consul fuisset, Mæuius etsi Titio quoad Consulatū posterior, propter accessionē Patriciatus Titio priori Consuli præferri deberet ex superiori exceptione. Sed si idem Titius, postea quoque Patricius factus fuerit, Mæuio præferetur priori Patricio: Quia in concursu copulatarum huiusmodi dignitatum non posterioris dignitatis licèt priùs indeptæ habenda est ratio, verùm primæ omnium summæque, potà Consularis. Vterque in hâc quidem specie est Consul & Patricius: sed vnus ex his est antiquior seu tempore prior Consul, alter verò etsi posterior Consul, est antiquior Patricius: sed antiquior Consul, præferri debet. Ac multò magis id dicendum in specie quam Lucius memorat *lib.* 4. *tit.* 6. *art.* 4. (& ex eo transcribit Paponius *lib.* 6. *tit.* 2. *art.* 5. & Maynard. *lib.* 1. *cap* 73.) primas videlicet delatas A. 1. 323. è duobus Consiliariis in magnam Cameram ex Camerâ Inquisitionum promotis, non ei qui primus in eam, verùm ei qui ex-Præside Cameræ Inquisitionum promotus fuerat: cùm alter etsi prior promotus, tamen Consiliarius tantum in productâ Camerâ fuisset. Scil. in memoriam antiqui Præsidatus, & quia tempus fuit, cùm hic Principem veluti suum agnouisset: A quo non

non abludit Vitellij dictum apud Tacitum 19. *Annal. Fœdum si de honore prærogatiua dimicare cum Ducibus audeam, sub quorum signis stipendia fecerant.* Tandem obseruandum est, quæ in tertia exceptione, & hactenus de copulatione dignitatum dicta sunt; de iis tantum dignitatibus, vt indicaui, accipienda esse quæ sibi proximè cohærent, vt Patriciatus Consulatui, vt Præfecturæ Prætorianæ & vrbicariæ, vel etiam magisterium militum, quæ & ipsa sunt summa dignitatum culmina & fastigia vt hac eadem lege indicatur, de quibus etiam agetur *Tit. prox.* His adfinia sunt, quæ Pragmatici scribunt, Doctorem Canonum & Theologiæ, præferri simplici Theologo. Hostiensis & Abbas *cap. 1. de consanguin. & adfin.* Item Comitem & Baronem simplici Comiti Baldus *in l. sed & milites ff. de excus. tut.* Item Doctorem in vtroque ei qui in altero tantum Doctor est. *Ioann. Andr. & Doct. in c. Clerici de Iudic.* quoniam, vt notat Gloss. *in c. fin. de consuetud. in 6.* antiquior non intelligitur ex ætate, sed ex gradu & dignitate. Decius *consil. 161. n. 1.* Innocentius *in cap. statuemus, de maior. & obed.* Ab hoc tractatu non abludit quod iure Gallico receptum & decretum est: vt si quis Consiliarij officio in Sede Præsidiali decennio functus, mox Aduocatus fisci factus fuerit, collegæ suo alteri Aduocato fisci etsi tempore priori, præferatur: vid. Chanutium *tit. 32. des prerogatiues, Rang, & Seance, Ch. 185.*

Quintam & hanc addamus exceptionem. Priorem tempore à posteriore vinci, si actu posteriùs dignitatem administrauit; etsi eâ dignitate inuestitus fuerit: Vt ecce pater Consiliarij dignitatem gerens, in filium transtulit viuus spem dignitatis, (*il l'a faict pouruoir à suruiuance*) idque ita adprobatum à Curia: Patre ad mortis vsque tempus in officio suo perstante, alij ad Consiliarij munus euecti sunt, idque actu administrarunt: Mox mortuo patre filius quem dixi per mortem patris ad munus Consiliarij iam actu administrandum promotus est: Quæri cœpit an filius illos posteà cooptatos, sed qui prius actu administrarunt præcedere deberet, an subsequi? Et verò Curiæ Parisiensis & Tolosanæ placita extant A. 1551. 1560. 1596. In spem dignitatis prius acceptum & cooptatum cedere oportere in actu priùs constitutis etsi posterioribus: vid. Lucium *lib. 4. de ordine sedendi, art. 5.* Chopinum 1. *de sacrâ politiâ, c. 8.* Corasium SC. Tolosanum curiæ *centur.* $\frac{2}{1}$ *cap.* 12. Maynardum 1. *Notabil. Quest. c. 72.* Chanutium *tit. 32. des Prerogatiues, Rang & seance, Ch.* 198. v. & Boërium *de auctor. Magni Consilij, n. 143.* Mathæum de Afflictis *decis. Neapol. cap. 1.* Non igitur Promotionis aut prouisionis tempus spectandum, sed actualis administrationis. Prioritas non à cooptationis tempore, sed à functionis initio est repetenda: Non qui primus promotus sed qui primus actu administrauit, potior est. Priuilegio temporis non gaudet, nisi ex quo quis actu administrauit; sicut priuilegiis militiæ & dignitatum non fruitur is qui actu non administrat. *l. vlt. ff. de excus. tut. l. ne quidam 17. Cod. de testam. milit.* v. & quæ dicam similia ad *l. 1. inf. quis in gradu præf.* Et verò in superiori specie hæc ratio est, quia Resignantis personâ officium semper repletum fuit, qui & sedem tenuit & veram possessionem retinuit, quam resignatarius non adipiscitur nisi relictam sibi & vacuefactam, aut per mortem aut voluntate resignantis. Item talis receptio facta fuit, non alio fine, quàm vt officium in :utum redigeretur. Neque æquum est, vt speratus tantum, quique spem tantum habet, & cuius messis in berba est, præuertat verum & actualem.

DE PRÆFECTIS PRÆTORIO, SIVE VRBIS ET MAGISTRIS" Militum.

TITVLVS VII.

XII. COD. IVST. IV. Pleniori sententia & integrâ iam enunciatione ita conceptus hic titulus, *de Præfectis Prætorio, siue Vrbis, & Magistris militum in dignitatibus exæquandis.*

Hoc titulo & sequente continetur SECVNDVS Illustrium gradus, qui quidem quatuor numero sunt. De his omnibus in NOTITIA nostra:

" De MAGISTRIS Militum. v. Paratitlon, *de re militari.*

1. * Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Ampelium" P.V.

RÆFECTVM Vrbi", Præfectum Prætorio, Magistros Equitum ac Peditum indiscretæ ducimus dignitatis; vsque adeò videlicet, vt" cum ad priuatam secesserit" vitam, eum loco" velimus esse potiorem, qui alios promotionis tempore & Codicillorum adeptione præcesserit..." circa expressum ordinem ciuitatum" illic potissimum volumus custodiri, vbi intra Secretaria" extraordinariòsque

traordinarióſque conuentus" ſubeſt ratio viſendi" ſalutandique" Iudices. Cæterum in Ampliſſimo Curiæ" noſtræ, intimóque" conſeſſu, digeſtas" Ordinationibus" priſcis optineant dignitates. Dat. III. Non. Iul. Naſonaci. Acc. IIII". Non. Sept. Modeſto & Arintheo CONSS. [372.]

NOTÆ.

" Lex 1 *Cod. Iuſt. eod. tit.* hinc deſumpta eſt, ad ea vſque verba *adeptione præceſſerit*, cæteris reſecatis. Quænam verò Leges aliæ ei iungendæ ſint? mox dicemus. Hanc quoque *leg.* intelligit *lex 2 ſup. vt dignitatum ordo.*

" *Ampelius* P.V Fuit hic P.V. anno 371. & 372. quibus tredecim conſtitutiones ad eum datæ occurrunt: quas vide in *Proſop.* De hoc Ammianus Marcellinus quoque *lib. 28 p. 386.* in geſtis anni ſuperioris 371. *Poſt hanc geſtorum ſeriem Hymetius ad oppidum ductus Otriculum audiendus ab Ampelio Præfecto vrbi, &c.* Et *lib. eod. p. 396.* ex profeſſo de eodem agit, vid. plura in *Proſop.*

" Cur Præfectum vrbi primum nominat? Dicam mox.

" *Seceſſerint.* C. Iuſt.

" Recte. Male Cod. Iuſt. *locum.*

" In MS. tres vel quatuor literæ hic eroſæ: Quare legam, *Quocirca expreſſum ordinem Dignitatum*: &c. Ita inquam replendus reſtituendúſque hic locus eſt: quod monuit iam quoque Fornerius, 3. *Quotid.* 18. Sequentia porrò reſecta & reiecta à Tribon. abſunt à C. Iuſt.

" *Dignitatum*, vt modò dixi.

" De *Secretariis* dixi ad *l. 1. ſup. de off. Rectoris provinc.*

" De his *Extraordinariis Conuentibus*, ad *tit. de Legatis infrà.*

" De viſione Iudicum ad *l. 1 ſup de off. Rectoris prou.* & in Gloſſ. *Theod.*

" De ſalutatione Iudicum ad *l. 3 inf. de proximis*: & in Gloſſ. *Theod.*

" *Curia*, pro Senatu: de eo iam ſup. Paratit. *tit. de Senatorib.* & *tit. de Prætorib.* & in Gloſſ. *Theod.*

" Sic alicubi Marcellinus, *conſiſtorium intimum*, *ſolus ingreſſus.*

" *Digeſtas*, id eſt, præſcriptas, conſtitutas: niſi malis *digeſta.*

" *Ordinationes*, ſunt conſtitutiones de Ordine Dignitatum, *τάξεις*, *τακτικὰ*, *διατυπώσεις τάξεως*; cuiuſmodi etiam plures extant ordinationes priſcæ Patriarchatuum, Metropolitanorum, Autocephalorum, Archiepiſcoporum & Epiſcoporum: quas in vnum ſeruato temporum ordine colligi pretium operæ foret.

" III. in *l. 1. inf. de Quæſtoribus*, & *l. vn. infr. de Magiſtris ſcriniorum*: in cæteris, vt hic.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris, hæc lex eſt, quæ pars prolixioris Valentinianeæ conſtitutionis & Notitiæ de Ordine Dignitatum, ſeu Ordinationis (vt *hic* vocatur) ad Ampelium P.V. emiſſæ, cuius conſtitutionis meminit duodecim annis poſt, filius eius Valentinianus Iun. *l. vlt. ſup. vt dignitatum ordo ſeruetur.* Vnde deſumptæ ſunt quatuor inſuper aliæ Leges: puta *lex 1. inf. de Quæſtoribus*: *lex vn. inf. de Magiſtris Scriniorum*: *lex 1. de comitib. rei militaris*: *lex 4. de honorariis codicillis*: quæ proinde huic omnes exſtandæ veniunt: Imò, & ſi bene iudico, *lex 5. Cod. de offic. Rectoris prouinciæ*, emendatâ videlicet eius potiſſimùm ſubſcriptione. Eâ videlicet conſtitutione, Valentinianus Sen. quod diſertis verbis ait filius eius, *d. l. 2. vt dignit. ordo, ſingulis quibuſque dignitatibus certũ locum meritúmque præſcripſerat*: Quæ quidem emiſſa eſt ad Ampelium P.V. qui hoc Anno 372. & ſuperiore P.V. Romæ fuit, vt oſtendimus iam *in Notis*: cuius etiam meminit Ammianus Marcellinus, *lib. 28.* in geſtis Anni ſuperioris 371. de quo fortè etiam accipiendus Symmachus, *lib. 6. ep. 54. & 66.* Ea verò conſtitutio ſummopere notanda eſt; vtpote ex quâ diſcimus, Notitiam & Seriem Dignitatum, cuiuſmodi ea fuit hoc tempore ſub Valentiniano Sen. Neque enim vnus idemque ſemper ordo fuit: Quare per ſingulos fermè Imperatores, vt cætera, ita & Dignitatum Notitia peruestiganda eſt: Nos de hac Valentiniani Sen. Notitiâ videamus, cui Principi etiam *Illuſtrium titulum acceptum fero* & fortè *hac ipsâ conſtitutione*: de quo ad *l. 15. ſup. de Prætoribus.* Nobis eam *hic* totam, quantum fieri poteſt, exſtaſſatis eius fragmentis, ſubiicere viſum.

Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Ampelium P.V." "Romæ.

* * * * *

L. 1. de Præfectis Prætorio.

PRæfectum vrbi, Præfectum Prætorio, Magiſtros Equitum ac Peditum, indiſcretæ ducimus dignitatis: vſque adeò videlicet, vt cùm ad priuatam ſeceſſerint vitam, eum loco velimus eſſe potiorem, qui alios promotionis tempore & codicillorum adeptione præceſſerit.....circa expreſſum ordinem dignitatum illic potiſſimùm volumus cuſtodiri, vbi intra Secretaria, extraordinarióſque conuentus ſubeſt ratio viſendi ſalutandíque Iudices. Cæterùm in Ampliſſimo Curiæ noſtræ intimóque conſeſſu digeſtas ordinationibus priſcis optineant dignitates.

* * * * * *

L. 1. de Quæſtorib. &c.

EOrum honores qui ſacrario noſtrò explorata ſedulitate obediunt, hâc volumus obſeruatione diſtingui, vt Quæſtor atque officiorum Magiſter, nec non duo largitionum Comites Proconſularibus honoribus præferantur.

* * * *

L.1.de Comitib.rei mil. & *l.4.de honor.codicillis.*

QVi contemplatione meritorum, ducto intra prouincias Transmarinas ſtrenuiſſimo militie prioris ordinis Comitiuam fuerint conſecuti, *vel* honorarios Magiſterij Equitum adepti ſunt codicillos, eâ reuerentiâ Altiſſimarum dignitatum viris ſubiungantur, vt iis locum præſtent, qui Proconſulatus inſignibus adornantur.

* * * *

L.vn.de Magiſtris ſcriniorum.

MAgiſtros ſcriniorum noſtrorum præferri volumus Vicariarum poteſtati.

* * * * * *

Dat. III. *Non.Iul.Naſonaci Acc.* II. *Non.Sept.Modeſto & Arintheo* CONSS.

DE hoc capite noſtro nunc videamus: Eo ſcilicet tres ILLVSTRES Dignitates æquiparantur, ſeu *coniunguntur*, quæ propria hâc in re vox eſt: *l.6. inf.de honor. codicillis*, vel, vt hæc lex ait, indiſcretæ dignitatis ducuntur. Tres, inquam, putà Præfectus Prætorio, Præfectus Vrbi, & Magiſtri militum. Tres nempe hi, neque plures adhuc hoc tempore ſub Valentiniano *Illuſtres* peculiari titulo fuêre: Additi quippe poſteà demùm à Theodoſio M. his tribus, alij, de quibus *Titulo 9.* Illuſtribus verò, *Magiſtri* quoque *militum*, hic additi ſociati, à Valentiniano Sen. quorũ ſub Conſtantio nondum is honos erat. Teſtis Ammianus Marcellinus, *lib.21.p.216.* Poſteaquam enim dixit, Conſtantium nunquam erexiſſe cornua militaria, ad eius rei probationem ſubiungit: *Nec ſub eo*, inquit, *Dux quiſquam cum Clariſſimatu prouectus eſt: erant enim, vt nos quoque meminimus, Perfectiſſimi: nec occurrebat Magiſtro Equitum prouincia Rector, nec contingi ab eo ciuile negotium permittebat: Sed cuncta Caſtrenſis & Ordinaria poteſtates vt honorum omnium apicem priſca reuerentia more Præfectos ſemper ſuſpexêre Prætorianos.* Quod quidem Marcellinus ideò notauit, quod & ſub Valentiniano Sen. primùm & quo ipſe tempore ſcribebat, ſub Theodoſio M. Magiſtrorum militum poteſtas ſeu dignitas culmenque in maius aucta fuerat, vt præter hanc *leg.* docet. *lex 2. prox.* & *lex 1. ſup. de Conſulibus*: Quanquam, quod curſum publicum adhuc attinet, euectionum faciendarum ius iis & ipſe denegauit, *l.43. inf. de curſu publ.* Vter verò prælatus, Magiſter inquam Equitum, an Peditum? de eo diſquiro ad *l.4. inf. de honor. codicillis.*

Ergo Valentinianus Sen. hos tres Illuſtres indiſcretæ dignitatis duxit: ſub *Ampliatione* quadam primum, & dein rettò ſub certa *Limitatione*.

Ampliatio hæc eſt, vſque adeò hanc æqualitatem ſeu ἰσοτιμίαν obtinere debere, vt etiam cùm ad priuatam vitam ſeceſſerint, ſeu conceſſerint, id eſt, *Honorati* iam (de quibus ad *l.vn.ſup. de offic. Indic. ciuilium*) ex Præfectis ἐξ ὑπάρχων, quomodo Chryſoſtomus quoque *homil.16. ad pop. Ant. p.184.* iam & ex-Magiſtris militum, is *loco potior eſſe* debeat, *qui alios promotionis tempore & Codicillorum adeptione præceſſerit.* Quod & ipſum cauetur à Theodoſio M. *l.2. prox.* Quâ parte duæ Regulæ in materiâ *Præcedentiæ* indicantur: Prior, inter pares dignitate perſonas, eum qui prior ſit tempore promotionis, gradu quoque ſeu ordine potiorem eſſe: de quâ iam ad *tit. ſuperiorem*: Altera, Eandem eſſe conſtantis & finitæ dignitatis rationem: id eſt, Quæ regula ſeu ordo inter pares dignitate perſonas, dum in dignitate conſtitutæ ſunt, obtinet, eundem & obſeruati oportet inter Honoratos iam dignitate depoſitâ, vt videlicet & hic prioritas temporis ſpectetur. Et hæc quidem de Ampliatione.

Limitationem verò hanc addit Valentinianus: nempe tribus illis Illuſtribus Dignitatibus defunctos, ſeu Honoratos iam, tum demum velut æquales, de tempore inter ſe certare, vbi videlicet ad Secretaria Iudicum, ſeu Rectorum prouinciarum, ordinarióſque conuentus ventum eſt, déque ſalutando Rectore prouinciæ agitur: Non verò in Ampliſſimo Curiæ ſeu Senatus intimóque conſeſſu: ibi quippe comprehenſum priſcis ordinationibus, ſeu conſtitutionibus ſuper ordine Dignitatum, ordinem obſeruandum. Quam quidem Limitationem, & ſic Diſtinctionem, ſuſtulit Tribonianus, cùm eâ parte hanc *leg.* interpolatam mutilámque referret in *l.1.Cod.eod.tit. de Præfectis prætorio.* Nos de eâ videamus.

Prænoſcenda verò nonnulla, quæ etiam *hâc l.* indicantur. Primò Honoratos, id eſt, eos qui dignitatibus perfuncti erant, in *Secretaria Iudicum* ſeu Rectorum prouinciarum ingrediendi, cúmque his ſedendi ius habuiſſe: de quo ad *l.vn. ſup. de officio Iudicum ciuil.* & *ad l. 5.7.inf.de proximis*, vt & *extraordinarios conuentus*, qui in prouinciis, vel ciuitatibus habebantur: de quo præter hanc *leg.* Sidonius Apoll. *lib.1. ep.3. in fine. Nouella* Valentin. *inter Theodoſianas* 24. De quibus *infr.* plenè *tit. de legatis.* Item ius habuiſſe, *Senatum*, alióſve Cœtus ſeu Conuentus frequentandi, ibique conſidendi, *h. l.* & *l. vn. inf. de Comitibus ordinis primi*: de quo pariter ad *d. l. vn.*

Secundò prænoſcendum, vt alibi, ita & in *Salutandis* quoque & viſendis, videndiſque intra ſecretaria Iudicibus, ſeu Rectoribus prouinciarum, certum dignitatum ordinem ſeruatum: de quibus Iudicum viſionibus intra ſecretaria, & conſidendi cum *his* iure, dixi *ſup. ad leg. vn. ſup. de off. Ind. ciuil.* De Salutationibus, præter *hanc l.* agitur & *l. vn. inf. de prepoſ. S. Cubiculi*: *l. vn. inf. de Comitibus vacantibus*: *l.4. inf. de domeſticis & protector*: *l.5. inf. de proximis l. vlt. Cod. de off. diu. Iudicum.* Hæ inquam leges de his Iudicum ſalutationibus occurrunt (nam de ſalutatione Principis alibi, & apud Valentinianum quoque *d. Nouellâ* inter Theodoſianas *de poſtulando* 34.) De quibus, dicam ad *d. l.4. de domeſticis*: & nominatim de iure *oſculandi*, in his ſalutationibus. Hic interim notandum *viſendi* vocem, ſeu *viſionis*, pro ſalutatione [illegible] poni pro eodem: ita paſſim Hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptores, & Am. Marcellinus: ad quos

Salmaſius

Salmasius & Valesius *p. 24.*

Nunc de ipsâmet illâ limitatione seu distinctione & differentia : Ex quâ ipsâ claret , quod in Præcedentiæ materia quoque notandum est , pro diuersitate locorum , Actuúmque , alium atque alium sæpè ordinem seruari : sicique adeo ratione quem sæpe vno loco τὰ πρωτεῖα seu Primas & Præcedentiam ferre , qui alio postsedeat. Differentia igitur hæc est inter actus qui in prouinciâ exercentur , in secretariis salutandisue Iudicibus , extraordinariisque & prouincialium cœtibus:& inter actus Senatorios in Senatu Vrbis Romæ. Nempe priore casu illud obseruandum , vt è tribus illis Illustribus, Præfectis Prætorio , Præfectis Vrbi , Magistris militum , is , deposito Magistratu , præferatur, qui priùs promotus est : id , inquam ; ineunctanter inter hos obseruandum , & sic hæc super eo Valentiniani constitutio locum habere debet : Posteriore verò casu standum veteribus ordinationibus : Vbi Valentinianus non explicat, quidnam illis digestum seu comprehensum fuerit : Ego non dubito , Præfectorios Vrbis & Prætorio , velut ciuiles Magistratus , in Senatu prælatos Magistris militum (qui ciuilium partium non erant ,) etiam tempore prioribus. De Præfecto vrbis iam aliquid dicere cœpi ad *l. vn. tit. sup. de Consulib.* de eo nunc vberiùs. Hic igitur (exceptis Consulibus *d. l. vn.*) proculdubio in Senatu , Primus sedebat : vtpotè qui Senatus Præsul esset (de quo iam sæpè alibi :) Imò & supra Consulares postea : Quod expressè etiam testatur Cassiodorus , in formulâ Præfecturæ vrbanæ , *6. var. 4. supra omnes* , inquit , *scilicet Consulares , sententiam primum dicit.* Et Iustinianus pariter *Nouellâ 62. de ordine Senatorum* , quæ est apud *Iulianum* 56. vbi iubet Vrbicariam Præfecturam omnibus aliis in Senatu præsidere dignitatibus, ante Patricios etiam & Consules. Et tamen hâc parte Theodosio M. posteà contraria sententia stetisse videtur , sublatâ hac distinctione respectu Magistrorum militum, *l. 2. prox. inf.*

¶ Illud vnum *hâc l.* superest vt maximè hæc ἰσοτιμία constituatur inter Illustres illas Dignitates ac nominatim inter Præfectum vrbi, & Præfectum Prætorio : (quâ causâ etiam Symmachus Præfectus Vrbi *lib. 10. ep. 23.* Prætextatum PP. consortem suum vocat) attamen Præfectum vrbi primo loco nominari ante Præfectos Prætorio : pariter vt in inscriptione *l. 1. inf. de decurionib. & silent.* Aliter atque postea sub Theodosio Iun. ab huius Codicis conditoribus in ipsa *huius tituli* Rubrica . & in Notitia Imperij , & deinceps apud Cassiodorum.

II. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIVS AAA. Restituto" PV."

QVISQVIS Magisterium" Equitum Peditúmque susceperit, & gesserit ante captam" à quoquam Præfecturam , is" cùm priuatus erit, honorémve deposuerit, ex-Præfectis, qui post" prouecti fuerint, præferatur. Sit igitur sedis" prior ante prouectis locus conspectior, decernendi" loquendíque facultas antiquior , cui est splendor" adepti Magistratus vetustior. & cetera. Dat. VIII. Kal. Iul." Thessal." Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS. [380.]

N O T Æ.

* Lex 2. *Cod Iust. eod. tit.* Iungendáque huic , *lex 2. inf. de Quæstorib. Magistris officiorum* , &c. quæ etiam huic argumento respondet.
" *Restuto* in MS, & Cuiacij edit. malè.
" Constantinop. cui *Restituto P.V.* inscribitur hoc ipso anno mense prox. *lex 8. inf. de annonis ciuicis.*
" Vid. *d. l. 2. inf. de Quæstoribus.*
" Fortè , *captam.*
" Abundat hæc vox , neque in MS. comparet.
" Abest hæc vox perperàm à Cod. Iust.
" *Sedis* , pro *sedes* , vt rectè in Cod. Iust.
" *Decernere* est sententiam proferre , promere. v. Gloss. *Th.*
" Sic & attonito splendore in *d. l. 2. inf. de Quæstorib.* & alia in *Gl. Th.*
" *Iun.* in *d. l. 2. de Quæstorib.*
" De hâc Theodosij morâ hoc anno Thessalonicæ. vid. *Chronicon nostrum.*

C O M M E N T A R I V S.

THEODOSII M. hæc lex est , quæ pars est Theodosianæ constitutionis , seu Notitiæ, de Ordine dignitatum seu Ordinationis ; cuius pars etiam est *lex 2. inf. de Quæstoribus* , quæ proinde huic coassanda venit. His verò duabus Legibus Theodosius Præfectoriis Viris , id est , Præfecturâ functis Prætorianâ exæquat ex-Magistris Militum *h. l.* Quæstores , Magistros Officiorum , Comites S. L. & Comites R.P. *d. l. 2.* Et ita quidem *hâc l.* ex-Magistris , id est , Magisteriâ militum defunctos exæquat ex-Præfectis (quod alioquin etiam Valentinianus Sen. ex parte fecerat , *l. 1. sup.*) vt in totum exæquet ; non tantum scilicet in prouinciis intra Secretaria extraordinariósque Conuentus , vt *illâ l. 1.* verùm indistinctè penitùs , etiam in Senatu vrbis , cuius Præfecto Restituto hæc Constitutio inscribitur. Error enim est Cuiacij scribentis idem omninò *hâc l.* ostendi , quod superiore. Imò Theodosius *hâc l.* vlteriùs assurgit , distinctionéque omni sublatâ , ex-Magistris priùs prouectis priorem sedem , conspectiorem locum , decernendi loquendíque facultatem antiquiorem , præ ex-Præfectis qui post prouecti fuerint , tribuit. Quod vt eius verba clarè ostendunt , imò & argumentum totius constitutionis Theodosianæ : quâ Præfectis Prætorio alios etiam vt dixi , exæquat : ita & peculiare eius in Magistros militum studium satis euincit. Erectum enim non parum sub hoc Principe , & ab eo fastigium Magistrorum militum: quod in eo notare visus est Ammianus Marcellinus eo loco quem ad *l. super.* retuli. Vnde & *Culmen militare* ab eo vocatur , biennio post hanc legem,

l. vn.

l. vn. sup. de Consulibus : vt & *Pompa Magistri Equitum & Peditum* quadriennio post : *l.44. inf. de cursu publico*. Itémque splendor : *h. l.* Certè ab eodem Theodosio auctus quoque Magistrorum militum numerus, quod Zosimus in huius ipsius anni 380. gestis refert *lib. 4. p.754.* Atque hæc ideò, quia Militarium partium Viri hoc tempore ei valde necessarij fuere, vtpote turbato non parùm Orientis statu, à Barbaris, Gothis, Alanis, Hunnis : de quibus etiam superioris anni 376. fine victoriam reportauit : de quo *in Chronico* in proximo Thessalonicæ : quò se mox recepit, vbi & data ab eo hæc *lex*.

¶ In *hâc* interim *leg.* hæc tria notanda : *Sedes prior, locus conspectior, Decernendi loquendíque facultas antiquior.* In his scilicet tribus Præcedentia fermè consistit, in sedis prioritate seu *πρωτοκαθεδρία*, in loco Conspectiore, & in decernendi seu sententiam promendi, loquendíque *prærogatiua* : quæ vox hic propria ; In loco inquam, conspectiore, veluti in incedendo, procedendo, salutando, standóue. De quo vide *& l. vn. inf. tit. prox.* ¶ Et hactenùs quidem quoad honores quibus Theodosius, Magistros Militum Præfectis Prætorio exæquauit: quomodo & eos exæquauit in sp. *l.44. inf. de cursu publ. & l.3. inf. de Metatis.* Non verò quoad vim potestatis. Ita quadriennio post hanc legem, *l.43. inf. de cursu publico*, euectionum faciendarum ius Magistris militum denegauit, non sine præfatione tamen, & exhortatione, quæ ostendit ipsa, quantum his alioquin tribuerit. Sanè hoc ipso annò Theodosius Illustribus Præfectis Prætorio vsque ad 50. librarum auri multam, peruenire concessit: *l. illustres 4. Cod. de modo multarum*, quæ non improbabiliter & ipsa huic *legi* coniungenda videatur, emendatâ subscriptione, si vltra coniectare licet, hoc illicio honoris videatur Theodosius M. Magistrorum militum, qui etiam fermè ex Barbaris erant, fidem eorum virtutémque obstrinxisse, de quo ad *d. l.43.44. de cursu publ.* Contrà, videatur Theodosius M. Præfectorum Prætorio dignitatem & potestatem in gyrum quendam reduxisse, vt *hac l.* ita *& d. l.4.*

DE PRÆPOSITIS SACRI CVBICVLI.

TITVLVS VIII.

XII. Cod. Ivst. V. *De Præpositis Sacri Cubiculi & de omnibus Cubiculariis & priuilegiis eorum.* De Cubiculariis vid. *l. vlt. inf de petitionib.*

---

* Impp. Honorius & Theodosius AA. Florentio p.v."

QVI" Sacti Cubiculi nostri fuère Præpositi, vel nunc esse cœperunt, vel quos postea sors ad ascendendi huius gradum fastigij deuocarit, eâ dignitate fungantur, quâ sunt præditi, qui Eminentissimam Prætorianam &" Vrbanam meruerint Præfecturam, aut certe Militarem Magisteriam potestatem, ita vt sit inter eos post depositas administrationes nulla discretio, siue nostræ Serenitatis adoraturi admittuntur Imperium, siue pro suo arbitrio sollemnes festiuitates, & Cœtus vel Salutationes, vel quælibet alia Officia" frequentent; vt in sedibus & consessu" is eis ordo seruetur, quem ordo prouectionis ostenderit, sub habitu ipsis videlicet consueto; cùm manifestè decretum sit, eum esse, qui præcesserit, potiorem", vel illum subsequi, quem recentius probauerit examen. ¶ Sed" vt nos ad hanc promulgationem *Macrobi* Viri Inl. merita prouocarunt, ita obseruationem quoque Legis ab eius volumus sumere prouectionis" auspicium, vt qui ante ipsum fuerunt, sub hac condicione præstituto honore lætentur, vt non suæ promotionis tempora ad Legis vsurpationem reuoluant", nec præferri se postulent hij" qui Prætorianam vel Vrbanam Præfecturam vel Militare Magisterium post eorum prouectionem sortiti sunt, sed perinde habeantur ac si nunc cœperint & in eodem ordine permanentes, in quo nunc eos liberalitas nostra constituit prouectionis Viri Inlustris Macrobij tempora metiant", vt ex huius administrationis exordio prout quisque prouectus est vel fuerit prouehendus, suæ locum vindicet dignitatis. Dat. VIII. Id. Nouemb. Constantinop. Honorio XIII. & Theodosio X. AA. CONSS. [422.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod eod tit* hinc interpolata est : resectâ posteriore parte quæ ab his verbis incipit, *Sed vt nos*, vtpote quæ horum temporum rationem pertinet.

" *Florentius* P.V. Constantinopol. sub Theodosio Iun. Hic idem postea PP. fuit : vid. *Prosopogr.*

Sacri cubiculi præpositi ea dignitate fungantur, &c. Ita Tribonianus, resectis & hac parte quæ ad horum temporum rationem pertinent.
In MS. comparet litera, *l.* ideò reponendum hîc ; *vel.*
Officia de his, *l. 7. & l. vlt. inf. de hon. Cod. & l. 1. de exp. lud.* v. Gloss. Theod.
An reponendum, *processu*, ne idem bis dicatur ; sed & in salutationibus & aliis officiis de processu agitur, non de consessu ? Nil temere muto.
Vel, pro *&* : Cuius exempla alibi noto.
Cætera, vt dixi absunt à Cod. Iust.
κ Prouectione
Reuoluere, est retrottahere.
Ita MS disertè : at rectè Cuiacius *his.*
κ Metiantur.

COMMENTARIVS.

PRÆPOSITVS SACRI CVBICVLI, de quo præterea agitur *l. 17. de pœnis : l. vn. qui à præb. tyr. l. 9. de indulg. debitor. l. 16. de Metatis*, tribus superioribus dignitaribus (id est, Præfectis Vrbi, Præfectis Prætorio, Magistris Militum) hac Theodosij Iun. constitutione An. D. 422. compar adiungitur : sic vt secundum ordinem promotionis inter hos prælatio sit. Atque adeò inter hos Præpositus S. Cubiculi temporis prærogatiuâ quoque vtatur : qui iam antè primarum quidem Dignitatum numero erat, sed post Comites Consistorianos, vt docet *lex 3. inf. de Metatis*, vbi dicitur *inter primas positus dignitates* ; sed post Præfectos Vrbi, & Prætorio, & Magistros Equitum, & Comites Consisturianos, id est, Comites S.L. & R.P. Quæstorem, & Magistrum officiorum, de quibus *tit. seq.* Atque ita nondum tribus illis tum exæquatus. Verùm hac Theodosij Iun. constitutione, & Consistorianis Comitibus prælatus, & tribus prioribus exæquatus fuit. Hinc ideo titulus hic sequentem anteuertit. Hinc interim cùm Præpositi S. Cubiculi postponantur Comitibus Consistorianis, *l. 3. inf. de Metatis*, quæ lex est Theodosij M. imò nominatim Comiti S.L. in eiusdem Theodosij Iun. *l. 9. inf. de indulg debitor.* ante octenniom A.D 414. postea præponuntur, & tribus prioribus compares adiunguntur *l. vlt. d.t. de metatis*, quæ est huius ipsius Theodosij Iun. Hinc & titulus hic *de præpositis sacri Cubiculi*, præmittitur titulo *de Quæstorib.* quomodo & in *Notitia Imperij*, quæ mox scripta sub Theodosio Iun. A.D. 417. *Præpositus S. cubiculi*, illis præmittitur. Hinc interim diuersi (& quidem tres) Illustrium (qui tandem constituti sunt) gradus notandi sunt. Primus quo continentur *Consules & Patricij*, cum quibus alij Illustres non concurrunt : Quinimò promotionis tempore licet posteriores, cæteros vincunt, de quibus actum fuit *Tit. 6. Secundus* gradus Illustrium est, quo continetur Quadriga quædam Illustrium, inter quos promotionis ordo seu temporis prioritas locum obtinet : Ii sunt *Præfecti Prætorio, Præfecti vrbi, Magistri militum*, & *Præpositi S. cubiculi* ; de quibus *superiore, & hoc Titulo.* Similem scilicet hi quatuor dignitatem habent, vt Interpres *Iulian*s rectè notauit. *Tertius* ordo est, alterius Quadrigæ, putà quo continentur *Quæstores, Magistri Officiorum, Comites S. Largitionum, Comites rerum priuatarum.* de quibus agitur *Tit prox.* & quidem *l. 2. illius tit.* Qui quidem quatuor pariter, etsi Illustriom numero non minùs quàm superiores quatuor facti sint, proprium tamen quendam gradum obtinent, neque priuilegio temporis superioribus præferuntur, sed inter se tantum promotionis tempore, certant.

¶ Nunc de Præposito S. cubiculi. De eius officio seu munere, munere pluribus nihil attinet: res est vel ipso nomine nota, de quo etiam nonnulla ad *l. vnic inf. qui à præbit. tyron.* Vnum tantùm præterea de eo notandum, ad eum spectasse titulos ad Domum sacram pertinentes, seu diuinæ domus : vt docet lex 9. de indulg. debitor. Quod & ipsum testatur *Notitia Imperij Orient.* vbi dicitur, *sub dispositione V. Ill. Præpositi S. Cubiculi domus diuina per Cappadociam*; scilicet *sunt* : neque enim ibi infarcienda vox, *Comes*, quod Pancirolus voluit. Idque etiam confirmat *lex vlt. Cod. vbi causa fiscal.* quæ est eiusdem Theodosij Iun. vbi à Tyronum & equorum præstatione immunitas his Præfectis tribuitur. Neque minus iam notum, huiusmodi Præpositos *Eunuchos* fuisse, vt constat exemplo Eusebij teste Athanasio *ad solitariam vitam agentes, vbi de Liberio agit* : Ammianus Marcellinus *lib. 14. pag. 26. 28. 32. & lib. 15. p. 38. lib. 16. p. 74.* & *lib. 18. p. 129.* eiusdem meminit : Item exemplo Eutherij, cuius meminit idem Ammianus Marcellinus *lib. 16. p. 71.* Et Calligoni sub Valentiniano Iun. cuius meminit Ambrosius : *ep. 33.* Denique Eutropij, de quo dicam ad *l. 17. inf. de pœnis* : vide & quæ dicam ad *l. 8. inf. de Agentib. in reb.* ¶ Præpositorum verò S. cubiculi dignitatem *h. l.* Theodosius Iunior euexisse se testatur) vt iurisdictionem eius eundem euexisse docebo ad *l. 2. inf. de palatinis* S.L. meritis *Macrobij* Præpositi S. cubiculi adductũ. Qui quidem *Macrobius* procul dubio est Satornaliom Scriptor ille ; qui integro nomine dicitur *Aurelius Ambrosius Theodosius Macrobius.* Proprium scilicet cuiusque nomen per hæc tempora id erat, quod postremum collocabatur, quo vno videlicet cum pluribus abstinere placeret, vnusquisque designabatur: Quale est Macrobij nomen, quo is *hâc l.* designatur. Nam quod Anienus *in epistolâ* quam Fabulis suis præfixit, & Boëtius, *Theodosium* vocant, pro arbitrio suo id fecêre, neque adeò proprium est, vt *huius l.* auctoritate docemor. Porrò hunc Macrobium eundem cum Saturnalium scriptore esse, & temporum ratio euincit, & titulus *Illustris*, qui ei pariter librorum suorum initio tribuitur. Et ita hâc parte cum Scaligero, Pontano, Vossio, sentio.

Ad rem. Post Theodosium Præpositus S. cubiculi sub Marciano Imp. postpositus Comiti S.L. & R.P. vt videre est in subscriptione *Nouellæ Marciani 2. de indulg. reliquorum.* Et ita tamen quoque *Cod. Iust.* titulus *de Præpositis S. Cubiculi*, præponitur titulo *de Quæstoribus, Magistris officiorum & de Comitibus S. L. & R.P.* Nunc de tribus *hâc l.* videndum est. Primùm de Temporibus, & occasionibus, quibus de Præcedentiâ agitari solet, ordóque Dignitatum obseruandus venit, quæ hîc memorantur.

Primùm quidem in Principe *adorando*, seu salutando : Certo quippe ordine per Admissionales, Salutatores ad Principem adorandum admittebantur, dignitatis cuiusque & prærogatiuæ ratione habita : de quibus Admissionalibus *alibi.* Age verò, de hâc Principis *adoratione* hîc semel agamus. *Adoratio* Principum nil aliud erat, quàm salutatio Principis genu flexo : Adorari scilicet ita etiam

Principea

Principes Christiani sese in salutatione passi sunt, e xtero titu & Regio more: quod certe in statuis Impp. dedicandis ambitiosum adorationis fastigium vocatur *l. vn. inf. de Imaginib. Imperialib.* Orto initio à Diocletiano Imp. qui primus post Caligulam & Domitianum adorari se passus est, teste Aurelio Victore Schotti & Eutropio, *lib.9.* sed & Ammiano Marcellino *lib.15. p.45. Diocletianus* (nam ita supplendum) *omnium primus extero ritu & Regio more instituit adorari, cùm semper antea ad similitudinem Iudicum salutatos Principes legerimus*: vid. & Cassiodorum *Chronico*, Iornandem, Zonaram. Quanquam etiam exemplo præiuerat Heliogabalus, quod abolitum mox ab Alexandro Seuero, teste Lampridio *in eius vita*. De Zenobiâ quoque narrat Pollio, adoratam eam more Regum Persarum: Quo certè tempore Imperatores Romanos adoratos persuadere mihi non possum; quod tamen ad eum locum putabat Vir clarus. Et hæc de Adorationis Origine, & exemplo.

Nunc ritus sequitur. Adoraturus scil. seu salutaturus in genua ante Principis pedes procumbebat. Eunapius *in Vita Ædesij*, de Ablauio sub Constantio Præfecto Prætorio agens, *προσκυνοῦντες αὐτὸν ὑφ' νομίζειν Ῥωμαῖοι βασιλέα προσκυνεῖν.* Am. Marcellinus ante superiora verba immediatè sub Constantio pariter, de Vrsicino agens, *d. p.45. Per admissionum Magistrum, qui mos est honoratior, accito eodem, ingresso Consistorium, offertur purpura, multo quàm antea placidius: atque ita ante Principis pedes supplicem statuerunt.* Et pag.47. *susceptus tamen idem Dux leniter, adactúsque inclinante negotio ipso ceruices, adorare solemniter anhelantem celsius purpuram.* Vbi *anhelans*, vt existimò, *celsius purpuram* dicitur, quæ sublata celsius anhelare videbatur. Vel potius *anhelantem celsius purpuram*, id est Siluanum, qui purpuram & fastigium Imperatorium anhelabat: γονυκλινῶς igitur & inclinatâ ceruice *ἀσπάζοντο*, vt loquitur de hâc re Auctor vitæ Constantini *lib. 4. cap.57.* Mitto alia recentioris vetustatis: Hinc igitur formulæ illæ in constitutionibus: Adorare Imperium *h.l.* adorare Principem, *l.vn. inf. de Comitibus & Tribunis schol.* adorare Æternitatem Principis: *l. 3. inf. de fabricensibus*: seu Serenitatem, *l. 1. inf. de Decurionib. & silentiar.* Et hæc à parte salutantis tantùm. In adoratione verò, seu salutatione purpura Principis oblata, seu vestis lacinia, vt vel ex superiore Marcellini loco liquet, & altero, *lib.21.* vbi Iulianus, *Maiestatis insigne non vt Consiliario tibi, sed vt desinas pauere,* PORREX. Hinc & Gregorius Nazianzenus dixit, *τὴν δεξιὰν βασιλέως προσκυνεῖν.* Quæ quidem Procopij temporibus à duobus elata vel sublata ad eam contingendam. v eum *lib.2. de bello Vandal.* Hinc adeò formulæ hæ: Purpuram adorare *l.7 inf. de re militari*: *l. 70. de Decurionib. l.4.8.9. inf. de diu. offic. l.3. inf. de domesticis*, & apud Marcellinum *lib.21.* & *l.2. Cod. de priuil. scholar.* purpuram attingere, *l.16. de diu. offic.* purpuram contingere, *l. 4. de domesticis*: denique muricem adorare, *d. l.16. de diu. offic.* Oblatam igitur sibi purpuram, vt ad salutantes redeam, γονυκλινῶς attingebant, contingebant manibus (quò proculdubio pertinet Chrysostomi locus, *Orat. ad pop. Antioch. p.135. πορφυρίδα τε βασιλικὴν ἐπ' αὐ ἀνάχοιτο χερσὶ δεξιᾷ μιμούμενος*) eámque ori admouebant; Ammiani Marcellini duo loca vt dixi, præter illum *lib.15.* alter *lib. 21. Verùm cùm primitus visus adoranda purpura datam sibi copiam aduertisset, recreatus tandem suique securus*, &c. Themistius quoque *Orat. 13. duobus locis*: ἢ οἱ τ̃ χλαμύδος αὐτοῦ κ̀ τῶν ποδῶν προσέλκυσάσθαι. Item *τῶν ἐπὶ τὴν ἁλουργίδα αὐτοῦ περιφέρων.* Multa verò eius mentio in *Notitiâ Imperij*, quæ scripta sub Theodosio Iun. & Valentiniano Tertio, A D.427. & quidem in *Notitiâ Imperij Orientalis*; vbi memorantur passim inter Spectabilium Magistratuum Officiales, *Principes officij*, quibus *ex officio exeuntibus* id priuilegij datum exprimitur, *vt adoratâ Clementiâ Principali cum insignibus exirent, vel, completâ militiâ adorarent inter Protectores*, de quo mox. De quibusdam sanè vidебimus, quibus id priuilegij datum; *l.vn. de Comitib. & Tribun. scholar. l.3. & 4. in fin. de domesticis: l.13. de numerariis: l.4.8.9.16. de diu. offic. l.3 de fabricensibus.* vid. & Marcellinum *lib. 22. p.238.* vbi de ex-Proximo libellorum. Ordo porrò, vt dixi in hâc adoratione seruatus, Dignitatúmque ratio habita, vt vel hæc lex ostendit. Hinc Primicerij fabricarum inter Protectores Principum adorare dicuntur, *l.3. inf. de fabricensib.* Et in *Notitia Imperij*, vt modò dixi, Principes officiorum exeuntes inter Protectores nominatim adorare dicuntur, vbi male editum alicubi, *adorat Protectorem*, de quo ad *d. l.3.* Item Decuriones Palatij adorare inter ex-Ducibus, *l.1. inf. de Decur. & silentiar.* Cornicularij & Primiscrinij egredientes, adorare inter Tribunos & Notarios: apud Cassiodorum 11. *var.* 18.20. Primicerius singulariorum egrediens adorare inter Domesticos & Protectores *eod. lib. var. 31.* Vt autem id fauoris fuit Principalis indicium: ita & priuilegia secum trahebat; veluti immunitans à muneribus publicis, veluti à susceptione, *l.70. infr. de Decurionib. l.8.9. inf. de diu. off.* Alioquin etiam summi fauoris, dignationísque fuit osculo excipi à Principe. Ne alterius sæculi testimonia conquiram, Mamertinus *Panegyrico* Iuliani: *Iulianus*, inquit, *Aue Consul amplissime, dignatus osculo oris illius diuinis affatibus consecrati dexteram dedit*, Am. Marcellinus *lib. 22. p.237. & lib.29. p.429.* vbi de Firmo Tyranno in Africa. Pacatus *Panegyrico*: *Ille mensâ imperatoris beatus, ille osculo consecratus est.* Vide & exemplum in Amphilochio apud Theodoretum, *lib.5. cap.16.* in Ambrosio *ep*... Et hæc de Dignitatum ordine in Adoratione Principis.

Secunda occasio Dignitatis tuendæ, ordinísque obseruandi dicitur hîc in *solemnibus festiuitatibus & cœtibus*, Salutationibus vel quibuslibet Officiis: puta in Officiis publicis, *h.l. & l.7.8. inf. de honor. codicil.* Officiis, inquam Magistratuum seu honorum, quæ publica officia dicuntur, *d.l.7. de honor. Cod.* qualia sunt Officia consularia, de quibus *l.1. inf. de expensis ludorum*: In cœtibus veluti extraordinariis conuentibus prouincialibus, *l.1. sup. de Præfectis pratorio* vbi iam dixi, *l.2. inf. de Quæstoribus*: *l.vlt. inf. de honor. codicillis.* In videndis seu salutandis Iudicibus seu administratorum: de quibus, præter hanc *leg.* videnda *lex 1. sup. de Praf. Pratorio*, vbi iam quoque dixi: *l.vn. de Comitib. vacantibus*: *l.1. de Decurion. & silentiar. l.5. de proximis, l.vn. sup. de off. Iudicum ciuil. l. de 8. agentibus in rebus*: *l.2. & vlt. de Princip. ag. in reb. l.vlt. Cod. de off. Iud. ciuil.* In quibus Iudicum salutationibus pariter ordo obseruatus Dignitatum (seu reuerentia *d.l.vlt. C. de off. Iud. ciuil.*) eámque in rem quidam ex Officialibus Iudicum erant, quos salutationis cura constringebat: *d.l. vn. de Comitib. vacantibus, & l.5. de proximis*: vbi & illud notandum, nonnullos osculandi Iudices in salutatione potestatem habuisse, vt docet *lex 4. inf. de domesticis*: *l.109. infr. de Decurionib.* Nunc de cæteris *huius legis*.

Ac primùm de illis, *sub habitu videlicet consueto.* Ex his scilicet apparet, sicut habitus & insignia, seu ornamenta cuique Dignitati propria *consueta* fuêre, ceu γνωρίσματα τ̃ ἀρχῆς, vel ἀξίας (de quo dicam latius suo *tit. inf. lib.* [illegible] *de habitu quo vti*

oportet.)

oportet :) quæ & ideò veſtes *propriæ*, & *inſignes* dictæ ſunt *habitus conſuetus*, hîc; ita in adorationibus, cœtibus, feſtiuitatibus, ſalutationibus, Officiis publicis, locum & gradum alicui non ſeruatum, niſi habitu conſueto & præſtituto amictus incederet. A quo non abludit, quod ea demùm iniuria atrox Magiſtratui vel Sacerdoti illata cenſetur, quæ illata cùm dignitatis habitũ & ornamenta præferrent: *l.4. Cod. Inſt. de iniuriis.* Aliàs vt eſt in illo. *Qualem te reperio, talem te iudico*: *l.15. §.15. π.de iniuriis.* Certè, quod ad Principem attinet, conſtitutum ita, vt omnes honorem aliquem præferentes, nonniſi cum ſuæ dignitatis locive inſignibus ſeu habitu conſueto conſpectum Principis ſubirent: quòd præter *hanc leg.* teſtatur Ioan. Chryſoſtomus, *homiliâ in 1. ad Corinthios 26.* τὸ ἄρχοντα τῷ βασιλεῖ παριστᾶν τι τῆς ἀρχῆς σύμβολον ἔχοντα δεῖ. Et paulò ante. οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων χωρὶς ζώνης καὶ χλαμύδος τολμήσειεν ἂν φανῆναι τῷ τὸ ἀξίωμα ἔχοντι.

Hùc etiam pertinet locus Pollionis, *in Salonino Gallieno.* ¶ Tandem bona pars *Legis* huius in eo occupata eſt, vt oſtendatur, eam non ad præterita, ſed ad futura pertinere: de quo ad *l.3. ſup. de Conſtitut. Principum*: ideóque Præpoſitos S. Cubiculi ante Macrobium antehac factos ita habendos, atque ſi hodie primùm Præpoſiti facti fuiſſent, atque ideò his Præfectis Prætorio, vel vrbis, Magiſtriſque militum poſtponi, qui ante hanc *leg.* etſi poſteriùs eas dignitates adepti ſunt: denique, vt loquitur, *obſeruationem legis à Macrobij ſumere proue ctione auſpicium*: neque illos *promotionis ſua tempora ad legis vſurpationem reuoluere poſſe*, vt eleganter dicitur: *reuoluere*, id eſt, retrotrahere. ¶ Tandem notandum hîc, Cuiacianam editionem ad calcem *huius l.* adnotare, *Hic deeſſe quædam.* At Pithœus notauit, in veteri Codice nihil videri deeſſe: ſed quod apparet, interciſum pergamenum ex ſuperiori defectum eſſe.

DE QVÆSTORIBVS," MAGISTRIS OFFICIORVM, COMITE SACRARVM largitionum, & Rerum priuatarum.

TITVLVS IX.

XII. COD. IVST. VI.

" Ita quoque Quæſtor præponitur tribus ſequentibus *l.1. & 2. h.t. & l.17. infr. de proximis*: At, in *Notitiâ Imperij* ſubiicitur.

1.* Impp. VALENTIN. & Valens & Gratianus AAA. ad Ampelium P.V." Poſt alia.

ORVM honores, qui Sacrario" noſtro exploratâ ſedulitate obediunt, hâc volumus obſeruatione diſtingui, vt Quæſtor atque Officiorum Magiſter, necnon duo" Largitionum Comites Proconſularibus honoribus præferantur: Et cætera. Dat. III. Non. Iulij Naſonaci. Accep. III." Non. Sept. Modeſto & Arintheo CONSS. [371.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod. Iuſt. Eſt verò ea, pars conſtitutionis, quæ laudatur *l.2. vt dignit. ordo.* Quibus ea iungenda ſit, mox videbimus.

" De hoc *Ampelio* P.V. dixi iam ad *l.1 de Præf. Præt* quæ & ipſa *huic* coniungenda eſt.

" *Sacrarium*, id eſt Conſiſtorium. v. Gloſſ. & de eo mox.

" Sic & *Comitiua* vtriuſque ærarij *l.2. prox. v. l.48. de curſu publ.*

" Ita quoque *l.1. de Magiſtris ſcriniorum.* At in *l.1. ſup. de Præf. prætorio*, IIII. Non. &c.

COMMENTARIVS.

QVADRIGA altera ſequitur Altiſſimarum & quidem Palatinarũ (quomodo eas quoque deſignat Am. Marcellin. *lib.21. p.216.*) dignitatum, quæ pari inter ſe gradu habentur: primam enim habuimus *duobus titulis præcedentibus*: Quæ quidem prima *initio* tribus tantum conſtabat, ex eadem Valentin. conſtitutione, vnde hæc *lex* noſtra deſumpta eſt *tit.7.* verùm à Theodoſio Iun. addito illi quarto, Præpoſito videl. S. Cubiculi, Quadriga parium inter ſe Dignitatum euaſit *tit.8.* Hâc igitur Valentiniani Sen. Lege Quadriga hæc altera componitur: quæ pars eſt prolixioris Valentinianeæ ad Ampelium P. V. conſtitutionis, de ordine Dignitatum, ſeu Ordinationis, vnde quatuor prætereà ſuperſunt leges, quas ſuprà in vnam lineam coniecimus, putà *lex 1. ſup. de Præfectis Prætorio*: *lex 1. de Comitibus rei militaris*: *l.4. de honor. codicill. l. vn. de Magiſtris ſcriniorum*, quæ proinde huic omnes coaſſandæ veniunt. Quadriga porrò iſthæc eſt (quæ & ipſa continetur, *l.2. prox.*) *Quæſtor*, *Magiſter officiorum*, *Comes S. L. & Comes R. P.* De quâ, antequam ad ipſam *legis* ſententiam accedamus, hæc obſeruanda ſunt.

Primò notandum, & *Rubr.* & vtraque *lege huius tit.* Quæſtorem cæteris præmitti, ac nominatim Magiſtro officiorum, pariter vt *l.5. inf. de fide teſtium*,

ſtium, *& in l.17. inf. de proximis*, cùm tamen in *l. vn. infr. qui à præbitione tironum*, quæ Honorij eſt A. D. 412. & in *Noticia Imperij*, quæ ſub Theodoſio Iun. & Valentiniano III. conſcripta A.D. 427. vt & apud Caſſiodorum 6. *var.* 5. *&* 6. Magiſtro officiorum ſubiiciatur: vt proinde Quæſtura loco deinceps mota videatur.

Secundò obſeruandum, *Magiſtrum officiorum* hic præmitti Comitibus S. L. & R. P. pariter vt *l. prox.*

Tertiò obſeruandum, has quatuor Dignitates, ſeu hos honores, dici *h. l. ſacrario Principis exploratâ ſedulitate obedire.* Nempè tres ſuperiores, Præfectus inquam Prætorio, Præfectus vrbi & Magiſtri militum, de quibus *d. tit.* 7. non propriè Sacrario Principis obediebant, non propriè Principi militabant, verùm in actu poſiti erant, vel in Prouinciis conſtituti: at hi in Conſiſtorio, in ſacro ſeu Sacrario Principis: de quâ Illuſtrium dignitatum diſtinctione, v. *l. vn. inf. de Comitibus qui Illuſtr. ag. adſid.* Quare de Quæſtore nominatim Socrates *lib.* 2. vbi de Leone Quæſtore, ὃν, inquit, ἐν τοῖς βασιλικοῖς ἐτίμων, & Sozomenus de eodem *lib.* 5. ὁ ἐν ἀξιώματι λαμπρῷ ἐν τοῖς βασιλείοις στρατευόμενος. Denique hi quatuor Comites Conſiſtoriani erant, & verò ita vocantur, itémque participare Augusti pectoris curas, *l. 3. de Metatis*, vbi dixi: *v. & l. 5. infr. de fide teſtium*; Iidémque etiam indicantur *l. vlt. verſ. aliis ſane Inluſtribus, d. tit. de metatis*, *& l. 1. & 4. inf. de palatinis S. L.* Cur autem dicantur *exploratâ ſedulitate* obedire Sacrario Principis? Nempe, quia ad iuſſa Principis expediti & velut in procinctu erant, ſiue in Conſtitutionibus promulgandis, quod Quæſtoris munus erat. Quem ideò rectè ita deſcribit Zoſimus *lib.* 5. ὁ τὰ βασιλεῖ δόξαντα τεταγμένος ὑπαγορεύειν ὃν Κοιαίστωρα καλεῖν οἱ ἀπὸ Κωνσταντίνου δεδώκασι χρόνοι, ſiue in executionibus Principis mandatorum, quod *Magiſtri officiorum* officij erat: vnde & efficax Magiſteria *l. 2. inf.* vbi dicam: ſiue in largitionibus, tributis ſacríſque opibus adminiſtrandis, quæ partes erant *Comitis S. L. & Comitis R. P.*

Nunc de *huius leg.* ſententiâ: Igitur Valentinianus, cùm conſtitutione ſuâ ad Ampelium P.V. vnde hæc deſumpta eſt, emiſſâ, ſingulis quibuſque dignitatibus certum locum meritúmque præſcriberet (vt Valentinianus Iun. filius eius diſertè de eâ ait *d. l. 2. ſup. vt dignitatum ordo*:) his quatuor quoque ſuum locum gradúmque præſcripſit; nempe vt Proconſulibus præferrentur. Quod antea non ita erat, putà ſub Conſtantino, Conſtantio, & Iuliano, imò & per Valentiniani hactenùs initia: Id quod etiam ex Ammiano Marcellino diſcimus *lib.* 28. *p.* 356. vbi ait, *Ampelium ex-Magiſtro officiorum ad Proconſulatum geminum, indéque multo poſtea ad Præfecturæ culmen euectum*: vbi Ampelius eſt hic ipſe, cui hæc *lex* inſcribitur: Et Proconſulatus geminus Ampelij eſt Proconſulatus Africæ, quod diſcimus ex *l. 10. infr. de navicular.* & Achaiæ, ex Himerio. Ex que eo Ammiani Marcellini loco diſcimus, Ampelium illum, quàmplurimas dignitates ex iis de quibus Valentinianus conſtitutione ſuâ ad eum agit, geſſiſſe: vt non improbabiliter dici poſſit, ad eius ſuggeſtionem legem illam latam. Ergo *h. l.* hi quatuor Proconſulibus à Valentiniano præferuntur: cùm alij illis contrà eâdem conſtitutione poſtponantur, *d. l. 1. infr. de Comitib. rei mil. & l. 4. de honor. codicillis*, quæ vt dixi ex eâdem conſtitutione deſumptæ ſunt: conſequenter, hi quatuor, Præfectorum gradui proximi: quâ causâ his dignitatibus cohærere dicuntur, *l. 2. prox.* Quomodo & Symmachus ad Comitem S.L. *lib. 7. ep. 93.* ſcribens. *Te*, inquit, *meritorum ratio* SVMMIS PROXIMVM *facit.* Nondum tamen illis hoc tempore æquati: nondum verè Illuſtres, vt Præfectorij: Quare videre eſt in Gratiani *l. 35. de curſu publ.* Magiſtrum officiorum *ſpectabilem virum* indigitari (etſi in Valentiniani *l. 22. eod. tit.* Illuſtris vocetur, poſteà certe Illuſtris dictus, vt teſtatur vel *lex* 23. *inf. de agen. ib. in reb.*) vt & Comiti R.P. in Valentiniani Iun. *l. vlt. ad leg. Iul. repetundar.* ſpectabilitatis titulus tribuitur.

11. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIVS AAA. Reſtituto PV. Poſt alia.

V I ex Quæſturæ honore aut Efficaci" Magiſteria", aut Comitiua vtriuſque ærarij noſtri attonito" ſplendore viguerunt, adclamatione excipiantur ſolitâ; nec prætereantur vt incogniti, atque" vt non æquandi illis qui geſſerint Præfecturas; ſed eo" obſeruentur cultu, omni" cœtu omníque conuentu; Neque enim pars" eſt..tio meriti, etiamſi" interuenit dilatio vlla; quoniam cohærent" his dignitatibus, quæ hiſdem iure debentur. Interſit" aliquid inter tempora Magiſtratuum, vitámque priuatam, actus depoſiti dignitas pares eos viros præſtat" atque honore conſimiles: Quid enim in his quatuor dignitatibus non ex congruâ diuerſitate putemus eſſe commune? Quod cùm ita ſit, hos viros haberi volumus, non vt qui meruerint tantum, ſed quaſi qui geſſerint Præfecturas, cùm" non priuilegiis temporis præferantur, ſed honoris æqualitate lætentur. Dat. VIII. Kal. Iun. Theſſalonicæ Gratiano v. & Theod. I. AA. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. Iuſt. eod. tit.* ex priore *huius leg.* parte cæteris reſecatis deſumpta eſt. Hanc leg. intelligit quoque Caſſiodorus 6. *var.* 8. iungenda autem illi *lex* 2. *ſup. de Præfectis Prætorio.*

" De hoc *Reſtituto* P.V. Conſtantinop. vid. dicta ad *eam l.* 1. Hic quoque in MS. expreſſum *Reſtuto.*

" Ita quoque habent veteres Codices Iuſtin. complures: Vulgati tamen præferunt *Officiali*, quod eodem recidit, mox vt oſtendam.

" *Magiſterio* in Cod. Iuſt. quod eodem redit: nam & ſic *magiſteria* & *magiſterium* promiſcuè. *Magiſterij* vocem Triboniano magis placuiſſe puto. Ita quoque Magiſterium admiſſionum, *l. 12. ſup. de Senatoribus*, & Sidonio Appollinari *lib. 1. ep. 3. Magiſteriis Palatinis Militaribúſque.* Magiſterium Equitum & Peditum, *l. 2. ſup. de Præfectis Prætorio*: *l. 4. infr. de honor. Codic.* *Magiſteria* autem propriè de Magiſtro officiorum, ſicut &

Magistri nomen absolutè, & *Magistriani*, Magisterium Palatinum Apollinari *d.loco v.* Gloss.

Attonitus splendor, est stupendus, qui attonitos reddit. In MS. alioquin est *accomito*. Hoc sensu sæpe vox *attoniti* pro stupendo: sic *attonita* diligentia, & Ecclesia in *attonito* Tertulliano: *Attonita* domus, stupendæ. Virgilio, teste Seruio: Sic amor *attonitus* Statio *in Epithalamio Stellæ*. *Attonitè* celebrare magnis ceremoniis, Plinio *lib.30. c.1.*

Id est, & quasi.

Id est, eo ipso, eodem.

In omni cœtu.

℞. *Neque enim impar*, scriptum fortè fuerat: *neque eni M'par*.

℞. *Ratio*: scriptum forte fuerat *rio*.

Id est, etiamsi non ilico, non statim Præfecturia decorentur.

Dixi ad leg. super. v. & Symmachum, *lib.7.ep.93*.

συγχωρήθιον.

Attamen actus depositi, &c.

Præstet. Limitatio, id est, *sic vt*.

COMMENTARIVS.

PRÆFECTORIIS Viris, id est, Præfecturâ Prætorianâ, vel vrbis, defunctis, exæquantur *h.l.* à Theodosio M. Quatuor Dignitates, de quibus *hoc titulo*, puta Quæstor, Magister Officiorum, Comites S.L. & R.P. Cui legi coassanda venit *lex 2. sup. de Præfectis Prætorio* & de quâ sensisse videtur Cassiodorus 6. *var*.8. in formulâ Comitiuæ R.P. *Comitiua priuatarum te honore decoramus, quam leges Præfectis quoque parem esse decreuerunt*. Quomodo & Symmachus *lib.7.ep.93.* ad Longinianum (Comitem S.L.) scribens; Te, inquit, *meritorum ratio summis proximum facit*. Ergo Præfectoriis Viris hic *lege* quatuor illi æquantur: Qui antea Proconsulibus tantum prælati fuerant à Valentiniano Sen. *leg.1. sup.* Et sic Spectabiles tantum *eâ l.* facti: vnde & Spectabiles vocantur in Gratiani *l.35. de cursu publ.* & Valentiniani Iun. *l. vlt. inf. ad leg. Iul. Repetundarum*: de quo ad *d.l.1.* at nunc Illustres ex *hâc* Theodosij M. *leg.* Hinc in Theodosij *l.120. infr. de Decurionib.* Illustris Magister Officiorum, Comes sacrarum ac priuatarum Hinc & sub Theodosio Symmachus *lib.10. ep.37. 51.53.* Virum clarissimum & Illustrem Magistrum officiorum vocat. ¶ Antequam de *legis* huius sententiâ plenius agimus, de *Efficaci* primùm *Magisteria*, quæ hic memoratur vna è quatuor Dignitatibus videndum est. Efficax igitur Magisteria (quomodo etiam habent quidam Codices Iustinianei, alij editi, *Officiali*) nil aliud est, quàm Magisteria Officiorum, seu Dignitas Magistri istius: Ita nempe dictus ab *efficiendo*, quod inter cæteras dignitates maxime efficax esset seu actuosa *δραστήριος*, iussáque Principum exequeretur, quomodo *efficax* Hercules, Horatio *Epod.*5. id est, actuosus. Erant scilicet sub dispositione Magistri officiorum Officia Palatina, Curiosi, Agentes in rebus, (qui & ipsi ἐμπρακτοι dicebantur, & ideò quoque Agentes IN REBVS) Huc pertinet egregiè *Nouella* Valentiniani inter Theodosianas 37. *soli quidquid oneris est & profiteri &* EFFICERE *videmur*. Mensores item, Fabricenses, Ordines & Scholæ Palatinæ, Decani: quod ex *Notitia Imperij*, vt & *nostrâ* videre est. De actu etiam Magistri officiorum vid. Cassiodorum 6. *variar*.6. Eodem modo idem Cassiodorus 6. *var*.3. Præfecturæ Prætorianæ officium, cui summa rerum commissa erat, vocat *officium planè geminatum*, EFFICAX, *instructum & totâ animi firmitate præstandum*. Quare in errore versatur C L. Cuiacius, qui *Efficacem Magisteriam*, vel *Efficax Magisterium* interpretatur Quæsturam re ipsâ administratam ad differentiam Quæsturæ honorariæ. Cuius sententiam præter suprà dicta refutat numerus quatuor Dignitatum, quem hic extare oportet: vt disertè in sequentibus hic numerus designatur: *Quid enim in his* QVATVOR *dignitatibus*, &c. Atenim si Cuiacij sententia admittitur, tres tantum *hic* numerare liceat. Geminus est error scriptoris de officiis domus Augustæ *lib.3. c.24.* id est, qui quem Zosimus *lib.3.* τ ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων Μάγιστρον, vel ἡγεμόνα vocat, *Magistrum Equitum & Peditum*, in præsenti interpretatur.

¶ Nunc ad rem & sententiam *legis*: vbi de duobus videndum est. Primùm, *Ratiocinatio* Theodosij spectanda: quâ is quatuor has dignitates Præfectorij honoris æqualitate decorauit, *vers. Neque enim*, vsque ad *vers. Quod cùm ita sit.* Ratio eò redit, quod etsi quamdiu Præfectorij Præfecturam gerunt, bis præferantur, attamen actu deposito pares sint, & esse debeant: quia etsi non statim & ipsi Præfectorij sint, attamen, Præfectura his debeatur, tanquam cohærentibus: denique, *quod non sit dispar ratio* (ita enim *hic* reponendum) *meriti, etsi interuenit dilatio dignitatis.* Quod ad vulgatum illud & Brocardicum: accedit, *Cingendus habetur pro cincto*; Item de viciniâ déque proxima cohærentia trahi fulgorem.

¶ Hinc interim quoque discimus, post vnam ex his Quatuor dignitatibus gestam, seu Quæsturâ, Magisteria officiorum, Comitiuâ S. L. & R.P. functos, Præfectos Prætorio, vel statim, vel ita non multo pòst, dilatione paruâ, factos, quod infinitis exemplis comprobari potest.

Secundò, sequitur Limitatio; Nempe Theodosius M. has quatuor dignitates Præfectoriis non simpliciter vel absolutè adæquat; non inquam vt priuilegio temporis cum his certent, id est, si tempore priores sint, & illis præferantur: quomodo sanè eadem constitutione vnde hæc desumpta est, in *l.2. sup. de Præfectis Prætorio*, Magistros militum Præfectoriis absolutè exæquat, & ad hunc quoque finem: verùm hactenus, vt eodem honore excipiantur: & sic hactenùs Illustres: Qui posteà tamen simpliciter ἁπλῶς Præfectoriis exæquati. Vbi videre est iuris istius progressum, simul & triplicem processus rationem: Primò scilicet Proconsulibus prælati, *l.1. sup.* Dein Præfectoriis exæquati quoad honores & adclamationes *hac leg.* Tandem absolutè.

Postremo igitur loco, nunc videamus in quo nominatim Quatuor hos Præfectoriis exæquatos voluerit Theodosius M. *Adclamatione*, inquit, *excipiantur solitâ, nec prætereantur vt incogniti atque vt non æquandi illis qui gesserint Præfecturas*: *sed eo* (eodem) *obseruentur cultu, omni cœtu, omnique conuentu.* Nempe Adclamationibus, cultúque, & honoribus variis Amplissimæ dignitates excipiebantur, vbi ad cœtum vel conuentum ventum esset, de his Adclamationibus, κρότοις εὐφημίαις, quæ Consulibus & Patriciis factæ agit Chrysostomus, *initio homiliæ in Eutropium.*

DE

DE PRIMICERIO ET NOTARIIS.

TITVLVS X.

XII. Cod. Ivst. VII. *De Primicerio & Secundicerio & Notariis :* Cæterùm hinc Spectabilivm ordo incipit. Idémque ordo obseruatur in Notitiâ: v. quæ noto ad *l.* 21. *inf de petitionib. lib.* 10. De Secundicerio Notariorum v. *l.* 21. *infr. de petitionib.*

1. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosivs AAA. Eutropio pp."

Præcipva est nostræ pietatis intentio circa Notariorum nomen : atque ideò si vnquam huius Ordinis viri laborem quiete" mutauerint", vel senectute posuerint, seu eùm" alia dignitate post hanc" qualibet vsi sunt, non omittant" prioris vocabulum militiæ, sed compendium sequentis honoris adsumant: Et si quis, ex Officio, vel præcipuæ" Sublimitatis tuæ temerarius" ad Census Discussiones, Peræquationes, aliam denique vllam rem" inquietator extiterit, Officium suum nouerit, vel leuis" culpæ offensione detectâ, grauis multæ discrimine fatigandum, & Numerariorum corpus, extincto iniuriæ auctore, minuendum. Dat. xvii. Kalendas Iul. Thessalonicæ, Gratiano v. & Theod. i. aa. conss [380.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. eod. tit.*
" *Eutropius* hic PP. Orientis : de quo mox.
" *Vel abiecerint*. add. Tribon. satis inconditè : quid enim aliud est *laborem quiete mutare*, quàm quod ipse *obiicere* vocat ? Cæterum MS. habet, *mutauerint*.
" Pro *deposuerint*.
" *Cumulata*, vt *l.* 14 *inf. de proximis* : cuius similis dispositio.
" *Posthac*. C Iust. Istud tamen malo.
" Ita quoque Cod. Iust. malim tamen *amittant*, vt d *l.* 14. *adiectu alterius dignitatis perire non patimur*.
" Ita quoque Cod. Iust. sed malim, *præcipuè*.
" *Temerario adsensu indiscussiones*, &c. ita C Iust. malè : de quo mox.
" Veluti ad exactiones, vt *l* 3 *inf de honor. codicillis* : operis exstructiones, ratiocinium *Nouella* Theodosij 16. *in f.*
" Similes locutiones v. *l.* 3 *sup. de inoff testam. l.* 1. *inf. de libertis & eorum liberis* : *l.* 28. *de hæreticis* : ibi plenius.

COMMENTARIVS.

Privilegia Notariorum, (βασιλικῶν ὑπογραφέων vocant Græci. Vide vel Zosimum, *lib.* 5. *p.* 815. & 719. τῶ τάγματος τῶν ὑπογραφέων *p.* 811.) etiam ex-Notariis, id est, iis qui vel vltrò eam militiam post laborem reliquerunt, vel deposuerunt, vel aliâ dignitate eumularunt, seu commutarunt, seruari oportere definit *hâc l.* Theodosius M. Imp. In quâ tria notanda sont: Primò, Præfatio: Eâ scilicet Theodosios profitetur, *Præcipuam intentionem suam esse circa Notariorum nomen*, id est, præcipuo stodio & affectu sese Notarios prosequi. Fuit hæc scilicet Notariorum Schola seu ordo Collegij alios inter magnæ dignitatis : vnde & Militia nobilis dicitur *l. vlt. hoc tit.* Præclarum Collegium, *l. vlt. sup. de Senatoribus*. Militia, quâ non illostrior extat Altera, Claodiano *in Epithal. Palladij*. Erant hi verò βασιλικοὶ ὑπογραφεῖς, vt eos Libanius & Zosimus *non vno loco*, *lib.* 3. & 5. & Socrates *lib.* 7. *cap.* 22. & vetus Auctor apud Soidam *verb.* Αὐξέντιος appellant, qui videlicet in consistorio Principis Acta excipiebant (de quibus Ammianus Marcellinus quoqoe *passim*) vnde *l.* 7. *de priuil. eorum qui in S. P.* disertè dicuntur Notariorum officio fungentes *inter Consistorij secreta*. & Notariorum Primicerij de Consistorio Principis discedere, *l.* 2. *prox.* & ab Ammiano Marcellino *lib.* 30. *p.* 466. *Notarij Principis*: vt & à Cassiodoro 6. *var.* 16. in formulâ Notariorum, qui *Principis secretum & consilium his committi* ait, *Principisque curis assiduâ lucubratione militare. Secretum* scilicet, qoia in consistorio Principis Acta & Secreta notabant. Alius verò, ab his Notariis, quem Vopiscus *in Aureliano secretorum Notarium* vocat: hic enim est, quem Zosimus *lib.* 1. *p.* 662 de eâdem re agens, τῶν ἔξωθεν φερομένων ἀποῤῥήτων μηνυτὴν vocat, Victor Schotti, *ministrum*, *cui secretorum officium crediderat*. Nempe Notarij indicium faciebant & foras efferebant Imperialia responsa : vnde & Orationes Imperatorum per Primicerium Notariorum in Senatu aliquando recitabantur : *l.* 14. *sup. de Senatoribus*. Quare essent afaniæ quorundam; de Notariis *ad secreta*, & *à secretis*. Horum operâ vsi Principes extra ordinem peregrè sæpe tanquam perspicacibus : vid. Marcellinum *lib.* 26 *p.* 341. tanquam sagacibus : ad perducendos reos ; idem testis, *lib.* 14. *p.* 10. vt adsisterent cognitionibus, interrogationibus, *p.* 24. 32. *lib.* 15. *p.* 38. *lib.* 28. *p.* 384. Sozomenus

menus *lib.4.cap.*10. Miſſi etiam ab Imperatoribos Cæſarum act.bus explorandis *lib.17. p.*109. *lib.* 21. *p.*201. obſeruandiſque traiectibus *lib.20.p.*185. conatibus etiam alicuius & ad tuendam prouinciam poſiti *lib.*22.*p.*239. *lib.*26. *p.*341. Commeatus frumentarij his mandati : Symmachus , *lib.* 10. *ep.*31. Denique cum mandatis in prouincias miſſi , *l. vn. ſup. de Mandatis Principis*, vbi plura : Epiſcopique per hos ſed.bus ſuis reſtituti, vt Chryſoſtomos ipſo teſte *ep.ad Innocentium tomo 4. Pariſ.edit.p.*679. ipſique quæ è re eſſent Imperatoribus ſoggerebant: *lib.*16.*p.*345. Cæterùm peculiarem erga eos affectum , vt alij Principes , vid.Caſſiodor. *d. form.*16. ita hic Theodoſius M. prodit hâc conſtitutione ad Eutropium PP. emiſsâ. Quod quidem in memoriam mihi reuocat , quod Gregorios Nazianzenus *ep.*137.138.hunc ipſum Eotropium à doctrinâ,eruditione , & eloquentiâ ſummoperè commendat : vt videatur omninò Eutropius *huius leg.*promulgandæ Theodoſio auctor fuiſſe : pro ſtudio , quo in literatos (cuiuſmodi ſanè erant Notarij) ferebatur. Verùm hæc coniectura eſt.

Nunc de ſententia *huius leg.*Secundò igitur,quod *hâc l.* præſupponitur & indieatur , *priuilegio* hoc ſubnixi fuêre Notarij , vt ad Cenſus , Diſcuſſiones , Peræquationes , aliam denique vllam rem inquietari non poſſent , id eſt , vt Cenſitorum , Diſcoſſorom . Peræquatorum onus his impingi non poſſet : Ad *Cenſus* , ait *lex* : rectè enim ita hic legi proximè ſequentia oſtendunt : non *adſenſu* , vt perperàm Cod. Ioſt. Idqoe etiam egregiè confirmat Zenonis *lex 2. circa med. Cod. eod. tit.* vbi hæc immunitas ex *hâc l.* repetitur : *vacationem* , inquit, *cenſus , diſcuſſionis peræquationis & cuiuſlibet alterius rei habituros.* vid. & *Nouellam* Theodoſij 16. *de poſtulando , circa fin.* Ad *cenſus* verò , &c. pariter vt *l.*3. *de honorar. codicil.* ad exactiones. Ergo Cenſitoris , Diſcuſſoris, Peræquatoris munos his iniungi non potuit : de qoo alioqnin Cenſitorum , Peræqnatorum munere *libro* 13.de Diſcuſſoribus,*lib.*11. *t.*26. Eadem verò immunitas tributa & Domeſticis & ſilentiariis , *l.*2. & 3. *inf. de domeſt. & protectorib.* Eadem & Curialibus iis qui Præſides & Rationales renera fuerunt , *l.*3.*inf.de honor.codicill.*Ex archiatris *l.*2.*inf.de Medicis.* Addit lex *ad aliam denique vllam rem* , veluti exactiones , *d.l.*3.*inf. de honor. Codic.*operis exſtructiones , ratiocinia , *d. Nouella* 10. Hac omni immunitate donati & Scriniarij S. Palatij poſt viginti annorum militiam , *l.*7.8. *inf.de proximis.*

Tertio loco ſuccedat nunc ipſa *Legis* diſpoſitio. Nempe Theodoſios M. priuilegia ſuperiora conſtare iobet etiam *ex-Notariis* : Idque , ſiue laborem quiete mutauerint , id eſt Notarij munus vltrò abdicauerint , vel vt barbarè ſatis Tribonianus , *abiecerint* , ſiue , ob ſenium depoſuerint , ſiue denique etiam com alia (fortè commutata) dignitate poſt hanc quâlibet vſi ſunt : id eſt, poſt Notarij officiom depoſitum , aliam dignitatem ſortiti ſunt. Non igitur tantùm ſi ad quietem ſeceſſerint , verùm etiam ſi eontinoato labore aliam dignitatem ſuſceperint. Quod vtrumqoe & aliàs obtinuit , vt munere defunctis eadem prioilegia adhuc competant: & aliâ maiore putà dignitate auctis eonſtent. Maior ſcilicet dignitas oulli debet circa prioris dignitatis ſeu militiæ prioilegia præiudicium facere : *l.*3. *Cod.de dignit.* ſi modò ea *lex* à Triboniani facinore immunis eſt. Id enim ſingularis priuilegij loco Theodoſius Notariis ſeſe concedere indieat. Certe Honorius poſtea Scriniariis idem conceſſit *l.*14.*inf. de proximis ſacror. ſcrinior.* quæ *lex* cum hâc conferenda omninò eſt : vt & decurionibus & ſilentiariis , *l.*2.3.*inf.de decurionib. & ſilentiar.* Eadémque immunitas tributa Ex-archiatris , *l.*2. *inf.de Medicis.* Eadem tributa & Palatinis , de quibus *l.*3. & 5.*inf.de priuil.eorum qui in ſacro Pal.* Iiſdem ſanè tributum , vt Senatores facti à glebali collatione immunes eſſent : *l.vlt.ſup.de Senatoribus.* Ergo Notarij munere ſoo defuncti ab illis muneribus immunes ſunt ſeu excuſantur : cùm aliàs Honoratis dignitate functis , déqoe Palatio exeuntibus hæc munia à Iudicibus ſæpè iniungerentur pro rerum neceſſitate : vid. *l.*3.*inf.de honor.codicill.*vbi dicam , & *d.l.*2.*inf.de Medicis* : *l*,2.*inf.de decur.& ſilentiariis.*

Sequitur *ſanctio legis* : Nempe Officio Rectoris prouinciæ minatur grauem multam , & Numerario exauctorationem. Numerarij ſcilicet huiuſmodi munerum iniungendorum curam ſuſtinebant , de quo ſuo *tit.inf.de Numerariis*, *lib.*8.*t.*1. Idem verò interdictum anno proximo ab eodem Theodoſio Numerariis circa omnes ex Aula decedentes,& poſt emeritam miſſionem:*l.*11. *infr.de priuil.eorum qui in ſacro palatio.*

---

11. * Iidem AAA. ad Valerianum'' PV.

NOTARIORUM Primicerios, ſi , prout eorum voluntas fuerit, de Conſiſtorio noſtro, ſine adminiſtratione'' diſceſſerint , non ſolùm Vicariis anteponi , ſed etiam Proconſulibus'' æquari ſancimus , ita vt nihil niſi tempus interſit. Eodem honore atque eodem ordine ſequens Primicerium Tribunus ac Notarius perfruetur. Alios porrò Notarios & Tribunos Vicariis iubemus æquari , ac, ſi priores id'' vocari cœperint , anteferri. Ad'' verò Domeſticos & Notarios Conſularibus ſimili ratione conponimus ; & cetera. Dat. III. Kal. April. Acc. XII. Kal. Maij. Syagrio & Eucherio vv.cc. coss. [381.]

N O T Æ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod. Iuſt. Memoratur ea *l.*13. *infr. de priuil. eorum qui in S. Pal.* Iungendæ verò illi *lex* 2. *inf. de proximis Comitib. diſpoſ.* & *lex* 5. *de honorat Codicillis.*

'' *Valerianus* P.V. Romæ ſcilicet A. D.381. cui præter hanc & duas illas, inſcribuntur adhuc *lex* 2. *de equis Currulibus*, *l.* 6 7.8. *de ſcanicis.*

'' Magiſtri enim officiorum dignitate ſæpè decorabantur : dicam *ad l vlt. infr.*

'' *Proconſules* Vicariis ſuperiores , v. & *Notit. Imper.* Inter Spectabiles primi , de quo *ad l. prox.* quoque & ad *l.*1. *de Com. rei mil.*

'' Id eſt , ſi prius Notarij & Tribuni fuerint , Vicarios poſteriores tempore vincunt.

'' *Al.* At verò.

NOTÆ

COMMENTARIVS.

De primorum (vt eos quoque vocat Amm. Marcellinus, *lib.29. p.419.*) inter Notarios, de Consistorio exeuntium sine administratione nouaque dignitate, ordine; est hæc Gratiani Imp. *lex*: Quæ pars est prolixioris Gratianeæ constitutionis de Honorariis codicillis & dignitatibus tùm Palatinorum, tum extra-Palatinorum: vnde supersunt duæ adhuc *Leges* putà *lex 5. inf. de honorar. codic. lex 2. de proximis, Comitib. dispos.* quæ proinde *huic* coassandæ veniunt.

¶ Nos de hàc nostrà nunc agemus: Vbi obseruandum, in ordine vel schola Notariorum eminentiores seu primos quosdam fuisse, qui *hàc l.* nominantur. Erat scilicet *Primicerius Notariorum*: erat, Primicerium sequens Tribunus & Notarius; erant alij seu ceteri Notarij & Tribuni, erant denique Domestici &. Notarij. *Primicerius* Notariorum (cuius *h. l.* mentio fit & *l.3.4. inf. & l.11. sup. de Senatoribus & l.33. inf. de petitionibus: & l.vn. inf. qui à prabitione tironum, & Nouella Theodosij 32. de Veteranis*, & apud Renatum Profuturum Frigeridum, referente Gregorio Turonensi *lib.2. c.9. p.54.*) ab Ammiano Marcellino vocatur Primus omnium Notariorum, *lib.26. in gestis An.365.* Socrates *lib.7. c.23.* eum vocat πρωτικήρλω βασιλικῶν ὑπογραφέων, Zosimus *lib. 5. p.815.* vbi de Ioanne Primicerio agit ἄρχοντα τῶν βασιλικῶν ὑπογραφέων ὃν Τριβοῦνον καλοῦσιν. Idem *p.811.* & Sozomenus *lib.9.* τοῦ τάγματος τῶν ὑπογραφέων ἡγούμενον. Iustinianus *Nouella* 8. retinet Latinam vocem, & Πριμικήριον τῶν λαμπροτάτων Τριβούνων vocat. Primum locum militiæ nobilis adsecutus, *l.vlt.inf.* Ex eâ dignitate Iouianus ad Imperium conscendit, teste Ammiano *d. loco*. Sub huius Primicerij dispositione erat omnis Dignitatum & Administrationum notitia, tam militarium quàm ciuilium, scholas etiam & Numeros tractabat, vt totidem verbis *Notitia Imperij* scribit. Idque ipsum indicat Claudianus huius rei sciens, ipse quippe Tribunus & Notarius, *in epithalamio Palladij*:

——— ——— Paulatim vectus ad altum,
PRINCEPS *Militia, quâ non illustrior extat*
Altera, cunctorum TABVLAS *assignat* HONORVM:
Regnorum tractat NVMEROS, CVNEOSQVE *recenset,*
Sparsas Imperij VIRES *constringit in vnum*
DEPOSITVM; *qua Sarmaticis custodia ripis,*
Qua sauis obiecta Getis, qua Saxona franat,
Vel Scotum LEGIO; *quantum cinxêre cohortes*
Oceanum, quantum pacatur MILITE *Rhenus.*

Qui Claudiani locus geminus est cum altero *Notitia*: & omnia respondent: *Tabulas honorum* vocat, Notitiam omnium dignitatum; *Regnorum Numeros* ab eo *tractari* ait, similiter *Notitia*, Numeros à Prinicerio Notariorum tractari, quod etiam ostendit *l.2. Cod. eod. tit.* Idque in *Commentario*, cui *laterculi maioris* nomen, quod etiam *Notitia Imperij* docet & exhibet; quod *Depositi* voce Claudianus indicat: *sparsas Imperij vires constringit in vnum Depositum.* Laterculum scilicet iamdiu pro Tabula, Indice & Commentario vsurpatum apud Tertullianum, non tantum in *lib. adu. Valentinianos*, verùm etiam *lib.1. aduersus Nationes*, quem nos edidimus: *cap. de solis cultu. Vos certè estis qui etiam in laterculum septem dierum Solem recepistis & ex diebus ipsorum pralegistis, quo die lauacrum subtrahatis, aut in vesperam differatis, aut otium & prandium curetis.* Eundem Primicerium Notariorum reperio constitutiones Principum in Senatu quandoque recitasse, *l.14. supr. de Senatoribus.* ¶ *Primicerium* sequebatur qui *hac lege* vocatur, *sequens Primicerium Tribunus & Notarius*, qui eadem ratione Secundicerius Notariorum vocabatur. *in l.2. inf. de petitionib.* Ammianus Marcellinus *lib.29. circa principium, secundum inter Notarios gradum* vocat, de quo mox plura. Hunc & superiorem idem Ammianus *summates Notariorum* vocat *lib.26. pag.241.* Hos sequebantur alij seu cæteri Notarij Tribuni. Quorum non *hac* tantùm *lege* mentio fit; verùm etiam *l. vn. supr. de mandatis Principum l.1. inf. Qui à prabitione tironum.* Qui Tribuni residui ordinis vocantur, *l.3. infr. prox.* Eorundem frequens mentio fit apud Ammianum Marcellinum *lib.26.pag.341.* Vbi nominatim Notarium & Tribunum vocat. Et *lib.17. p.104. lib.10. p.171.* Fit & Tribunorum & Notariorum mentio in *duabus veterib. inscript. p.391. n.5. p.464. n.8.* Cœteroquin Notariorum simpliciter frequentissima apud eum mentio *lib.14. p.10.24.32. lib.15. p.38. lib.20. pag.172. p.184. p.185. lib.21. p.201. lib.22. p.239. lib.26.341.345. lib.28. p.384.* Fit etiam horum Tribunorum & Notariorum mentio apud Symmacham *lib.5. Epist. 39. lib.10. Ep.36. & 39.* apud Ambrosium, Augustinum, Paulinum: Déque iis sunt duæ veteres inscriptiones de Claudiano, & Petronio Maximo. Huiusmodi Tribuni, & Notarij à Principis latere fermè mittebantur Legati, de quo plenissimè ad *l. vn. sup. de Mandatis Principum.*

¶ Præter hos Tribunos Notarios erant alij qui *Domestici & Notarij* vocabantur, quorum *lege* quoque *proxima* mentio fit, vbi familiares Principi dicuntur his verbis: *Reliquos, quos Domesticum inter Notarios & familiares nobis nomen insinuat.* ¶ Cæterum de horum omnium dignitatibus id *h. l.* à Gratiano cauetur (vt & à Theodosio M. pariter *l.prox. 3. inf.*) vt *Primicerij* etsi sine administratione discesserint: (& Secundicerij) Notariorum dignitate perfuncti, vicariis diœceseon præferantur, & Proconsulibus exæquentur. Quod etiam ex *Imperij Notitia* liquet: In tantum vt cum Proconsulibus temporis prærogatiuâ certent: Sequentes verò Tribuni & Notarij vicariis exæquentur, & cum iisdem temporis prioritate decertent: Domestici verò & Notarij Consularibus componantur.

¶ Vbi obseruandum primò, Secundicerium eodem honorè atque eodem ordine perfrui, ex *hac l.* cum Primicerio: pariter vt in sp. *leg.21.inf. de petitionib.* hi scilicet summates Notariorum erant; de quo iam *suprà*.

Secundò obseruandus dignitatum ordo; Proconsules, Vicarij, Consulares, qui eodem modò obseruatur *in d.l.5.inf.de honor.Cod.* quæ *huic* coniungenda est: & in *Notitia Imperij*. Et *l. 21. inf. de diuersis officiis: l.15.16.de pœnis, l.23.inf.de accusationib.* Sed & illud notetur inter Spectabiles, de quibus ab hoc titulo tractari incipit, Proconsules primo loco constitisse, de quo vid. *& l.1.inf.de Comitibus rei militaris*: vbi dicam, & *Notitiam Imperij*.

In tantum verò (quod Tertium) inter Proconsules hi stetêre, vt altissimarum quoque Dignitatum numero eos haberi antea voluerit Valentinianus, constitutione suâ de gradibus dignitatum: sic quidem vt Comites quoque rei militaris primi gradus per transmarinas prouincias vincerent: *l.1. inf.de Comitib.rei mil.* &, quod magis est, eos quoque qui honorarios Illustris Magisterij Equitum codicillos adepti erant, *l.4.inf.de honor.codicill.* quæ

duæ leges inter ſe coaſſandæ ſunt, velut prædictæ Valentinianeæ conſtitutionis de gradibus Dignitatum partes. Cui conuenit & quod Caſſiodorus ſcribit *6. var. 16. in fin.* vt dicam *ad eas leges.*

Quartò notetur, Honorarios Palatinos iſtos cum actualibus ſeu ἐμπράκτοις tempore inter ſe certare *h. l.* & *l. proxim 4. in fin.* cui iungenda *lex 6. inf. de honor. codicillis.* Quod Palatinis ſingulari priuilegio datum cùm alioquin extra Palatini honorarij cum ἐμπράκτοις tempore non certent *l. 5. inf. de honorar. codicillis,* quam *huic* coaſſandam dixi & *d. l. 6.* Quod ipſum conſtituitur & de aliis honorariis Palatinis ac nominatim de Proximis ſcriniorum & Comitibus diſpoſitionum *d. l. 2. inf. de proximis*, quæ & ipſa *huic* coaſſanda venit. Et hæc quidem illa eſt Gratiani conſtitutio quam Valentinianus Iun. frater eius memorat firmatque *l. 13. inf. de priuil. eor. qui in ſacro palatio.*

Quintò notetur, dignitatem eorum computari ab eo tempore, quo Notariatu ſeu Conſiſtorio diſceſſerint, *h. l.* Idque in proximis quoque ſcriniorum & Magiſtris diſpoſitionum obtinet: *d. l. 2. de proximis.* Verùm immutatum & hoc *l. 3. prox.* & illud *l. 4. 10. inf. de proximis.*

Tandem obſeruetur Primicerios Notariorum de Conſiſtorio diſcedere dici, non quaſi Conſiſtoriani Comites fuerint, quod hinc colligebat Vir doctus: verùm quia Notariorum munus in Conſiſtorio Principis erat. Vnde & *l. 7. infr. de priuil. eorum qui in S. P.* dicuntur Notariorum officio fungentes inter Conſiſtorij ſecreta: de quo ad *l. 1. huius tit.* Sic & in inſcriptione ſtatuæ Petronij Maximi. PRIMÆVVS IN CONSISTORIO SACRO TRIBVNVS ET NOTARIVS MERVIT: Sidonius *Carm. 23. v. 213.*

Et iam te Aula tulit, piuſque Princeps
Inter conſpicuos ſtatim locauit
CONSISTORIA *quos habent* TRIBVNOS.

III. * Iidem AAA. Floro'' PF. P.''

OTARIORVM Primicerium in numero Proconſulum'' habemus, tanquam comites eis ſemper faſces cum curialibus dederimus; Prætorianos longe ab hoc abducimus, vt qui ad Tribunatum nominis huius acceſſerint, Orientis ſiue Ægypti Comitiuæ'' videantur infulas conſecuti: Tribunos reſidui ordinis nemo dubitet Vicariis exæquandos & præferendos his quos adepti'' honoris præceſſerint: reliquos verò quos Domeſticum inter Notarios & familiares'' nobis nomen inſinuat, parem gradum cum Conſularibus obtinere ſancimus, & cetera. Dat. Id Decemb. Conſtantinop. Syagrio & Eucherio CONS. [381.]

NOTÆ.

* Iungenda huic, *lex 6. infrà de honor. Codicillis.*
'' *Florus* PP. Orientis ſub Theodoſio M. vid. *Proſopogr.*
'' *Præpoſito*, malè in Cuiacij *edit.*
'' *Proconſules* primi inter Spectabiles, dicam ad *l. 1. de Comitib. rei milit.*
'' *Faſces* Proconſulum *h. l.* & *l. 7. de honor. codicill.* vid. *Gloſſ. Th.*
'' An *Curulibus*? Notum, Inſignia Conſulum & Proconſulum fuiſſe Faſces & Sellam Curulem: vid. & *l. 7. inf. de honor. codicillis.* An *ſecuribus*? vt *l. 7. inf. de honor. Codicil.* & *Nouell. de Proconſ. Cappadociæ*; Prius placet.
'' *Adeptis honoribus*: niſi malis *adepti honoris.*
'' Nolo mutari in familiar.

COMMENTARIVS.

SENTENTIA huius *legis* eadem penè eſt, quæ *ſuperioris*; vt etiam apparet ex coniunctione *l. 6. inf. de honor. Codicillis.* In eo tantum differunt, quod Dignitatem Primiceriorum Tribunorum computari velit Theodoſius ab eo ſtatim tempore quo Primiceriatum & Tribunatum adepti ſunt. *Tanquam*, inquit, COMITES *ſemper eis faſces cum curulibus dederimus*: de quo dixi *ad l. ſup.* Simile quid verò ab eodem conſtitutum *l. 4. inf. de proximis*, cùm antea aliter obtineret. ¶ Item hoc amplius hac Theodoſij conſtitutione continetur, nempe Tribunos & Notarios Prætorianos non eadem qua Primicerium Notariorum dignitate cenſendos, ſed proximo poſt illum gradu conſtituendos, & non Proconſulibus, ſed Comitibus Orientis vel Ægypti exæquandos. Proximi ſcilicet Proconſulibus grado fuêre hi duo Comites, quibus adiungendus tertius Comes Ponticæ, Comitibus aliis, Ducibus, Vicariis & Conſularibus ſuperiores: vt docet quoque præter Notitiam Imperij, *lex vn. inf. de Comitib. & Tribunis ſchol.* & *l. vlt. inf. de comitib. rei milit.* & *lex 22. inf. de diuerſis officiis*: Et *lex 15. 16. inf. de pœnis.* ¶ Cæterùm *Tribunus Prætorianorum Notariorum* hoc ipſum erat inter Notarios Præfecti Prætorio, quod Primicerius inter Notarios Principis: Igitur hic etſi finitima eſſet Præfecti prætorio dignitas imperatoriæ, & in officio Prætoriano conſtituti magnis pariter priuilegiis euecti fuerint, toto tamen gradu Primicerio Notariorum Principis ceſſit. De quo iam aliquid monui ad *l. 8. ſup. de diuerſis reſcriptis. ad l. 3. & 18. ſup. de Prætorib.* Porrò horum Prætorianorum Tribunorum & Notariorum mentio fit quoque in *l. 6. §. 2. Cod. de Aduocatis diuerſorum Iudicum.* Et apud Caſſiodorum *6. variar. 3 Militia*, inquit, *Perfunctis* [Officialibus] *Tribunorum & Notariorum honorem tribuit, & milites ſuos illis exæquat qui inter Proceres mixti noſtris conſpectibus obſecundant.* Quæ Caſſiodori formula dignitatis Prætorianæ breuiarium elegans continet Idem *11. var. 18.* de corniculario, qui egreditur: *Et ideò Anitianum qui* PRÆTORIANIS *inculpabiliter paruiſſe perhibetur obſequiis, inter Tribunos & Notarios ad adorandos Adſpectus properat Principales.* Sed & vetus inſcriptio horum Prætorianorum meminit: *Rufius Prætextatus V. C. filius Magnifici viri Mariniani Præfecti Prætorio & Conſulis Ordinarij Quæſtor Candidatus, Prætor vrbanus, Tribunus & Notarius* Prætorianus, &c.

IIII. * Impp.

IIII. * Impp. Theodosius A. & Valent. Cæsar. Hierio PF.P." Orientis.

Eos qui ex Primiceriis Notariorum, ad Inlustrem meruerint Magistri", à vigiliis atque laboribus, procedere summitatem, minimè redigendi sunt in ordinem" ceterorum, qui honorarios meruerint codicillos: quoniam & res ipsa, quòd primum locum sint militiæ nobilis" adsecuti, & publica sæpe" impleta commoditas, nunquam otiosos fuisse testatur; & cetera. Dat. x. Kal. Oct. Topiso", Theodosio A. XI. & Valentiniano Cæs. CONSS. [425.]

NOTÆ.

* Iungenda huic *lex vlt. inf. de honorariis Codicillis*. Quæ etiam *huic* argumento optimè respondet.
" Malè in Cuiacij edit. *Præposito*.
" Magister ἁπλῶς, pro Magistro Officiorum *h.l. & l.3. in f. inf. de Agentibus in rebus* & magisteria: vt *l.1. sup. de Quæstor.* efficax magisteria. Magisteria dignitas apud Cassiodorum quoque de Magistro officiorum 6. *var.6.* Hâc Magisteria & Magistri voce vtitur Suidas, & apud eum incertus Auctor, & Theophylactus Simocatta *hist. Mauric. lib.2. c.3.* quos locos notauit Meursius *in Gloss. suo.* Adde locum Prisci in *Hist. Gothicâ.* Μαγιστριανοὶ τῶν τοῦ μαγίστρου ἀρχῆς διάκονοι. Item πάντων τῶν βασιλείας θυλῶν ὁ μάγιστρος κατωκνὸς ὤν. Hinc etiam Magistriani, vel Magisteriani: de quibus alibi. Et tamen Magisteria quoque potestas ἁπλῶς de Magistris militum dicitur, *l.7. inf. de Instr. Danub.* & *tit. de apparit. Magisteria potestatis*: vt id negantes mirari subeat.
" De quo vide *d. legem vlt.*
" Militia nobilis Notariorum *h.l.* Præclarum Collegium, *l.vlt. sup. de Senatoribus*; Similiter Zeno, ex *h.l.* in *l.2. Cod. eod. tit.*
" Qui Glorinsis obsequiis nihil non Reipubl. adferunt & decoris: Zeno *d.l.2.*
" Ita quoque rescribendum in *d.l. vlt.* Vrbs porrò hæc Thraciæ fuit: Quanquam aliis *Topiro*, vel *Topiris*, vel *Toparon*, videlicet *Itinerario*, apud Ptolomæum, & Procopium, *de ædificiis Iustiniani*. Primæ Macedoniæ adscribitur in Conciliis, & nominatim in *Chalcedon.* vno quoque loco apud Antoninum, *Toposinum*.

COMMENTARIVS.

HONORARIA MAGISTRI OFFICIORVM dignitate auctum eum, qui Primiceriatu Notariorum perfunctus est, à cæteris qui honorarios huiusmodi codicillos impetrarunt, distinguit Theodosius Iun. *hâc leg.* quæ pars est constitutionis prolixioris de Honorariis Codicillis, vnde pars altera extat *l.vlt.inf.de honor. Codic.* quæque proinde *huic* coassanda venit. ¶ Alia scilicet & melior est eorum ratio, qui à *laboribus & vigiliis*, (id est post labores) dignitate aliquâ aucti sunt: alia, longéque inferior, eorum qui fasces ciuiliom partiom consecuti, nulla prius laboribus rudimenta posuerunt, vt loquitur *lex vlt.inf.qui à præbit.tironum.* Et certè nominibus quoque à se olim propriè loquendo à se inuicem hi distincti fuêre: Illi quippè *vacantes* dicti, hi verò, *Honorarij: vacantes* scilicet dicebantur, qui post vigilias & labores vacantes iam & munere defuncti, pro præmio dignitate aliquâ honorariâ euehebantur: modò Illustri (vt putà Magistri officiorum, de quo *h.l.* & Zenonis *l.2. Cod.eod.tit.* Comitis Domesticorum, vt apud Cassiodorum 6.*variar.*11.vid.& *Nouellam Theodosij, de metatis* 32.*sub fin.& l.2.Cod.vt dignitatum ordo*) modò Comitiuæ primi ordinis: hinc *Comites vacantes*, de quibus est *titulus inf.*18. cuius *lex vnica* huic nostræ prorsus respondet, vbi etiam dicam *plura. Honorarij* verò propriè & strictè dicebantur, qui vacantibus opponebantur, nudi, imaginarij, & Codicillarij erant, qui citra administrationem aliquam ἀζωνοὶ, sine cingulo dignitatem erant consecuti: de quibus dicendi locus erit *inf.suo tit.de honor. Codicillis & d.tit.de Comitib. vacantib.* Et hæc quidem ita distinguenda sunt, & tamen in Zenonis *l.2.* seu *vlt.Cod.eod tit.de Primicerio*, Primicerios hic ipse Notariorum post depositam militiam Magistri officiorum insulas pro more sortitus, ac si ipsam gessisset administrationem omnibus vacantibus opponitur, & præponitur. Verùm de hoc plenè ad *tit. de Comitibus vac.* ¶ De his igitur hæc Regula seruetur (quam etiam superiùs consignaui *ad l. vn. de Consulibus.*) *Inter pares dignitate personas, vacantes, etsi tempore posteriores, Honorariis, tempore prioribus, præferri. Neque inter hos tempore certari: verùm hos illis indistinctè cedere.* Quæ vna est exceptio inter alias ad Regulam generalem: quâ alioquin, *Pares dignitate personæ, temporis prioritate inter se certant*: de quâ dixi ad *d.l.vn. Honorariis* igitur propriè dictis, *vacantes* non connumerantur: quinimò inter agentes, id est, acto ipso administrantes, censentur: *l.vlt.inf.de Honorariis Codicillis*, (quam *huic* coniungendam dixi) de quo tamen *ibi* dicam pleniùs: vid.interim *l.2.Cod.vt dignit.ordo.* Cedunt proinde (vt eò redeam) vacantibus, Honorarij toto gradu: nam (vt eleganter loquitur *d.l.vlt.*) nunquam honor delegatus ex debito ei qui ad similitudinem tribuitur, comparari debet: vel (vt *l. vn. inf. de Comitibus vacantibus*, non minus eleganter loquitur) licet vnum nomen sit, tamen est meritis æstimandum: quæ verba ibi perpendam plenius, & certè *lex* hæc quoque nostra eandem rationem *in fine* suggerit & indicat: ibi: *quoniam & res ipsa*, &c. Interim obseruandum Primiceriatu Notariorum perfunctos Magistri officiorum dignitate fermè decorari solitos: vel quia re ipsâ posteà Magistri Officiorum crearentur. Quomodò Notarios duos Magistros officiorum factos memorat Ammianus Marcellinus *lib.*20. *p.*184. *& lib.*28. *p.*384. vel quia saltem vacantes vel otiosi iam, hâc honorariâ dignitate decorabantur: quod præter hanc *legem* nostram ostendit & *Nouella Theodosij de metatis* 32. *& Zenonis lex 2. Cod. de primicerio & Notar.* idque etiam in partem innuere videtur *lex* 2. *supr.* Adeò quidem vt hi cæteris vacantibus, & Honorariis, seu Codicillariis aliis paris vel eiusdem dignitatis, etsi posteriores tempore prioribus præferrentur: quæ huius *legis* Sententia est, De quo est omninò Zenonis *d. lex 2. Cod. eod. tit. Hoc etiam adiiciendo, vt Primicerius post depositam publicam numerorum solicitudinem, acsi ipsam gessisset administrationem cuius consequitur dignitatem, Magistri officiorum, pro antiquâ consuetudine insulas sortiatur, omnibus vacantibus, quamuis tempore præcedentibus præponendus.* Cassiodori locus 6. *variarum* 10. *In formulâ Notariorum. Additur etiam perfuncti labo-*

ris [id est ; primiceriatus] *aliud manus , vt si quo modo ad Illustratum, vel vacantem meruerit peruenire, omnibus debeat anteponi qui Codicillariis Illustratibus probantur ornari.* Vnde absolutè colligitur , *Primiceriatus meritis datum , vt in vno eodémque titulo dispar esset dignitas æqualiter acquisita.* Quare & huius peculiaris quoque ratio habita præhonorariis, in argumento immunitatis à Metatis , *Nouell. Theodosij* 32. Illud quoque monendum , alios ab his esse Tribunos , & Magistros officiorum, de quibus agitur *l.* 1 *.inf. de distrah. pignor. quæ tribut. causâ* : *& l.* 1. *inf. de paganis sacrif.*

¶ Superest illa expendamus , *ad Inlustrem meruerint Magistri , à vigiliis atque laboribus , procedere summitatem* : nam ita hic locus interpungendus est : ne quis hic sibi *Magistrum à vigiliis atque laboribus* fingat ; Nempe à *vigiliis atque laboribus* hic est , post labores & vigilias emensas : Quomodo *d. lex vlt. inf. de honorar. cod* quam *huic* coaſſandam dixi , in hâc ipsâ re , *emensis sudoribus* : Imo id extrema Legis apertè adstruunt. Similiter Zeno *l.* 2. *C. eod. tit.* laboris ac sollicitudinis voce hâc in re vtitur : & Cassiodorus 6. *variar.* 16. Notarios *curiæ Principis assiduâ lucubratione militare* scribit. Igitur vacantem Illustrem , post labores scilicet indicare voluit Imp. nudísque Honorariis opponere. Haud absimili formulâ Velleius Paterculus dixit *lib.* 2. *cap.* 99. *Commeatum acquiescendi à continuatione laborum petiit.*

DE MAGISTRIS SCRINIORVM.

TITVLVS XI.

XII. Cod. Ivst. XI. Respondet *huic* titulus 26. *inf de Proximis Comitib. dispos cæterísque qui in sacris scriniis militant.*

L.vn. Imppp. Valentinianus , Valens & Gratianus AAA. ad Ampelium[b] P.V. Post alia.

MAGISTROS Scriniorum Nostrorum[c] præferri volumus Vicarianæ[d] potestati, & cetera. Dat. III. Non. Iul. Nasonaci. Ac. III. Non. Septemb. Modesto & Arintheo CONSS. [372.]

N O T Æ.

[a] Quænam *leges* huic *coniungendæ* sint ? mox dicam.
[b] De hoc *Ampelio* P.V. Romæ , dixi iam ad *l.* 1. *sup de Præf prætor.* quæ inter alias *huic* iungenda est.
[c] Erant scilicet & *alia* aliorum in dignitate positorum scrinia.
[d] *Proconsulibus* postea æquari : vid *Notit. Imperij.*

COMMENTARIVS.

DE DIGNITATE & PRÆLATIONE Magistrorum Scriniorum Principis supra Vicarios, est hæc *lex* Valentiniani Sen. quæ pars est prolixioris Valentinianeæ constitutionis , ad Ampelium P. V. emissæ , quam filius eius Valentinianus Iun. intelligit , *l.* 2. *sup. vt dignitatum ordo.* è quâ quatuor insuper aliæ *leges* supersunt : putà *lex* 1. *sup. de Præf. prætor. l.* 1. *sup. de Quæstorib. l.* 1. *inf. de Comitib. rei milit. l.* 4. *inf. de honor. codic.* quæ proinde *huic* coaſſandæ veniunt , quásque omnes compilatas & conceptas in vnam lineam suprà conieci.

¶ Quatuor Scrinia Palatina fuisse notandum est , de quibus *suo titulo* plene *inf. de proximis Comitib. dispos.* nempe Scrinium *Memoriæ* , Scrinium *Epistolarum* , Scrinium *Libellorum* , tandem & Scrinium *Dispositionum* : quod etiam ex *Notitiâ Imperij* discere est , & Anonymo Scholiaste *in Iuliani Nouellarum Epitomen.* Etsi Epistolarum quoque scrinium per orientem in duo scrinia subdiuisum fuit , putà in scrinium Epistolarum (*Latinarum* scilicet). & scrinium Epistolarum *Græcarum* , quod ex eâdem *Notitiâ* discimus , & Eunapio , *in Nymphidiano* : ὁ Ἰουλιανὸς αὐτὸν καὶ τὴν βασιλικὴν γλῶτταν ἐπέτρεψε , τοῖς ἐπιστολαῖς ἐπιστήσας ὅσαι διὰ τῆς ἑλληνικῶν ἑρμηνεύονται λόγων.

¶ Singulis porrò Scriniis præerat suus quidam MAGISTER , putà suus scrinio Memoriæ , suus scrinio Epistolarum , suus scrinio libellorum. *Magistri memoriæ* frequens mentio apud Am. Marcellinum : memorat is inter alios sub Constantio Ædesium Magistrum memoriæ , *lib.* 15. *p.* 42. sub Valente Festum , *lib.* 29. *p.* 442. cuius etiam fit mentio apud Suidam *in ver.* φῆστος ex Eunapij historia , vt existimo , ibi τὴν δὲ βασιλικὴν γλῶτταν ἐπιτέτραπτο: quem locum Interpres non cepit. Qui ille sanè Festus est , qui *Sextus Rufus Festus* integro nomine dicitur , cuius breuiarium extat ad Valentem Imp. Qui & ideò in veteri MS. *Dictator* dicitur: de quâ *Dictatoris* voce pro *Magistro* CL. Salmasius *in......* & nos *infrà ad l.* 11. *de cohortalibus* , imò & *paulò post.* Sub Valentiniano Imp. *huius leg.* auctore Magister memoriæ comes Ordinis primi , memoratur Saturninus secundus in veteri Inscriptione , *p.* 465. *n.* 8. & Rusticus Iulianus & Eupraxius apud eundem Marcellinum , *lib.* 27. *p.* 366. 368. de Magistro *Libellorum* accipiendus est Am. Marcellinus *lib.* 20. *p.* 185. de Anatolio agens , quem ait *libellis antea respondentem* , Magistrum officiorum ordinatum. De Magistro *Epistolarum* est quoque Symmachi locus *lib.* 7. *ep.* 60. Neque minus *Dispositionum* scrinio suus quoque quidam Magister erat, quàm

quàm cæteris ſcriniis; etſi id Cuiacius negauerit: Quod quidem probatur, non, vt quidam tradunt *lege* 1. *Cod. de prox. ſacr. ſcrin.* quæ eſt *lex* 4. *inf. eod. tit.* in quâ ſanè nil tale occurrit: verùm apertiſſimè *lege* 2. *inf. de proxim. Comitib. diſpoſ.* Qui *Diſpoſitionum Magiſter* aliàs *Comes diſpoſitionum* dicebatur, de quo plenè *inf. tit. de proximis, Comitib. diſpoſitionum.*

¶ Magiſtri porrò hi Græcis ἀντιγραφεῖς vt rectè Cuiacius, & Anonymus Scholiaſtes Iuliani; *Quatuor ſcrinia ſunt: primum quod dicitur Libellorum: ſecundum Memoriæ: tertium Diſpoſitionum: quartum Epiſtolarum: vnde & quatuor Antigraphei ſunt.**...*num Magiſtri*: vbi repono *ſeu ſcriniorum Magiſtri.* Ἀντιγραφεῖς ſcilicet ſunt *Dictatores, Reſcriptores.* Gloſſæ ἀντιγραφεὺς *Dictator, Reſcriptor*: item ἀντιγραφὸ, *Dictatura, Reſcriptum*: ſic, vt iam dixi, Rufus Feſtus, qui aliàs Magiſter Memoriæ, *Dictator* dicitur: Vnde & Dictare ad memoriam Vopiſcus *in Caro* & ἀντιγραφεὺς ὁ μνήμης Petro Patricio in *Ecloga legationum.* De quo Magiſtro Memoriæ ſpeciatim *alibi. Reſcriptor* eſt qui emendat, recognoſcit: Et verò hoc Magiſtrorum munus fuit, dictare ſeu formare, mox & reformare Principis reſcripta, Epiſtolas, qui ideò ſub ſe habebant Librarios, Exceptores cæteróſque ſcriniarios. Iidem Magiſtri ſcriniorum dicebantur *curare ſcrinia*, apud Aurelium Victorem: *ſcrinium gerere*, apud Lampridium in *Alex. Seuero*: etſi hunc locum alij de Scriniariis accipiant. Quatuor igitur fuêre Magiſtri ſcriniorum. Codinus quóque *in originib. Conſtantinopol.* τέσσαρας Μαγίστρους vocat.

¶ Poſt hos Magiſtros trium ſcriniorum immediatè in ſingulis ſcriniis ſequebantur, qui *Proximi ſcriniorum* dicebantur, *l.* 2.4.6.10.13.17.18. ſeu *vlt. inf. de proxim. comitib. diſpoſ.* qui & in *Capite conſtituti* dicuntur, *l.* 11. *eod. tit*: Quod de tribus ſcriniis accipiendum eſt; Memoriæ ſcilicet, Epiſtolarum, & Libellorum: Nam in quarto ſcrinio, Diſpoſitionum ſcilicet non erat Proximus, (quod Tribonianus tamen infarſit *legi* 1. *Cod. de prox. ſacr. ſcrin.* quæ deſumpta eſt ex *l.*4. *inf. hoc tit.* quique adeò Virum Doctum in errorem induxit,) verum *priore in ſcrinio Diſpoſitionum*, vt vocantur, *l.*10. *inf. de proximis*: ſeu primi Diſpoſitionum, *l.*14. *d. tit.* Et in eo igitur nominum erat differentia, circa Proximos. Fuit verò & quædam aliquando iuris diuerſitas circa Magiſtros: Magiſtri enim ſeu Comites Diſpoſitionum, non eâdem dignitate erant, qua cæterorum ſcriniorum Magiſtri. Horum enim trium ſcriniorum Magiſtri, Vicariis præferebantur, ex *hâc leg. noſtrâ*; imò & Proconſulibus æquati; mox & prælati, teſte *Notitiâ Imp.* Non eadem verò dignitas fuit Magiſtri diſpoſitionum: hic enim cum Proximis aliorum Scriniorum, non cum Magiſtris componebatur, & ambulabat: *l.* 2. 12. 14. *de proximis Comitibus diſpoſ. l.*12. *de Senatoribus, l.vn. qui à prabit. tyronum*: Et hoc quidem ſenſu, *Proximi ſcriniorum, & Magiſtri diſpoſitionum* adæquantur; non quia, quod credidit & impoſuit Viro docto, hi illis GRADV reſponderent; ſed quia PRIVILEGIIS exæquati ſunt primùm. Verùm poſteà exæquati ſunt quoque *Priores diſpoſitionum*, proximis cæterorum: *l.* 10. *d. tit.* Vt ex his omnibus iam conſtat, longè aliud eſſe *Magiſtros*, & *Proximos.* Proximi ſcilicet ſunt, & quidem ideò dicti, qui Magiſtro ſunt Proximi, ſicuti Melloproximi, qui Proximo proximi erant *l.*16.17. *d. tit. de proximis.* Neque alia nominis ratio reddi poteſt. Et nihilominus tamen iidem Proximi, quia in capite Scriniariorum erant conſtituti (vt loquitur *d. lex* 11.) *Primi* erant, quemadmodum Proximis iſtis reſpondentes in ſcrinio diſpoſitionum, *Primi Diſpoſitionum* dicebantur *d.l.*14. Vnde Gloſſæ Baſilicorum Πρόξιμοι Πρῶτοι: Iidem igitur Proximi, qui Primi: vnde & *Primicerij* ſcriniorum, vocantur *l.*14. *inf. de Palatinis S.L.* Non tamen Proximi iidem cum Magiſtris, imò ſub Magiſtris. Quod clarè primùm oſtendit *lex vn. inf. qui a prabit. tyronum*, vbi in recenſu dignitatum & officiorum, *Magiſtri ſcriniorum* longo antè interuallo nominantur, & poſt multos alios interiectos, *Proximi.* Oſtendit ſecundò *lex vn. Cod. de Magiſtris Scriniorum. Viris Spectabilibus*, inquit, *Magiſtris omnium*, [id eſt, quorumcumque, ne erres] *Sacrorum Scriniorum noſtra beneuolentia liberalitas tribuenda eſt, qui noſtra quodammodo adſidere Maieſtati videntur, ideóque poſt depoſitum etiam officium ab omni indictionis onere prorſus immunes eſſe præcipimus. Hoc beneficium ad Proximos* ETIAM *ſacrorum ſcriniorum & ex-proximos volumus propagari.* Oſtendit tertiò, Titulorum diuerſitas: ſeparatus quippe titulus eſt, & longo quidem interuallo, *de Magiſtris ſcriniorum*, & quidem in ordine ſeu cenſu maiorum dignitatum: longo verò pòſt interuallo, *Tit. de Proximis.* Oſtendit diuerſa vtrorumque ratio & dignitas: Magiſtri quippe ſcriniorum, Vicariis præferebantur *hâc leg.* Proximi verò, Vicariis tantum exæquebantur: *l.* 2.4.10.12.17. *d.t. de proximis l.*12. *ſup. de Senatorib. l.*19. *inf. de Palatinis.* Vt virum illum doctum toties & ter quidem hac parte cæſpitaſſe mirum ſit: qui in eo etiam labitur, quod Magiſtrum aliquem ſcriniorum omnium fuiſſe putat, ita nominatim dictum, ſub cuius diſpoſitione fuerint omnes ſcriniorum Magiſtri, quos diximus; déque *Super-Magiſtro* & vt loquerentur *Magno Magiſtro* hanc *leg.* accipiendam idem exiſtimat. Verùm docere eum potuit & debuit *Notitia Imperij*, ſeu Breuiarium Theodoſij Iun. non alium quærendum nobis Super-Magiſtrum, ſeu Magiſtrum Magiſtris ſcriniorum ſuperiorem & præpoſitum, quàm *Magiſtrum officiorum*, cuius certè diſpoſitioni ſcrinia omnia, atque adeò eorundem Magiſtri ſuppoſiti erant: idque etiam confirmant Inſcriptiones *legis* 6. 11.17. *d. tit. inf. de proximis Comit. diſpoſ. cæteriſque qui in ſacris ſcriniis milit.* & *l.* 2. *inf. de commeatu*: & *l.* 29. *de hereticis.*

¶ Neque eundem Virum doctum turbare debet, quod Aurelius Victor ſcribit, *Papinianum curaſſe ſcrinia Baſiani*: Idem quod Sext. Feſtus Rufus & ipſe Magiſter ſcriniorum, & quidem Memoriæ, de Vlpiano notat, *cum Alexandri ſcriniorum Magiſtrum fuiſſe*: quaſi id de ſingulorum ſcriniorum Magiſtris dici non poſſit. Lampridius enim disertè, Vlpianum *Magiſtrum ſcrinij* fuiſſe dicit, quem Rufus Feſtus *Magiſtrum ſcriniorum* appellat, qui certè idem Lampridius apertè ſingulorum ſcriniorum Principes ſeu Magiſtros fuiſſe docet, in *Alex. Seuero*: ſed & Spartianus, in *Ælio Vero*: vt proinde vel Papinianum, & Vlpianum omnium Magiſtrorum vices tum obiiſſe, nullis aliis tum Magiſtris ſcriniorum exiſtentibus dicendum ſit; vel (quod verius) vnius tantum ſcrinij Magiſtros fuiſſe, quod de Vlpiano Lampridius disertè ſcribit: & ſanè etiam ſingulorum ſcriniorum Magiſtri, *ſcriniorum Magiſtri* audiebant, vt ex Imperij Notitiâ prædictâ liquidò conſtat: & Sidonius quoque *carmin.* 4. *verſ.* 164. de Petro (quem Magiſtrum Epiſtolarum fuiſſe alibi disertè ait, *lib.* 8. *ep.* 13.)

Quid loquar hic illum, qui SCRINIA SACRA *gubernat,*
Qui cum ciuilis diſpenſet partis habenas,
Suſtinet armati curas, interprete ſub quo
Flectitur ad veſtras gens effera conditiones.

Sic igitur exaudiendi Victor & Rufus Feſtus. Neque ſollicitanda lectio Lampridij: quæ etſi ſollicitaretur, nihilum tamen Viri Docti ſententiam iuuaret. Sic quoque in *Notitia Imperij* cum initio in *Notitia* generali illi præfixa præmittatur *Magiſtri Scriniorum memoriæ, epiſtularum, libellorum Græcorum*: mox in ſpeciali *Notitia* ita expreſſum *Magiſter ſcriniorum, Memoriæ, Epiſtolarum & libellorum Græcorum*, & ſimiliter in *Notitia* Occidentis bis ita ſemper.

Denique, dictæ legis vnicæ, *Cod. de Magiſtris Scriniorum*, principio nec quicquam iuuatur vel fulcitur hæc de Catholico Magiſtro, cui Magiſtri Scriniorum ſuppoſiti fuerint, ſententia: *Magiſtri* ſcilicet *omnium Scriniorum* ibi apertiſſimè ſunt, Magiſtri quorumcumque Scriniorum, id eſt, ſinguli ſingulorum: ſicuti Magiſtri officiorum omnium apud Pollionem in *Gallienis p.*182. ſinguli ſingulorum officiorum: & apud Capitolinum in *Marco Antonino*, Officiorum omnium Principes, id eſt, ſingulorum officiorum Principes, Primates, Primores. ¶ Quodnam verò cuiuſque Magiſtri Scriniorum officium fuerit? vid. in *Notitia Imperij.* Nos enim ad ſententiam *Legis* noſtræ properamus.

¶ Ex *hac lege* videmus, quanta dignatio fuerit ſub Valentiniano Sen. Magiſtrorum ſcriniorum; Nempe Vicariis Præfectorum Prætorio iam prælati qui antea Vicariis minores erant ſub Conſtantio; vt ex veteri Inſcriptione mox diſcemus. Proconſulibus proinde ſociati à Valentiniano quibus ipſis & poſteà prælati, vt ex *Notitia* quoque diſcimus: Ac proinde & prouinciarum ſingularum Rectoribus, & integrarum diœceſeon Vicariis potiores. Quare & poſt adminiſtrationem prouinciæ, ad id promotos hoc ipſo tempore videre licet: ſic enim, & Sextus Rufus Feſtus è Conſulari Syriæ ad Magiſterium memoriæ, mox ad Proconſulatum Aſiæ ſubuectus eſt, teſte Am. Marcellino *lib.*29. *p.*422. & Suida ſuperiùs *laudato loco*: de quo plura, etiam ad *l.* 11. *inf. de cohortalibus.* Ita in veteri inſcriptione *Saturnianus ſecundus* legitur primò *Præſes prouinciæ Aquitanicæ*, mox *Magiſter memoriæ*, *Comes ordinis primi intra Conſiſtorium*, inde *Quæſtor*, & *Præfectus prætorio.* Ita ſub Conſtantio antea Ædeſium ex-Magiſtro memoriæ, Vicarium Præfecturæ per Hiſpanias legimus in veteri inſcriptione. Eundemque ex-Magiſtro memoriæ ſociari videmus in Conſulatus officio, Præfecto Prætorio & ex-Comiti Rerum priuatarum, apud Marcellinum *lib.*15. *p.*42. Ita Ruſticum Iulianum ſub hoc ipſo Valentiniano *huius legis* Authore Magiſtrũ Memoriæ hoc ipſo tempore reperio Proconſulem Africæ (deinde Præfectum vrbi) factum *lib.* 27. *pag.*366. Quem quidem Proconſulatum geſſit etiam hoc ipſo anno 372. quo hæc lex data eſt. vt docet *lex* 12. *inf. de diu. offic.* quæ etiam ex eadem vrbe data: vid. *Chronol.* ſed & idem Marcellinus *p.*368. obſeruat Eupraxium Magiſtrum Memoriæ promotum Quæſtorem. Imò tandem reperio *d. p.*366. Iulianum, de quo modo Magiſtrum Memoriæ Valentiniano morbo confecto, ad Imperium depoſtulatum.

¶ Huius *legis* ſententiâ defuncto, hac occaſione nunc euoluere iuuat ignorabiles hactenus literas in libris & voluminibus, quæ inter inſignia ſeu ſymbola Magiſtrorum ſcriniorum exhibet *Notitia Imperij.* In volumine ita ea legendæ reſtituendæque Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΕΚΘΕΣΙΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΡΑΡ. Pertinent ſcilicet hæc ad Magiſtrum Memoriæ, & exhibent Imperialem conſtitutionem: *ἔκθεσις* eſt *νομοθεσία*, *σύνταγμα*, *δόγμα* Heſychio: *βασίλεια ἔκθεσις*, quæ aliàs *βασιλέως ἔκθεσις*, Imperatoria conſtitutio. In libro vero literas ita compello legóque Ε Ω ΦΙΛΩ ΑΦΝΕΙΩ, ΦΑΝΑΙΩ. *ἑῷ φίλῳ ἀφνειῷ φαναίῳ*, id eſt, *amico ſuo Prudenti & Illuſtri.* Proculdubio enim id pertinet ad Magiſtrum Epiſtolarum Græcarum. Qui melius coniecerit, Vates eſto.

DE COMITIBVS CONSISTORIANIS."

TITVLVS XII.

XII. Cod. Ivst. X.

"Comitiuâ primi ordinis decoratis. v. Caſſiodorum 6. *variar.* 12.

PARATITLON.

Comites consistoriani *Rubr. huius tit.* & *l. vlt. inf. de honor. codicillis l. vn. inf. qui à præbit. tyron. l.* 15. 18. *inf. de extraord. munerib. l. vn. qui conduct. rei pr.* Nouella Valentiniani III. inter Theodoſianas *de Tyronib.* 44. *l.* 3. qui & Comites Conſiſtorij, *l. vn. h. t.* erant Viri Spectabiles qui ſacri Conſiſtorij arcanis intererant: *l.* 28. *ſup. de Prætoribus*, qui admitti intra Conſiſtorij arcana merebantur, & actibus intereſſe, & Principis audire reſponſa: *d. l. vlt. inf. de honor. codicillis.* Quanquam erant & Conſiſtoriani quidam qui abſentes & teſtimonialibus tantum eam dignitatem adipiſcebantur, *dict. l. vlt.* Quod Dignitatis gradum attinet, ab his diuerſi ſunt Comites Conſiſtoriani Illuſtres, de quibus *l.* 1. 4. *inf. de palatinis S. L. & l.* 3. *de metatis*: *l. vlt. de ſiccariis*: qui iidem ſunt cum iis, de quibus *tit.* 9. *ſup.* putà Quæſtores, Magiſtri officiorum, Comites S. L. & R. P. ¶ *Priuilegia*

uilegia verò horum Comitum Consistorianorum varia fuêre : veluti, vt conductores rei priuatæ fideiussores dare non cogerentur : *d.l.vn. inf. qui conduct. rei priu. lib.* 10. *tit.* 5. vt immunes essent à sordidis muneribus *l.* 15. 18. *inf. de extraordin. siue sord. mun.* à præbitione tyronum, equorum, *l.vn.inf. qui à prabit.tyr.* Excepto necessitatis casu, vt in specie *Nouella Valentinianea*, quæ inter Theodosianas est 44. *de Tyronib. L.* 3. à Præturæ onere, *d. l.*28. *de Pratorib.* à Metatis, *l.* 3. *infr. de Metatis.* ¶ Erant verò hi Comites Consistoriani potiores Comitibus aliis primi ordinis : quod patet ex huius *tituli* serie : & ex *d. Nouella* Valentiniani *l.* 3. Imò & Magistris scriniorum præponuntur, *l. vn. inf. qui à prabit. tyronum* : cùm tamen in ordine *titulorum* hîc postponantur. Et ipsi tamen *Comites primi ordinis in Consistorio*, vel *intra consistorium* dici videntur in *veteribus Inscriptionibus*, *p.* 438. *num.* 1. *p.* 465. *num.* 8. Quibus opponi videnrur Comites ordinis primi intra Palatium, in *iisdem veteribus Inscriptionibus*, *p.* 361. *num.* 1. *p.* 363. *num.* 2. *p.* 493. *num.* 5. *p.* 1094. *n.* 6.

Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Seuerino PV."

COMASII nos & Clearchi Virorum Spectabilium dignitas admonuit", eos qui Tranquillitatis Nostræ *Consistorij* dici *Comites* meruerunt, Proconsularibus" æquari generaliter iuberemus, vt eorũ menso" ordine, ante alios omnes ipsi vindicent dignitatem. Dat. VII. Kal. Octob. Constantinop. Theodoro V.C. CONSS. [399.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. eod. tit.* hinc interpolata est, capite fineque mutila.
" Constantinopolitanæ.
" *Admonuit vt*, clariùs : & ita disertè habet MS.
" *Proconsulibus*. C. Iust. malè : de quo mox.
" *Emenso*. Aliàs, sic quoque emensis sudoribus, *l. vlt. inf. de honor. codicill.*

COMMENTARIVS.

CONSISTORIANI Comites hâc Arcadij constitutione *Proconsularibus*, (id est Proconsulatu functis, non verò *Proconsulibus*, vt perperam Codex Iustinianeus,) æquantur : sic vt (quod Tribonianus omisit) Proconsularium ordine emenso, id est, post Proconsulares proximè, ante omnes alios dignitatem vindicent, omnibúsque aliis præferantur : Inter Proconsolares igitur, & Comites Orientis vel Ægypti (de quibus *l.* 3. *sup. de Primicerio & Notar.*) medios Consistorianos esse voluit Arcadius. Cæterùm (quod ceu historicum rursum omisit Tribonianus) id ita voluit nunc Arcadius motus, seu *admonitus dignitate*, seu meritis duorum Comitum Consistorianorum, Comasij & Clearchi, de quibus non habeo quod aliunde dicam : nisi quod alius ab hoc Clearchus videtur, qui hoc ipso anno iam ante hanc *leg.* P. V. fuit : ad quem exstat *lex* 16. *de lustrali collat. data VIII. Id. Maij Theodoro V.C. Cos.* Hic noster enim, Spectabilis vocatur; alter verò ille Illustris, quia P.V.

¶ Nunc de Consistorianis his Comitibus : (de Consistorio enim, quod θεῖον συνέδριον rectè Hesychio, in *Glossario* semel, & in *Imper. Romano.*) Igitur, cùm generali voce *Consistoriani* essent omnes qui Consistorio Principis intererant : in quibus erant Illustres, & vel potissimi, Præfecti Prætorio, de quo fidem facit quoque *lex* 10. *de Legatis.* Quæstores, Magistri officiorum, Comites S. L. & Comites R.P. de quibus *titulis superioribus* : aliique Consistoriani : quo sensu Am. Marcellinus quoque *Consistorianos* dixit *lib.* 15. *p.* 44. 49. (quibus locis Consistoriani, militaribus opponuntur :) & *lib.* 31. *p.* 491. vbi tamen Præfectum à Consistorianis separat. Quare & Comites Consistorij seu Consistoriani propriè dicti Comites S.L. & Comites R.P. *l.* 1. & 4. *inf. de Palatinis S. L.* & *l.* 3. *infr. de Metatis*, vbi iidem dicuntur, Participantes Augusti pectoris curas agendo clarere. Quomodò & *l. quisquis*, ad *leg. Corn. de sicar.* dicuntur Viri Illustres, qui Consiliis & consistorio intersunt, Illustres in sacro consistorio cincti, *l.* 2. *Cod. vt dignit. ordo.* Atque hi sunt, qui adstitisse dicuntur in Consistorio in subscriptione legis 5. *inf. de fide testium*, Quæstor scilicet, Magister Officiorum, & Comes S. L. de quo *infrà* quoque. Et hæc quidem de Illustribus Consistorianis. Atenim *Consistoriani*, de quibus est *hic titulus*, seu *hac lex vn.* non erant *Illustres*, aut Illustrium supremi, vt nonnemo scripsit, verùm *Spectabiles*, quomodo Comasius & Clearchus *hic* vocantur. Hinc & inter maximarum culmina dignitatum, & inter Notarios medij ponuntur, & à Maximis Amplissimisque dignitatibus separantur : *l.* 15. 16. *de extraord.* Item post Illustres Dignitates, inter Primicerium Notariorum, & Magistros scriniorum, medij : *l. vn. qui à prabit. tyr.* Item *in Nouellâ* Valentiniani, *inter Theodos.* 44. *l.* 3. inter Illustres vacantes, & Comites primi ordinis, medij. Déque his sunt sex prætereà *leges* : quibus varia de his Comitibus Consistorianis cauentur. Nempe Res priuatas conducentes, fideiussores dandi necessitate liberabantur: *l. vn. inf. qui conduct. rei pr.* Item à sordidis muneribus immunes erant : *d. l.* 15. 18. *infr. de extraordin. siue sord. mun.* à præbitione tyronum & equorum, *l. vn. inf. qui à prabit. Tyron.* à Præturæ onere, *l.* 28. *sup. de Pratorib.* à metato, *l.* 3. *sup. de metatis.* Hi igitur Comites Consistoriani erant, qui Comites ordinis primi erant, (de quibus Comitibus ordinis primi *ad tit. prox.*) inque Consistorium ingrediendi ius habebant : Non quidem participantes Augusti pectoris curas agendo, vt Illustres : seu motum proprij ratione decursa referebant in Consistorio,

ſiſtorio vt loqoitur *lex* 10. *de legatis* : verùm qui Sacri Conſiiſtorij arcanis tantum intererant, vt loqoitur *lex* 28 *ſuprà, de Prætoribus*, qui admitti intra conſiſtorij arcana merebantur, & actibus intereſſe, & Principis audire reſponſa, *l. vlt. de honor. Codicil.* Ergo Comitibus ordinis primi nonnullis id datum ωεγνίμαι vt Conſiſtoriaoi Comites eſſent, id eſt Conſiſtorium Priocipis ingredi poſſent : Quod certè non omnibus datum : Datom enim vel relictum potius aliis nonnullis etſi Comitibus ordinis primi, hactenos vt dioinis epulis adhiberentur, vt *tit. prox. l. vn.* non verò coofiſtorio. Hùc pertinent etiam duæ Inſcriptiones : Prima; MEMMIO VITRASIO ORFITO PRÆFECTO VRBI, PROCONSVLI ACHAIÆ, COMITI IN CONSISTORIO PRIMI OROINIS. Altera; SATVRNINO SECVNDO V. C. PROCONSVLI AFRICÆ, ITEM COMITI OROINIS PRIMI INTRA CONSISTORIVM. Ex quibus duabos Ioſcriptionibus Guthetius duas ſpecies Conſiſtorianorum conficiebat, *in Conſiſtorio, & intra Conſiſtorium* : qood ridiculom eſt : Æquè vt alterum illud eiuſdem, qood Orfitus ex-Præfecto iam Comes in Conſiſtorio fuerit : Ignarus ſcilicet fuit pro more, diuerſas ibi dignitates apponi.

Et hæc qoidem hactenùs de Comitibus Conſiſtorianis, ex hoc potiſſimùm Codice Theodoſiano. Quibus paria omninò faciunt quæ Caſſiodoros, in formulâ Comitiuæ primi ordinis vacantis, *lib.6. var.12.* vbi inter cætera : *Sed hoc multò præſtantius adeſſe Conſpectibus Regis, & abeſſe moleſtiis, gratiam habere loci, & vitare contumelias actionis.* Item, *Spectabilitas clara & Conſiſtorio noſtro digniſſima, quæ inter Inluſtres ingreditur, inter Proceres aduocatur: otioſi cinguli honore præcincta dignitas, quæ nullum nouit offendere, nullum cognoſcitur ingrauare, & ſuper omnia bona concitare neſcit inuidiam. Quocirca prouocati moribus tuis Comitiuam tibi primi ordinis largimur, vt conſiſtorium noſtrum ſicut rogatus ingrederis, ita moribus laudatus exornes : quando vicinus honor eſt Illuſtribus, dum alter medius non habetur : Delectat te imitari quos proximitate contingis.* Ex mox : *Te ſequuntur omnes, qui ſpectabilitatis honore decorantur.* Vbi vides omnia illa egregiè firmari, quæ ex hoius Codicis conſtitutionibus addoximus : Imò & illud ipſum, quod *hâc l.* ſtatoitur, putà vt Conſiſtoriani Comites inter Spectabiles potiſſimi Procooſolibus æquentur. Accedat & Theodoſios Iun. Arcadij F. *Nouella de Theodoſiani Codicis auctoritate*, vbi Sperantium, Apollodorum, Theodorum Viros Spectabiles comites ſacri Conſiſtorij vocat, & poſt Quæſtores, ante Magiſtros *memoriæ & libellorum, nominat.* His accedat & Iuſtinianus *Nouella* 13.*c*.3. vbi Spectabiles pariter vocat περιβλέπτους Κόμητας, Κονσιστωριανοὺς, eóſque poſt Illoſtres, Clariſſimis Tribunis Prætorianis & Notariis præponit. Tandem Comitum Conſiſtorianorum, vel ſimpliciter Conſiſtorianorum meminit Ambroſius *ep.27. & ep.33.* Quarum poſteriore *Principes virtutum Viros* vocat: priore verò ſeſe ait, in Conſiſtorium intromiſſum, *inter Conſiſtorianos ſtetiſſe*, neqoe aſcendere voluiſſe ad Imperatorem, qoi aſſurrexerat vt oſculom daret. Vbi quod ait *ſtetiſſe*, indicat omninò hoc æuo, Imperatore ſedente in Conſiſtorio, Conſiſtorianos hos ſtetiſſe : Qood Cuiacius rectè obſeruauit *ad hanc leg.* ſic etiam in ſobſcriptione *d. l. 5. inf. de fide teſtium. Part actorum habitorum apud Imperatorem Iulianum Auguſtum in Conſiſtorio* AOSTANTE *Ionio Viro Clariſſimo Quæſtore, Anatolio Magiſtro officiorum, Felice Comite S. L.* &c. Etſi aliàs ſuperiore ſæculo in arrogatione Aureliani, Valeriano adſediſſe dicantur ab Acholio Magiſtro Admiſſionum, apud Vopiſcum Conſul, Præfectus Prætorij, Præſides, Ducéſque, &c.

DE COMITIBVS ET TRIBVNIS SCHOLARVM.

TITVLVS XIII.

* XII. COD. IVST. I.

Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Priſciano" P.V.

RÆPOSITOS ac Tribunos Scholarum, qui & diuinis" epulis adhibentur, & adorandi" Principis facultatem antiquitùs meruerunt, inter quos Tribunos" etiam Sacri ſtabuli & Cura" Palatij numerantur, ſi Primi Ordinis Comitiuam cum Præpoſitura" meruerint, & caſu ad altiora non peruenerint, depoſito ſacramento inter eos qui Comites Ægypti vel Ponticæ" diœceſeos fuerint, quorum par dignitas eſt, haberi præcepimus." Sin abſque honore Comitiuæ cuiuſlibet Scholæ regimen fuerint nacti, abſolutos militia inter eos qui Duces" fuerint Prouinciarum numerari iubemus, & cœtera. Dat. XII. Kal. April. Conſtantinop. Lucio v. c. CONS. [413.]

NOTÆ.

* *L. vn. Cod. eod. tit.* Quibuſnam aliis Legibus ea iungenda ſit? mox dicam.

" Num hic *Priſcianus* eſt, Grammaticus? Minimè : Caſſiodorus enim Priſcianum Grammaticum ſuo tempore Conſtantinopoli Doctorem fuiſſe ſcribit *lib. de Orthogr. cap.* 13.

" *Inquietudinis epulis*. ita corruptiſſimè in Cod. Iuſt. Sed locum illum rectè ibi emendauit CL. Cuiacius.

" De *Adoratione* Principis ad *l. vn. ſup. de Præpoſ. S. Cubiculi.*

" *Comites*

" *Comites* habet Cod.Iuſt.loco *Tribunos*.Ita Comites ſtabuli dicuntur *l.3.de Equorum collat.* Cæterùm hîc repoſitum, *Tribunos*.
" De *Cura Palatij*, vid.& *l.vn.inf qui à præbic.tyron.*
" Scholæ ſcilicet.
" De his Comitibus mox.
" *Præcipimus.*
" *Duces* minores Comitibus ſuperioribus : de quo mox.

COMMENTARIVS.

SCHOLARVM (de quibus mox) Præpoſitos & TRIBVNOS, itemque qui inter illos numerantur, Tribunum STABVLI, & CVRAM Palatij, quæ duplici antiquitus honore gaudebant, putà, vt Principis Epulis adhiberentur adorandique Principis facultatem haberent, Theodoſius Iun. depoſito officio hâc prærogatiuâ nunc auctum it, gradúmque adeò eis adſignat parem Comitibus Ægypti & Ponticæ diœceſeos, ſi videlicet vnà cùm Præpoſiturâ Comitiuam quoque primi Ordinis meruerint. Alioquin ſi abſque honore Comitiuæ Scholæ alicui præfuerint, Ducibus prouinciarum exæquari iubet : *hâc l.* ad Priſcianum P.V. datâ : Quæ pars eſt prolixæ Theodoſij Iunioris conſtitutionis de *Comitiuâ primi Ordinis*, alterius Dignitatis vel profeſſionis acceſſione ; quémque ſinguli eâ honoratorum gradum munere defuncti obtinere debeant, cuius conſtitutionis quinque præterea [illegible] hoc Codice occurrunt : putà *lex vlt. inf. de Comitib. rei militar. l.vn. de comitib. rei militar. l.vn. de Comitib. qui Inluſtre l.vn. de Comitibus & Archiatris S.Palatij* : *l.vn. de Comitib. qui prouincias* ; *l.vn. de Comitib. Ordinis primi artium diuerſarum* : Quæ proinde huic noſtræ omnes coaſſandæ veniunt. Harum verò in vnam lineam coniectarum hæc ſumma eſt ; Eorum qui Comitiuâ primi ordinis vnà cum adminiſtratione vel profeſſione curáque demandatâ decorati ſunt, depoſito officio vel militiâ, longè diuerſam eſſe dignitatem ſeu gradum. 1. Alios enim *Comitibus* ſeu *Ducibus Ægypti & Ponticæ* (quorum ſumma inter Comites & Duces militares dignitas fuit, de quo *mox*) æquari, putà Præpoſitos & Tribunos Scholarum, Tribunos S. ſtabuli, & Curam Palatij *hâc leg.* 2. Alios *Vicariis Præfectorum*, putà Adſeſſores Virorum Illuſtrium in actu poſitorum cum Comitiua primi ordinis, *l. vnic. de Comitib. qui Inluſtr. ag. adſid.* vt & Archiatros S. Palatij, *l. vn. de Comitib. & archiatr.S.Pal.* vt & prouinciarum Rectores eâdem Comitiuâ ornatos, *l.vnic. de Comitib. qui prouincias regum.* 3. Alios cæteris Ducibus æquari, putà (præter ſuperiores, ſi honorem Comitiuæ non ſimul adepti ſint *hac leg. in fin.*) Comites rei militaris, quique vice Magiſtrorum militum agunt, *d.l. vlt. de Comitib. rei milit.* quomodo & Primicerios domeſticorum poſt militiam expletam, *l.vlt. inf. de Domeſtic.* 4. Alios denique, *Conſularibus* æquari, puta eos qui vulgari aliquâ arte aut publici operis alicuius curâ, vel leui aliquâ procuratione commendati, Comitiuâ primi ordinis decorati fuerunt, *l.vn. de Comitib. ordinis primi artium diuerſarum.* Vbi obiter attendendi veniunt hi quatuor dignitatum gradus: Primi ſcilicet Comites, ſeu Duces Ægypti & Ponticæ : Poſt hos Vicarij, Inde Duces, tandem Conſulares : Qui non idem prorſus ordo obſeruatur in *Notitiâ Dignitatum* : nam *ibi* Vicarij primi ponuntur, dein Comes Rei militaris per Ægyptum ; Exinde, Duces ; poſt hos, Conſulares : cùm tamen *Notitia* ſub eodem Theodoſio Iun. ſcripta ſit quatuordecim ferè poſt hanc eius conſtitutionem annis, putà A.D. 427.

¶ Nunc de Lege noſtrâ : vbi varia admodum notanda, illuſtrandáque veniunt. Primò notandum *hâc l.* coniungi & æquari hos tres, Tribunos ſcholarum, Tribunos ſtabuli, Curam Palatij, ſic quoque coniunguntur *l.vn. inf. de his qui à præbit.tyronum.*

Secundò de *Scholis* videndum eſt : Scholæ ſcilicet (de quibus *h.l.* agitur, vt & de earum Præpoſitis, & Tribunis,) erant ſcholæ Palatinæ ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum : puta ſcholæ Scutariorum, ſcholæ Gentilium, de quibus *Notitia Imperij*, & *l.22.34. de erogat. mil. ann. l.7.8.9.10.11.12. de annonis ciuicis* : *l.9. de diu.officiis.* his adde & *leg.3. Cod.de off. Mag.officior.* Et frequens earundem mentio apud Am. Marcellinum. Singulis porrò ſcholis his ſui quique Tribuni vel Præpoſiti fuêre: quorum frequens item admodùm mentio apud Am. Marcellinum, ſed & præter hanc legem, *l.23. inf. de erogat. mil. ann.* qui & Comites ſcholarum, de quo *mox*. Poſt hos capita ſcholarum, apud Marcellinum *lib. 25. extremo.* Comites ſcholarum *Nouellâ Theodoſij, de ſcholarib.* *Comitibus ſcholarum 29.* Cæteri Scholares dicti, *d.l.34.* Et hæc de ſcholis.

Tertiò, de *Tribuno S. ſtabuli* videndum eſt. Igitur, Tribunus *ſtabuli*, idem Comes Stabuli vocatur *l.3. inf. de equorum conlat. l.vn. inf. de his qui à præb. tyron. l.29 inf. de annonâ & tributis*: itaque & in *Cod. Iuſt. h.l.* ſubſtitutum, *Comes S. ſtabuli*, cùm hic legatur *Tribunus* : dicitur & *Curare ſtabulum* Ammiano Marcellino *lib.21.* Quinque huiuſmodi Tribunorum ſtabuli meminit idem ; Agilonis, *lib.14.* Sintulæ, *lib.20.* Conſtantiniani, *lib. 28.* Cerealis, *lib.30.* Valeriani, *lib.31.* bis. Huic Comiti ſtabuli quædam ſportulæ tribuebantur ab iis qui equos conferebant, *d.l.3. & d.l.29.* quibus locis dicam pleniùs.

¶ Quarto loco de *Curâ Palatij* notandum eſt; eius mentionem fieri rurſus *l.vn. inf.de his qui à præbit.tyronum*: & apud Amm. Marcellin. *lib. 14. p.29. lib.26.p.148.lib.31.p.492.495.* & in *Notitiâ Imperij* ſub Caſtrenſi, & apud Sidonium Apollinarem. Idem Agens curam Palatij quoque dicitur *d. p.20.* cui palatij cura erat credita, *d.p.492.* qui Palatium curabat, *d.p.493.* Is omnium Principis fabricarum curam gerebat, quod docet formula Curæ Palatij, 5. *apud Caſſiodorum lib.7.* ex cura Palatij apud eundem Ammianum *lib.22.* vbi de Saturnino qui hâc Curâ perfunctus. Inde *Curopalata* vox in Imperio Græco : Quæ quidem dignitas in tantum augeri meruit, vt Imperatoriæ proxima eſſet, eáque Imperatoris frater defungeretur, vt teſtatur Photius, *in Bibliothecâ* : Luitprandus, *in legat.* Corippus, *lib.1.* Sanè Iuſtinum è Curopalate Imp. factum, notum eſt. Quod apud Principem erat *cura Palatij*, id apud maiores Magiſtratus *Cura-Prætorij* fuiſſe videtur : cuius mentio fit in *epiſtolâ* Valeriani Imp. *apud Pollionem* in vita *Claudij*.

Nunc de cæteris ad *hanc leg.* Quinto igitur loco agendum de *Honore menſæ Imperatoriæ*; Nam de honore menſæ, quâ ſeruus ad libertatem Latinam perducebatur, non hîc agendum (quò alioquin præter ſolemnes iam locos eſt Papiani locus *tit. 43. Reſponſorum* collatus cum loco Theophili ibi, ἐπ' ἐλευθερίας δίκαι) Honoris certè maximi ſemper fuit Principalis menſæ & conuiuij ſeu epu-

larum sacris admoneri. Non abs re apud Virgilium iactat se *Tu das epulis accumbere Diuum*, & in magno hoc erat cœnæ Imperatoriæ participem fieri: neque immerito: quia Plinio auctore *lib.2. ep.6.* ceteris rebus exæquat, quos cœna & mensa æquauit. Multa verò eius mentio apud Statium *lib.1. Syluarum*: Kal. Decembr. *lib.4.* vbi Eucharisticon carmen seu gratiarum actio Papinij ad Domitianum pro *epuli honore*, Suetonium *Caio c.37. Vespasiano, c.2.* Domitiano *c.24.* Martialem, *lib.8.* Aulum Serenum ad Seuerum aliósque. Sed neque hæc, neque antiquiora colligo, quæ apud Doct. Sauaronem in Sidon. Apoll. *lib.1. ep.11.* aliósque occurrunt. Ad Constantiniana, Theodosianáque, & sic nostra propriáque tempora me confero. Meminerunt huius honoris multi scriptores, Ammianus Marcellinus *lib.15.* vbi *honorem mensæ Regalis* vocat Libanius *ep.60.* ad Themistium illi gratulatur: *ὡς αὖθις συγγένοιο τῷ βασιλεῖ*; & mox. *τιμαὶ τι ὅτι σοι μείζους ὁ σκῆπτρον γένοιτο, πρεσβεῖον τι κοινωνία πλείω δηλοῦσι τῆς οἰκειότητος.* Eunapius in *Proæresi vitâ*. Proæresium Sophistam ait à Constante Imp. in Gallias euocatum, tantâ apud eum auctoritate fuisse, vt *ὁμοτράπεζος ἅμα τοῖς πρωτεύουσι* Imperatori fuerit. Meminêre sub Theodosio M. plures, qui eum honorem pluribus communicauit. Pacatus in *Panegyrico Theodosij cap.20. Ille mensâ beatus, ille osculô consecratus est.* Libanius iterum Orationibus quas edidi *κατὰ τῶν εἰσιόντων p.102.* & alterâ *ὑπὲρ τῶν ἱερῶν p.32.* vbi Theodosium M. eo nomine commendat, quod paganos seu Gentiles *συνοίτους* fecerit: Zosimus quoque *lib.4. p.776. in fin.* ait, omnis Nationis Duces (Gentiles scilicet & Barbaros) à Theodosio M. mensæ adhibitos: *καὶ τοὺς ἑκάστου φύλου ἡγουμένους καὶ τραπέζης ἠξίου κοινῆς*: Idque ipsum Eunapius quoque scribit in Excerptis Legationum, quod eos *ὁμοτραπέζους εἶχε καὶ ὁμωροφίους.* Claudianus quoque *2. in Eutrop.* inter titulos statuis Eutropij subscriptos:

Subter adulantes tituli nimiaque leguntur
Vel maribus laudes: claro quod nobilis ortu
Conuiua & Domini.

& Epitaphium Probi PF.

Lætabare prius Mensæ Regalis honore,
Principis alloquio, Regis amicitiâ.

His certè temporibus constitutum erat, quænam dignitates honore regalis mensæ fruerentur, quíque pro dignitate & gradu suo Principis epulis adhiberi possent. De Illustribus nemo dubitabit, eos Principis mensæ ius habuisse, vid. Cassiodorum *lib.12.* De Spectabilibus sub Constantio insignis extat apud Ammianum Marcellinum *lib.15. p.47.* locus, vbi de Vrsicino Duce *Tribuni* conditione in Gallias misso ad Siluanum, qui ad Augustum culmen euectus fuerat. *Susceptus idem Dux* [Vrsicinus à Siluano Imperatorium fastigium adepto] *adactúsque, inclinante negotio ipso ceruices, adorare sollemniter anhelantem celsius purpuram, vt* SPECTABILIS *colebatur, & intimus facilitate aditus honoréque Mensæ Regalis adeò interpositus aliis, vt iam secretius de rerum summa consultaretur.* Et verò id etiam confirmat hæc lex nostra, quâ *Tribunis* scholarum & sacri stabuli tributum hoc mensæ Regalis ius apparet, idque etsi Comitiuâ primi ordinis non decoratis: vt fallatur Magnus I. C. qui honorem istum Comitiuâ tantum primâ honoratis, non aliis tributum scribit. Quod *h. l.* apertè refellitur.

¶ De *Adoratione* quod Sexto loco *hic* notandum, iam suprà plenè diximus *ad l. vn. sup. de propositis S. Cubiculi.* Cæterùm de iis quibus geniculationis siue adorationis istius honor tributus, quædam adhuc notanda supersunt. Et quidem ex superiore Ammiani loco constat, *Spectabilibus* id honoris tributum; Neque tantum iis qui administrauerunt, seu administratione aliqua perfuncti sunt ciuili aut militari (vt alioquin constat ex *l.1. inf. de Decurionib. & silent.*) Verùm etiam Protectoribus, & Domesticis Principis, *l.3. inf. de domesticis l.9. inf. de diuers. offic. l.3. inf. de Fabricensib.* Item Decurionibus Palatij post emensum obsequium, *l.1. inf. de Decurion. & silent.* Itémque Numerariis & Corniculariis aliisque Officialibus Magistratuum transacto officio, *l.13. inf. de Numerariis: l.4. vbi dicam 8.9.16. inf. de diuers. offic. l.70. inf. de decur.* Et Principib. officiorum qui adorata clementia Principali transacto officio cum insignibus exibant, vt ex Notitia Imperij videre est. Sed & Primiceriis fabricarum, *d. l.3. infr. de Fabricationib.* Denique certus adorationis ordo erat; hinc Primicerij fabricarum *inter* protectores Principem adorare dicuntur, *d. l.3.* Item Decuriones Palatij *inter* Ex-ducibus *d. l.1. inf. de Decurionib.*

Septimo loco obseruandum est, *hac leg.* Præpositis seu Tribunis scholarum, Tribunis S. Stabuli, & Curæ Palatij, hunc quem dixi gradum attribui; si vnà cum officio, Præpositura, vel Tribunatu, Comitiuam primi ordinis meruerint: id est, si vnà cum codicillis officij, dignitas hæc quoque collata fuit, quod hoc tempore fermè factum & in aliis dignitatibus, putà vt non expectaretur militiæ expletæ tempus, verùm in instanti & CVM munere comitiua hæc deferretur: Quod cernere est ex tota Theodosij *constitutione*, vnde hæc desumpta est, seu ex quinque *legibus*, quæ exinde præterea desumptæ sunt: Nam & ita *l.3. seu vlt. inf. de Comitib. rei milit.* præsupponuntur destinati peculiariter ad prouinciam, vel prouincias defendendas, milite credito SVB Comitiuæ primi ordinis dignitate. Ita *l. vn. de Comitib. qui Inlustr.* præsupponuntur Adsessores CVM primi ordinis Comitiua Virorum Illustrium: Ita *l. vn. de Comitib. & Archiatr.* Archiatri intra Palatium militantes Comitiuæ primi ordinis gradu nobilitati. Ita *l. vn. de Comitib. qui prou. reg.* hi qui in administratione ciuili ac prouinciæ gubernaculis SVB Iurisdictionis licentia Comites quoque primi ordinis esse meruerunt. Idémque præsupponitur *l. vn. de Comitib. ord. pr. atn. diu.* Et certè id mox in assiduum ferè morem versum, fidem facit Notitia Imperij. Hinc igitur Comites & Tribuni scholarum, *Rub. h. t.* Comites scholarum, *l.3. C. de offic. Mag. offic.* Marcellinus *Chronico, Rusticus Comes Scholariorum.* Et hæc quidem Prima est Comitum ordinis primi species, nempè *ἐμπράκτων*: Altera est, Vacans: & Tertia, Honoraria seu Codicillaris: de quo *l. vn. infr. de Comitib. vac.*

Octauo nunc loco de Comitibus Ægypti & Ponticæ diœceseos, quorum *hac l.* mentio fit, videndum est. Quod *Comitem Ægypti* attinet, is est qui in *Notitia Imperij* dicitur *Comes limitis*, vel *rei militaris per Ægyptum*: de quo alibi. Dux Ægypti, cuiusmodi duos memorat Marcellinus, Artemium, *lib.22. p.240. lib.23. p.258.* de quo & Theodoretus *lib.3. c.17.* Chronicum Alexandrinum & Nicephorus. De eo sensisse videtur & Iulianus *epist.10. ad Alexandrinos*, vbi *Sebastianum* COMITEM ex-*Duce Ægypti* vocat. De quo Duce Athanasius *epist. ad solitarios*, & *Apologia*, qui eum *δοῦκα* & *στρατηλάτην* passim nominat. De eo Libanius, & ad eum *ep.308.340.412.494.809.* vbi passim Ægypto eum *στρατηλάτην* præfuisse ait. *Comitis Ponticæ diœceseos* non alia occurrit mentio: Vicarius enim Ponticæ & antè fuit: cuius mentio fit *l.94. de Decurionib. l.3. de adulter. l.42. de cursu: l.12. de exactionib.*

Theod. l. 10. *de hæreticis, l.7. de deſertorib. l.5. vlt. de Princ. agent.* vid. & Am. Marcellin. *lib.17. p.*106. Gregorium Nazianz. *in Epiſtolis*: Et poſtea etiam, Abolitus is à Iuſtiniano *Nouella* 8. & 27. Mox Reſtitutus *Edicto* 8. Iidem porro Comites dicuntur vel commemerantur Ducibus, *l.3. de Comitib. rei milit.* quæ *huic* inter alias coniungenda eſt. Obſeruanda interim *hic* & *d. l.3.* horum duorum ſiue Comitum ſiue Ducum prærogatiua ſub Theodoſio Iun. vt præ cæteris eminerent: Ideo ſcilicet, quod coniicere licet, quod duo præcipua Imperij Orientalis clauſtra cuſtodirent: Pariter vt Comitum in Occidente per Tranſmarinas prouincias peculiaris ratio habita, *l.1. de Comitib. rei mil.*

¶ Poſtremo loco de *Comitum & comitiuæ ordinibus* hic ſemel diſquirendum eſt, quandoquidem *hoc Codice* frequens eorum mentio occurrit, vt & in *veterib. Inſcriptionibus*. Et quidem de Comitiua primi ordinis *hoc titulo & Titulis quinque ſequentibus Tit.*14.15.16.17.18. *Item tit.*20.21. *l.*54. *inf. de Hæreticis, l.*14.15.16. *inf. de Cenſitor. l.*13. *de Senator. l.9. de præd. nauic.* cuius Comitiuæ primi ordinis formulam habet Caſſiodorus 6. *var.*12. apud quem eundem vide de Comitiuâ primi ordinis, & Spectabilitatis honore cuidam ex Principe Officij pro meritis tributa, 2. *var.* 28. ſeruaris Scholæ ſuæ priuilegiis, id eſt, immunitate à ſordidis muneribus. Quod & ipſum ſtatuitur *l.*12. *inf. de Med. & profeſſor.* de Archiatris Comitiuæ honore donatis. De Comitiua ſecundi ordinis, *l.2. inf.* de *Comitib. rei milit. l.*27.18. *inf. de proximis Com. diſpoſ. l.8. inf. de Agentib. in reb.* De Comitiua tertij ordinis, *l.* 127. *inf. de Decurion. l.9. &* 20. *inf. de Suariis, & d.l.*17. *inf. de proxim. Comit. diſpoſ.* De his autem non vna quæſtio incurrit: *Prima* eſt, A quo Principe inſtituti fuerint hi Comitum gradus ſiue Tituli? Cuiacius *ad l.vn. Cod. h.tit.* à Conſtantino M. Imperatore adinuentos prodidit: quod hactenus alij quoque ſequuti ſunt: Et verum eſt; Quem tamen vellicant nonnulli. In vtramque partem trahitur Scriptoris (qui vulgo Cæſarienſis Euſebius) locus, *lib. 4. de vita Conſtantini cap.*2. Eius verba hæc ſunt: ὁ μὲν κοινῇ πρὸς ἅπαντας ἐνδεικνύμενος, πατρικὴν κηδεμονίαν, ὧδε δὲ τῶν αὐτῷ γνωριζομένους ἕκαστον διαφόροις τιμῶν ἀξιώμασι πάντα τε τοῖς πᾶσι μεγαλοψύχῳ διανοίᾳ δωρούμενος. οὐδ' ἦν σκοπῷ διαμαρτεῖν τοῦ βασιλέως χάριν αἰτοῦντα, οὐδέ τις ἐλπίσας ἀγαθοῦ τυχεῖν προσδοκηθέντος ἀπέτυχεν. ἀλλ' οἱ μὲν χρημάτων, οἱ δὲ κτημάτων ἀθρόως ἐπέτυγχανον, ἄλλοι ὑπαρχικῶν ἐπαρχικῶν ἀξιωμάτων, οἱ δὲ συγκλήτου τιμῆς, οἱ δὲ ὑπάτων. πλείους δ' ἡγεμόνες ἐχρημάτιζον, κομήτων δ' οἱ μὲν πρώτου τάγματος ἠξιοῦντο, οἱ δὲ δευτέρου, οἱ δὲ τρίτου. ideſt, *Qua in re partim quidem ſe paterna quadam erga omnes curâ affici oſtendit, partim verò* FAMILIARES *ſuos variis honoribus decorauit, quos ille alto & excelſo animo in omnes conferebat. Neque ſane cuiquam aliquid ab Imperatore poſtulanti denegatum eſt, nec cuiuſquam ſpes aliquid ab eo beneficium expectantis fruſtrata eſt. Nam alios pecuniis, alios ampliſſimis poſſeſſionibus locupletabat, multos præterea Conſulari dignitate, multos Senatoriis officiis, alios Conſulum ornauit: Ducatus plurimis collatus: Quidam Comitum primi ordinis conſtituti, alij verò ſecundi, nonnulli tertij.* Ex hoc loco ſic colligunt, Nihilo magis ſtatui poſſe Comites primi ordinis, & ſecundi, tertiique à Conſtantino primùm creatos fuiſſe, quàm Conſules & Conſulares & Duces, & Senatores, & alias Dignitates, quibus ſingulos quoſque decorare conſueuiſſe Conſtantinum ibidem refert Euſebius. Verùm quæ illicò ſequuntur apud hunc Scriptorem verba, quàm vera ſit Cuiacij ſententia, oſtendunt, vt de ea dubitari non poſſit: ἐπεὶ μυρίους ἑτέρους δ' ὡσαύτως καὶ ἑτέρων πλείστων ἄλλων ἀξιωμάτων μύριοι ἄλλοι μετεῖχον: εἰς γὰρ τὸ πλείονας τιμᾶν διαφόρους ἐπινοεῖ βασιλεὺς ἀξίας, id eſt, *Clariſſimatus iſta ratione & alios multos honores infiniti alij ſortiti ſunt: Nam vt plurimis honoribus afficeret, varias excogitauit Imperator dignitates.* Et certè nulla prorſus harum dignitatum ante Conſtantinum mentio vllibi extat. Illud equidē ſcio (quod a Lipſio animaduerſum iamdudū teneo) Amicorum & Comitum Principis varias fuiſſe cohortes, & quidem in tres fermè (vt volunt) claſſes diſtributos; ſic vt alij eſſent Primi, alij Secundi loci, alij etiam inferioris, ſeu, alij Amici primi, alij ſecundi: denique alij Amici primæ & ſecundæ admiſſionis. Vt omittam ea de re Senecæ *de Clementia*, & *de beneficiis*, locos; Duo inſignes loci maximè occurrunt. Vnus eſt apud Suetonium, *in vita Tiberij, cap.*46. *Pecuniæ*, inquit, *parcus ac tenax Comites peregrinationum expeditionúmque nunquam ſalario, cibariis tantum ſuſtentauit, vna modò liberalitate ex indulgentia vitrici proſecutus cum* TRIBVS CLASSIBVS *factis pro dignitate cuiuſque primæ ſexcenta ſeſtertia, ſecundæ quadringenta diſtribuit, ducenta tertiæ quam non Amicorum, ſed Gratorum appellabat.* Alter eſt Lampridij, *in Alexandro Seuero*: *Moderationis tantæ fuit, vt Amicos non ſolum primi, ac ſecundi loci, ſed etiam inferioris ægrotantes viſeret.* Quem tamen locum alij aliter explicant, eo videlicet ſenſu, quo ſecundi Ordinis, id eſt, Equeſtris, Iuuenes dicuntur apud Statium *lib.4. ſyluar.* Hæc, & id genus alia comperta habeo: Verùm longè id aliud eſt. Neque enim horum Amicorum aut Comitum dignitas certa fuit, neque alij hoc nomine donabantur, quàm qui *reuera* Principis Amici forent, aut Comites: At *Comitis* titulus, de quo nunc agimus, *honoris* & dignitatis eſt titulus, qui ſtata certáque commoda adnexa habebat, vt docet *lex vlt. inf. de proximis Comit. diſpoſ.* Deinde alij ſunt *Amici*, alij *Comites*: quos tamen coniunctim ſæpè nominari videmus, Conſtantininianeis adhuc & Nicæni Concilij temporibus, *Si quis eſt cuiuſcunque loci (ait lex 4. inf. de accuſationibus) ordinis, dignitatis, qui ſe in quemcunque* IVDICVM, COMITVM, AMICORVM, *vel* PALATINORVM *meorum aliquid veraciter & manifeſtè probare poſſe confidit, quod non integrè atque iuſtè geſſiſſe videatur, intrepidus & ſecurus accedat, interpellet me; ipſe audiam omnia, ipſe cognoſcam;* cum quâ *leg.* contendi cupio locum Lampridij *fine Alex. Seueri.* Et ante Conſtantinum Spartianus, Adriano. *Quum iudicaret, in conſilio habuit non* AMICOS *ſuos, aut* COMITES *ſolum, ſed Iuriſconſultos, & præcipuè Iulium Celſum, Saluium Iulianum, Neratium Priſcum, alióſque quos tamen Senatus omnis probaſſet.* Lampridius, Alexandro, *Iniuriam nulli vnquam* AMICORVM, COMITVMVE *fecit.* Etſi in vnum vtrumque quandoque concurrere, vt in Lapide veteri. C. SENTIO SEVERO QVADRATO. C.V. Cos. AMICO ET COM. AVG. N. Sed & Comites quandoque *Amicorum* appellatione veniebant: Item Amici *Comitum*, quis hoc neget? an alios quàm Amicos in Comitatu habuerit Princeps? Sed non ideò in cohorte, in corpore Amicorum: vt ſuperiore Suetonij loco, *in Tiberio, cap.*46. Hoc tamen inter vtroſque diſcrimen pono: Amici, familiares magis & interiores atque interioris Principis vitæ conſcij, quos in oculis ferebat, quibus cum conſilia omnia miſcebat, & de quibus extat quoque locus, & mentio fit in *l.1. C. de ſent. paſſ.* cuius lectionem Cuiacius perperam ſollicitat 15. *obſ.*3. Amici hoc ſenſu, *ce ſont les Mignons & fauoris. Comites* verò peregrinationum & expeditionum Comites & Adiutores, quibus in Caſtrametatione & ſtationibus pedatura ante Prætorium primo loco

adſignabatur teſte Hygino *in Grematice.* Vtrique tamen vbi opus, Conſiliarij, ſeu conſilio adhibiti: quos poſterior ætas *Conſiſtorianos* dixit. A Comitibus iſtis, *Principis Comitatus.* Er, vt paucis & propriè dicam *Comites*, conſiliorum & laborum participes, adiutores, *amici*, familiares. Ecce Ammianus quoque, *lib.* 16. vbi de Chonodomario Alamannorum R. ſeſe dedente, *Solus*, inquit, *egreſſus* COMITESQVE *eius ducenti numero, & tres* AMICI *iunctiſſimi flagitium arbitrati poſt Regem viuere, vel pro Rege non mori, ſi ita tulerit caſus, tradidere ſe vincendos.* Amicorum certè Principis frequens mentio in Hiſtoriâ Auguſtâ, & quidem ad Conſtantinum vſque: vid. Spartianum, *Adriano, p.*6.7. Lamprid. *Alex. Seuero, p.*136.137. Hæc de Comitibus & Amicis Principum dixiſſe ſufficiat, de quibus etiam fuſiùs dicetur, *d.l.*4.*inf. de accuſation.*

¶ Nunc de Comitibus à Conſtantino in tres ordines diſtributis videndum eſt. Cùm *Comites* omninò primigeniâ & verâ ſignificatione ſint, quos laborum ſibi Princeps ſocios atque adiutores adſciſcebat, vbicunque ſubſiſteret, atque ab his *Comitatus* Principis locus diceretur, in quo Princeps conſiſtebat cum Comitibus ſuis, vnde & *Conſiſtory* & *Conſiſtorianorum* vox: viſum Conſtantino, dũ ſingulos quoſque aliquo honore cumulatos cupit, *Comitis* titulum communicare iis, quoſcunque laborum ſocios & Comites haberi credique vellet: ſiue dum adminiſtratione aliquâ ciuili aut militari fungerentur, ſiue etiam officio aliquo defuncti, quos hoc quaſi conſiliorum & laborum participatus honore & dignitate pro præmio extulit. Atque hæc vera eſt COMITVM origo, de quibus tam anxiè diſquiritur, quique poſteà communi gentium conſenſu recepti: *Comites* ſcilicet non alij ſunt quàm ſocij, Comites, Participes laborum Principis, quóſque pro talibus haberi pro præmio cupit. Inſignis locus *l. vn. inf. qui à prabitione tyronum*: *Et cæteras ſimiles Comitum laboribus noſtris ſocias dignitates.* Cæterum, cùm & diuerſa eorum eſſent merita, quibus *Comitis* titulum Conſtantinus communicatum voluit, ipſe autem quamplurimis honorum titulos communicatos vellet; factum inde, vt *Comitum* diuerſos gradus quoque conſtitueret. Primi inquam, Secundi, & Tertij ordinis, de quo Auctor vitæ Conſtantini. Quæ quidem Comitum diuiſio ante Conſtantinum nunquam audita, receptáve fuit. Nam quod à Tyberio factum, id ſtatam formam non habuit, & ſemel tantum, momentóque factum ad liberalitatem exercendam; neque claſſes illæ *honorum* tituli diſcreti fuêre: neque extra Comites veros Principis id ab eo factum. Contra Comitum ordines illi tres à Conſtantino primo ſtatam formam accepêre: quo argumento etiam liquet, Modeſtum qui ſcripſit de vocabulis rei militaris, poſt Conſtantinum ſcripſiſſe, quando *Comitiua primi ordinis* meminerit; & deinceps ita obſeruati, & honorum tituli diſcreti fuêre, & extra veros Principis Comites, hic titulus aliis communicatus: vt ecce vulgaris artis etiam profeſſoribus *tit.*20.*inf.* Proximis ſacrorum ſcriniorum, *l.*17. 18. *inf. de proximis*, ſed & in eo peccatur, quod *Conſiſtoriani Comites*, ſoli Comites ordinis primi fuiſſe indicantur, quos refellunt præter hunc titulum tituli octo ſequentes. Fuit equidem hæc Comitum Ordinis primi prærogatiua, vt Conſiſtorium Principis ingredi poſſent, vt teſtatur Caſſiodorus 6.*variar.*12.*in formula Comitiua primi Ordinis*: *Spectabilitas* inquit *clara & conſiſtorio noſtro digniſſima.* Et paulò poſt; *Comitiuam tibi primi Ordinis largimur, vt conſiſtorium noſtrum ſicut rogatus ingrederis, ita moribus laudatus exornes*: Verùm non ideo Comites Conſiſtoriani dicti, de quibus propriè agitur *tit.*12. *ſup.* Ergo Conſtantini M. ſecutorúmque Principum mens ea quam dixi fuit, cùm tres Comitum gradus & ordines facerent, vel conferrent pro cuiuſque meritis: Qui iidem quoque (quod ſecundum hic Arcanum notandum) eundem Comitis ordinem, pro ratione eius officij cui applicaretur, diuerſo gradu haberi cenſerique voluerunt. Denique opportunus hîc ſeſe nunc rurſum aperit locus interpretandi literas quaſdam ſingulares, quas præferunt in *Imperij Notitia* Codicilli dignitatum, in quibus interpretandis tantoperè hactenus, ſed fruſtra deſudatur. Sigla ſunt hæc: FL. INT. ALL. COM. ORD. PR. Ea ſic interpretari oportet: *Feliciter. Inter allectos Comites ordinis primi.* Item hæc FL. VAL. COSRI IVSSID. id eſt. *Feliciter vir allectus Comes Ordinis Tertij iuſſione diuina.* Rideat neceſſe eſt, qui diuinatoriam Panciroli interpretationem legerit. Certe Magno quoque in Notis iſta C.OP. ita rectè interpretatur *Comites ordinis primi.* Supereſt videamus quid ſibi velint hæ Notæ in Codicillis Præſidis Thebaidos FL. VAL. PNEN IVSSV AVG. Pancirolus ita interpretatur; *Felix liber veniens à laterculo primicerij Notariorum & Notariis iuſſu Auguſtali.* Eas ſic interpretor, *Feliciter vir allectus prouincia emendanda iuſſu Auguſti.*

DE

DE COMITIBVS REI MIL'ITARIS.

TITVLVS XIV.

XII. COD. IVST. XII.

¶ GRADVS *Comitum rei militaris, post ductum militem in Africa.*

1. * Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. Ampelio'' P. V. Post alia.

QVI contemplatione meritorum, 'ducto intra Prouincias Transmarinas'' strenuissimè'' milite, Primi ordinis Comitiuam fuerint consecuti, eâ reuerentiâ altissimarum'' dignitatum viris subiugantur'', vt'' his locum'' præstent qui Proconsulatus insignibus adornantur: & cætera. Dat. III. Non. Iul. Nasonnaci, Modesto & Arintheo CONSS. [372.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. Iust. eod. tit.* Quibus Legibus ea iungenda sit, mox videtimus: Inter alias verò est *lex 4. inf. de honor. Codic.* vbi hæc totidem ferè verbis repetita extat.
' *Ampuleius* P. V. Romæ sub Valentiniano Sen. de quo ad *l. 1. sup. de Præfect. Prætor.* quæ inter alias huic iungenda est.
'' *Transmarinæ* Prouinciæ sunt Africanæ: de quo mox.
'' Sustineri possit: malim tamen *strenuissimo*, vt Cod. Iust.
'' *Altissimæ* dignitates sunt illustres. v. *Notitiam nostram.*
'' Ita quoque Cod. Iust. sed repono *subiungantur*: vt *d. l. 4. inf. de honor. Cod.* quæ & ipsa *huic leg.* coassanda est, & huic gemina germana est.
'' Vide quoque quæ dicam de hoc loco, ad *d. l. 4.*
'' Id est, gradu cedant.

COMMENTARIVS.

COMITIBVS rei militaris, intra trans marinas prouincias post ductum militem Comitiuâ primi ordinis decoratis, suum gradum adsignat *hâc l.* Valentinianus Sen. quæ pars est Valentinianeæ constitutiunis de Gradibus dignitatum, cuius meminit Valentinianus Iun. filius eius *l. 2. sup. vt dignit. ordo*: è qua supersunt quatuor insuper fragmenta: purà *lex 1. sup. de Præf. prætorio*: *l. 1. sup. de Quæstorib. l. vn. sup. de Magistris scriniorum*, & *l. 4. inf. de honor. codicillis*, quæ proinde omnes cum hac coassandæ veniunt. Nos de istis Cumitibus rei militaris; mux de eorum gradu agamus.

Igitur *Comites rei militaris*, de quibus agitur *h. l. & l. vlt. sup. de off. Iudicum omni & l. 4. 9. 17. vlt. inf. de re militari*: *l. 12. 32. de erogat. milit. ann. l. 2. de Salgamo l. 1. ne Comitib. & Tribunis*: *l. vlt. de Veteranis*: *l. 49. de cursu publ. l. 128. de Decurionib. l. 4. de patrocin. Vicar.* erant, qui ad prouinciam aliquam defendendam milite eredito ab Imperatute destinabantur, vt apertè docet hæc *lex, & lex 3. hoc tit.* Ex his maiutis meriti erant, qui intra Transmarinas prouincias militem ducebant: vbi *Transmarinæ prouinciæ* Valentinianu Imp. qui Occidenti præerat, dicuntur prouinciæ Africanæ, quo sensu passim prouinciæ Transmarinæ huc Codice, & apud Patres, Conciliáque huius æui: de quo plene alibi. Comites igitur rei militaris intra prouincias Transmarinas *hic* sunt Comes rei militaris per Africam: cuius mentio fit quoque *l. 3. de erogat. mil. ann.* & apud Ammianum Marcellinum, *lib. 30. p. 458.* Item, Comes Tingitaniæ: cuius vtriusque mentiu in Nutitiâ Imperij Occident. His accensendus & Cumes Duxque Tripulitanæ: de quo *l. vlt. inf. quorum appellat. Dux & Com.* [f. Comes] *limitis Tripolitani, l. 135. de Decurionibus.* Hia verò non absimiles erant Comites per Britaniam, Italiæ, Argentoratensis tractus, per vtramqne Germaniam, de quibus Amm. Marcellinus & Notitia Imperij, & *l. 9. inf. de re militari.* Hi scilicet fermè per Occidentem Cumites rei militaris memoraotur, neque vnu tamen omnes tempore: qui & *Comites* prouinciarum quoque dicuntur, *l. 1. sup. de off. Rectoris prouinc.* Ex horum verò numero potiute locu habiti vel certè eus haberi vuloit Valentinianus, qoi intra transmarinas prouincias militem duxissent; *hac leg.* quæ data est A.D. 371. Modesto & Arintheo Coss. Quu ipsu certè tempore & anno *Romanus Comes* per Africam erat, & Theodosius quuque eòdem missus Cumes & Magister Equitum aduersus Firmum: de quo Amm. Marcellinus *lib. 29.* & Zusimus, *lib. 4. p. 744.* scilicet maioris meriti visum per eas prouincias exercitum ducere, velut semotiores, quæque cum maiore periculu adireutur, & per exustas caloribus terras. Ita sanè quuque Transmarinâ legatiune apud Principem defunctis biennij vacatiu dabatur: non verò iis qui de proximu legatiune functi erant, *l. 3. Cod. Iust. de Legationibus.* Ergu Comites hìc sunt qui fermè vices Magistrurum militum agebant, seu Vicarij eorum, seu Pro-Magistro: cuiusmodi Pru-

sperum Comitem memorat Amm. Marcellinus *lib. 14. p. 29. & lib. 15. in fin.* similis & Comes Domesticorum Mautianus, qui vices Magistri militum agebat: *l. 1. de venat. ferar.* Non igitur hæc lex exaudienda est de illis Comitibus qui Magistri militum simul erant, & sic Illustres, qualis fuit Theodosius, de quo modò dixi; verùm Rectores militum, qui postquam duxissent militem, *contemplatione meritorum* postea, seu post ductum militem, Primi ordinis Comitiuam fuerint consecuti, vt *h. l.* disertè dicitur: quique ipsi postea ex hoc Comitum gradu ad Magisteriam militum proximè conscendebant. Ammianus Marcellinus, *lib. 26. p. 339. Tunc & Equitibus Illyriciano preponitur exercitui, nondum Magister, sed Comes;* & mox: *p. 340. Valentinianus eodem Equitio aucto Magistery dignitate repedare ad Illyricum festinabat.* Sic Constantium, Bonifacium, Aetium priùs Còmites, deinde Magistros fuisse legimus: sic Anthemium, qui mox post expeditionem cum Comitinâ Militum Magister creatus est. Sidonius Apollinaris:

Hinc reduci datur omnis honor, & vtrique Magister
Militia, Consúlque micat, coniuncla potestas
Patricij.

Fuerat enim is Comes. Danubij partium, Scythici inquam & Mœsiaci limitis: de quo Sidonius Apollin. *Carm. 2. var. 199.*

COMITIS *sed iure recepto,*
Danubij ripas, & tractum Limitis ampli
Circuit, hortatur, disponit, discutit, armat.

Hùc pertinent igitur quoque Comites Africæ, Tingitaniæ, Litoris Saxonici, Britanniæ, Italiæ, Argentoraetnsis, quos memorat *Notitia* Imperij Occidentalis; in quorum iam ordinariis Insignibus mandatorum libris, vel Codicillis, notæ illæ quas superiore titulo explicabam, habétur. FL. INF. ALL. COM. ORD. PR. id est, *Feliciter inter Allectos Comites ordinis primi*: pariter vt in Insignibus Comitum per Orientem, putà Limitis, seu rei militaris per Ægyptum, & Isauriæ. Hæc igitur prima iam distinctio inter Comites rei militaris obseruetur per Occidentem: peculiarísque adeò ratio eorum qoi per Transmarinas prouincias militem duxerunt: Pariter vt Orientem quoque peculiaris Comitum Ægypti, & Ponticæ, & per Orientem ratio fuit, *l. vn. sup. de Comitib. & Tribunis scholar. & l. vlt. hoc tit. & l. 3. sup. de Primicerio & Notar.* Altera distinctio Comitum rei militaris hîc *& d. l. 3. hoc tit.* indicatur, quod non omnes Comites rei militaris, Comites primi ordinis facti fuerint: verùm quidam, secundi, quod disertè ostendit *lex 2. h. t.* minores scilicet seu inferiores: Quo tamen nomine, respectu Illustrium Magistrorum militum, etiam Comites primi Ordinis comprehenduntur, *l. 1. & 2. inf. Ne Comitib. vel Tribunis.*

Nunc videndum, quem *gradum* his Comitibus transmarinarum prouinciarum adsignet *hâc l.* Valentinianus Sen. De altissimis dignitatibus, id est, Illustribus viris res clara est: nempe his illos cedere: verùm quod de Proconsularibus adiicit, id obscurum est: num inquam velit Comites Militares his quoque cedere, an contrà. Igitur & hæc lex, & *lex 4. de honorariis Codicillis*, quæ ex eadem constitutione desumpta est, eadémque verba repetit, accipienda videatur, hoc sensu; Comites illos Altissimis quidem dignitatibus cedere, verùm Proconsulares his locum præstare: ac si dixisset, vt his locum præstent illi, qui Proconsulatus Insignibus adornantur: nota enim vocem, HIS, id est, Comitibus, non verò *illis* qui *Proconsulatum* gesserunt. Id verò clarius adhuc fieri videatur ex *d. l. 4.* vbi de Honorariis Magistris Equitum id ipsum totidem verbis caoetur: Atqnin quamlibet Honorarij Magistri militum, rùm Illustres essent, proculdubio Proconsulibus, qui Spectabiles tantùm erant, prælati. Sed & Comitum Transmarinorum peculiarem *hâc l.* rationem haberi videmus & meritorum contemplationem, vt *h. l.* dicitur: vt proinde eminens his gradus quidam post Altissimas seu Illustres dignitates videatur, & quidem præ Proconsularibus. Et in eam tamen potiùs sententiam quis inclinet, vt credat *hâc l.* Comites hos rei militaris iuberi quoque cedere Proconsularibus: vt ita *Altissimarum dignitatum* appellatione quoque comprehendantur Proconsulares: qui sanè Spectabilium omnium primi erant, id quod etiam suadeant duo vel *hâc ipsâ leg.* Primum verba illa, EA REVERENTIA, *Ea reuerentia*, inquit, *altissimarum dignitatum Viris subiungantur, vt his locum præstent qui*, &c. id est, in tantum Altissimis dignitatibus cedant, in tantum iis reuerentiam præstent, vt Proconsularibus quoque locum præbeant. Deinde, quod de Proconsularibus agens Imp. eos elogio prosequitur, *qui Proconsulatus* inquit *Insignibus adornantur.* Certè in Notitia Imperij eum obseruari ordinem videmus, vt Proconsules Comitibus præferantur. De *legis 4. de honorar. codicillis* sententia, ad *eam* videtimus. Nobis hâc occasione *Spectabilium* ordinem per scalas & gradus nunc apponere iuuat.

I. PROCONSVLES, Illustribus proximi erant: *l. 7. inf. de honor. codicillis.* Et inter Spectabiles, primi; ante Comites omnes, Duces, & Vicarios. *l. 2. 3. de Primicerio, & Notariis: l. vn. de Comitib. Consistorianis h. l. & l. 4. inf. de honor. codicillis.*

PRIMICERII quoque Notariorum in hoc ordine constituti, *l. 2. 3. sup. de Primicerio.*

II. MAGISTRI scriniorum Vicariis prælati *l. vn. de Magistris scriniorum*, in hoc ordine proculdubio stabant; argumento ducto ab *ordine Titulorum*, vel certe tertium locum occupatunt. In *Notitia Imperij*, Primicerios Notariorum & Magistri scriniorum ante Proconsules ponuntur.

III. COMITES Consistoriani post Proconsules proximi, cæteris omnibus superiores: *l. vn. de Comitib. Consistor.*

IV. COMITES Militares nonnulli à cæterorum Comitum ordine excepti: veluti per Occidentem, Comites rei militaris, qui ducto per transmarinas prouincias milite primi ordinis Comitiua decorati, *hac l.* & *d. l. 4.* per Orientem, Comites & Duces Ægypti, Orientis Ponticæ, *l. 3. de Primicerio & Notar. l. vn. de Comitib. & Trib. scholar. l. vlt. h. t.*

PRÆPOSITI & Tribuni scholarum, Tribuni S. Stabuli, Cura Palatij, Comites Ordinis primi Comitibus Ægypti & Ponticæ æquales, Ducibus superiores: *d. l. vn. de Comitib. & Tribun. schol.*

V. VICARII, COMITESQVE alij rei militaris, reliqui primi Ordinis, itémque DVCES vt & VICES agentes Magistrorum militum, æquales & in vno gradu constituti erant, Comitibus superiotibus inferiores, Consularibus priores: *l. 2. 3. de Primicerio & Notar. l. vn. de Magistris scrinior. l. vn. de Comitib. & Trib. scholar. l. vlt. h. t. l. vn. de Comitibus & Archiatris S. Palatij.*

In eodem ordine constituti Comites qui inlustribus adsederunt, *l. vn. de Comitib. qui Inlustribus.*

Vt & Comites & Archiatri S. Palatij, *l. vn. de Comitib. & Archiatris.*

Et Comites primi ordinis qui prouincias rexerunt, *l. vn. de Comitib. qui prou.*

Professores qui in vrbe Constantinopol. docentes ex lege meruerunt Comitiuam primi ordinis: *l. vn. de professoribus qui, &c.*

§ CVRIALI

¶ CVRIALI *conditione an & quando Comitiua Militarem liberet.*

II.* Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Florentino" Pv. Post alia.

NEMINEM Militaris corporis" virum reuocari ad Curiam liceat, post Primi Ordinis Comitiuam. Dummodò, tàm probata merita sudati diu laboris, quàm fructuum" anteacti operis adsequatur: Cæterum", si àquoquam hæc fuerint, sine vsu prioris militiæ, vel prima vel sola, dedecorando" ambitu turpiter impetrata, quia videntur in fraudem quæsita, non proderunt: Diutiùs tamen repeti non licebit, etiam cùm Secundi Ordinis Comitiuam præmiis impetrarit: & cetera. Dat. XII. Kal. Ian. Mediol. Cæsario & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à Cod. Iust. Quænam verò Leges aliæ huic coniungendæ sint? mox ostendam.
" De hoc *Florentino* P.V. Romæ vid. *Prosopogr.* ad quem extant quoque plures Symmachi epistolæ.
" *Corpus* militare.
" Alioquin.

COMMENTARIVS.

CVRIALI conditione seu nexu, an & quando Comitiua primi Ordinis rei militaris, (de quibus iam ad *l.1.sup.*) curialem liberet, definit Imp. Honorius *hâc l.* Quæ pars est prolixioris Constitutionis Honorianæ de Curialibus, Collegiatis, Corporatis, Apparitoribus ad sua quibusque officia retrahendis: vt apparet ex *h.l.* & *l.19. inf. de diu. offic.* (vnde desumpta est *lex 48.C.Iust.de decurionib.*) & *l.153.154.155.156. inf. de Decurionibus*: & *l.1. Cod. vbi quis de Curiali*: quæ omnes ex eadem constitutione defloratæ sunt, atque adeò cum *hâc l.* coassandæ omnes, fortè etiam cum *l.9. sup. de Senatoribus*. Igitur ita distinguit Honorius: vel Curiali conditioni obnoxius post longam militiam, desudatósque labores Comitiuam primi Ordinis adeptus est, vel sine vsu militiæ, *præmiis* fortè vt *fine l.* indicatur. Priore casu, Curiali nexu liberatur: at non posteriore. Militiæ scilicet desudatísque laboribus hoc priuilegium inter cætera datur: at non & ambitui: Tùm enim titulos hic velut in fraudem tantum quæsitus, & dedecorando ambitu turpiter impetratus, non eundem fauorem meretur. Denique Curiæ vtilitatem hoc casu militia longa, & ob hoc impetrata dignitas vincit: non vincit vmbratilis dignitas, ob præsumptionem fraudis. Nisi (quæ exceptio *hic* subiicitur: *in fine l.* quæ & *vers. cæterum*, indicata fuerat, ibi, *vel prima, vel sola*) per duos Comitiuæ gradus Curialis transierit: id est, si & secundi ordinis primùm Comitiuam, dein altero iam processu, primam Comitiuam vel præmiò impetrauerit. Prima vel solà quod non præstat Comitiua, id efficit altero pedato impetrata altera. Qui quidem effectus *Processum per duos gradus* Honorum, etsi citra labores præmióque tantum impetratos, notandus est. Quasi elutâ iam pristina conditione, per duos hosce gradus. ¶ Hinc interim notandum Comites quoque rei militaris, alios fuisse primi, alios secundi ordinis: de quo iam ad *l.1. sup.* & dicam adhuc *ad l. prox.*; De Comitiuâ alioquin secundi ordinis, dixi iam ad *l.vn.sup.de Comitib. & Trib. schol.* dicam adhuc *ad l.8.inf.de Agentibus.*

¶ Vt ad *huius l.* sententiam redeam. Ergo dedecorando ambitu impetrata regulariter quæcunque dignitas & quidem militaris, Curiali nec quicquam prodest ad euitandam conditionem Curialem: Idque ipsum est, quod *dictis legibus*, quæ *huic* coniungenda sunt, veluti *l.153.154.155.156.de Decurionibus*, cauetur Imò & *d.l.1. Cod. Iustin. vbi quis de Curiali*, &c. quæ & ipsa inter alias *huic l.* iungenda est, pariter sancitur, Curialem &c. intra prouinciam, comprehensum, non expectata Iudicis notione, sub quo per AMBITVM COEPERAT MILITARE, penitúsque emendicati HONORIS præscriptione submota à Iudice, qui in locis aditus fuerit, audiendum, & eorum societati quos declinauerit adgregandum: Vnde iam *legi* illi noua lux deinceps affulgebit ex tot illis *Legibus*, quod hactenus nesciitur, *illis* coniunctis: nouàque adeò Codicis Iustinianei Interpretibus materies suppeditabitur

¶ GRADVS *Comitum primi ordinis rei militaris, vt & Vices Magistri militum peragentium.*

III.* Imp. Honorius & Theodosius AA. Prisciano Pv. Post alia.

HOS qui sub Comitiuæ Primi Ordinis dignitate peculiariter" ad quamlibet prouinciam vel prouincias defendendas milite credito auctoritate nostri numinis destinantur, & eos qui Vicem Inlustrium Virorum Magistrorum Militum susceperint peragendam, Ducibus, qui, præter" Ægyptum & Ponticam, in aliis prouinciis administrauerint, adæquamus. Dat. XII. Kal. April. Constantinop. Lucio viro Clarissimo CONSS. [413.]

NOTÆ

NOTÆ.

[a] Lex 2. *Cod. Iust. eod. tit.* Quæ autem Leges *huic* coniungendæ sint ? mox dicam.
[b] Id est, speciatim, nominatim.
[c] Id est, exceptis Ægypti & Ponticæ Comitibus seu Ducibus.

COMMENTARIVS.

COMITES rei militaris, quos Comitiuâ ordinis primi decoratos, seu cum Comitiuâ, à Principe ad defensionem alicuius prouinciæ vel plurium cum milite mitti contingit, vt & eos qui VICES Magistrorum Militum peragunt, Ducibus exæquari (exceptis tantum Ducibus Ægypti & Ponticæ) iubet *hâc l.* Theodosius Iun. Quæ pars est Theodosianæ constitutionis ad Priscianum P.V. emissæ, de *Comitiuâ primi ordinis* potissimùm alterius dignitatis Comite, quem quisque eâ ornatus gradum obtinere debeat: Cuius quinque adhuc fragmenta supersunt, putà *lex vn. sup. de Comitib. & Trib. schol. leges vnicæ trium titulorum proximè sequentium* : *& lex vn. inf. de Comitibus ord. pr. art. diu.* quæ proinde omnes huic coassandæ sunt. Ad cuius constitutionis intellectum arcessenda sunt quæ dixi *ad d. l. vn. de Com. & Trib. schol.* Ergo hi quos dixi Comites rei militaris, vt & vicem Magistri militum implentes Ducibus exæquantur *hâc l.* Exceptis tamen ab hoc numero *Ducib. quibusdam*, puta Ægypti & Ponticæ: hi enim ceteris Ducibus & Comitibus quos dixi vicésque Magistrorum implentibus præferuntur: Orientis scilicet, Ægypti & Ponticæ in Orientis Imperio Comitiuæ siue Ducatus, cæteris prælatæ, & singulari gradu euectæ fuerunt *h. l.* & *l. 3. sup. de Primicerio & Notariis* : *& d. l. vn. sup. de Comitib. & Tribun. schol.* Sicut in Imperio Occidentali, Comites transmarinatum prouinciarum, veluti Africæ, Tingitaniæ, *l. 1. sup. h. t.* ceteris Comitib. Ducib. prælati sunt.

¶ Cæterùm & *hâc l.* & duabus *legibus* superioribus, de Comitibus rei militaris Primi ordinis, signatè agitur, iísque hæc prærogatiua defertur: quia scilicet alij quoque sunt secundi ordinis Comites rei militaris, quibus secundi ordinis Comitiua deferebatur, *l. 2. in f. sup.* Vtrique sanè minores Comites & Inferiores Comites erant: *l. 1. inf. ne Comitibus & Tribunis lauacra præstentur*, vbi dicam adhuc. Fallitur ergo egregiè, qui Magistros Militum Primi ordinis Comites vocat. Hæc enim Comitum distinctio Illustres seu Altissimas Dignitates complexa non est, sed sequentes tantum. *Comites* enim simpliciter dicti Magistri militum, sine vlla ordinis adiectione, vel *Comites Illustres* (vt in ceteris fermè obseruatum *Notitia Imperij* ostendit.) Hinc adeò in *Notitia Imperij* Illustrium dignitatum Codicillis, non Comitiuæ primæ honos, vt spectabilium adscribitur, sed eius loco vultus Principum insculpti. Et Cassiodorus statim post formulas Illustrium dignitatum formulam Comitiuæ primi ordinis subiicit *lib. 6. ep. 12.* Sed & ordo idem hic obseruatus ab huius Codicis conditoribus, in titulis disponendis. Verùm quid apertiùs eodem Cassiodoro, qui prædicta Epistola Comitiuam primi ordinis vicinum & proximum honorem Illustribus vocat. Denique idem apertissimè ostendit, spectabilibus propriam fuisse hanc Comitum in tres ordines diuisionem. Sed præstat ipsamet Cassiodori verba apponere: *Quid ergo de tali honore sentiatur, agnosce, quando perfecti* (alij legunt *Præfecti*, malim *perfuncti*) *viri pro tot laudabilibus institutis huiusmodi inueniunt præmia dignitatis. Et meritò cum tanta pompa ceditur; quæ Senatorij quoque ordinis splendore censetur.* SPECTABILITAS *clara &* CONSISTORIO *nostro dignissima, quæ inter Illustres ingreditur, inter Proceres aduocatur, otiosi cinguli honore præcincta dignitas*, &c. *Quocirca prouocati moribus tuis Comitiuam tibi primi ordinis ab illa indictione maiestatis fauore largimur, vt* CONSISTORIVM *nostrum sicut rogatus ingrederis, ita moribus laudatus exornes, Quando* VICINVS *honor est* ILLVSTRIBVS *dum alter medius non habetur. Delectet te imitari quos* PROXIMITATE *contingis: admoneat te certè quod suscepta dignitas primi ordinis appellatione censetur, vtique quia te sequuntur omnes qui* SPECTABILITATIS *honore decorantur*, &c. Quæ postrema verba non ita accipi oportet, quasi Comites primi Ordinis omnibus Spectabilibus anteponi Cassiodorus dicat, quod Cuiacius credidit *ad l. vn. Cod. de Comitibus qui Prouincias regunt* : id enim à Cassiodori mente alienum prorsus est. Verùm quia eâ formula speciatim agit de Comitibus primi ordinis Consistorianis.

¶ Igitur quod hîc secundo loco notandum, Comitum militarium alij primi ordinis fuere, ij scilicet, de quibus *hoc titulo* agitur: & apud Vegetium *lib. 2. c. 9. Proprius autem Iudex erat Præfectus legionis habens Comitiuam primi ordinis dignitatem*: Quos maiorem potestatem sustinere idem ait *lib. 3. c. 2.* Alij sequentis ordinis. Hinc Glossæ, Κόμης ὑπὸ πρεσβύτου.

¶ Tertiò notandum, missos Comites rei militaris fermè hoc æuo vnà cum Comitiuâ primi Ordinis, seu cum Comitiuæ dignitate seu codicillis: cùm antea fermè post militiam demum seu munere defunctis, hæc dignitas contemplatione meritorum conferretur, *l. 1. sup. h. t.* Et verò ita quoque aliis Dignitatibus, & muneribus hoc æuo in instanti sociata Comitiua primi ordinis: de quo fidem facit integra Theodosij constitutio, vnde hæc lex desumpta est. Et sane res hæc versa mox sub eodem Theodosio Iun. in assiduam consuetudinem: vt testatur *Notitia Imperij*, vbi passim dignitatum, codicillis & quidem militarium vt intra Orientem me contineam, veluti Comitis limitis Ægyptiæ, Isauriæ, pariter vt Ducum velut Thebaidos Ægypti Armeniæ addita hæc FL. INT ALL. COM. ORD. PR. De quo plura ad *l. vn. de Com. & Trib.* schol.

¶ Quartò *hâc l.* notandum & illud. Duces Ægypti & Ponticæ *h. l.* vocari, qui *d. l. 3. sup. de Primicerio*, & *d. l. vn. sup. de Comitib. & Trib. Schol.* Comites vocantur.

¶ Denique ex *h. l.* obseruandum, nonnullis quandoque vicem Illustrium Magistrorum militum delegatam. Certè Comites quandoque Domesticorum vices militum Magistri egisse docet *lex 1. inf. de venat. ferarum* : Itémque aduersus Barbaros mitti solitos, *lex vn. inf. qui à prabit. tyronum*, & apud Gregorium Turonensem Frigeridus *lib. 2. c. 9.* Huiusmodi quoque fuit Prosper, quam Am. Marcellinus extremo *lib. 24. Prosperum Vicarium Magistri Equitum dum redit, missum esse Comitem*: & lib. 15. *pro Magistro Equitum, agente etiam tum in Gallis, militem rexisse* scribit.

DE COMITIBVS, QVI INLVSTRIBVS AGENTIBVS" ADSIDERVNT.

TITVLVS XV.

Abeſt hic Titulus à *Cod. Iuſtin.* Cæterùm de *Adſeſſoribus* in genere fuit *tit. vlt. l. 1. ſup.*

"In actu poſitis *l. vn. h. t. Inter agentes* eodem modo ſenſúque, *l. vlt. inf. de honor. codicillis.*

1. Impp. Honorius & Theodoſius AA. ad Priſcianum PV. Poſt alia.

ADſeſſores, qui cum Primi Ordinis Comitiuâ, Virorum Inluſtrium in actu" poſitorum, ſiue in" prouinciis, ſiue in Sacro comitatu, iuuerunt" conſilia, vel iuuabunt, inter eos qui Vicariam Præfecturam adminiſtrando meruerint habere" poſt militiam iubemus depoſitam: Quoniam abſurdum eſt, primi Ordinis Comitiuâ decoratos inferiores eſſe Vicariis Sedis Excelſæ, quorum" creſcit dignitas, cùm Vicariâ poteſtate Comitis Primi Ordinis inſignibus decorentur, & cetera Dat. XV." Kalend. April. Conſtantinop. Lucio v. c. CONS. [381.]

NOTÆ.

" Quibus *Legibus* iungenda hæc ſit? iam monui *ad l. vlt. ſuperior. tituli.*
" Agentium *Rubr.* In actu poſiti, ἐμπρακτοι. v. Gloſſ.
" *Illuſtres* in actu poſiti alij in Prouinciis, alij in Comitatu Principis: & cæteroquin dignitates aliæ prouinciales, aliæ Palatinæ. Claudianus de Manlio Theodoro.

Sed non vlterius te prabuit VRBIBVS, AVLA
Voluit eſſe ſuum.

" v. Gloſſ. *Theod. & Imper. Rom.*
" Hæc deſcriptio eſt *Adſeſſorum.* dixi *ſup. tit. de Adſeſſoribus.*
" ※. *haberi poſt militiam, &c.* vt *l. vn. ſup. de Comitib. & Schol.*
" Vicariorum.
" ※. Cùm, *cum vicariâ poteſtate Comitis, &c.* è mutato, *decorentur decorantur.*
" ※. XII. vt legibus omnibus quas *huic* coniungendas dixi.

COMMENTARIVS.

ADSESSORES Inluſtrium virorum in actu poſitorum ἐμπρακτων ſiue ij per prouincias ſint (quæ Illuſtrium interim Virorum diuiſio notanda eſt) vt ſunt Præfecti prætorio, ſiue in Comitatu Principis, veluti Quæſtoris, Magiſtri officiorum, Comitis S. L. & R.P. ſi Comitiuâ primi ordinis ſimùl decorati ſint, depoſitâ militiâ ſeu adſeſſurâ defuncti, Vicariis Præfectorum Prætorio exæquantur à Theodoſio Ion. *h. l.* quæ pars eſt, (vt iam dixi ad *tit. ſup. l. vlt.*) Theodoſianæ conſtitutionis de Comitiuâ primi ordinis vnà cum militiâ aliquâ delatâ, & quem quiſque eâ decoratus gradum finitâ militiâ obtinere debeat, vnde plures *Leges* defloratæ extant, quas indicaui iam ad *d. l. vlt.* quæ & ipſa de eorum numero eſt. Solis igitur Inluſtrium Adſeſſoribus hæc prærogatiua data, non cæterorum Iudicum: putà vt & vnà cum Primi ordinis Comitiuâ ad Adſeſſuram hanc accederent, & eâ defuncti Vicariis Præfectorum æquarentur. Quò pertinet omninò Sidonij Apollinaris locus *lib. 1. ep. 3.* ad Philematium. *Te etiam par fuerit,*" *priuilegio conſiliorum Præfectura, in quam participandam depoſceris, antiquati honoris perniciter ſarcire diſpendium: ne ſi extra prærogatiuam Conſiliarij in Concilium veneris, ſolus Vicariorum vices egiſſe videâre.* Qui ſanè locus impeditus ita explicandus eſt. Hortatur ibi Apollinaris, Philematium, qui alios olim honores geſſerat, vt ad Adſeſſuram Præfecti prætorio vocatus, eam amplectatur, ne alioquin vbi ad Concilium vocatus fuerit, ſeu in cœtum publicum (de quo ad *l. 1. ſup. de Prapoſ. S. Cubiculi*) poſt Vicarios, & vt *hâc l.* dicitur, inferior Vicariis ſedeat: qui Adſeſſurâ iſtâ receptâ acceptatâ, inter Vicarios ſeſſurus eſſet. Qui omninò *huius leg.* ſenſus eſt. Vide etiam quæ ad eum locum Sauaro & Sirmondus. Et hæc de Apollinaris loco. Eodem ſpectat & alter Caſſiodori locus *6. var. 12.* in formulâ Comitiuæ primi ordinis vacantis. *Hunc honorem, qui nimium laborantibus antiqua neſcitur prouiſione collatus, vt Rectores prouinciarum anni actione laudatos vix ad tale culmen aſcenderent: Conſiliarij quoque Præfectorum conſcientia clari, dictatione pracipui, qui in illo* ACTV *Ampliſſima Præfectura ſic videntur exercere facundiam, &c. Quid ergo de tali honore ſentiatur agnoſce: quando perfecti Viri pro tot laudabilibus inſtitutis huiuſmodi inueniunt præmia dignitatis.* ¶ Et rationem addit Imp. *fine legis*: cuius ſententia hæc eſt: meritò illos Vicariis exæquari: eòm ipſorum

ipſorum quoque Vicariorum dignitas creſcat, quoties his eadem Comitiua primi Ordinis defertur. Ex hoc interim loco colligi poſſe videtur, non ſemper Vicariis Comitiuam primi Ordinis hoc tempore tributam: quam tamen dignitatem præferunt in *Notitiâ Imperij* tredecim annis poſt *hanc leg.* ſub eodem Theodoſio Iun. ſcripta, omnes Vicariorum codicilli. Item illud hinc diſcimus, Illuſtrium Adſeſſores non tantùm poſt Adſeſſuram hâc Comitiuâ honoratos, verùm etiam vnà cum Adſeſſurâ, & ſic Adſeſſores fuiſſe cum primi ordinis Comitiuâ.

DE COMITIBVS ET ARCHIATRIS SACRI PALATII."

TITVLVS XVI.

XII. COD. IVST. XIII.

" Sunt enim & Archiatri vrbis Romæ, v. *lib.* 13. *tit. de Medicis & Profeſſoribus.*

¶ ARCHIATRORVM *S. Palatij, Comitiuâ primi ordinis honoratorum, Gradus, ſeu dignitas.*

* Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Priſciano PV. Poſt alia.

ARCHIATROS intra Palatium militantes ſi Comitiuæ Primi Ordinis nobilitauerit gradus, inter Vicarios taxari" præcipimus, ſiue iampridem depoſuerunt militiam, ſiue poſtea" depoſuerint: Ita, vt inter Vicarios & Duces qui adminiſtrauerint, & hos qui Comitiuam primi Ordinis meruerint, nihil interſit, niſi tempus quod" quis adminiſtrauerit, vel Comitiuæ eſt indeptus" inſignia, *& cætera.* Dat. XII. Kal. April. Conſtantinop. Lucio V. C. CONS. [413.]

NOTÆ.

* *Lex vn. Cod. eod. tit.* Quibus autem *legibus* hæc noſtra coniungenda ſit? iam ſæpe ſuperius notaui, & mox adhuc notabo.
" *Priſcianus* Præfectus vrbi Conſtantinopol. ſub Theodoſio Iun. *v. Proſopogr.*
" *Taxari*, id eſt, haberi, cenſeri, æſtimari.
" Deinceps. v. Gloſſ. *Theod.*
" Quo, Cod. Iuſt. " *Adeptus* Cod. Iuſt.

COMMENTARIVS.

ARCHIATRIS S. Palatij (de quibus vt & de aliis Archiatris *ſuo titulo* pleniùs dicetur) Comitiuæ fermè honor deferebatur *l. 12. & l. vlt. d. tit. lib. 13. de Medicis, & Profeſſoribus.* Sed modò primi ordinis vi ex *hâc lege* conſtat, *& l. 16. 17. 18. 19. d. t.* modo ſecundi ordinis: *d. l. 16. 17. 18.* Huiuſmodi Comitiua ornatus fuit Arcadius Medicus & Comes, in quem orationem ſcripſerat Himerius Sophiſta apud Photium *p. 1142.* Item *Vindicianus*, cui inſcribitur *lex 12. inf. d. t. de Medicis*, ſine dignitatis tamen alicuius mentione: verùm ea ſupplenda eſt ex ipſiuſmet Vindiciani *Epiſtolâ* ad Valentinianum Imperatorem, quæ extat *Tomo vlt. Minorum Medicorum, p. 248.* vbi clarè *Vindicianus Comes Archiatrorum* dicitur. Sed & Chryſoſtomus *Epiſt. 4. p. 744. ad Olympiadem Diaconiſſam*, Theophili *Comitis & Medici* meminit. Idem duas Epiſtolas habet ad Archiatrum Hymnetium *ep. 38. & 81.* & notandum *ep. 38.* τιμιώτατ☉ titulum ei tribui, qui ſanè & Comitibus tributus. De horum igitur à Theodoſio Iun. Comitum & Archiatrorum S. Palatij gradu, *h. l.* agitur: definitúrque à Theodoſio Iun. Archiatros S. Palatij honoratos Comitiuâ primi ordinis, Vicariis & Ducibus *hâc conſtitut.* exæquandos, ſic vt inter eos nihil interſit, niſi ratione temporis. ¶ Id inquam *hâc l.* conſtituitur, quæ pars eſt prolixæ conſtitutionis Theodoſij Iun. quæ in vniuerſum eſt de Comitiua primi ordinis alterius militiæ Comite, & quem quiſque ea decoratus finitâ militiâ gradum obtinere debeat in concurſu Comitum Ducúmque rei militaris, Vicariorum, & Conſularium: cuius quinque alia titulis proximis διεσπασμένα occurrunt, huic proinde ſocianda: putà *lex vn. ſup. de Comitibus, & Trib. ſchol. lex 3. de Comitib. rei mil. l. vn. de Comitib. qui inluſtr. ag. lex vn. inf. de Comitibus qui Prouincias, lex vn. de Comitibus ad. pr. artium diuerſ.* ¶ Ex his interim quæ de Comitibus Archiatris S. Palatij dicta ſunt, apparet, *Comitiuam* hanc, dignitatis tantùm notam fuiſſe: quâ Imperatores Medicos quoſdam benè meritos *nobilitabant*, vt *hâc l.* dicitur: Quomodo ex aliis *titulis* huic connexis, & *legibus* quæ *huic* ſociandæ ſunt apparet, eandem Comitiuam eodem fine aliarum Artium quoque Profeſſoribus collatam. Quare Mercurialis error eſt, 4. *var.* 1. qui hunc Comitem & Archiatrum S. Palatij interpretatur Principem Archiatrorum

chiatrorum quendam Seniorem prudentiâ, & doctrinâ præstantiorem electum, cuius sententiâ & authoritate omnes de re Medicâ obortæ dissensiones statim dirimebantur, ipséque præ cæteris maximam Principis curam gerebat, eiúsque rebus imperium quoddam & potestatem magnam obtinebat. Id enim *de Comitibus Archiatrorum* sub Regibus Gothorum constitutis verum est, vt videre est ex formulâ Comitis Archiatrorum apud Cassiodorum, *6.var.*19. Alij Comites illi Archiatrorum. Ineptum verò est quod Cognatus *obs. cap.*15. scribit, cùm plures Archiatrorum ordines essent, in singulis ordinibus suum fuisse Comitem, & certot Comites Archiatrorum, quot ordines Archiatrorum. Qui lapsus Cognati ex eo natus, quod Comites Archiatrorum primi ordinis, & secundi, memorari videret *h.t.* & *l.*16 17.18.19. *inf. de Medic. & Profess.* quæ distincta quidem sunt dignitatum nomina & gradus, quibus nonnulli nobilitabantur, non verò Archiatrorum ordines. ¶ Ergo Archiatri S.Palatij, iidémque Comites primi ordinis, Vicariis, & Ducibus *h.l.* exæquantur. Quomodo & Vicarij Ducésque ipsi inter se exæquantur.

DE COMITIBVS QVI PROVINCIAS REGVNT.

TITVLVS XVII.

XII. COD. IVST. Tit. XIV.

1. * Impp. Honorius & Theodosius AA. Prisciano PV. Post alia.

SILENTIO" non præterimus hos qui in Administratione ciuili ac prouinciæ gubernaculis", sub Iurisdictionis licentia", Comites quoque primi ordinis esse meruerint: Nam hos quoque Vicariæ dignitatis post depositam administrationem priuilegiis frui oportet, & cetera. Dat. XII. Kalendas April. Constantinopoli Lucio v. c. COSS. [413.]

NOTÆ.

* Lex vn. *Cod. eod. tit.* Huic *legi* eædem coniungendæ sunt quæ superiori.

" Silentio prætereit hæc verba Tribonianus; Quæ connexionem quandam habent & propriam cum *l.1.sup.de Comitib. & Tribunis Scholarum*, *l.vlt. sup. de Comitibus rei militaris* & duabus legibus in *Titulis duobus superioribus*

" Vid. & *l.*77. *de Decurionib.*

" *Licentia*, pro potestate & authoritate.

COMMENTARIVS.

DE RECTORIBVS prouinciarum, Comitiuâ primi ordinis decoratis, est hæc Theodosij Iun. *lex*: quemnam videl. gradum ij depositâ administratione tenere debeant: quæ quidem & ipsa pars est Theodosianæ constitutionis de Comitiuâ ordinis primi alterius dignitatis comite, seu vnà cum militiâ delatâ, quem quisque eâ decoratus militia seu officio deposito gradum obtinere debeat, vnde quinque adhuc leges, quas huic coassandas superioribus titulis ostendi, desumptæ sunt. Et definit Theodosius Iun. Rectores prouinciarum qui in administratione vnà cum administratione Comites quoque ordinis primi esse meruerunt, post depositam administrationem vicariis Præfectorum exæquari. Vbi notandum est, agi *hâc l.* de Rectoribus qui simul cum administratione Comitiuam hanc meruerunt: pariter vt cæteris legibus, seu totâ fermè constitutione, vnde hæc *lex* sumpta est, de Comitiuâ istâ alterius dignitatis assecla actum fuit. Quod vtique Comitum ciuilium genus est, *in administratione ciuili ac prouinciæ gubernaculis* positorum, vt *h.l.* dicitur: vt aliàs rei militaris pariter Comites sunt, de quibus *suprà suo titulo*: quo titulo *lex* 3. huic inter alias coassanda venit. Cum aliàs pro magno Rectoribus prouinciarum administratione demùm defunctis hæc Comitiua primi ordinis tribueretur. Testis Cassiodorus 6. *var.*12. in formulâ Comitiuæ primi ordinis vacantis: *Hunc igitur honorem, quem tibi respicis otiosâ remuneratione præstitum, qui nimium laborantibus antiquâ noscitur prouisione collatus, vt* RECTORES *prouinciarum, anni actione laudatos vix ad tale culmen adducerent, quibus confitebantur plurima se debere.* Idémque de Adsessoribus Præfectorum (de quibus superiùs) scribit: & concludit; *Quid ergo de tali honore sentiatur, agnosce, quando perfecti* [χ. *perfuncti*] *viri pro tot laudabilibus institutis huiusmodi inueniunt præmia dignitatis.* Tandem habes formulam Comitiuæ prouinciæ apud eundem Cassiodorum 7. *variar.*1. verùm eo iam sensu quo omnes administrationes prouinciarum tum *Comitiua* dictæ, ipsique Rectores *Comites* dicti, non verò cum Comitiuâ primi ordinis. Ad quam etiam Comitiuam perperam Fornerius exempla apposuit Comitum rei militaris. Cætera ad *huius l.* intellectum pleniorem habes supra ad *l. vn. de Comitib. & Tribunis scholar.*

DE COMITIBVS VACANTIBVS.

TITVLVS XVIII.

Abeft hic titulus à Cod. Iuft.

Impp. HONORIVS & Theodofius AA. Epiphanio PV.

VLLAM Honorabiles" viri in publicis Salutationibus patiantur iniuriam, néve fe illis vllus anteponat, qui Primi Ordinis Comitiuam aut pretio impetrauit aut gratia: *Licet* enim *vnum" nomen fit, tamen eft meritis æftimandum*; eófque folos tempore" obferuare conueniet, qui poft probatos labores in noftro Palatio, Comites effe meruerunt. ¶ Ac ne impune vllius temeritas contra ftatutum noftrum poffit audere, decem" librarum auri Officiis" omnibúfque, quos Salutationis cura conftringit", damnum præcipimus imminere. Dat. Idib. Octob. Rauenn. Honorio VIIII. & Theodofio V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

" Iungenda proculdubio *huic*, eft *lex* 14 *inf. de proximis Com. difp.*
" De hoc *Epiphanio* P.V. Romæ vid *Profopogr.*
" *Honorabiles* funt honoribus reuerà functi: ab Honoratis tamen aliquantum diuerfi, de quibus *l.1. fup. de off. iud. ciuilis*
" De *falutationibus* his, dixi ad *l vn. de Præpof. S. Cubic.* dicam adhuc ad *l.5. inf. de proximis.*
" Rectè. at malè Gothetius *lib.1. de off dom. Augufta* 14 *p.47.* reponebat *vanum*: de quo mox.
" Quindecim in fp *l.10 inf de Agentib. in reb.* trium *l.5. inf. de proximis.*
" ℞ *Tempora*, id eft, de tempore certare, & ita clare habet MS.
" Vide fimiliter *d.l.1 fup de off. Iudic. ciuil.*
" In *d l.14. Honorio VII & Theodofio II.* COSS. id eft A.D 409 quæ etiam *Arcadij & Honorij Impp.* nomina præfert. Alterutrubi emendatione opus: ego hanc prætulerim A.412. nam & Anno 414. idem Epiphanius P.V. fuit, vt docet *lex 7. de domefticis.*

COMMENTARIVS.

DE COMITIBVS VACANTIBVS eft hic titulus: cuius equidem appellationis mentio nnn fit *hâc l. vn.* quæ fub eo pofita eft: & tamen rem ipfam eâ contineri neceffe eft, vt ita Nigrum Rubro refpondeat. Vacantium certè non vna mentio quoque occurrit in *Nouella* Theodofij *de Metatis* 32. & *l.* 2. *C. vt dignit. ordo*: & *Nouella* Valentiniani III. *inter Theodofianas* 44. *de Tyronib. l.3.* in Zenonis *l.2. Cod. de Primicerio & Notar.* & apud Caffiodor. 6. *var.* 10. 5 1. 12. Ab his verò vacantibus toto cœlo diuerfi funt vacantes in fcholis Palatinis, id eft, fupernumerarij & adfcriptitij, de quibus *l. vlt. inf. de Agentibus.* Item vacantes feu vacantiui in militia, de quibus Synefius quoque. Quo numero funt & Tribuni vacantes, de quibus quatuor locis Am. Marcellinus *lib.* 15. *p.*39. *lib.*16. *fub fin. lib.* 18 *p.*124. *lib.*31. *p.*95. & Vegetius *lib.*3. *cap.*17. & Valentinianus *Nouellâ* inter Theodofianas 44. *de tironibus*, *in l.3.* vt & vacantes, nullius fcilicet corporis focietate coniuncti, de quibus *l.179. inf. de Decurionib.* Denique & Allecti: Quas tamen vacantium fpecies Viri Docti commifcent.

Nos verò videamus quinam hi *Comites vacantes* fint? Primò quidem ipfe *huius tituli* fitus fpectandus venit: pofitus fcilicet is eft poft varios *titulos*, qui fuerunt de *Comitiuâ primi ordinis*; ante *titulum* vero de *Confularibus & Præfidibus*; quem fequuntur rurfum duo *tituli de Comitibus ordinis primi*, mox *titulus* de *honorariis codicillis*.

Et certè, (quod fecundum) Comites hos vacantes, primi ordinis Comitiuâ honoratos fuiffe, *lex vnAuius tituli* clarè oftendit. Illud tantum quæri poteft: vtrum Comites vacantes illi fint, qui primi ordinis Comitiuam citra labores pretio vel gratiâ impetrarunt? An verò qui geftâ dignitate vnâ cum Comitiuâ primi ordinis, de quibus *fuperioribus tituli*, iam fibi vacant & otiofi funt? An denique qui poft geftam dignitatem, pro præmio Comitiuâ primi ordinis donati funt? Primo fenfu Comites vacantes accipi nulim, quomodo fane Vacantiua & imaginaria dignitas pro eodem fumitur *Nouellâ* Valentin. inter Theodofianas *de poftulando* 34. imò potius Honorabiles Viros, feu Honoratos qui his opponuntur *hâc ipfâ l.* id eft, qui honorariis tantum codicillis decorati: quare & titulum *de honorariis codicillis*, ab hoc mox diuerfum videmus. Supereft igitur videamus, vtro qui fupereft è tribus fenfu, *Comites vacantes* hic dicantur? Igitur Comites vacantes *hic* funt, qui quidem vacantes fibi, poft munus feu officium aliquod geftum, Comitiuam primi ordinis, poft labores probatos, vt *hâc l.* dicitur, poft merita, augentur, illuftrantur: Denique *Honorabiles* Viri, vt *h.l.* vocantur, qui meritis & poft labore probatos, in Palatio fortè, Comites effe meruerunt, feo Comitiuam primi ordinis impetrarunt: Atque adeò Honorabiles Viri, iis oppofiti qui Comitiuam hanc pretio vel gratiâ impetrarunt: Denique, qui à laboribus & vigiliis, vt loquitur *lex vlt. fup. de Primicerio*, eam dignitatem adfecuti funt: quæ quidem *lege vlt.* apertiffimè hæc diftinctio continetur. Eadémque ratio eft Illuftrium etiam vacantium. Hoc fcilicet quoque fenfu in Nouellâ Theodofij *de metatis* 32. Illuftris vacantis militæ cingulum dicitur;

tur ; quod & Honorariæ prærogatiuæ inſignibus opponitur, ſimul & Illuſtri militiæ (ἐμπράκτῳ ſcilicet) *Et his quidem quibus iam prahendi metati immunitatem Illuſtris fauor dignitatis indulſit, licet vacantis militia cingulo vſi ſint, vel vtantur, vel Honoraria prærogatiua patiantur Inſignibus, inuiolata, vt quidem cautum eſt, excuſationis iura largimur.* Et in *ſequentibus*, mox rurſum opponitur Illuſtris dignitas inter Vacantes, & inter Honoratios. Hoc omninò ſenſu de ex Primicerio Notariorum Magiſtri officiorum pro antiquâ conſuetudine ſortito definit Zeno, *l.2. Cod. de Primicerio & Notariis, cum omnibus vacantibus, quamuis tempore præcedentibus præponendum*: Vbi *omnes Vacantes*, ſunt cæteri. Hoc ſenſu apud Caſſiodorum *lib.6. variarum*, occurrunt tres formulæ: Primò eius quæ per Codicillos vacantes Proceres, id eſt, Illuſtres fiant: *form.*10. Secundò Illuſtratus Comitis Domeſticorum Vacantis, *form.*11. Tertiò, Formula Comitiua primi Ordinis Vacantis *form.*12. Ex quibus omnibus diſcimus, *Vacantes* quidem otioſos fuiſſe, & codicillis hunc honorem tributum: verùm hoc titulo donatos poſt labores ſeu militiam pro fide ac laboribus, meritis denique, & tamen inferiores his qui ſudore ad id ipſum peruenerant. Denique otioſâ remuneratione præſtitam hanc dignitatem vacantem. Hinc igitur apud eum vacantes Proceres, Comitiuæ Domeſticorum Illuſtratus vacans, Denique Comitiua primi ordinis vacans. Hinc illa apud eundem *6. var.* 16. in formulâ Notariorum. *Additur etiam perfuncti laboris aliud munus, vt ſi quo modo ad Illuſtratum vel vacantem meruerit peruenire, omnibus debeat anteponi qui Codicillariis Illuſtratibus probantur ornari.* Qui locus omninò committendus eſt cum *d. l. vlt. ſup. de Primicer.* & *d. l.2. Cod. eod. tit.* Ergo vacantes inter ἐμπράκτους & codicillarios medij. Denique iuxta *Nouellam* Theodoſij *de metatis* 32. altera *eiuſdem Nouellæ* pars quæ continetur *l.2. Cod. vt dignitatum ordo*: apertiſſimè omnium explicat qui ſint Illuſtres vacantes: Ibi quippe quinque hi Illuſtrium gradus ponuntur. 1. In *actu* poſiti ſeu Adminiſtratores. 2. *Vacantes*, qui cingulum illuſtris dignitatis meruerunt præſcentes in comitatu. 3. *Vacantes*, quibus abſentibus cingulum Illuſtris mittitur dignitatis. 4. *Honorarij*, qui ſine cingulo præſentes codicillos tantum honorariæ dignitatis adepti ſunt. 5. *Honorarij* quibus abſentibus ſine cingulo ſimiliter illuſtris dignitatis inſignia mittuntur. Ergo Illuſtres vacantes ſunt, non quidem qui in *actu* poſiti, ſed neque *nudi* honoratij, qui codicillos ſeu inſignia tantum Illuſtris dignitatis adepti ſunt, ſed ſine cingulo; verùm, qui inter hos medio loco poſiti, non nudos codicillos aut inſignia, verùm Cingulum præterea Illuſtris dignitatis conſecuti ſunt: Ergo ſolo cingulo ab Honorariis differebant Vacantes.

Cæterùm ex his iam videmus Vacantes fuiſſe in diuerſis Dignitatum gradibus, Illuſtres ſcilicet vacantes, cuiuſmodi quoque Præfectum Prætorio & Magiſtrum militum memorat Theodoſius Iun. *d. l.2. Cod. vt dignit. ordo*: Comites primi ordinis vacantes: Quod etiam diſcimus ex *Nouella* Valentiniani *inter Theodoſianas, de tyronib.* 44. *l.3.* ex quâ diſcimus, Vacantes quoque fuiſſe Comites ſecundi, vel tertij ordinis: *Idcircò Inluſtres Vacantes per omnes prouincias noſtras conſtitutos, ternos tirones in adærationem debere perſoluere: Comites quoque Conſiſtorianos, vel Primi ordinis, nec non Tribunos & Notarios, ſed & eos qui adminiſtrationes ordinarias in prouinciis gubernarunt, dare ſingulos oportere: Tribunos verò Vacantes, ſiue Comites ſecundi vel tertij ordinis, omniſque Clariſſimos tertiam partem tyronis agnoſcere.*

§ Nunc de ſententiâ *huius leg.* Ergo Honorius Imp. *hâc l.* Comites huiuſmodi *vacantes*, quos *Honorabiles* vocat propriâ voce, id eſt, honoribus defunctos, & honore vacante nunc pro meritis decoratos, his præferri iubet licet tempore anterioribus, qui eandem Comitiuam primi ordinis pretiò vel gratiâ impetrarunt: quia etſi par ſit dignitas, diſpar tamen inter eos meritorum ratio ſit: Et vt *h. l.* dicitur. *Licet vnum nomen ſit, tamen eſt meritis æſtimandum*: vtrique equidem codicillarij, ſed illi *Vacantes* ſcilicet propter merita geſtæ adminiſtrationis, hi pretio tantùm ſeu gratia, citra ſudores & labores. Cæterùm, quæ regula notanda eſt, inter pares dignitate honorariâ, de temporis prærogatiua certamen non eſt, niſi & *meritorum* par ſit ratio: alioquin meritis qui vincit, etſi tempore poſterior, gradu quoque & ordine vincere debet. Multúmque intereſt, qua ratione, quibus artibus (id enim eſt quod *Meritorum* voce hic indicatur) quiſque dignitatis codicillos & honores adeptus ſit: num meritis geſtæ adminiſtrationis, an verò pretio, aut gratia. Idque eſt quod *h. l.* eleganter dicitur; *Licet enim Vnum* (perperàm *vanum* ſubſtituit Gutherus) *nomen ſit, tamen eſt Meritis æſtimandum, eóſque ſolos tempora obſeruare conueniet qui poſt probatos labores Comites eſſe meruerunt.* Item quod *l. vlt. inf. de honor. codicill. Nunquam honor delatus ex debito ei qui ad ſimilitudinem tribuitur comparari debet.* Quod ipſum omninò ſtatuitur *l. vlt. ſup. de Primicerio & Notariis*: de Illuſtribus vacantibus: cuius verba hic non otioſè repetentur: *Eos qui ex Primiceriis Notariorum ad Inluſtrem meruerint Magiſtri à vigiliis atque laboribus procedere ſummitatem, minimè redigendi ſunt in ordinem cæterorum, qui honorarios meruerint codicillos: quoniam & re ipſa quod primum locum ſint militia nobilis adepti, & publica ſæpè impleta commoditas, nunquam otioſos fuiſſe teſtatur.* Quæ lex huic noſtræ planè gemina eſt. Maneat igitur hæc Regula, *Non omnes honorarios pari gradu cenſeri, non inter omnes de tempore certari: verùm cùm Honorariorum alij ſint vacantes, alij nudi Codicillarij & imaginarij, ab illis etſi tempore poſterioribus hos vinci, ſuperari*: de quo iam quoque egi ad *l. vn. ſup. de Conſulibus.* Caſſiodorus quoque *6. variar.* 10. in formulâ, quâ per per codicillos vacantes Proceres fiunt. *Vt conſideratâ ratione præſentis temporis adepti honoris ordine potiantur; ita tamen vt illi modis omnibus præferantur, qui ſudore maximo noſtris aſpectibus aſſuerunt: Neceſſe eſt enim, vt vnum cedat* MERITVM *duobus euictum: alioqui omnes ad quietas poſſunt currere dignitates, ſi laborantes minimè præferantur otioſis.* Idem Caſſiodorus *6. var.* 16. loco, quem antea quoque laudaui: *Additur perfuncti laboris* [Primiceriatus] *aliud munus, vt ſi quo modo ad Illuſtratum vel Vacantem meruerit peruenire, omnibus debeat anteponi qui Codicillariis Illuſtratibus probantur ornari.*

§ Ex *hâc* interim *leg.* & ſuperioribus *titulis* diſcimus tres fuiſſe ſpecies Comitiuæ primi ordinis: Prima ſcilicet erat, quæ vna cum adminiſtratione competebat, ipsique dignitati tempore adminiſtrationis cohærebat: de quâ *ſuperioribus titulis.* Secunda ſpecies huius Comitiuæ, quæ Vacantibus conferebatur pro præmio, id eſt, poſtquam adminiſtratione, vel officio aut profeſſione quis functus fuiſſet, de quâ ſpecie *hoc titulo*, & *ſeqq. tribus.* Tertia, quæ ab otioſis & inertibus pretio vel gratiâ impetrabatur, vt *h. l.* dicitur: quò pertinet etiam titulos de honorariis Codicillis. Quod & idem de Illuſtratus dignitate dici debet: alia erat ἔμπρακτος alia vacans, alia honoraria.

¶ Cæterum, de *salutationibus* publicis, vbi dignitatum ratio habita, cuiúsque occasione hæc *lex* lata est, dixi plenè semel ad *l. vn. sup. de Præpos. S. Cubiculi*: vt & de Officialibus iisque quos Salutationis cura constringebat, de quibus vid. & *l.5.16. inf. de proximis*. vbi & de pœna Officialium quos salutationis cura constringebat.

¶ Tandem monendum, *legem* 14. *inf. de proximis Comitib. dispos.* huic *legi* coassandam, emendara eius subscriptione: quâ ea refertur ad characterismum A.D. 407. Quo sanè non Rauennæ, verùm Romæ fuit Honorius Imp. Certè idem vtrobique dies & mensis, vtraque data ad Epiphanium P.V. Romæ: Vtraque priuilegium continetur: hae, Comitum vacantium: illâ scriniorum seu scriniariorum.

DE CONSVLARIBVS ET PRÆSIDIBVS."

TITVLVS XIX.

Abest hic *Titulus* à *Cod. Iust.*
" De his *hoc titulo* nihil agitur.

---

* Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Messalæ PP."

Os qui Consulatitatis functi sunt dignitate, Comitibus Italicianorum & Gallicianorum iure præfetimus: si quidem haud exiguus sit titulus meritorum regere & gubernate prouincias. Dat. III. Kalend. Octob. Aquileiâ", Stilicone & Autiliano vv. cc. CONSS.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" De hoc *Messala* PP. Italiæ. vid. *Prosopogr.*
" *Honorius* Imp. hoc anno Mediolano Rauennam, Brixiam, & *Aquileiam* profectus, vid. *Chronolog.*

COMMENTARIVS.

HONORII Imp. hæc lex est de Ordine seu Præcedentia quarundam dignitatum. Ad quod fortè argumentum pertinet quod Claudianus de *bello Getica* scribit:

Iámque potestates priscus discriminat ordo
Iustitiæ, quas ante pares effecerat vnâ
Nube timor.

Hae nominatim constitotione Honorius CONSVLARES prouinciarum administratione perfunctos, Comitibus Italicianorũ & Gallicianorum præferẽdos definit: Coius etiam rei ratio hæc ab Honorio sommoperè notãda redditur: *Quod non exiguus sit titulus meritorũ Regere & gubernare prouincias.* Est qoidẽ aliquid, *totius Diœceseos* alicuius & integræ largitiones & titolos largirionales, rémque tributariam & actus tractare: sed maius aliqoid est, vel vnicam regere & gubernare prouinciam administratione & Iurisdictione ciuili. Potestas cum Iurisdictione ordinaria etsi non tam latè sese diffundat, maior est tamen ea, quæ circa ratiocinia vel rem tributariam latiùs est occupata. Quare & vocabulis etiam distinguuntur, *Administrationis* scilicet & *Actus*, *l.3. sup. de honor. codicill.* vid. & *l.a. inf. de Princip. agent. in reb.* Non tam *Loci* scilicet amplitudinis aor diœcesis ratio habenda est, cùm de *Præcedentia* iure quæritur, quàm *Potestatis* & *dignitatis*. Diffusior sit licet Comitum illorum, qoos dixi, potestas, dignior tamen est Iudicis ordinarij & Rectoris prouinciæ iurisdictio. Eadem ratione Præfectus Prætorio & Præfectus vrbi indiseretæ fuerunt & parilis dignitatis, *l.1. sup. de Præfectis Prætorio, siue vrbis*: cùm tamen vnicâ fermè arctáque satis Præfecti vrbis potestas diœcesi contineretur, at Præfecti Prætorio potestas per plures sese latissimè plerumque diffunderet: Quod vrbis Romæ dignitati, vnde in omnia regimen, tributum fuit. Quod rursùm vtiliter transferri potest, *ad Regum & Principum* quin & Officiorum, de Præcedentia controuersias: quibus sanè decidendis non Terrarum aut Regnorum aut diœeeseon spatia conferunt, sed earundem dignitas. *Les Thresoriers Generaux de France toutesfois ont la preseance sur les Baillifs, Seneschaux, leurs Lieutenans & officiers des sieges Presidiaux. V. les Reglemens de Chenu tit. 32. ch. 172.* Contrà, *Le Gouuerneur de Montpelier, precede le President & les Generaux de la Cour des Aydes, ch. 172.*

¶ Dignior est igitur Consularis potestas quàm Comitum Italicianorum & Gallicianorum. *Comites nempe Italiciani & Galliciani*, sunt Comites largitionaliom titulorum resque tributariæ & thesaurorum per Præfecturam Prætorianam Italiæ, & Galliarum: his enim duabus Præfecturis Prætorianis constabat Imperium Occidentale, cui præerat Honorius Imp. huius constitutionis Auctor. Quot scilicet per eas Præfecturas, atque adeò per Imperium illud Diœceses, tot etiam Comites Largitionum fuère, singuli singularum *Diœceseon*: qui omnes sub *Catholici*, sic vt dicam (& verò ita dictus Græcis) Comitis S.L. Illustris dispositione erant, eique

quę reſpondebant. Quod idem in Imperio Orientali, (quod ipſum duabus pariter Præfecturis, Orientis & Illyrici, conſtabat) obſeruabatur. Hinc in Notitia Imp. Orientalis, *Comites Largitionum per omnes Diœceſes* memorantur. Huius generis fuit & Nemeſianus, cuius mentio fit *in l. 5. inf. de exactionibus* & in *l. 30. inf. de Decurionibus* qui nominatim in *d. l. 5. V. P. Com. Larg.* idem *Vir perfectiſſimus Comes Largitionum* inſcribitur. In Codice Iuſtinianeo plenius *Com. S. L.* Qui idem Codex inſcriptionem *dictæ legis* 30. quoque pleniùs exhibet, ita: *Com. Largitionum.* Fuit ſcilicet Comes S. L. Largitionum ſpecialis perfectiſſimus tantùm, de qua *perfectiſſimi* dignitate dicam *ad tit. vlt. huius libri.* At Comes S. L. Catholicus Illuſtris fuit. Cum his verò Comitibus Largitionum eoſdem facio Comites Theſaurorum: quorum mentio fit *l. 14. & l. vlt. inf. de diuerſ. offic.* in quâ *l. vlt.* exertè dicuntur, *Comites Theſaurorum diœceſeos*: ſic & Ammianus Marcellinus quoque Comitem Theſaurorum per Thracias nominat *lib. 19. p. 414.* Item eum qui Gallicanos tuebatur theſauros, *lib. 22. p. 222.* De iiſdem Comitibus, accipio & *legem* 28. *inf. de appellat.* vbi cum Rationali iungitur Comes: vt & *legem* 39. *eod. tit.* vbi *Comes ærarij* vocatur: de quo mox.

Ab his autem diuerſi ſunt, quos *Notitia Imperij* Præfectos, vel Præpoſitos Theſaurorum vocat, & ſeparat à Comitibus Largitionum per omnes diœceſes: illi quippe fermè per ſingulas prouincias fuêre, vt exertè doceat eadem *Notitia Imperij Occidentalis*: vbi memorantur duodecim Præpoſiti, & in his Præpoſitus Theſaurorum Salonitanorum, Dalmatiæ, Mediolanenſium, Liguriæ, Auguſtæ Vindelicenſis, Rhetiæ ſecundæ, per Gallias Lugdunenſes. Illi etiam ſuos habuêre Officiales, & in his ſcriniarios, qui Officiales Theſaurenſes vocantur, de quibus *l. 14. & l. vlt. de diu offic.* Cæterùm memorat *Notitia Imperij Occidentalis*, ſequentes Largitionum diœceſeon Comites ſub diſpoſitione Com. S. L. putà Comitem Largitionum per Illyricum, cuius meminit quoque Ammianus Marcellinus *lib. 27. p. 369. Eminuit*; inquit, *per id tempus inter alias humilium neces mors Diocliis ex Comite Largitionum Illyrici.* Memorat eadem Notitia Comitem Largitionum ITALICIANORVM, qui ille eſt qui *hac l.* vocatur *Comes Italicianorum*: Italicianorum titulorum ſcilicet, qui nempe per ſpecialem Italiæ diœceſim erat: Cuius etiam meminit Auguſtinus *lib. 6. Confeſſionum, c. 10.* vbi de Alypio agens: *Romæ*, inquit, *aſſidebat Comiti Largitionum Italicarum.* Niſi potemus generaliore ſignificatu, *Comites Italicianorum* hic plurali ſignificatu accipiendos, quotquot per Præfecturam Prætorianam Italiæ erant, quæ vtique tribus diœceſibus conſtabat, Italia, Illyrico & Africâ. Memorat & prædicta *Notitia Imperij* peculiarem Comitem titulorum largitionalium per Africam, de quo eſt quoque *lex* 39. *inf. de appellationib.* vbi *Comes ærarij* vocatur, & ab eius ſententia ad Comitem S. L. appellari dicitur. Hos igitur tres Largitionum Comites per Præfecturam Prætorianam Italiæ, *Comitum Italicianorum* appellatione *hac l.* deſignaſſe videtur Honorius.

De GALLICANIS ſupereſt videamus. Hi ſcilicet pariter ſunt, qui per integram Præfecturam Prætorianam Galliarum erant; per tres, inquam, eius diœceſes: per Gallias ſeu ſeptemdecim prouincias, per Hiſpaniam & per Britannias: his enim tribus Diœceſibus conſtabat Præfectura Prætoriana Galliarum: de quo *alibi*. Horum verò nulla iam amplius mentio fit in *Notitiâ Imperij*. quæ circa A. D. 327. ſub Valentiniano III. poſt Honorium conſcripta fuit; Nempe, quia eo tempore Præfectura Prætoriana Galliarum, & in his Galliæ Romano Imperio bonam partem detractæ, in FRANCORVM, Burgundionum, Viſigothorum ditionem ceſſerant.

Ex his iam apparet, falli admodum Gutherium, qui *lib. 1. de officiis Domus Auguſtæ cap. 15. p. 52.* cenſebat Comites Italicianos & Gallicianos duos limitaneos Comites rei militaris, idque per Hiſpaniam, fuiſſe; qui ita dicti fuerint à militibus Italicenſibus ſeu Italicæ vrbis, & Gallicianis, à Galliciâ. Quo nil abſurdius dici fingiue potuit. Vt ad Orientis Imperium redeam, ſanè Tertullianus, qui *Comes diœceſeos Aſianæ* vocatur in inſcriptione *legis 1. ſup. finium regundor.* alius eſt ab his Comitibus, nempe de eo genere Comitum qui inter Proconſules & Vicarios medij erant; de quibus vide *vel l. 16. 30. inf. de appellationib.*

Tandem addendum hic illud, quemadmodum ſpeciales Comites S.L. fuerunt, ita pariter fuiſſe ſpeciales *Largitionum priuatarum* Comites, quorum memorat eadem *Notitia Imperij*: Qui ipſi fortè comprehenduntur & hic, *Comitum Italicianorum*, & *Gallicanorum* appellatione.

DE COMITIBVS ORDINIS PRIMI ARTIVM DIVERSARVM.

TITVLVS XX.

Abeſt & hic titulus à Cod. Iuſtin.

* Impp. Honorius & Theodoſius AA. Priſciano PV. Poſt alia.

II quos aut" vulgaris artis cuiuſlibet obſequium, aut Operis publici cura temporalis iniuncta, aut Rerum publicarum procuratio leuis commiſſa, adeò commendarit, vt Comitiuæ primi ordinis dignitate donentur, ſciant, ſe inter eos, qui Conſulares" fuerint amoto" officio quod ſuſceperant, nominandos; Niſi fortè emolumentis contenti, quæ tempore militiæ" perceperunt,

perunt, spreto nomine ac" dignitatem Consularis viri duxerint respuendam, ne conlationis onus sustineant, vel frequentare Senatum aliósque huiuscemodi Conuentus, qui Honoratorum frequentiam flagitant, conpellantur: & cetera Dat. XII. Kal. April. Constantinop. Lucio v.c. CONSS [413.]

NOTÆ.

v Quinque aliis *legibus* hæc coniungenda, vt iam sæpè *suprà* dixi.
" Quod si legas, *haud*? sed sequentia aduersari videntur: itaque retinendum, *aut*, respondent enim hæc, *aut vulgaris artis cuiuslibet obsequium, aut operis publici cura &c. aut rerum publicarum procuratio leuis* &c.
" Vid. *l.8 9.10. de Domesticis & Protectorib.*
" Id est, deposito.
" *Militia* de quocumque obsequio, cura, procuratione publicâ
" *x hanc*: vel *hac*. Quod malo.

COMMENTARIVS.

ARTIFICIBVS quoque quibusdam etiam vulgaris artis, Mechanicis item & *Curatoribus operum publicorum*, itémque publicarum quarundã leuium etiam rerum curatoribus ob strenuam quandoque operam quâ sese commendarant, Comitiua primi ordinis pro præmio deferebatur. De *Mechanicis* & publici operis curâ exemplum extat apud Symmachum, *lib.5.ep.76.* in Cyriade, quem *Comitem & Mechanicum* inibi vocat: *Cyriades*, inquit, *Vir clarissimus Comes & Mechanicus; qui dudum impensas operis vtriusque tractauit* [id est, pontis & Basilicæ nouæ] & *lib.10. ep.38. & 39.* vbi eundem Cyriadem sed & Auxentium, *Comites & Mechanicos, seu Mechanica professores* vocat, quam vtramque epistolam consuli oportet. De hoc genere quoque Comitum fuisse puto Diodorum qui ædificandæ Ecclesiæ præfuit apud Am. Marcellinum *lib.22. p.241.* vide & quæ de Comitibus discussionum noto ad *l.vlt. de Ambitu.*

¶ Cæterum his Comitibus *hâc Constitutione* gradus adsignatur inter Consolares; de quo gradu vide, quæ semel dicam ad *legem 8.9.10. inf. de Domesticis.* Neque tamen adhoc inuitis his hic gradus obtruditur, eò quod onera quædam huic dignitati incumbebant: quinimò huic dignitati eos renunciare posse *h.l.* statuitur, Quam quosdam respuisse hæc *lex* indicat, euitandis videlicet oneribus Consulari dignitati implicitis: quæ quidem onera duo memorantur. Primum onus est, conlationis, glebalis scilicet, quam Consulares, velut Senatores agnoscere tenebantur: (A Præturæ enim onere ipso iure immunes erant, de quo vide quæ dixi ad *l.10. sup. de Senatorib. & l.23. sup. de Prætoribus.* Et Symmachum *lib.10. Epist.* 17. De quo dicam rursum *ad d. l.8.9.10. inf. de Domesticis.* Et alioquin in commune eandem ob causam Senatoriæ dignitati renunciare licuit *l.4. & l.vlt. de Senatorib.* vid. & *l.58. inf. de decurion.*) ¶ Alterum onus est, Senatus aliorúmque huiusmodi Conuentuum frequentatio. *Honorati* scilicet (de quibus iam sæpiùs egi, ac nominatim *ad l.vn. supr. de officio iudicum ciuilium*) in Senatum & conuentus Prouinciales sæpè corrogabantur pro rerum necessitate: quod molestum satis quibusdam visum, atque adeò ea de causa Consularitati & Senatoriæ dignitati renunciandum credebant. ¶ Cæterùm est hæc lex, caput ex Theodosij Iun. constitutione seu ordinatione, & quidem postremum, de *Comitiuâ primi ordinis*, quémque eâ decoratus gradum inter Duces Comitésque rei militaris, Vicarios, & Consulares obtinere debeat: è qua quinque alia capita *superioribus titulis* indita extant, *huic* proinde *legi* socianda.

DE PROFESSORIBVS, QVI IN VRBE CONSTANTINOPOLITANA docentes ex lege meruerint Comitiuam.

TITVLVS XXI.

XII. COD. IVST. Tit. XV. Cum *hoc tit.* conferri oportet *Titulum de Medicis & Professoribus lib.14. infr.* Item *tit. de studiis liberalibus vrbis Romæ & Constantinop.* cuius etiam Tituli *lex 2.* cum *lege vnica, huius tit.* coniungenda.

1.* Impp. THEODOSIVS A. & Valentinianus Cæsar Theophilo pv."

GRAMMATICOS Græcos, Helladium & Syrianum": Latinum, Theofilum; Sofistas", Martinum & Maximum": & Iurisperitum Leontium placuit honorari codicillis Comitiuæ Ordinis Primi iam nunc" à Nostrâ Maiestate perceptis: ita vt

corum

eorum qui sunt ex-Vicariis", dignitate potiantur. Quâ" in re quicumque alij ad id doctrinæ" genus", quod vnusquisque profitetur, ordin".... dentur, si laudabilem in se probis moribus" vitam esse monstrauerint, si docendi peritiam facundiámque dicendi, interpretandi subtilitatem, copiámque" differendi se habere patefecerint, & Cœtu Amplissimo" iudicante digni fuerint æstimati qui in memorato" auditorio Professorum fungantur officio, hij quoque cùm ad viginti annos obseruatione ingi ac sedulo docendi labore peruenerint, hisdem quibus prædicti" viri dignitatibus perfruantur. Dat. Id. Mart. Constantinopoli Theodosio A. XI. & Valentiniano Cæsare CONSS. [425.]

N O T Æ.

" *Lex vn. Cod. eod. tit.* Hinc interpolata est: Iungendæ autem *huic* proculdubio sunt *lex vlt. inf. de studiis liberalibus vrbis Romæ*: & *lex vlt. inf. de operibus publicis.*

" *Theophilus* P.V. Constantinopolitanæ sub Theodosio Iun. cui & Anno prox. 426. inscribitur *lex 22. inf. de diuersis officiis* quæ etiam agitur de regionibus vrbis Constantinopol.

" *Syrianum* Et ita clarè expressum in MS. hactenus malè *Syriamum*. Syriani Medici meminit Synesius *ep. 11.*

" De *Sophistis*, & quinam per eos intelligantur? dicam ad *leg. vlt. inf. de stud. lib. V.R. & Const.*

" Hanc vocem addidi ex MS.

" *Iamnunc*. vid. Gloss. *Theod.*

" Ex Vicariis. Horum quoque meminit Chrysostomus *ep. 14. p. 779.* οἱ ἀπὸ Βικαρίων, οἱ ἀπὸ ἡγεμόνων, Σοφισταὶ, οἱ ἀπὸ Τριβούνων.

" Quamobrem.

" *Doctrina*, id est, docendi.

" Capessendum scilicet.

" Locus, cui difficilis medicina; quam mox tamen adhibere conabor.

" Nempe magistros studiorum moribus primùm excellere oportet: *l. 5. inf. de Medicis & professoribus* vbi dicam.

" Id est, à Senatu Constantinopolitano, cuius Præses & Præsul erat P.V. cui hæc *lex* inscribitur.

" In MS. non tantum spatij arrosum est, vt vox, *qua*, addi possit: fortè, *copiamve*

" Memorato, scilicet in *d. l. vlt. inf. de studiis liberalib.* id est, in Capitolio Constantinopolitano, vt illa lex docet: Quod egregè confirmat illius *legis* cum *hac* coniunctionem.

" Initio *huius legis* memorati.

COMMENTARIVS.

DE PROFESSORVM, in *Academiâ*, vt hodie loqueremur, vrbis Constantinopolitanæ, Dignitate, est hæc Theodosij Iun. constitutio: Quæ pars est prolixioris Theodosianæ constitutionis, quâ is Academiæ studiísque liberalibus vrbis Constantinopolitanæ enixè consultum iuit: vnde duo adhuc fragmenta supersunt: putà *lex vlt. inf. de studiis liberalibus*: & *l. vlt. de operibus publicis*: quæ proinde *huic* coassandæ veniunt: Etsi inscriptionum quædam diuersitas intercedat; hæc enim *Theofilo* P.V. inscribitur: *d. lex vlt. de operibus publicis*, Constantio P.V. Item *d. lex vlt. de studiis liberalibus* eius, ad quem ea directa, nullum nomen præfert, cui tamen in Cod. Iust. Cuiacius *Theophili P.V.* nomen addidit: Sed & huic *legi* subscriptus dies paulùm abit ab eo qui subscriptus illis duabus, Et certissimum tamen, tres has *Leges* inter se coniungendas: non tantùm argumenti paritate, agitur enim illis *legibus* de Professoribus & studiis liberalibus Vrbis & Academiæ Constantinopolitanæ, verùm etiam, quia mutuo correspondent, alteráque ad alteram respicit, seu refertur. Ita quidem vt nonnisi coniunctæ plenum sensum habeant: v. g. hac leg. *memoratum auditorium* dicitur, quod *hac l.* tamen nullibi exprimitur: verùm in dictis duabus *Legibus*, ac nominatim *d. l. vlt. de studiis liberalibus*. Viceuersa in *d. l. vlt. de operibus publicis*, *supradictorum consessus* memorantur, quod intelligi non potest nisi ex *hac l.* & *d. l. vlt. de stud. liberalibus*, putà de Professorum Auditoriis.

Nunc de *huius l.* sententia. Igitur Theodosius Iun. præter alia quæ eâ constitutione de Professoribus eorúmque Auditoriis cauit, duo de his hac parte constituit: Primum est, de Priuilegiis & Dignitate eorum: nempe inter alia Professorum priuilegia, in Academia Constantinopolitana, nouam dignitatem nunc primùm, putà *Comitiuam primi ordinis* his tribuit: partim iis sex qui tum erant, partim verò in futurum omnibus, post viginti annorum stipendia. Nempe Professoribus trium generum Grammaticis, iisque tum Græcis, tum Latinis: Sofistis, tandem & Iurisperitis, post viginti annorum stipendia *hac* Theodosij Iun. *constitutione* Comitiua primi ordinis tribuitur: Et quidem ita, vt ex-Vicariis exæquentur: Quibus sanè Vicariis & hæc ipsa Comitiua primi ordinis tributa, vti discere est biennio pòst ex *Notitia Imperij* in Vicario Ponticæ, & Vicario Britanniarum: facto iam nunc ab iis Professoribus initio, qui tum temporis erant, quorum memoriam hic instaurari, non abs re est.

§ *Helladij* igitur Grammatici meminit Suidas in *voce* Ἑλλάδιος. Sic vt, quod hæc quoque lex docet, sub Theodosio Iun. eum fuisse testatur. Ἑλλάδιος, inquit, Ἀλεξανδρεὺς γραμματικὸς γεγονὼς κατὰ Θεοδόσιον τὸν βασιλέα τὸν νέον [ἔγραψε scilicet] λέξεως παντοίας χρῆσιν κατὰ στοιχεῖον, ἔκφρασιν φιλοτιμίας, διάνοιαν ἢ μῦθον, ἔκφρασιν τοῦ λουτροῦ Κωνσταντιανῶν [καὶ Κωνσταντινουπόλεως] ἔπαινον Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως. Quo loco quod de laudibus Theodosij Iunioris Suidas adiicit ab Helladio scriptis, id ab Helladio factum conicere licet, vt mutuum Theodosio redderet. Quod ipsum simili prorsus occasione à Themistio Philosopho factum ad *l. 12. sup. de Prætorib.* notabamus. Hic idem Helladius est, vnus ex vndecim illis, è quorum scriptis Suidas indicem suum compegit, vt prima Suidæ pagina exhibet. Eiusdem Helladij meminit & Socrates, *historia Ecclesiastica lib. 5. cap. 16.* Quem & Alexandrinum & Grammaticum & Constantinopoli professum, séque ipsius discipulum fuisse scribit. De templo quippe Serapidis Alexandriæ, Anno 381. diruto, agens; πολλοὶ, inquit, ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας ἔφυγον, ὧν ἦσαν δὲ δύο Γραμματικοὶ Ἑλλάδιος καὶ Ἀμμώνιος, παρ' οἷς ἐγὼ κομιδῇ νέος ὢν, ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐφοίτων: Ἑλλάδιος μὲν οὖν ἱερεὺς τοῦ Διὸς εἶναι ἐλέγετο, Ἀμμώνιος καὶ Πιθήκου. Qui locus cum hac *lege* nostra iunctus ostendit, longæuum professorem hunc fuisse. Et certè hæc inter alias efferendi eius *hac leg.* occasio fuit.

¶ De *Syriano*, (nam ita rescribendum) quod dicam non habeo: Syrianus enim cuius meminit Suidas, alius ab hoc videtur. Sed neque *Theophili* alibi mentionem reperio, neque *Martini*, aut *Maximi*, nisi ille sit *Maximinus*, qui Quæstor posteà fuit, eminens omni genere literarum, vt de eo Theodosius *Nou.* 1. *Marinum* Rhetorem, cuius idem Suidas meminit, alium facio. Sed neque *Leontij* Iurisconsulti vlla alibi, quod sciam, mentio fit, nisi hic idem sit cum eo quem decennio post Præfectum Vrbis CSP. fuisse ostendunt *lex 3. inf. de frumento vrbis CSP.* & *lex 8. inf. de Princip. agent.* & *lex vlt. inf. de hereticis.* Nam & ita Themistium Philosophum Præfectum vrbi factum legimus: Ita Simplicium ex Grammatico Vicarium vrbis Romæ factum, testatur Ammianus Marcellinus *lib.* 28. Qui ipse est, ad quem extat *lex 1. inf. de his qui latrones.* Meminit & præter alios in Theodosio Iuniore Cedrenus hoc ipso tempore Leontij Philosophi Athenis Eudoxiæ patris.

¶ Ex his interim & *d. l. vlt. inf. de stud. lib.* (quæ *huic* coassanda est) varia sunt notanda: *Primum*, Constantinopoli, vt in cæteris fermè vrbibus hos Professores fuisse: Grammaticos scilicet Græcos, & Latinos: Item Sophistas (id est Rhetores seu Oratores:) Denique *Iurisperitos* seu Professores duos, qui scilicet Iuris & legum formulas panderent, de quo dicam plenè ad *l. 11. & 16. inf. de Professoribus & Medicis*, & ad *d. l. vlt. inf. de studiis liberalib.* Videndus est interim & Ausonius.

¶ *Secundò* notetur priuilegium Professorum post viginti stipendia expleta. Cui simile in Gallia etiamnum obtinet. Ad similem temporis præscriptionem & prærogatiuam respexit Quintilianus, dum scribit in hunc modum: *Post impetratam studiis meis quietem, quæ per viginti annos erudiendis iuuenibus impenderam.* Quod argumentum est, iam olim post annos viginti perinde ac veteranis emerita Professoribus dari consueuisse, & Quintiliano data, quem primum Romæ scholam publicam aperuisse proditum est.

¶ Et hæc quidem de primo *huius leg.* capite: Alterum *huic legi* inspersum est de *Electione Professorum.* Nempe duo super hâc re cauentur, *ad quos* inquam eligendorum Professorum in vrbe Constantinopolitana cura pertineret? Et *quid* in his desideraretur.

Quod prius attinet, à Senatu Constantinopolitano Professores electos apertissimis verbis indicat: idque duobus locis ibi, *cœtu Amplissimo iudicante* & antea in illis verbis, *Ordin.... dentur*: quæ in MS. erosa sunt: quæ alij aliter atque aliter refingunt: Fornerius 3. *Quotidianarum* 12. tentabat, *ordinentur*: malè: nam de ordinatione postea demùm in sequentibus agitur. Pithœus ad oram Codicis sui notabat ex vestigiis veteris Codicis, *ordini addentur* vel *ordinabuntur*: Quod neque ipsum admittendum. Reponebam aliquando, *ordinari nitentur*: proximè ad verum. Nunc verò inspecto MS. omninò, vbi vocis *dentur* reliquiæ apertè comparent initio lineæ; & fine superioris lineæ *ordin.* erosis post hæc quatuor literis, repono *Ordini prodentur*: Nempe tria hìc indicantur in electione Professorum: Nempe de prima nominatione Professorum eligendorum, de Examine eorum, de Electione tandem: Hæc videl. tria à Senatu, & apud Senatum facienda: quem vt *cœtum amplissimum* vocat postea, ita & hìc *Ordinem*: quomodo & aliàs hac voce passim Senatus indicatur: Et in hac ipsâ re *l. 5. inf. de medicis & Professoribus* ibi: *Iubeo quisque* DOCERE VVLT, *non repentè nec temerè* PROSILIAT AD HOC MVNVS, *sed Iudicio* ORDINIS *probatus*, &c. Quod & ipsum hìc vult Theodosius Iun. hoc loco: Nempe vt eum paraphrasi hâc illustrem, si quis ad id *doctrinæ*, id est, docendi genus & sic professionem publicam eius studij quod profitetur adspiret, nomen eius Senatui prodi oportet, eiúsque examen ibi instituendum est *ad id doctrinæ genus* scilicet capessendum, *doctrinæ*, id est, docendi munus: Manente eadem restitutione huius loci, putet quis hæc *ordini prodentur*, accipienda de ordine Professorum, vt ita sola confirmatione Professorum penes Senatum consistente, prima nominatio & examen ordini Professorum committatur. Et hæc de nomine eorum Senatui prodendo, qui Professionem petunt, quique eâ digni dicuntur. Nunc de *Examine* eorum instituendo, quidque in his spectari velit, seu requirat Theodosius Iun. Nempe hæc: *laudabilem in se probis moribus vitam, docendi peritiam, facundiamque docendi, interpretandi subtilitatem, copiam disserendi.* Quæ Professorum in commune qualitates vt loquuntur, omninò sunt: de quibus suo titulo *ad l. 5. inf. de Medicis & Professoribus.* ¶ Quod postremo loco attinet. *Auditorium*, quod *hâc l.* memoratur, de eo ad *d. l. vlt. inf. de stud. liberal.* & *l. vlt. inf. de operibus publicis*, quæ *huic*, vt dixi, coniungendæ sunt: & ad quas sese hìc refert Imperator.

DE HONORARIIS CODICILLIS.

TITVLVS XXII.

Abest hic *Titulus* à *Cod. Iust.*

I. Num in Curiâ munijsque curialibus liberent? quò pertineat *lex* 1.2.3. II. Quem gradum obtinere debeant eos adepti, quò spectat *lex* 4.5.6.7.

PARATITLON.

ONORARII CODICILLI *Rubr. & l. 4. 7. & vlt. hoc tit. & l. vlt. §. de Primicerio & Notariis, & l. vn. inf. de oblatione equor. l. 74. de Decur.* (seu Epistolæ, *l. 5.* hinc & epistolæ honorariæ, *l. 23. inf. de cursu publico*, testimoniales, *d. l. vlt.* Codicillariæ dignitates, *l. 2. ad leg. Iul. repet. l. 34. 36. 41. de Decur.* quæ legitimis

opponuntur

opponuntur *d.l.2.ad leg.Iul. repetund.*) duorum sunt generum. Alij quippe sunt, imaginarij Codicilli, *d.l.vlt.* ad simulatitij, *d.l.5.* honorum adumbratorum, *l.6.* imaginariarum, & honorariarum dignitatum, *d.l.7.*) veluti magistri Officiorum, *d.l.vlt. de Primic. & Notar.* aliarúmque Illustrium dignitatum *Nouella Theodosij 32. de metatu.* Magistri equitum, *l.4.h.t.* Præfecti, *l.7.* Præsides aut Rationalis *l.3.h.tit. l.vn. inf. de oblat.equor. & l.23.inf.de cursu publ.* Proconsulis, Vicarij Consularis, *l.5.h.tit.* Comitiuæ, *d.l.5 inf. de cursu publ.* Comitis & quidem primi ordinis, *l.vn. supr.de Comitib.Vacant. d.l.vnic. de oblation.equor.* Præsidis, *d.l.vnic.* Perfectissimatus, Egregiatus, *l. 1. hoc tit. & l.1.inf.de Medic. & Profess. & l.vn.infr.de perfectissim. dignit.*) quos adeptus quis est per suffragia, *l.1.2.3.6. h.t.* vel qualibet ambitione, *d.l.2.* prerio aut gratia, *d.l.vn.de Comitib.Vacantib.* emendicatus *dict.l.5.* absque administrationis alicuius priuilegio, *l.7.h.t.* intra Palatium nunquam versatus, aut administrationibus non functus, *l.1.h.t.* extra Palatium constituti, *d.l.8.* officiis publicis atque muneribus expertes, *d.l.6.* quos habent secretæ quietis vmbracula, quibus honorum species suffragio magis est parta quam merito, *d.l.6.* quos honorarij tantum nominis suffragia persequuntur, *l.44.infr.de cursu*: qui honestas dignitatum infulas impetrarunt, *l.155. infr. de Decurion.* qui dignitatis fructum, antequam mererentur, adepti sunt; qui honorariæ prærogatiuæ potiuntur insignibus citra cingulum pro solo honore, quibus nulla suffragatur dignitas, *d.Nouell.Theodosij 32.* Breuiter, quos *Honorarios* propriè vocauit Antiquitas, quique fasces ciuilium partium consecuti, vel militaris nominis, nulla prius laboribus rudimenta posuerunt, castrorúmque expertes habentur, nec in hostem Martis ære caluerunt: *l.vnic. in fin. infr. quæ à prebit. Tyron.* Breuiter *Honorarij, d. Nou.Theodosij 32.* Quibus opponuntur, *Vacantes*, de quibus postea.

¶ De his hæc obseruanda sunt, à Constantino M. primùm prohibitos omnes ab honoribus mercandis per suffragia, vel qualibet ambitione quærendis, sic vt in plebem reiici vellet eos, qui pecuniâ datâ Codicillos adepti essent, *l.1.h.t.* multámque auri certam imponeret Constantius: *l.2 h t.* Quin & Curiarum obsequia fugientes vmbris & nominibus dignitatum adsectatis tricenas argenti libras præterea inferre voluit, *d. l.2.* Verùm mos postea inolitus, per suffragia, non tamen pecuniâ datâ, aut promissâ, (de quo tamen vide *l. vn. supr. si certum petatur, de suffragiis*:) adipiscendarum dignitatum, iam sub ipsomet Constantio, vt etiam apparet *ex l.1. & 3. huius tit.* Sic tamen hac parte obseruatum, vt à Iudicibus iniuncta protinus exequi tenerentur, veluti exactiones, *l.3.h.t. & l.2. inf.de Medicis: & l.1.supr. de Primicerio, & Notariis.* Vt ad procurationem clabularij cursus eligerentur *l.23. inf.de cursu publ.* Item vt etsi tempore priores essent, tamen administratione perfunctis & vacantibus postponerentur, *l.5.6.7.h.t.& l.vn.sup. de Comitibus vacantibus.* De quibus mox.

Alterum genus honorariorum Codicillorum erat, quos contemplatione meritorum *l.4.h.t.* bi, quos administratio iam aliqua, vel militia decorauerat, *l.5. h t.* qui in actu aliquo positi antea fuerant, *l.6. h.t.* qui administratione aliqua perfuncti fuerant, *l.7.* à vigiliis atque laboribus, *l.vlt.sup.de Primicerio & Notar.* post probatos labores in Palatio, *l.vn. supr.de Comitib.vacantib.* post probata merita sudati diù laboris, *l.2. sup. de Comit.rei milit.* ad similitudinem eorum, qui administratione functi sunt, *l.8.h.t.* impetrabant & adipiscebantur, iam sibi vacantes, vnde *Vacantium* his nomen; *Tit. de Comit. Vacant.* vbi dixi: *& Nou.Theodosij,de metatu 32.* Regulæ quæ circa hos obseruandæ sunt, *l.6. 7. & 8.* proponuntur, de quibus etiam iam ante actum fuit, *ad d.l.vlt.de Primicerio & Notariis*: & *ad d.tit. de Comitibus vacantibus.* Sed & videnda est *lex 2. infr. qui in gradu præferuntur.*

---

1. * Imp. Constantinus A. ad Seuerum PV.''

SI quis'' iudicio nostro se adeptum Codicillos'' adstruxerit, & idem vel superna'' Codicillorum impressio, vel scriptura adstipuletur interior, tamen si ad hoc pecuniam constabit separatam'', nihilominùs reiectus in plebem'', quo plus'' extorquere conatus est, abdicetur: Hos enim solos, qui intra Palatium versati sunt, vel administrationibus functi, ad Honores excipi'' oportebit, ceteris cunctis exemptis & suis'' restitutis. ¶ Si qui tamen bonorum'' virorum suffragio, (nulla data'' pecunia,) vel Prouinciæ Legatione'' susceptâ nostris sunt obtutibus'' inlustrati, Duumuiratus, Curas'', testimonium'' prouinciæ lucrati, cetera'' munerum publicorum obire non abnuant. ¶ Qui verò coëmtis Procurationum'' administrationibus, post lucra de fisco captata vacationem meruerint, siue perfectissimi'' sunt,

siue inter Egregiorum ordinem, locúmque constiterit, Decuriones nominentur: Quibus illi quoque addendi sunt, qui neque ex administrationibus sunt, & tamen vt Perfectissimi delitescunt. Dat. x. Kal. Feb. Sirmio Acc. Non. Apr. Crispo 11. & Constantino 11. cc. CONSS. [321.]

NOTÆ.

Abest hæc lex à Cod. Iust.

Seuerus hic integro nomine, *Acilius Seuerus*, non ponitur hoc Anno 321. Præfectus vrbi in *veteri Notitia Præfectorum Vrbi*: eo quippe Anno ponitur Valerius Maximus: verùm Anno demum 325 & quidem à *pridie Nonas Ian.* illius Anni. Quare error admissus in subscriptis coss. *hâc l.* Forsan putes quia reponendos *Crispum* 111. & *Constantinum* 111. coss. id est A.D. 324.

Decurio scilicet.

Codicilli, absolutè *hâc l.* & *l. 25. inf. de nauicular.* & *l. 42. de Decurionib.* pro codicillis dignitatum, & honorariis codicillis.

Exterior: de eo mox.

Ab eo scilicet *qui suffragium præbuit*: *promissam* autem ab eo qui Codicillos seu honorem ambiebat. Vide *l. 1. & 2. sup. si certum petatur de suffragiis.*

Decurionum scilicet, atque adeò dignitate impetratâ detrusus.

Ita commodè interpretari licet, *eo quod plus*, &c.

Ferri potest hæc huius sæculi Latinitas: Tentabam aliquando *erigi*, vel *euehi*, vel *exciri*. De hac voce *excipiendi* in dignitatum argumento v. & *l. 57. de decur* & *Gl. Th.*

Bonorum virorum suffragio, pariter vt in eâdem re Iulianus *l. 1. sup. si certum pet. de suffr. bonorum merito.* Eâdémque voce in eodem argumento vtitur Libanius *orat. fun. in Iulianum. p. 251.* sic quoque *l. 4. inf. de agentib. in reb.* bonorum adtestatio & consensus.

Supra *in plebem reiectus*, intelligit autem curas.

Vel promissa. De Legationibus prouinciarum: *vid. suo tit. lib. 12.*

Ita *l. vlt. inf. de Legatis*: *Admissósque sacrariis nostris semper sui Imperatoris aspectu decoratos esse Legatos* v. & *l. 23. inf. de cursu public.*

Ita distingue & repone: *Duumviratus, curas testimonio prouinciæ lucrati. Lucrati* autem, id est, liberati & soluti à Duumuiratu, à Curâ, id est, curatoris ciuitatis officio. vid. & *l. 20. inf. de Decurion.* vbi de curis ciuitatum. Post hæc ita scripta vidi in MS. vocem, *hi*, desiderari hoc loco ita: *hi Duumviratus*, &c.

Ita *l. 25. inf. de Decurionib.* honestis testimonij adminiculis.

Cætera munerum: vt cætera morum, Symmachus *1. ep. 17.* vbi Iuretus.

Fortè *Procurationib.* vel *Administrationibus.*

De *Perfectissimatus* dignitate, *suo tit. vlt. hoc libro.*

Infra.

De *Egregiatu* mox.

v. *d. l. 20. de Decurionib.*

v. quæ dicam ad *l. 3. inf.*

Administrationes, pro administratoribus. Sic Spartianus in *Pescennio Nigro*: *cùm videret Prouincias facili administrationum mutatione subuerti.*

v. quæ dixi ad *Inscriptionem.*

COMMENTARIVS.

De Honorariis codicillis à CVRIALIBVS impetratis an & quando à Curialibus muneribus decurionum liberent? sunt tres priores *huius tituli* Leges. Hac prima omnium Constantinus M. tres eorum species constituit. Nempe 1. Curialem, seu Decurionem, qui vitandorum munerum causâ, pecuniâ data vel promissâ, honorem aliquem Procurationis vel Administrationis impetrauit Curiæ suæ restitui oportere: pariter vt *l. 20. 24. 25. 27. & 36. pluribúsque aliis inf. de decurionib.* 2. Si verò reuerà intra Palatium versati sint, vel Administrationibus functi, honores eis prodesse. 3. Si quis *bonorum virorum* suffragio (nullâ pecuniâ datâ) &, vt loquitur *d. lex* 25. honestis testimonij adminiculis enitens, Codicillos honorum à Principe impetrauerit, vel etiam Prouinciæ *Legatus* ad Principem fuerit, cætera equidem munerum publicorum subire cogendum, sed à *Duumviratu & Curatoris Ciuitatis* onere liberari. Empta scilicet, fœdâque familiaris rei vexatione seu profusione impetrata dignitas in nullo prodest: quæ citra pecuniam impetrata est, ad Duumuiratus & Curæ saltem munera euitanda confert. Quod ipsum vt dixi & de *Legatione Prouinciæ* susceptâ statuitur. Honestis testimonij adminiculis enitens, testimoniis, inquam, bonorum virorum, vel *totius Prouinciæ*, etsi non in totum Curia liberetur, eatenus tamen, vt dixi, liberatur. Dedecorandus ambitus, & honorum mercatura nec quicquam ad Curiæ onera euiranda facit: Testimonium quadantenus prodest. Magnum est scilicet Prouinciæ testimonium, si quis *Legatus Prouinciæ* nomine ad Principis Comitatum mittatur. Et magnum est Prouinciæ Legatum Principis obtutibus illustrari. (Legati quippe Prouinciarum & Ciuitatium Sacrariis Principis admissi, Imperatoris aspectu decorati fuêre: id quod, iuxta hanc *legem*, docet maximè *lex vlt. inf. de legatis*, & *decretis legationum*: vbi dicam.) Ergo Legatorum prouincialium, qui honorarios codicillos à Principe adepti fuerant, peculiaris ratio habita, quoad munerum immunitatem *h. l.* & *l. 25. 36. inf. de Decurion.* & *l. 23. inf. de cursu publ.* E quibus huic *legi* penè gemina est *d. lex 25. inf. de Decurionibus.* *Quoniam corrupta dignitatis obtentu, Curias vacuefactas esse non dubium est, placuit vt cuncti qui suffragiis, dignitatum insignia consecuti sunt, immeriti honoris splendore priuati, ciuilium munerum solennitate fungantur. Eorum sanè intemeratas incussásque dignitates volumus permanere, qui vel iudicio Prouinciarum in officium Legationis electi sunt, vel honestis testimonij adminiculis enitentes, talium dignitatum priuilegia insigniáque meruerunt.*

§ Extra hos igitur casus, velut empta dignitas nihil prodest, imò nec post emptam Procurationem vel Administrationem, impetrata dignitas Perfectissimi aut Egregij, quidquam prodest, cum alioquin hæ dignitates, sicut Palatina militia aut Administratio gesta Curiâ vel curialibus muneribus liberent. Quibus omnibus concordant duæ insuper eiusdem Constantini M. constitutiones: putà *lex 5.* & *lex 15. inf. de decurionib.* quibus locis dicam adhuc pleniùs.

§ Nunc notabilia alia *huius l.* sectemur. Primò ex *hâc l.* apparet, vt & ex multis aliis legibus,

inf.

inf. tit. de Decurionib. fœdam honorum nundinationem Constantini temporibus exercitam, suffragantibus proculdubio Constantini Comitibus & Amicis: de quibus *l.4.inf. de accusationib.* cui Constantinus *hâc l.* contra ire nisus, quæ scilicet fiebat in fraudem Curiarum. Eámque ipsam proculdubio filij eius perstringunt *l.2.prox.* & *l.24.25.26.27.inf. de Decurionib.*

Secundò notentur illa *huius l.* initio, de forma Codicillorum: *Et idem vel superna codicillorum impressio, vel scriptura adstipuletur interior.* His scilicet verbis indicatur, Codicillos, de quibus est & *lex 5.* honorum, bifariam fieri daríque solitos: vel enim exteriore (quæ hic *superna* dicitur) impressione notati, vel scriptura interiore honoris collati expressa facta mentione. Quod & ipsum indicari videtur Constantij, *l.24. inf. de Decurionib. Si quis autem clarissimæ meruerit insulas Dignitatis, nec indulti muneris gratiam codicillorum allegatione percepit, impetrata fructum Dignitatis* amittat. Quod *supernam codicillorum impressionem* attinet, in Codicillis scilicet primùm exterius *impressa*, vel expressa erant symbola dignitatum: quæ symbola pro ipsis quandoque codicillis, quod ex vicariis quoque Iustiniani Nouellis discimus, Nouella 25. 26. 27. 28. 29. 30. 70. Id verò ex *Notitiâ* quoque *Dignitatum* seu *Imperij*, clarè discimus. Ibi quippe codicilli dignitatum symbola præferunt: nam vel *imagines* in iis cernere est, non mulierum simpliciter, quod quidam putant, verùm prouinciarum: alij sigillatim notis supernè inscripti; quibus continentur gradus Comitiuæ, primi scilicet vel tertij ordinis: FL. INT. ALL. COM. ORD. PR. item FL. VAL. COS. TRI. IVSSI. D. mox, & sub finem *Notitia*, omnes in Armariis repræsentantur, quas Notas iam suprà explicaui: vt & in Clarissimorum codicillis hæ notæ inscriptæ. FL. VAL. PNEN. IVSSV. AV. Alij codicilli sine symbolis, sine literis, exterius nudi exhibentur. De huiusmodi alioquin codicillis honorum est quoque Themistij locus, *Orat 6. p.116.* vbi etiam codicillos alios eboreos fuisse, alios aureos indicat ἐφ' ἑκάστῳ τῷ δέλτῳ, ἣν μὴ ἐποίησεν ἐλεφαντουργὸς, ἀλλὰ χρυσοχόος: & *Orat. 14. p. 118.* ὁ ἀναβὰς ἐκ ἐπὶ δέλτῳ χρυσῇ ἐπικεχαραγμένῃ, quem locum rectè retulit Petauius ad codicillos: neque ideò tamen honorarios codicillos ibi, imaginari licet, verùm codicillos & epistolas quibus Imperator stipendij & salarij modum decernebat. Meminit & Chrysostomus *de verbis Esaiæ, vidi Dominum: homil. 2. p. 851. tomo 3. edit. Par.* καθάπερ γὰρ οἱ βασιλεῖς τοῖς ἑαυτῶν ὑπάρχοις χρυσᾶς ὀρέγουσι δέλτους, σύμβολον τῆς ἀρχῆς.

Tertiò notentur *hâc l.* diuersa primùm nomina munerum Curialium, veluti prouinciæ Legationis, Duumuiratus, Curarum: de quibus *suo titulo, de decurion.* Notentur dignitates, aliæ scilicet intra Palatium, aliæ in Administrationibus, prouinciarum scilicet occupatæ, quæ & procurationum administrationes dicuntur *h. l.* si textus bene habet. Malim enim *Procurationes* ab *Administrationibus* hîc distinguere: vt Procurationis nomine indicetur Procuratoris vel Rationalis officium, argumento *l.3. inf. in pr.* Notentur tandem dignitates *Perfectissimi*, de quibus *suo tit.*

De *Egregiatu*, Nos nunc semel agamus, cùm nullus de eo *titulus* occurrat. De eo igitur præter *hanc leg.* quatuor insuper leges occurrunt: putà *lex 3. de cohortalib. lex 1. de Cæsarianis: lex 1. de murilegulis: lex 5. de decurionibus*, quæ quidem leges omnes vnius & eiusdem Edicti ad Bithynos emissi A. D. 317. partes sunt: & quidem eiusdem Constantini: sic vt nonnisi sub Constantino M. huius dignitatis mentio hoc Codice fiat. Ex his certè omnibus discere licet, Perfectissimatus dignitate eam inferiorem fuisse. Ad eam allusit quoque Lactantius eiusdem Constantini temporum scriptor *lib. 5. diuin. Inst. c. 13. Nemo denique* AGREGIVS *nisi qui bonus; nemo* CLARISSIMVS *nisi qui opera misericordiæ largiter fecerit; aut* PERFECTISSIMVS, *nisi qui omnes gradus virtutis impleuerit.* Egregiatui potiò & Perfectissimatui hæc communia fuêre: Primò quod hæc dignitas vtraque nonnisi quibusdam conferri potuit, putà iis qui in Palatio militauerant, & post amplissimas administrationes quibus prouinciæ commissæ fuerant, vt præter *hanc leg.* docet *d. lex 5. inf. de decurionib.* quæ huic gemina-germana est. Item primipilaribus post emeritam militiam *d. l.3. de cohortalib.* Cæsarianis post completam tantum militiam; *d. l.1. de Cæsarianis*: Non Monetariis, nam hos in suâ conditione durare oportebat, *d. l.1. de murilegulis*: non decurionibus, *hâc l.* & *d. l.5.*

Secundò ex *hâc l.* colligo, Procuratores, & Præsides, modò Perfectissimos, modò Egregios fuisse. Et hæc quidem hactenùs de Egregiis *hoc Codice* occurrunt: nisi quod ducenæ & centenæ dignitas medio loco *prædictis legibus* inter Perfectissimos & egregios ponitur, ac proinde maior proculdubio. Egregiarum personarum fit equidem mentio in *l. ad personas 15. ff. de iureiurando*, verùm non ad peculiarem Egregiatus dignitatem id pertinet, sed eâ appellatione veniunt omnes personæ, quæ aliqua ratione supra cæteros eminerent. Alio quoque sensu Cassiodorus 1. *var. 4.* vbi de Tribuni & Notarij dignitate, eáque collatâ Cassiodori Patri sub Valentiniano Tertio scilicet. *Honor*, inquit, *qui tunc dabatur egregiis*; nam *ibidem* statim subdit, quæ explicant quid per egregios intellexerit: *diu*, inquit, *ad Imperiale secretum tales constat eligi, in quibus reprehensionis vitium nequeat inueniri*: Ergo apud Cassiodorum *Egregij* sunt, inculpati. Et hæc quidem hactenùs, ita distinctè à nobis hic proposita: vt quæ à Pancirolo, & Bulingero inconditè congesta profligarentur. Illud incunctanter tenendum, sub solo Constantino M. eius dignitatis mentionem fieri, nullam amplius post Constantinum. Ea tamen alicubi hodie retinetur.

---

11. Imp. Constantius A. Aconio Vicario Africæ.

AB honoribus mercandis per suffragia", vel quâlibet ambitione quærendis, certa multa" prohibuit": Cui addimus, vt Quicumque fugiente obsequia Curiarum, vmbras & nomina adfectauerint dignitatum, tricenas libras argenti inferre cogantur: manente illâ præterita" inlatione auri quâ perpetua Lege † constricti sunt. PP." v. Kal. Dec. Acc. XVII. Kal. Iun Thamugadi", Vrso & Polemio CONSS.

NOTÆ.

a Repetita hæc lex bonam partem in *l. quicumque 24. inf. de decurion.* Iungendæque illi *lex 25. & 26. eod. tit.* quæ de eâdem re sunt, emendatis alicubi subscriptionibus.

b Hic *Acenius* Vicarius Africæ: modò *Acenius* simpliciter vocatur, vt *hic*: modò integro nomine *Acenius Catullinus*, vt *d. l. 24.* modò *Catullinus* tantum, vt *d. l. 26. de decurion. l. 5. de operib. publicis: l. 4. quorum appellationes:* De eo v. *Prosopogr.*

c De his honorum suffragiis, vide quæ ad *tit. si cert. pet. de suffrag.*

d Auri scilicet vt *fine leg.*

e *Adumbrata* nomina dignitatis: ita *d. l. 24.*

f *Prætereà.*

† *Lex* hæc Constantini proculdubio, sed quæ non extat.

g Pro *Data.*

h *Thamugadi* Vicarius Africæ hoc tempore constitit quæ vrbs Mauritaniæ Tingitanæ erat: cuius nomen corruptum in *Notitia Imperij* & in vtroque *Itinerario.*

COMMENTARIVS.

CVRIALES, codicillis honorariis affectatis, impetratis, imò coemptis, Curias fugientes, præter certam auri multam alia *Lege* antea statutam, peculiari insuper triginta librarum argenti pœnâ multari iubentur *hâc leg.* vt & *l. 24. de decurionib.* quæ totidem penè verbis cum *h. l.* ibi posita extat: sic vt cùm *hæc l.* omninò euacuanda videatur: & vtrique iungenda *lex 25. 26. eo d. tit.* quæ postrema quoque ad eundem Catullinum data est: subscriptus certè his omnibus idem Consulatus *Vrso & Polemio*, in mense diéque tantùm discrimen aliquod. ¶ Cæterùm *huius legis* Auctor videtur *Constans* Imp. huic enim Africa (excepta Proconsulari quæ Constantino fratri cesserat) in Imperij diuisione obtigerat: de quo vid. *Chronicon nostrum*, ad cuius Africæ Vicarium *hæc lex* data est: eadémque in subscriptione Accepta dicitur Thamugadi vrbe Mauritaniæ Tingitaniæ ¶ Ergo 30. librarum multam Imp. *hâc l.* imponit præter auri multam antea statutam *lege* aliqua anteriore. Quænam verò lex illa, & à quo Imp. imposita? A Constantino patre, vt existimo: nam & initialia & finalia *huius l.* verba id satis indicari videntur. ¶ Est igitur hæc *lex* vna cum *d. l. 24. 25. 26. de decurionib.* aduersus honorum & codicillorum nundinationem: quam ideò fœdam familiaris rei vexationem & mercaturam vocat idem Imp. *l. 27. d. t. de Decurionib.* quomodo & Iulianus Imp. fœdum commentum id ipsum vocat *l. 1. sup. si certum pet. de suffragiis*: vbi plura de honorum nundinatione.

¶ Ex *hâc* interim *leg.* & *cæteris* quas dixi, 24. 25. 26. 27. *de decur.* discimus, per Africam nominatim hanc honorum nundinationem in necem Curiarum factam. Quam ideò duplici pœna nunc Imperator persequitur, additâ videlicet ad superiorem multam aurariam, quæ proculdubio in omnes ambitores posita erat, triginta argenti librarum multâ Curialibus peculiari: quò exitiosior videlicet erat Curialium id agentium facinus: vt putà cùm eâ re Curiæ ciuitatum euacuarentur, in quibus nerui ciuitatum consistebant: de quo ex Libanio, Maioriano, Cassiodoro plenè, ad *d. l. 24. inf. de decur.*

III. Idem A. ad Marcellinum PP.a

CVNCTI, qui per suffragia,b Præsidum aut Rationalium adepti sunt dignitatem, Iudicibus iniuncta protinus exequi debent: nam si s... dec Palatio Serenitatis Nostræ ad Exactionesd ordinenture, neque his honor in quo sunt positi opem præstetf, vtilitate publica præualente, quanto magis opusg est iussis obsequi, parere præceptis, inseruire mandatis eos qui dignitatis fructum antequam mererenturh adepti sunt: præsertim cùm & statum suarum nouerint Ciuitatum, & nullius Exactionis rationem ignorent. ¶ Illos autem ad huiusmodi Officia minime deuocari oportet, quicunque in Republicâ prouinciarum adsecuti sunt debitas dignitates, & per Administrationisi seriem, atque actusk, in summo splendore versati sunt. Dat. IV. Kal. Iul. Acyndino & Proculo CC. CONS. [403.]

NOTÆ.

a Cui hæc *lex* tribuenda sit? mox videbimus.

b *Marcellinus* Comes S. L. sub Constante memoratur à Zosimo, *lib. 2. p. 693.* qui idem est, cui hoc ipso Anno 340. inscribitur *lex 1. inf. de Immunitate concessâ* Memoratur & Marcellinus Præses Phœniciæ A. 342 vel 339. *l. 1. Cod. de formulis*: & Marcellinus Comes Orientis A. D. 349. *l. 6. de operib. publ. l. vn. de prab. salario.* Fortè hic rescribendum, *Com. S. L.*

c *A Iudicibus*, vt docent etiam mox illa, *iussis obsequi*, & suadet etiam *lex 1. sup. de Primicerio*: probat *lex 2. in fin. & l. 3. inf. de decur. & sil.* Et sanè in MS. apparent vestigia literæ *à*.

d *x. Nam si soluti*: illa certe, *nam si*, indubitatè hic stare debent: quæ etiam in Cuiaciana editione, nullo prætereà lacunæ indicio, extant: quod euincunt illa, quæ sequuntur, & his respondent, *quanto magis*: Et certè ita exertè habet Ms *nam si*: vbi & subiicitur litera S. vnde efficio, *soluti*.

e Ad *Exactiones*: vt, ad *census*, in *d. l. 1. sup. de Primicerio.*

f Hoc ex ingenio additum: quod lacunæ spatium breuius non fert: Sed & literæ *m...tur* ibi occurrunt, vnde efficio, *mittuntur.*

g *x. oportet*, vt in MS legere mihi videor.

h Vid quæ de hac *Merendi* voce dixi, ad *l. 1. sup. si certum pet. de suffr.*

i Præsidis, *initio leg.*

k Rationalis scilicet, vt *initio leg.* Interim *ακροδρυιαν* obserua, de quâ mox.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

De Cvrialibvs & hæc quoque tertia iam constitutio est, vt ostendunt illa, *cùm & statum suarum nouerint Ciuitatum*: item quæ de Exactionis officio dicuntur, quod vtique Curialibus imminebat, qui per suffragia scilicet honoratios codicillos Præsidum vel Rationalium adepti sunt: quas duas dignitates illi affectabant: quod docuit iam quoque *lex* 1. *suprà*, *hoc tit.* De quibus epistulis honorariis Præsidatus, aut Rationum, v. & *l.* 13. *inf. de curs. publ.* & *l. vn. inf. de oblatione equorum*: *l.* 14. 20. 26. *inf. de decurionib.* De his igitur *hâc lege* definitur, Curiales qui honoratios istos codicillos per suffragia adepti sunt, non quidem ad Curias retrahi, quod aliquando statutum, *l.* 1. *sup.* & *l.* 15. 26. *inf. de decurionib*; pariter vt Constantinus M. aliquando retrahi noluit, *l.* 14. *inf. de decurionibus*: (& sic suffragia hæc non improbata hoc tempore, de quo ad *l.* 1. *sup. si certum pet. de suffrag.*) Verùm ad munia seu officia, quæ à Iudicibus iniungi subinde solent, & à quibus ij qui in Republicâ reuerà positi sunt, id est, qui vel Præsidea vel Rationalea reuera fuerunt, inmunes sunt, vocari posse: Ac nominatim ad Exactiones seu Exactoris officium: Additâ duplici ratione. Primùm argumento à maiori ad minus, putà argumento desumpto à Palatinis, qui de Palatio exeunt, restitutis; vt iam notaui, *huius leg.* verbis, ita, *nam si soluti.* Hi scilicet ad exactiones *ordinari*, seu Exactorum onus his imponi potest, neque his honor in quo sunt positi *opem*, id est, immunitatem, *præstat*, verùm vtilitas publica horum adhuc respectu præualet: Quantò magis igitur, honoratarios Codicillos adepti Curiales ad Exactionis munus vocari possunt: & debent? Alterum argumentum, seu altera ratio est, quod Curiales suarum ciuitatum statum nouerint, & nullius Exactionis rationem ignorent: Nempe Curialibus optimè exactionis munus imponitur, vtpote cùm hi velut in ciuitatis suæ speculâ positi, omnium facultates notas habeant, atque ideò exactionis rationem optimè norint. Tum demùm igitur ab his officiis immunes sunt, si reuerà Præsides vel Rationales fuerint, & vt *hîc* dicitur, *si per administrationis* seriem, atque actus [Rationalia scilicet] in summo splendore versati sint.

Et hæc quidem sententia est *huius leg.* vbi plura obseruanda sunt præter superiùs notata. Primò, Decurionibus Exactionem annonarum seu tributorum iniungi solitam: de quo fidem faciunt complures leges aliæ, & Libanius quoque, *oratione* [illegible], *p.* 8. Secundò, Palatinis quoque de palatio exeuntibus hoc officium impositum: quomodo & ad Census, discussiones, peræquationes iidem vocati: exceptis quibusdam singulari priuilegio, de quibus ad *l.* 1. *sup. de Primicerio & Notariis*; & *l.* 7. 8. *inf. de proximis.* Tertiò *fine legis*, notetur *prouinciarum dignitates*, vt hîc vocantur, id est, prouinciales dignitates, quæ in prouinciis geruntur, duas esse; vel Administrationem, vel Actum: Et vt hæc lex loquitur, *per administrationis seriem atque actus*: vbi *Actus* appellatione, officium Rationalis indicatur, quod ex *initio legis* claret: *Administratio* propriè de prouinciæ gubernaculis dicitur: Actus verò de Rationalibus qui ratiocinia tractant: de quo vide *Glossarium nostrum.* Denique in prouinciis seu *prouinciarum dignitates* sunt, *Præses & Rationalis*: inter quos totius prouinciæ administratio diuiditur: Ille scilicet Iurisdictionem ciuilem gerit, hic verò Rationes, rémque tributariam tractat: quæ & Procuratio dici videtur *l.* 1. *sup.*

IV.* Imppp Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. Ampelio PV. Post alia.

Vi contemplatione meritorum honorarios Magisterij Equitum adepti sunt codicillos, eâ reuerentiâ altissimorum dignitatum vires" subiungantur, vt his" locum præstent", qui Proconsulatus insignibus adornantur, & cetera. Dat. IV." Non. Iun. Nasonnaci, Modesto & Arintheo CONSS. [372.]

NOTÆ.

* Repetita fermè hæc lex, *l.* 1. *sup. de Comitib. rei milit.* Quænam verò præterea Leges *huic* sociandæ sint? mox dicam.

" De hoc *Ampelio* P.V. Romæ dixi ad *l.* 1 *sup. de Præf. prætorio.* quæ inter alias *huic* coassanda est.

" *Al. Viri.* Quod etiam habet *d. lex* 1. *sup. de Comitib. rei priu.*

" De huius loci sensu *mox*, & ad *d. l.* 1.

" *Al.* III. *Non. Iul.* vt habent omnes aliæ Leges quæ huic coassandæ sunt.

COMMENTARIVS.

Valentiniani Sen. hæc *lex* est, de eorum nominatim gradu, qui honorarios Magistri Equitum codicillos impetrarunt: quæ prolixioris Valentinianeæ constitutionis pars est, ad Ampelium P. V. *de gradibus dignitatum*, emissæ: quam etiam memorat filius eius Valentinianus Iun. *l.* 2. *sup. vt dignit. ordo seru.* è quâ quatuor præterea [illegible] supersunt hoc ipso Codice, putà, *lex* 1. *sup. de Comitibus rei militaris*: (vbi hæc *lex* totidem ferè verbis repetita exstat, nisi quod de Comitibus rei militaris per transmarinas prouincias, Comitiuâ primi ordinis decoratis *eâ l.* agitur) *l.* 1. *sup. de Præfectis Prætorio*: *l. vn. sup. de Quæstoribus*, *l. vn. sup. de Magistris scrinior.* ¶ Hâc igitur parte definit Valentinianus, quemnam gradum honoratios Magistri Equitum codicillos adepti obtinere debeant, eundem scilicet quem Comites rei militaris per transmarinas prouincias aucti Comitiuâ primi ordinis, *d. l.* 1. *sup. de Comitibus rei militaris*: nempe post altissimas dignitates, id est, Illustres [illegible], vt cæteroquin honorarij [illegible] & in actu constitutis cedunt.

Sed quod additur de Proconsularibus, *qui Proconsulatus insignibus adornantur*, obscurum est pariter vt in *d. l.* 1. *de Comitibus rei militaris*: Vbi tamen iam dixi, probabiliorem mihi eam sententiam

tiam videri, nempe hos honorarios Magiſtros Equitum Proconſularibus *ἐμπροσθέντας* cedere quoque debere. De quo tamen paulò prolixiùs *hic* videndum eſt. Nam imò videatur potiùs contrarium *hâc l.* definiri, nempe, honorariis Magiſtris Equitum, Proconſulares cedere oportere. Nam etſi, vt dixi, honorarij Illuſtres in actu poſitis cedant, Spectabilibus certè, cuiuſmodi ſunt Proconſules, præferri eos regulariter certum eſt. Et quænam alioquin hæc dignitatum confuſio fuerit, cui vitandæ Valentinianus conſtitutionem hanc ſuam edidit, præſcripto ſingulis quibuſque dignitatibus certo loco & merito (vt teſtatur filius eius *l.* 2. *ſup. vt dignit. ordo*) ſi quidam Illuſtres eſſent qui Spectabilibus inferiores eſſent. Sed & ſecundo loco, quod *initio* dicitur de honorariis Magiſterij Equitum codicillis, *contemplatione meritorum*, id confirmare videtur. Tertiò Illuſtris quoque dignitatis, contemplatione meritorum indeptæ, licet honorariis codicillis, tanta eſt ratio, vt quandoque inter honorarios tamen qui illos indepti ſunt non connumerentur, verùm Honorarios toto gradu vincant, vt in ſpecie *l. vlt. ſup. de Primicerio & Notariis.* Poſtremum, eadem ſententia videatur *d. l.* 1. *ſup. de Comitibus rei militaris*, quâ agitur de Comitibus rei militaris qui poſt ductum per tranſmarinas prouincias ſtrenuiſſimè militem, contemplatione meritorum primi ordinis Comitiuam conſecuti ſunt, quique adeò Proconſularibus præferri *eâ l.* videantur: vt cœteroquin quorundam Comitum rei militaris peculiaris ratio habita, de quo *ad eam leg.*

Verùm his non obſtantibus, vt *dictam l.* 1. ita & *hanc* noſtram eo ſenſu accipiendam potiùs putet quis, vt ij de quibus *h. l.* agitur, Proconſulibus quoque *ἐμπροσθέντας* cedere debere dicantur. Cuius rei argumenta ad *d. l.* 1. iam attulimus.

Supereſt tantùm, vt dubium quod antea attulimus, profligemus. Diximus abſurdum videri, & meram dignitatum confuſionem, ſi Illuſtres quamlibet honorarij, Spectabilibus & ſic Proconſularibus poſtponerentur. Verùm *lex* quoque Theodoſij M. 7. *inf. hoc titulo*, alterum eius rei exemplum nobis ſuppeditat, vbi non tantum Illuſtres honorarij cum Proconſularibus *ἐμπροσθέντας* concurrere, déque tempore inter ſe certare dicuntur, vt *initio illius leg.* verùm etiam quidam Proconſularibus cedere, *ſecundo capite illius leg. verſ. cæterùm.* Quapropter dicendum fuerit, honorarios Equitum Magiſtros, etſi Illuſtri aliàs dignitate decoratos quam Præfectis Prætorio & Præfectis vrbi Valentinianus eadem conſtitutione æquauit, *l.* 1. *ſup. de Præfectis Prætorio*) primis inter Spectabiles, putà Proconſulibus poſtpoſitos. Quæ Proconſularis dignitatis magna prærogatiua inter Spectabiles fuerit.

¶ Cæterùm notandum, de Magiſtro Equitum tantùm *h. l.* agi: vbi rurſùm dubium eſt, num diuerſa Magiſtri peditum ratio fuerit. Ammianus quoque Marcellinus, *lib.* 21. *p.* 216. aliquam Magiſtri Equitum prærogatiuam indicare videtur, cùm *προσῆκε* ait, ſuo tempore *occurriſſe Magiſtro Equitum prouinciæ Rectorem.* Certè aliàs eadem vtriuſque ratio fuit, eadem dignitas, *d. l.* 1. *&* 2. *ſup. de Præfectis Prætorio.* Sed quærere nunc libet, vter prælatus? Certè Magiſtrum Equitum ſemper ante Magiſtrum Peditum nominari videmus *hoc Codice* (*vnicâ* tantum *leg.* excepta, Conſtantij, putà *l.* 5. *inf. de Numerariis.*) Quomodo & apud Zoſimum *lib.* 2. vbi de horum conſtitutione agit. In *Notitia Imperij Occidentalis* Magiſter Peditum, Magiſtro Equitum præponitur.

---

v. * Imppp. GRATIANVS, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Valerianum" P. V. Poſt alia.

MNES, qui extra" Palatium conſtituti Codicillis Proconſularibus", vel epiſtulis Vicariorum, vel inſignibus Conſularium emendicatis atque adſimulaticiis", veſtiuntur, his quos adminiſtratio vel militia prouexit" volumus eſſe poſtpoſitos. Dat. III." Kal. April. Med. Syagrio & Eucherio vv. cc. CONSS.
[381.]

NOTÆ.

* *Huius l.* meminiſſe videtur Valentinianus Iun. *l.* 13. *de priuil. cor. quæ in S. Pol.* Iungendæ quoenam huic Leges aliæ ſint? mox dicam.
" *Valerianus* P. V. Romæ A. D. 381. de quo ad *l.* 2. *de Primiceris & Not.* quæ *huic* inter alias iungenda eſt.
" Aliud in Palatinis, qui honorarios codicillos indepti ſunt.
" *Κωδικίλλοις* obſerua: Codicilli Proconſulares, Epiſtulæ vicariorum, inſignia Conſularium: vt & Ordinem, Proconſulares, Vicarij, Conſulares.
" *Adſimulatitia.*
" Ad eandem dignitatem.
" ✕. IV. vt Legibus aliis quæ *huic* coniungendæ ſunt. Et verò ita habet diſertè MS.

COMMENTARIVS.

GRATIANI lex eſt, QVATVOR ſequentes conſtitutiones eò pertinent, quem gradum tenere debeant qui honorarios codicillos indepti ſunt. Et ſic ad materiam *Præcedentiæ* pertinent. Hæc de EXTRA-PALATINIS, qui honorarios Proconſulis aut Vicarij, vel Conſularis codicillos impetrarunt: Quæ quidem pars eſt prolixioris conſtitutionis Gratianeæ, de Honorariis codicillis & dignitatibus, tùm Palatinorum, tùm extra Palatinorum, vnde ſuperſunt duæ adhuc *Leges* hoc Còdice: putà *lex* 2. *ſup. de Primicerio & Not.* & *l.* 2. *de proximis Comitib. diſpoſitionum*, quæ proinde huic coaſſandæ veniunt. ¶ Hâc verò noſtra leg. firmatur decantata Regula, de quâ toties *ſequentibus* etiam *Legibus*; nempe *Honorarios ἐμπροσθέντας*, licèt tempore poſterioribus, cedere debere. Et firmatur ea tamen, ſub hâc limitatione, vt eam obtinere velit Gratianus in omnibus iis qui extra Palatium conſtituti ſunt, nempe vt hi codicillis honorariis (quos *emendicatos* & *adſimulaticios* vocat) *veſtiti* poſtponantur iis, quos *Adminiſtratio* ipſa, vel *Militia prouexit.* κατ' ἀντιδιαστολὴν videlicet Palatinorum;

rum: Nempe enim Palatinis, ac nominatim Notariorum Primicerio, de consistorio recedenti, vt & sequenti cum Tribuno & Notario, alijsque Notarijs & Tribunis, sed & Domesticis & Notarijs Proconsularem, Vicarianam, Consularem dignitatem (quæ ipsæ tres hic commemorantur) ita tribuit Gratianus, vt tempore cum ἐμπεράκτοις eos certare, etsi priores id vocari cœperint, præferri ῥητῶς velit iubeatque: *d. l. 2. sup. de Primicerio & Notarijs.* Idémque pariter disertè statuit, Proximos scriniorum & Magistros dispositionum, ita Vicariorum Ordini copulari, vt si priùs è Palatio cum hac dignitate honoraria dimissi fuerint, priorem locum alijs, pòst, etiam verâ administratione venientibus sortiantur: *d. l. 2. inf. de proximis Comit. & dispos.* Atque ita tres hæ vnius eiusdémque Gratianeæ constitutionis leges in vnam lineam coniiciendæ sunt, coniectæque adeò huius verum sensum præstant, ostendúntque adeò cur nominatim de constitutis extra Palatium hic agatur, nempe, vt dixi καθ' ἀντιδιαστολὴν Palatinorum, in quibus contraria Regula obtinet: Quam memorat quoque exinde Valentinianus Iun. Gratiani frater, firmátque *l. 12. inf. de priuil. eorum qui in S. Pal.* Quod etiam Theodosio M. placuit: *l. 6. 7. inf.* & eâ constitutione quam memorat & confirmat nepos eius Theodosius Iun. *l. 8. inf.*

VI. * Iidem AAA. Floro PP. Post alia.

OFFICIIS publicis, atque militiæ muneribus, expertes, quos habent secretæ quietis vmbracula, quibus honorum omnium species" suffragio est magis" parta quàm merito, inter se potiùs" volumus de tempore" agitare discrimen, quàm cum his vlla vsurpatione coniungere", quos non adumbratis honoribus, sed in actu positi sint" mortalitate coniunximus. Dat. Id. Decemb. Constantinop. Syagrio & Eucherio CONSS. [381.]

NOTÆ.

" Iungenda huic *lex 3. sup. de Primicerio & Notarijs.*
" *Vmbracula secreta quietis.* " *Species*: propriè, de vmbrâ & imagine.
" *Magis, & potiùs*, hic posita θετικῶς: vt aliàs sæpè. v. Gloss.
" De hac *Temporis* prærogatiuâ latè ad *l. vn. sup. de Consulibus.*
" *Coniungendi* vox hîc propria: vid. *l. 1. sup. de Præf. prætorio.*
" *Al. In actu positis*, vel *positos immortalitate* vel *immortalitati coniunximus*. De quo mox.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc lex est de honorarijs codicillis: quâ HONORARIOS, id est, eos qui honorarios codicillos Dignitatis alicuius impetrarunt, inter se tantum de tempore certare, ἐμπρακτικοῖς verò eiusdem dignitatis tempore licèt posterioribus, cedere oportere constituit: pariter vt alijs compluribus legibus definitum extat: de quo iam toties suprà, & nominatim etiam *ad l. vn. suprà, de consulib.* & *l. 5. prox. sup.* & *l. vlt. inf.* Quæ quidem *lex* Theodosij M. pars est Theodosianæ constitutionis de ordine dignitatum emissæ ad Florum PP. vnde desumpta extat altera quoque *lex 3. sup. de Primicerio & Notarijs*: quæ proinde *huic* coassanda venit. Et hanc tamen Regulam & ipse Theodosius ad eos restringit (pariter vt Gratianus suam quoque *legem* limitauit 5. *sup.*) *quos* vt eleganter hic loquitur, *officijs publicis atque militiæ muneribus expertes, habent secretæ quietis vmbracula, quibus honorum species suffragio est magis parta quàm merito*: Hi scilicet non veniunt coniungendi, seu committendi, *quos*, (vt idem Theodosius eleganter ait) *non adumbratis honoribus, sed in actu positis* [vel *positos*] *immortalitate* vel [*immortalitati*] (ita enim hunc locum emendo, & expressè postea ita in MS. extare vidi, nisi quod vox *in* perperam repetita ante, *immortalitate*.) Principes coniunxerunt: id est, qui honoribus, non in vmbrâ quæsitis & euanidis mactati, verùm qui honoribus ἐμπράκτοις immortalitati consecrati. *Adumbrati* honores scilicet *in actu positis* opponuntur: & *immortalitate comuncti* Viri, *Vmbraticis*, cum quibus minimè coniungendi hi veniunt. Denique *immortalitas*, quæsita vel quærenda scilicet per rerum actum mortali & euanidæ honorum vmbræ hic opponitur: Neque rectè coniungi eos & componi ait Imp. qui honorum vmbras solo suffragio emercati sunt, qui per rerum actum immortalitati ipsi coniuncti sunt & consecrati. *Immortalitas* scilicet per rerum actum quæritur, conciliatur. Aliud verò obseruari voluit Theodosius M. *dictâ l. 3. sup. de Primicerio & Notar.* quæ *huic* coniungenda est, in Notariorum Primicerijs, Tribunis, Domesticis Notarijs: quod & ipsum statutum à Gratiano *l. 2. eod. tit.* quæ cum *l. 5. sup.* coniungenda est: & ab vtroque Theodosio, *l. vlt. infr.* Hoc tamen amplius Theodosius *d. l. 3.* quod tempus computari velit in Notarijs, non ab eo tempore quo Palatio excesserunt, verùm indè statim vt Notariorum Primicerij, Tribuni, Domestici facti sunt, *tanquam eis Comites semper fasces dati fuerint.* Et sic insecuta dignitas seu superueniens, retrotrahitur ad tempus suscepti muneris: Eo quod gestu munere, indubitatè hæc eos Dignitas maneat: Denique destinata dignitas pro more, pro indeptâ iam habetur.

VII. * Iidem" AAA. Postumiano PP.

IN honoribus hunc *Ordinem* volumus custodiri, *Ne singulorum quorumque Codicillaria dignitates his qui insignia Administrationis gesserint præferentur*": Scilicet, vt

quoniam Sublimis apicem" Præfecturæ ordo Proconfularium" fequitur dignitatum, quifquis *Vicariæ poteftatis* administratione perfunctus ex Præfectis impetrauerit codicillos, intellegat fibi omnimodis" non vfurpandum, vt *inter eos* qui geftæ gaudent amplitudine Præfecturæ ordinem falutationis" officiúmque" *præfumant*, fed inter Proconfulares viros, qui tamen eiufdem" poteftatis fecurem" meruerint, fafcéfque fufceperint, in publicis Officiis" rite præbendum locum fibi patere cognofcant: his tamen anteferendum fe: qui impetratis fortè Proconfularibus codicillis abfque adminiftrationis priuilegio imaginarias tantùm atque honorarias meruerint dignitates. Et id quidem circa illos cenfemus effe feruandum, qui Vicarias gefferint poteftates. ¶ Cæterùm", quifquis ex numero *Ordinariarum" poteftatum* (feu Confularis adminiftrationis, feu nominis Præfidalis) ex-Præfectis, aut etiam ex-Proconfulibus honorarios impetrauerit codicillos, præftitutum in deferendis Obfequiis ordinem poft eos fibi intelligat effe feruandum, qui adminiftrandi" Vicarias gefferint poteftates. ¶ Hâc" tamen, quantum ad Ordinariarum poteftatum fpectat meritum, difcretione feruatâ, vt his qui Præfidalis adminiftrationis gefferint dignitates, feu epiftulas ex-Vicariis fiue ex-Proconfulibus, feu (quod adpeti intempeftiuis" folet) ex-Præfectis meruerint codicillos, ceffante" omni ambitionis ftudio, debeat anteferri perfunctæ priuilegio adminiftrationis fufcepiæ" in prouinciis Confularitatis gefferit dignitates. ¶ Memor" quifque tamen honorum, memor quifque meritorum ex his qui qualibet adminiftratione perfunctus, eum gradum honorariæ aditionis" petat, quod" proximiore confinio loco ordinis fui cognofcit effe contiguum. ¶ Quòd fi quis neglexerit *Ordinem* conftitutum, vel *Amplius* in hifdem honorariis dignitatibus vfurpandum impetrandúmque crediderit quàm proprij loci ratio & forma permittit, fciat fe non folùm eo quod contra legem impetrauerit, effe priuandum, fed viginti quoque auri libris multandum. Dat. IV. Kal. Ian. Conftantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS [383.]

N O T Æ.

* Iungenda *huic* eft *lex* I. *fup. vt dignitatum ordo*: etfi infcriptio variet.
" Reponendi funt *hic* & *d. l.* I. hi Imppp. *Valentinianus*, THEODOSIVS & *Arcadius*, nifi in fubfcriptione reponamus IV. *Kal. Iun* vid *Chronicum*.
" De hoc *Poftumiano* PP. Orientis v. *Profopogr.*
* PRIMA pars Legis.
" An *præferantur*, & ita omnino fcriptum extat in MS.
" *Apex* Præfecturæ *h. l.* & *l. vlt* κορυφὴ τῶν ἀρχῶν, vt apud Chryfoftomum, vide plura in *Notitiâ noftrâ*: Quanquam & Proconfularis *apex* quoque dicitur *l.* 7. *de Princip. Agent.*
" *Proconfulum* ordo proximus Illuftribus dignitatibus, & Præfecturæ *h. l.* vid. quæ dixi ad *d. l.* 1. & ad *l.* 1. *fup. de Comitib. rei milit.* & ad *l.* 4. *fup. h. t.* & *ad d. l.* 7.
" De *falutationis* ordine officióque ad *l. vn. fup de Prapof. S. Cubiculi.*
" Proconfularis dignitatis.
" *Securem* meruiffe, *fafcéfque* fufcepiffe Proconfules *hâc l.* dicuntur, qui in adminiftratione pofiti & in actu fuerunt ἔμπρακτοι ad differentiam eorum qui honorarios Codicillos impetrarunt. Itaque huius loci fententiam non cepit Vir doctus ad Sidonij *lib.* I. *ep.* 4. cùm ex his verbis colligit Vicarios fafces fufcipere folitos & fecurim: de Proconfulibus enim hic fermo eft.
" De *Officiis* his publicis v & *l. vlt. in fin. h. t. l.* I. *fuf. de expenf ludor.* & *l. vn. fup. de Prapof. S. Cubic.*
* SECVNDA fententia de *Ordinariis Iudicibus*, quem illi ordinem fortiantur honorariis altioris dignitatis codicillis impetratis.
" *Ordinaris* poteftates funt Confulares, & Præfides prouinciarum; v. *Notitiam noftram.*
" *Adminiftrando*, & ita exprefsè habet MS.
* TERTIA fententia de *Confularibus* & *Præfidibus*, quem illi inter fe codicillos honorarios adepti, ordinem feruare debeant.
" ϰ *intempeftiuius*. v. fecundam fententiam.
" De hac *vfurpandi* voce ad *d. l.* I. *vt dignit. ordo.*
" ϰ. *qui fufcepit.*
* ALTERA pars *huius l.* de Gradibus feruandis in petendis codicillis honorariis.
" Fortè, *adminiftrationis*, vel potius, *additionis*: adiectam fcilicet dignitatem intelligit.
" ϰ. *quem.*

C O M M E N T A R I V S.

THEODOSII M. hæc de HONORARIIS codicillis noua *lex* eft: cui focianda venit *lex* I. *fup. vt dignitatum ordo feruetur*, etfi ad alium Magiftratum, Præfectum vrbis fcilicet emiffa dicatur. Noua, inquam, quâ nouum fcilicet *Ordinem in honoribus cuftodiendum* præfcribit aduerfus intempeftiuum Ambitum feu ambitionem, honorarios codicillos tùm impetrantium; Quò fpectat etiam illa fine fententia, fine præfatio quæ continetur *d. l.* I. *Nihil eft tam iniuriofum in conferuandis & cuftodiendis gradibus Dignitatum, quam Vfurpationis ambitio: perit enim omnis prærogatiua meritorum, fi abfque refpectu vel contemplatione, vel qualitate etiam prouectionis emerita, cuftodiendi honoris locus præfumitur potius quàm tenetur, vt aut potioribus eripiatur id quod eft debitum, aut inferioribus profit, quod videtur indebitum.* Ambitio fcilicet eò tum temporis proceffe rat, vt calcatis intermediis perfonis, iífque protritis qui iuftius codicillos prouectionis emeritæ merito impetrare debuerant, fummarū & potiorum dignitatum codicillos (per fuffragia videl. vel aliter) intempeftiuè impetrarent: quod fanè cum iniuriâ aliorum coniunctum erat, quando potioribus excipiebatur id quod erat debitum, & inferioribus proderat, quod erat indebitum. Igitur huic intempeftiuæ ambitioni feu vfurpationi hâc conftitutione

tione occurrendum putauit Theodosius M. duplici fræno iniecto. Primò scilicet inferiorem ordinem, honorariis seu codicillariis adsignat : inferiorem inquam quàm quem ipse Dignitatis alioquin titulos obtinere solet : & verò sequentem ; sic enim disponit, vt si quis *Vicarius Præfecti*, administratione eâ defunctus, Præfecturæ codicillos honorarios impetrauerit, non modò non inter Præfectos locum vsurpare possit, verùm etiam in sequentem Proconsularium gradum reuoluatur : ibique cum Proconsularibus de tempore certet, codicillarios verò Proconsulares superet : *vers. scilicet.* Pariter si *Iudex ordinarius*, seu *Rector prouinciæ*, (Consularis videlicet aut Præses) codicillos Præfecturæ vel Proconsulares honorarios impetrauerit, post Vicarios, qui Vicariam scilicet reuera gesserint, habeatur : si denique *Præses* huiusmodi codicillos impetrauerit, Consularis qui hoc ipsum impetrauerit, præferatur. Quæ quidem noua Iurisprudentia est, superioribus Principibus incognita: nisi quod in singulari quadam specie id ipsum à Valentiniano Sen. tantum videri possit, *l.4. sup. h.t.* Certè singulare id remedium & extraordinarium aduersus intempestiuum ambitum à Theodosio M. excogitatum. Vt & alterum hoc, quod secundo capite *huius leg.* continetur, vt videlicet nonnisi contiguæ proximæque sibi suæque, quam gerit, dignitatis, honorarios codicillos quisque petere possit; vel, vt *hic* eleganter dicitur, *quæ proximiore confinio loco ordinis sui cognoscit esse contiguam*. Quod & ipsum, vt dixi, singulare Theodosij euremation est, cohibendæ ambitioni. Saltuarios igitur honorarios codicillos intempestiuósque *hâc l.* inhibuit Theodosius M. Quæ alioquin Promotionum in commune *lex* est : etiam in militiâ: de quo *lib.7.* Eodémque sors pertinet, quod *fine l.vlt. de Comitibus Consistorianis* ab vtroque Theodosio cautum fuit.

¶ Notabilia nunc cætera obiter notemus. Primò, ex *hâc* quoque *lege* notetur *Dignitatum* ordo hâc serie: Præfecti, Proconsules, Vicarij, Consulares & Præsides, de quo iam sæpè suprà, & in *Notitia nostra*. Secundò obseruetur, *Proconsularium* ordinem post Præfecturam secondum fuisse, de quo etiam alibi, & in *eâdem Notitia* : & ad *l.1. sup. de Comitibus rei Militaris*. Tertiò de salutationis ordine officióque, & loco in publicis officiis & obsequiis deferendis : de quo etiam *l.vlt.inf.* dixi ad *l.vn.sup.de Præpos. S. Cubiculi.* Quartò notetur, *ordinarias potestates*, fuisse dicique Rectores prouinciarum, Consulares, & Præsides, neque à Præfectis Prætorio tantum Illustribus, verùm etiam à Spectabilibus, Proconsulibus videlicet & Vicariis separari. Quomodo & à maioribus potestatibus disertè separantur; *l.3. in fin. de suariis* : vid. & *Nouellam* Valentiniani *de tributis fiscalibus*, inter *Theodosianas 23. Ad has itaque prouincias præter Ducem vel Consularem & Præsidem, qui vetustatis priuilegio Ordinariorum Iudicum nomen obtinent*, &c. Et ita quidem semper hoc Codice. Atenim Am. Marcellinus non vno loco *ordinarios Iudices*, seu *ordinarias potestates* pro ciuilibus militaribus oppositas ponit, sic vt Præfectos quoque Prætorio eâ voce complectatur : de quo plenè in *Notitiâ*. Quintò obseruetur *Consulares* Præsidibus potiores fuisse : de quo *suo tit. sup.* & in *Notitiâ*. ¶ Tandem notetur *sanctio huic legi* subdita : quâ duplex pœna imponitur superiora violantibus : nempe priuationis; eo quod impetratum fuerit, & viginti insuper auri librarum multa. Quod sanè enixi hâc in re Theodosiani studij argumentum est, aduersus *intempestiuos & saltuaries codicillos honorarios*.

VIII. * Imp. Theodosius A. & Valentinianus Cæs. Hierio PP."

EGE auita" probatum est, *Si quis per gradus" suo ordini competentes impetratis honorariis codicillis, ad Summum" Præfecturæ peruenisset vsque fastigium, non prærogatiuâ temporis vteretur, nec aduersus eum, qui indeptus insignia Magistratus re ipsa quod meruisset inplesset, quia interuallo fuerit fortè progressus, aut præuenisset imaginario eandem, quam ille actu inlustrauit, apice", dignitatem, sibi crederet adrogandum", sed modo omnibus sciret, se in officiis" publicis ei postferendum qui eundem locum positus in potestate gessisset*; Id nos quoque volumus custodiri, Ne quis sibi expetat", siue imaginarios, siue inter agentes", codicillos acceperit, vt ei qui egerit ratione temporis præferatur. Quin" & de *Consistorianis Comitibus* hoc nobis vniuersi placere cognoscant, vt hij" qui vel absentes" sunt, vel testimonialibus tantum adepti sunt dignitatem, præcedant qui admitti intra Consistorij arcanum meruerunt & actibus interesse, & nostra adire" responsa. Præterquam si de aliquibus Professionum & militiæ meritis, Scriniorúmque" sacrorum emensis sudoribus, lege specialiter est statutum, quod & Aui nostri sanctio promulgauit, & nostra mansuetudo constituit. Ita vt omnibus" Conuentibus, Officiis adque Consessibus" legem executioni tradi Tua Celsitudo prouideat, id est, vt prior sit semper ille qui loci sui administratione perfunctus est, *nec" vnquam honor delatus ex debito ei qui ad similitudinem tribuitur comparetur.* Nemo igitur sibi arbitretur annorum adnumeratione plaudendum : quod inter eos tantummodo valere decernimus, qui se aut actibus subsecuntur, aut codicillorum parili imagine fulciuntur. Non aliàs adspiraturo quoquam ad Consistorianorum Comitum dignitatem, nisi ad eius claritudinem viam sibi ex Constitutionis † Auitæ normâ præstruxerit. Dat. x. Kalend. Octo Piso", Theodosio A. XI. & Valentiniano Cæs. CONS. [415]

NOTÆ.

- Iungenda huic: *lex vlt.sup.de Primicerio & Notariis.*
- *Orientis* scilicet quod etiam *d.lex vlt.* nominatim præfert.
- † Theodosij M. aui sui legem intelligit, in quam mox inquiram.
- Vide *Legem* Theodosij M 7.*supr.*
- *Præfectura* summum fastigium: *h.l.* sublimis apex, *d.l.* 7.*sup* & *inf.* mox, imaginario apice.
- *Adrogare* sibi aduersus aliquem.
- *Officia* publica: de his quoque *l.7.prox.sup.* & *l.1.de expens.ludor.* v.*Gl.Theod.*
- *Expetere* sibi, vt, &c.
- *Inter agentes.* v. *l.1.Cod. de silentiariis.*
- *Secundum* exemplum.
- *χ. hos.*
- *χ. audire.*
- De his Conuentibus, Officiis, Consessibus dixi iam ad *l.* ... v. & *l.7.prox.seq.*
- Par sententia in *d.l.vlt.* & *l un. sup.de Comitib. vacantib.*
- † Theodosij M. lex *de Consistorianis Comitibus.*
- In omnibus.
- *χ. Topiso,* vt *d.l.vlt.* vbi dixi: scriptum fuerat, Octopiso: quod est octo Topiso.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iun. hæc constitutio est de *honorariis codicillis*, quæ quidem pars est prolixioris constitutionis in hoc argumento: vnde superest alterum fragmentum quod extat *l.vlt.sup. de Primicerio & Notariis*, quæ proinde *huic* coassanda venit. Ea verò in summam confirmat Theodosij M. aui sui constitutionem, de his qui honorarios dignitatis alicuius codicillos impetrarunt, postponendis iis qui eandem dignitatem actu administrarunt; cuiusmodi Theodosianæ constitutiones fuerunt quoque iam suprà *l.6.* imò & 7.*sup.* quibus sociandæ & *lex* 1.*sup.vt dignit.ordo*: & *l.3.sup. de Primicerio & Notariis.* Præter quas, similis ea quoque eiusdem constitutio fuit, quam pluribus hîc edisserit Theodosius Iun. simul & confirmat. Quod vim eius in commune attinet, de eâ iam *suprà* sæpe, ἐμπράκτοις videlicet honorarios cedere, neque tempore cum iis certare posse, quam quidem Regulam non vno verborum ambitu *hic* exprimit Theodosius Iun. Cuiusmodi sunt illa quæ *initio* statim occurrunt: & paulò *ante finem* ista: *nec vnquam honor delatus ex debito ei qui ad similitudinem tribuitur comparetur.* Item illa: *Nemo igitur sibi arbitretur annorum adnumeratione plaudendum: quod inter eos tantummodo valere decernimus, qui se aut actibus subsequuntur, aut codicillorum parili imagine fulciuntur.* De quâ Regula iam *suprà* sæpè; nempe honorarios cum ἐμπράκτοις non certare, verùm solos inter se ἐμπράκτους & solos inter se honorarios de tempore contendere: id quod etiam hîc disertè expressum: *vers.quod inter eos.*

Nos cætera singularia *hic* sectemur, quæ & in Theodosianâ illâ constitutione erant, & *hic* quoque repetita, vel de nouo addita.

Secundò igitur notandum, duo *Exempla* hîc apponi. Prius in PRÆFECTVRA Prætorianâ: vbi definitur, eos qui honorarios Præfecturæ codicillos adepti sunt, τοῖς ἐμπράκτοις cedere. Nempe Præfecturæ Prætorianæ codicilli honorarij, per gradus suo ordini competentes, quandoque deferebantur: Cuius rei exemplum habemus in Libanio, cui honorarios Theodosius M. Præfecturæ Prætorianæ codicillos detulit, ipsomet teste, *de vitâ suâ, p.76.& 78. Orat.pro templis, in pr.p.7.& fine Orat.* & *Orat.* περὶ τ̃ προστατῶν, *p.* 13. & *initio Orationis* περὶ τ̃ ἀγγαρειῶν: & Eunapio, *in vitâ Libanij* τὸν γὰρ τ̃ αὐλῆς ἔπαρχον μέχρι προσηγορίας ἔχειν ἐκέλευσεν. Vbi μέχρι προσηγορίας, id est, honorariis Codicillis, non re ipsa, non actu citra administrationem vel actum: seu vt ipse ait περὶ προσταγμάτων γράμμασι κεκοσμημένον. Secundum exemplum est in *Comitibus Consistorianis*: nam & Comites Consistoriani non omnes intra Consistorium admitti merebantur, & actibus interesse, & Principis audire responsa, verùm nonnulli etiam vel absentes erant, vel testimonialibus tantùm hanc Comitum Consistorianorum dignitatem adipiscebantur: de quo *suo titulo, de Comitibus Consistorianis.* Ergo & in his hanc Regulam obtinere vult Theodosius: nempe, vt ἐμπράκτοις hi cedant. Et hæc de Regula, déque exemplis.

Sequuntur tertio loco exceptiones. Nempe Theodosij M. constitutione, quæ & *hac* Theodosij Iun. lege confirmatur, specialiter fuerunt exceptæ professiones aliquæ & militiæ, & in his quoque scriniorum sacrorum. His quippe honorarij Codicilli post emensos sudores collati, pari loco iuréque cum ἐμπράκτοις habentur. De Professoribus, militiis istis, sacrisque scriniis eorúmque prærogatiuis hâc parte iam suprà *suo tit.* At enim speciale exemplum apposuit adhuc constitutione suâ Theodos. Iun. *in l.vlt.sup.de Primicerio & Notariis,* quæ, huic, vt dixi coassanda est, in Notariorum scil. Primiceriis: vbi disertè Imp. *Eos, qui ex-Primiceriis Notariorum, ad Inlustrem meruerint, à vigiliis atque laboribus procedere summitatem, minimè redigendi sunt in ordinem cæterorum, qui honorarios meruerint Codicillos: quoniam & res ipsa, quod primum locum sine militia nobilis adsecuti, & publica sæpè impleta commoditas, nunquam otiosos fuisse testatur.* Ad quam *leg.* nonnulla iam diximus.

Sub *finem* tandem *huius leg.* id additur, de Consistorianorum Comitum dignitate: nempe Theodosium M. iam antea, & Theodosium Iun. nunc rursum ad eam adspirare quenquam vetuisse, nisi prius viam sibi præstruxisset certâ normâ seu ratione, quæ tamen *hic* non exprimitur: Nempe cùm passim quibusque hæc dignitas conferretur, eâque re *claritudo* eius vilesceret, modum normámque ei rei quandam Principes illi præstruxêre: cuius nullum alibi vestigium occurrit.

DE

DE DECVRIONIBVS" ET SILENTIARIIS."

TITVLVS XXIII.

XII. Cod. Ivst. XVI. Inuerso ordine & pleniùs, *De silentiariis & Decurionibus eorum.*

" De *Decurionibus* ago ad *l.* 1.

" De *Silentiariis* ago ad *l. vlt.*

PARATITLON.

Decvriones *Rubr. & l.* 2. 3. 4. *hoc tit. l. vn. inf. qua à prabit. tyr. l.* 5. *de diuers. offic.* (qui & pleniùs, *Decuriones Palatij* dicuntur *l.* 1. *hoc tit.* seu *Sacri Consistorij Decuriones*, *l. vlt. supra de Senator. & gl. coll.*) Silentiariis coniunguntur, *Rubr. h. t. & d. l.* 5. *de diu officiis*: modò ante Silentiarios, vt *d. Rubr.* & *l.* 1. 2. 3. *&* 4. *h. t.* modò post, *d. l.* 5. & *dict. l. vlt. de Senatorib.* Inter Comitum laboribus Principis socias dignitates numerantur *dict. l. vn.* Medio etiam loco, inter Comites dispositionum & Magistrum admissionum, *dict. l. vn.* medio item loco inter Silentiarios, & Agentes in rebus, *d. l. vlt. sup. de Senatorib.* Hi excubias agebant, vt testatur *lex vlt. in fin. hoc tit.* Tres numero erant, etsi numero plures fieri inueterata consuetudo permiserat: *d. l. vlt.* Tredecim annis munus seu excubias agebant, *d. l. vlt.* De horum priuilegiis agitur *hoc tit.* & *dictis legibus*.

Silentiarii, qui vt dixi Decurionibus iunguntur, & modò his præmittuntur, modò subiciuntur; *Rubr. & l.* 2. 3. 4. *h. t. l.* 5. *de diu. offic. l. vlt. de diu. offic.* Triginta numero statuti erant, *l. vlt. h. t.* Excubias agebant, *d. l. vlt.*

---

1. * Impp. Honorius, & Theodosivs AA. Vrso pv." & Auriliano Comiti" Or. & Strategio pp." Illyrici.

Decvriones nostri Palatij, post emensum fideliter obsequium, post" deposita sacramenta militiæ, ex quo hæc sanximus, inter eos qui ex Ducibus" sunt, tanquam & ipsi administrauerint, esse præcipimus in adoranda" Nostra Serenitate, & in salutandis" Administratoribus, & reliquis prædicti honoris priuilegiis: Sed ita vt in Amplissimo & venerabili Ordine" Allectos & immunes à Senatoriis descriptionibus" habeantur, nec descriptio glebalis eos ideò adtineat. Dat. Prid." Kal. Nou. Constantinop. Honorio x. & Theodosio vi. AA. conss. 415.]

NOTÆ.

* Lex 1 *Cod. Iust. eod. tit.* hinc deformata est in diuersum planè sensum.

" *Vrso* huic P.V. inscribitur quoque anno prox. 416. lex 180. inf. de decur. *l.* 2. *de frum Vrb. Const.* Eius meminit tet hoc anno 415. & 416. Auctor Chronici Alexandr.

" Præfectum vrbi ante Præfectos Prætorio nominari obserua pariter vt *l.* 1 *sup. de Præfectis Prætorio*: aliter in ipsâ *Rubr.*

" *Æmiliano Com. ord. pr.* ita malè Cod. Iust. Repone *Aureliano PP. Or.* vt ostendunt complures *leges* A. 415. & 416. quas repete ex *Prosopogr.* Neque certe *Comes ordinis primi* hîc stare possit, medio loco inter Præfectum vrbi & PP. Illyrici. Et sanè nihil tale in MS. apparet, quin potius vestigia literæ *P.* hîc comparent.

" *Strategij* huius PP. Illyrici vnica hæc mentio.

" Hoc ἰσοτιμίας est priorum.

" *Ex-Ducibus.* Extat Chrysostomi *ep.* 58. Θεοδώρῳ ἀπὸ δουκῶν: sic apud Am. Marcellinum *Ex-Duce Ægypti*, duobus *locis.* & Serenianus ex-Duce *lib* 14. *cp.* 18.

" De hac *Adoratione* dixi *ad l. vn. sup. de præpos. S. Cubiculi.*

" De hac Iudicum *salutatione* plene ad *l.* 5 *inf. de proximis.*

" *Ordo* amplissimus & Venerabilis, pro Senatu. v. *Gloss.*

" MS. habet *distributionibus.*

" Propter Senatoriam videlicet dignitatem adeptam, vtpotè ex Ducibus.

" *Kal. Nou.* C. Iust.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iun. hæc constitutio est: quâ Decurionibus Palatij post expletam militiam duo priuilegia concedit. Primum est, DIGNITATIS cuiusdam titulus & honorarij codicilli: Nempe post depositum seu emensum obsequium & officium, Decuriones Palatij inter eos qui ex-Ducibus sunt, haberi vult: In tantum, vt eâ dignitate frui eos velit, atque si ipsi administrassent, id est, reuerâ Duces rei militaris fuissent: Cùm alioquin vacantes re ipsâ perfunctis cedere soleant: de quo *tit. de Comitibus vacantibus suprà*. Et ita quidem Theodosius Iun. At enim Tribonianus *l. 11. C. h. t.* deformatâ hac *lege*, Decurionum istorum dignitatem auctum iuit, collatâ videlicet his Magistri officiorum vel Comitis domesticorum prout eligerent, velut Agentibus, seu inter Agentes: Vbi quod ait, *velut Agentes*, vel *inter Agentes*, id iam explicatum est ad *l. vlt. sup. tit. prox.*

¶ Porrò Decuriones isti istâ ex-Ducibus dignitate à Theodosio M. decorati, proculdubiò quòd & ipsi quidam quodammodo Duces essent in militiâ Palatinâ, & ante Consistorium (vnde & *sacri Consistorij Decuriones* dicuntur, *l. vlt. sup. de Senatoribus*) armatis scilicet Excubiis *l. vlt. vers. Decuriones infr. h. t.* vt & processos Imperatorij Duces, de quo mox. Alterum priuilegium istud est (quod & ipsum à Triboniano expunctum fuit) vt Decuriones hi quamlibet ex-Ducibus iam, & ideò Senatores, à Senatoriis oneribus, seu glebali collatione immunes sint: Quod & ipsum Theodosius Iun. silentiariis & Decurionibus posteà duabus aliis constitutionibus tribuit *l. vlt. sup. de Senatoribus & glebali collat.* & *l. vlt. inf. hoc tit.* Inter Adlectos igitur & immunes, quod hîc expressè additum, de quibus *Adlectis*, seu immunibus à glebali collatione, *suprà, suo titulo*. Adlecti *enim* vt id obiter hîc repetam, sunt immunes: & verò περὶ ἀλλήλων hîc ponuntur *Adlecti & Immunes*, quod & ipsum docent *lex 7. & 8. inf. de proximis*: pluresque aliæ. Et Symmachus *lib. 7. ep. 95.* in eâdem re, cùm Dynamium Senatorio ordini copulari postulans, addit. *Sed adiicienda est ei prærogatiua militiæ, vt beneficio Adlectionis vtatur: His quippe tantum munia relaxari Diualia constituta voluerunt, quos Castrensis honor illuminat*; de quo dixi semel plenissimè *ad l. 10. sup. de Prætoribus*.

¶ Nunc quando prima hæc *lex* nobis occurrit de Decurionibus Palatij, oportunum est hùc congerere aliorum scriptorum loca, de his Decurionibus. Athanasius *Apolog. 2. p. 601.* meminit Eusebij Decurionis missi à Constantio cum eius literis ad abolenda quæ aduersus Athanasium eiúsque Clericos decreta fuerant: καὶ ἀποστέλλει Εὐσέβιος ὁ δεκουρίων ἦλθεν αὐτὸς διὰ τῶν γραμμάτων. Amm. Marcellinus *lib. 20. p. 174.* vbi de Iuliani in Augustum renunciatione Parisiis: *Cum ad latebras secessisset occultas accidentium varietate percitus Iulianus, aliquis Palatij Decurio, qui ordo est Dignitatis, pleniore gradu signa Petulantium ingressus atque Celtarum, facinus indignum turbulentè exclamat, pridie Augustum eorum arbitrio declaratum, clàm interemptum.* &c. Symmachus Iunior *Auctarij ep. 24.* ad Honorium A. *Cùm Vir Clarissimus Aphrenius Decurio S. Palatij vestri cum cælesti præceptione ad Vrbem venerabilem conuenisset, omni genere festinaui, quatenus præceptis Numinis vestri obedientiam commodarem.* Ex his discimus, Decuriones hos dignitatis ordinem, vt Marcellinus vocat, seu speciem fuisse: quod etiam firmat *lex vn. qui à præbit. tyr.* in Palatio egisse, Principis missionibus quoque extra ordinem paruisse, seu à Principe missos, si quid efficaciter peragendum, turbisque & seditionibus occurrendum foret. Sic ex parte officium eorum iam tenemus: Sed Iulianus *ep. ad S. P. Q. Athen.* rem absoluit: nam quem Palatij Decurionem vocat Ammianus Marcellinus, eum sic ipse describit *p. 523.* τὶς τῶν ἐπιτεταγμένων τῷ σωμάτων τῶν ἐμῶν χαμαιτίς. Igitur Decuriones erant, qui inter alia siue Imperatore, siue Augustâ procedente, processioni seu processui & pompæ Imperatoriæ præerant. Quare & Magistro admissionum iunguntur, *l. vn. inf. qui à præbit. tyr.* Quantum verò inter hos *Decuriones* & *Decanos* qui σφόδρα καταδεέστεροι ἐν τοῖς βασιλείοις erant, intersit, apparebit ex his quæ ad *tit. de Decanis* dicemus: Quos Viri alioqoin docti parum inter se differre censent. Tandem Decuriones hos silentiariis præfuisse, & perpetua fermè amborum coniunctio suadet, & Tribonianus persuadet, qui Titulum ita concepit, *de silentiariis & Decurionibus* EORVM: Postremùm & Decurionum, silentiariorúmque numerus *l. vlt. in fin. h. t.* triginta quippe Silentiarij constituuntur, tres verò Decuriones: vt ita videantur Decuriones singulis denis silentiariis præfuisse: quod Decurionum nomen alioquin præ se fert.

11.* Idem AA. Venantio'' PP.

NVSQVISQVE Decurio vel Silentiarius (siue'' post hanc militiam honoratam'' quietem elegisse fuerit adprobatus, siue ad superiorem gradum successu meliore transcenderit) nihil quod Honoratis'' pro rerum necessitate iniungitur, cogatur exsoluere, sed à Tironum'' & Equorum præstatione habeantur inmunes, nudam'' conlationem quæ plerumque'' poscitur soluant, nihil his vlla Potestas'' iniungat, aut necessitas inponat. Dat. VII. Id. Mart. Rau. Asclepiodoto & Mariniano CONSS. [423.]

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod. Iust. eod tit.* hinc decurtata.
'' *Venantio Comiti R. P.* superiore anno 422. inscribitur *lex 13. de indulg. debitorum*: quæ dignitas & hic fortè restituenda.
'' Sequentia recisa Cod. Iust vsque ad illa, *à Tyronum, &c.*
'' Honorata quies *hic & l. 1. inf.* sic & honoratissima quies *l. 55. de Decurionib.*
'' De *Honoratis* dixi ad *l. vn. sup. de off. iudicum ciuil.*
'' Idem statuitur *l. vn. inf qui à præbit tyr & equor. excus.*
'' *Nullam*, C. Iust. de quo mox. '' De hâc voce, mox.
'' *Potestas*, pro Iudice. v. Gloss.

COMMENTARIVS.

HONORII Imp. hæc constitutio est, de Priuilegiis & Immunitate Decurionum, de quibus *l.1.sup.* & Silentiariorum de quibus *ad leg. vlt.* Nempe militiâ semel functi ab omni extraordinaria collatione, quæ Honoratis alioquin (de quibus dixi ad *l.1.sup.de off. iudic.ciuil.*) iniungi solent, immunes esse definiuntur: Pariter vt à Valentiniano Tertio *l.3.prox.* & à Theodosio Iun. *l.4.* seu *vlt. infr. hoc tit.* Idque sub duplici *ampliatione*.

Prima hæc est, quod hanc Immunitatem his constare velit, siue post hanc militiam expletam ad quietem concesserint, siue ad superiorem gradum meliore successo transcenderint, quod in Palatinis dignitatibus fermè eueniebat: Atque ita mutatâ quamlibet dignitate pristinæ militiæ immunitatem constare iubet, pariter vt iubetur *d. l.3. prox. inf.* Quod & ipsum in aliis Palatinis constitutum: velut in Notariis à Theodosio M. *l.1. sup. de Primicerio & Notariis*: putà vt siue laborem quiete mutauerint, vel senectute posuerint, seu cum alia dignitate qualibet vsi sint, non amittant prioris militiæ vocabulum, sed compendium sequentis honoris adsumant. Ab eodem Honorio, Scriniariis *l.14.in fin.inf.de proximis sacror.scriniorum* & à Constantio M. iam olim Palatinis omnibus *l. 3. & 5. de priuil.eorum qui in S.Palatio*, additâ Regulâ: *Quoniam maior dignitas nulli debet praiudicium facere*: cui similem addit, elegantissimis verbis *d.l.5.* Eandemque regulam Iustinianus generalem sub Constantini nomine fecit *l. 3. Cod. de dignitatibus*: de quâ ad eam *l.3. & 5.* Exceptio tamen singularis occurrit in *l.13.inf.de Agentib.in reb.*

¶ Altera ampliatio est: Decuriones & silentiarios hâc immunitate ab extraordinariis muneribus potiri oportere, siue pro rerum necessitate quid iniungatur, Imperatoris fortè iusso, seu delegatione & mandato: Cuius rei exemplum ponit in Tyronum & Equorum præstatione, quod ipsum cauetur *l.vn.inf. qui à prabitione tyronum & equor. excus.* siue Potestas, id est Magistratus aliquis quid extraordinarij vel sordidi muneris imponat, quod & ipsum pleniùs & distinctè magis sancitur *l. 3. & 4.prox.* vbi dicam. Hoc sanè numero est nominatio ad Census, Discussiones, Peræquationes: de quibus *l.1.sup.de Primicerio & Notariis*: & *l.3. sup. de honor.codicill.* ¶ Soli igitur canonicæ seu ordinariæ collationi eos subiici vult Honorius: *nudam*, inquit, *conlationem qua plerumque poscitur, soluant*: vbi Tribonianus contra mentem Imperatoris, vocem *nullam*, pro *nudam*, malè supposuit. *Nuda* scilicet *collatio qua plerumque poscitur*, est canonica collatio seu ordinaria quæ de more & solemniter celebratur: *plerumque*, est de more & solenniter. Id quod ipsum & de Scriniariis cauetur *d. l.14. inf. de proximis sacrorum scrin.* pariter expressum videmus: *solúmque canonica indictionis præstent tributum.*

III.* Impp. Theodosius & VALENTINIANUS AA. Flauiano PP.''

DECVRIONIBVS & Silentiariis, vel'' his qui post hanc militiam honoratæ quietis otio perfruuntur, vel ad superiorem gradum successu meliore transcendunt; omnia priuilegia, quæ iamdudum Diuorum Principum iudicio meruerunt, legis istius præceptione nouere'' esse firmata. ¶ Illa quoque quæ prioribus indultis omissa videntur, adiicienda esse censemus, ne angarias vel parangarias siue paraueredos vlla eis Amplissimæ'' præceptionis inponat auctoritas: A sordidis quoque muneribus, Excoctione calcis, & superindicticiis titulis, non præiudicatura quâcunque generalitate Pragmatici'', peculiari eos beneficio esse iubemus alienos'': Permissâ veniendi ad Comitatum licentiâ, præter'' euocatoriæ securitatem'', & mulra decem librarum auri Iudicibus prouinciarum eorúmque Officiis infligenda, si statuta Numinis nostri crediderint esse temnenda'' Dat. IX. Kalend. April. Rau. Aëtio Valerio CONS. [432.]

NOTÆ.

* Lex 3. *Cod.Iust.* ex hâc *l. & seq prox.* conflata est. Hanc *leg.* memorat & confirmat quinquennio post Theodosius Iun. *d.l.prox.* Hæc verò vltima Valentiniani III. constitutio est ex iis quæ *hoc Codice* continentur.
'' *Flauiano* huic PP. superiore Anno 431. inscribitur *lex 36. de annona & tributis.*
'' Eadem ampliatio *l. 2. sup.*
'' Pro *nouere*: In Cod. Iust. *nouerint*, malè: sermo quippe dirigitur *hic* ad Flauianum PF.P. Et certe MS. habet *nouerit*, loco *nouere*.
'' *Amplissima* præceptio, de Præfectis Prætorio. v. *Notitiam nostram.*
'' De *Pragmaticis* sunt præterea hoc Cod *lex 52. de haret. l.39. de ann. & tribut.*
'' *Alienos*, id est immunes. vid *Gloss.Theod.*
'' Id est, citra, absque.
'' Euocatoriæ securitas *hâc leg* veniendi ad Comitatum fiducia: Cassiodor 7. *variar.* 35.
'' *Temnenda*, pro contemnenda. vt in illo, *Non temnere Diuos.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Tertij hæc de Decurionum & Silentiariorum priuilegiis constitutio est (huius etiam Imperatoris hoc Codice omnium postrema) quâ partim superiorum Principum priuilegia confirmat, cuiusmodi fuerunt duæ *Leges* superiores, idque sub eadem Ampliatione, siue ij ad quietem concesserint, siue ad superiorem gradum conscenderint (de quo ad *l.2. sup.*) Partim & noua seu omissa superioribus, vt ipse quidem ait, adiicit: Reuerà enim (quidquid is dicat) pleraque generalibus verbis *d.legis* 2. continentur: his verbis: *nihil quod Honoratis pro rerum necessitate iniungitur, cogatur exsoluere*: Item: *nihil illis vlla POTESTAS iniungat, aut NECESSITAS imponat.* Quænam verò illa? Duo hæc nominatim. Primò, immunitas ab angariis, parangariis, parauEredis (de quibus

quibus *suo titulo inf. de cursu publico* (quas à Præfectis prætorio impositas testatur , his verbis : *Amplissima praeceptionis imponat auctoritas* : *Amplissimi* quippe & *Amplitudinis* vox Præfectis Prætorio propria : de quo in *Notitia nostrâ*. Secundò , immunitas à sordidis muneribus (de quibus *suo tit. infra , de extraordin. & sordidis munerib.*) Excoctione calcis (de quâ *l. 15. eod. tit. de extraord. & tit. de calcis coctoribus*. & titulis superindictitiis : de quibus *suo tit. de superindicto* :) sub hâc etiam Ampliatione , nonobstante pota *generali Pragmatico*: de quo *suo tit. sup. de Constitut. Principum* : Quæ omnia & singula, fermè hinc repetit , & confirmat Theodosius Iun. *l. 4. seu vlt. prox.* pariter vt quod sequitur. ¶ *Tertium* scilicet istud priuilegium Decurionibus & silentiariis *hâc l.* concedit Valentinianus Tertius , putà vt post militiam expletam absque Euocatoriâ ad Comitatum Principis venire quando eis visum fuerit, liceat. Quod ipsum , vt dixi ex *hâc leg.* etiam repetitur *lege proxima* : Priuatis scilicet regulariter ad Comitatum Principis sine Euocatoriâ venire non licuit. Quod quidem etiam Euocatoriæ genus vnum fuit , quo scilicet ad Principis Comitatum & conspectum venire cupientibus petentibúsque, fiducia, licentia , imò securitas dabatur : vnde & Euocatoriæ SECVRITAS *hâc l.* Augusta iussio vocatur *l. 14. inf. de proximis Com. dispositionum.* Eius Euocatoriæ formulam proponit Cassiodorus 7. *var.* 35. Euocatoriæ enim alterum genus fuit , quibus absentes à Principe ad Comitatum euocabantur , cuius formulam idem proponit , 7. *var.* 34. eiúsque multa mentio apud eundem *lib. 3. var. 28. lib. 5. ep. 28. lib. 10. var. 13.* & apud Symmachum *lib. 4. ep. 5 lib. 6. ep. 35. 36. lib. 9. ep. 44.* in *Nouellâ* Theodosij *de fructibus*. Alludit Sidonius *lib. 8 ep. 12.* Iornandes *Geticis*: *Theodoricum verò Regem audiens ordinatum Imperator Zeno , graue suscepit , eique Euocatoriâ destinatâ , ad se in vrbem venire praecepit , dignóque suscipiens honore inter Proceres palatij sui euocauit.* Nos ad prius seu nostrum Euocatoriæ genus reuertamur. Ergo singulari priuilegio nonnullis pro arbitrio suo sine Euocatoriæ licentia ad Comitatum Principis venire datur, veluti ex-Decurionibus & Silentiariis : *h. l. & l. prox.* Ex-Proximis scriniorum & Ex-Comitibus dispositionum , *d. l. 14. inf. de proximis sacrorum scrin.*

¶ Subiicitur extima parte *leg.* pœna , seu multa decem librarum auri , quam Valentinianus Tertius *h. l.* imponit Rectoribus prouinciarum eorúmque Officialibus, priuilegia hæc Decurionum & silentiariorum infringentibus : Quam hinc quoque vt cætera *huius leg.* hinc repetit simùl & firmat Theodosius Iun. *l. prox.*

IIII. * Idem AA. Dario viro inlustri PP. Or.

DECVRIONVM & Silentiariorum meritis prouocati , conlata" in eos beneficia quæ Dominus ac filius" noster Valentinianus semper Augustus erga eos contulit,confirmamus , specialibus eosdem priuilegiis honorantes, vt eorum videlicet possessiones , nullas angarias siue parangarias,vel etiam paraueredos alicuius calumniâ dare cogantur , nec sordidis sint adstricti muneribus : omni quoque eos excoctione calcis, omni superindicti grauamine liberamus , licentiam post militiam tribuentes , vt vbi" eis fuerit visum , etiam accedendi ad sacratissimum Comitatum habeant facultatem : Prouinciarum Rectoribus eorúmque Apparitionibus , denarum librarum auri dispendio feriendis , si Mansuetudinis Nostræ statuta violare temptauerint. ¶ His" addimus, vt cùm optatam quietem acceperint , & inter Senatores cœperint numerari , honore Curiæ" , sine aliqua functione , lætentur , inmunitatísque gaudio plenâ dignitatis lætitiâ potiantur : nec Prætoriano" nomine pulsandi, nec Gleuali onere prægrauandi , sed vt dignitatem solam habeant ex Senatu. ¶ Domos" quoque eorum vel in hac" Sacratissima Vrbe , vel in qualiber alia positas ciuitate immunes ab omni hospitum" cuiuslibet dignitatis inquietudine vindicamus. ¶ Sub" hac videlicet definitione , vt triginta" tantummodo numero hæc priuilegia consequantur : Decuriones quoque tres , quos numero plures fieri inueterata consuetudo permisit. ¶ Sed" eos tum demum potiri decernimus beneficiis supra scriptis , cum continuos tredecim annos inculpatas excubias" peregerint. ¶ Inlustris * auctoritas tua statuta Nostræ Clementiæ Edictis" propositis ad omnium notitiam faciet peruenire. Dat. XVIII. Kal. April. Constantinop. post consulatum Isidori & Senatoris. [437.]

NOTÆ.

Lex 3. *Cod. eod. tit.* ex *hâc leg.* & superiore conflata est. Hæc porrò *lex* Theodosij Iun. *hoc Codice* postrema est, secutáque anno post Codicis Theodosiani editionem. Hanc *leg.* suam indicat & confirmat Theodosius *Nouell. de metatis* 32.

" *Dario* huic PP. inscribitur quoque Anno superiore 436. *lex vlt. sup de annon. & trib.*

" *Lege* 3. *supr.* scil. quæ ante quinquennium lata.

" *Filium* suum Valentinianum III. vocat Theodosius Iun. *hâc leg.* vt & duabus Nouellis , *prima & secunda*: Quomodo vicissim Valentinianus Theodosium patrem suum vocat , Nouellis quinque : puta Nou. inter Theodosianas 20. 25. & 36. & Nou. inter suas, 8. & 12. De quo iam plenè *ad l. vn. sup. de actionib. certo temp. finiend.* Socerum scil. Imperiique auctorem Theodosium habebat Valentinianus, & Socerum quidem ab Anno superiore 436. teste Socrate *lib. 7. cap. 43.*

" Pro lubitu , sine Euocatoriâ.

* SECVNDVM & nouum caput.

" *Curia* , pro Senatu. v. *Gloss.*

" Id est , Præturæ nomine. v. *sup tit. de Pratoribus.*

" Constantinopolitanâ : data enim *hac lex* Constantinopoli : & *Sacratissima Vrbis* nomen nonnisi Romæ & Constantinopoli tributum.

" Vid.

* Vid. *titulum, de metatis, infr.* vbi dicam.
* Limitationes duæ sequuntur.
* Silentiariorum officium hoc verbo continetur: de quo mox.
* Edictis Præfecti Prætorio propositis, *leges* Principum ad omnium notitiam faciebant peruenire. Idque facere nominatim ipsimet Legibus iubebantur. Vid. *Paratitlon sup. de Constitut. Princip.* & quæ dico *ad l. vn. infr. si per obreptionem.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris hæc altera *hoc tit.* constitutio est, non modò de Decurionibus, vt *lex 1. sup.* verùm de Decurionibus & silentiariis, déque eorum priuilegiis, omnium hoc titulo plenissima: quâ partim superiorem Valentiniani Tertij legem, eáque conuenta priuilegia *ferè*; firmat, partim verò nouis priuilegiis Decuriones & Silentiarios auctum it: Priora illa iam *superiore leg.* illustrata sunt, veniant nunc sub manum noua illa, quæ Theodosium Auctorem habent.

Primum igitur nouum priuilegium istud nunc addit: nempe immunitatem à Senatoriis functionibus: scilicet vt maximè Decuriones & Silentiarij post militiam depositam seu emensam inter Senatores numerentur, attamen Senatoriis oneribus immunes sunt, putà à Præturæ onere & à glebali collatione: quæ duo Senatorij ordinis onera fuerunt: & verò hic exprimuntur, de quibus *suis titulis suprà, tit. 2. & 3.* Ergo Senatoria dignitas his tributa, verùm sine sacris; vel vt eleganter *hîc* Theodosius, sine aliquâ functione honore Curiæ lætati, immunitatísque gaudio plenâ dignitatis lætitia potiti, sic vt dignitatem solam haberent ex Senatu. Quod quidem fermè de Decurionibus idem Theodosius Iun. iam antea statuerat: *l. 1. sup. h. t. & l. vlt. sup. de Senatorib. & glebali collat.*

Alterum priuilegium est, immunitatis à *Metati*, seu hospitum suscipiendorum onere; Et quidem sub duplici ampliatione: siue, inquam, domus eorum sint in vrbe Constantinopol. siue in aliâ ciuitate: Item quicunque tandem hospitaturi sint, etiam Illustres: Quibus alioquin Illustribus plus hâc parte tribui solitum ostendit *lex 5. inf. de Metatis*. Huius verò priuilegij immunitatis ab onere metati à se Silentiariis tributi meminit ipsemet Theodosius Iun: *Nouella de metatis* 32.

¶ Vt hæc autem priuilegia Theodosius *hâc l.* Decurionibus & Silentiariis nunc indulget, sub iis quas dixi ampliationibus: ita retrò duas *Limitationes* subiicit. Prima, vt ne ad *supernumerarios* hæc priuilegia pertineant: verùm intra statutum numerum constitutis tantum ea competant: putà Triginta tantum Silentiariis, & tribus Decurionibus, ad hunc scilicet numerum eos redegit Theodosius: & Decuriones nominatim ad tres, cùm ex inueteratâ consuetudine plures fierent. Quod quidem & aliàs tralatitium est, putà, vt priuilegia ad supernumerarios non pertineant. Altera limitatio est, ad eos demùm pertinere ea priuilegia, qui per continuos tredecim annos militiam hanc gesserint, & vt ipsemet ait, inculpatas *excubias* peregerint: Quæ & ipsa *temporis præscriptio* notanda venit, tredecennalis officij, seu militiæ, pariter vt tredecim liberorum *l..... inf. de Decurionib.* Tribuit autem Silentiariis *hâc l.* Theodosius *Excubias*; ea scilicet voce quid muneris ipsorum fuerit, indicans. *Silentiarij* nempe cùm sacris obsequiis inseruirent, vt docet *lex 4. C. eod. tit.* seu inter Principis ministeria essent, *l. 5. C. eod. tit.* excubias agebant ante cubiculum Principis; cum vel in Consistorio is ageret, vel cum Consistorianis suis exterísve, vt & eorum Legatis, tractaret; à silentio scilicet ita dicti: vnde τῆς ἀμφὶ τὸν βασιλέα σιγῆς ἐπιστάται dicuntur Agathiæ *lib. 5.* & Procopio *lib. 2. belli Persici.* In Glossis ἡσυχαστικός *silentiarius.* Quâ causâ pro foribus stabant. Cyrillus Scythopolites: εἰς τὸ λεγόμενον Σιλεντιαρικὸν ὅθι ἀπαντήσαντας οἱ ἐπὶ τῶν θυρῶν Σιλεντιάριοι ἔνδον εἰσήγαγον. Et quidem ad secundum velum, quod cubiculo proximum erat: ad primum enim velum, erat multitudo quæ ad Principis audientiam admitti postulabat, vt idem Cyrillus declarat. Quare & ab eodem silentio ipsum Consistorium, & tractatus seu dissertatio in eo, sequente æuo, *silentium* dictum, vel *silentiaricum* apud Cedrenum, Paulum Diaconum *lib. 21. & 23.* in disputatione Gregentij, Zonaram in Leone Philosopho. Silentiariorum porrò horum frequens mentio apud Ambrosium, *orat. de obitu Valentiniani p. 7.* Philostorgium *lib. 7. cap. 7.* Saluianum *lib. 4.* Procopium, *Persic. 2. & 4. de ædificiis*; Agathiam, *lib. 5.* Euagrium, *lib. 3. cap. 29.* Constantinum Porphyrogenetam, Zonaram, & in veteri quadam *Inscriptione.* Ergo excubias hi egêre ante Cubiculum Principis, & ideò sub dispositione Præpositi S. Cubiculi fuêre, vt docet *lex 4. & 5. C. eod. tit.* vt & Magistri officiorum, *d. l. 4.* Ad hos referri possit quod Rutilius Numatianus de se:

Officiis regerem cùm Regia iura Magister
Armigerásque Pij Principis EXCVBIAS.

Proculdubio verò hastati & armati excubias egêre; & sic militiæ Palatinæ armatæ genus: quâ causâ etiam castrensis peculij priuilegium his datum; *d. l. 5. Cod. eod. tit.* Denique quia in Principis obsequio seu ministerio proximè positi armatique erant, ideò Principes his vsi, eósque misêre ad varia negotia adcuranda, atque inter alia exciendis in Comitatum quos Princeps vellet, vt vel ex illis *Ambrosij*, & *Philostorgij* locis liquet.

DE DOMESTICIS ET PROTECTORIBVS.

TITVLVS XXIV.

XII. COD. IVST. XVII.

PARATITLON.

I. DOMESTICI *Rubr. & l.1.2.3.4.5.6.7.8. & 11. h. t. & l. 27. infr. de erogat. mil. ann. l.4. de executoribus: l.38.88.153. de Decurion.* Iidem & Protectores Domestici vocantur, *l.3.9.10. h.t. & l.9. infr. de diuers. offic.* seu Domestici protectores, *l. 49. de cursu.* Horum nomen, *l.5. h.t.* ordo, Amm. Marcell. *lib.25.p.317.* Schola, *l.3.* & Ammiau. Marcell. *lib.26. pag.339.* consortium, *l.38. infr. de Decurionibus*, & Ammianus Marcell. *lib.16.p.78. lib.25. sub fin. pag.329.* atque adeo matricula, *l.2.5. & 7. h.t.* erat in plures adhuc Scholas diuisorum, *l.1.3. & 10.* Vnde Domesticorum Scholæ, *l.vn. infr. de præpos. laborum:* cœtus, *l.2. h.t.* ¶ Hi (in vniuersum) vt indicio nominis apparet, familiariùs Principi militabant, *l.8. h.t.* intra Palatium militabant, *l.42. infr. de hæreticis:* ideóque & Deuotissimi subinde dicti, *l.6.7. & 9. h.t. & d. l.vn.* Deuotè ac strenuè militare, *l.10.* Principis obsequiis inhærere, *l.5. h.t.* ¶ At speciatim horum certus numerus per singulas Scholas in præsenti esse iubebatur, *l.1. h.t.* Alij in Prouincias dirigebantur obtentu public. necessitat. executores, *l.4. infr. de Executoribus:* (fortè ad capiendos reos, teste Ammiano Marcell. *lib.15.p.39. & 46.* Magistris militum adiungebantur eorum mandata impleturi, Ammianus *lib.16. pag.78.*) hi duos tantùm equos è cursu publico monere poterant, *l.49. de cursu publico.* Alij in plurimos ac terminos dispersi erant, *l.1. h.t.* armis gerendis & procinctibus bellicis, *l.2.* in sedibus erant, *d.l.2.* Aliis, vt & Protectoribus, tuitio *locorum*, aut quædam longior committebatur per commonitorium necessitas, *l.27 supr. de erogat. mil. annona.* ¶ Ad hanc militiam venientes, sportularum nomine aliquid Primatibus distribuebant, *l.3. h.t.* Erant scilicet in singulis scholis Domesticorum, Primates, *d.l.3.* seu Primicerij, *l.7.8.10. & 11.* qui Senatoriam sibi dignitatem vindicabant inter Allectos, adeóque immunes à Senatoriis functionibus erant: *l.7.8.9.* Tribunatu donati inter eos dignitate potiebantur, qui Ducatum egeraut, *l.11.* ¶ Hos sequebantur in singulis scholis Decem sequentes, *l.7.* qui *Decemprimi*, *l.8.9. h.t.* Decemprimi scholarum, *l.10.* Proceres, *d. l.7.* vocabantur. Hi pariter Senatoriam sibi dignitatem vindicabant, seu Clarissimatus honorem inter Allectos velut ex Consularibus, & à Senatoriis functionibus immunes erant; *l.7.8.9. & 10. h.t. & l.vn. infr. de præpos. labor.* Hinc Decemprimatus gradus, *l.7. & 8.* dignitas, *l.10.* Ad hunc autem gradum ordine militiæ perueniebant, *l.7.* suo ordine conscendebant, *l.10.* succedentes per matriculæ ordinem accedebant, *d.l.7.* cùm priores exierant, *l.8.* egressis prioribus, *l.10.* Et inter hos primus Primicerio succedebat, *l.11. seu vlt.* ¶ Domesticis his in præsenti esse iussis & *Annona* præstabantur *l.2. h. t.* & fenum capitum, *l. 1.* vnde etiam apparet, Domesticos, Equites quoque fuisse: de quo *ad d.l.1. hoc titulo.* *Filij* horum parui etiam & impuberes Domesticis adgregabantur: sic quidem vt si armis gestandis idonei adhuc non essent, in sedibus nihilominus quaternas annonas adipiscerentur, *l.2.* ¶ *Priuilegium* hoc Domesticis datum, vt possent contingere Principis purpuram: *l.4.* sacram purpuram adorare, *l.3.* vid. & *l.9 supr. de diuers. offic.* & *l.vlt.* coniunctam cum *l.13. infr. de numerar.* & multo magis osculandi Vicarios Præfectorum Prætorio in salutatione ius eis erat: *d.l.4.*

His Domesticorum Scholis præerat *Comes Domesticorum*: vt constat ex *l.2.3. & 5. h.t. l.1. inf. de venat. ferarum: l.42. infr. de hæreticis:* cuius etiam mentio fit, *l.vn. inf qui à præbit. Tironum: & l.38. infr. de Decurion.* vbi de eo dicam plenius. Meminerunt & Amm. Marcellinus, *lib. 14. 26. & 31.* Gregorius Nazianzenus *epist. 226.* vbi τιμιώτατον τῶν ἱκανῶν κόμητα vocat: & Zosimus, *lib.5.p.808.* qui τῶν δομεστίκων τάγματος ἐφεστῶτα nominat. Frigeridus apud Gregorium Turon. *l.2.c.9.p.55.* Iungitur autem Illustribus viris, Præfectis, & Magistris Militum; sic etiam vt ante Præpositum cubiculi, Magistrum officiorum Quæstores Comites S.L. & R.P. nominetur in Constantij *d. l.38. de Decurionibus:* & Honorij *d. l.vn. qui à præbit. Tyron.* De eo tandem agit *Notitia Theodosij Iun. Imperij*, vbi quoque

inter

inter Illustres collocatur, sed post Præpositum S. Cubiculi, Magistrum officiorum, Comites S. L. & R. P. & Cassiodorus 8. *varior.* 12. De Comite Domesticorum plura *in Notitia Dignitatum.* Ad hanc scholam promoueri pro magno habitum, *l.* 4. *vbi dicam.*

I I. PROTECTORES de quibus agitur *Rubr. & l.* 4. 6. 9. *h. tit. & l.* 10. 27. *infr. de erog. mil. ann. l.* 2. 5. 7. *inf. de fil. milit. appar. & tit. inf. de testimonial. ex Tribunis & Protectoribus: l.* 2. 3. *inf de diuers. offic. l.* 3: *de Fabricensib. l.* 4. *de Executorib. l.* 49. *de Cursu: l.* 38. 88. *de Decurion. l.* 7. *de lustrali coll. l* 4. *ad leg. Iul. Repetund.* quorum meminit & Symmach. *lib.* 2. *ep.* 74. *lib.* 10. *ep* 45. 49. *lib.* 3. *ep.* 67. à Domesticis separantur, *l.* 4. 6. 7. *h. t.* seu à Protectoribus Domesticis, *l.* 19. *h t.* Quare & in domesticis constituta, ad Protectores extendi videmus, *l.* 6. & 9.

Hi verò inde nomen sortiti, quod armatam militiam subeuntes, non solùm defendendi corporis sui, verùm etiam protegendi lateris Principis solicitudinem paterentur: *l.* 9. Iidem ideò sæpe ad Vrbem Romam & in Prouincias dirigebantur obtentu publicæ necessitatis vel executionis, *l.* 4. *infr. de executorib.* veluti, ad inquisitionem vagorum, & ad veteranorum filios ad militiam cogendos, *l inf.* 10. *de desertorib. l.* 2. *in fin. inf de fil. mil. apparit.* ad exhibitionem & custodiam reorum, *l.* 3. *infr ad leg. Iul. repetund.* vbi dicam: ex Ammian. Marcellino quoque *lib.* 14. *p.* 19. 20. & *lib.* 28. vbi de Romano, & ex Symmacho: ad litorum & portuum custodiam, *l.* 1. *infr. de litor. & itin. custod.* ad obseruandum cursum publicum in sp. *l.* 30. *de cursu publ.* Cæterùm missi duns tantum equos è cursu publico mouere poterant, *l.* 49 *de cursu:* Inter hos fuêre pariter Primicerij, & Decemprimi: de quorum dignitate idem quod de Domesticis statutum, *l.* 4. 6. 7. & 9. *h. t.* De horum etiam Annonis vid. *leg.* 10. 27. *infr. de erogat. mil. ann.* vt & de horum Filiis, v. *l.* 5. *inf. de fil. mil. apparit.*

Dignitas vero hæc Protectoria magna fuit, & quomodo ea vocatur, *l.* 5. *infr de veteranis: l.* 2. *infr de testimon. ex-Trib. & Protector. l.* 3. *infr. de diu. officiis,* (cui iungenda est *lex* 2. *infr. de re militari*) & ab Ammian. Marcellino *lib.* 30. *p.* 458. à Symmacho *lib.* 5. *epist.* 67. Protectoris honor dicitur, *l.* 14. *infr. de lustrali collat.* Quare & honos hîc seu dignitas pro beneficio appetita ab officialibus, veteranis, aliisque, *dictis legibus: & l.* 153. *infr. de Decurionib. l.* 2. 3. *infr. de diuers. offic.* De quo ad *l.* 1. *de testimoniali*, & ad *l.* 5. *de Veteranis*, etiam ex Symmacho *dict. epist.* 67. & Paulino *ep. ad quendam militem.* Hinc epistolæ ex-Protectoribus, *l.* 1. *infr. de testimoniali:* & *dict. l.* 3. *de diu. offic.* Enimuerò, libertini seu ex manumissis nati ad locum vsque proximum Protectoris adire potuêre, *l. vlt. sup. de libertis & eorum liberis.* Priuilegiáque varia eorum fuêre: A sordidis scil. minimisque muneribus excusabantur, à verberibus immunes erant, *l.* 153. *infr. de Decurionib. l.* 4. *infr. de Veteranis: l.* 2. *Cod. Iust. de excusat. munerum.* In criminibus fori Prætoriani præscriptionem habebant, *dict. l.* 5. *infr. de Veteranis.* A tyronum collatione immunes erant, *l.* 18. *infr. de Tyronib. l. vlt. infr. de Veteranis.* Negotiantes tandem magna præ aliis immunitate fruebantur: *l.* 8. *inf. de Veteranis: l.* 14. *inf. de lustrali collat. l.* 3. *infr. de testimonial.*

---

1. [a] Imp. IVLIANVS. A. Secundo PP.[b]

CIAS, senum capitum[c] Domesticis, per singulas quasque Scholas quinquagenas[d] iussis in præsenti esse, iuxta morem debere præstari: ceteris, qui vltra numerum[e] in præsenti esse voluerint, neque annonarias[f], neque capitum esse mandandum[g], sed omnes cogendos ad plurimos[h] suos ac terminos redire. Dat. xv. Kalend. Septemb. Antiochiæ, Mamertino & Neuitta CONSS. [362.]

NOTÆ

[a] Abest hæc lex à Cod Iust.
[b] De *Secundo* PP. hoc Orientis sub Iuliano v. *Prosopogr.*
[c] De *Capite* hoc, seu pabulo animalis, dico plenè ad *l* 7. *inf. de erogat mil. ann.*
[d] *Al. quinquagenis:* de quo mox.
[e] Prædictum scilicet quinquaginta.
[f] Sustineri istud potest: *Annonaria* absolutè, pro præstationibus & delegationibus annonariis: Quemadmodum *priuata* absolutè, pro rebus priuatis, & similia. Sunt tamen qui reponant *Annonas.*
[g] *Mandandi* verbum hâc in re proprium. Pertinet scilicet hoc ad delegatorias annonarum, de quo vid. *l.* 22. & 33 *inf. de erog. mil. ann.* id est, seu tractorias, vt mox vocantur, *l.* 2. *prox* Mandari igitur est delegari: & annonarias mandare, est literas dare ad annonas percipiendas. Scio alicubi hanc vocem retineri, *Mandements.* Doctiss. tamen Vales. reponebat in Marcellini *lib.* 14. *p.* 46. *dandum.* Ego nil muto.
[h] *Al. Pleromos*, de quo mox: malè, quidam mutant in *proximos.*

COMMENTARIVS.

IVLIANI Imperatoris constitutio isthæc est, eáque data Antiochiæ, *de Domesticis δορυφόροις*, quos Græci etiam οἰκείους dixêre, τοῦ βασιλέως: quâ is PRÆSENTALIVM Domesticorum numerum, eorundémque Annonarum modum definit. Quæ vt intelligantur, sciendum est, Domesticorum alios fuisse in præsenti, alios verò in pleromis suis ac terminis resedisse: Illi erant, qui Principem sequebantur, & comitabantur proficiscentem, qui præsentes erant Principi in Comitatu ipsius, qui præsenti Principi aderant: Et ideò *in præsenti esse* dicuntur *hâc l.* Præsentales Domestici, in Iustini *l. restituendæ 6. §. 3. Cod. de Aduocatis diuers. Iudicum.* & Iustiniani, *l. 4. seu vlt. Cod. eodem tit. de domesticis & protectoribus*; Παραστάσιμους vocat Euagrius, *in Anastasio*: eosdémque & *Parmenonas* vocare possis. Eâdem ratione Alij quoque Principem eiúsque Comitatum sequentes, hoc eodem nomine designabantur, ad differentiam eorum qui longiùs destinabantur: *in præsenti* scilicet *esse*, seu *Præsentales*, veluti *Curiosi præsentales*, in Notitiâ Imperij; *Milites præsentales*, item *Magistri militum præsentales* vel *præsentum*: de quibus *Notitia Imperij*, Euagrius *lib. 4. cap. 2* Scholia Iuliani Antecess. Iornandes *de success. reg. in Iustino*: vel *præsentum Patricij præsentales*. Ita & Præfectus Prætorio *præsens*, apud Marcellinum *lib. 14. p. 3. lib. 23. p. 263.* qui vbi Comitatus Cæsaris vel Imperatoris, *præsens* erat, de quibus omnibus *alibi*. In nullis tamen vox hæc *Præsentalium*, vel *Præsentium*, vel in *Præsenti* quidquam dignitati adiicit, nisi quatenus quos Principis præsentia illustrat, digniores fermè habentur. Hos verò Domesticos Præsentales ita describit Cassiodorus *1. variar. 10.* qui à Palatij militiâ non recedunt, qui fideliter obsequuntur, qui Principis aulæ videntur iugiter excubare. Et hæc de domesticis Præsentalibus. Alij verò, vt dixi, Domestici erant *in pleromis ac terminis suis*, vt hæc lex ait; vbi reponenda cui videatur loco *pleromes*, vox *numeros*, vel vt Doctiss. Valesius in Marcellinum *lib. 14. p. 46. manipulos*. Verùm retinenda, restituendáque hîc omninò vox, *pleromos*. Vox hæc scilicet proba, propriáque pro numeris, *terminis* (quæ vox hîc παραλλήλως ponitur) seu *sedibus*, quâ voce vtitur *lex 2. prox. infr.* Domesticis enim tuitio locorum committi solita, quod docet *lex 27. inf. de erogat. mil. annone.* In Glossis Græco Barbaris. Αθηπιωτοι ὁ μηδενὸς ἐπὶ μισθῷ δουλεύων ὅπου δὲν δουλεύει κανένας ἀνθρώπος διὰ πληρωμὴν, ἢ πλέρωμον. Hinc & ipsi Scholares & Domestici in Cappadociâ degentes *Plerosimi* dicti: Scholiastes Iuliani Antecessoris *c. 94. p. 203.* in verba illa Iuliani, *Tam scholares homines quàm domesticos in Cappadocia degentes*: *Isti sunt*, inquit, *qui dicuntur Græcè Plerosimi, id est, quia omnes in hâc ciuitate complent, & hîc implent sacramentum suum.* Ergo *pleromi* sunt qui alias *Numeri*: nam & πλήρωμα, πλῆθος *complementum*: Imò & πλήρωμα pro militibus & sociis classiariis apud Veteres, próque omni complemento, supplemento: etiam apud Patres πλήρωμα καὶ σύστημα ἐκκλησιαστικὸν, στρατιωτικόν. Atque ita vox hæc Græca hîc sustinenda: Quam Iulianus Imp. Græculus literio (vt olim vocabatur teste Am. Marcellino *lib. 17.*) hîc vsurpauit. A quo eodem Iuliani genio sunt illa *l. 1. inf. de ponderatoribus*: *Quos excidunt, aut deminuunt, aut, vt proprio vtar cupiditatis, adrodunt*: Et mox, *quem sermo Græcus appellat Zygostatem.* Ab eodem genio est & illa eiusdem cognitionalis sententia, quæ continetur *l. 5. inf. de fide testium.* Quanquam in Oriente voces illæ Plerimorum, Plærosimorum, Zygostatæ, iam Romanam linguam peruasisse videntur.

Notandum & illud, *Capitum* hâc *leg.* ab eodem Iuliano pro pabulo animalis, Græca pariter voce efferri, καπίτον: pariter vt *l. 7. inf. de erog. mil. annona*: quæ eiusdem Iuliani est. Imò & *senum capitum*, pro sex Capitibus, Græcâ imitatione: sic & *prototypia* vocem idem Iulianus vsurpat, *l. 2. de prorostasiâ*. Sic *parhippi* vocem vsurpat & definit *l. 14. de cursu publ.* Ad rem. Ergo domesticorum alij præsentales fuêre, alij in pleromis ac terminis seu sedibus agebant, seu tuitio locorum commissa erat. Quomodo & Protectores quoque præsidium agebant apud vrbes, & in limitibus: atque adeò μεθορίων Προτίκτορες erant, de quo ad *l. 9.* Pariter vt post eum Valentinianus Sen. *l. 10. inf. de Numerariis.*

Nunc de huius constitutionis sententia. Igitur Iulianus Imp. *hâc l.* certum istorum Præsentalium, seu Comitatensium numerum definit, putà quinquaginta ex singulis scholis (nam in plures scholas Domestici diuisi erant, quod præter *hanc leg.* docet *lex 3. & 10. inf. hoc tit. & l. vn. inf. de præpos. laborum*) sic vt senum capitum, id est, sex animalium pabula singulis dari velit: Vltra hunc numerum in præsenti constitutis, seu Comitatum Principis sequentibus, neque annonarum, neque capiti aliquid præberi, imò ad pleromos suos ac terminos redire eos iubet. Inconditâ scilicet Domesticorum turbâ proficiscentem se vel ciuitates onerari grauarique noluit Iulianus, ποιοῦντα ὄχλον τὴν ἀκολουθίαν καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ ἐνδήμου, vt quidam loquitur apud Suidam in verb. Δεσποτικόν: Iulianus, inquam, qui hoc tempore Constantinopoli relictâ, Antiochiam tendens, Nicomediam primùm inter alias vrbem venit, (vt præter Am. Marcellinum *lib.... p....* docet *lex 8. inf. de erogat. mil. ann.*) Nicæáque dein, Pessinunte, Ancyrâ, Pilis, Tarso transgressis; *Antiochiam* tandem ingressus est: quod *huius lex* aliæque complures hoc anno constitutiones, quas videre est in *Chronologia*, ostendunt, & testatur Am. Marcellinus *lib. 22. p. 236. 237. 238.* qui etiam in huius rei historiâ, scutariorum scholæ primæ & secundæ meminit, duósque earum Tribunos memorat *p. 240.* Et verò pertinet omninò hæc *lex* Iuliani ad defectum & caritatem annonæ, quæ Antiochiæ hoc tempore erat: cui mederi Iulianus conatus est quibuscunque modis potuit, quod eius μισοπώγων ostendit *p. 108. 109. 110.* & Am. Marcellinus *d. lib. 22. p. 241.* & Libanius, *Orat. in Iuliani necem, p. 306.* Inter cætera igitur media & remedia vilitati procurandæ Antiochiæ, inconditam quoque Comitatus sui turbam accidere in animum induxit: iussis inter alia Domesticis vltra præsentales ex vrbe Antiochiâ ad pleromos suos & terminos redire. Quò etiam pertinere videtur, quod ipsemet Iulianus *in Misopogone* scribit, *d. pag. 110.* τῷ γὰρ ἀδικουμένῳ πλήθει βοηθεῖν ᾤμην χρῆναι, καὶ τοὺς ἀφικνουμένους ξένους, ἐμοῦ τε ἕνεκα καὶ τῶν συνόντων ἐμοὶ ἀρχόντων. ἐπεὶ δὲ οἶμαι, συμβαίνει, τοὺς μὲν ἀπιέναι, τὴν πόλιν δὲ εἰς μίαν περὶ ἐμὲ γνώμην μιᾶς, &c. id est, *plebi quippe oppressæ opem ferre oportere iudicaui, & exteris qui mecum venerant tum meâ causâ, tum & Magistratuum qui mecum erant. Verùm quando ita, opinor, euenit, vt illi abierint, ciuitas verò in me tota consenserit*, &c.

Ex *Capito* interim *hâc leg.* mentione, quod est pabulum animalium, colligitur, de domesticis *Equitibus* quoque hîc agi. Nam & domestici Equites erant: vt docet quoque Notitia Imperij, & Iulianus

lianus *ep.ad Leontium* 22.& Zosimus *lib.5.p.821.d. l.restituenda 6.§.3.Cod.de adn.din.iudicum.*Cassiodorus *t. variar.*11. Imò de Equitibus fermè domesticorum vocem interpretatur Zonaras *in Diocletiano*: Suidas *in verb.* δομέστικοι. Tandem de Peditibus similem iussionem memorat Suidas, ex incerto Auctore in verb. πεζέτηροι. ὁ δὲ βασιλεὺς πεζαιτέρους ἀμφὶ τὰς τετρακόσια ἀναλαβὼν ἔπειξε οἱ κελεύει, θάνατον ἀπειλήσας εἰ πλείους ἔσονται.

Ex *hâc* interim quoque *lege* discimus, annonæ Palatinæ quoque curam ad Præfectum Prætorio spectasse. Quod & ipsum discere est ex Am. Marcellino *lib.14.p...*vbi Domitianus P.P.minatur Gallo C.se Palatij eius annonas sublaturum. Et ex Cassiodoro *lib.6.var.in formulâ Præf.Palat.Palatium sua prouisione sustentat, seruientibus nobis procurat annonas.* Et certè omnis Annonæ cura ad eum pertinebat, Militaris, Ciuica, Palatina: de duabus prioribus alibi: De annona militari, vid. quæ Valesius *in Marcellinum, p.47.*

11. * Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Seuerum" Com. domesticorum.

DOMESTICORVM filios vel propinquos paruos vel impuberes, domesticorum cœtibus adgregamus, ita vt non solum matriculis" inserantur, verum etiam annonarum subsidiis locupletentur. Quaternas & enim annonas eos quos armis gestandis & procinctibus bellicis idoneos adhuc non esse constiterit, in sedibus" iubemus adipisci: his condicionibus, vt annonæ, quæ amplius insumuntur, vel per tractorias" deferuntur, recidantur. Dat.IIII".Kal.Sept." Diuo Ioviano & Varroniano CONS.[364]

NOTÆ.

* Iungenda *huic leg.* est *lex prox.3.* emendata alterutrubi diei subscriptione.

" *Seueri* huius Comitis Domesticorum sub Valentiniano Sen. meminit triennio post in gestis A. D.367. Marcellinus, *lib 27 pag.371.* quo loco eum in Britannias missum scribit aduersus Barbaros. *Quibus magno cum horrore compertis Seuerum etiam tum Domesticorum Comitem misit, si fors casum dedisset optatum, correcturum sequius gesta: Quo paulo posteà reuocato, Iouinus eadem loca profectus*, &c. De Comite Domesticorum nonnulla ad *l.vn.infr.quis à præb.Tyron.*

" *Matricula* domesticorum: Earundem mentio fit *l.5. & 7.infr.*

" *Sedes*: de his mox.

" *Tractoria* hic sunt delegatoriæ, quibus annonæ præberi mandabantur, de quo etiam aliquid ad *l.1.sup.* Dicam pleniùs de hâc appellatione *inf suo tit.de Tractoriis & stationib.*

" XIIII.*l.3.prox.* & ita d sestè habet MS.

" Add. *Med.* in *d.l.3.*

COMMENTARIVS.

FILIOS & PROPINQVOS paruos Domesticorum, seu impuberes quoque armis gestandis & procinctibus bellicis etsi nondum idoneos, non tantum matriculis Domesticorum inseri atque inter Domesticos haberi; verùm etiam annonas accipere, & quidem quaternas; id est, quantum quatuor alendis sufficit, vel distinctum est, iubet *hâc l.* Valentinianus Sen. cui coniungenda & *lex prox.3.* Maiore modo, qui hactenus dari solebat vetito. Cuius sanè rei cura ad Comitem Domesticorum pertinebat (qui ideò harum annonarum tractorias conficiebat) quod non ex *hac* tantùm *lege* constat, verùm etiam *ex l. 3. 5. huius Tit.*

¶ Ait autem lex *in sedibus iubemus adipisci.* Sedes *h.l.*vocantur, quas *superiore lege, Pleromos ac terminos suos*, Iulianus vocauit. *Sedes* scilicet sunt (quarum & apud Vegetium & apud Ammianum frequens mentio extat, sed & *Instit. de militari testam.& l. 2. Cod. de Præfecto Prætorio Africa, & l. vlt.Cod.de restitut.militum. & l.vlt.Cod.quib.non obiicitur longi temporis præscriptio:*) quæ alias *sedeta* quoque vocantur apud Theophilum Paraphrastem, Suidam, Rufum in *Legib.militarib* & Glossas *Basilic* Fossata, statioa, castra: Vbi videlicet milites (armatæ vel Palatinæ militiæ) otiosi interim sedebant & viuebant, citrà expeditionis, citra profectionis necessitatem; ὅπως τὸ χαστρῶν ἐν τοῖς λεγομένοις αὐτῶν σεδίτοις; vbi Sch. σεδίτοις φοσσάτοις, vt liquidò constat ex insigni Vegetij loco, *lib.3.cap.4. & d.l.1.Cod.de Præfecto Prætorio Africa.* Ideò *in expeditione, & in sedibus*, Iustinianus opponit *in dict. l.vlt.Cod.de restitut.militum: & d.l.vlt. Cod.quib.non obiicitur longi temporis præscriptio.* Verùm de eo plura in libris *Benè dictorum Theophili*: Ad asserendam lectionem, quam *Consultatio* 49. perperam sollicitat: vbi demonstro, militem non potuisse in sedibus iure militari testari. Ille interim mos hinc obseruandus: quo filij domesticorum gestandis armis & procinctibus bellicis inidonei, interim matriculis inserebantur, & in sedibus habebantur, annonásque etiam percipiebant. Quod & ipsum quoque factum in.......

111. * Idem AA. ad Seuerum Comitem domesticorum.

SICVTI variis itineribus" Protectorum Domesticorum" Scholâ conpræhensos" ad eam venire perspicimus, ita etiam *sportularum* diuersa esse debebit insumptio": *Graue* enim *admodum est, viros post emensum laborem, qui nullius rei cupidiores fuêre quàm gloria, huiuscemodi erogationibus fatigari*: eos tamen penitus sollemnitas inter quinos

denos & solidos sportularum nomine Primatibus distribuere præcipimus. Eos autem qui vel suffragio, vel potentiâ", vel gratiâ, sacram Purpuram adorare" peruenerint", quinquagenos solidos volumus insumere. Dat. XIIII. Kal. Sept. Med. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

NOTÆ.

* Iungenda *huic*, vt dixi, *lex* 2. *sup. prox.*
" De *Seuero* hoc Comite Domesticorum iam dixi ad *d.l.*2.
" Id est, variis rationibus: Alij scilicet post emensum laborem: alij verò suffragio, potentiâ vel gratia: vt *hâc ipsa leg* dicitur.
" *Protectores domestici* qui? Mox dicam.
" *Comprehensos.*
" Id est præbitionsta quoque *sine leg. insumere.* Erogatio mox. Distribuere etiam.
" Corruptum hunc locum mox restituam.
" *ὑπὸ τῶν δυνῶν*, id est, potentum suffragio. Cæterùm ex ingenio hic reposuit ista Cuiacius: malim *potentium gratia*, id enim hactenus ferunt erosæ membranæ.
" De hac *Purpura adoratione* ad *l. vn. sup. de Præpos. S. Cubiculi.*
" *Promeruerint.*
" *ex l.* 2. *sup.*

COMMENTARIVS.

DE SPORTVLIS, quas venientes seu ingredientes in scholam Protectorum Domesticorum, erogare seu distribuere & insumere solebant, est hæc Valentiniani Sen. lex: Quæ prolixioris Valentinianeæ, ad Seuerum Com. Domesticorum (cuius meminit quoque Amm. Marcellinus, *lib.* 27. *p.* 371.) constitutionis pars est: cuius alterum quoque membrum exstat *l.* 2. *sup.* quæ perinde *huic* coassanda venit.

In hâc verò *initio* notandum: *Protectores Domesticos h.l. & l.* 9. 10. *inf. hoc tit. & l.* 9. *de diuersis officiis*, pariter vt apud Am. Marcellinum *lib.* 14. *p.* 25. *lib.* 35. *p.* 39 & 46. *lib.* 18. *p.* 128. 140. *lib.* 21. *in fin. lib.* 26. *p.* 341. & in actis *collat. Karthag.* in *ingressu cognitionum*, eosdem esse cum iis qui Domestici simpliciter dicuntur. A quibus *Protectores* nudi separantur: *l.* 4. 6. 7. 9. *h.t.* (Quanquam & *Protector Domesticus*, idem & *Protector* simpliciter dictus, vt apparet ex Am. Marcellino, si conferatur locus eius, *lib.* 21. *extremo*, cum altero, *lib.* 25. *p.* 318.) Certè constitutum in Protectoribus domesticis ad Protectores extendi videmus *d.l.* 9. *inf. h.t.*

Secundò notandum pro magno habitum, ad hanc Protectorum-Domesticorum scholam promoueri: partim post emensum laborem, in militiâ scilicet gloriosè: partim potentum in aulâ suffragio vel gratiâ. Quod & ipsum de Protectoribus in commune ostendunt *leges*, quas in *Paratitlon* coniecimus.

Tertiò notandum inter Domesticos, *Primates* quosdam fuisse, vt *h.l.* vocantur, seu Primicerios, *l.* 7. 8. 10. 11. *inf. hoc tit.* quomodo & Primicerij inter Protectores fuêre: *l.* 4. 6. 7. 9. *h.t.* de quibus plura in *Paratitlo*; Post quos fuêre & Decemprimi, qui fortè ipsi quoque *Primatum* appellatione comprehensi. Ammianus etiam Marcellinus *lib.* 25. *p.* 317. & *lib.* 27. *p.* 377. meminit Domesticorum ordinis primi. De his dicam adhuc ad *l.* 7. *inf.*

Quartò obseruandum venientes nunc primùm seu ingredientes in scholam horum Protectorum Domesticorum, *sportulas* quasdam Primatibus illis distribuisse, erogasse, insumpsisse: *sportulas*, inquam, vt hîc expressè vocantur, solemnes: quâ causâ & *solemnitas* hæc mox vocatur: quasi diceres solemnia & solita munuscula: Quomodo & solemnia munera vocantur, *l.* 12. §. *penult. π. de administr. tutor.* solemnes sportulæ Am. Marcellino *lib.* 14. *p.* 14. de quibus ad *l.* 1. *inf. de expensis ludor.* Solenne certè id aliàs quoque, vt in scholam vel ordinem quendam recepti sportulas pro introitu soluerent: sic sanè olim in municipiis qui Magistratum inibant, vel Decurionibus, vel ad opus publicum, solemnes sportulas dabant, teste Plinio *lib.* 10. *ep.* 48. 117. 118. *l.* 6. §. 1. *π. de Decurionib. l.* 6. *de donat. inter virum & uxorem.* Sic & pro introitu Sacerdotij apud Suetonium, *in V. Claudij*: pro introitu militiæ, *l. pen.* §. *pen. & vlt. π. de legatis* 3. Denique vetus is mos fuit promotionum: Dabant Senatores, dabant sacerdotes, &c. ἐνθρονιστικὰ, καθεδρατικὰ, ἐμφανιστικὰ, de quibus Iustinianus *in Nouellis*. De sportulis Consulatus *l.* 1. *inf. de expensis ludorum.* De sportulis quæ Ducibus à Primipilaribus dabantur *l.* 6. 9. 27. *de cohortal.*

Postremò ex *hâc l.* notandum, Protectores Domesticos, adorandæ Principis purpuræ ius habuisse; quod de domesticis & protectoribus quoque testatur *lex* 4. *prox. & lex* 9. *infr. de diuers. offic. & l. vlt. h.t.* coniuncta cum *l.* 13. *infr. de Numerar.* de quo alioquin adorandæ purpuræ more, & priuilegio, plenè iam ad *leg. vn. sup. de præpos. S. Cubiculi*: & quidem de adorandi priuilegio inter Protectores ex *l.* 13. *infr. de Fabricensibus*, Notitia Imperij, & Cassiodoro 11. *variarum* 31. de quo rursum ad *dict. l.* 3.

§ Nunc de ipsâmet legis sententiâ. Igitur Valentinianus *hâc leg.* his sportulis modum imponit diuersum, pro diuersitate videl. eorum qui ad hanc scholam promoti sunt: Nempe eorum qui suffragio Potentum in aulâ, vel gratiâ, ad eam peruenerunt, quinquaginta solidos sportulæ nomine insumere seu erogare & distribuere iubet. Eos verò qui post emensum laborem promoti sunt, quindecim tantum solidos distribuere iubet: additâ ratione: *Graue enim admodum est, viros post emensum laborem, qui nullius rei cupidiores fuêre quàm gloria, huiusmodi erogationibus fatigari.* Quæ ratio vt elegans, ita & distinctio tralatitia; vt videl. multùm intersit in promotionibus, quo *itinere* (vt hîc dicitur) eas quisque adeptus sit; meritisne, an verò suffragiis vel gratiâ: de quo iam sæpè *superioribus titulis*. Ergo meritis eò subuectos, *fatigari* noluit Valentinianus, sumptuosa erogatione: verùm quindecim tantum solidis eum sumptum coarctauit, atque ita hactenus *solemnitatem*, seu solemnes sportulas hâc parte stare voluit: *Eos tamen*, inquit, *ne penitus solemnitas intereat, quinos & denos solidos sportularum nomine Primatibus distribuere præcipimus.* Ita enim hic locus restituendus est. Malebat Pithoeus, *eos tamen penitus solemniter quinos & denos*, &c. Valesius Doctiss. literis ad me scriptis, *Eos tamen penitus solemnia intra*

quinos & denos solidos, &c. Quæ emendatio mihi placere non potest: maximè propter vocem *penitus*: Nempe duo hic opponuntur *fatigari erogationibus*, & *penitus solemnitatem sportularum interire*; Inter quæ duo mediam viam & mediuxumam amplectitur Valentinianus, quæ scilicet neque fatiget, neque solemnitatem PENITVS interire faciat. Illud semper verum scribendum hic, *inter quinos & denos*, quod vtique MS. expressè præfert.

IV. Imppp. VALENTINIANVS, Theodosius & Arcadius AAA. ad Eusignium PP."

OMESTICI ac Protectores, osculandi, cùm" salutauerint, Vicarios tui Culminis habeant potestatem: Pœna enim sacrilegij similis" erit, si his honorificentia" non deferatur, qui contingere nostram purpuram digni sunt æstimati. Dat. Prid. Non. Mart. Med. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS. [387.]

NOTÆ.

" Lex 1 *Cod. Iust. eod. tit.*
" *Eusignius* hic PP. Italiæ fuit sub Valentiniano Iun. hoc anno 387. & superiore 386. Ad quem extant nouem posteriores Symmachi epistolæ *libro* 4. Ex quibus illud ipsum efficitur. v. *Prosopogr.*
" Postquam salutauerint, salutatione peractâ, vel in salutatione.
" Insolens hæc locutio, *Pœna sacrilegij similis*, pro *pœna sacrilegio similis*.
" Similis argumentatio *l. 5. inf. de proximis*.
" Reuerentia *d. l. 5.*

COMMENTARIVS.

DE OSCVLANDI iure Vicarios Præfecti Prætorio, Domesticis & Protectoribus competente, est hæc Valentiniani Iun. constitutio ad Eusignium PP. Italiæ emissa. Quæ vt intelligi possit, sciendum est; Quemadmodum nonnisi certis personis purpuram Principis contingere seu adorare licebat, de quo dixi ad *l. vn. de Præposito S. Cubiculi*: ita neque omnibus promiscuè in salutandis Magistratibus prouincialibus (de quibus salutationibus dixi ad *l. vn. sup. de Præfectis prætorio*) eos osculari licuisse; quinimò etsi quosdam osculari liceret, non omnes tamen promiscuè (quomodo neque cum quibuslibet in Secretario considendi ius fuit: de quo ad *l. 5. 7. 16. inf. de proximis*:) Hæc vero reuerentia in salutatione delata dicitur *d. l. 5.* honorificentia, *hâc l.* De hoc osculi iure est quoque *lex 109. inf. de decurionib.* vbi Curialibus omnibus muneribus in patriâ defunctis hic ipse honos tribuitur, *Osculum quoque*, inquit, *his in prouinciâ Iudicantum & consessus indultus sit.* In salutatione igitur seu visione Magistratuum non omnes ad osculum admissi, verùm ex singulari priuilegio nonnulli: (Rariores adhuc à Principe, & nonnisi ex summâ ciuilitate, de quo ad *l. vn. sup. de Præpos. S. Cubiculi*:) Et verò ostendit hæc lex, *Vicarios* Præfectorum Prætorio domesticos ac protectores ad osculum admittere noluisse; vtpote Spectabilium præcipuos: Cui Vicariorum ambitioni, supercilio & fastidio *hâc l.* occurritur: quemadmodum alia quoque constitutione ad eundem Eusignium PP. idem Valentinianus Iun. Præfectorum Prætorio ipsorum vsurpationi, iurisdictionem sibi in militares viros vindicantium, occurrit *l. 1. Cod. de off. Magistri militum*: quæ fortè *huic* coassanda videatur. Et hæc quidem est *huius leg.* sententia: Fœdus enim illorum error est, qui perperàm etiam interpuncta ea, hunc in modum *osculandi, cum salutauerint Vicarios, Tui culminis habeant potestatem*, hanc illi sententiam adfingunt, Domesticos & Protectores admittendos ad osculum Præfecti Prætorio, postquam eorum Vicarios salutauerint, & fortè eâ de re compellarint. Vicariorum enim fastidio hæc sanctio opponitur, qui cùm salutarentur, osculum detrectabant, seu ad osculum Domesticos & Protectores admittere nolebant. Vt certè qui ad ordinariorum Iudicum salutationem & consessum admittebantur, non ilicò ad Spectabilium quoque admittebantur, de quo *l. 5. 10. inf. de proximis*. Hactenus de præcipua *huius leg.* parte & sententia.

¶ Cæterum, duo adhuc sanctioni suæ addit; Rationem seu ratiocinationem, seu argumentum & pœnam. Ratiocinatur scilicet seu argumentatur Valentinianus ab adoratione Principis ad ius osculandi Vicarios. Nempe si illud domesticis & protectoribus deferatur (quod vtique his deferri iuxta *hanc l.* aliæ quoque plures ostendunt; & in his, *l. 3. sup.* ad quam dixi) quod & ipsum osculi genus fuit, multò magis hoc competere oportere: Cui similis est argumentatio eiusdem Valentiniani Iun. *l. 5. inf. de proximis. Si* inquit, *Consistorium nostrum sæpe ingredientibus, Secretarij Iudicum non patuerit ingressus; aut reuerentia non fuerit in salutatione delata, aut sedendi cum Iudice societas denegata.* Sequitur *pœna*, sacrilegij scilicet. *Pœna*, inquit, *sacrilegij similis erit*: vbi *sacrilegium* dicitur de violatoribus constitutionum: pariter vt in eâdem re ab eodem Valentiniano Iun. *l. 2. sup. vt dignitatum ordo*: & *l. 13. infr. de priuileg. eor. qui in S. P.* & *l. 3. Cod. de crimine sacrilegij*, vbi dicitur sacrilegij instar esse, dubitare an is dignus sit quem elegerit Imperator, & à Theodosio M. *l. 16. infr. de petitionib.* & ab Arcadio *l. 24 infr. de petitionib.* & à Theodosio Iun. *l. 30. inf. de erog. mil. ann.* & Valentiniano III. *Nou. inter Theodos. 41.* Atque vt in commune sacrilegium admittere fermè dicuntur violatores seu spretores legum Imperialium, ita nominatim qui modum, formam & ordinem à Principe stabilitum vel commonstratum violant *h. l. & d. l. 2. & d. l. 13. & d. l. 3.*

v.* Idem

v. * Idem AAA. Addeo" Com. domesticorum.

Mnes, qui Domesticorum iniuncti" nomini nunquam nostris obsequiis inhæserunt, neque certis quibusque Officiis deputati publicas executi sunt iussiones, protinus matriculis" eximantur. Deinde, hij qui amissam militiam nostro iudicio receperunt, si quidem post" vnius anni siue biennij spatium loco sunt pristino restituti, in suo ordine permanentes fructum beneficij non amittant. Sin verò longo post tempore ambitione atque suffragiis, vt rursus sociarentur nisi" sunt, ita nouissimotum numero iungantur, non vt nunc sternantur" extremi, sed vt eum vnusquisque optineat locum, in quo esse eo tempore potuit vltimus cùm" esset post biennium restitutus. Dat. Prid. Kal. Ian. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio v. c. CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Meminit *huius leg.* Arcadius *l. 6. prox.* Iungendáque illi *lex 4. C. Inst de officio Præfecti Prætorio Orientis.*

" Eidem *Addeo* inscribitur *d. lex 6 prox.* ita tamen vt ibi, *Comes & Magister vtriusque militia* dicatur, quomodo habet etiam inscriptio *d. legis 4. & legis 9. inf. de Iudæis*, vbi adhuc pleniùs dicitur *Magister vtriusque militia per Orientem. Addaeo* inscribitur *epistola* Libanij 954.

" *Iniuncti*, pro iuncti.

" *Matricula* domesticorum: *h. l. & l. 2. sup. & l. 7. inf.* Cuiacij editio habet *patriculis*: quod ipse Cuiacius non semel tanquam legitimum & singulare notat: verùm vox *matricula* hic tuenda omnino est: etsi ita habent MS.

" Intra.

" Ita MS. *enisi*. in Cuiacij editione.

" *Sterni* est cæteris substerni, subiici, & vltimo loco collocari *h. l. & l. 3. inf. de Agentibus*: & *l. 14. inf. de re militari.*

" Si fuisset.

COMMENTARIVS.

Recensvm Domesticorum, vt antea iam, ita & *hâc l.* nunc rursum instituit Theodosius M. Pariter vt Arcadius filius eius Protectorum *6. prox.* Ita scil. subinde oportuit, quod incondita turbâ sæpe laboraret otiosorum; subinde etiam qui matriculâ expuncti fuerant, militiam recuperarent beneficio Principis, per suffragia & ambitionem. Quare & illi subinde expuncti & *hâc l.* expungi iubentur: & de his restitutis quæsitum, quemnam inter Domesticos locum obtinere deberent. De hoc vtroque igitur est hæc lex Theodosij M. cuius etiam meminit filius eius Arcadius *l. prox.* qui & eam ad Protectores extendit. Est autem ea, pars prolixioris ad Addeum Comitem Domesticorum, simul & Magistrum vtriusque militiæ per Orientem (quod in *Notis* iam probaui) constitutionis Theodosianæ pars: cuius alterum membrum extat in *l. 4. Cod. de off. Præf. prætor. Orientis*: quæ proinde *huic* coassanda venit.

Ex his duabus *legibus* inter se coniunctis discimus, Theodosium illâ constitutione Addeum duplici modo instruxisse, prout duplex gerebat officium: nempe vt Comitem domesticorum *hâc l.* & vt Magistrum militum *d. l. 4.* Nunc de ipsamet *Legis* huius sententiâ.

Primo igitur capite iubet Theodosius M. eos protinus matriculis domesticorum eximi, expungi, qui nunquam Principis obsequiis inhæserunt, neque certis officiis deputati publicas iussiones executi sunt. Hæc duo scilicet præstabant Domestici: nempe vel Principis obsequiis inhærebant, (*in præsenti* scilicet, seu *præsentales* erant, de quibus ad *l. 1. sup.*) vel ad certa officia deputabantur, mittebantur, publicis iussionibus Principis exequendis: quod etiam testatur *lex 4.*) *inf. de executorib.* veluti ad capiendos & exhibendos reos: testis Am. Marcellinus, *lib. 15. p. 39. & 46.* itémque Magistris militum quandoque adiungebantur, eorum mandata impleturi eodem teste, *lib. 16. p. 78.* Tuitio locorum, aut quædam longior cômittehatur necessitas per commonitorium: *l. 27. inf. de erog. mil. ann.* Denique vel necessitatibus Principis, vel Expeditionibus bellicis proderant, vt *l. prox. 6.* Ergo otiosos hos matriculis eximi iussit *hâc l.* Theodosius M. Et tamen Arcadius *l. prox.* ita hanc *leg.* interpretari videtur, quasi eâ præceptum fuerit, laboriosos præferri otiosis; qui sibi potius quàm Reipublicæ omni militiæ suæ tempore vixissent: prohibueritque eos temporis priuilegio cum laboriosis contendere: de quo ad *eam leg.*

Secundum *huius leg.* caput est de expunctis matriculâ Domesticis; verùm postea Principis beneficio in eam militiam RESTITVTIS, déque eorum gradu: vbi Theodosius ita distinguit; Vel aliquis intra annum aut biennium restitutus est, & tum pristinum locum ille recuperat: vel post biennium, & tum eum locum obtinet qui nouissimus erat eo tempore quo restitui poterat post biennium. Quæ constitutio vtiliter aliò traduci potest, cùm quæritur de gradu eorum qui in scholam aliquam, vel officium restituti sunt. Ac vt locum hunc de *Restitutis in scholam officium, dignitatem pristinam* plenius pertractem, an & quando loco quoque seu ordini pristino restituantur, res ita distinguenda est: Vel Sponte quis se officio abdicauit, vel eo quis abiectus est seu expunctus. Si sponte se abdicauit (*s'il a Resigné*) vel purè & perpetuo animo id fecit, vel sub tacitâ quâdam conditione: Primo caso, si post antiquam mlissionem impetratam, veterémque militiam, rursùm ad eam admissus fuerit beneficio speciali (id enim alioquin regulariter non licet: de quo ad *l. 2. inf. ad Leg. Iul. de ambitu*:) proculdubio vltimus sternetur, neque pristinum locum occupabit, *l. 3. inf. de Agentibus in rebus*: velut *Nouus* hic quippe in scholam redit, quod etiam in Galliâ obtinet: vt duobus Placitis à Lucio relatis apparet. De eâ re est & caput integrum apud Langlæum 7. *Semestrium* 8. Nisi cùm sponte se abdicasset, & scholâ vel officio decessisset, *maiorem aliquam dignitatem* posteà gessetit: nam si rursùm ad pristinum officium redierit, pristinum quoque gradum recuperat: Vt ecce, *in sede Præsidiali*

sidiali Consiliarius, officio suo recessit: mox *Consiliarius in supremâ Curiâ Parlamenti* factus est; Tandem abdicato hoc officio ad Consiliariatum in sede Præsidiali regressus est; Placito Curiæ Parisiensis cautum fuit A. 1560. pristinum ei locum & gradum deberi: vid. Paponem *lib. 6. 4. 2. art. 28. Charuntium tit. 32. des prærogatiues, rang, & seance: ch. 199.* Non eâ tamen ratione quam allegant iidem, ex *l. 3. Cod. de dignitatib. l. decurionibus Cod. de Decurionib.* (quæ ipsa continetur *l. 2. 3. sup. de Decur. & silent. l. 1. sup. de Primicerio & Notariis, l. 14. inf. de proximis*) cuius alia est sententia: verùm propter pristinæ dignitatis *maioris* memoriam, cui patriam bonus ciuis prælatam voluit: minore dignitate in *patria sua* contentus quàm maiore peregri. In memoriam prioris dignitatis multa recepta sunt: vid. & *l. 1. ff. de Decurion.* pariter, vt in memoriam dominij, *l. vnus, ff. de quæstion. & l. seruus eod.* in memoriam matrimonij: vid. *tit. expil. hæred.* Secundo casu, si *sub tacita quadam & probabili conditione* se officio quis suo abdicauit, restitutus postea pristinum locum occupare debet, quia iam Nouus non videtur. Exemplum in *Canonico* Præbendam suam resignante. Nam si is *in fauorem* alterius resignauerit, & resignatio admissa fuerit in Curia Romanâ, is autem in cuius fauorem resignauit, aspernetur possessionem præbendæ acceptare, is qui resignauit, posteà ad maiorem cautelam à capitulo electus (atque ita *restitutus*) pristinum locum suum obtinet: quia cùm in fauorem alterius resignasset, à resignatorio possessione Præbendæ nunquam eiectus fuit: cæterum huiusmodi resignatio hanc tacitam in se conditionem habet, *si resignatarius acceptauerit*; & ideò si non acceptata fuerit, perinde ac si resignatio facta non fuisset, haberi debet. Placitum in eam rem Curiæ Parisiensis An. 1549. quod memorat Molinæus *loco quem mox laudabo*, & Charuntius *Tit. 32. des prerogatiues rang & seance: ch. 168.* Idem puto, si Canonicus purè quidem & simpliciter verùm in ægritudine & morbo constitutus, in manibus Ordinarij resignauit, posteà enim si conualescat, vt beneficio suo facilè restituitur, ita & pristinum locum occupat: tanquam resignatione facta, *causa mortis*. His igitur duobus casibus non tanquam *nouus* redire præsumitur, sed vt nunquam digressus haberi debet: vid. & Molinæum *sup. Regul. de public. resignat. à n. 44. ad n. 50.* Et hæc de iis qui *sponte* se abdicant officio.

In *Protectis* autem sine expunctis pœnæ causâ, vel officio inconditâ turba laborante, ita distinguendum est: Vel ad tempus expuncti sunt, vel in perpetuum; (Quam quidem distinctionem suppeditat *lex 2. ff. de Decurionib.*) Si ad tempus expuncti sunt, (*s'il a esté suspendu de son office*) veluti si quis ordine Decurionum ad tempus remotus est, impletó tempore, & Decurio est, & restitutus in Ordinem, eum ordinem & locum tenet quem primùm & pridem habuit, *d. l. 2. §. 1.* At si quis in perpetuum expunctus est, hic postea restitutus eum ordinem tenet, quem nūc nactus est non pristinum: quia hic velut NOVVS in Ordinem venit, ait *d. l. 2. §. 1.* Et tamen hac adhuc parte distinctionem adhibere possumus ex *hâc l. nostra 5. de Domesticis*: Si breui restitutus est, pristinum locum occupat, non si post longum interuallum. Scilicet ad eundem modum, iure nostrò, non ita multo post restituta, sarta, nec interpellata videntur: Ita breui reuersa vxor nec diuertisse videtur: *l. quidquid calore 48. de regulis iuris: l. 3. ff. de diuortiis: l. 33. ff. de ritu nuptiar. l. 31. ff. de iure dotium.* Breui autem restitutus in sp. *huius l.* qui intra annum vel biennium.

VI. * Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Addeo" Com. & Magistro vtriusque militiæ.

DIVALE † præceptum, quod supplicantibus Domesticis dudùm" deuotissimis", *Laboriosos* prætulit *otiosis, & abuti*" prohibuit *temporis priuilegio eos, qui sibi potiùs" quàm Reipublica omni militia sua tempestate" vixissent*, erga Protectores quoque valere præcipimus; ac volumus inconcussum æternúmque durare, vt" semper renouari possit. Inlustris itaque Auctoritas Tua, & eos militiâ soluere non morabitur, quos nihil vnquam vel necessitatibus nostris, vel Expeditionibus" bellicis profuisse constiterit: & his locum priorem auctoritate huius Legis decernat, quos viderit otiosis oportere præferri. Dat. v. Non. Oct. Constantinop. Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ.

" De hoc *Addeo* dixi ad *l. super.* quæ eidem inscribitur.
† *Legem 4. suprà*, patris sui Theodosij M. intellige.
" *Dudùm*, ante biennium, *d. l. 4.* A. D. 393.
" *Deuotissimi* domestici & Protectores, *h. l. & l. 8. 9. in fin.* iidem deuotè ac strenuè militare dicuntur, *l. 10 h. t.*
" De hac vocè *Abuti*, mox.
" *Potius*, ἤγουν, scil. " Tempore.
" Locus hic quomodo intelligendus sit? mox dicam.
" Vide quæ dicam ad *l. 10. & 27. infr. de erog. mil. ann.*

COMMENTARIVS.

RECENSVM Protectorum Arcadius *hâc l.* instituit pariter vt Theodosius M. pater eius Domesticorum recensum instituerat ante biennium, *l. 5. prox. sup.* Hâc, inquam, *leg.* ad eundem *Addeum* emissâ: quâ expressè id quod *eâ lege* de domesticis cautum fuerat, ad Protectores extendit, inque perpetuū obseruari iubet: *vt semper*, inquit, *renouari possit*: id est, vt toties quoties vis eius ad contingentes casus aptari debeat: *Renouari* scilicet lex dicitur, quoties ad nouos & similes casus aptatur, subinde emergentes.

Antequam verò de *huius leg.* sententiâ agimus, obseruari

obſeruandum ex eâ, ſuperiorem *Legem* 5. ſupplicantibus Domeſticis latam: Deinde præter ea capita quæ *eâ l.*continentur, ac nominatim præter illud quod memoratur *verſ. Illuſtris*, de expungendis videlicet qui penitus inutiles fuerant, iſtud quoque eâ comprehenſum fuiſſe, de laborioſis videlicet præferendis, iis qui otioſi ſunt. Vnde interim videmus, Domeſticorum & Protectorum ſcholas hoc tempore tribus hominum generibus conſtitiſſe: Laborioſis ſeu in actu conſtitutis, Otioſis, & Inutilibus planè. *Otioſi* ſunt, qui etſi meritis aliquando vel antè actis ſuffragantibus in Domeſticorum vel Protectorum ſcholam adſciti, in eâ militiâ otioſi, ſibique, non Reipublicæ actibus, omni militiæ ſuæ tempore vixerunt. *Inutiles* verò qui nihil vnquam vel neceſſitatibus publicis vel Expeditionibus bellicis profuerunt. ¶ Igitur Arcadius *h.l.* Protectorum, pariter vt domeſticorum recenſum ita agi voluit, vt *Inutiles* militiâ ſolui ſeu expungi protinus velit, quomodo Theodoſij M.conſtitutione *l. 5. ſup.* de Domeſticis id ipſum cautum fuerat: *Otioſos* verò, licet tempore priores, laborioſis ſeu in actu conſtitutis loco cedere: Et ſic otioſos temporis priuilegio *abuti* contra Laborioſos non poſſe. Nempe Temporis priuilegio vtuntur rectè Laborioſi contra Laborioſos, de quâ regula iam ſæpè *ſuprà:abutuntur* Otioſi: *Abuti* eſt *perperàm vti. Similis porrò *huic* conſtitutio eſt Theodoſij M.*l.*1.*inf.quis in gradu præfer.*

VII. *Impp. HONORIVS & Theodoſius AA. Epifanio PV''

DOMESTICI atque'' Protectores, cùm primùm ad Decemprimatus gradum ordine militiæ temporis prolixitate peruenerint, ſtatim, ſibi, præter Primicerium, Decem ſequentes Senatoriam vindicent dignitatem, ſéque cum Adlectione Clariſſimos'' noſtro iudicio gratulentur; recedentibúſque Proceribus'' ſuccedens ſibi per matriculæ ordinem, vſque ad præſcribtum modum, vindicet quiſquis accedit. Ad nullas præterea Senatorij ordinis vocentur expenſas; quibus'' non ambitio, ſed meritum & noſtrum ſpontaneum cognoſcitur iudicium detuliſſe. Dat.VI.Kal.Ian.Rau.Conſtantio & Conſtante CONSS. [414.]

NOTÆ.

* Concordant huic tres Theodoſij Iun. *leges prox.* putà 8 9 & 10.
'' *Epiphanio* huic P. V. ſub Honorio, inſcribuntur quoque anno 412. lex *vn. ſupr. de Comitib. vacantib.* & *l.* 14. *de proximis*, quæ Conſules anni 407. perperam ſubnotatos habet. In veteri inſcriptione integro nomine *Flauius Annius, Eucharius Epiphanius.*
'' *Clariſſimos*, id eſt, Senatores.
'' *Proceres*, ſunt Decemprimi.
'' Vtpote quibus: nam hic ratio continetur.

COMMENTARIVS.

DE DECEMPRIMIS Domeſticorum & Protectorum, eorum promotione, & priuilegiis, eſt hæc Honorij conſtitutio: Cui omninò concordant tres Theodoſij Iun. ſequentes proximè leges, putà *lex* 8. 9. & 10. Idque ad exemplum PRIMICERIORVM: De quibus vtriſque prius videndum eſt.

Igitur notandum in ſingulis ſcholis Domeſticorum & Protectorum fuiſſe *Primicerium* quendam: cuius præter *hanc leg.* mentio fit *l.* 8. 9. 10. 11. *infr.* Eiuſdem meminit & Caſſiodorus 7. *variar.* 11. & Am.Marcellinus *lib.* 18. *p.* 128. vbi memorat Valentinum *ex-Primicerio Protectorum, Tribunum, & Barbationem, qui Domeſticos Protectores ſub Gallo Cæſare rexerat.* Primatum etiam appellatione complectitur *lex* 3. *ſup. h.tit.* Primum Domeſticorum vocat Am. Marcellinus *lib.* 27. *p.* 377. Domeſticorum ordinis primum, idem *lib.* 26. *p.* 317. ex quo gradu Hiſtorici Iouinianum ad Imperium prouectum ſcribunt: Synesius *ep.* 75. προστατεῖν voce deſignauit, loco quem mox conſignabo. Alius verò eſt, quem idem *lib.* 26. *p.* 339. præfuiſſe ſcholæ Domeſticorum ait, Serenianum ſcilicet; id enim de Comite Domeſticorum accipiendum eſt. Poſt Primicerium in ſingulis ſcholis fuêre decem ſequentes, qui ideò DECEMPRIMI vocantur *hâc l.* & *l.* 8. 9. 10. *inf.* vnde & Decemprimatus gradus & dignitas *h.l.* & *d.l.* 8. & 10. quos & *Proceres* hæc ipſa *lex* vocat: Et Primatum appellatione complecti videtur *lex* 3. *ſup.* Decaproti, Græcâ voce. De his igitur duo hæc *hâc* Honorij *leg.* continentur: Ac primum quidem *Promotionis* ad Decemprimatus pariter vt Primiceriatus gradum ratio ſeu ordo indicatur: nempe *ordine militiæ, temporis prolixitate*: ſic vt recedentibus Proceribus ſuccedens ſibi per matriculæ ordinem eum gradum vindicent. Quod & ipſum indicator & inculcatur *l.* 8. 9. 10. & 11. *in pr.* deuotè ac ſtrenuè militando, vt ait *d. lex* 10. Eóque refero quod Syneſius *ep.* 75. indicat, poſt annoſam militiam, & aſſiduos labores ὑπασπιστὰς ad προστασίαν prouehi iure oportuiſſe, quem morem fauor & gratia iam perruperit: *Θεόδοτος ὁ βασιλέως ὑπασπιστὴς, ἕνεκα μὲν τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐν στρατιᾷ προεδρίας κἂν ἐπεστάτει πάλαι: αἱ δὲ σπουδαὶ πλέον δύνανται τῶν ἐνιαυτῶν*: vbi προστατεῖν voce Primiceriatus intelligendus eſt, non verò prouinciæ Præſidiatus quod credidit aliquando Interpres. Eadem verò promotionum lex in aliis quoque ſcholis obtinuit, ſubrogato videlicet ſemper qui proximus impellit: v.*l.* 14. *inf. de Agentib. in rebus* (vbi dicam pleniùs) & *l.* 2. *Cod. de off. Magiſtri officiorum.*

Secundum quod *hâc l.* continetur, & verò principaliter conſtituitur, eſt de *Priuilegio* Decemprimorum: Nempe id conſtituitur, vt Decemprimi non minus quàm Primicerius ipſe, Senatoriam ſibi dignitatem protinus vindicent: Sic etiam vt à Senatoriis functionibus immunes ſint, atque inter Allectos habeantur: quod ipſum ſtatuitur à Theodoſio Iun. tribus *Legibus* proximis, putà *l.* 8. 9. 10. & *l. vn. inf. tit. prox. de præpoſitis Laborum.* De quibus Senatoriis functionibus, & Allectorum immunitate *titulis duobus, ſup. de ſenator. & glebali collat.* & *tit.* de

ac Prætoribus: hæc enim duo munera Senatoria sunt, Glebalis collatio, & Prætora; Et de *Allectis* quidem ten immunibus à Senatoriis functionibus, dixi ad *l.10. sup. d.tit. de Prætoribus*. Et rationem huius immunitatis reddit Honorius *fine leg.* nempe quod non ambitione, verum merito, ſpontaneóque Principis iudicio, non gratiâ vel ſuffragio potentiorum, ad hanc Senatoriam dignitatem peruenerint: Quæ ipſa ratio redditur in alus huius Immunitatis & Adlectionis exemplis, quæ congero ad *d.l.*10.v.interim eam ipſam *legem* 10. *& l.23. cod. tit.*

VIII. * Idem AA. Monaxio PP."

DEVOTISSIMIS" Domeſticis, quos" nobis (vt indicio nominis apparet) familiariùs militando, optatam protulimus ſanctionem, vt præter Primicerios Decemprimi eorum, cùm ad memoratum Decemprimatus gradum peruenerint, ſtatim Clariſſimo nomine decorentur, & inter Allectos" velut ex-Conſulares habiti Senatoria ſe præditos gaudeant dignitate: ad eundem Clariſſimatus honorem ſequentibus cum priores exierint acceſſuris: ita tamen vt immunes à Senatoriis functionibus penitus habeantur. Dat. xv. Kal." Conſtantinop. Theod. A. VII. & Palladio CONSS. [416.]

N O T Æ.

* Iungenda videatur hæc lex cum *l.9. prox.* de quo mox. Vel ſaltem hanc indicare videatur. Certè hanc quoque intelligi: *lex vlt. h.t.*

" *Monaxius* hic PP. Orientis fuit ſub Theodoſio Iun. A. D. 412.414.416.417.418.419.420. *v. Proſopogr.*

" *Deuotiſſimi* Domeſtici *h l. & l.6. ſup.* vbi dixi, & *l.9. inf.*

" *x. Qui* " Ita MS. pro *militant.*

' Hanc videlicet.

" Allecti *Conſulares* hic & *l.9. &* 10. & *l.5. infr. de Agentib. in reb.* & *l. vn. de Comit. ord. pr. art. dis.* & *l.7.8. infr. de proximis.*

" Chronologia antehac edita ſupplebat *Ian*, vt habetur *l.9. prox.* Quod ſtare non poteſt: hæc enim illâ poſterior videtur: Malim *xv. Kal. Nouemb.* vel *III. Id. Nouemb.* vt iungatur cum *l. vn. inf. tit. prox. de Prapoſ. laborum.*

IX. * Idem AA. Monaxio PP."

DEVOTISSIMOS" Protectores, qui armatam militiam ſubeuntes non ſolum defendendi corporis ſui", verum etiam protegendi lateris noſtri ſollicitudinem patiuntur (vnde etiam *Protectorum* nomen ſortiti ſunt) inglorios" eſſe non patimur, ſed vt deuotiſſimis nuper" Protectoribus-domeſticis, ita his quoque honorem congruum condonamus", Vt præter Primicerium Decemprimi eorum Clariſſimatus dignitate fruantur, & per ordinem primis exeuntibus qui ad Decemprimorum numerum vocante gradu ſubierint", Conſularem cum ipſa loci acceſſione Clariſſimatus ſibimet vindicent dignitatem, & in Ampliſſimo" Ordine inter Allectos velut Ex-Conſularibus habeantur, nullis Senatoriis muneribus adſtringendi. Dat. xv. Kal. Ian. Conſtantinop. Theodoſio A. VII. & Palladio CONSS. [416.]

N O T Æ.

* Non eſt hæc *lex* coniungenda cum *ſuperiore*, hæc enim illam velut anteriorem memorat & producit.

" De hoc *Monaxio* dixi ad *d.l. ſuper.* quæ eidem inſcribitur.

" Deuotiſſimi. De hâc voce iam ad *l.6. & ſuper 8.*

" Corpus Protectorum intelligit.

" Inglorius. " *L. 8. ſupr.*

" Hinc apparet, Domeſticos eoſdem eum Protectoribus Domeſticis eſſe: de quo, *ad l.3. ſup.*

" *Condonamus*, pro ſimplici, *donamus*, *concedimus.*

" *Subire*, propriè dicuntur, qui in aliorum exeuntium locum ſuccedunt.

" *Ampliſſimus* Ordo, pro Senatorio. vid. *Gloſſar.*

X. * Impp. THEODOSIVS & Valentinianus AA. Hierio PP."

PRÆTER Primicerios protectorum domeſticorum Decemprimi ſcholarum, cùm ad huius vocabuli dignitatem deuotè ac ſtrenuè militando peruenerint, ſtatim Clariſſimatus honore decorati inter Adlectos veluti Ex-Conſularibus eſſe mereantur, ita vt & à Senatoriis functionibus penitùs habeantur immunes, nullóque extrinſecus onere prægrauentur: cæteris quoque vbi egreſſis prioribus ad prædictum ſuo ordine numerum locúmque conſcenderint, priuilegiis paribus honorandis. Dat. XVII. Kal. April. "Hierio & Ardabure CONSS. [427.]

NOTÆ.

[a] Hanc quoque *Legem* suam pariter vt *legem* 8. *sup.* indicat Theodosius Iun. *l. vlt. infr.*

[b] Hierius hic PV. fuit Orientis sub Theodosio Iun. A. D. 425. 426. 427. 428. vnò & 432. Eiusdem meminit quoque Auctor Chronici Alexandrini A. D. 427. vbi *διςέπαρχος* vocatur: Interpres malè Præfectum vrbis interpretatur.

COMMENTARIVS.

DE DECEMPRIMIS Domesticorum & Protectorum, eorum promotione, & priuilegiis, (de quibus ipsis fuit Honorij Imp. *lex 7. sup.*) sunt hæ tres, in eandem planè sententiam quæ *d. l. 7.* Theodosij Iun. constitutiones: sic quidem vt *lex* 8. *&* 10. sint de Decemprimis Domesticorum, seu Protectorum Domesticorum: *lex* 9. de Decemprimis Protectorum: *eâ* quippe *leg.* statutum in *l.* 8. de Domesticis, ad Protectores extenditur, neque alia eius ferendæ occasio fuit: vt cæteroquin æquo vtrique iure fuère, de quo consule *Paratitlon*: & verò hâc parte exæquati antea ab Honorio *d. l. 7.* In his verò omnibus enarrandis nil immorari iuuat, cùm dicta ad *d. l. 7. sup.* sufficiant: tantum *hic* sublegenda.

Primùm, in tribus illis omnibus *Legibus* notandum, Decemprimis non in genere tantùm Senatoriam dignitatem conferri, verùm etiam, speciatim Senatoriam; velut ex Consularibus: quod etiam indicatur *l. vn. inf. de præpos. labor.* quæ & dignitas confertur Domesticis & Notariis *l. 2. 3. de Primic. & Notar.* Huius verò dignitatis ἀπὸ Κονσουλαρίων mentio quoque apud Chrysostomum *ep. 61.* Θεοδότῳ ἀπὸ Κονσουλαρίων cuius epistola quoque extat 58. Θεοδοσίῳ ἀπὸ Δουκῶν: Comitibus ordinis primi artium diuersarum *l. vn. eod. tit. suprà, tit. de Comitib. ord. pr. art. diu.* Scriniariis S. Palatij post 20. annorum militiam *l. 7. 8. inf. de proximis*, Principibus Agentium in rebus *l. 5. 6. inf. de Agentib. in reb.* Præpositis Laborum *l. vn. inf. tit. prox.* quæ iungenda videatur *legi* 8. Ita quoque Symmachus *lib. 10. cap. 18.* Celsum Professorem in Senatorium Ordinem admitti cupit, cum prærogatiua scilicet Consulari: additâ ratione, ne sumptum eius magis quàm Magisterium quæsisse videamur: non sine auaritiæ nota, si ab eo munia publica postulentur, qui spondet gratuita præcepta. Vbi vides clarè, quod hæ *leges* apertè testantur, Symmachum quoque indicantem, quænam vis sit prærogatiuæ istius Consularis, nempe vt Senator, Senatoriis tamen functionibus non subiaceat. Qui & Adlectionis honos dictus; de quo vid. *Paratitlon de Senatorib.*

Secundò, in *l. 9.* notanda singularis Protectorum descriptio: *Qui*, inquit, *armatam militiam subeuntes, non solùm defendendi corporis sui, verùm etiam protegendi lateris nostri solicitudinem patiuntur*: *vnde etiam*, addit, *Protectorum nomen sortiti sunt.* Ad cuius explicationem afferre quoque iuuat aliorum scriptorum testimonia. De his accipio Synesium *ep. 75.* vbi *ὑπασπιστὰς* vocat: & de *regno*, *p. 18.* vbi *δορυφόρους* eos vocat, habitúmque eorum describit, procedentíque Imperatori adfuisse testatur: *ἢ γὰρ ἐσῶ που τὸ τῶν δορυφόρων πλῆθος ἀπὸ τῆς στρατιᾶς στρατιώτης ἐκκεκριμένος, νέοι πάντες: πάντες ἀνεῖκοι τὰς κόμας ξανθοί τε καὶ ἐρι τεί, Αἰεὶ δὲ λιπαροὶ κεφαλὰς καὶ καλὰ πρόσωπα, χρυσάσπιδες καὶ χρυσολόγχαι, οἷς ὅταν ποτὲ ὀφθῶσι, τὸν βασιλέα σημαινόμεθα.* Sic & Crippus *lib. 3. Terribiles ætate pares* vocat. Menander Protector ipse *lib. 8. histor.* *ὁ δὲ γε τῶν μαθητῶν λεγόμενος προστάτης δηλοῖ ὅτι ταμίαις τὸν εἰς τοῦτο καταλεγόμενον ἀξίας τὸν βασιλεῖ προσπαστεῖν*: Προσπαστεῖν, id est, *qui Principis latus protegit.* Eosdem indicat & Chrysostomus *homilia in Matth. 55. ed. Paris. p. 596.* Comel. *p. 476.* *ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς βασιλεὺς ἐκ ἀνάσχοιτο πάντας* [*στρατιώτας*] *εἶναι ἐν τοῖς βασιλείοις, ἀλλὰ τὰς αὐτοῦ πλευράς.* Et mox. *ὅτως οἱ ἀσπιδοφόροι βασιλέως.* De iisdem agit & *homilia in Ioannem*: *Sauil. 19. Paris. 18. p. 123.* *ὡς ἐπὶ τὰ σχήματα βασιλικὰ τῶν ἀσπιδοφόρων καὶ λογχοφόρων τὸν ἀεὶ τὸν βασιλέα πάντα ἀπολαύειν τιμάς.* Et *homil. 31. Sauil. Paris. 29. p. 183.* *καὶ γὰρ ἐν τοῖς βασιλείοις τόποις ἴδοις τῶν βασιλεῖ παρεστηκότων δορυφόρων, ἀφεὶς*, &c. Protectorum qooque istorum frequens mentio apud Am. Marcellinum, ex quo ea ipsa fermè discimos quæ *Paratitlon* exhibet quænam inquam & quàm varia hic delegarentur: Nempe Cæsaribus quoque Protectores additi *lib. 14. p. 18.* his custodia mandata aliquorum, veluti Præfecti, *p. 19.* per hos rei retracti tenebantur, *p. 10.* Agebant aliquando præsidium apud vrbes, *lib. 26. p. 353.* Ad exhibendas personas missi, *lib. 29. p. 424.* Validos quoque corporis robore fuisse indicat idem *lib. 30. p. 458.* Protectoris tamen nomine quandoque Domestici indicati vt *lib. 25. p. 317. 318.* De Protectoribus qui præsidium agebant in limitibus, locus quoque apud Menandrum Protectorem *lib. 8. Historiæ*: vbi is vocatur *τῶν λεγομένων μαθητῶν προστάτης*: Hegesippus quoque ex æui sui vsu, illa Ioseph *ὁ ὑπασπιστὴς ὁ ἐμὸς ὁ σωματοφύλαξ* ita vertit *lib. 1. cap. 44.* *Hic erat Protector meus, cui credebam corporis senilis custodiam.* Protectorum meminit etiam Capitolinus Constantini M. ætate in Maximinis *p. 143.* *Appellatus Augustus Carthaginem venit cum pompa regali, & Protectoribus & fascibus laureatis.*

Tertiò notandum, hoc ipso Anno 416. quo data est *lex* 8. Theodosio Iun. hoc priuilegium Decemprimorum Domesticorum extendi ad Præpositos laborum: *l. vn. tit. prox. de præpositis laborum*: quæ forte etiam *d. legi* 8. iungenda videatur.

XI. * Idem AA. Heliodoro PV.[c]

CONSTANTINOPOLITANI[d] Amplissimi Senatus consensu, nostróque iudicio Domestici decursis gradus stipendiis sub eo sint genere Senatores, vt Primicerius quidem, post acceptum Tribunatum[e], inter eos dignitate potiatur, qui Ducatum agere meruerunt. Alij verò qui decursis stipendiis ab[f] eodem Decem vsque numero subsequuntur, quibus iam ante[g] decretum est, dignitatibus perfruantur: sed ita vt inter eos sine dubio censeantur, qui immunitatem sibi laboribus redemerunt. Vt[h] fructus Domesticis[i], impio[k] termino consequenti, etiamsi

etiamsi mortalitas interuenerit, perire non possint, sed quodammodo superstes illis solatiis" seruetur occasio : ac, si Primicerij limen ingressi" in ipsâ desideratæ spei longa expectatione fructus interruperit fati necessitas, non statim, qui præcerpat" eos", quem" vocat secundus ordo succedat; sed, liberis successoribúsque tantum gradu venientibus agnatorum", quorum" maximè curâ emolumentorum perceptione gaudebat, residui temporis vsque ad annum quæ debentur sollemniter colligantur" Dat. III. Id. Iun. Constantinop. Valerio & Aëtio VV. CC. CONSS. [432.]

NOTÆ.

" Lex 2. *Cod. eod. tit.* hinc interpolata est, plurimis resecatis. Sed & Protectoribus communicato hoc iure.
" *Heliodori* huius P.V. nulla alibi mentio extat : nisi is sit, cuius Theodoricus meminit apud Cassiodorum 1. *var.* 4. *Hi autem & in partibus* ORIENTIS *parentum laude viguerunt* ; HELIODORVS *enim, qui in illâ Republicâ nobis videntibus* PRÆFECTVRAM *bis nouenis annis gessit eximiè, eorum consanguinitate probatur adiungi.* Fuit & Heliodorus Comes S. L. A. D. 468. vid. *l. 3. 4. Cod. de Canone largit. tit.*
" Hanc vocem retraham lubens ad inscriptionem ; ita, *P.V. Constantinopol.* vid. *Prolegomena.*
" Id est, post eundem.
" Puta *l. 8. 9. & 10. sup.*
" Id est, adquisiuerunt, pepererunt : *Laboribus redimere.*
" ※. Et.
" *Impium terminum* an vocat mortem : vt ita sequentia, *etiamsi mortalitas interuenerit*, explicatio sint horum verborum ?
" ※. *Solatij.*
" ※ *Ingresso.*
" *Præcerpere* fructus, est quasi ante ora auferre.
" Fructus scil.
" Is quem. " *Adgnationis* durantis.
" Quorum liberorum maximè contemplatione.
" Solemniter præstentur, soluantur.

COMMENTARIVS.

PRIMICERIORVM & DECEMPRIMORVM inter Domesticos priuilegia dignitates iam antea decretas, superioribus *legibus*, putà *l. 8. 9. 10. sup.* ita confirmat *hâc l.* nunc, Theodosius Iun. quinquennio post *d. legem* 10. vt duobus priuilegiis Primiceriorum dignitatem auctum eat.

Primum est, quod cùm Primicerij expletis stipendiis antea, haud aliter atque Decemprimi, Senatoriam inter Allectos Consularis dignitatem hactenus adipisceretur, *hâc l.* Theodosius Iun. iubeat Primicerium post acceptum Tribunatum inter eos dignitate potiri, qui Ducatum agere meruerunt : id est, eo genere, eâ conditione cum Senatoriâ dignitate exire, vt Tribuni nomine aucti inter ex-Ducibus locum habeant. Quod genus certè, maioris prærogatiuæ fuit : Sic & Præpositi ac Tribuni scholarum, Tribuni sacri stabuli, & Cura Palatij (nisi Comites primi Ordinis simul fuerint) militia absoluti inter eos qui Duces fuerint numerabantur, ex Theodosij Iun. patitur *l. vn. sup. de Comitib. & Tribunis scholar.* sic & Comites rei militaris quique vice Magistrorum Militum agebant, *l. vlt. de Comitib. rei militaris.* Qui vtique gradus Consularium gradu maior erat, vt ex *hâc l.* & *d. l. vn. de Com. & Trib. schol.* quoque patet : Ergo nunc Primicerij, ex-Ducibus æquati : Decemprimi ex-Consularibus. Quod de *Tribuni* honore ex-Primicerio Domesticorum collato hîc dicitur, id ipsũ de Protectorum Primicerio scribit Am. Marcellinus *lib. 18. p. 128. Valentinus*, inquit, *ex-Primicerio Protectorum Tribunus vt conscius*, &c. Idem Marcellinus, *lib. 30.* de Gratiano : *post Dignitatem Protectoris atque Tribuni, Comes præfuit rei Castrensi per Africam.* Excerpta de gestis Constantini : *Constantinus Protector primùm, exin Tribunus, posteà Præses Dalmatiarum fuit* Tribonianus in *l. 2. C. hoc tit.* quam hinc alioquin deformauit, vtrumque iunxit.

Alterum priuilegium nouum Primiceriis Theodosius Iun. istud indulget, magno verborum circuitu : nempe, vt si quis Primiceriatum ingressus ante annum decesserit, residui temporis emolumenta quo Primiceriatus officium durare solet, id est Anni, non proximè sequentis, quem Ordo vocat ad Primiceriatum deferantur ; verùm ad liberos & successores eius, agnatos tamen pertineant. Vbi tria notanda veniunt. 1. Primiceriatum Domesticorum fuisse annuum ; quomodo & Proximatus Scriniorum fuit, *l. 11. & 17. infr. de proximis.* Secundò notetur singulare istud priuilegium, transmittendi salarij residui temporis & emolumenti ad liberos successores. Quod priuilegium aliis quoque nonnullis datur : veluti Aduocatis fisci : *l. 15. §. 1. Cod. Iust. de Aduocatis diu. Iudiciorum* : Scriniariis, *l. 11. Cod. de agentibus in rebus* : Primipilaribus. *l. 1. Cod. de primipilo.* Imo & Domesticis & Protectoribus Secundoceriis in schola Equitum, *l. vlt. Cod. de domesticis & protector.* cùm aliàs regulariter iure ciuili Romano emolumentum, mortuo Salariario, non transmittatur residui temporis : Textus in *d. l. 3. Cod. de agentib. in rebus.* Ita scriba Quæstorius si ante legitimum tempus decessisset, Salarium ad eius hæredes non pertinebat, verùm ærario vindicabatur, teste Plinio *lib. 4. epist. 12.* Hanc verò quæstionem, vtrum hodie Iudicibus, Magistratibus, Aduocatis fisci, Adsessoribus, Doctoribus mortuis residui temporis salarium hæredibus debeatur, prolixè tractatam habet in *Diatriba de salario, cap. 6. th. 21.* Postremò notetur limitatio, nempe emolumenta hæc residui temporis trãsmitti ad liberos successores, adgnatos tantum, id est, si non emancipati sint. Quod agnationis durantis vestigium est, vt multa alia hoc Codice, & alibi.

DE PRÆPOSITIS LABORVM."

TITVLVS XXV.

XII. COD. IVST. XVIII.

Impp.* Honorius & THEODOSIVS AA.Monaxio PP."

QVI ex" deuotiſſimis" Domeſticorum ſcholis Præpoſiti Laborum" , noſtro iudicio, &" ſtipendiorum ſudoribus , promouentur , ad" ſimilitudinem Decem-primorum Domeſticorum Clariſſimi ſint inter Allectos", ita vt ex-Conſularibus habeantur : Nam Senatorio nomine & INMunitate digni ſunt, quos noſtri lateris Comitatus inluſtrat.Dat.III.Id. Nouemb. Conſtantinop. Theodoſio A.VII.& Palladio CONS. [416.]

NOTÆ.

* Lex vn.*Cod.eod.tit.*hinc quatuor locis interpolata eſt.Iungenda forte huic: *lex* 8 *ſup.tit.prox.*

" De hoc *Monaxio PP.*iam ad *d.l.*8

" *Ex deuotiſſimis Domeſticorum ſcholis* ,hæc recidit Τρίβος.

" *Deuotiſſimi* domeſtici, *h l.& l.*6.8.9 *ſup.de Domeſticis* : propriâ locutione.

" *Et ſtipendiorum ſudoribus* , hæc quoque recidit Τρίβος.

" *Ad ſimilitudinem Decemprimorum.* Et hæc reſecauit Tribonianus.

" In *Cod.Iuſt*:malè olim *electos* : Quod iam ibi rectè reſtitutum.

" *Senatorio nomine.* Hæc quoque recidit Τρίβος.

COMMENTARIVS.

DE PRÆPOSITIS LABORVM eſt hæc famoſa Theodoſij Iun.conſtitutio : cui fortè iungenda eſt *lex* 8. *ſup.tit.prox. de domeſticis* , reſtitutâ ibi ſubſcriptione:vt vt ſit, hæc ad illius omnino ſimilitudinem expreſſa eſt , tracto videlicet eo ipſo iure à Decemprimis Domeſticorum , quod eâ continetur , ad Præpoſitos Laborum , de quo mox plura. ¶ Eſt verò hæc lex , vnica, de Præpoſitis Laborum , *hoc Codice* , imò & Iuſtinianeo ; eſt enim Accurſij , & ſequacium , etiam Cuiacij error , qui *legem* 2. *Cod. de excuſ. muner.* de his quoque accipiunt.*Præpoſiti* quippe *eâ l.* ſunt Præpoſiti *laborum ciuilium* , vel Præpoſiti *Pagorum*, quorum per Diocletiani quoque tempora non vna mentio extat.Relata vero hæc quoque *lex* in Codicem Iuſtinianeum , verùm quatuor locis nimium quantum interpolata , vt iam *in Notis* oſtendi ; vnde fit , vt non ita plenam , non ita veram , de *Præpoſitis Laborum* ex *eâ leg.* cognitionem haurire poſſimus , vt ex *hâc l.* prout hoc Codice habetur , paulò pleniorem ſaltem eruere poſſumus. ¶ Nos ea κατὰ πόδα nunc ſectabimur , quæ de Præpoſitis iſtis Laborum *hâc leg.*continentur.

Primo igitur loco ex *hâc l.* diſcimus , *Vnde* , ſeu *ex quo corpore ſeu hominum genere* Præpoſiti iſti Laborum ſumpti ſeu promoti fuerint : Nempè ex Domeſticorum ſcholis : Et quidem , (quod ſecundum) hâc ratione : purà & Principis iudicio , & ſtipendiorum ſudoribus. Quod vtrumque à Triboniano reſecatum eſt , fortè quia ſub Iuſtiniano iam Præpoſiti laborum iudicio ſolo Principis vndecumque ipſi libuiſſet,eligerentur , cùm *hâc l.* nominatim ex *Domeſticorum* ſcholis , neque Principis tantùm iudicio , ſed & ſtipendiorum ſudoribus promoti dicantur. Nempè Principes hoc æuo Præpoſitos laborum , ex ſcholis Domeſticorum aſſumebant , promouebant , eúſque eligebant , quos in ſcholis illis ſtipendiorum merito & ſudoribus mereri videbant. Sed tamen ex ſcholis ſemper Domeſticorum , non aliundè quos ὑπασπιστὰς vocat Auctor vitæ Conſtantini : δορυφόρους Sozomenus , locis quæ poſteà conſignabo. Ea verò cauſa eſt , cur hæc *lex* proximo ſuperiori *titulo* , *de Domeſticis* cohæreat , ſeu ſubiiciatur : quia ſcilicet Domeſticorum corpus huiuſmodi Præpoſitos laborum ſubminiſtrabat. Quare Cuiacij ſecundus error eſt , qui hos ex Protectoribus electos minùs pensè ſcripſit ad *l.vn. Cod. eodem tit.& ad l.* 2.*Cod.de excuſat.munerum* : quem & alij improuidè ſecuti ſunt. Nam etſi Domeſtici, & Protectores eodem fermè iure cenſiti fuerint, déque vtriſque iunctim *ſuperiore titulo* agatur , vicináque fuerint corpora , imò & Domeſtici quoque Protectores Domeſtici dicti fuerint , attamen Domeſtici à *Protectoribus* nudis diſtincti fuêre : etiam iure aliquando , ſic vt de illis ſtatuta ad hos dubitationi tollendæ prorogari oportuerit : de quo omni , *ad eum titulum.* Et certè Domeſtici digniore loco habiti , & Protectoribus præpoſiti , etiam *Rubrica ſuperioris tituli* : hi quippe , vt indicio nominis apparet , familiariùs Principi militabant : vt diſertè Theodoſius Iun.ait in *d. l.*8. quæ fortè *huic* iungenda eſt : vnde & οἰκεῖοι Græcis : Protectores verò armatam militiam ſubeuntes & defendendi corporis ſui , & protegendi lateris Principis ſolicitudinem ſuſtinebant , *l.*9.*ſup.tit.prox.* Ergo ex Domeſticis ſumpti Præpoſiti laborum : non tamen (quod Tertium hîc) ex Decemprimis Domeſticorum : nam imò Decemprimorum priuilegium & immunitas *hâc l.* ad Præpoſitos laborum porrigitur: Quod quidem hîc Quarto loco notandum , nempe ad ſimilitudinem Decemprimorum domeſticorum Senatoriam dignitatem his conferri : Et quidem

(quod

(quod Quintum) inter Allectos: *inter Allectos*, id eſt, ſic vt immunes ſint à Senatoriis muneribus, putà à glebali collatione, & à Præturà, quæ alioquin duo onera Senatorum fuêre: de quibus *Adlectis* ſeu immunibus, cuiuſmodi & plures alij fuêre, dixi plenè ſemel ad *l.10. ſup. de Prætoribus*: & quidem de Decemprimis Adlectis ſeu immunibus à Senatoriis oneribus, *ad l.7.8.9.10. ſup. tit. prox.* Rurſùm, (quod Sextum) ſic Præpoſiti laborum inter Adlectos habiti *hac leg.* vt ex Conſularibus haberentur: Quæ & ipſa ſingularis prærogatiuæ ſpecies fuit: quomodo & Primicerij & Decemprimi Domeſticorum, velut ex-Conſularibus habiti: quod præter hanc *leg.* cauetur *l. 8. 9.10. ſup. tit. prox.* vbi de aliis quibus eadem dignitas ſeu idem gradus tributus, dixi. Et *rationem* addit Theodoſius Iun. iſtius dignitatis & immunitatis (quod ſeptimo hîc loco obſeruandum eſt): *Nam*, inquit, *Senatorio nomine & immunitate digni ſunt, quos noſtri lateris Comitatus inluſtrat.* Vnde paulatim deducimur ad cognitionem muneris horum Præpoſitorum laborum, illud enim ſaltem diſcimus, lateri & Comitatui Principis hos adhæſiſſe, quod & ipſum teſtatur Auctor vitæ Conſtantini. Quod quidem ipſum fermè de Protectoribus alibi dicitur, eos Principis lateris Comitatum illuſtraſſe: verùm hoc inſuper addito, quod protegendi Principis lateris ſolicitudinem paterentur, *l.9. ſup. tit. prox. de domeſt. & protector.* Et apud Chryſoſtomum *homil.55. in Matth. p.596. ed. Pariſ. p.476. Comel. edit.* conſtituti περὶ τὰς βασιλέως πλευρὰς, παρὰ τὸν βασιλέα, τῷ βασιλεῖ παρεστηκότες, quod iam notaui ad *d. l.9.* At præpoſiti laborum nudo Comitatu Principis lateris illuſtrabantur: id eſt, procedente Principe in publicum eius lateri adhærebant, κύκλῳ περιπορευόμενοι τὸν βασιλέα, vt Georgius Cedrenus ait, *Comitatus lateris Principis* dicitur, de his qui Principem procedentem lateri eius adhærentes eum comitantur. Comitatus eſt πρόοδος proceſſio Imperatoris.

Hoc primum igitur, neque dum tamen inde intelligere ſatis poſſumus, quidnam hi in Comitatu Principis laterique eius adhærentes agerent. Igitur rectè, primus quod ſciam Hugo Papienſis, quod nos docent Accurſius & Lucas de Penna *hic*, Præpoſitos labarorum accepit ſiue intellexit. Et verò antiqua ſcriptura *Labo rum*, eliſà vnà Syllabà, hic poſitum videri poſſit pro *Labororum*, quomodo in *Pandectis Piſanis* paſſim vel *Laborûm* λαβωρῶν Græcâ inflexione in Oriente cui præerat Theodoſius Iun. *huius l.* Auctor, pro *Labororum* per Syncopem; quomodo *Deûm* pro *Deorum*: *Præfecti fabrûm* pro *fabrorum*. Certè Alciatus hic *Laborum* vocem ſubſtituit, quod voluit etiam Cuiacius, qui *Laborum* hic legendum contendit. Nos igitur de *Laboris*, vel *Labaris* iſtis videamus, mox de Præpoſitis eorum viſuri. ¶ De *Labaro* vexillo à Conſtantino M. inſtituto monent ſatis hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores, & in his Auctor de vitâ Conſtantini *lib. 2. cap. 8.* & Sozomenus *lib. 1. cap. 41.* qui eius formam vſumque deſcribunt: nulla enim ante Conſtantinum eius mentio occurrit: Nam quod à Tertulliano & Minucio Felice, eius mentionem fieri quidam volunt, erroneum eſt: de *Cantabes* enim illi agunt, non de *Labaro*. Labarum verò iſtud *Laberum* quoque dictum. Apud Sozomenum certè *lib. 1. cap. 4.* variant Codices: alij quippe habent λάβαρον, alij λάβωρον. Sed & Turnebus 15. *Aduerſar. cap. 16.* in vetuſto Lexico *Laborum* inueniſſe ſe teſtatur. Etſi in alio Onomaſtico, teſte Steuuechio *ad Vegetium* occurrat *Vexillum Lavarum*. Sed & Aldhelmus *de laudib. virginitatis*: *Præmiſſo*, inquit, *Chriſti laboro tutus & Chriſti vexillo armatus.* Et in *Actis* ſecundæ ſynodi Nicænæ. *Iuſſit viros eruditos ex auro & lapidibus pretioſis in vexillum Crucis transformare, quod Laborum vocatur.* At cæteri *Labarum* vocant, vt Ambroſius *lib.6. ep.29. Habebis Imperator* COMITEM [loquitur de Addeo Comitei militaris per Orientem] *præuaricatorem, & huic vexilla committes victricia, huic Labarum, hoc eſt Chriſti ſacratum nomine, qui ſynagogam inſtauret, quæ Chriſtum neſciat: Iube Labarum Synagogæ inferri, videamus ſi non reſiſtunt.* Et Prudentius, *lib.1. contra Symmachum*, vbi de Conſtantini M. aduerſus Maxentium expeditione;

—— Quali radiarint ſtemmate pila:
Chriſtus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat Labarum.

Gregorius Nazianzenus *Laborum* maluiſſe videtur *prima στηλιτευτικῇ in Iulianum*: non modo cùm καμάτων λυτήριον, id eſt, *laborum leuamen & pauſam* dixit, verum etiam vt ingenioſi fermè ſunt Græci in appellationum exoticarum rationibus reddendis, eum inde diſertè à Romanis appellatum ſcribit, καμάτων λυτήριον ὄντα, καὶ κατὰ Ῥωμαίους ὀνομαζόμενον, vt proinde Nazianzenus à labore deduxerit *Laborum*, velut laboris ὅρον, quod videlicet *Laborum* iſtud, ſeu Vexillum, vt quæque pars in acie laborabat in eam quaſi auxilij vice & liberationis inferretur: quod ſanè Auctor vitæ Conſtantini & Sozomenus tradunt. Idem Nazianzenus, μέγα σύνθημα vocat, id eſt, vt etiam Scholiaſtes eius interpretatur, teſſeram qua hoſtes in fugam vertuntur. Baronius quoque à Latino *Labor* & Græco ὅρος deducebat. Putaret quis, à labore dictum, ideò quod magno labore magniſque viribus & ſollicitudine opus eſſet ad id geſtandum, vtpote quod graue eſſet variis ornamentis, vt de quibuſdam militaribus ſignis memorat Herodianus, *lib.4. c.7.* verùm & id inane eſt. Alij alias nominis rationes ſeu etymologias commenti ſunt: & Gyraldus quidem tres: vnam ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, quod id magnum pietatis ſignum eſſet, quomodo Gregorius Cappadox: σημεῖον τῆς μεγάλης εὐλαβείας vocat: ſecundam, ἀπὸ τοῦ λαβεῖν, quod ſcilicet à Conſtantino fuerit captum Labarum. Tandem à Labara ciuitate Cariæ. Giſelinus quod quaſi labantia baſtis appenderentur; Follerus, quod res ſummi laboris eſſet Romanis Imperatoribus tutari ſignum illud. Fr. Iuretus à monte *Loubar*, cuius apud Epiphanium mentio fiat *in præludio totius operis de hæreſibus*, quod ἀποβατήριον ſignificat, nempe hinc Labarum dictum, quia exempulile erat & de conto ſuo deſcendebat facilè. Quod rectè refutat Follerus *lib.2. miſcell. cap.2.* vt & Petauius in *Epiphanium p.5. & 282.283.* Quidam inde, quod milites Labarum videntes, & exinde periculi ſui moniti, clamarent *Laber*, *Labor*. Amaya nuper magnus alienorum ſcriptorum & laborum helluo ridiculè adhuc magis, Hiſpanicam vocem nobis obtrudebat: *La vandera*: à quâ cùm *Labandarum* dici oportuerit, corrupto & breuiato nomine Labarum dictum fuerit. Vel eo nomine ridiculè: quod *vandera*, quæ noſtris *Bandiere*, à *Banda* dicta eſt. Ridiculi etiam, qui *prapoſites eulaborum*, id eſt, negotiorum geſtores interpretantur, vt & qui *labiorum*, à labiis, quod tales Præpoſiti corrigerent eos, qui de Imperatore malè loquerentur: *Alij præpoſitos libellorum* ſubſtituunt. Dies me deficeret, ſi omnia recenſere vellem, quæ pleraque ægri ſomnia ſunt: nam & ſuperiora pleraque miſſis poſtremis, eo tantùm fermè fine à nobis allata ſunt, vt appareat, alios *Labarum*, alios *Laborum* dixiſſe-

dixisse, atque inde originationem traxisse: Alij denique Barbaram & exoticam vocem putant: Persicam nonnulli, alij Germanicam, vel Gallicam, quasi in Galliâ Constantinus Christiana fide imbutus, hoc vexillum instituerit. Quibus ego facilè accedo: analogiâ etiam vocis *Labor*, vnde *Laborum*: sic enim quoque video locorum vocabula siue Gallica, siue Germanica prisca, simili terminatione, *Robor*, *Arbor* (vnde & *Arbora.*) Quicquid huius sit, *Laborum* appellatione hic liquidò Labara seu Labora sunt intelligenda: quod etiam sequentia ostendunt, partim de Præpositis Laborum, siue Labarorum, collata cum iis quæ ex *hâc ipsâ leg.* de his suprà confecimus, partim de vexillo ipso procedente Imperatore semper præferri solito. Auctoris de vita Constantini *lib.* 2. *cap.* 8. hæc verba sunt: διὸ δὴ τῶν ἀμφ' αὐτὸν ὑπασπιστῶν, τοὺς καὶ σώματος ἰσχύϊ καὶ ψυχῆς ἀρετῇ, θεοσεβείας τρόποις ἐγκρίτους, μόνῃ τῇ τοῦ σημείου διακονίᾳ προσκαρτερεῖν ἐκέλευεν: ἦσαν δὲ ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν οὐχ ἧττους πεντήκοντα, οἷς οὐδὲν ἕτερον ἦν μέλον, ἢ κυκλοῦν καὶ περιέπειν δορυφορίᾳ τὸ σημεῖον, ἀμοιβαίως ἑκάστου αὐτὸ ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντος, id est. *Quapropter iis qui* CIRCA IPSVM ERANT *Defensoribus* [Domesticis-protectoribus] *& corporis robore, & virtute animi, & pietatis institutis eximiis, vt in vexilli illius tantum ministerium incumberent, iussit. Erant autem viri numero non minus quinquaginta, quibus nihil aliud incumbebat, quàm vt ambirent, & stiparent hastati vexillum istud, per vices singulis id humeris suis gestantibus.* Sozomenus *lib.* 1. *cap.* 4. καὶ ταῖς καμνούσαις φάλαγξιν ἐν ταῖς μάχαις παρεῖναι ἐκέλευσε, φανερῶς τάξας τῶν δορυφόρων ἀεὶ τοῦτο ποιεῖν, οἷς ἔργον ἦν ἕκαστον ἀμοιβαίως ἐπὶ τῶν ὤμων φέρειν τὸ σημεῖον, καὶ περιέναι τὰς τάξεις τῶν πολεμίων. Vbi vides Præpositos Laborum omninò describi: Nempe aiunt illi electos ab Imperatore, ex his qui circa ipsum erant ὑπασπισταῖς, δορυφόροις, domesticis protectoribus corpore validos, virtute pietatéque insignes, Laboro tantum tutando, pérque vices ferendo quinquaginta numero, eique rei vnicæ Præpositos. Vbi notandum etiam pietate insignes electos, velut sacro vexillo præpositos. Quod Præpositos hos vexillum hoc κυκλοῦν καὶ περιέπειν τὸ σημεῖον solitos ait Auctor vitæ Constantini, id restantur veteres nummi & lapides, vbi videre est Labarum istud stipantes δορυφόρους καὶ ὑπασπιστάς. Cæterum, vt iam notatum est, Præpositos hos Labarorum, Principis lateris Comitatus inlustrabat. Nam vt maximè Labari vsus in exercitu quoque esset, (de quo Ambrosius, Nazianzenus, Auctor vitæ Constantini, Sozomenus) attamen in Comitatu quoque Principis procedentis eius vsus solemnis erat: procedenti quippe Imperatori id prælatum: quod testatur Sozomenus *lib.* 1. *cap.* 4. σημεῖον δὲ τοῦτο πολεμικὸν τῶν ἄλλων τιμιώτερον, καθότι ΑΕΙ τοῦ βασιλέως ἡγεῖσθαι, καὶ προσκυνεῖσθαι νενόμιστο παρὰ τῶν στρατιῶν [στρατιωτῶν] id est, *signum verò istud militare aliis sanctius vel pretiosius ideò fuit quod* SEMPER IMPERATOREM *antecedere & adorari à militibus consueuit.*

His igitur iam omnibus attentè perpensis apertissimè conficitur, vt Labara fuerunt vexilla quæ procedente Imperatore ferebantur de quibus sensit & Claudianus 2. *in Rufinum*: *Augustus veneranda prior vexilla salutat Rufinus sequitur*: Ita Præpositos Laborûm fuisse, qui è Domesticorum scholis, ab Imperatore electi Labori sollicitudinem & curam gerebant in Comitatu Principis, seu *procedente Imperatore*, circa Imperatoris latus incedentes. Quò pertinet etiam Georgij Cedreni locus, vbi vexilla describens, ait, ea longis suspensa contis gestantes circa Imperatoris latus incessisse, cúmque sic protexisse: ταῦτα ἐξαρτῶντες ἐπὶ μακρῶν δοράτων κύκλῳ περιεστοιχισμένῳ τῷ βασιλέων κατασκιάζουσιν αὐτούς. Quâ causâ è Domesticis adsciti vel electi, vtpote qui circa Principem essent, & inter Palatina officia, viri validi, præstantes & eximij. Quæ cum ita sint, apparet, quod quidam tamen tradidêre, Præpositos laborum, non esse eos qui per *dignitates Comitum, laboribus Principis socias*, designantur *l. vn. inf. qui à præbit. Tyronum.* Ibi enim indicantur Comites similes alij Comitibus Archiatrorum, Comitibus stabuli, Curæ Palatij, Proximis scriniorum, Comitibus dispositionum, Decurionibus, Magistris admissionum. Non sunt item, quod Amaya nuper prodidit ad *l. 2. Cod. de excusat. mun. num.* 28. &c. Præpositi Laborûm ij qui ex Domesticorum scholâ etsi non Decemprimi, tamen cùm locus inter eos nullus vacaret, Decemprimis proximi cùm diu militassent, laborum ratione ab Imperatore Decemprimorum priuilegiis seu honoraria Decemprimatus dignitate decorabantur: vt ita dicti fuerint *præpositi Laborum* per ellipsin, pro *laborum causâ, ratione, gratiâ, ergo*, relata eo quoque *l. vlt. sup. de domesticis*, ibi, *sed ita, vt inter eos sine dubio censeantur qui immunitatem sibi Laboribus redemerunt.* Hanc enim interpretationem, & ellipticam locutionem respuit, vel ipsa *Præpositorum* vox: quæ vtique officij alicuius ἐμφατικὴ vox est, quâ necessariò indicatur, eos alicui rei & officio præpositos fuisse: & inde *Præpositi Laborum*. Quod etiam sensum *d. l. vlt.* attinet, eum ibi vide. Denique quod addit de connexione *huius tituli* cum *superiore*, nos eam *suprà* veram demonstrauimus. Pariter neque huc faciunt, Officiales Principis lateri proximi in militiâ & cohorte Prætoria, quorum meminit Hyginus *in Gromatico.*

¶ De cæteris quæ ad *Labarum* pertinent, plura non addo. Nisi quod quidam nuper *parte* 2. *libertatis Ecclesiæ per Constantinum, cap.* 15. in Labaro deprehendere se aiebat, Romam ibi designari, vel certè orbem totum Romanum. Nimis callidè: Circulus enim qui in Labaro sub litera P. Græca extat, non est aliud quàm pars suggestus imaginum, vt in hastili: sub quo litera X. latet: denique litera X. circulo inclusa intra hastile cum litera P. efficit nomen Christi.

DE

DE PROXIMIS," COMITIBVS DISPOSITIONVM, CÆTERISQVE QVI in ſacris ſcriniis militant.

TITVLVS XXVI.

XII.COD. IVST.X. *De proximis Sacrorum Scriniorum cæteriſque*,&c.
De quâ Rubricæ mutatione ad *l* 4.*h t*

" Ita rectè ἀσυνδέτως; quare nil opus coniunctiua,*&*, quam hic omiſſam putabat Gutherius, 3.*de off.dom.Aug.7.p.*466.

Reſpondet quoque huic, *titulus* 11.*ſuprà de Magiſtris Scriniorum.*

PARATITLON.

I. SCRINIA ſimpliciter, *l.*1.14.*h.t. l.7. de priuil.eorum qui in S.Pal. l.*2.*infr.de Commeatu*, *l.*21. *infr.de cohortalib. l.vn. ſupr. de Magiſtris Scrinior. l.vn.qui à præbit.tyronum*, *l.*29. *de hæreticis*, pleniùs dicuntur, & Sacra Scrinia. *Rubr & l.*3.5.6.7.15.*&* 17.*h.t. & l.*53. 65. *infr. de appellationibus*, *l.vlt.ſup. de honor. Codicillis*, Scrinia perennitatis noſtræ, *l.*3.*infr.ad leg Cornel.de falſis.* & Symmachus *lib.*10.*epiſt.*37. Scrinia Palatina, Symmachus *d. lib.* 10. *epiſt.* 34. Auguſta Scrinia, *epiſt.*46. Sacra,*lib.*1.*epiſt.*88. Scrinia noſtra Principis, *l.*1.9.11.*h.t.& l.vn ſup de Magiſtris Scrinior.l.*1.*infr.de priuil.eorum qui in S.Pal.* Ea verò modò quatuor numerabantur,*l.*1.12. modò tria tantùm, *l.* 17. (excluſo videl.vel præterito,& oppoſito illis Scrinio diſpoſitionum quod quartum erat,vt *l.*4.7.8.9.10.16.17.*hoc tit.*)Cætera tria Scrinia erant, Memoriæ, *l.*1.4.7.12.16.*&* 17.*h.t.* (vndè & Memoriales *l.*2.*infr.de priuil. eorum qui in Sacro Pal.* apud Ambroſ. *epiſt.*33. & memorialium Scrinia,*dict.l.*21.*infr de cohortalib.*) epiſtolarum, *d.l.*1.4.7.12.16. *&* 17. & libellorum, *dictis legibus.* Quartum igitur erat, diſpoſitionum, *l.*1.2.9.10.12. *&* 18. *h.t.* quod vt ſæpè à tribus prioribus ſeparabatur, ita ab Arcadio illis æquatum: vt *l.*7.8.9.10. *&* 12.

II. ¶ Hæc Scrinia omnia erant ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum, vt præter Notitiam Imperij, *in Magiſtro officiorum*, teſtantur inſcriptiones *l.*6.11.17.*h.t. & d.l.*2. *infr de commeatu*: *l.*29.*de hæreticis*, *& l.*7.8.9.10.11.12.14. *&* 15. *Cod.eod tit.*

III. ¶ In his Scriniis qui erant, laborare dicuntur; *l.*1.*h.t.* militare, *l.*5.7.15. *&* 16. *h.t.d.l.7. de priu.eorum qui in S.Pal.* Vnde & militia Scriniorum, *l.*7.8.9. *h.t.* & Symmacho *lib.*7.*epiſt.*121. Sacrorum Scriniorum ſudores, *d.l.vlt.ſup.de honor. Codicill.* obſecundatores ſacrorum ſcriniorum, *l.*3.*h.t.* Eorum nominatim qui in tribus prioribus Scriniis militabant, mentibus & ingeniis Principes committebant, quidquid Sanctionum proferebant, *l.*3.*h.t.* ſeu peragendis & ſignandis reſponſis Principi ibidem obſecundabant, *l.*14.*de extraord.* Qui verò in quarto Scrinio, Diſpoſitionum putà, militabant, ab iiſdem diſpoſitionum Principis norma & ſeries ſeruabatur; *l.*9.*h.t.* Ad eadem mittebantur ante Indictionis exordium breues erogationis à ſuſceptore faciendæ: & poſteà alij breues erogationis factæ: *l.*24. *de erog. mil. ann.* Ad ea miſſæ Relationes & opiniones cum refutatoriis & Inſtructionibus neceſſariis, *l.*32.34. *&* 65. *de appellat.* In his Scriniis hæretici militare prohibiti, *l.*29. *de hæreticis.*¶ *Priuilegia* porrò his varia tributa: Primò immunes erant à cunctis muneribus ſordidis & perſonalibus ab extraordinariis collationibus, nec militiæ tantum tempore, ſed &poſt militiam, *l.*3. 14.15. *& l.*1.3.*infr.de priuileg. eor. qui in S.Pal. & d.l.*14.*de extraordinariis*: *& l vn.infr.qui à præbit.tyron.* Secundò Iudicum Ordinariorum ſecretaria iis ſponte ſine vllo nuncio ingredi,cúmque his ſedendi ius erat, *l.*5.7. *&* 16. Tertiò ſi xv.annis in Scriniis laboraſſent, à Curiali neceſſitate liberabantur, *l.*2. *&* 7. *in pr.* Quartò ſi viginti annis, impertito otio, conſulari dignitate inter Adlectos honorabantur, ſic vt ab omnibus oneribus immunes eſſent, *l.*7.*&* 8. Vide & aliud priuilegium, de quo *l.vlt.ſup.de honorar.Codicill.& l.*12.*ſup.de Senatorib.* De pœna emanentis ſex menſium ſpatio ſupra commeatum, v.*l.*2.*infr.de commeatu.*

IV. ¶ His porrò qui in tribus prioribus Scriniis militabant, præerant, qui MAGISTRI *Scriniorum* dicebantur, de quibus *fuit titulus ſuprà de Magiſtris Scriniorum.* His proximi

erant, qui PROXIMI SCRINIORVM dicebantur: *l.*2.4.6.10.13.17.*&* 18.*seu vlt.* qui & in capite constituti dicuntur, *l.*11. corúmque gradus vltimus in scriniis (id est, summus) *d.l.*14. Hinc honor proximi, *l.*14. Proximatus splendor, *l.*4. gradus proximorum, *l.*17. & Proximatus, *l.*11.17.*&l.*12.*sup de Senatoribus:* Quo per ordinem succedebant, *l.*11. ordine meritóque stipendiorum, *l.*17. Vnde laboris præmium, *l.*11 *in fin.* Promotionis autem huius dies ab Honorio & Theodosio Iuniore constitutus Genuinus natalis suus (id est, quo die natus erat,) *l.*11.17. ¶ Hi *Comitum* dignitate ornabantur, *l.*20. vide & *l.*14 *infr. de extraord. munerib.* Vnde Comitiua proximatus, *l.*11. Primo quidem tertij ordinis, secundi postea, *l.*17. sic vt vestis eis à Comite S. L. *ex intexto* (ita lego) ex largitionibus præberetur: *l.*18.*seu vlt.* Triennio primùm ea militia conclusa, *l.*3. *infr. de Palatinis S. L.* biennio postea, *l.*6. *h. t.* anno demum, *l.*11.17. ¶ *Depositâ* item militiâ, *l.*13. seu post depositum actum, *l.*17. è Palatio exeuntes, *l.*2. ex Proximis denique, *l.*12. primò Clarissimis adgregabantur, *l.*2.11. Secundò, Præfecti Prætorio Vicariis æquabantur, *l.*2.4.10.11.17. *hoc tit.&l.*12.*sup. de Senatorib. & glebali coll. & l.*19. *inf. de Palatinis:* tertiò ad Comitatum Principis sine euectione venire poterant, *l.* 14. quartò immunes erant à glebali collatione, non tamen septem solidorum, quæ tenuissimos Senatorum solebat obligare, *l.*12.14. imò & septem solidorum, *d.l.*12 *sup. de Senatoribus.* Præturâ, *l.*13. à sordidis muneribus, superindicto, venalitio, extraordinariis collationibus, temonis equorum, tyronum præstatione: *l.*3.14.*h.t.*& *d. l.*14. *inf. de extraordin. munerib. & l.vn. inf. qui à præbit. tyron.* ab omni functione, *d l.*12.*sup. de Senatorib.*

V. ¶ Hos sequebantur MELLOPROXIMI, qui à Proximo proximi erant, & sequenti anno proximi futuri: *l.*16.17. Post hos inter alios erat EXCEPTORES, *l.*26.

VI. ¶ In scrinio Dispositionum Primi quoque erant *Magistri Dispositionum l.*1.*h.t.* qui & primi Dispositionum dicuntur, *l.*14. *h. t.* Hi non cum Magistris scriniorum cæterorum, verùm cùm Proximis coniungebantur, iuréque & honore eodem fruebantur; *l.*2. 10.12.14.*h.t.l.*12.*sup.de Senatoribus: l.vn. qui à præbit. tyronum.* Hi scilicet pariter vt proximi scriniorum Comitum dignitate ornabantur, *d.l.*10. secundi ordinis, *l.*18. *seu vlt. h. t.* Hinc adeò Comites dispositionum *Rubr.& l.*10.12.18.*seu vlt.h.t. d.l.vn. inf. qui à præbit. tyronum:* Comitiua primi Dispositionum, *l.*14.*h.t.* Comitiua Dispositionum, *d. l.*12.*sup. de Senatorib.*

1.* Imp. Iulianus A ad Secundum PP."

IN rebus", prima" militia est: secundus, in literarum præsidiis" pacis ornatus: ideóque Scriniorum" Nostrorum merita perpendentes, secundum" eis in priuilegiis locum tribuimus, Vt omnes qui quindecim annis in Scriniis laborauerunt, Memoriæ, ac Dispositionibus", Epistularum ac Libellorum, licet patre vel auo ceterísque maioribus" Curialibus orti ac proditi" sint, tamen ab omni hac" necessitate habeantur immunes, nec ad Curiam reuocentur. Dat. VII. Kalend. Octob. Antiochiæ, Acc. v. Id. Nouemb. Naisis", Mamertino & Neuitta. v.c. CONSS. [362.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust. Memoratur & confirmatur ab Arcadio *l.*7.*infr.*
" De hoc *Secundo* PP. v. *Prosopogr.*
" Nihil hic immutandum: de quo mox.
" *Prærogatiuam partu armata* dixit Sidonius Apollinaris *lib.*1 *ep.*9.
" *Præsidia* literarum, de quo mox.
" Atque adeò Scriniariorum, seu in Scriniis militantium.
" *Secundus* locus literatæ militiæ tribuitur: de quo mox.
" Nihil hic mutandum: *Laborare militia & dispositionibus*, idem quod laborare in Scriniis memoriæ, Dispositionum. Sic & *Dictator memoriæ, ἀντιγραφεὺς τῆς μνήμης,* Dictare ad memoriam Vopisco *in Caro.*
" *Maiores cæteri*, vltra patrem & auum.
" Id est, Editi, prodierunt.
" *Curiali:* de quâ in integrâ constitutione agebatur: & paulò antè mentio acta fuit.
" Si *Naissum*, quæ vrbs erat Daciæ Mediterraneæ, hic accipimus, tum Secundus, cui hæc lex inscribitur, *PP. Illyrici* fuerit hoc tempore. Verùm de hoc secundo PP. qui & Sallustius, ampliùs inquirendum.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

IVLIANI hæc constitutio est, quâ definitur: Scriniarios quatuor scriniorum quindecim annorum militiâ, id est si quindecim annis in scrinio aliquo ex his militauerint, licet origine CVRIALES Curiâ, Curialíque nexu liberari. Quam Iuliani constitutionem memorat simul & firmat Arcadius Imp. in *l.7.inf.h.t.* Quindecim annis, inquit Iulianus, cùm Constantius Imp. constitutione suâ huic rei viginti annos præstituisset, octo annis, *l.1. inf. de Agentibus in rebus.* Quomodo & aliàs sæpè certo annorum decursu Curialis conditio euitari olim potuit: de quo plenam fidem faciet titulus *infrà, de decurionibus.* Nos de *hâc* Iuliani *leg.* videamus, vbi varia notanda explicandáque sunt.

Primò notandum, Iulianum *hâc l.* in specie propositâ Curiæ euitandæ tempora contrahere: pariter, vt alterâ *l.2. inf. de Agentibus in rebus*, quæ & ipsa ad eundem secundum PP. data est: Cùm alias Iulianus Curiis plurimùm fauerit, vt fidem faciunt *lex 50.inf.de Decurionibus, lex 4.inf.de Lustrali collat.lex 51.& 52.eod.tit. de Decurionibus*: & ea quæ narrat Libanius, *Orat. funebri in Iulianum, p.296. 297.* cuius verba profero ad *d. l.50.* & Am. Marcellinus non vno loco ac maximè *lib. 22. p. 237. Illud*, inquit, *amarum & notabile fuit, quod ægrè sub eo à Curialibus quisquam appetitus, licet* PRIVILEGIIS & STIPENDIORVM NVMERO, *& originis penitus alienæ firmitudine communitus obtinebat æquissimum, adeò vt plerique territi emercarentur molestias pretiis clandestinis.* Tandem & Zosimus *lib. 3. p.713.* Imò & fidem faciunt ipsiusmet Iuliani scripta, de quo ad *d.l.50.* Et hîc tamen, vt & *d.l.2. inf. de Agentib. in rebus*, videre licet, *Priuilegio* literarum (quâ *priuilegij* voce etiam hîc vtitur) & *stipendiorum* numero scriniarios à Curiâ immunitatem obtinere.

Verùm ipse in specie *huius leg.* (quod *hîc* secundo loco notandum) rationem eius facti præmittit: *In rebus*, inquit, *prima militia est: secundus in literarum præsidiis pacis ornatus: ideóque scriniorum nostrorum merita perpendentes secundum eis in priuilegiis locum tribuimus.* Ait, In *rebus*, vbi nihil mutandum, id est in rerum actu, publicisque actibus: Quo sensu, Agentes quoque ipsi in rebus dicuntur, quibus scilicet negotiorum & actuum publicorum executio iniungebatur: vid. *l.4.11. 15. inf. de Agentibus in rebus: l 4. & 7. inf. de executoribus.* Imò & Agentes rerum dicti à Sexto Aurelio Victore Schotti. Eodem sensu Vopiscus *rem Romanam* dixit in *Vita Probi, extremâ. Posteri* inquit, *Probi vel odio inuidiæ, vel timore Romanam rem fugerunt, & in Italia circa Veronam ac Benacum ac Larium, atque in his regionibus larem locauerunt.* (Horatius pro eo dixisset, *procul à negotiis recesserunt.*) Quare coniectoram CL. V. minus probo, qui *Romanam regionem* Ibi restituerunt; de quo alibi. Ergo ait Iulianus, primam esse militiam in rebus; vnde apparet, armatâ militiâ indubiè, Curialem conditionem euitari tum certo stipendiorum numero potuisse: quod Constantij quoque lex ostendit, *l.38.inf.de Decurionib.* vt & deinceps obtinuit, de quo *tit. de Decurionib.* & nominatim *ad eam leg.* & ad *l.6.inf.de re militari*: sic quidem etiam vt citeriore annorum numero milites à curiali conditione liberarentur, & quidem quinque annorum aliquando ex *dictâ* Constantij *l. 38.* & deinceps, *d. l.6.* &c. Et in eo quoque *prima militia* fuit, potiórque. Quomodo & Sidonius Apollinaris *lib. 1. ep.9. Prærogatiuam partis armatæ* dixit. Secunda verò ratio, *secundum priuilegium, secundus in literarum præsidiis pacis ornatus consistere* dicitur à Iuliano. Quo discimus, vt propensum in commune Iuliani in studia affectum, de quo alibi, *tit. de medicis & professorib.* ita speciatim erga scriniarios simul & eorum officium: Sic sanè & *l.8.Cod. eod.tit.* Proximis scriniorum literata militia tribuitur: & Symmachus *lib.7.ep.124. Fungetur militiâ in scriniis literarum.*

Quindecim igitur annorum seu per tria lustra (quod & postea in armatâ militiâ cautum à Valentiniano Iun. *l.95.inf. de Decurionibus*) militiâ in scriniis curiam euitari posse, definit *h. l.* Iulianus; in hâc quoque re à Constantio diuersus, quod hîc Tertio notandum: Nempe & aliàs solemne illi à Constantio dissentire in *Legibus*, vt patet vel ex *l.vn.sup.de dominio rei quæ poscitur*, & *l.3.sup.de contrah.emptione*: vbi dixi pleniùs.

Illud Quarto obseruandum hâc in re æquari *Dispositionum* scrinium cæteris tribus: cùm alias sæpe discreparet: de quo ad *leges sequentes.*

Et quidem ita, quod Quintum, vt proximo seu secundo à scrinio memoriæ loco, ante epistolarum & libellorum, ponatur, cùm aliàs fermè vltimo loco nominetur, vt *l.12. infr.* vel ab aliis separetur.

Tandem *hic* semel agendum de hoc Dispositionum scrinio, vnde dictum id fuerit, quæque eius partes in rebus seu in rerum actu fuerint. Ergo *dispositiones* hic non sunt διατυπώματα, διατάξεις, constitutiones, sanctiones, pragmaticæ, Edicta, (quomodò aliàs generali dispositionis voce hæc quoque intelliguntur, vt *l.23.15. Cod.de proximis sacror.scrin.l.13.§.1.Cod.de nuptiis Nouella.........de Tyronibus 44.de Pentapolis 43.l.vlt.Cod. de fructibus & lit.expens.*) verùm alij Principis actus in Republicâ extra Legum Sanctiones, Adnotationes, Responsa ad Legationes & Consultationes & ad Libellos, Cognitiones, quæ omnia à tribus aliis scriniis, memoriæ, libellorum, epistolarum tractabantur; βασίλειαι ἐκθέσεις (vt vocantur in *Notitia Imperij*, quomodo eam nos restituimus iam ad *l.vn. sup.de Magistris scriniorum.*) Quid igitur? In his erant Prouisiones fermè annonariæ, dispositiones itinerum Principis, & expeditionum, de ordinandis Magistratibus & officiis publicis, quæque Princeps sibi peragenda proponebat. Hoc omninò sensu Dispositionis vox apud Lampridium *in Alexandro* Seuero: *Expeditiones bellicas habuit, de quibus ordine suo edisseram. Primum tamen eius consuetudinem dicam de rebus vel tacendis vel prodendis. Tacebantur secreta bellorum: itinerum autem dies publicè proponebantur, ita vt Edictum penderet ante menses duos in quo scriptum esset: Illa die, illa hora, ab vrbe sum exiturus; & si dij voluerint in prima mansione mansurus: deinde per ordinem mansiones, deinde statiua, deinde vbi annona esset accipienda: Et id quidem eo vsque quamdiu ad fines Barbaricos veniretur: Iam enim inde tacebatur, & omnes ambulabant, ita ne* DISPOSITIONEM *Romanam Barbari scirent. Certum est autem eum nunquam id quod* PROPOSVERAT *fefellisse, cùm diceret, Nolle ab Aulicis suas vendi* DISPOSITIONES: *quod factum fuerat sub Heliogabalo, cum ab eunuchis omnia venderentur: quod genus hominum idcirco secreta omnia in Aula nosse cupiunt, vt soli aliquid scire videantur, & habeant vnde vel gratiam vel pecuniam requirant. Et quia de publicandis* DISPOSITIONIBVS *mentio contigit, vbi aliquos voluisset vel Rectores Prouinciis dare, vel Præpo-*

stitos facere, vel Procuratores (id est Rationales) ordinare, nomina eorum PROPONEBAT, *hortans Populum, vt si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus; si non prob esset, subiret pœnam capitis,* &c. Hoc sensu Dispositiones apud Capitolinum *in Gordiano Tertio*, de Misitheo: *Cùm vita tanta in Republ. dispositio fuit, vt nulla esset vnquam ciuitas limitanea quæ non posset exercitum P.R. ac Principem ferre: quæ totius anni in aceto, frumento, & lardo, atque hordeo & palea condita non haberet*: & mox, *Tantum habuerat conditorum, vt vacillare dispositio Romana non posset.* Eodem sensu Vopiscus in Aureliano. Eodem Ammianus Marcellinus lib. 14. p. 17. *Antiochensi plebi suppliciter obsecranti, vt inedia dispelleret metum, non* DISPONI *quidquam statuit, vel ex prouinciis alimenta conferri constituit.* Et *lib.* 19. *p.*160. vbi de Anatolio PP. Sidonius Apollinaris ad PP. Galliarum *lib.*7.*ep.*12. *Prætermisit Attilam Rheni hostem, Thorismodum Rhodani hospitem, Aetium Ligeris liberatorem, solâ te* DISPOSITIONVM *salubritate tolerasse.* His adde & *l.* 310. *inf. de extraordinar. l.*8. *inf. de operib. publicis: l.*6.*&* 10.*inf. de nauicular. l.*3. *in fin. inf. & l* 15. *de cursu publico: l.vlt.circa fin.de conlat.donat. l.*15.43. *de Episcopis.* Scrinium igitur dispositionum erat, in quo, vt expressè loquitur *lex* 9.*inf.hoc tit.* Principis dispositionum norma & series seruabatur, seu disposita in Republ. à Principe pro vrgentibus rerum necessitatibus: sic vt quotidiani eo fermè Principis in Republ. actus, destinata, dispositiones continerentur: Quorum ea multitudo fuit, vt proprium earum scrinium esset, cui & Magister seu Comes peculiaris fuit, & varij sub eo scriniarij. Sic eodem sensu *Numerariis PP. dispositiones* tribuuntur; vt Flamonia Municipibus, Arcariis pondera mensuræ Allectis, Salaria Tabulariis, à Sidonio Apollinari, *lib.* 5. *ep.*7. quia scilicet Numerarij omnia commonitoria, præceptiones, euectiones, publica instrumenta, quibus de prouinciâ DISPONEBATVR, conficiebant, vt exertè docet *lex* 10. *Cod. de Numerariis*: SCRINIISQVE inseruiebant, vt testatur *lex* 8. *inf. de Numerariis*, de quo pleniùs *suo titulo.* Vnde iam patet, quàm malè Pancitolus aliique deinceps hos cum Referendariis miscuerit.

Ex superioribus omnibus iam coniicere licet, quale scriniariorum dispositionum munus fuerit, & cur diuerso sæpè & inferiore iure quàm cæteri fuerint: qnia trium priorum literata propriè militia fuit, seu hos potissimùm studiis eruditos oportuit, ad Principis constitutiones videlicet responsáque formanda, epistolas scribendas: hos vero non adeò. Quam in rem elegans est *lex* 8. *Cod. de proximis sacrorum scriniorum. Proximos sacrorum scriniorum, quos fides ac diuturna obseruationis industria,* LITERATAQVE *militia: Comitem quin etiam Dispositionum, quem* PROBITAS AC STRENVITAS *meritò commendant*: Ergo in Proximis *Literarum studia & eruditio*: in Comitibus dispositionum, *probitas & strenuitas*: quod dispositionum natura vnum requirit.

Postremùm, qia hæc prima de scriniis & scriniariis *lex* occurrit, age cumulemus nunc Auctores qui horum scriniorum, & scriniariorum, & Magistrorum meminêre. Spartianus *in Pero*: Iulianus, *ep.ad Iudæos*: Lampridius *in Alexandro*: Aurelius Victor *cap.* 20. Am. Marcellinus & Symmachus *variis locis*: Notitia *Imperij*, Sidonius Apollinaris *Panegyr.* 2. Post omnia vide & quæ suprà diximus *tit. de Magistris scriniorum.*

---

11. * Imppp. GRATIANVS, Valentinianus, & Theodosius AAA. ad Valerianum."

LARISSIMOS viros Proximos scriniorum" & Magistros" dispositionum Vicariorum ordini copulamus; ita", vt prior" aliunde" prouectus" Palatinis honorariis præferatur, vt" prius è" palatio cum huiusmodi dignitate dimissus, priorem locum aliis post etiam verâ administratione venientibus sortiatur. Dat. IV. Kal. April. Med. Syagrio & Eucherio CONSS. [381.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à Cod. Iust.: indicat hanc *leg.* Valentinianus Iun. *l.* 13. *inf. de priuil. eorum qui in. S. Pal.* Iungendáque ei *lex* 2. *sup. de Primicerio & Notariis*, & *lex* 5. *sup. de honor. codicill.*

" *Valerianus*, hic P.V. Romæ fuit A.D. 381. cui præter hanc *leg* & duas illas inscribitur adhuc *lex* 2. *de equis Curulib. lex* 6.7.8. *de scænicis.*

" Trium scil. cet memoriæ, epistolarum, libellorum.

" *Magistri* dispositionum *h.l.* qui aliàs Comites dispositionum: de quo mox.

" *Ita quidem*

" Putabam aliquando *prius*, verùm hoc retinendum.

" Quàm ex scrinus.

" Retinenda vox hæc, neque mutanda in *prouectis*: *prouectus* autem, ad Vicariatûs administrationem.

" *Al. At.*

" Igitur Proximatu tantùm scriniorum, & Magisteriâ dispositionum exeuntibus hæc dignitas collata hoc tempore: verum postea aliter *l.* 4. *in f.*

COMMENTARIVS.

GRATIANI Imp. hæc *lex* est, quam & Valentinianus frater eius Iun. indicat firmátque *l.* 13. *de priuil. eorum qui in S. Pal.* quâ honoraria VICARIORVM dignitas Proximis scriniorum & Magistris dispositionum, è Palatio seu officio exeuntibus, confertur: Quæ quidem *lex* pars est prolixioris Gratianeæ constitutionis de Honorariis codicillis & dignitatibus, tum Palatinorum, tùm extra-Palatinorum: è qua duæ prætereà Leges hoc Codice occurrunt: putà *lex* 2. *sup. de Primicerio & Notariis* & *lex* 5. *sup. de honorar. codicillis*, quæ proinde *huic* coaffandæ veniunt. Vicariis ergo æquati Proximatu vt & Magisteria seu Comitiua dispositionum functi: quod præter *hanc leg.* definitur & indicatur quoque *l.* 4.10.11.17. *inf. h.t. & l.* 12. *sup. de Senatorib. & glebali collat. l.* 19. *inf. de Palatinis S.L.*

Ita

Ita quidem (quod secundo loco hic notandum) vt qui finis *huius l.* est, cum iis qui reuera Vicariatum administrarunt de tempore certent, id est, si priores è Palatio cum hac dignitate discesserint, post etiam verâ administratione venientibus præferantur. Quod & ipsum generaliter de Palatinis cum dignitate è Palatio exeuntibus *hâc leg. vers. ita vt*: tribuitur, putà, vt Honorarij huiusmodi cum ἰσμεγέθεσι (?) tempore certent: Et verò *d. l. 2. sup. de Primicerio & Notariis*, quæ vt dixi eiusdem constitutionis pars est, alterum eius rei exemplum notatur in Primiceriis, Secundoceriis, Notariis & Tribunis, Domesticis & Notariis: qui de Consistorio cum dignitate aliquò honorariâ exeuntes, ita ἰσμεγέθεσι æquantur, componuntur, vt nihil nisi tempus intersit, etsi priores fuerint, anteferri iubeâtur. Quod in extra Palatinis secus est: Et verò nominatim definitur *d. l. 5. sup. de honor. codicillis*: quæ & ipsa *huic* coassanda est: putà vt extra Palatium constituti si codicillis Procõsularibus, vel epistolis Vicariorum, vel insignibus Consularium emendicatis atque adsimulatitiis vestiantur, his quos administratio vel militia prouexit, postponantur. Et ita quidem etiam duæ hæ *leges* cum *hac* nostrâ iunctim legendæ constituendæque sunt.

¶ Cæterùm (quod Tertium *hic* obseruandum,) Vicariatus dignitatem Proximis scriniorum & Magistris dispositionum *hâc l.* ita conferri, vt conferatur demùm è Palatio dimissis, atque exinde computetur: pariter vt Primiceriis Notariorum, &c. *d. l. 2. sup. de Primicerio & Notariis.* Verùm postea ab ipso Proximatus & Magisterij indepti initio: *l. 4. 10.* vbi dicam: pariter vt in Notariis ab ipso Primiceriatu, &c. *l. 3. supr. de Primicerio & Notariis.*

¶ Illud quarto loco notandum ex *hâc l Magistros* quoque dispositionum dictos (qui aliàs Comites dispositionum dicuntur *Rubr. & l. 12. 14. 18. seu vlt. h. t. l. vn. inf. qui à prabit. tyronum, & l. 12. sup. de Senatorib. & glebali collat.*) Quod tamen Cuiacius negabat: de quo iam quoque *ad tit. de Magistris Scriniorum.*

¶ Et hi tamen, siue Comites, siue Magistri dispositionum, (quod *Quintum*) etsi nomine conuenirent cum cæteris Scriniorum Magistris, attamen iure & dignitate differebant: neque enim cum his æquabantur, verùm cum Proximis, id est, qui proximo post Magistros loco erant: quod præter hanc *leg.* docet *l. 10. 12. & 14. h. t. l. 12. sup. de Senatorib. l. vn. qui à prabit. tyronum.*

III. * Idem AAA. ad Hypatium PP."

OB SECVNDATORIBVS sacrorum Scriniorum (quorum mentibus ingeniisque committimus, quidquid in alios quoque" perennium sæpè proferimus sanctionum") equorum", ad" militare subsidium, ab Honoratis" proximè" venire" iussorum, missam faciamus". Nullis igitur vel ætate præsenti, vel in relicum", tale si quicquam emerserit, aut Equorum oblationibus; aut quibuscunque præterea, de collatiuo" omnium, postulatis, parere cogantur. Dat. XVIII. Kal Ian. Pataui, Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à Cod. Inst.

" Hypatius hic PP. fuit A.D. 382. 383. Meminit Am. Marcellinus *lib. 29. p. 420. 421.* ad eundem exstat Gregorij Nazianzeni *ep 192.*

" Puter quis hoc legitimum, hoc sensu, scriniariis committi sanctiones, non modò quibus priuilegij aliquid his defertur, verùm sanctiones quæ in alios quoque proferuntur. Verum malim *Alios quosque.*

" *Sanctiones*, *iubens* in Notitia Imperij.

" V *l. 15 inf. de extraordin.*

" De hoc loco mox.

" De *Honoratis* dixi semel ad *l. vn. sup. de off. Iudic. ciuil.* & *l. 13 infr. de Agentibus.*

" V *d. l. 13.*

" *Venire* ab Honoratis, id est, conferri, transmitti ab his.

" De hâc voce *Missa*, mox.

" Fetri potest: nisi cui magis placeat, *facimus*.

" *In reliquum*, id est posthac, de cætero, deinceps.

" *Collatiuum*, pro collatione: de quo mox.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. hæc constitutio est (pariter vt *lex 5. in fin.*) quâ scriniariis IMMVNITAS tribuitur ab extraordinariis muneribus & collationibus, velut ab equorum collatione, quæ extra ordinem Honoratis ad militiæ subsidium indici quandoque solet, & verò hoc tempore indicta fuerat, de quâ collatione & immunitate sunt infra peculiares tituli, *de equorum collat.* Item *de oblatione equorum*, & tertius qui *à collatione equorum vel Tyronum.* De eâdem verò scriniariorum immunitate est quoque *lex 14. 15. infr. h. t. & l. vn. inf. qui à prabis. Tyronum.* Et similis *l. 2. inf. de priuil. eorum qui in S. Pal.*

In *hâc* verò *leg.* Quatuor notanda sunt. Primè, pro rerum necessitate, Honoratis quædam iniungi solita (de quibus Honoratis semel dixi ad *l. vn. sup. de off. Iudic. ciuil.*) veluti equorum collationem, tyronúmque publicorum, item munerum sollicitudinem, vt præter hanc *leg.* & *d. l. 14.* docet *lex 2. sup. de decur. & silentiariis*: *l. 13. inf. de Agentibus*: *l. 7. 15: 18. 20. inf. de tyronib. l. 1. inf. de milit. veste. l. 4. inf. de susceptoribus.*

Et verò (quod secundum) hoc tempore equi exacti ab Honoratis propter Illyricianæ expeditionis necessitatem, vt ostendit *lex 15. inf. de extraordinar.* quæ hoc ipso anno 382. & mense ad eundem Hypatium PP. data est: De quâ videndus quoque Zosimus *lib. 4. p. 756. 757.* Huius nempe expeditionis gratiâ Theodosius M. Imp. hoc tempore Gratiani & Valentiniani collegarum suorum in Impe-

tio ſubſidiom implorare coactus fuerat : qoare à Valentiniano Iun. in id equorum collatio indicta Honoratis : Niſi potemus , Valentinianum Iun. proprio imperio tutando aduerſus Marcomannos, Quados , Iuthurgos hoc tempore Rhetiæ & Illyrico infeſtos hanc Equorum collationem indixiſſe. Vtcunque ſit , hæc illa expeditionis Illyricianæ neceſſitas eſt , de qua *dict. l.15. & 18. infr. de extraordinar.*

Tertio obſeruanda eſt ſcriniariorum deſctiptio *h.l. Obſecundatoribus*, inqoit, *Sacrorum Scriniorum, quorum mentibus ingeniiſque committimus quidquid in alios quoque perennium ſæpè proferimus ſanctionum.* Quibos verbis continetur Sctiniariorum munus: pariter vt *l.14.infr.de extraordinariis : Eos* , inquit, *qui ibidem peragendis ſignandiſque reſponſis noſtra Manſuetudinis obſecundant.* Quæ *Notitia Imperij* ſigillatim explicat : *Magiſter*, inquit, *memoria Adnotationes omnes dictat & emittit , & precibus reſpondet : Magiſter epiſtolarum , Legationes ciuitatum, Conſultationes & preces tractat : Magiſter libellorum cognitiones & preces tractat.* Ergo obſecundatores ſacrorum Scriniorum,ſunt, qoi in ſctiniis operam naoant ſcriniarij omnes: quanqoam ſpeciatim hîc deſignari videantur Magiſtri ipſi trium ſcriniorum , quandoquidem agitur hîc de collatione extraordinariâ qoæ ab Honoratis exigebatur , cum quibus ambulabant Magiſtri : pariter vt *l.14. infr.* Et tamen crediderit quis de omnibus ſcriniariis id accipiendum,pariter vt ſtatuitur *l.15.infr.*arg.*l.vn. inf.qui à prabit.tyr vel equorum.*& illorum quæ modò expendimus quoque verborum. Poſtremò obſeruandum totam hanc *leg.* ſtylum Barbarum , vel ſaltem Gallicanum cothurnum vtique ſpirare,ſic vt ea Dictatorem ſeu Auctorem ſiue Quæſtorem ſioe Magiſtrum memoriæ aut Gothicæ gentis , aut Gallum habere videatur. Veſtigia hæc , 1. *Obſecundatores* ſacrorum ſcriniorum. 2. *Venire* iolſorum , pro *conferri*, tranſmitti. 3. *Miſſam* facere equorum : vel ſi quid mutandum hic,*equorum ſubſidium miſſum facere* (quod non puto) id eſt , indulgere , remittere , concedere. *Miſſam facere* , pro , *miſſionem* , remiſſionem , indulgentiam ; *Miſſa* pro *miſſione*,quomodo & *remiſſa peccatorum*,pro *remiſſione* apud Optatum , Aogoſtinum , & alios : Et *inſtituta* , pro *Inſtitutione* apud Am. Marcellinum : *Acceſſa* , pro *acceſſione* apud Seruium , & in Itineratio Hieroſolymitano , *Expoſita* , pro *expoſitione* Interpreti ad nonnullas Nouellas : *Adſcenſa* , pro *Adſcenſione* in veteri Kalendario. *Miſſa* denique eſt ἄφεσις , dimiſſio. Ita quæ in Græcorum concionibus fuit λαῶν ἄφεσις , id eſt populorum Miſſa ſeu dimiſſio : quod in Indiciis Romanorum fuit, *Ilicet* , id eſt ire licet, id fuit in Liturgiâ veterum Chriſtianorum ποιεῖν ἀπόλυσιν miſſam facere : quoties videlicet aut non initiati Diaconi voce iubebantur exire, aut peractis ſacris populo fiebat diſcedendi poteſtas. Ideo Ambroſius *ep.* 13. hoc ipſo æuo : *Ego manſi in munere, miſſam facere cœpi , dum offero raptum cognoui Caſtulum quendam.* Atque hinc *Miſſa* nomen: A quo non abludunt & *Miſſa* , ſeu *Miſſus* , & *Miſſaria*, in infimâ Latinitate , pro præmiis & βραβείοις , de qoo Salmaſ.*in Solinum*, *p.*910. Sequuntur alia Barbara ſeu μιξοβάρβαρα hâc *l.* Quartò igitur , *in reliquum* , pro *de cætero*,deinceps in poſterum. 5. *Tale ſi quidquam* , pro ſi tale quidqoam.6. *Collatiuum* , pro collatione , *de collatiuo omnium poſtulatis.*

IV. * Idem AAA. Cynegio PP.

PROXIMOS Memoriæ , Epiſtularum , ac Libellorum″ , ita Vicariorum honore cumulamus , vt inter eos merito dignitatis habeantur qui Pro Præfectis″ Diœceſes ſibi creditas temperarunt , ex eo tempore , ex quo eos ſplendor indepti Proximatus oſtentat″ , inſequentibus præponendi,qui Vicarias″ poſtea adminiſtrauerunt.″ Dat.prid.Kal.Mai.Conſtantinop. Honorio Nobiliſſimo puero & Euodio CONSS. [386.]

NOTÆ.

* *Lex* 1 *Cod.Iuſt.eod.tit.* Memorat hanc *leg.*ſimùl & extendit Imp *l.10.inf.*Iungendáque huic *lex* 111.*inf. de Decurionibus.*

″ *Cynegius* hic PP.Orientis fuit ſub Theodoſio M An.D.384.385 386 387 388.389. vid. *Proſopogr.* Eiuſdem multa mentio apud Libanium *Orat.* περὶ τῶν ἱερῶν , *p.*97 100.vbi dixi : Zoſimum , *lib.*4.*p.*762. 769. Idacium *in Chronico* , An D.388.

″ *Atque diſpoſitionum.* Hoc addidit Tribon. ex *l.*10. *infr.* qui tamen hoc facto malè *proximorum* appellationem ad ſcrinium diſpoſitionum traxit ; quod etiam in *Rubricâ* commiſit : quam ita concepit *de proximis ſacrorum ſcriniorum* : omiſsâ *Comitis diſpoſitionum* mentione.

″ *Cumulare* honore.

″ De hoc mox.

″ Malè in Cod.Iuſt.*oſtendat.*

″ *Vicaria* , pro Vicarij adminiſtratione , pro Vicariatu. *Vicaria poteſtates* , pleniùs *d.l.* 10.*infr.h.t.* & alibi : v. Gloſſ. *Theod.*

″ *Et nullam deſcriptionis iniuriam perhorreſcant.* Hoc additum à Tribon.ex *l.*12.*in f.h.t.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M.hæc *lex* eſt, cui coaſſanda eſt *lex* 111.*inf.de Decurionibus* , de VICARIA dignitate Proximorum , & à quo tempore ea computanda ſit : Vicariorum ſcilicet dignitate Proximos ſcriniorum honoratos docuit iam *lex* 2. *ſupr.* docet & *hac lex* ; & *lex* 10.11.17.*inf.h.t.*& *l.*12.*ſup.de Senatorib. & gleb.coll.l.*19. *in fin.de Palatinis S. L.*ſic vt cum Vicariis ἰσοτιμίαν tempore certent ; idque etiam de Magiſtris ſeu Comitibos diſpoſitionum conſtitutum , *d. l.2. ſup.* &c. Hæc quidem ita iam antea quoque conſtituta : Atenim qood Proximos trium ſcriniorum attinet , Memoriæ , Epiſtularum, Libellorum , (cuius poſtremi meminit quoque Am.Marcellinus *lib.* 22. *p.*238.) maius adhuc priuilegium hâc parte his tribuitur hâc conſtitutione à Theodoſio M. Nempe, cùm haſtenùs Vicaria Pro-

ximorum

ximorũ dignitas ab eo tempore æstimaretur, ex quo Palatio dimissi seu Proximatu functi essent, quod testatur *d. lex* a. hâc constitutione ab eo statim tẽpore computari iubentur, ex quo Proximi facti sunt: & sic cum Vicariâ dignitate Proximi deinceps facti. Cui simile quid antea constitutum ab eodem Theodosio M. circa dignitatem Primiceriorum & Tribunorum Notariorum, cùm antea aliter obtineret, *l. 3. sup. de Primicerio & Notariis*. Proximis verò triom scriniorum id nunc tribuitur. Id quod ad similitudinem Proximorum posteà porrectum ad Priores in scrinio dispositionum ab Arcadio: *l. 10. inf. h. t.* Ideo etiam Tribonianus *Legi 1. Cod. Iust. eod. tit.* quæ hinc desumpta est, hæe verba *& dispositionum* inseruit, ex *d. l.* 10. etsi Proximi dispositionum nulli sint: vt proinde hic parte duplicem is fucom faciat, dùm Theodosio M. quoque id tribuit, & assumento suo Proximos dispositionum nobis faciat, pariter vt Robricâ *huius tituli* immutatâ, & *l. 66. Cod. de Decurionib.* qui nulli iam fuerunt, verùm *Priores* in scrinio dispositionum *d. l.* 10. & primi, *l. 14. h. t.* qui cum proximis ambulabant. Et Proximi trium tantum scriniorum dicti, *h. l. & l. 17. inf.* seu *l. 6. Cod. eod. tit.* vbi Tribonianus fucum iam non fecit. Comites verò & Magistri dispositionum ab his diuersi *l. vn. inf. qui à preb. Tyronum*: quomodo & primi dispositionom, seu priores, *l. 2. 10. 12. 14.* Igitor, hæc *lex* non ideò lata est, vt Proximis scriniorum Vicaria dignitas tribueretur, vel vt ostenderetur eos quamlibet Honorarios, cum iis qui reuerà Vicarias gessissent, de tempore certare; id enim vtrumque iam *l. 2. supr. h. t.* his collatum fuit: Verùm, vt ostenderetur, *A quo tempore* eorum Vicaria dignitas computanda esset; & sic hâc parte ius nouum innectum: Denique antea quoque Vicaria dignitate honorabantur, sed non ITA: *Ita*, inquit, Theodosius, *Vicariorum honore cumulamus, vt &c.* Idque est *huius leg.* argumentum adæquatum, quod Codicis Iustinianei interpretes non attenderunt.

¶ Vnum illud superest *h. l.* notandum, *quod Vicarij Pro-Præfectis diœceses sibi creditas temperare* dicuntur: Quomodo & Am. Marcellinus, quatuor locis, putà *lib. 14. p. 11. Martinus regens illas prouincias* [Britanniarum] *Pro Præfectis*, quem mox Vicarium vocat, & *lib. 23. Alypium Britannias curasse Pro Præfectis.* Et *lib. 27. eiusdem nomine rectorum Britannias Pro-Præfectis ad se proposuerat mitti* Et *lib. 29. Asiam quippe rexerat Pro-Præfectis.* Eodémque modo explicandæ sunt notæ illæ *PP. Hispaniarum*, in *l. 15. infr. de paganis*, id est, Pro-Præfecto vel Pro-Præfectis Hispaniarum. Sic & in Symmachi Epitaphio, *l. Aur. Aniano Symmacho V.C. Præfecto Vrbi, Consuli, Pro-Præfectis Prætorio in vrbe Româ finitimisque prouinciis.* Sic de Vicario Britanniarum Rutilius *Præfectorum vicibus frænata potestas.* Neque tantùm *Pro-Præfectis*, verùm etiam Pro Præfecto. Sic Victor, *in Dioclesiano*: *Ea tempestate apud Pœnos Alexander Pro-Præfecto gerens*: Quod Zosimus *lib. 2. p.* sic expressit, *τάσιν ἐπέχων τῦ ὑπάρχυ τ̃ αὐλῆς ἐν Λιβύῃ καθεσταμένος*. Denique promiscuè Pro-Præfectis & Pro-Præfecto dicti Vicarij, qui ordine codicillorum, vt loquitur Cledonius Senator Romanus, vices agebant amplissimæ Præfecturæ: Pariter vt apud Græcos promiscuè, *τάσιν ἐπέχων τῦ ὑπάρχυ*, vt Zosimus, & *διέπων τ̃ λαμπροτάτων ὑπάρχων τὰ μέρη*, vt in *ep. Constantini M.* Dracilianus, de quo ad *l. 1. sup. de vsuris.* Neque etiam admittenda altera distinctio quorundam inter Vicariom seu Pro-Præfectis, & inter vices agentem Præfecti Prætorio. Nam & qui Constantino vt dixi dicitur *διέπων τ̃ ὑπάρχων τὰ μέρη*, is vices Agens Præfecti Prætorio dicitur *d. l. 1.* Fateor quidem, quod Cledonius obseruat, Vicarium dici non posse, cui Præfectus vices suas propter absentiam vel in speciali causâ mandauit, sed vices agere: Sed enim eum, qui Vicarius ordine codicillorum, non mandatâ Iurisdictione est, idem & vices agere dicitur. Verùm de hoc ad *d. l. 1. de vsuris.* Nunc ad rem. ¶ Vicarij igitur Pro-Præfectis *diœceses* sibi creditas temperare dicuntur: seu diœceses regebant, sortiti dicebantur, denique Vicarij diœceseon: præter hanc leg *l. 42. inf. de cursu publ. l. 7. de desertoribus*: *l. 66. 69. 94. de Decur onib. l. 9. de Legatis*: *l. 1. ne quis in Palat. man. l. 10. de hæreticis*: *l. 12. de exactionibus.* Diœceses, inqoam, id est, plures prouincias in vnam administrationem ionctas: de quo & in *Notitiâ nostrâ Dignitatum, & in Orbis Rom. descript.*

---

* v. Imppp. VALENTINIANVS, Theodosius & Arcadius AAA. Constantio PP.″

IN sacris scriniis nostris militantes″, Ordinarij″ Iudices à″ salutatione non arceant, etiam inuiti in consessum accipiant″: Sciturus, vel Principe″ vel Corniculario″, vel Capitibus″, ternas″ libras auri ex suis facultatibus eruendas, si″ Consistorium Nostrum sæpè ingredientibus, Secretarij Iudicium″ non patuerit ingressus″, aut reuerentia″ non fuerit in salutatione delata, aut sedendi cum Iudice societas denegata. Dat. VI.″ Id. Nouemb. Trieris″, Timasio & Promoto viris clarissimis CONS. [389.]

NOTÆ.

* Repetita hæc *lex* Cod Iust. duobus locis: putà *l. 2. Cod. eod. tit. & l. vlt. Cod. de off. diuersor. Iudicum*: in quâ posteriore resecatâ priore *huius leg.* sententia, ad *Honoratos* quoscunque refertur. Memorat eam simul & confirmat Arcadius *l. 7. inf.* A.D 396.

″ *Constantinus* hic vel *Constantius* PP. Galliarum scilicet fuit: & ita nominatim additum Cod. Iust. *d. l. 2. & d. l. vlt.* quare vox *Galliarum* hic interciderit necesse est. Quam etiam hoc Codice habet *lex 4. sup. de legitimis hæreditatibus*, *l. 8. de infirm. his quæ sub Tyr. l. 50 de cursu publico.* De hoc mox.

″ *In prouinciis Ordinarij, vel Spectabiles Iudices*: ita C. Iust. *d. l. 2.* de quo mox.

″ *Ordinarij* Iudices, sunt Clarissimi Rectores prouinciarum: de quo sæpè.

″ *Ad salutationem*, ita *d. l. 2.* malè.

″ Arceantur, *d. l. 2.*

″ Accipiantur, *d. l. 2.*

″ De *Principe* officij, *suo titulo, infr. lib. 8* & in hâc ipsâ re *vd. l. 1. sup. de off. Iudic. ciuil. & l. vn. sup. de Comitibus vacantibus.*

″ De

" De *Cornicularis*, suo titulo 4. *lib* 8. & ad *l* 8. *de diuersis officiis.*
" *Capitibus officij*, ita *d l*. 2. additâ voce *officij* Tribonianus in *d. l.* 3. *de off. diuersor. Iudicum*, substituit *Primates officiorum*: Primates iidem cum capitibus v. *l.* 1. *sup. de off. Rectoris prouinc.*
" Decem librarum multa imposita, *l. vn. supr. de Comitibus vacantibus*: Quindecim, *l.* 10. *infr. de Agentibus*. Hanc multam intelligit *lex* 16. *inf.* Cæterùm hæc, *ternas libras auri ex facultatibus suis*, absunt à MS.
" Simile est argumentum *l.* 4. *sup. de domesticis*: Istud verò paulò inuolutius in *d. l.* 3. expressum, mutatâ voce *si*, in *quibus.*
" *ꝗ. Iudicum*, vt Cod Iust. *d. l.* 2. & *d l.* 3. Iudicantum *l.* 7 *inf.*
" Sine vllo nuntio, sponte, *d l.* 7.
" Honorificentia, *d l.* 4. *sup. de domesticis* complexus osculum.
" v C. Iust. *d. l.* 3. at vt in *d. l.* 2.
" *Data*, pro *Reddita*: de quo mox.
" Ita quoque *d. l.* 2. *Cod de proxim* in *l. vlt. Cod. de offic. Rect. Prouinc.* malè *Tyberiade.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. altera hæc *hoc titulo* constitutio est, de triplici scriniariorum HONORE & priuilegio, apud Ordinarios Iudices seu Rectores prouinciarum: Nempe 1. ad Ordinariorum Iudicum salutationem hi admitti iubentur: 2. hísque Secretaria Iudicum ingrediendi: 3. cúmque Iudice sedendi ius tribuitur hâc Valentiniani Iun. constitutione, quam nominatim memorat & sequitur Arcadius *l.* 7. *inf.* & Honorius *l.* 16. *infr.* Quâ *salutationem* initio dicit: eam mox *reuerentiam* quomodo & *l.* 16. *in salutatione* vocat: quæ & *honorificentia* vocatur *l.* 4. *sup. de domesticis*, quæ & ipsa est Valentiniani Iun. Quo quidem osculandi ios in salutatione indicatur: de quo *d. l.* 4. & *l.* 109. *inf. de Decurionibus.* Quod ingrediendi in Secretarium ius attinet, id ita intelligendum: quod etiam *d. lex* 7. *infr.* explicat, nempe vt sponte suâ sine vllo nuntio Secretarium Iudicum ingredi possint. De considendi denique cum Iudice in Secretario iure, dixi plenè ad *d. l.* 4. & *ad l. vn. sup. de officio Iudicum ciuil.* De eo quoque est *lex* 1. *sup. de Præfectis prat. l. vn. de prapos. S. Cubiculi*: *l. vlt. sup. de honor. codic.* Sed & insignis hanc in rem de iure ingrediendi in Secretarium, ex ipsâ honoris proprij dignitate Saluiani locus *lib.* 3. *de Gubernat. Dei*, iam ab aliis quoque laudatus: *Intra ianuas*, inquit, *non modò Illustrium potestatum, sed etiam Præsidum, aut Præpositorum non omnes passim intrare præsumunt, nisi quos aut Iudex vocauerit, aut negotium traxerit, aut ipsa* HONORIS PROPRII *dignitas introire permiserit: ita vt si quispiam fuerit insolenter ingressus, aut cadatur, aut propellatur, aut aliqua verecundia atque existimationis sua lube mulcetur.*

Quod salutandi & osculandi ios attinet, non abludit omninò locus hic Spartiani *in Seuero*; *Legationem*, inquit, *Proconsulis Africa accepit, in qua Legatione cum eum quidam municipum suorum Leptitanus præcedentibus fascibus, vt antiquum contubernalem, ipse* PLEBEIVS *amplexus esset, fustibus eum sub elogio eiusdem Præconis cecidit, Legatum Populi Romani homo* PLEBEIVS *temerè amplecti noli*, &c. Sed & ex Tacito pariter constat *Annali* 15. *Plebeios & nulla dignitate ornatos arceri solitos complexu obtinentium Prouincias.*

Et hæc de ipso honore qui Scriniariis *hâc leg.* defertur.

II. ¶ *Ratio* eius honoris (quod secundo loco *hâc l.* obseruandum) illhæc redditur, seu ratiocinatio à Consistorij Principis ingressu ad ingressum in Secretarium Iudicum: cui similis argumentatio continetur: *d. l.* 4. *sup. de domesticis & Protectoribus*, quæ eiusdem Valentiniani Iun. est.

III. ¶ *Limitatio*, tertio loco attendenda: Nempe honos hic salutandi Iudices cúmque his considendi in Secretario, *Ordinarios* tantum *Iudices* respicit: id est, Rectores prouinciarum, Consulares, Præsides: Neque enim idem honos scriniariis tribuitur respectu Spectabilium, veluti Proconsulum, Vicariorum. Qui honos quoque aliis tributos, veluti Domesticis & Protectoribus: *d. l.* 4. *sup. de domesticis*: imò & ab Honorio scriniariis ipsis ab Exceptoribus vsque ad mello-proximos, *l.* 16. *inf.* Tandem à Iustiniano, omnibus scriniariis: quâ causâ Tribonianus *l.* 2. *Cod. eod. tit.* quæ hinc alioquin desumpta est, *huius l.* initium deformauit, *in prouinciis Ordinarij, vel Spectabilis Iudicis*: quod huic *legi* aduersum, neque *d. l.* 16. planè consonum.

IV. ¶ *Pœna* etiam notanda, quæ *h. l.* imponitur Principi, Corniculario, & Capitibus Officij, (de quibus *inf. lib.* 8.) ternarum scilicet auri librarum, si honos hic scriniariis non fuerit seruatus. Quæ huios *leg.* multa indicatur & confirmatur *l.* 16. *inf. hoc tit.* Quemadmodum & decem librarum auri multa imponitur occasione Comitum vacantium Officiis, omnibúsque quos salutationis cura constringit: *l. vn. sup. de Comitib. vacantib.* Sic & quindecim librarum multa imposita, *l.* 10. *inf. de Agentibus.* Pro dignitate scilicet eius cui iniuria fit, crescit & pœna. Quare & sacrilegij pœnam idem Valentinianus Iun. imponit in sp. *d. l.* 4. *sup. de domesticis.* Hinc interim discimus ad Principem, Cornicularium & capita seu Primates officiis curam salutationis, ingressúsque in Secretarium pertinuisse. de quo ad *l.* 1. *sup. de officio Rector. prouinc.*

V. ¶ Illud postremo loco omittere non possum: pertinere hanc *leg.* ad GALLIAS: cuius PP. Constantino hæc *lex* inscribitur, de quo iam etiam *in Notis*: qui scilicet post Maximum Tyrannum profligatum Anno superiore 388. & post Euodium PP. Galliarum (cuius meminit Seuerus Sulpitius *lib.* 2. *sacra histor.*) PP. Galliarum factus est: Cui etiam reddita hæc lex *Treueris* (quæ sedes erat Præfecti Prætorio Galliarum, de quo *suo loco*.) In subscriptione scilicet *huius leg. Dat. Triueris*, pro *Reddita*, vel *Accepta* Treueris, accipiendum est pariter vt in subscriptione *legis* 3. *vnde vi*, vbi vid. quæ notaui plura aduersus Valesium. Erat enim hoc anno 389. Valentinianus Iun. cum Theodosio Imp. in Italiâ. v. *Chronologiam.*

VI. Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Osio Magistro" Officiorum.

DE" his qui in sacris Scriniorum proximi" transacto biennio conquiescant; déníque locum ceteris, qui ad vltimum" gradum peruenire festinant. Eos sanè, qui ante hoc

hoc statutum in locis memoratis" inuenti sunt, ad metam triennij concedimus peruenire. Dat. xv. Kal. Febr." Arcadio iv. & Honorio iii. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à Cod. Iust. Iungenda verò illi *lex* 14. *inf. de Palatinis S. L.* etsi alij inscribatur (de quo mox) putà Mattiniano Com S L. Fortè & *lex* 8. & 9. *inf. de Agentib. in reb.*

" *Osio* huic Magistro officiorum præter *dictam l.* 8. & 9. *inf. de agentib. in reb* inscribitur quoque *eodem tit. l.* 7. & 9. & *lex* 5 *de metatis*, & *l.* 4. *de fabricensibus*. Eiusdem meminit & Claudianus, *lib.* 2. *in Eutropium*: qui ostendit, eum Hispanum fuisse, fortè de genere Osij Episc. Corduensis.

" *Sub Magistri officiorum* dispositione erant omnia scrinia, de quo mox.

" Hæc retrahenda ad inscriptionem, de quo mox: atque ita restituendus locus, *De his qui in sacris scriniis, scriniorum, &c.*

" Scriniorum primicerij, an iidem, de quibus *d. l.* 14 *de Palatinis*? Minimè.

" Discedant, *d. l.* 14.

" *Vltimus* gradus vocatur summus Primicerij seu Proximi: Vltimus enim est ad eum ordine seu gradu enitentibus, seu peruenire festinantibus, vt hæc *lex* loquitur: Qui idem primus est, dignitate inspecta, sed vltimus ordine crescentibus.

" De hoc mox.

" Addendum, *Constantinop.* vt *d. l.* 14. *de Palatinis*: & *d. l.* 8 *de Agentibus*.

COMMENTARIVS.

ARCADII Imp. nouem constitutiones sequũtur de Proximis scriniorum, putà *hæc lex*, & *lex* 7. 8. 9. 10. 12. 13. 17. 18. *seu vlt. h. t.* Hæc lex est de SPATIO seu TEMPORE, quo Proximatus durare debet: pariter vt *d. lex* 14. *inf. de Palatinis S. L.* de tempore, quo Officiorum Palatinorum, id est Comitis S. L. scriniorúmque Primiceriatus durare potest: Quæ eiusdem constitutionis prolixioris pars est, ac proinde huic coassanda venit. Quæ quidem constitutio, cùm in vniuersum sit de PROMOTIONIBVS in scholis Palatinis, déque variis adeò officiis Palatinis scripta esset; quæ sub variorum Magistrorum dispositione erant, ac nominatim sub dispositione Magistri officiorum & Comitis S. L. inde fit, vt harum duarum Legum Inscriptiones varient. Nempe enim quod caput de Officiis scriniisque Palatinis seu Comitis S. L. agebat, Comiti S. L. inscriptum reperitur, putà *d. lex* 14. *de Palatinis S. L.* Quæ verò capita de Agentibus in rebus tractant *l.* 8. & 9. *inf. de Agentib. in reb.* vt & quod Caput de Proximis sacrorum scriniorum agit, Magistro officiorum inscribantur: Istud nempe quod *hâc l.* continetur: sub Magistri officiorum quippè dispositione scrinia fuêre, quod præter hanc *leg.* & *Notitiam Imperij*, docet præterea *lex* 11. & 17. *infr. lex* 2. *inf. de Commeatu*: *lex* 7. 8. 9. 10. 11. 12. 14. 15. *Cod. eod. tit. de proximis*. Hanc quoque in rem ad *l.* 2. *inf. ad L. Cornel. de falso*, expendo *Legem* 6. *Cod. de diuers. rescriptis*. Eòque pertinent illa quæ *initio huius leg.* continentur. *De his qui in sacris scriniis. Scriniorum proximi, &c.* Prima quippe hæc verba, *De his qui in sacris scriniis*, retrahenda sunt ad inscriptionem Legis: Nam cùm Arcadius, vt dixi, vnâ eadémque constitutione eodem exemplo ad diuersos edita, de diuersis officiis Palatinis idem ius constituisset, & Theodosiani Codicis conditores, eam constitutionem in varia *capita* discerperent, inque varios *titulos* referrent, singula singulis Magistratibus reddiderunt: Proinde quæ ad dispositionum Magistri officiorum pertinerent in hanc *Legem* contulerunt, hoc titulo præfixo; *De his qui in sacris scriniis.* Cuiusmodi quoque titulus præfixus simili ratione *Legi* 1. *inf. de Agentibus in rebus*, qui similiter ad inscriptionem retrahendus. Pariter vt *l.* 4. 5. *inf. de diuersis officiis*: videnda & subscriptio *Legis* 9. *inf. de indulg. debitorum*. Aliisque locis: de quo *in Prolegomenis huius Codicis*.

Nunc de sententia Legis. Igitur BIENNII spatio Proximatus scriniorum tempus includit *hâc l.* Arcadius Imp. in postremum scilicet. Nam quod ad eos attinet qui iam *huius leg.* tempore Proximi erant, his triennij spatium concedit. Quod & ipsum iisdem verbis de officiis Palatinis & Primiceriis scriniorum constituitur *d. l.* 14. *de Palatinis S. L.* quæ *huic*, vt dixi, coassanda est: Idque aliàs factum, cùm tempora actuum coarctarentur, vt videre est quoque ex *l.* 21. *inf. de Palatinis*: cùm anteà scilicet, & proximi sacrorum scriniorum, & Primicerij scriniorum Palatinorum per triennium administratione fungerentur: vt testatur Gratiani *l.* 3. *de Palatinis S. L.* Et hoc ipsum tamen Anno posteà immutatum fuit, in Occidente primùm, posteà in Oriente quoque, *l.* 11. 17. *inf. h. t.* & *l.* 21. *inf. de Palatinis S. L.* ¶ Coarctati verò hujus temporis rationem, vt colligere licet ex scopo constitutionis Arcadianæ, vnde hæc desumpta est, quæ est de Promotionibus in scholis Palatinis, ita expressè indicat Arcadius his verbis; *démque locum cæteris qui ad vltimum gradum* PERVENIRE *festinant*: & colligere quoque licet ex *d. l.* 14. & *l.* 11. *inf. h. t.* & *l.* 22. *inf. de palatinis*. Hinc scilicet discimus, Principes hâc tempestate vt ambitioni plurium velificarentur, *Promotionibúsque* adeò fauerent, summi loci obtinendi in scholis Palatinis tempus coarctasse, ne spes aliorum promotionésque succedentium in eadem schola diu morarentur. Alia quippe ratio fuit coarctandæ seu constringendæ olim temporis breuitate nimiæ cuiusque potestatis & apicis: de quo *Politici*.

VII. * Idem AA. Cæsario PP.

PRIVILEGIA quæ Diuæ memoriæ Iulianus † in sacris scriniis militantibus tribuit, & illum honorem, quem Augustæ memoriæ Valentinianus † hisdem detulit confirmantes, scilicet vt ingredientes sponte ac sine vllo nuntio Secretarium Iudicantum, considendi etiam Iudicibus habeant potestatem, id etiam nostrâ moderatione decernimus, Vt viginti annis in militiâ scriniorum,

(Memoriæ, Epiſtularum, Libellorúmque) verſatus, Conſularis inter Adlectos" dignitate cumulatus abſcedat, eúmque honorem vel apud Rectorem", vel in Cœtu Ampliſſimi Senatus obtineat. Ita autem eos poſt militiam eſſe volumus otioſos, vt ab omni publicâ moleſtiâ habeantur immunes, nec iniungendi quicquam" quis in eos habeat poteſtatem. Dat. xvi. Kalend. Mart. Conſtantinop. Arcadio iv. & Honorio iii. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc lex à Cod. Iuſt. prælatâ *Lege prox.* quæ *huic* iungenda eſt. Eam indicat & extendit *lex 9. prox.*
" *Cæſarius* PP. Orientis fuit ſub Arcadio Imp. An. D. 395. 396. 397. 398. 400. 401. v. *Proſopogr.* Eius meminit quoque Philoſtorgius, *lib. 11. hiſtor Eccl. cap. 5.* vbi Rufino in Præfecturâ eum ſucceſſiſſe docet.
† Intelligit *Legem 1. ſup. h. t.* Hic interim nota Iulianum Apoſtatam *Diuæ memoriæ, Diuique* titulo à Chriſtianis Imperatoribus inſigniri: quod & aliæ plures conſtitutiones ingerunt.
† *Legem 5 ſup.* intelligit.
" *Diſpoſitionum* ſcrinij nulla fit hîc mentio, de quo mox.
" De *Adlectis* dixi ſemel ad *l. 10. ſup. de Prætorib.*
" *Vel*, pro, *&*.
" Veluti Exactiones, *&c. v. l. 3. ſup. de honor. codicillis.*
* *xv. l. proxima.*

VIII. * Idem AA. Claudio" P.V.

IN ſcriniis" Palatij militantes" poſt viginti annos tranſactæ militiæ, ſi diſcedendum ſibi eſſe decreuerint, Conſulari honore fulti inter Adlectos habeantur: húncque honorem dignitatis in Senatu" teneant, qui Ex-Conſularibus deferri conſueuerit: Nec eos quiſquam iniungendo aliquid vel iubendo poſſit ab imperito otio ſeparare. Dat. xv. Kalend. Mart. Conſtantinop. Arcadio iv. & Honorio iii. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* *Lex 3. Cod. Iuſt. eod. tit.* Iungendáque huic *lex 7 ſup.*
" *Claudius* P.V. Conſtantinopol. ſub Arcadio: cui inſcribitur hoc ipſo anno altera adhuc *lex vn. inf. de vſu ſellarum.* Huius Claudij Præfecturam vrbanam memorat filius eius Rutilius Claudius Numatianus *lib. 1. itiner.*
" Tribus, memoriæ, epiſtolarum, libellorum, vt docet *lex ſuperior*: Et tamen Tribonianus *d. l.* 2. adiecit *ac diſpoſitionum*. de quo mox.
" *In Senatu*. hæc abiecit Tribon. vt loci ratione generalem faceret: quomodo generalior eſt quoque *lex 7. ſup.* Verùm hic retinenda: vt mox oſtendam.

COMMENTARIVS.

DE PRIVILEGIIS ſcriniariorum, qui in ſacris ſeu Palatij ſcriniis per viginti annos militarunt, ſunt hæ duæ Leges, quæ inter ſe coaſſandæ veniunt, velut vnius & eiuſdem Arcadianæ conſtitutionis partes: In eandem ſententiam: ideò tantum repetitæ, quod ad diuerſos Magiſtratus datæ ſint, ad conſtitutionis videlicet obſeruantiam, intra ſuæ cuiuſque Iuriſdictionis terminos: Nempe *lex* 7. inſcribitur Præfecto Prætorio, velut obſeruanda apud Rectores, prouinciarum ſcilicet qui vtique ſub diſpoſitione Præfecti Prætorio erant, vt ita ſuus cuique apud illos Honoratorum ordo gradúſque dignitatum ſeruaretur: *Lex* verò 8. ad Præfectum vrbis emiſſa eſt, quia de eodem ordine gradúque in Senatu ſeruando ibi agitur: ad cuius pariter curam & diſpoſitionem pertinebat, (velut ad Senatus Præſulem) vt in Senatu ſuus cuique honos conſtaret: Quod præter hanc *leg.* pariter docet *lex* 12. *inf. h. t.* & innumeræ Leges ſuperioribus titulis, vt oſtendi ad *l. 1. ſup. vt dignitatum ordo ſeruetur.* Quare minùs pensè Tribonianus, qui prælata *lege* 8. quæ ad P.V. data eſt, verba illa *in Senatu* expunxit, quaſi generalem illam facturus, quod Præfecti vrbis nomen *legi* ſemper inſcriptum erat. Atque vt expunctis illis veritati fucum fecit Tribonianus: ita & retrò additis his, *ac diſpoſitionum*, pariter vt in *l. 1. Cod. eod. tit.* quæ alioquin deſumpta ex *l. 4. hoc tit.* Disertis quippe verbis Arcadius priuilegia, de quibus hâc conſtitutione, ad tria ſcrinia reſtrinxit. *Memoriæ*, *epiſtolarum*, *ac Libellorum*. Et verò *ſcriniorum* fermè appellatio ad hæc tria reſtricta: & quartum diſpoſitionum diuerſo iure habitum, de quo in *paratitlo*, & *ad ſuperiores leges*, & *ad l. prox.* 9. Anno certè poſt proximo eadem priuilegia porrecta ad ſcriniarios diſpoſitionum, *d. l. 9. prox.* Nunc de hâc conſtitutione. Igitur Arcadius Imperator *vetera* partim *renouat*, priuilegia, honores, ſcriniariis conceſſa à Iuliano, *l. 1. ſupr.* & à Valentiniano Iun. ſcilicet, *l. 9. ſup.* de iure videlicet ingrediendi in Secretaria Iudicum, eúmque his conſidendi (de quibus *ad eam leg.*) hâc conſtitutione firmatum it: *Nouum* partim iiſdem nunc defert. Nempè, vt poſt viginti annorum militiam è Palatio recedentes, inter Conſulares ſeu ex-Conſularibus, & quidem inter *Adlectos* habeantur; ſic vt his idem honor & apud Rectores prouinciarum & in Senatu deferatur: qui Ex-Conſularibus deferri conſueuit, & à Senatoriis functionibus immunes ſint, (glebali inquam collatione, & Præturæ functione.) Denique vt ne his quidquam publicæ moleſtiæ, vel muneri publici iungatur, (veluti ad Cenſus, Diſcuſſiones, Peræquationes, Exactiones,) Quibus omnibus interpretandis nil attinet pluribus inſiſtere. De hâc enim dignitate *Conſularium* ſeu ex-Conſularibus dixi ad *l. 11. ſup. de Domeſticis.* De *Adlectis* egi ad *l. 10. ſup. de Prætoribus.* de Immunitate à publicis illis muneribus, ad *l. 1. ſup. de Primicerio & Notariis*, & *l. 3. ſup. de honorariis codicillis.* ¶ Illud tantum adhuc notandum, hunc honorem Conſulatium

rium & inter Adlectos, scriniariis post 20. annorum militiam tribui, sic vt eum honorem & apud Rectores Iudicésque prouinciarum & in Senatu obtineant. Quod vtique expressum: quia aliquando nonnulli ita inter Adlectos Consulares habiti, vt in Senatu tantùm eo houore habendi viderentur, vt indicium facit *lex 5. infr. de Agentibus in rebus.*

IX. * Idem AA. Cæsario" PP. inter alia."

HIs, à quibus Dispositionum nostrarum norma seriésque seruatur, eadem priuilegia honorésque peractæ militiæ tribuimus, quæ scriniorum nostrorum meritis nuper † præcipimus" custodiri. Dat. VI. Id. April. Constantinop. Cæsario & Attico CONSS. [397.]

N O T Æ.

* Abest hæc *lex* à Cod. Iust. Et hinc tamen Tribonianus *l. 3. eod. tit.* quæ ex superioribus duabus *Legibus* constata est, hæc verba adiecit, *ac dispositionum.*
" De hoc *Cæsario* PP. iam ad *l. 7. sup.*
" Quæ interciderunt omnia.
† Legem 7. & 8. intelligit.
" *Præcipimus.*

COMMENTARIVS.

PRIVILEGIA & HONORES, trium nominatim scriniorum S. Palatij putà Memoriæ, Epistolarum, & Libellorum, scriniariis, post peractam militiam viginti annorum anno superiore 396. constitutione ad eundẽ Cæsariũ P.P emissâ, puta *l. 7. & l. 8. sup.* dederat Arcadius Imp. putà vt inter Consulares seu ex-Consularibus & quidem inter Adlectos haberentur, & apud Rectores prouinciarum & in Senatu, vtque à Senatoriis nihilominus functionibus immunes essent; imò vt ne his quidquam publici muneris iniungi posset. Eadem verò nunc priuilegia, eosdem honores scrinio Dispositionum nunc tribuit, hâc constitutione ad eundem Cæsarium PP datâ. In quâ præter dicta ad *eas leges*, duo notati oportet.

Primò obseruanda illa, *à quibus Dispositionum nostrarum norma seriésque seruatur*, quæ ostendunt quid fuerint *Dispositiones* istæ, quódque Dispositionum scrinij munus fuerit; nempe seruare normam & SERIAM dispositionum, id est, agendorum Principis: de quo dixi plenè *ad l. 1. sup. h. t.*

Secundò, notanda extensio iuris à cæteris tribus scriniis ad scrinium Dispositionum: Nempe vt aliàs fermè scrinium istud à cæteris separatum, ita ab Arcadio nominatim iisdem priuilegiis & honoribus cumulatum, *h. l. & l. 10. 12. inf.* Quem Principem Dispositionum scrinio fauisse plurimùm, hinc discimus; & fortè Cæsarium quoque PP. ad quem duæ huiusmodi *Leges* emissæ sunt, putà *lex hæc*, & *lex 10. prox.*

X. * Idem AA. Cæsario PP."

AD similitudinem † Proximorum, qui in scriniis militantes Comitum" dignitatibus adornantur, hij quoque qui Priores" in Scrinio Dispositionum fuerint, & Comitis acceperint dignitatem, ex" eo die quo promoti in Scriniis fuerint, eorum numero socientur, qui potestates Vicarias perceperunt: scilicet vt à Nestorio Viro Clarissimo, qui nunc in loco" memorato versatur, dignitatis huius sumatur exordium. Dat. IX. Kal. Iul. Constantinop. Cæsario & Attico CONSS.

N O T Æ

* Abest & hæc lex à Cod. Iust.
" Eidem *Cæsario* PP. inscribitur *lex 7. & 9 sup.*
† Et sic ad similitudinem *Legis 4. sup.*
" De Comitiuâ Proximorum præter hanc *leg.* agit *lex 11. prox. & l. 17. 18 inf. h. t.* de eâ nos ad *d. l. 17.*
" V. *d. l. 4 sup.*
" *Vicaria* pariter in *d. l. 4.*
" Sic & *l. 6 sup. in locis memoratis*, de proximis scriniorum: v. & *l 14. infr. de Palatinis S. L.*

COMMENTARIVS.

COMITIBVS DISPOSITIONVM Vicariam dignitatem, quæ his antea iam competebat, inter Vicarios [illegible], vt docet *lex 2. sup.* ita nunc *hâc l.* defert Arcadius Imp. (quem huic scrinio fauisse plurimùm iam notabamus ad *l. super.*) vt ex eo iam die quo Comites facti fuerint, Vicariorum numero sociati iubeat, & sic si priores Comites facti sint, Vicariis posterioribus, quàmlibet [illegible], præferantur: Cùm antea ad hunc diem Vicaria eorum dignitas computaretur à die tantum finitæ militiæ, vt testatur *d. l. 2.* ¶ Id verò Arcadius nunc statuit ad similitudinem Comitum Proximorum in tribus scriniis, quibus id ipsum iam antea concessum fuerat à Theodosio M. patre ipsius,

& sic ad similitudinem *legis 4. sup.* Quæ extensio hic quoque notanda, & exæquatio Proximorum in tribus scriniis & Comitis dispositionum: quæ & aliàs occurrit, *l. 2. sup. l. 14. infr. l. 12. sup. de Senatorib. & gleb. collat. l. vn. qui à prabit. tyronum.*

¶ In tantum verò id nunc Arcadio visum, vt cùm aliàs constitutiones futuris causis regulam imponunt, *l. 3. sup. de constitutionib.* (vbi plenè dixi,) attamen iam nunc id obtinere velit in gratiam Comitis dispositionum qui tunc erat, Nestorij scilicet atque ab eo dignitatis huius exordium sumi velit. Quòd vtique argumentum est Arcadiani erga scrinium istud affectus, de quo iam ad *l. super.* Sic & alias quandoque ad præsentes personas in dignitate vel munere constitutas nouum beneficium & priuilegium porrigi videmus, *l. vn. sup. de Prapos. S. Cubiculi: & l. 17. inf. h. t.*

¶ Quod *Nestorium* Comitem dispositionum attinet, de quo *h. l.* eius mihi mentio nullibi præterea occurrit: nisi quod hunc posteà Comitem R. P. factum censeo: cui inscribitur An. 401. *lex 6. de locatione fundorum*: & An. 405. *lex 15. inf. de Palatinis*: sine Consule, *lex vlt. Cod. de rescind. vend.*

---

xi. * Idem AA. Hadriano" Magistro" officiorum.

PER omnia Scrinia nostra singulis annis emensis, qui sunt in capite" constituti vno anno teneant Proximatum, locum per ordinem succedentibus dantes. Manente penes eos nihilominùs dignitate, quam Diuus † Pater noster huius ordinis viris, singularis meritorum arbiter, dedit; scilicet, vt quicunque Ex-Proximo post stipendia tandem acta discesserit, Vicariis confetatur, ac si eam ipsam egerit dignitatem; Integris omnibus priuilegiis, quæ cunctis Scriniis omnes retrò Principes diuersis Legibus † præstiterunt. Atque" nulla posthac de staruto tempore possit esse contentio, Genuinus Natalis nostri dies quotannis Comitiuam" Proximatus mansurâ in longum ætate celebravit": vt experi ambitione non possit, quod laboris præmium speciali munere æstimauimus. Dat. III. Non. Iul. Med Cæsario & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à Cod Iust.
" *Hadriano* huic Magistro officiorum inscr b tur quoque anno 399. *lex 11. inf. de Agentibus in reb.* Idem mox PP. fuit: v. *Prosopogr.* & Claudiani Epigramma.
" Sub dispositione *Magistri officiorum* erant scrinia *h. l. & l 6. sup. l. 17. inf* &c.
" In *capite constituti*, proximi scriniorum dicuntur *h. l.* Primicerij, *l. 14 inf de Palatinis S L.*
" Theodosius M *l. 4. sup* etsi non is primus omninò Auctor.
† Veluti *l. 1. 3. 5 sup.*
" *al. Vtque*: vel *Atque vt.*
" De *Comitiuâ* Proximatus, *l. 10. sup. l. 17. & 18. infr.* De eâ ad *d l. 17.*
" Id est, *celebrabit.*

COMMENTARIVS.

HONORII Imp. quatuor constitutiones sequuntur, præter *hanc l.* videlicet, *lex 14. 15. 16. inf. hoc tit.* de scriniis & scriniariis Palatij, quibus studium erga eos suum abundè testatur, ac nominatim *d. l. 14. inf.* Hâc *leg.* quinque de his capita continentur.

Primum caput est de *Tempore* seu Ætate Proximatus: Nempe annuum Proximatum esse iubet Honorius *h. l.* qui sob Gratiano & Theodosio M. triennalis erat: *l. 3. inf. de Palatinis S. L.* Arcadius verò frater ipsius in Orientis Imperio biennalem fecit, *l. 6. sup. hoc tit.* & *l. vn. inf. de Mensoribus.* Tandem in Oriente Theodosius Iun. pariter annalem reddidit, *l. 17. infr. hoc tit.* & *l. 21. inf. de Palatinis S. L.*

De huius verò temporis coarctati ratione, diximus ad *d. l. 6.* quam & aliquatenùs ingerit Secundum *huius leg.* caput: quo statuitur, vt per ordinem succedentes Proximo decedente, Proximatum obtineant: & sic, quod *fine l.* dicitur, vt Ambitione experi non possit, quod laboris præmium esse debet. Ergo successioni ordiníque hâc in re locum esse voluit Honorius, non verò Ambitioni: Nempe honoris augmentum labore non ambitione ad quemque in scholis & corporibus peruenire voluerunt Imperatores, neque debitum laboris præmio locum ab aliis præuerti: quam in rem sunt plures huius libri constitutiones.

Tertio capite Honorius *vicariam* dignitatem Ex-Proximis, haud aliter atque si eam ipsam dignitatem egissent, gessissent; confirmat: iuxta Patris sui, quod ipsemet profitetur, Theodosij M. constitutionem, *l. 4 sup.* non quidem quasi non & antea Vicaria hæc dignitas his collata fuerit, verùm quia accuratiùs is tempus definiuerat, à quo Vicaria hæc dignitas computanda esset: de quo ad *eam l. 4.*

Obiter interim obseruandum, quod Honorius Patrem suum Theodosium M. *singularem meritorum arbitrum* vocat: Nempe Theodosius non vnâ constitutione dignitatum ordinem stabiliuit, singulísque pro ratione meritorum suum gradum adsignauit: Cui rei fidem faciunt iam tot suprà Theodosij M. constitutiones de ordine dignitatum, quas superiùs digessimus: *Lex 1. sup. vt dignitatum ordo*: cui socianda *lex 7. de honor. codicillis*: *Lex 2. de Prefectis Pretorio*, cui socianda *lex 2. de Questoribus*: *Lex 1. de Primicerio & Notariis*: *Lex 3. eod. tit.* cui coassanda *lex 6. de honor. codic. Lex 5. de domesticis*, cui coniungenda *lex 4. Cod. Iust. de off. P. P. Or.* Denique *Lex 4 sup. h. t.* cui iungenda & *lex 111. inf. de Decurionibus.* Quæ omnes ostendunt, quàm accuratum sese Princeps ille præbuerit in disponendis dignitatibus. Et fortè Arcadium fratrem perstringere videatur Honorius, qui à Patris institutis hâc parte sæpè diuersus fuerit.

Quarto capite confirmat Honorius omnia priuilegia

legia quæ cunctis scriniis omnes retrò Principes diuersis Legibus præstiterunt: quomodo & Arcadius ex parte *l.7.sup.*

Postremo capite Honorius Imp. inchoandi, celebrandi Comitiuæ Proximatus Tempus statum certúmque definit: nempe Natalem suum, quo scilicet natus est: qui quidem incidit in 5. Idus Septembris, vt docet Author *Fastorum Siculorum*: vel vt alij malunt, Chronicum Alexandrinum, ὑπ Ριχομήρου κ̀ Κλεάρχου. Αὐτῷ τῷ ἔτει ἐγεννήθη Ονώριος ἀδελφὸς γνήσιος Αρκαδίου Αὐγούστου μηνὶ Γορπιαίῳ πρὸ πέντε ἰδῶν Σεπτεμβρίων. Quem quidem Natalem suum *Genuinum* vocat; scilicet quo genitus, natus est. Ita quoque Theodosius Iunior, *l.17.inf. genuinum diem suum Natalem* vocat. *Genuinus*, quo in lucem editus *l.2. inf. de spectaculis*: qui lucis auspicia protulit, *l.2. in fine sup. de feriis*; ad differentiam Natalis alterius, qui non lucis sed imperij Natalis est. De quo vtroque Natali dictum fuit *ad d.l.2. sup. de feriis*. Sed & apud Mamertinum ter Genuini Natalis mentio fit in *Genethliaco Maximiani*. Quibus tamen locis omnibus perperam hactenus vox *Gemini*, pro *Genuini*, legitur: *Vt expectationem sermonis eius quem tuis Quinquennalibus præparaueram, hac Genuini Natalis prædicatione compensem.* & mox: *Et profectò hic mihi dies videtur illustrior, magisque celebrandus, qui te primus protulit in lucem.* Et sub fin. *Hæc potissima elegi, quæ Genuino natali tuo prædicarem; sola cum nascentibus pariter oriuntur pietas atque felicitas: Genuini ergo natales pias vobis mentes & Imperatorias tribuêre fortunas.* Ad eundem modum: *Genuina functio* dicitur, *l. vlt. inf. de Suariis*, cui quis natus est: γενέθλια igitur, Genethliaci, *Genitaly* apud Capitulinum *in vita Pertinacis, sub finem*: si locus mendo vacat.

¶ Porrò vt Honorius Genuinum natalem suum Proximatui inchoando & conferendo destinauit, ita & Theodosius Iunior suum postea affectauit: *l.17. inf. h. tit. & l.21. inf. de Palatinis S.L.* Eodem more Constantius Natalem suum designationibus Prætorum destinauit, *l.10. sup. de Prætorib. & Quæstoribus*, Theodosius M. mittendis Principibus officiorum & Curiosis ex Agentibus in rebus, suum, *l.6. inf. de Curiosis*. Ita scilicèt amarunt Principes hoc æuo rerum agendarum inchoandarum initio, ac nominatim auspicales dies officiorum munerúmque in Natales suos, quibus ipsi lucis auspicia sumpserunt, de quibus ad *d.l.2. sup. de feriis*. Rationem porrò huius facti sui; cur, inquam, statum huic rei diem tempúsque adsignet Honorius, hanc adsignat, ne inquit, vlla posthac de statuto tempore possit esse contentio: néve ambitione expetatur extra statutum tempus, quod laboris præmium esse debet.

XII. * Idem AA. Clearcho P.V.''

OMNES, qui Ex Proximis venerando'' cœtui Senatus fuerint adgregati, siue hi de scrinio Memoriæ, siue Epistularum, vel Libellorum, siue Dispositionum Comites fuerint, ad septenos'' duntaxat annuos solidos teneantur, nulláque extrinsecus conlatione vexentur, nec molem promissionis'', nec scriptionis'' iniuriam perhorrescant. Dat. prid. Id. Septemb. Constantinop. Vincentio & Frauitto CONSS. [401.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust. propter septem solidorum inter alia collationem.
'' *Clearchus* P.V. Constantinop. fuit sub Arcadio A.D. 399. 400. 401. v. *Prosopogr.*
'' *Præfecto* vrbi cur hæc quoque *lex* inscribatur v. tam d. 11. ad *l.8. sup.*
'' *Venerandus* cœtus Senatus. v. *Gloss.*
'' De hâc septem solidorum collatione, *l.4. & 12. sup. de Senatoribus.*
'' De hâc *Promissionis* mole mox.
'' De hâc *scriptionis iniuriâ*, mox.

COMMENTARIVS.

DE IMMVNITATE à SENATORIIS functionibus, ex Proximis, & Comitibus dispositionum competente, est hæc Arcadij Imp. constitutio. Nempe etsi Senatoria his dignitas competat, attamen Senatoriis functionibus eos *hâc l.* liberat; breuiter inter Allectos eos esse iubet, de quâ immunitate, & Adlectione, & quidem Scriniariis iam sæpè *suprà*, & ad *l. 10. sup. de Prætoribus*. Hanc nihilominus *Legem* speciatim illustrare iuuat. Senatorum hoc æuo onera quàm grauia fuerint, *tribus* huiusce libri *Titulis* ostensum est *tit. 2. de Senatorib. & gleb. collat. tit. 3. de Prætoribus & Quæstoribus: tit. 4. de prædiis Senatorum.* In his fuit glebalis collatio, vel certè septem solidorum collatio, quæ loco illius præstabatur à tenuissimis Senatorum, & quibus esset census angustia, *l. 4. & 12. sup. de Senatorib. & gleb. coll.* Erat & vltronea oblatio: quod aurum oblatitium dicebatur, *l. 5. & 9. eod. tit.* seu oblatio Amplissimi ordinis, *l.14. eod. tit.* & Symmacho *lib.2. ep.57. lib.10. ep.26. & 36.* Erat verò oblatio Amplissimi ordinis promptâ liberalitate PROMISSA, vt loquitur *d. lex* 14. vltrò offerebant, veluti post victoriam ab eo de Tyranno aliquo partam, vt ad *d.l.14.* dictum: vel etiam Quinquennalibus, aut Decennalibus, vel ob tertium lustrum ipsius Imperatoris, vt ex elegantissimâ Symmachi *ep.26. lib.10.* constat. Atque hæc est illa quæ *h. l. moles Promissionis*, vocatur: siue quia in vnam summam collatum id ex Senatus promissione: siue quia ingens hæc promissio & collatio. *Sponsionem* pariter vocat Symmachus hanc oblationem, *d. ep.26.* & quidem *magnitudinem sponsionis*, vt hic *moles promissionis* vocatur.

¶ Nunc de *Lege* nostra. Ergo ab his omnibus, ex-Proximis & ex Comitibus dispositionum, quamlibet Clarissimis & Senatoribus immunitatem tribuit *h.l.* Arcadius: solà septem solidorum annuorum collatione exceptâ, quæ vt dixi tenuissimis Senatorum incumbebat. Ergo in *recognitionem* tantùm, sic vt dicam, Senatoriæ dignitatis hæc collatio his impacta. Quod ipsum tamen postea abrogatum: Nam & his septem solidorum annuorum

præftationis immunitas tributa...*l.* 12. *fup. de Senatoribus*: quemadmodum & iifdem Præturæ immunitas tribuitur fequenti mox *l.* 13. *eod.tit.* Hàc verò *lege*, exceptâ tantùm feptem folidorum præftatione prædicti, *nullâ extrinfecus collatione vexari*, *nec molem promiffionis*, *nec fcriptionis iniuriam perhorrefcere* iubentur. Vbi fcriptionis iniuria, eft æftimatio, modúfque præftationis quæ cuique imponebatur. Sic & glebalis defcriptio, *l.* 1. *fup. de decur. & filent. l.* 16. *inf. de Medicis & profefforib.* Defcriptio abfolutè, *fine l.vlt.de Senatorib.* Defcriptio Senatoria, *l.* 15. *inf. de Medicis*: Adfcriptio Ampliffimi Ordinis, *l.* 21. *inf.de Agentibus.*

XIII.* Idem AA.& Theodofius A.*

SICVT iampridem † à" Prætura immunitatem tribuimus his, qui" poft emeritam in armis militiam, ad honorem Ducatus, Noftræ Serenitatis prouexit iudicium, ita noftrorum Scriniorum Proximi etiam depofita militiâ Præturæ immunitate potiantur. Dat. VIII. Kalend. Feb. Conftantinop. Honorio VII. & Theodofio II. AA. CONSS. [407.]

NOTÆ.

* Abeft & hæc *lex* à Cod.Iuft.
* In MS.quoque omiffum nomen eius ad quem fcripta hæc *lex*.
† Intelligit *Legem* 28 *fup. de Prætoribus*, quæ data ante decennium.
" Intercidit hic nomen eius ad quem hæc *lex* emiffa eft.
" *x. quos*, & ita habet exertè MS.

COMMENTARIVS.

PRÆTVRA, feu à ludorum edendorum functione immunitatem Arcadius hâc conftitutione Ex proximis fcriniorum tribuit, exemplo Ducum, feu immunitatis à feipfo ante decennium tributæ Ducibus rei militaris, qui reuera actúque ipfo & armatæ militiæ folicitudine Ducatum adminiftraffent. Quod quidem ab eo præftitum, *l.* 28. *fup. de Prætoribus*; quâ *lege* & *Titulo* plenius. Atque ita cum haćtenus Præturæ munia Principum conftitutionibus non relaxarentur, nifi iis quos caftrenfis honor illuminat, vt loquitur Symmachus *lib.* 7. *ep.* 95. Mox tamen iis qui in Palatio militaffent, eadem immunitas tribui cepit, *l.* 8. *fup. de Senatoribus*: Neque tantùm quamdiu in Palatio militarent, *verum* ETIAM *depofitâ militiâ*, Ducum vti dixi exemplo.

XIV.* Idem AA." Epifanio" PV."

QVAMVIS" innumeris Legibus † Scriniorum" gloria decoretur, iubemus tamen, vt primò" omnium fit eorum" fecura poffeffio ab omnibus Sordidis" muneribus excufata; Superindićtum" non timeant, Venalicium" non pećtantur, folúmque" Canonicæ" indićtionis præftent tributum: Glevalis" auri folutionem nefciat labore dignitas conquifita, Extraordinarium" munus ignoret, nec vllam Temonis" patiatur iniuriam; Equorum" Tironúmque præftationem nullus agnofcat, qui" honorem Proximi & Comitiuam primi difpofitionum longi temporis fudore quæfiuit. Et hæc eadem" patrimoniis cenfuimus deferenda; Quibus" omnia inlibata feruamus, quæcunque diui Genitoris † noftri & cunćtorum Principum ftatuta detulerunt. Ipfis verò veniendi ad Comitatum liberam licentiam perpetuámque præftamus, nec in eorum perfonis expećtari Auguftam" præcipimus iuffionem.¶ Quod autem omnibus conftat deferri, adiećtu alterius dignitatis perire non patimur: vt etiamfi profperioris fortunæ iudicio ad honoris ornamenta proceflerint, vetera tamen eis fcriniis" labore priuilegia quæfita feruentur, &" integrum circa eos eorúmque facultates femper maneat, quod anterioris ætatis induftria conquifiuit & cætera. Dat. Id. Oćtob. Rau. Honorio VII" & Theodofio II. AA. CONSS. [407.]

NOTÆ.

* *Lex* 4. *Cod.Iuft.eod.tit.* hinc interpolata plurimùm. Iungendáque huic *lex vn.fup.de Comitibus vacantibus.*
" HONORII & Theodofij nomina infcribenda, vt habet *d.l.vn.*
" De hoc *Epiphanio* P.V.Romæ.v. *Profopogr.*
" *Præfecto* vrbi, cur hæc *lex* infcribatur? dixi ad *l.* 8. *fup.*
" Abeft hæc prima fententia & præfatio à Cod.Iuft.
† Legum harum numero funt *lex* 1.3.5.7.8.9. *fup.*
" *Gloria* fcriniorum feu fcriniariorum.
" Fortè *Scriniariorum*, arg. *eorum fecura fit poffeffio.*
" *Primùm omnium*, C.Iuft.
" *Qui in facris fcriniis noftris, id eft, memoria & epiftolarum libellorum, & difpofitionum verfantur*, hoc add. à Tribon.Cod.Iuft.

De·

De *sordidis muerib.* inf. *sup. tit. de extraord. & sord. munerib.*
De *superindicto*, v. suo tit. *de superindicto.*
De *Venalicio*, mox.
Nudam conlationem quæ plerumque poscitur, vocat *lex 2. sup. de decur. & sil.*
Canonica, id est, solemnis, ordinariæ: v. *Gloss.*
De *Glebali* collatione *suo titulo*, *lib. 2.* Hoc autem omissum *Cod. Iust.* propterea quod glebalis collatio sublata tum.
De *Extraordinariis* muneribus, *suo titulo.*
De *Temonaria* functione v. *l. 7. inf. de tyronib.* vbi dicam & *l. 14. de extraordin. mun. Temonum*, in *C. Iust.*
De *Equorum Tyronumque* præstatione. v. & *l. 3. sup. l. 15. prox. inf. l. 2. sup. de decur. & silent.* & *tit. inf. qui à præbitione tyronum & equorum excusantur.*
Qui vel adhuc in scriniis militat, vel honorem: ita Tribon.
Quidem, C. Iust. Et ita fortè habuit MS.
Sequentia absunt C. Iust. *vsque ad vers. Quod autem.*
† Theodosij M. *legem 4. sup* intelligit.
Augusta iussio, est Principis euocatoria: de quâ ad *l. 5. sup. de decur. & silent.*
Ita quoque C. Iust. malim tamen, *scoiny.*
Reliqua absunt à C. Iust.
Ita quoque C. Iust. ac enim reponendum *hic*, ex *d. l. vn. sup. de Comitibus vacantibus. Honorio IX. & Theodosio V.* Quod quidem ipsum ignoratum, huius Codicis Theod. conditoribus fucum fecit, vt ἀσύθετον hic admitteretur in dispositione seu ordine Legum.

COMMENTARIVS.

DE PRIVILEGIIS Scriniorum, seu Scriniariorum, Proximorum & Comitum Dispositionum est hæc diligens & accurata Honorij Imp. *lex*: cui coassanda venit *lex vn. sup. de Comitibus vacantib.* vnde emendandus est in *hâc l.* Consulatus numerus: Quæ & ipsa est de personali priuilegio & honore Comitum Vacantium: vnde apparet Honorianam ad Epiphanium P. V constitutionem fuisse prolixam de Ordine Priuilegij, & Honore dignitatum: Eâ verò nominatim Scriniorum & Scriniariorum peculiarem rationem habuit, affectúmque suum testatus est; Præfatione, inquam, ipsa primùm. *Quamuis*, inquit, *innumeris Legibus scriniorum gloria decoretur*, quæ tamen à *Cod. Iustin.* abest: quod eius studium tot aliæ quoque eius super his *Leges* testatum faciunt, putà *lex 11. sup. lex 15. 16. infr.* Deinde accurata illa priuilegiorum & honorum enumeratio, licet anterioribus iam variis Legibus expressa fuissent pleraque. Quæ quidem duplicis generis constituit: Alia scilicet personalia priuilegia sunt, Alia, quæ patrimoniis eorum deferuntur, *vers. & hæc eadem*: Et sic priuilegia patrimonialia seu Immunitates à muneribus patrimonialibus: Cuiusmodi octo recenset. Prima est immunitas à muneribus extraordinariis. Secunda à superindicto. Tertia à Venalicio: Venalicium porrò quidam putant hîc esse vectigal rerum venalium, (vt ita idem hîc priuilegium sit quod Veteranis tribuitur, *l. 2. sup. de Veteranis*) cuiusmodi fuit vectigal Vicesimæ rerum venalium antiquissimâ lege & castrensi inuecta, vt est apud Liuium *lib. 7.* cum qua malè confunditur portorium Quadragesimæ vel Quinquagesimæ, de quo Symmachus *lib. 5. ep. 62. 65.* Possis tamen non malè Venalicium hîc accipere, pro publica comparatione seu synoneto: Venalicium enim hîc ponitur medio loco inter superindictum, & canonicam indictionem: de quo alioquin *inf. tit. de publicâ comparatione.* Ergo, exclusis his tribus muneribus, solas Canonicas indictiones, id est solemnes annonas & ordinaria tributa, de quibus *inf. tit. de annonâ & tributis*, à Scriniariis præstari voluit Honorius. Quarta immunitas est à *Glebalis auri* solutione; Nempe Proximi & Comites dispositionum etsi Senatores sint, Senatoria tamen seu glebali collatione immunes fuêre: *h. l. & l. 12. su. h. t.* & *l. 12. sup. de Senatoribus. l. 19. inf. de Palatinis.* Et rationem indicat huius immunitatis: Nempe quod scriniarij hanc *Senatoriam dignitatem labore conquisiuerint.* Multum scilicet interest, meritisne quis dignitatem indeptus sit, an vero sine labore, de quo iam sæpe *suprà.* Quinta immunitas est à Temonariâ functione, quam *Temonis iniuriam* vocat, id est, à pretio seu adæratione & taxatione tyronum: & sic ab auri tyronici præstatione, quod Temonario solui oportebat loco Tyronum: quod & ipsum statuitur *l. 14. in fine, de extraordin.* de quo dixi plenè ad *l. 7. inf. de Tyronib.* Sexta, & septima immunitas sunt, ab Equorum & Tyronum præstatione: quod & ipsum statuitur *l. 3. sup. l. 15. inf. l. vn. inf. qui à præbit. tyronum, d. l. 14. inf. de extraordin.* Hoc verò priuilegium nominatim Proximo, & Comiti dispositionum hîc tribuitur: Omnibus verò scriniariis: *d. l. 3. sup. & l. 15. inf. & d. l. vn. & d. l. 14.* & rationem rursum indicat, nempè quod hos honores Scriniarij longi temporis sudore sibi quæsiuerint. Et hactenus quidem Priuilegia quæ patrimonium respiciunt, seu Immunitates à muneribus patrimonialibus: *Et hæc eadem*, (quæ superius scilicet expressa sunt) *patrimoniis censuimus deferenda.* Et mox *fine l. circa eorum*, inquit, *facultates.*

II. ¶ Sequuntur personalia priuilegia, seu honores circa eos: vt *fine l.* Primùm igitur Honorius omnes honores his delatos antea ab Imperatoribus, & nominatim à patre suo Theodosio M. confirmat *h. l.* pariter vt *l. 11. sup.* In his proculdubio Vicaria dignitate Proximis collata, etiam Theodosij *l. 4. sup.* Secundò, Veniendi ad Comitatum Principis potestatem his facit citra Principis iussionem seu Euocatoriam. Quod priuilegium datum quoque posteà *l. 3. & 4. sup. de Decurionibus & Silentiariis*: de quo priuilegio dixi iam *ad eas Leges.*

III. ¶ Tandem & illud priuilegium Scriniariorum hîc adiicit Honorius, commune iam patrimoniis seu facultatibus eorum, & iis ipsis, seu *circa eos eorúmque facultates*, vt loquitur: purà vt quamlibet Noua dignitate aliqua post militiam in scriniis aucti fuerint, &, vt eleganter loquitur, *etiamsi prosperioris fortunæ indicio ad honoris ornamenta processerint, vetera tamen priuilegia in scriniis labore quæsita, eis seruentur*: Item, (quod Tribonianus omisit) *integrúmque semper maneat quod anterioris ætatis industria conquisiuit.* Et vt idem Honorius rursùm eleganter, *quod delatum est semel, adiectu anterius dignitatis perire non debet.* Quod ipsum quoque constitutum *l. 14. inf. de extraordinariis*: Constitutum idem & in Notariis *l. 1. sup. de Primicerio & Notariis*: In Decurionibus & silentiariis: *l. 2. & 3. sup. de Decurionibus*: in Palatinis omnibus aliis, ex Constantini M. *l. 3. & 5. inf. de priuil. eor. qui in S. Pal.* (vnde desumpta est *lex 3. Cod. de dignitat.* de quâ mox) in Archiatris S. Palatij: *l. 2. inf. de Medicis & Professoribus.* Imò, si Triboniano credimus, Constantinus M. id in vniuersum definiuit, *d. l. 3. C. de dignitat.*

Maiorem

Maiorem videlicet dignitatem nulli debere circa prioris dignitatis seu militiæ priuilegia præiudicium facere: Verùm fucum hâc parte facit Tribonianus: Id enim illâ sententiâ voluit Constantinus de Palatinis tantùm, vt ostendit *d.l.3.inf. de priuil. eorum qui in S.Palat.* vnde ea *lex* desumpta est, Quinimò & exceptionem eius quod de Palatinis diximus continet *lex 13.in f.inf.de Agentibus in rebus.*

---

xv. * Impp. Honorius & Theodosius AA. Melitio PP."

Quotiens Equorum aliarúmque rerum procedit indictio, in Sacris Scriniis militantes immunes ac segreges" habeantur, ita vt neque in militia, neque post militiam, huius sollicitudinis molestiam sustineant. Quibus exceptis, circa alios, cùm ratio flagitauerit, indictio postulabitur: scientibus Iudicibus, corúmque Apparitionibus", decem librarum auri multâ" se subiiciendos, si ab eorum in futurum conuentionibus non temperatint. Dat. xvi. Kal. Decemb. Rau. Varonæ" v.c. conss. [410.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod Iust.

" *Melitius* hic PP. fuit sub Honorio Imp. A.C. 410. & 412. v. Prosopogr. Eidem inscribitur eo anno D. 412. de eâdem re *lex vlt. inf. de extraord. munerib. l. vn. qui à prabit. tyronum*: *l. 40 de Episcopis.*

" *Segreges* Hanc vocem vsurpat quoque Seneca *lib. 4. de benef. cap.* 18. & *lib 7. Controu. 6.* Seneca alter *in Hypolito*: Prudentius *in Hymno de Elia*: & Sidonius Apollin. *lib. 3. ep. 12. & lib. 9 ep. 3.*

" *Apparitionibus*, pro *Apparitoribus.*

" Pro *multa.*

" *Varone*: sic & *l. 3. inf. de religione*, scriptum *Barone*, pro *Varone*: & vtrumque pro *Varane.*

COMMENTARIVS.

Exceptis Quorum, aliarúmque rerum extra ordinem imperatarum indictione immunes rursùm definiuntur, iubentúrque ab Honorio Imp. *h.l.* Scriniarij soli etiam post depositam militiam, pariter vt *l. 14. sup.* Cùm alioqui horum temporum ratio, quibus vastata Roma Italiáque & Illyricum, hanc collationem maximè exigeret, & à cæteris omnibus ea flagitaretur: de quo plenius, ad *l. vn. inf. qui à prabit. tyron. vel equorum*, quæ biennio post super eâdem re ad eundem Melitium PP. data est, vt & *lex vlt. inf. de extraordinar.*

---

xvi. * Idem AA. Faustino PP."

Peculiari præceptionis nostræ fauore præstamus, vt in scriniis Memoriæ, Epistularum, Libellorúmque, ab Exceptoribus vsque ad Melloproximos dignitatem Clarissimorum honorémque percipiant: & sicuti reliqui, qui in hisdem scriniis militant, liberum cum Ordinariis Iudicibus ingressum in" Secretarium consessúmque habere Legibus † meruerunt, ita hij quoque in quos hanc, stipendiorum meritis, Clarissimatus conferrimus dignitatem, cum Spectabilibus etiam se" habere reuerentiam" recognoscant, vt consedendi ingrediendíque Secretarium sciant à nobis licentiam contributam", sub" multæ interminatione, quam Officio sanctio † dudum indulta constituit. Dat. viii. Id. Iun. Rau. Lucio v.c. conss. [413.]

NOTÆ.

* *Lex 5 Cod. Iust. eod. tit.*

" *Faustinus* PP. sub Honorio A.D. 410 quo ei inscripta *lex 34 de nauicular.* & 413. quo hæc lex ad eum data est. Extat & tertia *lex* Cod. Iust. sine Coss. ad Eum: puta *lex vlt. qua res venire.*

" *Ingressum Secretary*, C. Iust.

† *L. 5. & l. 7. sup.*

" *Sese*, C Iust.

" *Reuerentia*: sic & *d.l. 5.*

" Pro *tributam.*

" Hæc sanctio rec sa *Cod. Iust.*

† *L. 5. sup.* vbi vid. *Notata.*

COMMENTARIVS.

Ingrediendi, vltrò scilicet, sponte suâ sine nuncio, in secretaria Iudicum, consedendique cum his, ius scriniariis antea indultum à Valentiniano Iun. *l. 5. sup.* (quod etiam Arcadio placuit *l. 7. sup.*) hâc *leg.* suâ ampliat Honorius Imp. Nempe enim scriniariis omnibus promiscuè (extra Proximos scilicet) ingrediendi in Secretarium consedendique ius in Secretario Ordinariorum tantùm Iudicum, id est Clarissimorum Rectorum prouinciarum, Consulatium Præsidum, concessum fuerat: non verò Spectabilium Iudicum, vt sunt Proconsules, Vicarij Præfectorum: At quibusdam ex Scriniariis hoc ipsum nunc ab Honorio conceditur, putà vt ingredi quoque possint in Secretaria

cretaria Spectabilium Iudicum, cúmque his considere, nempe scriniariis qui sunt ab *Exceptoribus*, ad *Mello proximos* vsque: quibus ideò Clarissimatus dignitatem tribuit, vnde patet, nonnisi Clarissimos seu Senatorios in Spectabilium Secretaria ingrediendi, cúmque his considendi ius habuisse. Ergo duplici priuilegio & honore illos quos dixi perfundit nunc Honorius: quorum vnum, alterius antecedens est, alterum verò consequens: Idque *peculiari* erga hos *fauore*, vtpote primarios inter scriniarios. *Mello proximi* certè, quorum etiam mentio fit *l.17.prox.& l.hâc lege 14.§.1. Cod.eod tit.* erant, qui à Proximo scriniorum, primi proximíque erant, proximè Proximi futuri, biennio veniente, quo tempore Proximatus biennalis fuit: anno, postquam annuus factus est: *l. proxima 17.* denique qui proximos proximè impellebant, contingebant: Quibus ideò etiam postea eadem dignitas tributa, quæ Proximis ipsis *d. l.17. prox.* Post Melloproximos fuêre inter alios *Exceptores* scriniorum, & inter vtrosque, medij adhuc alij: Ergo ab Exceptoribus vsque ad Melloproximos, id quod dixi priuilegium *hâc l.* tributum. Cui vlterius illustrandæ nil immorari iuuat, quando de hoc priuilegio ingrediendi in Secretarium, ibique cum Iudicibus considendi ad superiores leges affatim diximus, & nominatim ad *d.l.5.* Quinimò & de discrimine inter Iudices ordinarios & Spectabiles hâc parte, ad eam ipsam *leg.* Illud hactenùs id repetendum, Tribonianum *l. 2. Cod. eod. tit.* quæ ex eâ *l.5.* alioquin desumpta est, priu legium hoc ad omnes scriniarios indistinctè porrexisse. Postremò, quod Melloproximos attinet, fit eorum quoque mentio in veteri Inscriptione Romæ in ædibus Colotianis, in marmore Pario rotundo *in corp. Inscript.p.588.1.*

D. M.
M.AVRELIO AVG.
LIB. ISIDORO MEL-
LO PROXIMO A RATIO-
NIBVS AVRELI. HER-
MES ALVMNVS ET GLY-
CON NVTRITOR ET
MAXIMVS BENE-
MERENTI FE-
CERVNT.

XVII.* Idem AA. Eustathio viro inlustri Quæstori", & Helioni" viro Inlustri Magistro" Officiorum.

PRo biennio annum solum agere deinceps" decernimus eos, qui in tribus scriniis, Memoriæ, Epistularum, Libellorúmque, ordine ac merito stipendiorum, ad gradum peruenerint Proximorum. ¶ Sed" inter cetera priuilegia, (quæ Diualibus beneficiis sacris scriniis adtributa sunt, quæque salua atque intemerata in perpetuum manere" decernimus,) vt" eorum qui potestatem Vicariam administrauerint, pro tenore veterum & nostrarum Sanctionum, hij qui Proximatum egerint, honore censeantur. ¶ Secundi etiam Ordinis Comitiuæ codicillos accipiant, eùm cum locum nacti fuerint in quo hactenus Tertiæ Comitiuæ gradu fruebantur; Ita vt ex Lege" iam debitos atque solemnes codicillos Genuino die Natalis meæ Clementiæ in posterum dum agunt Proximatum singulis quibusque annis accipiant, post depositum actum inter eos, qui Vicariam potestatem egerit honorandi. ¶ Quam legem, secundum ipsorum petitionem, præterea" tres Melloproximos", id est, Benagium, Hypatium, & Theodorum, circa omnes alios valere præcipimus." Dat. VIII.Id.Feb Constantinop. Theod. A. VII. & Palladio CONSS. [416.]

NOTÆ.

* *Lex 6. Cod eod tit.* primam *huius l.* sententiam continet cæteris resecatis. Meminit *huius l.* fuæ Theodosius Iun. *l.11.inf.de Palatinis S L.*

" Cur hæc lex *Quæstori* quoque inscribatur, dicam *in Commentario Eustathy* porrò Quæstoris sub Arcadio A.D 404. meminit in rebus Chrysostomi Georgius Alexandrinus n.61. & Theodorus Diaconus, *apud Palladium*, *in Dialogo* vid. *Prosopogr.*

" *Helio* hic sub Theodosio Iun fuit Magister Offi.iorum per tredecim annos ab A. D 414. v. *Prosopogr.* Meminit eius Olympiodorus *apud Photium*, *n* 80.

" Sub *Magistro* officiorum fuerunt Scrinia: de quo iam in *Paratitlo*, & ad *l.6.& 11.sup.*

" Abrogatur Arcadij patris *lex 6.sup.*

" Inducenda vox, *vt.*

" V.*l.10.11.sup.*

" *Ж.egerint.*

" *Ж. præter tres.*

" De Melloproximis, v.& *l.16.sup.* vbi dixi.

" *Præcipimus*, non *præcepimus.*

COMMENTARIVS.

DE VRATIONE, DIGNITATE, PROMOTIONE Proximorum trium scriniorum (nam de his nominatim hîc agitur) est hæc Theodosij Iun. constitutio; Quæ ad similitudinem Honorianæ patrui sui constitutionis proximè accedit, puta *Legis 11. sup.* Vicenersâ quæ multa noua circa Proximos in Oriente constituuntur: de quibus sigillatim.

Ante omnia verò notandum est, *hanc leg.* ad duos Magistros emissam, ad duos inquam Illustres, ad Quæstorem scilicet, & ad Magistrum officiorum. De Magistro officiorum iam ex superioribus *legibus* scimus, sub eius dispositione fuisse scrinia Palatij. Sed quid faciat hîc Quæstor? Nempe quia sub dispositione eius erant *Leges dictandæ*, *Precésque* ijsque Subadiuuas, Adiutores Memoriales habebat de

de *scriniis* diuersis, quos volebat, vt disertè testatur *Notitia Imperij*: Quare similiter *lex*, *comperimus*, 13. *Cod. Iust. eod. tit.* de proximis sacrorum scriniorum ad Quæstorem sacri Palatij data est, vbi pariter vt de iisdem agit *l. hâc Lege* 14. & *L. certa* 15. *seu vlt. Cod. eod. tit.* & numerum definit Iustinianus, vel potius reducit Adiutorum Quæstoris, ex singulis scriniis, in vniuersum 26. puta XII. ex scrinio Memoriæ, VII. ex scrinio Epistolarum, VII. ex scrinio Libellorum. Quâ ipsâ *leg.* & alia nonnulla præterea de scriniis continentur. Eodem pertinet & vetus idiographum, a Cuiacio laudatum: *Flauius Theodorus V.D. Memorialis sacri scrinij Epistolarum, & Adiutorum Quæstoris sacri Palatij scripsi manu meâ in vrbe Româ Constantinopolitanâ* III. *Kal. Iunij, Mauortio V.C. Cos. Iustino & Iustiniano Impp.* Denique scrinia vtriusqoe dignitati & officio destinata erant; & Quæstoris & Magistri officiorum: Quæ causa est, cur & Quæstori & Magistro officiorum hæc *lex* inscribatur. Vbi etiam notandum Quæstorem præmitti Magistro officiorum, pariter vt *Rubric. & l. 1. 2. sup. de Quæstorib. Magistris officiorum*: & apud Cassiodorum 6. *var.* 5. 6. cùm tamen in *Notitia Imperij* quæ sub eodem Theodosio Iun. scripta est, postponatur: de quo iam dixi ad *d. l.* 1.

Nunc de *Lege* nostrâ, quæ sex sententiis, seu capitibus constat.

Primum est de *Duratione* Proximatus: nempe annum esse iubet Theodosius Iun. *h. l.* quod rursum memorat, & extendit ipse *l. 21. inf. de Palatinis S. L.* quod biennale hactenùs erat in Oriente ex Patris Arcadij constitutione, *l. 6. sup. & l. vn. inf. de mensoribus*: etsi annuum iam in Occidente pariter esset ex Honorij *l. 11. sup.*

Secundo capite Theodosius Iun. post confirmata cætera priuilegia quæ anterioribus constitutionibus sacris scriniis delata fuerant, ex-Proximis *Vicariam* dignitatem & ipse concedit, pariter vt *l. 2. 4. 10. 11 sup.*

Tertio, *Comitiuam secundi ordinis* Proximis scriniorum defert; quod *proximâ l.* 18. quoqoe repetitur, cùm hactenùs tertij Ordinis Comitiuâ hi decorarentur: de qua Comitum distinctione plenè *suprà, ad l 5. de Comitibus & Tribunis scholarum.* Et nominatim de Comitiuâ secundi ordinis, *l. 8. inf. de Agentibus in reb.* Hinc interim quoque videmus, honorum & dignitatum Proximorum hâc ætate in maius processum, vt cæteróquin qoique hac ætate maioribus iam dignitatibus inserti & insigniti. De Proximorum alioquin Comitiuâ v. & *l. 10. & 11. sup. & d. l. 18. inf.*

Et ita quidem, (quod quartum) Comitiua hæc Proximis defertur, vt non speciali concessione opus sit, verùm ex Lege iam debitos & solemnes Comitiuæ istius codicillos habeant & accipiant. Quomodo & aliis quoque vsuuenit, vt delata primùm ex speciali concessione dignitas in solemnem euaserit.

Quinto, Tempus auspicale ineundi Proximatum, seu promotioni ad Proximatum Theodosius Iun. *h. l.* genuinum Diem suum Natalem destinat: eodem exemplo quo Honor. Imp. Theodosij huius patruus suum in Occidente destinauerat, *l.* 11. vbi de hac destinatione diei Natalis, déque Genuino die Natali dixi. Certè idem Theodosius Iun. posteà promotioni ad Primiceriatum in officio Com. S. L. & Com. R. P. eundem genuinum Natalem suum destinauit, *d. l. 21. inf. de Palatinis S. L.* Theodosij Iun. porrò Natalis dies genuinus, cujus vt dixi mentio iterum fit *d. l.* 21. incidit A.D. 401. in IV. *Idus Aprilis*. Testis Socrates, *lib. 6. cap. 6. in fin.* *τῇ δ᾽ ἑξῆς ὑπατείᾳ ἐδίδυ φραύιτου: καθ᾽ ἣν ἐτέχθη τῷ βασιλεῖ Ἀρκαδίῳ υἱὸς ὁ ἀγαθὸς Θεοδόσιος τῇ δεκάτῃ τοῦ Ἀπριλλίου μηνός.* Marcellinus *Chronico* Vincentio & Frauitta coss. Theodosius Iun. patre Arcadio natus est IV. Id. Aprilis: & Auctor Chronici Alexandrini, ὑπ. Βικεντίου καὶ Φλαβίου [γρ. Φραβίτου] αὐτῷ τῷ ἔτει ἐγεννήθη ὁ ἐπιφανέστατος υἱὸς Ἀρκαδίου Αὐγούστου μηνὶ Ξανθικῷ πρὸ δ. Ἰδῶν Ἀπριλλίων. Soxomenus *lib. 8. cap. 4. inf.* Consulatum quidem adsignat, at non diem.

Postremo capite *huius leg.* Proximorum priuilegia, dignitatem, ad *Mello proximos* qooque porrigit: de quibus Melloproximis iam ad *l. 16. sup. prox.* Quod & ipsum exemplum hoc æuo est, dignitatis in dies augescentis. Hâc verò parte, duo addit: Primò, ad postulationem ipsorummet Proximorum, si bene capio, hanc dignitatem nunc Melloproximis communicari, qui scilicet proximo loco Proximos contingebant: neque tantùm, si & ipsum istod rectè capio, Melloproximis qoi tum erant tribus, quorum nomina exprimuntur, verùm etiam deinceps, omnibus Melloproximis.

XVIII. *Impp. THEODOSIVS, & Valentinianus AA. Acacio" C. S. L."

IAM Proximo scriniorum, quàm Comiti" dispositionum, pro delatâ eis Comitiuæ Secundi ordinis dignitate, vestem ex integro" in posterum præberi Tua Celsitudo" disponat. Dat. VII. Kal. Decemb. Constantinop. DD. NN. Theodosio XII. & Valentiniano II. PP. AA. CONSS. [426.]

NOTÆ

* Abest hæc lex à Cod. Iust.
" *Acacio* huic Comiti S. L. inscribuntur hoc ipso anno 426. duæ præterea Leges: putà *lex 16. de murilegis & l. vlt. de diuers. officiis.*
" *Comiti S. L.* cur hæc *lex* inscribatur? mox dicam.
" Ita Cuiacius ex coniectura.
" *Celsitudinis* titulus tributus Comiti S. L.

COMMENTARIVS.

DE VESTE Proximis scriniorum, & Comiti dispositionum, ex sacris largitionibus præbenda, est hæc Theodosij Iun. constitutio. § Vbi *primò* notandum, hanc leg. *Comitis S. L.* inscribi, eáque iuberi eum disponere, vti vestis hæc iis præbeatur: Nempe, quia sub dispositione Comitis S. L. vt ex *Notitia Imperij* discimus, (quam ergo haud inanibus argumentis anno prox. 427. conscriptam censeo)

censeo) erant *Comes Vestiarij*, *Magistri lineæ vestis*, *Magistri priuatæ*, *Procuratores Baphiorum*, *Linisi iorum*: itémque inter Officiales eius *Primicerius scrinij vestiarij sacri*: de baphiis quoque testis vel *lex 16 inf. de murilegulis*: quæ eodem hoc Anno 426. eidem Aeae.o Com. S. L. inscribitor. ¶ *Secundò* notandum, *Comitiuam secundi ordinis* Proximis scriniorum, loco Comitiuæ tertij ordinis, ab eodem Theodosio Iun. concessam, ante decennium iam, *l.17.sup.* Imò & Comitibus dispositionum (qui cæteroquin etiam cum Proximis æquati, de quo ad *ll. superiores*:) quod hæc *lex* testatur. ¶ Ex hâc iam Comitiuæ secundi ordinis concessione, consectarium hoc educit nunc hâc constitutione Theodosius Iun. atquo adeò iubet, Proximis scriniorum & Comiti dispositionum, pro delata eis Comitiuâ ista, vestem in posterum *ex integro* præberi oportere Comitis S. L. dispositione. Ex *integro* quomodo Cuiacius expressit: Quod quid sit, difficile est diuinare. Cuiacius edidit hic *ex integro*, id est, vt *l.16. de bonis proscript. l.18.de susceptorib. l.117.de decur.* ex asse, in solidum, sic vt tota vestis gratuita ei præbeatur; cùm antea non tota gratuita daretur: Ita Theodosius *Nouell.11. Heres scribatur ex integro.* Sed fortè legendum est, *ex intexto*, nam MS. nil exhibet præter, *ex in...to*, vt scilicet velit Theodosius vestes ἐπισήμους, *intextas*, præberi: Nam & ita ad Archelaum Comitem S. L. scriptum *in l. 1. inf. de vestibus oloueris*. *Auratas*, inquit, *ac sericas paragaudas auro* INTEXTAS *tam viriles quam muliebres priuatis vsibus contexere conficereque prohibemus: sed Gynaceis tantum nostris fieri præcipimus.* Et *intexendi* verbum proprium Phrygionum. Vnde & *textores* plumarij Varroni apud Nonium, & Firmico, qui scilicet acu lintea & vestes variabant, qui ex *texere* dicebantur: inde Plumariorum textrinæ apud Vitruuium *lib.6.cap.7.* Sed & Tertullianus *libro de habitu muliebri*: *Tyrij*, inquit, *tingerent & Phryges insuerent, & Babilonij* INTEXERENT. Ouidius adhuc *Purpureisque notas Filis* INTEXVIT *alou*. Et Martialis, *Babylonica picta superbè* TEXTA *semiram a quæ variantur acu*. Et Plinius scribit, diuersos colores picturæ INTEXERE Babylonem maxime celebrauisse & nomen imposuisse; & contextio *l. vlt. inf. de milit. veste*. ¶ Igitur, *ex intexto* voluerit Theodosius vestem præberi, quæ Comitibus tertij ordinis non dabatur. Suum scilicet cuique dignitati vestis genus fuit, &, è sacris largitionibus præbebatur: vid. quæ dicam ad *l.11 inf. Palat. S.L.* *Ex intexto* vestis, cui intextum quid: ἐπίσημος vestis Græcis apud Laertium de Aristotele ἐσθῆτι ἐπισήμῳ χρυσόσημος. Ita Plinius scribit, Phidiam visum *pallia quæ tesseras auro* INTEXTAS *haberent*. Sic ἐπίσημον ἀργύριον signatum, ἐπίσημα vasa, sculpta, cælata, signis aspera, ἐπίσημοι anuli, apud Pollucem, qui gemmam habebant, quadrata multisignia, Varroni apud Nonium. Contrà tunicæ *asemæ*, apud Lampridium *Alex. Seuero*, quæ carent purpurâ, nil intextum, nullum clauum habentes: ita ἄσημος ἐσθὴς Philostratus, *lib. 3. vitæ Apoll. 5.* qui intextum ex auro non habebant. Igitur Comitibus tertij ordinis asemæ tunicæ datæ ex S.L. quas *lineas puras* vocari existimo, apud Vopiscum *Aureliano p. 225. vt pura vexilla* apud eundem Vopiscum: *Probo*, *pura mantelia* apud Spartianum, *Alex. Seuero*, *pura scuta*, quæ Seruius de pictis opponit: Certe linteaminis amictorij in Palatinorum vsus mentio *l.48. de cursu*. *Episema* verò, seu *ex intexto*, Comitibus secundi ordinis. Atque hanc *huic l.* sententiam omninò existimo. Nisi quis hic legendum putet, *ex integro bero*, id est, olouæram vestem: de quâ veste *suo titulo*. Verùm priori emendationi nostræ semper adhæreo.

DE AGENTIBVS IN REBVS.

TITVLVS XXVII.

XII. COD. IVST. XX. Sexto Aurelio Victori *Agentes rerum* ἀγγελιαφόροι Græcis. *In rebus*, id est, in negotiis publicis exequendis, dixi ad *l.1 sup. de proximis*, in Oneribus efficiendis Nouellâ Valentin. inter Theodosianas 37. *vt soli quidquid* ONERIS *est & profiteri & efficere videantur.*

PARATITLON.

AGENTES in rebus, *Rubr. & toto titulo*, De quibus agitur insuper, *duobus titulis proximis*, *de Princip. Agentium in rebus*, *& tit. de Curiosis*, *& l. vlt. sup. de Senatoribus*, *l. 3. in fine*, *l. 7. n. 4. inf. de priuil. eorum qui in S. Pal. l. vn. de mensoribus*: *l. 16. de diuers. offic. l. 2. inf. de Commeatu*: *l. 7. 9. 14. 49. de cursu publico*: *l. 4. 7. inf. de executoribus*, *l. 17. inf. de exactionibus*: *l. 29. de hæreticis*: *l. 16. 24. de Iudæis*, *l. vn. inf. quib. milit ad vrbem acced. l. 20. inf. de nauiculariis*: militaribus meritis subnixi, *d. l. 3. in fin. de priuil. eorum qui in S. Palat.* in Palatio militabant, *l. 2. h. t.* Palatini erant, *d. l. 3. in fin.* Ambrosius *ep. 13. ad Marcellam sororem* (etsi alio sensu à Palatinis distinguantur, *l. 29. inf. de hæreticis*) in Comitatu *l. 15. h. t.* Ac nominatim in actu Reipublicæ diuersabantur, *l. 4. h. tit.* Hi enim missionibus Princi-

pis parebant, *d.l.4.* iis à Principe in prouinciis negotium iniungebatur aliquod, seu negotium aliquod executióque eius iniungebatūr: *l.15 hoc tit. d.l.4.7. inf. de executoribus, & d.l.vn.quibus milit.* Ambrosius *12.off.29. in fin* ad prouinciam mittebantur, *d.l.7. inf. de exactionibus*: variis ex causis ob fiscalis tituli debitique exactionem, *d.l.17.* quo casu non possessores per se conueniebant, verùm Rectoribus & officiis eorum imminebant, *d.l 17.* ad mouendum militem, *d.l 7. de cursu public.* ad litteras Principis perferendas, Symmachus *lib.2.ep.62.& lib.6.ep.36.lib.7.ep.59.* Libanius *Apologia adu.eos qui suam docendi methodum accus.* & retrò ad referenda ad Principem acta publica, & literas Magistratuum: Symmachus *lib.10.ep.37.* Breuiter, qui Principis iussis obsecundabant, *d.l.9. de cursu publ.* Qui publicæ necessitatis causâ dirigebantur, vel in prouincias, *d. l.4. & 7. inf.de executorib.& d.l.17.de exactionib.* vel in vrbem, *d.l.vn inf. quib. militantibus.* Hinc & portitor præcepti Agens in rebus dicitur, *l. 7. inf. de executoribus*, & executio Agentium in rebus, *l.11.h.t.* vid.& *d l.2.inf. de commeatu: d. l. 7. 9. 14. inf. de cursu publ.* vid. & Symmachum *lib. 10. ep.44.* Item labor, *l. 3. h.t.* & Agentes plenum vigiliatum munus exercere, *d l.7.de priuil.eorum qui in S.Pal.* Hinc & *Nouellâ* Valentiniani, *inter Theodos.* 37. dicuntur, Agentium labores, sollicitudines, vigiliæ tantæ esse, vt soli quidquid oneris est, & profiteri & efficere videantur. Horum ideò scholam Principibus necessariam maximè vocat *lex 12.hoc tit.* militiam spectatam *l.18.* militiam non temnendam, *l.16.* Ideò quoque cursus publicus in id Agentibus in rebus præbebatur à Principe, vel Magistro officiorum, *d.l.7.9.14.49.de cursu publ.* Hinc & Curiosi ex his sumebantur: de quibus ideò *altero* abhinc *titulo* agitur.

Erat autem horum Agentium in rebus schola quædam (vt cæterorum qui in Palatio militabant) cuius mentio fit *l.3.4.9.12.14.17.18.19.22.hoc titulo: & d.l.vlt.sup de Senatoribus: & l.4.inf.de Curiosis:* seu certa matricula, *l.15.23.h.t. l.4. inf. de executorib.* consortium, *l.17.h.t.*& Am Marcellinus *lib.16.p.68.* collegium, *l.18.* certo & statuto numero, *l.8.10.& l.vlt.h.t.* Idque sub dispositione Magistri officiorum, *l.3. 4. 7. 8.9. 11. 14.15.17.18.19.20.& vlt.hoc tit.l.8.inf.tit.prox.de Principib.Agent. d.l.2.inf. de commeatu: l.29.inf.de hæreticis* vid.& Ambros.*2.officior.29. in fin.* vnde & Græcus Μαγιστριανοὶ, Olympiodorus *apud Photium*, vbi de *Euplutio*: Palladius *cap.148.*quo loco Heraclides *cap. 53.* Agentem in rebus habet.

Inter eos plures Gradus erant, *l.3.7.hoc tit.* seu scholæ plures, *l.6.inf.de Curiosis.* Summus honoris gradus erat, *l.19.h.t.* PRINCIPVM, de quibus *l.5.6.8.10.13.16.19.20. 21.22.hoc tit.*& *titulus Proximus peculiaris: & d Nouella* Valent *inter Theodos.*37. Vnde & Principatus Agentium, *l.13.hoc tit.* Principatus officium, *d.l.13.* dignitas, *d. l.19.* Qui & Primates dicuntur, *l.22.h.t.* & primi scholarium, *l.6.inf. de curiosis.* Ad hunc gradum hi perueniebant post iugis militiæ tempus veluti præmio laboris, *l. 13.* impleto militiæ ordine ac labore: *l.10.21.* militiæ fine, *l.22.*post sæua sæpe pericula, vitæque interdum renunciationem: *l 6.Cod.eod.tit.*ex Ducenariorum gradu (de quo mox) *l.20.21.hoc tit.* vnde & Principatus Ducenæ dicitur, *l.21. h.t. & l.vlt. sup. de Senatoribus.* Qui scilicet ex Ducenariorum gradu officij seu Officialium Præfecti Prætorio vel Rectoris prouinciæ Principes fiebant: de quibus est quoque *lex* 8.16.19.*h.t.* de quibus est *inf.tit.prox.peculiaris.*

Dignitas & priuilegia horum Principum magna erant. Senatores quippe fuère: & primò quidem Rationalibus tantùm Prælati, *l.2. inf.tit prox.* mox inter Consulares, *l.5. 6.10.& 12. hoc tit. l vlt. sup. de Senatoribus:* dein inter Vicarios, *l.20.21.22. hoc tit.* tandem & Proconsulibus exæquati, *l.7.inf.de Princip. Agent.in reb.* Senatores verò erant inter Adlectos, & immunes à Senatoriis muneribus: *l.6 h.t.* à glebali functione, *dict. l.vlt. sup.de Senatorib.* (quod tamen negari videtur *l.22.h.t.* ab extraordinariis collationibus, veluti Iuniorum) id est, Tyronum, *l.13.h.t.* Principatum denique è Ducenâ sumentibus licebat, pro se liberos ac fratres suos in eadem militia, Agentium in rebus, Principis nutu collocare, *l.8.in fine h.t.*

Agentium in rebus ipsorum quinque gradus, qui omnes ordine continentur Leonis *l.3. Cod. eod. tit.* DVCENARII: ex quo gradu eos ad Principatum venisse diximus: ex *leg.8. & 20. hoc tit.*Hinc Ducenæ dignitas, *d.l.20.& 21. h.t. & l.3.infr.de cohortalibus: l.1.infr.de Cæsarianis: l.1.infr.de murilegulis: l.5. infr.de Decurionib.* & Principatus Ducenæ, *d.l.21.& d.l.vlt.de Senatoribus:* Secundò, Ducenariis proximi erant CENTENARII: Vnde & Centenæ dignitas, *l.7.h.t.& d.l.3.de cohortal. l.1.de Cæsarian. l.1.de murileg.l.5. de Decurionib.* Post hos Tertiò erant BIARCHI, quorum nulla mentio fit *hoc Codice*, qui inter Centenarios & Circitores erant, *d. l.3. Cod.eod.tit.* Quarto igitur loco erant CIRCITORES: de quibus *l.3.h.t & d.l.3.Cod.eod.tit.* Post hos tandem EQVITES: de quibus *d.l.3.h.t.& d.l.3.Cod.eod.* qui primus honor dici videtur *l.4.h.t.* qui receptis in scho-

lam

lam Agentium primus per gradum post emeritum laborem deferebatur, *d.l.3.& 4.* cæteri TYRONES vid.Symmachum *lib.6.ep.53.*

In commune de Agentibus in rebus sequentia notentur. Primò, in scholam Agentium in rebus admissos nonnullus ad petitionem; & suffragationem certarum dignitatum: *l.8.hoc tit.* nonnisi consulto Principe, seu adnotatione Principis: *l. 3. 4. 11. hoc tit.* quæstione habitâ *d.l.3.* sub maiore parte probatos moribus, & origine inquisitâ: *l. 4. 17.hoc tit.* Item singulari priuilegio Ducenariis sumentibus Principatum, pro se liberos ac fratres suos in eadem militiâ collocare licuit, *l.8.h.t.* Secundò, nun omnes promiscuè admissi: non Officiales Iudicum, *l.16.de diuers.offic.* non Iudæi & Samaritani, *l. 16. 24. de Iudæis:* non hæretici, *l.19.de hæreticis*: non nauicularij, *l. 20.de nauicul.* Tertiò, Noui à primi honoris auspiciis vacauêre quinquennio: *d. l.4.* Quartò, Augmentum graduum, *l.9.h.t.* (quod *crescendi* verbo significatur, *l. 8.*) honorum, *l.3.* singulorum, *l.4.* proximorum, puta pariter Principis seu Imperatoris singulis annis percepêre, *d.l.3.* ordine stipendiorum & laborum merito, *l.14.* præcedentium dimissione, *d.l.14.* omni obreptione cessante, *d l.14.* sic etiam vt in gradum semper aliquem promotus, vltimus in eo haberetur, *l.9.* duobus tantum exceptis, quos Princeps per singulos gradus extra ordinem addere poterat, *d.l.3.* Quintò, *Priuilegia* Agentium in rebus certa & debita quædam erant, *l.20.inf.de nauicular.* veluti in cursu publico vsurpando, *l.7.9.14. de cursu publico:* Item Curiâ liberabantur, si certo annorum numero inter Agentes fuissent, *l. 1.2. 16.hoc tit.l.14.inf.de priuil. eorum qui in S.Pal.* ad Nauiculariam etiam functionem vocari non poterant, si genere nauiculario non essent, neque possessiones nauiculariæ functioni obnoxias possiderent, *l.20.de nauicular.* Priuilegiis denique militaribus subnixos fuisse ait *lex 3. in fin.de priuil.eorum qui in S.Palatio:* vbi vid.quæ notaui etiam de horum militari habitu, cum chlamyde & baltheo.

Postremum caput de Agentibus est de *Pœnis*, & *Criminibus* eorum. Discingendi, abiiciendi eos Magistro officiorum ius erat, *l.17.& 18.h.t.* vnde abiecti hi dicti *d. l. 18.* In desertores & latitantes vltra commeatus, vel iniuncti negotiis tempus, pœna sancita, *l.15.hoc tit. & l.2.infr.de Commeatu.* Furtis infames fuêre, *l.3 supr.de iurisdictione:* déque eorum rapacitate insignis locus extat apud Am. Marcellinum *lib.16.p.68.* & victorem: Rapta verò in duplum restituere tenebantur: *dict. l. 3. de iurisdict.* Adulteriis quoque seu libidine laborabant, *dict. l. 3.* In eos denique delinquentes, Rectores Prouinciarum quoque statuere poterant, *d.l.3.* pariter vt Præfecti Prætorio in Curiosos ex Agentibus, *l.3.infr.de Curiosis.* Impotentiæ denique Agentum in rebus occursu variis rationibus: Nam & in eam Prouinciam ex quâ oriundi erant, vel in quâ larem collocassent, mitti non potuêre, *l.4.infr.de executoribus.* Item accessu vrbis Romæ, nisi missi, prohibiti, *l.vn. quib. milit. ad vrbem non lic. acced.* sibi denique iniuncto tantùm munere defungi debebant, non etiam alteri collegæ suo iniunctum collegij iure præsumere, *l.7. infr.de executoribus.*

Paratitli quoque vice hîc sternere iuuat Scriptores, qui Agentium in regibus meminêre: Sextus Aurelius Victor *in Diocletiano.* Athanasius *Apolog. ad Constantium*, *p.519.* (quo loco malè editum Ἀγεντοτεαικ, vnde etiam ioculariter Interpres *Præfectos Scriorum* fecit, rescribendorum enim Ἀγέντες ἐν ῥίβους.) Frequens mentio apud Am. Marcellinum, ac fermè nouem locis, *lib.14.p.31. lib.15.p.39. lib.16.p.68.72.& 73.lib.22.p.223.& 226. lib.28.p.389.* Plenæ & Libanij orationes *Orat funebri in Iuliani Imp. necem*, *p. 294. 295.* (quem locum proferam integrum, ad *l. 1. inf. de Curiosis:*) & *p.305. in Orat. pro Aristophane p.213. Orat.in eos qui docendi eius methodum culpabant*, *p.592. Orat.* πρὸς τοὺς βαρὺν αὐτὸν καλέσαντας *: aduersus Florentinum*, *p.425 adu.Icarium*, *p.472.* Ambrosius *ep.13.ad Marcellam sororem, & lib.2. officiorum cap.29. seu vlt.* Symmachus, *lib. 2. ep.24. 66. lib. 6. ep.36.55. lib.7.ep.34.59.107.lib.9.ep.16.lib.10.ep.36.37.44.63.* seu *vltimo* Hieronymus *in cap.1. Abdiæ, & in c.1.Amos.* Acta collationis Carthag. *initio cognitionis Tertiæ*, Priscus Rhetor *in excerptis Legationum*, *p.26.& 36.* Notitia *Imperij.* Quorum omnium testimonia, vbi opus erit, posteà adsumam: vt & quæ de Magistrianis (sunt enim hi Agentes in rebus, inde dicti quod sub Magistro officiorum agerent) aliorum testimonia.

¶ CVRIALI *nexu Agentes in rebus, quot annorum spatio liberentur, Constantij lex.*

1. *Impp. CONSTANTIVS A........" PP. Post alia.

DE" Agentibus in rebus Si quis annos viginti transierit in obsequio, minimè eum ad Curiam reuocari." Quod & circa Scrinia" nostra & Cancellarios, & Largitionales", & Officiales Comitum Rerum Priuatarum volumus obseruari: & cetera. Dat. VIII. Id. Mart. Constantio A. VII. & Constante Cæs. CONSS. [354.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à *Cod.Iust.* Iungendæ *huic legi* videri possunt *lex 5.inf. de cohortalib.lex 4. 5. 6. de diu. officiis.* de quo mox.

" In ipso MS.abest nomen P.P.ad quem hæc *lex* emissa est, n si quod plenius ibi, *ad PP.*

" Hæc verba, *De Agentibus in rebus* rectè in Cuiacij *editione*, & in eâ quæ post prodiit *in Quarto*, ad inscriptionem *Legis* retracta sunt: non vt in Parisiensi postremâ editione ad *Initium Legis*, seu *ipsius Legis contextum.* Nempe caput hoc ex prolixiore constitutione excerptum, quâ varia capita continebantur. Simile exemplum in *l.6. sup tit. prox de Proximis*: *& d.l. 4.5.6. de diu.offic. & l.9 inf. de indulg. debitorum*: De quo, *in Prolegomenis huius Codicis.*

" Supple, *volumus*, vel quid tale: quod perperàm omissum ab *huius Codicis* Conditoribus, cùm *Legem* hanc à corpore suo diuellerent. De cuiusmodi oxus *in Prolegomenis.*

" Vide *l. 1.sup.de Proximis.* & quæ ibi diximus,

" De *Cancellariis* dixi *suo titulo*, qui vltimus est *Libri 1 de Domesticis, Cancellariis.*

" De his *Largitionalibus*, & *sequentibus*, *inf tit.de Palatinis S.L.* Agitur de his & *d.l.6 inf.de diu.offic. l.1. de primil.appar Magisteria Potest.* Vopiscus, in *Carino p 254.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. vnica hæc *hoc titulo* constitutio de Agentibus in rebus occurrit: cuius eiusdem alioquin quinque extant de iis, & ad eos, *inf.tit. de curiosis*: è quibus colligimus, quo animo erga eos comparatus fuerit Constantius: Certè *l.2.initio*, verba hæc affectus iudiciique plena occurrunt. *Agentes in rebus in cursu agendis, & euectionibus publici cursus inspiciendis, nostrorum memores præceptorum credimus in omnibus velle profutura Republicæ.* Et idem tamen iis, ac curiosis nominatim euagantibus modum posuit *illis Legibus*, quod necessarium tum fuisse Libanij testimonio docemur; quod exhibemus ad *l.1. huius tituli.* Nunc de *hâc l. g.* CVRIALI conditione seu nexu Agentes in rebus quot annorum militiâ liberentur, definit Constantius Imp. *hâc leg.* quæ pars est prolixioris constitutionis, vt ostendunt illa, *Post alia*; item illa *de Agentibus in rebus*: quæ ostendunt hoc ἀπόσπασμα esse, seu caput constitutionis quæ diuersa capita continebat: de cuiusmodi Inscriptionibus dixi semel, *in Prolegomenis.* Et certè videntur huic *legi* coassandæ *lex 5.inf.de cohortalib.* & *lex 4.5. fortè & 6. inf. de diuersis officiis*, velut eiusdem constitutionis partes: quâ definitum iuit, quando, quotque annorum spatio, Curialis conditio euitari possit. Militiâ Agentium in rebus, Scriniariorum, Largitionalium, & Officialium Comitis R. P. Vt vt sit, argumento certè illæ conueniunt, & Inscriptionibus & Subscriptionibus ex parte. Ad rem. Igitur viginti annorum militiâ inter Agentes in rebus Curiam euitari posse, definit Constantius. Idémque & de Scriniariis S.Pal. & de Largitionalibus, id est, Officialibus Com.S.L. (de quibus *suo titulo*,) & de Officialibus Comitis R. P. definit. De Curiali conditione euitanda per militiam in scholâ Agentium in rebus, sunt præterea *lex 2.prox. & l.16.inf.h.t.* Atenim hoc omne posteà immutatum. Iulianus quippe paulò post, post tertium militiæ annum eos qui in palatio Agentes in rebus militassent, Curiâ liberauit, *l.2.prox. inf.* Idémque scriniarios quidecennali militiâ Curiali nexu absoluit, *l. 1. sup.de proximis.* De cuius Imp. Iuliani alioquin animo, studióque erga Curias dixi ad *eam l. 1.* & pleniùs adhuc ad *l.10. inf. de Decurionib.* Istud interim ex *hâc l.* videmus sub Constantio & hoc æuo Imp. Curialium Curiis derelictis multos ad Agentium in rebus militiam sese contulisse: quod etiam discimus ex Libanio Antiocheno, *Orat. in Iuliani necem, p.294.* οἱ τὰς αὐτῶν πατρίδας τὰς παρ' αὐτῶν ἀπεστερηκότες χρείας, φυλὰς ἀποδράντες καὶ νόμους λειτουργιῶν εἰς ἀγγελιαφόρους πλέοντες ἐποιοῦντο μὲν πυνθάνεσθαι [Curiosi] κατασκοπεῖν.

¶ CVRIA *quot annorum spatio Agentes in rebus, & quinam liberentur? Iuliani lex.*

11. *Impp. IVLIANVS A. Secundo PP."

EX his qui in Palatio" Agentes in rebus militauerint post tertium" annum militiæ nemo Curiæ tradatur; nec ille, qui in Consulatu" meo Quarto missione donatus est. PP. Beryto", die Kal. Mart. Iuliano AA. IIII. & Sallustio CONSS. [363.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à Cod. Iustin.
" *Secundus PP* sub Iuliano, de quo iam sæpè: & in *Prosopogr. Ex huius* sanè legis *subscript. PP. Beryto*, liquet hun. fuisse Præfectum Prætorio Orientis.
" Inter *Palatinos* erant Agentes in rebus: *h.l.* & *l. 3. infr. de priuil. eorum qui in S. Palatio* & Ambrosius *epist. ad Marcellam.* Alio sensu distinguuntur à Palatinis *l.29 inf. de hæreticis*, vbi dixi.
" De hoc mox.
" Quo ipso hæc *lex* data est.
' *Berytus* ad dispositionem Præfecti Prætorio Orientis pertinebat.

COMMENTARIVS.

CVRIALI conditione, per triennalem inter Agentes in rebus militiam Curialem liberari desiit *hâc l.* Iolianus Imp. Quod vtique singulare est, & penè paradoxon: siue Iuliani ipsius in Curias studium spectemus, qui etiam eos qui à Curiali nexo nascendi sorte liberi erant, ad Curiam quocunque tandem prætextu deuocabat, de quo ad *l.1. sup. de proximis*: *& l.50. & seqq. tit. inf. de decurionibus*: etiam ex Am Marcellino, & Libanio, ipsóque Iuliano: siue aliorum Principum constitutiones intueamur, ac nominatim Constantij, qui viginti annorum hâc in re præscriptioni locum esse voluit: *l.1. sup.* & Ioniani *l.55. inf. de decurionib.* vbi militiæ armatæ decennali tantum à Curiâ immunitatem tribuit. Quid est igitur, quod in Palatina militiâ inter Agentes in rebus, tam deducto numero, trium videlicet tantùm annorum immonitatem tribuit? cùm alioquin Palatina militia adinstar armatæ comparari satis habeat: & verò in hoc *quidem* ipso argumento, in *l. 16. inf. hoc tit.* comparetur. Imò, cum ex Libanio discamus, *Orat. in Iuliani necem. p.294. 295.* Iulianum infesto maximè animo erga Agentes in rebus, & Curiosos qui ex Agentibus in rebus his sumebantur fuisse: in tantum vt eos dicat Palatio exegisse, τ͂ βασιλείων ὑφήρητο ϑυρῶν: imò totam illam scholam disturbasse, appellationémque & munus eorum sustulisse, ὅλην μὲν ἐκείνην διασκεδάσας τὴν φρατρίαν, ἀφελόμενος δὲ καὶ προσηγορίαν καὶ τάξιν, ἀφ' ἧς πάντα ἐπόρθουν τε καὶ διήρπαζον. Quanquam hæc curiosorum scholam propriè respiciont, non Agentium in rebus scholam vniuersam, quod tamen credidit vir Doctiss. in Am. Marcellinum *lib. 22. p.213.* Quare aliud spatium hîc reponendum mihi aliquando visum, quàm triennij, seu tertij anni, fortè *tertium decimum*.

¶ Porrò addit Iulianus *hâc l.* etiam eos à Curiâ liberari, qui in Consulatu suo Quartò missione donati sunt: qui quidem ipse Consulatus *huic legi* subscriptus est. Quod quidem accipi potest de Agentibus in rebus, militiâ Palatinâ iam dimissis honestâ scil. missione vel emeritâ, de quâ *l. prox. 3.* quoque: vel etiam de Militiâ armatâ, seu de militibus qui cùm Curiales essent & militassent, posteà missione donati sunt; nam & ita vt dixi, hoc ipso Anno Iulianus militiâ decennali armatâ Curialem conditionem vitari posse definiuit, *l.56. inf. de Decurionibus.* Verùm priori interpretationi magis adquiesco.

¶ Illud interim notandum, æquo iure haberi, adhuc militantem, qui certum stipendiorum numerum expleuit, & veteranum missione donatum, etsi fortè non tot stipendia fecerit: Nempe, vt non magis hic ad Curiam reuocari possit, quàm ille. Certè à missione donatis planè diuersi sunt, *Proiecti*: quibus militiæ gradus ablatus: De cuiusmodi Proiectis Agentibus in rebus Am. Marcellinus in gestis Anni superioris *362. lib. 22. p.226. Duo*, inquit, *Agentes in rebus ex iis qui proiecti sunt, eum adiere fidentius, promittentes latebras monstrare Florentij, si eis gradus militiæ redderetur.*

¶ Illud tandem notandum ex subscriptione *PP. Beryto*, huius *leg.* speciem pertinere propriè ad Curiam Berytiensem: pariter vt eiusdem Iuliani *lex 54. inf. de Decurionib.* vbi similis subscriptio occurrit; & Valentis *lex 63. inf. de Decurionib.*

¶ *De* PROMOTIONIBVS *in gradum aliquem honoris in schola Agentium in rebus.*

III. * Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEODOSIVS AAA. ad Florum" Mag." Officiorum.

NON plures in aliquem Gradum honoris ascendant, quàm quantos singuli quique anni Agentium" in rebus Schola ad finem emeriti laboris inuitant: ita duntaxat, vt per singulos Gradus binorum nobis tantùm addendorum extra ordinem seruetur potestas, quorum eximius labor, vt vim hanc Legis excludamus" extorserit: Quod quidem seruandum vsque ad Circitores" erit. Nam vt sterni" continuò quisque possit sine quæstione" aliqua, & sine præscribto numero sine adnotatione nostrâ sufficiat impetrari." In ceteris autem etiamsi Adnotatio specialis extiterit, quæ tamen numero" transeat, eam esse iubemus infirmam, ita vt ne insequenti quidem anno habeat firmitatem; nisi insequens annus nullos numero duos, qui ex Adnotatione nostra augmentum accipere debeant honoris, inuenerit. ¶ Quòd si post antiquam aliquis" missionem", veterémque militiam, præposterâ sacramentorum cupiditate per ambitionem" ad stipendia redire temptauerit, hâc proposita optione socientur, vt vltimos se militaturos nouerint Equitum. Quod de vniuersis quibusque Officiis specialiter cauemus, à quibus nonnulli ad Agentum in rebus Scho-

laris

lam cum propria dignitate transierint", vt scilicet hi ex quâcunque militiâ sinantur excedere. ¶ Quod in posterum custodiendum ita ratum sit, vt periculum se & Adiutor" & Subadiuuæ" subituros esse cognoscant, si huius sanctionis nostræ normam vnquam etiam insequentibus Magistris" desierint intimare. Dat. xvi. Kal. Iul. Thessalonicæ, Gratiano v. & Theodosio i. AA. CONSS. [380.]

NOTÆ.

" Abest & hæc *lex* à *Cod Iust.*
" *Flore* huic Magistro officiorum sub Theodosio M. inscribitur quoque Anno prox 381. *lex 6. inf. de Curiosis.*
" *Magistro officiorum* cui inscribatur quoque hæc *lex* mox dicam.
" Fortè *in Agentium.*
" *Excludere* vim legis dicitur exceptio singularis aduersus legem. Iudicatum quoque dicitur excludere appellatio: *l. 6. de Iurisdict.*
" *Sterni* est in vltimo gradu collocari: Eodem sensu *l. 5. sup. de Domesticis, & l. 14. inf. de re militari.* Κατασώρευσις: v. Photium *Nomocanon. 1. c. 28.*
" De hoc dicam ad *l. prox.* Inquisitio dicitur *l. 1. inf. quid probare.*
" A Magistro officiorum. " Numerum.
" *ᚸ aliquis,* &c. *temptauerit.*
" De *Missione* hîc dixi ad *leg. super. 2.*
" V. *l. 2. inf. ad leg. Iul. de ambitu.*
" *Transierunt.*
" De *Adiutore, & subadiuua,* in *Commentario.*
" *Magistri* absolutè pro Magistris officiorum: de quo in *Commentario.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. quatuor constitutiones sequuntur, *de Agentibus in rebus.* Et hæc quidem est de PROMOTIONE, in scholâ Agentium in rebus, in gradum aliquem honoris. Quæ vt intelligatur tenendum est, in schola Agentium, quæ magno numero constabat, & turbâ ingenti, Quinque fuisse honoris *Gradus*: quod Paratitlon iam ostendit: In quibus erant *Circitores, & Equites*: Et hi quidem duo postremi: nempe post Ducenarios, Centenarios & Biarchos, quod docet egregiè quoque Leonis *lex 2. Cod. eod. tit.* Igitur Circitores, quarto loco: Equites, quinto seu postremo omnium: Qui ideò primus honor in scholâ Agentium dici videtur, primíque honoris auspicia, *l. 4. prox.* quâ causâ in hunc gradum promoti dicuntur *hâc l. sterni*, id est, vltimo gradu collocati. Quo eodem sensu *sternendi* vox accipienda est *l. 5. sup. de domesticis: & l. 14. infr. de re militari.* Sic & vltimi Agentium in rebus militiâ dicitur *l. vn. infr. de Mensoribus.* De his verò Circitoribus & Equitibus aliísque Gradibus creditur hic solemnis iam Hieronymi locus aduersus Ioannem Hierosolymitanum ad Pammachium. *Finge*, inquit, *aliquem Tribunitiæ potestatis, suo vitio Regradatum per singula Militiæ Equestris officia, ad Tyronis vocabulum deuolutum, numquid ex Tribuno statim fiet Tyro? Non, sed ante Primicerius, deinde Senator, Ducenarius, Biarchus,* CIRCITOR, EQVES, *deinde Tyro, & quanquam Tribunus quondam miles gregarius sit, tamen ex Tribuno, non Tyro, sed Primicerius factus est.* Hic verò Hieronymi locus non est de gradibus Agentium in rebus, de quibus *hâc l.* agitur, verùm de Equestris militiæ armatæ gradibus in quibus erant Circitores, de quibus *l. 2. infr. de filiis milit. apparitorum.* Et verò, inde ex militiâ inquam armatâ, gradus illi nomináque in Palatinam Agentium in rebus militiam translata: vt & in Scholarium qui pariter sub Magistro officiorum agebant, vt docet Theodosij *Nouella 29. de scholaribus*, vbi pariter fit mentio Senatorum, Ducenariorum, Centenariorum. Nostra hæc Circitorum & Equitum tantum meminit: de tribus prioribus gradibus, putà Ducenariis, Centenariis, imò & Biarchis, ad *l. 7. & 8. infr.*

Nunc de *legis* sententia, quæ vt dixi est de PROMOTIONIBVS in scholâ Agentium in rebus: ad hunc videl. finem, ne promotionum ordo turbetur, verùm emeriti laboris ratio habeatur, néve effræni numero habeantur. Formam itaque huic rei præscribit nunc Theodosius M. sub hâc distinctione primùm: vel de Promotionibus agitur vsque ad Circitores, vel de Equitibus, qui omnium postremi. Priore casu hanc formam præscribit, putà vt in eos gradus non plures ascendant, quàm quantos singulis annis *finis emeriti* laboris inuitat: Ergo quæstione, seu inquisitione meritorum habitâ, non gratiâ, non ambitione, non per ambitum aut suffragia Palatina, non Auctoritate vel Adnotatione Principis seu Imperatoris: Duobus tantum exceptis: per singulos scil. gradus binorum tantùm addendorum extra ordinem sibi potestatem *hâc leg.* seruat Theodosius M. hâc etiam spe factâ, quod eos additurus sit quorum eximius labor extorserit, vt vim *huius l.* excludat. Adeò verò binorum tantùm in prædictis gradibus addendorum sibi ius seruat Theodosius, vt Adnotationem Principis quâ hic numerus excedatur, vel promotionum ordo interturbetur, specialem irritam esse velit. Quod & ipsum statuitur *l. 2. Cod. de off. Magistri officior.* In tantùm etiam, vt eâ adnotatione comprehensi, ne sequenti quidem anno admittendi sint, nisi fortè eo anno nullos nouos Princeps nominauerit. Vbi notandus casus, addendúsque aliis pluribus, quibus Adnotationes speciales Principis infirmæ, irritæque esse iubentur: de quo *sup. Paratitlo, de diuers. rescript.* Et hæc quidem vt dixi de gradibus in schola Agentium in rebus vsque ad Circitores: In vltimo verò Equitum gradu admitti possunt continuò quilibet sine quæstione seu inquisitione emeriti laboris, sine certo numero, sine adnotatione Principis. Et hactenus quidem de non interturbando promotionum ordine per Ambitionem & Adnotationes Principis.

Sed neque (quod secundum *huius l.* caput est, ibi, *Quod si post*) interturbandus promotionum ordo per Reditum eius qui olim missus est, & sic post antiquam missionem veterémque militiam ad scholam Agentium in rebus redire voluerit: Huiusmodi enim reduci vltimum inter Equites locum adsignat *hâc l.* Theodosius M. Igitur regressum eis quidem si velint largitur, sed sub hac quam dixi *optione*, seu conditione: Pariter vt aliis quibuscunque officiis suis defunctis ad scholam Agentium in rebus transire cum propria dignitate permittit sub eadem conditione: Nempe, vt Agentium scholam augeri

numero

numero voluit, ita viceversâ *Promotionum ordinem* interturbari noluit, *per Institutos: siue per Adnotationem Principis, siue per regressum olim missorum, siue per Transitum aliorum*: Quæ summa est *huius leg.* Quod ad Regressos seu veterem scholam & officium repetentes attinet, tralatitium iuris est, Restitutos in scholam, gradum, & locum vltimum, in eâ obtinere; de quo dixi ad *l.5. supr. de domesticis & Protectoribus.*

Duo supersunt ad *hanc leg.* Primò quidem notandum semel, *Magistro officiorum* hanc *leg.* vt & alias multas quæ de Agentibus in rebus aguut, constitutiones, quas notatas habes in *Paratitlo* inscribi: ideò quia Agentes in rebus sub eius dispositione erant. Id quod etiam expressè testatur *Notitia Imperij.* Priscus *in historia, p. 26.* πάντων γὰρ τῶν βασιλέως βιβλῶν ὁ Μάγιστρος κοινωνὸς ἐστὶ διὰ τῶν τε ἀγγελιαφόρων καὶ ἑρμηνέων καὶ στρατιωτῶν τῶν ἀμφὶ τὴν βασιλείαν φυλακὴν ὑπ' αὐτὸν τεταγμένων. Quâ causâ, Agentes in rebus *Magistriani* passim dicuntur apud Olympiodorum referente Photio, vbi de *Euplutio*: in veteri *Glossario* & aliquot locis Epistolarum Hormisdæ Papæ, vbi Eulogius modò vir Spectabilis *Magistrianus* vocatur. Sed & Metaphrastes 22. Octobris vocat eos Μαγιστριανοὺς τῶν θείων ὀφφικίων; Victor *in Chronico* quoque Literas per Olympianum Magistrianum mittunt. Malchus *in Byzanticus.* πεμπόμενοι τῶν ὑπηρετῶν τῶν βασιλικῶν τινὰ, οὓς Μαγιστριανοὺς καλοῦσι. Apud Suidam in verb. καθοσιωμένος. Auctor incertus, ὁ καθοσιωμένος μαγιστριανὸς αὐτοῦ γράμματα ἀποδίδωσι. Euagrius *lib.3. cap.16.* ὁ πρὸς τοὺς Μαγιστριανοὺς ἀποστέλλουσι. vide & Nouellam 17. & 124. & in fine *historiæ Lausiticæ.* In actis *Martyrum* sæpè, velut in *actis* Abertij, in passione Processi & Martyniani. Nam & Magister officiorum ipse, absolutè *Magister* dictus etiam *hâc l. inf.* & apud Athanasium, bis, & apud alios.

Secundò notanda sanctio *huius leg.* quâ Theodosius M. pœnam minatur *Adiutori* & *Subadiuua*, nisi Magistris officiorum *hanc leg.* insinuauerint. *Adiutor* & *Subadiuua* in officio Magistri officiorum primi fuêre, vt testatur quoque *Notitia Imperij*, & quidem Orientis. Officium suprascripti Viri Illustris Magistri officiorum de scholâ Agentium in rebus est ita: ADIVTOR, SVBADIVVÆ Adiutoris duo, Fabricarum tres, Barbaricariorum tres, Orientis vnus, Asianæ vnus, Ponticæ vnus, Thraciarum & Illyrici vnus: Et Occidentis officium infrà scripti Viri Illustris Magistri officiorum de scholâ Agentium in rebus habetur hoc modo: ADIVTOR, SVBADIVVÆ Adiutoris, SVBADIVVÆ Fabricarum diuersarum. *Adiutoris* huius fit quoque mentio *l.20.21. inf. h.t.* vbi dignitas ei confertur inter Ex-Vicariis. Quod etiam Cassiodorus ait *lib.6. variar. 6.* De eo verò alia nonnulla ad *d. l.20. 21.* Meminit huius Adiutoris & Constantinus M. *leg.1. Cod. Iust. de off. Magistri officiorum*: vbi naturam eius egregiè describit: *Adiutor*, inquit, *in quo totius scholæ status & Magistri securitas constituta est.* Ideo etiam Constantinus *eâ leg.* idoneum probitate morum ac bonis artibus præditum Principis obtutibus per Magistrum officiorum offerri, vt eius arbitriu ordinetur, statuit. Primus verò omnium hic Adiutor erat in officiu Magistri officiorum: neque vt inter aliorum Magistratuum Officiales Princeps ibi erat, verùm Adiutor. Certè Principi ex Agentibus ducenario iungitur & exæquatur, *l. 20. 21. inf.* Meminit eius quoque Euagrius *histor. Eccles. lib.2. cap....* ὑπομιμνήσκων ὁ βοηθὸς τοῦ Μαγίστρου τῶν θείων ὀφφικίων. Fuerunt & Adiutores Officij Palatini, *l. 16. 17. inf. de Palatinis S.L.* Item in officio Præfectorum prætorio, Quæstoris, Præfecti vrbis: Meminit Symmachus *lib. 10. ep. 36.* De Adiutoribus in commune, *l. 10. inf. de cohortalib.* Adiutor verò hic subadiuuas habebat, quorum vt dixi, meminit quoque *Notitia Imperij.* Subadiuuam Glossæ *Basilicorum* ita rectè interpretantur: Συβαίνβος ὁ τοῦ βοηθοῦ βοηθός. Et Suidas: vbi tamen perperàm Ρυβαίνβος pro. Συβαίνβος Synesius *ep. 147.* Ἀρτεμιδώρου τὸν ἐπί τις Ἡρακλεωτικοῦ δορυφόρων τάξιν ἔχοντα τοῦ βοηθοῦ βοηθεῖν ἡ γὰρ συβάδιουβα λέξις τοῦτο ἑρμηνεύειν πιστεύεται. Metaphrastes *in Actis Porphyrij Martyris*: Γλάσιος τις Συβάδιουβα τῶν Μαγιστριανῶν. In Actis *collat. Karthag. die 3. Nauigio Adiutore Numerorum & Peregrino Adiutore subadiuuarum*, &c. Ex hâc verò tandem Lege discimus, inter cætera id muneris eorum fuisse, vt Leges seu constitutiones intimarent, ingererent, seu in memoriam reuocarent.

¶ *De* RECEPTIONE *in Scholam Agentium in rebus, & in eâ* PROMOTIONE.

IV.* Idem AAA. Palladio" Magistro" Officiorum.

IN Schola" Agentium in rebus nemo facilè", sub nostra quoque Adnotatione" speciali, prorumpat, nisi sub maiore Scholæ parte quisque" aduenerit probandus" adsistat, qualis realibus" sit, vnde domo", quam Officiorum originem" ac sortem fateatur. Noui quinquennio vacent à primi" quoque honoris auspiciis: ante missionibus" crebris futuris parent", prodantúrque nominibus"; dehinc per singulos gradus iustâ & firmâ præcedentium dimissione succedant. Sanè si" militantibus, probéque io actu Reipublicæ diuersatis, singulorum graduum quos meruerint non negamus accessum, ita vt ipsis quoque sit præcedentium ordo venerabilis, ac sub maiore parte Scholæ etiam de huius" gradu honorum" adtestatio & consensus accedat. Dat. XII. Kal. April. Constantinop. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à *Cod. Iust.*

" *Palladio* huic Magistro officiorum inscribitur quoque Anno superiore 381. *lex 3. de his qui cum dispens.* Et Anno 384. *lex 4. de metatis.*

" *Magistro* officiorum cur inscribatur hæc *lex* aliæque plures *hoc tit.* iam dixi ad *leg. super.*

" Sustineri istud potest: Melius tamen *scholam.*

" *Facilè*, id est, temerè, sine præuiâ inquisitione: sic non facilè adhibenda tormenta, *l. 18. §. in eâ causâ, π. de Quæstionibus.*
" De *Adnotatione* iam quoque *l. super. 3.*
" *Quisque*, pro *quisquis*, quicunque aduenerit.
" De hâc *Probatione* mox: Sic *l. 17. inf.* probata schola.
" An vitâ culpabilis? *l. 18 inf.*
" *Vnde domo.* Virgiliana imitatio, *Qui genus, vnde domo*: vbi Seruius, *Figura*, inquit, *Græca*. Horatius, *vnde domo quis, cuius fortuna.* Seneca *de consol. ad Heluiam: vnde domo quisque sit quærere*: Vsurpatum & à Sidonio Apoll. *lib 1. ep. 11.* vbi plura Sauaro. v. & Gloss. *Th.*
" An origo ignobilis, & ex sæculi fæce? *l. 18. infr.*
" *Primus* honor non est summus, sed qui primus per gradum defertur: Sic retrò *vltimus*, in *l. 6. sup. de proximis*, qui vltimò defertur, seu summus. Primus autem hic honos est Equitum, vt probatum ad *l. 3. sup.*
" Hoc scilicet Agentium munus fuit vt Parentelen iam docuit: Missionibus parere, seu mitti. v. & *l. 11. 13 inf* Hùc etiam pertinet Victoris locus in Diocleti quem laudo ad *l. 11. inf* inde *Μανδατωροὶ* Glossis *Mandatores*. Quæ ipsæ Glossæ explicant quid sit *Mandâtωρ*, ὁ τὰ μανδάτα διὰ τῆ ἀρχόντων πρὸς τοὺς ὑπηκόους ἔξω ἀπαγγέλλων.
" *x. pareant*, vt mox *prodant itaque.*
" *x hominibus*, id est, sub conspectum hominum veniant.
" *x. fit*, vt modò dixi scilicet.
" Ordinis præcedentis
" *Bonorum* attestatio & consensus. Eodem modo *l. 2. sup. de honorariis codicillis*: bonorum suffragium: Et *l. 1. sup. si certum petatur de suffr.* Bonorum meritò: quomodo in eâdem re Libanius *Orat funebri in Iulianum p. 251.* τιμὴ ἡ ψῆφον τῆ ἀγαθῶν.

COMMENTARIVS.

RECEPTIO in scholam Agentium in rebus, & in ea posteà PROMOTIO ad primum gradum & de gradu ad gradum quomodo fieri debeat, *hâc* Theodosij M. *lege* constituitur. ¶ Primum igitur statuitur, vt nemo RECIPIATVR seu admittatur in scholam (etsi adnotatione Principis subnixus, de quo ad *l. 3. sup. l. 11. infr.*) nisi simul ac præsentatus fuerit, inquisitio facta fuerit, seu quæstio (vt loquitur *lex 3. sup.*) de moribus, domo, & origine eius, præsente maiore parte scholæ: Quod *probandi* verbo *hâc l.* significatur, & *tit. inf. quid probare*: *Qu'il se fasse enqueste de sa vie, condition, & mœurs*: vid & *l. 15. 16. 17. inf. de Palatin.* De simili probatione antequam quis ad militiam admittatur, est *titulus inf. quid probare debeant ad quamcunque milit. ven.* ¶ Secundò, vt PROMOTIO hac forma fiat. Nonitet recepti in scholam, nonnisi post quinquennium à Receptione ad aliquem, & primum quidem (*Equitum* scilicet de quo dixi *ad d. l. 3. sup.*) gradum prouehantur; & quinquennio illo frequentibus missionibus sese commendent. Quæ quidem quinquennalis Tyrocinij præscriptio & quædam quasi ἐχεμυθία, non adeo disparè habet Pythagoricam, vel etiā Epoptarum illam, de quâ Tertulliani *aduersus Valentinianos* locus; *Aditum prius cruciant, Diutius initiant, quàm consignant, cum Epoptas ante QVINQVENNIVM instituunt, vt opinionem suspendio cognitionis ædificent*, &c. Vnde idem mox *suspiria Epoptarum* vocat. Quinque scilicet annorum spatium statutum etat ad præparandos & instituendos sacrorum Tyrones. Et vt ibi prima initiatio traditione *parnorum mysteriorum* accipiebatur, ita hic post quinquennij probationem primus honot veluti prima initiatio deferebatur. ¶ Deinde ad singulos & proximos tantum gradus promotionem fieri iubet, non per saltum; quod & ipsum ab eodem Theodosio M. statutum, *l. 3. sup.* Et denique ad altiorem gradum nemo ascendat, nisi bonorum & hic accedente consensu & attestatione. ¶ Quæ omnia propter frequentes de Agentibus querelas constituta sunt, rapinis & adulteriis plerumque infamibus, vt docet *lex 3. sup. de Iurisdictione.* Sed & Iuliani locus apud Ammianum Marcellinum *lib. 16. p. 68. Rapere, non Accipere sciunt Agentes in rebus.* Ideò honestis actibus & moribus sese probis & bominibus Theodosius commendare voluit, antequam ad vllum honorem & gradum admitterentur. Sed & *quotiescunque* ad alteriorem gradum essent promouendi, *Testes probandi, quoties promouendi.*

¶ De PRINCIPATV *functorum gradu & ordine.*

v. * Idem" AA. & Arcadius A. Cynegio PP."

QVONIAM Agentibus in rebus huiusmodi præstitimus † Codicillos, vt post Principatum, in Amplissimo Ordine inter Adlectos" Consulares habeantur, id etiam huius Legis auctoritate præstringimus", vt eodem gradu vel" ordine ab vniuersis Iudicibus honorentur. Dat. III." Non. Mart. Constantinop. Honorio nobilissimo puero & Euodio CONSS. [386.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à *Cod. Inst.* Fortè iungenda *l. 3. inf. tit prox. de Princip. Ag. in reb.*
" Reponendi hi Imppp. *Valentinianus*, THEODOSIVS, *& Arcadius.* vid. *Chronolog.* qui & ipsi inscribuntur *legi prox. 6.*
" *Cynegius* PP. Orientis sub Theodosio M v. *Prosopogr.*
† Huius Theodosianæ legis nulla alibi mentio.
" De Adlectis dixi semel ad *l. 10 sup de Pratoribus.* vid. & *l. 6 infr.*
" *præstringere* est præstituere, denunciare.
" Et ordine.
" *Prid. Kal Mart. l 3.*

COMMENTARIVS.

DE PRINCIPATV Agentium in rebus functorum gradu dignitatéque est hæc Theodosij M. Constitutio A.D. 386. cui iungenda videatur & *lex 3. inf. de Princip. Agent.* Vbi & alterum horum Principum priuilegium continetur.

Vt hæc nostra intelligatur, sciendum est, Principatu Agentium in rebus functos anteà quidem à Theodosio M. An D. 380. Rationalibus prælatos, Præsidatu verò functis postpositos: *l. 2. inf. tit. prox. de Princip. Agent. in rebus.* Posteà post annum inquam 380. idem Theodosius eos inter Adlectos Consulares (de quâ dignitate iam *suprà* sæpè, de Adlectis inquam, ad *l. 10. sup. de Prætoribus*, de Adlectis inter Consulares, ad *l. supra....*) haberi iussit, lege quæ hâc memoratur, nusquam verò alibi occurrit. Id quod *hâc l.* quoque firmatur, & repetitur ab eodem Theodosio *l. 6. prox. inf.* & seruauit quoque Arcadius *l. 10. infr.* quomodo & in aliis, Theodosij patris sui sanctionem secutus est Honorius, *l. 12. inf.* ¶ Id eùm hactenus ita statuisset Theodosius, putà vt Principatu Agentium functi in Senatu inter Adlectos Consulares haberentur, eúmque gradum *in Senatu* obtinerent, quæri cœpit, vtrum eodem gradu vel ordine apud Iudices seu Rectores prouinciarum in salutationibus & consessibus (de quibus *ad l. vn. sup. de Præpos. S. Cubiculi*) haberi deberent: Fortè Iudicibus id negantibus, per fastidium & supercilium, qui hos ad salutationem, & consessum admittere nolebant, & fortè etiam Cynegio PP. hærente, quod nominatim *in Senatu* is honos à Theodosio M. tributus fuisset. Igitur Theodosius M. *hâc l.* nunc definit, eodem gradu vel honore ab vniuersis Iudicibus honorari haberique eos debere. Quod quidem alioqnin consequens erant, nempe vt qui honos in *Senatu* deferretur, idem & apud Iudices obtineret: quod cùm Iudices facere nunc hærerent, vel nollent; reprehendere eos *hâc l.* videtur. Certè dubitationi tollendæ vtrumque nominatim quandoque expressum, putà, vt qui honos deferretur *& apud Rectores prouinciarum & in Senatu* obtineret: exemplum in *l. 7. sup. de Proximis*: Quâ causâ etiam iunctim eodémque exemplo, *iermimus* ad Præfectum Prætorio & Præfectum vrbi scribi solitum de honore gradúque alicui tributo; vt apparet ex *d. l. 7. & 8. sup. de Proximis.* Continet igitur hæc *lex* argumentum & extensionem à Senatu ad Rectores prouinciarum: putà vt quem Senatus alicui honorem exhibet, eum exhibeant isti. Fortior adhuc argumentatio illa à Consistorio, seu ab honore quem Princeps ipse exhibet, ad Iudices & Secretaria Iudicum: *l. 5. sup. de Proximis: l. 4. sup. de domesticis.* Nos ad Principatu functorum dignitatem reuertamur, spectemúsque adeò huius dignitatis processum vt aliarum plurium hoc æuo. Primò scilicet Rationalibus prælati, Præsidibúsque postbabiti: Dein, inter Adlectos Consulares habiti, *h. l.* &c. Posteà Vicariam his dignitatem detulit Theodosius Iun. *l. 20. 21. 22. inf. h. t. l. 5. Cod. de Princip. agentium in rebus.* Imò Honorius tandem Proconsularem dignitatem contulit: *l. 7. inf. de Princip. ag. in reb.*

¶ Idem argumentum cum *l. super.* 5.

VI. Imppp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. Proculo P.V.

RIVILEGIA erga eum qui ex Agente in rebus Princeps fuerit, antiqua custodiri præcepimus: Sit Senator & merito Consularibus adgregetur; sed vt eum functio vlla non teneat, conlatio non defraudet. Dat. VI. Kal. Decemb. Med. Valentiniano A. IIII. & Neoterio CONSS. [390.]

NOTÆ.

Abest & hæc *lex* à Cod. Iust.

Proculus hic P. V. sub Theodosio M. fuit, vrbis Constantinopol. An. D. 389. 390 391. & 392. de quo & *Zosimus lib. 4 p. 769. & 774* & Chron. Alexandr. Idem ille cuius mentio fit *l. 12. infr. de Annonis ciuicis. vid. Prosopogr.*

de quibus *l. prox. 5. supr.*

Præcipimus.

Mediolani hoc tempore constitit Theodosius, v. *Chronolog.*

COMMENTARIVS.

DE PRINCIPATV Agentium in rebus functorum dignitate Senatoria inter Consulares (de quâ plenè *ad l. superiorem*:) est hæc rursum Theodosij M constitutio emissa ad Præfectum Vrbis: Quâ illud nominatim inculcatur, eos ita Senatores inter Consulares esse, vt tamen eos nulla functio (Senatoria scilicet) teneat, nulla collatio defraudet, id est vt immunes sint à Senatoriis functionibus, glebali, & similibus. Quod & ipsum *superiore leg.* expressum fuerat, vocibus *inter Adlectos*: *Adlecti* enim sunt inter Senatores, quos tamen nulla functio Senatoria tenet, nulla collatio defraudare debet: De quibus *Adlectis* dixi semel plenè ad *l. 10. sup. de Prætoribus.* Hoc verò Priuilegium *hâc l.* nunc confirmatur, proculdubio quod id nonnulli imminutum vellent aliquâ occasione collationis alicuius, quod verba *legis* etiam suadent: *priuilegia*, inquit, *antiqua* CVSTODIRI *præcipimus*, &c. Et quidem *lege* ad Præfectum Vrbi *emissâ* qui Senatorum Præsul erat.

¶ *De* Novi Gradvs *cuiusdam in schola Agentium in rebus à Theodosio M. adiecti, honore, seu ordine.*

VII. * Impp. Arcadivs & Honorius AA. Osio" Magistro Officiorum.

Gentes" in rebus, quos Diuæ memoriæ Pater" noster, petitionem" secutus, vnius Gradus dicitur adiectione cumulasse, delato honore potiri præcepimus", ita vt ad Centenam dignitatem hic Ordo" seruetur": Si quis igitur Centenarius est secutus", (quoniam Primis non patimur præiudicari, quos constat ad hunc locum longo tempore & probato labore venisse,) his" præponatur, quos merito præcedit. Quisquis autem adipiscitur Gradum, hoc" honore contentos", præponi his qui ordine priores meruerint, non labore. Dat. vi. Kal. Iun." Constantinop. Olybrio & Probino vv. cc. conss. [395.]

NOTÆ.

" Abest & hæc *lex* à *Cod Iust.*

" *Osio* huic Magistro officiorum sub Arcadio inscribitur quoque An. prox. 396. *lex 6 sup de Proximis : lex 8. & 9 inf. h t.* An. 398. *l. 5. in fin de metatis : l. 7. de Fabricensib.* Meminit eius & Claudianus *lib. 2. in Eutropium.*

" *Eos* vel *illos Agentes in rebus.* Et certè in *MS.* trium vel quatuor literarum spatium erosum est.

" Theodosius M. Huius verò *Legis* reique, nullum alibi vestigium extat: nam quod *l. 3. sup.* constituitur, ab hoc diuersum est.

" Quorum? De hoc mox. Certè in MS. habetur *peditionem*, & ante eam vocem quatuor vel quinque literæ erosæ, fortè, *eorum.*

" *Præcipimus* reponendum est, pariter vel *super.*

" Nouus Theodosianus ordo, seu gradus.

" *Seruari* ordo dicitur ad centenam dignitatem, id est, obseruari, iungi, sociari Centenæ dignitati.

" An *secundus*? Dicam mox.

" Quibus? mox dicam.

" De huius loci restitutione mox.

COMMENTARIVS.

Gradvs vnius & noui adiectione Theodosius M. Agentes in rebus auxerat, quod hæc *lex* testatur, cuius facti nulla alibi memoria exstat: Et quidem, quod & ipsum *hâc l.* filius eius Arcadius addit, *petitionem secutus*, id est, ad petitionem quorundam: non addito, ad cuius, vel quorum petitionem. Certè ad quarundam Dignitatum petitionem, & suffragium, quosdam in numerum Agentium in rebus adscribi solitos ostendit *lex prox. 8. inf.* (quæ ad eundem quoque Osium Magistrum officiorum data est) eáque certarum dignitatum prærogatiua fuit: verùm ad singulares personas id pertinet, quæ ad dignitatum illarum petitionem in Agentium in rebus scholam admittebantur: Atenim Theodosij factum, de quo *hâc l.* & sic *lex* ista est de integro nouo quodam & peculiari *Ordine* seu *Gradu* in scholâ Agentium in rebus adiecto, seu instituto; *Agentes*, inquit, *in rebus, quos Diua memoria Pater noster, petitionem secutus, vnius* Gradvs *dicitur* adiectione *cumulasse, delato honore potiri præcepimus, ita vt ad Centenam dignitatem hic* ordo *seruetur.* Hunc verò Gradum seu ordinem Arcadius seruari vult ad Centenam dignitatem: id est, Gradui Centenariorum adiungi, sociari, æquari: Centenæ huius dignitatis seu Centenariæ fit quoque mentio *l. 3. 4. Cod. Iust. eod. tit. & l. 1. Cod. de off. Magistri officior.* Ea verò è quinque gradibus in schola Agentium in rebus, post Ducenatiam secunda erat, ante Biarchos Circitores & Equites: vt ex *d. l. 5.* potissimùm, & ex *d. l. 1. Cod. de off. Magistri offic.* discimus. Ab his Centenariis, & ab hac Centenæ dignitate inter Agentes, diuersa est Centenæ Dignitas, quæ cum Ducena inter dignitatem Perfectissimatus & Egregiatus, medio loco ponitur in Constantini M. constitutione ad Bithynos: seu *l. 3. inf. de cohortalibus : l. 1. de Cæsarianis : l. 1. de murilegulis : l. 5. de decurionibus* : Hæc enim Centena nostra in scholâ Agentium erat, illa peculiaris Dignitatis titulus fuit, Perfectissimatu inferior, Egregiatu superior. Diuersi etiam ab his Centenariis Magistrianis, seu Agentibus in rebus, sunt, *Centenarij Præfectorum Prætorio*, in epistola presbyterorum apud Athanasium *Apologia 2. p. 616.* φλαβίῳ φιλαγρίῳ, καὶ φλαβίῳ Παλλαδίῳ δουκηναρίῳ, παλατίνῳ κυρίῳ, καὶ φλαβίῳ Ἀντωνίῳ βιάρχῳ κεντηναρίῳ τοῦ κυρίου μοῦ τοῦ λαμπροτάτου ἐπάρχου τοῦ ἱεροῦ πραιτωρίου: vbi perperàm Interpres βιάρχον κεντηνάριον interpretatur *Commeatuum Præfectum Centenarium.* Centenarij scilicet Illustrium potestatum fuêre, quomodo & Ducenarij de quibus ad *l. 8. inf.* Ab his quoque diuersi erant Centenarij, qui pariter vt Ducenarij in scriniis Largitionum Comitatensium erant: *l. 7. 8. 9. inf. de Palatinis S. L.* Et tamen, vt maximè, omnes hi, quos dixi, à Centenariis nostris differant, procul dubio tamen in officij seu nominis ratione pariabant, à numero videlicet eorum quibus præerant. Et hæc quidem de primâ *huius leg.* parte. ¶ Posterioris, quæ obscurissima est & inemendatissima, hanc sententiam puto, nempe, Centenarios veteres Primósque, qui ad hunc locum longo tempore & probato labore venerunt, his nouis ad petitionem factis præponi: Et rectò, hos nouos præponi iis qui ordine tantùm seu tempore priores, non labore hunc gradum adsecuti sunt: *Medio* proinde inter ἐμπειρίας, & honorarios loco: Quod si ita est, tùm extrema Legis ita constituam & emendem: *Quisquis autem adipiscitur gradum hunc, hoc honore contentus sit, præponi his qui ordine* [temporis scilicet] *priores meruerint, non labore.*

¶ *De* RECEPTIONE *in scholam Agentium in rebus: déque his qui* PETENDI *vel suffragandi pro aliis, vel* CONLOCANDI *ius habent.*

VIII. Idem AA. Osio" Magistro Officiorum.

IN numero Agentium in rebus crescant", quos Comitum Secundi" Ordinis vel Cubiculariorum" nostrorum, primi duntaxat loci, vel Tribunorum Vrbanicianorum petitio", fecerit militare: ita vt Vrbanicianis semel tantùm per anni totius spatia suffragandi licentia sit: ceteros diuersorum Officiorum ab omni copia huius petitionis excludimus. Celsioris verò militiæ ac fastigij viros numerari non necessarium fuit, cùm eos quos superiùs numerauimus inserendo, non vnde incipere", sed quousque procedere" quod inferioribus denegatum est, curauerimus exprimere. ¶ Sed & fumenribus Ducenariis Principatum hanc tribuimus facultatem, vt his pro se liberos ac fratres suos in eadem militia Serenitatis nutu" liceat conlocare. Dat. VIII." Kalendas Feb. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio IV." AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda fortè huic *lex 9 prox. & lex 6. sup. de proximis* & *lex 14. Inf. de Palatinis*; etsi ad alium Magistratum data.
" *Osio* huic Magistro officiorum inscribitur & superior *lex 7. & prox. seq. 9.* dixi de eo ad *l. superiorem*.
" *Crescendi* vox *hic* propria de Augmento & processu dignitatis.
" De *Comitibus* secundi ordinis, dixi ad *l. vlt. sup. de proximis*.
" De *Cubicularijs v. sup. tit. de Præpositis S. Cubiculi*.
" De his *Tribunis vrbanicianis* mox.
" De *Petitionibus* huiusmodi dixi ad *l. super*.
" *Al. incipit*, vt mox *procederet*.
" XV. Kalend. Februar. *d. l. 6.* & *d. l. 14.* Prid. Kal. Feb. *l. prox. 9.*
" *Al.* III. Et ita habet disertè MS.

¶ *De* PROMOTIONIBVS, *déque promoti gradu.*

IX. * Idem AA. Osio" Magistro officiorum.

IS qui nutu nostro in scholâ Agentum in rebus augmenta" perceperit, in eo gradu in quo promotus est, vltimus habeatur, nec præponatur alteri, qui in eodem gradu militiæ primus antea militauit. Emissa" Prid. Kal. Feb. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendáque ei, vt existimo, *lex super.* 8. aliæque, de quibus *ibi*.
" *Osio* huic inscriptæ duæ Leges superiores 7. & 8. & aliæ, de quibus *ibi*.
" Sic quoque *l. superiore* 8 *in fin.*
" *Augmenta* sunt promotiones: sic augmentum honoris *l.* .
" De hac subscriptione *Emissa*, dixi in *Prolegomenis*. vid interim quoque *legem 3 inf. de Numerariis*; *l. 11. de diu. offic. l. 30. 50. inf. de appellation. l. 112. in fin. de Decurion.* & *Nouellam Theodosianam* 21. In Notis quoque Iuridicis Magonis EMA, *id est Emissa*.

COMMENTARIVS.

DE RECEPTIONIBVS & PROMOTIONIBVS in schola Agentium in rebus; ad quorum videl. petitionem, suffragationem eæ fieri possint: quemque LOCVM in eo gradu promotus obtinere debeat, definit Arcadius, *his duabus legibus*; Quæ proculdubio inter se coassandæ sunt, vnà cum *l. 6. sup. de proximis*: & *l. 14. inf. de Palatinis S. L.* emendato alicubi die: quæ quidem leges omnes sunt partes constitutionis Arcadianæ ad Osium Magistrum officiorum, & ad Martinianum Com. S. L. emissæ, de Palatinorum *Promotionibus*, & gradu: Scriniariorum, inquam, *d. l. 6.* Palatinorum S. L. *d. l. 14.* Agentium in rebus, *his duabus legibus*: De quibus nunc videndum est. Priore igitur lege *octaua* scilicet, de duobus singularibus admodùm *Receptionum* generibus agitur. Primò quidem de Piis, quæ ad certarum dignitatum & officiorum petitionem, suffragationem à Principe seu Imperatore fiebant. Nempe datum hoc certis dignitatibus & officiis, vt Imperator ad eorum petitionem & suffragationem Agentes in rebus ordinaret: de quo vel simili *lex 7. seq.* Hâc verò *leg.* Arcadius Imp. definit, quousque procedere hæc petitionis, vel suffragãdi licẽtia possit, seu ad quos vsque hæc prærogatiua permissa sit: Nẽpe ad hos tres vsque; putà ad Comites secundi ordinis, & Cubicularios primi duntaxat loci, & Tribunos Vrbanicianos. Hactenus scilicet id priuilegium consistere vult: cæteris diuersorum

officiorum ab huius petitinnis copiâ exclusis. Atque ita, Atcadins quod ipsemet profitetur, his expressis, compendiosè definitum iuit, quibus hæc suffragandi licentia patete posset, vel non: Eo enim ipso ostendit, eos qui ante hos dignitate essent, celsioris militiæ ac fastigij viros, hoc priuilegio potiti: qui post hos essent, non item. Nempe definitio & expressio alicuius tei quousque ea procedere debeat, necessaria inclusio est præcedentium, exclusio verò sequentium. Nos de tribus istis dignitatibus & officiis videamus.

¶ Primum igitur defertut hæc suffragandi, seu petitionis potestas *Comitibus secundi ordinus*. De tribus Comitom gradibus & Ordinibus dixi iam ad *l. vn. sup. de Comitib. & Tribun. schol.* de Comitibus secundi ordinis, prætet hanc *leg.* agitur quoque *l. 2. sup. de Comitib. rei milit. & l. 17. 18. sup. de proximis*: His igitut quoque suffragandi licentia *hâc l.* datur, ac proinde Comitibus Tertij ordinis denegatur: vicenersa moltò magis Comitib. primi ordinis conceditur. Cæterùm notandum, Comitiuam hanc secundi Ordinis tributam quibusdam Comitibus rei militaris; *d. l. 2. de Comitib. rei mil.* Item Proximis scriniorum & Comitibus dispositinnum: *d. l. 17. & 18. sup. de proximis.* His verò sua quædam priuilegia fuêre: Præter id scilicet quod *hâc l.* continetur, prætet suffragandi, inquam, ius: Vestis quoque his præbita ex sacris Largitionibus *d. l. 18. de proximis.*

Secundò tribuitur hoc suffragandi ius *Cubicularius* Principis, primi duntaxat loci: Nempe, inter Cubicularios quoque Principis diuersi gradus fuere primi loci, & sequentium: Horum verò Cubiculariorum primum locum obtinentium fit quoque mentio *l. 2. Cod. de Præpos. S. cubiculi.* Ac vt Cubiculariorum horum in commune certa quædam priuilegia fuêre, de quibus *d. l. 2. 3. 4. Cod. de Præpos. S. Cubic.* Ita eorum qui primi loci etant singularia quædam *προνόμια* fuerunt: In quibus & istud ab Atcadio ponitur: nempe, quod ad petitinnem & suffragationem eorum Agentes in tebus creari possent: ab Arcadio, inquam, en ipso tempore, quo Entropius Eunuchus apud eum *τὰ πάντα* erat: de quo dixi ex Claudiano ad *l. quisquis, inf. ad leg. Cornel. de sicariis, & ad l. 17. inf. de pœnis.* fuerunt enim Cubiculatij hi fermè Eonnchi, iisque Principes horus æui fermè obnoxij fuêre.

Tertiò suffragandi ius tribuitut *Tribunis vrbanicianis.* Vrbaniciani sunt milites, qui ad vrbis custodiam dispositi erant sub Præfecti vrbis dispositione: & quidem in sp. *huius leg.* Vrbis Constantinopolitanæ: quomodo & in vrbe Româ pariter erant, iam inde ab Augusto: de quo Tacitus, Suetonius & Dio. Horum Vrbanicianorum fit quoque mentio in *l. 35. ff. ex quibus causis maiores.* Meminit quoque Spartianus, *duobus locis*: In *vita primum Antonini Caracallæ. In summum* inquit, *discrimen etiam Chilo iterum* PRÆFECTVS [vrbi] *& Consul venit ob hoc, quod concordiam inter fratres suaserat. Et cum idem Chilo sublata veste Senatoria nudis pedibus ab Vrbanicianis raptus esset, Antoninus seditionem compressit: multas præterea postea cædes in Vrbe fecit; passim raptis à* MILITIBVS *nonnullis hominibus & occisis, quasi seditionem vindicans.* Idem Spartianus *in Antonino Geta*: *Ventum* inquit, *denique est vsque ad seditionem Vrbanicianorum* MILITVM, *quos quidem non leui authoritate Bassianus compressit* TRIBVNO *eorum, vt alij dicunt, interfecto; vt alij, relegato.* En Vrbanicianos, quorum *h. l.* mentio fit, En eorum quoque Tribunos: Dio Tribunum Vrbanicianorum, cuius Spartianus meminit, *χιλίαρχον* vertit. Sed cum his misceri non oportet Vrbanicianos Officiales, quorum mentio fit, *l. 1. inf. de conditis in publicis horreis*, quæ etiam Præfecto vrbi inscribitur. Superiores scilicet ad vrbis custodiam milites erant: suósque Tribunos habebant: hi verò de quibus *in d. l. 1.* erant Officiales Præfecti vrbi, & nullos Tribunos habuere. ¶ Cæterùm exemplo vrbis Romæ in Vrbe quoque Constantinopolitana, Vrbaniciani milites eorundémque Tribuni fuere, vt hæc *lex* ostendit.

Hactenùs de Dignitatibus & Officiis, quibus suffragandi ius hac in re, summopere notandum datur apud Principem. Et discrimine tamen adhoc aliquo: Nempe, Vrbanicianis semel tantùm in anno suffragandi ius datur, qui postremi omnium hîc nominantur: Vnde colligimus, alios, & superiores his, suffragandi ius habuisse multoties intra annum.

¶ Seqoitur alterum singulare circa Receptiones in scholam Agentium in rebus, quod continetur *fine legis* 8. Nempe Atcadius, *Ducenarius* Principatum sumentibus hanc facultatem tribuit, vt pro se Liberos ac Fratres suos in Scholâ Agentium in rebus collocare possint. Quod substitutionis seu subrogationis priuilegium, notandum est: putà, vt scholâ aliquâ decedens quis alium pro se in eâ collocare possit: Id qood *hâc l.* nominatim tribuitut *Ducenariis* Principatum sumentibus, putà vt liberos & fratres suos collocare possint: vbi de tribus videndum est. Primò de Ducenariis ipsis: *Ducenariorum* horum inter Agentes mentio fit præterea *l. 20. 21. inf. hoc tit. & l. vlt. sup. de Senatoribus. & l. 3. 4. C. eod. tit. & l. 1. C. de off. Magistri officiorum.* Quorum numerus 48. definitur *d. l. 3.* At Ducenarij iam alij sunt quorum fit mentio, *l. 1. 9. de exactionib. l. 1. de concuss. Aduocator.* quibus locis centenariis, & sexagenariis iunguntur, exactionésque ab iis factas discimos, & concussionibus infames fuisse. Imò & executiones ab his factæ: apud Photium enim *βαπλδόντες Ῥωμαίων Δεξιὸς καὶ Οὐαλλεριανοῦ Περίνος Δουκηνάριος πρόσταγμα λαβὼν παρ' αὐτῶν, πάντας τοὺς ἀνὰ τὴν Ῥώμην καὶ τὰς πόλεις ὑπαρχίας χριστιανοὺς βαρυτάταις βασάνοις καὶ πικραῖς τιμωρίαις εἰδωλολατρεῖν ἐβιάζετο* vid. & Epistolam Synodi Antiochenæ apud Eusebium, *lib. 7. c. 30.* & alteram Synodi Mareoticæ A. D. 335. ad Ducenarium Palladium apud Athanasium *Apolog. 2. p. 616. Παλλαδίῳ Δουκηναρίῳ.* Fit etiam mentio in *Actis collat. Carthagin.* vbi Vrsus, Petronius & Libosus Ducenarij, seu Docenarij Illustrium potestatum memorantur, dicuntúrque adstitisse inter alios post Protectores Domesticos & ante Appatitores Illustrium Potestatum in Secretario, Marcellino Cognitori: Idémque constitutis Episcopis partium pro velo, seu foribus, rogabant Præsidem, num partes intromitti deberent? atque ita ad conflictum partium aditum faciebant. Sed & Ducenæ & Centenæ dignitatis fit mentio in Constantini M. *epistolâ ad Bithynos*, seu *l. 3. inf. de cohortalib. l. 1. de Cæsarianis*: *l. 1. de murilegulis*: *l. 5. de Decurionibus*: ponitúrque medio loco intet Perfectissimatus dignitatem, & inter Egregiatus. In scriniis etiam Largitionum Comitatensium Ducenarij varij memorantut: *l. 7. 8. 9. inf. de Palatinis S. L.* de quib. *ad eas Leges.* Itē inter Scholates qoi sub Magistro officiorum etant, pononturSenatotes ac Ducenarij *Nouellâ Theodosij de scholarib.* 29. Tandē in militiâ quoque armatâ fuêre Ducenarij, de quibos est Hietonymi locus *aduersus Ioannem Hierosolym. ad Pammachium* quem addoxi ad *l. 3. sup.* Hæc varia scilicet Ducenariorum genera fuerunt. Nos de Ducenariis Agentibus in rebos: Ex his igitut Ducenariis Agentium io rebus, Principes officiorum facti, seu

ad

ad Principatum officiorum promoti, quod præter hanc *leg.* docet *lex* 20. 21. *inf. h. t.* & testatur passim *Notitia Imperij.* Qui Ducenæ Principatus vocatur *d. l.* 20. & 21 & *l. ult. sup. de Senatoribus.* Error enim est Scriptoris *de offic. Domus Augustæ, lib.* 3. *c.* 11. qui alios nobis Principes fecit Ducenæ, Centenæ & Biarchiæ. Et exinde ex Ducenatis Principes officiorum facti, variis quoque Dignitatibus priuilegiis decorati, de quibus *d. l. ult. de Senator.* & *d. l.* 20. & 21. E quorum numero est & illud quod *hâc l.* continetur singulare maximè, potà vt è Scholâ Agentium recedentes alios pro se in eà collocare possint. Et nominatim quidem (quæ limitatio notanda est) liberos vel Fratres suos. Hactenùs scilicet hæc substitutio permissa in fauorem non tantùm liberorum, sed & fratrum, quæ proxima cognatio est. Et hæc *lege octauâ*: quæ notabilis & singularis admodum est. Nunc de *lege nonâ*, quæ est de ORDINE PROMOTIONVM seu PROCESSVVM inter Agentes in rebus seruando. Nempe ex hac parte id nunc definit Arcadius, quod toties iam *suprà* inculcatum aliis titulis, & circa alia officia seu scholas constitutum: potà vt Agens in rebus ad superiorem gradum à Principe promotus, vltimum ibi locum occupet seu sectetur, neque iis qui ante in eo militaron, præponatur: quod & ipsum cautum iam *l.* 7. *sup.* Eodémque pertinet *lex* 14. *inf.* vbi dicam adhuc.

De PRINCIPATV *functorum Consulari dignitate.*

x. *Idem AA. Cæsario" PP.

INTER eos qui Consularitatis gesserint dignitatem, & eos qui meruerint Principatum, is gradu potior habeatur, qui prior loeum dignitatis acceperit. Quam sanctionem omnia debebunt Officia" custodire; non defuturâ pœnâ, quindecim" librarum auri, quam in contumaces olim Diualis sanctio definiuit. Dat. IV." Kal. Mart. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Cæsarius* PP. Orientis sub Arcadio v *Prosopogr.*
" *Officia* Iudicum & Rectorum, quos salutationis cura constringebat. vid. *l. vn. sup. de Comitib. vacantib. l.* 5. & 16. *sup. de Proximis.*
" Eodem die data hoc anno ad eundem Cæsarium PP. *lex* 10 *inf. de Iudæis*: quæ argumento tamen non respondet.

COMMENTARIVS.

PRINCIPATV functorum *Consularem dignitatem* (de qua iam *l.* 5. 6. *sup.* & *l.* 12. *inf.*) firmat *hâc l.* Arcadius Imp. duobus insuper additis (quæ *huius l.* propria sunt) seu expressis. Primò quidem, Principatu functos adeò inter Consulares habendos definit, vt tempore certent cum ἰμπεράτοις qui gesserunt Consularitatis dignitatem: atque adeò gradu potiores habeantur præ illis, si Principatu functi cum hac dignitate priores extiterint. Quod & aliàs pluribus legibus constitutum circa Palatinos, de quo iam sæpè: cùm aliàs ἰμπεράτοις honorarij cedant. Alterum singulare est, pœnæ seu multæ comminatio in *officiales*, quorumcunque Iudicum, quos hæc graduum & honorum obseruandorum cura constringebat, *contumaces*, id est, si hic ordo violatus fuerit: Et quidem multa quindecim librarum auri: pariter vt simili in re, decem librarum; *l. vn. sup. de Comitibus vacantibus*: trium; *l.* 5. & 16. *sup. de Proximis.*

De RECEPTIONE & REMOTIONE *Agentium in rebus.*

XI. *Idem AA. Hadriano" Magistro officiorum.

CONSVLTISSIMA" definitione statuimus, vt exsecutionem" Agentis in rebus inconsultis nobis nemo mereatur: concessum" vero quisquam" reuocare non audeat. Dat. XVII. Kal. April. Med. Theodoro v. c. CONSS. [399.]

NOTÆ

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Hadrianus* Magister officiorum sub Arcadio: cui inscribitur pariter An. D 397. *lex* 11. *sup. de proximis.*
" *Consultissimâ*, id est, summo non tantum consilio sancitâ, verùm etiam vtilissimâ: v. tamen *l.* 17. 18 *inf.* de hac voce in *Gloss.* vid. interim *l. hac consultissimâ Cod. de testamentis.*
" *Executio* propriè Agentibus in rebus tribuitur: de quo satis in *Paratitlo.*
" *al. concessam*
" Nequidem Magister officiorum arg. *Inscriptionis.*

COMMENTA

COMMENTARIVS.

ET RECIPI quemquam in ſcholam Agentium in rebus, inconſulto Imperatore, & REIICI à quoquam, vetat *hâc leg.* Honorius Imp. Eodem ſcilicet modo & recipi & reiici Agentes atque à Principis nutu vtrumque pendere voluit. De recipiendis nutu Imperatoris docuit iam *lex* 8.9. *ſup.* De remouendis ſeu diſcingendis iis idem cauetur & *l.* 17. (*vnde deſumpta eſt *lex.* 2. *Cod. eod. tit.*) Quod Magiſtro officiorum redditum poſteà *l.* 18. *infr.* ¶ Hanc verò Conſtitutionem, *conſultiſſimam definitionem* vocat Arcadius, quâ ſcilicet Scholæ Agentium in rebus deinceps conſultum eſſe voluit, quomodo Honorius loquitur *l. prox.* 12. ne videl. temerè quibuſque admiſſis ſchola vileſceret, neuè ad Magiſtri officiorum fortè libidinem, validi vtileſque Agentes in rebus, executionibus Principis obſequentes, expungerentur, remouerentur: *Executionibus* inquam, quæ propria Agentibus vox competit: de quo *in Paratitlo*: déque eo plura ad *l.* 1. *inf. de Curioſis.*

¶ *De* PRIVILEGIO *quodam Agentium in rebus in Curiis.*

XII. Idem AA. Theodoro PP.″

AGENTVM in rebus Schola, nobis maximè neceſſaria″, nullo beneficio″ imperrari muneris vtitur, quo ſibi in Ordinem″ Splendidiſſimæ Curiæ præſtitam″ humanitate″ licentiam″ vindicaret, cùm Diuæ memoriæ Pater noſter hiſdem Agentibus in rebus voluerit eſſe conſultum: Magnificentia igitur Tua Ordinum″ Iudices admonebit, vt his Lex † Diuæ memoriæ Patris noſtri inuiolata ſeruetur. Dat. VIII. Kal. Nou. Med. Theodoro v. c. CONSS. [399.]

N O T Æ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
″ *Theodorus* hic PP. Italiæ fuit ſub Honorio Imp. A. D. 397. 398. 399. vid. *Proſopogr.*
″ Schola Agentium in rebus maximè neceſſaria Principi. vid *Paratitlon.*
″ *Beneficium* eſt immunitas, & quidem in ſp. *huius leg.* à Senatoriis functionibus. v. *Gloſſar.*
″ *Ordo* ſplendidiſſimæ Curiæ, an pro *Senatu*? vid. *Gloſſ.* & *Paratitlon de Senatoribus*? Fortè etiam hic meliùs, *ordinem.*
″ A Theodoſio M. patre: *l.* 5. *&* 6. *ſup.* vt ſequentia oſtendunt.
″ *Humanitas* de immunitate: & fortè ita hic legendum, *immunitatis.*
″ *Licentia* pro iure præcipuo, honore, & prærogatiuâ.
″ An *Ordinarios Iudices*? de eo mox.

COMMENTARIVS.

DE PRIVILEGIO quodam, beneficio, munere, Scholæ Agentiũ in rebus à Theodoſio M. olim indulto, quo tamen tùm non vtebatur, eſt hæc Honorij *lex* ad *Theodorum PP. Italiæ*, quâ *legem* Theodoſij patris ſui inuiolatam ſeruari, eóque nomine Ordinarios Iudices à Præfecto Prætorio admoneri iubet: Quale verò id priuilegium ſit? non exprimit; neque ex eâ ſatis liquidò coniectura fieri poteſt: quandoquidem lex intricata & corrupta plurimùm extat. Certè illud apparet, & Theodoſium eo priuilegio Agentibus in rebus conſultum voluiſſe, & nunc Honorium velle: quâ cauſâ & commendationem eius præmittit, cùm ſcholam hanc *ſibi maximè neceſſariam* vocat: Nempe enim in actu Reipub. hi verſabantur, miſſionibus Principis parebant, literas perferebant, Principis iuſſis obſecundabant, publicæ neceſſitatis cauſâ dirigebantur, Executio his negotij alicuius iniungebatur, de quo plenè in *Paratitlo.* Illud quoque apparet, agi de priuilegio quodam ſeu beneficio & munere, quod ſpectaret Ordinem ſplendidiſſimæ Curiæ: Verùm incertum, de Senatúne Vrbis Romæ agat, & ſic de Senatorio Ordine, an verò de Ordine Curiæ cuiuſdam, veluti Mediolanenſis, aut ſimilis: Deinde incertum, quænam *humanitas*, quænam *licentia* iſta *in ordine* iſtius Curiæ fuerit? Tandem quid ſit *vindicare ſibi licentiam præſtitam humanitate in Ordinem*? Verùm omnibus diligenter inſpectis, agi puto *hâc l.* de Immunitate à muneribus quibuſdam Curialibus, quam Theodoſius M. Agentibus in rebus, his conſultum volens, tribuit, vberius etiam, quàm anteriores Principes; qui certo tantum temporis curriculo eos à Curia liberauêre. Nam & *beneficij* voce immunitas fermè ſignificatur; vt alibi ſæpè oſtenſum: & *immunitatis* vocem pro *humanitate* hîc ſubſtituendam cenſeo: & de *Ordinibus* ſeu *Curiis* hîc apertè agitur: & *Ordinum* vel *Ordinarij* Iudices moneri iubentur, vt beneficium, munuſuè illud à Teodoſio impetratum in Ordine, ſeu immunitas, & licentia, quâ Theodoſius Agentibus in rebus voluit eſſe conſultum, denique *lex* eius inuiolata ſeruetur. Porrò in hypotheſi *huius l.* agebatur nominatim de *Curiâ* quadam, quæ & *ſplendidiſſima* vocatur, in quâ de facto Agentes in rebus indulto ſibi priuilegio non potiebantur. Mox tamen *in fin.* ad omnes Curias hæc *lex* porrigitur.

¶ De

¶ *De* PRINCIPATV *functorum immunitate à Tyronum collatione.*

XIII. *Idem AA.& Theodosius A.Hadriano PP."

AGENTIBVS in rebus, qui post iugis militiæ tempus veluti præmium" laboris exacti gesserint Principatum, etiam" illud beneficio nostræ liberalitatis adiungimus, vt conlatione Iuniorum", qui nuper" Honoratis" indicti sunt, eâ duntaxat conditione habeantur exortes, si post Principatus officium nullâ vlterius honoris fuerint administratione perfuncti. Dat. Kal. Iul. Rauen. Theodosio A. I. & Rumorido CONSS. [403.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à Cod Iustin.
" *Hadrianus* PP. Italiæ sub Honorio Imp. A.D. 400. 401. 403. 404. 405. v. *Prosopogr.* Extat ad hunc Hadrianum PP. Claudiani Epigramma satisfactionis, vt & alterum eiusdem *de Theodoro & Hadriano.*
" Præter beneficia iam antea collata, de quibus *l.5.6.10. sup.*
" *Iuniores*: id est, tyrones: de quo plenè *tit. de Tyronibus, lib.7.*
" Anni 402 superioris fine.
" De *Honoratis* dixi semel *sup de officio Iudicum ciuilium.*

COMMENTARIVS.

A TYRONVM collatione (de qua *duobus titt. infra de tyronibus: & de his qui à tyronum, vel equor. collat. excus.*) quæ pro rerũ necessitate Honoratis (de quibus plenè dixi *ad l.vn. sup. de off. Iudic. ciuilium*:) indici quandoque solebat, & verò nuper indicta fuerat (de quo mox) Agentes in rebus qui post labores exactos Principatum gesserunt, ab Honorio Imp. *hac* quoque *lege* immunes esse iubentur. Quod & ipsum iam generali exceptione complexus fuerat, *l.15. inf. de tironibus*: quam *hac* intelligit: Firmaturque adhuc & extenditur ab eodem Honorio decennio pòst *l.20. inf. de Palatinis S. L.* Honoratorum scilicet numero etsi hi essent, quod etiam docet *lex 5. Cod. de Princip. agent. in reb.* Honoratorum tamen oneribus excepti fuêre. Principes scilicet officiorum multorum de scholâ Agentium in rebus olim sumpti, & quidem ex Ducenariorum numero, vt testatur vel *Notitia Imperij*, & *lex 8. sup. lex 16.19. inf. hoc tit. & l.6. inf. tit. prox.* De hoc sanè Principatu, id *hâc l.* prædicatur, eum videl. post iugis militiæ tempus veluti præmium laboris exacti delatum: cui similia alia v. *in Paratitlo huius tit. & prox. sequ.* apud Cassiodorum quoque *lib. 11. variarum*: *Cur Agentium in rebus miles officij post tot laboris incerta aliquid patiatur ambiguum, qui crebris actionibus excubando, ideò Principis nomen habere promeruit, quia militiæ sacramentis cæteros antecellit.* Sic & *l.3. inf. tit. prox. de Princip. Agentium in reb. Agentes in rebus post palmam laboris emeriti Principatus honore muneramus.* vid. & *Nouellam Valentiniani III.* inter Theodos. 37. *de Princip. ag. in reb.* De hoc verò plura ad *eum titulum.*

Duo tantum hìc notanda supersunt. Primum est Limitatio quæ ab Honorio *hâc l.* nunc adiicitur; nempe Agentes in rebus post gestum Principatum à Tyronum collatione Honoratis indictâ immunes esse eos duntaxat, qui post Principatum nullâ aliâ administratione perfuncti sunt: contrà, eos collationi isti subiacere, qui post Principatum alio honore functi sunt. Quod quidem singulare est: Alioquin enim vetera priuilegia, alterius dignitatis adiectione non pereunt: *l. 14. sup. de proximis*: *l.1. sup. de Primicerio, & Notar. l.2. & 3. sup. de Decurion. & silent. l.3. inf. de priuil. eorum qui in S. Pal. seu l. 3. Cod. de Dignitatibus*: quæ exinde desumpta est. Nempe in hâc specie Honorius ista Principatus priuilegia suffragari voluit, nisi alij dignitati & honori locum fecerit; tùm enim generali eos collationi, quæ legitimas dignitates consecutis indicta fuerat, subiici voluit. Vnde interim discimus, pariter vt ex *l. 2. inf. de Princip. Ag. in rebus*, Principatu hoc functis prouinciæ administrationem sæpe concessam.

Alterum hîc notandum, est Historica causa *huius leg.* Pertinet scilicet hæc *lex*, pariter vt *d.l.15. inf. de tyronibus*, quæ data est finè anni superioris 402. quóque hæc nostra sese refert, & *lex 12. inf. de desertoribus*, ad Tyronum indictionem quæ facta fuit hoc tempore aduersus Alarici seu Gothorum è Pannoniâ, Norico, Rhetiaque subitaneam in Italiam irruptionem: de qua videndus Claudianus, *de bello Getico*: Prudentius *lib.2. aduers. Symmachum*: Orosius *lib.7. c.37.* aliíque plures.

¶ *De* PROMOTIONIS *ordine seruando.*

XIV. *Idem AA. Anthemio" Magistro" officiorum.

NVLLVS de Scholâ Agentum in rebus de cetero locum mortui conetur inuadere, sed his" qui ordine stipendiorum & laborum merito ad gradum militiæ sequebatur, statim atque illum" fata subduxerint, in eius præmia percipienda succedat, omni obreptione cessante. Dat. Prid. Kal. Iul." Constantinop. Honorio A. VI. & Aristeneto CONSS. [404.]

NOTÆ.

* *Lex* 1.*Cod.Iust.eod.tit.*
" XX AAA.id est, *Arcadius, Honorius & Theodosius*: vt rectè *Cod.Iust.*
" *Anthemius* Magister officiorum sub Arcadio A.D 404 cui duæ præterea *leges* inscribuntur, putà *lex* 4 *de his qui super Relig.l.*5.*de fabricensibus.* Hic idem postea Consul fuit & Præfectus Prætorio: v.*Chronolog.*& *Prosopogr.*
" *Magistro officiorum.* Suberant Agentes in rebus: vid.*Paratitlon.*
" XX n.vt *Cod Iust.*
" Mortuum.
" *Obiectione*: in vulgato C.Iust.malè: MSS.vt hîc, *obreptione.*

COMMENTARIVS.

De Promotionis & Svbvectionis, seu Processvs (quæ vox hîc propria) ordine seruando in schola Agentium in rebus, est hæc Arcadij Imp. constitutio. Iubet scilicet is mortuo Agente in rebus proximè sequentem *statim* in locum eius subuehi, seu promoueri: Ergo mortui locus & gradus proximo in scholâ debetur, eûmque is illicò subintrat: cæterique adeò ita vno gradu subuehuntur: quomodo etiam definitur *l.*9. *inf. de Medicis & Professoribus.* Idque, *omni obreptione cessante*, sic vt nullus præterea de scholâ Agentium, (remotior scilicet vel alterius gradus) locum mortui inuadere possit, ordinémque militiæ atque stipendia præuertere: Quam in rem est gemina germana altera Valentiniani Iun. *lex* 2. *Cod. de off. Magistri officiorum.* Proximum nempe locum quisque non remotiorem per saltum adipisci debet, *h. & d.l.*2.*Cod.de off.Magistri officiorum*: *l.*7.§.10.11. *seu vlt.sup.de domesticis*, & *l.*4.*inf.de Curiosis.* Porrò *omni obreptione cessante*, ait Arcadius: id est, etiamsi quis Principis per obreptionem detulerit indultum, vt pariter ait Valentinianus Iun. in hâc ipsâ re, & speciè *d. l.* 2. *Cod. de off. Magistri officiorum.* Multò magis Magistro officiorum cui hæc *lex* inscribitur: & sub cuius dispositione Agentes in rebus erant, interdictum, hunc ordinem *peruertere* seu præuertere: Ad eundem Processuum ordinem seruandum, & æquitatem pertinet, quod idem Arcadius statuerat *l.* 9.*sup.* imò & 7. vt is qui nutu Principis in scholâ Agentium in rebus augmenta perceperit, in eo gradu in quo promotus est vltimus habeatur, nec præponatur alteri qui in eodem gradu militiæ primus antea militauit. Ad eandem pertinet æquitatem, processuúmque ordinem, quod à Constantino M. statutum circa eandem scholam Agentium, *l.*1.*Cod.de off. Magistri officiorum.*

¶ *In* Emansores *&* Desertores *Agentes in rebus.*

XV. * Impp. Honorius & Theodosius AA. Namatio Magistro officiorum.

Omnes omnino Agentes in rebus, quibus vel spatium commeatus, vel iniuncti negotij" tempus emensum est, ad Comitatum" reuersi adprobent causas necessariæ tarditatis, vt diligenti constet examine qui Ordinem suum tenere mereantur. Quod nisi intra diem Kalendarum Februariarum fecerint, in perpetuum matriculis" eximentur. Meminerint igitur Rectores Prouinciarum per singulos Agentes in rebus senas auri vncias eruendas", si in Prouincia" sibi creditâ quenquam huiusmodi desertorum" post diem præstitutum latêre permiserint. Ideóque sub prosecutione" latitantes transmittant, vt tandem aliquando ad Comitatum retractos non sola percellat iactura militiæ. Dat. VII. Id. Dec. Rau. DD. NN. Honorio VIIII. & Theodosio IIII. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.* concordat huic legi, *lex* 2.*inf.de Commeatu.*
" *Negotia* iniuncta Agentibus in rebus, in prouinciis.v.*Paratitlon.*
" In *Comitatu* Principis erant Agentes in rebus *hic*, & *fine l.*
" *Matricula* Agentium in rebus. *h.l* & *l.*23.*inf.*
" Ex suis facultatibus.
" Rectoribus prouinciæ creditæ dicuntur.
" De hac *Prosecutione* reorum, *inf.tit.de exhib.reis*: v.& Gloss.*Theod.*

COMMENTARIVS.

De emansoribvs & desertoribvs Agentibus in rebus hæc Honorij constitutio est. Cui non absimilis est *lex* 2. & *vlt. inf. de commeatu.* Igitur id constituitur, vt Agentes in rebus commeatu emenso, vel iniuncti negotij tempore elapso intra *Kalendas Februarias proximas* ad Comitatum seu aulam Principis reuertantur, quò emansionis suæ causas adprobent. Alioquin, si reuersi non approbent, in inferiorem locum retruduntur, iuxta *dictam legem* 2. idque est quod hæc *lex* ait, *vt diligenti constet examine qui Ordinem suum tenere mereantur.* De cuius *Regradationis* pœna & gradibus ob emansionem, dicam ad *l.*10. *inf. de re militari.* ¶ Vicissim si intra Kalendas Februarias proximas non reuersi fuerint, in perpetuum matriculâ eximuntur (de qua expunctionis pœna, vide & *finem dictæ legis* 2. & *l. vlt. inf. h. t.*) & Rectores Prouinciarum huiusmodi desertores & latitantes intra Prouinciam sibi creditam eruere iubentur, eósque ita erutos ad Comitatum transmittere sub prosecu-

tione fida sub pœna sex auri unciarum per singulos Agentes quos latêre permiserint. De *prosecutione reorum* dicam ad *l.5.* imò *toto* ferme *titulo inf. de exhibendis reis.* ¶ Breuiter igitur tenendum, *Vltra commeatus vel iniuncti negotij tempus emanentes sine probabili causa, vel regradatos, vel matricula penitus expunctos, imo & aliis pœnis adfectos*: quod *fine legis* indicatur.

¶ Quod de *Kalendis Februariis* adiicitur, cum eo nil commune habet quod *l.14. circa finem, Cod. de Proximis sacrorum scriniorum*, de Kalendis Ianuariis dicitur. Hic enim Kalendarum Februariarum dies præstituitur, non alio fine, quàm quia ab huius constitutionis tempore ad illum diem spatium sufficiens dari visum est Agentibus ad sese Comitatui sistendos. At quod de Kalendis Ianuariis *in d. l. 14.* dicitur, id eò pertinet, quia *festo illo die Agentes in rebus* non tantum ipsi *puncti solatium* (ita enim retinenda lectio, vt alibi probo) à Principe accipere soliti: (de cuiusmodi Principis liberalitatibus est *lex laudabile 4. §.1. Cod. de Aduocatis diuersorum Iudicum*: Et locus apud Sozomenum *lib.5. cap.16.* ac nominatim in Agentes in rebus apud Ammianum Marcellinum *lib.16. p.68.*) verùm etiam ipsi in scholâ militantes aliqua, aliquid sic vt dicam *Stillaturæ* nomine Capitibus scholarum suarum de annonis suis & stipendiis more solenni & vsitato offerre & adspergere siue coacti, siue soliti. De quo omni *Stillaturæ* genere dicam *lib. prox. Tit. de erogat. milit. annonæ*; *l.28.*

¶ CVRIALI *Nexu quando Principatu functi, Militésque armatæ militiæ liberentur.*

XVI. Idem AA. Anthemio PP.[b]

NEMO post insignia[c] Principatus, quæ stipendiis ac sudore[d] promeruit, nec reuocari ad originem, si forte natus est Curialis, nec nominari, (quod nefas quidem dictum[e] est,) perhorrescat. In medio sanè militiæ tempore, si quem huiusmodi lis iurgiúmque perculerit, suâ defensione nitatur: nec enim Ordines ciuitatum suis Decurionibus passim spoliari oportet. ¶ Quòd si fortè quis, vt adsolet, Honorarij Principatus insignibus impetratis hisdem priuilegiis vti voluerit, ita impetratâ largitate fruatur, si incassum se pulsari sub Iudiciariâ cognitione probauerit; nisi forte annosâ[f] militiâ, & longa stipendiorum mole[g] vexatus, & in ordine non temnendæ[i] militiæ constitutus, Principatum, non vt laborum compendium[k] voluit expectare, sed vt portum quietis maluit indipisci. ¶ Quod[l] etiam in his custodiri oportet, qui armatâ militiâ perfruuntur, ita vt Diui Valentiniani Constitutio † valeat, potiantúrque & ipsi fructu stipendiorum[m] suorum, si eadem sine vllo næuo[n] excusationis incurrere valuerunt. ¶ Sed his addimus, vt si quis ex lucrariua[o] causa de substantiâ aliquid perceperit Curialis, pro contingenti portione onera quæ huiusmodi facultates sequuntur, & vniuersas describtiones[p] sustineat. Dat. VIII. Id. Octub. Lucio v.c. CONSS.

NOTÆ.

[a] Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
[b] *Anthemius* PP. Orientis sub Arcadio Imp per decennium ab A.D. 405. ad 415 v. *Prosopogr.* vbi multa de eo ex Chrysostomo, Synesio, Socrate, Chronico Alexandrino, Sidonio Apollinare.
[c] Insignia Principatus. Alio sensu in Notitia Imperij. *Princeps officij* dicitur *cum insignibus exire.*
[d] Vid quæ dixi ad *l.13 sup.*
[e] *Quæ dictu.*
[f] V. Inf. *l.19.*
[g] Vid. *Gloss.* [h] Vid. *Gloss.*
[i] Non temnenda militia Agentium *h l.* militia spectata, *l.18. inf.*
[k] Præmium laboris alio sensu & contrario dicitur *l.13. sup.* vid Paratitlon.
[l] Hic versiculus ab hoc *titulo* fugitiuus est, & alienus.
† *Valentiniani* constitutionem intelligit, cuius pars est *lex 6. inf. de re militari*, & *lex 64. inf. de Decurionibus*: Cuius iterum mentio fit *l.28 inf. de cohortalib.*
[m] Quinquennij labore impigro. *d. l. 6.*
[n] *Næuus* excusationis, vid similia in *Gloss.*
[o] Hac de re est *titulus* expressus *lib. 11. De imponenda lucratiu. descriptione.*
[p] *Curiales* descriptiones. vid *inf de Decurionib.*

COMMENTARIVS.

CVRIALI conditione & nexu, quando, quâue conditione Agentes in rebus, ac nominatim *Principatu* honorati, Milites item armatæ militiæ, liberari possint, definit *hâc l.* Arcadius Imp. Quæ quidem stili elegantiâ vbique assurgit: Attende enim sis vel illa, *Quod nefas dictu*: *Nominari perhorrescat*: *Lis iurgiúmque percellere*: *Suâ defensione nitatur*: *Vt adsolet*, *Incassum pulsari*; *Annosa militia*: *Mole stipendiorum vexatus*: *Non temnenda militia*: *Portum quietis indipisci*: *Næuus excusationis*: *Incurrere stipendia*: Quæ singula in *Glossario* notata habes. Respicit verò hæc *lex* Curiarum vtilitatem, ne videl. ex viris viribúsque passim labascerent: Viris inquam, quò pertinet pars potissima *huius leg.* ne inquam Ordines ciuitatum suis Decurionibus passim spoliarentur, quod disertè ait Arcadius *hâc l.* Viribus, inquam, quò spectat postrema *huius leg.* sententia. Nos verò eam in tres sententias, seu tria capita diuidimus.

Prima est de *Principatu*, quem quis promeruit:

quod quidem accipio de Principatu Agentium in rebus, non de Principibus officij alicuius ex Agentibus in rebus: Quâ parte distinguit Arcadius tres casus, seu tres causas adipiscendi Principatus: Vel inquam Principatum quis indeptus est, seu promeruit stipendiis ac sudore; id est, post stipendia ac sudores in scholâ Agentium in rebus, sic vt reuera atque ordine Principatum *ἀμέσως* meruerit: cúmque (vt loquitur *lex 19. inf.*) *ordo militiæ ac laborum testimonium ad hunc honoris gradum prouexit. vers. ideoque sancimus.* Et hoc casu statuit Arcadius, eum, etsi fortè natum Curialem, reuocari ad originem seu Curiam non posse, vt nec nominari ad munia Curialia, veluti ad Census, peræquationes, susceptiones, exactiones (de quibus nominationibus dixi iam *sup. ad l.....*) Aliud fuerit, si medio militiæ tempore de Curiali statu ei controuersia moueatur: tùm enim suâ defensione eum niti vult, id est, non aliter liberati quàm si se Curialem non esse ostenderit: quâ parte diuersus est Arcadius à Constantio & Iuliano Imp. qui *l. 1. & 2. sup.* certo annorum spatio Agentes in rebus à Curiali nexu liberari permiserunt.

Secundus casus est *Honorarij Principatus*: Vbi rursum subdistinguitur; vel enim nudos codicillos honorarios Principatus citra longam in scholâ Agentium in rebus militiam impetrauit, & tùm pariter si Curialis deprehendatur, ad Curiam reuocari potest: vel codicillos quidem Principatus honorarios impetrauit, annosâ militiâ, longaque stipendiorum mole vexatus, & in ordine non temnendæ militiæ constitutus, sic vt Principatum indeptus fuerit, tanquam portum quietis, non verò tanquam compendium laborum; quem honorarium Principatum describit quoque *d. lex 19. inf. vers. quod si*: & hoc casu Principatus quamlibet Honorarius Curialem Curiali nexu liberat. Multum scilicet interest quâ viâ, quibus artibus quis ad Honorarios codicillos grassatus sit, num per merita pósque annosam militiam, & velut ad portum quietis; an verò citra labores & stipendia, compendio denique laborum: Illi *ἀμέσως* exæquantur, hi non item. De quo Honorariorum codicillorum discrimine iam sæpè suprà agetur, & *d. l. 19. inf.* & *l. vlt. inf. tit. prox.*

Secundum *huius leg.* caput est, de *Armatâ militiâ* (quod alioquin ab hoc *titulo* fugitiuum est) Igitur eô Arcadius Valentiniani constitutionem confirmat, quâ certo stipendiorum numero milites à Curiali condicione liberabantur: cuius constitutionis pars relata est, *l. 6. inf. de re militari*, & *l. 64. infr. de Decurionibus*: cuius iterùm mentio fit *l. 28. inf. de cohortalibus.* Et hæc quidem de Viris, ne his passim Curiæ spoliarentur.

Postremo capite, quod & ipsum *hoc titulo* fugitiuum est, idem Arcadius Curiis consultum volens, & illud agit, ne *Viribus* pariter illæ labascerêt. Quare statuit, vt si quisquam ex lucratiuâ causâ de substantiâ Curialis aliquid acceperit, pro ratâ portione onera Curialia & descriptiones sustineat, de quo suo peculiari *tit. de imponenda lucratiuis descriptione.*

De Remotione *Agentium in rebus.*

XVII. * Idem AA. Helioni" Magistro Officiorum.

MERITO Magnificentia tua concessam sibi pridem † à nostra Maiestate licentiam, pro remouendis his, quorum consortio Agentum in rebus schola laborabat", ad nostram deuoù auctoritatem credidit reuocandam. Nulli igitur posthac sine nostræ Maiestatis auctoritate discingendi Agentem in rebus, nulli eximendi pateat copia: nam probata" schola & animaduersionem vereri Iudicis, & nullam debet timere contumeliam vilitatis. Dat. III. Id. Nou. Constantinop. Honorio X. & Theodosio VI. AA. CONSS. [415.]

NOTÆ.

a Lex, *nulli* 2 *Cod. Iust. eod. tit.* hinc desumpta est, recisâ priore eius sententiâ, quæ ad horum temporum historiam pertinet.

" *Helio* Magister officiorum sub Theodosio Iun. per septem annos, duabus, vt videtur, vicibus repetitâ Magisteriâ officiorum: vid. *Prosopogr.* b idem inscribitur *lex prox. 18 & lex 19. 20. inf.* Meminit Olympiodorus apud Photium n. 80. Idem posteà *Patricius* simûl fuit, dico ad *d. l. 20.*

† *Lex* hæc Theodosij Iun. mihi non occurrit.

" *Laborare* dicitur schola, quæ inconditâ & superuacuâ turbâ repletur.

" Nihil hic mutandum: & ita quoque habet Cod. Iust. Non temnenda militia, *l. 16. sup.* spectata, *l. prox. 18.*

XVIII. * Idem AA. Helioni" Magistro Officiorum.

AD scholam Agentum in rebus passim plurimi, velut ad quoddam asylum", conuolarunt, quos vita culpabiles, & origo habet ignobiles, & ex seruili fæce prorupisse demonstrat. Et quoniam Sublimitati Tuæ adouimus" eam quam quæsierat" potestatem, adhibenda est competens medicina, vt exploratione diligenter agitatâ, discingendo abiectis punitione" cohercendos, quo remotis abiectis", pessimis, criminosis, spectata" militia in statum pristinum reuocata, bonorum" virorum collegio frequentetur. Dat. XIII. Kal. Feb. Constantinop. Theodosio A. VII. & Palladio CONSS. [416.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Iust.* prælatâ ibi *Lege superiore* 17.
" *Helioni* huic Magistro officiorum inscribitur quoque *lex* 17 *sup.lex* 19.*&* 20.*infrà.*
" Reddimus: concedimus.
" Antea vid *initium l.*17.
" In MS.habe ut *punias*, quinque fermè literis erasis ante *hercendos*, vnde conficio *puniásque cohercendos.*
" Abiectis *h.l.& l.vlt.* id est, scholâ eiectis, matriculâ expunctis, v.*Gloss.*
" *Spectata* militia Agentium in rebus *h.l.* non temnenda, *l.*16.*sup.* probata, *l.*17.*sup.*
" *Bonorum virorum collegium* quo sensu dicatur, mox dicam.

COMMENTARIVS.

De recensu, Iuréque discingendorum seu remouendorum Agentium in rebus, sunt hæ duæ Theodosij Iun. constitutiones, ad eundem Helionem Magistrum Officiorum emissæ; verùm inter se contrariæ: quarum priore ius istud Magistro officiorum adimitur: posteriore verò redditur. Hæc scilicet parte sæpè variatum reperio. Honorius Imp. in Occidente *l.*11.*sup.* sibi soli id reseruauit. In Oriente, ante *l.*17. ius istud Magistro officiorum datum fuerat: *dictâ* verò *Lege* 7. ademptum id; mox redditum, *l.*18. Recensus scilicet vt aliarum scholarum sæpè agitatus, veluti Domesticorum, de quo v. *l.*5.6. *sup. de domesticis*: ita & Agentium in rebus, quò pertinet *d. l.*11.15. *sup.* hæc *lex* 17. *&* 18. *& lex vlt. infrà.* Nempe quod, vt exertè testatur *d. lex* 8. plurimi ad scholam Agentium in rebus velut ad asylum confugerent, neque vitâ, neque origine satis probati: imò ex seruili fæce nonnulli orti; atque adeò indignorum consortio ea *laboraret.* Quare recensum eorum sæpè agitari oportuit, eaque scholâ indignos remoueri, discingi, eximi, abiici: vt ita remotis, abiectis (quod ait *d.l.* 18.) pessimis, criminosis, spectata Agentium in rebus militia in statum pristinum reuocata, *bonorum virorum collegio frequentaretur*: id est, nonnisi boni probique in eâ manerent. Error enim est Scriptoris, *de officiis domus Augustæ lib.*1. *c.*10. eùm Agentium in rebus scholam, *bonorum virorum collegium* propriè dici putauit: Non magis enim bonorum Virorum collegium ea dicitur, quàm aliæ, eùm recensu facto, pessimisque & criminosis proiectis, soli boni probatique remanent. De cuiusmodi Proiectis Agentibus in rebus est quoque locus apud Am. Marcellinum *lib.*22.*p.*216. *Duo*, inquit, *Agentes in rebus ex his qui* PROIECTI *sunt, cum adiere fidentius, promittentes latebras monstrare Florentij, si eis gradus militiæ redderetur.* Proiectos vocat, quos *d. l.*18. *& l. vlt. inf.* Abiectos: & *l.*15. *inf. de Palatinis S. L.* ¶ Hoc igitur Agentium in rebus remouendorum, discingendorum, proiiciendorum ius modò ad Magistros officiorum commeauit, modò ad Principem recurrit, Magistris officiorum ademptum: Et quidem, quod discimus ex *l.*17. ipsomet Magistro officiorum id ad Principis auctoritatem reuocandum credente: Cuius rei rationem reddit ipse Theodosius Iun. *eâ l.*17. *Nam*, inquit, *probata schola & animaduersionem vereri Iudicis, & nullam debet timere contumeliam vilitatis*: hoc sensu, Iudicem equidem id est Magistrum officiorum, in Agentes in rebus animaduertere posse: at non eos quoque proiicere seu discingere: hæc enim *contumelia vilitatis* dicitur. *Vilitas* scilicet est & dicitur, eùm quis ex schola aliqua probatâ, vt vocatur *h. l.*17. spectatâ, vt vocatur, *l.*18. Militiâ non temnendâ, *l.*16. *sup.* in vilium personarum numerum proiicitur. Hæc inquam ratio hîc redditur, quanquam & aliæ rationes subessent reuocandi iuris istius ad Principem, à parte videl. ipsius Magistri officiorum, ne Agentium in rebus odium & inimicitiam sibi inconciliaret: à parte Principis, ipsorúmque Agentium, aduersus Magistri officiorum fastidium. Igitur ad se ius istud reuocauit Theodosius Iun. *l.*17. ipsomet Helione volente-lubente. Verùm mox Anno proximo eidem redditum id, *l.*18. Et tamen Iustiniano magis placuit *lex* 17. quam ideò in Codicem suum referri passus est, spretâ hâc posteriore.

¶ *De* PRINCIPATVS *Agentium in rebus diuersis speciebus & singulorum gradu.*

XIX. * Idem AA. Helioni" Magistro Officiorum.

Gentvm in rebus indiscreta merita" esse non sinimus, nec indignos frui priuilegiis laborantum. Ideóque sancimus, vt nullus ex his" emendicato suffragio ad honorem Principatus audeat adspirare, nisi quem ordo militiæ ac laborum testimonium ad hunc honoris gradum prouexerit. Quòd si quis corporali" inbecillitate quassatus, eóque modo laboris inpatientia" longam militiæ seriem tolerare non patitur, is non ante dignitatem honorariam mereatur, quam si viginti" annorum stipendia conpleuisse Scholæ totius adtestatione docuerit. ¶ Hos sanè qui quoquomodo per ambitionem sine vllo stipendiorum suffragio memoratam Principatus adepti sunt dignitatem, post eos qui laborum merito consecuti sunt, numerari decernimus. Dat. v. Kal. Decemb. Constantinop. Honorio A. XI. & Constantio II. V.C. CONSS. [417.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod.Iust.*
" *Helioni* huic Magistro officiorum inscribuntur hoc ipso titulo *lex* 17.*&* 18 *sup.& lex* 20 *infr.* De eo vid *Prosopogr.*

 " *Merita,*

¶ *De* Novi Gradvs *cuiuſdam in ſchola Agentium in rebus à Theodoſio M. adiecti, honore, ſeu ordine.*

vii. * Impp. Arcadivs & Honorius aa. Oſio" Magiſtro Officiorum.

AGentes" in rebus, quos Diuæ memoriæ Pater" noſter, petitionem" ſecutus, vnius Gradus dicitur adiectione cumulaſſe, delato honore potiri præcepimus", ita vt ad Centenam dignitatem hic Ordo" ſeruetur": Si quis igitur Centenarius eſt ſecutus", (quoniam Primis non patimur præiudicari, quos conſtat ad hunc locum longo tempore & probato labore veniſſe,) his" præponatur, quos merito præcedit. Quiſquis autem adipiſcitur Gradum, hoc" honore contentus", præponi his qui ordine priores meruerint, non labore. Dat. vi. Kal. Iun." Conſtantinop. Olybrio & Probino vv. cc. conss. [395.]

NOTÆ.

" Abeſt & hæc *lex* à *Cod Iuſt.*
" *Oſio* huic Magiſtro officiorum ſub Arcadio inſcribitur quoque An. prox. 396. *lex 6 ſup. de Proximis*: *lex 8. & 9. inf. h. t.* An. 398. *l. 5. in fin de metatu*: *l. 7. de Fabricenſib.* Meminit eius & Claudianus *lib. 2. in Eutropium.*
" *Eos* vel *illos Agentes in rebus.* Et certè in *MS.* trium vel quatuor literarum ſpatium eroſum eſt.
" Theodoſius M. Huius verò *Legis* reique, nullum alibi veſtigium extat: nam quod *l. 3. ſup.* conſtituitur, ab hoc diuerſum eſt.
" Quorum? De hoc mox. Certè in MS. habetur *peditionem*, & ante eam vocem quatuor vel quinque literæ eroſæ, fortè, *eorum.*
" *Præcipimus* reponendum eſt, pariter *vel. ſuper.*
" Nouus Theodoſianus ordo, ſeu gradus.
" *Seruari* ordo dicitur ad centenam dignitatem, id eſt, obſeruari, iungi, ſociari Centenæ dignitati.
" An *ſecundus*? Dicam mox.
" Quibus? mox dicam.
" De huius loci reſtitutione mox.

COMMENTARIVS.

GRadvs vnius & noui adiectione Theodoſius M. Agentes in rebus auxerat, quod hæc *lex* teſtatur, cuius facti nulla alibi memoria exſtat: Et quidem, quod & ipſum *hâc l.* filius eius Arcadius addit, *petitionem ſecutus*, id eſt, ad petitionem quorundam: non addito, ad cuius, vel quorum petitionem. Certè ad quarundam Dignitatum petitionem, & ſuffragium, quoſdam in numerum Agentium in rebus adſcribi ſolitos oſtendit *lex prox. 8. inf.* (quæ ad eundem quoque Oſium Magiſtrum officiorum data eſt) eáque certarum dignitatum prærogatiua fuit: verùm ad ſingulares perſonas id pertinet, quæ ad dignitatum illarum petitionem in Agentium in rebus ſcholam admittebantur: At enim Theodoſij factum, de quo *hâc l.* & ſic *lex* iſta eſt de integro nouo quodam & peculiari *Ordine* ſeu *Gradu* in ſcholâ Agentium in rebus adiecto, ſeu inſtituto; *Agentes*, inquit, *in rebus*, *quos Diuæ memoriæ Pater noſter*, *petitionem ſecutus*, *vnius* gradvs *dicitur* adiectione *cumulaſſe*, *delato honore potiri præcepimus*, *ita vt ad Centenam dignitatem hic* ordo *ſeruetur.* Hunc verò Gradum ſeu ordinem Arcadius ſeruari vult ad Centenam dignitatem: id eſt, Gradui Centenariorum adiungi, ſociari, æquari: Centenæ huius dignitatis ſeu Centenariæ fit quoque mentio *l. 3. 4. Cod. Iuſt. eod. tit.* & *l. 1. Cod. de off. Magiſtri officior.* Ea verò è quinque gradibus in ſchola Agentium in rebus, poſt Ducenariam ſecunda erat, ante Biarchos Circitores & Equites: vt ex *d. l. 3.* potiſſimùm, & ex *d. l. 1. Cod. de off. Magiſtri offic.* diſcimus. Ab his Centenariis, & ab hac Centenæ dignitate inter Agentes, diuerſa eſt Centenæ Dignitas, quæ cum Ducena inter dignitatem Perfectiſſimatus & Egregiatus, medio loco ponitur in Conſtantini M. conſtitutione ad Bithynos: ſeu *l. 3. inf. de cohortalibus*: *l. 1. de Cæſarianis*: *l. 1. de murilegulis*: *l. 5. de decurionibus*: Hæc enim Centena noſtra in ſcholâ Agentium erat, illa peculiaris Dignitatis titulus fuit, Perfectiſſimatu inferior, Egregiatu ſuperior. Diuerſi etiam ab his Centenariis Magiſtrianis, ſeu Agentibus in rebus, ſunt, *Centenarij Præfectorum Prætorio*, in epiſtula presbyterorum apud Athanaſium *Apologia 2. p. 616.* φλαβίῳ φυλαγχίῳ, καὶ φλαβίῳ Παλλαδίῳ δουκηναρίῳ, παλατίνῳ κομενσώρῳ, καὶ φλαβίῳ Ἀντωνίῳ βιάρχῳ κεντηναρίῳ τῶν κυρίων μου τῶν λαμπροτάτων ἐπάρχων τοῦ ἱεροῦ πραιτωρίου: vbi perperàm Interpres βιάρχον κεντηνάριον interpretatur *Commeatuum Præfectum Centenarium.* Centenarij ſcilicet Illuſtrium poteſtatum fuêre, quomodo & Ducenarij de quibus ad *l. 8. inf.* Ab his quoque diuerſi erant Centenarij, qui pariter vt Ducenarij in ſcriniis Largitionum Comitatenſium erant: *l. 7. 8. 9. inf. de Palatinis S. L.* Et tamen, vt maximè, omnes hi, quos dixi, à Centenariis noſtris differant, procul dubio tamen in officij ſeu nominis ratione pariabant, à numero videlicet eorum quibus præerant. Et hæc quidem de primâ *huius leg.* parte. ¶ Poſterioria, quæ obſcuriſſima eſt & inemendatiſſima, hanc ſententiam puto, nempe, Centenarios veteres Primóſque, qui ad hunc locum longo tempore & probato labore venerunt, his nouis ad petitionem factis præponi: Et retrò, hos nouos præponi iis qui ordine tantùm ſeu tempore priores, non labore hunc gradum adſecuti ſunt: *Medio* proinde inter ἐμμερίτους, & honorarios loco: Quod ſi ita eſt, tùm extrema Legis ita conſtituam & emendem: *Quiſquis autem adipiſcitur gradum hunc*, *hoc honore contentus ſit*, *præponi his qui ordine* [temporis ſcilicet] *priores meruerint*, *non labore.*

¶ *De*

¶ *De* RECEPTIONE *in scholam Agentium in rebus: déque his qui* PETENDI *vel suffragandi pro aliis, vel* CONLOCANDI *ius habent.*

VIII. Idem AA. Osio" Magistro Officiorum.

IN numero Agentium in rebus crescant", quos Comitum Secundi" Ordinis vel Cubiculariorum" nostrorum, primi duntaxat loci, vel Tribunorum Vrbanicianorum petitio", fecerit militare: ita vt Vrbanicianis semel tantùm per anni totius spatia suffragandi licentia sit: ceteros diuersorum Officiorum ab omni copia huius petitionis excludimus. Celsioris verò militiæ ac fastigij viros numerari non necessarium fuit, cùm eos quos superiùs numerauimus inserendo, non vnde incipere", sed quousque procedere" quod inferioribus denegatum est, curauerimus exprimere. ¶ Sed & sumentibus Ducenariis Principatum hanc tribuimus facultatem, vt his pro se liberos ac fratres suos in eadem militia Serenitatis nutu" liceat conlocare. Dat. VII." Kalendas Feb. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio IV." AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à *Cod. Iust.* Iungenda fortè huic *lex 9 prox. & lex 6. sup. de proximis* & *lex 14. Inf. de Palatinis*, etsi ad alium Magistratum data.
" *Osio* huic Magistro officiorum inscribitur & superior *lex 7. & prox. seq. 9.* dixi de eo ad *l. superiorem*.
" *Crescendo* vox *hic* propria de Augmento & processu dignitatis.
" De *Comitibus* secundi ordinis, dixi ad *l. vlt. sup. de proximis*.
" De *Cubiculariis v. sup. tit. de Præpositis S. Cubiculi*.
" De his *Tribunis vrbanicianis* mox.
" De *Petitionibus* huiusmodi dixi ad *l. super.*
" *Al. incipit*, vt mox *procederet*.
" xv. Kalend. Februar. *d. l. 6.* & *d. l. 14* Prid. Kal. Feb. *l. prox. 9.*
" *Al.* III. Et ita habet disertè MS.

¶ *De* PROMOTIONIBVS, *déque promoti gradu.*

IX. * Idem AA. Osio" Magistro officiorum.

HIS qui nutu nostro in scholâ Agentum in rebus augmenta" perceperit, in eo gradu in quo promotus est, vltimus habeatur, nec præponatur alteri, qui in eodem gradu militiæ primus antea militauit. Emissa" Prid. Kal. Feb. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendáque ei, vt existimo, *lex super.* 8. aliæque, de quibus *ibi*.
" *Osio* huic inscriptæ duæ Leges superiores 7. & 8. & aliæ, de quibus *ibi*.
" Sic quoque *l. superiore 8 in fin.*
" *Augmenta* sunt promotiones: sic augmentum honoris *l.* .
" De hac subscriptione *Emissa*, dixi in *Prolegomenis*. vid interim quoque *legem 3 inf. de Numerariis*: *l. 1. de diu. offic. l. 40 50. inf. de appellation. l. 112. in fin. de Decurion.* & *Nouellam Theodosianam* 21. In Notis quoque Iuridicis Magonis EMA, *id est Emissa*.

COMMENTARIVS.

DE RECEPTIONIBVS & PROMOTIONIBVS in schola Agentium in rebus; ad quorum videl. petitionem, suffragationem eæ fieri possint: quemque LOCVM in eo gradu promotus obtinere debeat, definit Arcadius, *his duabus legibus*; Quæ proculdubio inter se coalsandæ sunt, vnà cum *l. 6. sup. de proximis*: & *l. 14. inf. de Palatinis S. L.* emendato alicubi die: quæ quidem leges omnes sunt partes constitutionis Arcadianæ ad Osium Magistrum officiorum, & ad Martinianum Com. S. L. emissæ, de Palatinorum *Promotionibus*, & gradu: Scriniariorum, inquam, *d. l. 6.* Palatinorum S. L. *d. l. 14.* Agentium in rebus, *his duabus legibus*: De quibus nunc videndum est. Priore igitur lege *octaua* scilicet, de duobus singularibus admodùm *Receptionum* generibus agitur. Primò quidem de Piis, quæ ad certarum dignitatum & officiorum petitionem, suffragationem à Principe seu Imperatore fiebant. Nempe datum hoc certis dignitatibus & officiis, vt Imperator ad eorum petitionem & suffragationem Agentes in rebus ordinaret: de quo vel simili *lex 7. seq.* Hâc verò *leg.* Arcadius Imp. definit, quousque procedere hæc petitionis, vel suffragãdi licẽtia possit, seu ad quos vsque hæc prærogatiua permissa sit: Nẽpe ad hos tres vsque, puta ad Comites secundi ordinis, & Cubicularios primi duntaxat loci, & Tribunos Vrbanicianos. Hactenùs scilicet id priuilegium consistere vult: cæteris diuersorum

officiorum ab huius petitionis copiâ exclusis. Atque ita, Arcadius quod ipsemet profitetur, his expressis, compendiosè definitum iuit, quibus hæc suffragandi licentia patere posset, vel non: Eo enim ipso ostendit, eos qui ante hos dignitate essent, celsioris militiæ ac fastigij viros, hoc priuilegio potiri: qui post hos essent, non item. Nempe definitio & expressio alicuius rei quousque ea procedere debeat, necessaria inclusio est præcedentium, exclusio verò sequentium. Nos de tribus istis dignitatibus & officiis videamus.

¶ Primum igitur defertur hæc suffragandi, seu petitionis potestas *Comitibus secundi ordinis*. De tribus Comitum gradibus & Ordinibus dixi iam ad *l. vn. sup. de Comitib. & Tribun. schol.* de Comitibus secundi ordinis, præter hanc *leg.* agitur quoque *l. 2. sup. de Comitib. rei milit. & l. 17. 18. sup. de proximis*: His igitur quoque suffragandi licentia *hâc l.* datur, ac proinde Comitibus Tertij ordinis denegatur: vicenersa multò magis Comitib. primi ordinis conceditur. Cæterùm notandum, Comitiuam hanc secundi Ordinis tributam quibusdam Comitibus rei militaris; *d. l. 2. de Comitib. rei mil.* Item Proximis scriniorum & Comitibus dispositionum: *d. l. 17. & 18. sup. de proximis.* His verò sua quædam priuilegia fuère: Præter id scilicet quod *hâc l.* continetur, præter suffragandi, inquam, ius: Vestis quoque his præbita ex sacris Largitionibus *d. l. 18. de proximis.*

Secundò tribuitur hoc suffragandi ius *Cubiculariis* Principis, primi duntaxat loci: Nempe, inter Cubicularios quoque Principis diuersi gradus fuere primi loci, & sequentium: Horum verò Cubiculariorum primum locum obtinentium fit quoque mentio *l. 2. Cod. de Præpos. S. cubiculi.* Ac vt Cubiculariorum horum in commune certa quædam priuilegia fuēre, de quibus *d. l. 2. 3. 4. Cod. de Præpos. S. Cubic.* Ita eorum qui primi loci erant singularia quædam προνόμια fuerunt: In quibus & istud ab Arcadio ponitur: nempe, quod ad petitionem & suffragationem eorum Agentes in rebus creari possent: ab Arcadio, inquam, eo ipso tempore, quo Eutropius Eunuchus apud eum τὰ πάντα erat: de quo dixi ex Claudiano ad *l. quisquis, inf. ad leg. Cornel. de sicariis, & ad l. 17. inf. de pœnis.* fuerunt enim Cubicularij hi fermè Eunuchi, iisque Principes huius æui fermè obnoxij fuēre.

Tertiò suffragandi ius tribuitur *Tribunis vrbanicianis.* Vrbaniciani sunt milites, qui ad vrbis custodiam dispositi erant sub Præfecti vrbis dispositione: & quidem in sp. *huius leg.* Vrbis Constantinopolitanæ: quomodo & in vrbe Romæ pariter erant, iam inde ab Augusto: de quo Tacitus, Suetonius & Dio. Horum Vrbanicianorum fit quoque mentio in *l. 35. ✠. ex quibus causis maiores.* Meminit quoque Spartianus, *duobus locis*: In *vita primum Antonini Caracallæ. In summum* inquit, *discrimen etiam Chilo iterum* PRÆFECTVS [vrbi] *& Consul venit ob hoc, quod concordiam inter fratres suaserat. Et cum idem Chilo sublata veste Senatoria nudis pedibus ab Vrbanicianis raptus esset, Antoninus seditionem compressit: multas præterea postea cædes in Vrbe fecit; passim raptis à* MILITIBVS *nonnullis hominibus & occisis, quasi seditionem vindicans.* Idem Spartianus *in Antonino Geta*: *Ventum* inquit, *denique est vsque ad seditionem Vrbanicianorum* MILITVM, *quos quidem non leui authoritate Bassianus compressit* TRIBVNO *eorum, vt alij dicunt, interfecto; vt alij, relegato.* En Vrbanicianos, quorum *h. l.* mentio fit, En eorum quoque Tribunos: Dio Tribunum Vrbanicianorum, cuius Spartianus meminit, χιλίαρχον vertit. Sed cum his misceri non oportet Vrbanicianos Officiales, quorum mentio fit, *l. 1. inf. de conditis in publicis horreis*, quæ etiam Præfecto vrbi inscribitur. Superiores scilicet ad vrbis custodiam milites erant: suósque Tribunos habebant: hi verò de quibus *in d. l. 1.* erant Officiales Præfecti vrbi, & nullos Tribunos habuere. ¶ Cæterùm exemplo vrbis Romæ in Vrbe quoque Constantinopolitana, Vrbaniciani milites eorundémque Tribuni fuere, vt hæc *lex* ostendit.

Hactenùs de Dignitatibus & Officiis, quibus suffragandi ius hac in re, summopere notandum datur apud Principem. Et discrimine tamen adhuc aliquo: Nempe, Vrbanicianis semel tantùm in anno suffragandi ius datur, qui postremi omnium hîc nominantur: Vnde colligimus, alios, & superiores his, suffragandi ius habuisse multoties intra annum.

¶ Sequitur alterum singulare circa Receptiones in scholam Agentium in rebus, quod continetur *fine legis* 8. Nempe Arcadius, *Ducenariis* Principatum sumentibus hanc facultatem tribuit, vt pro se Liberos ac Ftarres suos in Scholâ Agentium in rebus conlocare possint. Quod substitutionis seu subrogationis priuilegium, notandum est: putà, vt scholâ aliquâ decedens quis alium pro se in eâ collocare possit: Id quod *hâc l.* nominatim tribuitur *Ducenariis* Principatum sumentibus, putà vt liberos & fratres suos collocare possint: vbi de tribus videndum est. Primò de Ducenariis ipsis: *Ducenariorum* horum inter Agentes mentio fit præterea *l. 20. 21. inf. hoc tit. & l. vlt. sup. de Senatoribus. & l. 3. 4. C. eod. tit. & l. 1. C. de off. Magistri officiorum.* Quorum numerus 48. definitur *d. l. 3.* At Ducenarij iam alij sunt quorum fit mentio, *l. 1. 9. de exactionib. l. 1. de concuss. Aduocator.* quibus locis centenariis, & sexagenariis iunguntur, exactionésque ab iis factas discimus, & concussionibus infames fuisse. Imò & executiones ab his factæ: apud Photium enim βασιλεύοντος Ῥωμαίων Δεκίου καὶ Οὐαλεριανοῦ Περίνιος Δουκηνάριος πρόσταγμα λαβὼν παρ' αὐτῶν, πάντας τοὺς ἀνὰ τὴν Ῥώμην καὶ τὰς πέριξ ἐπαρχίας χριστιανοὺς βαρυτάταις βασάνοις καὶ πικραῖς τιμωρίαις εἰδωλολατρεῖν ἐβιάζετο vid. & Epistolam Synodi Antiochenæ apud Eusebium, *lib. 7. c. 30.* & alteram Synodi Mareoticæ A. D. 335. ad Ducenarium Palladium apud Athanasium *Apolog. 2. p. 616.* Παλλαδίῳ Δουκηναρίῳ. Fit etiam mentio in *Actis collat. Carthagin.* vbi Vrsus, Petronius & Libosus Ducenarij, seu Ducenarij Illustrium potestatum memorantur, dicuntúrque adstitisse inter alios post Protectores Domesticos & ante Apparitores Illustrium Potestatum in Secretario, Marcellino Cognitori: Iidémque constitutis Episcopis partium pro velo, seu foribus, rogabant Præsidem, num partes intromitti deberent? atque ita ad conflictum partium aditum faciebant. Sed & Ducenæ & Centenæ dignitatis fit mentio in Constantini M. *epistolâ ad Bithynos*, seu *l. 3. inf. de cohortalib. l. 1. de Cæsarianis*: *l. 1. de murilegulis*: *l. 5. de Decurionibus*: ponitúrque medio loco inter Perfectissimatus dignitatem, & inter Egregiatus. In scriniis etiam Largitionum Comitatensium Ducenarij varij memorantur: *l. 7. 8. 9. inf. de Palatinis S. L.* de quib. *ad eas Leges.* Itē inter Scholares qui sub Magistro officiorum erant, ponuntur Senatores ac Ducenarij *Nouellâ Theodosij de scholarib.* 29. Tandē in militiâ quoque armatâ fuēre Ducenarij, de quibus est Hieronymi locus *aduersus Ioannem Hierosolym. ad Pammachium* quem adduxi ad *l. 3. sup.* Hæc varia scilicet Ducenariorum genera fuerunt. Nos de Ducenariis Agentibus in rebus: Ex his igitur Ducenariis Agentium in rebus, Principes officiorum facti, seu

ad

ad Principatum officiorum promoti, quod præter hanc *leg.* docet *lex* 20.21.*inf.h.t.* & testatur passim *Notitia Imperij*. Qui Ducenæ Principatus vocatur *d.l.*20. & 21 & *l. vlt. sup. de Senatoribus*. Error enim est Scriptoris *de offic. Domus Augustæ, lib.*3. *c.*11. qui alios nobis Principes fecit Ducenæ, Centenæ & Biarchiæ. Et exinde ex Ducenariis Principes officiorum facti, variis quoque Dignitatibus priuilegiis decorati, de quibus *a. l. vlt. de Senator.* & *d.l* 20. & 21. E quorum numero est & illud quod *hâc l.* continetur singulare maximè, putà vt è Scholâ Agentium recedentes alios pro se in eâ collocare possint. Et nominatim quidem (quæ limitatio notanda est) liberos vel Fratres suos. Hactenùs scilicet hæc substitutio permissa in fauorem non tantùm liberorum, sed & fratrum, quæ proxima cognatio est. Et hæc *lege octauâ*: quæ notabilis & singularis admodum est. Nunc de *lege nona*, quæ est de ORDINA PROMOTIONVM seu PROCESSVVM inter Agentes in rebus seruando. Nempe ex hac parte id nunc definit Arcadius, quod toties iam *supra* inculcatum aliis titulis, & circa alia officia seu scholas constitutum: putà vt Agens in rebus ad superiorem gradum à Principe promotus vltimum ibi locum occupet seu stetatur, neque iis qui ante in eo militarun, præponatur: quod & ipsum cautum iam *l.*7. *sup.* Eodémque pertinet *lex* 14. *inf.* vbi dicam adhuc.

¶ *De* PRINCIPATV *functorum Consulari dignitate.*

X. * Idem AA. Cæsario" PP.

INTER eos qui Consularitatis gesserint dignitatem, & eos qui meruerint Principatum, is gradu potior habeatur, qui prior locum dignitatis acceperit. Quam sanctionem omnia debebunt Officia" custodire; non defuturâ pœnâ, quindecim" librarum auri, quam in contumaces olim Diualis sanctio definiuit. Dat. IV." Kal. Mart. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc *lex* à *Cod.Inst.*
- " *Cæsarius* PP. Orientis sub Arcadio v *Prosopogr.*
- " *Officia* Iudicum & Rectorum, quos salutationis cura constringebat. vid. *l.vn.sup.de Comitib.vacantib.* *l.*5. & 16. *sup.de Proximis.*
- " Eodem die data hoc anno ad eundem Cæsarium PP. *lex* 10 *inf de Iudæis*: quæ argumento tamen non respondet.

COMMENTARIVS.

PRINCIPATV functorum *Consularem dignitatem* (de qua iam *l.*5.6. *sup.* & *l.*12. *inf.*) firmat *hâc l.* Arcadius Imp. duobus insuper additis (quæ *huius l.* propria sunt) seu expressis. Primò quidem, Principato functos adeò inter Consolares habendos definit, vt tempore certent cum ἱμπεἰπιες qui gesserunt Consularitatis dignitatem: atque adeò gradu potiores habeantur præ illis, si Principatu functi cum hac dignitate priores exierint. Quod & aliàs pluribus legibus constitutum circa Palatinos, de quo iam sæpè: cùm aliàs ἱμπεἰπιες honorarij cedant. Alterum singulare est, pœnæ seu multæ comminatio in *officiales*, quorumcunque Iudicum, quos hæc graduum & honorum obseruandorum cura constringebat, *contumaces*, id est, si hic ordo violatus fuerit: Et quidem multa quindecim librarum auri: pariter vt simili in re, decem librarum; *l.vn. sup. de Comitibus vacantibus*: trium; *l.*5. & 16. *sup. de Proximis.*

¶ *De* RECEPTIONE & REMOTIONE *Agentium in rebus.*

XI. * Idem AA. Hadriano" Magistro officiorum.

CONSVLTISSIMA" definitione statuimus, vt exsecutionem" Agentis in rebus inconsultis nobis nemo mereatur: concessum" vero quisquam" reuocare non audeat. Dat. XVII. Kal. April. Med. Theodoro V.C. CONSS. [399.]

NOTÆ

- * Abest & hæc *lex* à *Cod.Inst.*
- " *Hadrianus* Magister officiorum sub Arcadio: cui inscribitur pariter An. D 397. *lex* 11. *sup. de proximis.*
- " *Consultissimâ*, id est, summo non tantum consilio sancitâ, verùm etiam vtilissimâ: v. tamen *l.*17.18 *inf.* de hac voce in *Gloss.* vid. interim *l hac consultissimâ Cod de testamentis.*
- " *Executio* propriè Agentibus in rebus tribuitur: de quo satis *in Paratitlo.*
- " *x concessam*
- " Nequidem Magister officiorum arg *Inscriptionis.*

COMMENTA

COMMENTARIVS.

Et Recipi quemquam in scholam Agentium in rebus, inconsulto Imperatore, & Reiici à quoquam, vetat *hâc leg.* Honorius Imp. Eodem scilicet modo & recipi & reiici Agentes atque à Principis nutu vtrumque pendere voluit. De recipiendis nutu Imperatoris docuit iam *lex* 8.9. *sup.* De remouendis seu discingendis iis idem cauetor & *l.* 17. (*vnde desumpta est *lex.* 2. *Cod. eod. tit.*) Quod Magistro officiorum redditum posteà *l.* 18. *infr.* ¶ Hanc verò Constitutionem, *consultissimam definitionem* vocat Arcadius, quâ scilicet Scholæ Agentium in rebus deinceps consultum esse voluit, quomodo Honorius loquitur *l. prox.* 12. ne videl. temerè quibusque admissis schola vilesceret, neuè ad Magistri officiorum fortè libidinem, validi vtilésque Agentes in rebus, executionibus Principis obsequentes, expungerentur, remouerentur: *Executionibus* inquam, quæ propria Agentibus vox competit: de quo *in Paratitlo*: déque eo plura ad *l.* 1. *inf. de Curiosis.*

¶ *De* Privilegio *quodam Agentium in rebus in Curiis.*

XII. Idem AA. Theodoro PP."

Agentum in rebus Schola, nobis maximè necessaria", nullo beneficio" impetrati muneris vtitur, quo sibi in Ordinem" Splendidissimæ Curiæ præstitam" humanitate" licentiam" vindicaret, cùm Diuæ memoriæ Pater noster hisdem Agentibus in rebus voluerit esse consultum: Magnificentia igitur Tua Ordinum" Iudices admonebit, vt his Lex † Diuæ memoriæ Patris nostri inuiolata seruetur. Dat. VIII. Kal. Nou. Med. Theodoro v. c. conss. [399.]

NOTÆ.

*· Abest & hæc *lex* à *Cod Iust.*

" *Theodorus* hic PP. Italiæ fuit sub Honorio Imp. A. D. 397. 398. 399. vid. *Prosopogr.*

" Schola Agentium in rebus maximè necessaria Princip. vid *Paratitlon.*

" *Beneficium* est immunitas, & quidem in sp. *huius leg* à Senatoriis functionibus. v. *Glossar.*

" *Ordo* splendidissimæ Curiæ, an pro Senatu? vid. *Gloss.* & *Paratitlon de Senatoribus*? Fortè etiam hic meliùs, *ordine.*

" A Theodosio M. patre: *l.* 5. & 6. *sup.* vt sequentia ostendunt.

" *Humanitas* de immunitate: & forte ita hîc legendum, *immunitatis.*

" *Licentia* pro iure præcipuo, honore, & prærogatiuâ.

" An *Ordinarios Iudices*? de eo mox.

COMMENTARIVS.

De privilegio quodam, beneficio, munere. Scholæ Agentiū in rebus à Theodosio M. olim indulto, quo tamen tùm non vtebatur, est hæc Honorij *lex* ad *Theodorum PP. Italiæ.* quâ *legem* Theodosij patris sui inuiolatam seruari, eóque nomine Ordinarios Iudices à Præfecto Prætorio admoneri iubet: Quale verò id priuilegium sit? non exprimit; neque ex eâ satis liquidò coniectura fieri potest: quandoquidem lex intricata & corrupta plurimùm extat. Certè illud apparet, & Theodosium eo priuilegio Agentibus in rebus consultum voluisse, & nunc Honorium velle: quâ causâ & commendationem eius præmittit, cùm scholam hanc *sibi maximè necessariam* vocat: Nempe enim in actu Reipub. hi versabantur, missionibus Principis parebant, literas perferebant, Principis iussis obsecundabant, publicæ necessitatis causâ dirigebantur, Executio his negotij alicuius iniungebatur, de quo plenè in *Paratitlo.* Illud quoque apparet, agi de priuilegio quodam seu beneficio & munere, quod spectaret Ordinem splendidissimæ Curiæ: Verùm incertum, de Senatúne Vrbis Romæ agat, & sic de Senatorio Ordine, an verò de Ordine Curiæ cuiusdam, veluti Mediolanensis, aut similis: Deinde incertum, quænam *humanitas*, quænam *licentia* ista *in ordine* istius Curiæ fuerit? Tandem quid sit *vindicare sibi licentiam præstitam humanitate in Ordinem*? Verùm omnibus diligenter inspectis, agi puto *hâc l.* de Immunitate à muneribus quibusdam Curialibus, quam Theodosius M. Agentibus in rebus, his consultum volens, tribuit, vberius etiam, quàm anteriores Principes; qui certo tantum temporis curriculo eos à Curia liberauêre. Nam & *beneficij* voce immunitas fermè significatur; vt alibi sæpè ostensum: & *immunitatis* vocem pro *humanitate* hîc substituendam censeo: & de *Ordinibus* seu *Curiis* hic apertè agitur: & *Ordinum* vel *Ordinarij* Iudices moneri iubentur, vt beneficium, munusuè illud à Teodosio impetratum in Ordine, seu immunitas, & licentia, quâ Theodosius Agentibus in rebus voluit esse consultum, denique *lex* eius inuiolata seruetur. Porrò in hypothesi *huius l.* agebatur nominatim de *Curiâ* quadam, quæ & *splendidissima* vocatur, in quâ de facto Agentes in rebus indulto sibi priuilegio non potiebantur. Mox tamen *in fin.* ad omnes Curias hæc *lex* porrigitur.

¶ De

¶ *De* PRINCIPATV *functorum immunitate à Tyronum collatione.*

XIII. *Idem AA.& Theodosius A.Hadriano PP."

GENTIBVS in rebus, qui post iugis militiæ tempus veluti præmium" laboris exacti gesserint Principatum, etiam" illud beneficio nostræ liberalitatis adiungimus, vt conlatione Iuniorum", qui nuper" Honoratis" indicti sunt, eâ duntaxat conditione habeantur exortes, si post Principatus officium nullâ vlterius honoris fuerint administratione perfuncti. Dat.Kal.Iul. Rauen. Theodosio A.I.& Rumorido CONSS. [403.]

NOTÆ.

" Abest & hæc lex à Cod Iustin.
" *Hadrianus* PP.Italiæ sub Honorio Imp.A.D.400.401.403.404. 405. v. *Prosopogr.* Extat ad hunc Hadrianum PP. Claudiani Epigramma satisfactionis, vt & alterum eiusdem *de Theodore & Hadriano.*
" Præter beneficia iam antea collata, de quibus *l.5.6.10.sup.*
" *Iuniores*: id est, tyrones: de quo plenè *tit.de Tyronibus*, *lib.7.*
" Anni 402 superioris fine.
" De *Honoratis* dixi semel *sup.de officio Iudicum ciuilium.*

COMMENTARIVS.

A TYRONVM collatione (de qua *duobus titt. infra de tyronibus*: & *de his qui à tyronum, vel equor. collat. excus.*) quæ pro rerũ necessitate Honoratis (de quibus plenè dixi *ad l.vn. sup. de off. Iudic. ciuilium*:) indici quandoque solebat, & verò nuper indicta fuerat (de quo mox) Agentes in rebus qui post labores exactos Principatum gesserunt, ab Honorio Imp. *hac* quoque *lege* immunes esse iubentur. Quod & ipsum iam generali exceptione complexus fuerat, *l.15. inf. de tironibus*: quam *hac* intelligit: Firmatutque adhuc & extenditur ab eodem Honorio decennio pòst *l.20. inf. de Palatinis S. L.* Honoratorum scilicet numero etsi hi essent, quod etiam docet *lex 5. Cod. de Princip. agent. in reb.* Honoratorum tamen oneribus excepti fuêre. Principes scilicet officiorum multorum de scholâ Agentium in rebus olim sumpti, & quidem ex Ducenariorum numero, vt testatur vel *Notitia Imperij*, & *lex 8. sup. lex 16.19. inf. hoc tit. & l.6. inf. tit. prox.* De hoc sanè Principatu, id *hac l.* prædicatur, eum videl. post iugis militiæ tempus veluti præmium laboris exacti delatum: cui similia alia v. *in Paratitlo huius tit. & prox. sequ.* apud Cassiodorum quoque *lib. 11. variarum*: *Cur Agentium in rebus miles officij post tot laboris incerta aliquid patiatur ambiguum, qui crebris actionibus excubando, ideò Principis nomen habere promeruit, quia militiæ sacramentis cæteros antecellit.* Sic & *l.3.inf.tit.prox.de Princip. Agentium in reb. Agentes in rebus post palmam laboris emeriti Principatus honore muneramus.* vid. & *Nouellam Valentiniani III.* inter Theodos. 37. *de Princip.ag.in reb.* De hoc verò plura ad *eum titulum.*

Duo tantum hîc notanda supersunt. Primum est Limitatio quæ ab Honorio *hac l.* nunc adijcitur; nempe Agentes in rebus post gestum Principatum à Tyronum collatione Honoratis indictâ immunes esse eos duntaxat, qui post Principatum nullâ aliâ administratione perfuncti sunt: contrà, eos collationi isti subiacere, qui post Principatum alio honore functi sunt. Quod quidem singulare est: Alioquin enim vetera priuilegia, alterius dignitatis adiectione non pereunt: *l. 14. sup. de proximis*: *l.1.sup.de Primicerio, & Notar. l.2.& 3.sup. de Decurion.& silent. l.3 inf.de priuil.eorum qui in S.Pal.* seu *l. 3. Cod. de Dignitatibus*: quæ exinde desumpta est. Nempe in hâc specie Honorius ista Principatus priuilegia suffragari voluit, nisi alij dignitati & honori locum fecerit; tùm enim generali eos collationi, quæ legitimas dignitates consecutis indicta fuerat, subijci voluit. Vnde interim discimus, pariter vt ex *l. 2. inf. de Princip. Ag. in rebus*, Principatu hoc functis prouinciæ administrationem sæpe concessam.

Alterum hîc notandum, est Historica causa *huius leg.* Pertinet scilicet hæc *lex*, pariter vt *d.l.15. inf. de tyronibus*, quæ data est fine anni superioris 402. quóque *hac* nostra sese refert, & *lex 12. inf. de desertoribus*. ad Tyronum indictionem quæ facta fuit hoc tempore aduersus Alarici seu Gothorum è Pannoniâ, Norico, Rhetiaque subitaneam in Italiam irruptionem: de qua videndus Claudianus, *de bello Getico*: Prudentius *lib.2. aduers. Symmachum*: Orosius *lib.7. c.37.* aliíque plures.

¶ *De* PROMOTIONIS *ordine seruando.*

XIV. *Idem AA.Anthemio" Magistro" officiorum.

VLLVS de Scholâ Agentum in rebus de cetero locum mortui conetur inuadere, sed his" qui ordine stipendiorum & laborum merito ad gradum militiæ sequebatur, statim atque illum" fata subduxerint; in eius præmia percipienda succedat, omni obreptione cessante. Dat.Prid.Kal.Iul." Constantinop.Honorio A.VI.& Aristeneto CONSS.[404.]

NOTÆ.

• *Lex* 1.*Cod Iust.eod.tit.*
" ✱ AAA.id est, *Arcadius, Honorius & Theodosius*: vt rectè *Cod.Iust.*
" *Anthemius* Magister officiorum sub Arcadio A.D 404. cui duæ præterea *leges* inscribuntur, purà *lex* 4.*de his qui super Relig.l.*5.*de fabricensibus.* Hic idem postea Consul fuit & Præfectus Prætorio: v. *Chronolog.& Prosopogr.*
" *Magistro officiorum* Suberant Agentes in rebus: vid. *Paratitlon.*
" ✱ *n.vt Cod Iust.*
" Mortuum.
" *Obsectione*: in vulgato C.Iust.malè: MSS.vt hic, *obreptione.*

COMMENTARIVS.

DE PROMOTIONIS & SVBVECTIONIS, seu PROCESSVS (quæ vox hic propria) ordine seruando in schola Agentium in rebus, est hæc Arcadij Imp. constitutio. Iubet scilicet is mortuo Agente in rebus proximè sequentem *statim* in locum eius subuehi, seu promoueri: Ergo mortui locus & gradus proximo in scholâ debetur, eúmque is illicò subintrat: cæterique adeò ita vno gradu subuehuntur: quomodo etiam definitur *l.*9.*inf. de Medicis & Professoribus.* Idque, *omni obreptione cessante*, sic vt nullus præterea de scholâ Agentium, (remotior scilicet vel alterius gradus) locum mortui inuadere possit, ordinémque militiæ atque stipendia præuertere: Quam in rem est gemina germana altera Valentiniani Iun. *lex* 2. *Cod. de off. Magistri officiorum.* Proximum nempe locum quisque non remotiorem per saltum adipisci debet, *h. & d.l.*2.*Cod.de off. Magistri officiorum*: *l.*7.§.10.11. *seu vlt.sup.de domesticis, & l.*4.*inf.de Curiosis.* Porrò *omni obreptione cessante*, ait Arcadius: id est, etiamsi quis Principis per obreptionem detulerit indultum, vt pariter ait Valentinianus Iun. in hâc ipsâ re, & speciè *d. l.* 2. *Cod. de off. Magistri officiorum.* Multò magis Magistro officiorum cui hæc *lex* inscribitur: & sub cuius dispositione Agentes in rebus erant, interdictum, hunc ordinem *peruertere* seu præuertere: Ad eundem Processum ordinem seruandum, & æquitatem pertinet, quod idem Arcadius statuerat *l.*9.*supr.* imò & 7. vt is qui nutu Principis in scholâ Agentium in rebus augmenta perceperit, in eo gradu in quo promotus est vltimus habeatur, nec præponatur alteri qui in eodem gradu militiæ primus antea militauit. Ad eandem pertinet æquitatem, processuúmque ordinem, quod à Constantino M. statutum circa eandem scholam Agentium, *l.*1.*Cod.de off.Magistri officiorum.*

¶ *In* EMANSORES & DESERTORES *Agentes in rebus.*

xv. ✱ Impp.Honorius & Theodosius AA.Namatio Magistro officiorum.

OMNES omnino Agentes in rebus, quibus vel spatium commeatus, vel iniuncti negotij" tempus emensum est, ad Comitatum" reuersi adprobent causas necessariæ tarditatis, vt diligenti constet examine qui Ordinem suum tenere mereantur. Quod nisi intra diem Kalendarum Februariarum fecerint, in perpetuum matriculis" eximentur. Meminerint igitur Rectores Prouinciarum per singulos Agentes in rebus senas auri vncias eruendas",si in Prouincia" sibi creditâ quenquam huiusmodi desertorum" post diem præstitutum latêre permiserint. Ideóque sub prosecutione" latitantes transmittant, vt tandem aliquando ad Comitatum retractos non sola percellat iactura militiæ. Dat.VII. Id.Dec.Rau.DD.NN. Honorio VIIII. & Theodosio IIII.AA. CONSS.[412.]

NOTÆ.

" Abest hæc *lex* à *Cod Iust.* concordat huic legi, *lex* 2.*inf de Commeatu.*
" *Negotia* iniuncta Agentibus in rebus, in prouinciis.v.*Paratitlon.*
" In *Comitatu* Principis erant Agentes in rebus *hic, & fine l.*
" *Matricula* Agentium in rebus. *h.l & l.*23.*inf.*
" Ex suis facultatibus.
" Rectoribus prouinciæ creditæ dicuntur.
" De hac *Prosecutione* reorum, *inf.tit.de exhib.reis*: v.& Gloss.*Theod.*

COMMENTARIVS.

DE EMANSORIBVS & DESERTORIBVS Agentibus in rebus hæc Honorij constitutio est. Cui non absimilis est *lex* 2. *& vlt. inf. de commeatu.* Igitur id constituitur, vt Agentes in rebus commeatu emenso, vel iniuncti negotij tempore elapso intra *Kalendas Februarias proximas* ad Comitatum seu aulam Principis reuertantur, quò emansionis suæ causas adprobent. Alioquin, si reuersi non approbent, in inferiorem locum retrudantur, iuxta *dictam legem* 2. idque est quod hæc *lex* ait, *vt diligenti constet examine qui Ordinem suum tenere mereantur.* De cuius *Regradationis* pœna & gradibus ob emansionem, dicam ad *l.*10. *inf. de re militari.* ¶ Vicissim si intra Kalendas Februarias proximas non reuersi fuerint, in perpetuum matriculâ eximuntur (de qua expunctionis pœna, vide & *finem dictæ legis* 2. *& l. vlt. inf. h. t.*) & Rectores Prouinciarum huiusmodi desertores & latitantes intra Prouinciam sibi creditam eruere iubentur, eósque ita erutos ad Comitatum transmittere sub prosecu-

tione

tione fida sub pœna sex auri vnciarum per singulus Agentes quos latêre permiserint. De *prosecutione reorum* dicam ad *l.5.* imò *toto* fermè *titulo inf. de exhibendis reis.* ¶ Breuiter igitur tenendum, *Vltra commeatus vel iniuncti negotij tempus emanentes sine probabili causa, vel regradatos, vel matricula penitus expunctos, imo & aliis pœnis adfectos*: quod *fine legis* indicatur.

¶ Quod de *Kalendis Februariis* adiicitur, cum eo nil cummune habet quod *l.14. circa finem, Cod. de Proximis sacrorum scriniorum*, de Kalendis Ianuariis dicitur. Hic enim Kalendarum Februariarum dies præstituitur, non alio fine, quàm quia ab huius constitutionis tempore ad illum diem spatium sufficiens dari visum est Agentibus ad sese Comitatui sistendos. At quod de Kalendis Ianuariis *in d. l. 14.* dicitur, id eò pertinet, quia *festo illo die Agentes in rebus* non tantum ipsi *puncti solatium* (ita enim retinenda lectio, vt alibi probo) à Principe accipere soliti: (de cuiusmodi Principis liberalitatibus est *lex laudabile 4. §.1. Cod. de Aduocatis diuersorum Iudicum*: Et locus apud Sozomenum *lib.5. cap.16.* ac nominatim in Agentes in rebus apud Ammianum Marcellinum *lib.16. p.68.*) verùm etiam ipsi in scholâ militantes aliqua, aliquid sic vt dicam *Stillatura* nomine Capitibus scholarum suarum de annonis suis & stipendiis more solenni & vsitato offerre & adspergere siue coacti, siue soliti. De quo omni *Stillatura* genere dicam *lib. prox. Tit. de erogat. milit. annona*; *l.28.*

¶ CVRIALI *Nexu quando Principatu functi, Militésque armatæ militia liberentur.*

XVI. Idem AA. Anthemio PP."

NEMO post insignia" Principatus, quæ stipendiis ac sudore" promeruit, nec reuocari ad originem, si forte natus est Curialis, nec nominari, (quod nefas quidem dictum" est,) perhorrescat. In medio sanè militiæ tempore, si quem huiusmodi lis iurgiúmque perculerit, suâ defensione nitatur: nec enim Ordines ciuitatum suis Decurionibus passim spoliari oportet. ¶ Quòd si fortè quis, vt adsolet, Honorarij Principatus insignibus impetratis hisdem priuilegiis vti voluerit, ita impetratâ largitate fruatur, si incassum se pulsari sub Iudiciariâ cognitione probauerit; nisi" forte annosâ" militiâ, & longa stipendiorum mole" vexatus, & in ordine non temnendæ" militiæ constitutus, Principatum, non vt laborum compendium" voluit expectare, sed vt portum quietis maluit indipisci. ¶ Quod" etiam in his custodiri oportet, qui armatâ militiâ perfruuntur, ita vt Diui Valentiniani Constitutio † valeat, potiantúrque & ipsi fructu stipendiorum" suorum, si eadem sine vllo næuo" excusationis incurrere valuerunt. ¶ Sed his addimus, vt si quis ex lucratiua" causa de substantiâ aliquid perceperit Curialis, pro contingenti portione onera quæ huiusmodi facultates sequuntur, & vniuersas describtiones" sustineat. Dat. VIII. Id. Octob. Lucio v.c. CONSS.

NOTÆ.

" Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" *Anthemius* PP. Orientis sub Arcadio Imp. per decennium ab A.D. 405. ad 415 v. *Prosopogr.* vbi multa de eo ex Chrysostomo, Synesio, Socrate, Chronico Alexandrino, Sidonio Apollinare.

" Insignia Principatus. Alio sensu in Notitia Imperij. *Princeps officij* dicitur *cum insignibus exire.*

" Vid quæ dixi ad *l.13. sup.*

" *x. dictu.*

" V. inf. *l.19.*

" Vid. *Gloss.* " Vid. *Gloss.*

" Non temnenda militia Agentium *h.l.* militia spectata, *l.18. inf.*

" Præmium laboris alio sensu & contrario dicitur *l.13. sup.* vid Paratitlon.

" Hic versiculus ab hoc *titulo* fugitiuus est, & alienus.

† *Valentiniani* constitutionem intelligit, cuius pars est *lex 6. inf. de re militari*, & *lex 64. inf. de Decurionibus*: Cuius iterum mentio fit *l.28 inf. de cohortalib.*

" Quinquennij labore impigro. *d.l. 6.*

" *Næuus* excusationis, vid similia in *Gloss.*

" Hac de re est *titulus* expressus *lib.12. De imponenda lucratiu. descriptione.*

" *Curiales* descriptiones. vid *inf. de Decurionib.*

COMMENTARIVS.

CVRIALI conditione & nexu, quando, quâue conditione Agentes in rebus, ac nominatim *Principatu* honorati, Milites item armatæ militiæ, liberari possint, definit *hâc l.* Arcadius Imp. Quæ quidem stili elegantiâ vbique assurgit: Attende enim sis vel illa, *Quod nefas dictu*: *Nominari perhorrescat*: *Lis iurgiúmque percellere*: *Suâ defensione nitatur*: *Vt adsolet*, *Incassum pulsari*; *Annosa militia*: *Mole stipendiorum vexatus*; *Non temnenda militia*: *Portum quietis indipisci*: *Næuus excusationis*: *Incurrere stipendia*: Quæ singula in *Glossario* notata habes. Respicit verò hæc *lex* Curiarum vtilitatem, ne videl. ex viris viribúsque passim labascerent: Viris inquam, quò pertinet pars potissima *huius leg.* ne inquam Ordines ciuitatum suis Decurionibus passim spoliarentur, quod disertè ait Arcadius *hâc l.* Viribus, inquam, quò spectat postrema *huius leg.* sententia. Nos verò eam in tres sententias, seu tria capita diuidimus.

Prima est de *Principatu*, quem quis promeruit: quod

quod quidem accipio de Principatu Agentium in rebus, non de Principibus officij alicuius ex Agentibus in rebus: Quà parte diſtinguit Arcadius tres caſus, ſeu tres cauſas adipiſcendi Principatus: Vel in quam Principatum quis indeptus eſt, ſeu promeruit ſtipendiis ac ſudore; id eſt, poſt ſtipendia ac ſudores in ſcholà Agentium in rebus, ſic vt rectra atque ordine Principatum *ἀμέμπτως* meruerit: eúmque (vt loquitur *lex 19. inf.*) *ordo militiæ ac laborum teſtimonium ad hunc honoris gradum prouexit. verſ. ideoque ſancimus.* Et hoc caſu ſtatuit Arcadius, eum, etſi fortè natum Curialem, reuocari ad originem ſeu Curiam non poſſe, vt nec nominari ad munia Curialia, veluti ad Cenſus, peræquationes, ſuſceptiones, exactiones (de quibus nominationibus dixi iam *ſup. ad l.....*) Aliud fuerit, ſi medio militiæ tempore de Curiali ſtatu ei controuerſia moueatur: tùm enim ſuâ defenſione eum niti vult, id eſt, non aliter liberari quàm ſi ſe Curialem non eſſe oſtenderit: quâ parte diuerſus eſt Arcadius à Conſtantio & Iuliano Imp. qui *l.1. & 2. ſup.* certo annorum ſpatio Agentes in rebus à Curiali nexu liberari permiſerunt.

Secundus caſus eſt *Honorarij Principatus*: Vbi rurſum ſubdiſtinguitur; vel enim nudos codicillos honorarios Principatus citra longam in ſcholâ Agentium in rebus militiam impetrauit, & tùm pariter ſi Curialis deprehendatur, ad Curiam reuocari poteſt: vel codicillos quidem Principatus honorarios impetrauit, annosâ militiâ, longaque ſtipendiorum mole vexatus, & in ordine non temnendæ militiæ conſtitutus, ſic vt Principatum indeptus fuerit, tanquam portum quietis, non verò tanquam compendium laborum; quem honorarium Principatum deſcribit quoque *d. lex 19. inf. verſ. quod ſi*: & hoc caſu Principatus quamlibet Honorarius Curialem Curiali nexu liberat. Multum ſcilicet intereſt quâ viâ, quibus artibus quis ad Honorarios codicillos graſſatus ſit, num per merita póſtque annoſam militiam, & velut ad portum quietis; an verò citra labores & ſtipendia, compendio denique laborum? Illi *ἀμέμπτως* exequantur, hi non item. De quo Honorariorum codicillorum diſcrimine iam ſæpè ſuprà agetur, & *d. l.19. inf.* & *l. vlt. inf. tit. prox.*

Secundum *huius leg.* caput eſt, de *Armatâ militiâ* (quod alioquin ab hoc *titulo* fugitiuum eſt) Igitur eò Arcadius Valentiniani conſtitutionem confirmat, quâ certo ſtipendiorum numero milites à Curiali conditione liberabantur: cuius conſtitutionis pars relata eſt, *l.6. inf. de re militari, & l.64. infr. de Decurionibus*: cuius iterùm mentio fit *l.28. inf. de cohortalibus.* Et hæc quidem de Viris, ne his paſſim Curiæ ſpoliarentur.

Poſtremo capite, quod & ipſum *hoc titulo* fugitiuum eſt, idem Arcadius Curiis conſultum volens, & illud agit, ne *Viribus* pariter illæ labaſcerét. Quare ſtatuit, vt ſi quiſquam ex lucratiuâ cauſâ de ſubſtantiâ Curialis aliquid acceperit, pro ratâ portione onera Curialia & deſcriptiones ſuſtineat, de quo ſuo peculiari *tit. de imponenda lucratiuis deſcriptione.*

¶ *De* Remotione *Agentium in rebus.*

XVII. * Idem AA. Helioni" Magiſtro Officiorum.

MERITO Magnificentia tua conceſſam ſibi pridem † à noſtra Maieſtate licentiam, pro remouendis his, quorum conſortio Agentum in rebus ſchola laborabat", ad noſtram denuò auctoritatem credidit reuocandam. Nulli igitur poſthac ſine noſtræ Maieſtatis auctoritate diſcingendi Agentem in rebus, nulli eximendi pateat copia: nam probata" ſchola & animaduerſionem vereti Iudicis, & nullam debet timere contumeliam vilitatis. Dat. III. Id. Nou. Conſtantinop. Honorio X. & Theodoſio VI. AA. CONSS. [415.]

NOTÆ.

* Lex, *nulli* a *Cod Iuſt. eod. tit.* hinc deſumpta eſt, reciſâ priore eius ſententiâ, quæ ad horum temporum hiſtoriam pertinet

" *Helio* Magiſter officiorum ſub Theodoſio Iun. per ſeptem annos, duabus, vt videtur, vicibus repetitâ Magiſteriâ officiorum: vid. *Proſopogr.* Eidem inſcribitur *lex prox.* 18. & *lex* 19. 20. *inf.* Meminit Olympiodorus apud Photium n 80. Idem poſteà *Patricius* ſimùl fuit, dico ad *d l.*20.

† *Lex* hæc Theodoſij Iun. mihi non occurrit.

" *Laborare* dicitur ſchola, quæ incondità & ſuperuacuâ turbâ repletur.

" Nihil hic mutandum: & ita quoque habet Cod. Iuſt. Non temnenda militia, *l.16. ſup.* ſpectata, *l. prox.* 18.

XVIII. * Idem AA. Helioni" Magiſtro Officiorum.

AD ſcholam Agentum in rebus paſſim plurimi, velut ad quoddam aſylum", conuolarunt, quos vita culpabiles, & origo habet ignobiles, & ex ſeruili fæce prorupiſſe demonſtrat. Et quoniam Sublimitati Tuæ adnuimus" eam quam quæſierat" poteſtatem, adhibenda eſt competens medicina, vt exploratione diligenter agitatâ, diſcingendo abiicias punitione" coercendos, quo remotis abiectis", peſſimis, criminoſis, ſpectata" militia in ſtatum priſtinum reuocata, bonorum" virorum collegio frequentetur. Dat. XIII. Kal. Feb. Conſtantinop. Theodoſio A. VII. & Palladio CONSS. [416.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* prælatâ ibi *Lege superiore* 17.
" *Helioni* huic Magistro officiorum inscribitur quoque *lex* 17 *sup lex* 19 *&* 20. *infrà*.
" Reddimus: concedimus.
" Antea vid *initium l.* 17.
" In MS. habe ur *punum*, quinque fermè literis erosis ante *bercendos*, vnde conficio *puniásque cohercendos*.
" Abiecti *h. l. & l. vlt.* id est, scholâ eiecti, matriculâ expuncti, v. *Gloss.*
" *Spectata* militia Agentum in rebus *h. l.* non temnenda, *l.* 16. *sup.* probata, *l.* 17. *sup.*
" *Bonorum virorum collegium* quo sensu dicatur? mox dicam.

COMMENTARIVS.

DE RECENSV, Iuréque discingendorum seu remouendorum Agentium in rebus; sunt hæ duæ Theodosij Iun. constitutiones, ad eundem Helionem Magistrum Officiorum emissæ; verùm inter se contrariæ: quarum priore ius istud Magistro officiorum adimitur: posteriore verò redditur. Hâc scilicet parte sæpè variatum reperio. Honorius Imp. in Occidente *l.* 11. *sup.* sibi soli id reseruaoit. In Oriente, ante *l.* 17. ius istud Magistro officiorum datum fuerat: *dictâ* verò *Lege* 7. ademptum id; mox redditum, *l.* 18. Recensus scilicet vt aliarum scholarum sæpè agitatus, veloti Domesticorum, de quo v. *l.* 5. 6. *sup. de domesticis*: ita & Agentium in rebus, quò pertinet *d. l.* 11. 15. *sup.* hæc *lex* 17. *&* 18. *& lex vlt. infrà.* Nempe quod, vt exertè testatur *d. lex* 8. plurimi ad scholam Ageotium in rebus velut ad asylum confugereot, neque vitâ, neque origine satis probati: imò ex seruili fæce nonnulli orti; atque adeò indignorum consortio ea *laboraret.* Quare recensum eorum sæpè agitari oportuit, eaque scholâ indignos remoueri, discingi, eximi, abiici: vt ita remotis, abiectis (quod ait *d. l.* 18.) pessimis, criminosis, spectara Agentium in rebus militia in statum pristinum reuocata, *bonorum virorum collegio frequentaretur*: id est, nonnisi boni probique in eâ manerent. Error enim est Scriptoris, *de officiis domus Augustæ lib.* 3. *c.* 10. cùm Agentium in rebus scholam, *bonorum virorum collegium* propriè dici putaoit: Non magis enim bonorum Virorum collegium ea dicitur, quàm aliæ, cùm recenso facto, pessimisque & criminosis proiectis, soli boni probatique remanent. De cuiusmodi Proiectis Agentibus in rebus est quoque locus apud Am. Marcellinum *lib.* 22. *p.* 226. *Duo*, inquit, *Agentes in rebus ex his qui* PROIECTI *sunt, eum adierê fidentius, promittentes latebras monstrare Florentij, si eis gradus militia redderetur.* Proiectos vocat, quos *d. l.* 18. *& l. vlt. inf.* Abiectos: & *l.* 15. *inf. de Palatinis S. L.*
¶ Hoc igitur Agentium in rebus remouendorum, discingendorum, proiiciendorum ius modò ad Magistros officiorum commeauit, modò ad Principem recurrit, Magistris officiorum ademptum: Et quidem, quod discimus ex *l.* 17. ipsomet Magistro officiorum id ad Principis auctoritatem reuocandum credente: Cuius rei rationem reddit ipse Theodosius Iun. *eâ l.* 17. *Nam*, inquit, *probata schola & animaduersionem vereri Iudicis, & nullam debet timere contumeliam vilitatis*: hoc sensu, Iudicem equidem id est Magistrum officiorum, in Agentes in rebus animaduertere posse: at non eos quoque proiicere seu discingere: hæc enim *contumelia vilitatis* dicitur. *Vilitas* scilicet est & dicitur, cùm quis ex schola aliqua probatâ, vt vocatur *h. l.* 17. spectatâ, vt vocatur, *l.* 18. Militiâ non temnendâ, *l.* 16. *sup.* in vilium personarum numerum proiicitur. Hæc inquam ratio hîc redditur, quanquam & aliæ rationes subessent reuocandi iuris istius ad Principem, à parte videl. ipsius Magistri officiorum, ne Agentium in rebus odium & inimicitiam sibi inconciliaret: à parte Principis, ipsorúmque Agentium, aduersus Magistri officiorum fastidium. Igitur ad se ius istud reuocauit Theodosius Iun. *l.* 17. ipsomet Helione volente-lubente. Verùm mox Anno proximo eidem redditum id, *l.* 18. Et tamen Iustiniano magis placuit *lex* 17. quam ideò in Codicem suum referri passus est, spretâ hâc posteriore.

¶ *De* PRINCIPATVS *Agentium in rebus diuersis speciebus & singulorum gradu.*

XIX. * Idem AA. Helioni" Magistro Officiorum.

AGENTVM in rebus indiscreta merita" esse non sinimus, nec indignos frui priuilegiis laborantum. Ideóque sancimus, vt nullus ex his" emendicato suffragio ad honorem Principatus audeat adspirare, nisi quem ordo militiæ ac laborum testimonium ad hunc honoris gradum prouexerit. Quòd si quis corporali" inbecillitate quassatus, eóque modo laboris inpatientia" longam militiæ seriem tolerare non patitur, is non ante dignitatem honorariam mereatur, quam si viginti" annorum stipendia conpleuisse Scholæ totius adtestatione docuerit.
¶ Hos sanè qui quoquomodo per ambitionem sine vllo stipendiorum suffragio memoratam Principatus adepti sunt dignitatem, post eos qui laborum merito consecuti sunt, numerari decernimus. Dat. v. Kal. Decemb. Constantinop. Honorio A. XI. & Constantio II. V. C. CONSS. [417.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Helioni* huic Magistro officiorum inscribuntur hoc ipso titulo *lex* 17. *&* 18 *sup. & lex* 20 *infr.* De eo vid *Prosopogr.*

 " *Merita.*

" *Merita.*
" Agentibus in rebus.
" In MS. *corpora.*
" In MS. non aliud spatium quàm ad collocandam vocem *inpatiens.*
" In MS. est XXV.

COMMENTARIVS.

De principatus honore, quibus deinceps Agentibus in rebus is conferri possit, vel non? quémque locum obtinere debeant ij qui per ambitionem hactenùs eum adepti fuerant, definit *hâc l.* Theodosius Iun. præmissâ generali Regula, quæ & aliâs tralatitia est, aliisque aptari potest, Agentum in rebus *Indiscreta merita esse non sinimus; nec indignos frui priuilegiis laborantium.* Igitur tres Principatus species hic constituit. Quomodo & *l.16. sup.* in quæstione de Curiali nexu euitando per Principatum. Primò nullum emendicato suffragio ad honorem Principatus adspirare deinceps debere, verùm eos tantum, quos ad hunc honoris gradum prouchit ordo militiæ & laborum. Hæc scilicet iusta est Principatus adipiscendi ratio, atque adeò Principatus species. Secunda species est (de quâ pariter *d. l. 16. sup. vers. nisi forte* : & *l. vlt. inf. tit. prox de Princip. ag. in reb. vers. & si qui,*) quoties videl. corporali imbecillitate quassatus, post annosam militiam, post viginti inquam annorum stipendia, scholæ totius attestatione, honorarios codicillos Principatus adipiscitur. Quæ prima est honorariorum codicillorum seu honorarij Principatus species, quæ primo illi exæquatur hâc parte, pariter vt in *d. l. 16. & d. l. vlt. inf. tit. prox.* Nisi quod eâ viginti quinque anni requiruntur. Tertia species Principatus, verùm altera iam honorariorum codicillorum species est, quoties quis emendicato suffragio, per ambitionem sine vllo stipendiorum suffragio Principatus dignitatem adipiscitur. Id quod vt dixi in futurum fieri prohibet *hac l.* Theodosius Iun. De his verò qui ad hunc diem eos adepti fuerant id constituit, vt post eos qui laborum merito consecuti sunt, locum obtineant, atque adeò his licet tempore posterioribus cedant: *ὁμοταγεῖς* inquam, & honorariis primæ qualitatis: sicut vicenersa honorarij ipsi primæ qualitatis cedunt *ὁμοταγεῖς d. l. vlt. inf. tit. prox. de Princip. agent. in reb.* Plura non addo, quia iam delibata *sup. tit. de honorariis codicillis.*

¶ De Principis ducenariorum gradu.

XX. * Impp. Theodosius & Valentinianus AA Helioni Patricio" & Magistro Officiorum.

Qui ex Agentum in rebus numero, militiæ ordine ac labore decurso, Ducenæ dignitatis meruerit Principatum, aut qui Viro Inlustri Magistro Officiorum, vt probatus fuerit Adiutor, eo tempore quo iam Honoratis viris cœperit adgregari, eorum, qui Vicariam egerint Præfecturam honore potiatur: conseruatis sine dubio veteribus priuilegiis Diuorum in eos Principum largitate † collatis. Dat. x. Kal. Ian. Constantioop. Theod. XII. & Valentiniano II. AA. CONSS. [426.]

XXI. Idem AA. Hierio PP.

Quicunque inpleto militiæ suæ ordine ac labore finito, ad Ducenæ peroenerit Principatum, quíque Magistri Officiorum iudicio probatus Adiutor exriterit, tempore quo iam Honoratorum virorum cœtibus inseritur, eorum qui Vicariam egerint Præfecturam insignibus perfruantur; priuilegiis proculdubio hisdem quibus ante hac vsi videntur reseruatis. Dat. x. Kal. Ian. Theodosio XII. & Valentiniano II. AA. CONSS. [426.]

NOTÆ.

* Iungenda sunt inter se hæ duæ *leges*: de quo mox.
" *Patricij* dignitate hic Helio tandem, gestâ iamdiu Magisteriâ officiorum, auctus: Quare *Patricius* item & *Magister officiorum* simul vocatur *h. l. 20. & l. 14. inf. de metatis.* De hoc eodem Helione Patricio v. & Socratem *lib. 7. c. 24 inf.* De hoc verò Patriciatu, alterius dignitatis Illustris accessione, dixi ad *l. vn. suprà de consulibus.*

COMMENTARIVS.

Princeps Ducenarius ex Agentibus in rebus, qui hactenùs inter Consulares habebatur, *l. 5. 6. 12. sup. hoc tit.* vt & Adiutor Magistri officiorum, vicariis Præfectorum à Theodosio Iun. exæquantur his *duabus legibus*, & *l. 22. inf. & l. 5. Cod. de Princip. agentium in reb.* His duabus inquam *Legibus* quæ inter se sociandæ sunt, eandémque sententiam, imò & verba penè continent, ad diuersos tantum Magistratus datæ sunt, co more de quo in *prolegomenis.* De Principibus Ducenæ, seu Ducenariis *suprà* iam ad *l. 8. sup.* de Adiutore Magistri officiorum ad *l. 3. sup.*

¶ De Primatum & Principum *Agentium in rebus Vicariana dignitate.*

XXII. * Idem AA. Proculo PV.

AGENTUM in rebus Schola, quæ nostro iudicio Vicarianam[c] dignitatem adepta est, id[d] quidem suos Primates[e] post stipendiorum finem mereri non ambigat. Verùm Amplissimi Ordinis adsertioni[f] pareat: Vt[g] quoniam hi quos militiæ finis ad Principatus honorem adduxit, Senatoriis se æstimant functionibus eximendos, in priore dignitate permaneant, cuius immunitatem amplexi sunt, & cetera. Data prid. Kal. Febr. Constp. Tauro & Felice CONSS. [428.]

NOTÆ.

[a] Abest & hæc *lex* à *Cod. Inst.* Iungenda verò illi *lex vlt. sup. de Senatorib. & glebali collat.*
[b] Proculus P.V. Constantinopol. sub Theodosio Iun. A. D. 428. cui præter hanc *l. & d. l. vlt.* inscribitur & *lex vlt. infr. de Medicis & profess.*
[c] Vid. *l.* 20. 21. *sup.*
[d] *Vicarianam* scilicet dignitatem.
[e] *Primates*, id est, Principes: vid *Paratitlon.*
[f] *al. adscriptioni.* [g] *al. At.*

COMMENTARIVS.

VICARIANAM Dignitatem Primatibus Agentium in rebus à se antea datam *l.* 20. & 21. *sup.* Theodosius Iun. *hâc l.* sub quadam conditione confirmat: de qua mox. Hâc inquam *lege*: quæ pars est prolixioris Theodosianæ constitutionis, vnde desumpta est quoque *lex vlt. sup. de Senatoribus & glebali collat.* quæ proinde *huic* coassanda venit: coassata verò maximam *huic* lucem præstat & intellectum. De quo antequam videmus, obseruandum, hanc constitutionem ad Præfectum vrbis emissam, quia de Amplissimo Ordine seu Senatu, & de Senatoriis functionibus in eâ agitur, quibus vtique præerat Præfectus vrbi, vtpotè Senatus Præsuli, de quo passim *alibi.* Præmittenda item sententia dictæ *legis vlt.* Eâ scilicet cauetur; Immunitatem à glebali tantum collatione nulli officio, Personæ, scholæ, professioni concedendam; exceptis tantum Notariis, Silentiariis, Decurionibus, Agentibus in rebus, qui expletis stipendiis ad Principatum Ducenæ peruenerunt. Quam *legis* illius sententiam repetit quoque *lex vlt. inf. de Medicis & Professoribus.* Additur *eâdem lege* Palatinos sacrarum & priuatarum largitionum, Senatoriis functionibus eximendos, eo quod Senatoriæ dignitati sibi indultæ renunciassent. Nempe hoc æuo nonnulli dignitati Senatoriæ sibi concessæ renunciabant ad euitanda onera Senatoria: neque priuatæ tantum personæ, vt *l.* 4. *sup. de Senatorib. & gleb. coll.* verùm etiam scholæ integræ, vt Palatini *d. l. vlt.* sic tamen vt his aliæ immunitates iam olim tributæ seruarentur.

Nunc de lege nostrâ quæ mihi semper obscurissima visa est, imò & ἀσπόνδῳ πολέμῳ cum *d. l. vlt.* dissidere. Verùm re penitus introspecta, hanc eius Sententiam puto: Nempe discrimen seu differentia constituitur inter Primates seu Principes Agentium in futurum, & inter eos qui tùm erant: Nempe, illis Vicarianam dignitatem ita deinceps competituram, vt Senatoriis simul adscriptionibus seu functionibus pareant: Hos verò immunitate illâ gaudere, quod disertè expressum est *d. l. vlt. de Senatoribus*: illi quippe Vicarianæ dignitati renunciandum crediderant, vt ita se Senatoriis functionibus eximerent: pristinâque adeò immunitate fruerentur, quâ fruebantur hactenùs inter Consulares Adlectos: de quo *l.* 5. 6. 12. *sup.* Ex his iam patet, quod aliò vtiliter traduci potest, *beneficium Principis, vt aliud quodcunque priuilegium, pro se introductum, spernere cuique eique renunciare licere.*

¶ Dispositionem *Paulini Magistri officiorum circa Agentes in rebus confirmat* h. l. *Theodosius Iun. additis nonnullis circa supernumerarios & Proiectos.*

XXIII. * Idem AA. Paulino[a] Magistro Officiorum.

CVNCTA quæ super Agentum in rebus militiâ, Ordine, Loco Numero, statuisti[b], amplectimur. Inlustris igitur Auctoritas Tua, quæ nouellæ matriculæ[c] super Statutorum numero vel ordine confirmando, quæque de reliquis[d] ordinandis huius legis sanctione decernimus, nauiter seruanda & custodienda cognoscat: videlicet, vt Statutorum numero in mille centum septuaginta quatuor nominibus[e] adsignato, qui recenti matriculâ definitus esse cognoscitur, reliqui qui extra memoratum Statutorum numerum positi esse noscuntur, ita concessâ potiantur militiâ, vt hij quoque certis locis laborum ac stipendiorum meritis

conlocati

conlocati Vacantes præeuntium gradus obſequendi ordine mereantur; Nec tamen hi qui plurimis iuſtiſſimiſque cauſis matriculâ videntur excluſi, militiâ, quæ eis humanitatis intuitu ſub huiuſmodi forma indulta" eſt, tamquam penitus ſpreti aut abiecti" deiciantur": Quibus beneficij loco ponendum eſt, quod cum tertio euocati" non venerint, tamen eis militare permiſimus. Dat. XVI. Kal. Mai. Conſtp. Theod. A. XIII." & qui fuerit nuntiatus. [430.]

NOTÆ.

[a] Abeſt hæc quoque *lex* à *Cod. Iuſt.*
[b] *Paulinus* Magiſter Officiorum ſub Theodoſio Iun. A. D. 435. Meminerunt eius Marcellinus *Chronico*, & Chronicon *Alexandrinum* A. D. 440. vid. plura in *Proſopogr.*
[c] Nouella matricula.
[d] Vacantibus, abiectis, extra numerum ſtatutorum poſitis, vt mox, *in fin*
[e] Per *beneficium*, de quo vid. *Gloſſ.*
[f] De *Abiectis* vide quæ dixi ad *l.* 18. *ſup.* & ad *l.* 15. *inf. de Palatinis.*
[g] Et eiciantur.
[h] *Euocationis trinæ* exemplum nota: de quo mox plura.
[i] Malim XVI. vt ita adſcribatur annus 435. vid. *Chronologiam.*

COMMENTARIVS.

RECENSVM ſcholæ Agentium in rebus ſæpè factum, & quidem nonnunquam à Magiſtro Officiorum ſuperiores *leges* iam docuerunt, *Lex* inquam 11. 15. 17. & 18. *ſup.* atque adeo ad certum numerum redacta ea, ſiue dum incondita & effræni turba laborat, ſiue dum non pauci in otia concedunt, & militiam deſerunt. Igitur & hoc tempore Paulinus Magiſter Officiorum inter alia ad certum modum eam redigendam credidit. Primùm numero Agentium ad *mille centum ſeptuaginta quatuor* redacto: Secundò emanſoribus & deſertoribus trina denunciatione euocatis, & cùm venire neglexiſſent, Scholà Agentium expunctis & eiectis: Quæ omnia Theodoſius Iunior *h. l.* confirmat, ſic tamen vt deſertores illi abiecti, ſeu *proiecti*, certo loco in Agentium Schola inter *vacantes* haberentur, neque penitus abiecti eſſent, verùm ad gradus Agentium ordine ac labore eniti poſſent. Inter vacantes igitur habiti, ſeu inter adſcriptitios. Quomodo pariter cum Palatinorum recenſus ageretur, multi in ſupernumerariis adſcripti eadem conditione *l.* 15. 16. 17. *inf. de Palatinis S. L.* Cuius generis vacantes & adſcriptitij & in officiis & in militia & in Prouinciis quoque nonnulli habiti. Inſtitutum hoc Principum Romanorum fuit, vt quos necdum aliquo militiæ aut officiorum genere decoratos vellent, aut poſſent, inter Vacantes interim eos haberent, qui aut obſequiis, aut aliorum morte promouerentur, quos ideò *Vacantiuos*, & *Vacantes*, vt & *Adſcriptitios* dixêre. Et quidem in militiâ Palatina, Lampridius *in vita Alexandri. Nec quemquam paſſus eſt eſſe in Palatinis niſi neceſſarios homines iureiurando denique conſtrinxit, ne quem adſcriptitium, id eſt, vacantiuum haberet.* Item Pollio *in vita Baliſtæ: Quod eius conſilio nullum adſcriptitium, id eſt, Vacantem haberet, & Tribunum nullum ſtipatorem qui non verè pugnaret.* Tribunum ſcilicet Vacantem intelligit. *Supernumerarios* vocat *lex* 15. & 17. *inf. de Palatinis S. L.* & *l.* 2. *inf. de Caſtrenſianis.* Sed & Procopius refert, Iuſtinianum in ordinanda militiâ Palatinâ inſtituiſſe ὑπεραρίθμους χιλιάδας. ¶ Sed alio fine & magis neceſſario ſupernumerarij & adſcriptitij in *Militia* habiti, qui *Adcreſcentes* dicti ſunt, de quibus *l.* 11. *inf. de re militari*: *l.* 6. & 7. *inf. de Tyronib.* *l. vn. inf. de Claſſicis.* Supernumerarios vocat Vegetius *lib.* 2. *cap.* 19. & *lib.* 3. *cap.* 18. Adſcriptiuos Varro, *lib.* 3. *de vita Populi Romani.* ¶ In Prouinciis denique & Ciuitatibus eadem conditione erant qui Adcreſcentes dicebantur, qui ſcilicet in locum eorum qui cenſui exempti fuerant, ſubrogabantur, *l.* 3. *inf. de priuileg. eorum qui in S. Pal.* & *l.* 7. *inf. de cenſu*: vbi dicam Non abludit etiam Imaginariæ militiæ genus, quod *ſupra numerum* vocabatur: cuius meminit Suetonius *Claudio c.* 25.

Ad numerum ſtatutorum Agentium in rebus redeamus. Igitur hoc tempore fuêre Mille centum & ſeptuaginta quatuor. Leo Imp. paulò maiorem probauit, putà Mille ducentorum quadraginta octo: *l.* 3. *Cod. eod.* Libanius *Orat.* πρὸς τὸν βαρὺν αὐτὸν καλέσαντας, ſecutos Iulianum Principem ad Decem millia vſque habuiſſe teſtatur.

DE PRINCIPIBVS AGENTVM IN REBVS.

TITVLVS XXVIII.

XII. Cod. Ivst. XXI. *De Præpositis Agentium in rebus* & XXII. *De Principibus Agentium in rebus*: vid. & *Nouellam Valentiniani* inter Theodosianas 37. *de Principibus Agentium in rebus.*

PARATITLON.

RINCIPES Agentium in rebus, de quibus ipsis Principibus fuit quoque iam *sup.tit.prox. lex* 5.6 8.10. 12.13.16.19. 20.21. *&* 22. cuius *tituli* Paratitlon consulendum,& *lex vlt.sup.de Senatoribus*: *l.*10. *infr. de cohortalibus*: *l.Princeps* 3.*infr.de his qua administr. Nouella Valent.* inter *Theodosianas* 37. erant, qui in scholâ Agentium in rebus, diuturno fatigati obsequio, *l.*6.*h.t.* post palmam laboris emeriti, *l.* 3. *hoc tit.* post iugis militiæ tempus, velut primæo laboris exacti, *l.*13.*sup. tit.proximo,de Agentib.in rebus*, ad gubernanda Officia Iudicum dirigebantur: *l.*6.*h.t.* seu ad Prouincias mittebantur, *l.*6. *inf.de Curiosis*, (idque felici Natali Principis die *d. l.*6.) quod plenissimè docet *Notitia Imperij*. His verò Principibus auctoribus & ordinantibus, Officiales mittebantur in munus & necessitates publicas, priuatásque; *l.*1. *&* 3. Exhibitio personarum ils mandabatur, *d.l.*3. executio concedebatur, postulationes à causarum patronis introducebantur, *d.l.*4. citatoria omnia omnium causarum & personarum fiebant, *l.*5. præceptiones de Iudicio prolatæ, id est Iudicium implebantur, *l.*6. Verùm de his Principibus plura *tit. de cohortalibus*, *Principibus*: & *sup.paratitlo*, *de Agentibus in rebus*, quæ hûc arcessi possunt.

---

1. *Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. ad Potitum Vicarium vrbis.''

NEMO Officialium in munus aliquod nisi Principe ordinante mittatur. Si quis autem Scriniatiorum''; vel cuiuscunque alterius loci, quemquam Officialium in aliquod munus Principe nesciente direxerit, trium librarum auri condemnatione plectetur. Dat. prid. Non. Aug. Triuerini'', Acc. VII. Id. Sept. Romæ, Auxonio & Olybrio CONSS. [379.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à Cod Iust. Fugitiua autem ea est, pariter vt *lex* 1 4 5.6.

'' *Petitus* Vicarius vrbis Romæ: Ad eundem data est hoc ipso Anno 379. *lex vlt. sup. de re iudicata*: *lex* 2. *de Executoribus*. Et Anno 381. *lex* 2, *vnde vi.*

'' De *Scriniaris* his mox dicam.

'' *Triuerini* data hæc *lex* dicitur: Sic & Anno prox. 370. *Triberini* data dicitur *lex* 9. *de priuil. eor.qui in sacro Pal.* Certe hæc *lex* trigesimo quinto pòst die Romæ accepta dicitur, Fortè *Triuerinum* hoc in Rhætia fuit, vbi tum fuisse videtur Gratianus: vid. *Chronolog.* Et tamen in MS hîc non *Triuerini*, verùm *Triuerim* apertè scriptum: quomodo & *d.l.*9.*inf.de priuil.eor qui in S.Pal.*

COMMENTARIVS.

EXECVTIONEM aliquam fieri, seu OFFICIALES Iudicum nonnisi Principe (officij scilicet) ordinante in munus aliquod mitti vetat *hâc l.* Gratianus Imp. pariter vt Theodosius M. *l.*3.*inf.* Valentinianus Iun. *l.*4. Arcadius *l.* 6. Valentinianus III. *Nouella inter Theodosianas* 37. In munus inquam aliquod mitti, id est, ad necessitates publicas vel priuatas, *d.l.*3. ad exhibitionem personarum (seu reorum) *d.l.*3. ad executionem, *d.l.*4. citationem, *l.* 5. præceptiones Iudicum implendas, *l.*6. Hæc enim fermè sunt quæ Officialibus iniungebantur, hæc munera in quæ mittebantur, à Principe officij: Inque vrbe Româ, quò pertinet hæc *lex*, & *lex* 4. *inf.* Princeps officij citatoria faciebat, Princeps officij: Symmachus *lib.* 10. *ep.* 36. *Sed cùm ad eius ædes semel atque iterùm Princeps officij commeasset, & obstinatam hominis contumaciam non posset inflectere, inanem syngrapham reportauit*:

quâ redhibitionem Felicis in alterum diem ſponſione diſtulerat. Mox; *Hoc vbi Princeps officij comperit, paucis comitatus excurrit: retinet Felicem celebri vrbis loco, nec tamen eripit.* Item, *Interea Felix à militibus Vicariæ poteſtatis abducitur: & Princeps officij mei ſub conſpectu Romanæ plebis caeditur.* Rursùm, *Hic &c. à Principibus officij vtriuſque perducitur*, &c. In ſingulis ſcilicet Magiſtratuum Officiis erat Princeps, qui ad gubernanda officia dirigebatur, *l. 6. inf.* de quo plenè ad *l. 10. inf. de cohortalibus.* Ad quem totius officij cura pertinebat, vt paſſim ex *hoc Codice* conſtat, & Am. Marcellino, *lib. 15. p. 39.* Symmacho, *lib. 10. d. ep. 36.* & *Notitia Imperij*: & *d. Nouella Valent.* inter Theodoſ. 37. *de Princip. Ag.* Suidas, πρίγκιψ ὁ ἔξαρχος τῆς τάξεως. Gloſſarium Nomicum, πρίγκιψ ὁ πρῶτος τῆς πολιτικῶν ταξεωτῶν. Porrò hi officiorum Principes ſæpè ex Agentibus in rebus ſumebantur: vt conſtat ex *l. 6. inf. h. t.* ex *Notitia Imperij* paſſim; & *d. Nouella* de quibus eſt quoque *lex* 8. 16. 19. *ſup. tit. de Agentib.* Et quidem ex Ducenariis qui ſummo loco erant inter Agentes, vt ex illis ipſis lucis diſcimus: & quidem ex *Notitiâ*: vbi diſertè dicuntur Principes de ſchula Agentium in rebus Ducenarij, vel Ducenariorum, vel ex Ducenariis. Et ſignatè quidem Principes officij Vicariorum, ita deſignantur, in *dictâ Notitiâ*: & ſpeciatim Vicarij vrbis, de quo & Symmachus *d. lib. 10. ep. 36.* cuiuſmodi *Vicario* vrbis hæc *lex* inſcribitur. Quare hâc ratione *Leges* variæ de Principibus his officiorum ab *huius Codicis* conditoribus in hunc *titulum*, *de Principibus Agentium in rebus* coniectæ ſunt; non quod ſcholæ Agentium Principes eſſent, [de quibus *l. 8. 20. 21. ſuperioris tit. de Agentibus in reb.* quique cum his commiſcendi non ſunt,] verùm quod ex ſcholâ Agentium in rebus hi ſumerentur. Eorundem Principum meminit & Caſſiodorus 11. *variar.* ¶ *Rationem* porrò, cur Officiales nonniſi Principe ordinante in munus mitti debeant, adſignat *lex 3. inf.* de quâ ad *eam leg.*

¶ De *Scriniariis* nunc videndum eſt, qui nominatim Officialem Principe neſciente in munus aliquod dirigere vetantur. *Scriniarios* igitur hîc putet quis, in ſacris ſcriniis militantes, de quibus *ſup. de proximis ſcriniorum.* Ergo malim ſcriniarios accipere, qui poſt Principem in ſingulis officiis erant. In quibus & Primiſcrinius fuit, de quo *l. vlt. inf. de ſuariis* & *l. 2. de executorib.* & *Notitia Imperij.*

II. * Idem" AA. ad Probum PP."

AGENTES in rebus, ſi Principatus ſorte" depoſitâ, forſitan prouinciæ gubernacula hiſdem non euenerint, par erit ſalutationis" loco his quidem qui Præſidatum geſſerint cedere, ſed eos qui Rationales" fuerint præuenire. PP. IIII. Id. Mar. Hadrumeto" DD. NN. Gratiano A. V. & Theod. I. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod. Iuſt.

" ✠. Idem *AAA* vt apertè etiam habet MS.

" *Probus PP.* ſub Valentin. ano Iun. Italiæ Africæ, Illyrici A.D. 380. &c. vid. *Proſopogr.* De *Africâ* huius *leg.* ſubſcriptio *PP. Hadrumeto* fidem facit.

" Ita in MS. ſed ✠ *Sorte* Sors Principatus, *h. l.* vt Principatus actus, *l. vlt.*

" *Rationales* & quidem Africæ nota.

" Vid. ſimilem ſubſcriptionem *l. 1. inf. de pœnis*, *l. 2. de appellat. l. 1. inf. quorum appell.* quæ tres *leges* inter ſe conſſandæ ſunt.

COMMENTARIVS.

DE PRÆCEDENTIA ſeu ordine locóque Agentium in rebus Principatu functorum, eſt hæc Valentiniani Iun. Conſtitutio: Nempe eos in *Salutationibus* (de quibus plenè ſemel ad *l. vn. ſup. de Præpoſitis S. Cubiculi* v. & *l. vlt. hoc ipſo tit.*) Præſidatu ſeu Adminiſtratione functis cedere, Rationalibus verò præferri iubet: Medio igitur loco inter hos & illos. De *Rationalibus* in *Notitiâ Imperij*, & in *noſtrâ*, quam ex *hoc Cod.* concinnauimus. Et limitatio ſeu determinatio additur, ſi videl. Principatu functo prouinciæ gubernacula non euenerint, id eſt, ſi idem Rector prouinciæ factus non fuerit: hic quippe aliis nudo Præſidatu functis præferendus, vel ſaltem componendus erit: cui ſimilis limitatio & conditio occurrit *l. 13. ſup. de Agentibus*: Vndè intereà diſcimus, Principatu functos ad prouinciæ gubernacula promoueri ſolitos: pariter vt ex *d. l. 13. ſup. de Agentibus.* In *Notitiâ* certè *Imperij* non vno loco dicitur, *Princeps de ſcholâ Agentium in rebus Ducenariorum, adoratâ Clementiâ Principali*, CVM INSIGNIBVS EXIRE. Id quod diſertè de Principe officij dicitur, qui è Ducenariis Agentibus in rebus ſumebatur, quique Principatu functus cum Inſignibus exibat. Quænam autem inſignia intelligit? Certè Notandum Principatus Agentium in rebus dignitatem poſt *hanc leg.* plurimùm auctam. Primùm enim Ex-conſularibus dignitate aucti Principes hi: *l. 5. 6. 10. ſup. tit. prox.* dein à Theodoſio Iun. Vicariatu decorati, *l. 20. 21. 22. ſup. tit. prox.* imò Proconſulari, ab Honorio, *l. 7. inf. h. t.*

¶ Illud ad hanc *leg.* notandum ſupereſt, eam propriè ad Africam pertinere & quidem Byzacenam prouinciam, cuius metropolis fuit Hadrumetum vbi hæc lex *propoſita* dicitur, & proinde ad Principes officij Conſularis Byzacenæ, & Rationales eiuſdem prouinciæ: imò & ad Præſides (nam de Præſidatu functis *hâc l.* agitur) Mauritaniæ Sitifenſis & Tripolitanæ & Cæſarienſis. De quibus *Notitia Imperij*, Noſtráque.

III. * Idem

III.* Idem AAA." & Arcadius A. Cynegio PP."

AGENTES in rebus, post palmam laboris emeriti, Principatus honore muneramus: Atque ideò" Officiales, tam ad necessitates publicas quàm priuatas non nisi Principe mittatur" auctore: nullarúmque sine ipso cuiquam mandetur exhibitio personarum. Dat. prid." Kal. Mart. Constp. Honorio Nob. P. & Euuodio CONSS. [386.]

NOTÆ.

* *Lex* 1. *Cod. eod. tit.* ex *hâc leg.* & *sequente* conflata est, vel potiùs interpolata est, retenta *huius legis* inscriptione & subscriptione. Fortè an *huic* iungenda est *lex* 3. *sup. tit. prox.*

" Reponendi hi Imperatores, *Valentinianus* THEODOSIVS, & *Arcadius*, similis error *d. l.* 5.

" *Cynegius PP.* Orientis sub Theodosio M. vid. *Prosopogr.* & Libanium.

" Huius consequentiæ rationem mox eruam.

" *Al. Mittantur*, vt *Cod. Iust.* nisi suprà reponat quis *Officialis.*

" III. Non Mart. *d. l.* 5.

COMMENTARIVS.

DE EXECVTIONE nullâ faciendâ, seu OFFICIALIBVS, nonnisi Principis officij auctoritate mittendis ad necessitates publicas, priuatásque, vel exhibitionem (reorum scilicet) est hæc Theodosij M. constitutio (pariter vt Gratiani *l.* 1. *sup.* Valentiniani Iun. *l.* 4. Arcadij *l.* 6. *inf.* Valentiniani III. *Nouella inter Theodosianas* 37.) Theodosij inquam constitutio, cui iungenda videtur *lex* 5. *sup. tit. prox. de Agentibus in rebus* : quæ & ipsa est de Principum Agentium in rebus gradu & ordine. De *huius legis* Sententiâ, deque Officialibus mittendis in munera quæ hic exprimuntur, iam diximus ad *d. l.* 8. *suprà*, vt & de Principatus huius præmio & honore delato, post palmam laboris, seu post diuturnum obsequium in scholâ Agentium in *Paratitlo* : quam in rem est & *dicta* Valentiniani III. *Nouella*, & Cassiodori locus 11. *variarum*, quem protuli ad *l.* 13. *sup. tit. prox.* § Superest tantum consequentiam illam expendamus; atque adeò rationem eruamus, cur videl. Officiales non nisi Principe mandante in munus aliquod mitti possent : quæ quidem *initio l.* continetur: *Agentes in rebus* inquit, *post palmam laboris emeriti Principatus munere honoramus* : *Atque* IDEO *Officiales*, *&c. nonnisi Principe mittantur auctore.* Paulò clarius eam exprimit *lex* 6: *inf.* quod *deceat diuturnè fatigatos obsequio hâc saltem consolatione fulciri* : *vt adiuti commodis de Principatu discedant.* Omnium clarissimè Valentinianus Tertius, *Nouellâ* inter Theodosianas 37. *de Princip. agent. in reb.* quæ hanc in rem tota est : vbi inter cætera etiam repetita ex vetustate, & deputata antiquitus præmia constituit, ne Officialis aliquis Præfecti Prætorio adsumatur, vel matriculâ eximatur præter Principis ex Agentibus in rebus conscientiam & consensum, neque Primores officij quidquam vsurpent inconsulto Principe, denique ne annonis atque emolumentis eorum quidquam per Iudicum auaritiam subtrahatur. Scilicet, vt aliunde, ita ex officialium quoque missionibus sportulæ quædam, *compendia*, seu commoda & emolumenta ad Principem redibant : quomodo adsumpto etiam aliquo in Officialium militiam sportulas quasdam consequebantur, vt ex *d. Nouellâ* colligere est. Quinimò & integrum officium liberalitate quadam Principi suo emolumenta quædam & compendia conferebat, *l.* 2. *sup. de lucris officiorum*, quæ eiusdem Valentiniani Iun. est, cuius est & *lex* 4. *prox.* Tandem etiam ex introductione causarum compendium ad Principem redibat, *d. l.* 4. *prox. inf.* Fuit igitur lucrosum hoc officij genus : quod ideò collatum Agentibus in rebus, post palmam, & pro præmio laborum, & post diuturnum obsequium : quâ de re præter *d. legem.* 6. *inf.* multa & egregia Valentinianus Tertius, *dictâ Nouellâ* 37. quæ in hanc rem expressissima est. Hinc igitur iam consequentiæ istius quæ *hâc l.* educitur, ratio elucet : *Atque* IDEO *Officiales*, &c.

IV.* Imppp. VALENTINIANVS, Theodosius & Arcadius AAA. ad Pinianum Præf."

NVLLA exsecutio, sine adnotatione Principis, vsurpatione officij concedatur; hoc adiecto, vt etiamsi intercessio" in Locis degentis Officij fuerit inpertita", adscriptio" tamen Principis *Exsecutionem fieri oportere* demandet. Quæ" definitio si fuerit præterita; decem librarum auri" fisco nostro ab Officio" Sinceritatis" Tuæ statim iubemus inferri. § Quâ admonitione etiam causarum Patronos volumus esse conuentos, ne ignorante Principe vllam postulationem" introducant: néve sub vnius personâ suscepti", fraude quâdam, aliena negotia inserenda esse pertemptent. Dat. VI. Id. Sept. Med. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS. [387.]

NOTÆ.

* *Lex* 1. *Cod. eodem*, ex *hâc l.* & superiore conflata & interpolata est : retentâ *superioris leg.* inscriptione & subscriptione.

" *Præfectum* : vrbi scilicet, vt ostendit hoc ipso Consulatu, seu Anno 387. *lex 13. inf. de Medicis & Professorib.* & superiore Anno 386 *lex 13. inf. de priuil. eorum qui in sacro Palatio* : vid. & Augustinum *ep....* & Palladium Lansiaca : & Baronium *A. 385. n. 6.*
" *Intercessio*, id est, executio, de quo mox.
" A quo? mox dicam.
" Hæc absunt à Cod. Iust.
" Hic versiculus loco motus, inque vltimum locum, *l. 1. Cod. eod. tit.* reiectus est.
" Vel *x. libras auri*, vt *Cod. Iust.* vel supplendum, *multam*.
" *Officium* Præfecti vrbis nota.
" *Præfecti* vrbis titulus.
" *Postulatio* pro causa, in qua Aduocati postulant.
" *Susceptus* pro cliente vid. Gloss. *Theod.*

COMMENTARIVS.

De EXECVTIONE nullâ faciendâ, deque POSTVLATIONE seu causâ nullâ introducenda, ignorante Principe, sine adnotatione eius, est hæc Valentiniani Iunioris constitutio. De Executione fuit iam in eandem sententiam Gratiani *lex 1. sup.* Theodosij M. *lex. 3 sup.* vbi dixi pleniùs. Erit & Arcadij *l. 6. inf.* & Valentiniani Tertij *Nouella inter Theodosianas* 17.

Duo verò hâc parte singularia continet hæc lex. Primum est, quod non eandem tantùm Principis officij scientiam, ordinationem, mandatum, authoritatem, notionem hac in re in genere requirat Valentinianus Iun. *h. l.* quomodo requirunt *d. lex 1. & d. l. 3. & d. l. 6. inf.* verùm signatè & expressè, *Adnotationem*, id est, vt mox explicatur, *adscriptionem Principis, quâ Executionem fieri oportere demandet.* Quod notandum: Mandata scilicet & hic scripta non occulta requiruntur, pariter vt in Principis, id est, Imperatoris, mandatis id obtinet: *l. vn. sup. de mandatis Principum*: ne alioquin temerè sibi officiales executiones vindicent.

Secundum est, quod id obtinere velit Valentinianus Iun. *etiamsi Intercessio in locis degentis officij fuerit impertita.* Quo loco Intercessio nil aliud est, quàm quæ *executio*, initio *legis* vocatur: sic & *Militaris intercessio* dicitur, *l. 1. inf. de lucris officiorum*, quæ *Militaris executio* vocatur *l. vn. sup. de officio Iudicum militarium.* Sed & qui *Intercessores* vocantur *l. 2. sup. de pignoribus* (pariter vt apud Ambrosium *lib. 2. off. c. 29.*) eos cum *Executorum* voce commutauit Tribonianus *l. 7. Cod. quæ res pignori*: quomodo & Interpres ad *d. l. 1. de pignoribus*, Intercessorem, *Exactorem* interpretatur. Item in *l. 8. Cod. de off. Rectoris prouinciæ* : vtrumque ita coniungitur, *Intercessorem, id est, Executorem.* Ergo Valentinianus Iun. *h. l.* nullam executionem fieri vult sine adnotatione Principis, etsi executio in *locis degentis officij fuerit impertita* : Quorum verborum hic sensus est, id est, etiamsi ea executio non sit peregrè facienda, verùm eo ipso loco in quo Officialis degit. Quod quidem ad *loca Suburbicaria* omninò referendum est. Est enim hæc *lex* ad *Præfectum Vrbi* scripta, & de *Vrbanicianis* Officialibus: ac vt cæteroquin locus, pro Prouinciæ seu Regionis parte accipitur de quo vide quæ dixi *ad. l. 11. sup. de Pretorib. ad l. 2. in fine, sup. de integri restit.* & dicam præterea ad *l. 12. inf. de pœnis*, plenissimè. Ita frequenter *locus* vsurpatur, pro Regione suburbicaria. Ita *in l. 12. inf. de pœnis*; *locus certa conditione finitus*, pro *Latio suburbicario*: ita *locorum rata vrbi confinia, l. 11. sup. de Pretorib.* Eodem modo in *Vaticana Sexti Canonis editione*, *loca suburbicaria* nominatim dicuntur. Et Ignatius τόπον χωρίου ῥωμαίων: id est, *locum Regionis Romanæ* appellat. Scilicet Præfectus vrbi sparsos habuit Officiales, non tantum in ipsa vrbe Roma, verùm etiam per *loca Suburbicaria.* ¶ Et hæc de Executione sine Principis officij adnotatione non faciendâ.

Sine eiusdem scientiâ, CAVSAS INTRODVCI ab Aduocatis vetat *hâc eadem leg.* Valentinianus Iunior: vel etiam sub vnius Clientis & causæ nomine, plura negotia per fraudem inseri seu introduci. Scilicet ob *introductionem causarum* quoque compendium quoddam ad Principem officij redibat εἰσαγωγικὸν; de quo omni compendiorum genere, vid. & *l. 6. inf.* De inducendi verò & introductione causarum, vid. quoque *l. 1. sup. de off. Rectoris prou.* vbi aliquid dixi. De Citatoriis causarum ad Præfecti vrb. sollicitudinem pertinentibus, v. *l. 5. prox.*

Illud denique *hâc l.* notandum est, hanc *leg.* propriè esse; Primò, de Principe officij Præfecti vrbis Romæ: de quo est quoque Symmachi locus *lib. 10. ep. 36.* & *Notitia Imperij.* Quomodo & de Principe officij P. V. Constantinopol. est *l. 5. inf. prox.* Secundò est hæc *lex*, de Patronis seu Aduocatis & Causidicis vrbis Romæ, seu fori Præfecturæ Vrbanæ: de quibus fuit & *lex 2. sup. de postulando*, vbi dixi: & Symmachi locus *lib. 10. ep. 36.* quâ & ipsâ de Principe officij Præfecti vrbis agitur.

¶ *Quinam* ACTVS *in* SENATV *ad Principem officij P.V. qui ad Censualium sollicitudinem pertineant.*

V. * Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Theodoto" PV.

OMNIA citatoria, omnium scilicet causarum atque personarum, licet sint Senatoriæ dignitatis, ad Principes specialiter reuocari" præcipimus; Actus verò ceteros, qui in" Sacratissimo Cœtu Senatus tractari consueuerunt, Censualium" sollicitudine celebrari, nec aliquid" præiudicij ex subreptiuo" Rescripto supplicibus" inferri. Dat. XII. Kal. Iun. Constp. Olybrio & Probino Consulibus. [395.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod. Iust. eod. tit.*
" Ita MS. *Theodoro*, Cod. Iust.
" De hâc voce mox.
" A, Cod. Iust.
" De *Censualibus* dixi plenè ad *l. 5. sup. de Senatorib. & l. 1. inf. de decur. V. R.*
" *Aliquod praeiudicium.* Cod. Iust.
" *Subreptione*. Cod. Iust.
" Censualibus qui supplicauerant.

COMMENTARIVS.

PRINCIPVM officij Præfecturæ vrbanæ, & CENSVALIVM actus in Senatu, *hâc l.* dispescuntur ab Arcadio Imp. id est, quinam actus in Senatu ad Principem Officij pertineant, quinam ad solicitudinem Censualium. Quæ quidem *lex* emissa est, vt docent extrema *huius leg.* ad querelam Censualium, qui apud Imperatorem conquesti fuerant de quodam Rescripto per obreptionem in sui præiudicium impetrato, quo scilicet actus quidam in Senatu Principi officij tributi fuerant, qui ad Censuales pertinebant. *De sorte que ceste ordonnance est vn Reglement d'Office.* Cæterùm contentio hæc inter Principem officij Præfecti Vrbis, & quidem Constantinopolitanæ, intercesserat; quod vtrique sub dispositione Præfecti vrbis erant, qui Senatus Præsul erat. De quo fidem facit vel *Notitia Imperij Occidentalis*, & vtrique, Senatui parêrent. De his verò Censualibus qui in Vrbe Româ vel Constantinopol. erant sub dispositione Præfecti Vrbis, est prætereà *lex* 13. 20. 26. 27. *sup. de Prætoribus: lex 4. sup. de testam. lex 1. inf. de studiis liberalibus V. R.* De iisdem agit & Capitolinus, *in Gordiano Sen.* & Symmachus, *lib.4. ep.8. lib.10. ep.36.* De his verò plenè dixi ad *l. 5. sup. de Senatoribus.* ¶ Ergo actus inter Principem Officij Præfecti vrbis, & inter Censuales, ita dispescit nunc Arcadius: Nempe omnia citatoria, omnium causarum & personarum Principi tribuit: *Omnia citatoria*, id est, omnes citationes, introductiones causarum in Senatum: quorum nomine Princeps officij aliquid exigebat: Nempe Principum officij muneris erat, litigatores & Aduocatos in Secretarium Iudicis, in Senatum admitti cupientes inducere, vt ex *hac l.* discimus, & *l. 4. sup.* & *l. 1. sup. de off. Rect. prou. & l. 5. 6. sup. de Proximis*, de quo etiam dixi iam ad *d. l. 1.* ¶ Omnium porrò causarum, omniúmque personarum, citatoria Principi officij tribuit *hâc l.* Arcadius: Omnium, inquam, personarum, licèt Senatoriæ dignitatis sint quæ tamen Censuales etiam ad se reuocare volebant: eò quod ipsi Senatui operam nauarent, & Senatoriis actibus præessent: sic enim & Prætorum denominatione ad hanc vel illam Præturam Censuales aliquando habuêre; eò quod census Senatorij plenam cuiusque notitiam haberent, *l. 13. 26. sup. de Prætoribus*: Censúsque Senatorij Breues tractarent, vt docet Symmachus *lib. 10. ep. 60.* Senatorum album conficerent, *d. ep. 60.* sic absentium Prætorum nomine munera seu ludos iidem edebant, teste Symmacho, *lib. 4. ep. 8.* de quo ad *tit. de Prætoribus*: sic Prætores seu Editores argentum ad munus edendum iisdem conferebant, eodem Symmacho teste, *lib. 10. ep. 36.* & aliquid insuper pro notitiâ, *l. 27. sup. de Prætoribus.* Ad eorum quoque solicitudinem pertinebat, vt decenti quisque habitu propriáque veste intra vrbem vteretur, ac nominatim Senatores: *l. 1. infr. de habitu quo vti intra vrbem.* Et tamen citatoria causarum etiam Senatoriarum ad Principis officij officium *hâc leg.* reuocantur. Cæteros verò actus qui in Senatu tractabantur, Censualium sollicitudine celebrari iubet Arcadius: Quam in rem est elegans Capitolini locus *in Gordiano*, vbi de tacito Senatusconsulto agit: *Senatusconsultum tacitum fieret, ita vt non scribæ, non serui publici, non* CENSVALES *illis Actibus interessent, Senatores exciperent, Senatores omnium officia Censualium scribarúmque complerent, ne quid fortè proderetur.* Qui locus alioquin singularis est de Senatusconsulto tacito, & modo faciendi eius. Simplicius enim Herodianus, *συγκλείσαντες σφᾶς αὐτοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ μόνους*: soli Senatores si fuerunt, nulli ergo interfuerunt actis conficiendis excipiendis serui publici, nulli Censuales: sed ipsi Patres eorum partes obierunt: quod distinctè ait. *Capitolinus.* Ad Censuales redeamus. Hos verò sæpè, & ex *hâc l.* & *ex l. 4. sup. de testam.* colligo, conquestos; & nominatim apud Arcadium; quod quidam in actus sibi affectatos inuolarent.

VI. * Idem AA. ad Anatolium PP. Illyrici.

CREBRÆ à nobis legis" missæ" sine notione Principum, (qui de Agentum in rebus numero ad gubernanda" Officia diriguntur) nulla vrguentium" rerum præceptio, quæ de Iudicio" prolata fuerit, impleatur: siquidem" deceat diurno" fatigatos obsequio hâc saltem consolatione fulciri, vt adiuti commodis" de Principatu discedant. Dat. prid. Id. Nou. Theodoro v. c. CONSS. [399.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Anatolius* PP Illyrici sub Arcadio Imp. A. D. 397. quo ei inscribitur *lex 12. inf. de Iudæis*: *l. 3. de caduc. in publ. horreis* An 398. *lex 6. sup. ad SC. Claudianum*; An. 399. *hac lex.*
" Ita MS. ✕. *leges*, pro *legis*.
" ✕ *Missa vt* vel tale quid, forte *quatenus*: Et sanè in MS. in orâ excisæ & erosæ sex fermè literæ.
" De hoc mox.
" Necessitatis publicæ, priuatæ, *l. 1. & 3. sup.*
" Id est, à Iudicibus, seu Rectoribus prouinciarum.

" Sic & *l.3. ſup. Atque ideò* &c. vbi dixi.
" *x. Diuturne* vid. *l.3. ſup. l.13. ſup. de Agentib. in reb. & Nouellam* Valent. *inter Theodoſ.* 37.
" *Commoda* ſunt, emolumenta, lucra, annonæ, vid. Gloſſ. Theod.

COMMENTARIVS.

DE EXECVTIONE nullà præcepti Iudicialis faciendâ ſine notione Principum officij: *Principum*, inquam, qui de Agentium in rebus ſcholâ ad gubernanda officia dirigi ſolebant, (de quo affatim *in Paratitlo*, & *ad Leges ſuperiores*) eſt hæc Arcadij conſtitutio, pariter vt Gratiani *lex* 1. *ſup.* Theodoſij M. *lex* 3. *ſup.* Valentiniani Iun. *l.4. ſup.* Valentiniani *Nou. inter Theod.* 37. Denique vt aliorum Principum crebræ ſuper hoc *leges* fuêre, ita & ipſemet Arcadius crebras à ſemet leges ante hanc latas ipſemet *initio huius l.* teſtatur. Vnde apparet, ſubinde ius hoc infractum, ad querelam Principum officiorum firmari ſubinde oportuiſſe, quæ illis ademptum ibant modò ſcriniarij, vt *l.1. ſup.* modò Primores officiorum, *d. Nou. Valent.* modò Iudices ipſimet, Aduocati, item & Cenſuales: *l.3.4.5. ſup.* Rationem quod attinet quæ *fine l.* additur, eam ad *l.3. ſup.* iam expendimus.

VII. *Impp. HONORIVS & Theodoſius AA. Palladio Proconſ." Africæ.

PROCONSVLARIS apicis dignitatis adiectione Principes Agentes" in rebus præcipimus decorari. Dat. VII. Kal. Octob. Rau. Varane" v.c. CONSS.

NOTÆ.

* *L.3. Cod. Iuſt. eod. tit.*
" *Palladius* alioquin hoc ipſo anno Præfectus Prætorio dicitur, *l. vlt. ſup. de indulg. criminum* vid. *Proſopogr.*
" *Agentum*. Cod. Iuſt.
" *Varana*, Cod. Iuſt.

COMMENTARIVS.

PROCONSVLARIS Dignitas Principibus Agentibus in rebus ab Honorio *hâc l.* defertur, & ſic Proconſulibus æquantur. Antea ſcilicet Principes hi initio Rationalibus prælati, Rectoribus verò ſeu Præſidatu functis poſthabiti, *l.2. ſup. h. t.* dein, Conſularibus æquati, *l.5.6.10. ſup. tit. prox. de Agentibus in reb.* Poſtea in Oriente, Vicarianâ dignitate aucti à Theodoſio Iun. *l.20.21.22. ſup. de Agentibus in rebus*: Liberaliter Honorius, qui Proconſulari dignitate eos decorauit *hâc l.* vbi notandum, *Proconſularem Apicem* vocari: Nempe Proconſularis dignitas magna fuit: ſublimis ſcilicet apicem Præfecturæ, Ordo Proconſularium dignitatum ſequebatur: *l.7. ſup. de honor. codicillis.* Honore Proconſulari ſublimes dicuntur, *l.12. ſup. de Prætoribus.* vid. plura in *Notitiâ noſtrâ.*

VIII. *Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. Valerio" magiſtro Officiorum.

EX Agentibus" in rebus, Principibus, domeſticos" in ſuis actibus habere liceat eos, quorum fidem induſtriámque probatam ſibi æſtimant"; etſi ſæpè eodem officio fuerint ante perfuncti." ¶ Et ſi qui" Agens in rebus poſt vigintiquinque" annorum curricula, ob aduerſam corporis valetudinem, militiæ finem minime valuerit expectare, ſed ad Honorariam ex Principe dignitatem, teſtimonio Scholæ, proſilierit", hiſdem eum priuilegiis muniri cenſemus, quibus hij qui ad Principatus actum progreſſi ſunt, potiuntur. Sed in Salutationibus" Iudicum conſeſſibúſque priores eos qui per longæ militiæ metas ad Principatus actum peruenerint, etſi actus" tempore poſteriores ſint, eſſe præcipimus: Nihil Cenſualibus" vel Apparitoribus aduerſus priuilegia eorum excogitantibus, tanquam" in actu Principatus fuerint verſati: Vicenarum librarum auri condemnatione" propoſita. Dat. IV. Kal. Feb. Conſtantinop. Theodoſio A. XV. & qui fuerit nuntiatus. [435.]

Eodem" exemplo Iſidoro" PP. Regino PP. Illyric. Leontio PV." Theodoto" Comiti Ægypti; Abthartio" Comiti Orien: Cleopatro præfecto Auguſtali; Heſychio Proconſ. Achaiæ; Euſtathio Vicario Aſiæ; Nectario Vicario Ponticæ.

NOTÆ.

* *Lex 4. Cod. Iuſt. eod. tit.*
" *Valerio* huic Magiſtro officiorum inſcribitur hoc ipſo Anno altera adhuc Theodoſij Iun. *lex* : putà *lex vlt. ſup. de Metatis*: vbi dicitur quoque *Ex Conſule ordinario.*
" Aliunde enim quoque Principes nonnulli conſtituti: vid. *Notitiam Imperij.*
" De *Domeſticis* ſuo *titulo vlt. lib.1.*
" *Exiſtimant*. Cod. Iuſt.
" *quis*. Cod. Iuſt.

" Poſteà

" Posteà constitutum, viginti *l.19. sup. tit. de Agentib. in reb.* vid. & *l.16. eod. tit.*
" *Prosiluerit.* Cod. Iust.
" De *Salutationibus* his, *l.1. sup.* & plenè ad *l. vn. sup. de præpos. S. Cubiculi.*
" De *Consualibus*, vid quæ dixi ad *l.5. sup.* & ad *l.5. sup. de Senatoribus.*
" Locus hic obscurus, de quo mox dicam.
" *ἰσόνομα* Abest hæc subscriptio tota in *Cod. Iust.* de quâ in *Prolegomenis*: & nonnulla mox.
" Fortè *Theodoro*, vt hic sit Theodorus Augustalis ad quem duæ extant Isidori Pelus. epistolæ: *lib.3. ep 50. lib.5. epist.462.*
" Fortè *Abtharito.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris hæc constitutio est: quâ duo capita continentur de Principibus officiorum ex Agentibus in rebus. Prius caput est de *Domesticis* horum Principum. Domestici erant, quos Iudices seu in officio constituti suis actibus adhibebant, de quibus *suo titulo, suprà, de Adsessoribus, & Cancellariis*: *οἰκεῖοι τῷ ἐπάρχῳ* Basilio *ep.287.* Huiusmodi verò Domesticos Principes quoque officiorum ex Agentibus in rebus in suis actibus habuêre, vt hæc lex loquitur; quodque primum de his notandum.

Circa hos verò duo priuilegia tribuit *hâc l.* Theodosius Iun. Principibus istis. Primò, vt eos habere seu adsciscere sibi liceat, quos voluerint, quorúmque fidem industriamque probatam sibi æstimauerint. Quod vtique singulare est: Alioquin domestici huiusmodi non ipsius Magistratus arbitrio eligebantur, verùm sub fide gestorum Primatum officij periculo ex eodem officio electi Magistratui dabantur eiusdem Theodosij Iun. *l.3. sup. d. tit. de adsessoribus & domesticis*, vbi plenius dixi. Secundum priuilegium istud est, quod Principum horum Domestici esse possint, etsi sæpe eodem officio fuerint antè perfuncti: cum aliàs Magistratuum, veluti Ducum, domestici, actu hoc semel expleto, eumdem his repetere non licuerit; *l.16. inf. de Numerariis*, vbi dicam plura.

Alterum *huius leg.* caput est de *Honorariis* Principibus. Nempe obseruandum ex *hâc leg.* & *l.16. vers. nisi fortè*: *l.19. sup. de Agentibus in rebus*: alios Principes ad Principatus actum progressos, seu ad Principatus actum peruenisse per longæ militiæ metas, vt *hâc l.* dicitur: *ἐμπράκτους* denique: alios verò Honorariam Principatus seu ex-Principe dignitatem adeptos, seu ad Principatum *prosiluisse* (non expectato videl. militiæ fine) impetratis honorariis Principatus codicillis.

De his verò tria *hâc l.* indicantur, vel definiuntur. *Primo* quidem, honorarios hos Codicillos, seu honorariam hanc Principatus dignitatem Agentibus in rebus non collatam, nisi post viginti quinque annorum curricula, cùm ob aduersam corporis valetudinem militiæ finem minimè valuerint expectare, & quidem testimonio scholæ: quæ & ipsa fermè definiuntur *d. l.16. & 19. sup. de Agentibus in rebus*: nisi quod *d. l. 19.* viginti annorum stipendia ad id antea requisita: Absolutè verò *d.l. 16.* annosa militia; quâ longa stipendiorum mole vexatus Agens in rebus Principatum non vt laborum compendium voluit expectare: sed vt portum quietis maluit indipisci. Quare hæc *lex* nostra *illi* 19. velut posterior hâc parte derogauit, non verò *illa* velut anterior *huic* nostræ, quod tamen minus pensè scripsit Scriptor *de off. domus Augustæ, lib.3. c.11. p.506.*

Secundò, eadem dignitas, eadem priuilegia his Honorariis *h. l.* à Theodosio Iun. tribuuntur, quæ *ἐμπράκτοις* seu in actu constitutis: de quibus priuilegiis passim *suprà.*

Ita tamen, (quod *Tertium*) vt *ἐμπράκτοις* ipsis licet tempore posterioribus cedant, in salutationibus Iudicum & consessibus, vbi de Præcedentia agebatur; de quo dixi ad *l.vn. sup. de Præpositis S. Cubiculi.* Quod quidem tralatitij alioquin iuris fuit, putà vt Honorarij *ἐμπράκτοις* cederent, de quo sæpè iam: Paucis exceptis, de quibus *suis locis.* In quibus fuisse videntur antea & ipsi Honorarij Principes, arg. *d.l.19. sup. de Agentib. in rebus*: vbi dixi.

§ Notanda tandem singularis *huius l.* subscriptio, quæ à *Codice Iustinianeo* abest: non tantùm eo quod exemplum præbet constitutionis eodem exemplo, *ἰσόνομα* ad varios Magistratus datæ, seu emissæ, de quo *in Prolegomenis*: verùm Triplici adhuc nomine; Primò, propter Notitiam & ordinem dignitatum, quibus haud absimiles duæ aliæ in *l. vn. qui à preb. tiron. l.5. de fide testium*: & ordo seruatus *lib.6.* Huius Notitiæ hæc series: *Præfectus Prætorio*, Orientis scilicet, *Præfectus Prætorio Illyrici*, *Præfectus vrbis* Constantinopol. *Comes Ægypti*, *Comes Orientis*, *Præfectus Augustalis*, *Proconsul Achaia*, *Vicarius Asiæ*, *Vicarius Pontica.* A quâ recedit in duobus *Notitia Imperij* scripta ante octennium: ibi enim *Proconsul Achaia* præponitur Comiti Orientis & Præfecto Augustali: & *Comes Ægypti*, post vicarios collocatur. Secundò, ex hâc ipsâ Notitiâ, seu subscriptione colligitur Principes officiorum in horum Magistratuum officiis ex Agentibus in rebus fuisse: Quod certè *Notitia Imperij* disertè quoque testatur *de Proconsule Achaiæ*, de *Comite Orientis*, de *Præfecto Augustali*, de *Vicario Asiæ*, de *Vicario Pontica*, & de *Comite Ægypti*: In his quippe omnibus ibi dicitur, *Principem* officij fuisse *de scholâ Agentium in rebus*, *Ducenarium, vel ex Ducenariis.* Postremò notandæ personæ quæ has dignitates gerebant. Quinque posteriorum nulla alibi mentio occurrit: Theodorus Comes Ægypti fortè est Theodorus ille Augustalis, ad quem scribit Isidorus Pelusiota *lib.3. ep.50.* Quod tres priores attinet; *Isidoro* PP. (Orientis scilicet) qui Anno quoque 436. PP. exstitit, plures adhuc *leges* inscribuntur *hoc Codice*: quas repete ex *Prosopogr.* Eiusdem meminit Theodoretus *ep.47. ad Proclum Epist. Constantinopol.* *Leontio* P. V. inscribitur hoc ipso Anno *lex vlt. inf. de hæreticis*, quæ pars est prolixioris constitutionis de Nestorio, quæ tota exstat, inscriptione tamen & subscriptione carens inter Acta Concilij Ephesini. Quæ tamen ipsa ad hunc *Isidorum*, & *Reginum* pariter emissa fuerat: vt patet ex Edicto horum ipsorum duorum Præfectorum Prætorio, sub quo Edicto ea *lex* proposita fuit, quod ipsum extat inter Acta Concilij Ephesini *parte 3. n.46. p.712.* vbi & integris nominibus ita designantur, *Flauius Antemius Isidorus*, item *Flauius Simplicius Reginus*: Quibus & medius interiacet, *Φλάβιος* : Quo quid faciendum, in obscuro est: Interpres reddidit, *Flauium Bassum*: Ego malim *F. Leontium P.V.* accipere, qui & hic Isidoro & Regino iungitur: vt ita reponatur, Φ. Λεόντιος.

DE

DE CVRIOSIS.

TITVLVS XXIX.

XII. Cod. Ivst. *De curioſis & Stationariis*, Græci hunc *Titulum* ita reddunt, περὶ φροντιστῶν τοῦ δρόμου: Quod tamen omnibus *huius tituli* conſtitutionibus non conuenit. Porrò *huic titulo* reſpondent duo tituli *infrà*: putà *lib. 7. tit. de littorum & itinerum cuſtodia*: & *lib. 8. tit. de Curſu publico.*

De his Curioſis vid. & Firmicum Matheſ. *lib. 3. cap. 13.*

PARATITLON.

CVriosi *Rubr. & l. 2. 6. 10. 11. h. t.* & *tit. inf. ne Præfectianus Exactoris vel Curioſi officio fungatur*: qui & Curagendarij, *l. 1. h. t.* ſub Conſtantino M. dirigebantur ex Memorialibus quoque & Palatinis aliis: *l. 2. inf. de priuil. eorum qui in S. Pal.* Poſtea verò ſub Conſtantio miſſi tantum ex Agentibus in rebus: *l. 2. 3. 4. 7. h. t.* labore atque ordine *d. l. 4.* & quidem primi ſcholarum, *l. 6.* ſcholæ iudicio, *d. l. 4.* & Magiſtri officiorum, *l. 10.* non ex Præfectianis, aut Vicarianis, *l. 2. h. t. & d. tit. ne Præfectianus*: Anniuerſarium ſcilicet munus acturi, *l. 6.* per ſingulas prouincias, modò duo, modò ſinguli: *l. 2. & 8.* Duplici fine, vt curas agerent, gereréntve, *d. l. 2. & 4.* curas ſibi vindicarent: *l. vlt. h. t.* vt curarum ius atque arbitrium haberent, *l. 5. h. t. l. vn. d. tit. ne Præfectianus*: ad curas agendas Reipublicæ, *d. l. 2. inf. de priuil. eorum qui in S. P.* Et vt curſum regerent, *d. l. 2. & 4.* vt publicum curſum gubernarent, *d. l. 2.* vt curſui vacarent, *l. 8.* vt curſus tuendi ſollicitudinem ſuſtinerent; *l. 3. & 5.* Ne quis videlicet aut citra Euectionis auctoritatem curſum moueret, aut amplius poſtularet quàm euectio conceſſiſſet, *d. l. 2.* In quem finem, euectiones iis demonſtrari oportebat, *d. l. 2.* ipſíque euectiones curſus publici inſpiciebant, *d. l. 2.* inſpiciendarum euectionum cura ad eos pertinebat: *l. 8.* In eundem quoque finem remotas peragebant ſtationes cautè atque ſolerter, vt callida machinamenta fraudéſque commeantium depellerent: *d. l. 6.* Item ne hipocomi ſpoliarentur, *l. 50. inf. de curſu publ.* Breuiter, curſus publici Præpoſiti erant, quomodo etiam vocantur, *l. 9. h. t. & l. 35. inf. de curſu publ.* Iidem & reos Iudicibus nunciabant, non tamen carceri quenquam mancipare poterant, *l. 1. & 8.* Omniáque quæ geri in Republ. viderent, ad Principis ſui notitiam deferre debebant: *l. 4.* Hinc adeò *Indices* dicti *l. 2.* Exploratores, *l. 3. 4. de curſu publ.* Denique alia præter curſus & euectionum inſpiciendarum curam ab his ſiue vindicata, ſiue hiſdem delata, quæ ſubinde reuocata; *l. 7. 8. 9.* Ad hos certè compendia quædam ſpectabant, de quibus *l. 5. & l. vlt. h. t.* Poſtremùm, de eorum deprædationibus frequentes quærelæ exortæ: vid. *l. 1. 2. 3. 4. 5. 7. 8. 9. 11. 12. h. t.* Vnde & vltimùm ſubmoti ab Honori Imp. ex Africa, *d. l. 11. h. t.* & ex Dalmatiæ littoribus & inſulis, *d. l. vlt.*

---

1. Imp. Constantivs A. ad Lollianum PP."

HIi, quos *Curagendarios*, ſiue *Curioſos* prouincialium conſuetudo" appellat, proprio arbitrio quos eſſe reos putauerint, feralibus" carcerum tenebris mancipare non dubitant. Memorati igitur Curioſi * & Stationarij, vel quicumque" funguntur hoc munere, crimina Iudicibus nuntianda meminerint, & ſibi neceſſitatem probationis incumbere, non" citra periculum ſui, ſi inſontibus eos calumnias nexuiſſe conſtiterit. Ceſſet ergo praua conſuetudo, per quam Carceri aliquos inmittebant. Dat. XI. Kal. Aug. Med. Acc. XII. Kal. Sept." Arbitione & Lolliano conss. [355.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abest *huius l.* principium à *Cod. Iust.*
" *Lollianus* PP. sub Constantio A.D. 355. cui inscribuntur iisdem Coss. *lex 25. inf. de appellat.* & *l.11. inf quorum appellationes* : De eo vid. plura in *Prosopogr.*
" Ita Am. Marcellinus *lib.16. Francos quos Salios consuetudo appellauit* : & *lib.31. Alanos quos Tanaitas consuetudo appellauit.*
" *Ferales* carcerum tenebræ ; *h.l.* vt ministri ferales ; *l.6. inf. de custodia reorum.* Metallorum ferales officinæ Tertulliano, *de cultu fœmin.* vid. plura in Gloss. *Theod.*
* *Lex 1. Cod. eod. tit.* hinc desumpta est.
" Veluti Beneficiarij : vid. *l.5.7. inf. de cohortalib.* Irenarchæ quoque hoc munere functi, de quibus *inf. suo titulo.*
" *Nec citra*, Cod Iust.
" Vno mense pòst acceptâ hæc *lex*, quàm Data Mediolani : Accepta verò fortè, vel Proposita Capuæ, vt *d.l.25. de appellationib.* certè Italiæ PP. fuit Lollianus.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. quinque constitutiones ordine sequuntur, de Curiosis : Ex quibus apparet, quam enixè subinde Constantius Curiosis istis occurrere voluerit, extra plantam, vt dicitur, euagantibus : Quod genus sanè multiplici nequitiâ famosum fuit, contra decus sæculi, vel honorem militiæ sæpè versantium : quod præter *hanc leg.* docent *lex 2.3.4.5.7.8.9.11.12. inf. hoc tit.* Et quidem calumniis famosum, quas insontibus nectebant, & crudelitate : *h.l. & d.l.8.* auaritiâ item & concussionibus, seu enormibus commodis, *l.2.5.8.* denique officij sui metarum transgressione, *l.7.8.* disciplinam veterem vix retinentes, *d.l.9.* Hinc adeò ambitione & suffragio ad hoc munus adspirabant, vt testatur *d. lex 4. hoc tit.* & Libanius *loco quem mox laudabo* : Viceuersa ideò tandem aliquando sublati : *l.11. & 12. h.t.* Atque vt in commune famosum hoc genus fuit, ita cùm maximè fuit sub Constantio Imp. quod docent, vt dixi, omnes Constantij constitutiones, quæ quinque numero sunt : Docet insuper insignis admodum Libanij locus, *in Iuliani Imp. necem*, *p.294. 295.* quo Iulianum Imp. commendat ob eos amotos è Palatio, quod sub Constantio maximè grassati fuissent : vbi & eorum munus, ambitum, variaque scelera graphicè describit. Eum hic semel apponere iuuat, quo & deinceps non semel vtemur. Τρίτην τοίνυν καλὴν ὑπηρετῶν χορὸν τῶν κλεπτόντων καὶ λαποδυτούντων, καὶ τῶν λεγόντων καὶ ποιούντων ἐπὶ τῷ λαβεῖν, τῆς βασιλείας ὑπερόρισε θυρῶν, οἳ τὰς αὑτῶν πατρίδας τῆς παρ' αὐτῶν ἀποστερήσαντες χρείας, βουλὰς ἀποδράντες καὶ νόμους λειτουργιῶν εἰς Ἀγγελιαφόρους τελέσαντες, ὑπενοοῦντο μὲν πανθάνειν καθεστάναι : Καὶ τὸ σχῆμα ἦν φυλάκων ὅπως μηδὲν ἀγνοοῖ βασιλεὺς τῶν ὑπ' αὐτὸν συντελουμένων, τὸ δὲ ἔργον καπήλων. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνοι τὰς θύρας ἕωθεν ἀνοίγοντες σκοποῦσι περὶ τῆς ἐμπολῆς, οὕτως οὗτοι κερδῶν ἐμέμνηντο περὶ τὰς τούτων προσηγορίας, οἳ τοὺς χειροτέχνας ἄγοντες εἰς λοιδοροῦντας τὴν βασιλείαν ἦγον ἐπὶ τὰς ἐκείνων μάστιγας, οὐχ ἵνα ξαίνοιντο, ἀλλ' ἵνα τὸ μὴ τοῦτο παθεῖν πρίαιντο, καὶ οὐδεὶς τῶν ἔξω τῶν βελῶν, οὐ πολίτης, οὐ μετοικὸς, οὐ ξένος, ἀλλ' ὁ μὲν μηδὲν ἀδικῶν καὶ συκοφαντούμενος ἀπώλλυτο μὴ διδοὺς, ὁ δὲ καὶ σφόδρα πονηρευόμενος περιγενόμενος ἐσώζετο. ὁ μέγιστος δὲ τῶν πόρων ἑλεῖν τι κακούργημα περὶ τὴν βασιλείαν, ἀντὶ γὰρ τοῦ παραδοῦναι τῇ τῶν ἀδικουμένων ὀργῇ τὸν ἁλόντα ἀντὶ τῶν καταπεπιστευμένων τοῖς ἐπιβουλεύουσιν ἐπὶ τῷ λαβεῖν, ἐβοήθουν, τοῖς μὲν σωφρονοῦσιν ὥρας ἐπιπέμποντες νέων, καὶ καθιστάντες εἰς ἀδοξίας φόβον : τοὺς δὲ τῶν γοήτων ἐλέγχους τοῖς πόρρω τῆς αἰτίας προσάπτοντες, δύο ταύτας ὑπερβαλλούσας ἐκαρποῦντο προσόδους : Μᾶλλον δὲ τρίτην ἑτέραν ἀδροτέραν ἀμφοῖν, διδόντες γὰρ ἐξουσίαν τοῖς τὸ νόμισμα διαφθείρειν τολμῶσι, διὰ τῶν σπηλαίων δίκαιον ὑπὲρ τοῦ παραδοτέου φέροντες ὑπεξύφαινον : ὅλως δὲ τῶν ἀφορμῶν ἡ μὲν ἐν ἀφανεῖ τε καὶ σύχνη, ἡ δ' ἐν φανερῷ τε καὶ δίκη. σχῆμα δὲ * ἦν ὁμοῦ λαβοῦσα * καὶ ἡ σφόδρα τῆς ἑτέρας ἐλάττων, ὥστε ἰθύνειν μεμνημένοι καὶ τὸν ἀριθμ. τῶν χρημάτων εὐθὺς προσετίθεσαν ἐν ὑπεροχῇ ἐκεῖθεν ἔχειν. Οὕτω τοίνυν οἱ τοῦ βασιλέως ὀφθαλμοὶ καὶ φάσκοντες ἅπαντα εἰς φῶς ἄγειν καὶ ποιεῖν τοὺς πονηροὺς μετρίους τῷ μὴ ἐξεῖναι λανθάνειν, πάσας ἀνέῳγον εἰς πονηρίαν ὁδοὺς, καὶ μόνον οὐκ ἐκήρυττον ὡς ἀκίνδυνα δράσουσι, ὥσθ' οἱ κολασταὶ τῶν ἀδικημάτων αὐτοὶ τοὺς ἀδικοῦντας ἔσωζον, κυσὶν ἐοικότες συμπράττουσι τοῖς λύκοις. διὰ ταῦτα ἴσον ἦν θησαυρῷ τι συντυχεῖν καὶ τούτων μετασχεῖν τῶν μετάλλων. οἱ γὰρ ἦσαν Ἶρος, ἐν βραχεῖ χρόνῳ Καλλίαι. ἄλλοι πίνον ἀπλοῦντες ἐφ' ἄλλοις, καὶ γνωριμώτεροι τῶν μὲν πόλεων πενέστεροι, τῶν δὲ ταῦτα καπηλευόντων ἐνδαιμόνων. τούτους ἅπαντας ὁ βασιλεὺς ὁμοῦ ἤχθετο καὶ παύσειν ἠπείλει δυνηθεὶς, καὶ δυνηθεὶς ἔπαυσεν· ὅλην μὲν ἐκείνων διαλύσας τὴν φρατρίαν, ἀφελόμενος δὲ καὶ προσηγορίαν καὶ τάξιν : ἀφ' ἧς πάντα ἐπέρθει τε καὶ διώρυττε. Id est. *Tertiam cateruam maleficorum ministrantium, furantium, expilantium & quiduis aientium & agentium vt tantum accipiant, è Palatij foribus submouit, qui patrias suas suo ministerio fraudantes Curias & munera publica fugientes, in* AGENTES *in rebus relati sategerunt, vt* CVRIOSI *fierent ; Qui quidem in speciem custodes erant, ne quid Imperator eorum quæ sub eo transiguntur, ignoraret, reuera autem cauponantes. Nam vt hi diluculo fores suas aperientes circumspiciunt quo quæstum faciant, ita & isti quæstuum mentionem faciebant apud suos productores ; qui artifices silentes, tanquam Imperio conuiciantes ad illorum flagra ducebant, non quidem vt conciderentur, verùm vt redimerent quominus id paterentur : neque quisquam erat extra tela positus, non ciuis, non incola, non peregrinus, verùm qui nulla in re læserat, & calumniam patiebatur, peribat nisi dedisset : hic verò qui valde sceleratus erat, prabens euadebat. Maximus verò reditus erat deprehendere flagitium aliquod circa Imperium : nam loco eius quod oportuisset conuictum eorum qui iniuria affecti fuerant iræ dedere, loco eorum quæ ipsorum fidei commissa erant, insidiantibus, vt aliquid acciperent, opitulabantur : temperantibus verò florem iuuenum submittentes, metúsque infamia obiicientes, & magia crimine hos, qui crimine vacabant, onerantes, duos hos prouentus carpebant : Quin & tertium adhuc alium, duobus illis vberiorem : Datâ quippe his qui monetam falsare audent licentiâ, è speluncis in quibus hæc patrabantur, probam monetam loco adulterina accipientes luxuriabant : In summâ prouentuum alij in abdito & opaco, alij in conspicuo & aperto erant : æquè tamen omnis ad accipiendum, atque vnus alio haud adeo inferior : adeò vt memorati præmia & immensas diuitias statim compararent, quas inde his colligere fas erat. Hi ergo Imperatoris* OCVLI, *& præ se ferentes quasi omnes in lucem producerent, & prauos moderatos redderent, eò quod his latère non liceret, omnes ad malitiam vias patefaciebant, & cantùm non promulgabant, vt citra periculum peccarent, adeò vt delictorum vindices ipsi delinquentes seruarent, canibus similes cum lupis transigentibus.* Ac propterea

propterea par erat thesaurum reperire & harum sequacium venarum compotes fieri : nam qui licus venerat, breui Callias euadebat : vnoque post alium hausto, vrbes quidem pauperiores fiebant, hae verò cauponantes beati. Et olim Imperator nobis ingemuit : & minitatus fuerat, se cohibiturum, cùm id [non] *posset : & qui potuit, cohibuit, disturbata quidem tota hac schola, & sublato simul nomine & officio, vnde omnia vastabantur & effodiebantur.* Ex Libanio ergo discimus, Iulianum curiosos penitus sustulisse : Constantium cohibere nisum : de quo sanè fidem faciunt sex eius constitutiones *hoc titulo*, quarum Interpretationem nunc adgredimur.

Eodem pertinet & Sext. Aurelij Victoris, quem Andreas Schottus edidit, locus, in Diocletiano: *Neque minore studio pacis officia vincta: legibus aequissimis, ac remoto pestilenti Frumentariorum genere, quorum nunc Agentes rerum simillimi sunt : Qui cùm ad explorandum annunciandumque, quae forte in prouinciis motus existerent, instituti viderentur, compositis nefarie criminationibus iniecto passim metu, praecipuè remotissimo cuique cuncta foedè diripiebant.* Quod de Frumentariis ait Victor, eos ad explorandum annunciandúmque qui in prouinciis motus existerent, institutos, id egregiè firmant *Historiæ Augustæ* Scriptores: Spartianus, *Hadriano* : Capitolinus, *Macrino*, Pollio *Gallieno*. Eorundem operâ vsi Principes, missionibus suis, iussisque & literis perferendis, vt discimus ex Capitolino, *in Maximo & Balbino*, *p.* 169. at non etiam vt cursus publici curam gererent, quod Curiosorum muneris fuit, scilicet ἀγγελιαφόροι & γραμματοφόροι fuêre Frumentarij, quorum mentio apud Dionem *in vit. Caracallæ*, & in *v. Macrini*, qui tùm sub Magistro censos erant: quâ causa Hieronymus *in Abdiam*, *cap.* 1. eos cum veredariis componit: *Eos*, inquit, *quos nunc Agentes in rebus, vel Veredarios appellant, veteres Frumentarios nominabant*: vbi *Veredarij* non sunt qui cursus publici, [veredorúmque ope missiones suas explicabant: Denique Veredarij sunt qui veredis vtuntur, non qui veredis præsunt : *l.* 17. 50. *inf. de cursu publ.* & apud Cassiodorum 4. *variar.* 47. & *lib.* 11. *variar. ad dromonarios Hostiliensis*. Procopius quoque *lib.* 1. *Vandal.* ἵπποι οἱς τοῦ βασιλικοῦ ὑπουργίας ἀεὶ συλλέγονται οἱ δὲ βερέδους καλοῦσι. Vetus Glossar. *Veredarij equi* [γρ. Equites] *dicuntur à veredo, quia festinantes in equis currunt, vnc descendunt de equis ante quam sua responsa liberent : Habent pennas in capite, vnde intelligitur festinatio itineris, dantúrque eis semper equus paratus, non manducant nisi super equis quando proficiscuntur.* Firmicus quoque *lib.* 3. *Regum*, inquit, *Nuntios veredariósque reddent*. Frumentarij ergo cum Curiosis hac parte non rectè exæquantur, quoad cursus inquam publici curam: Exæquantur rectè quoad explorandi nunciandique munus eorum quæ geri in Republ. videbant, & reorum : id enim Curiosorum quoque muneris fuisse docet hæc *lex* 1. & *lex* 4. *inf.* & apud Athanasium *Apol.* 2. *p.*613. & *ep. ad solitar. vit. ag. p.*857. *in pr.* & Libanius *loco superius laudato*. Differunt & in eo Curiosi à Frumentariis : quod Frumentarij missi ad reos producendos, exhibendos. Apud Eusebium *lib.*6. *histor. Eccl. cap.* 40. ἀλλὰ ᾗ ... Αἰκίου ... Cyprianus *ep. vlt. Frumentarios esse missos, qui me Vticam perducerent.* At Curiosis nonnisi deferendi, nunciandi, cura incumbebat, *h. l.* 1. & *l.* 4. 8. *inf.* Hinc adeò Imperatoris oculi ὀφθαλμοὶ Libanio dicuntur. Denique Curiosi sunt ...: quomodo non eo tantum loco à Libanio vocantur, sed & *orat. adu. Florentium*, *p.*425. & *adu. Icarium p.*472. Sic & Palladij Curiosi mentio sub Constantino M. in duabus epistolis apud Athanasium *Apol.* 2. *p.*613.616. qui missus fuerat ad indagandam veritatem de his quæ Athanasio intendebantur, & quidem de calicis fracti crimine, vt & de Ischyra. Et *tertiâ epistolâ*, *p.* 856. vbi populos Alexandrinus sese Curiosis adiouasse aiunt, vt rei veritatem Principi enarrarent. Suidas quoque ex *vitâ Chrysostomi*. ... Tandem & frumentariis imperata cædes, quod de Coriosis oufpiam legitur: Lampridius *Commodo*. *Vrbanè Auterum eductum è Palatio sacrorum causâ, & redeuntem in hortos suos per Frumentarios occiderunt.* In multis itaque Frumentarij à Curiosis diuersi ; Quare Agentibus in rebus Victor & Hieronymus eos æquauêre, non Curiosis. Quod Curiosos verò attinet, vt id adhuc addam, ad eos perperàm trahitur Suetonij locus *in Augusto*, *cap.*27. ibi enim πολυπραγμοσύνης potius nomen videtur, quàm muneris aut officij. Tertulliani potius locus ad itos facit, *lib. de fugâ in persecut. sub fin. Parum denique est, si vnus aut alius ita ERVITVR : massaliter tota Ecclesia tributum sibi irrogauerunt : nescio dolendum an erubescendum sit, cùm in matricibus beneficiariorum & CVRIOSORVM, inter tabernarios, & lanios, & fures balnearum & aleones & lenones Christiani quoque vectigales continentur.* In cuius loci interpretatione peccant quoque, qui non vidêt loci illius hunc sensum esse : quod Christiani deprehensi sese ab imminenti supplicio nummis & promisso vectigali redimerent, non aliter ac improbæ vitæ homines nonnulli tolerarentur ob vectigalis præstationem. Idemque beneficiarij & Curiosi cùm matrices seu matriculas, id est, Breues & notorios erutorum huiusmodi à se hominum minùs probatæ vitæ conficerent, eorum numero collocarent Christianos : ita *Christianorum ecclesia talis eruta tantum vectigalis nomine pendet : Leno, tantum* &c. Non quasi Curiosis aut beneficiariis vectigalium exigendorum cura incumberet quod falsum est : id enim Agentibus in rebus quidem quandoque commissum, *l.*17. *inf. de exactionibus* : verùm non Curiosis : scilicet beneficialiorum & Curiosorum fuit reos ERVERE : qui tamen sub vectigalis præstatione nonnullos tolerauere : huios generis erant Lenones, Fures balnearij, Aleones, & inter hos quoque Christiani. De quibus est ille Tertulliani locus: His adde & falsæ monetæ reos : vt testatur Libanius *superiore loco*.

Nunc de hac *lege* nostra : vbi notandum *initio*, Curiosos quoque *Curagendarios* dictos : nempe à curis agendis, vt *l.*2.4.5. *h. t.* & *l. vn. inf. ne Praefectianus* : vbi *curarum* vox propriè de Curiosis veluti ne quis merces illicitas exportaret, speculari item & si quid in Republ. perperàm gereretur, vt id posteà referret. Nunc ad sententiam ipsam *legis*.

Duo igitur Froeni *hâc leg.* Curiosis à Constantio Imp. imponuntur. Primò scilicet in *Carcerem* quenquam mittere Curiosi prohibentur: pariter vt prohibentur ab Arcadio *l.*8. *inf.* Neque Curiosi tantum, sed & Stationarij, aliique qui hoc munere funguntur, nunciandorum videl. Iudicibus criminum : Quod & ipsum Constantini M. *leg.* anteà prohibitum Stationariis his Primipilarium, *l.*1. *inf. de cohortalib.* Quomodo & apud Stationarios, querelas seu libellos à quoquam afferri seu deferri interdictum ; *l.*8. *Cod. de accusat.* pariter vt apud Curiosos, *d. l.*8. *inf.* Eadem verò carcerandi potestas denegata Magistratibus municipalibus, *l.*5. *inf. de exhib. reis.* Denique nunciandi tantum potestas Curiosis & Stationariis tributa, omnibusque

que aliis qui in id positi vt nunciandi munere funguntur. *Stationarij* scilicet certis & designatis locis & stationibus positi erant ad reos nonciandos. De his, vt omittam notissimos Suetonij locos, Tertulliaons *Apologetico*: *Latronibus vestigandis per prouincias militaris statio sortitur.* De iisdem agitur & *d. l. 2. inf. de cohortalibus* : *l. 1. inf. de cursu publ. l. 31. inf. de Episcopis.* De his verò & quomodo à beneficiariis distinguendi sint, dicam ad *l. 5. & 7. inf. de cohortalibus.*

Secundò calumniosis eorum indiciis & notoriis seu nunciationibus *hâc l.* occurritur : id enim statuitur, Curiosis & Stationariis necessitatem probationis incumbere, non citra periculum sui, si insontibus eos calumnias nexuisse constiterit. Nempe etsi citra solemnia accusationum notoriis suis illis nunciare possint, sine inscriptione, *l. 7. Cod. de accusationibus* : & Constitutione quadam Græca *de custodia reorum* : attamen notoriis suis adsistere debent, *l. 6. §. 3. ff. ad S.C. Turpilianum* : Denique quaoquam inscribere in crimen non cogantur, probationis tamen necessitas eis incumbit, neque periculo carere debent, si insontibus calomnias nexuerint, *hâc l.* Ac proinde patet, Curiosorum seu Stationariorum elogiis seu Notoriis non ilicò fidem adhibendam : qood etiam confirmat *d. l. 7. & l. 14. Cod. de accusation.* Dixi Notoriis; propria qoippe vox hæc hâc in re, pro indiciis, denunciationibus : *l. 31. inf. de Episcopis* : vbi dicam.

---

11. * Idem A. & Iulianus Cæs. ad Taurum."

AGENTES in rebus, in Curis" agendis, & auectionibus" publici cursus inspiciendis, nostrorum memores præceptorum, credimus in omnibus velle profutura Reipublicæ" : Sed" accedunt ex Officio" mirandæ" Prudentiæ tuæ, qui parem sibi licentiam vindicent : Contigit etiam, vt Vicarij quoque mittant ex Officiis" suis huiusmodi negotiis operam præbituros. Adimatur ergo hæc licentia facinoribus", & Officiis vniuersis curarúmque" publici cursus copia denegetur : nam solos Agentes in rebus in hoc genere iussimus obsequium adhibere." ¶ Nec" verò multos esse per singulas prouincias iussimus, quippe sufficit duos tantummodo curas gerere, & cursum publicum gubernare, vt licet in *canalibus*" publicis hæc necessitas explicetur, numerus tamen amplior esse non debeat. ¶ Hi" verò peruigili diligentiâ prouidebunt, ne quis citra euectionis auctoritatem moueat cursum, vel amplius postulet, quàm concessit euectio : vt" habens vnius copiam rædæ, flagitet mulas" duas; aut redam vsurpet, cui birotum vel veredum postulare vel Clabulare" permissum est. Quisquis igitur aliquid tale perpetrare temptauerit, inprobi cœpti priuetur effectu. ¶ Demonstretur etiam Iudicibus" vel Curiosis euectio, etsi quis nobis iubentibus festinare memoret in obsequium necessarium, nec præualeat contumacia, vel dignitas. ¶ Contin".... etiam in cursu Clabulari, vt forte quis pro animalibus minimè præbitis pecunias pendere cogatur, lucro eius qui cursui præsiderit" inprobè vindicandas. Ergo nummum vetamus" exposci pro animalibus in cursu minimè constitutis : Quod si fortè aliquis peræstimauerit" perperrandum, eius quadruplum quod accepit, inferre cogatur. Dat. xv. Kal. Maij, Med. Constantio A. IX. & Iuliano Cæs. II. CONSS. [357.]

NOTÆ.

" *Lex 1. Cod. Iust.* hinc interposita est.

" Nulla *hic* nota defectus in MS. Et tamen supple PP. quomodo etiam habet Codex Iust. hodie Taurus hic PP. Italiæ fuit sub Constantio ab A.D. 354. ad A.D. 361. vid. *Prosopogr.*

" Curis agendis Agentes in rebus occupati, *h. l. & l. 4. §. vlt. inf.* vnde & *Curagendarij* dicuntur *l. 1. sup.* dicam plenius, ad *d. l. 4.*

" Ita quidem MS. sed *Iust. euectionibus*, quomodo etiam habetur *d. l. 1. Cod. Iust.* & mox *infr. vers. hi verò* : & *vers. demonstretur*, de his *suo tit. inf. de cursu publico.*

" Vid. qua notabo, ad *l. 4.*

" Sequentia, velut historica, absunt à *Cod. Iustin.* Vsque ad, *nam solos &c.*

" *Officium* Præfecti Prætorio Italiæ nota.

" Ita quoque *l. 9. inf. de cursu publ.* quæ eidem Tauro PP. inscribitur in eodem argumento ; *Miranda sublimitas tua.*

" *Officiu Vicariorum* Præfecti Prætorio Italiæ obserua:

" *Iust. Curarúmque & publici cursus.* Curæ & cursus publici regendi sollicitudo separantur & *l. 4. inf.* Et mox *vers. seq.* curas gerere & cursum publicum gubernare : & *l. 5.* curarum & cursus tuendi solicitudo. vid. quæ dicam ad *d. l. 4. inf.*

" *Et non ab alio penitus officio*, hic add. *Cod. Iust.*

" Hæc sententia de *Numero Curiosorum* abest à Cod. Iust.

" *Canales* publici *h. l. & l. 15. inf. de cursu publ.* quid sint, mox dicam.

" Hæc sententia quoque recisa à *Cod. Iust.* vsque ad *Quisquis.*

" Hæc vox malè *hic* inserta : nam in MS. non extat aliud vestigium, quàm vocis *duas*, vel *binas* potiùs.

" *Clabulare*, & *Cursus clabularis* : de eo dicam inf. *ad l.... de cursu publico.*

" Ita quoque *Cod. Iust. Iust. Iudicibus* non.

" *Etiamsi quis.* Cod. Iust.

" Et hæc sententia recisa à *Cod. Iust.* vsque ad *ergo nummum.* Cœterùm locum hunc ita restituo : *Contingit etiam* de quo mox. " *Præsederit.*

" *Iam vetamus*, Cod. Iust.

" *Quod*, non aduerbiale, sed pronomen.

" *Existimauerit*, Cod. Iust. Hac voce, *Peræstimauerit*, si legitima est, contumaciam exigentis denotari videtur.

COMMENTARIVS.

VNDE, seu ex quo hominum genere? QVOT item NVMERO, Curiosi circa cursum publicum constituendi sint? Quodque eorum OFFICIVM esse debeat? de his tribus, inquam, quinque sententiæ hâc Constantij Imp. constitutione continentur, quæ variis locis interpolata *Codice Iustinianeo*, extat *l. 2. Cod. eod. tit.*

Prima sententia est: Solos *Agentes* in rebus Curiosi munus obire debere: seu curas agere, & euectiones publici cursus inspicere oportere. Quod & ipsum cauetur, *l. 3. 4. 6. 7. inf. h. t.* Curiosi, inquam, seu Exploratoris, vt vocantur *l. 3. & 4. inf. de cursu publico.* Ademptâ eius rei licentiâ quorumcunque Iudicum Officialibus, veluti Præfecti Prætorio & Vicariorum: Quomodo ante *hanc leg.* sub Constantio factum indicatur & *hâc l.* & *l. 6. inf. de diuersis officiis*: & sub Constantino M. docet *lex 2. infr. de cohortalibus*, & *lex in Officiales 4. Cod. de off. Rector. prouinc.* Quinimò & *l. 2. infr. de priuil. eorum qui in sacro Palatio.* docet sub Constantino M. missos quoque in id ex Memorialibus & Palatinis aliis. Ergo Constantius Præfectianos à Curiosi munere, cursúsque publici curâ submouit *hâc l.* pariter vt Valentinianus posteà, *l. vn. infr. ne Præfectianus*: (etsi sub Honorio Apparitores Stationarios fuisse docet *lex 31. inf. de Episcopis*) Solis contrà Agentibus in rebus hoc munus reseruat; quomodo & Libanius *superiore loco* testatur, ἀγγελιαφόρων πανδήμων constitutos. Certè posteà quoque sub Theodosio Iun. & Valentiniano III. *Notitia Imperij* exertè testatur, sub Magistro officiorum inter alios officiales eius, *Curiosos de Scholâ Agentium in rebus* fuisse. In quâ ipsâ *Notitiâ* obiter notandum & in Orientis & Occidentis Imperio memorati sub Magistro Officiorum *Curiosum vnum cursus publici Præsentalem*, seu *in præsenti*; dein *Curiosos per omnes prouincias*, seu, *omnium prouinciarum*: Vbi *Curiosus præsentalis*, seu *in præsenti est*, qui in Comitatu Principis præsens erat: vbicumque is esset, non tantum Constantinopoli, aut Romæ: exempli gratia Mediolani, vbi Constantius hoc tempore erat, vt docet *huius l.* subscriptio: Nempe ibi, & vel maximè, Curiosum esse oportuit cursus publici, vnde cursus publicus bonam partem initium ducebat, propter frequentiam non tantum commeantium, verùm inde proficiscentium, Principisque iubente festinantium in necessarium obsequium, vt *hâc ipsâ l.* dicitur; qui videl. videret ne quis citra euectionem vel supra modum concessum cursum publicum vsurparet. ¶ Cur autem solis Agentibus in rebus cursus publici curam committat Constantius, seu Curiosos cursus publici esse velit? *initio l.* rationem adsignat: non aliam quam ab affectu suo in Agentes in rebus, & præsumptione studij eorum erga Rempublicam integri, & inculpati: cui similis ratio redditur *l. 7. inf.* vbi *vid.* quæ dicam. Quæ tamen præsumptio improbitati Agentium in rebus & Curiosorum nominatim locum fecit, de quo ad *l. 1. sup.*

Secunda *huius l.* sententia est, de NVMERO Curiosorum. Igitur Constantius Duos tantum per singulas prouincias esse iubet, duósque adeò sufficere ait, ad curas gerendas, & publicum cursum gubernandum. Ita nunc Constantius: At singuli postea constituti per singulas prouincias, visique sufficere Arcadio *l. 8. inf.* Horum certè Curiosorum per omnes prouincias, seu omnium prouinciarum, meminit, vt dixi, *Notitia Imperij*, numero tamen non expresso: quem ibi accipio secundum Arcadij mentem, id est, singulos per singulas prouincias. ¶ Additur verò *hâc l.* hunc duorum per singulas prouincias Curiosorum numerum sufficere ad cursum publicum gubernandum, *Licet in Canalibus publicis hæc necessitas explicetur.* Canales publici, *h. l.* & *l. 15. inf. de cursu publico*, quid sint? videndum est. Illud equidem satis constat, *Canalis* appellationem hîc non pertinere ad aquarum seu fluminum canales: quandoquidem in his rhedæ, birotum, veredi, clabulæ moueri dicuntur *hac leg.* & parangariæ aut parauerdi commoueri, *d. l. 15. de cursu publico*: ad pedestre igitur iter hi *Canales* pertinent: hoc primum. Certè *Canalis* quoque mentio fit can. 21. Synodi Sardicensis, ἐν ταῖς παρόδοις, inquit, ἤτοι Καναλίῳ; vbi πάροδοι, & Κανάλιον, παραλλήλως dicuntur: Nempe Canalis est, non Via Regia aut Militaris, verùm Via Transuersa, quæ in Regiam seu Basilicam influit, quasi aquæ canalis in alueum: sic de aquæ canali Apuleius *lib. 6. Iam Canale directo pergit ad ipsam Orci Regiam.* Et *lib. 9. Propellor ad incurua spatia flexuosi Canalis*; vbi *Canalis* proprio sensu dicitur: quomodo Gallicanus quoque: *Ego verò confiteor, certo Canali cuncta decurrere.* Hinc & disertè Parangariæ & Parauerdi, qui extra viam Regiam exigebantur, *ad Canalem commoueri* dicuntur, *d. l. 15. inf. de cursu publ.* Hoc sensu quoque Athanasius *Apologia 2. p. 597.* Episcopos memorans, qui ad Synodum Sardicensem conuenerant, eique subscripserant, inter alios inquit, οἱ ἐν τῷ Καναλίῳ τῆς Ἰταλίας Πρόβατιος, Βιάτωρ, Φακουνδῖνος, Ἰωσῆς, &c. Constantinus quoque *de administr. Imperio* notat Selauos vocare Κανάλιον, τὴν κατημαξευμένην ὁδόν: id est, *viam plaustris tritam*, quod ex Latino mutuatum est. Certè vel hæc ipsa *lex* luculenter ostendit, quid per *Canalem publicum* intelligendum sit: Nempe Constantius duos Curiosos ad cursum publicum gubernandum sufficere ait, licet in Canalibus publicis hæc necessitas explicetur, id est, licet non Regiâ viâ, quod vtique facilius; verum etiam transuersâ & παρόδῳ cursus publicus exerceatur. Ergo Canalis est πάροδος, *chemin de trauerse*, quà par angariæ & parauerdi vsurpabantur. Idémque colligi potest ex *d. canone Sardicensi*, vbi agitur de Episcopis ἐν παρόδοις ἤτοι Καναλίῳ constitutis, aliísque eâ parte, non Regiâ viâ, verùm transuersâ in Comitatum Imperatoris proficiscentibus, vt ita aliorum ferme Episcoporum in Regiâ viâ constitutorum occursum vitarent. Idque apud Athanasium est Canalium Italiæ; Italiæ videl. pars illa, quæ extra viam Regiam posita: & Episcopi in Canalio Italiæ constituti, qui in eâ parte erant. Ex his patet, frustrà iam *Canalis* hâc appellatione significatum aliunde peti à Viro Doctissimo, qui de *Itineribus* seu *viis publicis* scripsit *lib. 4. cap. 18. num. 9.*

Sequitur tertium *huius l.* caput de OFFICIO Curiosorum, tribus sententiis constans. Quarum prima est, Officium Curiosorum esse, prouidere ne quis cursum publicum vsurpet *citra Euectionem*, id est, citra facultatem & licentiam vel à Principe, vel ab iis Magistratibus, veluti Magistro officiorum, quibus euectionum dandarum ius est: de quo dicetur suo peculiari titulo, *lib. 8. de cursu publico.* Item, ne Modum quis excedat euectione comprehensum, seu ne amplius postulet: vt ecce qui habet copiam & licentiam vnius rhedæ, ne vsurpet binas vel duas: vel etiam rhedam vsurpet, cui tantum in euectione concessum est birotum, vel veredus, vel clabularis cursus. *Rheda* scilicet (quæ & carpentum dicebatur) maius aliquid erat, quàm

Birotum aut Clabula, ac multò magis quàm veredus. Rheda nempe octo mulabus vel decem trahebatur: *l.7.inf. de cursu publico*: Birotum verò trinis: Veredus erat, equus: Clabulare verò, & Clabularis cursus, quatuor boum protelo ducebatur: Clabulare enim idem facio cum Angaria; de quo *l.4. & 23. de cursu publ.* & aliquid etiam ad *l.5. inf.* Fuit igitur Rheda amplius quid quàm Clabula: Ac proinde nihil hic mutandum: ibi: *aut rhedam vsurpet, cui birotum aut veredum postulare vel clabulare permissum est*. Malè vero qui ita refingebat, *vel veredum postulet, cui clabulare permissum est*: Quasi tres excessus hic notentur, postulantis videlicet duas rhedas loco vnius: postulantis rhedam locò birori postulantis veredum cui clabulare permissum est: Nam excessus hic notatur superpostulantis seu excedentis modum cursus sibi tributi. Atquin si postremum illud ita legamus, tùm tantùm abest excessus notaretur, vt contra defectus indicaretur. Quis enim dubitet, maius quid esse clabularem cursum, quàm veredi vsum? Ergo duo excessus hic notantur circa rhedarum vsurpationem: primus, cùm duæ rhedæ vnius loco exiguntur: alter, cùm rheda vsurpatur, vbi birotum tantum vel veredus, vel clabularis cursus indultus est: Nempe rhedæ vsu, & birotum & veredus & clabula lenior est: nam vt dixi rhedæ iungebantur octo, vel decem mulæ; at enim clabulæ duo tantum boum paria: *l.8. & 11.inf. de cursu publ.* vbi plura. In eo verò tantum *hic* menda subest: *vt habens vnius copiam rhedæ, flagitet mulas duas*, rescribant, *Mulares duas*, id est, rhedas duas, quæ à mulabus trahebantur: quæ vox *Mularis* vsurpata quoque Columellæ. Verùm inane id: vox enim *mulas* hic perperàm infarta: neque enim in *MS.* maius spatium *hic initio lineæ* occurrit quàm pro voce *binas*. Interim nota recensum hic eorum quæ in publico cursu erant: *Rheda*, *Birotum*, *Veredus*, *Clabula*: Quibus adde & *Carrum*, de quo *l.47.inf.de cursu publ.*

Secunda sententia de officio Curiosorum hæc est: Nempe, etiam is qui Principe iubente iter instituere se dicit, Iudicibus seu Curiosis euectionem monstrare debet: In tantum; vt nulla Dignitas excusetur, siue Tribuni, siue Notarij, siue Comitis dignitatem præferat quis, (vt in non absimili prorsus re loquitur *lex vn. sup. de mandatis Principum*:) Ait verò *lex*, *Iudicibus*, *vel Curiosis*: quomodo etiam habet Codex Iustin. Etsi malit quis *Indicibus*, qui idem sunt cum Curiosis: μήνυται scilicet παράδωσε: Exploratores, vt vocantur *l.3 & 4. inf. de cursu publico* de quo plenius ad *l.4.inf.* tota enim hæc *lex* est de *Curiosis*, eorúmque officio. Neque tamen illud temerè mutem: nam & Iudicibus euectiones demonstrari oportuit, *l.8.22.49.59.inf.de cursu publ* Ergo euectiones ab omnibus exhiberi debent quacunque dignitate fuerint conspicui, *h.l. & l.8. inf. de cursu publ.* quanquam à Principe missi, *h.l.*

Postrema *huius l.* Sententia est, sed obscurior, de cursu clabulari nominatim. Illud equidem apparet, agi de concussione quadam circa cursum clabularem. Et quidem, (quod Secundum) de concussione eorum qui cursui præsidebant, qui scilicet pecunias vel nummos exigebant. Et quidem (quod tertium) pro animalibus minimè in cursu constitutis: Quod factum, Quarto loco, Quadrupli pœnâ punitur. Hæc omnia inquam hic dicuntur, nondùm tamen ex his liquidò apparet, quodnam concussionis genus hoc fuerit: Certè ex *l.5. & l. vlt. inf. hoc tit. & l.21. inf. de cursu publico* discimus, Præpositos cursus publici & Curiosos ex singulis rhedis, angariis, & animalibus compendia quædam & commoda captasse: de quo ad *d. l.21.* Vbi de omnibus alus concussionibus cursus publici occasione dicam.

III.* Idem A. ad Agentes in rebus.

PER" id tempus, quo cursus tuendi sollcitudinem sustinetis, condemnationes" Præfectorum Prætorio" erga eos solos iritæ sunt futuræ qui seruauerint honestatem: erga eos verò qui inhoneste, & contra decus sæculi, vel honorem militiæ versabuntur, non solum condemnatio mansura est, verumetiam, si" ad Nostræ Serenitatis notitiam culpabilia" gesta peruenerint, in" eos erit acrius vindicandum. PP. Prid. Kal. Dec. Eusebio & Hypatio CONSS. [359.]

NOTÆ.

* *Lex 3.Cod.eod.tit.* Iungendæ autem *huic* sunt duæ *Leges sequentes 4. & 5.*
" Ita pariter *d.l.5.*
" *Condemnationis* vox hic & mox rursum, pro *multa* vid. Gloss.
" Abest hæc vox *Prætorio* à *Cod. Iust.*
" *Circa*, Cod. Iust.
" Sequentia absunt à *Cod. Iust.* de quo mox, vsque ad *peruenerint*.
" *Culpabilia* gesta, vid. Gloss. *Theod.*
" Hæc ita immutata Cod. Iust. *grauior pœna est statuenda.*

COMMENTARIVS.

IV.* Idem A. ad Agentes in rebus.

CESSET omnis ambitio" atque suffragium in Schola vestrâ: etenim cuncti ita agere debebitis, quatenus labore atque ordine ad cursum regendum, & ad curas agendas, iudicio Scholæ & Ordinis merito dirigamini: ita vt nihil vestri Principis, ex his quæ geri in Republica videritis, notitiæ sub-

trahatis : fcientes pœnis eum debitis fubiugari", qui tantum facinus aufus fuerit perpetrare. PP. eodem die, hifdem CONSS. [359.]

NOTÆ.

" Abeft à *Cod. Inft.* de ratione videtimus. Iugenda verò huic, *lex 3. fup. & lex 5. inf.*
" Similia mox notabo.
" Quo *lex 3. fup.*
" *Subiugatum iri.*

V. * "

N his dumtaxat prouinciis", in quibus curfus à prouincialibus exhibetur, (quoniam auaritiæ" occurri pænè iam non poteft,) fingulos folidos per fingulas rædas, (id eft quas *quadrigas*" vel *flagella*" appellant,) percipiatis, per id" tempus, quo curarum" & curfus tuendi follicitudinem fuftinebitis. ¶ E curfu verò Clabulari" fingulas angarias, in his fcilicet Stationibus", in quibus curfus eft conlocatus, ad exhibendam humanitatem, venientibus" excufetis", ne" quis audeat contra præceptum hoc amplius" accipere, aut fperare quicquam, aut aliquid excufare" vltra quàm continet forma præcepti. Dat. Prid. Kalendas. Nou." Eufebio & Hypatio CONSS. [359.]

NOTÆ.

" Abeft & hæc *lex* à *Cod. Inft.* Iungendæ vero ei *duæ leges fuperiores* 3. & 4.
" Supple *Idem A.* (nam & in MS. veftigium literæ A. fupereft) *ad Agentes in rebus* : quomodo habent *duæ leges fuperiores* : quodque contextus ipfe *legis* fuggerit 1 , ibi *percipiatis* : *fuftinebitis* : *excuretis*.
" *Illyrici fcilicet de quo mox.*
" Veftræ Agentium in rebus feu Curioforum : Eadem voce vtitur Victor loco quem mox laudabo.
" *Quadriga*, pro redis.
" De hac voce *Flagellorum* mox.
" Ita quoque *initio l. 4. fup.*
" *Curarum* vox de Curiofis & curfus publici folicitudine *h.l. & l....*
" *Stationes* hîc funt, quæ generalius regiones clabiculariæ, *l. 34. inf. de curfu publ.*
" Id eft, commeantibus, feftinantibus, proficifcentibus.
" ℞. *Excuretis* : quomodo & *fine l.* reponendum *excurare* : Excurare autem eft adcurare, præbere.
" ℞. *Nec.*
" ℞. *Excurare*, vt fup. *excuretis*.
" *Decemb. d.l. 3 & 4.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imperatoris (qui hoc anno in *Illirico* verfabatur, compefcendis Quadorum & Sarmatarum motibus, fub finem verò anni Conftantinopolim profectus eft) hæ tres *leges* funt, vnius eiufdémque conftitutionis partes, atque ideò inter fe coaffandæ : Quâ quidem conftitutione Imp. Conftantius Curioforum INSOLENTIÆ, AMBITIONI, AVARITIÆ modum ponit : OFFICIVMQVE eorum circa curfum publicum & curas agendas inftruit. Ea verò conftitutio de earum proculdubio numero eft, & ab eo Conftantij animo profecta, quo eum Sex. Aurelius Victor, *in Traiano* : & Am. Marcellinus *lib.* 19. *p.* 160. his ipfis Confulibus, *Eufebio & Hypatio*, id eft, A. D. 359. Anatolio PP. Illyrici tum exiftente & adcurante, vehiculariæ rei prouincialiúmque vtilitati hanc in partem aduerfus auaritiam infolentiámque confuluiffe fcribunt. Illius hæc verba funt : *Nefcendis ocyus quæ vbique* E REPVBLICA GEREBANTVR *admota media publici curfus : quod equidem munus fatis vtile in peftem Orbis Romani vertit pofteriorum* AVARITIA, INSOLENTIAQVE, *nifi quod his annis fufpecta virus Illyrico funt, Præfecto medente Anatolio.* Marcellini hæc funt : *Anatolio*, inquit, *regente tunc per Illyricum Præfecturam, neceffaria cuncta, vel ante tempus coacta fine vllius difpendiis adfluebant : Nec enim difpofitionibus vnquam alterius Præfectura vt inter omnes conftat, ad præfens, Arctoæ prouinciæ bonis omnibus floruerunt, correctione timlantium beneuola & folerti*, VEHICVLARIÆ *rei iactinris ingentibus, quæ claufêre domos innumeras, & cenfuali profeffione fpeciofa fiducia releuata.* Nos de fingulis iftius Conftitutionis capitibus videamus.

Igitur *lege* 3. COERCITIONEM in Agentes in rebus & Curiofos per id tempus quo curfus tuendi follicitudinem fuftinent, tribuit Conftantius Præfectis Prætorio : quomodo & in commune in Agentes in rebus Præfectis Prætorio Rectoribúfque prouinciarum delinquentes idem tribuit ante biennium *l. 3. fup. de Iurifdictione.* Id ita, inquam, conftituit Conftantius, cum de eo Agentes conquefti effent, renuentes Præfecti Prætorio coërcitionem & *iurifdictionem* ; hoc prætextu quod Magiftri Officiorum Difpofitioni parerent, & Magifter officiorum Iudex effet proprius Agentium in rebus & Curioforum ; de quo dixi *ad l. 3. fup. de Agentibus in rebus.* Verùm eo non obftante Præfecto Prætorio coërcitio tribuitur in Curiofos, ficut in omnes Agentes in rebus *d. l. 3. de iurifdict.* Pro ratione fcilicet delicti *forum* quis fortitur, atque in ipfis locis vbi quis delinquit, coërcendus eft, & intra ipfam Prouinciam in Prouincialium confpectu quos deprædare inftituit : & fori præfcriptionem hoc cafu non admitti oportet, ne alfoquin hoc prætextu Prouincialium fpoliator ad Iudicem fuum mitti poftulans elabatur, vel non fatis dignas crimini pœnas fuftineat : De quo vide *legem* 1. *Cod.*

vbi de criminibus agi oporteat. In Prouincia admissum crimen à Prouinciali Iudice coërcendum est: Et Prouincialibus, in quos admissum crimen, hæc veluti victima mactanda. ¶ Finge in *Illyrici* Prouincia aliqua Curiosum quid admisisse, frustra Magisteriani fori præscriptionem opponet, sed à Præfecto Prætorio Illyrici rectè coercebitur. In *Illyrico* exemplum posui, quia eò pertinet hæc *lex* cum *duabus legibus sequentibus*, vt ex Ammiano quoque & Victore iam ostẽdi. *Fori scilicet præscriptio plerisque commeatum impunè peccandi facere solet*: Nam & ideò Principes pessimi hoc genus hominum operâ vtentes spongiarum & peniculorum vice ius coërcendi sibi solis vindicarunt. Ita Caracalla coërcitionem, in frumentarios (quibus Agentes in rebus successerunt) quique in bonos omnes Tyrannidem exercebant, sibi vni vindicauit, Authore Dione. Alius verò Constantio sensus hic est: Tantum enim abest, vt ad notitiam suam perlata Curiosorum culpabilia gesta, impunitate donare vel condemnationem Præfectorum reuocare velit, vt contrà acriùs in eos vindicaturum sese minetur. Quod & aliàs boni Principes fecêre, vt non vna *huius Codicis* constitutione fieri videmus. Et hanc tamen minitationem Tribonianus in Codice suo non adeò clarè proposuit, recisis nonnullis ex *hâc l.* quæ id expressè continent. Hactenus prima ratio qua Curiosis occurrendum putauit Constantius.

Secunda ratio est quæ continetur *lege* 4. Nempe eâ primùm, PROMOTIONI eorum aduersus nonnullorum AMBITIONEM modum ponit Constantius, Scilicet Agentes in rebus non Ambitione vel suffragio, verùm labore atque ordine ad cursum regendum & ad curas agendas, iudicio scholæ, & ordinis merito dirigi vult. Quod & in cæteris scholis tralatitium est: veluti Domesticorum, *l.* 7. 8. 10. *vlt. sup. de domesticis*: Agentium in rebus, *l.* 14. *sup. de Agentibus in rebus*: Palatinorum, *l.* 5. *inf. de Palatinis S. L.* Castrensianorum, *l.* 1. *inf. de Castrensianis*: Decanorum, *l. vn. inf. de Decanis.* Militum, *l. vlt. inf. de re militari.* Alioqui magni facinoris loco haberi, pœnaque seuerissimâ vindicari id iubet Constantius, si quis ambitione aut suffragio ad Curiosi munus conscenderit. Id quod æuo hoc factitatum non hæc tantùm *lex* ostendit, verùm insigne Libanij testimonium, quod totum suprà attulimus: vnde hæc ad rem nostram *in Iuliani necem*, *p.* 294. *οἱ εἰς ἀγγελιαφόρους τελοῦντες ἐπωνομάζοντο μὲν περιόδοις κατεσκευασμένοι: καὶ τὸ χρῆμα ἦν φυλάκων, ὅπως μηδὲν ἀγνοοῖ βασιλεὺς τῶν ἐπ᾽ αὐτὸν συμπραττομένων, τὸ δ᾽ ἔργον καπήλων*, &c. id est, *Qui in Agentium in rebus scholam relati, vt Curiosi fierent adlaborabant: qui quidem in speciem custodes erant, ne quid Imperator eorum quæ sub eo transiguntur ignoraret, reuerà autem cauponantes*, &c. Pessimi scilicet atque auarissimi quique ad Curiosi munus adspirabant, quasi ad prædas exercendas. Quare promoueri eos voluit Constantius Scholæ iudicio & laboris ordinisque merito. Vnde & primis scholarum id delatum decet *lex* 6. *inf.* Atque hoc iam secundum remedium est, quo rem vehicularem seu cursum publicum, tranquillitatémque simùl publicam à Curiosorum facinoribus vindicare Constantius instituit. Tranquillitatem inquam, simùl publicam: ne curarum videl. agendarum obtentu homines passim à Curiosis vexarentur: Nempe duplex & distinctum Curiosorum munus fuit, quod etiam superiores *leges* docuerunt: *Curas* scilicet *agere*, & Cursum publicum regere. *Curas agere*, vel *gerere*, hac *l.* & *l.* 2. *sup.* & *l. vlt. inf.* & *l. vn. inf. ne Præfectianus*: & *d. l.* 2. *inf. de priuil. eorum qui in S. P.* est explorare quid in Republ. gereretur, atque id ad Principem suum referre, id quod *hâc l.* disertè dicitur: Ita, inquit, *vt nihil vestri Principis ex iis, quæ geri in Republicâ videritis, notitiæ subtrahatis.* Quomodo & *curas Reipublicæ agere* dicuntur *l.* 2. *inf. de priuil. eor. qui in S. Pal.* Et similiter omninò Libanius, *superiore loco.* *τὸ χρῆμα*, inquit, *ἦν φυλάκων, ὅπως μηδὲν ἀγνοοῖ βασιλεὺς τῶν ἐπ᾽ αὐτὸν συμπραττομένων.* Et Sex. Aurel. Victor: *Frumentariorum, quorum nunc Agentes rerum similes sunt: qui cùm ad explorandum, annunciandúmque qui fortè in prouinciis motus existerent, instituti viderentur*, &c. Hinc adeò hi *περιοδευταὶ* apud Libanium & *superiore loco*, & *alibi*: Et *ὀφθαλμοὶ* Principis eidem Iudices, si modò ita restituendum *l.* 2. *sup.* Exploratores *l.* 3. & 4. *inf. de cursu publico.* Tandem *Curagendarij* dicti *l.* 1. *sup.* Qui mox post Constantium sublati, de quo dicam *ad l. vlt. h. t.* Indè etiam *hæc lex* 4. omissa *Cod. Iust.* quia potissima eius pars est de hoc Curarum agendarum munere: etsi *l.* 2. *Cod. eod. tit.* quæ desumpta est ex *l.* 2. *h. t.* verba illa *in curis agendis* retinuerit: sed quæ proculdubio Tribonianus ad cursus publici curam restrinxit. Et hæc de secundâ ratione, quâ Curiosis fibulam imposuit Constantius, seu de *l.* 4. Postrema ratio est, quæ continetur *leg.* 5. quâ AVARITIÆ eorum modum ponit: quæ supra modum excreuerat, de quâ semel dixi ad *l.* 1. *sup.* allato etiam egregio in id Libanij *loco*: Commoda scilicet eorum definitum nunc it, quorum etiam mentio fit *l.* 2. *sup.* & *l. vlt. inf.* Igitur per singulas rhedas seu quadrigas singulos solidos, neque vltrà percipere iubentur: Et quidem in his tantum Prouinciis, in quibus cursus à Prouincialibus ipsis exhibebatur: Proinde in illis Prouinciis in quibus cursus à fisco exhibebatur, Curiosi nihil exigere poterant a Prouincialibus. Qui locus ostendit in quibusdam Prouinciis fiscum, cursum publicum procurasse; in aliis verò à prouincialibus exhibitum, id est, Prouinciales animalia contulisse, quarum sanè Prouinciarum numero fuit Sardinia, *l.* 26. *inf. de cursu publico*: Certè res ista variè admodum commeauit, cuius historia paulò altius repetenda est.

¶ Cursum publicum seu vehicularem ab Augusto primùm institutum Suetonius scribit, *quò celeriùs* videlicet *ac sub manum annunciari cognoscique posset, quid in Prouincia quoque gereretur, idque per vias militares.* En cursus publici authorem eiusque finem primarium; Scilicet, vt Victor quoque scribit, *Noscendis ociùs quæ vbique è Repub. gerebantur.* Ea verò vehiculati, non fisci munus fuit aut onus: sed vel prouincialium, vel magistratuum: Hinc in veteribus Neruæ nummis legere est, *vehiculationem Italiæ remissam.* Mox Hadrianus, teste Spartiano, *cursum fiscalem instituit, ne Magistratus hoc onere grauarentur.* Cuius loci obscura est sententia. Sunt enim qui existimant, his verbis indicari à *priuatis* ad *fiscum* hoc onus traductum; Cui interpretationi obstant hæc verba, *Ne Magistratus hoc onere grauarentur.* Nam si hoc facto Hadrianus liberari Magistratus voluisset, quid intererat, Magistratuum, *Prouincialium* nè hoc onus esset, an fisci? Existimat alius hanc huiusce loci sententiam esse; Cursum hunc institutum in gratiam Magistratuum ab Hadriano, ne videlicet in Prouincias euntes impensis suis iter facerent, atque adeò cursus publici iam antea instituti vsum productum, cùm hactenus non nisi cognoscendis celerius iis, quæ in Prouinciis gererentur, vsurparentur; Hadrianum in Magistratuum quoque proficiscẽtium vsus eum produxisse, qui alioquin suis sumptibus ire & redire solebant. ¶ Est & tertia sententia, Cursus publi-

ci

ci onus Magiſtratibus municipalibus ſeu Decurionibus incubuiſſe, hoc verò onere ſubleuatis Magiſtratibus. Et tamen hæc eadem ſententia duplicem adhuc ſenſum admittere poteſt. Vel enim de curſus publici tantum procuratione accipi poteſt; Procurationem enim curſus publici ſuſtinuiſſe aliquando ſeu mancipatum Curiales & Magiſtratus,teſtatur *lex* 26.34.51.64. *inf. de curſu publico.* (Igitur Hadrianus hoc mancipatu magiſtratus ſeu curiales liberauerit;) vel de ipſa *præſtatione* & onere curſus publici, vt ita Hadrianus eùm hactenus à Magiſtratibus præſtaretur, eum filio indixerit: Eàmque ſententiam veriſſimam puto. Nempè cum hactenus Magiſtratus ſeu Curiales curſum publicum præſtare tenerentur, è fiſco & impenſis fiſci præſtari voluit: Et tamen momento id tantùm ſtetit. Vehicularium enim munus, priuatorum onus deinceps fuit. Scribit enim Capitolinus *Antonium Pium vehicularium curſum ſumma diligentia ſubleuaſſe*; nempe in Prouincialium gratiam, & Prouincialium commodis, qui hoc munere ſeu onere grauabantur: Quomodo autem ſubleuârit non exprimitur. Poſtea Seuerus Imperator teſte Spartiano, *cùm ſe vellet commendare hominibus, vehicularium munus à priuatu ad fiſcum traduxit.* Poſt Seuerū curſum poſſeſſionum ſeu patrimoniorum onus fuit, vt teſtatur Arcadius Iuriſconſultus *in l. vlt. §.* 21. *ff. de muneribus & honoribus*: & hæc lex noſtra & *lex* 16. & 64. *inf. de curſu publico.* Neque tamen in Prouinciis omnibus. Nunc ad rem. Igitur ſingulos tantum ſolidos in illis prouinciis, in quibus curſus à prouincialibus exhibetur, per ſingulas redas Curioſos percipere iubet Conſtantius Imp. *hàc l.* vbi notanda illa, *id eſt, quas Quadrigas vel Flagella appellant.* Nempe ait, ſingulas Redas (quas oſtendimus ſuprà ab octo vel decem mulabus tractas) fuiſſe dictas *quadrigas*, vel *flagella*. De *Quadriga* nomine nil adlaborandum: *Flagella* etiam cur ſingulæ Redæ ſeu Quadrigæ dictæ fuerint, proprio tùm & in manſionibus procul dubio curſus publici vſurpato vocabulo, procliue dictu, quod vno flagello vel auriga regeretur: quæ denique vno flagello & auriga contenta eſt. In *Notitia* certè *Imperij* quoque inter inſignia Præfectorum Prætorio & Præfectorum vrbi videre eſt ad Carpentum ſeu Quadrigam eorum, aurigam cum flagello. De huius vero flagelli vſu in curſu publico *ad l....inf. de curſu publ.* Atque hæc de prima *huius leg.* ſententia.

Poſterioris hanc puto, non poſſe quenquam *venientem*, id eſt, commeantem, in curſu publico vtendo vltra vnam Angariam è cur'u clabulari vſurpare, vel ſperare. Quod ipſum rurſum conſtitutum ab eodem Conſtantio anno proximè ſequ. *l.* 11. *inf. de curſu publico*: exceptione vnicâ ibi additâ, vt duas ſaltem angarias vſurpare his liceret, ſi ægri eſſent. Item, à Theodoſio M. *l.* 45. *inf. de curſu publ.* vbi omnes vetantur ampliùs quam ſingulas vel binas angarias vſurpare. Vltra hunc igitur modum nihil ſperare cuiquam licuit: Hinc interim apparet iam in clabulari curſu fuiſſe angarias; ſeu, clabularem curſum & angarias idem fuiſſe: de quo plenior dicendi locus erit, *ad l.* 4. & 23. *inf. de curſu publico.*

¶ Perperàm autem quidam *clabularem* curſum vehiculario opponunt, cúmque à vehiculario diſtinctum fuiſſe docent, idque, vt volunt, huius ipſius *legis* authoritate, in qua tamen nihil tale continetur. Separatur equidem *clabularis curſus*, & angariæ, à *Rhedis* ſeu *Quadrigis*, ſed non à *vehiculari* curſu. Nam quod ipſimet fateri neceſſe habent, *vehicularis* curſus generalis appellatio eſt, quo comprehenditur & clabularis curſus, idque Ammiani locus ſuperior, cum hac *lege* collatus euincit.

¶ Sed illi ipſi in eo rurſum falluntur, cùm Vehicularem curſum, æquè generalem ac curſus publici appellationem putant. *Curſus* enim *publici* appellatio complectitur non tantum Vehicula, ſed etiam Veredos, id eſt, equos: at Vehiculario curſu, Veredos comprehendi quis dixerit? Verùm de hoc plura ad *d. l.* 13. *inf. de curſu publ.*

¶ Denique obſeruandum quod *lex* ait, *ad exhibendam humanitatem*; quæ videlicet ſumma erat in huius clabularis curſus ſeu angariarum exhibitione: vtpote quo & ſupellex, & familia & clariores, vt oſtendo ad *l.* 4. *inf. de curſu publ.* atque adeò ingens pondus (mille quingentorum ſcilicet *l.* 28. & 30. *inf. de curſu publico.*) imponi trahique poterat. & *tardiore* boum protelo ducebatur. Huc pertinet Ammiani Marcellini locus *lib.* 20. *Iulianus* inquit, *contemplans rationabiles querelas* [Pentadium] *cum familiis eos ad orientem proficiſci præcepit, clabulari curſus facultate permiſſâ.* Atque ita *caritates* ſuas (vt in hac re Ammianus paulò antè loquitur) is qui hunc curſum impetrauerat, eò ſecum ducere poterat: Coniugem, liberos, imò & ſeruos, ſeu, vt loquitur *lex* 4. *inf. de curſu publico, neceſſitates* ſuas; quæ lex eſt pariter de Angariarum impetratione: de quo dicam *ad l.* 3. *inf. de re militari.*

VI. Imppp. Gratianus Valentinianus* & Theodosius AAA. ad Florum" Magiſtrum Officiorum.

Felicis" Natalis noſtri die, iidem" vt Principis, Primi quoque Scholarum" mittantur ad prouincias Curioſi anniuerſarium munus acturi; ita cautè atque ita ſollerter", vt ſub binorum tantum copiâ veredorum, vltra" vſurpationem" ceſſante ne capita" contrahantur", remotas quoque peragent" ſtationes", & callida machinamenta commeantium, ac ſimulatæ obſeruationis" ingenia & fraudes depellant. Dat. III. Non. Febr. Conſtantinop. Eucherio & Syagrio CONSS. [381.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Eodem verò die quo hæc *lex* data eſt, ſed ad alium Magiſtratum *lex* 11. *inf. de priuil. eorum qui in S. Palatio.*

" Florus Magiſter officiorum ſub Theodoſio M. cui inſcribitur quoque ſuperiore Anno 380. *lex* 3. *ſup. de Agentibus in rebus.*

" *Magiſtro officiorum* ſuberant Agentes in rebus & Curioſi: de quo mox: vid. & *ſup. tit. de Agentibus in rebus.*

" Malit

" Malit quis, *Felici*: quo tamen nil opus.
" ✠. *Itidem vt Principes*, Agentum scilicet in rebus: neque hæc parenthesi includenda, vt hactenus includuntur in superioribus Editionibus. Iuretus sanè quoque in Symmachum *lib. 4. ep. 8.* reponebat, *itidem vt Principis*: verùm *Principes* rescribendum, pro quo scriptum *Principis* pariter vt *sup.... Legis*, pro *Leges* & similia multa.
" Fortè *Scholarium*.
" *Sollerter*, vt *l. 11. de petitionib.*
" Sensim atque vsitatum, vt in simili re, *l. 5. sup. de off. Rectoris prouinc.* peruigili diligentia, *l. 2. sup.*
" ✠. *Vltra vsurpationis cessante capita contrahantur.*
" *Capita*, pro animalibus, aliquando pro Tyronibus, & pro seruis, vid Gloss.
" *Contrahere* est simul trahere vid. *Gloss.*
" Fortè *peragrent*: quanquam & retineri potest, *peragant.*
" Hinc *stationariorum* nomen: vid. *l. 1. sup.*
" ✠ *Obuersationis*: vt Obuersatio accipiatur pro obambulatione, & diuerticulorum sectatione: Ciceroni *pro Murena* vsurpata vox. Retinendum tamen, *obseruationis*: vt simulata obseruatio sit & dicatur, de iis qui simulant se Legum modique præscripti obseruatores & memores.

COMMENTARIVS.

HS VDOSII M. duæ constitutiones sequuntur *de Curiosis*. Et hâc quidem *leg.* quatuor de his constituuntur. Primum caput est, de *Tempore* mittendorum in prouincias Curiosorum: Natali scilicet suo die Theodosius, vt Principes officiorum ea scholâ Agentium in rebus, ita & Curiosos in prouincias mitti iubet. Designationibus scilicet Magistratuum & officiorum, Principum Natales hoc æuo destinati fuêre, & quidem Natales *genuini*, id est quibus nati, non quo die Imperium sortiti erant; quem *Felicem*, siue diem, siue Natalem, hæc *lex* vocat: de quo more plenè dixi ad *l. 11. sup. de Proximis*: veluti Prætorum designationibus: *l. 10. sup. de Pretoribus*: Proximatus inchoando, & conferendo, *d. l. 11. & 17. sup. de proximis*: & *l. 21. inf. de Palat. S. L.* Palatinis S.L. & R.P. *d. l. 21.* Eodem igitur exemplo & Principes officiorum & Curiosi designati missique in prouincias *hâc lege*. De Natalibus alioquin Principum in genere dixi ad *l.... sup. de feriis*. Quod Theodosij Natalem attinet, vid. *l. 21. infr. de Palatinis.*

Secundum *huius l.* caput est de his quibus Curiosi munus iniunctum: scilicet vt Principes officiorum ea Agentibus in rebus Ducenariis promoti, de quo *suo tit. sup* ita & Curiosi qui primi in scholis Agentium erant, mitti iubentur. Idque etiam in partem est, quod cauetur *l. 4. sup.* Labore atque ordine ad cursum regendum & ad Curas agendas, iudicio scholæ & ordinis Merito Agentes in rebus dirigi oportere. De scholis Agentium in rebus, & de primis scholarum *suo titulo, de Agentib. in rebus.*

Tertium caput est de *Tempore* durantis Curiosorum muneris. Anniuersarium scilicet Curiosorum munus fuit, neque vltrà. Quò rapinis scilicet famosum magis hoc officij genus in prouinciis fuit, (de quo dixi semel etiam ex Libanio ad *l. 1. sup.*) eò breuiore tempore id constringi oportuit: ac maximè, quod non exactam aliquam solertiam, sed versutam id magis requirebat. Quanquam & altera huius rei ratio reddi potest, quam notaui ad *l. 6. sup. de proximis*, & notabo adhuc, *ad l. 21. inf. de Palatinis.*

Quartum *huius leg* caput est, *de Officio Curiosorum*: de quo duo notantur: Primò iubentur Curiosi eatenùs adeò atque solerter Curiosi munus explere, vt duos tantum veredos vsurpare liceat, non vltrà. Quod quidem duplicem sensum admittere videatur. Possint inquam hæc verba referri ad commeantes, non ad Curiosos, vt id statuatur, è cursu veloci nonnisi duos veredus his vsurpare licere sub cuiuscunque euectionis prætextu: Quomodo & è cursu tardo seu clabulari nonnisi singulas angarias vsurpari voluit Constantius *leg. 5. sup.* Certè, vno die non vltra quinque veredos moueri voluit Gratianus, triennio ante hanc legem: *leg. 35. inf. de cursu publico*: Vel referri possunt, quod ipse malo, ad ipsosmet Curiosos: vt videl. Curiosi munus suum obeuntes, discurrentésque, duos tantum veredos vsurpare possint: non tantùm, ne ipsimet cursum publicum, cui regendo, gubernando, subleuando mittuntur, vexent; verùm etiam quod immediatè præcedentia innuunt, quia ad cautelam & solertiam eorum hoc pertinet, ne videl. magno comitatu publicum cursum lacessentibus sui indicia præmittant: cui accedit & quod de Rectorum prouinciarum per prouincias discursu cauetur, *l. 5. sup. de off. Rectoris prouinciæ*: Et certè etiam *l. 49. inf. de Cursu*, Agentes in rebus, ex quibus Curiosi erant, binis pariter tantum veredis vti iubentur. Pro ratione scilicet dignitatis & officij qui in prouincias mittebantur, varium quoque veredorum numerum mouere potuêre, vt docet *d. lex 49.* & *lex 38. eod. tit.* vbi plura dicam.

Secundum quod Curiosorum officio præfigitur, istud est, vt non tantùm in publicis viis euectionibus inspiciendis decurrant, verùm etiam remotas peragrent & perambulent stationes, & diuerticula sectentur, vt ita callidas commeantium machinationes seu fraudes detegere possint: Cui rursùm simile est quod constituitur de Rectorum prouinciæ transitu seu discursu per prouinciam, *d. l. 5. sup. de off. Rector. prou.*

¶ Interim, ea *hâc* quoque *leg.* colligere mihi videor, Curiosos hos nonnisi Cursus publici curam hoc tempore gessisse: vt & sub Arcadio; quod testatur *lex 8. inf.* de quo *ad d. l. 8. 15. & vlt. inf. h. t.* & *ad leg. vn. Ne Præfectianus.* Tandem obseruandum hanc *leg. & l. 8. inf.* Magistro officiorum inscribi: nempe vt in commune Agentes in rebus sub eius dispositione fuerunt, de quo *tit. de Agentib.* vbi v. dicta *ad l. 3.* ea Prisci quoque *historiâ*, ita & Curiosi fuêre, qui ex his sumebantur.

VII. * Imppp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius AAA. Neoterio PP."

QVI" vel honore militiæ, vel fiduciâ iussionis, Agentibus in rebus maiorem ad obsistendum remur futuram esse constantiam, ex" his quos" in eminentioribus tantum Vrbibus sollicitudinem cursualem agere mandauimus, Magnificentia Tua noscat" vnum esse considerandi" transeuntium euectionibus",

euectionibus" relictum: neque eos quicquam vltra hanc formam in cursum" habere commune. Dat. v. Cal. Iun. Valentiniano A. IV. & Neoterio CONSS. [390.]

NOTÆ.

* Et hæc *lex* abest à *Cod Iust.*
" *Neoterius* PP. idémque & consul A.D. 390. Eidem inscribitur hoc ipso anno *lex* 3. *inf. de Thesauris.* Ad hunc ipsum Neoterium extant decem symmachi epistolæ *lib.5. ab ep.38* qui & *d.ep* 38. Consulatus eius meminit.
" ✠. *Quia.* Cæterùm simile quid vid. *l.2. sup. in princ.*
" Non est tollenda hæc vox: *Ex his* scilicet Agentibus in rebus.
" *Eos quos.*
" ✠ *Considerandis*, speciendis, *l. prox.*
" De *Euectionibus*, ut *de cursu publ.*
" Pro *in cursu.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI nè Iunioris, an THEODOSII hæc constitutio sit, difficile dispectu est. Neoterius enim cui hæc *lex* inscribitur, quique idem & Consul fuit, sub quo Imp. Præfectus Prætorio fuerit, & cuius Præfecturæ Prætorianæ? definire vix licet: *lex* enim 3. *inf. de thesauris*, dicitur *Constantinopoli data*: Et tamen Symmachus *lib.* 5. *ep.*38. hunc Neoterium Consulem in Occidentis partibus, & quidem in Italiâ fuisse ostendere videtur. Nos rem hanc in medio nunc relinquimos: Vt verò obscurum id; ita neque vbique clara est hæc *lex*: eius tamen hanc sententiam putamus: Nempe ex AGENTIBVS tantum, & VNVM tantùm, & EVECTIONIBVS tantùm inspiciendis Curiosum esse oportere.

Ex Agentibus tantùm: de quo ad *l.2.sup.* additâ ratione ab Imp. *Quia*, inquit, (nam ita repono) *vel honore militia, vel fiducia Iussionis, Agentibus in rebus maiorem ad obsistendum remur futuram esse constantiam.* Quomodo & Constantius *d. l.2. Agentes in rebus in Curis agendis & euectionibus publici cursus inspiciendis nostrorum memores præceptorum credimus in omnibus velle profutura Reipublica*: Nempe, Agentium in rebus militia huic rei magis conuenire visa quàm aliorum, vtpote quorum maior ad obsistendum futura videbatur constantia: ad obsistendum, inquam, commeantibus, publicúmque cursum vel sine euectione, vel suprà euectionis modum vsurpantibus: Non tanta verò constantia futura præsumebatur in Officialibus vel Apparitoribus v. g. Præfecti Prætorio, aut Vicariorum: qui faciliùs commeantibus gratificaturi videbantur, quàm Agentes in rebus, qui sub dispositione Magistri officiorum erant: *vel honore* scilicet *militia, vel fiducia Iussionis*: vtpote qui & Palatini mitterentur, & missionibus excursionibúsque adsueti essent.

Secundò: In Eminentioribus tantum vrbibus Curiosos constitui vult Imp. qui solicitudinem cursualem agant: & ex his Vnum considerandis transeuntium euectionibus præponi. Antea duo per singulas prouincias mittebantur, de quo ad *l.2.sup.* Imò & paulo pòst Arcadius singulos per singulas prouincias mitti voluit, *l.* 8. *prox. inf.* Eminentiores Vrbes vocantur *h. l.* quæ frequentissimæ ciuitates, *l.11. inf. de Medicis*: frequentiores & opulentiores totius prouinciæ vrbes, *l.12.13. inf. de legatis*: splendidissimæ Vrbes seu ciuitates, *l.14. & 32. inf. de operibus publicis*: Claræ vrbes, *l.7. inf. de hæreticis*: seu Clariores, *l.26. inf. de operib. publicis*: frequentes ciuitates, *l.35. inf. de cursu*: quales sunt quas Ausonius celebrat sub nomine *Clararum vrbium*, seu *in ordine Nobilium vrbium*: quæque ab oppidis, mansionibus, vicis separantur, etsi non omnes Metropolitanæ, *d. l.14. inf. de operib. publicis*: Cuiusmodi per singulas prouincias fuêre plures.

Tandem, vetantur hi quidquam vltra hanc formâ in cursum habere commune: id est euectionibus tantum inspiciendis, considerandis vacare iubentur: quomodo & ab Arcadio *l.8. prox.* Vnde etiam discimus Curiosis iam curarum negotium ademptum, id est, non ampliùs ναθλῶας, Indices, Exploratores fuisse: de quo *ad l... sup.*

VIII. * Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Marcello" Magistro Offi.

AGENTES in rebus singulos per singulas prouincias mittendos esse censemus": quibus tamen" speciendarum" euectionum tantùm debeat cura mandari, vt nihil prorsus commune aut cum Iudicibus aut Prouincialibus habeant: Nec naues debebunt in licitâ concussione vexare: Nec libellos aut" contestationes" suscipere, aut in carcerem" quemquam tradere", sed cursui solùm vacare. Dat. Kal. Iun. Constantinop. Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ.

* *L.4.* seu *vlt. Cod. Iust. eod. tit.*
" *Marcellus* hic Magister officiorum est, cui inscribitur hoc ipso anno *lex* 29. *de hæreticis.* Huius extat quoque de *Medicamentis* liber ad filios, inter Principes Medicorum *Tomo vltimo*, quod etiam carmine clauditur. Hic idem est, de quo, eiúsque filiis Libanius *ep. ad Anatolium* 353. De eo vid. adhuc quæ noto ad *d.l.*29.
" *Censemus*, id est, iubemus vid. Gloss. *Theod.*
" Abest hæc vox à Cod. Iust.
" *Inspiciendorum*, Cod. Iust.
" Aut attestationes, vel contestationes, Cod. Iust.
" *Litis gratia*, Tribon. hoc addidit.
" *Tradere*, Cod. Iust.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

ARCADII hæc *lex* est de NVMERO, déque iis quæ ad OFFICIVM Curiosorum pertinent. Qood *Numerum* attinet, singulos in id Agentes in rebus per singulas prouincias mitti iubet: Cui haud prorsus absimilis dispositio est *l.7. sup.* Antea certè duo per singulas prouincias mitti iussi à Constantio, *l.2. sup.* ad quas *leges* de numero Curiosorum iam dixi.

Quod *officium* eorum attinet, Inspiciendarum tantum euectionom curam his mandari iubet, seu cursui solum vacare oportere definit Arcadius: Quomodo & Imp. *l.7. sup.* Conttà, quinque sequentia his interdicuntur. *Primò* in genere cum Iudicibus seu Rectoribus prouinciarum aot Prouincialibus quidquam commune habere vetantur, id est quidquam his iniungi, quo Rectoribus prouinciarum vel Prouincialibus, eorúmque adeò actibus incumbant: pariter vt de Compulsoribus idem statutum: Nempe commeantibus seu cursu publico vtentibus vnicè incumbere hi debent, ne cursum publicum sine euectione, vel supra euectionem vsurpent. *Secundò* vetantur Curiosi *Naues* illicitâ concussione vexare: Quò etiam pertinet *lex vlt. inf. hoc tit.* aliò verò pertinet *lex 1. inf. de litorum & itiner. custod.* quæ ad Curiosos nil omninò facit: Et hæc quidem ita *hâc l.* de Nauibus non vexandis à Curiosis. Quanquam & nauibus aliàs quoque per flumina cursus publicus stetit: de quo ad *l.48. inf. de cursu publico.* Tertiò vetantur Curiosi libellos aut contestationes suscipere; id est querelas prouincialium de iniuriis suis contestantes: Quod & ipsom statuitur de Stationariis, *l.8. Cod. de ac. ...* Id enim per libellos & contestationes hic accipiendum. Malè enim Tribonianus qui *libellos aut attestationes vel contestationes litis gratiâ* hîc substituit. Id enim hîc vetatur; ne apud Curiosos prouinciales querelas suas contestentur, quasi eas ad Principem posteà relaturi: verùm nempe cursui vacare eos voluit, & sic curarum eis administrationem ademit: de qua ad *leges superiores* iam sæpè. Atque hæ sunt querelæ, hæ contestationes, quas contra Prouinciales apud Defensores ciuitatum faciebant, vt docet *lex 3. de superexaction. l. 5. de exhib. reis: l. vn. si quacunque praditus potestate: l.7. inf. de censu.* Postremò vetantur Curiosi quenquam in carcerem tradere, vel trudere: quod & ipsum inhibuit Constantius *l.1. sup.* Imò & id ipsum Defensoribus ciuitatum, &c. interdictum: *l.5 inf. de exhib. reis*: etsi contestationes vt dixi apud eos fierent. Ex his igitur tandem magis magisque apparet, παντελῶς hoc tempore sublatos, seu curatum ius Curiosis ademptum: de quo ad *leges superiores*, & quidem *ad l.6.*

IX. *Idem AA. Euchario Proconſ. Africæ.

CVRSVS publici Præpusitos" scire præcipimus, si sibi & militiæ suæ consulunt, nihil eos contra veterem disciplinam debere præsumere: cui cum generatur iniuria, haut dubie sacrilegij" crimine obligantur. ¶ Libera * quinetiam facultas Mancipi" sit, contemplatione proprij discriminis, coëmpta sanitate robustâ vsui" cursus animalia suâ sollicitudine *præparare*", & cetera. Dat. Prid. Kal. Mart. Honorio IX. & Theodosio V. AA. CONSS. [412.]

N O T Æ.

* Iongendæ huic *legi* sunt octo *leges*: de quibus mox. Est autem ea fugitiua, mox vt ostendam.
" *Eucharius* Proconsul Africæ sub Honorio: vid. *Prosopogr.*
" *Præpositi* cursus publici qui sint? mox dicam.
" *Sacrilegij* crimen est, contra veterem disciplinam aliquid præsumere, eique iniuriam generare: de quâ sacrilegij voce ad *l.... sup.* & in Gloss. *Theod.*
* Secunda *huius leg.* pars.
" *Mancipatus* huius meminit quoque *lex 23. inf. de cohortalibus* quæ *huic* inter alias iungenda est.
" Id est, ad vsum cursus publici.
" *Præparandi* vox hâc in re propria de quâ ad *l.10. inf. de metatis* vid. & *Gloss.*

COMMENTARIVS.

HONORII Imp. hæc lex est, maioris constitutionis Honoriariæ pars, vnde octo præterea membra in hunc Codicem coniecta, putà *lex 23. inf. de cohortalibus: lex 32. inf. de annona & trib. lex 19.20. 21. de exactionibus: lex 31. de susceptoribus*: Imò & *lex 22. 24. d. tit. de cohortalibus*: quæ proinde Leges omnes huic sociandæ sunt. Quâ quidem constitutione Honorius modum positum iuit variis officiorum generibus vltra plantam, vt dicitur, euagantibus; veluti exactoribus: *d. l.19. 20. 21. de exactionibus*, *d. l.32. de annonâ & tribut.* susceptoribus, *d. l.31. de susceptoribus*: cohortalibus, *d. l.22. 23. 24. de cohortalibus*: Tandem & Præpositis cursus publici, *hâc leg.* seu Mancipibus, vt *mox* vocantur. Neque enim ea est de Coriosis cursus publici, qui suo alioquin quodam sensu sineque cursui publico præerant (vnde & Græcis φροντισταὶ τοῦ δρόμου) verùm de Præpositis cursus publici: qui aliàs, & quidem *hâc ipsâ leg.* mox *Mancipes* vocantur, iidemque & Procuratores cursus publici: de quibus plena manu Paratitlon *inf. de cursu publ.* ac nominatim *lex 35. eod. tit.* qoi eum Coriosis perperàm à nonnullis commiscentur, & verò ab *huius Codicis Theodosiani* Conditoribos confusi videntur; cùm *hanc leg.* quæ sanè fugitiua omninò est, & in *tit. de cursu publico* coniici debuit, in honc *titulum de Curiosis* retulêre. Horum Præpositorum aut Mancipum fit quoque mentio, *l.35. inf. de cursu publ.* Cursuales Præpositos vocat Symmachus *lib. 2. ep. 46.* Qui non ex Agentibus in rebus eligebantur, verùm ex Officialibus Iudicum, vel Curialibus aliquando *l.26.34.35.42.46.51.64. inf. de cursu publico.*

Nunc de sententiâ legis. Duo scilicet circa cursus publici Præpositos *hâc l.* constituuntur, quæ cum Curiosorum munere nil commune habent. Pri-

mo capite superexactioni & Auaritiæ eorum modus ponitur, pariter vt Exactorum, susceptorum concussionibus, quò pertinent superiores *Leges* quas *huic* coassandas ostendi. Vetantur inquam Præpositi contra veterem disciplinam quidquam præsumere, id est superexigere: nempe enim certum quid veteri disciplina Præpositi cursus publici exigere poterant, cuius modum egredi *hic* vetantur.

Alterum est, quod Præpositis equorum emendorum ad cursum publicum potestas quidem fiat, sed tamen periculo suo: Diuersum in Stratoribus, de quibus *suo titulo inf. de Stratoribus*. Ergò Mancipum cursus publici officium fuit, animalia ad cursum publicum coëmere, eaque sanitate robustâ: In his scilicet prouinciis in quibus cursus publicus à prouincialibus non exhibebatur. Quo numero Africam fuisse hæc *lex* docet, vt & *lex 64. inf. de cursu publ.*

---

x. * Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Synesio."

CONSTITVTIONE † cessante, quâ super Curiosis, ex Viri Inlustris Comitis" & Magistri Officiorum iudicio, dirigendis intra certum numerum, forma concluditur, antiqua consuetudo seruetur, vt Curiosi idonei per diuersas regiones" atque prouincias, litora insuper portúsque & loca alia transmittantur, Commonitoriis" competentibus atque Mandatis" instructi, pro Administratione tuæ Sublimitati commissa, próque huius legis auctoritate: Ad quod nos ablatarum Imperialium specierum" mouit occasio, vt inpensiorem" sollicitudinem adhiberi magnopere iuberemus, quò idoneus quisque à Tuâ Magnificentiâ destinatus, inter alia adiuncta", & congruè procuranda, hæc quoque studeat obseruare. Dat. v. Id. Nouemb. Constantinop. Honorio IX. & Theodosio V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* velut historica.

" *Supple* Comiti S.L. vt satis alioquin euincit mentio specierum Imperialium *hâc l.* De quo mox plura. Errant qui hic tentabant *Cynegio*.

† Constitutio hæc quænam?

" *Comitis* titulus Magistro officiorum adiungitur *h.l. & l.8. inf. de cursu publ. l.vn. inf. de Decanis*: sic etiam semetipsum vocat Ætius Amidenus medicus. Olim Tribuni nomen sociarum Magistri officiorum titulo *l.1. inf. de paganis* &c. vbi dicam.

" *Regiones*, pro prouinciis promiscuè sæpè vt *l.24. inf. de cohortalibus*, hic prouinciis opponuntur: sunt enim non integræ prouinciæ, verùm earum partes: non tamen singulorum municipiorum territoria (quo alioquin sensu *regiones* apud Siculum Flaccum) sed maiores quædam partes seu tractus & loca. Huc pertinet Scriptoris Christiani *de mensuris* locus: *Maiores Orbem, in partes: partes, in prouincias: prouincias, in regiones: regiones, in Loca: Loca, in territoria diuiserunt.*

" *Commonitorium* est mandatum & formula officij, de quo dicam pleniè ad *l.27. inf. de erogat. milit. ann.* De altero priuati commonitorij genere ad *l.2. sup. si certum petatur de suffragiis.*

" De *Mandatis*, vid. *sup. ad titulum de Mandatis Principum.*

" *Species* Imperiales, id est, purpura: de quo mox ex *l.vlt. inf. de murilegulis*.

" *Impensior* sollicitudo vid. *Gloss.*

Adiuncta, pro iniuncta.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris est hæc constitutio, de Curiosis: vbi de quatuor necessariò agendum est. Primò videndum quis Synesius ille sit, cui hæc *lex* omissa dignitatis titulo inscribitur: id enim scire plurimùm interest: Igitur si vel sola *lex* hæc esset, ex eâ satis colligeretur eum Illustri dignitate functum, ex *Magnificentia* inquam titulo, & ex eo quod ab alio Viro Inlustri in eum Curiosi destinandi potestas transfertur: Imò eum Comitem S.L. ex mentione *specierum Imperialium*: quo purpura significatur, cuius vt & baphiorum solicitudo ad Comitem S.L. pertinebat: de quo *tit. de murilegulis*: Verùm & alia alibi huius Synesij dignitatísque eius mentio. Meminit, inquam, eius Synesius alter Episcopus Cyrenes *ep. 18. & 35.* Meminit *lex vlt. inf. de murilegulis*. *Purpura* inquit, *nundinas licet innumeris sint constitutionibus prohibita, recenti quoque interminatione vetamus: & dispositione Inlustris memoriæ Synesij reuocatâ quæ perperam infirmata est ab Inlustris memoriæ Anysio à quo subreptum nobis est, veritate celatâ, septimum de scrinio Canonum, quintum de scrinio Tabulariorum ad Basia Fenicis per certum tempus mitti præcipimus, vt fraus omnis eorum probibeatur solertiâ.* Meminit & Auctor Chronici Alexandrini in A. D. 407. ὑπάτευσαν, inquit, αὐτοῖς οἱ δύο στρατηλάται Οὐαράνης καὶ Ἀρσάκιος καὶ Συνέσιος ὁ κόμης τῶν λαργιτιόνων: vbi malè in vtraque istius Chronici editione, καὶ Συνέσιος καὶ ὁ κόμης: tollendum enim ibi posterius καὶ.

Secundò videndum, de quonam Curiosorum genere hîc agatur: nempe de iis quibus etiam hæc curæ pars fuit, vti viderent, ne illicitæ merces, veluti purpura quæ Imperialis species erat, cuiusque nundinæ prohibitæ erant, vsurparetur, exportaretur: quem etiam in finem curiosi idonei per diuersas regiones, prouincias, litora, portus, locáque alia transmittebantur: nundinis videl. purpuræ, inter alia prohibendis: inter alia, inquam, adiuncta, seu iniuncta & congruè procuranda est. Quare de eo fermè Curiosorum genere *hîc* agitur, de quibus *l. vlt. inf. hoc tit. & l. 2. inf. de litorum & itiner. custodiâ*: nempe obseruandis regionibus, prouinciis, locis, litoribus, &c, ex huius temporis necessitate & infelici Imperij statu: de quo Chronicon nostrum, & de quo ad *d. l. vlt.* & *d. l. 2.* Non igitur de Curiosis propriè cursus publici.

Tertio

Tertio nunc loco videndum, quid *hâc l.* constituatur, seu *dispositio huius leg.* Nempe Curiosos istos non amplius à Magistro officiorum certo numero mitti vult Theodosius; verùm à Comite S.L. commonitoriis competentibus & mandatis instructos: abrogata recenti constitutione, antiquâ contra consuetudine in vsum reuocatâ.

Cuius rei faciendæ, quod Quartum *hic*, occasionem narrat: nempe quod recenter Imperiales species seu purpuræ ablatæ fuissent: Quare à Comite potius S. L. Curiosos ad obseruationem istam & procurationem seu inspectionem idoneos destinari satius visum, quò impensior sollicitudo in id adhibeatur: vtpotè cùm purpuræ species baphiorúmque cura ad dispositionem Comitis S. L. pertinerent. *Melius* scilicet inspectio *initio cuiusque rei illi committitur, cuius confectio ad aliquem pertinet.* Et ita quidem nunc Theodosius ad Synesium Com. S. L. Quam formam ipsam & dispositionem proculdubio memorat idem, & simul & in vsum reuocat *l. vlt. inf. de murilegulis.*

XI. * Idem AA. Hadriano PP." Post alia.

CVRIOSOS præcepimus" remoueri; Curialibus * insuper, & Nauiculariis, omnibúsque Corporibus ita subueniri volumus, vt nihil Apparitoribus vniuersorum Iudicum liceat, qui ex collectâ prouincialium prædâ ad maiores militias festinant. Dat. v. Non. Mar. Rauen. Constantio & Constante CONSS. [414]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendæ autem illi *lex* 33. *inf de erogat. milit. ann.* & *lex* 12. *inf. de metatis.*
" *Hadrianus* PP. Italiæ sub Honorio: vid. *Prosopogr.* sub quo tu & Africa.
" *x. Præcepimus.*
* Fugitiua hæc *huius l.* sententia est.

COMMENTARIVS.

HONORII hæc *lex* est: quæ pars est prolixioris Honorianæ constitutionis, quâ is variis malis, oppressis Africæ prouincialibus consultum iuit: putà militaris annonæ metatorúmque obtentu, *l. 33. inf. de erog. mil. ann. & l. 12. de Metatis*, quæ leges *huic* nostræ coniungendæ velut eiusdem constitutionis partes sunt: Item à Curiosis, & Apparitoribus: quò pertinet hæc *lex*: quæ hàc postremâ parte ab hoc *titulo* fugitiua est.

AFRICA (*vrbem Romam*, vt Poetæ verba vsurpem, *saturans*, id est classem frumentariam & annonam veteri Romæ sola fermè vel certè potissima suppeditans & submittens) variis malis, concussionibus, & recenter quidem *Heracliani* tyrannide afflicta fuerat. Eâ igitur Heracliano cæso rursum Imperio vindicatâ (de quo dicam ad *l. 21. inf. de pœnis, & ad l. 13. inf. de infirmandis his quæ sub tyrannis*: quæ quidem ad hunc ipsum Hadrianum Præfectum Prætorio data est, & quidem paucis ante hanc nostram mensibus) Honorius Imperator in Italiâ Rauennæ consistens, malis omnibus liberatam eam iuit, quibus oppressa fuerat. 1. Itaque delegati ab eo Flauianus & Cecilianus Viri Illustres *per Africam*, ad excipiendas Prouincialium querelas, & audientiam cunctis præbendam, ne fortè interiecti æquoris tractu querelæ Prouincialium perirent, id est ad se vel nunquam vel seriùs saltem in Italia Rauennæ constitutum peruenirent: Idque est quod cauetur *initio legis 33. infr. de erogatione militaris annonæ*, quæ *huic* nostræ coniungenda est. 2. Ac nominatim quidem à *Militum* seu Contubernalium deprædationibus Africam vindicatam voluit *d. l. 33. & l. 12. inf. de metatis*, quæ & ipsa *huic legi* iungenda est. 3. Item ab *Apparitorum* deprædationibus, qui dum ad maiores militias festinarent, Curialibus Nauiculariis aliisque Corporibus imminebant, & ab iis prædam colligebant: ideóque visum Honorio prohibere, ne quicquam Apparitoribus liceret in huiusmodi Corpora. *h. l. in fin.* quæ sententia ab *hoc titulo* fugitiua est. Denique Africam à *Curiosis* penitus assertam iuit: Curiosis ex Africa penitus remoueri iussis. De quorum concussionibus, rapinis, calumniis frequentes subinde querelæ exoriebantur, vt ostendit *lex* 1. 3. 5. 8. 9. *sup. & lex vlt. seu prox. inf.* quâ ipsâ *lege* Curiosi è Dalmatia pariter Insulisque adiacentibus remouentur: Pariter vt per Numidiam & Mauritaniam Sitifnesem publicâ clade vexatam posteà Curiosi litorum prohibiti, *Nouellâ* Valentin. *inter Theodosianas*, 23. Et forte hæc etiam inter alias causas *hàc l.* fuit quod nullus ad loca tutiora acerbitate huius temporis cogente succedere vt *l. proxima* dicitur, vbi multa ex Italiâ vrbéque Româ eò sese hoc tempore conferebant.

XII. Idem AA. Palladio PP."

DALMATIÆ Litora, omnésque Insulas, eorum qui sibi curas vindicant enormibus commodis" prægrauari conpertum est, vt nullus audeat ad loca tutiora, etiam acerVitate temporis cogente, succedere: atque ideò omnes omninò ex memoratis partibus" censemus remouendos, vt securitas antiqua vel consistentibus, vel commeantibus, reparetur. Si qui igitur ausus fuerit post hanc præceptionum formam, id officium à quo depulsus est, vsurpasse, ferro vinctus", ad vindictam, curâ Iudicum, dirigatur ad Sacratissimum Comitatum." Dat. VI. Id. Ian." Rauen. Honorio X. & Theodosio VI. AA. CONSS. [415.]

NOTÆ.

[a] Abest & hæc *lex* velut Historica à *Cod. Iust.*
[b] *Palladius* PP. Italiæ, sub Honorio vid. *Prosopogr.* sub cuius dispositione fuit Diœcesis Illyrici occidentalis, in quâ fuit Dalmatia, vt ex *Notitia Imperij* quoque liquet.
[c] *Commoda* Curiosorum, de quibus ad *l.* 2. *&* 5. *sup.*
[d] *Partes*, pro tractu aliquo: quomodo & eodem sensu *Regiones* in *l.* 10. *sup.*
[e] *Ferro* vincti rei exhibiti & transmissi vid. *sup. de exhib. reis.*
[f] De hâc *Comitatus* voce vid. Gloss. *Theod.*

COMMENTARIVS.

HONORII hæc constitutio est: quâ Curiosi à Dalmatiæ littoribus omnibúsque insulis (maris scilicet Dalmatici) remouentur, officióque depelluntur vbi ante omnia videndum est de his Curiosis per *Dalmatia* litora institutis. Proculdubio, admoti his Dalmatiæ partibus inter Venetiam, Noricum, Pannoniam, & Epyrum Curiosi, quomodo & à Theodosio Iun. A.D. 410. suis partibus, ex compacto inter eos Principes, *l.* 2. *inf. de litorum & itin. custod.* propter Tyrannicum furorem & Barbaricam feritatem hoc æuo: & in his Gothorum, de quo ad *eam l.* 2. Hæ quippe Dalmatiæ partes mediæ seu vicinæ erant inter Venetiam, Noricum Pannoniam & Epyrum; vnde Alarichus & Araulphus, & per quas partes Italiam ingressi, adgressique vid. Zosimum *lib.* 5. *p.*812.813.820.

Quin & de *Dalmatiâ* peculiaria multa huc pertinentia obseruat hoc tempore Zosimus *lib.* 5. *p.*820. videlicet Olympium Magistrum officiorum apud Principem accusatum, fugâ se in *Dalmatiam* contulisse. Idem *ead. pag.* Honorium, Generidum *Dalmaticis* militibus vniuersis præfecisse: eundémque cæterorum etiam qui per Pannoniam superiorem, Noricos & Rhætos, & quicquid ad Alpes vsque est, in præsidiis erant, Ducem constituisse. Idem *p.*812. Alaricum in Epyris constitisse antequam Italiam ingrederetur, scribit. Idem *ead. pag.* narrat, Alarichum antequam iterum Romam adgrederetur [A.D. 409.] postulasse ab Imp. Honorio, vti sibi liceret cum suis incolere Venetiam vtramque, Noricos & Dalmatiam: Id quod Honorius recusauerit. Mox scribit *p.*823. Honorium ad bellum aduersus Alarichum parantem, decem millia Hunnorum in societatem euocasse, & vt eis aduentantibus annonæ paratæ essent, frumentum, pecora & boues è Dalmatiâ adduci iussisse. *Eâdem p.*823. scribit Alarichum, mutato consilio ambos tantùm Noricos petiisse, ad extremas Danubij partes sitos, quique continuis incursionibus vexabantur, & tenue fisco tributum inferrent: Id verò rursum Honorium abnuisse. Idem *lib.* 6. *p* 827. scribit, Valentem Dalmaticis legionibus seu cohortibus præfuisse. Ex quibus omnibus facillimè colligimus iam, cur Dalmatiæ littoribus omnibúsque maris Dalmatici scilicet insulis, curis agendis seu custodiæ ergo Curiosi hoc tempore admoti fuerint.

Nunc cur *hâc l.* submoueantur, videndum est. Addit scilicet Honorius hanc rationem: Quæ vt intelligatur, atque adeò liquere possit, de quonam Curiosorum genere id accipiendum sit, de *Acerbitate illa temporis* quæ *hâc l.* memoratur videndum est: *qua cogente multi ad loca tutiora succedere*, vel *secedere soliti.* Igitur nemo in horum temporum historiâ adeò infans est, vti nesciat miserrimum horum temporum acerbissimúmque statum; in Occidente potissimùm & Italiâ nominatim, Galliáque: hinc per Barbarorum incursus & depopulationem, inde per Tyrannos: quâ causa moti multi sedes externas quæsiuêre, & in his, Insulas: quod etiam ex Rutilij Numatiani Itinerarij *libro* 1. discimus, qui hoc ipso tempore scribebat. Et quidem ex Italiâ vrbéque profugi in aduerso positâ *Dalmatiæ litora, Insulásque* petigere, & ad ea tanquam ad loca tutiora secessêre. Insulæ porrò istæ fermè fuêre quæ & in Itinerario Peutingeriano designantur. *Insula Boa* (cuius etiam mentio fit *lege* 53. *inf. de hæreticis*, vbi dicam, & dixi quoque iam ad *Philostorgium*) *Insula Issa: Insula Solentij: Insula Srattia: Insula Faria: Insula Tauris, Corcira, Melita, Desdris, Acrocerus, Insula Sasonis.* Quæ ipsæ etiam memorantur in Itinerario Æthici: *Insula*, inquit, *inter Dalmatias & Istriam: Insula Absoros, Brattia, Solemna* [Solentia] *Issa, Lissa, Corzyra, Melita, Insula Saso: Insula Corzyra, Cassiope*: Ergo cùm his Dalmatiæ litoribus omnibúsque insulis obseruandis, atque in iis curis agendis Curiosi hoc tempore constituti fuissent, exploraturi scilicet ne quàm hostis irrumperet, bono vt videtur fine instituti Curiosi, in prauum mox vertêre. Hi quippe vt *hâc l.* dicitur, Dalmatiæ litora, omnésque insulas enormibus commodis seu exactionibus & concussionibus prægrauauêre, vt cæteroquin curiosi Agentes in rebus, cursuique publico intenti, rapinis sæpè infames erant, de quo alibi sæpiùs *hoc tit. & tit. de agentib. in reb.* & *tit. de cursu publico, infr.* sic vt nullus auderet ad tutiora loca succedere, & sic securitas antiqua vel sperata consistentibus ibi, vel commeantibus eò, non constaret. Hâc igitur ratione, pristinæ videlicet securitati reparandæ, Honorius Curiosos inde submouendos credidit: Quomodo & eosdem per Africam simili ratione superiore anno remoueri iusserat, *l.* 11. *sup.* & posteà per Numidiam & Mauritaniam Sitifensen publicâ clade vexatam Curiosi litorum prohibiti à Valentiniano Tertio *Nouellâ, inter Theodosianas*, 23.

¶ Cæterùm *fine leg.* addit Honorius, eos qui Curiosi deinceps officium ibi vsurparent, ferro vinctos, mittendos curâ Iudicum, ad Comitatum suum, qui tum *Rauennæ* erat, haud procul à Dalmatiæ litoribus, ad vindictam scilicet Atrociores ita reos & ferro vinciri mos fuit: de quo præter hanc *legem*, est *lex* 9. *inf. de executionib. l. vn. inf. de mensis oleariis*; & ad Comitatum Principis, ad vindictam transmitti, de quo ad ad *l.*......

DE PALATINIS SACRARVM LARGITIONVM ET RERVM PRIVATARVM.

TITVLVS XXX.

XII. Cod. Ivst. XXIII. Adde de *Palatinis* his Valentiniani Tertij tres constitutiones inter Nouellas Theodos. sub *tit.* 45. *de Palatinis*: vbi auaritiæ eorum & cõcussionibus occurritur, simùl & ne ante stipendia peracta militiam seu officium deserant.

PARATITLON.

ALATINI Sacrarum Largitiunum & Rerum priuatarum *Rubr. huius Tituli*. Palatini Sacrarum & priuatarum largitionum, *l.vlt. sup. de Senatoribus*: Palatini Sacrarum priuatarúmve largitionum, *l.17. 18. inf. de exactionibus*: Palatini tam Comitis largitionum, quàm Comitis priuatarum, *l.14. inf. de priuilegiis eorum qui in sacro Palatio*: Palatini vtriusque officij, *l.4. inf. de executorib.* Palatini, absolutè, *l.vn. inf. quib. militantib. ad vrbem*, &c. Largitionum Apparitores Amm. Marcellinus *lib.26.p.349.* Erant qui Comiti Sacrarum largitionum & Comiti Priuatarum obsecundabant, *l.2.3.5.7. 8.9. 13.14.15. 17. 18. 21. 22. 23. huius Tituli.* qui sacrarum & priuatarum renumerationum Comitibus obsecundabant, *l.2. inf. de Commeatu.* Vnde & Palatinum seu Palatinorum officium dicitur, *l.2.6.8. 21.14.15.23.h.t. & d.l.2.inf de Commeatu*: *l.vlt. inf. de immunitate*: *l.23. & 24.inf.de cohortalib. l.25.inf.de susceptorib. l.41.inf.de operib.publ. l.5. inf. de locatione fundor. iur. emphyt.* Militia Palatina, & Palatina seu Palatinorum obsequia, *l. 21. inf.de cohortalibus*: *l.18.inf.de exactionibus.* Palatina sacramenta, *d.l.21.* Palatinus vtriusque officij *d.l.4.inf.de executoribus.* Erant igitur alij *Palatini Sacrarum Largitionum*, alij *priuatarum.* ¶ Palatini *Sacrarum Largitionum*, seu Comitis largitionum, dicuntur & Palatini Sacrarum renumerationum rationes tractantes, *l. 20. h. t.* Palatini munerationum Sacrarum, Symmacho *lib.10.ep.43.* Item dicuntur Largitionales *l.1.sup. de Agentibus in rebus & l.1.inf.de priuilegiis Apparitorum Magisteriæ potestatis.* Item Largitionales Comitatenses, *l.6.inf.de diuersis officiis*: vt & officium largitionale *l.vlt h.t.* Officium Sacrarum largitionum, *l.7.21.h.t.* Officium Largitionum Comitatensium, *l.3.7.inf.de priuilegiis eorum qui in Sacro Palatio*: officium Comitis sacrarum largitionum *l. 16. h.t.* officium quod Comitis sacrarum largitionum iussionibus obsecundabat, *l.13. h.t.* Denique officium Palatinum sacrarum remunerationum Comiti obsecundans, *dict.l.2.inf.de Commeatu.*

¶ Horum Palatinorum Officialium *scrinia* diuersa erant [id est scholæ diuersæ] *l.14. h.t.* quæ scrinia dicuntur largitionum Comitatensium, *l.7. h.t.* putà Scrinium Exceptorum, *l.7.22.h.t.* Scrinium Tabulariorum, *d.l.7 h.t. & l.vlt. inf. de Murilegulis*: Scrinium Canonum, *d.l.7.& d.l.vlt.* Scrinium & Scriniarij Numerorum, *d. l.7.* Scrinia Receptoria, *l.3.h.t.* ¶ In omnibus his Scriniis diuersæ erant dignitates, diuersa munia, & suæ cuique dignitati annonæ strenæ & vestes, *l.7.11.13.h.t.* Inter hos erant qui *Mittendarij* dicebantur, quorum mentio fit *l.7.8.9.22.23.huius Tituli*: de quorum actu, & officij tempore, vide *d.l.8.9.22.23.* eósque mittendarios ex scrinio *Canonum* fuisse docet *dicta lex 7.* Erant & ducennarij, *l.7.8.9.* Hos sequebantur Centenarij, *dictis legibus*: Et tandem Epistularij seu Epistulares, *d.l.7.* Singulorum scriniorum suus fuit Primicerius *l. 3. 14.19.22.* seu Rector *l.15. h. t.* ac præterea Primicerius fuit totius officij Palatini, *l. 29.* Et hæc omnia docet quoque *Notitia Imperij.* Denique fuit & Adiutor seu Adiutores qui matriculas tractabant, *l. 16. 17.* ¶ *Matricula* seu *Numerus* horum Palatinorum varius fuit pro temporum varietate, & ex his quidem alij statuti, alij verò supernumerarij, *l.15.16.17.h.t.* Palatini *rerum priuatarum*, *Rubr.* seu Palatini Comitis priuatarum *l.14. inf. de priuilegiis eorum qui in S. palatio.* Palatini sacrarum, *l. 13. inf. de indulgentiis debitorum*, Palatini sacrarum priuatarum, *l.17.18. inf. de exactionibus*; qui & *Priuatiani* dicuntur, *l. 18. h.t.* erant qui priuatarum remunerationum Comitibus obsecundabant; *l.2.tit.de commeatu*, qui Comiti rerum priuatarum parebant, *l.2. 5. 18. 21. h. t.* Breuiter Officiales Comitum rerum priuatarum, *l.6.inf.sup. de Agentibus in rebus*, Palatini qui in

officio

officio rei priuatæ militabant, *l.6.inf.de locatione fundorum iuris Emphyteutici.* Hinc officium priuatarum, *l.16.20.& l.vlt.h.tit.* officium sacrarum priuatarum, *l.18.* Hi autem non nisi annotatione Principis, in officium seu inter Officiales adsumebantur, *d. l. 18. h. t.* Eorundemque pariter scrinia plura erant, quæ priuato ærario merere dicuntur, *l. 4. in fin. de conl. donat.* & quidem Quatuor tantum, *l. vlt. h. t.* Et in his nominatim scrinium Exceprorum, *l. 5. h. t.* Scrinium Beneficiorum, de quo accipio *d. legem 4. in fin de conl. donat.* Inter hos etiam quidam erant Mittendarij, *l. 1. h. t.* Fuit & Primicerius [totius] officij priuatarum, *l. 21. & l. vlt. h. t.* Sed & Primicerij singulorum scriniorum quatuor, *d. l. vlt.* seu Primates, *d. l. 4.* De numero officij priuatarum, vide *legem 16.* Iidem res priuatas conducere non poterant, *l. 6. inf. de locatione fundorum iuris Emphyteutici.* Vtrorumque Palatinorum priuilegia quædam fuerunt. Nam & vtendorum equorum ad itinerum necessitatem per Picænum facultatem habuerunt, *l. 4. inf. quibus equorum vsus.* Item Palatina militia quandoque Curiali conditione liberauit, de quo vide *legem 22. in fine, l. 31. 38. 67. 88. 100. 147. 154. inf de Decurionibus: & l. 12. 14. inf. de Priuilegiis eorum qui in S. Palatio.* Horum opera quoque fuit in tributorum & functionum exactionibus: Item prosecutionibus, susceptionibus, executionibus: vide *l. 47. inf. de cursu: l. 4. 5. 6. inf. de executoribus: l. 17. 18. inf. de exactionibus.*

IVDICES *seu Rectores prouinciarum executionibus Palatinorum intercedere non possunt.*

1. Imppp. Gratianus Valentinianus & Theodosius AAA. Asellæ.[a]

ALATINI omnes, quos Consistorij Nostri Comites, propter diuersas necessitates, ad prouincias dirigendos putauerint, sine vllo metu Iudiciariæ commotionis, propter quæ diriguntur impleant; conueniendis Iudicibus more solenni.[b] Dat. VI. Kal. Mar. Sirmio[c], Ausonio & Olybrio CONSS. [379.][d]

NOTÆ.

[a] Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* prælata *l 4. inf.*
[b] MS. habet *Hase 'o,* expuncta tamen *ibi* litera H vbi & *P.V.* internoscere mihi videor, quod si ita est, tum fuerit Hic, *FL. Eugenius Asellus Præf. vrbi*, qui memoratur in vet. Inscript. Romæ *p. 193. n. 6.*
[c] De hoc *infr. in comment*
[d] Vid. *Chronologiam*, & quæ inibi notaui.

COMMENTARIVS.

A IVDICIBVS seu Rectoribus Prouinciarum, missis in Prouincias Palatini à Comitibus sacrarum Largitionum, vel rerum priuatarum ad varias necessitates explicandas & exequendas, metuere sibi non debent; quin demandato sibi munere defungi intrepidè sine vllo IVDICVM commotionis seu Rectorum Prouincialium metu iubentur: scilicet Rectores Prouinciarum, missis in prouinciam Palatinis infesti & terribiles persæpè fuerunt; quod Palatini his imminere iuberentur: *l. nullum 10. Cod. de off. Rector. prouinc.* Proinde inhibiti Rectores Prouinciarum subinde *vt h. l.* ita & *l. 4. inf. & l. 6.* Palatinis terrorem iniicere, vel his quidquam iniungere: vicissim iubentur Palatini liberè, saluâ tantùm reuerentiâ Rectori prouinciæ, demandatum munus exequi, *h. l.* & *d. l. 4.* Is enim sensus est horum verborum, *conueniendis Iudicibus more solemni.* Etsi scilicet Palatini sibi à Rectore Prouinciæ metuere non debeant, eos TAMEN, conuenire more solemni debent: id est, si eos conuenire necesse habeant, honorem & reuerentiam eis exhibere, & quidem consuetam, de quo ad *d. l. 4.* adhuc dicetur. ¶ *Hâc* interim *lege*, vt & *d. l. 4.* cuius eadem sententia est, notandum, *Consistorij*, siue *Consistorianos Comites* non eos dici, de quibus peculiari *Titulo* superiùs actum fuit, *Titulo de Comitibus Consistorianis*, qui Spectabiles erant; verùm de Comitibus Illustribus vtriusque ærarij, id est, de Comitibus Sacrarum Largitionum & Rerum priuatarum. Quo ipso sensu *Comites Consistoriani* accipiuntur in *l. 3. inf. de metatis*, & ex parte *l. quisquis vlt. inf. ad leg. Cornel. de sicariis.* Quod cùm ambiguum alioquin foret, Tribonianus in *l. 4. Cod. eod. tit.* (quæ desumpta est *ex l 4. huius tituli*) vocem *Consistorianis* expungere maluit: Quâ sanè comprehenduntur quoque Quæstor, & Magister officiorum, *d. l. 3. de metatis*, & *d. l. quisquis*: de quo ad *eam legem* pleniùs: Qui iidem dicuntur Sacrario Imperatoris exploratâ sedulitate obedire. Quo ipso sensu & *hic* quoque, vt & *d. l. 4. inf.* accipi possint: Vt ita & hic, & illic, Palatini sint, non tantùm Palatini Comites S.L. & R P. Verùm Palatini omnes, sub his agentes: veluti Agentes in rebus, & similes, qui in prouincias dirigi ab his solebant. Quod si ita est, vt omninò censeo, tùm error fuerit *hic* Conditorum *Codicis Theodosiani*, qui has *leges* ad Palatinos Largitionum restrinxerunt, pariter vt *l. 6. inf.*

Comitis Domorum *per Cappadociam Princeps Officij è Palatinis mittendariis à Com. R.P. annuatim mittendus.*

11.* Idem AAA. Pancratio C.R.P.

Pr i s c o iam" nunc ordine reuocato, de Palatino potius Officio ad gerendum Principatum Officij Comitis domorum per Cappadociam mittantur, quales Comes etiam domorum, si secus" se gesserit, vereatur. Idoneos itaque singulis annis è numero Mittendariorum ad hoc eligere debebis, & mittere. Dat. Prid. Non. Iul. Scopis", Ausonio & Olybrio conss. [379.]

NOTÆ.

* Lex 5. *Cod. eod. tit.*
* *Pancratius* Comes R.P. sub Theodosio A.D. 379. 380. vid. *Prosopogr.*
" De vi huius formulæ vide *Glossarium*, atque inibi *l.1. sup. de officio Rectoris Prouincia l.17. inf. de Tyronib. l.2. inf. de Veteranis, l.9. inf. de lustrali collatione.*
" *Si inhonestum aliquid gesserit*: ita Tribonianus, elegantiâ huius locutionis spretâ: Querelæ de eo alioquin frequentes, vid. *Nouellam Iustin.* 30.
" Vide quæ notaui ad *Chronologiam huius Codicis.* Sed & tres anni 388. Constitutiones. Reponendum hic *Stopis.*

COMMENTARIVS.

Comitis domorum per *Cappadociam* Officij *Principem* ex Palatino officio, & quidem singulis annis ex numero Mittendariorum à Comite rerum priuatarum eligi mittique iubet Theodosius *h.l.* vt antea quoque factitatum fuerat. Verùm aliquanto tempore, exemplo cæterorum Principum officiorum Princeps officij Comitis domorum ex Agentibus in rebus constitutus videtur: Id enim suadent leges variæ *sup. tit. de Agentibus in rebus*: & *tit. de Principib. Agentium in rebus*: Et *Nouella Valentiniani*: Verùm vt dixi, priscum ordinem reuocat Theodosius, de cuius rei ratione liquebit, vbi de Comite domorum priùs viderimus.

¶ *Comes domorum per Cappadociam* simpliciter quoque *Comes domorum* dicitur *ha eâdem lege*: vt alij Comites domorum, *l. vlt. inf. ad l. Iuliam repetundarum*: & *l. vlt. Cod. vbi causa fiscales* & *l.2. Cod. de Prapos. S. Cubic.* Et [Comes] domus diuinæ per Cappadociam in *Notitia Imperij.* Sed & Græci ad *l. illam, vlt.* quæ est *lex* 5. *Cod. eod. Tit.* Κόμης τῶν οἴκων τῶν θείων ἐν Καππαδοκίᾳ (quod tamen Græci *ad eam leg.* malè notant) v. & *Nouellam Iustin.* 20. *c.2.* & 30. Fuit autem hic Comes primum sub dispositione Comitis rerum priuatarum, vt hæc ipsa *lex* satis ostendit: sed & *d. lex vlt.* Alios Comites domorum Com. R.P. subiici. Quin & Græci hoc idem agnoscunt *ad d. l.* 5. τοὺς δὲ κόμητας inquiunt, ὑποκείμενοι τῷ Κομιτι τῶν πριβάτων: Sed posteà Theodosij Iunioris temporibus, sub dispositione Præpositi sacri Cubiculi fuit, vt disertis verbis testatur *Breuiarium Theodosij*, quæ alioquin *Notitia Imperij* audit, his verbis: *sub dispositione Viri illustris* [Præpositi] *sacri Cubiculi* [comes] *domus diuina per Cappadociam.* Idque pariter testatur *lex.9. inf. de indulg. debitorum*, & *d. lex vlt. Cod. vbi causa fiscales*: quæ & ipsæ sunt Theodosij Iunioris. Sed & *d. lex 2. Cod. de Prapositis S. Cubiculi.* Vbi Comes domorum inter Cubicularios recensetur. ¶ Præerat autem hic Comes domorum possessionibus seu prædiis eorundémque hominibus per Cappadociam (cuius Metropolis Cæsarea) ad principem spectantibus: quæ prædia, qui homines, Tamiaci, & Tamiaca dicebantur, de quo vide *Nouellam* Iustiniani 30. *de Proconsule Cappadocia*: Et in *prafatione illius Nouella*: & *cap.7.* Quinimò & *cap.1.* & 2. Comitianæ cohortis, id est, Officialium Comitis domorum mentio fit: & in vniuersum ea *Nouella* Tamiacus hic Magistratus, id est, comes domorum abrogatur, eóque sublato, domorum, siue rerum Tamiacarum iurisdictio, simul & cohors Comitiana in Proconsulem Cappadociæ transfunditur, sic tamen, vt *Comitiani Officiales* seorsim à cohorte eius prædia Tamiaca administrent, reditus exigant & tractent, neque eorum quidquam officium Præsidiale attingat. Deinde & hac conditione, vt quod ad res Tamiacas attinet, *Proconsul* præceptis Præpositi Sacri Cubiculi pareat, relationes ad eum faciat, Palatinos & Canonicarios ab ipso missos admittat: breuiter sua maneat Præposito S. cubiculi hâc parte authoritas. Quo ipso quoque demonstratur quod paulò ante dixi, Comitem domorum per Cappadociam eiúsque cohortem Comitianam, id est, officiales, denique res Tamiacas sub dispositione Præpositi Sacri Cubiculi fuisse.

¶ Cur autem, & qua occasione suus Comes & specialis prædiis ad Principem spectantibus per *Cappadociam* præpositus fuerit, in obscuro est: Neque enim huic indagationi sufficere quis putet, quod Iustinianus *in Prafatione dicta Nouella* scribit, *Cappadociam terram habuisse admodum prastantem, quaque adeò Principibus placuerit, vt etiam possessionibus, quas illic habent, peculiarem Magistratum prafecerint, Ciuili Magistratu seu Proconsule nihilo minorem.* Semper enim illud inquirendum superest, vnde hæ possessiones, & qua de causa Principibus adeò placuerint? Rem igitur à Constantino Imperatore quis repetat, qui cùm sacerdotum & Templorum reditus ad se traxisset (de quo alioquin queruntur Pagani Scriptores Libanius, Eunapius, aliíque de quo alibi plenè) templorum quoque & sacerdotum reditus per Cappadociam sibi procul dubio vindicauit. Cæterùm quàm ampli essent hi reditus, elegantissimo Strabonis loco *lib.12.* ostenditur: Suum proinde iis reditibus administrandis Comitem Constantinus præposuerit. Nam & ita postea Gildonis patrimonio fisco quæsito proprius *comes Gildoniaci patrimonij* institutus fuit, de quo dicam *ad l.7. inf. de metatis.* Non de nihilo tamen est, quod Iustinianus monet de soli Cappadocis bonitate & præstantia. Quâ de causa etiam equorum greges Dominici præstantissimi intra Cappa-

dociam fuêre, de quibus dicam plane *ad l. vn. inf. de grege dominico*: eorundémque meminit Iuſtinianus *Nouellâ* 20. *fine capitis* 5. ¶ Cæterùm cur Præpoſiti S. Cubiculi diſpoſitioni Comes domorum & prædia per Cappadociam tamiaca ſuppoſita aliquando fuerint, hanc Cuiacius rationem reddebat, quod, cùm res priuata alia aliis neceſſitatibus deputata fuiſſet, *l.* 36. *inf. de annonâ*: prædiorum tamiacorum reditus cellario & *Cubiculo* Principis adſignati fuerint: ταμιεῖον enim *Cellarium* dici in *Nouellâ* Martiani *de indulg. reliquorum*: addi potuit & *l.* 9. *inf. de indulg. debitor.* Quæ ratio mihi non placet ταμιεῖον enim non pro cellario, ſed pro *fiſco* accipiendum eſt: Tamiaca prædia in Cappadocia vbi linguæ Græcæ vſus, ſunt fiſcalia, ſeu Principis, quæ aliàs *dominica* prædia: Ideò *l.* 1. *Cod. de præd. Tamiacis*, vbi qui initio *coloni tamiaci* dicuntur, mox *dominici* vocantur. Tamiacum igitur non Cellarienſe, ſed Dominicum, vel fiſcale. Deinde quid reditus pleriquo, qui ex his prædiis percepti, ad Cubiculum Principis faciebant, quid inquam, equorum greges, in quibus non vltimus fuit reditus? de quo ad *tit. de grege dominico.* Nulla alia ratio itaque quærenda videtur, quàm quòd ita Theodoſio Iuniori viſum fuerit Præpoſiti S. Cubiculi iuriſdictionem extendere: nam & idem dignitatem eius admodum auxit, *l. vn. ſup. de Præpoſitis S. Cubiculi.* Denique clarè diuinæ domus, earúmque reditus ſeparantur à Cellariis *d. Nouellâ Martiani & d. l.* 9. *inf. de indulg. debitorum.*

¶ Cæterùm iubet *hâc l.* Theodoſius Iun. Principem officij Comitis domorum per Cappadociam ſingulis annis è numero Mittendariorum à Comite R.P. mitti. ¶ *Mittendarij* inter Palatinos fuerunt tam in officio Comitis rerum priuatarum, vt docet *hæc lex noſtra*, quàm in officio Comitis S. Largitionum, vt oſtendit *lex* 7. 8. 9. 22. 23. *inf. h. t.* Erant autem in Scrinio quod *Canonum* vocabatur, vt ex *d. l.* 7. diſcere licet, in quo ſcrinio Canonum, vt alibi oſtendam, tributorum & functionum publicarum ratiocinia tractabantur: Poſtea ſeparatum ſcrinium conſtituere: *l.* 7. *Cod. eod. tit. Canon* enim, quod notum, pro ſolenni tributo & præſtatione ſeu illatione; de quo conſule *Gloſſar.* Ex hoc igitur Scrinio Canonum ad canonis exactionem hi *Mittendarij* mittebantur in Prouincias à Comitibus S.L. & R.P. vt vel hæc *lex* oſtendit, indéque nomen ſortiti; deque ea re elegans locus extat apud Gloſſarij Nomici Authorem. Παλατῖνος, inquit, ὁ Παλατινὸς ὑπηρέτης· παλατῖνοι γὰρ κοινῷ ὀνόματι πάντες ἐκαλοῦντο οἱ ἐν ταῖς κατὰ τὸ Παλάτιον ὑπηρεσίαις ὑπηρετοῦντες τεταγμένοι. ἀλλ' οἱ μὲν ἀεὶ τῷ παλατίῳ προσεδρεύοντες, ἐλέγοντο Κομιτατήνσιοι· κομιτάτον γὰρ ὁ τόπος ἐν ᾧ διάγει ὁ βασιλεύς· οἱ δὲ εἰς τὰς ἐπαρχίας συμπεμπόμενοι, μιττενδάριοι, μίττω, γὰρ τὸ ἀποστέλλω. Quo loco tamen neſcio an Scriptori illi ratio conſtet, cum Palatinos *Mittendarios* à *Comitatenſibus* diſtinguit. Nam ex *d. l.* 7. *inf. h. t.* liquidò conſtat Mittendarios *Comitatenſium* appellatione comprehendi. Palatini quippe Comitatenſes ſeu Largitionales Comitatenſes, *l.* 6. *inf. de diuerſis officiis*, Officium Largitionum Comitatenſium, *l.* 3. *&* 7. *inf. de priuilegiis eorum qui in S. Palatio*: denique Scrinia largitionum Comitatenſium *d. l.* 7. *inf.* non à comitatu Principis dicuntur, ſed de Comitum ſeu Magiſtratuum nominibus, quorum diſpoſitioni ſuberant. Quomodo & Comitiana cohors dicitur *Nouella Iuſtiniani* 31. A Comitatu equidem Principis *Comitatenſium* fabricam dixit Ammianus Marcellinus *lib.* 18. *p.* 129. (vbi perperam vir doctus neſcio quam Armorum Fabricam ſibi fingit) Item legiones Comitatenſes, & Pſeudocomitatenſes, ſeu Comitatenſe auxilium, (vt idem Ammianus loquitur *lib.* 19. *p.* 427) de quibus dicam *titulo de re militari.* Mittendarij ergo propriè Comitum S. L. & R. P. Sed & Mittendarij omnes dici poſſunt qui miſſionibus parebant. Atque hoc ſenſu *Mittendarios* quoque vocat Caſſiodorus 4. *var.* 47. qui Principis miſſionibus parebant. Et Arius, Eunomiuſque, Spiritum Sanctum *Filij mittendarium* dixêre, docuêre, vt teſtatur Rufinus *in expoſit. Symboli*: Apud *Philoſtorgium lib.* 6. vt quidem reſtituo, τοῦ υἱοῦ φέρετρον.

111.* Idem AAA. Cateruio C.S.L.''

RIMICERII Scriniorum, Receptoriorum'' etiam, per triennium, iuxta'' inſtar ſacrorum ſcriniorum, adminiſtratione fungantur, ita vt nullus, ambitu, tempora æui longioris vſurpet. Dat. XIV. Kal. Sept. Bauxare'', Auxonio'' & Olybrio CONSS. [379.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

'' *Cateruius* Comes S L ſub Gratiano.

'' Putet reponendum quis *Exceptoriorum*: Sed nil mutandum.

'' Eſt qui reponat *iuſtâ, inſtar ſacrorum ſcriniorum, adminiſtratione*: vt *l.* 8. *inf. Placuit iuſta ſuggeſtio.* Verùm nil mutandum. *Iuxta inſtar* rectè dicitur, id eſt, iuxta exemplum & exemplar, ſicut *ad inſtar.* Ita *antiquum inſtar quoque l.* 74. *inf de Decurionibus*, & alia his ſimilia, vid Gloſſar.

'' De hoc loco *mox.*

'' *H. Antonio*, hic & *l prox. & l.* 11. *de luſtrali coll. & l.* 2. *de deſertorib.*

COMMENTARIVS.

PRIMICERII Scriniorum Palatinorum triennales eſſe iubentur à Gratiano: exemplo Sacrorum Scriniorum Proximorum quod vtrumque poſtea biennio immutatum fuit, *l.* 14. *inf. h. t. & l.* 6. *ſup. de Proximis Comitib. diſpoſition.* Et tandem anno *l.* 21. *inf. h. t. & l.* 11. 17. *ſup. de Proximis comit. diſpoſit.* ¶ Primicerij ſcriniorum Palatinorum iuxta inſtar Proximorum Sacrorum ſcriniorum habiti fermè fuerunt, ſeu ad ſimilitudinem, vt loquitur *lex* 21. *inf. & l.* 10. *ſup. de Proximis Comitib.* De Proximis Scriniorum *ſuo titulo* dictum eſt. Primicerij Scriniorum Palatinorum, memorantur non tantùm *h. l.* verùm etiam *l.* 14. 19. 21. *vlt. inf. h. t.* & in *Notitia Imperij*: vbi & *Primiſcrinij* vocantur in

Notitia

Notitia Comitis rerum priuatarum. De horum vltimorum numero ad *d. l. vlt.* dicetur. Igitur, non nisi triennio durat Primiceriatus Scriniorum, etiam *Exceptoriorum*, ita enim legendum quis putet, hoc sensu, Triennij spacium excedere non posse non tantum cæterorum scriniorum Primicerios, verùm etiam scrinij Exceptorum. Quod quidem primum scrinium fuisse Palatinum Comitis S.L. docet *lex 7. inf.* Eorundémque *Exceptorum* fit mentio in vtraque Imperij Notitia. *Secundocerium*, inquit, *officij, qui primicerius est Exceptorum.* ¶ Retineri tamen debet hæc vox, *Receptoriorum*, vt ita intelligantur postrema Scrinia Comitis S. L. quæ *recipiendis* & adseruandis pecuniis & speciebus aliis destinata erant, *ceux qui se mesloient de la recepte, Receueurs.* Cuiusmodi reperio hæc sex scrinia, *Scrinium aureæ massæ, Scrinium auri ad responsum: Scrinium vestiarij Sacris Scrinium ab argento, seu argenti, Scrinium annullarense, vel miliarense, Scrinium denique à pecuniis*, vt ex *Notitia Imperij vtraque* constar, & ex *l.7. Cod. de Palatinis S. L.* Atque hæc quidem vt dixi Scrinia sex, *Receptoria* scrinia fuerunt: *Quatuor* enim priora Scrinia fuerunt vel exceptoria, vel exactoria, de quibus agetur *l.7.inf.* In vniuersum enim decem fuerunt his temporibus. ¶ Sensus igitur *h.l.* hic erit: *Non tantum summorum Scriniorum Primiceries nonnisi triennales esse posse, verùm etiam minimorum Scriniorum*, cum alioqnin minimorum Scriniorum officiales in officiis suis diutius retinendi viderentur. Et quò maius quodque est officium, eò breuiori tempore coarctandum videatur: vicissim quò minus, eò longiùs producendum. Verùm, vt alibi quoque monui (ad *l.6. sup. de Proximis*) quò citiùs ad summum locum in Schola aliqua festinantes peruenire possent, Principes summi cuiusque loci obtinendi tempus coarctarunt etiam vltimi.

¶ Subscriptio huius constitutionis, quia singularis est, nunc illustranda venit: Dicitur igitur hæc Gratiani lex *Data* BAVXARE, Ausonio & Olybrio Coss. id est, A. D. 379. Qui locus *Bauxare*, diu me torsit: verùm nullatenus dubito, quin *Bauzanum*, hic in Rhetiâ intelligendum sit: cuius mentio quoque apud Paulum Diaconum *lib.5. Longobardic. c.36. Hic dum Dux esset in Tridentinâ ciuitate, cum Comite Baioariorum, quem illi Grauionam dicunt, qui* BAVZANVM *& reliqua castella regebat, confluxit, eúmque mirificè superauit: Quâ de causâ elatus, etiam contra Regem suum Bertaridum manum leuauit, atque se intra Tridentinum castellum rebellans communiuit.* Manet hodiernum vocabulum in celebris mercatus oppido, ad Athesis Aisacique fluminum confluentes, quod vulgo Italis *Bolzano*, Germanis *Botzen* haud procul à Tridentinis Alpibus: Gratianus quippe hoc tempore Mediolano (vbi erat adhuc III. *Nonas Aug.*) profectus, Liguriam, Venetiam, Galliam veterem, Rhetiam, Rheniaccolas, Sequanos, Germaniam (primam scilicet) Treueros pergens pertransiit, teste Ausonio in *Gratiarum actione*, hoc anno habita. Rhetiam, inquam, quâ parte Sueuorum & Alamannorum motus compescuit eodem teste: & Socrate *lib.5.cap.6.* Soxomeno *lib.7.c.4.* de quo accipio & *l.7. inf. de reparat. appell.* Vbi & Tridentum; vbi scilicet, non verò Triuerini, data *lex 1. de Principib. Agentium in reb.* Prid. Non. Aug. mox & vico Augusti *lex 4. de auro Coronario*: Verùm præstat ipsam Chronologiæ partem stetnere, vti dictorum ratio constet.

III. Non. Aug. Dat.	MED. *l. 5. de hereticis*, ad Hesperium PFP. Acc. XIII. Kal. Sept.
Prid. Non. Aug. Dat.	TRIVERINI * [* χ. Tridenti] *l.1. de Principib. Agentium*: ad Potitum Vicarium vrbis, Acc. VII. Id. Sept. Romæ.
IV. Id. Aug. Dat.	VICO" AVGVSTI. *l. 4. de auro coronario.* Pancratio PP. v.* * χ. Com. R. P." *Vicus*, vrbs in Rhetia, Ptolemæo.
XIV. Kal. Sept. Dat.	BAVXARE * [* χ. Bauzane] *l. 3. de Palatinis S. L.* Catetuio Com. S.L.
XVIII. Kal. Octob. Dat.	TRIV. *l. 12. de Medicis & Professorib.* Vindiciano.

Forte Bauxanum hoc idem cum eo, quod in *Notitia* sub Duce Rhetiæ *Bauanis* [pro Bauzanis] vocatur, quod Ortelius indicauit.

IVDEX *seu Rector prouinciæ neque Palatino, neque Rationali munus suum exequenti intercedere potest.*

IV. * Idem AAA. ad Hesperium PP."

NIHIL omninò vllis Iudicibus cum Palatinis nostræ Clementiæ, quicunque à Consistorianis" Comitibus diriguntur, commune atque coniunctum sit, sed excepta reuerentiâ, quæ, non solum ab inferioribus, sed etiam à maioribus", Rectori Prouinciæ debetur atque defertur, suis quisque necessitatibus obsecundet: Nec" temerè Apparitor prouincialis debiti" reum, quem Rationalis Officium ad solutionem cogit, abducat. Dat." VIII. Id Decemb. Sirmio, Auxonio" & Olybrio CONSS. [379.]

NOTÆ.

* Lex 4. *Cod. eod. tit.*
" De hoc *Hesperio* PP. vide quæ in *Prosop.*
" Omissa hæc vox à Triboniano: de quo etiam ad *l.1. sup.*
" *Et in prouinciâ degentibus*: hoc addit Tribon. Maior scilicet adhuc quisque est intra suam prouinciam & iurisdictionem: de quo alibi.
* Hæc sententia omissa à Triboniano: & certè ab hoc *titulo* fugitiua est, & abesse debuit: neque enim ad Palatinos pertinet.

" *Debiti* appellatione, rei tributariæ debitum intelligendum, de quo dixi plenè ad *l.6. sup. de diuers. rescriptis.*
" De *Rationalibus* dicam *lib.10.* & dixi iam ad *l....*
" Pro *Accepta*: vel *Reddita.*
" *gg. Antonio*, hîc & *l. superiore.*

COMMENTARIVS.

IVDICIBVS seu Rectoribus prouinciarum hâc constitutione, circa Palatinos, veluti eos qui fiscalibus titulis reique tributariæ promouendæ, exigendæ, à Comitibus Consistorianis vel Rationalibus mittuntur, præponuntur, pariter vt *l.1.sup.*& *l.6.10.inf.* frœni imponuntur: à Comitibus inquam, Consistorianis, seu Comitibus consistorij, *d.l.1.sup.* id est à Comitibus S. L. & R. P. vt ostendi iam *l. 1. sup.* imò & ab aliis quibusdam Illustribus, veluti Magistro officiorum, de quo ad *eam leg.* à Rationalibus, inquam, qui per singulas prouincias erant, de quibus *lib. 10. C'est donques vn Reglement d'office.* Id inquam in summam *h. l.* agitur, ne videlicet Rectores prouinciarum, interturbent officia Palatinorum & Rationalium: verùm vt liberè hi sua officia expleant & exequantur. Denique vt Iudicibus cum his nihil commune atque coniunctum sit: Quod sæpenumero facere soliti, atque adeò subinde reprimi oportuit: Iudicúmque iurisdictionem & potestatem suos intra limites coërceri: Saluâ tamen reuerentiâ, seu, vt *hâc l.* dicitur, *exceptâ reuerentiâ*; *quæ* addit, non *solùm ab inferioribus, sed etiam à maioribus Rectori prouinciæ debetur atque defertur.* Alij scilicet sunt Potestatis & Iurisdictionis, alij Reuerentiæ fines: Etiam ij qui sub aliorum iurisdictione vel dispositione non sunt, reuerentiam tamen his debent: veluti Rectoribus prouinciarum, qui vtique maius imperium in eâ prouincia omnibus post Principem habent, *l.8.ff. de officio Proconsulis*: *l.4.ff. de officio Præsidis.* Eáque reuerentia his non solùm ab inferioribus, veluti à Palatinis & Officialibus Rationalium debetur, verùm etiam à maioribus, inquit lex: Nempe intra potestatis suæ terminos quilibet maior censetur: atque ideò à maioribus alioquin dignitate his reuerentia debetur. Retro, dummodo reuerentiæ ratio constet, etiam inferior intra eandem prouinciam demandato sibi munere defungi liberè potest & debet: neque eius officium interturbari. Exempli gratia, quæ secunda *huius leg.* sententia est, quámque Tribonianus repudiauit, non potest Apparitor Rectoris prouinciæ debitorem publicum, quem Officialis Rationalis ad solutionem cogit, abducere & sic executionem illius impedire. ¶ Cæterùm est hæc *lex* nominatim de Comitibus Consistorianis, quâ appellatione quinam intelligendi sint, dixi iam ad *l.1. sup.* quæ huic omninò concordat, vbi ostendi eam significationem latius patere quàm huius Codicis conditores voluerunt, pariter vt Palatinorum appellatio; Contrà Tribonianus vocem *Consistoriani* ob eius ambiguitatem hîc sustulit, *Comitum* tantùm appellatione retenta, vt ita suo *titulo* hanc *leg.* aptaret.

* v. Idem AAA. Nebridio." C.R.P."

QVIDAM post impletum" ordinem" militiæ Palatinæ, quam gesserant, honorémque" transactum, ad Exceptorum" scrinia transire nituntur. Hâc igitur lege sancimus, vt nulli prorsus dehinc ista audendi relinquatur occasio, sed vnusquisque eius Scrinij, quod" *primum* militando delegit", ordinem persequatur: nec in alterius loco finem militiæ requirat, qui iam proprij ordinis" transegerit Principatum. Dat. v. Id. Oct. Constantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS. [383.]

NOTÆ.

" *L. 5. Cod. eod. tit.*
" *Nebridius Comes R. P.* de quo vid. *Prosopogr.* sub Theodosio M A.D. 382.383.
" *PP.* Cod. Iust. malè.
" Expletum.
" Ordo *hic & infr.* pro *scrinio.*
" *Primiceriatus*, vt in *fin. leg.*
" Quod primum scrinium fuit, vt docet *lex 7. inf.*
" *Quem* Cod. Iust. vitiosè.
" *Elegit* Cod Iust.
" *Ordinis*, id est, Scrinij.

COMMENTARIVS.

VNO in Scrinio qui militauit, eiúsque Princeps fuit, postea ad aliud Scrinium TRANSIRE, veluti ad Exceptorum Scrinia *hâc* Theodosij M. *leg.* prohibetur. Cuius rei ratio hæc est, ne locus aliis in eo Scrinio, ad quod affectant, debitum præripiant: vid. & quæ notabo *ad l.9. inf.* Idem constitutum de Officialibus astrensibus S.Palatij, *l.1. inf. de Castrensianis.* Simile de numeris militaribus, *l.vlt. inf. de re milit.* vbi dicam de Agentibus, *l.7. 9. 14. sup. de Agentib.* de domesticis, *l.7.8.10.vlt. sup. de Domest.* De Decanis, *l.vn. inf. de Decanis.* Ex *hâc* interim *lege* apparet, in officio quoque Comitis rerum priuatarum fuisse Exceptorum scrinium, cuius tamen nulla in *Notitia Imperij* fit mentio. Verùm de scriniis rerum priuatarum pleniùs ad *l.vlt. inf. h. tit.*

vi. *Idem AAA.ad Probum pp.

Ab officiis Palarinorum Excellentia Tua sciat ita penitus recedendum", vt neque" ipsa" postmodum" licitum sibi credar hisdem aliquid iniungere: & præterea prouinciarum Rectores prohibeat, quicquam vlterius tale conari. Dat. vii.Kal.Nou.Med.post" conf.Merobaudis secundò, & Sarurnini.

NOTÆ.

* *Lex 6.Cod eod.tit.*
" *Probus* P.P. sub Valentin.Iun.de eo vide *Prosopogr.*
" Si subscriptio benè habet, tum inscribendi hi Imppp VALENTINIANVS *Theodosius*, & *Arcadius.*
" *Recedere*, est nihil commune habere: vt *l.* 4.*sup* abstinere.
" Pro *nequidem.*
" Excellentia tua deinceps: sic mox, *vlterius*. Hactenùs ergo vsurpabatur hoc.
" Subscriptio hæc singularis huius Consulatus, qui nullibi quod sciam ità nominatur. Forte tollenda hæc, *post Cons.*

COMMENTARIVS.

PRÆFECTI quoque PRÆTORIO, ac multo magis *Prouinciarum* Rectores, Palatinis (de cuius vocis latitudine dixi ad *l.*1. & 4. *sup.*) quidquam iniungere prohibentur à Valentiniano Iun. Quod tamen hactenus vsurpatum fuisse, *hac lex* docet. Idemque rursum prohibitum *l.*10. *inf.* Quomodo etiam anteà, Iudices *l.*1. & 4.*sup.* vetiti metum iudiciariæ commotionis his opponere, cumque his commune quid atque commune habere: Solis scilicet *Comitibus* Sacrarum largitionum, & rerum priuatarum negotij alicuius Palatinis iniungendi potestas est, quos ideò sub dispositione suâ habent. Vno verbo, Palatini *Solis Comitibus* parent, nullis aliis præterea, quamlibet *Sublimi* potestate subnixis. ¶ Illud ex *hac leg.* quoque notandum, quod eâ iubetur Præfectus Prætorio Rectores prohibere, ne quidquam aduersus *leg.* faciant; scilicet sub dispositione Præfectorum Prætorio fuêre Rectores Prouinciarum. Quod infinitæ aliæ *leges* ostendunt.

*vii. Idem AAA." Trifolio" c.s.l.

SCRINII somnibus Largitionum Comirarensium infrascribtas decernimus *dignitates*", vt his conrenti, ambiendi" sibi aditum interclusum esse cognoscant, etiamsi speciale beneficium emendicarò suffragio quisquam voluerit" impetrare. ¶ *Annonas* etiam iuxta definitum dignitarum modum volumus postulari", nec amplius quicquam præsumi.

BREVIS". *Quas dignitates, per singula Scrinia, Officium Sacrarùm Largitionum habere statutum est.*

* ¶ Scrinium" *Exceptoris*" Perf. ord.p.n.I. Ducenarij, n.II. ¶ Scrin." *Tabulariorum*, Perf.ord.III.Centenarij.n.II.Perf.ord.III.N.I.Perfectiss.cum" consulares n.II.Epistularij N.II.Ducenarius N.I.Ducenarius N.I.Form.prim.N.III.Centenarius N.I.Centenarij n.II.Form.sec.N.II.Epistulares n.II.Epistulari n.III.For.III.N.II.Forma I.N.III.Forma pri.N.VI.¶ Scrinia" *Can*.For.sec.N.III.*Mittendarij* For.sec.N.V.Perfectiss.Sat.".N.III. Ducennarij N.II.Formæ tertiæ N.III.Centenarij N.II.Cenrenarij N.VI. ¶ Scriniarij" *Numeror.*" Epistulares N.III.Epistular.N.XII Perfect.ord.sec.N.I. Formam" prim. n.IV. Form. prim. n.XI. Form. sec.n.IV Form. sec. N.XIII. Dat. IV. Id. Iun. Heracliæ, Richomere & Clearcho CONSS. [394.]

NOTÆ.

* *Lex 7. Cod, eod. tit.* Longè plenior est: vndecim quippè etiam Scriniorum omnium dignitates digerit & consignat. Cum *h l.* non nisi quatuor digerantur. Huius *leg.* mentio fit *l.*11. *inf.* Abrogatur vt puto *l.*13. quâ Valentis Constitutio reducitur.
" Reponendi hic *Impp.* THEODOSIVS & *Arcadius*, vid. *Chronolog.*
" *Trifolius Comes S L.* sub Theodosio: cui inscribuntur quoque duæ *leges* sequentes, vid. *Prosopogr.*
" Abrogata Valentis constitutione, de qua *leg.*3. *inf.*
" Altiores dignitates.
" *Valuerit.*
" *Præstari*, Cod. Iust.
" De hac BREVIS voce, consule *Glossar.*
* Confusio in hoc *Breui* est aliqua; sed & mendis scatet: quibus tollendis operâ nauanda est.
" *In Scrinio*, vel *per scrinium*: vt *sup*
" *Scrinium Exceptorum Perfectissimus Ordinis secundi, numero vnus, id est Primicerius Exceptorum vnus: Ducenary duo, id est, Tertiocerius & Quartocerius, Centenarius vnus, id est Primicerius instrumentorum. Epistulares numero duo. Forma prima, numero triginta sex: Forma secunda numero quatuor; Forma tertia numero tres:* Hæc ita à Codice Iustinianeo, de Scrinio Exceptorum. Vnde.

Dd 3 "De

" De Exceptoribus dicam ad *l.2. inf de numerariis.*

" *Sacri Scriny Tabulariorum Perfectissimus Ordinis tertij numero vnus Ducenarius numero vnus : Centenarius numero vnus : Epistolares numero vnus : Forma prima numero tres : Forma secunda, numero quinque :* ita Codex Iust.

" *Scriny Canonum perfectissimus Ordinis tertij numero vnus : Ducenarius numero vnus , Centenarius numero vnus , Epistolares numero duo : Forma prima numero quatuor. Forma secunda numero quatuor.* Ita Codex Iustin.

" An *Cent. N.1.* an, *inter Consulares ? arg.l.19 & l vlt.inf.*

" *Scrinium Mittendariorum* , in Codice Iustinianæo separatim constituitur , deque eo hæc scribuntur , *Scrinij Mittendariorum Ducenarius numero vnus , Centenarij numero duo : Epistulares , numero octo : Forma prima numero septem : Forma secunda numero triginta tres.*

" Forte *Numerariorum* , vt in *Notit. Imp.*

" *Scriny Numerorum Perfectissimus Ordinis tertij , numero vnus : Ducenarius numero vnus : Centenarij numero duo : Epistulares numero duo : Forma prima numero tres : Forma secunda numero vnus : Forma tertia numero duo.* Ita Cod.Iust.

COMMENTARIVS.

DIGNITATEM & ANNONAS Palatinorum Sacrarum Largitionum, per singula scrinia, præstitutum it *hâ leg.* Theodosius M. vltra quæ ambiri, etiam per adnotationem Principis, vel quidquam postulari aut præsumi non possit. Hoc vt intelligatur, sciendum est, SACRARVM LARGITIONVM Scrinia varia fuisse, seu Palatinos S.L. in varia Scrinia diuisos; & quidem Theodosij Iunioris temporibus, in *Decem* scrinia; vt docet Theodosij ipsius Breuiarium. *Scrinium*, inquam, *Exceptorum, Canonum, Tabulariorum, Numerariorum, Aureæ massæ, Auri ad responsum vestiarij sacri, Argenti seu ab argento, Annularense seu à miliarensibus, denique Scrinium à pecuniis.* Verùm posteà Vndecim fuêre: vt docet *lex 7. Cod. eod. tit.* Peculiari videlicet *Mittendariorum* scrinio constituto, cùm anteà Mittendarij Scrinio Canonum continerentur, vt hæc *lex* nostra ostendit; quorum ideo etiam nulla in *Notitia Imperij* mentio sit.

¶ Porro scrinia hæc decem Comitis sacrarum Largitionum bifariam adhuc diuidebantur: Priora quatuor vno nomine & separato; posteriora sex suo continebantur, & quidem quatuor priora propriè *Largitionum Comitatensium* nomine comprehensa *hac lex* ostendere videtur: nam cùm nonnisi quatuor illorum quæ dixi priorum dignitates *hâc l.* digerantur, ita præfatur, *Scriniis* OMNIBVS *largitionum Comitatensium infra scriptas dignitates decernimus.* Nisi, quod verisimilius videatur, *lex* hæc ab *huius Codicis* Conditoribus truncata, quod suadere videtur Codex Iustinian. Et certè *largitionum, & largitionalium Comitatensium* appellatione *lege 3. & 7. inf. de priuilegiis eorum qui in S. palatio & l.6. inf. de diuersis officiis*: veniunt & intelliguntur omnes Officiales Comitis S. L. Quocumque communi nomine quatuor priora scrinia comprehensa fuerint, *sex posteriora* certè *Receptoriorum* appellatione comprehendi *l.3. sup.* nitendi. ¶ De quatuor prioribus *h. l.* tantum agitur, de his igitur notandum; In his Scriniis hæc Officiorum & Officialium nomina fuisse: Primùm *Primicerios* singulorum Scriniorum (de quibus dictum fuit *d. l.3.* quorúmque meminit *Notitia Imperij.*) Item *Ducenarios, Centenarios, Epistulares, seu Epistularios*: & nominatim in scrinio Canonum *Mittendarios.* De *Mittendariis* dictum fuit ad *l.2. Epistulariorum* meminit quoque Saluianus noster *lib. 5. de Prouidentia Dei. Veniunt*, inquit, *plerumque noui nuncij, noui* EPISTVLARII *à summis Sublimitatibus missi : qui commendantur Illustribus paucis ad exitia plurimorum : decernuntur his noua munera , decernuntur noua* INDICTIONES. Epistularij igitur fuerunt, qui in Prouincias cum Epistulis mittebantur, non ad exactiones tributorum vrgendas (id enim *Mittendariorum* munus fuit) sed ad insinuandas & significandas nouas indictiones: *Ducenariorum & Centenariorum* nominis vsus hoc æuo plurimus fuit. Nam & in schola Agentium in rebus fuisse eos superiùs ostensum est, *suo Titulo.* Fuêre igitur & in scriniis largitionum, eorúmque fit quoque mentio *l.8.9.inf.* & fortè *in l.7. & 9. inf de exactionibus*, vbi dicam. Fuerunt & aliij in scriniis Comitis sacrarum largitionum, qui dicebantur *Prima forma, Secunda, & Tertia.* Quemadmodum & inter Castrensianos alij pariter primæ, Secundæ, Tertiæ formæ fuerunt, *l.2. inf. de Castrensianis.* Formas vocabant gradus certos in singulis scriniis vel scholis, & quasi characteres, qui manipuli, sic vt dicam, scholarium & scriniariorum inter se distabant: quomodo *formam* nummi characterem dici, notum est. Haud aliter ac inter *Comites*: alij ordinis primi, alij secundi, alij tertij fuerunt; vt alibi pleniùs ostensum est. Imò quod hæc ipsa *lex* nostra testatur, quemadmodum inter *Perfectissimos*, (de quibus *suo Titulo* dicam, *vltimo* inquam, *huius libri*) alij ordinis primi fuerunt, alij secundi, alij tertij.

¶ His igitur omnibus scriniariis Comitis S. L. singulis sua DIGNITAS hac Theodosij constitutione adsignatur; abrogata *leg.* Valentis: *arg. l.13.* vt alij videlicet sint Perfectissimi ordinis primi, alij verò ordinis secundi, alij denique ordinis tertij. Quibus certè dignitatum gradibus suæ quoque & definitæ annonæ, id est, stipendia, gradatim constituta erant, & strenæ: *h.l. & l.11. inf.* quò maiorem modum inferioris ordinis Scriniariis nullo suffragio impetrare licebat: *Sua quisque scilicet dignitatis stipendia ferre debet, non alterius.* Quæ præcipua est, & vnica fermè *huius legis* sententia, atque vnicus hic scopus, sicut & *dictæ legis* 11. vbi de his Annonis, strenis, vestibus, atque in vniuersum de stipendiis dicendi locus erit. Quod perfectissimatus dignitatem attinet Palatinis tributam, vide quoque *l.7. de priuil. eorum qui in S. Pal.* ¶ Cæterùm Theodosius M. hanc *leg.* suam biennio post rursùm firmauit, *l.11. inf.* Arcadius, reductâ Valentis *lege*, infirmasse videtur, *d.l.13.inf.*

VIII. *. Idem AAA. Trifolio" C.S.L.

PLACVIT iusta", & omnibus Mittendariis" Palatini Officij profutura suggestio, quâ insinuasti, vt ex hisdem, annui" singuli ex Ducenariis": terni", ex Centuriis",

Centuriis", habito prouifionis intuitu, cingulo liberentur. Dat. IV. Id. Mart. Conftantinop. Arcadio A. I. & Bautone v.c. CONS. [385.]

NOTÆ.

* *L. Placuit* 8 *Cod. Iuft. eod. tit.* Iungendáque huic, *lex prox. inf.*
" *Trifolio* huic Comiti S. L. infcribitur quoque *lex 7. fup.* vid *Profopogr.*
" *Iuffò*, Cod. Iuft. omiffà voce *&*: quod factum non oportuit.
" De *Mittendariis* dictum ad *l.2. fup.* Cæterùm Cod. Iuft. habet, *Mittendariis Palatinis & officiis*: malè.
" *Annis fingulis*: Cod. Iuft. quæ mutatio non modò manis & fuperflua, iftud enim Latinum magis, verùm etiam malè cum difpendio totius *legis*.
" De *Ducenariis* & *Centenariis* dictum ad *l 7. fup.*
" *Ex Ducenariis terni*: Cod. Iuft. malè, de quo mox.
" *ℜ. Centenariis*, vel *Centenariis*, vt Cod. Iuft. & *l. prox. h.*

VIII. * Idem AAA. Trifolio C.S.L.

De Mittendariis Palatinis, annui finguli ex Ducenariis; terni, ex Centenariis, habito prouifionis intuitu, cingulo liberentur: &" prioribus decedentibus, locus fequentibus detur. Dat. IV. Id. Mart. Conft. Arcadio A. I. & Bautone CONSS. [385.]

NOTÆ.

* Iungenda, vt dixi, hæc *lex*, fuperiori.
" Hâc fententiâ hæc *lex* amplior quàm fuperior: de quo mox.

COMMENTARIVS.

De Mittendariis, de quibus iam *l.2. & 7. fup. & l.22. 23. inf.* Palatinis, qui fcilicet de Palatino officio erant, funt hæ duæ leges, in eandem fententiam, & quidem vnius eiufdémque conftitutionis Theodofianæ: Quod mirum, & inter nævos *huius Codicis* Conditorum ponendum videtur: Quanquam vtraque quid peculiare habet, etfi in fummam confentiant, eadémque verba de eo contineant: Nempe prior docet, hanc conftitutionem latam *ad fuggeftionem Trifolij Comitis S. L.* (vt multæ conftitutiones ad fuggeftionem & infinuationem Magiftratuum, de iis quæ ad officium & munus eorum pertinebant, promulgatæ) Pofterior rationem fuppeditat eius quod *hâc l.* conftituitur; de quâ mox: Tribonianus priorem tantum retinuit, fpretâ pofteriore, quæ tamen, vt dixi, animam legis continet: idémque totam eius fententiam conturbauit: non tantùm interiectâ voce, *&*, mutatóque ita loco, *Mittendariis & Palatinis officiis*: quafi Mittendarij Palatini quoque non effent, aut quafi de aliis Palatinis officiis hîc ageretur, quàm de Mittendariis: Verùm totâ infuper eius fententiâ immutatâ: de quâ nunc videndum eft: Igitur iubet hâc conftitutione Theodofius M. ex Mittendariorum numero annuatim, per annos fingulos, cingulo liberari, feu ex officio Palatino exire (vt loquitur *lex penult. inf.*) ex Ducenariis fingulos, id eft, vnum: ex Centenariis ternos. Nempe inter Mittendarios alij Centenarij, alij Ducenarij erant, vt docet quoque Breuis fubditus *legi 7. fup.* Ergo quatuor in vniuerfum è Mittendariis per fingulos annos cingulo liberari & exire iubentur *h. l.* quod & ipfum poftea ftetit fub Theodofio Iun. vt exprefsè docet eius *lex 23. penult. inf.* Qui numerus planè conturbatus *Codice Iuftin. in d. l. placuit* 8. *Cod. eod. tit.* eâ quippe, vt ea *lex* habet, iubentur annis fingulis ex Ducenariis terni cingulo liberari, ex Centenariis verò, habito prouifionis intuitu: id eft, (nam id ita *ibi* proculdubio accipiendum) quantum fufficere vifum fuerit: Quod quidem euenit, tùm ex praua interpunctione: tum horum verborum, *habito prouifionis intuitu*, interpretatione: quæ fignificant, hunc numerum fufficientem vifum. Id enim fibi vult illa formula, de qua in *Gloffario*. Rationem quod attinet, iftbæc eft: nempe vt prioribus decedentibus, locus fequentibus detur, atque ita fequentes promoueantur, fuo ordine: Quo fimùl indicatur, hunc promotionis ordinem non interturbandum infititio, vel aduentitio alio: de quâ prohibitione iam *fuprà* fæpè; imò & ad *l.5. h. t. & l. vlt. inf. de re militari*; Fortè ex vno fcrinio in aliud: quò pertinet *d. l.5. & l.1. inf. de Caftrenfianis.*

X. * Idem AAA. ad Principium PP."

Si quis Iudicum" Palatino vel profligationem" debitorum" putauerit effe mandandam, vel eius impertiendum litigatori auxilium in lite priuatâ, tam ipfe quam eius Officium per fingulos quibus vetita curanda commiferit quinas auri libras fifci viribus inferre cogatur. Dat. Prid. Kal. Sept. Aquil. Arcadio A. II. & Bautone CONSS. [385.]

NOTÆ

NOTÆ.

" Concordat huic legi *lex 17. inf. de exactionibus* : & *lex 6. sup.*
" *Principius* PP. sub Valentiniano Iun. vid. *Profopogr.*
" *Iudices* id eft, Rectores prouinciarum.
" *Profligatio*, id eft, exactio, vide & *legem 9. inf. de Executoribus*, & *l.4. w. ne conlationis translatio postuletur*, vid. *Gloff.*
" *Debitorum*, id eft debitorum publicorum, vt *l.4. sup.* De quo plenè dixi ad *l.6. sup. de diuerfis refcriptis*. Mox opponitur litigator, & lis priuata.
" Vid. Zofimum *lib.4. p.766. 767.* & *D. Ambrofium* : & *Chronolog. noftrum.*

COMMENTARIVS.

IVDICES feu Rectores Prouinciarum Palatinis quidquam iniungere, vt *lege 6. suprà*, vetiti Superiore anno à Valentiniano Iuniore : Ita & *hac lege* rurfum ab eodem Imperatore vetantur: Ac nominatim illud *h.l.* vetiti, ne Rectores Prouinciarum, quos tributariæ rei & exactionis cura manebat, *Exactionem* tributorum Palatinis iniungant. Quod & ipfum poftea cautum à Theodofio Iuniore *l.17. inf. de exaction.* Sed reuocationi, *l.18. eod. tit. de exact.* Item ne in lite priuatâ Palatini auxilium litigatori impertiant, id eft, ne executionem in lite priuata eis mandent. Ne fcilicet formidabili hoc Palatinorum minifterio vel terror incutiatur, aut concuffiones exerceantur. De exactione tributorum Palatinis committenda vel non, dicendi locus erit ad *d. l.17. inf. de exactionib.* & *l.32. inf. de fufceptorib.*

XI. * Idem AAA. Proculo" C.S.L.

OLIM" ftatuimus, *Vt vltra definitas dignitates" nullus" nec Annonas" nec Strenas perciperet.* Sed quia plerofque de diuerfis Palatinis Officiis, fub occafione indepti honoris, Strenas & Veftes", ceteráque folemnia, vltra ftatutum" numerum percepiffe cognouimus, & id quod ex fuperfluo" præbitum eft exigi facias : & deinceps vltra ftaturas" dignitates nihil præberi permittas. Dat. Non. Mai. Conftantinop. Acc." à Valerio C.S.L. Honorio Nob. P. & Euodio CONSS. [386.]

NOTÆ.

* Abeft hæc *lex* à *Cod. Iuft.*
" *Proculus* Comes S.L. fub Theodofio M. An. 386, ex Comite Orientis, vt videtur mox Præfectus vrbis, vid. *Profopogr.*
" Ante biennium, *l.7. fup* quam *hæc* innuit.
" *Dignitates*, hîc, & *fin. leg.* & *l.13.* funt prærogatiuæ & commoda in officio publico conftitutorum : ἀξίαι.
" Palatinus S.L.
" *Annonæ* appellatione veftis quoque hîc comprehenditur.
" Dicam inf. ad *l.1. de mil. vefte*
" Id eft, vltra definitum annonarum modum.
" ACCEPTA ab alio, putà à fucceffore, lex quæ ad eius deceflorem fcripta fuerat.

COMMENTARIVS.

ANNONÆ Palatinis Comitis Sacrarum Largitionum diuerfæ fuerant definitæ & conftitutæ, pro dignitatum diuerfitate : idque nominatim ante biennium ab eodem Theodofio *l.7. fup.* factum fuit, quam *hæc* noftra innuit. Eo proinde maiorem modum exigi vel præberi, vt *illa lege*, ita & *hac* rurfùm idem prohibet. Quinimò fi quid *ex fuperfluo*, id eft, fupra modum annonarum, dignitati fuæ congruum & competentem, acceptum fuerit, id repeti *h.l.* iubetur. Suus cuique dignitati fcilicet modus annonarum conftitutus fuit ; Alius fcilicet Perfectiffimis Ordinis primi, alius Ordinis fecundi, alius ordinis tertij. Item modus alius Formæ primæ, alius Formæ fecundæ, alius Formæ tertiæ, *d. l.7. fup.* alius Comitum ordinis primi, alius fecundi, alius tertij, *l.vlt. fup. de proximis Comitib. difp.* Idque ita inter Palatinos obferuatū, feu in Palatina militia. Hinc quoque *l. vn. Cod. Iuft. de annonis & capitatione adminiftr.* pro annonis & Capito dignitati fuæ debitis ; fed & in armata idem obtinuit. Hinc *l.1. inf. de erogat. militar. annona* (vbi dicam aliquid) Tribuni & Præpofiti fumere dicuntur annonas fuæ congruas dignitati : & *l.32. eod. tit.* fpecies accipere debitas dignitati, & *l.vlt. Cod. tit.* annonas pro dignitate fua confequi & annonas fuæ dignitatis. Infignefque ea de re funt loci apud Hiftoriæ Auguftæ Scriptores, & nominatim apud Trebellium Pollionem, in *vita Claudij*, ex Epiftola Valeriani ad Zofimionem Procuratorem Syriæ : & ex Epiftola eiufdem ad Ablauium Murenam Præfectum Prætorij. Ex priore hæc verba notanda funt. *Hac autem omnia idcirco fpecialiter non quafi Tribuno, fed quafi Duci detuli, quia Vir talis eft, vt ei plura etiam deferenda fint.* Vide & Epiftolam Valeriani de Probo Tribuno ad Præfectum Prætorio, Muluium Gallicanum apud Vopifcum *in Probo.* Quandoque tamen Principes, (vt ex illis ipfis locis apparet) non rigidè femper modum annonarum dignitati congruum obferuarunt, fed annonas fæpè maiores Tribunis & Ducibus deferebant, quam dignitas eorum poftulabat, vt effet aliquod meritorum pretium fupra dignitatis & ordinis gradum. Quod in Aureliani Ducis perfona ftatuit Valerianus, cui aliquid præcipuè decreuit, vt ex eius Epiftola conftat apud Vopifcum, *in Aureliano.* Itémque *in Claudio Tribuno*, cui non tanquam Tribuno, fed tanquam Duci fpecialiter illa omnia quæ in eius Epiftola continentur, detuliffe profitetur, quod

vir esset talis, cui etiam plura deferenda essent. Sed insignis maximè locus est, de annonis extra ordinis sui gradum non accipiendis, *hic*, ex prædicta Valeriani Epistola de Aureliano, quibus hæc Vopiscus præmittit: *Illi*, inquit, *Romam venienti salaria sui* ORDINIS *sunt decreta. Exemplum Epistolæ Valerianus Augustus Ceionio Albino Præfecto vrbi: Vellemus quidem singulis quibusque deuotissimis Reipub. Viris multò maiora deferre compendia quàm eorum* DIGNITAS *postulat: maximè vbi honorem vita commendat: Debet enim quid præter dignitatem pretium esse meritorum; Sed facit rigor publicus, vt accipere de Prouinciarum oblationibus* [alij habent *illationibus*] VLTRA ORDINIS SVI GRADVM *nemo plus possit.*

§ Et hæc omnia procul dubio ita constituta fuerunt, inuidiæ & æmulationi tollendæ. Cur enim eiusdem militiæ, formæ, & Ordinis participes diuerso salario donentur? Quanquam & hæc prætetea ratio reddi potest, Ne procedentibus alioqnin in immensum huiuscemodi annonarum incrementis, publici reditus seu Prouinciarum oblationes salariis non responderent. Atque hic est PVBLICVS RIGOR, quem æquitas certè relaxari (quidquid *hâc l.* vel similibus statutum reperiatur) suadet:imò & vtilitas publica. Nam vt inter artifices longa est differentia, ita Meritorum rationem haberi, & virtutem spe præmiorum accendi publicè vtile est.

§ Atque vt salaria maioris ordinis alicui extra ordinem Virtutis ergò decreta sæpè fuêre, ita & ad augendam qnorundam dignitatem & authoritatem, etsi minoris forent ordinis, maioris tamen dignitatis siue infulis, siue insignibus eos decorari non tarò solitum. Ita Spartianus scribit in Hadriano; *Martium Turbonem post Mauritaniæ Præfecturam*, infulis ornatum Pannoniæ, *Daciæ quoque ad tempus Præfectum.* Et paulò post, *Daciam Turboni creditam titulo Ægyptiacæ Præfecturæ, quo plus haberet authoritatis, ornato.*

§ Salaria porro (vt generali verbo vtar) Palatinorum, & omnium qui in commentarium Principis relati erant (*qui estoient couchés sur l'Estat*) variis rebus consistebant: in *Annonis* propriè dictis (id est in speciebus annonariis, veluti frumento, vino, capito, v. *l. 1. sup. de domesticis, & tit. inf. de erog. mil. ann.* & id genus aliis, de quibus consulendi sunt qoos dixi Historiæ Augustæ Sriptores:) Item in *vestibus*, de qoibns iidem quoque consulendi v. & *l. vlt. sup. de proximis Comitib. disp.* Videndi & *Tituli* duo, *inf. de erogatione militaris annonæ* & *Titulus de veste militari.* Fuerunt & alia solennia veluti argentum & ministeria. Quatuor igitur fermè hæc in annonis seu stipendiis fuêre. *Salarium* propriè dictum, (in speciebus) *vestis, argentum, ministerium.* Quatuor hæc in *Epistola* Valeriani de Claudij Tribuni salario distinctè ponuntur. *Sanè scias*, inqoit, *tantum ei à nobis decretum* SALARII, *quantum habet Ægypti Præfectura: tantum* VESTIVM, *quantum Proconsulatui Africano detulimus: tantum* ARGENTI, *quantum accipit Curator Illyrici Metallis: tantum* MINISTERIORVM, *quantum nos ipsi nobis per singulas quasque decernimus ciuitates.* Idémque apparet sigillatim ex altera *Epistola* Valeriani, quæ hanc præcedit proximè de eodem Claudio Tribuno: *Eadémque Epistola* & STRENARVM fit mentio, vt *p. l.* nostra: *Argenti* inquit, *in opere annua pondo quinquaginta Philippæos nostri vultus annuos centū quinquaginta, & in* STRENIS *quadraginta septem & trientes centum sexaginta.* Scilicet Kalendis & aliis certis solennitatibus secundum Ordinis sui gradum Principes in auro fermè strenas donabant, de quo est hæc lex, eodémque pertinet *tex. vlt. inf. de priuil. corp. q. in S. Pal.* De eodem est elegans hic Ammiani Marcellini locus, *lib 16. p. 68.* *Inductis*, inquit, *quadam* SOLEMNITATE *Agentibus in rebus in Consistorium, vt aurum acciperent, inter alios quidam ex eorum consortio, non, vt moris est, expansa chlamyde, sed vtraque manu cauata suscepit: & Imperator, Rapere, inquit, non accipere sciunt Agentes in rebus.* Item hic Sozomeni *lib. 5. cap. 16.* ἐπεὶ γὰρ κατὰ πάτριον βασιλικὰ δωρεὰν ἔδει στρατιώταις (γίνεται δὲ τοῦτο εἰς ἔτι καὶ νῦν ἐν ταῖς Ῥωμαίων ἱερομηνίαις, καὶ βασιλέων, καὶ βασιλίδων πόλεων ἐν γενεθλίαις ἡμέραις) δεικνὺς δὲ ἐπὶ τούτων παριόντων ἑκάστῳ, &c. & post, [illegible] χρυσὸν, id est, *vbi tempus aduenit vt Imperator dona elargiretur in milites, quod quidem Romanorum Kalendis & Natalibus Imperatorum & reginarum Vrbium fieri solet*, &c. *eorum qui ad munus accipiendum accedebant vnumquemque.* Et post: *Proiicientes ad pedes eius, quod dederat auro.* Atque istud est, diu quæsitum, neque à quoquam adhuc peruestigatum. PVNCTI *solatium*, cuius meminit Anastasius, in *l. laudabile 4. Cod. de Aduocatis diuersorum Iudicum. Iubemus*, inquit, *Viros Clarissimos fisci pro tempore patronos fori Tuæ Celsitudinis* SOLEMNI *die festiuitatis Kalendarum Ianuariarum ipsius tantummodo anni, per quem tale peragunt officium,* INTER *spectabiles Sacri Consistorij Comites, diuina nostra Serenitatis manu* PVNCTI *consequi* SOLATIA. Qui locus omnes hactenus torsit, vt ex Cuiacij *Obseruatione 2. lib. 13.* discere licet. Et perperam Græci hic legerunt τὸ *Pactum*; Vnde tentabat Cuiacius, *Pacti solatium*, seu *Pacta solatia*: hoc sensu, *Aduocatos fisci consequi* (*vt ait lex iubemus 3. & lex petitionis. 2. eod. tit.*) *quod communi consensu siue communi placito & conuentione totius Collegij Aduocatorum patronis fisci constitutum est.* Perperam omninò. Neque enim hoc loco agitur de illis solatiis, sed de iis, quæ de manu Principis strenarum loco accipiebant; quod eleganter admodum *Puncti solatium* vocatur: de quo dixi plenè ad *leg. vlt. sup. de postulando.*

Solatium autem sumitur non pro salario integro, verùm pro liberalitate & lucello qoodam & munificentiâ: Ita *l. 32. inf. de nauiculariis*, solatiis pro mercedula præstitis ex tributariæ pensitationis immanitate, *& l. penult. inf.* solatia vocantur quæ exeuntibus ex officio conferebantur beneficij loco, & stipendiis opponuntur. Et sic eodémqoe sensu Spartianus *in Hadriano* dixisse videri potest, *Ægros bis ac ter die & nonnullos Equites Romanos ac libertinos visitauit,* SOLATIIS *refouit, consiliis subleuauit.* Et multò magis malè hinc colligit nonnemo, ex hoc ipso loco, de quo nunc agimus, *Puncta* pro solatiis & salariis ipsis accipi.

¶ ADSCISCI PALATINOS *ac nominatim* CASTRENSIANOS *nonniſi Principis adnotatione oportere.*

XII. * Imppp. VALENTIN. Theodoſius & Arcadius AAA. Seuero" Comiti, & Caſtrenſi.

NVLLVS eorum, qui Palatinis" intra aulam obſequiis deputandi ſunt, ad aliquod munus debet admitti, niſi cui Adootatio Noſtra ſortiendæ talis militiæ copiam patefecetit. Da. XVIII. Kalen. Feb. Med. Valentiniano A. IV. & Neoterio CONSS. [390.]

NOTÆ.

* Fugitiua hæc lex eſt, mox vt oſtendam.
" Seuerino Com. R.P. *l. vlt. inf. ad leg. Iul. repet.* MS. hic habet, *Seueriano.*
" Ambiguitate huius vocis, *Theodoſiani* in errorem inducti fuerunt.

COMMENTARIVS.

ADMITTI ad Palatinum aliquod munus, intra Principis aulam, non niſi ex Principis permiſſu & adnotatione qois poteſt: ex hac Valentin. Ion. conſtitutione. Quæ quidem ab hoc *titulo* fugitiua omnino eſt, & ab *huius Codicis* Conditoribus hunc io *titulum* perperàm coniecta. Nam etſi *Palatini* ſint omnes, qui in Principis obſequiis ſunt: item, etſi Officiales Comitis S. L. & R. P. *Palatini* quoque dicuntur: ruſum etſi hoc ipſum quod de Palatinis iotra aulam obſequiom præſtantibus, *h. l.* canetur, de *Palatinis S. L.* quoque caueatur *l. 15. inf.* & de Palarinis R.P. *l. 18. inf.* aliud tamen & ſpeciale ſeu diuerſom quid eſt, *Palatinis* INTRA AVLAM obſequiis deputari, ſeu aliquo munere militiáue iotra aulam fungi. *Palatini* ſcilicet alij ſub Comite S. L. & R. P. erant (qoi illi Palatini ſont, de quibus eſt hic titulos) Alij verò obſeqoiis Principis officia præbebant: *l. 1. inf. de priuil. eorum qui in ſacro pal.* intra aolam obſeqoiis depotati erant, vt hæc *lex* loquitur, in palatió obſequia præbebant; *l. 2. d. t. de priuil.* &c. in dioerſis obſequiis Palatinis erant, *l. 3. d. t.* Palatini fidelis obſeqoij officia implebant, *l. 5. d. t.* Palatinis intra aulam obſeqoiis deputari, *l. 12. eod.* Qui à Palatinis Largitionum, de qnibus *hoc titulo*, diſertè ſeparantur, *d. l. 3.* imò & à Sctiniatiis quandoqoe Memoriæ, Epiſtulsrum, &c. *d. l. 1. & 3.* & à Cobiculariis, *d. l. 3.* Quinam igitur illi ſunt? Nempe, qui ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum, Comitem Domeſticorum fuêre: *l. 42. inf. de hereticis*, (vbi, intra Palatium militare dicuntur:) item ſub Caſtrenſi S. Palatij vt *hâc leg.* & apud Corippum, verſibus qoos mox laudabo. *Obſequij* ſcilicet vox propriè de his vſurpata, qoi citca Principem, vel domi, vel ſoris procedenti obſequebantur apud Capitolinum *non ſemel*, Trebellium Pollionem, in *Claudio*, Caſſiodorum in *formulâ Curæ Palatij*. Quare & *obſequium* dictum pro comiratu procedentis apud Agrœtium *de orthographiâ*, Conſtantinum r. *de thematibus, th. 4. orient.* Vuamaftidum de geſtis Longobardorum *lib. 1. c. 20.* aiioſque quos congerit Meurſius *in mixobarbaro.* Ptoinde vocis *Palatinorum* homonymia vel deluſi ſunt, vel illudunt *huius Codicis Theodoſiani* Conditores. Adoerſus quæ dicat qnis, Seuerum hunc Comitem, cui *lex* hæc inſcribitur, eundem videri cum *Seuerino*: quem *Comitem Rerum priuatarum* hoc ipſo anno facit *lex vlt. inf. ad leg. Iul. repetundar.* vel Comitem S. L. *lex 4. Cod. de off. Præf. vrbi.* De Palatinis igitur Rerum priuatarum hanc *leg.* eſſe, atque adeò rectè ſob hoc *titulo* collocatam? Sed vt ad id reſpondeam: etſi verum foret hunc eundem videri Seuerum cum Seuerino illo Com. R.P. (Quanquam Comes qooque Caſtrenſis dicatur *l. 1. 2. inf. de Caſtrenſianis*:) non ideò tamen *de Palatinis R.P.* hâc *leg.* agitur: Duplici quippe dignitate functum Seuerum dici poſſet. Itaque *hâc l.* Palatini intra aulam obſeqoiis deputati, omninò ſunt *Caſtrenſiani*. Cui & ſacri palatij miniſteriis connumerantur, *l. 38. inf. de erogat. mil. ann.* Sacri miniſterij dicuntur, *l. 2. inf. de Caſtrenſian.* Palatinorum denique etiam numerus *l. 38. inf. de decur.* Sacro Miniſterio Principis deputati; *l. 4. Cod. de Caſtrenſ.* hinc qouque in *titulo Codicis* περὶ καστρησιανῶν de *Caſtrenſianis & miniſterianis.* Denique hanc *leg.* in *titulum* de *Caſtrenſianis* coniectum oportuit. ¶ Cæterum ſub diſpoſitione *Caſtrenſis* fuerunt *Pædagogiorum Miniſteriales Dominici, Cura Palatinorum*, vt docet *Imperij Notitia.* Breuiter *Miniſterium aulicum*: cuios meminit Lampridius, in *Alexandro Seuero*; *Aulicum miniſterium in id contraxit, vt eſſent tot homines in ſingulis officiis, quot neceſſitas poſtularet, ita vt annonas non dignitatem acciperent fullones & veſtitores, & pincernæ omnes* CASTRENSES *miniſtri quemadmodum peſtis illa inſtituerat, ſed annonas ſingulas, vix binas: & quum argentum in miniſterio plus ducentis libris non haberet, nec plures miniſtros, argentum & miniſtros ante quando poſcebat, accipiebat ab amicis, quod hodieque fit, ſi præſtatur à Præfectis abſente Imperatore.* Hos Palatinos ita deſcribit Corippus.

Adfuit OBSEQVIO *caſtrorum turba virorum,*
Illis ſumma fides, & plena licentia ſacris
Deſeruire locis, atque aurea fulcra parare,
Regales menſas epulis onerare ſupernis,
Conſeruare domum, ſanctúmque intrare cubile,
Internas munire fores, veſtéſque parare.

Verùm de Caſtrenſianis ſeu ſacri Palatij miniſteriis *ſuo titulo de Caſtrenſianis l. 1.* ¶ Cæterùm & per ſe ſatis apertum eſt huiuſmodi Palatinos (& nominatim *Caſtrenſianos*) *Valentinianus* Iuniot vt & Imp. in *l. 10. ſeu vlt. Cod. de diu. offic.* non niſi ex ſua adnotatione admitti voluerit: nempè quod vt Corippus ſuperiori loco ſcribit, illis ſumma fides & plena licentia ſacris deſernire locis & priuatæ & interioris Principis vitæ adſidui ſorent Miniſtri, à quibus vt ſæpè Principi metuendum, ita non niſi à Principe probatos adſciſci intereſt. Itaque & Tertullian. in *Apologetico* pet ironiam: *Planè cæteri Ordines*

dinis pro authoritate religiosi ex fide nihil hosticum de ipso Senatu, de Equite, de castris, de PALATIIS *ipsis spirant.* Nil attinet sylvam exemplorum retractare Principum, ab interioris vitæ ministris cubiculariis id genus aliis appetitorum. Ne longiùs repetam, Valentinianus hic ipse, *legis huius* author biennio post id extremum expertus est Viennæ, vrbe Galliarum à Cubiculariis extinctus & soffocatos, cùm & Ciuilia & militaria officia omnia non ex eius nutu, verùm aliorum penderent.

XIII. * Impp. Arcadius & Honorius AA. Osio" c.s.l.

Officium, quod Sublimitatis Tuæ iussionibus obsecundat, eas tantummodo teneat dignitates", quas diuæ recordationis Valentis † Constitutio comprehendit: nihil vltra nec peti conuenit, nec sperari. Dat. IV. Kalen. Decemb. Constantinop. Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ.

* Concordat *lex 7.11. sup.*
" *Osius* Com. S L sub Arcadio, *h.l.* Magister officiorum in aliis sex legibus A.D. 395.396.398. de quo & Claudianus *lib.2. in Eutropium.*
" De hac voce vm pro *l.11. sup.*
† *Valentis* constitutio hæc non extat.

COMMENTARIVS.

Dignitates Palatinorum Comitis Sacrarum Largitionum; atque adeò Annonarum, iuxta eas modum, quibus maiores aut petere aut sperare non liceret, duabus constitutionibus à Theodosio M. definitum, putà *l.7. &* 11. superiùs videmus. Verùm ante Theodosium *Valens* Imperator easdem dignitates atque adeò annonas aliter digesserat. Hanc igitur formam Valentis constitutione comprehensam, ac non etiam Theodosianam, Arcadius *h. l.* seruari iubet; sic vt nihil vltra peti aut sperari velit. De qua ad eas *leges* pleniùs.

XIV. * Idem AA. Martiano c.s.l.

Officiorum Palatinorum, Scriniorúmque, primicerij" biennio transacto discedant, nec vlterius in eâdem militiâ commorentur. Eos saoè qui ante hoc statutum in locis" memoratis inuenti fuot, ad metas triennij concedimus peruenire. Dat. XV. Kalen. Feb. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.* Iungenda huic *lex 6. sup. de Proximis Comitibus dispositionum.* Fortè & *l.8. & 9. sup. de Agentibus.*
" *Martianus* Comes S L. sub Arcad o, A D. 396. v d. *Prosopogr.*
" De h s *Scriniorum Primiceriis*, mox.
" *Loca* sunt gradus officiorum & dignitatum, vid. Gloss. *Theod.*

COMMENTARIVS.

De primiceriis officiorum Palatinorum scriniorumque est hæc Arcadij *lex*, quæ pars est prolixioris constitutionis Arcadianæ de PROMOTIONIBVS, deque spatio seu tempore quo Primates variorum officiorum Palatinorum durare debent: vnde superest quoque *lex 6. sup. de Proximis scriniorum* quæ huic coassanda venit (fortè etiam vna cum *lege* 8. & 9. *sup. de Agentibus in rebus*:) Quæ & ipsa de Proximis sacrorum scriniorum idem omninò constituit, iisdémque omninò verbis, quibus hæc de officiorum Palatinorum scriniorúmque Primiceriis: & ideò data ad Osium Magistrum officiorum, sub quo erant Proximi sacrorum scriniorum. ¶ *Officiorum porrò Palatinorum Primiceri* hîc sunt totius officij Palatini, id est, Officialium Palatinorum Comitis S. L. Primicerij: fuit enim totius officij Palatini Primicerius quidam, vt docet quoque *lex* 19. *inf.* vbi dicam: *Scriniorum* verò *Primicerij*, sunt singulorum scriniorum in officio Comitis S. L. Primicerij: (huius enim officij varia fuerunt scrinia, *l.3.7.11.13. supr. l.22. vlt. inf. de murilegulis*) varij proinde Primicerij, quorum Primiceriorum scriniorum fit quoque mentio *l.3. sup. l.19.21. inf.* Rectores iidem dicuntur *l. prox.15.* ¶ Ergo Primicerij hi officiorum Palatinorum scriniorúmque biennio neque vltra in hac militia seu officio locóque commorari *h. l.* iubentur, biennióque transacto discedere pariter vt Proximi sacrorum scriniorum, *d. l.6. sup. de Proximis sacr. scrin.* vbi vid. quæ de huius rei ratione dixi: vt & de limitatione vtrique legi sobiectâ, quæ in præsens respicit: putà vt qui huius constitutionis tempore Proximi vel Primicerij reperiuntur, triennium absoluere possint. Quod & aliàs similiter factum, cùm tempora actuum coarctarentur: vt præterea videre est ex *l.22. inf.* ¶ Quæ cùm ita clara sint, crassus error est eorum qui ex *hâc l.* scribunt, Palatinorum in commune officium, vltra biennium sese non porrexisse.

xv. * Idem AA. Constantio c.s.l."

His abiectis" de Officio Palatino, qui inconsideratè ac vulgo sunt congregati Statutos ducentos viginti quatuor. Supernumerarios sescentos decem electissimos inhærere præcepimus" : & iuxta instructionem Eminentiæ tuæ quæ adnexa est, singulis" scriniis vel Rectoribus" definitum numerum Supernumerariorum deputari. Si quis sanè ad memoratam militiam accedere voluerit, ostensâ generis fide, tunc demum adnotatione nostri Numinis, Palatinorum cœtui societur. Dat. xiii. Kal....." Constantinop. Theod. v.c. conss. [399.]

NOTÆ.

* Abest à *Cod. Iustiniano.*
" *Constantius* Comes S.L. sub Arcadio.
" Vid. *l.6. de Agentib. in reb.*
" *Præcipimus.*
" Quæ Decem erant, vide dicta ad *l.7. sup.*
" *Rectorum* appellatione intelligit proculdubio Primicerios Scriniorum, de quibus *l.3. & l.14. sup.* Primicerij enim sunt singulorum Scriniorum rectores.
" Fortè *Kal. Ion.* & ita fugientes literæ exhibent in MS.

COMMENTARIVS.

Recensvm seu Repvrgivm Palatinorum Comitis Sacrarum largitionum *h. l.* Arcadius instituit: pariter vt ab Honorio instituitur *lege sequente*: idque iuxta instructionem Comitis Sacrarum largitionum Constantij, cuiusmodi repurgium quoque Scholæ Agentium in rebus institutum *l.15.18. vlt. sup. de Agentib. in rebus.*

¶ Duo igitur *h.l.* statuuntur, Primum vt non nisi CCXXIV. statuti sint; *Supernumerarij* verò sexcenti & decem iique edecumati & selecti à Comite Sacrarum Largitionum. In Scholis scilicet, (& quidem Palatinis, ne de aliis nunc dicam) alij dicebantur & erant *statuti*, alij verò *supernumerarij*: vt præter hanc *legem* ostendit *lex 17. inf. lex 2. inf. de Castrensianis*: seu alij statuti, alij Vacantes: *l. vlt. sup. de Agentibus in rebus*: vbi plura de his *Vacantibus* notatii. Statuti inquam, qui iam officio suo intra scholam fungebantur, atque in actu iam positi & constituti. Supernumerarij verò seu Vacantes vel Adscriptitij, qui supra numerum statutum per singulas Scholas dispersi, certóque numero deputati, decedentibus ex Schola aliis, ordine subrogandi; vt clarè docet *lex 17. inf.* De quibus plenè dixi *ad d.l. vlt. sup. de Agentibus in rebus.*

Secundò ad Palatinam hanc militiam, non nisi ex adnotatione Principis, idque fide Generis factâ, neminem admitti iubet Arcadius. Quod idem & de Priuatianis, seu de Palatinis Comitis rerum priuatarum constituitur *l.18. inf.* De Palatinis Castrensianis, seu de Palatinis intra aulam deputatis, *l.12. sup.* Quod de fide generis additur, id lucem accipiet ex *l.16.17. inf.* vid. & *l.4. sup. de Agentib. in reb.* & *inf. tit. quid probare debeant.* Et hæc quidem ita ab Arcadio constituuntur, quod videlicet inconditâ turbâ tùm laboraret officium Palatinum, vt *initio legis* ostenditur.

¶ Vt ad Supernumerarios seu prius *huius l.* caput redeamus, notandum & illud: quod Supernumerarij singulis scriniis, atque adeò Rectoribus (id est Primiceriis, de quo ad *l.14. sup.*) certo numero deputati adsignari iubentur: Idque iuxta instructionem Constantij Comitis S.L. quæ *huic l.* adnexa quoque fuerat: v.g. tot in scrinio Tabulariorum, Canonum, Numerariorum, &c.

xvi. * Idem AA. Messalæ pp."

Salvtari" definitione censuimus" dxl. & sex" de officio Comitis sacrarum largitionum, trecentos priuatarum", qui tamen nullis sint corporib. obligati: reliquos suis Officiis & Ordinib. esse reddendos, singulis tamen ita matriculis retinendos, vt patriæ" prouincia pariter conscribatur; Iudicibus admonendis de numero statuto, vt ceteri ad sua Officia retrahantur, nec posthac sub specie militiæ" intra prouinciam possit delitescere qui sibi nec indultum commeatum", nec publicam necessitatem docuerit esse mandatam; Curialem suum municipes" vindicent, Collegiatum" proprium corpus adstringat, nec Iudicem suum Apparitor" quondam desertor euadat: sibi quisque, iure tamen, obnoxium exsequatur": Adiutoribus quoque, qui matriculas tractant, supplicium deportaionis cum amissione facultatum subeuntibus, si quenquam vltra numerum præstitum siuerint militare. Dat. xi. Kal. Ian. Med. Theodoro v.c. conss.

NOTÆ.

* Iungenda *huic* est *lex* proxima. Vtraque abest à *Cod. Iust.*
" *Messala* PP. Italiæ sub Honorio Imp. A.D. 396.398.399.400. vid. *Prosopogr.* vbi ex Symmacho & Rutilio Numat.

mat. nonnullis.
" Salubri san tione: *d. l. prox.*
" *Consuimus*, nisi quid hic abest, pro *numerum constituimus*, æstimauimus.
" In MS. ita notatum.
" *Priuatarum* absolutè: de quo ad *l.18.*
" Patria & prouincia.
" Palatinæ scilicet
" De *Commeatu* hoc indulto Palatinis.
" *Municipes* sunt Curiales, vid. Paratitlon de Decurionib.
" De *Collegiatis* suo titulo *inf. lib.14. t.7.*
" De his est *infrà* titulus, *lib.8.*
" *Persequatur.*

XVII. * Idem AA. Longiano" C.S.L.

SERENITAS nostra salubri sanctione dispofuit, vt qningenti quadraginta sex, qui tamen nullis sunt corporibus obligati, Palatini sint: Supernumetarij autem ex" quibus in decedentium locum, quos ratio inuenerit, singuli subrogentur ad originem tractis desertoribus; sciente Adiutore Officij Palatini, si qui supra statutum numerum vel cohibentia" vel neglegentia eius inrepserit, auaritiam eius, proscribtione omnium facultatum ac deportatione, plectendam: reliquos" autem qui superflui fuerint, prouinciis sine dilatione, datis auctoritatibus", restituantur. Dat. x. Kalen. Ian. Med. Theodoro v.c. CONSS. [399.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic*, vt dixi, *lex* superior.
" *al. Longiniano* Comiti S.L. sub Honorio: ad quem extant Symmachi nouem epistolæ *lib 7.* quibus omnibus perperam editum *Longimano*: Ex *ep.* certè 95. & 96. satis apertè colligitur, de eius Comitiuâ S.L. vid. *Prosopogr.*
" Locus corruptus: Ego sic restituam; *supernumerary autem aly*, scilicet sint, *ex quibus*, &c.
" *Cohibentia*, pro *Conniuentia*.
" *al. Reliquis.*
" De hâc *Auctoritatum* voce mox.

COMMENTARIVS.

RECENSVM seu Repurgium Palatinorum seu Officialium Comitis sacrarum largitionum & Comitis rerum priuatarum instituit Honorius Imp. his duabus *legibus*, quæ inter se coassandæ sunt: etsi ad diuersos Magistratus datæ, pro ratione videlicet subiectæ materiæ: Prior scilicet ad Præfectum Prætorio data est, quia de Iudicibus quoque prouinciarum eorúmque Officiis, Collegiis, & Curiis agit: Posterior verò ad Comitem S.L. quia de Palatinis S.L. vnicè tractat: Nempe vt Arcadius *superiori l.15.* in Oriente hunc recensum hoc ipso Anno egit: ita & Honorius *his legibus*. Cuius etiam recensus causam *priore lege* 16. apertè indicat: nempe, quod multi Corporibus, Officiis & Ordinibus, Curiis, inquam, Collegiis, & Apparitionibus Iudicum obligati in Palatinorum Ordinem seu matriculam irrepsissent: Quâ causâ etiam Curiis, Collegiis, Officiis Iudicum potestas *hâc l.* datur, Curiales suos, Collegiatos, Apparitores, retrahendi. Numerum itaque hunc Palatinorum esse iubet Honorius *his legibus*: Nempe, Comitis S.L. quingentos & quadraginta sex: Comitis R. P. trecentos: pauciores proinde Palatinos Comitis R. P. quàm S. L. quomodo & pauciora rerum priuatarum scrinia fuerunt, quatuor inquam: cùm sacrarum largitionum decem essent, de quo vide *leg. 7. sup. & l. vlt. inf.* Atque hic statutorum Palatinorum numerus definitus ab Honorio: Vltra quem numerum reliquos super numerarios certâ matriculâ seu Breui comprehendi iubet, ita quidem vt singulorum nominibus patria & prouincia adscribatur: quò scilicet admonitis Iudicibus prouinciarum Curiis, Collegiis & officiis Iudicum, his obnoxij retrahantur: cæteri verò non obnoxij supernumerariorum loco habeantur, atque in decedentium locum vbi vsus tulerit, subrogentur: quæ & ipsa Supernumerariorum ratio & conditio Arcadio placuit *d. l. 15.* Quomodo & in Recensu Agentium in rebus vltra statutorum numerum, in supernumerarios multi eadem conditione reiecti, *l. vlt. sup. de Agentibus in rebus.* vbi de his supernumerariis, qui & Adscriptitij, Vacantiui, seu Vacantes dicti, plura: vt & inter Castrensianos, *l. 2. inf. de Castrensianis.* ¶ Et hæc quidem de *harum legum* sententia: vbi duo adhuc notanda veniunt.

Primò, de *Adiutoribus* officij Palatini. Pœnam scilicet proponi his, bonorum proscriptionis, & deportationis, si passi fuerint vel conniuentiâ vel negligentiâ supra statutum numerum aliquem irrepere: Nempe hi *Adiutores*, quorum mentio quoque fit *l. 20. inf. & l. 4. de executoribus*: Palatini officij (vt disertè dicitur *l. 16.*) matriculas tractabant: & quod *l. 17.* indicatur, per auaritiam irrepere quosdam sinebant. De Adiutoribus in genere dixi ad *l. 10. inf. de cohortalibus*: de Adiutore Magistri officiorum *l. 3. 20. 21. sup. de Agentibus in rebus.*

Secundò, *fine l. 17.* superflui Palatini, vltra statutos videlicet & supernumerarios iubentur prouinciis sine dilatione, datis auctoritatibus, restitui: vbi quid sit, *Datis auctoritatibus*, quæri potest? Putet quis *datis auctoritatibus*, esse, probatione præstitâ: v. g. à Curia, si quem velut Curialem repetat: quo sensu, *auctoritatis* vox quoque accipitur. Malo ego, mandatis seu literis Iudicum, argumento *l. superioris*: quomodo accipitur & *l. vn. sup. si certum pet. ex chirogr.* vt rectè Iuretus in Symmach. *lib. 3. ep. 69.* vbi plura exempla apponit de hac *Auctoritatis* significatione, & Nos in *Gloss. Theodos.*

xviii. Idem AA.'' Neftorio Comiti R.P.

Non aliter quilibet in Officio Sacrarum Priuatarum'' cingulum militiæ fibi fumendum exiftimet, nifi noftræ Manfuetudinis Adnotationem meruerit. Dat. Prid. Id. Aug. Ancyræ'', Stilichone II. & Anthemio Conss. [405.]

NOTÆ.

* *L. 9. C. eod. tit.* Concordat huic *lex* 12. *&* 15. *fup.*
'' Imò Imppp. Arcadius, *Honorius & Theodofius AAA.* pariter vt *l. prox.* 19. vid. *Chronologiam*. Malè Cod. Iuft. Impp *Theod & Arcad.*
'' *Neftorius* Comes R P. fub Arcadio vid *Profopogr.*
'' *Sacrarum largitionum vel priuatarum*, ita Tribonianus, aduerfus veri fidem.
'' *Ancyra* in Galatia hoc tempore conftitutus Arcadius A.D. 405. vbi pariter data *lex* 1. *inf. ne quis in Palat.* *l.* 1. *de menforibus*. De Imperatorum Ancyræ morâ, dico plenè *ad l. Quifquis, inf. ad l. Corn. de ficariis, N.* 2.

COMMENTARIVS.

Admitti ad Palatini rerum priuatarum Officium fine adnotatione Principis nemo poteft ex *hâc* Arcadij *leg.* Quod idem de Palatinis facrarum Largitionum idem Arcadius conftituit *l.* 15. *fup.* & Valentinianus Iunior de Palatinis intra aulam obfequio deputatis *l.* 12. *fup.* ¶ Illud notandum femel, abfolutè *Sacrarum Priuatarum* appellatione *h. l.* intelligi res priuatas. Ita abfolutè quoque *priuata* pro rebus priuatis, *l. vlt. inf. de locatione fundorum iuris emphyteutici.* Comes & Comitiua priuatarum, *l.* 49. *inf. de appellationibus*, *l.* 120. *inf. de Decurion.* Sacræ igitur priuatæ, funt facræ res priuatæ: quippe facræ res vel largitionales vel priuatæ; vnde quandoque *Sacrarum* appellatione fimpliciter, res priuatæ intelliguntur, *l.* 13. *inf. de indulgentiis debitorum.* Quandoque facræ largitiones, vt apud Ennodium *in tertia dictione*: *Te facrarum Iudex & confilij comitem meruit & laboris.* Itaque errat Vir doctus ad Symmachum *lib.* 10. *epift.* 43. qui *dictam l.* 13. ita fupplet, *Munerationum facrarum.* Ac vt ad priuatas redeam, Officium Priuatarum dicitur quoque *l.* 16. *fup. l.* 21. *inf. & l. vlt. inf. h. t.* In antiqua quoque infcriptione Πριβάτας πρεσβάτης. vide & ad aliquid Suidam in voce πριβάτα. Ita Capitolinus *initio Macrini*; *Occifo*, inquit, *Antonino Baffiano, Opilius Macrinus, Præfectus Prætorio eius qui antea* PRIBATAS *curabat, imperium arripuit.* ¶ Cæterùm huic *legi* coaſſandam cenfeo *l. vlt. Cod. de refcind. vend.* quæ eidem Neftorio Comiti R. P. infcribitur, quà veftium, auri, argenti, mancipiorum emendorum ex priuatis rebus Principis copia denegatur.

---

xix. *Idem AA. & Theodofius A. Monaxio PP.''

Dominum ex Primiceriis facrarum largitionum fpeciali beneficio ex Vicariis, ad fimilitudinem Proximorum facrorum fcriniorum, effe præcipimus; Ceteros Primicerios fcriniorum, & qui poft illum Primicerij totius erunt officij, Palatini, ex Confularibus inter Adlectos effe decernimus. Dat. XVI. Kalend. Feb. Conftantinop. Baffo & Philippo viris clariffimis Conss. [408.]

NOTÆ.

* Abeft & hæc *lex*, velut Hiftorica, à *Cod. Inft.*
'' Emendatâ fuperioris *legis* infcriptione, reponendum hîc, *Iidem AAA.*
* *PP.* vid *Profopogr.* & auctorem Chronici Alexandrini A.D. 409 Et certè de Dignitatem ordine agitur *hâc l.* cuius rei cura ad difpofitionem Præfecti vrbis pertinebat: de quo dixi ad *l.* 1. *fup. vt Dignitatum ordo.*

COMMENTARIVS.

De Primiceriorum facrarum largitionum Dignitate eft hæc Arcadij Imp. Conftitutio: Vbi ante omnia prænofcendum eft (quod hæc *lex* difertè teftatur, idque etiam indicat *lex* 14. *fup.*) alios fuiffe Primicerios totius officij Comitis S. L. alios verò Primicerios fingulorum fcriniorum Id quod fimiliter docet *lex* 20. *inf.* & *Notitia Imperij*, quæ viginti fermè poft hanc *leg.* annis confcripta eft, præfert; *Officium*, inquit, *Viri Illuftris Comitis S. L. habet* PRIMICERIVM TOTIVS OFFICII: *Primicerium fcrinij Canonum*: *Primicerium fcrinij Tabulariorum*: *Primicerium fcrinij Numerariorum*: *Primicerium fcrinij aureæ maffæ*: *Primicerium fcrinij Auri ad refponfum*: *Primicerium fcrinij veftiarij facri*: *Primicerium fcrinij Argenti*: *Primicerium fcrinij Annularenfis*: *Primicerium fcrinij à pecuniis.* Quod ipfum & de officio fcriniifque rerum priuatarum teftatur *lex vlt. inf. hoc tit.* eadémque Imperij Notitia.

¶ Hoc præcognito, de *huius l.* fententiâ videndum eft. Igitur de Dignitate Primiceriorum horum, duo hæc *hâc l.* conftituuntur ab Arcadio: Primò continetur fpeciale beneficium feu priuilegium Domini cuiufdam, qui tum erat ex-Primiceriis totius officij Palatini feu Comitis S. L. Nempe fpeciali beneficio tribuitur ei dignitas ex-Vicariis, ad fimilitudinem proximorum facrorum fcriniorum: De hâc Proximorum facrorum fcriniorum dignitate, v. *l.* 2. 4. 10. 11. 17. *fup. de Proximis*: & *l.* 12. *fup. de Senatoribus.* Igitur Domino ex-Primicerio totius officij hæc dignitas fpeciali beneficio tribuitur. Qui verò ægri fomnia videre, imò videre

dere volet, legatis quæ Gutherius *de officiis domus Augustæ lib.3.c.9.p.481.& 482.* scribit: vbi hanc *leg.* de Primicerio Notariorum accipit, & *Dominum ex-Primicerius* vocari notat, id est, Primicerium Notariorum totius officij, nomine appellatiuo: Est enim hic *Domini*, siue manis, *Domnini* nomen proprium.

Secundo capite in futurum Primicerius totius officij Palatini, vt & Primiceriis singulorum scriniorum tribuitur dignitas ex-Cõsularibus inter Adlectos: de dignitate ex-Consularibus dixi ad *l...sup......* de eadem in hac ipsa re videtur accipienda *lex 7. sup. & l. vlt. in fin.* De Adlectis, id est, immunibus à Senatoriis oneribus, dixi *ad l. sup......* Et hoc tamen priuilegium ademptum postea his à Theodosio Iun. quod Senatoriæ dignitati isti Palatini renunciassent, *l. vlt. sup. de Senatorib.*

xx. * Impp. HONORIVS & Theodosius AA. Ioanni PP."

ALATINOS, qui sacrarum remunerationum rationem tractantes, inculpatim" ad calcem terminúmque militiæ peruenerint, præcepimus" ea habere priuilegia, Adiutorem" & Primicerios diuersorum" officiorum, quæ nuper † Agentum in rebus scholæ à" nostrâ sunt Mansuetudine contributa: scilicet, vt à tyronum" præbitione memorati reddantur exortes, cæteráque onera non agnoscant, quæ" antea cùm nihil de hac re statuissemus, ad dignitatis dispendium sustinebunt." Dat. VII. Id. Iun. Rau. p." Consulatum Honorij IX. & Theodosij V. AA. [413.]

NOTÆ.

* *L. Palatinos 10. Cod Iust. eod. tit.*
" *Ioannes* PP. sub Honorio Iun. A.D. 412.413.414. vid. *Prosopogr.*
" *Inculpatim*, pro *inculpatè*: vid. *Gloss. Theod.* Malè Cod. Iust. *inculpantur.*
" *Præcipimus*, quomodo & *Cod. Iust.*
" Locus hic ita *Cod. Iust.* expressus. *nec non etiam Adiutores, & Primicerios diuersorum officiorum præcipimus habere priuilegia, quæ* &c. De quo mox.
" De *Adiutore* vid. *l.16.17. sup.*
" Id est, vniuersorum quorumcumque, vid. *Gloss.*
† De hâc constitutione, mox.
" Abest à *Cod. Iust.*
" Vid. infrà *titulum, qui à præbitione tyronum, lib.11. & l.14.15. sup. de proximis Comitibus dispos.*
" Reliqua recisa à Cod. Iust.
" *Sustinebant.*
" Id est, *Post.*

COMMENTARIVS.

A TIRONVM præstatione, cæterisque oneribus, Palatini sacrarum remunerationum, vbi inculpatè ad calcem terminúmque militiæ peruenerint, etsi Honoratorum iam numeros, de quo ad *l. 19. sup.* h. c *leg.* ab Honorio immunes esse iubentur, quibus hactenùs obnoxij fuerant. Vbi tria illustranda veniunt, præter generalem à tyronum præstatione immunitatem: de qua erit *inf. tit.* peculiaris, *lib.11.*

Primò quod hæc immunitas tribuitur Palatinis sacrarum remunerationum, id est, tam Sacrarum largitionum quàm priuatarum: sic quoque *l 2. inf. de commeatu. Ex officiis Palatinis, his videlicet qui sacrarum & priuatarum remunerationum Comitibus obsecundant.* Nempè *sacrarum remunerationum* vox pertinet ad sacras largitiones, & ad res priuatas, quæ sanè & sacræ dicuntur, *l.13. infr. de indulg. debitor. l 17. 18. infr. de exactionibus*: Sic alioquin & Symmachus *lib.10. ep.43. Palatini remunerationum sacrarum, Amicus & Castor, quæstus publicos eruentes*, &c. Et in *veteri Inscript. pag.449. nu.7.* de Petronio Maximo. SACRARVM REMVNERATIONVM PER TRIENNIVM COMES: qui ille est Maximus, qui dicitur Comes S. L. *l. vlt. Cod. de commerciis*: Comes R. P. *l.26. inf. de petitionibus.* Sic & Honoratus V. P. RAT. S. R. dicitur in *veteri Inscr. p.282. num.6.* id est, *Vir Perfectissimus Rationalis Sacrarum Remunerationum.*

Secundò obseruandum id quod *initio* dicitur de Palatinis, qui ad calcem terminúmque militiæ peruenerunt, explicari mox de *Adiutore & Primiceriis diuersorum officiorum*: vbi reponam *vniuersorum officiorum*, vel certè *diuersos.* Nempe Palatini, vbi ad calcem militiæ peruenerant, fiebant vel *Adiutores*, de quibus *l.16. & 17. sup.* vel Primicerij totius officij, vel singulorum scriniorum, siue sacrarum largitionum siue priuatarum: de quibus Primiceriis *l.19. sup. & l. vlt. inf.* & *Notitia Imperij.* Quare verba illa, *Adiutorem & Primicerios vniuersorum* officiorum ἐξηγητικῶς posita sunt, quasi dixisset *Adiutorem scilicet.* Quod Tribonianus non cepit, qui αὐξητικῶς & extensiuè seu ampliatiuè hæc accepit, & ad alia officia aliósque Adiutores & Primicerios transtulit: ita: *Nec non etiam Adiutores & Primicerios diuersorum officiorum præcipimus habere priuilegia, quæ*, &c. officia enim hîc sunt officia Palatina: quorum *Primicerij totius officij* erant: nullibi vel in nullis Magistratuum officiis tales Primicerij.

Tertiò *Exemplum* obseruandum. Nempe priuilegium hoc ab Agentibus in rebus, seu à priuilegio quod his nuper dederat, extendit nunc Honorius Imp. de quo sanè est Honorij *lex 13. sup. de Agentibus in rebus*: quæ tamen non adeò nuper data est, verùm antè decennium.

xxɪ. * Idem AA. Anyſio.c.s.l. &" Tauro c.r.p.

D ſimilitudinem ſanctionis, † quam de proximis ſacrorum promulgauimus ſcriniorum; etiam in Officio ſacrarum largitionum atque priuatarum pro biennio annum ſub perpetuâ obſeruatione præcipimus cuſtodiri in" venerabili Natali perennitatis meæ Theodoſij", ad exemplum proximorum, annus ſuſcipiat exordium promotionis, & priuilegia" quæ huiuſmodi Officiis vel Primicerio" ſacris Legibus deferuntur, integra inlibatâque ſeruentur. Dat.ɪɪɪ. Kal. Iul. Conſtantinop. Theodoſio a.vɪɪ. & Palladio c o n s s. [416.]

N O T Æ.

* L. *Ad ſimilitudinem* 11. *Cod. Iuſt. eod. tit.*
" *Anyſius* Comes S.L. ſub Theodoſio Iun. cui inſcribitur quoque Anno 419. *lex* 22. *inf. prox.* Eiuſdem mentio fit An. 416. in *l.vlt. de murilegulis* vid. *Proſopogr.*
* Inſcribitur hæc *lex* eodem exemplo duobus, Comiti S.L. & Com. R.P. quia argumentum eius vtrique commune eſt.
" *Taurus*, Comes R.P. ſub Theodoſio Iun.
† Intelligit *Legem* 17. *ſup. de proximis*, quæ ante quinque menſes lata eſt.
" Hæc ſententia velut Hiſtorica reciſa *Cod. Iuſt.* Reſcribendum porrò vel, *& venerabili*, vel *vt venerabili* quomodo *d. l.* 17. ' Retinenda hæc vox, non verò irreptitia eſt, vt quidam cenſent: dixi ad *l.*10. *ſup. de Prætoribus.*
" De his priuilegiis *l.*19. *&* 20. *ſup.*
" *Primiceriis* in plurali *Cod. Iuſt.*

C O M M E N T A R I V S.

De primiceriorvm Palatinorum, de quibus ad *leg.* 19. *ſup.* ovratione, promotione, & privilegiis eſt hæc Theodoſij Iun. conſtitutio; & ad Comitem S.L. & ad Comitem R.P. emiſſa, quod vtrique ea communis ſit: eaque tota ad inſtar & exemplum legis 17. *ſup. de proximis* efficta: Porrigit ſcilicet *hac l.* Theodoſius Iun. id quod *d. l.*17. ante quinque menſes ſanxerat de Proximis ſcriniorum, ad Primicerios Palatinorum ſcriniorum: *Ad ſimilitudinem*, inquit, *ſanctionis*, &c. Igitur tria ad ſimilitudinem illorum de his diſponit.

Primum eſt de *Duratione* Primiceriatus: Nempe eum hactenùs, ex Arcadij patris *l.*14. *ſup.* Primiceriatus biennalis foret, annuum nunc, abrogatâ illâ *leg.* eſſe iubet: idque vt dixi ad ſimilitudinem Proximorum, de quibus idem cautum *d. l.*17.

Secundum eſt, quod Tribonianus hic recidit, pariter vt *d. l.*17. de *Tempore auſpicali* promotionis ad Primiceriatum: Nempe & hic Natalem ſuum Theodoſius Iun. huic rei dicatum vult, pariter vt *d. l.*17. *ſup. de proximis.* ad quam plenè dixi, de hoc Theodoſij Iun. natali, deque dicatis Principum natalibus ad promotiones, vt & ad *l.*1. *eiuſd. tit. de proximis*, & *l.*10. *ſup. de Prætorib.*

Poſtremo capite *Priuilegia* Primiceriorum *ſuperioribus legibus* Arcadij patris conceſſa, veluti *l.*19. *&* 20. *ſup.* confirmantur: pariter vt Primiceriorum, *d. l.*17. Denique quod *initio* dixi, eſt hæc *lex* tota imitamentum *d. legis* 17. pariter vt *lex prox. inf.* ad *ſimilitudinem* pariter alterius *legis* expreſſa eſt.

xxɪɪ. * Idem AAA. Anyſio" c.s.l.

Essantibvs cunctis, quæ ſuper biennio de actu Mittendariorum olim † ſtatuta ſunt, ad ſimilitudinem Exceptorum" eiuſdem militiæ completo anno recedere eos, ſubituris eundem locum ſequentibus, præcipimus: illis qui nunc agunt, biennij actum ex quo cœperunt conplentibus. Dat. ɪv Non. Maij. Conſtantinop. Monaxio & Plinta c o n s s.

N O T Æ.

" Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Anyſio* huic Comiti S.L. inſcribitur quoque *lex* 21. *prox ſup.*
† Conſtitutio hæc non extat.
" De *Exceptoribus* dixi ad *l.*7. *ſup.*

C O M M E N T A R I V S.

Mittendarii S. L. (de quibus *l.*7.8.9. *ſup. hoc tit.* & *l.*23. *prox. inf.*) cùm hactenus biennales eſſent, ex conſtitutione quadam quæ hic memoratur, noſpiam verò comparet, annui hâc conſtitutione à Theodoſio Iun. eſſe iubentur: Idque exemplo Exceptorum de quibus *l.*7. *ſup.* Et hæc igitur *lex* pariter vt ſuperior, ad ſimilitudinem alterius expreſſa eſt. Creſcente videl. in dies ambitione, vel impatientiâ ſuccedentium in ſcholis, ſuperiorum tempora coarctata, vt ita *ſequentes horum locum ſubirent*, quod hic expreſsè notatur: Eaque coarctandarum militiarum in commune cauſa fuit, de quo ad *l.*5. *&* 17. *ſup. de Proximis.* ſimile exemplum *l.*1. *inf. de Caſtrenſ.* Et hic tamen in præſens limitatio quædam additur: nempe biennij actum complere his permittitur qui nunc agunt.

Quod

Qood & aliàs factom, cùm tempora actuum coarctarentur: vt videre est quoque ex *leg. 14. sup.* & *l. 6. sup. de proximis.* quæ inter se coaſtandæ ſunt.

XXIII. * Idem AA. Aſclepiodoto" C.S.L.

QVATTVOR Mittendarios, qui per annos ſingulos ex officio palatino exire" ſolemniter conſuerunt, beneficiis, quibus Tuo Culmini viſum fuerit, ex his videlicet quæ ſuæ iuriſdictionis" eſſe, nec aliis ex conſuetudine cælitus" deputata, cognouerit, Tua Sublimitas proſequatur: Etiam in poſterum hâc conſuetudine permanſura, vt, circumuentione damnatâ, prolixa ſtipendia ſiue debita ſolatia" conſequantur. Dat. III. Kal. Maij. Conſtantinop. Honorio XIII. & Theodoſio X. AA. CONSS. [422.]

NOTÆ.

• Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" *Aſclepiodotus* Comes S.L. ſub Theodoſio Iun. mox Anno prox. 423. Conſul & Præfectus Prætorio. vid. *Proſopogr.*

" *Exire* propriè vid. *Notitiam*, & *Gloſſ.* eſt cingulo liberari, vt *l.8 & 9. ſup.* recedere, *l.22. ſup.* quæ omnes ſunt de Mittendariis.

" Id eſt, ex ſacris largitionibus.

" *Cælitus*, id eſt ab Imperatore ſeu Principe, *h.l. & l.7. inf. de Caſtrenſianis: l 16. de murilegulis.* Erant qui aliter interpretari. Nempe, *cæleſtia, diuina, oracula, altaria*, hiſque ſimilia impiè Principes ſibi adſciuêre, vid. *Gloſſar. & Imper. Rom.*

" *Solatia* quid? mox dicam.

COMMENTARIVS.

DE MITTENDARIORVM S.L. qoatuor (qui quotannis exibant, & ſeqoentibus locum faciebant, vt docet præterea *lex 8. & 9. ſup. hoc tit.*) beneficiis, ſolatiis, eſt hæc conſtitutio Theodoſij Iunioris obſcura ſatis. Quæ vt intelligatur, ſciendum eſt, vt aliis nonnollis de officio vel acto exeuntibus ſolatia quædam ſeu beneficia & ſtipendia pro munere data, ita & Mittendariis de actu exeuntibus pariter conceſſa: quæ hîc triplici nomine deſignantur: beneficia, ſtipendia, ſolatia: *Solatia* non ſunt propriè ſalaria, ſeu ſtipendia actus, verùm beneficij & locelli genus præter ſalarium. Ita puncti ſolatia, pro ſtrenis *l.4. Cod. de aduoc. diu. Iudicum*, de quo dixi ad *l.11. ſup.* Ita & ſolatia pro mercedula præſtita: *l.32. inf. de nauicularíis.* Errant enim qoi ſolatiom & ſalariom confundont: Ita ſolatium tutori dicitur conſtitutum *l.33. in f. ff. de adminiſtr. tutor.* Sed & ſolatium in *l.22. §.8. ff. ſoluto matrimonio*, alio ſenſo accipitur. Verùm de hoc plura in *Gloſſario.* Ergo *hâc l.* permittit Theodoſius Iun. Comiti S. L. hæc beneficia ſeu ſolatia qoatuor his Mittendariis exeuntibus dare, velut prolixorum ſtipendiorum ſolatia, *citra vllam circumuentionem*: duabus tamen limitationibus additis: Prima eſt, vt Comes S. L. hæc beneficia ſeu ſolatia tribuat ex his quæ ſuæ Iuriſdictionis ſunt; id eſt ſob ſuâ diſpoſitione, atque adeò ex ſacris largitionibus, & de quibus ipſe diſponere poteſt: vt ſont veſtes linteæ, de quibus *lege 6. & 8. infr. de murilegulis*, & *Notitia Imperij.* non verò ex baphiis: quæ erant ſub Comite R. P. Certè veſtes vt inter ſtipendia, ita & inter ſolatia fuêre: de qoo iam *alibi.* Secunda limitatio eſt, ea beneficia ſeu ſolatia tribui poſſe à Comite S.L. *quæ non aliis ex conſuetudine cælitus ſunt deputata*: id eſt, quæ à Principe aliis ſont deſtinata, propriáque: *Cælitus*, id eſt, ab Imperatore, de quo iam in *Notis.* Scilicet Principes certis perſonis ſolatia quædam ex his quæ ſob Iuriſdictione, id eſt, diſpoſitione Comitis S. L. erant, deputabant, quæ vel cuius generis Comites S. L. aliis dare non poterant.

XXIV. * Impp. Theodoſius A. & Valentinianus Cæſar Hierio" PP.

NOSTRÆ moderationis arbitrio præſtitutum eſt, vt Priuatiani" priuilegia Largitionalis Officij perpetuò conſequantur: hoc eſt, vt tam Primicerius Officij" priuatarum, quàm alij Quattuor reliquorum Primicerij Scriniorum eiuſdem contemplatione militiæ ex Conſularibus inter Adlectos eſſe mereantur: &" tam in hac" almâ Vrbe quàm in Prouinciis honore potiantur; cùm Inluſtres" Viri memoratarum Comites dignitatum ita ſimili iugiter infularum ſplendore decorentur, vt non culmine diſcingantur" æquali", ſed tempore. Dat. XV. Kalend. Decemb. Conſtantinop. Theodoſio A. XI. & Valent. C. CONSS. [425.]

NOTÆ.

• Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" *Hierius* PP. Orientis ſub Theodoſio Iun. A D. 425.426.427.428 vid *Proſopogr.*

" *Priuatiani* ſunt Officiales Comitis R.P. ſicut *Largitionales*; Comitis S.L. *Vrbaniciani*, Præfecti Vrbis.

NOTÆ.

* Concordat huic legi *lex 17. inf. de exactionibus* : & *lex 6. sup.*
" *Principius* PP. sub Valentiniano Iun. vid. *Prosopogr.*
" *Iudices* id est, Rectores prouinciarum.
" *Profligatio*, id est, exactio, vide & *legem 9. inf. de Executoribus*, & *l.4. w. ne conlationis translatio postuletur*, vid. *Gloss.*
" *Debitorum*, id est debitorum publicorum, vt *l.4. sup.* De quo plenè dixi ad *l.6. sup. de diuersis rescriptis.* Mox opponitur litigator, & lis priuata.
" Vid. Zosimum *lib.4. p.766. 767.* & *D. Ambrosium* : & *Chronolog. nostram.*

COMMENTARIVS.

IVDICES seu Rectores Prouinciarum Palatinis quidquam iniungere, vt *lege 6. suprà*, vetiti Superiore anno à Valentiniano Iuniore : Ita & *hac lege* rursum ab eodem Imperatore vetantur: Ac nominatim illud *h.l.* vetiti, ne Rectores Prouinciarum, quos tributariæ rei & exactionis cura manebat, *Exactionem* tributorum Palatinis iniungant. Quod & ipsum posteà cautum à Theodosio Iuniore *l.17. inf. de exaction.* Sed reuocatum, *l.18. eod. tit. de exact.* Item ne in lite priuatâ Palatini auxilium litigatori impertiant, id est, ne executionem in lite priuata eis mandent. Ne scilicet formidabili hoc Palatinorum ministerio vel terror incutiatur, aut concussiones exerceantur. De exactione tributorum Palatinis committenda vel non, dicendi locus erit ad *d. l.17. inf. de exactionib.* & *l.32. inf. de susceptorib.*

XI. * Idem AAA. Proculo" C.S.L.

OLIM" statuimus, *Vt vltra definitas dignitates" nullus" nec Annonas" nec Strenas perciperet.* Sed quia plerosque de diuersis Palatinis Officiis, sub occasione indepti honoris, Strenas & Vestes", ceteráque solemnia, vltra statutum" numerum percepisse cognouimus, & id quod ex superfluo" præbitum est exigi facias : & deinceps vltra statutas" dignitates nihil præberi permittas. Dat. Non. Mai. Constantinop. Acc." à Valerio C.S.L. Honorio Nob. P. & Euodio CONSS. [386.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Proculus* Comes S.L. sub Theodosio M. An. 386, ex Comite Orientis, vt videtur mox Præfectus vrbis, vid. *Prosopogr.*
" Ante biennium, *l.7. sup* quam *hæc* innuit.
" *Dignitates*, hic, & *fin. leg.* & *l.13.* sunt prærogatiuæ & commoda in officio publico constitutorum : ἀξίαι.
" Palatinus S.L.;
" *Annona* appellatione vestis quoque hic comprehenditur.
" Dicam inf. ad *l.1. de mil. veste*
" Id est, vltra definitum annonarum modum.
" ACCEPTA ab alio, putà à successore, lex quæ ad eius decessorem scripta fuerat.

COMMENTARIVS.

ANNONÆ Palatinis Comitis Sacrarum Largitionum diuersæ fuerant definitæ & constitutæ, pro dignitatum diuersitate : idque nominatim ante biennium ab eodem Theodosio *l.7. sup.* factum fuit, quam *hæc* nostra innuit. Eo proinde maiorem modum exigi vel præberi, vt *illa lege*, ita & *hæc* rursùm idem prohibet. Quinimò si quid *ex superfluo*, id est, supra modum annonarum, dignitati suæ congruum & competentem, acceptum fuerit, id repeti *h.l.* iubetur. Suus cuique dignitati scilicet modus annonarum constitutus fuit ; Alius scilicet Perfectissimis Ordinis primi, alius Ordinis secundi, alius ordinis tertij. Item modus alius Formæ primæ, alius Formæ secundæ, alius Formæ tertiæ, *d. l.7. sup.* alius Comitum ordinis primi, alius secundi, alius tertij, *l.vlt. sup. de proximis Comitib. disp.* Idque ita inter Palatinos obseruatũ, seu in Palatina militia. Hinc quoque *l. vn. Cod. Iust. de annonis & capitatione administr.* pro annonis & Capito dignitati suæ debitis ; sed & in armata idem obtinuit. Hinc *l.3. inf. de erogat. militar. annona* (vbi dicam aliquid) Tribuni & Præpositi sumere dicuntur annonas suæ congruas dignitati : & *l.32. eod. tit.* species accipere debitas dignitati, & *l.vlt. Cod. tit.* annonas pro dignitate sua consequi & annonas suæ dignitatis. Insignésque ea de re sunt loci apud Historiæ Augustæ Scriptores, & nominatim apud Trebellium Pollionem, in *vita Claudij*, ex Epistola Valeriani ad Zosimionem Procuratorem Syriæ : & ex Epistola eiusdem ad Ablauium Murenam Præfectum Prætorij. Ex priore hæc verba notanda sunt. *Hæc autem omnia idcirco specialiter non quasi Tribuno, sed quasi Duci detuli, quia Vir talis est, vt ei plura etiam deferenda sint.* Vide & Epistolam Valeriani de Probo Tribuno ad Præfectum Prætorio, Muluium Gallicanum apud Vopiscum *in Probo.* Quandoque tamen Principes, (vt ex illis ipsis locis apparet) non rigidè semper modum annonarum dignitati congruum obseruarunt, sed annonas sæpè maiores Tribunis & Ducibus deferebant, quam dignitas eorum postulabat, vt esset aliquod meritorum pretium supra dignitatis & ordinis gradum. Quod in Aureliani Ducis persona statuit Valerianus, cui aliquid præcipuè decreuit, vt ex eius Epistola constat apud Vopiscum, *in Aureliano.* Itémque *in Claudio Tribuno*, cui non tanquam Tribuno, sed tanquam Duci specialiter illa omnia quæ in eius Epistola continentur, detulisse profitetur, quod

vir

vir esset talis, cui etiam plura deferenda essent. Sed insignis maximè locus est, de annonis extra ordinis sui gradum non accipiendis, *hic*, ex prædicta Valeriani Epistola de Aureliano, quibus hæc Vopiscus præmittit: *Illi*, inquit, *Romam venienti salaria sui* ORDINIS *sunt decreta. Exemplum Epistolæ Valerianus Augustus Ceionio Albino Præfecto urbi: Vellemus quidem singulis quibusque deuotissimis Reipub. Viris multò maiora deferre compendia quam eorum* DIGNITAS *postulat: maximè vbi honorem vita commendat: Debet enim quid præter dignitatem pretium esse meritorum; Sed facit rigor publicus, vt accipere de Prouinciarum oblationibus* [alij habent *illationibus*] VLTRA ORDINIS SVI GRADVM *nemo plus possit.*

¶ Et hæc omnia procul dubio ita constituta fuerunt, inuidiæ & æmulationi tollendæ. Cur enim eiusdem militiæ, formæ, & Ordinis participes diuerso salario donentur? Quanquam & hæc præterea ratio reddi potest, Ne procedentibus alioquin in immensum huiuscemodi annonarum incrementis, publici reditus seu Prouinciarum oblationes salariis non responderent. Atque hic est PVBLICVS RIGOR, quem æquitas certè relaxari (quidquid *hâc l.* vel similibus statutum reperiatur) suadet: imò & vtilitas publica. Nam vt inter artifices longa est differentia, ita Meritorum rationem haberi, & virtutem spe præmiorum accendi publicè vtile est.

¶ Atque vt salaria maioris ordinis alicui extra ordinem Virtutis ergò decreta sæpè fuêre, ita & ad augendam quorundam dignitatem & authoritatem, etsi minoris forent ordinis, maioris tamen dignitatis siue infulis, siue insignibus eos decorari non rarò solitum. Ita Spartianus scribit in Hadriano; *Martium Turbonem post Mauritaniæ Præfecturam*, infulis ornatum Pannoniæ, *Daciæ quoque ad tempus Præfectum.* Et paulò post, *Daciam Turboni creditam titulo Ægyptiacæ Præfecturæ, quo plus haberet authoritatis, ornato.*

¶ Salaria porro (vt generali verbo vtar) Palatinorum, & omnium qui in commentarium Principis relati erant (*qui estoient couchés sur l'Estat*) variis rebus consistebant: in *Annonis* propriè dictis (id est in speciebus annonariis, veluti frumento, vino, capito, v. *l. 1. sup. de domesticis, & tit. inf. de erog. mil. ann.* & id genus aliis, de quibus consulendi sunt quos dixi Historiæ Augustæ Sriptores:) Item in *vestibus*, de quibus iidem quoque consulendi v. & *l. vlt. sup. de proximis Comitib. disp.* Videndi & *Tituli* duo, *inf. de erogatione militaris annonæ* & *Titulus de veste militari.* Fuerunt & alia solennia veluti argentum & ministeria. Quatuor igitur fermè hæc in annonis seu stipendiis fuêre. *Salarium* propriè dictum, (in speciebus) *vestis*, *argentum*, *ministerium.* Quatuor hæc in *Epistola* Valeriani de Claudij Tribuni salario distinctè ponuntur. *Sanè scias*, inquit, *tantum ei à nobis decretum* SALARII, *quantum habet Ægypti Præfectura: tantum* VESTIVM, *quantum Proconsulatui Africano detulimus: tantum* ARGENTI, *quantum accipit Curator Illyrici Metatius: tantum* MINISTERIORVM, *quantum nos ipsi nobis per singulas quasque decernimus ciuitates.* Idémque apparet sigillatim ex altera *Epistola* Valeriani, quæ hanc præcedit proximè de eodem Claudio Tribuno: *Eadémque Epistola* & STRENARVM fit mentio, vt *p. l.* nostra: *Argenti* inquit, *in opere annua pondo quinquaginta Philippæos nostri vultus annuos centū quinquaginta, & in* STRENIS *quadraginta septem & trientes centum sexaginta.* Scilicet Palatinis certis solennitatibus secundum Ordinis sui gradum Principes in auro fermè strenas donabant, de quo est hæc *lex*; eodémque pertinet *lex vlt. inf. de priuil. eor. q. in S. Pal.* De eodem est elegans hic Ammiani Marcellini locus, *lib. 16. p. 68. Indultis*, inquit, *quadam* SOLEMNITATE *Agentibus in rebus in Consistorium, vt aurum acciperent, inter alios quidam ex eorum consortio, non, vt moris est, expansa chlamyde, sed vtraque manu cauata suscepit: & Imperator, Rapere, inquit, non accipere sciunt Agentes in rebus.* Item hic Sozomeni *lib. 5. cap. 16.* ἐπεὶ γὰρ χρεὼν περὶ βασιλέα δωρεῖσθαι στρατιώτας (ἔθος δὲ τοῦτο εἰς ἐκεῖνο ἐν ταῖς Ῥωμαίων ἱερομηνίαις, καὶ βασιλέων, καὶ βασιλίδων πόλεων ἐν γενεθλίοις ἡμέραις) ἐδίδου δὲ ἐπὶ τούτῳ παριόντι ἑκάστῳ, &c. & post; παρεγένετό ποτε ἐν διδόναι χρυσίον, id est; *vbi tempus aduenit vt Imperator dona elargiretur in milites, quod quidem Romanorum Kalendis & Natalibus Imperatorum & reginarum Vrbium fieri solet, &c. eorum qui ad munus accipiendum accedebant vnumquemque.* Et post: *Proiiciemus ad pedes eius, quod dederat auro.* Atque istud est, diu quæsitum, neque à quoquam adhuc peruestigatum, PVNCTI *solatium*, cuius meminit Anastasius, in *l. laudabile 4. Cod. de Aduocatis diuersorum Iudicum. Iubemus*, inquit, *Viros Clarissimos fisci pro tempore patronos fori Tuæ Celsitudinis* SOLEMNI *die festiuitatis Kalendarum Ianuariarum ipsius tantummodo anni, per quem tale peragunt officium,* INTER *spectabiles Sacri Consistorij Comites, diuina nostra Serenitatis manu* PVNCTI *consequi* SOLATIA. Qui locus omnes hactenus torsit, vt ex Cuiacij *Obseruatione 2. lib. 13.* discere licet. Et perperam Græci hic legerunt τὸ *Pactum*; Vnde tentabat Cuiacius, *Pacti solatium*, seu *Pacta solatia*: hoc sensu, *Aduocatos fisci consequi* (*vt ait lex iubemus 3. & lex penultima. 5. eod. tit.*) *quod communi consensu siue communi placito & conuentione totius Collegij Aduocatorum patronis fisci constitutum est.* Perperam omninò. Neque enim hoc loco agitur de illis solatiis, sed de iis, quæ de manu Principis strenarum loco accipiebant; quod eleganter admodum *Puncti solatium* vocatur: de quo dixi plenè ad *leg. vlt. sup. de postulando.*

Solatium autem sumitur non pro salario integro; verùm pro liberalitate & lucello quodam & munificentiâ: Ita *l. 32. inf. de nauiculariis*, solatiis pro mercedula præstitis ex tributariæ pensitationis immanitate, & *l. penult. inf.* solatia vocantur quæ exeuntibus ex officio conferebantur beneficij loco, & stipendiis opponuntur. Et sic eodémque sensu Spartianus *in Hadriano* dixisse videri potest, *Ægrotos bis ac ter die & nonnullos Equites Romanos ac libertinos visitauit,* SOLATIIS *refouit, consiliis subleuauit.* Et multò magis malè hinc colligit nonnemo, ex hoc ipso loco, de quo nunc agimus, *Puncta* pro solatiis & salariis ipsis accipi.

¶ ADSCISCI PALATINOS *ac nominatim* CASTRENSIANOS *nonnisi Principis adnotatione oportere.*

XII. * Imppp. VALENTIN. Theodosius & Arcadius AAA. Seuero" Comiti, & Castrensi.

NVLLVS eorum, qui Palatinis" intra aulam obsequiis deputandi sunt, ad aliquod munus debet admitti, nisi cui Adnotatio Nostra sortiendæ talis militiæ copiam patefecerit. Da. XVIII. Kalen. Feb. Med. Valentiniano A. IV. & Neoterio CONSS. [390.]

NOTÆ.

* Fugitiua hæc lex est, mox vt ostendam.
" Seuerino Com. R.P. *l. vlt. inf. ad leg. Iul. repet.* MS. hic habet, *Seueriano.*
" Ambiguitate huius vocis, *Theodosiani* in errorem inducti fuerunt.

COMMENTARIVS.

ADMITTI ad Palatinum aliquod munus, intra Principis aulam, non nisi ex Principis permissu & adnotatione quis potest: ex hac Valentin. Iun. constitutione. Quæ quidem ab hoc *titulo* fugitiua omnino est, & ab *huius Codicis* Conditoribus hunc in *titulum* perperàm coniecta. Nam etsi *Palatini* sint omnes, qui in Principis obsequiis sunt: item, etsi Officiales Comitis S. L. & R. P. *Palatini* quoque dicuntur: rursum etsi hoc ipsum quod de Palatinis intra aulam obsequium præstantibus, *h. l.* cauetur, de *Palatinis S. L.* quoque caueatur *l. 15. inf.* & de Palatinis R.P. *l. 18. inf.* aliud tamen & speciale seu diuersum quid est, *Palatinis* INTRA AVLAM obsequiis deputari, seu aliquo munere militiáue intra aulam fungi. *Palatini* scilicet alij sub Comite S. L. & R. P. erant (qui illi Palatini sunt, de quibus est hic titulus) Alij verò obsequiis Principis officia præbebant: *l. 1. inf. de priuil. eorum qui in sacro pal.* intra aulam obsequiis deputati erant, vt hæc lex loquitur, in palatio obsequia præbebant; *l. 2. d. t. de priuil.* &c. in diuersis obsequiis Palatinis erant, *l. 3. d. t.* Palatini fidelis obsequij officia implebant, *l. 5. d. t.* Palatinis intra aulam obsequiis deputati, *l. 12. eod.* Qui à Palatinis Largitionum, de quibus *hoc titulo*, disertè separantur, *d. l. 3.* imò & à Scriniariis quandoque Memoriæ, Epistularum, &c. *d. l. 1. & 3.* & à Cubiculariis, *d. l. 3.* Quinam igitur illi sunt? Nempe, qui sub dispositione Magistri officiorum, Comitem Domesticorum fuère: *l. 42. inf. de hæreticis*, (vbi, intra Palatium militare dicuntur:) item sub Castrensi S. Palatij vt *hâc leg.* & apud Corippum, versibus quos mox laudabo. *Obsequij* scilicet vox propriè de his vsurpata, qui circa Principem vel domi, vel foris procedenti obsequebantur apud Capitolinum *non semel*, Trebellium Pollionem, in *Claudio*, Cassiodorum in *formulâ Curæ Palatij.* Quare & *obsequium* dictum pro comitatu procedentis apud Agrœtium *de orthographiâ*, Constantinum r. *de thematibus, th. 4. orient.* Vuarnafridum de gestis Longobardorum *lib. 1. c. 20.* aliosque quos congerit Meursius *in mixobarbaro.* Proinde vocis *Palatinorum* homonymia vel delusi sunt, vel illudunt *huius Codicis Theodosiani* Conditores. Aduersus quæ dicat quis, Seuerum hunc Comitem, cui *lex* hæc inscribitur, eundem videri cum *Seuerino*: quem *Comitem Rerum priuatarum* hoc ipso anno facit *lex vlt. inf. ad leg. Iul. repetundar.* vel Comitem S. L. *lex 4. Cod. de off. Prof. vrbi.* De Palatinis igitur Rerum priuatarum hanc *leg.* esse, atque adeò rectè sub hoc *titulo* collocatam? Sed vt ad id respondeam: etsi verum foret hunc eundem videri Seuerum cum Seuerino illo Com. R. P. (Quanquam Comes quoque Castrensis dicatur *l. 1. 2. inf. de Castrensianis*:) non ideò tamen *de Palatinis R. P.* hâc *leg.* agitur: Duplici quippe dignitate functum Seuerum dici posset. Itaque *hâc l.* Palatini intra aulam obsequiis deputati, omninò sunt *Castrensiani.* Qui & sacri palatij ministeriis connumerantur, *l. 38. inf. de erogat. mil. ann.* Sacri ministerij dicuntur, *l. 2. inf. de Castrensian.* Palatinorum denique etiam numerus *l. 38. inf. de decur.* Sacro Ministerio Principis deputati; *l. 4. Cod. de Castrens.* hinc quoque in *titulo Codicis* ἀκολουθικοῖς de *Castrensianis & ministerianis.* Denique hanc *leg.* in *titulum* de *Castrensianis* coniectum oportuit. ¶ Cæterum sub dispositione *Castrensis* fuerunt *Pædagogiorum Ministeriales Dominici, Cura Palatinorum*, vt docet *Imperij Notitia.* Breuiter *Ministerium aulicum*: cuius meminit Lampridius, in *Alexandro Seuero*; *Aulicum ministerium in id contraxit, vt essent tot homines in singulis officiis, quot necessitas postularet, ita vt annonas non dignitatem acciperent fullones & vestitores, & pincerna omnes* CASTRENSES *ministri quemadmodum pestis illa instituerat, sed annonas singulas, vix binas: & quum argentum in ministerio plus ducentis libris non haberet, nec plures ministros, argentum & ministros ante quando poscebat, accipiebat ab amicis, quod hodieque fit, si præstatur à Præfectis absente Imperatore.* Hos Palatinos ita describit Corippus.

Adfuit OBSEQVIO *castrorum turba virorum,*
Illis summa fides, & plena licentia sacris
Deseruire locis, atque aurea fulcra parare,
Regales mensas epulis onerare supernis,
Conseruare domum, sanctúmque intrare cubile,
Internas munire fores, vestésque parare.

Verùm de Castrensianis seu sacri Palatij ministeriis *suo titulo de Castrensianis l. 1.* ¶ Cæterùm & per se satis apertum est huiusmodi Palatinos (& nominatim *Castrensianos*) *Valentinianus* Iunior vt & Imp. in *l. 10. seu vlt. Cod. de diu. offic.* non nisi ex sua adnotatione admitti voluerit: nempè quod vt Corippus superiori loco scribit, illis summa fides & plena licentia sacris deseruire locis & priuatæ & interioris Principis vitæ adsidui forent Ministri, à quibus vt sæpè Principi metuendum, ita non nisi à Principe probatos adsciscî interest. Itaque & Tertullian. in *Apologetico* per ironiam: *Planè cæteri Ordines*

dinem pro authoritate religiosi ex fide nihil hosticum de ipso Senatu, de Equite, de castris, de PALATIIS *ipsis spiram.* Nil attinet syluam exemplorum retractare Principum, ab interioris vitæ ministris cubiculariis id genus aliis appetitorum. Ne longiùs repetam, Valentinianus hic ipse, *legis huius* author biennio post id extremum expertus est Viennæ, vrbe Galliarum à Cubiculariis extinctus & suffocatus, cùm & Ciuilia & militaria officia omnia non ex eius nutu, verùm aliorum penderent.

XIII. * Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Osio" C.S.L.

OFFICIVM, quod Sublimitatis Tuæ iussionibus obsecundat, eas tantummodo teneat dignitates", quas diuæ recordationis Valentis † Constitutio comprehendit: nihil vltra nec peti conuenit, nec sperari. Dat. IV. Kalen. Decemb. Constantinop. Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ.

* Concordat *lex* 9.11. *sup.*
" *Osius* Com. S L sub Arcadio, *h.l.* Magister officiorum in aliis sex legibus A.D. 395.396.398. de quo & Claudianus *lib.2. in Eutropium.*
" De hac voce iam pro *l.11. sup.*
† *Valentis* constitutio hæc non extat.

COMMENTARIVS.

DIGNITATES Palatinorum Comitis Sacrarum Largitionum; atque adeò Annonarum, iuxta eas modum, quibus maiores aut petere aut sperare non liceret, duabus constitutionibus à Theodosio M. definitum, putà *l.7.* & *11.* superiùs videmus. Verùm ante Theodosium *Valens* Imperator easdem dignitates atque adeò annonas aliter digesserat. Hanc igitur formam Valentis constitutione comprehensam, ac non etiam Theodosianam, Arcadius *h. l.* seruari iubet; sic vt nihil vltra peti aut sperari velit. De quà ad eas *leges* pleniùs.

XIV. * Idem AA. Martiano C.S.L.

OFFICIORVM Palatinorum, Scriniorúmque, primicerij" biennio transacto discedant, nec vlterius in eâdem militiâ commorentur. Eos sanè qui ante hoc statutum in locis" memoratis inuenti sunt, ad metas triennij concedimus peruenire. Dat. XV. Kalen. Feb. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda huic *lex 6. sup. de Proximis Comitibus dispositionum.* Fortè & *l.8. & 9. sup. de Agentibus.*
" *Martinianus* Comes S L. sub Arcadio, A D. 396. vid. *Prosopogr.*
" De his *Scriniorum Primiceriis*, mox.
" *Loca* sunt gradus officiorum & dignitatum, vid. Gloss. *Theod.*

COMMENTARIVS.

DE PRIMICERIIS officiorum Palatinorum scriniorumque est hæc Arcadij *lex*, quæ pars est prolixioris constitutionis Arcadianæ de PROMOTIONIBVS, déque spatio seu tempore quo Primates variorum officiorum Palatinorum durare debent: vnde superest quoque *lex 6. sup. de Proximis scriniorum* quæ huic coassanda venit (fortè etiam vna cum *lege* 8. & 9. *sup. de Agentibus in rebus*:) Quæ & ipsa de Proximis sacrorum scriniorum idem omninò constituit, iisdémque omninò verbis, quibus hæc de officiorum Palatinorum scriniorúmque Primiceriis: & ideò data ad Osium Magistrum officiorum, sub quo erant Proximi sacrorum scriniorum. ¶ *Officiorum porrò Palatinorum Primicerij* hîc sunt totius officij Palatini, id est, Officialium Palatinorum Comitis S. L. Primicerij: fuit enim totius officij Palatini Primicerius quidam, vt docet quoque *lex* 19. *inf.* vbi dicam: *Scriniorum* verò *Primicerij*, sunt singulorum scriniorum in officio Comitis S. L. Primicerij: (huius enim officij varia fuerunt scrinia, *l.3.7.11.13. supr. l.22. vlt. inf. de murilegulis*) varij proinde Primicerij, quorum Primiceriorum scriniorum fit quoque mentio *l.3. sup. l.19.21. inf.* Rectores iidem dicuntur *l. prox.* 15. ¶ Ergo Primicerij hi officiorum Palatinorum scriniorúmque biennio neque vltra in hac militia seu officio locóque commorati *h. l.* iubentur, bienniόque transacto discedere pariter vt Proximi sacrorum scriniorum, *d. l.6. sup. de Proximis sacr. scrin.* vbi vid. quæ de huius rei ratione dixi: vt & de limitatione vtrique *legi* subiectâ, quæ in præsens respicit: putà vt qui huius constitutionis tempore Proximi vel Primicerij reperiuntur, triennium absoluere possint. Quod & aliàs similiter factum, cùm tempora actuum coarctarentur: vt prætereà videre est ex *l.22. inf.* ¶ Quæ cùm ita clara sint, crassus error est eorum qui ex *hâc l.* scribunt, Palatinorum in commune officium vltra biennium sese non portexisse.

xv. * Idem AA. Conſtantio c.s.L."

Is abiectis" de Officio Palatino, qui inconſideratè ac vulgo ſunt congregati Statutos ducentos viginti quatuor. Supernumerarios ſeſcentos decem electiſſimos inhærere præcepimus" : & iuxta inſtructionem Eminentiæ tuæ quæ adnexa eſt, ſingulis" ſcriniis vel Rectoribus" definitum numerum Supernumerariorum deputari. Si quis ſanè ad memoratam militiam accedere voluerit, oſtensâ generis fide, tunc demum adnotatione noſtri Numinis, Palatinorum cœtui ſocietur. Dat. XIII. Kal....." Conſtantinup. Theod. v.c. CONSS. [399.]

NOTÆ.

* Abeſt à *Cod. Iuſtiniano.*
" *Conſtantius* Comes S.L. ſub Arcadio.
" Vid *l.6. de Agentib. in reb.*
" *Præcipimus.*
" Quæ Decem erant, vide dicta ad *l.7. ſup.*
" *Rectorum* appellatione intelligit proculdubio Primicerios Scriniorum, de quibus *l.3. & l.14. ſup.* Primicerij enim ſunt ſingulorum Scriniorum rectores.
" Fortè *Kal. Ian.* & ita fugientes literæ exhibent in MS.

COMMENTARIVS.

Recensvm ſeu Repvrgivm Palatinorum Comitis Sacrarum largitionum *h. l.* Arcadius inſtituit: pariter vt ab Honorio inſtituitur *lege ſequente*: idque iuxta inſtructionem Comitis Sacrarum largitionum Conſtantij, cuiuſmodi repurgium quoque Scholæ Agentium in rebus inſtitutum *l.15.18. vlt. ſup. de Agentib. in rebus.*

¶ Duo igitur *h.l.* ſtatuuntur, Primum vt non niſi CCXXIV. ſtatuti ſint; *Supernumerarij* verò ſexcenti & decem iique edecumati & ſelecti à Comite Sacrarum Largitionum. In Scholis ſcilicet, (& quidem Palatinis, ne de aliis nunc dicam) alij dicebantur & erant *ſtatuti*, alij verò *ſupernumerarij*: vt præter hanc *legem* oſtendit *lex 17. inf. lex 2. inf. de Caſtrenſianis*: ſeu alij ſtatuti, alij Vacantes: *l. vlt. ſup. de Agentibus in rebus*: vbi plura de his *Vacantibus* notatti. Statuti inquam, qui iam officio ſuo intra ſcholam fungebantur, atque in actu iam poſiti & conſtituti. Supernumerarij verò ſeu Vacantes vel Adſcriptitij, qui ſupra numerum ſtatutum per ſingulas Scholas diſperſi, certóque numero deputati, decedentibus ex Schola aliis, ordine ſubrogandi; vt clarè docet *lex 17. inf.* De quibus plenè dixi *ad d.l. vlt. ſup. de Agentibus in rebus.*

Secundò ad Palatinam hanc militiam, non niſi ex adnotatione Principis, idque fide Generis factâ, neminem admitti iubet Arcadius. Quod idem & de Priuatianis, ſeu de Palatinis Comitis rerum priuatarum conſtituitur *l.18. inf.* De Palatinis Caſtrenſianis, ſeu de Palatinis intra aulam deputatis, *l.12. ſup.* Quod de fide generis additur, id lucem accipiet ex *l.16.17. inf.* vid. & *l.4. ſup. de Agentib. in reb.* & *inf. tit. quid probare debeant.* Et hæc quidem ita ab Arcadio conſtituuntur, quod videlicet inconditâ turbâ tùm laboraret officium Palatinum, vt *initio legis* oſtenditur.

¶ Vt ad Supernumerarios ſeu prius *huius l.* caput redeamus, notandum & illud: quod Supernumerarij ſingulis ſcriniis, atque adeò Rectoribus (id eſt Primiceriis, de quo ad *l.14. ſup.*) certo numero deputati adſignari iubentur: Idque iuxta inſtructionem Conſtantij Comitis S.L. quæ *huic l.* adnexa quoque fuerat: v.g. tot in ſcrinio Tabulariorum, Canonum, Numerariorum, &c.

xvi. * Idem AA. Meſſalæ pp."

Salvtari" definitione cenſuimus" DXL. & ſex" de officio Comitis ſacrarum largitionum, trecentos priuatarum", qui tamen nullis ſint corporib. obligati: reliquos ſuis Officiis & Ordinib. eſſe reddendos, ſingulis tamen ita matriculis retinendos, vt patriæ" prouincia pariter conſcribatur; Iudicibus admonendis de numero ſtatuto, vt ceteri ad ſua Officia retrahantur, nec poſthac ſub ſpecie militiæ" intra prouinciam poſſit deliteſcere qui ſibi nec indultum commeatum", nec publicam neceſſitatem docuerit eſſe mandatam; Curialem ſuum municipes" vindicent, Collegiatum" proprium corpus adſtringat, nec Iudicem ſuum Apparitor" quondam deſertor euadat: ſibi quiſque, iure tamen, obnoxium exſequatur": Adiutoribus quoque, qui matriculas tractant, ſupplicium deportationis cum amiſſione facultatum ſubeuntibus, ſi quenquam vltra numerum præſtitutum ſiuerint militare. Dat. XI. Kal. Ian. Med. Theodoro v.c. CONSS.

NOTÆ.

* Iungenda *huic* eſt *lex* proxima. Vtraque abeſt à *Cod. Iuſt.*
" *Meſſala* PP. Italiæ ſub Honorio Imp. A.D. 396.398.399.400. vid. *Proſopogr.* vbi ex Symmacho & Rutilio Numat.

mat. nonnulla.
" Salubri sanctione: *d. l prox.*
" *Censuimus*, nisi quid hic abest, pro *numerum constituimus*, æstimauimus.
" In MS. ita notatum.
" *Priuatarum* absolutè: de quo ad *l.18.*
" Patria & prouincia.
" Palatinæ scilicet
" De *Commeatu* hoc indulto Palatinis.
" *Municipes* sunt Curiales, vid. Paratitlon de Decurionib.
" De *Collegiatis* suo titulo *inf. lib.14. t.7.*
" De his est *infrà* titulus, *lib.8.*
" *Persequatur.*

XVII. * Idem AA. Longiano" C.S.L.

SERENITAS nostra salubri sanctione disposuit, vt quingenti quadraginta sex, qui tamen nullis sunt corporibus obligati, Palatini sint: Supernumerarij autem ex" quibus in decedentium locum, quos ratio inuenerit, singuli subrogentur: ad originem tractis desertoribus; sciente Adiutore Officij Palatini, si qui supra statutum numerum vel cohibentia" vel neglegentia eius inrepserit, auaritiam eius, proscribtione omnium facultatum ac deportatione, plectendam: reliquos" autem qui superflui fuerint, prouinciis sine dilatione, datis auctoritatibus", restituantur. Dat. x. Kalen. Ian. Med. Theodoro v.c. CONSS. [399.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic*, vt dixi, *lex* superior.
" ✠ *Longiniano* Comiti S.L sub Honorio: ad quem extant Symmachi nouem epistolæ *lib 7.* quibus omnibus perperam editum *Longimano*: Ex *ep.* certè 95. & 96. satis apertè colligitur, de eius Comitiuâ S.L. vid. *Prosopogr.*
" Locus corruptus: Ego sic restituam; *supernumerary autem aly*, scilicet sint, *ex quibus*, &c.
" *Cohibentia*, pro *Conniuentia.*
" ✠ *Reliqui.*
" De hâc *Auctoritatum* voce mox.

COMMENTARIVS.

RECENSVM seu Repurgium Palatinorum seu Officialium Comitis sacrarum largitionum & Comitis rerum priuatarum instituit Honorius Imp. his duabus *legibus*, quæ inter se coassandæ sunt: etsi ad diuersos Magistratus datæ, pro ratione videlicet subiectæ materiæ: Prior scilicet ad Præfectum Prætorio data est, quia de Iudicibus quoque prouinciarum eorúmque Officiis, Collegiis, & Curiis agit: Posterior verò ad Comitem S.L. quia de Palatinis S.L. vnicè tractat: Nempe vt Arcadius *superiori l.15.* in Oriente hunc recensum hoc ipso Anno egit: ita & Honorius *his legibus*. Cuius etiam recensus causam *priore lege* 16. apertè indicat: nempe, quod multi Corporibus, Officiis & Ordinibus, Curiis, inquam, Collegiis, & Apparitionibus Iudicum obligati in Palatinorum Ordinem seu matriculam irrepsissent: Quâ causâ etiam Curiis, Collegiis, Officiis Iudicum potestas *hâc l.* datur, Curiales suos, Collegiatos, Apparitores, retrahendi. Numerum itaque hunc Palatinorum esse iubet Honorius *his legibus*: Nempe, Comitis S.L. quingentos & quadraginta sex: Comitis R. P. trecentos: pauciores proinde Palatinos Comitis R. P. quàm S. L. quomodo & pauciora rerum priuatarum scrinia fuerunt, quatuor inquam: cùm sacrarum largitionum decem essent, de quo vide *leg. 7. sup. & l. vlt. inf.* Atque hic statutorum Palatinorum numerus definitus ab Honorio: Vltra quem numerum reliquos super numerarios certâ matriculâ seu Breui comprehendi iubet, ita quidem vt singulorum nominibus patria & prouincia adscribatur: quò scilicet admonitis Iudicibus prouinciarum Curiis, Collegiis & officiis Iudicum, his obnoxij retrahantur: cæteri verò non obnoxij supernumerariorum loco habeantur, atque in decedentium locum vbi vsus tulerit, subrogentur: quæ & ipsa Supernumerariorum ratio & conditio Arcadio placuit *d. l.15.* Quomodo & in Recensu Agentium in rebus vltra statutorum numerum, in supernumerarios multi eadem conditione reiecti, *l. vlt. sup. de Agentibus in rebus.* vbi de his supernumerariis, qui & Adscriptitij, Vacantiui, seu Vacantes dicti, plura: vt & inter Castrensianos, *l.2. inf. de Castrensianis.* ¶ Et hæc quidem de *harum legum* sententia: vbi duo adhuc notanda veniunt.

Primò, de *Adiutoribus* officij Palatini. Pœnam scilicet proponi his, bonorum proscriptionis, & deportationis, si passi fuerint vel conniuentiâ vel negligentiâ supra statutum numerum aliquem irrepere: Nempe hi *Adiutores*, quorum mentio quoque fit *l.20. inf.* & *l.4. de executoribus*: Palatini officij (vt disertè dicitur *l.16.*) matriculas tractabant: & quod *l.17.* indicatur, per auaritiam irrepere quosdam sinebant. De Adiutoribus in genere dixi ad *l.10. inf. de cohortalibus*: de Adiutore Magistri officiorum *l.3 20.21. sup. de Agentibus in rebus.*

Secundò, *fine l.17.* superflui Palatini, vltra statutos videlicet & supernumerarios iubentur prouinciis sine dilatione, datis auctoritatibus, restitui: vbi quid sit, *Datis auctoritatibus*, quæri potest? Putet quis *datis auctoritatibus*, esse, probatione præstitâ: v. g. à Curia, si quem velut Curialem repetat: quo sensu, *auctoritatis* vox quoque accipitur. Malo ego, mandatis seu literis Iudicum, argumento *l. superioris*: quomodo accipitur & *l. vn. sup. si certum pet. ex chirogr.* vt rectè Iuretus in Symmachi *lib.3. ep.69.* vbi plura exempla apponit de hac *Auctoritatis* significatione, & Nos in *Gloss. Theodos.*

Ee 3 XVIII. Idem

xviii. Idem AA." Nestorio Comiti R.P.

N On aliter quilibet in Officio Sacrarum Priuatarum" cingulum militiæ sibi sumendum existimet, nisi nostræ Mansuetudinis Adnotationem meruerit. Dat. Prid. Id. Aug. Ancyræ", Stilichone II. & Anthemio Conss. [405.]

NOTÆ.

* *L. 9. C. eod. tit.* Concordat huic *lex* 12. & 15. *sup.*
" Imò Imppp. Arcadivs, *Honorius & Theodosius AAA.* pariter vt *l. prox.* 19. vid. *Chronologiam.* Malè Cod. Iust. Impp *Theod & Arcad.*
" *Nestorius* Comes R.P. sub Arcadio vid. *Prosopogr.*
" *Sacrarum largitionum vel priuatarum*, ita Tribonianus, aduersus veri fidem.
" *Ancyra* in Galatia hoc tempore constitutus Arcadius A.D. 405. vbi pariter data *lex* 9. *inf. ne quis in Palat.* *l.* 1. *de mensoribus.* De Imperatorum Ancyræ morâ, dico plenè *ad l. Quisquis*, *inf. ad l. Corn. de sicariis*, *N.* 2.

COMMENTARIVS.

A Dmitti ad Palatini rerum priuatarum Officium sine adnotatione Principis nemo potest ex *hâc* Arcadij *leg.* Quod idem de Palatinis sacrarum Largitionum idem Arcadius constituit *l.* 15. *sup.* & Valentinianus Iunior de Palatinis intra aulam obsequio deputatis *l.* 12. *sup.* ¶ Illud notandum semel, absolutè *Sacrarum Priuatarum* appellatione *h.l.* intelligi res priuatas. Ita absolutè quoque *priuata* pro rebus priuatis, *l. vlt. inf. de locatione fundorum iuris emphyteutici.* Comes & Comitiua priuatarum, *l.* 49. *inf. de appellationibus*, *l.* 120. *inf. de Decurion.* Sacræ igitur priuatæ, sunt sacræ res priuatæ: quippe sacræ res vel largitionales vel priuatæ; vnde quandoque *Sacrarum* appellatione simpliciter, res priuatæ intelliguntur, *l.* 13. *inf. de indulgentiis debitorum.* Quandoque sacræ largitiones, vt apud Ennodium *in tertia dictione*: *Te sacrarum Iudex & consilij comitem meruit & laboris.* Itaque errat Vir doctus ad Symmachum *lib.* 10. *epist.* 43. qui *dictam l.* 13. ita suppler, *Munerationum sacrarum.* Ac vt ad priuatas redeam, Officium Priuatarum dicitur quoque *l.* 16. *sup. l.* 21. *inf. & l. vlt. inf. h.t.* In antiqua quoque inscriptione ἐπίτροπος πριβάτης. vide & ad aliquid Suidam in voce πρίβατα. Ita Capitolinus *initio Macrini*; *Occiso*, inquit, *Antonino Bassiano, Opilius Macrinus, Præfectus Prætorio eius qui antea* PRIBATAS *curabat, imperium arripuit.* ¶ Cæterùm huic *legi* coassandam censeo *l. vlt. Cod. de rescind. vend.* quæ eidem Nestorio Comiti R. P. inscribitur, quâ vestium, auri, argenti, mancipiorum emendorum ex priuatis rebus Principis copia denegatur.

xix. * Idem AA. & Theodosius A. Monaxio PP."

D Ominvm ex Primiceriis sacrarum largitionum speciali beneficio ex Vicariis, ad similitudinem Proximorum sacrorum scriniorum, esse præcipimus; Ceteros Primicerios scriniorum, & qui post illum Primicerij totius erunt officij, Palatini, ex Consularibus inter Adlectos esse decernimus. Dat. xvi. Kalend. Feb. Constantinop. Basso & Philippo viris clarissimis Conss. [408.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex*, velut Historica, à *Cod. Iust.*
" Emendatâ superioris *legis* inscriptione, reponendum hîc, *Iidem AAA.*
* *PP.* P.V. vid *Prosopogr.* & auctorem Chronici Alexandrini A.D. 409 Et certè de Dignitatum ordine agitur *hâc l.* cuius rei cura ad dispositionem Præfecti vrbis pertinebat: de quo dixi ad *l.* 1. *sup. vt Dignitatum ordo.*

COMMENTARIVS.

D E primiceriorvm sacrarum largitionum dignitate est hæc Arcadij Imp. Constitutio: Vbi ante omnia prænoscendum est (quod hæc *lex* disertè testatur, idque etiam indicat *lex* 14. *sup.*) alios fuisse Primicerios totius officij Comitis S. L. alios verò Primicerios singulorum scriniorum Id quod similiter docet *lex* 20. *inf.* & *Notitia Imperij*, quæ viginti fermè post hanc *leg.* annis conscripta est, præfert; *Officium*, inquit, *Viri Illustris Comitis S. L. habet* primicerivm totivs officii: *Primicerium scrinij Canonum*: *Primicerium scrinij Tabulariorum*: *Primicerium scrinij Numerariorum*: *Primicerium scrinij aureæ massæ*: *Primicerium scrinij Auri ad responsum*: *Primicerium scrinij vestiarij sacri*: *Primicerium scrinij Argenti*: *Primicerium scrinij Annularensis*: *Primicerium scrinij à pecuniis.* Quod ipsum & de officio scriniisque rerum priuatarum testatur *lex vlt. inf. hoc tit.* eadémque Imperij Notitia.

¶ Hoc præcognito, de *huius l.* sententiâ videndum est. Igitur de Dignitate Primiceriorum horum, duo hæc *hâc l.* constituuntur ab Arcadio: Primò continetur speciale beneficium seu priuilegium Domini cuiusdam, qui tum erat ex-Primiceriis totius officij Palatini seu Comitis S. L. Nempe speciali beneficio tribuitur ei dignitas ex-Vicariis, ad similitudinem proximorum sacrorum scriniorum: De hâc Proximorum sacrorum scriniorum dignitate, v. *l.* 2.4.10.11.17. *sup. de Proximis*: & *l.* 12. *sup. de Senatoribus.* Igitur Domino ex-Primicerio totius officij hæc dignitas speciali beneficio tribuitur. Qui verò ægri somnia videre, imò videre

dere volet, legatis quæ Gutherius *de officiis domus Augustæ lib.3.c.9.p.481.& 482.* scribit: vbi hanc *leg.* de Primicerio Notariorum accipit, & *Dominum ex-Primicerius* vocari notat, id est, Primicerium Notariorum totius officij, nomine appellatiuo: Est enim hîc *Domini*, siue manis, *Domnini* nomen proprium.

Secundo capite in futurum Primicerius totius officij Palatini, vt & Primiceriis singulorum scriniorum tribuitur dignitas ex-Cõsularibus inter Adlectos: de dignitate ex-Consularibus dixi ad *l...sup......* de eadem in hâc ipsa re videtur accipienda *lex 7. sup. & l.vlt. in fin.* De Adlectis, id est, immunibus à Senatoriis oneribus, dixi *ad l. sup......* Et hoc tamen priuilegium ademptum posteà his à Theodosio Iun. quod Senatoriæ dignitati isti Palatini renunciassent, *l. vlt. sup. de Senatorib.*

xx. * Impp. HONORIVS & Theodosius AA. Ioanni PP."

ALATINOS, qui sacrarum remunerationum rationem tractantes, inculpatim" ad calcem terminúmque militiæ peruenerint, præcep.mus" ea habere priuilegia, Adiutorem" & Primicerios diuersorum" officiorum, quæ nuper † Agentum in rebus scholæ à" nostrâ sunt Mansuetudine contributa: scilicet, vt à tyronum" præbitione memorati reddantur exortes, ceteráque onera non agnoscant, quæ" antea cùm nihil de hac re statuissemus, ad dignitatis dispendium sustinebunt." Dat. VII. Id. Iun. Rau. p." Consulatum Honorij IX. & Theodosij V. AA. [413.]

NOTÆ.

* *L. Palatinos 10. Cod Iust. eod. tit.*
" *Ioannes* PP. sub Honorio In þ A.D. 412.413.414. vid. *Prosopogr.*
" *Inculpatim*, pro *inculpatè*: vid. *Gloss. Theod.* Malè Cod. Iust. *inculpantur.*
" *Præcipimus*, quomodo & *Cod. Iust.*
" Locus hic ita *Cod. Iust.* expressus. *nec non etiam Adiutores, & Primicerios diuersorum officiorum præcipimus habere priuilegia, quæ* &c. De quo mox.
" De *Adiutore* vid. *l.16.17. sup.*
" Id est, vniuersorum quorumcumque, vid. *Gloss.*
† De hâc constitutione, mox.
" Abest à *Cod. Iust.*
" Vid. infrà *titulum, qui de præbitione tyronum, lib.11. & l.14.15. sup. de proximis Comitibus dispos.*
" Reliqua recisa à Cod. Iust.
" *Sustinebant.*
" Id est, *Post.*

COMMENTARIVS.

A TIRONVM præstatione, cæterisque oneribus, Palatini sacrarum remunerationum, vbi inculpatè ad calcem terminúmque militiæ peruenerint, etsi Honoratorum iam numeros, de quo ad *l. 19. sup.* h.e *leg.* ab Honorio immunes esse iubentur, quibus hactenùs obnoxij fuerant. Vbi tria illustranda veniunt, præter generalem à tyronum præstatione immunitatem: de qua erit *inf. tit.* peculiaris, *lib.11.*

Primò quod hæc immunitas tribuitur Palatinis sacrarum remunerationum, id est, tam Sacrarum largitionum quàm priuatarum: sic quoque *l 2. inf. de commeatu. Ex officiis Palatinis, his videlicet qui sacrarum & priuatarum remunerationum Comitibus obsecundant.* Nempè *sacrarum remunerationum* vox pertinet ad sacras largitiones, & ad res priuatas, quæ sanè & sacræ dicuntur, *l.13. infr. de indulg. debitor. l.17. 18. infr. de exactionibus*: Sic alioquin & Symmachus *lib.10. ep.43. Palatini munerationum sacrarum, Amicus & Castor, quæstus publicos eruentes*, &c. Et in *veteri Inscript. pag.449. nu.7.* de Petronio Maximo. SACRARVM REMVNERATIONVM PER TRIENNIVM COMES: qui ille est Maximus, qui dicitur Comes S. L. *l. vlt. Cod. de commerciis*: Comes R. P. *l.26. inf. de petitionibus.* Sic & Honoratus V. P. RAT. S. R. dicitur in *veteri Inscr. p.282. num.6.* id est, *Vir Perfectissimus Rationalis Sacrarum Remunerationum.*

Secundò obseruandum id quod *initio* dicitur de Palatinis, qui ad calcem terminúmque militiæ peruenerunt, explicari mox de *Adiutore & Primiceriis diuersorum officiorum*: vbi reponam *vniuersorum officiorum*, vel certè *diuersos.* Nempe Palatini, vbi ad calcem militiæ peruenerant, fiebant vel *Adiutores*, de quibus *l.16. & 17. sup.* vel Primicerij totius officij, vel singulorum scriniorum, siue sacrarum largitionum siue priuatarum: de quibus Primicerius *l.19. sup. & l. vlt. inf.* & *Notitia Imperij.* Quare verba illa, *Adiutorem & Primicerios vniuersorum* officiorum ἐξηγητικῶς posita sunt, quasi dixisset *Adiutorem scilicet.* Quod Tribonianus non cepit, qui αὐξητικῶς & extensiuè seu ampliatiuè hæc accepit, & ad alia officia aliósque Adiutores & Primicerios transtulit: ita: *Nec non etiam Adiutores & Primicerios diuersorum officiorum præcipimus habere priuilegia, quæ*, &c. officia enim hîc sunt officia Palatina: quorum *Primicerij totius officij* erant: nullibi vel in nullis Magistratuum officiis tales Primicerij.

Tertiò *Exemplum* obseruandum. Nempe priuilegium hoc ab Agentibus in rebus, seu à priuilegio quod his nuper dederat, extendit nunc Honorius Imp. de quo sanè est Honorij *lex 13. sup. de Agentibus in rebus*: quæ tamen non adeò nuper data est, verùm antè decennium.

xxi. * Idem

XXI. * Idem AA. Anysio c.s.l. &" Tauro c.r.p.

D similitudinem sanctionis, † quam de proximis sacrorum promulgauimus scriniorum; etiam in Officio sacrarum largitionum atque priuatarum pro biennio annum sub perpetua obseruatione praecipimus custodiri in" venerabili Natali perennitatis meæ Theodosij", ad exemplum proximorum, annus suscipiat exordium promotionis, & priuilegia" quæ huiusmodi Officiis vel Primicerio" sacris Legibus deferuntur, integra inlibatáque seruentur. Dat. III. Kal. Iul. Constantinop. Theodosio A. VII. & Palladio CONSS. [416.]

NOTÆ.

* *L. Ad similitudinem* 11. *Cod. Iust. eod. tit.*
" *Anysius* Comes S.L. sub Theodosio Iun. cui inscribitur quoque Anno 419. *lex* 22. *inf. prox.* Eiusdem mentio fit An. 436. in *l. vlt. de murilegulis* vid. *Prosopogr.*
* Inscribitur hæc *lex* eodem exemplo duobus, Comiti S.L. & Com. R.P. quia argumentum eius vtrique commune est.
" *Taurus*, Comes R.P. sub Theodosio Iun.
† Intelligit *Legem* 17. *sup. de proximis*, quæ ante quinque menses lata est.
" Hæc sententia velut Historica recisa *Cod. Iust.* Rescribendum porrò vel, *& venerabili*, vel *vt venerabili* quomodo *d. l.* 17. ' Retinenda hæc vox, non verò inepticia est, vt quidam censent: dixi ad *l.* 10. *sup. de Pratoribus.*
" De his priuilegiis *l.* 19. *&* 10. *sup.*
" *Primiceriis* in plurali *Cod. Iust.*

COMMENTARIVS.

De PRIMICERIORVM Palatinorum, de quibus ad *leg.* 19. *sup.* DVRATIONE, PROMOTIONE, & PRIVILEGIIS est hæc Theodosij Iun. constitutio; & ad Comitem S.L. & ad Comitem R.P. emissa, quod vtrique ea communis sit: eaque tota ad instar & exemplum legis 17. *sup. de proximis* effecta: Porrigit scilicet *hac l.* Theodosius Iun. id quod *d. l.* 17. ante quinque menses sanxerat de Proximis scriniorum, ad Primicerios Palatinorum scriniorum: *Ad similitudinem*, inquit, *sanctionis*, &c. Igitur tria ad similitudinem illorum de his disponit.

Primum est de *Duratione* Primiceriatus: Nempe cum hactenùs, ex Arcadij patris *l.* 14. *sup.* Primiceriatus biennalis foret, annuum nunc, abrogatâ illâ *leg.* esse iubet: idque vt dixi ad similitudinem Proximorum, de quibus idem cautum *d. l.* 17.

Secundum est, quod Tribonianus hic recidit, pariter vt *d. l.* 17. de *Tempore auspicali* promotionis ad Primiceriatum: Nempe & hic Natalem suum Theodosius Iun. hoc rei dicatum volt, pariter vt *d. l.* 17. *sup. de proximis*, ad quam plenè dixi, de hoc Theodosij Iun. natali, deque dicatis Principum natalibus ad promotiones, vt & ad *l.* 1. *eiusd. tit. de proximis*, & *l.* 10. *sup. de Pratorib.*

Postremo capite *Priuilegia* Primiceriorum *superioribus legibus* Arcadij patris concessa, veluti *l.* 19. *&* 20. *sup.* confirmantur: pariter vt Primiceriorum, *d. l.* 17. Denique quod *initio* dixi, est hæc *lex* tota imitamentum *d. legis* 17. pariter vt *lex prox. inf.* ad *similitudinem* pariter alterius *legis* expressa est.

XXII. * Idem AAA. Anysio" c.s.l.

ESSANTIBVS cunctis, quæ super biennio de actu Mittendariorum olim † statuta sunt, ad similitudinem Exceptorum" eiusdem militiæ completo anno recedere eos, subituris eundem locum sequentibus, præcipimus: illis qui nunc agunt, biennij actum ex quo cœperunt conplentibus. Dat. IV Non. Maij. Constantinop. Monaxio & Plinta CONSS.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Anysio* huic Comiti S.L. inscribitur quoque *lex* 21. *prox. sup.*
† Constitutio hæc non extat.
" De *Exceptoribus* dixi ad *l.* 7. *sup.*

COMMENTARIVS.

MITTENDARII S. L. (de quibus *l.* 7. 8. 9. *sup. hoc tit.* & *l.* 23. *prox. inf.*) cùm hactenus biennales essent, ex constitutione quadam quæ hic memoratur, nusquam verò comparet, annui hâc constitutione à Theodosio Iun. esse iubentur: Idque exemplo Exceptorum de quibus *l.* 7. *sup.* Et hæc igitur *lex* pariter vt superior, ad similitudinem alterius expressa est. Crescente videl. in dies ambitione, vel impatientiâ succedentium in scholis, superiorum tempora coarctata, vt ita *sequentes horum locum subirent*, quod hic expressè notatur: Eaque coarctandarum militiarum in commune causa fuit, de quo ad *l.* 5. *&* 17. *sup. de Proximis*. simile exemplum *l.* 1. *inf. de Castrens.* Et hîc tamen in præsens limitatio quædam additur: nempe biennij actum complere his permittitur qui nunc aguntur.

Quod

Quod & aliàs factum, cùm tempora actuum coarctarentur: vt videre est quoque ex *leg.* 14. *sup.* & *l.* 6. *sup. de proximis.* quæ inter se coæstandæ sunt.

XXIII. * Idem AA. Asclepiodoto" C.S.L.

QVATTVOR Mittendarios, qui per annos singulos ex officio palatinô exire" solemniter consueuerunt, beneficiis, quibus Tuo Culmini visum fuerit, ex his videlicet quæ suæ iurisdictionis" esse, nec aliis ex consuetudine cælitus" deputata, cognouerit, Tua Sublimitas prosequatur: Etiam in posterum hâc consuetudine permansura, vt, circumuentione damnatâ, prolixa stipendia siue debita solatia" consequantur. Dat. III. Kal. Maij. Constantinop. Honorio XIII. & Theodosio X. AA. CONSS. [422.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Asclepiodotus* Comes S.L. sub Theodosio Iun. mox Anno prox. 423. Consul & Præfectus Prætorio. vid. *Prosopogr.*
" *Exire* propriè vid. *Notitiam*, & *Gloss.* est cingulo liberari, vt *l.* 8 & 9. *sup.* recedere, *l.* 22. *sup.* quæ omnes sunt de Mittendariis.
" Id est, ex sacris largitionibus.
" *Cælitus*, id est ab Imperatore seu Principe, *h.l.* & *l.* 7. *inf. de Castrensianis*: *l.* 16. *de murilegulis.* Erant qui aliter interpretati. Nempe, *cælestia*, *diuina*, *oracula*, *altaria*, hisque similia impiè Principes sibi adsciuêre, vid. *Glossar.* & *Imper. Rom.*
" *Solatia* quid? mox dicam.

COMMENTARIVS.

DE MITTENDARIORVM S.L. quatuor (qui quotannis exibant, & sequentibus locum faciebant, vt docet præterea *lex* 8. & 9. *sup. hoc tit.*) beneficiis, solatiis, est hæc constitutio Theodosij Iunioris obscura satis. Quæ vt intelligatur, sciendum est, vt aliis nonnullis de officio vel actu exeuntibus solatia quædam seu beneficia & stipendia pro munere data, ita & Mittendariis de actu exeuntibus pariter concessa: quæ hîc triplici nomine designantur: beneficia, stipendia, solatia: *Solatia* non sunt propriè salaria, seu stipendia actus, verùm beneficij & lucelli genus præter salarium. Ita puncti solatia, pro strenis *l.* 4. *Cod. de aduoc. diu.* *Iudicum*, de quo dixi ad *l.* 11. *sup.* Ita & solatia pro mercedula præstita: *l.* 32. *inf. de nauiculariis.* Errant enim qui solatium & salarium confundunt: Ita solatium tutori dicitur constitutum *l.* 33. *in f. ff. de administr. tutor.* Sed & solatium in *l.* 22. §. 8. *ff. soluto matrimonio*, alio sensu accipitur. Verùm de hoc plura in *Glossario.* Ergo *hâc l.* permittit Theodosius Iun. Comiti S. L. hæc beneficia seu solatia quatuor his Mittendariis exeuntibus dare, velut prolixorum stipendiorum solatia, *citra vllam circumuentionem*: duabus tamen limitationibus additis: Prima est, vt Comes S. L. hæc beneficia seu solatia tribuat ex his quæ suæ Iurisdictionis sunt; id est sub suâ dispositione, atque adeò ex sacris largitionibus, & de quibus ipse disponere potest: vt sunt vestes linteæ, de quibus *lege* 6. & 8. *infr. de murilegulis*, & *Notitia Imperij.* non verò ex baphiis: quæ erant sub Comite R. P. Certè vestes vt inter stipendia, ita & inter solatia fuêre: de quo iam *alibi.* Secunda limitatio est, ea beneficia seu solatia tribui posse à Comite S.L. *quæ non aliis ex consuetudine cælitus sunt deputata*: id est, quæ à Principe aliis sunt destinata, propriáque: *Cælitus*, id est, ab Imperatore, de quo iam in *Notis.* Scilicet Principes certis personis solatia quædam ex his quæ sub Iurisdictione, id est, dispositione Comitis S. L. erant, deputabant, quæ vel cuius generis Comites S. L. aliis dare non poterant.

XXIV. * Impp. Theodosius A. & Valentinianus Cæsar Hierio PP.

NOSTRÆ moderationis arbitrio præstitutum est, vt Priuatiani" priuilegiâ Largitionalis Officij perpetuò consequantur: hoc est, vt tam Primicerius Officij" priuatarum, quàm alij Quatuor reliquorum Primicerij Scriniorum eiusdem contemplatione militiæ ex Consularibus inter Adlectos esse mereantur: &" tam in hac" almâ Vrbe quàm in Prouinciis honore potiantur; cùm Inlustres" Viri memoratarum Comites dignitatum ita simili iugiter insularum splendore decorentur, vt non culmine discingantur" æquali", sed tempore: Dat. XV. Kalend. Decemb. Constantinop. Theodosio A. XI. & Valent. C. CONS. [425.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Hierius* PP. Orientis sub Theodosio Iun. A D. 425. 426. 427. 428. vid *Prosopogr.*
" *Priuatiani* sunt Officiales Comitis R.P. sicut *Largitionales*, Comitis S.L. *Vrbaniciani*, Præfecti Vrbis.

" Torius scilicet vt *l. 19. sup.* & in *Notitia Imperij.*
" Constantinopolitanâ, quò ex Macedonia regressus hoc tempore Theodosius: Socrates *lib. 7. c. 24. & 25.* vid. *Chronolog.*
" Intelligit Comitem S.L. & Comitem R.P.
" Iudicentur, *distinguantur*, Quomodò hîc fortè reponendum, vid. *Gloss.*
" *x. Inaequali.* mox vt ostendam.

COMMENTARIVS.

PRIMICERIIS rerum priuatarum eadem Priuilegia, eadem Dignitas tribuitur *hac l.* à Theodosio Iun. quæ & Primiceriis sacrarum largitionum; ac nominatim vt ex Consularibus inter Adlectos sint: de quo vid. & *l. 7. 19. sup.* Quæ lex vt penitus intelligatur illustretúrque, sequentia notanda sunt.

PRIVATARVM Scrinia *quatuor* tantum fuêre, vt hæc *lex* nominatim docet, sed & *Notitia Imperij* (biennio fermè post hanc *legem* vt alibi doceo conscripta) vbi hæc quatuor scrinia disertè numerantur, *Scrinium beneficiorum, scrinium canonum, scrinium securitatum, scrinium largitionum priuatarum.* Singulorum horum Scriniorum sui & singuli fuêre *Primicerij*, quos Notitia *Primiscrinios* vocat; nisi quod in Notitia Orientis, *Primicerium scrinij largitionum priuatarum* nominat: cùm hæc *lex* omnes *Primicerios* vocet: idem igitur hac parte *Primicerius*, qui *Primiscrinius.* Præter hos quatuor Primicerios, fuit & *Primicerius totius officij*, vt præter hanc *legem* eadem semper *Imperij Notitia* docet. ¶ In vniuersum verò Officiales omnes Comitis rerum priuatarum, *Priuatiani* dicti fuerunt. ¶ Hac *lege* igitur constituitur, quemadmodum Primicerij sacrarum largitionum Ex Consularibus inter Adlectos erant *l. 19. sup.* ita & Priuatarum Primicerios iisdem priuilegiis frui oportere. Exæquantur breuiter Priuatiani seu Officiales priuatarum Officialibus Comitis S L. Idque hoc quoque argumento, quod scilicet & ipsi Comites vtrique æquales essent & similes, & (quæ inter æquales perpetua regula est, de quâ dixi ad *l. vn. sup. de Consulibus.*) is inter eos præcedat & præferatur, qui alterum temporis antiquitate & prioritate vincit. Non est inter eos culmen inæquale, sed tempore tantum inter se certant. Vno verbo, cùm Comites ipsi sint inter se similes & Officiales ipsorum exæquari par est: Officialium dignitas, Magistratuum suorum dignitatem sequitur, & æmulatur. Denique similes habent Officiales, qui sibi similes sunt. Hæc ita nunc Theodosius Iunior. Anteà quippe non ilicò quæ priuilegia Officialibus Comitis S.L. competebant, eadem & Priuatianis indulta fuêre; quod præter *hanc leg.* docebunt ea quæ notabo ad *l. 3. inf. de priuil. eorum qui in sacro pal.*

DE STRATORIBVS.

TITVLVS XXXI.

XII. COD. IVST. Tit. XXIV. De his est quoque *lex 4. inf. de Executorib.* De altero Stratorum genere agitur *l. 1. inf. de custodia reorum*, de quibus *legem 4. §. 1. de officio Proconsulis* accipiendam mox docebo: Ac proinde ad hos Stratores, de quibus *hoc Titulo*, eam non pertinere. Quod plerisque tamen visum est, & in his Cuiacio quoque.

I. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Zosimum" Præsidem nouæ Epiri.

PER omnes prouincias Edictum generale misimus, Vt ab Stratoribus vnus tantum solidus probæ" nomine posceretur: & in offerendis" equis certam formam, staturam, ætatem prouinciales nostri custodienda esse cognoscerent; Quos etiam fisco certo solidorum modo obnoxios fecimus, si quod Stratores petere nunquam" metuunt, illi dare Stratoribus non timerent. Officium quoque Grauitatis Tuæ centum argenti libras" multabitur, sciens" prædictam rem gestam fuisse, non ilico eam seueritati iudiciariæ prodidisse." Dat. XI. Kalend. Iul. Apolloniæ", Valentiniano & Valente" AA. CONSS.

NOTÆ.

* *Lex vn. Cod. Iust. eod tit.*
" *Zosimus* Præses nouæ Epiri: cui inscribitur pariter hoc Anno 373. altera lex, purà *lex vn. inf. ne Praefectianus.* post Paulinum vt apparet ex collatione *leg. 12. de Episcopis*, quæ data est superiore Anno 372. ad Paulinum istum

cum

cum *d. l. vn. inf. ne Præfectianus* : cuius etiam collationis ope, emendandus vel ſupplendus venit Conſulatus *huic legi* ſubſcriptus.

Proba de hâc voce mox.

A prouincialibus.

Quod ſtratores petere interdictum eſt. Ita Tribonianus.

Officium Præſidis Epiri nouæ nota.

Libris Cod. Iuſt.

Si ſciens C. Iuſt. quomodo & *hic* reponendum.

N. prodidiſſet : in Cod. Iuſt. *prodiderit.*

Apollonia vrbs Epiri nouæ, vbi data (id eſt, reddita) hæc *lex* : de quo mox plura.

Valentiniano & Valente IV. A A. ita reponendum, id eſt A. D. 373. vt euincit collatio *legis 22. inf. de Epiſcopis* : & *l. vn. inf. ne Præfectianus* : de quibus mox.

COMMENTARIVS.

STRATORIBVS Equorúmque collationi probationi per nouam Epirum modum ponit *hac l.* Valentinianus Imp. vbi de ipſis *Stratoribus* priùs videndum eſt. *Stratores* in commune in re veterinariâ dicebantur, qui ſtratum equi componebãt, qui dominum in equum ſubleuabant, dextrâ illi ſubſtratâ, ſiue ſubiecta, quique ad fræna quoque currebant, vel etiam capiſtro, ſeu fræno, vbi opus, equum domini ducebant. Græcis, ac nominatim Suidæ, *ſtrator ἀναβολεὺς* & *ςιλών*. A quibus munus ſeu actus ipſe *Stratura, ἀναβολεύς* Gloſſæ Philoxeni; omitto famoſum ex Conſtantini donatione locũ. Spartianus *in Caracalla, cùm illum in equũ ſtrator eius* LEVARET. Capitolinus *in Macrino p. 94.* Statoris Imperatoris meminit: Ammianus Marcellinus, *lib. 30. p. 456. Cum*, inquit, *eum oblatus non ſuſciperet equus, anteriores pedes præter morem erigens in ſublime, immani feritate concitus, vt erat immanis, dexteram Stratoris militis iuſſit abſcidi, quæ eum inſilientem iumento pulſ.trat conſueto, perijſſetque cruciabiliter innocens* IVVENIS *ni* TRIBVNVS STABVLI *Cerealis dirum nefas cum ſui periculo diſtuliſſet.* Paulus Warnefridus *lib. 2. Longobardicorum cap. 17. Equus Alboini in medio porta concidens, quamuis hincinde à Stratore verberibus caſus, non poterat eleuari.* Idem *Capite 29. Strator, quem lingua propria Marpahis appellant*, (*Mara* ſcilicet vel *Marcha* Celtica lingua, Germanicáque equus eſt, vt ex Pauſaniâ conſtat *in Phocicis*, legibus Baiuuariis, Alamannorum, Langobardorum, & ex veteri Gloſſario) Paulinus *in Eucharistico: Vt mihi pulcher equus, falériſque ornatior eſſet, Strator procerus.* Ind·· & *Protoſtrator* apud Curopalatem & Codinum *ὑπηρετῶν πρῶτος*, quique cum Princeps equum inſceſſurus eſt, equum freno arreptum trahebat ad quartam vel quintam vſque Palatinæ aulæ partem. Sed & Iuo Carnotenſis, & Anaſtaſius de Pipino Rege Francorum referunt, *eum Pontifici Stephano vice Stratoris, vſque ad aliquantum locum iuxta eius ſellam properaſſe, & cum gloria ad Palatium duxiſſe.* Quandoque tamen Stratorum officio adeò contumelioſè quidam addicti fuêre, vt aſcenſuris non manum, ſed corpus ſeu dorſum & ceruicem ſubſternere neceſſe haberent, vt de Valeriano & Baiazete memorant. Neque enim hi minùs (quod tamen nonnemo negat) Stratorum officio functi, imo contumelioſius: Neque intereſt ad ſtratoris officium manum quis an dorſum ſupponat, præbeátque domino equum conſcendenti, niſi quod contumelioſius. Ex his apparet omnem horum ſtratorum curam circa equos & in equum conſcenſuros fuiſſe. Quod primo tenendum.

Secundò tenendum (vt ad *legem* noſtram propiùs accedamus) in Palatio Imperatorum huiuſmodi *Stratorum* peculiarem ſcholam fuiſſe: Quod ex *huius tituli* poſitione ſeu ſerie tum *hoc Codice*, tum *Iuſtinianeo* videre eſt: & Symmacho *lib. 10. ep. 5. in f. Cùm Venantij Stratoris illicitam vſurpatámque militiam Marcellus argueret, quod Decurionum adſcriptus albo aduerſum Leges ad Palatina castra tranſiſſet.*

Et erat (quod Tertiò notandum) hæc ſchola iuuenum *ferme, cui* Tribunus ſtabuli præerat, quod ex ſuperiore Ammiani Marcellini loco *lib. 30. p. 456.* liquidò conſtat.

Itémque (quod Quartò notandum) ſub Magiſtri officiorum diſpoſitione, quod ex Symmacho clarum, *d. ep. 51. Venantium* [Stratorem] *quem V. C. & Illuſtris officiorum Magiſter iuſſerat exhiberi, cenſui, Agenti in rebus Decentio, qui proſequente venerat, eſſe reddendum. Sed cùm Venantij ſtratoris illicitam*, &c.

Itaque (quod Quintum) cùm horum peritia circa veterinariam & equos foret, nonnulli ex hâc Palatina ſcholâ ſeu ex hoc ſtratorum numero è Palatio in prouincias mitti ſolebant, & ſic miſſionibus Principis parebant, pariter vt Domeſtici, Protectores, Agentes in rebus: quibus ideò iunguntur *l. 4. inf. de Executoribus*, ac nominatim ad *probandos* equos, quos prouinciales tributi nomine conferebant (De quâ alioqin equorum collatione ſunt duo *Tituli* hoc Codice, *Titulus, de oblatione equorum lib. 7. inf.* & magis adhuc *Titulus, de Equorum collatione, lib. 11.* ſed & titulus, *qui à præbitione tironum & equorum ex. uſ.*) Ad *probandos*, inquam equos, nùm videlicet iuſtæ eſſent formæ, ſtaturæ, & ætatis, vt hæc *lex* teſtatur: ne alioqnin Prouinciales ſibi & arbitrio ſuo relicti tales equos conferrent, quales etiam ipſimet habere faſtidirent, id eſt, peſſimos: Eadem ſanè ratione cætera quoque quæ à Prouincialibus conferebantur, *probari* priùs à certis perſonis in id deſtinatis oportebat: veluti Tirones à turmariis: *l. 1. & 9. inf. de Tyronibus* vbi dicam plenè, adductis quoque ex Vegetio *locis*. Item annonam militarem; adeò quidem, vt etiam Principi per Prouincias iter facienti eius indicia ſiue proba offerri ſoleret, quod Ammiani Marcellini locus oſtendet quem poſtea conſignabo. *Veſtes* quoque *militares* inſpici oportebat priuſquàm mouerentur, & ad ea loca in quibus milites ſunt conſtituti transferrentur, *l. 33. inf. de curſu publ. l. 31. inf. de ſuſceptorib.* ibi, *ad continendum.* Denique *Equos*, hac *leg.* & *l. vn. inf. de oblat. equor.* Eáque Equorum *δοκιμασία* Athenis quoque vſurpata, in Equitum *δοκιμασίαις*, de qua, vt & de nota, quæ *τροχός* dicta, inuri ſolita inualidis, Eupolis, Crates Comicus *ἥρωσι*, Pullux, Heſychius, Zenobius, Ariſtophanis Interpres, & ex his Petitus in *legib. Atticis p. 550. 551.* ¶ Miſſionibus igitur Principis quoque paruerunt Stratores ad equos, vt dixi, probandos: vnde & *l. 4. inf. de Executorib.* Strator medius inter Domeſticum aut Protectorem, & Agentem in rebus & Palatinos collocatur, & inter eos numeratur qui in prouincias è Palatio ſubinde mittebantur obtentu publicæ neceſſitatis: *Vt ſi Domeſticus*, inquit, *aut Protector*, STRATOR, *vel Agens in rebus, vel Palatinus vtriuſque officij*: [ità

quoque hic Titulus *de Stratorib.* Titulo *de Palatinis* proximè cohæret] *vel ad eam Prouinciam in qua natus est, vel ad eam in qua conlocarit larem, cum huiusmodi vsurpatione perrexerit, matriculis quidem exemptus ipse qui se voluit* MITTI, *auri libram vnam fisci viribus inferre cogetur.* Sed Ammiani Marcellini locus huic *legi* nostræ maximè respondet, *lib.* 29. *p.*404. *Constantianus*, inquit, *Strator paucos militares equos ex his ausus mutare, ad quos probandos* MISSVS *erat in Sardiniam, eodem iubente lapidum ictibus oppetiit crebris.* Symmachus *lib.*10. *ep.*51. *Sed cùm Venantij Stratoris inscitam vsurpatamque militiam Marcellus argueret, quod Decurionum adscriptus albo, vt gesta docuerunt aduersum leges, ad* PALATINA CASTRA *transisset, non debui obiecta reticere.* Qui sanè Symmachi locus ostendit Stratores in Palatinis Castris, id est, in Palatio Principis inter ministerianos eius militasse, atque hoc sensu *milites* stratores fuisse, & verè dici ab Am. Marcel. & vt cæteroquin Decurionibus interdictum fuit ad Palatinam militiam aspirare, ita nominatim ad Stratoris militiam. ¶ Cæterùm his stratoribus Probæ istius nomine aliquid conferri mos erat; cui rei *solidus hâc lege* præfinitur: quo amplius neque exigere neque dare liceat (quemadmodum sportulam quoque nomine ipsis *Comitibus* stabuli aliquid aliquando pro singulis equis inferri solitum ostendit *lex* 29. *inf. de annona & tribut.* & *l.* 3. *inf. de equorum conlat.*) PROBÆ, inquam, nomine, quæ huius sæculi proba vox est: id est, pro *probatione.* Sic quoque Ammianus Marcellinus, *fine lib.* 21. *Et vehiculo insidens, vt Principibus solet, annonæ militaris offerebantur Indicia, vt ipsi nominant* PROBA, *& animalia publica monstrabantur.* *Proba* igitur, & probatio, & specimen, seu indicium, & δεῖγμα rei: Quo sensu quoque *Digma l.* 9. *inf. de suariis*, vbi dicam. Quanquam Themistij Interpres *orat.* 10. *p.*614. Probam & Proba subtiliter distinguit: *Probam* scilicet *hic* esse probationem, seu probandi actum: τὰ *Proba* verò, apud Marcellinum specimina, quæ probandi gratia repræsentantur. Quod ipse nnn probo: nam apud Marcellinum cum aliis legam *Probam*: quâ voce & probationis actus, & probationis indicium significetur. Sic sanè & olim *Puncta* dictus reditus quidam Aquariorum, sic dictus ab eo qui *à punctis* dicebatur, teste Frontino *de aquæductibus*. *p.*123.

¶ Illud postremum *h. l.* summoperè notandum est, datam hanc constitutionem ad Præsidem NOVÆ EPIRI; vbi & data (id est, reddita) APOLLONIÆ dicitur: Erat scilicet Apollonia vrbs Epiri Novæ, (in quâ Præses tùm erat) Itinerarium Peutingerianum id euidentissimè testatur, vbi subnotatis his locis *Apollonia, Aulona Ocroceraunio Phœnici, & Actia, Nicopoli*, voces hæ adscriptæ *Epirum Nouam.* Sed & Vibius Sequester *in lib. de fluminib. Gelagiensis*, inquit, *Dyrrachium ab Apollonia diuidens decurrit in Epiro.* Non temerè autem ad Præsidem *Epiri* data est *hæc* de Equorum collatione & probatione Constitutio: nam vt in commune id quæque prouincia tributi genus pendere solita, cuius feras erat, ita Equorum tributum & collatio ex Epiro exacta, vtpote equorum & equarum optimarum ferace: Mamertinus, de hoc tributo Epirotico, *in Panegyrico ad Iulianum*; *Lenati*, inquit, *Equorum pretiis enormibus Dalmatæ, Epirotæ intolerandi tributi mole depressi, prouidentia Imperator tua non modo miserias exuerunt, sed amplam etiam atque opulentam reuexerunt fortunam.* Virgilius iam 1. *Georg.*

——— ——— Varium cœli prædiscere morem
Cura sit, ac patrios cultúsque habitúsque locorum,
Et quid quæque ferat Regio, & quid quæque recuset.
India mittit ebur, molles sua thura Sabæi,
At Chalybes nudi ferrum, virosaque Pontus
Castorea, Eliadum palmas Epiros Equarum.

ad quem locum quoque Seruius, *Epirus creat equas optimas.* Et Virgilium imitatus Sidonius *Carm.*6. *v.*45.

——— ——— tum quæque suos Prouincia fructus
Exposuit, fert Indus ebur, Chaldæus amomum,
Argos equos, Epiros Equas, pecuaria Gallus.

Claudianus etiam *in laudibus Serenæ*, Illyricum (in quo Epirus teste Rufo, Festo, & Notitia) equos contulisse testatur.

——— ——— gentes, quas fœdere Roma recepit,
Aut armis domuit, varios aptantur in vsus
Imperij, Pharia segetes, & Punica messis.
Castrorum deuota cibo, dat Gallia robur
Militis, Illyricis sudant equitatibus alæ.

Vbi obserua, *equitatibus* pro *equis*: vt apud Ammianum Marcellinum *tirocinia*, pro *tironibus*, atque his sexcenta similia. Varro etiam 2. *rei rustica in fin. præfat.* 1. *Pecuarias in Epeiro magnas fuisse* docet. (Contrà, Aristoteles *lib.*8. *de historiâ animalium*: notat propter immodicum frigus vt in Illyrico, & Thraciâ, ita in Epiro paruos haberi asinos.) *Equarum* denique *Celticarum* appellatione, Epiroticas intelligi & comprehendi apud Pollionem in *Claudio* prorsus existimo. *Quid equarum*, inquit, *quas fama nobilitat Celticarum?* Celtarum enim appellatione Illyrios & Epirotas venisse certum est. Hinc igitur data hæc lex ad Præsidem Epiri, & quidem Novæ: duplex enim Epirus fuit, Vetus & Noua: vid. Itinerarium *Peutinger* & Sext. Rufum *in Breuiario*, & *Notitiam Imperij*, & *Indicem Sconhouianum*: in quâ scilicet Nnuâ fuit *Apollonia*: vbi ideo hæc lex data, id est, seddita dicitur. Et hæc qoidem de Stratoribus Palatinis, de quibus est hic *titulus*: quique *Stratores Augustorum* dicuntur in *veteri Inscript.* *p.*600. *n* 9.

¶ Alij quippe quoque Stratores in officio Magistratuum fuêre, veluti Præfectorum Prætorio, Proconsulum, Præsidum, de quibus est *lex, obseruare* 4. §.1. ff. *de offic. Proconsul. lex* 10. ff. *ex quibus causis maiores*: *l. vlt.* ff. *de iure immunit.* *l.*1. *Cod. de offic. Præfecti Præt. Africa.* Vbi Schola *Stratorum* inter alias memoratur quæ in officio Præfecti Prætorio fuêre. In *veteri Inscript. Taraconensi*, *p.*389. *n.*2. vbi *Stratoris Præsidis* fit mentio. Fit & mentio in *l.*1. *inf. & Cod. Iustin. de Custod. reor.* in Actis Cypriani & apud Pontium Diaconum *in vitâ Cypriani*, de quibus dico ad *Vlpiani libros, de officio Proconsulis*: quorum etiam opera fuit in custodiendis reis, vt ex illis locis constat: vnde & Lictoribus iunguntur apud Ciceronem 2. *ep.*19. Cæterum prohibiti Rectores prouinciarum Stratores *suos*, id est, sibi proprios habere: sed vice eorum, Milites, id est, Officiales, qui in prouinciis perpetui erant, hoc ministerio fungebantur, *d. l.*4. §.1. ff. *de offic. Proconsf.* quæ *lex* ita intelligenda est, & cuius *legis* tota series indicat, Stratorum ministerio Rectores vsos in itinere.

¶ Fuit & Tertium quoque Stratorum, vel Statorum genus, quorum in militia sub Prætoribus militaribus numeri erant, qui scilicet castra præibant, vt loca accommodatiora ad exercitum traducendum facerent: iidémque posticum Prætorij in castris Imperatoris seu Prætoris tuebantur, eique Proximi erant, vt docet Hyginus *Gromatico*, non vno *loco*: & quorum frequens mentio extat io *veterib. inscriptionib. pag.*250. *n.*8. *p.*546. *n.*8. *p.*1011. *n.*3. Στάτωρες hi Græcis Δορυφόροι *Satellites.* Omnes au-

tem hi Stratores eadem de causa dicti non à *Stratura*, vel *Strato* equi, vt fermè omnes censent, verum à *via sternenda*, quod viam hi sternerent Imperatoribus, Magistratibus, domi, militiæque, seu foràs procedentibus. Quâ causâ rectè omnino S. Ioannes Baptista, Domini nostri Saluatoris *Strator* dicitur, quia & ipse viam Domino strauit, sternique mandauit.

¶ Et hæe de Stratoribus ad *hanc leg.* sufficiant: vbi & illud singulare admodum occurrit: quod etiam in *hâc l.* multari iubentur, qui indebitè & contra interdictum exacti Stratori quid soluerunt, non minus quam is qui inlicitè exegit. Item Officialis qui admissum sciens Iudici non ilicò denunciauerit.

¶ Nunc de historicâ *huius l.* occasione. Nempe Valentinianus hoc tempore edoctus de Epirotarum damnis, non vnâ ratione his consulere instituit, constitutionibus suis hoc Anno D. 373. ad Zosimum Præsidem Epiri Nouæ, datis, quorum altera est *lex vn. inf. ne Præfectianus*: hâc *leg.* aduersus Stratorum concussiones; *illa* aduersus Præfectianorum: De quo plura ad *eam leg.* ex Ammiano quoque Marcellino: vbi dicta huc quoque accersi possunt.

DE CASTRENSIANIS.

TITVLVS XXXII.

XII. COD. IVST. *De Castrensianis & Ministerianis.*

PARATITLON.

ASTRENSIANI *Rubr.* qui sub Castrensi militabant *l. 3. inf. de priuil. eorum qui in S. Pal.* Castrenses apparitores Am. Marcellino *lib. 26. p. 349.* inter Palatinos qui matriculis adtinebantur, memorantur *l. 7. d. t. de priuil. &c.* Palatinis scriniorum, Largitionum & Admissionalibus coniunguntur, *d. l. 3.* sacri ministerij dicuntur, *l. 2. h. t.* Palatinis intra aulam obsequiis deputati, *l. 12. sup. de Palatinis S. L.* Indéque sacri Palatij ministeria, pro Castrensianis, *l. 35. inf de erogat. mil. ann.* ¶ Ii verò triplicis formæ erant: primæ inquam; secundæ, & tertiæ *d l. 2 h. t.* Item alij statuti, alij supernumerarij, *d. l. 2.* ¶ *Promoti* hi nonnisi ex adnotatione Principis, *d. l. 12. sup. de Palatinis.* ¶ *Priuilegia* horum varia fuêre, de quibus *d. l. 3. & 7. inf. de priuil. cor. qui in Sacro Pal.* ¶ Erant autem hi, vt indicat quoque *Notitia Imperij*, Pædagogia, seu pædagogiani: *l. 5. inf. de diu. offic.* Ministeriales Dominici, de quibus *d. l. 5.* Curæ Palatinorum. Ex horum quoque numero erant, qui ministerij Imperatoris causâ exhibendi, piscis curâ vel solicitudine tenebantur: *l. vn. inf. de pretio piscis.* Denique hi sub dispositione Comitis & Castrensis S. Palatij fuerunt: *l. 1. & 2. h. t. d. l. 3. inf. de priuil. eorum qui in Sacro Pal.* (vbi Castrensis simpliciter vocatur; quomodo & Castrense officium, *l. 7. d. t.*) & *d. l. 12. sup. de Palatinis S. L. & l. 1. inf si petit. socius: l. 38. inf de Decurionib.* De quo Comite & Castrensi S.P. prætereà notandum, eum Spectabilem fuisse *l. 1. 2. h t.* eundémque officium suum peculiare habuisse, *d. l. 1.* sub dispositione Illustris Præpositi S. Cubiculi fuisse colligo ex *l. vn. infr. qui à præbit. tyronum.* Quatuor autem hoc Codice *Castrenses* memorantur: duo in Occidente sub Constantino M. A. D. Mygdonius; *l. 1. inf. si petit. socius*: sub Valentiniano, Seuerus, A. D. 390. *l. 12. sup. de Palatinis S. L.* in Oriente duo: sub Theodosio Iun. Narses, *l. 1. h. t.* Scholasticus, *l. 2. h. t.*

---

1. * Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Narsi Viro Spectabili Comiti & Castrensi" S.P.

N Officio Spectabilitatis Tuæ, secundum formam Diualium Responsorum †, post completum tempus præfinitum, id est biennium, Prioribus decedentibus" insequentes ad locum pro merito laborum stipendiorúmque succedant: Nec vlla licentia tribuatur bis qui inpletum deposuerint Officium denuo ad eandem militiam vel sollicitudinem remeandi. Dat. VI. Id. Feb. Constantinop. Theod. A. VII." & qui fuerit nunciatus.

NOTÆ.

* L. 1. Cod. Iust. eod. tit. " *Narses* Castrensis S. P sub Theodosio Iun.
" *Castrensis* meminit quoque Am. Marcellinus, *lib. 26. p. 349.* " *Officium Castrensis* nota.
" Hæ Leges nullibi occurrunt.

COMMENTARIVS.

DE CASTRENSI, & de CASTRENSIANIS priùs videndum est quinam fuerint. Ex *Paratitlo* sanè iam liquet, Castrensianos inter Palatinos fuisse, Palatinis obsequiis deputatos intra aulam, sacri Palatij ministeria fuisse. Hinc adeò non tantùm Palatinis scriniorum, Largitionum & Admissionalibus coniunguntur, *l.7. inf. de priuil. eor. qui in S. Palatio*: verùm etiam medio loco *hoc Codice* ponuntur Castrensiani, ac proinde *titulus* hic, quo de iis agitur, inter Titulum *de Stratoribus*, & Titulum *de Decanis*: Breuiter in censu titulorum, qui pertinent ad eos qui in Palatio militant. Tandem *l.4. Cod. eod. tit.* dicuntur *sacro ministerio deputati*. Iidem proinde & *Ministeriani*, dicti: Hinc adeò titulus Codicis, de *Castrensianis & Ministerianis*: vbi nihil interest, dicamus παραλληλισμὸν esse, vt iidem videlicet sint Castrensiani & Ministeriani: Qualis παραλληλισμὸς occurrit *Titulo Digestorum, de officio Procuratoris Cæsaris, vel Rationalis*: Iidem enim erant *Procuratores Cæsaris*, & *Rationales*: An verò dicamus, post generalem Castrensianorum appellationem, specialem Ministerianorum subiici. Castrensianorum quippe numero fuerunt quidam, qui speciatim *Ministeriales* dicebantur: *l.5. inf. de diu. offic.* seu *Ministeriales Dominici*, vt eos vocat Notitia Imperij. Ministerianorum certè notitia olim *legi 4. Cod. Iust. eod. tit.* subiecta fuerat, quæ si hodie extaret facillima omnium huius rei notitia esset De Castrensianis his est quoque solemnis Tertulliani locus, *lib. de Coronâ militis*: *Est &*, inquit, *alia militia Regiarum familiarum: nam & CASTRENSES appellantur munifica & ipsa solemnium Cæsarianorum.* Qui Tertulliani locus eò pertinet, vt reuincat, Christianum militem non debere coronam capite inducere, & nominatim in solemnibus Cæsarianis, veluti in nuncupatione votorum, quibus donatiuum à Cæsare militibus dispensabatur, cùm Deo ipse militet, déque familiâ Dei sit: Quomodo etiam non milites tantùm armati, verùm etiam milites aliûs generis, de Regiâ scilicet seu Imperatoriâ familiâ, Castrenses putà, qui & ipsi solemnibus Cæsarianis intersunt, & munera accipiunt: *Munifica* proinde & ipsæ horum familiæ, non Coronæ munificæ, vt perperàm nonnulli accipiunt, etiam qui *de Coronis* ex professo scripsêre: *Munifica* sunt muneris participes, quæ & ipsæ puncti solaria seu donatiuum consequebantur. Meminit horum & Lamprid. *in Alexandro Seuero*, qui *Castrenses* eos vocat, simul & horum Castrensium quædam officia consignat: *Aulicum*, inquit, *Ministerium, vt essent tot homines in singulis officiis quot necessitas postularet, ita vt annonas, non dignitatem acciperent; fullones & vestitores, & Pistores, & Pincernæ omnes Castrenses ministri* &c. Eosdem egregiè describit Corippus *lib.3. laudum Iustini n.9.* his versibus, quos *Notarum ad eum Scriptorem* Auctor ad Domesticos & Cubicularios pertinere perperàm censuit.

Adfuit obsequio CASTRORVM *turba virorum,*
Illis summa fides, & plena licentia sacris
Deseruire locis, atque aurea FVLCRA *parare,*
Regales MANSAS *epulis onerare supernis,*
Conseruare DOMVM, *sanctùmque intrare* CVBICLA,
Internas munire FORES, VESTESQVE *Parare.*

Quem locum Pancirolus quoque adduxit. Græci quoque rectè in Glossis *Castrensẽ* ὑπουργὸν interpretantur, id est, Ministrum: Castrenses igitur seu Castrensiani non erant iidem cum Cæsarianis, quod Casaubonus credidit; nam Cæsariani apud Tertullianum longius omninò procedunt: in specie verò hoc æuo *Cæsariani* erant Officiales Procuratorum Cæsaris vel Rationalium. Quid igitur? Erant Ministri Aulici, intra aulam Principi ministrantes, Palatinis intra aulam OBSEQVIIS deputati, vt vocantur *l.12. sup. de Palatinis S.L.* vbi de propria hac in re *obsequij* voce dixi. Gregor. Nazianz. *orat. 32. p.528.* vocat ὅσοι περὶ τὸν βασιλέα θεραπευτικὸν καὶ οἰκίδιον. Fortè etiam hùc pertinent ἡμερωλίας, quos τοὺς ἐν αὐλῇ διακόνους interpretatur Hesychius. Apud Suidam quoque, vbi Μαγιστριανὸς Καστρήσιος vocatur, quidam emendant μινιστεριανὸς: μαγιστριανὸς enim est Agens in rebus, qui scilicet sub Magistro officiorum erat, de quo *tit. de Agentibus*: Nisi Suidam potius errasse putemus. Certè neque hùc quicquam facit Καστρήσιος, quem Glossæ Nomicæ παρεμβολίτα vel ἐμβολίτα, non ἐντολία vocant, cuius vsus in militiâ armatâ & in castris. Horum verò Castrensium numero erant pistores & pincernæ: quos & ideò Regales Ministros vocat Am. Marcellinus *lib.26.* Eodem numero fuit Minister Triclinij Rationalis, cuius meminit idem Marcellinus *lib.15. p.38.* suus scilicet Triclinij Imperatorij Rationalis fuit, eiúsque Ministri nonnulli: Denique ministri & mensæ, vt eos vocat Am. Marcellin. Sed quid moramur? Notitia *Imperij* rem hanc omnem explicat: *Sub dispositione*, inquit, *Viri* SPECTABILIS *Castrensis*: *Pædagogia* MINISTERIALES *Dominici*, *Cura Palatinorum*: OFFICIVM *autem Viri spectabilis Castrensis habet Tabularium Dominicum, Tabularium Dominæ Augustæ, Adiutorem, Chartularium & Scrinium ipsius, & cæteros Palatinos officiorum.* Neque hæc ita modo verbis exponit, verùm etiam picturâ exprimit: dum hæc insignia Castrensis oculis exhibet: puta *Repositorium* seu *Armarium*, in cuius summo plures lagenæ latâ coronâ continentur. De quo Repositorij genere sensisse videtur Varro *lib.4. de lingua Latinâ*: cùm scribit, *Romanos mensam vinariam habuisse, quam Cylibanthum nominabant*: addit, vt *etiam nunc est in* CASTRIS: *id videtur declinatum* ἀπὸ τοῦ κύλικος, *id est, calice.* Item exhibet *Aquiminarium*, & geminum quidem: alterum, vnicâ ansâ, cum duabus ansis alterum. Exhibet etiam *Abacum*, pluribus panibus oneratum: Denique exhibet *Triclinium* seu Mensam in hemicyclum fabricatam, etsi in castris mensæ aliam formam fuisse Varro testetur, *Mensa antiquorum*, inquit, *erat quadrata, vt etiam nunc in* CASTRIS, *postea rotunda facta, quod à nobis media, à Græcis μέσον mensa dici potest.* Breuiter igitur sic habendum Ministerium & obsequium intra aulam Principi exhibentes Palatinos, Castrensianos dictos: In quibus, vt dixi fuêre pædagogia, seu pædagogiani: quorum mentio *l.5. inf. de diuers. officiis*: Quorum pædagogiorum inquam Aulicorum, meminit Tertullianus, *Apologet. c.13.* vbi de Antinoo (quem Hegesippus apud Eusebium *lib.4. histor. Eccl. c.8.* δοῦλον Ἀδριανοῦ vocat, MINISTRVM Adriano:) & aduersus *Valentin. c.8.* Meminit & Pædagogiorum, quæ præsto sunt in Triclinio, Iurisconsultus in *l.12. §.32. ff. de instructo.* Fit & mentio in veterib. Inscriptionib. *p.595. n.7. & 11. p.586. n.1.* & apud Am. Marcellinum *lib.26. & 29.* In hoc quoque numero fuerunt qui in scholâ *vestis sacræ* militabant, vt docet præter Corippum *lex 3. h. t.* De his Ministerialibus quoque hunc locum in Isidori *Glossis* obseruare licet, *Anculus ministerialis Domus Regiæ.* Sed Isidori id mendum est; *Anculus* enim veteri vocabulo in genere minister est, seu ὑπουργός: vnde & *ancilla*, & *ancillari*. De aliis verò Ministerialibus

sterialibus accipiendus est hic ex incerto Auctore Christiano *de mensuris* locus: *Idcirco*, inquit, *putamus Ministeriales Imperatorum maiores in accipiendo, minores in dando mensuras habuisse*: Ministeriales enim illi, vt ex Io. Pediasiono rectè notauit Doctiss. Salmasius, ad Censuales descriptiones pertinent, non ad hos Castrensianos: Neque etiam ad mensores pertinent vt Cuiacius credidit, præterquam quod Mensores ex Castrensianis non fuêre, vt docet *tit. de mensoribus*, à tit. *de Castrensianis* separatus. At viceuersâ ab his Castrensianis longè alij sunt Castrensiani de quibus *l.14. Cod. Iust. de re militari*: qui & *Castriciani* dicuntur in *l.18. sup. de re militari*: vnde ea lex desumpta est: *Castriani* apud Vopiscum: Hi enim erant milites limitanei qui in castris prætendebant: Pariter vt Comes rei Castrensis per Africam vocatur ab Am. Marcellino *lib.30.* qui alias dicitur *Comes rei militaris*.

¶ Nunc de ratione nominis. *Castrensiani* hi ita dicti, quia sub Castrensis dispositione erant: quomodo *Comitatenses* dicti qui sub Comite S.L. erant: imò & Comitiani *l.18. inf. de cohortalibus*: Priuatiani qui sub Comite R. P. *leg. sup. de Palatinis*. Magisteriani, qui sub Magistro officiorum erant. Officiales scilicet ita dicti de nomine Magistratus, sub cuius dispositione erant. Iidem verò & *Castrenses* eodem cum Magistratu nomine dicti apud Tertullianum & Lampridium: sub Castrensi officio obsecundantes, *l.3. inf. de priuil. eor. qui in S. P.* Vnde autem Castrensis & Castrenses dicti? Est qui putat, inde dictus quasi diceres Cæsarianus, vel Aulicos, quod *castra* dixerint Principis Comitatum: quomodo & *Castrenses coronas* Cæsarianis datas apud Tertullianum dici aiunt (quod vltimum supra refutauimus:) & Græci pariter στρατόπεδον Comitatum Principis vocant, vt ex Conciliis, & Patribus discimus, & ex Synesij *ep.76. & 110.* Quomodo & Capitolinus *in Vitâ Antonini* Pij profectiones Principis ab vrbe *expeditiones* appellat, hoc est στρατιάς. *Nec vllas expeditiones obiit, nisi quod ad agros suos profectus est & ad Campaniam dicens, grauem esse prouincialibus* COMITATVM *Principis etiam nimis parci*. Alius putat, ita dictos Castrenses Palatinos omnes Ministros, quod semper adessent Principi, nec tantum in Aulâ, vel in Vrbe, sed in castris etiam obsequium & ministerium exhiberent, & in omnibus expeditionibus sequerentur. Verùm vtraque sententia minus sana est. Vera quippe ratio nominis istius est, quod in castris tantùm ministrarent: *Castra* videl. Principis sunt, vbi priuatæ vitæ agendæ stat & subsistit Princeps, & inter alia vbi epulas adcurat: ac proinde Castrenses & Castrensiani, qui in castris ministrant: priuatæ & interioris Principis vitæ, & Domestici velut Ministri, eiúsque familia priuata. Nempe eò *Castrorum* appellatio hoc æuo deducta, vt quod priuatis domus est, id Principi Augustiori nomine *Castra*: Proinde extra castra, Comitatus reliquus Palatinorum priuatis ministeriis non obsequentium: Et sic *Castra* non Comitatus vniuersus, sed pars eius: (Alioquin Castra Principis seu Imperatoris pro Comitatu apud Am. Marcellinum *lib.18. p.131. lib.14. p.*...vbi de Paulo: & *lib.26. p.322.* quomodo Græcis στρατόπεδον pro Comitatu passim: apud Athanasium, Iulianum, Synesium) Atque adeò Castra etiam in Aula, etiam in Vrbe fuêre: neque Castra Aulæ, aut Vrbi rectè opposita: Denique Castra hæc & Castrensia à Palatio vel Comitatu velut pars à toto separanda sunt: Non illicò scilicet qui in Palatio seruit, aut Comitatu, etiam in Castris ministrat: at qui in Castris his militat, etiam in Palatio militat seu ministrat: & sic Castrensiani inter Palatinos. Itaque & Corippus *superiore loco* eos describens eos in obsequio Castrorum fuisse dicit:

Adfuit obsequio castrorum turba virorum.

Eodem, vt puto, sensu dicto *Castrenses pares*, qui Alexandriæ dati a Diocletiano, de quibus Fastagu Alexandrina, & Chronicum Alexandrinum: de quibus dicam ad *l.2. infr. de frumento Alexandrino*. Ad eundem certè quoque modum Suetonius *in vitâ Augusti, c.18.* scribit: *Augustum ampliato vetere Apollinis templo, locum castrorum quibus fuerat vsus, exornasse naualibus spoliis*. Cautè Suetonius, *quibus fuerat vsus*, id est, in quibus ipse cum Domesticis suis substitit, atque adeò in *tabernaculo*. Dio enim de hac ipsa re agens, *Templum ædificatum fuisse* scribit *in loco in quo Augusti fuerat tabernaculum*: atque ita Dioni cum Suetonio hac parte benè conuenit.

¶ Nunc de sententia huius *legis*: quæ est de PROMOTIONVM ordine in scholâ Castrensianorum, eo fine ne promotionum ordo retardetur vel interturbetur. In quem finem tria *hâc leg.* à Theodosio Iun. constituuntur. Primò, vt *Priores* in eâ scholâ biennales tantum sint: vt ita succedentibus locus fiat, neque eorum promotio retardetur: quomodo in aliis passim scholis tempora primi loci obtinendi ab eodem Imp. coarctata eodem fine: v. *l.17. sup. de Proximis*: *l.21.22. sup. de Palatinis*. Secundum est, vt prioribus decedentibus insequentes ad locum pro merito laborum stipendiorúmque succedant: & sic proximus quisque primum locum occupet. Quod & ipsum circa alias scholas & quidem ab eodem semper Imp. statutum. Tandem eo ipso fine à quoquam eandem militiam Repeti vetat; ne alioquin spes eorum qui proximi sunt, retardentur. Quod ipsum & de Palatinis S.L. constituitur *l.5. sup. de Palatinis S.L.* vbi vid. quæ dixi. Itemque de Officialium militiâ, *l.2. 3. inf. ad l. Iul. de ambitu*, vbi dicam plenè: vid. & quæ notabo ad *l. vlt. inf. de re militari*. Idémque de Primicerijs Decanorum ab eodem statutum, *l. vn. inf. tit. prox.* vbi vid. etiam quæ dixi.

11. * Idem AA. Scholastico viro Spectabili Comiti & Castrensi Sacri Palatij.

ONNVLLI diuinis impetratis apicibus", primæ vel secundæ formæ sacri ministerij" Supernumerarij ordinati sunt, quibus interpositis & locum qui vacauerit occupantibus, Statutis secundæ vel tertiæ formæ de superioribus" gradibus excluduntur. Ideóque decernimus, vt qui in prima" vel secunda" forma diuino beneficio Supernumerarij reperiuntur, Statuti quinetiam secundæ vel tertiæ formæ alternis vicibus, hoc est per vicissitudines promoueantur; vt nunc vnus ex isto, nunc alter ex illo Ordine

he ad superiorem Statutorum locum si vacauerit progrediatur: De cetero obseruando, vt si" quis primæ vel secundæ vel tertiæ formæ specialiter inter Statutos gradum cœlitùs" valuerit impetrare; Supernumerarios", vltimus formæ tertiæ in matriculis habeatur. Dat. Prid. Id. Ian. Constantinop. Honorio XIII. & Theodosio X. AA. CONSS. [422.]

NOTÆ.

" *Lex 2. Cod. eod. tit* hinc desumpta est, priore tamen & maxima eius parte resecatâ, & postremâ tantùm sententiâ retentâ: quia scilicet hæc in futurum cauet.
" *Apicibus*, id est, adnotatione Princip. impetratâ (de quo vide *Gloss*) vt mox, *diuino beneficio*.
" *Sacri ministerij*, id est, Castrensiani ministeriales: de quo ad *l. 1. sup.* & ad *l. 5. inf. de diu. off.*
" Qui tertiæ scilicet formæ sunt Statuti, à secundæ formæ gradu: qui secundæ, à prima forma.
" Hic est versiculus quem vnicum retinuit Tribonianus.
" *Cœlitus* de hac voce dixi ad *l. penult. sup. de Palatinis S. L.*
" *Supernumerarius*, vt in *Cod. Iust.* rectè.

COMMENTARIVS.

DE SVPERNVMERARIIS in scholâ Castrensianorum, eorúmque ordine & Promotione est hæc Theodosij Iun. constitutio. Quæ vt intelligatur, duo omninò præoscenda sunt.

Primò quidem notandum, ordines seu GRADVS inter Castrensianos eosdem fuisse, qui in aliis scholis Palatinis erant: Palatini scilicet sacrarum largitionum alij fuerunt primæ formæ, alij secundæ, vel tertiæ: *l. 7. sup. de Palatinis S. L.* ac proinde Annorum modo quoque inter se distincti; de quo dixi ad *d. l. 7.* Eadem igitur ratione Castrensiani alij fuerunt primæ, secundæ vel tertiæ formæ, vt hæc *lex* testatur.

Secundo notandum, vt inter Agentes in rebus, item inter Palatinos sacrarum largitionum alij fuerunt *Statuti*, qui scilicet officio suo in acto constituti iam fungebantur: alij verò *Supernumerarij*, qui in decedentium locum subrogarentur, interim Vacantes & Adscriptitij, *l. vlt. sup. de Agentibus in rebus*: & *l. 15. 17. sub de Palatinis S. L.* Ita quoque inter Castrensianos, alios *Statutos* fuisse, alios verò *Supernumerarios* pariter triplicis *huius formæ*. ¶ De horum omnium igitur *Promotionibus* seu Processionibus ad Vacantem decedentis Castrensiani locum, id hac Theodosij Iun. Constitutione cauetur, vt *Statuti* omnes cuiuscunque formæ, etiam vltimæ, præferantur *Supernumerariis* cuiuscunque formæ etsi primæ: Ac proinde *Supernumerarij* omnes post omnes *Statutos* sint, & sic post vltimos Statutos formæ tertiæ. *Supernumerarij* quidem inter se de formæ prioritate seu potioritate rectè certant, sed non cùm *Statutis*. Quinimò vltimus *Statutorum*, quotumuis primo *Supernumerariorum* præfertur. De quo dicendum erit aliquid *infrà lib. 7. tit. 3. Quis in gradu præferatur.* ¶ Et hæc quidem in futurum ita cauentur, in *Præteritum* autem de Promotionibus eorum qui *huius legis* tempore *Statuti* & *Supernumerarij* erant, hoc cauetur: vt alternis vicibus *Statutus* secundæ formæ, & *Supernumerarius* primæ, promoueantur: Pariter alternis vicibus *Statutus* tertiæ formæ, & *Supernumerarius* secundæ. Proinde *Supernumerarij* vno gradu *Statutis* cedunt in præteritum; in futurum verò omnibus gradibus. Priore caso sequens proximè *Statutorum* gradus superiorem proximum *Supernumerariorum* gradum vincit: Posteriore caso, etiam remotissimus *Statutorum* gradus summum *Supernumerariorum* vincit. Atque hoc ius est PERPETVVM. Quod Tribonianus vnum retinuit, *l. 2. Cod. Iust. eod. tit.* & vt *hac l.* dicitur: *De cetero.*

DE DECANIS.

TITVLVS XXXIII.

XII. COD. IVST. XXVI.

1.* Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Helioni" Comiti & Magistro Officiorum.

QVATVOR, qui ex corpore Decanorum ad primum militiæ gradum peruenerint, biennij spatio Primiceriatus gerant officium; neque vlterius cuiquam hoc loco liceat immorari, vt omni gratia & ambitione" cessante post duorum annorum curricula succedant Prioribus subsequentes. Dat. Prid. Non. Nou. Constantinop. Theodosio A. VII. & Palladio V. C. CONSS. [416.]

NOTÆ.

" *Lex 1. Cod. eod. tit.* " *Helio* Magister officiorum sub Theodosio Iun per septem annos v. *Prosopogr.* " Vid. *l. 4. sup. de curiosis*: *l. vlt. inf. de re milit.* quibus locus dixi: vid. & quæ dicam ad *l. 1. inf. ad Leg. Iul. de ambitu*: item *l. 1. sup. de Castrensianis.*

COMMENTA

COMMENTARIVS.

DECANI quoque inter Palatinos erant, quod vel *huius Tituli* positio satis ostendit: qui positus est in censu Palatinorum, & inter Titulum *de Castrensianis* & *de Mensoribus* medio loco collocatus: Ideò dicuntur *l.2.Cod.h.t. Principis famulationibus adhærentes.* Apertissimè D. Ambrosius *lib.5.ep.33. Nunciatum est*, inquit, *quod de Palatio Decanos misissent.* Eósque inter *Ministerianos* fuisse docet *lex 2.Cod. eod. Titulo*, his verbis: *Nostra pietatis famulationibus adhærentes Decanos.* Et paulò post; *Mansuetudinis nostræ obsequia.* Sed & in *l.vlt. Cod. de diuersis officiis*: Cum inuitatoribus admissionalibus, memorialibus, pædagogiis, cellariis, MENSORIBVS, lampadariis, cursoribus nominantur, vbi & Decani partis Augustæ, & Cursores partis Augustæ vocantur: quasi diceres *Augusto seu Principi ministrantes.* Sed & Corippus *lib.3.*

——————Iussúque regentis
Acciti Proceres omnes, Scholaque Palati est
Iussa suis adstare locis; iamque ordine certo
Turba Decanorum, Cursorum, in rebus Agentum,
Cúmque Palatinis stans candida turba Tribunis,
Et Protectorum numerus, mandante Magistro,
Omnis sacrorum vis affuit officiorum.

Sed & Chrysostomus *ad Hebreos 13. Homilia edit. Commel. p.1849.* eosdem Palatinos facit, & circa Principem versatos, & quidem minimos fermè Palatinorum, hoc insigni loco: μὴ γὰρ δὴ ἐπειδὴ βασίλεια λέγεται, νομίσητε πάντας τῆς αὐτῆς τυγχάνειν: οἱ γὰρ ἐνταῦθα καὶ ὁ ὕπαρχος, καὶ πάντες οἱ περὶ τὸν βασιλέα καὶ οἱ σφόδρα καταδεέστεροι καὶ τὴν τῶν λεγομένων δεκανῶν τάξιν ἐπέχοντες ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσὶ, καὶ τοσοῦτον ὅσον τοῦ μέσου τοῦ ὑπάρχου καὶ τοῦ δεκανοῦ. Id est. *Non enim quia Palatium dicitur, omnes iisdem simul iudicantur: Nam etsi inibi sit & Præfectus* [Prætorio scilicet] *& omnes qui circa Imperatorem versantur: tamen & tenuissimi, quique locum & vices subeunt eorum qui dicuntur Decani, inter Palatinos sunt, cum tamen sit tantum discrimen inter Præfectum & Decanum.* & mox. καὶ ὅτι πολλῷ πλέον τοῦ δεκανοῦ λεγομένου καὶ τοῦ ὑπάρχου, τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ μικροτάτου ἀστέρος τὸ διάφορον, δῆλον ἅπασιν. De his igitur Decanis Palatinis est ille Chrysostomi locus, quem graui errore Meursius de Decanis seu lecticariis Ecclesiæ, qui sepulturas curabant, accepit, vt rectè Valesius *ad Marcellinum p.318.* ¶ Fuerunt igitur Decani *militia* (vt *hac l.* vocantur) Palatinæ genus: & quidem Principis famulationibus adhærentes, *l.2. Cod. h.t.* in obsequio Principis *d. l.2.* Ministeriales, Cursoribus, Agentibus in rebus, Mensoribus finitimi: omnes verò Principis obsequiis & Executionibus missionibúsque deputati: Ideò vt reliqui illi, ita & hi Decani sub dispositione Magistri officiorum fuerunt, vt docet hæc *lex* & *d. l.2.. C. eodem tit.* & Corippus *superiore loco*, cuius officium efficax, vt vocatur *l.2. sup. de Quæstoribus Magistris officiorum*, seu ἔμπρακτον, obsequiis Principis deputatos sub dispositione suâ habuit. Horum verò munus peculiare fuit, quod in Repub. fermè lictorum: Ideò corripiendis reis: velis item, seu cortinis Regiis, locis fisco vindicatis suspendendis, operam Decani nauabant. Ambrosius, *dicto loco ep.33. Nunciatum est mihi compertò, quod ad Portianam Basilicā de palatio Decanos misissent, & vela suspenderent.* Item Basilius Diaconus in *libello ad Theodosium & Valentinianum*, παραχρῆμα ἐκέλευσε συνελαθῆναι ἡμᾶς παρὰ τοῦ ὄχλου δεκανῶν, i. *illicò iussit corripi nos à turbâ Decanorum.* Vt nō mirum sit Chrysostomum, eos vocare σφόδρα καταδεεστέρους. Hinc & Cedrenus ait, Decanos à Romanis dici τοὺς ῥαβδούχους: quod certè verum esse ostendunt Ambrosij & Basilij *loca.* ¶ Ex Corippo interim & Basilio apparet, magnam horum Decanorum turbam fuisse. Grauiter autem errant plerique, & in his quoque Cuiacius, qui hos Decanos cum Decanis illis confundunt, quorum mentio fit *l.1. Cod. de Collegiatis*: Illi enim Palatini non fuerunt, sed Corporati vrbis, & ideò sub dispositione Præfecti vrbi, iidémque cum Copiatis, de quibus dicam ad *l.1. inf. de lustrali collatione* & *l.15. inf. de Episcopis*: Cadanerum, inquam, humandorum curam gerentes. Hinc quoque patet, quàm parum constet Viro Docto hâc parte ratio, qui censebat, Decanos & Decuriones parum inter se differre. Fuit enim Decurionum nomen, Dignitatis nomen, vt ad *tit. de decurion. & silentiariis* ostensum est, τῶν ἐπιτεταγμένων τῷ σεκρέτῳ. Augustorum Decani autem σφόδρα καταδεέστεροι: & ideò inter Castrensianos, & Mensores hîc medij. Nihil etiam hi Decani commune habent cum pædagogiis, quod censet Gutherius *de off. dom. Aug.* qui & eò trahit inscriptionem vbi dicitur, quis DEC. PÆDAG. Vnde tandem Decanorum horum nomen ortum sit, aliis eruendum relinquo: Nisi quod *Decani* hi dicti videntur, quo sensu δεκανίζω, pro ἐκπιάζω, δέξασθαι apud Hesychium, *Excipere, apprehendere.* Horum Decanorum certe schola erat, & inter eos certi gradus, & quidem inter eos quatuor Primicerij, seu primum inter eos militiæ gradum obtinentes, qui & *Priores h. l.* dicuntur & *l.2. inf. C. h. t.* de quibus est hæc *lex.*

Nunc de sententia *huius leg.* Ergo horum Primiceriatus biennalis esse iubetur: *h. l.* haud aliter ac priores Castrensiani biennales erant, *l.1. sup. tit. proximo.* Proximi item scriniorum, & Primicerij Mensorum, *l. vn. tit. inf. prox.* Varia certè Decanorum genera præterea memorantur, in Militiâ seu in Castris, inter Astra, inter Corporatos vrbium: quibus sua cuique originatio. Istud, quartum Decanorum genus est. Sic vt omnem hâc parte Theodosius gratiam & ambitionem abesse velit, contrà velit subsequentes prioribus succedere, biennio statim exacto: Nempè, quod verbis illis indicatur, & ad praxim, & politicam pertinet, promotionum gradus & Primiceriatus in aliquo Corpore tempora seruari oportet, neque vltrà porrigi gratiâ vel ambitione, id est, Principis, vel Magistratus indultò: ne alioquin succedentium spes & gaudia hâc ratione frustrari eos contingat, quibus suo statóque tempore locum fieri publicè interest: siue continuato tempore, *h. l.* siue repetito officio, *l.1. sup. de Castrens.* quæ eiusdem Theodosij lex est.

DE MENSORIBVS.

TITVLVS XXXIV.

XII. Cod. Ivst. Tit. XXVII. Concordat hic *Titulus* cum Titulo *de Metatis inf. lib.7.* ac nominatim *l.4.5.10. illius Tituli.*

---

1. * Imppp Arcadivs, Honorius & Theodoſius AAA. Æmiliano" Magiſtro Officiorum.

PRimicerivs Menſorum, ad inſtar" Scriniorum, biennio expleto Agentis in rebus vltimi militiam ſortiatur. Dat. x. Kal. Aug. Ancyræ. Stilicone II. & Anthemio conss. [405.]

NOTÆ.

* Lex *vn. Cod. eod. tit.*

" *Æmilius* Magiſter Officiorum ſub Arcadio Imp. cui inſcribitur quoque *lex 8. inf. de Metatis.*

" *Ad inſtar Scriniorum*; hæc verba Tribonianus omiſit, nempe quia tandem etiam in Oriente Proximi ſcriniorum annui facti ſunt; *l.17 ſup. de Proximis*, vbi vide quæ dixi.

" *Ancyra* fuit hoc tempore Arcadius: vbi hæc *lex* ab eo data eſt: pariter vt *lex 1. inf. ne quis in Palat. lex 18 ſup. de Palatinis* (vbi dixi) fortè & *lex 18 Cod. de reſcind. vendit.*

COMMENTARIVS.

MEnsores quoque in Palatio Principis militabant, vt oſtendit vel horum *Titularum* ordo, & *l. vlt. Cod. de diu. off.* Ab his verò Menſoribus planè diuerſi ſunt Menſores, de quibus *l.1. inf. de canone frum. V. R. & l.9. de Piſtoribus.* Hi enim menſores ad annonam V. R. pertinebant, de quo ad *eas leges.* Horum verò menſorum, de quibus *h. l.* munus erat, hoſpitia Principi præparare, Palatinis Principem Comitantibus ſingulis deputatas domos enotare, & poſtibus hoſpitaturi nomen adſcribere, vt docet *lex 4. inf. de metatis*, vbi de Menſoribus dicendi locus amplior erit. Eoſdem & *Metatores* vocabant, *Foderarios* vocamus, & *hoſpitiorum Mareſcallos.* Et hi quoque vt & Metati cura ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum fuerunt, vt *hæc lex noſtra* docet, & *l.2.3.4.5.14.15.16. ſeu vlt. inf. de metatis*: & *l.18. inf. de Medicis.* Quæ omnes de his Menſoribus agentes Magiſtro officiorum inſcribuntur, vt & Notitia Imperij; *Sub diſpoſitione*, inquit, *viri Illuſtris Magiſtri officiorum ſchola Agentium in rebus, & Deputati eiuſdem ſcholæ: Menſores & Lampadarij.* Et hi quoque Menſores Primicerium ſuum habuêre, cuius officium biennale erat, exemplo Proximi Sacrorum, vt hæc *lex* nominatim ait. Per hæc enim adhuc tempora in Oriente, biennalis fuit Proximatus, quod vndecim annis poſt anno immutatum fuit *l.17. ſup. de Proximis.* Similiter & priores inter Caſtrenſianos biennales fuêre *l.1. ſup. de Caſtrenſianis*, & primicerij Decanorum *l. vn. ſup. tit. prox.* de cuius præſcriptionis ratione ad eas leges. ¶ Cæterùm Primicerius Menſorum expleto Primiceriatu pro præmio in ſcholam Agentium in rebus recipi, *hac l.* iubetur. Sic tamen vt vltimum locum in eâ ſcholâ occupet, ſeu vltimus ſternatur. De Vltimo in ſcholâ Agentium in rebus, & *ſternendi* voce, vid. & *l.3. ſup. de Agentibus in rebus*, vt & de aliis vltimis Palatinis, *l.5. ſup. de domeſticis*, imò & *l.14. inf. de re militari.*

DE PRIVILEGIIS EORVM QVI IN SACRO PALATIO MILITARVNT.

TITVLVS XXXV.

XII. Cod. Ivst. XXIX. Generalis hic eſt *titulus*, & velut clauſula communis titulis pluribus præcedentibus.

PARATITLON.

PAlatini *l.1. & l. vlt. h. t. & l.6.7. inf. de Decurionibus*: Sunt qui in Sacro Palatio militabant, *Rubr. h. t.* Palatini Principis, *l.2.4.9.* Palatinâ dignitate ſubfulti, *l. 9.* qui

qui obsequiis Principis inculpata officia præbebant, *d.l.1.* qui in Palatio obsequia præbebant, *l.1.* officia fidelis obsequij implebant, *l.5.* qui sub Principis aspectibus documenta fidelis obsequij agebant, *l.8.h.tit.* vid.& *l.vlt* Palatinis intra Aulam obsequiis deputati, *l.12. de Palatinis S.L.* id est Palatinæ militiæ officiis deputati; *l.12.* qui in Palatio militando diuersis actibus parebant, *l.13.* intra Palatium Sacrum versabantur, *l.14. inf.de navicular.* qui præsto erant actibus Principis, qui signa eius comitabantur, *l.vlt. hoc tit.* qui in Palatio morabantur, *d.l.vlt.* constituti erant, *d.l.vlt.* Diuersa denique officia Palatina, *l.3.h.t.* In hoc censu sunt Cubicularij, *d.l.3.* Notarij, *l.7.* in scriniis militantes *l.7. & 14.h.t.* in Scriniis Memoriæ, Epistolarum, Libellorum versantes *l.1.3.* Memoriales *l.1.* Agentes in rebus *l.3.7.9.14.* Palatini Comitis S.L. & Comitis R.P. *l.3.7.14.* sub Castrensi militantes *l.3.7.* Admissionales *d.l.3.& 7.* quibus scilicet præerat Magister Admissionum, de quo vide *l.vn.inf.qui à præbitione Tiron.* His omnibus adde Decanos Mensores: de quibus *suprà, duobus titulis vltimis.* ¶ His igitur omnibus *priuilegia* quædam Principum beneficiis indulta fuerunt, siue adhuc in Palatio obseruarent, siue vacatione seu optata quiete donati, *l.3.* ob spectarum laborem otio donati, *l.4.* Post impleta officia fidelis obsequij, seu expleto munere fidelis obsequij, *l.5.* cum è Palatinis mittuntur obsequiis, *l.7.* post documenta fidelis obsequij sub Principis conspectibus acta, *l.8.* E palatio vel vacatione donati, vel Prouinciali administrationi, *l.9.10.* ex aula Principis decedentes, *l.11.* post emeritam missionem, *d.l.10. & 13.* emeritis officiis Palatinis, *l.19.inf.de cursu publ.* ¶ Primùm enim à muneribus sordidis & personalibus omnique extraordinaria necessitate immunes erant, *l.1.4.6.10.* purà à nominationibus, *d.l.1. & 4.* susceptionibus, *l.6.* ab exactorum turmariorum, quos Capitularios vocant, Temonariorum vel protogyphiæ obsequio, *l.3.* equorum præstatione, *l.2.* à Curiæ honoribus, oneribus, municipalibus, idque tam ipsi quàm eorum liberi, *l.1.& 3.* ab omnibus iniunctis, *l.11.* item à nominatione ad nauicularium munus, *l.14. inf. de nauicular.* à procuratione cursus clabularis, *d.l.23.inf.de cursu publ.* Secundò inter Adlectos Senatores erant, *l.7.* Tertio, decennij spatio ab omni nexu liberabãtur, *l.12.h.t.* quod quindecennio postea immutatum Curialium respectu: Cohortalinorum verò, 25.*l.14.* Liberis eorum remanentibus conditioni obstrictis, *d.l.14.& l.184 de Decurionib.* Quartò, omnibus, qui posteriore tempore regendas prouincias dignitatésque Palatinas suscepissent, præferebantur: *l.13.* Postremò, quod parsimoniâ propriâ quæsiuissent, vel donis Principis consecuti fuissent, vt castrense peculium habebant: *l.vlt.hoc tit.*

I.* Imp Constantinus A.Palatinis &" benemeritis suis salutem.

A Palatinis, tam his qui Obsequiis" nostris inculpata officia præbuerunt, quàm illis qui in Scriniis nostris, (id est, memoriæ, epistularum, libellorúmque) versati sunt, procul vniuersas calumnias", siue Nominationes, iubemus esse summotas. Idque beneficium ad filios eorum atque nepotes ipso ordine sanguinis peruenire, atque immunes eos à cunctis muneribus sordidis & personalibus permanere, cum vniuersis mobilibus & mancipiis vrbanis, neque iniuria eis ab aliquibus inferri: ita, vt qui hæc contempserit, indiscreta" dignitate, pœnas debitas exigatur. Dat. IV.Kal.Nou.Trieris, Volusiano & Anniano CONSS. [316.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. eod tit.*
" Abest hæc vocula in MS & à Cod Iustin. & rectè. *Palatinis* hic Titulus tributus à Principibus *benemeritorum*: emeritis scilicet. Nam & ita veterani benemeriti dicuntur, *l.8.inf de veteranis.* Lampridius *in Alexandro Seuero*: *Si de re*, inquit, *militari tractaret, adhibebat milites veteres & senes ac benemeritos.* vbi vet.s quoque editio voculam *Ac* non habet; ita, *& senes benemeritos.*
" De hâc *obsequij* voce dixi semel *ad l.12. sup. de Palatinis S.L.*
" *Calumnia* vox de iniustis nominationibus ad munera.
" Id est cuiuscumque sit dignitatis. v.Gl *Theod.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. quinque constitutiones *hoc titulo* occurrunt de priuilegiis eorum qui in Sacro Palatio militarunt, vel militant: Quibus addenda Sexta & omnium elegantissima, quæ perperam in finem *huius tituli* reiecta est: *Codice Iustinianeo* verò rectè in peculiarem *titulum* coniecta, *de Castrensi omnium Palatinorum peculio.* Hac primâ *lege* Constantinus IMMVNITATEM ab omnibus muneribus personalibus vel uti à nominationibus, & ab omnibus muneribus sordidis, (de quibus *suo tit: infr. de extraordinariis siue sordidis munerib.*) Palatinis omnibus, in quibus & Sciniarij, tribuit: id est, vt ne Susceptores, exactores, Turmarij, Temonarij fiant: Denique ne ad alium quem hono-

rem, omis, munus municipale sustinendom nominari possint, quæ omnia *Calumniarum*, siue *nominationum* & *iniuriarum* appellatione *h.l.* indicantur. De quâ Sciniariorum immunitate sunt aliæ plurea leges, putà *lex 3.14.15. sup. de Proximis*, *L.14. infr. de extraordin. l.vn. qui à prabitione tiron. & equ.* Idque in tantom, (quæ Prima Ampliatio est ratione personarum) vt & liberis ipsorum quoque, id est, filiis & nepotibus eadem immunitas *h.l.* tribuatur: vt & *l.3. inf.* ipso *ordine Sanguinis*, vt eleganter *hac lex* loquitur. Seconda ampliatio est ratione rerum: Additur scilicet Palatinos immunes esse à muneribus sordidis & personalibus, cum vniuersis mobilibus, & mancipiis vrbanis: In quam nunc quæstionem non vltra ingrediar vtrùm priuilegia parentibus indulta ad liberos quoque porrigantur. ¶ Cæterùm notandum est, Palatinos in duas species *hâc l.* tribui seu diuidi. Palatini scilicet alij Principis *obsequiis* deputati fuerunt, aliij in Scriniis versati: Separantur itaque Scriniarij ab illis, in tantùm etiam vt Memoriales, Scriniarij scilicet, Palatinis opponantur, & ab his separentur. Cæterique Scriniarij, *l.2.& 3. inf.* Prioris generis sunt veluti Stratores Castrensiani, Decani, Mensores, id genus alij, de quibus *Titulis superioribus*: De Scriniariis *suo titulo* dictum est, *Titulo de Proximis*.

II. * Idem A.ad Prcoulum" Proc.Africæ.

SI ex Memorialibus", vel ex Palatinis nostris, aliquis ad agendas Curas reipublicæ", vel alterius officij, fuerit destinatus", minimè ab eo repræsentatio" postuletur Equorum: Qui autem in Palatio obsequia" non præbuerunt, sed ex alio hominum genere sunt, Equos solemnes" pro huiusmodi actu" repræsentent. Dat. VI. Kalend. Aug. Constantino A. IV," & Licinio CONSS.

NOTÆ.

* Abest à *Cod Iust.*

" *Proculus* Proconsul Africæ sub Constantino M. v. *Prosopogr.* vbi multa de eo.

" *Memoriales* sunt qui in scrinio Memoriæ sunt: de quibus vid. & *l.3. inf. r.1. sup. & sup. tit. de Prox. Com. disp. & l.21. inf. de Cohortalib.* Cæterum eos à Palatinis *hic* separari nota: de quo ad *d.l.1. sup.*

" *Missionibus* Memoriales paruêre: de aliis qui missionibus Principum paruêre, vid. *sup. tit. de Agentib. tit. de Curiosis: tit. de Stratoribus.*

" *Repræsentatio*, id est, exhibitio: solutio, vt infrà, *l.4.* repræsentari.

" De hâc *obsequy* voce dixi semel ad *l.12. de palat. S.L.*

" Canonicos.

" An curatoricio *l.2. inf. de equorum conlat.* vbi dicam.

" *X.* v. vt docet *lex 1. inf. de itinere muniendo.*

COMMENTARIVS.

IMMVNITAS à collatione Equorum Memorialibus & Paltinis ad curas agendas, vel ad aliud officium destinatis, tribuitur *hac l.* à Constantino M. Nempè Equorum præstationi, in vsus armorum & militiæ, multi subindè subiacebant, de quo ad *l.vn. inf. de oblat. equorum*: In his erant Honorati *l.3. sup. de Proximis Comitibus dispos.* & *legibus* aliis quas ad eam congessi. Honorariis Codicillis donati, *l.vn. inf. de oblat. equorum*, *l.15. inf. de Nauiculariis.* Itémqoe, quod ex *h.l. discimus*, ad Reipubl. curas agendas, id est, Curiosi munus obeundum missi. Ad aliud etiam officium destinati equorum præstationi obnoxij erant; (vnde putet quis Curatoricios equos dictos, *l.29. inf. de annona*) vel Curatoricio nomine flagitati, *l.2. inf. de collat. equorum*: Ad quas *leges* dicam. Ex *hâc* tamen *lege*, Palatini, vel Memoriales ad id destinati ab hâc collatione immunes præstantur singulari priuilegio. De Simili immunitate ab equorom præstatione, vid. Libanium *ep.215. ad Andronicum in MS. Regio.* ¶ Ex *hâc* interim *leg.* discimus, sub Constantino M. Memoriales missos ad curas Reip. agendas, seu ad Curiosi munus obeundum, vt & Palatinos alios, de quibus *Curiosis*, suo *Titulo suprà*: Quod verò ait Lex, *ad agendas curas Reipublica*, sic quoque *l. 4. sup. de Curiosis*: *ita vt nihil vestri Principis ex his qua geri in* REPVBLICA *videritis, notitia subtrahatis.* Sed & Victor Schotti de iisdem Curiosis, & curso publico: *Noscendis ocius qua vbique è* REPVBLICA *gerebantur, admota media publici cursus.* Item *l.2. sup. de Curiosis Agentes in rebus*: *In curis agendis, & euectionibus publici cursus inspiciendis, nostrorum memores praceptorum credimus in omnibus velle profutura* REIPVBLICÆ. Hæc verò res posteà sub Constantio ad solos Agentes in rebus reuocata est, *l.2.3.4.7. sup. de Curiosis*, vbi dixi. Antea Memoriales Missiooibus Principum paruêre. Petrus *in excerptis legationum* Γαλλεῖς καὶ Διαλλαπαιοὶ εἰς λέσβιν συνῆλθον ἔνθα κοινῇ βουλευσάμενοι ἐκέλευον εἰς περσίδα προσελθεῖν Σκύθαν ... μνήμας. Memorialium sanè in commune fit quoque mentio *l.21. inf. de cohortalib.* & apud Ambrosium *ep.33.* Sed & meminit Epiphanius *heresi 71.* vbi μεμοραδίους pro μεμοριαλίους editum: Hi erant qui in scrinio Memoriæ militabant: de quo, aliisque scriniis, *suo tit. sup. de proximis scriniorum.*

III. * Idem A.ad Rufinum Præpositum."

DE Cubiculis" nostris vacatione donatos, vel diuersis Obsequiis" Palatinis, aut Scriniis Memoriæ, Epistularum, Libellorúmque", vel officio Largitionum" Comitatensium,

mitatensium, singularúmve vrbium, sed & officio Admissionum", ad" Legum † nostrarum priuilegia volumus pertinere: vt nec ipsi, nec filij, nec nepotes eorum ad" Curiam, vel Honores, vel" Onera, Munera municipalia deuocentur: Meritóque" his ingerimus" Largitionales vrbium singularum. *Ne priuilegio separentur, quos dignitas propemodum similis copulauit*; memorati namque Palatinorum" matriculis adtinentur": Quique sub Castrensi" militant. ¶ Quibus omnibus condonamus, ne Exactorum, vel Turmariorum (quos *Capitularios* vocant,) curam subeant, vel obsequium Temonariorum," vel Prototypiæ": Nam" beneficiis nostris ita digni sunt, vt etiamsi quis ad diuersas Administrationes post obsequia Palatina peruenerit, hisdem debeat vti priuilegiis: quoniam *Maior * dignitas nulla" debet praiudicium facere.* ¶ Nemo igitur ex filiis prædictorum, vel seruis castrensi peculio" conquisitis, professionibus censualibus inferatur, vel numero Adcrescentium, loco vel" deficientium subrogetur, si non fuerit innexus voluminibus" censualibus. ¶ Personalibus etiam & corporalibus muneribus liberentur, siue adhuc in palatio obseruent", siue optata quiete donati sunt. ¶ Quibus omnibus priuilegiis coniungimus Agentes in rebus, licet militaribus" videantur esse subnixi. Dat. v. Kal. Mai, Sirmio, Constantino A. V. & Licinio Cæsare CONSS. [319.]

NOTÆ.

* *Lex 2. Cod eod. tit.*
" *Ψ Præfectum Prætorio*, Putaueram aliquando *Præpositum Cubiculi* hic accipiendum, argumento primorum huius legis verborum: Verum illud præferendum est vt Codex quoque Iustinianus præfert. *Rufino* huic PP. hoc ipso anno inscribitur præterea *lex 1. de sponsalib. l. vn. de bonis decurionum.*
" Vide suprà, *Titulum de Præposito S. Cubiculi.*
" De hac voce dixi semel ad *l. 12. sup. de Palat. S. L.*
" Addidit Tribonianus *sacrarúmque dispositionum.* Neque tamen illicò priuilegia cæteris scriniis tributa scrinio dispositionum indulta fuère, vt docuimus ad Titulum *de Proximis Comitibus dispositionum.*
" *In vtroque officio Palatinorum Comitatensium.* Ita Tribonianus. Obscurius enim Constantinus *h. l.* qui videbatur de officio tantum Comitis S.L. intellexisse, de quo vide quæ notaui ad *l. vlt. sup. de Palatinis.*
" *Et Castrensis Sacri Palatij militant*, ex sequentibus huc Tribonianus hæc verba retulit.
" *Priuilegia volumus habere*: ita Tribonianus, simpliciùs.
" *Ad Curiam*: Hæc verba Tribonianus omisit. Ratio petenda ex iis quæ dicentur *inf. tit. de Decurionibus.*
" Contra *l. vn. inf. de priuil. app mag potest.*
" *Vel onera*: Et hæc omissa sunt à Triboniano.
" Sententia hæc à Triboniano resecta est ad ea verba vsque *Quibus omnibus.*
" *Ingerimus*, pro *inferimus*: vt *l. 31. de appell. vid. Gloss.*
" *Attineri* matriculis hîc, & *l. 11 de re milit.*
" De *Temonariis* dicam ad *l. 7 inf de tironibus.*
" *Pentaprotia*, C. Iust. de quo mox: ibidémque hæc addita, *aut etiam tironis præsentationem agnoscant.*
" Sententia hæc, multis recisis, ita C. Iust. deformata est: *vt etiam Censualibus vel personalibus vel corporalibus muneribus liberentur, & habeant castrense peculium, siue adhuc Palatium obseruent, siue optatâ quiete donati sunt*, &c. Omissis videlicet tribus sententiis: de quibus mox.
* *Lex 1. Cod. de dignitatibus*, hinc desumpta est.
" *Nulli*, C. Iust. *d. l.* 3 de quo mox.
" De peculio castrensi Palatinorum dicam *ad l. vlt. h. t.*
" Menda hic hæret, quam sic tollo, *locóve deficientium.*
" *Volumina* publica, *hâc l.* fasces publici, *l. 9. in fin. infr. de tironib.*
" *Obseruare* in Palatio, est obsequi, seruire.
" Priuilegiis scilicet.

COMMENTARIVS.

TERTIA hæc *hoc titulo* Constantini M. constitutio est, de priuilegiis eorum qui in sacro Palatio militarunt: & quidem Tertia quoque in eodem argumento IMMVNITATVM: vbi sententiæ nullo certo ordine, nullâ serie inter se satis cohærent: quarum etiam multas recidit Tribonianus, & à *Cod. Iust.* abesse voluit: Nos eas in lineam conijciemus. Primò videamus de Personis, seu Palatinorum generibus & scholis, quibus etiam immunitates illæ, de quibus *h. l.* agitur, tribuuntur: cuiusmodi octo hîc enumerantur.

Primò igitur tribuuntur hæ immunitates quoque *ex-Cubicularijs*, seu de cubiculis Principum vacatione donatis. Quorum sanè ingens ratio apud huius æui Principes fuit, velut interioris vitæ ministros: de quorum etiam Præposito, summaque eius dignitate, *sup. tit. de Præpositis S. Cubiculi*: priuilegiisque eorum variis, *l. 1. 3. 4. C. Iust. de prepos. S. Cubiculi, & de omnibus Cubiculariis & priuilegiis eorum.*

Secundò tribuuntur hæ immunitates *diuersis obsequiis Palatinis*; id est, omnibus in Palatio Principi ministrantibus: hæc enim sunt *obsequia* Palatina: Quibus adnumero omnes qui sub Magistro officiorum erant, vel sub Comite domesticorum. De quâ *obsequij* appellatione semel dixi plenè ad *l. 12. sup. de Palatinis.*

Tertio loco *Scriniis* tribus, Memoriæ, Epistularum & Libellorum hæc immunitas tribuitur: de quâ ipsâ *l. 1. sup.* & *l. 13. 14. 15. sup. de proximis*: *l. 14. inf. de extraordinar. l. vn. inf. qui à prebit. tyronum.*

Quartò Palatinis seu *officialibus largitionum Comitatensium*, id est, Officialibus Comitum S. L. & R. P. seu Palatinis Comitatensibus in vtroque officio, vt Tribonianus expressit: obscuriùs enim Constantinus ibi visus loqui, sit vt de Officialibus tantum Comitis S. L. accipienda viderentur illa *vel officio Largitionum Comitatensium*, quæ tamen ad vtrumque Comitem pertinent: Verum quidem illud, non illicò statim officialibus Comitis S. L. tributa priuilegia, ad Officiales Comitis R. P. seu Priuatianos pertinuisse: & vt pertinerent, speciali *lege* opus fuisse, vt docet *lex vlt. sup. de Palatinis S. L. & R. P.*

Quintò, communicantur hæ immunitates duo-

bus locis *h. l. Largitionalibus singularum vrbium:* rationibus additis *verſ. meritò : ne*, inquit, *priuilegio ſeparentur, quos dignitas propemodum ſimilis copulauit, memorati namque Palatinorum matriculis attinentur.* Quæ vt intelligantur, de his Largitionalibus ſingularum vrbium videndum eſt, quorum præterea mentio fit *l.6.12.13. inf. de ſuſceptorib. & l. vn. inf. de priuil. appar. Magiſteriæ poteſtatis.* Quemadmodum ſcilicet orbis Romanus in diœceſes diuidebatur; diœceſes in Prouincias: prouinciæ ipſæ verò pluribus vrbibus ſeu ciuitatibus conſtabant, ita quoque totidem Largitionalium gradus fuêre. Fuerunt ſcilicet Largitionalis integrarum diœceſeon, de quibus *l. vn. ſup. de Conſularibus & Præſidibus.* Fuerunt ſingularum prouinciarum Rationales, de quibus, *lib.*10. Denique fuerunt Largitionales ſingularum vrbium: Et verò hi, non minus quàm cæteri, ſub diſpoſitione Comitis S.L. fuêre, & vt hæc *lex* loquitur, *Palatinorum matriculis attinebantur : & dignitate propemodum ſimiles erant* his, qui in ipſo Palatio obſequia præſtabant. Ergo his quoque, tanquam Palatinis, hæ ipſæ Palatinorum immunitates communicantur. Et poſtea tamen Valentiniano aliter viſum: quia VTIQVE extra Palatium viuerent, *d. l. vn. inf. de priuil. apparit. Magiſt. poteſtatis*, cui iungenda eſt *lex 6. inf. h. t.*

Sextò, communicantur hæc priuilegia officio *Admiſſionum*, ſeu *Admiſſionalibus*: de quibus agitur & *l.7. hoc tit.* & *l. vn. inf. qui à præbit. tyronum*, vbi de his. Interim hinc nota, *officium* peculiare ſeu *συσσωμίαν* fuiſſe Admiſſionalium: qui Am. Marcellino teſte, ſuum Admiſſionum *Magiſtrum*, & Admiſſionum *Proximum* habuêre, pariter vt Scriniorum Magiſtri & Proximi fuêre.

Septimò, *Caſtrenſianis*, qui ſub Caſtrenſi militant: de quibus *ſuo tit. ſup.*

Poſtremò, *Agentibus in rebus*: de quibus *ſuo tit. ſuprà.* Quâ parte Conſtantinus indicat, etiam abſque hoc, ſatis immunitatibus his Agentes in rebus fruituros: quandoquidem non tantum Palatinorum numero eſſent, verùm etiam *militaribus* priuilegiis *videantur ſubnixi*: Nempe enim Agentibus in rebus executiones committebantur, atque ideò militaribus viris propemodum ſimiles erant: de quo vid. *l.11. ſup. de Agentibus in rebus : l. 2. inf. de Commeatu : l.7. 9. 14. de curſu publ.* & plenè *Paratitlo de Agentibus.* Et ſanè erant quoque ideò Agentes in rebus, militari habitu, cum chlamyde & baltheo: vt diſcere eſt ex Am. Marcellino *lib.16. p.68.* & Libanio Apol. *adu. eos qui ſuam docendi rat. accuſ.* αἰσχυνεὶς καὶ ζωςὴρ ὁ τῶν δόξαν νέιτων ταῖς βασιλικαῖς ὑπηρεσίαις ἃς ἐν βασιλείων ἀνάγκῃ φέρουσι πανταχοῦ τῆς γῆς. Denique Symmachus etiam *lib.10. ep. vlt.* Agentem quemdam à temeraria accuſatione excuſat propter *militiam*, & incautam adoleſcentiam.

Et hæc quidem de variis Palatinorum generibus, quibus hæ Immunitates communicantur. Sequuntur duæ Ampliationes.

Prima: Nec filios, nec nepotes eorum ad Curiam vel Honores vel onera muneraue municipalia deuocari oportere: Quod & ipſum cauetur *l.1. ſup.*

Secunda, Palatinos beneficiis his ita dignos eſſe, vt etiamſi quis poſt Palatina obſequia ad diuerſas adminiſtrationes peruenerit, iiſdẽ priuilegiis vti debeat additâ ratione: *Quoniam maior dignitas nulla debet præiudicium facere.* Quam rationem & regulam hinc tranſtulit Tribonianus in *l.3. Cod. de dignitatib.* Certè eadem obtinet & in aliis Palatinis, *l.5. inf. h. t. l.1. ſup. de Primicerio & Notar. l.2.* vbi vid. quæ dixi: & *l.3. ſup. de Decurionib. & ſilentiariis : l.14. ſup. de Proximis.* Non tamen in omnibus ſemper obtinuit: vt fidem facit *lex 13. in f. ſup. de Agentibus in rebus.* At Tribonianus generalem fecit, ratione omnium perſonarum, quæcunque illæ ſint, & caſuum: ſuppoſita voce *Nulli*: cùm hoc loco regula hæc generalis fit ratione dignitatis: *Maior dignitas*, inquit, NVLLA *debet præiudicium facere*: quæcunque ſcilicet ſit dignitas ſit, & ſuperueniat Palatinis *hâc l.* memoratis: Denique ſuperueniens maior dignitas priſtini ſeu veteris officij & obſequij priuilegia non tollit.

Nunc de Immunitate ipſa: In genere igitur immunitatem tribuit Conſtantinus M. à Curiâ, Honoribus, Oneribus, Muneribus municipalibus.

Secundò immunitatem tribuit ab Exactorum, Turmariorum ſeu Capitulariorum, Temonariorum & Prototypiæ curâ & obſequio. De Exactorum munere res clara eſt: de tribus reliquis videndum eſt, ſaltem de duobus: nam de *Prototypiâ* dicetur *l.7. inf. de tironibus*, & *l.2. inf. de Protoſtaſia. Turmarij* erant qui turmas Tyronum exigebant: quâ turmarum appellatione hâc in re vtitur *lex 8. inf. de Tyronibus.* Inter optimas lectiſſimorum militum TVRMAS neminem è numero ſeruorum dandum eſſe decernimus. *Temonarij* (de quibus adhuc dicetur *l.7. inf. de tironibus, & l.7. inf. de extraord. munerib*) erant, qui non quidem ipſas tironum turmas ſeu tironum corpora exigebant, verùm pretium ſeu aurum tironicum pecuniámque vice tironum *d. l.7. inf. de tironibus*: vt quis inducatur facilè, vt credat *Temonarios* dictos ἀπὸ τῆ τιμῆς: qui Timonarij potius dicendi fuiſſent. De *Capitulariis* videndum eſt: *lex* noſtra eoſdem facit cum Turmariis, & tamen Symmachus *lib.9. Epiſt.10. Capitularios cum* Temonariis (vt nos explicamus) eoſdem facit. *Poſtulate*, inquit, *Capitularij* TAXATIONEM TYRONIS *ab hominibus meis, nulla ſuper hoc publicæ authoritatis monumenta promentes.* Et certè *Temonarios* eoſdem & Capitularios vocari, apertè oſtendit *lex 14.15.18. inf. de extraord. munerib. Temones*, inquit, *ſiue Capituli onera*: Item *Capituli atque Temonis neceſſitas.* Denique *lex 14. totius Capitularia, ſiue, vt rem quam volumus intelligi communi deſignatione ſignemus, Temonariæ functionis fieri iubemus exortes.* In eam ſententiam inclino, & quidem iſtorum quoque verborum argumento, *Totius Capitulariæ*, Capitulariôs, ſeu Capitulariam, generis nomen obtinuiſſe: eâque appellatione & Turmarios & Temonarios comprehenſos. Nam vt Tyrones ipſi *Capita* dicebantur. De quibus perperam accipitur à nonnullis hic Am. Marcellini locus *lib.17. p.97. Quia igitur plurima gentes vi maiore collatura capita ſperabantur dolum bellorum coniectans ſobrius Rector magnis curarum molibus ſtringebatur.* Eo quippe loco Marcellinus vult timorem fuiſſe ne Barbaræ Gentes iunctæ ingruerent. Quare & qui pro capitibus aurum exigunt, Capitularij non minùs dici poſſunt. Nam & ita κεφαλαιῶται in *l.6. inf. de Patrociniis vicorum*, dicuntur, qui tributum capitis exigunt, & in *veteri Lexico tributum Capitulare* ἐπικεφάλαιον φόρος. Et hi tamen κεφαλαιῶται, cum Capitulariis nil commune habent, quos tamen Viri docti commiſcent.

Poſtrema immunitas eſt à *Cenſuali profeſſione.* Nempe filios Palatinorum & ſeruos ex caſtrenſi peculio adquiſitos (de quo peculio *l. vlt. inf. hoc tit.*) ſi non fuerint nexi cenſualibus voluminibus, cenſibus adſcribi non debent: imò ne Adcreſcentium quidem loco, quaſi deficientium loco, olim ſubrogandi. De quibus adcreſcentibus in argumento ſeu re cenſuali, *l.7. inf. de cenſu ſiue adſcriptione. l.6. & 7. inf. de tyronibus.*

IV.* Idem

IV. *Idem A.ad Iulium Verum Vicarium Italiæ."

PALATINIS nostris, qui ob spectatum laborem otio donati sunt, sub obtentu pensitationum", quæ repræsentari consueuerunt, tolerantia munerum sordidorum atque indigni oneris quorundam temeritate imponitur. Quod facinus, licet grauiore pœna plectendum est, tamen ita volumus emendari, vt Grauitas Tua ex Officio" Rationum æris speciem postulet, & in tabulas ei" formatæ Legis huius apices imprimat, vt si quid tale sustineant, ad eas ilicò, quasi ad præsentia remedia, perfugiant, atque ab intentato onere liberentur. PP. Id. Mart. Crispo II. & Constantino II. CC. Consulib. [321.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iustin.*
" *Iulius Verus* Vicarius Italiæ sub Constantino M.
" De *Vicario* Italiæ vide *Notitiam*.
" Pensitationes quæ repræsentari consueuerunt, sunt canonicæ illationes.
" *Rationalis* officium nota.
" *Al. effermata.*

COMMENTARIVS.

QVARTA hæc Constantini M. de priuilegiis eorum qui in sacro Palatio militarunt, constitutio est, in eodem argumento de IMMVNITATE Palatinorum, otio donatorum seu militiâ perfunctorum. A sordidis scilicet muneribus immunes eos esse iubet Constantinus M. de quibus sordidis muneribus *suo tit. inf lib.* II. pariter vt Valentinianus *l.8. inf.* Etsi à solemnibus pensitationibus seu canonicis & ordinariis annonis & tributis immunes non sint: quæ *hâc l.* vocantur *pensitationes, quæ repræsentari consueuerunt*: id est de more solemni præstari. Quo fine, & enixo in id studio suo testando iubet Constantinus M. hanc *leg.* suam æreis tabulis incidi, atque adeò publicè proponi, & quidem per Italiæ diœcesim in sp. *huius leg.* à Vicario Italiæ: vt ita Palatini si quando sordida munera his imponantur, ad eas tabulas, quasi ad præsentia remedia perfugiant, atque ita ab intentato onere liberentur: cuius quidem moris incidendarum in ære legum, vt alibi varia passim testimonia occurrunt, quibus has chartas onerare nil attinet, ita sex prætereà *hoc Codice* leges videri possunt, *l.2. inf. quemadm. mun. ciuil. l.1. inf. de alimentis quæ inopes parentes*: *l.1. inf. de veteranis*: *l.4. inf. infr. de suariis l. vlt. de frumento vrbis Constantinopol. lex vn. inf. de iure Italico vrbis Constantinop.* Idque non generali tantùm ratione ad perpetuam rei memoriam & obseruantiam, verùm speciatim ad vim & iniuriam auerruncandam & priuilegiorum defensionem, vt in specie *dictarum legum*: Qui mos Constantino M. familiaris, vt iuxta hanc *leg.* docet *d. lex 1. inf. de alimentis quæ inopes*: *d. l.4. quemadm. mun. ciuil. d. l.1. de Veteranis.* Vnà hâc, hoc quasi Asyli genus in specie *huius l.* esse voluit Constantinus, ad tabulas inquam æreas, publicè fixas, tanquam ad præsentia non modò remedia, sed vt sic dicam, quasi numina confugiendi, atque iniuriâ sese vindicandi: ¶ Hæc *lex* & eo quoque singularis est, quod ad Italiæ diœcesim pertinet, & Rationales Italiæ, qui in id speciem æris præbere iubentur.

V. *Idem AA. ad vniuersos Palatinos."

AB his qui, post impleta officia fidelis obsequij", Administrationes publicas meruerunt, concessa quidam" conantur priuilegia detorquere", nec intelligunt fastigiis promotionum in sublime prouectos, ab immunitate legitima exui minimè oportere: ideóque præcepimus", vt Palatini nostri expleto munere fidelis obsequij, cùm ad dignitatum cumulos elati fuerint, nihil de concessis priuilegiis perdant, sed incrementis" dignitatum vtilis augeatur immunitas. De qua re ad Præfectos Prætorio, & ad Præfectum Vrbis" scribta direximus. Dat. III. Non. Iul. Ycoi", Ianuarino & Iusto CONSS. [328.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" De hac *Obsequij* voce semel dixi ad *l. 12. sup. de Palatinis S.L.*
" Sic & *l. 4. sup.* quorundam: & intelligit Exactores, id genus homines.
" *Detorquere*, est auferre, extorquere, *exuere* vt mox: Sic & detorquere commodum sententiæ latæ, terrore appellationis: *l.6. quorum appell.*
" *Al. præcipimus*: errore passim *hoc Codice* admisso.
" De hâc *Incrementorum* voce dixi ad *l. 12. inf. de Medicis & Professorib.*
" Romæ: nam neque hoc adhuc tempore vllus Præfectus vrbis Constantinopol. erat.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

QVINTA hæc Constantini M. constitutio est de priuilegiis eorum qui in palatio militarunt, eodem sensu quo *lex 3. sup. vers. nam beneficiis : lex 1. sup. de Primicerio & Notarus : lex 2. & 3. sup. de Decurionibus & silent. l. 11. sup. de proximis* : putà vt ex-Palatinis pristina concessáque priuilegia & Immunitates legitimæ constent, competántque : etsi post impleta Palatinorum Officia Administrationes publicas meruerint, etsi fastigiis promotionum in sublime prouecti fuerint, etsi ad dignitatum cumulos elati fuerint : denique vt incrementis dignitatum vtilis augeatur Immunitas: Quæ omnia eleganter dicuntur *hâc l.* quæ inter omnes in eodem argumento versantes elegantissimâ est. Tribonianus tamen concisam *legis 3. sup.* sententiam & regulam, hâc abdicatâ, prætulit : ad cuius explicationem vt ex cœteris legibus superiùs laudatis, ita ex hâc quoque species & exemplum apponi potest. ¶ Illud etiam singulare quod Constantinus *fine legis* addit, de hâc Palatinorum immunitate, & ad Præfectos Prætorio, & ad Præfectum Vrbis scripta, à se fuisse directa : ad Præfectos Prætorio ideò scilicet quia, ad eos rei tributariæ & functionum publicarum cura pertinebat : ad Præfectum verò vrbis ideò, quia hic dignitatum custos erat, quod vt aliæ complures *leges* hoc libro docent, ita & *lex 7. & 9. inf. hoc tit.* quæ ideò Præfectis vrbi inscribuntur.

Hinc interim colligitur plures iam hoc tempore Præfectos Prætorio fuisse: De quo obiter sciendum, quatuor Præfectos Prætorio non à Constantino M. primùm institutos, quidquid Zosimus scribat, verùm ex Tetrarchia Imperatorum & Cæsarum qui Constantinum præcessêre, fluxisse : quorum quisque suum & peculiarem Præfectum Prætorio habuit, & quorum omnium potentia in vnum tandem Constantinum cessit: & sic quatuor Præfectos prætorio à Constantino seruatos : de quo *in Apolytica nostro.* ¶ Singularis *huius leg.* subscriptio hic notanda. Dicitur ea scilicet data Yscoï, nempe Constantinus M. hoc tempore versatus in Dacia Ripensi, quæ Οἶσκος Triballorum Ptolomæo *lib. 3. c. 10.* Esco vocatur in *Itin. Peutinger.* ab *Esco* seu *Oisco* fluuio : Oescon in *Itinerario Antonini* : Oesce, in *Notitia Imperij.* Certè Chronici Alexandrini Auctor his Coss. disertè scribit, Constantinum sæpè Danubium traiecisse, pontémque illi lapideum imposuisse. Neque dubito hoc tempore, & anno sequente 329. Constantino M. rem fuisse cum Gothis & cum Taifalis nominatim, qui Taifali trans Yscum & Danubium siti erant.

VI. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. Haue" Anthemi" Karissime nobis.

MIRATI admodo" sumus, te nonconsideratis priuilegiis Palatinorum, quosdam ex eorum numero Susceptoribus velle coniungere, cùm id minimè Legis † nostræ sententia comprehendat : & cetera. Dat. XIII. Kal. Octob. Aquileia", Diuo Iouiano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C. Iust.* Iungendæ autem illi fortè *lex vn. inf. de priuilegiis Apparitorum Magisteria potestatis : lex 2. sup. de officio Rectoris prouinciæ : lex 21. inf. de cursu publico.*

" Haue abest à *MS.*

" Ita quoque *d. l. 2. sup. de off. Rectoris prouinc. & l. 2. Cod. Iust. de conditis in publ. horreis* : Sed scribendum *Arthemi*; vt præter superiores *leges*, docet hoc ipso Anno *lex 6 & 7. de pœnis.* Fuit verò hic Corrector Lucaniæ & Brittiorum : de quo ad *d. l. 2.* MS. habet *Artemo.*

" *g. admodum, admodom.*

† *Lex* hæc Valentiniani non exstat.

" Acc. XVI. Kal. Nouemb Salerni, *d. l. vn. inf. de priuil. Apparit.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris tres constitutiones sequuntur *; de priuilegiis Palatinorum* : Ex quibus apparere potest, quonam is animo *erga Palatinos suos* comparatus fuerit. Prima hæc, pars est prolixioris Valentinianeæ constitutionis ad Artemiū Correctorem Lucaniæ & Bruttiorum, vt ex illis *legibus* patet, quas huic *in Notis* coniungendas dixi : quâ quidem eum in viam reuocat in nonnollis errantem : & hoc quidem *huiusce leg.* capite apertissimè : *Mirati admodum*, inquit, *sumus, te non consideratis priuilegiis* &c. Idque quod abuteretur *Lege* aliquâ Valentiniani, vt ex *fine l.* discimus, generali, vt videtur, de *Susceptoribus* creandis. Et sanè etiam inter cœtera eius constitutionis, vnde hæc desumpta est, capita, fuit illud, & vel potissimùm, quòd eâ definitum iuit, ex quonam hominum genere Susceptores (de quibus *suo titul. inf. lib. 12.*) creari possent, qui contrà ab hâc nominatione immunes essent. Ergo Palatinos & *hâc l.* & *d. l. vn. infr. de priuil. Apparitorum Magisteria potestatis*, à Susceptorum munere omninò immunes esse iubet. Id quod etiam repetitum ab eo posteà, *l. 4. & 5. inf. de susceptoribus*, quæ eiusdem Valentiniani sunt, datæ Anno prox. 365. ita quidem, vt *dicta lex 6.* ex *hâc leg. & d. l. vn.* mutuata sit. In commune alioquin idem Valentinianus Palatinos à muneribus debitis, patriæ seu Curiæ, immunes haberi voluit, *l. 67. de Decurionibus.*

VII. * Idem

VII.* Idem AA.ad Prætextatum PV."

MNES, qui intra Consistorij secreta veneranda Notariorum" funguntur officio, quíque in Scriniis" militant, quíque inter Agentes" in rebus plenum" vigiliarum munus exercent, Admissionales" etiam, & qui sub Castrensi" officio, siue Comitatensibus siue Priuatis largitionibus obsecundant, cùm pro merito probitatis & fidei, accessu istius" fuerint splendoris ornati, constétque" eos tunc temporis honoratos" cùm à palatinis mitterentur obsequiis, à primis" quibusque gradibus vsque ad Perfectissimatus" ordinem, tametsi Prosecutoriarum adiumenta non habeant, prærogatiuâ concessi honoris vtantur: *Comitibus* autem, (quorum iam celsior" locus est) & Tribunis", ita demum prosit Allectio", si sacra ad Vrbanæ officium Præfecturæ scribta pertulerint, quibus eorum vita laudetur. ¶ Hæc peculiariter Romæ seruentur, vt habito loci honorísque delectu, habito etiam virium fortunarúmque discrimine, & laboribus singulorum congrua præmia rependantur, & hi ad impetratam Adlectionem pertineant, quos post gloriosum laborem exhauriri *Senatoriis sumptibus* non oportet. Dat.XIV.Kalend.Dec. Trieris.Acc.IV.Id.Decemb. Lupicino & Iouino CONSS. [367.]

NOTÆ.

" Abest & hæc *lex* à *Cod.Iust.*
" *Prætextatus* P.V.Romæ sub Valentiniano Sen.A.D.367.368.vid *Prosopogr.*
" De *Notariis*, vid.*tit.*10.*sup.*
" De militantibus in *scrinus*, vid *tit.*26.*sup.*
" *De Agentibus* in rebus, *tit.*27 *sup.*
" Agentes plenum vigiliarum munus exercere dicuntur, v *Paratitl.de Agentibus.*
" *De Admissionalibus* quoque: *l.3.sup & l.vn.qui à prabit Tyronum.*
" De *Castrensianis*, vid *tit* 32.*sup.* Porrò est qui *hic* tentat *Castrensis*: vel ita, *& qui sub Castrensi, & qui in officio siue Comitatensium siue priuatarum largitionum.* Quo nil opus: *Sub Castrensi officio*, id est, Castrensiano.
" De *Palatinis* S L & R P vid *tit* 30 *sup.*
" *Adlectionis* splendorem intelligit, vt ex *vers.Comitibus*, & ex *fine leg.* discimus. Hinc interim apparet, hanc *legem* truncatam à Tribomano exhiberi.
" *Constiterique.*
" Auctos honore, dignitate.
" Id est, primis in quáque scholâ.
" *Perfectissimatus* ordo vltimus: & ideò *titulus* quoque de eo, *huius libri vltimus.*
" Quàm Perfectissimorum.
" *Tribuni.*
" De *Adlectione*, & Adlectis dixi ad *l.*...

COMMENTARIVS:

SECVNDA hæc Valentiniani Sen. Constitutio est, *de priuilegiis eorum qui in sacro palatio militarunt*: cuiusmodi septem hic memorantur inter Consulares Adlectorum, quoad *Immunitatem à Senatoriis* sumptibus seu functionibus. Quæ vt intelligatur, tria prænoscenda sunt, quæ *hic* clarè non proponuntur, sed præsupponuntur: & priùs quidem expressum quoque fuerat in integrâ constitutione, vnde hæc *lex* desumpta est: vt docent illa, relatiua ad anterius quid, *accessu* ISTIVS *fuerint splendoris ornati*, quæ *hic* non habent, quò referantur.

Igitur primò præsupponendum est, in genere Palatinâ militiâ rite functos *Adlectionis* honore seu splendore donatos, id est, inter Senatores ita adlectos, Senatoriâ dignitate decoratos, vt tamen à Senatoriis sumptibus immunes essent, quod vt vel ex *hac l.* discimus, ita latiùs probauimus *ad l.10. sup. de Prætoribus*: ac nominatim Notarij hoc Adlectionis honore donati *h.l.* in scriniis militantes *h.l.* & *l.19. & vlt. sup. de Palatinis S. L. l.7.8. sup. de proximis.* Agentes in rebus *h.l.* & *l.5.6. sup. de Agentibus*: *l.vlt.sup. de Senatoribus.* Admissionales, *h.l.* Palatini S. L. & R. P. *h.l.* De cæteris vid. ad *d. l.10.*

Secundò notandum est ex *h.l.* Palatinos ex Palatio exeuntes modò cum hoc modò cum illo Dignitatis gradu exisse: vel enim à primis quibusque gradibus ad Perfectissimatus ordinem conscendebant: sic vt viri Perfectissimi dicerentur: Quod ostendit quoque *Breuis Dignitatum*, quoi continetur *l.7. sup. de Palatinis*; de quâ *Perfectissimatus* dignitate erit *inf. tit. pen. huius libri*, vel celsior locus his conferebatur, puta Comitum & Tribunorum, non tamen per gradus.

Tertiò ex *hac l.* discimus, Palatinos ex Palatio exisse, modò cum Prosecutoriis seu Principis scriptis, quibus etiam eorum vita laudabatur, modò sine Prosecutoriarum adiumentis. *Prosecutoria* scilicet erant sacra scripta, seu Principis literæ, quibus exeuntem & proficiscentem Princeps prosequebatur, seu quibus vita eius laudabatur, cui dignitas conferebatur. Alio sensu prosecutoriæ, *l. vn. inf. de auri publici prosecut.* De his verò Prosecutoriis & illud ex *h. l.* discimus, has Prosecutorias ad Præfecturæ vrbanæ officium directas, seu ad Præfectum vrbis Romæ emissas: cuiusmodi etiam fuit Prætextatus P. V. cui hæc *lex* inscribitur. Nempe ideò quia Præfectos Vrbi Dignitatum omnium custos erat, quod passim *hoc libro* ostenditur: docuit & *lex* 5. *sup.*

His ita præcognitis, de *huius leg.* sententiâ videndum est. Igitur Valentinianus Imp. *hac l.* cùm frequentibus illis quas dixi Adlectionibus, seu Immunitatibus, quæ Palatinis passim è Palatio exeuntibus dabantur, Senatoria Romæ onera, senatorios sumptus

sumptus euitari videret, quæ scilicet Senatoribus altoquin incumbebant, in quibus Præturæ onus, de quo *tit.* 3. *huius libri*, modum huic rei adhibendum putauit: hâc distinctione factâ; putà vt his Adlectionis honos iste, seu immunitas à Senatoriis sumptibus etiam sine Prosecutoriis prodesset, qui à primis gradibus vsque ad Perfectissimatus ordinem conscendissent: illis verò qui celsiorem locum Comitum aut Tribunorum conscendissent, non aliter Adlectionis honos prodesset, & sic non aliter à Senatoriis oneribus seu sumptibus immunes essent, quàm si Prosecutorias huiusmodi ad Præfectum vrbi, quibus eorum vita laudaretur, pertulissent: Scilicet Palatini, qui ad Perfectissimatus gradum perueniebant, per gradus eò enitebantur, vt hæc *lex* disertè testatur: testatur etiam *lex* 7. *sup. de Palatinis*, vbi iam dixi. At Comitum & Tribunorum dignitas sæpè dabatur iis qui gradus militiæ non emensi fuerant, non post gloriosum laborem, verùm per ambitionem tantùm & gratiam seu suffragia, ad euitandos tantum sumptus Senatorios, quibus ipsi maximè idonei erant pro modo vitium fortunarúmque. Quæ omnia colligere est ex vltimâ *huius l.* sententia. Vt igitur his postremis Adlectionis honos prodesset, prosecutoriis opus erat, quibus eorum vita laudaretur, etsi non per gradus transacta, gloriosè tamen peracta.

VIII. * Idem AA. ad Probum PP.O.''

IRCA Palatinos nostros quies inlibata permaneat, quò intellegant cuncti, ne'' Officia impunitum'' habere, nec Iudices, si inquietentur hi, quibus, post documenta fidelis obsequij'' sub nostris actа conspectibus, plena est impertienda tranquillitas. Dat. III. Kal. Sept. Brisiaci'', Valentiniano Nobilissimo Puero & Victore CONSS. [369.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
'' *Probus* PP. sub Valentiniano Sen. v. *Prosopogr.*
'' *χ. Nec.*
'' Impunitom habere.
'' De hâc *Obsequij* voce semel dixi ad *l.* 12. *sup. de Palatinis S L.*
'' *Palatinorum* definitio vel descriptio, sunt scilicet ij qui sub Principis aspectibus fidelis obsequij documenta edunt, seu agunt. v. *Paratitl.*
'' *Brisiaci* hoc tempore constitit Valentinianus: de quo vide quæ plenè dico in *Chronico nostro Theod. ad Annum* 369 Huius quoque mentio in *vtroque Itinerario.*

COMMENTARIVS.

ERTIA hæc Valentiniani Sen. constitutio est de priuilegiis eorum, qui in palatio militarunt: ac nominatim de Immunitate à sordidis & extraordinariis muneribus: de quâ immunitate ad *l.* 4. *sup.* id enim est quod *inquietandi* verbo, item per *quietem inlibatam*, & *plenam tranquillitatem* indicatur: & colligere etiam est ex eo quod Iudicibus & officiis pœnam comminatur Valentinianus: eò quod per horum iniuriam, ad ea onera Palatini vocabantur ¶ Est verò hæc *lex* eo nomine singularis, quod BRISIACI ea data dicatur, vbi tùm Valentinianus consistebat, de quo consule quæ in *Chronico nostro* plenè diximus in *A. D.* 369.

IX. * Imppp. GRATIANVS, Valentinianus, & Theodosius AAA. ad Arborium P.V.''

MNES, qui è palatio sacro, vel priuilegiis'' ambiuntur, vel prouinciali Administratione'' donati sunt, nullis volumus conuentionibus fatigari. Quisquis igitur Agentem'' in rebus, aliúmve Palatina dignitate subfultum, qui vel post administratam prouinciam Honorati'' auctoritate fulcitur, vel Testimonij nostri adsertione confidit, frequenter'' super dignitate suâ interpellatione pulsauerit'', quinque librarum auri inlatione tenebitur. Dat. XV. Kal. Mart. Triberini'', Gratiano v. & Theodosio I. AA. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
'' *Arborius* P.V. Romæ sub Gratiano & Valentiniano Iun. A.D. 380. quo ipso Anno inscribitur ei quoque *lex* 16. *inf. de pistoribus.*
'' Testimonio Principis, *in fin.*
'' Vid *l.* 3. *&* 5. *sup.*
'' De Agentibus in rebus *l.* 3. 7. *sup.* & *l.* 14 *inf.*
'' De *Honoratis* dixi semel ad *l. vn. sup de officio iudicum ciuilium.*
'' Vox hæc, vt videtur, vitium sonat: fortè, *nequiter*: vel *frequente.*
'' De *Pulsandi* voce hac vid. *Gloss* sic & *l. prox. verùm etiam leni saltem commonitione pulsandum.*
'' *χ. Triberis*: Certè fuit hoc tempore Gratianus Imp. in Galliâ Treuiris: v. Chronol. An. 380. Et verò ita expressè habet MS. *Triberini*: pariter vt *l.* 2. *sup. de Princip agent.*

COMMENTA

COMMENTARIVS.

GRATIANI Imperatoris hæc *lex* videtur, si modo *Triberinum* in subscriptione *legis*, Treuiris est, vbi Gratianus hoc anno 380. agebat. Certè ita quoque *Trikerinum* subscriptum *l.1. de Princip. agent. in reb.* quanquam MS. vtrobique habet *Tricerim*, & *Triberim*. Si tamen quis à Treueri alium locum putet, tùm in Liguriâ vel Rhetiâ quærendus videatur: vbi tùm Valentinianus Iun. erat. Quod si ita est, tùm hæc lex VALENTINIANO Iuniori tribuenda videatur: Nam quod inscriptionem *huius leg.* attinet, quæ data est *ad Præfectum Vrbi*, exindè in neutram partem iudicium fieri potest: quia in diuisione Imperij *Vrbs Roma* inter Gratianum & Valentinianum communis fuit. Est verò & hæc *lex* de Palatinorum IMMVNITATE à muneribus: de quâ iam toties *suprà*. ¶ Hæc speciale id habet, quod immunitatem hanc quoque tribuit administratione donatis, seu post administratam prouinciam, pariter vt *l.3.& 5. sup.* Item iis qui priuilegiis ambiuntur, seu vt mox dicitur, Testimonij Principis adsertione confidit, id est, prosecutoriis, de quibus *l.8. prox. sup.*

X.* Idem AAA. ad Probum PP."

RECTORES prouinciarum inlicitum esse cognoscant, quemquam qui è Palatio gloriosâ administratione perfunctus, seu vacatione donarus sit, vlli necessitati extraordinem subiugandum: præterquàm" semel ad professionem proprij laboris non modò vllâ conuentione cogendum, verum" leui saltem commonitione pulsandum ¶ Quod si quis iudex hoc præceptum temerare contenderit, eius Officium, penes" quod culpam neglectæ iussiunis hærere manifestum est, quinque libratum auri condemnatione multandum est. Dat. v. Kal. Iul. Aquileia", Gratiano v. & Theodosiu I. AA. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex à Cod. Iust.*
" *Probus* PP sub Valentiniano Iun. Italiæ, Illyrici, Africæ, v *Prosopogr.*
" Locus corruptissimus: cum sic tunc. eà restituam: *Propterea quo senem vt inf. l. prox. senes debiles*, &c.
" *Verum etiam ne leui*, &c.
" Officium enim Iudicum, Leges Iudicibus suggerere tenebatur.
" *Aquileia* Valentinianus Iun. hoc tempore constitit: vbi data hoc ipso anno *lex 10. de murilegulis.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. hæc constitutio est, de IMMVNITATE Palatinorum ab extraordinariis muneribus, in eandem sententiam, quâ plures iam è superioribus, eadémque pœna propositâ, quæ *l. prox. 9. sup.* Iudici & officio: Officio, inquam, *si penes eum culpa neglectæ iussionis hæserit* Quod tralatitium: Officij quippe partium erat leges Iudicibus suggerere, eásque transgredientibus obsistere; quod innumeræ leges docent, etiam *lex 8. sup.* Sed & illud singulare habet hæc *lex*; quod hanc immunitatem tribuit, non tantùm Palatinis gloriosâ administratione perfunctis, verùm etiam vacatione donatis: putà ob senium & debilitatem, *l.11. prox.*

XI.* Idem AAA. Eutropio PP."

AB omnibus ex Aulâ nostrâ decedentes viri iniunctis" habeantur inmunes", Numerariorum fastus, vel rapaces quæstus, tamquam experientes, & idonei, potiantur: nec post emeritam missionem ad ministeria senes, debiles seu vacantes, obliteratâ laboris exacti consideratione, tenocentur. Dat. III. Non. Feb. Constantinop. Eucherio & Syagrio viris clarissimis CONSS. [381.]

NOTÆ.

* *Lex 3 Cod. Iust. eod. tit.*
" *Eutropius* PP. Orientis sub Theodosio M. A. 380. 381. v. Prosopogr. ad hunc extant *duæ* Gregorij Nazianzeni *epistolæ* 117. 118.
" *Iniuncta* sunt onera seu munera quæ iniungi solent.
" Locus corruptus. Repono, *immunes: nec Numerariorum, &c. patiantur.* Proximè Cod. Iust. *Numerariorum, &c. patiantur.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. duæ constitutiones sequuntur, de priuilegiis Palatinorum; ex quibus apparet, quo animo erga Palatinos suos fuerit. Et est hæc *lex* de Immunitate eorum qui è Palatio exierunt, ab omnibus muneribus & vt *h. l.* dicitur ab omnibus *iniunctis*: vbi primò singulare est, quod de Numerariis addit: pariter vt Anno' superiore circa Notarios, *l.1. sup. de Primicerio & Notar.* Ad Numerarios scilicet pertinebat munerum iniungendorum, quod *h.l. & d. l.1.* indicatur,

DE MENSORIBVS.

TITVLVS XXXIV.

XII. Cod. Ivst. Tit. XXVII. Concordat hic *Titulus* cum Titulo *de Metatis inf. lib.7.* ac nominatim *l.4.5.10. illius Tituli.*

---

1. * Imppp Arcadivs, Honorius & Theodosius AAA. Æmiliano" Magistro Officiorum.

PRimicerivs Mensorum, ad instar" Scriniorum, biennio expleto Agentis in rebus vltimi militiam sortiatur. Dat. x. Kal. Aug. Ancyræ. Stilicone II. & Anthemio conss. [405.]

NOTÆ.

* Lex *vn. Cod eod. tit.*

" *Æmilius* Magister Officiorum sub Arcadio Imp. cui inscribitur quoque *lex 8. inf. de Metatis.*

" *Ad instar Scriniorum*; hæc verba Tribonianus omisit, nempe quia tandem etiam in Oriente Proximi scriniorum annui facti sunt; *l.27 sup. de Proximis*, vbi vide quæ dixi.

" *Ancyra* fuit hoc tempore Arcadius: vbi hæc *lex* ab eo data est: pariter vt *lex 1. inf. ne quis in Palat. lex 18 sup. de Palatinis* (vbi dixi) fortè & *lex 18 Cod. de rescind. vendit.*

COMMENTARIVS.

MEnsores quoque in Palatio Principis militabant, vt ostendit vel horum *Titulorum* ordo, & *l. vlt. Cod. de div. off.* Ab his verò Mensoribus planè diuersi sunt Mensores, de quibus *l.1. inf. de canone frum. V. R. & l.9. de Pistoribus.* Hi enim mensores ad annonam V. R. pertinebant, de quo ad *eas leges.* Horum verò mensorum, de quibus *h. l.* munus erat, hospitia Principi præparare, Palatinis Principem Comitantibus singulis deputatas domos enotare, & postibus hospitaturi nomen adscribere, vt docet *lex 4. inf. de metatis*, vbi de Mensoribus dicendi locus amplior erit. Eosdem & *Metatores* vocabant, *Foderarios* vocamus, & *hospitiorum Marescallos.* Et hi quoque vt & Metati cura sub dispositione Magistri officiorum fuerunt, vt *hac lex nostra* docet, & *l.2.3.4.5.14.15.16. seu vlt. inf. de metatis*: & *l.18. inf. de Medicis.* Quæ omnes de his Mensoribus agentes Magistro officiorum inscribuntur, vt & Notitia Imperij; *Sub dispositione*, inquit, *viri Illustris Magistri officiorum schola Agentium in rebus, & Deputati eiusdem scholæ: Mensores & Lampadarij.* Et hi quoque Mensores Primicerium suum habuêre, cuius officium biennale erat, exemplo Proximi Sacrorum, vt hæc *lex* nominatim ait. Per hæc enim adhuc tempora in Oriente, biennalis fuit Proximatus, quod vndecim annis post anno immutatum fuit *l.17. sup. de Proximis.* Similiter & priores inter Castrensianos biennales fuêre *l.1. sup. de Castrensianis.* & primicerij Decanorum *l. vn. sup. tit. prox.* de cuius præscriptionis ratione ad eas leges. ¶ Cæterùm Primicerius Mensorum expleto Primiceriatu pro præmio in scholam Agentium in rebus recipi, *hac l.* iubetur. Sic tamen vt vltimum locum in eâ scholâ occupet, seu vltimus sternatur. De Vltimo in scholâ Agentium in rebus, & *sternendi* voce, vid. & *l.3. sup. de Agentibus in rebus*, vt & de aliis vltimis Palatinis, *l.5. sup. de domesticis*, imò & *l.14. inf. de re militari.*

DE PRIVILEGIIS EORVM QVI IN SACRO PALATIO MILITARVNT.

TITVLVS XXXV.

XII. Cod. Ivst. XXIX. Generalis hic est *titulus*, & velut clausula communis titulis pluribus præcedentibus.

PARATITLON.

PAlatini *l.1. & l. vlt. h. t. & l.6.7. inf. de Decurionibus*: Sunt qui in Sacro Palatio militabant, *Rubr. h. t.* Palatini Principis, *l.2. 4. 9.* Palatinâ dignitate subfulti, *l. 9.* qui

qui obſequiis Principis inculpata officia præbebant, *d.l.*1. qui in Palatio obſequia præbebant, *l.*2. officia fidelis obſequij implebant, *l.*5. qui ſub Principis aſpectibus documenta fidelis obſequij agebant, *l.*8.*h.tit.* vid.& *l.vlt* Palatinis intra Aulam obſequiis deputati, *l.*12. *de Palatinis S.L.* id eſt Palatinæ militiæ officiis deputati; *l.*12. qui in Palatio militando diuerſis actibus parebant, *l.*13. intra Palatium Sacrum verſabantur, *l.*14. *inf.de nauicular.* qui præſto erant actibus Principis, qui ſigna eius comitabantur, *l. vlt hoc tit.* qui in Palatio morabantur, *d.l.vlt.* conſtituti erant, *d.l.vlt.* Diuerſa denique officia Palatina, *l.*3.*h.t.* In hoc cenſu ſunt Cubicularij, *d.l.*3. Notarij, *l.*7. in ſcriniis militantes *l.*7. *&* 14. *h.t.* in Scriniis Memoriæ, Epiſtolarum, Libellorum verſantes *l.*1. 3. Memoriales *l.*1. Agentes in rebus *l.*3.7.9.14. Palatini Comitis S.L. & Comitis R.P. *l.*3.7.14. ſub Caſtrenſi militantes *l.*3.7. Admiſſionales *d. l.* 3. *&* 7. quibus ſcilicet præerat Magiſter Admiſſionum, de quo vide *l.vn inf. qui à præbitione Tiron.* His omnibus adde Decanos Menſores: de quibus *ſuprà, duobus titulis vltimis.* ¶ His igitur omnibus *priuilegia* quædam Principum beneficiis indulta fuerunt, ſiue adhuc in Palatio obſeruarent, ſiue vacatione ſeu optata quiete donati, *l.*3. ob ſpectatum laborem otio donati, *l.* 4. Poſt impleta officia fidelis obſequij, ſeu expleto munere fidelis obſequij, *l.* 5. cum è Palatinis mittuntur obſequiis, *l.*7. poſt documenta fidelis obſequij ſub Principis conſpectibus acta, *l.* 8. E palatio vel vacatione donati, vel Prouinciali adminiſtrationi, *l.* 9. 10. ex aula Principis decedentes, *l.*11. poſt emeritam miſſionem, *d. l.*10. *&* 13. emeritis officiis Palatinis, *l.* 19. *inf de curſu publ.* ¶ Primùm enim à muneribus ſordidis & perſonalibus omnique extraordinaria neceſſitate immunes erant, *l.*1.4.6.10. putà à nominationibus, *d l.*1. *&* 4. ſuſceptionibus, *l.*6. ab exactorum turmariorum, quos Capitularios vocant, Temonariorum vel protogyphiæ obſequio, *l.* 3. equorum præſtatione, *l.* 2. à Curiæ honoribus, oneribus, municipalibus, idque tam ipſi quàm eorum liberi, *l.*1.*&* 3. ab omnibus iniunctis, *l.*11. item à nominatione ad nauicularium munus, *l.*14. *inf. de nauicular.* à procuratione curſus clabularii, *d.l.*23. *inf de curſu publ.* Secundò inter Adlectos Senatores erant, *l.*7. Tertio, decennij ſpatio ab omni nexu liberabãtur, *l.*12.*h.t.* quod quindecennio poſtea immutatum Curialium reſpectu: Cohortalinorum verò, 25. *l.*14. Liberis eorum remanentibus conditioni obſtrictis, *d.l.*14.*&* *l.* 184 *de Decurionib.* Quartò, omnibus, qui poſteriore tempore regendas prouincias dignitatéſque Palatinas ſuſcepiſſent, præferebantur: *l.*13. Poſtremò, quod parſimoniâ propriâ quæſiuiſſent, vel donis Principis conſecuti fuiſſent, vt caſtrenſe peculium habebant: *l.vlt.hoc tit.*

---

1. * Imp. Conſtantinus A. Palatinis &'' benemeritis ſuis ſalutem.

Palatinis, tam his qui Obſequiis'' noſtris inculpata officia præbuerunt, quàm illis qui in Scriniis noſtris, (id eſt, memoriæ, epiſtularum, libellorúmque) verſati ſunt, procul vniuerſas calumnias'', ſiue Nominationes, iubemus eſſe ſummotas. Idque beneficium ad filios eorum atque nepotes ipſo ordine ſanguinis peruenire, atque immunes eos à cunctis muneribus ſordidis & perſonalibus permanere, cum vniuerſis mobilibus & mancipiis vrbanis, neque iniuria eis ab aliquibus inferri: ita, vt qui hæc contempſerit, indiſcreta'' dignitate, pœnas debitas exigatur. Dat. IV. Kal. Nou. Triueris, Voluſiano & Anniano CONSS [316.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. eod. tit.*
'' Abeſt hæc vocula in MS & à Cód Iuſtin. & rectè. *Palatinis* hic Titulus tributus à Principibus *benemeritorum* emeritis ſcilicet. Nam & ita veterani benemeriti dicuntur, *l.*8 *inf de veteranis.* Lampridius *in Alexandro Seuero:* *Si de re*, inquit, *militari tractaret, adhibebat milites veteres & ſenes ac benemerites.* vbi vetus quoque editio voculam *Ac* non habet, ita, *& ſenes benemerites.*
'' De hâc *obſequij* voce dixi ſemel *ad l.*12. *ſup. de Palatinis S.L.*
'' *Calumnia* vox de iniuſtis nominationibus ad munera.
'' Id eſt cuiuſcumque ſit dignitatis. v Gl *Theod.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. quinque conſtitutiones *hoc titulo* occurrunt de priuilegiis eorum qui in Sacro Palatio militarunt, vel militant: Quibus addenda Sexta & omnium elegantiſſima, quæ perperam in finem *huius tituli* reiecta eſt: *Codice Iuſtinianeo* verò rectè in peculiarem *titulum* coniecta, *de Caſtrenſi omnium Palatinorum peculio.* Hâc primâ *lege* Conſtantinus IMMVNITATEM ab omnibus muneribus perſonalibus vel uti à nominationibus, & ab omnibus muneribus ſordidis, (de quibus *ſuo tit. infr. de extraordinariis ſiue ſordidis munerib.*) Palatinis omnibus, in quibus & Scriniarij, tribuit: id eſt, vt ne Suſceptores, exactores, Turmarij, Temonarij fiant: Denique ne ad alium quem hono-

tem, onus, monus municipale sustinendum oominari possint, quæ omnia *Calumniarum*, siue *nominationum & iniuriarum* appellatione *h.l.* indicantur. De quâ Scriniariorum immunitate sunt aliæ plores leges, putà *lex 3.14.15. sup. de Proximis*, *L.14. infr. de extraordin. l.vn. qui à præbitione tiron. & equ.* Idque in tantum, (quæ Prima Ampliatio est ratione personarum) vt & liberis ipsorum quoque, id est, filiis & nepotibus eadem immunitas *h.l.* tribuatur: vt & *l.3. inf.* ipso *ordine Sanguinis*, vt eleganter *hac lex* loquitur. Secunda ampliatio est ratione rerum: Additur scilicet Palatinos immunes esse à muneribus sordidis & personalibus, cum vniversis mobilibus, & mancipiis vrbanis: In quam nunc quæstionem non vltra ingrediar vtrùm priuilegia parentibus indolta ad liberos quoque porrigantur. ¶ Cæterùm notaodum est, Palatinos in duas species *hâc l.* tribui seu diuidi. Palatini scilicet alij Principis *obsequiis* deputati fuerunt, aliij in Scriniis versati: Separantur itaque Scriniarij ab illis, in tantùm etiam vt Memoriales, Scriniarij scilicet, Palatinis opponantur, & ab his separentur. Cæterique Scriniarij, *l.2.& 3. inf.* Prioris generis sunt veluti Stratores Castrensiani, Decani, Mensores, id genus alij, de qoibus *Titulis superioribus*: De Scriniariis *suo titulo* dictum est, *Titulo de Proximis*.

II. * Idem A. ad Prcoulum" Proc. Africæ.

SI ex Memorialibus", vel ex Palatinis nostris, aliquis ad agendas Curas reipublicæ", vel alterius officij, fuerit destinatus", minimè ab eo repræsentatio" postuletur Equorum: Qui autem in Palatio obsequia" non præbuerunt, sed ex alio hominum genere sunt, Equos solemnes" pro huiusmodi actu" repræsentent. Dat. VI. Kalend. Aug. Constantino A. IV." & Licinio CONSS.

NOTÆ.

* Abest à *Cod. Iust.*

" *Proculus* Proconsul Africæ sub Constantino M. v. *Prosopogr.* vbi multa de eo.

" *Memoriales* sunt qui in scrinio Memoriæ sunt: de quibus vid. & *l. 5. inf. r. 1. sup. & sup. tit. de Prox. Com. disp. & l. 21. inf. de Cohortalib.* Cæterum eos à Palatinis *hic* separari nota: de quo ad *d. l. 1. sup.*

" *Missionibus* Memoriales paruêre: de aliis qui missionibus Principum paruêre, vid. *sup. tit. de Agentib. tit. de Curiosis: tit. de Stratoribus.*

" *Repræsentatio*, id est, exhibitio: solutio, vt infrà, *l.4.* repræsentari.

" De hâc *obsequy* voce dixi semel ad *l.12. de palat. S.L.*

" Canonicos.

" An curatoricio *l.2. inf. de equorum conlat.* vbi dicam.

" *X. v.* vt docet *lex 3. inf. de itinere muniendo.*

COMMENTARIVS.

IMMVNITAS à collatione Equorum Memorialibus & Paltinis ad curas agendas, vel ad aliud officiom destinatis, tribuitur *hâc l.* à Constantioo M. Nempè Equorum præstationi, in vsus armorum & militiæ, multi subindè subiacebant, de quo ad *l. vn. inf. de oblat. equorum*: In bis erant Hoorati *l.3. sup. de Proximis Comitibus dispos.* & *legibus* aliis quas ad eam congessi. Honorariis Codicillis donati, *l. vn. inf. de oblat. equorum*, *l.15. inf. de Nauiculariis.* Itémque, quod ex *h.l. discimus*, ad Reipubl. curas agendas, id est, Curiosi munus obeundum missi. Ad aliud etiam officium destinati equorum præstationi obnoxij erant; (vnde putet quis Coratorieios eqoos dictos, *l.29. inf. de annonâ*) vel Curatoricio nomine flagitati, *l. 2. inf. de collat. equorum*: Ad quas *leges* dicam. Ex *hâc* tamen *lege*, Palatini, vel Memotiales ad id destinati ab hâe collatione immunes præstantor singulari prioilegio. De Simili immonitate ab equorum præstatione, vid. Libanium *ep.215. ad Andronicum in MS. Regio.* ¶ Ex *hâc* interim *leg.* discimus, sub Constantino M. Memoriales missos ad curas Reip. agendas, seu ad Curiosi munus obeundum, vt & Palatinos alios, de quibus *Curiosis*, suo *Titulo suprà*: Quod verò ait Lex, *ad agendas curas Reipublicæ*, sic quoque *l. 4. sup. de Curiosis*: *ita vt nihil vestri Principis ex his quæ geri in* REPVBLICA *videritis, notitia subtrahatis.* Sed & Victor Schotti de iisdem Curiosis, & cursu publico: *Noscendis ocius quæ vbique è* REPVBLICA *gerebantur, admota media publici cursus.* Item *l.2. sup. de Curiosis Agentes in rebus*: *In curis agendis, & euectionibus publici cursus inspiciendis, nostrorum memores præceptorum credimus in omnibus velle profutura* REIPVBLICÆ. Hæc verò res posteà sub Constantio ad solos Agentes in rebus reoocata est, *l.2.3.4.7. sup. de Curiosis*, vbi dixi. Antea Memoriales Missionibus Principum paruêre. Petrus *in excerptis legationum* Γαλέριος καὶ Διοκλητιανὸς εἰς λίσηθεν συνῆλθον ἔνθα κοινῇ βουλευσάμενοι ... Σικόριον ... μνήμης. Memorialium sanè in commune fit quoqoe mentio *l.21. inf. de cohortalib.* & apud Ambrosinm *ep.33.* Sed & meminit Epiphanius *heresi 71.* vbi μεμοραδλοις pro μεμοριαλίοις editum: Hi erant qui in scrioio Memoriæ militabant: de quo, aliisque scriniis, *suo tit. sup. de proximis scriniorum.*

III. * Idem A. ad Rufinum Præpositum."

DE Cubiculis" nostris vacatione donatos, vel diuersis Obsequiis" Palatinis, aut Scriniis Memoriæ, Epistularum, Libellorúmque", vel officio Largitionum" Comitatensium,

mitatensium, singularúmve vrbium, sed & officio Admissionum", ad" Legum † nostrarum priuilegia volumus pertinere: vt nec ipsi, nec filij, nec nepotes eorum ad" Curiam, vel Honores, vel" Onera, Munera municipalia deuocentur: Meritóque" his ingerimus" Largitionales vrbium singularum. *Ne priuilegio separentur, quos dignitas propemodum similis copulauit*; memorati namque Palatinorum" matriculis adtinentur": Quique sub Castrensi" militant. ¶ Quibus omnibus condonamus, ne Exactorum, vel Turmariorum (quos *Capitularios* vocant,) curam subeant, vel obsequium Temonariorum," vel Prototypiæ": Nam" beneficiis nostris ita digni sunt, vt etiamsi quis ad diuersas Administrationes post obsequia Palatina peruenerit, hisdem debeat vti priuilegiis: quoniam *Maior* * *dignitas nulla" debet præiudicium facere.* ¶ Nemo igitur ex filiis prædictorum, vel seruis castrensi peculio" conquisitis, professionibus censualibus inseratur, vel numero Adcrescentium, loco vel" deficientium subrogetur, si non fuerit innexus voluminibus" censualibus. ¶ Personalibus etiam & corporalibus muneribus liberentur, siue adhuc in palatio obseruent", siue optata quiete donati sunt. ¶ Quibus omnibus priuilegiis coniungimus Agentes in rebus, licet militaribus" videantur esse subnixi. Dat. v. Kal. Mai, Sirmio, Constantino A. V. & Licinio Cæsare CONSS. [319.]

NOTÆ.

* *Lex 2. Cod. eod. tit.*
" *Præfectum Prætorio*, Putaueram aliquando *Præpositum Cubiculi* hic accipiendum, argumento primorum huius legis verborum: Verum illud præferendum est vt Codex quoque Iustinianus præfert. *Rufino* huic PP. hoc ipso anno inscribitur præterea *lex 1. de sponsalib. l. vn. de bonis decurionum.*
"Vide suprà, *Titulum de Præposito S. Cubiculi.*
" De hac voce dixi semel ad *l. 12. sup. de Palat. S. L.*
" Addidit Tribonianus *sacrarúmque dispositionum.* Neque tamen illicò priuilegia cæteris scriniis tributa scrinio dispositionum indulta fuêre, vt docuimus ad Titulum *de Proximis Comitibus dispositionum.*
" *In vtroque officio Palatinorum Comitatensium.* Ita Tribonianus. Obscurius enim Constantinus *h. l.* qui videbatur de officio tantum Comitis S. L. intellexisse, de quo vide quæ notaui ad *l. vlt sup. de Palatinis.*
" *Et Castrensis Sacri Palatij militant*, ex sequentibus huc Tribonianus hæc verba retulit.
" *Priuilegia volumus habere*: ita Tribonianus, simpliciùs.
" *Ad Curiam*: Hæc verba Tribonianus omisit. Ratio petenda ex iis quæ dicentur *inf. tit. de Decurionibus.*
" Contra *l. vn. inf. de priuil. app. mag. potest.*
" *Vel onera*: Et hæc omissa sunt à Triboniano.
" Sententia hæc à Triboniano resecta est ad ea verba vsque *Quibus omnibus.*
" *Ingerimus*, pro *inferimus*: vt *l. 11. de appell.* vid. *Gloss.*
" *Attineri* matriculis hîc, & *l. 11. de re milit.*
" De *Temonariis* dicam ad *l. 7. inf. de tironibus.*
" *Prototypia*, C. Iust. de quo mox: ibidémque hæc addita, *aut etiam tironis præsentationem agnoscant*,
" Sententia hæc, multis recisis, ita C. Iust. deformata est: *vt etiam Censualibus vel personalibus vel corporalibus muneribus liberentur, & habeant castrense peculium, siue adhuc Palatium obseruent, siue optatâ quiete donati sunt,* &c. Omissis videlicet tribus sententiis: de quibus mox.
* *Lex 3. Cod. de dignitatibus*, hinc desumpta est.
" *Nulli*, C. Iust. *d. l.* 3 de quo mox.
" De peculio castrensi Palatinorum dicam *ad l. vlt. h. t.*
" Menda hic hæret, quam sic tolle, *locóve deficientium.*
" *Volumina* publica, *hâc l.* fasces publici, *l. 9. in fin. infr. de tironib.*
" *Obseruare* in Palatio, est obsequi, seruire.
" Priuilegiis scilicet.

COMMENTARIVS.

TERTIA hæc *hoc titulo* Constantini M. constitutio est, de priuilegiis eorum qui in sacro Palatio militarunt: & quidem Tertia quoque in eodem argumento IMMVNITATVM: vbi sententiæ nullo certo ordine, nullâ serie inter se satis cohærent: quarum etiam multas recidit Tribonianus, & à *Cod. Iust.* abesse voluit: Nos eas in lineam conijciemus. Primò videamus de Personis, seu Palatinorum generibus & scholis, quibus etiam immunitates illæ, de quibus *h. l.* agitur, tribuuntur: cuiusmodi octo hîc enumerantur.

Primò igitur tribuuntur hæ immunitates quoque *ex-Cubicularis*, seu de cubiculis Principum vacatione donatis. Quorum sanè ingens ratio apud huius æui Principes fuit, veluti interioris vitæ ministros: de quorum etiam Præposito, summaque eius dignitate, *sup. tit. de Præpositis S. Cubiculi*: priuilegiisque eorum variis, *l. 2. 3. 4. C. Iust. de præpos. S. Cubiculi, & de omnibus Cubiculariis & priuilegiis eorum.*

Secundò tribuuntur hæ immunitates *diuersis obsequiis Palatinis*; id est, omnibus in Palatio Principi ministrantibus: hæc enim sunt *obsequia* Palatina: Quibus adnumeru omnes qui sub Magistro officiorum erant, vel sub Comite domesticorum. De quâ *obsequij* appellatione semel dixi plenè ad *l. 12. sup. de Palatinis.*

Tertio loco *Scriniis* tribus, Memoriæ, Epistolarum & Libellorum hæc immunitas tribuitur: de quâ ipsâ *l. 1. sup.* & *l. 13. 14. 15. sup. de proximis*: *l. 14. inf. de extraordinar. l. vn. inf. qui à præbit. tyronum.*

Quartò Palatinis seu *officialibus largitionum Comitatensium*, id est, Officialibus Comitum S. L. & R. P. seu Palatinis Comitatensibus in vtroque officio, vt Tribonianus expressit: obscuriùs enim Constantinus ibi visus loqui, sit vt de Officialibus tantum Comitis S. L. accipienda viderentur illa" *vel officio Largitionum Comitatensium*, quæ tamen ad vtrumque Comitem pertinent: Verum quidem illud, non ilicò statim officialibus Comitis S. L. tributa priuilegia, ad Officiales Comitis R. P. seu Priuatianos pertinuisse: & vt pertinerent, speciali *lege* opus fuisse, vt docet *lex vlt. sup. de Palatinis S. L. & R. P.*

Quintò, communicantur hæ immunitates duobus

bus locis *h. l. Largitionalibus singularum vrbium*: rationibus additis *vers. meritò : ne*, inquit, *priuilegio separentur, quos dignitas propemodum similis copulauit, memorati namque Palatinorum matriculis attinentur*. Quæ vt intelligantur, de his Largitionalibus singularum vrbium videndum est, quorum præterea mentio fit *l.6.12.13. inf. de susceptorib. & l. vn. inf. de priuil. appar. Magisteriæ potestatis*. Quemadmodum scilicet orbis Romanus in diœceses diuidebatur; diœceses in Prouincias: prouinciæ ipsæ verò pluribus vrbibus seu ciuitatibus constabant, ita quoque totidem Largitionalium gradus fuêre. Fuerunt scilicet Largitionalis integrarum diœceseon, de quibus *l. vn. sup. de Consularibus & Præsidibus*. Fuerunt singularum prouinciarum Rationales, de quibus, *lib.10*. Denique fuerunt Largitionales singularum vrbium: Et verò hi, non minus quàm cæteri, sub dispositione Comitis S.L. fuêre, & vt hæc *lex* loquitur, *Palatinorum matriculis attinebantur: & dignitate propemodum similes erant* his, qui in ipso Palatio obsequia præstabant. Ergo his quoque, tanquam Palatinis, hæ ipsæ Palatinorum immunitates communicantur. Et postea tamen Valentiniano aliter visum: quia VTIQVE extra Palatium viuerent, *d. l. vn. inf. de priuil. appar. Magist. potestatis*, cui iungenda est *lex 6. inf. h. t.*

Sextò, communicantur hæc priuilegia officio *Admissionum*, seu *Admissionalibus*: de quibus agitur & *l.7. hoc tit.* & *l. vn. inf. qui à prabit. tyronum*, vbi de his. Interim hinc nota, *officium* peculiare seu *συμμορίαν* fuisse Admissionalium: qui Am. Marcellino teste, suum Admissionum *Magistrum*, & Admissionum *Proximum* habuêre, pariter vt Scriniorum Magistri & Proximi fuêre.

Septimò, *Castrensianis*, qui sub Castrensi militant: de quibus *suo tit. sup.*

Postremò, *Agentibus in rebus*: de quibus *suo tit. suprà*. Quâ parte Constantinus indicat, etiam absque hoc, satis immunitatibus his Agentes in rebus fruituros: quandoquidem non tantum Palatinorum numero essent, verùm etiam *militaribus* priuilegiis *videantur subnixi*: Nempe enim Agentibus in rebus executiones committebantur, atque ideò militaribus viris propemodum similes erant: de quo vid. *l.12. sup. de Agentibus in rebus*: *l. 2. inf. de Commeatu*: *l.7. 9. 14. de cursu publ.* & plenè *Paratitlo de Agentibus*. Et sanè erant quoque ideò Agentes in rebus, militari habitu, cum chlamyde & baltheo: vt discere est ex Am. Marcellino *lib.16. p.68.* & Libanio Apol. *adu. eos qui suam docendi rat. accus.* αἰσχυνεῖς καὶ ζωστὴρ ὁ τῆς ἀρχῆς τούτων ταῖς βασιλικαῖς ὑπηρεσίαις ἃς ἐν βασιλείων ἀνάγκη φέρεσθαι πανταχοῦ τῆς γῆς. Denique Symmachus etiam *lib.10. ep. vlt.* Agentem quemdam à temeraria accusatione excusat propter *militiam*, & incautam adolescentiam.

Et hæc quidem de variis Palatinorum generibus, quibus hæ Immunitates communicantur. Sequuntur duæ Ampliationes.

Prima: Nec filios, nec nepotes eorum ad Curiam vel Honores vel onera muneraue municipalia deuocari oportere: Quod & ipsum cauetur *l.1. sup.*

Secunda, Palatinos beneficiis his ita dignos esse, vt etiamsi quis post Palatina obsequia ad diuersas administrationes peruenerit, iisdẽ priuilegiis vti debeat additâ ratione: *Quoniam maior dignitas nulla debet præiudicium facere*. Quam rationem & regulam hinc transtulit Tribunianus in *l.3. Cod. de dignitatib.* Certè eadem obtinet & in aliis Palatinis, *l.5. inf. h. t. l.1. sup. de Primicerio & Notar. l.2.* vbi vid. quæ dixi: & *l.3. sup. de Decurionib. & silentiariis*: *l.14. sup. de Proximis*. Non tamen in omnibus semper obtinuit: vt fidem facit *lex 13. inf. sup. de Agentibus in rebus*. At Tribonianus generalem fecit, ratione omnium personarum, quæcunque illæ sint, & casuum: supposita voce *Nulli*: cùm hoc loco regula hæc generalis fit ratione dignitatis: *Maior dignitas*, inquit, NVLLA *debet præiudicium facere*: quæcunque scilicet sit dignitas sit, & superueniat Palatinis *hâc l.* memoratis: Denique superueniens maior dignitas pristini seu veteris officij & obsequij priuilegia non tollit.

Nunc de Immunitate ipsa: In genere igitur immunitatem tribuit Constantinus M. à Curiâ, Honoribus, Oneribus, Muneribus municipalibus.

Secundò immunitatem tribuit ab Exactorum, Turmariorum seu Capitulariorum, Temonariorum & Prototypiæ curâ & obsequio. De Exactorum munere res clara est: de tribus reliquis videndum est, saltem de duobus: nam de *Prototypiâ* dicetur *l.7. inf. de tironibus*, & *l.2. inf. de Protostasia*. *Turmarij* erant qui turmas Tyronum exigebant: quâ turmarum appellatione hâc in re vtitur *lex 8. inf. de Tyronibus*. Inter optimas lectissimorum militum TVRMAS neminem è numero seruorum dandum esse decernimus. *Temonarij* (de quibus adhuc dicetur *l.7. inf. de tironibus*, & *l.7. inf. de extraord. munerib*) erant, qui non quidem ipsas tironum turmas seu tironum corpora exigebant, verùm pretium seu aurum tironicum pecuniámque vice tironum *d. l.7. inf. de tironibus*: vt quis inducatur facilè, vt credat *Temonarios* dictos ἀπὸ τῆς τιμῆς: qui Timonarij potius dicendi fuissent. De *Capitulariis* videndum est: *lex* nostra eosdem facit cum Turmariis, & tamen Symmachus *lib.9. Epist.10.* *Capitularios cum* Temonariis (vt nos explicamus) eosdem facit. *Postulate*, inquit, *Capitulary* TAXATIONEM TYRONIS *ab hominibus meis, nulla super hoc publica authoritatis monumenta promentes*. Et certè *Temonarios* eosdem & Capitularios vocari, apertè ostendit *lex 14.15.18. inf. de extraord. munerib. Temonis*, inquit, *siue Capituli onera*: Item *Capituli atque Temonis necessitas*. Denique *lex 14. totius Capitulariæ, siue, vt rem quam volumus intelligi communi designatione signemus, Temonariæ functionis fieri iubemus exortes*. In eam sententiam inclino, & quidem istorum quoque verborum argumento, *Totius Capitulariæ*, Capitulariôs, seu Capitulariam, generis nomen obtinuisse: eâque appellatione & Turmarios & Temonarios comprehensos. Nam vt Tyrones ipsi *Capita* dicebantur. De quibus perperam accipitur à nonnullis hic Am. Marcellini locus *lib.17. p.97*. *Quia igitur plurima gentes vi maiore collatura capita sperabantur dolum bellorum coniectans sobrius Rector magnis curarum molibus stringebatur*. Eo quippe loco Marcellinus vult timorem fuisse ne Barbaræ Gentes iunctæ ingruerent. Quare & qui pro capitibus aurum exigunt, Capitularij non minùs dici possunt. Nam & ita κεφαλαιῶται in *l.6. inf. de Patrociniis vicorum*, dicuntur, qui triburum capitis exigunt, & in *veteri Lexico tributum Capitulare* ἐπικεφάλαιον φόρος. Et hi tamen κεφαλαιῶται, cum Capitulariis nil commune habent, quos tamen Viri docti commiscent.

Postrema immunitas est à *Censuali professione*. Nempe filios Palatinorum & seruos ex castrensi peculio adquisitos (de quo peculio *l. vlt. inf. hoc. tit.*) si non fuerint nexi censualibus voluminibus, censibus adscribi non debent: imò ne Adcrescentium quidem loco, quasi deficientium loco, olim subrogandi. De quibus adcrescentibus in argumento seu re censuali, *l.7. inf. de censu siue adscriptione*: *l.6. & 7. inf. de tyronibus*.

IV. * Idem A. ad Iulium Verum Vicarium Italiæ."

PALATINIS nostris, qui ob spectatum laborem otio donati sunt, sub obtentu pensitationum", quæ repræsentari consuerunt, tolerantia munerum sordidorum atque indigni oneris quorundam temeritate inponitur. Quod facinus, licet grauiore pœna plectendum est, tamen ita volumus emendari, vt Grauitas Tua ex Officio" Rationum æris speciem postulet, & in tabulas ei" formatæ Legis huius apices inprimat, vt si quid tale sustineant, ad eas ilicò, quasi ad præsentia remedia, perfugiant, atque ab intentato onere liberentur. PP. Id. Mart. Crispo II. & Constantino II. CC. Consulib. [321.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iustin.*
" *Iulius Verus* Vicarius Italiæ sub Constantino M.
" De *Vicario* Italiæ vide *Notitiam.*
" Pensitationes quæ repræsentari consuerunt, sunt canonicæ illationes.
" *Rationalis* officium nota.
" *Al. effirmata.*

COMMENTARIVS.

QVARTA hæc Constantini M. de priuilegiis eorum qui in sacro Palatio militarunt, constitutio est, in eodem argumento de IMMVNITATE Palatinorum, otio donatorum seu militiâ perfunctorum. A sordidis scilicet muneribus immunes eos esse iubet Constantinus M. de quibus sordidis muneribus *suo tit. inf. lib.* 11. pariter vt Valentinianus *l.* 8. *inf.* Etsi à solemnibus pensitationibus seu canonicis & ordinariis annonis & tributis immunes non sint: quæ *hâc l.* vocantur *pensitationes, quæ repræsentari consuerunt*: id est de more solemni præstari. Quo fine, & enixo in id studio suo testando iubet Constantinus M. hanc *leg.* suam æreis tabulis incidi, atque adeò publicè proponi, & quidem per Italiæ diœcesim in sp. *huius leg.* à Vicario Italiæ: vt ita Palatini si quando sordida munera his imponantur, ad eas tabulas, quasi ad præsentia remedia perfugiant, atque ita ab intentato onere liberentur: cuius quidem moris incidendarum in ære legum, vt alibi varia passim testimonia occurrunt, quibus has chartas onerare nil attinet, ita sex prætereà *hoc Codice* leges videri possunt, *l.* 3. *inf. quemadm. mun. ciuil. l.* 1. *inf. de alimentis quæ inopes parentes*: *l.* 1. *inf. de veteranis*: *l.* 4. *in f. infr. de suariis l. vlt. de frumento vrbis Constantinopol. lex vn. inf. de iure Italico vrbis Constantinop.* Idque non generali tantùm ratione ad perpetuam rei memoriam & obseruantiam, verùm speciatim ad vim & iniuriam auerruncandam & priuilegiorum defensionem, vt in specie *dictarum legum*: Qui mos Constantino M. familiaris, vt iuxta hanc *leg.* docet *d. lex* 1. *inf. de alimentis quæ inopes*: *d. l.* 4. *quemadm. mun. ciuil. d. l.* 1. *de Veteranis.* Vnâ hâc, hoc quasi Asyli genus in specie *huius l.* esse voluit Constantinus, ad tabulas inquam æreas, publicè fixas, tanquam ad præsentia non modò remedia, sed vt sic dicam, quasi numina confugiendi, atque iniuriâ sese vindicandi: ¶ Hæc *lex* & eo quoque singularis est, quod ad Italiæ diœcesim pertinet, & Rationales Italiæ, qui in id speciem æris præbere iubentur.

V. * Idem AA. ad vniuersos Palatinos."

AB his qui, post inpleta officia fidelis obsequij", Administrationes publicas meruerunt, concessa quidam" conantur priuilegia detorquere", nec intelligunt fastigiis promotionum in sublime prouectos, ab immunitate legitima exui minimè oportere: ideóque præcepimus", vt Palatini nostri expleto munere fidelis obsequij, cùm ad dignitatum cumulos elati fuerint, nihil de concessis priuilegiis perdant, sed incrementis" dignitatum vtilis augeatur immunitas. De qua re ad Præfectos Prætorio, & ad Præfectum Vrbis" scribta direximus. Dat. III. Non. Iul. Yscoi", Ianuarino & Iusto CONSS. [328.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" De hac *Obsequij* voce semel dixi ad *l.* 11. *sup. de Palatinis S. L.*
" Sic & *l.* 4. *sup.* quorundam; & intelligit Exactores, id genus homines.
" *Detorquere*, est auferre, extorquere, *exuere* vt mox: Sic & detorquere commodum sententiæ latæ, terrore appellationis: *l.* 6. *quorum appell.*
" *Al. præcipimus*: errore passim *hoc Codice* admisso.
" De hâc *Incrementorum* voce dixi ad *l.* 12. *inf. de Medicis & Professorib.*
" Romæ: nam neque hoc adhuc tempore vllus Præfectus vrbis Constantinopol. erat.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

QVINTA hæc Constantini M. constitutio est de priuilegiis eorum qui in palatio militarunt, eodem sensu quo *lex 3. sup. vers. nam beneficiis : lex 1. sup. de Primicerio & Notariis ; lex 2. & 3. sup. de Decurionibus & silent. l. 11. sup. de proximis* : potà vt ex-Palatinis pristina concessáque priuilegia & Immunitates legitimæ constent, competántque : etsi post implera Palatinorum Officia Administrationes publicas meruerint, etsi fastigiis promotionum in sublime prouecti fuerint, etsi ad dignitatum cumulos elati fuerint : denique vt incrementis dignitatum vtilis augeatur Immunitas: Quæ omnia eleganter dicuntur *hâc l.* quæ inter omnes in eodem argumento versantes elegantissimà est. Tribonianus tamen concisam *legis 3. sup.* sententiam & regulam, hâc abdicatâ, prætulit : ad cuius explicationem vt ex cœteris legibus superiùs laudatis, ita ex hâc quoque species & exemplum apponi potest. ¶ Illud etiam singulare quod Constantinus *fine legis* addit, de hâc Palatinorum immunitate, & ad Præfectos Prætorio, & ad Præfectum Vrbis scripta, à se fuisse directa : ad Præfectos Prætorio ideò scilicet quia, ad eos rei tributariæ & functionum publicarum cura pertinebat : ad Præfectum verò vrbis ideò, quia hic dignitatum custos erat, quod vt aliæ complures *leges* hoc libro docent, ita & *lex 7. & 9. inf. hoc tit.* quæ ideò Præfectis vrbi inscribuntur.

Hinc interim colligitur plures iam hoc tempore Præfectos Prætorio fuisse: De quo obiter sciendum, quatuor Præfectos Prætorio non à Constantino M. primùm institutos, quidquid Zosimus scribat, verùm ex Tetrarchia Imperatorum & Cæsarum qui Constantinum præcessêre, fluxisse : quorùm quisque suum & peculiarem Præfectum Prætorio habuit, & quorum omnium potentia in vnum tandem Constantinum cessit: & sic quatuor Præfectos prætorio à Constantino seruatos : de quo *in Apolytico nostro.* ¶ Singularis *huius leg.* subscriptio hic notanda. Dicitur ea scilicet data Yscoï, nempe Constantinus M. hoc tempore versatus in Dacia Ripensi, quæ Οἶσκος Triballorum Ptolomæo *lib. 3. c. 10.* Esco vocatur in *Itin. Peutinger.* ab *Esco* seu *Oisco* fluuio : Oescon in *Itinerario Antonini* : Oesce, in *Notitia Imperij.* Certè Chronici Alexandrini Auctor his Coss. disertè scribit, Constantinum sæpè Danubium traiecisse, pontémque illi lapideum imposuisse. Neque dubito hoc tempore, & anno sequente 329. Constantino M. rem fuisse cum Gothis & cum Taifalis nominatim, qui Taifali trans Yscoum & Danubium siti erant.

VI. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. Haue" Anthemi" Karissime nobis.

MIRATI admodo" sumus, te nonconsideratis priuilegiis Palatinorum, quosdam ex eorum numero Susceptoribus velle coniungere, cùm id minimè Legis † nostræ sententia comprehendat : & cetera. Dat. XIII. Kal. Octob. Aquileia", Diuo Iouiano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C. Iust.* iungendæ autem illi fortè *lex vn. inf. de priuilegiis Apparitorum Magisteria potestatis : lex 2. sup. de officio Rectoris prouinciæ : lex 21. inf. de cursu publico.*

" Haue abest à *MS.*

" Ita quoque *d. l. 2. sup. de off. Rectoris prouinc. & l. 2. Cod. Iust. de conditis in publ. horreis* : Sed scribendum *Arthemi*, vt præter superiores *leges*, docet hoc ipso Anno *lex 6 & 7. de pœnis.* Fuit verò hic Corrector Lucaniæ & Brittiorum : de quo *ad d. l. 2.* MS. habet *Artemi.*

" *ge. admodum, admodum.*

† *Lex* hæc Valentiniani non exstat.

" *Acc.* XVI. Kal. Nouemb. Salerni, *d. l. vn. inf. de priuil. Apparit.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris tres constitutiones sequuntur, *de priuilegiis Palatinorum* : Ex quibus apparere potest, quonam is animo *erga Palatinos suos* comparatus fuerit. Prima hæc, pars est prolixioris Valentinianeæ constitutionis ad Artemiû Correctorem Lucaniæ & Bruttiorum, vt ex illis *legibus* patet, quas huic *in Notis* coniungendas dixi : quâ quidem eum in viam reuocat in nonnullis errantem : & hoc quidem *huiusce leg.* capite apertissimè : *Mirati admodum*, inquit, *sumus, te non consideratis priuilegiis* &c. Idque quod abuteretur *Lege* aliquâ Valentiniani, vt ex *fine l.* discimus, generali, vt videtur, de *Susceptoribus* creandis. Et sanè etiam inter cœtera eius constitutionis, vnde hæc desumpta est, capita, fuit illud, & vel potissimùm, quòd eâ definitum iuit, ex quonam hominum genere Susceptores (de quibus *suo titul. inf. lib. 12.*) creari possent, qui contrà ab hâc nominatione immunes essent. Ergo Palatinos & *hâc l.* & *d. l. vn. infr. de priuil. Apparitorum Magisteria potestatis*, à Susceptorum munere omninò immunes esse iubet. Id quod etiam repetitum ab eo posteà, *l. 4. & 5. inf. de susceptoribus*, quæ eiusdem Valentiniani sunt, datæ Anno prox. 365. ita quidem, vt *dicta lex 6.* ex *hâc leg. & d. l. vn.* mutuata sit. In commune alioquin idem Valentinianus Palatinos à muneribus debitis, patriæ seu Curiæ, immunes haberi voluit, *l. 67. de Decurionibus.*

VII.* Idem AA.ad Prætextatum PV." ·

OMNES, qui intra Consistorij secreta veneranda Notariorum" funguntur officio, quíque in Scriniis" militant, quíque inter Agentes" in rebus plenum" vigiliarum munus exercent, Admissionales" etiam, & qui sub Castrensi" officio, siue Comitatensibus siue Priuatis largitionibus obsecundant, cùm pro merito probitatis & fidei, accessu istius" fuerint splendoris ornati, constétque" eos tunc temporis honoratos" cùm à palatinis mitterentur obsequiis, à primis" quibusque gradibus vsque ad Perfectissimatus" ordinem, tametsi Prosecutoriarum adiumenta non habeant, prærogatiuâ concessi honoris vtantur: *Comitibus* autem, (quorum iam celsior" locus est) & Tribunis", ita demum prosit Allectio", si sacra ad Vrbanæ officium Præfecturæ scripta pertulerint, quibus eorum vita laudetur. ¶ Hæc peculiariter Romæ seruentur, vt habito loci honorífque delectu, habito etiam virium fortunarúmque discrimine, & laboribus singulorum congrua præmia rependantur, & hi ad impetratam Adlectionem pertineant, quos post gloriosum laborem exhauriri *Senatoriis sumptibus* non oportet. Dat. XIV. Kalend. Dec. Triueris. Acc. IV. Id. Decemb. Lupicino & Iouino CONSS. [367.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Prætextatus* P.V. Romæ sub Valentiniano Sen. A.D. 367. 368. vid *Prosopogr.*
" De *Notariis*, vid. *tit.* 10. *sup.*
" De militantibus in *scriniis*, vid *tit.* 26 *sup.*
" *De Agentibus* in rebus, *tit.* 27 *sup.*
" Agentes plenum vigiliarum munus exercere dicuntur, v *Paratitl. de Agentibus.*
" *De Admissionalibus* quoque: *l.* 3. *sup* & *l. vn. qui à prabit Tyronum.*
" De *Castrensianis*, vid *tit* 31. *sup.* Porrò est qui *hic* tentat *Castrensis*: vel ita, & *qui sub Castrensi*, & *qui in officio siue Comitatensium siue priuatarum largitionum.* Quo nil opus: *Sub Castrensi officio*, id est, Castrensianô.
" De *Palatinis* S L. & R P. vid *tit.* 30. *sup.*
" *Adlectionis* splendorem intellige, vt ex *vers. Comitibus*, & ex *fine leg.* discimus. Hinc interim apparet, hanc *legem* truncatam à Triboniano exhiberi.
" *Constiteritque.*
" Auctos honore, dignitate.
" Id est, primis in quâque scholâ.
" *Perfectissimatus* ordo vltimus: & ideò *titulus* quoque de eo, *huius libri vltimus.*
" Quàm Perfectissimorum.
" *Tribuni.*
" De *Adlectione*, & Adlectis dixi ad *l.* ....

COMMENTARIVS.

SECVNDA hæc Valentiniani Sen. Constitutio est, *de priuilegiis eorum qui in sacro palatio militarunt*: cuiusmodi septem hic memorantur inter Consulares Adlectorum, quoad *Immunitatem à Senatoriis* sumptibus seu functionibus. Quæ vt intelligatur, tria prænoscenda sunt, quæ *hic* elatè non proponuntur, sed præsupponuntur: & priùs quidem expressum quoque fuerat in integrâ constitutione, vnde hæc *lex* desumpta est: vt docent illa, relatiua ad anterius quid, *accessu* ISTIVS *fuerint splendoris ornati*, quæ *hic* non habent, quò referantur.

Igitur primò præsupponendum est, in genere Palatinâ militiâ rite functos *Adlectionis* honore seu splendore donatos, id est, inter Senatores ita adlectos, Senatoriâ dignitate decoratos, vt tamen à Senatoriis sumptibus immunes essent, quod vt vel ex *hâc l.* discimus, ita latiùs probauimus *ad l.* 10. *sup. de Prætoribus*: ac nominatim Notarij hoc Adlectionis honore donati *h. l.* in scriniis militantes *h. l.* & *l.* 19. & *vlt. sup. de Palatinis S. L. l.* 7. 8. *sup. de proximis.* Agentes in rebus *h. l.* & *l.* 5. 6. *sup. de Agentibus*: *l. vlt. sup. de Senatoribus.* Admissionales, *h. l.* Palatini S. L. & R. P. *h. l.* De cæteris vid. *ad d. l.* 10.

Secundò notandum est ex *h. l.* Palatinos ex Palatio exeuntes modò cum hoc modò cum illo Dignitatis grado exisse: vel enim à primis quibusque gradibus ad Perfectissimatus ordinem conscendebant: sic vt viri Perfectissimi dicerentur: Quod ostendit quoque *Breuis Dignitatum*, qui continetur *l.* 7. *sup. de Palatinis*: de quâ *Perfectissimatus* dignitate erit *inf. tit. pen. huius libri*, vel celsior locus his conferebatur, puta Comitum & Tribunorum, non tamen per gradus.

Tertiò ex *hac l.* discimus, Palatinos ex Palatio exisse, modò cum Prosecutoriis seu Principis scriptis, quibus etiam eorum vita laudabatur, modò sine Prosecutoriarum adiumentis. *Prosecutoria* scilicet erant sacra scripta, seu Principis literæ, quibus exeuntem & proficiscentem Princeps prosequebatur, seu quibus vita eius laudabatur, cui dignitas conferebatur. Alio sensu prosecutoriæ, *l. vn. inf. de auri publici prosecut.* De his verò Prosecutoriis & illud ex *h. l.* discimus, has Prosecutorias ad Præfecturæ vrbanæ officium directas, seu ad Præfectum vrbis Romæ emissas: cuiusmodi etiam fuit Prætextatus P. V. cui hæc *lex* inscribitur. Nempe ideò quia Præfectus Vrbi Dignitatum omnium custos erat, quod passim *hoc libro* ostenditur: docuit & *lex* 5. *sup.*

His ita præcognitis, de *huius leg.* sententiâ videndum est. Igitur Valentinianus Imp. *hac l.* cùm frequentibus illis quas dixi Adlectionibus, seu Immunitatibus, quæ Palatinis passim è Palatio exeuntibus dabantur, Senatoria Romæ onera, senatorios sumptus

sumptus euitari videret, quæ scilicet Senatoribus alioquin incumbebant, in quibus Præturæ onus, de quo *tit. 3. huius libri*, modum huic rei adhibendum putauit: hâc distinctione factâ; putà vt his Adlectionis honos iste, seu immunitas à Senatoriis sumptibus etiam sine Prosecutoriis prodesset, qui à primis gradibus vsque ad Perfectissimatus ordinem conscendissent: illis verò qui celsiorem locum Comitum aut Tribunorum conscendissent, non aliter Adlectionis honos prodesset, & sic non aliter à Senatoriis oneribus seu sumptibus immunes essent, quàm si Prosecutorias huiusmodi ad Præfectum vrbi, quibus eorum vita laudaretur, pertulissent: Scilicet Palatini, qui ad Perfectissimatus gradum perueniebant, per gradus eò enitebantur, vt hæc *lex* disertè testatur: testatur etiam *lex 7. sup. de Palatinis*, vbi iam dixi. At Comitum & Tribunorum dignitas sæpè dabatur iis qui gradus militiæ non emensi fuerant, non post gloriosum laborem, verùm per ambitionem tantùm & gratiam seu suffragia, ad euitandos tantum sumptus Senatorios, quibus ipsi maximè idonei erant pro modo virium fortunarúmque. Quæ omnia colligere est ex vltimâ *huius l.* sententia. Vt igitur his posttemis Adlectionis honos prodesset, prosecutoriis opus erat, quibus eorum vita laudaretur, etsi non per gradus transacta, gloriosè tamen peracta.

VIII. * Idem AA. ad Probum PP.O.''

IRCA Palatinos nostros quies inlibata permaneat, quò intellegant cuncti, ne'' Officia impunitum'' habere, nec Iudices, si inquietentur hi, quibus, post documenta fidelis obsequij'' sub nostris acta conspectibus, plena est impertienda tranquillitas. Dat. III. Kal. Sept. Brisiaci'', Valentiniano Nobilissimo Puero & Victore CONSS. [369.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Inst.*
'' *Probus* PP. sub Valentiniano Sen. v. *Prosopogr.*
'' ℞. *Nec.*
'' Impunitum habete.
'' De hâc *Obsequy* voce semel dixi ad *l. 12. sup. de Palatinis S L.*
'' *Palatinorum* definitio vel descriptio; sunt scilicet ij qui sub Principis aspectibus fidelis obsequij documenta edunt, seu agunt. v. *Paratitl.*
'' *Brisiaci* hoc tempore constitit Valentinianus: de quo vide quæ plenè dico in *Chronico nostro Theod. ad Annum* 369 Huius quoque mentio in *vtroque Itinerario.*

COMMENTARIVS.

ERTIA hæc Valentiniani Sen. constitutio est de priuilegiis eorum, qui in palatio militarunt: ac nominatim de Immunitate à sordidis & extraordinariis muneribus: de quâ immunitate ad *l. 4. sup.* id enim est quod *inquietandi* verbo, item per *quietem inlibatam*, & *plenam tranquillitatem* indicatur: & colligere etiam est ex eo quod Iudicibus & officiis pœnam comminatur Valentinianus: eò quod per horum iniuriam, ad ea onera Palatini vocabantur. ¶ Est verò hæc *lex* eo nomine singularis, quod BRISIACI ea data dicatur, vbi tùm Valentinianus consistebat, de quo consule quæ in *Chronico nostro* plenè diximus in *A. D. 369.*

IX. * Imppp. GRATIANVS, Valentinianus, & Theodosius AAA. ad Arborium P.V.''

MNES, qui è palatio sacro, vel priuilegiis'' ambiuntur, vel prouinciali Administratione'' donati sunt, nullis volumus conuentionibus fatigari. Quisquis igitur Agentem'' in rebus, aliúmve Palatina dignitate subfultum, qui vel post administratam prouinciam Honorati'' auctoritate fulcitur, vel Testimonij nostri adsertione confidit, frequenter'' super dignitate suâ interpellatione pulsauerit'', quinque librarum auri inlatione tenebitur. Dat. XV. Kal. Mart. Triberini'', Gratiano V. & Theodosio I. AA. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Inst.*
'' *Arborius* P.V. Romæ sub Gratiano & Valentiniano Iun. A.D. 380. quo ipso Anno inscribitur ei quoque *lex 16. inf. de pistoribus.*
'' Testimonio Principis, *in fin.*
'' Vid *l. 3. & 5. sup.*
'' De Agentibus in rebus *l. 3. 7. sup.* & *l. 14. inf.*
'' De *Honoratis* dixi semel ad *l. vn. sup de officio Iudicum ciuilium.*
'' Vox hæc, vt videtur, vitium sonat: fortè, *nequiter*: vel *frequente.*
'' De *Pulsandi* voce hac vid. *Gloss.* sic & *l. prox. verùm etiam leui saltem commonitione pulsandum.*
'' ℞. *Triberis*: Certè fuit hoc tempore Gratianus Imp. in Galliâ Treuiris: v. Chronol. An. 380. Et verò ita expresse habet MS. *Triberini*: pariter vt *l. 1. sup. de Princip. agent.*

COMMENTA

COMMENTARIVS.

GRATIANI Imperatoris hæc *lex* videtur, si modo *Triberinum* in subscriptione *legis*, Treuiris est, vbi Gratianus hoc anno 380. agebat. Certè ita quoque *Triuerimum* subscriptum *l.1. de Princip. agent. in reb.* quanquam MS. vtrobique habet *Tinerim*, & *Triterim*. Si tamen quis à Treueri alium locum putet, tùm in Liguriâ vel Rhetiâ quærendus videatur: vbi tùm Valentinianus Iun. erat. Quod si ita est, tùm hæc lex VALENTINIANO Iuniori tribuenda videatur: Nam quod inscriptionem *huius leg.* attinet, quæ data est *ad Præfectum Vrbi*, exindè in neutram partem iudicium fieri potest: quia in diuisione Imperij *Vrbs Roma* inter Gratianum & Valentinianum communis fuit. Est verò & hæc *lex* de Palatinorum IMMVNITATE à muneribus: de quâ iam toties *suprà*. ¶ Hæc speciale id habet, quod immunitatem hanc quoque tribuit administratione donatis, seo post administratam prouinciam, pariter vt *l.3. & 5. sup.* Item iis qui priuilegiis ambiuntur, seu vt mox dicitur, Testimonij Principis adsertione confidit, id est, prosecutoriis, de quibus *l.8. prox. sup.*

x.* Idem AAA. ad Probum PP.″

RECTORES prouinciarum inlicitum esse cognoscant, quemquam qui è Palatio gloriosâ administratione perfunctus, seu vacatione donatus sit, vlli necessitati extraurdinem subiugandum: præterquàm″ semel ad professionem proprij laboris non modò vllâ conuentione cogendum, verum″ leui saltem commonitione pulsandum ¶ Quod si quis iudex hoc præceptum temerare contenderit, eius Officium, penes″ quod culpam neglectæ iussionis hærere manifestum est, quinque librarum auri condemnatione mulcandum est. Dat. v. Kal. Iul. Aquileia″, Gratiano v. & Theodosio I. AA. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod Iust.*
″ *Probus* PP sub Valentiniano Iun Italiæ, Illyrici, Africæ. v. *Prosopogr.*
″ Locus corruptissimus: cum sic nunc eâ restituam: *Propterea quo senem vt inf l. prox. senes debiles*, &c.
″ *Verum etiam ne leui*, &c.
″ Officium enim Iud cum, Leges Iudicibus suggerere tenebatur.
″ *Aquileia* Valentinianus Iun. hoc tempore constitit: vbi data hoc ipso anno *lex* 10. *de murilegulis.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. hæc constitutio est, de IMMVNITATE Palatinorum ab extraordinariis muneribus, in eandem sententiam, quâ plures iam è superioribus, eadémque pœna propositâ, quæ *l. prox. 9. sup.* Iudici & officio: Officio, inquam, *si penes eum culpa neglectæ iussionis hæserit* Quod tralatitium: Officij quippe partium erat leges Iudicibus suggerere, easque transgredientibus obsistere; quod innumeræ leges docent, etiam *lex* 8. *sup.* Sed & illud singulare habet hæc *lex*; quod hanc immunitatem tribuit, non tantùm Palatinis gloriosâ administratione perfunctis, verùm etiam vacatione donatis: putà ob senium & debilitatem, *l. 11. prox.*

xi. * Idem AAA. Eutropio PP.″

AB omnibus ex Aulâ nostrâ decedentes viri iniunctis″ habeantur immunes″, Numerariorum fastus, vel rapaces quæstus, tamquam experientes, & idonei, potiantur: nec post emeritam missionem ad ministeria senes, debiles seu vacantes, obliteratâ laboris exacti consideratione, reuocentur. Dat. III. Non. Feb. Constantinop. Eucherio & Syagrio viris clarissimis CONSS. [381.]

NOTÆ.

* *Lex* 3 *Cod. Iust. eod tit.*
″ *Eutropius* PP. Orientis sub Theodosio M. A. 380. 381. v. Prosopogr. ad hunc extant *duæ* Gregorij Nazianzeni *epistolæ* 117. 118.
″ *Iniuncta* sunt onera seu munera quæ iniungi solent.
″ Locus corruptus. Repono, *immunes: nec Numerariorum*, &c. *patiantur*. Proximè Cod. Iust. *Numerariorum*, &c. *patiantur.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. duæ constitutiones sequuntur, de priuilegiis Palatinorum; ex quibus apparet, quo animo erga Palatinos suos fuerit. Et est hæc *lex* de Immunitate eorum qui è Palatio exierunt, ab omnibus muneribus & vt *h. l.* dicitur ab omnibus *iniunctis*: vbi primò singulare est, quod de Numerariis addit: pariter vt Anno superiore circa Notarios, *l. 1. sup. de Primicerio & Notar.* Ad Numerarios scilicet pertinebat munerum iniungendorum, quod *h. l. & d. l. 1.* indicatur,

illud, quod Numerarios fastu & capacitate famosos fuisse ait: de quo ad *l.4.6.7.11. eod. tit.* Sed & Tertium *hic* singolare, quod Theodosius colori seu prætextui occurrit: nempe quod Palatio digressi viderentur ad munera vocandi tanquam experientes & idonei: Verùm hunc colorem sic diluit; Quàmlibet scilicet experientes sint & idonei, attamen senes fermè, debilésque Palatio digredi, post multos labores iam vacantes. Quod de senibus iam etiam docuit Valentiniani Ion. constitutio superior, prout eam restituendam censeo. Idem proinde Theodosio M. animus hâc parte erga Palatinos suos fuit, qui Gratiano *l.9. sup.* & Valentiniano Iun. *d. l.10. prox. sup.* suis in Imperio Collegis.

XII. * Idem AAA. ad Cynegium" c.s.l.

Voscunque Palatinæ militiæ officiis deputatos per decem annorum spatia quisquam ad Ordinem" sibi debitum repetere cessauerit, postea super petitione personæ agere nihil poterit. Dat. III. Non. Mar. Constantinop. Merobaude II. & Saturnino viris clarissimis conss. [383.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Cynegius* Comes S.L. sub Theodosio M. A.D. 383 quo ipso ad eundem data est *lex 97. inf. de Decurionib.* vbi agitur de Diœcesi Ægyptiacâ. Hic mox PP. factus: v. *Prosopogr.*
" *Ordo*, id est, Curia: v. *Paratitlon de Decurionibus.*

COMMENTARIVS.

De Immunitate Palatinorum à curia est hæc secunda Theodosij M. de Palatinis *hoc titulo* constitutio: superior fuit de priuilegiis Palatinorum palatio digressorum, monerèque liberatorum; hæc de priuilegio Palatinorum adhuc militantium. Nempe, cùm multi ex vario hominum genere, variísque ex corporibus quibus nexi erant, ac nominatim Curiali conditione nexi, ad Palatinam militiam adspirarent, mox ibi militantes à corporibus & Curiis nominatim reposcerentur & retraherentur, certas temporum metas, certi temporis præscriptionem huic rei figendam eredidit Theodosius M. Hanc verò in rem sunt præterea *lex 22. inf. l.31.38.67.88.100.147.184. inf. de Decurionibus.* Vt verò variè ius hoc habitum, ita Decennij præscriptionem hâc in re probat Theodosius M. *h. l.* Quinquennij placuit, Constanti, *d. l. 31.* seu *l. 1. inf. de Tabulariis*: & Constantio, *d. l. 38.* Triginta verò annorum, sublatâ quinquennali Valentiniano Iun. *d. l. 88.* Quindecennali, Theodosio Iun. *l. 14. inf.* vt & Constantio in sp. *l. 5. inf. de diuersis offic.* Certè Ambrosius quoque *ep. 29.* ad Theodosium M. *huius l.* auctorem scripta A.D. 393. author est sub Theodosio M. cùm Clerici etiam pet 30. & innumeros annos Presbyteri quidam gradu functi vel ministri Ecclesiæ retraherentur à munere sacro, & Curiæ deputarentur, *eos qui Principi militarent*, certo militiæ tempore *firmatos*, id est, liberatos, excusatos.

XIII. * Imppp. Valentinianvs, & Theodosius & Arcadius AAA. ad Pinianum" P.V."

Omnes, qui in Palatio militando diuersis actibus paruerunt, secundum Legem † Domini Germani" Nostri, in tantum eius dignitaris", cuius" meruerint missionem, optinere norint insignia, vt his omnibus præferantur in ordine atque consessu, qui posteriore tempore regendas" prouincias dignitatésque susceperint Palatinas." Hoc" autem generale decretum si quisquam remerariâ vsurpatione violare temptauerit, sacrilegij" reus legibus censeatur. Dat. prid. Non. Iul. Med. Acc. IV. Kal. Sept. Honorio NP. & Euuodio conss. [386.]

NOTÆ.

* *L. 4 Cod Iust. eod tit.*
" *Pinianus* P.V. Romæ sub Valentiniano Iun. Eidem inscribitur quoque Anno 387 prox *lex 13 infr. de Medicis & professorib. & lex 4. sup. de Princip. agentium.* vid. *Prosopogr.* Malè *hic* Codices Iustinianei nonnulli præferunt *ad Octauianum.*
" *Præfecto vrbi* hæc *lex* inscribitur, quia is dignitatum custos & vindex fuit: de quo iam sæpè.
† Gratiani constitutionem intelligit: de qua mox.
" Gratiani.
" Acta ipso scilicet.
" *Si quis autem temerariâ vsurpatione statuta violare tentauerit, sacrilegij pœnam sustineat*: ita Tribon. Cod. Iust.
" *Sacrilegij* pœna hâc in re ipsa eiusdem Imp. *l. 2. sup. vt Dignit. ordo*: vbi dixi plenè de hac sacrilegij voce & pœna.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

Litera hæc *hoc titulo* Valentiniani Iun. de Palatinorum priuilegiis constitutio est: Istius hæc sententia est: Palatinos Honorariis alicuius Administrationis seu Dignitatis Codicillis ornatos, in ordine & consessu præferri his debere, qui posteriùs eandem prouinciæ administrationem, vel dignitatem reuerà seu actu susceperunt: Quod magnum est Palatinorum priuilegium, cùm aliàs Regulariter in negotio Præcedentiæ codicillarij seu honorarij tempore licet priores, in actu constitutis *ἐμπράκτοις* cedere soleant, licet tempore posterioribus. Verum, vt dixi, priuilegium seu *προνόμιον* istud datum Palatinis à Valentiniano Ion. *hâc leg.* Idque quod ipsemet profitetur, secundum legem fratris Gratiani: Quæ illa constitutio Gratiani est, quam ante quinquennium dedit A.D. 381. ad Valerianum P. V. cuius partes sunt *lex 5. sup. de honorariis Codicillis lex 2. sup. de proximis: lex 2. sup. de Primicerio & Notariis*: Quâ in genere definiuit, quando honorarij *ἐμπράκτοις* cedere debeant: & nominatim Palatinus licet Honorarios, in actu positis tempore posterioribus præferri oportere constituit, quod omnes illæ *leges* docent: Ad quas dicta hùc arcessi possunt.

XIV.* Impp. Honorius, & Theodosius AA. ad Asclepiodotum PP."

Qui intra nostra Scrinia", vel † Agentum" in rebus, vel Palatinorum" tam Comitis largitionum", quàm Comitis priuatarum, vel Apparitionis amplissimæ Præfecturæ prætorianæ sacramenta se deuouerit, & quindecimi" in transcursu curriculo nullâ fuerit à Collegis" conuentione pulsatus", adsumpti cinguli honore lætetur, nec emessa" militia relictæ originis inuidia quatiatur. ¶ In *Cohortalinorum* autem militiâ prædicta" tempora propaganda censemus, non quòd maiores" in ipsis Reipublicæ vires sint, quàm in Curialibus" constitutæ, Sed quòd non hisdem priuilegiis inferioris sortis homines debeant honorari; Ideóque decernimus, vt si in ea militia ad quam transire conati sunt, vigintiquinque annos singula" fortunæ suæ conuentione peregerint, & in officiis" sine inquietudine & intermissione permanserint, quibus se quamuis inlicite sociarunt, ipsi quoque securi sint, & à prioris condicionis macula liberentur. ¶ Liberos * autem Curialium vel Cohortalium" quandoque susceptos, siue ante prærogatiuam & tempora" expressa præsumptæ militiæ, siue post decursa stipendia, originalem sequi condicionem oportet; Quoniam satis est, parentibus eorum vacationem à Nostra Clementia pro remuneratione fuisse concessam. ¶ Hæc autem Lex non ad illos pertinet, qui vel Curiis vel suis Officiis" per sententias Iudicum traditi sunt, quos quidem propriam necesse est cui addicti sunt, fortunam amplecti, sed ad eos de quorum condicione in iudiciis quæstio vertitur, vt datam" formam Cognitores obseruent. Dat. xv. Kal. Iun. Constantinop. Asclepiodoto & Mariniano conss. [423.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à *Cod. Inst.* Iungenda autem illi *lex 28. inf. de Cohortalibus*: imò & *lex 184. inf. de Decurionibus*: quæ ex *h. l. versiculo, Liberos*; desumpta est.

" *Asclepiodotus* PP. sub Theodosio Iun. A.D. 423. 424. 425. vid. *Prosopograph.*

" De his *sup. tit. de Magistris scriniorum*, & altero *de Proximis* 26.

† Hinc prioris Indicis Auctor perperam scrinia quædam Agentum in rebus perperàm faciebat, tum hæc & sequentia referuntur non ad *scrinia*, verùm ad vocem *sacramenta*, infrà.

" De *Agentibus* in rebus sunt quoque suprà *lex & tit. 27. sup.*

" De *Palatinis S. L. & R. P.* est suprà *tit. 30.*

" Sacrarum largitionum, quæ oppositæ priuatis.

" ※. *Quindecennij* (vt habet istud MS) *transcursus curriculo.*

" Collegæ sunt Curiales, vt docet *d. lex 28. inf. de cohortalibus.*

" De *Pulsandi* voce, v. *Gloss.*

" *Emensa*, pro *emensa.*

" Quindecennij.

" ※. *Minores?*

" De quibus *suprà.*

" ※ *Sine vllâ.*

" Palatinis.

* Reperita hæc *huius l. pars l. 184. infr. de Decurionibus.*

" Cohortalinorum, *d. l. 184.*

" Decennij, quindecennij.

" Cohortibus.

" *Præscriptam*, suprà.

COMMENTARIVS.

Theodosii Iunioris hæc *lex* est, quæ maioris Theodosianæ constitutionis pars est, quâ Valentinianea & similes abrogantur, vt docet *lex* 28. *inf. de cohortalibus*: vnde desumptæ sunt *duæ* prætereà hoc Codice *leges*, puta *d. lex* 28. & *lex* 184. *inf. de Decurionibus*: quæ proinde huic coassandæ veniunt: imò quarum posterior ex hâc ipsâ *lege* desumpta est. Quæ quidem Theodosij constitutio fuit non tantùm de priuilegiis militiæ Palatinæ; verùm etiam armatæ: Ergo eâ constitutione

definitum iuit Theodosius Inn. an & quo tempore *Curiales*, de quibus *suo tit. de Decurion. lib.*12. *t.*1. vel *Cohortales* de quibus *suo titulo* 3.*lib.*8. eorúmque *Liberi*, siue armatâ siue Palatinâ militiâ à Curiali vel Cohortali nexu liberentur: vbi rem ita distinguit. Vel quæritur de Curialibus & Cohortalibus, de quorum conditione in iudicio quæstio vertitur, vel de his qui per sententias Iudicum Curiis vel officiis suis traditi sunt. Priore easu distinguit inter ipsos Curiales & Cohortales, & inter eorum liberos: In illis separat rursum Curiales à Cohortalibus: scilicet, Curiales armatâ militiâ decennali à Curiâ liberari iubet *d. l.*28. Palatinâ verò, quindecennali, *h.l. in pr.* (Quæ præscriptio hâc parte quam sæpè variauerit, dixi ad *l.*12. *sup.*) Cohortales verò vigintiquinque tantum annorum militiâ Palatinâ, vel armatâ liberari nexu cohortali iubet *h.l. vers. in Cohortalinorum* (qui in *titulum de Cohortalibus*, & nominatim quidem in *d. l.*28. meliùs coniectus fuisset:) Additâ differentiæ ratione inter Curiales & Cohortales. Non quidem, quod in Cohortalibus *minores* (ita enim fortè legendum) Reipubl. vires sint quàm in Curialibus: verùm quia inferioris sortis homines sunt Cohortalini, quàm Curiales: Curialium scilicet aliqua dignitas fuit, vtpotè in quibus propriè neruus viresque Reipublicæ, velut in minore Senatu, consisterent, de quo *suo tit. de decurionibus*: & *ad l. vn. inf. de Perfectiss. dignit.* Cohortales verò nudi officiales Ministri, seu Apparitores Iudicum seu Rectorum prouinciarum, de quibus *suo titulo*. Et hæc de Curialibus & Cohortalibus. Atenim liberos eorum non ibidem paternâ militiâ, siue armatâ siue Palatinâ liberari vult *h.l.* Theodosius, *vers. liberos* qui, reperitur *l.*184. *inf. de decurionibus*. Idque indistinctè, siue ij nati sint antequam parens eorum tempus statutum in Palatinâ vel armatâ militiâ expleuerit (quod minus dubium) siue post expletum, de quo magis dubitari poterat: Et hoc tamen casu idem statuitur: Cùm aliàs ex præsenti parentum statu liberi censeantur: sic, vt euectis ad maiorem dignitatem parentibus, liberi quoque dignitate paternâ potiantur, de quo dixi plenè *ad l.*1. *sup. de Senatorib.* Et hæc de Curialibus & Cohortalibus de quorum conditione quæstio in iudiciis vertitur. Atenim Iudicum sententiis Curiæ vel officiis addictos nullo tempore liberari vult Theodosius Iun.

¶ In *hâc l.* & quidem *initio eius*, istud singulare, quod quæ de Palatinis *h. l.* statuuntur, déque euitandâ per Palatinam militiam Curiali, vel cohortali conditione, eadem statuantur de Apparitione Amplissimæ Præfecturæ Prætorianæ; putà & eâdem temporis præscriptione Curialis, vel Cohortalis liberetur, si inter Apparitores Præfecti Prætorio militauerint. Palatinis igitur exæquantur Præfectiani (vt & aliàs Præfectura Prætoriana Imperatoriæ contigna fuit. & Χειρῶνος βασίλεια, eiúsque Ministri, vel apud eum agentes præcipuo iure habiti:) De quo ad *l.*4. *&* 8. *inf. de diuers. officiis*: ad *l.*11. *inf. de Numerariis l.*188. *inf. de decurion. l. vlt. sup. de Senatoribus*: v. & Cassiodor. 6. *var.*12. vide & *titulum Codicis de Apparitoribus Præfectorum Prætorio, & priuilegiis eorum.* ¶ Tandem si hæc *lex* rectè attendatur, componatúrque cum *d. l.*28. *inf. de cohortalibus*, apparebit, *huius Codicis* Conditoribus somnum non leuem irrepsisse, cùm quæ de Cohortalinis *hic* occurrunt, in *titulum, de Cohortalibus* coniecta oportuerit: & ea ipsa quæ de Cohortalinis *hic* occurrunt, vt & de liberis Curialium & cohortalium: Tandem de his qui per sententias Iudicum Curiis vel officiis suis traditi sunt, non minùs ad militiam Armatam, quàm ad Palatinam pertineant.

XV. * Imp. Constantinus A. ad Seuerum P.V."

OMNES Palatinos, quos Edicti † nostri iamdudum certa" priuilegia superfundunt, rem si quam dùm in Palatio nostro morantur, vel si" parsimoniâ propriâ quæsiuerint, vel donis nostris fuerint consecuti, vt castrense peculium habere" præcipimus: Quid enim tam ex castris est, quàm quod nobis consciis, ac prope sub conspectibus nostris, adquiritur. Sed nec alieni sunt à puluere & labore castrorum, qui signa nostra comitantur, qui præsto sunt semper actibus, quos intentos eruditis" studiis, itinerum prolixitas & expeditionum difficultas exercet. Ideóque Palatini nostri, qui priuilegiis Edicti vti potuerint, peculia sua præcipua retineant", quæ, dum in Palatio" constituti sunt, aut labore, vt dictum est, proprio, aut dignatione" nostra quæsiuerint. PP. X. Kal. Iun. Constantino A. VI." & Constantio Cæsare CONSS. [326.]

NOTÆ.

* *L. vn. Cod. Iust. de castrensi omnium Palatinorum peculio.*

" *Seuerus* hic, integro nomine *Acilius Seuerus*, fuit Præfectus vrbi sub Constantino M. à pridie Non. Ian. A.D. 325. ad Idus vsque Nouembres A.D. 326. (quibus post eum Anicius Iulianus P.V. factus est) vt testatur *Notitia* Præfectorum vrbis vetus. Quo tempore aliæ plures eidem *leges* inscribuntur, vid. *Prosopogr.*

† Edictum Constantini M. de Palatinis.

" Alia plura.

" Abest à *Cod. Iust.* & verò *magibus*.

" Retinere præcipue, *in f. leg.*

" Et *eruditos studiis*. Cod. Iust. Hoc nostrum retinendum.

" *Potuerunt*, Cod. Iust. malè.

" *Habeant*, suprà.

" *Nostro*, add. Cod. Iust.

" *Donatione*, Cod. Iust. Istud retinendum. *Dignatio* Principis, est eius liberalitas, munificentia, donatio, honos, vid. Gloss. Ambrosius etiam *ep.*16. *ad Gratianum*.

" Ita quoque Cod. Iust. sed reponendum VII. nam Constantino A. VI. & Constantino Cæsare, id est, A.D. 326. non Seuerus, cui hæc *lex* inscribitur, Præfectus vrbi fuit: Verùm *Valerius Maximus*, vt præter leges alias *huius Cod.* testatur prædicta *vetus notitia*.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. hæc conſtitutio eſt, hoc loco præpoſterè collocata, niſi putemus, eam pariter vt *Cod. Iuſtinianeo*, hic poſitam fuiſſe, ſub peculiari titulo, *de Caſtrenſi omnium Palatinorum peculio*. Eſt ergo hæc conſtitutio, de CASTRENSI peculio Palatinorum. Nempe, Conſtantinus M. qui Palatinos aliis iam priuilegiis per Edicta ſua mactauerat, vel, vt ipſemet ait, ſuperfuderat, cuiuſmodi ſanè continentur *l. 1. 2. 3. 4. h. t.* atque inter cætera iſtud, vt filij eorum ſeruique ex Caſtrenſi Palatinorum peculio quæſiti, cenſeri non poſſent, ſeu cenſibus adſcribi, *d. l. 3. ſup.* Nouum hoc & incognitum hactenus iiſdem Palatinis priuilegium conceſſit, Peculij, inquam caſtrenſis: pota vt ſibi habeant, præcipuumque retineant: cùm hactenùs nonniſi Militibus armatis & Præcinctis, id eſt, prouinciarum adminiſtratoribus ob cinguli prærogatiuã peculij caſtrenſis priuilegium competeret. Nam quod aliis quoque perſonis, veluti Adſeſſoribus & Aduocatis tributum, id poſtea demùm factum: de quo plenè ad *l. vlt. ſup. de Adſeſſoribus, & l. vlt. ſup. de poſtulando.* Ergò poſt milites & Adminiſtratores Conſtantinus ad Palatinos primùm caſtrenſis peculij priuilegium extendit, hâc elegantiſſimâ conſtitutione. Vbi duo cumprimis obſeruanda ſunt.

Primò, *Rationes* duæ, quas huiuſce facti ſui, peculiique adeò quaſi caſtrenſis inſtituendi reddit: eoi non abſimilia ſunt quæ Leo de Aduocatis ſcribit, *l. 14. Cod. de aduoc. diu. Iudicior.* Quarum prior eſt; Quod *nihil tam ex caſtris ſit, vel eſſe videatur, quàm quod Principe conſcio, ac prope ſub conſpectibus eius adquiritur*: nempe, *Caſtra* ſunt, vbi Princeps eſt: vnde ſanè & comitatus ipſe *ſtρατόπεδον*, & caſtra: de quo vide etiam nonnolla quæ dixi ad *tit. de Caſtrenſianis, ſuprà.* Altera ratio: quod & ipſi Palatini haud aliter quàm milites, *alieni non ſint à puluere & labore caſtrorum, qui ſigna Principis comitantur, qui præſto ſunt ſemper actibus, quos intentos eruditis ſtudiis itinerum prolixitas & expeditionum difficultas exercet.* Quæ ratio vt generalis eſſe poteſt, ita ſpeciatim Conſtantini temporibus itineribus & expeditionibus conuenit; qui certè varias expeditiones obiit, etiam hoc ipſo tempore, quo ei ſubinde res fuit cum Nationibus Barbaris: iſque recenter ex Oriente Nicæâ Nicomediâque digreſſus, per Thraciam, Daciam, Myſiamque, Macedoniam, Panoniam, in Italiam hoc ipſo Anno 324. iter promouit: Aquileiam primùm, deinde Mediolanum, tandem in ipſam vrbem Romam: de quo poſtremo, imò omni, ad *l. 3. inf. de infirm. his quæ ſub Tyranno*: Palatinis Signa eius, itinera, expeditiones vbique ſequentibus, comitantibus: atque ideò itinerum difficultate, prolixitate & expeditionum difficultate eos exercentibus. Et hæ de rationibus ſeu coloribus tribuendi quaſi caſtrenſis peculij Palatinis.

Alterum *hâc l.* ſingulare eſt, quod duplicem huius peculij Palatini fontem indicat Conſtantinus M. nempe vel ex labore proprio ſeu parſimoniâ propriâ, vel ex donis ſeu dignatione Principis: de quo poſteriore, de donariis inquam Principum, *puniliisque ſolatiis* in Palatinos certo tempore erogari ſolitis, dixi ad *d. l. vlt. ſup. de poſtulando*: & *l. 11. ſup. de Palatinis.* In quibus fuêre quoque Agentes in rebus: de quibus eſt inſignis Am. Marcellini locus, *lib. 16. p. 68.* Cæterùm, omittendus non eſt locus de caſtrenſi Palatinorum peculio, apud Hieronymum *Epitaphio Nepotiani fol. 17. Referret aliis, quod in PALATII MILITIA ſub chlamyde & candenti lino, corpus eius cilicio tritum ſit: Quod ſtans ante ſæculi Poteſtates lurida ieiuniis ora portauerit; Quod adhuc ſub alterius indumentis alteri militauerit: & ad hoc habuerit cingulum, vt viduis, pupillis, oppreſſis, miſeriſque ſubueniret.* Mox: *ſub alienis ſignis deuotus militi fuit.* Tandem: *Baltheo poſito, habituque mutato, quidquid CASTRENSIS PECVLII fuit, in pauperes erogauit.*

DE EQVESTRI DIGNITATE.

TITVLVS XXXVI.

XII. COD. IVST. XXXI.

1. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PP.''

EQVITES Romani, (quos ſecundi gradus in Vrbe'' omnium optinere volumus dignitatem'',) ex indigenis Romanis & Ciuibus eligantur'', vel his peregrinis, quos Corporatis'' non oportet adnecti. ¶ Et quia vacuos huiuſmodi viros eſſe priuilegiis non oportet, corporalium eos iniuriarum, & proſecutionum formido non vexet; ab indictionibus quoque, quæ Senatorium ordinem manent, habebuntur immunes. Dat. prid. Kal. Nouemb.'' Philippopoli, diuo Ioniano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* *Lex vm Cod. eod. tit.* hinc deſumpta eſt, retentâ tantùm priore eius ſententiâ: de quo mox.
'' *Mamertinus* PP. Italiæ, Illyrici, Africæ ſub Valentiniano Sen. vid. *Proſopogr.* & Am. Marcellinum.
'' Romã, de Romã, vid. vel Stephanum. '' *al. Dignitatum.* '' *Eligantur.*
'' De *Corporatis* infrà, *lib. 14. de priuil. Corporat. V R.* '' Vid. quæ noto in *Chronol.*

COMMENTA

COMMENTARIVS.

De Eqvitibvs Romanis, seu Equestri dignitate (de quibus est præterea hoc Codice, *lex vn. sup. de his qui veniam ætatis*: *lex 16. inf. de Nauiculariis*) est hæc vnica Valentiniani Senioris *hoc titulo* constitutio, qua labantem hunc ordinem triplici ratione erigere instituit. Primò quidem, *Gradu* eius designato, quam vnam sententiam resecatis cæteris habet *Codex Iustinianeus*: Vetustissimo scilicet iure dignitas Equestris, Senatoriæ, seu Clarissimorum dignitati proxima, & ab ea secunda fuerat: vnde & Secundus Ordo vocatur, *l. cum te 10. Cod. de nuptiis*. Verùm aliquo tempore in vlteriorem seu inferiorem locum detrusus videtur, tùm argumento eius quod *hâc l.* nunc Valentinianus constituit, *quos*, inquit, *secundi gradus in vrbe omnium obtinere VOLVMVS dignitatem*: Tùm argumento constitutionis Constantinianeæ *d. l. vn. sup. de his qui veniam ætatis*: ordinisque in eâ obseruati, vbi videl. post Senatores proximè, & ante Equites Perfectissimi memorantur: sùbque maiore Indice Romæ collocantur, potiùs sub Vicario Præfecti: Equites verò posterius, & sub Præfecto Vigilum. Verùm *hâc l.* pristinum iis Ordinem & gradum, Secundum videl. restituit, mediúmque adeò inter Senatoriam dignitatem & Perfectissimatum, idque in vrbe Româ tantùm. Hoc Primum.

Secunda ratio, quâ labantem Equestrem Ordinem Valentinianus erectum it, est *Electionis* mos, quem & ipse veterem hic renocat, designatis vndè eligi debeant. Nempe Primùm, ex Indigenis Romanis & Ciuibus: Secundò, ex Peregrinis, id est, non Romanis, non ciuibus vrbis Romæ, non indigenis: hoc enim sensu *Peregrini* hoc æui dicti qui Romæ essent, non oriundi ex vrbe Româ vrbicariisque prouinciis: quomodo & ab Am. Marcellino dicuntur in vtroque excessu de vrbe Româ, *lib. 14. p. 14. 16. lib. 28. p. 397. 401.* Neque promiscuè tamen ex Peregrinis etiam Equites Rom. eligi iubet Imperator, verùm eos qui exindè Corporatis vrbis Romæ adnecti non debent. Certè & Alexander Seuerus olim, teste Lampridio, *Libertinos nunquam in Equestrem Ordinem redegit, asserens seminarium Senatorum Equestrem esse locum.* Non igitur ex his Peregrinis qui Corporatis adnecti debent, de quibus Corporatis *suo titulo infrà, lib. 14.* Hinc interim discimus, peregrinos & aduenas Romæ, in Corporatorum numerum redactos quandoque, quod pariter restatur *lex 1. infra, de studiis liber. V. R.* vbi vid. quæ dicam: & ad *l. vn. de mancipib.* adde & *Nou. Valent. inter Teodos. de Pentapolis 43.* Ad rem. Constantinus certè, pòstque eum Iulianus, imò & Gratianus *d. l. 16. inf. de Nauiculariis*, corpori Nauiculariorum Equestrem dignitatem detulêre.

Postrema ratio erigendæ dignitatis Equestris consistit in *Priuilegiis*, quibus, inquit, Valentinianus, vacuos huiusmodi viros esse non oportet. Ea verò tria *hic* conferuntur. Primò, *Corporalium iniuriarum formidine* liberantur, id est, quod optimè explicat *d. l. 16. inf. de Nauiculariis*, id est, à Quæstione seu Tormentis: nam & ita Corporales iniuriæ dicuntur de quæstione *l. 6. inf. de Quæstionib. l. 10. inf. de fide testium.* Quanquam putet quis immunitatem potius a muneribus personalibus hic accipiendam, quod suadeat etiam alterum priuilegium immunitatis à *Prosecutionum* formidine: Prosecutionum, inquam, specierum fiscalium, auri, animalium, &c. de quo *l. 1. & 2. inf. ne opera à conlat. l. vn. de auri publ. prosecutorib. l. 47. de cursu publ. l. 12. 13. de susceptor.* Postremum priuilegium est, immunitatis à Senatoriis indictionibus, quæ Senatorium Ordinem manent: de quibus *sup. tit. 2. de Senatorib. & glebali collat. l. vn. inf. de oblat. votorum.* Vt maximè Senatoribus proximi sint Equites Romani, attamen Senatoriis functionibus immunes sunt, ad quas eos nonnulli vocare voluisse videntur: v. g. si Senatusconsulto aliquid offerendum, vel largiendum esset Principi, de quo ad *d. tit. de oblat. votorum.*

¶ Illud *Paratitli* vice de Equitibus Romanis addendum, Præfectum Vigilum, Equitum Romanorum & Equestris dignitatis vindicem & Iudicem peculiarem fuisse, vt docet *d. l. vn. sup. de his qui veniam ætatis*: qui sanè ipse veteri instituto ex Equitibus sumebatur. Equitúmque adeò recensum stato tempore faciebat: qoò refero quoque *legem 3. infr. de infirm. his quæ sub Tyr.* Et tamen Equestris dignitatis Equitúmque electionem & initionem ad Præfectum prætorio pertinuisse colligo ex inscriptione *huius leg.* quæ data est ad Mamertinum Præfectum prætorio.

DE PERFECTISSIMATVS DIGNITATE.

TITVLVS XXXVII.

XII. COD. IVST. XXXII.

PARATITLON.

Erfectissimatvs de quo est hic titulus, & *l. 1. de Cæsarianis l. 7. de palatinis*: & *l. 7. de priuil. eorum l. 10. de Numerar*: *l. 3. de cohortalib. l. 26. de cursu publ. l. 3. de murilegulis.* Dignitas *hoc tit.* seu ordo *l. 7. de priuil. eor. qui in S. Pal.* (vnde Perfectissimi *l. vn. de his qui fit l. 1. de honor. Cod. l. 43. de Decurionibus* &c.) post Equestrem dignitatem ponitur *hoc titulo*: etsi alibi præponantur Perfectissimi Equitibus *l. vn. sup. de his*

his qui veniam at. & ſtatim poſt Senatores *d.l.vn.* & *l.1. Cod. de naturalib.liberis* : quam ſequitur & memorat Marcianus *Nou.* 4. vbi eædem leges connubiales Equitibus ponuntur quæ Senatoribus. Viceuerſa poſt Perfectiſſimatus dignitatem ponuntur Ducenæ, Centenæ, Egregiatus dignitates, *l.1. ſup. de honor. codicillis* : *l.5. de Decurionibus* : *l.1. inf. de Cæſarianis* : *l.3. de cohortalibus* : *l.1. de murilegulis.* Horum in vrbe Roma Iudex erat Vicarius Præfecti : ſicuti Senatorum, Præfectus vrbi : Equitum, Præfectus Vigilum: Quare & minores veniam ætatis impetraturos apud Vicarium de moribus fidem facere oportuit, *d.l.vn. ſup. de his qui ven. ætatis.* Gradus verò horum erant varij: primi videlicet ordinis, ſecundi, tertij; ſic vt ordinis quoque cuiuſque variæ annonæ eſſent : *l.7. ſup. de Palatinis S.L.* Triplici ratione dignitate hac nonnulli decorabantur.

Primùm dignitate hâc cenſebantur, ſeu Viri Perfectiſſimi dicebantur Præſides ſeu Rectores prouinciarum : *l.4. inf. de pœnis* : *l.5. inf. de Decurionib.* veluti Vicarius Africæ in Conſtantini reſcripto, vbi de vero Vicario Africæ, apud Auguſtinum *lib.3. contra Creſconium* 70. Præſes Arabiæ *d. l.4. inf. de pœnis* : Præſes Hiſpaniarum, Norici, in *veterib. Inſcriptionibus, p.283.9.* Præſes Lugdunenſis primæ, apud Eumenium *pro ſcholis inſtaurandis* : Præſes Dalmatiæ, in *Notitia Imperij* : Magiſter cenſus, *l.31. Cod. de Epiſcopis* : Duces item ab initio Viri Perfectiſſimi dicti, qui poſteà Spectabiles, vt docet Am Marcellinus *lib.21.* Rationales, *l.1. infrà, de bonis vacantibus* : Symmachus *lib.10. ep.* 551. vbi de Baſſiano Rationali : Comites rei militaris, *l.1. ſup. finium regundorum* : Comites Largitionum, *l.1. inf. de exactionibus* ; Primicerij ſcriniorum, *d.l.7. ſup. de Palatinis* : Archiatri, *l.5. inf. de Medicis & Profeſſoribus*, Symmachus *lib.10. ep.40.*

Alij verò Perfectiſſimi erant, quibus hæc dignitas conferebatur poſt munus aliquod geſtum : veluti Actuariis, poſt decem annos munere expleto : *l.10. inf. de Numerariis* : Cæſarianis item poſt completum officium, *l.1. inf. de Cæſarianis* : Decurionibus poſt cuncta patriæ munia impleta, *d. l.5. inf. de Decurion.* & *hac l.* à contrario ſenſu Mancipibus curſus publici poſt luſtrum ſeu quinquennij actum. *l.36. inf. de curſu publ.* Numerariis poſt adminiſtratum munus ſeptem annis : *l.6. inf. de Numerariis* : Palatinis Palatio dimiſſis, *l.7. ſup. de priuil. eorum qui in S. Pal. d. l.5. inf. de Decurionib.* Procuratione functis in ſpecie *l.1. ſup. de honorar. Codicill.* Primipilaribus poſt emeritam militiam *l.3. inf. de cohortalibus.*

Tertium perfectiſſimorum genus erat Honoriorum, *l.26. inf. de Decurionib.* id eſt, qui Codicillis eam dignitatem impetrauerunt.

Inter has verò duas poſtremas Perfectiſſimorum ſpecies plurimùm intererat : nempe illi (quod Perfectiſſimorum priuilegium notandum eſt) ab omnibus omninò muneribus publicis, Curialibus immunes erant, at non etiam hi : quod docet *d.lex 36. infr. de curſu publ. lex 5.15.26.42.44. inf de Decurionibus* : Multi ſcilicet muneribus ciuilibus & Curialibus obnoxij Perfectiſſimatus dignitatem à Principe emereri & emercari ſtudebant : verùm ſubinde iidem Principes conſtitutionibus ſuis huic fraudi obuiam iuêre, ſic vt nollent huiuſmodi honorariis Perfectiſſimis quidquam prodeſſe Perfectiſſimatus dignitatem, ad fugam munerum : *l.1. inf. de murilegulis* : *d.l.5.15.26.42.44. inf. de Decurionib.* & *hac l vn.* ad quam mox plura.

Sed & vt maximè qui Perfectiſſimi erant duobus prioribus generibus à muneribus Curialibus & publicis immunes eſſent, nihilominus his extra ordinem munera quædam indicebantur, *l.2. inf. de Medicis & profeſſor.* & *l.15. inf. de Decurionibus* : exceptis tamen nonnullis, quibus neque extra ordinem munera indici poterant, veluti Archiatis, & ex-Archiatris : *d.l.2.*

---

1. * Imp. Conſtantinus" A. ad Paternum Valerianum."

CODICILLIS Perfectiſſimatus fruantur", qui impetrauerint", ſi abhorreant à condicione ſeruili, vel fiſco, aut Curiæ obnoxij non ſint, vel ſi Piſtores non fuerint, vel non in aliquo" negotio conſtiterint, nec ſibi honorem venali ſuffragio emerint, nec rem alicuius adminiſtrauerint.

N O T Æ.

* *Lex vn. Cod. Iuſt. eod. tit.*
" *Iuſtinianus*, Cod. Iuſt. malè.
" Hactenus MS. Theodoſianus : nam cætera quæ ſequuntur hic, Cuiacius ſuppleuit ex Cod. Iuſt.
" *Valerianus* hic idem videtur cum Valeriano, qui dicitur Agens Vicariam Præfecturam A.D.330. *leg.3. de Sponſalibus.* De quo mox plura.

" *Fruentur*, Cod. Iuſt.
" *impetrauerunt*, Cod. Iuſt.
" Temporis Characteriſmus abeſt.

COMMENTARIVS.

DIGNITAS, ſeu Codicilli Perfectiſſimatus quibuſnam proſint, vel non; definit hac Conſtitutione Conſtantinus M. Nempe cùm honorarios Codicillos huiuſmodi *Perfectiſſimatus* paſſim quique impetrarêt, nullo ſtatus diſcrimine, & cum publico etiam: ſæpe munerum periculo, fœdaque nundinatione, ideò Conſtantinus M. huic rei occurrendum putauit: definitis ſeptem hominum generibus quibus huiuſmodi Perfectiſſimatus codicilli prodeſſe non poſſent: cuiuſmodi hæ ſunt, putà 1. *Seruilis* conditionis homines. 2. Fiſci rationibus obnoxij. 3. *Curialis* conditionis homines, ſeu Curiæ obnoxij. 4. *Piſtores*, (quomodo & Senatoria dignitate piſtoria conditio non omninò euitabatur, *l.5. inf. de piſtoribus.*) 5. *Negotiatores*, vel vt *hic l.* dicitur, *qui in aliquo negotio conſtiterint.* 6. qui *pecunia* data eam impetrarunt, ſeu vt *hac lex* loquitur, *honorem hunc ſibi venali ſuffragio emerunt*. De quà ſuffragiorum venalitate ſub Conſtantino M pro codicillis honorum conſequendis, dixi ad *l.1. ſup. de honorariis codicill.* 7. *Adminiſtratores* rei alienæ, putà Coloni, Actores, &c. Et hæc omnia tandem partim publicæ Dignitatum honeſtati, à quibus non tantùm ſeruos ſubmoueri oportet, ſed & viliora miniſteria, velut colonos alienos, Negotiatores, vel etiam qui fœda patrimonij erogatione, & ſic venali ſuffragio eas emereantur. Honorarij ſcilicet Perfectiſſimi, vt vocantur *l.26. inf. de decurionibus*, à Curiâ ciuilibúſque muneribus non liberabantur, *h.l. & l.5. 15.26.41.44. eod. tit. de decurionibus*: ad quas *leges* plura dixi: partim publicorum munerum neceſſitati & vtilitati, cui repugnat deſtitui fiſci rationes, in quo totius Reipubl. nerui conſiſtunt; vel Curialum munera, in quibus nerui, anima, decus, radix ſingularum ciuitatum ſeu Rerumpublicarum conſiſtebant: quod Libanius ait *in Iuliani necem*, *p.297. in Antiochico*, *p.357.* περὶ ... , *p.9.10.* Maiorianus *Nouella* 1. & ex eo Caſſiodorus, *non vno loco*: de quo plura *ſuo tit. de decurionibus*: vel vrbicam vtilitatem deſtitui, piſtrinis deſertis: vbi gratuitus & gradilis panis populatium ſtudiis emerendis, inque pace continendo diuidebatur: de quo *ſuo tit. inf. de Piſtorib.* Et hæc quidem ita Conſtantinus M. *hâc l.* quæ ſcripta eſt ad Paternum Valerianum, proculdubio Agentem Vicariam Præfecturam in Vrbe Româ: cui Conſtantini M. *lex* inſcribitur, dignitate illa ... appoſitâ An. D.330. putà *lex 3. inf. de ſponſalibus*. Quam coniecturam iuuat non tantùm quod de Piſtoribus (vrbis Romæ ſcilicet) in *hâc l.* disertè agitur; verùm, quod ex *tertiâ* Conſtantini *leg.* diſcimus, putà *ex l. vn ſup. de his qui veniam ætatis*: quia Vicarius Præfecti in vrbe Româ Perfectiſſimatus dignitatis & Perfectiſſimorum peculiaris Iudex & vindex fuerit; haud aliter atque Senatorum, Præfectus vrbi: Equitum, Præfectus Vigilum. Quare Paterno Valeriano Vicariam Præfecturam in vrbe Româ agenti, & recenſum Perfectiſſimorum acturo, hanc veluti formulam Conſtantinus M. ſubmiſit: quoſnam videl. in eâ dignitate ſtare, eâque frui pati deberet, quos verò non: Haud aliter atque idem Conſtantinus, *l.3. inf. de infirmandis his quæ ſub Tyr.* Præfecto Vigilum, Equitum recenſum acturo formulam quandam præſcribendam putauit, & aliam ſimilem Senatui, atque adeò Præfecto vrbi Senatus Præſuli, ad Senatorum recenſum, *l.4. eod. tit.*

¶ Nunc pro more noſtro ſubiiciamus nonnulla de *Perfectiſſimatus* dignitate, præter ea quæ *hic Codex* ſuppeditat, quæ in Paratitlon congeſta ſunt. Ex Eumenij primùm *Oratione pro ſcholis* diſcimus, ante Conſtantinum M. iam hanc dignitatem inſtitutam, quam habuit pro *ſcholis inſtaurandis*, ad Virum *Perfectiſſimum Præſidem Lugdunenſis primæ.* Et Lactantius quoque A. D.316. vel 317. primis Conſtantini annis eius meminit, *lib.5. c.15.* Ipſe Conſtantinus apud Euſebium, *lib.10. c.6.* literas ſe dediſſe ſcribit ad Vrſum virum Perfectiſſimum Rationalem Africæ: πρὸς Οὖρσον τὸν διασημότατον Καθολικόν: vbi διασημότατος, vt rectè Valeſius in Marcellinum *lib.21. p.201.* eſt Perfectiſſimus: pariter, vt apud Auctorem vitæ Conſtantini, *lib.3. c.51. & lib.4. c.1.* Sic in Gloſſis veteribus. *Διασημότατος Perfectiſſimus.*

Nunc ſubiiciamus duo inſigniora loca, quæ de Perfectiſſimis apud Scriptores τῶν ἔξω occurrunt. Primus eſt Lactantij ille, *d. lib.5. c.15.* ſub Conſtantino M. vbi ad tres dignitatum gradus alludit: *Nemo*, inquit, EGREGIVS, *niſi qui bonus & innocens fuerit: nemo* CLARISSIMVS, *niſi qui opera miſericordiæ largiter fecerit: nemo* PERFECTISSIMVS, *niſi qui omnes gradus virtutis impleuerit.* Alter eſt Ammiani Marcellini, *lib.21. p.216.* de Conſtantij temporibus, *Nec ſub eo Dux quiſquam cum* CLARISSIMATV *perfectus eſt: erant enim, vt nos quoque meminimus*, PERFECTISSIMI.

¶ Tandem obſeruandum, Viros Perfectiſſimos his Notis ſeu ſignis deſignari, V.P. vel inuerſo ordine, P. V. *l.1. ſup. fin. regund. l.1. de bonis vacantib. l.4. de pœnis*: *l.5. de exactionib.* vt apud Magonem *in veterib. Inſcriptionib. p.34. n.5. p.111. n.1. p.166. n.1. p.1086. n.6.9.10.* apud Symmachum, *lib.10. ep.40.41.55.* Eumenium *pro ſcholis* inſtaurandis. In quibus *Notis* interpretandis, varij errores admiſſi: de quo videndus Balduinus & Liuineius in *dict. Panegyr.* & Iuretus *in Symmachum dict. ep.40.*

CODICIS

CODICIS THEODOSIANI LIBER SEPTIMVS.

QVI TOTVS EST DE RE MILITARI.

¶ Quanquam, illud sciendum est, complures hoc libro constitutiones occurrere, quæ non ad militiam armatam, verùm ad PALATINAM pertinent; vel etiam quæ vtrique militiæ, Palatinæ, inquam, & Militari communes sunt.

HVIVS LIBRI TITVLI.

I. *De re militari.*
II. *Quid probare debeant ad quumcumque militiam venientes.*
III. *Quis in gradu præferatur.*
IV. *De erogatione militaris annonæ.*
V. *De excoctione & translatione annonarum.*
VI. *De militari veste.*
VII. *De pascuis.*
VIII. *De metatis.*
IX. *De salgamo hospitibus non præbendo.*
X. *Ne quis in palatiis maneat.*
XI. *Ne comitibus & tribunis lauacra præstentur.*
XII. *De commeatu.*
XIII. *De tironibus.*
XIV. *De burgariis.*
XV. *De terris limitaneis.*
XVI. *De littorum & itinerum custodia.*
XVII. *De lusoriis Danuuy.*
XVIII. *De desertoribus & occultatoribus eorum.*
XIX. *De Saturianis & Subafrensibus & occultatoribus eorum.*
XX. *De veteranis.*
XXI. *De testimoniali Ex-tribunis & protectoribus.*
XXII. *De filiis militarium & apparitorum & veteranorum.*
XXIII. *De oblatione equorum.*
XXIV. *De oblatione votorum.*

PARATITLON HVIVS LIBRI.

RES MILITARIS *Rubr. tit de re milit. l.2. de Iurisdict. l.3. de erogat. mil. ann. tit. de Comitib. rei mil.* dicitur & Armata militia *l.5.6. de re milit. l.16. de tironib. l.10. de Veteranis: l.10. de filiis mil. appar. l.vn. de rei vind. l.28. de Prætorib. l.9. de domesticis; l.28. de cohortalib. l.12. de diu. offic. l.88.147.154. de Decurionib. l.24. de Iudæis:* Vt & Militia militaris, Palatinæ opposita, *l.19. de diu. offic.* Denique militia sub armis: *l.38. de Decurionib.* Ea, ceu altera Reipublicæ pars, ciuilibus partibus opponitur: *l.vn. qui à præbit. tyr.* quomodo & otium ciuile & domestica quies, bello opponitur, *l.1. de Gladiatoribus.* Et in Rebus (seu in Republ.) prima esse dicitur: secundus verò in literarum præsidiis pacis ornatus, *l.1. de proximis Comitib.* Neque omittere possum inter hæc initia Theodosij Iun. qui hunc Codicem concinnauit, de re militari iudicium, *Nouella de ambitu 31. Cùm nulla res adeò parua sit, quæ non plurimum prouisionis de nostra Clementia consequatur, præcipuam Militibus curam impartiendam esse censemus, quibus maximè communitur vniuersa Respublica Hæc enim vna res diligentissimè procurata mul-*

tarum nos rerum ſolicitudine relaxabit, nec ſingulis cogemur adhibere medicinam, ſi generali remedio cuncta ſancimus. Et mox fine Nouellæ. *Credimus namque quod re militari ad eum modum quem diſpoſuimus obſeruatâ, quocumque terrarum ſe hoſtis mouere temptauerit, victoria nobis propitia ſecundi Numinis voluntate nunciabitur, antequam prælium.*

Qualiſnam verò ea ſub Chriſtianis Imperatoribus, à Conſtantino M. Theodoſium Iun. & Valentinianum Tertium vſque fuerit, neque huius Codicis *leges* ignorare nos patiuntur, Magno numero; non eæ tantùm quæ continentur hoc integro libro *ſeptimo*, qui huic materiæ fundus totus eſt, verùm etiam quæ per alios *titulos* ſparſæ occurrunt; vt & quæ habentur *quatuordecim* prætereà *titulis*, eodem pertinentibus, extra *librum ſeptimum*: purà *Tit.de officio Iudicum militarium*; *lib.1.t.9. Tit.de Nuptiis Gentilium, lib.3.t.14. Tit.de bonis militum, lib.5.t.4. Tit.de Poſtliminio, eod.lib.5.t.5. Tit.de Conſulib. Præfectis, Magiſtris militum, lib.6.t.6. Tit.de Præfectu Prætorio ſiue vrbis & Magiſtris militum, lib.6.t.7. Tit.de Comitib.rei militaris, lib.6 t.14. Tit.de Stratoribus, lib.6.t.31. Tit.de Numerariis, Actuariis, &c. lib.8.t.1. Tit.de Fabricenſibus, lib.10.t.22. Tit.de Claſſicis, lib.10.t.... Tit.de Equorum conlatione, lib.11.t.17. Tit. Qui à præbitione tironum & equor. excuſ. lib.11.t.18. Tit.de collatione æris, lib.11.t.21.* Quarum quidem Conſtitutionum nonnulla *Edicta* ſunt, & vocantur: partim ad prouinciales emiſſa, vel per prouincias propoſita, *l.26.de erogat l.1.de ſalgamo: l.8.6.17. de Tironib. l.1.8.9. de deſertorib. l.vn. de Saturianis: l.1.8. de Veteranis: l.12. de fil. mil. appar.* partim verò data ad Veteranos, *l.3. de Veteranis.*

.Vsvm rei militaris, ſeu armatæ militiæ, hâc tempeſtate triplicem reperio: Vel enim eius vſus fuit, aduerſus Barbaros, hoſtéſque Imperij Romani, *l.1.de re milit. l.1.2. de poſtliminio, l.1.de commeatu: l.1.3.de litor.& itin.cuſt* ſeu aduerſus hoſtes & perduelliones: *l.7 de reparat appell.* cuiuſmodi hoc æuo fuêre Franci, Saxones, Sueui, Alamanni, Quadi, Marcomanni, Sarmatæ, Gothi, Scythæ, Perſæ: ad quos variæ *leges* huius Codicis pertinent. Vel aduerſus Tyrannos, & hoſtes publicos: de quo vid. *tit. de Ingenuis qui temp Tyranni ſerv. tit.de Indulgentiis criminum: tit. de infirm. his quæ ſub Tyrannis: l.2.de litorum & itin.cuſt. l 9. de deſertorib. l.1. de cohortalib. l.1.de Immunitate conceſſa.* Vel denique aduerſus Latrones quoſdam coniuratos, quos & armis quandoque perſequi oportuit: cuiuſmodi fuêre Saturiani [Aſturiani] & Subafrenſes: de quibus eſt *tit. peculiaris, libro 7.* Vt & alij, de quibus *tit.de deſertorib.*

Milites ipſi *priuatis* opponuntur, *l.2.& l.quiſquis, ad l.Cornel. de ſicar. l.3. de immunit.conc. l.2.de falsâ mon l.vn.de offic. Iudic.milit. l.5.de teſtamentis*: ſeu priuatæ conditionis hominibus: *l.2.de terris limit.* Dicuntur iidem & Militares, *l.20.21.de erogat.mil ann. l.7.31.de annonis ciuicis:* perſonæ militares, *l.2.de exhib.reis:* militaris ordinis viri: *l.6.de ſuſceptorib.* militaris corporis viri, *l.2.de Comit.rei mil.* Militantes, *l. 2. de Iuriſdict. l.3. de ſalgamo: l.10.de Veteranis.* Ab Imperatoribus verò, (quod ciuilitatis eorum partim, partim in milites affectus, ſtudiíſque militaris, argumentum eſt) cum elogio nominantur, Viri fortes: *l.12.de Veteranis: l.28.de cohortalib.* milites deuotiſſimi: *l.17.de erog. l.2. de excoctione: l.13.de Metatis: l.3 de equor.conl. l.28.de ſuſceptoribus: l.19.de Paganit:* Milites fortiſſimi *d.l.17.& l.4.5.de milit.veſte.* Milites lectiſſimi, *l 8. de tironib.* milites noſtri *l.6.de erogat.* quomodo & Veterani noſtri, *l.9.de Veteranis:* Conueterani mei, *l. 2. eod.* Dicuntur & ab iiſdem, Commilitones in *l.10. de re milit.* Contubernales, *l.33. de erog. mil.ann. l.2.de equor.conlat.* quomodo & Conſtantinus M. conueteranos dixit, *l.2. de Veteranis.* Dicuntur & ſalutarem maximè operam Reipubl. proſequi, *l. 5. h.t.* pro publica defenſione præliis adeſſe: *l.38.de Decur.* ſub armis militiam tolerare, *l.4. de diu. offic.* in hoſtem Martio ære calere, *l.vn.qui à præbit.tiron.*

Præter Armatæ tamen adhuc militiæ milites, alij quoque multi in Imperio Romano Armatæ militiæ ſpeciem gerebant, vſúmque armorum habebant, qui priuatis alioquin regulariter interdictus erat (de quo eſt peculiaris *titulus* ſeu *lex vn. quorum vſus interdictus eſt*:) Nam & in Comitatu ſeu Aula Imperatorum inque militiâ Palatina, erant Armati quidam, veluti Domeſtici & Protectores, de quibus eſt *tit.* peculiaris 24. *lib.6.* qui Armatam militiam disertè ſubire dicuntur, *l.9. illius tit.* Quorum etiam extra ordinem vſus aliquis fuit in ipſamet Armata militia, expeditionibúſque bellicis proderant, *l.6. de domeſticis & protect.* veluti ad tuitionem locorum, *l.1.2. eod. tit. l.27. de erog. mil. ann.* & ad litorum, portúumque cuſtodiam, *l.3 ſeu vlt.de litor.& itin.cuſt.* Quare & tum Magiſtri militum diſpoſitioni ſuberant, *d. l.6.* Erat & militia Scholaris, *l.38. de decur. l. vn. qui à præb. tiron.* ſeu ſcholæ *l.22.* (vbi dico) 23. 24. 34. *de erog. mil. ann. l.vn. de Comitib. & Trib.ſchol. l.7. 8. 9. 10. 11. 12. de annonis ciuicis: l.9. de diu. offic.* quæ ſuos quoque Tribunos habuêre, *dict. l. vn. & dict. l. 23. 24.* ſubque Magiſtro officiorum egêre. Et in his ſcholæ ſcutariorum & Clibanariorum *dict. l. 9. de annonis ciuicis*. quarum

rum scholares militares Viri vocantur, *dict. leg.* 11. Quos etiam extra ordinem expeditionibus interfuisse docet *l.* 22. *&* 23. *de erog. mil. ann.* Erant & Iudicum Officiales seu Apparitores armati, quæ & Officialis seu Cohortalis militia erat: de quibus *lib.* 8. Erant in his Beneficiarij, de quibus *l.* 5. 7. *de cohortalib.* Erant Curiosi, de quibus *lib.* 6. Stationarij item Apparitores, de quibus *l.* 2. *de Veteranis: l.* 1. *de cursu publ. l.* 2. *de cohortal. l.* 1. *de Curiosis: l.* 12. *de diu. offic. l.* 31. *de Episcopis.* Erant & Irenarchæ, de quibus est *titulus, lib.* 12. Tandem & priuatis omnibus extra ordinem quandoque promiscuè ius armorum datum; veluti aduersus Latrones & desertores, *l.* 14. *de desertorib. l.* 2. *de sicariis*: vt & in summo ab hoste periculo: de quo est *Nouella* Valentiniani, *inter Theodosianas* 20. *de reddito iure Armorum.* Nos de militibus Armatæ militiæ videamus.

Species seu Diuisiones, generáque militum varia fuerunt: Primò quidem fuerunt alij Equites, de quibus v. *l.* 2. *de fil. mil. app.* & quæ dicam *infr. de Magistris Equitum*; *de vexillationibus, alis, cuneis.* Alij verò Pedites. Seu Militia, alia erat Equestris, *d. l.* 2. *&* *l.* 43. *de cursu publ.* Alia pedestris, *d. l.* 43. seu Legionaria, *d. l.* 2. Et illa quidem potiore loco habita, *d. l.* 2. De vtriusque huius militiæ Magistris & Præpositis posteà.

Secundò alij milites erant præsentes Principis obsequio deputati, *l.* 17. *de re mil.* in Vrbe, præsente Comitatu esse concessi, *d. l.* 17. alij per prouincias, in Numeris, & Legionibus, *l.* 18. *de re mil.* partim alibi, de quo postea.

Tertio, in duas veluti Classes milites diuisi erant: quarum Prima classis, eaque potior & dignior, (vt docet *lex vlt. de re mil. l.* 7. *de Tyronib. l.* 4. *de Veteranis: l.* 8. *de fil. mil. app. l.* 17. *de cohortal.*) complectebatur Palatinos & Comitatenses. *Palatini*, Numeri & Legiones, de quibus agitur *d. l. vlt. de re mil. l.* 10. *de Numerar. l.* 22. *de erogat. mil. ann.* erant partim Equites, (vnde Vexillationes Palatinæ,) partim Pedites, *d. l.* 22. sed & Auxilia quoque quædam Palatina dicebantur, *d. l.* 22. Comitatenses milites seu numeri, de quibus *l. vlt. de re milit. d. l.* 22. *de erogat. mil. ann. l.* 7. *de Tironib. l.* 4. *de Veteran. l.* 10. *de Numerar. l. vn. de bonis mil. l.* 8. *de filiis mil. appar. l.* 17. *de cohortalib.* & ipsi partim Equites erant, (vnde Vexillationes Comitatenses, *d. l.* 22. *de erogat. d. l. vn. de bonis milit.*) partim Pedites, *d. l.* 22. *&* *d. l. vn.* Quæ ratio verò horum numinum fuerit, inquiro ad *eas leges.*

Altera militum classis erat: in quâ erant qui *Pseudocomitatenses* dicebantur, seu Pseudocomitatenses Legiones, *d. l. vlt. de re mil. &* *l.* 10. *de Numerar.* Quorum alij pariter Equites erant, *d. l.* 10. Erant & qui *Riparienses* vocabantur, *d. l. vlt. de re mil. l.* 14. *de erog. mil. ann.* seu Ripenses, *l.* 7. *de Tironib. l.* 4. *de Veteranis*: qui in ripâ per Cuneos & Auxilia constituti erant: *d. l.* 7. *de Tironib.* vnde & Ripensis militia, *l.* 8. *de fil. mil. app.* cuius minor dignitas erat, quàm Comitatensium, dixi *ad d. l.* 8. & ad *d. l. vlt. de re mil.* Erant & Castriciani, *d. l. vlt.* qui scilicet in castris constituti erant, *l.* 15. *de erog. mil. ann.* Indicantur tandem præter hos, alij quoque in *d. l. vlt.* de quibus posteà.

Erat & quarta hæc Militum diuisio; quod aliæ *Legiones* propriè dicebantur: alia verò *Auxilia* (opponuntur quippe hæc duo inuicem inter se, *l.* 22. *de erog. mil. ann.*) Auxilia, inquam, *d. l.* 22. *&* *l.* 7. *de Tironib.* seu Auxiliares cunei: *l.* 1. *de Tironibus.* Iique rursum duum generum, Palatini & Comitatenses. Constituère verò hæc Auxilia ex Romanis, vt discimus ex *l.* 1. *&* 7 *de Tironibus.* Erant & Militiæ operam nauantes qui *Gentiles* dicebantur, de quibus *l. vn. de nuptiis Gentil. l.* 1. *de Terris limit.* qui ad curam & munitionem limitis & fossati positi erant, *d. l.* 1. quibus tamen connubij ius cum Romanis non erat, *d. l. vn.* Erant quoque in exercitibus Romanis hâc tempestate Barbaris, *l. quisquis, de sicar.* Erant & Fœderati, *l.* 16 *de Tironib.* quorum peculiaris ratio habita: vid. *Nou.* Theodosij, *de ambitu* 31. *vers. de Saracenorum*: *&* *vers. viros autem.* Erant & Dedititij qui & ipsi seruos habebant, *d. l.* 16. *de Tironibus.* Erant alicubi & qui *Læti* dicebantur, de quibus *l.* 10. 12. *de Veteranis*: veluti Læti-Alamanni, & Læti-Sarmatæ, *d. l.* 12. qui & peculiares Præpositos suos habuère *d. l.* 10. propriásque Terras, quæ *Laticæ* dicebantur, *l.* 9. *de Censitorib.*

Divisi erant & distributi Milites in Legiones, & Vexillationes. Legiones, de quibus agitur *l. vn. de bonis mil. l.* 13. 17. 18. *seu. vlt. de re mil. l.* 22. *de erog. mil. ann. l.* 22. *de diu. off. l.* 12. *de Veteranis*, (quæ & Legiones Romanæ dicuntur: *l.* 1. *de Veteranis*,) erant Peditum: vnde Legionaria militia, Equestri opponitur; *l.* 2. *de de fil. mil. appar.* Vexillationes verò (de quibus *l.* 22. 23. *de erog. mil. ann. d. l. vn. de bon. mil.*) erant Equitum: vnde ex Legionibus & Numeris opponuntur, *d. l.* 22. *&* 23. *&* *d. l. vn.* Quod & ipsum Comitatensibus commune est: nam & Comitatensis aliæ Legiones fuerunt, Peditum scilicet aliæ Vexillationes, vt ostendit *lex vnica sup. de bon. mil.* & *d. l.* 22. & *notitia Imperij.*

Legiones, & sic Pedites, diuidebantur in Cohortes & Numeros. De *Cohortibus* agitur *l.* 1. *de Commeatu l.* 2. 10. *de Veteranis*: *l.* 10. *de Decurionib.* vnde legionibus vel cohortibus

hortibus deputari, *l.10. de Decurionib.* & milites Cohortales, qui Altaribus opponuntur, *l.4. de Veteranis:* de Numeris vero agitur, *l.4.7.16.17.18. seu vlt. de re milit. l.7.9. de Tyronib. l.16.23.24.25.28.34. de erogat. mil. ann. l.vn. de bonis milit. l.12.13. de diu. offic. l.11. de murilegulis: l. 16. de exactionib.* His opponuntur Vexillationes, *d.l.23. de erogat.* In hos demùm Numeros qui relati essent, iusti Milites babebantur, *l.7. de Tironib.* vocati & alicubi quorundam respectu, Pleronei, *l.1. de domest. & protector.* Erant & Manipuli Peditum: vnde Manipularis, *l.3. ad leg. Iul. repetund.*

EQVITES verò diuidebantur in Alas, & Cuneos. De *Alis* illud saltem ex *l.4. de Veteranis* discimus, milites alares Cohortalibus oppositas. Quod *Cuneos* attinet: de hisce agitur, *l.17. de Tironib. l.vn. de bonis mil.* eos verò Equitum fuisse docet disertè *d.l.vn.* Eorúmque quidam Auxiliares erant, *d.l.1. de Tironib.* vnde & Cunei & Auxilia iunguntur, *l.7. de Tironib.* quorum nonnulli in ripis positi erant. Erant & Turmæ militum [Equitum] *leg.7. de Tironib.* Erant denique & quæ *Familiæ* dicebantur, de quibus *l.17.* (vbi dico) *18. 31. de erogat. mil. ann. l. vlt. de iure fisci: l. 1. de excoct.* quæ à fortissimis & deuotissimis Militibus, & à Numeris & Impedimentis separantur.

DEPVTATI autem (quæ vox in re militari quoque propria fuit, *l.17. de re milit. l.vn. de lusoriis Danub. l.10. de Decurionibus*) seu locati positíque milites erant, vel ad prouisionem & Curam (quæ vox & ipsa propria est) tuitionémque & munitionem limitis & fossati, ad timoris suspicionem amoliendam, vt Gentiles *l.1. de terris limit.* In limitibus Imperij, *l.15. de erog. mil. ann.* veluti in Rhetico limite, *l.15.18. de extraordin.* vnde Limitanei milites, & Limitanea militia, *l.30. de erogat. l.56. de Decurionib.* Stationésque certæ horum militum erant, *l.11. de erogat.* seu per Stationes locati milites, in locis quibusdam prætendebant, *l.1. de Commeatu* (vbi de his *prætenturis* plenè ago:) Aliis fluminum nominatim limitaneorum custodia commissa erat, veluti Rheni, *l.9. de re milit.* in ripâ per Cuneos & Auxilia constituti, *l.7. de Tironib.* vnde & Riparienses seu Ripenses dicti, de quibus *suprà.* Tuitio item locorum sæpe committebatur Domesticis & Protectoribus, *l.1.2. de Domest. & protect. l.27. de erog. mil. ann. l.3. de litor. & itin. cust.* de quibus vid. & *l.4. de Veteranis*: quorum Pleromi ac termini sedésque dicuntur, *d.l.1. & 2.* Litorum nominatim & portuum & itinerum custodes quidam erant, & excubias agebant; de quibus est *tit. peculiaris* 16. Litora scilicet, id est, portus, stationes, quin & Insulæ, *l.1.2 eius tit. & l.5.8. 17.34. de Nauicular.* Sed & loca obseruationis excubiis munienda: *l.30. de cursu publ.* itinera, *Rubr. dicti tit.* & itineris tramites, *l.1. si quis pec. conf.* abscessus prouinciarum, abdita loca, *l.2. eo tit.* certis de causis sæpè crebris excubiis vallabantur, *l.1. de lit. & itin. custod.* custodiebantur; Hinc Curiosi litorum, *l.10. de Curiosis*: & *Nouellâ* Valentin. *inter Theodos.* 23. vel etiam custodes absolutè, *l.9. de metallis*, litorum custodes, *l.5.17. de Naucul.* Custodes, inquam, per prouincias quæ mari alluuntur: *d.l.9.* Certis de causis, inquam, putà vt ne mensuram seu modum oneris cursus publici quisquam egrederetur, *l.30. de cursu publ.* vt ne merces illicitæ ad Barbaras Nationes transferrentur, *l.3. eo tit. & l.1. si quis pecun. conf. & l.10. de Curiosis:* quâ de causâ Naucleri seu Mercatores commeantes merces suas profiteri tenebantur, *d.l.vlt. de litor. & itin. cust.* Item ne personæ forsassis certæ conditioni adstrictæ, veluti Marcellarij, sese subducerent, vel aufugerent; *l.9. de metallis.* Item ne quisquam commeantium iniuriâ adficeretur, quò pertinet *lex* 5. 8.17. *de Nauicular.* Imò & aliâ quandoque extra ordinem necessitate finéque littora itineráque custodita; quò pertinet *lex 1. & 2. de lit. & itin. cust.* In Burgis quoque quidam seruiebant, *l.2. de his qui condit. propr.* qui Burgarij dicti, veluti in Hispaniâ: de quibus est *titulus*, seu *lex vn. de Burgariis:* Vbi de bis dico plenè, vt & in Castris & Castellis, *l.30. de erog. mil. ann. l.13. de desertorib.* in limite scilicet vbi militaneus miles erat *d.l.30. de erog.* vnde castella Limitanea *l.2. de terris limit. l.15. de desertorib.* Et miles castellanus, *d.l.2. de terris limit.* qui non Castellano militi opponitur. Indéque & Castriciani, de quibus *suprà* iam ex *l.vlt. de re mil.* in castris constituti, *l.15.30. de erog. mil. ann.* Alij denique iam & potissimâ parte milites erant in Exercitu, *l.10. h.t. de re mil.* seu in Expeditione occupati, & in castris & sub signis, *l.1. de Commeatu* (quibus opponuntur *eâ leg.* qui in locis prætendebant) in expeditione degentes; *l.4.5.6. de erog. mil. ann.* proficiscentes videlicet ad bella, vel ex procinctu redeuntes, *l.13. de metatis*: denique felicibus expeditionibus pro salute Reipublicæ occupati, *l.14. de metatis*: de quâ expeditione militari posteà. Et hæc quidem de Militia Terrestri.

Erant enim & *Classes* in fluminibus, *l.10. de veteranis, & tit.13.* Quarum aliæ erant in fluminibus Imperium Romanum terminantibus, instrumentis suis vniuersis Armatæ, ad belli aleam præparatæ, & in conflictus specula munitissimâ statione, vel discur-

sus

ſus opportunitate degentes, itémque ad tranſuectionem annonæ militaris, veluti in Danubio, vbi Luſoriæ naues erant, per diuerſos limites & tractus poſitæ, quarum aliæ *Iudiciaria*, aliæ *Agrarienſes* dicebantur, *tit.* 17. *de Luſoriis Danuby*, vbi dixi: quæque certo numero per ſingulos annos, partim nouæ contexi, partim veteres reparari, Ducis inſtantiâ debebant, *ibidem*. Erant & Claſſes in Oronte, veluti Seleucena, aliæque *d. l.vn. de Claſſicis*, ad purganda videlicet flumina, aliáſque neceſſitates. Certi verò Claſſium Præpoſiti erant; *l.*10.*de veteranis*.

PRÆERANT rei militari, militibúſque, militares Iudices: *l. vlt. de veteranis*, ſeu Militares Dignitates, *l.vn.de honor.vehic.l.*37.*de curſu publico.* Ac primi quidem omnium Comites, *l.*17.*de re milit.l.*23.*de erog.mil. ann. l.vlt.de infirm. his qua ſub Tyr.* ſeu Comites & Magiſtri militum *l.*8 *de re milit.l.*8.*de metatis*: *l.vlt. de deſertorib l* 1.*ne Comit. & Trib.* qui Magiſtri militum ſimpliciter dicuntur, *l.*8.10.11.*de re mil. l. vlt. de Comit. rei milit. l.*12.34.*de erog.mil.ann.l.vlt.de deſertoribus*, *l.*9.*de veteranis*, *l.*16. *de Numerariis*, *l.* 11. *de diu.offic l.*56.*de curſu*: *l.*2 *de exhiben.reis*: *l.vn.qui à prabit.tyronum*: *l.* 181. *de Decurionib.* & *Rubricâ tit.*6.*& 7.lib.*6. vel Magiſtri militiæ, *l. vlt. de erog. mil. ann. l.*3. *de diu.off.* vnde & dicta Magiſteria militum poteſtas, *l. vlt. de metatis.* Magiſteria poteſtas, *l.vn. de luſoriis Danuby*: *l vn.de priuil.appar. Magiſt.pot.* Ita quidem, vt nonnulli aliquando Comites vel Magiſtri vtriuſque militiæ fuerint *l.*13.*de re milit. l.*18. *de erog. mil. ann.l.*1.*de excoct. l.*3. *de paſcuis*: *l.*3.*de ſalgamo*: *l.*12.13.*de Veteranis*: *l.vn.de off. iudic.milit. l.*9.*de adulter. l* 4. *de patrocin vicorum*: *l.*11.*de murilegulis*: *l.*6.*de domeſticis*: *l.*128.*de decurion.l.*1.*de calumniatorib. l.*12.*de fil.mil appar.l.*9.*de Iudais.* (Quanquam & nonnulli & his legibus recipi poſſunt de diuiſá Magiſteriâ militum, non de coniuncta:) Et ſic Comites & Magiſtri Equitum & Peditum ſimùl, *l.*27.*de re milit.l.*5.*de Numerar.l.*1.*de annona & trib.* Alij verò ſeparatim Magiſtri vtriuſque militiæ: *l.*24. *de erogat.* putà Comites & Magiſtri Equitum, vel ſimpliciter Magiſtri Equitum tantum, *l.*1.*de rei vindicat.l.vn de nuptiis Gentil.l.*1.*de bonis mil. l.vn de Praf.prator.l.*9.*de re milit.l* 8.*de Tironib.l.*10 *de numerar l* 4.5.*de diu. off. l.vn. de priuil appar. Magiſt.pot.l.*30.43.44.*de curſu publ. l.*38.78.*de decur.l.*9.*de ſuſceptorib. l.*2. *de Gladiatorib l* 5. *de ſententiis*, Magiſtri militiæ Equeſtris, *l* 4 . *de curſu publ.* Alij verò Magiſtri peditum. *d l* 8.*de Tironib.d l.*4.5.*de diu.off.& d l.vn.d.l.*38.78 *de decur.d l.*6.*de ſuſceptorib.d.l.*30.43.44.*de curſu publ d.l.vn de Praf.prat.d. l.*2. *de Gladiatorib.* Magiſtri pedeſtris militiæ. *d.l.*43. Quanquam verum ſit, nonnullos ex his qui hoc Codice *Magiſtri Equitum* ſignaè vocantur, peditum quoque nihilominus Magiſtros fuiſſe: Exemplu eſſe poſſunt vel Iouinus & Timaſius: de quibus in *Proſopogr.* Et notandum, Magiſtrum Equitum in omnibus *legibus* Magiſtro peditum præmitti, exceptâ *l.*5. *de Numerariis.* De horum verò inter ſe prælatione, ipſe dico ad *l.*4.*de honor.codic.*

Fuêre verò quoque Magiſtri militum per ſingulares diœceſes, veluti Magiſter militum per Orientem, per Thracias, per Illyricum, per Gallias, per Africam, quos omnes *Notitia noſtra* Theodoſiana exhibet: Hique omnes Illuſtres erant, *l.* 17. *de re militari, l.*25.*de erog.mil ann.l* 8.*de Metatis*: *l.*8.*de Tironib. l.*1. *de Comitib. & Trib. l vlt. de Comitib. rei mil.l.*113.181.*de decurion.l.* .*de excoct.l.*11.*de mun.legalis*: *l.*6.*de domeſt. l.*30.43. *de curſu*: *l.*78 *de Decur.* Magnificentiæ titulus eis tributus *l.*13.*de re mil l.*15.*de Numerariis*: Sublimitatis, *l.vn.de luſor. Danub l.*9.*de Iudais*, Excellentiæ, *l* 10.*de Numer.* Illuſtris Magnificentia tua, *l* 113.115.*de Decur.* Inſignis Auctoritas tua. *l.* 3 *de paſcuis*: Magnifica Auctoritas tua, *l.*12 *de erogat. milit. ann.* Sublimis Magnificentia tua, *l.* 13. *de re milit.* Illuſtris auctoritas, *l.*1.*de Excoct. l.*6. *de Domeſticis*: Sublimis magnitudo. Inter altiſſimarum ſcilicet dignitatum Viros numerabantur, *d.l.*4 *de honor Codic. & l.vn de Conſulibus.* Præfectiſque prætorio & vrbis æquabantur, *l.*1.*de Prafectis pratorio*: pompáque adeò his tribuitur, *l.*44 *de curſu*: vt & culmen, *d.l.vn.de Conſulibus*: *& l.* 175. *de Decurionibus.* Eodémque iure quo Præfecti prætorio, ad propria, vel optata properantes, euectione curſus publici vti poterant, *d.l.*44. variíſque immunitatibus fruebantur *l. vn qui à prab. tir. & l.*3.*de metatis.* Neque *iuniores* tantùm Magiſtri militum erant, verùm etiam nonnullis contemplatione meritorum, honorarij Magiſterij codicilli collati: *l.*4 *de honor.cod.*

Tandem Officiales ſuos & Apparitores varios habuêre Magiſtri militum, de quibus eſt *titulus* ſeu *l. vn. de priuil. appar. Magiſt.pot. l.*4.5.*de diu.offic. l.*6. *de ſuſceptoribus*: Et in his Chartularios, *d. l.*5. & Scriniarios, *l.*15. *de Numerariis.* Hi verò militaris ordinis erant, *d. l.*6. *de ſuſceptor.*

Quandoque etiam nonnulli extra ordinem exercitibus præpoſiti, vice Magiſtrorum militum, *l.*3. *de Comitib. rei mil.* veluti Comites Domeſticorum: *l. vn. qui à prabit. tir. & l.*1. *de venat.ferar.* quæ & ideò *d.l. vn.qui à prabit.* dicuntur, virtute ſua triumphis Principis ſubiugare de hoſte captiuos.

POST Magiſtros militum, *l.*9. *de re milit.* erant alij, qui dicuntur Militaris Ordinis Viri,

ri, *l.8. de desertorib.* Militaris nominis Viri, *l. vn. qui à prub. tir.* Militaris corporis Viri, *l.2. de Comitib. rei mil.* Militares Viri, *l.128. de Decurionib.* Quibus scilicet regendæ militiæ cura cemmissa erat, *l. vlt. de re milit.* quibus militaris rei cura mandata erat, *l.1. de iurisdict.* qui milites curabant, *l.1. de erog. mil. ann.* qui milites ducebant, *l.1. de Comitib. rei milit.* Puta COMITES Diœceseon integrarum *l. vn. de Comitib. & Trib. scholar.* veluti Comes Ægyptiaci limitis, *l.52. de cursu*: Ægypti & Ponticæ diœceseos, *d. l. vn. de Comitib & Tribut. schol.* & Orientis, *l. vlt. de Comitib. rei milit. l.3. de Primicerio & notar.* quorum peculiaris ratio & gradus fuit. DVCES: de quibus agitur *l. vn. de Comitib. & Arch. S.P. l.9.15. vlt. de re milit. l.1. de Tironib. l. vn de lusor. Danub. l.6. de fil. mil. appar. l. vn. de Comitib. & Arch. l.3. de litor. & itin. custod. l.13. de Veteranis, l.29.30.36. de erog. mil. ann. l.2. ne Comitib. l.3 de Comitib rei milit. l.16. de Numerar. l.57. de cursu: l.49. de appellationib. l.1. de patrocin. vicorum: l.113.128.133. de Decurionib. l.3. ad leg. Iul. repetund. l.13. de operib. publ. l.8. de pugnis*: Qui plenius Duces militum vocantur *l.13. seu vlt. de Veteranis*: Duces limitum, *l. vn. de lusor. Danub. l.7. ne Comit. & Trib. l.6. de fil. mil. appar. l.133. de Decurion. l.1.2. de venatione ferarum*: Duces prouinciarum, *l. vn. de Comitib. & Trib. schol: l. vlt. de cursu: l. vlt. de Comitib. rei milit.* Quibus & administratio tribuitur, *l.3. de Comitibus rei milit. l.13. de oper. publ. l.28. de Prætor.* Et Spectabiles erant, *l.27. de Cohortalibus, l.30. de erogat.* Sub Magistris militum constituti, *d. l.9. de re militari: l. vlt. de Veteranis, l. vn. de venat. ferar.* De eorum gradu vid. *l. vn. de Comitib. & Arch. S. P.* singulos verò Duces Ægypti, Armeniæ, Daciæ Ripensis, Libyæ, Mesopotamiæ, Osdroënæ, Sardiniæ, limitis Euphratensis, limitis Tripolitani, qui *hoc Codice* memorantur, exhibet *Notitia nostra.* Ab his verò munus ipsum dicitur Ducatus, *l.28. de Prætorib. l. vlt. de domesticis, & Protector.* & officium eorum, Ducianum, *l.30. de erog. mil. ann. l.2. de venat. fer.* vt & ipsi, Duciani, *l.3. seu vlt. de lit. & itin. cust.* & qui Ducis officio functus, ex-Ducibus, *l.1. sup. de Decur. & fil. l. vlt. de domest.*

Tria verò Ducum genera deprehendo, de quibus *l.28. de Prætorib. l.13. de proximis.* De horum priuilegiis, vid. *l.28. de Prætoribus.* De ipsorummet electione à Principe facienda, est Theodosij Iun. *Nouella de Ambitu 31.* De integritate, fortitudine, vigilantiâ, quam probata rerum documenta commendent, in his requisitâ, videnda est eadem Nou. vt & de eorundem Officio seu munere. Officium verò eorum inter alia fuit, in limite sibi commisso Turres veteres reficere, & nouas extruere adiumentis militum, *l.13. de operib. publ.* Itémque lusorias naues, v. g. in Danubio nouas certo numero per singulos annos fabricare, veteres reparare, *l. vn. de lusor. Danubij.* De variis eorum commodis & annonis *postea.* De eorum Domesticis, Manipulariis, & Ministris, *l.3. ad l. Iul. repet.* De officiis seu Officialibus & Apparitoribus eorum, *d. l.30. de erog. l. vn. de lusor. Danub. l.16. de Numer. l.1. inf. l.2. de venat. fer. l.3. de lit. & itin. cust. l.57. & l. vlt. de cursu publ. l. vn. de quadrim. breuib. l.133. de Decur.* Notandum tamen eundem aliquando & Ducem & Præsidem eiusdem prouinciæ fuisse, *d. l.3. ad leg. Iul. repet.* Ducem & Correctorem, *l.133. de Decurion.*

COMITES: de his est *titulus 14. lib.6. de Comitib. rei milit.* de iisdem agitur *l. vlt. de off. Iudic. omn.* (quanquam *hæc lex* pariter vt *lex 32. de erog.* accipienda de Comitibus, qui prouincias regebant:) *l.4.9. vlt. de re milit. l.3.12.32. de erogat. l.1. de Salgamo: tit. ne Comitib. & Trib. l. vlt. de Veteranis: l.49. de cursu publ. l.11. de diu off. in subscript. l.4. de patroc. Vicor. l.128. de Decurionib.* Comites, inquam, militum: *l.13. de Veteranis*: Comites rei militaris, *l.17. de Proximis: l.1. de Comitib. rei mil. l.3. de erogat.* veluti per Africam, *d. l.3. de erogat.* per Transmarinas prouincias, *d. l.1. de Comitib. rei mil.* Qui scilicet cum Comitiua primi ordinis, *l.1. & 3. de Com. rei mil.* contemplatione meritorum intra prouincias militem ducebant, *d. l.1.* seu qui peculiariter ad prouinciam vel prouincias defendendas milite credito à Principe destinabantur, *d. l.3.* Dicuntur comites minores & inferiores, *l.1. & 2. ne Comit. & Trib.* ad differentiam Illustrium Comitum & Magistrorum militum, de quibus *suprà.* Cœterùm inter hos Comites peculiaris ratio & dignitas fuit eorum, qui per transmarinas prouincias milites duxissent, *d. l.1. de Comit. rei mil.* Æquati verò Comites Ducibus, *l.3. de Comitib. rei mil.* quibus & alicubi postponuntur, *l.9. de re milit. l.128. de decurion.* at præponuntur, *l. vlt. eod. & l. vlt. de Veteranis*, & *d. l.11. de diu. offic.* pariter vt in *Notitia Imperij.* Et hæc de Comitibus, & Ducibus separatim. Aliquando verò idem & *Comes* & *Dux* appellatus: *l. vlt. quorum appellat.*

Sub his iam erant PRÆFECTI: de quibus *l.2. de Veteranis*: Post Præfectos TRIBVNI: de quibus *l.2. de Veteranis l.2.10.12.13.17. de re mil. l.1.23.28.29 vlt. de erog. mil. ann. l.2. de Salgamo, l.1.2. ne Comitib. & Trib. l. vn. qui à prubit. tyron. l.4. de Patrociniis vicor. l.113.128. de Decurionib.* vnde & Tribunatus, *l.18. de Tironib. l.13. seu vlt. de Veteranis*: Qui plenius Tribuni militum dicti, *l.49. de cursu publ.* Tribuni militares,

tares, *l.vn. qui à prabit.tir.* Tribuni cohortium, hortium, *l.1. de commeatu*: *l.10. de Veteranis.* Tribuni Numerorum, *l.23. vlt. de erog. mil. ann l.11. de murilegulis*: Tribuni vexillationum, & Scholarum, *l.23. de erogat. mil. ann.* Pars verò his tribuitur, *l.13. inf. de re milit.* Hinc & epistolæ ex Tribunis, de quo *tit.21.*

Inter Tribunos & Præpositos COMITES quidam medio loco memorantur, *l vlt. de erog. mil. ann.* vt existimo Comites secundi urdinis, vid. quæ ibi dixi. Post hos PRÆPOSITI: de quibus agitur *l.2. & 10. de re mil. l.1. vlt. de erogat. l.1. vlt. de erogat. l.1.2. de salgamo, l.113. de Decurionib. l.1. de Commeatu*: *l.vn. de Comitib. & trib. Schol.* Qui pleniùs Præpositi militares dicti *l.vn. qui à prab. tyr.* Præpositi Numerorum, *l.vlt. de erog. mil. ann.* vnde & Præpositura, *l.18. de tiron. l.vlt. de Veteranis*: *l.vn. de Prapos. & Trib. schol. l.2. de testimon.* Præpositura castri ac militum, *l.11. de diu. off.* Quomodo & Præpositi erant Classium, Lætorum, & Romanarum legionum, *l 10. de Veteranis.* Distinguuntur porrò passim Præpositi hi à Tribunis: ita quidem, vt Præpositi Tribunis præponantur, *l.vn. de Comit. & Trib. schol.* postponantur verò frequentissimè *l.5. & l.vlt. de erog. mil. ann. l.2.10*: *de re militari*: *l.2. de salgamo*: *l.113. de decur.* In eadem *l. vn. qui à prab. tyronum*, modò præponuntur, modò postponuntur. Porrò quandoque scholaribus laborum intuitu regendi Numeri dabantur à Principe, *leg. 34. de erogat. mil. ann* Erant & *Curiosi* litorum, *l. 10. de Curiosis.* Custodes litorum & portuum, *tit de litorum & itin. custod. l.9. de metallis.* Memorantur tandem DECVRIONES, *l.1. de commeatu*: qui scilicet alis seu turmis Equitum præerant. Et hæc de Militibus, & Dignitatibus militaribus, quæ & ipsæ Barbaris hoc æuo passim collatæ: de quo in *Prolegom.*

OPERA nunc militaria persequamur, & MVNIMENTA quæ hostibus seu Barbaris obiecta erant. Fuêre igitur per orbem Romanum hoc tempore, 1. *Castra*: in quibus milites seu defensores constituti erant, *l.5 10. h.t. l.1. de commeatu*: *l. 13. 30. de erog. mil. ann.* De quibus & *Nou.* Theodosij *de ambitu*, 31. vbi & castris clusuriæ iunguntur: vnde & Castriciani milites dicti, *l.vlt. de re milit.* in câstris constituti, *l.15. de erogat.* quibus & Præpositi præerant: vnde Præpositura Castri, *l. 11. de diu. off.* In his verò castris erant condita militaria, seu annona militaris, *d.l.15.* Erant 2. & *Castella*: de quibus *l.13. de desertorib. l.2. de terris limit.* à quibus Castellanus miles, *d.l.2.* cui castellorum loca seu territoria adscribebantur, *d.l.2.* Eáque in limite erant, argumento *d. legis* 2 quæ posita est sub *tit de terris limitaneis.* 3. Erant & *Burgi*, à quibus *Burgarij*, de quibus *suprà.* 4. *Muris* quoque validis hâc tempestate muniebantur ciuitates, qui pro necessitate vrgente sæpè constructi, reparati; ad quod quidem omnes promiscuè tenebantur: *l.13. de metatu*: *l.4. de equorum conl l.34.36.49.17. de operib. publ.* & *Nouella* Valent. *inter Theodos. de Pantapolis*, quomodo & ad murorum portarúmque custodiam quotiens vsus exigeret, ab omnibus obsequendum erat, *d Nou. Valent.* 43. Adsignata etiam in id aliquandu materia, ex demolitione Templorum paganorum, *d. l.36.* Quintò, in hisce quoque Muris *Turres* erant, tum in vrbe Constaotinopol. de quibus *d.l.13. de metatu*, *d l.51. de operib. publ. & d. Nouella* 43. in limite, per opportuna loca, quæ per Duces, adiumentis militum extruebantur, & reparabantur, *l.13. de operib. publ.* 6. Erant & *Fossata* in limitibus, *l. 1. de terris limit.* ad quorum curam & munitionem Gentiles appositi erant, *d. l.1.* Septimò, His quoque adnumerati possunt *Pontes* quidam, vt in sp. *l.2. ne opera à conlatorib.* 9. Fuêre & *Classes*, seu *Naues* armatæ in limitibus, de quo *sup.* 10. His tandem connumerentur *Castra* ipsa, quibus exercitus in expeditione septus erat: de quo posteà.

Proximè nunc videndum est de APPARATV bellico, SVBSIDIOQVE & INSTRVMENTO omni militari. Ac primò quidem de personis. vbi *initio* occurrit DELECTVS (quæ vox propria est, *de quâ mox*: vtitur & Claudianus *de bel. Getico*, p.463.) militum & Tyronum. Igitur voluntarius partim miles erat, qui se militiæ offerebat, *l.1.2. quid probare deb.* seu cinguli sacramenta desiderabat, *d.l.2. quid prob.* vnde & spontanea militia, *l.6. de Tironib.* Quid verò spectatum in milite huc, mox, vbi de Tironibus, dicemus. Partim verò miles collatus tributus TIRONES scilicet, de quibus est peculiaris *titulus* 13. *de Tironibus* (à quibus Tironatus, *l.21. eo tit.* & Tirocinia castrensia, *l.12. de Veteranis*, qui & dicuntur *Homines* absolutè, *l 7. eo tit. de Tironib.* & Iuniores, *l.1.6.7.10.11.12.15,18 eod. tit. l.13. de Agentibus*: *l.8.9 10.14. de desertorib. l.vlt. de fil. mil. apparit. l.78. de Decurionib.* publicâ vtilitate suadente, *d. l 12.* contra hostiles impetus, *l.16. eod.* in supplementa Exercitus & Numerorum, *l.9. eod. tit.* in militiæ supplementa, *l.3. de Tabular.* in necessaria supplementa: *l.6. de desertorib.* seu reparando exercitui: *Nouella* Valent. *inter Theodos.* 41. *l.1.* vt adiectis viribus per delectum roboris militaris Romanus augeretur exercitus, *d. Nou. l.2.* in arma, *l.12. de Tironib.* in Tirocinium militiæ, *l.11. eod.* indicebantur, *d.l.13. sup. de Agentib.* Edicto emisso, *l. 8. de tironib.* conscribebantur,

*d.l.*12.*eod.* dabantur, *l.*8.*eod.* exhibebantur, *l.*1.*&* 2 *eod.* offerebantur, *l.*6.7.10.11. *eod.* conferebantur, *l.*18.*eod.* tradebantur, *l.*2. 6. *de deſertorib.* Ex opportunis videlicet regionibus, *l.*9.*eod.de tironib.* Indicti verò ij, ac proinde collati à Senatoribus, *l.*7.13. 14. *eod.* ab Honoratis, *l.*7.15.18.20.*eod.l.*2.*de Decur.& fil.d.l.*13.*de Agentib.* vid. & *l.*3. *de Proximis*: ab Honorariis, *l.vn.qui à prabit.Tironum*: à Sacerdotibus, *l.vlt. de Tironib.* à Principalibus Decurionibus, *d.l.*7.*eod.* ab officiis Iudicum, *d.l.*20.*eod.* (exceptis his, de quibus *l.vlt. de fil.mil. appar. l.*78. *de Decur.*) Denique à plebeiis omnibus qui patrimonium poſſidebant, & cenſibus tenebantur, *d.l.*7.12. Exacti quoque aliquando Tirones Vicarij ab his qui cùm militiam ſubire ipſi debuiſſent, alteri Collegio ſeu Corpori ſe ſociârant: *l.*78.*de Decurionib.l.vlt.de fil.mil.appar.*

Et *Immunes* tamen quidam erant ab hâc Tironum collatione ſeu officio (vt vocatur *l. vlt. de Tironib.*) de quo expreſſus eſt *titulus* 18.*lib.*11. *Qui à collatione Tironum excuſ.* vt putà Domus Principis certis caſibus & temporibus, *l.*2.12. *de Tironib.* Item Honorati, qui non Codicillis, verùm labore dignitates conſecuti fuerant, *l.*15. *de Tironib. l.*13. *de Princip. agent. l.*2. *de Decur. & fil. l.*3. *de Proximis*: Palatini remunerationum Sacrarum: *l.*11.*de Palat. S.L.* vt & qui præſenti tempore publicum munus exercebant: *l.*20. *de Tironib.* Barbara item vaſtitate depulſi, *d.l.*20. Tribuni, Præpoſiti militum, *l.*18. *eod.* Sacerdotes quidam maiores, putà Africæ prouinciæ Proconſularis *l.vlt. eod.* Medici & Profeſſores vrbis Romæ, *l.*3.10.16. *de Medicis & profeſſ.* Item regiones ſuburbicariæ, in ſp.*l.*12.*de extraord man.* (quod abrogatum *Nouellâ* Valentiniani, *inter Theodoſianas*, 44.*l.*1.) vt & ceſpites quidam tuendo ſtatui vrbis Romæ deſtinati: *Nouellâ* Valent.*inter Theodoſianas* 43.*in fin.* Et hæc ipſa tamen ita, niſi hoſtiles impetus & imminentes neceſſitates vrgerent *l.*16.17 *de Tironib.* Poſtulabantur porrò, flagitabantur Tirones, modò in Corporibus, ſeu Corpora ipſa Tironum conferebantur, *l.*2.7.14.*eod.* modò pretia eorum loco, *d. l.*2. 7.13. 14. 20. *eod.* Si Corpora, tùm in id delecti Viri, atque ab omni ſuſpicionis prauitate immunes in prouincias mittebantur, *l.*9. *eod.* quos *Turmarios* dicebant, *l.*3.*de priuil.eorum qui in S. Pal.* qui & *Capitulary* dicti, *d.l.*3. vnde *Capitularia functio*: quamquam *Capitulariorum* & *Capitularia functionis* appellatio generalis fuit, quâ & Turmarij & Temonarij (de quibus mox) comprehendebantur, qui ſcilicet vel corpora Tyronum, vel pretia exigerent: vt oſtendit *lex* 14.15.18. *de extraordinar.* Probandis videlicet Tironibus Turmarij præerant, quæ *probandi* vox hâc in re propria eſt: *l.*1. *de Tironib.& l.*10.*de decurionib. l.*5.*de fil.mil.apparit.* Quia ſcilicet inutiles & probroſi ſæpè dabantur, & fugaces: *l.* 16. *de deſertoribus*: vt generaliter Milites probantur; de quo nunc dicendum: Atque hic eſt qui *Delectus* dicebatur, *l.*3.10.*de re milit.l.*10 *de deſertorib.l.*12.*de Veteranis*: vtrum videlicet miles armorum honore condignus eſſet *l.*8.*de re milit.* vtrum caſtris idoneus, *l.*10.*eod.*

Primò *Origo* tironum & militum inquirebatur, præſentibus Decurionibus, ne fortè militiæ obtentu nonnulli Curias defugerent, quod paſſim fiebat *l.*1. *de Tironibus*: Quare & venientes ad militiam quamcunque *tit.quid probare debeant*: ſeu alicui militiæ ſe offerentes *l.*1 *eo tit.* cinguli ſacramenta deſiderantes, *l.*2.*eod.* probare debebant, *d. tit.* ſtatim, *d.l.*1. primitùs, *d. l.*2. in eâ vrbe in quâ nati erant, vel in quâ domicilium conlocarant, *d.l.*2. actis confectis, *d.l.*2. examine habito, *d l.*1. honeſtiſſimorum hominum teſtimonio adſtipulante, *d.l.*1. de natalibus ſuis, *d l.*1. videlicet, vt domum, genus & parentes ederent, *d.l.*1. oſtenderent ſe penitùs liberos aut genere, aut vitæ conditione, *d. l.*1. ac nominatim ſe non patre, non auo municipe, id eſt, Decurione eſſe, penitúſque ab *Ordinis*, id eſt, Curiæ, neceſſitate alienos, *d. l.*2. Quinimò ſi quis è Curiâ transfuga ad militiam armatam ſe contuliſſet, Curiâ per militiam regulariter non liberabatur, etiam Principis beneficio nequidem Veteranus: verùm ad Curiam reuocabatur, vel alium pro ſe Curiæ dare debebat, niſi extra ordinem, poſt certum annorum & ſtipendiorum numerum modò quinque, modò decem, modò quindecim, modò viginti: de quo ſunt complurimæ leges *tit.de Decurionib.* putà *l.*10.11.13.37.38.40. 43. 45.56. 58. 64. 87.88.94.95.102.113.125.129.137.139.143.144.147.154.168.179.181. Quomodo nec officiali militiâ quis liberabatur: de quo *tit.de diu off.*

Secundò *Ætas* ſpectata & probata in milite, *l.*24.*de fil.mil.apparit.l.*19.58.*de Decurion.* Poſt decimum octauum ſcilicet annum expletum à decimo nono ad militiam tiro ſeu miles deligebatur: *d.l.*1.*de Tironib.* & *l.*58.*de Decurionib.* Vide & quæ *infrà* de Veteranorum filiis dicentur.

Tertiò, *Proceritas* & *Statura* in milite exacta, *l.*5.*de re milit.l.*8.*de fil.mil. appar.l.*13. *de diu.off.l.*12.*de Veteranis*: vnde ſtatura militaris, *l.*9. *de deſertorib.* In quinque verò pedibus & ſeptem vnciis vſualibus delectus hic habitus in Italiâ, *l.*3.*de Tironib.*

Quartò, *Status* quoque in Tirone ſpectatus: Neque enim ſerui, aliique vitæ genere ignobiles

ignobiles, veluti ex caupona ducti, ex Tabernarum ministeriis, ex Coquorum & pistorum numero, vel ex iis quos obsequij deformitas à militiâ secernit, ex ergastulis oblati Tirones admittebantur: *l.8.11.de Tironib.* non vagi item, non veterani: *l 6 eod.tit.*

Quintò, *Robur* quoque & *Habitudo* corporis in milite exacta, *l.5. de re milit. l.9 de desertorib. l.8. de fil. mil. apparit. l.13. de diu. off.* Et, quod notandum, diuersum robur, diuersáque statuta exacta pro diuersitate legionum, *d.l 8.* imò & pro diuersitate equestris & pedestris militiæ: *l.2. de fil. mil. apparitorum.*

Sextò, habita & *Secta* ratio in milite. Iudæi quippe armatâ quoque militia prohibiti: *l.24. de Iudæis.* ¶ Tanta verò, probandi militis ratio habita, vt Imperatores quoque milites quandoque conspectui suo subiici atque ad sese deduci voluerint, *l.2.5. de fil. mil.appar.*

Receptis iam Tironibus stigmata infligebantur, *l.4. de Fabricensibus:* Locóque semper posteriore ponebantur, *l.14. de re milit. l.19. de Tironib.* (quamquam hæ leges ad Scholas Palatinas potiùs pertinent) Quod Sacramentum militum attinet, de eo postea.

Tironum verò alij initio nondum milites erant, nondum Aquilis sociati: alij autem iam militarium initiati auspicio, *l.9. de Desertorib.* seu in numeros relati, de quo ad *eam l.9.* Hanc etiam tyronum militiam per hæc tempora, & quidem per Italiam nominatim molti defugiebant digitorum amputatione, seu truncatione: *l.4.5.10. de Tyronib.* castráque fugiebant, *d l.4.* seu sacramenta militiæ, *d.l.5.* vsum denique armorum declinabant, *d.l.10.* Et hi tamen ipsi si in aliquâ Reipubl. parte prodesse possent, ibi militare cogebantur: *d.l.4.10.* Quin & tironatus tempore multi refugiebant, & ab aliis occultabantur: *l.21.eod. tit.* de quo infr. vbi de Deserturibus. Priuilegia denique tironum quædam erant, de quibus *l.6.7. eod. tit. de Tironib.* Et hæc de ipsis Tironibus.

Vicissim Aurum aliquando pro rerum necessitate loco tironum exigebatur, *l.18.eod. l.vn. qui à præb. tiron. l.2. de Medicis & profess* vel à certis tantùm prouinciis & regionibus, *l.2.9. de Tironib.* Aliquando optio dabatur, veluti Senatui, tyronis præstandi vel pretium seu aurum, *l.13. eod.* Auro verò exigendo præerat, qui *Temonarius* dicebatur; *l.7.eod.* vbi dicam, & *l 3. de desertor. l.3. de priuil..eor. qui in S. Pal.* vnde temonariorum obsequium, *d l.3.* temonaria functio, *l.14 de extraord.* temonarium onus *l.6. de extraordin.* temonis necessitas, *l.15. de extraordin.* temonis onus *l.18. de extraordin.* temonis iniuria, *l.14. de Proximis:* Quod & Capitulariorum & Capitulariæ functionis nomine veniebat, de quo *suprà.* Variè autem tirones taxabantur pro Principum arbitrio: *l.7.13.20. de tironibus:* modo vigintiquinque solidis, *d.l.13.* modò triginta, *d.l.20.* & Nou. Valent. *de tronib.44.l.1.* modò triginta sex, *d.l.7.* Aliquando pro pœna, maiore longè pretio taxati: *l.8.9. de desertorib.* Ex pretio deinde tyrones emebantur: *l.7. de Tyronib.* Quod comparandorum Tironum munus *Protostasia*, seu *prototypia* vocabatur, de quo *l.3.de desertoribus* : & peculiari *tit.lib.11. de Protostasia.* Et hæc quidem de Tironibus, militúmque delectu.

Secundum militare subsidium in eo erat, quod reparando exercitui, & vt sublatus numerus reparari posset, *l.6. de Tironib.* vt compensatio fieri posset, *d.l.6.* vt in locum eorum qui defensi sunt militiâ alij subrogari possent, *l.7. eod. tit.* in exercitu habebantur matriculis adscripti, *Adcrescentes*: qui nondum gerendis armis idonei erant: *l.11. de re militari: d l 6. & 7. & l.vn de Classicis*: iuniores videlicet à parentibus oblati: *d.l.11. & l.5. de milit. veste*: qui à fortissimis militibus distinguuntur, *eâ l.5.* quibúsque ideò fiscalis annona nondum præbita, sed alimoniam à parentibus sumebant, quoad gerendis armis idonei fuissent, æstimati, *d.l.11.* Et tamen à censu iam immunes erant *d.l.6.*

Tertiò, erant quoque certa corpora hominúmque genera, delectibus obnoxia, *l.12. de Veteranis*: qui nullo obiectu à militiâ liberari poterant; ne clericatu quidem, quò quidam non tam obseruatione cultus, quàm otij & socordiæ amore confugiebant: *d.l.12.* In his erant *Filij Veteranorum*, de quibus est *titulus 22. de filiis militar. Apparitorum & Veteranorum.* Filij, inquam, seu liberi Veteranorum, *d.tit.& l.5.8. de re milit.l.2. de Veteranis*: *l.3. de Tabulariis* eorum qui armis adhæserant, *d.l.5.* militum, *l.6. & 10. eod. tit. de filiis militarium Apparitorum*: Primipilarium, *l.11. eod.* omnésque adeò Castrensi stirpe progeniti, *l.7. 9. eo tit.* seu militaris prosapiæ, *d.l.7.* militiæ munera subire cogebantur, *l.2.4. eod. tit.* proptérque priuilegia parentibus eorum indulta vacare non sinebantur, verùm ad vsum bellicum & castra reuocabantur: *d.l.5. de re milit.& d. l.2. de Veteranis.* Definiráque eam in rem certa erat Ætas, *d.l.5. de re milit.* variè. Modò, postquam legitimos annos ingressi fuissent, *l. 11. eod. tit de filiis*: ab anno 20. ad 25. annum: *l.2.eod.* Aliquando octodecim anni constituti, *l.19.de Decurionib.* Aliquando, sedecim:

ſedecim: *l.4.eo.tit.de filiis* & *l.2.de Veteranis*, vt quidem ipſe reſtituo, & *l.35. de Decurionib.* Si modò eos vigor & fortitudo defendendæ Reipubl.idoneos faceret: *l.5. eo tit.de fil mil.app.* ſi eos militaribus miniſteriis ſeu muniis aptos in ſitum robur oſtenderet: *l.7. & 9.eo tit.* ſi armorum honore condigni eſſent, *l.8. de re milit.* Alioquin veteranorum filij ſi gerendis armis habiles non extarent, *l.4.eo tit.* ſi inualidi & imbecilles eſſent: *l.5. eo tit.* ſi inutiles ſacramento minúſque idonei, *d.l.5.* ſi inepti militiæ, *d.l.5.* ſi eos imbecillitas valetudinis, aut habitudo corporis, aut mediocritas proceritatis ab armatæ militiæ conditione ſubmoueret, *l.5.ſup. de re milit.* vel etiam ſi delitioſis nutrimentis eneruati eſſent, *d l.5.eo tit de fil.* ſi geſtandis armis idonei non eſſent, *l. 32. 35. de Decurion.* denique ſi militiæ nomen inſerere vel non poſſent, vel ſuperſederent, & militare detrectarent, *l.18. 19. inf. de Decurion.* tùm Curiis mancipabantur: Quod docent duodecim *leges*, putà *l.1.2.4.5.7.11.eo tit.de fil.mil.app.l.5.de re milit.l.15.32.35.78.89. de Decurionib.* Quandoque etiam Præſidialibus ſeu Iudicum Officiis adiungebantur, *d. l. 5. de re mil.& d l.2.de Veteranis*: ſi videlicet,vt dixi, militiæ inhabiles eſſent: Alioquin prohibebantur Veteranorum filij in officiis Iudicum militare: *l. 6.7.9.10.eo tit.de filiis*: *& l.12. de cohortalib.* vel etiam in officiis publicis: *l. 8. eod. de filiis*, vt & rebus propriis vacare, *l.10.eod.* Eum verò in finem iubebantur parentes Veterani filios ſuos militiæ offerre, *l.7.9.eod.& l.8.de re milit.* Cæterùm priuilegia his Veteranorum filiis vt militiam ſubirent, varia data ſunt: de quibus *l.9.de Veteranis*: inter alia, quod his ſtatim eorum ſtipendiorum & annonarum copia deferebatur, qui alterius gradus militiæ ſalutarem maximè Reipubl.operam perſequebantur, *l.5.de re mil.* vbi dico, & fortè *l.2. de veter.* ſeu, qui gradus præbebatur aliis poſt laborem, *l. 2. de fil. mil. app.* Item negotiari cum plenâ immunitate, *l.9 de veter.*

Quartò, Euocati quandoque Edicto extra ordinem pro imminentibus neceſſitatibus contra hoſtiles impetus ingenui omnes, propoſito ſtipendio, cuius etiam pars repræſentabatur, *l.17.de Tironib.* imò & ſerui, propoſito libertatis præmio, & pulueratico quodam *l.16. de Tironibus.*

Quintò, ex vagis & vacantibus. Hùc, ad tuendum inquam exercitus numerum, militia ſuppleta, *l.3.de Tabular.* referri poſſunt & ſequentia. Miſſi quandoque quidam veluti Tribuni & Protectores per prouincias ad inquiſitionem & indagationem vagorum deſertorum, filiorum veteranorum, eorúmque quos militiæ origo conſignat ad delectum, *l.9.10.& vlt de deſertorib. l.2.in fin de fil.mil.appar.* Perperam item militiâ miſſi, ad eam retracti, priſtiniſque Numeris reſtituti, *l.4.7.in fine, de re militari, l 12.de Veteranis.* Pœnæ item propoſitæ Veteranis liberos ſuos non offerentibus, *l. 8. de re militari.* vid.& *inf.de Veteranis*: Vt & militiam detrectantibus, atque ideò etiam ſeſe mutilantibus, de quo *ſuprà.* Quin & militibus qui ingenuos propinquitate ſimulatâ, vel lixarum conditione abducerent, *l.10.de re milit.* (vbi ratio redditur expreſsè, vt numeroſiſſimâ, inquit, prole creſceret exercitus.) Addi poſſunt & pœnæ emanſorum & deſertorum, de quibus poſteà.Item interdictum ad honores perueniendi ante impleta ſtipendia, *l.7.de re milit.* Hùc contra faciunt præmia, priuilegia, & commoda militum & Veteranorum, de quibus *infrà*: Facit huc euitandæ alterius conditionis, veluti Curialis & officialis, modus, certo annorum & ſtipendiorum numero: de quo *tit. de Decurionib. & l. 6. de re militari*, & *tit.de diu.offic.* Tandem huc pertinent quamplurima quæ infra de diſciplina militari dicentur.

Nunc de R E R V M apparatu ſubſidióque. Ac primùm de A N N O N A militari. Ea verò collata in vſus militares à prouincialibus: ſeu in prouinciis ea à poſſeſſoribus congregata, vt loquitur *lex 21.de erogat.mil.ann.* De cuius variis ſpeciebus poſteà, vbi de ſtipendio militum agetur. Ea poſtquam collata condita, ſeruatáque certis locis: Erant ſcilicet ſpecies annonariæ militares repoſitæ ſeu reconditæ per limites & caſtra, *l. 15. de erogat.l.6.de Numerariis*, id eſt, per caſtra limitanea, in horreis quibuſdam in id deſtinatis, *l.1.5.11.13.de erogat.l.17.de cohortal.* quæ & horrea publica dicuntur, *l.32.de erogat.* ſeu fiſcalia horrea, *l.16.eod.* (Indéque horreaticæ ſpecies, *l. vlt. de conditis in publ. horreis*:) Itémque in Manſionibus *l.12.de re militari*: vt & in Portubus expeditionalibus, *l.35.de nauicular.l.2.de naufragiis*: Atque hæc quidem propriè *condita*, dicuntur, *l.3.15. de erogat.* horreorum condita, *d.l.10.de Numerariis*: fiſcalia condita, *l.16.de erogat.* Conferebantur autem quod caſtra limitanea ſeu transferebantur à vicinioribus prouincialibus, *l.15.de erogat.* videatur & *l.21.22.de annona & trib.*& *titulus* de eo peculiaris, *de excoctione & tranſlatione annonarum*, & *lex 3. Nouella Theodoſij 12.* Cura huius annonæ militaris pertinebat ad Præfectum prætorio, quod variæ *leges* oſtendunt, ac nominatim *tit. de erogat. mil. annona*, & ad Vicarium, *leg. 1. de offic. Vicarij*, *leg. 3. de erogat. mil. annona.*

Exigendæ

Exigendæ huic annonæ à prouincialibus imminebant iudices seu Rectores prouinciarum corúmque Officiales, *l.26. de erogat.* & in his qui Primipilares dicebantur, *l.6. de cohortalib.* qui solemniter ad pascendos milites ad limitem destinabantur, *d.l.6.* & ex more omnes alimonias militares susceptas ad limitem peruehebant, *d.l.6.* Indéque Primipili necessitas, *l.7. de Cohortal.* Primipilum, *l.11. de indulg. deb. & l.11. de Decur.* pastus, *d.l.11.* pastus primipili, *l.8.10.11.15. de Cohortalib.* pastus militaris translatio, *l.18. de extraordin.* ad quam parangariarum præbitio, à qua nemo immunis erat, *d.l.18.* Primipili reliqua, *l.11. de indulg. debitor.* plura vid. in *Paratitlo de Cohortalib.* & quæ dico ad *leg.6. eius tit.* vid. & *l.11. de Decurion.* ipsis verò Iudicibus & eorum officiis insistebant, quò scilicet id quod annonæ militaris nomine debebatur, postularent, exigerent, ij qui extra ordinem milites mittebantur, & Opinatores dicebantur, *l.26. de erogat. l.1. de excoctione: l.34. de annonâ & trib. l.16. de exactionib. l.186. de Decurionib.* Susceptores denique eius annonæ erant, de quibus est *tit. de susceptorib. lib.12.* Et hæc de militari annonâ, eiúsque exactione.

Erogatio eius sequitur, de quo est peculiaris fermè in id *tit. de erogatione militaris annonæ:* vid. & *tit. de quadrimenstr. breuibus.* Circa erogationem hanc verò quatuor Officia occupabantur, Subscribendarij, Actuarij, Optiones, Susceptores. De *Subscribendariis* agitur *l.1. d.t. de erog. mil. ann. Actuarij*, de quibus, & eorum conditione, agitur *l.11.13.16.24.28. eo tit. & l.3.5.10.14.15. de Numerar. & Actuariis. l.4. de executoribus*, *l.125. de Decurionibus*, erant, qui Numerorum (militarium) ratiocinia pertractabant, *d.l.6. de erogat.* id est, quantum Numero cuique, quantum militi annonæ competeret. Quare & ipsi sub Magistris militum erant, *d.l.5. & l.10. de Numerar.* Optiones verò, de quibus agitur *l.1. eius tit. l.24. & l.vlt. de iure fisci*, erant qui annonam militarem à susceptore flagitabant, *d.l.24. eo tit.* Susceptores denique (seu Procuratores, *l.1. eo tit.* quorum etiam quidam Præpositi horreorum dicebantur, *d.l.1. eo tit.*) erant, qui species annonámque militarem a se susceptam sibique commissam Optionibus flagitantibus erogabant, à quibus erogatio celebrabatur; *l.11. & 24. eo tit.* species de horreis proferebantur *l.11. & 13. eo tit.* denique qui numerationibus obligati erant, *l.vn. de quadrimenstruis breuib.* Cæterum antequam id facerent, pittacium authenticum ab Actuariis eos suscipere priùs oportebat, *l.11.13.16.24.28. eo tit.* quæ per singulos, vel, vt multum, binos dies prorogabant, *d.l.13.* vel expleto mense, seu triginta dierum spatio, *d.l.16.* de quo *inf.* nam si absque pittacio quid erogassent, iis imputabatur, *d.l.11.* Vicissim, si quid ampliùs Actuariis vel Optionibus postulantibus erogassent, extra culpam erant: *d.l.24.* vide tamen *d.l. vn. de quadrim. breuib.* Porrò, ne qua Actuariorum & Optionum fraudibus superpostulationis occasio relinqueretur, *d.l.28.* breues ante Indictionis principium ad scrinia Principis dirigi oportebat, secundum quos à susceptoribus erogatio celebranda erat, postea verò alij breues erogationis factæ modum continentes, *d.l.24.* vt ita ex duorum horum breuium collatione, de Actuarij vel Optionis gradibus posteà constare posset: de quibus breuibus dixi *suo titulo 25. lib.11.*

Ad dispensationem verò annonæ istius pertinet, quod definitum *l.2. de erogat.* de modo Præsegminum carnis militibus erogandæ; Ac ne species militibus corruptæ erogarentur, variis *legibus* & rationibus cautum fuit: *l.1.13.16.17.18.20.21. eo tit. de erogat.* A certis etiam temporibus certarum specierum erogatio fiebat: Capitatio enim, id est, palea (noua scilicet) ex Kalendis Augusti militibus præbebatur, *l.8. eo tit.* Vinum item Nouellum à Nouembri mense à possessoribus militi præbebatur: *l.25. eod.* Ad certum item dierum numerum vnâ solutione milites annonam consequebantur *l.4.5.6. eod.* Petere quoque seu transuehere & conuectare eam milites tenebantur, *l.5. eod.* neque enim omnis ad eos semper deferebatur, *l.15. & 23. eod.* idque certo locorum interuallo, putà capitum non vltra vicesimum lapidem, *l.7. & 9. eod.* Pro speciebus sanè annonariis pecuniam seu pretium exigere militi Tribunóve aut Præposito non licebat: alioquin & pretium & species amittebat, *l.1.18.20.22. eod.* Non tamen annonam semper in ipsâ specie, verùm pro eâ pretium quandoque miles iure consequebantur, *l.10.14.22. vlt. eod & l.10.19. de cohortalib.* Per certas quoque prouincias, putà per tres Palæstinas, *l.30. de erogat.* per Orientem & Ægyptum, *l.31. eod.* Atque hoc sensu dicuntur annonæ adærari, *l.28. eod.* Hinc adæratio, *l.30.32.* adæratæ annonæ, *l.31.* ærariæ annonæ, *l.34.35.36.* cùm scilicet eæ in ære persolu bantur, pretio certo taxabantur, *d.l.30.* Pretium autem taxabatur, pretia nummaria defigebantur, adærationes statuebantur, *d.l.29. & 30.* prout in foro rerum venalium habebatur, *l.10.32. & l.vlt.* vide & ad aliquid *l.28. in fin.* certum videlicet ac distinctum locis & numero, *d.l.31.* Prorogari autem ex eo quidquam militi vetitum, *l.28. de sepultoribus.* Ne-

que de conditis quidquam vsurpari à Comite rei militaris, nisi ex Vicarij arbitrio, *l.* 3. *de erogat.*

Notandum etiam fuisse & pistores pani militari conficiendo, qui Præpositos suos habuêre, & Diadotas, de quibus *d.l.*18. *de erogat.* Postremò Apparitores Ducum quadrimenstruos breues erogationis factæ in militares expensas conficiebant *l. vn. de quadrim. breuib.*

VESTIS quoque militaris, de quâ *titulus* 6. peculiaris est hoc *lib.* 7. déque eâdem agitur *l.*33.*de cursu publico*: seu Chlamys, *l.*4.*eod. tit.de milit.veste*, in conditis habebatur: quæ à prouincialibus conferebatur, seu à prouinciis dirigebatur, *d.l.*33. vnde canon vestium, *l.*2.*de milit.veste*: vestis collatio annua, *l.*3.*eod.* vestes canonicæ, *l.* 1. *de distrah. pign.* vestium debitum, *l.* 2. *eod. tit.* Conferebantur autem vestes pro certo iugorum seu capitum numero: *l.*3.*eod.de mil.veste*: & diuersè quidem pro diuersis diœcesibus & prouinciis, *d. l.* 3. Quandoque vestis ipsa, quandoque adæratio eius, seu aurum, quod *Comparatitium* dicebatur, eius nomine: *d.l.*3.*& l.vlt. eod.* vnde postea singuli solidi pro singulis chlamydibus militi dabantur, *l.*4. vel sanè vestis à Gynæciariis contexta, *d.l.vlt.* Et quidem ex Kalendis Septembris ad Kalendas Aprilis, *l.*1 *eod.* fiebat hæc collatio. Immunitas ab hâc collatione ne nauiculariis quidem competebat, etsi ab annonariâ præstatione excusarentur, *l.*14.*de nauicular.* Huius vestis susceptor proprius erat, *l.*1.*eod. & l.*4.*de susceptorib.* vnde & susceptio vestium, *l.*31.*de susceptorib.* qui quidem per Africam creabatur ex Principalibus vel Honoratis Proconsulis officij periculo: Vnoque anno hoc munus exercebat, *l.*1.*eod de mil.veste.* Quod immutatum, *d.l.*31. De inspectione harum vestium agitur *d l.*33.*de cursu publ.* Statuitúrque vt tales vestes à prouinciis dirigantur, quæ priusquàm moueantur, inspectione Rectoris prouinciæ displicere non possint. De translatione earum agitur quoque *d. l.* 33. de quo dicemus vbi de stipendiis militum. A Gynæciariis porrò seu in Gynæceis Principis hæc vestis contexebatur, qui sextam partem auri comparatitij pro contextione vestium Tironum & Gregariorum militum suscipiebant, *l.*5.*eod.de milit.veste.*

EQVI etiam ad militares vsus collati: de qua collatione sunt quatuor tituli, *tit.de oblatione Equorum: tit.de Equorum collatione: tit.qui à collatione Tironum vel equorum excus.tit. de Stratoribus.* De eâdem collatione est quoque *lex* 29. *de annonâ & trib. l.*2.*de Decur. & silent.l.*3.14.15.*de Proximis*: *l.*2.*de priuil.eor.qui in S.P.l.*2.*de Medicis*: *l.*20. *de extraordinar. l.*138.*de Decurion.l.*15.*de Nauicul.*4. Equorum scilicet (qui per Africam nominatim A.D. 401. *Curatoricij* dicebantur, *l.*29 *de annona & trib.* seu Curatoricio nomine flagitari, *l.*2. *de equorum conlat.* Canonici militares, *l.*3.*de equorum conlat.* solemnes, *l.*2.*de priuil.eor.qui in S.P.*) indictio *l.*15.*de Proximis*, atque inde conlatio fiebat, *d.t. de equorum conl.* inlatio, *l.*1.*de distrah.pignor.* oblatio, *tit.de oblatione equor.* præstatio, *l.*2.*de decur & sil.l.*14.*de Proximis*: *l.*2.*de Medicis*: repræsentatio, *d.l.*2.*de priuil.eor.qui in S.P.* exactio, *l.*12.*de extraordin.* præbitio, *l.*15. *de Nauicular.* pro rerum necessitate, *d. l.* 2. *de decur. & sil.* ad militare subsidium, *l.*3.*de Proximis*: vt instrueretur vsus armorum, *d. l.vn. de oblat.equorum.* Ab Honoratis, *d.l.*2.*de decur.& sil.l.*3.*de Proximis*: *l.vn.de obl. equor. d.l.*2. *de priuil. l.*138. *de decur.l.*18.*de nauicul.* ab Honorariis, *d. l.vn. de obl. equ.* qui vsque ad honorariam dignitatem peruenerant, *d.l.*138.*de nauicul.* etiam Nauicularij *l.* 14. 15. *de nauicul.* A Colonis & obnoxiis [rei priuatæ] *l.* 1. *de Equorum conlat.* Hi autem qui vel ipsi præstabantur, missis ad comprobandos seu probandos eos Stratoribus: certâ enim formâ, statutâ ætate, equi conferebantur: quibus ideò Stratoribus probæ nomine vnus solidus dabatur, *l. vn. de Stratorib.* vel equi adærabantur: *l.*3.*de equorum conl.* id est, solidi pro his exigebantur, *l.*1.*eod.* in pretio equorum exactio fiebat, *l.*2. *eod. l.* 20. *de extraord.* Per singulos scilicet equos, *d.l.*1.*de equorum conlat.* pro singulis equis, *l.*2. *eod. l.* 29. *de annona & trib.* præstabantur in Oriente ex Valentis lege viceni terni solidi, *d. l.*1. *de equorum conlat.* in Occidente Honorij tempestate per Africam viceni solidi primùm dati, *l.*1.*eod.* verùm posteà pro diuersitate prouinciarum, *l.*3.*eod.* octoni & deni tantum solidi per Proconsularem & Numidiam, *d.l.*29. ex Byzacenâ & Tripolitanâ quini & deni, *d. l.*29. Ex his autem septeni solidi contobernalibus dabantur, *l.*2. *de equorum conlat.* seu deuotissimo militi ministrabantur, *l.*3.*eod.* Comitibus stabuli pro sportulis bini solidi pro singulis equis, *d. l.*3. *eod.* quod abrogatum *d.l.*29. Immunes ab hâc præstatione quidam erant: Iuxta alios, de qoibos *proprio titulo, qui à præbitione tironum vel equorum excus.* Archiatri & ex-Archiatris, *l.*2.*de Medicis*: Decuriones, & silentiarij, *l.*2. *de Decur.& silent.* Proximi, Comites dispositionum, *l.*14. *de Proximis*: In sacris scriniis militantes, *l.*15. *de Proximis.* Memoriales & Palatini, qui ad agendas curas Reipublicæ vel alterius officij fuerant destinati, *l.*2.*de priuil. eor. qui in S.P.* Curiales, qui gradu meritorum ad honorariam dignitatem peruenerant; *l.*138. *de decur.* Cæterùm Valentinianus *d. l.vn. de oblat. equor.* duo circa

hanc

hanc oblationem innexit: Primùm, vt quinto deinceps quoque anno hæc collatio fieret iugiter; Deinde constituit, vt Honorarios codicillos adepti, modò tres equos, modò duos tantum offerrent, pro ratione dignitatis: tres, si ex-Comite honorarios codicillos impetrassent: duos, si ex-Præside.

MATERIÆ etiam quædam collatæ in vsus militares & bellicos ad fabricationem videlicet armorum, aliáque opera militaria: veluti Æs: de quo est *titulus*, *de collat. æris*: Ferrum, *l. 2. de Fabricensibus*: Materiæ etiam & Lignum, & Tabulata, & Carbones, *l.15.18.de extraordin.*

COMPARATIO item specierum, frumenti videlicet exacta sæpe ad necessitates bellicas, *l. vlt. de equorum conlat.* seu *l.49. de operib. publ.* de quâ *publica comparatione* in commune, quæ Græcis συνωνὴ, est *titulus* expressus 15.*lib.11.*

OPERÆ pariter variæ à prouincialibus in vsus militares præbitæ, vt & ANIMALIA. Præter constructionem murorum, de quâ *suprà*. Excoctio panis *l. 1. de excoct. & l.15.18. de extraordinar.* & buccellati, *l.2. de excoct.* Translatio annonæ, seu transuectio specierum: de qua est peculiaris *titulus*; *de excoctione & transl. ann. & l. vlt. de equorum conlat.* Pollinis item confectio, Calcis excoctio, *l. 15. & 18. de extraordin.* Operæ ad militaria opera, de quibus *suprà*: Parangariæ denique & paraueredi: de quibus *tit. de cursu publ.* & *d.l.15.& 18.de extraordin.*

ARMA militaria veluti cassides, bucculæ, publicè fabricata: fabricæque adeò in id destinatæ: de quo est titulus *lib.10. de fabricensibus*: de eadem armorum fabricatione est quoque *l.15.18.de extraordin.* vt & de fabricensium bonis, *Nouella Theodosij* 13. Fabricæ scilicet *l.2.3.4.de Fabricens.l.37.de Decurion.l.8.de metatis: l.10.de Veteranis*, variæ per orbem Romanum erant: per Orientem, quò pertinet *lex 2. 4. 5. 6. de Fabricens.* veluti Antiochiæ, *l.1.de fabricensibus*: *d.l.8.de metatis*: aliisque in ciuitatibus, *d.l.8.* Item per Occidentem: quò spectat *lex 3.de Fabricensib. l.10. de Veteranis*. De collatione materiæ ad has fabricas iam antea dixi. In his verò fabricis qui fabricabant, *Fabricenses* dicebantur, de quibus præter *l.4.5.6.de fabricensib. l.37. 81.de Decurionib. l8. de metatis.* qui muneribus ciuilibus obligati essent, non verò Curiali genere & nexu, *l. vlt. de fabricensib. d. l.37.81.de Decurion.* Ab hâc verò conditione hi recedere non poterant, vt neque soboles eorum, *d. Nou. Theodosij* 13. & ideò vt dignosci possent, stigmata horum brachiis exemplo tironum infligebantur: *l.4. de fabricensib.* Harum fabricarum & fabricensium Præpositi quidam fuêre, quorum mentio *l.10.de Veteranis*: Et inter cæteros Primicerius fabricæ, *l.3. de fabricensib.* Erántque hæ fabricæ, & fabricenses, sub dispositione Magistri officiorum: *l.3. 4. 5. eod. l. 8. de metatis.* Priuilegia fabricensium quoque certa fuerunt, veluti vt à Metati onere immunes essent, *d.l.8.de metatis.* Neque fabricandis tantùm armis fabricenses destinati, qui scilicet armarent exercitum; verùm & qui ornarent, vt loquitur Theodosius *d.Nouella* 13. æréque tegendis bucculis, cassidibus, auróque & argento decorandis, qui *Barbaricarij* dicti, quales Constantinopoli & Antiochiæ erant: *l.1.de fabricensibus*, *& l.2.de excus.artific.*

Debilitandis retrò sistendísque hostibus nonnulla alia constituta. Merces primùm quædam résque ad Barbaros transferri vetitæ: *l. 3. de litorum & itin. custod. l.1.si quis pecun.conf.l.10.de curiosis*: veluti pecuniæ, *d.l.1.* Nauium item fabricandarum notitiam Barbaros docere vetitum, *l.vlt.de pœnis.* Sed & custodes adpositi quandoque Tyrannici furoris & Barbaricæ feritatis occasione, in Stationibus nauium, portubus, litoribus, omnibúsque abscessibus prouinciarum, abditis locis & insulis, vt nullus vi vel clàm vel etiam occultò posset Imperij regiones inrepere: deinde & ne ad alium quàm Principem literæ transmitterentur *l.1 de litorum & itin.custod.*

MILITIA ipsa nunc sequitur: ac primùm EXPEDITIO militaris seu bellica, cuius mentio fit *l.6 de domest.& protect.l.4.5.6.de erogat.mil.ann l.1.de commeatu: l.14.de metatis*: (vbi fœlix expeditio vocatur,) *l.4.de diu.offic.l.15.18.de extraordinar.l.vlt.de cursu publ.* (vnde & expeditionalis annona dicitur, de quâ mox: & portus expeditionales, *l.15.de Nauicular.l.2.de naufragiis*:) & Procinctus bellicus, *l.2. de domest. & protectoribus*: vbi notanda sunt sequentia. Primò ad mouendum militem missi aliquando ab Imperatore Agentes in rebus, qui & parauaredum eum in finem exigere poterant, *l. 7. de cursu publ.* Magistratus militares, Magistri militum, Duces, Comites, Tribuni cursu publico vsi: *l.49.57.vlt.de cursu publ.* fortè & *l.23.* Secundò, Imperatores ipsi quandoque felicibus pro Republicâ expeditionibus occupati erant; *l. 14. de Metatis.* Tertiò, delegatorias de specierum præbitione in prouincias missi milites perferebant, quibus annonarum modus & pretium continebatur, *l. 12. de erogat. mil. ann.* Quartò buccellatum panísque excoctio præparabatur, *l.1.2. de excoctione & annona.* Quintò miles non semper viâ publicâ incedebat, sed etiam militari, quæ sic inde dicta: *l.3.de cursu publ.* Sextò, in

Mansionibus

Manſionibus miles agebat, ſolitis ac publicis, quæ annonâ instructæ erant, *l.12. de re milit.* Septimò, *Expeditionalem annon.* (buccellatum ſcilicet & acetum,) certorum dierum, viginti fermè ex horreis ſuſceptam propriis neceſſitatibus in expeditione ſibi profuturam miles ipſe in expeditione degens tranſuehebat: *l.4.5.15. de erog. mil. ann.* Octauò in portubus expeditionalibus annonam conditam ſumebat, *l. 2. l. 35. de naufragiis.* Nonò Paſtui animalium militarium Curiales prouidere oportebat, *l.3. de paſcuis.* Contrà, decimò miles paſcua ſeu prata publica priuata depaſcere vetitus, de quo poſteà.

¶ Tandem METATA militibus & Ducibus proficiſcentibus ad bella vel redeuntibus ex procinctu certa adſignata: de quibus alioquin Metatis in vniuerſum agitur peculiari *titulo* 8. *de Metatis*: cuius *tituli* & materiæ hoc Paratitlon & argumentum eſt. Metatum, *Rubr. & l.15.* (de quo eſt quoque *Nouella Theodoſij tan.32. de metatis*:) eſt hoſpitum recipiendorum moleſtia, *l.16. eo tit. & l.3. 10. de Medicis* (ſeu hoſpitij præbendi, *l. 18. inf. de Medicis*: hoſpites ſuſcipiendi: *l.8. de Epiſcopis*: hoſpitalis moleſtia, *d. l.* 18. hoſpitum inquietudo, *l. vlt. de decur. & ſilent.* hoſpitalitatis munus, *l.3. eod tit. de metatis*: & ſimpliciter, hoſpitalitas: *l.11. eod.* hoſpitalium domorum cura, *l.15. de extraordinar.* Vnde & ipſi hoſpites dicuntur Metatores, *l vlt. de metatis.*) hoſpitum, inquam, recipiendorum: veluti 1. *Principis* Comitatus, *l.5. & 8. eod. 2. Iudicum*, Adminiſtratorum in dignitate poſitorum, *l.6.10.11. eod tit. l.16. de Medicis*: *d.l. vlt. de Decur. & ſilent.* 3. *Militum* denique hoſpitandorum: *l.5.13. de Metatis. l.10.13. 18. de Medicis*: ſiue ad bellum proficiſcerentur, *l.13. eod. tit. de metat.* & pro ſalute Reipub. expeditionibus occupati eſſent, *l.14. eod.* ſiue ex procinctu redirent, *d. l.13.* & ſecuri intra vrbis Conſtantinop. tecta reſiderent, *l.14. eod.* Hinc & hoſpitij meritum, id eſt ius Metati, *l.2. eod.*

¶ *Præparanda* verò huius rei gratia Menſores Principis erant, *l. 4. 5. 10. eod. l. vn. de menſorib.* qui ſcilicet deputatas ſingulis quibúſque domos enotabant, & poſtibus habitaturi nomen adſcribebant, *d. l* 4. Cura Metati, Menſoréſque ipſi erant ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum, vt docet *lex* 2.3.4.5.8.14.15.16. *ſeu vlt. eod.* & *d. lex vn. ſup. de Menſoribus*: *lex* 17. (iuncta *legi* 16.) 18. *de Medicis*: qui adminiſtrantibus per Africam adimuntur, *l.10. de metatis.*

Modus metatorum hic erat: Priuati tertiam domus partem eius rei gratiâ tantum exhibebant: *l.15. & 13. eod.* quò etiam alludit *lex* 11. *eod.* niſi hoſpites (id eſt, hoſpitio excipiendi) Illuſtres eſſent: his enim mediam partem domus dominus præſtare tenebatur. *d. l.* 5. viceuerſâ, domini domorum Illuſtres ſi plures domos haberent, vnam ad manendum in ſolidum tenebant, cæteras hoſpitibus ipſi præbebant: *l.3.* quod vt extenſum fuerit, vid. *l. vlt.* Neque tantùm domus in ciuitatibus metati onus ſuſtinebant, ſed & prædia in agris, *l.10.* priuatorum poſſeſſorum, *d. l.* 10. ſola enim Principis prædia domúſque excipiebantur, *l.7.9.* Neque vllius priuati domus ab hoc onere immunes erant, *l. 2. 3.* Exceptis paucis quibuſdam.

Immunes ſcilicet erant à metato Clerici, *l.8. de Epiſcopis*: Senatorum domus, ex *l.1. de metatis*: Synagogæ Iudæorum, & Religionum loca, *l.2. eod.* Illuſtres, ex *l.3.14. vlt.* Ergaſteria item mercimoniis deputata, *l.5.* Prætoria Iudicum ordinariorum, his præſentibus, *l* 6. Decurionum item & ſilentiariorum, *l. vlt. de decur. & ſilent.* fabricenſium domus, *l.8.* publica ædificia, veluti Turres murorum, exceptis turribus muri noui vrbis Conſtantinopol. in ſp. *d. l.13.* Profeſſores & Medici: *l.3.10.16.17.18. de Medicis & profeſſor.* picturæ profeſſores, *l. vlt. de excuſ. artif.* Et immunitas tamen omnis ceſſabat Præſente Comitatu, *l.8.14.* In Palatiis certè cuicunque tandem manere prohibitum, *tit.* 10. *ne quis in Palatiis*: Palatio fulmine tacto ad Principem referendum & quod huius loci proprium eſt, in his omnibus nulli tranſeunti, cuiuſcunque dignitatis eſſet, manendi poteſtas erat regulariter, *l.1.2. de metatis*, & *tertiâ* inſuper; *l. vn. Cod. Iuſt. de Palatiis*: Exceptis tantum Iudicibus ordinariis, in ſpecie *l.2. de metatis*: & Præfecto vrbis Romæ, *l.3. de bonis vacantib.* Poſtremum, quod expeditioni militari metatíſque commune eſt, omnium debebat eſſe adceleratum iter atque continuum, nec vlli licebat reſidere, ne diuturnitas commanentium vllâ ex parte prædium vexaret, *l.10. de metatis.* Et hæc quidem de Expeditione & Procinctu militari.

CASTRA nunc & EXERCITVS ſequuntur. Caſtrorum militarium mentio fit *l.5.10. de re milit. l.4. de Tironib. l.12.15. de deſertorib. l.1. de commeatu*: quæ & felicia caſtra dicuntur, *l.3. de teſtimoniali*: indéque multa *Caſtrenſia* dicta veluti Tirocinia, id genus alia. TENTORIORVM mentio fit, *l.13. de re milit.* SIGNORVM militarium, à quibus recedere miles vetitus, mentio, *l.2.12. de re milit. l.1. de commeatu*: *l.1.3. de teſtimoniali*: *l.4. de deſertorib.* (vbi ſigna felicia vocantur,) & *l.9. 14. eod. tit.* Inter hæc verò ſigna erant Aquilæ, *l.9. de deſertor.* vbi victrices Aquilæ vocantur: Equitum propriè vexilla, vnde Vexillationes (de quibus *ſuprà*) Labarum quoque, ſeu Laborum in his erat: de

quo

quo, eiusque Præpositis est *t.25.lib.6.* PRINCIPIA in castris; quorum mentio fit *l.2.de Veteranis*: erant, vbi Iudices militares seu Præpositi coibant, cognoscebant, ius dicebant: quò & Principes ingredientes, acclamationibus excipiebantur, *d.l.2.*

MILITEM nunc ipsum in castris & Exercitu spectemus. Ac primò quidem vestem eius, cinctúmque. VESTIS scilicet militi propria erat, seu habitus militaris; putà chlamys, *l.1. de habitu quo vti oportet*: *l.4. de milit. veste.* CINCTVSQVE miles, idque primùm à Duce, *l.5. de fil. mil. appar.* Inde militantes Præcincti dicti, *l.3. de postulando.* Inde Cingulum militare, & Cinguli sacramentum: *l.2. quid probare deb. l.181. de decur. l.24. de iudæis*: prærogatiua Cinguli, *d. l.3. de postulando*: Inde Cingulo solui, pro, militiâ exui: *d l.181. & l. 27. de iudæis.* ARMA militis, inter alia erant, cassis & bucula, de quorum fabricâ & ornamentis *suprà.* SACRAMENTO auctoratus miles: cuius sacramenti militaris mentio, *l.4.6 de re milit. l.2. quid probare deb. l.5.6.7. de tironib. l.5. de fil. mil. appar. l.15. de metatis*: *l 3. de immunit. conc. l.10.43.87.95.113.147.168.179. 181. de decurion.* armatum sacramentum vocatur, *l.181. de decur.* MATRICVLÆ inscripta erant militum etiam Adcrescentium nomina: cuius Matriculæ mentio, *l.11. de re milit. l.16. de desertorib.* Fuère in militia & exercitu LIXÆ, de quibus *l.10. de re milit.* Fuère & IMPEDIMENTA: de quibus *l.28. de erogat. mil. ann.* Quod FAMILIAS, id est vxores, Liberos, Seruos militum, attinet, ad se euocare eas quandoque licuit Principis permissu, in *sp. l.3. de re milit.* Erant denique in militiâ armatâ præter milites, seu militantes, ij qui militari annonæ seruiebant, veluti Actuarij, Opinatores, Optiones, de quibus *suprà*: qui & ipsi Milites dicti, vt Opinatores, *l.34. de Annon. & Trib. l.16. de exactionibus.* Fuerunt & Magistrorum militum Officiales, Cohortales, Apparitores, quorum etiam nonnulli ordinis militaris dicuntur, *l.6. de susceptoribus*, vbi dixi: & sub armis militiam tolerabant, & expeditionibus aderant, *l. 4. de diu. offic.* qui & ipsi militaribus priuilegiis fruebantur: *l.5. de diu. off. l. vn. de priu. appar Mag. pot.* Erant denique & Duciani de quibus *sup.* vbi de Ducibus. Quod MVNIA militaria attinet, *l.40. de Decurionib.* seu obsequia, *d l.40.*

GRADVS militiæ varij fuère: *Rubr. & l.1. 2. quis in gradu pref. leg.5. 10. de re milit. l. vlt. de Commeatu*: *l.19. de tironib. l.2.5. de fil. mil. appar. l. 58. de Decurionib.* Ordinem vocat *dicta lex* 10. *& l. vlt. de Veteranis*: *l.1. de testimon. l. 11. de decur.* Stationem, *lex 2. quis in gradu*: Locum, *lex 14. de re mil. lex 11. de Decurionib.* in eâdem scilicet scholâ & numeros de quo vid. & quæ *infr. cap. de Promotionibus.* Erant scilicet inter alia promoti, alij munifices, *l.2. de cursu publ.* quanquam *lex* illa est de militiâ officiali. Erant gregarij milites, *l.5. de milit. veste.* Erant Manipularij, *l.3. ad l. Iul. Repet.* Erant Iuniores seu Tirones, de quibus *suprà.* Inter Equites seu in Equestri militiâ erant quidam, qui Circitores vocabantur, qui gradus post laborem præbebatur, *l.2. de fil. mil. appar.* De Primipilaribus, Actuariis, Opinatoribus, Optionibus, qui omnes circa annonam militarem occupati erant, dictum *suprà.*

STIPENDIORVM quoque certus & status numerus erat, quem explere miles debebat, de quo *l.1. de rei vindic. l.4.7. de re milit. l.37.38.40.87.95.100.113.154. de Decurionib. l.3.14. de lustrali collat. l.19. de desertorib.* vnde stipendia iusta, *l.6. de Veteranis.* Ante quem expletum & emensum regulariter militi missio non dabatur: de quo *infrà*, vbi *de Missione.* Porrò nullâ satis constitutione stipendiorum numerus exprimitur *hoc Codice*; quanquam eò pertinet *l.14. de Veteranis.*

EXERCITIVM militare seu exercitationes variæ fuère: de quibus etiam Theodosius Iun. *Nouella de Ambitu* 31. de Natandi vsu est *lex 13. de re milit.* Adiumentis etiam militum opera militaria extructa, & in his turres in limite, *l.13. de operibus publicis.* Expeditionalem annonam certorum dierum, putà viginti, propriis in expeditione necessitatibus profuturam miles ipse transuehebat, portabat, *l 5. de erogat. mil ann.* vel tertiam partem vehere cogebatur, cùm duas in castris, de conditis sumeret, *l.15. eod.* vt & capitum seu pabulum animalis è certo loco ipse petebat, *l.7.9. de erogat. mil ann.* Victus militaris temperantiam ostendent mox ea quæ de Annonâ militari dicentur.

STIPENDIA, seu COMMODA, vt vocantur *l.10.12. de erogat. mil. ann.* emolumenta, *l.28. de susceptor l.3. de pascuis*: ex Principis largitatibus, *l. vlt. de salgamo, l.4. de pascuis*, militum, consistebant primùm in ANNONARVM è fisco perceptione, *d. l.12.* de quâ *suprà* plenè: vnde Annona militaris, *Rubr & l. 33. de erogat. mil. ann.* Annona fiscalis, *l.11. de re milit.* Alimonia militaris, *l. 6. de Cohortalib.* Annonaria commoda, *d. l.10. de erogat mil. ann.* ¶ Ea porrò Annona militaris consistebat in speciebus, *l.1. 11. de erogat.* vndè species annonariæ, *l. 3. 11.18. de erogat.* Erant autem hæ fermè: Buccellatum, *l.6. de erogat. l.2. de excoctione*: & Acetum, *d. l.6.* quæ duo *expeditionalis annona* appellatione designantur *l.4. & 5.* Item panis, *d. l.4.6.* & vinum, *d. l.4. & 6. & l. 25.* quod

 quidem

quidem nouellam per Syriam à Nouembri menſe militi dabatur, *d.l.25.* oleum item, *l.17.de cohortalibus.* Sal, *d.l.17.* Laridum, ſeu larida caro certo poodere, *l.2. 6. de erogat. mil.ann.l.17 de cohortalib.* Caro recens certo pondere, *d.l.2.de erogat.mil.ann.* veluti porcina, *d l.2.* Item caro veruecina, *d.l.6.* Er hæc quidem alternarione quâdam ſeu alternis fermè diebus præbita militi, *dictis legibus 4 & 6.* Præbita & militi fœnum & paleæ, *l.9.23.de erogat.* quæ dun poſtrema *Capitum* dicebantur, *l.7.13.17.de erogat.l.1.de domeſticis & protectorib.l. 0.de Numerur.* in.ò & capiratio, *l. 8. de erogat l. vlt. de collat. donat.* Breuiter, hæc duo militibus è fiſco præſtabaorur, Anoonæ & Capitum : quæ duo ideò iunguntur, *d l.17.& d l.10.* ſeu ſpecies eapitorum anoonarúmve, *l. 19. de erogat.* Singulis potiò diebus (vel certè competenti tempore priuſqnam anous elaberetur) eas conſequebanrur, *l.1.11.13.17. de erogat. mil. ann.* Et ex bis ipſis tamen annoois militum Duces & Tribuni ſtillaturas quaſdam accipiebant, *l.28.29.de erogat.* Taodem quomodo quâue ratione ea in milites erogata, dictum *ſuprà* : vbi de Annonæ appararu : Data & militi V E S T I S è largirionibus, de quo ſuprà pariter : ſic tamen vt pecunia aliquando pro veſte darerur : alibi bini tremiſſes : aliàs ſolidus; *l 2. de milit. veſte.* Cæterùm, militares veſtes ad ea vſque loca transferebantur, vbi ipſi milites erant conſtituri : neque enim (vt ait *lex 33.de curſu publ.*) paulo diuerticulo abducendi ſunt ab excubiis ſibi pro publica vtilitare commiſſis. A R M A quoque data militi, caſſides bucculæ : vid. *ſupr.* Quod P E C V N I A M attinet, vix eius mentio *hoc Codice* occurrit : niſi quod anoona, vt iam dixi, veſtíſque aliquando data adærara, ſeu in pretio : Et Riparienſes nominatim milites nouem menſibus in ipſâ ſpecie annonas conſequebanrur, pro tribus pretia *.l.14. de erogat.* Datum & pretium in ſp. *l.28. de ſuſceptorib.* Extra ordinem etiam ingenuis, imò & ſeruis ad militiam euocatis certus ſolidorum numerus, & ſeruis quidem pulueratici nomine promittebatur, ex ætario : *l.16.17 de Tironibus.* Limitaneis randem militibus terræ datæ, limitaneæ ſcilicet de quo *tit. 15. de Terris limitaneis* : Terræ limitaneæ, inquam, *Rubr d.tit.* ſpatia, *l.vn de rei vindic.* tetrarum ſparia, *l.1 .eod de Terr. limit.* vt & Caſtellorum loca, ſeu territoria : *l.2.eod.* quæ, v.g. Gentilibus proprer curam foſſati munitionémque ſeu tuitionem limitis, *d. l.1.* & Caſtellanis militibus, *d. l.2.* conceſſa erant, deputata, adſcripta antiquorum prouiſione, ſeu antiquitate iudicante : *d l.1.& 2.* ſic quidem, vt ſoli milites, non priuati, ea poſſidere poſſent : *d.l.1. & 2.* de quo videnda quoque elegans *Nouella* Theodoſij Iun. 31. *de Ambitu & locis limitaneis inibi redhib.* & quidem ab omni onere vacua, *d Nou.31.* Duplici autem rarione huiuſmodi terræ, ſeu ſpatia, loca militibus data : de quo vid. *d.l.vn.de rei vind & l.9.de cenſitorib & l.1.de terr.limit.* Hùc pertinent & terræ Læticæ, de quibus *ſuprà* vbi de *militum generibus.*

Quod Comites, Duces, Tribunos, Præpoſitóſque attinet, & bi aonooas & Cellarienſes ſpecies ſuæ dignitatis, ſuæ dignitati congruas, pro dignitare ſuâ accipiebant : *leg. vlt.de off.iudic.omn.l.1.32.vlt.de erog.mil.ann.* (quanquam videri poſſint *d.l.32. & d. l.vlt. de off Iud omn.* accipiendæ de Comitibus qui prouincias regebant.) Sed & caballationis rationem quandam, *l.34. de erogat.* Ita quidem, vt ſi antequam annonas temporis per quod adminiſtrarunt, acciperent, deceſſerint, hæredibus eorum eæ præſtari deberent, *d l.34.* Sed & alia quædam licirè ſibi vindicabanr Duces, *d. l.vlt.* Er inter alia Duces & Tribuni ſtillaturas quaſdam à militibus ſeptem dierum, in pretio pro foro rerum venalium, iuxta nummaria defixa preria, vel iuxta formam ærariarum annonarum accipiebant, *l.28.29.de erog.mil.ann.* quò pertinet & *d l.vlt.* ſeu aliquam militis anoonarum partem decerpebant; *Nouella* Theodoſij Iun.31. *de Ambitu* : exceptis militibus Saracenorum Fœderatorum, aliarúmque gentium. Quin & ſportulas quaſdam à Primipilaribus accipiebant, *l.6.9.27.de cohortalibus.* Quantum verò & quatenus de curſu publico vſurpare poſſent, definitur *l.49. 52.57. & l. vlt de curſu publ.* Priuilegia tandem horum nooo ulla vid. *d l 49 & l.vlt & l.28.de Prætorib.l.13.de Proximis.*

P R O M O T I O N E S milirares ſequuntur. Nempe de gradu in gradum promotiooes fiebant, pro loco atque ordine : *l.10.de decurion.* (quanquam & aliquando extra ordinem vnus gradus additus pro præmio, *l.11.de r milit.*) Quare promotiones ſaltuariæ per ambitionem & grariam Principis improbatæ, *l. 2. quis in gradu* Prohibita & tranſlatio de quocunque Numero in alium Numerum, contra publicam vtilitatem : quia ſcilicet honoris augmentum non ambitiooe, ſed labore ad vnumquemque conuenit deuenire : *leg. vlt.de re milit.* Tandem probiberi milites ante impleta ſtipendia ad indebitos bonores ſuffragiorum ambitione peruenire, veluti ad purpuram Principis adorandam : ita quidem vt qui cæteros in labore poſitos feſtinâ cupiditate traoſirent, nec teſtimooium quidem emeriti laboris acciperent : *l.7.de re milit.*

P R I V I L E G I A militiæ, præmiáque militum, *l.7. de Tironibus, l. 10. de Veteranis, l.28.de Cohortalib.l.3.de immunitate* : ſeu prærogatiuæ, *l.9. de adulteriis*; varia fuère : partim

tim vt his militaturorum deuotio prouocaretur, *d. l. 7. de Tironibus*: partim vt militiæ ipsi consuleretur, atque ideò Reipubl. quorum quidem nonnulla memorantur *d. l. 7.* In his verò fuit & peculij castrensis, eorúmque, quæ exinde comparata, prærogatiua; *l. 3. de re milit. l. 2. de Adsessorib. l. vlt. de postulando.* Fori item militaris præscriptio: de quo mox. Hùc refero & priuilegium militum, ne ad Comitatum exhibeantur, *Nouellâ* Theodosij, *ne Duciani 46.* Hùc refero spem Emeritorum propositam, præmiáque & priuilegia Veteranorum, de quibus posteà. Item quod certo stipendiorum seu annorum in militiâ transactorum numero, conditionis naturalis nexum miles quandoque euitare poterat, veluti Curiæ, seu curialis conditionis; *hoc titulo l. 6.* de quo *tit. de Decurionibus, l. 11 13. 38. 56. 88. 96. 100. l. 23. de cohortalibus.* Aliàs Curiâ non liberabat militia, *l. 10. 11. 13. 37. 38 40. 43. 45. 64. 87. 94. 95. 100. 108. verſ. niſi: l. 103. 120. 129. 137. 139. 143. 144. 147. 154. 168. 179. 181. de Decurionib.* & officialis, *l. 22. 23.* vel 28. *de Cohortalib. l. 5. 6. de diu. off.* In hunc quoque censum refero, quod bona militum intestatorum sine legitimo hærede decedentium, ad legiones, vexillationes, cuneos pertinebant, in quibus militauerant: *l. vn. de bonis militum.* In multis alioquin æquo cum priuatis iure miles agebat. Nam & præscriptio 30. annorum militibus obstabat, *l. vn. de act. certo tempore fin.* & ciuilibus in causis Rectorem prouinciæ Iudicem babebat, *l. 2. & 9. de Iurisdict.*

Disciplinæ Militaris *scita* quædam *necessaria*, (vt vocantur *l. 12. de re militari*:) Legésque adeò militares erant: quibus miles in obsequio, officióque contineretur: quibúsque prouinciarum & prouincialium saluti, securitati, indemnitati consultum esse posset: quarúmque obseruantia Tribunis & Præpositis militaribus incumbebat, *l. 12. 13. de re milit.* Vetiti igitur milites Familiam & vxorem, nisi Principis auctoritate seu beneficio ad se euocate *l. 3. de re milit.* quo casu etiam quid *familia* appellatione veniret, arctè definitum *d. l. 3.*

Iumenta sua à se dimittere, vel etiam Regalibus & Legatis eorum in Imperium Romanum venientibus suppeditare: *l. 9. de re milit.* Iohonestè & inuerecundè sese natando in flumine in conspectu Legionum, & exercitus gerere: *l. 13. de re milit.*

Pretium annonæ sibi delegatum excedere, *l. 22. de erog. mil. ann.* Fœnum vt ad oppidum sibi deferatur, cogere: *l. 23. de erogat.* Præsumere aliquid vltra ea quæ largitate Principis consequebantur, *l. 4. de pascuis*: Contrà, his sufficere oportere Principis largitates: *l. vlt. de Salgamo.*

Postulare quidquam ab hospite, quod vel hominum, vel animalium pastui necessarium creditur: *l. 16. de metatis.*

Cænatica superstatuta à prouincialibus deposcere: *l. 12. de erogat. mil. ann.* Salgamum item ab hospitibus accipere, *tit. 9. de Salgamo hospitibus non prabendo*: Salgamum, quod vocatur, *Rubr & l. 3. illius tituli*, sunt necessariæ res, veluti oleum, lignum: *l. 1. 2. 3. 4. illo tit.* culcitæ etiam, *d. l. 2. 3.* aliáve eiusmodi, quæ Comites, Tribuni, Præpositi, *d. l. 2.* milites, *d. l. 2. 4.* militantes, *d. l. 3.* hominum vel animalium pastui necessaria, *l. 10. de metatis*, malo more sæpe à suis hospitibus, *d. l. 2. & 3.* poscebant, postulabant, flagirabant, vsurpabant, extorquebant. Quod quidem *omnibus illius tituli legibus* iohibitum à Constante *l. 1.* à Constantio *l. 2.* à Theodosio M. *l. 3.* à Theodosio Iun. *l. 4.* itémque *l. 10. & 12. de metatis.* Propria sanè voluntate & spontaneâ humanitate ea præbere aliquando hospiti permissum fuit, *l. 1. & 2. h. t.* quod & ipsum tamen quoque prohibitum, *d. l. 10. de metatis.* Pascua item seu prata prouincialium: vel publica amœna depascere, mutilare, vexare, vetitus miles: *l. 3. 4. 5. tit. 7. de pascuis.* Pascua scilicet *d. tit.* pascuæ animalium, *l. 1.* pascui saltus, *l. 2.* prata, *l. 3. 4. 5.* alia erant rei priuatæ, *l. 1. & 2.* seu ex rebus priuatis Principis, *d. l. 1* quæ certa & statuta antiquitus pensione, non prouincialium licitatione locabantur: ita tamen vt animalia ex rebus priuatis Principis in iis pascerentur, *l. 1. & 2.* Alia erant publica, id est Ciuitatum, vt ea de quibus agitur *l. 3.* qui & saltus Reipublicæ, *l. 2. de locat fund. iur. emphyt.* alia publica prata ac amœna, *l. 2. de pascuis.* Alia denique priuatorum, *l. 3.* seu prouincialium, *d. l. 3. & l. vlt.* possessorum & colonorum, *l. 4. & l. vlt.* Vtraque verò à militibus depasci vetita, *l. 3. 4. vlt.* A signis propriis & mansionibus solitis & publicis recedere, & à Numeris suis per priuatorum possessiones euagari, & vel maximè miles vetitus, *l. 12. 16 de re milit.* alioquin de eo ad se referri Principes voluêre: *d. l. 12. 16.* Abesse item à castris & signis vel vltrò, vel per commeatum promiscuè vetitus miles, *l. 2 de re milit l. 1. de commeatu*: vel certè vltra commeatus diem morari, *l. 3. de commeatu.* Commeatus, *Rubr. & l. 1. 2. 3. de commeatu*: *& d. l. 2 de re milit. l. 16. de desertoribus*, est Vacatio, *d. l. 1. de commeatu*: Vacatio temporaria, *l. 3. eod.* ad certum diem, *d. l. 2. 3.* discedendi à castris atque à signis facultas, vel his etiam locis in quibus prætendit, *d. l. 1. eod.* Huiusmodi porrò commeatus dari non poterat à Præposito, Decurione, Tribuno cohortis, ex *d. l. 1. eod & d. l. 2. de re mil.*

Priuato quoque in obſequio retineri miles vetitus, *l.15.de re milit.*
Sibi vel alieno obſequio intentus eſſe, *l.12.de re milit.*
Per commeatum ſi quando neceſſitatis aliquid ſibi vſurpare, vel aliquibus actibus ſeſe immiſcere: *l.3.de commeatu.*
Procuratores & Aduocati eſſe: *l.6.de procurator.l.vlt.de commeatu.* Exactoris munere fungi, ne alioquin militaris terror inferret formidinem *l.6. de executor.* Suſceptores fieri, defenſoréſve cauſarum, neque ad cognitionem alieni iurgij ſuffragatores accedere: *l.6. de cognitor & procur.*
Ad indebitos honores ante impleta ſtipendia peruenire, *l.7. de re milit.* de quo *ſup.* vbi de *Promotionibus.*
Ad Comitatum etiam miſſi à Numero, vel à Tribuno, diu emanere: *l.17. de re milit.* contrà, citò remeare iuſſi: *d.l.17.*
Mitti militiâ, niſi duabus de cauſis, *l.4.de re milit.*
Transfugere ad hoſtes, quibus & ideo poſtliminij ius denegatum, *l.1.de poſtliminio.*
Deſerere denique militiam in quos eſt *titulus, de deſertoribus.*

Desertores abſolutè ita vocati, nullo addito, ſunt Refugæ, *l.penult. ſuprà, de Tironib.* qui belli tempore abſunt à ſignis, *l.4.* qui caſtra & militiam deſerunt, *l.14.* Horum alij Iuniores ſunt, ſeu Tirones, *l.9.10.14. d. l.penult.* Quorum quidam iam militiæ traditi, *l.1.* felicibus ſignis adplicati, *l.4.* militarium initiati auſpicio, *l.9.* militiæ rudimenta timentes, *d.l.4.* inter ipſa exordia deſerunt, *l.6.* tironatus tempore, *d.l.penult. ſup.de tironib.*, Quidam Tirones nondum victricibus Aquilis ſociati, ſed idonei militiæ: *l.2.* Veteranorum filij vagi & quos militiæ origo conſignat, *l.10.* Alij denique milites ſtipendiis militaribus iam honorati, *l.4.* milites profugi deſertoréſque Caſtrorum ſunt, *l.12.* militaria caſtra relinquunt, *l.15.* Hi itaque flagitioſâ ignauiâ deliteſcentes, *l.4.* vel ad prædationes ſeu latrocinia ſe conferentes *l.15.* correpti gladij pœnâ adficiuntur, *d.l.4.* capitis pœnam ſubeunt, *leg. 8. in fin.* Præfecti Prætorio poteſtate, *d.l.8.in fin.* vel Magiſtri militum arbitratu *l.11.* Et ſi inuenti reſiſtendum atque obnitendum putauerint, tanquam rebelles à quouis prouincialium opprimi poſſunt, *l.11.13.14.*

Inqvisitio autem ſæpè ad requirendos vagos & deſertores, *l.17.* adhibebatur, *l.8.* id eſt Quibuſdam cùm deſertores indagandi mandabatur, *l.9.* ſeu quidam ad inquiſitionem vagorum deſertorum per Prouincias dirigebantur, *l.10.* quidam forinſecus inuigilabant, *l.4.* (vt putà Protectores, *d.l.10.* & Tribuni *l.vlt.* officia publica, *d.l.4.*

Proditores quoque deſertorum præmiis euocabantur: Seruus quippe deſertorem prodens, libertate donabatur. Ingenuus mediocris loci, immunitate potiebatur, *l.4.* Temonarius proſoſtaſiæ onere biennio releuabatur, *l.3.* Quin & ipſi deſertores ſi ſponte proceſſiſſent, ſeſéque prodidiſſent, indulgentiam merebantur, *d.l.4.*

Occvltatores viciſſim deſertorum, *Rubr.& l.14. in fin.* de quibus eſt quoque titulus *lib.9 tit.29.* eiuſque tituli *lex 2.* iungenda *legi 8. h.t.* id eſt ij apud quos deſertores deprehenſi fuerint, *l.1.* qui deſertores probatos in conſortio ſuo habent, nec eos produnt, *dict.l.1.* apud quos idonei militiæ vel ante iam traditi latuerint, *l.2.* qui latebram præbuerint deſertori, *l.4.8.* qui deſertores agro tectóque ſuſceperint, atque apud ſe diu deliteſcere paſſi fuerint, *l.5.* qui in fundo ſuo deſertorem ſe habere meminerint, *l.7.* qui refugas occultandos putauerint, *d l.penult.ſup.de Tironib.* à ſe receptum vel in ſuo latitantem cognoſcunt, *l.8.* qui in domo patrimonióve ſuo, vel qualibet abſtruſa & longiſſimè à ſe poſſeſſione diſcreta deſertorem latère cognoſcunt, *l.9.* qui militem profugum deſertorémque caſtrorum in prædio ſuo ſuſcipiunt, *l.12.* ij, inquam, velut rebelles ac decretorum temeratores, *d.l.penult.ſup de Tironib.* ſeueriſſimis ſuppliciis adficiebantur. Nam ſi plebeiæ & humilioris conditionis eſſet, *l.1.* vel in metallum damnabatur, *d. l.1. & 8.* vel fuſtibus coërcebatur, *d l.8.* vel exilio perpetuæ relegationis plectebatur, *d.l.8.* vel ſi altioris eſſet dignitatis, mediâ bonorum parte multabatur, *d. l.1.* Si verò Actor fundi, vel procurator loci poſſeſſionis, vel etiam colonus eſſet, ſeuero ſupplicio damnabatur, *l.11.* capitali ſupplicio ſubiugabatur, *l.5.7.8.* flammis ſubiiciebatur, *l.2.4.6.* etiam Actor rei priuatæ Principis, *l.7.& 12.* Quinimò ſi dominus fundi huius rei conſcius eſſet, prædio quo deſertor receptus fuiſſet, multabatur: *dict.l.4.5.6.7.12.* Dabatur tamen priùs vtriſque tempus aliquod modicum, intra quod niſi deſertores obtuliſſent, tum demum memoratis pœnis ſubiiciebantur, quandoque duorum menſium, *l.8.* quandoque quatuor *l.9.* quandoque ſex, *l.7.* Poſtremò excipiebantur quoque quidam à pœnis deſertorum & occultatorum, de quibus agitur *l.8.& 9.* Illud quoque notandum non tantùm militiam deſerere vetitum, ſed & è militiâ ad aliud militiæ vitæque genus tranſire: veluti ac gladiatorium munus, *l.1.de gladiatorib.* Denique Barbaris deprædandi facultatem dant i, vel deprædationem factam diuidenti, ignis pœna impoſita, *l.1.de re milit.*

Et

Et hæ quidem sunt Leges militares, militibus & disciplinæ militari in commune positæ: Actuariorum enim militarium nominatim fraudibus & superexactioni, Optionum item & Opinatorum alibi occursum, *l.24.28 de erog.mil.ann.l.16.de susceptorib.* Atque inter alia Actuariorum, ne annonam exigerent, nisi pro substantibus militibus atque in præsenti constitutis, *d.l.28.*

MAGISTRIS quoque Militum Illustribus, & DVCIBVS, TRIBVNISQVE & Præpositis Leges complures positæ: quibus modus auiditati eorum positus, & ne modum egrederentur in præiudicium vel fraudem disciplinæ militaris, vel etiam Reipubl. aut priuatorum, imò & militum. Quare, quæ horum fermè crimina erant vetiti, hi inter alia commeatum militi dare vel omninò, vel expeditionis saltem tempore, de quo & iam *sup. & l.2. de re milit. l.5. de commeatu.* Imò & non dato commeatu si miles discessisset, Tribunum & Præpositum teneri voluit aliquando Imperator, *d.l.2.* pœnâ grauissimâ propositâ, de quâ *d.l.1.de commeatu.*

Transferre milites à Numeris ad Numeros, *l.vlt.de re milit.*

Milites deprædari; stillaturarum modo non seruato: *l. 28. 29. de erogat.mil.ann.* vel etiam Primipilares munerum vel sportularum modo non seruato: *l.6.9.17.de cohortalib.*

Curiales iniuriis afficere: *l.128.de decurion.*

Per possessiones euagari, *l.12.de re mil.*

Metatorum modum egredi, vid *sup de metatis.*

Salgamum ab hospitibus postulare, de quo *sup.*

Lauacra etiam seu balnea à prouincialibus exigere, propositâ dupli pœnâ, *tit. 11. ne Comitib. & Tribunis lauacra præstentur* Lauacra scilicet *Rubr. & l. 2. illius tit.* seu priuatas balneas, *l.1.eod.* quæ & simpliciter *priuatum* dicuntur: *l.12 sup de metatu*: balnea, *d.l.2.* præstari, *Rubr.* succendi, *d.l.1.* id est, ligna ad ea conferri, *d.l.2.* ministrari, *dict. l.1.* à Curiis & ciuitatibus, *d.l.* à prouincialibus, *d.l.2.* in vsum suum, *d.l.1.* & diurnum, *d.l.2.* Tribuni & Comites, *d Rubr.* Comites inquam minores, *d.l.1.* inferiores, *d.l.2.* itémque Duces limitum, *d l 2.* exigere soliti. Quod illis *legibus* prohibitum. Illustribus tantum Comitibus & Magistris militum eo concessum, *d.l.1.*

Repetundarum item crimine sese inuoluere vetiti, id est, prouinciales spoliare, vexare, *l.3.ad leg.Iul.repet.* sub quadrupli pœnâ, *d.l.3.* Idque reuocato, retracto Duce, post Ducatum gestum, in prouinciam: *d l.3.*

Patrocinia etiam vicis seu vicanis & rusticis in necem publicam fraudémque tributorum præbere: *l.1.4.de patrociniis vicorum.*

Toitionem vel executionem militarem in negotiis priuatorum dare: *l vn.de off. Iudic. ciuil.*

Ciuilem causam sibi absque rescripto Principis vindicare: *l.2. & 9 de Iurisd.*

Sententiam quoque à se dictam semel, mutare: *l.5. de sententiis*; euectionum cursus publici faciendarum ius vindicare sibi Magistri quoque militum vetiti, *l 43. 56. de cursu publ.* & Comites Ducésque limitum, *l 52. 57. eod.* Imò & hi cursu publico vti vetiti posteaquam semel prouinciam suam ingressi fuerant, *l.vlt.eod.* vel certum ipsi modum sibi præstitutum egredi: *l. 49. eod* vel sine euectione facultatem cursus publici vindicare, *l.57 eod* FORVM militare seu fori præscriptio (*l. vlt. de adulter.*) sequitur. Militantes scilicet ciuilibus in causis, siue Rei, siue Actores, Rectorem prouinciæ Iudicem habebant: *l.2.9.de iurisdict.* vt & in criminalibus, si Actores essent, *d.l.2.* si verò Rei, militarem Iudicem sortiebantur, *d.l.2.& l.2 de exhibend.*: Non tamen in crimine adulterij, *d.l.vlt.de adulter.*

POENÆ quoque militares notentur. Frequens in his pœna *Regradationis*: Nempe, sicut pro meritis, vel pro præmio in potiorem & altiorem gradum miles promouebatur, ita retrò pro pœna ad inferiorem ordinem reuoluebatur, & non absque deuotionis nota, & morsu honoris alieni, commilitonibus postponebatur, *l.10.de re milit. l.16 de desertorib.* (quæ summoperè notanda est:) & *l.2.vlt.de Commeatu.* (quarum prior tamē ad Palatinam militiā pertinet. Eáque gradus proprij diminutio dicitur, *d.l.vlt de commeatu* Regradationis humilitas, in simili *l.2. in fin. de cursu publ.* testimonio emeriti laboris priuari *l.7.de re milit.* Altera & grauior pœna fuit, *Exauctorationis*, quæ & *Exauctoritas* dicitur *l.35.de cursu publ.* seu Reiectionis, *l.11.de din.off.* quod his formulis exprimitur: Cingulo solui: *l.181.de decurionib. l.27. de Iudais*: Matriculâ eximi: *l. 16. de desertorib. d. l. 2. de Commeatu, l.4.9 de executor.l.11.de indulg.crim.* Sacramento militari absolui *l.11. 147. de Decur.* seu sacramento exui: *l. 181. de Decurion.* Exercitæ & aliæ pœnæ; veluti Grauis vexatio, *l.2. de salgamo*: pœna viui comburij seu ignis, in fp. *l. 1. de re militari.* Sed & multæ pecuniariæ, *l. 2. de re milit.* facultatum item proscriptionis seu condemnationis, *l.16 de re mil.* Curiæ item addictionis, *l.5.h.t.l.17.de fil.mil.appar.* Facultatum suarum

 condemnatione,

condemnatione, *l.* 16.*h.t.* De gladij capitisque pœnâ aduersus Desertores iam *suprà.* De Tribunorum graui supplicio, si disciplinam non tenuerint, *l.* 13.*de re milit.*

Finis tandem militiæ, seu Missio militaris sequitur, quæ triplex erat, Honesta, Causaria, & Inhonesta. Militibus scilicet honesta missio data, *l.* 3. *de testimonial. l.9.de desertorib.l.*43.45.*de Decurion.l.*14.*de lustrali coll.l.*8.12.*de Veteranis.* emeritis felicibus castris: *d.l.*3.*de testimonial.* expletis stipendiis, post impleta, expleta, stipendia, expleto stipendiorum numero, emenso sub signis tempore, peracto militiæ labore, postquam stipendia iusta meruerant, *l.*4.7.*de re milit. l.9.de desertorib.l.*8.*de Veteranis*: *l.* 3. *de testimon.l.*43.45.*de Decur.l.*14.*de lustrali coll.* vnde emeritæ missionis epistolæ, *l.*4. *de Veteranis.* Vel dabatur Missio ante impleta stipendia iustis de causis, *d. l.*3. *de testimonial.* ob contrariam corporis valetudinem, *l.*4.*de re milit.* senectutis, vel debilitatis causâ, *l.*4. *de Veteran.* ob belli vulnera, *d. l.*4. ob defessam ætatem, aut corporis ægritudinem, aut gloriosorum vulnerum cicatrices: *l.*12.*de Veteranis.* probatâ debilitate: *l.* 9. *de desertorib.* Quæ *Causaria Missio* dicebatur, *d. l.*9. *de desertorib. l.*14. *de lustrali coll. l.*8. *de Veteranis* t Quæ & ipsa honesta dicta, *d.l.*3. *de testimon. l.*4. 12. *de Veteranis.* Denique fuit *Inhonesta Missio*, exauctoratio scilicet de qua *suprà.*

Exinde iam *honestâ* ita vel *causariâ* missione dimissi, seu qui missionem meruerant, *l.*1.*&* 4 *de Veteranis*: quibus quies post arma concessa, *l.*7.*de fil.mil apparit.* qui quieti & otio traditi, *l.*4.*de re milit.* qui militiâ absoluti, *l.*3.*in fin.de testimon.* dimissi, *d.l* 4. &c.

Veterani dicti: de quibus est *tit.* peculiaris *de Veteranis*: qui non illo tantum *titulo* passim ita vocantur, verùm & *l.*8.*de re milit.l.*45.*de decurionib.* Quos etiam Constantinus Imp. *Conueteranos* suos vocat, *l.*2. *de Veteranis.* Cæterùm Veteranis cùm mitterentur, castrensibus muniis absolutis domum redeuntibus *l.*1 *de Tractoriis*, dabantur Testimoniales, *Rubr.& l.vlt.de testim.ex. Tribunis*: *& l.*12.*de Veteranis*: *l.vlt.de honor codic.l.*156. *de Decur.* Testimoniales, id est, testimonium emeriti laboris, vt vocantur *l.*7.*de re milit.* vel etiam Epistolæ, *l.*1.*de testimon.l.*2.*de Veteranis*, *l.*11.*de desertor.l.*13.*de diu.off.l.*1. *de tractor.& stat.l.*45.*de decurionib.* & plenius emeritæ missionis epistolæ, *l.* 4. *de Veteranis*: Epistolæ, quibus Imperator singulos prosequebatur, ad æui reliqui testimonium, *l.* 1. *de Tractoriis.* Honoraria Missio, *l.*3.*de Testim.& l.*153. *de Decurion.* Eum in finem scilicet, vt quibus ea data fuisset, emeriti laboris honore, priuilegiis, præmiis, & commodis perfruerentur: *d.l.*15.*&* 156.vnde testimonialium suffragium, eóque muniri, *d l.*15. Nisi, quod sæpe fiebat, testimoniales fraude quæsitæ essent ab his qui milites non fuerant: *d l.*12.*de Veteranis.* Porrò non nudæ hæ Testimoniales semper erant; verùm his Tribunorum, Præpositorum, vel Protectorum dignitas pro præmio sæpè conferebatur, seu ex Protectore dimittebantur: Quò pertinet propriè *titulus*, *de Testimoniali*, &c. & insuper *lex* 5.8.*&* 12.*de Veteranis*: *l.*2.3.*de diu offic.l.*7.14.*de lustrali coll.l.*153.*de decurionib.* Cuius dignitatis quia quamplurima priuilegia erant, de quibus, *tit. de domesticis & protectorib.* ideò quamplurimi hâc tempestate huiusmodi Epistolas seu Testimoniales affectabant, ad euitandam conditionem aliquam: veluti Decuriones, Collegiati, Negotiatores, Officiales: idcò eas nec quicquam prodesse voluerunt Imperatores, *dictis legibus*, ad euitandam conditionem: de quo ad *d.l.*2.*de diu.offic.* Item militiæ obtentu multi has Epistolas reportabant, cùm nec aciem vidissent, nec signa perspexissent, nec arma tractassent, denique non decursoarmorum honore: ideò hororarias has Missiones his prodesse noluerunt Imperatores, *l.*1.3.4. *de Testimoniali.* Sed & Veteranis, seu militiâ missis eâdem epistolâ dabantur Tractoriæ, quibus viaticum conficiendi itineris continebatur, modus annonarum in itinere præbendarum, *l.*11.*de desertoribus*: de quibus vid. *tit. de Tractoriis & Statiuis*: ac nominatim *l.*1.*eius tit.*

Priuilegia, præmiáque alia Veteranorum sequuntur (ex Causariâ etiam missione missorum; veluti quia debilitati belli vulneribus gloriosórumque vulnerum cicatricibus.) Ac primò quidem immunitas à censibus, modò pro suo tantùm capite, modò pro vxoris simul, pro diuersitate militiæ & missionis, Veteranis competebat: *l.* 4. *de Veteranis.* Et tamen si terras censibus insertas tenerent, tributis obnoxij erant: *l.* 28. *de ann.& trib.*

Secundò variis rationibus Veteranorum partim inopiæ, partim verò Latrociniis occursum: Iis nempe, ne inopiâ laborarent, *l.*3.*de Veteranis*: imò ne latrocinia perpetrarent, *l.*7.*eod.* horum alterum iniunctum erat, vt vel rura colerent, vel mercimonia commerciáque agitarent, *l.*3.*&* 7.*eod.* Eum verò in finem, vacantes eis terræ Principum præcepto adsignabantur, *d l.*3.*&* 8.*eod.& l.vn de rei vindic.* Iocáque absentium squallida & dissimulationis situ horrentia, *l.*11.*eod. tit. de Veteranis.* Et his quidem adhuc conditionibus accedentibus: Nam & ad emenda ruri necessaria pecunias in nummis XV. millia follium consequebantur, *d.l.*3.& ad culturam agrorum animalia & semina eisdem

ex

ex fisco præbebantur, *l.8.eod.* putà boom par, & frugum promiscuarum, seu vtriusque frugis modij centum, vel quinquaginta; *d.l.3.& 8.*

Tertiò terras illas perpetuò immunes habebant, *d.l.3.* nullúmque ex his agris stipendium, nullam annuam præstationem præbebant, *d.l.8.*

Quartò illis solis eorundem fructus cedebant & sine molestiâ præiudicióque dominorum prouentuum eis emolumenta quærebantur, neque illis quicquam messium tempore Agratici nomine deferre cogebantur, *l.11. eod.* At si mercimonia agitare mallent Veterani, emere eis, vt & eorum filiis vendere, negotiari, permittebatur. *d.l. 2. & 9. eod.* cum immunitate plenissimâ quandoque, sic vt indistinctè ab omni munere vniuersísque auri & argenti reditibus & portorio, *d.l.9* Publicani his non imminerent, *l.2. de Veteranis*, in quibuscumque nundinis interessent, nulla proponenda darent *d.l.2.* quandóque intra certum pecuniæ modum, *l.3.de Veteranis*, *l.2.7.14 de lustrali coll.*

Quintò hæc omnium Veteranorum priuilegia erant, vt ab omni munere ciuili, ab omnibus operibus publicis, à collatione omni, vectigalibus immunes essent, *d.l.2.* corporalium, seu personalium munerum vacatio eisdem tribueretur: *l.6 eod.tit.*

Sextò equorum vsus ad itineris necessitatem Veteranis, qui sub armis militiâ functi erant, concessus: *l.1. quib.equorum vsus.* Sanè Veteranis Protectoriâ dignitate aucti sua & singularia priuilegia competebant, *l.5. 8.eod.* vt & iis qui ad Tribunatus Præposituráque peruenerant, *l.10.& vlt.*

His porrò priuilegia Veteranorum tantùm competebant, qui stipendia iusta meruerant, vel qui causariâ missione dimissi fuerant: *l.1.6.10.eod* non verò his qui testimoniales fraude quæsiuerant, cùm milites non fuissent, vel stipendia non implessent: *l.12. eod.* quique ambitu ac suffragiis Veterani facti & Veteranorum dignitates adepti fuissent. Tandem notandum, concessum Veteranis, vt priuilegia sibi indulta tabulis vel encausto & cerussâ conscriberent, *l.1.de Veteranis.* De filiis Veteranorum dictum *suprà*, vbi de *Delectu.*

Sub finem adducere libet, quæ bello finito siue aduersus hostes, siue aduersus Tyrannos, siue aduersus coniuratos, & sic iam pacatis rebus, *l.vlt.de infirm. his quæ sub Tyran.* actitata. Primò quidem ilicò post victoriam missis militiâ seu Veteranis, indulgentiæ tributæ: Déque his *Edicta* proposita: *l.1.de Veteranis.* Secundò, vbi bella desinerent, orirentur victoriæ, *Nuncij* victorias, strages hostium, triumphos, compositam pacem nuntiaturi vbique mittebantur ob lætitiam, & ad gratulationem, qui sæpe ea re prouinciales conuellebant: cui occursum *tit.ne quid publ.læt.* Tertiò, aurum *Coronarium* Imperatoribus oblatum: de quo *tit.de auro coronario*; vt & aurum oblatitium, *l.14. de Senatoribus & glebali coll.* Quartò, *Indulgentiæ* criminum ab Imperatoribus emissæ, vid.*tit.de indulg. crim.* & *tit. de infirm. his quæ sub Tyr.* Quintò, infirmata complurima, retrò firmata nonnulla, quæ sub Tyrannis actitata, *d.tit.de infirm.l 9.de desertorib. l.1.de immunit.conc.* Ad hoc quoque tempus belli patrati referenda sunt sequentia: Postliminij vide ius, de quo *tit.5. lib.5.* Item, reparatio litium, rerúmque. Hostibus quippe siue perduellionibus debellatis, reparatio appellationum his qui per hostes temporis lapsum incurrerant, statim primáque concedebatur: *l.7.de reparat appell.* Quin & missi quandoque inspectores ad restituenda loca pristinis dominis, vnde expulsi fuerant à coniuratis hostibus, vel certè his recusantibus ad idoneos possessores transferenda, *l. vn. in fin. de Saturianis.*

Illud postremò notandum, intestatorum militum bona, sine legitimo hærede deficientium, ad legionem vel vexillationem in qua militauerunt, pertinere: *l.vn.sup.de bonis militum.*

DE RE MILITARI.

TITVLVS I.

XII. COD. IVST. XXXVI.

¶ *De eo qui* HOSTIBVS *prædandi facultatem præbet, vel prædam cum his diuidit.*

1. * Imp. CONSTANTINVS A. & Cæsar."...

I quis Barbaris", sceleratâ factione" facultatem deprædationis in Romanos" dederit, vel si quis alio modo" factam" diuiserit, viuus amburatur." Dat. IV. Kalen. Mai. Seuero & Rufino CONSS. [323.]

INTERPRETATIO." *Si quis cum" quibuslibet hostibus præ as egeris, aut prædam cum prædonibus diuiserit, incendio concremetur.*

NOTÆ.

* *Lex 9 Cod. eod. tit.* Iungenda autem, seu committenda huic est *lex 1. inf. de Commeatu*: Quæ *lex* in *Cod. Iust.* inscribitur *ad Leontium PP.* Extat hæc *lex* quoque *Capitular lib. 6 cap. 258.*

" Rectè, *& Cæsar*; quod hic additum in *Tilianâ editione*, *& An. Regio*, vt & in *Cod. Iust.* quod in *Paris.* omissum; quia & omissum in MS archetypo *huius Codicis*, imò & *d. l. 1. inf. de Commeatu.*

" *Gothi*, Sarmatæ, Scythæ, in specie *huius legis* intelliguntur: pariter vt in sp. *d. l. 1. inf. de Commeatu.*

" Id est, proditione: *Factio*, est plurium consensus in prauum, atque in Reip. necem, coniuratio, conspiratio: dixi *ad le. Quisquis.*

" Tenet quis *in Romano S.* id est solo: Quo nil opus.

" Non præbitâ scilicet facultate deprædationis, verùm per negligentiam, vt in Sirmondi *Chronico*, de quo mox.

" Deprædationem.

" *Comburatur.* Cod. Iust. & *Capitular. d. c.* De Flammæ supplicio vid. Paratitl. *de pœnis*: vid. & Fornerium 2. *Quotid.* 7.

" *Interpretatio* hæc voica *hoc libro & titulo* occurrit, quæ in iuris Gothici breuiarium relata. Cæterùm ideò quoque huic *titulo* in Anani *Codicib.* præfixus est *titulus*, *de deprædationib.*

" Malè.

COMMENTARIVS.

HOSTIBVS Imperij Romani, (quos *Barbaros* vocabant) deprædandi facultatem in Romano solo, *factione sceleratâ*, dantem (veluti derelictâ limitis aut Castri custodiâ, vt suadet *lex 1. inf. de Commeatu*, quæ huic *legi* coassanda est: & Chronicon *Sirmondi*, vbi ait, *Cum Constantinus Thessalonicæ esset, Gothos per* NEGLECTOS LIMITES *erupisse*: immissóque adeò in Romana hoste) vel prædam saltem ab his factam cum iis diuidentem, & sic HOSTEM PVBLICVM viuicomburij pœnâ affici iubet *Constantinus M.* hâc constitutione, A. D. 323. Quæ pars est prolixioris constitutionis Constantini M. Barbarorum incursionibus occurrentis, inter alia disciplinâ militari, limitisque custodiâ erecta, vt apparet ex *d. l. 1. inf. de Commeat.* quæ huic *legi* ceu eiusdem constitutionis pars, vt iam dixi, coassanda seu committenda venit: Quæque etiam agit de eruptione seu incursione Barbarorum, & de militum, qui à Castris & signis, vel etiam his locis, in quibus prætendunt, discesserunt, pœnis. Sanè eadem pœna, quæ *h. l.* proponitur *& l. aut damnum. 8. §. 2. ff. de Pœn.* HOSTES *autem*, inquit, *item transfugæ eâ pœnâ adficiantur, vt viui exurantur.* Sed & hoc altero Capitolini loco, in *Maximinis*, *Consul*, inquit, *retulit, P. C. de Maximinis quid placet? Responsum est*, HOSTES, HOSTES: *qui eos occiderit, præmium merebitur: Item Consul dixit, de amicis Maximini quid videtur? Acclamatum est*, HOSTES, *Hostes, qui eos occiderit, præmium merebitur. Ita acclamatum est, inimicus Senatus, in crucem tollatur: Hostis Senatus,* VBICVNQVE FERIATVR: *Inimici Senatus viui exurantur. Hostium* scilicet appellatione, *in d. l. 8. §. 2.* vt & *l. 3. in fin. ff. ad leg. Corn. de sicariis.* intelligendi sunt *perduelles*, qui (vt loquitur *lex vlt. ff. ad Leg. Iul. Maiest.*) hostili animo aduersus Rempublicam vel Principem animati sunt. Quorum sanè numero sunt & ij, qui cum inimicis consilia miscent, qui factione sceleratâ deprædandi facultatem hostibus præbent; qui etsi non præbuerint, prædam tamen cum his partiuntur. Denique quos Senatus *hostes* iudicare solebat. Eos sanè à Transfugis separat, præter *d. l. 8 §. 2. & d. l. 3. in f.* quoque *lex 5. ff. de cap. Minut.* Et nihilominus tamen & ipse transfuga hosti quam proximus est, hostiúmque numero, seu pro hoste habendus est, & quasi hostis: *d. l. 5. l. 19. §. 4. ff. de Captiu. l. 7. ff. de Re Milit. l. 3. in fi. ff. Ad L. Corn. de Sicar.* Ideò *Hostes & Transfugæ* iunguntur: *d. l. 8. §. 2.* Atque ita quidem interim *legem* illam 8. §. 2. *ff. de Pœnis*, interpretari, hâcque interpretatione receptam eius electionem tueri oportet, quæ necquicquam à Cuiacio emendatur, locis tribus; putà, *lib. 4. Obseru. cap. 9. & lib. 6. cap. 26. & lib. 15. cap. 34.*

¶ *Hostium* itaque, eo quo dixi sensu, pœna, viuicomburium est. Certè iure quoque antiquissimo, (lege, inquam, XII. Tabb.) is qui hostem concitasset, capite luebat: *l. 3 ff. ad Leg. Iul. Maiest.*

¶ Quod Historiam *huius leg.* attinet, pertinet ea, vt & *d. lex 1. inf. de Commeatu* (quam *huic* coniungendam dixi) ad Gothorum, Scytharum & Sarmatarum hoc tempore incursiones seu eruptiones: quibus

bus hoc ipso anno bello deuictis & captiuis eorum per vrbes distributis, Thessalonicam sese Constantinum M. recepisse, fidem faciunt, Auctor *vita Constantini, lib. 4. cap. 5 6.* Zosimus, *lib. 2. pag. 680.* Sozomenus, *lib. 1. cap.* 8. de quo & hic Auctoris veteris anonymi, qui apud Sirmondum extabat, postea verò à præstantissimo Valesio editus est, locus obseruatu dignus ad rem nostram occurrit: *Cùm esset Thessalonica Constantinus, Gothi per* NEGLECTOS LIMITES *erumpentes: & vastatâ Thraciâ Mœsiâque* PRÆDAS *agentes, Constantii terrore & metu repressi, captiuos impetrata pace reddiderunt. Id contra pactorum fidem Licinius factum esse conquestus est, quod alienos fines ab hoste vindicasset. Ita flagrantibus odiis bellum exarsit.* Vbi vides Gothos irrupisse per NEGLECTOS limites, PRÆDASQVE egisse; quod ex *hâc l. & d. l. 1. inf. de Commeatu*, interpretationem planissimam accipit: Igitur & *h. l. & d. l. 1. inf. de Commeatu.* Constantinus horum eruptionibus seu incursionibus deinceps obuiam ire instituit, disciplinâ militari inter alia erectâ seu restitutâ, & milite nominatim sub signis & in prætenturis suis retento, per limitem incursionibus Barbarorum infamem. ¶ Eodem porrò quoque tempore à Constantino Daphnen, (quæ ab eo ideò *Constantiniana Daphne* in nummis vocatur) castrum seu munimentum in Mœsiâ secundâ, ad Danubium aduersus Gothorum excursiones ædificatum è regione Transmariscæ munimo. De quo Procop. 4. *de Oper. Iustinian* & Amm. Marcellin. *lib. 27. p. 364.* Procopii verba hæc sunt. Τὸ Τρισμαρισκίας ὀχύρωμα, καὶ ἀντιπέρας ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ Κωνσταντῖνος ποτὲ Ῥωμαίων βασιλεὺς φρούριον ἐκ ... ᾠκοδομήσατο Δάφνην ὄνομα ἐκ ... φυλακτέον τὴν ποταμοῦ ... , id est. *Trismarisca castellum cui ex aduerso in oppositâ continente Constantinus olim Romanorum Imp. castrum non obscurum extruxit Daphnen nomine, è re publica fore ratus, si vtramque fluminis ripam eo modo custodiret.* Propè hoc castrum postea, Valens Imperator aduersus Gothos moturus castra metatus dicitur ab Amm. Marcellino *d. p. 365.*

¶ Ex *hac* interim *leg.* vt ad eius sententiam redeamus notandū: subreptū seu prædam, diuidere, in pari causâ esse, atque latrones seu hostes iuuare: Quod & ipsum in aliâ specie statuitur. *l. 1. in fin. π. de Receptat.* Seu pari pœnâ plecti eum qui prædam fecit, vel qui factam cum hoste diuisit, atque eum qui hostem ipse concitauit.

Tandem, vt de Constantini instituto *h. l. & d. l. 1. inf. de Commeatu*, adhuc agamus, quis iam non de Zosimi fide dubitare incipiat, qui inter alia Constantinum M. ideò insectatur, quod limitem Imperij Romani Barbaris exposuerit, vtpote submotâ maiore militum parte à limitibus φρουρίων καὶ ... , τῶν στρατιωτῶν τὸ πολὺ μέρος τῶν ἐσχατιῶν ... , contractisque iis in vrbibus nullius opis indigentibus, καὶ τοὺς ἐνοχλουμένους ὑπὸ Βαρβάρων ... . Cùm contrà videamus, *d. l. 1. de Commeatu*, Constantinum tam enixè in id incumbentem, vt ne milites à castris aut signis vel prætenturis suis abducantur; & *h. l.* Barbaris prædandi facultatem adimentem.

¶ *De* COMMEATV *militi non dando à Tribunis & Præpositis.*

II. * Imp Constantinus" A ad Siluanum" Com." & Magistrum" Equitum" & Peditum.

Si quis miles per Commeatum" dimissus fuerit à Tribuno vel Præposito, aut" inconsulto eodem ab obsequio militari signisque discesserit, per singulos milites Tribuni & Præpositi quina pondo auri fisco inferant. Dat. VI. Kal. Iun. Sirmio", Limenio & Catullino CONSS. [349.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Inst.* Iungenda verò ei est *lex 9. inf. de diuersis officiis.*

" CONSTANTI tribuenda est hæc *lex*, Galliarum videlicet Imperatori, sicut & *lex prox.* sequens, vel Constantio. Proinde inscriptio ita restituenda venit: *Constantius & Constans A A.* Sanè *d. lex 3.* quoque inscriptum habet Imperatorem *Constantium.*

" *Syluani* huius meminit sexennio post Amm. Marcellin. *lib. 15.* (in gestis anni 355) intra Gallias. Cuius pater Bonitus, natione FRANCVS fuerit. Et hic idem ille Siluanus est, qui à Magnentio ad Constantium ante Mursense prælium transgressus, A. O. 351. vel 352. teste Victore Schotti, Marcellino *lib. 15.* Zonara (vnde Constantius alacriore factus ad persequendum Magnentium, de quo vid. Iulianum *orat. 1. & 2.*) obligatum gratiâ Constantium retinuit. Posteà verò A D 355. quasi res nouas molitus, Agrippinæ in Galliis, Vrsicini dolo (cui & ipse Am Marcellinus iunctus fuit) interfectus est. Quod præter Am. Marcellinum *eo ipso libro*, docet quoque Victor Schotti, Hieronymus, *in Chronico*, & Zonaras. Et sanè Tyrannidis ab eo susceptæ argumento, est quoque hic nummus D. N. FL. SILVANVS P. F. AVG.

" *Comites* fiunt etiam dicebantur Magistri militum, vt & ex *h. l.* patet & *l. 13. inf. h. t.* v. Paratil. *huius libri.*

" Ex *hâc leg.* apparet Siluanum antequam ad Constantij partes accederet, sub Constante A. D. 349. Magistrum militum fuisse: errore proinde videantur eorum qui eum Armaturarum Tribunum fuisse aiunt eo tempore quo in Magnentij partes concessit. Ei tamen scriptores omnes alij reuera videntur. Nam & Victor ait, *cum ordine militia, Simul à Magnentio ad Constantium transgressum pedestre ad Magisterium adolescentiorum meruisse*, seu subnectum. Et Marcellinus cùm ait, eum cum Armaturis ad Constantium transgressum, apertè Armaturarum Tribunum indicat (cuius alibi sæpè meminit:) & Zonaras eum vocat ... τῶν ... , id est Tribunum. Neque Iulianus, *orat. 1 & 2.* aliud quam ... , seu ... à Magnentio ad Constantium transgressum ait. Quare his omnibus inspectis, credat quis Consulatum *huic l.* hunc subscribendum, *post consulatum Limenij & Catullini.*

COMMENTARIVS.

VT RECEDERE à militiâ signisuè suis Milites INIVSTA seu intempestiuè nullo prætextu oportet, ita nominatim COMMEATV, id est, missione vel epistolâ (est enim *Commeatus*, episto-

 la

la missionis, *l.* 11. *inf. de desertoribus*, hinc in *Gloss. Nomicis*, Κομμεάτον οἷμαι ἐπιστολὴ ἢ σιγίλλιον, de qou plura *in paratitlo*, gratiosâ & temporariâ Tribuni, vel Præpositi id fieri vetat Imp. *h. l.* Quod & ipsum vetatur *l.* 1. *de Commeatu.* quam *legi* 1. *sup.* coaſſandam oſtendi. Tribunus ſcilicet & Præpoſitus commeatus dandi ius non habuere.

¶ At quod ſubiicitur, Præpoſitum & Tribunum, *ſi inconſulto quoque eo miles ab obſequio militari, ſigniſque diſceſſerit*, quinque auri pondo multari, durum ſatis videri poſſit; Fugam ſcilicet militis à Tribuno vel Præpoſito præſtari, quæ alioquin à nemine præſtatur. Itaque legendum putet quis, *aut* HAVD *inconſulto eodem*, vel, *aut conſulto*; hoc ſenſu; Tribunum & Præpoſitum, non tantùm ſi expreſsè *commeatum*, id eſt, miſſionis epiſtolam gratioſam & temporariam militi indulſerit, puniri: Verùm etiam ſi militem non quidem epiſtolâ commeatus datâ, verùm conniuentibus oculis diſcedere ſeu abeſſe, vagarique permiſerit. Niſi putet quis hac immutatione nil opus; quaſi hâc quoque ratione Conſtans Imp. diſciplinam caſtrorum labantem in Galliis erigere voluerit. ¶ Hùc interim facit omnino Spartiani locus, *in Hadriano*: *Nunquam paſſus*, inquit, *aliquem à Caſtris* INIVSTE *abeſſe, cùm Tribunos non fauor militum; ſed iuſtitia commendaris*: Cuius loci ſenſus hic eſt; ſub Hadriano Tribunos ſeſe non commendaſſe fauore erga milites, veluti militibus commeatum, ſeu epiſtolas commeatus dando, vel indulgentiâ diſcedere & abeſſe à caſtris permittendo, verùm *iuſtitiâ*, id eſt, obſeruantiâ exactâ diſciplinæ militaris. Eodem que pertinet Iuſtiniani *lex* 2. § 9. *C. de offic. Præf. Præt. Afr.* vbi pariter duo hæc prohibentur, ne Duces aut Tribuni milites concedant diuagari, & nullum ex militibus audeant *commeatalem* dimittere ſeu relinquere, id eſt, cum commeatus epiſtolâ dimittere, commeatum ei tribuere; quod & pretio certo, vel lucro, facere ſolebant, quaſtúmque inde facere, vt eadem *lex* docet, & altera Anaſtaſij *lex* 16. *C. de erogat. milit. ann.* verùm de hoc plura *inf. tit. de Commeat.* vbi, quando, & quàm parciſſimè commeatus dandus ſit, dicetur. Interea vide & *l.* 1. 3. 12. 14. *ff. de re milit.* ¶ Cæterùm, ſicut militiam deſeri noluit *hâc l.* Imp. quocunque tandem obtentu: ita retrò neque militiæ obtentu ſuum officium ab Officialibus Iudicum relinqui, *l.* 3. *inf. de diuerſ. offic.* quæ *huic* coniungenda ſeu coaſſanda eſt. Breuiter igitur, Imp. conſtitutione ſuâ *ad Siluanum* Magiſtrum militum emiſsâ, ſuum militiæ vigorem, & quidem per Gallias, ita conſtare voluit, vt ne hoc obtentu alia officia deſiderentur.

¶ FAMILIÆ *ad ſe euocandæ iure militi indulto, quid contineatur.*

III. * Idem A. ad Titianum PP."

VICVNQVE militum ex noſtrâ Auctoritate" *Familias ſuas* ad" ſe venire meruerint", non amplius quàm coniugia", liberos, ſeruos etiam de peculio caſtrenſi emptos, neque adſcriptos cenſibus, ad eoſdem Excellentia" Tua dirigi faciat. Dat. III. Kal. Iun. Limènio & Catulino CONSS. [.349. [

NOTÆ.

* *Lex* 10 *Cod. eod. tit.*
" Non Conſtantinus: At Conſtantius, vel *Conſtans*: pariter vt *lege ſuperiore*, vt inibi oſtendi.
" Galliarum: qui perperam in *inſcriptione legis* 2. *inf. de Rapt. virgin.* hoc ipſo anno 349. *Tatianus* dicitur. Meminit eius quoque Hieronymus *in Chronico* (A.D. 345.) *Titianus*, inquit, *vir eloquens*, *Præfecturam Prætorianam apud Gallias adminiſtrat.* Et hunc ipſum exiſtimo eſſe, cui nullâ dignitate adiectâ inſcribitur *lex* 86. *inf. de Decurion.* (Anno D. 343.) Quinimò hic idem eſt, quem Zoſimus ait, Magnentiacæ parti adhæſiſſe: quæ quidem factio erupit anno hanc legem proximè ſequente, (id eſt A D. 350.) Denique Notitia *Præfectorum vrbi*, quam Caſpinianus è ſitu primus eruit, eum ſub Magnentio Præfectum vrbi fuiſſe teſtatur (Anno 351.)
" *Auctoritate*, id eſt reſcripto vid. *Paratit. de conſtit. & de diu. reſcr.*
" *Quicunque militum meruerint ex noſtrâ auctoritate familias ſuas adſe venire.* Ita Cod. Iuſt. inuerſè.
" *Meruerint*, id eſt, impetrauerint, obtinuerint: v. Gloſſ. *Theod.*
" *Coniugia*, pro coniuges. Quomodo etiam hîc habet *Cod Iuſt.* vide *Gloſſ.*
" Scilicet, quia Præfecti Prætorio euectionum & curſus publici ius habebant: de quo *inf. tit. de curſu publico.*

COMMENTARIVS.

FAMILIAS ſuas in militiam ſecum ducere, vel ad ſe euocare, militib. ſpeciali quandoque beneficio Principis concedebatur: cùm regulariter alioquin id illis non liceret: A quo haud adeò abludit, quod de Præſidib. & Magiſtratib. olim definitum erat *l.* 4. § 2. *ff. de off. Proconſ.* Singularis certè huius conceſſionis exemplum elegans, & geminum iuxta *hanc legem* (cuius auctorem Conſtantinum M. perperàm faciebat Balduinus) occurrit apud Amm. Marcellinum *lib.* 20. *p.* 172. (in *geſtis* A. D. 360.) Nam cùm de auxiliatibus militibus vel etiam dedititiis, à Gallia, vbi ſub Iuliano agebant, in Orientem Conſtantij Imp. iuſſu transferendis ageretur, iique charitates ſuas (id eſt Coniuges, liberos) ſeſe ad orbis terrarum extrema tranſlatis, Alemannis denuò ſeruituras dicerent, atque adeò ſine his proficiſci ad Orientis expeditionem nollent, *Iulianus* (vt ſcribit Amm. Marcellinus) *contemplans rationabiles querelas, cum* FAMILIIS *eos ad Orientem proficiſci præcepit, Clauularis curſus facultate permiſsâ.* Quem locum iam aliâ occaſione quoque laudaui, ad *l.* 5. *ſupr. de Curioſis.* Georgius quoque Codinus, in Conſtantinopoli, *Familiarum militarium* meminit, hoc loco: ἔδοξεν ἵνα φαμιλίας εἰς τὴν Ῥώμην εὑρόντες ἢ καὶ τὰς φαμιλίας αὐτῶν ἐξαπλώσωσιν; ἐρωτήσαντες καὶ τὰς ἑαυτῶν φαμιλίας, &c.

¶ Cæterùm, cùm huiuſcemodi indulgentia vel inconditâ

incondità familiarum militarium turbâ, militia oneraretur [vel etiam cursus publicus nimio vexaretur] definiri oportuit, quidnam *Familiæ* appellatione, huiusmodi beneficio impetrato, propriè contineretur, id est, quasnam personas ad se euocare milites possent, familiæ euocandæ iure sibi indulto? Et verò *h. l.* definitur *Familiæ* appellatione contineri nonnisi hæc tria *Vxores*, *Liberos*, *Seruos* denique: Et hos ipsos non omnes, verùm ex peculio tantum Castrensi emptos, neque adscriptos censibus; quod de Adscriptitiis colonis omnes fermè accipiunt, de quibus plenè *sup. tit. de fugitiuis colonis*, ego de seruis & mancipiis censitis accipio, de quibus *l. 2. inf. sine censu l. 3. & 7. Cod. de Agricolis*. *Familiæ* scilicet appellatione hâc parte (iis quas paulò ante dixi de causis) nonnisi Coniuges, Liberi, seruique illi continentur: cùm alioquin in aliis iuris articulis, ius & iustis de causis, *Familiæ* appellatio latius quoque protendatur: (vt nominatim liquet ex *l. vlt. C. de verb. signif.*) & quidem propinquos omnes, agnatos, libertos, patronos & seruos quoscunque indistinctè complectatur. Sic sanè & apud Trebellium Pollionem *in vitâ Claudij* cùm familiarum militarium mentio fiat *p. 204.* mox ex ipsâ Claudij epistola apparet, de *mulieribus* id accipiendum.

¶ Ex *hâ* interim *lege*, vt & prædicta Amm. Marcellini loco apparet, huiusmodi militum familiis ad milites proficiscentibus *cursus publici* copiam patuisse: & quidem, quod idem Marcellinus docet, clabularis: nempe quia familiæ transuehendæ magis opportunus hic cursus foret, vt plenius ostendi *ad d. l. 5. supr. de Curior.* Nempè, quia capacissimus erat, non verò, quod nonnulli censent, quia ægris tantùm vehendis opportunus. ¶. Porrò, quod *hic* potissimùm, neque inani etiam coniecturâ ducor, *h. l.* imminenti periculo Imperatorem occurere voluisse; cum iam militia Gallicana, hoc inter cætera obtentu, familiæ, inquam, suæ arcessendæ, Barbaris, ac FRANCIS nominatim iusto plùs repleretur; vnde iustus ei factionis alicuius metus obortus. Cuiusmodi certè motum circa hæc tempora erupisse deprehendo initio anni 350. Magnentio auctore, qui ipse à LÆTIS FRANCIS oriundus, Francisque subnixus erat: quinimò & eo ipso Titiano PP. Galliarum, cui hæc *lex* inscribitur, (quod docet Zosimus *lib. 2. p. 698.*) Magnentio adhærente. Itaque sic interfectus Constans: adeò vt solus Lansogaisus è Francis morituro Constanti adfuerit, quod Amm. Marcellinus prodit, *lib. 15. p. 45.* Non omittendus & hic Iuliani locus, *orat. 1. p. 126.* vbi ait, Gallias Constantij fratribus (& sic Constanti) supplementi militaris ac delectos non pœnitendam copiam præbuisse: ibidémque de Francorum & Saxonum auxiliis agit loco insigni.

¶ Tandem ex *h. l.* apparet, hâc quoque tempestate vt iam olim (contrà quàm aliquando Seuerus Imp militibus concesserat, Herodiano teste) regulariter non licuisse militibus σωφρονίῃ στρατιωτικῇ, ex disciplinâ militari, secum militiæ vxores habere, γυναιξὶ συνοικεῖν. Cuius contrarium tamen minus pensè ex *h. l.* nonnulli colligebant. Quod & ipsum ex *l. 6. 7. inf. de Tyronibus* quoque perperam colligunt, vt ad *eas* dicetur. Neque pro eâ sententiâ quidquam facit Libanij locus *in Iuliani Imp. necem*, *p. 284.* Vbi dicitur, vxores militum, qui Constantij iussu ex exercitu Iuliani per Gallias in Orientem transferendi erant, quæque ex his liberos susceperant, pueros & infantes subrunios seu mammis applicitos militibus ostendisse, orantes obtestantésque, ne seipsas, ne liberos proderent vellent. Eodem quippe pertinet hic Libanij locus quò & superior ille Marcellini: Vnde tamen non efficitur, milites vxores secum militiæ habuisse, sed vxores habuisse. De Gallicanis enim militibus vtroque loco agitur, qui suas vxores in ciuitatibus habere poterant, siue indigenas, siue ex Franciâ & Alemanniâ ex priuilegio euocantes. Imò Iuliani permissio post hanc vxorum querelam, contrarium euincit, id scilicet tantùm ex speciali indulgentia concessum, vt aliò migrantes maritos vxores comitarentur.

¶ *De* RESTITVENDIS *gratiosa* MISSIONE *donatis militibus numeris suis.*

IV. *Idem A. ad Cretionem" V.C.Com."

VAMVIS omni" tempore operi dari debuerit", ac sacramentis militaribus separatio" traderentur, qui nec" stipendiorum numero, nec contrariâ" corporis valetudine quiete perfrui debent, tamen Prudentiæ" Tuæ prosecutione" admissâ, quæ apud nos verbis facta est, præcepimus", vt qui ante stipendia emensa vel integrâ corporis valetudine otio mancipati sunt, restituantur pristinis Numeris. Dat. v. Kal. Iul. Sergio & Nigriniano CONSS. [350.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" CONSTANTIO hæc *lex* tribuenda est. Certè, huius anni initio Constans interfectus est.

" *Cretionis* huius duobus locis meminit Marcellinus *lib. 21. p. 201. & lib. 26 p. 341.*

" *Comitem* autem rei militaris accipe; quod vel *huius legis* argumentum satis ostendit. Quem ipsum Cretionem Comitem rei Militaris *per Africam* nominatim fuisse vndecim annos post hanc *leg.* in *gestis* anni 361. (& sic extremis Constantij) testatur Amm. Marcellin. *d. lib. 21. p. 201.* An verò Cretio hoc tempore Comes rei militaris fuerit *per Africam* nominatim, istud est quod nescio: Nisi quod id suadet, quod Amm. Marcellin. *d. lib. 26. p. 341.* indicat, eum DIV Comitem Africæ fuisse, dum ait, *ab eo filium Masaucionem Domesticum Protectorem in Africa diu educatum.*

" Etiam pacis, *l. 1 inf. de Commeatu.*

" Atque adeò puniendus veniat, qui missionem dedit.

" Audio rectè reponentem, *Separati otio.* Nam & ita mox, *otio mancipati*: vel ita quoque possis, *sacrati otio.* *Otium* certè propriè de militari, non *hac* tantùm *leg.* verùm etiam *l. 5 prox. & l. 45. inf. de Decurionib.* Ex authore

subditus *Notitia Imperij, cap. 1. Honesta missione donatus vacans fisci otio gaudeat absolutim.*

" Honestæ missionis duas species hic rectè peritissimi vnam, quæ emeritis stipendiis indulgetur: alteram causariam quæ propter valetudinem laboribus militia soluit: De quibus obuia sunt, quæ dici possunt, omnia: vid. saltem *Pancirolum.*

" Idest aduersa.

" Nota titulum Comitis rei militaris, *Prudentia Tua.*

" *Prosecutio*, hoc quid? mox dicam.

" Videatur reponendum, *præcipimus*: Sed illud quoque defendi possit.

COMMENTARIVS.

GRATIOSA MISSIONE dimissos milites RESTITVI Numeris suis iubet Constantius *h. l.* A. D. 350. ¶ Scilicet Missio militi quocunque tandem tempore (id est, etsi nulla tum hostis eruptio sit, vel metuatur, vt ostendit *lex 1. inf. de Commeat.*) nonnisi post emeritam militiam, aut ob contrariam corporis valetudinem (adde & animi vitium, *l. 13. §. 3. ff. de Re Milit.*) à Comitibus rei militaris dari debet: aliter missi, suis sunt Numeris restituendi. Gratiosam scilicet missionem abrogat hac constitutione Constantius Comitibus rei militaris: Gratiosam dico (ita enim vocatur à Liuio) quæ scilicet per gratiam ante emerita stipendia, vel citra causam valetudinis indulgetur: *Et quorum stipendia*, inquit *ante emerita, gratiosa missio sibi visa esset.* ¶ Cæterùm *h. l.* Constantius pœnam remittere videtur Tribunis & Præpositis, quam incurrerant, ob datam videl. intempestiuè militibus missionem, contentus milites ad Numeros suos reuocare, quod hæc verba suadeant. *Quamuis* OMNI TEMPORE *opera dari debuerit*, &c. *tamen Prudentia Tua prosecutione admissa, quia apud nos verbis facta est*, &c. quasi diceret, & sine pacis quidem tempore miles dimitti debuerit, ante expleta stipendia, vel aliàs iniostè; attamen quia Cretio Constantio insinuasset, tanquam pro deprecandâ pœnâ, nullam per ea tempora incursionem hostium factam, neque militum operâ limitē Romanum adeò tum eguisse, pœnam Tribunis & Præpositis singulari gratiâ remittit: Ad *prosecutionem*, inquam: id est, vt hodie loqui mos est, repræsentationem Cretionis Com. rei militaris, qui id verbo Imperatori repræsentari fecerat, aliquo in id misso ad Constantium; vel certè negotio eius rei alicui dato. Et sanè, commeato quoque iniustè dato, si per id temporis nulla eruptio fuerit, mitior pœna imponitur; *d. l. 1. inf. de Commeatu. Prosecutio* est alicuius rei significatio, insinuatio, quæ modò fit scripto; vnde & *prosecutoria* (quarum mentio *l. 7. supr. de Priuileg. eor. qui in S. P. l. vn. inf. de Aur. Publ. prosec. l. 5. inf. de exhib. reis*) modò verbis, vt *hac l.* de quo vid. plura in *Gloss.* ¶ Contentus itaque fuit Constantius in *huius leg.* specie, milites ad Numeros suos reuocare: quod vtique ipsa temporum ratio suadebat, cæso videl. paulò ante, hoc ipso anno, Constante; & turbantibus Tyrannis, Magnentio & Veteranione: Quam huiusce *legis* occasionem fuisse, omnino censeo. Quare & *Prudentia* hoc consilium *h. leg.* adscribi videmus.

¶ VETERANORVM LIBERI *ad militiam euocantur.*

v.* Impp. VALENTINIANVS & Valens AA." *

EORVM liberos qui armis inhæserunt", ad vsum" bellicum & castra reuocantes, eis quoque eorum stipendiorum copiam deferemus", qui alterius" gradu militiæ salutarem maximæ" Reipublicæ operam persecuntur. ¶ Quòd si quosdam aut imbecillitas valitudinis, aut habitudo corporis, aut mediocritas proceritatis", ab armatæ militiæ condicione submouerit, eos iubemus in Officiis" ceteris militare. Nam si post definitam" à nobis ætatem ignobile" otium adamauerint, Curiis" obnoxij erunt sine controuersiâ pro virium" qualitate: ita vt hij quos debilitas fortuita, aut morbus & corporis valitudo confecta" ita eneruauerit, vt ad vsum castrorum militiæque" idonei esse non possint, vacationem perpetuam", depulsis Curialium munerum sollicitudinibus, consequantur: & cetera. Dat. III. Kal. Maij, Hadrianopoli, Diuo Iouiano & Varroniano CONS. [364.]

NOTÆ.

* *Hæc lex*, vt & *lex 8 inf* meliùs relatæ fuissent in *titulum* expressum 22 *inf. de filiis militar. apparit & veteranor.* Iungendæ autem huic fortè sunt *lex 8. inf. de Cohortal. lex 58. inf. de Decurionib. & lex 18. inf. de cursu publico.*

" Num hæc *lex* est EDICTVM, quo exciti Veteranorum filij ad militiam, vt sic nil hic desideretur? vel EDICTI vox supplenda saltem sit: Angelò *Mamertino PP.* inscribenda hæc *lex* est, pariter vt dictæ tres *leges*, quæ *huic* coniungendæ sunt? Istud probo.

" Veteranos intelligit: vide & *l. 2. vers. filios, inf. de Veteranis.*

" Ad Tyrocinium militare.

" Rectè. Neque reponendum, *deferimus.* Hâc scilicet *leg.* Imperator præmia, quæ largiturus esset liberis veteranorum, militiæ sese offerentibus ostentat.

" Locus corruptus videri possit; Proinde ita quis restituat, *Qui in altiore gradu*: vel, *Qui altioris gradus*, scilicet existentes: argumento *leg. 2. inf. qui in grad. præfer.* vel, *Qui alterius gradus*, arg. *l. 14. inf.* Quasi diceret, gradum qui aliis præbetur post laborem, vt *l. 2. de fil. milit. apparit.* Nihil tamen muto: *Alterius*, (quam Tironum scilicet) arg. *l. 14. inf. vt d. l. 8. inf. de Cohortalib.* vbi ita quoque dicitur *alterius gradus sacramentum.*

" *Maximè.*

" De *Statura* militari agitur quoque *l. 3. inf. de Tironib.* vbi pleuè dicam & *l. pen. inf. de Veteran. & l. 9. inf. de desertor. l. 8. inf. de fil. milit. appar. & l. 13. inf. de diuers. offic.*

" Inter

* Inter Officiales Rectorum Prouinciarum arg. etiam *d.l. 8. inf. de Cohortal.* vt *l. 2. 4. 11. inf. de fil. milit. appar.* & *l. 2. inf. de Veteranis.*
* Sedecim annorum, vt *d. l. 4. inf. de fil. milit. appar.* & *l. 35 inf. de Decurion.*
* Vid. *inf. tit. de Decurionib.*
* *Ignobile otium*: Poeticè: Sic *inf. l. 6.* impigro labore: sic *l. 10.* numerosissimâ pube.
* Id est, si patrimoniis idonei esse noscuntur, *d. l. a. vires* pro facultatibus. vid. *Gloss.*
* Fortè melius, *confectos.* Sustineri tamen hoc potest.
* Armata officialis.
* Plenam & absolutam.
* Quoque.
* *Id. vt d. l. 8. 18. 58.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Imp. septem Constitutiones ordine sequûtur, de re militari: putà hæc *lex*; & *lex* 6. 7. 8. 9. 10. 11. *inf. h. t.* ex quibus etiam apparet, quàm hic Imp. disciplinæ militaris censor eximius fuerit, quod eius elogium est apud Amm. Marcellinum *lib. 30. p. 432.* item, quàm verum sit, quod idem scribit *eod. lib. 30. p. 428.* eum exercitus auxisse valido supplemento: cui subscribit & in partem Zosimus *lib. 4. p. 742.* Inter alia porrò exercituũ supplementa fuit & LIBERORVM VETERANORVM ad militiam euocatio, de quo præter hanc Constitutioné, sunt sexdecim præterea constitutiones *hoc Cod.* putà Constantini M. *lex* 15. 18. 19. *inf. de decurion. lex* 1. 2. 4. 5. *inf. de filiis mil. appar. & veteranorum*: Constantij *lex* 32. 35. *inf. de decur.* Valentiniani Sen. præter *hanc legem* alter *lex* 8. *inf. l.* 58. *inf. de decurion. l.* 78 *d. t.* Valentis *lex* 7. *inf. de fil. mil. app.* Gratiani vel Valentiniani Iun. *lex* 89. *inf. d. decurionib.* Theodosij M. *lex* 83. *inf. de decurionibus l. 11. inf. de fil. mil. appar.* Hæc sanè *lex*, pars videtur maioris constitutionis Valentinianeæ, ex quâ supersunt tres aliæ, putà *lex* 8. *inf. de Cohortal. l. 58. inf. de Decurionib. lex. 18. inf. de Cursu Publico*: Sic vt dies *huic leg.* subscriptus ex illis tribus emendandus veniat. Quæ pleræque etiam occupatæ sunt circa liberos eorum qui publico munere funguntur. Nam vt hæc *lex* est de liberis veteranorum, ita *d. lex* 8. *inf. de Cohortal.* est de liberis Officialium. & *d. lex* 58. *inf. de Decurion.* de Liberis Curialium. LIBERI igitur VETERANORVM propterea quod eos defendebant decertationes, quæ in patris persona fuerant, vt loquitur Constantinus *l. 2. de Veteranis*, seu propter priuilegia parentibus eorum indulta, vt loquitur idem Constantinus M. *d. l. 2. inf. de filiis Appar.* hoc iure non vacare finebantur, verùm militiæ adstricti erant: cuius rei Authorem puto ipsummet Constantinum M. cuius antiquissima super ea re constitutio incidit in Annum 319. putà *lex 1. inf. de fil. milit. appar.* quam & Sarmatici belli occasione tulisse videtur. Quò pertinet quoque Gregorij Nazianzeni locus, *epist. 123. ad Ellebichum Magistrum militum* (cui etiam inscribitur *lex 1. inf. de calumniator.*) sub Theodosio M. vbi Ellebichum rogat, vti Mamanti Lectori, Veterani filio, immunitatem à militiâ daret: Μάμαντα τὸν ἀναγνώστην, ἔστι μὲν ἀπὸ στρατιώτου πατρὸς, καθιερωθέντα δὲ τῷ Θεῷ διὰ τὴν τρόπον, ἄφες τῷ Θεῷ καὶ ἡμῖν. ἀλλὰ μὴ συναριθμήσης τῷ πλήθει, καὶ εἰς ἔγγραφον τὴν ἐλευθερίαν, ἵνα μηδὲ ὑπὸ ἄλλων ἐνοχλῆται. οὕτως γὰρ σεαυτῷ δεξιὰς τὰς τοῦ πολέμου καὶ τῆς στρατηγίας ἐλπίδας. Quare subinde pro rerum vrgentium necessitate ad militiam ij euocabantur, & quidem programmate seu Edicto per omnes Ciuitates proposito, vt docent complures aliæ leges, ac nominatim, *d. lex 2. inf. de Fil. Milit. apparit.* Sulpitius quoque Seuerus, *in Vita S. Martini*: EDICTVM à *Regibus*, *vt veteranorum filij ad militiam scriberentur.* Pro rerum, inquam, necessitate. Qualis certè hac tempestate maxima fuit, quæque adeò huic *le*[*gi*] occasionem præbuisse videtur. Testatur quippe Amm. Marcellinus, *lib. 26.* (in huius anni, imò & mensis fermè ipsius gestis) hoc tempore, velut per vniuersum orbem Romanum, bellum canentibus buccinis, excitas Gentes sæuissimas, limites sibi proximos persultasse: & in his quidem Sarmatas & Quados, Pannonias vexasse: Thracias verò, Gothos. ¶ Itaque exciti & euocati hâc occasione ad vsum bellicum Veteranorum liberi *hâc lege*, propositis præmiis & pœnis; pariter vt *l. 8. inf.* Sed pœnis ipsismet Parentibus veteranis, filios non offerentibus, indictis.

¶ *Prima* conditio, quæ *h. l.* proponitur, eáque vt vulgo creditur obscurior, hæc est; huiusmodi Veteranorum liberis eorum quoque stipendiorum copiam deferendam, quæ iis deferuntur, qui IN ALTERIVS *gradus militia constituti, salutarem maximè Reipub. operam impendunt.* Quorum verborum hic sensus est: Huiusmodi Veteranorum filius non iam vt Tironib. annonas seu stipendia præbenda (quæ sanè minora fuisse testatur quoque anonymus scriptor subditus *Notitia Imperij cap. 5.*) atque adeò non ad tirocinium propriè euocari, verùm ea quæ præbentur iam aliis, post laborem in altero (quàm tironum scilicet) gradu constitutis. Et verò hanc interpretationem suppeditat omnino *lex 14. inf.* & maximè *d. lex 2. inf. de Fil. Milit. Appar. & Veteran.* vt proinde nonnulli frustra sint, qui hanc *leg.* hâc parte velut vitiosam emendant. Scilicet de more, qui in militiam allegebantur, vt inter vltimos sternebantur, *l. 4. inf. h. l.* (vbi dicam, etsi ea *lex* ad militiam Palatinam magis pertineat) ita & stipendia pro gradu suo accipiebant minora: mox laborum suffragiis & promotionibus, vt incrementa militiæ consequebantur, *d. l. 4.*, ita & stipendia maiora. De quo est & Procopij locus *in anecdotis*, *p. 104.*

¶ *Altera* conditio hæc proponitur, vt si militiæ inhabiles sine filij Veteranorum, veluti quia imbecilliore valetudine sunt, aut Ineptâ corporis habitudine, aut iniustæ proceritatis vel staturæ, in officiis cæteris: id est, inter officiales Proconsulum, Consularium, Correctorum, Præsidum (vt ostendit dicta *lex 2. inf. de Veteranis*: & *lex 8. inf. de Cohortalib.* si modò ea *huic* nostræ coniungenda est) militent. At si iustæ proceritatis, habitudinis, valetudinis, item ætatis, militiam detractent, Curiis vindicentur: Cæteri verò penitùs eneruati morbo aut aliter, à Curiis etiam immunes sint. ¶ Denique, vt hæc *lex* melius adhuc intelligatur, videndus est *totus titulus 1. de fil. milit. apparit. & Veteran.* hanc in rem *expressus*, quò hæc *lex* melius relata fuisset.

¶ CVRIA *seu Curiali nexu quot annorum militia armata & Officiali militia* LIBERET.

VI. * Idem AA Mauris Sitifensibus."

SI quis armatæ sacramenta militiæ impigro" quinquennij labore pertulerit, auo licet ac patre sit Decurione progenitus, ab omni nexu Curiali personam duntaxat" propriam vendicauerit: Diuersis autem Officiis" seruientes, quinque & viginti annis in militiâ decursis pari securitate donamus: & cetera. Dat. IX. Kal. Maij. Treuerini", Valentiniano & Valente" AA. CONSS.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem ei lex 64. inf. de Decur. Indicatur ea *leg.* 16. *supr. de Agentib. in reb.* & *l.* 18. *inf. de Cohortalib.*

" *Mauritania* duæ inter sex Africæ Prouincias fuêre: vna, *Sitifensis*; altera *Cæsariensis*: vtraque Præsidialis, quod do et Rufus Festus *in Breuiario*, vt & *Imperij Notitia*. ¶ De Mauris *Sitifensibus*, vide quoque *Nouellam* Valentiniani, *inter Theodosianas* 23. Meminit quoque Sitifensis Mauritaniæ Ammianus Marcellinus *lib* 29. (locis duobus) *p.* 427. 431. in historiâ de *Firmo*, in Gestis A. 372. & 373. quò forte etiam hæc *lex* referenda est.

" Impigro labore.

" Non verò liberorum. *d. l.* 64.

" Fugitiua est hæc *huius l. gu* pars, & ad *Tit. de diuers. officiis* referenda potius erat: videnda *lex* 5. & 6 *illius Tituli*.

" Id est officiales Iudicum.

" *al. Treuiris* in MS. Treuerini male.

" *al. Valentiniano & Valente* A V. A.A. id est A D. 373. de quo mox.

COMMENTARIVS.

QVINQVENNALI Militiâ armatâ, CVRIA seu Curiali nexu (cui alioquin tenebantur Curiales) Curialem liberari iubet Valentinianus Sen. hâc Constitutione (quam indicat *lex* 16. *inf. de Agent in reb. l.* 18. *inf. de Cohortalib.* cuique coniungenda venit *lex* 64. *inf. de Decurion.*) pariter vt Constantius, *l.* 38. *d. tit.* Valentin. Iun. *l.* 88. *inf. eod. tit.* Cùm alias huic rei alia atque alia tempora præstituta fuerint, de quo plenè *ad l.* 10. *inf. de Decurion.* Vt maximè verò quinquennali militiâ ipsum Curialem liberari voluerit Valentinianus, non ideò tamen liberari voluit liberos eius *h. l.* sed ipsum *duntaxat*, vt diserte *hâc l.* dicitur. Quod etiam de liberis statuitur *d. l.* 64. *inf. de Decurion.* Finge, Curialis me conditionis esse, vt qui Patre vel Auo etiam Decurione genitus sim? vtique, si quinquennio continuo militauero, Curiali nexu liberor, at non etiam liberi mei: Nam (vt eleganter loquitur *d. lex* 64.) *priuilegio militia paterna se non vindicat, quem auitus Curia nexus adstringit.* Paternum itaque priuilegium ad posteros hâc parte non dimanat, & nascendi lex seu conditio paterno priuilegio non impeditur, verùm auita conditio prævalet. Et rursum, vt *d. lex.* 14. *sup. de Priuil. eor. qui in S. P.* loquitur, *Satis est parentibus eorum vacationem pro remuneratione concessam fuisse.* Denique potentior est auitus nexus paterno priuilegio. Et hæc quidem de Armatâ militiâ.

¶ Aliud verò in militiâ *Officiali*; quæ differentia notetur inter militiam Armatam & Officialem. Curialis scilicet conditio, ex Valentiniani Sen. mente, quinquennali militiâ Armatâ euitatur: Officialis verò militia non nisi vicenâ & quinâ, quomodo & Theodosio complacuit, *d. l.* 16. *supr. de Priuil. eor. qui in S. P.* quâ alioquin ab hâc Valentinianeâ constitutione aliquantum recessit, quod ipsemet profitetur *l.* 28. *inf. de Cohortal.* quæ *d. l.* 16. iungenda est. Maius scilicet hâc quoque parte militiæ Armatæ, quàm inermi priuilegium datum. Et hoc quidem sæculo, quo res militaris pessum ibat, militiáque deserebatur. ¶ Cæterùm, si mens bene augurat, pertinet hæc *lex* ad *Firmi* Tyrannidem in Mauritaniâ, & ad militem Indigenam (cuius meminit disertè Amm. Marcellinus, *lib.* 29. *p.* 428.) Mauritaniæ Sitifensis, quò Theodosius Magister Militum à Valentiniano ex Galliis missus appulit: vbi & Sitifi quidem, legiones, quæ Africam tuebantur, recensuit. *d. p.* 427. & 428. Mox & eodem rediit, *p.* 435. tandem & Firmo iam extincto Sitifim triumphanti similis rursum rediit, *p.* 436. Memorat & Zosimus *lib.* 4. *p.* 744. Valentinianum, nuncio de Firmi tyrannide allato, statim numeros quosdam militares τάγματά τινὰ στρατιωτικὰ, relicta Pannoniæ Mysiæque superioris custodiâ in Africam nauigare iussisse.

¶ *De* PROMOTI *militis ad honores per* SALTVM & *suffragium pœnâ.*

VII. * Idem AA. Iouio" Magistro Equitum, & Peditum.

PLVRES de diuersis Numeris ante impleta stipendia, ad indebitos honores suffragiorum ambitione" perueniunt. Siue igitur eos purpuram adorasse" constabit, siue excepisse" aliquas dignitates, eo quem ceperint honore soluantur: ita vt qui ceteros in labore positos festinâ cupiditate transierint, nec"

nec" testimonium" quidem emeriti laboris accipiant. Quòd si aliqnibus fortasse Rationibus" adtinentur inplicititi, ad eos Numeros de quibus per ambitionem exierant, reuertantur. Dat. Prid. Kal. Iun. Med. Valentin. & Valente AA. CONSS. [365.]

NOTÆ.

" Iungatur non ita male huic legi, *lex 16. inf. de Numerar.* alterutrubi tamen emendato die subscripto. Finis certè *huius* illi maximè conuenit.

" *Iouino.* Pariter vt *l. 9. & 10 inf. h. t.* Et apud Amm. Marcellinum vbique. Magistrum Equitum & Peditum vocat hæc *lex*: Magistrum Equitum tantùm l. 9. &c.

" *Ambitio* hic & mox, pro *ambitu.*

" De *Purpura adoratione* dixi plenè ad *l. vn. sup. de Præpos. S. Cubic.* Adorasse autem accipe inter Protectores *l. 3. & 4 inf. de Domest. & Protector. & tot. tit. inf. hoc libro, de Testimoniali ex Tribun. & Protector.*

" Pro accep. sse.

" Ne quidem testimonium.

" Testimonialem: vid. *inf. de Testimonial.*

" Primip li & annonæ militaris scilicet: vid. *d. l. 10. inf. de Numerar.*

COMMENTARIVS.

AD HONORES indebitos ANTE impleta stipendia, atque adeò per saltum promotos milites, etsi vel purpuram Principis (inter Protectores scilicet) adorauerint (de quo honore dictum fusiùs ad *l. vn. supr. de Præp. S. Cub.*) item etsi ad aliquas dignitates peruenerint, honore priuari iubet *hâc l.* Valentinianus Sen. Quin & *Testimonialia* emeriti laboris (de quibus *suo tit. inf.* 21.) his denegari. Elegantissimâ ratione inspersâ; scilicet, qui *festinâ cupiditate* (id est, per saltum) non emeritis stipendiis commilitones suos in labore positos, & stipendia legitimè decertantes seu decurrentes præuertere voluerunt, ne testimonio quidem emeriti laboris digni sunt; & qui præposterâ ambitione Primi esse voluerunt, nouissimi, imò nulli haberi debent: ¶ Quinimò Numeris suis quandoque restitui milites ita per saltum promotos vult; si videlicet *rationibus sint implicitis*: id est si rationem Numerorum militarium tractauerint, & sic *Actuarij*: (de quibus dicetur ad *l. 11. inf. de Erog. Milit. Annon.*) Et verò de iisdem etiam agitur *d. l. 10. inf. de Numerar. & Actuar.* (quam *huic* nostræ haud improbabiliter coniungi posse puto:) *Annonæ* scilicet hinc militaris & primipili magna hæc & singularis est ratio, inter cetera eius priuilegia, de quibus affatim alibi. Inde verò, ex frandes Actuariorum fuerunt, (de quibus plenâ manu ad l......) vt id constitui oportuerit. Cùm aliàs alij qui ante impleta stipendia ad indebitos honores suffragio, seu ambitione peruenerunt, ad militiam non reuocarentur. Cæterum notandum, argumento *Iouini*, cui hæc *lex* inscribitur, hanc ipsam *leg.* proculdubio pertinere ad *Gallicanum militem*, Alamannis oppositum: de quorum irruptionibus in Galliam hoc anno, testatur Am. Marcellin. *lib. 26. p. 336*: 340. de quo Iouio, vel Iouino hîc semel agendum, cui inscribuntur *duæ* prætereà *huius tituli leges*, putà *l. 9. & 10.*

Igitur Iouinum hunc (de quo & sub Iuliano nondum firmato Imp. Marcellinus *lib. 25. p. 202.*) Magistum Equitum & Peditum vocat hæc *lex*: Magistrum Equitum tantùm, *d. l. 9. h. t. & dicta lex 10. inf. de Numerar.* Magistrum militum, *d. lex 10. h. tit. & lex 11. inf. de Veteran.* Magistrum Armorum; Marcellinus, *lib. 25. p. 324. lib. 26. p. 339.* Hic à *Iuliano* per Illyricum primum factus, teste Am. Marcellino *lib. 22. p. 221.* deinde ab eodem Iuliano Magister Armorum per Gallias, *lib. 26. p. 339. & lib. 25. p. 324.* in quo officio confirmatus à Iuliano An. Dom. 364. & *lib. 25. pag. 329. & 330.* Eodémque anno in diuisione Imperij, inter Valentinianum & Valentem, illi cessit, A. 364. eodem teste, *d. lib. 26. p. 339.* Exindè A. 366. eodem teste, *lib. 27. p. 358.* Magister Equitum in Galliis aduersus Alamannos mouit, quorum & prope Scarponam (cuius mentio quoque in *Itin. Peutinger.* apud Paulum Diaconum, vndè & Comitatus Scarponensis posteà dictus) mox propè *Cathalaunos* magnam stragem edidit. Sequente An. 367. consul designatus fuit, eodem teste. Quod verum est, habuit enim Annus ille *Lupicinum & Iouinum Consules.* Quod etiam Fasti docent, vbi pleniùs & integro nomine *Flauius Valens Iouinus* vocatur, quomodo & Ammianus ipse *lib. 28. p. 396. Valentem Iouinum* vocat. Denique idem Marcellinus *lib. 27* eodem Anno eiusdem meminit intra Gallias Magistri, mox ad Britannias missi: vide eum *p. 371.* A. 368. Cum Valentiniano & Gratiano Rhenum transgressus est aduersus Alamannos *p. 375.* De eodem accipiendus est Sidonius Apollinaris, *carm. 23. vers. 172.* de eodem scribit Flodoardus, *p. hist. 6.* vbi antiquos aureósque Versus refert à Iouino positos in templo quod Remis ipse fundarat, ad corporis sui sepulturam, vbi hæc inter extera de Magisteriâ Suâ Militum, & duplici quidem, quam modò memoraui, scribit.

Felix militia sumpsit deuota Iouinus
Cingula, virtutum culmen prouectus in altum,
Bisque datus meritis Equitum Peditúmque Magister.

Postremò huic Iouino Magistro Equitum, successit Theodosius, Theodosij M. Imp. pater: teste Ammiano, *lib. 28. p. 396.* Ex superioribus, apparet in *inscript. huius l.* & *peditum* tollendum videri.

¶ LIBERI

¶ LIBERI VETERANORVM *ad militiam à Valentiniano euocantur pœnâ propositâ Patribus, liberos non offerentibus.*

VIII. *Idem AA. ad Equitium'' Comitem'' & Magistrum Militum.

OMNIBVS omnino Veteranis Auctoritas'' tua denuntiet'', Quòd si quis filium suum armorum honore condignum'' non propriâ voluntate militiæ, quam ipse sudarit, obtulerit, nostræ sit legis laqueis'' inplicandus. Dat.'' VIII.'' Kal. Octob. Heracleæ'', Valentiniano & Valente AA.'' CONSS. [365.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Eáque pariter vt eiusdem argumenti *quinta* supra in *Tit. de filiis milit. apparit.* melius connecti fuisset, quo etiam titulo *lex* 7. eiusdem Valentiniani, & plures aliæ *leges* huic concordant. Iungenda porrò mihi *huic l.* videtur *lex* 3 *Cod. de Agricolis & mancip. dom.* de quo mox plura.

'' *Equitij* huius Comitis mox Magistri militum meminit & Amm. Marcellinus *lib.* 26. (in gestis huius, & superioris, & proximi Anni, *p.* 339 340 347 353) & *lib.* 29. (in gestis A. 373. quo & Consul fuit *p.* 437.) vt & Hieronym. *Chronico* (in A D 373.) & Zosimus, *lib* 4. *p.* 736. (in gestis Anni 375) vbi eum Ταξίαρχον vocat. Ac nominatim Amm. Marcellinus docet, eum Illyriciano exercitui præpositum, seu per Illyricum, primò Comitem, mox Magistrum militum seu armorum à Valentiniano Sen. factum, *p.* 339. 340. 347. 353 437 Hieronymus quoque eum *Comitem Illyrici* vocat, additque, eum *iniquissimis tributorum exactionibus prouincias quas regebat, antequam à Barbaris vastarentur, euertisse* Eiusdem mentio in veteri inscript. Viennæ in Austriâ, *p.* 164. *n.* 3. quæ præfert, *Valentinianum & Valentem Tertium* coss. id est A D. 370. Eidémque inscribitur & *lex* 3. *Cod. de agricolis & cens.* quæ fortè *huic* iungenda est, etsi die & Consule careat. Tandem, quod nomen eius attinet, modò *Æquitius*, modò *Equitius* scribitur. Ad eundem refero alteram inscriptionem quæ Sirigne, vbi adnotatus Consulatus *Gratiani* 2. *& Probi*, id est A D 371.

'' Comites, Magistri militum, dici *inf. ad l.* 2. *h. tit.*

'' Sic & *inf. l.* 9.

'' Nota; Denunciasse Magistros militum, quæ Imperatores iuberent.

'' Vt quia valetudine prosperâ, corpore apto, iustâ staturâ, *vid. l.* 4 *sup.*

'' *Legis Laquei*, pro mulctis: *l.* 3 & *l.* 9 *inf. de fil. milit. appar.* (quæ in hoc eodem argumento versatur) *l.* 16 *inf. de diuers. offic. l.* 58 *inf. de hæret. l. vlt. inf. de habit. quo vti.*

'' An *Data*, pro *Reddita*? Valentinianus enim hoc tempore in Illyrico non erat: Valens verò in Oriente. Cæterùm *Heraclea* hæc vrbs Macedoniæ Illyrici est, in quâ Equitius Magister militum per Illyricum tùm consistebat. Neque enim Heraclea *hic* accipienda, quæ Prouinciæ trans Bithyniam est, in quâ Valentem hoc tempore constitisse docet Amm. Marcellin. *lib.* 26 *p.* 343 indéque eum in Syriam profectum per Cæsaream Cappadociæ, *p.* 343. 345. Multò minus Heraclea Syriæ hic accipienda est.

COMMENTARIVS.

LIBERI VETERANORVM *hâc l.* vrgenti rursùm rei bellicæ necessitate, à Valentiniano Sen. ad militiam euocantur, iussis parentibus veteranis filios suos offerre; pariter vti iubentur ab eodem Valentiniano *l.* 5. *sup.* & *l.* 58. *inf. de Decurion.* (non tamen in specie *l.* 78. *d. tit.*) pariter vt ab aliis Principibus; vt liquet ex aliis leg. bus quatuordecim, quas notaui ad *d. l.* 5. *sup.* Et pœnâ quidem parentibus veteranis indictâ, nisi filios suos militiæ idoneos obtulerint, pariter vt *d. l.* 9. (denuntiatione scilicet Equitij Magistri militum per Illyricum conuenti) cùm *d. l.* 5. *sup.* præmiis & pœnis ipsis Veteranorum filiis indictis, euocati fuerint. Atque hâc quidem, inter alias, ratione Valentinianus militiam (& quidem per Illyricum, mox vt ostendam) erectum iuit, hâc constitutione ad Equitium Magistrum militum emissâ, vti retrò altera constitutione ad eundem Equitium emissâ, seruos colonos rei priuatæ, eorúmque filios & nepotes, si arma ac sacramenta militiæ suscepetint, etiam Protectorum nomen adeptos discingi, reique priuatæ reddi iussit, *l.* 3. *Cod. de Agricolis & mancipiis dominicis*, quæ fortè *huic* iungenda videatur.

Cæterùm rei bellicæ necessitas, quæ huic *legi* occasionem præbuit, videri possit Procopij Tyrannis siue metus, cui Illyrico inhianti, Equitius (cui hæc *lex* inscribitur) antea Comes Illyriciano exercitui appositus, nunc Magisterij dignitate auctus, à Valentiniano Sen. oppositus, operam nauauit; vt testatur Amm. Marcellinus *lib.* 26. *Et circa idtempus*, inquit, *aut non multo posterius in Oriente Procopius in res surrexerat nouas, qua propè Kal. Nouemb. venturo Valentiniano Parisios, eodémque nunciata sunt die: Super appetitu verò Procopij, antequam adolesceret, reprimendo, curis diducebatur ambiguis, ea potissimum ratione sollicitus, quod ignorabat, vtrùm Valente superstite an extincto memoratus imperium adfectaret. Equitius enim relatione Antonij Tribuni acceptâ, vrgentis in Dacia mediterranea militem, qui nihil prater negotium ipsum auditum obscurè significabat, ipse quoque nondum liquidâ fide compertâ, simplicibus verbis Principem gestorum conscium fecit. His cognitis Valentinianus, eodem Equitio aucto magisterij dignitate, repedare ad Illyricum destinabat, ne perfulatus Thracias perduellis iam formidatus inuaderet hostili exercitu Pannonias.* Et post: *Electi quidam* [à Procopio] *soliditate præcipites, ad capessendum Illyricum missi sunt, nullo prater Petulantium adiumento confisi; aureos scilicet nummos effigiatos in vultum noui Principis, aliáque ad illecebras aptantes, quos correptos Equitius per eas regiones militum Rector, extinxit genere diuino pœnarum. Pariáque deinde metuens, obstruxit tres aditus angustissimos, per quas Prouincia temtantur Arctoæ; vnum per Ripensem Daciam, alterum per Succos notissimum, tertium per Macedonas, quem appellant Acontisma.* Vid. & eundem Am. Marcellin. *lib.*... *p.* 353. & 354. Vbi de Philippopolis obsidione: Et tamen non eò referendam quis putet hanc *legem*, ad Procopianam, inquam, Tyrannidem, vtpote quam post hanc demùm *legem* erupisse 4. Kal. Octob. scribunt Fasti Idaciani *bis* Coss. Igitur nisi Procopiana Tyrannis anterior fuerit *hac leg.* (quod suadet inscriptione *huius l.* Magistri militum dignitas, Equitio rùm addita: quâ eum auctum post Procopianam Tyrannidem exortam, exertè scribit Amm. Marcellinus *lib.* 26. *p.* 340.)

*p.*140.) referenda alicui potius videatur hæc *lex* ad metum à Gothis, qui Thracias & Illyricum dipiebant. Nam eo tempore *Equitum Comitem Illyrici fuisse*, ait Hieronymus.

¶ IVMENTA *sua Milites, ad Rheni limitem constituti, suppeditare, etiam Regalibus [Francorum & Alamannorum] eorúmque Legatis, ad comitatum Imp proficiscentibus à Valentiniano Sen. vetantur.*

IX. * Idem AA. ad Iouinum" Magistrum Equitum.

TAM Duces, quàm etiam COMITES, &" quibus RHENI est mandata custodia, Sinceritas" Tua protinùs admonebit, vt neque Regalibus, neque Legatis, sua Milites" iumenta" subpeditent: Etenim, eum propriis" animalibus" eò vsque veniendum" est, vbi obsequium cursuale succedit. ¶ Sanè, sollicitudinem" competentem Auctoritas" tua iubebit adhiberi, vt eorum pecoribus", vbi conlocauerint Mansionem", alimenta non desint. Dat. IV. Kalendas Feb. Remis", Lupicino & Iouino CONSS. [367.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.*

" De hoc IOVINO dixi plenè *ad l 7 sup.* Superiore anno 366. de ALAMANIS victoriam reportauit: cuius rei historiam vide apud Amm. Marcellin. *initio lib* 27. Huius verò *legis*, *vt & prox.* 10. subscriptioni, DAT. REMIS, appositè congruit, quod memorat Flodoardus, 1. *Hist Rhem. cap* 6 hunc Iouinum REMIS templum fundasse ad corporis sui sepulturam: de quo iam dixi *ad d l.* 7 & dicam adhuc mox.

" Nota vocul m, ET: Alij sunt igitur à Comitibus, *quibus Rheni custodia est mandata*: de quo mox plura.

" *Sinceritas Tua*: titulus Magistri militum.

" Equites scilicet de quorum iumentis hic agitur, & quibus præerat Iouinus Magister Equitum.

" *Iumenta*, pro equis: sic Am. Marcellinus *lib.* 21. *p.* 200. vbi agit de apparatu bel ico, & collatione in id prouincialium, *& diuersa genera iumentorum.*

" Ambrosius, *de obitu Valentiniani*: *Rem mihi videbar speratam mea præsentia nec impleta: Sed vtinam viuenti tibi deberem hunc reatum, excusarem quod non potuissem* PROPRIIS ANIMALIBVS *occurrere, etsi iter ingressus essem.*

" *Animalia*, & *pecora*, & *iumenta*, pro Equis: *h. l. & l* 4. *inf de Murilegul & l.* 1. *inf si quis pecun conss.* Sicut Græcis ἄλογα: vid. quæ dicam *ad l* 7 *inf. de erog. milit. ann.* Glossæ animalia ψυχικὰ ζῷα ἄλογα. Diaconus in *vita Heraclij*: *Romani animalia sua nolle & adoquauerunt, & acceperunt.* Itaque Petrus Nannius *ad Ambrosium* suauis est, qui scribit, *animalia* vsurpare pro iumentis, prorsus esse infacetum, neque Ambrosianæ elegantiæ.

" Magistri militum, quæ circa rem militarem Principes iubebant, exequebantur: *h. l. & l.* 4. *sup.*

" Sic & *l.* 8. *sup.*

" De *Mansionibus* quoque iam aliquid dixi ad *l* 4. *sup de off. Rect. Prou* & dicam plenissimè semel, *l.* 9. *inf. de Annon & Tributis.*

" Mox id expendam.

COMMENTARIVS.

EQVOS suos milites io sp. *huius l.* ad Rhenom constituti, etiam Regalibos Alamannornoi, vel etiam FRANCORVM (& illorum oominatim in sp. *huius l.*) aut Legatis eorundem (ad Comitatum Principis proficiscentibus) suppeditare à Valentiniano Sen. prohibentot: Verùm ipsimet Regales aut Legati propriis sois animalibus venire iubentur, ad eum vsqoe locum vbi cursus poblicus erat. Cotsos enim exinde publicus Gentilium Legatis patebat, vt testatur qooque *lex* 57. *inf. de cursu publ.* & Menandet, *loco*, quem *ibi* laodaui. Illud etiam Magistro militum iniongit Imperator, vt sollicitudinem adhibeat, quò eorum animalibus pabula præbeantur, in mansionibus. Iam anteà certè quoque scripserat Paternos Iorisconsultus *in l.* 22. §. 1. *ff. de Re Milit. eum qui armato praest, equum militarem* EXTRA PROVINCIAM *duci, permittere non debere.* Verùm id generalius est etsi ad eundem finem collineet. ¶ Id verò in tantum *h. l.* prohibetur, vt ne Regalibus quidem, aut Legatis eorum, in Comitatum (id est, Aolam Imperatoris) contendentib. (qui tum Remis erat in Belgicâ secundâ, quod *huius l.* subscriptio docet) præberi velit. Equos militum limitaneorum ne quidem hâc occasione ab obseqoio militari, seu custodiâ limitis abduci oportet: altâ quamlibet pace, vel fœderibus conciliandis, vel necessitatibus publicis expediendis. Hæc *huius leg.* sententiâ est. Ex qoa interim complurima notanda veniunt, quæ ad instaurandam *Historia Gallo-Francica* memoriam maximè faciont: qoibus illustrandis liberalior none ideò decurret oratio.

¶ Primùm igitur, DVCES & COMITES rei militaris per Galliam *huius l. initio* memorantur, qoi scilicet per vtramque Germaniam Cisrhenanam & Belgicam fuere, aut etiam per Sequanicam: de harum enim Prouinciarum omnium militibus, Ducibos & Comitibus *lex* nostra intelligenda est: Per eas quippe prouincias FRANCIS & Alamannis, (qui populi tum vtrique Transrhenani erant, seu trans Rhenum sedes habebant) oppositus miles erat, & per easdem Prouincias ad Valentinianum in Galliis hærentem (PARISIIS primom, mox REMIS) Francis & Alamannis ad fœdera ineunda, iter erat necessariò. De limitaneo alioqoio ad Rhenom milite aliunde res nota est; & de eo prolixè *alibi* dicam. Consulendi interim sunt Aothores Panegyricorum, quos Beatus Rhenanus primus in locem, magno rei literariæ Historiæque bono prodidit. Et consulendi præterea plerique omnes Augustorom Temporum scriptores. ¶ At de *Comitib.* nominatim, quorom *hac l.* mentio fit, non vno loco Ammianus Marcellious agit, & quidem in Gestis Anni superioris 366. *initio lib.* 27.

his verbis, *Alamanni Gallicanos limites formidati iam persultabant, horum portioni prima Carietto, tunc per vtramque Germaniam Comes, occursurus cum milite egreditur.* Cantè ait Marcellinus, *Tunc*: ideò quoque quia scilicet post Carettonem (eo ipso anno 366. bello Alamannico interfectum) non iam vnus Comes per Germaniam, verùm duo Comites fuerunt; Nannenus videlicet & Quintinus. Cuius Nanneni meminit idem Marcellin. *lib.* 28. & 31. (in gestis Anni 373. & 377.) & de vtroque agit Sulpitius Alexander *lib.* 3. & 4. *Historiar.* apud Gregorium Turonensem, *Histor. Francic. lib.* 2. *cap.* 9. Vbi notat quoque Maximum Tyrannum infantiam filij sui Victoris, tutelámque Galliarum his commisisse. Mox Nannenus solus remansit: verùm in eius locum denuo duo suffecti; Carietto videl. (fortè superioris filius) & Syrus, vt idem Sulpitius Alexander scribit (in gestis Anni 388.) *Eo tempore*, inquit, *Carietto & Syrus in locum Nanneni subrogati in Germania, cum exercitu opposito Francis diuersabantur.* Sed & Amm. Marcellinus *initio lib.* 27. alterius Comitis quoque meminit; Seueriani, inquam, Comitis, qui apud Calidona (in Galliâ, F. *Salisona*) Diuitensibus præsidebat & Tungricanis; qui tamen in inscriptione *legis* 1. *sup. de Postlim. reuers.* anno superiore 366. *Seuerianus Dux* vocatur, non Comes. Plures igitur Comites Militum FRANCIS & Alamannis oppositi in Galliâ fuêre: FRANCIS, inquam, in Germaniâ vlteriore seu inferiore: Alamannis verò in superiore, vt FRANCICA pleniùs docebunt.

¶ Præter hos Comites fuerunt & DVCES in Gallia, Francis pariter & Alamannis oppositi: vt hæc *lex* nostra testatur. Inclinante certè Romano Imperio, & parte Galliarum in FRANCORVM iura iam-iam transgressâ (Theodosij videlicet Iunioris temporibus) vnicum tantùm Comitem, neque tractus adeò magni: Tres verò, limitem Rheni versus, Duces fuisse, docet nos *Breuiarium* Theodosij: siue *Notitia Imperij*, scripta A. D. 427. Comitem, inquam, Argentoratensem, Ducem Moguntiacensem (cuius cura seu dispositio à Saletione, quod hodie *Seltz* vocatur, Antonacum vsque, quod hodie *Andernach*, sese protendebat, & cuius mentio quoque fit apud Amm. Marcellinum *lib.* 29. *p.* 426.) Item Ducem Belgicæ primæ, & Ducem Belgicæ secundæ. Atque hæc de Ducibus & Comitibus Rheni, vel certè Rheno seu limiti Galliarum proximis dicta sint.

Præter hos memorantur *h. l.* & Tertij, *quibus* RHENI MANDATA *erat* CVSTODIA, à Ducibus & Comitibus diuersi, vt ostendit vocula ET, quam plerique omnes temerè *hic* expungunt vel prætereunt, vt Comites Palatinos Rheni hinc nobis, si Deo placet, arcessant. Cùm tamen neque Comites Rheni hîc appellentur, & præterea Comitum horum & nominis alia ratio, & dignitas alia sit. Hi quippe Palatij Comites: illi verò Rei militaris fuêre: adeò vt Palatij Comites etiam in Saxoniâ, Franconiâ, & Sueuiâ memorentur, *in speculo Saxonico, lib.* 3. *art.* 53. *Qualibet Prouincia*, inquit, *Teutonica terra suum habebat Palansgrauionatum, Saxonia, Bauaria, Franconia, & Sueuia.* Itaque corruit iam recepta fermè coniectura de Comitibus Palatinis recentioribus: de quâ alioquin consulenda Pithœi *de Comitibus Palatinis* obseruatio, & Freheri *Palatina*, & Cluuerij *Germania*, & speciales aliorum super eâ re tractatus. Ii igitur, quibus Rheni mandata custodia, *h. l.* dicitur, sunt omnino (nequis erret, aut hæreat) Præfecti speciales, Prætenturarum singularium, in singulis Ciuitatibus ad Rheni ripam constituti; qui pariter vt Comites & Duces sub dispositione Magistri militum fuerunt. Sanè huiusmodi Præfectos militum plures memorat sub Duce Moguntiacensi prædicta Imperij Notitia; *Præfectum*, inquam, *militum Saletione, Tabernis, Vico Iulio, Nemetibus, Altaripa, Vangionibus, Moguntiaci, Bingij, Bodobriga, Confluentibus, Antonaci.* Quæ certè Ciuitates omnes ad Rhenum sunt, ac proinde Præfectis in iis constitutis, Rheni custodia *mandata erat.* Tria proinde nunc hæc obserua. Duces, Comites, Præfectos militum. Et hos quidem postremos, sic vt dicam, locales; illos verò generaliores, & quorum sub dispositione hi postremi fuêre. Ducibus videlicet & Comitibus vniuersa Prouincia commissa erat (hinc & *Duces Prouinciarum* dicuntur) At Præfectis, vrbs certâ ad Rhenum, limiti tuendo, Rhenóque custodiendo, demandata erat.

Nunc de REGALIBVS, qui *h. l.* memorantur. Regales hi sunt, non alij, quàm Regiæ Francorum & Alamannorum (& horum nominatim in spec. *huius leg.*) stirpis Principes, Filij Agnati, regali stirpe orti, quorum freqnens quoque apud Amm. Marcellinum mentio occurrit, *lib.* 16. vbi de Chonodomario & Serapione Alemannorum Regibus egit, *p.* 85. 86. *Hos sequebantur potestate proximi Reges numero quinque*, REGALASQVE *decem, & Optimatum series magna.* Et paulò post *p.* 87. *Alamannorum peditum fremitus auditus est, vnanimi conspiratione vociferantium, relictis equis secum oportere versari* REGALES. Vbi tamen *Regalium* appellatione etiam Reges ipsos intelligit, vt sequentia *ibi* ostendunt, pariter vt *lib.* 22. *p.* 241. *lib.* 18. *Hortarius*, inquit, *Rex nobis antè fœderatus, amicus finitimis quoque suis, Reges omnes, & Regales, & Regulos ad conuiuium corrogatos retinuit.* Item: *lib.* 28. (in gestis sequentis Anni 386. vel etiam huius ipsius:) *Sub idem ferè tempus*, inquit, *Valentiniano ad expeditionem cautè, vt rebatur, profecto, Alamannus Regalis, Raudo nomine, diu præstruens quod cogitabat, Moguntiacum præsidiis vacuam cum expeditis ad latrocinandum latenter irrepsit.* Quo loco Richardus *in Diuionensib. Antiq. p.* 9. perperam reponebat *Gregalis*, vt gregalem militem & latronem inde eruat. Sed & idem *lib.* 17. Inter Quados *Regalem* quoque nominat: *Quadorum*, inquit, *Regalis Vitrodorus, Viduarij filius Regis, & Agilimundus subregulus, aliique optimates & Iudices variis populis præsidentes.* Eodémque libro meminit inter Sarmatas Regalis, mox Regis; Zizaïs & Arabij & Vsafri Regalium. Denique inter Persas quoque Hormisdæ Regalis *lib.* 16. 24. 26.

Ex his interim omnibus discere licet, Regibus proximos Regales fuisse: Regalibus rursum, Regulos & subregulos (quanquam & hi quandoque cum illis miscentur) Vetus Grammaticus *de differentiis vocum: Inter Regem, & Regalem., hoc interest; quod Regis puer Regalis est: Rex, qui Regnum regit.* Græci Βασιλικὸς dicerent. FRANCORVM sanè Regales memorat nominatim. Sulpitius Alexander, *lib.* 4. *Histor.* apud Gregorium Turonensem, *Histor. Francic. lib.* 2. *cap.* 9. Qui tamen *Regulos* illos, mox *Subregulos* vocat. Cæterùm hanc *Regalium* vocem Gregorius Turonensis minus intelligere potuit. Nam cùm verba Sulpitij hæc notaret, *Marcomere & Sunnone Francorum Regalibus transacto cursim colloquio*, &c. & mox ista; *Arbogastes Sunnonem & Marcomerem, subregulos Francorum gentilibus odiis insectans*, &c. Gregorius dubitans hæc subiicit; *Cùm eos Regales vocet?* NESCIMVS *vtrum Reges fuerint, an vices tenuerint Regum.* Neritum verò, Gregori, Regales, neque Reges,

Reges, neque vice Regum propriè, sed Regiæ stirpis fuère. At de Regulis Francorum elegans locus extat apud Sidonium *lib.4. Epist.20.* Regulorum denique mentio fit *l.5. inf. de Legatis.* Fatendum tamen, *Regalium* appellatione & ipsos Reges sæpe comprehendi: vt apud Marcellinum. Et forte etiam *hac ipsâ leg.*

Neque prætereunda est *legis* huius subscriptio, sicut *& legis 10. prox.* Hæc inquam; DATA RAMIS: Lutetiâ scilicet Parisiorum Valentinianum in Belgicam secundum Remos progressum, anno 366. superiore, testatur Amm. Marcellinus, *lib.26. p.340.* *Replicabat*, inquit, *aliquoties hostem suum fratrisque solum esse Procopium; Alamannos verò, totius orbis Romani, statuisque nusquam interim extra confinia moueri Gallorum, adusque Remos progressus.* Hinc adeò complurimæ leges, hoc, & superiore Anno Remis datæ *hoc Codice* occurrunt, quas ex *Chronico Theodosiano* petere licet. Quinimo & ipsemet Iouinus Magister Equitum, cui hæc *lex* inscribitur: in ô Magistri Militum per Gallias in vniuersum, REMIS hoc tempore constitère, vt ex Amm. Marcellino colligimus *lib.25. p.324. & 329.* Imò Iouinum hunc ipsum Remis templum seu Basilicam fundasse, ad corporis sui sepulturam, positis ibi quoque versibus, titulo S. Agricolæ, testatur Flodoardus, 1. *Histor. Rhem. cap. 6.*

Est & illud in *h. l.* obseruandum, Regalibus & Legatis de diuersis gentibus ad Imperatoris Comitatum proficiscentibus, cursus publici vsurpandi facultatem & copiam datam, quod etiam confirmat *lex 57. inf. de Cursu Publico.* Quod ipsum, aliis legatis ad Principem missis commune fuit: missis, inquam, vel à Senatu, vel à Prouincialibus *l.32. inf. de curs. Public. & l.6.9.inf. de Legatis.* Sed & annonas seu pabula, & (vt proprio verbo vtar) *Capitum*, (de quo *l.7. inf. tit. De erog. Milit. Annon.*) huiusmodi Regalium & Legatorum animalibus, de publico præberi *h. l.* iubetur. De quo vide etiam quæ scribam *ad l.2. inf. de Legatis.* De Legatis Gentium, vid. *& d. l.5. inf. de Legatis.* ¶ Postremò ex *h. l.* colligas, cum Alamannis saltem (ad quos hæc *lex* magis pertinet) pacem hoc tempore fuisse: qui primis superioris anni mensibus à Iouino (cui hæc *lex* inscribitur) deuicti fuerant: Vt Amm. Marcellinus *initio lib.27.* pluribus testatur. Certè idem Marcellinus hoc ipso Anno, *lib.27. p.371.* scribit, Francos, & Saxones, Gallicanos tractus iisdem confines, quò quisque erumpere potuit, terrâ vel mari, prædis acerbis, incendiisque, & captiuorum hominum funeribus violasse. Et anno demum proximo, 368. *p.374.* Alamannum REGALEM Randonem nomine, diu præstruentem quod cogitabat, Moguntiacum præsidiis vacuam irrepsisse.

¶ IVVENES *ingenuos militiæ idoneos penes se occultantium militum pœna: contra, prodentium eos præmium.*

x. * Idem AA. ad Iouinum" Magistrum Militum.

PLERIQVE milites secum homines" condicionis ingenuæ, propinquitate" simulatâ, vel condicione Lixarum", frequenter abducunt; ideóque vt numerosissimâ pube" erescat exercitus, moneantur, vt ipsi sponte huiuscemodi homines, quos penes se esse meminerint, Tribunis suis siue Præpositis offerant ad tuum Officium" dirigendos, aut sciant se non absque deuotionis" nota, & morsu honoris alieni", commilitonibus" esse postponendos: Etenim" his qui" occultatores perfidos publicauerint, pro præmio huius indicij gradus vnus addetur: Hi verò ad inferiorem ordinem reuoluentur", qui castris idoneos Iuuenes" studio inertis obsequij putauerint occulendos. Dat. xvi. Kalend. Mart. Remis", Lupicino & Iouino CONSS. [367.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à *Cod. Iustin.*

" De hoc *Iouino* Magistro militum dixi iam ad *l 7 & 9. sup.* quæ ad eum pariter datæ sunt. Hic hoc ipso anno 367. in Britanniam profectus est aduersus Barbaros qui eam vexabant, teste Ammiano Marcellino.

" Castris idonei iuuenes *fine l.*

Vid. & *l 3. §. 1. de muneribus.*

" *Lixæ*, impedimenta, *l.12. inf de erogat. mil. ann.* calones etiam Vegetio & aliis. De his est præter Festi locum, Valerij Max in *lib.2. cap 2.* de Metello: Marcellini *lib.22.* ex quibus definire licet qui fuerint Lixæ, quo sensu in Glossis *lixa ἀγοραῖος*, id est propola. Insignis etiam extat apud Suidam locus *in verb. λεῖξαι.*

" *Pubes* de iunioribus seu tironibus militibus nouiter in militiam adscitis. Ita & Ammianus Marcellinus hoc ipso Anno, *loco* quem mox laudabo. Et est Poëtica Virgilij imitatio.

" *Officium*, id est Apparitores Magistri militum obserua.

" Est qui legat *indeuotionis*, cui & suffragari videatur *lex 119. inf de Decurion.* vt & ea quæ dixi ad *l. vn. sup. de off. Vicarij.* Verùm, nil mutandum. *Deuotionis* scilicet nota dicitur, pro læsæ deuotionis crimine, quomodo & *Maiestatis nota*, seu *crimen*, pro læsæ Maiestatis crimine. Καθοσιώσεως ἔγκλημα: & τὸ τῆς καθοσιώσεως, imò & καθοσίωσις, apud Græcos pro maiestatis & indeuotionis crimine apud Socrat. in *lib.5. cap.14.* & Suidam, & in Chalcedon. Concilio *act.3.* in libello aduersus Dioscorum, & Ischyrionis apud Theodoretum *in Danielem, cap.6. com.4.* vt ex Græcis nondum editis adfert Petauius *in Epiphanium, p 79.* cuius obseruationi locus hic addatur.

" *Morsum honoris alieni* vocat dolorem & sensum aculeatum quem quis exinde capit, cùm alios sibi prælatos videt.

" Etiam Principes ipsi, milites *Commilitones* vocabant, συστρατιώτας teste Synesio *de regno p.12.*

" *Atenim*: Neque ideò tamen muto.

" *Iuuenes*, pro Tironibus *h.l.* & passim alibi. vid. *l.1. inf. de tironib.* vbi dicam.

" *Remis* data hæc lex; pariter *vt lex 9. sup. prox.* vbi dixi.

COMMENTARIVS.

IVVENES ingenuos, castris militiæque idoneos, propinquitate simulatâ, vel conditione lixarum, milites abducere, occultare, penésque se retinere quandoque soliti; Qui sic, non patriæ tantùm inutiles reddebantur, (cuius munera ita fugiebant, vt ostendit quoque *lex* 3. §. 1. *ff. de muneribus*;) verùm, (qoò spectat hæc *lex*) militiæ inutiles, cuius ipsius muna hàc ratione declinabant: dùm videl. numeris non adscripti, aliis sese iustis militibus applicarent, vel tanquam propinqui seu familiares, vel tanquam lixæ eorum. Hæc enim duo assectarum, quos secum milites ducebant, & in obsequio habebant, genera fuerunt: familiæ seu familiares, & lixæ: vtrique inter impedimenta magis militiæ, quàm milites. Hinc adeò *inertis obsequij studium* hac *leg.* his tribuitur: Quomodo & Silio Italico *lib. 5. Inutile Marti lixarum vulgus* dicitur. Sempérque adstricti quique militiæ vindices hæc ipsa vel inhibuêre, vel certè temperauere, ceu inertiæ adiumenta, militiæque impedimenta: soluta contrà militiâ nimio plus increbuêse, corruptâque adeò & hàc ratione disciplina militaris. In tantùm verò, vt hoc obtentu etiam Ingenuæ conditionis iuuenes inter lixas haberentur. Cui sei remedium aliud atque aliud subinde allatum. Scilicet, huiusmodi militum cognati, legibus patriæ suæ & prouinciæ obedire: id est, municipalia munera obire iussi: *l. 3. §. 1. ff. de Muneribus* (quanquam eo loco non exprimitur quidquam de his in militiam ductis.) Hâc verò constitutione Valentinianus Sen. huiusmodi iuuenes prodi, militiæque adscribi iubet, *vt numerosissimâ* videl. *pube cresceret exercitus*, quod ipsemet profitetur: Similì locutione, quâ Amm. Marcellinus hoc ipso tempore, seu in eâdem historiâ, quò fortè hæc *lex* referenda est, de Theodosio post Iouinum, cui hæc *lex* inscribitur, in Britanniam misso; *ascitâque animosâ legionum & cohortium pube ire tendebat*. Nempe id ità Valentinianus *h. l.* constituit, quod de exercitu Gallicano hoc tempore agitaret, ipse in Galliâ Remis constitutus; quo numerosissimi exercitus terrorem hostibus obiiceret: siue Trans-Rhenanis populis, Francis, inquam, & Alemannis, qui Gallias subinde incursabant, per hæc nominatim tempora, teste Amm. Marcellino *lib. 27.* de quo iam dictum *ad legem superiorem*; quæ eidem Iouino Magistro militum inscribitur: siue Barbaris Britannias hoc tempore vexantibus; de quo Am. Marcellinus *d. lib. 27. p. 370. 371.* in cuius etiam sei historiâ ait, Iouinum (cui hæc *lex* inscribitur) ad Britannias profectum, ante Theodosium, Theodosij M. Imp. patrem.

¶ Ergo Valentinianus, vt ad *huius leg.* sententiam progrediamur, huiusmodi iuuenes prodi, militiæque adscribi iubet: hinc pœnâ propositâ occultatoribus huiusmodi iuuenum degradationis videl. inde præmio proposito, militibus denunciatoribus pro indiciná, putà promotionis in superiorem proximè gradum. Quæ, tum *Regradationis* pœna, tum Promotionis præmium notanda veniunt; Scilicet illa militiæ subinde vsurpata pro pœna culpæ alicuius militaris: degradatio, inquam, seu gradus deiectio: Exempla è veteri militia apud Valerium Maximum *lib. 2.* (vbi de captiuis à Pyrrho redditis) & de Pisone: Liuium, *lib. 25.* in oratione fugitiuorum Cannensium. Modestinum, *in l. 3. §. 1. ff. de Re Milit.* Ex huius æui militia; vt in *h. l.* ita & *l. 16. inf. de Desertor. l. 2. vlt. inf. de Commeat. l. 15. sup. de Agent. in Rebus l. 2. inf. de Cursu Publico*: ita & apud Amm. Marcellinum sæpè: *lib. 15. p. 38. quosdam ad infimam trusêre militiam. lib. 24. p... reliquos ex eâ cohorte ad pedestrem compegit militiam, quæ onerosior est, dignitatibus imminutis*: vbi non tantùm regradatio, sed militiæ mutatio indicatur. Et *lib. 29. p. 430. Equites quartæ sagittariorum cohortis omnes contrusit ad infimum militiæ gradum.* Ex quibus omnibus patet, mutationem hanc militiæ, seu regradationem non vna ratione, imò quadruplici factam: 1. Modò scilicet miles pro pœna in proximũ sibi locum, vel vlteriorem aliquem regradatus, vt *h. l.* de quo est & hic vulgatus Hieronymi locus, *epist. ad Pammachium*: *Finge aliquem Tribunitiæ potestatis suo vitio regradatum per singula equestris militiæ officia, ad Tyronis vocabulum deuolutum: Non ex Tribuno statim fiet Tyro; sed antè Primicerius, deinde Senator, Ducenarius, Biarchus, Circitor, Eques, deinde Tyro. Et quanquam Tribunus quondam miles gregarius sit, tamen ex Tribuno non Tiro, sed Primicerius factus est*: &c. 2. Modò ad infimum militiæ gradum miles detrusus. 3. Modò, ex vno & potiore militiæ genere, putà equestri, in pedestrem, velut grauioré, reuolutus: & quidem veteri militia, in funditorum auxilia; vt apud Valeriũ, quæ propriè militiæ mutatio est. 4. Imò tandem inter impedimenta, sarcinas & captiuos, & sic extra militarem ordiné miles proiectus, militiæque ereptus. Ita Iulianus Imp. teste Amm. Marcellino, *lib. 25. p. 306. Equestrem Tertiacorum numerum, ademptis signis hastisque diffractis inter impedimenta, & sarcinas & captiuos agere iter imposuit.* Et hæc quidem omnia, *Regradatio*, *militiæ mutatio*, *Gradus deiectio* promiscuè vocantur. In Glossis quoque *Regradatio* Καταβίβασις. Et *hac leg.* vicissim nota pro præmio vnius gradus adiectionem, seu in superiorem proximè locum promotionem; & vt altera propria voce vtar, *processum*. Quomodo & extra ordinem Macrinus Imperator pro Imperio *solitas promotiones sed* GEMINATAS dedit, promisit: teste Lampridio *in Antonino Diadumeno, p. 97.* vel vt *ibidem* filius eius Diadumenus ait, *honores* DVPLICATOS. Qui alioquin in commune promotionis mos, & lex fuit; vt in militiâ Armatâ, de quo etiam peculiare caput occurrit apud Vegetium, *lib. 2. cap. 21.* ita & in Palatina: de quo *superiore* lib. 6. sæpè.

¶ *De* ADCRESCENTIVM *annonis quando eas è fisco accipere debeant.*

XI. * Idem AA. ad Seuerum Magistrum militum.

HI qui inter Adcrescentes matriculis adtinentur, tam diu alimoniam à parentibus sumant, quoad gerendis armis idonei fuerint æstimati, ita vt cesset super eorum

rum nomine præbitio fiscalis annonæ. Dat. VIII. Kal. Maij, Triueris", Modesto & Arintheo CONSS. [372.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod Iustin.*
" Addendum est *Gratiani* nomen. Proinde ita reponendum. *Idem A.A. & Gratianus.*
" *Seueri* huius aliquando etiam Comitis Domesticorum, Magistri militum per Gallias, meminit quoque sub hoc ipso Valentiniano Amm. Marcellinus, *lib* 27. & 28. (in gestis anni 367 368 370. 371) *pag* 367 375. 401. 425 Eundémque nominatim tribus locis *Magistrum Peditum* fuisse scribit. Quem alibi *Magistrum rei Castrensis* vocat. Eidem inscribitur & superioris anni 371. *fine l. 11. inf. de diuers. offic.* Ergo Magister militum, & quidem Peditum fuit Seuerus hic sub Valentiniano, vt minimum per sexennium. Ab An. 367. ad 372.
" Vide *legem 26 inf. de Desertorib.*
" Vide Amm. Marcellinum, *lib. 29. p. 426.*

COMMENTARIVS.

ADCRESCANTES, σχολάζοντες, vt in militiâ Palatinâ, *l. vlt sup. de Agent. in reb. l. 15. 17. sup. de Palatin. S. L. l. 2. sup. de Castrensian.* ita & in militiâ armatâ fuêre. Adcrescentes, inquam: ita enim non *hâc* tantùm *leg.* verùm etiam *l. 6. & 7. inf. de Tironib. & l. vn. inf. de Classic.* exertè vocantur. His proximi sunt, qui in veteri militiâ *Accensi*, vel Adscriptitij dicebantur; qui scilicet ad obsequia & ministeria Iudicum vel Tribunorum, nec non Principalium deputabantur, accensebantur, & sic vtilitatibus priuatis vacabant; Et quanquam annonas de publico consequerentur, iusti tamen milites non erant, imò inermes: teste Varrone 3. *de vitâ P.R.* Vbi addit, eosdem etiam à quibusdam vocatos *Ferentarios*, *qui depugnabant pugnis & lapidibus: His* [denique] *armis quæ ferrentur, non quæ tenerentur.* Et *lib. 6. de Linguâ. Adscriptitij*, inquit, *dicti, quod olim adscribebantur inermes, qui succederent armatis militibus: id est, si qui eorum deperissent.* Vegetius, *lib. 2. cap. 19. Nec aliquibus milites instituti deputabantur obsequiis, nec priuata iisdem negotia mandabantur. Siquidem incongruum videbatur, Imperatoris militem, qui veste & annonâ publicâ pascebatur, vtilitatibus vacare priuatis. Ad obsequia tamen Iudicum vel Tribunorum, necnon etiam principalium deputabantur milites, qui vocantur Accensi, hoc est, postea additi quàm fuisset legio completa, quos nunc supernumerarios vocant.* Quorum *supernumerariorum* Vegetius rursùm meminit *lib. 3. cap. 18.* Quemadmodum & inter Palatinos quoque quosdam *supernumerarios* hoc eodem sæculo dictos ostendit *d. lex 15. 17. sup. de Palatin. & lex 2. inf. de Castrensian.*

¶ *Adcrescentes* verò nostri, à superioribus paulùm diuersi, supernumerarij milites erant, per singulos Numeros militares, certo Numero matriculis comprehensi, qui interim quidem non militabant, verùm in promptu parato & veluti condito habebantur, vt in locum legitimorum militum amissorum, si ita res tulisset, subrogarentur, atque ita Numerus, si quando imminutus, repararetur: De quo insignis locus extat apud veterem scriptorem, Vegetio supparem, qui subditus est *Notitia Imperij. cap. 5.* quod est *de releuando militari sumptu. Quia*, inquit, *nonnunquam bellorum ruina, aut fastidio Castrensium munerum deserta militia, de summâ integritatis intercipit, tali remedio huiusmodi damna supplenda sunt: Scilicet vt centeni aut quinquageni IVNIORES, extra hos qui in matriculis continentur, habeantur in promptu, armis exerciti, & minori, vtpote tirones, stipendio subleuati, in locum amissorum, si res ita tulerit, subrogandi.*

¶ Porrò inter hos Adcrescentes, siue Supernumerarios, alij nondum gerendis armis habiles erant, sed in spem militiæ succrescebant, & Campidoctoribus erudiebantur: alij verò iam armis gerendis idonei erant. Igitur vt militaris sumptus releuaretur, Valentinianus hâc constitutione cauet, vt prioribus fiscalis annona non præbeatur, & vt loquitur, CASSET *præbitio fiscalis annonæ* (quod ostendere videtur, antea præbitionem hanc factam, id est, illis pariter è fisco annonam præberi solitam.) A Parentibus igitur tamdiu alimoniam huiusmodi Adcrescentibus præberi vult; Posterioribus tantùm annonam de publico præberi iubet. Minus tamen stipendium, vtpote tirones, adscriptitios istos è fisco accepisse, superior ille incerti Authoris locus ostendit: Releuando igitur sumptui militari lata fuit hæc *lex*; ideóque non adeò malè quoque collocata fuisset sub *titulo de Erogat. Milit. Annon.* Eadémque ratio fuit Alexandro Seuero, cùm iureiurando se constrinxit, *Ne quem adscriptum, id est, vacantium haberet, ne annonis Rempub. grauaret, dicens, malum pupillum esse Imperatorem, qui ex viscerib. prouincialium homines non necessarios, nec Reipubl. vtiles pasceret*: vt scribit Lampridius *in eius vita*: quo loco malus pupillus dicitur prodigus & nepos: rerumque suarum incuriosus, administrandique nescius. Eodémque prorsus modo scribit Capitolinus, *Misitheum Præfectum nullum senem militare passum, nullum* PVERVM *annonas accipere*, de quo loco plura ad *l. 14. inf.* Eodem modo apud Trebellium Pollionem, *in v. Balista*, Valerianus Imp. *epistolâ ad Balist.* gaudet, *quod eius consilio nullum adscriptitium* [*vel adscriptum*] *id est, vacantem haberet; & Tribunum nullum stipatorem, qui non verè pugnaret.* ¶ Cæterùm, pertinet hæc *lex* ad militem Gallicanum oppositum hoc tempore Alamannis, & in his Macriano Alamannorum Regi, aduersus quem operam nauauit sæpè *Seuerus*, Magister Militum Peditum, cui hæc *lex* inscribitur, vt ex Amm. Marcellino discere est, *locis* iam *sup. laudatis, lib. 27. & 28.*

¶ *Ne* VAGENTVR *per possessiones priuatorum milites.*

XII. * Imppp. Gratianus", Valentinianus, & THEODOSIVS AAA. Cynegio PP."

TRIBVNI vel Milites nullam euagandi per possessiones" habeant facultatem, cum signis propriis in Mansionibus" solitis ac publicis maneant: Aut si quis" tam necessaria" scita contempserit, de eo", ac Tribuno eius ad Nostram Scientiam, Rectorum, ac Defensorum" relationibus, protinùs deferatur." Dat. IV. Id. April. Constantinop. Richomere & Clearco CONSS. [384.]

NOTÆ.

* *Lex* 11. *C eod. tit.* Et iungenda *huic* est *lex* 45. *inf. de cursu publico.* Concordat denique *lex* 16. *inf. h. t.* & *lex* 4. *vlt. in . . de Pascuis.*
" Rescribendi hic Imppp. *Valentinianus*, THEODOSIVS, & *Arcadius.* vid. *Consularia Theodos.*
" *Cynegius*, PP. sub Theodosio M. Orientis scilicet, de quo alibi sæpè: & in *Prosop.*
" Priuatorum scilicet de quo mox plura.
" De *Mansionibus* dixi semel ad *l.* 4. *sup. de offic. Rector. Prouinc.*
" Miles.
" *Necessaria*, id est, vtilia, quæ vtilitatem Prouincialium respiciunt. Quanquam & id hâc voce indicatur, malum hoc tum valdè increbuisse, sic vt necesse fuerit ei hâc constitutione occurrere.
" Milite.
" *Defensores Ciuitatum* intelligit: De quibus *lib.* 1. suo *titulo* plenè.
" *Referatur.* Cod Iustin. vbi & hæc subiciuntur, *Quatenus seuerissimè in eos animaduertatur*: de quo additamento mox.

COMMENTARIVS.

VAGARI seu palare per priuatorum possessiones, & à signis suis ac mansionibus solitis ac publicis recedere, atque ita agros vastare, villas expugnare, prædas agere, (vt ait Sallust. *in Iugurth.*) Tribuni & milites hâc Theodosij M. constitutione vetantur; (pariter vt cursum publicum vexare: *l.* 45. *inf. de Cursu Publico*, quæ *huic*, ceu vnius eiusdemque constitutionis Theodosianæ pars coassanda seu coniungenda est.) & rursùm ab Arcadio: *l.* 16. *inf.* Quod facere sæpè milites solent, annonis suis in mansionibus non contenti, & sic prædandi animo.

¶ Quod quidem, vt Disciplinæ militaris pars magna est, sempérque fuit; ita quantum res hæc curæ Theodosio M. fuerit, fidem facit; quod (quæ altera iam *huius leg.* pars est) eius rei, si quid tale admissum fuerit, ad se Principem referendæ curam, & Rectoribus Prouinciarum & Defensoribus Ciuitatum iniungat *hâc leg.* Res hæc scilicet si quæ alia, Principis curam requirit, & ideo de eo ad ipsum referendum est: quæ *Relationis* species notanda est. Rursum si quæ res ad sollicitudinem Rectorum & Defensorum pertinet, ea hæc est; vt qui disciplinæ publicæ & prouincialium tuitioni & indemnitati præpositi sunt. De Rectoribus, res nota est. Defensorum sanè munus istud fuit atque in id instituti erant, vt disciplinæ & actibus quotidianis præessent, & vnumquemque Ciuium ac Possessorum ab improbitate insolentum vindicarent, quicunque scilicet Prouinciales seu Possessores concuterentur. De quo consulendum est *paratitlon*, *inf. lib.* 1. *de Defensoribus Ciuit.* Itaque & eosdem indicari puto *l. vlt. inf. de Pascuis*: quæ huic nostræ argumento quoque respondet. Atque vt in commune Defensorum hoc officium fuit, ità Theodosium M. nominatim hâc tempestate, quâ miseri Prouinciales variis rationibus vexabantur, varia Defensoribus in id subinde delegasse, eorúmque officium excitasse reperio; vt *h. l.* ità & *l. vn. supr. si quacunque prædit. potest. l.* 12. *inf. de Exactor. l.* 19. *inf. de Annona & Tribut. l.* 23. *inf. de susceptor. l. vlt. supr. de Defens. Ciuit.* de quo in Theodosij M. *Characterismo.*

¶ Seuerissimâ porro subinde pœnâ hæc militum euagandi licentia, seu flagitium istud prædaque coërcita fuit. Quæ causa etiam est, cur *h. l.* Theodosius M. *ad se referri de hâc re* velit. Nempe referri ad se cùm Imperatores iubent, indicant quantopere hæc eis res curæ fuerit, quámque non tralatitiâ, verùm seuerissimâ pœnâ coërcendum sit facinus: vt proinde non adeò debuerit Tribonianus, ad explendam huiusce *legis* sententiam addere, *Quatenus seuerissimè in eos animaduertatur.* Et certè Relationum ad Principes *hæc* in commune *lex* fuit, vti Principes nonnisi de maximis ad se negotiis referri vellent; de quo *inf. tit. de Relation.* Verùm ad rem, vt omittam vetustiora, in queis & vetus illa sacramenti militaris formula, referente Cincio apud Gellium; *se in exercitu, decémque millia passus propè, furtum non facturum, dolo malo, solum, neque cum pluribus*: de Alexandro Seuero memorat Lampridius *in eius vitâ*: *A signis abesse eum neminem passum*; & ilicò subiicit: *Siquis de viâ in alicuius possessionem deflexisset, pro qualitate Loci, aut fustibus subiiciebatur in conspectu eius, aut virgis, aut condemnationi: aut si hæc omnia transiret dignitas hominis, grauissimis contumeliis, cum diceret; Visne hoc in agro tuo fieri, quod alteri facis?* &c. Quo loco *Condemnationis* appellatione alij militiæ mutationem vel regradationem (de quâ dictum *ad leg.* 10. *supr.*) intelligunt; alij verò multam pecuniariam: Pro vtraque sententiâ est quod dici possit. Certè pro posteriore tutò dici potest, *Condemnationem* absolutè de multâ sæpe accipi, vt ostendunt *lex* 2. *inf. de Milit. Veste*: *l.* 1. *inf. Nequis in Palat. man. l.* 38. *inf. de Appellation.* collata cum *l.* 25. *C. eod. tit.* & *l.* 48. *inf. eod. tit. l. vlt. inf. de Ponderator. l.* 47. *inf. de Decurionib.* Et Nonius, *multare, condemnare est.* Lampridius *in Alexan. Seu. p.* 120. *Condemnationes & raras esse iussit, & quæ factæ fuerant, non indulsit.* Sed non eodem sensu apud eundem Lampridium

in

in eiusdem Alexandri vitâ; Senatorem nunquam sine omnium Senatorum, qui aderant, consilio fecit, ita vt per sententias omnium crearetur, TESTIMONIA *dicerent summi Viri: ac si fefellissent, vel testes, vel ij qui sententias dicebant, postea in vltimum reicerentur locum ciuium*: CONDEMNATIONE *additâ, quasi falsi, Rei probati essent*. Condemnatione, id est, elogio. Quem locum expendo *ad l. 1. inf. ad leg. Iul. Repetund.* Ambrosius *ep. 33. Condemnationes ilicò grauissima decernuntur, primò in corpus omne mercatorum*, &c. *eriguntur ducenta pondo auri infrà triduum*. Et non ita multò post: *mulctam mercatorum* vocat apertè: Et post, *Negotiatorib. quoque quod exactum de condemnatione fuerat, redderetur*. Vt proinde mirari subeat, Viros alioquin doctos scribentes, se nondum legisse, *Condemnationem*, de pecuniariâ multâ absolutè dictam; quod tamen tot *leges* illæ, tot loca iam apertè ostendunt: Denique pœnarum militarium numero multam fuisse, passina obseruatio est. Ad rem.

A signis igitur & mansionibus solitis & publicis militem euagari sine flagitio ius non est: Quemadmodum & Rectores Prouinciarum per Prouincias discurrentes, in mansionibus consistere quoque iubentur; contrà ad priuatorum possessiones diuertere prohibentor: *l. 4. supr. de offic. Rect. Prou.* Vtrique proinde in mansionibus manere debebant. Et milites nominatim, necessario, vt *h. l.* dicitur, scito: ad Prouincialium videl. securitatem: vt ità eueniat, quod de Stiliconis milite Claudianus ait, *lib. 1. in eius laudes*, per militem.

.... ——nullis vinea furtis
Ee seges ereptâ fraudaret messe colonum.
Vt nihil aut scaeuum rabies, aut turpe libido
Suaderet, placidi seruirent legibus enses.

De his interim militum mansionibus (de quibus in commune alioquin alibi plenè dicam, *ad l. 9. inf. de Annon. & trib.*) locus hic extat insignis apud Lampridium, in *Alexan. Seuero*: *Expeditiones*, inquit, *bellicas habuit, de quibus ordine suo edisseram: Primùm tamen, eius consuetudinem dicam de rebus vel tacendis vel prodendis. Tacebantur secreta bellorum, itinerum autem dies publicè proponebantur, ita vt edictum penderet ante menses duos in quo scriptum esset, Illâ die, illâ horâ ab vrbe sum exiturus, & si dij voluerint, in primâ Mansione mansurus. Deinde per ordinẽ Mansiones, deinde statiua, deinde vbi annona esset accipienda. Et id quidem eousque quamdiu ad fines Barbaricos veniretur.* Item *p. 130. Milites expeditionis tempore sic disposuit vt in Mansionibus annonas acciperent, nec portarent eibaria decem & septem, vt solent, dierum, nisi in Barbarico.*

¶ FLVMINI *alicui legionibus insistentibus, milites fimo seu cœno flumen ipsum polluere, vel natatu oculos publicos nudi incestare vetiti.*

XIII. *Idem" AAA. Richomeri" Comiti & Magistro vtriusque" militiæ.

CVM supra virentes" fluminum" ripas omnis Legionum multitudo consistit, id prouidâ" auctoritate decernimus, Vt nullus omninò immundo fimo sordidatis fluentis commune poculum" polluat, néve abluendo equorum" sudore" deproperus" publicos oculos nudatus incestet", atque" ita & turbido potum cæno misceat, & confundat" aspectum; sed procul à cunctorum obtutibus in inferioribus partibus fluuiorum, id" est infra tentatoria, vagus" natatus animalium, pro vt libitum videtur, exerceat. Sublimis igitur Magnificentia Tua id sollicitudinis studio, & admonitionis præcepto, faciet custodiri, vt vnusquisque Tribunus agnoscat, graui se subdendum esse supplicio, in cuius parte" neglectum probabitur, quod agnoscit imperatum. Dat. VI. Kal. Iun. Vincentiæ", Tatiano & Symmacho CONSS. [.391.]

NOTÆ.

* Lex 12 *Cod. eod.*

" Id est, Impp. VALENTINIANVS *Theodosius & Arcadius.*

" De hoc *Richomere* mox. Ad eundem extant Libanij *epistolæ* in Codice Vaticano, quatuor: *lib. 2. epist. 258. lib. 5. ep. 231. 264. 28.* in Codice Regio, putà *ep. 761. 866. & 900.*

" Id est, Peditum, & Equestrium.

" *Virentes* fluminum ripas. Virgil *7. Æneid.*

——— *Ripâque asiam viridante levaret.*

Senec. *Trag.*

Quaque virenti tacitum ripâ bibit Ismenon.

Hinc & Valerio Flacco *lib. 5.*

——— ——— *Tumulúmque virentia super*
Flumina.

Eodem sensu Ammian Marcell. *lib. 14 p. 8...... amnis herbidas ripas*, dixit. vid. & Pacatum, &c.

" Veluti Rheni, Musellæ, vel Musæ: quâ parte fermè exercitus Gallicanus hoc æuo constitit, retundendis Alamannis & Francis. Verùm an eò pertineat hæc *lex?* mox disquiram.

" *Prouidam* ideò vocat, quia scilicet & munditiei & honestati publicè consulit.

" *Commune poculum* flumen eleganter vocatur. Quod & ipsum Virgiliana imitatio est. Ita scil. *lib. 4. Georg.* de Equis.

Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
Flumina.

Apulei quoque *1. Asin. Aur. Planiorem ripæ marginem complicitus in genua appronat se auidus adfectans* POCVLVM. *Necdum satis extremis labiis summum aquæ rorem attigerat*, &c. Nempe vetus humano generi mos potare flumina. Poculum denique pro potione apud Auctores ubuinus & protritum: Lampridius *Heliogabalo*

balo p.107. Masticatum, puleiatum rosatum *poculorum genera* vocat. Item & Solinus, *pocula ex his conficiuntur.* Vbi potionem intelligit quæ bibitur, non vas ex quo bibitur. Quomodo & infinitis locis apud *Marcellinum Empiricum* Donatus *Adelp Act.4 sc.6. de valdè significat.* Idem Hecyram *Actu 5. sc. 1. Deierat, si productè, valdè iurat.* His adde & Pomp. Festum in *verb. Decalcarunt, dedita, defrui, deperire, & despretum.* Glossæ Ph lox *De magis* ἀφόδῳ. Ambrosius 1. *officior. 18. ab aspectu nostro auerteret ne purgatio ventris visum oculorum offenderet.*

Hirquorum fortè: de quo mox: Ab his sanè *hirquina ala* Plauto, *Pœnulo Act.4 scen 2.*

Sudores: Cod. Iust. Vales. Max de Castoribus, *suum equorúmque sudorem abluere visi sunt.*

Depreperan in Cod. Iust. in lè *Depreperus*, pro, valdè propero seu probroso: Et *de fœdus*, pro valde fœdo. Glossæ veteres. *Properium* ὁ ὀνειδισμός. *Improperium* ὄνειδος. *Improperat*, ὀνειδίζει Sic rursum *deparcus*, pro valdè parco, apud Sueton. Apulei. *Apolog.* Adde *deperire, despretus, deuitare, dedita, dequeri, decertare*, eodem augendi sensu. Sic in *l.6. sup. de malefic. ad properam facinus* lego. Et sanè Lucas quoque de Penna, in corruptâ illâ, quam dixi, *Cod. Iust.* voce, particulam *de* valdè denotare vidit.

Ita *l.5. sup. de Sepulc. viol.* *Quod quidem oculos hominum infaustu incestat aspectibus.* Prudentius *Incestans miseros fœdo obiectamine visus.* Saluianus *lib. 2. de Gubernat. Dei*: *Cum oculi etiam totius vrbis publicè fœdarentur turpitudine.* Omitto id genus alia.

Hic versiculus abest à *Cod. Iust.*

Ambros. *1. offic. 18* ad rem omninò: *Qua abscondenda*, inquit, *accepimus, si casu aperiantur ha partes*, CONFVNDITVR *verecundia*: *si studio, impudentia æstimatur.*

Tribonianus, sequentibus omnibus resecatis, ita hunc locum deformauit: *In inferioribus partibus fluuiorum hoc ipsum faciat.*

Id est, Vagos.

Partem vocat tractum Tribuno commissum. v. *Gloss.*

Valentinianus Iun. & Theodosius hoc anno Mediolano Concordiam, mox Vincentiam profecti: vbi hæc *lex* lata; eodémque die ibidem lata *lex 2. sup. de Constit. Princip.* Et famosa *lex 6. sup. de contrah. empt.* vid. Chronicon Theodosian.

COMMENTARIVS.

SVPRA ripam FLVMINIS consistentib. Legionibus, duo circa fluminis ipsius vsum, tum verecundiæ seruandæ, tùm & munditiei, *hâc* Valentiniani Iun. Theodosijque M. *lege* constituuntur. Duo, inquam, quod etiam Græci rectè agnouerunt, vti fidem facit Synopsis Basilicorum: Sed & Lucas de Penna: non, vt Cuiacius credidit, vnum tantùm. Imò ne illud quidem fortè, quod Cuiacius credidit. ¶ Primum igitur, *Fimo* immundo, seu cœno turbido aquam fluminis miscere seu polluere milites prohibentur: ne alioquin *commune poculum* (id est ne aqua ipsa fluminea, cuius vsus in commune promiscuus est, & quo milites in commune potantur) polluatur. Denique aqua *olerari* vetatur: quâ voce in Aquæductuum negotio Veteres leges vsæ, teste Frontino, *p.117.* Quâ ipsâ quoque ratione in inferioribus fluuiorum partibus, ij qui morticina tractant in vrbibus, & id genus alia, artem suam exercere fermè solent, ne alioquin commune poculum polluatur.

¶ Secundò prohibentur milites, in parte fluminis, ad cuius ripam Legiones constitutæ sunt, *Natare*, & vt mox loquitur, *vagos natatus animalium exercere*: id est more animalium. Scilicet ne abluendo sudores, *depropterus*, id est, defœdus ac turpis miles nudatus oculos incestet, atque adeò publicum aspectum confundat procaci natatu, vt Symmachus loquitur *lib.8. ep.23.* Quos vagos natatus describit etiam egregiè Manilius *lib.5. p.122.* Principium scilicet flagitij est, quod ait Ennius, *inter ciues nudare corpora.* Vide & quæ Cicero 3. *Tusculan.* refert, & Ambrosius 1. *offic.* de hac verecundiâ. Et hæc quidem ratio suadet, non ad equorum ablutionem hanc alteram prohibitionem spectare, ac maximè, cùm id satis primâ prohibitione (de flumine scilicet fimo & cæno non polluendo) contineatur: vt proinde hoc loco non *equorum*, sed *hirquorum* legendum videri possit: agitur enim hic de natatu ipsorum militum, quem milites æstate vsurpare soliti, abluendis (hirquorum maximè) sudoribus. Veget. *lib.1. cap.3. Sudorem*, inquit, *cursu & campestri exercitio collectum nando iuuentus abluebat in Tiberi.* Et *lib.1. cap.10. Romani veteres campum Martium vicinum Tiberi delegerunt, in quo iuuentus post exercitium armorum sudorem pulueremque dilueret, ac lassitudinem cursus natandi labore* [al. lauore] *deponeret*: Et *lib.3. cap 4. Seu mare, seu* FLVVIVS *vicinus est sedibus, æstiuo tempore ad natandum cogendi sunt omnes.* Vbi nota pariter, extra vrbem natatui inferiores partes Tiberis ad Romam destinatas fuisse, vt *h. l.* partes inferiores fluminum militum natatuí destinantur. Eadem ratione imò & peculiari quoque sacrorum intuitu, infra templa & sacella flumini alicui adiacentia, *in superiore parte nauigare tantum*, INFRA *etiam natare concessum.* Quod de Clitumno fonte seu flumine, & minoribus aliis qui Clitumno miscentur, testatur Plinius *lib.8. epistol. 8.* Ad rem. Ergo de hirquorum sudoribus istud accipiendum videatur: etsi idem Vegetius *de equorum natatu* eodem capite agit. Et verò hanc interpretationem nostram Græci quoque agnouerunt, etsi alteram de equis non respuant. Itaque & Lucas de Penna vtrumque amplexus est: *Nec se*, inquit, *aut equum sudore madefactum abluere.* Qui de equorum natatu *legem* tueri volunt, illud pro suâ sententiâ quoque fortè dicant, quod Accursius quoque notauit, scutiferum equi sudoribus abluendis in aquâ sese spoliare & nudare. Si vtrumque admittimus, locus ita legendus videri possit: *neuè abluendo equorum suouè sudore.* Certè, Curialis hæc *lex*, (vt eleganter eam vocat Accursius) appetente mox mox æstate, imò tempestate natatui accômodâ iam affulsâ, lata fuit: vt hoc quoque argumento emendatio priòr firmari posse videatur. Natandi quippe vsus militibus æstiuis tantùm mensibus. Quanquam vice versâ dici potest, *legem* hanc, etsi æstiuo fermè mense latam, vim tamen & authoritatem suam prouidam in omnes anni menses diffundere, quocunque iam tempore siue mense supra ripas fluminum legiones consistant.

¶ Non temerè etiam illud addatur, vt in commune milites sudori abluendo natatus exercere soliti, itâ natatu & Gallos & FRANCOS iam olim inclaruisse. Non temerè, inquam, quia hæc ipsa *lex* ad Galliam & Francos, pertinere videri possit, ex quibus fermè Legiones in Galliâ hoc tempore constabant. De GALLIS & Germanis (in quibus Franci) luculentum testimonium occurrit apud Amm. Marcellinum *lib. 25. pag. 320.* in rebus Iouiani Imperatoris: Cum enim de Tigride transeundo natatu agitaret exercitus, qui iam exortu canis tumeret; cùm plerique nandi imperiti essent, id *impetrauit Iouianus ægerrimè, vt mixti cum Arctois* GERMANIS GALLI, *amnem primi omnium penetrarent*:

trarent : vt iis magnitudine fluentorum abreptis , residuorum pertinacia frangeretur : aut si id perfecissent innocui , transitus fidentior tentaretur. Electique sunt ad id negotium habiles , qui maxima præ cæteris flumina transmeare in REGIONIBVS GENTIS *à primâ pueritiâ sunt instituti : & cùm latendi copiam nocturna quies daret, tanquam è transennâ simul emissi, spe citius ripas occupauêre contrarias.* Et mox : *vno parique natatu* 500. *viri transgressi tumidum flumen incolumes , custodibúsque censessis reliquos consortes suos ad similem fiduciam concitantes.* Hactenus Marcellinus ; qui paulò post Germanos tantùm nominat. De Francis Sidonius *Carm.* 7. *vers.* 236. compluribus nationibus suam cuique dotem adscribens, eos disertè natatu excelluisse scribit.

Cursu Herulus ; Chunus iaculis ; Francusque natatu:

Sauromata clypeo ; Salius pede ; falce Gelonus.

Prohibitio proinde hæc maximè necessaria , ac potissimùm cum iam olim Cæsar scripserit , *lib.6. Commentar. Apud Germanos rei turpis nullam fuisse occultationem ; quod* PROMISCVA *in fluminibus ablueretur. Promiscuè , id est , nudati prorsus.* Denique & Richomer ipse ad quem hæc lex directa est *Francus* fuit , de quo mox plura. Et quidem hoc tempore constitutus in Galliâ, vel Italiâ fuerit. Quod ego planè existimo , iis doctus quæ Zosimus scribit *lib.4.* & mox exinde exscripsimus , A. D. 371. cuius occasione facere non possum , quin Richomeris istius , in gratiam gentis *Francicæ* , memoriam omnem quæ superest , hoc loco excitem : cuius pleni sunt veteres Scriptores, & Annales : Am. Marcellinus , Symmachus , ad quem eius 16. Epistolæ extant ab *ep.54. ad 69.* inclusiuè : Libanius, *de vitâ suâ p.67.* epistolæ eiusdem tres in *Codice Regio* , *ep.*762. 866. 900. in *Vaticano* , quatuor *lib.2. ep.*258. *lib.5. ep.*231. 264. 280. Fasti Consulares, anni D. 384. Zosimus *lib.4. p.775. & 766.* Philostorgios *lib.10. cap.8.* Francum fuisse & Gentilem seu Paganum docet Libanios, *de vitâ suâ, p.67.* & in *Epistolis.* Claris Natalibus fuisse testatur Marcellinus *lib.p.492.* Sequitur honorum & gestorum eius pagina : quæ vtique gesta magna sunt illustria , augusta : nempè Magisteria militum , pugnæ, victoriæ, Tyranni excidium , teste Libanio *ep. ἐξετάζων* , quorum alia prudentiâ, alia fortitudine assecutus est. Idque per 18. annos.

¶ *Sub* GRATIANO *Imp.*

In Galliis A. D. 377. Comes domesticorum intra Gallias cum Gratiano fuit ; Marcellinus *lib.31. p.479.480.*

In Orientis Imperio Eodem anno missus è Galliis à Gratiano in Thraciam , Valenti suppetias laturos aduersus Gothos *d. p.479.* vnà cum Profuturo , & Traiano ; iste vniuersos regens ex communi sententiâ *p.476.* Inde prælio finito Gallias repetit ob maiorum præliorum fremitum, qui timebatur , inde adminicula perducturus , *d. p.482.* De prælio tùm gesto *d. p.476.*

A. D. 378. Rursum à Gratiano in Thraciam præmissus , cum literis indicantibus ipsum quoque mox venturum , *lib.31. p.490.* Fritigerne Gothorum R. postulante , vt Imp. Valens ex Nobilibus Viris aliquos ad se obsides mitteret , sponte se Richomeres obtulit , *indicia* dignitatis inquit Marcellinus , *& Natalium daturus* : *p.492.* Eo verò ad vallum hostile tendente , quomodo Richomeris alacritas fracta sit , nusquam ire permissi, idem describit *ibidem.*

A. D. 379. Magister militum *στρατηγὸς* Libanio *d. ep.67.*

Gratianus eum Comitem Sirmij Theodosio primo eius Imperij die dat.

A. D. 383. Ad Theodosium profectus , Zosimus, *lib.4.p.775.*

In Oriente consistit cum Theodosio. Libanius *de vitâ suâ, p.67.*

¶ *Sub* THEODOSIO *M.*

Antiochiæ extitit *d.p.67.* vbi Libanium singulari amicitiâ , quem anteà quoque amauerat, complexus est : vid. Libanij *ep. ἐξετάζων,* & *ep. τῆς τιμῆς τῆς ἡμέρας,* vnde postea Libanius ad eum plures literas dedit, & Antiochiæ commendauit, & Antiochiam ipsum inuitauit. Inde ad Theodosium M. Constantinopolim profectus *d. p.67. Consul* designatus, Libanium ad Consulatus officium inuitat binis literis, *d.p.67.*

A. D. 384. *Consul* in Oriente fuit vnà cum Clearcho , vide de eo & Symmacho *lib. 3. ep.59. & 61.* Panegyricum ei dicit Libanius, *d.p.67.* Præ reliquis id sibi gratum , Theodosio interroganti respondit *d. p.67.* Munera Consulatus ad Amicos mittit , & Anno demùm proximo 785. ad Symmachum , *d. ep.59. & 61. & Symm. lib.3. ep.59.*

388. in Occidente Theodosius eum aduersus *Maximum* Tyrannum mittit , pluribus eius Viri fortitudinem expertus : (quod etiam Libanius indicat , *ep.* quæ incipit *ἐξετάζων*) Philostorgius, *lib.10. c.8.* vnà cum tribus aliis Ducibus seu Magistris militum , putà Timasio , Promotio , & Arbogasto , *d. c.8.*

389. Maximo deuicto, *Romæ* cum Theodosio & cum Valentiniano Iun. egit : Symmachus, *lib.3. ep.55.* & Libanius *d. ep. ἐξετάζων.*

Româ mox recedit cum Theodosio, eique adhæret : Symmachus , *ep.55. & 58.*

¶ *Sub* VALENTINIANO *Iun.*

A. D. 391. In Galliâ consistit.

Magister iam vtriusque militiæ ante Valentiniani cædem , vt docet *l.13. de re milit.* & quidem ad Rhenum , vt ex Zosimo colligitur. Idem Zosimus prodit *lib.4.* Ricomerem in Regiâ Valentiniani, hoc est Mediolani in Italia versatum , quo tempore Arbogasti populari suo, atque amico FL. Eugenium commendauerat : At posteà ad *Theodosium* Imperatorem profectus sit , *p.775.*

¶ *Sub* THEODOSIO. *M.*

In Oriente 393. Equestribus turmis Præfectus, Zosimo teste , *lib.4. p.776.* à Theodosio M. expeditionem in Eugenium parante : qui pluribus bellis eius fortitudinem expertus fuerat : Zosimus, *d. p.776.*

394. Hoc anno ante expeditionem mortuus est , cùm à Theodosio M. ex Oriente in Gallias aduersùs Eugenium mittendus esset : *d.l.4.p.775.*

Virtutes eius commendat Symmachus , *lib.3. ep.54.58.* Libanius *ep. τῷ τιμῶν* : & in his constantiam in amandis amicis , *d. ep.54.* de publicis eius actibus Symmachus, *lib.3.ep.57.* pro Legibus excubasse , & iustitiam administrasse, *ep.69.* & Libanius *ep. τῆς τιμῆς.* Amicos habuit Symmachum , cum quo literas commutauit , in eum studium suum testatus , cuius 16. ad eum extant epistolæ : Libanium , cuius pariter non vna ad eum extat epistola: Flauianum, qui & Româ ad eum profectus est, teste

Symmacho, *lib.3.ep.58.* Magna apud Imperatores authoritate & gratiâ fuit, teste Symmacho, *lib.3.ep.55. & 67.* Quare si quid impetratum qois vellet apud Imperatorem, ei commendabatur: *d. ep.67.* vt & Libanius *Epistolâ* ἡ ἡμῖρας. De eius ægritudine Symmachos *lib. ep.56.* Hic idem tandem noonollis videtur, qui in Consularibos, à Gregorio Toronensi Citatis, *Richimeres* vocatur, Theodomiris Regis Francorum ex Assila pater.

¶ INFANTIBVS *vel* PVERIS *militantibus qui locus debeatur.*

XIIII. * Imppp. THEODOSIVS, Arcadius & Honorius AAA. Theodoto'' Magistro Officiorum.

VICVNQVE infantes, vel pueri, militare cœperunt, sterni'' eos inter vltimos iussimus; ita vt ex eo tempore, ex quo parêre'' cœperint, locum'' sibi incipiant vindicare, vt laborum suffragiis incrementa militiæ consequantur. Dat. III. Kalend. Mart. Constantinop. Arcadio III. & Honorio II. AA. CONSS. [394.]

N O T Æ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* concordat ei *lex 5. supr.* Est autem fugitiua ea.

'' *Theodorus* Magister Officiorum sub Theodosio M. Eidem inscribitur *lex 4 inf. de Metatis*, anno superiore 393.

'' De hâc *Sternendi* voce vide *Glossar.*

'' Id est, apparere, militare, seruire.

'' De hâc voce, mox.

COMMENTARIVS.

INFANTES, vel PVEROS, statim vt militare cœperint, id est, statim vt allecti in militiam fuerint, sterni inter vltimos iubet *hâc leg.* Theodosios M. ita quidem, vt exinde, seu ab eo tempore, *locum* sibi incipiunt vindicare, id est, qood *hâc l.* exprimitur *laborum suffragiis incrementa militia consequantur*, suoque ordine in aliorem gradum promooeantur neque à posterioribus, quamlibet ætate potioribos, prætereantur, aot proterantur: *locus* est ἀξία, *gradus*. Gloss. *loci* ἀξίας. Militates itaque loci qooque apud Spartianum, pro gradibus militaribos; Vopiscus Carino: *Diocletianus in minoribus adhuc militans*: Trebellios in Maerino: *Arripe locum meritis tuis debitum.* Valerianus apud Pollionem. *Desine conqueri, quod adhuc Claudius est tribunus, nec exercitus Ducem* [eum scilicet] *loco accipit*, id est; qood gradum ei Ducis nondùm contulimus, cui tamen annonas qoasi duci detuli, vt ex alia *epistola* eiquè scripta apparet. Itaque oppositio ibi fit *loci & Annonarum*: scilicet *Annonis* vt Ducem iuuit, sed Ducem *loco*, id est gradu exercitui non dedit. Proinde labitur Vir doctus, qui eum locum corruptum putat; vid. & *l.1. vt dignitat. ordo*: Et hæc porro *lex* nisi ad suam speciem commodè referatur, in disciplinam militarem incurrere, cúmque aliis *legibus* omnino pugnare videbitur. Illud equidem io armatâ militiâ quoque tralatitiom fuit, vt Allecti seu Adcrescentes inter vltimos sternerentur, imò, si verum amamus, ne qoidem inter milites sternerentur: *l.11. sup.* & *arg. l.5. sup.* Item & illa militiæ lex fuit, vt nunc primum adsciti vltimi sternerentur: de qoo est & Euagrij locus, *Histor. lib.2. cap.1.* vbi de Marciani, qui posteà Imperator factus est, in militiam cooptatione ait; eum non, vt militiæ lex erat, infimo loco positum, verùm ad qoendam honoris gradum statim promotum. καὶ οὕτως αὐτοῖς συνατλέγῆναι, οὐκ ἔσχατον, ὡς ὁ στρατιωτικὸς ἐθέλει νόμος, ἐς δὲ τινα βαθμὸν ἄρτι τετελευτηκότος ἀνδρός. Illud quoque in militiâ armatâ tralatitiom fuit, vt promotionibus per gradus proximos semper locus esset, neque à posteriore quis protereretur, per saltum promoto, quod *Diuinum institutum* vocat Vegetius; de qoo alibi. Atenim insolens armatæ militiæ, vt pueri vel infantes ceu iusti milites, militarent, locumuè aliquem occuparent, annonásque exinde acciperent, spémque promotionis habere possent, vt contra omninò statuatur; *l.11. sup.* Quò pertinet & illud, quod Capitolinus scribit, *Misitheum Præfectum nullum senem militare passum, nullum* PVERVM *annonas accipere.* Etsi scio, quandoque pueris seu pupillis, nobilioris fortè originis, seu illustri familiâ ortis, Tribunatus concessos, vti docet *lex vlt. C. De Testam. Mil.* (cuius *leg.* lectionem sollicitari non fero:) & Suetonius *Augusto, cap.38.* Quod & ipsum non fero *imaginarium militia genus* vocari, quod ab hoc multum distat. Illud enim titulo tenus intra codicillorum insignia, seu honorarios codicillos steot; & nudam sine militiâ dignitatem: Istud verò, veræ militiæ nomen erat; etsi alieno sobsidio per ætatem tegeretur: eo fine, vt exiode puerorum iam militia censeretur. Quod tameo Hadriano displicuit, de quo Spartianus testis, *eum Tribunum nisi plenâ barbâ fecisse, aut* [vel at] *eius ætatis quæ prudentiâ & annis Tribunatus robur impleret.* Apud Vopiscum in *v. Probi*, Valerianus Imp. ad PP. *Miraris fortassis quod ego imberbem Tribunum fecerim, contrà constitutum D. Adriani. Sed non multùm miraberis, si Probum cogitas* ADOLESCENTEM *verè probum.* Quibus adde & alteram Valeriani epistolam *ad Gallienum.* Quid igitur? Est hæc *lex* non de militiâ Armatâ accipienda, verùm de Palatinâ seu de Magisterianâ, sob Magistro videl. officiorum; in quo censu fuerunt Agentes in rebus, vt patet ex inscriptione *huius leg.* inscribitur enim ea *Magistro officiorum*: quæque adeò malè in hunc titulum relata fuit, pariter vt in titulum de Tironibus, *lex 19. illius tit.* collata est. Sanè & *sternendi* vox, vt & *vltimorum*, h. *leg.* vsurpata, pari prorsus sensu in militiâ Palatinâ

latinâ Agentium in rebus, qui sub Magistri officiorum dispositione fuerunt, vsurpatur *l.3. supr. de Agent. in reb.* Imò & *parendi* vox *h. l.* eodem pertinet. Quibus omnibus addenda & *lex 5. sup. de Domestic. & Protector.* & *lex vnic. inf. de Mensorib.*

¶ PRIVATO *in obsequio retineri militem non oportet.*

XV. * Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Rhemistheo" Duci Armeniæ.

SI quis posthàc Militem in priuato obsequio repertus fuerit retinere, quinque libras" auri multæ nomine feriatur. Dat. XII. Kalen. Mart. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* *Ex hâc lege*, simul & *duab sequentib.* conflata est *vnica lex* in *Cod. Iust.* putà *lex 13. Cod. eod. tit.* Concordat autem huic legi, *lex 17. infr.*

" *Rhemistheo* huic Duci Armeniæ, sequenti quoque anno 397. inscibitur *lex 17. infr. de cursu publico.*

" *Libru* : Cod. Iust.n.

COMMENTARIVS.

ARCADII Imp. tres constitutiones ordine sequuntur, de Re Militari. Hâc sanè, vt & rursum *l.17. inf.* Miles PRIVATORVM obsequiis, negotiis & vtilitatibus vacare prohibetur. De quo etiam fuit *lex 6. supr. de cognitor. & Procurat.* Vbi iam dixi. Est & *lex 3.* seu *vlt. inf. de Commeatu.* In eandem quoque rem & sententiam sunt *lex. 12. §.1. ff. de Re Milit.* & Leonis *lex 15. C. eod. tit.* & Cassiodori locus 2. *Variar. 31.* Et *Nouella Iustiniani* 116. Et duo insignes præterea loci: Prior Ambrosij, 1. *officior. cap. 36. Is qui Imperatori militat, a susceptionibus litium, actu negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legib.* Posterior Vegetij; *lib. 2. cap. 19. Nec aliquibus milites instituti deputabantur* OBSEQVIIS, *nec* PRIVATA *iisdem negotia mandabantur: siquidem incongruum videbatur, Imperatoris militem, qui veste & annonâ publicâ pascebatur, vtilitatibus vacare* PRIVATIS. Et hæc de eâ interdictione quâ miles aliorum negotiis vacare prohibetur. Alia quippe est prohibitio, quæ cum hâc confunditur, etsi ad eundem finem spectet; quâ *sibi vacare*, propriisque vtilitatibus & negotiis à militiâ alienis interdicuntur: de quo alibi: quoque pertinet *lex 15. C. de Re Milit. lex vn. C. Negotiator. ne milit.* Chrysostomi denique locus.... *ad Timotheum.* στρατιώτης ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις καθάπερ τις λειποτάκτης κεῖται. De vtroque agitur innctim *l.17. inf.* ibi, *vel sibi vacans, vel alieno obsequio comentus.*

¶ Cæterùm Arcadius hâc constitutione ei, qui militem priuato obsequio retinet, multam quinque librarum auri imponit. Cui similem, sed & maiorem, constituit posteà simili occasione Iustinianus, *Nouellâ de Militib.* 116. Confiscationis, inquam, bonorum omnium: Ipsum verò militem, qui se in obsequio retineri passus est, cingulo spoliat, eique extremum supplicium inferri iubet. Cuiusmodi pœna ipsi militi *hic* nulla imponitur, sed priuato tantùm in obsequio militem retinenti. ¶ Demùm notati cupio, *legem* hanc inscriptam Duci ARMENIÆ, vtpote quæ legis ferendæ occasionem nobis suggerit: Autor est scilicet Socrates *lib.6. c.1.* & Sozomenus *lib.8. c.1.* Hunnos quasdam Orientis partes, & in his *Armeniam* (immittente, vt credebatur, Rufino) his temporib. incursasse, deuastasse: eodémque spectare puto *l.34. inf. de Oper. Public.* Reuocati igitur ad Numeros suos milites ab Arcadio *h. l.* in Armeniâ, quæ Hunnis eorúmque direptionibus patuerat, inter cætera, propter milites Armeniæ alioquin tuendæ constitutos, qui non pauci à signis suis ad priuata obsequia sese contulerant. ¶ Cœteroquin, quantum ad Imperij securitatem pertineret Armeniæ salus & conseruatio, discimus ex Libanij *ep. 101. ad Philagrium*; vbi de Eutherio Armeniæ Præfecto πόλιν, ὡς οἰκεῖος καλῶς τῆς βασιλείας ὄντα ἀσφάλειαν.

¶ *De* VACANTIBVS *à numeris suis militibus corripiendis.*

XVI. * Idem AA. Theofilo Vicariæ Asiæ."

SI quos Milites per Prouincias," relictis propriis Numeris, passim vagari cognoueris, correptos facias custodiri, donec de his Clementiæ Nostræ auribus intimetur: & *Quid fieri oporteat* decernamus. Ita, vt si quis Miles in prouinciâ sine suo Numero repertus fuerit, ac pòst elapsus" esse nuntiabitur, facultatum suarum, periculo totius Officij", condemnatione" grauissimè vindicetur. Dat. V. Kal. Feb. Constp. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS. [398.]

NOTÆ.

* Et hæc *lex*, vt ad *superiorem* dixi, partem, & quidem postremam *legis* 13. *Cod. eod. tit.* constituit. Concordat autem huic legi, *lex* 12. *infr.* & *lex* 17. *infr. pr.*
" Quæ ab Hellesponto per Lydiam ac Pisidiam, in Pamphyliam vsque porrigebatur, teste Eunapio *in vitâ Maximi.* & *Notitia Imperij.*
" Per Prouincias Asiæ scilicet, vt docet inscriptio *legis*: atque adeò per Phrygiam, aliásque diœceseos Asianæ Prouincias.
" Posteaquàm scilicet à fugâ, sic vt dicam, retractus est.
" Officium Vicarij Asiæ obseruat. De quod vid. *Notitiam.*
" *Condemnatione*, id est, multâ: dixi ad *l.* 12. *sup.*

COMMENTARIVS.

VAGANTES à signis suis per Prouincias (Asiæ, seu diœceseos Asianæ milites in sp. *huius l.*) Arcadius, *h. l.* à Vicario Asiæ comprehendi, deque his ad se referri iubet. Rursum dilapsos, facultatibus suis omnibus multari; & vt loquitur Lampridius, loco quem laudaui *ad l.* 12. *sup.* condemnationi subiici. Non quidem eâ priuatâ ratione, ob Prouncialium securitatem, quâ milites per possessiones priuatorum seu prouincialium euagari prohibentur, *l.* 12. *sup.* (de quâ ratione plura quoque dicemus *inf. tit. de Pascuis*:) verùm longè aliâ & quidem publicâ. Quæ repetenda, cui videatur, ex Historiâ Tribigildi, & Gainæ Gothi, Tyranni, res nouas in oriente, ac nominatim in Asiâ, seu, Asianâ diœcesi hâc tempestate molientibus. Quâ de re consulendus est Socrates, *lib.* 6. *cap.* 6. & Sozomenus *lib.* 8. *cap.* 4. Theodoretus *lib.* 5. *cap.* 32. 33. Zosimus *lib.* 5. Claudianus *in Eutropium. lib.* 2.

¶ REVOCARI *suos quosque ad numeros & sedes, tam Præsentales, quàm Prouinciales milites iubentur.*

XVII. *Idem AA. Romuliano" P. V.

SI* qui miles, ex his qui Præsentes diuino obsequio Nostræ Clementiæ deputati sunt, & qui in hâc" esse Vrbe præsente" Comitatu" concessi sunt, quíve de aliis" Numeris vel Legionibus sunt, repertus fuerit vel sibi vacans, vel alieno obsequio" contentus, nobis ilico nuntietur, ita vt conscij, qui talium præsentiam non præbuerint, viginti libras auri sciant esse" multandos. ¶ Sin* vero quisquam missus à Numero vel à Tribuno ad Comitatum Serenitatis Nostræ peruenerit", ilicò se Viris Inlustribus Comitibus" offerre festinet, & causas profectionis exponat, vt & responsum cæleste" mereatur, & citam remeandi accipiant" facultatem. Dat. Kal. Feb. Constp. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS. [398.]

NOTÆ.

* Et hæc quoque *lex*, vt duæ superiores, interpolata tamen, *legis* 13. *C. eod. tit.* partem aliquam constituit.
" *Romulianus* P. V. Constantinopol. sub Arcadio.
* Prior sententia de VRBANIS militibus, & PRÆSENTALIBVS.
" Constantinopolitanam vrbem intelligit, vt subscriptio *legis* docet.
" Hinc præsentales.
" An *Comitatenses* intelligit, de quibus ad *leg. sequentem?*
" Vid. *l.* 5. *sup* & quæ ad eum dixi.
" Retineri potest; nisi quis malit, *intentus.*
" *x. sese*: errore *in hoc Codice* sæpè admisso.
* Altera sententia de PROVINCIALIBVS militibus.
" *Aliter enim eos hoc facere vetamus.* Hoc Tribonianus addidit.
" *Sub quorum regimine constituti sunt.* Hoc amplius Tribonianus.
" *Cœleste*, id est, Principis, v. *Glossar.* " *x.* accipiat.

COMMENTARIVS.

VAGANTES milites, sibique VACANTES, vel alieno obsequio intentos, REVOCARI suos ad Numeros, Arcadius hâc Cóstitutione, ad Præf. Vrbis Constantinopolitanæ emissâ, fatagit. Milites, inquam, quà præsentales, quà Prouinciales. Præsentales dico, qui de more in Vrbe Constantinopolitanâ, præsente in eâ Principe, eiúsque Comitatu, versari solebant, & Principis obsequio deputati erant, &c. His scilicet verbis intelliguntur *Præsentales*, qui Principe Constantinopoli hærente, inibi quoque degebant. Quomodo & Dignitates ipsæ nonnullæ veluti Magistri militum *Præsentales*, eadem ratione dictæ: de quo alibi. Et hæc de Præsentalibus.

De Prouincialibus autem, id est, iis qui ad vrbem Constinop. ex Prouinciis ad Imperatorem missi à Numero, vel à Tribuno, negotio alicui persequendo, Constantinopoli hærebant, hoc pariter statuit Arcadius; eos statim vt venerint, Comitibus seu Magistris militum, qui Constantinopoli erant & Præsentales, suæ profectionis causas exponere debere, vt ita responso accepto, statim ad Numeros suos redire possint. Publici negotij ergo miles missus, diu detineri non debet, verùm citò, vt loquontur, expediri. ¶ Quæ omnia, vt generalem habent rationem, ne milites à signis

fuis aut Numeris diutius discedant, atque à militiâ abducantur; ita specialem habent ex eâ occasione, quæ hanc *legem* extorsit. Ea porrò, ex Tribigildi, pariter vt *superioris leg.* occasio, motûs historiâ repeti debet. Et verò hâc ratione sive occasione, & *hâc l. & superiore* Arcadius & vrbi Constantinopolitanæ, & Orientalibus simul Prouinciis consultum voluit; ad vrbem Constantinopolitanam iamiam aduentante ipso Gaïna: de quo specialius aliquid adhuc dici posset, si Eusebij Scholastici Gaïnas (id est Gaïnæ istius motûs historia quatuor libris expressa) vel etiam Ammonij poëma, quorum meminit Socrates *lib. 6. cap. 6.* ad nos peruenissent. Sanè eâdem ratione paulo post hanc *legem* hoc ipso Anno idem Arcadius ad Præfectum vrbis pariter, *l. 14. inf. de Numerar.* Numerarios ab Actuariorum societate diuelli voluit, Actuariósque intra 50. diem ab vrbe recedere. Huc denique facit, quod Synesius *orat. de Regno*, quam habuit is ad Arcadium Imp. hoc ipso Anno 398. inter alios defectus, exitium Imperio Orientali minantes, ponit hanc vagandi militum licentiam, *p. 22.* agens quippe de Barbaris militibus, quorum operâ tùm Imp. vtebatur; subiicit: *τὸ δὲ μὴ ἀντίπαλον αὐτοῖς κατασκευάζειν δύναμιν, καὶ ὡς ὄκνοις οἰκείας οὔσης, ἀσφάλειαν τε δοῦναι πολλοῖς αὐτῶν, καὶ πρὸς ἄλλοις ἔχειν ἀφεῖναι τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ, τί ἄλλο ἢ ἐπισπευδόντων ἐστὶν εἰς ὄλεθρον ἀνθρώπων*, id est, *At nequidem contrarias illis* [Barbaris] *vires opponere, & perinde ac si illorum* [vires] *nostræ essent, vacationem a militiâ postulantibus indulgere, cæteraque, qui in regione versantur, aliis rebus occupari permittere, quid aliud est quàm hominum ad interitum festinantium?* Qui locus admodum singularis hanc *legem* nostram & superiorem apprimè illustrat.

¶ Transferri *de vno Numero ad alium Numerum miles quicunque prohibetur.*

XVIII. * Idem AA. Stilichoni Magistro Militum"

Contra publicam vtilitatem nolumus à Numeris ad alios Numeros milites nostros transferri. Sciant igitur Comites vel Duces, quibus regendæ militiæ cura commissa est, non solùm de Comitatensibus ac Palatinis Numeris ad alios Numeros militem transferri non licere, sed ne" ipsis quidem seu" de Comitatensibus Legionibus, seu de Ripariensibus, Castricianis", cæterísque, cuiquam" eorum transferendi militem copiam attributam": quia * *Honoris" augmentum non ambitione" sed labore ad vnumquenque conuenit deuenire.* Quòd si qui" contra fecerint, per singulos milites singulas auri libras à se nouerint exigendas. Dat. XIIII. Kal. April. Med. Stilichone & Aureliano CONSS. [400.]

NOTÆ.

* Lex *contrà* 14. *Cod. eod. tit.*
" Per Gallias scil. vt clarè ostendit *lex 11. infr. de Veteranis*, aliquot supra mensem diebus lata.
" *De ipsis.*
" *Pseudo-Comitatensibus*: ἰσόχως reposuit primus Cuiacius, *8. obseruat. cap. 25.* de quo mox plura. Cuius emendationis ἀκρίβεια, illis tantùm placere non potuit, quibus nil placet quod rectum est.
" *Castrensianis*, in Cod Iust. de quo mox. *Castriciani* porrò, vt *Lateriani*, de quibus *l. 11. infr. de Veteran.*
" Comitum, vel Ducum scilicet.
" *Nisi hoc Augusta Maiestas publicæ vtilitatis gratiâ fieri iusserit.* Hæc exceptio addita à Triboniano *d. l. 14.*
" *V. l. 4. supr. de Curiosis.*
" Comites, vel Duces scilicet.
* Non gratiâ ἢ χάριτι. Eodem modo in *Augusto* Sueton. *cap. 24.*

COMMENTARIVS.

Transferri de quocunque tandem Numero ad alium Numerum miles hâc Honorij Constitutione vetatur: (quod olim tamen fieri potuisse indicat *lex vn. in fin. ff. de bon. poss. ex test. milit.* testantur & Veteres nonnullæ Inscriptiones:) Cuius rei ratio *hâc eâdem lege*, non tantùm in genere à publicâ vtilitate *initio l.* repetitur, ibi; *contra publicam vtilitatem*, verùm speciatim hæc redditur. *Quia honoris augmentum non ambitione, sed labore ad vnumquemque conuenit deuenire.* In ea scilicet quisque militia, in eo Numero permilitare debet, quem semel elegit: ne alioquin in alienum Numerum quis honoris augmentum præcipiat illis, qui ordine stipendiorum & laborum merito ad superiorem locum per alterius mortem subuehi debebant. Vnusquisque eius Numeri, quem primum militando delegit, ordinem persequi debet, nec in altero Numero, priore deserto, finem militiæ & honoris augmentum requirere. Denique promotionum ordo neutiquam interturbandus est. ¶ Quod & ipsum pariter in militiâ Palatinâ seu scholis Palatinis fermè obtinet; vt videlicet in promotionibus per singulas scholas ordo Matriculæ per insititium & aduentitium aliquem, vel etiam remotiorem, aut Redeuntem, interturbari, peruertiuè non possit: Velut, in scholâ Domesticorum: *l. 7. 8. 10. vlt. sup. de domesticis & protectorib.* in scholâ Agentium in rebus, *l. 7. 9. 14. sup. de Agentibus in rebus: & l. 4. sup. de Curiosis*: (vbi pariter hæc verba occurrunt, *Cesset omnis* AMBITIO *atque suffragium in scholâ vestrâ.*) Item in scriniis Palatinis, *l. 5. 9. sup. de palatinis sacr. larg.* (vbi hæc quoque verba notentur; *vnusquisque eius scrinij quod primum militando delegit, ordinem persequatur, nec in alterius loco finem militiæ requirat*) Item in scholâ Castrensianorum, *l. 1. sup. de Castrensianis*: Decanorum, *l. vn. sup. de Decanis*: denique & in officialium militiâ, *l. x. inf. ad leg. Iul. de Ambitu*: (vbi v. quæ dicam adhuc:) *l. t.*

inf. de Numerariis : *l.1. inf. de diuers. offic.* De alio verò translationis genere est, quod tamen cum hoc confundunt Viri docti, de quo agitur *l.4. Cod. d.t. de off. Magistri milit.* nempe de loco ad alia loca. Idque ipsum certè & olim in Ecclesiâ obtinebat, seu in sacrâ Militiâ (vt plurima in militiâ Ecclesiastica, exemplo militiæ Romanæ fuerunt instituta;) Itaque nec Clericis de minore titulo ad maiorem transire licebat, Concilio Rhemensi sub Leone III. *can.* 2. Concilio Turonensi 3. *can.* 14. vel ab vnâ Ecclesia ad aliam, *Nouellâ... cap.3. can. si quis Presbyter, 7. q. 1. can. placuit, ibid.* Quod à Doct. Merillio rectè notatur, 3. *obs.* 2.

¶ Cæterùm generalis adeò hæc *huiusce leg.* prohibitio est, vt in nullo non Numero id obseruari velit Honorius: non tantùm, inquam, in Comitatensibus, vel Palatinis Numeris, verùm etiam in Pseudocomitatensibus legionibus seu Ripariensibus, Castricianis, cæterisque. Vbi prolixus admodùm tractatus occurrit de Numeris & Legionibus illis, quarum *h. l.* & aliis præterea compluribus *legibus huiusce Codicis* mentio fit. Quâ parte primum illud notandum, in duas species hasce Legiones Numerósque diduci, seu in duplicem censum seu classem coniici: in priorem, *Comitatenses & Palatinos*: in posteriorem, *Pseudocomitatenses Legiones seu Ripariensos, Castricianos, cæterosque.* De duobus prioribus, ceu dignioribus, vt mox ostendam, primo loco videndum est.

Et de PALATINIS quidem ante omnes, quorum vt primo id loco moneam, duabus prætereà constitutionibus *huiusce Codicis* mentio fit; putà *l.10. inf. de Numerariis*: quæ Valentiniani Imp. est & data A. D. 365. *& l.22. inf. de erogat. mil. annona*, quæ data est An. D. 396. vt *hæc* nostra An. D. 400.

Ante omnes, inquam, etiam Comitatenses (quod Secundò notandum:) nam etsi in eodem cum Comitatensibus censu sint, imò etsi *hâc l.* Palatini Comitatensibus ordine literæ postponantur, pariter vt *d. l. 22. inf. de erogat. mil. ann.* attamen & eos præueniunt, *d. l.10. inf. de Numerariis*: & in illustri Imperij Romani indicantis instrumento, quæ *Notitia Imperij* dicitur, quæque scripta est A. D. 427. semper Palatini Comitatensibus præponuntur in *Notitiis* Magistrorum militum siue præsentalium siue aliorum per Diœceses: puta vexillationes Palatinæ vexillationibus Comitatensibus: Legiones Palatinæ, Legionibus Comitatensibus: idque tam in Oriente quàm in Occidente; Quod quidem certissimum argumentum est pro præcedentia Palatinorum supra Comitatenses: quandoquidem ea *Notitia* est, quæ ordinem dignitatum accuratè assignare & edisserere instituit. Quod & *superiore libro sexto* passim ostensum est.

Tertio loco de Palatinis obseruandum est, non tantùm Legiones (Peditum scilicet) sed, & vexillationes Equitum Palatinas fuisse, quod vt *d. l.22. inf. de erogat. mil. annona*, docet, ita & *Notitia Imperij*. Quod & ipsum Comitatensibus commune est; nam & Comitatenses aliæ Legiones fuerunt, Peditum scilicet aliæ vexillationes, vt ostendit *lex vn. sup. de bonis mil. & d. l.22.* & *Notitia Imperij*.

Quartò, Palatina quoque Auxilia fuisse, non tantùm Legiones, vt etiam elici potest ex *d. l.22.* & disertè testatur *Notitia Imperij*, id est, alios fuisse indigenas Romanos, alios verò è sociis & fœderatis gentibus vel dedititiis adscitos: id enim inter *Auxilia* & *Legiones* interest, nempe quod Legiones Romanæ essent, vt etiam disertè vocantur *l.10. inf. de Veteranis*. Auxilia verò à sociis vel fœderatis mittebantur: Vegetius *lib.2. c.1. Ipsi Pedites in duas diuisi sunt partes, hoc est in Auxilia & Legiones: sed Auxilia a sociis vel fœderatis Gentibus mittebantur: Romana autem virtus præcipuè in legionum ordinatione præpollet: in Auxiliis minor, in Legionibus longè amplior consueuit militum Numerus adscribi.* Et iterum, *cap.2. Quid inter Legiones & Auxilia interesse videatur, expediam: Auxiliares conducuntur ad prælium ex diuersis locis, ex diuersis Numeris venientes, nec disciplinâ inter se, nec notitiâ nec affectione consentiunt: alia instituta, alius inter eos est vsus armorum: Legio autem propriis cohortibus plena cum vno animo parique consensu castra muniat, &c.* Auxiliariorum sanè cuneorum & Auxiliorum fit quoque mentio *l.1. & 7. inf. de Tironibus*. Ergo Palatina quoque Auxilia fuerunt, cuiusmodi Comitatensia nulla reperio, etsi *Pseudocomitatenses* quoque *Auxiliares* reperiam, de quo infrà. Et certè cùm Legiones & Vexillationes Comitatenses ordine recenseo, quæ in *Notitiâ* sigillatim memorantur; nullas Legiones, nullas Vexillationes è Barbaris Gentibus reperio (solis Clibanariis Parthis exceptis, & Taïfalis Iunioribus:) cum contrà, inter Palatinas, repertam non tantum Taïfalos & Persas, verùm etiam *Salios, Angriuarios, Daces, Scythas, Tubantes, Buccinobantes, Teruingos, Herulos, Bructeros, Ampsinarios, Alanos.* Et hactenùs quidem de Palatinis, & nonnullis inter eos & Comitatenses tùm communibus, tùm differentiis. Nunc de COMITATENSIBVS speciatim, quorum octo constitutionibus *huius Codicis* mentio fit, putà præter hanc legem, *l. vn. sup. de bonis militum*: *l.22. inf. de erogat. mil. ann. l.7. inf. de Tyronib. l.4. inf. de Veteranis*: *l.8. de filiis milit. apparit. l.10. inf. de Numerariis*: *l.17. inf. de Cohortalib.* Quibus addenda insuper & nona *Cod. Iust.* putà *l.2. §.8. Cod. de off. Præf. Prætor. Afr.* Eorum verò (quod secundò notandum) mentio iam occurrit sub Constantino M. A. D. 325. in *d. l.4. inf. de Veteranis*. Et deinceps eorum mentio occurrit, (quod Tertiò obseruandum) extra *leges* nostras, non tantùm in *Notitiâ Imperij*, verùm etiam apud Ammianum Marcellinum sub Valentiniano An. D. 372. *lib.29. p.427. Ad abolendum*, inquit [Firmum] *cum Comitatensis auxilio militis pauci Theodosius Magister Equitum mittitur* [è Galliâ in Africam.] Quartò tenendum, quemadmodum Comitatenses Palatinis sociati diximus, & vtrosque Pseudocomitatensibus Ripariensibus Castricianis alicubi opponi, ita in plerisque *legibus* fieri tantùm mentionem & oppositionem Comitatensium, & Ripariensium, nullâ Palatinorum mentione factâ. Quintò tenendum, vt Palatinos ita & Comitatenses cæteris potiores fuisse: atque adeò singularibus priuilegiis gauisos. Hinc scilicet Actuariis Palatinorum & Comitatensium Numerorum maiores annonæ, maiusque Capitum dabatur quàm Pseudocomitatensibus, *l.10. inf. de Numerariis*. Hinc Capitationis seu census immunitas maior per Comitatensem, quàm per Ripensem militiam obtingebat: *l.7. inf. de Tironibus*: *& l.4. inf. de Veteranis*: Hinc Comitatensibus species ipsæ aliquando solutæ fuerunt, limitaneis verò (in quibus Ripenses) pretia tantùm, *l.17. inf. de Cohortalib.* Hinc & maius corporis robur, maiórque statura in Comitatensibus requirebatur, quàm in Ripensibus, *l.8. de filiis milit. apparit.* Hinc denique *hæc ipsa l.* id quod indubitatum magis erat, in Palatinis & Comitatensibus, velut potioribus, ad Pseudocomitatenses, Castricianos cæterosque velut inferiores extenditur.

Et hæc de primo censu seu prima specie Legionum & Numerorum: sequitur altera: quâ parte primo loco nominantur PSEVDO-COMITATENSES,

385, quomodo in *Cod. Iust.* Cuiacius rectè restituit *lib. 1. obs. cap. 25.* quorum mentio fit non *hâc* tantùm *leg.* sed & alterâ, putà *l. 10. inf. de Numerariis*: & non vno loco in *Notitiâ Imperij.* De his id obseruo, pauciores Numeros Pseudo-comitatenses quàm Palatinos aut Comitatenses, non recenseri in *Notitiâ.* Item sub omnibus Magistris militum fuisse Comitatenses, non verò sub omnibus Pseudo-comitatenses. Ac vt recensum eorum faciam, in Orientis Imperio sub dispositione Magistri militum præsentalis ponuntur Pseudo-comitatenses Auxiliarij Sagittarij: sub Magistro militum per Orientem, decem Legiones Pseudo-comitatenses: sub Magistro militum per Illyricum, nouem. In Occidentis verò Imperio, sub Magistro peditum præsentali, Legiones Pseudo-comitatenses decem & octo. Et ita quidem vt quemadmodum hîc, ita & in *prædictâ Notitiâ* semper Pseudo-comitatenses eorúmque insignia post Palatinos & Comitatenses sternantur. De his & illud obseruo, nullas vexillariones Pseudo-comitatenses memorari in *Notitiâ Imperij.* Quanquam & hasce quoque fuisse colligitur ex *l. 10. infr. de Numerariis*, quæ non tantùm *Ionio Magistro Equitum* inscribitur, & de Pseudo-comitatensibus agit. Sed & nominatim de Capito pro equis his præbito. Denique hîc repetendum quod anteà quoque iam monui, Annonas & Capitum tertiá parte minora, seu deductiora præbita quàm Palatinis & Comitatensibus: nam cum his Sex Annonæ & totidem Capita præstarentur, Pseudo-comitatensibus quaternæ tantùm Annonæ & quaternum Capitum dabantur, vt eadem *lex 10. inf. de Numerariis*, definit. Illud mihi interim omninò verisimile, Pseudo comitatenses sub se comprehendisse Riparienses, Castricianos, cæteró̆sque. Argumento primùm *huius l.* ibi; *Sed ne de ipsis quidem Pseudo-comitatensibus legionibus, Seu de Ripariensibus, Castricianis, cæterisque.* Cui accedat hoc alterum, quod quemadmodùm *h. l.* Palatini & Comitatenses, Pseudo comitatensibus seu Ripariensibus opponuntur, &c. ita passim alibi Comitatenses & Ripenses, seu in Ripa constituti, inter se solemniter opponantur, *l. 7. de Tironib. l. 4. de Veteranis*, *l. 8. de filiis mil. apparitoribus*, pariter vt Comitatenses & Limitanei opponuntur, *l. 17. inf. de Cohortalibus.* His addamus omnibus, quod quemadmodum ex *hâc l.* simùl & *l. 10. inf. de Numerariis*, & ex *Notitiâ* ostendimus, Pseudo comitatenses gradu & priuilegiis annonísque, Comitatensibus inferiores fuisse; ita nominatim quoad ius successionum vindicandarum à Comitatensibus distulisse videantur; *prius* enim in *l. vnicâ, suprà de bonis militum*, cauetur, vniuersis tam Legionibus, quàm Vexillationibus.

Comitatensibus, seu Cuneis ius competere vindicandorum bonorum eius militis, qui intestatus sine legitimo hærede decesserit: vt ita *κατ' ἀντιδιαστολὴν* id dictum videatur, non idem ius competere Pseudo-comitatensibus. Quod *Riparienses* attinet, de iis demum agitur *l. 14. inf. de erogatione milit. ann.* dicuntur iidem & Ripenses, *l. 7. de Tironibus*, *l. 4. de Veteranis*, neque enim alij sunt *Ripenses*, quam *Riparienses* (quidquid Casaubonus tradiderit) qui scil. in Ripa per Cuneos, & Auxilia constituti erant, *d. l. 7 de Veteranis*; vnde & Ripensis militia, *l. 8. de fil. mil. app.* cuius minor dignitas erat quàm Comitatensium, quibus & opponuntur, *d. l. 7. & d. l. 8. & l. 4. de Veteranis.* Eadem verò forma & prouinciæ Ripenses dictæ: Dacia Ripensis, quæ & Ripariensis dicitur in *Not. Imp.* Noricum item, Valeria & Gallia Ripensis. Epistola quoque Aureliani ad Vlpium Crinitum referente Vopisco *pag. 222.* vbi de bello Monetariorum. *Hi compressi sunt, septem militibus Hiberorum* (restituit Salmasius *Lembariorum*; ego mallem *Liburnariorum*, vt in *Notitiâ* Ducis Pannoniæ primæ, & Norici Ripensis) RIPARIENSIVM, *& Castrianorum, & Daciscorum interemptis.* Quod Daciscos attinet, puto eos esse, quos Aurelianus è prouinciâ trans Danubium Daciâ quam reliquit, desperans eam posse retineri, abduxit: de quo vide eundem Vopiscum. Quomodo & Riparienses partim erât ex altera Dacia. Ne quid hîc addam de Ripuariis, seu Ribuariis vel Ripariolis, qui posteà dicti Legiones etiam *Riparienses* memorantur sub Duce Mæsiæ, sub Duce Scythiæ in *Notitiâ* Imperij. *Castriciani* tandem iidem sunt cum *Castrianis*, quomodo vocantur in *epistola Supradicta* Aureliani: nam vt ibi Ripariensibus iunguntur, ita & hîc quoque: *Castriciani*, videl. ad differentiam eorum qui Castrenses & Castrensiani in Palatinâ militiâ dicti; hi quippè in Castris constituti; vt dicitur *l. 15. de erogat. milit. ann.* Nunc de ratione nominis videndum est.

QVID" PROBARE" DEBEANT AD QVAMCVMQVE * MILITIAM VENIENTES.

TITVLVS II.

" Curiali conditione se se liberos esse, *l. 1. & 2.*

" *Probandi* vox hac in re propria. vid. Traiani *epist. 39. ad Plinium, lib. 10.*

* Etiam Legionariam.

¶ CVRIALI

¶ Cvriali *conditione liberum sese is, qui militiæ se offert, probare debet,* & quomodo.

I. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. AAA.

Votiescvmqve se aliqui" militiæ crediderit offerendum, statim de natalibus ipsius ac de omni vitæ condicione examen habeatur, ita vt domum, genus, non dissimulet & parentes: Nec tamen huic ipse" rei nisi honestissimorum hominum testimonio adstipulante credatur: ita enim fiet, vt & Curias nemo declinet, & ad militiam nullus adspiret, nisi quem penitus liberum aut genere, aut vitæ condicione, inquisitio tam cauta deprehenderit. Data XIIII. Kal. Aug. Constantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS. [383.]

N O T Æ.

" Iungenda huic, *lex* 101. *infr. de Decurionib.* quæ etiam argumento huic respondet.
" Iterum PP. ita *d. lex* 101. v. Prosopogr.
" *Aliquis*, vel *alicui quis*. Alicui porrò, etiam Legionariæ, v. *l.* 1. *infr. de Tironib.* [II.]
" *al. ipsi*: & ita disertè habet MS. Archetypon.

C O M M E N T A R I V S.

Natales ad Militiam sese offerentis exigi, examinari, *probari* (& quidem honestissimorum testimonio accedente) iubentur à Theodosio M. *h. l.* vt & â Valentiniano Iun. *l.* 2. *inf.* Igitur eum qui ad militiam promoueri vult, probare iubet, se liberum ab omni nexu esse: *nexu*, inquam, Curiæ alioue conditioni alioquin alicui adstricti, ad militiam non admittuntur, vel etiam admissi eiiciuntur, vt putà Curiales, *h. l.* & *l. prox.* & *l.* 1. *inf. de Tironibus*: de quo complures extant leges *inf. tit. de Decur.* Plinij & Traiani *lib.* 10. Coloni & Saltuenses, *l.* 3. *Cod. qui militare*: Cohortales *l.* 4. *d. t.* aliam iam Militiam Sustinentes, *l.* 5. & 8. *d. tit.* Serui, *l.* 6. 7. *d. t.* *l.* 8. 11. 16. *inf. de Tironib.* *l.* 9. *de desertoribus*: negotiatores, *l. vn. Cod. Negotiatores ne militent.* Et Sidonius *lib.* 1. *epist.* 8. *de quo alibi*: aliàs, veluti litis causa, *l.* 1. *Cod. d. tit.* vel in fraudem ciuilium munerum, *l.* 2. *d. tit.* Sed Curialium maximè causâ hæc *lex*, vt & proxima lata est; qui non Reipublicæ amore, sed Curialis conditionis euitandæ ad Militiam adspirabant, vt ostendit quoque *lex* 102. *inf. de Decurionib.* quam *huic* coniungendam dixi. ¶ Similis autem siue probatio, siue Inquisitio δοκιμασία fiebat circa recipiendos in Militiam Palatinam, vt docet *lex* 4. *sup. de Agentib. in reb.* & *lex* 15. 16. 17. *sup. de Palatinis*: & quidem eodem fine. De honestissimorum Virorum testimonio alibi dicam: itemque de recipiendis Tyronibus, *l.* 1. *inf. de Tyronib.*

¶ A Cvriali *nexu immunem sese esse is, qui se militiæ offert, probare debet.*

II. * Idem AAA. ad Neotherium PP.

Visqvis cinguli" sacramenta desiderat, in eâ vrbe quâ natus est, vel in qua domicilium conlocat, primitus Acta conficiat, & se ostendat, non patre non auo esse Municipe", penitùsque ab Ordinis" necessitatibus alienum, sciturus se in perpetuum reuocandum, nec temporis nec militiæ prærogatiua, si" ita non gesserit, defendendum. Ordines etiam Vrbium nouerint, si cuiquam præstitisse gratiam doceantur, ac non vera Actis promendo per mendacium quenquam abire" permiserint, se periculo subiacere. Dat. VI. Id Iul. Med. Arcadio A. I. & Bautone CONSS. [385.]

N O T Æ.

" Reponendi hi *Imppp.* VALENTINIANVS *Theodosius & Arcadius.*
" Militaris videlicet.
" Id est, Curiali.
" Id est, Curiæ.
" *al.* si se.
" Reponit Fornerius 3. *Quotid.* 16. *ambire*, quòd hic de iis agatur qui Militiam ambiunt, vt initium *legis* ostendit. Proinde tentat temonis abrasi restitutionem, quòd eam ratio manifesta disputationis exposcat. Sed nil necesse est; & legitimum est *abire*. Agitur enim in *h. l.* de his quæ Ordines vrbium per gratiam & ambitiosa decreta è Curia ad Militiam abire permittunt. *Abire* igitur *permiserint*, id est, Curiâ & Curiali nexu liberos dimiserint: vt in simili *l.* 1. *inf. de Tironib.* *Decurionibus hac fiducia denegetur, ne fortè quis fugiens militiam, addito nomine Decurionis è militia* ABSCEDAT.

COMMEN

COMMENTARIVS.

INQVISITIONI (sic enim vocatur *lege superiore*) seu quæstioni (vt in simili dicitur *l.3. sup. de Agent. in reb.*) probationi denique (quod *probandi* verbo non tantum *hoc titulo*, verùm etiam *l.4. sup. de Agent. in reb.* significatur, & *l.2. inf. de Tironibus*, vbi dicam) de qua ad *legem superiorem* dictum fuit, exacta magis forma hac *Valentiniani Iunioris* constitutione inducitur: Hæc scilicet, vt Acta super eâ re conficiantur, & quidem in eâ vrbe, in qua miles præsentandus, natus est, vel in qua domicilium habet. *Acta* inquam requiruntur, id est, municipalia gesta, quibus munitus ad militiam admittatur: Cùm *lex* superior honestissimorum hominum testimonium tantùm requirat. Et quidem in tantum, vt si acta hæc non bonâ fide facta, sed ambitiosa seu per gratiam expressa fuerint, Curiæ ciuitatum multari debeant. Ordinis ambitiosa decreta sacris constitutionibus reprobantur, *l.2. Cod. de Decretis Decurionum*, & *l.4. ff. de Decretis ab ordine faciendis*. *Ambitiosa* decreta sunt per gratiam expressa in ciuitatum & Curiarum perniciem. Eodem sensu *ambitiosæ* sententiæ, sed & *Perfusoria assertiones*.

QVIS'' IN GRADV PRÆFERATVR.

TITVLVS * III.

'' *Assiduus* infrequenti, *l.1.* ordine promotus, per saltum promoto, *l.2.*

* Concordat Titulus *supr. vt dignitatum ordo seruetur*, lib.6.

¶ ADSIDVVS *infrequenti præferendus in gradu, seu* PROMOTIONE.

1.* Imppp. THEODOSIVS, Arcadius & Honorius AAA. Rufino PP.''

In omnibus qui militiæ nomen dederunt, ratio est habenda meritorum, vt is potissimùm potiorem adipiscatur gradum, qui meruerit de labore suffragium: nec quæratur, quis militarit primus, sed quis manserit in studio Apparitionis adsiduus. Dat. Prid. Idus Feb. Constp. Theodosio A. III. & Abundantio V.C. CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic* est *lex 13. infr. de metallis.*
'' *Rufinus* PP. Orientis scil. sub Theodosio M. vid. *Prosop.*

COMMENTARIVS.

ASSIDVVM in studio & militiâ, infrequenti (vt verbo veteri vtar) etsi tempore priori, in gradu & PROMOTIONE præferri iubet *h. l.* Theodosius M. Atque ideò cum de promotione in vacantem & superiorem gradum agitur, huic ille præfertur. Eleganter Theodosius, *In omnibus qui militiæ nomen dederunt, ratio est habenda meritorum, vt is potissimum potiorem adipiscatur gradum qui meruerit de labore Suffragium.* Et rursum; *Nec quæratur quis militarit primus, sed quis manserit in studio* APPARITIONIS *assiduus.* Quod vtiliter aliò traduci potest, Et verò traduci compertum habeo. Itaque idem ipsum quoque *cauetur* de Domesticis & Protectoribus, *l.6. Sup. de Domesticis & Protectoribus.* Et sanè Fugitiua est hæc *lex* ab hoc de *militiâ Armatâ* tractatu, vt complures aliæ *huius libri.* Quod vt *legis* inscriptio arguit, ita & hæc verba extrema magis adhuc: *Sed quis manserit in studio* APPARITIONIS *assiduus.* Proinde de militiâ *Officiali* agitur, seu de Apparitoribus omnibus P. P. Et tamen ratio *legis* aliò rectè trahi potest. De promotione sanè militum est alioquin hic Lampridij locus in *Alex. Seuero, De promouendis etiam sibi annotabat, & perlegebat cuncta Pittacia, & sic faciebat, diebus etiam pariter annotatis, & quis & qualis esset, & quo insinuante promotus.* Verùm de Promotionibus planè ago ad *l. 2. inf. de falsâ mon.* & ad *l.2. inf. ad leg. Iul. de ambitu.*

¶ ORDINE *promotus præferendus in gradu, promoto per saltum & beneficium Principis.*

II. * Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Anthemio PP.

CVM alios in altiores militiæ gradus iugis" obseruatio, nonnullos in eadem militiæ statione Cæleste" peruexisset" oraculum, ac tempore prouehendæ" dignitatis exoreretur" contentio, *Quisnam prior incederet, quisve subsequeretur cùm vterque pari eiusdem gradus niteretur auspicio* non inmeritò placuit, Vt quotiens codicillis vel sacris affatibus vllus ex alio ad alium gradum cum hisdem stipendiis emigrarit, triennio" ei postponatur, quem sors militiæ in eum progressum duxerit." Dat. x. Kal. Oct. Honorio VIII. & Theodosio III. AA. CONSS. [409.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic* est *lex vn. infr. de Nili aggeribus non corrumpendis.* Sed & hanc quoque legem *Fugitiuam* existimo, inter alia, Inscriptionis argumento.
" Id est, continuatus ordo laborum.
" Id est, Principis Codicilli & Sacri Affatus, vt mox quoque vocantur: Similiter *l.1. sup. de Senator. l.9. sup. de Iurisdictio* v. Gloss. *Theod.*
" *Prouexisset.*
" Id est, eo tempore quo per decedentis alicuius obitum, vel abitum, locus fit subsequentibus in proximum gradum subuehendis & promouendis.
" Quid est triennio postponi? nonnisi triennio post, ad eum gradum promoueri.
" Exoreretur. " Constantinopoli, vt *d. l. vn.*

COMMENTARIVS.

ORDINE, seu CONTINVATO per gradus singulos labore, τάξει καὶ νόμῳ ἀναβάσεως τῆς τιμῆς, qui in altiorem gradum peruenit, eum triennio præcedit, qui Codicillis eundem gradum adeptus est, & ad eum per saltum *promotus* beneficio Principis: (quod dicitur σχεδιάζειν τὴν βαθμὸν Gregorio Nazianzeno agenti de Ecclesiasticis promotionibus *orat. 20. p. 335.* etsi temporis antiquitate concurrat. Codicillarij & ex beneficio PROMOTI in commune, vt Actualibus, ita per gradus singulos obsequio & labore ad eundem honorem prouectis, ordine stipendiorum cedunt: de quo dixi plenè ad *leg. 1. sup. vt dignitat. ordo seruetur*: & ad *leg. vn. sup. de Consulib.* Et si in aliquo Militiæ gradu quis militauerit, nisi tamen gradus omnes expleuerit, ei cedit, qui alioquin in eodem gradu hodie reperitur. Breuiter, *Actualis* non tantum nudum & merum Codicillarium vincit, verùm etiam *Saltuarium* (quò pertinet hæc *lex*) qui per saltum videlicet codicillis promotus est: vincit inquam; & cùm de Ordinis prærogatiua quæritur, seu de præcedentia, & cùm de prouehenda dignitate, idest, de promotione seu altiore gradu adipiscendo agitur. De *Promotis*, & *Promotionibus* beneficio Principis, dico plenè ad *leg. 2. inf. de falsa moneta*: & hac de re omni ad *leg. 2. inf. d. leg. Iul. de ambitu.*

DE EROGATIONE MILITARIS" ANNONÆ.

TITVLVS IV.

XII. COD. IVST. Tit. XXXVII.

" De *Iudicum* Annonis tamen est lex 17. 32. & 35.
" Τροφὴ στρατιωτική.

¶ ADÆRARI *Annonas, id est* PRETIA *loco Annonarum dari Tribunis & Præpositis prohibetur.*

I. * Imp. Constantinus A. HABE" Felix k. NB.

TRIBVNOS", siue Præpositos, qui milites nostros curant, annonas" (per dies singulos scribtionis" indicio" sibi debitas) in horreis derelinquere non oportet, vt" Procuratores" seu Susceptores vel Præpositi pagorum & Horreorum eam" conpatent:

parent: hinc enim fit, vt à Prouincialibus non annonas, sed pecunias, postulent memorati, ipsis etiam speciebus remaneant vitiatis adque corruptis: Constituimus ideoque derelictæ annonæ fisco conpendium vendicari, Subscribendario & Optione gladio feriendis: quoniam fieri non potest, vt vel prouinciales iteratâ conlatione grauentur, vel militibus corruptis species diuidantur, detrectantibus memoratis ad diem sumere annonas suæ congruas dignitati. In quâ culpâ si quis fuerit adprehensus, nec personæ merito, nec honoris fastigio defendendus est. Dat. XIIII. Kal. Nou. Aquis, Paulino & Iuliano CONSS. [325.]

NOTÆ.

De hoc inscriptionis genere, vide caput *in Prolegomenis*: geminam vide lege 4. *inf. de operibus publicis*.

De *Tribunis & Præpositis* militum, consule *Paratitlon de re Militari*, *sup.*

Annona multitudinis numero enunciatæ *hic*, *& l.* 3.10.12.13.17.19.20.22.27.28.29.31.32.34.35. *vlt.* omnes omninò species annonarias significant, non tantùm panes quod ipsum mox *hac ipsâ l.* numero singulari effertur. Et nihilominus *Annonarum* appellatione quandoque vnicam speciem veluti panem indicari, vel paucas tantùm fateor: sicut nomen generis vni speciei sæpè aptatur, sed non quasi *Annona* multitudinis numero enunciatæ PANES tantùm significent: at singulari numero frumentum, vinum, oleum, laridum, capitum: vice versa, panem non dici *Annonam*: de quo ad *l.* 2. *inf. de frum. Vrb. Constantinop.*

Vt *leg.* 3. *inf. nisi Vicarius Comitis scriptione cognouerit didicerit qui numerum annonarum, & quibus debet erogari.* Eodem sensu solemnis expressio *l.* 3. *inf.* Tributa in ipsis speciebus.

malè in aliis *Iudicio*. De voce *indicij* vide *Glossarium*.

V. *l.* 32. *inf.*

Id est, quo scilicet posteà eas Procuratores, &c. comparent.

χ. eas scilicet annonas: quanquam &, *eam*, sustineri potest.

Procuratores scilicet, susceptores, Præpositi, &c.

χ. remanentibus. Vel sustineri illud potest, quasi ita scriptum foret, & *annona* remaneant, ipsis speciebus vitiatis: eodémque sensu fortè pro *ipsis*, reponendum *ipsa*.

In horreis, neque exactæ.

χ. vt no.

χ. corrupta. Et ita habet M S.

Detrectationibus, in MS.

De hoc dixi ad *l.* 11. *sup. de Palatinis S. L.* vide & *l.* 32. *& l. vlt. inf.*

Adprehensus pro *deprehensus*.

Vide quæ ad *Chronologiam* noto.

COMMENTARIVS.

SPECIES IPSAS annonarias per singulos dies suæ dignitati debitas *Tribuni & Præpositi* militum exigere iubentur *h. l.* à Constantino M. & horreis deripere: ac non etiam eas in horreis relinquere, & earum loco seu vice, pretium exigere, seu *adærare*: (de quâ voce posteà) alioquin derelicta ita annona fisco vindicatur: *Subscribendarius*, & *Optio* (de quibus mox) gladio feriuntur. ¶ Tribuni scilicet & Præpositi, quod pecuniam qoàm species ipsas mallent (& quidem eâ occasione, quæ notatur *l.* 20. *inf.*) pretium annonarum sibi seu suæ dignitati deputatarum à Susceptoribus exigebant, sic vt species annonariæ penes Susceptores remanentes, vitiarentur & corrumperentur: Vnde alterutrum hoc incommodum emergebat, vt vel has species corruptas militi præstari posteà contingeret: vel sanè cùm milites corruptas species accipere recusarent, Prouinciales iteratâ collatione grauarentur, id est, denuò species annonarias conferre cogerentur. Proinde *hac* Constantini *lege* vtrique occurritur. Breuiter *Adærari annonæ Tribunorum non debent.* Valerianus *ep. de Claudij Tribuni salario*, ad Procuratorem Syriæ. *Præstabis*, inquit, *sed ita vt nihil* ADÆRETVR: *& sic vbi aliquid defuerit, non præstetur, nec in nummo exigatur.* Idque ipsum de militibus pariter statuitur *l.* 17.18.20.21. *in f. h. t.* Verùm vtrumque abolitum. Et hoc quidem, *vt l. vlt. inf.* ostendit.

¶ Plurima interim *h. l.* notanda veniunt. Primùm, Tribunis siue Præpositis militaribus annonas per dies singulos scribitonis indicio adsignatas. *Scribtionis indicio*, id est, Comitis scribtione, *l.* 3. *inf.* Qualea extra ordinem Epistolæ Principum, quibus Princeps Tribuno & Præpositio proficiscenti annonas & salarium constituebat, Cuiusmodi Epistolas plores videre est apud Pollionem, *in Claudio*, Vopiscum, *in Aureliano & in Probo.* Ex illis interim, quas dixi, Epistolis apparet salarium sioe annonas quandoque annuas constitutas (quod etiam docet *lex* 17. *inf.*) Quandoque verò & quasdam *quotidianas*, diurnas, seu per dies singulos (vt *lex* nostra loquitor) Epistolâ Valeriani de salario Claudij Tribuni: *Huic salarium de nostro priuato ærario dabis, annuos frumenti modios tria millia, hordei sex millia, laridi libras duo millia, vini veteris sextarios tria millia quingentos, olei boni sextarios centum quinquaginta, olei secundi sextarios sexcentos*, &c. Et mox: *Ligni quotidiani pondo mille, si est copia, coctilium quotidiana batilla, quatuor.* Item Epistola Valeriani de salario Prob. Tribuni hæc verba continet: *Huic dari iubebis in salario diurno bubula... porcina pondo sex, caprina pondo decem, gallinaceam per biduum, olei per biduum sextarium vnum, vini veteris diurnos sextarios decem, cum larido bubalini, salis olerum, lignorum quantum satis est.* Rursum Epistola Valeriani de Aureliano Duce: *Sinceritas tua supradicto viro efficiet, quandiu Romæ fuerit, panes militares mundos sedecim, panes militares castrenses quadraginta: Vini mensalis sextarios quadraginta, porcellum dimidium, gallinaceos duos, porcina pondo triginta, bubula pondo quadraginta, olei sextarium vnum, & item olei secundi sextarium vnum, liquaminis sextarium vnum, herbarum, olerum quantum satis est: Ipsi autem, ad sumptus, aureos Antoninianos diurnos binos* &c. Verùm de hoc plura dicam *ad l.* 17. *inf.* Secundò, officiorum variorum *h. l.* fit mentio. *Procuratores* seu *susceptores* primùm nominantur: proinde Procuratores Susceptoribus proximi, de quibus accipio & istud Vegetij *lib.* 4. *cap.* 7. (quod eius Interpretem alioquin torsit) *Parum*, inquit, *proficit plurimum collegisse, nisi ab exordio dimensione salubri per idoneos Procuratores erogatio temperetur.* Procuratores

ratores Curiarum vocat *l.32. inf.* hinc & procurationes vel Curæ ciuitatum *l. 20. inf. de Decurionib.* Procuratores igitur quoque Suſceptores, quique diſpenſandis, & erogandis ſpeciebus annonariis præpoſiti. Alioquin & ſimpliciter *Curatores* dicti, qui frumenta diſtribuendo, diuidendo præpoſiti erant, vt docet Suetonius, *in Octauio cap. 37.* Vide & Caſſiodorum *6. variar.* 18. Idémque curator Minutiæ dictus, de quo *alij* monuerunt ¶ Sequuntur *Præpoſiti pagorum.* De quibus agitur *h. l. & l.1. ſup. de pignor. & l.8. inf. de ſuſceptor. & l.49. inf. de decurion. l.1. inf. de iis quæ adminiſtr.* De quibus etſi quædam monuerim ad *d.l.1. ſup. de pignoribus* hîc tamen vela laxanda ſunt. Igitur vt *h. l.* ita & *l.8. inf. de ſuſceptoribus*, Præpoſitura Pagorum, horreorum & Suſceptores coniunguntur. *Præpoſitum pagi* vocat *lex 1. inf. de iis quæ adminiſtrantib.* Præfectum pagis *d. lex 1. ſup. de pignorib.* (quomodo legem illam reſtituendam dixi è *Codice Iuſtinianeo*) eodemque modo *Præpoſiti pagis*, non *pacis* in *l.49. inf. de Decurionib.* Nam & in *d. l. 1.* Interceſſoribus ſeu exactoribus debitorum publicorum pariter, *vt in h. l.* Præpoſitis verò horreorum, & ſuſceptoribus diuerſarum ſpecierum *d. l.49.* coniunguntur. Horum mentio fit apud Euſebium, *lib.9. cap.1. circa modum.* περὶ τοὺς λογιστὰς καὶ στρατηγοὺς καὶ τοὺς πραιποσίτους inquit τοῦ πάγου ἑκάστου πόλεως, vbi eſt quoque qui tentat reponendum τῶν πάγων. Paulò poſt eoſdem appellat τοὺς κατ' ἀγροὺς ἐπιτεταγμένους λογιστὰς inquit καὶ στρατηγοὺς καὶ τοὺς κατ' ἀγροὺς ἐπιτεταγμένους. πάγαρχοι iidem dicuntur apud Iſidorum Peluſiotam *lib. ep.91.* in *Iuſtiniani Nouellis & in Edicto* 13. Vnde & verbum παγάρχειν quod reſtituo in *d. l.1. inf. de iis quæ adminiſtrantib.* Magiſtratus vocantur *l.2. inf. de Salgamo l.2. inf. de Veteranis.* Siculus Flaccus *ſine libri de Conditionibus agrorum*, eos *Magiſtros pagorum* vocat, & eos exactionibus incubuiſſe oſtendit. *Vicinales*, inquit, *viæ de publicis, quæ diuertuntur in agros, & ſæpè ad alteras publicas perueniunt, aliter* [quàm publicæ] *muniuntur, per pagos* [ſcilicet] id eſt, *per Magiſtros pagorum, qui operas à poſſeſſoribus ad eas tuendas exigere ſoliti ſunt.* Et ſub *finem libri: Sed & pagi ſæpè ſignificanter finiuntur, de quibus non puto quæſtionem futuram, quorum territoriorum ipſi pagi ſint, ſed quatinus territoria* [ſcilicet procurrant] *quod tamen intelligi poteſt vel ex hoc, Magiſtri pagorum, quò* (ita enim legendum: id eſt, quouſque) *pagos luſtrare ſoliti ſunt, vbi trahamus* [id eſt, couſque territorium protrahamus] *quatinus luſtrarent. Si verò de ipſis pagis quæſtionem quis moueat, ampla rei negotium mouebitur; reſpiciendum tamen vt ſæpè diximus, quibus ex vtroque locantur. Nam & quoties* MILITI *prætereunti aliuè cui comitatui* ANNONA *publica præſtanda eſt, ſi ligna aut Stramenta deportanda, quærendum cui ciuitati, à quibus pagis* (ita enim locus reſtituendus eſt) *huiuſmodi munera præberi ſolita ſint.* De quo loco vid. & quæ dicam ad *l.23. inf. & ad l.2. inf. de excoctione.* Præfecti itaque pagorum ſeu Magiſtratus per pagos ſingulos, inter cætera annonæ militaris exigendæ, ſuſcipiendæ & viciſſim erogandæ curam præſtabant. ¶ De Præpoſitis horreorum dicam infrà *Titulo de Suſceptoribus.*

¶ Sequitur *Subſcribendarius.* Eum eundem facit Cuiacius cum Actuario (de quo alioquin agetur *l.11. h. t.*) Nam vt Actuarius Optioni iungitur *in l.24. inf. h. t. Et Nouella Martiani De indulgentiis debitorum* 2. ita *hac lege* pariter Optioni Subſcribendarius iungitur: Et nominis etiam ratio eadem videri poſſit: Actuarius ſanè ideo dicitur quòd Numerorum ratiocinia pertractaret, *l.16. inf. h. t.* & acta conficeret eius, quod cuique militi deberetur: Omnibus ſanè per Orientem Comitibus & Ducibus rei militaris in *Notitia Imperij* tribuitur Subſcribendarius, eiuſque rurſum fit mentio *l.8. inf. de Cohortalib.* vbi iungitur Tabulariis diurnariis, logographis Cenſualibus. Verùm alius omninò fuit Subſcribendarius ab Actuario. Actuarius, in ſingulis numeris fuit, & militum ratiocinia tractauit: *Subſcribendarius* verò vnus tantùm fuit ſub Comite vel Duce rei militaris, ſub quo complures Numeri fuerunt, atque adeò Tribuni & Præpoſiti. Deinde munus diuerſum fuit. Subſcribendarius enim, commonitorium ſiue ſcriptionis indicium nomine *Comitis & Ducis* conſcriptum mox ſubſcribebat. Scriptio erat hâc fermè formulâ ſeu commonitorio ad Procuratores, Præpoſitos pagorum vel horreorum. *Huic vel illi Tribuno ſiue Præpoſito efficies ſiuè dabis tantùm annonarum, quam hic, aut ille optio exiget.* Non temerè igitur eſt, quod Subſcribendario *h. l.* pœna imponitur pecuniam Tribuno ſiue Præpoſito præberi iubenti, cùm ipſas ſpecies annonarias præberi commonitorio ſuo complecti debuiſſet.

¶ OPTIO (cuius *h. l. & l.24. inf. h. t.* & *l. vlt. de iure fiſci, & l.22. inf. de diu. offic.* mentio fit, & *dicta Nouella Martiani* 2.) eſt, qui à Suſceptore annonam militarem exigebat, quam poſteà erogabat, diſtribuebat militibus, Tribunis, & Præpoſitis. Breuiter, *Optio*, eſt erogator militaris annonæ. Ideò Græci *Baſilicorum lib.54.* quam *lex 1. C. de muneribus & honoribus*, annonæ diuiſionem vocat, ipſi *Optionem militum* vertunt. Et apertiſſimè Iuſtinianus *Nouellâ* 130. τοὺς ἑκάστου τάγματος ὀπτίονας ἀναδέχεσθαι τὰ εἴδη δίχα πάσης ἀναβολῆς καὶ παρέχειν τοῖς ἐξάρχοις καὶ τοῖς στρατιώταις τὰ ἐν εἴδει χορηγούμενα, id eſt, *vniuſcuiuſque Numeri optiones ſuſcipere ſpecies ſine vllâ tergiuerſatione, & erogare Præpoſitis & militibus in ſpecie præbitas annonas.* Vide & *Nouellam* 117. Sed & Procopius *lib.1. de Vandalico* *t.112.* ὃς ἐπεμελεῖτο δὲ ἀμφὶ τὴν οἰκίαν δαπάνης, ὀπτίονα τοῦτον καλοῦσι Ῥωμαῖοι. id eſt, *Curam gerebat erogationis militaris: Optionem hunc vocant Romani.* Quo loco Vir doctus neſcio quos *Optiones* domeſticos ſomniat ab Optionibus militaribus diuerſos. Nam ἡ ἀμφὶ οἰκίαν δαπάνη eſt erogatio militaris quæ fiebat in familias militum. Cyrillus quoque in lexico ὀπτίονα, vertit ὀψώνην, id eſt, *obſonatorem*, non vt quidam voluit *obſidem.* Syneſius *epiſtola* 87. ταμίαν καὶ σιτοδότην τοῦ τάγματος appellat. Optionis officium Nicolaus Pepigomenus *in Panegyrico Sancti Iſidori* declarat. Denique hunc eundem Annonarium dici exiſtimo, *l.3. inf. de Numerariis.*

¶ Poſtremò notanda ſunt *h. l.* illa verba; *Annonas ſuæ congruas dignitati ſumere.* Quæ iam expendi & illuſtraui prolixius ad *l.11. ſup. de Palatinis:* vid. & *l.32. & l. vlt. inf.*

Hinc interim obſeruetur, ſtatum cuique dignitati militari annonarum modum fuiſſe, Comitibus & Ducibus compertum. Sic vt ad Tribuni, vel Præpoſiti dignitatem euecto aliquo, nil opus foret Principis Codicillis annonarum modum adſcribi: quod etiam confirmat *lex vlt. inf. h. tit.* Proinde, quæ ſalaria ſeu annonæ ſpecialiter Epiſtolis Imperatorum apud Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores Tribunis vel Ducibus deferuntur, vltra ordinia ſui fermè gradum decerni obſeruandum eſt & habendum.

¶ PRÆSEGMINVM CARNIS *militibus eroganda, modus à Constantino definitur.*

II. * Imp. Constantius A. ad Taurum.[a]

CVM Militibus, per Africam[b] constitutis, laridum, vel recens forsitan caro, deinceps erogabitur, vngulas orísque tantùmmodo summitatem præcidi amputaríque præcipimus, ne porcina integra separetur, sed erogationi proficiat annonariæ. Dat. VIII. Id April. Arbitione & Lolliano CONSS. [355.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

[a] P.P. Italiæ, vt vel *Africa* mentio in *hâc* & *sequenti lege* ostendit: cuius multa quoque mentio apud Ammianum Marcellinum & historiæ Ecclesiasticæ Scriptores: Porrò quia Annonæ militaris (vt totius rei annonariæ) cura ad Præfectos Prætorio pertinebat, quæ ex Zosimo, Ammiano Marcellino liquet, ideo tot *leges* hoc titulo *Præfecto Prætorio* inscribuntur.

[b] Ad eandem *Africam* pertinet quoque *lex proxima seq.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTII quinque constitutiones ordine sequuntur, de Annonâ militari: è quibus duæ priores ad Africam pertinent, tres postremæ ad Orientem. Hæc est de PORCINÆ carnis in milites erogatione. Caro scilicet, & Porcina quidem, annonæ militaris numero olim fuit; id est, inter cæteras species militi pro stipendio præberi solitas, etiam caro porcina fuit: vt præter *hanc legem* docet quoque *lex 6. h. t. & l. 17. inf. de Cohortalib.* Docent id præterea plures Imperatorum Epistolæ, quas ad *superiorem legem* protuli. Quin & Gregorius Nazianzenus *Orat. 21. in Athanasium, p. 382.* qui susceptoris huius laridæ carnis meminit: τὰ πλοῦτον καὶ πλείστῃ παρρησίᾳ καὶ πιστευθεὶς ταύτης τὰ ἔσχατα ἐστιν ὑμῶν κρεῶν ὑποδοχέα ἡμιδῆ. Sed & Themistius *orat. 5. p. 118.* Quo loco ait, se contentum viuere pane & oleo, seu eo salario quod ad annonam ciuicam magis accederet, quàm ad militarem: cùm tamen vi decretæ sibi à Principe annonæ posset longè plura percipere, quæ indecorum ipse putet Sophistæ capere: ὅστις οὖν φιλοσοφίας μεταποιούμενος, καὶ τοῦτο τοὔνομα ἕλκων τι καὶ ἀναδιάζων ἱστατῆναι σταθμὸν καὶ ξυμμαχεῖ τοῖς ταμίαις, τὸν οἶνον καὶ τὰ ὄψα ἀπαργυρίζων οὗτος φθάσει μετὰ τὸ τριβώνιον ἄλλοτε δὲ ἐπὶ τὴν ζώνην καὶ τὴν χλαμύδα καὶ φορτικώτερός ἐστι τῶν τὰ ὅπλα φερόντων στρατιωτῶν, διὸ ταῦτα οὖν ἔστι μὲν τὴν χρείαν μου αὐτάρκειαν ἔχει, καὶ οἷς ἀποδίδωσι βασιλεὺς τοὺς οἰκήτορας τῆς πόλεως, οὐ τοὺς στρατιώτας, ἀπολαύω καὶ αὐτὸς, ὥσπερ, τὸ μέρος. μετέχω γὰρ τῆς πολιτείας, &c. Quo loco, vti dixi, Themistius annonam ciuicam Constantinopolitanam & militarem quæ militibus dabatur, distinguit: nempe illam frugalem fuisse, quæ sanè panem & oleum non excedebat, vt docebit *titulus inf. de annonis ciuicis*: hanc vberiorem longè, vt quæ contineret laridum, vinum, & obsonia. Quem huius loci sensum cum nõ caperet Petauius, turbidè omnia miscuit *p. 553. 554. 555. 557. 558.* de quo dicam etiã in partem *ad l. 7. inf. de annon. ciuic.* ¶ Porrò porcina, quæ militi dabatur, non recens semper erat sed *larida* aridáque: idcóque *laridi* appellatione *h. l.* vt & *l. 6. inf.* significatur, seu laridæ carnis, *d. l. 17. inf. de cohortalib.* Quare & in *Glossis* Philoxeni, *laridus* ξηρός. Et tamen Recens quandoque caro etiam præbita fuit militi, vt *hac lex* testatur: Quâ appellatione (*hâc* quidem *lege*) propriè recens porcina venit, quandoquidem vtrumque (laridum inquàm, & caro recens) *initio legis* expressum, *fine eiusdem* vnicâ *porcinæ* appellatione comprehenditur. Certè præter laridum seu porcinam (non recentem scil.) recentem etiam præbitam. Valeriani quoque Epistola docet: *Porcinam*, inquit, *diurnam, gallinaceos duos, porcina pondo triginta, bubula pondo quadraginta.* Quinimò & Veruecina militi data, quæ *larido* opponitur, *d. l. 6. inf.* Item bubula quandoque & caprina Epistola Valeriani de Probo Tribuno: *Huic dari iubebis in salario diurno bubula pondo... porcina pondo sex, caprina pondo decem, gallinaceum per biduum, vini veteris diurnos sextarios decem, cum larido bubalino, salis, olerum, lignorum, quantum satis est.* Vbi obiter notandum, *laridi bubalini* appellatione, non porcinam, non bubulam intelligi (carum enim superius facta mentio) verùm carnem non recentem de bubalo. Laridum enim omne ξηρὸν secretiore significatu, vt iam dixi, *Glossa* Philoxeni *Laridus* ξηρὸς. Et tamen recentem carnem haud frequenter datam militi, hæc ipsa *lex* indicat, voce FORSITAN.

¶ Porrò militibus seu militaribus certus librarum seu pondo numerus præstitutus fuit, quem nunc non eruo. De eo qui Ducibus & Comitibus, itémque Tribunis quandóque præbitus, monent satis Historiæ Augustæ Scriptores. Proinde ad libram & pondus erogata caro, vt præter *hanc legem* ostendit *lex 27. inf. de Cohortalib.* Et Augusti illi præterea *Scriptores.* Quin & Themistius superiore loco *oratione 4. pag. 118.* ὅστις οὖν φιλοσοφίας μεταποιούμενος, ἱστάναι σταθμὸν, καὶ ξυμμαχεῖ τοῖς ταμίαις, τὸν οἶνον καὶ τὰ ὄψα ἀπαργυρίζων, οὗτος φθάσει μετὰ τὸ τριβώνιον, ἄλλοτε δὲ ἐπὶ τὴν ζώνην καὶ τὴν χλαμύδα, καὶ φορτικώτερός ἐστι τῶν τὰ ὅπλα φερόντων στρατιωτῶν, id est, *Qui igitur Philosophiam profitetur, & interim porcinam appendit, & cum Susceptoribus de libra seu pondere contendit, vinum etiam & annonam aderatus, hic & pallium ementitur, & ad cingulum & Chlamydem conuolat, armáque ferentibus militibus onerosior est.* Qui locus ad hanc *legem* quoque eò facit, vt ostendat scilicet exortas inter milites & susceptores contentiones, non tantùm de ipso porcinæ pondere, verùm quid appendendum, militique erogandum veniret. Volebant scilicet milites opimam & optimam sibi carnem appendi, resecatis & abiectis quàmplurimis: quod & hactenus factum videtur: idque innuit vox DEINCEPS *h. l.* Verùm hâc Constantij constitutione cauetur, vngulas & oris tantummodo summitatem præcidi & amputari de-

inceps oportere, ac non etiam aut pedes integros, aut caput integrum, quia & his partibus non minimum carnis adhæret; quod his verbis indicatur, *ne porcina* INTEGRA *separetur.* Præsegminum igitur modum hæc *lex* constituit: id enim sibi vult propriè *præsegminum*, vel *resegminum* vox: vid. Nonium, *c.2.* & Fabium, Planciadem Fulgentium in *exposit. serm. antiqu.*

His ita perspicuè constitutis, apparet quàm falsum huius legi sensum Gothofredus affinxerit, quasi id *h. l.* constituatur, in Africa annonas præbitas in larido, vngulis orisque summitatibus.

§ Sanè neque hinc abludit auctoritas Turcij Aproniani P. V. quâ *præsegminum* pariter modus, qui lanioni cederet, & in venditionem venire non debebat, statuitur.

ADPENSO PECORE: CAPITE, PEDIBVS, ET SEVO LACTANTE, ET SVEGVLARI, LANIO CEDENTIBVS, RELIQVA CARO CVM PELLE ET INTERANEIS PROFICIAT VENDITORI, &c.

§ Tandem obseruandum, hanc *leg.* pertinere ad Milites per Africam constitutos (pariter vt *lex prox.*) Nempe hâc Constantij quoque Imp. tempestate Austurianis Mauricisque Gentibus qui Africam subinde incursabant, miles oppositus erat. Neque ideò minus ad alias prouincias huius Constitutionis ius producendum est, quod tamen nonnulli negare visi sunt, quasi in Africa tantùm id obtinuerit, vel obtinere debuerit.

III. *Idem A. & Iulianus Cæsar ad Taurum."

COMES" Militaris rei per Africam constitutus contra vetitum species annonarias de conditis" arbitrio suo dicitur vsurpasse: Hoc de cætero citra Vicarii" arbitrium fieri non potest, nisi" Vicarius, Comitis scribtione" conuentus, didicerit, qui numerus annonarum & quibus debet erogari, atque id fieri oportere censuerit." Dat. xv. Kal. Ian. Sirmio", Constantio A. VIIII. & Iuliano C.", CONSS. [357.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" Taurus Præfectus Prætorio Italiæ sub Constantio. Quod ex *Africa* mentione pariter vt *h. l.* ita & *super.* liquet: de eo plura in *Prosopogr.*

" De Comite rei militaris per Africam alibi dico. Eius quoque mentio apud Ammianum Marcellinum, *lib. 30. p. 458.*

" De hoc dicam mox.

" De *Vicariis* Africæ alibi dicetur.

" Addendum videtur, I. E. vel, *id est*, vel *nisi scil.*

" De hâc *Scriptionis* voce dixi *ad l. 5. sup.*

" Id est, iusserit.

" *Sirmij* hoc tempore constitutus erat Constantius, vt testatur quoque Ammianus Marcellinus *lib. 16. pag. 78.* Sozomenus *lib. 4. cap. 14.* Ibidem data hoc ipso Anno ad eundem Taurum P. P. *lex 27. infr. de appellat.* Nempe Sarmatarum motibus componendis: vide *Chronicon.*

" Addendum II.

COMMENTARIVS.

COMES REI MILITARIS de conditis militaribus (id est, ex speciebus annonariis in horreis repositis) quicquam depromere seu vsurpare citra Vicarij Præfecti Prætorio authoritatem, vt antea vetabatur, ita & *hâc* Constantij *lege* prohibetur, vt de conditis scilicet aliquid depromi in vsus militares possit, & *excludi* (vt vtar verbo *legis 16. infr. h. t.*) Vicarij authoritas requiritur: & quidem hâc formâ; Comes ad Vicarium scribere debet, quantus annonarum numerus & quibus debeat erogari. Tum demùm approbante Vicario erogatio fieri debet: Vt enim *Vicarium* conlationis cura respiciebat (*l. 1. sup. de officio vicarij*, vbi pleniùs dixi; Eodémque refert *l. 1. de off. Iudic. omn. l. 1. de ann. & trib.*) ita & erogationis ipsius sollicitudo, *h. l.* Neque id Comitib. rei militaris permitti oportuit, ne alioquin annonæ militaris ratio non constaret, quidlibet pro arbitrio suo ex horreis Comite promente, præsumente, & vsurpante; idque in prouincialium damnum, quos annonæ militaris collatio respiciebat. Quæ dispensatio militaris annonæ notanda est, tùm vt ne militi quid deesset, tùm vt ne prouinciales iterata collatione affligerentur. § CONDITA *h. l.* & *l. 15. inf. h. t.* (quæ & *horreorum condita* dicuntur, *l. 10. inf. de annonariis*: & fiscalia condita, *l. 16. infr. h. t.* Et de quibus est *infr. titul. de conditis in publicis horreis*; & de quibus vide *Glossar.* pleniùs) sunt species annonariæ fiscales seu publicæ in horreis reconditæ seu repositæ. Condita militaria dixit Spartianus *in Hadriano p. 5. Laborabat*, inquit, *vt condita militaria diligenter agnosceret.* Meminit & Capitolinus *in Gordiano Tertio. Cuius viri*, inquit, *tanta in Republ. dispositio fuit, vt nulla esset vnquam Ciuitas limitanea potior, quæ totius anni in aceto, frumento, & larido atque hordeo & paleis condita non haberet. Minores verò vrbes alia triginta dierum, alia quadraginta, nonnulla duorum mensium, qua minimum, quindecim dierum.* Et mox, *Tantum quantum diximus, habuerat conditorum, vt vacillare dispositio Romana non posset.* Frequens horum apud Symmachum *mentio*, & alios. Græci pariter vocant Κόνδιτα in *Nouella Iustiniani 163.* & in *Glossis* Cyrilli Κονδίτων *Conditum*, Polybius *lib. 2.* παραθέσεις εἰς τὰ στρατόπεδα vocat: quo loco & de *Porcis* agit. Huc & iam pertinet Ammiani Marcellini locus *lib. 14.* LOCVM, inquit, *petiuêre, Paleas nomine, vbi conduntur nunc vsque commeatus distribui militibus omne latus Isauriæ defendentibus adsueti.* Vide & Cassiodorum *9. Var.*... De locis porrò in quibus hæc condita, dicam *ad l. 15. infr.*

IIII. * Idem

IIII. * Idem A. Helpidio."

CVM in expeditione milites degant" biduo Expeditionalem annonam, tertio die panem consequantur ac vinum. Dat. IIII. Kal. Ian. Doridæ", Datiano & Cereale CONSS. [358]

NOTÆ.

* Concordat *lex 6 infr* ad aliquid. Et tamen *eâ ipsâ lege* partim abrogatur.
" An hoc iam tempore Præfect. Prætorio Orientis erat? Eidem inscribitur *d. l. 6. infr.* quâ hæc ex parte abrogatur, & *l. 11. infr. de cursu publ* A. D. 361. Cætera de hoc Helpidio, vide in *Prosopog. Cod. Theod.*
" Fortè *degunt* vel potius *degent*: Quanquàm & *degant* sustineri potest, vt ita, CVM, causaliter accipiatur quasi dixisset, *Quandoquidem milites in expeditione degant, æquum est*, &c. vel denique *cùm degant*, huius seculi stylo in Barbarum iam flexo.
" An potius *Doride* Macedoniæ regione?

COMMENTARIVS.

EXPEDITIONALIS annonæ, seu specierum, ALTERNATIO quædam erat: id est, alternis diebus milites Expeditionis tempore seu in Expeditione degentes, modò hanc minoris pretij & gustus, modò illam maioris consequebantur; vt præter hanc *legem* ostendit pariter *lex 6. infr.* Hâc sanè *lege* (veteri consuetudine abrogata, vt docet *d. lex 6.*) Constantius iubet, biduo expeditionalem annonam militi dari, tertio tantùm die, panem & vinum. De larido & vervecina nihil agit, imo vtrumque militi denegare videtur, de quo ad *l. 6. inf.*

¶ *Expeditionalis* annona *hic*, & *l. prox. 5.* est quæ solenniter & frequentiùs expeditionis tempore militibus datur, quæque nonnisi expeditionis tempore præbebatur; Ita & *vsus expeditionalis* in hoc eodem argomento, Spartiano & Am. Marcellono *lib. 28. p. 408.* & *Portus expeditionales* dicuntur, *l. 35. inf. de Naviculariis*: & *l. 2. inf. de naufragiis* & Fessera expeditionalis, Marcellino, *lib. 23. p. 257.* Forte vox ea restituenda apud Suidam, vbi sic scriptum, ἐξκουρσεῦσαι κατὰ Ῥωμαίους στρατιωτικὰ ἐφόδια. scribam ἐξπεδίτευσαι. Quanquam in *Glossis Basilicorum* σεκουπόρδια editum. Porrò oppositio quæ *h. l.* fit huius annonæ expeditionalis & panis vinique, apertè ostendit, expeditionalis annonæ appellatione duo hæc, buccellatum & acetum intelligi oportere: quorum illud pani, hoc vino, in *d. l. 6.* opponitur; vbi dicendi locus erit plenior. Nempe enim etsi expeditionis quoque tempore panis & vinum militi præberetur, attamen quia & in sedibus dabantur, expeditionalis annonæ appellatione non veniebant, sed buccellatum & acetum, quia in expeditione tantum dabantur: Quâ parte tamen multi lapsi qui hæc non distinguunt.

¶ Huic *legi* & *duab. sequentib.* commune istud est, quod ad eundem Præfectum Prætorio scriptæ sint, & pertineant ad expeditionem PERSICAM, seu ad milites Sapori R. Persarum sive limiti Persico oppositos. De quâ expeditione videndus est Ammianus Marcellinus: ac nominatim in *Gestis Anni 359. & 360.* ¶ Cæterùm, vt dixi, alternatio hæc, obtinet, cum milites in expeditione degunt, & vt *d. lex 6. inf.* pariter ait, *expeditionis tempore.* Proinde, alius modus fuit, quoties *in sedib.* milites degebant. Alia scilicet est ratio militum in expeditione degentium, alia in sedibus constitutorum, vt *alibi* ostendo.

V. * Idem A. Helpidio PP."

EXPEDITIONALEM" annonam ex horreis milites viginti dierum debent suscipere, vt eam transuehant propriis in Expeditione necessitatibus profuturam. Dat. Prid. Id. Mart." Constp. Eusebio & Hypatio CONSS. [359.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Helpidius PP. Orientis sub Constantio.
" Meminit eius Ammianus Marcellinus *lib. 21.* in Gestis Anni 361. Et Hieronymus, *in vit. Hilarionis*: vide & *l. 4. supr* & *l. 6 infr.* & plenè *in Prosopogr.*
" dixi ad *l. super.*
" Vide quæ notaui *in Chronologia.*

COMMENTARIVS.

PORTARE seu Transuehere miles ipse, in expeditionem pergens, annonam EXPEDITIONALEM ex horreis acceptam, seu ἐφόδιον σιτηρέσιον, ad aliquot dierum vsum, putà ad viginti dies, iubetur à Constantio Imp *hac constitutione.* Quod & ipsum Iulianum quoque Cæsarem egisse testatur Ammianus Marcellinus *lib. 17. p. 107. & 108.* (in Gestis anni superioris 358.) *Viginti*, inquit, *dierum frumentum ex eo quod erat in sedibus consumendum ad vsus diuturnitatem excoctum, buccellatum, vt vulgò appellant, humeris imposuit libentium militum, hocque subsidio fretus, secundis vt antè auspiciis profectus est intra mensem quintum vel sextum duas expeditiones consummari posse vrgentes & necessarias arbitratus.* Sed & *lib. 16. p. 80. Victum*, inquit, *defensoribus ibi locandis ex barbaricis messibus collectum militis manu condidit in vsus anni totius. Nec sane hoc solo contentus, sibi* [id est, ad Expeditionem] *quoque viginti dierum*

dierum alimenta parata collegit. Item quoque Libanius *orat. funebri Iuliani*, *p.* 302. tradit de eodem Iuliano iam Imperatore, bello Persico. ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν ἀφυπνωμένης ἐπὶ πλεῖ, τὸ δὲ ψιλαῖς τε καὶ ὕδεσιν φαυλοτέρας, ὅπου ἐν μέσῳ χωρίῳ σιτία φέροντας τὴν στρατιὰν ἡμερῶν εἴκοσι: τοιαύτη γὰρ ὁδὸς ἐπὶ τὴν ἀείστην τὴν πόλιν καὶ ἅμα τὰ ἐμπτείρας ἡμέρων. Et alioquin tamen solemnis fermè hâc parte dierum numerus fuit decem & septem. Lampridius *in Alexandro Seuero*: *Milites Expeditionis tempore sic disposuit, vt in Mansionibus annonas acciperent; nec portarent cibaria decem & septem, vt solent, dierum, nisi in Barbarico: Quamuis & illic mulis eosdem atque camelis adiuuerit, dicens milites se magis seruare, quam se ipsum, quod salus publica in his esset.* Rectè Lamprid. VT SOLENT. Itaque & Ammianus Marcellinus *d. lib.* 17. paulo post superiorem locum, *Ex Annona*, inquit, *decem dierum & septem, quam in Expeditionem pergens vehebat ceruicibus miles, portionem subtractam in iisdem condidit castris.* Solitus proinde fermè dierum numerus, septendecim erat. Itaque & Cicero *in Tusculana* 2. inter agminis onera ponit ferre plus dimidiati mensis cibaria. Verùm ex conditione locorum & consiliis Ducum id aliàs sæpè pependit. Nam etiam triginta dierum, id est, menstruum seu totius mensis frumentum, militem ferre iussum à Scipione Numantino, narrat Liuius *lib.* 57. *& lib.* 44. *Menstruum iusse milite secum ferre profectus est.* Apud Cæsarem, *lib.* 2. *Ciuil.* paulo minus dierum 22. Tridui viaticum memorat Iosephus *lib.* 3. *cap.* 5. Sed & Curtius *lib.* 5. Alexandrum M. refert iussisse militem *tridui alimenta portare.* Vide & ad aliquid Vrbicum *lib.* 5. *cap.* 1. In genere de annona expeditionali quam miles ipse portabat, est & hic incerti Scriptoris apud Suidam locus: πήρας ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντες, ἐν αἷς δὴ ἄλλο οὐδὲν ὅτι μὴ διπύρους ἄρτους οἴκοθεν ἐμβεβλημένοι ἀφίκοντο. ¶ Porrò *expeditionalis annonæ* appellatio *h. l.* eodem modo quo superiore exaudienda est, & quidem pro buccellato: vt Ammiani Marcellini *locus* superior suadet.

VI. * Idem A. & Iulianus Cæs. Helpidio PP.[b]

REPETITA consuetudo[c] monstrabit[d] Expeditionis[e] tempore buccellatum ac panem, vinum quoque atque acetum, sed & laridum[f] carnem & vervecinam etiam milites nostros ita solere percipere: biduo, buccellatum; tertio die, panem, vno die vinum, alio die acetum; vno die laridum, biduo carnem berbecinam. Dat. XVI. Kal. Iun.[g] Hierapoli, Constantino[h] X. & Iuliano C. III. CONSS. [360.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. eod. tit.* Concordat *lex* 4. *sup.* argumento scil. Sed dispositione aliquantum discordat.
[b] *Helpidius* PP. Orientis sub Constantio. vid. *Prosopogr.*
[c] Quæ obtinebat ante *l.* 4 *sup.*
[d] Nil immutandum: *monstrauit* in *Cod. Iust.*
[e] *Cùm in expeditione milites degunt.* Ita pariter *d. l.* 4. *sup.*
[f] *Sed & laridum, & carnem veruecinam etiam*, Ita *Cod. Iust.* potest ita restitui transponendo, ET, *laridum, & carnem veruecinam.* vel ita, *laridam carnem*, &c. vt *l.* 17. *infr. de cohortalibus.*
[g] Fortè, *Ian.*
[h] *al.* *Constantio.*

COMMENTARIVS.

ALTERNIS diebus præbendæ militibus expeditionis tempore annonæ forma, vt *l.* 4. *sup.* à Constantio præstituta fuit; ita & *hâc* quoque, & plenius & paulò aliter ab eodem Imp. constituitur A. D. 360. Ab eodem, inquam, Constantio (Balduinus perperam hanc *leg.* inter Constantinianeas referebat.) Et hæc quidem biduo scilicet, buccellatum, tertio die, panem (in quo huic *legi* cum *d. l.* 4. conuenit) vno die vinum, altero acetum, præberi iubet Constantius. (Proinde abrogatur hâc parte *d. lex* 4. *sup.* quæ biduo acetum, tertio tantum die vinum præberi volebat) Denique; quod omissum penitùs *d. l.* 4. *sup.* vno die laridum, biduo carnem veruecinam. Plenius itaque *h. l.* Constantius militibus consultum iuit, & vt ipse vult, *repetitâ consuetudine.* Quod & idem videlicet obseruaretur ante *d. legem* 4. *sup.*

¶ De buccellato & aceto lariduque nunc videndum est: quandoquidem priora duo *expeditionalis annonæ* appellatione venisse, superiùs ad *d. l.* 4. ostensum est. Quanquam & iam fermè nota sint pleraque quæ de iis dici possunt. Buccellatum igitur, *h. l. & l.* 2. *inf. de excoctione*, est non panis (recens scilicet) à quo *hâc l.* separatur buccellatum: pariter vt *l.* 4. expeditionalis annona à pane separatur: verùm frumentum ad vsus diuturnitatem excoctum, vt Ammiani Marcellini locus ostendit, quem ad superiorem *legem* laudaui: de quâ excoctione agetur *inf. tit. prox. de excoctione & translatione annonæ*: cuius tituli *l.* 2. nominatim de *buccellati* excoctione agitur. Iulianus *Orat. ad S. P. Q. Rom.* in historiâ huius ipsius temporis πυρὸν κατεψυγμένον vocat *p.* 524. Olympiodorus quoque, *apud Photium* τὸν ξηρὸν ἄρτον βουκέλλατον καλεῖσθαι, & addit inde *Buccellarios* milites dictos, quem secutus est etiam Constantinus, *in libro περὶ θεμάτων*: vbi inter cetera βούκελλος τὸ κρικελλοειδὲς ψωμίον καλεῖται. *Buccella*, inquit, *panis dicitur in modum circuli factus.* In Glossis, *Buccella* ψωμία. Meminit & Vulcatius, *in Cassio*, *p.* 41. *præter lardum*, inquit, *ac buccellatim atque acetum, militem in expeditione portare prohibuit: Et si aliud quidpiam reperit, luxuriem non leui supplicio affecit.* Sed & Spartianus, *in Pescennio Nigro*, cuius verba paulò altius repetenda sunt: *Hic tantæ fuit seueritatis, vt cùm milites quosdam in caneo argenteo expeditionis tempore bibere vidisset, iusserit omne argentum submoueri de vsu expeditionali: addito eo, vt ligneis vasis vterentur.* Et mox; *Idem iussit vinum in expeditione neminem bibere, sed aceto vniuersos esse contentos: Idem pistores sequi expeditionem prohibuit, buccellato iubens milites & omnes contentos esse. Græci* δίπυρον καὶ ἄρτον ξηρὸν dixerunt v. Suidam in δίπυρος. Iulianus *in fin. epistola* 27. *ad Libanium*, de suâ in Persas expeditione *p.* 239. ναῦς

πληρώσας

πληρῦνλαι πιζεῖαι πυρῦ, μᾶλλον δ' ἄρτε ξηρὸν καὶ ὄξυς. His interim locis ferme omnibus obserua, buccellatum aceto iungi, quod vtrumque *expeditionalis annona* proprè appellatione comprehendi ostendit: quin & lardum quandoque, vt apud *Vulcatium*: cætera tria extra hunc numerum fermè fuêre, panis inquam, vinum, & veruecina.

¶ Vt ad *buccellatum* redeam: Glossarium vetus manuscriptum, βυκελλάτυ ἄρτυ ἐλαφρῦ ὃς λέγεται κολλίκιον; vbi ἐλαφρὸν vocant, quod minoris ponderis esset quàm panis: scilicet buccellati duplex commoditas erat, ad vsus inquam diuturnitatem excoctum, vt disertè ait Ammianus Marcellinus, & vt facilius portaretur. De *buccellato* vide & locum Procopij 1.2. *Wandal.* vbi de Ioanne PP. Qui plura volet, consulat *Glossarium Collectorem* nuperos & Græcos μιξοβαρβάρυς. *Paxamadia* seu *Paxamatia*, & *paxamates* panes cum his eosdem faciunt, de quibus vid. *Suidam*. De eorum pondere vid. Cassianum, *collat.2. cap.18.*

¶ Illud præterire non possum, ab hâc *expeditionali annonâ* Eulogias quoque in Ecclesiâ, quas Episcopi ad alios dirigebant, buccellatum eleganter vocari à Paulino *ep.36. Ne vacuum fraternæ humanitatis officium videretur, de buccellato Christianæ expeditionis, in cuius procinctu quotidiè ad frugalitatis annonam militamus, panes quoque tibi pariter & filio nostro Licentio misimus.* ¶ De *Aceto* præter superiora docuerunt iam multi, Expeditionalis annonæ partem id fuisse: Scilicet aceto aqua diluto milites potabantur, acetúmque vini loco apud Veteres habitum, vel Iurisconsulti nostri docent. ¶ De *Larido* tandem, præter Themistij locum, superioréſque alios, est & hic Nazianzeni locus in *Athanasio*: ὄξιον κρεῶν ἀποδοχία οἷς τὸ στρατιωτικὸν σιτίζεται. Capitolinus de Misitheo Præfecto prætorio sub Gordiano tertio p.162.163. *Cuius viri tanta in Republ. dispositio fuit, vt nulla esset vnquam ciuitas limitanea potior, quæ non posset exercitum pop. Rom. ac Principem ferre: quæ totius anni in* ACETO, FRVMENTO, *&* LARIDO, *atque* HORDEO *&* PALEIS CONDITA *non haberet: Minores verò vrbes, aliæ 30. dierum, aliæ 40. nonnullæ duorum mensium: quæ minimum, 15. dierum.* ¶ Porro quod iam etiam indicatum ad *leg.4.* pertinet hæc *lex* ad Expeditionem Persicam hoc tempore à Constantio susceptam, de qua Ammianus *lib.19. pag. 163.* Zosimus *lib.3. p.703.* Quare etiam Hierapoli ab eo hæc *lex* data.

¶ CAPITVM *è quo* loco *peti debeat à militibus.*

VII. * Imp. IVLIANVS A. Sallustio PP. "

MILITES" ad vicensimum lapidem" capitum petere iussimus. Dat. VIII. Id. Ian. Mamertino & Neuita CONSS. [362.]

NOTÆ.

* Concordat *lex 9. infr.*

" Salustius PP. De quo vid. Ammianum *lib.21. pag.202.* in Gestis A.361. & *lib.3. p.263*, in Gestis A.363. Triennium igitur fuerit PP. Galliarum. Et tamen de secundo Sallustio potiùs accipiam PP. Orientis, de quo vide Ammianum in Gestis A.361. *lib.22. pag.221.* in Gestis A.363 *lib.23 p.203.* in Gestis An. 364 *lib.26 p.339* Libanium *ep.638.* ad Iulianum; Zosimum *lib.3 & 4.* Vid. & de hoc eodem Suidam, verb. Σαλλύστιος, qui & frequentissimè *hoc Codice* vocatur *Secundus*, & quidem *d. l. prox.*

" In sedibus constitutos.

" Vigiuti millia passuum.

COMMENTARIVS.

IVLIANI Imp. duæ Constitutiones sequuntur, *de Annonâ militari*, & quidem, militis in Oriente Persis oppositi: quibus Imp. ille militem à nimiis deliciis & otio ad seueritatem & disciplinam castrensem reuocatum iuit: Et vtraque quidem de PABVLO animalium militarium, & primùm quidem de LOCO, vnde id miles petere debeat: quò pertinet *hac lex*. Secundò de TEMPORE, à quo tempore id militi à prouincialibus præstari debeat, quò spectat *lex proxima* 8.

PETERE igitur *h. l.* (seu conuectare sibi *l.9. inf.* deferre, *l.23.*) milites Capitum, id est, pabula iumentorum, veluti paleas, fœnum, ad vicesimum lapidem iubet Iulianus *h. l.* vt & Iouianus *d.l.9.* Quod solemne fuit & legitimum diurni itineris spatium, vt docet *lex 1. ff. si quis cautionib. & l.3. de V. S. l.13. ff. de excusation.* Paulus *4. sent. tit. de Vicesimâ.* Eáque dinumeratio legitima fuit, *l.6. inf. de reparat. appell.* Paulus *5. sent. tit.33. §.1.* Atque ita quoque *hâc leg.* Iulianus, milites à Vicesimo lapide Capitum petere iussit: Nempè militi exercendo, quem lasciuientem repererat. Hùc enim referendum est, quod Ammianus, *lib.22. p.224* initia Imperij Iulianei describens, de flagitiis, ambitione, luxu, otio Militum, sub Constantio, vt ea Iulianus repererat, scribit. Item quod mox subiicit de Iuliano, *p.227.* eum curasse hoc tempore, *ne alimenta militibus deessent.* Hinc interim apparet, milites in sedibus suis, statiuis, & castris constitutos (non etiam in Expeditione) pabula etiam aliundè conuectasse, neque in sedibus ea prorsus parata, vel condita habuisse: vid. & *l.15. inf. & l.23.* moderato tamen, vt dixi spatio; In mansionibus enim pabula fuêre: Atque hæc Sedium, statiuorum, & Mansionum differentia fuit: de quo ad *l.9. inf. de Annonâ & Tributis.* Atque hùc pertinet Lampridij locus, *in Alex. Seuero. Tacebantur Secreta bellorum: itinerum autem dies publicè proponebantur, ita vt Edictum penderet ante menses duos, in quo scriptum esset, illâ die, illâ horâ ab vrbe sum exiturus, & si Dij voluerint, in primâ Mansione mansurus: deinde per ordinem Mansiones, deindè Statiua, deinde vbi Annona accipienda esset, & id quidem eò vsque quamdiu ad fines Barbaricos veniretur.* Item hinc apparet, prouinciales Capitum ad oppida non detulisse: de quo vid. *l.22. inf.*

Nunc monendum semel (etsi iam alij plures de eo nonnihil monuerint) quid CAPITVM *h. l.* significet, (cuius etiam mentio fit *l.13.17. inf. h.t.* & *l.1. sup. de Domest. & Protector.* quæ & ipsa est Iuliani Imp. & *l.10. inf. de Numerar.* quæ est Valentiniani triennio pòst, quod & ipsum *capitatio* dicitur *l.8. prox. h. tit. & l. vlt. inf. de collate donat.*) vel ex *huius* igitur *legis* cum *l.9.* collatione, satis

apparet, paleas *capiti* appellatione venisse: & breuiter, pabulum iumentorum seu animalium. Ammianus Marcellinus sub Iuliano pariter *lib.22.* (in superioris Anni 361. gestis) *p.224.* apertissimè; *Interrogatus ille, quid haberet ex arte compendij? vicenas diurnas respondit Annonas, totidémque pabula iumentorum, quæ vulgò dictitant Capita.* Hesychius quoque κάπιτα, ἀλόγων τροφή, & rursum: καπιτὸν παράβλημα ἀλόγων, id est, *pabulum iumentorum:* ἄλογα quippe Anonymo ζῶα ὑποζύγια ἀχθοφόρα. Et ἄλογα sæpè pro *equis* apud Leonem Mauricium, & alios. Hinc & apud Curopalatem ἀλογάτωρ καὶ πρωταλογάτωρ. Et græcâ linguâ vulgari, ἄλογο *equus*: sic animalia & pecora, pro equis, *l.9. sup. de re milit.* Hinc & *Capitum animalis* apud Vopiscum *in Aureliano. Equum saginarium suum defricet, Capitum animalis non vendat*: Cassiodorus 7. *variar. Proinde Annona fuit Domini & familiæ eius: Capitum animalis*: Hinc quemadmodum pabula & sumptus, *l. vlt. inf. de ...ri fisci*, ita & Annonæ & Capitum iunguntur, .7. *h. tit. l.10. inf. de Numerar. & d. l.1. sup. de Domesticis.* Militares Annonæ & Capitum, *Nou. Valentin. inter Theodosianas 23.* Et *tit. Cod. de annonis & capitu*: vel vt Alij non malè, *de Annonis & Capitatione.* Nam & Capitatio eodem sensu dicebatur, vt *suprà* monui. Adde *Edictum* Iustiniani 13. c. 3. vid & *leg. 1. §. 5. Cod. de off. PP. Africæ.* Interim audio Florentem Christianum ad Aristophanis.... & alios deinceps deducentes *Capitum* ἀπὸ τοῦ κάπτειν, vel κάπτειν, ab *edendo*: vnde & κάπη *præsepe*, ἀπὸ τοῦ κάπτειν ἀπ' αὐτῆς, inquit Hesychius, ab hac voce & alimentorum composita quoque vox ἀλληλοκάπτειν (si modò recta est in *Gl ss. iuris*) τροφεῖα τῶν ὀρφανῶν παίδων, videatur: vel potius legendum ἀλληλομερισμὸ.

¶ Capitum *à quo* Tempore *militi præberi debent.*

VIII. * Idem A. Secundo PP.[a]

Militibus ad[b] Kalendas Augustas capitatio[c] denegetur; ex Kalendis Augustis præbeatur. Dat. Kalnd.[d] Aug. Nicomediæ[e], Mamertino & Neuitta VV. CC. CONSS. [362.]

NOTÆ.

[a] Orientis.
[b] Id est, vsque ad.
[c] *Capitatio h. l. & l. vlt. infr. de collat. donat.* quod Capitum alias. v. quæ notaui *ad l. superiorem.*
[d] Vide Ammianum *lib. 22 p. 236.*
[e] Igitur eo ipso die data hæc *lex* fuerit, quo initium erogationis Capiti esse iubetur: Verùm de eo mox.

COMMENTARIUS.

Secunda hæc Iuliani *hoc titulo* Constitutio est, de CAPITO seu pabulo animalium militarium, quâ TEMPUS designatur, à quo pabulum seu capitum militi à prouincialibus præberi debeat: A certo scilicet tempore nouæ species militibus à prouincialibus conferebantur, ideóque tempus id constitutionibus quandoque definitum: idque prouincialium fermè causâ: Vt ecce; vinum nouellum à Nouembri mense dari constituit Arcadius, *l.25. inf. h. t.* at non etiam vetus amplius exigi: Nempe, quod veteris (vtpote maioris pretij) dispendiosa esset Prouincialibus erogatio: Proinde à Nouembri mense nouellum vinum miles accipiebat.

Ita quoque, Prouincialium pariter causâ, constitutum *h. l.* à Iuliano, vt non ante Kalendas Augustas *capitatio*, id est, palea, militi præberetur. ¶ Huius verò rei quænam *Ratio* sit, videndum est; Sanè si de Annona ipsius militis ageretur, hasce quis afferre posset: *Primam* ne intermisso & seposito alio opere rustico & necessario, excutere frumentum prouinciales festinò cogerentur, cum magnis etiam sumptibus corrogatis operis: Et vt in simili loquitur *lex 31. inf.* ne nimia festinatione poscendi, conlatorum vires atteri viderentur. *Secundam*, quod dispendiosa esset prouincialibus tàm festina grani excussio, vtpote cùm compertum sit, frumentum quàmlibet meridiano sole recoctum, spicæ & paleæ adnexum vires aliquantâ temporis morâ colligere, & corroborari, excusso etiam omni humore, vt norunt, qui rem rusticam diligenter accurant, idque etiam notant rei rusticæ Scriptores: *Tertiam* addere quoque quis posset; hanc inquam, quod vt maximè segetes ante Augustum maturescant, id tamen aliquando aliter eueniat. Quæ quidem ratio huic *legi* aptari non potest, vtpote cùm ad Præfecturam Orientis hæc *lex* pertineat, vbi proculdubio longè ante id tempus segetes semper maturescunt. Verùm vt hæc postrema ratio, ita & superiores duæ ad *hanc leg.* non faciunt; Neque enim *h. l.* agitur de Capitatione humana, seu annonâ ipsius militis; verùm de capitatione *animalium* (vt loquitur *lex vlt. inf. de collat. bonor.*) id est, de Capito seu pabulo animalis: de quo fuit quoque eiusdem Iuliani *lex prox. 2. sup.* Ergo præstari *hâc l.* vetat Iulianus à prouincialibus militi pabulum animalis, vsque ad Kal. Augustas: Quia scilicet miles pabulum ipse equis iam in pascuis reperire potest, terrâ vndique pabulo vestitâ, atque ideò pabulatum mittere animalia sua.

Cæterùm, vt speciebus præstandis *h. l. & l. 25.* tempus præfinitum: ita etiam PRETIIS adæratarum annonarum, *d. l. 31. inf.* vbi dicam.

Illud omittere non possum, euidens mendum in subscriptione *huius legis* residere, *Dat. Kalend. Aug.* duplici ratione. Prima quia ipsum *legis* argumentum persuadet, ante Kal. Augustas eam latam oportuisse, cohibendæ militum licentiæ, qui non expectatis Kalendis Aug. capitationem exigebat: Secundò, ex vrbis *Nicomediæ* adiectione, vnde hæc *lex* à Iuliano data est; quam sanè Iulianus hoc tempore ante Antiochiam ingressus fuit, vt testatur Ammianus Marcellinus *l. 22. p. 236.* Atqui Antiochiæ iam erat Iulianus *V. Kal. Aug.* vt docet subscriptio *legis 2. sup. de Offic. Rect. prouinc.* seu *l. vlt. C. de pedan. iudicib.*

¶ Porrò

¶ Porrò vt ad Historicam *huius* & *superioris legis* causam descendam, pertinent eò, quod hoc ipso tempore Iuliano aduersus Persas cogitante Ammianus Marcellinus scribit *lib.22. p.236.* eum, omnibus, quæ res diuersæ poscebant & tempora, perpensa deliberatione dispositis, & militib. orationib. crebris, *stipendiisque* competenti, ad ea expedienda incitanti promptius animatis, Antiochiam ire contendisse.

¶ Capitvm *è quo* loco *milites petere debeant.*

viiii. *Impp. Iouinus" A. Secundo PP."

E" Vicensimo non amplius lapide milites sibi iubemus paleas" connectare. Dat. v. Cal. Oct. Ædesa", Iouiano" & Varroniano conss.]

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod. eod. tit.* Concordat *lex* 2. *sup.* Hanc legem verò Tribonianus prætulit, abdicata *d. l. 7.* tum quia illa Iuliani est: deinde quia hæc manifestior est, & expressior.
" Iouianus.
" Orientis qui & Sallustius, cuius sub Iouiano quoque *huius legis* auctore meminit Marcellinus *lib.25 pag. 325.* vid. *Prosopogr.*
" Abest hæc vocula à Codice Iust.
" *L. 7 sup.* Capitum, quod idem est.
" *Ædesa* Iouianus in Osdœna de qua dicam ad *l.79 infr. de Decurionib.*
" Nisi hîc reponamus diem *v. Kal. Febr.* emendandi hi Consules sunt Iouianus enim his Consulib. xii. Kal Mart. iam obierat. Itaque ad præcedentes Consules hæc *lex* referenda fuerit. Deinde id etiã doceat *Ædesa* mentio in eo quippe tractu Iouianus mortis Iuliani tempore, & statim post eius mortem substitit; tandemque cum Persis pacem init, atque inde Antiochiam profectus est. Videndus eâ de re Ammianus Marcellinus. Id ipsum & Philostorgius quoque testatur *lib.8. cap.6.* vbi vid. quæ dixi.

COMMENTARIVS.

SEntentia *huius legis* eadem est, quæ *legis 7. sup.* sic tamen vt quemadmodum Iulianus indurando militi, eum Capitum à vicesimo lapide petere iussit, *l.7. sup.* ita contrà, *hâc lege* Iouianus militi consulens ne plus æquo grauaretur, vel à signis nimis diu abesset; è vicesimo *tantùm* lapide paleas sibi connectare velit, *non amplius*, seu non vltrà. ¶ Porrò & *hæc lex* ad militem Persis oppositum pertinet: pariter vt Iuliani duæ *leges sup.* ad eundem P.P. datæ. Secundus enim P.P. cui hæc lex inscribitur, est secundus Sallustius, qui modò *Secundus* vocatur, vt *l.8.* modò Sallustius *l.7.* quémque à Iouiano *huius leg.* auctore cum Arintheo in occursum Persarum paci tractandæ missum, auctor est Ammianus Marcellinus *lib.25, p.321.*

¶ Adæratio *seu pretium annonarum Protectoribus erogandarum quodnam.*

x. *Impp. Valentinianvs & Valens AA. ad Symmachum P.V.".

PRotectores", fori" rerum venalium (iuxta Veteris moris obseruantiam) in" annonarum suarum commodo", pretia consequantur. Dat. x. Cal. Mai. Antiochiæ", Diuo Iouiano ~~&~~ ~~Varroniano~~ conss.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Valentiniani hæc *lex* est, quæ & pars videtur esse constitutionis eius quæ memoratur & confirmatur *l.22. 23. inf.*
" Symmachus P.V. Romæ sub Valentiniano Sen. v. *Prosopogr.*
" Ita distinguendus hic locus, ne alioquin *Protectores fori venalium* ab aliis Protectoribus diuersos, quod nonnulli fecerunt, hic somniemus.
" Vide & *l.17 infr. & tit. sup de Domest. & Protectorib. lib.6. tit.24.*
" Vid. & *l.31. & l. vlt. in fin.*
" Id est, pro annonarum suarum commodis.
" De hoc vide Commentarium.
" Non Syriæ Antiochiam accipio: verùm Insulam Antiochiam, quæ prope Constantinopolim (vbi paucis antè diebus Valentinianus & Valens constitêre) cuius sanè mentio in *Itinerario Augustano.*

COMMENTARIVS.

VAlentiniani quatuor Constitutiones super annonâ militari sequuntur putà hæc *lex*, & *lex* 11. 13. 16. *infr.* ex quibus apparet quàm enixam hîc Imper. annonæ militaris curam gesserit: quod etiam disertè testatur Zosimus *lib.4. pag.735.* ὁ Οὐαλεντινιανὸς περὶ τὰς εἰσπράξεις τῶν εἰσφορῶν καὶ τὰς ἐκ τούτων χορηγουμένας στρατιωτικὰς σιτήσεις ἀκριβέστατος ἦν. vide & alterum Zosimi locum, quem notabo *ad l.15. inf.* Hæc verò *lex* est de protectorvm annonâ in pretio his soluendâ. pretivm scilicet

specierum, non ipsas species, annonarum seu salarij sui nomine ex hâc Valentiniani constitutione Milites scholæque consequebantur, vt docet etiam *lex 22.23. infr.* Ac nominatim in his PROTECTORES (de quibus rursum agetur *l.27. inf.* déque iis fuit titulus peculiaris *sup. de Domest. & Protectorib.*) Protectores inquam, qui & ipsi Armatam militiam subibant, *l.9. d.t. de Domest. & Protect.* Sic quidem, vt quandoque expeditionibus bellicis prodessent, *l.6. d.t.* vtpotè tuitione locorum quoque eis commissâ: *d. l.27. infr.* atque adeò magistri militum dispositioni tùm suberant, *d. l.6.* quandoque aliis Principis missionibus parebant, hisque executiones mandabantur, quod ex compluribus Marcellini quoque locis constat, etiam in vrbe Româ (quò pertinet hæc *lex* ideo Præfecto Vrbis Romæ inscripta) de quo consule *Paratitlon de domest. & protect.* (etsi solemniter magis præsentes essent & in comitatu Principis hærebant, protegendo Principis lateri, *d. l.9.*) His igitur nominatim annonæ, non in ipsis speciebus, verùm in pretio & adæratæ soluebantur, cuius certè annonarum solutionis cura Romæ ad Præfectum vrbi pertinebat, vt huius *legis* Inscriptio docet, & locus apud Vopiscum *in Aureliano. Eiusdem*, inquit, *Valeriani alia est Epistola, quæ laudes illius* [Aureliani] *continet, quam ex scrinijs Præfecturæ vrbanæ protuli. Nam illi Romam venienti salaria sui ordinis sunt decreta. Exemplum Epistolæ; Valerianus Augustus Ceionio Albino Præfecto vrbi. Vellemus quidem singulis quibusque deuotissimis Reipub. viris multò maiora deferre compendia quam eorum dignitas postulat: sed facit rigor publicus, vt accipere de Prouinciarum oblationibus vltra ordinis sui gradum nemo plus possit. Quare Sinceritas tua mi Parens Charissime, supradicto viro efficiet, quamdiu Romæ fuerit, panes militares mundos sedecim, panes militares castrenses quadraginta, &c. Sane quoniam ei aliquid præcipuè decernendum est, quamdiu Romæ fuerit, pabula extra ordinem decernas. Ipsi autem ad sumptus aureos Antoninianos diurnos binos: Argenteos Philippeos minutulos quinquagenos: Æris denarios centum: reliqua per Præfectos ærarij præbebantur.*

§ Porrò quod *huius legis* præcipuum caput est; Pretium forense hâc parte spectari vult Valentinianus; scilicet cùm pretia specierum soluebantur, pretium forense fermè spectabatur, prout in foro rerum venalium erat, *h. l. & l.32. & l. vlt. h.tit. l.19. inf de cohortalibus*: iuxta nundinationem, quæ foro rerum venalium continetur, *d. l.32.* Non maius *d. l. vlt.* pretium cuiusque rei censetur, quod in nundinatione & conuersatione publica est: Pretio rerum communiter funguntur. Et hæc quidem in vrbe & Prouinciis. In prouinciis enim alioquin aliter atque aliter delegationibus taxabantur, *l.22.* (quâ huius Valentinianeæ constitutionis pars altera confirmatur) 28.30.31.32.35. *inf. h. tit.* Itaque & *l. vn. Cod. Iustin. de annonis & capitatione administr.* cauetur, Iudices eorúmque adsessores debere consequi ea pretia, pro annonis & capito dignationi suæ debitis, quæ particularibus delegationibus solent contineri. *Particulares delegationes* sunt notitiæ, quæ singulis Iudicibus dantur, & quibus annonæ eis debitæ taxantur: vide & *Nouellam* Valentiniani *inter Theodosianas de Tributis fiscalibus* 23. Verùm de hoc dicam plenè ad *legem vlt. inf.*

§ His ita constitutis, apparet de errore Gutherij, qui protectores fori rerum venalium, hinc nescio quos eruebat, ex vitiosâ *huius legis* interpretatione.

§ Tandem notanda hâc l. venit *Commodorum* vox hac in re propria, vt *h. l.* ita *l.12. inf. Vt milites*, inquit, *recordentur* COMMODA *sua, quæ in annonarum perceptione adipiscuntur.* Diomedes *lib.1. p.395. Cæsar apud milites de* COMMODIS *eorum: Non frustrabo vos, Milites.* Et Ouidius, 1. *de Arte.*

Romule militibus scisti dare COMMODA *solus:*
Hæc mihi si dederis COMMODA, *miles ero.*

Glossæ veteres Philoxeni, *Commodum* τὸ ἀννῶνιον ἢ ὀψώνιον: ita enim lego, vel στρατιωτικὸν ὀψώνιον, vt in iisdem *stipendium* ὀψώνιον στρατιωτικόν, hactenus editum Ϭουτ…. Et Vulgatus τὸ ὤνιον malè reponit. Isidori Glossæ *Commoda, diaria*; ita enim quoque repono. Apud Suidam quoque legendum Κομμόδα δόσις ἐπὶ τῇ σιτομῷ στρατιωτῶν, non …. Hinc Celso I.C. *in l. Lucius 22. π. de legatis 2.* Commoda militiæ; Commoda veteranorum Suetonio *in Nerone 32.* Commoda missionum *Sueton. Octauio 49.* Breuiter Commoda de stipendiis, annonis. Eodem sensu alia, de quibus in *Glossario.*

XI. * Idem AA. ad Mamertinum PP."

SVSCEPTOR", antequam diurnum" pittacium authenticum ab Actuariis susceperit, non eroget: Quòd si absque pittacio fuerit" erogatio, id quod expensum est, damnis eius potius subputetur. In qua re Officium Grauitatis tuæ in speculis esse debebit, non sine detrimento propriarum facultatum id futurum sciens, si neclexerit vt præscribtæ formæ tenor custodiatur: Nec prius de horreis species proferantur", & maxime" Capitationis", quàm (vt dictum est) ad diem pittacia authentica fuerit" prorogata. Dat. Idibus Decemb. Triu". Diuo Iouiano & Varroniano CONSS. [364]

NOTÆ.

" Concordat huic *lex 13. infr. & lex 26.*
" Italiæ, Africæ, Illyrici.
" De Susceptoribus, *inf. suo titulo.*
" Vid. *l. 1 sup. l.13. infr & l.17 ib.t.* Imò menstruum, *l.16 inf.*
" Fuerit facta: vel fieret.
" Id est, imputatur. v. *Gloss. Theod.*
" Alij, *proferatur.*
" Cur maximè?
" Capitatio *hic & l.8. sup.* quod alibi Capitum: & nominatim *l.13. inf.* quæ huic respondet.
" *Fuerint.*
" Vitium hic hæret: Neque enim hoc tempore Valentinianus Treuiris fuit in Gallia: malim igitur *Trid.* vt sit *Tridentum.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

PITTACIO authentico diurno, nonnisi ab Actuario priùs accepto, Susceptor annonas seu species de horreis proferre, atque adeò præstare vetatur à Valentiniano Sen. *h. l. & l.*13.16 24. 28. *inf. h. t.* Pittacium Actuarij diurnum præcedere debet: vel vt hæc *lex & d. l.*13. loquuntur. *prorogari*, antequam susceptor quid eroget: *Prorogare* est antè erogare, & præmittere, vt prorogata iussio: *l.*2. *inf. de Pascuis*: ex pecunia aliquid protogare, *l.*28. *inf. de susceptor.* quæ huic concordat.

¶ *Diurnum* porrò pittacium, nempe quo quid per singulos dies erogandus esset, ἡμερήσιον continebatur: Quomodo & inter ciuitatum ministeria & officia nominantur *Diurnarij*, vnà cum Subscribendariis, Logographis, Censualibus *l* 8. *de cohortalibus* scilicet qui Diurna efficiebant, conscribebant, ἡμερόλογοι.

De duobus interim *hac leg.* monendum est: Primò de *Actuariis*, quorum *hâc l.* mentio fit, & *d. l.*13.16.24.28. *h. t. & l.*3. 5.10.14.15. *inf. de Numerar. & Actuar. l.* 4. *inf. de executor. l.*125. *inf. de decur.* ACTVARII igitur, de quibus iam aliquid dixi *ad l.*1. *sup.* erant, vt testatur *d. l.*16. in singulis Numeris militaribus: quod etiam docet exertè *lex* 10. *inf. de Numerar. & Actuar.* Singulorum Numerorum ratiociniis pertractandis, vt disertè dicitur *l.*16. quantum scilicet cuique militi, & quot militibus annonæ deberentur, vt posteà erogationis faciendæ tempore id Susceptori Pittacio significarent: Ideò Græcis *Actuarius* ὑπομνηματογράφος, ὑπομνηματοφύλαξ. Et Ammianus pariter *extremo lib.*25. Actuarium *ratiocinia tractasse* docet, vbi de Ioniano Imp. *ex Actuario ratiociniis scrutandis incubuit*; (vbi rectum est, *Scrutandis*, vult scilicet Ammianus, Iouianum incubuisse cuidam, qui Actuarius fuerat, & ratiocinia eius scrutatum Iouian. Quarè malè id in *scribendis* mutatum:) *Et tanquam in alto gentis silentio extra calcem, vt dicitur, procurrebas, & intempestiuè parum etiam cum primatu omnibus ex Actuario ratiociniis seruandis incubuit: qui fraudum conscius & noxarum ad militaria signa confugit; finxitque Iuliano superstite in res nouas quendam medium surrexisse, cuius fallacia turba militaris acerrimè commota, Lucillianum & Semianchum occidit.* Horum Actuariorum mentio apud eundem, *lib.*20. *p.*175. *Pro Actuariis*, inquit, *obsecrauêre Petulantes & Celtæ* [Numerorum militarium hæc sunt nomina] *Rectuti quas placuisset prouincias, mitterentur: quo non impetrato, abiêre nec offensi, nec tristes.* Ab hoc diuersus Rationarius Apparitor Ducis, quæ idem Marcellinus memorat *lib.*18. *p.*130. Et Rationarius Apparitionis armorum magistri, *lib.*15. *p.*48. De horum fraudibus est insignis locus apud Aurelium Victorem Scoti, quem ad *l.*28. *inf.* quoque proferam: *Tantum*, inquit, *Actuariorum in exercitu factiones vigent, vt arduum petentibus* * *malitia patraretur: Genus hominum, præsertim hâc tempestate, nequam, venale, callidum, seditiosum, habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes velandásque quasi ab natura factum, annona dominans, eóque vtilia* (rectè habet hæc vox) *curantibus, & fortunis aratorum infestum, prudens in tempore his largiendis, quorum vecordia damnoque opes contraxerit:* Eorundem mentio apud Trebellium Pollionem, in *Victorino Seniore. Victorinus*, inquit, *quod matrimoniis militum & militarium corrumpendis operam daret à quodam Actuario, cuius vxorem stuprauerat composita factione Agrippinæ percussus.* Eandem quoque rem narrat Victor & Eutropius, apud quem malè Pæanius *Actuarium* putauit, esse proprium hominis nomen. Item seruum fuisse: cùm tamen & Officij nomen fuerit, & quidem, *militaris. Militaris* inquam fuit Actuarius propriè, non *miles*, vt Pollio *superiore loco* indicat. Nam etsi *Militares* sæpè pro ipsis Militibus dicantur, eo tamen loco Pollio *Milites*, à *Militaribus* separauit, vt Milites sint, *Militantes*; *Militares* verò, qui non quidem militarent, sed *Militari annona*, vel aliter inseruirent qualis Actuarius. In tantum, vt & hi ipsi quandoque *Milites* dicantur. Hinc certe milites, pro Opinatoribus, *l.*34. *inf. de annona & tributis*, *l.*16. *inf. de exactionib.* Hinc & immunitas à capitatione his tanquam militibus data, *l.*3. *inf. de Numerar. & Actuariis.* Et hæc de Actuariis, qui (vt hoc addam) factionibus in militia opportuni fuêre, & militibus grati, vtpotè penes quos Annonæ cura erat: quod docuerunt iam Victor & Marcellinus *locis sup. allegatis*; Hi priuilegio quoque militari fruebantur & sibi blandiebantur, *l.*125. *inf. de decurionib.*

¶ Pittacium, *h. l. & l.*13.16. *inf.* est idem quod Breue, seu Breuis, Notoria, indiciam, rationes, & commentarius. Glossæ Cyrilli πιττάκιον *pittacium, Breuis.* Breuiter, est Index vel Titulus: adeò vt & amphoris & doliis affixa pittacia dicerentur ea, quæ vini patriam & senectutem indicabant apud *Petronium.* Itemque indices libri affixi, qui nomen Authoris præferrent, πιττάκια dicebantur. Imo & Celsus splenia & emplastra, quæ fronti ad dolorem capitis illinuntur, *pittacia* vocauit. Moschopulus περὶ σχεδῶν πιττάκια ὀνομάζει τὰ λεπτὰ δερμάτια τῶν δερματίων ἀφ' ὧν ἡμεῖς πιττάκια λέγομεν. Cassiodorus *Variar. Si Romani prædium sine Delegatoris cuiusquam pittacio præsumptor barbarus occupauit.* Vt ad pittacia militaria reuertar, eorundem meminit Lampridius *in Alexandro Seuero. De promouendis inquit* [militibus] *etiam sibi annotabat, & perlegebat cuncta pittacia: & sic faciebat, diebus etiam pariter annotatis, & quis & qualis esset, & quo insinuante promotus.* Paulò antè, *Breues* appellauit: *Milites suos sic vbique sciuit, vt in cubiculo haberet breues & numerũ & tẽpora militantium, semperque cum solus esset, & rationes eorum, & numerum, & dignitates, & stipendia recenseret, vt esset ad omnia instructissimus.* Higenus *de limitibus constituendis, p.*212.213. *Deinde ex decuriis, antequàm sortes tollant, singulorum nomina in pittaciis & in sorticulis, & id ipsi sortientur, vt sciant quis primo, aut quotocunque loco exeant.* Pittacia igitur hic nihil aliud sunt, quàm quæ nos *Buletins* vocamus, secundum quæ species annonariæ militibus erogabantur.

¶ Illud postremò monendum superest, perperam & inconditè à nonnullis colligi, quasi susceptores sub Arcariorum dispositione fuerint. Nil tale: distincta hæc erant munia, neutrum alteri suppositum. Quin & ex alio hominum genere creabantur. Susceptores scilicet è Curialium numero. *l.*49.54. *inf. de decurionib. l.*9.20.24.31. *de suscepto. l.*2. *de quæstionibus.* Quò pertinet etiam Basilij locus *ep. ad Præsidem quendam emissa*, 389. vbi pro filio senis cuiusdam à Curia excusati, vix quadrienni pariter excusando agens, rem ad absurdum deducens ait, eum neque in Curialium numerum rectè allegi, neque tributis exigendis præponi, neque erogandæ annonæ militari: οὐ γὰρ δυνατὸν τὸ παιδίον εἰς βουλευτὰς συντελεῖν, ἢ ἐκλέξαι τὰς εἰσφοράς, ἢ στρατιώταις χορηγῆσαι τὸ σιτηρέσιον.

XII. * Idem AA. ad Victorem" Mag. mil.

IN prouinciis stationes militum adfici" possi" possidentes Vrsicini" Comitis suggestione cognouimus, à quibus superstatutorum" graue atque inusitatum quoddam nomen" *Cenaticorum* fuerit introductum, quod Magnifica auctoritas tua missis competentibus litteris in omnibus prouinciis iubebit aboleri, vt milites recordentur, commoda" sua, quæ in annonarum perceptione adipiscuntur, extrinsecus detrimentis prouincialium non esse cumulanda". Dat. VI. Kal. Ian.". Bonamansione, Diuo Iouiano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* Lex 9. *Cod. eod. tit.* hinc interpolata est, resecatis quamplurimis.

" De hoc Victore mox *in Commentario.*

" Reponebat Cuiacius *adsicere possidentes.* Possis etiam ita, *adstrixisse possidentes.* Malim tamen ita, *ad officia poscere possidentes*, id est, ad officium, Xeniolum, præstandum: *deposcere*, vocare, cogere. *Officiorum* vox hâc in re propria, haud aliter ac humanitatis, *l. 1. infr. de Salgamo*: Et Ministerij, *l. 1. infr. Ne Comitib. & Tribun. lauacra præstentur.* Sed & *Poscendi* vox hâc in re propria, *l. 3. in fin. de Salgamo.* Possis & ita, *adsicere passim possidentes.*

" De hoc *Vrsicino.* Vide Commentarium.

" *Superstatutorum*, vt superpostulationis, *l. 27. infr. hoc eod. tit.*

" Nomen hic cùm aboletur res vnà cum nomine tollitur. Similia vide ad *l. vn. infr. de Irenarchis*: *l. 32. infr. de petitionib. l. vlt. infr. de patrocin. vicor.* Aliquando nomen tantum, *l. 5. infr. de frum. Alex.* vbi dicam.

" De hâc voce dixi ad *l. 10. sup.*

" Augenda.

" *Al. VI. Kal. Iun.* id quod docet Collatio aliarum *legum*, & ex parte *l. 1. infr. de priuil. Corp. V. R.* euincit tandem Valentinianei itineris ratio, de quo ad *d. l. 1.* & in *Consular. Theodosiano.*

" Ibidem data eodem proculdubio die *d. lex 1. infr. de priuileg. Corp. V. R.* ad Symmachum P. V. *Bonamansio* hæc inter Philippopolim & Sardicam: vt docet *Itinerarium* Burdegalense, seu Hierosolymitanum, de quo plenius ad *dict. l. 1.*

COMMENTARIVS.

CENATICI nomine milites à Prouincialibus quicquam exigere à Valentiniano & Valente A.D. 364. vetantur: contrà, suis annonis contenti esse iubentur *hâc l.* quæ ad Orientem pertinet, & ad militem Persis appositum. Ita Aurelianus quoque apud Vopiscum, in *Epistola* militari, ad Vicarium suum data: *Si vis Tribunus esse, imò si vis viuere, manus militum contine: Nemo pullum alienum rapiat, ouem nemo contingat, vuam nullus auferat, segetem nemo deterat, oleum, sal, lignum nemo exigat;* ANNONA SVA CONTENTVS SIT: *De prædâ hostis, non de lachrymis Prouincialium habeat.* Spartianus in Pescennio Nigro: *Nunquam sub eo miles Prouinciali lignum, oleum, operam extorsit.* & *l. 4. in f. de pascuis*; *Possessores nihil plus debent quam quod nostro arbitrio, nostra perennitatis & magnifica sedis tua dispositione per annos singulos iubentur inferre. Nec verò milites aliquid præsumere debent nisi quod largitate Nostri Numinis consequuntur.* Et *leg. vlt. inf. de Salgamo*: *Militib. nostra sufficient largitates, & Conlatoribus annona tantummodo semper imminebit indictio.* Huc etiam optimè referri potest Stratoris Dominici (id est, Ioannis Baptistæ) ad milites responsum (cui Aureliani dictum consimile) apud D. Lucam, *cap. 3. vers. 14.* μηδένα διασείσητε μηδὲ συκοφαντήσητε, καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν: id est, *Neminem concutite, nemini quicquam per iniuriam eripite, & obsoniis* [seu annonis] *vestris contenti estote.* Sic enim locus ille verti debet: ὀψώνια scil. sunt, vt rectè Gregorius Nazianzenus *orat. 9.* ad Iulianum peræquatorem; τὸ βασιλικὸν σιτηρέσιον δηλονότι, καὶ τὰς ὑπαρχίας, ὅσα νόμῳ δεῖ ἀξιώματι δωρεάς. συκοφαντεῖν eo loco non est calumniam alicui facere, vt reddidit vulgatus Interpres, verùm præter ius & fas alicui quid extorquere. Quo ipso sensu apud eundem Lucam *cap. 19. vers. 8.* Magister Publicanorum Zachæus ait, καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν: id est, *si quid cui præter fas extorsi, quadruplum eius reddo.* συκοφαντεῖν eo loco idem est quod paulo ante *cap. 3. vers. 13.* præcedente πλέον τι παρὰ τὸ διατεταγμένον πράσσειν: id est, *aliquid præter ius fásque exigere.* Verùm de similibus omnique adeo militarium concussionum genere agetur *infr. l. 10. de metatis*: & *tit. infr. de salgamo hospitib. non præbendo.* Item *toto titulo, Ne comitib. & Tribunis lauacra præstentur.* Item *infr. tit. de Pascuis*: & *l. 12. inf. de Metatis*: & *tit. inf. Ne opera à conlatorib. exigantur, & Tit. inf. Ne damna Prouincialibus infligantur.*

§ De *Cenaticis* tantùm hic videndum est. Graue hoc Cenaticorum nomen & Prouincialibus detrimentosum fuisse hæc *lex* testatur: Itémque à militibus ipsis præter morem introductum ob exactum, super statuta, id est, præter collationes militares solemnes & legitimas. Nominis equidem indicio satis apparet, exactum hoc quasi pro *cœna* à Prouincialibus: Galli nos diceremus, *la passade*. Simile prædæ genus fuit *Cerarium*, quod Verres in Siciliâ quasi pro cera exigebat. Item *Vnguentarium*, quod Plinius testatur *lib. 2. Epist...* Marium Priscum à Prouincialibus exegisse quasi pro vnguento. *Pulueraticum* pariter: cuius mentio *Nouella Maiorani 1. & l. 26. inf. de tironib.* vbi dicam. His non adeò absimilia *Epidemetica* sunt, de quibus *Tit. de Metatis*, vt & *Salgamum*: de quo *infrà suo Titulo.* Denique hæc sunt & huius generis alia, quæ in quæstum reperta, ipso tributo grauiùs tolerari ait Tacitus in *v. Agricola.*

§ Tandem obseruandum quod hæc *lex* inscribitur *Victori Magistro Militum.* Victoris huius Magistri Militum sub Valente hoc ipso Anno meminit Ammianus Marcellinus *lib. 26. p. 339.* *Partiti sunt Comites, & Valentiniano quidem Iouinus euenit, dudum promotus à Iuliano per Gallias Magister armorum, & Dagalaiphus quem militiæ Rectorem prouexerat Iouianus. In Orientem verò secuturus Valentem, ordinatus est* VICTOR *ipse quoque iudicio Principis antè dicti prouectus, cui iunctus est Arintheus: Lupicinus* enim

enim pridem à Ioniano pari modo promotus Magister Equitum partes tuebatur Eoas. Equidem meminit Anno 366. *lib.*27. *p.*364. & An.373. *lib.*30.*p.*405. & A.377. *lib.*31. *p.*479. & Zosimus *lib.*4. *p.*735. Ad Victorem στρατηλάτην extat Basilij *ep.*374. vide & Gregorium Nazianzenum *ep.*133.134. Ab hoc Victore alius est victor Dux Ægypti, cui hoc ipso Anno inscribitur *lex* 5. *inf. de legatis.*

Vrsicini quoque Comitis *hâc l.* fit mentio, cuius nullam alibi mentionem reperio: Nisi idem ille sit, cuius multa mentio sub Constantio apud Ammianum Marcellinum, cuius etiam variam fortunam persequitur: quémque Anno 360. (id est, ante quadriennium) adpetitum calumniis depositâ militiâ digredi iussum ad otium à Constantio, scribit *initio libri* 20. vt proinde post Constantium recinctus videri possit. Quanquam videri quoque possit hic Vrsicinus Alemannorum Rex, cuius sub Iuliano C. meminit Marcellinus *lib.*16. *p.*81. in gestis, An.357. & *lib.* 18. *p.* 127. in gestis A.359. qui pace factâ *Comitis* dignitatem assecutus apud Romanum adoentum: quod aliis pluribus euenit.

XIII. *Idem AA. ad Populum."

ACTVARII", per singulos", vel" vt multum binos, dies, authentica pittacia prorogent", vt hoc modo inmissis" pittaciis, species capitum" annonarúmve ex horreis" proferantur. Quod nisi fuerit custoditum, Actuarius & Susceptor, sed & Officium Iudicantis, quod non institerit huic iussioni, statutæ", obnoxium tenebitur. Dat. Kal. Oct. Aquil. Valentiniano & Valente AA. CONSS. [365.]

NOTÆ.

*Concordat huic legi *lex* 11. *sup.* & *lex* 16. *infr.*
" Quare *ad populum?* De hoc mox dicam.
" De *Actuariis* dixi ad *l sup.*
" Vid. *l.*1. & 11 *sup.* & *l* 17. *infr.* imò per singulos 30. dies: id est, singulos menses, *l.*16. *infr.*
" Ita *d l.*17. singulis diebus, aut certè competenti tempore.
" Vt *fine l.*11. *sup.* pittacia prorogata.
" *Emissis*, vel *antè missis*, seu *præmissis.*
" Rectè *Capitum* in plurali, non aliter inflexum, quàm *Caput.* Tentabam aliquando *Capitûm*, vel *Capituum.* Nam & *Capitus* dictum videtur: Hinc *Titulus* Codicis, *De Annonis & Capit.* Porrò *de Capito* iam dixi ad *l.*7 8 *sup.*
" Ex horreis, *h l.* & *d.l.*17. *infr.* Ex fiscalibus conditis, *d.l.* 16. *infr.*
" Statutæ multæ.

COMMENTARIVS.

PITTACIA singulis diebus, vel saltem quoquo biduo, Actuarij prorogare debent: alioquin & Actuarius & susceptor, quinimò & Officium Iudicis, puniuntur. *Actuarius* ideò & Susceptor, Ne alioquin vltrà modum & temerè species annonariæ erogentur, vel etiam ne species non tempestinè erogatæ, vitium contrahant. Denique ne militari annonæ percipiendæ mora fiat. His tribus rationibus niti potest *huius legis* dispositio. Secundam rationem suppeditat *lex* 1. *sup.* Primam *lex* 11. *sup.* ¶ Cæterùm cur *ad Populum* emissum sit hoc *Edictum*, obscurum est. Prima ratio, & Secunda quas superiùs allegaui, suadere videntur, ideò ad populum emissum hoc Edictum, quia Populus seu Prouinciales erogatione à susceptore temerè factâ vel vitiatâ annonis iterum conferendis grauarentur. Et tamen cùm rem propiùs intueor, non videtur hæc inscriptio *ad Populum* stare posse: quia si ad Prouinciales hæc *lex* pertineret, ita ea inscriberetur, *ad Prouinciales*, vel ita pleniùs, *ad Prouinciales & Possessores*: Cùm enim ad *Populum* lex emittitur, intelligitur Populus V. R. Itaque reponam hîc, *ad P.º Præfectum*: id est, *ad Pretorio Præfectum.* Vel quid si legamus *ad Probum.* Et tamen *ad Populum* quoque data *lex* 9. *de desertorib.*

XIIII. *Idem AA. Secundo PP."

RIPARIENSES" milites mensibus nouem in ipsâ specie consequantur annonam, pro tribus pretia percipiant. Acc. Kal. Dec. Calcedone", Valentiniano & Valente AA. CONSS. [365.]

NOTÆ.

*
" De hoc *Secundo* PP. dixi iam ad *l.*7.8.9. *sup.* Idem ille est cum *Sallustio.*
" De Ripariensibus militibus Iis dixi plenè ad *l. vlt. sup. de re militari.*
" De hac subscriptione mox dicam.

COMMENTARIVS.

SPECIES partim ipsas, partim verò PRETIVM loco specierum, Ripariensibus militib. (de quibus ad *l. vlt. sup. de re militari*) in Oriente Valens hâc constitutione præberi iubet. Ita quidem vt nouem mensibus, id est, tribus Anni partibus, species ipsæ præbeantur: pro quarta verò Anni parte, seu pro tribus mensibus, pretia. Quod singulare est in Ripariensibus hoc tempore

per Orientem constitutis: cùm antea non nisi ipsæ species militibus præberentur. Et postea quoque *l.18. l.20.21. infr.* aliisque legibus, vel certè pretia tantùm præbita fuerint: de quo *sequentibus aliquot legib.* & *l.17. infr. de Cohortal.* Verùm hæc ita variarunt, pro locorum & temporum varietate, & militum ipsorum, possessorúmque vtilitate perspectâ, *l.30. infr. h. t.* ¶ Cæterùm pertinet hæc *lex* ad militem tùm Procopio Tyranno oppositum, vt characterismi loci & temporis docent. Porrò ex Ammiani Marcellini verbis colligo, cur Valens pro tribus mensibus pretia milites Riparienses percipere velit *h. l.* nempe propter inopiam commeatuum quæ tum erat: Calcedonis quippe oppugnationi a Procopio occupatæ, Valentem hoc tempore institisse adultâ hyeme bis Coss. author est Ammianus Marcellinus *lib.26. p. 348. 349.* Verùm frustrà. Eios quippe suburbano digredi coactus elapsúsque, tùm propter inopiam commeatuum, tum propter obstinationem defensorum, & imminentem Procopij exercitum. Itaque Bithynia in Procopij ditionem redacta: Etsi postea, vt idem *p.353.* ostendit, sequentib. Coss. seu A. D. 366. interfecto Procopio, Marcellus occupasset Chalcedona. Sed & Socrates *lib.4. cap.*8. Muros Chalcedonis mox destructos scribit. Vide & Ammianum Marcellinum *initio lib.31.* Ex huius igitur vrbis suburbano missam sibi à Valente hanc constitutionem Secundus Præfectus Prætorio accepit. Atque ita accipi oportet hæc verba, *Acc. Calcedone.* Est proinde *hæc lex* singularis ad constituendum probè characterismum Tyrannidis Procopianæ: de quo dixi *ad Philostorgium, lib.9.c.5.*

---

xv. * Idem AA. ad Auxonium PP.''

SICVT fieri per omnes Limites salubri prospectione præcipimus'', species annonarias à vicinioribus Limitibus'' prouincialibus ordinabis ad Castra'' conferri'': & inuitò'' oneris Castris constituti milites duas alimoniarum partes ibidem de Conditis'' sumant, nec ampliùs quàm tertiam in partem ipsi vehere cogantur. Dat. v. Non. Mai. Marcianopoli'', Valentiniano N. P. & Victore CONSS [369.]

NOTÆ.

* Lex 4 *Cod. eod tit.* Concordat *lex 9 11 21.22 infr de annona, & trib & l.1. Cod. de fundis limitrophis.*

'' *Auxonius PP.* de quo vide Zosimi locum *lib.4. pag.74.* quem mox laudabo *PP Porrò Orienti* fuit: vt docet quoque *lex vn. infr. de classicis.* Salustio in eâ Præfecturâ suffectus, eique vicissim Modestus: vide Zosimum, & *Prosopograph.*

'' An *Præcepimus*? an verò *percipimus*? Illud malo.

'' A *Prouincialibus vicinioribus limitibus*, id est à Prouincialibus qui viciniores sunt limiti.

'' *Castra* in limitibus.

'' Eadem voce vtitur *lex.21. infr. de annona & tributis*: vehi, *in fine huius legis*: transuehi, *l.11. infr. de annonis & tributis.*

* *Sed in veteranis Castris.* Ita Codex Iustin. Est qui tentat, *vt in limitaneis Castris*: Forè *&* vel, *ve, in Veterinis castris*, de quo mox.

'' De *Conditis*, dixi ad *l.3. sup.*

'' Vide Zosimi locum prædictum: & Ammianum Marcellinum *lib 27.p.365.*

COMMENTARIVS.

CONVEHI, seu CONFERRI, transuehinè Annonam Limitaneam (id est, Annonam militarem) ad Imperij limites, militésque qui in limite sunt, à Vicinioribus, Prouincialibus, seu pro loco ac proximitate possessionum, ad castra limitanea, iubet hâc constitutione Valens: pariter vt Valentinianus Sen. frater eius; *l.11. inf. de annona & tributis*: vbi dicam plenius, adductis etiam in id è Pollione *in V. Ballista*: & Tacito, *in V. Agricola*, locis: nempe ne plus habeat dispendij translatio, quàm ipsa illatio, vt loquitur *lex 22. infr. de annona & tributis.* Ideo salubris prospectio *h. l.* dicitur. Et tamen postea Theodosio M. aliquando aliter visum fuit, videlicet vt ad conferendas species, seu annonam limitaneorum, Prouinciales longiùs quoque delegari possent, *l.21. infr. de annona & tributis* (etsi ad conferendas alias species itineris rationem haberi vellet.) Quod ipsum tamen displicuit Iustiniano, interpolatâ *illâ l.21.* ¶ Maneat igitur Limitaneam quoque Annonam à proximis possessoribus transuehendam, & quidem ad castra limitanea, ibi videlicet condendam seruandamque atque exinde militibus erogandam. Verùm de hoc omni pleniùs *ad d. l.11. infr. de annona & trib.*

¶ Cuius occasione (cum de *conditis* ipsis *ad l.3. h. t.* diximus) videndum est, quibus in locis hæc condita fuerint. De Ciuitatibus sanè locus est apud Capitolinum *in Gordiano Tertio. Cuius*, inquit, *viri tanta in Rempublicam dispositio fuit, vt nulla esset vnquam ciuitas limitanea potior, quæ totius anni in aceto, frumento, & larido, atque hordeo, & paleis* CONDITA *non haberet. Minores verò vrbes aliæ triginta dierum, aliæ quadraginta, nonnullæ duorum mensium: quæ minimum quindecim dierum.* Ammianus quoque Marcellinus *lib.18.* de Iuliano loquens, oppida Galliæ ad Rheni ripam recuperante. *Id inter potissima*, inquit, *mature duxit implendum, vt ciuitates multò ante excisas introiret, receptásque communiret: horrea quin etiam extrueret pro incensis, vbi* CONDI *posset annona à Britannis sueta transferri.* Zosimus pariter *lib.4. p.741.* loco quem paulo pòst pleniùs consignabo: τὴν στρατιωτικὴν σίτησιν τῶν ἐπικειμένων τῷ ποταμῷ πόλεων ἐναποτιθεμένων. Sed & Procopius *lib. Persicorum* ἐν Δάρας τε καὶ Νισίβιδι πόλει ἐν δημοσίῳ τὰς ἐπὶ πλεῖστον τροφὰς ἀποτίθεσθαι νενομίκασι: Ammianus Marcellinus de munimentis, testis, *lib.14. p.6. Et quoniam*, inquit, *inediâ graui afflictabantur*, LOCVM *petiuere, Paleas nomine, vergentem in mare, valido muro firmatum: vbi* CONDVNTVR *nunc vsque commeatus, distribui militibus, omne latus Isauriæ defendentibus, adsueti.* Quibus locis munimentum

mentum de castris castellisque accipi potest: quomodo & Marcellinus idem Tres tabernas illas *castrorum* appellatione complectitur *p.81.82*. Nam & eas muris firmabant, vnde ἀκμαῖα τείχη apud Synesium *in orat. de Pentapoli*. Castella vocantur, & à Ciuitatibus distinguuntur. Vegetius sanè monet *lib.3. cap.3.* pabula, frumentum, cæterásque annonarias species, quas à prouincialibus consuetudo deposcit, maturiùs exigi, & in opportunis ad rem gerendam munitissimis locis aggregari. Et tamen de *castris limitaneis* ambigi video, num in his condita fuerint, seu condita militaris annona. Est enim qui negat annonam militarem in Castris condi solitam. Quem sanè refutat hæc *lex* omnium apertissimè. Neque enim tantùm *hac lex* ait, *species annonarias à vicinioribus limiti prouincialibus ad castra conferri*, quasi mox mox erogandas. Verùm subiicitur, *in castris constitutos milites alimoniam* IBIDEM DE CONDITIS SVMERE. Et certè *condita* non sunt, nisi eo loci, vbi condita sunt: & quæ ex peregrino loco condita aliò transferuntur mox eroganda, ibi certè Condita iam amplius non sunt, sed Commeatus appellatione veniunt: Commeatus, inquam militaris, seu annonarij.

Sed Ammiani locus non minùs manifestus est *lib. 17. p. 108. 109.* de munimentis flumini Mosæ impositis, agentis; *Ex annona decem dierum & septem, quam in expeditionem pergens vehebat ceruicibus miles, portionem subtractam in iisdem* CONDIDIT *castris, sperans ex Chamauorum segetibus id suppleri posse quod ablatum est.* Sed & Eunapius *in Excerptis Legationum*, τὴν ἐκ τῆς Βρεττανικῆς νήσου σιτοπομπίαν εἰς τὰ Ῥωμαϊκὰ φρούρια διαπέμψαι. φρούριον enim, vt nemo iam nescit, Castrum est. & Castellum vt constat ex Suida & Glossario Cyrilli. Procopio *lib.2. de ædificiis Iustiniani*. καστέλλους γὰρ τὰ φρούρια τῇ Λατίνων καλοῦσι φωνῇ. Et *lib.3.* Et Iustinianus ipse *Nouella 28.* Πιτυοῦντα καὶ Σεβαστόπολιν ἐν φρουρίοις μᾶλλον ἀριθμητέον ἢ πόλεων. Etsi nescius non sim, de omnibus munitis locis (in quibus & ciuitates) φρούρια quoque dici: Ac maximè cùm Ammianus Marcellinus de eadem re agens, de qua Eunapius, *Ciuitates* nominet. Rursum Ammianus *lib. 16. p. 80.* de munimento trium Tabernarum agens, id est, de castro (vt mox quoque vocat) *Victum*, inquit, *defensoribus ibi locandis ex barbaricis messibus collectum militis manu* CONDIDIT *in vsus anni totius*. Denique & Ausonius, *in Mosella; circumstetere igitur hoc* MVNIMENTVM *per triduum*, &c.

Maniaque antiquis te prospectantia muris
Addam præsidiis, dubiarum CONDITA *rerum,*
Sed modò securis, non castra, sed horrea, Belgis.

Scilicet hoc vult Ausonius, posteaquam Belgicæ securitas reddita, retusis Francis & Alemannis, & pax cum illis firmata, castra, quæ continendo militi limitaneo potissimùm extructa fuerant, horrea MAGIS facta fuisse. Magis inquam; nihilominus enim milites semper aliqui limitanei in his castris fuerunt. Nam vtcumque fœdus cum gentibus illis sæpè renouatum, pax tamen semper infida fuit, vixque Gallicum vallum siue Rheni ripa incustodita fuit. In his igitur castris semper milites, sed aliquando maiorem vsum Conditis asseruandis, quàm militi continendo præbuerunt. Atque hæc de prima *huius legis* sententia dicta sint.

¶ *Altera* hæc est: In castris milites constitutos, de translatis eò, conditisque duas annonæ partes ibidem sumere oportere; atque ita, sic vt dicam, pransum paratum, annonam paratam, mansionem paratam habere, siue vllo petendæ ex remoto annonæ onere, nisi pro tertiâ parte. Obscurum tantum hic, quid sub his verbis *inuitò oneris castris*, latent: pro quibus in *Cod. Iust.* editum, *in veteranis castris* Vir Doctus emendabat, *in limitaneis castris*: Fortè hîc reponendum, *In Vetorinis castris*. Quomodo sanè Græci legerunt βετωρινοῖς: *Vetorina* scilicet castra hîc fuerint BETORINA in limite Arabico Persis opposito (non Victorina, quæ à Victorio, vel Victorino Tyranno excitata sub Gallieno, de quibus Pollio *in Lolliano*, vt nonnulli coniiciebant; quæ non placent) quorum meminit *Notitia Imperij* in Duce *Arabiæ*: *Sub dispositione*, inquit, *viri Spectabilis Ducis Arabiæ Præfectura legionis quartæ Martiæ Betthora.* Proinde pertineat hæc *lex* propriè ad limitem Arabicum, & castra Arabiæ; quorum meminit præter *Notitiam Imperij*, Ammianus Marcellinus *lib.14. p.22.* *Arabia*, inquit, *opima varietate commerciorum, castrisque oppleta validis & castellis, quæ ad repellendos gentium vicinarum excursus sollicitudo peruigil veterum per opportunos saltus erexit, & cautos.* Item Author incertus, qui subditus est *Notitiæ Imperij*: *Habitabunt*, inquit, *veterani limites Arabum, quæ dudum defenderant loca, & laborum desiderio potiti erunt, ex milite collatores.* Et ita quidem hîc legendum videatur, si modò hæc lex ad *Arabicum* limitem pertinet: quæ non inanibus argumentis potiùs ad Scythicum pertinere videri possit. ¶ Sanè de Scythico limite insignis Zosimi locus *libro 4. p.741.* (cuius partem antea quoque laudaui) occurrit: ex quo tria huic *legi* prorsus respondent. *Legis* inquam inscriptioni, Subscriptioni, & Argumento ipsi. Διανοούμενος δὲ αὐτοὺς [Scythas scilicet] ἐπιέναι τοῖς Ῥωμαίων ὁρίοις εἰσθόμενος ὁ βασιλεὺς καὶ πρὸς αὐτὸ ἤδη συνειλεγμένους ἅπαντας σὺν ὀξύτητι πάσῃ τὸ μὲν στρατόπεδον τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἴστρου συμπαρέτεινε, αὐτὸς δὲ ἐπὶ τῆς Μαρκιανουπόλεως (ἡ μεγίστη τῶν ἐν Θρᾴκῃ πόλεων ἐστὶ) διατρίβων τά τε τῶν στρατιωτῶν ἐν ὅπλοις ἀσκήσεως ἐπιμέλειαν ἐποιεῖτο, καὶ μάλιστα τοῦ μηδεμίαν αὐτοῖς ἐπιλεῖψαι τροφήν: ὕπαρχον μὲν οὖν τῆς αὐλῆς Αὐξόνιον ἀποδείξας Σαλούστιον τοῦτον, διὰ τὸ γῆρας ἀφεὶς, ἤδη δεύτερον ταύτην μεταχειρισάμενον τὴν ἀρχήν. Αὐξόνιος δὲ καὶ ἐφεστῶτος οὕτω μεγάλου πολέμου περί τε τὴν τῶν εἰσφορῶν εἴσπραξιν δίκαιος ἦν οὐδένα βαρυνόμενος παρὰ τὸ καθῆκον καὶ ὀφειλόμενον ἀνεχόμενος; καὶ ὁλκάδων πλήθει τὴν στρατιωτικὴν σίτησιν διὰ τοῦ Εὐξείνου πόντου ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Ἴστρου παραδιδοὺς, κἀντεῦθεν διὰ τῶν ποταμίων πλοίων ταῖς ἐπικειμέναις τῷ ποταμῷ πόλεσιν ἀποτιθέμενος, ὥστε ἐξ ἑτοίμου γενέσθαι τῷ στρατοπέδῳ τὴν χορηγίαν. Id est. *Cùm autem sensisset Imperator eos* [Scythas scilicet] *de finibus Romanis inuadendis cogitare, atque ob eam rem omnes cum magnâ celeritate iam collectos, exercitum quidem ad ripam Istri prætendens, ipse verò* MARTIANOPOLI *(quæ vrbium Thraciæ maxima est) consistens, tùm vt in armis milites exercitarentur, studiosè curabat, tùm ac maximè quidem, ne vlla* ANNONA *eis deesset.* PRÆFECTVM PRÆTORIO *igitur* AVXONIVM *designauit Salustio propter senectutem ab hoc munere dimisso, qui quidem iam secundò Magistratum hunc gesserat. Auxonius verò etsi tantæ molis bellum immineret, nihilominus circa tributorum illationem iustus fuit, neminem sustinens prægrauari præter æquum & debitum: simul et numero nauium onerariarum* MILITAREM ANNONAM *per Euxinũ Pontum Ostiis Istri immittens, atque inde fluuialibus nauigiis* RECONDENS IN CIVITATIBVS *flumini impositis: vt ita* EROGATIO [militaris scilicet annonæ] *exercitui facilè fieri posset.* Ecce quatuor *huic legi* congruentia. Nempe 1. de Valentis morâ *Martianopoli*, vndè quoque hæc lex data est. 2. de *Auxonio PP.* cui hæc eadem *lex* inscribitur. 3. de *Militaris annonæ* curâ & Solicitudine ab Auxonio PP. susceptâ, ad tuitionem limitis Scythici, citra prouincialium iniuriam. 4. de eâ in ciuitatibus flumini impositis, &

sie limitaneis reconditâ. Eodem omninò pertinent ea quæ prolixè Themistius scribit *oratione* 10. (hoc anno habitâ) *à p.*137. *ad p.*143. quæque dicam de Valentis studio in exonerandis & leuandis colonis prouincialibus, *ad l.*11. *inf. de iure fisci.* Neque tamen ideò recedendum ab emendatione nu^a ? putem.

¶ SVO TEMPORE ACTVARII PITTACIA *non prorogantis pœna.*

XVI. Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Probum" PP.

ACTVARII", nisi expletn triginta" dierum spatin pittaceia" anthentica confestim tradiderint, species quas ex fiscalibus conditis" dissimularint excludere", vel Numern cuius Ratincinia" pertractant, superfederint erogare", de propriis facultatibus vel Militibus ipsis, vel fiscalibus" horreis adigantur inferre. Dat." VI. Id. April. Sirm io, Valentiniano & Valente AA. CONSS."

NOTÆ.

Lex 5. *Cod. eod. Tit.*
" *Probus* PP. Sub Valentiniano Sen. v. *Prosopogr.*
" De Actuariis dixi plenè ad *l.*11. *supr.*
" Id est, Mensis.
" De *Pittaciis* quoque dixi ad *l.*11.
" De *Conditis* dixi ad *l.*3. *sup.* id est, de horreis, Vt *l.*16. *prox. infr.* & *l.*13. *sup.*
" *Excludere*, rectè *hic* & *Cod. Iust.* Non vt vir Doctus Iuretus in Symm. *lib.*9. *ep.*117. emendabat *excudere.* *Excludere* tamen & excludi aqua aliu sensu *l.*1. §. *Neratius, ff. de aqua, & aqua pluuia arcend.* nempe opere facto repellere ne ingrediatur: At hic species *excludere*, est è conditis depromere & horreo excludere, efferreque. Horatius dixit 3. *Carm. Horreo deripere, de horreo promere, Parcis DERIPARE, Horreo cessantem Bibuli Consulis amphoram.* ... Græcis: quod notum.
" Dixi ad *d.leg* 11. *sup.*
" Non ipsi Actuarij excludunt, non ipsi erogant: sed pittacio emisso excludi & erogari faciunt. Et nisi emiserint, & exclusionis & erogationis suâ die non factæ periculum ad eos pertinet.
" Pro, *reddita Sirmij*: vbi Probus PP. cui hæc *lex* inscribitur, tùm erat: vid. Ausonium, *carmine subiecto epist.*16. & Marcellinum *lib.*29 *pag.*418.
" *Vel* III AA. id est, Anno 170. quod vel ex ordine legum *h.t.* apparet. Vel certè IIII. id est, An. 173. Quod postremum, si ita est, tùm *hæc lex* pertineat ad militem Quadis oppositum, cum quibus hoc tempore Valentiniano res fuit: Vid Marcellinum *lib.*29 *p.*436. quo tempore Probus PP. Sirmij erat, *p.*418.

COMMENTARIVS.

ACTVARIVS suo die pittacia annonæ militaris non tradens, vt tradere teneri probauit iam *l.*11. 13. *sup.* atque ita annonæ militaris erogationem retardans, species de suis facultatibus vel militibus ipsis, vel horreis præstare cogitur. Vel horreis, inquam, in quibus videlicet species suâ die non erogatæ, corruptæ resederunt: vt ostendi *ad l.*1. *sup.* Itaque vel ipsi militi eas soluet, vel in horrea inferet, militibus soluendus. Moratoris Actuarij hæc pœna est, suâ die pittacia non emittentis, & vt verbo vtar proprio non *prorogantis.* ¶ Porrò diem *hæc lex* statuit huic rei, post trigesimum quemque diem. Fuerunt igitur pittacia menstrua hoc tempore, & in Præfecturâ Prætorianâ Probo commissa, quæ diurna fermè ante fuerunt: Imò & posteà *l.*1. 11. 13. *sup.* & *l.*17. *inf. prox.* Quandoque & quasdam annuas fuisse docebit *dict. l.*7 *prox.*

¶ SVO TEMPORE *annonas non accipientis militis pœna.*

XVII. *Idem" AAA. ad Modestum PP."

FORTISSIMI" ac deuotissimi" Milites, Familiæ" quoque, sed & ceteri quibuscunque præditi dignitatibus, annonas & capitum" singulis diebus, aut certè conpetenti tempore, id est priusquàm annus" elabatur, de horreis" consequantur, aut si perceptionem" suam acsi" debitam studin voluerint protelare", id qund conpetenti tempore minimè perceperint, fisci nostri commodis vendicetur. Dat. prid. Non. April. Antiochiæ", Gratiano A. IIII. & Meraubaude V. C. CONSS. [377.]

NOTÆ.

* *Lex* 6. *Cod. eod. tit.*
" Orientis   " Tribuenda hæc lex VALENTI, *Gratiano & Valentiniano.* vid. *Consul. Theod.*
" Fortissimi milites, *h.l. & l.*4. *vlt inf de milit. veste.* Viri fortes, *l.*12. *inf. de veteranis l.*27 *inf. de cohortalibus:* Themistius *Orat.*9. ... Hinc formula,

qua

qua Imperatores milites alloqui soliti, *Fortes & fidi.* vid. Ammianum *lib.* 15. *p.* 39. & *lib.* 20. Etiam Christiani in suis supplicationibus sic orabant. *Fortis esset exercitus & fidus.* vid. Prudentium *in martyrio Romani.* Et Tertullian. *Apolog. cap.* 30. In epistolâ apud Vopiscum *Aureliano: Felices ac fortes exercitui, Senatui Populóque Romano.*
Deuotissimi milites, *h. l. & l.* 13 *inf. de metatis, l.* 27. *inf. de susceptoribus, l.* 3. *inf. de equorum conlat. l.* 19. *inf. de paganis, l.* 2. *inf. de excoct. & transfat. annona.* Valerianus apud Pollionem, *Virum deuotissimis quibusque ac fortissimis veterum praferendum.* Valerianus ep. ad Procuratorem Syriæ apud Vopiscum *in Claudio*, *p.* 207. *Claudium Tribunum dedimus: virum deuotissimis quibusque ac fortissimis veterum praferendum.* Nemesianus *Cynegetica v.* 81.

> *Et fides ad bella Duces & milite multo*
> *Agmina, quos fortes animat DEVOTIO mentes.*

Tribunus hic titulos & alijs: vid. *Glossar.*
Vid. *l.* 28. 31. *inf. & l. vlt. inf. de iure fisci: l. 1. inf. de excoct.* Cæterùm hæc verba, *familia quoque sed & cæteri quibuscunque praditi dignitatibus*, Tribonianus recidit.
De *Capite* dixi *ad l.* 3. *sup.*
An potiùs *priusquam mensis*? arg. *l.* 16. *sup. prox.* Non.
Ex fiscalibus conditis eodem sensu *d. l.* 16 *prox.*
De horreis *h. l. & l.* 16 *sup.*
Perceptionem vocat annonam præbendam: vt mox *perceperint* vid & *l.* 31. *inf.*
Etsi: vel *ac sibi.*
Protelare, differre. Vid. Socratem *lib.* 4. *c.* 35. 36. *Lat.* 29. 30.

COMMENTARIVS.

SVO TEMPORE annonas sibi debitas qui accipere morantur, siue recusant, annonis suis multati à Valente iubentur *h. l.* A. D. 377. annonæque ipsæ fisco vindicari, vt *h. l.* & *l.* 1. *sup.* & *l.* 18. 20. *inf.* Vt Actuarij moratoris pœna est, sua die pittacium non prorogantis, *l.* 16. *prox. sup.* ita & militis ipsius moratoris pœna est, suâ die non accipientis. Hac vtrique communi quoque ratione, ne alioquin species in horreis relictæ, neque suâ die exclusæ, aut erogatæ, ex longiore situ vitium contrahant: quæ ratio nominatim continetur, *d. l.* 1. *sup.* ¶ Cæterùm de duobus *h. l.* videndum est. Primum, de *Familiis*, quarum, vt. *h. l.* ita & *l.* 28. 31. *inf. h. tit.* & *l. vlt. inf. de iure fisci*: & *l.* 1. *inf. de excoctione* mentio fit. Familiæ igitur istæ *h. l.* à militibus separantur, & à cæteris quacunque præditis dignitate. Pariter *d. l.* 28. separantur à Numeris, & ab impedimentis. A *Prouinciarum*, inquit, *Rectoribus caueatur, vt tàm Numeris quàm Familiis, nec non & impedimentis, prater eas annonas qua adarantur, id tantum in specie prabeatur quod* MILITIS *flagitarit inspectio, ne Actuariorum fraudibus vlla relinquatur superpostulationis occasio: cùm legis forma caueatur, vt nulli omninò per prapositos pistorum & diadotas nulla in specie prabeatur annona, nisi quem substantem, atque in prasenti constitutum postulare constiterit.* Ex qua *lege* illud nihilominus apparet, generali *militis* appellatione familias quoque venisse, etsi à fortissimis & deuotissimis militibus, *h. l.* & à Numeris, *l.* 28. *inf.* separentur: Itaque & Actuarios illorum quoque ratiocinia tractasse, non minus quàm Numerorum; id est, militum, *eadem lex* ostendit. Item ab Impedimentis familias separandas: Impedimenta sunt calones, seu lixæ, sagittarij, iumenta, vt notum est: Tertiò ex *h. l.* & *d. l.* 28. sed & *l.* 31. *inf.* & *l. vlt. inf. de iur. fisci d. l.* 1. *inf. de excoctione*: apparet huiusmodi familiis annonas & capitum seu pabula & sumptum non minus quàm militibus, de horreis & fisco præbita. Denique ex his omnibus legibus apparet, Familias has tum per Orientale Imperium fuisse, ac nominatim per Orientis diœcesim & Ægyptum, *d. l.* 31. tum per Occidentem, *l.* 1. *inf. de excoct.* Neque dum tamen hæc sufficere possunt ad Familiarum istarum notitiam. De alio sanè familiarum genere accipienda *lex* 3. *sup. de re milit.* cùm eâ non milites, verùm coniuges, liberi & serui militum indicentur, qui sanè militum appellatione censeri non possunt: Sed neque illis annonas aut capitum præbitum lego, neque verisimile est. Tandem familiæ illæ cum ipsis militibus ambulant, hæ verò à militibus separatæ: An igitur de illis familiis accipiendæ, quarum frequens mentio fit apud Auctores libellorum *de coloniis*, vbi certè à Militibus, & Veteranis separantur, itémque à colonis, vt *p.* 92. *Territorium*, inquit, *Panormitanum Imp. Vespasianus assignauit militibus veteranis, & familia sua*: Et *p.* 85. Cereate Marina municipiorum Familia Caij Marij obsidebat, posteà à Druso Cæsare militibus & ipsi Familiæ ingeribus est assignatus: Item Dunos municipium familia D. Augusti condidit: Et p. 87. Nolæ ager militi fuerat adsignatus, posteà colonis & Familiæ est adiudicatus: Et p. 118. Ceretium municipium Familia Marij possidebat, posteà à Druso Cæsare militibus & ipsi Familiæ in ingeribus est assignatum. Et p. 121. Aetiom municipium coloniæ vel familiæ Imperatoris Vespasiani iusso acceperunt; Et p. 125. Nolæ ager limitibus Sullanis militibus fuerat assignatus, posteà intercisiuis mensuris familiæ est adiudicatus: Et tamen neque de his familis hæc *lex*, aliæque accipiēdæ. Quid igitur? *Familiarum* appellatione intelligendos quis putet milites, qui in suspectis locis habebantur sub Hirenarcho: *arg. l. vlt. inf. de iure fisci.* Sed putem ipse fuisse eos, qui in castris habebantur, nondum in Numeris aut signis; vnde *Familia* hæ medio loco nominantur inter Numeros militares & impedimenta: *l.* 18. *inf. h. t.* Denique tirones, de quibus *inf. suo titulo*: vel adscriptitij de quibus *l.... sup. de re milit.* Scilicet vt iusti milites in numeros & turmas diuisi, ita tirones & adscriptij in Familias: A Familiis sanè dicta sunt *familiarica*: id est, annonæ quæ familiis præbebantur, quorum meminit Mauritius *Strategicon lib.* 2. *cap.* 2. *χρὴ ἀναγκάζειν τοὺς στρατιώτας καὶ μάλιστα τοὺς τὰ φαμιλιαρικὰ λαμβάνοντας πάντως παῖδας αὐτοὺς ἔχειν ἢ δούλους, ἢ ἐλευθέρους κατὰ τὴν γεγραμμένην διάταξιν.*

Secundò, accipiendæ annonæ tempus militi *h. l.* constitui obseruandum est: Singulis, inquit, diebus aut certè competenti tempore, id est, priusquàm annus elabatur: Quod quidem ita interpretor, vt quæ de singulis diebus dicuntur, ad milites referri oporteat, (Quod etiam docet *lex* 1. 11. *sup.*) Quæ de anno: ad eos qui præditi dignitatibus, vt suadent, quæ notaui *ad. d. l.* 1. *sup.*

Neque postremò omittendum, hanc *leg.* pertinere vel ad militem Thraciæ, Mysiæ, &c. cui Gothi hac tempestate incubuêre, de quo vid. Ammianum *lib.* 31. & Eunapium *in Excerptis Legationum*: vel ad militem Persis oppositum, & Armeniam defēsantem; de quo vide hoc ipso anno Ammianum lib. 31. *p.* 479. Ad quod Persicum bellum pertinent etiam nonnullæ ad hunc *Modestum* Libanij epistolæ.

¶ PRETIA *loco specierum milites exigere prohibentur à Theodosio M.*

XVIII. * Impp. Valentinianus", THEODOSIVS, & Arcadius AAA. Abundantio", Stilichoni", & ceteris Comitibus" & Magistris Vtriusque militiæ.

NE quis" pro speciebus annonariis pretia tempter exigere": vel si contra Legem datam venire temptauerit, nec illud quod in pretio expetiit permittatur exigere, nec illud quod suo tempore accipere in speciebus neclexerit, consequatur, Dat. IV Kal. Aug Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio v.c. CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic* est *lex* 3. *inf. de salgamo*.
" Restituendi Imperatores vt *h.l.* ita & *d.l.* 3. hi *Imppp. Theodosius Arcadius & Honorius*: Superioris enim anni mense M.io Valentinianus iun. iam obierat: & huius Anni mense Ianuario Honorius à patre Augustus creatus fuerat.
" Eidem *Abundantio* inscribitur quoque superiore anno lex 128. *inf. de Decurionibus*. Sed & eius meminit Zosimus, *lib* 3. *p.* 788. & Claudianus *lib.* 1. *in Eutrop* & Hieronymus.
" Dicam de hoc Stilichone plenè *l.* 1. *inf. de litorum & itinerum custodiâ*. Ex *hâc* interim quoque *leg.* apparet hoc tempore in Oriente Stilichonem Magistrum militum fuisse, quod etiam ex Claudiano videre est, *libro* 1. *in Rufinum*, & plenissimè *lib.* 1. *in laud Stil* & Zosimo, *lib.* 4. *p.* 777. quem sibi mox à 394. aduersus Eugenium moturus, Theodosius adsciuit *d.p.* 777 belloque illo defunctus mox & ipse, apud Honorium reliquit. Ac nominatim hoc tempore Stilicho in Thracia occupatus erat aduersus Getas: de quo vide Claudianum 1. *in Rufinum p.* 42. 43 *in laudem Stilich. p.* 178 179.
" Comites etiam Tribunos & Præpositus *l.* 1. *sup* ita *l.* 20. *inf.* nulli militarium & *l.* 21. si à militaribus: & *d.l.* 3. *de salgamo*, nemo militans à Prouincialibus *h.l.* 20. 21. *inf.* (vbi dicam) idque ostendit coniunctio *dicta l.* 3. *inf. de salgamo*.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. tres Constitutiones sequuntur, de annonâ militari: & hæc quidem, & *lex* 20. in eandem sententiam. Nempe PRETIVM loco specierum exigere omnes militantes *hâc* Theodosij M. *lege* interdicuntur: Alioquin tantùm abest exigere miles pretium possit, vt specie quoque ipsâ mulctetur, qui suo tempore eam non accepit: Quod ipsum quoque iam antea cautum fuit, *l.* 1. & *l.* 17. *sup.* Sed posteà ab eodem Theodosio M. *l.* 20. & Arcadio, *l.* 21. *inf.* Quod ad Prouincialium securitatem constitutum est, vt docuit iam *d. lex* 1. idque ipsum pariter ex coniunctione *legis* 3. *inf. de Salgamo* apparet: quæ & ipsa prouincialium securitati & indemnitati prospicit, circa annonariarum specierum, &c. exactionem. Idque rursùm ostendet *d.l.* 20. 21. *inf.* Verùm aliter alicubi aliquando statutum: *vid. l.* 30. *inf.* & *l.* 17. *de cohortal.* quæ & ipsa Theodosium M. anctorem habet. Porrò quid Zosimus de Theodosij M. temporibus circa annonam militarem senserit? videndus is, *lib.* 4. *p.* 754. & *lib.* 2. *p.* 689. vbi & indicium eius vide de multiplicato Magistrorum militum numero, quod ad *huius leg.* inscriptionem pertinet.

¶ PROVINCIÆ *transuectioni publica & arca inhabiles, Officialium annonis prabendis destinata, à Tatiano PP. mox à Theodosio M. Imp.*

XIX. * Idem AAA. Tatiano" PP.

OFFICIORVM" annonas, dispositione prouidentissimâ, his prouinciis distributas, quæ nec Transuectioni publicæ, nec Arcæ, possunt aliquod deferre compendium, comprobamus. Dat. prid. Kal. Aug. Constantinop. Theodosio A. III. & Abundantio v.c. CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Fugitiua & hæc *lex* est à tractatu *de re militari*.
" De huius loci restitutione, mox.
" Id est, officialium.

COMMENTARIVS.

PROVINCIAS, quæ neque transuectioni publicæ, neque Arcæ aliquod compendium deferre possunt, Officialium annonis conferendis deputandas esse definit *hâc leg.* Theodosius M. Scilicet, Prouinciæ nonnullæ vel nimiùm remotæ à limite erant, ad quem transuehenda annona erat: vel etiam vias non faciles, neque nauigera flumina habuêre, quin vastæ, incultæ, squalentes, tenebrosæ

brosæ, vias etiam militares habuêre confragosas, & alternis montibus arduas atque præcipites, vt vix semiplena carpenta, interdum certè vacua, transmitterent: Ex quo sæpè accidebat vt obsequia ipsorum tarda essent, cùm paucarum frugum illis difficilior esset AVECTIO, quàm cæteris Prouinciis plurimarum: vt de Æduis (qui hodiè *Burgundi* sont) circa Annum 312, scribebat Eumenius, *in Gratiarum actione Flauiensium nomine*, de quo plenius ad *l.* 1. *&* 3. *inf. ne conlat. transl. postul.* Et ob harum igitur alterutram rationem, & vt malim priorem, *hac lege* dicitur, Prouincias quasdam transuectioni publicæ aliquod compendium deferre non posse. Rursum Prouinciæ pariter fuerunt, quæ *Arca* quoque compendium aliquod deferre non potuerunt. *Arca h. l.* transuectioni publicæ opponitur; Cuius alioquin Arcæ frequens fit mentio hoc Codice: sed & in *Nouellis Theodosij & Valentiniani.* De qua autem *Arca* id accipiendum ambigitur? An de Arca Præfectoria id accipiendum, quæ ita vocatur *l.* 9. *inf. de indulgentiis debitorum*, vbi horreis pariter vt *h. l.* transuectioni publicæ eodem sensu opponitur. Transuectio scilicet publica pertinet ad species publicas, quæ ad horrea transferebantur: Arcæ verò Præfectoriæ seu Arca Sublimium potestatum (vt vocatur *l.* 6. *inf. de indulg. debitorum*) ad eas species, quæ non ad horrea publica seu fiscalia militibus postea erogandæ, verùm ad Arcam Præfecti Prætorio, in eius vsus & necessitates absumendæ, conferebantur. Sed de hâc Arca Præfectoria alibi plenius. An verò hic accipiendum de Arcâ rei priuatæ, seu *fiscali Arcâ*, quæ & largitionalibus titulis opponitur, *l.* 12. *inf. de Numerariis* quæ & ipsa Theodosij M. est: de quâ v. & *l.* 2. *de his q. ex publ. coll. l* 6. *de conlat. donat. l.* 9. 20. 30. *de susceptorib.* Istud verius. ¶ Ergo Prouincias inhabiles Transuecti oni publicæ vel Arcæ, soluendis officialium Rectorum Prouinciarum Annonis, deputari vult *h. l.* Theodosius M. Quæ prouinciarum & annonarum diuisio notanda est. Cui haud absimilis est Annonariarum prouinciarum origo, de quibus alibi.

¶ Cæterum quod *hâc leg.* à Theodosio M. statuitur, id non ab eo nunc primùm statuitur, verùm confirmatur Tatiani Præfecti Prætorio dispositio hac parte: Tatiani inquam; erronea quippe est *huius legis* inscriptio, vtpotè cùm superiore iam anno Tatianus Præfecturâ Prætorianâ deiectus fuerit, eique suffectus Ruffinus, vt docet Zosimus *li.* 4. *p.* 774. & complures; idque pleniùs adhuc confirmat *lex* 12. *infr. de bonis proscript.* & *lex* 23. *inf. de annona & tribut.* Quibus certè *legibus*; hac nostrâ anterioribus, Tatiani huius deiecti acta rescinduntur: scilicet nonnulla Tatiani acta Theodosius infirmanda duxit, alia verò ab eo rectè disposita comprobare voluit. Proinde restituendum *huius legis* initium ita puto, retractis nonnullis ex inscriptione ad initium *legis*, sic: A Tatiano PP. Officiorum annonas, &c. Neque mirum eiusden acta quædam improbari, probari alia: nam & huius moris exempla præbebit *tit. infr. de infirm. his quæ sub Tyrann.*

¶ PRETIA *loco specierum milites exigere prohibentur à Theodosio M. A D. & exigentis pœna.*

xx.* Idem AAA. Rufino PP.

NVLLI ["] militatium ["] pro his annonis, quæ in prouinciis delegantur ["], repudiatâ ad tempus specierum copiâ, & inopiæ occasione captata ["], pretia liceat postulare: ita vt si quis propter anni abundantiam suscipere oblata neglexerit, ac postea inpositis pro necessitate rerum prædiis ["], repudiata taxauerit, neque id quod contra hanc legem expetit, sinatur exigere, neque illud quod accipere dissimulauerit ["], consequatur. Dat. III. Kal. Aug. Constp. Theodosio A. III & Abundantio v.c. CONSS. [393.]

NOTÆ.

* *Lex* 7 *Cod. eod. tit.*

" Etiam Tribuno & Præposito *vt l.* 1. *sup. l.* 18. *sup. ne quis, &c.*

" *Militares* hoc Codice frequenter pro militibus: *h. l. & sequ. & l.* 7. 10. *de frumento Vrbis Const. & l.* 18. 32. *inf. de Decurionibus.* Sed & apud Historiæ Augustæ Scriptores. Quandóque tamen pro Veteranis; quandóque pro iis qui non tam milites, quàm *militari annona* seruiebant, vt *suprà* ostendi ad *l.* 11.

" Hinc delegatoriæ, de quibus *l.* 22. *inf.* vid. & *l.* 35. *inf.*

" Vid *l.* 1. *inf. sine censu.*

" *Ꝥ pretiis*: vt Codex quoque Iustinian. rectè præfert.

" *Dissimulauerit*, pro distulerit, neglexerit, vt *l.* 18. *sup.* protelauerit, *l.* 17. detrectauerit, *l.* 1 *sup.*

COMMENTARIVS.

PRETIA specierum, sob specierum ipsarum confiscationis pœnâ rursùm exigi à Prouincialibus *h. l.* à Theodosio vetantur: pariter vt *l.* 1. 17. 18. *sup. & l.* 21. *inf.* ¶ Ratio interim *h. l.* notanda est, ob quam milites sæpè annonas suas accipere ad tempus differebant: Scilicet *Charistiam* (vt Nostri loquuntur) seu annonæ caritatem milites aliquandiu expectabant, vt ita minus pretium acciperent: pretium inquam, eius temporis quo iam annonas suas exigebant, non quo eas accipere debuerant. Quod & ipsum iniquum erat; cùm pretium rei, quanti fuit, quo tempore solui debuerat, non quanti postea fuerit, ortâ caritate, æstimetur, *l. vinum* 22. *ff. de rebus creditis.* ¶ Notandum verò, quod lex ait, *Annonis quæ in Prouinciis delegantur*: Scilicet militibus annonæ quandoque ex horreis seu conditis erogabantur: de quo est *lex* 1. *sup. & lex* 11. 13. 16. 17. quandóque prouinciales delegabantur: à quibus milites exigerent, *h. l. & l.* 18. *sup. l.* 21. *inf.*

¶ PRETIA *loco specierum exigere Militares à Prouincialibus prohibentur ab Arcadio; & quidem enixè, A.D.396.*

XXI. * Impp. ARCADIVS, & Honorius AA. Cæsario PP."

SI à Militaribus" prouincialis" quælibet damna pertulerint, ac non ipsas species quæ in prouinciis à possessoribus congregantur" fuerint consecuti, illicò interpellato Iudice admissum crimen ad Nostram Clementiam perferatur, vt admissum crimen congruè vindicetur. Si verò tantum nefas simili taciturnitate contexerint", præter eam multam quam Rectores Officiáque subire" conueniet, etiam detrimentorum quantitas in duplum" de eorum facultatibus exigitur", reddenda ac restituenda his qui dispendia talia pertulerunt. Dat. XV. Kal. Mai. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

" An *milites* intelligit ipsos? vt *l.20 sup.* an *Optiones* militaris annonæ exactores: *Militaris* enim eo significatu accipi, iam probaui *ad l.11. sup.* pro seruientibus exigendis annonis militum, vt loquitur *lex.22. inf. prox.*
" Pro *prouinciales*: v. interim quæ dixi ad *l.20. prox. sup.* vt *infrà l. prox.* vbi *seruientis*, pro *seruientes*.
" Delegantur in prouinciis: *l.20 sup.*
" *Contexerint*, pro texerint. Rectores & officia: nisi malis, *Contexerit*, Iudex scilicet, cuius tantum adhuc facta mentio.
" Te Præfecto Prætorio, insi gente.
" Dupli pœnam obserua *h.l. & l.24. inf.*
" *¶. exigetur.*

COMMENTARIVS.

PRETIA loco specierum à Prouincialibus seu possessoribus exigere Militares, hâc Arcadij constitutione rursùm, & enixè quidem vetantur; duobus videlicet additis: Primum, vt Querelæ possessorum apud Iudicem eo nomine interponantur, mox ad Principem perferantur. Secundò vt Rectores & Officia id dissimulantes, multentur, à Præfecto Prætorio scilicet, sub cuius dispositione Rectores Prouinciarum erant (qua causa etiam hæc *lex* Præfecto Prætorio inscribitur) Ac præterea, duplum eius quod possessori ereptum est, seu extortum, restituant: Iudicibus scilicet hæ pœnæ impositæ, vt eò cautiùs incumberent prohibendo huic sceleri. Dissimulantis interim Iudicis, & Prouincialium deprædationi conniuentis pœnas obserua: Itémque eius Officium; *V. & l.13. sup.*

¶ PRETIORVM *modum in exigendis annonis militaribus Valentiniani Sen. constitutione præscriptum obseruari iubet* Honorius.

XXII. * Idem AA. Hilario" PP.

NEQVE Scholæ, neque Vexillationes" Comitatenses", aut Palatinæ, neque Legiones" vllæ, neque Auxilia", qualeslibet ad Prouincias delegatorias" de specierum præbitione pertulerint", audiantur, si pretia poscant vltra ea quæ generali" Lege Diui Patris Senioris Valentiniani" constituta sunt: Nec enim fas est, vt exigendis annonis militum nostrorum seruientis" noua" Possessoribus pro arbitrio proprio indicant; Siue" mentionem etiam pretiorum nullam delegationem valere præcipimos. Dat. III. Kal. Iun." Med. Arcadio IIII. & Honorio III. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Iungenda huic *lex 2. inf. de conlat. aris*: quæ argumento huic quoque respondet.
" Eidem inscribitur hoc ipso anno *lex prox 23. inf.*
" De vexillationibus vid & *l. vn. sup. de bonis militum.*
" De Comitatensibus dixi ad *l. vlt. sup. de re milit.* Vt & de Palatinis.
" Quid inter *Legiones* & *Auxilia* intersit, dixi *ad d. l. vlt.*
" De *Auxiliis* v. insuper *l.17. inf. de Tyronib.*
" Vt *sup. l.20.* annonis quæ in Prouinciis delegantur, Et *l.35. inf.* annonas quæ, &c. adminiculis dignitatum adsolent delegari.
" V. & *l.23. inf. prox.*
" *Seruientes*: vt prouincialis *l. prox sup.* Cæterum optiones intelligit de quibus ad *l.1. sup.*
" Scilicet pretia.
" *¶. Sine mentione.*
" Fortè reponendum *Iun.* vt ita coniungatur *lex 2. inf. de conlatione aris*: quod omninò existimo.

COMMEN

COMMENTARIVS.

RETIA specierum annonariarum tantùm abest sicut in Oriente, ita & in Occidẽte exigi vetarentur, vt contrà pretia omninò pro speciebus exigerentur (pro speciebus inquam annonariis; capitum enim, in ipsis speciebus præbebatur: *l.23. prox. inf.*) Et tamen, ne pro arbitrio suo milites pretia taxarent seu exigerent, certa ac distincta locis, Constitutionibus Principum pretia definita fuerunt, ne iis conferendis Prouinciales grauarentur. Quod & ipsum postea per Orientem factum, docebunt deinceps *leges aliquot.* Et quidẽ hæc *lex & sequens* ostendunt *generalem* & solemnem eâ de re fuisse aliquam Valentiniani Senioris constitutionem, quæ constitutio ab Honorio *h. l.* vt & *lege sequenti* confirmatur. Eiúsque si non pars, certè eiusdem generis fuit *lex 10. sup.* De eo genere quoque fuit Valentiniani huius *lex pro imminutione 2. Cod. de veter. numism. potest.* vbi statuit, *pro imminutione, qua in æstimatione solidi, tum tractata, omnium quoque specierum pretia decrescere oportere.* Quam *leg.* singulari dissertatione illustrauimus. Ad rem.

Duo igitur *h. l.* constituuntur; Primum, vt exactoribus militaris annonæ, præter & supra modum Valentiniani *lege* expressum, nihil omninò exigere liceat, qualeslibet ad Prouincias delegatorias de specierum præbitione, Scholæ, Vexillationes, Legiones, Auxilia pertulerint. *Delegatoria* sunt, seu vt *f. l.* vocantur, *Delegatio* Principis aut Præfecti Prætorio Epistolæ, quibus iubentur Prouinciæ hoc vel illud Numeris, Scholis, &c. præbere. Qua in re & delegandi verbo vtitur *lex 20. sup. & lex 35. inf.* ¶ Cæterùm *Vexillationes* (quarum *h. l.* mentio fit, & *l. vn. sup. de bonis militum, & l.23. prox. inf.*) sunt Equitum, quemadmodum Legiones propriè Peditum erant, haud aliter ac Numeri. Itaque Vexillationes & Legionibus & Numeris opponuntur *h. l. & d. l. prox inf. & d. l. vn.* Vegetius *lib.2. cap.2.* *Equitum ala dicuntur, quæ nunc Vexillationes vocantur, ab eo quod Velis, hoc est* FLAMMVLIS *vtuntur.* Et Cedrenus, Βιξιλλατίωνες οἱ τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς, καὶ βίξιλλα σημάντρα ἐκ πορφύρας καὶ χρυσοῦ εἰς τετράγωνον σχῆμα πεποιημένα; ταῦτα ἐξορτῶντες ἐπὶ μακρῶν δοράτων, κύκλῳ αὐτοὺς περιϊέμενοι· τῶν βασιλέων κατασκιάζουσιν αὐτούς, εἶτα δ᾽ αὐτὰ λεγόμενα ΦΛΑΜΟΥΛΑ. id est. *Vexillationes sunt Romanorum Equites, vexilla autem sunt vela è purpura & AVRO, in quadratam formam facta: Hac adeptantur longis hastis, & Principes circumeuntes circulo quodam tegunt: Erant autem illa, quæ nunc* FLAMVLA *dicuntur.* Hinc interim patet AVRIFLAMVLÆ in Historiis Francicis decantatæ, quæque in Dionysij fano reposita erat, vsus & origo. Neque etiam aliter Galli veteres olim, quod Polybius notauit, τὰς χρυσᾶς σημαίας τὰς ἀκινήτους λεγομένας ἐκ τοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ἱεροῦ ἔχων, id est; AVREA *signa quæ immota vocabantur, in fano Mineruæ habebant.* In Glossario veteri Βιξιλλατίων *vexillatio.* Denique *Vexillationes* ideò dictæ, quia per turmas & vexilla diuisi equites: Vexilla, id est, pusilla vela: Vexillum enim tractum à veli diminutione, vt Seruius ad *Virgilium* 8. *Æneid.* vbi & illud ait in tumultu duo Vexilla elata; vnum Roseum quod Pedites euocabat; & vnum Ceruleum, quod erat Equitum. Nam ceruleus color, maris est, à cuius Deo equum constat inuentum. Quanquam alij Album & Roseum vexillum tradunt: & Roseum, bellorum; Album, comitiorum signum fuisse. Harum vexillationum frequens mentio in *Notitia Imperij*; Sed & in veteri lapide. Cæterùm vt vexillationes Legionibus opponuntur, ita pariter, & eodem sensu Legionaria militia equestri militiæ opponitur, *in l.2. in f. inf. de filiis, militar. Apparit.* ¶ *Scholæ* autem, quarum *h. l.* mentio fit, *vt & l.23. prox. & tit. 13. lib.6. sup. de Comitibus & Tribunis scholarum: Et leg. 8. 9. 10. 11. & 12. infr. de Annonis Ciuicis*, à quibus, qui in iis militabant, Scholares, *l. 34. inf. h. t. & l. 9. inf. de diuersis officiis l.9. qui a prabit. tyron.* quæ *Palatina schola* dicuntur Ammiano Marcellino *lib.14. duob. locis*: sunt scholæ Scutariorum, vt docet *d. lex 9.* Item Scholæ Gentilium sub dispositione Magistri officiorum, quæ quidem septem sub Theodosio Iun. erant, vt testatur *tm. ery Notitia*: imò sub Comite & Magistro militum, *l.23. prox.* Gentilium certè meminit quoque Ammianus Marcellinus *lib.23.* Idémque meminit Scholæ Scutariorum primæ, & secundæ, *lib.23. circa finem, & lib.26. circa principium.* His Scholis præerant sui Tribuni, vel Comites, quorum meminit *d. lex 23. prox. inf. & titulus sup. de Comitibus & Tribunis Scholarum*: & Marcellinus *Chron.* Eorundem meminit Ammianus *d. lib.26.* qui idem eos Rectores Gentilium & Scutariorum vocat. Proximi his erant, qui *Capita Scholarum* dicebantur, Ammianus *dicto fine lib.25.* Cæteri omnes, Scholares: *l. 34. inf.* De Gentilibus autem iam dictum fuit *suprà, titulo de nuptiis Gentilium.* De Scutariis agetur *d. l.9. inf. de Annonis ciuicis.* De his Scholis & Scholaribus insignis est locus Agathiæ *lib. 5.* ἦσαν δὲ οὐ μάχιμοι ὡς ἀληθῶς, οὐδὲ μάχεσθαι γνῶναι τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδευμένοι, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν ταγμάτων ἐκείνων οἳ εἰς τὸ ἡμερινὸν δὲ καὶ διανυκτερεύειν ἐν τῇ αὐλῇ ἀποκέκρινται, ὡς δὴ σχολαρίους ἀποκαλοῦσιν, οὗτοι δὲ στρατιῶται μὲν ὀνομάζονται, καὶ ἐγγεγράφαται τοῖς τῶν καταλόγων βιβλίοις, εἰσὶ δὲ οἱ πολλοὶ ἀστικοί τε καὶ φαιδροείμονες, καὶ μόνον ἀξίας ἕνεκα τοῦ βασιλέως ἵνεκα καὶ τῆς ἐν ταῖς προόδοις μεγαλαυχίας ἐξευρημένοι, &c. id est. *Erant autem non reuera milites, neque rei bellicæ periti, sed ex cohortibus illis, quæ totam diem, ipsámque noctem in aula consumunt, quos Scholares vocant. Hi quidem milites vocantur, & matriculis continentur, plerique tamen pagani sunt, & splendidè vestiti, & magnificentia causa tantum Imperatoria, & in processibus fastus ergò reperti.* Et hæc de primo *huius l.* capite.

Secundò, adeò prouincialibus prospectum *h. l.* vult Honorius, ne videlicet pretia ab his specierum illegitima exigantur, vt & illud constituat, *Ne vlla delegatio valeat sine pretiorum mentione*: ita enim *hic* legendum. Scilicet non tantùm Valentinianeæ constitutionis generalis (id est, quâ generaliter & indistinctè modus adærationis definitus, comprehensus fuerat) formam Optionibus præscribere contentus est Honorius, verùm ne quod suffugium adhuc sit, vt esse possit, singulis delegatoriis, pretium seu adærationis modum adscribi iubet, & absque eo delegationem valere vetat. Breuiter, prouincialium indemnitati *h. l.* cauetur, & vt *lex prox.* ait, *Prouincialium commodis subuenitur.*

¶ FOENVM *in specie quidem militibus præstandum: at non etiam ad oppidum deferendum ex hac Honorij constitutione.*

XXIII. * Idem AA. Hilario" PP.

PROVINCIALIVM" commodis non" conuenit subuenire. Ad omnium vtique" Numerorum", siue Vexillationum, aut etiam Scholarum" Tribuoos per" Viros Iolustres Comites" Sublimitas tua faciat peruenire, Vt memineriot fænum militibus hisdem" capitibus præstandum, iuxta legem Diui Valcotiniani, † de" quiotâ decimâ Iodictione; oec tamen ad oppidum deferendum. Dat. XVI. Kal. Iul. Arcadio A. IIII. & Hooorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Lex 8 *Cod. eod. tit.*

" Eidem inscribitur hoc ipso anno *lex prox. 22. sup.* & quæ ei iungenda est *lex 2. infr. de coll. arû.*

" Possessorum collatorum.

" ※ *Nrs* vt etiam *Codex Iustin.* rectè præfert.

" *Itaque* in Cod Iustin malè, oam illud sustineri omninò oportet, ex *legis* sententia.

" *Numeri* hîc pro Peditum Numeris: quibus Vexillationes opponuntur: dixi ad *leg. superiorem.*

" *De his* Scholis dixi ad *d l. superiorem*: déque earundem Tribunis dicetur pleniùs ad *l. 8. & 9. infr. de Ann. Ciuit.*

" In Cod. Iust. *Vel*, quod minùs probo.

" Comitibus illustribus suberant Numeri, Vexillationes, Scholæ, eorúmque Tribuni. Scholæ inquam Gentilium, Scutariorum: quas tamen postea dispositioni *Magistri Officiorum* subiicit *Notitia Imperij.*

" *Iussu*, in Cod. Iust. malè, præter *huius legis* sententiam.

" Hæc verba, *de quinta-decima Indictione* absunt à *Cod. Iustin.* Et tamen pro, *de quinta-decima*, reponendum *Sequente decima.* Decima quippe indictio inceptura erat hoc Anno tribus Mensibus post hanc *legem*, Mense Septembri. Vnde indictionum Constantinianarum initium, de quibus Indictionibus dicam plenè *inf. tit. de Indulgentiis debitorum.* Vide & *l. 24 31. sup. l. 2. inf. de militari veste.*

COMMENTARIVS.

FOENI alia ratio fuit in occidente, quàm specierum annonariarum. Scilicet species annonæ Valentiniani constitutione (de qua dictum *ad l. superior.*) in pretio à Prouincialibus solui iubebantur: At fœnum militibus (quorum numero quoque scholares erant, de quo tamen vide quæ dixi *ad legem supr.*) hisdem capitibus præstari Valentinianus voluit. Hisdem capitibus, id est, in speciebus, non in pretio. *Capita eadem* sunt, ipsæ capitum species, vt vocantur *l. 13. sup.* de qua alioquin capitum, & capiti appellatione, dixi *ad l. 7. sup.*

Hoc igitur alterum Valentinianeæ constitutionis caput, de Fœno in specie præbendo (De primo quippe dictum fuit *ad legem præcedentem*, quod fuit de Pretio specierum annonariarum) hac Honorij constitutione confirmatur. In quo notanda differentia fœni, & cæterarum specierum annonariarum; cuius hanc rationem colligo: quòd scilicet species annonariæ ex situ facilè vitium contrahant, atque adeò Prouinciales corruptas species militibus obtruderent (de quo dictum fuit *ad l. 1. 16. 17. 18. sup. hoc titulo*) at non etiam capitum seu fœnum. Quâ re vtique militum commodis subuenitur, quod voce, VTIQVE, *h. l.* indicatur: Quod in ITAQVE à Triboniano perperàm mutatum est; scilicet *h. l.* partim militibus, partim prouincialibus subuenitur: Militibus inquam, priore *legis* parte, de qua iam modò dictum fuit: Posteriore verò, de qua nunc agendum, Prouincialium commodis. Nam etsi fœnum in ipsa specie Prouinciales præstare teneantur: tamen iidem non cogendi sunt, fœnum ad oppidum deferre: Prouinciales quippe ab hoc onere immunes esse Honorius vult, & milites ipsos capitum petere, conuectare, deferre, de quo dictum fuit *ad l. 7. 9. sup.* Et tamen insignis locus extat apud Siculum Flaccum *de Conditionibus agrorum, sub finem*, quo ostendit, *Possessores annonam publicam, & in his framenta militi præstanda ad ciuitates deportasse.* Locum iam consignaui ad *legem 1. huius Tituli.*

¶ SVPERPOSTVLATIONI *Actuariorum & Optionum occurritur ab* Arcadio: *& de* Breuibus *ad Scrinia mittendis.*

XXIIII. * Idem AA."]

EXCELLENTIA Tua erogationis per Susceptores factæ modum quaotitate" breuium" conferri perficiat, ita vt ex quo die Numeris datum sit, diligentius exploretur, ac si quid ampliùs Actuatios vel optiones accepisse coostiterit, quàm breuium datorum Scrioiis" nostris veritas continet, memorati in duplum" reddere compellantur: Susceptoribus ea summa imputaoda", quam semel flagitantibus hisdem" erogasse mónstrauerint. Nam ad Inlustres quoque Magistros vtriusque miltiæ sacri apices cucurrerunt", quibus prouidâ" sanctione decreuimus, vt breues aote Indictionis" priocipium summâ fide ac veritate coofecti, ad oostra Scrioia dirigantur

gantur, secundum quos à Susceptoribus erogatio celebretur. Dat. VIII. Kalend. April. Constantinop. Honorio A. IIII. & Eutychiano V. C. CONS. [398.]

NOTÆ.

* Lex 9 *Cod. eod. tit.*
" Scripta fuit hæc *lex* ad *Præfectum Prætorio*: Quod etiam Accursius vidit. *Sed & Græci.* Titulus *Excellentia Tua* id satis comprobat: & argumentum *legis* ipsum.
" Cum quantitate.
" De *Breuibus* vide *Glossar.* & dicam alibi.
" In Scriniis nostris.
" Actuariis vel Optionibus.
" Dupli pœnam obserua *h.l. & l.2 sup.*
" Atque adeò impunitis & immunibus criminéque vacuis.
" Id est, Epistolæ & Constitutiones nostræ promanaturæ & emissæ sunt.
" Id est, Prouida Sanctio eodem modo *hic*, quo *l. sup.*
" De Indictionibus suo dicam loco *inf. tit. de indulgentiis debitorum, & tit. de Indictionibus.*

COMMENTARIVS.

ACTVARIORVM & OPTIONVM (de quibus dixi ad *legem 1. & l. 11. sup.*) fraudibus & superpostulationi *hac lege* occurritur: de quorum Actuariorum fraudibus dicam aliquandò pleniùs *ad l. 28. inf.* Actuariorum inquam & Optionum: nam & ita pariter iunguntur *Nouella Martiani, de indulgentiis debitorum 2.* Quomodo & *Annonarij* & *Actuarij* iunguntur *l. 3. inf. de Numerariis.* Igitur horum fraudibus vt occurratur, id Arcadius *h. l.* constituit, Vt ante Indictionis exordium à Magistris militum Breues mittantur, quibus contineatur, quomodo à Susceptoribus erogatio facienda sit; id est, quantum necessitas militaris exposcat, singulis Numeris erogari. Erogationis proinde faciendæ hi breues fieri debent: Mox vbi erogatio facta fuerit, alij breues erogationis factæ pariter ad Scrinia Principis mitti debent, vt ita ex vtrorumque breuium collatione liquidò posteà constare possit, num quid Actuarij vel Optiones (quorum illi, Numeri ratiocinia tractabant, hi verò à Susceptore annonam exigebant) ampliùs quàm oportebat, & quàm breuibus continebatur, ad scrinia missis, exegerint vel acceperint. Quo certè etiam casu doplo multari eos iubet: Susceptores autem securos & extra culpam esse. Susceptoribus enim sufficiebat pittacium Actuarij sequi, vt ostendit iam *lex 11.13.16. sup. hoc tit.* Extra fraudem omnem erat Susceptor, qui pittacium ita secutus fuisset: & quidquid erogasset, imputabatur, *Luy estoit alloué*: Contrà; multati Actuarios & Optio quod superpostulantes. Ita enim fermè Actuarius & Optio colludere solebant, in superexactionibus, vt præter *hanc legem* ostendit quoque *dicta Nouella Martiani 2.*

¶ VINVM *nouum à Nouembri mense per Orientem militi præberi iubet* Arcadius.

XXV. *Idem AA. Eutychiano PP.

QVONIAM Clementia Nostra poscenti Episanis Ordini" consensit, vt Nouembri mense nouellum Vinum militi præberetur, propterea quòd veteris dispendiosa videtur erogatio, Inlustris Auctoritas Tua per omnes prouincias" cunctis Numeris ac militibus à Nouembri" mense de nouello vino annonam dari disponat. Dat. X. Kalend. Iun. Constantinop. Honorio A. IIII. & Eutychiano V. C. CONSS. [398.]

NOTÆ.

* *Lex 10. Cod. eod. tit.* hinc interpolata est: resecto & amputato capite historico. Ex quo tamen ratio, & sic vt dicam, unico *legis* & anima cognoscitur.
" Ordo, id est, Curia, vid. *infr. tit. de Decurionib.*
" Vide & *l. 31. infr.*
" Præfecturæ suæ suppositas: Orientis scilicet.

COMMENTARIVS.

VINVM NOVVM per Orientis Prouincias (ac nominatim per Syriam) iam à Nouembri mense militi (qui vetus tamen mallebat, & poscebat) præberi iubet *hac l.* Arcadius: Hac ratione *quòd veteris vini dispendiosa sit erogatio.* Quod in frumento secus est. Non quippe, non veteris dispendiosa est erogatio, *l. 1. inf. de conditis in publicis horreis*: Vetus scilicet vinum, Saluatoris quoque NOSTRI dicto, nobilius, in Oriente (& Syria hac ipsa) versantis, *Luca 5. vers. vlt.* Pindarus quoque Olymp. ᾠδ. θ. ἴσθ' ὅ παλαιὸν μὲν οἶνον αἴνει δ' ὕμνων. Plauti dictum nobile; *Qui vino veteri vtuntur, sapientiores puto.* Horatius 2. *Epist. 1.* *Si meliora dies vt vina poemata reddit.* Plura non congero. ¶ Quod intelligendum tamen est de vinis quæ processum temporis ferunt, & ætate fiunt meliora, non de iis quæ sæpè vix annum ferunt. Ad cuiusmodi vina, & quidem Italica vrbicaria, pertinet *lex 3. inf. Tributa in ipsis speciebus inferri*: quâ *lege* iubentur, ea vina erogari, quæ naturâ suâ processum temporis ferre

ferre non possunt.

¶ Ex hac interim *lege* notandum, Vinum vetus censeri anni prioris, & quod annum excessit: Alioquin quando *vetus vinum*, dici debeat? ex more cuiusque regionis statuendum est: *Argumento l. Legatis 65. §. vlt. π. de legatis 3.* Tùm demùm si non appareat de consuetudine regionis, *vetus* dicitur quod annum vnum seruatum est: vt docet quoque *lex vetus 11. π. de tritico, vino, oleo legato.* Et hoc ita si post annum aptum sit potui. Alioquin si tale vinum est quod non nisi post multos annos potui tempestiuum est, vt Falernum, quod non ante decimum: Surrentinum, quod non ante vicesimum quintum aptum redditur potui, vt testatur Galenus, aliaque eiusmodi vina, de quibus Athenæus *lib.1.* meritò ante illud tempus vetera dici non debent. Breuiter quando vinum vetus censeri debeat, & ex more regionis, & ex vini natura statuendũ est. ¶ De vino interim Syro (cuius etiam mentio apud *Horatium*) hæc *lex* nostra propriè accipienda est, *Episanem* quippe de quâ *h. l.* agitur, in Syria accipio, cuius alioquin nominis quatuor Ciuitates cognominis per Orientem memorat *Stephanus*. Syriacæ huius meminit quoque *Ptolomeus*, & *Itinerarium verumque*: Eaque ab Apamia non adeò semota, de quâ hoc ipso Anno, paucis ante hanc *legem* mensibus agitur *l.3. inf. de Pascuis.* ¶ Denique à Nouembri vinum nouellum militi præberi iubetur, quia tùm potui aptum, quia tùm despumauit. His proxima quædam notaui de Capitatione, *l.8. sup.* De pretiis specierum, ad *d. l.31. inf.* dicam. Atenim pro præmio Tribunis vel Ducibus certè datum semper, vel sæpe vetus in eadem Syria apud Pollium *Claudio pag.207.* Valerianus de Claudij Tribuni tum salario ad Procuratorem. *Huic salarium dabis, &c. vini* VETERIS *sextarios tria millia quingentos.* apud Vopiscum in *Probo*, Valerianus de Probi Tribunatu *p.135. Vini* VETERIS *diurnos sextarios decem.*

¶ Opinatores *non Prouincialibus, verùm Iudicibus, eorúmque officiis imminere debent.*

XXVI.* Idem AA. Prouincialibus Prouinciæ Proconsularis."

OPINATORIBUS" nullum sit cum prouinciali commercium: ita vt à Iudicibus vel Officio prouinciali omnis summa debiti" postuletur intra anni spatium conferenda. Dat. Prid. Kal. April. Med. Vincentio & Frauitto CONSS. [401.]

NOTÆ.

* *Lex 11: Cod. eod. tit.* Iungendæ autem *huic* sunt *lex 29. inf. de annonâ & trib. l.63. inf. de cursu publ.* Imò & *lex 1. inf. de indictionib.* Concordat *lex 16. inf. de exactionib.*

" *Prouincia Proconsularis* (quod semel monendum est) *h. l. & l. vlt. inf. de circulbus: l. 34. 63. inf. de cursu: l.28 inf. de annona & tributis: l.13. inf. de indulgentiis debitorum: l.186. inf. de Decurionibus: l. vlt. inf. de Susceptoribus*: est Africa, seu Prouincia Carthaginensis. Nempè quia vnica hæc Prouincia in diœcesi Africæ Proconsularis erat, cùm cæteræ essent *Consulares*, vel *Præsidiales*, vt docet Rufus Festus *in Breuiario*, & *Notitia Imperij.* Et frequens eo significatu *Proconsularis Prouinciæ* mentio in *Conciliis Africanis*, in *Collatione Carthaginensi*, *Cognit.1. cap.18.* apud Victorem Vticensem *lib.1. & locis aliis.* Ob id eius Episcopi & Synodi *Proconsulares* quoque dicebantur *in Concilio Carthagin.* ὑπελίγησαν Ἐπίσκοποι ἀνθυπατιανοί. Victor Tunnunensis in *Chronico*: *Proconsularis Concilij Prouinciæ Africanæ Sacerdotes*: Et statim *Concilij Numidiæ Episcopi adinstar Proconsularium Sacerdotum collecti.*

" Id est, *Exactoribus militaris annonæ.* Hoc Tribonianus rectè inseruit.

" Vt *l.34 inf. de annona & tributis.*

" Debitum pro tributo, annonâ: V. *Gloss.*

COMMENTARIVS.

OPINATORES non Prouincialibus, sed Iudicibus & eorum Officiis imminere, ab Honorio *h. l.* iubentur, & nominatim per Africam ProConsularem A.D.401. Quæ lex maioris constitutionis pars est, quâ Africæ, ne inter alia nimio fasce annonæ militaris, quæ tum necessaria erat ad limitem Africæ tuendum, (de quo plenè ad *l.28. inf. de suscepter.* quæ hoc ipso anno data est ad Proconsulem Africæ) opprimeretur, consultum iuit, vt docent illæ *leges*, quas *huic* coniungendas ostendi.

Opinatores (quorum *h. l.* mentio fit, *& l.34. h. t. l.34. inf. de annon. & trib. l.1. inf. tit. prox: de excoctione, l.186. inf. de Decur. & l.16. inf. de exaction.*) Tribonianus rectè interpretatur Exactores militaris annonæ: Nam & ita Glossæ Philoxeni, *Opinator* ὁ τῆς στρατιωτικῆς ἀννώνης ἀπαιτητής: Sed & *d. l.1. inf. de excoctione*: *Opinatoribus species in prouinciis delegari*, dicuntur: Item *Opinatores in Prouinciis delegari, Excoctionem panis efflagitare, pretium* TAXATIONE *deposcere*: Quin & *l.34. inf. de annon. & trib.* Opinator dicitur *miles, cui debiti postulati ratio delegatur*: Et *l.16. inf. de exact.* mitti Opinatores cum delegatoriis: mox & Milites dicuntur, vt *l.34. inf. de annon.* Neque tantùm exactores fuêre sed & erogatores, quod docet *lex 34. infrà hoc titulo.* Neque, dum tamen id satis est, nam & alij circa exactionem annonæ pariter occupati erant. Erant *Exactores*, specialiter sic dicti: Erant & *Optiones.* Hos omnes igitur ita distinguo. Annonæ militaris exactores alij erant solemnes seu ordinarij: inter ordinarios, alij exigebant à Prouincialibus ipsis, et hi propriè *Exactores* dicebantur, *l.16: inf. de exactionibus*: alij verò iam exactam & traditam à Susceptoribus exigebant militibus erogandam, & hi dicebantur *Optiones*, de quibus dixi ad *l.1. h. tit.* Et hi erant Ordinarij seu canonicarij exactores. Extraordinarij autem erant *Opinatores*, qui scilicet, si annonæ militari mora fieret, ad vrgendam eius exactionem in Prouincias mittebantur: quomodo & Compulsores ad alia tributa vrgenda extra ordinem mittebantur. Vnde Compulsor & Opinator iunguntur in *l.34. inf. de annona, l.186.*

l.186. inf. de Decurionib. Vtrique exactores extraordinarij. Compulsor, cæteris tribus: Opinator, militari tantùm extra ordinem exigendo. Vicissim vt Optio, ita & Opinator exactores fuerunt, verùm duplici discrimine. Optio, ordinarius, Opinator extraordinarius: Optio, à susceptore exigebat, Opinator verò vel Iudici vel Prouinciali imminebat: Itaque errant qui Optiones cum Opinatoribus confundunt. Item errant, qui *Opinatoris* officium fuisse tradunt aliud ab eo quod diximus. ¶ Cæterùm *Opinatores* Cuiacius dictos putat, quòd exigerent *Opinionem*, id est, censum agri: Quo sensu *Opinionis* vox accipitur in *l.8. inf. de prædiis nauicul*ariorum: *& l. vlt. Cod. de collatione fundorum fiscalium.* Opinio scilicet est census & æstimatio: Glossæ, *Opinio* δόξα, ὑπόληψις, ζίας, οἴησις. Quod non adeò probabile. Itaque mauult V.C. Iuretus, *Opinatorem* interpretari non census, seu opinionis Exactorē; verùm Æstimatorem, quod scilicet æstimaret, quanti species adærandæ forent. Quod magis probo. Nam & ita in *Glossis* Isidori, *Opinatores, Æstimatores, vel arte * militares*: qui locus alioquin corruptus, à me alibi restituendus est. Et in Glossis veterib. Opinator, æstimator est, vel qui conducit aliquid, trutinat, vel appendit. Denique ex *l.34. inf. h. eod. tit.* apparet, eos, *ærarias annonas*, id est, æstimationem & pretium exegisse: & apertissimè omnium *lex 1. inf.* de excoctione: eos *pretium* TAXATIONE depoposcisse. Alius *eodem* Isidori *loco* nixus, æquè ab æstimando seu Opinando dici putat, sed alia ratione, quod scilicet probarent, spectarent annonam, quam exigendam haberent. Itaque vtrumque hoc probo. Vtcumque hæc sese habeant, horum Opinatorum munus sæpè variauit. Quandoque enim prouincialibus ipsis imminebant, eósque ad collationem vrgebant: Quandoque Iudicibus tantùm & eorum Officiis, vt ipsi exactionem curarent, imminere iubebantur, vt *docet hæc lex & lex 1. inf. de excoctione, & lex 34. inf.* hoc *tit. & l. 34. inf. de annona lex 16. inf. de exactionibus lex 186. inf. de decurionibus.* Denique Opinatoris meminit & Symmachus *lib.9. Ep.47. Orto*, inquit, *certamine inter Numerarium quendam & Opinatorem, dudum supradicti possessoris colonum, qui superiorum temporum ratiocinia in Lucilli*, &c. Sed & Augustinus *Epistola* 219. Cum *ab Opinatoribus vrgeretur vt redderet.* De *Opinatoribus* his dicam adhuc aliquid *ad l.34.*

¶ PROTECTORIBVS, *vel* DOMESTICIS *in Prouincias missis, annonæ vltra annum non debentur, nisi commonitorio reparato.*

XXVII.* Idem AA. & Theodosius A. Anthemio PP.["]

NVLLVS Protectorum["] vel Domesticorum, cui aut tuitio Locorum["], aut quædam longior est commissa["] necessitas, aut certe Iudicum nostrorum præceptis iussus["] obtemperat, annonas vel emolumenta percipiat, nisi circumacto anni tempore post completum Consulatum in alterius anno["] Consulis Commonitorium reparare curauerit. Dat. Kal. April. Constantinop. Arcadio A. VI. & Probo V. C. CONSS. [406.]

NOTÆ.

* ["] Orientis.
["] De *Protectoribus* actum fuit, & *l.10 sup.* Tam de Domesticis, quàm Protectoribus *suo titulo*.
["] *A Nobis* scilicet.
["] An iussis? ["] *In alterius Consulis anno.*

COMMENTARIVS.

PROTECTORES & DOMESTICI (de quibus suo titulo plenè dictum fuit, & *d. l.10. sup. & ad leg. vlt. inf. de litor. & itin. custod.*) etsi intra Palatium fermè militarent, & in Comitatu essent, seu præsentiales, sæpè tamen in prouincias emittebantur, *l.4. inf. de executorib.* (vt etiam pleniùs docuit *Paratitlon de Domesticis & Protectoribus*,) inter cætera verò tuendis Locis, vel necessitati longiori exequendæ, vel etiam vt præceptis Iudicum parerent: vt hæc *lex* nominatim testatur. Idque etiam ex variis Ammiani Marcellini locis apparet *lib.14. in* gestis anni 354. Et *lib.15. p.39. A. D.* 355. *Missus*, inquit, *ad eos corripiendos Teutomeres, Protector domesticus cum collega onustos omnes catenis, vt mandatum est, perducebat.* Et pag. 46. *Protinus iubetur exire Tribunus, Protectoribus domesticis decem, vt postularat ad iuuandas necessitates publicas, coniunctis.* Et de tuitione Locorum, nominatim idem Ammianus *lib.26.p.341. Sollicitus super Africa, ne repente perrumperetur, Vulcerium postea Cos. tunc Notarium, ad eandem tuendam ire disposuit: Et Masaucionem Domesticum Protectorem ea consideratione, quod ibi sub patre Cretione Comite quondam educatus, suspecta non erant loca: hisque Scutarium adiunxit Gundemium, olim sibi cognitum & fidelem.* Ergo Protectoribus his & domesticis vt aliæ necessitates committi solebant, ita & Tuitio Locorum, id est, limitum prouinciarum aduersus hostes, vt ex *hâc l.* & Ammiano Marcellino liquet, & *l. vlt. inf. de litor. & itiner. custod.* Vt de *Protectorib. Fabrica*, quod faciunt nonnulli, nihil hîc somniandum sit.

¶ De his igitur Protectoribus & Domesticis istud *h. l.* cauetur, vt iis annonæ vel emolumenta non præbeantur, nisi completo anno curauerint sibi reparari commonitorium. *Commonitorium* est hîc, præceptum, mandatum, quo negotium alicui committitur, & quidem in Prouincia. In *Glossario Nomico* Κομμονιτώριον ἐπιστολὴ ἐντατική: Et in *altero Glossario*, Κομμονιτώριον ἐπιστολὴ ἐπιταγμάτων εἰς χώρας. Ita *l.10. sup. de Curiosis*: *Curiosi idonei per*

diuersas regiones atque Prouincias, litora insuper portúsque & loca alia transmittantur, commonitoriis competentibus atque mandatis instructi. Commissions, Instructions: Aliàs. *Mandata* quoque dicuntur: De quo vide *Titulum suprà, De mandatis Principum.* Et Ammianum Marcellinum *lib... Commonitorium cum Augusti literis tradidit.* Reparare commonitorium, est, quod vulgò dicimus *Raffraichir la commission.* Hinc fortè commonitorij breues, *l.3. inf. de indulg. deb.* vbi tamen editum; *nominatorios Breues.* ¶ Cur autem commonitorium reparari velit *Arcadius*, hæc causa videtur, ne scilicet aliis curis districto Principe, & peracto, cuius causa missi sunt, negotio, Protectores & Domestici, in Prouinciis otiosi militaribus annonis vltrà iouentur, fruantúrque. Quod velut singulare exemplum notandum est admodùm: Muneris videlicet, atque adeò salarij anno expirantis; cui haud absimile est quod continetur *l.2. inf. de Legatis*, & reparandi de necessitate commonitorij: Porrò vt munus publicum seu commissio huiusmodi personis data, Anno expirat, ita & commeatus: v. *Nouellam Theodosij 14. l.1.*

¶ Actvariorvm *superpostulationi occurritur.* In præsenti *nonnisi constitutis annona præbenda.* Stillatvræ *adæratio pro ratione Fori rerum venalium.*

XXVIII. *Imppp. Arcadivs, Honorius, & Theodosius AAA. Anthemio" PP.

A Prouinciarum Rectoribus caueatur, vt tam Numeris, quàm Familiis", nec non & Inpedimentis", præter eas annonas quæ adærantur", id tantum in specie præbeatur, quod militis flagitarit inspectio", ne Actuariorum fraudibus vlla relinquatur superpostulationis occasio; cùm, per Præpositos" pistorum & diadotas Legis formâ caueatur, vt nulli omnino nullâ in specie præbeatur annona, nisi quem substantem", atque in præsenti constitutum postulare constiterit. Hoc * quoque Legis auctoritate complexo, vt semper" dietum, per quas" resistentes Tribuni emolumenti gratia solemniter Stillaturæ" nomine consecuntur, species non aliter adærentur, nisi vt in Foro" rerum venalium distrahuntur. Dat. v. Id. April. Constantinop. Arcadio A. vi. & Probo. v. c. conss. [406.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à *Cod. Iust.*
" *Anthemius* PP. Orientis sub Arcadio. v. *Prosopogr.*
" De *Familiis* dixi *ad l 17. sup.*
" De *Impedimentis* mox.
" *Adærare* quid? v. *in Comment.*
" Inuoluta oratio: Clariùs ita, *Cùm legis formâ caueatur, vt nulli omninò per Præpositos pistorum & Diadotas nulla in specie, &c.*
" Præpositos pistorum à Diadotis distinguit.
" *Diadota* quid, mox dicam.
" *Substans* dicitur, qui mox etiam *resistens*; Et vtrumque pro eo qui in præsenti est constitutus, residens, *Qui est present, Qui est en estat.*
* Lex 12. *Cod. eod. tit.* hinc desumpta est.
" *Septem*, in *Cod. Iustin.* De quo mox.
" *Per quos*, Cod. Iustin. Illud duriusculum est.
" *Stellaturam* Spartianus & Lampridius dicunt, de quo mox.
" Dixi ad *l. 10. sup.* & dicam ad *l. prox.*

COMMENTARIVS.

Dvobvs hominum generibus, annonam militarem fraudantibus occurrit *hâc l.* Arcadius I. actvariorvm primùm fraudibus, vt *lege 24. sup.*, ita & *priore huius legis parte* ab Arcadio occurritur; de quibus alioquin Actuariorum fraudibus insignis locus extat apud Victorem Schotti, *in Gallieno. Tantùm*; inquit, *Actuariorum in exercitu factiones vigent, vt arduum petentibus * malitia patraretur: Genus hominum præsertim hac tempestate, nequam, venale, callidum, seditiosum, habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes velandásque quasi ab natura factum*, annonæ dominans, *eóque vtilia curantibus, & fortunis aratorum infestum, prudens in tempore his largiendi, quorum vecordia damnoque opes contraxeris.* ¶ Inter alias igitur Actuariorum fraudes hæc quoque fuit, quòd pro maiore militum numero annonas postularent, quàm reuera matriculis Numerorum continerentur: Atque ita *superpostularent*, in sinum suom auerso deficientium & decedentium stipendio; vt alioquin de Tribunis & præpositis Numerorum Themistius, *oratione* 10. scribit τ̃ φυλάκων ἐλαττοῦς, τὸν ἀριθμὸν ὅπως ἂν γένοιτο κέρδος αὐτοῖς ἡ μεταφορὰ τ̃ ἐκλειπόντων. Proinde id *h. l.* statuitur, tollendæ huic superpostulationis occasioni, ne vlli annona præbeatur in specie per Præpositos Pistorum, & diadotas seu diribitores, nisi qui *in præsenti* constitutus fuerit, quique ipse sub oculis huiusmodi Præpositorum constitutus suas annonas postulauerit. Breuiter, Nullius absentis nomine à Diuisoribus speciem erogari Arcadius *hac leg.* constituit. Et hæc quidem est prima *huiusce legis* sententia: in qua multa notanda veniunt & illustranda; & quatuor quidem.

Primum est, (præter *familia* nomen) *Impedimentorum* vox. Impedimenta quid sint? notum est: eorum

eorum mentio quoque apud Ammianum Marcellinum *lib.25. pag.306.* & Vegetium *lib.3. cap.6.* Horum numero fuerunt qui *hac leg.* indicantur, calones. *Impedimenta*, inquit, *Saginarij*, *Calones vehiculáque in medio collocentur.* Vbi Saginarij sunt Equi sarcinarij, de quibus dicam alibi. Calones verò iidem cum Lixis; de quibus *l.10. sup. de re militari.*

Secundò notanda *Adærandi* vox. Adærare est ære seu pretiorem æstimare & taxare, huius ætatis & æui voce, quæ *hoc Codice* frequens est, *h. leg.* & *l. 19. inf. de Cohortalib. l. vlt. inf. de murilegulis. l.3. inf. de conlatione Equor. l.8. inf. de desertorib. l. vlt. circa princip. inf. de conlatione donat.* Hinc & Adæratio, *l.30. & 32. inf. h. tit. & l. vlt. de militari veste*: & *Nouella* Valentiniani *inter Theodosianas 33.* quæ & *compensatio* quoque vocatur, *l.4. inf. de suariis*: & Adæratæ Annonæ, *l.31. inf.* quæ & Ærariæ Annonæ dicuntur *l.34.35.36. h. t.* (χρυσικὴ ῥόγα Maurizio *strategicon* 2. *c.*1. χρυσικὰ σιτηρέσια eidem *alibi*) & *Adærata* species in *l.4. inf. de suariis*; vt eam restituo; Non, *moderata*, vt hactenus legitur. Eandémque vocem rectè restituit Vir doctus, qui primus Historiæ Augustæ scriptores tractauit, in *Epistola* Valeriani ad Procuratorem Syriæ, iam cætera pro moderatione præstabis; sed ita vt nihil adæretur: & sicubi aliquid defuerit, non præstetur, nec in nummo exigatur. Hanc vocem vsurpat quoque Ammianus *lib.31. p.496.* in *adærandis* reliquorum debitis. Sed in *Glossis* Philoxeni, *Adærat.* ἐξαργυρίζει. Et in *Glossis* Cyrili, ἀπαργυρισμὸς *Adæratio.* Item ἐξαργυρίζω, *Adæro*, & ἐξαργυρισμὸς *adæratio.* Harmenopulus *lib.2. tit.5.* ἀπαργυρίζεσθαι λειτουργίας, τουτέστιν ἀντὶ τῆς λειτουργίας καὶ τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν, δι δόναι χρήματα. Breuiter *Adæratio* est taxatio seu æstimatio: sic & in *ære recipere* dicitur *l.36.* vbi etiam mox *adærandi* vox vsurpatur: Vox etiam vsurpata in *legibus Visigothicis lib.4. tit.5. l.3.* Eodem pertinet *tit.* Codicis, *de Collat. donat. vel releuat. seu adæratorum*: & Nouella Theodosij 33. *de releuatis, adæratis, vel donatis possessionib.*

Tertiò notandum quod de *Inspectione* militis dicitur. *Inspectionem* militis an vocat quam Nos, *la Monstre*? Certè *Inspiciendi* vox in re militari propria. Lampridius *in Alexandro Seuero*: *Annonam militum diligenter inspexit*: vt & *respiciendi* verbum. Vulcatius in *Auidio Cassio*, *Arma militum septima die semper respexit, vestimenta etiam & calceamenta & ocreas.* Omitto similes locos.

Quartò notandum quod de Præpositis pistorum & Diadotis additur; Nempè hi annonam militarem distribuebant, vel saltem Diadotæ ab illis acceptam. *Diadota* Διαδόται sunt diribitores, distributores, diuisores: Διαδότης, diribitor, diuisor. Et fortè Præpositi pistorum à Diadotis ita distinguendi, quod illi panem & buccellatum diriberent, hi preria vel capitum. Et hactenus de primo *huius leg.* capite.

II. TRIBVNORVM quoque stillaturis modum ponit *hac leg.* Arcadius. TRIBVNI scilicet & Duces (quod docet *lex proxima*, & *lex vlt. infr.*) præter Annonas suas quas de publico *pro dignitate sua*, vt ait *d. lex vlt.* consequebantur, emolumentum & compendium siue lucellum quoddam faciebant ex ipsismet militibus licitò, vt *d. l. vlt.* huc sæculo non improbatum, etiam receptum *hac leg.* & *l. prox.* & *d. l. vlt.* & *Nouella Theodosij* 31. solemniter *hac leg.* κατὰ τὸ σύνηθες, Zosimus *lib.5. p.821. l.14.* ἀπὸ τῆς νόμῳ κέρδος, istud vel simile vocat Synesius *in Elogio Ducis Anisij p.305.* Excepti tantum milites Saracenorum fœderatorum aliarúmque gentium, *Nouella Theodosij Iun.31. de Ambitu.* Idque Lucelli genus propriè vocabatur STILLATVRA: quod quidem seueriores disciplinæ militaris obseruatores improbarunt. In his Hadrianus, de quo Spartianus, *Cum nec pateretur*, inquit, *quicquam Tribunum à milite accipere.* Pescennius item Niger, de quo idem Spartianus; *Ipse*, inquit, *à milite nihil accepit, cùm Tribunatum ageret* IET nihil *accipi passus est* (ita enim locus hic restituendus est) *Nam & Imperator Tribunos duos, quos constitit Stellaturas accepisse, lapidibus obrui ab Auxiliaribus iussit.* Et Alexander Seuerus, de quo ita Lampridius, *Annonam militum diligenter inspexit*: *Tribunos qui per stellaturas aliquid* [militibus] *tulissent* [id est, abstulissent,] *capitali pœnâ affecit.* Et post: *Quod in vitam suam nihil dici posset, quod vnquam Tribunis vel Duces de stipendiis militum quicquam accepissent.* Idque sub gratia donationis à militibus abstulisse Tribunos seu duces, *lex 29. prox.* ait. Quibus sanè verbis *Stillatura* manifestè innuitur. De iisdem Stillaturis sensit quoque Libanius *Orat.* περὶ τῶν προσταγμάτων (?), *pag.22.* vbi varios deprædandi sinus, quibus Duces seu Tribuni militum ditescerent, enumerans, inter alia hæc scribit: ἔστιν δὲ τούτων μεγάλων ὄντων, ἀλλὰ Πακτωλοὶ μείζονες, χρυσὸς ὁ δίκαιος μὲν ἐν ταῖς χερσὶ τῶν στρατιωτῶν, μεθιστάμενος δὲ ἐπὶ τὰς τῶν στρατηγῶν, ὥστε πένης τε καὶ ἀθυμότερος ὁ μάχιμος γίγνεται, μέρη τε ὑποδημάτων φέρων καὶ χλαμύδος εἴδωλον. πολλάκις δὲ καὶ ἀπὸ τῆς γαστρὸς ὁ φόρος, ὡς ἄγειν ἐπὶ τὰς μάχας πεινῶντα σώματα; id est, *Cumque hæc magna sint, sunt tamen adhuc Pactoli maiores: aurum scilicet iustè quidem in militum manibus mansurum, translatum vero in manus Ducum, quo miles & pauper & pusillanimior fit, & partes sandaliorum ferens, & chlamydis speciem: sæpè etiam à ventre tributum, sic vt esurientia corpora ad pugnas ducant.* Et solutæ Stillaturæ hæ adæratæ, vt *hac lex*, & *prox.* docent; & quidem in auro, quod Libanius ostendit *hoc loco*, & *lex vlt. inf. h. t.*

Iam vnde his Stillaturis nomen impositum, natumuè sit? anxiè inquiritur. Et verum est omnino quod Cuiacius dixit, Rem nos tenere, sed nominis rationem hactenus nescire nos. Equidem cùm ex superioribus iam satis clarum sit, Tribunos de annonis militum aliquid demomordisse, & veluti degustasse, emolumenti, vel donationis gratia DECERPSISSE, quo verbo hac in re vtitur Theodos. Iun. *Nouella de Ambitu* 31. *vers. de Saracenorum*: eo ipso sanè ad nominis rationem deducimur, vt *Stillatura* omnino, non *Stellatura*, sit meo quidem iudicio, quasi stilla quædam, & veluti Strictura minima demorsa, abrasa, adrosa de annonis militum: *vn Esgout*, distillario. Ita enim hic editum clarè ~~*Stillatura*: Non ita bene~~ apud Spartianum & Lampridium, *Stellaturæ.* A *Stilla* igitur *Stillatura*: Qualia fermè nomina inuidiæ leuandæ emolumentis, præter annonam seu stipendia percipi solitis, imponi, culpæque adeò nomina prætexi solita, compluribus aliis exemplis compertum est. Hinc enim pariter *Xeniola*, *Sportula*, *Cœnatica*, *Eulogia*, *Pulueraticum*, (de quo ad *l.16. inf. de tironibus*) Filicon *l.32. inf. de nauiculariis*: Epimetrum, species denique. Atque hæc est vera Stillaturarum, ni fallor, ignorata hactenus ratio. Cuiacius Spartiani & Lampridij scripturam secutus, tentabat *Stellaturas* dictas forsitan à *Mittendo*: Cuius coniecturam Vir doctus secutus est; & Pancirolus inter alios quoque tentauit, 2. *var.* 260. quasi stellaturas illas acceperint Tribuni à militibus pro temporaria vacatione & commeatu. Verùm id inane est. *Donationis* enim gratia, non *vacationis* accepisse eas Tribunos, restatur *lex prox.* vel etiam pro laborum vie ssitudine, *d. Nouella* 31. Et quidem solemniter *h. l.* id est,

solenni, ordinatiâ perceptione κα̉τὰ τὸ σύνηθες, licitò, *d. l. vlt.* Idque est etiam, quod indicatur *l. vlt. h. t.* his verbis: *Si alias annonas, quæ non suæ dignitatis erant; sed alio modo, dum tamen licito, suis commodis adquisitas.* Similium munerum, & sportularum, quas Duces quoque extorquere soliti, meminit *lex 6. inf. de Cohortalibus. Et Nouella Theodosij 31.* Neque verior est nominis ratio, quæ Baptistæ Egnatio in mentem venit, primum, & pridem, quasi Stellatura & Stellionatus idem sint. Siquidem hoc *Stellatura* nomen, non est fraudis aut imposturæ nomen, quale est *Stellionatus*: Quin potiùs coloratum, inuidiæ leuandæ. Et certè hoc seculo iam *solemne* consuetum, & probatum: Alioquin neque ipsi Tribuni vnquam id nominis tulissent, neque id *leges* etiam probassent. Hinc simpliciter apud Spartianum *Stellaturas accipere*, id est, donationem modicam accipere, quod *h. l.* dicitur, *Stillaturæ nomine*: & apud Lampridium *per Stellaturas*, id est, per quandam stillæ instar degustationem: Pancitoli quoque *d. loco*, inanis conjectura, à *Stellate* fortè agro in Gallia Cisalpina, quem Veteranis suis tres liberos habentibus C. Cæsar in Consulatu præmij loco diuisit. Rectum igitur est *Stillatura*, & rectè est apud Lampridium scriptum. Neque cum Stillatura quicquam commune habet fraus aut impostura: nihil commune, commeatus. Stellaturas has quoque indicari *l. 2. §. 8. 9. Cod. de officio P. P. Africæ* Steunichius rectè indicauit ibi: *vt nullum dispendium à Ducibus vel Ducianis prædicti limitanei sustineant: nec aliquas sibi consuetudines de eorum stipendiis perfraudem ad lucrum suum conuertant*, &c. *Nullum audeant Duces aut Tribuni Commeatalem de ipsis dimittere, nedum sibi lucrum studens conficere, incustoditas nostras relinquant Prouincias: nam si vsurpauerint memorati Duces, vel officia eorum, seu Tribuni, commeatalem de militibus relinquere:* AVT *aliquod lucrum de eorum emolumentis sibi adquirere: hoc non solum in quadruplum iubemus publico rependere, sed etiam dignitate eos priuari. Magis enim debent & Duces & Tribuni supra deputata sibi emolumenta secundum labores suos de nostra largitate remunerationem sperare, & non de commeatis militum* AVT *eorum stipendiis lucrum sibi adquirere.* Quibus locis clarè separantur commeatus, eóque nomine pecunia quæsita à lucro, quod de stipendiis militum Tribuni sibi adquirebant, quod quidem Stillatura est, & consuetudinum appellatione priore loco indicatur. Qui ioculares alias huius *Stillaturæ* interpretationes seu originationes videre volet, consulat Alciatum ad *l. septem, Cod. eod. tit.* Rhedignum *lib. 11. c. 8.* Lazium *lib. 12. Comm. R. Rom. circa fin.* Marcellum Donatum *in Lampridium, p. 960.* &c, Fortè tamen & rectè scripseris, *Stellatura*: nam & *stellio* è guttis & punctis quibus stellatus est, dicitur: Ouidius.

——— ——— *aptúmque colori*

Nomen habet variis stellatus corpore GVTTIS.

Sic & de lapidibus Plinius, *Ponticarum plura sunt genera, est stellata nunc candidis nunc aureis* GVTTIS. Item *Acopis nitro similis est aureis* GVTTIS *stellata*. Scilicet *Stellatura* de his dicitur, quæ punctis aut guttis velut stellis variantur. Eodem modo *Puncta*, & *Puncti solatia* dicta.

¶ *Modus* autem huius Stillaturæ solemnis *hic* indicatur: Quem & poni subinde proculdubio hoc tempore oportuit. Sanè Zosimus *lib. 4. p. 754.* imò & *lib. 2. p. 689.* sub Theodosio M. Arcadij patre eò rem deuenisse queritur, vt per Magistratuum militarium auaritiam & *καπηλείαν* milites nihil, vel nihil fermè ex annonis militaribus percepisse scribat. Modus verò huius Stillaturæ hic erat hoc tempore, vt *hac lex* ostendit: (prout scilicet ea emendanda est ex *Cod. Iustinianeo*, non verò *hinc*, Codex Iustinianeus; quod Pancirolus credidit) vt scilicet Tribuni *septem dierum* annonas à singulis militibus acciperent, de stipendiis singulorum annis; Quinquagesima igitur erat Stillatura, eáque adærata, quam non in specie, sed in pretio consequebantur: vt præter *hanc legem* docet *lex 29. prox.* & *lex vlt. hoc tit.* Pretium autem istud variè constitutum reperio. Hac Arcadij sanè Constitutione pretium statuitur, vt habetur in foro rerum venalium. De qua æstimatione dixi *ad l. 10. sup.* Posteà verò pretium constitutum est, non quod in foro rerum venalium habetur, sed pro formâ ætariatum annonarum, seu iuxta nummaria pretia defixa *d. l. 29. prox.* & *l. vlt.* ¶ Denique semel hic adscribendus est locus ex Theodosij *Nouella 31.* quem iam sæpè laudaui, qui de *Stellaturis* his, & earum modo. *Castrorum quin etiam ipsis* [Ducibus] *Lusuriarúmque* [id est, Lusoriarum] *pro antiquâ dispositione curam refectionémque mandamus: quibus cum Principe* [principem Legionis intelligit, v. Vegetium & Ammianum] *Castrorum Præpositus, pro laborum vicissitudine, Limitanei tantùm militis duodecimam annonarum partem distribuendā videlicet inter eos, Magisteriæ potestatis arbitrio, deputamus. De Saracenorum verò Fœderatorum aliarúmque gentium annonariis alimentis, nullam penitus eos decipiendi aliquid vel auferendi licentiam habere concedimus*, &c. Notandum hoc loco Stillaturas has probari à Theodosio, quas à Limitaneis militibus auferebant Duces: non verò à Fœderatis: Cùm tamen & illud prohibeat Iustinianus *d. l. 2. Cod. de Officio Præfecti Prætorio Africæ.*

¶ STILLATVRÆ *adæratio facienda iuxta formam annonarum ipsarum adæratarum.*

XXIX. Impp. Honorius" & THEODOSIVS AA. Anthemio PP.

I quas sub gratia donationis" à militibus auferunt" quam" merentur annonas Duces" seu Tribuni, iuxta nummaria defixa" pretia sine vlla dubitatione percipiant. Dat. IIII. Non. Maij, Constantinop. Honorio VII. & Theodosio II. AA. CONSS. [407.]

NOTÆ.

" Vel hæc Inscriptio emendanda, vel Subscriptio.
" Emolumenti, *l. 27. prox. sup.* non suæ dignitatis, *l. vlt. inf.*
" *Auferendi* vox hîc in se propria: *v. l. 3. infr. de Salgamo. Vnam nullus auferat.* Aurelianus apud Vopiscum. Et

Nouella

Nouella Theodosij 32. De Saracenorum verò Fœderatorum, aliarúmque gentium annonariis alimentis nullum penitus DISCERPENDI *vel* AVFERENDI *licentiam habere concedimus.* ὑφαιρεῖν voce hâc in re vtitur Zosimus *lib.5 pag 821.l.14.*

" Hic Ellipsis est vocis *magis*, vel *amplius*, vt *Nouella Theodosij* 31. vt ita fiat oppositio annonarum, quas *Duces* & Tribuni merentur, id est, quæ illis debentur pro sua dignitate, & earum quas non merentur, sed auferunt à militibus ijque sub gratia donationis. (Similis Ellipsis in *l.9. infr. de Susceptoribus* : *in l.8. infr. de pagana* : de qua Ellipsi vide *Glossarium.*) *Si quid amplius* (inquit Theodosius) *quàm eis ex nostra authoritate statutum est, audeant vsurpare.*

" Vide *l.6.infr. de cohortalibus.*

" Ætatis annonis *l.vlt.inf. hoc titulo.*

COMMENTARIVS.

STILLATVRÆ pretium, non vt in foro rerum venalium species distrahuntur, adærari seu æstimari debet, vt *lege superiore* 28. eautum fuerat: verùm iuxta nummaria pretia defixa, id est, Duces & Tribuni pretiis illis contenti esse debent, quæ in forma æratiarum annonarum vniuersis militibus solenni obseruatione præbentur; vt loquitur *lex vlt. huius tituli*: vbi dicam quoque paulò pleniùs. Scilicet, non æquum visum fuit, alio pretio *Stillaturas* æstimari, quæ annonarum militarium sunt strictura quædam & delibatio, quàm ipsas annonas militares: Et vt ipsis militibus annonæ adærantur, seu æstimantur, ita eodem pretio eas, quæ à militibus exinde Ducibus aut Tribunis præstarentur, æstimari æquum fuit.

¶ PRETIA *per Palæstinas tres antèa pro annonis statuta seruari iubentur.*

XXX. * Idem AA. Anthemio PP.

IMITANEI milites" & possessorum vtilitate conspectâ", per primam, secundam, ac tertiam Palestinam huiuscemodi norma processit, Vt pretiorum certa taxatione depensa, specierum intermittatur exactio: sed Ducianum" Officium sub Versamini" & Mœuœni Castri nomine, salutaria" statuta conatur euertere. Ideóque lege repetitâ censemus, vt si quis interelusam specierum exactionem refricare temptauerit, vel adærationes" statutas ausus fuerit inmutare, tam Vir Spectabilis" Dux centum librarum auri, quàm etiam eius Officium pari condemnationis summâ quatiatur, adiectâ sacrilegij" pœna, quæ Diualium scitorum violatores palam insequitur. Dat.x.Kal. April. Constantinop. Honorio A.VIII.& Theodosio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Lex 11. *Cod. eod. tit.* hinc interpolata est, resecto capite seu quatuor lineis prioribus historicis.

" *x. Militis.*

" *Conspectu*, id est, vtrinque perpensa.

" Ducis Palestinæ officium intelligit. De quo consulenda est *Notitia Imperij.*

" *Versabini*, id est, Bersabini, de quo mox.

" Vide *l.15. sup. in eadem re.* salubri prospectione.

" *Dixi ad l.26.*

" *Duces*, & in his Dux Palæstinæ inter Spectabiles hoc tempore *h. l.* & in *Notitia Imperij.* Qui antea sub Constantio quoque inter *Perfectissimos* erant, teste Ammiano Marcellino, *lib.21.pag.216.*

" *Sacrilegij* pœna est, violati iuris pœna, *h. l* & *l.2. sup. vt dignitatum ordo* : & *Nouell.* Valentiniani *inter Theodos.41. de success. Curial.* Vide & *l.13.infr. de petitionib. v. Paratitl. de constit. Principum.*

COMMENTARIVS.

PRETIA, non ipsas species, per Palestinam vniuersam militibus præberi, & quidem certa statutáque, ante hanc *legem* constitutum iam fuerat, Limitanei militis & possessorum vtilitate conspectâ, id est, vtrimque perpensâ; quòd id tàm militi, quàm possessoribus salutare esset. Vnde & *Salutaria statuta*, vocantur *h l.* Possessori iniquam, propter longinqui itineris difficultatem, vt loquitur Valentinianus *Nouella inter Theodosianas* 23. Id *hac lege* rursum confirmatur sub magnæ pœnæ interminatione: Nempè quòd Dux Palestinæ eiúsque officium, vel species exigerent, vel maius pretium statuto depuscerent. Idque *sub Bersabini & Manani castri nomine* (ita enim *hic* legendum est.) Fuerunt scilicet hæc inter alia duo castra in Palestina, & quidem potissima, vt *hac lex* ipsa indicat: Quæ & ideò prima omnium memorat *Notitia Imperij*) octodecim fermè annis post hanc *legem* conscripta) *Sub dispositione*, inquit, *viri Spectabilis, Ducis Palestinæ, Equites Dalmatæ Illyriciani Chermulæ: Equites Mauri Illyriciani Ælia.* Bersabini castri seu præsidij meminit quoque Author *de locis Hebraicis fol.* 125. *B. Bersabee* (inquit) *in tribu Iuda siue Symeonis est, vsque hodiè vicus grandis in vicesimo à Chebo miliario vergens ad Austrum: in quo &* ROMANORVM MILITVM PRÆSIDIVM POSITVM EST. *A quo loca termini Iudea terra incipientes tendebant vsque ad Dan.* Idem Author meminit quoque Menoidis *fol.*130. *lit. D. Medemana*, inquit, in *tribu Iuda, cuius meminit Esaias, & nunc est Menois oppidum, iuxta ciuitatem Gazam.*

¶ De Palestina *ex hâc* Theodosij Iun. *constit.* quæ data est A. D. 409. notetur, eam hoc tempore in tres Prouincias diuisam fuisse: In Primam, Secundam, & Tertiam: quod etiam ostendit *Imperij Notitia* sub eodem Theodosio Iun. confecta, annis octodecim fermè post, A. D. 427. tribus locis: ac nominatim sub PP. Orientis & sub Comite Orientis collocantur: *Palestina* [scilicet Prima] *Palestina secunda Palestina salutaris* [id est, Tertia:] Tertiæ meminit quoque Procopius *de ædificiis Iustiniani.* ἐν δὲ τῇ Παλαιστίνῃ Ἀρραβία, νῦν δὲ Παλαιστίνη τρίτη καλουμένη. Duarum quoque Palestinarum biennio post Notitiam Imperij 429. meminit *lex vlt. inf. de Iudæis.* Antiquioribus temporibus, Palestina Syriæ pars fuit, ideo μεταδίτη τῆς Συρίας, vt etiam vocat Iosephus. Itaque & Syriam pro Iudæâ seu Palestina dixit Tertullianus *in Apologetico, cap. 21.* Et Procuratorem Iudeæ apud Præsidem totius Syriæ causam capitis dixisse, ex *Iosepho & Tacito* compertum est. Quin & Diuus Lucas, vt tempus, quo Christus, (generis humani salus) hominem in Iudæa induit, memoriæ mandaret, Præsidem Syriæ nominat ἡγεμονεύοντος, inquit, τῆς Συρίας τοῦ Κυρηνίου. Vbi Ambrosius, *Si Consules*, inquit, *adscribuntur tabulis emptionis, quanto magis Redemptionis omnium debuit tempus adscribi. Habes ergò omnia, quæ in contractibus esse consueuerunt, vocabulum, summam illic potestatem gerentis, diem, locum, causam.* Sed & Ammianus Marcellinus suis adhuc temporibus *lib. 14. p. 22.* vltimam Syriarum Palestinam vocat. ¶ Verùm à Syriâ diuulsa Palestina, & ab vno Proconsule recta sub Theodosio M. vt docet *lex 28. inf. quorum appell. lex vlt. inf. de fisc. debitor. l. 42. inf. de appellat.* & Zosimus *lib. 4. p. 766.* Verùm postea ex vna Palestina, Prouinciæ tres prodierunt, vt hæc *lex* docet, & *lex vlt. inf. de Iudæis.* Inter quas Hygia, seu salutaris Palestina, de qua *l. 3. inf. de protostasia*, vbi dicam plenè. Quomodo autem & per quos Magistratus Palestina deinceps recta fuerit, dicam ad *d. l. 3. inf. de protostasia*, & ad *l. 55. inf. de Decurionib.*

¶ PRETIORVM *præstationi per Orientem & Ægyptum tempus statuitur.*

XXXI. * Idem AA. ad Anthemium PP.

ILITARIBVS commodis prospicientes, adæratarum" annonarum, quæ Familiis" apud Orientem" vel" Ægyptum præberi consuerunt, certa" ac distincta locis & numero" pretia statuimus: Verùm quia in hoc &" prouincialium nobis habenda est cura præcipua, ne nimia festinatione" poscendi conlatorum vires adteri videantur, certum constitui tempus placet, quo eadem pretia debeant præberi poscentibus. Quapropter, vniuscuiusque indictionis annonariam in pretiis rationem, transactâ eâ, sequentis indictionis mense Nouembri" completo præberi præcipimus. Dat Prid. Kal. Decemb. Constantinop. Honorio VIII. & Theodosio III. AA. CONSS. [409.]

NOTÆ.

" Dixi ad *leg. 28.*
" De *Familiis* his militaribus dixi ad *l. 27. 28 sup.* & *l. vlt. inf. de iure fisci.*
" Orientis diœcesin intellige.
" *Vel*, pro *Et*, cuius locutionis exempla alibi plura noto.
" Numeraria defixa pretia, *l. 29 sup.* pretia constituta, *l. 22. sup.*
" Puto numerum militarem intelligit, vt ita pretia annonarum constituta fuerint pro loci varietate, pro Numerorum militarium ratione, qui per loca illa dispersi fuerunt.
" Ita *lege* superiore, *Limitanei militis & possessorum vtilitate conspecta.* Vide & *leg. 25. sup.*
" Simili ratione vtitur *lex 8. sup.* " Vide *l. 25. sup.*

COMMENTARIVS.

PRETIA annonarum *Familiis* militaribus apud Orientis diœcesim, & Ægyptiacam (de quo etiam Synesius *epistola 18. & lex 4. inf. de milit. veste*:) præberi, iam antè constitutum fuerat: eáque varia pro locorum & numerorum varietate. Idque rursum militum ipsorum vtilitate perspectâ, quorum scilicet magis interfuit, æratias annonas quàm species accipere. ¶ Nunc in prouincialium gratiam Tempus certum *h. l.* constituitur, quo Prouinciales huiusmodi pretia præbere tenentur, ne alioquin Prouinciales nimiâ festinatione, neque expectato tempore intra quod pecuniam ex speciebus redigere possunt, vexentur. Igitur cuiusque Indictionis seu anni, collatio annonaria, non eâ ipsâ Indictione seu anno exigi seu præstari debet, verùm sequentis Indictionis seu anni mense demùm Nouembri completo, atque ita quatuordecim mensium laxamento præstito. Indictionum quippe initium à Septembri ducebatur, vt iam *supra* monui *ad l. 32.* vid. *& l. 2. inf. de militari veste.* Et pleniùs dicam *Titulo, de indulgentiis debitorum, infrà.* ¶ Cæterùm id laxamentum ideò tributum, vt intra id, pretium commodè ex vendito vino redigi possit. Opportunitas commodè vendendarum specierum nimia poscendi pretij festinatione Prouincialibus seu collatoribus eripi non debet. Quod si fieret, eorum vires attererentur. Quâ ipsâ ratione veteris vini erogandi dispendium iisdem collatoribus à mense Nouembri remittitur, *l. 25. sup.* Sed & capiti ante Kalendas Augustas præstandi, *l. 8. sup.*

XXXII. *Idem AA. Leontio Viro" Inluſtri PF. Illyrici.

PROCVRATORES" Curiarum, annonarum & Cellarienſium" ſpecierum" gratiâ minimè fatigentor, quas in dignitatibus" conſtituti (id eſt Rectores" Prouinciarum, & Comites") ſolent accipere: Nam cùm adærationis" æſtimatio prius per centum & viginti capita" exactione ſolidi teneretur, per ſexaginta recens redegit auiditas, exindéque iam nutritâ" licentiâ tredecim" tributarios" non dubitauit artare, Procuratore damnum, quo ipſe ſubditus fuiſſet, prouincialibus infligente. Ideóque per Cornicularium" cuiuſcunque Prouincialis Officij hanc ſollicitudinem impleri conueniet: Ita vt nulla ab eodem" exactionis moleſtia prouincialibus inferatur: ſed erogandas" ſpecies, ex horreis publicis: & Cellarienſium nomine, aurum ex titulo manifeſto" eidem delegatum" pro erogationis qualitate ſuſcipiat: etiam pretium his, qui adærare" voluerint, depenſurus, iuxta nundinationem", quæ aut foro" rerum venalium continetur, aut Ampliſſimæ Præfecturæ eſt culmini deputata: nec enim queri poterunt, qui vel ſpecies accipient debitas" dignitati, vel ſi auri perceptione" lætentur, æquari ſe tanto culmini" non debebunt". Temerantium etiam audacia punienda, Officio tui culminis quinquaginta librarum auri multâ continuo percellendo, ſi ritè diſpoſita obſeruare neglexerit. Dat. XVI. Kalend. Septemb. Conſtantinop. Honorio VIIII. & Theodoſio IIII." AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

*

" *Procuratores* abſolutè *l. 1. ſup.*

" De *Cellarienſibus* ſpeciebus dixi ad *l. vlt. ſup. de Officio Iudicum omnium.* Ita quoque vocatur *l. 16. inf. de indulgentiis debitorum.*

" Erogandarum gratia.

" Vt *l. 16. ſup.* Cæteri quibuſcunque præditi dignitatibus.

" V. & *l. vlt ſup. de Officio Iudicum omnium.*

" Comites primi Ordinis: De Comitibus minoribus ſecundi Ordinis, *l. vlt infr.*

" Dixi ad *leg. 28. ſup.*

" De *Capitibus*, id eſt, Iugis: Vid. *Gloſſ.*

" Putem reſcribendum *triginta.*

" *Tributarij*, ſuntne Prouinciales, vt mox etiam vocantur? Non: *Tributarij* ſunt hîc, *Iuga* vel *Capita.*

" De *Corniculario* dicendi locus erit *ſuo tit. inf. de Cohortalibus Principibus, Cornicularijs, & Primipilaribus.*

" Cornicularij ſcil.

" In Rectores prouinciarum & Comites.

" *Manifeſtum titulum* vocat non controuerſum, neque exactionis moleſtiæ ſubiectum: ſed Canonicum, liquidum, & theſauris, ſeu Largitionibus Principis, ſiue ſacro ærario, aut arcæ *Præfecturæ* illatum. *Titulus* pro functionis, & collationis genere. De quo vide *Gloſſ.* apud nos *Recepto.*

" A ſe Præfecto Prætorio: Scilicet Præfectus Prætorio delegatoriam ad Cornicularium ita emiſerit, vel emittere debuerit. *Ex hoc vel illo titulo aurum Cellarienſium nomine Rectori Prouinciæ vel Comiti erogabis, vel perſolues.*

" De *Adærandi* voce v. *Gloſſ.*

" *Nundinationem* vocat æſtimationem, pretium. De nundinationis voce vide *Gloſſ.*

" Vide *l. 2.* & *28. ſup.*

" Congruas dignitati *l. 1. ſup.* Annonæ pro dignitate, *l. vlt. infr.* Et de hoc plenè dixi ad *l. 11. ſup. de Palatinis Sacrarum Largitionum.*

" Vide *l. 17 ſup.*

" *Al. non dolebunt*: Vt ſuprà. *Nec queri poterunt, vel deflebunt.* Deflendi alioquin vox de Prouincialium querelis vſurpatur, *l. 186. inf. de Decurionib. l. 9. infr. de legatis.*

" Præfecti Prætorio culmen maximum, de quo *alibi* dico. " *Al. v.*

COMMENTARIVS.

MAGISTRATIBVS Ciuilibus & Militaribus, eorundémque annonis communis eſt hæc Theodoſij Iunioris conſtitutio, A. D. 412. quemadmodum & de iiſdem annonis vtriſque communis eſt *lex vlt. ſup. de Officio Iudicum omnium.* ¶ Sententia autem huius *legis* hæc eſt: Annonarum & Cellarienſium ſpecierum (de quibus plenè *dixi ad d. l. vlt.*) Rectoribus & Comitibus Prouinciarum conſtitutarum pro ſalario, nomine, per Primates Curiarũ nihil ampliùs à Prouincialibus exigi debere deinceps, ſed à Corniculario officij cuiuſque prouinciæ annonas ipſas ex horreis publicis eis erogandas & ſoluendas. Ex *horreis*, inquam, publicis: id eſt, ex iis quæ ex collatione ordinaria & ſolemni ſeu titulo canonico, in horrea publica ſeu fiſcalia deferuntor. *Cellarienſium* autem *ſpecierum* nomine, aurum iiſdem præberi debere ex titulo manifeſto, id eſt, auraria collatione, quæ in largitiones Principis confertur, prout Præfectus Prætorio id delegauerit. Quinimò & petentibus annonarum locu pretia dari iubentur, ſecundum æſtimationem fori rerum venalium: vel ſecundum æſtimationem annonarum Præfecto Prætorio deputatarum. Scilicet alia atque alia æſtimatio annonarum facta, non tantùm pro locorum & numerorum ratione, vt *l. 31. ſup.* Verùm etiam pro dignitatis ratione, vt *l. 10. 28. ſup.* & *h. l.* vide & *l. vlt.* vbi dicam plenè. Et hæc quidem omnia per Cornicularium cuiuſque officij præſtari, erogari, ſoluique *h. l.* iubentur: qui quidem *Cornicularius* poſt Principem primus erat inter Officiales Magiſtratuum, de quo dicam pleniſſimè *ſuo Titulo*, *lib. 8. ad l. 10.* Atque hoc ius nouum inducitur: Anteà ſeu hactenùs quippe Procuratores Curiarum, annonas & Cellarienſes huiuſmodi ſpecies Rectoribus, & Comitibus Prouinciarum erogabant, ſeu ſoluebant, eámque ſollicitudinem gerebant. De quibus *Procuratoribus Curiarum* dixi ad *l. 1. huius tit.* & *l. 20. inf. de Decurion.*

Decurion. Item has annonas ipsi Prouinciales & Tributarij præbebaut in pretiis scilicet. Verùm id *h. l.* aboletur; Nempè quod immensa pretia à Prouincialibus exigerentur. Nam cùm constitutum initio fuisset, vt per *centum & viginti capita*, id est, pro centum viginti iugis vnus solidus præstaretur, auiditas Rectorum & Comitum hoc fine non stetit, sed pro dimidiâ iam capitum parte solidum exegit, id est pro sexaginta capitibus seu iugis, imò tandem pro Tredecim capitibus solidum exigere non dubitauit: vbi tamen malim legere *pro Triginta*, iusta proportione. Primum scilicet ad dimidium redacta fuerit æstimatio, tandem verò ad quartam. Alioquin quantum pro singulis capitibus per Gallias nominatim tributi nomine solueretur, docet singularis locus Ammiani Marcellini *lib.16. p.69.* vbi de Iuliano Cæsare, *Quod*, inquit, *profuerit anhelantibus extremâ penuriâ Galliis, hinc maximè claret, quod primitus partes eas ingressus, pro capitibus singulis tributi nomine vicenos quinos aureos reperit flagitari; discedens verò septenos tantùm, munera vniuersa complentes: ob qua, tanquam solem sibi serenum post squalentes tenebras affulsisse, cum alacritate & tripudiis letabantur.* De annonarum æstimatione, vide & *Nouellam* Valentiniani *inter Theodosianas, 23. de Tributis fiscalibus.*

¶ MODVM *Annonæ Militari necessarium in Africa inspiciendum committit* Honorius *duobus Viris Inlustribus: cui postea nil addatur.*

XXXIII. *Idem AA. Hadriano PP.[a]

NE[b] interiecti æquoris[c] tractus[d] querelæ prouincialium[e] pereant, Flauianum[f], & Cæcilianum[g] Viros Inlustres per Africam audientiam cunctis præbere decernimus. Militarem quoque annonam, quæ intra Africam contubernalibus[h] erogatur[i] eorum diligentiâ indagari[k] præcipimus, vt nihil his[l] post eorum examen addatur, & cetera. Dat. v. Non. Mart. Rau. Constantio & Constante V V. CC. CONSS.

NOTÆ.

* Iungendæ *huic* sunt *lex 11. infr. de metatis*, *& lex 11. sup. de Curiosis*, quæ leges omnes pertinent ad *Africam* sublenandam.

[a] *Italia*, sub cuius dispositione fuit diœcesis Africa.

[b] Pars hæc prior ab hoc titulo fugitiua est.

[c] *Interiectum æquor*, id est, mare mediterraneum, inter Africam & Italiam, in qua Honorius Imperator ab hoc tempore consistebat: Et quidem Rauennæ, metropoli Flaminiæ, vt docet vel *huius legis* suscriptio. Itaque eo quoque sensu *Transmarina Prouincia*; de quibus alibi dixi.

[d] *pc. In tractu.*

[e] Africanorum.

[f] De hoc *Flaminio* vide plura in *Indice Personarum.*

[g] De hoc *Cæciliano*, vide eundem *Indicem*. Vterque ex Præfecto Prætorio: ideò Viri Inlustres. Vide & Symmachum Zosimum.

[h] *Contubernales*, Milites *h.l.* & *l.2. infr. de equorum conlatione*, quæ & ipsa ad Africam pertinet, vox apud rei militaris Scriptores frequens: Sed & Africano vsurpata, *l.21. §.1. ff. Commodati.* In *Glossis* Philoxeni *Contubernarius* συσκηνος, & Gl. Cyrilli, σύσκηνος Contubernalis. Et vetus Glossar. Κοινώσιτος, συσκήνιος, συσκηνιος, συστρατιώτης. Sunt commilitones, communium expeditionum Comites, *l.vlt. ff. de auro, arg. Legato.*

[i] Erogari debet.

[k] *Inspici*: de qua *Inspectionis* voce dixi ad *l.28 sup.* Tentaret quis *integrari*. Quod non probo.

[l] Quæ indagauerint, quæque necessaria perspexerint: vel contubernalibus.

COMMENTARIVS.

AFRICA variis per hæc tempora malis, concussionibus, & nuperâ quidem Heracliani tyrannide afflicta fuerat: Mox tamen Heracliano cæso ad Imperium retracta fuit (de quo dicendi locus erit opportunior ad *l.21. inf. de pœnis*, *& l.15. inf. de infirmandis his quæ sub Tyrannis*) Honorius igitur ab Africa semotus, interiecto videlicet mari, ne interiecti æquoris tractu querelæ Africanorum perirent, (id est, ne ad se in Italia Rauennæ constitutum vel nunquam, vel saltem seriùs perferrentur, v. & quæ dicam *ad l. vlt. inf. de desertoribus*:) Flauianum & Cæcilianum Ex-Præfectis Prætorio delegauit, qui ipsi contum positi in Africa, querelas Africanorum exciperent, & audientiam cunctis præberent: v. quæ dicam ad *l.5. inf. ad leg. Iul. repetund.* Sed & nominatim à nonnullis hominum generibus Africanos deprædari assuetis, Africam vindicatam voluit: Ab *Apparitoribus* videlicet *l.11. sup. de Curiosis*, quam *huic* coniungendam esse dixi: Item à *Curiosis*, *d. l.11.* Denique a *Militibus*, *h. l. & l.21. inf. de metatis*, quæ & ipsa pariter *huic legi* iungenda est. ¶ De militibus igitur id *h. l.* cauetur, vt postea quàm Flauianus & Cæcilianus militarem annonam inspexerint, seu indagauerint, id est, posteaquam definierint, quantum Prouinciales Africani ad annonam militarem conferre debeant: post hoc eorum examen, post hanc indagationem, militibus nihil superpostulare liceat. Quæ ipsa sententia est *dicta l.12. inf. de metatis.* Scilicet hactenus noua augmenta subinde, nouæ indictiones militaris annonæ occasione inter Africam factæ videntur. De cuiusmodi nouis indictionibus tributariis elegans ex Saluiani querela *lib.5. de Gubernat. Dei.*

¶ De

¶ *De* SCHOLARIVM, *quibus Numeri commiſſi, annonis & Caballatione.*

XXXIV. * Idem AA. Conſtantio" Magiſtro Militum."

HIs Scholaribus", quibus laborum intuitu regendos Numeros dederimus, de ærariis" annonis ſingulos ſolidos per Opinatores", Caballationis" quoque rationem" pro adminiſtrato tempore debitam, quando militibus erogatur, ſine mora præberi oportet: Vel ſi quis eorum antequam accipiat, in fata conceſſerit, quod ex vtraque" cauſa ei debebatur, hæredibus eius reſtitui."
Dat. XIII. Kal. Decemb. Conſtantio & Conſtante vv. cc. CONSS. [414.]

NOTÆ.

* Lex 14. *Cod. eod. tit.*
" Vide *Indicem Perſonarum*, vbi dixi: & ad *leg. vlt. infr. de infirm. his quæ ſub Tyran.*
" Per *Gallias*, ſcil. vid. Olympiodorum, Zoſimum, Sozomenum, alios. Qui etiam poſteà ab Honorio ad Imperium cooptatus, Valentiniani III. pater fuit: v. & *l. vlt. inf. de infirm his quæ ſub Tyran.* & quæ *ibi* notaui.
" De his *Scholaribus* dixi plenè ad *l. 22. ſup.*
" De *ærariis* annonis dixi ad *l. 28. ſup.*
" De *Opinatoribus* dixi ad *l. 26. ſup.*
" Retineri poteſt: niſi quia malit *Capitationis*: De quo mox.
" *Rationem*, id eſt, modum & quantitatem, vt *l. 31. ſup. annonariam in pretiis rationem.* Fruſtra igitur eſt, quod aliquandò tentabam *erogationem*.
" Ærariorum videlicet annonarum, & caballationis.
" *Reſtitui*, pro præſtari, *h. l. & l. 2. ſup. de vſuris: & l. 2. ſup. ſi certum petatur de ſuffragiis.* Et *l. 16. 18 inf. de annona & tribut.* *l. 90 infr. de Decurionib.* Quomodo &, *reddere*, pro *dare*, hoc eodem Codice. Vide *Gloſſar.*

COMMENTARIVS.

SCHOLARIBVS, id eſt, iis qui in ſcholis Gentilium vel ſcutariorum erant (de quibus dixi *ad l. 22. ſup.* Et quorum meminit quoque *lex inf. de diu officiis.* fortè etiam Valentinianus, *Nouella 7. de indulgentiis Reliquorum*) Et quidem in ſp. *huius leg.* per Gallias (erat enim hoc tempore Conſtantius cui *hæc lex* inſcribitur, Magiſter militum per Gallias) pro laborum intuitu, quandoque regendi Numeri committebantur, id eſt vice Tribunorum & Præpoſitorum Numeros regebant: Etſi ipſi reuera *milites* non eſſent: vt Agathiæ loco elegantiſſimo oſtendi *ad d. l. 22. ſup.* Hoc huius ſeculi more receptum fuit, vt etiam non militibus regendi milites & Numeri committerentur, vt etiam docet *lex 10. inf. de Veteranis*: Imò & imberbibus, neque dum militaris ætatis aut roboris, neque æui maturis. Vid. quæ Spartianus *Hadriano*, Valerianus *apud Vopiſcum*, & *l. vlt. Cod. de teſtam. milite.*

¶ De his igitur Scholaribus Tribunis quæri cœpit, an & his annona militaris deberetur? id eſt, An & his per Exactores militaris annonæ, annona ſolui deberet, quaſi militaribus? Quod *hac* Honorij *lege* ſtatuitur: Scilicet, his quoque ab Opinatoribus eo tempore quo militibus annona erogatur, ſine mora præberi annonas ærarias, & Caballationis modum oportere: Et quidem ſingulos ſolidos de ærariis annonis, nempè diurnos: vt ita Tribunorum ſtipendium ærarium fuerit 30. ſolidorum, ſeu aureorum. De quo ſtipendio v. & Epiſtolas de Salario Tribunorum, apud *Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores*, & quæ *ibi* ſupputant Viri Docti. Tribuni igitur hoc æuo ſtipendium æreum *diurnum*, fuit ſolidus.

¶ Præbita his & *Caballationis* ratio, id eſt, caballationis modus aliquis: *Caballatio* proculdubio hic idem cum Capitatione, (quam ipſam vocem hic ſubſtitutam vellent nonnulli) ſeu capito & pabulo caballi, ſeu animalis. Etſi in *Epiſtola* Valeriani de Probi Tribuni ſalario, apud Vopiſcum, nulla præbendi pabuli ſeu capiti mentio fiat: in altera tantùm de ſalario Tribuni Legionis Claudij fiat apud Pollionem. Tribuno quippe Legionis quid ampliùs tributum, quàm Tribunis Numerorum: vt nominatim, *fine eiuſdem Epiſtolæ Valeriana* de Probo continetur. *Hoſpitia prætereà eidem vt Tribunis legionum præberi iubebis.* Et tamen Capitum quoque Tribunis Numerorum hoc tempore præbitum, hæc *lex* oſtendit. *Caballatio* quæ pro caballo data, exacta. Eadem ratio nominis *Camelaſij*, cuius mentio *l. vlt. §. 11. ff. de muneribus*: Et apud Ammianum Marcellinum *lib. 17. p. 98.* Ita *Caballarij*, pro Equitibus, *Gloſſ.* Καβαλλάριος, ἱππεύς, ὁ ἐν ἵππῳ καθήμενος: καβάλλης γὰρ ὁ ἵππος. Et Gloſſa Iſidori, *Caballarius alaris*, Et Gloſſæ veteres *Caballarius* κέλης. ¶ Porrò & iſtud quoque de iſtis Tribunis ſtatuitur, vt debitas ſibi annonas & caballationem pro adminiſtrationis tempore ad hæredes ſuos tranſmittant. Stipendium ſcilicet (& quidem *in ſpecie huius legis*, diurnum, in dies ſingulos conſtitutum) non perceptum, pro ratione temporis elapſi ad hæredes tranſmittitur: pro rata temporis, non autem reſidui temporis. Tribunus aut miles totius anni ſtipendium non tranſmittit ad hæredes, ſicut & de ſcriba Quæſtoris miſſi in Prouinciam, pronuntiatum refert Plinius *lib. 4. Ep.* *Amas.* Quandòque tamen & reſidui temporis ſeu anni totius tranſmittitur, vt in ſpecie *l. 11. Cod. de proximis ſacr. ſcrin.* & *l. poſt. duos, Cod. de Aduoc. diu Iudic.* vid. & Accurſium *ad l. 1. §. Diuus, ff. de extraordinariis cognitionibus.*

¶ PALATINORVM *quoque annonæ* ADÆRANDÆ *Præfecti Prætorio auctoritate.*

xxxv.* Idem AA. Asclepiodoto PP.

Nnonas omnes", quæ vniuersis Officiis" atque Sacri Palatij Ministeriis", & Sacris", ceterisque cunctarum adminiculis" dignitatum adsolent delegari", quásque hij qui ad earum Exactionem mittuntur, pro copiditate" ac libidine sua grauiter ex Prouincialium visceribus" eruebant, ad similitudinem Militum, quibus ærariæ" præbentur annonæ, adærari" præcipimus, vt omnibus superiùs designatis emolumenta" debita in pretiis dispositio Culminis tui pro publica auctoritate taxatis præcipiat erogari. Dat. xvi. Kalend. Mart. Constantinop. Asclepiodoto & Mariniano CONSS. [423.]

NOTÆ.

* Lex 15. *Cod. eod. tit.* " Palatinis.
" Decuriones, Silentiarios, Domesticos, Protectores, & similes intelligit.
" Scriniarios accipe.
" Adminicula dignitatum intelligit Palatinos S. L. R. P. &c. Ita adminicula Prouincialis officij, *Nouella Valentiniani. 7.*
" V. *l.* 20. 22. *sup.*
" *Cupiditate*, id est, auaritia. V. *Gloss.*
" *Ex visceribus Prouincialium eruere*: vt regionis visceribus prædator insidens, *l. 9. inf. de Exsecutorib.* quæ ex visceribus vrbium abstulerunt, *l. 48. inf. de Decurionib.* publicis visceribus imminere, *l. 19. inf. de cursu.*
" *Æraria annona*: de his dixi ad *l. 28. sup.* χρυσικῇ ῥόγᾳ, χρυσικὰ σιτηρέσια, Mauritio, *Stratag.*
" Dixi ad *l. 28.*
" Emolumenta, debita, stipendia, annonæ cuique Officio delegatæ, debitæ, deputatæ: Emolumenta ordinis sui.

COMMENTARIVS.

ALATINORVM Ministeriorum, Officiorum, & Officialium omnium annonæ, exemplo militum adærari à Præfecto Prætorio seu æstimari, taxari iubentur. Nempè quod Exactores harum annonarum in Prouincias missi, pro cupiditate & libidine suâ eas adærarent seu æstimarent, atque adeò ex Prouincialium visceribus eruerent, cum Prouincialium gemitu damnóque.

¶ TRIBVNORVM, *Comitum, Ducum, &c. annonæ* ADÆRANDÆ *pro ratione fori rerum venalium: at Stillatura, pro forma ærariarum annonarum.*

xxxvi.* Idem AA. Procopio" Magistro Militiæ per Orientem.

I quando Tribuni, siue Comites", vel Præpositi Numerorum, per Prouincias annonas voluerint, hoc est quas pro dignitate" sua consequuntur in ære percipere, non aliis eas pretiis, nisi quæ in Foro" rerum venalium habeantur, adærandas" esse cognoscant: si alias annonas, quæ non suæ dignitatis" erunt, sed alio modo", dum tamen licitò, suis commodis adquisitas, in auro sibi dari Duces" siue Tribuni voluerint, illis pretiis contenti sint, quæ in forma ærariarum" annonarum vniuersis militibus sollemni obseruatione præbentur. Sanctionis temerator sciat se & administratione simul & dignitate spoliandum, & facultatum suarum percelleodum dispendio. Dat. III. Non. Decemb. Constantin. Victore v. c. CONSS. [424.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à *Cod. Iust.*
" *Procopius*, Magister militum per Orientem sub Theodosio Iuniore, Sidonius nominatim testatur, cum Magistrum militum factum ante biennium, post fœdus Persicum *carm. 2. ad Anthemium v. 89.* verba eius habes in *Prosopogr.* Quibus etiam eleganter expressit Orientem, seu Orientis diœcesim, per quem Magister militum Procopius fuisse, hac inscriptione quoque ostenditur. Limes scilicet Orientis à Tauri montis iugo ad Nilum vsque porrigebatur: Quare Æthyopum quoque fines attingebat: Eiúsque diœceseos vertex erat Antiochia ad Orontem.
" *Comites rei militaris minores* intelligit Secundi Ordinis; De quibus *fine legis 2. sup. de comitib. rei militaris, l. 1. 2. inf. ne Comitibus & Tribunis lauacra præst.* vbi dicendi locus erit. Dixi ad *l. 1. sup. de Comitib. rei militaris*, iam aliquid. De maioribus vid. *l. 32. sup.*
" *Pro dignitate sua*, & sic publicè constitutas annonas. Suus cuique scilicet dignitati & ordini annonarum modus. Dixi plenè *ad l. 11. sup. de Agentibus in rebus.* V. & *l. 1. 32. sup.*
" De Forensi hac æstimatione v. & *l. 10. 28. 32. sup* " Dixi ad *l. 28. sup.*
" *Stillatura* nomine: Dixi *ad l. 28. 29. sup* vid. & quæ ad *l. 6. inf. de Cohortalib.*
" Vid. *l. 29 sup. & d. l. 6. infr. de Cohortalibus.*
" Ærariæ annonæ: De his ad *l. 28. sup.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

TRIBVNI, COMITES, PRÆPOSITI Numerorum, annonas ſuas adæratas percipiunt, pro æſtimatione Fori rerum venalium, *h. l.* Quemadmodum & Protectores, ſuas: *l.10. ſup.* Tribuni iam antè, Stillaturas; *l.28. inf. ſupr.* Rectores Prouinciarum & Comites rei militaris primi Ordinis, ſuas; *l.32. ſup.* cùm vetuſtiori iure Tribuni & Præpoſiti ipſas ſpecies conſequerentur, *l.2. ſup.* Et hæc de Annonis eorum ſuæ dignitati conſtitutis & congruis. Nam & aliæ erant annonæ, quas Duces & Tribuni prætereà ſuis commodis acquirebant, & quidem licitò, vt hæc *lex* loquitur. Hæ ſcilicet erant, quas *Stillaturas* vocabant: de quibus dictum fuit *ad l.28.29. ſup.* munera vel ſportulas, *l.7. inf. de Cohortalibus.* Hæc igitur non, vt aliquandò factum oſtendit *d. l.28.* pro foro rerum venalium æſtimari *h. l.* iubentur, verùm alio modo: nempè eo quo ærariæ annonæ militibus præbentur, ſeu iuxta nummaria defixa pretia quod idem eſt: *l.29. ſup.*

¶ Tria hic interim adærationis ſeu æſtimationis genera ſemel obſeruentur. *Forenſe*, cuius mentio *l.10.28.32. & h. l.* Defixum militibus ſeu ærariis annonis militum, idque pro locorum & Numerorum varietate, *l.22.29.30.32.35. & h.l.* & *l.19. inf. de cohortal.* Denique deputatum Magiſtratibus maioribus, veluti Præfecto Prætorio, *d. l.32.* Inter hæc Forenſe medium conſtituo: Defixo ſcilicet militibus maius fermè fuit, vt *hac lex noſtra* indicare videtur, & *lex* 28. Deputato rurſum maioribus magiſtratibus, minus, vt colligi poteſt ex *d. l.10.28.32.* Ad Tribunos igitur redeamus: Vbi his ærariæ annonæ præſtari cœperunt; Annonæ his præſtitæ, procul dubio quæ maioribus deputatæ. At ſtillaturæ, primùm forenſes, *l.28.* mox defixæ militibus, *l.29.* Tandem annonæ forenſes: Stillaturæ, defixæ: *h. l.* Hùncque annorum & graduum colligo ex his verbis, *Iuxta veteris moris obſeruantiam*, l.10. *Non aliter adærentur, niſi*, &c. l.28. *ſine vlla dubitatione*, l.29. *æquari ſe tanto culmini*, l.32. *non aliis eas pretiis niſi*, &c. *h. l.* Item, *illis pretiis contenti ſint.* Quibus verbis omnibus vel maiores ærariæ annonæ præſtari indicantur, vel denegari.

DE EXCOCTIONE" ET TRANSLATIONE" ANNONARVM."

TITVLVS V.

XII. COD. IVST. XXXVIII.

" Vide *l.15. & 18. de extraordin. ſiue ſord. mun.*

" Vide *l.15. & 23. ſup. de erogat. milit. annonæ: & l.2.9.11 21. & 22. infr. de annona & tributis.* De tranſlatione veſtis militaris, v. *l.33. infr. de curſu publ.*

" *Annonarum* vox, hîc ſubſeruit tàm excoctioni, quàm tranſlationi: Vnica tantùm, vel ad ſummum duæ Annonæ ſpecies excoquuntur, omnes tranſferuntur. Itaque minus tuta eſt obſeruatio, *Annonarum* appellatione hîc tantum *panem* vel *buccellatum* intelligi. Plura de hac voce ad *l.1. ſup. de erog. mil. ann. & l.2. inf. de frum. vrb. Conſt.* Cæterùm *militarium annonarum* hîc accipe. Et ita quoque *Codex Iuſtin.* habet.

¶ IBI *tantùm excoctio flagitari poteſt, vbi familia* [*militum*] *conſiſtunt.*

1. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Stilicone" Comiti & Magiſtro vtriuſque militiæ.

PINATORES," quibus ſpecies in diuerſis prouinciis delegantur," vt pretium maiore taxatione" depoſcant, contra omnem conſuetudinem nullis conſiſtentibus" Familiis" excoctionem panis efflagitant. Inluſtris igitur Auctoritas tua nouam vſurpationem congruâ auctoritate percellat," vt cum Opinatores in prouinciis delegantur, vetus conſuetudo ſeruetur. Dat. Idib. Sept. Mediol. Theodoro v.c. CONS. [399.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. eod. tit.*
" De *Stilichone* dicam *inf. tit. de litorum & itin. custod.*
" De *Opinatoribus* dixi plenè ad *l.26. sup. de erogat. milit. ann.* & dicam ad *l.34. inf. de ann. & trib.*
" Cum delegatoris missi, *l.16. inf. de exact.*
" *Vt pretium maiore taxatione deposcant.* Hæc ratio siue causa à Triboniano omissa est.
" *Opinatores* ab hac quoque taxatione (quam, OPINIONEM Veteres dixere) appellatos ostendi ad *l.26. sup. de erogat. mil. ann.*
" Substant bus, resistentibus, *l.28 sup. tit. prox.*
" De *Familiis* dixi ad *l.17. sup. de erogat. milit. annonæ*: Earundem fit mentio & *l.28.31. eiusdem tituli*: & *l. vlt. inf. de iure fisci.*
" *Repellat.* Cod. Iustin.

COMMENTARIVS.

EXCOCTIO panis, *h. l. & l.15.18. inf. de extraord. vel. sordidis munerib.* itémque buccellati *l.2. inf.* quod militibus conueniebat præparari, inter onera seu munera Prouincialiũ fuit, & possessionum; sic quidẽ, vt nullius possessio ab ea immunis foret; de quo *ad d. l.7. prox.* Cæterùm eam ad rem pretium seu pecuniam Prouinciales contulisse hæc *lex* restatur. Excoctioni enim ipsi certum *pistorum* corpus intra Prouincias destinatum fuit: quorum etiam pistorum sui fuêre & peculiares Præpositi; quorum meminit *lex* 28. *sup. tit. prox. de erogatione militaris annonæ*: quique militibus excoctum panem & buccellatum diuidebant seu præbebant, *d. l.28.* De Pistoribus & hunc Spartiani locum omittere non possũ, *in Pescennio Nigro: Idem iussit*, inquit, *vinũ in expeditione neminẽ bibere, sed aceto vniuersos esse contentos: Idem* PISTORAS [pani coquendo, vel aliis eduliis,] *sequi in expeditionem prohibuit, buccellato iubens milites & omnes contentos esse.* ¶ Sententia autem huius legis obscurior est. Hanc tamen omninò existimo: Intra Prouincias, in quibus familiæ (militum) vel milites non consistunt, nihil pro panis excoctione à Prouincialibus exigi debere seu posse. Idque pro veteri consuetudine. Aduersus quam consuetudinem *Opinatores*, ad exactionem annonæ militaris delegati (de quibus suo loco dixi *ad l. 26. sup. tit. prox.*) in iis Prouinciis etiam in quibus nullæ erant militum familiæ, panis nihilominus excoctionem exigere solebant; atque vt loquitur Imperator *h.l. Pretium specierum* MAIORE *taxatione deposcebant.* Quæ quidem verba Tribonianus omisit: & tamen tola fermè ad *legis* sententiam nos deducere possunt. Scilicet cùm pretia specierum in Prouinciis exigerentur, pretio aliquid addi quasi pro excoctione Opinatores volebant. Proinde volt Honorius, intra quas Prouincias nullæ (militum scilicet) familiæ sunt, nihil pro excoctione specierum superexigi. Errarunt Interpretes in *huius legis* explicatione, quia *familiæ* appellatio, quid sibi vellet *h.l.* non intellexerunt.

¶ IMMVNIS *nullus est, ne quidem Principis domus, ab Excoctione & Translatione annonæ militaris.*

II. *Idem AA. & Theodosius A. ad Hadrianum PP.

N Execoctione Buecellati", quod deuotissimis" militibus conuenit præparari" in Translatiooe etiam aooonæ oullius exeipiatur persooa, videlicet, vt ne Nostra quidem Domus ab his habeatur immunis. Et si quisquam (quod" non opinamur) implere quæ sunt præcepta neglexerit, in Procuratorem" eius seuerissimè vindieetur, ita vt si huiusmodi contumaciæ domioom conscium esse constiterit, quadruplum id quod pro eius capitatiooe" poscitur, posthabita dilatione soluatur. Dat. VIIII. Kalend. April. Romæ", Hoootio A. VI. & Aristeneto CONSS. [404.]

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod. eod. tit.*
" De *buccellato* dixi *ad l.6. sup. tit. prox. de erogat. milit. annonâ.*
" *Deuotissimi* milites dixi ad *l.17. sup. tit. prox.*
" *Preparari. Parata* quoque eo sensu in veteribus formulis & alibi, quæ & fermè cum mensionibus ambulant. Aimoinus quoque *lib.5. cap.27. adfreda aut tributa aut telonea exigenda, ad Mansionaticos vel Paratas faciendas.* Præceptum remissionis quod fecit Ludouicus Imperator Hispan. *p.428 Missi nostri aut filij nostri, quod pro rerum vtilitate illos in partes miserimus, aut Legatis qui de partibus Hispaniæ ad nos transmissi fuerint, paratas faciant, & ad subuectionem eorum veredos donent.* Ita mensor qui præparandi gratia ad possessionem venerit, *l.10. inf. de metatis.*
" Formulam obserua, *Quod non opinamur*: cui proximæ hæ: quod nolumus, *l.40. inf. de hæreticis*, quod absit, *l.15. inf. de bonis proscriptorum.* quod non optamus, *l.4. inf. de conlat. donat.*
" Procuratorem possessionis intelligit, seu Actorem potentis alicuius Domini: Cuius *hoc Codice* frequens mentio: Mox opponitur Dominus ipse scilicet.
" *Capitationem* vocat, modum possessionis, iugationem, vt *l.1. inf. ne quid publica lætit. l.2. 4. vlt. inf. de censibus l.36. inf. de Decurionib.*
" Romæ hoc anno constitit Honorius, vbi & aliæ Leges ab eo datæ: de quâ Honorij in Vrbe Roma mora, vide Claudianum *in 6. Consulat. Honorij.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

IMMVNIS, nullius (quamlibet Potentis imò quamlibet Principis) domus aut possessio est ex *hac* Honorij Romæ positi *constitutione* ab excoctione buccelati, & translatione annonæ militaris; de qoo pleniùs dicitur ad *l.*15 18. *inf. de extraordin. munerib.* Alioquin, Procurator possessionis, qoi hæc munera detrectat, seuerissimè punitur: Si dominus ipse huius contumaciæ conscius sit, quadruplo multatur. Quadruplo inquam, eius, quod pro eius capitatione poscitur. Scilicet possessionum hoc onus est, & pro modo possessionum agnosci debet. De cxeoctione buccellati iam dictum est ad *l.*1. *sup. hoc tit.* De translatione annonæ est & *lex* 15.23. *sup. tit. prox. lex* 18. *inf. de extraord. sine sordid. mun. lex* 2.9. & 1.21.22. *inf. de annona & trib.* quo titulo dicam pleniùs. Hic interim *titulus*, hic *casus* notetur: quo ne Domus qoidem Principis excusatur ab aliquo onere: adde *l.*2.12. *de tironib. l.*15.18. *de extraordin.*

DE MILITARI VESTE.

TITVLVS VI.

XII. COD. IVST. Tit. XXXIX.

De hac Militaris Vestis collatione est & Chrysostomi locus *homil.*9. *ad Philipp. Comel. edit. pag.*1169.

¶ SVSCEPTOR *vestium, ex quibus, & à quo, cuiúsve periculo creandus sit. Item, annuum eius tantum officium esse.*

1. Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PP."

SIVE ex Principalium", siue ex Honorarorum" numero Susceptor vestium nominetur (exceptis videlicet his qui Palatinæ" militiæ priuilegiis fulciuntur, vel qui Officiis ac Ministeriis perfuncti merito stipendiorum consecuti sunt dignitates) &" Vir Spectabilis Proconsul Africæ moneatur"; vt ad excludendas fraudes vno anno plus hæc necessitas procuretur: ita tamen vt creationis periculum à Proconsulari Officio non recedat. Dat. XIIII. Kal. Mai." Mediolani, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

NOTÆ.

" Repetitur hæc lex, *l.*4. *inf. de Susceptoribus.* inuerso tamen sententiarum ordine: contra abrogatur partim, *l.* 31. *inf. de Susceptoribus.*

" Italiæ, Illyrici, Africæ, vid. Ammianum Marcellinum.

" De *Principalibus* consule *inf. Paratitlon, tit. de Decurionibus.* De his est hic quoque locus Saluiani, *lib.* 5. *de Gubernat. Dei. Quæ enim sunt non modo vrbes, sed etiam municipia atque vici, vbi non quot Curiales fuerint, tot Tyranni sunt? quanquam fortè hoc nomine sibi gratulentur, quia poten. & honoratus esse videtur: Nam & latrones fermè omnes gaudent & gloriantur, si atrociores admodùm quàm sunt, esse dicantur. Quis ergò vt dixi locus est, vbi non à* PRINCIPALIBVS *ciuitatum, viduarum & pupillorum viscera deuorentur, & cum his fermè omnium Sanctorum.*

" De *Honoratis* dixi ad *l. vn. sup. de Officio Iudicum ciuilium.*

" Inducenda vocula ET: vel AT pro *etiam*: quasi diceret, non tantum ceteri ordinarij Rectores Prouinciarum moneantur: verùm ipse Proconsul Africæ, qui alioquin eminet supra cæteros Rectores: Spectabilis scilicet, cùm alij Clarissimi sint: de quo dicam *alibi.*

" A te Præfectó *Prætorio* datis literis, *d.l.*4 *inf. de Susceptorib.* Proconsul Africæ sub dispositione P. P. Italiæ fuit.

" *Iul. d.l.*4.

COMMENTARIVS.

DE SVSCEPTORE VESTIVM tria hâc *Valentiniani* constitutione continentur. ¶ Primùm: *Ex* Principalium, vel Honoratorum numero creandum illum: cùm antea aliquando ex officio Proconsulari crearetur, quod *hac lex in fine* aliquo modo indicat: & magis adhuc *lex* 31. *inf. de susceptoribus.* Honorati sunt, dignitate aliqua euecti, functi. Neque tamen omnes Honorati ad hoc munus deuocari possunt, verùm ij tantùm qui citra Palatinam militiam, officium aut ministerium, breuiter circa meritum stipendiorum dignitates sunt (honorarias scilicet) consecuti; Hi enim posteriores à Nominatione ista sunt immunes, de quâ Palatinorum immunitate dictum fuit *sup. tit. de priuil. eorum qui in Sacro Palatio.* Intereà duo *Honoratorum* genera obserua: de quibus plenè alioquin dixi ad *l. vn. sup. de officio Iudicum Ciuilium.* Priori scilicet honoratorum generi munera iniuncta, non posteriori. Verùm ad officium Proconsulis postea renocatum hoc munus susceptionis fuit, *d.l.*31. *inf.*

de

e Susceptorib.

Secundò ANNVVM susceptoris vestium munus tantùm esse iubetur: *ad excludendas fraudes*, ait hæc lex; scilicet excogitandis fraudibus opportuniora sunt officia diuturna, quàm annua seu momentanea. Quæ autem hæ Susceptorum vestium fraudes fuerint, ex *hâc l.* disci non potest.

Tertiò notandum, in Africa à Proconsule Susceptorem vestium creandum fuisse periculo Officij Proconsularis: (de quo Susceptore vestium per Africam, est quoque *d. lex 31. de susceptor.*) Iidem Exactores per Africam ordinati Karthagine in Secretario, *l. 20. inf.* de Exactionib.

¶ Auctarij vice addam de collatione vestium militarium quædam, vt antiquiora omittam, & quæ ex Plutarchi *Graccho* notantur, qui primus *legem* tulit de vestibus ex publico militibus dandis. Huius quoque vestium collationis meminit Ammianus Marcellinus *lib. 21. p. 200. Supplementa Legionibus scripta sunt, indictis per Prouincias Tyrocinijs, omnisque Ordo & Professio vexabatur, VESTEM armaque exhibens & frumenta.* Iulianus *orat. 1.* τὰ δ' ἐν τοῖς ἀγροῖς τῶν γεωργῶν φῦλον ἀρῶντες ἢ φυτεύοντες τροφὴν παρέχουσι τοῖς φύλαξι καὶ ἐπικούροις ἐσθῆτα καὶ τὴν ἀναγκαίαν. vbi vox, *Professio*, retinenda; neque mutanda cum SteWichio in *Possessio*. Huius etiam meminit Chrysostomus *in Philipp.* λόγῳ θ. *pag. 34.* πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον τοὺς μὲν στρατευομένους βασιλεῖ ἐπιτήδεια πάντα εἰσφέρειν, ΕΝΔΥΜΑΤΑ, καὶ τροφὰς οὐ κατὰ τὴν χρείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐξουσίαν, &c. En etiam, vt vestes & annonas iungit: ideò & hic Titulus *de militari veste*, superioribus duobus, qui *de annona militari* fuerunt, proximè cohæret. De vestibus in salario quoque Tribunis & Ducibus olim decretis, vid. Imperatorum *Epistolas* apud Pollionem *Vopiscum in V. Claudij Probi.* De quo iam etiam aliquid dixi *ad l. 11. sup. de Palatinis S. L.* Sed & Palatinis, vestis decreta, secundum sui ordinis cuique prærogatiuam *l. ult. sup. de Proximis Comitibus dispositionum*: *& d. l. 1.* Vbi interim nota *annonarum* appellatione venire & vestes. Militarium vestium meminit & Vegetius *lib. 2. cap. 19. Nec aliquibus*, inquit, *milites insstitui deputabantur obsequijs, nec priuata iisdem negotia mandabantur: siquidem incongruum videbatur Imperatoris militem, qui VESTE & annonâ publicâ pascebatur, vtilitatibus vacare priuatis.* Ad quem locum fallitur vir doctus, cùm negat vestem militi è publico, Vegetij æuo, datam. Quem refutat omninò *hic Codex*: quod ab Amico nostro D. Lindenbrogio rectè notatum.

¶ QVANDO *collatio vestium Largitionibus inferenda sit.*

11.* Idem AA.ʺ Auxonioʺ PPO.ʺ

OMNEM canonemʺ vestium, ex Kal. Sept ad Kal. April. nostris largitionibusʺ tradi præcipimus: propositâ Rectori Prouinciæ, velʺ eius Officio, condemnationisʺ, quæ tuæʺ iustitiæ videbitur, pœnâ. Dat. XIIII. Kal. Decemb. Marcianopoli, Valentiniano & Valenteʺ CONSS.

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. eod. tit.*

ʺ Valentis hæc *lex* est.

ʺ Vide quæ notaui ad *l. 15. sup. de erogat. milit. annona.*

ʺ Orientis.

ʺ Canonicæ vestes ideò *l. 1. inf. de distrah. pign. quæ trib. causa.*

ʺ *Vel*, pro ET.

ʺ Id est, multæ. vid. quæ notaui ad *l. 22. sup. de re militari.*

ʺ Scil. Præfecti Prætorio dispositioni Rectores Prouinciarum subiacebant.

ʺ *Ch. 11.* id est, *A. 368. v. Chronologiam* & Ammianum *lib. 27. p. 365.* vbi testatur anno secundo belli Gothici (qui hic est) Valentem *Martianopolim* ad hyberna discessisse,

COMMENTARIVS.

TEMPVS intra quod Canonem seu tributum & collationem vestium militarium in vsus militum destinatarum, Largitionibus Principis inferri oporteat, *hâc l.* definit Valens Imp. à Kalendis putà Septembribus, ad Kalendas Aprilis, medio quod intercedit tempore, & sic intra septimum mensem ab Indictionis initio: Id enim ex *Kal. Septembr.* exsurgit Ambrosius *Epist. 83. Indictio Septembri mense incipit.* Ante à 24. Septembris Indictio incipiebat. De quo dicam plenè *alio loco, diatribâ singulari, inf. tit. de indulg. deb.* ¶ *Canon vestium*, est collatio integra vestium ex vnâ prouinciâ (vnde & *canonica vestes* dictæ *l. 1. inf. de distrah. pign. quæ trib. causa*:) cuius collationis sollicitudo ad Rectorem Prouinciæ pertinebat, eiúsque Officium: Collationes inquam, intra id tempus vrgendæ, & ad largitiones Principis transmittendæ. Ideóque si id negligeret, tam Ipse, quàm eius Officium, multæ subiacere iubetur iudicio, seu arbitrio Præfecti Prætorio; cuius scilicet dispositioni Præsides & Rectores Prouinciæ suberant, vt *in fin. leg. h. tit.*

¶ Cæterùm cùm tempus istud Canoni vestium inferendo præfigatur, quæri potest; Num igitur hæc causa fuerit, vt ita milites pecuniâ acceptâ ex Kalend. Aprilib. tempestiuè vesti suæ, tota æstate, sex mensium ferè spatio, in hyemis tempus prospicere possent: Pecunia enim militi pro veste fermè data, non vestis ipsa: de quo *d. l. 34. inf.* Hæc ratio ad hanc *legem* non placet: nam imò in specie *huius leg.* Vestis ipsa militi præbita. Quare hæc ratio vera est, nempè quia vestis præbita militi in vsus suos à Kal. Semptemb. in Kal. Apriles, quæ sæuior est Anni tempestas præsertim in milite Gothico; vbi secundo iam anno districtus erat Valens hoc tempore; eóque Martianopolim (vnde hæc *lex* data) ad hyberna discessit teste Ammiano Marcellino *lib. 27. p. 365.* Igitur vt esset vnde vestis suo tempore militi præberetur, tempus illationis præstitutum. Hac ipsa de causa, Constantij

leg. 2.

leg.2. inf. de Marilegulis, Gynecíarij mancipium Gynæceij celantes intra Kal. Septembres prodere iubentur: vt ita ab eo tempore texendis vestibus vacare possint: de quo ad *l. vlt. inf.*

¶ Interim notandum, & hanc legem de earum numero esse, quibus Valens rem militarem restituit, Annonæque militari consuluit: de qua alioquin Valentis mente vid. & Themistium *orat.* 10.

¶ MODVS *Canonis Vestium per quinque Orientalis Præf. Prætorianæ Diœceses.*

III. Imppp. VALENS, Gratianus & Valentinianus AAA. Modesto PP.″

PROVINCIÆ″ *Trachiarum*″, per viginti iuga seu capita conferant vestem: Scythia & Musia″, in triginta iugis seu capitibus interim″ annuâ solutione defendant″: per *Ægyptum* & *Orientis* partes″, in triginta terrenis iugis, per *Asianam* verò & *Ponticam* diœcesim, ad eundem numerum in capitibus, seu iugis annua vestis collatio dependatur: ita vt per Orientem prouinciæ in titulo Auri CONPARATICIJ, quod per iugationem redditur, conpensationis″ gratia perfruantur, exceptis″ Osroëne & Hisauria″, nam easdem constat Aurum conparaticium minimè redhibere. Dat. v. Id. August. Hierapoli″, Gratiano A. IIII. & Merobaude v.c. CONSS. [377.]

N O T Æ.

″ Lex 2 *Cod. eod. tit.*
″ *Modestus* PP. Orientis, vt iam alibi docui: verùm id apertissimè commonstrat hæc *lex.* V. Zosimum *lib.4. p.742. 745.* Et Ammianum *lib.29. p 412. Et lib.30 p 442.*
″ Cæteræ, putà Europa, Thracia, Hemimontis, Rhodope, atque ita omnes, præter Scythiam & Mysiam.
″ Melius *Thraciarum*: *Thrachia* enim vel *Trachea* cognominatum Ciliciæ; Has voces quoque commutatas reperies apud Eusebium *Chronico n.*2089. De quo plura *ad l.3. sup. de Senatorib & gleb. coll.*
″ Pro *Mysia*. Cæterùm Mysiam Secundam intellige quæ sub P.P. Orientis fuit. Prima enim Mysia sub Præfecto Prætorio Illyrici erat: *v. Not. Imp.*
″ Dum aliud constitutum fuerit, pacatis prorsus rebus & reparatis.
″ *al. Dependant*, vt mox *dependatur*: Et ita quoque habet Codex Iustin.
″ *Partes* pro tractu & diœcesi, vt *l.11. inf. de extraordin muneríb. l.25. de Episcopis, l. vlt. de Episcopali iudicio: l.14. inf. de Nauicularíis: l.25. inf. de petitionibus: l 49. de operibus publicis: l.3. de fide catholica.*
″ *Compensationem* vocat adærationem, de quo dixi *ad l.12. sup. de erogat milit. ann.*
″ In Orientis diœcesi scilicet fuerunt hæ duæ Prouinciæ *Osroëna & Isauria*: *V. Notitium Imp.*
″ *Hisauria*, pro Isauria, frequens hæc πνευματισμῶν, olim libertas, quod alius exemplis firmat Valesius *ad Marcellinum p.*194.
″ HIERAPOLI hoc tempore constitit Valens: vbi & duæ præterea ab eo datæ hoc tempore constitutiones, puta, lex 8. *inf. de fisci debitorib. l.1. sup. de Senator. & gleb. coll.*

COMMENTARIVS.

MODVS Canonis, vestium canonicarum seu militarium annoatim conferendarum per Prouincias & diœceses Orientis, atque adeò Præfecturæ Prætotorio Orientis, hâc *Valentis* constitutione definitur. Per Præfecturam, inquam, Orientis, cuius vt quinque diœceses fuisse *Notitia Imperij* testatur, ita & *h.l.* nominatim illæ memorantur omnes: Cum qua non malè conferatur *lex 3. inf. de fide Catholica*: vbi deiam plura. Sunt autem hæ quinque, & quidem eodem ordine hic expressæ, quo *in d.l.3.* 1. Thracia, 2. Ægyptus 3. Oriens, 4. Asiana, 5. Pontica. Sed & apud Sozomenum, quo loco *dictam leg.3.* memorat *lib.5. cap.9.* paulò alio ordine *Canone 2. Concilij Constantinopolitani.* Et apud Socratem *lib.5. cap.8.* Et in *Notitia Imperij.* ¶ Modus autem hîc constituitur: In omnibus diœcesibus Orientis per triginta iuga seu capita, vestes singulas conferri iubet *Valens* annoatim. Exceptis quatuor Thraciarum prouinciis, putà Europa, Thracia, Hæmimonte, Rhodope, in quibus per viginti iuga vestis conferenda est. Proinde in sola Thraciarum diœcesi variatum hac parte; in duabus eius Prouinciis, putà Scythiâ & Mysiâ, per triginta iuga, vestis præbita, in reliquis quatuor, per viginti. Cuius diuersitatis ratio ex horum temporum historia petenda est: Nempè quod regiones Scythiæ & Mysiæ, Hunnorum, & Gothorum deprædationibus per hæc ipsa tempora deuastatæ direptæque fuissent. Cuius rei Historiam exequitur Ammianus Marcellinus, *lib.* 31. Et quidem hoc ipso Consulatu seu anno, inter alia, *p.*482. hæc scribens. *Opportunitatem milites nacti, immensas Barbarorum cateruas inter Hæmimontanas angustias clauserunt*, &c. *Hac Gratiano quater, & Merobaude Consulibus agebantur.* Et mox, *fortéque iisdem diebus per Scythiæ regiones & Mæsiæ omnibus quæ poterant mandi consumptis, feritate vrgente pariter & inopia Barbarique molibus magnis ardebant.* Hinc illa igitur Prouinciatum diœceseos Thraciæ hac parte diuersitas; Eóque etiam pertinet vocula INTERIM *h. l.*

¶ In Orientis diœcesi Prouinciatum etiam quædam fuit diuersitas: Duæ quippe eius Prouinciæ, puta Osroëne & Isauria, vestem militarem ipsam præbebant, cæteræ verò Orientis Prouinciæ non vestem ipsam, sed adærationem, seu eius loco, & *compensationis gratiâ* aurum: Quod quidem *aurum comparaticium* vocatur: quia scilicet ideò confertur, vt vestes indè militares comparentur: sicut Vegetius scribit, *Si tributa deficiant prorogato auro comparanda esse omnia.* De quâ pecuniæ collatione ad vestium coëmptionem est & hic Libanij locus *ep.*510. *ad Clematium* [vt puto Palæstinæ Rectorem] ἵνα τοίνυν ἔχωσι τῆς αἰδοῦς, τὸ μὲν ἔτων

ταχείας τ' ἀρχεῖον λέβοιεν, τὸ δὲ ὅπως μὴ πολλῷ τὴν ἐθνῶν φείσαιντο. Cæteræ inquam Orientis Prouinciæ, quarum numero fuit Palæstina, mox in tres diuisa, per quas posteà idem constitutum fuit, de speciebus annonariis, quod *h. l.* de veste militari, *l. 30. sup. de erogatione milit. annonæ*. De *coemptione* vestis militaris plura ad *leges sequentes* ¶ Neque illud omittere possum ex iisdem Diœcesibus quæ *hâc l.* memorantur, quæque PP. Orientis suberant, Imperium Valentis constitisse: neque vlteriùs sese porrexisse. Nam Valentinianus in Imperij diuisione sibi, reliquam orbis Romani partem omnem seruauerat, & in his Illyricum *totum*. Testis nominatim Zosim. initio *lib. 4. p. 735.* Ἔδοξε τῷ Οὐαλεντινιανῷ, διελομένῳ πρὸς τὸν ἀδελφὸν τὴν ἀρχὴν ἐπιτρέψαι μὲν αὐτῷ τὴν ἑῴαν ἄχρις Αἰγύπτου καὶ Βιθυνίας καὶ Θρᾴκης. Λαβόντι δὲ τὰς ἐν Ἰλλυριοῖς πόλεις αὐτὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν διαβῆναι, καὶ τὰς ἐν ταύτῃ πόλεις ἔχειν ὑφ' ἑαυτῷ, μετὰ τῶν ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ἐθνῶν, Ἰβηρίας τε καὶ τῆς Βρεττανικῆς νήσου καὶ Λιβύης ἁπάσης, id est, *Visum Valentiniano, diuiso cum fratre Imperio, committere ei Orientem, Ægyptum & Bithyniam, Thraciámque vsque: sibi verò seruatis Illyrici vrbibus, atque in Italiam transitu facto, eius vrbes tenere, vnà cum Transalpinis gentibus, Hispaniaque & Britannica insula, & Africa tota.* Quare & forte exindè natum dissidium illud inter Valentem, & filios fratris, (id est Gratianum, & Valentinianum) quorum nomina *huic l.* inscripta; quod circa hæc ipsa tempora memorat Eunapius *in Excerptis Legationum*, cuius causâ etiam Scythas in Imperium Romanum Valens immiserit: ἔδοξε τῷ βασιλεῖ· καὶ γὰρ ἦν αὐτῷ ζηλοτυπίας πρὸς τοὺς συμβασιλεύοντας· οἱ παῖδες τοῦ μὲν ἀδελφοῦ καὶ γέγραπται οὕτω φθέγγεσθαι· τὴν βασιλείαν δὲ διῃρῆσθαι κατ' σφᾶς ἔδοξεν τὴν ἀξιουμένην, ὡς ἐνδεικνύντες ἐπὶ τὸ θεῖον.

¶ PRETIVM *singularum chlamydum; solidus.*

IIII. * Impp. Arcadius & Honorius AA. Martiniano Com. S L.

FORTISSIMIS" militibus nostris per Illyricum non binos trimesses" pro singulis clamidibus", sed singulos solidos dari præcipias. Dat. XVI." Kal. Febr. Constp. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

NOTÆ.

* Lex 3. *Cod. eod. tit.* Et iungenda *huic legi* fortè *lex 14. sup. de Palatinis Sacrar largitionum.* Et *lex 6. sup. de proximis Comitib. dispositionum.* Emendatâ tamen *huius legis* subscriptione.

" *Fortissimi Milites*: de quo dixi ad *l. 17. sup de erogat. milit. ann.*

" *Tremisses*, alij: De quo mox.

" De *chlamyde v. & l. 1. inf. De habitu, quo vti oportet intra vrbē.* vbi *habitus militaris* dicitur: itē *terror Chlamydis* dicitur, quienisque vestimentis opponitur: Schol. Iuuenalis ibi; cumque paludatis Duc. b. euntib. ad militiam inquit, chlamydatis scilicet.

" Fortè XV.

COMMENTARIVS.

PRETIVM vestis militaris vnius (à prouincialibus Illyrici soluendum) hactenus erat duorum tremissium: Verùm Arcadius integrum solidum *h. l.* dari iubet. Illyrici inquam, quod duas habuit diœceses, Macedoniam & Daciam, vt vel ex *Imperij Notitiâ* liquet. ¶ *Tremissis* est, tertia pars assis, seu solidi. Isidorus de solido agens; *Hunc*, inquit, *vt diximus, vulgus Aureum vocat, cuius tertiam partem idem dixerunt Tremissem, eo quod solidum faciat, ter missus.* Verum dixit Isidorus de æstimatione tremissis, sed nugas agit in nominis ratione. Tremissis enim, vt semissis. Sed & Synodus Quarta Carthaginiensis prohibet *tremisses exigi solitos pro sacro Vnctionis balsamo.* Eius fit quoque mentio *l. 2. inf. Ne comitibus & Tribunis lauacra præstentur*: & *l. iubemus 16. in pr. Cod. de erog. milit. ann.* Sed & Lampridius in *Alexandro Seuero* meminit: *Vectigalia*, inquit, *publica in id contraxit, vt qui decem aureos sub Heliogabalo præstiterant, tertiam partem Aurei præstarent, hoc est tricesimam partem. Tuncque primum semisses aureorum formati sunt: tunc etiam, cum ad tertiam partem aurei vectigal decidisset, Trimesses: dicente Alexandro etiam quartarios futuros, quod minus non posset. Quos quidem iam formatos in moneta detinuit, expectans si vectigal contrahere potuisset, & eosdem ederet. Sed quia non potuisset per publicas necessitates, conflari eos iussit, & Tremisses tantùm solidósque formari.* Quo loco Lampridij duo perperàm sollicitari video. Primum ea quæ de semissibus aureorum formatis scribuntur, propter illa sequentia, *iussit Tremisses tantùm solidósque formari.* Nam vt Vir Doctus rectè monuit, pro temporum varietate, & pro modo tributi contracti primùm semisses, postea tremisses formati fuerunt, quod hæc verba clarè ostendunt, *Tuncque* PRIMVM *semisses aureorum formati sunt*: TVNC ETIAM [id est, postea] *cum ad tertiam partem auri vectigal decidisset, tremisses.* Nam quæ præcedunt *vectigalia publica*, &c. ad postremam hanc imminutionem pertinent. Item pro *decidisset*, legunt *desedisset*. Perperàm: *Decidit* eo loco, vel pro *recidit*, id est, eò contractum fuit, Vel *decidisset* actiuè, Alexander scilicet, id est, contraxit, vt paulò ante, & postea rursum, vt *l. 4. inf. de Suariis. Cuius modum ponderatione certâ deciderit Suarius.* Vide & Glossarium *in voce, Recidere.*

¶ Vt ad tremisses redeamus, iidem quoque Trientes Aurei nominantur apud Trebellium Pollionem *in Claudio*, vt rectè monuit, qui primus ad eum locum scripsit: *Aureos Valerianos*, inquit, C. L. *Trientes Saloninianos CCC.* Quo sensu & Trientes pensiones, & Trientarium fœnus. *Trimisium*, vel *Tremisium* (promiscuè pariter vt tremissis & trimisis) recentiores dixerunt: Passim Anastasius *in vitis Pontificum*, hoc inter cætera loco; *Possessionem Scaurianam in territorio Gacitano præstantem omnia inibi cum adiacentibus adiugnis solidos 312. & trimisium.* Idem paulò post, *Possessionem celeris in territorio Afilane præstantem solidos 111. & trimissium.* Tremissis fit etiam frequens mentio *in legibus Visigothicis Burgundionum, Alamannorum, Boiorum Frisiorum, Ripuariorum*: Et apud Paulum Warnefridum *lib. 5.*

lib.5. cap.39. In Ripuariis *Titulo* 23. *Tremissem, id est, quatuor denarios*, rectè. ¶ Cœterùm quandoquidem de vestibus militaribus per Illyricum *h. l.* agitur, omittere non possum locum ex *Epistola* Gallieni apud Pullionem *in vita Claudij*, de his vestibus: *Misi*, inquit, *ad eum* CHLAMIDES *veri luminis limbatas duas, vestes diuersas 16. album subsericam paragaudem triuncem vnam, Zanchas de nostris Parthicis paria tria, singilliones Dalmatensis decem, chlamidem* DARDANICAM *mantuelem vnam, penulam* ILLYRICIANAM *vnam, bardocucullum vnum, &c.* De *Dalmatica*, & *Dalmaticatis* alij iam meminerunt.

¶ AVRVM *Comparatitium pro veste à Prouincialibus collatum quomodo* DISPENSANDVM *sit.*

v. * Impp. Honorius & Theodosius AA. Asclepiodoto PF. P.

MILITARIS" adæratio" vestis à conlatoribus" exigatur (Sacratissimis videlicet Largitionibus" inferenda) ita, vt quinque eius partes fortissimis" militibus erogentur in pretio, sexta verò portio" à Gynæciariis" Clementiæ nostræ, absque vlla vel ipsorum vel publicâ incommoditate, pro eadem contextione" suscepta" Iunioribus Gregariisque militibus in ipsâ, quàm maximè eos desiderare constitit", species præbeatur. Dat. VII. Id. Mart. Constp. Asclepiodoto & Mariniano CONSS.

NOTÆ.

Lex vlt. Cod. eod. tit.
" Militaris vestis adæratio.
" Dixi ad *l.28. sup. de erogatione milit. annona.*
" Prouincialibus possessoribus.
" Vide *l.2. sup.*
" Vt *l.4 sup. & l.17. sup. de erog. milit. annona*: vbi dixi.
" De *Gynæciariis* suo titulo dicetur *inf. lib.10 de Murilegulis & Gynæciariis.* Vel ex *hac* interim *lege* satis apparet contexendis EOS vestibus operam nauasse.
" dixi aliquid ad *l. vlt. sup. de Proximis Comitibus dispositionum.*
" *Iunioris*, pro Tyronibus, dicam *inf. suo Titulo*, plenè.
" *Gregarij* à tironibus diuersi: vt miror Cuiacium dicentem, tyronem & gregarium militem pro eodem dici. De quo *suo tit. inf. de Tironibus.*
* Constiterit.

COMMENTARIVS.

AVRVM COMPARATITIVM, seu adæratio vestis militaris, id est, aurum à Prouincialibus loco vestis militaris collatum, & thesauris Imperatoris illatum, quâ ratione dispensandum sit, *hâc* Theodosij Iunioris *lege* constituitur. Scilicet totius collationis siue canonis vestium quinque partes fortissimis militibus in pretio erogari iubet: *Fortissimis* inquam *militibus*, id est, neque tyronibus, neque Gregariis; hi enim illis *h. l.* opponuntur: sextam verò portionem à Gynæciariis suscepi, vt contextæ inde vestes tyronibus & gregariis præbeantur, scilicet fortissimis militibus aurum pro veste datum; tyronib. & gregariis, vestis ipsa: Error enim est grauis cuiusdam, qui *h. l.* id tradi putabat, Gynæciariis pro contextione sextam partem adærationis cessisse. Differentiæ rationem Græci hanc rectè assignant: τύτως γὰρ οὐ δεῖ πιστεύειν χρυσίον, *Gregariis & tironibus pecunia credi non debet*: Quia si pecunia his daretur, seu aurum comparatitium, in alios vsus facillimè prodigerent. Quæ ipsa inter alias ratio est, cur in speciebus annonæ militi datæ fuerint, & maluerint olim, rem ipsam dare quàm pretium: adeò vt nefas etiam haberent, vendere. Salustius intra militaria probra recenset, *frumentum publicè datum vendere: panem in dies mercari.* Sed & de Galba memorat Suetonius *cap.7.* inter seueritatis eius exempla. *Militi, qui per expeditionem annona arctissima residuum cibariorum, tritici modium, centum denariis vendidisse arguebatur, vetuit, simul atque indigere cibo cepisset, à quoquam opem ferri, & is fame extabuit.*

DE PASCVIS.

TITVLVS VII.

* Hunc *titulum* loco mouit Tribonianus, & maluit ad tractatum *de re Rusticâ* referre: Hinc adeò *titulus Cod. Iust. lib.11. t.61. de Pascuis Publicis, vel priuatis.*

I. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Germananium Com." S.L.

EDIMVS litteras ad Viros Clarissimos" Præfectos" Prætorio, Vt, ab his conuenti Rectores" prouinciarnm scirent, in locis rei Priuatæ Augmenta pensionum non esse facienda: Neque finerent, Pascua animalium ex rebus priuatis nostris prouincialium licitatione præberi. Dat." v. Kal. Feb. Romæ Valentiniano & Valente AA. CONSS.

NOTÆ.

* Abest hæc lex à *Cod Iust.* Et verò idem penè *hac leg.* constituitur, quod *lege seq.* quæ hac *de Pascuis* parte amplior est & apertior. Quin & prior *huius legis* pars ab *hoc titulo* fugitiua est, & meliùs locata fuisset sub *tit. de locat. fund. iur. emphyt.* Denique ὑστερολογία hic admissum ab huius Cod. Conditoribus; *hac* enim *sequente* posterior esse debuit, si modò hæc illam indicat.

" *Germaniano* huic Comiti S. L. inscribitur hoc ipso anno *lex 9. infr. de Murilegulis*: & A. 367. *lex 13. inf. de suscept.* & *l. 4. inf. de Metallis*: *l. 1. Cod. de vet. numism. pot.* quæ tres *leges* inter se coniungendæ sunt.

" *Clarissimi* titulus nudus Præfectis Prætorio ab Alexandri Seueri instituto tributus: tributus adhuc Lampridio teste hoc tempore inter initia Valent. vid & *leg. 7. de extraord.* & *leg. 15. de Prætorib.* mox autem & *Illustres* dicti: de quo d xi ad *d l. 15. supr. de Prætorib.* In Constantij *leg.* dicitur Rufinus P. Vir Clarissimus & Illustris, *leg. 6. infr. de ann. & trib.* item in *l. 19. de petit. l. 12. de extraord.*

" Quomodo & ad Rufinum Præfectum Prætorio, *l. 2. prox. infr.*

" Rectores Prouinciarum sub dispositione Præfectorum Prætorio fuerunt: *h. l.* & *l. prox.*

" fortè pro *reddita.*

COMMENTARIVS.

PENSIONEM locorum vel pascuorum ad rem priuatam Principis pertinentium, ex licitatione prouincialium statui, vel semel addictis iis locis vel pascuis, augeri vetat hâc constitutione Valentinianus Sen. pariter vt *l. 2. inf.* quam forte hæc indicat, cuius mentio fit *l. 3. inf. de locat. fund. iuris emphyt.* & *l. vlt. inf. de conlat. fund. patrimonial.* Breuiter ea pensio manere debet, quam antiquitas statuit: *h. l.* & *l. seq.* Neque licitatio in pascuis præbendis, neque augmenta iam factis admittenda sunt: De cuius rei ratione dicetur *ad l. prox.* qui huius rei fundus est.

¶ PENSIO *pascuorum rei priuatæ augmentum vel licitationem admittere non debet.*

II. * Idem AA. ad Rufinum PF. P.

VM nulla ratio sit, cur in pascuis saltibus" rei priuatæ debeat ampliari", nequaquam pro libidine Ordinum augmenta" facienda sunt: etenim idcircò grauiorem pensionem inponi ab Ordinibus accipimus, vt animalia" ex rebus priuatis nostris à locorum pastibus arceantur, quod fieri non oportere Diuæ memoriæ Iulianus † prorogatâ iussione constituit. Quare Excellens Auctoritas tua, conuentis Rectoribus prouinciarum, non eam licitationis necessitatem patiatur inferri, quam repentinam faciunt Ciuitatis", sed eam manere decernant", quam statuit antiquitas. Dat. VIIII. Kal. Octobr. Luceriæ", Valentiniano & Valente CONS.

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. eod tit.* Hanc *legem* prætulit Tribonianus: in partem, quia & amplior hâc parte", & pascuis inquam, manifestior est. Cæterùm hanc legem innuit *lex 1. sup.* Meminit eiusdem *lex 4. inf. de locat. fund. iur. emph.* & *l. vlt. inf. de conlat. fund. patrim.*

" Italiæ, Illyrici, Africæ v. Ammianum quoque.

" Vide *legem 2. inf. de locatione fundorum iuris emphyteut.*

" *Pensio* scil cet, quam vocem Tribonianus addidit ad maiorem euidentiam. Quæ tamen non adeò necessaria. *Ampliandi* quippe vox hac in re procul dubio propria.

" V. *legem 1. sup.*

" Vid *inf. Titulum de Grege dominico.*

" Id est, iam antea rogatâ, promulgatâ.

" Pro *ciuitates.*

" Scilicet Rectores Prouinciarum. At in Codice Iustin. *decernat*, Præfectus Prætorio scilicet.

" Luceria, inter Mediolanum & Veronam Aquileiamque.

COMMENTARIVS.

PENSIONEM pascuorum rei priuatæ eandem manere, neque augmenta aut licitationis calorem recipere iubet Valentinianus Senior *hâc constitutione* rursùm vt *l. 1. sup.* Cuius rei *h. l.* ratio hæc redditur, *ne prætextu grauioris pensionis animalia de gregibus dominicis, arceantur à pastu illorum pascuorum.* Scilicet pascua rei priuatæ certâ & antiquitus statutâ pensione, eâque moderatâ locabantur. Sub hâc conditione & lege, vt animalia de sacris [id est, Principis] præsepibus (vt loquitur alicubi

Claudianus

Claudianus) seu greges dominici (de quibus singularis titulus *lib.10.inf.*) in iis compascendi ius nihilominùs haberent. Igitur, ne prætextu granioris pensionis eadem animalia arcerentur, neque licitationem, neque augmenta admitti Valentinianus Sen. voluit: Licitationis calorē, & augmenta, vt cæteroquin admitti publicè vtile est, ita certis casibus, si admittatur inutile. Vide *legem locatio 9.π.de Publicanis & vectigalibus: Et l.4. Cod. de vectigalibus*: Neque abludit Suetonij locus *in Iulio, cap.20.* ¶ Hoc verò ipsum & de *aliis locis* rei priuatæ, seu fundis, Valentinianos constituerat *altero capite*, quod *huic* cohæserat, vt docet *d.l.1.sup.* cuius Valentinianei *capitis*, & *constitutionis* mentio fit *l.3. inf. de locat. fund. iur. emph. & l. vlt. inf. de conlat. fund.* Quinimò & alia adhuc *capita* huic constitutioni cohæsisse, veluti de *fideiussoribus*, quos conductores rei priuatæ dare deberent, docet *lex vn. inf. qui conduct. rei priu. fideiuss. exigi non debent.* Denique solemnis hæc Valentiniani Senioris constitutio fuit, & generalis *de conductione fundorum & locorum rei priuatæ*, quam secuti deinceps Principes sæpe vrserunt. Quanquam & hæc omnia ex æquo dici possint cohæsisse & *legi 1. sup.* non minùs quàm *huic*. Notandum verò datam hanc *leg.* à Valentiniano *Luceriæ*: quod de quâ Lucesia accipiendum sit quæri potest. Ego non de Apula id accipiam, sed de eâ quæ in Galliâ citeriore Padana, vbi Valentinianus hoc anno constitit. vid. *Chronol.*

¶ *A* PVBLICIS *pratis Apamenis [vel ac amœnis.] & à* PRIVATORVM *Antiochenorum, militum animalia arceri iubet Arcadius Imp.*

III. *ARCADIVS & Honorius AA. Simplicio" Comiti & magistro vtriusque militiæ.

INSIGNIS" Auctoritas tua, hâc condicione" à publicis pratis Apamenis" animalia militum prohiberi præcipiat, vt vniuersi" cognoscant, de emolumentis" eorum, tuique Officij" facultatibus, duodecim libras auri fisci commodis exigendas, si quisquam posthac memorata" prata mutilare temptauerit ¶ Non minore decernendâ pœnâ, si etiam prata priuatorum Antiochenorum fuerint deuastata: Ita tamen, vt sine læsione prouincialium prouideant Curiales, quo pacto animalium militarium pastui consulatur. Dat. v. Id. Mart. Constp. Honorio A.IIII. & Eutychiano v.c. CONSS. [398.]

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod. eod. tit.*

" *Simplicio* huic Magistro militum inscribitur quoque anno 396. *lex 56 inf. de cursu publico*: sed & *lex 28 sup. de Prætorib.* vbi perperam scriptum *Simplicio PF. P.* Extant quoque ad hunc Simplicium tres Synesij Pentapoleos Cyrenes Episcopi Epistolæ: nempe 24. 28. & 130. Quarum priore eam simpliciter *ἐν ἀξίᾳ* constitutum fuisse docet, Posteriore nominatim Magistrum militum per Orientem fuisse ostendit. Nam & Ducis Cerealis ab eo Pentapolim missi meminit, & querelas malè gesti Ducatus ad eum defert.

" Eadem compellatio, *d. l.56.*

" Seu hâc pœnâ propositâ, vt mox *inf.* decernendâ pœnâ.

" Ita disertè habet M S. Authenticus: ita quoque Codicem Iustinianeum *emendauit* Cuiacius 1. *obseruat.* 19. cùm antea legeretur *ac amenis*, & in MSS. *ab amœnis*, de quo mox.

" Milites.

" *Emolumenta militum*, stipendia, *h. l.* & *l.28. de susceptorib.*

" *Officium* Magistri militum nota.

" Publica.

COMMENTARIVS.

ANIMALIA MILITVM à publicis pratis Apamenis, vt & priuatorum Antiochenorum pratis hâc Arcadij constitutione sub seuerissimâ pœnâ prohibentur, A. D. 398. Sed militarium animalium pastui sine Prouincialium læsione Curiales prouidere iubentur. ¶ De pascuis publicis videndus est Frontinus *de controuersiis agrorum*, & Aggenus *in Frontinum*.

¶ De *Apamenis* verò pratis *h. l.* nominatim primo loco agi videatur, quomodo disertè habet M. S. Authenticus, & Cuiacius restituit in *Cod. Iust.* Certè Apamœnorum qooqoe pratorum, Strabo meminit hoc insigni loco, *lib.16. p.517.* cuius partem quoque laudauit Cuiacius: ἡ δ' Ἀπάμεια καὶ πόλιν ἔχει τὸ πλέον εὐερκῆ. λόφος γάρ ἐστιν ἐν πεδίῳ κοίλῳ τετειχισμένος καλῶς, ὃν ποιεῖ χερρονησίζοντα, ὁ Ὀρόντης, καὶ λίμνη περικειμένη μεγάλη καὶ ἕλη πλατέα λειμῶνάς τε βουβότους καὶ ἱπποβότους διαχεομένους ὑπερβάλλοντας τὸ μέγεθος: ἥ τε δὴ πόλις οὕτως ἀσφαλῶς καὶ χερρόνησος ἐκλήθη διὰ τὸ συμβεβηκός, καὶ χώρας εὐπορεῖ παμπόλλης εὐδαίμονος, δι' ἧς ὁ Ὀρόντης ῥεῖ, καὶ περιπολίων συχνὰ ἐν ταύτῃ. ἐνταῦθα δὲ καὶ ὁ Νικάτωρ Σέλευκος τοὺς πεντακοσίους ἔτρεφεν ἐλέφαντας, καὶ τὸ πλέον στρατιᾶς καὶ οἱ ὕστερον βασιλεῖς, &c. Et mox. ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸ λογιστήριον τὸ στρατιωτικὸν, καὶ τὸ ἱπποτρόφιον, θήλειαι μὲν ἵπποι βασιλικαὶ πλείους τῶν τρισμυρίων, ὀχεῖα δὲ τούτων τριακόσια· ἐνταῦθα δὲ καὶ πωλοδάμναι, &c. Nempè ait Strabo, Apamena prata pascendis equis & bobus amplissima fuisse. Ibi Seleucum Nicanorem olim 500. Elephantes & magnam exercitus partem aluisse, & insecutos pariter Reges: ibi sub Regibus Macedonum rationarium militare, & ἱπποτρόφιον fuisse Regis equas ibi vltra 30. M. altas: admissarios 300. pullorum domitores fuisse. De Apameâ igitur Syriæ *h. l.* agitur, quod & Cuiacius notauit, non de Apamea Bithyniæ: quod ex Antiochiæ quoque mentione, quæ *h.l.* fit, colligatur.

colligatur. Vtraque ſanè ad Orontem fluuium ſita erat, hæc Syriæ Phœnices metropolis, illa Syriæ Cœles, quæ alioquin *Epidaphne* dicta: de quâ dicendi locus alius erit: Apaneam, vel vt alioquin ſcribitur, Apamiam, eo quo deſcripſit Strabo ſitu, expreſſam videbis in Itinerario Auguſtano ad Antiochiam & Orontem: Eiuſdem meminit & Ammianus Marcellinus *lib.*14.*p.*22. *& lib.*28. *p.*394. Et ita quidem hîc legitur Apamenis, quomodo & Cuiacius reſtituit in Codice Iuſtinianeo, loco *ab amœnis*. Etſi ſunt qui hodie etiam veterem lectionem ibi tueri malint: quibus certè Ambroſij locus blandiri videatur *in Pſalmum* 118. *ſerm.* 5. vbi de ſtatiuis militum agens; *Sicubi vult*, inquit, *requieſcere Rex terræ exercitum ſuum, vrbem ædificiis nobilem refertam & vberem copiarum, aut agrum* AMOENVM *& virentem Paſcuis, aut nemoroſa, &, campeſtria ſtatiuis opportuna decernit.* Imò & hic locus Claudiani adhuc magis (vt eum addam) biennio ante hanc legem *lib.*2. *in Rufinum.*

——— *Iam* PASCVA *fumant*
Cappadocum, volucrúmque parens Argæus EQVORVM
Iam rubet altus Halys, nec ſe defendit iniquo
Monte Cilix, SYRIÆ *tractus vaſtantur* AMOENI:
Aſſuetúmque choris, & lætâ plebe canorum
Proterit imbellem SONIPES *hoſtilis Orontem.*

Amœna ergo *prata*, quæ Græcis ἀκταὶ: Ἀκταὶ *Amœnia* Gloſſæ, & paſſim apud Dicæarchum. Poſidippus de Plateis τὸ πολὺ μὲν ἀκταὶ ἔιϛ δ' ἐλευθερίας πόλει. Amœnia inquam, vel *Amœna* potius: niſi dixerint olim *amœne*, & *amœnum*, ἀκταὶ amœna litorum, vt Tacitus vocat, Secretorum littorum receſſus, in quibus ἀπόλαυσιν maris fruebantur, ac epulabantur vt plurimum voluptuarij homines, quod ἀκτάζειν dicebant, vnde Prouerbium σήμερον ἀκτάζομεν. *Actas* Vocari has littorum amœnitates Seruius annotat ad 5. *Æneid.* Idem confirmat Gloſſarium: *Acta littora amœna.* Hinc *Actare*, conſiſtere in littore, ἀκτάζειν. Neque hoc tantùm accipitur de littoralibus locis, ſed & de aliis, quamuis mediterraneis; locupletiſſimus teſtis Heſychius. Verùm huic lectioni aduerſatur *hic Codex*, cui adſtipulantur & quæ de Apamenis pratis modò dixi. Quin & Baſilica μηδεὶς τοὺς χειμῶνας Ἀπαμείας καταβοσκέτω. Denique id euincat quoque, vox *memorata*. Quanquam ad vocem, *publicum*, hæc vox commodè referri poſſit. Ego certè in vtram partem cenſeam, animi adhuc pendeo; & ferè eſt, *vt amœna* præferam. Nempè enim de *Antiochenis* pratis hic agitur, quorum alia *publica* erant prata & amœna; de quo *initio legis*: alia verò *priuatorum* Antiochenorum: de quo *fine leg.* Et cur de Apamiâ & de Antiochiâ ſimùl agatur, cùm Arcadius *hâc l.* cauere voluerit, aduerſus militum laſciuiam, in certo quodam loco tum conſiſtentium; de quibus querelæ ad eum perlatæ fuerant, fortè Curialium Antiochenorum; Quos intereà, cum hæc in Antiochenorum gratiam ſtatueret, prouidere voluit, vt paſtui animalium militarium aliundè conſultum eſſe poſſet. ¶ Porrò eſt hæc Arcadij Conſtitutio data *ad Simplicium Magiſtrum militum* (de quo in *notis* dixi) occurrentis deprædationi Ducum, militúmque: de cuiuſmodi Ducis Cerealis deprædatione extat Syneſij querela ad hunc ipſum Simplicium *epiſt.*130. Et quidem eo quoque nomine, quod Cerealis militibus ἀστρατείας venderet, item τὸ μὴ συντετάχθαι βαδίζειν ὅποι βούλοιτο ὅ τις αὐτῶν θρέψεται, id eſt, *ne in ſuis Numeris manerent commeandi licentiâ his datâ quò vellent alimonia causâ*, vbi etiam fortè legendum θρέψεται, id eſt, *ſeſe reficere*, vel *recreare*.

¶ PRIVATORVM *prata milites depaſcere prohibentur.*

IV. * Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Auriliano" PF.P. & Patricio.

POSSESSORES nihil plus debent, quàm quod noſtro arbitrio, noſtræ perennitatis, & Magnificæ Sedis Tuæ diſpoſitione, per annos ſingulos iubentur inferre. Nec verò milites aliquid præſumere" debent, niſi" quod largitate noſtri Numinis conſequentur. Ideóque poſſeſſores vel Coloni" ſuper pratis nullam moleſtiam patiantur. Dat. Non. Septemb. DD. NN. Honorio X. & Theodoſio VI. AA. CONSS. [415.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſt.* Hujus *legis* meminit lex 5. *proximè*.
" *Aurilianus* PP. ſub Theodoſio Iun. v. *Proſopogr.*
" *Patricij* dignitas, ſequela alterius.
" *Præſumere*, id eſt, prætereà ſumere, & erogare.
" Id eſt, annonis & capito ſuo contenti eſſe debent. Vide *l.*12. *ſup. de re militari*: & *l.*12. *ſup. de erogat. milit. annona.*
" De *Colonis* dixi plenè *Paratitlo, de fugitiuis colonis.*

V. * Idem AA. Comitibus & Magiſtris" militum.

PRATA prouincialium noſtrorum" pernicioſum" eſt militum moleſtiis fatigari: ideóque legem" ad Ampliſſimam Præfecturam" promulgatâ cenſuimus", Ne hoc deinceps vſurpetur: Super quâ re vniuerſos, quorum intereſt", conuenire Tua Magnificentia non moretur, ne permittant" poſſeſſo-

r es

res vel Colonos pratorum graui qualibet importunitate vexari. Dat. Non. Septemb. Honorio x. & Theodosio VI. AA. CONSS. [415.]

NOTÆ.

[a] *Lex vlt. Cod. eod. tit.* Cæterùm iungendæ sunt hæ duæ *leges*, eodem die, eadem de re, ad diuersos tantùm Magistratus datæ.
[b] Magistros militum per Orientem Thracias Illyricum accipe.
[c] *Et præcipuè rei priuatæ nostræ.* Hoc Tribonianus de suo satis inconditè adiecit.
[d] *Perniciosum* id est.
[e] *Lege*, vt etiam *Codex Iustin.* habet, Cæterùm innuitur *lex 4. prox. sup.*
[f] Ad Aurelianum P.F.P. *l. 4. sup.*
[g] Iussimus.
[h] An intelligit Duces, Comites limitum & Prouinciarum? An potiùs Rectores & defensores ciuitatum: Quorum munus fuit inter cætera, Prouinciales à militum deprædationibus vindicare: vt ostendit *lex* 12. *sup. de re militari.* Quæ huic argumento respondet? Prius puto:
[i] *Neque permittat.* Cod Iustin. Malè Referenda enim hæc verba sunt non ad Magistros militum, verùm ad Duces vel Rectores Prouinciarum, & Defensores ciuitatum, vt paulò ante monui.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iun. sunt hæ duæ constitutiones in eandem sententiam ad diuersus Magistratus eodem tempore datæ, & sic inter se coniungendæ: Prior ad Præfectum Prætorio, vtpote ad cuius dispositionem pertinebat omnis ratio annonaria, summáque rerum & Iudiciorum, & prouincialium defensio: posterior ad Magistros militum, vtpote sub quibus milites erant, & ad quorum curam spectabat disciplina militum & castrorum: denique sub quorum dispositione erant Comites Rei militaris, Duces, Tribuni, Præpositi, quos illi conuenire iubent. Sententia harum *legum* est, MILITES prata prouincialium depascere, vel eo nomine Prouinciales vexare non oportere, sed annonis & capito suo contenti esse iubentur; de quo plenè dixi ad *leg.* 12. *sup. de erogat. milit. ann.* atque etiam ad *l. 3. sup. h. tit. & ad leg. 12. sup. de re militari*: Vbi & Lampridij locus in *Alexandro* notatus.

DE METATIS.

TITVLVS VIII.

XII. COD. IVST. Tit. XL.

De Metatis & Epidemeticis. Vbi *Epidimetica* sunt, quæ milites vel Iudices hâc specie exigebant à Prouincialibus, ne illos hospitio grauarent: atque adeò quibus sese Prouinciales redimebant ab onere hospitum suscipiendorum. Quæ quidem abrogantur, *l. vlt. Cod. de metatis: Et Nouella* 128. *cap.* 22. Et *Nouella* 134. *cap.* 1. Græci *titulo huic* addiderunt, καὶ [illegible] αὐτῶν, nempe quia plures leges occurrunt de hac immunitate.

¶ SENATORVM *domus à metato immunes sunt.*

1. Imp. Constantinus[b] A. ad Senatum.[c]

INVITIS Senatoribus nostris[d] in eorum domibus nullus hospitali iure commaneat[e]. Dat. v. Non. Maij[f], Tauro & Florentio CONSS. [361.]

NOTÆ.

[a] Abest, hæc *lex* à *C. Iust.* Iungendæ *huic* sunt *leges* octo, puta *Lex* 12. 13. *sup. de Prætorib. lex 7. inf. de annona & tributis: lex* 1. *inf. de publica comparatione; lex* 1. *inf de Protostasia, lex* 48. *inf. de Decurionib. lex* 3. *inf. de lustrali collatione, lex 7. inf. de operibus publicis.* Sunt enim hæ *leges* omnes particulæ vnius & eiusdem *Orationis* à Constantio Imperatore ad Senatum vrbis Constantinopolitanæ missæ, è Syriæ vrbe *Gephyra* (quæ ad Antiochiam) & quidam de Senatoribus eorumque priuilegiis: Cuius Orationis meminit quoque Themistius *Oratione* 14.
[b] *Constantius*, vt & temporum ratio, & *leges* illæ omnes, quas *huic* coniungendas docui, ostendunt.

[c] Vrbis

" Vrbis Constantinopolitanæ.
" Sic *commanentium*, *l.10. inf.* & commanendi habeat facultatem, *l.2. inf. ne quis in Pal. man.*
" Adde *Gysyra*, vt *l.12. sup. de Praetorib.* vbi dixi.

COMMENTARIVS.

SENATORES seu Senatoriæ domus à metato immunes seu ἀνεπισταθμευτοὶ sunt, nec nisi volentes hospites intra domos suas recipiunt: Ex hâc *Oratione*, Constantij prolixissima, qua immunitates alias plures Senatoribus tributum iuit, his cum maximè fauens: quod etiam ostendit vox, *Nostris*, affectus singularis index, *hâc l.* veluti, vt ne ad opera, quæ Iudices extruunt in prouinciis eorum substantia vocetur, *l.7. inf. de operibus publicis*, vt à synoneri onere immunes sint Rusticani & Coloni eorundem, *l.3. inf. de lustrali conlatione*, vt pro colonis profugis ad exoluenda tributa conueniri non possint, *l.7. inf. de annonâ & tributis.* Sed & circa Protostasiam priuilegij aliquid Senatoribus indultum; *l.2. de Protostasia.* Quæ quidem *leges* omnes, vt iam notaui, *huic* nostræ atque inter se coniungendæ sunt, velut vnius & eiusdem Orationis Constantianæ ad Senatum Constantinopol. partes: cuius meminit quoque Themistius, *Orat.14.* vt ostendi ad *d. l.12. sup. de Praetoribus.* Ergo inter cætera Senatorum priuilegia, fuit & immunitas ab onere metati. ¶ Et tamen priuilegium, quod *h. l.* memoratur, etsi à Symmacho quoque inculcari videatur *lib.9. ep.45.* seruatum postea non fuisse, sequentes aliquot *leges* ostendent: Quò fit etiam vt hæc *lex* à *Codice Iustinianeo* exulet.

¶ De *Metato* interim vel istud ad *hanc primam huius tituli legem*, ἐκ τοῦ ἔξω notari opportunum est: nempè Græcos inter alias Μετᾶτα quoque vocem retinuisse, vt apud Harmenopulum *lib.2. t.5.* Μίτατον alibi, vt *Ecloga 6.* & in quâdam constitutione Tiberij. De *Metatore* vide & Suidam, ἐπισταθμίαν Græci *metatum* vertunt, Modestinus *l.6. ff. de excusationibus.* Sed & Hesychius ἐπισταθμία ὑποδοχὴ τῶν ξένων.

¶ SYNAGOGÆ IVDÆORVM *à metato immunes sunt ex hâc Valentiniani Sen. Constitutione.*

II. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. Remigio" Magistro" Officiorum.

IN Synagogam Iudaicæ legis", hospitij velut" merito, inruentes" iubeas emigrare": quos priuatorum domus, non religionum" loca, habitationum merito" conuenit adtinere. Dat. Prid. Non. Maij", Triueris, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

NOTÆ.

* Lex 4. *Cod. de Iudæis.* Hæc *lex* in MS. superiorem anteuertit. Eam refert, déque eâ agit Baronius *An. 366. in fine.*

" *Remigij* huius Magistri Officiorum meminit sæpè Ammianus Marcellinus *lib. 15. p.48. lib. 27.* (in Gestis anni 367.) *p.370. lib.28. p. 406. & 409. lib. 29. p.427. lib.30. p.446. & 447.* potissimùm *d. lib.30. p.446.* Quo loco & Leonem Magistrum Officiorum illi suffectum ostendit, eumque Gallum fuisse, & propè Moguntiacum genitum tradit, sed & laqueo vitam finisse *pluribus locis* ostendit.

" Ad Magistrum Officiorum cura Metati pertinebat, de quo vide *Paratitlon.*

" Lex pro Religione, & secta: quod etiamnum nonnullis locis dici solet: v. *Gloss. t. h.*

" Sanus hic est locus, id est, velut iure hospitij: quomodò mox, *habitationum merito*, id est iure hospitij seu metati, hospitij gratiâ, *l.7. inf.* Itaque frustra sunt qui reponunt: *In Synagogâ Iudaicâ velut hospitio milites irruentes.* Neque melius Ranchinus, qui *1. var.6.* reponebat, *velut in hospitium meritoria irruentes.*

" *Milites*: hoc additum in *C. Inst.* quomodò etiam *l.10. inf. de Medicis & Professoribus.* (quæ eodem Anno data videtur, & eâdem occasione.) Professoribus & Medicis hæc ipsa immunitas tribuitur, ne hospites militares recipiant: Etsi hæc *lex* generalior videri possit: vid. similem *legem* & formulam in *l.12. inf. de Iudæis.*

" *Religiosorum loca habitationum*, ita *Cod. Inst.* Sed malè, *Habitationum* enim vox cum voce *merito* iungenda est: vt suprà, *hospitij merito.* Atque ita nil mutatum oportuit.

" *Martij* Cod. Iust.

" *An.* 11. 368. vel certè 111. de quo mox.

COMMENTARIVS.

SYNAGOGAS Iudæorum ab onere metati immunes esse iubet *hâc leg.* Valentinianus Sen. Nempè, vt cæteroquin sui cultus libertas hoc tempore Iudæis relicta, suum Ecclesiasticum regimen, sui Patriarchæ, Iuniores & Seniores, sui ritus veluti circumcisionis, sua Synedria, suæ feriæ, de quo *tit. de Iudæis*: ita & Conuentus Iudæorum & Synagogæ sub his Imperatoribus Christianis licitæ fuerant, neque eorum conuentus prohibere, vel eorum Synagogas destinere vel exspoliare licuit, vel in eas irruere, vt constabit ex *toto* fermè *titulo*, *inf. de Iudæis*: ac nominatim ex *l. 9. 12. 20. 21. 25. 26. 27. illius tituli.* Ac maximè sub Valentiniano *huius leg.* authore, sub quo magna Religionum stetit libertas, vt ostendam ad *l.7. inf. de Paganis.* Ex *hâc* igitur quoque *lege* idem Valentinianus Iudæorum Synagogas vindicari voluit, ab irruentibus in eas hospitij & metati merito, seu titulo & obtentu: scilicet, quibus Religionis & cultus sui libertas relinquitur, iisdem & Religionum suarum *loca* seu Templa inuiolata præstari oportet, iisque tutela debetur: de quo etiam ad *l.2. sup. de fide Cathol.* Neque eorum nimietas probanda qui sub Christianæ legis obtentu illicita præsumunt, &

Religionum

Religionum loca violant, *d. l. 9. inf. de Iudæis.* ¶ Cæterum pertinet hæc *lex* proculdubio ad militares (in *Galliâ*) hoc tempore Procinctus [, de quibus ad *legem* 10. *& l. 5. inf. de Tyronibus.*

Illud omittere non possum, Constantinopoli posteà Synagogam Saracenorum propriè & peculiati nomine Μιτάτον dictam: Nicetas *in Isaacio Angelo*, τῶ τ᾽ ἐξ Ἄγαρ συναγωγίῳ λάθρᾳ συνεισπίπτοντες, ἣ φασι Μιτάτον ἡ δημώδης ἐξελάλησε. Cæterum Baronius hanc *huius legis* occasionem adsignabat, quod quemadmodum haud ita pridem (Iuliani scilicet temporibus) Iudæi cum gentibus aduersus Christianos conspirassent, ita nunc mutato rerum statu, sicut Gentibus ita & Iudæis Christiani milites negotium facesserent, quod Valentiniano cohibere visum. Ego non aliundè id profectum puto, quàm ab insolentia militum, & similium, *communique* adeò Christianorum odio aduersus Iudæos, qui subindè in Synagogas Iudæorum irruêre, vel occupando eas, vel destruendo, vel exurendo vel etiam Ecclesiis Christianis vindicando: quod subindè vetitum; *d. l. 9. 12. 20. 21. 25. 26. 27. inf. de Iudæis*, de quo semel ad *d. l. 9.* Certè vt *hâc l.* Valentinianus Synagogarum tutelam in se recipit, ita *& l. 2. sup. de fide Catholicâ*, Gentilitiorum Templorum: propter religionum libertatem ἐθελοθρησκείας à se indultam.

Cæterùm pertinet *hæc lex* proculdubio ad Iudæos qui per Gallias erant, quò spectat quoque apertissimè *lex 3. inf. de Iudæis. Remigius* enim Magister officiorum, cui hæc *lex* inscribitur, & cuius multa mentio apud Am. Marcellinum (vt iam in *Notis* notaui) vt ipse Gallus & propè Moguntiacum natus erat, dicto Marcellino teste, *lib. 30. p. 446.* ita & Valentiniano in Galliis hoc tempore agenti adhæsit: ad Annum vsque 373. quo Leo ei suffectus fuit.

Quod *Consules* attinet, *huic legi* subscriptos; certè ad Annum 368. id est, ad *Valentinianum & Valentem* II. *Coss.* vel ad annum 370. id est, ad *Valentinianum & Valentem* III. *Coss.* ea referenda videtur, pariter vt hic numerus seu annus subscribitur, *legi* 10. *inf. de Medicis & Professorib.* quæ ipsa est de immunitate à metato militari, Medicis scilicet & Professoribus tributa ad annum profectò 365. referri non potest: quandoquidem Valentinianus eo anno mense Maio Treuiris in Galliâ nondum erat: de quo vide *Chronicon nostrum.*

¶ IMMVNIS *à metato nemo est, præter expressas hâc Constitutione dignitates* Illustres: *Et adhuc, sub modo quodam.*

III. * Imppp. Gratianus, " Valentinianus & THEODOSIVS AAA. Palladio Magistro Officiorum.

B hospitalitatis munere domum, priuatorum " nullus excuset: præter eos qui ex Præfectissimum " sibi fastigium dignitatis agendo " repererunt ", & ex Magistris equitum ac peditum, quos decursi actus inlustrata " auctoritas, atque ex Comitibus " Consistorianis, qui participantis " Augusti pectoris curas agendo claruerunt: ex Præposiis quoque Sacri Cubiculi, quos tanta & tam adsidua nostri numinis cura inter primas " posuit dignitates: eâ tamen lege, vt singulas domos sibi ad manendum quas voluerint teneant, hospitibus verò ceteras solito " iure " præbeant. Dat. XVI. Kal. Octob. Constp. Richomere & Clearcho CONSS. [384.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" Reponendi hi Imperatores sunt, *Valentinianus, Theodosius, & Arcadius*, vide *Chronologiam.*

" *Palladius* Magister officiorum sub Theodosio M. vid. *Prosopograph.*

" *Priuatus* hic, an omnis præter Principem? An *priuatus* hic oppositè ad dignitatibus fungentes?

" ✠. *Ex. Præfectis Summum.* Ita quoque Claudianus *in Consul. Olybry & Probini*, de Probo P.P.

——— *Ad summi quoties fastigia iuris*
Venerit, Italiâ latè cum frena teneret.
Illyricósque sinus, & quos arat Africa campos.

Similia multa de hoc dignitatum apice, vid. in *Notit. dignit.*

" Pariter infrà, *agendo claruerunt*: Item *decursi actus.* Cæterùm Honorarij his verbis excluduntur, & ἐμπράκτοις opponuntur: vid. *sup. tit. de honorariis Codicill.*

" ✠. *Reppererunt*: & ita posteà deprehendi in MS.

" ✠ *Inlustrat.* Error natus ex sequentis vocis initio.

" Pro, *participantes.* Porrò ita quoque Assessores Administrantium, siue Magistratuum Socij, atque participes dicuntur, *l. 1. inf. de his qua administrantibus*: & *l. 1. sup. si Prouincia Rector.* De quo vide *Paratitlon de Assessoribus supr.* Ita Comites Consistoriani Principis Curarum participes erant. Consiliis & Consistoriani Principis intererant, *l. quisquis, vlt. de sicariis.*

" Dixi de hoc ad *legem vn. sup. de præpositis sacri cubiculi.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Magni duæ Constitutiones de Metatis sequuntur: Hâc constitutione IMMVNEM nullum priuatorum esse iubet à Metati onere, exceptis nonnullis summis dignitatibus: Excipiuntur scilicet ab eo *h. l.* sequentibus dignitatibus Illustribus functi, putà, 1. *ex-Præfectis* (vrbi scilicet, aut Prætorio:) 2. *ex-Magistris* Equitum, & Peditum: 3. *ex-Comitibus* consistorianis: 4. *ex-Præpositis* sacri Cubiculi. Et id ipsum tamen hactenùs, vt singulas tantùm domos immunes habeant, quas elegerint ad manendum in illis: cæteras verò metato obnoxias. Quod ipsum confirmatur *l. 14. 15. inf.* Verùm ampliata hæc posteà immunitas fuit à Theodosio Iun. circa Præfectos, Magistros militum, & Præpositos cubiculi, *l. vlt. inf. h. tit.* Primùm in eo, quod his non tantùm vnius domus immunitas tributa fuerit, verùm etiam dimidiæ prætereà domus: Circa Consistoria-

nos Comites *huius legis* iure seruato. Imò idem Theodosius Iun. posteà *Nouellâ de Metatis* 32. Consularibus, isdémque Patriciis, ternarum domorum immunitatem à metato tribuit. Secondò in eo, quod eùm *h. l.* non eadem immunitas Honoraris tribuatur; *d. l. vlt.* tribuitur, *ad* vt eam legem pleniùs dicetur. Quod tamen ipsum posteà abrogauit Theodosius Ion. *d. Nou.* 32. *vers. in posterum verò.*

De duobus tantùm *h. l.* videndum est; *De Comitibus Consistorianis, & de Præpositis S. Cubiculi.* Comites Consistoriani, *h. l. & l. quisquis vlt. inf. de sicariis*, inter Illustres numerantur, & quidem ante Præpositos sacri Cubiculi, de quo posteà. Illustres proindè fuerunt hi Consistoriani. Et verò Comites hic sunt, non ij de quibus actum *suprà, Titulo de Comitibus Consistorianis*, qui tantum spectabiles erant: Verùm Comites Consistoriani Illustres, quo numero sunt Comites Sacrarum Largitionum, & Comites rerum priuatarum: Quo ipso sanè sensu Comites Consistoriani & Comites Consistorij accipiendi sunt *in l. 2. & 4. sup. de Palatinis sacrar. Largit. & Rer. priuat.* Quanquam & hâc appellatione comprehenduntur quoque Quæstores & Magistri Officiorum. Breuiter Quadrigam Illustrium TERTIAM hâc voce intelligi oportet, de quâ est *Titulus 9. sup. lib. 6.* Siquidem & *Comitis* titulo Magister quoque officiorum decorabatur, vt docet *l. 10. sup. de Curiosis, lex vn. suprà de Decanis l. 8. inf. de cursu publico.* Et certè hi omnes *Augusti pectoris curas participarunt.* Itaque & Symmachus ad Ausonium Quæstorem *lib. 1. epist. 17. Quæstor es memineris, Concilij* [aliàs *consilij*] *regulus* PARTICEPS. Et Procopius *lib. 1. de bello Persico.* Quæsturem παρεδρὸν vocat. Ac vt Consistoriani *hic* dicuntur, ita & *d. l. quisquis*, Viri Inlustres, qui Consiliis & Consistorio Principis intersunt, & *l. 1. sup. de Quæstoribus*, Magistrij Officiorum, dicuntur SACRARIO Principis exploratâ sedulitate obedire. Sacrarium porrò idem cum Consistorio. Tandem id egregiè ostendit *lex 5. inf. de fide testium & instrumentorum*, quæ sic habet. *Pars actorum habitorum apud Imperatorem Iulianum Augustum, Mamertino & Neuita Coss. IX. Kal. April. Constantinopol. in* CONSISTORIO *adstante Ionio Viro Clarissimo* QVÆSTORE, *Anatolio* MAGISTRO OFFICIORVM, FELICE COM. *S. L. &c. Imperator Iulianus Addixit.* Et hæc de Comitibus Consistorianis. De quibus iam quoque egi *Discursu Histor. d. l. quisquis.* ¶ *Præpositus sacri Cubiculi, h. l.* inter primas dignitates positus dicitur, id est, inter Inlustres: Et tamen Comitibus Consistorianis postponitur, (id est, Quæstori, Magistro Officiorum: Comiti S. L. & Comiti R. P.) Verùm posteà Theodosij Iunioris Constitutione his quatuor fuit præpositus sacri Cubicili Prælatus, & in primam Inlustrium Quadrigam transcriptus: id est, Præfectis vrbi, Præfectis Prætorio, & Magistris Equitum, ac peditum, exæquatus: *l. vn. sup. de Præfectis S. cubiculi.* Hinc adeò *l. vlt. huius tit.* ante alios Inlustres (id est, Consistorianos) nominatur, & Præfectis, vt & Magistris militum adiungitur: Denique hinc est, quod *titulus de Præpositis Sacri Cubiculi*, hoc Codice Theodosiano proximè cohæreat *titulo de Præfectis Prætorio, siue vrbis, & Magistris militum.* Et vicissim præmittitur *titulo de Quæstoribus, Magistris Officiorum, Comite Sacrarum Largit. & Rerum priuatarum.* Quando circa Theodosij M. constitutiones versamur, de Metatis illud obseruandum quod Cedrenus ait *p. 265.* Thessalonicæ sub Theodosio ibi constituto seditionem excitatam, eò quòd milites eius vrbem commouissent Metatis, τῶν δὲ στρατιωτῶν αὐτοῦ ταραξάντων τὴν πόλιν διὰ μιτάτα: quem aliàs locum Interpres non rectè reddidit.

¶ MENSORIS *manum delens, vt falsi reus puniendus est.*

IIII.* Imppp. Valentinianus, THEODOSIVS & Arcadius AAA. Theodoto Magistro officiorum.

SI quis Mensorum nostrorum manu" quâ deputatas" singulis quibusque domus" enotant, & postibus hospitaturi nomen adscribunt, delere non dubitauerit, adinstar falsi reus ex hâc auctoritate" teneatur. Dat. VI. Kal. Nou. Constp. DN. Theodosio A. III. & Abundantio V.C. CONSS. [393.]

NOTÆ.

Lex 1. Cod. eod. tit.
" *Theodotus* Magister Officiorum sub Theodosio M. cui etiam inscribitur anno prox. 394. *lex 14 sup. de re milit.*
" ※. *Manum.* Et ita quoque habet Codex Iustinian. *Manum* verò, id est Scripturam manufactam.
" *Deputatas*, id est, adsignatas.
" Seu *domos.*
" *Auctoritas*, pro lege, Sanctione, vid. *Gloss.*

COMMENTARIVS.

MENSORIS manum seu scripturam & adnotationem qui delet, velut falsi reum puniri iubet *Theodosius M.* hâc Constitutione. Quod ipsum iure hodierno Gallico obtinet. Nam qui *fodærariorum*, vel eorum, quos *mansionum Marescallos* vocant, manum delent, his vt falsariis, manus amputantur. Vide *Codicem Henricianum lib. 18. tit. 27. Articulo 11.* ¶ Mensorum scilicet munus fuit (quod *hæc lex* exertè testatur) deputatas singulis domos enotare, & postibus hospitaturi nomen adscribere: Mensorum, inquam tam Principis (de quibus hæc *lex* est, vt ostendit Inscriptio legis, *Theodoto Magistro officiorum*: quomodò & superior *lex* eodem pertinet, & de quibus fuit *titulus sup. de Mensoribus*) quàm Militarium, quorum mentio fit apud Vegetium *lib. 2. cap. 7.* Inter quos, & Metatores, magna fuit differentia; quos tamen Cuiacius quoque confudit. *Metatoris* quippè munus laxius erat, Mensoris specialius: Metator, vniuerso exercitui præmissus, locum deligebat castris:

Mensor

Mensor verò singulis militibus, Numeris, Legionibus, loca dimetiebatur, vel hospitia præparabat. Vegetij locus hanc ad rem & distinctionem luculentus: *Metatores*, inquit, *qui pracedentes locum eligunt castris* [scilicet totis] *Mensores qui in castris ad podismum dimetiuntur loca in quibus milites* [singuli, vel singularum cohortium] *tentoria figant, vel hospitia in Ciuitatibus praestant.* Breuiter, Metatores sunt Antecessores. Et ita quoque vocantur à Mauritio Optatus Afer (Mileuitanus *lib.* 3.) *cùm ante venturos milites Metatores, vt fieri solet, mitterentur.* Et Suidas μιτάτωρ ὁ προαποστελλόμενος ἄγγελος τοῦ ἄρχοντος. Etsi non nesciam, *Metatorem* quandoque cum Mensore confundi, & Metatorem dici omnem, qui non tantùm locum Castris, non tantùm itinera disponit, non tantùm qui præcursor est aut antecessor, verùm etiam qui hospitium præparat; quod Mensoris est proprium. Ita Cyprianus *lib.* 4. *ep.* 2. *Primum hospitium vobis in carcere preparauit. Et Metator quodammodo vester, nunc quoque vos antecedit.* Et Pacatus in Panegyrico. *Diuinus ille animus venturus in corpus dignum prius metatur hospitium.* Sed & Lucillius, apud *Nonium*, Mensoris meminit, *viámque Degrumabis vti castris Mensor facit*, olim *Marsionarij*, posteà dicti fuerunt apud Francos Regis Mensores, quorum officium eleganter describit ex Adelhardo Hiocmarus *ep.* 3. *cap.* 23. in Aulâ Constantinopolitanâ ὀνειγοδιάμενοι apud Suidam οἰκοδομεῖς quoque dixêre, apud Constantinum *Themist. Orat.* 4. ¶ Porrò ad hunc domorum notandarum manu mensorum morem, & postibus hospitatori nominis adscribendi allusit Ammianus Marcellinus *lib.* 28. *p.* 399. cùm vitia Nobilitatis Romanæ proscribens, inter cætera ait; quod cùm à Siluani lauacro vel Mammeæ aquis venditarent Sospitalibus, tandem electis aliquot vestibus inuolutum, *receptis anulis quos ne violentur humoribus famulo tradiderant, digitis vt* METATIS *abire.* Nempè quod anulo recepto digitus signetur, tanquam hospite aliquo excepto signato.

¶ In *hâc* interim *lege*, nota Falsi speciem, quæ aliis falsi titulis & generibus addenda.

Tandem inepti sunt, qui ex *hâc l.* hanc Summam conficiunt, quod mensor post factam adnotationem corrigere inscriptionem non possit, perinde vt nec Iudex sententiam legitimè latam. Hâc enim *lege* non notatur factum mensorum, sed aliorum Dominorum, scil. vel inquilinorum qui inscriptionem mensoris deleuerint.

¶ MODVS *metatorum præbendorum hac Arcadij constitutione definitur.*

v. Impp. *ARCADIVS & Honorius AA. Osio" Magistro officiorum.

IN qualibet vel nos ipsi Vrbe fuerimus, vel hij qui" nobis militant commorentur, omni tam Mensorum quàm etiam hospitum iniquitate summotâ, duas dominus propriæ domus: tertiâ hospiti deputatâ, eatenus intrepidus ac securus possideat portiones, vt in tres domus" diuisa partes, primam eligendi dominus habeat facultatem, secundam hospes, quam voluerit exequatur: tertiâ domino relinquendâ. Plenum enim æquitate atque iustitia est, vt qui aut" successione fruitur, aut empto, vel exstructione gaudet, electam præcipuè iudicio suam rem" teneat &" relictam. ¶ *Ergasteria* verò, quæ mercimoniis deputantur, ad prædictæ diuisionis iniuriam non vocentur, sed quieta sint & libera, & ab omnibus hospitantium inlutia defensata", solis dominis conductoribúsque" deseruiant: Sanè si stabulum, vt adsolet, Militari viro in tertiâ domus parte defuerit ex ergasteriis, nisi id dominus quâlibet occasione prouiderit, pro animalium numero vel domus qualitate deputabitur. ¶ *Inlustribus* sanè *Viris*, non tertiam partem domus, sed mediam hospitalitatis gratia deputari decernimus: eâ duntaxat condicione seruatâ, vt alter ex his quilibet, quíve maluerit, diuisionem arbitrij" æquitate faciat, alter elegendi habeat optionem. Et firmissimum perpetuò quod iussimus perseueret, ita vt triginta libras auri, qui Inlustri sunt præditi dignitate, fisco nostro se inlaturos esse cognoscant, ceteri verò miliria sciant se esse priuandos, si generale præceptum amplius vsurpando quam iussimus repræhensibili" temeritate violauerint. Dat. VIII. Id Feb. Constp. Honorio IIII. & Eutychiano CONSS. [398.]

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod. eodem tit.*

" *Osij* huius quoque mentio apud Claudianum *lib.* 2 *in Eutrop.* Eidem inscribitur hoc ipso anno lex 4. *inf. de Fabricensib.* & Ann. 396. *l.* 6 *infr. de proximis*, *l.* 8. 9. *sup. de Agentib.* A. 393. *lex* 7. *sup. de Agentib.* de hoc dicam plura ad *d. l* 4. *de Fabricensib.*

" Vide quæ notaui . . 11. *p.* 55. *&* 56 *Discursu histor. ad l. quisquis.*

" *Domui*, vel *domo.* Vt est in *Cod. Iust.*

" *Exequatur*, pro consequatur, percipiat.

" *Rem*, Cod. Iustin. Nota tres titulos consequendæ domus:

" *Ab omni*, vt est quoque in Cod. Iust. vel *ab omnium.*

", Conducta ergasteria.

" *In* Cod Iustin. id. ergasteriis.

" *Arbitrarin aquitate*, Cod. Inst. Nostrum hoc rectius & elegantius.

COMMENTARIVS.

MOdus Metatorum vel Comitatui, vel Principi militantibus præbendorum, hâc ornatâ (vt Lucas de Penna eam vocat) Arcadij constitutione definitur (plenos æquitate & iustitiâ, *vers. plenum enim.* Et ibi, *iniquitate summotâ*: item ibi, *arbitrij æquitate*:) proculdubio ad suggestionem Osij Magistri Officiorum, cui hæc *lex* inscribitur, iuxta Claudiani de eo Iudicium *lib.2. in Entrop.*

——————Hosio submixa secundo,
Dulcior hic sanè cunctis, prudénsque nouandi
Iuris.——————

Nam ita rectè locus ille habet, *prudens nouandi iuris*: Ita enim & Tiberius apud Tacitum, *Callidus & noui Iuris repertor.* Modus autem isthic est: Tertiæ domus tantùm pars à domino, vel inquilino hospiti præberi debet, *h. l. & l.13. inf.* Et quidem sub duabus adhuc conditionibus: Prior, vt primam partem ipse dominus eligat αὐθαιρετὸν οἴκημα (vt in hâc re loquitur Iustinianus *Nouell.130. c.9.*) quod PRÆSVMANDI verbo quoque eleganter indicatur, *l.11. inf.* Mox secundam hospes: Tertia domino relinquenda: Æquum scilicet & iustum est, non hospiti sed domino tribui electionem iure dominij, successione, emptione, vel ædificatione quæsiti.

Secunda conditio, vt *Ergasteria* ab hâc diuisione separentur & immunia sint, *h. l. & l. vlt. Cod. eod. tit.* Igitur siue domui ergasterium cohæreat, vt fermè cohæret, siue in plateis & angiportibus sit, (vt docet *d. l. vlt.*) ergasterium hâc diuisione comprehendi non debet, sed quod reliquum est domus, in tres partes diuidi debet: Ergasteria verò ad diuisionis & metati iniuriam vocari non debent, sed à metato penitùs libera esse conuenit: Cuius rei ratio in aperto erit, vbi constiterit quidnam ergasteria sint: quanquam id satis ex *h. l.* apparet. Erant scilicet loca mercimoniis deputata, vt *hâc l.* exertè dicitur, de quibus agitur & *l.9. & 42.* (vbi dicam pleniùs) *inf. de operib. public. & l.14. inf. de Episcopis*: *l.3. inf. de conlat. donatar. l.26. §. illas verò*: *Cod. de vsuris*, quibus & ideò stationes iunguntur, & ex tabulato opere fuisse docet *lex 21. C. de operib. public.* Hæc, inquam, hactenùs ex vtroque Codice de *Ergasteriis* discimus. Nisi quod adhuc obseruandum *l.14. inf. de Episcopis*, vndè desumpta est *lex 2. Cod. eod.* Ergasteria cum tabernis nominari; *Ergasteriis*, inquit, *vel Tabernis*: ex quâ pariter vt ex *hâc l.* discimus, mercimoniis eas destinatas. Sic enim de immunitate Clericorum à præstatione negotiatorum agens: *Si quid* enim vel *parsimoniâ, vel prouisione, vel* MERCATVRA, *honestati tamen consciâ, congesserint, in vsum pauperum atque egentium ministrari oportet: aut id quod ex eorundem* ERGASTERIIS, *vel* TABERNIS *conquiri potuerit, & colligi, collectum id Religionis æstiment lucrum.* Sic quoque *l.10. inf. eod. tit.* *Negotiatorum dispendiis minimè obligentur. Cùm certum sit, quæstus quos ex tabernis* (sic restituo) *atque Ergasteriis agunt, pauperibus profuturos.* Ab his ἐργαστηρίοις tributum ἐργαστηριακὸν, & ἐργαστηριάρχης Institor & Tabernarius, in *Gloss.* Ergò *Ergasteria* erant mercimoniis agitandis seu negotiationi exercendæ *tabernæ*; quo sensu propriè *tabernæ* dictæ, simùl & artificum officinæ: nam hæc coniuncta erant, mercimonium scilicet & negotiatio operum quæ artifices ipsi fecerant, vt in officinis plerisque ars simul exercetur, & quod ex arte fit opificium venale habetur: vnde Ergasteriis his nomen quod à Parente meo sanctissimæ mihi memoriæ notatum. De horum verò laxitate mox dicam. Hinc iam apparet, quàm grauis sit error eorum qui ex *hâc l.* colligunt, mercatores à metatis immunes fuisse, cùm ergasteria tantùm seu tabernæ eorum immunes fuerint relictæ. At enimverò, nisi aliunde dominus prouideat, stabulum ex ergasteriis deputabitur. Vnde apparet, etiam ergasteria non simplices fuisse tabernas, aut explicandis mercibus, aut operi faciendo destinatas, verùm alia simul his cohæsisse, veluti horrea, stabulaque, vbi scilicet animalia mercibus vehendis stabulabantur, vbi merces reponebantur, *Magazins, riere-boutiques, &c.* Et hæc de Principi militantibus hospitibus quibuscunque, etiam Clarissimis, etiam Spectabilibus.

¶ *Illustribus* enim, quæ tertia *huius legis* pars est, dimidia domus pars præberi debet: Et quidem hac conditione, vt vel dominus, vel hospes, prout voluerint, partes faciat, seu diuisionem; alteri verò eligendi arbitrium tribuatur. Æquissima est illa multorum populorum vsu, & plurimorum scriptorum testimonio comprobata, rerum erciscundarum ratio, vt alteri quidem diuisio, alteri electio concedatur. Ex diuerso, non potest non iniquissima iudicari lex diuisionis, si vnus idémque partes faciendi, & simul optandi potestatem sibi vindicet. Crassus apud Ciceronem *sub finem lib.2. de Oratore*: *Quis*, inquit, *Antonio permisit, vt & partes faceret, & vtram vellet, prior ipse sumeret.* Eodémque pertinet omninò Tiberij responsum: Nam cùm is tres Reipubl. partes fecisset, quarum vnam ipse regere, & ab Asinio Gallo interrogatus esset, quam partem sibi mandari vellet? Respondisse Tiberium Dio refert, *Iniquum esse, vt idem partes faciat, idémque eligat*: καὶ τοῦ αὐτοῦ εἶναι καὶ διελεῖν καὶ ἐπιλέξασθαι. Et de Cneio Pompeio, Seneca *5. de beneficiis, 16. Dum extraordinaria concupiscit imperia, dum Prouincias, vt eligat, distribuit, dum ita Triumuiris* [alij cum tertio] *Rempublicam diuidit, vt tamen in sua domo duæ partes essent.* Dicam etiam hac de re aliquid ad *l. vn. inf. de his qui se deferunt.* ¶ Porrò cuinam potius diuisio è duobus tribui debeat, non inutilis est tractatus. In *huius* certè *legis* specie, cui libuerit, domino, vel hospiti diuisionis celebrandæ ius tribuitur, atque ita alter eliget. Alioquin ætate prouectioribus fermè, quia iudicij maturitate præpollent, diuisionis arbitrium conceditur: iunioribus autem eligendi. Ambrosius *lib. 1. de Abrahamo, c.3. Firmior*, inquit, *diuidat, infirmior eligat, ne habeat quod conqueratur*: *Electionis enim sua partem* [id est partem quam ipse elegit] *non poterit calumniari* [id est, eam reprobare postea non poterit] *Non residet* [enim] *occasio resiliendi, cui datur optio eligendi*: *Nec diuisor* [quoque] *grauatur*; *Nam quo prudentior, eò cautior, vt nec in diuisione circumscribatur, nec in electione fraudetur.* Aliud est, quod Concilij Carthaginiensis *canone* 118. seruari præcipitur, *vt ille diuidat, qui ampliùs temporis in Episcopatu habet, & minor eligat.* Id enim non hùc pertinet, verùm ad ordinis prærogatiuam, quæ inter Episcopos obseruatur, vt is potior sit, qui antiquior est in sede Episcopali, qui tamen idem posteriore ætate iunior esse potest. In diuisione certè patrimonij seu hæreditatis, frequens est apud Rhetores ea lex, *vt fratrum maior natu diuidat, minor eligat.* Quam variorum populorum moribus obseruari, hodie constat in Gallia & Germania. Eóque pertinet scholastica Controuersia Rhetorum scriptis nobilitata apud Senecam *6. Declam 3.* Et apud Marcellinum, Hermogenis Interpretem.

terpretem. Verùm quia circumscriptionibus & callidis commentis res hæc interdum obnoxia est, ideò vel Arbitri, vel Mensoris arbitrium tutius est, vel saltem diuisionem alicui cohæredum incommodam aut ingratam in meliorem statum reformari, quandoque licere debet, vt nominatim cautum reperio *moribus Andium, Artic.* 279.

¶ PRETORIA *Iudicum immunia esse his præsentibus à metato.*

VI. * Idem AA. Vincentio P P. "

CVNCTOS" Iudices scire volumus, à Prætoriis" Ordinariorum" Iudicum his præsentibus abstinendum. Dat. XVI. Kalend. Feb. Med. Stilichone & Auriliano VV. CC. CONSS. [400.]

NOTÆ.

* Lex 3. *Cod. eod. tit.*

" *Vincentius* sub Honorio Imp. PP. Galliarum: vide hoc ipso anno *l. vn. sup. vtrum vi*: *l.* 10. *inf. de desertoribus*: *l.* 1 2 *&* 3. *inf. de his qui conditionem propriam.* Et in vniuersum vide *Chronologiam Anni* 398. 399. *&* 400. Et Sulpitium *Dialogo* 1. *cap.* 17. Et Symmachum *lib.* 9. *ep.* 33. *v. Prosopogr.*

" Cuiuscunque dignitatis, etiam inlustres.

" De *Pretoriis iudicum.* dixi ad *l.* 3. *sup. de officio Iudicum omnium.* Et dicam pleniùs ad *l.* 1. *infr. ne quis in Palatiis maneat.* Et ad *l.* 8. 35. *vlt. inf. de operibus publicis.*

" *Ordinary* Iudices sunt Consulares & Præsides, de quibus dixi iam ad *l.* 6. *sup. de officio Rectoris Prouinciæ.* Interim locum hunc nota de Præsidibus *Galliarum*, & Prætoriis per Gallias.

COMMENTARIVS.

PRÆTORIA Iudicum ordinariorum (id est, Consularium, Correctorum, Rectorum denique Prouinciarum) & Præsidum ab onere metati sunt immunia: si videlicet Iudices ipsi Præsentes sint, id est, si in his Iudices commorentur. Alioquin Prætoria, in quibus præsentes non sunt Iudices, (vtpote quia Rector Prouinciæ tum discurreret, idque per æstatem, de quo alioquin Iudicum discursu, siue transitu, dixi ad *l.* 4. *sup. de officio Rectoris Prouinciæ*: vel quia huiusmodi Prætoria in singulis Prouinciis essent plura, vt docet *lex* 1. *inf. ne quis in Palatiis*:) à metati onere non sunt immunia. Et ideò Iudices alij commeantes, transeuntes, è Comitatu Principis proficiscentes, vel eò redeuntes, in huiusmodi Prætoriis diuertere possunt, eáque hospitij merito occupare: Non etiam si præsentes sint: Cuiuscunque sint dignitatis, Iudices; & sic *cuncti*: etiam Inlustres commeantes, ¶ Illud notandum, *hanc leg.* pertinere ad PP. *Galliarum*: inscribitur enim ea Vincentio PP. Galliarum, de quo v. *Prosopogr.*

¶ *Vt* PRINCIPIS *prædia alia à metato sunt immunia, ita & hostis publici prædia iis sociata, ac nominatim per Africam Gildonis bona immunia esse iubet Honorius* A.D. 400.

VII. * Idem AA. Pompeiano" Proconſ. Africæ.

PRÆDIA" ex Gildonis (hostis" publici) & Satellitum" eius, bonis, sociata domui nostræ, ne transeuntes hospitij gratiâ intrent, decernimus: vt sciant omnes à possessoribus" nostris penitus abstinendum: quinque auri libras multæ nomine inferre cogendo, quisquis prædium nostrum manendi causa inportunus intrauerit. Dat. VI. Id. Iun. Med. Stilichone & Auriliano CONSS. [400.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex*, *&* *lex* 9. *inf.* à *Codice Iustinianeo*: ideò quia fermè ad iuris perpetui causam non pertinent. Cæterum huius *legis* meminit, eámque simul confirmat, & extendit, *d. lex* 9. *infr.*

" *Pompeiano* huic Proconsuli Africæ septem, præterea hoc ipso anno *leges* inscribuntur, imò & *lex* 27. *de susceptorib.* Suppletâ eius inscriptione, & Anno proximo 401. quattuor. Vide *Prosopogr.*

" *Prædia* propriè hîc, quæ in agris, non quæ in Ciuitatibus, vt ostendit *d. l.* 9. seu rustica.

" De *hostibus publicis*, *l.* 21. *inf. de pœnis*: nam & Heraclianus hostis publicus pariter vocatur *d. l.* 21. vt & Stilicho, *l.* 1. *inf. de litorum & itinerum custodiâ.* Dixi etiam aliquid ad *l.* 5. *sup. de re militari.*

" *Satellitum* Gildonis fit quoque mentio *l.* 19. *inf. de pœnis*, *&* *l.* 19. *inf. de bonis proscriptorum*: & apud Augustinum *contra Cresconium*, *lib.* 3. *cap.* 13. De aliorum Tyrannorum seu hostium publicorum satellitibus, vide & *l. quisquis vlt. infr. ad leg. Corneliam de sicariis.* *&* *l.* 21. *infr. de pœnis*: *&* *l.* 20. *&* 22. *de bonis proscriptorum.*

" Sustineri potest: Malim tamen *possessionib.* Apud Vegetium *lib.* 1. *cap.* 7. *in fine*, Legendúmne *possessionibus*, an *possessoribus*, dicam ad *l.* 7. *inf. de Tyronibus.*

COMMENTARIVS.

SICVT PRINCIPIS prædia quæ ab antiquo eius sunt, ab onere metati immunia sunt, ita & prædia quoque *Hostium publicorum* quæ Principis bonis recenter sunt sociata seu incorporata, & ad eius ærarium delata: breuiter, confiscata: Prædia inquam, tam rustica, seu extra-vrbana, *h.l.* quàm vrbana, *l.9.inf.* Eadem scilicet hac parte est ratio, idem ius, bonorum, quæ ab *antiquo* Principis fuerunt, & eorum quæ, recenter quamuis, incorporata sunt bonis Principis. Quod notandum est ad praxim, in argumento *de Domanio Principis.*

¶ Est autem hæc *lex* nominatim de *Gildone*, seu de bonis Gildoniacis, de quo hîc plenè dicendum semel est. GILDO Comes & Magister vtriusque militiæ per Africam fuit, vt ostendit quoque Inscriptio *legis 9. inf. de adulteriis*: sed & Zosimus *lib.5. p.788.* πάσης τῆς ὑπὸ Καρχηδόνα Λιβύης τὴν ἡγεμονίαν habuisse scribit . . . . idque per duodecim integros annos. Apud Claudianum *de bello Gildoniaco*, ita Africa conqueritur.

Quid me temperies iuuit? quid mitior æther?
Gildoni fœcunda fui: iam solis habenæ
Bis senos torquent hyemes, ceruicibus ex quo
Hæret triste iugum: nostris iam luctibus ille
Consenuit, Regnúmque sibi tot vendicat annis.

Ab anno igitur 386. ad annum 398. (quo scilicet is debellatus fuit) in Africa Gildo constitit. Hic Gildo siue Tyrannidem in Africa moliretur, siue quod Africam Occidentali Imperio detractam, Orientali adiunctam vellet, sub finem Authumni anni 396. Africam sibi vindicare cœpit. Apud Claudian. Roma conqueritur:

——— Spes vnica nobis
Restabat Lybia.

& mox:

Hanc quoque nunc Gildo rapuit sub fine cadentis
Authumni.

& paulò antè:

Quem veniens induxit hyems Ver perculit hostem.

Mox Senatusconsulto prisco more Romæ facto, Gildo hostis publicus declaratus, bellúmque in ipsum decretum, quod Claudianus & Symmachus memorarunt. Claudiani verba sunt hæc *in laudes Stilichonis. 1.*

Hoc quoque non parua fas est cum laude relinqui,
Quod non antè fretis exercitus adstitit vltor,
Ordine quàm prisco censeret bella Senatus:
Neglectum Stilicho iam tot per sæcula MOREM
Retulit, vt ducibus mandarent prælia Patres
Decretóque Toga felix legionibus iret
Tessera. Romuleas leges rediisse fatemur
Cum Procerum iussis famulantia cernimus Arma.

Item 3. *panegyr.* Stilichonis, de Româ.

Ipsa iubet signis, bellatoréque Togatus
Imperat, & spectant Aquilæ decreta Senatus.

Mox:

Nil perdit decoris prisci, nec libera quærit
Sæcula, cùm donet fasces, cum prælia mandet.

De hoc ipso Senatusconsulto est hæc quoque Symmachi *epistola* ad Stilichonem, *lib. 4. ep. 4. Quid de* AFRORVM DOLORE *& militarium virorum querelis consultus præcepto sacro Amplissimus Ordo censuerit, plenè atque apertè Gestorum Curialium inspectione cognosces. Sed quia me quoque familiariter indicem gesta rei esse iussisti, summatim quæ decreta sunt, non tacebo. Lectis Domini nostri Honorij Aug. litteris atque sententiis, decursisque omnibus paginis, quæ* GILDONIS CRIMINA *continebant, par bonorum motus erupit. Consulti igitur in senatu* MORA MAIORVM *(neque enim sine legitimo* ORDINA *Iudicij authoritas stare potuisset) ingenti causa deuotis sententiis satisfecimus. Adiecta est post* REI DAMNATIONEM *pro alimentis Pop. Rom. supplicatio: in metu enim sumus ne obsit commeatibus annonariis* MEDII TEMPORIS *mora, & perturbatio plebis oriatur. Veniet in manus tuas quid pronunciauerim. Repperies & facti huius me adseruisse iustitiam, & apud D. nostrum Arcadium causam publicæ egisse concordiæ. Vale.* Ergo Gildo hostis publicus ex Senatusconsulto dictus: quomodo sanè etiam *hac leg.* vocatur: bellúmque in eum decretum. Nam error est nuperi Scriptoris Gutherij, qui cùm videret Symmachum aliquando Præfectum V. fuisse (An. D. 384.) putauit Gildonem à Symmacho Præfecto Vrb. ex Senatus sententia capite damnatum, cum publicatione bonorum. Cæterum quomodo Gildo, agente id Stilichone, hostis publicus à Senatu Rom. declaratus, ita & ipse Stilicho paulò antè ab Arcadio, id agente Eutropio, qui Gildonem sibi asciuerat; testis Zosimus *lib. 5. p. 788.* Εὐτρόπιος τοίνυν ἐν μέσῳ τῇ Κωνσταντινουπόλει καταστήσας ἔχων οὐδένα τὸν ἀντιβλέψαι τολμῶντα, μόνον δὲ Στιλίχωνα τῶν κατὰ τὴν ἑσπέραν κυβερνῶντα πραγμάτων, καὶ νῦν ἔχων, ἀποκλεῖσαι αὐτῷ διενοεῖτο τὴν ἐπὶ Κωνσταντινούπολιν ἄφιξιν: ἀναπείθει δὲ τὸν βασιλέα, πέμψαντα τὴν ΓΕΡΟΥΣΙΑΝ, κοινῷ δόγματι, τῆς βασιλείας ΠΟΛΕΜΙΟΝ αὐτὸν προειπεῖν. οὗ δὴ γενομένου Γιλδῶνα παραχρῆμα ἔχοντα πάσης τῆς ὑπὸ Καρχηδόνα Λιβύης τὴν ἡγεμονίαν οἰκειωσάμενος, ἀφίστησι διὰ τούτου τὴν χώραν τῆς Ὀνωρίου βασιλείας, καὶ τῇ Ἀρκαδίου προστίθησιν. id est, *Cum ergo iam neminem Constantinopoli prorsus haberet Eutropius, qui ei obniti auderet, solum Stilichonem, rerum in Occidente potientem animo versans quominus ille Constantinopolim accederet, aditum ei præcludere cogitat. Quare Imperatori persuadet, vt conuocato* SENATV, *decreto communi, Imperij* HOSTEM *eum declaret. Quo facto, mox sibi Gildonem Africæ sub Carthagine ducatum nactus adiungit: eiúsque operâ prouinciam Honorij Imperio detractam, Arcadiano adiicit.* Quare necesse, alterum alterius exemplo id fecisse. Igitur in apparatu huius belli Gildoniaci absumptus est annus 397. vel saltem pars eius, quò pertinent *l.12. 13. 14. inf. de Tyronibus.* Intereà grauissima fames Romæ exorta, propter retardatum ex Africa commeatum: ad quam referri possunt variæ Symmachi *Epistolæ*, & nominatim *Epistola 4. lib.4.* Déque ea multis agit Claudianus, *de bello Gildoniaco & lib.1. in Eutrop. & lib.1. in laud. Stilichonis*: Eóque etiam pertinent aliquot *huius Codicis* constitutiones, per anni 396. Decembrem mensem latæ: Nempè *lex a. inf. de conditis in publicis horreis* (cui respondet prorsus *Epistola 54. Symmachi lib.4.*) Et *lex 26. inf. de nauiculariis*: *lex 5. inf. de naufragiis*, *lex 3. inf. de canone frumentario vrbis Romæ*: Tandem Verno tempore anni 398. Gildo debellatus, mox & strangulatus suâ manu interiit. Cuius rei historiam require apud Claudianum, *de bello Gildoniaco*: Zosimum, *lib.5.p.788.* Orosium, *lib.7. cap.36.* Marcellinum *chronico*, & alios plures. ¶ Eo igitur cæso, cum plures emergerent calumniæ & delatores, vt fermè de bellatis Tyrannis fieri solebat, Honorius eas repressit, *l. vlt. inf. de calumniatoribus*: Bona eius tamen fisco sociata fuerunt, vt & satellitum ipsius, vt præter *hanc legem*, *& l.9. inf.* testatur *lex 16. 19. inf. de bonis proscriptorum*: *& lex 19. inf. de pœnis.* Quibus bonis, quòd amplissima forent (vt ex Claudiano videre est) administrandis, suus & peculiaris

tandem

tandem Comes Præpositus fuit, qui *Comes Gildoniaci patrimonij* dictus est, cuius meminit *Notitia Imperij*, (sicut Diuinæ domus per Cappadociam specialis quoque mos fuit, *l.2. inf. de Palatinis S. C.*) Etsi recenti adhuc Gildonis clade, & bonorum ipsius confiscatione, ad Comitem & Procuratorem Diuinæ domus possessionum Gildonis cura pertinuerit, vt ostendit *lex 16. inf. de bonis proscriptorum*: Quæ lex data est Anno sequente 399. Absumpti quippe plures anni in Gildoniaco patrimonio, eiusque satellitum, requirendo; vt testatur *d. lex 19. inf. de pœnis*, & *d. l.19. inf. de bonis proscriptorum*. Ac vt quæ ad Gildonem pertinent, absoluam, debellato Gildone vrbis annonæ summo studio prospectum mox fuit, vt testatur Symmachus *lib.7. ep.38.* Eóque pertinent Mense Aprili 398. tres constitutiones, nempè *lex 4. inf. de canone frument. vrbis Romæ*: *lex vn. de pretio panis Ostiensis*, *lex 20. inf. de pistoribus*: v. & Claudianum *lib.1. in Eutropium.*

¶ FABRICENSIVM *domos per Orientem, & nominatim Antiochiæ absente Comitatu, à metato immunes esse iubet Arcadius A. D. 400.*

VIII. * Idem AA. Æmiliano Ministro officiorum.[a]

ECVTI suggestionem tuam, à Fabricensium[b] domibus[c] omnem molestiam hospitum præcipimus amoueri: De quâ re & ad Illustrem Virum Comitem & Magistrum[d] militum per Orientem[e] sacras literas dedimus, Vt de[f] Antiochenæ ciuitatis fabricensibus excusandorum hospitiorum facultatem, absente scilicet Sacro Comitatu: quò & Antiochensibus &[g] ceterarum ciuitatum fabricis similis domorum excusatio præbeatur. Dat. XI. Kal. Feb. Constp: Stilichone & Aureliano CONSS. [400.]

N O T Æ.

* Lex, *Fabricensium 4. Cod. eod. tit.* hinc mirè interpolata est.
[a] *Æmilianus* sub Honorio Magister officiorum: cui inscribitur, & *l.1. de mensorib.*
[b] Magistro officiorum cur hæc *lex* inscribatur? mox dicam.
[c] Ac nominatim *Antiochenorum.*
[d] *vbique Constitutis*; Cod Iust. eod.
[e] De Magistro militum per Orientem. Vid. *Notitiam Imperij*, & *Notitiam nostram Dignitat.*
[f] Cuius vertex ANTIOCHIA: ac proinde, & sedes ordinaria Magistri militum per Orientem.
[g] *M. Det*, &c. id est, relinquat immunes, atque adeò ne Fabricensium domos metati onere & nomine inquietet. & ita in MS posteà reperi.
[h] Malit quis, *vt*, quod videantur *h. l.* primùm exæquari Antiochenses Fabricenses cæterarum ciuitatum Fabricensibus: sed restituendum est, *Et*, propter ea quæ mox dicam.

COMMENTARIVS.

FABRICENSIVM qui arma fabricant domos à metato immunes esse iubet Arcadius: de quibus *Fabricensibus* erit peculiaris titulus, *lib.10. tit. de Fabricensib.* ¶ Ex *hâc* verò *lege*, & *l.3.4.5. illius tituli*, & ex *Notitiâ Imperij*, & *Nouellâ 85. de armis*, discimus, Fabricenses sub dispositione Magistri Officiorum fuisse. Ad cuius etiam suggestionem hæc *lex* ab Arcadio data est, inuigilantis Fabricensium commodis, quique Fabricensium querelas super hoc ad Principem pertulerat. ¶ Cæterùm hæc *lex* propriè pertinet ad Fabricas seu Fabricenses, qui, quænè per diœcesim Orientis erant. Ac nominatim Fabricensium Antiochenorum *h.l.* fit mentio, quorum etiam fit mentio *leg 1. inf. de Fabricensibus*, vbi de Barbaricariis, qui Fabricensium numero fuerunt. Imò & Ammianus Marcellinus *lib.14. p.20.* Sed & *Notitia Imperij.*

Præter Antiochenos Fabricenses cæteri quoque per diœcesim Orientis *hac eadem lege* memorantur, *Cæteri* inquam, id est, Fabricenses Damasceni in Phœnice, Ædesseni, per Osroënam: Irenopolitani, per Ciliciam. Per quatuor enim has Orientis diœceseos Prouincias & Ciuitates hæ fabricæ seu Fabricenses fuerunt: *Sub dispositione*, inquit Notitia Imperij, *viri Illustris, Magistri Officiorum, fabricæ infrà scriptæ Orientis quinque: Scutaria & armorum Damasci: Scutaria & armorum Antiochiæ; Clibanaria Antiochiæ: Scutaria & armamentaria Ædessa: hastaria Irenopolitana Ciliciæ.* Itaque disertè etiam Græci hoc loco, τὰς δ' ἑτέρας πόλεις λέγεται ἀδὲ Δαμάσκου καὶ Εἰρηνουπόλεως: *Ædessenos* omittunt illi.

¶ Porro de *Antiochenis Fabricensibus* nominatim *h. l.* agitur, & Magister militum per Orientis diœcesim, Fabricenses Antiochenos à metatu liberos relinquere iubetur; quia scilicet, cùm Antiochia Orientis vertex esset, & caput, seu apex (dè quo alioquin plenè dicam ad *l.169. inf. de Decurionibus*) Magister militum Orientis in eâ vrbe versari solebat cum militibus. Et ideò nominatim de Antiochenis Fabricensibus agitur. Eodem nihilominus iure de cæteris Fabricensibus constituto. ¶ Exceptio tamen adiicitur, hac eadem lege: *Nisi comitatus Principis Antiochiæ versetur.* Scilicet nulla immunitas à metato tribuitur præsente Principis Comitatu. Quod etiam confirmat *lex 14. inf. A. l'entrée des Roys, personne n'est exempt de loger & receuoir des gens.* Etiam Ecclesiastici: v. Bugnyon *l.1. n.67.*

¶ Quærunt hîc Interpretes, vtrum hæc *lex* accipienda sit de priuatis Fabricensium domibus, an verò de publicis in quibus arma fabricabant. Ego ne dubitari quidem oportere censeo, de priuatis eorum domibus id accipiendum: nam publicas fabricas seu publicarum fabricarũ domos à metato immunes ipso iure fuisse quis dubitare possit? cùm & alia loca publica immunia sint.

¶ PRINC

¶ PRINCIPIS *ærario incorporatas per Africam ex Gildonis bonis Domos quoque à metato immunes esse iubet Honorius.*

IX. * Impp. HONORIVS & Theodosius AA. Sapidiano."

LICET proximè" iussserimus, quioque librarum auri condemnatione proposità, *prædia*, quæ ex Gildonis bonis ad nostrum" ærarium delata sunt, ab hospitibus excusari, nunc etiam præcipimus, vt omnes *domus* ex eodem iure venientes, in quibuslibet ciuitatibus sunt constitutæ, ab hospitibus excusentur, quò possint conductores facilius inueniri. Si quis igitur contra nostram fecerit iussionem, multà" pridem ferietur inflictâ. PP. Karthag." VIII. Id Aug. Honorio VIII. & Theodosio III. AA. CONSS. [409.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à Cod Iust. vt monui ad *l.7. sup.* quæ *hâc leg.* confirmatur.
" *Sapidianus* sub Honorio *Vicarius Africa*: vt ex *hâc* alioquin *leg.* colligi satis potest. Et ex Symmachi *lib.7.ep.16.* Vbi agit de animalibus & ludorum apparatu præparandis, quæ sanè animalia ex Africâ maximè petebantur. Et verò id expressè testatur *lex 34. infr. de Episcopis, & lex 30. inf. de annona, & tributis*, vbi vid. quæ dicam, quanquàm ante decennium illa *lex* 34. lata, vid. *Prosopogr.*
" Quàm proximè ante nouennium *l.7 sup.* Et sanè mox in *fine legis*, ait *pridem*. Igitur hic fortè rescribendum *præcisè*, vel *propriè*, id est, prædiorum tantum facta mentione non domuum, nisi alia *lex* recentior indicetur, vel nisi Consulatus in *hâc l.* emendandus videatur.
" Ita pariter *l.16 inf. de bonis proscript.*
" Karthago Vicarij Sedes.
" Quinque librarum auri, *d.l.7. sup.*

COMMENTARIVS.

SICVT PRINCIPIS ærario confiscatæ [ex Gildonis bonis *in huius legis specie*] possessiones rusticæ, seu prædia extra vrbana à metati onere immunia sont, qood constitutum *l.7. sup.* ita & domus in Ciuitatibus constitutæ, immunes esse debent. Breuiter quod de *prædiis* Gildonis *l. 7. sup.* cautum fuerat, id *h. l.* ad *domos* ex eodem iure venientes, id est, ex iisdem bonis Gildonis promanantes extenditur. ¶ Eâdem omninò ratione quod precisè *lege XII. Tabul.* cautum fuerat: *de fundi vsucapione*, id interpretatione Prudentum mox ad ædes extensum fuit, vt testatur Cicero *in Topicis* & pro *Cacinnâ*. Nam vt idem scribir (quod alioquin protritum est.) *Valeat æquitas quæ in paribus causis paria iura desiderat.* Æquitatis antem, *in specie huius legis*, ratio hæc redditur; ideò videlicet *domos* quoque à metato immunes esse oportere, quò possint Condoctores earum facilius inueniri. Conductores facilius reperiuntur, propositâ (metati nominatim) immonitate.

¶ MODVS *hospitalitatis publicis personis, iter agentibus prabenda per Africam hic constituitur.* I. Mensor *scil. non præmittendus.* II. Annonæ mil *exigeudum aut accipiendum.* III. Celeriter *transeundum.*

X. * Idem. AA. Ioanni P. F. P."

DEVOTVM" possessorem" ab omni inquietudine liberamus. Primò igitur omnium ad nullum prædium per Africam" vel publicum, vel priuatum, domus nostræ vel cuiuscunque" iuris, nullus Mensor" accedat, si à quoquam" fuerit destinatus. Licentiam enim domino Actori", ipsique plebi" Serenitas nostra conmisit, vt eum qui præparandi" gratiâ ad possessionem venerit, multandi" expellendi habeat facultatem, nec crimen aliquod pertimescat, cùm sibi arbitrium vltionis suæ sciat esse concessum, rectèque sacrilegium" arceat, qui primus inuenerit. Administrantem" verò, eiúsque Officij Proceres", quorum præcepto" inhibitam personam", ad agrum aliquem destinarit, in tempore" proscribi debere censemus. ¶ Solam sanè hospitalitatem, sub hâc obseruatione, concedimus, vt nihil ab hospite quod vel hominum vel animalium pastui necessarium creditur, postuletur: omniúmque sit adceleratum iter atque continuum, nec vlla liceat residere, ne diuturnitas commanentium" vllâ ex parte prædium vexet. Decem etiam librarum auri multa ferietur, quisquis Administrator, Togatus", Apparitor vllus aut Militans, vel iter" agens, vllo in loco aliquid ab hospite postularit. In tantum enim inhiberi sceleratum" morem iubemus, vt ipsis quoque præbentibus

bentibus" inpunitum esse non patimur", si quid vel sponte contra præceptum nostrum probati fuerint obtulisse. Dat. Prid. Id. Iun. Rau. post. Conf. Honor. VIIII. & Theodosio" V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

Lex, *deuotam* 5. *Cod. eod. tit.* Iungenda huic *lex* 16. *infr. de desertorib.* Et hæc *lex* indicatur *l. 12. inf.*

Ioannes PP. Italiæ sub Honorio, vt vel ex *Africo* mentione apparet; v. *Prosopogr.*

De *Denori* appellatione, vide Glossarium: Et quidem possessoribus tributa.

Possessor. scil. agrorum: v. Gloss. *Theod.*

Sustulit hæc Tribonianus, ratione quæ satis nota est; nempè quia hæc ad historiam pertinent.

Id est, priuati iuris, seu priuatorum.

Metator, Cod. Iust.

Cuiuscunque dignitatis sit.

Plebis appellatione intelligit colonos rusticanos: hic & *l. 26. de annona, & trib.* v. & *Gloss.*

Præparandi vox hæc in re propria. Cyprianus *op. 1. lib. 4. Primum hospitium, vobis in carcere præparauit, & metator quodammodo vester, nunc quoque vos antecedit*, ἑτοιμάζειν voce hac in re Græci vtuntur, ἑτοιμασίαν τοῦ βασιλέως (vel τῆς ἀρχῆς) καὶ προμηνύειν καὶ διευθύνειν τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ καὶ τὰς μονάς, vt loquitur Constantius *Them. Orient.* 4. Allusum eò ab Esaia 40. v. 3 & inde à Matthæo 3. v. 3. Marco 1. v. 3. Luca 3. v. 4. Ioan. 1. v. 23. Haud absimilis locutio in *l. 9. sup. de Curiosis.* Et hic quidem, *præparandi* absolutè, nullo addito.

Recidit hanc vocem Tribonianus, propter eius ambiguitatem. Et tamen *multare* h. l. non est condemnationem (pecuniariam scilicet) infligere: Verùm malè multare, & plagis etiam afficere.

Relliquæ sacrilegam prior arceat. Ita *Iustinianeus.* Interim huic *legi* optimè respondet *lex* 2. *infr. ad leg. Corneliam de sicariis*: seu *lex* 1. *Cod. quando liceat vnicuique.*

Administrantis, seu *Administratoris*, vt mox *infr.* voce plerumque Rector Prouinciæ indicatur, vel Diœceseos vid. *Not. Dignit.*

Proceres officij sunt Primates, Principes: de quibus *sup.* semel.

Perceptio, vt Cod. Iust.

Mensorem.

In tempus, Cod. Iustin. quod de temporali relegatione accipiunt. Istud tamen sustineri potest, pro *extempore*, & *illicò*.

Vt l. 1. *sup.*

Reponit Cuiacius *interagens*, vel *interagentes*. Malè, *interagens* h. l. opponitur diutiùs commanenti: Vetat scil. Theodosius etiam ab iter agente quidquam exigi, vel accipi: *Non pas mesmes en passant.* Vide quæ dixi de Cænatico ad *l. 22. sup. de erogat. milit. annona. Vel igitur*, id est, nequidem, vt *l. vlt. inf. de Salgamo.* Vel sane: *iteragens* est, quisquis præter Superiores publici negotij ergo iter agit.

Vt infausta hospitalitatis præbitio, *l. 12. infr.*

Vt d. *l.* 12. præbitio.

Patiamur, vt in *Cod. Iustin.*

COMMENTARIVS.

MOnvs hospitalitatis *hâc* Honorij *lege*, quæ singularis ac maximè notanda est in hoc argumento, constituitur: & nominatim quidem per Africam: per AFRICAM inquam, quæ cùm variis per hæc tempora malis, concussionibus, deprædationibus, & hospitalitatis nominatim prætexto oppressa foret; his tot & tantis malis Honorius paulatim mederi in animum induxit. Illud igitur *h. l.* cauetur, *Primùm*, vt Mensorem, nullus ad possessionem aliquam *præparandi* hospitij gratia mittere possit, cuiuscumque sit dignitatis: Possessoribus alioquin vlciscendi se, & Mensorem multandi, expellendi, facultate tributâ. Qui singularis casus addendus est illis, qui continentur, quique *Paratuli* vice suppleri solent, *Titulo Codicis, quando liceat vnicuique se sine Iudice vindicare.* Mensorem igitur Iudici ad agrum aliquem, prædium seu possessionem præparandi gratia destinare non licet: Non quasi prædia in *agris*, à metati seu hospitij iure sine onere immunia sint; quod Cuiacius, aliique crediderè, quem arguunt & hæc verba; *Solam sanè hospitalitatem sub hac obseruatione concedimus*: Sed ne deuoti possessores, præmissis ita Mensoribus, à priuatis inquietentur. *Hospitalitatem* enim sine tectum, sic vt dicam, administratoribus *commeantibus*, possessores denegare non possunt; sed vt dixi, nullo Mensore præmisso. Atque ita hæc *lex* intelligenda est, explicandaque *hospitalitas*, quæ scilicet transeunti commeanti præbetur, sine præparatione, sine Mensore, quomodo hospiti transeunti præberi solet.

Hactenùs prima conditio: vbi notandum est, hanc prohibitionem generalem esse, ratione personarum & prædiorum, cuiuscumque generis prædia sint, sine publica, siue priuata, siue ad domum Principis pertinentia, siue alterius cuiuscumque iuris. Hæc scilicet agrorum seu prædiorum quatuor genera hic proponuntur: vbi prædia cuiuscumque IVRIS, sunt veluti templorum, & similia: de quibus *lib.* 10. Item notandum, vltionem tribui Dominis, Actoribus, & plebi: hæc enim tria hominum genera prædiis incumbebant: Domini prædiorum, Actores eorum, plebs rusticana scilicet colonorum. Tandem notandum, crimen hoc, *Sacrilegium* vocari: vt aliàs violatores legum, & quidem quæ securitatem prouincialium spectant, Sacrilegij crimine implicantur: de quo vid. *Gloss. Th.*

Secunda conditio, seu vt hic dicitur *obseruatio* hospitalitatis, hæc est, vt nemo quidquam annonæ, vel capiti nomine exigere, vel accipere possit à possessore: siue sit Administrator, siue Togatus, siue apparitor, siue militans vel quicumque alius iter agens, idque sub seuerissimâ pœnâ non tantùm exigenti, verùm etiam offerenti indictâ: de qua dicendi locus erit plenior *inf. tit. prox. de Salgamo hospitibus non præbendo.* Itaque & Præbitio illa, *scelerata mos*, sine *legis* vocatur: imò *infausta* hospitalitatis præbitio, *l. 12.* vbi dicam.

Quod Togatos attinet: videri hi possint Patroni causarum, quomodo etiam hic Græci interpretantur: Malim tamen ipse hic accipere *togatos Augustæos*: Mensores inquam finitionum, seu limitum: Quo sensu Latinus & Mirsontius inter diuersos Authores de ordinibus finitionum, *Togati Augustorum Authores* vocantur *p.* 260. Cuiusmodi togati seu Mensores limitum ab Imperatoribus subindè missi fuerunt: Et quidem sub hoc ipso Theodosio Iuniore, vt ostendit Itinerarium Antonini vel Antonij Augusti, qui & ipse Togatorum horum nu-

mero fuit. Coius manuscripto regio hæc quoque continentur. *In quinto decimo anno Regni Imperatoris Theodosij præcepit ille suis* MISSIS *prouincias orbis terræ in longitudinem & latitudinem mensurari. Mox, Duodecim versus prædictorum Missorum de Imperante Theodosio.*

Hoc opus egregium, quo mundi summa tenetur:
Æquora quo montes, fluuij, freta, portus & vrbes
Signantur: cunctis vt sit cognoscere promptum.
Quicquid vbique latet, clemens genus, inclyta proles,
Ac per sæcla pius, totus quem vix capit orbis.
Theudosius Princeps, venerando iussit ab orbe *
* ꭓ. ore.
*Confici * ter quinis aperit cùm fascibus annum,*
*Supplices * hoc famuli, dum scribit, pingit & alter*
Mensibus exiguis, Veterum monumenta secuti,
In melius reparamus opus, culpamque priorem
Tullimus, ac totum breuiter comprendimus orbem.
Sed tamen hoc tua nos docuit sapientia Princeps.

Hi ergo Togati *hic* sunt. Malè *Cod. Iust.* hîc exhibet *rogator*: Cuius causâ ludos hîc faciunt, qui nescio quos Rogatores nobis hîc creant ministros Metatorum ac Apparitores; ita dictos, siuè à rogandis, siue à vocandis hominibus vt præsto essent: siue à *Roga*, id est, erogatione militaris annonæ quam isti exigerent; quomodo & ῥογάτωρ pro opinatore apud Nicetam & Curopalatem: Quas omnes nebulas dispellet *hic Codex.* Interim notetur & hic casus mirabilis, quo de suo quid vltro dare quis prohibetur, cuiusmodi prohibitiones plures *hoc Codice* occurrunt, ob iustam videl. præsumptionem metus & concussionis.

Tertia conditio est, vt celeriter commeantes transeant, neque diu in prædio aliquo hospitalitatis iure resideant, ne alioquin diuturnitate moræ prædium vllâ ex parte vexetur; Breuiter Deuoti possessores Africæ, etsi hospitalitatem publicis personis iter agentibus denegare non possint, ab omni tamen inquietudine liberantur, iisque prospicitur triplici illa ratione: scilicet vt *Commeantes Mensorem præmittere non possint, vt celeriter transire debeant, vt nihil annonæ vel capiti exigere*; Addatur, neque sponte cui quidquam præbere licere: Qui census singularis est, quo de suo liberalis esse non licet.

XI. * Idem AA. Probo "C. S. L. Post alia.

De hospitalitate Iudicum, & omnium" personarum, quid sibi etiam ipse possessor præsumere" debeat; quàve censurâ omnia, quæ ad sui" dispendium pertinebunt", submota sint, iam missa super hâc re auctoritas" declarauit, Prælata" literis ad Eutychianum Præf. Vrbi." Die IIII. Id. Ian. Constantio & Constante vv. cc. CONSS. [414.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iustinianeo*: nempe quia nihil distinctè definit.
" Eidem *Probo Com. S. L.* inscribitur hoc ipso annô *lex 14. de cohortalib.* quæ data *Rauennæ*: vnde liquet, Probum hunc Comitem S. L. fuisse per Occidentem: item Eutychianum, cuius *in fin. leg.* fit mentio, fuisse Præfectum V. Romæ.
" Qui scilicet publici negotij causâ iter agunt: vid. *leg. superiorum.*
" *Præsumere*, id est, ante sumere, eligere: Vide *leg. 5 supra.*
" Id est, *possessoris*, qui à Commeantibus vexabatur, quibusdam exactis.
" ꭓ. *Pertinebant.*
" *Auctoritas*, pro lege: v. *Gloss* & *Paratitl. de Constitut. Princip.*
" De hoc subscriptionis genere, v. idem *Paratitl. de Constit. Princip.* & quæ dico ad *l. vn. si per obrept.* Dubium tamen, an non potius hæc verba superioribus connectenda sint, quasi auctoritas quam allegat prælata fuerit litteris ad Eutychianum Præfectum Vrbis.
" Romæ: vid. quæ *suprà* notaui ad *inscript.* in MS. perperàm fundi.

COMMENTARIVS.

Quus hospitalitatis seu metatorum, publici negotij ergo commeantibus præbendorum (veloti iudicibus) qualis esse deberet, anteriore aliquâ *lege* iam *Honorius* constituerat: idque duobus Capitibus comprehendebatur. Primum, quamnam domus partem dominus sibi præsumere & eligere posset? Et vicissim, quantam hospiti relinquere? de quo alioquin fuit iam *lex 5. sup.* & erit *lex vlt. inf.* Alterum caput erat, de omni præbitione seu exactione ab hospite prohibenda, de quo ad *leg. super.* & ad *leg. prox. seq.* Eam igitur constitutionem confirmat: & ad eam sese *hic* refert Honorius.

¶ HOSPITALITATIS *præbitio per Africam rursùm tollitur: & priuati postulatio.*

XII. * Idem AA. Hadriano Proc." Africæ.

Hoc" prospectum est, vt infausta hospitalitatis præbitio tolleretur, nec priuatum" quisque" à domino ædium postulet. Dat. v. Non. Mart. Rau. Constantio & Constante CONSS. [414.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* Lex 6. *Cod. eod. tit.* Et iungenda huic *legi* sunt *lex* 11 *sup. de Curiosis*: *lex* 33. *sup. de erogat. milit. annona.*
" Emendanda est hæc inscriptio hunc in modum (vt etiam ostendunt *dictæ leges* huic coniungendæ) *Hadriano PP.* Et sanè Hadrianus non Africæ Proconsul, sed Præfectus Prætorio fuit, ab anno 413. vt docet *lex* 13. *inf. de infirmandis his quæ sub Tyrannis.* Retrahenda itaque vox *Africa* ad initium *huius legis*, vt ita legatur: *Africæ hoc prospectum est* · *hoc*, id est, hâc ratione, non *hoc Edicto*, & quidem prospectum, videlicet *l.* 10 *sup.*
" *Balneum* substitutum *Cod. Iustin.* vid. *Gloss.*
" *Quisque*, pro *quisquam*: vt *Cod. Iust.*

COMMENTARIVS.

MODVM hospitalitatis per Africam; iam antea constitutum *l.* 9. *sup.* hâc rursum constitutione Honorius confirmat. Et hâc quoque parte Africæ conspectû magis magisque cupiens, cui aliis quoque capitibus consultum iuit: duabus inquam illis *legibus*, quas *huic* nostræ coniungendas esse dixi, putà *l.* 11. *sup. de Curiosis*, & *l.* 33. *sup. de erogat. milit. ann.*

¶ Duo igitur *hâc l.* statuuntur: Primum, *vt infausta hospitalitatis præbitio tollatur*: Quibus verbis quid intelligendum sit, anxiè quæritur. Græci ita interpretantur, *si id petatur vt hospites strigillent equos*: Item vt *σάβανα conferant*. Cæterùm *σάβανα*, nil aliud sunt quàm lintea, vt aliunde disci potest, quorum vsus abstersioni maximè in balneis, de quibus mox, & alibi, vt docet Hierocles *ἱππιατρ. lib.* 1. *cap.* 34. Et *colloquium Scholasticum vetus.* Et Gregorius in *Dialogo ad Petrum*, & *Medicorum non vnus.* Vegetius, *veterinariæ lib.* 4. *cap.* 101. *Post Sabanis validioribus abstergatur, & denuò vnctum operietur*: Marcellus de medicamentis, *caput laua, & crassa Sabano diligenter siccabis.* In *Glossario* quoque Cyrilli *σάβανον sabanum lenteum*, vbi reponendum *linteum*, vt Iuuenalis, *Vritur ardenti dua propter lintea ferro*: Vbi Scholiastes, id est, *propter duo sabana.* Cuiacius *infausta hospitalitatis præbitione* putat etiam accipi posse, si ab hospitibus petantur scorta, quod *h. l.* prohibeatur: ne scilicet (vt hoc Cuiacij sententiæ addam) sit illud Catulli, *Ille Domum nobis, atque dedit* DOMINAM. Verùm restituta huius *legis* Inscriptio, & *lex* ipsa collata, cum *lege* 10. *sup.* ostendit per *infaustam hospitalitatis præbitionem* intelligendum, illud omne illicitæ exactionis genus quod sibi commeantes vel ad annonam, vel ad capitum seu pabulum animalis præberi iubebant, & exigebant, more improbato, quod & ipsum ab Officialibus, de quibus etiam agitur *l. vn. ne damna prouincialibus infl ig.* exigi consuetum, & in ciuitatibus, & in mansionibus, putà vt tam sibi quàm animalibus alimoniæ sine pretio ministrentur, docet *l.* 2. *inf. de concuss. Aduocat. & Apparitor.* Itaque quem *sceleratum morem præbendi*, vocat *l.* 10. hæc nostra *infaustam* præbitionem nominat. *Infaustum* dicitur quidquid prouincialibus noxium est & damnosum. Ita *infaustum officium Tribunorum* (per Africam pariter) missorum, & sub huiusmodi professione Prouinciam vastantium, *de desertoribus.* *Præbitionis* voce hâc in re pariter vtitur *l.* 2. *inf. de Salgamo.*

¶ Secundò prohibetur *h. l.* quisque, id est quicumque, (etiam Comites & Tribuni scilicet,) Priuatum à Domino ædium postulare. Tribonianus pro *balneo* id accepit, & ideò eius loco in *Codice* suo *Balnei* vocem substituit: Et ita quoque Græci interpretati. Iulianus Ascalonita, *apud Harmenopulum tit. περὶ βαλανείου lib.* 2. *tit.* 4. §. 23. Et Prochorus *de rebus gestis S. Ioannis Euangelistæ* λοῦ δὲ πριβάτον ἀνὰ μέσον τῆ ὁδοῦ καὶ εἰς ἓν τῶν ἱερῶν εἰσελθὼν ἐν τῷ πριβάτῳ λούσασθαι, ἀπεπνίγη. Et hanc interpretationem iuuat *lex* 1. *inf. ne Comitib. & Tribunis lauacra præstentur*, ibi, *Nec vllas priuatas ab his succendi balneas.* Neque alio sensu in veteri Romæ descriptione, Regione XII. *Priuatum Hadriani* accipio. Sanè & in Vrbis veteri Constãtinopolitanæ descriptione per singulas regiones numerus *Balnearum priuatarum*, & *pistrinorum priuatorum* adiicitur, & tandem colligitur. De priuatis his balneis, est quoque *lex* 3. *inf. de collat. donat.* Ergò *priuatum* hîc absolutè & substantiuè pro balneo. Quanquam Hesychius priuatum quoque interpretatur locum Ergasterij: *πριβάτον, τόπος ἐργαστηρίου.* Quæ interpretatio si admittitur, respondebit hæc lex *legi* 5. *suprà*, *vers. Ergasteria.* Quidquid sit vt ex *hâc l.* ita ex Prochoro & Hesychio discimos *Priuatum* substantiuè & absolutè dici. Ex *hâc* inquam *leg.* cui hâc parte nil desit; etsi quoad cætera *cæteræ* vt loquontur.

¶ PERMVTATA *cum priuatis loca* (*veluti* TVRRES *noui muri vrbis Constantinopolitanæ*) *metato obnoxia sunt.*

XIII. Idem AA. Eustatio PF.P."

DEVOTISSIMOS" milites, ex procinctu redeuntes, vel proficiscentes ad bella, Muri Noui", Sacratissimæ Vrbis singulæ Turres in pedeplanis suis suscipiant. Nec" aliquis possessorum" grauiter ferat, quasi illa dispositio" neque super publicis ædificiis" processerat" violata: cùm priuatæ quoque domus" tertiam" partem, talis rei gratiâ, soleant exhibere. Dat. v. Non. Mart." Constp. Honorio XIII. & Theod X. AA. CONSS. [422.]

NOTÆ.

* Lex 7. *Cod. eod. tit.* vt hæc *lex* intelligi possit, adhibenda in consilium *lex* 51. *inf. de operibus publicis.*
" *Eustathius* PP. orientis scilicet sub Theodosio iun. v. *Prosop.*

" *Deuotissimi milites, h. l. & l. 17. de erogat. mil. annon. & l. 2. de excoct.*
" Fit eius quoque mentio *d. l. 51.*
" Reliqua omnia, velut Historica & χρονικὰ Tribonianus omisit.
" Per quorum terras murus ductus fuit.
" Locum ita restituo, *quasi illâ dispositione, quo, &c. processerat, violatâ.* Minus rectè qui nuper emendabat: *quasi illa dispositio, qua super ædificiis publicis processerat, violetur.*
" Intelligit dispositionem *d. l. 51.*

COMMENTARIVS

PERMVTATIONIS cuiusdam vice concessa è publico priuatis loco, pleno quamlibet iure, non ideò tamen metato immunia esse definit *hâc l.* Theodosius Iunior. ¶ Quod vt rectè intelligatur, species & quidem Historica, huiusce *legis* apponenda est: adhibitâ in consilium *lege*, *turres 51. inf. de operib. publicis.* Vndè desumpta est *lex*, *turres 18. Cod. eod. tit.* Constantinopoli scilicet (circa A.D. 412. vel 413.) *Murus nouus* ad munitionem vrbis extrui cœpit à Theodosio Iuniore, huius *legis* Auctore, studio ac prouisione Anthemij P.P. (non vt Cuiacius notauit *Cyri PP.* vt ostendam pluribus ad *eam l. 51. inf.*) Eum murum, quia per priuatorum quorundam terras *celebrari*, duci, extrui, oportebat, Theodosius, velut contractu quodam permutationis inito, turres eius muri priuatorum illorum vsui deinceps deputandas duxit: vti discere est ex *d. l. 51.* cuius verba hîc apponenda sunt. *Impp. Honor. & Theodosius AA. Anthemio PPP. Turres Noui Muri, qui ad munitionem splendidissimæ vrbis extructus est, completo opere, præcipimus eorum vsui deputari, per quorum terras idem Murus studio ac prouisione tuæ Magnitudinis ex Nostra Serenitatis arbitrio celebratur: Eadem lege & conditione seruandâ, vt annis singulis hi vel ad quorum iura terrula demigrauerint, proprio sumptu earum instaurationem sibimet intelligant procurandam, earumque vsu, publico beneficio potientes, curam reparationis ac solicitudinem ad se non ambigant pertinere. Ita enim & splendor operis, & Ciuitatis munitio cum priuatorum vsu & vtilitate seruabitur. Dat. Prid. Non. April. Lucio V. C. CONS. 413.* Cæterùm huius Muri Noui fit quoque mentio *l. 17. Cod. de Sacrosanct. Eccles.* & *Nouell. 89. cap. 5.* & apud Zonaram *tom. 2.* Chronicon Alexandr. *A. 439.* Marcellinus *Chronico A 447.* ¶ Ita addictis igitur Turribus Noui huius Muri priuatorum vsui, & quidem cum reparationis annuæ onere, quæri cœpit, an à metati onere immunes essent Turres illæ? Quod affirmandum videbatur, hâc dubitandi ratione, quod *d. l. 51.* (quæ *hîc* indicatur) publico beneficio, permutationis cuiusdam vice, harum turrium vsus simpliciter citra exceptionem vllam, imò & cum onere reparationis, priuatis, quorum terræ occupatæ fuerant, deputatus fuerat: Atque ideò si hæ turres ad metati onus tenerentur, dispositio *d. l. 51.* violata videretur. Sed tamen contra rescribit *h. l.* Theodosius, non ideò scilicet à metati onere immunes has terras esse, ideóque milites, siue à militiâ Constantinopolim redeuntes, siue Constantinopoli ad militiam proficiscentes, in *pedeplanis* saltem earum turrium, & quidem singularum, suscipi oportere. Hâc ratione, quod priuatæ quoque domus huic oneri subiaceant. Atenim Turres illæ, earúmque vsus priuatis addictus, priuatarum & occupatarum terrularum locum vicemque subeant, quæ sanè tertiam partem metati gratia soleant exhibere: quod etiam definitur *l. 5. sup.* & indicatur *l. 11.* Quod ad eam quoque regulam confirmandam facit, & deinceps adferri potest, subrogatum sapere naturam eius cui subrogatum est. Ex hâc interim proportione colligi quoque possit, Turres illas ἀστικὰς fuisse. ¶ *Pedeplanâ* porrò sunt ἐπίπεδα: itaque Græci hoc loco εἰς τοὺς πύργους τοῦ καινοῦ τείχους Κωνσταντινουπόλεως ἐν τοῖς ἐπιπέδοις καταμένειν. Pedeplana sunt pars illa ædificij solo proxima quæ pede plano aditur: Nos vocamus *Rez*: eas ἀρχιγαίας Prisci quoque Græci vocasse videntur, Philo, in *Polioretico.* τῶν δὲ τειχῶν ἀπέχοντα αἱ ἐνδόσεις καὶ ἐγκλίσεις καὶ τὰ ἐπικάμπια, καὶ αἱ ἀρχιγαίαι, ἁρμόττοντα τοῖς ὑπάρχουσι τόποις λαμβάνεται, *Plateformes.*

¶ Cæterùm huic *legi* occasionem dedit reditus militum hoc anno ex procinctu Persico: quod innuunt illa, *Deuotissimos milites ex procinctu redeuntes.* Pax quippè cum Persis hoc anno inita, vt docet disertè Socrates, *lib. 7. cap. 20.* & Marcellinus, *Chronico, his Conss.*

¶ Et ita quidem hæc *lex*, cuius tantum pars prior in *Codicem Iustinianeum* relata est, recisâ posteriore velut historicâ, quæ tamen ad *huius l.* intellectum plurimùm facit, accipienda est; quam interpolatam Iustinianei Codicis Interpretes non intellexerunt, quámque adeò accipiunt multi de publicis locis: atque indè perperàm axioma istud conficiunt; in vrbibus ipsis prius publica loca, metatis apta, quàm priuata ciuium habitacula, metatis occupanda esse.

¶ IMMVNITAS *omnis cessat præsente Principis Comitatu.*

XIIII. Impp. THEOD. & Valentin. AA. Helioni Patricio" & Magistro Officiorum.

VNiuersi cuiuslibet Ordinis, cuiuslibet etiam Dignitatis, si quidem felicibus pro salute Reipublicæ expeditionibus occupati, aliarum prouinciarum, aliarúmque Vrbium domiciliis detineantur", propriis domibus, nullo vetante, pro Dignitatibus suis, vel præstitis sibi beneficiis, perfruantur". Si verò secundum communia vota, securi intra huius florentissimæ Vrbis tecta residemus, nullius specialiter domum, Illustrium quoque etiamsi ad summa conscenderent" fastigia dignitatum, præter singulas tantùm in quibus eosdem manere constiterit, excusari ab hospitibus præcipimus, cessante omni beneficio Principali. Dat. x. Kal. Iul. Constp. Hierio & Artabure vv. cc. CONSS. [427.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Meminit *huius leg.* mox ipse Theodosius *l.18 inf. de Medicis & Profess.*
" Vide & *legem* 30. *sup. de Agentibus.* Et quæ dixi de *Patricij* dignitate alterius accessione, *ad l.vn. sup. de Consulib. & Patriciis.* De hoc Helione Patricio, vide Socratem *l.7. cap.24. in fine.*
" *Detinemur*, sensu apertissimo Vt mox *residemus*, opposita enunciatione.
" Id est, integrè, illibatè fruentur. v. *Gloss.*
" Constantinopolim intelligit.
" *Consecuderins*: Quanquam & illud tolerari potest.

COMMENTARIVS.

IMMVNITATEM à metato omni sine dignitate, sine beneficio Principis quæsitam in Vrbe Constantinop. cessare præcipit Theodosius Iun. præeunte Principis *Comitatu* hâc Constitut. quam mox ipse memorat, eique ex parte derogat, paulò post hoc ipso anno *l.18. inf. de Medicis & Professorib.* ¶ Beneficio porrò quæsitæ huius immunitatis exemplum iam quoque in *Fabricensibus* vidimus *l.8. sup.* Dignitate quæsitâ, in Illustribus exemplum est. Et Illustres igitur huic quoque oneri subiacent, earúmque domus, singulis tantùm eorum domibus exceptis, vt iam quoque dictum fuit *l.3. sup.* Breuiter, *Immunitas non valet, nisi Principis Comitatu absente: contra cessat, præsente. h. l. & d. l.8. sup.*

¶ DOMVM *ipse habens in vrbe Constantinopol. metatum in alienâ exigere non potest*

XV. * Idem AA. Ioanni Comiti, &" Magistro Officiorum.

NEMO in hac" Almâ Vrbe, qui propriæ domus possessione lætatur, militari sacramento munitus, alterius domum infestare pertemptet, sed aut suâ contentus", abstineat alienâ, aut certè in suis recipiat, qui in alterius sibi metatum existimat vindicandum: Nec enim videtur esse conueniens, cùm Inlustribus viris vnam" in quâ ipsi habitant domum excusare concessum" sit, alios & suas" omnib. domus extruere", & alienis ædib. inferre molestiam. Dat. VIII. Kalend. Mar. Constp. Theod. A. XIII. & qui fuerit nuntiatus. [430.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Ad duos hanc *leg.* emissam puto: ad Comitem S. L. Scil. Ioannem, & ad alium Magistrum officiorum scil. Fuit enim hoc tempore Ioannes Comes S. L. vt docet super. me anno *lex vlt. inf. de Iudais*, & ex actis Concilij Ephesini, quod hab tum A.C.431.
" Concordat huic legi, *Nouella Theodosij* 32. *de metatis.* Fortè *huic* iungenda *lex vn. Cod. de Palatiis, lib.11.*
" Constantinopolim intelligit
" Vide similes locutiones ad *l.1. sup. finium regundorum*
" Hoc extensum postea *l. prox. & d. Nouell.* 32.
" *Leg 1 & 14. sup.*
* *Et suis omnes domibus extrudere.*

NOTÆ.

DOMVM PROPRIAM in loco vbi metatum exigitur (veluti Constantinopoli *in sp. huius leg.*) habens ipse militaris, quicumque tandem, etiam Illustris cuiuscumque loci vel Ordinis, ius metati exigendi in alienâ non habet: Sed vel suâ contentus esse debet, vel si nolit, hospites in suam recipere cogitur ex *hac* Theodosij Ion. *constitutione*: Et iterùm *Nouellâ* 32. *de metatis*; Hoc argumento eleganti satis: quod Illustres tantùm id priuilegij habeant, vt domum in quâ ipsi habitant à metato excusare possint, nil vltrà: Vt planè inconueniens sit, alios quàm Illustres non tantùm suas domos excusare, seu suis domibus alios *extrudere*, verùm etiam in alienis metati ius exigere. Est ergo argumentum *à iure constituto.* *Ast* verò *lex Nemo*, id est, quomodo & *d. Nou. 32. neminem cuiuslibet loci vel ordinis.*

¶ ILLVSTRI *dignitate functorum à metato immunitas diligentius & pleniùs à* Theodosio Iuniore *retractatur.*

XVI. * Idem AA. Valerio" Magistro Officiorum & Ex-Cons." Ordinario.

CONSVLARES" viri binas proprias domos in hac" alma Vrbe ab hospitum molestiâ habeant sibi immunes: Sin verò fati munus expleuerint, atque ad liberos vel parentes, fratres, sororésve, vxores etiam domus eorum fuerint delatæ, vna è duabus

 aliena

aliena sit à metatorum" molestiâ. Sed & si vnam" quis eorum" dereliquerit domum, illa ipsa in memoratorum" excusetur personis. ¶ His verò qui Præfecturæ dignitatem, aut" ipsius apicis administratione, aut actu Magisteriæ Militum potestatis, aut quòd Præpositi sacri nostri Cubiculi fuerint, aut quòd honoratios eiusdem Præfecturæ meruerint codicillos, cum priore Lege vna domus excusaretur, alterius etiam, si habere in hac Alma vrbe eos contigerit, dimidiam partem nostrâ liberalitate dum in vita versantur, ita excusati decernimus, vt de alterâ parte dimidiâ pars tertia hospitibus deputetur; Post fata verò si ad parentes, liberos, fratres, sorores, vxorésve fuerint delatæ, duas ab vna domo partes, ipsis electionem habentibus, metatorum molestia liberari, tertiæ videlicet partis parte tertia hospitibus præstanda. ¶ Aliis sanè Inlustribus viris, quibus vna domus honoris excusatur gratia, hoc præbendum esse censemus, vt si ipsi decesserint, & eorum domus ad suprascriptas personas peruenerint, medietatem domus quam ipsi elegerint, habeant excusatam, altera videlicet parte dimidia hospitiorum præbitioni in parte tertia subicienda. Dat. IIII. Id. Mart. Constantinop. D. N. Theodosio A. XV. & qui fuerit nuntiatus. [435.]

NOTÆ.

" Hanc *leg.* suam allegat & ampliat Theodos. Iun. *Nou. de metatis* 35.
" Eidem *Valerio Magistro officiorum* inscribitur hoc ipso anno, & quidem ante hanc leg. *lex vlt. sup. de Princip. agent.*
" Iam à triennio: anno videlicet 432. vnà cum Aëtio.
" Pro *Consulares*, qui scilicet ex-Consulibus sunt: qualis *Valerius*, cui hæc *lex* inscribitur.
" Constantinopolim intellige.
" Possunt etiam hic *Metatores*, id est, hospites ipsi intelligi: eodem modo in eiusdem Theodosij *Nouellâ* 32. *de metatis*, quâ hæc *lex* indicatur.
" Vnam tantùm scilicet.
" Consularium.
" Habent.
" Liberorum, &c. " *L.* 3. *sup.* & *l.* 14. 15 *sup.*

COMMENTARIVS.

INLVSTRI dignitate functorum, IMMVNITAS à metati onere diligentius adhuc *hâc* Theodosij Iunioris *lege* retractatur, sed & pleniùs quàm *lege* 3. 14. 15. *sup.* Diligentiùs inquam; tribus videlicet Illustrium gradibus distinctis: Pleniùs autem, immunitate auctâ sine extensâ per eosdem Illustrium gradus, de quibus alioquin actum fuit *lib.* 6. Sicut igitur Primus Illustrium Gradus est, quo *Consules* comprehenduntur (vt ostensum fuit *titulo de Consulibus, suprà*:) ita Consularibus (id est, ex-Consulibus seu Consulatu functis) duarum domorum integrarum à metato immunitatem *h. l.* concedit Theodosius Iun. qui idem tamen posteà Nouellâ *de metatis* 32. Consularibus qui auspiciis etiam Patriciatus exultant, id est, qui simùl Patricij sunt, ternarum domorum immunitatem à metato tribuit. Secundo Gradui, seu Secundæ Quadrigæ Inlustrium (quâ continentur Præfecti Prætorio Præfecti vrbis Magistri militum, & Præpositi S. Cubiculi) immunitatem tribuit Theodosius Iun. duarum domorum, exemptâ sextâ vnius domus parte. Tertiæ Quadrigæ seu Tertio Gradui Inlustrium, quo continentur Comites Consistoriani (id est, Quæstor, Magister Officiorum, Comes S. Largitionum, & Comes Rer. priuatarum) vnius tantùm domus immunitatem tribuit: In hoc vltimo Gradu seruatâ hâc parte, non in Secundo, immunitate pristinâ.

¶ Ex his interim Gradibus hæc notari possunt. *Comites Consistorianos* loco suo & ordine motos, & in inferiorem Inlustrium Gradum, Præpositis Sacri Cubiculi antelatis detrusos à Theodosio Iuniore, atque adeò Tertio Gradui adscriptos, de quo plenè dixi ad *l.* 3. *sup.* Et hæc de diligentiore quam dixi retractatione circa Graduum distinctionem.

¶ *Pleniùs* autem in duobus his consultum: Primùm, quod cum anteà ex *d. l.* 3. *sup.* Actuales tantum Inlustres, quorum *eâ leg.* fit mentio, metati immunitate donati fuerint; *hâc lege* Honorariis eadem, quæ Actualibus, deferatur immunitas: de quâ Illustrium differentiâ videndus est *Titulus*, *de Honorariis Codicillis.* quod tamèn idem Theodosius posteà mutauit, rediitque adeò ad *l.* 3. *d. Nouellâ suâ* 32. *vers. in posterum.*

Secundò immunitatis quoque huius portio quædam ad Illustrium *Heredes*, hâc eâdem constitutione propagatur, eâdem semper Graduum proportione seruatâ: Ad hæredes, inquam, propinquos, veluti liberos, parentes, fratres, sorores: quin & vxores, non vltrà: Igitur *Consularium* hæredibus vnius tantùm domus tribuitur immunitas: Hæredibus *secundi Gradus Inlustrium* vnius domus immunitas, nonâ parte detractâ, quæ metato obnoxia est: *Tertij Gradus Inlustrium* hæredibus, vnius domus immunitas sextâ parte detractâ, quæ metato subiacet. Illud adhuc singulare hâc parte statuitur, vt hæredes dimidiam domus ipsi priùs eligant, & tùm in alterâ domus parte immunitatis proportio & ratio ineatur. Et hâc quidem parte Theodosius Iun. hanc *legem* posteà confirmauit *Nouellâ suâ de metatis* 32. *vers. in heredibus.*

DE

DE SALGAMO HOSPITIBVS NON PRÆBENDO."

TITVLVS IX.

XII. COD. IVST. XLI.

" De *Salgamo* dicam ad *l.3.* plenè.

" *Præbitionis* vox hâc in re propria: quanquam non omnis præbitio *huius tituli* conſtitutionibus inhibetur, verùm coacta tantùm.

¶ Exigere milites *Salgamum prohibentur: Vltrò tribui ſeu præſtari permittitur.*

1. *Impp' Conſtantius & Honorius" AA. ad Prouinciales."

VICVNQVE propriâ voluntate, eum" quem domum" receperit, neceſſariis rebus (oleo & ligno, aliiſve huiuſmodi) voluerit adiuuare, facultatem ſibi iſtius rei ſciat eſſe conceſſam. Quòd ſi quis contra interdictum noſtrum, eadem ipſa à vobis violenter voluerit vſurpare, interpellandi Præpoſitum" habebitis copiam, de" qua iniuria conquerendi liberam facultatem; vt nec ſpontanea in vobis humanitas" retardetur, nec contra voluntatem veſtram, ac Patronorum" veſtrorum", familiaris res adteratur. Dat. prid. Id Aug Acc. Capuæ", Acindyno & Proculo CONSS. [340.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" Grauis hic error.
" *ꝶ. Conſtantius & Conſtans.*
" An omnes, an Campaniæ? quod indicare videtur Subſcriptio legis. *Acc. Capuæ.*
" militem: nam & mox *Præpoſiti* fit mentio.
" Id eſt, *in domum.*
" De *Præpoſitis* rursùm agitur *l. 2. prox.*
" *ꝶ deque eâ iniuria*: vel ſimpliciter, *deque iniuria.*
" *Humanitatis* vox hac in re, præbitione inquam ſpecierum annonariarum, propria: vid *gloſſ. Theod.*
" *Patroni* hic qui? dicam mox.
" *Capua*, Metropolis Campaniæ: Hinc interim colligi fortè poſſit, Conſtantem, cui hæc *lex* tribuenda eſt, fratre Conſtantio iuxta Aquileam cæſo, in Italia militum copias habuiſſe, continendis, vt videtur, in officio *Italis*: cæterùm exortas aduerſus horum immodeſtiam querelas: vel certè, dicendum fuerit, abundare hîc *Acc* & Conſtantem hoc tempore Capuæ fuiſſe, argumento eorum quæ Athanaſius ſcribit *apol. ad Conſtantium p.526.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTIS Imper. hoc Edictum eſt, emiſſum ad *Prouinciales*, ſi non omnes, ſaltem Campaniæ, vbi hæc *lex* Vrbe Capuæ *Accepta* dicitur. Hoc verò Edicto Conſtans, pariter vt Conſtantius *l.2.* Theodoſios M. *l.3.* Theodoſius Iun. *l.7.* vetat, ne quiſquam miles, hoſpitio receptus à Prouinciali hoſpite ſuo quidquam exigat, violenter vſurpet ſeu extorqueat metati iure, veluti oleum, vinum, lignum, aliaque huiuſmodi: ſed ſponte tantùm ſeu propriâ voluntate ea tribui, iiſque hoſpitem iuuare concedit: Quæ & ipſa ſententia eſt omnium *legum* quæ hoc *titulo* continentur. Vltrò tributa ſcilicet, ſeu ſpontanea *humanitas*, vt *hâc l.* vocatur, non inhibetur; verùm *violenta vſurpatio*: vt *hâc leg.* rursùm dicitur, ablatio ab inuitis & præbitio, *l.2.* poſtulatio, *l.3.* flagitatio, *l.4.* Et poſteà tamen aliquando ſpontanea quoque hæc prouincialium humanitas, & oblatio ſeu præbitio prohibita fuit; *l.10. ſup. de metatis*, & *l. vn. Cod. Iuſt. eod. tit.* (quæ alioquin ex *l.2. huius tit.* deſumpta eſt:). Impreſſionis ſcilicet & violentiæ ſemper ſuſpicio hic ſubeſt, quam anteuertiſſe tantùm, ſpontaneâ oblatione, ſeu vltroneâ præbitione miſer prouincialis creditur; quamlibèt vim miles apertè non intentet, ſolo tamen militaris nominis terrore atque obtentu vim quandam facere creditur: vim & minas *leges* illæ duæ non requirunt: denique ſufficit, vt miles cingulo ſuo terribilis ſit, vt in ſimili loquitur *lex vn. ſuprà, ſi prouinciæ Rector*, vbi plura. ¶ Ad hanc interim prohibitionem, & diſciplinæ militaris ſpeciem pertinet quoque, quod Spartianus de Peſcennio Nigro ſcribit: *Nunquam ſub eo miles prouinciali lignum, oleum, operam extorſit.* Et Aurelianus Tribunus poſteà Imperator ad Vicarium ſuum apud Vopiſcum, qui ſcripſit ſub Conſtantio *p. 211. manus militum*

sum contine: oleum, sal, lignum nemo exigat, annonâ suâ contentus sit: de prada hostis, non de lachrymis prouincialium habeat. Et mox: *in Hospitiis castè se agant* Quorum priore loco non est quod repoñar, aut malit quis, *Prouinciali sal, lignum, oleum*: nam & ita prorsùs solum oleum & lignum huius tituli *legibus* omnibus memorantur, nulla salis mentione factâ.

¶ Duplici porrò remedio Constans Imp. hoc Edicto Prouincialibus aduersus huiusmodi militum impressiones, Salgamum violenter vsurpantium consultum it. Primò quidem, conquerendi facultate Prouincialibus tributâ apud *Præpositos*, militum scilicet (de quibus quoque *l. 2. inf.*) qui disciplinæ scilicet militari præerant, cuius pars non vltima ea est, vt militum manus contineant, quod etiam superior Aureliani Tribuni ad Vicarium suum *Epistola* docet: quò denique pertinent omninò loca quæ ex Spartiano & Vopisco modò retuli.

Secundò, *Patronorum* præsidio: Quâ appellatione obscurum, quinam indicentur? Accipiat quis Magistratus; nam & ita *l. 2. inf. prox.* *Nec inuitis Magistratibus vel hospitibus in prædictis speciebus aliquid auferant*, vbi plura. Scilicet Magistratus isti, Magistrique pagorum, prouincialium quodammodo Patroni defensorésque fuêre. Putet alius de Patronis Vicorum id accipiendum, qui tùm liciti fuerint: de quo *tit. de patrociniis Vicorum*: & ad Libanium *orat.* ἐδὶ τ. ... Annon verò patroni potiùs *hic* sint *domini* colonorum, actorum, procuratorum? Id omnium maximè mihi placet.

Tertium remedium *hâc lege* non continetur, pœnarum videlicet sanctio, quæ continetur *l. 2. prox.*

11. * Idem AA. Leontio P. F. P."

NE quis, Comitum, vel Tribunorum, aut Præpositorum", aut Militum nomine, culcitas", lignum, oleum à suis extorqueat hospitibus, nec" inuitis vel Magistratibus" vel hospitibus in prædictis speciebus aliquid auferant": sed" prouinciales sint nostri ab hâc præbitione" securi: Comitibus, Tribunis, vel certe Præpositis militibúsque, graui vexationi" subiacentibus. Dat. v. Id. Octob." CONSS. *

NOTÆ.

* *Lex vn. Cod Iust. ead tit.* ex *hac l.* interpolata est.
" *Leontius* hic PP. erat Orientis: arg. subscriptionis *l. 6. infr. quorum appellat. l. 5. inf. de falsâ mon. l. 33. inf de Decurionib. v. Prosopogr.*
" De his *Præpositis* agitur & *l. 1. sup.*
" *Salgami gratia*, add à Tribon. Vid & *l. 3. infr.*
" *Sed nec volentibus hospitibus, in prædictis speciebus aliquid auferant.* add. *Cod. Iust.* quod congruit *legi 10. sup. de metatis.*
" *Magistros* pagorum intelligo, aliosque Magistratus, de quibus mox.
" Eadem vox, *l. 59 sup. de erogat. mil. ann.* hæc vox in M S. elatè habetur: quæ hactenus in editis omissa: quomodo & Codex Iustinianeus exhibet, *sed prouinciales sint.*
" *Præbitionis* vox hâc in re propriâ vid. *Rubricam*, & *l. 20. inf.* & *l. 12. sup. de metatis.*
" *Vexationi*, id est, pœnæ vid. *Glossar.*
" Consules *hic* absunt in M. S Sed procliue eos restituere vel ex A 342. vel 343. vel 344. quo triennio Leontius cui hæc *lex* inscribitur, Præfectus Prætorio fuit: idémque Consul A. 344. vide *Chronol.* & *Prosopogr.* *Th.* tius, referam ad A. 344.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. hæc constitutio est, non Constantini, vt voluit Balduinus: in eandem sententiam, quæ *legis 1. sup.* & *legis 3.* & *4. inf.*

¶ Singularia, quæ in *hâc l.* multa occurrunt, tantùm sectanda veniunt.

Primò ratione *Personarum*: Nempè Interdictum istud, non ad gregarios tantùm milites pertinere, verùm etiam ad Tribunos, Comites, Præpositos (de quorum discrimine alibi plena manu) qui & ipsi salgama ab hospitibus accipiebant in vsus suos: quò respexisse quoque videtur Libanius ἐδὶ τ ..., *pag. 21. in fin.* Nihilo magis scilicet his ab hospitibus quidquam exigere licet, aut salgami nomine, *h. l.* aut lauacri *inf. tit. ne Comitibus & Tribunis lauacra præstentur*, qui alioquin propter cinguli sui auctoritatem faciliùs peccandi commeatum sibi faciebant: quibúsque maius aliquid concedendum videbatur: Verùm ab vnâ parte prouincialium securitas hanc paritatem exigit; ab alterâ, & hos obsoniis suis contentos esse æquum est, cùm his sufficiant Principis largitates, vt loquitur *lex 41. inf.* De ipsis alioquin Comitibus, Tribunis, Præpositis, iam *superioribus titulis* dictum est.

Secundum singulare est ratione *Rerum*: Nempè hoc Interdictum pertinet quoque ad culcitas: quod & ipsum inculcatur *l. 3. prox.* & sic ad eas quoque res quæ prodigæ non sunt, id est quæ vtendo non statim consumuntur. Quod quidem constitutum, non magis militi ad duritiem componendam, quàm miseræ plebis solatio, ne videl. culcitis suis defraudentur, atque ideò quiete post diurnos & diuturnos labores.

Tertium singulare est, id quod de *Magistratibus* hâc *leg.* adiicitur: ne his inuitis in prædictis speciebus aliquid auferatur: Magistratus *hâc l.* & *l. 2. inf. de Veteranis*, sunt Magistri pagorum: de quibus dixi affatim ad *l. 1. supr. de erogat. mil. ann.* quorúmque munus inter cætera erat, annonæ militaris exigendæ, suscipiendæ, & vicissim erogandæ cura, ac nominatim annonæ publicæ præstandæ militi prætereunti, alioqè cui comitatui: quam in rem locus est singularis Siculi Flacci *fine lib. de conditionibus agrorum*, quem ad *d. l. 1.* retuli. Ergo ab inuitis his quidquam exigi vetitum, seu vltra modum ab his præscriptum: vndè & *Patroni* (pagorum) dicuntur *l. 1. sup.* vtpote qui pagos & plebem ab insolentiâ militum aliorúmque defenderent: Nisi

Patroni

Patroni vicorum potiùs ibi accipiendi sint; de quo ad *d. l.* 1.

Postremum singulare est, sanctio pœnarum, *graui*, inquit, *vexationi subiacentibus*: quæ abest à cæteris *huius tituli legibus*. Sanè decem librarum auri multa signatè imponitur à Theodosio Iun. *l.* 10. *sup. de metatis.* ¶ Cæterùm quod & temporum ratio suadet & Inscriptio legis ad PP. videlicet Orientis, pertinet omninò hæc *lex* ad militem Persis oppositum, cum quibus hoc tempore res erat Constantio: de quo Iulianus *orat.* 1. Eusebius, *Chronico*: aliique multi.

III. *Imppp. Valentinianus", THEODOSIVS, & Arcadius AAA. Abundantio, Stilichoni", & ceteris Comitibus" vtriusque" militiæ."

NEMO" Militans à suo hospite *Salgami* aliquid nomine postulet, id est, ne lignum, aut oleum, culcitæve poscantur. Dat. IIII. Kalend. Aug. Const. Theod. A. III. & Abundantio v. c. CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex* 12 *Sup. de erogat. mil. ann.*

" Restituendi vt *d. l.* 12. ita & *hac leg.* hi Imperatores, *Theodosius*, *Arcadius*, *& Honorius*: de quo ad *d. l.* 18.

" *Abundantio* huic Comiti & Magistro militiæ inscribitur, præter *hanc leg. & d. l.* 12. Anno Superiore 392. *lex* 120. *infr. de Decurione.* De eodem videndus Claudianus, *lib.* 1. *in Europ.* Zosimus *lib.* 5. *p.* 782. (qui nominatim ait, eum ἐπὶ Θεοδοσίῳ στρατηγὸν ἀποδεδειγμένον.) & Hieronymus.

" De *Stilichone* dico ad *l.* 1. *inf. de lusorum & itin. custod.*

" *& Magistris*: hoc amplius in *d. l.* 18.

" Pedestris, equestris.

" in Oriente, vid. Claudianum *lib.* 1. *in laud. Stilichonis*, *p.* 178. & 179.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc constitutio est, quæ pars est prolixioris constitutionis Theodosianæ, & generaliter ad omnes militiæ tàm Peditum quàm Equestrium Comites & Magistros militum emissæ: quâ is securitati & indemnitati prouincialium consultum iuit, aduersùs varias militum exactiones, circa rem annonariam fermè: cuius *Caput* alterum (quod *huic* proindè coassandum venit) continetur *l.* 18. *sup. de erogat. mil. ann.* Ergò cum à militibus in duobus potissimùm prouincialium res familiaris attereretur: primùm in eo, quod pretium loco specierum ab his exigeretur, item quod præter Solemnia, seu annonæ indictionem, aliquid aliud iidem exigerent, vtrique occurrendum putauit constitutione suâ Theodosius M. & priori quidem, *d. l.* 18. posteriori, *hâc leg.* cuius eandem sententia est, quæ cæterarum *huius tituli legum*: Sic quidem vt generaliter omnibus Militantibus id interdicat: pariter vt interdicitur *l.* 2. *sup. & l.* 4. *inf.* ¶ De SALGAMO saltèm hîc videndum est, cuius mentio nonnisi *vnicâ h. l.* occurrit *hoc Codice* præter ipsam huius Tituli *Rubricam*. De ipso primùm Salgamo, mox de nominis ratione.

Sanè non ex *huius* tantùm *legis* positu sub *hoc titulo*, eiusdémque collatione cum cæteris *huius tituli legibus*, verùm ex disertta applicatione, quæ mox *h. l.* subiicitur, apertissimè liquet, quid *Salgami* appellatiône exaudiendum sit: *id est*, inquit lex, *lignum aut oleum culcitaue*. In hunc verò quoque censum proculdubio venit & *Sal*, quod quidem præcipuum & principem in victu locum obtinet, cuius tamen nulla *hoc titulo* mentio fit, neque apud Spartianum, *in Pescennio Nigro*, vbi *lignum & oleum* tantùm nominantur (de quo dixi ad *l.* 1. *sup.*) Fit autem eius mentio apud Vopiscum, vbi ita Aurelianus Tribunus ad Vicarium suum, *Manus militum contine*; &c. *oleum* SAL, *lignum nemo exigat, annonâ suâ contentus sit.* An ergo à sale, Salgamum? quod etiàm de salarij nomine quidam censent: Vtique sanè ex Columellâ liquet, *Salgama* dicta herbas, & fructus Conditos (quod sale fit & aceto) in vasis: sic enim *lib.* 10. *in Carminibus.*

Tempore non alio vili quoque salgama merce
Capparis & tristes inula, ferulaque minaces
Plantantur. ——— ———

Et *lib.* 12. *cap.* 4. Post hoc præceptum, locum & vasa idonea Salgamis præparari iubent. Et *lib.* 13. vbi exemptis ad vsum Salgamis, id est, conditaneis quæ ad esum seruantur & victum, in vasi quibusdam præparari iubet.

Meminit & Ausonius, *Salgama non hoc sunt quod balsama, cedite odores.* Ab his Salgamis Salgamarij dicti, quorum meminit idem Columella duobus locis, *lib.* 1. *cap.* 44. & 54. qui scilicet salgama condiebant & vendebant. Denique: Salgami nomine significabantur conditæ herbæ sale, & aceto, quæ Græcis ἀλμαίας, veluti enula, brassica, beta, quæ etiam hodiè à Turcis condiri solent. Et hæc de priore Salgami appellatione.

At enim altero significatu quod iuxta *Rubricam* hæc *lex* docet, acetum etiam, lignum, culcitæ item, & oleum hâc appellatione venerunt; & in vniuersum res necessariæ ad apparatum victus, & corporis refocillationem, non tamen victus ipsius præbitio, quod Cænaticum dicebatur, *l.* 22. *sup. de erogat. mil ann.* Nata verò hoc significatu appellatio hoc æuo, non ideò tamen à sale; verùm vt multa alia, mutuato, vt existimo, nomine à lasciuiâ militari, qui *Salgami* obtentu plura exigebant.

IIII. * Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Aureliano" II PP. ö.

NVLLVS eorum", qui per quaslibet ædes habitaculi causa recepti fuerint", vel oleum & ligna flagitare contendat: nam & sic Militibus nostræ sufficient largitates", & conlatoribus" aunona" tantummodo semper imminebit indictio. Dat. VI. Id. Mai. Theodosio A. VII. & Palladio V. C. CONSS. [416.]

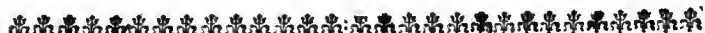
NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
Secundum: vid quæ noto ad *leg ult. inf. ad leg Iul de Ambitu.*
" Militantum *l. 3. Sup* aliorum.
" Nequidem oleum & ligna, quæ alioquin pretio vilissima videntur.
" *Largitatum* voce, Annonas intelligit, quæ de publico præbentur: quæ *commoda* vocantur *l. 12. sup. de erogat. mil. ann.* Ita quoque *l. 4. sup. de pascuis. Nec vero milites aliquid præsumere debent, nisi quod largitate nostri Numinis consequentur.*
" Id est Prouincialibus, qui tributa & annonas conferunt.
" *æ annona*: similiter *d. l. 4. sup. de pascuis.* Possessores nil plus debent, quàm quod nostro arbitrio per annos singulos iubentur inferre. In MS. habetur *annona.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iun. hæc *lex* est, in eandem sententiam, quâ superiores omnes. Rationi falsitem *huius leg.* conuenit illud *Ioannis*, *obsequiis vestris contenti estote*: & Aureliani illud, *annonâ suâ contentus sit.* Item quod *l. 4. sup. de pascuis* continetur. De posteriore iam dixi ad *l. 12. sup. de erogat. mil. ann.*

NE QVIS IN PALATIIS MANEAT.

TITVLVS X.

¶ MANENDI *Potestas intra Palatia, omnibus, etiam iudicibus, vbique interdicitur ab Arcadio.*

I. * Imppp. ARCADIVS, Honorius & Theodosius AAA. ad Anthemium" PP.

NVLLI" manendi intra Palatia" nostra, in quâlibet" Ciuitate vel Mansione" facultas pateat: sed eas" prouinciarū Rectores", & Vicarios Inlustrissimæ Præfecturæ per Diœceses" quas sortiti sunt, maneat cura, vt ab eorum" vsurpatione qui in his Transeuntes" manere consueuerant, sacræ" domus seruentur INMUNES: Et eorundem prouisione nullâ neglegentiâ vel senio" quatiantur: Quod nisi omni instantiâ fuerit obseruatum, trigiuta libras" à Vicariis; viginti, à Consularibus seu Præsidibus; totidémque, ab eorum Officiis multæ nomine profligentur; ita" vt nec" ne Curiales quidem à condemnatione" se cognoscant INMUNES futuros. ¶ Hi quoque qui huiusmodi sibi mansionem pranâ temeritate præsumpserint, si vel dignitate aliquâ, vel fortunis nituntur, XXV." librarum auri condemnatione subiaceant: qui humilioris fortunæ sunt, exilio tradantur. ¶ Equos sauè nostros" ab Stabulis prohiberi Palatiorum supernacuum iudicamus. Dat VI. Inl Id. Ancyræ", Stilichone & Anthemio CONSS. [405.]

NOTÆ.

*1 Huius *legis* meminit *lex 2. prox. inf.* quâ ipsâ, huic vno casu derogatur.
"¦ Nequidem ordinario Iudici: quod tamen certo casu posteà abrogatum *l. 2. inf.*
"¦ Sacræ domus, *inf.*
" Etiam remotâ ab aggere publico, & in qua Prætorium non est: quod abrogatum *d. l. 2. inf.*
"¦ De Mansionibus dixi ad *l. 4 sup. de officio Rectoris prouinciæ*: & plenissimè ad *l. 9 inf. de annonâ & tribut.*
" *æ. Ea*, scil. maneat cura.

Consulares

" Consulares & Præsides, *infr.*
" *Vicarij* Præfectorum *diœceses* administrabant. De quo dixi pleniùs ad *l.4. sup. de proximis Comitibus dispositionum*, & in *Notit. Magistrat.*
" De *Iudicum transitu*, dixi plenè ad *d.l.4 sup. de officio Rectoris Prouinciæ*. Et ad eundem pertinet *lex 2. inf. Chevauchées* vocamus.
" *Palatiq*, sup.
* *Fugitiua* hæc sententia est ab hoc *titulo*: Et rei c'enda *in sit. inf. de operibus publicis.*
" *Senium* Palatiis & ædificiis *h. l.* tribuitur, & *l.25. inf de operibus publicis*, vbi d.eam. vt & in *Gloss.*
" *X. Libra.*
" Curialibus imminebat cura operum publicorum: Et in his Palatiorum.
" MS. habet solummodò, *ita vt ne Curiales quidem.*
" *Condemnatio*, pro multâ pecuniariâ: notaui pleniùs ad *l.22. sup. de re militari. v.& Gloss.*
" Ita habet MS. aoteà malè *viginti.*
" *X. Nostris.*
" *Ancyræ* in Galatiâ hoc tempore versatus Arcadius (vt præter hanc *legem* docet *lex vn. sup. de Mensoribus*: & *lex 28. sup. de Palatinis S L.*) Nicæâ videlicet Bithyniæ digressus, *l. vlt. sup. de vsuris.*

COMMENTARIVS.

MANERE omnibus Priuatis transeuntibus in Palatiis Principis hâc *Arcadij* constitutione interdicitur, pariter vt Theodosij Iun. *l. vn. Cod. de palat*: *In quálibet ciuitate*: quod colligimus ex *l.2. inf.* etiamsi Prætorium in eâ non sit (quod tamen biennio post, abrogatum, *d. l.2. inf.*) Palatia scilicet priuatorum vsibus denegantur, & soli Principi, eiúsque Comitatui reseruantur: de quo dicetur etiam ad *l.47. inf. de operibus publicis*. Itaque rectè Enstatius in *Dionysium* νιῶ οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς βασιλεῦ ὁρίσαντες τόπους καλοῦσι παλάτια.

¶ Cæterùm ne quidem Iudici ab vnâ prouinciæ Ciuitate ad aliam *transeunti*, discurrenti (de quo *Transitu Iudicum* dixi plenè ad *l.4. suprà de officio Rectoris prouinciæ*) in Palatiis manere *h. l.* licet. Idque sub grauissimâ multâ *hâc* Arcadij *lege* prohibetur, tam Iudicibus, quàm mansionem sibi in Palatiis vsurpantibus indictâ: Iudicibus inquam, Ordinariis, Vicariis, eorúmque Officialibus: Sed & Curialibus. Ad horum scilicet omnium curam pertinuit videre; ne quod Palatia Principum detrimentum caperent, aut vsurpatione discurrentium seu transeuntium, aut vitio alio (quod alterum *huius legis* caput est, ab hoc titulo alienum) vitio inquam alio, id est, aut negligentiâ, aut senectute. De quâ Iudicum, Rectorum inquam, Vicariorum, quin & Curialium circa Palatia sollicitudine, dicendi locus erit *infrà l.33. tit. de operib. publicis*: *vid. & l. vlt. Cod. de officio Rectoris prouinciæ*, dicam & *ad l.1. inf. de domib. ad rem pr. pert.*

Ac vt transeuntes ipsi in Palatiis manere non possunt, iisque arcentur; multò magis Equi & animalia transeuntium à stabulis Palatiorum arcendi sunt. Idque est quod *h. l.* subiungitur, *Equos sanè nostros* (ita enim reponendum est) *ab stabulis prohiberi Palatiorum* SVPERVACVVM *indicamus.* Superuacuum ideò, quia denegatâ Dominis in Palatiis manendi facultate, eo ipso satis, ac multò magis, eorum equis stabulandi ius denegatur.

¶ Ex huius interim *legis* initio maximè discere licet, per omnes Imperij prouincias in variis Ciuitatibus & Mansionibus Palatia Principum fuisse. Per Prouincias inquam, Orientalis Imperij, quò hæc *lex* pertinet: Antiocheni sanè Palatij meminit & Theodoretus *lib.4. Hist. c.26.* De Constantinopolitano est *lex 47. inf. de oper. publicis*: de Daphnensi prope Antiochiam *l.2. inf. de aqueduct.* Heracliensem in Thraciâ memorat *vetus Orbis descript. 33.* Similiter per Occidentem varia Palatia fuêre: *Mediolanensis* vtique Palatij meminit Mamertinus in *Genethliaco Maximiani*, & Ausonius: *Treuirensis*, Ambrosius *Epistolâ ad Valentinianum 27. similiter Narbonensis*, Sidonius *carm.23. & tandem Pœtobionensis in Norico* Ammianus, *lib.14. p.32.*

PRÆTORIA *vbi non sunt, ibi Palatia Iudicibus patere.*

II.* Idem AAA. Anthemio PF. P."

ORDINARII Iudices, in remotis ab aggere" publico Ciuitatibus, si Prætoria non sint, metu Legis adempto, quæ *de Palatiis* lata est, in ædibus, etiamsi *Palatij* nomine nuncupentur, commanendi" habeant facultatem. Dat. VIIII. Kalend. Decemb. Constantinop. Honorio VII. & Theodosio II. AA. CONSS [407.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à Cod. Iust.
" *Anthemius* PF. Orientis fuit sub Arcadio. v. *Prosopogr.*
" *Ordinarii Iudices*, sunt Consulares, & Præsides; *vt l. Super.* vid. *Not. Dignit.*
" *Agger publicus*, est via publica, vt *l.4. & 5 inf. de itinere muniendo*: vide *Glossar.*
" De Prætoriis dixi ad *l.3. sup. de officio Iudicum omnium.*
" Intelligit *legem superiorem*, 1.
" *Commanere*: dixi ad *l.1. sup. de metatis.*

tor. Itemque apud Vegetium Tribunus dicitur *minor Comes*: Verùm *h. l.* minores Comites, sunt illi Comites rei militaris, de quibus fuit *sup. Titulus, lib.6.* quorum alij primi Ordinis, alij verò secundi Ordinis Comites erant, vt ex *eodem titulo* constat. Vtrique tamen minores Comites, seu Comites inferiores: Maiores verò Comites sunt Illustres Magistri militum, qui & ipsi *Comites Illustres* dicebantur. Comites inquam: quo sensu certè Comitiuæ titulus omnibus ferè dignitatibus adiunctus fuit, non autè eo sensu quo *infrà* Illustres positi, alij primi, secund, i Tertij Ordinis Comites erant: Eo quippè sensu Magistri militum à Comitibus separantur: Ammianus Marcellinus *lib.26. p.339. Tunc & Equitius Illyricianæ præponitur exercitui, nondum Magister, sed Comes.* Sic Constantium, Bonifatium, Aëtium, Anthemium, prius Comites, deinde Magistros fuisse legimus: Vt non vno errore labatur, qui Tribunos cum Comitibus *hoc titulo* confundit: quique Comites Magistros militum Illustres, Comitibus Ordinis primi accenset.

¶ Cæterùm, priuatas balneas exigere Tribuni & Comites prohibentur, & vno verbo (vt etiam loquitur *lex 12. sup. de metatis*) *Priuatum.* In publico enim lauari poterant. Cuiusmodi lauacra publica, publico sumptu in Ciuitatibus, coloniis succensa, notum est: de quo etiam aliquid ad *l. prox.* Aggenus in Frontinum, *sunt Syluæ de quibus lignorum copia in lauacra* PVBLICA *ministranda caeduntur.* Tertullianus; *apud quasdam Colonias idolis suis inuidiam supplicem obiiciunt: balnea, & tabernacula in nonam clauduntur.* Mitto alia: atque etiam prolixè, quod ab hoc loco alienum, Veterum testimonia laudare, de lauacro & balneo militibus interdicto: de quo est alioquin Lampridij locus, *in Alex. Seuero, p.133.* Polyæn. vbi de Scipione: Dionis *in Antonio Caracalla*, Chrysostomi *in priorem ad Timotheum.*

Ex *hac* interim *leg.* & *proximâ* discimus, Comitibus & Tribunis militaribus lauacra seu balnea hoc æuo intardicta non fuisse: cùm veteri tamen disciplinâ lauacra & balnea militibus interdicta essent, vt ex Polyæno discimus, vbi de Scipione agit, & ex Dione *in Antonino Caracalla*, Seueri *epistolâ* apud Spartianum in V. *Pescennij Nigri p.75.* & Lampridio *in Alex. Seuero*: Imò, & hoc ipso æuo Chrysostomus, *in 1. ad Timoth.* de Militibus in commune. στρατιώτης λουέσθω ἢ διατρίβειν στρατιωτικὸν ἢ στρατιωτίαις εἰς λουτρῶνας ἰέναι. Flumina enim militibus pro lauacro erant, *l.13. sup. de re militari.*

¶ D V C I, *quid pro balneis exigenti, pœna imponitur, ac nominatim Duci Euphratensi.*

11. * Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Monaxio PF. P.

EGE dudum" latâ, quæ *omnem licentiam exigendi ab prouincialibus lauacra" Tribunis & Comitibus inferioribus* denegauit, Duci" limitis Eufratensis diurnos tremisses" pro lignis & balneis conperimus. Ideóque præcipimus memorati limitis Ducis", quos abhinc triennio" talia sibi, contra legem", lucra vindicasse constiterit, in duplum ea redhibere, & in posterum sub eiusdem pœnæ metu hanc exactionis licentiam prohiberi. Dat. v. Kal. Aug." Constantinop. Honorio A. XI. & Constantio II. V.C. CONSS. [417.]

N O T Æ.

* Ex *hac* vti dixi, & *superiore lege*, lex *vn. Cod. eod. tit.* conflata est. Iungenda autem *huic*, est *l.2. inf. de venatione ferarum.*

" Ante vndecim fermè annos: & intelligit *legem 1. sup.*

" Pro *balneis* hic, & *l.51. inf. de operibus publicis & l.20. inf. de paganis: l.36. inf. de collatione donatarum.* Apud Spartianum, Lampridium, Capitolinum, Ammianum, Symmachum, alios De thermis Vrbis Romæ erit infrà *Titulus proprius.*

" *℞. Ducis vt infrà*, mox: idque pro Duces, vt mox *infrà.*

" De *tremissibus* dixi ad *l.4 sup. de milit. veste.*

" Pro, Duces:

" Ab anno 414.

" *L. 1. sup.*

" Octob. *d. l.2.*

COMMENTARIVS.

DVCES limitum, nihilo magis quàm Tribuni, aut Comites inferiores à Prouincialibus lauacra, vel eorum loco adærationem seu pecuniam pro lignis & balneis exigere ex *hâc* Theodosij Iun. Constitutione possunt: confirmatâ patris sui Arcadij constitutione ante vndecim fermè annos latâ, putà *l.1. sup.* Vt *Comitum inferiorum* appellatione, *Duces* quoque *limitum* veniunt, ita & ad eosdem non minus pertinet prohibitio *legis 1. sup.* quàm ad cæteros. *Ducibus* certè ex ærario ligna ad balneas pro salario quoque decreta, testatur *Epistola* Valeriani ad Zosimionem Procuratorem Syriæ apud Pollionem *in Claudio. Huic*, inquit, *Salarium de nostro priuato ærario dabis, balneatorem vnum, & ad balneas ligna; sin minùs, lauetur in publico*]: *Hac autem omnia specialiter, non quasi Tribuno, sed quasi Duci detuli.* Vtcumque sit, vel ex hoc ipso loco apparet, Ducem priuatas balneas à Prouincialibus exigere non potuisse: sed si Procurator Principis ligna non haberet, Ducem in publico lotum.

¶ Porrò *hanc legem*, vt & *legem 2. inf. de venatione ferarum*, (quam *huic* coniungendam dixi) etsi ad omnes Duces pertineant & rectè trahantur, tamen eas extorserunt speciales querelæ de Duce limitis Eufratensis: Cuius vt illis *legibus*, ita & in *Notitiâ Imperij* mentio fit. *Eufratensis* recenti nomine dici cepit, quæ anteà *Commagena*, vt testatur Ammianus Marcellinus locis duobus; *lib.14.*

p.22.

p.22. & lib.23.p.270. Et Procopius *lib.1. Persicorum*, & *lib.2. de ædificiis Iustiniani.* Victor in *Vespasiano*, *Augusteufratensem* nominat. Et ex eo, Historiæ Miscellæ Author *lib.9.* imò & ita quoque vocatur in *Notitiâ Episcoporum*, qui Concilio Chalcedonensi subscripserunt, *Euphratensium*, Notitia Prouinciarum Orientalium. Certè *Notitia* quoque *Imperij* sub Comite Orientis inter cæteras Prouincias Euphratensem memorat. Huius Metropolis fuit *Hierapolis*, vt docebit *dicta lex 2. inf. de venatione ferarum*, Sed & Ammianus Marcellinus; *Commagena*, inquit, *nunc Euphratensis Hierapoli, veteri Nino, & Samosata ciuitatibus amplis, illustris.* Meminit huius Euphratensis non vno quoque loco *Philostorgius*.

DE COMMEATV.

TITVLVS XII.

XII. COD. IVST. Tit. XLII.

¶ PRÆPOSITIS, DECVRIONIBVS, TRIBVNIS, *Commeatus dandi ius penitùs præcidit Constantinus M.*

1.*Imp. CONSTANTINVS A. &c."

Ne cui liceat Præpositorum, vel Decurionum", vel Tribunorum cohortium," quocunque genere, cuiquam de militibus, castris" atque à signis, vel his etiam in" locis quibus pertendant", discendi commeatum dare: Si quis verò contra legem facere ausus fuerit, & militem contra indictum" commeatum" demiserit", atque id temporis nulla eruptio" erit, tunc deportatione cum amissione bonorum adficiatur: Sin verò aliqua Barbarorum" incursio extiterit, & tunc cùm præsentes in castris atque apud signa" milites esse debeant", quisquam afuerit", capite vindicetur. Dat. IIII. Kal. Mai. Seuero & Rufino CONSS. [323.]

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. eod. tit.* Et iungenda huic, *lex 1. sup. de re milit.*

" Hæc ita sunt accipienda diductis literis, *&* Cod est *& Cæsar*, quomodo expressè habet *d.l.1.sup.de re militari.*

" *Leontio P.F. P.* Cod. Iust. quod minus probè. Vbi & perperam *Constantini*, *& Constantis* nomina præscribuntur. Quod Cuiacius rectè repudiauit, idque etiam subscripti consules docent. Reponendum igitur, Constantinus A. & Cæsar, vt *d. l.1.*

" De his *Decurionibus mox.*

" *Vel Vicariorum & familiarium eorum tempore expeditionis quocunque genere.* Ita Tribonianus.

" A *Castris*: clariùs ita in *Iustiniano.*

" Inuerso ordine in Cod. Iustinian. *locis in quibus.*

" Ita quoque *Cod Iustin.* sed malè.

" χ. *Protendant*, de quo mox plenè.

" *Interdictum* in Cod.Iust. *An indictum*, pro *interdictum*, & indicere, pro interdicere? Non: *Indictum*, pro lege & constitutione, vt in *donat. Constantini.*

" χ. *Commeatu*: quomodo etiam exertè præfert MS.

" *Eo tempore in quod Barbarorum incursio.* Ita Tribonianus, resecatis quamplurimis.

" Barbarorum scilicet, vt infrà, *Barbarorum incursio*: & *l. 1. sup. de re militari*, quæ huic coniungenda est, Barbarorum *depredatio.*

" *Gothos*, *Sarmatas & Scythas* intelligit in specie *huius legis*, & in specie *d. l. 1.*

" Vel apud prætenturas: nam & de his superiùs actum.

" Sustineri potest: apertiùs tamen, *debebant.*

" Pro abfuerit, vt *l. sequente*: vid. *Miscell. ad Symmachi 7. epist. 36. p. 199.*

COMMENTARIVS.

DARE Commeatum militi, Præpositus, Decurio, aut Tribunus cohortis, hâc Constantini M. constitutione prohibentur: alioquin si id temporis Barbari eruptionem vel incursionem fecerint, capite id luere: Si non fecerint, deportari, bonáque eius proscribi iubet. Quò pertinet & Synesij querela ad Simplicium Magistrum militum *ep.* 130. de Cereali Duce Pentapolitano Lybiæ, quod commeatum milibus passim venderet, αὐτίκα αὐτοῖς ἀτρατείας ἢ συστρατεύεσθαι, ἐπιδίδων ὑπαγ-ορεύσας ἢ τις αὐτῷ θρέψειε: de quo loco dicam adhuc ad *l. 3. inf. de pascuis.* Vt de *commeatu* militibus dando distinctiùs liqueat, duo tempora nobis sunt distinguenda; Pacis, & expeditionis bellicæ. De pacis tempore hic est Vegetij locus *lib. 2. cap. 19. Quotidianas etiam in pace vigilias: item excubitum, siue agrarias, de omnibus centuriis & contuberniis* [quæ] *vicissim milites faciunt, vt nequis contra iustitiam prægrauetur, aut alicui præstetur immunitas: nomina eorum qui vices suas fecerunt, breuibus inseruntur.*

Quando

Quando quis commeatum acceperit, vel quot dierum, annotatur in Breuibus: Tunc enim difficilè commeatus dabatur nisi causis iustissimus approbatis. Sed & I.C. in *l. officium*, ff. *de re militari*, scribit, *debere eum, qui se meminerit armato preesse, parcissimè commeatum dare.* Cui concinit hic Spartiani locus *in Hadriano: Indè in Germaniam*, inquit, *transiit: pacisque magis quàm belli cupidus, militem quasi bellum immineret, exercuit: & mox labantem disciplinam retinuit, ordinatis officiis & impendiis: Nunquam passus aliquem à castris iniustè abesse, cum Tribunos non fauor militum sed iustitia commendaret.* ¶ Expeditionis verò tempore, id est, cùm arma in hostem mouenda erant, commeatum dari non oportere, certi iuris est. Et verò ad hunc casum Tribonianus hanc *legem* nostram detorsit. Cuius tamen alia est Sententia: Neque enim pertinet ad expeditionis tempus, verùm ad suspecta tempora, quibus non equidem miles in hostem mouendus, aut hosticum, verùm per quæ in suspecto limite, & Barbarorum irruptionibus exposito, vigiliis & prætenturis adsiduis & frequentibus Barbarorum incursiones totâ mole prohibendæ erant. Quò pariter traho *l.* a. *sup. de re militari.* Lex nempè illa spectat ad limitem Galliarum, & prætenturas Galliarum, & militem, in suspecto limite Francis & Alemannis (Gallias subinde incursantibus) oppositum: hæc verò nostra ad limitem Scythicum & Danubianum, Sarmatarum, & Scytharum incursionibus infamem. Et verò iam antè docui ad *l.* 1. *sup. de re militari* (quam *huic* coniungendam dixi) hanc *legem*, vt & *d. l.* 1. ad Gothorum, Scytharum, & Sarmatarum incursionem per NEGLECTOS limites erumpentium pertinere, quos etiam hoc anno ipso Constantinus M. bello deuicit; qui captiuis eorum per vrbes distributis, Thessalonicam sese recepit: vt testatur Auctor *vitæ Constantini lib.* 4. *cap.* 5. & 6. Zosimus *lib.* 2. *p.* 630. Sozomenus *lib.* 1. *cap.* 8. Anonymus qui apud *Sirmondum*. Et probat quoque ex parte subscriptio *l.* 2. *sup. de liberali causa.* Confecto igitur & patrato hoc bello, Constantinus Gothorum, Scytharum & Sarmatarum incursionibus deinceps obuiam iturus, *h. l. & d. l.* 1. labantem disciplinam militarem retinere voluit, commeatu militibus deinceps denegato: & seuerissimâ simul pœnâ indictâ Romanis, qui Barbaros in Romana concitassent: Quorum illud ab Hadriano quoque factum in limite Gallico, *iam superiùs* ostendi. Breuiter, commeatum quocumque tempore dari non oportet, nisi iustissimis de causis, vt Vegetius loquitur, non iniustè, vt Spartianus *Hadriano*. Sub quâ exceptione hæc *lex* intelligenda est, & *lex* 2. *sup. de re militari.*

¶ Superest de duobus hìc agamus. Primo quidem de Decurionibus videndum, quorum *hac leg.* mentio fit. Horum sanè meminit quoque Varro *lib.* 4. *de lingua Latina*: & multa mentio in *veterib. Inscriptionib.* vbi *Decuriones Alarum* vocantur, Vegetius *lib.* 2. *cap.* 14. (quos vocant *Sergeus des bandes*) *Habet vna Turma Equites triginta duos; huic qui preest, Decurio nominatur: vt enim centum & decem pedites ab vno Centurione sub vno vexillo gubernantur, similiter triginta duo Equites ab vno Decurione sub vno vexillo reguntur. Præterea eligendus est Decurio, qui Turmæ Equitum præponatur, in primis habili corpore, vt loricatus, vt armis circumdatus omnibus cum summa admiratione equum possit ascendere, equitare fortissimè, conto scienter vti, sagittas doctissimè mittere, turmales suos, id est, sub cura sua Equites positos, erudire ad omnia quæ Equestris pugna deposcit: eosdem cogere loricas, vel cataphractas, contos & cassides frequenter tergere, curare, famiare. Plurimum enim terroris hostibus armorum splendor importat: Quis credat militem bellicosum, cuius dissimulatione, situ ac rubigine arma fœdantur? Non solùm autem Equites, sed etiam ipsos Equos assiduo labore conuenit edomari. Itaque ad Decurionem & sanitatis & exercitationis tam Hominum, quàm Equorum, pertinet cura.* Tribonianus tamen horum *Decurionum* mentionem hic suppressit. De his Decurionibus plura apud Lyps. 2. *de Mil. dialog.* 10.

¶ Secundo loco de *Prætenturis* militum *hîc* agendum: quæ quidem his verbis indicantur, *vel his etiam locis in quibus protendant*; nam ita restituo. Ità Panegyrico, qui dictus Constantino, *iam obliti delitiarum Circi Maximi & Pompeiani Theatri, & nobilium lauacrorum: Rheno, Danubioque prætendunt. Protentura* in *Glossis* Philoxeni προβολὴ ἐπιτείχισμα à verbo *prætendere*, quod est, antè tendere. Harum frequens mentio extat apud Ammianum: vt *lib.* 14. *de Isauris: sibique densis inter sepientes itinera prætenturis prouincialium & viatorum opibus pascebantur.* Idem, eodem lib. *Mesopotamiæ tractus omnes crebro inquietari assueti prætenturis & stationibus seruabantur agrariis.* lib. 16. p. 81. *Dein castrorum opera maturè consurgunt, militisque pars stationes prætendit agrarias*, lib. 19. p. 166. *Prætenturas militum vt montani fallentes, perque rupes & dumeta ex vsu facilè discurrentes.* Et lib. 21. p. 211. *Arbetionem & Agilonem equestrisque militiæ Ministros, cum agminibus maximis properare coegit, non vt lacesserent Persas, in prælia, sed prætenturis tuituros citeriores Tigridis ripas, & speculaturos quonam Rex eorum erumperet violentus: addebatque monendo sæpius, & scribendo, vt simul atque multitudo transire cœpisset hostilis, referrent citiùs pedem, dùmque conlimitia iussa custodiunt Duces, & occulta fallacissimo genus obseruantur, ipse cum parte validiori exercitus citrabat vrgentia velut propugnatrum oppida, quo tuebatur excursu*, &c. Et lib. 25. p. 314. *Salubriter & cautè castrametata, prætentura stationésque agrario totis rationibus ordinata.* Et lib. 29. p. 427. *Romanum Theodosius Magister Equitum misit ad vigilias ordinandas & prætenturas.* Denique *lib.* 31. *p.* 482. Vbi de prætenturia in limite Scythico, pariter vt *h. l.* tractat: *Saturnino*, inquit, *equestris exercitus ad tempus cura commissa.* Et mox: *Quo cognito, Saturninus (iam enim aderat, & prætenturas stationesque disponebat agrarias:) paulatim colligens suos, digredi parabat, consilio non absurdo: ne subita multitudo, vt immanis pulsus vndarum obicibus ruptis emissus, conuelleret leui negotio cunctos suspecta loca accuratiùs obseruantes: Deindè post reseratas angustias, abitumque militis tempestiuum, incompositè quà quisque clausorum potuit, nullo vetante turbandis incubuit rebus, & vastabundi omnes per latitudines Thraciæ pandebantur impunè.* Ex his omnibus Ammiani Marcellini locis, quos datâ operâ omnes apposui, liquidò colligi potest, quidnam fuerint *Protentura*: Nempè prætenturæ fuerunt agmina militum siue Peditum, siue Equitum, qui non pro castris, vt quidam opinantur, securitatis causâ, quod faciebant quæ *præsidia*, & *præsidere* dicebantur; verùm per suspecta hostibus loca ordinabantur, disponebantur, dispergebantur speculaturi, ne quà hostis perrumperet, atque in id modò huc, modò illuc discurrebant. Hinc est quod à stationibus agrariis separantur ab Ammiano Marcellino: Eodem scilicet sensu, quo naues iudiciariæ & Agrariæ opponuntur, *l. vn. inf. de lusoriis Danubii.* Inter agrarias, inquam, & prætenturas id interfuit, quod hæ iudiciariæ & discursoriæ erant, illæ verò certâ fixâque statione in excubiis, non tamen in

castris

caſtris aut oppidis, verùm ἐν ὑπαίθρῳ: contrà, vigiliis ab Ammiano Marcellino iongontur, & itinera interſepite dicit, itémque ſuſpecta loca obſeruare, ſpeculari; & omnibus locis illis per agmina diſperſos indicat. Erant igitur exploratorum manus & agmina; *Tendere* non tantùm, ſed & *pratendere*, Caſtrenſia ſunt vocabula. De iiſdem ſenſit & Ægeſippus *lib.5. de excid. Hieroſol.cap.20.* ſiue quis alius Auctor: *Caſtellum*, inquit, *in quo pratendebant.* Et cap. 24. *Cuſtodias pratendentium,* pariter dixit. *Ad eaſdem Diuus Ambroſius ſapè alludit, ep...Fortis viri*, inquit, *eſt*, *non diſſimulare, cum aliquid immineat, ſed pratendere*, *& tanquam explorare de quâdam ſpeculâ mentis.* Et lib. 6. HEXAEM. cap.9. *ſepes ſuperciliorum, qua oculis munimenta pratendunt*, & ep.16. *Quari bonum bellatorem, ſumere arma Dei, ac pratendere ſemper, non ſolùm aduersùs Carnem*, &c. & ep.26. *Nocte ac die in tuis caſtris curâ & ſenſu locatus orationum excubias pratendebam.* Epiſt.27. *Dum tu militem Romanum occupas, dum is aduersùm ſe vtrinque pratendit in medio Romani Imperij ſinu.* Ep.82. *ſicut autem ſpeculator prouidus, peruigil cuſtos, qui pratendit in caſtris.* Idem eò ſæpè alludit, *lib.1. de offic.10.18.37.38.47.* Vox mutuata è Venatica, vbi ſpatia terrarum includuntur. Gratius in *Cynegetico*, *v.31.*

Et his vice..os ſpatium pratendere paſſus

——— ——— *Rete velim:*

Columella quoque *lib.8.c.9.* *Pratentis retibus, quibus prohibentur volare.* Tendendi, & Prætenturarum frequens mentio apud Hyginum in *Aromatico* ſiue de *Caſtrametatione*, quo loco ſcilicet in caſtris *ad vallum, vbi cohortes prima, & Exploratores, & Claſſici cum auxiliariis Equitibus pratendebant.* Denique quod dixi Prætenturas fuiſſe agmina diſperſa, id ex hâc ipsâ *lege* ſatis colligitur: ſeparantur enim à caſtris & à ſignis. *Notitia Imperij* ſub Duce Retiæ primæ & ſecundæ, *Prafectus Legionis tertia Italica pro parte mediâ* PRÆTENDENTIS *à Vimania Caſſiliacum vſque Cambiduno*: cui opponitur immediatè antè *Prafectus Legionis Italica tertia partis ſuperioris deputata Ripa prima ſubmontorio.* Item *Prafectus Legionis tertia Italica partis ſuperioris*, *Caſtra Regina nunc vallato.* Sed Prætenturas quoque dixêre, & quidem nonnullis locis ſuperiùs laudatis generali iam appellatione de omnibus omnino Copiis hoſtib. obicis vice oppoſitis; quo ſenſu quoque *Galliam pratentis* dixiſſe Manilius *lib.4.* *Gallia pratentis Hiſpania maxima bellis* dixerit, ſi tamen dixit vir Magnus; quippè loco *pratentis* ex MSS. legit *Per cenſus.* Quo loco *pratenta* pro prætenturis accipiendæ ſunt. At eodem ſenſo Claudianus de bello Gothico.

Venit & extremis legio pratenta Britannis.

¶ EMANSORIS *vltra Commeatus vel iniuncti negotij tempus Scriniarij, Agentis in rebus, Palatini pœna.*

11.* Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Syagrium Magiſtrum" Officiorum.

QVICVNQVE de Scriniis", aut Agentibus in rebus, vel etiam ex Officiis Palatinis (his videlicet qui Sacrarum & Priuatarum Remunerationum" Comitibus obſecundant) *ſex menſum ſpatium*, ſupra diem Commeatus, aut Iuſſionem" euectionis afuerit, is in inferiorem locum, quinque antelatis" poſterioribus, reuoluatur": Is verò qui *anni* vacationem arbitratu proprio, Iudiciarij præcepti oblitus, adſumpſerit, à decem poſt ſe militantibus tranſeatur; ac deinde, cùm iam aliquis deſidiâ *quadriennio* officium propriũ adire neglexerit, quadraginta de ſequentibus poſtferatur: Qui verò ne" *poſt quadriennij* quidem tempus militandum, non immeritò matriculis auferatur. Dat. Kal. Octob. Auxonio & Olybrio CONSS. [379.]

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod. eod. tit.* Cæterùm hæc *lex*, vt plures aliæ *huius libri*, à militiæ armatæ tractatu alienior eſt. Eſt enim de militibus Palatinis non Armatis. Denique huic *legi* concordat *lex* 15. *ſup. de Agentib. in reb.*

" *Magiſtro officiorum* ideò hæc *lex* inſcribitur, quia in eâ agitur de Scriniariis, & Agentibus in rebus, qui certè ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum fuerunt.

" Ordo hic obſeruatur, qui obſeruatus *lib.6.tit.26.27. & 30.*

" Dixi ad *legem* 20. *ſup. de Palatinis.*

" Id eſt, ſupra iniuncti negotij tempus: vt loquitur *d.lex* 15. *ſup. de Agentibus.* Eſt enim *iuſſio euectionis* nihil aliud, quàm cùm quis ex Comitatu emittitur negotij gerendi cauſa: Tractoria: l. 12. *inf. de Tironibus.* De *euectionis* appellatione alibi dicam.

" Vt *ſup. l.1. Cod. Iuſt.* abſuerit.

" Prælatis.

" *Deuoluatur*, Cod. Iuſt. Cæterùm *reuoluendi* pariter verbo vititur lex 11. *ſup. de re milit.*

" Hic aliquid deſiderari videtur: neque hanc lacunam ſupplet Codex Iuſtinianeus. Itaque verbum *venerit*, vel quid ſimile ſuppleri oportet: ita, *qui verò ne poſt quadriennij quidem tempus venerit, militantum non immeritò, &c.* *Militantum*; ita enim reponendum, vt in *l.6. ſupr. de cognitor.* (quæ *prox. ſequenti legi* coniungenda eſt) *Codice* Iuſtin. *Militantium.* Quanquam ex ſuperioribus ſuppleri poteſt ita, *ne poſt quadriennij tempus quidem officium proprium adire curauerit militantum, &c.*

COMMENTARIVS.

EMANSOR vltrà Commeatus aut euectionis & iniuncti negotij tempus, Scriniarios, Agens in rebus, aut Palatinus (his enim fermè omnibus iniuncta ſubinde negotia, vt *ſuis titulis* oſtenſum eſt) vel regradationis pœnam ſuſtinere, vel etiam matriculâ penitùs expungi iubetur *h.l.* quæ vt iam oſtendi ab hoc *titulo* fugitiua eſt, & *l.15. ſup. de Agentib. in rebus*: & *l. vlt. inf. h. t.* Regra-

dationis

dationis inquam pœnam ſustinere: de quâ alioquin *Regradationis* pœnâ dixi *l.10 ſup. de re militari*, quæ quidem vt in militiâ Armatâ (vt ad illam *l.*10. oſtendi, & docet quoque *lex 16. inf. de deſertoribus*, huic quàm ſimilis) ita & in Palatina obtinuit: quò pertinet & hæc *lex*, & *lex vlt. & d. l.15. de Agentibus*. Vocatur autem Regradatio quoque, gradus proprij diminutio, *d. l. vlt. inf.* & Regradati, reuolui in inferiorem militiam, *h. l.* & *d. l.10. ſup. de re militari*. Pro ratione autem emanſionis regradatio fieri gradatim iubetur. Qui ſex menſibus emanet, quinque aliis poſtponitur: Qui annum, decem, qui biennium, viginti, qui triennium, triginta; qui quadriennium, quadraginta: Qui vltra quadriennium, penitùs expungitur: *h. l.* Quod ipſum fermè Theodoſio Iuniori in militiâ Armatâ placuit: hoc tantùm excepto, quod eum qui quadriennio ſine Commeatu emanſit, non iam quadraginta poſtponi velit, verùm matriculâ penitus expungi iubeat, *l.16. inf. de deſertoribus*. Quæ *lex* à Triboniano collocata eſt ſub *Titulo hoc ipſo, de Commeatu*. Quanquam *lex* illa hoc ſpeciale habet quod ſit de *Emanſoribus*, qui ſine Commeatu aliquo abſunt. Verùm idem eſt ſine commeatu quis emaneat, an verò vltra commeatus diem.

¶ PRIVATIS *negotiis ſeſe immiſcentis militis quocunque tempore, & emanſoris, pœna.*

111. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. ad Andromachum P. V." Poſt alia.

HI qui vacationem temporariam (vt ſæpè adſolet) impetrarint, nihil ſibi neceſſitatis" vſurpent, nullorum actibus miſceantur: Quorum ſi quis, poſt exactum commeatus diem, indultum beneficium morando corruperit, nihil agere intra prouinciam poſſit": intellegens, ſe præterea, præcepto Rectoris prouinciæ, ea tenendum legis Pœnâ, quâ deſides" gradus proprij deminutione puniti ſunt." Dat. Prid. Non. Iun." Med. Olybrio & Probino CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic*, eſt *lex d. ſup. de Cognitoribus & Procuratoribus*, cuius eâdem ex parte ſententia eſt: ſed & *Lex 7 inf. de executoribus*.
" *Andromachus* ſub Honorio P. V. vbique dicitur, ſed malim PP.
" non fiant ſusceptores, Defenſores cauſarum, nec Cognitores, *d. l. 6 ſup. de Cognitoribus*.
" non liceat ei quicquam agere.
" malim, *reſides*.
" *puniri ſolent*, *puniri fuerunt*. Quanquam indicare videri poſſis exemplum quoddam ſingulare, & præſertim
" in *d. l. 6.* Iul.

COMMENTARIVS.

PRIVATIS negotiis immiſcere ſeſe milites hac Honorij conſtitutione A. D. 395. prohibentur: non tantùm militantes, ſeu dum in militiâ ſunt, (de quo dixi pleniùs ad *l.6. ſup. de Cognitoribus*: quam *huic* coniungendam monui) & *l.15. ſup. de re militari*, verùm etiam per commeatum abſentes. Idque rurſum, non tantùm commeatus tempore durante, verùm etiam poſt exactum commeatus diem: nullo quippe horum caſuum miles eſſe deſinit, atque adeò inoffenſâ diſciplinâ militari negotiis occupari priuatis miles non poteſt. Quinimò poſtremo caſu ſi indultum commeatus beneficium morando corruperit, (vt hæc *lex* eleganter loquitur, (propter emanſionis crimen regradatur: de quo dixi *ad legem ſuperiorem*. ¶ Et ita quidem hæc *lex* accipienda eſt, ſi fidem huius *Codicis* Conditorum ſequimur. Et tamen hanc *legem* magis pertinere putem ad Officiales quoſdam Iudicum, & Palatinos, argumento extremorum *huius leg.* quomodo pariter *lex 7. inf. de executoribus* quæ, & *huic* coniungenda eſt, & *fine* quoque conſpirat, eſt de Palatinâ militiâ. De quo vid. quæ dixi ad *d. l.6. ſup. de cognitor.* huic pariter coniungendam.

DE TIRONIBVS.

TITVLVS XIII.

I. COD. IVST. XLIII.

Reſpondet *huic* Titulus *inf. qui à præbitione Tironum.* Iunge huic, *Nouellam* Valentiniani *inter Theodoſianas* 44. *de Tironibus & occultatoribus deſertorum.*

¶ *De* PROBATIONE *Tyronum, déque* ORIGINE, *&* ÆTATE *in his exigenda.*

I. * Imp. Conſtantius A. ad PP. Poſt alia.

VOTIENS Iuniores" exhibendi" ſunt, non ante probentur", niſi præſentibus Decurionibus origo eorum quæratur; ita tamen vt Decurionibus hæc fiducia denegetur, ne forte quis fugiens militiam addito nomine Decurionis è militiâ abſcendat (de" Auxiliaribus" ſanè Cuneis minimè Ducibus licentia concedatur, niſi priùs certus redditus Iudex" reſcribat, vtrum minimè Decurio ſit) ita vt ab anno &" decimo & nono ad militiam eligantur. Dat. Prid. Non. Iul. Conſtantio A. VI. & C." CONSS. [353.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Iuniores pro tironibus* de quo mox.
" Exhibere. *h l. & l. 2.* eſt conferre, offerre, tradere.
" Probandi verbum hîc proprium *& l. 5. de fil. mil. appar. l.* 10. *de. Decur.* Vegetius *lib.* 1. *c.* 4. 5. 7. *& lib* 2. *c.* 19.
" Fugitiuus hic verſiculus eſt ab *hoc tit.* Cuius hæc alioquin ſententia eſt: Ducibus non eſſe in auxiliares cuneos admittere quem, niſi prius &c.
" Abundat hæc vox: quam tamen quis tueri poſſe putaret, arg. *l.* 19. *inf. de Decurionib.* initio *legis.*
" De auxiliis, ſeu auxiliaribus cuneis, vid. & *l.* 7. *inf. & l.* 22. *ſup. de erogat. milit. annona.*
" *Iudex*, id eſt. Rector prouinciæ.
" Abeſſe debet hæc vox, & verò abeſt à M. S.
" Et *Conſtante* Cæſ. II.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII hæc prima, *hoc titulo*, de Tironum collatione, & exindè probatione, conſtitutio eſt. Et ſanè hoc demùm Conſtantiniano ſæculo hæc Tyronum indictio, collatio, à veteri delectu prorſus diuerſa, cœpiſſe videtur, exceptis Tironibus vicariis, de quibus vid. Traiani *Epiſt.* 59. ad Plinium *lib.* 10. *& l.* 78. *infr. de Decurion. l. vlt. de fil. mil. appar.* Extra hunc caſum, Tironum indictionis, collationis etiam in Pandectis, nulla mentio extat, excepto Arcadio Chariſio in *l.* 18. §. 3. *ff. de muneribus & honoribus*, qui ſanè Iuriſconſultus hoc ipſo tempore ſcribebat. Et perperàm eò refertur *lex* 3. *Cod. de condit. ob turpem cauſam*; quæ Diocletianum & Maximianum auctores habet, quæque agit de dato, Tyrocinij euitandi cauſâ. Agitur enim *eâ lege* de ipſo milite (cui ideò diſertè *lex* inſcribitur) dante aliquid euitandi tyrocinij cauſâ, non de poſſeſſore aliquid dante, vt à Tyronis collatione excuſetur, de cuius alioquin *legis* intellectu, vide nonnulla apud Robertum 1. *ſent.* 11. & Cuiacium, *recitat. ad eam leg.* Et quod de Tironibus ante hoc æuum occurrit, id pertinet ad milites, qui tempore tyrocinij exacto militabant. Huius vero moris & indictionis ſeu collationis alibi quoque mentio extat. De Conſtantini æuo *in vitâ Pachomij c.* 4. ex interpretatione Dionyſij Exigui. *Conſtantino poſt perſecutionem in Imperio durante, & contra Tyrannum Maxentium gerente prælium, præcepta Regalia cucurrerunt, vt lectiſſimi quique iuuenum ad tyrocinij militiam vbique tenerentur: inter quos & Pachomius annos natus* 20. *detentus eſt.* Et mox: *Ciues ergo loci illius videntes Tirones arctiùs cuſtodiri.* Cæterùm etſi bono & laudabili vtilique Rei Militari Prouinciarúmque defenſioni Tyronum hæc indictio inducta fuerit; verum tamen eſt Vegetij Iudicium lib. 1. c. 7. qui huic Tyronum indictioni, collationis probationi accepto fert Romanorum clades. *Hinc tot vbique ab hoſtibus illatæ ſunt clades, dum longa pax militem incurioſius legit, dum Honeſtiores quique Ciuilia ſectantur officia, dum poſſeſſoribus indicti Tirones per gratiam aut diſſimulationem probantium tales ſociantur armis, quales Domini habere faſtidiunt.* Quæ Vegetij querela notanda eſt, quâ haud falsò queritur & declamat, hanc Tironum probationem non rectè factam, Romani exitij cauſam fuiſſe. Nam etſi, vt dixi, delectus hic, diuerſus licèt ab antiquo; bono fine inſtitutus fuerit, ſed *indictis* videl. militibus

pro

pro opibus cuiusque & agris: attamen quia probatio non rectè facta, improba hæc res, & ad militiæ Germanæ perniciem cessit. Partim enim ignauos aut ineptos Tirones dabant, & sæpè fugaces, (vt probat quoque *l.6. inf. de desertoribus*) partim pro iis aurum inferebant; & mille alioquin hic prædandi sinus & artes. Quæ omnia *leges* reprimere conatæ sunt, sed conatæ; Et ita quidem, ipsam Tironum indictionem à defectu probationis seiungi hîc oportet. Quod non adeò accuratè fecit Lipsius, *comment. 1. de milit. Rom. dial. 9.* Certè, magnum in tironibus istis militiæ subsidium futurum erat, si probatio rectè facta fuisset, sicut & in *Adcrescentibus* fuit, de quibus ad *l. 11. h. t.* Maximum verò, in Suecico instituto Regni militiæque subsidium: de quo ita Henricus Soterus, in Sueciæ descriptione. *Status*, inquit, *militaris constat è copiis tam Equestribus quam pedestribus, non tamen è milite peregrino & mercenario, sed domestico: Pedites è selecta* IVVENTVTE, *ad militiam apta, decimati conscribuntur. Qui postquam conscripti sunt, prædia immunia possident, insuper etiam stipendium à Rege accipiunt: quos* TIRONES *Rex per Officiales ei rei destinatos, aliquot annis domi omni armorum genere, laboribusque castrensibus exerceri curat, in expeditionibus interim pugnantibus veteranis. Quo fit, vt quamuis satis magnas contra hostem extra Regni fines eduxerit copias, patria tamen in omnem euentum iusta defensione non destituatur, mercenarioque milite rarissimè, ac nonnisi certis de causis vtatur. Non igitur mirandum, quod sæpius etiam nostra memoria cum omnibus vicinis, Moscho videlicet, Polono, & Dano simul bella gesserit. Defatigatis autem copiis vel expeditionis perennitate attenuatis, statim substitui possunt nouæ, quæ armis & castrensibus laboribus adsuetæ militiæ difficultatem ferre possunt: Regni videlicet firmissimum præsidium.* Et hæc quidem hactenus in ingressu *huius tituli*. Antequam etiam ad sententiam legis accedamus, notandum, Iuniores *hac l.* pro Tyronibus dici, & *l.6.7.10.12.15.18. h. tit. l. 13. sup. de Agentib. l.8.9.10.14. inf. de desertorib. l. vlt. inf. de fil. milit. Apparit. l.78. de Decurionib.* Et apud Symmachum *lib.6. ep.58. Iuniorum*, inquit, *delectus vrbanis familiis imperatus vsque ad æterni Principis responsa pendebit.* Et apud Vegetium *lib.1. c.7. in fin. lib.2. c.5. initio.* At quod Ammianus Marcellinus *lib. 26.* scribit, *Iuniores ad procinctum vrgentem per Thracias inter alios celerare dispositos*; id aliò pertinet: Diuitenses enim & Tungricanos *Iuniores* eo loco memorant Numerorum nomina; Inter Numeros quippe complurimi *Iuniores* dicti; quod cum Tyronibus nihil commune habet. De his vide *Notitiam Imperij*.

Nunc ad *legis* huius sententiam: Vbi primo loco notandum, *δοκιμασίαν*, PROBATIONEM Tironum (vt cæterarum rerum, quæ publicos in vsus conferebantur) factam: Probationem inquam; *Probandi* scilicet Verbum proprium hâc in re fuit, quo hæc *lex* vtitur: & Vegetius superiore loco, & altero quem mox afferam, & alibi sæpè. Et in simil. *Titulus, suprà quid probare debeant*: Et *lex 4. sup. de Agentibus in rebus: & l.2.6. infr. de filiis milit. apparit. l.10. inf. de decurion.* vt & *proba* appellatio, *lege vn. sup. de stratoribus.* Eum in finem porrò probatio Tironum facta, ne quam huic collationi Prouinciales fraudem facerent, & probandæ eorum origini, ætati, staturæ, statui. Itaque & *delectus* hic propriè dictus. Eodem itaque sensu in *Glossis* Isidori, *delectus agitur, id est,* PROBATIO *fit tironum.* Proindè eam in rem iussi mitti delecti viri, & ab omni suspicione prauitatis alieni, huic probationi peragendæ, seu huic delectui: *l.9. inf.*

h. t. Quos quidem *Turmarios* vocatos, *l.3. sup. de priuil. eorum qui in S. Palatio*, ostendi. Turmarios scilicet à Turmis Tironum exigendis. Ad hanc porrò Tironum probationem seu delectum pertinent quoque loci Vegetij *lib.1. cap.2.3.4.5.6.7.* & hic inter alios *lib.1. cap.7. Nunquàm exercitus profecit tempore belli, cuius in probandis Tironibus claudicarit electio, & quantum vsu experimentisque cognouimus. Hinc tot vbique ab hostibus illatæ sunt clades, dum longa pax militem negligentiùs incuriosiùsque legit.* ¶ De Tironum interim indictione agit & Symmachus *lib.6. Epist.58.62.64. Et lib.9. Epist.10.* Sed & Ammianus Marcellinus *lib.19. p.162. lib.20. p.181. lib.21.* in Gestis Anni 361. *p.200. Parabantur*, inquit, *externorum atque ciuilium instrumenta bellorum: & augebatur Turmarum Equestrium numerus, parique studio supplementa legionibus scripta sunt, Indictis per Prouincias Tirociniis.* Idem *lib. 30. p.436.*

I. ¶ Vt ad probationem Tironum redeamus; Probationis pars haud postrema fuit, imò Prima omnium, antequàm probarentur Tirones, de ORIGINE eorum inquisitio: Nam sicut in militiâ Palatinâ prima fuit de origine inquisitio (vt docet *lex 3.4. sup. de Agentib. in rebus, & l.15.16.17. sup. de Palatinis S. L.*) ita & in Armatâ pariter militiâ, siue vltrò sese quis militiæ offerret (quâ de re fuit *Titulus 2. sup. Quid probare debeant ad quamcunque militiam venientes*) siue Tirones per Prouincias indicti conferrentur, de quo *hâc l.* agitur, vid. & Traiani & Plinij amœbeas 38.39. Fiebat igitur de origine eorum inquisitio inter alia, ne fortè Curias euacuari contingeret, Curialésque ciuitatis suæ munia desugerent: Et vicissim quoque ne fugientes militiam in Decurionum numerum irreperent. Cui geminum est, quod statuitur *l.1. & 2. sup. quid probare debeant*: Vt prætextu militiæ Curias vacuari non oportet, ita retrò nec falso Curialis nominis obtentu militiam sperni. De quo plenè *suo tit. inf. de Decurionib.* ac nominatim *l.40.* quæ eiusdem Constantij est eodem Anno data. ¶ Et hæc de probatione originis Tironum, quod ad hunc Titulum pertinet.

Quod de *Auxiliaribus* subiicitur, ab hoc *titulo* fugitiuum & alienum est. In Auxiliares cuneos miles recipi, non ante, à Duce *h. l.* permittitur, nisi priùs Rector Prouinciæ certioratus, rescripsisset, eum minimè Decurionem esse. Peculiare id hoc tempore in Auxiliaribus constitutum fuisse videtur, vt cum Legionariæ sese militiæ, & Numeris offerentes admitterentur, nulla probatione vel inquisitione priùs factâ, si quis Auxiliaribus cuneis inferri vellet, de eo probatio anteà fieret. Rationem ex his Vegetij verbis colligo, *lib. 2. cap. 3. Est alia causa, cur attenuatæ sint Legiones? Magnus in illis labor est militandi, grauiora arma, sera munera, seuerior disciplina, quod vitantes plerique, in Auxiliis festinant militiæ sacramenta percipere: Vbi & minor sudor, & maturiora sunt præmia.* Sed & Ammianus Marcellinus *lib.28.* leuiorem Auxiliarium militiam fuisse satis indicat *lib.18. p.124. Romanis*, inquit, *Reges ex pacto superioris anni ædificiis habilia multa suis miserant carpentis: Et Auxiliarij milites semper munia spernentes huiusmodi, ad obsequendi sedulitatem Iuliani blanditiis deflexi, quinquagenarias, longiorésque materias vexêre ceruicibus ingrauatè, & fabricandi ministeriis opem maximam contulerunt.* Igitur quia grauis erat Legionaria militia, vix quisquam credebatur Curiam deserturus, vt se ad hanc militiam conferret: ideoque in his probatio originis non exigebatur. Contrà, cùm leuior esset Auxiliaris militia, Decuriones ad Curiam euitandam

eò sese facilè ferméque conferebant: Ideóque probatio quædam in his exacta. Verùm post hæc tempora & exactior adhuc probatio exacta est, & in iis pariter, qui ad *Legionariam* militiam adspirarent: & breuiter in omnibus ad quamcunque militiam venientibus, *l.* 1. *&* 2. *sup. quid probare debeant.* Hinc interim colligimus, Romanos inter Auxiliares militasse, quandoquidem de his id cauetur, priùs Iudicem rescribere debere eum minimè Decurionem esse: quod vtique de exteris gentibus & Auxiliis dici non potest, quibus id minimè conuenit. Cæterùm, quid Legiones ab Auxiliis, & Auxiliaribus cuneis differrent, iam quoque notaui ad *l. vltimam, sup. de re militari.* De his agitur rursùm *fine l.* 7. *inf.* & *l.* 22. *sup. de erogat. milit. ann.* Atque ita in vniuersum, tribus tantùm locis Auxiliorum & Auxiliarium *hoc Codice* fit mentio. Et hæc quidem de Originis probatione.

II. ÆTAS quoque in Tironibus exacta seu probata fuit: Num iustæ videlicet essent ætatis. Quam in rem est quoque *caput quartum* Vegetij *lib.* 1. cuius lemma: *cuius* ÆTATIS *Tyrones* PROBANDI *sint.* Incipiens sanè pubertas ex antiquâ consuetudine initium militiæ erat, vt idem Vegetius *pradicto capite* notat. Hæc militaris ætas fuit & virilis: Itaque & Spartianus de *Hadriano* scribit, eum, *quintodecimo anno ad patriam rediisse ac statim militiam iniisse.* Vt antiquiora repetam, ex Seruij Tullij R. formulâ, *initium militia erat annus decimusseptimus*, vt testatur Tubero apud Gellium *lib.* 10. *cap.* 28. vid. & Liuium *lib.* 25. Renouatúmque id Gracchi *lege*, Plutarchus *in Gracchis* νεώτερον ἐτῶν ὀκτὼ καὶ δέκα μὴ καταλέγεσθαι στρατιώτην. Seruius in illud Virgilij: *Ante vrbem pueri, & primano flore iuuentus, exercentur equi*: *Benè*, inquit, *Romana militia exprimit morem: nam post pubertatem armis exercebantur: & decimo septimo anno militabant: quo etiam solo sub custodibus agebant.* Certè & Attico iure, Ephebi statim ab Anno decimo octauo ad vicesimum περιπολεῖν cogebantur τὴν χώραν, primúmque in Vrbe militabant, custodésque Vrbis erant, & in Vrbe præsidia sua habebant: Deinde secundo anno donati clypeo & hastâ mittebantur in suburbana castella, & sic bienniij hæc res erat, δύο ἔτη εἰς περιπόλους ἐγγραφόμενος. Plato *lib.* 6. *de legib.* Aristoteles *de Athen. Repub.* Æschines περὶ τῆς παραπρεσβείας, Harpocration in v. Vlpianus ad Olinthia. 3. Pollux *lib.* 8. *cap.* 9. Alludit Terentius *in Eunucho*, vbi de Chærea adolescentulo, & *ibi* Donatus, Artemidor. 1. *oneirocr. cap.* 56. vid. Petitum *in legib. Atticis*, *lib.* 8. *tit.* 1. Exinde anno vicesimo in Lexiarchicum librum referebantur, & iureiurando se obstringebant, atque ad externa bella mittebantur, sic vt ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς ἀποδήμοις tum militarent. Variè deinceps constituta hæc Ætas. In Veteranorum sanè filiis ad militiam suscipiendam, ætas modò 20. modò 16. annorum incepta, modò expleta exigebatur, *l.* 2. *&* 4. *inf. de fil. milit. appar. l.* 19. 58. *inf. de Decurionib.* At in Tyronibus, finis anni 18. & ingressus anni 19. *hac leg.* pariter vt in Veteranorum filiis. *Plena* igitur *pubertas* in Tyrone *hac leg.* exacta.

¶ Illud postremò monendum est, hanc *legem* proculdubio pertinere ad apparatum belli Magnentiaci, quod tota mole & Maximis viribus in Gallia patratum hoc anno, proximè sequente huius Constitutionis characterismum mense; Deuictus enim planè Magnentius Lugduni, mense Augusto huius anni, vt docet Socrates *lib.* 1. *cap.* 27. Fasti Siculi, & Consularia Idacio subdita.

¶ PRINCIPIS *possessiones à Tironum collatione an & quando immunes sint.*

11. Impp. Valentinianus & VALENS AA. ad Fortunatianum."

DOMVM nostram ad exhibenda tironum corpora" per eas prouincias à quibus corpora flagitantur, nolumus perurgueri: ceterùm sinimus conueniri, in quibus pretia postulantur, ita vt ex certâ præbitione redituum vicem concessionis istius repensemus. Dat. prid. Kal. Feb. Marcianopoli, Valentiniano & Valente AA." CONSS.

NOTÆ.

* Abest à *Cod. Iust.*

" Comitem rei priuatæ, vt præter *l.* 5 *inf. de metallis*, *l.* 2. *inf. de aquaductu*, *l.* 3. *inf. de fisci debitoribus*: quæ id nominatim præferunt, huius *legis* argumentum satis euidenter ostendit. Agitur enim in eâ de re priuatâ Principis. Meminit & eiusdem Ammianus *initio lib.* 19. Zosimus *lib.* 4 *p.* 743. τῷ τῶν βασιλικῶν ἐφεστῶτι ταμιείων φροντίδι: vbi Interpres parùm accuratè, *Imperatorio fisco Prafectum* vertit.

" *Corpora* Tyronum *h. l.* & *l.* 7. vbi dicam, *l.* 4. *infr.*

" ✠ 11. id est Anno 368. Testatur certè quoque Ammianus *lib.* 27. *p.* 365. Valentem anno secundo belli Gothici *Marcianopoli* aliquando constitisse: vide *Chronologiam nostram.*

COMMENTARIVS.

VALENTIS tres Constitutiones, putà hæc *lex* 2. 6. *&* 7. *inf.* super Tyronibus hic proponuntur: de quâ Tyronum annuâ præstatione, quæ prouinciatim pendebatur sub Valente, est Ammiani Marcellini locus *lib.* 31. *p.* 472. quem profero ad *l.* 7. *inf.* Hâc verò *lege*, PRINCIPIS possessiones à Tyronum collatione immunes esse iubentur; Si videlicet ipsa Tyronum corpora flagitentur: ab auro verò Tironico, non item, id est, si pretia loco Tironum postulentur. Quâ in re sæpe variatum, *l.* 12. *&* 14. *infr.* ¶ Dixi, ab *auro Tironico*; Ita enim vocatur à Synesio *epist.* 79. τιρωνικόν, ὃν ἐπὶ τῷ φόρῳ ... τὰ ἀναγκαῖα ... τῷ στρατιωτικῷ χρυσῷ τῷ καλουμένῳ τιρωνικῷ.

¶ Interim obseruandum, non tantùm pro temporum varietate, modò Tirones ipsos indictos, exactos, collatosque fuisse, modò pretium seu taxationem eorum vice (de quo *aliis* huius Tituli *legibus*

gibus) verùm & pro regionum & Prouinciarum varietate, vt hæc *lex* testatur, simul & *lex* 9. *inf.* Nempè quia Regiones & Prouinciæ quædam haud ita opportunæ sunt Tironibus ipsis conferendis: Ideò *d. l.* 9. iubentur supplementa Numeris agitari, Ex OPPORTVNIS REGIONIBVS. Vegetius quoque; *meliùs ex quibusdam Prouinciis vel Regionibus tirones legi, quod Gens Gentem praecedat in bello, & plaga cæli ad robur & corporum & animorum plurimum valeat*, peculiari *capite* ostendit ', *capite*, inquam 2. *lib.* 1. cuius titulus est, *Ex quibus* REGIONIBVS *Tyrones legendi sint.* Ex Thraciâ sanè milites delectos frequenter testatur Auctor incertus Cosmographus quem edidi: *Thracia*, inquit, *prouincia, maximos habens viros & fortes in bello: propter quod & frequenter inde milites tolluntur.*

¶ Cæterùm vt superior lex ad belli Magnentiaci necessitatem pertinet, ita hæc ad belli GOTHICI, quod toto fermè triennio à Valente gestum est, anno 367. 368. 369. V. Ammianum *lib.* 27. & Themistium *Orat.* 10. 14. aliósque: & quæ notabó *ad l.* 1. *inf. de Equorum collat.* & in *Chronol. nostrâ.*

¶ STATVRA *Tironis quinque pedum & septem vnciarum vsualium.*

III. * Idem AA. ad Magnum'' Vicarium Vrbis Rom.''

IN quinque pedibus & septem vnciis vsualibus delectus habeatur. Dat. v. Kal. Mai. Lupicino & Iouino CONSS. [367.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendáque ei *lex proximè sequens.*
' Idem inscribitur vt dixi *lex prox.*
'' Hanc subscriptionem mox expendam.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. tres *leges* super Tironib. ordine sequuntur: quarum duæ priores inter se coaßandæ ad Italiâ pertinent; & nominatim ad eas Italiæ prouincias quæ Vicario Vrbis Romæ suberant: Tertia ad Gallias. Hæc est de STATVRA Militum, seu Tironum. STATVRA scilicet quoque seu proceritas in milite & Tyrone olim stata exacta fuit: Hinc adeò *Statura militaris* vocatur *l.* 9. *inf. de desertoribus.* Et apud Lampridium *in Alexandro Seuero*: *Et erat eius corporis, vt (præter venustatem, ac illum quem hodieque & in picturâ, & in statuis videmus decorem) inesset statura militaris, robur militis.* Ita enim locus ille constituendus videtur, vndequaque est ' ed & *l.* 5. *sup. de re militari*, dicitur, quosdam mediocritatem proceritatis ab Armatæ militiæ conditione submouere: Et *l.* 12. *inf. de Veteranis*, quosdam paruitate deformes indignos virorum fortium consortio reperiri; quin & *l.* 13. *inf. de diuers. offic.* hæc verba occurrunt: *Hique armis gestandis pro statura ac robore corporis idonei sunt.* Et *leg.* 8. *inf. de filiis militar. Apparit. Hi quibus vel corporis robur, vel statura defuerit.* Et *d. l.* 9. *inf. de desertoribus. Duos Iuniores militaris roboris ac staturæ &c.* Quinimò & Io. Chrysostomus, *Homilia.* 21. *ad populum Antiochenum*, *p.* 244. ait, in milite deligendo exteriora spectari, scilicet corporis Mensuram, & bonam corporis habitudinem. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν στρατιωτῶν καὶ σώματος μέτρον, καὶ σαρκὸς εὐεξίαν ἐπιζητοῦσιν οἱ μέλλοντες αὐτοὺς καταλέγειν εἰς τὸ στρατόπεδον. Sed & Herodianus *lib.* 4. κελεύει δὲ σχεδὸν τοὺς νεανίας πάντας ἀθροισθῆναι, ὡς ἂν ἐπιλέξαιτο ἕκαστον ἰδὼν πῶς τι ἡλικίας ἔχει καὶ μεγέθους σώματος καὶ εὐεξίας εἰς στρατείαν ἐπιτήδειον. Et *lib.* 6. Λογάδας εἰς τὴν στρατιὰν ἠθροίζετο, ὅσοι σώματος εὐεξίᾳ καὶ ἡλικίας ἀκμῇ εἰς μάχην ἐπιτήδειοι ἐνομίζοντο. Eâque de re est *caput* apud Vegetium *lib.* 1. *cap.* 5. Cuius titulus, *quâ* STATVRA *sint probandi Tyrones.*

¶ Porrò statura militaris *hâc* Valentiniani *Constitutione* per Vicariam Vrbis Romæ statuitur, QVINQVE PEDVM, ET SEPTEM VNCIARVM VSVALIVM: Paulò maiorem memorat Vegetius *dicto lib.* 1. *cap.* 5. *Proceritatem Tyronum ad incommam scio semper exactam: ita vt* SENOS PEDES, *vel certè* QVINOS, & DENAS VNCIAS *habentes inter Alares Equites, vel inprimis legionum cohortibus probarentur. Sed tunc erat amplior multitudo, & plures militiam sequebantur Armatam: Necdum enim Ciuilis pars florentiorem abduxerat iuuentutem.* Hoc loco tamen ipso Vegetius indicat, olim maiorem proceritatem exactam, & exigi potuisse, quod plures tùm sequerentur militiam: & vbi maior est multitudo, delectus maior haberi possit: suis verò temporibus, cùm pauciores essent qui Militiam sequi vellent, minore proceritate contentos Romanos esse debuisse. Et ideò cum anteà adminimùm QVINQVE PEDVM & DECEM VNCIARVM proceritas requireretur, minorem suis temporibus staturam exactam. Certè hæc lex, *tribus vnciis minorem* exigit. Suetonius quoque scribit *cap.* 19. Neronem ex Italicis SENVM PEDVM Tyronibus nouam legionem conscripsisse, quam *Magni Alexandri Phalangem* appellabat. Quæ statura procerior, vt locus Suidæ *in v.* ἰταλοί cum illo collatus ostendit. Vel ex illo igitur Suetonij quoque *loco* claret, plerosque Italicos eâ staturâ non fuisse. Huc pertinet etiam Symposij ænigma *de milite podagrico*; quod Cuiacius etiam protulit 21. *obseruat.* 5.

Bellipotens olim, sauis metuendus in armis
QVINQVE PEDES *habui, quos nunquam nemo negauit:*
NVNC *mihi vix duo sunt, inopem me copia fecit.*

Vbi tamen ex veteri libro est qui reponit *sex pedes*: Et rationem prætereà addit, quia quinque pedum statura minimè militaris erat: neque mirum etiam primam in *pedes* productam, illius Symposiani sæculi more. Verum, vulgatam lectionem retinendam pertendo, Quinque pedes saltem comminimùm ad staturam militarem exacti: idque est quod indicatur his verbis: *Quos* NVNQVAM *nemo negauit*, id est, qui vt minimum in milite exacti: Quandoque QVINI PEDES & SEX VNCIÆ (vna) minus

ſcilicet quam *h. l.* requiritur) exactæ : Doſitheus Magiſter *lib. 3. ſententiar.* *Hadriani* δ' *αἰτοῦντός τινος, ἵνα στρατεύηται, Ἀδριανὸς εἶπεν, ποῦ θέλεις στρατεύεσθαι; ἐκείνου λέγοντος εἰς τὸ πραιτώριον, Ἀδριανὸς ἐξήτασε ποῖον μῆκος ἔχεις λέγοντος ἐκείνου αὐτὸν πόδας ε' καὶ ἥμισυ εἶπεν, ἐν πρώτοις εἰς τὴν πολιτικὴν στρατείαν, καὶ ἐὰν καλὸς στρατιώτης ἔσῃ τρίτῳ ὀψωνίῳ δυνήσῃ εἰς τὸ πραιτώριον μεταβῆναι.* Ex his conſtat omnibus, nimirum modum & proceritatem militum & tironum exactam, intra QVINTVM & SEXTVM pedes : Cæterùm cùm maxima proceritas exacta, SENI pedes integri ſtatuti : cùm minima, QVINI ſaltem ; His addiæ quædam vnciæ vario numero, modò ſex, modò ſeptem, modò decem. Et quidem (vt exiſt mare par eſt) pro varietate quoque regionum, in quibus Tirones & milites conſcripti. Igitur in locis ad Septentrionem magis inclinantibus maior modus, quàm in iis, quæ ad Auſtrum propiùs accedunt, exactus omninò videtur. Nil mirum igitur, ſi intrà Italiam (ac nominatim *Vicariatu vrbis Romæ*) intrà quam compulſi iam erant, qui militiam vel corporis damno detrectarent (de quo ad *l. proximam*) quini pedes & ſeptem vnciæ tantum exactæ fuerint : Et Suetonius *ſuperiore loco*, velut rem extraordinariam notet, à Nerone ex Italicis ſenum pedum Tironibus nouam Legionem, quam & ideò *Alexandri Phalangem* vocauerit, conſcriptam. Proculdubio enim in militibus Gallis, ac maximè Belgis (apud quos etiam maior pes) Germaniſque & Britannis, maior proceritas ſtatuta, vt qui immanitate & proceritate corporum aliis antiſtatent, *quod notum.* Hinc ſaltem illud Vegetij *lib. 1. cap. 1. quid aduerſus Germanorum proceritatem breuitas* [Romana] *potuiſſet audere?*

De Britannis quoque Strabo, *lib. 4.* pedis ſemiſſe eos ſuperaſſe Romæ proceriſſimos Romanorum *ἀντίπαιδας γὰρ ἡμεῖς εἴδομεν ἐν Ῥώμῃ τῶν ὑψηλοτάτων αὐτόθι ὑπερέχοντας καὶ ἡμιποδίῳ.* De Maximini Gothalani ſtatura res nota eſt : vt & de Burgundionibus ſeptipedibus, quis non apud Sidonium legit? quem alioquin ſummum adoleſcendi humani corporis modum Varro. 1. *Hebdomadum* dixit. Imò Philoſtratus, *in v. Herodis* quoque conſulendus. De quatuordecim palmorum cum pollice replicato & duobus digitis longitudine, eſt *Caput in lege Ripuariâ* : Et ſolemne fuit Alemannis quoque mancipia ſtaturâ corporis æſtimare, vt oſtendit charta ſub Carlomanno *R.* ſcripta. Denique vt pro varietate Regionum ſtatura exacta in milite, ita & pro militiæ genere : in Ripenſi quippe minor, quàm in Comitatenſi ſtatura ſufficiebat, *l. 8. inf. de filiis militar. Apparit.*

¶ Porrò de VSVALI pede hic nominatim agitur qui ſcilicet in vſu quotidiano erat, vt *vſualia mancipia, vſualia iura, vſualis ſermo*, id genus alia; ſcilicet *Italicum pedem* vſualem in Italiâ intelligit, non Regium, aut Alexandrinum. Italicus nempè vſualis habebat tredecim digitos & trientem. Hero. *in Iſagoga M S. ὁ ποῦς*, inquit, *ὁ μὲν βασιλικὸς καὶ φιλεταίρειος λεγόμενος ἔχει παλαιστὰς δ', δακτύλους ιϛ'. ὁ δὲ Ἰταλικὸς ποῦς ἔχει δακτύλους ιγ'. γ''.* Eundem *Monetalem* appellat Hyginus *extremo de limitib. conſtit* : Quo maior quoque fuit Ptolomaïcus (qui proculdubio idem cum Regio eſt, quem Hero *ſuperiore loco* memorat) & pes Druſianus qui in GERMANIA, Belgicâ, ſeu Gallicâ, vſurpatus. *Neque hoc prætermittam*, inquit, *quod in Prouinciâ Cyrenenſi comperi, in quâ agri ſunt Regij, id eſt, illi quos Ptolomæus Populo Romano reliquit. Pes eorum Ptolomeius appellatur, habet Monetalem pedem & ſemunciam. Item dicitur in Germaniâ in Tungris pes Druſianus, qui habet monetalem pedem, & ſexcuntiam. Ita vt vbicunque extra fines legeſque Romanorum, id eſt, vt ſollicitius perferam, vbicunque extra* ITALIAM *aliquid agitatur, inquirendum & de hâc ipsâ conditione*, [id eſt, de hâc menſurarum ſeu pedum diuerſitate] *diligenter præmoneo.* Ex hoc Hygeni *loco* liquidò conſtat, pedem monetalem fuiſſe vſualem Italiæ : Qui quidem *Monetalis* proculdubio ideò dictus, quia modolus huius pedis in Æde Monetæ Romæ adſeruabatur, ad quem menſurarum publicarum fides exigebatur. Ita apud Capitolinum in *Maximino p. 139.* Amphora capitolina dicitur, quia ſcilicet, vt ſcribit Faunius, *in carmine de ponderibus & Menſuris*, vel etiam Priſcianus:

Amphora ſit cubus, quam ne violare liceret,
Sacrauêre Ioui, Tarpeio in monte Quiritis.

Eodémque pertinet antiquæ menſuræ inſcriptio, vbi hæc inter cætera leguntur : *Menſura exacta in Capitolio.* Vſualis pes igitur *h. l.* Italicus, & Monetales idem : quo & Druſianus & Regius ſeu Ptolemaicus, non vſuales : Sed Germaniæ, & Cyrenenſi Prouinciæ, & confinibus, peculiares paulò maiores fuerunt. De Regio ſenſit & Iulianus Aſcalonites apud Harmenopulum *lib. 2. t. 4. num. 12.* cùm ſcribit *ὁ ποῦς ἔχει παλαιστὰς δ', ὁ δὲ παλαιστὴς δακτύλους δ'.* quod cum Herone omninò conuenit : vide & *Heſychium.* Pariter & liquidorum menſuras Italicas ab aliis ſeparatas nemo neſcit. Videndi ſunt vel libri *Medicorum.* Sed & Ariſtides *ἡμίναν βασιλικὴν* memorat *in tertiâ ſacrarum*, quæ proculdubio Capitolinæ aduerſa fuit, vt pedi Italico ſeu Monetali Regius. Fallitur enim vir Doctus, qui cum Capitolinâ eandem facit, ſiue cum vrbanâ heminâ.

¶ Vt ad Menſuram militarem redeam, Rectè Salmaſius *Commam* in *ſuperiore* Vegetij *loco* interpretatur, Menſuram ad quam militaris ſtatura exacta. Nam & ita in *Gloſſis* Iſidori *Incoma, menſura militaris*, ita dicta pro *Encomma* : ſiue quia palus in terram defixus, ad quem ſtatura Tironum & Militum exigebatur, *ἔγκομμα* : quomodò Græci *ἐγκόπτειν πάσσαλον* palum defigere : vel etiam quia inciſuras quaſdam, (& vt nos vocamus *encoches*) & *κόμματα* haberet, quibus (vt mos eſt) pedum & vnciarum notæ diſtinctæ eſſent, & deſignatæ : Sic perticæ metatorum menſorum ſua habuêre *κόμματα.* Videſis eum ad *Hiſtor. Auguſtam, p. 119:120.* Inciſum *κόμμα, in veteri Onomaſtico.*

¶ *In* MVRCOS *Valentiniani duæ Conſtitutiones.*

IIII. * Idem. AA. ad Magnum Vicarium Vrbis Romæ.

EOS qui amputatione digitorum caſtra fugiunt, ſecundum Diui Conſtantini decretum †, Tua Sinceritas non ſinat manus deformatione defendi, ſiquidem poſſint in quâcumque Reipublicæ parte prodeſſe, qui ſe ſponte truncauerunt. Dat. v. Kal. Mai. Lupicino & Iouino CONSS. [367.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Inst.*

" Iungenda huic *legi* est (vt iam suprà monui) *lex superior.* Et concordat huic, *lex proximè sequens*, & *lex* 10. *inf.* & *l.* 1. *inf. de filiis militar. Apparit.*

† Intelligit *dictam l.* 1. *inf. de filiis mil. Apparit.*

V. * Idem. AA. ad Viuentium" PP. Galliarum.

SI quis ad fugienda sacramenta militiæ fuerit inuentus truncatione digitorum damnum" corporis expedisse," & ipse flammis vltricibus concremetur, & dominus" eius qui non prohibet, graui condemnatione feriatur. Dat. VI. Kal. Mai. Triberis, Valentiniano & Valente" AA. CONSS.

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Inst.*

" *Viuentius* PP. Galliarum sub Valentiniano: *v. Prosopogr.*

" *damnum*, mutilationem, dispendium, *l.* 5. *inf. de filiis milit. apparit.* deformationem: *l.* 4. *sup.* deformitatem. *c.* 2. *de Clerico agrot.* Iuuenalis pariter de Castore *Cupiens euadere* DAMNO *Testiculorum.*

" Non muto in *expetiisse.*

" Vel II id est A. 368. vel III. id est. 370. quod malo.

" Pertinet igitur hoc propriè ad Tirones, quos *Domini* exhibebant.

COMMENTARIVS.

DETRECTANTES militiam Tenebriones (quâ voce hâc in re vtitur Varro *apud Nonium*) & quidem amputatione DIGITORVM, ex Constantini constitutione, Curiæ nihilominus addicuntur, *l.* 1. *inf. de filius militar. Apparit.* Quod hâc Valentiniani *l.* 4. confirmatur, ne hi videlicet manos deformatione ab aliis Reipublicæ muneribus se eximerent. Mox tamen *l. sequ.* 5. capitalem viuicomburij pœnam idem Valentinianus indixit. At Theodosius *l.* 10. *inf.* constituit, vt etsi inter lectissimos milites ij non numerentur, nec militum nomen ferre possint, onera tamen & labores militiæ euitare non possint. Deformatio scilicet, seu debilitatio digitorum à militiâ quidem excusat & repellit, non tamen à Curialibus muneribus, vt *h. l.* & *d. l.* 1. vel à militaribus oneribus, *d. l.* 10.

Similiter debilitas, id est, membrorum damnum & deformitas huiusmodi vel similis repellit ab Altaris functione sacrâ, non etiam à cæteris muneribus Ecclesiasticis, *canon. qui partem* 6. 55. *Dist.* & *cap.* 2. *Ext. de clerico ægrotante vel debilitate.* Et Innocentius *in integrâ Epistolâ ad Felicem Nucerianum Episcopum*: *In his Clericos scripsisti quos constituas, non habere aliquos murcos, aliquos bigamos esse.* ¶ Omitto locum ex Valerio Maximo *lib.* 6. *cap.* 3. & Plutarcho in Lysandro, Æliano *lib.* 1. *cap.* 9. & *Histor Miscella cap.* 16. & similes *his* locos cuiuis obuios, de hâc videl. pollicis vel digitorum truncatione ad militiam non subeundam, seu de Murcis, quæ propria hâc in re vox est.

¶ Illud notari oportet, & hanc *l.* 4. & *d. l.* 1. *de filiis milit. Apparit.* & *Veteranorum*, ad *Italiam*, seu Italos, propriè pertinere: Et quidem *h. legem* 4. ad diœcesim Vicarij Vrbis Romæ: dictam verò *l.* 1. ad Brutios, & Lucaniam nominatim. Dicitur enim *lex* illa, *Accepta Regio*, quæ vrbs sanè sedes fuit Correctoris Lucaniæ & Brutiorum, vt testatur *lex* 1. *inf. de Relationibus.* Sed & Olympiodorus apud *Photium* τὸ ῥίψειν μετρέπεσθαι ὑπὸ τῆς Βρυττίας (ita enim reponendum, non Βρεττίας) scilicet amputationem hanc siue truncationem digitorum ab *Italis* passim (at non etiam à *Gallis*) vsurpatam, testis Ammianus Marcellinus, horum ipsorum Scriptor, in insigni illâ παρεμβολῇ quam de Gallis & Galliis facit, *lib.* 15. *p.* 61. *Ad militandum*, inquit, *omnis ætas aptissima & pari pectoris robore Senex ad procinctum ducitur, & adultus gelu duratis artubus, & labore assiduo multa contempturus & formidanda. Nec eorum aliquando quisquam, vt in* ITALIA, *munus Martium pertimescens pollicem sibi præcidit, quos localiter Murcos appellant.* Vbi *localiter*, id est, ioco quasi murcidos, desides, & ignauos appellatos ait, vulgò scilicet vel à Gallis iam latinam linguam edoctis. Etsi eo loco Vir doctus nuper ex editione Romanâ & MS. Regio mallebat *Localiter.* A quo loco non abludit hic Spartiani locus, *Hadriano p.* 6. Etsi est is de *Italis* Hispaniarum. *Delectum iocülariter* (*vt verba ipsa ponit Marius Maximus*) *detrectantibus Italicis, vehementissimè, cæteris prudenter & cautè consuluit.* Quo loco *Iocülariter* est, non leuiter, aut per iocos & facetias, sed ridiculo more amputatis digitis. Item *vehementissimè consulere*, est asperiùs & seuerissimè cauere, ἐμβριθέστατα. *Consulendi scilicet* verbum anceps est, & ἐν τῷ μέσῳ, vt *l.* 2. *inf. de itinere muniendo. Singuli loca debent quæque sortiri, vt sibi consulant, vel negligentiâ vel labore.* Cæterùm illo loco procul dubio Italici sunt, Italicæ municipes in Hispaniâ, non ex Italiâ orti: id enim locus ipse exposcit: Nam & ita Victor Schotti, Hadrianum, quem alij *Italicâ vrbe Hispania ortum* scribant, *stirpis Italicæ fuisse* scribit: quæ ideò moneo, quia & locum illum Viri docti vitiosâ interpunctione corrumpunt, neque capiunt quid sit IOCVLARITER delectum detrectare, item quid sit *vehementissimè consulere*: aut qui Italici sunt eo loco.

Cæterùm cur Italicis Hadrianus delectum ioculariter detrectantibus VEHEMENTISSIME consuluerit, & iratus fuerit, hæc procul dubio causa fuit: quia Hadrianus ipse Italicus fuit, id est, Italicâ ortus. Et ideo tanquam indigenis συμπατριώταις vehementissimè consuluit. Et fortè hæc quoque causa Hadriano fuit, cur Italicam patriam nunquam (quod Dio memorat) accesserit, quamlibet Hispaniam adierit. Verùm ad Italos redeamos. ¶ Itali videlicet traductis pridem animis ab arte militari ad pacis artes, vni fermè agricolationi operam dedêre, vt scribit Herodianus *lib.* 2. Nempè posteaquam Augustus Princeps exemplum futuris Principibus dedit, vt milite Italico parciùs Numeros

meros explerent. De desertoribus quoque per Italiam : vid. *l.* 1. *inf. de desertoribus.*

¶ Cæterùm cùm in Galliâ tales Murcos fuisse, neget Ammianus Marcellinus, mirari subit, de Murcis ed PP. Galliarum *l.* 5 *h. t.* datam, cum tamen Ammianus Marcellinus, vt dixi prædicto loco neget, ex Gallis vllos id vsurpasse. Verùm illud notari oportet, Galliarum Præfecturam Prætorianam intra se continuisse quoque *Britannias*, & Hispaniam. Et certè paulò post locum Ammiani consignabo, de desertoribus per Britannias. Et superiùs locum consignaui, de *Italicis Hispaniarum* iocularitet delectum detrectantibus. Quin & *Gentiles* iam, Barbarique intra Gallias milites erant, quorum filij id patrare potuerunt, at non etiam cæteri *Galli*, si Marcellino stamus. Vt ad Murcos istos redeamus, apud Chirium Fortunatianum hæc quoque leguntur : *Decem milites belli tempore pollicè sibi amputarunt.* Quinimò & ipsi parentes, teneriore affectu moti, delectu per bellum indicto, filios suos debilitare soliti, vt testatur Suetonij locus in *Augusto, cap.* 24. Et *lex* 3. *ff. de re militari*; Et Rufus in *legibus militaribus*, §. 47.

¶ Denique hæ leges duæ vna cum *l.* 10. *inf. de medicis & Professoribus* ad delectus pertinent, quos per hæc tempora Valentinianus habuit, ad supplementa legionum Gallicanarum, post varias in *Gallias* expeditiones aduersus Alemannos, Francos, & Saxones (de quibus consulendus est Ammianus Marcellinus *lib.* 27.) vt terrorem Barbaris obiiceret, cuius meminit & Zosimus *lib.* 2. *p.* 742. hæc nominatim scribens. Οὐαλεντινιανὸς ὁ βασιλεὺς τὰ περὶ τοὺς Γερμανοὺς εὖ διαθέμενος, αὐτὸν δεῖν, καὶ τὸ εἰς τὸ μέλλον ἀσφαλείας τῶν Κελτικῶν ἐθνῶν ποιήσασθαι πρόνοιαν. Νεολαίαν οὖν ὅτι πλείστην ἀθροίσας, ἔκ τε τῶν προσοικούντων τῷ Ῥήνῳ βαρβάρων καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς ὑπὸ Ῥωμαίοις ἔθνεσι γεωργῶν τοῖς στρατιωτικοῖς ἐγκατέλεξε τάγμασι. Quin & Ammianus Marcellinus *lib.* 27. in Gestis horum circiter temporum, hæc scribit: *Valentinianus*, inquit, *profectus, ab Ambianis, Treuerosque festinans, nuncio percellitur graui, qui Britannias indicabat barbaricâ conspiratione ad vltimam vexatas inopiam : Nectaridúmque Comitem maritimi tractus occisum, & Bulchobaudem Ducem, hostilibus insidiis circumuentum. Quibus magno cum horrore compertis, Seuerum etiam, tùm Domesticorum Comitem misit, si fors. casum dedisset optatum correcturum seciùs gesta : quo paulò posteà reuocato, Iouinus eadem loca profectus, Prouentus idem celeri gradu præmisit* ADMINICVLA *petiturus exercitus validi, id enim instantes necessitates flagitare firmabant. Postremò ob multa & metuenda quæ super eâdem insulâ rumores adsidui perferebant, electus Theodosius illuc properare disponitur, officiis Martiis felicissimè cognitus, ascitaque animosa legionum & cohortium pube tendebat præeunte fiducia speciosa* Et paulò post : *Denique Edictis propositis impunitatéque promissâ, Desertores ad procinctum vocabat, & multos alios per diuersa libero commeatu dispersos : quo monitu vt rediere plerique*, &c.

¶ Reparando *exercitui incumbens Valens tria constituit.* 1. *de* Immunitate *à censibus, Tironis oblati.* 2. Quis *Tiro offerendus* 3. *Quomodo & quo ordine exercitus* Supplendus *sit.*

VI. *. Idem" AA. ad Modestum PP."

SI oblatus Iunior fuerit, qui censibus tenetur insertus, ex eo tempore, quo militiæ sacramenta susceperit, proprij census caput excuset; ac si quinquennij tempus fidâ obsequij deuotione conpleuerit, vxoriam quoque capitationem merito laborum præstet inmunem : eâ scilicet seruanda ratione, vt quam" sibi vxorem copulauerat affectu, & in priore" lare derelictam memorarit, inprobata" census sarcinâ sustineat ¶ Nullus * vero Tironem vagum", aut Veteranum possit offerre, cùm ad spontaneam singuli militiam propositæ inmunitatis commodis inuitentur : circa eos enim Leges" iubemus valere beneficium, qui indigenas", atque ipsius prouinciæ finibus innutritos, vel adfixos censibus, vel Adcrescentibus suis" obtulerint Iuniores : neque enim conuenit illum" immunitate" gaudere, qui vanâ oblatione vagi atque fugitiui vel veterani filij" statum futuræ conuentionis inriserit. ¶ Quod hactenus decernimus custodiri, vt oblatus" numerus ex Adcrescentibus primitus reparetur; ac si compensatio" non potuerit conuenire"; neque ex Iunioribus modus qui oblatus" fuerit, quiuerit reparari, ita demùm de publicis fascibus" hij qui ex superfluo veniunt, eximantur. Dat. XIIII. Kal. Octob. Hierapoli", Valentiniano & Valente III. AA. CONSS. [370.]

NOTÆ.

* Abest à *Cod. Iust.*
" Tribuenda hæc *lex* Valentiniano VALENTI *& Gratiano. vid. consul. Theod.*
" *Modestus* sub Valente PP. Orientis, v. *Prosopogr.*
" *Vt ea quam,*
" & non deductam in domum mariti.
" Locus, vt videtur, corruptus, de quo *infr.*
" Lex 1. *Cod. eod. tit.* hinc desumpta est : quæ ita habet : *Nullus Tyro vagus aut veteranus aut censibus obnoxius ad militiam accedat.*
" *Vagus* Tyro, est alienigena, *l.* 2. *inf. de desertoribus*: dicam ad *l.* 10. *inf. de desertoribus.*
" *x. legis.*
" *Indigena* hinc definitio elici potest, Indigena αὐτόχθων Gloss. Saluianus *lib.* 5. *suscipiuntur vt aduenæ, fiunt praeiudicio*

preiudicio habitationis Indigena, Indigena est *unde genitus*. Alia excerpta *cap. περὶ γεωργίας* Indigena. ἐγχώριος.

x. Suos.

dominum, patrem.

immunitate gaudere, propter filium oblatum.

Filios Suos possessores Tirones obtulêre.

x. Ablatus, & *hic*, & *infine mox*: *Ablatus* autem, id est, deficiens numerus, morte vel aliter.

Compensationem vocat subrogationem & supplementum, reparationem.

Id est, congruere, sufficere.

x. Ablatos, vt *Sup.*

Fasces publici quid? mox dicam in *Comment.*

id est, qui ex censitis vel adcrescentibus conferuntur non sufficientibus ad reparationem exercitus, militaribus adcrescentibus & tyronibus.

Zozimus quoque author est, Valentem hoc anno Hierapoli constitisse, atque inde contra Persas mouisse *lib. 4. p. 742.* vide & subscriptionem *leg. vn. inf. de Iure Italico Vrbis Const.* & *legis 19. inf. de Episcopis.*

COMMENTARIVS.

REPARANDO exercitui Valens hoc tempore incumbens, hæc tria constituit. I. Primùm scilicet alacritati Prouincialium ad offerendos Tirones excitandæ constituit, quomodo IMMVNITAS à censibus & capitatione Tironibus quæratur. Quò sanè pertinet quoque *prox. l. 7. inf. & l. 4. inf. de Veteranis*. Huius certè *legis* hæc sententia est: Tironem oblatum qui censibus est insertus, statim vt militiæ Sacramenta susceperit, immunem fieri à censu: post quinquennij militiam etiam vxorem eius immunem reddi (quod tamen, vt immutatum posteà fuerit, vid. *l. 7. prox inf.*) ¶ Sed eam demùm *Vxorem* immunem reddi *h. l.* notandum est, quam Iunior, siue Tiro, non tantum affectu sibi copulauerit, verùm etiam quam in domum suam traduxerit. Quod velut singulare notari oportet: Eam scilicet demùm vxorem haberi, credique, quæ in domum mariti introducta, seu traducta est. Vxoris scilicet in domum mariti deductio ad constituendum matrimonium vt maximè non requireretur, (vt satis probat *lex, si donationem* 22. *Cod. de nuptiis*: Et *lex, Seia, penult. ff. de donationib. inter virum & vxorem.* Et vulgata regula, *solo honore maritali & affectu nuptias constitui*, qui & *plenus honor* dicitur, *l. 11. Cod. de repudiis*: *l. cum tabulis*, §. 1. *ff. de his quibus vt indignis*: *Nou.* 22. *cap. 3. & 24. c. 4.*) Tamen ita plurimùm eueniebat, vt non apertiùs vtriusque coniugis voluntas declararetur, quàm marito vxorem in domum suam deducente. Sed & necessariò requirebatur in quibusdam casibus, ne fortè aut probatio aliundè deesset, aut fraus aliqua fieret, vt in specie *huius legis*, & *l. mulierem 5. ff. de ritu nuptiarum*: Et *legis cum fuerit 15. ff. de condit. & demonstrat. L. Sancimus 34. Cod. de nuptiis*, & apud Paulum *lib. 2. Sent. Tit. 19. §. penult.* Et *l. 65. §. 3. ff. de iure dotium*: cùm de implendâ scilicet conditione nuptiarum agitur: Item cùm de publico præiudicio agitur, non nudus affectus sufficit, quem ementiri & fingere facilè quis potest; verùm his casibus plena probatio requiritur: Quod non aliter aut certiùs fit, quàm deductâ vxore in domum mariti. Vice versâ, cùm ad fraudes velandas post consensum maritalem inter tempus ipsius consensus, & deductionem ipsam multa fieri soleant, hoc certè casu non attenditur tempus in domum deductionis. Vt ecce, donatio inter virum & vxorem constante matrimonio prohibita est, simul ac in nuptias consensum est, neque attenditur tempus in domum deductionis, *d. l. Seia, penult. ff. de donationibus inter virum & vxorem.* Breuiter, si de voluntate ipsorum tantùm contrahentium agatur, & de affectu aliunde constet, deductione nil opus est. Si verò de explendâ voluntate aut legis, aut Tertij alicuius, deductio omninò requiritur: ne alioquin fraudibus sit locus, vt in specie *huius legis*. Facilè enim Tiro, alicui mulieri factum fautum cupiens, cùm in militiam proficiscitur, hanc vel illam sibi affectu copulatam ementiri posset: Et ideò in domum suam traductam probare debet, non in priore lare derelictam. Simili sane fraudi occurritur simili dispositione in *l. 4. inf. de Veteranis*, *vers. ita tamen*. Ex his interim quoque apparet ἱεροδουλίαν in Ecclesiâ per hæc tempora nondùm publicâ *lege* vsurpatam videri: de quo dixi ad *l. vlt. sup. de nuptiis*. Illud verò non magis quàm ex *l. 7. inf.* rectè colligitur, vel ex *leg. 3. supra, de re militari*: militibus hoc tempore licuisse secum vxores habere. Cui erroneæ sententiæ causam præbuisse videntur illa, *& in priore lare derelictam*, quibus discrimen induci putarunt inter vxorem domi relictam, & in militiam ductam: cùm illis vti iam ostendi, discrimen statuatur inter eam quæ in domum mariti deducta, & inter eam quæ in priore lare derelicta, id est, in domum non deducta. Ergo huiusmodi vxor per quinquennalem tironis militiam à censu non eximitur; qui sensus est versiculi, *eâ scilicet seruanda ratione*: vbi tamen in *fine* eius locus corruptus videri possit, & sic legendus: *improbam census sarcinam sustineat*: vt *improba* sarcina, sit grauis & molesta: vel ita, *memoraris, improbatam census sarcinam sustineat*: vel retineri quoque possit ita, *improbata*, scilicet vxor, non sarcina. Verùm nil muto temerè: *sustineat*, id est, duret, maneat in census sarcinâ *probatâ*, cui probabitur iam antè subiecta: *sustinere*, pro durare, manere, ac nominatim vt *sustinendi*, ita *sustentandi* vox in censuû negotio propria: vid. *l. 1. inf. de protestasia*. Et hæc de primo *huius leg.* capite.

II. QVIS TIRO OFFERRI debeat, vt superior immunitas ei contingat, definit *h. l.* Valens Imperator; scilicet neque vagos πλάνος tiro, neque veteranus offerri potest, aut debet; verùm vel indigena, atque in ipsâ Prouinciâ innutritus (cui scilicet vagus opponitur & fugitiuus,) vel adfixus censibus, vel certè ex adcrescentibus. Vt in militiâ alij erant iam militantes, alij verò adcrescentes, id est, supernumerarij, qui interim non militabant, sed in parato veluti habebantur, vt in locum legitimorum militum amissorum subrogarentur (de quibus dixi ad *legem 11. sup. de re militari*:) similesque: adcrescentes in militiâ Palatinâ fuerunt: Ita pariter in Prouinciis alij professionibus censualibus iam inserti erant, seu voluminibus censualibus, & censum iam præstabant, alij verò adcrescentes erant, qui scilicet in locum deficientium subrogarentur, vt testatur quoque *lex 3. sup. de priuilegiis eorum qui in S. Palatio*: vbi dixi.

III. REPARATIO exercitus seu supplementum, vt fieri debeat, *h. l.* definitur. Primùm igitur Numeri replendi sunt ex militibus *Adcrescentibus*, de quibus (vt iam monui) plenè dixi ad *l. 11. sup. de re militari*. Tùm si Numerus aut modus

caſtris aut oppidis, verùm ἐν ὑπαίθροις: contrà, vigiliis ab Ammiano Marcellino iunguntur, & itinera interſepire dicit, itémque ſuſpecta loca obſeruare, ſpeculari; & omnibus locis illis per agmina diſperſos indicat. Erant igitur exploratorum manus & agmina; *Tendere* non tantùm, ſed & *pratendere*, Caſtrenſia ſunt vocabula. De iiſdem ſenſit & Ægeſippus *lib.5. de excid. Hieroſol.cap.20.* ſiue quis alius Auctor: *Caſtellum*, inquit, *in quo pratendebant.* Et cap. 24. *Cuſtodias pratendentium*, *pariter dixit.* *Ad eaſdem Diuus Ambroſius ſæpè alludit, ep...Fortis viri*, inquit, *eſt, non diſſimulare, cum aliquid immineat, ſed pratendere, & tanquam explorare de quâdam ſpeculâ mentis.* Et lib. 6. HEXAEM. cap.9. *ſepes ſuperciliorum, qua oculis munimenta pratendunt*, & ep.16. *Quam bonum bellatorem, ſumere arma Dei, ac pratendere ſemper, non ſolùm aduersùs Carnem*, &c. & ep.26. *Nolle ac die in tuis caſtris curâ & ſenſu locatus orationum excubias pratendebam.* Epiſt.27. *Dum tu militem Romanum occupas, dum is aduersùm ſe vtrinque pratendit in medio Romani Imperij ſinu.* Ep.82. *ſicut autem ſpeculator praſidum, peruigil cuſtos, qui pratendit in caſtris.* Idem eò ſæpè alludit, *lib.1. de offic.*10.18.37.38.47. Vox mutuata è Venatica, vbi ſpatia terrarum includuntur. Gratius in *Cynegetico, v.31.*

Et his viceaos ſpatium pratendere poſſis
——— Rete velim:

Columella quoque *lib.8.c.9.* *Pratentis retibus, quibus prohibentur volare.* Tendendi, & Prætenturarum frequens mentio apud Hyginum in *Aromatica* ſiue de *Caſtrametatione*, quo loco ſcilicet in caſtris *ad vallum, vbi cohortes prima, & Exploratores, & Claſſici cum auxiliariis Equitibus pratendebant.* Denique quod dixi Prætentutas fuiſſe agmina diſperſa, id ex hâc ipsâ *lege* ſatis colligitur: ſeparantur enim à caſtris & à ſignis. *Notitia Imperij* ſub Duce Retiæ primæ & ſecundæ, *Prafectus Legionis tertia Italica pro parte media* PRÆTENDENTIS *à Vimania Caſſiliacum vſque Cambiduno*: cui opponitur immediatè antè *Prafectus Legionis Italica tertia partis ſuperioris deputata Ripa prima ſubmontorio.* Item *Prafectus Legionis tertia Italica partis ſuperioris, Caſtra Regina nunc vallato.* Sed Prætenturas quoque dixêre, & quidem nonnullis locis ſuperiùs laudatis generali iam appellatione de omnibus omnino Copiis hoſtib. obicis vice oppoſitis; quo ſenſu quoque *Galliam pratentis* claruiſſe Manilius *lib.4.* *Gallia pratentis Hiſpania maxima bellis* dixerit, ſi tamen dixit vir Magnus; quippè loco *pratentis* ex MSS. legit *Per cenſus.* Quo loco *pratenta* pro prætenturis accipiendæ ſunt. At eodem ſenſu Claudianus de bello Gothico.

Venit & extremis legio pratenta Britannis.

¶ EMANSORIS *vltra Commeatus vel iniuncti negotij tempus Scriniarij, Agentis in rebus, Palatini pœna.*

11. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Syagrium Magiſtrum" Officiorum.

VICVNQVE de Scriniis", aut Agentibus in rebus, vel etiam ex Officiis Palatinis (his videlicet qui Sacrarum & Priuatarum Remunerationum" Comitibus obſecundant) *ſex menſum ſpatium*, ſupra diem Commeatus, aut Iuſſionem" euectionis afuerit, is in inferiorem locum, quinque antelatis" poſterioribus, reuoluatur": Is verò qui *anni* vacationem arbitratu proprio, Iudiciarij præcepti oblitus, adſumpſerit, à decem poſt ſe militantibus tranſeatur; ac deinde, cùm iam aliquis deſidiâ *quadriennio* officium propriũ adire neglexerit, quadraginta de ſequentibus poſtferatur: Qui verò ne" *poſt quadriennij* quidem tempus militandum, non immeritò matriculis auferatur. Dat. Kal. Octob. Auxonio & Olybrio CONSS. [379.]

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod. eod. tit.* Cæterùm hæc *lex*, vt plures aliæ *huius libri*, à militiæ armatæ tractatu alienior eſt. Eſt enim de militibus Palatinis non Armatis. Denique huic *legi* concordat *lex 15. ſup. de Agentib. in reb.*

" *Magiſtro officiorum* ideò hæc *lex* inſcribitur, quia in eâ agitur de Scriniariis, & Agentibus in rebus, qui certè ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum fuerunt.

" Ordo hic obſeruatur, qui obſeruatus *lib.6.tit.26.27. & 30.*

" Dixi ad *legem 20. ſup. de Palatinis.*

" Id eſt, ſupra iniuncti negotij tempus: vt loquitur *d.lex 15. ſup. de Agentibus.* Eſt enim *iuſſio euectionis* nihil aliud, quàm cùm quis ex Comitatu emittitur negotij gerendi cauſâ: Tractoria: l. 12. *inf. de Tironibus.* De *euectionis* appellatione alibi dicam.

" Vt *ſup. l. 1. Cod. Iuſt.* abfuerit.

" Prælatis.

" *Deuoluatur*, Cod. Iuſt. Cæterùm *reuoluendi* pariter verbo vtitur lex 11. *ſup. de re milit.*

" Hic aliquid deſiderari videtur: neque hanc lacunam ſupplet Codex Iuſtinianeus. Itaque verbum *venerit*, vel quid ſimile ſuppleri oportet: ita, *qui verò ne poſt quadriennij quidem tempus venerit, militantum non immeritò*, &c. *Militantum*; ita enim reponendum, vt in *l.6. ſupr. de cognitor.* (quæ *prox. ſequenti legi* coniungenda eſt) *Codice* Iuſtin. *Militantium.* Quanquam ex ſuperioribus ſuppleri poteſt ita, *ne poſt quadriennij tempus quidem officium proprium adire curauerit militantum, &c.*

COMMENTARIVS.

EMANSOR vltrà Commeatus aut euectionis & iniuncti negotij tempus, Scriniarius, Agens in rebus, aut Palatinus (his enim fermè omnibus iniuncta ſubinde negotia, vt *ſuis titulis* oſtenſum eſt) vel regradationis pœnam ſuſtinere, vel etiam matriculâ penitùs expungi iubetur *h.l.* quæ vt iam oſtendi ab hoc *titulo* fugitiua eſt, & *l.15. ſup. de Agentib. in rebus*: & *l. vlt. inf. h. t.* Regradationis

dationis

dationis inquam pœnam ſuſtinere : de quâ alioquin *Regradationis* pœnâ dixi *l.*10 *ſup. de re militari*, quæ quidem vt in militiâ Armatâ (vt ad illam *l.*10. oſtendi, & docet quoque *lex* 16. *inf. de deſertoribus*, huic quàm ſimilis) ita & in Palatina obtinuit: quò pertinet & hæc *lex*, & *lex vlt.* & *d. l.*15. *de Agentibus*. Vocatur autem Regradatio quoque, gradus proprij diminutio, *d. l. vlt. inf.* & Regradati, reuolui in inferiorem militiam, *h. l.* & *d. l.*10. *ſup. de re militari.* Pro ratione autem emanſionis regradatio fieri gradatim iubetur. Qui ſex menſibus emanet, quinque aliis poſtponitur : Qui annum, decem, qui biennium, viginti, qui triennium, triginta; qui quadriennium, quadraginta: Qui vltra quadriennium, penitùs expungitur : *h. l.* Quod ipſum fermè Theodoſio Iuniori in militiâ Armatâ placuit : hoc tantùm excepto, quod eum qui quadriennio ſine Commeatu emanſit, non iam quadraginta poſtponi velit, verùm matriculâ penitus expongi iubeat, *l.*16. *inf. de deſertoribus*. Quæ *lex* à Triboniano collocata eſt ſub *Titulo hoc ipſo, de Commeatu*. Quanquam *lex* illa hoc ſpeciale habet quod ſit de *Emanſoribus*, qui ſine Commeatu aliquo abſunt. Verùm idem eſt ſine commeatu quis emaneat, an verò vltra commeatus diem.

¶ PRIVATIS *negotiis ſeſe immiſcentis militis quocunque tempore, & emanſoris, pœna.*

111.* Impp. Arcadius & HONORIVS AA. ad Andromachum P. V.″ Poſt alia.

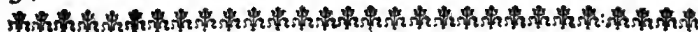
SI qui vacationem temporariam (vt ſæpè adſolet) impetrarint, nihil ſibi neceſſitatis″ vſurpent, nullorum actibus miſceantur : Quorum ſi quis, poſt exactum commeatus diem, indultum beneficium morando corruperit, nihil agere intra prouinciam poſſit″ : intellegens, ſe præterea, præcepto Rectoris prouinciæ, ea tenendum legis Pœnâ, quâ deſides″ gradus proprij deminutione puniti ſunt.″ Dat. Prid. Non. Iun.″ Med. Olybrio & Probino CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic*, eſt *lex d. ſup. de Cognitoribus & Procuratoribus*, cuius eâdem ex parte ſententia eſt : ſed & *Lex* 7. *inf. de executoribus*.
″ *Andromachus* ſub Honorio P. V. vbique dicitur, ſed malim PP.
″ non fiant ſusceptores, Defenſores cauſarum, nec Cognitores, *d. l.* 6 *ſup. de Cognitoribus*.
″ non liceat ei quicquam agere.
″ malim, *reſides*.
″ *puniri ſolent*, *puniri fuerunt*. Quanquam indicare videri poſſit exemplum quoddam ſingulare, & praxim
″ in *d. l.* 6. Iul.

COMMENTARIVS.

PRIVATIS negotiis immiſcere ſeſe milites hâc Honorij conſtitutione A. D. 395. prohibentur : non tantùm militantes, ſeu dum in militiâ ſunt, (de quo dixi pleniùs ad *l.*6. *ſup. de Cognitoribus* : quam *huic* coniungendam monui) & *l.*15. *ſup. de re militari*, verùm etiam per commeatum abſentes. Idque rurſum, non tantùm commeatus tempore durante, verùm etiam poſt exactum commeatus diem : nullo quippe horum caſuum miles eſſe deſinit, atque adeò inoffenſâ diſciplinâ militari negotiis occupari priuatis miles non poteſt. Quinimò poſtremo caſu ſi indultum commeatus beneficium morando corruperit, (vt hæc *lex* eleganter loquitur, (propter emanſionis crimen regradatur; de quo dixi *ad legem ſuperiorem*. ¶ Et ita quidem hæc *lex* accipienda eſt, ſi fidem huius *Codicis* Conditorum ſequimur. Et tamen hanc *legem* magis pertinere putem ad Officiales quoſdam Iudicum, & Palatinos, argomento extremorum *huius leg.* quomodo pariter *lex* 7. *inf. de executoribus* quæ, & *huic* coniungenda eſt, & *fine* quoque conſpirat, eſt de Palatinâ militiâ. De quo vid. quæ dixi ad *d. l.*6. *ſup. de cognitor.* huic pariter coniungendam.

DE TIRONIBVS.

TITVLVS XIII.

I. COD. IVST. XLIII.

Refpondet *huic* Titulus *inf. qui à præbitione Tironum.* Iunge huic, *Nouellam* Valentiniani *inter Theodofianas* 44. *de Tironibus & occultatoribus defertorum.*

¶ *De* PROBATIONE *Tyronum, déque* ORIGINE, *&* ÆTATE *in his exigenda.*

1. * Imp. Conftantius A. ad PP. Poft alia.

QVOTIENS Iuniores" exhibendi" funt, non ante probentur", nifi præfentibus Decurionibus origo eorum quæratur ; ita tamen vt Decurionibus hæc fiducia denegetur, ne forte quis fugiens militiam addito nomine Decurionis è militiâ abfcendat (de" Auxiliaribus" fanè Cuneis minimè Ducibus licentia concedatur, nifi priùs certus redditus Iudex" refcribat, verum minimè Decurio fit) ita vt ab anno &" decimo & nono ad militiam eligantur. Dat. Prid. Non. Iul. Conftantio A. VI. & C." CONSS. [353.]

NOTÆ.

* Abeft hæc lex à *Cod. Iuft.*
" *Iuniores pro tironibus* de quo mox.
" Exhibere. *b l. & l.* 2. eft conferre, offerre, tradere.
" Probandi verbum hic proprium *& l.* 5. *de fil. mil. appar. l.* 10. *de. Decur.* Vegetius *lib.*1.*c.*4.5.7. *& lib.*2.*c.*19.
" Fugitiuus hic verficulus eft ab *hoc tit.* Cuius hæc alioquin fententia eft : Duci ius non effe in auxiliares cuneos admittere quem, nifi prius &c.
" Abundat hæc vox : quam tamen quis tueri poffe putaret, arg. *l.* 19. *inf. de Decurionib.* initio *legis.*
" De auxiliis, feu auxiliaribus cuneis, vid. & *l.* 7. *inf. & l.* 22. *fup. de erogat. milit. annona.*
" *Iudex*, id eft. Rector prouinciæ.
" Abeffe debet hæc vox, & verò abeft à M. S.
" Et *Conftante* Cæf. II.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII hæc prima, *hoc titulo*, de Tironum collatione, & exindè probatione, conftitutio eft. Et fanè hoc demùm Conftantiniano fæculo hæc Tyronum indictio, collatio, à veteri delectu prorfus diuerfa, cœpiffe videtur, exceptis Tironibus vicariis, de quibus vid. Traiani *Epift.* 39. ad Plinium *lib.* 10. *& l.* 78. *infr. de Decurion. l. vlt. de fil. mil. appar.* Extra hunc cafum, Tironum indictionis, collationis etiam in Pandectis, nulla mentio extat, excepto Arcadio Charifio in *l.* 18. §. 3. *ff. de muneribus & honoribus*, qui fanè Iurifconfultus hoc ipfo tempore fcribebat. Et perperàm eò refertur *lex* 3. *Cod. de condit. ob turpem caufam*; quæ Diocletianum & Maximianum auctores habet, quæque agit de dato, Tyrocinij euitandi causâ. Agitur enim *eâ lege* de ipfo milite (cui ideò difertè *lex* infcribitur) dante aliquid euitandi tyrocinij causâ, non de poffeffore aliquid dante, vt à Tyronis collatione excufetur, de cuius alioquin *legis* intellectu, vide nonnulla apud Robertum 1. *fent.* 11. & Cuiacium, *recitat. ad eam leg.* Et quod de Tironibus ante hoc æuum occurrit, id pertinet ad milites, qui tempore tyrocinij exacto militabant. Huius vero moris & indictionis feu collationis alibi quoque mentio extat. De Conftantini æuo *in vitâ Pachomij c.*4. ex interpretatione Dionyfij Exigui. *Conftantino poft perfecutionem in Imperio durante, & contra Tyrannum Maxentium gerente prælium, præcepta Regalia cucurrerunt, vt lectiffimi quique iuuenum ad tyrocinij militiam vbique tenerentur : inter quos & Pachomius annos natus* 20. *detentus eft.* Et mox : *Ciues ergo loci illius videntes Tirones arctiùs cuftodiri.* Cæterùm etfi bono & laudabili vtilique Rei Militari Prouinciarúmque defenfioni Tyronum hæc indictio inducta fuerit ; verum tamen eft Vegetij Iudicium lib. 1. c. 7. qui huic Tyronum indictioni, collationis probationi accepto fert Romanorum clades. *Hinc tot vbique ab hoftibus illata funt clades, dum longa pax militem incuriofiùs legit, dum Honeftiores quique Ciuilia fectantur officia, dùm poffefforibus indictò Tirones per gratiam aut diffimulationem probantium tales fociantur armis, quales Domini habere faftidiunt.* Quæ Vegetij querela notanda eft, quâ haud falsò queritur & declamat, hanc Tironum probationem non rectè factam, Romani exitij caufam fuiffe. Nam etfi, vt dixi, delectus hic, diuerfus licèt ab antiquo; bono fine inftitutos fuerit, fed *indictis* videl. militibus

pro

pro opibus cuiusque & agris: attamen quia probatio non rectè facta, improba hæc res, & ad militiæ Germanæ perniciem cessit. Partim enim ignauos aut ineptos Tirones dabant, & sæpè fugaces, (vt probat quoque *l.6. inf. de desertoribus*, partim pro iis aurum inferebant; & mille alioquin hie prædandi sinus & artes. Quæ omnia *leges* reprimere conatæ sunt, sed conatæ, Et ita quidem, ipsam Tironum indictionem à defectu probationis seiungi hic oportet. Quod non adeò accuratè fecit Lipsius, *comment.1. de milit. Rom. dial.9.* Cetè, magnum in tironibus istis militiæ subsidium futurum erat, si probatio rectè facta fuisset, sicut & in *Adcrescentibus* fuit, de quibus ad *l.1r. h.t.* Maximum verò, in Suecico instituto Regni militiæque subsidium: de quo ita Henricus Soterus, in Sueciæ descriptione. *Status*, inquit, *militaris constat è copiis eam Equestribus quàm pedestribus, non tamen è milite peregrino & mercenario, sed domestico: Pedites è selecta* IVVENTVTE, *ad militiam apta, decimati conscribuntur. Qui postquam conscripti sunt, prædia immunia possident, insuper etiam stipendium a Rege accipiunt: quot* TIRONES *Rex per Officiales ei rei destinatos, aliquot annis domi omni armorum genere, laboribusque castrensibus exerceri curat, in expeditionibus interim pugnantibus veteranis. Quo fit, vt quamuis satis magnas contra hostem extra Regni fines eduxerit copias, patria tamen in omnem euentum iusta defensione non destituatur, mercenarioque milite rarissimè, ac nonnisi certis de causis vtatur. Non igitur mirandum, quod sæpius etiam nostra memoria cum omnibus vicinis, Moscho videlicet, Polono, & Dano simùl bella gesserit. Defatigatis autem copiis vel expeditionis perennitate attenuatis, statim substitui possunt nouæ, quæ armis & castrensibus laboribus adsueta militia difficultatem ferre possunt: Regni videlicet firmissimum præsidium.* Et hæc quidem hactenus in ingressu *huius tituli.* Antequam etiam ad sententiam legis accedamus, notandum, Iuniores *hac l.* pro Tyronibus dici, & *l.6.7.10.12.15.18. h. tit. l. 13. sup. de Agentib. l.8.9.10.14. inf. de desertorib. l. vlt. inf. de fil. milit. Apparit. l.78. de Decurionib.* Et apud Symmachum *lib.6. ep.58. Iuniorum*, inquit, *delectus vrbanis familiis imperatus vsque ad æterni Principis responsa pendebit.* Et apud Vegetium *lib.1. c.7. in fin. lib.2. c.5. initio.* At quod Ammianus Marcellinus *lib.26.* scribit, *Iuniores ad procinctum vrgentem per Thracias inter alios celerare dispositos*; id aliò pertinet: Diuitenses enim & Tungricanos *Iuniores* eo loco memorant Numerorum nomina; Inter Numeros quippe complurimi *Iuniores* dicti; quod cum Tyronibus nihil commune habet. De his vide *Notitiam Imperij.*

Nunc ad *legis* huius sententiam: Vbi primo loco notandum, *δοκιμασίας*, PROBATIONEM Tironum (vt cæterarum rerum, quæ publicos in vsus conferebantur) factam: Probationem inquam; *Probandi* scilicet Verbum proprium hâc in re fuit, quo hæc *lex* vtitur: & Vegetius superiore loco, & altero quem mox afferam, & alibi sæpè. Et in simil. *Titulus, suprà quid probare debeant*: Et *lex 4. sup. de Agentibus in rebus: & l.2.6. infr. de filiis milit. apparit. l 10. inf. de decurion.* vt & *proba* appellatio, *lege vn. sup. de stratoribus.* Enim in finem porrò probatio Tironum facta, ne quam huic collationi Prouinciales fraudem facerent, & probandæ eorum origini, ætati, staturæ, statui. Itaque & *delectus* hic propriè dictus. Eodem itaque sensu in *Glossis* Isidori, *delectus agitur, id est*, PROBATIO *fit tironum.* Proindè eam in rem iussi mitti delecti viri, & ab omni suspicione prauitatis alieni, huic probationi peragendæ, seu huic delectui: *l.9. inf.* *h. t.* Quos quidem *Turmarios* vocatos, *l 3. sup. de priuil. eorum qui in S. Palatio*, ostendi. Turmarios scilicet à Turmis Tironum exigendis. Ad hanc porrò Tironum probationem seu delectum pertinent quoque loci Vegetij *lib.1. cap.2.3.4.5.6.7.* & hic inter alios *lib.1. cap.7. Nunquàm exercitus profecit tempore belli, cuius in probandis Tironibus claudicarit electio, & quantum vsu experimentisque cognouimus. Hinc tot vbique ab hostibus illata sunt clades, dum longa pax militem negligentius incuriosiúsque legit.*
¶ De Tironum interim indictione agit & Symmachus *lib.6. Epist.58.62.64. Et lib.9. Epist.10.* Sed & Ammianus Marcellinus *lib.19. p.162. lib.20. p.181. lib.21.* in Gestis Anni 361. *p.200. Parabatur*, inquit, *externorum atque ciuilium instrumenta bellorum: & augebatur Turmarum Equestrium numerus, parique studio supplementa legionibus scripta sunt, Indictis per Prouincias Tirociniis.* Idem *lib. 30. p.436.*

I. ¶ Vt ad probationem Tironum redeamus; Probationis pars haud postrema fuit, imò Prima omnium, antequàm probarentur Tirones, de ORIGINE eorum inquisitio: Nam sicut in militiâ Palatinâ prima fuit de origine inquisitio (vt docet *lex 3.4. sup. de Agentib. in rebus, & l.15.16.17. sup. de Palatinis S. L.*) ita & in Armatâ pariter militiâ, siue vltrò sese quis militiæ offerret (quâ de re fuit *Titulus 2. sup. Quid probare debeant ad quamcunque militiam venientes*) siue Tirones per Prouincias indicti conferrentur, de quo *hâc l.* agitur, vid. & Traiani & Plinij amœbeas 38.39. Fiebat igitur de origine eorum inquisitio inter alia, ne fortè Curias euacuari contingeret, Curialésque ciuitatis suæ munia defugerent: Et vicissim quoque ne fugientes militiam in Decurionum numerum irreperent. Cui geminum est, quod statuitur *l.1. & 2. sup. quid probare debeant*: Vt prætextu militiæ Curias vacuari non oportet, ita retrò nec falso Curialis nominis obtentu militiam sperni. De quo plenè *suo tit. inf. de Decurionib.* ac nominatim *l.40.* quæ eiusdem Constantij est eodem Anno data. ¶ Et hæc de probatione originis Tironum, quod ad hunc Titulum pertinet.

Quod de *Auxiliaribus* subiicitur, ab hoc *titulo* fugitiuum & alienum est. In Auxiliares cuneos miles recipi, non ante, à Duce *h. l.* permittitur, nisi priùs Rector Prouinciæ certioratus, rescripsisset, eum minimè Decurionem esse. Peculiare id hoc tempore in Auxiliaribus constitutum fuisse videtur, vt cum Legionariæ sese militiæ, & Numeris offerentes admitterentur, nullâ probatione vel inquisitione priùs factâ, si quis Auxiliaribus cuneis inferri vellet, de eo probatio anteà fieret. Rationem ex his Vegetij verbis colligo, *lib. 2. cap. 3. Est alia causa, cur attenuatæ sint Legiones? Magnus in illis labor est militandi, grauiora arma, fera munera, seuerior disciplina, quod vitantes plerique, in Auxiliis festinant militiæ sacramenta percipere: Vbi & minor sudor, & maturiora sunt præmia.* Sed & Ammianus Marcellinus *lib.28.* leuiorem Auxiliarium militiam fuisse satis indicat *lib.18. p.124. Romanis*, inquit, *Reges ex pacto superioris anni ædificiis habilia multa suis miseram carpentis: Et Auxiliarij milites semper munia spernentes huiusmodi, ad obsequendi sedulitatem Iuliani blanditiis deflexi, quinquagenarias longioresque materias vexêre ceruicibus ingrauatè, & fabricandi ministeriis opem maximam contulerunt.* Igitur quia grauis erat Legionaria militia, vix quisquam credebatur Curiam deserturus, vt se ad hanc militiam conferret: ideoque in his probatio originis non exigebatur. Contrà, cùm leuior esset Auxiliaris militia, Decuriones ad Curiam euitandam

eò sese facilè ferméque conferebant : Ideóque probatio quædam in his exacta. Verùm post hæc tempora & exactior adhuc probatio exacta est, & in iis pariter, qui ad *Legionariam* militiam adspirarent : & breuiter in omnibus ad quamcunque militiam venientibus, *l.1. & 2. sup. quid probare debeant.* Hinc interim colligimus, Romanos inter Auxiliares militasse, quandoquidem de bis id cauetur, prius Iudicem relcribere debere eum minimè Decurionem esse : quod vtique de exteris gentibus & Auxiliis dici non potest, quibus id minimè conuenit. Cæterùm, quid Legiones ab Auxiliis, & Auxiliaribus cuneis differrent, iam quoque notaui ad *l. vltimam, sup. de re militari.* De his agitur rursùm *fine l.7. inf. & l.22. sup. de erogat. milit. ann.* Atque ita in vniuersum, tribus tantùm locis Auxiliorum & Auxiliarium *hoc Codice* fit mentio. Et hæc quidem de Originis probatione.

II. ÆTAS quoque in Tironibus exacta seu probata fuit : Num iustæ videlicet essent ætatis. Quam in rem est quoque *caput quartum* Vegetij *lib.1.* cuius lemma: *cuius* ÆTATIS *Tyrones* PROBANDI *sint.* Incipiens sanè pubertas ex antiquâ consuetudine initium militiæ erat, vt idem Vegetius *prædicto capite* notat. Hæc militaris ætas fuit & virilis: Itaque & Spartianus de *Hadriano* scribit, eum, *quintodecimo anno ad patriam rediisse ac statim militiam iniisse.* Vt antiquiora repetam, ex Seruij Tullij R. formula, *initium militiæ erat annus decimusseptimus*, vt testatur Tubero apud Gellium *lib.10. cap.28.* vid. & Liuium *lib.25.* Renouatúmque id Gracchi *lege*, Plutarchus *in Gracchis* νεώτερον ἐτῶν ἑπτὰ καὶ δέκα μὴ καταλέγεσθαι στρατιώτην. Seruius in illud Virgilij : *Ante vrbem pueri, & primæuo flore iuuentus, exercentur equi : Benè*, inquit, *Romana militia exprimit morem : nam post pubertatem armis exercebantur : & decimo septimo anno militabant : quo etiam solo sub custodibus agebant.* Certè & Attico iure, Ephebi statim ab Anno decimo octauo ad vicesimum περιπολεῖν cogebantur τὴν χώραν, primúmque in Vrbe militabant, custodésque Vrbis erant, & in Vrbe præsidia sua habebant: Deinde secundo anno donati clypeo & hastâ mittebantur in suburbana castella, & sic biennij hæc res erat, δύο ἔτη ἐν τοῖς περιπόλοις ἐγγραφόμενοι. Plato *lib.6. de legib.* Aristoteles *de Athen. Repub.* Æschines περὶ τῆς παραπρεσβείας, Harpocration in v. Vlpianus ad Olinthia. 3. Pollux *lib.8. cap.9.* Alludit Terentius *in Eunucho*, vbi de Chærea adolescentulo, & *ibi* Donatus, Artemidor. 1. *oneirocr. cap.56.* vid. Petitum *in legib. Atticis, lib.8. tit.1.* Exinde anno vicesimo in Lexiarchicum librum referebantur, & iureiurando se obstringebant, atque ad externa bella mittebantur, sic vt ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς ὑπερορίοις tum militarent. Variè deinceps constituta hæc Ætas. In Veteranorum sanè filiis ad militiam suscipiendam, ætas modò 20. modò 16. annorum incepta, modò expleta exigebatur, *l.2. & 4. inf. de fil. milit. appar. l.19. 58. inf. de Decurionib.* At in Tyronibus, finis anni 18. & ingressus anni 19. *hac leg.* pariter vt in Veteranorum filiis. *Plena* igitur *pubertas* in Tyrone *hac leg.* exacta.

¶ Illod postremò monendum est, hanc *legem* proculdubio pertinere ad apparatum belli Magnentiaci, quod tota mole & Maximis viribus in Gallia patratum hoc anno, proximè sequente huius Constitutionis characterismum mense; Deuictus enim planè Magnentius Lugduni, mense Augusto huius anni, vt docet Socrates *lib.1. cap.27.* Fasti Siculi, & Consularia Idacio subdita.

¶ PRINCIPIS *possessiones à Tironum collatione an & quando immunes sint.*

II. Impp. Valentinianus & VALENS AA. ad Fortunatianum."

DOMVM nostram ad exhibenda tironum corpora" per eas prouincias à quibus corpora flagitantur, nolumus perurgueri : ceterùm sinimus conueniri, in quibus pretia postulantur, ita vt ex certâ præbitione rediruum vicem concessionis istius repensemus. Dat. prid. Kal. Feb. Marcianopoli, Valentiniano & Valente AA." CONSS.

NOTÆ.

* Abest à *Cod. Iust.*

" Comitem rei priuatæ, vt præter *l.5 inf. de metallis*, *l.2. inf. de aquaductu*, *l.1. inf. de fisci debitoribus* : quæ id nominatim præferunt, huius *legis* argumentum satis euidenter ostendit. Agitur enim in eâ de re priuatâ Principis. Meminit & eiusdem Ammianus *initio lib.19.* Zosimus *lib.4 p.743.* τῷ τῶν βασιλικῶν ταμιείων φροντίδι: vbi Interpres parùm accuratè, *Imperatorio fisco Præfectum* vertit.

" *Corpora* Tyronum *h. l.* & *l.7.* vbi dicam, *l.4. infr.*

" ✠ 11. id est Anno 368. Testatur certè quoque Ammianus *lib.27. p.365.* Valentem anno secundo belli Gothici *Marcianopoli* aliquando constitisse : vide *Chronologiam nostram.*

COMMENTARIVS.

VALENTIS tres Constitutiones, putà hæc *lex l.6. & 7. inf.* super Tyronibus hic proponuntur : de quâ Tyronum annuâ præstatione, quæ prouinciatim pendebatur sub Valente, est Ammiani Marcellini locus *lib.31. p.472.* quem profero ad *l.7. inf.* Hac verò *lege*, PRINCIPIS possessiones à Tyronum collatione immunes esse iubentur; Si videlicet ipsa Tyronum corpora flagitentur : ab auro verò Tironico, non item, id est, si pretia loco Tironum postulentur. Quâ in re sæpe variatum, *l.12. & 14. infr.* ¶ Dixi, ab *auro Tironico* ; Ita enim vocatur à Synesio *epist.79.* τιρωνικὸν, ὃν ἐπὶ τῆς ... ὄντος τῆς ἀπαιτήσεως ... τῆς στρατιωτικῆς χρυσοῦ τῆς καλουμένης Τιρωνικοῦ.

¶ Interim obseruandum, non tantùm pro temporum varietate, modò Tirones ipsos indictos, exactos, collatosque fuisse, modò pretium seu taxationem eorum vice (de quo *aliis* huius Tituli *legibus*

gibus) verùm & pro regionum & Prouinciarum varietate, vt hæc *lex* testatur, simul & *lex* 9. *inf.* Nempè quia Regiones & Prouinciæ quædam haud ita opportunæ sunt Tironibus ipsis conferendis: Ideò *d. l.* 9. iubentur supplementa Numeris agitari, EX OPPORTVNIS REGIONIBVS. Vegetius quoque; *meliùs ex quibusdam Prouinciis vel Regionibus tirones legi, quod Gens Gentem praecedat in bello, & plaga cæli ad robur & corporum & animorum plurimum valeat*, peculiari *capite* ostendit, *capite*, inquam 2. *lib.* 1. cuius titulus est, *Ex quibus* REGIONIBVS *Tyrones legendi sint*. Ex Thraciâ sanè milites delectos frequenter testatur Auctor incertus Cosmographus quem edidi: *Thracia*, inquit, *prouincia, maximos habent viros & fortes in bello: propter quod & frequenter inde milites tolluntur.*

¶ Cæterùm vt superior lex ad belli Magnentiaci necessitatem pertinet, ita hæc ad belli GOTHICI, quod toto fermè triennio à Valente gestum est, anno 367. 368. 369. V. Ammianum *lib.* 27. & Themistium *Orat.* 10. 14. aliósque: & quæ notabó *ad l.* 1. *inf. de Equorum collat.* & in *Chronol. nostra.*

¶ STATVRA *Tironis quinque pedum & septem vnciarum vsualium.*

III. * Idem AA. ad Magnum'' Vicarium Vrbis Rom.''

IN quinque pedibus & septem vnciis vsualibus delectus habeatur. Dat. v. Kal. Mai. Lupicino & Iouino CONSS. [367.]

NOTÆ.

* Al. est hæc *lex* à *Cod. Iust.* iungendáque ei *lex proximè sequens.*
' Idem inscribitur vt dixi *lex prox.*
'' Hanc Inscriptionem mox expendam.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. tres *leges* super Tironib. ordine sequuntur: quarum duæ priores inter se conferendæ ad Italiâ pertinent; & nominatim ad eas Italiæ prouincias quæ Vicario Vrbis Romæ suberant: Tertia ad Gallias. Hæc est de STATVRA Militum, seu Tironum. STATVRA scilicet quoque seu proceritas in milite & Tyrone olim stata exacta fuit: Hinc adeò *Statura militaris* vocatur *l.* 9. *inf. de desertoribus*. Et apud Lampridium *in Alexandro Seuero*: *Et erat eius corporis, vt (præter venustatem, ac illum quem hodieque & in picturâ, & in statuis videmus decorem) inesset statura militaris, robur militis.* Ita enim locus ille constituendus videtur atque est. Sed & *l.* 5. *sup. de re militari*, dicitur, quosdam mediocritatem proceritatis ab Armatæ militiæ conditione submouere: & *l.* 12. *inf. de Veteranis*, quosdam paruitate deformes indignos virorum fortium consortio reperiri; quin & *l.* 13. *inf. de diuers. offic.* hæc verba occurrunt: *Hique armis gestandis pro statura ac robore corporis idonei sunt.* Et *leg.* 8. *inf. de filiis militar. Apparit. Hi quibus vel corporis robur, vel statura defuerit.* Et *d. l.* 9. *inf. de desertoribus. Duos Iuniores militaris roboris ac staturæ &c.* Quinimò & Io. Chrysostomus, *Homilia.* 21. *ad populum Antiochenum*, *p.* 244. ait, in milite deligendo exteriora spectari, scilicet corporis Mensuram, & bonam corporis habitudinem. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν στρατιωτῶν καὶ σώματος μέτρον, καὶ σαρκὸς εὐεξίαν ἐπιζητοῦσιν οἱ μέλλοντες αὐτοὺς καταλέγειν εἰς τὸ στρατόπεδον. Sed & Herodianus *lib.* 4. κελεύει δὲ συνελθεῖν τοὺς νεανίας πάντας ὅσοι ἔστωσαν, ὡς ἂν ἐπελθὼν ἕκαστον ἴδοι πῶς τι ἡλικίας ἔχοι καὶ μεγέθους σώματος καὶ εὐεξίας εἰς στρατείαν ἐπιτηδείως. Et *lib.* 6. Αὐτοὺς εἰς τὴν στρατείαν ἐθρήσκοντο, ὅσοι σώματος εὐεξίᾳ καὶ ἡλικίας ἀκμῇ εἰς μάχην ἐπιτήδειοι ἐνομίζοντο. Eàque de re est *caput* apud Vegetium *lib.* 1. *cap.* 5. Cuius titulus, *quâ* STATVRA *sint probandi Tyrones.*

¶ Porrò statura militaris *hâc* Valentiniani *Constitutione* per Vicariam Vrbis Romæ statuitur, QVINQVE PEDVM, AT SEPTEM VNCIARVM VSVALIVM: Paulò maiorem memorat Vegetius *dicto lib.* 1. *cap.* 5. *Proceritatem Tyronum ad incommam scio semper exactam: ita vt* SENOS PEDES, *vel certè* QVINOS, *&* DENAS VNCIAS *habentes inter Alares Equites, vel inprimis legionum cohortibus probarentur. Sed tunc erat amplior multitudo, & plures militiam sequebantur Armatam: Necdum enim Ciuilis pars florentiorem abduxerat iuuentutem.* Hoc loco tamen ipso Vegetius indicat, olim maiorem proceritatem exactam, & exigi potuisse, quod plures tùm sequerentur militiam: & vbi maior est multitudo, delectus maior haberi possit: suis verò temporibus, cùm pauciores essent qui Militiam sequi vellent, minore proceritate contentos Romanos esse debuisse. Et ideò cum anteà adminimùm QVINQVE PEDVM & DECEM VNCIARVM proceritas requireretur, minorem suis temporibus staturam exactam. Certè hæc lex, *tribus vnciis minorem* exigit. Suetonius quoque scribit *cap.* 19. Neronem ex Italicis SENVM PEDVM Tyronibus nouam legionem conscripsisse, quam *Magni Alexandri Phalangem* appellabat. Quæ statura procerior, vt locus Suidæ *in v.* Ἰταλοί cum illo collatus ostendit. Vel ex illo igitur Suetonij quoque *loco* claret, plerosque Italicos eâ staturâ non fuisse. Huc pertinet etiam Symposij ænigma *de milite podagrico*; quod Cuiacius etiam protulit 21. *obseruat.* 5.

Bellipotens olim, sæuis metuendus in armis
QVINQVE PEDES *habui, quos nunquam nemo negauit:*
NVNC *mihi vix duo sunt, inopem me copia fecit.*

Vbi tamen ex veteri libro est qui reponit *sex pedes*: Et rationem prætereà addit, quia quinque pedum statura minimè militaris erat: neque mirum etiam primam in *pedes* productam, illius Symposiani sæculi more. Verum, vulgatam lectionem retinendam pertendo, Quinque pedes saltem cumminimùm ad staturam militarem exacti: idque est quod indicatur his verbis: *Quos* NVNQVAM *nemo negauit*, id est, qui vt minimum in milite exacti: Quandoque QVINI PEDES & SEX VNCIÆ (vna) minus scilicet

ſcilicet quam *h. l.* requiritur) exactæ : Doſitheus Magiſter *lib. 3. ſententiar. Hadriani*; αἰτοῦντος τινος, ἵνα στρατεύηται, Ἀδριανὸς εἶπε, ποῦ θέλεις στρατεύεσθαι; ἐκείνου λέγοντος εἰς τὸ πραιτώριον, Ἀδριανὸς ἐξήτασε ποῖον μῆκος ἔχεις; λέγοντος ἐκείνου πέντε πόδας καὶ ἥμισυ εἶπε, ἐν τοσούτῳ εἰς τὴν πολιτικὴν στρατεύου, καὶ ἐὰν καλῶς στρατεύσῃ, τῷ τρίτῳ ἐνιαυτῷ δυνήσῃ εἰς τὸ πραιτώριον μεταβῆναι. Ex his conſtat omnibus, omnem modum & proceritatem militum & tironum exactam, intra QVINTVM & SEXTVM pedes : Cæterùm cùm maxima proceritas exacta, SENI pedes integri ſtatuti : cùm minima, QVINI ſaltem ; His additæ quædam unciæ vario numero, modò ſex, modò ſeptem, modò decem. Et quidem (vt exiſtimare par eſt) pro varietate quoque regionum, in quibus Tirones & milites conſcripti. Igitur in locis ad Septentrionem magis inclinantibus maior modus, quàm in iis, quæ ad Auſtrum propiùs accedunt, exactus omninò videtur. Nil mirum igitur, ſi intrà Italiam (ac nominatim *Vicariam vrbis Romæ*) intrà quam complurimi erant, qui militiam vel corporis damno detrectarent (de quo ad *l. proximam*) quini pedes & ſeptem unciæ tantum exactæ fuerint : Et Suetonius *ſuperiore loco*, velut rem extraordinariam notet, à Nerone ex Italicis ſenum pedum Tironibus nonam Legionem, quam & ideò *Alexandri Phalangem* vocauerit, conſcriptam. Proculdubio enim in militibus Gallis, ac maximè Belgis (apud quos etiam maior pes) Germaniſque & Britannis, maior proceritas ſtatuta, vt qui immanitate & proceritate corporum aliis antiſtarent, *quod notum*. Hinc ſaltem illud Vegetij *lib. 1. cap. 1. quid aduerſus Germanorum proceritatem breuitas* [Romana] *potuiſſet audere?*

De Britannis quoque Strabo, *lib. 4.* pedis ſemiſſe eos ſuperaſſe Romæ proceriſſimos Romanorum αὐτίκα γοῦν ἡμεῖς εἴδομεν ἐν Ῥώμῃ τῶν ὑψηλοτάτων αὐτόθι ὑπερέχοντας καὶ ἡμιποδίῳ. De Maximini Guthalani ſtatura res nota eſt : vt & de Burgundionibus ſeptipedibus, quis non apud Sidonium legit? quem alioquin ſummum adoleſcendi humani corporis modum Varro 1. *Hebdomadum* dixit. Imò Philoſtratus, *in v. Herodis* quoque conſulendus. De quatuordecim palmorum enim pollice replicato & duobus digitis longitudine, eſt *Caput in lege Ripuariâ* : Et ſolemne fuit Alemannis quoque mancipia ſtaturâ corporis æſtimare, vt oſtendit charta ſub Carlomanno *R.* ſcripta. Denique vt pro varietate Regionum ſtatura exacta in milite, ita & pro militiæ genere : in Ripenſi quippe minor, quàm in Comitatenſi ſtatura ſufficiebat, *l. 8. inf. de filiis militar. Apparit.*

¶ Porrò de VSVALI pede hic nominatim agitur qui ſcilicet in vſu quotidiano erat, vt *vſualia mancipia, vſualia iura, vſualis ſermo*, id genus alia; ſcilicet *Italicum pedem* vſualem in Italiâ intelligit, non Regium, aut Alexandrinum. Italicus nempè vſualis habebat tredecim digitos & trientem. Hero, *in Iſagoga MS.* ὁ πούς, inquit, ὁ μὲν βασιλικὸς καὶ φιλεταίρειος λεγόμενος ἔχει παλαιστὰς δ', δακτύλους ιϛ. ὁ δὲ Ἰταλικὸς ποὺς ἔχει δακτύλους ιγ'. γ''. Eundem *Monetalem* appellat Hyginus *extremo de limitib. conſtit.* : Quo maior quoque fuit Ptolomaïcus (qui proculdubio idem cum Regio eſt, quem Hero *ſuperiore loco* memorat) & pes Druſianus qui in GERMANIA, Belgicâ, ſeu Gallicâ, vſurpatus. *Neque hoc prætermittam*, inquit, *quod in Prouinciâ Cyrenenſi comperi, in quâ agri ſunt Regij, id eſt, illi quos Ptolomæus Populo Romano reliquit. Pes eorum Ptolomeius appellatur, habet Monetalem pedem & ſemunciam. Item dicitur in Germaniâ in Tungris pes Druſianus, qui habet monetalem pedem, & ſexcuntiam. Ita vt vbicumque extra fines legeſque Romanorum, id eſt, vt ſollicitius perferam, vbicumque extra* ITALIAM *aliquid agitatur, inquirendum & de hâc ipsâ conditione*, [id eſt, de hâc menſurarum ſeu pedum diuerſitate] *diligenter præmoneo*. Ex hoc Hygeni *loco* liquidò conſtat, pedem monetalem fuiſſe vſualem Italiæ : Qui quidem *Monetalis* proculdubio ideò dictus, quia modulus huius pedis in Æde Monetæ Romæ adſeruabatur, ad quem menſurarum publicarum fides exigebatur. Ita apud Capitolinum in *Maximino p. 139.* Amphora capitolina dicitur, quia ſcilicet, vt ſcribit Faunius, *in carmine de ponderibus & Menſuris*, vel etiam Priſcianus:

Amphora fit cubus, quam ne violare liceret,
Sacrauêre Ioui, Tarpeio in monte Quiritis.

Eodémque pertinet antiquæ menſuræ inſcriptio, vbi hæc inter cætera leguntur : *Menſura exacta in Capitolio.* Vſualis pes igitur *h. l.* Italicus, & Monetales idem : quo & Druſianus & Regius ſeu Ptolemaicus, non vſuales : Sed Germaniæ, & Cyrenenſi Prouinciæ, & confinibus, peculiares paulò maiores fuerunt. De Regio ſenſit & Iulianus Aſcalonites apud Harmenopulum *lib. 2. t. 4. num. 12.* cùm ſcribit ὁ ποὺς ἔχει παλαιστὰς δ', ὁ δὲ παλαιστὴς δακτύλους δ'. quod cum Herone omninò conuenit : vide & *Heſychium*. Pariter & liquidorum menſuras Italicas ab aliis ſeparatas nemo neſcit. Videndi ſunt vel libri *Medicorum*. Sed & Ariſtides ἡμίναν βασιλικὴν memorat *in tertiâ ſacrarum*, quæ proculdubio Capitolinæ aduerſa fuit, vt pedi Italico ſeu Monetali Regius. Fallitur enim vir Doctus, qui eam Capitolinâ eandem facit, ſiue cum vrbanâ heminâ.

¶ Vt ad Menſuram militarem redeam, Rectè Salmaſius *Commam* in *ſuperiore* Vegetij *loco* interpretatur, Menſuram ad quam militaris ſtatura exacta. Nam & ita in *Gloſſis* Iſidori *Incoma, menſura militaris*, ita dicta pro *Encomma* : ſiue quia palus in terram defixus, ad quem ſtatura Tironum & Militum exigebatur, ἔγκομμα : quomodò Græci ἐγκόπτειν πάσσαλον palum defigere : vel etiam quia inciſuras quaſdam, (& vt nos vocamus *encoches*) & κόμματα haberet, quibus (vt mos eſt) pedum & vnciarum notæ diſtinctæ eſſent, & deſignatæ : Sic perticæ metatorum menſorum ſua habuêre κόμματα. Videſis eum ad *Hiſtor. Auguſtam*, *p. 119: 120.* Inciſum κόμμα, *in veteri Onomaſtico.*

¶ *In* MVRCOS *Valentiniani duæ Conſtitutiones.*

IIII. * Idem. AA. ad Magnum Vicarium Vrbis Romæ.

EOs qui amputatione digitorum caſtra fugiunt, ſecundum Diui Conſtantini decretum †, Tua Sinceritas non ſinat manus deformatione defendi, ſiquidem poſſint in quâcumque Reipublicæ parte prodeſſe, qui ſe ſponte truncauerunt. Dat. v. Kal. Mai. Lupicino & Iouino CONSS. [367.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Iungenda huic *legi* est (vt iam suprà monui) *lex superior*. Et concordat huic, *lex proximè sequens*, & *lex* 10. *inf.* & *l.* 1. *inf. de filiis militar. Apparit.*
† Intelligit *dictam l.* 1. *inf. de filiis mil. Apparit.*

v. * Idem. AA. ad Viuentium" PP. Galliarum.

SI quis ad fugienda sacramenta militiæ fuerit inuentus truncatione digitorum damnum" corporis expedisse," & ipse flammis vltricibus concremetur, & dominus" eius qui non prohibet, graui condemnatione feriatur. Dat. VI. Kal. Mai. Triberis, Valentiniano & Valente" AA. CONSS.

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Inst.*
" *Viuentius* PP. Galliarum sub Valentiniano: v. *Prosopogr.*
" *damnum*, mutilationem, dispendium, *l.* 5. *inf. de filiis milit. apparit.* deformationem: *l* 4. *sup.* deformitatem. *c.* 2. *de Clerico agrot.* Iuuenalis pariter de Castore *Cupiens euadere* D A M N O *Testiculorum*.
" Non muto in *expetiisse*.
" Vel II. id est A. 368. vel III. id est. 370. quod malo.
" Pertinet igitur hoc propriè ad Tirones, quos *Domini* exhibebant.

COMMENTARIVS.

DETRECTANTES militiam Tenebriones (quâ voce hâc in re vtitur Varro *apud Nonium*) & quidem amputatione DIGITORVM, ex Constantini constitutione, Curiæ nihilominus addicuntur, *l.* 1. *inf. de filiis militar. Apparit.* Quod hâc Valentiniani *l.* 4. confirmatur, ne hi videlicet manus deformatione ab aliis Reipublicæ muneribus se eximerent. Mox tamen *l. sequ.* 5. capitalem viuicomburij pœnam idem Valentinianus indixit. At Theodosius *l.* 10. *inf.* constituit, vt etsi inter lectissimos milites ij non numerentur, nec militum nomen ferre possint, onera tamen & labores militiæ euitare non possint. Deformatio scilicet, seu debilitatio digitorum à militiâ quidem excusat & repellit, non tamen à Curialibus muneribus, vt *h. l.* & *d. l.* 1. vel à militaribus oneribus, *d. l.* 10.

Similiter debilitas, id est, membrorum damnum & deformitas huiusmodi vel similis repellit ab Altaris functione sacrâ, non etiam à cæteris muneribus Ecclesiasticis, *canon. qui partem* 6. 55. *Dist.* & *cap.* 2. *Ext. de clerico agrotante vel debilitato.* Et Innocentius *in integrâ Epistolâ ad Felicem Nucerianum Episcopum*: *In his Clericos scripsisti quos constituas, non habere aliquos murcos, aliquos bigamos esse.* ¶ Omitto locum ex Valerio Maximo *lib.* 6. *cap.* 3. & Plutarcho in Lysandro, Æliano *lib.* 2. *cap.* 9. & *Histor Miscella cap.* 16. & similes *his* locos cuiuis obuios, de hâc videl. pollicis vel digitorum truncatione ad militiam non subeundam, seu de Murcis, quæ propria hâc in re vox est.

¶ Illud notari oportet, & hanc *l.* 4. & *d. l.* 1. *de filiis milit. Apparit.* & *Veteranorum*, ad *Italiam*, seu Italos, propriè pertinere: Et quidem *h. legem* 4. ad diœcesim Vicarij Vrbis Romæ: dictam verò *l.* 1. ad Brutios, & Lucaniam nominatim. Dicitur enim *lex* illa, *Accepta Regio*, quæ vrbs sanè sedes fuit Correctoris Lucaniæ & Brutiorum, vt testatur *lex* 1. *inf. de Relationibus.* Sed & Olympiodorus apud *Photium* τὸ ῥήγιον μητρόπολις ἐστὶ τῆς Βρεττίας (ita enim reponendum, non Βρεττίας) scilicet amputationem hanc siue truncationem digitorum ab *Italis* passim (at non etiam à *Gallis*) vsurpatam, testis Ammianus Marcellinus, horum ipsorum Scriptor, in insigni illâ παρεκβάσει quam de Gallis & Galliis facit, *lib.* 15. *p.* 61. *Ad militandum*, inquit, *omnis ætas aptissima & pari pectoris robore Senex ad procinctum ducitur, & adultus gelu duratis artubus, & labore assiduo multa contempturus & formidanda. Nec eorum aliquando quisquam, vt in* ITALIA, *munus Martium pertimescens pollicem sibi præcidit, quos localiter Murcos appellant.* Vbi *localiter*, id est, ioco quasi murcidos, desides, & ignauos appellatos ait, vulgò scilicet vel à Gallis iam latinam linguam edoctis. Etsi eo loco Vir doctus nuper ex editione Romanâ & M S. Regio mallebat *Localiter*. A quo loco non abludit hic Spartiani locus, *Hadriano p.* 6. Etsi est is de *Italis* Hispaniarum. *Delectum ioculariter (vt verba ipsa ponit Marius Maximus) detrectantibus Italicis, vehementissimè, cæteris prudenter & cautè consuluit.* Quo loco *Iocalariter* est, non leuiter, aut per iocos & facetias, sed ridiculo more amputatis digitis. Item *vehementissimè consulere*, est asperiùs & seuerissimè cauere, ἐμβριθέστερον. *Consulendi scilicet* verbum anceps est, & ἐν τῷ μέσῳ, vt *l.* 2. *inf. de itinere muniendo. Singuli loca debent quaque sortiri, vt sibi consulant, vel negligentiâ vel labore.* Cæterùm illo loco proculdubio Italici sunt, Italicæ municipes in Hispaniâ, non ex Italiâ orti: id enim locus ipse exposcit! Nam & ita Victor Schotti, Hadrianum, quem alij *Italicâ vrbe Hispania ortum* scribant, *stirpis Italicæ fuisse* scribit: quæ ideò moneo, quia & locum illum Viri docti vitiosâ interpunctione corrumpunt, neque capiunt quid sit IOCVLARITER delectum detrectare, item quid sit *vehementissimè consulere*: aut qui Italici sunt eo loco.

Cæterùm cur Italicis Hadrianus delectum ioculariter detrectantibus VEHEMENTISSIME consuluerit, & iratus fuerit, hæc proculdubio causa fuit: quia Hadrianus ipse Italicus fuit, id est, Italicâ ortus. Et ideo tanquam indignis συμπατριώταις vehementissimè consuluit. Et fortè hæc quoque causa Hadriano fuit, cur Italicam patriam nunquam (quod Dio memorat) accesserit, quamlibet Hispaniam adierit. Verùm ad Italos redeamus. ¶ Itali videlicet traductis pridem animis ab arte militari ad pacis artes, vni fermè agricolationi operam dedêre, vt scribit Herodianus *lib.* 2. Nempè posteaquam Augustus Princeps exemplum futuris Principibus dedit, vt milite Italico parciùs Nu-

numeros

præiudicio habitationis Indigena, Indigena est *endo genitus*. Alia excerpta *cap. περὶ γεωργίας*, Indigena, ἔγχωρι⊙.

ϰ. *Suos.*

Dominum, patrem.

immunitate gaudere, propter filium oblatum.

Filios Suos possessores Tirones obtulisse.

ϰ. *Ablatus*, & *hic*, & *infine mox*. *Ablatus* autem, id est, deficiens numerus, morte vel aliter.

Compensationem vocat, subrogationem & supplementum, reparationem.

Id est, congruere, sufficere.

ϰ. Ablatus, vt *Sup.*

Fasces publici quid? mox dicam in *Comment.*

id est, qui ex censitis vel adcrescentibus conferuntur non sufficientibus ad reparationem exercitus, militaribus adcrescentibus & tyronibus.

Zosimus quoque author est, Valentem hoc anno Hierapoli constitisse, atque inde contra Persas mouisse, *lib. 4. p. 742.* vide & subscriptionem *leg. vn. inf. de Iure Italico Vrbis Const.* & *legis 19. inf. de Episcopis.*

COMMENTARIVS.

REPARANDO exercitui Valens huc tempore incumbens, hæc tria constituit. I. Primùm scilicet alacritati Prouincialium ad offerendos Tirones excitandæ constituit, quomodo IMMVNITAS à censibus & capitatione Tironibus quæratur. Quod sanè pertinet quoque *prox. l. 7. inf.* & *l. 4. inf. de Veteranis*. Huius certè *legis* hæc sententia est: Tironem oblatum qui censibus est insertus, statim vt militiæ Sacramenta susceperit, immunem fieri à censu: post quinquennij militiam etiam vxorem eius immunem reddi (quod tamen, vt immutatum posteà fuerit, vid. *l. 7. prox inf.*) ¶ Sed eam demùm *Vxorem* immunem reddi *h. l.* notandum est, quam Iunior, siue Tiro, non tantum affectu sibi copulauerit, verùm etiam quam in domum suam traduxerit. Quod velut singulare notari oportet: Eam scilicet demùm vxorem haberi, credique, quæ in domum mariti introducta, seu traducta est. Vxoris scilicet in domum mariti deductio ad constituendum matrimonium vt maximè non requireretur, (vt satis probat *lex, si donationem 22. Cod. de nuptiis*: Et *lex, Seia, penult. ff. de donationib. inter virum & vxorem*. Et vulgata regula, *solo honore maritali & affectu nuptias constitui*, qui & *plenus honor* dicitur, *l. 11. Cod. de repudiis*: *l. cum tabulis, §. 1. ff. de his quibus vt indignis*: *Nou. 22. cap. 3. & 24. c. 4.*) Tamen ita plurimùm eueniebat, vt non apertiùs vtriusque coniugis voluntas declararetur, quàm marito vxorem in domum suam deducente. Sed & necessariò requirebatur in quibusdam casibus, ne fortè aut probatio aliundè deesset, aut fraus aliqua fieret, vt in specie *huius legis*, & *l. mulierem 5. ff. de ritu nuptiarum*: Et *legis cum fuerit 15. ff. de condit. & demonstrat. L. Sancimus 34. Cod. de nuptiis*, & apud Paulum *lib. 2. Sentent. Tit. 19. §. penult.* Et *l. 65. §. 3. ff. de iure dotium*: cùm de implendâ scilicet condiiione nuptiarum agitur: Item cùm de publico præiudicio agitur, non nudus affectus sufficit, quem ementiri & fingere facilè quis potest; verùm his casibus plena probatio requiritur: Quod non aliter aut certiùs fit, quàm deductâ vxore in domum mariti. Vice versâ, cùm ad fraudes velandas post consensum militarem inter tempus ipsius consensus, & deductionem ipsam multa fieri soleant, hoc certè casu non attenditur tempus in domum deductionis. Vt ecce, donatio inter virum & vxorem constante matrimonio prohibita est, simul ac in nuptias consensum est, neque attenditur tempus in domum deductionis, *d. l. Seia, penult. ff. de donationibus inter virum & vxorem*. Breuiter, si de voluntate ipsorum tantùm contrahentium agatur, & de affectu aliunde constet, deductione nil opus est. Si verò de explendâ voluntate aut legis, aut Tertij alicuius, deductio omninò requiritur: ne alioquin fraudibus sit locus, vt in specie *huius legis*. Facilè enim Tiro, alicui mulieri factum fautum cupiens, cùm in militiam proficiscitur, hanc vel illam sibi affectu copulatam ementiri posset: Et ideò in domum suam traductam probare debet, non in priore lare derelictam. Simili sane fraudi occurritur simili dispositione in *l. 4. inf. de Veteranis, vers. ita tamen*. Ex his interim quoque apparet ἱεροδουλείαν in Ecclesiâ per hæc tempora nondùm publicâ *lege* vsurpatam videri: de quo dixi ad *l. vlt. sup. de nuptiis*. Illud verò non magis quàm ex *l. 7. inf.* rectè colligitur, vel ex *leg. 3. supra, de re militari*: militibus hòc tempore licuisse secum vxores habere. Cui erroneæ sententiæ causam præbuisse videntur illa, *& in priore lare derelictam*, quibus discrimen induci putarunt inter vxorem domi relictam, & in militiam ductam: cùm illis vti iam ostendi, discrimen statuatur inter eam quæ in domum mariti deducta, & inter eam quæ in priore lare derelicta, id est, in domum non deducta. Ergo huiusmodi vxor per quinquennalem tironis militiam à censu non eximitur; qui sensus est versiculi, *eâ scilicet seruanda ratione*: vbi tamen in *fine* eius locus corruptus videri possit, & sic legendus: *improbam census sarcinam sustineat*: vt *improba* sarcina, sit grauis & molesta: vel ita, *memoraris, improbatam census sarcinam sustineat*: vel retineri quoque possit ita, *improbata*, scilicet vxor, non sarcina. Verùm nil muto temerè: *sustineat*, id est, duret, maneat in census sarcinâ *probatâ*, cui probabitur iam antè subiecta: *sustinere*, pro durare, manere, ac nominatim vt *sustinendi*, ita *sustentandi* vox in censuû negotio propria: vid. *l. 1. inf. de protostasia*. Et hæc de primo *huius leg.* capite.

II. QVIA TIRO OFFERRI debeat, vt superior immunitas ei contingat, definit *h. l.* Valens Imperator; scilicet neque vagus πλάνο⊙ tiro, neque veteranus offerri potest, aut debet; verùm vel indigena, atque in ipsâ Prouinciâ innutritus (cui scilicet vagus opponitur & fugitiuus,) vel adfixus censibus, vel certè ex adcrescentibus. Vt in militiâ alij erant iam militantes, alij verò adcrescentes, id est, supernumerarij, qui interim non militabant, sed in parato veluti habebantur, vt in locum legitimorum militum amissorum subrogarentur (de quibus dixi ad *legem 11. sup. de re militari*:) similesque: adcrescentes in militiâ Palatinâ fuerunt: Ita pariter in Prouinciis alij professionibus censualibus iam inserti erant, seu voluminibus censualibus, & censum iam præstabant, alij verò adcrescentes erant, qui scilicet in locum deficientium subrogarentur, vt testatur quoque *lex 3. sup. de priuilegiis eorum qui in S. Palatio*: vbi dixi.

III. REPARATIO exercitus seu supplementum, vt fieri debeat, *h. l.* definitur. Primùm igitur Numeri replendi sunt ex militibus *Adcrescentibus*, de quibus (vt iam monui) plenè dixi ad *l. 11. sup. de re militari*. Tùm si Numerus aut modus

militum ablatus ex adcreſcentibus militibus repleri non poſſit, ex Tironibus qui iam ſunt, reparatio fieri debet. Tandem neque his ſufficientibus, omni Tirones ex cenſitis collati, numeris adſcribendi ſunt. Ad Cenſitos igitur non decurritur, niſi poſtremo loco. Hâc videl. ratione, Ne temerè voluminibus Cenſualibus eximantur Cenſiti, atque ita reparandi exercitus colore tributaria res concidat. Dixi voluminibus cenſualibus, & vt *hic* dicitur & *l.* 9. *de infirm. hu quæ ſub Tyrann.* faſcibus publicis. *Faſces publici* ſunt libri publici cenſuales, & Ciuitatum Prouinciarúmque encautaria, quibus capitationis modus inſertus erat: de quo ad *leg. vlt. inf. de cenſu*: *Les Rooles des Tailles.* Eodem modo Volumina cenſualia, *l.* 3. *ſup. de priuileg. eor. qui in S. P.* Faſtibus etiam dixiſſe notatur Lucanus *lib.* 10. *Nec meus Eudoxi vincetur Faſtibus annus.* Quo loco Lucanum Seruius reprehendit. Columella 10. *Sequor nunc Eudoxi & Metonis* FASTVS *Aſtrologorum*: quem locum etiam pro Lucano contra Seruium annotauit Beroaldus. Horatius 3. *Carminum*, vt in nonnullis codicib.

——— *Per memores genus omne Faſtus.*

Varro in Ephemeride: Poſtea honoris virtutum causâ Iulij Cæſaris, qui faſtus porrexit, menſis Iulius appellatus eſt. Et Sidonius *carm.* 23. *ad Maiorianum.*

Sic luſtro Imperij perennis acto
Quinquennalia faſtibus dicentur.

Vid. & Priſcianum *lib.* 6. *de deſinentibus in VS. Faſtibus* pro *Faſtus*: de quo ſanè monuit Scaliger 5. *de Emendat. Tempor. cap. de Indictionib. Conſtantinianis*, *p.* 470. Ego tamen, verum vt dicam, malim vbique *Faſces*, & *Faſcibus* legere: Faſces nempe Conſolares, & Cenſuales indicantur: Conſulares quia Faſces inter Inſignia Conſulatus: Cenſuales Faſces, id eſt, libri, ſeu Rotuli, vt nos vocamus.

¶ Quod Hiſtoricam huius conſtitutionis cauſam attinet, pertinet ea ad belli Perſici hoc tempore apparatum, de quo Zoſimus *lib.* 4. *p.* 242. πλεονεκτούμενος δὲ τοῦ τῆς αὐλῆς ὑπάρχου ΜΩΔΕΣΤΩ τὴν τῶν παραδόντων τὴν ἀρχήν· καὶ ταῦτα οὕτω διοικησάμενος ἐπὶ τὸν κατὰ Περσῶν ἠπείγετο πόλεμον. Et mox ὁ δὲ Οὐάλης ὁ βασιλεὺς ἐφ᾽ ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ὥρμητο κατὰ Περσῶν ἐπὶ τὴν ἑῴαν ἐβούλετο στέλλεσθαι τε σχολαίως, ἐβοήθει ταῖς δεομέναις προσβαλλομέναις τῶν πόλεων, καὶ ἄλλα πολλὰ κατὰ τὸ πρέπον οἰκονομῶν, τοῖς δίκαια αἰτοῦσι ῥᾳδίως φιλοτιμούμενος τὰ αἰτούμενα. Παρελθὼν δὲ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν μετὰ πάσης ἀσφαλείας τὰ τοῦ πολέμου διῴκει, τὴν μὲν χειμῶνα διαγαγὼν ἐν τοῖς αὐτόθι βασιλείοις, ἦρος δὲ ἐπὶ τὴν ΙΕΡΑΝ ΠΟΛΙΝ ἀπιὼν, κἀκεῖθεν τὰ στρατόπεδα τοῖς Πέρσαις ἐπάγων. Vbi vides quoque congruere & ſubſcriptionem *huius l.* DAT. HIERAPOLI. Cui ſimilis *lex vn. inf. de iure Italico V. C.* & *l.* 19. *inf. de Epiſcopis.* Et Inſcriptionem ad *Modeſtum PP.* qui ſanè huius belli Perſici curâ defunctus, vt diſcere eſt ex Libanij *epiſtolis lib.* 3. *ep.* 102. 259. 301.

¶ REPARANDO *exercitui Valens incumbens multa conſtituit excitandæ Prouincialium deuotioni.*

VII. * Imppp. Valentinianus, VALENS & Gratianus AAA. ad Modeſtum P. F. P."

TIRONVM præbitio in patrimoniorum viribus" potius, quàm in perſonarum muneribus conlocetur, vt proto".....munus, quod prouinciarum interna depaſcitur, ab imis (*vt dicitur*) radicibus eruatur: Nam inter reliqua vitia hæc duo vel maximè intolerabilia iudicamus, quòd aurum ſæpè pro corporibus" depoſcitur, atque aduenarum coëmtio Iuniorum inſolentius quàm conuenit, æſtimatur. Contra hæc ſanè reperta" eſt & facilitas & commoditas exigendi, cum neque excuſari quiſquam poterit, vt ante priuilegio" conſueta fuerat hominis" vendicatio, nec vllus qui releuandus fuerit perpetuæ ingrauationi addici. Illud etiam ſimiliter definitum eſt, vt hij" tantum à conſortibus ſegregentur, quorum iugatio ita magna eſt, vt accipere non poſſit adiunctum, cum pro ſuo numero in exhibendo tirone ſolus ipſe reſpondeat: Inter quos verò poſſeſſiones" exiguæ neceſſitas coniunctionem poſtulat, functiones" annorum & præbitiones viciſſitudo Seruetur: quippe vt Senatores, ceteríque" qui primo anno & ſuo & conſortis nomine tironem dederint, in ſequenti vice habeantur immunes, illíque in præbitione ſuccedant à quorum conuentione fuerit antè ceſſatum. Quem ordinem cùm Corpora" poſtulantur, conueniet cuſtodiri. ¶ Sin verò Aurum fuerit pro tironibus inferendum, vnumquemque pro modo capitationis ſuæ debitum" redhibere oportet: Et" ne aliquid dubium relinquatur, & ſolidorum numerum, qui Temonario" inferendus eſt, deſignamus, vt ſiue Senator, Honoratus, Principalis, Decurio, vel Plebeius tironem ſuo ac ſociorum nomine ex agro ac domo propria oblaturus" eſt, ita ſe à coniunctis accepturum ſolidos nouerit, vt integri pretij modus in triginta tantummodo & ſex ſolidis colligatur, vt deducta portione, quæ parti ipſius competit, reliquum conſequatur, ſex tironi gratia veſtis ac ſumptuum præbiturus. ¶ Ipſorum etiam qui militaturi ſunt priuilegibus" accedentibus facilius deuotio" prouocatior, videlicet, vt vniuerſi qui militaria ſacramenta ſuſceperint, eo anno quo fuerint numeris adgregati (ſi tamen in ſuſcepto labore permanſerint) immunes propriis capitibus mox futuri ſint. Completis verò quinque annorum ſtipendiis, qui Comitatenſibus" numeris fuerit ſociatus, patris quoque & matris necnon & vxoris ſuæ capitationem meritis ſuffragantibus excuſauit." Hij verò qui in Ripâ" per cuneos" Auxiliá-

que

que fuerint constituti, cum proprio capite vxorem suam tantū post quinque annos vt dictum est, præstet" immunes, si" tamen eos censibus constiterit adtineri. ¶ Et quia Publica vtilitas quoque cogitanda est, ne sub hac indulgentia insertæ" capitationis numerus minuatur, ex incessibus" atque adcrescentibus in eorum locum qui defensi" militia fuerint, alios præcepimus" subrogari. Dat. IIII. Non. Iun. Antiochiæ, Post consulatum Gratiani A. III. & Equit. v. c. CONS s. [375.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* scil. à *Cod. Inst.*
" *Modestus* sub Valente PP. Orientis vid. *Prosopogr.*
" Oneribus.
" ℞. *protosypia munus*, non vt alij censebant, *protostasia*.
" ℞. *priuilegia*: & intellige immunitatem datas à tironum præbitione.
" *Homines* hic signatè pro Tironibus, mox *corpora* vocantur.
" Collatores Tyronum.
" ℞. *Possessionis*.
" *Functionis iuniorum & præbitionis*. Quanquam & annorum seruari potest, vt sequentia suadent.
" *Corpora*, id est, Tyrones ipsi, vt *l. 2. sup. & l. 14.* Sic & Græci Procop. 4. *Gothici*, χρήματα ἀντὶ τῶν σωμάτων, καὶ ἄλλα ἐπράξατο αὐτοὺς τ' βασιλέως ... τ' Ῥωμαίων ἀρχῆς. Ammianus Marcellinus *lib. 19. p. 162.* Aurum *quippe gratanter Prouinciales* [pro] *corporibus dabunt*. Eodem sensu apud Procop. 4. *Gothic.* σώματα.
" Pro *cæteri quoque*.
" *Debitum*, id est, functionem & tributum.
" *Temonarius*: De eo dixi ad *l. 3. sup. de priuileg. eorum qui in S. P.*
" De hac *offerendi* voce, *l. 8. prox.*
" *Priuilegibus*, pro *priuilegiis*. Priuæ leges sunt priuilegia, seu in priuos homines leges latæ, vt Cicero interpretatur. Seruari igitur potest *priuilegibus*.
" ℞. *Deuotio prouocatur*, vt disertè habet MS. fortè *prouocabitur*.
" De *Comitatensibus* dixi ad *l. vlt. sup. de re militari*.
" Id est, excusabit.
" De *Ripensibus* dixi ad *d. l. 7.*
" Cunei erant in Romanis, qui scilicet conglobati stabant, & pugnabant. Vide & Isidorum *lib. 9. cap. 3.* Auxilia verò, quæ & ipsa Auxiliares Cunei vocantur, *l. 1. sup. h. t.* erant peregrini. Cuneos equitum varios quoque memorat, ab Auxiliaribus & Ripariensibus legionibus diuersos, Notitia Imperij *in Duce Scythiæ*: in *Duce vtriusque Mœsiæ*, *in Duce Daciæ Ripariensis*: ad quos ferme limites pertinet hæc *lex*.
" ℞. *Præstent*. " Eadem taxatio, *initio l. 4. inf. de veteranis*.
" *Inserta capitationis numerum* vocat, vel *insertum Capitationum numerum*, qui continetur, & insertus est fascibus seu voluminibus censualibus.
" *Incessibus*, pro *incensibus*: id est, incensis: ita *l. vn. inf. de Classicis*. Ex incensitis, vel Adcrescentibus, *incensiti* vt illiberi: ita quoque *l. 6. sup.* Censibus adfixi, & Adcrescentes iunguntur. Cæterùm scriptum *incessibus* pro *Incensibus*, prisca scriptura, vt *Cessoribus*, pro Censoribus: Et *Cas. pro Cons.* Nil igitur opus hic reponere *incensitis*.
" Præcipimus.

COMMENTARIVS.

AD PRÆBITIONEM tyronum alacriùs faciendam, Prouincialium deuotio *hâc* Valentis *lege* ex vrbe Antiochenâ data A. D. 375. excitatur, variis constitutis. ¶ *Primùm* fundamenti loco ponitur, Patrimoniorum seu possessionum onus, potiùs quàm personarum hanc præbitionem esse: etsi certa quoque hominum & personarum generâ hæc collatio respiciat, veloti Senatores, Honoratos, Principales, Decuriones, Officia Iudicum. Itaque & Vegetius, *lib. 1. cap. 7. possessoribus indictos Tirones* scribit. Sed & Valentinianus *Nouella inter Theodosianas 44. lib. 1. Reparandi feliciter exercitus cura conferri debere tirones à possessore censuimus*. Et *l. 2. Senatores vel vniuersos possessores oportere à se conueniri*. Neque quicquam interest hàc parte *possessionibus*, an *possessoribus* indictos Tirones dicamus. Neque sollicitandus Vegetij locus, vt fecit Coiacios, cuius vulgatam lectionem tuentur omnes libri, tuetur *dicta Nouell. Valent.* idque etiam confirmat satis *lex 6. §. vlt. π. de muneribus & honoribus*. Pariter vt nec Ammiani Marcellini *lib. 21. p. 200.* locus sollicitandus, vbi dicitur *indictis per Prouincias Tirociniis omnis ordo & professio vexabatur*: vbi quidā pro *professio*, tentabant *possessio*. Id enim eò pertinet, quod quædam *professiones* à Tyronum collatione immunes erant, de quo consule *Paratitlon huius tit.* & *tit. infr qui à Præbit. Tyr.*

¶ Secundò; Prototypiæ munus *h. l.* penitùs aboletur. De Prototypiæ munere (de quo alioquin *Titulo de protostasia*, plenè,) duo *hâc lege* dicuntur, vel indicantur. Primùm, Munus hoc prouincialium interna depauisse, id est, Prouincialibus permolestum & graue fuisse: Deinde prototypiæ munus ad coëmptionem tironum pertinuisse, id est, prototypiæ munere defungentes occupatos fuisse in coëmendis Tironibus, qui & ideò Prouinciales sommoperè vexarunt, Tirones à se coemptos insolentiùs æstimando. Nam cum Prouinciales seu possessores Tironum ipsorum præbendorum copiam non haberent, vt qui filios nullos habebant, vel aliunde Tirones ad manum non habebant prototypiæ munus sustinentes, tirones aduenas coëmebant, mox pretia immensa à Prouincialibus pro his exigebant, quasi maiore emptos. Cæterùm *aduenas Iuniores* hæc *lex* vocat, id est, extraneos, & aliunde quæsitos (*alienigenas* vocat pariter *lex 2. inf. de desertoribus*) vt ita aduenæ opponantur filiis, atque adeò domesticis indigenis atque ipsius prouinciæ filiis inoctritos vel adfixos: quos qui habebant, conferre soliti sunt, vt docuit *lex 6. sup.*

Duobus igitur his prægrauabantur Prouinciales qui filios non habebant: Nam ingens & immane pretium loco Tironum, *Temonario* præstare cogebantur, vel postea coëmptos à Prototypis Tirones immani pretio æstimatos accipiebant. Vtrique *hac l.* obuiam itur, pretio tironum immenso sublato, simul & Prototypiæ munere.

His sublatis, & constitutis, MODVS iam præstationis constituitur, & quidem ex primæ sententiæ fundamento, excitandæ Prouincialium alacritati & deuotioni; Primùm *Immunitates* omnes à

Tironum præbitione, nullius esse momenti, iubentur; quia scilicet, tironum præbitio in patrimoniorum visibus collocatur: vt proindè pro modo possessionum, cessante omni personæ priuilegio, eam quisque agnoscere teneatur.

¶ Secundò statuitur, eum qui possessionibus lapsus fuerit, releuandum.

¶ Tertiò, si qui possessiones *Modicas* habeant, Adiunctionis, seu coniunctionis cuiusdam ἐπιβολῆς specie plures consortes coniungi iubentur ad vnius Tironis præstationem, sic vt qui Tironem solus hac vice & anno soluit, sequente immunis sit, consorte ipsius Tironem soluente. Et hæc quidem si ipsa Tironum corpora præstentur, nam si aurum pro Tirone inferatur, tum singuli suam partem præstare tenentur. Ad hanc porrò etiam coniunctionem pertinet *versiculus, ita vt: l.14. inf. de Extraordinar.* Vbi id *complacitum* vocatur, si ea vox ibi rectè habet.

¶ *Quartò*, Pretium tironis *h.l.* constituitur, triginta sex Solidorum videlicet: & insuper sex pro ipsius veste & Sumptibus. Variè scilicet pro temporum varietate (atque etiam ærarij inopia) & personarum ratione, æstimati Tirones fuerunt: Modò triginta sex solidis, vt *h.l.* modò viginti quinque, *l.13. inf.* modò triginta, *l.20. inf. & Nouella Valentiniani inter Theodos. 44. de Tironibus, l. 3.* separatim verò pro vestibus & sumptibus & pastu summa aliqua exacta: vt præter hanc *legem*, docet *d. l.13.* sed mirum magis & incredibile, quod Socrates *lib.4. cap.28.* Latinè, *cap. 33.* Græcè, de hoc ipso Valente nostro scribit, cum pro singulis Tironibus octoginta solidos exegisse: τὸν δὲ συντελούμενον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ κατὰ κώμας στρατιώτην ἐξηργύρησεν ὀγδοήκοντα χρυσίνους ὑφ' ἑκάστου στρατιώτου τοὺς συντελεστὰς ἀπαιτεῖν κελεύσας, ὃ πρότερον τοῖς συντελεσταῖς κουφίζας αὐτοῖς. Χρύσινοι certè recentiore appellatione solidus est. Glossæ χρύσινος *solidus*. Vsurpat & Theodorus Abucaras in *Dialogo ad Præfectũ Cursus Emiseni & TZETZES chil. 9.* Et Nicetas *in Isaacio Angelo lib.1.* Quod si ita χρυσίνου *hic* exaudire oportet, proculdubio vel Socrates falsus fuerit, vel mendum apud eum resideat: vt legamus ἓξ καὶ τριάκοντα pro ὀγδοήκοντα. Et quidem tantò magis, quod hanc *legem* ad id ipsum pertinere existimo, quod idem Socrates *ibidem* narrat. Sed & Ammianus Marcellinus *lib.31.p.472.* de Adæratione Tyronum in eius ipsius Historiæ sequelâ, putà de Gothorum in Thraciam traductione. *Negotium*, inquit, *lætitiæ fuit potiùs quàm timori eruditis adulatoribus in maius fortunam Principis extollentibus: quod ex vltimis terris tot tyrocinia Thracensis nec opinanti offerrent, vt collatis in vnum suis, & alienigenis viribus, inuictum haberet exercitum, & pro militari supplemento, quod Prouinciatim annuum pendebatur, thesauris accederet auri cumulus magnus.* Cui locus geminus est eiusdem *lib.19.p. 161. cupiditate plus habendi incensus quàm adulatorum cohors augebat* (Quibus etiam illa *huius legis* verba, *quod aurum sæpè pro corporibus immane deposcunt*, respondent. *Pro corporibus*, vtrobique: id est, loco corporum,) *id sine modo strepentium, quod externis sopitis, & vbique pace compositâ, proletarios lucrabitur plures, & tirocina cogere poterit validissima: aurum quippe gratanter Prouinciales* [pro] *corporibus dabunt: quæ spes rem Romanam aliquoties adgrauauit.* Quanquam & *l.9. inf. de desertoribus*, Auri libra pretium Tironis statuitur.

¶ *Quintum* incitamentum *h.l.* additur, PRIVILEGIIS Tironum constitutis: scilicet, Tirones eo anno quo in Numeros fuerint relati, constantésque permanserint, immunitatem censuum sibi adquirunt: completo verò quinquennio, si in Comitatenses fuerint relati Numeros, Patri quoque & Matri, sed & vxori immunitatem conciliant: Si verò Ripensibus fuerint sociati, vxori tantùm: quod in partem recedit ab eo, quod constitutum fuit *l.5. sup. & l.4. inf. de veteranis.*

Ex his interim obseruanda duo. Primò Tirones non statim vt oblati lectique essent, in Numeros relatos: Quod etiam discimus ex Plinij & Traiani *ep.38.39. lib.10.*

Secundò Comitatensibus Ripenses fuisse minores: Hinc adeò Capitationis seu census immunitas maior per Comitatensem quàm Ripensem militiam quæritur, ex *h. l.* Sed & maius corporis robur, maior statura in Comitatensibus, quàm in Ripensibus requirebatur, *l.8. inf. de filiis milit. Apparit.* Quin & ex *l. vlt. sup. de re militari*, satis constat, maioris fuisse dignitatis Comitatenses quàm Ripenses. Videnda & hâc de re *lex 4. inf. de. Veteranis*, Cæterùm de his Comitatensibus & Ripensibus plenè dixi ad *d. l. vlt. sup. de re militari.*

¶ Hactenùs incitamenta quibus excitati Prouinciales, eorúmque deuotio ad Tironum præstationem: Ne tamen publica vtilitas negligatur, & priuilegiorum militarium obtentu, tributariæ functiones atterantur, SVPPLEMENTI MILITARIS seu reparandi exercitus, vt *leg. superiore*, ita & *hâc* ratio quædam constituitur. Scilicet ex Incensitis & Adcrescentibus Numeros suppleri Valens *h. l.* constituit, priusquàm videlicet ad Censitos deueniatur, de quo iam dictum est ad *l.6. super.* Similiter Classicorum numerum idem Valens ex Incensitis, vel Adcrescentibus compleri iubet, *l. vn. inf. de Classicis.* Sed longè fallitur Cuiacius ad illam *legem* scribens, in duobus: Primùm, cum Incensitos interpretatur colonariæ conditioni minimè adscriptos, quod refutant ea quæ *ad superiorem legem* notaui. Secundò cùm Adcrescentes interpretatur eos, qui ex Classicis nascuntur, quod & ipsum notata *ad l. superiorem* refutant.

¶ De quibusdam adhuc *h. l.* videndum est. Ac primùm de *Temonariis* (quanquam & de iis iam aliquid dicere memini ad *l.3. sup. de priuilegiis eorum qui in S. Palatio*) Igitur vel ex *hac lege* discere licet, Temonarium fuisse, cui aurum tyronicum, id est, adæratio & pretium Tironum soluebatur. Eum Synesius *Epist.79. ad Anastasium* intellexit, cùm scriberet ὃν τοῖς ἀπαιτήσεσιν ἐπέστησας τοῦ στρατιωτικοῦ χρυσίου τοῦ καλουμένου Τυρωνικοῦ, id est, *quem exigendo auro militari quod Tyronicum vocatur, præfecis.* Eiusdem fit mentio *l.3. inf. de desertoribus. Et l. 3. sup. de priuilegiis eorum qui in S. Palatio. Quibus omnibus*, inquit, *condonamus, ne exactorum vel turmariorum, quos Capitularios vocant, curam subeant, vel obsequium Temonariorum, vel prototypia.* Hinc igitur obsequium Temonariorum *d. l.3.* Temonaria functio *l.14. inf. de extraord. siue sordidis munerib.* Temonaria onera, *l.6. inf. d.t.* Temonis item onus, *l.18. d. t. de extraordinariis*: Temonis necessitas, *l.15. d. t.* Temonis iniuria, *l.14. sup. de Proximis Comitib. dispositionum.* Quod quidem munus inter vilia recensetur, *d. l.6.14.15.18. inf. de Extraordin. siue sordidis.* Idem & Capituli onus dicitur *d.l.18.* functio capitularia siue Temonaria *d.l.14.* Capituli atque temonis necessitas *d. l.15.* temonis siue capituli onera, *d.l.18.* Et apertissimè *d.l.14. Totius*, inquit, *Capitularia, siue vt rem quam volumus intelligi, communi designatione signemus, Temonariæ functionis.* Et certè Symmachus quoque *Capitularios* vocat, qui *hic* Temonarij, *lib.9. Ep.10. Postulant*, inquit, *Capitularij taxationem Tironis ab hominibus meis.* Et tamen Capitulariorum nomen quàm Temonariorum latius patuisse, eóque & Turmarios & Temonarios

comprehensos

comprehensos ostendi ad *l. 3. sup. de Priuil. eorum qui in S. Palatio* Cæterùm *Timonarios* potiùs dicendos quis credat. *Timonarius* scilicet qui Græcis τιμητής, id est, æstimator, & æstimationis exactor. Temonarius porrò hâc productione sicut & olim plura similia hoc æuo vt *Telonarius*, & *Charonaria* *Pratura l... sup. de Praetorib.*

Secundò ex *hac* quoque *lege* notandum est, quinam ad Tironum collationem tenerentur, de quo alioquin satis monet *Paratitlon.* ¶ Tandem hanc *leg.* ad Scythici belli apparatum refero: de quo v. & Excerpta Eunapij.

¶ *E quo* GENERE *hominum Tirones non sint conferendi.*

VIII. * Impp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIVS AAA. Edictum" ad Prouinciales.

INTER optimas lectissimorum Militum turmas" neminem è numero Seruorum dandum esse decernimus: néve ex Cauponâ ductum: vel ex famosarum" ministeriis tabernarum: aut ex Cocorum, aut Pistorum numero, vel etiam eo quem Obsequij deformitas militiâ secernit: nec tracta de Ergastulis nomina. Pœnam etenim grauis dispendij nullâ excusatione fugituri sunt, si hoc cuiusdam" indicio" Inlustribus Viris Magistris Equitum Peditum fuerit intimatum: Sed cùm illum animaduersio dura damnauit" offerentem", triplicata nobilioris tironii fatigabit inlatio. Dat. IIII. Kal. Feb. Constp. Gratiano A. V. & Theodosio A. I. CONSS. [380.]

N O T Æ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Edictis Tirones indicti *sb. l.* & Symmach. *lib. 9. ep. 10.*
" Hinc *Turmarij* dicti, qui huiusmodi turmas Tyronum exigebant: de quibus dixi ad *l. 3. sup. de priuil. eorum qui in S. P.*
" Tabernæ famosæ: vide quæ dicam *ad l. 1. inf. de adulteriis.*
" *Cuiusquam.*
" *Indicium*, est relatio.
" *damnabit*, vel *damnauerit.*
" *Offerentes*, Sunt qui tributa inferunt: vide & *sup. l. 7.* Eodem sensu Marcellinus *lib. 19. p. 161. id est. Ni postea exquisitorum detestanda nomina titulorum, per offerentes susceptientésque criminosè in maius exaggerata, his propagari sibi nitentibus potestates, illis attenuatis omnium opibus se fore sperantibus tutos, adusque proscriptiones miserorumque suspendia peruenerunt* [pro peruenissent.] Nam & ibi *offerentes* sunt, qui tributa inferebant. De cuius alioquin loci sensu alibi.

COMMENTARIVS

THEODOSII M. quatuor constitutiones sequuntur, de delectu Tironum, quæ omnes ad apparatum belli Gothici pertinent, de quo ad *l. prox.* ex quibus interim apparet, vt & ex *l. 3. 5. inf. de desertoribus l. 9. 10. 11. infr. de fil. milit. apparat.* de Iudicio Zosimi, imò de calumnia eius *lib. 4. 755.* qui Theodosij culpâ τὸ στρατιωτικὸν imminutum calumniatur, cùm contra ex his *legibus* appareat, quàm sollicitè rei & delectui militari labanti is prospexerit. Hâc certè definit Theodosius M. è quo genere hominum Tirones à Prouincialibus conferendi non sint; Quæ quidem Inspectio, siue Probatio, in eligendis vel respuendis Tironib. non minimi est momenti. De quo integrum caput extat Vegetij, *lib. 1. cap. 7.* cuius Titulus est, *Cuius artis Tyrones vel eligendi sint, vel respuendi.* Igitur respuuntur *hâc lege* serui, Cauponarij, Tabernarij, (de quibus postremis v. quæ dicam ad *l. 1. inf. de adulteriis*:) Coci, Pistores: itémque ij, quos obsequij deformitas à militiâ secernit, vt & tracta de ergastulis nomina: Alioquin qui ignobilem huiusmodi Tironem obtulerit, tres Tirones nobiles pœnæ nomine præstare cogitur. Quæ quidem triplicati Tironis præstandi pœna, *Nouella* Valent. *inter Theodosianas 44. de Tironibus*, *l. 1.* quoque statuitur. De *Seruis* à militiâ arceri solitis, res est nota vt ex *h. l. & l. 11. inf. & l. 9. inf. de desertoribus.* & Plinij Traianique *ep. 38. lib. 10.* déque eo pleniùs dicetur ad *l. 16. inf.* ita locus hic quoque Chrysostomi est *homil. Saul. 10. Par. p. 68.* in Iuuanem βασιλεὺς μὲν, τοὺς ὁμοδούλους καὶ τοὺς αὐτοῦ αὐτῷ κατανοοῦντας φύσεως οὐκ ἀξιοῖ καταλέγειν εἰς τὸ στρατιωτικὸν τὸ βασιλικὸν αὖ δοῦλοι τύχωσιν ὄντες. Et de statuis 21. οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἔχειν χρὴ τὸν μέλλοντα στρατεύεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐλεύθερον εἶναι· ἂν γὰρ δοῦλός τις ᾖ, ἐκβάλλεται. Et *Orat.* aduersus eos qui cœtus derelinquunt, *tomo 6. p. 772.* οὐδεὶς στρατεύεται οἰκέτης, ἀλλ' ἐὰν ἁλῷ δοῦλος ὤν, μετὰ τιμωρίας ἐκβάλλεται τοῦ τῶν στρατιωτῶν καταλόγου. Et hæc de seruis. De aliis nunc.

¶ Ii quos *obsequij deformitas militiâ secernit*, quinam sint, ambiguum est. Est qui indicari putat honesto hoc verborum circuitu, Eunuchos: quâ de causâ etiam Eunuchi signatè dicuntur *imbelles* Iuuenali *Satyrâ 6.* Sed & Arrius Menander *lib. 1. de re militari*, *in l. 4. π. de re militari*: Eunuchos à militiâ arceri solitos testatur. Et Sidonius Apollinaris quoque *lib. 1. Ep. 8.* conuersa studia designans, ait: *Student pila senes, alea Iuuenes, armis Eunuchi, literis fœderati.* Vbi *Fœderati* sunt milites ex Barbaris gentibus, qui pro Romanis Imperatoribus militabant, de quibus dicam plenè ad *d. l. 16. inf.* Denique & Claudianus, in *Eutropium Eunuchum, lib. 1.*

——————Quibus vnquam secula terris
Eunuchi videre forum? sed ne qua vacaret
Pars ignominiâ, neu quid restaret inausum,

Arma etiam violare parat, portentáque monſtris
Aggregat, & ſecum petulans amentia certat:
Erubuit Mauors, aduerſáque riſit Enyo,
Dedecus Eoum, &c.

Et mox:

——— *Quid te turpiſſimè bellis*
Inſeris, aut ſexus pertentas Pallada campis?
Tu potes alterius ſtudiis herere Minerua,
Tu telas, non tela pati, tu ſtamina noſſe,
Tu ſegnes operum ſolers vrgere puellas,
Et niueam domina penſis inuoluere lanam:
Arma relinque viris.

Et poſtea:

Te magis, ah demens, veterem ſi reſpicis artem,
Conciliare decet.

Verùm non dubium eſt, quin latiùs *obſequij deformis* appellatio *h. l.* ſeſe protendat, ad omnes inquam, qui obſequij vilioris ſunt, & omnes qui aliquid ad gynæcea pertinens tractant: Nam & ita Vegetius *prædicto cap. Piſcatores, Aucupes, Dulciarios, Linteones, omneſque qui aliquid tractaſſe videbuntur ad gynacea pertinens, longè arbitror pellendos à caſtris.*

¶ *Tracta de Ergaſtulis nomina, h. l.* à ſeruis clarè ſeparantur. Ergaſtula igitur *liberorum* intelliguntur, in quibus liberi homines, ſed viliſſimæ conditionis (fortè etiam vincti) opus faciebant. Et ſanè Spartianus, *in vitâ Hadriani*, non tantùm ſeruorum, ſed & *liberorum* ergaſtula fuiſſe docet, (in quibus ſanè & *liberti*) vbi inter alia ab Hadriano conſtituta & abolita: *Ergaſtula*, inquit, *ſeruorum & liberorum tulit*, [id eſt, abſtulit & prohibuit:] Et *Gloſſa* Philoxeni Ergaſtulorum ἐλευθέρων φυλακῶν. Ergaſtula, τόποι ἐν οἷς πεδῆται ἐργάζονται δεσμωτήριον, δεσμός. Non ſeruili tantùm nexu ergaſtuli vel ergaſtularij ἐργάτωνες ἐργάται fuerunt, pro dominorum arbitrio, ſed & liberi, vel pro pœna, vt quidem publici, *l. 3. inf. de pœnis*: vel etiam liberi vilitate ſuâ contemnendi, atque ſpontanei, de quibus hæc *lex* accipienda eſt. De ſeruorum ergaſtulis res nota eſt, & quidem poſt ſuperiorem Hadriani conſtitutionem vſurpatis. De publicis reorum ergaſtulis dicetur *ad d. l. 3.* Ergaſtula liberorum, non alia ſunt, quàm coloni diuitum, qui ſuis facultatibus euoluti à diuitibus ſuſcepti, etſi ingenui, in ſeruos propemodùm vertebantur, quos elegantiſſimè deſcribit Saluianus *lib. 5. de gubernat. Dei, p. 159. 160.* vbi inter cætera hæc notentur; *Cùm domicilia*, inquit, *atque agellos ſuos aut peruaſoribus perdunt, aut fugati ab exactoribus deſerunt, quia tenere non poſſunt, fundos viarum expetunt, & coloni diuitum fiunt.* Et mox: *Ita & iſti qui habere amplius vel ſedem vel dignitatem ſuorum natalium non queunt, iugo ſe inquilina abiectionis addicunt.* Et rurſum: *Et rerum proprietate careant & ius libertatis amittant.* Item *Suſcipiuntur aduena, fiunt præiudicio habitationis indigena.* Denique *Quos ſuſcipiunt vt extraneos & alienos, incipiunt habere quaſi proprios, quos eſſe conſtat ingenuos, vertunt in ſeruos: Et miramur ſi nos Barbari capiunt, cùm fratres noſtros nos faciamus eſſe captiuos.* Vide etiam quæ dixi nonnulla *ad l. 2. ſup. de poſtliminio.* Ex his liquet omnibus perperam *legem* noſtram, de ergaſtulis ſeruorum accipi: Item perperam ab aliis ergaſtulorum vſum poſt Hadriani tempora penitus abolitum prodi. Denique errare eos, qui Hadriani conſtitutionem ita interpretantur, quaſi ergaſtula tantùm ſeruorum ſuſtulerit, non in gratiam ſeruorum ſed liberorum: ne vt antè ſæpè factum, per factionem poſſeſſorum liberi abripi poſſent, & in ergaſtulum dari: quaſi ſcilicet eandem tollendorum ergaſtulorum cauſam habuerit Hadrianus, quam antea Auguſtus, repurgandorum; de quo alioquin vide Suetonium *Auguſto, cap. 32. & Tiberio, cap. 8.* Vtrumque enim Hadrianus fecit, & ſeruorum & liberorum ergaſtula ſuſtulit.

¶ Vt ad *huius legis* ſententiam redeamus, pro ignobili Tyrone dato, tres nobiles dari pœnæ loco iubet *h. l.* Theodoſius M. & quidem Iudicio Magiſtrorum Equitum & Peditum: quos ſanè Zoſimus loco duorum, quinque & eò plures hoc ipſo tempore à Theodoſio conſtitutos ſcribit, *lib. 4. p. 754.*

¶ Svpplementa nvmerorvm *agitari iubet Theodoſius, à quibus, & qua fide.*

IX. *. Idem AA. Neoterio P. F. P."

Ex oportunis" Regionibus Supplementa" Numeris Manſuetudo noſtra decreuit agitari: In id delectos quoſque viros atque ab omni ſuſpicione prauitatis alienos iuſſimus deſtinari: In his ſi malè ſe geſſerint corrigendis, non mediocrem fore denuntiamus, ſeuerâ animaduerſione, ſententiam; cùm Iudices ſupplicium exiſtimationis extremum, & vltio inexpiabilis exceptura videatur: Ne his quidem Prouincialibus temperatura, quos in officium miniſteriúmque prædarum vel capiendi" vbertas, vel formido ſimulata deduxerit. PP. VI." Kal. Maij, Antiochiæ Gratiano V. & Theodoſio I. AA. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic* eſt *lex. 3. infr. de Deſertoribus.*
" *Neoterius* ſub Theodoſio PP. Orientis: vt docet *huius leg.* & *d. l. 3.* ſubſcriptio *P. P. Antiochia.*
" De hoc iam dixi *ad l. 2. Sup.*
" Pariter ita Ammianus *lib. 21. Supplementa*, inquit, *legionibus ſcripta ſunt indictis per Prouincias Tyrociniis.* Et Theodoſius Imp. hoc ipſo anno in *l. 3. inf. de Tabulariis. Hoc admodum ſufficiente numero militia Supplementis, qui ex vagis veteranorúmque filiis vacantibúſque potuerit fidâ peruestigatione compleri.* Vid. & *l. d. inf. de deſertoribus*: vide & *l. 4. §. 20. w. de re militari*: vt & Anonymum ſcriptorem ſubditum *Notitia Imperij, cap. 5.* Ammianus rurſum dicit *lib. 19. p. 163. Reintegrati Supplementis exercitu*: vide & *lib. 31. p. 472.*
" pretij Scil. capere pecuniam.
" IIII. In d. l. 3.

COMMENTARIVS.

SVPPLERI Numeros militares (indictis etiam per Prouincias Tironibus) *Theodosius Magnus* hâc tempestate iussit: Et quidem toto hoc triennio, vt præter hanc *legem* ostendit *lex superior* 8. & *duæ leges sequentes* 10. & 11. Eodémque pertinet *lex* 3. *inf. de Tabulariis lex* 9.10.11. *inf. de filiis militarium apparitor. lex* 83. *inf. de Decurionibus*, & *lex* 3. (quam *huic* coniungendam esse dixi) & *lex* 5. *inf. de desertoribus*, quæ omnes, exceptâ *d.l.* 9. & 10. & *d.l.* 82. *inf.* eidem Neoterio PP. inscribuntur: & certè Zosimus *lib.* 4. testatur, per hos tres annos Scythicum seu Gothicũ bellum Theodosio incubuisse: eapropter, supplementa legionum subindè ab eo fieri oportuit, & desertores vagósque & Veteranorum filios, ad signa & militiam reuocari. Vide eum nominatim *p.*755. 756. 757. Imo Theodosium Scythico hoc bello etiam agrestes seu agricolas γεωργοὺς & metallarios μεταλλέας armasse docet Themist. *oratione* προσβευτικῷ εἰς Θεοδόσιον *p.*106.

¶ Cæterùm *hâc lege* nominatim de TVRMARIIS (id est, iis qui Tironibus exigendis & probandis præerant, de quibus alioquin dixi ad *l.* 3. *sup. de priuilegiis eorum qui in S. Palatio*:) agi videri possit, quinam videlicet ad id officium sint deligendi, quæ pœnæ eos maneant si malè se gesserint in officio, quæ Iudices ipsos, si horum fraudibus conniueant: quæ denique Prouinciales cum his colludentes. De *Turmariorum* delectu & eorundem fraudibus geminus locus extat apud Vegetium *lib.* 1. *cap.* 7. *Nunquam exercitus profecit tempore* [belli] *cuius in* PROBANDIS *Tyronibus claudicauit electio: Et quantum vsu experimentisque cognouimus, hinc tot vbique ab hostibus illatæ sunt clades, dum longa pax militem negligentiùs incuriosiùsque* LEGIT: *dum honestiores quique ciuilia sectantur officia, dum possessoribus indicti Tyrones, per gratiam & dissimulationem* PROBANTVR, *talésque sociantur armis, quales domini habere fastidiunt.* A MAGNIS *ergò* VIRIS MAGNÆ DILIGENTIÆ *idoneos eligi conuenit Iuniores.* Quanquam de PROTOSTASIÆ munere hæc *lex* accipi, vt puto, melius potest: argum. *l.* 3. *inf. de desertoribus*, quæ *huic* coniungenda est, id est, de his qui Tirones coëmebant: idque argumento etiam vltimorum *huius legis* verborum, ibi CAPIENDI VBERTAS, quæ verba denotant agi de pretio Tironum, & eorum emptione.

¶ *De* MVRCIS.

x. Idem AA. Eutropio PP."

QVi spurcâ" amputatione digitûm declinat vsum armorum; non euadat illa quæ vitat; sed insignitus maculâ ferat inpositum militiæ laborem, qui declinauerit dignitatem. ¶ Ipsis quinetiam Prouincialibus, qui ex horum ausis Iuniorum" sæpè patiuntur pænuriam præbendorum, hæc optio inmobilis decernatur, vt tempore delectus agitandi, vbi conmune" cœperint conueniri; duos mutilos Iuniores pro vno integro Eminentiæ Tuæ dispositionibus offerant. Dat. Non. Sept. Hadrianopoli", Eucherio & Syagrio CONSS [381.]

NOTÆ.

* Concordat huic, *lex* 4. 5. *sup.* & *lex* 1 *inf. de filiis militar. Apparit.*

" *Eutropius* sub Theodosio M. PP. Illyrici. Vid. *Prosopogr.*

" *Spurcam* vocat, defœdam, turpem.

" *Iuniores*, pro Tironibus: vid. *l.* 1. *sup.* & *Gloss.*

" *Al. In Commune*, vt *l.* 1. *inf. ad leg. Iuliam de adulteriis*, *l. vlt. inf. de conlatione. donat. l.* 15. *inf. de extraordinar. l. vn. inf. qui à prabit. Tiron.* & *l.* 9 *inf. de legatis.* Cùm omnes in commune, si necessitas exegerit, conueniat vtilitatibus publicis obedire, *ait lex* 2. *inf. de nauib. non excusand.* Minus audio Virum alioquin doctum in Symmachum *lib.* 4. *ep.* 46. reponentem, *vbi commune cœperit conueniri.* De *Communi* dicam ad *l. vlt. inf. de legatis.*

" *Hadrianopoli*, Theodosius hoc tempore Heracleæ digressus, mox Constantinopoli: vid. *Chronologiam.*

COMMENTARIVS.

DIGITOS sibi ad declinandam militiam amputantes (id est, vno verbo *Murci*) onera & laborem militiæ subire hâc Theodosij M. constitutione iubentur, sed dignitatis expertes. De quibus dictum iam ad *l.* 4. 5. *sup.* & dicetur adhuc ad *l.* 1. *inf. de filiis milit. Apparit.* Hæc interim *lex* ostendit, per Præfecturam P. Illyrici magnam fuisse horum *Murcorum* copiam, vtpotè cum *hâc l.* dicatur, Prouinciales ex horum ausis Tironum præbendorum inopiam sæpè pati. Quod & de Italia iam ostendi ad *l.* 4. *sup.* sed & de parte alia quâ Præfecturæ Prætorianæ Galliarum docet *l.* 5. *sup.*

¶ Illud notandum quod additur, duos mutilos, seu murcos Tirones, pro vno integro offerri posse.

¶ Cæterùm pertinet omninò hæc Theodosij M. Constitutio, ad apparatum & instructum militarem aduersus Scythicas Nationes Illyricum infestantes: de quo videndus Zosimus *lib.* 4. ac nominatim *p.*759. quandoquidem ad PP. Illyrici hæc lex data est, vt omittam, datam etiam in *Illyrico* Hadrianopoli.

¶ SERVVM

¶ SERVVM *alienum Tironum offerentis pœna.*

XI. *. Idem AAA."

QVISQVIS mancipium iuris alieni" in tirocinium militiæ duxerit offerendum, conuictus ac proditus auri libram ærario nostro cogatur inferre." Dat. Id. Maij, Tyro" metropoli, PP. Byrito, Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod tit.*

" Proculdubio inscripta fuit hæc *lex* Consulari Phoenices: id enim apertè testatur subscriptio legis *Dat. Tyro Metropoli*, id est reddita Consulari Phœnices: De delectu militari per Felicem fuit ante biennium quoque *l. 9. inf. de filiis milit. Apparit.* & *lex* 83. *inf. de Decurion.*

" Velut conchylolegulorum iuris.

" Mancipio scil. domino, Si ignorauerit reddendo: Hoc additum est à Triboniano: cui simile est quod constituitur *l. 6. Cod qui militare possunt.*

" Phœnicen Prouinciam Syriæ abscidit Hadrianus: à quo Tyrus Splendidissima iuris Italici colonia nouæ prouinciæ Metropolis constituta fuit, Imperante Paulo Tyrio Oratore: Vide Suidam *voce.* Παῦλος. Et tamen in eadem prouincia Berytus (& ipsa iuris Italici) magni momenti fuit, & in ea ceu frequentissimâ prouinciæ ciuitate Edicta, seu Constitutiones propositæ (iam inde à Iuliani potissimùm temporibus) vt hæc, aliæque plures *hoc Codice*, putà, *lex* 2. *sup. de Agentib. l. 42. inf. de curs publ. l. 7. inf. de fil. mil. apparit. l. 3. inf. de his qui cum disp. l. 19 inf. de annona: l. 4. inf. tributa in ipsis speciob. l 54. & 63. inf. de decurion. l. 9. inf. de lustrali conlat. l. 1. inf. de naufrag. l. 1. inf. de gladiator l. 2. inf. de publ. comparat.* Nempe etsi totius Phœnices hâc tempestate Metropolis foret Tyrus, attamen non Tyri, sed Beryti fermè proponi solitæ leges, vt potè quæ frequentissima esset totius prouinciæ ciuitas, quod singularis *huius l.* subscriptio ostendit, quam ea vrbe Constantinopoli Theodosius M. misit, Dat. Tyro Metropoli PP. Beryto. Cuius subscriptionis hic sensus est, priùs missam hanc *leg.* Tyrum, vt quæ Metropolis esset prouinciæ, & in qua Consularis Phœnices hæreret, attamen exinde Beryti propositam: Quæ insignis est obseruatio, vt si frequentior esset in aliqua prouinciâ ciuitas, quàm ipsa Metropolis, in ea leges proponerentur, ita tamen vt suus Metropoli honos seruaretur, id est, vt priùs ad Metropolim lex dirigeretur, inde ad eam in quâ proponenda esset: Tandem & ipsa Berytus Metropolis facta à Theodosio Iun. *l. vn. Cod. de Metropoli Beryto*: De Tyro metropoli v. & Suidam in *d. v.* Παῦλος. Et *in v.* Τύρος.

COMMENTARIVS.

SERVVM alienum qui militiæ tironem offert, auri librâ, *hâc* Theodosij *Constitutione* mulctatur: id est, septuaginta duobus solidis aureis. Tot enim solidis auri libra constabat, vt docet *lex* 15. *inf. de susceptorib.* & *l. vn. inf. de oblatione votor.* quæ pœna propemodum accedit ad taxationem Tironis à Valente factam, vt ex Socrate retuli *ad l. 7. sup.* Denique ad pœnam triplicati tironis, *l. 8. sup.*

Cæterùm hinc colligat quis, seruos proprios militiæ offerre hoc tempore licuisse, contra *legem* 8. *sup.* Et certè Symmachus quoque *lib. 6. ep. 64.* in vsum militarem PETITA SERVITIA scribit, quem locum adscribam ad *l. 15. inf.* cui respondet. Sed cum hoc nihil commune habet contra quà Iureto visum, quod idem scribit *lib. 10. ep. 62.* (quæ quidem Epistola data est anno 384. id est, biennio post hanc *legem*) *Allegationibus clarissimorum Virorum iusta poscentium deesse non potui, à quibus pleraque* SERVITIA *Palatinus iussus eruere*, &c. Pertinet enim id ad audientiam & quæstionem seruorum, ad bona Caroli eruenda, cuius pars etiam fisco quæsita fuerat. Vix tamen inducor, vt credam, seruos hoc tempore oblatos: Quin potius videntur possessores cùm non possent seruos proprios militiæ offerre, seruos alienos quasi liberos, à dominis suis fugitiuos & vagos obtulisse: Cui rei *h. l.* occurritur: partim militiæ à seruili contubernio vindicandæ, partim verò fugitiuis seruis ad dominorum iura retrahendis. Quinimò & argumento subscriptionis *huius leg. Dat. Tyro. Metropoli. PP. Byrito.* videri possit, hoc pertinere ad mancipia iuris conchyliolegulorum seu murilegulorum, qui Beryti; quò pertinet & *lex. 9. inf. de lustrali conlat.* Sanè res nota, de purpura, muricæ, & murilegulis Tyrus, Berytiis, de quo *suo titulo de murilegulis.*

XII. *. Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Sperechio" Com. R. P.

PVBLICA suasit vtilitas Iuniores in arma conscribere: ideóque ne Patrimonium quidem Nostrum à præstatione præsenti immune esse patimur. Igitur per omnes prouincias, per quas Res Nostra distenditur, ex Patrimonio Sacro maturitate quâ conuenit, præberi volumus Iuniores. Dat. XV. Kal. Iul. Med. Cæsario & Attico viris clarissimis CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Abest à *Cod. Inst.* Iungenda fortè *lex* 14. *inf. de iure fisci.*

" *l. e. Hyperechio.* pariter vt eidem *Hyperechio Comiti R. P.* hoc ipso anno inscribitur *d. lex* 14. *inf. de iure fisci.* Sanè *Sperechium* virum illustrem idem Symmachus vocat *lib. 5. ep. 54. & 66.* ex quibus & de dignitate eius Comitis rerum priuatarum quoque liquet: *Hyperechius* idem cum *Sperechio*, vt *Hispania*, & *Spania.*

PRINCIPIS possessiones, etsi regulariter à tironum præstatione sint immunes (de quo dictum fuit ad *l.2. sup.*) extra ordinem tamen quandoque publicâ vtilitate suadente, seu potius necessitate, huic præstationi obnoxiæ sunt: Cuius rei exemplum præbet Honorius *h. l.* ad Gildonici belli videlicet apparatum, in quo huius anni 397. pars absumpta fuit: Eodemque pertinent duæ seqq. leges, putà *lex 13.14. prox.* Ad hunc scilicet apparatum, Tironum seu Iuniorum quoque delectus habitus, quod Claudianus etiam, de hoc apparatu agens, memorat *lib.1. in laudem Stiliconis.*

——— *Veteres firmare cohortes*
Explorare NOVAS.

Et mox:

——— *Vnde rudis tanto* TYRONE *inuentus*
Enituit, senioque iterum vernante resumpsit
Gallia bis fractas Alpino vulnere vires,
Non ego DELECTV *Tyrij, sed vomere Cadmi*
Tam subitas acies concepto dente dracones
Exiluisse reor.

De Gildoniaco alioquin bello dixi plenè *ad l. 7. sup. de metatis*: déque eo Claudianus expresso poëmate, quod vtinam totum haberemus: sed & multa *lib. 1. in laudem Stiliconis.*

¶ SENATORIBVS *vrbis Romæ optio datur, vel Tironum ipsorum Præbendorum, vel eorum loco, 25. Solidorum.*

XIII. * Idem. AA. Theodoro P. F. P."

MPLISSIMI Ordinis petitionibus adnuit nostra Clementia, vt pro tironibus pretia inferantur." Damus itaque optionem, vt quod conducibile Senatui videtur, eligendi habeat potestatem, id est aut tirones aptos" officiis militaribus præstent, aut pro singulis viginti quinque" solidos numerent; post initam videlicet sumptuum" rationem & vestium & pastus. Quòd si aurum dare maluerint, mox ad nostrum ærarium deferatur. Dat. VIII. Kal. Oct. Patavi, Cæsaris & Attico viris clarissimis CONSS. [397]

NOTÆ.

* Concordat *lex 14. prox. inf.*
" Id est, inferri possint.
" Vide quæ dixi ad *l. 1. 3. 8. 11. Sup.*
" Antea triginta, ex *l. 7. Sup.* vbi dixi.
" Vide *sup. d. l. 7. vers. Et ne aliquid.*
" Italiæ: vt vel. ex *hâc l.* liquet.

COMMENTARIVS.

HONORII nouem constitutiones sequuntur, *de Tironibus*: Quibus sanè hoc tempore maximè opus fuit contra hostiles impetus, vt ipsemet testatur *l. 6. inf.* De huius sententia videamus.

SENATORVM Vrbis Romæ patrimonium seu possessiones Honorius Imperator, non minus quàm suas, superiore *lege* ad Gildoniaci belli apparatum deuocauerat. Verùm Senatus per Legatos, pecuniam in vicem obtulit, eámque pro Tironibus inferri petierat, vt *hâc l.* ostenditur: & *l. prox.* Cuius omninò exactionis, & oblationis Senatoriæ meminit Symmachus *lib. 6. ep. 62.* *Legati*, inquit, *ordinis nostri ex vsu actis omnibus reuerterunt. Nam & Tyronum conquieuit indictio, & argenti nobis facta gratia est.* [id est, argenti vice Tironum dandi potestas: Male enim Vir doctus hoc ita accipit, quasi remissa fuerit pecuniæ seu auri tironici præstatio:] *Super impetratis tamen adhuc speratur oratio.* Item *ep. 64.* *Nam mihi ob alia quoque ægrè est turbas patria cogitanti, quas præcipuè mouent in vsum militarem petita* SERVITIA. *Et nos quidem crebris precibus obnitimur, & diem ducimus supplicando: iamque ad pretium argenti quinque librarum miserâ oblatione peruentum est. Sed vereor, ne nos alterius rei fuga vtroque despoliet. Præfectus agendo negotio segnior visus, Lampadio successore mutatus est, cuius moribus crediderant impossibilia promoueri.* Sed & *Epistola* 58. hinc fortè non abludat; *Iuniorum delectus*, inquit, *vrbanis familiis imperatus, vsque ad æterni Principis responsa pendebit.* ¶ Igitur ad Senatus petitionem Honorius *h. l.* & *l. prox.* Senatoribus optionem dat, vel Tyrones ipsos præstandi, vel eorum loco pretium: id est, viginti quinque solidos pro singulis Tyronibus. Certâ quantitate prætereà additâ pro veste & sumptibus Tyronis. De quo auri Tyronici adæratione dictum fuit ad *l. 7. sup.* Certè *argenti quinque libræ*, quas Symmachus pro Tironibus à Senatu oblatas scribit, viginti quinque solidos præcisè conficiunt: singulæ quippè libræ argenti quinque solidis æstimabantur, vt hoc ipso Anno constitutum fuit *l. vn. inf. de argenti pretio quod thesauris infertur.* Quinquies quinque igitur sunt viginti quinque solidi. Quod egregiè confirmat ad hanc *legem* omninò pertinere superiorem Symmachi *epistolam.* Interim ex eadem colligi posse videtur, cur minoris æstimati hoc tempore fuerint Tirones, quia iam SERVI Tyrones offerebantur. Quod de proportione librarum argenti & pretio tironum dixi, optimè confirmat *lex 8. inf. de desertoribus*: vbi quinquaginta libræ argenti sunt pretium decem Tironum. ¶ De Taxatione Tyronum alioquin postulata per Capitularios, idem Symmachus *lib. 9. ep. 10.*

¶ *De eodem: ac prætereà, lex superior extenditur ad* PERPETVARIOS *fundos Principis.*

XIV. * Idem AA. Mineruio" C. R. P.

TERNÆ vrbis merita" reuerendam nobis Amplissimi Senatus effecit voluntatem: Ideóque pro Tironibus in corporibus" postulatis pretia conferri iubemus ab Amplissimo Ordine; Quod in fundis etiam perpetuariis nostræ rei priuatæ seruari præcipimus. Dat. prid. Id. Nouemb. Cæsario & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Abest à *Cod Inst.* hæc *lex* Concordat autem ei, vt dixi, *lex* 13. *infr.*

" Huic eidem inscripta hoc ipso Anno *lex* 1. *C. de off. Com. S. P.* & proximo Anno *lex* 25. *inf. de annona & trib.* Ad eundem extant plures Symmachi *epist. lib.* 4. quinimò Comitem R. P. eum fuisse nominatim indicat *epist.* 37. 42. & 43.

" Nisi *merita, meritæ*, primæ declinationis, huius æui & barbarici vox fuerit, quod non puto, reponendum omninò *meritum.*

" Vid. *l.* 2. & 7. *sup.* vbi dixi.

COMMENTARIVS.

PRETIVM loco Tyronum exactorum, à Senatu oblatum, vt superiore *lege* data ad P.P. Italiæ, ita & hac data ad Mineruium Comitem R. P. admittit Honorius, simul & ad rei priuatæ Principis possessiones perpetuarias id extendit: scilicet, vt pretium loco Tironum ex iis quoque inferatur. Possessiones perpetuariæ seu perpetui iuris, quorum fit mentio, & *l.* 12. 13. 20. *inf. de extraordin. l. vlt. inf. de conlat. fund. patr. l.* 10. *inf. de infirm. his quæ sub Tyr.* & *d. l.* 1. *Cod. de off. Com. S. P.* (quæ eidem Mineruio Com. R. P. hoc ipso anno inscribitur) non alij sunt, quam Emphyteutici; quod ostendam ad *d. l.* 12. Ergo Senatoriæ possessiones & fundi perpetuarij iuris in taxatione seu adæratione Tyronis *hâc l.* exæquantur: *vt l.* 12. 13. *inf.* in ipsâ collatione exæquata.

¶ HONORARII *tantùm Codicillarij ad Tironum collationem tenentur.*

XV. * Idem AA. Decio" PV.

AD conlationem Iuniorum" eos tantum oportet adtineri, quos constat dignitates legitimas beneficiis" consecutos, non tamen iusta priuilegia suffragantur. Dat. VIII. Id Decemb. Rau. Arcadio A. V. & Honorio A. V. CONSS. [402.]

NOTÆ.

* Hanc *legem* & indictionem intelligit *lex* 13. *sup. de Agentibus in rebus.*

" *Decius* P. V. sub Honorio. Huius Decij Præfecturæ vrbanæ indicium facit Symmachus, *lib.* 7. *ep.* 47. 48. & 50.

" *Iuniores* pro Tironibus v. *Paratitlon.* Claudianus quoque de *bell. Get.* Honorij, *Iuuentutis* voce hac in re vtitur hoc ipso tempore, *v.* 467.

" Ambitu ac Suffragiis, *l. vlt. inf. de veteranis.* quæ coniungenda est cum *l.* 18. *h. t.* cuius eadem sententia est, quæ huius.

COMMENTARIVS.

HONORARIIS hoc tempore ab Honorio Imperatore Tirones indicti fuerunt: cuius indictionis ipse rursùm meminit Anno prox. *l.* 13. *sup. de Agentibus in rebus*; & *l.* 12. *inf. de desertoribus*: idque aduersus Alarici, seu Gothorum è Pannonia, Norico, Rhetiisque superatis hoc Anno 402. subitaneam in Italiam irruptionem: de quâ videndi Claudianus, *de bello Getico*; Orosius, *lib.* 7. *cap.* 37. Et Prudentius *lib.* 2. *aduersus Symmachum.* ¶ Cæterùm Honorati illi accipiendi sunt, vt *h. l.* ipsemet Honorius interpretatur, ij qui legitimas dignitates beneficiis, ambitu ac suffragiis consecuti sunt, non etiam quibus iusta priuilegia suffragantur, id est, qui his dignitatibus laborum merito sunt decorati. De quibus *Honoratis* plenè dixi ad *Titulum de Honorariis Codicillis*: *sup.* Et *l. vn. sup. de officio Iudicum ciuilium.* & *l. vn. inf. de oblat. equor.* & *l.* 14. 15. *inf. de Nauicul.* Et ad hanc rem vide *l.* 18. *inf.* & *l.* 10. *vlt. inf. de Veteranis. Iusta priuilegia* sunt *h. l.* labore, actu ipso impetratæ dignitates: vt merita iusta militiæ, *l.* 73. *inf. de Decurionib.* Er tamen ab *hâc leg.* excepti posteà fuerunt ij, de quibus agitur *d. l.* 13. vide & similem exceptionem, *l.* 18. *inf.*

¶ SERVI

¶ Servi *ad* Scythici *belli apparatum exciuntur, præmio libertatis, & pulueratico promisso.*

xvi. Imppp. Arcadius, Honorius, & Theodosius AAA. Prouincialibus.

Contra hostiles" impetus non" solas iubemus personas considerari, sed vires; & licet" ingenuos" amore patriæ credamus incitari, seruos etiam huius auctoritate Edicti exhortamur, vt cũ primùm se bellicis sudoribus offerant, præmium libertatis, si apti ad militiam arma susceperint, Pulueratici etiam nomine binos solidos accepturi: Præcipuè sanè eorum seruos, quos militia armata detentat, Fœderatorum nihilominus & Dediticiorum: quoniam ipsos quoque vnà cum dominis constat bella tractare. Dat. xv". Kal. Maij. Rau. Arcadio A. vi. & Probo viro clarissimo cons s. [406.]

NOTÆ.

" Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* vel vt temporaria. An iungenda *huic* est *lex prox. sequens?*
" Radagaisi & Scytharum: de quo mox.
" id est; non id attendi iam debet, quis status sit personarum, sed qui viri, quæ vires. Haud absimiliter Vegetius, *lib* 1. *cap.* 5. *Si ergò necessitas exegerit, non tàm statura rationem conuenit habere, quàm virium*: vid. & *l. prox.*
" Et quoniam.
" De his *l. prox sequ.*
" XIII. *lex prox. sup.*

COMMENTARIVS

Radagaisi & scytharvm in Italiâ irruptioni (de quâ Zosimus *lib.* 5. Orosius *lib.* 7. *cap.* 37. Augustinus *lib.* 5. *de Ciuitate Dei*: Prosper, *Chronico*, & Marcellinus *Comes*, qui rectè eam ad hos Consules refert, quod his legibus comprobatur) Honorius, pro rerum necessitate & Reipublicæ ratione id flagitante, varia Edicto suo ad Prouinciales emisso (cuius portio est hæc *lex*) constituit. Primùm servos (militiæ alioquin ineptos & expertes, vt docuit *lex* 8. (vbi vide etiam notata ex Chrysostomo) 11. *sup. v.* & *l.* 9. *inf. de desertoribus*:) hoc Edicto ad militiam inuitat: Ac maximè militum seruos. Neque tantùm Romanorum sed & Fœderatorum, vt & Dedititiorum: idque præmio libertatis eis proposito; & duobus solidis, pulueris & sudorum nomine promisso. ¶ Vrgente scilicet Reipublicæ necessitate, non personas seu viros, sed vires considerari oportet: ac proindè admittendi omnes, quos aptos armis tractandis, quos hostibus expugnandis, propellendis idoneos esse constat. Factum id scilicet sæpè pro rerum necessitate, & quidem sub eodem libertatis præmio, & seruis ad pileum vocatis. Florus *lib.* 3. *cap.* 21. *Deerat Iuuentus: in sacramentum militia liberata* servitia. Vide eundem *lib.* 3. *cap.* 21. Liuium *lib.* 31. Appianum *de bello Punico*. Et vbi repens periculum, *subitary* (propriâ hoc in argumento voce) nullo discrimine milites conscripti; de quo Liuius *lib.* 3. *lib.* 40. *lib.* 10. *Delectum omnis generis hominum haberi Senatus iussit*: lib. 5. *Dictator omnes Iuniores, nullo detrectante militiam sacramento adegit.* Huc pertinet etiam illud, per tumultum: *Quicunque Rempublicam Saluam esse vultis, me sequimini.* Denique exemplum quoque ab æuo Annibalis: cùm necessitas id expressit, tunc enim & octo millia Seruorum in militiam empta, quod Liuius aliique produnt. & pastores aliquot ferociores in Equites adsumpti, vt docet Valerius *lib.* 7. Sed & Pompeius bello in Cæsarem, seruos pastores armauit, atque his equos attribuit, vt ipse Cæsar testatur *Ciuil.* 1. Plura de his pastoribus *inf.* 111. *quibus equorum vsus*: sub Mario Plutarchus ἄπορον ἢ δοῦλον καταγράφειν. ¶ De tribus interim obiter videndum *h. l.* est.

I. Pvlveraticvm *hâc lege* vocatur merces, & stipendij genus quoddam (non tamen *legitimi*) quod seruis extra ordinem ad militiam euocatis, quasi pro labore sudore & puluere, dabatur. Similiter Pulueraticum vocari reperio *in Constitutione quâdam Theodosij ad Numam Magistrum officiorum, inter leges de controuersiis agrorum*, (quod quasi pro labore & puluere Agrimensoribus dabatur; quod alioquin *Honorarium* dicitur *l.* 1. *ff. si mensor falsum modum dixerit*:) *Præcipimus itaque Agrimensoribus, vt pro laborum vicissitudine Geometricæ artis, fundo cui finem restituens in trifinij rationem steterit, & conuenientiam trium centuriarum ibidem esse signauerit, tres aureos accipiat; absque suâ* pvlveratica: *Quod si limitem direxerit, volumus vt per singulas possessionis vncias singulos aureos accipiat pro intentione quæ inter partes sopitur*, &c. Pariter, Rectores Prouinciarum strenarum, Kalendarum ac Pulueratici nomine quid à Curialibus exigere soliti, singulas Prouinciæ ciuitates obeuntes: quod abolitum est Nouella Maioriani *de Curialibus* 1. Meminit & Cassiodorus *lib.* 12. *variar.* 15. *Pulueratica quoque Iudicis funditus amputantes, trium tantùm etiam dierum Præsulibus annonas præberi secundùm vetera constituta decernimus*, &c. Quæ ferme omnia iam quoque Cuiacius prænotauit, *lib.* 4. *Obseruat.* 18. Haud absimile sanè fuit πεδιάσιμον, quod accipiebant, tributorum Exactores, pro pedum quasi fatigatione, vt obseruare est in libro, qui inscribitur παλαιὰ λογικὴ. Pulueraticum quoque memorat Aimoinus *lib.* 5. *cap.* 1. duobus, vbi telonei genus est, & iungitur rotatico, cespitatico, ripatico, saltuatico.

II. Foederati, quorum *h. l.* mentio fit, neque vllo alio *huius Codicis* loco, sunt Hunni & Alani, quorum Auxiliis nominatim Stilichonem

(Honorij Ducem, Radagaisano siue Scythico bello patrando præpositum) vsum Author est, in huius belli enarratione, Zosimus *lib. 5. p. 803.* ἀναλαβὼν ὁ Στιλίχων ὅσον εἶχέ τι γένος συμμαχικὸν ἐξ Ἀλανῶν καὶ Οὔννων ἐξεποιήσατο. Et Orosius *lib. 7. cap. 37.* Adsunt, inquit, *Vldin & Saurus Hunnorum & Gothorum Duces præsidio Romanorum. Huldin & Saurus Hunnorum Gothorúmque Reges Radagaisum continuò deuicerunt, ipsius capite amputato, captiuos eius singulis aureis distrahentes.* Certè *h. l.* Fœderati hi nominatim à militibus separantur: Milites quippe propriè Romani erant: Ita *Nouella* Valentiniani *inter Theodosianas 20. de reddito iure armorum. Vir*, inquit, *Illustrissimus Magister militum, Sigisuldus, tam militum quàm Fœderatorum, tuitionem vrbibus ac litoribus non desinet ordinare.* V. & *Nouellam* 126. *Iustin.* Et Harmenopulum *lib. 4. tit. 12.* εἴτε στρατιῶται εἶεν, εἴτε φοιδεράτοι ἤγουν ὑπόσπονδοι εἴτε χαλύβιοι. Fœderati igitur erant milites, ex variis gentibus fœderatis. Olympiodorus *apud Photium* in Gestis anni 409. (id est triennio post hanc *legem*) ἐν ταῖς ἡμέραις Ὀνωρίου τὸ ὄνομα φοιδεράτων [στρατιωτῶν] κατὰ διάφορα καὶ συμμιγοῦς ἐφέρετο πλήθους. Et Suidas φοιδεράτους οὕτω καλοῦσι Ῥωμαῖοι τοὺς ὑποσπόνδους τῶν Σκυθῶν. Et Maldus *in excerptis Legationum* ὅτι Ζήνωνος πρέσβεις ἦλθον ἐκ Θρᾴκης τῶν ὑποσπόνδων Γότθων, οὓς δὴ καὶ φοιδεράτους οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Hinc adeò *Saraceni Fœderati*, Nouella *Theodosij* 31. Et apud Procopium 1. *Belli Persici*, de quibus vide & quæ dicam *ad l. vlt. inf. de auro coronar. & ad l. 2. 5. inf. de legatis.* Hinc Γότθοι φοιδεράτοι in *Epitoma Nouella Græca* 11. Fœderatorum meminit & Sidonius *lib. 1. Epist.* 8. *Student pilæ senes, alea iuuenes, armis eunuchi, literis* FOEDERATI. Et *lib. 2. epist. 13. Inter tumultus*, inquit, *militum popularium Fœderatorum.* Gothorum fœderatorum originem tradit Iornandes *de rebus Geticis. Dum famosissimam*, inquit, *in sua nomine Constantinus conderet ciuitatem, Gothorum interfuit operatio, qui fœdere inito cum operatore, quadraginta suorum millia illi in solatia contra Gentes varias obtulêre, quorum & numerus & millia vsque ad præsens nominantur in Repub. id est fœderati. Idem, cunctus exercitus in seruitio Theodosij Imperatoris perdurans, Romano se Imperio subdens, cum milite velut vnum corpus effecit, milliáque illa dudum sub Constantino Principe fœderatorum renouata, & ipsi dicti sunt Fœderati.* Omitto recentiora.

III. DEDITITII *h. l.* Fœderatis proximi collocantur, iidémque militum numero constituuntur. Erant autem Barbari, qui aliàs *Gentiles* vocabantur, (de quibus *Gentilibus* dixi plenè ad *l. vn. sup. de nupt. Gentilium*: de *Letis* verò, qui his vicini, dicam in *Francicis nostris*: & ad *l. 10. 12. inf. de Veteranis*: & *l. 9. inf. de censitorib.*) quiquè (vt loquitur de his *Gentilibus* Ammianus Marcellinus *lib. 20. p. 171.*) relictis laribus suis ad Romana transibant, & voluntarij Barbari militares erant, qui scilicet ex variis Gentibus Romanam fœlicitatem sequentes ad Romanum Imperium sese contulerint. Inter Fœderatos & Dedititios hoc discrimen fuit, quod illi capto domi consilio, fœderéque inito cum Romanis, ex æquo Romanorum auxiliares essent: Hi verò, nullo fœdere inito, imò ex infestis Nationibus, vi, armisque coacti Romanis se se dedidissent, aduersus Gentiles quoque suos arma laturi, quique (vt loquitur de his *Gentilibus* Ammianus Marcellinus, *lib. 20. p. 171.*) *relictis laribus suis ad Romana transibant*, & *voluntarij Barbari militares* erant.

¶ INGENVI *ad Scythici belli apparatum excitantur, præmio decem solidorum, è quibus tres repræsentandi.*

XVII. Idem" AAA. Prouincialibus.

ROVINCIALES pro imminentibus necessitatibus" omnes inuitamus Edicto, quos" erigit ad militiam innata libertas. Ingenui igitur qui militiæ obtentu arma capiunt amore pacis & patriæ, sciant se denos solidos paratis" rebus de nostro percepturos ærario, quibus tamen ternos ex summa supradicta iam nunc" solidos præberi mandauimus: nam optimos futuros confidimus, quos virtus & vtilitas publica necessitatibus obtulit. Dat. XIII." Kal. Maij, Rau. Arcadio A. VI. & Probo CONSS. [406.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Inst.* velut temporaria. An autem iungenda huic, *lex prox. sup.* 5.

" *Ingenuorum* definitio: *Ingenui sunt, quibus innata libertas*: De his quoque obiter *ad l. 4. sup. prox.*

" *pg. paratis*: nisi *paratis*, pro *reparatis*: vel *paratis rebus*, id est, posteaquam paratus legitimè exercitus fuerit. Cui tamen postremæ interpretationi vltima *huius legis* verba refragari videntur.

" *Iam nunc* vid. *Gloss. Theod.* & *l. vn. sup. de offic. Iudicum omnium.*

" *av. lege prox. suprà.*

COMMENTARIVS.

SCYTHICO tumultui retundendo seruos ad pileum & militiam Honorius Imperator inuitandos credidit. Ingenuos amore patriæ satis incitari putans, *l. 16. sup.* Et tamen hoc Edicto biduo pòst, & ipsos Ingenuos Honorius inuitandos vidit, & perspexit. Et quidem præmio decem solidorum proposito, tribus mox soluendis & repræsentandis. Et hæc quidem *huius l.* sententia videri possit. Nisi putet quis, Honorium hoc Edicto sententiam mutasse videri: Mutasse inquam, seruis videlicet ad militiam, non iam euocatis, (periculosum enim id tunc fortè visum) sed Ingenuis omnibus hoc Edicto inuitatis. Omnibus inquam, nullo delectu habito: *vbi* scilicet *necessitas vrget, ibi delectum non adeò attendi oportet*: vt iam quoque monuit *lex superior*, & ad eam interpretatio. Non nisi optimi quippè futuri creduntur, qui sese necessitatibus publicis vltrò offerunt. Eandem alioquin tumultus

tumultus Gallicani in Republica Romana olim rationem fuisse cuilibet notum est. Imò tertia quoquè interpretatio ad hanc *legem* afferri possit, si hanc *leg.* cum *superiore* coniungamus, velut eiusdem Edicti partes: nempè Honorios & Seruos & Ingenuos ad militiam nunc eodem Edicto inuitasse.

¶ HONORATIS *Codicillariis quæ Tironum oblatio incumbit; eam non incumbere iis, qui militia merito Tribuni, aut Præpositi facti sunt.*

XVIII. * Idem AAA. Stilichoni'' Comiti & Magistro militum.

VNIORVM conlatione, vel qui proximè in pretio ab Honoratis pro rerum necessitate petiti sunt, vel si vnquam tale aliquid Reipublicæ ratio flagitauerit, INMUNES haberi oportere decernimus, qui militiæ prærogatiuâ ad Tribunatus Præpositurásve peruenerint. Dat. XI. Kal. April. Honorio IV.'' & Theodosio II. AA. CONSS. [407.]

NOTÆ.

* Iungenda huic *legi* est *lex vlt. inf. de Veteranis.*
'' De Stilichone dicam ad *l. 20. 21. 22. inf. de bonis proscriptor.* vid. & *l. 1.* Eius meminit hoc ipso anno Zosimus, *lib. 5. p. 803.*
'' Χ. VII. de quo dicam ad *l. vlt.*

COMMENTARIVS.

TRIBVNI, vel PRÆPOSITI *militiæ prærogatiua*, seu merito suo facti à Tironum præstatione, quæ HONORATIS (de quibus iam alibi sæpè ac nominatim ad *l. vn. sup. de off. iud. ciuil.* & ad *l. 7. 15. sup.* sed & *l. 20. inf.*) imposita fuerat, immunes esse iubentur *hâc* Honorij *lege*, vt & *l. vlt. inf. de Veteranis*, quæ *huic* coniungenda est, vt & *l. vn. in fin. infr. qui à præbit. tyronum.* Eadémque fermè Sententia est *legis 15. sup*: Non verò qui ambitu aut suffragiis Tribunatum, vel Præposituram obtinuerunt; *d. l. vlt.* De Tribunis his & Præpositis, vide quæ notat *lex 34. suprà de erogat. milit. ann.* quæ cum *hâc* conferenda est & *lex 10. inf. de Veteranis.*

¶ Cæterùm pertinet hæc *lex* non ad Vandalorum, & Alamannorum in Gallias irruptionem, quæ facta fuit vltimo die anni superioris, vt nominatim docet Prosper *in Chronico*, & alij, vbi Stilicho hoc tempore erat: neque etiam ad Constantini Tyrannidem in Galliis, verùm vel ad Radagaisanam, vel ad Illyricianam expeditionem, ad quam sese Stilicho accingebat: de quâ Zosimus, *lib. 5. p. 803.* Certè verbis illis, *qui proximè*, &c. indicatur apparatus qui factus fuerat superiore Anno aduersus Rhadagaisum, quò pertinent *leges duæ superiores.*

¶ STERNI, *id est postremo loco poni, Tirones in Scholis oportere.*

XIX. * Impp. Honorius & Theodosius AA. Com. S. L.

IRONES in scholis loco semper posteriore ponantur: Nec enim patimur quemquam celsiorem gradum obtinere, nisi cui & laborum adsiduitas & stipendiorum prolixitas suffragatur. Dat. VII. Kalendas Decemb. Rau. Basso & Philippo CONSS. [408.]

NOTÆ.

* *Lex 1 Cod. eod. tit.* huic *legi* iungenda est.

COMMENTARIVS.

STERNI, seu postremo loco poni, in scholis Tirones semper debere statuit *hâc l.* Honorius: ratione additâ, quam sequitur Vegetius *lib. 2. cap. 21.* Idem verò nominatim statuitur de Scholis Palatinis (veluti Agentium in rebus) *l. 3. sup. de Agentibus in rebus*, & *l. 14. sup. de re milit.* quæ *lex* pariter, vt *hæc* nostra, ab hoc *Tractatu* Militari fugitiua est. Nam vt illa ad Scholas quæ sub dispositione Magistri officiorum constitutæ erant, pertinet, ita hæc ad eas quæ sub Comitis Sacrarum Largitionum. Nisi quis putet in Inscriptione huius *legis* pro *Com. S. L.* reponendum *Comitibus* scilicet Rei Militaris, quod non puto. De *scholis* certè militaribus videndus est Vegetius *d. loco.*

¶ OFFICIIS *Iudicum Africæ*, & HONORATIS *Africæ triúmque insularum, Tirones 30. solidis æstimati indicuntur.*

xx.* Idem AA. Machedonio" C.R.P.

TIRONES, tricenis solidis æstimatos, ab omnibus Officiis Iudicum Africæ, exemplo præcedentis" temporis postulamus: Quod" simul iam ab Honoratis memorararum" prouinciarum, necnon Sardiniæ, Siciliæ & Corsicæ. Eos" sanè honore excipi ab his conueniet, quibus aut præsenti tempore publicum munus iniunctum est, aut in" Italiæ, siue Vrbis solo Barbara" vastitate depulsi sunt. Dat. VI. Id. Feb. Ran. Varane, V.C. CONS. [410.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.*
" *Macedonius* Comes R.P. sub Honorio A.D. 410.
" Vidl 7. *sup.*
" Vox hæc abundat: vel alia eius loco substituenda.
" Africæ, seu Africanorum.
" ✠ *Eo sanè onere excipi hos?* In Ms. habetur, *Eos sanè honores*: Forè *eos sanè honoratos.*
" *Aut qui in.*
" Gothorum.

COMMENTARIVS.

DE Tironibus indictis, OFFICIALIBVS Iudicum Africæ: vt & HONORATIS prouinciarum Africæ, pariter vt & Sardiniæ, Siciliæ, & Corsicæ, est hæc Honorij Imp. constitutio: quâ & pretium Tironum taxatur, & Honorati quidam ab eâ collatione excipiuntur. In quâ quidem *leg.* multa obseruatu digna occurrunt, quæque etiam prænoscenda sunt, vt plenum eius intellectum habeamus.

Primò igitur tenendum, inter alias personas, quibus Tirones subindè indicti, fuisse & hæc duo hominum genera; *Officiales* videl. Iudicum: quod etiam discimus ex *l. vlt. inf. de fil. mil. apparit. & l. 78. de Decurion.* vbi tamen excipiuntur Officiales Veteranorum filij: Nempè Officialium lucra ingentia erant, de quibus infrà *tit. de lucris officiorum*, & *tit. de concussionibus Aduoc. & Apparitorum*: Quibus ideò multa publicè subindè indicta, & in his Tirones. Item Honoratos, quod præter hanc *legem* discimus ex *l. 5. 15. 18. sup. l. 2. sup. de decur. & silent. l. 13. de Agentibus*: v. & *l. 3. sup. de Proximis*, seu Honorarios, *l. vn. inf. qui à præbit. Tyronum*: de quibus Honoratis dixi plenè ad *l. vn. sup. de off. Iudic. Ciuilium.*

Secundò notandum, hoc tempore *Gothos* Alarico Duce, repetitâ irruptione, Italiam & Vrbis Romæ solum deuastasse, de quo præter indicium *huius leg.* Zosimus *lib. 5. extremo*, Hieronymus non *vno loco*, Orosius, Sozomenus, Philostorgius, alij: Rutilius quoque Numatianus *lib. 1. Itinerarij*:

Postquam TVSCVS *ager*, *postquam* AVRELLIVS *agger*
Perpessus Gothicas ense vel igne manus.

Sed & *lex 12. inf. de indulg. criminum.* Præter censuales functiones, CAMPANIA, quam & vetustatis granior onerat adscriptio, & post, HOSTIVM *vastauit incursio, peræquatis territoriis nonam tantummodò partem præteriti assis publicarum toleret functionum*: PICENVM *verò*, & TVSCIAM *suburbicarias regiones septimam tributorum ad supputationem professionis antiquæ per vniuersos titulos iubemus agnoscere.* Quinimò notandum, Attalum quoque hoc ipso tempore, eodem Alarico auctore, Tyrannidem in vrbe Româ Italiaque semel atque iterum arripuisse, de quo ad *l. pen. & vlt. de indulg. crim.* sed & Africæ ipsi imminere visum, de quo v. Zosimum, *lib. 6.* & Sozomenum, *lib. 9. c. 8.*

Hinc igitur (quod Tertium,) ab Honorio Imp. non per Italiam aut Vrbis solum, verùm per Africanas prouincias, trésque alias, putà Sardiniam, Siciliam, Corsicam: quæ videl. ab hâc Gothorum incursione immunes fuerant. Et quidem indicti Officialibus Iudicum, & Honoratis: sub duplici taxatione, quæ duo etiam capita *huius leg.* sunt. Primo *capite* definitur, taxatur, æstimatur, adæratur, PRETIVM Tironis, nempe triginta solidis: Quæ adæratio variè facta: aliquando triginta sex, (id est, dimidiâ auri librâ) *l. 7. sup.* aliquando viginti, vt *l. 13. sup.* aliquando triginta, vt *hâc leg.* & *Nouella de Tironib. 44. in l. 3.* Altero *huius leg.* capite ab hâc præstatione excipiuntur *Honoratorum* duo genera: Primò scilicet ij quibus præsenti tempore publicum munus iniunctum est: Nempe Honoratis publica munera iniungebantur, exempli gratia, susceptio vestium, *l. 1. inf. de milit. veste*, *l. 4. de susceptorib.* Igitur hi à Tironum præstatione excepti, quod aliud iam munus eis iniunctum esset. Alterum Honoratorum genus hîc excipitur ab Honorio, nempe ij qui in Italiæ siue vrbis solo Barbarâ Gothorum vastitate depulsi fuerant, in Africanas prouincias, & in tres illas prouincias, siue Insulas proximas. De quo Honoratorum ad eà loca perfugio Scriptores, quos dixi, & Rutilius Numatianus.

Hîc interim obiter duo obseruanda sunt. Primò *Sardiniam, Siciliam, & Corsicam*; vt ab Africanis prouinciis, ita & ab *Italiâ* separari; pariter vt *l. 9. inf. de extraordin mun.* & in *Notitiâ Imperij*: sed & Claudianus *in Panegyrico Manlij Theodori* (ante hoc fermè decennium A. D. 399.) tres has Prouincias seu Insulas ab Italiâ separat. Præfecturam quippe Prætorianam Italiæ describens, ait:

——— ———*Suscepit habenas* [id est, DIOECESES]
QVATVOR *ingenti iuris temone refusas*:
PRIMA *Padum, Tybrimque ligat, crebrisque micantem*

micantem
Vrbibus ITALIAM : *Lydos Pœnosque* SECVNDA
Temperat : *Illyrico se* TERTIA *porrigit orbi*:
VLTIMA *Sardiniam*, *Cyrnon*, *trifidámque retemat*
Sicaniam; &c.

Secundò notandum & illud obiter, ab eadem quoque Italiæ appellatione separari Vrbis Romanæ *solum* : vbi *vrbis solum* nil aliud est, quam diœcesis vrbis, atque adeò vrbicaria, intra quam regiones & prouinciæ vrbicariæ seu suburbicariæ erant. Quomodo & *Africanum solum* dicitur *l.152. infr. de hæreticis.* Quare vt hic *vrbis solum* ab Italiæ solo, & Sicilia, &c. separatur, ita pariter *vrbicaria*, vel *suburbicaria* regiones ab Italia & Sicilia *l.vn. infr. si per obrept. l.9. infr. de annonâ & trib. l.9. infr. de extraordin.* & in *Notitia Imperij* : de quo alibi pleniùs.

¶ OCCVLTATORI *Procuratoris Tironum pœna.*

XXI. Idem AA.Hadriano PF.P."

TEMPORE" tironatus eorum, Procuratores qui refugas occultandos putauerint, aut non ipsi sponte produxerint, in Iudicio præsententur, ac pœnas veluti rebelles ac decretorum temeratores compellantur exsoluere. Dat.III. Kal.Feb. Theodosio A.VII.& Palladio V.C.CONSS.

NOTÆ.

* Hadrianus PP. Italiæ sub Honorio : vid.*Prosopogr.*
" Constructio duriuscula & obscurior est: perspicua magis ita : *Procuratores qui refugas, tempore tironatus eorum, occultandos putauerint.*

COMMENTARIVS.

PROCVRATORES alienarum possessionum Tirones refugas & desertores sæpè OCCVLTARE soliti : his igitur pœnam velut rebellibus Honorius *h. l.* indicit. De desertoribus alioquin & occultatoribus eorum paulò post peculiaris erit *Titulus*; & speciatim quidem de Tironibus desertoribus *l.2.4 6.14. illius tituli.*

XXII.* Impp.Theodosius & VALENTINIANVS AA.Volusiano" PF.P.

MANSVRA in sæculum auctoritate præcipimus, Proconsularis" prouinciæ non eandem Sacerdotalium", quæ est de" ceteris", in præbendis tironibus habendam esse rationem : Non iniquè siquidem ea potissimum" ab hoc officio" prouincia videtur excepta, quæ omnium intra Africam" prouinciarum obtinet principatum, cuiusque" maioribus Sacerdotes fatigantur expensis, in quarum solatium indemnem" esse conuenit dignitatem." Dat. v. Kalendas Mart. Rau. Felice & Tauro CONSS. [428.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Inst.*
" Italiæ, in qua Præfectura Prætoriana fuit Africa : vt ostendit hæc *lex*. Eidem verò Volusiano isti PP. inscribitur anno sequ.prox 409. *lex 35.inf.de annonâ & tribut.* & *lex 32.inf.de susceptorib.*
" *Prouincia Proconsularis*, est specialis intra Africam Prouincia, quæ specialiter *Africa* dicebatur, intra quam Carthago, de quâ pleniùs dixi *ad l.26 sup.de erogat.militaris annona.*
" *Sacerdotales* quoque vocantur, *l.77.145.176. inf. de Decurion.* & *l.20. inf. de paganis.* Vulgariùs *Sacerdotes*, vt mox. De his plenè in *Paratitlo Tituli*, *de paganis.*
" *De aliquo* ratio haberi.
" *Potissimum*, id est speciatim, singulari priuilegio.
" Prouinciis scilicet Africæ.
" *Officium* vocat, Tironum præstationem.
" *Africam* diœcesim intelligit.
" in MS.*cuiuscumque.*
" *Id* est immunem ab exhibitione Tironum.
" *Sacerdotalis* dignitas, vid.*parat.de Paganis.*

COMMENTARIVS.

SACERDOTES quoque Prouinciarum, Paganos scilicet Tironibus præstandis obnoxios fuisse, singularis hæc *lex* ostendit; & rectè : Nam & hi Honoratis proximi in Prouinciis fuerunt: iidémque aliis quoque expensis subiacebant : vt vel hæc *lex* testatur. Et quidem ludis exhibendis, de quibus ludis Sacerdotum, est quoque *l. 1. sup. de prædiis Senatorum*, *l.103.109.149.176. inf. de Decurion.*

rion. l.1. inf. de ſpectaculis: *l. 2. inf. de expenſ. lud. l. 20. inf. de paganis.* Exeipiuntur tamen ab hâc Tironum præſtatione, *hâc* Valentiniani Tertij *Conſtitutione*, Sacerdotes Africæ Prouinciæ ſpecialiter ſie dictæ, ſiue Prouinciæ Carthaginenſis: ratione ſubditâ, de qua mox.

¶ Cæterùm in *hâc* ſingulari admodùm leg. ſequentia præterea nutanda ſont. *Primò* notandom, Proconſularis Prooinciæ appellatione Afrieam propriè dictam ſignificari, de quo plenè dixi ad *l.26. ſup. de erôgat. milit. annona.* Obſeructur *Secundò*, eam Prouinciam inter omnes Africæ diœceſis Prooincias principatum obtinuiſſe dici, quæ alioquin ſex prouinciis coostabat, vt teſtatur Rufus Feſtus *in Breuiario*, & *Notitia Imperij*, & *Collatio Carthaginenſis*; Indè eertè quoque factum, vt Carthaginenſis Epiſcopus Africæ Primatum obtinuerit: eiuſque authoritas in omnes Africæ Diœceſeos Prouincias exriterit. Is præter alia qooque priuilegia, quibus illa ſedes præfulciebatur, & præfulgebat, hanc etiam licentiam habuit, vt vnde vellet, & de cuius nomine conuentus fuiſſet, pro deſiderio cuiuſque Eeeleſiæ Epiſeopum conſeeraret. Itaque Carthaginenſis Antiſtes, ſi apud Græcos fuiſſet, ſine dubio *Patriarcha* dictus fuiſſet: Nam totius Africanæ Diœceſeos Caput fuit, & Priocipatum obtinuit: Denique Primas Primatum extitit. *Tertiò* notetur, huius ipſius prouinciæ quoque Sacerdotes *paganos*, maioris quàm cæteros Sacerdotes dignitatis fuiſſe, quod hæc *lex* apertè teſtatur: vndè, & (qood *Quartum*) Sacerdotes hi maioribos expenſis, in publicos ludos videlicet faciendis, obnoxij fuêre: Vrbis Carthaginis nempè dignitati & principatui id tributum, quæ in Africaoo Orbe quaſi Roma fuit, vt Saluianus ſcribit *lib. 7. de Gubernac. Dei.* Vide & Herodianum *in Maximino*, *lib. 7. p.543.* Nutetur *Quintò hic* locus de ludis Sacerdotalibus ſpeciatim per Afrieam Proconſularem, atque ita & Carthagine, de quibus ludis Sacerdotalibos Carthagine agitur *l.176. inf. de Decurion. d. l.20. inf. de Paganis*; vbi plura de Carthaginenſium in ludos & voloptates has ſtudio. *Sexto* notetur, huius conſtitutionis ſeu prioilegij, quod *h.l.* tribuitur ſacerdotibus, prouinciæ Proconſularis ratio, ſeu æquitas, quæ eò pertinet & ad *praxin* deducenda, *Quod in vno pragrauatus in alio releuari debeat.* Quibus ita notatis apparet de graui Viri docti Petiti *3. var. 1. p.28.* errore, qui de Chriſtianis Epiſcopis *hanc leg.* aecipiebat; quem etiam poſteà profligari vidi à Blundello *p.816.* quem tu vide.

DE BVRGARIIS.

TITVLVS XIV.

Abeſt hic Titulus à Cod. Iuſtin.

¶ SOLLICITANTIS *vel* RECEPTANTIS *Burgarium &c. pœna.*

1. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Vincentio PP.ō." Poſt alia.

IN Burgariis eadē volumus obſeruari, quæ de Mulionibus †Lex noſtra præcepit, vt hij quoque, qui intra Hiſpanias, vel in quibuſcumque" locis, auſi fuerint Burgarios vel ſollicitare vel receptare, eodem" modo teneantur: Similiſque eos, qui publicis Veſtibus deputatos" ſollicitauerint, vel receperint, & de coniunctione" & de agnatione", & de peculiis & de cunctis rebus quàs in illis deprehendimus, pœna cohibeat. Dat. XI." Kal. Mart. Mediolani, Honorio A. IV. & Eutychiano CONSS. [398.]

NOTÆ.

* Iungenda & præmittenda huic *lex 58 inf. de curſu publico.*

" *Vincentius* ſub Honorio PP. *Galliarum* ſcilicet, vt vel hæc *lex* teſtatur: & in ea nominatim Hiſpaniarum mentio: quæ vna fuit ex diœceſibus Præf. Prætorianæ Galliarum. Sed aperta eam in rem eſt *lex 1.2.3. inf. de his qui condit. propriam*: quarum ſecunda pariter de *Burgariis* eſt, & *l.26.16. de annona & tribut. & l.10. inf. de deſertoribus, l.1. ſup. vtrum vi.* vid plura in *Proſop.*

† Id eſt, caput *legis* noſtræ huius, quod continetur *lege 88. inf. de curſu publico*: quam *huic* coniungendam & præmittendam dixi.

" Præfecturæ Galliarum, atque adeò ſeptem Prouinciarum, ſeu Galliæ & Britanniarum.

" Quo qui muliones ſollicitarunt, vel receptarunt.

" *Gynæciarios*, de quibus *inf. ſuo titulo.*

" *Coniunctionem* vocat coniugem, vt vocatur. *d.l.58.* quò Honorius *his* ſe refert: vid. & *Gloſſ.*

" *Agnationem* vocat *h.l.* & *d.l.58.* filios. vid. Gloſſ.

" XII. *d. l.58.*

COMMENTARIVS.

EVM, qui BVRGARIVM ſollicitaoit, aut receptauit, vel etiam GYNÆCIARIVM, aut eorum vxores, peculia, liberos, eadem pœna puniri iubet Honorios *h. leg.* quâ in MVLIONEM (id eſt,

(id est, seruum publicum mutationibus animalium cursui publico destinatorum deputatum) sollicitauit seu recepit, id est, pœnâ decem librarum argenti (seu 50. solidorum) atque adeò duplo Tyronis pretio per singula capita. Quod vtique cauetur circa Muliones, *l.58. inf. de cursu publico*, quæ *huic* coniungenda est, quámque hæc intelligit seu indicat; & absque qua hæc *lex* imperfectum sensum habet. De Tribus idem *hac l. & d. l.58.* statuitur: Nam & tria hæc hominum genera conditioni suæ obnoxia fuerunt, sic vt ab ea recedere non possent; & sic publici serui, quibus ideo & Peculia tribuuntur, &c.

¶ De BVRGARIIS istis videndum est. Burgorum certè fit mentio *l.2. inf. de his qui condit propr.* & *l.2. Cod. de officio P.P. Africæ.* *Burgos* (ait Isidorus *lib 7. c.22.* Et ex eo Isidorus 9. *Etymol. cap.2. & 4.* Et Paulus Diaconus *in Valentiniano*) *crebraper limitem* HABITACVLA *constituta vulgò vocant.* Vegetius *lib 4. cap.10.* signatè magis: *Quod si vltra iactum teli, in cliuo tamen Ciuitatis, subiecta sit* [aquæ] *vena*, CASTELLVM PARVVLVM, *quod Burgum vocant, inter ciuitatem & fontem conuenit fabricari, ibique balistas sagittariosque constitui, vt aqua defendatur ab hostibus.* Fuerunt igitur *Burgi* habitacula seu propugnacula per limitem, & parua castella, eaque turrita: Glossarium Cyrilli *πύργος turris, burgus*; nam vox hæc Græcæ originis. Ita apud Zosimum *lib.2. p 689.* ciuitatibus & castellis τείχεσι ϗ φρουρίοις, iunguntur πύργοι seu burgi turrésque. Itáque burgi isti non alij, quàm turrita propugnacula in limite, & TVRRES. Proinde Ammianus *lib.28.* castris & castellis Turres iungit: *Castra extollens altius, & castella, Turresque adsiduas per habiles locos & opportunos, quà Galliarum extenditur longitudo.* Et Anonymus Scriptor, subditus Notitio Imperij: *Est inter commoda Reipubl. vtilis limitum cura ambientium vbique latus Imperij, quorum tutela assidua* CASTELLA *melius prospicient, ita vt millenis interiectis passibus, stabili muro, & firmissimis* TVRRIBVS *erigantur, quas quidem munitiones possessorum distributa sollicitudo sine publico sumptu constituat, vigiliis in his & agrariis exercendis.* Sidonius etiam *Carmin.22.* de Burgo Leontij agens:

———Celso transmittent aera TVRRES,
Quarum culminibus sedeant commune micantes
Pompa vel auxilium.

& mox:

Cernere iam videor quæ sint tibi Burge futura,
Diuitiis sic: namque domus de flumine surgunt
Splendentésque sedem per propugnacula thermæ.

πύργος etiam seu turris Stratonis nota: de qua vide Iosephum *lib.14. c.8.* & Egesippum *lib.2. cap.7. & lib.3. cap.19.* Et *Nouellam Iustin.* 103. Iustinianus quoque in limite eos constitutos fuisse, atque in his custodes collocatos, fidem facit: & denique clausuris Burgos iungit *d. l.2. vbi ante inuasionem Vandalorum & Maurorum Respubl. Romana fines habuerat, & vbi custodes antiqui seruabant, sicut ex Clausuris & Burgis ostenditur.* Ab his denique limitaneis Burgis, similia omnia loca muniriora, *Burgorum* nomina tulerunt. Turrium etiam limitanearum mentio; *l.13. inf. de operib. publicis.* BVRGARII igitur ab his Burgis dicti, vt Isidorus nominatim tradit; qui scilicet Burgis seruiebant: Ita enim hos describit *lex 2. inf. de his qui condit. propr.* quæ *lex* pariter vt *hæc* nostra Vincentio P.P. Galliarum inscribitur. Erant igitur Custodes Burgorum (quomodo eos vocat Iustinianus *d. l. 2.*) Quod etiam ex *huius tituli* positione satis apparet, ante *titulos* videlicet *de terris limitaneis*, & *de litorum & itinerum custodia*, & *de lusoriis Danuuij*, qui omnes *Tituli* pertinent ad custodiam liminis. Horum Burgariorum certa corpora erant, huic rei affectata, affixa, non secus ac Collegiis & Curiis certi erant destinati: vt vel ex *h. l.* liquet: & ex *d. l.2. inf. de his qui condit. propr.* Sic vt Burgos deserere non possent: non magis, quàm Muliones, mutationibus deputati, qui serui erant publici, aut Gynæciarij, qui vestibus publicis texendis seruiebant, *h. l. & d. l.58. inf. de cursu publico.* ¶ Cæterùm in Occidente fermè hos Burgos fuisse Burgariósque, ex superioribus locis omnibus liquet: ac nominatim intra Præfecturam Prætorianam Galliarum per Hispanias, atque intra Afticam. Ergo serui publicj erant, quomodo etiam muliones vocantur, *d.l.58.* ac proinde & peculia vt dixi habebant, pariter vt muliones *d. l.58.* aliique serui publici. In tantum verò conditioni fuæ locóque adstricti adfixique erant, vt etiam vxores eorum & agnatio, id est, filij, vnà cum peculio ipsorum occupata, retenta, ad conditionem suam burgósque retraherentur: quæ est sententia *huius l. in f.* quæ ita ex *d. l.58.* interpretanda venit: Absque quâ, vt dixi, imperfectus *huius leg.* sensus foret.

DE TERRIS LIMITANEIS.

TITVLVS XV.

¶ LIMITANEAS *terras possideri non aliter posse, quam cum onere Fossati curandi, & tuendi Limitis.*

1. Impp. HONORIVS & Theodosius AA. Gaudentio Vicario″ Africæ.

TERRARVM Spatia″, quæ Gentilibus″; propter Curam″ munitionémque Limitis atque Fossati, antiquorum″ humanâ fuerant prouisione concessa, quoniam conperimus aliquos″ retinere, si eorum cupiditate vel desiderio retinentur, circa curam Fossati, tuitionémque Limitis studio vel labore nouerint seruiendum″, vt″

illi quos huic operi antiquitas deputarat: Alioquin sciant, hæc Spatia vel ad Gentiles, si potuerint inueniri, vel certè ad Veteranos esse non immeritò transferenda; vt hâc prouisione seruatâ, Fossati, Limitísque, nullâ in parte timoris esse possit suspicio. Dat. III. Kal. Maij, Rau. Honorio VII." & Theodosio III. AAA. CONSS. [409.]

NOTÆ.

" De hoc *Gaudentio* mox.
" *Spatia terrarum* propriè hic & mox rursùm vt *l. vn. sup. de rei vindicat.* Et *Nouella Theodosij* 31. *Si ab aliis possidentur, cuiuslibet* SPATII, *temporis præscriptione cessante*, &c. vide quæ notaui ad *d. l. vn.*
" De *Gentilibus* his plenè dixi ad *l. vn. sup. de nuptiis Gentilium*.
" *Cura* vox propria: vid. quæ noto ad *l. 2. inf. de equorum collat.*
" Quibus adscripta sunt, & de quibus iudicauit Antiquitas, *d. l. 2. inf.* ex prisca dispositione, *Nouello Theodosij* 31. & mox, *sicut antiquitùs constitutum est*.
" Alios quàm Gentiles.
" *Seruitium* quodammodo feudale.
" Quemadmodum, seu non aliter ac Gentiles.
" *A*. VIII. vt Consul adscriptus & Impp. nomina inscripta ostendunt. Quomodo etiam disertè habet MS.

COMMENTARIVS.

LIMITANEIS Militibus, vel etiam VETERANIS, terræ limitaneæ antiquâ Romanorum dispositione donari solebant: eâ conditione ne à *priuatis* (id est, à non militibus) teneri possent. Idque antiquorum prouisione, vt *hâc l.* dicitur: seu de quibus iudicauit Antiquitas, vt *l. prox.* sicut antiquitus statutum est, vt *Nouellâ Theodosij Iun. de ambitu & locis limitaneis*: & *l. vlt.* (quæ ex ea *Nou.* desumpta est) *Cod. de fundis limitrophis.* Et sanè de eo est insignis primùm hic Lampridij locus, in V. *Alexandri Seueri. Sola, quæ de hostibus capta sunt, Limitaneis Ducibus & militibus donauit, ita vt eorum ita essent, si heredes illorum militarent, nec vnquam ad priuatos pertinerent; Dicens, attentius eos militaturos, si etiam sua rura defenderent: Addidit sanè his & Animalia & seruos, vt possent colere quod acceperant, ne per inopiam hominum, vel per senectutem possidentium desererentur rura vicina Barbariæ, quod turpissimum ille ducebat.* Vbi obseruanda conditio, quæ non solita apponi in deducendis coloniis. Est igitur hæc species quædam FEVDI. Sanè similis lex erat fundorum constituendorum, vt qui prædium acciperet, danti fidem & militiæ fermè munus exhiberet. De eodem est secundò quod Vopiscus *de Probo* narrat. VETERANIS *omnia illa quæ angustè adeuntur* [Isauriæ] *loca priuata donauit, addens, vt eorum filij ab anno octauodecimo, mares duntaxat ad militiam mitterentur, ne antè latrocinari quàm militare discerent.* Vbi *loca quæ Angustè adeuntur*, sunt loca, vbi sunt fauces montium, Græci πύλας: posterior Ætas *Clusuras* dixit: Etiam Græci κλεισούρας. De eodem est & hic Tertius Anonymi Scriptoris, qui subditus est *Notitiæ Imperij* locus, *cap. 5. Huiusmodi igitur* PROVISIONIS *vtilitas in augmentum Prouincialium habet*, VETERANOS *Regiis donis opulentos, & ad colendos agros adhuc præualentes agricolas: Habitabunt limites Arabum quæ dudum defenderant loca, & laborum desiderio potiti erunt ex milite collatores.* Denique de eodem est Quartus *Theodos. Nouella* locus *de Ambitu & locis limitaneis inibi redhibendis* 31. vnde desumpta *lex vlt. Cod. de fundis limitroph. Agros etiam Limitaneos vniuersos cum paludibus, omnique iure, quos ex prisca dispositione Limitanei Milites ab omni munere vacuos ipsi curare pro suo compendio, atque arare consueuerant, etsi in præsenti coluntur, ab his firmiter ac sine vllo concussionis grauamine detineri: & si ab aliis possideantur, cuiuslibet spatij temporis præscriptione cessante ab vniuersis detentatoribus vindicatos hisdem militibus sine vllo prorsus, sicut* ANTIQVITVS *statutum est, collationis onere volumus adsignari, &c.* Tam Veteranis igitur quàm Militibus huiusmodi Terræ limitaneæ concedebantur: & Humana PROVISIONE; quia videlicet hac ratione, neque alia temerè meliùs Limitis tuitioni prospicitur. HVMANA rursum, quia & Veteranos hoc quasi FEVDI beneficiique genere pensari, post exsudatos militiæ labores, humanum visum fuit: Et quidem inter alios *Gentiles*, qui scilicet è Barbaris vltrò ad Romanos transibant, atque operam suam militiæ, laribus suis relictis, præstabant: quos hac ratione retineri humanum visum fuit. Et verò de his Gentilibus nominatim est hæc *lex*, non de militibus Romanis seu prouincialibus, vt alia loca: nisi quod *fine leg.* subiicitur. Gentiles isti, quinam fuerint, prolixius ostendi ad *l. vn. sup. de nuptiis Gentilium.* Cæterùm Gentiles hi per varias Imperij Romani partes seu Prouincias dispersi fuerant, atque adeò per varios Imperij Limites, veluti per Gallias, vt docet *Breuiarium* Theodosij siue *Notitia Imperij*: Itémque per Africam. Et verò de his Africæ Gentilibus hæc *lex* nostra est accipienda, vt & *lex 62. inf. de appellationib.* Quinimò & quantum coniicio, *lex vn. sup. de nuptiis Gentilium.* Quæ de Gentilibus dixi, eadem & de *Latis* dicenda sunt. Nam & quid inter hos & illos intersit, nondum video: *Lati* quippe erant, qui ex gentibus Barbaris, spontè sequentes Romanam felicitatem, in solum Romanum transibant, quibúsque terræ quoque desertæ excolendæ dabantur, de quibus erit dicendi locus plenior ad *l. 10. 12. inf. de Veteranis*: & *l. 9. inf. de censitoribus.* Ac nominatim quæ terræ eis dabantur excolendæ, *Latica* dicebantur, vt ostendit *d. lex 9.* Et breuiter *Lati* illi non alij sunt, quàm Liti, siue *Lidi*, & *Leodes*, atque adeò vasallorum & hominum genus militiæ adstrictum.

Vt ad *legem* nostram redeamus; Sententia *legis* hæc est: Terrarum spatia, seu Terras limitaneas, quæ Gentilibus *propter curam & munitionem Limitis & fossati* concessa sunt, neminem possidere posse, nisi sub eodem onere vel opere: Et ideò etiam non gentilem earum possessorem, eidem subiacere, quamlibet iustum earum possessorem. Eo remanente, has Terras ad Gentilem, à quo recesserant, retrahendas: Si reperiri non possit, ad Veteranos, sub eodem semper Fossati & Limitis onere transferendas. Res videlicet cum suo hoc onere semper ambulabat. A qua sententia non multùm recedit mens Theodosij, *loco* quem superiùs laudaui. Sic sanè & *Castellorum territoria* nonnisi à Castellanis militibus possideri poterunt, *l. 2. prox.* seu *l. 2. Cod. de fundis limitrophis.* Hæc proinde iam prima lex seu conditio huiusmodi beneficiis terrisque adnexa erat; puta curæ & munitionis seu defensionis Li-

mitis

mitis & Fossati.

§ De *Fossato* igitur & *Limite* nunc videndum est. Imperium Romanum alibi limitibus à natura positis claudebatur, veluti mari, fluminibus, montibus, quin & terris desertis, vt testatur Herodianus *lib.* 2. alibi verò ante constructis, seu χειροποιητοῖς. Huius generis sunt Castra, Castella, Turres, Burgi: aliàque id genus, quæ *Limitis* appellatióne *h. l.* veniunt. Quomodo & Spartianus in *Hadriano, p.6. Per ea tempora*, inquit, *vt aliàs frequenter in pluribus locis, in quibus Barbari non fluminibus, sed limitibus diuiduntur, stipitibus magnis, in modum muralis sepis funditùs iactis atque connexis Barbaros separauit.* Limitis igitur appellatione veniunt χειροποίητα omnia manu facta, *Laborata* vel *labrata* ea posteriùs hoc æuo dicta: Gloss. λάμβρατον, ἐκ τοῦ λαβοράτι καὶ κατ' συγκοπὴν λαβράτον, τουτέστιν ὁ εἰργασμένος καὶ χειροποίητος ὅρος. Io. Pediasimus Bulgariæ Chartophylax περὶ μετρήσεως καὶ μερισμοῦ γῆς ἢ τάφρους ἢ λαύρατα ποιοῦσι εἰς σύνορα. Et sanè ita quoque Aggeno, *Limes est quodcumque in agro opero manuum factum est ad obseruationem finium.* Et tamen ab eo separatur *h. l. Fossatum.* Quomodo & Pediasimus *superiore loco* separat. Herodianus *lib.* 2. de Augusto verba faciens, *Fossas* à Limitibus pariter separauit. ποταμῶν τε μεγέθει καὶ τάφρων ἢ ὀρῶν περιβλήμασιν ἐρήμῳ τε γῇ καὶ δυσβάτῳ ἐφράξε τὴν ἀρχήν. *Fossatum* autem nihil aliud est quàm *Fossa*: quomodo & *Sudatum* pro vallo sudibus concluso, apud Vegetium *& alios*: Apud Marcellum Empiricum, *In fossatis*, inquit, *sepium requires.* Capitolinus qui sub Constantino M. scripsit in *Gordiano Tertio p.*163. de Misitheo Præfecto prætorio, *Castra omnia fossato circuibat.* Vbi *circuire*, non est *circumire*, (quod cum crederent Viri Docti, eum locum emendare sustinuerunt) verùm circummunire & circumdare. Modestinus quoque IC. eo ipso tempore *in l.* 3. π. *de re militari*: *Is qui exploratione emanet hostibus insistentibus, aut qui à fossato recedit, capite puniendus est: qui stationis munus relinquit, plus quàm emansor est: Itaque pro modo delicti aut castigatur, aut militia gradu deiicitur.* Vbi *fossatum* Modestinus non dixit pro *castris*, sed pro *fossa*, quæ circum castra: Galli nos vocamus *Tranchées*: in Glossatio quoque veteri τάφος *fossa, sepes, fossatum*: Suidas σοῦδιν τὸ φοσσάτον. Apud Scriptores Limitum Augustos, *Aliquibus locis, pro Terminis, monumenta, sepulchráue Veteranorum constituimus; in sequentibus lineis fossatos, quos Augusteos appellamus.* Item, *fossatum decisum paruum in fine pro Termino.* Innocentius, *fossatum, qui Riuus interpretatur.* Eadem vox etiam occurrit apud Plinium, *lib.*17.*cap.*11. & apud Vegetium, *lib.*4.*cap.*16. Fossati meminit & Chrysostomus, *homil.*24.*ad Ephesios in ἠθικῷ in fine.* Ab his fossatis ipsa Castra *fossata* dici cæperunt: quia Castra fermè fossà cingebantur. Itaque iam & pro exercitu *fossatum*: Videndus Leo, *de bellico apparatu*; Suidas *Moschopulus*, Basilius *de exercitatione Grammat.* & Achmes *cap.*300. *& Glossarium Nomicum.*

Et hactenùs quidem de prima conditione harum Terrarum Limitanearum, beneficio Principum ex antiquo concessarum: putà de lege *seruitij*. Ex quo & aliæ conditiones sequebantur.

Altera scilicet conditio hæc erat, quod ad alios priuatos transferri non poterant, nisi sub eadem seruitij lege, *hac l. & l. prox.* & *d. Nouel. Theod.* seu *l.* 3. *Cod. de fundis limitrophis*: & *Nouell.* Constantini Porphyrogen. *de milit. fundis.*

Postrema conditio, quod ad filios masculos & hæredes non transirent, nisi militarent: vt ex superiore Lampridij quoque loco & altero Vopisci discimus. Quæ pleraque ad Feudorum naturam proximè accedunt.

§ Atque vt hæ conditiones horum beneficiorum seu Terrarum Limitanearum fuerunt; vnde etiam apparet non pleno, propriòque iure militum eas fuisse; ita retrò, ab omni munere immunes liberæque erant, *d. Nou. Theodos.* seu *d. l. vlt. Cod. de terris limitrophis*: atque hoc sensu, optimo iure Militum & Veteranorum erant: atque in eo *Allodiis* similes erant huiusmodi Terræ, seu prædia, quæ sanè ab omni consuetudine siue exactione censúque quieta sunt, saluo tantùm iure Protectionis, supremæ Iurisdictionis & Districtus: In eo tamen dissimilia, quod *Allodium*, hæreditarium prædium sit, quod vendere & donare licet, vt rem iure hæreditario propriam, in proprietatem & patrimonium datam, vt πατροικικά, & hæreditates aniaticas; & sic ex-integro ad aliquem pertinet: Illæ verò Terræ Limitrophæ nec ad omnes, vt dictum est, nec nisi cum oneribus seu conditionibus hactenùs enunciatis transferri poterant.

§ Cæterùm pertinet omninò hæc lex ad Africam tuendam ab Attalo Tyranno, quod *fine legis*, his verbis indicatur, *vt hac prouisione inquit seruata, Fossati Limitisque nullà in parte timoris esse possit suspicio.* Timoris inquit, suspicio: Nempè Attalus Tyrannus Africæ potiundæ spe exercitum hoc Anno in Africam misit, tanto terrore Honorio Imp. iniecto, vt is ex huius expeditionis euentu, si Attalo feliciter cederet, Imperio decedere atque in Orientem confugere in animum induceret, nauibus ad hoc iam paratis; quod Sozomenus testatur *lib.*9.*cap.*9. & Zosimus, *lib.*6.*p.*829. tanta timoris suspicio fuit: Verùm profligato mox exercitu Attali, & acrior ab Heracliano Comite Africæ portuum & litorum Africæ custodia habita, quod Sozomenus *lib.*6.*p.*830. prodit: Adde, & ex *hac lege*, terrarum quarumcunque Limitanearum: Sic vt Africa in deuotione erga Honorium perstiterit, quò pertinet *lex 6 unf. de indulg. debitor.*

§ *Gaudentio* postremùm Vicario Africæ *hanc leg.* inscribi notandum est. Gaudentius hic ante octennium Comes Africæ dicitur A. D.401. in *l.* 3. *inf. de conlat. fund.* Et videri possit quoque *legis* argumentum (militare videlicet) suadere hic reponendū *V.C. Comiti Africæ.* Verùm nil temerè mūto; nā hoc tēpore Heraclianus erat Comes Africæ & ad Vicarios Africæ militares cōstitutiones quoque directæ: vt docet vel hoc ipso Anno mox *lex* 9. *sup. de Tyronib.* Et sanè huic Gaudentio Vicario Africæ succedit mox Sapdianus, cui ea *lex* 9. inscribitur. Hic autem est Gaudentius, Aëtij pater, vt Zosimus testatur *lib.*5.*p.*81 a. De quo etiam Renatus Figeridus apud Gregorium Turonensem *lib.* 2.*cap.*8. & Prosper *Chronicorum lib.*1. Gaudentio huic cognominis nepos fuit Aëtij filius, quem *paruum Gaudentium* vocat Sidonius *carm.*5.*v.*205. eiusdémque in Africam, vrbe à Genserico captâ abducti meminit Idacius *Chronico.*

II: *Idem AA. Asclepiodoto PF.P. & Conf. Ordinario."

VICVNQVE Castellorum loca" quocunque titulo possident, cedant ac deserant: quia ab" his tantum fas est possideri Castellorum territoria, quibus abscribta sunt, & de quibus iudicauit antiquitas." Quòd si vlterius vel priuatæ" condicionis quispiam in his locis, vel non Castellanus miles fuerit detentator inuentus, capitali sententiâ cum bonorum publicatione plectatur. Dat. Non." Mart. Constantinop. Asclepiodoto & Mariniano CONSS. [423.]

NOTÆ.

* *Lex 2 Cod. de fundis limitrophis, & terris & paludibus & pascuis limitaneis vel Castellorum.*
" Dixi *in Prolegomenis.*
" *Loca*, ius mox *territoria.*
" *Quia his tantum fas est possidere.* Ita Iustinianus.
" Quæ antiquorum humana fuerant prouisione concessa. Item illi quos huic operi antiquitus deputarat: *l. 1. sup.* ex prisca dispositione, *Nouella Theodosii* 31. Græci ἀφορισθὲν ἐξ ἀρχῆς.
" *Priuatæ conditionis* homines, militibus opponuntur; vid *Gloss.*
" V. *Non Mart.* Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

CASTELLORVM loca, siue territoria, Castellis videlicet adnexa, soli Castellani milites, non priuati, aut etiam generis alterius milites possidere possunt (quemadmodum Gentiles terrarum spatia fossato & limiti proxima.) Igitur teneendum limitaneas terras loco seu castello proximas, solos limitaneos milites, solos Castellanos, cui defendendo constituti sunt, possideri posse, *h. l. & l. prox. sup.* ¶ De Castellis limitaneis seu in limite constitutis, res nota est, quæ Græcis quoque φρούρια, quorum mentio quoque fit *l. 13. inf. de desertoribus.* Duos præterea tantum locos *hic* adscribam: Ammianus Marcellinus *lib. 28. Valentinianus*, inquit, *Rhenum omnem à Rhetiarum exordio, vsque ad Fretalem Oceanum, magnis molibus communiebat, castra extollens altius & Castella: Turrésque adsiduas per habiles locos & opportunos, quà Galliarum extenditur longitudo.* Procopius *de ædificiis Iustiniani, lib. 2.* περιχαράκωσιν αὐτῶν ἕκαστον ἦν καὶ καλοῦσι κα- στέλλους γὰρ τὰ φρούρια τῇ Ρωμαίων καλοῦσι φωνῇ. Quid autem inter *Castra*, & *Castella*, intersit? vel solo nominis indicio liquet: quæ tamen perperam plerique confundunt. De *Castris* iam aliquid dictum est ad *l. 15. 30. sup. de erogat. militar. annona*: vt à Castris *Castriciani* dicti (de quibus dictum est *l. vlt. sup. de re militari*) ita à Castellis, Castellani: vtrique Limitanei, quemadmodum & Ripenses. Castellanorum mentio fit quoque apud Hirtium *de bello Alexandrino*: *Castella*, inquit, *complura locis editis posita, quorum opportunitas Castellanos impellebat ad decursiones faciendas & bellum inferendum, expugnauit.* De iisdem intellexit Ammianus Marcellinus *lib. 14. p. 5. Excitauit*, inquit, *hic ardor milites, per municipia plurima quæ iisdem* [Isauris] *conterminant, dispositos & Castella.* ¶ *Priuatæ conditionis* homines qui *h. l.* dicuntur, sunt priuati, id est, non militantes: Quo etiam sensu *priuatorum* vox accipitur, & militantibus opponitur in *l. vn. sup. de officio Iudicum militar. in l. 5. sup. de testamentis, l. 2. inf. de falsa moneta: l. 2. & 3. inf. de sicariis: l. 21. inf. de pœnis: l. 3. inf. de immunitate concessa.* Ambrosius *in passione Agnetis, Coronatur ciuitas tota, fit lætitia militantibus atque priuatis.* Vt apud Græcos σχῆμα στρατιωτικὸν καὶ ἰδιωτικὸν opponuntur. Eodémque prorsus sensu Lampridius vsurpauit in hoc eodem terrarum Limitanearum argumento, priuatorum appellationem loco quem iam quoque ad superiorem *legem* laudaui: *Sola, quæ de hostibus capta sunt, Limitaneis Ducibus & Militibus donauit, ita vt nec vnquam ad priuatos pertinerent.* Quæ ipsa est *huius legis* sententia.

DE LITORVM ET ITINERVM CVSTODIA.

TITVLVS XVI.

XII. COD. IVST. Tit. 45. *Des Guets qui se font sur la coste de mer. De la Garde des portes, & haures.*

CASTILI

¶ A Stilichone perniciosa quædam custodia in Occidentalis Imperij limite instituta, ab Honorio aboletur.

1. *Impp. Honorius & Theodosius AA. Theodoro PF.P."

Ostis" publicus *Stilicho*" nouum adque insolitum reppererat, vt litora & portus crebris vallaret excubiis, ne cuiquam ex Oriente ad hanc" Imperij Partem pateret accessus: Huius iniquitate rei moti, & ne rarior sit diuersarum mercium commeatus, præcipimus hâc sanctione, Vt litorum desistat ac portuum perniciosa custodia, & eundi ac redeundi libera sit facultas. Data IV. Id. Decemb. Rau. Basso & Philippo conss [408.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Codice Iustinianeo*, quia ad iuris perpetui causam non pertinet, sed ad horum temporum Historiam spectat. Cæterùm *huic* iungendæ sunt duæ prætereà *leges*: putà *lex vlt. sup. de postliminio*, & *lex 24. inf de petitionibus*.

" *Theodorus* sub Honorio PP. Italiæ scilicet: v. *Prosopogr.*

" De *Hostibus publicis* dicam ad *l. 21. inf de pœnis* (ita quoque Gildo *l. 7. sup. de metatis.*) Prædo publicus vocatur *l. 22. inf. de bon. proscript.* Ita Heraclianus *d. l. 21.* hostes publici pariter dicuntur. Et de hoc iam aliquid dixi ad *l. 1. sup. de re milit.*

" De *Stilichone* dicetur ad *legem 20. 21. 22. inf. de bonis proscriptorum*: vid & *l. 18. sup. de Tyronibus.* Illud tantùm notandum, paucis ante hanc *legem* mensibus, Mense inquam Augusto interfectum hunc *Stilichonem*, de quo vide *Chronicon Theodos.*

" Occidentalem scilicet quæ Honorio cesserat.

COMMENTARIUS.

De perniciosa Littorum & Portuum per Imperium occidentale custodiâ abroganda, est hæc Honorij *lex*: Perniciosa inquam, Litorum & portuum per Occidentalis Imperij limitem custodia à Stilichone instituta, per quam nulli ex Orientali Imperio in Occidentem, quem Gothi lacessebant, patebat accessus: quo etiam factum, rarior vt esset diuersarum Mercium commeatus; ab Honorio *hâc lege* aboletur fine A.D. 408. quæ Honorianæ constitutionis prolixioris pars est, vnà cum *l. vlt. sup. de postlim. l. 25. inf. de petitionibus*, quæque adeò *huic* coniungendæ veniunt. Quâ constitutione id vnum agit Honorius, vti Barbaris iam orbem Rom. lacessentibus, communi inter Romanos commercio, communioni, communicationi, charitati denique Christianæ, & mutuo, sic vt dicam, compassui consultum iret; quò sanè duæ illæ *leges* apertè spectant: Imò & *Tertia* prætereà, quam *huic* coniungendam pariter prorsùs duco, *lex 3. Cod. de commerciis*: cuius eadem inscriptio est: quâque mercimonium exercere vrbibus perniciosum prohibentur tria hominum genera, putà Nobiliores Natalibus, honorum luce conspicui (vbi Vir doctus superfluè reponit, *Conspicuiores*) quomodo parens meus S.M. hic rectè explicat, Magistratu fungentes, vel functi, (quam interpretationem ad vocem *ditiores*, quidam referunt & calumniantur) & patrimonio ditiores: pariter vt perniciosa custodiâ quâ mercimonium seu commercium impediebatur, *h. l.* tollitur: & perniciosa in seruitute retentio ingenuorum hominum, *d. l. vlt. & d. l. 25.* In hanc legem paulò accuratiùs inquirendum est. Et primò quidem de Stilicone isto videndum.

Stilicho (de quo dicam pleniùs adhuc ad *legem 20. 21. 22. inf. de bonis proscriptorum*:) Honorij Imp. socer, spreto Honorio Imperium ipse inhians, filiúmque suum *Eucherium* Cæsarem cupiens, Barbaras Gentes in Imperium Honorij concitauit, quasi hâc occasione Imperium sibi suóque generi quæsiturus: Hinc adeò in Illyricum Occidentale & Italiam, Galliásque impetu facto, Barbari immissi: de quo etiam fidem faciunt *d. l. vlt. & d. l. 25.* (quas *huic* coniungendas dixi,) Sed & Orosius, *lib. 7. cap. 35. 40.* & ex eo Paulus Diaconus, *lib. 13.* Marcellinus *in Chronico*, Socrates *lib. 7. cap. 10.* Sozomenus, *lib. 9. cap. 4.* Rutil. Numatianus, *Itinerarij sui lib. 2.*

Quò magis est facinus diri Stilichonis acerbum,
Proditor Arcani quòd fuit Imperij.
Romano generi dum nititur esse superstes,
Crudelis summis miscuit ima furor:
Dumque timet, quidquid se fecerat ipse timeri,
Immisit latiæ Barbara tela neci.
Visceribus nudis armatum condidit hostem,
Illatæ cladis liberiore DOLO:
Ipsa Satellitibus pellitis Roma patebat:
Et captiua priùs, quàm caperetur, erat.
Nec tantum Geticis grassatus proditor armis,
Ante Sibyllina fata cremauit opus.

Quanquam Gentiles Scriptores alij, eum crimine liberent, vt Zosimus *lib. 6.* & Olympiodorus *apud Photium*: & de Neotericis nonnemo, sed & Zosimus & Sozomenus *locis superiùs laudatis* satis indicant, Stilichonem hoc egisse, vt inter Imperium Orientale, & Occidentale commercium abrumperetur, & ἀπρόσβατον Orientali Occidentem faceret: Imò hoc egisse, vt Illyricum Orientis Imperio detractum, Occidentis Imperio iungeretur: videsis *eos & l. vlt. inf. de equor. collat. & l. 49. de oper. public.* Et verò id quoque *hæc lex nostra* manifestissimè ostendit: eo nempè fine à Stilichone Litorum & Portuum custodes crebri constituti fuerant per Occidentem, quâ Orienti conterminabat, id est per Illyricum (quæ vna erat ex Diœcesibus tribus Præfecturæ Prætorianæ Italiæ, quámque gerebat hoc tempore Theodorus, cui hæc *lex* inscribitur) ne videlicet cuiquam ex Oriente in Imperium Orientis ex Imperio Occidentali pateret accessus: quâ re nouâ, insolitâ, iniquâ, pernitiosâ, commercium, vti dixi, inter Imperium Orientale & Occidentale, abruptum fuit. Et verò etiam factum, vt copiæ auxiliares, quæ εἰς συμμαχίαν ex Oriente expectabantur,

bantur, eo ſuperſtite non venerint, ſed mortuo demùm, vt teſtatur Zoſimus *lib.6.p.828. in fine*: ac nominatim Mercium variarum commercium abruptum fuerit, quæ ex Oriente, & ſpeciatim ex Syriâ in Occidentem comportabantur: Itaque cæſo Stilichone (quatuor ante hanc *legem* latam fermè menſibus) Augoſto menſe Rauennæ (vndè hæc *lex* data eſt) de quo alibi, abolitum *hâc l.* iſtud Stilichonis inſtitutum ab Honorio fuit: Commeandi nempè, atque adeò commercij iure, inter vtrumque Imperium, reſtituto: ſanè regulariter cum inter Imperatores Orientis & Occidentis benè conueniebat, nulla in medio vtriuſque Imperij talis cuſtodia erat. Quod Libanius nominatim *in βασιλικῷ, p.145.* de Conſtantio & Conſtante tradit: τὴν δ' χώραν ἐν ᾗ τὰ τῶν βασιλέων τμήματα συγκεράννυται ἡ στρατιωτῶν φρουρεῖ καθέδρα συνεχὴς ἀλλ' ἀδύλως πίστις ἰσχὺς ἀκίνητος. ¶ Cæterùm inanis eſt Viri docti coniectura, qui Claudiani illa, 2. *in laudem Stilichonis*:

——— Quæcunque profana
Pagina de primo veniſſet limite Phœbi,
Ante fretum deleta mihi:

ad hanc perniciosam litorum cuſtodiam à Stilichone factam trahi: cum locus ille apertiſſimè ad laudes Stilichonis pertineat, qui ante nouem fermè annos, A.399. id egerat, ne Eutropij Eunuchi Conſulis creati nuncios ſeu literæ ex Oriente in Occidentem & Italiam perferrentur, vel vulgarentur. Certè eiuſdem error eſt, verùm immemoriæ iam, quod *l.19. de paganis hoc Codice* Eucherium filium Stilichonis *hominem paganum* dici ſcribit, mox & eum locum emendat. Nihil enim tale ibi occurrit. Verum quidem in genere ad litorum cuſtodiam locum illum pertinere, etſi non ad eundem finem: pariter vt iſta Claudiani referas *eodem lib.2.*

——— Cingunt Superi concordibus vnum
Præſidiis hoſtéſque tuos aut LITORE *produnt*
Aut totum oppoſiti claudunt fugientibus æquor.

¶ ORIENTALIS *Limitis, quâ Occidentali conterminat, cuſtodia à Theodoſio Iuniore inſtituitur.*

11. *Idem AA. Anthemio PF.P.

OMNES Stationes" nauium, portus, litora, omnes abſceſſus" prouinciarum, abdita quin etiam loca, & Inſulæ Tuæ Magnificentiæ diſpoſitione ſolerti cuſtodiantur indagine, vt nullus vel vi, vel clam, vel apertò, vel etiam occultò noſtri" poſſit Imperij Regiones inrepere, qui non aut interiectis prohibeatur obicibus, aut cum acceſſerit, ilicò teneatur, niſi ſacros apices" à Domino Patruo meo Honorio" ad me perferre apertiſſimâ ratione monſtrauerit: Cum eadem diligentia obſeruando, vt ſi ad alium quemquam à memorato Principe dixerit habere affatus", petitore" detento Sacræ Literæ cum omnibus chartis ſignatæ ad Meam Clementiam tranſmittantur: hoc enim & Tyrannici" furoris, & Barbaricæ" feritatis occaſio perſuadet, & inter me Dominúmque & Patruum meum Honorium, viciſſim recurrente admonitione, conuenit. Dat. VIII. Kalendas Maij, Conſtantinop. Varane v.c. CONS. [410.]

NOTÆ.

* Huic *legi* iungenda omninò *lex mercatores 4. Cod. de commerciis.*

" De *ſtationibus his nauium*, vide & *l. vn. inf. de luſoriis*: & *l.8. inf. de Nauicular.* vbi pariter hæc tria coniunguntur, *portus*, *litora*, *ſtationes*. *Stationes*, Ce ſont *Rades*: *litora*, ce ſont les *Coſtes ou falaiſes*: *portus*, ſont *haures*. Iſidorus quoque ita maris acceſſus diuidit, in *ſtationes*, *portus*, & *litora*. Cæſar quoque *lib.3. de bell. ciuili*, *à Salonis ad Orici portum ſtationes litoraque omnia longè lateque claſſibus occupauit.* De Statione Virgil.

——— Sinus, & ſtatio malè fida carinis.

" Putaret aliquis reponendum *acceſſus*: Sed *abſceſſus* rectum eſt. *Abceſſus* ſunt abdita loca & receſſus.

" Orientalis.

" Id eſt, Principis Epiſtolas ſiue literas: Mox *affatus*: item *Sacræ literæ*.

" *Honorij* nomen *h.l.* bis in textum irrepſiſſe quis putet: non ego: Nam & ita ſimiliter Imperatorum nomina legibus ipſis intexta in *l.10. ſup. de Prætoribus*: in *l.21. ſup. de Palatinis S. Largit.* Et in Epiſtolâ Conſtantij Cæſaris *apud Eumenium Rhetorem*.

" *Al. Portitore*, vide *l. vn. ſup. ſi certum petatur de chirographis*, & *l.7. inf. de executoribus.* Et *Interpretem Sidonij*.

" *Attalum* intelligit, de quo accipienda pariter eſt *lex 11.12. ſeu vlt. inf. de indulgentiis criminum*, & *l.6. inf. de indulgentiis criminum* hoc ipſo anno datæ. De quo & eius exitu videndus eſt Oroſius, *lib.7. cap.42.* Olympiodorus *apud Photium*: Socrates, *lib.2. c.10.* Sozomenus *lib.9. c.8.9.* & Proſper *in Chronico*. Et ſimiles fortè in Occidente Tyrannos, qualis Conſtantinus in Gallia.

" Intelligit Gothos, eorúmque Regem Alaricum & ſimiles Barbaros.

COMMENTARIVS.

DE LITORVM, & PORTVVM, aliorúmque locorum limitaneorum per ORIENTALIS Imperij limitem cuſtodiâ inſtituenda, eſt hæc *lex*: vt *ſuperior* ad Occidentem ſpectat. Altera inter *hanc* & *ſuperiorem* differentia eſt, quod *ſuperiori leg.* pernicioſa litorum cuſtodia aboletur: *hâc* verò ſalutaris Reipublicæ inſtituitur. ORIENTALIS ſcilicet Imperij ſtationes, litora, portus, abdita quæque loca, & Inſulas, Theodoſius Iunior *h.l.* A. D.410. cuſtodiri iubet: propter graſſantes videlicet tùm in Occidentali Imperio Tyrannos, Attalum in Vrbe Roma (Conſtantinum in Galliis)

&c

& Barbaros, tàm in Illyrico, Italia, quàm in Galliis, & Hiſpania, Scythas, Gothos, Vandalos, Alanos, FRANCOS, Burgundiones. Idque ex ipſiuſmet Theodoſij cum Honorio conuentione: Qui & idem Curioſos per Dalmatiæ litura, & inſulas ex hâc, vt puto conuentione, conſtituerat, quos ſuſtulit poſtea Anno 413. *l.vlt. ſup. de Curioſis*, quæ *lex* in hunc quoque *titulum* rectè referri poterit. Hâc videlicet ratione, ne ad Orientem quoque furor ille tranſiret. Proindè nullum ex Occidentis Imperio venientem admitti vult Theodoſius *h.l.* niſi Honorij in Occidente Imperatoris litteris munitum: adeò quidem, vt ſi quas portitor, ſeu gerulus literas habeat, ad priuatas quaſdam Imperij Orientalis perſonas, eas literas conſignatas ad ſe tranſmitti velit Theodoſius: ſcilicet quia interdum vbi recta via legatio mitti non poteſt, mittuntur exploratores, qui priuati negotij ſpecie, legationem tegunt: quales ſunt Mercatores. Exemplum ſanè huius technæ *in Hannibale* apud Appianum, *in Pelopida* apud Plutarchum. Aliud etiam exemplum apud Saluſtium *in Iugurtha*. Imò ſicut Theodoſius Iun. hâc conſtitutione Orientalem limitem, ſeu Imperium ſuum Orientis, ab Occidentalibus exploratoribus munitum iuit: ita & ab alterâ parte quoque à Perſarum, quamlibet fœdere hoc tempore cum his inito, exploratoribus: *lege 4. Cod. Iuſt. de commerciis & mercatoribus*, quæ etſi die & Conſule careat, attamen eidem *Anthemio PP.* inſcripta, huic proculdubio coniungenda venit, non tantùm inſcriptione, verùm etiam argumenti paritate ſuadente. Ea ſic habet:

Impp. HONOR. THEOD. Auguſti, Anthemio Præfecto Prætorio.

MERCATORES, tàm Imperio noſtro, quàm Perſarum Regi ſubiectos, vltra ea loca, in [de] *quibus fœderis tempore cum memoratâ natione nobis conuenit, Nundinas exercere minimè oportet, ne alieni Regni* (*quod non conuenit*) *ſcrutentur arcana. Nullus igitur poſthac Imperio noſtro ſubiectus vltra Niſibin* [in Meſopotamia] *Callinicum* [in Oſroëna] *& Artaxatan emendi ſeu vendendi ſpecies cauſâ proficiſci audeat, nec præter memoratas ciuitates cum Perſâ merces exiſtimet commutandas; ſciente vtroque qui contrahit, & ſpecies quæ præter hæc loca fuerint venundatæ, vel comparatæ, ſacro Ærario noſtro vindicandas, & præter earum rerum ac pretij amiſſionem, quod fuerit numeratum, vel commutatum, exilij ſe pœnæ ſempiternæ ſubdendum. Non defutura contra Iudices eorúmque Apparitores, per ſingulos contractus, qui extra memorata loca fuerint agitati, triginta librarum auri condemnatione, per quorum limitem ad inhibita loca mercandi gratia Romanus vel Perſa commeauerit: Exceptis videlicet his, qui Legatorum Perſarum quolibet tempore ad noſtram Clementiam mittendorum iter comitati, merces duxerint commutandas: quibus humanitatis & legationis intuitu extra præfinita etiam loca mercandi copiam non negamus: Niſi ſub ſpecie legationis diutiùs in qualibet prouincia reſidentes, nec Legati reditum ad propria comitentur: Hos enim mercaturæ inſiſtentes, non immeritò vnà cum his, cum quibus contraxerint, ſeu reſederint, pœna huius ſanctionis conſequetur.*

¶ Interim in *hâc l. & l. 1. ſup.* cuſtodum portubus adponendorum morem obſerua, inhibendo commercio, tum mercium, tum perſonarum. Ita quoque Capitolinus *in Maximinis, p. 146.* memorat portuum cuſtodes, ad quos vt & ad omnes prouincias Senatus literas miſerat, Maximino Aquileiam cingente, ne aliquid commeatuum in Maximini poteſtatem veniret, &c.

¶ MERCIBVS & MERCATORIBVS *obſeruandis, litorum & portuum cuſtodes à Theodoſio Iuniore inſtituti.*

III. * Idem AA. Euſtathio PF.P.

SALVBERRIMA ſanctione decreuimus, Ne merces inlicitè" ad nationes Barbaras" deferantur: & quæcumque Naues ex quolibet portu ſeu litore demittuntur"; nullam concuſſionem vel damna ſuſtineant, geſtis" apud Defenſorem" locorum, præſente Protectore" ſeu Duciano", qui diſpoſitus eſt, ſub hac obſeruatione confectis, vt & *Ad quas partes nauigaturi ſunt*, &, *Quòd nullam concuſſionem pertulerunt*, apud acta deponant: quorum authenticum Nauclerus ſiue mercator habebit, forte" ſchida" apud Defenſorem" manente. Dat. XIV. Kalend. Oct. Conſtantinop. DN. Theodoſio A. IX. & qui fuerit nuntiatus. [420.]

NOTÆ.

* *Lex vnica Cod. eod tit.* & huic *legi* concordat *lex 10. ſup. de Curioſis.* Sed & *lex, per Prouincias 10. Cod. de ædificiis priuatis*, cauſam huius *legis* indicare videtur.

" An *inlicita* potiùs? Hoc ſuſtineri poteſt.

" Perſas in ſpecie *huius leg.*

" *Demitti naues* dicuntur, quæ è portu ſeu litore limitaneo emittuntur.

" Cætera ita Tribonianus immutauit. *Ita tamen vt earum Naucleri deponant, in quam prouinciam ituri ſunt, vt hoc manifeſtato, nulla contra eos poſteà indignatio ſeu concuſſio quoquo modo procedat.*

" Vid.

" Vid. Paratitlon *sup. de Desensoribus.*
" De *Protectoribus* dixi *suo Titulo.* His quandoque tuitio locorum committebatur, vt præter *hanc leg.* testatur *lex 17. de erogat. mil. ann.*
" *Ducianus* est, Ducis limitis alicuius Officialis.
" Quid hic *forte*? & verò abest à MS.
" *Scheda* est (vt vel ex *h.l.* apparet) exemplar: &, vt vocamus, *Copia.* " Vide *sup tit. de defensoribus ciuitatum.*

COMMENTARIVS

MERCIBVS & MERCATORIBVS obseruandis, litorum & portuum custodes, siue Curiosi, puta Protectores (de quibus suo titulo) & Ducis limitis Officiales in limite Orientali, ne videlicet merces inlicitæ ad Nationes Barbaras deferrentur, hâc quoque constitutione Theodosius Iun. disponit; eorúmque simul officium instruit A.D.420. propter Persas videlicet (vt equidem existimo) cum quibus per hæc tempora res fuit. De quo videndus vel Socrates *lib.7. cap.* 18 19. 20. vbi (quod *huic legi* respondet) etiam notat, Persici huius belli inter alia causam fuisse, quod Persæ *merces* Romanis mercatoribus abstulerant ὅτι τὰ φορτία τῶν ἐμπόρων Ῥωμαίων ἀφείλοντο. Quò etiam haud obscurè pertinet *lex, per Prouincias* 10. *Cod. de ædificiis priuatis*: quæ hoc ipso Anno data est, quâque in Prouinciis limitem Persicum respicientibus, quæ ibi fermè memorantur, permittitur *cunctis volentibus murali ambitu fundos proprios, seu loca dominij sui constituta vallare*: Repellendis videlicet, submouendísque Persis: Hoc ita duplici obice à Theodosio hoc tempore Persis opposito.

De *hâc lege* nunc videamus. Ante hæc sanè tempora inter Persas & Romanos commercium erat: destinatis quoque eam in rem certis locis, & ciuitatibus, vt testatur *lex, Mercatores* 4. *Cod. de commerciis & Mercatoribus*, quam ad *l. superiorem* produxi, & tribus quidem, putà Nisibi, Callinico, Artaxata: imò & longè ante in *Itinerario* quoque *Peutingeriano* (quod quidem sub Constantio Imp. conscriptum puto) hæc verba occurrunt: *Persepolis, commercium Persarum.* Item *fines exercitus Syriatica & commercium Barbarorum. Callinisi* sanè meminit pariter Am. Marcellinus *lib.* 23. *p.* 259. *Ventum est*, inquit, *ad Callinisum, munimentum robustum, commercandi opimitate gratissimum.* Neque omitti oportet quod idem scribit *lib.* 14. *p.* 8. quo loco de Nohodaris Persæ in Osdruenam impetu agit: *Batne*, inquit, *municipium ab Euphrate flumine breui spatio disparatur, refertum mercatoribus opulentis: vbi annua solemnitate propè Septembris initium mensis, ad Nundinas magna promiscua fortuna conuenit multitudo, ad commercanda quæ Indi mittunt, & Seres, aliáque plurima vehi terra marique consueta. Hanc regionem præstitutis celebritati diebus inuadere parans Dux antedictus*, &c. Scilicet fœderis quoque tempore & pacis, etsi cum Barbaris commercium esset, nonnisi certis tamen locis commercium erat; eâ ratione quam *dicta lex* 4. expressè continet, quámque etiam eleganter Themistius *Oratione* 10. (quam habuit circa annum 370.) indicat, vbi duas tantùm Ciuitates ad Schyticum commercium à Valente destinatas scribit, cùm ante soluta & libera commercij potestas esset.

¶ Verùm ad merces prohibitas redeamus: Huius generis illicitæ merces, & ad Barbaras nationes transferri prohibitæ erant: vinum, oleum, liquamen, *l.1. Cod quæ res exportari non debeant.* Et *l.8. Cod. de vectigalibus & commissis.* Item ferrum factum, infectum, frumentum, sales, cos ferro subigendo necessaria, *l. 2. Cod. quæ res exportari*: & *l. 11. ff. de publicanis & vectigalibus.* Vide & Herodianum in *Antonino, lib.4. p.489. Græc.* Et Procopium *lib. 1. belli Persici* ὅτι σίδηρον, ὅτι ἄλλο τι τῶν ἐνταῦθα ἐπιτήδειον. Ἰνδοὶ ἢ Αἰθίοπες ἔχουσιν ἐμπλεῖν ἀλλ' οὐδὲ ῥωμαίων αὐτοῖς τούτων τι ὤνιοι τι εἶσιν: νόμῳ ἅπασι διαρρήδην ἀπειρημένῳ θάνατος γὰρ τῷ ἁλόντι ἡ ζημία ἐστίν. Ita quarundam etiam mercium exportatio Atheniensium legibus prohibebatur, quæ propterea ἀπόρρητα vocabantur. ¶ In primis autem eo numero fuerunt, præter nauium fabricandarum peritiam, *l. vlt. inf. de pœnis*: quæcumque ad nauium fabricationem pertinebant, putà πᾶσα ἡ ναυπηγήσιμος ὕλη: vt sunt abies, pinus, picea, cupressus, platanus, quæ aliàs ναυπηγήσιμα ξύλα, alias ξύλα absolutè vocantur: ideò ἀλαζὼν apud Theoprastum *Charact.* 23. διδομένης αὐτῷ ἐξαγωγῆς ξύλων ἀτελοῦς εἰπεῖν ὅτι ἀπείρηται ὅπως μηδ' ὑφ' ἑνὸς συκοφαντηθῇ. De cuius rei ratione vide Demosthenem, siue Auctorem Orationis *de fœdere cum Alexandro.* Dicam etiam aliquid ad *l. vlt. inf. de pœnis.* Item τῶν ἀπορρήτων erant, & τὰ ἀσκώματα, hoc est folliculi nautici, & λίνα κηρὸς καὶ πίττα scribit Scholiastes Aristophanis. Vicissim erant & ἀπόρρητα, quæ importare Athenas fas non erat, vt θρυαλλίδες, ex quibus fiebant Ellychnia, de quo vide Aristophanem in *Acharnensibus.* Itémque quæ priuati à Barbaris comparare non poterant, *l. 2. Cod. quæ res venire.* In hoc denique numero fuit pecunia, de quo *l. vn. infr. si quis pec. consl. vel mercandi causa transtulerit.*

¶ Cæterùm *Comitibus commerciorum*, vt id quoque nunc moneam, incumbebat, ne vltra Ciuitates destinatas commercium cum Barbaris esset, neue priuati illicitas species emerent, *l. 2. Cod. quæ res venire non possunt*, & *l. vlt. Cod. de commerciis*: Cuiusmodi Comites plures per Imperium Orientale memorat *Notitia Imperij*, sub *Comite Sacrarum Largitionum*: vnicum tantùm per Occidentale, putà Comitem commerciorum *per Illyricum.* At ne illicitæ species ad Barbaros transferrentur, *Curiosi* per litora & portus, per varias Regiones disponebantur: Modò Magisteriani, modò Palatini, vt docet *lex* 10. *sup. de Curiosis*: Modò Protectores, modò Ducis limitis Officiales, vt hæc *lex* docet. Vndè obseruandum, cùm Protectorum Principis ad varia vsus esset, ad Limitem ex his nonnullos missos ad Limitis custodiam: quod præter hanc docuit quoque *lex* 1. *suprà, de Protectoribus*, quos μαθητὰς Προτίκτορας vocat Menander, & ipse Protector, *lib. 8. histor.* & tuitionem locorum, *l. 27. sup. de erogat. mil. ann.* Ideóque apud hos naucleri siue mercatores merces suas profiteri cogebantur, & ad quas partes essent nauigaturi, neque antè è portu siue litore dimittebantur: gestis apud Defensorem præsente ipsomet Protectore, seu Duciano, super eo confectis: Itémque de concussione sibi non factâ, quæ altera *huius legis* pars est. Quæ ratio gestorum apud Defensorem conficiendorum, & quidem præsente ipso Curioso seu Protectore. Defensoris enim munus hoc fuit, vnumquemque ab improbitatibus insolentum vindicare, qui publici officij specie alios concutere fermè solebant: de quo docuit plenè *Paratitlon de Defensoribus Ciuitatum.* De concussione à Nauiculariis & naucleris prohibendâ, dicetur *inf. suo Titulo, de Nauicular. l. 9. 29. 37.* Sed & dictum iam aliquid fuit *l. 11. sup. de Curiosis.*

DE

DE * LVSORIIS DANVVII."

TITVLVS XVII.

* Abest hic *Titulus* à *Cod. Iustin.*
" Pro, *Danubij.*

Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Constanti Magistro militum per Trachias.

NONAGINTA recenti fabricatione contextas, decem his adiectas ex veterum reparatione Lusurias, *limiti Mysiaco*: centum verò decem nouas, additis antiquarum instauratione quindecim, *Scythico*, (qui in latius diffusiúsque porrigitur) sub hac deputari condicione sancimus, vt per singulos annos, veterum renouatione curandâ, quattuor Iudiciariæ in *Mysiaco* limite, & decem Agrarienses: in *Scythico* verò, quinque Iudiciariæ & duodecim Agrarienses noue" de integro constructæ, instrumentisque suis vniuersis armatæ Ducis" instantia Apparitionisque eius periculo contexantur, vt hoc supplemento per septennium integri numeri constituti reparatio maturetur: Sublimitate Tua pro suâ industriâ disponente, vnde earum contextio vel constructio debeat procurari: Quod quidem iam rectè credimus constitutum, nobisque indicari præcipimus. Nam si memoratus Lusuriarum numerus cum omni suo instrumento non fuerit apparatus, Dux quidem, cuius tempore dispositio fuerit ista neglecta, triginta librarum auri, Officium verò eius quinquaginta proculdubio multabitur; etiam Sublimitatis tuæ officio quinquaginta libras" auri condemnatione subiciendo, si non per singulos annos aut completum numerum aut certe negligentia prætermissum Magisteriæ potestati suggesserit. ¶ Illo nihilominus obseruando, vt istis secundum dispositionem Tuæ Præstantiæ ad belli aleam præparatis, atque in conflictus specula munitissima Statione", vel discursus opportunitate deligentibus", hac" duntaxat quæcunque ex veteribus fuerint reformatæ, transuectioni speciei annonariæ secernantur. Dat. v. Kalend. Febr. Constantinop. D. N. Theodosio A. v. & qui fuerit nuntiatus. [412.]

NOTÆ.

* Abest à *Cod. Iust.*
" *Constans* hic est proculdubio ille, qui triennio post A. 414. Cos. fuit cum Constantio: Fortè hic idem, ad quem Synesius scribit *epistolam* 17.
" Nouæ.
" Scythiæ, item Ducis Mysiæ secundæ.
" Fortè libris.
" De *Stationibus* nauium, vid & *l. 2. sup. de litorum & itin custodia*: vbi dixi.
" Repono, *degentibus*: nisi dixeris, *diligentibus*, id est, assiduis, atque huic rei incumbentibus: CL. Salmas. *observat. ad ius Atticum*, *cap. 28. p. 740.* reponit *diligenter positis*: quod remotum nimis.
" *Ibi*, *ha.*

COMMENTARIVS.

LVSORIÆ, siue Lusuriæ, de quibus agitur *Rubr. & l. vn. h. t. & Nouella Theodosij de Ambitu 31. circa finem*, quas etiam *Luxurias* tribus locis scribi reperio, nempè *d. Nouellâ*, non longè à principio: *& l. vlt. Cod. de offic. mil. Iudic.* (quæ ex eâ *Nouellâ* desumpta est) & apud Vopiscum *in V. Bonosi*: quomodo & *Luxuria arma* exhibent manuscripti Senecæ *ep. 17.* pro *lusoria arma*: Erant bellicæ seu militares naues, ad belli aleam præparatæ, *h. l. in f.* seu ad quotidianas excubias. Vegetius *lib. vlt. cap. vlt. in fine*, armatæ, seu milite instructæ, in limite Imperij Romani, qua à Barbaris nationibus, fluminibus diuidebatur; speculandis, prohibendis, arcendis earum incursibus, & vicissim incursibus faciendis: vocamus *fregattes*. Et ideò cum militarium seu bellicarum Classium duo genera fuisse doceat Vegetius *lib. 2. cap. 1.* Vnum constituit Liburnarum, quibus maria: alterum, *Lusoriarum*, quibus flumina seruabantur. ¶ Huius generis igitur *Lusoria* erant in RHENO, quo flumine Galliæ, atque adeò Romanum Imperium, à Germaniâ diuidebatur: De quibus, etsi alibi prolixè ago, hîc tamen rem penitùs intactam relinqui non oportet. Meminit itaque Rheni Lusoriarum, præter alios, Ammianus Marcellinus *lib. 18. p. 125.* in Gestis Anni 359. vbi de Iuliani in Alamanniam (non procul à Moguntiaco) expeditione: *Cæsar certis imperauit Tribunis, vt trecentenos prapararent cum sudibus milites expeditos, quid agi, quonè iri deberet, penitùs ignorantes: Et collecti noctè prouectâ, impositique omnes quos LVSORIÆ naues 40. quæ tunc aderant solæ, ceperunt, decurrere iubentur per flumen adeò tacitè, vt etiam remi suspenderentur, ne Barbaros sonitus excitaret vndarum, atque mentis agilitate & corporum, dum hostes nostrorum ignes obseruant, aduersas perrumpere limitis ripas.* De iisdem sensit quoque Auctor Panegy-

Panegyrici, Conſtantino dicti, iam à Pithæo laudatus. *Inſuper etiam Agippinenſi ponte faciendo reliquias afflictæ gentis* [FRANCICÆ] *inſultas, ne vnquam metus ponat, ſemper horreat, ſemper ſupplices manus tendat: Cùm tamen hoc tu magis ad gloriam Imperij tui & ornatum limitis facias, quàm ad facultatem, quotiens vel is in hoſtem tranſeundi: quippè cum totus* ARMATIS *nauibus Rhenus inſtructus ſit, & ripis omnibus vſque ad Oceanum diſpoſitus miles immineat.* Sed & Pſeudo-Egeſippus: *Rhenus iam non Germanorum eudis repletur, ſed Romanorum Liburnis, quæ* PERERRANTES *totiúſque ad mare bicornis amnis fluenta, quondam liberas gentes ſeruitio premunt.* Et de his apertiſſimè Vopiſcus, *in V. Bonoſi. Hic idem quum quodam tempore in Rheno Romanas Luxurias* [pro *Luſorias*] *Germani incendiſſent, timore ne pœnas daret, ſumpſit Imperium. Luxuria* ibi clarè ſunt Luſoriæ, vt rectè quoque vidit Lindenbrogius *in Ammianum Marcellinum*, *p.63.* Idque etiam V. C. Maynardus Codici ſuo adnotauit. Malè Cuiacius, *3. obſeruat. 25.* eúmque ſecutus Pithæus 1. *Aduerſ. 4.* & V. CL. qui ad hiſtoriam Auguſtam ſcripſit, qui de Cluſuris locum illum acceperunt. In Rheno enim hæ Luxuriæ, ſiue Luſoriæ fuerunt: cum quo quid commune *Cluſuris*? quæ tantùm abeſt in Rheno fuerint, vt nequidem ad Rhenum eſſe potuerint. *Cluſuræ* etenim à Caſtellis ſeparabantur, & erant loca quæ anguſtè adeuntur, & loca vbi ſunt fauces montium: voce, quæ etiam hodie frequentata: Græcis πύλαι. Suidas ἐμβολαί, κλεισοῦραι, ἀπόδοι. Iterum Κλεισοῦραι, ὅτι κωλύουσι τὰ ὀχυρώματα τὰς διαβάσεις τῇ πατρίῳ τῶν Ῥωμαίων φωνῇ. Vide & Procopium *lib. 3. περὶ κτισμάτων*, & *lib. 2. de Bello Perſico.* Et hæc de Luſoriis Rheni.

¶ In MOSA fluuio quoque (qui & ipſe in Rhenum influit) Luſoriarum meminit Ammianus Marcellinus *lib. 17. p. 97. Retento*, inquit, *milite circumuallate diſpoſuit Caſtellum oppidum, quod Moſa flumius prœterlambit.* Et mox: *Pertimeſcens ſolertiſſimus Cæſar, ne obſeruata nocte ilium Barbari* [id eſt FRANCI] *gelu vinctum amnem peruaderent, quotidie à Sole in veſperam flexo ad vſque lucis principium Luſoriis nauibus diſcurrentes flumen vltrò citróque milites ordinauit, vt cruſtis pruinarum diffractis, nullus ad erumpendi copiam facilè perueniret.* Et hæc de Luſoriis per Gallias, quò *lex* hæc non pertinet.

¶ De Luſoriis per *Orientem* eſt Nouella Theodoſij *de ambitu 31.* (vnde deſumpta eſt *lex vlt. Cod. de officiis militarium Iudicum*: & *lex Cura 4. Cod. de officio Magiſtri officiorum*) *Caſtrorum quin etiam*, inquit, *ipſis* [Ducibus] *luxuriarúmque pro antiqua diſpoſitione curam refectionémque mandamus, quibus cum Principe, caſtrorúmque Præpoſitis pro laborum viciſſitudine limitanei tantùm militis duodecimã annonarum partem, diſtribuendam videlicet inter eos, Magiſteriæ poteſtatis arbitrio deputamus.* Quem locum, cur ex *l. 4. Cod. de offic. militar. Iudic.* ſuppleri & reſarciri oportere moneant Viri Docti, non video: Eſt enim vndiquaque ſanus & integer. Sequitur alter eiuſdem *Nouellæ* locus, *Id autem curæ perpetuæ Tui culminis credidimus iniungendum, vt tam Trachi* (vt *Trachias* in inſcriptione *huius legis* & *l. 3. ſup. de Senatoribus*, ad Trachiæ ſimilitudinem, vbi dixi) *quàm Illyrici, nec non etiam Orientalis ac Pontici limitis, Ægyptiaci inſuper, Thebaici, Lybici, quemadmodum ſe militum numerus habet, Caſtrorúmque ac Luſoriarum* [ita enim rectè & apertè hodie hoc loco habetur excuſum] *cura procedat, quotannis menſe Ianuario in Sacro Conſiſtorio ſignificare nobis propria ſuggeſtione procures.* His interim duobus Nouellæ locis ſeu duabus legibus ex *ea* deſumptis, neque vllo alio prætereà loco, quod ſciam, obſeruari oportet, iunctim memorari, *Caſtra & Luſorias.* Caſtra quippe & Luſoriæ vtraque ad limitem Imperij fuerunt: ſed Caſtra non tantùm in ripâ fluminis erant locata, verùm etiam vbi limes Imperij ripâ non terminabatur, vt oſtendi *ad l. vlt. ſup. de re militari*: At Luſoriæ nonniſi in flumine.

¶ Ex his omnibos patet, Luſorias naues fuiſſe in limitibus Imperij Romani, quà fluminibus diuidebatur, ad belli aleam præparatas, partim prohibendis vicinorum hoſtium excurſibus, partim incurſibus viciſſim faciendis. Sic in Rheno, ſic in Moſa, ſic in Orientis limite Luſoriæ fuerunt: ſic denique in DANVBIO, quo ſcilicet Imperium Romanum à Scythicis gentibus diuidebatur, de quibus eſt nominatim *hic Titulus.* Sed & hic alter Vegetij *locus*, quo opus ſuum *de re militari* claudit. *De Luſoriis* inquit, *quæ in Danubio quotidianis vtuntur excubiis, retinendum puto, quia artis ampliùs in his recentior vſus inuenit, quàm vetus doctrina monſtrauerit.* Neque ab hoc recedit Taciti locus *lib. 12. Annal. Vannius*, inquit, *funditur prælio, & ad claſſem in Danubio opperientem perfugit.* De iiſdem fortè accipienda *l. vlt. inf. de pœnis*: vbi vide quæ dixi.

¶ Cæterùm Luſoriæ *hoc tit.* dictæ ſunt naues, non omnes, veluti quæ in aquâ ſiue flumine delitias facerent, ſeu laſciuirent, quo ſenſu *Luxorias* dixiſſe videtur Seneca *7. de beneficiis, cap. 20.* & Epiphanius *in Ancyroto* κωθωνῶν πλοῖον dixit, quod videlicet Antinoi (is qui Hadriani delitiæ erat) ſtatuis additum erat, pro more Ægyptiorum, quo Dæmones ſuo in nauigio ſtatuebant, vt ſcribit Porphyrius *in libro de antro Nympharum in Odyſſea*, & Clemens Alexandr. *lib. 5.* Marcianus a. vt rectè notauit nuper Doctiſſ. Valeſius, *in Eclogas Dionis*, *p. 101. 102.* Verùm naues in ſtatione nauali degentes, vel vltrò citróque diſcurrentes, & in flumine ludentes: Et vt Pſeudo-Egeſippus *ſuperiore loco* loquitur, *pererrantes*: Ammianus verò ſuperioribus locis, *diſcurrentes*, vel *decurrentes*. Id enim omninò *Ludendi* vox ſignificat; Seneca *ep. 4.* vbi *luſerunt nauigia, ſorbentur.* Ad eundem modum duas de tribus ſtellas, quæ in caudâ Cynoſuræ circa *Polarem*, quæ immobilis videtur eſſe, circumducuntur, veteres Magiſtri, *ludentes* dixerunt. Scholion Germanici; *Supra alias*, inquit, *decem, duæ præcedunt & dicuntur Ludentes, & maximè altera quæ vocatur Polus.* Græci vocarunt χορευτὰς ἀστέρας. Hyginus. *Sed*, inquit, *in prioribus caudæ ſtellis vna eſt infima quæ Polus appellatur, vt Eratoſthenes dicit, per quem locum ipſe mundus æſtimatur verſari, reliquæ autem duæ* χορευταὶ *dicuntur, quod circa Polum verſantur.* Breuiter, *Ludere* eſt & agitari, & motari, & diſcurrere: ac proindè non abuſiuè ſed propriè *Luſoriæ* naues omnes dictæ, quibus diſcurritur ſiue ad delitias, ludum, laſciuiámque & luxuriam, ac proinde imbelles ac delicatæ; ſiue ad excurſum militarem, & armatæ, ſeu militibus armatis inſtructæ, cuiuſcumque illæ modi ſint, maiores vel minores.

¶ Harum porrò *Luſoriarum* aliæ erant & dicebantur *Iudiciariæ*, aliæ verò *Agrarienſes*, vt ex *hâc vnicâ lege* diſcere licet. Iudiciariæ ſcilicet erant (vt ex huius ipſius *legis* fine apparet) dromones, qui per flumina diſcurrebant, *in diſcurſus opportunitate degebant*, vt hæc *lex* ait. Iudicatturæ, ſpeculatoriæ, exploratoriæ, num quà hoſtis perrumperet, nauigia vltrò citróque diſcurrere ſolita, vt Ammianus *lib. 31. p. 474.* loquitur, Scaphæ exploratoriæ Vegetius *lib. 5. c. 7.* Falluntur enim viri Docti, qui *Iudiciales* dictas putant eodem modo, quo *Carpentum Iudiciale*, quaſi dictæ fuerint naues elegantiùs fabricatæ: vel quæ Ducum limitaneorum (quos *Iudices* dictos ſignatè perperàm notant) vſibus ſeruirent: ſeu ipſis Præſidibus limitis inſeruiebant.

uiebant, vt CL. Salmas. *obs. ad ius Attic. c. 18. p. 741.* Neque etiam fuerunt hæ Lusoriæ nostræ propriè, quas Græci *περίπλους* dixerunt, *περιπλεῖν εἰθισμένους λέμβους*, etsi & ipsæ Iudiciariæ dici potuerunt, quæ videl. præmittebantur, & classem antecedere solebant; *Internuncia*, & *Tabellaria*, de quibus iam olim Polybius *lib. 1.* Seneca *ep. 77.* Plautus *Milite Glorioso.* Quid igitur? Iudiciariæ hîc sunt speculatoriæ, exploratoriæ, *προσφθεγκτήριαι προφυλακίδες*, de quibus Vegetius, *lib. 4. cap. 37.* Liuius, *lib. 35. cap. 26. & lib. 36. cap. 42.* Appianus, *lib. 5.* Thucydides *lib. 1.* Plutarch. *in Catone Minore*, & *Pompeio κατασκοπικά*: *κατάσκοποι* Ciceroni *in Verrem*: & *ad Atticum* Catascopium. Sic in veteri Glossario, *Scapha*, siue *catascopus*: *ἐφορίας* dicas rectè, vt Aristides *in Romam πόλεις ἐφορίας* vocat oppida, sic vt dicam, Iudiciaria, Speculationi & excubiis excitata. *ἐντεῦθα τείχη τε περιβέβληται καὶ πόλεις ἐφορίας ἐκτίσθησαν*: Sic enim malo quam *ἐφορίας*, id est, limitanea.

Agrarienses verò Lusoriæ erant, non vt quidam volunt, minùs ornatæ, verùm quæ in flumine quidem haerentes, id est hærentes; tamen non discurrebant, verùm statariæ erant, & intereà dum Iudiciariæ speculatentur, in conflictus specula munitissima statione [nauali scilicet] degebant. Quod Iudiciariarum & Agrariensium discrimen *fine huius legis* apertè continetur. *Istis*; inquit, *lusoriis ad belli aleam preparatis* [hoc commune vtrisque] *atque in conflictus specula, munitissimâ statione* [hæ sunt Agrarienses,] *vel discursus opportunitate degentibus* [hæ sunt Iudiciariæ,] sic dictæ igitur *Agrarienses* quod agrarias exercerent, id est, in excubiis vigiliis & specula essent, id enim *Agraria* vox significat: de quâ vide Ammianum Marcellinum, *lib. 14. 16. 25. 31.* Vegetium *lib. 1. cap. 3.* aliisque locis pluribus. De his etiam Anonymus Scriptor *subditus Notitia Imperij*, *cap. de limitum munitionibus* 20. Vigilias ideò & agrarias iungit Vegetius *lib. 2. cap. 22. & lib. 3. cap. 8.* & dictus Anonymus. Errat enim Petauius *in Themist. orat. 10. p. 613.* qui eam vocem in *Angarias* mutat apud Anonymum illum. Modestus *de vocabulis rei milit. Siue ad vigilias vel agrarias faciendas, siue ad opus aliquod, vel ad cursationem campi exeunt milites, tubicine vocante, operantur.* Præsidiariæ igitur erant naues, quales in statione seu præsidio, naues statæ olim dictæ apud Liuium, Hirtium passim, *φυλακίδας* dixeris cum Diodoro *lib. 20.* de *Agraria* vocis ratione alibi dicam; quæ & Græcis *ὕπαιθρα*, & Ammianus Marcellinus *lib. 19.* more suo *ἑλληνίζων subdiuales moras* dixit. Breuiter inter Iudiciarias & Agrarienses tale discrimen fuit, quale in militiâ terrestri inter *ἡμεροσκόπους* & *ἡμεροδρόμους*, quos Liuius Græcè vertens, *speculatores* nominat: de quibus vide Æneæ *Tactica cap. 6.* Aristotelem, & Suidam: vtræque quotidianis excubiis (vt de Lusoriis Vegetius in genere loquitur) destinatæ erant. Imò & eodem quoque sensu prætenturæ & stationes agrariæ differebant, de quo dixi ad *l. 1. sup. de Commeatu.* Hinc & Agrarios apud Ammianum Marcellinum *lib. 28. p. 395.* dici puto, qui in Britannia à Veteribus instituti in stationibus agebant, eorúmque officium illud erat, vt vltrò citróque per longa spatia discurrentes, vicinarum gentium strepitus intimarent, seu renunciarent.

Nunc de sententia *huius legis*, quæ propriè pertinet ad diœcesin Thraciæ, de quo est quoque *Nouella Theodosij 31. in f.* Eáque definitur quot numero vtriusque generis Lusoriæ per eam Diœcesin esse debeant, quot singulis annis vel veteres reparari, vel nouas ædificari oporteat: ad cuius item Curam res ea pertineat; cui denique vsui eæ destinandæ. Quod prius attinet: sanè vbi in nauibus securitas Imperij vel Reipublicæ vertitur, exemplum *huius l.* imitationi esse debet: Quomodo & iam olim apud Athenienses ad Senatus Quingentorum curam pertinebat, vt nouæ naues singulis annis ædificarentur: eóque populus singulis annis conueniebat, verum Quingenti coronari deberent: idque præcipuè spectatum, num nouas Naues ædificassent: & vt notat Demosthenes *in Androtiana*, & Vlpianus, vix Reipubl. amans quis habebatur, qui non singularem curam ædificandarum nauium gessisset. Pericles certè Atheniensibus auctor fuerat, vt 20. quot annis ædificarentur.

Nos ad *legis* sententiam redeamus. Vt ea melius adhuc intelligatur, ante omnia sciendum est in Diœcesi Thraciæ inter alias Prouincias fuisse *Scythiam & Mysiam Secundam*, quod etiam *Imperij Notitia* docet, sic quidem vt illæ ad Danubium pertingerent, atque adeò ea parte Imperij Romani limes foret: ideò *limitem Mysiacum*, & *limitem Scythicum* hæc *lex* nostra memorat. In Scythico igitur limite, quia latiùs & diffusiùs porrigebatur, (vt hæc *lex* nominatim ait) plures Lusoriæ erant quàm in Mysiaco: Proinde Theodosius *h. l.* in Scythico limite 126. Lusorias haberi iubet, hac conditione, vt singulis annis septendecim de nouo construantur, atque armatæ suis instrumentis contexantur (quinque videlicet Iudiciariæ, duodecim verò Agrarienses) In Mysiaco verò limite, 100 Lusorias constituit, hac conditione, vt quatuordecim nouæ singulis annis construantur & armentur (quatuor videlicet Iudiciariæ, decem verò Agrarienses) vt ita hoc supplemento septennij spatiu integer numerus reparetur: quod *h. l.* nominatim additur. Vbi tamen error calculi videri possit: septies enim septendecim non nisi centum nouendecim efficiunt. Sex igitur desiderantur. Item septies quatuordecim, nō nisi nonaginta octo efficiūt. Sed neque error est in calculo, neque in numeris: duo enim, vel sex, rotundum numerū non destruunt.

¶ Interim notari oportet (quod ipsum non parum lucis adfert ad discrimen Lusoriarum, Iudicialium & Agrariensium) pauciores longè fuisse Iudiciarias quàm Agrarienses: Et quidem ter fere numero ab his illas separatas. Neque abs re: illæ videlicet speculatoriæ seu Exploratoriæ erant; explorando hosti, vel explorando itineri: hæ verò vbi hostis immineret, vel vbi incursus faciendus in hostes, totis viribus, & armato milite in hostē incumbebāt.

Secundò notandum, hæc omnia Ducum (limitis Scythici & Mysiaci in specie *huius legis*, de quibus alioquin videnda est *Notitia Imperij*) instantiâ fieri iuberi, vt & *Nouella* Theodosij *de ambitu* 31. Magistro tamen militum totius diœceseos (ac nominatim Magistro militum per Thracias, de quo videnda est pariter *Notitia Imperij*) materiam procurante ad earum contextionem vel constructionē.

¶ Denique *h. l.* constituitur, vt singulis annis, quæ refectione egent, reparentur Lusoriæ: & transuectioni specierum annonariarum reparatæ Lusoriæ destinentur. De Transactione specierum per Rhenum, consulendi Ammianus, Eunapius *in excerptis Legationum*, Zosimus. De Transuectione specierum per Danubium, non tantùm hic *huius legis* locus est, verùm etiam hic alter Zosimi *lib. 4. p. 741.* quem paulò pleniùs laudaui ad *l. 55. sup. de erogat. milit. annona*: vbi de Auxonio P.P. Orientis agens, *καὶ ὁλκάδων*, inquit, *πλῆθος τὴν στρατιωτικὴν σίτησιν διὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Ἴστρου παραδιδοὺς κἀντεῦθεν διὰ τῶν ποταμίων πλοίων ταῖς ἐπικειμέναις τῷ ποταμῷ πόλεσιν ἐναποτιθέμενος, ὥστε ἐξ ἑτοίμου γενέσθαι τῷ στρατοπέδῳ τὴν χορηγίαν.* Atque

vt naues armatæ feu Luforiæ tranfuectioni fpecierum deftinatæ fuerunt, ita alibi qooque legiones. *Notitia Imperij* fub Duce Rætiæ : *Præfectus legionis tertiæ Italicæ tranfuectioni fpecierum deputatæ Foetibus: Præfectus legionis tertiæ Italicæ tranfuectioni fpecierum deputatæ Teriolis.*

DE DESERTORIBVS" ET OCCVLTATORIBVS EORVM.

TITVLVS XVIII.

XII. Cod. Ivst. Tit. 45.
" Defertor λειποτάκτης.

I. Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. Edicta duo per Italiam", & Alpes.

Nvsqvisqve, apud quem defertor fuerit deprehenfus, fi plebeiæ & humilioris condicionis eft, metalli fe fciat fupplicio puniendum: qui autem fuperioris cuiufcunque loci dignitatifve fit, mediâ fe bonorum parte cognofcat effe multandum. In hâc pœna fit & Officium vniufcuiufque Iudicis, quod fortè defertores in confortio fui probatos habet, nec eos prodit. Dat. VII. Kalendas April. Mediolani", Valentiniano & Valente AA. CONSS.

NOTÆ.

* Concordat *lex* 8. *inf.*
" Dixi aliquid de defertoribus Italis, & de Murcis Italis *ad l.4 fup. de Tironib.*
" Vide Ammianum Marcellinum *lib.* 16 *p.* 335.

COMMENTARIVS.

Occvltanti, vel non prodenti defertorem poena homiliori feo plebeio, metalli, cæteris dimidiæ bonarum partis profcriptionis, vt & Officialibus Iudicum imponitur, his duobus Valentiniani Edictis, eodem videlicet exemplo emiffis per Italiam & Alpes. § Ex quo duo notari oportet.

Primùm, *Alpes* ab Italia feparari. Et certò Alpium quafdam Italiæ connumeratas, quafdam verò Galliæ, horum ipforum temporum Scriptores teftantur, Rofus Feftus *in Breuiario ad Valentem*, Ammianus Marcellinus *lib.* 15. Sed & *Notitia Imperij*. Solæ videlicet Alpes Cottiæ, Italiæ accenfebantur: Alpes verò maritimæ Pœninæ, Graiæ ad Gallias fpectabant. Quanqoam *Graiæ* in Veteri *Indice Scenhouiano*, qoi fob Theodofio M. fcriptus, & apud Paulum Baconium, Italiæ adfcribantur.

§ Secundò obferuaodum, Italiam, & Alpes, defertoribus famofas fuiffe. De Italia certè iam aliqoid dictum eft ad *l.* 4. *fup. de Tironibus*. De Alpibos nil mirom: quippe in montanis fermè & defertores, & latrones, vel ex defertoribus latrones. Zofimus certè *lib.* 6. *p.* 825. Bacaudas latrones & rebelles (de qoibos aliàs dicendi mihi locus erit) circa Alpes qooque hæfiffe prodit. Σάρος inqoit, *[Greek partly illegible]* ΑΛΠΕΙΣ *[illegible]* ΒΑΚΑΥΔΑΙΣ *[illegible]* ἐπὶ τὴν ΙΤΑΛΙΑΝ παρῆλθε. Tales etiam font in Pyrenæis *Bandolieri*: Tales in montanis Pannoniæ, *Martoloffi*. § Tandem, ex variis *Valentiniani* conftitutionibus, tum hoc anno, tum fuperiore, videre eft, hoc tempore Italiam latronibus iofeftatam, atque adeò variis rationibus Valentinianum his occurriffe, *hac l. & l.* 1. 2. 3. 4. *inf. quib. equor. vfus*: *l. vn. inf. quorum vfus interd.*

II. Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS, & Theodofius AAA. ad Hefperium PF.P."

Actor eius fundi, in quo alienigena", vel idoneus" militiæ, vel" ante iam traditus", latuerit, vltimâ flammarum" animaduerfione confumatur: Hoc interim nos conftituiffe fufficiat: nam fi parum profecerit in Seruos" interminatio conftituta, in dominos", peccatum deinceps emendatura", decernat." Dat. VI. Non. Iul. Aquileiâ, Auxonio" & Olybrio vv. cc. CONS. [379.]

NOTÆ

NOTÆ.

" Italiæ scilicet, quod confirmat *lex 12. inf. de lustrali conlatione*, de quo plenè *ad Prosopogr.*

" *Alienigenam* vocat alterius fundi Tironem, quem pariter *Tironem vagum* appellat *lex 6. sup. de Tironibus.* Aduenæ Iuniores vocantur *l 7. sup de Tironibus.* indigenæ contrà.

" Id est, qui offerri militiæ Tiro potest.

" Vid. *l. 4. inf. vers. Neque solum.*

" Hæc vox quoque satis indicat, de Tironibus & eorum oblatione *h. l.* agi: ita pariter *lex 6. inf. inter ipsa traditionis exordia.*

" De Flammæ supplicio vide Fornerium, *quotid. 7.* in hac ipsâ verò re, *l. 4. 6. inf. & l. 2. inf. de his qui latrones: & paratit. de pœnis.*

" *Seruos* vocat hîc Actores fundorum.

" Fundorum dominos intelligit.

" *Interminatio. v. Gloss.*

" Id est, pœna constituta *h. l.* in seruos, dominos ipsos teneat deinceps, si Actores siue serui, nec quicquam à desertoribus occultandis destiterint.

" Forrè *decurrat.*

" *al. Ausonio.*

COMMENTARIVS.

TIRONES vel legendi, vel etiam lecti iam per Italiam, vel saltem per Præfecturam Italiæ, vt sæpè aliàs (quod ad *l. 4. sup. de Tironibus*, ostendi) ita & hoc cum maximè tempore militiam detrectabant: Et quidem latebras eis, vt non rarò alias, præbentibus Actoribus: de quibus *suo Titulo* dicetur. Igitur huiusmodi Actoribus Gratianus ignis supplicium *h. l. & l. 4.* imponit: atque adeò (vt loqueretur Spartianus in *Hadriano*) *vehementissimè consulit*; quâ pœnâ quandoque ipsi desertores affecti, vt testatur Am. Marcellinus *lib. 29.* Eadem in posterùm pœna denunciata ipsismet dominis fundorum, si in occultandis Tyronibus vagis Actores perstiterint: INTERIM Actores *hâc lege* coërcet: cuius etiam exemplum alterum vide *fine legis 2. sup. de secundis nuptiis.* Verùm, vt hæ pœnæ posteà immutatæ, vide *leges* sequentes aliquot: Item vt in *Dominos* posteà pœnas sanciri oportuerit, docebunt itidem *leges* aliquot sequentes.

¶ PRODENTIS *temonarij desertorem præmium; immunitas scilicet biennij à protostasia.*

III. *Idem AAA Neoterio PF.P.

SI Temonarius" prodiderit desertorem, Protostasiæ" onere biennio releuetur. III." Kal. Maij, Antiochiæ, Gratiano v. & Theodosio I. AA. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Iungenda huic est *lex 9. sup. de Tironibus.*

" Auri Tironici exactor.

" Id est, comparandorum Tironum oneris.

" *vl. d. l. 9.*

COMMENTARIVS.

PRODENS desertorem Temonarius, à protostasiæ onere integro biennio pro præmio hac *Teodosij M.* constitutione immunis est. De aliis huius generis proditorum præmiis, dicetur quoque ad *l. 4. prox.* De *Temonariis* dictum ad *l. 7. sup. de Tironibus.* De *Protostasia* munere suo Titulo *inf. lib. 11. tit. 24.* ¶ Cæterùm historicam *huius legis*, vt & *legis 5. inf.* quæ eidem Neoterio inscribitur, enarrationem ex Zosimo repete, ex dictis *ad l. 9. sup. de Tironibus*, quæ *huic* coniungenda est.

¶ OCCVLTANTIS *desertorem pœna*: PRODENTIS *contrà præmium.*

IV. *Idem AAA. ad Syagrium PF.P."

SI quis" latebram præbuerit desertori, possessionis, in quâ latuerit, amissione multatus etiam grauiorem sententiam pertimescat. Porrò Actorem flammis" subiciendum esse non dubitet, qui in perniciem fortasse Domini" aut sceleris participatione consouit, ac dissimulatione neglexit. At verò si * desertorem seruus perdiderit", libertate donetur: si medioceris" loci, ingenuus, immunitate potiatur. Neque solùm eos loquimur, qui proximè" signis felicibus"

 adplicati"

adplicati" militiæ rudimenta timuerunt, verùm qui ſtipendiis" militaribus degenerem latebram præbuiſſe monſtrantur. Deſertor autem" habebitur, quiſquis belli tempore aberit à ſignis. Horum qui ſponte proceſſerit, peccati anterioris ſupplicium non timebit. Sin verò flagitioſâ ignauiâ deliteſcat, per eum in cuius domo fuerit, inuigilantibus forinſecùs" quoque Officiis publicis, vbicunque correptus ſeueritati Iudicis offeratur, degeneri" morte gladium ſubiturus: Si autem Rector Prouinciæ propoſitam ſeueritatem vel gratiâ vel diſſimulatione diſtulerit, patrimonij atque exiſtimationis damno ſubiciatur, & in Officij primores capitaliter vindicetur. PP." Id.Iul.Rom.Gratiano VI." & Theodoſio I. AA. CONSS [380.]

NOTÆ.

* *Lex 1.Cod.eod tit.* hinc ex parte deſumpta eſt. Et *lex 4.Cod.pro quibus cauſis ſerui pro præmio.*
" *Syagrius* PP. Italiæ, vt ex *ſubſcriptione* colligitur, & Symmachi *ep.96.lib.1.* vid.plura in *Proſopogr.*
" Dominus poſſeſſionis.
" Vt *l.1.ſup.& l.6 inf.h.t* & *l.2.inf.de his qui latrones.*
" Dominum poſſeſſionis intelligit, à quo deſertoris tironis collati pretium exigebatur. De quo vide *l.6.inf.*
* *Lex 4. Cod.pro quibus cauſis ſerui*, &c.hinc deſumpta eſt.
" *Militia* vocem præfert præterea Codex Iuſtin. quæ rectè abeſt à MS. vt Stenn.indicauit ad *Vegetij lib.2.cap.3 p.63.*
" *&. Prodiderit*: vt quoque habetur in *Cod Iuſt.*& in *MS.*
" Quia qui *ſuperioris dignitatis ſunt*, ſatis per ſe ab omnibus muneribus ciuilibus excuſantur: vt Cuiatius rectè notauit
" De hiſtoria huius delectus mox.
" Victricibus aquilis *l.9 inf.*
" Poteſt hic locus accipi vel de his qui ne ad Tironatum offerantur, latebras quærunt, vt *l.1. ſup.* vel de iuſtis militibus: Et verò id ſuadet *verſ.* mox ſequens, *Deſertor autem, &c.*
" Quid ſi legamus *item*? vt ita de Tironibus ſuperiora accipi oporteat omnia: Hunc verò *verſiculum* de iuſtis Militibus accipiamus.
" *Extrinſecùs*, Cod Iuſt·de voce *forinſecùs* vid. Interpretem Sidonij *lib.7 ep.14.*
" Degeneri latebræ, degeneris mors.
" *Dat.*Cod.Iuſt.
" Ita quoque in *Cod Iuſtin.* ſed reponendum 11.

COMMENTARIVS

POENIS OCCVLTATORES; contrà PRÆMIIS PRODITORES tironum Imperator *h. l.* perſequitur, & quidem vt videtur, Valentinianus Iunior. Scilicet OCCVLTATORES, Actores quidem poſſeſſionum, flammis comburi iubet, pariter vt *l.1. ſup.* at ipſos poſſeſſionum dominos latebram præbentes, poſſeſſione ſuâ multari vult. Quod poſtremum quoque de dominis ſtatuitur *l.5.6.7.12. inf.* Solemnis & ordinaria alioquin hæc pœna eſt, illicitum quid in poſſeſſione ſuâ admittentis, vt eâ multetur. Dicam de eo plenè alibi. At PRODITORES deſertorum ſeruos libertate donari iubet, (qui caſus inter cæteros notandus eſt, ex quibus ſerui pro præmio libertatem accipiunt. Et verò à Triboniano hæc ſententia relata eſt in *Titulum Codicis, Quibus ex cauſis Serui pro præmio*: in *l. vlt. illius tit.*) Ingenuum verò mediocris loci, deſertoris proditorem, munerum ciuilium *immunitate* remunerat (quod ipſum & in cauſâ falſæ monetæ conſtituit Conſtantinus, paulò tamen aliter *l. 2. inf. de falsâ monetâ*: quæ hactenùs fermè minus intellecta hinc lucem acceptura eſt:) ſcilicet pari paſſu ambulant *libertas*, & *immunitas*. Item deſertoris ſuimet ipſius proditori, impunitatem pollicetur: contrà, deliteſcenti gladij pœnam minatur: Denique & Rectoribus Prouinciarum, & Officij primoribus conniuentibus ſeueriſſimam quoque pœnam imponit. ¶ Quod ad *huius legis* Hiſtoriam pertinet, ſicut ea Valentiniani Iun. auctorem habet, quod ex *ſubſcriptione* eius colligitur, *PP. Romæ*: ita & ea quæ ibi memorantur, pertinent ad militem in Italiâ Alamannorum & ſimilium excurſibus oppoſitum.

¶ OCCVLTANTIS *deſertorem Actoris & Domini pœna, ex hac Theodoſij M.lege illius, capitalis: huius confiſcatio fundi.*

V. * Idem AAA. Neoterio PF.P.

SI quis fortè deſertorem agro tectóque" ſuſceperit, atque aput ſe diu" paſſus fuerit deliteſcere, Actor quidem vel Procurator loci hoc" ſciens prudéoſque conmiſerit, capitali ſupplicio ſubiugetur: Dominus verò, ſi huius rei conſcius fuerit, prædij, in quo latuerit deſertor, amiſſione puniatur. Dat. XVII. Kal.Febr.Eucherio, & Syagrio VV.CC.CONSS. [381.]

NOTÆ.

* Conſtituit hæc *lex* partim *dicta legis 1.Cod.eod.tit.* Concordátque huic *lex 7 inf.*
" *Tectoue.*Cod.Iuſt. " *Qui hoc ſciens* Ita quoque Cod.Iuſt.
" Vide quæ dicam *inf.ad l.7.* & cur hæc vox *hic* addita.

COMMENTARIVS.

POENA Occultatori Actori, capitalis: Domino verò prædij amissionis *hac* Theodosij *lege* imponitur, pariter vt imponitur *lege superiore*. Neque tamen omninò probo, quod vir Doctus scripsit, *pœna capitalis* appellatione præcisè vinicomburium intelligendum, quasi non & aliæ fuerint capitales. Et quid si illa pœna Theodosio displicuit? Neque quia Valentiniano in Occidente aliquando placuit, *l. 2. 4. sup. & l. 6. inf.* ideò statim Theodosio quoque idem placuit. Imò & Valentiniano tandem: nam & ipse capitalem circa desertorum occultatores pœnam constituit, *l. 8. inf.* qui idem circa latronum occultatores flammæ pœnam constituit *l. 21. id est, de his qui latrones*: Distinctione videlicet facta inter latronum, & desertorum occultatores. Certè idem Theodosius *l. 7. inf.* capitis pœnam rursus imponit. Tandem & Tribonianus loco *initij legis superioris*, quo flammæ suppliciom occultatori actori imponitur, hanc *legem* prætulit, eámque *l. 1. Cod. eod.* (quæ ex *lege* alioquin *superiore* fermè desumpta est) præmisit, & inseruit. ¶ Cæterùm pertinet hæc *lex* proculdubio ad Scythicum & Gothicum bellum, in quo triennium hoc integrum absumptum: de quo iam monui *ad l. 9. sup. de Tironibus*: v. & Zosimum *lib. 4. p. 755. 756. 557.* vbi nominatim agit de re militari, & delectu militari tùm corrupto.

¶ COLLATOR, *id est, is qui contulit tironem, tironis intra annum desertoris periculum præstat*, OCCULTATORIS ACTORIS *pœna: illius ignis, huius confiscatio fundi.*

VI. * Idem" AAA. ad Seuerum PF. P."

DESERTORVM" iugiter pretia vindicamus, quos intra annui temporis metas, inter ipsa traditionis" exordia deseruisse" constiterit: Ipsorum" quippe est prouidentiæ, quos huiusmodi munus amplectitur", militaturis potius quàm fugacibus instruere necessaria supplementa". ¶ Si" verò in desertoribus occulendis Actorum scelus atque commissum sit, flammis scelera puniantur. Si dominum quoque conscientia talis inuoluerit, prædiis, quæ latebram præstiterunt, sacro patrimonio vindicatis grauioris exitij dominum quoque casus inuoluat. PP. Rom. IV. Non. April. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Non improbabiliter huic *legi* coniungenda videtur *lex 13. inf. de cohortalibus*: quæ etiam huius argumento conuenit: Nam & de *desertoribus* vtrâque agitur, & vtrâque de auraria præstatione.

" *Seuerus* dicitur hic & *d. l. 13.* P. F. P. Atenim vocatur PF. V. *l. 4. inf. de calcis coctoribus, & l. vn. inf. de mendicantibus non inualidis: & l. 2. inf. de lucris officiorum.* imò & *l. 8. inf. de Legatis.* vbi tamen hæc subscriptio addita, *PP Karthag.*

" Tironum videlicet.

" Pertinet igitur hoc ad Tirones oblatos: vide *sup. Paratitlon, de tironibus, & l. 2. sup. h. t.* ibi, *vel ante iam traditus.*

" Militiam.

" Dominorum scilicet collatorum, qui ad tironum collationem tenentur, vt *l. 4 sup.*

" Adstringit.

" Fugax, vt *l. 8. sup. de iurisdictione: & l. 119. inf de Decurionib.*

" De hac *supplementorum* voce hac in re propria dixi *ad l. 9. sup. de Tironibus.*

" Altera *huius legis* pars, similis *legi 4 sup.* vbi dixi.

COMMENTARIVS.

AD TIRONES desertores hæc *lex* pertinet, non minùs quàm *lex. 2. 4. sup. hoc eod. tit.* vt & *lex 9. inf.* denique & *lex 21. sup. de Tironibus.* De his igitur hæc duo statuuntur. Primùm eum qui Tironem obtulit, etsi desertionis conscius non sit, tamen si Tiro intra annum Tirocinij siue Tironatus, & vt ita dicam *adprobationis* suæ, militiam deseruerit, pretium huiusmodi desertoris tironis præstare cogi. Quod ipsum *l. 8. inf.* his verbis indicatur; *Illorum tantummodò* [iuniorum desertorum] *innexia relinquatur habitatio, quos iam dudum fiscus adærauit.* [id est, quorum desertorum pretia fiscus exegit] sed & *l. 14. inf. vers. hac tamen conditione, Quia*, inquit, *per prouinciales intra præscriptum legibus tempus* [iuniores desertores] *ad ea signa, quibus destinati fuerant, redhibendi sunt.* Et fortè quoque *lex 4. sup. in princ.* Eodem pertinet & Symmachi *Epistola ad Secularem*, quæ est 17. *in Auctuario Symmachiano*: *Pretia*, inquit, *desertorum confusè errore poscuntur. Nam neque indicia..... certus futuri laboris instituet, fixum enim ac definitum tenet amplissima Præfectura, nullum eius esse meriti, vt Sublimitati tuæ debeat subrogari.* Scilicet Prouinciales seu possessores ad Tironum oblationem adstricti, vt eâ oblatione defungerentur, nequissimos tirones offerebant, mox mox militiam deserturos & fugaces, Quod etiam *hâc l.* indicatur *vers. ipsorum quippe.* Idque est ipsum quod Vegetius conqueritur *lib. 1. cap. 7. Dum possessoribus*, inquit, *indicti Tirones, tales sociantur armis, quales domini habere fastidiunt.* Proindè fugæ vitium ad dominum seu collatorem pertinere *h. l.* iubetur: *ipsorum quippè*, inquit, *est prouidentiæ, quos huiusmodi munus amplectitur, militaturis potiùs quàm fugacibus instruere necessaria supplementa.* Si modò Tyro intra annum militiam desertoerit: Nempè quia qui intra annum fugit,

fugit, ex veteri vitio, quo iam apud Dominum tenebatur, fugisse videtur. In redhibitoriâ sanè actione emptor serui qui posteà fugit, probare cogitur seruum, cùm venderetur, fugitiui vitium in se habuisse, atque ideò ex veteri seu pristino vitio, non hodie fugitiuum esse, *l.34. π. de Ædilitio Edicto*: *l.4. π. de probat. l.3. Cod. de Ædilitiis actionibus.* Et Paulus 2. *senten. tit.* 17. §.15. de quo vide etiam quæ dixi ad *l. vn. sup. de Ædilitiis actionibus*: Verùm ex hâc *lege* notetur præsumptio notabilis, scilicet intra annum fugientem tironem, ex inueterato, pristino, & ingenerato vitio fugisse videri: Ideo etiam in *l.2. Cod de Ædilitiis actionibus*, proponitur seruus post anni tempus fugisse. Secundò eadem pœna occultatoribus imponitur *h.l.* quæ *l.2.4. sup.*

¶ OCCVLTATORIBVS *desertorum & latronum sex Mensium tempus tribuitur à Theodosio ad prodendos desertores; post id tempus, Occultatoris pœna.*

VII. Idem AAA. Constantino" Vicario diœcesis Ponticæ."

VISQVIS in fondo suo desertores vel latrones" habere se *meminerit*", nisi eos ex die Constitutionis" emissæ in" sex menses prodiderit, aut conprehensos etiam seueritati Iudiciariæ obtulerit, sciat dissimulatione" conuictus fundum ipsum, in quo prædicti postea potuerint inueniri, fisci nostri viribus esse nectendum. ¶ Quòd si fortè contigerit, vt *inscio* domino memorati latuisse videantur", pari constituti temporis dimensione seruatâ, Actores capite" damnentur." ¶ Quam condicionem & circa *Actores rerum" nostrarum* volumus custodiri. Dat. IV. Id. Iul. Constantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS. [383.]

N O T Æ.

" Hæc *lex* totidem penè verbis repetitur *l.11.inf.* Concordat huic *lex 5 sup.*
" *Al. Constantiniano*, vt *l.42. sup de cursu publ. l 94. inf de Decurionib. l.11. inf. de exactionibus* : & *l.10 de hæreticis* : (vbi tamen *Constantino* perperàm editum) quæ omnes *leges* hoc ipso anno datæ sunt ad eundem Constantinianum : ac nominatim *dicta lex 94* De desertoribus pariter tractat, sed Curiarum, vt hæc, militiæ : Ad eundem superiore quoque anno data est *lex 42. inf. de cursu.*
" De *Pontica diœcesi* alibi dico.
" Latronibus affines & proximi desertores, *h.l. & l.14.15 inf.*
" Id est, *scimerit.*
" Huius.
" Id est, *vsque* ad sex menses, vel intra sex menses.
" *Fundo à nexu huius legis exuto* : hoc ampliùs & clariùs *d.l.12.*
" In dissimulando, *d.l.12.*
" Id est latuerit.
" Seuero supplicio, *d.l.12.*
" Res priuatæ Principis.
" Fundo à nexu huius *legis* exuto, hoc additum ad maiorem lucem *d.l.12.* vide quæ dicam *ad l.2. inf. de falsa moneta.*

C O M M E N T A R I V S.

TEMPVS hâc Theodosij M. constitutione præstituitur, intra quod desertores & Latrones ab OCCVLTATORIBVS seu receptatoribus eorum offerri iubentur: alioquin eo tempore elapso, domino possessionis dissimulanti proscriptionis prædij pœna indicitur: Actori, capitis. Quæ ipsæ pœnæ sunt præstitutæ *l. 5. sup.* Actori inquam, etiam possessionum Principis (quod & ipsum repetitur *l. 12. inf.*) vna scilicet Actores rei priuatæ, quæ Prouinciales, tenere debet disciplina, & intelligere debent, vno sibi ac pari studio viuendum esse cum cæteris, vt loquitur Constantius in *l.1. sup. de Iurisdictione.* Imò Constantinus M. aliquando grauiores in eos pœnas constituendas duxit, vtpotè qui præ cæteris, Principis mandata custodire deberent, velut ad Principis ius spectantes, *l.1. inf. de Actoribus & Procuratoribus & Conductoribus rei priuatæ.* ¶ Porrò tempus, siue laxamentum, ad prodendos desertores variè præstitutum reperio: Quandoque sex vt *h. l.* quandoque duos, *l.8. prox.* quatuor, *l.9.* certè indiffinitè quoque *l.5. sup.* Ad Occultatoris pœnam contrahendam requiritur, vt quis desertorem apud se DIV passus fuerit delitescere.

¶ Cæterùm notari cupio, hanc leg. nominatim ad desertores & Latrones *per Diœcesin Ponticam* pertinere. Quò etiam pertinet insignis hanc ad rem Gregorij Nazianzeni in Cappadocia (quæ Ponticæ diœceseos erat) *ep.123.* ad Ellebichum Magistrũ militum (qui sanè hoc ipso anno 383. Magister militum erat, vt docet *l.1. inf. de calumniatoribus*) quâ eum rogat, vt gratiam faciat desertionis Mamanti, qui cùm patrem militem haberet, Lector in Ecclesiâ factus fuerat, neque eum inter vagos referret. *Μάμαντι ἀναγνώστῃ, ὄντι μὲν ἀπὸ στρατιώτου πατρὸς, καθιερωθέντι δὲ τῷ θεῷ διὰ τὴν προαίρεσιν. ἄφες τῷ θεῷ καὶ ἡμῖν: ἀλλὰ μὴ συναριθμήσῃς τοῖς πλάνησι: καὶ δὸς ἔγγραφον τὴν ἐλευθερίαν, ἵνα μηδὲ ὑπὸ ἄλλων ἐνπράξηται.* De quo iam dixi *ad l.12. de Veteranis.* Sanè Iustinianus quoque *Edicto suo* 8. *de Pontici tractus Vicario*, *Ponticam* latrociniis & desertoribus famosam fuisse ostendit, eaque restituendi Vicarij Ponticæ occasio fuit, quem anteà sustulerat, eo in Comitem Galatiæ verso, *Nouella* 8. *cap.* 2. vbi & specialiter huic Vicario iurisdictionem tribuit in possessiones siuè prædia priuata Principis, atque adeò Actores, *cap.2.*

¶ OCCVLTAN

¶ OCCVLTANTIS *desertorem pœna pro qualitate ordinis & personæ: item ex* OBLATIONE & QVÆSTIONE *desertorum.*

VIII. *Idem AAA.ad Flauianum PF.P."

I. QVISQVIS desertorem vel à se receptum, vel in suo latitantem cognoscit, nisi eum ex die publicati huius Edicti intra duos" menses adhibitâ inquisitione" correptum Ordinario Iudici offerre curauerit, detectus in crimine, pro qualitate atque ordinis" personæ incurrat in legem: & siquidem potuerit corporali iniuriæ subiacere seruata" ex iure substantia & fustibus" coherceatur, vel metallOperi" publico deputetur, & nonnunquam se alterius" erigeote ceosurâ exilio perpetuæ relegationis plectatur. Quòd si eiusmodi fortasse fuerit, vt iniuriâ corporali intuitu generis aut honoris excipiatur, noo procrastinatâ auctoritate" sententiæ per singula capita eorum quos contra interdictum retinere atque occoltare non timuit, denos Iuniores maximè idoneos" militiæ offerat, aut quinquagiota poodo argenti restituat." Quòd si Procorator possessionis, siue Actor, vel eriam Colonus latebram deserrori domino ignorante præstiterit, detectus io crimine, capitali" supplicio mancipetur: ceteros quoque similis cooscieotiæ", exemplum triste deterreat. Illorum tantummodo, probatiooibus euidenter osteosis, innoxiis" relioquatur habitatio, quos iamdudum fiscus adæraûit." II. ¶ Oblati *autem Iudicibus (" nisi in continuâ quâcunque prouinciâ, vel Tuæ præstaotia Potestatis, vel hij duntaxat Ordioes" militares viri qui possint de capite eorum ferre sententiam, degere videbuntur) interrogati & seueritati" necessariæ subiaceant, & ad Sinceritatem tuam per Ordinarij Iudicis executionem, vel Officia Rectoris dirigaotur cum prosecutione"; & cetera. Dat. III. Kalendas Matt. Merobaude II.& Saturnioo CONSS.[383.]

NOTÆ.

" Iungenda *huic est lex 2. fine vlt.inf de his qui latrones vel aliis criminibus reos occultauerint.*
" Sex, *l superiore* 7. quatuor, *lege sequente* 9.
" Dicam ad *l.prox.9 inf.*
" Fortè rescribendum inuerso modo: *pro qualitate ordinis atque personæ*: vt mox, *intuitu generis aut honoris. Ordinis qualitas* est generis prætogatiua. *Qualitas personæ*, est honoris prærogatiua. Possis & ita, *pro qualitate & ordine personæ.* Nam & ita *l.2.inf de his qui latrones* (quæ *huic legi* coniungenda est) *qualitatis personæ* tantùm fit mentio.
" Id est bonis eius proscriptis.
" De pœnâ fustium alibi dicam.
" Rectè: coniuncta voce, pro metalli operi: vid & *l.1.sup.*
" Est qui reponat, *altiùs*: mihi placet, *vlterius.*
" *Auctoritas* sententiæ est austeritas.
" Vide Vegetium *lib.1.fine cap.7.*
" *Restituat*, pro præstet: vide Gloss.
" Vt *l.4.& 7.sup.*
" Conscientiam hic vocat eius, qui vel sciens prudens desertorem recipit, vel in suo latitare cognoscit.
" ℞. *innoxia habitatio*: id est, quæ nullam pœnam meretur. Si retineas, *innoxiis*, sensus hic erit: Actores vel dominos possessionum citra pœnæ metum habitationem præstare posse, illis tironibus, pro quibus iam pretia exacta sunt.
" De *adærandi* voce dixi plenè ad *l.28 sup.de erogat.milit.annona.*
" SECVNDA *huius legis* pars.
" Parenthesi hæc ita includenda sunt, & sic inclusa perspicuum sensum habent.
" ℞ *Ordinis militaris.*
" *Seueritatem necessariam* vocat quæstiones & tormenta.
" De prosecutione reorum dicam *inf.Titulo, de exhibendis vel transmittendis reis.*

COMMENTARIVS.

I. POENA desertorem occultantis pro qualitate Ordinis & personæ *hoc* Valentiniani Iun. *Edicto* statuitur: Plebeio scilicet & humilioris conditionis occultatori, pœna fustium, vel metalli, vel etiam perpetuæ deportationis imponitur: Eis verò qui superioris loci aut dignitatis sunt, decem tironum mulcta indicitur, vel quinquaginta pondo argenti (quod eodem recedit: Tironis quippe quinque libris argenti fermè taxabantur, vt ostendi ad *l.23.sup. de Tironibus*: Quinquaginta proinde libræ argenti pretium sunt, seu taxatio decem Tironum) His pœnis ex parte respondent quæ statutæ iam fuerant à Valentiniano *l.1.sup.* Actori denique vel Procuratori Capitalis pœna imponitur, de quo dictum *ad l.5. sup.* ¶ Et hæc quidem desertores occultantium pœna *hoc edicto* statuitur: At latrones occultantium maior indicitur hoc eodem Edicto *in l.2. inf. de his qui latrones*: (quam *huic* nostræ coniungendam esse dixi) cùm alioquin desertores & latrones, quin & ipsorum Occultatores pari fermè passu ambulasse, vel proximè præcedens *lex* 7. ostendat, *& lex* 14.15. *inf.* & sanè minimus est à desertionis crimine ad latrocinium deflexus: Igitur latronum occultatori Actori ignis supplicium indicitur: cæteris vel corporale, vel facultatum omnium dispendium. ¶ Excipiuntur tantum *h. l. versic. illorum tantummodò*, illorum tironum occultatores, quorum desertorum pretia iam

exacta fuerant: de qua tironum desertorum adæratione dixi ad *l.6. sup.*

II. Offerri desertores Rectoribus Prouinciarum & ab iisdem interrogari, quæstionique subiici, dein ad P.P. dirigi (ab eo videlicet supplicio subiugandi) iubentur: Notio igitur ad Iudices Ordinarios de desertoribus spectabat: at supplicium ipsorum ad Præfectum Prætorio: qui & ideò sub prosecutione ad eum mitti debebant: de qua in vniuersum reorum prosecutione, dicam ad *tit. inf. de exhibendis vel transmittendis reis.* Ex *hac* interim *lege* apparet: hanc transmissionem reorum factam vel per Ordinarij Iudicis executionem, vel per Officia Rectoris. Inter quæ, quodnam sit discrimen, non video. Itaque *tutius puto*, *vel*, pro *siue*, accipere; non alternatiuè, sed interpretatiuè pro, *id est*, vt idem sit per Iudicis executionem & per officia Rectoris dirigi: Et sanè nil aliud sunt Officiales Iudicum, quàm Executores mandatorum Iudicialium. ¶ Et hæc ita quidem constituuntur, nisi in proximo fuerit, & in contigua prouincia aut Præfectus Prætorio, aut Magister Militum, vel etiam Dux aut Comes rei militaris qui scilicet omnes de capite militum sententiam ferre possunt: Hoc enim casu desertores rectà non Iudicibus, verùm prædictis offerri debent, qui de iis quæstionem simul & iudicium ferant.

¶ Occultatoribus *laxamentum quatuor mensium tribuitur: post id tempus occultatoris pœna.*

IX. Impp. Arcadius & Honorius AA. ad Populum.

I. Quisquis in domo patrimoniòve suo, vel qualibet" obstrusa" & longissima" à se possessione discretâ desertorem latere cognoscit, ad eos, quibus cura Indagandi mandata est, vel si fortè defuerint, ad Rectorem prouinciæ protinus spontaneâ oblatione deducat, veniam delicti veteris habiturus: exactis enim quatuor" mensibus postquam Edictum nostrum intra eam Vrbem, quam quisque habitat, fuerit publicatum", si quis noluerit moderationi præsentis obedire præcepti, hæc in eum pœna inponetur, vt & qui occultatus fuerit, eruatur, & latebræ auctor pro vno desertore vel pro" duas præterea auri libras vel duos Iuniores" militaris roboris" ac staturæ" cogatur fisco, abscisa" spe totius" defensionis, inferre. Et quoniam plurimos" cognouimus priusquam victricibus" aquilis sociarentur, vel illuc vnde" electi" fuerant, vel quò placuerit abire, alios autem litterarum" initiatos auspicio, quamquam necdum dicantur meruisse sub signis, præcipimus vt post tempus definitum quicunque ex Iunioribus fuerit retentus, præter eum vel duos tirones per singulus vel duas auri libras malo" coactus fisco nostro adnumerer. II. ¶ Qui vero causarias" vel honestas indepti sunt missiones, ab inuidiâ & formidine desertionis amoueantur, etsi hæc sunt Tyraonico" tempore consecuti, dummodò eos meruisse vel peracto militiæ labore, vel probatâ debilitate pateat. Si qui etiam ex Seruorum numero militiæ se sociarunt, quos dominis suis legitima Iudicum reformauit" auctoritas, sine metu legis ab his quibus rectè docentur redditi tenebuntur. Dat. VI. Kal. Maij. Med. Arcadio IV. & Honorio III. AA. Conss. [396.]

NOTÆ.

" Ad Galliam & Eugenii Tyrannidem hanc legem refero.
" Malim, *quamlibet*: vid. & *leg. 4. inf. de falsa moneta.*
" Nisi hoc tolerari possit, legendum, *abstrusa.*
" *&. longissimè.*
" *Seo l. 7. sup.* duos, *l. 8. sup.*
" Edicta publicata intra Vrbes: quâ *Vrbium* appellatione fermè metropoles veniebant, vt alibi doceo.
" Locus hic ita reponendus videtur, *pro vno desertore vnam libram auri, vel pro duobus duas præterea.*
" De *Iuniorum* appellatione dixi ad *l. 1. sup. de Tironibus.*
" Vid. *l. 13. inf. de diuers. offic. l. 4. inf. de filiis militar. apparit.* [illegible], Herodiano *lib. 4.* vid. locum ad *leg. 3. sup. de Tyronibus.*
" Dixi ad *l. 3. sup. de Tironibus.*
" Id est sublata & præcisa spe omnis defensionis.
" Tirones.
" Felicibus signis, *l. 4. sup.*
" Id est ad genitales terras.
" Vnde delecti.
" *&. militarium*: vel *militia armata.*
" *Malo coactus*, id est malè mulctatus.
" De causariis & honestis missionibus res nota est. Causaria probatâ debilitate datur: honesta peracto militiæ labore, *inf. vers. etsi.*
" Tyrannicum tempus accipio Eugenij: quæ Tyrannis profligata A.D. 394.
" De *reformandi* voce vide *Gloss.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

I HONORII constitutiones nouem sequentes omnes de desertoribus sequuntur : suis quæque necessitatibus ab Honorio extortæ : hæc sanè, occasione belli aduersùs Eugenium gesti: quâ quidem lata POENA Militem aut Tironem desertorem occultantis, neque prodentis definitur : Laxamento seu tempore iusto eos prodendi præbitu: quatuor mensium videlicet : vt sex mensium, *l.7. sup.* duorum, *l.8. sup.* ¶ Igitur pœna hæc statuitur : vt pro singulis, vel duos Tirones, vel duas auri libras Occultator tribuat. Vnde apparet Tironem *h. l.* auri librâ æstimari : quod non multùm recedit ab æstimatione Tironis facta Valentis constitutione, cuius meminit Soctates *lib. 4. cap. 33.* verùm de Tironis in vniuersum æstimatione, dixi ad *l.7. sup. de Tironibus.*

II. ¶ Duæ tamen exceptiones *hic* adduntur: Prima desertores non esse qui causarias vel honestas missiones adepti sunt, id est, vt vel hæc ipsa *lex* ostendit, qui eas impetrarunt, vel probatâ debilitate, vel peracto militiæ labore : ac proinde occultatoris pœnâ non tenetur, qui huiusmodi militem domo, vel patrimonio suo continet.

Secunda exceptio, Occultatoris pœnâ non tenetur, qui *seruum* sibi elapsum, & ita militiæ non iure adscriptum (quod firmat *lex* 8. 11. *de Tironib.*) mox recuperauit. Qua tamen parte legitima Iudicis auctoritas requiritur, ne alioquin hoc prætextu, dominiique obtentu, iusti milites à signis abducantur, atque adeò desertioni latebra quæratur. ¶ Porrò pertinet hæc *lex* proculdubio ad Galliam, & ad Eugenij tyrannidem, de qua dicetur *ad l.9.11.12 inf. de infirmandis his quæ sub Tyrannis*, quæ scilicet profligata fuit Anno 394.

¶ INQVISITORVM *ad inquisitionem vagorum, missorum, officium.*

x. * Idem AA. Vincentio PF.P. Galliarum.

PROTECTORES" qui ad Inquisitionem Vagorum per prouincias diriguntur, nullas in retinendis fugitiuis duntaxat indigenis iniurias possessoribus parent : quia hoc illis tantum permittitur, vt desertores veteranorum filios, ac Vagos, & eos" quos militiæ origo consigoat, ad delectum Iuniorum prouocet." Dat. XVI. Kal. Iun. Med. Stilicone & Auriliano vv. cc. CONS. [400]

NOTÆ.

" De Protectoribus fuit *suprà*, *Titulus* 24 *lib* 6.

" Lætos Alamannos. Lætos Sarmatas, vt ostendit *lex* 12. *inf. de Veteranis*, hoc ipso anno data ad Stilichonem Magistrum militum (per Gallias.)

" *x. prouocent.*

COMMENTARIVS.

INQVISITORES quamdoque extra ordinem per Prouincias missi ad desertores milites eruendos, itémque ad desertores Veteranorum filios & vagos, cæterósque qui originis nexu militare coguntur (de quibus dicendi locus erit *inf. tit. de filiis militar Apparit. & Veteranorum & l. 12. inf. de veteranis*, quæ hoc ipso anno data :) militiæ adscribendos, seu ad delectum prouocandos. Horum Inquisitorum vt *h. l.* ita & *l.9.* superiore & *l. vlt. huius tituli* fit mentio. Fit etiam mentio apud Spartianum, in *vita Pescenny Nigri* : *Pescennius*, inquit. *Seuero, eo tempore quo Lugdunensem Prouinciam regebat, amicissimus fuit : nam ipse missus erat, ad comprehendendos desertores, qui innumeri Gallias tunc vexabant.* ¶ Cæterùm ad id officium missi Protectores, vt præter hanc *legem* docet quoque *lex* 2. *in f. inf de filiis militar. Apparitor.* Et quidem Tribuni dignitate, *l. vlt. huius Tit.* vt fermè Protectores ad reos comprehendendos missi, vt ostendit *lex 3. inf. ad legem Iuliam Repetundarum.* Videndus & Ammianus Marcellinus non vno loco : inter cæteros *lib.15. p.46.* Verùm de Tribunis plura *ad d. l. vlt.* Porrò pertinet hæc *lex* ad Gallias, à desertoribus non semel infestari solitas, vt superior quoque Spartiani locus ostendit. Et sic occurritur *hâc l.* militiæ desertoribus per Gallias : pariter vt Curialium & Collegiatorum fugæ, *l.1.2.3. inf. de his qui cond. propr.* Centurionum fugæ, *l. vn. inf. de centurion.* Colonorum, *l. 13. Cod. de agricolis & cens.*

¶ Vagi, *h. l. & l. vlt. inf. & l. 12. inf. de Veteranis*, (quæ hoc ipso anno data est) propriè sunt militiæ obnoxij, qui desertis fundis suis & terris seu indigenis, alienis fundis continentur : Tyronis nominatim vagi fit mentio, *l. 6. sup. de Tyronibus.* Itaque & alienigenæ vocantur, *l.2. sup. hoc tit.* Et hac ipsa *lege* Vagi indigenis opponuntur. Alioquin Vagorum appellatione omnes militiæ desertores veniunt : vt *huius legis initio*, eaque mox à sequioris seculi Græculis eodem sensu vsurpata, ac nominatim à rei militaris scriptoribus : hinc *βαγεύοντες βαγεύειν*, *βαγεῦται στρατιῶται* apud Suidam, Theodorum Prodromum *in Lexic.* Mauritium 1. *stratag.* 6. Leonem *Constitution.* 8. §. 4. Rufum *in legibus militaribus*, Constantinum *de administr. Imperio.*

¶ Porrò de Inquisitorum officio id *h. l.* cauetur, vt filios tantùm Veteranorum, & Vagos, & eos, quos militiæ origo adstringit, ad delectum Tironum prouocent : ac nominatim indigenas ad militiam vocent, cum possessionum damno : Inquisitores non indigenas; sed vagos & his similes ad militiam vocare debent.

¶ "1. PROCESSVS *aduersus desertores*: 2. TRACTORIÆ, & "*epistolæ falsæ*. 3. OCCVLTATORIS *pœna*.

XI. * Idem AA & Theodosius A. Hadriano PF.P."

I. SI qui desertores oberrare in Prouinciis fuerint comprehensi", eos & comprehendi" protinus volumus, & ad Iudicem deduci, vt auditi cùm de crimine desertionis suæ confessi fuerint, carceris custodiæ deputentur: de quorum nominibus ad tuam Sublimitatem subditis confessionibus referatur, vt instructi Magistri militum *Quid de his fieri oporteat*, pro sui auctoritate constituant. Sin vero inuenti" resistendum atque armis obtinendum * putauerint, tanquam rebelles in ipsis temeritatis suæ conatibus opprimantur. II. ¶ Ita tamen vt prouinciarum Iudices sollicitâ cautione disquirant, ne sub falsarum Tractoriarum" nomine desertionis suæ crimen defendere moliantur, ne subpositis aut commentis" Epistulis euadendi habeant facultatem. III. ¶ Desertorum quoque occultaror iuxta promulgatas leges seuerissimè vindicetur". Dat. VI. Kal. Mart. Rau. Theod. A. I. & Rumorido CONSS. [403.]

NOTÆ.

* Hæc *lex* cum *tribus* sequentibus 12.13.14 vt ad eundem annum, ita & ad eandem historiam pertinent.
" *Italia*, sub cuius dispositione Italia, Africa, Illyricum Occidentale fuit.
" Malim, *deprehensi*, vt inf. *inuenti*.
" Eâdem voce vtitur Spartianus, *in Pescennio Nigro*.
" *Lex* 2. *Cod. eod. tit.* hinc desumpta est.
" *Obsistendum*, Fornerius 2. *quotid* 9. reponit non improbabiliter. Nam & similis literarum metathesis in *l.* 22 *inf. de Episcopis*, vbi pro, *crimen*, restituendum est *crinem*: verum locum obtinere potest vox, *obtinendum*. Nam, vt Cuiacius rectè indicauit, *obtinere*, est *obniti*: Græci vertunt διὰ τῶν ὅπλων κρατῶσι.
" *De Tractoriis*, suo *Titulo* dicetur *inf. lib.* 8. *tit.* 6.
" *Κ. commentis*, id est, commentitiis.
" Idest in Occultatorem vindicetur. Et certè MS. hic habet: *In desertorem quoque occultator*, &c.

COMMENTARIVS.

I. PROCEDENDI aduersus desertores deprehensos forma *hâc* Honorij *constitutione* præscribitur. Igitur comprehensos ad Iudicem, seu Rectorem Prouinciæ deduci iubet, & ab eodem audiri, mox confessos (adde & conuictos) carcere concludi: His peractis, confessiones, siue informationes vt loquuntur, ad Præfectum Prætorio mitti: Tandem Magistri militum moniti, quid de his fieri oporteat, statuere debent. Vbi, quod singulare, in eodem negotio tres Iudices obserua, Rectorem Prouinciæ seu Iudicem Ordinarium, qui informationem facit, quique processum instruit: Præfectum Prætorio, ad quem processus mittitur; Magister Militum qui statuit quid de desertore milite faciendum sit. Cui non absimile est, quod statutum fuit *l.* 8. *in fine*, *suprà*, *hoc tit.* Magistri militum est, de capite militum sententiam ferre, vt eadem *lex* 8. ait. ¶ Hic igitur legitimus est processus. *Extraordinarius*, qui sequitur, Desertores quippe deprehensi, si resistant, & armis obtineant, (siuè obnitantur) illicò sine formâ processus opprimi possunt, & debent, tanquam rebelles & latrones: de quo vide & *legem* 13.14. *inf.*

II. ¶ In processu aduersus desertores & illud Iudex obseruare debet, & vt *lex* ait, sollicitâ cautione disquirere, num *Tractoriæ*, vel epistolæ, quibus crimen desertionis miles euadere nititur, veræ sint, an falsæ: sæpè enim milites ementiuntur huiusmodi Tractorias & Epistolas: *Epistolæ* sunt testimoniales missionum literæ (*passeport* vocamus) de quibus *inf. tit. de Testimon.* quæ & hîc dicuntur *Tractoria*, de quibus *suo titulo* plenè. Harum Epistolarum mentio quatuor præterea locis: putà *l.* 2. 4. *infr. de Veteranis*: *l.* 1. *de Testimonial.* *l.* 1. *inf. de Tractoriis*.

¶ Tandem in Occultatores desertorum sancitæ superioribus constitutionibus pœnæ *hâc eâdem lege* confirmantur. ¶ Illud monendum superest, hanc *legem* cum *tribus* sequentibus, si non ad Africam speciatim pertinet, videri ad Gothorum in Illyricum & Italiam irruptionem pertinere: de quo ad *legem* 14.

¶ OCCVLTATORIS *pœna*.

" XII. Idem AAA. Hadriano PF.P.

SI quis militem profugum desertorémque castrorum in prædio suo susceperit, nisi eum ipse prodiderit, aut comprehensum seueritati Iudiciariæ potestatis obtulerit; sciat si in dissimulando conuictus fuerit, fundum ipsum in quo prædictus postea potuerit inueniri, fisci nostri viribus sociandum. Quòd si fortè contigerit, vt inscio domino in eius prædiis habitarit, fundo" à nexu huius legis

exuto,

exuto, Actorem conscium seuero" supplicio damnandum esse censemus. Quam condicionem etiam circa Actores domus nostræ volumus custodiri. Dat. VIII. Kal. Aug. Rau. Theod. A. I. & Rumorido CONSS. [403.]

NOTÆ.

* Exscripta hæc *lex* ex *l. 7. sup.*
" Hoc additum ad maiorem lucem, quod omissum *d. l. 7. sup.* vid. quæ dicam ad *l. 2. inf. de falsâ mon.*
" Capitali, *d. l. 7 sup.*

COMMENTARIVS.

SENTENTIA huius *legis* eadem est quæ *legis 7. sup.* Imò hæc *lex* ex illa repetita est, totidem penè verbis, paucis admodum immutatis. De quo *legum* repetitarum more proprio capite in *Prolegomenis* dicam. Scilicet, exolescente pœnarum metu, vel etiam Reipublicæ vtilitate suadente, priores *leges* in posteriorum latarum nomina sæpè transibant: Quod de XII. Tabulis Macrobius 3. *Saturnal. cap. 17.* testatur.

¶ OPPRIMERE *desertorem cuilibet permittit Honorius*: OCCVLTATORIS *pœna*.

XIII. * Idem AAA. Hadriano" PF.P.

DESERTORES modis omnibus adtinendos" esse censemus. Vniuersi igitur prouinciales sciant, opprimendorum sibi desertorum facultatem esse permissam; quibus ne sit tarditas pœnæ solatio", velox vbicunque iubemus esse supplicium. Quod ad notitiam Primatium" Vrbium, Vicorum", Castellorumque" deueniat, quò scire possint, etiam occultatores eorum, ad subeundam pœnam, quæ Diui Genitoris" nostri est constituta legibus †, adtineri. Dat. VI. Non. Oct. Theod. A. I. & Rumorido CONSS. [403.]

NOTÆ.

* Iungenda huic, *lex prox.*
" *Hadrianus* PP. Italiæ sub Honorio: vid. *Prosopogr.*
" *Adtinendos* absolutè *hic*, & *sine leg.* retentari, *l. prox.* id est, pœnâ seu supplicio affici. Aliàs attineri pœnalibus claustris, Marcell. *lib. 15. p. 39.*
" Imò, tarditas supplicij sæpè est maiori supplicio: & diuturnus reatus pœnæ loco est: de quo dicam alibi, *inf. tit. de sicariis.*
" De his *Primatibus*, vid. & *l. 4 inf. de Decurionibus.*
" Nota *Primates* non tantùm Vrbium, sed & Vicorum & Castellorum: de quo *ibid.*
" De *Castellis* dixi ad *l. 2. sup. de Terris limitaneis.*
" Theodosij M.
† Putà *l. 5. 7. sup.*

XIV. * Idem AAA. Hadriano PF.P.

OPPRIMENDORVM desertorum facultatem Prouincialibus iure permittimus: qui si resistere ausi fuerint, velox vbicunque iubemus esse supplicium. (*uncti etenim aduersus Latrones" publicos, desertorésque militiæ, ius sibi sciant pro quiete communi exercendæ publicæ vltionis indultum.* Hac" tamen condicione seruatâ, vt ab his Iunioribus", qui proximâ" Indictione præsenti tempore conferuntur, supplicio temperetur, (quâ" per Prouinciales intra præscriptum legibus tempus" ad ea signa quibus destinati fuerant, redhibendi sunt,) ne possessores redhibitionis damna percellant, propter eos, qui necdum pænè auspicati militiam fugerunt. Sed vt in his patientiam" tenemus, ita omnes qui vltra memoratam Indictionem & nostræ beneficia sanctionis castra & militiam deseruêre, condemnationibus obnoxios esse præcipimus. Occultatorésque eorum ad subeundam pœnam, quæ Diui Genitoris" nostri constituta est, legibus, † volumus retentari. Dat. VI. Non. Oct. DN. Theodosio A. I. & Rumorido CONSS. [403.]

NOTÆ.

[a] Iungenda *huic*, vt dixi, est *lex* superior: & ex *hac lege* desumpta est *lex 2 Cod. quando liceat vnicuique sine Iudice se vindicare, vel publicam deuotionem.* Huic concordat *lex 2. inf. de sicariis*, quæ est *lex 1. Cod. eod. tit.*
Latronibus publicis, militiæ desertores adfines & proximi, de quo iam dixi ad *l. 7. & 8 sup.*
Cætera Tribonianus omisit, quia ad horum temporum historiam pertinent.
Id est Tironibus, vide *l. 1. sup. de Tironibus.*
Ex proxima, seu proximè facta.
Superiore mense scilicet incepit Indictio.
ze. quia.
Id est annum, vid. *l. 6. sup.*
Interfectis videlicet illis.
Ne videlicet opprimi possint.
Vltra, id est ante proximam indictionem.
Huius.
Theodosij, vt *l. super.*
† *Leg. 5 & 7 sup.*

COMMENTARIVS.

OPPRIMENDORVM Desertorum Prouincialibus ipsis, his duabus Honorij *legibus*, quæ vnius & eiusdem constitutionis partes sunt, interque se coassandæ sunt, potestas fit, eósque si resistere ausi fuerint, interficiendi; quod & ipsum iam cautum fuit *l. 11.* cùm videlicet aut Iudices, aut Inquisitores eam ad rem haud satis efficaces viderentur. Non minus scilicet Desertores quàm Latrones opprimere & interficere ius est. Latrones & desertores, pari fermè passu ambulant, cum & alioquin minimus sit à desertione ad latrocinium deflexus. De quo iam quoque dixi ad *l. 7. 8. sup.* & *l. 15. inf. prox.* & fermè idem desertor & latro est. Interim notabilis hic casus est (etsi iam notus omnibus) quo vnicuique citra Iudicis auctoritatem, publicam deuotionem seu quietem vindicare licet: ideò etiam hæc sententia relata est à Triboniano in *Titulum Codicis, Quando liceat vnicuique*, &c. pariter vt *lex 2. inf. de sicariis*: cuius eadem sententia quæ *huius*. Rursùm notabilis hic casus est, quo cum alioquin Armorum mouendorum vsus priuatis interdictus sit, *tit. Quorum vsus interd.* extrà ordinem tamen permittitur aduersus desertores & latrones *his ll. & d. l. 2. inf. de sicariis*: vt aduersus hostes imminentes, *Nouella* Valentiniani *inter Theodosianas 20. de reddito iure Armorum.* Excipiuntur tamen *hac eadem lege* 14. Tirones, qui præsenti tempore, atque ex proxima Indictione, quæ superiore mense cæpit, collati fuerunt. Hos scilicet militiæ refugas & desertores opprimere & interficere ius non est; ne alioquin qui eos contulerunt, & Tironem amittant, & simul pretium elapsi militiâ præstare cogantur: cùm alterutrum à dominis exigi abunde sit. Nam, vt *l. 6.* superiùs cautum est, si Tirones intra annum militiam desetant, qui eos contulerunt desertorum pretium præstare coguntur. Et hæc quidem est *huius legis* 14. hâc parte obscurioris sententia. Vtrâque sanciuntur pœnæ in Occultatores desertorum à Theodosio M. latæ, *l. 5. & 7. sup.* ¶ Cæterùm quod Doctiss. Petito quoque placuit *var. lect. 3. c. 1. p. 27. 28.* displicet Blondello *p. 815.* ad hanc *legem* pertinere quis putet id, quod de tumultu Tironum refertur hoc ipso anno duobus fermè antè mensibus 8. Kal. Septemb. in Concilio Carthaginensi, vbi Alypius Episcopus dicit, *Nos quidem de Numidia venimus, ego & sancti fratres Augustinus & Possidius: Sed de Numidia legatio mitti non potuit, quod adhuc tumultu Tironum Episcopi propriis necessitatibus in Ciuitatibus suis aut impediti aut occupati sunt. Nam etiam Tractoriam Sanctitatis tuæ, cum ad Sanctum senem Xantippum deferrem, in præsenti Tractatu hoc visum fuerat, vt Concilium indiceretur, quo instructa Legatio posset ad hoc Concilium destinari: Sed cùm eum posterioribus literis admonerem, de impedimento Tironum, vt superiùs dixi, rescriptis propriis excusauit.* Nam & hæc *lex* est de *Desertione Tyriorum*, id est, Tyronum: & tempora omnino congruunt, & Inscriptio non abhorret: *Hadrianus* quippè *PP.* cui hæc Constitutio inscribitur, PP. fuit Italiæ Illyrici, Africæ. Addo & quarto loco, *Castella*, quorum hîc mentio fit, etsi alibi quoque ea fuerint, attamen in Africâ, & Numidiâ plurima fuisse. Possit tamen videri *hæc Constitutio* vnà cum *tribus superioribus* ab Honorio lata, ob Gothorum Alarico duce, Pannoniâ Norico, Rhetiis superatis, in Italiam irruptionem, anno iam superiore.

¶ Non omittendum etiam, quod *l. 13. Primatibus* Vrbium, Vicorum, Castellorum iniungitur, vt Occultatores desertorum pœnis afficiant, vbi *Primates* sunt omnes, in Ciuitatibus, locisue aliis eminentes, penes quos iurisdictio est & coërcitio, quocúmque nomine censeantur. De ciuitatum seu Vrbium Primatibus consule *Paratitlon de Decurionibus.* Amm. Marcellinus *lib. 14. p. 17. nec Honoratis parcens, nec Vrbium Primatibus, nec Plebeis: denique Antiochensis ordinis vertices sub vno elogio iussit occidi.* Quod *vicorum* verò Primates attinet, sunt proculdubio hi qui aliàs πάγαρχοι; de quibus dico plenè *tit. de his quæ administr.* Isidorus Pelusiota *lib. 2. ep. 91.* πάγαρχοι καλοῦνται παρά τισιν οἱ τῶν κωμῶν ἢ τόπων τινῶν ἄρχοντες. Non igitur hîc Primates sunt promiscuè Curiales, quod voluit Berteusius 1. *Pith. 10. p. 155.* Verùm Eminentes in suis quibusque locis, etiam in Vicis & Castellis: etsi suos quoque Curiales Vici quidam habuêre: quod ex *l. vlt. inf. de patroc. vicor.* ex Saluiani *lib. 5.* discimus: & Concilij Chalcedon. *Act. 13.* si modò πραγματ[illegible] ibi sunt Curiales: Nam & *Castella* suos habuere Primates, etsi non Curiales: De quibus Castellis dixi ad *l. 1. 2. sup. de terris limit.* vt & de Vicis ad *l. 16. inf. de Episcopis*, &c.

---

xv. Idem AAA. Longiano PF.P.

QVI relictis militaribus castris se ad deprædationes vel latrocinium contulerint, seueritatem publicam non euadant. Dat. IX. Kal. April. Rau. Arcad. A. VI. & Probo V.C. CONSS. [406.]

NOTÆ

NOTÆ.

* *Lex vlt.Cod.eod.tit.*
" *χ*. Longiniano vt *l.2.inf.de nauib.non excus.l.10.inf.de censitoribus*, hoc ipso anno.Zosimus *lib.5.p.289.* in Gestis Anni 408. ἐπιόντα ἐν μέσῳ Λογγινιανὸν ὃς τῆς κατ' Ἰταλίαν αὐλῆς ὕπαρχος ἦν ἀναιροῦσι καὶ αὐτόν. Malè in *Cod.Instin.* Longino : Sed & apud Symmachum perperam Longimanus *lib.7.ep.92.93 94. 95 96.97.98.99.100.* Hic idem ante triennium P.V.fuerat A.405. testis vetus Inscriptio.
" *Iudices*, Cod.Iust.

COMMENTARIVS.

POENAM desertoribus ad latrocinia sese conferentibus seuerissimam Honorius *hâc l.* comminatur : quo quasi idem nudis desertoribus impunitatem promittat, verùm quia desertores vt plurimùm iidem & latrones sunt (de quo dictum iam ad *l.7.8.14.sup.* his proinde seueram pœnam interminatur, & capitalem quidem de seuerissimarum numero, id enim per seueritatem publicam *hic* accipi oportet. ¶ Hanc interim *legem* ad Italiam pertinere notandum est : videndâque sunt quæ ad *l.1.sup.* dixi *hoc tit.*

XVI. Impp.Honorius & Theodosius AA. Gaisoni" Comiti & magistro militum.

SI" fine" commeatu aliquo annum in penatibus propriis, vel in quibuslibet locis desidiosâ quiete transegerit, decem sequentibus postponatur : in quo verò biennium talis culpa deprehenditur, viginti sibi antepositos congemiscat" : tertius autem annus triginta prælatos iure defleuit" : ita vt quartus exempto matriculæ nulli" veniam derelinquat : & cetera. Dat.prid.Id.Iun.Rau. post Consf. Honorio" IX. & Theodosio V. Augustis CONSS.[413.]

NOTÆ.

* *Lex vlt.Cod.de commeatu.* Et iungenda *huic* proculdubio *lex 10 sup.de metatis.*
" Gaiso hac idem Anno 410. Magister Officiorum fuerat, si vera est inscriptio *legis 12 inf.de indulgentiis criminum.* Filius eius Gaisonis fuisse videtur, quem Magnentij partibus fauisse : & à quo Constantium in partem occisum testatur Zosimus, *lib.2.*
" *Si quis* : Cod.Iust.
" Vel vltra commeatus diem,*l.2.sup.de commeatu*, quæ *huic legi* quàm similis est.
" Ita quoque *l.vn.inf de quadrim.breuib.nec imputari sibi quod exsoluerint congemiscant.*
" *Deslebit.*
" *Nullam*, Cod.Iust.
" *χ Honorij & Theodosij.*

COMMENTARIVS.

EMANSOR seu militiæ desertor, miles sine commeatu (vel sopita diem commeatus) regradationis pœnam sustinet, vel etiam matriculâ penitùs expungitur. Regradationis inquam, de qua dixi ad *l.10.sup. de re militari* : quæ quidem vt in militia Palatina obtinuit, (quo pertinet *lex 2. vlt.sup. de commeatu* : *& lex 15. sup. de Agentibus in rebus*) ita & in Armata, *h.l.* & *d.l.10.* Pro ratione autem emansionis, regradatio fit : Qui anno emanet, decem aliis postponitur : qui biennio viginti : qui triennio", triginta : qui quadriennio, penitùs expungitur. Quod ipsum fermè in militia Palatina placuit *d.l.2.sup. de commeatu* : nisi quod quadriennio emansorem, 40. postponi, & tùm demùm si vltra emaneat, expungi velit : Hæc verò *lex* paulò seuerior expungi vel quadriennio emanentem iubeat.

XVII. Idem AA. Constantio" Magistro militum.

OMNES Tribunos", qui per Africam Vagorum", & Desertorum requirendorum sumpserunt officium, ne sub huiusmodi professione vastent prouinciam, submoueri præcipimus. In futurum autem istud nequaquam vocabulum vel officium infaustum" constituimus per Africam esse debere, ita vt si quis ad condemnatam huius officij qualitatem prædæ causâ adspirare temptauerit, capitalis in eum seueritas exeratur. Dat.prid.Kalend.Mart.Rau. Honorio" IX. & Theodosio V.AA.CONS.[412.]

NOTÆ.

" De hoc Constantio dicn plenè ad *l.vlt.inf.de infirm.his quæ sub.Tyr.*
" Per Africam.
" *Tribunos* Protectores : vid.quæ notaui ad *l.10.sup.*
" De Vagis dixi ad *l.10.sup.h tit.& ad l.12.sup.de Metatis.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

INQVISITORES desertorum (de quibus dictum est *l.10.sup. h.t.*) ab Honorio per Africam Prouinciam tolluntur, cum de horum concussionibus, deprædationibus, querelæ frequentes fuissent, & ad hoc fermè officium adspirarent prædæ causa, vt *hac lex* ait. Si quæ sanè Imperij Romani Prouincia sub publici officij specie vastari solita est, ea Africa fuit, ac maximè per hæc tempora: quod interiecti æquoris tractu querelæ prouincialium fermè perirent, vt testatur *lex 33. de erogat. milit. annona*, quæ Anno 414. sequente data est. Itaque subindè eâ de causâ officia publica quædam penitùs per eam Prouinciam sublata, ob deprædationis infamiam: Inquisitores *hâc l.* Curiosi, *l.11. sup. de Curiosis*: sed & aliorum deprædationes repressæ, veluti militum & apparitorum, *d.l.21. & d.l.33. & l.12. sup. de metatis*, quæ tres *leges* inter se committendæ seu iungendæ sunt.

DE SATVRIANIS ET SVB-AFRENSIBVS, ET OCCVLTATORIBVS EORVM.

TITVLVS XIX.

Abest hic *Titulus* siue *lex* hæc à *Codice Iustinianeo.* Rectè verò hic superiori cohæret. Superior enim *Titulus* fuit *de Militibus desertoribus, & eorundem occultatoribus*: vbi & *Latronilus* iunguntur: hic *Titulus* pariter est de *Coniuratione Latronum quorundam, & eorundem occultatoribus.*

¶ I. OCCVLTANTIBVS *Saturianos & Sub-Afrenses pœnam minatur Honorius A.D.*399. II. *quidque facto opus sit de locis seu possessionibus, quæ ab his occupata nudatáque fuerant.*

1.* Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Messalæ PF.P."

SATVRIANORVM Coniurationem" armis sumus, vt oportuit, persecuti: Sed aliquotiens" inminentis pœnæ euitatione ad diuersa semet latibula contulerunt, quorum occultatores huic seueritati sciant se esse subdendos, vt hæ possessiones, in quibus latebram conlocauerint, fisci nostri corporibus adgregentur, nisi protinùs, post Edicti huius auctoritatem, pœnæ ac legibus fuerint restituti. Simili etiam se condicione retenendum esse cognoscat, si qui, è Subafrensibus (qui in Saturianorum se Coniurationem miscuerunt) quempiam præuiderit" occultandum: Quisquis igitur huiusmodi hominem aduersus salubris decreti auctoritatem existimauerit latebris subtrahendum, sciat sibi cum eo facinus esse commune: Et, si eiusmodi personæ fuerint, quæ multari rerum amissione non possint, proprij capitis luendum esse supplicium." Nec hi sanè pœnæ" exsortes futuros esse credant, qui deprehensos in quolibet iure" tanturum scelerum machinatores silentio prætermiserint, & non statim sub publicâ testificatione, *quibus in locis inuenti" fuerint*, publicauerint. ¶ Id quoque obseruandum esse censemus, vt ad ea loca, quæ à memoratis Latronibus tenebantur, diligens dirigatur Inspector, oblaturus primitùs veteribus dominis, vt si hæc possidere desiderant, ne abductis mereant" cultoribus, translatis abunde" familiis rura quæ hucusque infructuosa apud eosdem perditorum temeritas fecisse videbatur, exerceant: vel certè, si inconueniencia" existimauerint, saluâ tributorum præstatione ad idoneos possessores transferaut. Dat XIII. Kal. August. Theodoro v.c. CONSS. [399.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex*, vt dixi, à *Cod. Iustin.*
" *Messala* sub Honorio PP. Italiæ, sub quo & Africa fuit. Eidem verò *Messala* inscribuntur & aliæ complures *leges*: vid. *Prosopogr.*
" Hanc *coniurationis* vocem, quæ & mox repetitur, posteà expendo.
" Crediderit.

" *x. Supplicio*

" *x. supplicio* : quemquam & illud sustineri potest.
" *Pœna se exortes*, &c. ita disertè MS.
" *x. Rure.*
" *Inspectoris* genus obscurum.
" *x. mœreant* : Cæterum Virgiliana hæc imitatio est : *fine* 1. *Georgicorum*
——— *Squallent abductis arva colonis.*
" Fortè *aliunde*. Imo *abinde*.
" *Perditorum* vox hæc propria, vide *Gloss Rhod.*
" *Inconvenientia*, id est *sibi*, *suisque vsibus minùs convenientia.*

COMMENTARIVS.

De SATVRIANIS & SVBAFRENSIBVS est hoc Honorij Imp. *Edictum*, vt ipsemet vocat emissum ad Messalam PP. Italiæ; sub cuius dispositione inter alias diœceses quoque erat *Africa*: idque Anno Domini 399. De his verò hæc discimus ex *hâc leg.* Primò, *Saturianos* hos, momom, de quibus *h. l.* agitur, primos præcipuósque auctores fuisse. Secundò, *Coniurationem* hanc saturianorum fuisse, aduersus securitatem Imperij Romani, quomodo Ammianus Marcellinus *lib.* 28. *p.* 394. Maratocuprenos simillimos latrones coniuratos vocat. Tertiò *Sub Afrenses* in Saturianorum coniurationem sese miscoisse. Quartò *Latrocinia* hos exercuisse vel certè pro Latronibus habitos, pariter vt Isauri latrones: vndè & *Latrones* vocantur, item *perditi* homines, eorúmque *facinus*, & *temeritas* dicitur: *magnorum scelerum machinatores* vocantur, locáque quædam eos occupasse iodéque cultores abduxisse. Quintò *Aliquoties*, id est Inbindè, Imperij Romani, loca incursasse. Sextò *Armis* hos *reprimi* oportuisse. Septimò, Et verò *Honorium* nominatim eos atmis, vt oportuit, persecutum. Octauò, Tandem, imminentis pœnæ euitatione eos ad dioecesi semet *latibula* contolisse, sic vt eos quoque è Romanis nonnulli *occultarent*. Hæc inquam, hactenus ex *hâc l.* discimus.

Vnde illud colligimos, quod situm eorum attinet, Saturianos & SobAfrenses vicinos & conterminos fuisse, atque adeò vtrosque Africæ vicinos, Africam lancioasse. Et quid etiam aliud esse possunt *Sub-Afrenses*, quàm populi, gentésque Africæ vicinæ, conterminæ? quam Africam vicinam, proindè Imperio Romano subiectam, ipsi lancinauerint.

Quod verò *motus* ipsorum attinet, ex superioribus discimus, hos Saturianos vicinos Romanos incursasse, hanc proindè *coniurationem* fuisse, vt *hâc l.* disertè vocatur: Magna item ab his scelera patrata: Et quanquam Honorius armis eos persequi necesse haboerit, & verò vt oportuit profligauerit; attamen, non tam iustos hostes habitos eos ab Honorio, quàm coniuratorum latronom perditorúmque manum.

Quibus omnibus ita perspectis & penficulatis, necesse est, hos *Ausurianos* vel *Ausorianos* esse, quorum mentio occurrit apud Synesium *ep.* 37. *p.* 193. & *ep.* 78. & peculiari *Catastasi* seu *homilia*, & apud Ioannem Constantinopolitanum *in Eclogis legationum ex Prisco Panite*: seu *Austuriani*, de quibus Amm. Marcellinus *lib.* 26. *p.* 338. & *lib.* 28. *p.* 404. vel *Auxoriani* de quibus Philostorgius *lib.* 11. *histor. Eccles. cap.* 8. Tandem *Asuriani* de quibus iam olim Cyprianus *ep* 64. à quibus & *partes Asuritana* apud Augustinum *contra Cresconium lib.* 3. *c.* 56. Tot scilicet modis hoius populi nomeo effertur. Hi inquam illi, non Saturiani, verùm innersis priotibus literis *Austuriani*, seu *Auxuriani* sunt: ac proindè ita hic reponendi, quomodo & apud Æthicum, in *Cosmographia*, vbi pari errore *Saturianos* editum: Non modo suadente ipsâ nominis similitudine, verùm quia & res, & loca, & tempora omoinò conueniunt. Situm tiempè hotie eorum ita describit Philostorgius, *d. c.* 8. Μάζακες καὶ Αὐξωριανοὶ, μεταξὺ δὲ Λιβύης καὶ ΑΦΡΩΝ οὗτοι νέμονται : mox addit, κατὰ μὲν ἑωθινὸν αὐτῶν κλίμα fuisse τὴν Λιβύην, καὶ τὴν Αἴγυπτον : vbi, *Libya* est Pentapolitana Cyreoaica, vt mox ex Synesio ostendemus, κατὰ δυομένων verò ἥλιον Ἀφροὺς fuisse. Eodem verò situ *Mazi*[illegible] collocat Ptolemæus, & Αὐξιμοὺς *lib.* 4. *cap.* 1. vbi pro Αὐξιμοὺς, legam Αὐξυρεῖς, qui sanè *Auxoriani* hi sont. Indè igitur hotum in Tripolitanam, Africanásque prouincias incursiones sub Iuliano, Valentiniano, & Valente circa An. D. 364 & 370. Testis Amm. Marcellinus, *lib.* 26. *p.* 338. *Astoriani Mauricaque alia gentes, Africam solito acriùs incursabant*, Et *lib.* 28. *p.* 404. *Ad Tripoleos Africana prouincia veniamus ærumnas; Austuriani His* CONTERMINI *partibus Barbari indiscursu semper expediti veloces, viuereque adsueti rapinis & cædibus, paulisper pacati in genuinos turbines reuoluti sunt*, &c. Hinc & sub Arcadio & Honorio quoque, cuius hoc aduersus eos *Edictum* est. Testis iuxta hanc *leg.* hoc ipso tempore Synesius, peculiari illâ quam dixi *Catastasi* de Pentapolitanâ per hos calamitate: & *ep.* 57. aduersus Andronicum & *ep.* 78. vbi Αὐσουριανοὶ editum; Quorum ptiore etiam loco verendum ait, ne huic Ausutianorum coniutationi etiam *Libya*, imò & Ægyptos & in eâ Alexandria deinceps pateant. Testis Philostorgius *d. c.* 8. vbi iam non, vt Synesius, tantùm metoit, verùm refert eos hoc tempore Orientem versus Libyam, & Ægypti haud exiguam partem vastasse, Occidentem versus, vicinoa sibi Africæ loca incursasse. Μάζακες καὶ Αὐξωριανοὶ (μεταξὺ δὲ Λιβύης καὶ Ἀφρῶν οὗτοι νέμονται) κατὰ μὲν ἑωθινὸν αὐτῶν κλίμα, τὴν Λιβύην ἐξηρήμωσαν, καὶ τῆς Αἰγύπτου μοῖραν οὐκ ἐλαχίστην συνδιώλεσαν : Ἀφροῖς τε ἐμβαλόντες κατὰ δυόμενον ἥλιον τὰ παραπλήσια ἔδρασαν. Vbi vides Synesiana & Philostorgiana illa his ipsis Arcadij Honotiique Imperatotis temporibus congruere, vndè certa ptobatio tum ex locorum descriptione, tùm ex temporis designatione, eosdem hos esse.

Sed & res ipsæ omninò congruunt, non modò quod incursiones eornm in genere attinet io Africam, Libyam, & Ægyptum, verùm quo ad sequentes circumstantias. *Primùm* enim, vt hic *sub Afrenses* dicuntur in Satorianorum coniurationem sese miscuisse, ita & apud Ammianum Marcellinum *d. lib.* 26. *p.* 338. Iam olim sub Valentiniano & Valente *Maurica alia gentes* Astorianis sese coniunxisse dicuntur: Et apud Philostorgium *d. c.* 8. Μάζικες καὶ Αὐξωριανοὶ sociantur, pariter vt apud Synesium *ep. ad Simplicium* 130. vbi Μαχίτας malè editum, reponendi enim Μαζίκας, vbi & μιξοβαρβάρους eos vocat, Barbarísque eos (id est Ausorianis) coniungit. Ergo Maxices Sub-Afrenses, nam sub Africâ propriè dicta hi fuêre: v. Ptolomeum.

Secundò, quemadmodum *h. l.* Saturiani isti cum Sob-Afrensibus non tanquam iosti hostes repræsentantur, verùm tanquam lattones perditi, & sic latrocinantium more Imperij Romani loca lancinantes

cinantes, ita & Austurianos seu Auxorianos repræsentat Ammianus Marcellinus *lib.* 25. p. 402. *Austuriani*, inquit, *in* DISCVRSVS *semper expediti* VELOCES, *victuque adsueti* RAPINIS *& cædibus, paulisper pacati, in genuinos* TVRBINES *reuoluti sunt.* Synesius *d. ep.* 57. cum locustâ eos comparat, quæ fruges vastauit, & segetes ad culmen vsque, stirpes ad corticem adedit. τὴν ἀκρίδα τὴν λυμηναμένην ἡμῶν τοὺς καρποὺς, καὶ μέχρι μὲν καλάμης τὸ λήιον, μέχρι δὲ φλοιοῦ τὰ φυτὰ δαπανήσασαν; Et in *Catastasi* addit οὐ γὰρ ἐξελήλυθασιν ὅλῳ πλήθει κατὰ τῆς χώρας, εἰς ΛΗΣΤΗΡΙΑ μετεπήξαντο, ἀφήλλοντο καὶ προσέβαλλοντο. id est, *Neque enim confertis copiis regionem peruagati sunt, ad* LATROCINIA *sese conuerterunt, fugientes identidem atque irrumpentes.* & quæ plura *ibi* occurrunt eam in sententiam, de eorum deprædationibus; & similia *fine Catastaseos:* etsi posteà acie quoque præliati, vt *in dictâ Catastasi*, & ter quidem tum.

Tertiò, quemadmodum *h. l.* Honorius ait, sese Saturianorum coniurationem armis, vt oportet persecutum, ita & ex eodem Synesio discimus hoc ipso tempore, & Anysium Libyæ Ducem & Vnnigardas milites hos deuicisse, victoriásque de his & triumphos sæpè retulisse, *d. ep.* 57. 78. & in *Catastasi* ἐπὶ τῇ μεγίστῃ τῶν Βαρβάρων ἐφόδῳ. Et *epistolâ* 77. vbi per πομπὴν, *triumphalis pompa* intelligenda est, non quod Petauius putauit, deductionis Magistratus, cum exiens, domúmque rediens deducebatur.

Quartò, sicut *hâc lege* Honorius eos cultores à locis abduxisse ait, ita & Synesius *in d. Catastasi*, Ausurianos ætatem omnem in seruitutem redegisse, captiuámque iuuentutem abduxisse, additque ἥξει δήμιος ἐπὶ τὴν ὀρεγκοῦσαν, πολέμιος: κερεῖ νεανίας τὴν ΓΗΝ, ἣν μειράκιον ἔτι μετὰ τοῦ πατρὸς ΕΞΕΙΡΓΑΣΑΤΟ, νῦν ἐν ὁδῷ, νῦν ἐπάγεται: id est *veniet hostis aliquando contra patriam populus: Eum* AGRVM *populabit, atque exscindet adolescens, quem cùm iuuenis esset, vnà cum patre* COLVERAT. *Nunc in viâ est, nunc abducitur.* Quam iuuentutem abductam rursùm deflet *ep.* 130. *ad Simplicium.*

Quintò vt ad temporis characterismum redeamus, eo tempore Ausurianorum banc coniurationem, & incursionem memorat Synesius *ep.* 130. quo *Simplicius Magister militum* erat: Atquin ex *huius Codicis* Constitutionibus discimus, Simplicium Magistrum militum fuisse A. D. 396. vt docet *lex* 5. 6. *inf. de censit. lex* 28 *sup. de metatis*, A. D. 396. vt docet *lex* 3. *sup. de pascuis*: Idem & in id tempus id refert, quo Gennadius Præfectus Augustalis fuit, ἡγεμονεύοντος Γενναδίου, vt habet Inscriptio Catastaseos. At quia discimus ex *l.* 1. *inf. de Alexand. pleb. Primatib.* Gennadium hunc Præfectum Augustalem fuisse A. D. 396. de quo alioquin Gennadio agit idem Synesius *ep.* 73. extat & ad eum Claudiani Epigramma, *p.* 259.

Ex his igitur tandem conficitur, Saturianos hos reuera Asturianos, Ausurianos, seu Auxurianos esse. Etsi aliquando ita censerem, *Saturianos* hos fuisse siue militum siue aliorum manum vndique collectam ex Romanis ipsis, haud aliter atque Bagaudas, quorum ideò coniuratio hæc dicatur: nempè à Saturâ, *Saturiani*, quasi Miscelliones vndique collecta conflataque miscella latronum manus: & sic eâdem nominis ratione, quæ de Bagaudarum nomine redditur, quod etiam *latrocinium Bagandicum rebellionis* dixit Eumenius, *pro Scholis instaur.* Vnde & hic *Titulus*, proximo de *Desertoribus* hoc quoque nexu congruere videatur: quasi similes Saturiani Desertoribus, qui certè & è Romanis erant, & iidem Latrones fermè, quod ostendit *Titulus* ille *de Desertoribus.* Sanè Synesius quoque in *Catastasi*, seu *Elogio Anisii*, cui cum Ausurianis res fuit, ait, eundem Anysium & bellum pacis tempore Barbarico illo paulò molestiùs, ex Militum ἀταξίᾳ & Præpositorum seu Tribunorum τῇ ταξιάρχων πλεονεξίᾳ, compescuisse & oppressisse, καὶ τὸν ἀλλ' ἐποίει ἀνὴρ, τὸν ἐπὶ εἰρήνης δὴ πόλεμον, τὸν μικροῦ τοῦ βαρβαρικοῦ χαλεπώτερον, τὸν διὰ τὰς στρατιωτικὰς ἀταξίας, καὶ τὰς τῶν ταξιάρχων πλεονεξίας, οὐχ' ὅπως ὁ πόνος ἦν; nisi si Synesium putemus *bellum* illud translatatione quâdam vocasse, idque ab Anysio sedatum dicere, eo quòd horum auaritiam & insolentiam compescuerit: subiicit enim ilicò, sub eo solo è multis Ducibus, priuatum (id est, non militem) iniuriâ affectum liberiùs & altiùs clamasse quàm militem: ἐφ' οὗ μόνου γε τῶν πολλῶν στρατηγῶν ἰδιώτης ἀδικηθεὶς μεῖζον στρατιώτου φθέγγεται. Mox & ab abstinentia à muneribus, ἀδωρότατον eundem commendat.

¶ Verùm præ Acturianis valeant h. iam Saturiani: quos & ita interpretantur nonnulli, quomodo *Saturianos* caballos Horatios dixit: qui *Apuli* sanè fuerunt.

Nunc de ipsâmet *huius leg.* sententiâ: cuius duo sunt capita. Primo capite Honorius *Occultatoribus* Acturianorum & Sub-Afrensium pœnam minitatur, vel confiscationis prædij, seu possessionis, in quâ latebra præbita fuerit: vel capitis, si talis sit persona quæ rerum amissione multari non possit, pro veteri scilicet iure receptitióque, vt qui non habet in ære, luat in corpore. Minatur & pœnam his qui occultari scientes, non ilicò reuelauerint publicè.

Secundo capite, loca seu possessiones à Saturianis & Sub-Afrensibus occupatas, & vnde abducti fuerant cultores, atque adeò infructuosæ redditæ fuerant, pristinis Dominis, iam aliundè translatis familiis volentibus reddi iubet, vel his recusantibus ad idoneos possessores eas transferri: saluâ tributorum præstatione. Quæ ἐπιβολῆς species est, de quâ *inf. tit. de annona & tributis*, cùm videl. infructuosa loca idoneis possessoribus adiiciuntur, saluo Canone seu tributo. Porrò id omne fieri iubet diligente *Inspectore* ad loca misso: vbi *Inspectorum* genus istud obseruandum est, qui videl. mitti soliti, ad exploranda loca, eorúmque vires examinandas: de quibus *inf. titulo, de censitoribus, peræquatoribus, & Inspectoribus*: eáque restituenda veteribus Dominis, si vellent; sin minus illam, quam dixi, ἐπιβολὴν faciendam: quod & aliàs ab his factum: *vid. l.* 8. 12. *d. tit. de censitoribus.* Similes omninò Inspectores hi priscis Recuperatoribus, qui bellô, vel aliter ablata dominis restituebant.

DE

DE VETERANIS.

TITVLVS XX.

XII. COD. IVST. XL VII.

¶ PRIVILEGIA, *à se, post victorias de Licinio, Veteranis indulta, Constantinus M. tabulis, encauto, vel cerussà scribi permittit: simul & ad Præsidem quendam Edicti exemplar mittit.*

1. *Imp. Constantinus A. Floriano Præf.

VETERANIS, qui ex die V. Nonarum" Iuliarum, cùm primâ per Traciam victoria vniuerso Orbi inluxit, & qui postea", apur Nicomediam", nostram missionem meruerunt, certa" per *Edictum* indulsimus, quæ scribendi Tabulis", vel encauro & cerussa conscribere detur eis licenriam." *Edictum*" aurem, continens Indulgenriam" nostram, ad deuorionem" ruam misimus, &" vt rua dicatio", & cuncti alij, recognoscant, quid præstirimus memoratis. PP. IV. Id. April." Licinio v. & Crispo Cæsare CONSS.

NOTÆ.

" Non est hic accipiendus Florus Præfect Numidiæ, cuius mentio apud Optatum *lib. 3.* verùm *Elesiacus PF. P. Orientis*: vel certè Præses, aut Proconsul Asiæ
" Quintâ Kalendarum Iuliarum, *Fastorum Siculorum* Auctor: 3 Iulij, Eusebius *Chronico*.
" Kalend. Octobr. *Fasti Siculi*.
" Apud Chalcedona Alij, quod eodem recidit.
" Id est nonnulla quædam.
" Æneis.
" *Al. Licentia.*
" Ipsum scilicet.
" Veteranis concessam, vid. & *l. 2. inf.*
" *De Deuotionis* voce, vide Gloss.
" *Vt &*, inuerso ordine: vt expresse habet MS.
" *Dicatio*, hâc *leg.* pariter vt deuotio, eodem sensu tribuitur Magistratui cuidam, vt existimo, Præfecto Prætorio: Itémque Correctori, *l. 1 inf de Appellationibus.* Proconsuli, *l. 2 1. inf dicto titulo.* Idem Constantinus *ep. ad Porphyrium*, *in fin.* vbi malè *dictationis tua.* Hinc & Dicatio publica, *l. 2. inf. de famosis libellis*, Glossæ *Dicatio* ἀφοσίωσις, καθοσίωσις, eædem: *ad dicationem*, πρὸς καθοσίωσιν: non aliter ac in *Glossis* Cyrilli καθοσίωσις *deuotio*, *dicatio*, *maiestas.* In veteribus monumentis, *Numini Maiestatiquè eius dicatus & deuotus. Dicatio* ergo, & *Deuotio*, idem.
" *Al. PP. IV. Idib. April Cyzico Cæsare III. Coss.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. quinque super Veteranis, eorúmque priuilegiis, Constitutiones, proponuntur, quas & aliæ præcesserant: quod indicat *lex 3.* Hác verò non ipsamet priuilegia enumerantur, verùm eorum tantùm STABILITATI consulitur. Nempè, Priuilegia Veteranis à se concessa, siue Indulgentias *Edicto suo* indultas (eâ quam dicit, & de quâ mox dicam occasione) Constantinus M. licentiam dat iisdem Veteranis, ea vel tabulis, vel Encauto, vel Cerussâ conscribere, sed & eundem in finem ad Magistratum, cui *lex* hæc inscribitur, Edicti illius exemplar publicè proponendum, quo omnibus patefiat, mittit.

Vbi initio notandum quod ait, duobus locis, se *Edicto* suo Veteranis certa quædam indulsisse, mox & *Edictum continens indulgentiam* vocat. Quod de peculiari in id Edicto accipi possit. Possit & de *Edicto* accipi, quo proposito victoriæ nunciabantur. De quibus Edictis, quas & laureatas literas mox vocat, Amm. Marcellinus *fere lib. 16.* déque iisdem *infr. tit. ne publ. latit.* Vt ita eodem Edicto nunciata fuerit victoria, & eodem militibus militiâ honestè tum dimissis præmia tributa fuerint.

Secundò triplex illa ratio scribendi priuilegia sibi indulta, Veteranis concessa, & ad rei memoriam, obseruanda est, pariter vt *l. 1. inf. de aliment. quæ inop. parent.* idem Constantinus M. *legem* de alimentis præbendis è publico parentibus inopibus, proponi iubet *æreis tabulis, vel cerussatis, & linteis mappis*: Vndè colligitur, hæc scribendi genera publicis monumentis reseruata fuisse, & priuatis non nisi ex singulari priuilegio concessa.

Huius verò moris in genere *veteranorum*, inquam priuilegia Tabulis & quidem æneis, ad perpetuam rei memoriam scribendi testimonia & exempla, iam olim ante Constantinum exhibent quatuor insignes inscriptiones, quæ repertæ Aquileiæ, prope Cremonam; Salonæ in Dalmatia; & in Pannonia, sub Vespasiano, Domitiano & Hadriano, quæ extant in *corpore Inscriptionum, p. 573. 574. 575.* vbi post enumerata priuilegia concessa veteranis, qui tum militauerant in classe Rauennate, item in classe Prætoria Misenensi, in cohorte, II. Alpina

II. Alpinorum, & VIII. Voluntariorum, inclarasse Flauiâ Mœsicâ, quique sena & vicena vel quina & vicena stipendia meruerant, honestâque missione dimisis fuerant, hæc verba subiiciuntur:

DESCRIPTVM ET RECOGNITVM EX TABVLA ÆNEA, QVÆ FIXA EST ROMÆ IN CAPITOLIO AD ARAM GENTIS IVLIÆ DEFORAS PODIO SINISTERIORE TAB. I. PAG. II. LOC. XXXXIIII.

vel, vt in aliis duabus.

QVÆ FIXA EST ROMÆ IN MVRO POST TEMPLVM DIVI AVG. AD MINERVAM.

De his verò tribus scribendi generibus paulò pleniùs videndum nobis est. Sanè *Tabularum* appellatione æreas intelligo, de quibus *d. l. 1. inf. de alim. quæ inop. parent.* & in *dictis Inscriptionibus*.

II. *Encautum* verò est scripturæ genus duplex, vnum quidem quod cestro, alterum quod penicillo, cerâ igne resolutâ fiebat. De encaustica quæ fit igni resolutis ceris & penicillo, non est *hîc* sermo; sed neque de omni Encaustica, de qua videndus est Plinius *lib. 35. cap. 11. lib. 36. c. 25.* Meminit eius Vitruuius & Apuleius: Igitur Encautum, *h. l. & l. 4. inf. de extraord. munerib.* est Scriptura quæ fit cestro, non penicillo (quod aliàs *veruculum* dicitur, Græcis ὀβολίσκος, vt interpretantur Glossæ vel cauterium, *l. 17. in pr. π. de instructo*:) Aliam proinde ab hac puto quam Græci κέστρωτον vocant; Hesychius. Κέστρωτος ὁ τὸν βαφικὸν μιμούμενος. Vbi rectè legitur βαφικόν. Est igitur *Encautum* literarum expressio quæ fit per adustionem & cestrum ἐγκεκαυμένη. Diuersum etiam ab hoc *Encaustum* quod in Principis vsu fuit: quasi diceres *Inardescens*; Fuit scilicet Encaustum Scripturæ species quædam, quæ à Principe solo vsurpabatur, purpurea videlicet, cùm cocti muricis & conchylij ARDORE paginæ signabantur: Quod *sacrum* ideò *encaustum* dicitur in *d. l. 6. C. de diuers. rescript.* Sanè *h. l.* encauti vsus conceditur Veteranis, eoque priuilegia sua & indulgentiis scribendi Facultas: Sed & Rectores prouinciarum publicas extraordinariorum munerum distributiones celebrantes, manúque propriâ perscribentes, encauto nomina adnectere iubentur, *l. 4. inf. de extraord. muner.* Denique Censuales libri, quibus nomina & modus censualis professionis continebantur, Encauti breues dicuntur, in *l. vn. Cod. de collegiatis*, vel etiam *encautaria*, vel *encautarij*. Vnde & *encautaria*, seu *Encautarij* Ciuitatum & Prouinciarum, pro libris censualibus & publicis, *in l. vlt. inf. de censu*, seu *l. 9. Cod. de Agricolis*: quæ *ex d. l. vlt.* desumpta est.

III. *Cerussa* quoque scribendi ratio fuit, à quo *Cerussata tabula* dicuntur *in d. l. 1. inf. de alim. quæ inop. parent.* Ex qua pariter *lege* apparet, harum Tabularum vsum fuisse in Edictis scribendis & proponendis, similiter vt Tabularum ærearum: *Æreis*, inquit, *tabulis vel cerussatis, aut linteis mappis scripta per omnes Ciuitates Italiæ proponatur lex, quæ parentum manus à parricidio arceat, votúmque vertat in melius*: Cerussatæ scilicet erant Tabulis æneis proximæ, quæ Incrustatæ erant plumbo in acuto aceto soluto, id enim est *Cerussa*, quod cuiuis notum est.

Et hæc de scriptura Edicti: nunc ad Historiam *huius leg.* Pertinet hæc *lex* ad Constantini M. victorias de *Licinio*, quarum quidem duæ *h. l.* memorantur. Prior quidem in Thraciâ, quam 5. Non. Iul. obtinuisse se ait: Posterior verò in Bithynia apud Nicomediam, idque 14. Kal. Octobr. eiusdem anni: Vtriusque victoriæ meminit *Chronici Alexandrini*, seu *Fastorum Siculorum* Auctor, & *Idacij Fasti Consulares*, & Anonymus *apud Sirmondum & Valesium*. In eo tamen errat Prior, quod 5. *Kal. Iul.* priorem victoriam obtigisse scribat: Apertè enim hæc *lex* in Quintani Nonarum id refert: Κωνσταντῖνος νικήσας Λικίνιον τὸν τῶν Ἀδριανοπολιτῶν [in Thracia] θριαμβὸς πρὸ ε Καλενδῶν Ιουλίων; καὶ τὸν Καλχηδονίων πόλεμον κλίνει πρὸ δ Καλενδῶν ὀκτωβρίων: De hac ipsa victoria sentit & Autor veteris Kalendarij Romani (quod Constantinianis temporibus scriptum) quod à Musæo Heruarti depromptum; ibi enim ita, *5. Non. Iul. Fugato Licinio*; Sed & *Fastorum Consularium* Autori cum *hac l.* conuenit, *Bellum Hadrianopolitanum die V. Non. Iul. Et bellum Chalcedonense XIV. Kal. Octobr.* Hadrianopolitanum bellum non aliud est, quàm quod in Thracia gestum, de quo & Anonymus apud *Sirmondum & Valesium*. Cedrenus quoque *p. 233.* vbi tamen Græca mutila sunt: Calchedonense verò vel etiam apud Chrysopolim, de quo Anonymus ille, non aliud quàm quod apud Nicomediam: Socrates pariter *lib. 1. c. 2.* Licinium post varia inter ipsum & Constantinum prælia, tandem apud Chrysopolim vrbem Bithyniæ (quod est *Calchedonis* nauale) deuictum scribit: πολλῶν, inquit, γενομένων συμβολῶν, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, τέλος περὶ Χρυσόπολιν τῆς Βιθυνίας (ἐπίνειον δὲ τοῦτο τῆς Καλχηδόνος ἐστίν) ἡττηθεὶς ἐξέδωκεν ἑαυτόν. Sed clarius Sozomenus *lib. 1. c. 7.* Bellum hoc in Bithynia susceptum, & Nicomediæ finitum, συνίσταται ὁ ἐν Βιθυνίᾳ πόλεμος ὃν τελευταῖον ἐπολέμησαν· ἀλλήλοις αὐτός τε καὶ Κωνσταντῖνος τοσαύτῃ δὲ θείᾳ ῥοπῇ ἐχρήσατο Κωνσταντῖνος, ὡς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν κρατῆσαι τῶν ἐναντίων, ἀποβαλόντα δὲ Λικίνιον τὸ πεζὸν καὶ τὸ ναυτικὸν αὐτὸν ἐν ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑ παραδοῦναι. Meminit & huius Nicomediensis belli Praxagoras Atheniensis, de rebus Constantini M. *apud Photium p. 64.* & Zosimus *lib. 2. p. 654.* Victor pariter vtramque victoriam his verbis perstringit. *Sexennio pòst, ruptâ pace apud Thracas, Licinius pulsus* CHALCEDONA *concessit: ibi ad auxilium sui Martiniano in Imperium cooptato, vnà oppressus est*: Ait, *sexennio post Cæsares creatos*, & sic anno 322. vel 323. nam Cæsares creati A. 317. Cedrenus quoque *p. 233.* vtrumque hoc bellum memorat, additque, hoc bellum octudecim mensibus durasse. Et hæc de ipsâ Historiâ.

¶ Labor omnis iam in characterismo temporis Liciniani belli vtriusque educendo. Victoris primùm locus procedat. *Licinio variis præliis pulso cum eum prorsus opprimere arduum videretur, simul affinitatis gratiâ recepti consortio adscitique imperio Cæsarum communes liberi Crispus, Constantinúsque Flauio geniti, Licinianus Licinio. Quod equidem vix diuturnum, neque his qui adsumebantur felix fore defectu solis fœdato iisdem mensibus, die, patefactum. Itaque sexennio post, ruptâ pace*, &c. Certè Cæsares ibi creari A. D. 317. Kalendis Martiis, vt testantur *Chronici Alexandrini* Auctor, & *Idacij Consulares*. Hæc ex Victore. Secundò *Chronici* quod dixi *Alexandrini* Auctor, & Idacij Consulares historiam Liciniani belli profligati, referunt in A. D. 324. seu *Crispum 3. & Constantinum 3. Cos.* Tertiò Anonymus scriptor vetus qui apud *Sirmondum*, characterismum alium suppeditat: nempe enim ex belli Gothici à Constantino profligati occasione enatum bellum Licinianum tradit: Atqui patratum id bellum A. D. 3230. de quo *ad l. 1. sup. de re militari. & l. 1. sup. de commeatu.* Verba hæc sunt: *Cum esset Thessalonicæ Constantinus, Gothi per neglectos limites erumpentes, & vastatâ Thraciâ Mœsiâque prædas agentes, Constantini terrore & impetu repressi captiuos impetratâ pace reddiderunt. Id contra pactorum*

fidem

fidem Licinius factum esse conquestus est, quod alienos fines ab hoste vindicasset. Ita flagrantibus odiis bellum exarsit: Quod dum vtrimque paratur, Licinius auaritiâ & crudelitate grassari cœpit, multis ob diuitias interfectis. Quartum characterismum colligo ex hoc ipso *Codice*. Primò ex *l.3. inf. de extraordin.* quæ Constantini constitutio est, eaque data A. D. 324. *ad edictum Chalcedonensium & Nicomediensium*, (nam ita *ibi* reponendum) 8. *Kal. Maij*. Nempe, statim vt Chalcedone & Nicomediâ potitus Constantinus Licinio deuicto, hanc ad edictum illarum vrbium constitutionem edidit. Secundò id statuitur ex *l.1. inf. de infirmandis his quæ sub Tyrannis*: quæ A. D. 324. *PP.* XVII. *Kal. Iun.* dicitur: quâ vtique Constantinus M. Licinij constitutiones & leges abrogat: quam & eodem fine mox anno sequ. 325. *initio legis* 2. iterauit. Quintò, Nudi quoque Fasti Consulares id ostendunt, nempe post A. D. 317. bellum extremū Licinianum & Licinium profligatum: Anno quippe 318. fuit Licinius ipse quintùm cum Crispo Cæs. Consul. & An. 319. Constantinus A. 5. cum Licinio (id est Liciniano Licinij filio Cæs.) Sextò, ex Historiâ Ecclesiasticâ liquet, Licinium deuictum post A. D. 317. Anno quippe 319. notatur Licinij in Christianos persecutio. Sed his omnibus renititur hæc *lex*: Item leniu videntur superiore Anno 317. quatuor Constantini constitutiones, quæ datæ sunt *ad Bithynos*, ad quos sanè Constantinus M. eas *leges* emisisse non potuit, nisi Licinio deuicto (verùm vt ad eas *leg.* dico, referri eas malim ad A. D. 330.) Igitur expediendis his difficultatibus, putabat Sigonius subscriptos *huic legi* Consules emendandos esse, & post eum quoque Petauius *paralipom. p.* 861. 862. sic vt A. D. 323. vel 324. adscribi velint: Quod postremum & ipse censeo: qui sanè adscriptus est *d. legi* 1. *inf. de infirm. his q. sub Tyr. & d. legi* 3. *inf. de extraordinariis*: Sic vt Licinianum bellum anno 323. cœptum, felicibusque victoriis duabus continuatum, initio verò anni 324. patratum fuerit. Et verò cùm apices literarum propiùs intueor, ita omnino censeo, huius *legis* subscriptionem emendandam ita: *PP.* IIII. *Idib. April. Cyzico Crispo Cæsare* III. COS. [id est, anno 324.] expuncto Licinij nomine velut Tyranni: nempe Cyzici proposita fuerit hæc *lex* de Veteranorum præmiis & priuilegiis proximè ad Bithyniam, vbi Nicomedia, cuius *h. l.* mentio, vrbe Hellesponti......... publicæ fuêre.

11.* Idem A.......

CVM introisset" Principia, & salutatus esset à Præfectis", & Tribunis, & Viris Eminentissimis", adclamatum" est, *Auguste Constantine, Dij" te nobis seruent: vestra salus, nostra salus: Verè" dicimus, iurati dicimus.* Adunati Veterani exclamauerunt; *Constantine Aug. Quò", nos veteranos factos, si nullam Indulgentiam" habemus?* CONSTANTINVS A. dixit, *Magis magisque Conueteranis" meis beatitudinem" augere debeo, quàm minuere.* Victorinus veteranus dixit. *Muneribus & oneribus, vniuersis locis, conueniri non sinamur.* CONSTANTINVS A. dixit: *Apertius indica, quæ sunt maximè munera, quæ vos contumaciter" grauant.* Vniuersi veterani dixerunt: *Ipse" perspicis scilicet."* CONSTANTINVS A. dixit: Iamnunc" Munificentiâ meâ omnibus Veteranis id esse concessum perspicuum sit, Ne quis eorum nullo" munere ciuili, neque in operibus publicis conueniatur, neque in nullâ conlatione, neque à Magistratibus", neque vectigalibus. ¶ In quibuscumque Nundinis" interfuerint; nulla" proponenda" dare debebunt. ¶ Publicanis" quoque (vt solent agentibus" super conpellere") ab his veteranis amoueantur: Quiete post labores suos perenniter perfruantur. ¶ *Fisco* nostro quoque eâdem" Epistula" interdiximus", vt nullum omnino ex his inquietaret, sed liceat eis emere & vendere, vt integra beneficia eorum sub sæculi nostri otio & pace perfruantur", &" eorum senectus quiete post labores perfruatur. ¶ *Filios"* quoque eorum defendant decertationes quæ in patris persona fuerunt", quósque" optamus florescere sollicitiùs" ne" si contumaces, secundum eosdem Veteranos, conprobari potuerint, decimentur" his sententiis cum Præsidali officio adiungentur probabilius", iussionem meam. ¶ Curabunt ergo Stationarij" milites cuiusque Loci, Cohortis, & parentes eorum desperationem", & ad sanctimoniam conspectus mei sine vllâ deliberatione remittere, vt sint salui cum senuas consecuntur" pœnas indulgentiæ. Dat. Kal. Mar. in ciuitate Velouocorum", Constantino A. VI. & Constantio Cæs. CONSS. [320.]

NOTÆ.

* *Lex* 1. *Cod. eod. tit.*

" Constantinus M. scilicet, cuius nomen *legi* inscriptum vel saltem indicatum.

" *Præfectorum* horum, ante Tribunos, vnica hæc *hoc Codice* lex meminit: Hi erant *Præfecti Legionum*, de quibus Vegetius *lib.* 2. *cap.* 9. Præfecti Castrorum, &c.

" De Viris *Eminentissimis*, vid. & *l.* 11. *Cod. Iust. de quæstionib.* & dicam ad *l.* 1. *inf. de quæstion.*

" *Acclamationis* mos & formula, de quâ mox.

" Gentilium militum formula.

" *Verè dicimus*: vid. inf. Lampridij *locum*.

" *Quò mihi fortunam, si non conceditur vti?* Horatius Papinianus apud Auctorem *Collat. Legum Mosaic. t.* 4. *Quò bonum fuit lege comprehendi?* Omitto alia.

" Eâdem *Indulgentia* voce vtitur *lex* 1. *sup.*

" *Conueteranos suos* Principes, Veteranos dixere; vid. præter alia Suetonium in *Augusto, cap.* 25. & *l.* 1. *x. de testam. mil.* vt & milites, *Commilitones*: de quo postremo est locus apud Synesium, *de Regno, p.* 15. Nempè eâ figurâ, quæ ad beneuolentiam conciliandam plurimum valet, quam Rhetores [illegible] vocant.

Beatitudo Veteranorum.

Contumaciter, id eſt, grauiter.

Abeſt hæc vox à Cod.Iuſt.

Iam nunc, id eſt, à modo; ſic *l.2 ſup.de Palatinis S.L.& l.1.ſup.de officio Rector. Prouinc.* (vbi plenè dixi de hac formulâ) *l.9.de luſtrali collat.l.17.ſup.de Tironib.*

Magnificentiâ, Cod.Iuſt.malè.

In vllo, Cod Iuſt. (vt mox, *nec vlla*:) quanquam hoc duplex abnutiuum exemplo non caret: Sic infrà, *neque in operibus publicis nec vlla.*

Magiſtros pagorum intelligit, de quibus dixi ad *leg.1.ſup.de erogat.milit.annona*: Eodémque ſenſu *l.1.ſup. de Salgamo.* Notula ad marginem Siculi Flacci, *Magiſtri pagorum*, *Magiſtrato dicuntur.* Eodem ſenſu, *l.a. §. 24. π ne quid in loco publico.*

De *Nundinis*, vid. *Nouellam Theodoſ.ult.*

Vlla ob venditionem proponendam: ita Tειβος.

Proponenda, de eo mox.

Publicani, vt Cod Iuſt.

Adſoleat. Cod.Iuſt.

Agentibus, id eſt negotiantibus. *Agere ἀνλῶς*, pro mercimonia agitare, ſeu negotiari, tentaret quis *Agentes*, *publicanos* ſcilicet πράττειν, pro εἰσπράττειν exigere: πράκτορες *exactores*, vt alibi dico. Verùm id hic non admitto.

Supplere, Cod.Iuſt.in veteri libro, *ſuperpellere.* Eſt enim quod Græci dicunt ὑπερπράττειν ἢ λογιατεύειν.

Hâc eadem.

Epiſtola appellatione Cuiacius hic intellexit, teſtimoniales particulares ſcilicet dimiſſionis Veteranorum: quo ſanè ſenſu *Epiſtola* accipiuntur *l.11.inf ſuprà*, *de deſertoribus*: & *l.1.inf.tit.prox. de teſtimoniali*, *& l 1. inf de Tractoriis & ſtatiuis l.45.inf.de Decurionib.* ſeu emeritæ miſſionis epiſtolæ, *l.4.inf h t.* Imò *Epiſtola* hic, eſt Reſcriptum Principis, ſiue Edictum miſſionis veteranorum generale: & vt mox vocatur, iuſſio Principis *Verſiculo, Filios quoque, inf.*

Interdicimus, Cod.Iuſt.rectè, vt puto.

Ita quoque *Codex Iuſtinianeus.* Quod ſi ita eſt, paſſiuo ſignificatu hæc vox accipienda fuerit. vid. Iuretum ad hunc locum, *lib.1.Sym.ep.21.*vid.& *l 1.ſup.de maternis bonis.* Malim tamen *perferantur.*

Sequentia omnia abſunt à *Codice Iuſtinianeo.*

Sententiæ ſequentes (quæ à *Cod Iuſt.* abſunt) ſi quæ *hoc Codice*, corruptiſſimæ & obſcuriſſimæ, de quibus in ipſo *Commentario.*

An? *Filij quoque eorum dependant decertationes?* An? *In filios quoque eorum deſcendant decertationes?* Nil tale mihi probatur: lectio *hic* retinenda.

Floruerunt.

Eoſque, vel, *quos &*: an vero: *quaſque* decertationes ſcilicet, vel, *vt quos?* duo ſanè capita de filiis veteranorum hic contineri omninò puto: Primum, immunitate paternâ eos gaudere, de quo dicetur ad *l 9 huius Tituli.* Secundò, eos militiæ labore floreſcere oportere, id eſt, ad militiam vocari.

Quos &.

Solito citius.

Nam ſi.

An *probabili iuſſione mea?* an *probabilius*, *iuxta iuſſionem meam?*

De huius loci emendatione mox.

De *Stationariis* dicam ad *l.2. inf.de cohortalibus.*

An ita reſcribendum? *Et parentes eorum & deſperationem?* An ita, *explorantes eorum deſperationem eos*, &c. *Deſperationem* porrò, pro deſperata, contumacibúſque militiam detrectantibus. *Deſperationis* voce vtitur quoque Conſtantinus in *l.1 ſup.de Iuriſdict.* in deſignandâ Actorum rei priuatæ licentiâ & inſolentiâ, & *l.15.inf. de cohortalib.* de apparitoribus criminoſis fugitiuis, *cùm de indulgentia deſperare cœperint.*

Id eſt, dubitatione, morâ, vt ſine aliquâ ambiguitate *l.1.inf.de filiis Veteranorum.* Quanquam & deliberatio, dubitatio eſt, & mora.

Belouacorum Cod.Iuſt. vndè *Belouacorum* in Galliâ ſcilicet iam omnes conficiunt; ſed *Velanorum*: de quo mox.

COMMENTARIVS.

SECVNDA hæc Conſtantini M. conſtitutio eſt de Veteranis, eorúmque priuilegiis, & filiis eorum: quâ quidem Acta quædam, non in Conſiſtorio, verùm in *principiis militaribus* (id eſt in loco Iudiciorum militarium & querelis militum excipiendis deſtinato; de quibus poſteà pleniùs:) referuntur. Quibus actis duo capita continentur: prius, de veteranis; poſterius, de Veteranorum filiis. Poſt peractas videlicet, ingrediente Conſtantino M. in Principia, ſalutationes: poſt ſolitas item, fauſtáſque & εὐχολίας acclamationes, ſeu ἐπιβοήματα: item poſt ſermonem hinc indè inter Conſtantinum M. & Veteranos commutatum, ſeu habitum: denique ad Veteranorum exclamationes, efflagitationes & preces. Ex quibus apparet, quis Conſtantini, quis viceuerſa Militum & Veteranorum in Conſtantinum animus & affectus fuerit: Quâ parte etiam, priuſquàm de ipſius *leg.* ſententia agimus, plurima notanda veniunt. Prima obſeruatio eſt de *Principiis*, déque ſalutationibus ſimul & acclamationibus Principum in his. *Principia* ergo erant loca in caſtris, in quibus Præfecti & Tribuni iudicia exercebant, iura reddebant, querelas commilitonum audiebant, quod notiſſimum eſt, vel ex Macri I C. *l. officium 12. in fine, π. de re militari.* Probo, *in Eumene*: Tacito *1. hiſtor.* Liuio, *variis locis.* Hinc & *militum Sancta Principia*, in quibus etiam *leges* & *conſtitutiones* Principum rem militarem ſpectantes adſeruabantur: vt teſtatur *Nouella Theodoſij 1.* & Iuſtinianus *conſtit. de Codice Iuſtin. confirm.* §. 4. vnde quoque hæc *lex* deſumpta fuit proculdubio: deuotiſſima Principia, *l. iubemus 16. §. 1. Cod. de erogat. milit ann.* Breuiter, Principia erant in re militari, ſeu militiâ, quod in re ciuili, Prætoria vel Secretaria Iudicum: videndus inter alios Liuius, *lib. 27. & lib.28.* Frontinus, *de re militari*, *lib. 4. c. 1. & lib. 2. c. 5.* quibus etiam locis, *mittere Principia*, eſt conuentum militarem ſoluere, Tribuno vel Imperatore non ampliùs ibi præſidente, neque ampliùs ius aut mandata diſpertiente. Quomodo & Prætorium miſſum dicitur apud Liuium *lib. 21.* horum denique mentio in *l. vlt. C. quæ ſit longa Conſuetudo.* Vopiſcus *in Vita Numeriani*: *Eumque ante ſigna & principia protraxêre.* Principiorum peculiaris erga Principes ſeu Imperatores religio ſeu reuerentia fuit: & vice verſa ipſorum Principum, erga Principia. Quare ingreſſi ea quandoque Imperatores, vt iuri militari dicundo præeſſent, vel intereſſent: Et tùm ſolemnitate magnâ ſalutatione videl. mox & acclamatione excepti, quod hæc *lex* teſtatur: & alter Pollionis locus, *in Regilliano. Cùm manè proceſſiſſet à Principiis Imperator eſt ſalutatus.* Vbi tamen vir Doctus *Principia*, pro Principibus militibus accepit: Tertullianus quoque *de corona militis, c.12. Ecce annua votorum nuncupatio: quid videtur?*

Prima

Prima in PRINCIPIIS , *Secunda in Capitoliis.* Amm.Marcellinus quoque *lib.* 15. *p.*45. de Syluano, *Nihil tutum ex præsentibus ratus , in consilia cogebatur extrema : & sensim cum Principiorum verticibus secretius collocutus , iisdemque magnitudine promissæ mercedis animfis , cultu purpureo à draconum & vexillorum insignibus ad tempus abstracto , ad culmen Imperiale surrexit.* Quo loco *Principia* , perperàm interpretatur vir doctissimus , *Principales milites* , qui priuilegiis muniuntur : *Principiorum* enim vertices sunt qui in principiis potiore loco erant. Etsi aliis locis Amm. Marcellinus vt *lib.* 22. *p.* 221. 223. *lib.*25. *p.*317. *principia* , pro Principalibus legionum & turmarum , ex quibus Principia constabant , vsurpat : qoique consultationibus adhibebantur. Cum hâc verò Salutatione non est miscenda solemnis matutina illa militiæ , de quâ Polybius in insigni illâ παρεκβάσει de militiâ Romanâ: οἱ δὲ ἱππεῖς καὶ ταξίαρχαι πάντες ἅμα τῷ φωτὶ παραγίνονται πρὸς τὰς τῶν χιλιάρχων σκηνάς· οἱ δὲ χιλίαρχοι πρὸς τὸν ὕπατον, κἀκεῖνος μὲν τὸ κατεπεῖγον ἀεὶ παραγγέλλει τοῖς χιλιάρχοις. οἱ δὲ χιλίαρχοι τοῖς ἱππεῦσι καὶ ταξιάρχοις, &c. *Equites verè & Centuriones cum primâ luce veniunt ad tentoria Tribunorum, Tribuni ad Consules ; atque ille quidquid agendum Tribunis edicit : Tribunis , Equitibus , Centurionibúsque,* &c. Iosephus *lib.* 3. *excidij* : ὑπὸ δὲ τὴν ἕω τὸ στρατιωτικὸν μὲν , ἐπὶ τοὺς ἑκατοντάρχας ἕκαστοι πρὸς δὲ τοὺς χιλιάρχους οὗτοι συνίασιν ἀσπασόμενοι , μεθ' ὧν πρὸς ἡγεμόνα τῶν ὅλων οἱ ταξίαρχοι πάντες. Non est item miscenda altera illa salutatio pariter processoro Principe , qoæ continetur *l.*1. *Cod. de sententiam passis & restitutis* , etsi in multis conueniat. *Cùm* , inquit, *salutatus esset à Gertiano & Aduento & Opilio Maximo Præfectus Prætorio Clarissimis viris , item amicis & Principalibus officiorum , & vtriusque ordinis Viris , & processisset , oblatus est ei Iulianus* . &c. Multò minus miscenda cum hac salutatio ingredientium ad Principem , de quâ *superiore lib.* 6. de quâ & Lampridius , *in Alexandro Seuero* , *p.*115. *cap.*119. & Capitolinus *in Maximino Iuniore* , *p.*148. 149. Vt ad ingressum Principum in Iudiciorum loca redeam, de ingressu Agrippæ Regis in auditorium Festi, est locus *Actorum c.*15. μετὰ πολλῆς φαντασίας καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸ ἀκροατήριον σύν τε τοῖς χιλιάρχοις καὶ ἀνδράσι τοῖς κατ' ἐξοχὴν οὖσι τῆς πόλεως.

Secunda ad hanc *legem* obseruatio est , de *Acclamationibus* Principi fieri solitis , quarum *Acclamationum* factarum , quæ Græcis ἐπιβοήματα , εὐφημίαι, & posterioris æui Græcis πολυχρόνια , multa exempla in Historiâ Augustâ occurrunt. Et quidem in Principiis militum , vid. Herodianum *lib.*.....sub iisdem etiam formulis quæ *hîc* occurrunt , seu *hâc lege* continentur geminæ germanæ. Tres verò formulæ hîc occurrunt : *Prima* hæc formula, DII TE SERVENT : quæ ipsa solemnis & ἐγκύκλιος fuit. Ita apud Lampridium *in Diadumeno* , a militibus pariter acclamatum , *Macrine Imperator , Dij te seruent, Antonine Diadumene , Dij te seruent , Iupiter optime maxime , Macrino & Antonino vitam* : Apud Vulcatium Gallicanum, *in Cassio in fin. Adclamatum à Senatu , Antonine Pie Dij te seruent : Antonine clemens Dij te seruent* : Apud Pollionem *Claudio*: *Auguste Claudi , Di te Nobis præstent.* In auguratione Alexandri pariter à Senatu acclamatum, referente Lampridio *p.* 116. 127. *Auguste innocens Dij te seruent, Alexander Imperator Dij te seruent : Dij te Nobis dederunt , Dij conseruent ; Dij te ex manibus impuri eripuerunt ; Dij te perpetuent , Dij illum eradicauerunt, Dij te seruent : Dij immortales Alexandro vitam.* Et rursum , *Antonine Alexander Dij te seruent : Antonine Aureli , Dij te seruent : Antonine Pie Dij te seruent : Antonini nomen , Antoninorum nomen Dij conseruent.* Item , *Antonine Auguste Dij te seruent, Dij te Antoninum conseruent* : & post , *Alexander Auguste Dij te seruent. Cæsar noster , Augustus noster , Imperator noster , Dij te seruent, Vincas , valeas , multis annis imperes.* Et rursum : *Magne Alexander Dij te seruent* : Item , *Aureli Alexander Auguste Dij te seruent.* Sed & bello Persico finito , *p.* 134. *Alexander Auguste Dij te seruent , Persice maxime , Dij te seruent.* Gordiano quoque ita adclamatum , refert Capitolinus, *in Maximinis* , qui sub Constantino M. (cuius hæc *lex* est ,) scripsit *p.* 144. & *p.*147. & in *Gordianis*, *p.*153. *in Maximo & Balbino p.*156. & Vopiscus, *in Tacito p.*217. 218. item *in Probo p.* 257. in *Saturnino p.*245. Similis illa quæ facta DOMINO & Saluatori nostro Hierosolymam ingredienti , ex *Psalmo* 118. *Hoschihahna* , id est SERVA OBSECRO , quod in *Hozanna* contractum.

Hinc interim obseruandum , Veteranos , de quibus *h. l.* Gentiles fermè fuisse , eàque formulâ Gentiles Constantino M. Principi acclamasse, *Dij te nobis seruent.* Itaque & Tribonianus , religiosior iam , hoc ita immutauit , *Deus te nobis seruet.* Et hæc de primâ Acclamationis formula.

¶ Sequitur altera , *Vestra Salus , nostra salus:* Simillimè adclamatum Seuero, Commodo interfecto , vt refert Lampridius , TE SALVO , SALVI ET SECVRI SVMVS : VERE , VERE : *modò* VERE, *modò* DIGNE, *modò* VERE , *modò* LIBERE: Item *Alexandro Seuero In te salus , in te vita , vt viuere deberet : vt & Salua Roma quia saluus Imperator.* Huc & illud incerti Panegyristæ Galli ad eundem Constantinum circa A. D. 326. locus facit: *Cùm in tuâ conseruatione salus nostra sita sit* : & mox: *Tu cuius ex vita omnium fata pendent* ; apud Ammianum Marcellinum *lib.*14. *p.*20. *à Principis salute velut filo pendere statum orbis Terrarum.* Phædrus *l.*5. *fabul.*88. *Lætare incolumis* ROMA SALVO *Principe.* Sic Chrysostomos *hom* 6. *in* 1. *Timoth.*22. agens de precibus pro Regibus , ἡ ἐκείνων σωτηρία, ἡμῶν ἀμεριμνία ὑπάρχει. Illud verò *vestra salus, nostra salus* , nescio quomodo fermè vsurpauit apud Cassiodorum *a. var. vlt.* Theodoricus Rex ad Chlodoueum R. Francorum scribens *vestra siquidem salus , nostra gloria est.* Omitto nunc πολυχρόνια Græcorum , quibus multos annos comprecabantur.

Tertia Acclamationis formula , imò & clausula , *Verè dicimus : Iurati dicimus.* Nempe ita adseueratione magna & iureiurando formatæ nonnunquam & conclusæ à veteribus Acclamationes , vt se non ficte aut simulatè , & expressis per adulationem vocibus, sed verè , & ex animo acclamasse testarentur. Plutarchus quoque testis, *libro de Auditione* , de Acclamationibus in Declamatores : & Lucianus *in Zeuxide*, qui nominatim *per Herculem* firmatas ait. Eodem pertinet formula , *Ita saluus sim* , apud Arianum *in Epictetum lib.*3. *c.*23. Sic & Dio , *lib.*61. *inf.* Nerone in Theatro canente acclamationes finitas narrat Iureiurando *Per ipsum Cæsarem.* Atenim similis planè *huius leg.* formulæ locus , in superiore illo Lampridij loco *in Commodo* , quem repetere iuuat : *Te saluo , salui & securi sumus:* VERE , VERE : *modò* VERE , *modò* DIGNE : *modò* VERE, *modò* LIBERE. Hæc verò *lex* omniũ plenissimè firmât , vt quæ publicorum monomentorum pars sit. De hoc alioqoin in Acclamationibus Iurisiurandi more Franciscus Bernardinus *lib.*1. *c.* 22. *septem libris de veterum Acclamationibus & plausu.* Nunc de *lege* ipsa.

¶ Primo *huius legis* capite id Constantinus M. constituit , I. vt Veterani ab omnibus muneribus Ciuilibus immunes sint , id est , à muneribus personalibus,

sonalibus, de quibus alibi plenè dicetur. 2. Vt immunes sint ab operibus publicis, id est ne ad opera publica, aut opes, aut operas conferre teneantur, de quo dicetur *inf. tit. de operibus publicis* 3. Vt immunes sint ab omnibus Tributis & annonis. 4. Vt à Magistratibus conueniri non possint, id est, vt ne operas ad vias tuendas Magistri pagorum ab his exigere possint: Vel ne militi prætereunti aut alij cuicunque comitatui annonam præstare, ligna aut stramenta deportare à Magistris pagorum cogi possint. (Hæc enim per *Magistratus*, id est, Magistros pagorum à possessoribus exigi solita, docui ad *l. 1. sup. de erogat. militaris annonæ*: adducto eam in rem Siculi Flacci loco.) Atque hoc sensu *Magistratus* hic accipiendi sunt: pariter vt *l. 2. sup. de Salgamo*: 5. Vt immunes sint Veterani à Vectigalibus: *Vectigalis* appellatione hoc loco vel ciuitatum ipsarum reditus intelligi possunt, suos enim Ciuitates & Respublicæ reditus habuerunt, quæ *Vectigalia* dicebantur, de quibus erit dicendi locus *inf. l.* 10. 18. 26. 32. 33. 48. *de operibus publicis*. Item intelligi potest *Vectigalis* appellatione portorium, id est, id quod pro mercibus quæ importantur & exportantur, soluitur. Græci ἐξαγωγικὸν καὶ εἰσαγωγικὸν vocant. Nam & ita iidem Græci φόρον & τέλος distinguunt: & diuersa pletique Scriptores faciunt tributa, & vectigalia. Et sanè Veteranos à portorij onere immunes fuisse docet *lex* 9. *inf. h. t.* Verùm priori interpretationi adquiesco, propter ea, quæ posteà mox de publicanis subiicientur.

¶ Sequuntur tres immunitates circa *Negotiationem*; nempè, quod Veterani in quibuscumque Nundinis πανηγύρεσιν, intersuerint, negotiantes immunes esse debeant, & à *Proponendis*, à Publicanorum, Fiscique exactione. quibus tribus alioquin negotiatores vrgebantur. Nos de singulis.

¶ Sextò igitur à *proponendis* immunes Constantinus Veteranos iubet esse. *Proponenda* sunt *h. leg.* quæ ob merces publicè venum propositas & expositas nundinarum tempore seu in nundinis ciuitati vel territorio, in quibus Nundinæ celebrantur, soluebantur: obseruandum enim in oppidis & in regionibus certo loco ac tempore emendis & vendendis rebus, nundinas, *droict de marché*; constitui solitas, per Honoratorum dispensationem & Ordinum seu Ciuium, sub præsentia Rectoris Prouinciæ, vt ostendit *Nouella Theodosij vlt. in fine*: vid. & *l. vn. Cod. de Nundin.* In his igitur Nundinis quid Ciuitatis nomine exigebatur ob merces propositas. *Proponere* ἁπλῶς est merces venum, seu vendendas exponere, vt docet quoque *l. 1. inf. de fisci debitorib. lex, Nemo* 10. *inf. de Iudæis*, Iuuenalis *Satyra* 4. *vers.* 46.

——— *Quis enim proponere talem*
Aut emere auderet?

Græci pariter dicunt, προτιθέναι: Itémque *proposita* bona, eodem sensu, *d. l. 1. inf. de fisci debitorib.* Hinc igitur *Proponenda* sunt ea quæ pro, vel ex propositis mercibus exiguntur Ciuitatis nomine: quod etiam Venalitium dici videtur in *l. vn. C. de Nundinis*, Nos Galli *la laude, ou loüade*, item *le droit de Hallage*, item *le droit de Haubar*, *Ostellage* vocamus. Neque huic adeò absimile est quod dicimus *droit de Plassage*, seu Locarium: A quo proinde Veterani immunes fuère, pariter vt picturæ professores pergulas & officinas in locis publicis sine pensione obtinebant, si in his vsum propriæ artis exercerent, *l. vlt. inf. de excusat. artificum.* *Proponenda* verò, quomodo & *Cognoscenda*, pro ipsis functionibus publicis, *l. 129. inf. de Decurion.* Cassiodorus 4. *var.* 19. in eodem fermè argumento, *Nundinanda*: Siliquatici namque præstationem, quam rebus omnibus NVNDINANDIS prouida definiuit Antiquitas in frumentis, vino, & oleo, dari præsenti tempore non iubemus. Sic & Præbenda iam olim dixit Plautus & Gellius: Cassiodorus 5. *var.* 40. tribuenda quæ moræ solito tribuuntur.

¶ Septimò, à *publicanis* Veteranos inquietari Constantinus M. vetat, id est, *portorium* ab his exigi, atque adeò à portorio immunes esse iubet, atque ab aliis mercium vectigalibus & tributis, quæ Publicani exigere solent à negotiantibus.

¶ Octauò Fiscum quoque quidquam exigere à Veteranis, Constantinus M. vetat, emptionis vel venditionis nomine. Quibus verbis *siliquaticum* indicari seu innui quis putet: Proponendis proximum Monopolium Siliquaticum, & Auraria præstatio scilicet erat: quod Fisco (non Ciuitati, vt *proponenda*) præstabatur mercium nomine: Quanquam in portubus id exactum ostendit Cassiodorus: mentio frequens apud eum 2. *Ep.* 4. & *ep.* 30. & 4. *ep.* 19. & *lib.* 3. *ep.* 26. *lib.* 5. *Epist.* 31. & de eo est *Nouella Theodosiana vlt.* qua Siliquaticum instituitur: Græci κερατισμὸν vocant. Siliquaticum à *lustrali* collatione, seu auraria, quomodo differat *suo titulo* dicetur. Hactenus primum caput, seu de priuilegiis Veteranorum ipsorum.

¶ Alterum huius legis siue Iussionis, siue Epistolæ caput est, de *Filiis* Veteranorum, de quibus alioquin est peculiaris *infrà*, *Titulus hoc ipso libro*, ab hoc alter; *scilicet de filiis militarium Apparitorum & Veteranorum*. Et quidem *eo titulo* quattuor eiusdē Constantini de iis cōstitutiones, putà *lex* 1. 2. 4. 5. è quibus *lex* 1. superiore anno data, & ad eandem Historicam causam pertinens ad quam hæc *lex*: de quo mox; de quo adhuc ad *l.* 9. Et hoc quidem caput, si quod aliud *hoc Codice*, omnium fœdissimè deprauatum, & conclamatum est, in quo restituendo, qui aliquid præstiterit, semper aliquid desiderabit. Illud perspicuè satis vult Constantinus M. vt Veteranorum priuilegia ad filios quoque eorum porrigantur; *eos*, inquit, *defendant decertationes, quæ in patris personâ fuerint*: *defendant*, id est, immunes præstent: quo ipso sensu *defendendi* vox effertur *l. 7. inf. de tironib.* *Defendere* alioquin in genere pro *tueri decertationes*, id est, certamina, ἀγωνισμοὶ, labores in militiâ à parentibus peracti, de quo adhuc ad *l. 9.* *Decertandi* vox hâc in re propria, armis scilicet bello, prælio, ferro, manu, vi decertaret: quod & addi sæpè solet. 2. Item hoc vult, vt Veteranorum filij & ipsi militent, & efflorescant. *Florescendi* vox ad militarem laborem pertinet, Quomodò & *florentissimis* Legionibus dicuntur pariter filij Veteranorum inseri *l.* 12. *inf. hoc. titulo.* Et quidem solicitiùs, vel potius *solito citiùs*, quod suadent sequentia. 3. Pœnas contrà minitatur *contumacibus*, id est, militiam detrectantibus: Hæc tria inquam etsi in turbido, attamen internosci satis possunt: Proinde eodèm pertinet hic locus, quò illa Valentiniani *lex* 58. *inf. de Decurionibus.* Sed & *qui nexum curialem nascendi opportunitate vitauerit, nisi cùm duodeuiginti annos expleuerit, militiam exerceat, per quam parentibus eius* IMMVNITAS *Quæsita est, securus esse non poterit, propter sortem originis.* Item etsi *alia* nonnulla duriuscula hîc occurrant, interpretatione tamen aliquâ sustineri, vel leuiculâ saltem emendatione sanari possunt, vt *in Notis* iam tentauimus: Atenim insanabilia ista videntur; *ne si contumaces secundum eosdem Veteranos comprobari potuerint, decimentur his sententiis, cum Præsidalis officio adiungentur probabiliùs iussionem meam.* Quæ omninò ita expressa sunt in MS. Et tamen ea ita ipse restituam: *Nam si contumaces* [filij scilicet Veteranorum] *secundum eosdem*

eosdem Veteranos comprobari potuerint, decimo ætatis sextóque cum Præsidali officio adiungentur probabili iussione meâ. Singula expendamus. Ait Constantinus, 1. *Nam si Contumaces*, id est, si militiam detrectare comprobari potuerint, & quidem *secundum eosdem Veteranos*, id est, si quemadmodum Veterani ipsi iure militiam detrectant, ipsi quoque Veteranorum filij detrectare velint contumaciter (nam & *contumacia* verbum in bonam partem effertur)...... 3. Reposui, *Decimo ætatis sextóque*: quod suadent omnino eiusdem Constantini M. *lex 4. inf. de filiis Veteranor.* & Constanti, *lex 35. inf. de decurionib.* quibus post sedecim annos filij Veteranorum curiis mancipari iubentur. Vide & quæ notaui ad *l. 5. sup. de re militari*: Alioquin ætas alia aliis postea constitutionibus præstitura, & quidem octodecim annorum, *l. 88. de decurionib.* 4. Præsidali officio adiungentur: Veteranorum scilicet filij militiæ inhabiles, in officiis Præsidalibus militare aliquando iussi sunt, vt testatur *d. l. 5. sup. de re militari*: Curiis alioquin annecti iussi ab ipsomet Constantino: vid. *l. 1. de filiis Veteran.* & Iuliano, *l. 58. de decurionib.* Postea sanè Constantij *l. 6. eod. tit.* Veteranorum filij officiis præsidalibus adgregari vetiti: vbi tamen vid. quæ de *illius legis* sensu dixi. Et hæc de prima posterioris capitis sententia.

¶ Alter seu postremus versiculus nihilo emendatior est; Illud equidem in eo clarum, Constantinum iubere, vt contumaces veteranorum filij ad conspectum suum mittantur; quod & aliàs à Constantino factum, nempè vt veteranorum filios conspectui suo subiici vellet, vt docet quoque eius *lex 2. & 5. inf. de fil. milit. Apparit.* probandis videl. iis, num ad militiam apti essent nec ne. Sed verba quæ sequuntur inemendatissima sunt, *Vt si sint salui cum senuas consequantur pœnas indulgentia.* Pro quibus repono, *Vt si sint salui, consonas consequantur pœnas indulgentia*: Ait *si sint salui*, id est, si valido sint corpore; sani, incolumes, si militiæ apti sint, & tamen militiam detrectauerint, *consonas*, id est, congruentes pœnas subeant, *consonas* inquam, *indulgentia*: Scilicet, quemadmodum si militiam subiissent indulgentias adsecuti fuissent; ita qui perperam militiam detrectare reperti fuerint, pœnas pariter magnas subeant.

¶ Nunc de historiâ *huius leg.* Pertinet ea, pariter vt *d. l. 1. inf. de fil. mil. Apparitorum & Veteran.* quæ data est Anno superiore proximo 319. ad bellum *Sarmaticum*, quod his annis à Constantino M. gestum est, de quo Porphyrius, *Panegyrico ad Constantinum epigr. 22. 23. & 19.* Auctor vitæ Constantini, *lib. 4. c. 5. 6.* Sozomenus, *lib. 1. c. 8.* & Zosimus, *lib. 2.* Quare & data hæc *lex* in Ciuitate *Velanorum*; nam ita omnino rescribendum; quæ vrbs in Mœsiâ superiore fuit, & quidem interior seu mediterranea, non ad Danubium sita, sed ab eo dissita, teste Ptolomeo, *lib. 3. c. 9.* & media quidem inter Serdicam (cui etiam propior) & Sirmium. Neque enim stare hîc potest vox *Velonocorum*, vel vt habet Codex Iust. *Belonocorum*: vnde tamen Viri docti omnes hactenus *Belonacorum* (quod in Galliâ) faciunt. Quod etiam credidit Ferreolus Locrinus in *Chronico Belgico* (edito A. D. 320.) Neque enim Constantinus hoc tempore in Galliâ substitit, sed vel in Pannoniâ, vel in Mysiâ, aut Daciâ, Sirmij, aut Serdicæ, de quo vide *Chronicon nostrum*: verùm hic error geminus illi est, quo *Mogontiacum* etiam, si Deo placet, in Gallis in *l. 6. sup. de off. Rect. prou.* sibi Viri docti loco *Moguntiaci* fingunt. Quos errores patriæ amor peperit.

¶ INOPIÆ VETERANORVM *intercedit Constantinus M. hâc l. iis vel ad Agriculturam, vel ad Negotiationem inuitatis.*

III. *Idem A. ad Vniuersos Veteranos.

VETERANI, iuxta nostrum Præceptum, Vacantes" terras accipiant, eásque perpetuò habeant immunes: & ad emenda ruri necessaria pecuniæ" in" numum vigintiquinque milia follium" consequantur: boum quoque par, & frugum promiscuarum" modios centum. ¶ Qui autem Negotij gerendi" habuerit voluptatem, huic centum follium" summam immunem" habere permittimus. Præter hos ergo qui vel domiciliis" vel negotiis detinentur, omnes qui Vacatis, & nullum negotium geritis, ne inopiâ laburetis, ad hoc remedium debetis concurrere." Dat. III. Id. Octob. Constantinop." Constantino A. VI. & Constantio Cæs. CONSS.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à Cod. Iust.
" Vagantes, *l. 8. inf.*
" Forrè *pecuniam*.
" *In nummis*: Non admitto qui reponebat, *immunis*: Posteà enim demùm de immunitate agitur.
" De *Follibus* iam aliquid dixi *sup. titulo, de Senatoribus, & glebali septem solidorum follisimque exulatione.*
" *Promiscua fruges*, id est omnis generis. Alio sensu *l. 12. §. 1. ff. de condit. & demonstr.* Promiscuæ conditiones, quæ scilicet promiscuè implentur, facto & commercio hominum, non potestate iuris, non fato seu *casu*: de quo alibi plenius.
" Id est negotiationis seu mercaturæ exercendæ.
" De *Follibus* alibi.
" A lustrali collatione, vid. & *l. 9.*
" Id est vrbanâ conuersatione.
" Ita MS. habet. anteà malè *recurrere*.
" Irrepsit hæc vox, vt aliis pluribus constitutionibus, veluti *l. 12. inf. de appellat. l. 8. inf. de Decurion. l. 2. de famil. ercisc.* ita & hîc nominatum occasione vocis sequentis, *Constantino*: id scilicet verius quàm quod alij quidam censent, huius Codicis conditores hanc leg. quæ Licinij erat in nomen Constantini mutasse, atque ideò etiam cum huic *legi* subscriptum esset, nomen *Byzantij*, substituisse Constantinopol.

COMMENTARIVS.

INOPIÆ Veteranorum vt *hâc l.* apertè dicitur (atque adeò latrociniis, si verum amamus, idque etiam suadet *l.7. inf.* vbi dicam adhuc) Constantinus M. hoc Edicto intercedit. Quomodò etiam Augustus *commoda missionum definiuit, ne aut ætate aut* INOPIA *post missionem sollicitari ad res nouâs possent*, teste Suetonio *cap.* 49. Veteranos scilicet ad Ruris culturam vel ad mercaturam inuitans, (quod & ipsum Constantius postea fecit *d.l.7.*) idque sub hâc munificentia & indulgentiâ. Nam vt ad ruris culturam animum Veterani inducant, quinque munificentiis eos prouocat, Primùm, *vacantes* eas terras accipere iubet, seu (vt habet *lex* 8.) *vagantes*. Scilicet Veteranis & emeritis ex disciplinâ Romanâ, agri *arua* adsignari solita. Lucanus *lib.1.*

Quæ sedes erit emeritis? quæ rura dabuntur,
Quæ noster Veteranus aret?

Hygenus de *limitibus constituendis*: *Erat*, inquit, *tunc præmium terra, & pro emerito habebatur*: Iuuenalis *Satyra* 14.

Tandem pro multis vix iugera bina dabantur
Vulneribus, merces ea sanguinis atque laboris,
Nullis visa vnquam meritis minor.

Vid. & Dionem *lib.* 54. *de Augusto*, διέταξε τὰ χρήματα, ὅσα παυσάμενοι τῆς στρατείας ἀντὶ τῆς χώρας ἣν ἀεί ποτε ᾔτουν, λήψοιντο. Et multa eius moris mentio apud Liuium: etiam *Titulo Digestorum de re militari*: & *l.* 15. *π. de rei vindicatione*: & *l. in agris* 16. *π. de adquirendo rerum dominio*: Scriptor Anonymos quoque subditus Notitiæ Imperij. *Habet*, inquit *Veteranus regiis donis opulentes & ad colendos agros adhuc prævalentes agricolas: habitabunt limites Arabum quæ dudum defenderant loca, & laborum desiderio potiti, erunt ex milite collatores.* Porrò adsignatæ Veteranis terræ vel ab hostibus captæ, vel ab iisdem vindicatæ & vindicandæ, vel terræ vacantes. De *limitaneis* suo Titulo *suprà* dictum. Sanè Vopiscus quoque testatur, *Probum Imperatorem Veteranis omnia illa loca quæ angustè adeuntur priuata donasse.* De *Vacantibus* est hæc lex & lex 8. *inf.* Vacantibus proxima sunt *d.l.11.* loca absentium squallida, & situ dissimulationis horrentia. Sidonius quoque *Carmin.* 5.

Emeritus iuuenis sterilis ieiunia terræ
Vomere fœcundans.

Amarum & incertum solum dicit Siculus Flaccus *de condit. agr. p.*20. Et tamen Hygenus *de limitibus constituendis*, scribit *p.*198. *Solent enim culti agri ad pretium emeritorum æstimari.* Et Siculus Flaccus *p.*20. *Militi veteranóque* CVLTVRA *assignatur, si quid enim amari & incertè soli est, id assignatione non datur.* Veterani nihilominus apud Tacitum *lib.1.* queruntur, per nomen agrorum, vligines paludum vel inculta montium accipere se. ¶ Secundò easdem terras immunes possidere iubentur Veterani, citra vllius stipendij, citra annuæ præstationis onus, *h.l. & l.8. inf. h.t.* Item citra Agratici onus, *l.11. inf.* vbi dicam. Tertiò, certa pecuniæ quantitas de publico eis adsignatur, viginti quinque millia follium: id est si rectè computo octuaginta quinque solidi siue aurei: de qua follium æstimatione dicam alibi plenè. Sanè aliquando prisco more Veteranis præmium pecuniarium datum, non agri: vid. Dionem *lib.*54. 55. Suetonium *Iulio cap.* 38. *Caio cap.*44. de quo vid. Lipsium *in* 1. *Annal.* & Puteanum *de stipendio milit. cap.* 17. Quartò, par boum quoque iisdem de publico præberi iubetur. Quod & ipsum Valentiniano placuit, *l.* 8. *inf.* Et eodem exemplo antea Alexandro Seuero, de quo Lampridius ita scribit: *p.* 134. *Sola, quæ de hostibus capta sunt, limitaneis Ducibus & militibus donauit: Addidit sanè his animalia & seruos, vt possent colere quod acceperant, ne per inopiam vel per senectutem possidentium desererentur rura vicina Barbariæ.* Cui loco respondent verba *legis* 8. *inf. Amplius*, inquit, *addentes, vt etiam ad culturam eorundem agrorum & animalia præbeamus.* Postremò seminum quoque certam quantitatem iisdem Veteranis præberi iubet Constantinus *h.l.* vt & Valentinianus *l.8. inf.* putà, modios centum frugum promiscuarum, seu vt *d. lex* 8. loquitur: *vtriusque frugis.* Quibus verbis indicari puto frumentum & hordeum. Et hæc de cultura agrorum, ad quam Veterani inuitati.

¶ Ad *Negotiationem* verò, si arua versare nolint Veterani, Constantini M. hâc indulgentiâ prouocantur; vt centum follium summam immunem habeant, id est, vt negotiantes intra illam summam, à lustrali collatione sint immunes, quam alioquin omnes mercatores, seu negotiatores agnoscere teneantur, de quo dicetur *inf. suo Titulo de lustrali collatione.* Porrò quantitatis huius à lustrali collatione immunis modum variè definitum reperio, modò centum follium, *vt h. l.* de quo fortè modo etiam accipienda est *lex* 2. *inf. de lustrali collatione*: modò etiam vnius Vagenæ, *l.* 7. *d. tit. de lustrali collatione*, id est, vnius quinquagenæ, vel quinædenæ, de quo *ad eam leg.* plenè, seu quindecim solidorum, *l.*14. *eod. tit.* modò in vniuersum, *l.9. inf.*

¶ Illud admonendum, *hanc* pariter vt & *superiorem leg.* pertinere ad Sarmaticum Constantini bellum, de quo Zosimus *lib.2.* & non vno loco Porphyrius *in Panegyrico*: vt ad *superiorem leg.* iam notaui.

¶ IMMVNITAS *à censu quomodo per militiam siue susceptam, siue expletam, quæratur.*

IIII. Idem A. ad Maximum P.V."

OMITATENSES" & Ripenses" *milites*, atque Protectores", suum caput, patris, ac matris & vxoris, si tamen eos superstites habeant, omnes excusent, si" censibus inditi habeantur. Quòd si aliquam ex his personis non habuerint, vel nullam habuerint, tantum pro suo debent peculio" excusare, quantum pro hisdem si non deessent, excusare potuissent: ita" tamen vt non pactione cum alteris" facta simulato dominio rem alienam excusent, sed verè proprias facultates.

facultates. § *Veteranos*" autem post emeritæ missionis Epistulas", tam suum quàm vxoris capuᴅ excusare sancimus: aut si honestam" missionem meruerint, suum capuᴅ tantummodo excusare. Ceteros omnes Veteranos de quocunque" exercitu vnà cum vxore, suâ vnius" capitis, suî excusatione præcipimus. Ripenses" autem veteranos", qui ex priore lege † post viginti quatuor stipendia honestâ missione impetratâ vnius excusatione capitis fruebatur, etiam si viginti stipendiis completis honestam missionem meruerit, ad exemplum" Comitatensium militum vnum capuᴅ excuset: Intra" viginti etiam stipendia dimissus, quoniam inbecilli & debiles censibus non dedicantur, eodem beneficio vtantur. § *Alares*" autem, & *Cohortales* dùm militant, propria capita excusent: Veteranis quoque eadem excusationis solatia habituris, qui quocumque tempore in quibuscumque Partibus" meruerint missionem, si ex Comitatensi militiâ senectutis vel debilitatis causâ dimissi fuerint, indiscreto dispendiorum" numero, duo capita excusaturis, id est suum atque vxoris; & Ripensibus indiscretè idem priuilegium habituris, si se ob belli vulnera dimissos probauerint: ita vt si quis eorum post quindecim stipendia intra viginti & quatuor annos ex malitiâ decesserit, sui tantùm capitis excusatione fruatur, vxorem enim" Ripensis † militia" decesserit, sui" tantum capitis excusatione, post viginti & quatuor annos, excusati oportet PP." XV. Kalend. Iul. Antiochæ, Paulino & Iuliano CONSS. [325.]

COMMENTARIVS.

" ✠. PP. vt probare videtur *huius*, vt & *l. 10 infr. de Oecurionib.* subscriptio, PP. *Antiochia*. Et sanè *huius legis* argumentum nil commune habet cum officio *P.V.* Sed cum Officio *P.P.* ad quem census & Tributorum cura pertinebat. Tandem ex *l. 12 inf. de Oecurionib.* apparet, hunc Maximum *ProPræfectum*, seu *Vicarium* Orientis fuisse, cuius sedes *Antiochia*: vbi *hæc lex* proposita.
" De *Comitatensibus* & *Ripensibus* dixi ad *l. vlt. sup. de re militari.*
" De *Protectoribus*, v. suo titulo *lib 6. sup.*
" Similis taxatio, *l 7. prope fin. sup. de Tironibus.*
" Peculium castrense.
" Simili fraudi occurritur *l.6. vers ea fallitur fortunanda ratione, sup. de Tironibus.*
" *Alteris*, id est alis: alioquin Alter, tantùm de duobus.
" Comitatensibus & Ripensibus.
" *Epistolarum* harum emeritæ missionis mentio, *l. 11. in fin. sup. de desertoribus*: *l 1. inf. de Testimoniali*, *l. 1. inf. de tractoriis & stationis*: Atque & *l. 2. sup. h. t.* dicam *inf. titulo, de Testimoniali.*
" *Honesta missio*, hic pro causaria, senectutis vel debilitatis causâ.
" V. quæ dixi ad *l. vlt. sup. de re militari.* Putà, Cuneis, Auxilus: vide *Notitiam Imperij*, *in Ducibus.*
" Fortè, *sui vnius*: Quanquam & hoc rectum.
" ✠ *Ripensis autem veteranus*: ad quem nunc redit.
† *Lex* hæc non extat.
" *Excuset*, id est, excuset & intra.
" ✠ *vtatur.*
" Ripensi militiæ non eadem olim priuilegia, quæ Comitatensi tributa hinc obserua: v. quæ dixi *fin. leg. vlt. sup. de re militari.*
" *Alares & cohortales* hic distinguuntur. Et tamen *cohortales alares* dicuntur in Marci Epistolâ apud Capitol. *in V. Clodij Albini*, *p.81.* " *Partibus*, id est, limitibus, tractibus.
" ✠. *Stipendiorum.*
" γρ *Vxorem etiam Ripensis militia decesserit.*
" Vel de *vxore* hæc verba accipienda sunt, vel hic intrusa ex superiore linea recedenda.

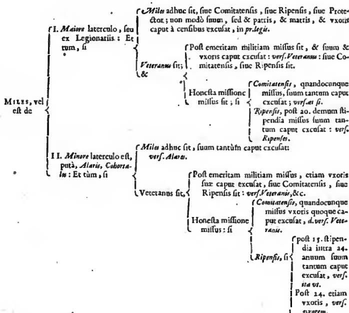
COMMENTARIVS.

A CENSV immunitas per militiam Comitatensem & Ripensem, vel constantem, vel solutam, quomodo quæratur *hâc* Constantini M. *lege* variè constituitur. Quæ quidem singularis est propter ea quæ de variis militum differentiis eâ dicuntur.

Ad cuius rei intellectum quinque differentiæ tenendæ sunt. Prima; inter milites, & Veteranos, addere possis & Tirones, ex *l. 7. versic. ipsorum etiam, sup. de Tironib.* Non vno scilicet & eodem modo hi omnes census immunitatem sibi vel aliis quærebant. Secunda differentia constituenda est, inter milites seu legiones, & omnes alios qui de maiore laterculo emittebantur; & inter Alares & Cohortales; qui de minore laterculo, & horum proinde generum Milites & Veteranos. Maior scilicet priorib. immunitas, non tanta verò posterioribus quærebatur: Tertia differentia constituenda est quadamtenus inter Comitatenses, & Ripenses: de quibus plenè dictum fuit ad *l. vlt. sup. de re militari.* Quarta inter emeritam militiam & inter honestam seu causariam. Quinta differentia respicit numerum stipendiorum.

§ Rem igitur ita distinguamus: Il de quibus quæritur, vel de Maiore laterculo sunt, vel de Minore: si de Maiore laterculo sint, (id est, legionarij) vel milites adhuc sunt, vel iam Militia dimissi; Si Milites adhuc sint, non suum tantùm caput, verùm etiam patris & matris & vxoris à censibus excusant; seu immune præstant. Si verò veterani sint ex Comitatensibus & Ripensibus, tum distinguitur; vel enim post emeritam Militiam dimissi sunt, & tunc & suum & vxoris caput excusant: si verò honestam tantùm missionem, id est, causariam, atque adeò ante expleta stipendia meruerint Comitatenses quandocumque, Ripenses post 20. stipendia, suum tantum caput excusant. Et hæc de his qui ex Maiore Laterculo seu de Legionariis sunt. § Alares verò & Cohortales (quos de Minore Laterculo fuisse *Imperij Notitia* variis locis docet, & nos ad *d. l. vlt. sup. de re militari* ostendimus) dum militant suum caput excusant. Quod & ipsum constitutum ab eodē Constantino M. de Annonariis & Actuariis, *l. 3. sup. de Numerariis & Actuariis*: etsi non propriè milites

ſint, ſed militares, vt docui *ad l. 11. ſup. de erogat. milit. annonæ*: Veterani verò, ſi comitatenſes ſint, quandocumque militia dimiſſi fuerint, vxoris quoque caput excuſant: In Ripenſibus diſtinguitur, nam ſi Ripenſes ob belli vulnera dimiſſi fuerint poſt quindecim ſtipendia intra vigeſimum quartum annum, tùm ſuum tantum caput excuſant: ſi verò poſt viginti quatuor annos, tùm etiam vxoris. In Comitatenſib. igitur veteranis Alarib. & Cohortalibus nulla ſtipendiorum habetur ratio, in Ripenſibus habetur. De legitimo alioquin ſtipendiorum numero, & quidem vicuo in peditibus, alij dixerunt: vide Lipſium, *in 1. Annal. Taciti* & *de milit. Rom. lib. 1. dial 2.* Fidem facit Polybius, & *l. 1. Cod. de excuſat. Veteran. l. 9. Cod. quando provocare non eſt neceſſe.* Suidas in verb. Βετρᾶν☉. Seruius ſanè *in 2. Æneid.* ait, milites ſacramento rogatos, & plenam militiam habere, & *viginti quinque* annis teneri: Vbi tamen Lipſius malebat, *viginti quoque*, quia hic vetus ſtipendiorum numerus fuerit.

SCHEMATISMVS huius *legis* 4. Conſtantinianæ, de *Veteranis*.

MILES, vel eſt de
- I. *Maiore* laterculo, ſeu ex Legionariis: Et tum, ſi
  - *Miles* adhuc ſit, ſiue Comitatenſis, ſiue Ripenſis, ſiue Protector; non modò ſuum, ſed & patris, & matris, & vxoris caput à cenſibus excuſat, in *pr. legis.*
  - *Veteranus* ſit; &
    - Poſt emeritam militiam miſſus ſit, & ſuum & vxoris caput excuſat: *verſ. Veteranus*: ſiue Comitatenſis, ſiue Ripenſis ſit.
    - Honeſta miſſione miſſus ſit; ſi
      - *Comitatenſis*, quandocunque miſſus, ſuum tantum caput excuſat; *verſ. at ſi.*
      - *Ripenſis*, poſt 20. demum ſtipendia miſſus ſuum tantum caput excuſat: *verſ. Ripenſes.*
- II. *Minore* laterculo eſt, putà, *Alaris, Cohortalis*: Et tùm, ſi
  - *Miles* adhuc ſit, ſuum tantùm caput excuſat: *verſ. Alares.*
  - Veteranus ſit,
    - Poſt emeritam militiam miſſus, etiam vxoris ſuæ caput excuſat, ſiue Comitatenſis, ſiue Ripenſis ſit: *verſ. Veteranis*, &c.
    - Honeſta miſſione miſſus: ſi
      - *Comitatenſis*, quandocunque miſſus vxoris quoque caput excuſat, *d. verſ. Veteranis.*
      - *Ripenſis*, ſi
        - poſt 15. ſtipendia intra 24. annum ſuum tantum caput excuſat, *verſ. ita vt.*
        - Poſt 24. etiam vxoris, *verſ. vxorem.*

¶ PROTECTORIS *dignitate vel ſimili, honorati Veterani, fori ordinarij præſcriptionem habent.*

v.* Idem A. Maximo".........

ROVIDENDVM eſt, ne Veterani Protectoriâ dignitate cumulati, aut qui honores" varios promeritis" ſuis conſecuti ſunt, incongruis pulſentur iniuriis: cùm ſi quis in hoc" crimine fuerit deprehenſus, Rectores Prouinciarum" conueniat ad Tuum Iudicium referre, atque ad tuum Officium prædictos dirigere, vt factum pro ſui qualitate poſſit facillimè coherceri. Dat. IV. Kal. Ian. Triueris", Ianuarino & Iuſto CONSS. [328.]

NOTÆ.

* *Lex 2. Cod. eod. tit.*
" PF.P. vt *l. 4. ſup.* & oſtendit argumentum *legis*: & quidem Galliarum, vt cenſeo, argumento ſubſcriptionis.
" *Quos?* Tribunorum, vel Præpoſitorum: *vid. tit. prox.*
" Nota promeritis: aliud ſi ambitu & ſuffragiis, *l. 10. & l. vlt. inf.*

" Vel

" Vel ad priorem partem huic *legi* præmissam (in qua de aliquo nominatim crimine actum fuerit) hæc vox referenda: vel eius loco reponendum, *quo*, id est aliquo.

" *Rectores Prouinciarum pro iurisdictione sua examinantes factum, pro sui qualitate eos coërceant.* Ita Tribonianus hanc sententiam immutauit.

" Non fuit Constantinus hoc anno in Galliis: sed vel in Bithynia, vel in Macedonia, proindè vel Treueris hæc lex accepta fuit, vel Treueris aliàs quam in Gallia quærenda. MS. hic habet *Treueroi*: Forte locus in Triballis, & Dacia, vbi Constantinus hoc tempore egit. Verùm malo *Treuerim* in Gallia accipere, vbi data hæc *lex*, id est reddita *Maximo PP.* Galliarum, scilicet. Quomodò & in aliis nonnullis præterea *legibus* hæc vox *Dat.* accipienda: de quo ad *l. 3. sup. vnde vi*: quæ de earum numero est.

COMMENTARIVS.

PROTECTORIS (de quo, eiusque officio & munere & priuilegiis *suo Titulo* plenè dictum fuit) dignitas siue honor, vt ab Officialibus, *l. 2. 3 inf. de diu. offic.* aliisque veluti Fabricæ Primiceriis, *l. 3. inf. de Fabricensibus*, ita & à Veteranis appeti, iisque pro beneficio tribui solitus: vt præter hanc *legem* & *l. 8. inf.* docet *lex 1. 2. inf. de Testimoniali, ex Tribunis & Protectoribus*. Et *lex 2. 3. inf. de diuersis officiis*: *lex 7. 14. inf. de lustrali collatione*. Quinimò & principium *legis 4. sup.* & *lex 153. inf. de Decurionibus*. Veteranis inquam non modò Armatæ militiæ, verùm & Palatinæ, vt ostendit Paratitlon *d. t. de Testimon.* vt & militiâ Domestici Magistratus alicuius functi. Symmachus, *lib. 3. ep. 67. ad Ricomerem. Firmum Domesticum meum, militia stipendiis cum honestate perfunctum, testimonio meo decuit adiuuari, vt faciliori aditu ad tuam notitiam perueniret. Porrige igitur oro te adiutricem manum*, LEGITIMA PRÆMIA EX MORE *captanti. Huiusmodi quippe* VETERANIS *prærogatiua debetur, vt illis Protectorum dignitas, tanquam pretium longi laboris accedat: quod Firmo incunctanter eueniet, si tuus fauor vota hominis ad* CONSVETA *nitentis adiuuerit.* Sed & Paulinus, Nolanus Episcopus, Epistolâ ad quendam militem Religiosum. *In hâc militiâ*, inquit, *soletis in votis habere, hanc officij promotionem, vt Protectores efficiamini. Si autem te Deo probaueris, ipsum Deum incipies habere Protectorem: Vide ad qualem militiam te inuito collegam, vt quod homini esse optas, hoc tibi Deus sit.* At quod Iulianus *Epistolâ 22. ad Leontium* scribit, ἐγκαταπλέξαμέν σε τῷ τῶν οἰκείων συντάγματι, γενόμενος δὲ ἀπὸ τῶν ὁπλοφορησάντων ἤτοι καὶ στρατευσαμένων, id non tàm de Protectoribus, quàm de *domesticis* est: Quò etiam pertinet *lex 3. inf. de Testimoniali*: de quâ Domesticorum & Protectorum distinctione, vide *suo Titulo*. ¶ Horum igitur Veteranorum Protectoris dignitate auctorum, vel etiam aliâ (veluti Tribunorum, Præpositorum: *v. inf. tit. de testimon. ex Tribun. & protectorib.*) honori id *h. l.* tribuitur à Constantino M. vt in crimine aliquo deprehensi, Rectores Prouinciarum in eos statuere non possint, verùm ad Præfectum Prætorio de iis referri debeat, atque ad eius officium dirigi, ibi demùm coërcendi. Habent igitur fori ordinarij præscriptionem, & competens Iudex Veteranorum Protectorum est Præfectus Prætorio. Quod Triboniano displicuit, quam causam etiam interpolandæ huius *legis* habuit, sans inconditè. Neque enim prior *legis* sententia posteriori satis iam respondet. Priuilegium quippè Constantinus bis Veteranis tribuere se profitetur, quod Tribonianus adimit. ¶ Sanè in commune Veteranorum Protectorum dignitate honoratorum, præ cæteris Veteranis varia priuilegia fuisse, præter hanc legem ostendit quoque *lex 4. sup. l. 8. inf. & l. 7. 14. inf. de lustrali collatione*, atque hâc parte simile Senatorio priuilegio, de quo *l. 13. inf. de accusat.*

¶ PRIVILEGIA *Veteranorum à Constantio confirmantur ac nominatim personalium munerum immunitas.*

VI. *Imp. Constantius A. ad Helpidium " Consularem Pannoniæ."

PRIVILEGIA concessa veteranis, qui stipendia iusta meruerunt, prout se quisque in officiis competentibus militasse declaret, omnia conseruentur: corporalium seu personalium munerum vacatione eisdem tribuendâ." Dat. VIII. Kal. Iul. Sirmio, Constantio A. VII." & Constante II. CONS. [351.]

NOTÆ.

* Abest à *Cod. Iust.*

" *Helpedius* hic sexennio post Præfectus Prætorio fuit: vt docet *lex 4. 5 6. sup. de erogat. mil. ann.* Eiusque etiam meminit Ammianus Marcellinus *lib. 21.* & Hieronymus *in vita Hilarionis*: vide & *l. 1. inf. de patrociniis vicorum*.

" An totius Pannoniæ? an secundæ tantùm, quæ Consularem habuit, teste *Notitia Imperij*? Ita censet *Geographiæ Sacræ* Auctor.

" Id est seruandæ.

" X. v. vt mox ostendam.

COMMENTARIVS.

PRIVILEGIA Veteranorum (ac nominatim corporalium seu personalium munerum immunitas, de quâ actum *l. 2. sup.* (à Constantio confirmantur hâc constitutione quæ data *Sirmij* in Pannoniâ: Et rursum ad consularem Pannoniæ. Vbi etiam paulo post à Constantio profligatus fuit sub anni exitum, Anno 352. Magnentius Tyrannus, de quo videndus est Iulianus *Orat. 1. p. 128.* Socrates *lib. 2. cap. 27.* Sozomenus *lib. 4. cap. 6.* Victor Schotti, & Seuerus Sulpitius *lib. 2.* Et Auctor Fastorum Siculorum. Proindè referenda est hæc *lex* ad annum 352. Quod præter supradicta osten-

dit inſuper primus Conſulatus Conſtantis ſubnotatus. Et ſanè *Conſtantio VII. Conſule*, Conſtantius non in Pannoniâ, ſed vel in Galliâ vel in Italiâ verſatus eſt. Denique & ſubſcripti ſequenti proximæ *legi* Conſules docent: vitium eſſe in Conſulibus adſcriptis *huic* noſtræ. ¶ Porrò quæ taxatio *legis* initio additur, de eâ pleniùs agetur *l.* 12. *inf.*

¶ Latrociniis *Veteranorum occurrit Conſtantius.*

VII. * Idem A. Euagrio P.V.″

QVOSDAM *Veteranos*, hoc″ nomine indignos, latrocinia perpetrare comperimus: Ideóque præcipimus, vt veterani, quibus bona″ mens eſt, aut arua″ verſent, aut certè in optimis″ negotiis pecuniam tractent, & mercimonia agitent″: Qui verò neque rus colunt, neque vtilem vitam commerciis exhibent, mox in ipſos capitaliter exſurgendum: *Exui* enim *omnibus priuilegiis debent, per quos publica quies perturbatur*: ita vt, ſi leuiſſimum aliquid deliquerint, omnibus ſubiiciantur pœnis. Dat. III. Idib. Auguſt. Conſtantio A. VI. & Conſtante II. CONSS. [353.]

NOTÆ.

* *Lex* 3. *Cod. eod. tit.* hinc à Triboniano interpolata eſt, mentione *Negotiationis* detractâ.

″ *κ. P F P.* Et ſanè non ſteterunt hic Euagrius inter Præfectos Vrbi in veteri Notitiâ Præfectorum vrbis: quare *PP.* Galliarum hic vt puto fuerit. Eidémque hoc anno inſcribitur *lex penult. Cod. de his quæ vi metuſuè cauſa.*

″ *Veteranorum* ſcilicet.

″ *Mens bona*, inter vota quoque adorantium, vide Senecam *epiſt.* 41. Perſium, *Satyra* 2. Propertium, *Mens bona, ſi qua Dea es, tua me in ſacraria dono.* Senec. *Paupertas bona Mentis ſoror.*

″ Hunc verſiculum omiſit Tιλιος.

″ Non audio reponentem *optimo*.

″ *Agere* ſimpliciter *l.* 2 *ſup. & lege* 11. *Cod. de Veteranis*: quæ alioquin ex *l.* 2. *h. t.* deſumpta eſt.

COMMENTARIVS.

LATROCINIIS Veteranorum Conſtantius *h. l.* occurrit A. D. 353. pariter vt Conſtantinus occurrebat *l.* 3. *ſup.* Et quidem iiſdem quibus Conſtantinus rationibus. Nempè ad alterutrum, ad agrorum inquam culturam, vel ad negotiationem iis inuitatis, ſub pœna capitis: verùm fine & causâ apertius adhuc expreſſâ, quàm Conſtantinus qui ad ipſos Veteranos ſcribens, inopiæ velamentum prætexere maluit, cùm hic latrociniorum vſum metúmque prodat, pariter vt Auguſtus apud Sueton. *c.* 49. ¶ Scilicet proximo ſibi confinio non tantùm deſertores & latrones cohærent, de quo *l.* 7. 14. 15. *ſup. de deſertorib.* Sed non ratò quoque Veterani & Latrones ſeu Bagaudæ. De latronibus Iſauris alioquin hoc ipſo anno tractat Ammianus Marcellinus, *lib.* 14. *p.* 4 5. 6. 7. 8. ¶ Porrò videri poſſit merito hæc *lex* pertinere ad Veteranos exercitus Gallicani: hoc enim ipſo tempore *Magnentius* à Conſtantio in Gallia apud Cottias Alpes, vbi latrones & *Bagaudæ*, deuictus fuit, & quidem eo ipſo die quo *hæc lex* data eſt, vel ſaltem præcedente, Tertio, inquam, vel Quarto *Id. Auguſti*: Si fides *Chronico Alexandrino*, & *Conſularibus Idacij*: Socrates enim paucis pòſt diebus id adſcribit, XVIII. Kal. *Septembr.* Eadem operâ & Euagrium, cui hæc *lex* inſcribitur, *PP. Galliarum* fuiſſe cenſeo.

¶ Privilegia *ſeu munificentiæ ſex Veteranorum.*

VIII. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad vniuerſos Prouinciales.

OMNIBVS benemeritis″ Veteranis, quam volunt patriam damus; & immunitatem perpetuam pollicemur. Habeant ex vagantibus″, ſiue ex diuerſis″, vbi elegerint agros, & à″ lege habeant, vt ſibi ſoli″ eorundem fructus ceſſuros eſſe cognoſcant: nullum ex his agris ſtipendium, nullam annuam præſtationem poſtulauimus.″ Amplius addentes, vt etiam ad culturam eorundem agrorum & animalia & ſemina præbeamus: ita vt is qui ex Protectore dimiſſus erit, duo boum paria & centum modios vtriuſque″ frugis conſequatur. Alij verò qui honeſtas miſſiones ſiue cauſarias conſequuntur, ſingula paria boum & quinquaginta modios vtriuſque frugis accipiant. Super quibus præbendis ad competentes Iudices ſcripta congrua deſtinata ſunt. Si quos etiam veterani ſeruulos familiáſve ad agrum duxerint, immunes perpetuò poſſideant. Dat. XV. Kal. Decemb. Rom.″ diuo Iouiano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ

N O T Æ.

" Lampridius *Alexandro Seuero*: *Si de re*, inquit, *militari tractaret, adhibebat milites veteres & senes ac bene meritos*. Sed & Constantinus *l. 1. sup. de priuilegiis eorum qui in S. Palatio*: *Palatinis & benemeritis suis salutem*.

" *Vacantes* vocat *lex 7. sup.* & tamen hoc sustineri potest: *Terres vagues, ermes.*

" Id est aliis quàm vacantibus.

" *N. hac lege*. Est tamen qui hoc retinendum putet: *à lege*, id est, ex leges & immunes, *ἀνόμως*.

" Solis.

" *Postulabimus*.

" Promiscuatum frugum, *l. 3. sup.*

" Vitium videtur in hac subscriptione si Valentinianum hæc *lex* Authorem habet: Valentinianus quippe hoc tempore *Mediolani* agebat. Itaque sic restituenda fuerit, *Med.* Possit tamen videri hæc *lex* tribuenda Valenti: vt sic *Romesiana* propè Naissum accipiatur.

COMMENTARIVS.

SEx MVNIFICENTIAS seu Priuilegia à se Veteranis concessas, Imperator omnibus Prouincialibus hoc Edicto insinuat. Primum est, vt Veterani *patriam*, id est, domicilium (vt *l. 3. sup.*) Sedem vbicùnque velint, collocare possint; cum alioquin id absque Principis indulgentia aliis non liceret, de quo alibi dicam, & quidem *Titulo de Decurionibus*: *inf.* Secundò *immunitatem* eis præstat ab omnibus muneribus ciuilibus & personalibus, quod idem ipsum cautum fuit, *l. 2. & 6. suprà*. Tertiò *Agros vacantes*: vel si quos alios optauerint, eis eligendi & occupandi potestatem tribuit, quod ipsum de vacantibus statutum fuit (*l. 3. sup.* & de squalidis *l. 11. inf.* hic *Diuersorum* appellatione fortè intelligat quis eos, qui in diuersis locis erant, neque continui, qui & ideò à Dominis negligebantur, vide Siculum Flaccum *p. 20.* Sed verius est, hic vocem *diuersorum* accipiendam, quo sensu alibi pro quibuscunque tandem: vt *l. 2. ne opera à conlat.* cuiusmodi sunt, qui à Dominis neglegebantur: (alij à vacantibus qui dominos non habebant) vt *l. 11. inf.* Quartò, *stipendij* & Tributorum immunitatem, fructuum perceptorum nomine, iisdem indulget. Stipendium *hac leg.* est quasi solarium quod pro solo & agro penditur: atque eò differunt Stipendium & Tributum, de quo monent satis *Libri nostri*. Quintò, animalia & semina præterea iisdem præberi Iudicum prouisione iubet: quod & ipsum Constantinus voluit *l. 3. sup.* sed dispari modo & quantitate: Nam cùm Veteranis omnibus nulla distinctione adhibita Costantinus par boum & centum modios frugis præberi voluerit, Imperator hoc Edicto & modum auget, & rem ita distinguit: Veteranis scilicet Protectoria dignitate honoratis duo paria boum & centum modios frugis præberi iubet; cæteris autem Veterania vnicum par boum & quinquaginta tantùm modios frugis.

¶ Veterani scilicet *Protectoris* honore aucti varias prærogatiuas seu priuilegia præ cæteris habuerunt: Primùm Criminum rei non Iudices ordinarios, sed Præfectum Prætorio Iudicem habuerunt, *l. 5. sup.* vbi plenè. Secundò maiorem quantitatem immunem habuerunt aliquando à lustrali conlatione, *l. 7. inf. de lustrali collat.* (quanquam aliquando tamen Veterani omnes hâc parte exæquati fuerunt *l. 14. inf. de lustrali collatione*) Tertiò Protectores Veterani ampliorem pariter à censu immunitatem habuerunt, *l. 4. in pr. supr.* Quibus adde Quartum istud quod *h. l.* continetur. Postremùm iidem Veterani seruos & familias in agro consistentes, immunes possidere iubentur. *Familiæ* sunt liberi & vxores. ¶ Porrò tot tantáque priuilegia Veteranis, & quidem à Valentiniano data.

¶ NEGOTIANDI *cum plenâ immunitate Veteranis eorúmque liberis, Valentinianus potestatem facit.*

IX. *Impp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus" AAA. ad Dagalaifum" Magistrum militum.

REMOTIS iniuriis", iussimus, veteranis nostris, vel adgnatis", licere emere, vendere, negotiari: quos secundum veterem consuetudinem Parentum" nostrorum ab omni monere, vniuersisque redditibus auri" argentique, sed & portorij" indemnes esse oportet. Dat. VIII. Id. Decemb. Veronæ", Gratiano NB. P. & Dagalaipho CONSS. [366.]

N O T Æ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" *Gratiani* nomen delendum est; sequente enim demùm anno Gratianus Ambianis in Galliâ Augustus renunciatus fuit. Et sanè in subscriptione huius legis, *Nobilis puer* vocatur: Nondum igitur *Augustus*.

" *Dagalaiphus* Magister militum sub Valentiniano Sen. meminit eiusdem Ammianus *lib. 26. & lib. 27. circa princ.* in Gestis huius ipsius Anni 366. Et quidem ex PARISIIS missi aduersus Alemannos, qui Galliam tum infestabant. Meminit *ibidem* Consulatus ei delati, qui & subnotatus in subscriptione *huius legis*. Hic paulò antè Comes Domesticorum fuit, cuius inter alios ope, consilio, Valentinianus Imperator factus est, teste Philostorgio, *lib. 8. cap. 8.* cuius etiam meminit Ammianus Marcellinus *lib. 26. p. 333.* in Valentiniani inauguratione. Plura in *Prosopogr.*

" *Iniurias* vocat exactiones & collationes tributorum.

" *Adgnatos* veteranorum vocat *liberos*, de quâ voce alibi vid. *l. 1. inf. de collegiatis*: & *l. 19 inf. de diuersis officiis*: & plura in *Gloss.*

" *Parentes* vocat Decessores suos Constantium & Constantium Impp de quâ formulâ dixi plenè in *tract. de Imperatore*

tore Romano.
" Intelligit lustralem collationem, sic enim lustralis collatio vocatur, Græci quoque χρυσάργυρον, de quo suo *Titulo.*
" Dixi ad *l. 2. sup.*
" *De* hoc loco mox.

COMMENTARIVS.

NEGOTIARI Veteranis, eorundémque liberis per Gallias, (vbi hoc anno erat Dagalaïphus, vt testatur Ammianus Marcellinus *lib. 27. p. 358.*) Valentinianus Sen. *hâc l.* permittit, cum omni, plenâque immunitate à lustrali collatione & portorio. Nempè quod infracta hæc libertas & adempta fuisset. Proindè veterem consuetudinem *hâc lege* renoeat.: de quâ libertate & immunitate iam *suprà* actum fuit: nempè *l. 3.* vid. & *tit. inf. de lustrali collatione.* ¶ Quod autem *h. l.* Valentinianus plenam à lustrali collatione immunitatem Veteranis tribuens ait, se id cõstituere *Secundum veterem Parentum suorum* (id est, Constantini & Constantij) *consuetudinem*, id non vsquequáque verum esse ostendit Constantini *lex* 2. *inf. de lustrali collat.* vbi limitata quædam tantùm immunitas Veteranis tribuitur: vti etiam tribuitur ab ipsomet Valentiniano, *l. 7. inf. de lustrali collat*: & Valentiniano, Iun. *l. 14. eod. tit.*

¶ Illud hic quoque singulare, quod Veteranorum filiis negotiantibus eadem immunitas tribuatur, quæ Veteranis ipsis: nempè ab omni munere, vniuersis reditibus auri & argenti & portorij, de quâ alioqnin immunitate dictom iam ad *l. 2. sup. h. t.* Certè ita quoque Veteranorum liberis idem honos habebatur qui & Veteranis, quoad pœnas quasdam à quibus immunes habebantur, *l. 3. ff. de Veteranis*: liberis, inquam, primo gradu *l. 5. Cod. de pœnis.* Et tamen qnod ad munerum publicorum vacationem attinet, Papinianus *l. 8. §. 2. ff. de vacat. mun.* scribit, *Vacationum priuilegia non vetant liberos Veteranorum*: vbi alij reponunt, *non spectant*, Cuiacius 24. *obseruat.* 25. *non vetant*, prisco verbo, id est, non transeunt in liberos. Quod non admitto. Ego malo *non velant liberos veteranorum*, id est, non tegunt, his non prosunt. Vacatio est Veli genus quo quis obtegitur; sic velamen Clericatus, *l. 29. infr. de hæreticis.* Imo sic quoque Velamentum priuilegij, *l. vlt. inf. de equorum collat.*

¶ Superest vt Inscriptionem simul & subscriptionem *huius legis* velut singulares illustremus. Inscribitur hæc lex *Dagalaipho Magistro Militum*, per Gallias scilicet. Hic sub Constantio, Iuliano & Ioniano Comes Domesticorum fuit, testis Amm. Marcellinus *lib. 21. p. 203.* de quo & *lib. 25. p. 317.* Idem à Ioniano Magister militum factus *lib. 26. p. 339.* & exinde sub eo Magister Militum per Gallias à Valentiniano (qui eius ope, consilio, inter alios, Imperator factus est, teste Philostorgio, *vbi sup. in Notis*) missus est A. D. 358. Amm. Marcell. *d. lib. 26. p. 340.* vbi & hoc ipso anno 366. constitit, & quidem Parisiis, Marcell. *lib. 27. p. 358.* vide & de eo Zosimum *lib. 3. p. 712.* Ex quibus *locis* Gesta eius repeti possunt.

¶ Quod ad locum *huic legi* subscriptum attinet, nempe *Verona*, quænam hæc Verona fuerit, disquirendum est; Italiæ enim esse non potest; quandoquidem in Gallia Remis fermè hoc tempore versabatur Valentinianus: vide *Chronol.* (quæ vox etiam non vno *huius Codicis* loco transiit in *Roma*, vt *l. 4. infr. de Metallis*: *l. 13. de suscept. l. 3. inf. de indulgentiis criminum*:) quomodo igitur Veronæ hæc *lex* à Valentiniano data dici possit? certè vt iam indicaui, non in Italia ea quærenda, verùm in Galliis, vbi alioquin propè vrbem *Remos* reperio vrbem quæ dicitur *Vrigny*: Sed *Viromum* hic in Veromanduis conjicio: cuius mentio quoque in *Itinerario Peutingeriano*, quod ad Remos vtique proximum est: quod & nobis hodie *Veruins*, in *Itinerario* Antonini *Verbinum*: oppidum nobile pace initâ inter Regem Henricum M. & Philippum II. Hispaniarum Regem. Et verò in hac sententia hæreo: Non verò Virodunum, *Verdun*, quod credidit Petitus *in leges Attic. p. 39.*

¶ DIGNITATIBVS *citra Militiam honorati Veteranorum priuilegiis non fruuntur.*

x. * Idem" AAA. ad Probum PP. O."

SI quis Præpositus fuerit aut Fabricæ", aut Classi", aut Lætis", identidem" si Præpositus Rom. Largitionum", vel Cohortis gesserit Tribunatum, aut quicumque his administrationibus, ad quas nonnisi cum certis fideiussoribus singuli quique veniunt; fortasse præfuerit, qui non vel intra Palatium cõgruo labore meruisse, vel armatam inuenitur sudasse militiam, his priuilegiis" careat quæ militaribus Palatinísque tribuuntur. Dat. x. Kal. Ian. Triueris, Valentiniano NB. P. & Victore CONS. [369]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* concordat ei *lex vlt.*
" Hæc *lex* rectè tribuitur *Valentiniano*, *Valenti & Gratiano.*
" De Fabricis dicam *inf. tit. de fabricensib.*
" Intellige classes nauium, quæ in fluminibus, quæ scilicet Romani Imperij limites erant; quales in Pannoniâ vtrâque, Valeria, Belgicâ Secundâ, Venetia, Flaminiâ, Liguria, Campania, Gallia Ripensi, Lugdunensi prima, & Senonia, memorat *Notitia Imperij Occidentalis*: Et in Scythia, Mæsia prima, Dacia Ripensi, *Notitia Imperij Orientalis.*
" De *Lætis* dicam ad *l. 12. inf.*

" Iidem.

Ibidem.

Romanarum Legionum.

Legiones *Romanæ* dicuntur, ad differentiam Auxiliorum, vel Lætorum: quæ non ex Romanis erant: ita Tribuni Legionum apud Ammianum Marcellinum *lib.22 p 319.* de quo dixi ad *leg vlt. sup. de re militari & l. 22. sup. de erogat. milit. annona.* Quare error est Gutherij *1 de off. August. cap. 16 & 22.* qui Romæ Largitionum Præpositum hic legebat, eundémque suspicabatur cum Comite Largitionum Italicianorum, de quo ad *l. vn. sup. de Consularibus & Præsidibus.*

C O M M E N T A R I V S.

PRÆPOSITI Fabricæ (id est, in quâ arma fabricantur) vel classi (id est, nauibus amnicis & lusoriis) vel Lætis (de quibus erit dicendi locus *l. 12.*) vt & Romanæ Legiones, vel *Tribunus* cohortis, Militum & Palatinorum priuilegiis non fruuntur, nisi competente labore & tempore in Palatio, vel in militiâ militauerint. In Palatio inquam, ij qui Præpositi Fabricarum facti sunt: Erat enim hæc militia Palatina, sub dispositione Magistri officiorum, vt docet *Notitia Imperij*: & pluribus ostendetur ad *Titulum de Fabricensibus, inf.* Sed & Ammianus Marcellinus meminit non vno loco Tribunorum fabricarum *lib. 14. p. 20. 15. p. 44.* imò & Præpositi Fabricæ sub hoc eodem Valentiniano *lib. 29. p. 424.* de quo ad *l. 3. de fabricensibus*, ac nominatim idem ostendit *p. 44.* Fabricas & Tribunos sub Magistro officiorum fuisse: de quo plenè ad *d. l. 3. de Fabricensibus.* In militiâ inquam, id est, qui aut Classi, aut Lætis, aut Legioni Præpositi aut Tribuni cohortis fuerunt. Hæc *huius l.* sententia est.

Vnde colligimus ad has Præposituras & Tribunatus euectos per hæc tempora, etiam qui intra Palatium vel armatam militiam nō militauerant, id quod nominatim de Tribunis cohortium, & Præpositis numerorum ostendi ad *l. 34. sup. de erogat. mil. annona*, & docebit rursùm *lex vlt inf. hoc tit.* & docuit quoque *lex 18. sup. de Tironibus*, quib. quidem vt eædem annonæ his darentur quæ aliis *d. l. 34.* Et tamen vt aliquod inter hos, & eos qui actu, postque emeritam militiam ad has Præposituras, & Tribunatus euecti sunt, discrimen esset, vt esse debet (*l. vlt. inf.*) priuilegia his tributa, illis non competunt; veluti à Tironum præstatione immunitas, *l. 10. 18. sup. de Tironibus*, *d. l. vlt. inf.* Vt proindè hæc *lex*, & *d. l. vlt.* meliùs relatæ fuissent ad *Titulum de Honorariis Codicillis*, ac maximè cùm Palatinæ militiæ communis sit. Quanquam & eo nomine *huius Codicis* Conditores hanc *leg.* sub *hoc tit.* rectè sibi visi sunt posuisse: quod hic exemplum contineatur Veteranorum, qui tamen Veteranorum priuilegiis non fruuntur.

¶ Illud obscurius est, quod de *Administrationibus* adiicitur, ad quas non nisi datis *fideiussoribus* perueniri potest. Ego his verbis indicari puto nonnullos intra Palatium (vt mox subiicitur) militantes: putà procuratores Gynecíorum, & Baphiorum, monetarum, linificiorum, Præpositos Bastagarum, atque his similes, qui sub dispositione Comitis S. Largitionum, aut rerum priuatarum fuerunt. Eius quippè generis hæ administrationes omninò videntur, vt nonnisi sub *fideiussoribus*, seu prædibus committi debeant. Erroneum enim est quod Valesius de *Gestis veterum Franc.* scribit, *p. 33. lib.* id hâc *leg.* definiri, neminem Lætis præponi posse, nisi datis prædibus. Apertè enim hic distinguuntur Administrationes intra Palatium in quib. fideiussores requiruntur, à Præpositis militaribus, de quibus *initio leg.* ac nominatim à Præpositis Lætorum.

¶ NEGLECTA *à dominis loca Veteranis celere conceditur.*

XI. * Idem AAA ad Iouinum Magistrum militum.

CONMONEAT Tua Sinceritas hâc sanctione Veteranos, vt Loca absentium squalida, & situ dissimulationis horrentia, de solitâ fructuum indemnitate securi, quantum vires vniuscuiusque patientur, exerceant: Namque decernimus, vt his qui soli relicti terras sulcauerint, sine molestiâ præiudicióque dominorum, prouectuum emolumenta quærantur: nihilque illis, qui messium tempus adsolent aucupari, *Agratici* nomine deferatur. Dat XVI. Kal. Feb. Valentiniano & Valente AA. IV. CONSS.

N O T Æ.

Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*

De *lemine* hoc, dixi ad *l. 7 sup. de re militari.*

Loca hic propriè eodem significatu, quo *leg. 1. sup finium regundorum.*

Non intelligit Vacantes *terras* quæ dominos non habent: Verùm eas, quæ dominos habent, sed negligentes: *absentium* proindè loca, situ dissimulationis horrentia: *derelictas* terras.

Dissimulatio, pro incuria, negligentia, & abdicatione, quasi sua non sit, & sic derelictui habere. *v. Gloss. Theod.*

Hæc quoque occupatoriorum agrorum conditio fuit, vt docet *lex*, *in agris limitatis 16. ff. de adquis. rer. dom.* Et Frontinus *de Coloniis* variis locis: De quo alibi.

Exercere loca seu terras, *v. Gloss. Theod.*

Suprà: *loca absentium*, dixit.

Sulcare terras.

ꝶ. prouentuum: id est fructuum, vt *sup.* vt Eucherius Lugdun. *p. 377. Si fortè minus in agello assiduus fuerit, Prouentus de annona minuitur.* Ammianus Marcellinus *lib. 22. p. 232. Adhibentes vomeri curam & prouentibus fenctuariis [illegible] obuentiones, l. 7. ff. de vsuris.* Quanquam & istud sustineri fortè potest.

Vide *Gloss.*

Malim.

Id est A.D 368. vel 111. id est A.D, 370. propterea quæ noto de Theodosio ad *l. vn. sup. de nuptiis Gentilium.* Quod & Valesium posteà probare vidi in *Amm. Marcellinum. p. 360.*

COMMENTARIVS.

NEGLECTA à dominis loca, Veteranis colere & conserere *h. l.* permittit Valentinianus Imp. Et vt ad colenda ea eos inuitet, ita his colenda tribuit, non qoidem vt ipsa loca iure dominij vindicent; verùm, vt *prouentuum emolumenta* fructus qoi prouenerint ex ipsorum culturâ, & quos coeseuerint *solidos* & integros sibi adqnirant *sine molestiâ praiudicióque dominorum*: id est sic vt partem aliquam ex his Domini sibi perere non possint, agratici nomine: Scilicet negligentes alicubi domini cùm loca soa, seu fundos squallere, situque dissimulationis horrere sinerent, mox vt hos agros Veterani pro indoltâ sibi licentiâ conseuissent, tempus messiom *aucupantes*, partem aliquam prooentus sioe fructuum ab his qoi conseuissent præstari sibi volebant, tanquam pro præstito & concesso agro: Quod quidam Veteranos ab his colendis absterrebat. *Agraticum* est, quod pro agro concesso penditur. Agrariom huic simile est, Tributum scilicet, quod pro agris penditur, cuius mentio fit in legibus Baiuuariorum *Titulo 1. cap. 14.* §. 1. & apud Marculfum prioris editionis Bignonianæ *lib. 2. c. 36.* & in Formola 61. & 85. ex editione Lindebrogij. Quibusdam consoetudinibus, *Agrier* vocator, *le Terrage & Champart que le Seigneur leue sur les gerbes de bled au temps des moissons.* Idem & cespiraticum dicitor, *Formula* 12. & apud Aimoïnom *lib. 5. cap. 264. 265.* à cespite videlicet, quod idem est cum agro, seu gleba agri. *Parcionem* quoque quædam veteres chartæ vocant *Terraticum* in præcepto Ludouici IV. io *Biblioth. Cluniac.* Francis denique promiscuè, *Agrier*, *Champart*, *Terrage.*

¶ Cæterum ad Gallias hanc legem pertinere existimo: Iouinos enim Magister militum, cui hæc *lex* inscribitor, per Gallias Magister militum sub Valentiniano Imp. erat: de quo dixi semel plenè ad *l. 7. sup. de re militari.*

XII. Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Stilichoni Magistro vtriusque militiæ."

PLERIQVE" Testimonialibus" fraude quæsitis fiunt Veterani, qui milites non fuerint: nonnulli inter exordia militiæ in ipso ætatis flore discedunt. Quisquis igitur Lætus", Alamannus, Sarmata", Vagus", vel Filius" Veterani, aut cuiuslibet corporis, dilectus" obnoxius, & florentissimus" legionibus inserendus, *Testimonialem* ex Protectoribus" vel cuiuslibet" dignitatis obtinuit, vel eas" quæ nonnunquam Comitum auctoritate præstantur, ne delitescat, tirociniis castrensibus inbuatur. ¶ Si" quis præterea vel prima stipendia, vel nondum vt oportebat inpleta, *Missionis* colore defeuit, nihil impetrata valeant: nisi fortè quempiam aut defessæ" ætatis, aut corporis ægritudo, aut gloriosorum" vulnerum cicatrices causariâ vel honestâ missione defendunt; dummodo hos ista non adiuuent, qui ætate solidâ, & integro corpore hæc occuparent" ¶ Et" quoniam plurimos vel ante militiam, vel post inchoatam vel" peractam latere obiectu piæ religionis agnouimus, dum se quidam vocabula" Clericorum & infaustis" defunctorum obsequiis occupatos, non tam obseruatione cultus quàm otij & socordiæ amore defendunt, nulli omnino tali excusari obiectione permittimus, nisi qui aut fractus senio, aut membris debilis, aut paruitate" deformis indignus consortio virorum fortium" repetitur. ¶ Illius" quoque" Sanctionis oportet admoneri, vt si quis Decurionum, Primipilatiorum", Collegiatorum", Ciuilium Apparitionum, vel aliorum necessitatibus inretitus, militiæ sacramenta durasset", defendi castrensium stipendiorum excusatione non possit. Dat. III. Kal. Feb. Med. Stilichone & Aureliano v. c. CONS. [400.]

NOTÆ.

" Per *Gallias*, vt ostendent ea quæ mox dicam de LÆTIS.

" Percrebuerat igitur hæc fraus.

" De *Testimonialibus*, tit. prox.

" ℞. *Lætus Alamannus, Sarmata, Vagus.*

" Fuit cùm putarem ita interpungendum hunc locum, *Sarmata-Vagus.* Sarmatarum-Vagorum meminit *Itinerarium Peutinger.* SARMATÆ-VAGI. Sed inane hoc est.

" *Vagus* est *h. l. & l. 10. vlt. sup. de desertoribus*, propriè, qui militiæ obnoxius origine, fundis suis & terris desertis, vagatur, & in alienis fundis delitescit: Itaque & Veteranorum filiis *h. l. & d. l. 10.* iungitur: Itémque desertoribus, *d. l. 10 & d. l. vlt.* Tironis nominatim vagi fit mentio *l. 6. sup. de Tironibus*, qui & alienigena dicitur *l. 2. sup. de desertoribus*: πλάνος Gregor. Nazianz. *ep. 121. ad Ellebichum.*

" De filiis Veteranorum dicetur *inf. suo Titulo.*

" ℞. *Dilectibus.*

" ℞. *Florentissimis*: suprà quoque *l. 2.* ibi, *optamus florescere.*

" Dicetur *inf. tit. prox.*

" Veluti Tribuni & Præpositi, vt dicetur *tit. prox.* vide & *l. 5. sup. h. t.*

" Superior sententia fuit de his qui militiæ nullo modo adscripti erant, etsi ei adstricti: hæc sententia de his qui iam adscripti.

" *Defessa ætas h. l.* defessa senectus, *l. 16. inf. de cohortalibus*, solida ætas ei *h. l.* opponitur.

" Gloriosorum vulnerum cicatrices: vt *l. 1. inf. de Testim.* vulnerum laudabilis excusatio.

" Præproperè scilicet & ante tempus; hæc enim vis est vocis, *occupare.*

" *Tertia* sententia communis desertoribus & refugis militiæ nondum inchoatæ, vel inchoatæ.

" ℞. *vel peractam.*

" ℞. *Vocabulo.*

" *x. Vocabulo.*
" *Copiatas* intelligit : de quibus agitur *l.1.inf de lustrali collatione*, & *l.15.inf.de Episcopis & Clericis.*
" Pertinet hoc ad statutam militarem : de quâ dictum ad *l.5 sup de Tironibus*
" *Viri fortes*, pro militibus, *h.l* & *l.18.in fine*, *inf de cohortalibus* : plura vide ad *l.17 sup.de erogat.mil.annona.*
" Postrema sententia *huius leg.*
" De Primipilaribus, & Primipilatiis dicetur *inf suo titulo de cohortalibus & Primipilaribus.*
" De *Collegiatis*, est infrà *tit.lib 14.tit.7.*
" Id est militiæ stipendiis perfunctus fuisse. Non audio reponentem, *iterasset.*

COMMENTARIVS.

VETERANORVM numero censendos non esse definit *h. l.* ad Stiliconem emissâ, Honorius Imperator, quin ad militiam renocari oportere omnes eos qui militiæ obnoxij, & *origine suâ* obstricti, quocunque prætextu militiam refugerint, vel inchoatam etiam deseruerint (citra senij, debilitatis, aut paruitatis causam) quocunque inquam prætextu, 1. Siue Testimonialem quis ex Protector bus, vel etiam cuiuslibet dignitatis impetrauerit, de quo *tit. prox.* 2. Siue in militiam cooptatus quis Missione præmaturâ donatus fuerit; Nullam habet scilicet militum originariorum militia missionem, nisi vna tribus ex causis superioribus intercedat; mala scilicet ætas, corporis imbecillitas, vel paruitas, quæ vtique originali militiâ liberant 3, Imò neque *Clericatus*, vel etiam copiatæ obsequium originali militiâ soluit, non magis quàm Testimonialis, aut iniusta missio; quia scilicet id illi facerent non tam obseruatione cultus, quàm otij & socordiæ amore, vt *h. l.* dicitur ¶ cui similis circa Curialem nexum est *lex*; *quidam ignaniæ sectatores*, *inf. de Decurionibus.* 4. Denique *militia* tantum exantlata in aliquo alio Corpore, puta Decurionum, Primipilatiorum, Collegiatorum, Ciuilium Apparitionum, & similium militiarum, exuit militiæ debitum.

¶ Tria porro exempla seu species hîc proponuntur eorum, qui delectibus, seu militiæ originis iure obstricti erant, Nempe 1. *Læti* Alamanni, & Sarmatæ Vagi : de quibus Vagis dixi ad *l.10.sup de desertoribus*, quæ hoc ipso anno data est. 2. *Filij* Veteranorum, de quibus dicetur *suo titulo*, *de filiis militarium apparit. & Veteranor.* 3. Quidam alij qui his verbis indicantur, *aut cuiuslibet corporis: delectibus obnoxius & florentissimis Legionibus inferendus.*

¶ De Lætis, siue *Letis*, (nam ita promiscuè in MS. effertur) semel nobis hîc agendum est, quorum *hâc l.*& *l.10. sup.* mentio fit, vt & terrarum Læticarum, quæ ab his dictæ, *l.9. de Censitoribus.*

¶ Igitur, cùm quidam è Gentibus Barbaris spontè Romanum in solum transibant, Terræ eis, eorúmque progeniei, desertæ excolendæ dabantur: & vt illi Coloni, *Læti*, sic terræ quas colerent, *Lætica* dicebantur. Illud Eumenius in *Panegyrico*, quem Constantio dixit, *sub finem*, his verbis adstruit. *Tuo Maximiane Auguste nutu, Neruiorum & Treuirorum arua iacentia Lætus postliminio restitutus & receptus in leges Francus excoluit*, vbi Lætus *post liminio restitutus* dicitur, qui cùm anteà Neruiorum & Treuirorum arua incoluisset, indè Barbarorum armis fugatus, vel metu armorum recesserat. Huic verò fidem facit Honorij Imperatoris constitutio data ad Messalam Præfectum Prætorio Italiæ, *d. l.9. infr. de censitoribus* : *Quoniam multis ex Gentibus sequentes Romanam felicitatem, se ad nostrum Imperium contulerunt, quibus terræ Læticæ excolendæ sunt, nullus ex his agris aliquid nisi ex nostra adnotatione mereatur.* Et ea tamen conditione terras illas excolendas Læti consequebantur, vt delectibus quoque obnoxij essent, & Legionibus infererentur, quod hæc Honorij constitutio testatur. Proindè Læti inter Numeros militares, & sub Præfectis, seu Præpositis fuêre. Quorum mêtio apud Amm. Marcellinum extat *lib 22.p.213.* (neque enim *Læti Barbari* de quibus idem agit, *lib.16.p.19.* huc pertinent, quia *Lætorum* vox ibi adiectiuè accipienda est, pro gaudio delibatis :) *Arbitionem*, inquit, *iter suum præire Lancearijs & Mattiarijs & catervis expeditorum præcepit, & cum Lætis ibidem Gomoarium, ea re aliis antelatum, quod vt contemptus in Galliis erat Iuliano infestus.* Eodem pertinet alter eiusdem Amm. Marcellini locus, ex Epistola Iuliani ad Constantium, *lib.20. p.182.* vt eum Adrianus Valesius feliciter restituit. *Equos prabeto curules Hispanos, & miscendos Gentilibus atque Scutariis adolescentes Letos* : (vbi hactenùs editum fuerat *Lectos*, pariter vt *h. l. Luctus*, pro *Lætus*) *quosdam cis Rhenum editam Barbarorum progeniem, vel certè ex Dedititiis qui ad nostra desciscunt.* Vbi obseruandum *Dedititios* à *Lætis* distingui : Nempè *Læti* erant, qui vltrò transierant, eorúmque progenies: Dedititij verò qui vi, armisque coacti, receptique in leges, vt in *superiore* Eumenij *loco* Ausonius in *Gratiarum actione* : *Voca Germanicum, dedititione Gentilium : Alemanicum, traductione captiuorum: vincendo & ignoscendo Sarmaticum.* De iisdem Dedititiis *l.16. sup. de Tironibus*, quorum pariter peculiaris ratio habita, v. & *Nouellam Theodos. de Ambitu 31.* duobus locis. De iisdem agit & Valentinianus *l.10. sup. Si quis*, inquit, *Præpositus fuerit aut Fabricæ, aut Classi, aut Lætis, identidem si Præpositus Romanorum Legionum vel cohortis gesserit tribunatum.* Ideò *Præfecti Lætorum* sub Theodosio Iuniore in *Notitiâ Imperij* varij memorantur, & varij proindè Læti communi prænomine : Præter Lætos *Alamannos* (de quibus *h. l.* agitur) Læti insuper Teutoniciani, Batavi, Gentiles, Sueui, Lingonenses, Acti Neruij (de quibus est quoque superior ille Eumenij locus, & à quibus *Lætiæ* oppido nomen inditum quidam censent, cuius mentionem facit Hugbaldus *de vitâ Ructrudis*) Læti Batavi, Nemetacenses, Baravi, Contaginenses, Lagenses, denique LÆTI FRANCI : De quibus nominatim Lætis Francis est quoque superior Eumenij locus. Cæterùm *Lætos* in Galliis fuisse non tantùm ex *hâc leg.* verùm etiam ex *Eumenij* loco, & ex *Notitia Imperij*, & ex *Ammiano Marcellino* liquet. Hinc factum iam, vt Zosimus *extremo libro secundo, p.701.* Lætos, *Gallicam Gentem*, non omninò rectè, vocauerit : Sic enim de Magnentio, à Francis orto, & cuius parentes idem Zosimus paulò antè à Constantio in fidem receptos fuisse dixerat, *p.696.* verba faciens scribit : γένος μὲν ἕλκων ἀπὸ βαρβάρων, μετοικήσας δὲ εἰς Λετοὺς, ἔθνος Γαλατικόν, id est, *originem quidem à Barbaris ducens, translatus autem in Letos, quæ Gallica gens est.* Quod Iulianus Cæsar *oratione 1. in laudes Constantij*, sic effert: ἀνδράποδον γὰρ ἦν τῶν ἐκείνου προγόνων, τῶν ἀπὸ Γερμανῶν λοιπὰ λάφυρα δυστυχὲς δεδουλευμένον : id est, *Fuerat enim maiorum illius* [Constantis] *vile man-*

cipium, ac Germanorum preda ſeruata infelices reliquia. Victor Schotti quoque in Conſtantio, *ſeu cap. penult.* prædictum Magnentium *genus Barbara* vocat: & Victor alter, *ortum parentibus Barbaris, qui Galliam inhabitant.* Quomodo & Siluanum Victor ex *Galliâ natum Barbaris parentibus* dicit: & alter Victor *Barbaro parente genitum.* „Rectè; neque enim Læti origine Galli erant, quod quidam cenſent, ſed domicilio: Non indigenæ, ſed Aduenæ & Metœci, eorúmque progenies in Galliis nata. Denique quod ex *ſuperiore* Marcellini *loco lib.* 20. diſcimus, *cis Rhenum edita Barbarorum progenies.* Indè igitur Victor alter, ſeu Victorinus Theodoſio Iuniori Coætaneus quoque teſtatur Barbaros illos æuo ſuo Galliam inhabitaſſe. Sed & Zoſimus eorundem temporum Scriptor, *Latos* gentem Gallicam ſuo quoque æuo fuiſſe indicat: & denique *Notitia Imperij* iiſdem temporibus ſcripta per varias Galliarum partes Lætos illos ſparſos fuiſſe oſtendat.

Ex his verò coniectura non inanis mihi naſcitur, *Laticianos*, quos Anno Domini 451. (id eſt, anno ſequenti mortem Theodoſij) Iornandes, vetuſtiores Scriptores ſecutus, & poſt eum Paulus Diaconus, vt & alij, vnà cum Francis, Sarmatis, Armoricianis, Burgundionibus, Ripariolis (in Galliâ tùm conſiſtentibus omnibus) in exercitu Aëtij Patricij contra Attilam in campis Catalaunicis ſteriſſe ſcribunt, non alios accipi oportere quàm *Latos* iſtos, Læticarum terrarum cultores, qui Romano Imperio inclinante in vnam quoque quaſi Gentem & manum in Galliâ coaluerint. Quod & ipſum de Sarmatis & Ripariolis dicendum eſt: de Sarmatis, inquam, quos Iornandes ſuperiore loco cæteris connumerat: Nam & hi non tantùm à Conſtantio Imp. intra ſpatia orbis Romani admiſſi, tirocinijs præbendis: quod ex Amm. Marcellino diſcimus *lib.* 19. *p.* 162. Verùm etiam in Galliam à Gratiano Imperatore traducti, terræque illis in Galliâ adſignatæ teſtis Auſonius, Gratiani ipſius Magiſter, *in Moſellâ* quoque (pariter vt in *Gratiarum actione*:)

Dumniſſum, riguóſque perenni fonte Tabonas,
Aruáque Sauromatum nuper metata colonis.
Et tandem primis Belgarum conſpicor oris
Niuomagum diui caſtra inclita Conſtantini.

Et ſanè hâc ipsâ conſtitutione noſtrâ Honorij ad Stilichonem Magiſtrum militiæ per Gallias, ſed tamen in Italiâ nunc agentem, vt colligo ex 2. & 3. Claudiani *lib. in laud. Stilich.* data, Sarmatæ, Lætis, & Alamannis coniunguntur, & dilectibus pariter per Gallias obnoxios fuiſſe oſtendit. Quin & *Imperij Notitia* vt Lætos, ita & Sarmatas Gentiles per diuerſos Galliarum tractus commemorat. *Laeitiani* proindè, *Sarmataque* in Galliâ Romanis aduerſos Attilam militauerunt, quod *lex* ipſa datorum & aſſignatorum agrorum exigebat. *Laeitiani* autem Læticarum terrarum poſſeſſores, coloni. Indè enim *Laticiani* à Læticis terris, vt *Caſtriciani*, à Caſtris, *l. vlt. ſup. de re militari.*

¶ Quare his Lætis omninò reſpondent qui ſub Francorum Imperio *Lati*, pariter *Liti*, vel etiam *Lidi* vocabantur. Dedititium quippe genus hoc hominum fuiſſe Albertus Stadenſis teſtatur, neque liberum prorſus, ſed obnoxium, & ad villicationem ſeu agrorum culturam pertinuiſſe Italicæ, Ripuariæ, Friſonum, Longobardicæ leges, & Kilianus, aliique Authores teſtantur. Sed & terra ipſa cui adſtricti erant, *Lita* dicebatur, fortè eadem eum *Litana*, cuius meminit Liuius, & vndè detortum *S. Germain en Laye.* Tandem obſequium, ſeu ſeruitium quod præſtabant huiuſmodi Liti, *Litimonium* vocabatur, quæ vox reſtituenda non vno loco apud Veterem Scriptorem *Formularum Senicarum.* Læticæ denique Terræ huiuſmodi publicæ erant. Quò tamen perperam Heſychij locum referunt nonnulli: λαῖτον, ἢ δημόσιον πόνων: Nam ibi Doricè λαῖτον, pro λήϊτον dictum: quod *archiuum* ſignificat, vt immediatè ante îdem Heſychius explicat, λαῖτον (non λαῖτον) τὸ ἀρχεῖον. Apud Suidam perperam ſcriptum λαμπὸν τὸ ἀρχεῖον pro λαῖτον. Vt & eiuſdem error grauis eſt, qui Lætos Præpoſitos credidit eſſe Peræquatores & Inſpectores, cum fuerint Præpoſiti rei militaris.

XIII. * Impp." Honorius & Theodoſius AA. Stiliconi Comiti & Magiſtro vtriuſque militiæ.

PORTET inter eos, qui ambitu ac ſuffragiis ad Tribunatos", Præpoſituráſque perueniunt, & eos qui labore, periculis, atque ordine militiæ decurſo, huiuſmodi dignitates acceperint, eſſe diſcretionem. Quare immunes" eos haberi decernimus, qui militiæ prærogatiuâ, vt dignum eſt, ad Tribunatum Præpoſituráſve peruenerint. ¶ Commonendi autem ſunt Comites aut Duces militum", vt & ipſi eos reuelatos" eſſe cognoſcant, neque aliquid hoc" nomine ab his flagitandum: De quibus ad omnes militares Iudices paria" ſcripta direximus. Dat. XI. Kal. April. Rom." Honorio VIII. & Theodoſio III. AA. CONSS. [407.]

NOTÆ.

* Abeſt à *Cod Iuſt.* Iungenda huic eſt *lex.* 18. *ſup. de Tironibus.*
" *Arcady* nomen addendum; vt additur quoque in *d. l.* 18 cui rei fidem facient, quæ ad ſubſcriptionem *legis* notabo.
" *Tribunatus.*
" A Tironum præſtatione, vt *d. lex* 18 *oſtendit.*
" Duces militum *hic*: limitum, *l.* 5. *inf de ſil mil. appar.*
" *relenatos*, propria hâc in re vox, vt *l.* 3. *ſup de deſertoribus.* Et in *Nouellis Theodoſij*, & Interpres ad *l.* 1. *inf. de cenſu.* Saluianus *lib.* 5. Sidonius, *lib.* 7. *epiſt.* 12. vid *Gloſſ.*
" Tironico, & auri Tironici præſtatione.
" Romæ hoc anno conſtitit Honorius.
" *ſcripta* Eodem exemplo.
" VII & *Theodoſio* II. Nam qui hactenus ſubſcribuntur Conſules, reſpondent Anno Domini 409. Atqui Stilicho, cui hæc *lex* inſcribitur, iam anno 408. interfectus fuerat, vt teſtatur Zoſimus, *lib.* 5 *p.* 831. Et fidem facit *lex* 1. *ſup. de litterum & itinerum cuſtodia.* Et *lex* 20. *inf. de pœnis*, & *lex* 20. 21 22. *inf. de bonis proſcriptorum.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

DE PRÆPOSITORVM, & TRIBVNORVM qui militiæ prætogatiua ſeu militiæ labore decurſo, factorum Dignitate & prærogatiua ſupra eos qui ambitione & ſuffragiis has dignitates adepti ſunt, eſt *hac* Honorij *lex*, quæ iungenda eſt cum *l.18. de tironib.* Prima prætogatiua eſt, quòd ab auro Tironicu ſeu Tironum præſtatione immunes ſint; at non etiam qui ambitu aut ſuffragiis, id eſt, vel non Milites, vel nondum Veterani, (vt ſæpè factum oſtendit quoque *lex 34. ſupr. de erogatione militaris annonæ, & lex 11. ſup. hoc tit.* & *lex 15. & 18. ſup. de Tironib.* quæ poſterior, *huic* noſtræ coniungenda eſt) has dignitates adepti ſunt: quæ ipſa eſt ſententia *dicta legis 15. & 18.* (abſque quâ foret nullus, vel certè non plenus huius noſtræ ſenſus conſtaret. Quod *huius Codicis* Conditorum erroribus in *Prolegomenis* adſcribo.) Sed & huic *legi* concordat *lex 11. ſup. hoc tit.* Quæ *lex* pariter vt *hac noſtra*, melius ſub alio *titulo* collocata fuiſſet. Concordat tandem omninò eiuſdem Honorij *lex vn. in f. infr. qui à præb. tironum.* ¶ Altera prærogatiua eſt, quod ob hanc promotionem, Comites & Duces, ab his nihil exigere poſſint. Nempe inter alia Comitum militarium & Ducum lucra & compendia erant, & illa quæ accipiebant ex promotionibus, de quo eſt Libanij locus ἀπὸ τῶν συνῶν *p.22.* Quæ *hâc leg.* ab illis quæ dixi poſtulare prohibentur, vt *& ipſi eos releuatos eſſe cognoſcant*, quantum ad ſe attinet: non tantùm quoad intributiones militares.

DE TESTIMONIALI EX TRIBVNIS ET PROTECTORIBVS.

TITVLVS XXI.

---

1. * Imp. Conſtantinus A. ad Rufinum P.P.ô.

ERRI non poteſt, in titulo" militaris laudis irrepere eos qui nec aciem viderint, nec ſigna perſpexerint, nec arma tractauerint. Ideóque ſi qui ex Protectoribus", vel ex Præpoſitis, vel ex Tribunis epiſtulas" reportauerint, non habeant priuilegium", quod merentur qui ordine militiæ ſub armorum labore decurſo ad hunc honorem peruenerint. PP. IIII. Idib. Auguſt. Sirmio, Conſtantino A. III." & Licinio III. CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Rufinus* PP. ſub Conſtantino M. v. *Proſopogr.*
" Forte *in titulos*: vel *in titulum*: quorum illud malim.
" Dixi ad *l.3. ſup. de Veteranis.*
" *Epiſtolas*, id eſt dignitates beneficiis impetratas, vt *l.14. ſup. de Tironibus.*
" Vt *ſup. l.10. de Veteranis.*
" *K. IV & Licinio IV.* id eſt A.D 315.

COMMENTARIVS.

SENTENTIA trium priorum *legum* quæ *hoc titulo* continentur, eadem eſt: videlicet HONORARIAS ſeu EMENDICATAS ambitu vel ſuffragiis, ac non etiam militiæ ordine, Teſtimoniales ex Tribunis, ex Præpoſitis vel ex Protectoribus, *priuilegia* dignitatis illius, quæ merentur ij qui ordine militiæ ſub armorum labore decurſo ad hunc Honorem peruenerunt, non tribuere. Quò pertinent quoque *l.15.18. ſup. de Tironibus: & l.5.10.12. vlt. ſup. de Veteranis: & l.153.156. inf. de Decurionibus.* Hæc verò *lex* eſt CONSTANTINI M. quâ id vt dixi abſolutè negatur. Præmiſsâ elegantiſſimâ ſententiâ: *Ferri non poſſe, in titulum militaris laudis irrepere eos, qui nec aciem viderint, nec ſigna perſpexerint, nec arma tractauerint.*

¶ Cæterùm de his Teſtimonialibus ex Protectoribus præter varias *leges* quæ *hoc Codice* occurrunt, duo inſignia loca extant apud Symmachum & Paulinum Symmachi *epiſt.67. ad Ricomerem, lib. 3. Firmum domeſticum meum* MILITIA *ſtipendiis cum honeſtate perfunctum teſtimonio decuit adiuuari, vt faciliori aditu ad tuam Notitiam perueniret. Porrige igitur, oro te, adiutricem manum* LEGITIMA *præmia* EX MORE *captanti. Huiuſmodi quippè* VETERANIS *prærogatiua debetur; vt illis* PROTECTORVM *dignitas tanquam pretium longi laboris accedat. Quod Firmo incunctanter eueniet, ſi tuus fauor vota hominis ad* CONSVETA NITENTIS *adiuuerit.* Item Paulini illud *ep. ad militem religioſum. In hâc militiâ ſoletis in votis habere hanc officij promotionem, vt Protectores efficiamini. Si autem Deo te probaueris, ipſum Deum incipies habere Protectorem, vide ad qualem militiam te inuito collegam, vt quod homini eſſe optas, hoc tibi Deus ſit.* De hâc etiam Protectoris atque Tribuni dignitate accipio Am. Marcellini locum *lib.30. p.458.* vbi de Valentiniani patre Gratiano. *Poſt dignitatem*, inquit, *Protectoris atque Tribuni, Comes præfuit rei Caſtrenſi per Africam.*

Huius porrò dignitatis Tribunitiæ & Protectoriæ Veteranis conceſſæ varia *priuilegia* fuerunt, quæ hîc in genere indicantur. Nempè, vt in cri-

minibus fori ordinarij præscriptionem haberent, *l.5. sup. de Veteranis*: vt negotiantes à lustrali collatione intra certum modum immunes essent, *l.7.* & *14. inf. de lustrali collatione*, quod etiam indicat *lex 3. inf.* vt à Tironum collatione, *l.18. sup. de Tironibus*, & *l. ult. sup. tit. prox. de Veter.* vt à sordidis muneribus, *l.153. infr. de decurion.* vt à verberibus excusarentur, *d. l. 153.*

¶ Cæterùm subscriptio loci *PP. Sirmio* euincit, hanc *legem* referri oportere ad A. D. 316. Nempè Constantinus hoc anno 316. in Pannonia versatus, & post Cibalense prælium, cum Licinio eâ potitus est: vide *Consularia Theodosiana* eius Anni 316. quare & hæc *lex* ad *Licinianum* bellum referenda venit.

II. * Imp. Constantius A. ad * P.F.P. Post alia.

SI quis de Paganis", vel Decurionibus", ambierit ad honores Protectoriæ dignitatis", nec tempus, nec stipendia ei post hanc legem computanda" sunt. ¶ Hoc & circa eos, qui ad Præposituras" ambitu peruenerint, custodiri præcipimus. & cætera. Dat. Kal. Maij, Constantio A. VI. & Constante II. CONSS.

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod Iust.*
" *Paganis*, id est non militibus: quo sensu passim in iure, *pagani.*
" Concordat *lex 153.156. in fin. de Decurionibus.*
" *Dignitas* Protectoria, *h.l.* & *l. 5 sup. de Veteranis*: *l. 3. in f. de diu. off.* Amm. Marcellinus *loco laudato ad leg. sup.* Symmachus *lib. 3 ep. 67.* vid. *Paratitlon de domest. & protector.*
" Id est ut eis conseceret deinceps in protectoriâ dignitate tempus aliquod exactum.
" Castri ac militum, *l. 11. in f. de diuers. officiis.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. hæc *lex* est: quâ is testimoniales HONORARIAS seu EMENDICATAS ex-Protectoribus & ex-Præpositis, à paganis, seu non militibus impetratas, vel etiam à Decurionibus, nihil prodesse vult ad euitandam conditionem suam, non obstante quâcumque temporis præscriptione. Quod postremum & ipsum ex parte statuitur *l. 3. prox.* & omninò *l. 153. 156. inf. de Decurionibus.* Solis igitur Veteranis eas prodesse vult. Et tamen ante hanc *legem* id aliquando obtinuisse hæc lex indicat, vt si Paganus vel Decurio huiusmodi Testimoniales impetrasset, & in eâ dignitate certo temporis spatio stipendia explesset, huiusmodi Testimoniales iis prodessent, ac nominatim Decurio Curiâ liberaretur, quod *hâc lege* aboletur. Temperatur verò ab Honorio *l. prox. 3.* Restituitur *d. l. 153. 156. inf. de decurionibus.* Ab huius etiam *legis* fine seu scopo non abludit, quod Amm. Marcellinus *lib. 21. p. 216.* de Constantio scribit: *Ab eo non nisi puluere bellico induratos Præfectos armatis.*

III. * Impp. Arcadius & HONORIUS AA. Florentino P.V."

QVICVNQVE ex-Protectoribus aut Domesticis" honorarias" missiones" meruerint, sub hâc normâ penes eos dignitas maneat, vt neque Municipes", curiam: neque Collegiatus", obsequium propriæ vrbis effugiant; neque Negotiator, à pensionis aurariæ" instituta" summâ, militiæ suffragio subtrahatur, neque ab vllo postremo Officio, militia, vel corpore, talis se impetrati quisquam obiectione defendat; sed manente normâ", soluat omnia quæ ab illo vel conditione nascendi, vel iure proprij postulantur officij. ¶ De liberis etiam eorum censemus, ne de his edicti" originis munus per priuilegia emendicatæ dignitatis effugiant. ¶ Quæ quidem omnia officere illis aliquando" non patimur, quos emeritos felicibus castris, vel honesta interdum aduersæ valetudinis missio, vel vulnerum laudabilis" excusatio, vel emensum sub signis tempus, absoluit. Dat. XIIII. Kal. Maij. Med. Arcad. IV. & Honorio III. AA. CONSS.

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod Iust.* Memorat, & derogat ex parte huic *legi* suæ Honorius, *l. 151. inf. de decurion.*
" Huc pertinet locus ex Epistula *Iuliani 21.* ad Leontium, quem ad Protectores Cuiacius malè retulit: συγκατελέξαμεν δὲ σε τῷ τῶν ΟΙΚΕΙΩΝ καταλόγῳ: γίνονται δὲ ἀπὸ τῶν ἐκλαφυραγώγων οὗτοι τῶν στρατευομένων.
" *Honorarias*, id est, codicillares, vmbratilea, emendicatas, *sine leg.*
" Id est Testimoniales vt *l. 151. inf. de Decurion.* Et fortè hic scribendum *iussiones.* Quod non temerè admitto.
" *Municipes*, id est Decuriones. Cæterum hâc de re vide & *l. 2. sup.* & *l. 151. 156. inf. de decurionib.* sed & ad aliquid, *legem 12. in fine*, *sup. de Veteranis.*
" Vide *infr. titulum. de Collegiatis*: & *d. l. 12. in fin.*
" Intellige lustralem collationem, de qua suo titulo & quidem *l. 7* & *14. eod. tit.*
" *Præstituta.*
" De huius loci sensu mox.

" χ. Edict

" *x. Edict*, id est liberi municipum, collegiatorum, &c.
" idest nullo modo.
" *Vt l.22.sup.de Veteranis*: gloriosorum vulnerum cicatrices.

COMMENTARIVS.

HONORII duæ constitutiones sequuntur. Hâc priore iubet, HONORARIAS vel emendicatas testimoniales ex Protectorib. vel Domesticis, neque Decurionem curiâ, neque Collegiatum obsequio vrbis, nec Negotiatorem à lustrali collatione, vel alteri officio, militiæ, vel corpori adstrictum liberari: cum aliàs EMERITÆ militiæ vel missionis Testimoniales huiusmodi liberent *h. l.* ac nominatim à lustrali collatione intra certam summam *l.7.14. inf. de lustrali collatione*: vbi dicam. Idemque de liberis eorum statuit. ¶ Quamquam id *h. l.* Corialibus & Collegiatis, &c. qui has honorarias Testimoniales obtinuerunt, Honorius largitur, vt saluis muniis quæ Curiæ vel Collegio debentur, dignitas tamen penes eos maneat. Et sic (quod docet *lex 153. infr. de Decurion.*) à sordidis & minimis muneribus, itémque à verberibus excusentur. Id quod Honorius mox anno proximo, constitutione ad eundem Florentinum P. V. emissâ abrogauit, *l.153.156. infr. de Decurionib.* abrogatâ nominatim hâc parte *hâc lege*.

IIII.* Impp HONORIVS & Theodosius AA. Theodoro PP."

EOs", qui Testimoniales non suo merito, sed eorum" contemplatione sunt adepti, qui pro his nostram Clementiam sunt precati, par" seueritas" persequatur. Eos tamen esse" in Vrbe sacratissima" non vetamus, qui posuerunt illic larem atque domicilium. Dat.x.Kalend. Decemb." Rauen. Basso & Philippo CONSS. [408.]

NOTÆ.

* Iungendæ huic *legi sunt lex 20.infr.de pœnis*: & *lex 22. infr.de bonis proscriptor.*
" *Theodorus* PP. Italiæ sub Honorio, v. *Prosopogr.*
" Milites scil.
" Intelligit proscriptos, Stilichonem eiúsque satellites, vt ostendunt leges, quas *huic* coniungendas dixi.
" Quæ illa? sequens sententia id ex parte indicat, sed pleniùs docet *d. lex 20.*
" Deportationis coopinatam pœna.
" Si videlicet Vrbem Romam vel Rauennam intrauerint.
" Morari.
" Vrbem Romam intelligit: v *Gloss* quæ æterna vrbs, *d.l.20.* Elogia eius alia, v. *in Geogr.*
" Ita quoque *d.l.22.* Sed in *l.20.de pœnis*, scribitur *Octob.*

COMMENTARIVS.

HONORII altera hoc titulo *lex* hæc est: cuius sententia semiplena ab huius Codicis Conditoribus reddita est; sic quidem vt non aliter vel saltem non plenè percipi possit, nisi coaptatis rursum aliis portiunculis, à quibus hæc nostra diuulsa est, putà *l.20.infr.de pœnis*, *l.22.infr. de bonis proscript.*

Ex his igitur intelligimus (ac maximè quidem ex *d.l.20.*) cæso Stilichone eiúsque filio Eucherio, Satellites eius cæterósque qui ab ipsius partibus fuerant, ab Honorio Imp. proscriptos veluti qui suis opibus eos iuuerant: adeò quidem etiam, vt proscriptis interdixerit Comitatum suum, in quo versabatur, id est Rauennam, vel Mediolanum ingredi, itémque Vrbem Romam, idque sub seuerissima pœna seu seueritate deportationis. ¶ Idem itaque vt à suspectis sibi partium Stiliconis vndiquáque caueret, etiam eos Milites qui vel Stiliconis, vel aliorum proscriptorum suffragiis, testimoniales ante emeritam militiam impetrassent Tribunorum & Protectorum, sub eadem pœna & pari seueritate & Rauennæ, & Mediolani & Vrbis Romæ ingressu *h.l.* arcere voluit: exceptis tantùm iis qui iam Romæ larem & domicilium collocassent. Ab his scilicet in Vrbe haud æquè periculum, neque iam metuendum, quasi res nouas molituri, qui in eâ Larem & domicilium fixêre: ab his verò metuendum, qui militiæ tantum prærogatiuâ, veluti Tribunorum & Protectorum (quorum sanè magna fuit potentia) tumidi, calentibus adhuc partium animis, ad eam accedunt: & metuendi, ne nouas faces necdum benè sopitæ factioni subdant.

DE

DE FILIIS MILITARIVM, APPARITORVM, ET VETERANORVM.

TITVLVS XXII.

XII. Cod. Ivst. Tit. XLVIII. *De filiis Officialium, & Militarium, qui in bello moriuntur.*

I.* Imp. Constantinus A. ad Optauianum."

Veteranorum liberos aptos militiæ, quorum quidam vt desides recusant militarium munerum functionem, quidam adeò ignaui sunt, vt cum dispendio corporis" militiæ velint necessitatem euadere: iubemus, si ad militiam inutiles resectis digitis iudicentur, Curialibus sine aliquâ ambiguitate muneribus atque obsequiis adgregari. Dat. XIIII. Kalend. Mart. Sirmio, Accep. VII. Idib. April. Regin" Constantino A. V. & Licinio C. CONS. [319]

NOTÆ.

* Meminit huius *legis*, eámque simul confirmat *lex 4 sup. de Tiron.*

" *Al. Octauianum*, vt hoc eodem Anno *in l. 2. infr. de Episcop.* & quidem Correctori Lucaniæ & Bruttiorum, vt nominatim præfert *d. lex 2.* idque etiam satis aperte ostendit huius *legis* subscriptio, quam mox expendam.

" Sui scilicet.

" *Regium*, sedes fuit Correctoris Lucaniæ & Bruttiorum, vt testatur *lex 1. infr. de relationib.* ac nominatim metropolis fuit Bruttiorum: vt docet Olympiodorus *apud Photium* τὸ Ῥήγιον μητρόπολις ἐστὶ τῆς Βρεττίας (ita enim reponendum non Βρεττίας) Sed & Ptolomæus fidem facit *Regium Bruttiorum vrbem fuisse.*

COMMENTARIVS.

Constantini M. quinque constitutiones sequuntur: & quatuor quidem, putà *lex* 1. 4. 5. de Veteranorum filiis militiæ adstrictis. *Hæc*, Detrectantes militiam Veteranorum filios, & quidem digitorum amputatione, Curiis addici iubet. Quam *legem* memorat ratámque esse iubet Valentinianus *l. 4. sup. de Tironib.* Verùm seuerior postea constituta in hos murcos sine pollice truncatos *l. 5. sup. de Tironib.* &c. cuiis deinceps addicti non qui se truncassent, sed qui armis gerendis habiles non essent, *l. 4. & 5. infr. & l. 5. sup. de re militari; & l. 15. 32. infr. de Decurionib.* ¶ Cæterùm iam antea quoque notaui non temerè hanc *legem*, pariter vt *legem 4. sup. de Tironib.* Italiæ Magistratibus inscribi. In ea quippe solemne fuisse notat Ammianus Marcellinus *lib. 15. p. 61.* vt munus Martium pertimescentes pollicem sibi præciderent, quos iocaliter *Murcos* appellabant: vide quæ de eo notaui plura *ad d. l. 4. sup. de Tyronib.*

¶ Obseruandum portò hanc *legem* pertinere ad Sarmatici belli apparatum, ad quod Veteranorum filij euocati, & quidem ex Italia. De quo bello & exinde Constantini victoria, Porphyrius *Panegyrico ad Constantinum cap. 19. 22. 23.* Auctor vitæ Constantini *lib. 4. cap. 5. 6.* Sozomenus *lib. 1. cap. 8.* Zosimus *lib. 2.* Eodem pertinet & anno proximo *lex 2. sup. de Veteranis.*

¶ Tandem ad illud quod hoc titulo aliisque legibus de Veteranorum filiis militiæ adstrictis dicitur, pertinet Gregorij Nazianzeni *ep. 123. ad Ellebichum Magistrum militum*, vbi missionem petit Mamanti Lectori militaris Viri filio, συνεφερόμεθα Μάμαντα τὸν ἀναγνώστην, ὄντα μὲν ἀπὸ στρατιώτου πατρὸς, καθιερωθέντα δὲ τῷ Θεῷ, καὶ ἡμῖν, ἀλλὰ μὴ συνακολουθῆσαι τοῖς πλείοσι, καὶ δὸς ἔγγραφον τὴν ἐλευθερίαν, ἵνα μηδὲ ὑπὸ ἄλλων ἐνοχλῆται.

II.* Idem A. ad Seuerum"........

Veteranorum filios, propter priuilegia parentibus eorum indulta, vacare non patimur, sed, Programmate per omnes Ciuitates proposito, diligenter quæsitos, ad alterutrum compelli iubemus, vt aut Decurionatus muneribus obtemperent, aut militent; Obseruatum Deuotionis Tuæ Officio, vt qui probantur", ab annis viginti vsque ad viginti & quinque annos ætatem agant. Si autem Veteranorum filij. qui" Equestrem militiam tolerauerunt, inter Equites probari voluerint, habeant facultatem, ita vt eum singulis equis idoneis prædicto adgregentur obsequio. Quod si quis duos equos habeat, vel vnum idoneum, & seruum vnum, cum Circitoriâ militet dignitate, & binas annonas accipiat, qui" gradus

dus præbetur aliis post laborem. ¶ Singularum[f] autem ciuitatum Decurionibus intimetur, vt Veteranorum filios, qui prædictæ ætatis sunt, si militare noluerint, vel minùs inueniantur idonei, ad Curialia vocare non morentur obsequia, si[g] tamen patrimoniis idonei esse noscuntur. Ex his autem qui militare voluerint, si qui minus apti sunt equestri militiæ, deficiente[h] calamitate membrorum, & legionariæ congruisse[i] noscuntur, deducendi[j] ad nos, Protectori[k], qui ob hoc missus est, consignentur. Dat. III. Kal. Aug. Aquileiæ, Constantino A. VII. & Constantio Cæs. CONSS. [326.]

NOTÆ.

[a] Huius *legis* meminit *lex 18. infr. de Decurion.* triennio post, vt videtur, lata.
[b] PF. P.
[c] Tirones seu milites. Eadem vox occurrit *l. 5. inf. l. 10. infr. de decurion.* de probatione Tironum dixi *ad l. 5. sup. de Tironib.*
[d] *Qui*, non filij, sed Veterani.
[e] Vide *instinum leges 3. sup. de re militari*: & quæ *ibi dixi.*
[f] Vt *l. 5 infr.*
[g] Vide *legem 5. infr.*
[h] *i. id efficiente.*
[i] *i. congrui esse.*
[j] Vide & *legem 2. sup. de Veteranis*: & *l. 5. infr.*
[k] *Protectores* missi, ad Veteranos filios ad militiam cogendos, *h. l. & l. 10 sup. de desertorib.* vbi dixi: vide & *Paratitlon de Domesticis & Protectorib.*

COMMENTARIVS.

SECVNDA hâc è quatuor Constantini M. *hoc titulo* constitutione, Veteranorum filij ad militiam euocantur atque euocari iubentur, Programmate per ciuitates omnes præposito. Quod sæpè factum, vrgente necessitate, vt docuit quoque *lex 5. 8. sup. de re militari*, & *lex 1. sup.* Et Sulpitius Seuerus in *vita S. Martini*: *Edictum*, inquit, *a Regibus, vt veteranorum filij ad militiam scriberentur*: idque vt hæc *lex* ait, propter priuilegia parentibus eorum indulta.

¶ Cæterùm veteranorum filij *hâc l.* his legibus & conditionibus à Constantino euocantur. Primùm, vt si militare nolint, vel minus possint, si facultatibus sint idoneis, ad Curiam deuocentur, id agentibus Decurionibus singularum ciuitatum: quod ipsum rursùs cauetur *l. 1. 4. 5. h. t.* & *l. 5. sup. de re militari*: & variis constitutionibus *infr. tit. de decurionib.*

¶ Secundò, *Ætatem* in probandis veteranorum filiis, adeò ad militiam amplectendam hanc Constantinus definit, ab anno ætatis vigesimo ad vigesimum quintum. Et post eam ætatem proinde ad Curiam subeundam, *l. 18. inf. de decurionib.* vbi mendum. Qua in re tamen sæpè deinceps variatum reperio ab ipsomet Constantino M. Initium quippe anni decimi octaui ab eo præstitutum, *l. 9. infr. de Decurionib.* Mox post sedecim annos militiam subire ab eo iussi *l. 4. inf.* quod etiam posteà stetit *l. 15. inf. de Decurionib.* Post octodecim annos expletos in sp. *l. 58. infr. de Decur.* De qua ætate intelligenda est *lex 5. sup. de re mil.* Sanè Tirones quoque ab anno decimo & nono ad militiam eligi voluit Constantius in *l. 1. sup de Tironibus*, vbi quædam etiam notaui.

¶ Tertiò *Priuilegia* Veteranorum filiis hæc defert, vt si inter *Equites* militare voluerint, id cum singulis equis facere possint; si verò duos equos habeant, vel vnum saltem cum seruo, inter *Circitores* illicò, non vt alij milites, post laborem demùm recipiantur, atque adeò binas annonas accipiant. Quod ipsum quoque intelligit *lex 5. sup. de re militari*, his verbis: *Eorum liberos qui armis inhæserunt, ad vsum bellicum & castra reuocantes, eis quoque eorum stipendiorum copiam deferemus, qui alterius gradus militia salutarem maximæ Reipublicæ operam persecuntur.* *Circitores* in militia erant inter Equites, qui duobus equis, vel saltem vno cum seruo merebant, ideóque binas annonas accipiebant. Quomodo & milites olim qui *Duplicarij* ideò dicti, quibus ob virtutem duplicia cibaria dabantur, apud Varronem, Liuium, Vegetium. Primúsque hic gradus erat in militia Equestri in quem Eques post laborem subuehebatur, vt non tantùm ex *h. l.* constat, verùm etiam ex Hieronymo aduersus Ioannem Hierosolymitanum ad Pammachium. *Finge* (inquit) *aliquem Tribunitia potestate suo vitio regradatum, per singula militiæ Equestris officia ad tyronum vocabulum deuolutum, numquid ex Tribuno statim fiet Tyro? Non: sed, antè Primicerius, deinde Senator ducenarius, Biarchus, Circitor, Eques, deinde Tiro.* Ideò Circitoria dignitas *h. l.* dicitur. Vegetius quoque militiæ gradum vocat, nominísque rationem, & originem reddit *lib. 3. cap. 8.* *Idoneos* (inquit) *Tribuni & probatissimos eligunt, qui vigilias circumeant, & renuncient si qua emerserit culpa, quos Circuitores appellabant. Nunc militiæ factus est gradus & Circuitores vocantur*, [alij habent Circatores.] Horum quoque Circitorum mentio fit frequens *in l. 2. Cod. de officio Præfecti Prætorio Africæ*, vbi & de eorum annonis agitur. Vox Græcis posteà rei militaris Scriptoribus retenta. Glossæ Nomico κιρκίτορες οἱ περὶ τὰς μαχομένας περιόντες καὶ χορηγοῦντες ὅπλα αὐτοῖ μέσον ἐπιμαχόμενοι μάχης. Vnde & Κιρκιτοι, ἤτοι φυλακαὶ περὶ κατασκήνων, & Iulium Aphricanum. Vet. Gloss. *tit. de militiâ.* Circitus περιοδεία: & κιρκιτεύων apud prædictum Anonymum: Veteres quoque dixerunt *Circare*, circitare, κυκλεύειν & Circaneam agere. *Circitores* itaque erant ἐφοδεύοντες Hesychio, vbi non audio reponentes ἐπιστατοῦντες φιλάκους Gloss. Veter. *ceux qui faisoient la Ronde, & le changuet.* Ac vt in Equestri militia, ita & in Palatinâ inter Agentes in rebus *Circitores* quoque fuerunt, *l. 3. sup. de Agentib. in rebus*: vbi dixi. De quibus non est Hieronymi locus, verùm de militaribus, de quibus *hac l.* Neque absimili sensu Circitores, de quibus in *l. 5. §. 4. ff. de institor. action.* ¶ Tandem id Constantinus statuit Veteranorum filios si militare velint, neque apti sint *Equestri* militiæ, tùm si modò membris suis integri sint & legionariæ militiæ congrui esse deprehendantur, id est, pedestri militiæ, ad Principem dirigendos, & Protectori in id misso tradendos Legiones

giones fcilicet Peditum erat, & Legionaria militia Equeftri opponitur: de quo iam monui ad *l. 22. fup. de erogat milit. annona.* Hinc interim colligimus, potiorem fuiffe Equeftrem militiam, Pedeftri: fic vt membrorum maior in illâ firmitas requireretur: denique, maior fuit ἱππέων δοκιμασία; quomodo apud Atticos: de quâ Petitus, *in legibus Atticis, p. 550. & p. 552.* fic vt *lege* cautum fuerit ἱππείας καθιστάναι τοὺς δυνατωτάτους καὶ χρήμασι καὶ σώμασιν.

III. * Idem A. ad Euagrium."

HI qui ex Officialibus, quorúmque" Officiorum, geniti funt, fiue eorundem parentes adhuc facramento" tenentur, fiue iam dimiffi erunt, in parentum locum" procedant. Dat. Prid. Non. Aug. Baffo & Ablauio CONSS. [331.]

NOTÆ.

* *L. 1. Cod. eod. tit.* Iungenda autem *huic* eft *lex 19 infr. de Decurion.* quæ de Veteranorum filiis eft ad militiam paternam vocandis, adftringendis. vt hæc de Apparitorum filiis. Quæ proinde melius hic fletiffet.
" PP. vt *l. 20. infr de Decurion.* quæ & ipfa fortè *huic l.* coniungenda eft.
" *Quorumcunque*, vt Cod. Iuft.
" Militari: de quo mox
" *Militiam vocentur*, ita Cod. Iuft. eodem fenfu. At hoc noftrum elegantius. *Locus* eft militiæ gradus.

COMMENTARIVS.

APPARITORVM filij apparitionem patris fubire iubentur à Conftantino M. pariter vt Veteranorum filij, militiam patris, *l. 19. de decurion.* quæ *huic* coniungenda eft. Idque fiue pater adhuc Sacramento teneatur, fiue iam militiæ miffionem impetrauerit; & miffi eius fit. Dubitari autem poteft de quo Sacramento parentum hæc *lex* intelligenda fit, an de Militari: an verò de Officiali? Nam fi de militari, tum fenfus huius *legis* hic fuerit: fiue pater adhuc militet in militiâ Armatâ fiue dimiffus militiæ fit, filium in parentis locum prodire oportere; fi de Officiali; tùm fimplicior hic fenfus fuerit: parte Officiali natum, fiue pater adhuc Officialis fit, fiue iam dimiffus, Officialem fieri. Cùm Officiales multi militarem ambirent militiam, ne qua officiis inde iactura fieret, Filios his fubftitui voluerit Conftantinus M. cui fimilis eft Conftitutio Honorij, *l. 19. inf. de diuerf. officiis:* quo *titulo* dicendi locus erit plenior.

IV. * Idem A. ad Leontium PP."

IAMDVDVM fanximus, † vt veteranorum filij, qui poft fedecim" annos militiæ munus fubire non poffunt, vel armis gerendis habiles non extiterint, Curiis mancipentur. Dat. III. Id. April. Pacatiano & Hilariano CONSS. [332.]

NOTÆ.

* Hanc *leg.* intelligit, & exfcribit Conftantius *l. 34 infr. de Decur.*
" Quamdudum? Nam anno fuperiore feptimumdecimum annum completum ftatuit, *l. 19. inf. de Decurion.*
† Non extat hæc *lex*: nifi potemus indicari *legem 2 fup. de Veteranis.*
" Ætas hæc variè ftatuta: dixi ad *l. 2. fup & ad l. 18. infr. de Decurion.* vide & *l. 5. fup. de re militar.*

COMMENTARIVS.

TERTIA hæc è Conftantinianeis *hoc titulo*, de *Veteranorum* filiis in militiam allegendis, conftitutio eft. Qua quidem militiam detrectantes vel inhabiles militiæ Veteranorum filij, Curiis à Conftantino M. addici iubentur A. D. 332. & *l. 2. fup. l. 5. inf. & l. 5. fup. de re militari* vt & variis aliorum Imperatorum Conftitutionibus inter alias, *l. 89. inf. de decurionib.* Idque poft decimum fextum ÆTATIS annum: Quâ parte quàm fæpe variatum fuerit, etiam ab ipfomet Conftantino, notaui ad *d. l. 2. fup.* & dicam adhuc ad *l. 18. inf. de decur.*

¶ Interim notandum, proculdubio hanc Conftantini conftitutionem pertinere ad apparatum belli *Gothici*, quod à Conftantino M. hoc anno geftum implorantibus Sarmatis: quod confectum mox hoc ipfo menfe *XII. Kal. Maij*: de quo vide Hieronymum & Idacium *in Chronicis*: Anonymus qui apud Sirmondum olim, nunc editus à Valefio; *Conftantinus*, inquit, *contra Gothos implorantibus Sarmatis auxilium tulit. Itaque per Conftantinum Cæfarem centum prope millia fame & frigore affecta funt. Tunc & obfides accepit, & inter eos Ararici Regis filium.*

V. * Idem A. Ablauio PP.

VETERANORVM filij, vel eorum qui Præpofiti, vel Protectores fuerunt, vel ceterorum qui quemlibet gradum militiæ tenuerunt, fi inualidi & inbecilles fint,

Curiis

Curiis adgregentur, ita vt rei" familiari gaudentes & ineptos" militiæ, Curiarum societati coniungas. Quod etiam nos fecimus sub conspectu" nostro, his quos deliciosis nutrimentis eneruatos esse perspeximus. Qui igitur ex his patresfamilias" sunt, & idonei functionibus publicis, eligantur ad augendum Curialium numerum: Singularum" ciuitatum Ordinibus commonendis, vt quos norunt idoneos, nominare non dubitent, præter eos quos vigor & fortitudo defendendæ Reipublicæ idoneos facit. Nam & Duces singulorum limitum" conuenimus, ne deinceps Veterani filios inutilis sacramento cingatur. Eos etiam qui iam probati" sunt, diligenter inspiciant, vt qui minus idonei reperiuntur, sacramento soluti ad Grauitatem" tuam mittantur. Dat. & PP. Idib. Nou. Dalmatio & Zenofilo CONSS. [333.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C. Iust.*
" De hoc *Ablauio* PP. v. *Prosopogr.*
" *Al. re familiari*, vt *l. 2. sup.* si tamen patrimoniis idonei esse noscuntur.
" *Ineptos.*
" Vide *legem secundam*, *sup. de Veteranis*: & *l. 2. in fin. sup. h. t.*
" Idem cauetur *d. l. 2. sup h. t.*
" Duces limitum, *h. l.* militum, *l. vlt sup. de Veteranis.*
" De hac *Probandi* voce vide dicta ad *l. 2. sup.* & *l. 1. sup. de Tiron.*
" *Grauitatis* titulus tributus sub Constantino Præfectis prætorio.

COMMENTARIVS.

VETERANORVM filij militiæ INEPTI, Curiis adgregari & ab Ordinibus nominari ad Curiam, rursum à Constantino iubentur *hac l.* pariter vt *leg. 2. 4. sup.* & *l. 5. sup. de re militari*. Exemplo suo eam in rem prælato, qui nuper delitiosis nutrimentis eneruatos Curiis addixerat. Quò referri possunt nonnulla, quæ apud Gellium & Vegetium occurrunt. Intantum vt Ineptos, etsi iam probatos à Ducibus limitum, proiici Constantinus *h. l.* velit, & ad Præfectum Prætorio mitti. Pertinet hæc *lex* procul dubio, vt *superior*, ad militem *Gothis* oppositum, vel certè *Persis*.

VI. Imp. CONSTANTIVS A. Antonio Duci Mesopotamiæ. Post alia.

OBSERVETVR, ne Veteranorum seu militum filij" Officiis Præsidialibus adgregentur. Dat. IV. Non. Feb. Limenio & Catullino CONSS. [349.]

NOTÆ.

* Iungenda huic, *lex 4 inf de cohortalib.*
" An *Validi*? an *Inualidi*, seu inhabiles militiæ?

COMMENTARIVS.

OFFICIIS Iudicum, veluti Præsidum, adgregari Veteranorum filij à Constantio *h. l.* vetantur: vt vice versâ Officiales Præsidum ad Sacramenta militiæ adspirare *l. 4. infr. de cohortalib.* quæ huic, ceu eiusdem constitutionis pars, coniungenda est. ¶ Ceterum id quod *hac l.* constituitur, duplicem sensum admittere videri possit. Primum, vt prohibeantur validi Veteranorum filij seu militiæ apti officiis adgregari, contra iubeantur ad militiam vocari vel in militia paterna retineri. Secundum, vt ne quidem inhabiles militiæ officiis Præsidum sociari possint, verùm curiæ potiùs addici seu necti debeant. Quod tamen factum aliquando iure docere videtur *lex 2. sup. de Veteranis*. Prior sententia mihi magis placet: argumento *d. l. 4. infr. de cohortalib.* (quæ *huic* coniungenda est) Imò & argumento inscriptionis *huius legis*. Inscribitur scilicet ea *Duci*: ideò videlicet, vt Veteranorum filij ab eo vindicentur in militiæ vsus"; neque patiatur eos Præsidialibus officiis adgregari. Ergò de idoneis ad militiam sermo est. Tandem id etiam comprobant quoque *leges* sequentes putà *lex 7. 9. 10. infr.* Quamquam & vtraque simul interpretatio alicui placere possit *arg. d. l. 7.* Nempe neque habiles, imò neque inhabiles militiæ, officiis Præsidum adgregari posse: habiles enim militare cogendos: inhabiles verò Curiæ vindicandos, verùm priori sententiæ adhæreo.

¶ Porrò obseruandum, frequenter Veteranorum filios militiâ euitatâ Officiales Iudicum factos, variisque adeò Principum constitutionibus ad militiam retractos: à Constantio *h. l.* à Valente, *l. 7.* à Theodosio M. *l. 9. 10.* ab Honorio, *l. vlt.* Retracti porro instante aliquâ bellicâ necessitate: veluti bello Persico, vt in sp. *huius legis*, quæ inscribitur *Duci Mesopotamiæ*.

VII. * Impp. Valentinianus & VALENS AA. ad Petronium Patricium."

QVICVNQVE" castrensi stirpe progeniti, diuersorum se nexibus Officiorum tradiderunt, manu iniectâ retrahantur. Sciantque veterani, (quibus quies post arma

ma concessa est,) Liberos suos, quos militaribus aptos ministeriis insitum robur ostendat", offerendos esse militiæ. Nam si" quis militaris" prosapiæ degeneri mente Officiorom se consortiis adgregauit, vt ita fractis viribus grandæuam proferat" senectutem, aut debilitatis obtentu bellico operi inconueniens iudicetur, eundem ignauiæ latebris vel sera indagatio" protractum Curiarum functionibus placuit mancipari. PP. Beryti", Idib. April. Valentiniano & Valente AA. CONSS. [365.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod Iust.*
" Vide de hoc *Petronio Patricio* Valentis Imp. Socero, ex Præposito, Martensium militum, promoto repentino saltu, eiúsque moribus Ammianum Marcellinum *lib.* 26. *p.* 342. & 343.
" De hac *Patricij* dignitate alibi plenè.
* Hinc repetita est, & transcripta à Theodosio *lex* 9. *infr.*
" Ita quoque *d. l.* 9. Malit tamen quis, *ostentat.*
" Hinc totidem penè verbis repetita est, & transcripta à Theodosio *lex* 85. *infr. de Decurionib.* quæ etiam iungenda est *leg.* 9 *h. t.* quæ ex hac pariter transcripta est.
" Militaris prosapiæ; ideo militares viros vocat Symmachus *lib.* 4. *ep* 4. locum consignabo ad *l. vlt.*
" Præferat, *d. l.* 83. quod & hic melius foret.
" ✠ *Indagatione d. l.* 83.
" *Berythi* hæc *lex* proposita, pariter vt eiusdem Valentis *lex* 63. *infr. de Decurion* quæ in simili argumento versatur.

COMMENTARIVS.

Officiis Iudicum Veteranorum filij sociare se vetantur à Valente *hac l.* pariter vt & *l.* 6. *prox. sup.* & *l.* 9. 10. *vlt. infr.* Quinimò sociatos omnino retrahi, serâ quamlibet indagatione: quin & Curiis mancipari, si aut senes & debiles sint, iubet. Quod vtique solemne fuit: vti docet *lex* 2. 4. 5. *sup.* & *l.* 5. *sup. de re militari.* ¶ Quod de sera indagatione additur, planè conuenit moribus Petronij Patricij cui hæc *lex* inscribitur, vt eos describit Ammianus Marcellinus *lib.* 26. *p.* 342. 343. ¶ Illud additur à Valente, Patres veteranos filios suos militiæ offerre debere: quod ipsum constitutum à Valentiniano, *l.* 8. *sup. de re militari*; & à Theodosio *l.* 9. *inf.*

¶ Illud obseruandum, quindecim annis pòst, hanc *legem* à Theodosio totidem penè verbis repetitam, & in Phœniciam pariter, vt *hac* nostra, directam, exigente videlicet tùm rei militaris necessitate, & exulescente huius metu: de quo in *Prolegomenis.* Eaque *lex* Theodosiana in duas partes diuulsa extat *l.* 9. *infr. h. t.* & *l.* 83. *infr. de Decurionib.*

¶ Cæterùm Veteranorum filij ad militiam nunc euocati à Valente, si subscriptio restituatur, aduersus Persarum Regem manum Armeniis iniectantem: de quo Ammianus Marcellinus *lib.* 26. *p.* 358. Ideóque hæc lex *PP. Berythi* dicitur. Neque parum etiam hanc coniecturam iuuat, quod Petronius Patricius, cui hæc *lex* inscribitur Præpositus Martensium militum antea fuerat (teste eodem Ammiano Marcellino) qui per Orientem erant, & quidem in Armeniâ; vide *Notitiam Imperij.* Et tamen malim ego hanc *legem* referre ad *Gothorum* excursum, qui hoc tempore Valente in Bithyniâ constituto, timebatur: cuius causâ Valens, vt disertè scribit Ammianus Marcellinus *lib.* 26. *p.* 345. sufficiens Equitum & Peditum adiumentum mitti iussit ad loca, in quibus barbariei timebantur excursus. Quod si ita est, tum reponam in subscriptione legis, *PP. Perinti.* Hane coniecturam vel maximè iuuat, quod hæc lex *Petronio Patricio* inscribitur, quem Valens in Bithyniam transgressus Constantinopoli reliquerat, eodem Marcellino teste.

VIII. * Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Probum PF. P."

Filios veteranorum, qui armatæ militiæ paruissent, si in Officiis publicis", vel ministerio Chartularum" atque obseruatione Rationum inuenioontur, sciat Tua Sinceritas esse reuocandos: Etenim hi, quibus vel corporis robur" vel statura" defuerit, qui" Comitatensi" digni possint esse militia, Ripensi" potuerunt" copulari. PP. Rom." XV. Kalend. Mart. Modesto & Arintheo CONSS. [372.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod Iust.*
" Ad *Probum* Vicarium Vrbis extat *lex* 77. *inf. de Decurion.* hoc ipso anno & mense.
" Diuersa à Præsidialibus.
" Vide *infr. titulum de tabulariis, Logographis & Censualib.*
" Vide & *l.* 9 *sup de desertorib.* & *l.* 13 *infr. de diuers. officiis.*
" De statura militum dixi ad *l* 3. *sup. de tironib.*
" ✠ *quia*, vel *quis*, quanquam & hoc sustineri potest: vir doctus reponit *quâ*: quem non audio.
" De *Comitatensi* & *Ripensi* militia dixi ad *l. vlt. sup. de re militari.*
" Ita rectè MS.
" ✠. *potuerunt.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

OFFICIIS publicis ciuitatum scilicet, veluti Tabulariorum, Logographorum, de quibus *libro octauo, suo titulo*: Veteranorum filij sociare se vetantur à Valentiniano *hâc lege*, (pariter vt officiis Iudicum ab eodem constitutione emissâ ad eundem Probum PP. hoc ipso anno *l.12. inf.* de cohortalibus, vbi plures concordantes *leges* notaui) sociatique retrahi iubentur: etsi fortè his vel robur corporis, vel statura militaris non vsquequaque constet. Nam etsi Comitatensi militiæ ob roboris & staturæ defectum sociari non possint, Ripensi tamen copulari possunt. Scilicet Maioris dignitatis fuit Comitatensis militia, Ripensi. Ita maior per illam census immunitas quærebatur, quàm per hanc *l.7. sup. de Tironib.* vide tamen & *l.4. sup. de veteranis.* Item Comitatensibus species ipsæ aliquando soluebantur: Limitaneis verò (in quibus Ripenses) pretium tantum: *l.17. inf. de cohortalib.* Denique maius corporis robur, maior statura exacta in Comitatensibus militibus, quàm in Ripensibus: quod hæc *lex* docet: vide & quid tale *l. vlt. sup. de re militari*, vbi plenè de his militiis dixi.

IX. Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIVS AAA.*

QVICVNQVE castrensi stirpe progenitos" diuersis se Officiis indiderunt, etiam manu iniecta retrahantur. Sciántque veterani, liberos suos quos militaribus aptos muniis insitum robur ostendat", aut offerendos esse militiæ, aut obnoxios nostræ legis laqueis" iam futuros. Scribta Petro Consulari Phœnicis, Damasco", Prid. Id. Maij, Gratiano A. V. & Theodosio A. I. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Repetita hæc *lex*, & transcripta à Theodosio M. ex Valentis *l.7 sup.* pariter vt *lex 83. infr. de Decurionib.* quæ huic iungenda est.

" *Progenitos se diuersis*, &c.

" Sustineri potest, etsi malit quis, *ostentat.*

" *Legis laquei*: pro multâ, *h.l. & l.8. sup. de re militari*: *l.16. infr. de diuers. officiis*: *l. vlt. infr. de habitu quo vti*: *l.58. infr. de hæreticis.*

" *Damasci* constitit Consularis Phœnices, *h.l. & d.l.83.* Ita quoque *lex* de Phœnices Templis *Data* (id est Proposita) *Damasci*, putà *lex 16. infr. de paganis*: vbi dicam.

COMMENTARIVS.

EX OFFICIIS Iudicum Veteranorum liberos retrahi iubet *hâc l.* Theodosius (pariter vt alij Principes: Constantius *l. 6. sup.* Valens *l.7.* Honorius *l. vlt.* Teodosius M. vt *l.10. prox.* ita & *hâc*) quam pene totidem verbis ex Valentis *l.7. sup.* exscripsit: & quidem ad eandem Phœnicem prouinciam: vt iam ad *eam legem* notaui. Item iubentur *h. l.* Veterani Patres liberos suos aptos militiæ offerre: Pariter vt iubentur à Valente *d. l. 7. sup. & l.8. sup. de re militari*: Et quidem *hâc l.* propositâ eis pœnâ seu multâ pariter vt *d. l. 8.* Theodosio scilcet hoc triennio Scythico seu Gothico bello intento, subinde numeros militares suppleri oportuit. Quò pertinet *hac lex*, cum *sequente 10. & 11.* aliæque, de quibus *ad l.9. sup. de Tironib.*

X. * Idem AAA. ad Felicem Com. Or.

NON solum in diuersis Officiis militantes, sed etiam Vacantes rebus propriis, Veteranorum ac Militum" filios armatæ militiæ volumus sociari. Nulla igitur sit excusationis occasio. Dat. VIII. Id. Iul. Thess. Grat. V. & Theod. I. AA. CONS. [380.]

*

"

COMMENTARIVS.

VACANTES etiam rebus propriis (non tantùm in diuersis Iudicum officiis militantes, de quo ad *l. super 9.*) Veteranorum vt & Militum filios militiæ paterna sociari iubet *h. l.* Theodosius M. Scilicet eum hactenus prohibiti fuissent in officiis militare, sois iam rebus vacare cœperunt, atque ita vim *legis* eludere, quasi Veteranorum filij ex officiis tantùm ad militiam retrahi possent, ac non etiam ex officiis seu negotiis propriis. Istud igitur est, quod lex ait, *nulla igitur sit excusationis occasio.* Cæterùm huc quoque, & ad omnes huius tituli *leges*, ac nominatim ad Theodosij M. tempora pertinet Gregorij Nazianzeni, &c.

XI. * Idem AAA. Habe Neoteri" K. N.

SI filij Primipilarium" reperti fuerint, qui ingressi legitimos" annos nullis stipendiis fulciuntur", sed anno proximo", quo ad Curiam fuerint lacessiti", semet militiæ

 mancipa

manciparint; ad Curiam teneantur": ita vt ne Officij quidem cùm tranſacto anno eſſe ceperint, Curialis" præpoſtera audiatur circa eius perſonam ac ſera petitio. ¶ Quòd ſi in eadem domo duo filij erunt, & latum adeo felixque patrimonium" quod poſſit duplicium neceſſitatum ſuſcipere functiones, vnum oportebit Militiæ, vnum Curiæ vindicari. Quod ſeruandum pari normae erit, ſi tres aut quatuor liberi, vel etiam plures numero familiam eiuſdem ſtirpis ornauerint, vt etiam ex numeroſis" fratribus vnus ad Curiam deuocetur. Dat. VI. Id. Sept. Sirmio, Gratiano V. & Theodoſio I. AA. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Hinc contracta & interpolata *lex 2. Cod. eod. tit.*
" De his dicetur *ſuo titulo, de cohortalib. & primipilarib.*
" An nonumdecimum annum, *l. 56 inf. de Decurionibus*? an 25 annum? qui ingreſſus eſt pubertatis.
" *Fulciri* ſtipendiis hic filij primipilarium dicuntur, non emolumentis iuuari, vt non nemo putat, ſed militum numero cenſeri. Ita Marcellinus *lib. 13.* extremo: *Sequitórque ſemper hoc turba tanquam addicta perenni ſeruitio, nec ſtipendiis aliquando fulta, nec donis.* Eodémque modo dictum hoc, quod idem *lib. 22. Conſtantinopolim incrementis maximè fultam*, & ſimilia alia: vid. apud Valeſ. in *Marcellini lib. 23. p. 279.*
" Id eſt proximè ſequente eum quo, &c.
" Id eſt vocati, tracti.
" Reuocentur.
" *Eſſe ceperint Curiales.*
" Sic ſoboles numeroſa, *l. 74. de Decur.* & alia ſimilia, v. Gloſſ. *Theod.*

COMMENTARIVS.

PRIMIPILARIVM filij paternam equidem conditionem ſequi debent: & vt loquitur *lex 13. inf. de cohortalib.* Sacramentis & militiæ quæ eorum maioribus fuerat, debebantur: & tamen ſi legitimam ætatem ingreſſi vindicati non fuerint, & Curiæ ſociati ſint, anno tranſacto Curiales omninò manent, neque ab ea conditione aut recedere, aut retrahi poſſunt. Annum tranſactum oportet, qui ſcilicet totus dabatur Officio ad vindicandum poſt legitimam ætatem filium primipilaris: Et hic quidem annus, vt dixi, currebat, poſteaquam filius legitimam ætatem ingreſſus eſſet. Legitimam ætatem ingreditur anno vigeſimo quinto, explet anno expleto: Eadémque ætas exacta in veteranorum filiis, *l. 2. ſup.* Verùm de ætate, quæ hâc parte alia atque alia conſtituta, dixi ad *eam leg.* 2. & dicam ad *l. 18. 19. infr. de Decurion.* Et hæc de primâ exceptione.

¶ Secunda exceptio eſt, vt ſi plures ſint Primipilarium filij, & felix latúmque ſit patrimonium, vnus ex his Curiæ addicatur: cæteri militiæ paternæ addicantur. Quæ prolis numeroſæ diuiſio notanda; alibi quoque ita ſeruata, de quo *tit. de Decur.*

XII. *Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Stilichoni" Comiti & Magiſtro vtriuſque militiæ.

QVONIAM filij veteranorum ad diuerſa Officia ſe contulerunt, hâc ſanctione præcipimus, Vt ab his qui nunc ſunt in Officiis occupati, nulli Iuniores" reperantur"; ac" deinceps poſt hoc Edictum aditum Veteranorum filiis militandi per ciuilia Officia eſſe præcluſum. Dat. VI. Kal. Oct. Med. Honorio A. IV. & Euthyciano CONS. [398.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Stilicho*, Comes & Magiſter vtriuſque Militiæ ſub Honorio: vid. *Proſopogr.*
" *Iuniores*, id eſt Tyrones: dixi ad *l. 1. ſup. de Tyronib.*
" Fortè meliùs, *at*.
" *Repetantur*, id eſt inuicem & *Vicarij* expetantur: vt *l. 78. inf. de Decurionibus.*

COMMENTARIVS.

OFFICIIS ciuilibus ſeu Iudicum ſociari, ſeu in his militare, etſi Veteranorum filij quidem regulariter prohibeantur (vt iam docuerunt quoque *leges* quatuor, *lex* inquam 6 7. 9. 10.) attamen ante hoc Edictum ſuum ſociatos Honorius benignâ ratione retrahi vetat A. D. 398. atque adeò ab iiſdem Vicarios (ſeu eorum vice) Tirones expeti, ſeu peti, & (vt hæc *lex* ait) repeti prohibet: quod & ipſum omninò conſtituitur Valentiniani Sen. *l. 78. inf. de decurionibus*: de Veteranorum filiis Curiæ add. ctiſcùm aliàs Vicarij Tirones quandóque exacti fuerint, vt diſcere eſt quoque ex Traiani *ep. 39.* ad Plinium *lib. 10.* Aurarij tamen expenſis quas tempus efflagitabat, Rempublicam iuuare iubentur Primipilarium liberi paternæ militiæ elapſi, *l. 13. inf. de cohortalibus.*

¶ Porrò ad hanc *legem* pertinere videatur, quæ Symmachus *lib. 4. ep. 4.* ſcribit ad hunc eundem Stiliconem (cui hæc *lex* inſcribitur) & quidem hoc Gildoniani motus tempore. *Quid de Afrorum dolore & MILITARIVM virorum querelis conſultus præcepto ſacro Ampliſſimus ordo cenſuerit, plenè atque apertè Geſtorum Curialium inſpectione cognoſces. Militares* ſcilicet viri videantur, militiæ deſtinati veteranorum

ranorum filij, militaris prosapiæ, vt vocantur *l.7. h.l.* Querelæ item militarium videantur, eo scilicet quod ab officiis retraherentur. Verùm eam Symmachi epistolam aliò referendam doceo ad *l. 4. infr. de canone frum. V. R.*

DE OBLATIONE EQVORVM."

TITVLVS XXIII.

Abest *hic Titulus* à *Cod. Iust.* Concordant illi tres alij *hoc eodem Codice:* putà, *sup lib.6. tit. de Stratorib.* & infr. *lib. 11. tit. de equorum conlatione:* & tit. *qui à præbitione Tironum, vel equorum excusantur.*

" Militarium.

1.* Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Probum PF.P."

QVICVNQVE Honorariis" codicillis habetur ex Comite", tres *protinùs* equos, qui digni sunt comprobari", curet offerre. Quicunque autem eodem" est ex Præside factus indulto, duos pari deuotione mox tradat: ita enim promptius instruitur" vsus armorum." ¶ Quod munus" *in posterum* eâ lege nouetur", vt quinto quoque" anno (hoc est magis" aliquando quàm sæpè,) similis recurrat exactio. Dat. VII. Id. Iun. Sirmio, Valentiniano Nobilissimo Puero & Victore CONSS. [369.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.*
" *Probus* PP. sub Valentiniano Sen.
" Italiæ, Illyrici, Africæ; vide Ammianum Marcellinum, *lib.27. p 377 & Prosopogr.*
" De honorariis Codicillis fuit *titulus lib.6 sup.*
" Vide *leg. vn. sup. de Comitib. vacantib.*
" De probatione equorum dixi ad *legem vn sup. de Stratorib.*
" Id est honoratis pariter Codicillis.
" *χ instrueretur.*
" An Gallicanum Procinctum innuit? de quo Ammianus Marcellinus *lib 28 p.192.*
" Id est oblatio seu collatio.
" *Nouetur:* id est iteretur, renouetur, per vices rursùm præstetur. Hic sensus est quinto quoquo anno hanc collationem fieri deinceps oportere.
" *Quoquo.*
" *χ. iugis.* de quo mox.

COMMENTARIVS.

HONORARIOS Codicillos qui adepti erant vt variis & extraordinariis collationib. subinde subiacebant: veluti Tironum (de quo dictum fuit *suo Titulo, suprà, l.15. de Tironib. & l.13. sup. de Agentib. in rebus*:) ita & Equorum, ad promptius instruendum vsum armorum: vt hæc *lex* testatur, & *lex 3. sup. de proximis comitib. dispositionum: lex 2. sup. de priuilegiis eorum qui in sacro Palatio: & lex 2. sup. de Decurionibus, & silentiariis: & l.138. inf. de Decurionibus & l.15. inf. de Nauicular.* Et de vtroque fidem facit *lex vn. in fine, Qui à præbitione Tironum & equorum excusantur.* ¶ Modos autem huic rei *h.l.* hic à Valentiniano Seniore præstituitur. In præsens, vt *protinus* qui Comitis Codicillos honorarios impetrauerint, tres equos offerat: qui Præsidis, duos tantùm: Maior scilicet Comitiuæ dignitas fuit, quàm Præsidatus; quod etiam ostendit Titulorum *de Comitibus vacantibus, & de Consularibus & Præsidibus*, series, *libro sexto, sup.* In posterum, quinto quoquo deinceps anno hanc oblationem fieri iubet. Lustralis proindè conlatio hæc facta, id est, singulis lustris exacta, ex *hâc l.* scilicet cùm extraordinaria hæc conlatio esset, & *sæpius* pro rerum necessitate ab Honoratis agnoscenda, sic quidem vt ante hanc *legem*, sæpissimè atque identidem ab his exigeretur, satius visum Imperatori *hâc l.* & in præsens vrgenti summæ necessitati consulere, exactis protinus ad instruendum vsum armorum, tribus equis à Comitibus: duobus à Præsidibus. At inuicem in posterùm hanc collationem ordinariam & quidem lustralem in Honoratorum fauorem constituit, ne repentinis & frequentibus adeò collationibus attererentur, vtque eos ad præsentem collationem inuitaret. Atque hæc est huiusce *legis* sententia, & quidem obscurissimæ *in fine*, scilicet (vt eam magis illustrem) ait Valentinianus, satiùs esse, *vt iugis* (nam ita rescribo) id est, ordinaria, stata aliquando stato tempore hæc collatio fiat, quàm vt sæpè & incerto tempore similis: *Iugis Aliquando*, & *sæpè similis* opponun

opponuntur.

¶ Paratitli interim vice notandum de hâc quoque Equorum collatione, seu oblatione, locum occurrere apud Ammianum Marcellinum *lib.* 21. *p.* 200. & apud Symmachum, *lib.* 10. *ep.* 27. & ferme, *lib.* 3. *ep.* 33.

* * * * * * * * *

Videtur hic deesse breuis lex: quæ fine folij in MS.e xscisa est.

DE OBLATIONE VOTORVM.

TITVLVS XXIV.

XII. COD. IVST. XLVIII. Cur Titulus hoc loco positus sit? mox dicam.

1. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA Basilio P.V."

QVANDO votis communibus felix annus aperitur", in vnâ librâ auri solidi" septuaginta duo obryziaci Principibus offerendi deuotionem" animo libenti suscipimus. Statuentes, vt deinceps sequentibus annis vniuscuiusque sedulitas" Principibus suis talia ingerant" semper & deferant. Dat. III. Non. Mart. Med. Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ.

* *L. vn Cod. eod. tit.* hinc interpolata est.

" *Basilius* P.V. Romæ. De hoc accipiendum videtur quod Zosimus scribit, in Gestis A 408. *lib.* 5.

" *Aperiri* annus dicitur varijs formulis, eodem semper sensu: putà 1. votis communibus, *h. l.* 2. à Kalendis, Symmachus, *lib.* 1. *ep.* 38 & *lib.* 10. *epist* 20 *Kalendas anni auspices quibus mensium recursus* APERITVR: 3 à Iano Symmachus *lib.* 1 *ep.* 7. 4 à Tauro Virgilius 1 *Georg* 5. à Consule, Statius 4. *Syluarum*, Sidonius *lib.* 8. *ep.* 6. Ab his, inquam, omnibus Annus aperiri dicitur, vt quæ omnia in primum Anni diem incidunt, putà Vota, Kalendæ, Ianus, Taurus, Consul.

" *Et solidis obriziacis Principibus offerendi* Ita Iustinianus. Sanè hic legendum solidi septuaginta duo Obryziaci, id est *solidi septuaginta duobus obryziacis*, vel, *solidos septuaginta duos, obryziaci*: de quo mox plura.

" *Deuotionis* voce hâc in re ipsâ vtitur Symmachus, *lib* 10. *ep.* 28.

" *Sedulitas*, pro deuotione sedulâ, assiduâ, vel continuatâ oblatione.

" In Codice Iustin. *inferat*, & *deferat*: hoc tamen legitimum est. quod & Symmachus vsurpat, in simili oblatione, *lib.* 10. *ep* 26 *Absit bono Principi plusquam possumus* INGERAMVS. Par certè immutatio in *l.* 2 *C de indictionib.* cum in *l. vlt. inf. de indict.* vnde ea desumpta est, existat pariter vox *ingerendi*: v. Auretum *in Symmachum lib.* 4. *ep.* 29. Ingerere est offerre, tradere, vide *Glossarium*. Cæterum ἐναλλαγὴ numeri hic propter vocem collectiuam *vniuscuiusque*.

COMMENTARIVS.

STRENAS ineunte anno oblatas sibi à Senatu Romano in præsens admittit, inque futurum offerendas sibi deinceps admissurum se profitetur *hâc leg.* Honorius Imp. A. D. 395. sic vt in vnâ librâ auri, seu pro vnâ librâ auri septuaginta duo solidi computentur. *Honorius* inquam; perperam enim Balduinus *hanc leg.* Constantino tribuit: Pancirolus Arcadio: *Strenas*, inquam, de quibus in commune hic agere piget pudetque, quod alioquin vnum fermè hic præstant alij: De his enim tantùm strenis quæ Principi offerebantur: est hæc *lex*: quæ quidem (quod Secundò de his strenis notandum, est) etiam *Rubricâ* huius tituli, *Vota* nuncupantur: & exindè, *votorum oblatio*: Nempè à votis, quæ ineunte anno in Vrbe & in prouinciis pro salute Principis suscipiebantur, nuncupabantur: more iam inuecto sub Iulio C. & Augusto, teste Suetonio, *in Octauio c.* 57. Dione, *lib.* 44. & 55. De quo more & Plinius, *in Panegyrico*, & *lib.* 10. *Epistolarum*: Spartianus, *in Hadriano*, in *Ælio vero*, in *Heliogabalo*; Tertullianus, *de Coronâ militis*. Ea verò Vota suscepta post Kalendas Ianuarias die demùm tertio. Vt testatur Gaius *l.* 1. 233. §. 1. *π. de verborum significatione*: Plutarchus, *in Cicerone*: idque ipsum etiam ex Dione, *lib.* 51. & 58. demonstrari potest: Testatur & Kalendarium vetus Constantini temporibus scriptum. Ab his igitur votis pro salute Principis, & dies ipse ita designatus in prædicto kalendario: & dona ipsa seu munuscula quæ tum Principi data, *Vota* dicta: & verò *Rubri* à *huius tituli*, sic vocantur. Qui quidem mos post Augustum variè habitus: modò enim eum Principes admisêre, modò sprenêre: vid. Sueton. *Tiberio*, *cap.* 34. *Caligula*, 42. Dionem, *lib.* 57. & *lib.* 60. Hoc sanè sæculo retentus is; testis quoque Libanius *de Kalendis* & Symmachus, *lib.* 10. *ep.* 28. Porrò, quod tertiò notandum de his strenis, vota hæc, seu strenas has solemnes Præfectus Vrbi, Senatus Romani nomine, ipso Kalendarum Ianuariarum die, quando videl. felix annus aperiebatur, votis communibus, Principi offerebant, pro vigilantiæ scilicet & strenuæ virtutis testimonio, & quodam libaminis genere; vt ostendit quoque elegans Symmachi Epistola *d. lib.* 10. *epist.* 28. vbi & verba formulæque etiam nonnullæ occurrunt quæ cum *hac leg.* prorsùs pariant.

DDD. Valent.

DDD. Valent. Theod. & Arcadio Auggg. Symmachus V.C. PRÆF. VRB.

AB exorta penè Vrbis Martiæ strenarum vsus adoleuit, autoritate Tatij Regis, qui verbenas felicis arboris ex luco Strenuæ anni noui auspices primus accepit, DD. Imperatores: Nomen indicio est, Viris strenuis hæc conuenire ob virtutem; atque ideò vobis huiusmodi insigne deberi, quorum diuinus Animus magis testimonium vigilantiæ quàm omen expectat; Sumite igitur defensores publicæ salutis SOLENNITER AVRO DVCTA MVNVSCVLA *; non quia diuitis metalli honore gaudetis, sed vt nostra* DEVOTIO *felicis seculi testetur opulentiam. Bonis* PRINCIPIBVS *benè parta libamus. Suscipite à Iudicibus aperta obsequia, qui pretia occulta damnatis. Meritò vobis solennes pateras cum quinis* SOLIDIS, *vt numinibus integritatis offerimus, quibus nec vester pudor, nec noster census oneratur:* MANEAT ÆVVM *talis circa vos vsus officij, & honorem Clementiæ vestræ interminus* ANNORVM RECVRSVS *instauret: Libenter strenis solennibus* PRÆFECTVRA *fungetur, strenuis deferenda.*

Quem quidam Symmachi locum expressit Metellus, vetus Poëta Christianus, & Monachus Germanus, ante millesimum Christi annum, *in Quirinalibus, Carmine 5.*

Strenæ prætereà nitent
Plures aureolæ, munere regio,
Olim Principibus probis
Iani principiis auspicio data,
Fausto temporis OMINE,
Vt ferret DVCIBVS *strenua strenuis,*
Annus gesta recentior:
Illas NOBILITAS [id est Senatus]
Cæsaribus piis,
Rex dignis Procerum dabat.
Vrbi quas Latiæ tum iuueni dedit
Rex Titus Tatius prior.
Festas accipiens paupere munere
Verbenas studio Patrum,
Sollers posteritas quas creat aureas.
Dona tamen
A Luco veteri nomine.

¶ Nunc ad sententiam *huius legis* accedamus. Honorius igitur *hâc l.* Strenarum vsum admittens, ciuilem tamen modum aliquem his ponit: Nempè vult septuaginta duos solidos obryziacos in vnam auri libram, seu pro vnâ libra auri imputari, acceptóque ferri: Quæ quidem æstimatio iam anteà in re tributariâ constituta fuerat à Valentiniano, *l. 13. in f. inf. de susceptoribus*: Cuius occasione de duobus videndum est: Primum de *Obryza*, & auro *Obryziaco*: Deinde de æstimatione *libræ* auri: *Aurum igitur Obryziacum*, siue solidos obryziacos, *aurum ad obrussam* vocat Suetonius, *in Vitâ Neronis, c. 44. Exegit ingenti fastidio & acerbitate nummum asperum, argentum pustulatum, aurum ob obrussam, vt plerique omnem collationem palàm recusarent.* *Obrussa* siue *obryza* idem est. Eam sic describit lex *vlt. inf. de ponderatorib. Cum aurum diu multúmque flamma edacis examine in ea obryza detinetur, donec purum videatur. Non in materia*, inquit, *conferatur, sed sub conditionalium oculis ac periculis diu multúmque flamma edacis examine in ea obryza detineatur, quemadmodum* [id est, donec] *pura videatur.* Quod fit siue ballucâ aut ramentis igni impositis, coctisque & in aurum spumantibus, vt Manilius loquitur.

Paruaque ramentis faciet momenta minutis
Pro tali vt regerat censu spumantia in aurum:

siue materiâ & solidis in massam & soliditatem redactis & redintegratis, *l. 12. & 13. inf. de susceptorib.* id est, solidis completis in massam *d. l. 12.* & massa igni subiectâ. Hinc *auri massa*, & *auri obryza* pro eodem *d. l. 13.* item *massa* & *soliditas obryzæ d. l. 12.* & obryzæ materies *d. l. 12.* Vice versâ solidi, & obryzæ opponuntur *d. l. 13.* Denique idem est aurum obryziacum, cum auro cocto, vt vocat *lex 1. infr. de ponderatorib.* Et ex obryza conflati solidi, *solidi* obryziaci dicuntur *h. l. & l. 3. Cod. de veteris numismatis potestate*, qui solidi *auri cocti* dicuntur, *d. l. 1. inf. de ponderator.* Obryza autem seu examen hoc, *affinage* vt facile est coniicere, non fiebat, nisi cum aliquo intertrimento, ideóque ab iis qui nummos ipsos soluebant, vel etiam materiam impuram *incrementi* nomine fermè aliquid susceptores accipiebant, vt docet *lex 2. inf. de susceptorib. & lex 4. infr. de auro coronario*: hinc incrementum (*remede du fin.*) obryzæ *in d. l. 4.* id est, quod superaddebatur ad redigendos solidos in massam, massámque igne coquendam, & ad summam puritatem redigendam. Quod incrementum obryzæ sublatum puto *l. 3. infr. de ponderator.* etiam in auro coronario, *d. l. 4.* Obryzi meminit quoque Plinius *lib. 33. cap 3.* & quid sit explicat: *Aurique*, inquit, *experimentum ignis est, vt simili colore rubeat, quo ignis, atque ipsum* [aurum, vel experimentum] *obryzum vocant.* Sed & *in Notis Iuris* Magonis & Diaconi *obryziacum* memoratur: Non etiam *in Notis* Probi; *Comitia* enim *obryzata* quæ ibi memorantur, iamdudum profligata in spumam abierunt. Denique *obrussa*, siue *obryza* nihil aliud est, quàm *affinage*, experimentum, perfecta probatio, & exploratio quâ aurum spectatur: vnde & *materia in obryza detineri* dicitur *l. vlt. infr. de ponderator.* Indeque ipsa massa probata *obryza*: vt & probatio. Cicero: *Heis adhibenda tanquam obrussa ratio est.* Seneca *ep. 13. Sic verus ille animus & in alienum non venturus arbitrium probatur, hæc eius obrussa est.* Obryzum igitur aurum perpurgatum, purum, quod sæpiùs despumauit & excoctum est: Etymologicum, ἀπὸ τῆς βασάνου τῆς χρυσιτικῆς λίθου, ἐν ᾗ δοκιμάζεται ὁ χρυσὸς κἄν τε ὄβρυζος, κἄν τε κίβδηλος ᾖ: Scholiastes Thucydidis *lib. 1.* χρυσίον ἀπεφθὸν πολλάκις ἑψηθέντος ὥστε γενέσθαι ὄβρυζον: Constantinus Manasses, ἔλαβεν ἥλιον λαμπρὸν ὡς ὄβρυζον χρυσίον. De nominis ratione variæ sententiæ sunt. Nam ex Plinio nihil aliud colligitur, quàm vocem hanc consuetam apud Metallarios fuisse. Non placet Hieronymi sententia *in Hieremiam* scribentis, *obryzum* quasi *Ophiryssum*, quod ex *Ophir* insula, (quam Prouinciam *Peru* vocari hodiè nonnulli existimant) laudatissimum aurum aduehebatur: propè ridicula est Isidori notario, *quod obradiet splendore*: est enim addit ille, *coloris optimi*: Quò pertinet illud *in Onomastico* Petri Danielis, *Obrison*, *splendor auri.* Est tertia Hermolai Barbari sententia, existimantis obryzum dictum quasi ἄβρωσον, quoniam purum sit & sincerum aurum. Est & quarta sen-

tentia,

tentia, quæ Plinij quoque fuiſſe videatur; Natam hanc vocem in officinâ monetali, neque commodam eius reddi poſſe rationem, non magis quàm aliorum vocabulorum quæ ſingulorum ferè artificum & opificum propria ſunt. Eſt & Caranzæ diuinatio, vocem hanc alicuius prouinciæ eſſe quæ aurum triboebat Imperio; quod nugatorium eſt. Doctiſſimus Salmaſius, *in Solinum*, *p.* 1080. verum dixit, deriuatam hanc vocem à *βρύειν* ſeu *βρύζειν* (Idem enim eſt, vt *βλύειν* & *βλύζειν*, *πρίειν* & *πρίζειν*: Græci exponunt *βρύειν ἐξανθεῖν*, *ἀναβλύειν*, *ἀναπηδᾶν*. Quod de illis rebus dicitur, quæ efferueſcendo ſpumam eiiciunt, & quaſi florem emittunt. At *ὄβρυζον* & *βρύζειν* idem, vt *βεῖμος* & *ὄβειμος*. Ex eo *τὸ ὄβρυζον* quod ſæpiùs recoctum eſt & coctionibus purgatum. Et hæc de obryza auróque obryzaeo.

¶ De *librâ auri* nunc videndum eſt; quot inquam ſolidi eam conficerent: quomodo proindè hæc lex ſimul & *lex* 13. *inf. de ſusceptoribus*, cum *l.* 1. *infr de ponderatoribus*, concilianda ſit: Quam in rem adhibenda quoque eſt in conſilium *l.* 2. *Cod. Iuſt. de veteris numiſmatis poteſtate*: quam peculiari diſſertatione à nobis illuſtratam, huc transfundi oportet, quia eadem illa præſtat, quæ hîc præſtari oportet. Verba *legis* hæc ſunt.

Impp VALENTINIANVS & *Valens* AA *Iuliano* PP.

PRo imminutione, quæ in æſtimatione ſolidi fortè tractatur, omnium quoque pretia ſpecierum decreſcere oportet.

CLarum equidem eſt, agi in *hâc l.* de *Imminutione*, agi de *æſtimatione ſolidi*: agi de *ſpeciebus*, déque *ſpecierum omnium pretiis*. Manifeſtum item id definiri, pretia ſpecierum omnium decreſcere oportere pro imminutione quadam. Hæc, inquam, verbis manifeſta ſunt; verùm obſcura omnia intellectu. Quænam enim *Imminutio* illa eſt? Quænam *ſolidi æſtimatio*? Quid eſt, *imminutionem tractari*? Quid *tractari imminutionem in æſtimatione ſolidi*? Quid ſunt *ſpecies* illæ *omnes*? Quid ſibi vult vox *fortè*? Quis denique intelligat illam definitionem, *pretia ſpecierum omnium decreſcere oportere pro imminutione, quæ tractata fuit in æſtimatione ſolidi*?

Neque certam ea magis Interpretationem accipiunt ex *Rubricâ*, ſeu *titulo*, ſub quo hæc *lex* poſita eſt, *de veteris numiſmatis poteſtate*: quæ alioquin prima ſemper viſio ſeu inſpectio legentibus eſſe debet, quandoquidem *titulus*, ferme Interpretationum clauis eſt: vti certè lucem inde accipiunt reliquæ duæ conſtitutiones ſub eodem *titulo* poſitæ. Et quanquam *lex* hæc proculdubio pertinet ad Numiſmatis æſtimationem, ſeu poteſtatem, & quidem ſolidi (qui propriè *numiſma* dictus) nihil amplius tamen inde colligas, quàm quod ipſamet *lex* ſufficit ſeu ſuppeditat. Imò, ex iis quæ poſtea dicemus conſtabit, ne ad *Veteris* quidem numiſmatis poteſtatem hanc legem propriè pertinere, quod *Rubrica* tamen pollicetur. Neque etiam Legis Inſcriptio, vti ea hodie habet, *Iuliano PP.* certius quid confert. Tandem characteriſmus temporis, ſeu annus, quo hæc *lex* data eſt, ibidem deſideratur: Quæ tria alioquin in obſcurâ nocte verſantibus haud minimum lucis præbere ſolent: Et verò tria hæc ipſa probè conſtituta, ſeu penſiculata, vnà cum inſcripto *Valentiniani* Imperatoris nomine, quod quartum hîc arcanum eſt, ad verum *huius l.* intellectum nos, vt ſpero, poſtea deducent: Quæ tamen omnia ab Interpretibus, quà veteribus, quà nouis, hactenus inſuper habita vel ignorata, adde & ſingularum penè, quæ *ibidem* occurrunt, vocum, quod quintum, arcana ſignificatio minus explorata, effecêre, vt in hâc l. interpretanda, inque vſum ſeu praxim deriuanda, ad metam hanc ad diem omnes hæſerint. Nos compendij rem faciemus, ſimùl & hanc *leg* noſtram vnicam illuſtrauerimus, vbi huius æui hiſtoriam retexuerimus, reique monetariæ, auri nominatim, ſtatum, retractauerimus.

Igitur tenendum, cùm ante Conſtantinum M. pauciores etiam ſolidos, ſeu aureos, grauiore pondere, & vt multi iam notarunt, quaternos ferme in vnciam, quadraginta octo in libram auri, cudi mos eſſet, Conſtantinum M. ſtatam octoginta quatuor ſolidorum ſeu aureorum libram effeciſſe, qui ſcilicet ſinguli quatuor ſcripulorum eſſent: Proinde ſolidi ſeptē quatuor ſcripulorum in ſingulas vncias à Conſtantino M. taxati. Quod etiam videre eſt in nummis Conſtantini, quorum ſeni & ſemis hodiernam vnciam æquant, cùm olim quaterni in vnciam ſignarentur; quod iam quoque rectè notauit Budæus. Id verò à Conſtantino M. conſtitutum reperio, eo ipſo anno quo Synodus Nicæna habita fuit, *Paulino & Iuliano* Coſs. A. C. 325. *l.* 1. *inf. de ponderatoribus*: vnde deſumpta eſt *lex* 1. *Cod. Iuſt. eod. tit.* vbi tamen reſecata eſt ea ſententia, de pretio numeróque ſolidorum, eò quòd poſtea imminutus aureorum in libram numerus fuerit; de quo mox: *Si quis*, inquit Conſtantinus, *ſolidos appendere voluerit auri cocti, ſeptem ſolidos quaternorum ſcripulorum noſtris vultibus figuratos adpendat pro ſingulis vnciis, quatuordecim verò pro duabus.* Hâc conſtitutione, quæ ideò ad Rationalem emiſſa eſt, Conſtantinus M. in vniuerſum formam illationis auri in fiſcum ſeu in largitiones Principis, eiúſque ſusceptionis, præſcriptum iuit. Idque factum ab eo, non ſine aliquo veteris iuris ſeu moris exemplo: nam & ſic olim argenti libra vetus Romana totidem argenteorum erat, puta 84. teſte Plinio, *lib.* 33. *c.* 9. Celſo, *ep. ad Natalem*. & *lib.* 5. *c.* 17. vbi pariter ait, in vnciâ pondus Denariorum ſeptem eſſe; adde & Scribonium Largum. Sed & nummus olim argenteus, quatuor ſcripulorum erat, teſte Varrone 3. *Annalium*, *apud Chariſium*. Cleopatras quoque *in Coſmeticis*, *δηνάριον ἔχει γράμματα δ'*. Hæc igitur Conſtantini M. *λογαρικὴ* fuit, hic *λογαριασμός*. Quare, magna fuit Pancirolli confidentia 1. *Variarum* 66. & poſt eum grauis Sauoti error, *de re nummaria parte* 3. *c.* 17. *p.* 198. cùm in *d. l.* 1. *de ponderatoribus*, loco *ſeptem*, *ſex* repoſuerunt, loco *quatuordecim*, *duodecim*: qui ea ratione moti ſunt, quòd hæc poſtea *λογαρικὴ* obſeruata fuerit: Pari errore, quo Valentiniani legem nonnulli deprauarunt, de qua deinceps agendum erit. Cœterùm hùc contractum proculdubio aureorum pondus à Conſtantino M. eadem ratione, quâ antea ab Alexandro Seuero, teſte Lampridio, quòd ſcilicet vectigalium ſeu tributorum modum, quæ in auro inferebantur, contraxiſſet: vt cœteroquin indulgentiæ eius exempla ſeu argumenta circa rem tributariam præferunt multæ eius conſtitutiones, ad quas dicetur.

Certè eodem fine, à Conſtantini M. temporibus quamplurimi ſemiſſes & tremiſſes aurei reperiuntur (cuiuſmodi Alexander Seuerus quoque ediderat, eodem ſemper fine) de quo v. quæ Sauotus *p.* 3. *c.* 23. & 24. Et hæc de Conſtantino M. cuius alioquin plures aliæ *leges* extant circa auream monetam.

monetam.

Augescente verò post Constantinum M. in dies magis magisque auri pretio, seu, vt Symmachus ait *lib.10. pau latim auri enormitate crescente*; vt cæteroquin nummi æstimatio non eadem semper perpetuáque esse solet, *ἐν ἀεὶ ἴσον δύναται*, nummúsque non substantiâ, sed quantitate, id est, valore imposititio, valet, quod Iurisconsultus dixit *l. 1. ff. de contrah. empt.* non natura, sed *νόμῳ* instituto moréque constat, vt Philosophus ait (vnde & quidam *νόμισμα* & *νόμιμα* dictum volunt) quémque *μεταβάλλειν ἐφ' ἡμῖν ἐστὶν*, quadraginta ferme annis post, tertiâ mutatione (quod Petauius etiam rectè notauit, in *Epiphanium p.436.*) Valentinianus Sen. huius *legis 2. C. Iust. de vet. numism. pot.* quam nunc explicamus, auctor, nouam *λογαρικὴν* instituit: non pondere aureorum imminuto, verùm extrinseca tantùm aureæ monetæ mutatione facta, eiúsque æstimatione, & potestate, seu valore impositio aucto. Nempe enim septuaginta duos solidos in libram auri; & sic, sex in vnciam accepto ferri voluit, *l.13. inf. de susceptoribus*: seu *l. quotiescunque 25. Cod. Iust. eod. tit. Illud etiam*, inquit, *cautionis adiicimus, vt quotiescunque certa summa solidorum pro tituli qualitate debetur, & auri massa transmittitur, in septuaginta duos solidos libra feratur accepto.* Imminuta proinde auri *libra* à Valentiniano *σταθμῷ καὶ ἀριθμῷ*, sic vt ea etsi non *ἰσοσθενὴς* vel *ἰσάριθμος* cum vetere Constantinianeâ foret, *ἰσοδύναμος* tamen esset; vtpote septuaginta duorum solidorum eiusdem ponderis, cuius Constantinianei erant, librâ effectâ, cuius eadem æstimatio esset quæ antea cùm libra 84. erat. Valentinianus ergo *Imminutionis* istius & *νέας λογαρικῆς* auctor fuit; quâ videlicet non aureorum pondus imminutum fuit, verùm numerus tantùm solidorum imminutus in libram; & sic libra ipsa imminuta. Quare errant grauiter, qui libram auri semper *ἰσοσθενῆ* fuisse asserunt. Item errant, qui hanc libræ imminutionem tribuunt extremo Imperio, quod sedem in vrbe Constantinopolitanâ habuit, seu Imperatori Constantinopolitano: nam, quod hic haud satis attendit Scaliger, *in postumo de re nummariâ p.65.* Valentinianus *huius l.* auctor, Occidentis Imperium tenebat, etsi pleraque eius arbitrio in Oriente, qui Valenti in Imperij diuisione cesserat, agerentur, & ab eo definita Orientem quoque peruaderent. Contrà, grauis est error Auctoris *libri*, qui depromptus dicitur ex *Archiuis Alexij Comneni*, quique continet Rationale vetus Peræquatorum, *νέας* & *παλαιᾶς λογαρικῆς*, de pretio solidi in tributis exigendis, vbi ait, *παλαιὰν λογαρικὴν*, quâ duo & septuaginta solidi in libram auri putabantur, ab Augusto institutam: Quod falsissimum est, vt rectè quoque iam monuit Cl. Salmasius, *in Solinum p.808.* Nam ne Constantini quidem adhuc æuo ea *λογαρικὴ* obtinuit: verùm ex Valentiniani Sen. primùm instituto. Sed frequens hic Græculorum error est, quorumcunque *Augustorum*, id est, Imperatorum, instituta ad primum Augustum referre, atque inde magnas nugas superaddere. Id quod vel Indictionum exemplo liquet, aliisque quæ idem Auctor ad *παλαιὸν πρόσωπον Αὐγούστου Καίσαρος* refert. Ergo auri libræ *imminutio* facta à Valentiniano, auctâ *æstimatione* aureorum: idque pro tertiâ parte: quæ & ipsa æstimatio stetit sub Honorio Imp. vt liquet ex h.l. nostra quæ & ipsa Iust. Cod. posita *hâc l.vn. de oblat. votorum*: & deinceps, de quo & Ioannes Citri *in resp. ad Cabasilam*, in MS. meo, *pag.152.* & cùm antea septem solidi in singulas vncias computarentur, quod ostendimus ex *l.1. de ponderatoribus*, ab hoc Valentiniani tempore sex tantùm computati: vnde iam solidus dictus *sextula* (*sextula* enim est sexta pars vnciæ, auctore Varrone, *lib.4. de lingua*) teste Isidoro *lib. 16. originum cap.24.* Quomodo & Græci *ἑξάγιον* dixêre, teste Zonara, vbi de Nicephoro Phoca: *ἦν δὲ καὶ περὶ τοῖς ἄλλοις καὶ χρημάτων ἥττων, ὡς ἔοικε: μέχρι γὰρ ἐκείνου παντὸς νομίσματος ἑξαγίου σταθμὸν ἕλκοντος, ἐκεῖνος τὸ τετάρτηρον ἐποίησεν, κολοβώσας αὐτὸ κατὰ τὸν σταθμόν.* Quam *ἑξαγίου* vocem, quod Scaliger *in postumo de re nummaria*, rectè monuit, *pag.54.* per compendium ita scribebant, *σάγιον*, quod tamen pronunciandum est, *ἑξάγιον*, errántque qui pronunciant *σάγιον*: est enim litera *ς*, *ἐπίσημον* seu nota *τοῦ ἓξ ἀριθμοῦ*. Eiusdem *ἑξαγίου* frequens etiam mentio apud Anonymum *de ponderibus & mensuris*: inter alia, *τὸ δυνάριον, δηνάριον ἤτοι σάγιον ἐν ἥμισυ.* Quæ cùm ita sint, apparet de Budæi & Haloandri errore, qui in *d.l. quotiescunque*, pro 72. duodequinginta vel quinquaginta reponendum censebant, propter antiquam videlicet aurei æstimationem, quod rectè iam reprehendit Antonius Augustinus, *lib.2. Emendat.9.* Quos refutat insuper, præter hanc nostram Honorij constitutionem *de oblat. votorum*, scholion apud Constantinum Harmenopulum, *prochiri lib.3. tit.7. de vsuris*, *pag.265.* & Synopsis Basilic. *lib.56. tit. περὶ ζυγοστασίας*. Nos ad Valentinianum redeamus.

Factum verò istud quod diximus ab eo, A. D. 367. cùm ipse *Remis* in Galliâ versaretur, eâ constitutione integrâ, quæ ad Germanianum Comitem S.L. simul & ad Iulianum Præfectum annonæ data videtur: cuius quidem tria *διαφραγμάτια* supersunt, data ad Germanianum, puta dicta *lex 13. de susceptoribus*: *l.4. inf. de metallis*, & *lex 1. Cod. Iust. de veteris numism. pot* in cuius tamen postremæ inscriptione peccatum, cùm *Germanus PP.* ibi notatur. Eâ verò constitutione, Valentinianus, (quam eâdem occasione promulgauit, quâ suam illam Constantinus, propter tributorum videlicet illationem) Auri solidorúmque potestatem *δύναμιν*, & proportionem definiuit: Quomodo videlicet aurum suscipi, & largitionibus seu fisco inferri deberet, num in solidis an in massâ, & quid quâ æstimatione, quótque solidi in libram auri requirerentur, quæ sententia est *dictæ legis 13.* Quot item vnciæ ballucæ pro singulis libris metallici canonis nomine: de quo est dicta *lex 4. de metallis*: Quinam præterea solidi tradi ac suscipi ab ementibus & distrahentibus deberent, quò pertinet dicta *lex 1. Cod. de veter. numism. potest.* Id inquam omne eâ constitutione egit Valentinianus, pretio inter alia aureæ monetæ posito, siue ij suscipiendi fiscóque inferendi essent, siue distrahendi, emendi: Adde & tertio quoque fine, in conuersatione publicâ si erogandi in foro rerum venalium in comparatione seu emptione specierum: quò hæc *lex 1. Cod. de veteris numism. pot* pertinet: de quâ mox plura.

Ex hac interim materiarum cognatione seu affinitate apparet, quàm rectè hæc *lex 2.* tribus illis argumenti paritate socianda videatur, velut vnius & eiusdem constitutionis pars, ac nominatim *dictæ legi 13. de susceptoribus*, quâ vtique solidi æstimatio seu pretium taxatur. Neque quemquam turbari oportet, quod hæc *lex* nostra *Iuliano* inscribitur, tres verò illæ *Germaniano Comiti S.L.* Nam, quod aliàs monitum, sæpéque deinceps monendum erit, eadem sæpe constitutio ad diuersos Magistratus emittebatur, eodem exemplo, *ἰσῳ τύπῳ* seu *ἰσοτύπως*: vnde postea singula capita, ab iis qui ea dissecarunt, diuersis Magistratibus inscripta reperiuntur, prout ea cuiusque Magistratus officio conueniebant. Igitur, quæ capita ad illationis tributariæ susceptio-

nisque formam pertinebant, *Germaniano Comiti S. L.* inscripta reperiuntur: quod verò ad annonam forique pretium spectat, *Iudiano Prafecto annona*, mox vt ostendetur, inscribitur. Quibus ita positis, Consules quoque qui hic intercidêre, restituere ex illis tribus constitutionibus facile fuerit, ita: *Lupicino & Iouino* Coss. i. A. D. 367. Nisi verò hæc *legum* illarum cum *hâc* coniunctio placet, certè hæc post illas statim, earúmque occasione promulgata fuerit, cùm quæri cœpisset de forensi specierum pretio, post *imminutionem* libræ factam, auctámque *æstimationem* solidorum seu aureorum: Est enim alterum, vt postea ostendetur, alterius consequens.

Ex superioribus iam liquet, quâ ratione *dicta* Valentiniani *lex* 13. *de Susceptoribus* & hæc Honorij *lex* cum *l.* 1. *de ponderatoribus*, quæ Constantinum M. auctorem habet, concilianda sit. Nempe Principes tantùm & tempora distingui oportet: sub Constantino scilicet libra auri fuit solidorum 84. sub Valentiniano Sen. 72. & sic *via λογιστική* à *παλαιᾶ* distinguenda venit. Non verò lectio earum *legum* sollicitanda: quod superiùs iam refutauimus. Non item distinctio facienda, vt quidam volunt, inter necessariam & voluntariam collationem, quasi in illâ, 84. solidi in libram requirerentur: in hâc verò 72. sufficerent: Huic enim distinctioni aperte refragatur *dicta lex* 13. vtpote quæ in necessariâ collatione versans, septuaginta duobus nihilominus solidis libram definit. Neque, quod quidam volunt, separanda libra, quæ in Occidente obtinebat, eáque minor, ab eâ quæ in Oriente vsurpabatur: Quod sanè nullo ex loco satis colligas: Imò contrà notare licet, libram auri in vrbe Româ maiorem fuisse, quod ex Symmacho discimus, *lib.* 10. *epist.* 20. *Mille sexcentas*, inquit, *libras auri decennalibus Imperij tui fastis deuotus Ordo promisit, vrbanis ponderibus conferendas, id est, trutinæ largioris examine.* Et eò tamen trahunt fermè omnes hactenus, etiam Cuiacius, 17. *Obseru.* 9. & Scaliger, *postumo, de re numm. p.* 65. libram occiduam, cuius mentio fit in *actis Marcellini Papæ*, non vno loco: vbi auctor de 72. testibus in Synodo Sinuassunâ de lapsu Marcellini Papæ agens, primum ita scribit: *Hi omnes electi sunt viri librâ Occiduâ, qui testimonium perhibent, videntes eum Marcellinum sacrificasse.* Item, *Intra hæc* 72. *testimonia, &c. Quoniam in septuaginta duorum solidorũ libra Occidua in reparationem surgit annus.* Vbi Cuiacius malè pro *annus*, reponebat, *aureus* (quod vel *hâc l. vn. de obl. vot.* refellitur. Et pòst, *Nondum enim fuerat damnatus, nisi numerus secundum ordinem synodi libra probaret exemplum.* Quibus alioquin concinit & illud Sedulij *lib.* 4. de 72. discipulis.

Discipulos alios, quorum mens conscia recti
Puraque simplicitas, numero meritoque refulgens

Avrea libra *fuit.*

Quod quid esset, Antonio Nebrissensi aqua hæsit. Superioribus, inquam, locis illis, quos dixi, libram Occiduam dici putant, quæ in Occidente obtineret, minor scilicet ad differentiam eius quâ in Oriente vtebantur Constantinopolitani. Quomodo aliàs *Occiduum* pro *δυτικῷ* seu Occidentali accipitur, vt apud Claudianum *præf. in lib.* 2. *de raptu Proserpinæ, Occiduo ducis ab orbe gregem.* Ego verò malim, *Occiduam* dictam in *actis Marcellini* ab auctore non illius æui sequioris, cuius vocem is vsurpauit, quæ imminuta à Valentiniano, cùm antea maior esset. Christianis scilicet huius æui sequioris Scriptoribus & Poëtis; ne vetustiora afferam, *occiduum* quoque passim pro imminuto, & quod occidit. Sic Claudiano *occiduus sol.* Sic Theodosij *Nouella* 5. *occiduæ partes.* Sic Prosper.

Quorum animas mundus non tenet occiduus.

Idem.

Factum est æternum quod fuit occiduum.

Exortus nuper Cironius 4. *obseru. iuris Can. c. vlt.* qui *Occiduam* libram, in *actis Marcellini* interpretatus est *stateram*, & paria libramenta, accurato examine: sic vt occidua libra sit quasi vergens & inclinans ad vnam partem, quam nos vocamus *livre trébuchante.* Interim facere non possum, quin secundum illum è superioribus locum Scaligero quoque conclamatum *p.* 65. hic emendem & explicem, aliter quàm Cuiacio visum dicto loco: *Quoniam*, inquit, *in septuaginta duorum solidorum librâ occiduâ in reparationem surgit annus.* Ait, *annum in reparationem surgere*, id est, annum reparari, nouúmque aperiri, vt *h. l.* nostra dicitur: *in* 72. solidorum *librâ*, id est, in collatione libræ, quæ 72. solidorum est. Respexit enim & imitatus est Auctor ille proculdubio hanc nostram Honorij constitutionem. Qua quidem etiam constitutione Honorius Imp. vrbanæ trutinæ largioris examen Senatui remittere videtur, contentus ordinariâ & communi librâ, 72. solidorum. Nos ad Valentinianum, eiúsque constitutionem redeamus.

Ergo in Valentiniani facto seu constitutione hæc duo accuratè distinguenda sunt: *Imminutio* facta libræ, imminuto scilicet aureorum seu solidorum in libram numero: & sic imminutio facta libræ numeralis, τῆ ὁλκῆς (libra enim est ὁλκὴ νομίσματος, ποσότης καὶ ἄθροισμα.) Contrà verò aucta *æstimatio solidi* (non auri enormitas creuit, vt loquitur Symmachus *lib.* 10. *ep.* 42.) & sic æstimatio eius extrinseca mutata, vt pote cùm ex eius iam instituto 72. solidi tantundem præstarent, quantum antea 84. sic vt quod ponderi seu numero, σταθμῷ καὶ ἀριθμῷ deesset, potestate, æstimatione & valore seu δυνάμει pensaretur. Vnde iam patet, quid sit in *hâc l. Imminutionem tractam*, seu factam *in æstimatione solidi*: Nempe *imminutio*, & *æstimatio* de diuersis dicuntur, non de eodem: quæ capitalis alioquin hic fraus fuit, quâ Interpretes in errorem inducti sunt hanc ad diem omnes, qui opinati sunt in specie *huius l.* imminutam æstimationem extrinsecam aurei. Non, inquam, id dicitur: æstimationem solidi imminutam, verùm *imminutionem factam* in *æstimatione solidi*, id est, per auctam æstimationem solidi seu aurei, *libram imminutam.* Nempe auctâ solidi æstimatione, seu potestate, eo ipso, seu per hoc, & in hac æstimatione, imminuta fuit libra auri. Et sic neque imminutio solidi hic indicatur; neque omnis imminutio, verùm imminutio libræ per numeri solidorum imminutionem, auctámque solidi æstimationem. Quò pertinet etiam vox Forte; *Quæ in æstimatione*, inquit, *solidi fortè tractatur*: Quæ vox, nisi ea à Triboniano addita, non dubitatiuè, verùm declaratiuè, ἐξηγητικῶς accipienda est: quo sensu ea passim in iure vsurpatur: Ac si diceret Imperator, vel sanè Quæstor eius, pro eâ imminutione, libræ scilicet quæ *nominatim* facta fuit per æstimationem solidi, factam scilicet ad excludenda nimirum alia imminutionum genera. Facta verò hæc imminutio, seu, vt hîc dicitur, *tractata*: Quæ vox τῆ λογιστικῆς propria est: sic enim rationes publicæ tractari dicuntur, apud Ciceronem *alicubi*: Firmicum, *lib.* 3. *c.* 6. & apud Interpretem *huius Cod. Theod.* Mensarum & fœnerationum negotia tractari, apud Firmicum *lib.* 3. *c.* 8. & *lib.* 4. *c.* 7. Imò, *tractatores λογισταὶ, λογιστικοὶ*, calculones & arithmetici apud Sidonium, *lib.* 4. *ep.* 11. & *tractatores* de his qui ratiocinia publica

blica tractant, *l. 3. Cod. de canone largit. tit. l. 1. Cod. de execut. & exact.* & Nouella Theodosij 2. *de patrimon. rei domin. in l. 1.* Sic πρακτευτὴς passim in *Nouellis Iustin.* qui annonas & tributa publica computabat & tractabat: vt & tributi tractatoriæ, *in Nouella 30.* Denique *tractare* est, quod Græcis λογαριάζειν, computare rationes, calculum subducere. Ergo *imminutio tractata* dicitur in æstimatione solidi, id est, subducta, taxata, definita: Quamquam putet quis etiam, hanc vocem, *tractatur*, pertinere ad tractatum qui habitus in consistorio Principis, & ad eam imminutionem æstimationémque quæ ibi taxata subductáque fuit. Certè, quicquid *hâc l.* dicitur de imminutione déque Æstimatione solidi, id omne à Principe factum oportet, quod & Glossa rectè vidit, *dic tractatur, à Principe, vel eo qui habet auctoritatem*: Minus enim admitto notam ad eum locum, *dic potius recepta est*. Nempe enim de iustâ imminutione; déque publicâ solidi æstimatione hæc lex est, quæ à Principe facta est tractatu habito: vt cœteroquin cura hæc in Principis solius potestatem concessit, non verò de iniustâ, quæ per belli, aut famis necessitatem inuecta, vel commerciorum abusum, seu priuatorum cupiditatem seu auaritiam, monetam comparantium, mercatorum, opulentiorum, campsorum, argentariorum, collybistarum, collectariorum, κερματιστῶν: vel per inclinationem aut decrementum inferioris monetæ. Quæ alioquin causæ quoque sunt, ex quibus moneta vel augetur vel imminuitur, quæ cum *hâc l.* nil commune habent.

Et sic perspicuum, ni fallor, iam intellectum habemus antecedentis, quod *hâc l.* continetur; sequitur consequens: vbi continentur: Primò subiectum, *species* scilicet; dein, definitio ipsa, nempe *pretia specierum decrescere oportere*: & quidem, quod tertium, *pro imminutione æstimationéque solidi*. De singulis ordine.

Primo loco videndum est de subiecto quid per *species* hîc intelligendum sit. Hâc igitur voce accipiendæ sunt merces, speciésque fermè annonariæ: Quomodo etiam ea in *l. 2. C. de commerciis*, vsurpatur, & in *l. 26. §. 1. C. de vsuris*, vbi rectè Græci εἴδη vertunt: & apud Hieronymum *in Ezechielem, lib 6. c. 18. fol. 206.* Quarum quidem specierum aliæ fisco pendebantur, quo sensu sæpe *species* in iure accipiuntur: aliæ verò in foro venales habebantur. Et priores tamen sæpe adæratæ largitionibus inferebantur, id est, auro contra æstimabantur, taxabantur; quo sanè casu adæquationis istius, quæ Græcis ἐξαργυρισμὸς vel ἀπαργυρισμὸς) modus & proportio proculdubio ad pecuniæ æstimationem inibatur. Et hanc tamen adærationem idem Valentinianus in canone vrbicario non admisit: contrà, annonas in ipsis speciebus inferri voluit non verò adærati seu apochari, *l. 8. inf. de annonâ & trib.* & *l. 1. 2. tributa in ipsis speciebus.* Quo argumento putet quis, adærationem, de quâ *hac l.* agitur, seu pretij proportionem, non pertinere ad canonem vrbicarium, seu annonam quæ vrbi Romæ inferebatur, verùm ad species quæ in foro venales proponebantur. Quod Græcis etiam placuit synopsi *Basilicon, lib. 54. tit. 18.* vt rectè notatum à Parente meo: κατὰ τὴν μείωσιν τοῦ νομίσματος, καὶ τὸ τίμημα τῶν ὠνίων μειοῦσθαι. Qui tamen imminutionem, quâ de *hac l.* agitur, perperam accepête de imminutione aurei, cùm contra, vt suprà demonstratum est, ea fit de imminutione libræ, è diuerso de augmento æstimationis aurei seu solidi. De harum igitur specierum pretio seu proportione ad aurum, est hæc singularis admodum *lex*: Quâ causâ, quod notari cupio, inscripta hæc lex *Iuliano*, non PP. vt perperam præferunt hactenus editi Codices, verùm, quomodo hic emendandum, *PF. annonæ* scilicet vt discimus ex *l. 2. inf. de canone frum. vrbis Romæ*, quæ data est A. D. 366. vbi inscriptio disertè præfert, *ad Iulianum Præf. annonæ*: in quâ etiam ipsa l. agitur de speciebus annonariis scilicet vrbis Romæ ad Portum vrbis aduectis. Nempe enim Præfectus annonæ & canoni frumentario vrbis Romæ præ erat, vt infinitæ *leges* docent, imò & *Scriptores* alij: & iuxta Præfectum vrbis cura ei incumbebat tuendæ ciuilis annonæ, & vt iusto pretio species in foro venderentur, *l. 1. sup. de contrah. empt. l. 1. Cod. Inst. de officio P. V.* corporibúsque præerant, quæ ad annonam vrbis pertinebant, veluti nauicularíis & pistoribus.

Nunc de ipsa *huius l.* definitione: Definitur scilicet *pretia specierum omnium decrescere oportere, pro imminutione quæ in æstimatione solidi tractata fuit. Proportio* nempe hîc continetur specierum ad aurum: Aliæ enim constitutiones sunt, quibus sancita reperitur proportio auri ad alia metalli genera, veluti ad argentum & æs, de quo tituli sunt, vtroque Codice, *de argenti pretio quod thesauris infertur*, & *tit. de æris pretio*: item κερματισμὸς auri, id est, quot aliis minutis speciebus argenti solidus mutaretur, de quo vide Symmachi *epistolam libro 10.* & *Nouellam* Valentiniani *inter Theodosianas* 25. Quænam igitur proportio specierum seu pretij earum ad aurum hîc sancitur? PRO *imminutione*, inquit, *quæ* IN *æstimatione solidi tractata fuit*: vbi vox PRO significat modum seu proportionem; κατὰ μείωσιν, inquiunt Græci: ac si diceret, pro ratâ seu pro proportione imminutionis illius, & æstimationis solidi. Vnde iam manifesta & perspicua iuris forique definitio seu decisio eruitur, *Pro proportione imminutionis factæ* ἐν τῇ ὁλκῇ seu ἀθροίσματι, *próque ratâ æstimationis auctæ solidorum*, seu aureorum qui libram ὁλκὴν efficiunt, *per consequens* QVOQVE *specierum omnium annonariarum, rerúmque adeò seu mercium venalium, in foro pretia decrescere oportere*; vt cæteroquin nummus seu pecunia mensura est, μέτρον in emptionibus-venditionibus, & σύμμετρα ποιεῖν καὶ ἰσάζον, seu μέτρον καὶ μέσον κοινὸν πάντων, & quod Philosophus dixit, μετρεῖται πάντα νομίσματι: denique mercium æstimatio in pecunia fit, *l. 42. ff. de fideiuss.* Quod vt de cæteris nummis rectè dicitur, ita nominatim de *Aureo*, qui vt cæterorum nummorum, qui ei subseruiunt, ita & pretij forensis primum, sic vt dicam, mobile est, normáque veluti seu regula monetarum, atque adeò commerciorum omnium.

Huius verò proportionis exemplum, seu casum illustrem própriúmque, suppeditat nobis singularis eiusdem Valentiniani Imp. constitutio, quam vnus, quod sciam, Suidas memorat, ex vetustiore aliquo Scriptore, *in voce* Μανάιμ: quam & ipsam huic nostræ, tribúsque illis, quas supra memoraui, cohæsisse, haud temerè quis putet. Τοῦτο δὲ ἐνομοθέτησεν Οὐαλεντινιανὸς πιπράσκεσθαι τοῦ σίτου μοδίους δώδεκα τῷ νομίσματι, μηδενὸς ἀντιλέγοντος. Id est. *Istud verò lege sanxit Valentinianus, vt mody duodecim frumenti solido venderentur, nullo refragante.* Et subiicit: ὅθεν τὶς ταῦτα τοῦτο μὴ ποιοῦντας τὴν δεξιὰν χεῖρα ἀφῃρεῖτο. Vbi vides etiam illa, μηδενὸς ἀντιλέγοντος, id est, *nullo refragante*: quomodo idem Valentinianus in eodem rei nummariæ argumento dixit *in l. 1. C. de vet. numism. pot.* nihil omnino refragationis oriatur: Quomodo Valentinianus Tertius, *Nouella* inter Theodosianas *de pretio solidi* 25. solidum integrum recusari vetat, vel refutari; Valens dixit, omissâ frustratione, *l. 3. inf. de falsa mon.* & Maiorianus in *Nouella 1. de Curialibus*, in eadem re, ne

qois calumniosæ reprobationis obtentu recuset : & in l. 12. *infr. de susceptorib.* dicitur, nullam debere esse causationem. In hac, inquam, Valentiniani constitutione, quam Suidas memorat, apertissimum huius proportionis pretij specierum ad aurum, quæ *hac l.* sancitur, exemplum seu casus continetur. Nempe enim antea, quo tempore libra octoginta quatuor solidis constabat, deni tantum modij solido vendebantur (carta quam æstate) Quod di cimus ex Iuliano Imp. *in Misopogone circa finem*, *p.*109.110. vbi iactat sese, Antiochensibus, cum alioquin deni modij singulis solidis vendi solerent, ex fiscali tritico quinos denos vnico solido vendidisse. Ἔδωκα τῇ πόλει προσθέμενος ὀργίζεσθαι, οὐ κατὰ δέκα μέτρα, ἀλλὰ πεντεκαίδεκα, τοσοῦτον ἴσον ἐπὶ τῶν δέκα πρότερον. εἰ δὲ τοσαῦτα μέτρα θέρους ὤνια παρ᾽ ὑμῖν τοῦ νομίσματος, τί προσδοκᾶν ἔδει τηνικαῦτα, ἡνίκα φησὶν ὁ Βοιωτὸς ποιητὴς χαλεπὸν γενέσθαι τὸν λιμὸν ἐπὶ δώματι (δράματι) ἆρ᾽ οὐ πέντε μόλις καὶ ἀγαπητῶς; ἄλλως τε καὶ τηλικούτου χειμῶνος ἐπιγενομένου. Et mox. Καὶ τίς τις μέμφεται παρ᾽ ὑμῖν ἐνθυμούμενος τῆς πόλεως πεντεκαίδεκα μέτρα ὅπου ἀπεδίδοτο τοῦ χρυσοῦ. Hæc, inquam, ita eo tempore obseruata, vt deni modij solido venderentur, cùm vncia auri septem solidis, libra verò 84. constaret. At postea vbi à Valentiniano libra imminuta, & æstimatio solidi aucta fuit, duodeni iam modij solido venditi: & si tum deni modij solido venderentur, iniustum id pretium habitum. Quare Ammianus Marcellinus, sub hoc ipsomet Valentiniano, triennio fermè post *hanc leg. lib.* 28. notat, Hymetium *denos modios frumenti singulis solidis Carthaginensibus, victus inopiâ tam lassatis, & indigentibus vendidisse.* Et ita quidem interim hæc distinguenda sunt, non vt amicus meus vir doctissimus, qui indistinctè prodidit, caritatem annonæ olim fuisse, cùm decem modij Romæ solido vænibant; id enim verum tantùm est, postquam libra ad 72. solidos *imminuta* redactáque fuit, aucta *solidi æstimatione* : non cùm 84. solidis constabat. Hac proinde iam facti specie seu casu, ex Suidæ loco, neque melius, illustrari poterit deinceps hæc *lex*, quâ definitur, *Pretia specierum decrescere oportere, pro imminutione quæ in æstimatione solidi tractata*, seu taxata, factáque fuit à Principe. Et profectò ab hoc tempore, aliarum rerum corporúmque pretia magis magisque deinceps imminuta comperio vel ex *l.*27. *inf. de cohortalib.*

Valeat proinde iam *Pylei* veteris Interpretis sententia, qui de solidis argenteis hic agi putauit: cùm de aureis hæc *lex* perspicuè sit, qui & propriè *solidi* dicti.

Valeat *Accursius*, seu Glossa, & post eum *Andrea*, cum interpretatione sua, qui hunc sensum *huic l.* affingunt, aureos, qui sunt pretia rerum, pro minori summâ accipi, cùm dantur pro pretio cuiuslibet speciei. Quod & ipsum Oedipo & coniectore opus habebat. *Ioannes de Platea* ita edisserit : Quod si Princeps minuat pondus aureorum, ipsos aureos debere accipi qui sunt pretia rerum pro primo pondere, vt sic quod constituebatur in primordiali pondere, intelligatur statutum in pondere variatu in plus vel minus. Vel ita : Si nummi minori pondere habeantur, oportet quod eorum pretium minuatur. *Lucas de Penna* ita effert : Si aurei minuantur pondere vel in nota de mandato Principis, dummodò pro minori summa recipiuntur, & sic diminuuntur aurei sicut à principio descriptionis : quasi dicat, ipsis aureis diminutis, & rerum pretia sub eis diminui. *Bartolus* ita, cuius summarium etiam velut receptum iam pro argumento *huic l.* inscribitur, minui æstimationem rerum quæ ad florenos v.g. minuuntur, floreno imminuto : seu, si pretium certæ monetæ minuatur, necesse esse quod singularum rerum pretia respectu eiusdem monetæ tradenda minuatur. Quam interpretationem sequitur quoque *Nicolaus Spinelli de Neapoli*, Pretium, inquit, cuiuslibet rei decrescit pro ratâ, sicut decreuit aureus. Couarruuias, de *mutatione monetæ cap.*7. ita effert, quod minutâ æstimatione solidi, minuitur æstimatio rerum quæ traduntur ad solidum : sicut iidem contingit, vbi æstimatio monetæ augetur & crescit : nam eadem ratione crescunt pretia rerum omnium, quæ eadem monetâ emi solent, quomodo etiam notauit Angelus, *in l. Paulus ff. de solutionib.* Purpuratus *in l. cum quid. ff. si certum petatur. num.*171. Quid *Cuiacius*, summus iuris antistes? Et is quoque, notis *ad eam l.* & ad *Pauli* 28. ad *Ed. ad l.* 2. §. 1. *de reb. cred.* casum ponit in æstimatione seu potestate aurei imminutâ, rémque ita euolutiùs explicat; si diminuta sit aureorum potestas, nihilominus debitorem liberari totidem nummos reddendo eiusdem formæ & qualitatis; vel ita: Si, inquit, vænierit res xx. aureis, & ante numerationem pretij imminuta fuerit aureorum æstimatio, imminuetur & rei venditæ pretium : nam xx. aureos præstando emptor liberabitur, etsi non tanti sint solutionis tempore quanti contractus. Mox argumento à contrario definit, si ante numerationem aucta fuerit æstimatio solidorum, augebitur & pretium rei venditæ : Casúmque etiam ponit in mutuo, locatione, & taxatione rerum seu mancipiorum legibus definita. Verùm hæ interpretationes omnes, vt & Ant. Fabri, *de variis nummorum solutionibus*; qui & ipse *hanc l.* accepit de imminutâ aureorum æstimatione, triplici ratione vitiosæ sunt: Nam neque de imminuta æstimatione solidi hæc *lex* est; neque de mutatione monetæ medio tempore inter contractum & solutionem : tandem neque de minuendo pretio rei iam ante venditæ : Verùm immò hæc *lex* est de auctâ æstimatione solidi, idque ante contractum, ac proinde de minuendo pretio specierum tempore contractus, ob auctam æstimationem solidi. Tandem neque hîc agitur præcisè de emptione ad solidum : quid enim si minus solido species constet? Sanè & hîc minuetur pretium, puta vt minus præstetur minoris monetæ quæ sub solido est, & solidum efficit per κερματισμόν.

Valeat *Dyni* interpretatio, qui casum ponit in imminutione monetæ per multiplicationem numeri : v.g. si primò quatuor aurei faciebant vnciam, & Imperator minuat, vt quinque faciant vnciam, oportet augeri pretia rerum : & sic *decrescere* pro *crescere* accipit. Nam imò contrarius casus hîc ponendus est in auctâ æstimatione solidi, & imminuto aureorum numero in vnciâ, vt ante ostendimus. Et quid ineptius, *decrescendi* vocem accipere contrario sensu pro *crescere*?

Valeat *Hotomanni* interpretatio, c. 5. *Illustrium*, qui *specierum* nomine in *hac lege*, non res cuiusuis generis, sed potius species monetæ & pecuniæ accipiendas tradit : hoc sensu, vnà cum aurea gradatim reliquas monetas pro ratâ cuiusque portione decrescere. Nam, vt antea ostendimus, *specierum* appellatione hîc res annonariæ τὰ ὤνια intelligenda sunt : & *pretia specierum* non sunt pecuniæ, sed æstimatio specierum.

Valeat *Balduini* intellectus, qui non tantùm Constantini *legibus* hanc quoque perperam connumerauit, quod Contius quoque iam rectè obseruauit, & Imperatori Constantinopolitano tribuit, sed etiam hanc huic legi sententiam affinxit : Nempe, si vnà cum solidi æstimatione imminuta fuerit

omnium

omnium aliorum nummorum æstimatio , aliarum quoque rerum omnium quæ nummo æstimantur, pretia imminui atque decrescere , sicut & contrariâ ratione crescunt & augeri debent : si verò vnius alicuius generis , veluti solidorum , æstimatio imminuatur , reliqui verò nummi alterius generis suam retineant potestatem : non consequetur , pretia crescere. Eámque sententiam pluribus adornat, & ab ingeniosissimis hominibus accepisse se ait. Et certè hæc quoque Molinæi sententia fuit, *de contractibus* , *q.93.num.716*. Verùm falsa. Nam, vt dixi , neque de imminutâ solidi æstimatione hic agitur ; neque de imminutâ æstimatione aliorum nummorum *vnà* cum solido , verùm de imminutâ librâ numero solidorum , ob auctam solidorum æstimationem : Tandem , *imminutio* IN *æstimatione solidi* facta vel *tractata* hîc dicitur , non quod vnà cum æstimatione solidi alij nummi imminuti fuerint , verùm quòd libra imminuta fuerit numero seu pondere , ob auctam solidi æstimationem : id enim est IN : non vt significetur duplex imminutio , sed vt vnius imminutionis modus indicetur , per vel ob æstimationem solidi auctam.

Et sic apparet , nullam non *huius l.* vocem pravis interpretationibus hactenus fœdatam. Nos verò tandem veram *huius legis* sententiam hâc paraphrasi adornemus , seu summario includamus : *Pro ratâ , seu pro proportione libræ auri , numero aureorum imminuta , ob , seu propter æstimationem nominatim aureorum auctam , omnium pariter , per consequens , specierum annonariarum pretia in foro imminui æquum esse.*

Viderint itaque deinceps Interpretes & Pragmatici , quomodo Legem illam *C. de veteris num.pot.* in vsum rectè deriuare possint : nos certè vltrò abstinemus ab iis omnibus , quæ hactenus apud Iurisconsultos & Pragmaticos hanc in partem admissa & superuacua , quia & innumera propè. Illud pro immoto tenendum *dictam legem* a.esse de auctâ aurei æstimatione , seu augmento aureæ monetæ , ob auctam materiæ auri æstimationem , & quidem tractam seu decreto Principis , quo casu pretia specierum decrescere oportet : non verò iniustè , quo certè casu necessariò cæterarum rerum & specierum pretia crescunt.

¶ Nos ad huius *legis* nostræ vnicæ *de oblatione votorum* quæ Honorium auctorem habet , sententiam accedamus. Ergo Honorius Imp. *h. l.* anno ineunte , strenas sibi in vnâ librâ auri , sic vt septuaginta duo solidi Obryziaci in vnâ librâ auri computarentur, offerri patitur , offerendásque sibi deinceps sequentibus annis prouocat : Quæ quidem oblatæ à *Senatu Romano* , quod testatur iuxta hanc *leg.* superior ille Symmachi locus : ideò enim ea inscripta est *Præfecto Vrbis* : quia (quod Symmachus docet) Præfectus vrbis (qui Senatus & Senatorum Caput erat) Strenas has Senatus nomine Principi offerebat.

¶ Cur autem Honorius ad hanc legem descenderit ? variæ coniecturæ sub manum nascuntur. An ideò , vt morem *Gentilitium* mutaret , quo scilicet, Valentiniani etiam Iunioris & Theodosij adhuc æuo (vt Symmachi locus docet) Strenæ loco *Pateræ* cum quinis solidis , Principibus tanquam Numinibus offerebantur , seu libabantur ; vt scilicet Honorius solidos auri tantùm sibi offerri voluerit, more Gentilitio sublato , quo Pateræ (ne de sacrificalibus hîc agamus , quæ huc non pertinent.) Deorum honori conferebantur , teste Liuio , *lib. 6. & 10.* Plinio , *lib. 34. c. 8.* Ambrosio *de Virginibus, lib. 2.* Quod si ita est , tum ponenda fuerit hæc Honorij Imp. *lex* inter Christiana instituta , & in censu *legum* quibus Ecclesiastica Historia augeri potest. Verùm hæc coniectura mihi multis nominibus non probatur. Quid igitur ? cùm hactenùs libræ auri in huiusmodi votorum oblationibus , *vrbanis ponderibus* censerentur , id est , trutinæ largitionis examine (quod Symmachus , *Epistola* , quam mox producam , disertè testatur *lib.10. epist.26.*) & sic veteri proculdubio adhuc æstimatione , quo octoginta quatuor solidi in libram desiderabantur, Honorius testatum facere voluit , nolle se vota sibi hæc afferri vrbanis ponderibus seu trutinæ largitionis examine : Verùm ordinariâ & statâ tantùm æstimatione , quâ septuaginta duo solidi in libram auri de more iam computabantur ? Hæc inquam verissima mihi videtur huius *legis* ratio , atque Honorij mens : vt ità deuotionem & oblationem Senatus deinceps prouocaret , quod etiam extrema *legis* suadent. Neque tamen audio , vt hoc obiter quoque moneam , eos , qui ex *illo* quem mox consignabo *loco* , colligebant nescio quid de maioribus mensuris in Vrbe vsitatis , quàm alibi. Est enim tantùm locus ille de pondere auri , quod largius erat manserátque in Vrbe Româ hoc æuo , quàm alibi : pro magnitudine videlicet & maiestate Vrbis , retento, vt puto , veteri pondere.

¶ Cæterùm obseruari cupio hâc ætate , non hanc tantùm à Senatu oblationem Veterum Imperatoribus Christianis ineunte anno pro felicibus anni auspiciis factam : Verùm & alias insuper huic similes , veluti ob victoriam de Tyranno partam : de quo auro oblatitio est *l.14. sup. de Senatoribus & gleb.* Decennalibus item , & Quindecennalibus Imperij : de quâ est insignis Symmachi *Epistola 26. lib.10.* quæ Valentiniano Iuniori inscribenda est, quámque hîc Lectoris oculis subiici oportet , vt *ea* cum hâc *lege* o[illegible]cendatur , seu committatur , cum quâ plurima communia habet : Eò magis quod Doctissimus Iuretus eam prorsus intactam reliquit *in miscellaneis suis.*

D. Valentiniano semper Aug. Symm. Præf Vrbi.

SI diuinæ clementiæ tuæ merita cogitantur, nullæ opes , quas aut natura sufficit , aut fortuna circumfert , gratiam erga te AMORIS *æquabunt , D. Imperator : sed vt mea fert opinio , de optimo Imperatore iudicium non est muneribus æstimandum.* SENATVS *tamen promptus obsequi, omnes officiorum partes vltrò arripit , quibus indicatur* AFFECTIO *& Salutare Numen Tuum precatur , vt in hâc* OBLATIONE *qua nonnihil superioribus addidit , intelligas hoc esse curatum , ne sub te minus posse videamur. Nam Diuis Parentibus tuis* [Valentiniano, & Valenti] *ob* DECENNIVM *singulis minor summa decreta est. Etiam Diuus Frater ,* [Gratianus] *Mansuetudinis vestræ , cum tertium lustrum æui Imperialis exigeres* [A. D. 382.] *parciore munificentia honoratus asseritur : Nunc in amorem tuum studia nostra creuerunt : Nam mille sexcentas auri libras* DECENNALIBVS *Imperij fastis* DEVOTVS ORDO *promisit , vrbanis ponderibus conferendas , id est , trutina largio-*

ris

ris examine. Quod si pares animi vires Senatus habuisset, sciret in publico amore perennitatis tuæ esse diuitias. Sed maluit Clementia Tua solutionis fide placere, quàm magnitudine perfidæ sponsionis. De hinc sub Imperatore primano (Valentinianus Iunior, cùm quadrimus Imp. declaratus fuisset, hoc tempore agebat quartum decimum annum) *sanus muneris modus*, VOTVM *est* SÆPE *faciendi: Absit, vt bono Principi plus quam possimus*, INGERAMVS. *Amantium quippè largitio non deterit vires offerentium. Ergo & nunc libens sume Sacro Ærario decreta subsidia, &* FVTVRIS *processibus Imperij sui, obsequiorum similium* SPEM RESERVA.

¶ Postremùm, neque illud etiam hîc omitti velim, Datam hanc legem III. *Non. Mart.* cum diù iam Kalendæ Ianuariæ præterijssent. Quare dicendum, hâc *lege* non tantùm in futurum formam Strenarum seu Votorum oblationi dati, verùm hoc tempore primùm persolutas Honorio Strenas, cùm Theodosio M. initio huius anni promissæ fuissent. Promissiones scilicet huiusmodi oblationum ad Imp. priùs perlatæ, vt ex *superiori* Symmachi *loco* liquet, quàm solutio facta: qui tamen post Kalendas huius anni, XVI. Kal. Febr. obiit. Hinc & moles promissionis *l.* 12. *inf. de proximis*. Hinc oblatio Amplissimi Ordinis promptâ liberalitate promissa, *l.* 14. *de Senatoribus*. Hinc in *superiore* Symmachi *loco* similiter, *deuotus Ordo promisit*.

¶ Perspectâ iam *huius leg.* sententia, apparet primùm, de *Triboniani* facinore qui solidorum numero hic expuncto, *legisque* huius verbis interpolatis, loco istorum, *in vnâ librâ auri solidis septuaginta duobus obryziacis*, [vel *solidos* 72. *obryziacos*] *Principibus offerendi*: hæc supposuit *in vnâ librâ auri & solidis obryzatis Principibus offerendi*, totam huius *legis* sententiam conturbauit, rémque in incerto destituit. Hâc enim *leg.* Imperator, vt vidimus, solidorum ad auri libram proportionem numerúmque in strenis sibi præstandis definirum iuit: isque vnicus huius *legis* scopus fuit: At Tribonianus suâ *lege*, vt verba sonant, electionem tribuere videtur, vnius libræ auri, vel solidorum obryzatorum offerendorum, nullo solidorum numero expresso. Nam quod Amaya emendat Cod. Iust. *in vnâ librâ auri ex solidis*: quidquid dicat, nihilo magis genuinum sensum restituit, de Septuaginta duobus solidis in libram computandis. Neque verum est quod idem ait, etiam non expresso solidorum numero, idem fuisse, diei *auri libram* dari oportere, & *septuginta duos solidos*. Nam imò id expressè, quod antè ostendimus cautum nportuit, neque alio fine hæc *lex* lata est, quàm vt solidorum numerus exprimeretur, quot videl. libram hîc efficerent: & sic taxaretur Libra, quot solidi in Libram essent computandi, seu quot solidis Librâ censeretur. Panciroli etiam interpretatio *lib.* 2. *var.* 163. inanis est, qui hanc *legem* vt in *Codice Iust.* posita est, ex *Symmachi* loco quem ante attulimus ita interpretatur, quasi Imperator id voluerit, *vnam Libram auri* (in paterâ scilicet) & solidos (quinque scilicet) *offerendos*: ita scilicet errores erroribus cumulantur, posteàquam à vero semel recessum, & primigenia *legis* lectio interpolata est. Neque altera Amayæ coniectura admittenda, qui hanc *legem* latam ideò censet, vt loco pateræ, quæ antea offerebatur, solidi offerentur. Nam ipsa *lex* id respuit: deinde non *lege* ad id opus fuit; quandoquidem quod *genus* oblationis attinet, id à Senatus arbitrio semper pependit: modus tantùm *solutionis* hâc *leg.* definitus, ne videl. vltra 72. solidos in auri Libram exigerentur: nempè cùm promissa ante fuissent Imperatori Vota, seu Strenæ huiusmodi auri, modusque ad eum perlatus fuisset, quæri cœpit, in huiusmodi promissione, quot solidis æstimanda esset Libra auri? Ad quod rescribit nunc Imperator, sese *animo libenti suscipere septuaginta duos solidos in vnam libram auri*: seu pro vnâ librâ auri. Et huius facti seu Rescripti, & declarationis suæ rationem mox suggerit: Nempè id ita à se statui, quò deinceps sequentibus annis deuotio Senatus prouocetur: quæ stare potuisset, si vltronea hæc oblatio & promissio rigidius explicaretur. Iuliani certè quoque factum huic haud omninò absimile, qui id quoque statuit, ne *septuaginta solidis* maiores coronæ aureæ sibi deinceps mitterentur, de quo est singularis Libanij locus, *in Orat. funebri in Iuliani necem*, *p.* 305. quem affero ad *l.* 1. *inf. de auro coronario*, cuius hæc inter alia, ὁ δὲ ὑπερμάσας τῷ μεγέθει στεφάνους εἰδὼς ὡς ἐκ αὐτῶν τινα τὰ τοιαῦτα συλλέγοιντο νομοθετεῖ, τὸν στέφανον ἀπὸ στατήρων ἑβδομήκοντα φέρειν, τὴν μὲν τιμὴν ἴσην νομίζων ἑκατέρου δύναμις, φιλοχρηματίας δὲ τὸ κέρδος ζητεῖν ἐν τιμῆς σχήματι.

¶ Illud tamen, quæ Limitatio notanda, hâc parte vult Imperator, vt hi solidi septuaginta duo *obryziaci* sint, vt ita etsi numero Libram nunc imminueret, saltem auri id aliquo modo pensaretur. Alioquin enim in voluntariâ auri coronarij oblatione Theodosius in *l.* 4. *infr. de auro Coronario*, voluit suscipi id in quâcumque materiâ oblatum: *ne*, inquit, *quod voluntate offertur, occasione obryzæ incrementi necessitatis iniuria insequatur*.

Ex huius quoque certè *legis* fine illud colligi putem, vnumquemque eorum, qui hanc oblationem faciebant, Libram auri obtulisse, seu contulisse, & pro eâ iam ex *huius l.* dispositione 72. tantum solidos obryziacos. Quomodo & illud puté apud Symmachum, ante annos fermè vndecim, *pateram cum quinis solidis*, Libræ circiter respondisse, vel æquasse, pro quibus mox libra in vsum inuecta. Falsum quoque est, quod Amaya addit, hanc Strenarum oblationem remissam fuisse à Maioriano *Nouellâ* 1. Curialibus. Nostra enim hæc ab ea planè diuersa est: *hæc* enim, vt vidimus, à Senatu Romano, Principi offerebatur; *illam* à Curialibus Iudices extorquebant.

¶ Postremò loco mirum videri possit, cur hic titulus hoc loco positus sit? Verùm prona ratio ex his quæ Symmachus *superiore loco* dicit, & post eum *Metellus*, Strenas has Imperatoribus datas tanquam Insigne, quasi Strenuis Viris ob virtutem, & Defensoribus publicæ salutis. Sic sanè & retrò, milites tam Armatæ, quàm Palatinæ militiæ hoc ipso tempore *puncti Solatia* consequebâtur. Eandémque sedem rectè Tribonianus *in suo Codice* huic *Titulo* adsignauit. Quare Amayæ error est, qui Triboniani incuriæ adscribit, quod is *Titulum* hunc, *Titulo de Auro Coronario*, non coniunxerit: Nam vt modò vidimus, *Codicem Theodosianum* in eo secutus est: & rectè vtrique Conditores: ita enim Coronarij auri Oblatio Curias respicit, & ideò *lib.* 12. rectè congruit: hic verò *Titulus* ad Senatum V.R. spectat, qui Imperatorem tanquam Strenuum Reipublicæ Defensorem hâc Oblatione prosequebatur: Non vnum scil. Oblationis genus erat; est illud, de quo *libro* 7. Est Oblatio equorum, de qua *lib.* 11. Est auri Coronarij Oblatio, de qua *lib.* 12. Est Oblatio Votorum, de qua *hoc lib.* 7. & sic omnes illi *Tituli*, suo loco rectè positi sunt.

CODICIS

CODICIS THEODOSIANI LIBER OCTAVVS.

QVO AGITVR DE TRIBVS:

I. De OFFICIIS, seu de Officialibus Iudicum: vbi & de *cursus publici* cura ad eos pertinente, Titulis vndecim prioribus.

II. De DONATIONIBVS, Titulis quatuor sequentibus: putà *Tit.*12.13.14.15.

III. De MARITORVM & PARENTVM priuilegiis circa bona & successiones, quatuor postremis Titulis: putà, *Tit.*16.17.18.*vlt.*

HVIVS LIBRI TITVLI.

I. *De numerariis, actuariis, scriniariis & exceptoribus.*

II. *De tabulariis logographis & censualibus.*

III. *De priuilegiis apparitorum magisteriæ potestatis.*

IV. *De cohortalibus, principibus, cornicularis, & primipilaribus.*

V. *De cursu publico, angariis & parangariis.*

VI. *De tractoriis & statiuis.*

VII. *De diuersis officiis & apparitoribus & probatoriis eorum.*

VIII. *De exsecutoribus & exactionibus.*

IX. *De lucris officiorum.*

X. *De concussionibus aduocatorum siue apparitorum.*

XI. *Ne quid publicæ lætitiæ nuntij ex descriptione vel ab inuitis accipiāt.*

XII. *De donationibus.*

XIII. *De reuocandis donationibus.*

XIV. *De ingratis liberis.*

XV. *De iis quæ administrantibus vel officium publicum gerentibus tradita sunt vel donata.*

XVI. *De infirmandis pœnis cœlibatus & orbitatis.*

XVII. *De iure liberorum.*

XVIII. *De maternis bonis & materni generis, & cretione sublata.*

XIX. *De bonis quæ filiisfamilias ex matrimonio acquiruntur.*

DE NVMERARIIS, ACTVARIIS, SCRINIARIIS, ET EXCEPTORIBVS.

TITVLVS I.

XII. COD. IVST. Tit. XLIX.

PARATITLON.

I. NVMERARII, de quibus *Rubr. l.*4.6.7.8.9.11.13.14.15.16.17. *h. t. & l.*7. *infr. de Susceptorib. l.*4. *inf. de Executorib. l.*173. *inf. de decurion. l.*3.5.7. *inf. de iis quæ administr. l.*1. *sup. de Primicerio & Notariis*: *l.*11. *sup. de priuil. eorum qui in S. Pal.* dicuntur & TA-

BVLARII, etiam Præfecti Prætorio, *l.* 1. Quod nomen posteà restrictum ad Tabularios Consularium & Præsidum, *l.* 9. 11. *h. t. l.* 13. *inf. de annon. l.* 30. *inf. de Susceptorib. l. vlt. infr. tit. prox.* Erant hi in officio seu inter Officiales: Vnde Tabularij Apparitores, *l.* 2. *infr. de susceptorib.* (ad differentiam Tabularij Ciuitatis, *l.* 1. *infr. de exactionib.*) *l. omnis infr. de iis qua admin.* Præfecti Prætorio, *l.* 8. 11. *& l. vlt. h. t. & l.* 5 *infr. de iis qua admin. Nouella* Valentin. *inter Theodos. de officio & Numerariis Præfectorum Pratorio* 49. Præfecti Vrbis, *l.* 14. *h. t.* Comitum Illustrium virorum, id est Comitum S. L & R. P. *d. l.* 4. *inf. de executorib.* Magistrorum militum, *l.* 15. *h. t.* (quorum mentio apud Ammianum Marcellinum *lib.* 19. vbi memorat Iacobum & Cresium Numerarios apparitionis Magistri Equitum & in *Not. Imp.*) Vicariorum, *d. l.* 5. *infr. de iis qua administ.* Diuersorum denique Iudicum & Rectorum, *l.* 4. 8. 12. *h. t. & l. damus* 2. *infr. de iis qua adm.* veluti Correctorum, *l.* 6. Consularium & Præsidum, *l.* 9. Ducum, *l.* 16.

¶ Horum officium fisco obnoxium erat, *l.* 1. *in fin. h. t.* hi quippe publicas rationes ciuitatum tractabant; seu chartas publicas administrabant, *l.* 6. chartarum notitiam habebant, *l.* 7. penes eos publicarum rationum notitia consistebat, *dict. Nouella* Valentin. *inter Theodosianas* 49. Scriniis inseruiebant, *d. l.* 8. ratiocinia præstabant, *d. l.* 8. debitorum ac reliquorum modum frequenter Iudicibus ingerebant, *d. l.* 9. Ad hos pertinebat munerum iniungendorum cura, vt docet *lex* 1. *sup. de primicerio & Notariis*: & *lex* 11. *sup. de priuil. eorum qui in sacro palat. milit.* Extra ordinem quoque ex his susceptores creabantur, *l.* 7. *infr. de susceptor.* Inter Tabularios autem (seu Numerarios) Præfecti Prætorio, fuit vnus qui officium Tabulariorum administrabat, *l.* 1. *h. t.* seu Primus & Magister officij, *l.* 8. *h. t.* quod officium fisco obnoxium dicitur *d. l.* 1.

¶ Porrò Numerarij hi, ceu improbi sæpè notati. Inde Numerariorum fastus, vel rapaces quæstus, *l.* 11. *sup. de priuil. eorum qui in Sacr. Pal. milit.* vorax & fraudulentum Numerariorum propositum, *l.* 4. *h. t.* (cui iungenda *lex, damus* 2. *infr. de iis qua administr.*) Fraudes *l.* 8. 15. Versutæ fraudes iis adscribentur, *l.* 6. fraudium fuselæ *l.* 7. fraudium scelus, *l.* 13. Torpor & segnitia, *l.* 9. Inde factum vt condicionales essent, *l.* 7. 8. *h. t.* & conditionis vilioris, *d. l.* 7. *inf. & l.* 11. Sic vt si publicas rationes lacerassent, reque exigente, tormentorum conditioni, tormenti eculeis atque lacerationibus subiacerent, *l.* 4. 6. 7 *&* 9. *&* 11. *in fine, inf.* seu per tormenta fraudes eorum detegi possent, *l.* 7. Imò & inde factum; vt exacto nondum officio cingulum militiæ apisci non possent, *l.* 6. 7. 8. (quod mutatum à Valentiniano Seniore quoad Numerarios Præfecti Prætorio, *l.* 11.) Item vt maioris militiæ dignitatem ambire, seu assequi vetarentur, *l.* 13. Imò & Domesticorum militiam affectare vetiti, *l. vlt.* Durante item officio quicquam emere vendere vetabantur, *l. damus, l. Princeps, l. omnis, l. Numerarij, infr. de iis qua administr.* quarum prior iungenda est *legi* 4 *h. t.* postrema *legi* 13. Ob eandem causam & biennales tantùm erant, *l.* 4. *h. t.* posteà quinquennales, *l.* 6. *&* 8. tandem triennales, *l.* 9. 13. *& l. vlt.* Finitóque officio, vno anno vacare, & in prouinciis residere eos oportebat, vt incursantium querelas exciperent, *l.* 6. quod biennio postea immutatum, *l.* 9. Eundémque actum repetere ampliùs non poterant, *l.* 16. *h. t.* Vicissim exacto tempore diuinam Principis purpuram venerabantur, *l.* 13. *h. t.* Si Numerarios creditum sibi munus bene administrasse claruisset, Perfectissimi dignitate decorabantur, *l.* 6. *h. t.* Item post quinquennium Discussionibus amplius eos subiacere noluit Valentinianus III. *Nouel. inter Theodos.* 49.

II. ACTVARII, de quibus agitur *l.* 3. 5. 10. 14. *&* 15. *& l.* 4. *infr. de executorib. l.* 125. *inf. de Decurionib. & l.* 11. 13. 16. 24. *&* 28. *sup. de erogat. milit. annon.* Illi sub Magistris militum fuère *l.* 5. *h. t.* rationes scilicet perscribebant, *dict. l.* 15. *h. t.* ratiocinia pertractabant, *dict. l.* 16. *sup. de erogat. milit. annon.* & quantum numero, quantum cuique militi annonæ competeret, subscribebant. Eundem & *subscribendarium* dici, *l.* 1. *sup. de erogat. milit annona*, quidem putant, sed malè, vt ad eam *legem* ostendi. Iidémque velut improbi sæpè notati. Vnde fraudes & Rapinæ iis adscribuntur, *l.* 10. *h. t.* (de quibus est insignis apud Victorem Schotti locus *in Gallieno.*) Inde factum pariter, vt Conditionales, *l.* 3. *&* 5. *h. t.* & decennales essent, *l.* 10. Inde ad alios durante officio dignitates inrepere vetiti, *l.* 5. vt & idem officium repetere, *l.* 15. vel Numerariis se sociare, *l.* 14. Vicissim annonæ eis de publico præbitæ, *l.* 3. *&* 10. Immunésque ipsi à capitatione fuère, *l.* 3. Finitóque probè officio Perfectissimatus honore potiebantur, *d. l.* 14.

III. SCRINIARII & scrinia (non Principis, de quibus *lib.* 6. *tit. de Magistris scriniorum, & tit. de Proximis, &c.* Verùm Magistratuum,) *l.* 15. *&* 16. *h. t. l.* 3. *inf. de indictionib. l.* 14. *inf. de diuers. officiis*, erant in officio Magistratuum, velutì P. P. *d. l.* 3. *infr. de indictionib. l.* 13. *de indulg. debitor.* Magistri militum, *l.* 15. *h. t.* Ducis, *l.* 16. Comitis Thesaurorum, *l.* 14. *inf. de diuers. offic.* hi rationes perscribebant, *d. l.* 15. delegationes Indictionum scriniariis Præfecti Prætorio mittebant *d. l.* 3. Et ab his quædam improbè imò crudeliter perpetrari solita, docet *l.* 16. Ideo triennio tantùm eum actum sustinuère,

cúmque

eúmque repetere vetiti, *l.15.16.h.t.* Denique cum Actuariis miscere se vetiti, *d.l.15.* Ioter hos erant Primiscrinij, de quibus *l.2.4.inf.de executorib.l.Vlt.inf.de suariis.* Cassiodorus t 1.*var.*20.21. De scriniis Largitionum Comitatensium, *l.5.7.8. de Palat. S.L.* canonum, *l.13.& 18 de murilegulis:* Tabulariorum, *d.l.18.*

IV. EXCEPTURES quoque de quibus *Rubr.& l.2.h.t. & l.17.inf.de diuers. officiis*, *l.16. sup.de prox.com.disp. l.7.& 22. sup.de Palatin.S.L.* in officio Iudicum omnium fuère, *d.l.17.* veluti Præfecti Prætorio, *d.l.2.h.t.* Cassiodorus *lib.11.var.25.* Comitis S. L. *d.l.7.& 22. sup.de Palatin.S.L.* Hi actis conscribendis operam nauabant. Exceptores autem esse poterant quoque Decuriones, sic vt finito officio ad Curiam redirent, *d.l.17. inf. de diuers. officiis*: neque militiam cohortalem sustinebant, *d.l.17.* neque annonas à fisco vllas consequebantur, *d.l.17.* Annalésque erant *d.l.22.* Tandem pro loco & ordine suo ad Commentarios accedebant & eorum administrationi subrogabantur, *d.l.2.h.t.* vbi dicam.

Præter quatuor illa officiorum genera, de quibus *Rubrica huius tituli*: Agitur *hoc titulo* etiam de ANNONARIIS, *d.l.3.h.t.* de ADIVTORIBVS, *l.8.& 16.h.t.& l.4.infr.de Executorib.* de DOMESTICIS, *l.16. & l.vlt.h.t.*

---

1. * Imp. CONSTANTINVS Augustus ad Leontium."

DVDVM sanximus, † *Vt nullus ad singula" Officia administranda ambitione perueniat, vel maximè ad Tabularios, nisi qui ex ordine vel corpore Officij" vniuscuiusque est:* hos enim officia sibi iniuncta tam diu agere iubemus, quoad idoneos esse manifestum est, aut ætate non impediente conplere id posse monstrantur", vt administratione apud vnom iugiter" permanente, fides quoque eius appareat. Si quis ergo ex suffragio ambitionis ad officia fisco obnoxia accesserit, multæ nomine denas libras auri exigatur. PP. V. Id. Iun. Hierapoli", Constantino A.V.& Licinio Cæs. CONSS. [319.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" PP. Quomodo habet anno 317. inscriptio *legis vn.infr.si quis solidi circulum*: imò & inscriptio *legis 1. sup. de commeatu.*

† *Lex hæc.* Constantini, si Constantini, mihi non occurit.

" Singula, id est quæcunque officia.

" *Demonstrantur*, probantur: vid *Gloss Theod.*

" *Iugiter*, id est semper.

" Ex hâc subscriptione colligi videtur, hanc *legem* à Licinio, non à Constantino latam fuisse: quandoquidem ei hoc tempore Oriens parebat: v.de Zosimum *lib.2.p.679.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. quatuor constitutiones *hoc tit.* occurrunt de Officialibus Magistratuum: quibus addendæ sunt & quatuor insuper aliæ eiusdem, putà *lex 1.2.3. inf. de cohortalib. lex 11. inf. de diuers. officiis*: Ex quibus apparet, quonam erga Officiales animo Imp. hic comparatus fuerit. Sanè inter alia, vt PROMOTIONIS ordo in et eos seruaretur, tribus legibus prouidit: *d. l. 1. inf. de diuers. officiis*: *& l.1.2. h t.* Et hâc Primâ nominatim, ad PRINCIPATVM seu PRIMICERIATVM officij alicuius inter Officiales Magistratuum", id enim est in *h. l. administrare officia*, id est *administratio*; ac maximè ad principatum Tabulariorum, turbato ordine per Ambitum & suffragia promoueri quemquam vetat Constantinus M. (si modo Constantinus) iuxta anteriorem etiam hâc de re constitutionem, idque proposita ambitoti decem librarum auri pœnâ (Quomodo etiam posteà sæpè prohibitum, ne per ambitum quisquam idem officium repeteret: ab Honorio Imp. *l. 2. 3. 4. infr. ad leg. Iuliani. de Ambitu*: & à Theodosio Iun. *l. 15. & 16. inf. h. t.*) Hâc lege *officia administrare*, seu *administratio officij*, est Principem officij esse, seu Principatum & Primiceriatum officium gerere, vt dicimt *l.16. inf.* eodémque sensu *l2. inf.* Commentariorum administratio dicitur de Primiceriatu seu Principatu Exceptorum. Princeps scilicet seu Primicerius non tantùm totius officij sub Magistratu aliquo erat, cuius frequens mentio in *Notitia Imperij*, & in Constantini *l. 1. sup. de officio Rector. prouinc.* vbi plura de eo Principe; verùm etiam singulorum officiorum, vt hic dicitur, seu singularis alicuius officij seu scholæ veluti Tabulariorum, Numerariorum, quod hæc *lex*, & *d. l. 16.* & *dicta Notitia Imperij* docent. De Tabulariis his in officio Magistratuum satis prolixè docet Paratitlon *huius tituli*, cum quibus miscendi non sunt Tabularij, de quibus *inf. suo tit. de Tabulariis*, qui municipales fuerunt, non verò in officio Magistratuum. Quod etiam ostendit positio *Tituli, de Tabulariis*, in *Cod. Iust.* nempe inter eos in quibus agitur de muneribus municipalibus. Meminit etiam Ammianus Marcellinus Tabularij Præsidialis officij *lib. 28. p.383.* (vbi de Maximo) vbi tamen vulgò malè *Tubulario*, quod etiam nonnemo ilocaliter du aqua, vel calore per tubos in vsum Præsidis deducto interpretabatur. De quo ad *eum tit.* prolixè.

¶ Quid igitur? Ex ordine & Corpore cuiusque officij ad Principatum promoueri quemque oportere *hâc l.* definitur: *ex ordine*, id est, ordine seruato; *ex corpore officij*, id est, sic vt qui Tabularij officio fungitur, Princeps Tabulariorum promoueatur, non ex alio officij genere sumatur. Et Ratio indicatur, *Vt ita idonei & probati promoueantur*,

tur, quique id complere possint, dummodo ætas mala impedimento non sit. Quod aduersus saltuarias quoque promotiones notandum est, pro gradaria promotione, seu pro promotionis ordine custodiendo: tùm vt ambitus excludatur, tùm vt officia eò meliùs administrentur: Cuius promotionis & ordinis, vt dixi, studiosus maximè fuit Constantinus M. vt præter hanc legem, eiusdem *lex prox. 2. & lex 1. infr. de diuers. offic.* fidem faciunt: de quo Promotionis ordine *ad l. 2. prox.* Fuerunt & alij Principes pariter studiosi in dignitatibus conferendis: de quo vide saltem *l. 1. sup. de Castrensianis.*

Atenim hæc lex propriè lata est, non aduersus saltuarias promotiones ex eodem Corpore vel Ordine, verùm aduersus promotiones ex alio Corpore & Ordine in aliud Corpus, & Ordinem: Cuius vt dixi illa ratio redditur, vt ita idonei & probati promoueantur. Nempe in eodem Corpore & Ordine innutriti, meliùs principatum eiusdem officij gesturi creduntur. Quanquam & hæc ratio adduci potest, ne debitum Principatum iis, qui per gradus in eodem Ordine militarunt, alij & extranei præripiant. Quò pertinent multæ aliæ *leges*.

---

11. * Idem A. * ''

NE hij, qui procul ab officio Sublimitatis'' Tuæ sunt, nullum meritum per sedulitatem vel obsequia præferentes, locum possint laborantibus debitum inrepere, Exceptores placet pro loco & ordine suo ad Commentarios accedere, & eorum administrationi subrogari, &'' cæteris propulsatis, ita vt inter Exceptores prout quisque locum tempore adipisci meruerit, ordine & merito consequatur. Dat. Kal. Iul. Triberis'', Basso & Ablauio CONSS. [331.]

N O T Æ.

'' Abest hæc *lex* à *Cod. Iustin.*
'' P.P. Galliarum inscriptam fuisse puto hanc legem propter ea quæ dicam ad subscriptionem.
'' Hic titulus indicat, ad PP. hanc *legem* emissam.
'' Meliùs, *vel in locum*, &c *inrepere*, vel *locum*, &c. *præripere*.
'' Abundat hæc vox.
'' Hoc anno Constantinus M. non in Galliâ, verùm Constantinopoli fuit. Quare *Data*, hîc accipiendum pro *Reddita*, Præfecto scilicet Prætorio Galliarum, cuius Treuiris sedes erat: quo ipso sensu hæc subscriptio accipienda in aliis *duabus* eiusdem Constantini *legibus*, putà *l. 1. de his qua ex publ. coll. l. 5. de Veteranis*: & in duabus pariter Valentiniani Iun. putà *l. 3. unde Vi: l. 5. de Proximis.*

COMMENTARIVS.

PROMOTIONIS ordinem inter Officiales (ac nominatim P.P. in sp. *huius l.*) seruari iubet Constantinus M. hic alterâ *lege*, pariter vt *l. 1. sup.* & *l. 1. inf. de diuers. offic.* & quidem *hâc l.* aduersus eorum, qui in officio non militant, ambitum. Ac nominatim circa Exceptorum ad Principatum promotionem: de quo & Cassiodorus 11. *var.* 25. § De *Exceptorib.* monuit iam *Paratitlon* satis, quantum hic *Codex* prælucere potest. Addamus alia aliunde. Meminit quoque Epiphanius *heresi* 71. Exceptoris Rufini P. P. sub Constantio, qui inter alios ταχυγράφους fuit A. 351. in collatione inter Basilium Ancyranum & Photinum. De his exceptoribus P. P. eorúmque συμμορίᾳ, id est, schola, eiúsque Primicerio, sed & tertio & quarto in ea est insignis Synesij locus *epist.* 61. Ἀσίεος (inquit) ὁ ταχυγράφος, &c. quem mox ὑπηρέτην vocat (vbi ὁ ἱερεὺς malè vetus lectio habebat: nam, quod etiam rectè Petauius notauit, apertissima est in eo loco Antithesis Consulis & ministri) Tandem subiicit οὐ γὰρ ἀλλὰ Μάρκον ἐπίσης φανερώτατος ἄνδρα τὸν ὅτι τὸ ὑπὸ χεῖρα τοῖς ... τότε τῆς συμμορίας ἄρχων τῶν ταχυγράφων τὸν Ἀσίεον ἐχόντων εὑρήσεις ... Μάρκου τὴν συμμορίαν ἐς ἣν Ἀσίεος ἔσχατος ... αὐτῆς τρίτος ἤτοι τέταρτος ... καὶ πρῶτος εἴη. Vel ipso igitur nomine satis liquet, Exceptores fuisse qui acta, seu gesta publica officij excipiebant, scribebant, vnde ταχυγράφοι Græcis & ὀξυγράφοι. Iidem ea Acta custodiebant: & vbi opus in Secretario Iudicum recitabant: vt apparet ex *Actis Iudicum* relatis à D. Augustino *contra Cresconium lib. 3. c. 29. Nundinarius legantur acta: Zenophilo Consulari dixit, legantur & lege N. Exceptor ea qua Diocletiano Imperante acta fuerant.* Ac maximè vtrumque id apparet ex *Actis collat. Karthagin. post Cos. Varenus*: ibi enim *coll. 1. diei, n. 1. & coll. diei 2. n. 1. & diei 3. n. 1. 4. 5.* excepisse acta dicuntur Hilarus & Prætextatus *Exceptores D. N. V. C. & Spectabilis Proconsulis Fabius Exceptor D. N. V. C. & Spectabilis Vicarij, & Romulus Exceptor V. C. Legati A. K.* Item *n. 5. 10.* Martialis Exceptor recitasse Honorij Imp. sanctionem & Marcellini Cognitoris edictum. Item *num. 14. & 18.* Romulus Exceptor recitasse exemplum Notoriæ Donatistarum: item *num. 16.* exemplum notoriæ Catholicorum, & *n. 54. & 57. 99.* mandatum factum in Ecclesia, atque ab Aurelio Ep. susceptum & subscriptum: & post eum Honoratus Exceptor *c. 112. &c.* Post, Hilarus Exceptor *n. 132.* poscit è Corpore suo alios Exceptores sibi subrogari custodibus datis, quoniam codices impleuissent. Et Marcellinus Cognitor decernit Exceptoribus ab vtrâque parte custodes dari. Mox aliis subrogantur Exceptores, & Custodes ab vtraque parte dantur: & quæ sequuntur *cap.* 133. vide & *collat. diei 2. n. 1. 8. 12. 32. 44. & die 3. n. 1. 4. 5. 24. 29. 141. 220.* Ergo Acta conficiebant, seruabant, recitabant Exceptores, seu chartas Officij tractabant. Inde qui alibi in *Notitia* dicuntur *Exceptores*, velut in com. S. L. alibi, *in comite R. P.* officij *chartas tractare* dicuntur. Tandem & de iure petentibus Acta edebant, vt docet *l. 12. §. modum, Cod. de proxim. sa r. scriniorum*: & prædicta Acta coll. Karthag. *die 3. n. 3. 4. 5.* Horum Exceptorum passiua mentio in *Notitia Imperij* inter omnium Magistratuum officiales. De his sensit & idem Constantinus M. *l. 1. sup. de off. Rector. prou.* cùm ait: *Eorúmque qui iurgantibus acta restituunt, inexpleta auiditas temperetur.*

ntur. De iisdem agitur *& l.1. §. in schola Exceptorum, Cod. de off. P.P. Afr. l. vlt. Cod. de princip. agent. l. per hanc, 7. §. vlt. Cod. de adu. diu. ind. l. vlt. cod. de castr. pecul. & l. vlt. Cod. de apparitor. P.P.* Horum Primicerius seu Princeps ἀρχων quidam fuit, vt iuxta *hanc leg.* testes sunt Synesius *superiore loco*, & Notitia Imp. *in com. S. L.* & Cassiodorus 2. *Variar.* qui & Adiutores habebat.

§ De horum igitur Exceptorum promotione est hæc *lex* Constantini M. quâ vult, vt Exceptor, prout quisque locum tempore adipisci meruerit, ordine & merito consequatur, & aliis exclusis, pro loco & ordine suo ad Commentarios accedat & eorum administrationi subrogetur. *Ad commentarios accedere, & eorum administrationi subrogari*, non est hîc Commentariensem fieri, quod volebat Pancirolus *c.13. in fin. de Commentariensi*, quasi Exceptor peracto tempore officij sui Commentariensis fieret: verùm, est Primicerium officij Exceptorum fieri: scriniū seu scholam & officium Exceptorum administrare; qua *administrationis* voce hæc *lex* ait, vt & *l.1. sup.* administrare, & administratio officij, pro Principatu officij seu Primiceriatu; Ergo de Primicerio Exceptorū est hic locus: Ideóque dicitur hîc *ad cōmentarios accedere*. Nempe Primicerius Exceptorum, commentarios Actorum sub suâ custodiâ habebat: cæterique exceptores sub hoc positi, Acta tantùm excipiebant, singuláque edebant: At Primicerius commentarios omnium Actorum penes se habebat: & vt describitur in Notitia Com. R.P. *chartas ipsius officij tractabat.*

III. * Idem A. ad Maximum PF: P."

VTilitate suadente, Annonarios & Actuarios condicionales esse præcepimus; annonis etiam adiuuari: & capitationem eorum qui censiti" sunt haberi inmunem. Ideoque, Tua Solertia conpetentia monebit Officia, vt Actuariis binas annonas, Annonariis vero singulas protinùs subministrent: Capitationem quoque ipsorum tantum qui ex his censiti sunt faciat haberi inmunē, quoad in actu fuerint constituti: nam postea vel laus eos & dignitas honorabit, vel si in culpa fuerint deprehensi, pœna comitabitur. Emissa" III. Non. Maij, Dalmatio & Zenophilo CONSS. [333.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" Eidem *Maximo* [P.P.] inscribitur Anno 328. *lex 5 sup. de Veteranis*, (ex cuius subscriptione colligere mihi videor eum P. P. Galliarum fuisse.) Et Anno 317. *lex 2. infr. de excus. artificum.*

" Sic & infr. pro *censiti*: vt incensiti, *l. vn. infr. de classicis.*

" *Emissa*: similis subscriptio in *l. 9. sup. de Agentib. in reb. l 11. infr. de diuers. officiis: l. 30. 50. infr. de appellat. l. 112. infr. de Decurionib. & Nouell. Theodos. 23.* De eius vi dico in *Prolegomenis.*

COMMENTARIVS.

DE ANNONARIIS & ACTVARIIS est hæc Constantini M. lex, quâ Tria de his constituuntur. De ipsis ante omnia videndum est. Et primò quidem de *Annonariis* quorum vnica hæc mentio extat. Eos verò puto esse qui annonæ militari erogandæ præerant: In quibus & qui aliàs *Optiones* ipsi erogatores dicuntur: de quib. *ad l. 1. sup. de erogat. milit. annon.* Et sanè quemadmodum hîc Annonarij & Actuarij iunguntur, tanquam vicina officia, ita & Actuarij & Optiones: *l. 24. sup. de erogat. mil. ann. & Nouellâ Martiani de Indulgentiis reliquorum*, 2. Sanè Actuariis inferiores fuisse, quæ postea dicentur, ostendunt. Et hæc de Annonariis iam semel dixi ad *l. 11. sup. de erogat. mil. ann.* Nunc de *huius l.* sententia qui in singulis numeris militarib. eius ratiociniis tractandis incumbebant, quantum scilicet cuique militi & quot militib. annonæ deberentur, vt posteà erogationis faciendæ tempore id susceptori Pittacio significarent, moxque susceptam annonam Optio diuideret. Ideo & *lex 5. inf.* docet eos sub Magistro militum fuisse.

§ Ergo tria hâc constitutione Constantinus M. de vtrisqua statuit. Primò *Conditionales* eos esse oportere: quod & ipsum de Actuariis rursum statutum à Constantio *d. l. 5.* vt & de Numerariis, *d. l. 7. & 8. infr. h. t.* id est conditioni tormentorum & quæstionum obnoxios esse citra vllum privilegium: quod apertè docent *d. l. 5. 7. 8.* imò & *lex 4. inf. h. t.* Hoc scilicet sensu *Conditionalium* vox *hic* accipienda est: & *d. l. 5. 7. 8.* à *conditione*: siue eo sensu, quo *cruenta conditio* dicitur pro quæstione & tormentis, *l. 2. sup. de quæstionib.* conditio tormentorum *l. 4. infr. prox.* cuius idem sensus est: siue (quod malo) quod conditione personæ actui alicui tenerentur: Neque dignitas tempore quæsita his quidquam prodesset. Nam quod Isidorus *cap. 24. lib. 4.* conditiones, uestium dicta propriè dici ait, quàm verum sit nescio: Certè ita quoque conditionales Tabularij dicuntur *l. 11. Cod. qui potiores in pignore*: præter Actuarios & Numerarios & Antistatores, *l. vlt. inf. de ponderatorib.* Custodes Bibliothecæ, *l. 2. inf. de studiis liberal. V. R.* Denique & serui quidam conditionales, *l. 5. de iure fisci*, vbi dixi, seu *l. 7. C. eod.* Ergo & liberi quidam homines conditionales fuêre, & serui quidam: vnde & operam seruilem præstare dicitur Conditionalis Tertulliano *c. 12. de Idololatria.* Vbi quendam de victu sollicitum post Christi fidem susceptam inducit ita loquentem: *Opera & Conditionalis eram?* cui respondet mox, *Nemo duobus dominis seruire potest: si vis Domini discipulus esse crucem tuam tollas, & Dominum sequaris necesse est: id est, angustias & cruciatus tuos, vel corpus solum quod in domum Christi est.* Quare vt error est Pamelij, qui apud Tertullianum *Conditionalem* interpretatur, cuius officium erat aliquid condere, id est, ædificare: ita neque Iunio assentior, qui *Conductionalem* ibi tentabat pro conductitio. Ergo voluit Constantinus, voluit Constantius, Annonarios, Actuarios, Numerarios conditionales esse, sic vt quæstioni subiici

poſſent : *Vtilitate ſuadente*, vt dicitur *h. l.* Nempe quia hæc hominom genera fraudibus famoſa erant, quod *Paratitlon* docuit ; & de quo *ad leg. proxim. 4. inf.*

Secuodo viceuerſa vtilitate ſuadente Annonas his Annonariis & Actuariis ſubminiſtrari vult de publico ex horreorum conditis (vt dicitur *l. 10. inf.*) de quorum Actuariorum annonis rurſum *l. 10. inf.* procul dubio quia a militibus hactenus hoc nomine quid exigebant, & de ipſorum annonis demordebant, quod Conſtantinus fieri noluit: verùm ex fiſco annonas his dari maluit, id eſt, ſalarium quoddam in annonis ſeu ſpeciebus, de qoo *ſup. tit. de erogat. mil. annon.* Ita quidem vt Actuariis binas annonas, Annonariis verò ſingulas ſubminiſtrari velit. *Annona* ſunt modus, & dimenſum diurnum, & qoidem in ſpecie hàc militis & militaris viri; de quo ad *l. 2. ſup. de erogat. milit. annon.* diurnum inquam, Ammianus Marcellinus *lib. 22. p. 224. Interrogatus ille quid haberet ex arte compendij ? vicenas* DIVRNAS *reſpondit annonas, totidémque pabula iumentorum, qua vulgò dictitant capita, & annuum ſtipendium graue.* Igitur doas annonas Actuario, vnam tantùm Annonario tribui iubet. Vnde apparet Actuarij maiorem rationem & operam fuiſſe quàm Annonarij (de qnibus Annonis Actuariorum poſteà adhuc *l. 10. inf.* vbi longè plures his decernuntur) Nempe binas & plores annonas accipere, non tantùm maioris commodi, ſed & dignationis fuit. Quò petinet illud de Alexandro Seuero Lampridij : *Aulicum miniſterium in id contraxit, vt eſſent tot homines in ſingulis officiis quot neceſſitas poſtularet : ita vt annonas non dignitatem acciperent fullones: & reſtiones, & piſtores. & pincerna omnes Caſtrenſes miniſtri (quemadmodum peſtis illa* [Heliogabalus] *inſtituerat) ſed annonas ſingulas, vix binas.* Et rurſum : *Medicus ſub eo vnus Palatinus ſalarium accepit ceteri qui vſque ad ſex fuerunt, annonas binas aut ternas accipiebant : ita vt mundas ſingulas conſequerentur alias aliter.* Omitto varia alia loca Hiſtoriæ Auguſtæ. Cæterùm multò maiores poſteà annonas imò & Capitum Actuariis dedit Valentinianus *l. 10. in. h. t.*

Tertio capite *Immunitatem* eis tribuit Conſtantinus à ſua tantum capitatione, ſi capite cenſiti ſint. Quomodo ſanè idem Conſtantinus variè immunitatem hanc tribuit militibus & veteranis, *l. 4. ſup. de veteranis* : modò videlicet ſuæ tantùm capitationis : modò ſuæ, & patris, & matris, & vxoris; modò ſuæ, & vxoris : Ergo & *hac l.* immunitatem capitationis tribuit Conſtantinus M. Annonariis & Actuariis, etſi non tam milites eſſent, quàm militares, vt docui ad *l. 11. ſup. de erogat. milit. annon.* Et quidem ſui tantum capitis, ſeu capitationis, & peculij denique facultatum immunitate. Hactenus horum militarium virorum immunitatem ſtare voluit: quomodo & eo quo dixi fine, hactenos eorundem annonas. Rurſum qoamdiu in actu eſſent: cùm aliàs vti dixi *d. l. 4.* militibus, etiam Veteranis, immunitatem capitationis dederit. Et ſic apparet, quàm diuerſi hi à Militibus fuerint : etſi circa militares operas occupati, etſi ſub Magiſtris militum conſtituti, vt docet *lex 5. inf.*

Militates denique Poſtremo capite Conſtantinus M. his laodem & dignitatem, bene geſto actu pollicetur : contrà, in culpa deprehenſis pœnam minitatur : vt cæteroquin Imperator hic egregius meritorum æſtimator erat ; laudémque adeò & dignitatem benè functis officio ſubinde pollicitus ; retrò pœnam qui ſecùs geſſiſſent minitatos eſt. Quæ duo ſont, qoibus bonos facere Iura ſolent, præmiis & pœnis.

IV. * Idem A. ad Benoricianum " Vicarium Aſiæ.

VORAX & fraudulentum Numerariorum propoſitum, qui diuerſis Rectoribus obſequuntur, ita inhibendum eſt, vt & antea ſanxerimus †, & nunc itidem ſancimus, condicioni" eos ſubditorum", & eculeis" atque lacerationibus" ſubiacere : nec" vltra biennium hoc fungi obſequio, & cetera. Dat. XIV. Kal. Iun. Optato & Paulino CONSS. [334.]

NOTÆ.

* *Lex 1 Cod eod tit.* Iungendáque *huic* eſt *lex 2 infr. de his qua adminiſtr.*
" Veroniciarum *d. l. 2. & Cod Iuſt & l. 6. in fin. de extraord. mun.*
† ✠ *ſanximus*, vel *ſanxeramus.*
" Ita conditio cruentá *l. 2. inf. de quaſtionib.*
" ✠ *ſubdi tormũm* id eſt tormentorum, vt Cod Iuſt.
" De *Eculeo* eſt quoque *lex 6 ſup. de maleficiis.*
" Intelligit vngulas latera ſecantes *d. l. 6.* ſeu ferratarum veſtigia, quibus latera perſecantur, *l. vn. ſup. de emendat. ſeruor.* & ignes quibus admotis membra exuruntur, *d. l. vn.*
" Hæc abſunt à *Cod. Iuſt.*

COMMENTARIVS.

DE NVMERARIIS eſt hæc Conſtantini M. *lex*, quæ maioris conſtitutionis Conſtantinianæ aduerſus Numerariorum fraudes, auiditatem, concuſſiones, pars eſt, vt oſtendit *lex, damnis inf. de iis qua adminiſtr.* quæ *huic* noſtræ coniungenda venit. ¶ De Numerariis quinam illi fuerint, & quantopere fraudibus & voracitate atque concuſſionibus famoſi fuerint, docuit iam abundè *huius tituli* Paratitlon. Nunc conquirenda nobis ſunt ea quæ apud Scriptores ✠ ✠ de his occurrunt.

De his igitur & qoidem de Præfect. Prætorio Numerariis agitur *Nouella* Valentiniani *inter Theodoſian. 49. de officio & Numerariis P. P.* vbi dicitur *penes eos publicarum rationum notitiam conſiſtere* : cauetúrque vt poſt quinquennium diſcuſſionibus non ſubiaceant, *Nouella Maioriani de ædific. publicis* : *l. vlt. Cod. de fabricenſib. l. vlt. Cod. de exactorib.* Horum quoque mentio fit vbique in *Notitia Imperij* inter Officiales Iudicum ſeu Magiſtratuum. Ex qua quidem hæc obſeruo.

Primò Numerarios in officio Magiſtratuum Ciuilium

Ciuilium

uilium postponi Commentariensibus, excepto tantùm Proconsule & Vicariis in Occidente: præponi in officio Magistratuum militarium, excepto Duce Arabiæ, & Tingitanæ, & Britanniæ.

Secundò peculiare scrinium Numerariorum fuisse sub Comite S.L. pariter vt Tabulariorum.

Tertiò sub Præfecto Prætorio Illyrici quatuor Numerarios fuisse, in his auri vnum, alterum operarum. Quod etiam disertè testatur *l. vlt. Cod. eod. tit.* Vbi tamen *operum* nonnulli restituunt: arg. *Nouell.* 128. *cap.* 18. *& l. vlt. Cod. de Numerariis l.* 1. *vers. in scrinio operum*, *C. de officio PP. Africa.*

Quartò, Numerarios modò quatuor fuisse, veluti sub P.P. Illyrici; modò duos, veluti sub Magistris militum in Oriente, sub Proconsule Africæ, sub Vicariis comitibus, Ducibus; modò vnum fuisse, sub Consulari Palæstinæ, & Præside Thebaidos, sub P.V. Romæ, qui & Primiscrinius; sub Magistris militum in Occidente, sub Duce Pannoniæ, Valentiæ Belgicæ secundæ, & Magonticensi; modò Numerarios sine numero designari.

Quintò ex Primiscriniis Numerarios factos, vt in Magistris militum notatur.

Sextò Adiutores Numerariorum disertè nominantur in Ducibus Isauriæ Libyæ, & Duce Thebaidos, & Duce Palæstinæ, Arabicæ, Phœniciæ, &c.

Septimò sub nonnullis Magistratibus nullos Numerarios reperio, sed duos Tabularios loco Numerarij, vt in Occidente sub Consularib. (Præsidibus.)

Octauò Numerarios variè sumptos reperio. Numerarios scilicet Comitum militarium Africæ, Tingitanæ, littoris Saxonici, Britanniarum, & Ducum, duos singulos sumptos ex vtriusque Magistri militum Præsentalis officiis, Ducis Armoricani, numerorum à parte peditum vno anno Ducis Magentiacensis à parte peditum semper.

Nonò, quod ad tempus officij attinet, reperio Numerarios quosdam disertè dici vno anno fuisse: veluti Numerarios sub duce Armoricani, Britanniarum. Et hactenùs quidem de Numerariis ex *Notitia Imperij.*

Ammianus Marcellinus *lib.* 19. *p.* 157. meminit Iacobi & Cesij *Numerariorum apparitionis Magistri Equitum*. vbi nisi Mercellum Donatum, Numerarios eo Ammiani Marcellini loco explicantem Ordinarios, & ex statuto numero Apparitores Magistri Equitum, quibus Supernumerarij opponuntur. Ad duos Numerarios Præfectorum Prætorio Christianos quosdam extant duæ *Epistolæ* Basilij Cæsariensis 418. 419. vbi eos alloquens, τιμιώτατα eis tribuit, eosque rogat misso ad eos *Choriepiscopo*, vt Ptochotrophij cuiusdam rationem habeant, idque à censius solutione immune præstent, καὶ πάντα ποιεῖν τῆς συντελείας: vnde etiam liquet Numerarios P.P. circa tributorum ratiocinia versatos, de quo *Paratitlon* iam monuit. Hos, vt rectè aduertit Doctiss. Valesius, in *Am. Marcellini*, *lib.* 15. *p.* 84. Græci ψηφιστὰς seu ψηφιστικοὺς vocant. Basilius in *ep.* 250. *ad Dorotheum*, τῷ ψηφιστῇ τῆς τάξεως τῶν ἐπάρχων ἴδιόν τι ἔπαθλον. Et Sozomenus *lib.* 4. *c.* 26. de Marathonio quodam: ὃς ἀπὸ ψηφιστοῦ δημοσίου τῶν ὑπὸ τοῖς ὑπάρχοις στρατιωτῶν. Eunapius λογιστὰς eos appellat, vbi de Harbazacio, apud Suidam in Ἀρβαζάκιος. Quibus adde & Themistium *orat.* 17.

Symmachus quoque *lib.* 9. *ep.* 47. ad Cæcilianum, quæ mutila est, Numerarij cuiusdam meminit, cui certamen quoddam erat cum opinatore quodam, qui Lucilli colonus fuerat: vbi pariter ratiociniorum mentio fit, quo certamine Lucilli filius eiusque domus percellebatur; proculdubio quia Opinatore misso ad exactionem annonæ, Numerarius contendebat censum à Lucillo olim non solutum. Id hactenus ex ea *epistola* colligere est: non quod vir Doctus colligebat, Numerarios fuisse improbos. Certamen enim inter Numerarium & Opinatorem ortum, non erat collisio, sed tenera lis seu decertatio, vt mox.

Augustinus quoque de Numerariis in generè, in *Psalmum* 146. *Excedit omnes Numerarios: intelligentia eius numerari à nobis non potest.*

Sidonius quoque Apollinaris tribus locis Numerariorum meminit, *lib.* 1. *ep.* 11. vbi ostendit, numerariorum de more cùm finiuntur ipsorum actiones seu actus, tunc incepisse dignitates. Et *lib.* 2. *ep.* 1. vbi Seronatum quendam perstringens, ait eum illusisse Præfectis, colludisse Numerariis, nouaque tributa perquisiuisse. Tandem *lib.* 5. *ep.* 7. dispositiones Numerariis tribuit. *Hi sunt*, inquit, *qui inuident Arcariis pondera, mensuras allectis, salaria Tabulariis, dispositiones Numerariis, Pretorianis sportulas*, &c. Vbi *dispositiones* sunt annonariæ rei & tributariæ prouisio, de quo in *Gloss. Theod.* pariter vt *leg.* 2. *inf. Cod. vt dignitatum ordo* & alibi: & apud Capitolinum in *Gordiano*, & Ammianum Marcellinum *lib.* 14. *&* 19.

Cassiodorus etiam *lib.* 12. *ep.* 13. *&* 23. eorum meminit, vbi pariter ostendit, eos *Notitiam* confecisse tributariæ & annonariæ rei, & *eod. lib. ep.* 13. indicat & notat, Canonicarios, qui nonnullam partem bonorum ad Ecclesias, ad Clericos pertinentes, Numerariorum nomine subtraxisse se dicebant: id quod P.P. Numerarij responderint, nunquam sibi illarum fuisse suggestiones. Numerarij, quorum Augustinus meminit *cap.* 11. *lib.* 2. *de libero arbitrio*, generaliter dicuntur qui computationibus vacant: nec admittenda Isidori sententia, 9. *Orig.* qui Numerarios dictos vult, quasi publicum nummum ærario inferentes.

¶ Nunc ad *leg.* sententiam accedamus: de Numerariis igitur Rectorum prouinciarum, quia fraudibus & rapinis famosi fuêre, duo *h. t. l.* constituuntur à Constantino M (Tertium enim continetur *d. l.* 4. *inf. de iis quæ administr.*) Primò enim ad veritatem indagandam Quæstioni eos subiici voluit & sic Conditionales eos esse; *h. l.* pariter vt Iulianus *l.* 6. Quod idem Iulianus *l.* 7. & Iouianus *l.* 8. etiam de Numerariis Præfectorum Prætorio posteà statuerunt, & Valens *l.* 9 *inf.* & Valentinianus *l.* 11. *inf.*

Secundò, quia vt cæteroqui omnis nimia potestas vel etiam rapinis famosa, breuitate temporis salubertimè constringitur, de qua ratione, *l.* 10. *&* 15. *inf.* rursum; ita & Constantinus M. Numerariorum ordinariorum Iudicum actum seu officium biennio terminandum credidit: Quod quinquennio postea mutatum tam in Numerariis Ordinariorum Iudicum, quàm Præfectorum Prætorio, Iuliani *leg.* 6. 8. *inf.* Deinde triennio *leg.* 9. 13. 15. *vlt.* Sanè Ducum quorundam Numerarios vno tantum anno sub Valentiniano III. fuisse reperio, veluti Ducis Armoricani, & Britanniarum, vt ex *Notitia Imperij* iam anteà notaui: sed & Magistri militum Numerarij, qui ante biennales erant, annui facti sunt à Zenone *l.* 11. *Cod. eod. tit.*

v.* Imp.

v. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Taurum PF. P.

CTVARII conditionales sollicitè proprio fungantur officio, nec ad quasdam inrepant dignitates, quibus eos perfrui Diualia statuta † prohibent. Hoc vitium corrigentes, nos etiam iussimus, vtiliter à Patre" præcepta seruari, & litteris ad Magistrum" peditum & equitum datis iussioni effectum præcipimus commodari". Dat Prid. Non. Maij, Rom, Constantio A. IX. & Iuliano Cæs. II. CONSS. [395.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à *Cod Iust.*
" *Taurus* PP. Italiæ sub Constantio. v *Prosopogr.*
" Legem Constantini M. Patris sui intelligit, vt sequentia indicant.
" Constantino M.
" *Magister* Peditum & Equitum simul *v. paratitlon de re milit.*
" Id est iussionem ad effectum deduci. v. Gloss. *in v. commodare.*

COMMENTARIVS.

E ACTVARIIS est hæc Constantij *lex*: de quibus semel dixi *ad l. 3. sup.* & plena manu *ad l. 11. sup. de erogat. mil. ann.* vt & de eo, quod Conditionales eos esse oportuerit, *ad d. l. 3.* Hâc sanè Constantij *lege*, nondum exacto officio ad DIGNITATES adspirare vetantur. Quod Actuarij facere soliti, ad actus sui rationes euitandas. Quod & alij sæpè fecere, qui ratiociniis obnoxij erant; etiam Numerarij, vt docet *lex* 8. *inf.* Ergo *vitium* istud (vt *hâc l.* vocatur) & Constantinus M. iam ante *correxerat* vetueràtque (vt hæc *lex* indicat) & nunc Constantius filius patris exemplo corrigit, veràtque dum iubet Actuariis sollicitè proprio fungi officio. Sanè & Iulianus Cæs. triennio post hanc legem, An. 360. teste Ammiano Marcellino, *lib. 20. p. 175.* cùm Petulantes & Celtæ (Numeri hi erant militares) pro Actuariis numerorum suorum obsecrassent, vt recturi quas Iuliano placuisset prouincias mitterentur, id eis non indulsit.

§ Cæterum Constantius *hâc l.* ea de re ad Magistrum Equitum & Peditum à P.P. scribi iubet, quò ipsi hanc missionem effectui tradant, vetentque adeò, ne Actuarij dignitatis alicuius obtentu elabantur. Scilicet Actuarij ratiociniis militaribus intenti, etsi milites non essent, *militares* tamen erant, & militarem operam nauabant, quia quantum numero cuique, quantum cuique militi annonæ competeret, subnotabant, rationésque annonæ militaris scribebant, vt docet signatè *lex 16. sup. de erogat. milit. annon.* Ideo sub dispositione Magistrorum militum fuêre. Cuiusmodi Magistri duorum generum fuêre. Alij Peditum, alij Equitum; sic tamen vt aliquando idem Magister Equitum & Peditum foret, de quo in *Paratitlo de re militari.*

vi. * Imp. IVLIANVS A. ad Auxonium" Correctorem Tusciæ.

VMERARII, qui publicarum" rationes Ciuitatum versutis fraudibus lacerare" didicerunt, subiaceant tortori", nomine artis ac fraudis. Verùm cùm quinquennio administrauerint" chartas publicas, vnum integrum annum vacent, vt ad incusantium iurgia facilis adpetitu" sit vita priuata. Septimo" porrò anno, cùm eosdem benè creditum munus administrasse claruerit, ex Perfectissimis" dimittantur": hic" abolebit honor dignitatis additæ veterem Vilitatem.". Dat. XVI. Kal. Feb. Constantinop. Mamertino & Neuitta CONSS [362.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iustin.*
" *Auxonius* Corrector Tusciæ.
" *Rei publicas*, rationes scilicet, nam *publicarum ciuitatum* hîc stare non potest: nisi legamus publicarum rationes diuitiarum, vel publicorum rationes ψηφισμάτων.
" *Lacerare* rationes, *h. l. & l. 1. infr. de fisci debitorib.* & similia alia vide *in Glossar.*
" Et tormentis.
" Hinc quoque patet, quid Numerarij fuerint.
" Septimi anni ingressu.
" De *Perfectissimatus* dignitate suo *titulo lib. 6 sup.*
" *Dimittendi*. vox hîc propria.
" Perfectissimatus scilicet.
" Ita rectè Cuiaciana editio, & Quartana, malè vltima Parisiensis. *vtilitatem.* Qui alioquin error & alibi sæpè irrepsit.

VII. * Idem

VII. * Idem A.Secundo PF.P."

VAMQVAM præcedente iussione † omnes Numerarios condicionales esse præcepimus, tamen etiam nunc eos, qui sumpserint chartarum" notitiam, & eodem" officio inhæserint, condicionales esse iubemus, vt scientes, nullu se priuilegio esse munitos, ac facile per tormenta fraudium suarum Surelas" detegi posse, nihil committant in damna Reipublicæ. Dat. Kalend. Mart. Mamertino & Neuitta CONSS. [361.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.*
" Hic est Secundus Sallustius, quem fine anni superioris à Iuliano Præfectum Prætorio promotum ait Ammianus Marcellinus *lib* 23 *p.* 221 qui & aliâs sæpè de eo agit. Cui etiam plures *hoc Codice* constitutiones inscribuntur.
† *Lex* hæc Iuliani, num est *lex superior* 6. Non puto, certè similis illi.
" Numerarij dicuntur chartarum notitiam sumere *h.l.* vt *l.6.supr.* chartas publicas administrare: de quo in *Paratitlo plura.*
" Pro, *eidem*: vel supplendum *in eodem.*
" De hac Surelarum voce vide *Glossar.*

VIII. * Idem" A.ad Mamertinum PF.P."

IVBEMVS, omnes Numerarios, non eos modò quos plebe confusâ vulgus abscondit, sed Primos & Magistros eorum Officij" Sedis Amplissimæ, tum autem Iudicum ceterorum, solutos penitùs militaribus sacramentis, condicionales etiam fieri, ne dignitas fraudibus faciat vmbraculum per quinquennium perinde" inseruire scriniis". Quippe admodum iniquum" videtur, pro alienis fraudibus rudes & nuper adscitos Adiutores compelli ratiocinia præstare, atque his imminere periculum. Dat." epistula" pp õ.v.Kal.Dec. Viminacio" Iuliano A. IV. & Sallustio CONSS. [363.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.* Hanc *legem* intelligere videtur Valentinianus *l.11.inf.*
" Imò *lex* hæc (pariter vt *lex* 2 *infr de metallis lex* 1 *infr de collat donor lex* 16 *inf. de cursu publico.*) IOVIANO tribuenda videtur. Iam enim VI. Kal Iulij huius anni 363 Iulianus decesserat, teste Socrate *lib.3.cap.*18. Ammiano Marcellino *lib.*25.*p.*317. Chronico *Alexandrino*, Consularib. *Idaciano*. Et postero die Iouianus Imperator creatus. Et tamen Iuliano eam quoque tribuit Valentinianus *d.l.*11.*infr.* nisi ibi rescribendum *Iouianus.*
" Illyrici hâc tempestate, de quo vide Ammianum Marcellinum *lib.*21.*p.*210.
" Numerariorum officium seu schola peculiaris.
" Non muto in *proinde.* Nempe in duobus exæquantur Numerarij *h.l.* cæterorum Iudicum Numerariis.
" Vide quæ dixi ad *l.*1.*de Proximis.*
" Id est reddita, tradita.
" *Epistola* Imperatoria: similis subscriptio *l.*12.*infr.de Episcopis*: de quâ vide Iuretum *in* 9. *Symm.*121. & Paratitlon *de constitutionib Principum.*
" *Viminacij*, P.P. Illyrici.

COMMENTARIVS.

DE NVMERARIIS (de quibus eorúmque officio & fraudibus plenâ manu semel dixi *in Paratitlo*, & *l.4.sup.*) sunt hæ tres constitutiones in eodem argumento omnes ex parte occupatæ: è quibus duæ priores liquidò Iulianum auctorem habent: postrema Iuliano quoque tribuitur: & verò etiam tribui videtur à Valentiniano *l.* 11. *inf. h.t.* sed quæ tamen Iouiano tribuenda videretur, si omni vitio caret subscriptio, vt iam in *Notis* probaui. Rursùm è quibus duæ posteriores ideo latæ sunt, vt Numerarij Præfectorum Prætorio, aliis Numerariis perinde exæquentur. Primo igitur loco Iulianus *l.6. & 7.* & Iouianus *l.8.* Numerarios CONDITIONALES esse vult (quod quid sit? dictum *ad l.2.sup.*) & sic Tormentis seu Quæstionibus subiici ad fraudes detegendas, id enim est conditionalem esse, vt vel hæ *leges* inter se collatæ ostendunt: de quo *ad d.l.3.* Quæ quidem magna vilitas fuit, vt dicitur *fine l 6.* & conditio vilior *l.11.inf.* Viles enim tantùm personæ quæstioni & tormentis olim obnoxij fuerunt: de quo *infr. tit. de Quæstionib.* Et Rationem addit *d.l.8.* cur inquam conditionales Numerarios esse voluerit, & quinquennales (de quo mox) quia scilicet admodum iniquum videtur pro alienis fraudibus rudes & nuper adscitos adiutores compelli, ratiocinia præstare, atque his imminere periculum. Numerarij scilicet suos Adiutores habuêre, quorum mentio fit & *l.16.infr.* & sæpè fit in *Notitia Imperij* sub Ducibus: & vt videtur dati his annuatim (quò pertinent illa *d.l.8.* verba, *rudes & nuper adscitos Adiutores.*) Verùm de Adiutoribus, dicam semel plenè ad *l.10. inf. de cohortal.* Ergo iniquum visum, Adiutores, qui rudes erant, & nuper adsciti, compelli ratiocinia præstare, atque his imminere periculum quæstionis. Et hæc quidem sub triplici ampliatione.

Primùm enim, adeò Numerarij condicionales fuêre, & quæstioni obnoxij, vt Iulianus non tantùm ordinariorum Iudicum Numerarios conditionales esse voluerit, quod vtique *l.6.* voluit (quæ data est ad Correctorem Tusciæ) verùm etiam omnes Numerarios, *l.7.* & sic Numerarios quoque

P.P. quod vtique voluit *d. l.7.* (quæ data etiam eſt ad Secundum P.P.) vt & Valentinianus , *l.11. infr.*

Secundò ſiue Iulianus ſiue Iouianus *l.* 8. non tamen vulgares Numerarios , quos plebe confuſâ vulgus abſcondit Conditionales eſſe , quæſtioníque adeò ſubiici poſſe voluit ; Verùm etiam Primos & Magiſtros officij , non tantùm Iudicum cæterorum, verùm etiam P.P. quod etiam Valens probauit *l.11. inf. h.t.* Vnde interim apparet inter Numerarios in officiis Magiſtratuum maiorum ſcilicet fuiſſe quendam Primum & Magiſtrum ; quod etiam docuit *lex 1. ſup.*

Tertia ampliatio eſt , quæ continetur *l* 8. imò & indicatur quoque *l.6.7.* nempè adeò Conditionales eſſe Numerarios , eique conditioni ſeu actui adhærere oportere, vt nullo priuilegio ab hac conditione & quæſtionis iniuriâ liberari poſſint. Veluti cingulo militari ſeu priuilegio militari. Nempe Numerarij ſaltem primi , cingulo & ſacramento militari tanquam milites hactenùs habebantur. Verùm Imp. *hâc leg.* eos ſolui Sacramentis militaribus penitùs iubet. Sed & id poſtea Valentiniano Imp. diſplicuit , *d. l.11. inf.* ita enim ei placuit , vt ſumere quidem Cingulum & militiæ ordinem tenere Numerarij P.P. poſſent. ſed tamen vt in fraudem deprehenſi à corporali iniuria , id eſt , à quæſtione immunes non eſſent. ❡ Et hæc quidem omnia oſtendunt ab vna parte quanta fuerit in genere Numerariorum *Vilitas* , vt etiam disertè vocatur *fine l 6.* & conditio vilior vt dicitur *l. 11.* Etiam Præfectorum Prætorio , hac tempeſtate Iuliani & Iouiani : Cùm tamen poſtea Baſilius ad Numerarium Præfectorum ſcribens *ep* 418. ſub eodem Valente Imp. τιμιώτατ☉ titulo eum compellet , & vel eos cingulum militare ſumere & militiæ ordinem tenere permiſerit , *d.l.11.inf.* ſed & Numerarij Præfectorum Prætorio præ aliis eximio quodam iure fuerint : vt docet etiam *lex vlt. Cod. eod.* de quo ad *l.11.* pleniùs.

Ab altera verò parte , quantopere indemnitati prouincialium & commodo Reipublicæ conſultum voluerint Imperatores aduerſus Numerariorum fraudes , verſutias , ſutelas , quibus in damna Reipublicæ (vt dicitur *l.7.*) tributorum rationem , & exactionem torpore & ſegnitia negligebant , vt *l.9. infr.* vel infirmiores prægrauabant per colluſionem. Quò pertinet etiam Sidonij locus *lib. 2. ep.1.* vbi......quendam perſtringens ait , cum *colluſiſſe Numerariis nouáque tributa perquiſiuiſſe.*

❡ Secundo capite Iulianus , *l.6.* & Iouianus *l.8.* Quinquennale Numerariorum munus definiunt & faciunt : non modò Iudicum ordinariorum , vt in ſp. *l.6.* verùm etiam Præfectorum Prætorio vt in *l.8.* Quæ ſecunda eſt exæquatio Numerariorum Præfecti Prætorio cum cæteris Numerariis , quæ *l.7. & 8.* continetur. Qui tamen antea biennales fuêre , *l.4. ſup.* & poſtea triennales *l. 9. 13. & l. vlt.* de quo ad *d. l.4. ſup.*

❡ Tertio capite vult Iulianus , vt depoſito actu Numerarij (& quidem ordinariorum Iudicum in ſp. *l.6.*) vnum adhuc integrum annum vacent : neque ad vllam dignitatem peruenire poſſint , ſed in priuata vita maneant , vt ita accuſationibus reſpondeant appetiti. Quo exemplo Magiſtratus quoque & Iudices , finito Magiſtratu , itémque Domeſtici & Cancellarij Iudicum , intra eam prouinciam, quam rexerant aliquod tempus , facere tenebantur , ad excipiendas prouincialium querelas , & detegenda flagitia ; de quo dictum plenè ſemel ad *l. vlt. ſup. de aſſeſſorib.* Imò Valens poſtea Conſularium & Præſidum Numerarios ſiue Tabularios poſt adminiſtrationem biennio in prouinciis reſidere voluit, obſequia Iud cum præſtolantes , & editoros rationem torporis & ſegnitiæ , *l.9. inf.* Poſt finitum ſanè actum Numerarios Præfectorum Prætorio vltra quinquennium diſcuſſionibus eos ſubiacere amplius noluit Valentinianus *Nouell. ſua , inter Theodoſ.*49.

Poſtremùm Iulianus Numerarios exacto demum ſexennio (quinquennio inquam adminiſtrationis ſeu actus , & anno ad excipiendas querelas) & benè adminiſtrato munere Perſectiſſimatus dignitate honorari vult : de quo *ſuo titulo lib. 6. ſup.* Atque hoc illud eſt etiam quod Sidonius ſcribit *lib. 1. ep.11,* Numerariorum inquit more ſeu potius Aduocatorum ; quorum cùm finiuntur actiones (id eſt , actus) tunc incipiunt dignitates. Neque tantùm Præfectorum Prætorio Numerarij finito actu dignitates adepti , de quibus eſt *lex vlt. inf. h.t.* verùm & ordinariorum quoque Iudicum , de quibus eſt *lex hac 6.* Quam de Præfectorum Prætorio Numerariis nonnulli malè accipiunt : De quibus ſanè eſt *lex vlt. Cod. eod. tit.* & *Nouella* Valentiniani *inter Theodoſianas 49. de officio & Numerariis Præfectorum Prætorio.* Iſtic proceſſu temporis Tribuni Prætoriani dignitas primum tributa, mox Comitiua primi Ordinis ab Anaſtaſio *l. vlt. Cod. eod. tit.* Similiter ſanè Actuariis officio probè defunctis Perfectiſſimatus dignitas collata ex Valentiniani Senioris *l.10. inf. h.t.*

❡ Obiter interim notanda officij Numerariorum deſcriptio *l.6.8.* de quo plenè *Paratitlon* ; Baſilius ſanè quoque duabus epiſtolis , *ep. ad Numerarios P.P.* 418. 419. oſtendit , tributorum curam ad officium eorum pertinuiſſe : ibi quippe eos orat pro immunitate τ῀ συντελείας prochorrophij cuiuſdam. Tandem huc omnino pertinere exiſtimo, quod Libanius *orat. in Iuliani necem* 10. ſcribit *p.* 293. 294.297. περὶ ὑπογραφέων, id eſt, de Numerariis, Tabulariis, Actuariis; nã ita eam vocẽ accipio à Iulianis coërcitis, vt & erat Apologeticâ *p.*592.593.603.

IX. * Impp. Valentinianus & VALENS AA. ad Clearchum".

VMERARII, qui appellari conſueuerant , Conſularium ac Præſidum duntaxat , *Tabularij* poſthac" noſtrâ ſanctione vocabuntur. ❡ Scientes, ſeſe tormentis eſſe ſubiectos , niſi Iudicibus , vel his qui prouecti noſtro iudicio ad Prouincias venerint , vel" his qui ibidem diutiùs" fuerint commorati , debitorum ac reliquorum" modum frequenter ingeſſerint , ſub actorum teſtificatione : quos ſcire oportet , cum his qui debitores ſunt , ſeſe ad ſolutionem eſſe retinendos , niſi omnia debita ipſis fuerint indicantibus perſoluta. ❡ Triennij tamen ſpatio Tabulariorum decet tempus" omne concludi. ❡ Denique cùm peregrinos" delegi , atque ad ſingulas quaſque prouincias oporteat deſtinari , peractis triennij

ſpatiis

ſpatiis, anque hoc tempore conpleto, biennio poſt adminiſtrationem in prouinciis reſidere debebunt, obſequia Iudicum præſtolantes, vt edant rationem torporis anquè ſegnitiæ, ac ſubiaceant diſpendiis, quæ communicari hiſdem cum Exactoribus conuenit, ſi detractaſſe fidem prætermiſſis ſuggeſtionibus monſtrabuntur. Dat. xiv. Kal. Mart. Conſtantinop. Valentiniano & Valente AA." CONSS. [365.]

NOTÆ.

* *L. 2. Cod. eod. tit* hinc deſumpta eſt. Porrò eodem die data altera Valentis *lex*: putà *lex 7 Inf de famoſis libellis*.
" An Vicarium Aſiæ, quomodo habet inſcriptio *legis vn ſup. ne colonus inſcio domino*, hoc ipſo anno 365. & ſuadet Eunapius *in vita Maximi*, p. 105. An verò Proconſulem Aſiæ, ad quam dignitatem promotum eum idem Eunapius teſtatus *in vit. Maximi p.* 106. In *Cod Iuſt.* hic additum PP. quod argumentum *huius leg.* quoque ſuadere videtur.
" *Quis Numerarij*, &c. ita inuersè *Cod Iuſt.*
" *Poſt hanc noſtram conſtitutionem*, Cod. Iuſt.
" Horum loco poſuit Tribonianus, *vel exactoribus*, ex fine *huius leg.*
" Iam indè à Iuliani vel Iouiani tempore.
" De hâc voce vide *Gloſſar.*
" *Actum*: Tempus, pro *actu* ipſo, qui certo temporis ſpatio circumſcriptus.
" Cætera abſunt à *Cod. Iuſt.*
" Numerarios.
" An 11. coss. id eſt anno 368.

COMMENTARIVS.

DE NVMERARIIS, Iudicum ſcilicet ordinariorum, ſeu Rectorum prouinciarum, putà Conſularium & Præſidum, eſt hæc Valentis conſtitutio: Quo ipſo Maiorum Magiſtratuum Numerarios alio iure habendos apertè indicat, veluti Præfectorum Prætorio. Hoc enim illud tempus eſt à quo Præfectorum Prætorio, eorúmque qui ſub iis operam nauarent, dignitas augeri maximè cœpit, & Proconſulum (quo ſanè Proconſulum numero aliquando fuit, & quidem Aſiæ, Clearchus, cui hæc *lex* inſcribitur teſte Eunapio *in Maximo p.* 109.) De illis igitur quatuor *hâc l.* conſtituit.

Primùm, *Nomen* Numerariorum mutat: nempe Conſularium & Præſidum Numerarios non iam amplius Numerarios, verùm Tabularios vocari vult: vt ita ſcilicet à Maiorum Magiſtratuum Numerariis diſtinguantur, veluti à Numerariis Præfecti Prætorio. Ad quos certè ſub hoc Valente extant *duæ* Baſilij *epiſtolæ* 418. 419. Sanè & olim ipſi Præfectorum Prætorio Numerarij Tabularij dicebantur, vt docet Conſtantini *lex* 1. *ſup.* Mox Numerarij omnes dicti. Verùm *hâc* Valentis *lege* per Orientem diſtinguuntur. Quod aliquandiu obſeruatum docet, *lex vlt. infr.* Sanè per Orientem, vbi tamen hoc ſtatuitur ſub Theodoſio Iun. non obſeruatum docet *Notitia Imp. Orientalis*: Vbi Tabulariorum nullâ mentione factâ Numerarij in officio omnium Magiſtratuum ponuntur, & nominatim verò in officio Conſularis & Præſidis *vnus Numerarius*: In Occidente verò tale aliquid eodem tempore obſeruatum ſub Valentiniano Tertio. Nam cùm in officiis aliorum Magiſtratuum omnium Numerarij ponantur in officio Conſularis Campaniæ, Correctoris Apuliæ & Præſidis Dalmatiæ Tabularij ponuntur: Ita quidem vt verba occurrant in Conſulari Campaniæ. *Conſularis Campaniæ officium habet ita Principem*, &c. *Cornicularium*, *Tabularios duos pro Numerariis Adiutorem*, &c. Et ſanè Valentinianus Senior Valentis Collega hoc ipſo anno 365. *l. 5. infr. de iis, qui adminiſtr.* Tabularios à Numerariis ad eundem modum diſtinguit: *Tabularios*, inquit, *prouinciarum & vrbium ſingularum pari conditione conſtringimus. Identidem Numerarij Præfecturæ, vel Vicariæ poteſtatis obſeruent.*

Secundò, Tormentis eos ſubiici iubet, niſi officio ſuo functi fuerint: de quo iam *l. 4. 6. 7. 8.* Ita quidem, vt de Præfectorum Prætorio Numerariis id quoque ſtatutum antea fuerit, *l. 7. 8. ſup.* quod *h. l.* non æquè fit. Proinde ex *hâc leg.* & poſt hanc *legem* diſcrimen hoc fuerit inter Numerarios & Tabularios, quod hi tormentis ſubiacerent, illi non item, in Orientis Imperio ſaltem quò hæc *lex* pertinet. Nam Valentinianus in Occidente quæſtioni eos obnoxios eſſe voluit, *l. 11. infr.* Cæterùm officium eorum hoc eſſe ait, vt frequenter ingerant, indicent, ſuggerant debitorum & reliquorum modum, quinam & quantum tributorum nomine quid debeant; de quo in *Paratitlo* & ad *l. 4. ſup.* ſatis. Quibus autem id ſuggerere debent? Duo hominum genera deſignat. Primò Iudices ſeu Rectores prouinciarum, quos tributariæ rei cura manebat, de quo *infr. lib.* 11. paſſim. Secundò eos qui Principis iudicio ſiue ſuo Valentis, ſiue diutius iam ad Prouincias veniebant; quibus verbis indicari puto, Compulſores & Opinatores extra ordinem miſſos ad compellendam tributorum exactionem: de quibus dixi ad *l. 34. inf. de annonâ & tributis.* Pœnam autem id non facienti Tabulario hanc comminatur Valens; Quòd ad ſolutionem ipſemet teneatur, & cogendus ſit vnà cum debitore, durante actu; vt & cum Exactore finito actu.

Tertiò, Triennalem eorum actum *hâc l.* facit: pariter vt Numerariorum quoque Præfectorum Prætorio Theodoſius M. *l. 13. infr.* & Theodoſius Iunior *l. vlt. infr.* cùm antea biennalis, mox quinquennalis fuerit, de quo *ad l. 4. &c. ſup.* Quod quidem pro beneficio eis largiri videtur Valens: nam poſt Nominis mutationem, & quæſtionis pœnæque comminationem ait, *Triennij* TAMEN *ſpatio tabulariorum decet omne tempus concludi*: Nempe nimis longa hæc & moroſa cura viſa. Ergo ex quinquennali actu triennalem fecit, ſic tamen vt reliquum biennium poſt actum in prouincia reſidere eum velit: cùm Iulianus qui quinquennalem fecerat vno anno præterea Numerarium in prouincia reſidere voluerit, *l. 6. ſup.* vbi de hâc morâ poſt finitum actum plura, vt & ad *l. 3. inf. ad leg. Iul. repetund. & l. vlt. ſup. de aſſeſſorib. & domeſt.*

x. * Idem AA. Iouio" Magiftro equitum.

Ctvariis" Palatinorum &" Comitatenfium Numerorum fenas annonas, fenum etiam capitum", Pfeudocomitatenfium" etiam quaternas annonas, & quaternum capitum, ex horreorum conditis" præcipimus" per deceennium curam eius officij fuftinere, vt perfpicuè manifeftéque fides eorum & induftria comprobetur. Quod cùm ad nos iuxta Numerorum teftificationem, fuggeftione Excellentiæ Tuæ, peruenerint", honore Perfectiffimatus" in Palatio noftro potientur, etiam maiorem gradum dignitatis poftmodum adepturi. Poft hoc vero beneficium", qui fraudibus ac rapinis minimè temperarint, in eos Iudiciorum auctoritas exferatur. Dat. VIII. Kal. Iun. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS. [365.]

NOTÆ.

* Abeft hæc *lex* à *Cod. Iuft.* Iungendáque ei videatur *lex 7. fup. de re militari*, alterutrubi die emendato: certè, vtraque in eodem argumento occupata eft.

" De hoc *Iouio*, vel *Iouino*, dixi plenè ad *d. l. 7.* quæ eidem infcribitur, vt & *lex 9. 10. d. t. de re militari: l. 11. fup. de Veteranis.*

" Ita quoque *l. 9. fup. de re militari*: Alibi Magiftro Equitum & Peditum hoc ipfo menfe, *l. 7. fup. de re militari.* Magifter militum *l. 10 de re militari*; *l. 11. de Veteranis*, *&c.*

" De *Actuariis* dixi femel ad *l. 11. fup. de erogat. milit. annon.* & ad *l. 3 fup. h. t.*

" De *Palatinis* & *Comitatenfibus* Numeris, dixi ad *l. vlt. fup. de re milit.*

" *Senum capitum*, hic & *l. 2. fup. de domeft. & protect.* vbi dixi

" De *capite*, id eft pabulo animalis dixi ad *l. 8 fup. de erogat. militar. annon.*

" De *Pfeudo comitatenfibus* Numeris, dixi ad *d. l. vlt. fup. de re milit.*

" *Condita* horreorum, vide *Gloffar.*

" Duo hoc loco defiderantur; primò verbum, quo claudatur fuperior fententia, quodque refpondeat verbo *præcipimus*: deinde, vinculum fequentia: Refcribo igitur, *Ex horreorum conditis dari præcipimus*, *& per &c.*

" *Al. peruenerit*

" De hâc *Perfectiffimatus* dignitate fuo *titulo vlt. lib 6.*

" Quod iis nunc damus, puta annonarum & fpei dignitatum.

COMMENTARIVS.

E Actvariis (de quibus femel plenâ manu *ad l. 3. fup. h. t. & l. 11. fup. de erogat. mil. annon.*) eft hæc Valentiniani Sen. conftitutio: quâ fraudibus & rapinis eorum (quibus famofi maximè fuêre, vt oftendi *ad d. l. 11.* adducto etiam Sexti Aurelij Victoris loco) occurfurus, triplici beneficio eos auctum it. Primum eft *Annonarum* commodum, longè maius quàm antea: Nam cum Actuariis indiftinctè binas annonas dari voluerit Conftantinus *Ml. 3. fup. hâc l.* Valentinianus nonnullis Actuariis maiores longè dari præcipit; nempe Actuariis Numerorum Palatinorum & Comitatenfium, itémque Pfeudo-Comitatenfium: de quibus ad *l. vlt. fup. de erogat. milit. annon.* Hi fcilicet Numeri, atque adeò eorum Actuarij, præcipuo & eximio quodam iure habiti fuêre, præ aliis Numeris, fie tamen vt etiam Palatini & Comitatenfes Pfeudo comitatenfibus potiore iure haberentur. Nam & maius corporis robur & maior ftaturæ in Comitatenfibus quàm in Ripenfibus requirebatur, *l. 8 fup. de filiis mil. appar.* Hinc adeò capitationis fou cenfus immunitas maior per Comitatenfem, quàm per Ripenfem militiam quærebatur, *l. 7. fup. de tironibus*: & *l. 4. fup. de Veteranis.* Hinc Comitatenfibus fpecies ipfæ annonariæ aliquando folutæ fuerunt, limitaneis verò (in quibus & Ripenfes) pretia tantum *l. 17. inf. de cohortalib.* Hinc & Actuariis Palatinorum & Comitatenfium, itémque Pfeudo Comitatenfium, maior annonarum modus quàm cæterorum datur, quod ex *hâc l.* liquet: Et adhuc Palatinis & Comitatenfibus maior quàm Pfeudo Comitatenfibus. Quare illis fenas annonas (diurnas fcilicet) & fenum capitum (feu pabulum pro animalibus eorum) ex horreorum conditis dari iubet *h. l.* Valentinianus Sen. His verò quaternas tantùm tum annonas ptum capita. Hoc igitur tam amplo annonarum beneficio Actuarios, quos dixi (genus hominum habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes velandáfque quafi à natura factum, annonæque dominans, &c. quod Sext. Aurelij Victoris de eis Iudicium eft) à fraudibus & rapinis abductos atque ad officium reuocatos voluit. Vbi interim Aononarum diurnarum, & Capiti numerus notandos fenarum quaternarum. Qui aliis multo amplior. Exemplo effe poteft, vel Ammiani Marcellini locus *lib. 22. p. 224.* vbi agit de Conforte (Imperatoris) qui *vicenas diurnas annonas, totidémque pabula iumentorum, quæ vulgo dictitant Capita, accipiebat, & annuum ftipendium graue.*

¶ Vt & Secundo beneficio *Temporis* inquams Nempè eûm antea breuiore tempore Actuariorum illorum tempus & actus coarctaretur per deeennium curam eius officij fuftinere nunc illos vult: Et rationem reddit Valentinianus, vt perfpicuè manifeftéque fides eorum & induftria comprobetur. Fortè & hæc ratio politica Valentiniano propofita fuit, ne per crebras Actuariorum mutationes eò magis & annona, & aratoribus vexarentur, nouis fubinde Actuariis rem facere cupientibus, atque ea re omni fraudis ac rapinæ generi indulgentibus. Etfi fatendum quandóque fæpè in contrariam rationem iuiffe: Principes, coarctato videlicet actus tempore eorum qui voracitate & rapacitate notiffimi effent: veluti Numerariorum & Scriniariorum; quod docet *lex 4. 13. 16. vlt. inf. h. t.*

Tertium beneficium eft Dignitatis, quam Valentinianus Senior pollicetur Actuariis illis actu fuo ex fide defunctis. Nempe Perfectiffimatus dignitatem exacto actu his pollicetur; pariter vt Iulianus Numerariis, *l. 6. fup.* Imò & maiorem deinceps gradum dignitatis. Sanè & antea iam Actuariis (vt *hac lege* dicitur) iuxta Numerorum teftificationem dignitates, & quidem maiores poftulatæ à Principe: quod docet Ammiani Marcellini locus *lib. 20.*

lib.20.p.175. Contra verò pœnam iisdem minitatur, si à fraudibus ac rapinis non temperauerint: sic præmiorum exhortatione, sic pœnarum comminutione meliores Actuarios facere studuit.

XI. * Idem AA. ad Rufinum." PP.

SVPER Numerariis Celsissimi Officij Tui aliter est nostra sententia, quàm diuæ memoriæ Iulianus † duxerat sanciendum: Ille Lege propositâ Numerarios omisso cingulo, condicionis conscios vilitatis", necessitati publicæ obsecundare præcepit; nos, *qui malumus obsequia hominum esse voluntaria quàm coacta*, sumere cingulum s & militiæ ordinem tenere, Numerarios iubemus: cùm si in aliquo fraudium scelere fuerint deprehensi, nullo modo possunt à corporali iniuria" vindicari. Dat.Prid.Id.Decemb.Parisis," Valentiniano & Valente AA.CONSS. [365.]

NOTÆ.

* *Lex 3.Cod Iust.* hinc desumpta est: ita Numerarios Amplissimæ sedis tuæ cingulum habere & militiæ ordinem tenere iubemus.

" Vulcatius Rufinus P.P. integro nomine: Præfectus autem Prætorio fuit Illyrici & Italiæ post Mamertinum, vide Ammianum Marcellinum *lib 27.p* 169 *&* 377.

" Intelligere videtur *legem* 8.*sup.* quæ Mamertino inscribitur Rufini in Præfectura Prætoriana decessore. Quamquam eam *legem* Ioniano vindicandam ostendi. Quare possit etiam videri *hac l.* indicari *lex 7. sup.* imò antecinctem fortè illam quæ ...*d l 7.*

" *Vilitas* pariter Numerariis tribuitur *l.6.sup*

" *Iniuria corporalis*, id est quæstio: dixi *inf tit.de quæstionibus.*

" Valentinianus Imp.iva coss. prope Kal.Nouembre. Parisios venit, Ammiano Marcellino teste *lib.26 p.340.* Inde igitur datæ ab eo hoc anno mense Octobri & Decembri tres constitutiones, purà *lex 13.inf.de annon.& tribut l.3. infr de metallis*: & *hac lex 11.* Ibidem eum sequentis anni 366. initio adhuc constitisse testatur idem Ammianus Marcellinus *lib.27.p.358 359.*

COMMENTARIVS.

DE NVMERARIIS (de quibus in *Paratitlo*, & ad *l.1. sup.*) Præfecti Prætorio, de quibus ipsis est & *lex* 8. *sup.lex vlt. inf.* & *lex 5. inf. de his qua administr.* est hæc Valentiniani Senioris constitutio, quâ eorum dignitatem supra cæteros Numerarios effert abrogatâ Iuliani *lege* siue 7. siue 8. *sup.* siue anteriore alia. Nempe Iulianus non tantùm ordinariorum Iudicum Numerarios, verùm etiam ipsorum Præfectorum Prætorio, quorum maior dignitas, conditionales esse voluerat, id est, conditioni suæ viliori penitus adhærere, actu dorante (de qua conditionalium voce, itéque ad *l. 3. sup.*) sic vt cingulom militare sumere, seu tenere eos durante actu nollet. Quod Numerarij illi affectabant, cingulum inquam & Sacramentum militare, vnde fiebat vt hoc militaris cinguli priuilegie insolescerent, vel etiam à quæstione seu tormentis liberos sese fore putarent. Igitur militari priuilegio vel decore eos frui Iulianus noluit, verùm vilioris suæ conditionis conscios necessitati publicæ obsecundare; id est, suum genere. Atenim Valentinianus *h. l.* temperamentum & distinctionem quandam inducit. Nempe his quidem permittit, vt cingulum sumant & Militiæ ordinem teneant, atque adeò inter *Præcinctos* habeantur, & sic dignitatem hanc eis non inuidet, verùm cingulo militari non obstante eos quæstioni subiici posse definit, si videlicet in fraude deprehensi fuerint (quod aliàs quoque cauetur *l.4.6.7. 9. sup.*) Hoc illud scilicet tempus est, à quo Præfectorum Prætorio, eorúmque qui sub Præfectis Prætorio agebant, dignitas plurimùm augeri cœpit, veluti Aduocatorum seu Togatorum Adsessorum, de quo ad *l.188 inf. de Decurionib.* & *l. vlt. sup. de postulando*: & *l. vlt. sup. de Senatoribus.* Itémque Officialium Præfectianorum, vt docet hæc *lex*, & *l. vlt. Cod. de Castrensi peculio militum & Præfectianorum.* Et rationem hanc indulti sui reddit Valentinianus, *quod malit obsequia hominum esse voluntaria quàm coacta.* Scilicet nimia hæc coactio & necessitas videbatur, vt qui ex fide munia publica obirent; non etiam cingulo militari ornari possent, & sic obsequiom non nisi à coactis suæque conditioni mordicùs adstrictis exigeretur. Quæ ratio cum aliàs generalis esse possit, quoad alios quoque Numerarios, attamen ex Valentiniani mente ad Numerarios Præfectorum Prætorio restringenda venit.

XII. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIVS AAA. omnibus" Rectoribus prouinciarum.

IN prouinciis singulis duo" Tabularij conlocentur, quò ad vnum fiscalis arcæ ratiocinium, ad alterum largitiones pertinere tituli iubeantur; scituri", quod si ex alienis" quicquam actibus ad alteram partem inlicita fuerit vsurpatione translatum, is qui Iudicis culpam dissimulatione texerit, grauissimo sit supplicio subiugandus. Dat. III. Kal. April. Constantinop. Antonio & Syagrio CONS. [382.]

NOTÆ.

a Lex 4. Cod. Iust. eod. tit. Concordat huic legi omnino lex 430. infr. de susceptoribus.
b De hâc Inscriptione, v Prolegom.
c Numerarij qui & Tabularij, ita Tribonianus; pariter vt l. 13. Cod. de suscepter. (quæ desumpta ex d. l. 30. inf. eod. tit.)
d Hoc scituri, Cod. Iust.
e Alterius, Cod. Iust.
f Eodem die data lex 1. inf. de vestib. oloueris: ad Florum Præfectum Prætorio.

COMMENTARIVS.

THeodosii M. duæ constitutiones sequuntur de Tabulariis seu Numerariis. De Tabulariorum Numero & distinctis Muniis est hæc constitutio, cui omnino concordat lex 30. infr. de susceptoribus: Tabulariorum inquam, quomodo propriè hic vocantur iuxta Valentis præscriptum, l. 9. sup. nempe Rectorum prouinciarum. Quâ causâ hæc lex inscripta omnibus Rectoribus prouinciarum. Mox & initio legis dicitur, in prouinciis singulis, qui aliàs Numerarij; vnde Tribonianus & hic & d. l. 30. alternatiuam, seu Numerarios adiecit. ¶ Ergo quod Numerum attinet, duos Tabularios in singulis prouinciis collocari iubet Theodosius M. Quod & ipsum posteà statutum d. l. 30. inf. de suscept. Sanè totidem duo, inquam, Numerarij disertè memorantur in Notitia Imperij, sub Magistris militum in Oriente, sub Proconsule Africæ, sub Vicariis, sub Comitibus: Et in Occidente signatè duo Tabularij pro Numerario, sub consulari Campaniæ, Correctore Apuleiæ Præside Dalmatiæ. In Oriente verò (quò alioquin hæc lex pertinet) sub Consularibus & Præsidibus vnus Numerarius.

¶ Secundo Munia duorum horum Tabulariorum ita distinguit Theodosius: vt ad vnum rei priuatæ Principis (quam fiscalem Arcam vocat, de quo plenè ad l. 14. & d. l. 3. infr. de susceptor.) ratiocinium, velut bonorum vacantium, caducorum reditnum rei priuatæ, &c. ad alterum largitionales tituli pertineant: Largitionales tituli, id est qui ad Comitem S.L. pertinent, annonæ, tributa: Quomodo pariter aurum largitionale, & Arca ratiocinium opponuntur d. l. 30. qui hoc ipsum de distinctis duorum susceptorum muniis statuitur: nempe, vt vnus susceptor aurum largitionale suscipiat, alter Arcæ ratiocinia. ¶ Et ita quidem munia inter hos duos Tabularios distincta esse volt Theodosius M. vt à Iudice alterius actum alteri mandari vetet, grauissimo supplicio proposito: Pariter vt d. l. 30. id ipsum de susceptoribus duobus statuitur. Noluit scilicet Theodosius M. hac l. noluit filius eius d. l. 30. diuersorum titulorum stationes & ratiocinia confundi. Quò pertinet quoque lex 1. Cod. de compensat. l. 3. Cod. de canone largit. titul. vide & quæ scripsi ad l. 1. inf. ne conlationis translatio: & ratio legis, consulta, Cod. de testam. Idemque in exactoribus statutum: excepto casu singulari legis 5. infr. de exactionibus, seu l. 3. Cod. eod. tit.

XIII. *Idem AAA. Floro PF.P.b Post alia.

NVMERARII, non nisi exacto triennij tempore diuinam nostri numinis purpuram venerentur: capitali supplicio subiugandi, si, in fraudem constitutic, vel statuta tempora subterfugere voluerint, vel ambitu vsurpare maioris militiæ dignitatem. Dat. XVIII. Kal. Octob. Constantinop. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

a Abest hæc lex à Cod Iust. concordat ei lex vlt. inf. Iungenda autem ei lex 7. infr. de iis qui administrantib.
b Florus PP. Orientis sub Theodosio M. vid Prosopogr.
c Præfecti scil. Prætorio.
d Huius constituti.

COMMENTARIVS.

DE TEMPORE & PRIVILEGIO officij Numerariorum est hæc secunda à Theodosianis hoc titulo constitutio: quæ pars est maioris Theodosianæ constitutionis in Numerarios, coërcendo eorum fastui & rapacibus quæstibus, vt docet tum huius l. inscriptio, ibi: Post alia: tùm lex 7. infr. de iis qui administr. quæ huic coniungenda est. Nempe triennale id officium esse iubet, quod etiam Valentiniano placuit l. 9. sup. & Theodosio Iun. l. vlt. inf. Antea primùm biennale l. 4. sup. mox quinquennale fuit l. 6 8. sup. ¶ Et ita quidem, quò huius l. finis potissimùm spectat, triennale esse vult Theodosius M. vt triennio nondum exacto, id aliquâ ratione defugere, vel maiorem dignitatem ambire seu adsequi Numerarios vetet. Ad quam prohibitionem pertinent pariter lex 6. 7. 8. 11. vlt. inf. Nempe vorax & fraudulentum Numerariorum propositum hactenus coërcitum, ne videlicet elabi & rationem actus (imò tormenta seu quæstiones l. 4. 6 7. 9. 11. sup.) defugere se posse putarent, alicuius maioris dignitatis obtentu, vel aliter. Idque proposito capitali supplicio: Nempe tanquam fraudis conuicti, eo ipso quòd actus fine non expectato dignitatum vmbraculum quæsierint. Ac nominatim Principis purpuræ adorandæ dignitatem eos ante triennium finitum impetrare vetat: Et sic domesticorum miliriam adfectate, quod expresse dicitur l. vlt. inf. de quo ad eam leg. Igitur Numerarios triennio tantùm seu officij tempore exacto, ad Purpuram Principis adorandam admitti volt. Qui vtrique honos magnus tum fuit, de quo dixi semel plenis volis ad l. vn. sup. de præpositis S. Cubiculi: etiam ex Themistio, Ammiano Marcellino, Eunapio, & Notitiâ Imperij: & dictam adhuc quantum ad Officiales attinet, ad l. 4. inf. de diuers. officiis. ¶ Tandem sicut durante actu dignitatem aliquam ambi-

te Numerarios vetat *hâc l.* Theodosius M. ita & *d.l.7.* (quæ *huic* coniongenda est) aliquid emere vel contrahere in prouiocia; de quâ prohibitione ad *eum titulum*.

xiv. * Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Seuero P.V."

NE diutiùs, ad eunctorum pernieiem, Actuarij Numerariorum consortiis adiuuentur, Inlustris Auctoritas Tua cunctos ex Numerariis ab" Actuariorum societate præcipiat abstinere, adque ab eorum communione diseedere. Quod si hæc moniti eustodite neglexerint, hisdem pœnis se quibus Actuarios, non ambigant subiaeere. ¶ Actuarios" verò cunctos intra quinquaginta" dies Vrbis" nostræ terminos" conpellat exeedere, seitutos, quòd si vltra statutum tempus præsentes fuerint eomprehensi, xxv. librarum auri dispendium subituri sunt. Dat. IV. Kalend. Iul. Nieiæ, Honorio A. IV. & Eutychiano CONSS. [398.]

N O T Æ.

* *Lex 6 Cod. Iust. eod. tit.*
" Eidem huic *Seuero P.V.* inscribitur hoc ipso anno *lex 39. inf. de operib. publ.* Sed & inscribitur *lex 33. sup. de Prætorib.*
" Abest hæc vox à *Cod. Iust.*
" Hoc postremum caput resecátum à *Cod. Iust.*
" Id est intra decimum quintum Augusti diem.
" Constantinopolitanæ.
" *Termini* vrbis *h.l. & l. vltima, w. de off. P.V.*
" *Nicia*, & *Nicea*, promiscuè hîc & *l.... sup. de diuers. rescr.* vbi dixi.

C O M M E N T A R I V S.

ARCADII hæc *lex* est in Actuarios & Numerarios, ac maximè in Actuarios: cuius etiam altera extat hoc anno constitutio, eodem fine in eosdem lata, putà *lex 24. sup. de erogat. mil. annon.* Duo igitur *hâc l.* statuit Arcadius. Primum, ne Numerarij Actuariis sese iungant: Quod tamen hâc tempestate fecerant. Actuarij scilicet Numerorum Præsentalium, qui præsentes Principis obsequio, deputati erant, quique in vrbe Constantinopolitana agebant præsente comitatu (vt loquitur idem Arcadius hoc ipso anno pariter ad Romulianum P.V. *l. 17. sup. de re militari*:) Numerarios [Præfecti Vrbis] ad consortium suum, societatem, & communionem pertraxerant, sic vt eorum consortio iouarentur ad cunctorum perniciem, de quorum vtrorumque fraodibus, ae maximè Actuariorum, iam *suprà* sæpè dictum est. Nempe cùm Numerarij debitorum & reliquorom rationes tractarent chartásque, breuésque eius quod in militum vsum requireretor, conficerent, & Actuarij (de quibus dixi ad *l. 1. sup. de erogat. mil. ann.*) in singulis Numeris militaribus ratiocinia pariter tractarent, quantum seilicet cuique Numero & cuique militi annonæ deberetor, Actuarij cum Numerariis colludentes maiorem sibi modum annonarum quam vsus militum Numerúsque deposceret, adsignari faciebant, quem in sinum suum postea verterent. Itaque hâc societate, hoc collegio & commercio rationúmque communicatione Actuariis interdicit *hâc l.* Arcadios. Quos antea hoc ipso anno à simili fraudis genere submouerat, putà à superexactione, *d. l. 24. sup. de erogat. mil. ann.* Et verò hanc societatem adeò diuelli vult, vt Numerarios in societatem pertractos eâdem pœnâ puniri velit quâ ipsos Actuarios. Similiter Theodosius Ion. posteà scriniariorum cum Actuariis collegium commerciúmque penitùs inhiberi voluit, *l. 15. infr. prox.*

¶ Secundo eapite *huiusce legis*, Arcadius, Actuarios, Vrbis Constantinopolitanæ terminis excedere iubet intra 50. dies: Cuius rei ratio non vna reddi potest. Prima, quod ibi agentes morámque diuturniorem facientes Actuarij, Numerariorum factionibus & tumultibus opportunos maximè sese præberent: vt cæteroquin opportuni fuêre: teste Sex. Aurel. Victore: *Tantum*, inquit, *Actuariorum in exercitu* FACTIONES *vigent, vt arduum petentibus militia patraretur. Genus hominum, præsertim hâc tempestate, nequam, venale, callidum,* SEDITIOSVM, *habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes velandásque quasi ab natura factum, annona dominans, eoque vtilia curantibus & fortunis aratorum infestum, prudens in tempore his largiendi, quorum vecordiâ damnóque opes contraxerit.* Sanè eadem ratione Honorius Imp. anno superiore 397. *l. vn. infr. quib. milit. ad vrbem non liceat accedere*: Agentes in rebus, Palatioos, aliósque milites inferioris militiæ omni penitùs arceri Vrbis venerabilis accessu voluit. Et verò Arcadio id omne de Actuariis constituere visum fuerit, quod eâ tempestate Constantinopoli quamplurimi milites agerent, tùm in Palatio, tùm & Barbari, atque omnia ibi tumultus plena tùm essent, propter Tribigildi & Gainæ motus, de quo videndus Zosimus *lib. 5.* ac maximè *p. 795.* Socrates *lib. 6. cap. 6.* Theodoretus *lib. 5. cap. 32. 33.* Sozomenus *lib. 8. c. 4.* Quomodo sanè idem Arcadius paulò ante hanc *leg.* hoc ipso anno ad Præfectum vrbis pariter (qui tùm erat Romulianus) *l. 17. sup. de re milit.* missum à Numero vel à Tribuno ad Comitatum suum, posteaquam se Comitibus obtulerit, & causas profectionis exposuerit, responsum Principis mereri, & eitam remeandi facultatem accipere iussit. Potest & hæc altera ratio reddi, ideo 50. dierum spatium dari Actuariis non vlterius, ne alioquin Numerorum à quibus missi fuerunt vtilitas diutiùs eludatur.

xv. * Impp.

xv. *Impp.Honorius & Theodosivs AA.Hypatio" Magiſtro militum per Orientem."

Ex inſinuatione Magnificentiæ Tuæ, cognitis his quæ à Seriniariis" Officij Tui crudeliter perpetrantur, dùm Actuariis, ſuâ prauitate, permixta" freti poteſtate chartarum, rationes eorum pro ſuâ voluntate perſcribunt, generali lege cenſemus, vt ad exemplum Numerariorum", quorum ob fraudes hæc dudùm † forma proceſſit, à chartarum cura triennio finito pellantur, nunquam ad eam vlterius admittendi, cum his qui ante ab huiuſmodi conſortio quoque" pacto receſſerunt, ita ad Principatum" officij ſi maluerint, præſtolentur: hac pecunia, quam Actuariis quolibet genere extorſerunt, fiſco viudicanda. Quod & in poſterum obſeruabitur, ſi quis ex Scriniariis eiuſdem Officij aliquos eum Actuariis contractus habuerit: Quoniam hoc collegium commerciúmque penitus conuenit inhiberi. Dat. xvii. Kal. April. Conſtantinop. Honorio x. & Theodoſio vi. AA. conss. [415.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc lex à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem ei *lex* 2. *Cod. de offic. Magiſtri militum.*
" De *Magiſtro militum per Orientem*, vide *Notitiam Imperij*, quæ duodecennio poſt hanc *legem* ſcripta fuit.
" *Scriniariorum* horum Magiſtri militum per Orientem mentio quoque in *Notitia Imperij.*
" *Numerarios* duos Magiſtri militum memorat *Notitia Imperij.*
† An Valentis *lege* 9 *ſup.* Atenim ea eſt de Tabulariis ſeu Numerariis Iudicum Ordinariorum? An Theodoſij M. *lege* 13. *ſup.* Atenim ea eſt de Numerariis, vt videtur, Præfecti Prætorio.
" *al. quoquo.*
" Principatus officij Magiſtri militum per Orientem: Eius quoque mentio in *Notitia Imperij.*

COMMENTARIVS.

Theodosii Iunioris tres conſtitutiones ſequuntur. Quarum prima hæc ſcripta eſt in Scriniarios Magiſtri militum per Orientem, cuius Magiſtri militum per Orientem, vt & Scriniariorum eius, & Magiſtri militum in præſenti mentio fit expreſſa in *Notitia Imperij*: Eique iungenda videtur *lex* 2. *Cod. de officio Magiſtri militum*, quæ eidem Hypatio Magiſtro militum per Orientem inſcribitur, ſic vt in vniuerſum eâ conſtitutione, vnde hæc *lex*, & *d. l.* 2. deſumptæ ſunt, Theodoſius Officialium Magiſtri militum per Orientem tùm forum, quò pertinet *d. lex* 2, tùm maiores conſtruerit; quò ſpectat hæc noſtra. Ergo vt ſuperiore *lege* 14. vetuit Arcadius, ne Actuarij in conſortium ſuum Numerarios adſciſcerent, quod ad cunctorum perniciem fiebat; Ita & *hâc l.* & viceuersâ vetat Theodoſius Iun. ne Seriniarij Magiſtri militum per Orientem Actuarios in collegium & commercium ſuum pertrahant. Nempe Scriniarij, quia & ipſi chartas pertractabant, freti poteſtate chartarum, rationes Actuariorum pro ſuâ voluntate perſcribebant, & pecuniam ab Actuariis extorquebant, & ſic crudeliter quædam perpetrabant. Scriniarij ſcilicet, quorum mentio fit *h. l.* & *l.* 16. *prox. inf.* & *l.* 14. *inf. de diuerſ. officiis*, & *l.* 3. *inf. de indictionib.* & paſſim in *Notitia Imperij*, erant in officiis Magiſtratuum, veluti Præfectorum Prætorio *d. l.* 3. cuiuſmodi tamen nulli in *Notitia Imperij* memorantur: Memorantur in *l.* 8. *Cod. de Numer. l. vlt. Cod. de caſtrenſi pecul. milit. & præfectian.* & *l. vlt. Cod. de appárit. Præfector. Prætor.* Suidas σκρινιάριος ὁ χαρτουλάριος τοῦ ἐπάρχου ὁ αἴρων τὰ σκρίνια ἤτοι τὰ κιβώτια: Onomaſticon vetus Scriniarius χαρτουλάριος. Magiſtri militum *h. l.* & *Notitia Imperij Orientalis*, Ducum, *d. l.* 16. *prox.* cuiuſmodi nulli in *Notitia Imp.* de quo ad *eam legem*: Comitis Theſaurorum, *d. l.* 14. adde Proconſulis Aſiæ Scriniarios in *Notitia.* Hi rationes perſcribebant, vt hæc *lex* docet, & quidem Præfecti Prætorio Scriniarij Indictionum delegationes, vt docet *d. l.* 3. Scriniarij verò Magiſtrorum Militum & Ducum rationes Actuariorum, quod hæc *lex* apertè teſtatur. Quâ occaſione ab Actuariis, vt rationes eorum ſcriberent, aliquid exigebant; & verò Actuarij, vt eas ad ſcrinia referrent, prout eas exhiberent, redimebant. Igitur hoc collegium & commercium penitùs inhiberi vult, ſeu hoc contractus genus. Tribus eam in rem conſtitutis.

Primò enim Scriniariorum officium, ne prædas ſuas & fraudes peragant, Triennio finiri vult, exemplo Numerariorum, quod diſertè ait; & verò de Numerariis fidem facit *lex* 9. & *lex* 13. *ſup.* omne ſcilicet officium prædis famoſum & fraudibus obnoxium, ſaluberrimè breuitate temporis conſtringitur, de quo iam ad *l.* 4. & 10. *ſup.* ſimili occaſione.

Secundò, Repeti idem officium ſcriniarij ab eodem vetat: quod & ipſum ſtatuitur de Numerariis Domeſticis, Scriniariis, Adiutoribus, Ducis Libyæ *l. prox.* 16. Item de Officialibus Proconſulis, *l.* 2. *inf. ad leg. Iul. de ambitu*: Vicarij, *l.* 3. *d. t.* Item de Magiſtratibus prouincialibus, *l. vlt. d. t.* Nempe & hâc cautione prædis huiuſmodi hominum facillimè occurritur, ſi non exerciti, quique ſinus prædarum iam nouerint, ad officium repetendum admittuntur, de quo adhuc ad *d. l. prox* 16. Quid igitur? Exacto officio ad Principatum officij peruenire poſſunt: cuius Principatus fit quoque mentio in *Notitia Imperij*: cuius verba hîc tandem apponi oportet.

Officium Magiſteriæ per Orientem poteſtatis cardinale habetur: Habet autem dignitates infra ſcriptas:

Principem,
Numerarios duos,
Commentarienſem,
Adiutorem,
Scriniarios,
Menſores,
Exceptores, & cæteros Apparitores.

Poſtremò, Pecuniam quam Scriniarij ab Actuariis acceperunt, fiſco vindicari iubet.

xvi. *Idem

XVI. * Idem AA. Vitaliano" Duci Libyæ.

NEMO de" Numerariis tui Officij, seu Domesticis, vel Scriniariis siue Adiutoribus post completum sui temporis actum ad eandem rursus sollicitudinem audeat adspirare: decem auri librarum condemnatione proposita, si quis hanc violare voluerit sanctionem: Eâdem pœna Officio quoque" proposita, si per ambitionem vel auaritiam ex his aliquid temerari concesserit. Dat. IX. Kalend. Nou. Constantinop. Honorio A. XI. & Constantio II. V.C. CONSS. [417.]

NOTÆ.

* *Lex 6. Cod. eod. tit.*
" *Vitalianus* Dux Libyæ sub Theodosio Iun. A D 417.
" Locus hic ita mutatus C. *Iust. Nemo de domesticis Ducum vel Comitum militarium, officiis eorum connumeratur post; &c.*
" *Officio quoque eius coërcendo*: ita *Cod. Iust.*

COMMENTARIVS.

REPETERE, Ducis (& quidem Libyæ in sp. huius legis) Numerarij Domestici, Scriniarij, Adiutores idem munus vetantur *h. l.* à Theodosio Iun. pariter vt Scriniarij Magistri militum, *l. 15. prox. sup.* Et iterum Domestici & Scriniarij, *l. 5. Cod. eod. tit.* de quibus domesticis Iudicum *suo titulo, sup. lib. 1.* & quidem de Domesticis Ducum, non tantùm *h. l.* agitur, verùm etiam *l. 3. inf. ad leg. Iuliam repet.* Officiales Proconsulum *leg. 2. inf. ad leg. Iuliam de Ambitu*: Vicarij, *l. 3. dict. tit.* Quinimò & ipsi Magistratus prouinciales, *l. vlt. dict. t.* Publicæ scilicet disciplinæ semel gestæ sufficiunt, vt dicitur *d. l. 2.* vel vt *d. l. 3.* non absque publicæ dilacerationis incommodo officia peracta repetuntur: de quo ad *eas leges.* Ac multò magis si quis cohortalinus vrgente criminis insectatione stipendiis fuerit exemptus, ex eiusdem Theodosij Iun. constitutione, *l. 26. inf. de cohortal.* Alia ratio fuit Domesticorum Principis officij ex Agentibus in rebus: hos enim habere licuit, etsi sæpè eodem officio fuissent ante perfuncti, ex eiusdem Theodosij Iun. *l. vlt. sup. inf. de Principibus Agent. in reb.*

¶ Cæterùm notandum, hanc *leg.* pertinere nominatim ad *Ducem Libyæ*, & eius Officiales, & Domesticos: Cuius mentio quoque fit in *Notitia Imperij*, non tantùm in Indice, seu Notitia generali præfixâ Imperio Orientali, verùm etiam post Comitem Isauriæ: Vbi tamen editi malè habent *Dux Isauriæ*: Rescribendum enim ibi, *Dux Libyæ*, quod rectè Pancirolus *ibi* notauit. Fit etiam eius mentio in alia eiusdem Theodosij Iun. constitutione, puta *l. vlt. Cod. de diuers. officiis*: & Iustiniani *Edicto 13.* Fit & mentio passim apud Synesium *in ep.* & in *catastasi*: ac nominatim eum aboleri alicubi suadet, Libyamque rursum Augustali subijci. Cæterùm Numerarios huius Ducis & Adiutores memorat quoque prædicta *Notitia.*

NVMERARIOS inquit, & ADIVTORES eorum;
Commentariensem,
ADIVTOREM,
A libellis, siue Subscribendarium;
Exceptores, & cæteros Officiales.

De *Adiutoribus* dicam semel ad *l. 10. inf. de cohort.* Scriniariorum nullam mentionem facit *Notitia* sub Duce Libyæ. Imo sub nullis aliis Ducibus: Verùm eius loco vt videtur, A libellis, Subscribendarium, vel Regerendarium. Et tamen *h. l.* fit Scriniariorum sub Duce mentio. Imò & Etymologicum; σκρινιάριος inquit, ὁ δυνατῆς ὑπάρχων ταξίως λατίνων φωνῇ ὁ ἐπὶ τοῦ σκρινίου ἐπιλεγόμενος ἢ χαρτοφύλαξ (χαρτουλάριον potius dicere debuit vt Suidas, cuius verba ad *leg. super.* protuli) σκρίνιον γὰρ τὸ ἀρμάριον λέγουσι οἱ Ρωμαῖοι καλῶν. Quanquam æuo illo postumo δὺξ, pro quouis ἡγεμόνι & ἄρχοντι & αὐτοκράτορι.

XVII. * Impp. THEODOSIVS & Valentinianus AA. Tauro PPP."

QVI ad Numerariorum gradum veniunt in Officio Tuæ Sedis Excelsæ, quamdiu eodem funguntur officio, Domesticorum" militiam non adfectent; nec in alio actu constituti, alterius sacramenti priuilegiis" perfruantur. ¶ Completo fanè triennij tempore eam tantummodo militiam" consequantur, quæ instituto antiquitus † more defertur. ¶ Intra alterius autem trienni metas altiorem" quamcunque militiam, seu potius dignitatem, nullam penitùs adipisci endi habeant facultatem, & cetera. Dat. V. Non. Iul. Constantinop. Theod. A. XIV. & Maximo CONSS. [433.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* sed iungenda ei ex eodem Codice *lex 9. C. Iust. de adsessorib. domesticis*, &c.
" *Taurus PP.* Orientis scilicet sub Theodosio Iun. v. *Prosopogr.* ex Isidoro & Theodoreto.
" De *Domesticis* & Protectoribus *suo titulo*, *lib. 6.*
" Adorandæ videlicet purpuræ Principis: v. *l. 13. sup.* " Perfectissimatus. † V. de *l. 6. sup.*
" Quàm Perfectissimatus scilicet MS. hic habet *meraciorem.*

COMMENTARIVS.

De DIGNITATIBVS, quasnam videl. quonè tempore NVMERARII Præfectorum Prætorio consequi possint, vel non; definit *hâc l.* Theodosius Iunior: quæ *lex* pars est maioris constitutionis Theodosianæ, vt patet ex *l. 9. Cod. Iust. de Adsessoribus & Domesticis*: quæ indidem desumpta, *huic* coniungenda venit: Quâ in vniuersum id egit Theodosius Iun. ne obtentu aliquo vel prætextu eludi posset inquisitio in actus, siue Iudicum, & Domesticorum ipsorum: quò pertinet *d. l. 9.* siue Officialium Præfecti Prætorio, veluti Numerariorum: quò pertinet hæc *lex.*

Igitur circa Numerarios tria tempora distinguit: Nempè durante acto, seu officio, Numerarios Domesticorum, *militiam*, eiúsque sacramenti priuilegia adfectare vetat. Quod vtique pro magno fuisse, adfectarique solitum, docuit *Titulus, suprà, de Domesticis & Protectoribus.* Eius verò hæc inter alias præcipua dignatio fuit, hoc militiæ *Sacramenti* istius priuilegium (quæ verba huius *legis* sont) vt ad purpuram Principis adorandam admitterentur: quod docet *lex 3. 4. infr. de diuersis officiis*: imò & hæc *lex*, collata cum *l. 13. sup.* Nam quod *h. l.* Numerarij Domesticorum militiam adfectare vetantur, id *d. l. 13.* ita exprimitur, *Numerarij nonnisi exacto triennij tempore, diuinam Nostri Numinis purpuram venerentur*: vbi vides etiam easdem triennij metas quæ *hâc l.* ponuntur, figi Numerariorum actui, de quo ad *eam legem.*

Secundò, finito iam actu, seu completo triennio, eam tantùm militiam eos consequi vult, quæ *instituto antiquitùs more defertur*, id est, vt equidem accipio, dignitatem *Perfectissimatus*: quod suadet *lex 6.*

Tertiò, intra alterum triennium à finito Numerarij officio, ad vlteriorem & altiorem dignitatem eos conscendere vetat: vt ita inquisitioni adhuc pateant. Anteà certè finito officio, vno primùm anno iussi in prouinciis residere, vt incusantium querelas exciperent, *l. 6.* mox biennio, *l. 9. sup.* Adeò, tótque vinculis Numerariorum Præfecti Prætorio fraudibus & fintelis occursum oportuit.

¶ Et hæc quidem ita de *Numerariis* Præfecti Prætorio, vt & de Domesticis Rectorum prouinciarum, aduersus eorum corruptelas: nempè quod pessimi tum passim Domestici Iudicum essent: & Numerarij Præfectorum Prætorio aliique Adiutores: indè & Isidorus Pelusiota, *lib. 5. ep. 40.* hunc ipsum Taurum PP. hortatur ad adsciscendos sibi κοινωνὺς τ̃ ἀρχῆς, τὺς ἀρίςυς τ̃ φίλων, τὺς ἀληθείας συνηγόρυς, ϗ χρυσίυ κρείττονας. Quem locum alioquin Interpres de Magistratibus perperàm a Tauro promouendis accepit. Et hæc quidem omnia, vt dixi, hâc constitutione emissa ad Taurum P.P. quem alioquin Isidorus, *lib. 2. ep. 362.* vocat, τ̃ ἀργυρᾶς ἀρετῆς ἀθλητὴν ..., : & *lib. 5. ep. 40.* τ̃ ἀγχινοίας τίμῦσιν.

DE TABVLARIIS", LOGOGRAFIS" ET CENSVALIBVS."

TITVLVS II.

X. COD. IVST. Tit. LXX.

" *Scribis* additum Cod. Iust. de quibus *l. 1. 3.* adde *l. vlt. inf. de censu: l. 2. 9. 11. 13. inf. de annona & trib.*
" De his, *l. 1. 2. 5. seu vlt.*
" De his *l. 3.* Est autem hic *Titulus fugitiuus.*
" De his *l. 4.*

1. * Imp." Constantius A. ad Catulinum PF.P."

NVLLVS omninò ex Tabulariis, vel Scribis, vel" Decurionibus" eorúmque filiis, in quocunque officio militet; sed ex omnibus Officiis; necnon etsi" intra nostrum Palatium militent needum inpleto quinquennio reperti, & retracti, protinùs Curiis" Officiisque municipalibus reddantur. Dat. VIII. Kal. Iul. Lauriaco", Marcellino & Probino CONSS. [341.]

NOTÆ.

* *L. 1. Cod. eod. tit.* Repetita quoque hæc *lex* totidem verbis *inf. tit. de Decurionib. l. 31.*
" Tribuenda hæc *lex* duobus Augustis, vt etiam rectè tribuitur *d. l. 31.* & *d. l. 1. C. Iust.* putà, *Constantio & Constanti*, sic tamen, vt *Constantem* auctorem habeat.
" P V. *l. 3. infr. de paganis*: A. 342.
" *Vel Logographis eorúmque filiis.* ita *Cod. Iust.* sublatâ hic *Decurionum* mentione; vt & mox *sine leg.* voce, *eoriisque*, accommodatè ad *Titulum.*
" Est qui reponit, *decurialibus.*

" *Etiamsi*

" Etiamsi, Cod.Iust.
" Abest vt dixi à Cod.Iust.
" De hoc *Lauriaco*, mox.

COMMENTARIVS.

DE MVNICIPALIBVS officiis eorúmque rationibus non euitandis, officij alicuius alterius, etiam Palatini, etiam militiæ obtentu sunt tres priores huius *Tituli* Constitutiones. Et hæc quidem prima Constantis Imp. quæ & ipsa repetita extat *inf. l.35. tit. de Decurionib.* quia & Decurionibus communis est. Exceptione tamen hâc addita, nisi quinquennium iam in eo officio impleuerint: Quinquennali scilicet præscriptioni locum facit hâc parte Constans Imp. pariter vt Constantius frater eius: *l.38. infr. de Decurionibus.* Valentinianus Sen. *l.64. inf. de Decurionib. & l.16. sup. de re militari*: (cuius *legis* mentio fit *l.16. sup. de Agentib. & l.58. inf. de cohortal.*) & Valentinianus Iun. *l.88. inf. de Decurionib.* Cum aliàs nullius quandoque temporis præscriptio hâc parte prodesset: *l.35. inf. de de decurion.* alias maior requireretur, *l.58.95. inf. de decurionib. & l.28. inf. de cohortal.* Et hæc de ipsa *legis* sententia.

¶ TABVLARII de quibus agitur *h. l. & l. 2. vlt. h. t. & l.2. 9. 11. 13. infr. de annon. l. 1. inf. de exaction. l. 3. seu vlt. inf. de superexact. l. 1. & l. vlt. inf. de censu: l.27. inf. de suscepttor. l.5. inf. de iis qua administr. l.8. inf. de cohortal. l.3. inf. de indulgent. delictorum.* non sunt Tabularij qui in officiis Iudicum erant: quique ad distinctionem *Tabularij Apparitores* vocantur, *l.2. inf. de susceptorib.* Tabularij prouinciarum solidis prouinciis necessarij, *l. vlt. inf. h. t. & l.5. inf. de iis qua administr.* (de quibus *superiore titulo*, iidémque cum Numerariis.) verùm Tabularij ciuitatum, vt disertè vocantur *l.1. inf. de exactionib. & l.18. seu vlt. inf. de censu: l.3. de indulg. debit.* singulis ciuitatibus necessarij *l. vlt. h. t.* singularum vrbium, *l.5. inf. de iis qua administr.* Tabularij publici, *l.2. inf. de annon. & tributis.* Denique, horum officium municipale erat, vt hæc *lex* ostendit, seu necessitas, *l 2. h. t.* officium publicum *d l.3. seu vlt. de superexact.* id est, functio municipalis (quo sensu *necessitatis* vox accipitur *l. 17. 46. 57. 65. 89. 171. 177. inf. de decurionib. l.1. inf. ad l. Corn. de falsis*:) publicus actus, *l. vlt. h. t.* Ideò etiam iunguntur Scribis & Decurionib. *h. l. & d. l.3. seu vlt. de superexact.* subscribendariis, diurnariis, logographis, Censualibus, *l.8. infr. de cohortalib.* Sexagenariis, *l.2. inf. de annona & tributis.* Finitóque officio ad Curias nominabantur, *l.2. h. t. & l.8. infr. de cohort.* Munus eorum circa rem tributariam occupatum erat. Quò etiam Sidonius allusit *lib.4. ep. 10. Habes procuratorem in negotiis, villicum in prædiis, Tabularium in tributis.* Chartulas scilicet administrabant, *l. 5. h. t.* in chartularum ministerio erant, *l. 8. sup. de fil. milit. apparit.* Chartas debitorum tractabant, *l. 3. inf. de indulg. debitor.* chartas publicas agebant, *l. vlt. h. t.* ratiocinia tractabant, *d. l. vlt.* seu rationes publicas, Interpres ad *l. vlt.* prodebant nomina debitorum, *l.16. inf. de exactionib.* His quippe primùm Quadrimenstrui breues tributorum publicabantur, *l.27. inf. de de susceptorib.* & vt Interpres ait *d. l.1. inf. de censu*, exactionis libri tradebantur. Deinde ipsi Exactoribus dabant Breues, neque ante exactores conuenire poterant debitores, *l. 1. inf. de exactionib.* Tandem possessores seu collatores cautiones seu securitates (id est, Apochas) sibi datas cum satisfecissent publicæ collationi ad eos deferebant, *d.l.2. inf. de annon. & d.l.27. inf. de susceptorib.*

Ergò cum chartæ & ratiocinia rei tributariæ per singulas ciuitates iis incumberent, facile his fuit aliorum sarcinam in alios per collusionem transferre, *l.1. inf. de censu*: & immunitatem admittere, *l.vlt. inf. de censu.* Denique fraudibus famosi fuère, *l.27. infr. de susceptorib.* Imò & concussionib. *l.5. inf. de iis qua administr.* Symmachi locus huc apprimè facit *lib.9. ep. 10. Principalib.* inquit, *& Tabulariis liberum est alios à dispendio vindicare, aliis indebitum munus imponere* Vbi vides etiam Principalibus eos iungi, à quibus adscriptiones & distributiones tributorum ordinariæ fiebant, *l. 117. inf. de decurionib. d. l. 5. de his qui administr. l. vn. sup. de priuil. domus Augusta*: non munerum extraordinariorum, *l 4. inf de extraordinar.* Et hæc de Tabulariis ciuitatum; quos caue cum Tabellionibus commisceas, vt faciunt nonnulli de quibus ad *l.3. inf. de decurion.*

¶ SCRIBAE Tabulariis & Decurionib. iunguntur *h. l. & d. l.3. seu vlt. inf. de superexactorib.* & exæquantur: nempe vt & hi officium suum deserere non possint, nisi iam quinquennium in nouâ militia egerint. Horum fit quoque mentio *l. 2. inf. h. t.* quâ à militiâ Armatâ pariter retrahi à Theodosio M. iubentur. Ea ipsa docet inter alia curiæ munera & hoc fuisse, & quidem vicinum Logographis ciuitatum. Hi, vt puto, iidem sunt, qui Diurnarij vocantur *l.8. inf. de diuers. officiis*: nam & ibi *Diurnarij*, medij ponuntur inter Tabularios & Logographos. Quanquam *hâc l.* in genere *scribarum* appellatione omnes & Subscribendarij, & Diurnarij, & Logographi comprehendi videntur. Erant scilicet Scribæ, qui omnia Curialia Acta scribebant: χαρτῶν. Cuius generis Scribæ etiam in Magistratuum officio fuère: de quibus vide *l. vlt. C. de magistrat. conuen.* Cassiodorum 12. *var* 21. Nouell Iustin. 94. & alteram *Constantini* Porphyrium: περὶ συνθέσεως τῶ [illegible].

¶ Superest *huius legis* subscriptio. Dicitur hæc *lex* data LAVRIACO: quod *Lauriacum* non vnum fuit. Primum, quod hodie *Lorch*: etsi Lazius malit *Ensium*; fuit in Norico & Illyrico Occidentali. Eius meminit Ammianus Marcellinus *lib. 31. p. 488.* & Notitia Imperij *sub Duce Pannonia prima, & Norici Ripensis*; & Itinerarium *Antonini.* Ibi & Legio secunda & Classis fuit, teste *Notitia Imperij*: Sed & scutorum fabrica; cuius Lauriacensis fabricæ meminit eadem Notitia *sub Magistro Officiorum.* Per eam, tanquam præcipuam vrbem iter ex Italia in Pannoniam, & deinceps vlteriùs fuit; vt ex Ammiani Marcellini *loco*, & Antonini *Itinerario* colligitur: Quare & ibi *Constans* Imp. hoc tempore constiterit necesse foret. In veteri Inscriptione dicitur, COLONIA AVRELIANA LAVRIACENSIS: denique frequens eius mentio apud Eugippium *in V. S. Seuerini.* Aliud *Lauriacum* fuit inter Cremonam & Mantuam; cuius mentio in *Tabula Itineraria.* Tertium fuit *Lauriacum* in Batauia (*Francis* opposita) vbi Tabula *Peutingeriana* inter Lugdunum Batauorum & Nouiomagum notat LAVRI, pro *Lauriaco.* Quod Cluuerius *lib.2. Germaniæ antiquæ, p.186.* putat esse *Lerdam*: fortè est quod hodie *Larens* dicitur, inter Vltraiectum & Fleuionem lacum. De hoc postremo Lauriaco huius *legis* subscriptionem accipiendam quis haud improbabiliter putet: quandoquidem hoc anno 341. Constans

neque in Norico, neque in Italia conſtitit, verùm in Galliis, vbi ei cum *Francis* tunc res fuit, & aduerſus quos vario primum euentu hoc anno pugnatur: annóque demum proximo 342. eos deuicit de quo vide *Chronicum noſtrum*.

II. *Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Artemium" Vicarium Hiſpaniarum.

SI qui, Tabulariorum neceſſitate" perfuncti, vel adſpirare cœperint ad Curias" vel vocari, non prius eos Ordo" ſuſcipiat, quàm fideliter dederint adminiſtratarum ſuo" tempore chartularum" apud acta rationem. Dat. Kal. Iun. Triu. Valentiniano & Valente III. AA. CONSS. [370.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Inſt.*

" *Artemio* huic Vicario Hiſpaniarum inſcribitur quoque anno ſuperiore, *l.1.infr.de diſcuſſorib.*

" *Neceſſitas*, id eſt functio municipalis, *h.l.& l.17.46.57 65.89.171.177. inf.de Decurion.l.1.inf.ad Leg.Cornel.de falſo.* vide quæ dixi ad *legem ſuper.1.*

" Id eſt, curiam.

" Ergo non perpetuum fuit hoc officium Tabulariorum.

" Similiter chartas debitorum tractare dicuntur, *l.3 inf.de indulg.debitorum*: de quo ad *leg. ſuper.* chartas publicas agere, *l.vlt.inf.h t.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. hæc conſtitutio eſt, eodem, ſeu ad eundem finem, quò ſuperior Conſtantis *lex*, & *prox.* etiam Theodoſij M. pertinens. Nempe ne Tabularij (de quibus plenè *ad l 1. ſuper.*) actus ſeu adminiſtrationis ſuæ rationum redditionem defugiant, alterius muneris obtentu. Atque vt ſuperior *lex 1. & prox. 3.* durante actu ad alia officia vel militiam eos adſpirare vetat: Ita *h. l.* Valentinianus Sen. finito quamlibet actu ad curias eos vocari, vel adſpirare, atque à curiâ ſuſcipi vetat, prius quàm fideliter rationem reddiderint adminiſtrationis ſuæ. Rationibus denique obnoxios à Curiâ ſuſcipi vetat: Et quidem intra Hiſpanias; quarum vtilitati Valentinianus Sen. aduerſus eorum fraudes qui rei tributariæ quoquomodo incumbebant, conſultum iuit hâc tempeſtate, vt patet quoque ex alterâ eiuſdem conſtitutione ad eundem Artemium Vicarium Hiſpaniarum anno ſuperiore, puta *lege 1. infr. de diſcuſſorib.*

¶ Ex *hâc* interim *leg.* apparet, & *l. 4. infr. & l.8. infr. de cohortalib.* Tabularios finito actu ad Curias ſiue adſpirare, ſiue vocari ſolitos. Quod ipſum docet etiam eiuſdem Valentiniani Sen. *d. lex* 8. *inf. de cohortalib.* Quâ *lege* Curiales Ciuitatum Conditionalibus digniores fuiſſe. Et ideo aliæ quoque conditiones plures in curiam adſciſcendis imponuntur, & hæc inter alias, ſi eùm in eo officio eſſent, nulla eos ſuppliciorum macula turpauit: Quomodo altera conditio *hâc l.* imponitur, ſi rationem actus ſui fideliter geſti reddiderint: Nempe à Curia, neque rationibus obnoxios, neque ſuppliciorum maculâ fœdatos ſuſcipi voluit Valentinianus Sen. qui & in genere profitetur *l.66. inf. de Decurionib.* Ordinum & Curiarum ſplendorem vel maximè ſibi cordi eſſe de quo ad *l.57. inf. de decurionib.* Et verò conuenienter *eâdem lege* ſtatuit, vt non adgregentur niſi nominati & electi, quos ipſi Ordines cœtibus ſuis duxerint adgregandos, non verò ob culpam quis mittatur ad Curiam.

III. *Imppp. Gratianus, & Valentinianus & THEODOSIVS AAA. Neoterio PF.P."

COMPERIMVS, aliquantos" relictis muneribus Curiarum, Scribas" ſed & Logografos" ciuitatum, in nomen irrepſiſſe militiæ", his retractus" legem hanc tulimus, ne quis ex hoc" hominum numero paria audeat vſurpare. Hoc admodùm" ſufficiente numero, militiæ ſubplementis, qui ex Vagis veteranorúmque filiis Vacantibúſque potuerit fidâ perueſtigatione conpleri. Dat. IV. Non. Febr. Theſſalonica, Gratiano A. V. & Theodoſio A. I. CONSS. [380.]

NOTÆ.

Ab eſt hæc *lex* à *Cod. Iuſtin.*

" Orientis, vt docet ſubſcriptio *legis 9 ſup. de Tironib.* & *legis 5. ſup. de deſertor.*

" *Aliquanti*, pro *aliquot*: *h.l.*, & *l. 31. inf de Epiſcop. l 9. inf. de conſitor. l. vlt. inf. quorum appellat.* vide Gloſſ.

" De his agitur quoque *l. 1. ſup.* vbi dixi

" De *Logographis* ciuitatum, dixi *inf. lib. 13. tit. ne conlatio per Logographos*: 4.

" Armatæ, vt ſequentia oſtendunt.

" *Al. retractis*: vt *l. 1. ſup.* vix enim putem, vocem hanc *retractus* huic æuo conuenire. Deinde ſequentia mox oſtendunt legendum, *retractis*. Nempe opponuntur his qui cùm Curiales eſſent in nomen militiæ irrepſerunt, deſinitúrque eos retrahendos: & qui deinceps paria vſurpare auſi fuerint, quibus hæc *lex* fertur, ne in id poſterum audeant.

" Scribarum,

" Scribarum, Logographorum.
" Admodum eo sensu quo passim apud Saluianum, id est omnino.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc constitutio est Curiis & officiis publicis consulentis, pariter vt Constans *l. 1. sup.* Valentinianus Sen. *l. 2. sup.* vt cæteroquin Princeps his enixo studio curiis consultum iuit, de quo plenè dicò ad *l. 80. inf. de Decurionib.* Ac inter alia ne militiæ quidem Armatæ obtentu Curiarum munera relinqui seu deseri permisit, verùm ab ea abstrahi & ad Curiam Curiales reuocari. Quâ de re quatuor eius constitutiones occurrunt *tit. de Decurionib.* putà *lex* 87.113.137.139. & *hac* nostra. Quinimo & hoc ipso anno plures adhuc eiusdem constitutiones occurrunt, quibus Curiales à Senatoria dignitate ab officiis Iudicum, à Fabricensium schola, quò nonnulli sese contulerant, reuocari pariter voluit *l. 81. 82. infr. de decurionib.* quæ etiam eidem Neotherio inscribuntur. Ergo & *hâc l.* à Militiâ Armatâ eos reuocari iubet, ac nominatim Scribas (de quibus ad *l. 1. sup.*) & Logographos (de quibus *titulo, in f. ne conlatio per Logographos,*) Qui proculdubio ad militiam Armatam sese contulerant Actuarij futuri. Et verò tantò fidentius, quod Theodosius M. hoc tempore imò anno ad Scythici belli apparatum (de quo Zosimus *lib. 4.*) delectus militaris enixam curam gessit. Vnde & desertores requiri studiosè voluit, *l. 3. sup. de desertorib.* & supplementa numeris agitari *h. l. & l. 8 9. sup. de Tironib. & l. 11. sup. de fil. mil. apparit.* quæ *leges* omnes hoc anno datæ sunt. Item omnes (exceptâ *l. 8.*) ad eundem Neotherium P. P. datæ. Et verò huius supplementi *hâc ipsâ leg.* mentio fit. Et tamen Theodosius hoc supplementi militaris & delectus obtentu Curias vacuari, vel munera Curiæ relinqui noluit. Quid igitur? Præter desertores retrahi iussos reuocari inter alia voluit eos, qui militiæ debentur, Veteranorum ac militum filios, *h. l. & l. 9. 10. 11. sup. de fil. mil. apparit.* quæ hoc ipso anno omnes datæ sunt: & quidem vt iam dixi *l. 11.* ad eundem Neotherium. Denique, Item tirocinia prouincialibus afferri, *d. l. 8 de Tironib.* Item supplementa ex opportunis regionibus agitari, *d. l. 9. de tironib. & hac l.* ex vagis videlicet & vacantibus qui peruestigari potuerint: vt cæteroquin ex his delectus agitari soliti, & supplementa fieri seu repleri corpora extenuata, veluti Mancipum, *l. vn. sup. de mancipib.* & Symmachus *lib. 10. ep.*... Nauiculariorum, *l. 5. inf. de naufrag.* Curiæ, & collegiorum *l. 137. 138. inf. de Decurionib.*

IV. * Idem AA."

QVICVNQVE Decurionum sponte se Censuali ministerio manciparit, condicionem habeat quam ipse delegit; depositurus sui Ordinis" penitus dignitatem, si eum necessitas quæstioni subdendum inuenerit. Dat. xv. Kal. Oct. Constantinop. Richomere & Clearcho CONSS. [384.]

NOTÆ.

* *Lex 2. Cod. Iust. eod. tit.*
" *al. Imppp. Valentinianus* THEODOSIVS *& Arcadius AAA.* Non vt Cod. Iust. *Gratianus, Valent. & Theodosius.* " Curialis.

COMMENTARIVS.

DE CENSVALIBVS est hæc constitutio, quæ quidem est altera hoc titulo Theodosij M. constitutio, curiis, ne destituerentur, consulentis: de quo erga Curias Theodosij animo plenè dixi *ad l. super 3.* Nempe, vt multi Curialium varias euitandæ, vel fugiendæ curialis conditionis, ceu prægrauis, rationes, etiam viliores tùm sectabantur, spreta Ordinis sui dignitate: ita nonnulli nominatim censuali ministerio sese sponte dabant; quod quidem vile ministerium erat, mox vt ostendetur. Quare vt ab hoc cœpto Curiales reuocaret, denunciandum iis *h. l.* credidit fore, vt si censuali ministerio sese manciparent, necessitate si quando postulante quæstioni seu tormentis subiiciantur, atque adeò Ordinis sui dignitatem amitterent, penitúsque deponerent. Nempe Curialium dignitas, vt *hâc l.* vocatur, *& l. 47. infr. de decurion. & l. 1. infr. ad leg. Corn. de falsis.* hic honor fuit (vt vocatur *d. l. 1. infr. ad leg. Cornel. de falsis:*) vt à Quæstionibus & tormentis immunes essent. Et quidem (ne de aliis Impp. dicam: quorum aliquot eâ de re constitutiones extant) sex aliæ eiusdem Theodosij M. constitutiones hâc de re extant, putà *lex* 80. 85. 117. 126. 127. *inf. de decurionib.* & *lex* 15. *inf. de accusationib.* Ita quidem vt omnibus Curialibus hoc priuilegium dederit, tùm *hâc l.* tùm *d. l. 80. & 85.* (posteà enim coarctatum id, & accisum cæteris *legib.*) Sanè vt omittam alios, & ipse Libanius, Theodosij M. σύγχρονος; non vno loco huius immunitatis & dignitatis meminit, putà *orat. περὶ τ ἀγγαρειῶν p. 36.* vbi hâc de re iam nonnulla notaui: *orat. pro Aristophane, p. 214. 215.* Aduersus *Icarium, p. 464.* Contrà, Censuales quæstioni subiici potuêre, quod *h. l.* docemur, & *l. 8. inf. de cohortalib.* Qui & in vniuersum Curialibus inferiores fuêre. Ergò Curiales quoque censuales facti, quæstioni subiici possunt. Quomodo & Curiales Tabellionis munere functi quæstioni subiici possunt, *l. 1. infr. ad l. Corn. de falso.* De Censualibus nominatim in vrbe Româ, & Constantinopolitanâ, iam dixi ad *l. 5. sup. de Senatorib.* Nunc de aliis. Ergo Censuales erant, quibus negotium censuale mandabatur, vt describuntur *l. omnis, infr. de iis qui administr.*

v. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Hadriano PF.P."

GENERALI lege sancimus, vt siue solidis" prouinciis, siue singulis ciuitatibus" necessarij fuerint Tabularij', liberi homines ordinentur, neque vlli deinceps ad hoc patescat" aditus, qui sit obnoxius seruituti. Sed & si quis dominorum seruum suum, siue colonum, chartas" publicas agere permiserit (*consensum*" enim *non ignorantiam volumus*,) ipsum quidem in quantum interfuerit publicæ vtilitati", pro ratiociniis quæ seruo siue colono agente tractata sunt, obnoxium adtineri, seruum autem competentibus affectum verberibus fisco addici. In" præteritum quoque decernimus, cura dominorum præsentari eos qui ratiocinia tractauerint, quorum" interfuit ab initio prouidere, ne publicis actibus priuata seruitia inmiscerentur, vt" temporis sui quisque rationem positus in quæstione depromat. Dat. VIII. Kalend. April. Mediol. Vincentio & Frauito CONSS [40.]

INTERPRETATIO. *Siue in solida prouincia, siue per singulas ciuitates Tabularij fuerint ordinati, hoc est, qui rationes publicas tractant, ingenui à Prouincialibus ordinentur: coloni vel serui ad hoc officium nullatenus admittantur*, quia quibus fides publica committenda est, tales eligi debent, de quibus querela esse non possit. *Quod si dominus colonum, vel seruum suum Tabularium esse concesserit*", *pro consensu dominus hac multa feriatur, vt quicquid colonus ille vel seruus detrimenti admiserit, hoc dominus sine mora restituat: colonus ille vel seruus verberatus, fisci viribus addicatur.*

NOTÆ.

* *Lex* 1. *Cod. eod. tit.*
" Hadrianus P.P. Italiæ scilicet sub Honorio: vide Claudianum quoque.
" De Tabulariis solidarum prouinciarum dictum *superiore titulo ad l.*..
" De Tabulariis ciuitatum, dictum *ad l.* 1. *h. t.*
" *Patescat*, pro *pateat*.
" *Chartas publicas* agebant Tabularij, *h. l. & l.* 2. *sup. l.* 8 *sup. de fil. milit. apparit. l.* 3. *infr. de indulgent. debitor.* de quo plenè ad *l.* 1 *sup.*
" Malè quidam, *consensu enim non ignorantia*, &c.
" *Vtilitatu*, Cod. Iust.
" Hæc præteritum respicientia à *Cod. Iust.* recisa sunt.
" Dominorum enim, ita Tribonianus.
" Recisa reliqua à *Cod. Iust.*
" *Consenserit.*

COMMENTARIVS.

EX quo HOMINVM GENERE Tabularij non tantùm solidarum prouinciarum, verùm etiam singularum ciuitatum ordinari debeant, definit *hâc l.* Honorius Imp. Sanè vt exteroquin vile ministerium fuit Tabulariorum, ita olim Tabulariam exercuisse seruos publicos ciuitatis docet clarè *lex vlt. Cod. de seruis Reip. manumittendis*, vbi actus Tabularij seruitutis argumentū est. Neque dubium, Capitolinum *in Gordianis*, his verbis, *non Scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent*: Tabularios etiam complexum. Et hæc quidem ita olim circa Tabularios ciuitatum obseruata, & ipse censeo.

Verùm si rectè coniicio, Tabularij è seruis publicis ordinari desiêre, (quomodo & ab aliis actibus publicis submoti fuêre:) ordinatique è priuatis hominibus. Eóque res processit, vt quemadmodum olim ex seruis publicis Tabularij creabantur, tandem etiam è seruitiis priuatis, id est, seruis vel colonis priuatorum crearentur. Id quod Honorius *hâc l.* prohibet. In tantum vt velit deinceps, dominum, qui permiserit, id est consenserit, non etiam si ignorauit, seruum vel colonum suum Tabularij munere fungi, ex administratione serui vel coloni insolidum publico teneri: seruum verò ipsum flagellis cæsum fisco addici.

¶ Imò in tantum, vt etiam in Præteritum dominos, non quidem ex administratione teneri velit, seu euentum præstare, verùm seruos qui Tabulariam exercuerunt, quæstioni exhibere, vt ipsi rationem actus sui reddant. Atque ita in præteritum quoque hæc *lex* respicit, non quidem vt æqua pœna sit, sed tamen aliqua, & quidem hactenus quatenus res personam & actus naturam respicit: quia vt *h. l.* dicitur, eorum interfuit ab initio prouidere. Sibi scilicet imputet, qui quod hâc parte prouidere debuit, non prauidit, nempe ex hoc actu & quidem ex natura actus posse seruum suum olim quæstioni subiici. Ergò hactenus punitur Dominus non vltra serui scilicet exhibitionem ad quæstionem de eo habendam. Denique quantum ad serui personam attinet, punitur & multatur. Neque enim paruum damnum est, seruum suum quæstioni quem exhibere cogi. Et hæc quidem rationis illius, quæ continetur illis verbis: *Quorum interfuit ab initio prouidere, ne publicis actibus priuata seruitia immiscerentur*, sententia apertissima est & elegans, quam tamen Tribonianus priori parti aptandam putauit.

DE

DE PRIVILEGIIS APPARITORVM MAGISTERIÆ POTESTATIS.

TITVLVS III.

XII. Cod. Ivst. LIV. De Apparitoribus Magistrorum militum, & priuilegiis eorum.

Adde *leg. 4 & 5. inf de diuers. officiis & l.6. inf. de susceptorib. l.15. sup. de Numerar.*

---

1. * Impp. Valentinianvs & Valens AA. ad Artemium" Correctorem." Post alia.

Vi sese in Officiis Magistrorum equitum ac peditum militasse" ac militare monstrauerint, ab omni nominationis" iniuria excusentur. Eligendi" autem erunt Susceptores è diuersis" Officiis, etiam ex Largitionalibus ciuitatum, qui vtique extra Palatium degunt. Dat. XIII." Kalend. Octob. Aquil. Acc. xv. Kalend. Nouemb. Salerni", diuo. Iouiano & Varroniano conss.

[364.]

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod Iust. eod. tit.* Iungenda autem huic, *lex 6 supr. de priuil. eorum qui in sacr. palat. lex 2. sup. de officiis Rect. prouinc. lex 21. infr. de cursu publico.* Hanc legem suam intelligit Valentinianus *l. 6. infr. de susceptorib.*

" Ita quoque *d. l. 21.* itémque *l 6.7 in fin. de pœnis.* Atenim *d. l. 2. sup. de off. Rector prou. & d. l. 6. de priuil. eorum,* &c & *l. 2. Cod. de condit in publ. hor.* ponitur *Artemio.*

" Lucaniæ & Brittiorum. Accepta enim hæc lex, *Salerni*: de quo vide subscriptionem. Atenim Præses vocatur *d. l. 2. Cod. de condit.*

" *Militasse ac*: à *Codice suo* recidit Tribonianus.

" Ad susceptionis munus, vt ex *sequentibus* liquet.

" Sequentia recidit Tribonianus.

" Aliis quàm Magistrorum Equitum & Peditum.

" Ita quoque *d. l. 6.* & *d. l. 21. XII.* Kal & *dict. l. 2.* Kalend Octobr.

" *Salernum.* Eius mentio, vt omnium vetustiora hâc tempestate in *Itinerario vtroque Peuting & Antonini*: & apud Symmachum *lib 6. ep 42.* ex quo colligat quis, id in Campania fuisse. Et verò in eâ id disertè ponit Diaconus *4. de gest Longobardorum, cap. 17.* Qui Lucaniam à Silere fluuio incipit. In Picentinis id olim collocabat inter Campaniam & Lucaniam Ptolomæus, sic vt Lucaniam trans Salernum statim collocet: sed tamen potem hoc tempore sub Correctore Lucaniæ fuisse. Nam quò alioquin Accepta hæc lex *Salerni*, quæ ad Correctorem data est Lucaniæ scilicet? Sed & Campania sub Consulari hoc tempore agebat, non sub Correctore: cuiusmodi hoc ipso anno & proximo fuit Bulesorus Consularis Campaniæ. Neque Symmachi locus quicquam obstat: neque enim is ait Salernum in Campania fuisse, verùm cùm nuncium accepisset ab Eusebio Siciliæ Rectore Aurigas & Scenicos naui impositos, & missos ad Campaniam, iubet is diligentissimos scrutatores vsque Salernitatum litus accedere, vt susceptos Neapolim prosequantur.

COMMENTARIVS.

De Apparitoribus Magistrorum militum siue Equitum siue Peditum, corúmque priuilegiis: est hæc Valentiniani Sen. *lex*: quæ prolixioris Valentinianeæ Constitutionis pars est, ex qua supersunt (ac proinde huic coniungendæ sunt) *lex 6 sup. de priuil. eorum qui in sacro palatio: lex 2. sup. de officio Rector prouinciæ: & lex 21. infr. de cursu publico.* Quæ constitutio data ast ad Artemium correctorem, Lucaniæ scilicet & Brutiorum, vt *huius leg.* subscriptio testatur. *Acc. Salerni*, vt in *Notis* probaui. Eam verò constitutionem videtur mihi Valentinianus partim Artemij corrigendi atque in viam reuocandi caosâ scripsisse, atque in eo complurima notasse: eò enim pertinet quod *in d. l. 6. de priuil. eorum*: quæ *huic* omnino patiat, ait; *Mirati admodum sumus, te non consideratis priuilegiis Palatinorum quosdam ex eorum numero susceptoribus velle coniungere, cum id minimè legis nostræ sententia comprehendat.* Item eodem pertinet quod *d. l. 2. de off. Rector. prouincia*, præscribit; quo loco. sententiam Iudex proferre debeat: eâdémque damnat immodicum Iudicis circa spectaculum studium.

¶ Parte alterâ, eâ constitutione Valentinianus Sen. malis, quæ eâ tempestate per Italiam grassabantur, mederi instituit: quò pertinet caput quod *d. l. 21. inf. de cursu publ.* continetur. Cui sanè Italiæ inter hæc Imperij sui initia enixè Princeps ille consultum voluit, vt ostendunt tot *leges*, vel hoc anno 364. ad varios Italicarum Prouinciarum Rectores datæ, veluti ad Terentium Correctorem *Tusciæ*, ad Mamertinum P.P. *Italiæ*, ad Bulesorum Consularem *Campaniæ*, ad Artemium Correctorem *Lucaniæ & Brittiorum*, & anno proximo 365. ad Valentinum consularem *Piceni*, & rursùm ad Bulesorum Consularem *Campaniæ*, ad Symmachum Correctorem *Lucaniæ & Brittiorum.* Edicta item duo per *Italiam & Alpes*, & rursùm ad Terentium Correctorem

Correctorem *Tuscia*, Felici Consulari *Campania*, ad Panentium Vic. *Italia*: vt omittam Præfectos Vrbis, & Vicarios vrbis. Addendæ his anno 368. constitutio data ad Florianom Consularem *Venetia*, Domnum Consularem *Sicilia*, & anno 370. ad Amphilochium Consularem *Campania*, Sophronium Consularem *Piceni*, Olybrium Consularem *Tuscia*, Catafronium Vicarium *Italia*.

¶. Ergo Valentinianos Senior, eâ quam dixi, constitutione, inter alia constitutom iuit, Munerum publicorum distributionem: & quidem quinam ad SVSCEPTIONIS munus (de quo suo *titulo*, *infr. lib.* 12) nominari possent, vel non. In quo argumento occupatæ sunt præterea tres aliæ eiusdem Valentiniani constitutiones anno proximo 365 ad Mamertinum PP. Italiæ, putà *lex* 4. 6. 7. *inf. d. tit. de susceptor*.

Nos illius sententiam sectemur: Ergo vt illis *legib.* ita & *hâc* omnium *primâ* quæ quidem supersunt: Primò *Palatinos*, qoi officiom aliquod in Palatio gerunt à susceptionis munere priuilegiò singulari immunes esse iubet, de quo ad *d. l.* 4. 6. 7. *inf. tit. de susceptor.* Quod vt *hâc l.* illis verbis, *qui vtique extra Palatium degunt*, indicat; ita disertè statuit *d. l.* 6. *sup. de priuil. eorum qui in S. Palatio* quæ *huic*, vti dixi, & concordat, & coniongenda est.

Secundò Officiales seu Appatitores Magistrorum Equitum & Peditum eodem priuilegio potiri iubet, tùm *hâc l.* tùm *d. l.* 6. *inf. de susceptorib.* quæ & hanc *leg.* indicare videtur; & *huic* quàm simillima est; vbi & ratio additur, *quod Ordinis sint militaris.* Nempe dubitandi ratio hæc subesse videbatur, quod hi Officiales essent, cæterùm Valentinianus iussisset è diuersis officiis susceptores creari, sed decidendi ratio hæc est, quod etsi hi Officiales sint, attamen non eodem iure habendi sint quo cæteri Officiales; siquidem hi Officiales Magistrorum Equitum & Peditum sint Ordinis militaris: quod *d. l.* 6. *inf. de susceptorib.* disertè dicitur, & *Notitiâ Imperij* comprobatur, vt *ad d. l.* 6. notabo pleniùs. Cæterùm posteà ex Cornicularis P. P. idem priuilegium tribuit Valentinianus *l.* 8. *inf. de diuers. officiis.* Quid igitur? Susceptores tributorum seu annonarum eligi vult Valentinianus è diuersis officiis, id est, ex Officialibus diuersorum Iudicum, extra Palatium constitutorum. Quinimò etiam ex iis qui Largitionales ciuitatum fuerunt. Quod vt *hâc l.* ita & *d. l.* 6. *inf. de susceptorib.* disertè cauetur. Et tamen Constantino M. alitér olim visum fuerat, *l.* 3. *sup. de priuil. eorum qui in S. Palatio*: sic quidem vt rationibus inter se pugnent: pro ratione enim Constantinus M. *d. l.* 3. ait, quod Largitionales Vrbium singularum priuilegio separandi non sint à Palatinis, quia dignitas propemodùm similis eos cum Palatinis copulat, quandoquidem Palatinorum matriculis adtineantur. Atenim Valentinianus *hâ. l.* contrà, pro ratione denegatæ his immunitatis ait, quod *illi* VTIQVE *extra Palatium degant*: ac si diceret, non satis esse, vt Palatinorum matriculis quis contineatur, sed illod spectandum, vtrum intra Palatium degant. Largitionales autem ciuitatum qui fuerint è dixi ad *d. l.* 3. *sup. de priuil. eor. qui in sacro Palatio.*

DE COHORTALIBVS, PRINCIPIBVS, CORNICVLARIIS, ET PRIMIPILARIBVS.

TITVLVS IV.

PARATITLON.

I. OHORTALES *Rubr. l.* 1. 11. 20. *& l. vlt. h. t. l.* 4. *inf. de diuers. officiis*: *l.* 14. *sup. de priuil. eorum qui in Sacr. Pal. l.* 3. *de indictionib. l. vlt. de cursu: l.* 48 *de hareticis.* Cohortales apparitores, *d. l. vlt.* (vnde & cohortalis militia, *l.* 1. *h. t. & l.* 48. *infr. de hareticis*: ministerium cohortalis, *l.* 20. *h. t.*) seu cohortalini, *l.* 26. 28 *h. t. l.* 184. *infr. de Decurion d. l.* 14. *sup. de priuil. eorum qui in Sacr. Palatio*: *d. l. vlt. de cursu*: (vnde Cohortalina militia, *l.* 48. *&* 68. *infr. de hareticis*: Cohortalina officia, *l. vlt. inf. de cursu publ.*) cum ab initio ita Officiales Præfecti Prætorio dicerentur (vt docet *lex* 1. *h. t. & l.* 4. *infr. de diuers. officiis.*) posteà Rectorum Prouinciarum Officiales propriè ita dicti. Vnde Cohortalis Syriæ, *l.* 11. & manifestè Cohortalini, ab Apparitoribus Præfecti Prætorio separantur, *d. l.* 14 *sup. de priuil. eorum qui in Sacr. Pal.*

¶ Horum Matricula certa erat. *l.* 10. *h. t.* Neue ad aliam militiam adspirare, suámque militiam deserere poterant, *l.* 4. 18. 21. 22. 23. 25. 28. 29. 30. *h. t.* per prouinciam suam discurrentes, veredo cursus publici vti non poterant, *l. vlt. de cursu publ.* missionémque nisi expleta primipili functione impetrare non poterant, *l.* 16. Hæretici quoque cùm aliàs militiâ excluderentur, cohortalinam militiam deserere non poterant, *l.* 48. 65, *inf. de hareticis.* Criminosi latitantes eruebantur & puniebantur sine vlla veniæ aut indulgentiæ Principalis spe, *l.* 13. Ignominiosè quoque dimissi restitui non poterant Rescripto Principis, *l.* 18. 20. *in fin. de diuers. offic.* quod tamen posuerunt *l.* 26. *h. t.* Priuilegia vicissim nonnulla his tributa post militiam peractam: putà vt à Curiâ immunes essent, *l.* 1. *& l.* 11. *h. t.* & à muneribus ciuilibus, *d. l.* 1. veluti bastagæ & nauiculariæ functiones, *dict. l.* 11.

II. PRINCI

II. PRINCIPES, *Rubr.* & *l.* 10. *h.t.* de quibus & *l.* 1. 3. 4. 5. 6. *sup. de Princip. agentium in rebus* (qui in eum *titulum* malè coniectæ sunt) & *l. Princeps* 3. *inf. de iis qua administr. l.* 2 *inf. de lucris officiorum*; erant ante Cornicularios, vt docet Rubrica *huius tit.* & *lex* 4. 5. *inf. de iis qua admin.* κορυφαῖοι ἐν τάξει Libanio *orat. ad Eustachiam de honorib.* qui inter officiales primi erant qui gubernabant officia *l.* 6. *sup. de Princip. ag.* Sic Aurelianus cohortes vrbanas gubernare dicitur Symmacho *lib.* 2. *ep.* 14. Vnde Princeps officij *l.* 1. *sup. de off. Rector. prou.* Principatus, *l.* 2. *inf. ad leg. Iul. de ambitu*, Principatus officium, *l.* 14. *h. t.* & *l. vlt. inf ad leg. Iul. de ambitu*: & Principatus officiorum, *l. omnis* 5. *inf de his qui administr.* His stationes deferri dicuntur, *l.* 10. *h.t.* & administratiuncula tribuitur, *d. l.* 10. administrationis officium, *l.* 2. *inf. de lucris officior.* gubernare officia, seu Officiales dicuntur, *l.* 6. *de Princip. agent.* principem locum regendis cohortibus obtinebant, Symmachus *lib.* 3. *ep.* 87. Ideo emolumenta quædam & compendia his.... Officij liberalitate *d. l.* 2. *inf. de lucris offic.* Cæterùm multi Principes officiorum ex Agentibus in rebus sumebantur, atque ad prouincias mittebantur, diuturno videlicet obsequio defatigari, *l.* 3. 6 *sup. de Agentib.* His auctoribus & ordinantibus Officiales mittebantur in munus & necessitates publicas priuatásque: *d. l.* 1. & 3 *de Princip.* Exhibitio personarum sine his non mandabatur, *d l.* 3. executio concedebatur, *d. l.* 4 *de Princip.* citatoria omnia omnium causarum & personarum per hos fiebant, *l.* 5 *de Principib.* præceptiones Iudicum implebant, *l.* 6 *de Principib.* In Secretarium Iudicis admitti cupientes inducebant, *l.* 1 *sup. de offic. Rector. prouincia*: *l.* 5. *sup. de proximis*: postulationes à causarum patronis per hos introducebantur, *l.* 4. *sup. de Princip. agentium.* Cæterùm prohibiti officium suum relinquere *l.* 14. *h. t.* vel etiam stationes suas vendere, *d. l.* 10. viceuersâ prohibiti Principatum repetere, *l.* 2. & *l. vlt. infr. ad leg. Iul. de ambitu.* Denique officij tempore quidquam præter paternas res comparare prohibiti *d. l. Princeps* 3. & *d. l. omnis* 5. *inf. de iis qua administr.*

III. CORNICVLARII, de quibus *leg.* 10. *h.t.* vbi de his plenè ago; *de erogat. milit. annon. l.* 3. 5. *inf. de iis qua adm. l.* 5 *sup. de prox. l.* 8. *inf. de diuers. offic.* Principibus proximi erant: vnde vtique coniunguntur *d. l.* 10. *h. t.* & *d. l.* 3. 5. *inf. de iis qua administr.* & *l.* 5. *sup. de proximis.* Hi Corniculum officiorum gerere dicuntur, *d. l.* 5. & *l.* 8. *inf. de diuers. offic.* corniculos transigere, *d. l.* 8. Vnde Cornicularij Præfecturæ *d. l.* 8. Cornicularij cuiuscunque prouincialis officij, *d. l.* 32. *sup. de erogat. mil. annon.* Hi prohibiti stationem suam seu administratiunculam vendere, *d. l.* 10. *h. t.* Horum munus annuum erat *l.* 8. *inf. de diuers. officiis.* His Præfecti Prætorio Cornicularijs post transactos corniculos & missionem licebat purpuram Imperatoris adorare, & liberum habebant otium, seu immunes ab omnibus muneribus & in his susceptionis erant, *d. l.* 8. & 9. Vnde Cornicularij honor, *d. l.* 8 & 9. Hi quoque officij tempore quicquam præter res paternas comparare vetiti *d. l.* 3. & 5. *inf. de iis qua administr.*

IV. PRIMIPILARES *Rubr. l.* 2. 3. 6. 9. 17. 21. 27. *h. t. l.* 11. *sup. de filiis mil. appar.* & *l.* 6 *inf. de diuers. officiis*: *l. vlt. inf. de protostasia*: (à quibus Primipilarij, *l.* 29 *h.t.* & *l.* 12. *de Veteranis*) erant, qui ad pascendos milites solemniter ad limitem destinabantur, *d. l.* 6. qui ex more susceptas omnes alimonias militares ad limitem peruehebant, *d. l.* 6. quibus Primipili necessitas incumbebat, *l.* 7. pastus Primipili, *l.* 8. 10. 11. 16. *h. t. leg.* 12. 13. *inf. de diuers. offic.* Primipili pactio, *d. l* 6. *inf. de diuers. officiis*: qui specierum primipilarium curam habebant, *l.* 19. *h. t.* quas & ideò susceptoribus tradebant, *d. l.* 6. *h. t.* iidem & cursum exhibebant, *d. l.* 6. *in fin. de diuers. offic.* Ex his etiam Stationarij sumpti, *d. l.* 2. *h. t.* Curiales, hac Primipilari decem annorum militiâ Curiâ liberabantur, cùm alij Officiales fermè 25. annorum militiâ tantùm liberarentur, *d. l.* 8. iunctâ *l.* 5 *eod. tit. infr. de diuers. officiis.* His quoque post emeritam militiam dignitates conferebantur, *l.* 3. *h. t.* & à bastaga ac nauicularia functione & curiâ immunes erant, *l.* 11. *h. t.* at non & à protostasiæ munere, *d. l. vlt. inf. de protostasia.*

§ PRIMIPILARII, *l.* 29. *h. t. l.* 12. *de Veteranis*, seu filij Primipilarium, *l.* 11. *de fil. mil. apparit.* huic quoque conditioni & necessitati adstringebantur. Sic, vt Primipilarij militiâ Armata à necessitate suâ non excusabantur *l.* 12. *inf. de Veteranis*: vt nec aliâ militiâ aut dignitate *l.* 29. *h. t.* Iidem tamen ad Curiam quandoque vocabantur: *dict. l.* 11.

---

1 *Imp. CONSTANTINVS A. ad Constantium" PP. ō.

QVONIAM iniquissimè Tyrannus" constituit †, *Vt qui ex Cohortali" militiâ honestam missionem & vacationem rerum suarum meruerint, Ciuilibus" officiis & Curiæ necessitatibus inseruiant*: placet, hac" lege cessante, eos qui Cohortali militiâ completis xxv.

 stipendiis

ſtipendiis diſceſſerint, ad nulla deinceps ciuilia munera vel Curiæ deuocari." Quam rem & circa Officiales Præſidum obſeruari conueniet. Dat. IV. Kalend. Mai. Conſtantino A. IV. & Licinio IV. CONSS. [315.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.*

" Eidem *Conſtantio* inſcribitur hoc ipſo anno *lex* 1 *inf. de curſu publico*; quæ dicitur *Acc. Catalis.* Item anno 314. *lex* 1. *inf de infirmandis his qua ſub Tyr.* anno 315. *l.* 11. *inf. de decurion.* anno 317. *lex* 2. *ſup. de famil. arcifſ.* Neque dubito, quin hic Conſtantius ſit Conſtantini M. frater, Galli & Iuliani Cæſarum pater, qui poſteà à Conſtantio (cuius patruus erat) interfectus eſt.

" An *Maxentius* (de quo eſt altera Conſtantini *lex* anno ſuperiore; putà *lex* vn. *ſup. de Ingenuis qui tempore tyranni ſeruierunt*:) an Licinius? dicam mox.

† Lege latâ, vt ex ſequentibus patet.

" Præfecti Prætorio, vt apparet ex fine *legis*.

" Veluti baſtagæ, & nauiculariæ functionis, *l.* 11. *inf. h.t.*

" Tyranni.

" Ita in MS. exertè: hactenus malè editum xx. ſeu *viginti*.

" De viginti ſtipendiis in militia Armatâ, vide Lipſium *de mil Rom.*

COMMENTARIVS.

Constantini M. tres *leges* hoc *titulo* occurrunt ſuper Officialibus (quibus addendæ *lex* 1.2.3 4. *ſup. de Numerariis*, *lex* 1.2. *inf. de diverſ. officiis*: & *lex* 1. *ſup. de off. Rectoris prouinciæ*) Ex quibus apparet, ab vna parte quanto ſtudio priuilegia eorum tuitus ſit: parte alterâ, quanto ſtudio eorum concuſſionibus & deprædationibus occurrerit. Ad prius caput pertinet *lex* 1. & 3. *h. t.* ad poſterius *lex* 2. ¶ Ergo *l.* 1. Cohortales, vt & Officiales Præſidum, poſt viginti quinque ſtipendia, honeſtâ miſſione vel vacatione donatos à ciuilibus officiis & Curiis immunes manere iubet: pariter vt Valens Imp. *l.* 11. *infr.* Cohortales inquam, id eſt Officiales Præfectorum Prætorio: nam hoc ſenſu *hâc l.* cohortalis militia accipienda eſt, vt ei inquam opponantur Officiales Præſidum, vt diſertè opponuntur *fine huius leg.* Quo ſenſu etiam Cohortales accipiendi, *l.* 4. *inf. de diuerſ. offic.* cùm aliàs *Cohortales* quorumcunque Magiſtratuum Officiales dicantur: de quo in *Paratitlo*.

Id autem conſtituit Conſtantinus M. abrogandæ legi Tyranni cuiuſdam, qui Cohortales miſſiones vt dixi, donatos, ciuilib. officiis & Curiæ neceſſitatibus inſeruire conſtituerat. Et ſic ſtatum Officialium & priuilegia munitum iit aduerſus Tyranni illius conſtitutionem. Pariter vt idem Conſtantinus anno ſuperiore 314. Ingenuorum ſtatum ſub Tyranno Maxentio labefactatum, erectum iuit, *l. vn. ſup. de Ingenuis qui temp. tyranni ſeruierunt*. Idémque ſub Licinio Tyranno Senatorum & Equitum ad indebitum munus veluti Nauicularium ſtatum labefactatum erectum iuit, *l.* 3.4. *infr. de infirm. his quæ ſub Tyrann.*

¶ De quonam autem Tyranno id accipiendum? Nam & de Maxentio, & de Licinio id accipi poſſit; Et certè magis eſt, vt de hoc accipiam. Hoc enim ipſo tempore aduerſus Licinium bellatum prælio Cibalenſi, aliiſque: Et Conſtantius, cui hæc *lex* inſcribitur, idem ille videtur, quem paulò ante Conſtantinus ad Licinium miſerat, Auctore incerto de Conſtantino, quem à Sirmondo acceptum edidit Valeſius *p.* 473.

II. * Idem A. Edicto" ſuo ad Afros."

Stationariis Primipilarium, quorum manifeſta ſunt loca", coram mandatum eſt, Vt ſi extra modum aliquid extorſerint, ſciant ſe capite puniendos. ¶ Præterea Ne carcerem habeant, Néve quis perſonam pro manifeſto crimine apud ſe habeat" in cuſtodia. ¶ Néve" quis amplius quàm duos agaſones ex prouinciâ ſecum habeat, vel de Numidia ſibi adiungat, Néve ex aliis prouinciis agaſonem habeat, vel Qui alicui" tam Stationarij miniſter fuit. PP. VI. Id. Mai, Kartag." Conſtantino A. IV. & Licinio CONSS [315.]

NOTÆ.

* *Lex* 1. *Cod. eod tit.* hinc deformata eſt, duobus capitibus retentis.

" *Edictum* Conſtantini M ad Afros Proconſulares ſcilicet.

" Forte *lucra*: pariter vt *l.* vn. *infr. ne Praſeſſ* &c. in hoc ipſo argumento. An verò *loca* hic dicantur adſignata ſtationibus: & curis peragendis: vt etiam fortè hic legatur *loca curarum*, non *loca*, *coràm*?

" Detineat.

* Tertium hoc caput penitùs reciſum à *Cod. Iuſtin.*

" *K.* vel *alicuius* vel inf. *ſtationario*.

" *Karthagine* propoſita hæc *lex*, tanquam in metropoli: quomodo & *lex* 3. *inf. quemadmodum munera ciuil.* & *l.* 15. *inf. de appellat.*

COMMENTARIVS.

De Stationariis Primipilarium (id eſt, qui ex Primipilaribus ſumebantur, de quibus Primipilaribus in *Paratitlo*, & ad *l.* 5. *inf.* per Africam Proconſularem ſcilicet) eſt hoc Conſtantini M. Edictum ad Afros. *Stationarij* à ſtationibus militum dicti, *h.l.* & *l.* 1. *inf. de curſu publico*, (quæ

&

& ipsa est Constantini M.) & Constantij *l. 1. sup. de curiosis*: & Honorij, *l. 31. inf. de Episcopis*, erant, qui certis locis stationes agebant, consistebant, inter alia, curaturi, exploraturi, ne qua cursui publico fraus fieret: item reos inuestigaturi, & exinde Iudicibus nuntiaturi: qui ideo *Caragendarij*, siue *Curiosi* dicti; de quo, *tit. suo de curiosis, sup.* De quibus stationibus, v. *l. 36. 65. inf. de curs. publ. l. 1. sup. de Curios.* De stationariis, vt omittam notissimos Suetonij locos, Tertullianus *Apologetico c... Latronib. vestigandis per prouincias militaris statio sortitur.* Quos & idem *de fugâ in persecutione sub f.* Curiosos vocat, de cuius loci sensu dixi *ad d. l. 1. sup. de curiosis*. Alij sunt ab his Stationarij milites, de quibus *l. 2. sup. de Veteranis*: Ammianus Marcellinus, *lib. 18. p. 131. lib. 19. p. 153.*

¶ Hi porrò Stationarij & Curiosi modò ex hoc, modò ex illo hominum genere sumpti: sub Constantino M. non tantùm ex Memorialibus & Palatinis sumpti, verùm etiam ex aliis, quod docet *lex 2. sup. de priuil. eorum qui in S. Palatio*: ac nominatim ex Primipilaribus, vt hæc *lex* docet: seu ex Præfectianis, id est, Præfecti Prætorio & Vicariorum apparitoribus. Quod etiam sub Constantino M. aliquando obseruatum testatur *lex 6. inf. de diuers. offic. & lex 2. sup. de curiosis*. Verùm Constantius mox Præfectianos, & Vicarianos, & omnes Officiales à Curiosi munere submouit, Agentibus in rebus solis eo munere delato, *d. l. 2. de curiosis*: & post eum Valentinianus *l. vn. inf. ne Præf. Exactoris vel Curiosi offic. fungatur*. Et tamen sub Honorio Imp. postea Apparitores Stationarios fuisse docet *lex 31. inf. de Episcopis*.

¶ Sanè vt Curiosis Stationariis aliorum Imperatorum *legibus* præcepta seu mandata quædam data: & *hâc l.* à Constantino M. dantur, & quidem quoad Tria. Aduersus eorum concussiones, Carceres, Agasones eorum.

Primo scilicet capite capitalem pœnam his comminatur, si vltra manifesta lucra (vt fortè hic legendum) extra modum aliquid extorserint, & sic superexactoribus: vnde patet alicuius rei & lucri exactionem habuisse, intra modum aliquem scilicet, de quo fidem quoque facit *d. lex 2. 6. & l. vlt. sup. de Curiosis*.

Secundo capite Constantinus M. Stationariis carceris & custodiæ iure interdicit, ne carcerem habeant, neuè personam, *licèt* (quæ vox addita *Cod. Iust.*) pro manifesto crimine, apud se in custodia teneant. Quod & ipsum postea vetuit Constantius *d. l. 1. sup. de curiosis*. Curiosi scilicet & Stationarij carceris ius & custodiæ non habuêre, verùm reorum tantùm nunciandorum, *h. l. & d. l. 1.* Sic sanè & idem Constantinus ob tributorum solutionem quemquam in carcerem mitti à Iudicibus vel Officialibus vetuit, *l. 3. inf. de exactionib.* De priuati alioquin carceris vsurpatione prohibita, vide *l. vn. sup. de priuati carceris custodia*.

¶ Tertium caput (quod totum abest à *Cod. Inst.*) est de *Agasonibus* Stationariorum: *Agaso* est non quilibet seruus, verùm δοῦλος ἵππων.....vt Glossæ *Philoxeni* rectè explicant: scilicet huiusmodi Stationariis & Curiosis ad stationes suas & curas peragendas iumentis opus erat & seruis. Igitur de his Agasonibus per Africam Proconsularem tria *hâc l.* constituuntur: Primò numerum eorum definit Constantinus, nempe non amplius quàm duos Agasones Stationarium habere posse. Secundò definit vndenam eos sibi sumere soliti in Africâ: nempe vel ex eadem prouincia, vel ex Numidia: Cur verò ex Numidiâ? Nempe quia summa Numidarum peritia circa equos erat: nam & Equi ex Numidia optimi, & maioris pretij erant: & verò eâ de causâ ad vsum militarem exacti collati & majore pretio adærati, quod docet *lex 29. inf. de annona & tributis. l. 15. inf. de nauicular.* & vetus Orbis descriptio sub Constantio *cap. 52.* Postremò vetat eum Agasonem sumi, qui alterius Stationarij iam minister fuerit: ne scilicet in continuâ quodammodo concutiendi occasione haberentur, quod euenire solet huiuscemodi hominum generi curioso & exploratori.

III. *Idem A. ad Bithynos.

PRimipilaribus, post emeritam militiam, Perfectissimatus, vel Ducenæ, vel Centenæ, vel Egregiatus dari dignitas potest. Dat. XII. Kalend. Aug. Gallicano & Basso CONSS. [317.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex à Cod. Iust.* Iungendæ autem ei tres aliæ, purà *lex 1. inf. de Cæsarianis*: *lex 1. inf. de murilegulis*, *l. 5. inf. de Decurionib.*

COMMENTARIVS.

DE PRIMIPILARIIS (de quibus in *Paratitlo*, & *ad l. 10. inf.*) est hæc è Constantinianeis *hoc titulo* occurrentibus *lex tertia*: quâ definitur, vtrum post emeritam illi militiam Quatuor illis dignitatibus, quæ eâ memorantur, decorari possint? Id quod *hâc l.* affirmatur: pariter vt de Decurionibus, si patriæ suæ munera impleuerint, *l. 5. inf. de Decurionib.* de Cæsarianis itidem post officium inculpatè gestum *l. 1. inf. de Cæsarianis*. Aliud verò de Monetariis, quos in actu suo semper durare vult: *l. 5 t. inf. de Murilegulis & Monetariis*. Quæ quidem tres *leges* huic nostræ coniungendæ sunt, velut vnius & eiusdem Edicti Constantinianei ad Bithynos emissi partes. De cuius sententiâ & rationibus plora ad eas *leges*.

¶ Notandæ tantùm sunt quatuor dignitates, quæ his omnibus *legibus* memorantur. Prima, *Perfectissimatus*, de quâ fuit *suprà, lib. 6. tit. vlt.* Secunda, & Tertia, Ducenæ & Centenæ, quarum prætereà mentio fit *l. 7. 8. 20. 21. infr. de Agentib. in rebus*: & *l. vlt sup. de Senatorib. & gleba collat.* Ducena & Centena gradus quidam erant in schola Agentium in rebus, ad exemplum militiæ Armatæ, & quidem Equestris, (vt ostendi *ad l. 7. sup. de Agem. in rebus*:) proximi Principi Agentium: sic vt è Ducenâ ad Principatum Agentium promotio fieret. Eratque hæc dignitatis species, quia magna his priuilegia competebant, & proximi gradus

Principatui: Quare pro præmio dignitas hæc à nonnullis appetita. Sanè inter alia & illud fuit, quod è Ducenariis Agentium in rebus, Principes officiorum Magistratuum multorum sumebantur, veluti in Oriente Princeps officij Proconsulis Achaiæ, Comitis Orientis, Præfecti Augustalis Vicarij Asiæ, Ponticæ, Comitis rei militaris Ægypti: In Occidente Proconsulis Africæ, Vicarij vrbis, Africæ, Hispaniarum septem Prouinciarum. Quod ex *Notitia Imperij* discere est. Ducenariorum sanè & apud extraneos Scriptores alios multa mentio etiam Ecclesiasticos, & quidem qui Ducenarij Præfecti Prætorio fuerint, veluti in *collat. Karthag*. A. 411. *Adstantibus*, inquit, *Viris deuotissimis Protectoribus Domesticis: adstantibus etiam Viris deuotissimis Agentibus in rebus Vrso, Petronio & L.* DUCENARIIS *Illustrium Potestatum, Bonifacio & Eusebio apparitoribus Illustrium, atque eminentium potestatum.* Quomodo & Centenarius Illustris Præfecti Prætorio memoratus apud Athanas. *apol*. 2. *p*. 616. Ab his Ducenariis & Centenariis diuersi sunt ij, de quibus agitur *l*. 1. *inf. de exactionib*. Quarta postremo loco, est *Egregiatus*, de quo dixi suo *titulo*.

IV. * Imp. CONSTANTIUS" A. Antonio Duci" Mesopotamiæ.

VXTA suggestionem Vicarij Mesopotamiæ, de his qui Officia Præsidialia deferentes ad sacramenta militiæ" adspirasse noscuntur, iteranda statuti † desideratur auctoritas"; ideóque, etiam nunc iubemus, vt, retentis his qui veteranorum seu militum filij esse noscuntur, ceteros Grauitas" Tua Officiis propriis restituere non moretur, & cetera. Dat. IV. Non. Febr. Limenio & Catullino CONSS. [349.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust*. Iungendi autem huic, *lex* 6. *sup. de filiis milit. apparit*.

" Quamplurimæ aliæ huius anni constitutiones solius Constantij nomen præferunt, cùm tamen Constantis quoque nomen inscribendum fuerit.

" *Dux Mesopotamiæ* sub Constantino fuit *Aurelius*, cui inscribitur *lex* 1. *Cod. de Eunuchis*, sub Constantio, *Cassianus*, cuius meminit Ammianus Marcellinus in Gestis A. 356 *lib*. 16 *p* 74. *A*. 359. *lib p*. 117. Anno 363. *lib*. 25. *p*. 924 sub Valente, *Vrbicius*, cuius idem meminit *lib*. 30 *p*. 445. sub Theodosio M. *Thoriobandus*, cui inscribitur *lex* 2. *Cod. qua res venire*. De Duce Mesopotamiæ sub Theodosio Iuniore videnda cumprimis *Notitia Imperij*. Meminit & Leo Imp. *l. vlt. C de diuers. offic*.

" Vicarius Mesopotamiæ nullo alio loco memoratur, & sanè Mesopotamia prouincia vnica fuit, atque adeo Præses ei præfuit: vt docet *Notitia Imperij*. Forte putet quis Osdroënam & Mesopotamiam & Euphratensem seu Commagenem, administratione hoc tempore in vnam diœcesim iunctas fuisse: Quod etiam confirmare videantur sequentia, vbi in plurali agitur *de officiis Præsidalib. Iuxta suggestionem*, inquit, *Vicarij Mesopotamiæ de his qui* OFFICIA PRÆSIDALIA *deferentes*, &c. & rursum: *Grauitas tua officiis propriis restituere non moretur*.

" Armatæ.

† Huius *Legis*, siue statuti nulla alibi mentio.

" Auctoritas, de Lege propriè: vide *Glossar*.

" *Grauitas tua*.

COMMENTARIUS.

CONSTANTII Imp. quatuor *leges* sequuntur, quibus Officiis Iudicum consultum it. At primò quidem *hâc l*. ne militiæ Armatæ obtentu ea deserantur. Vetat scilicet *hâc l*. Quemquam officiis Præsidum desertis ad militiam adspirare: contrà, iubet eos qui nomina sua militiæ dederint, ad officia retrahi: vt viceuersa Veteranorum filios officiis Præsidum adgregari vetat, *l*. 6. *sup. de filiis milit. apparitor*. Quæ lex huic nostræ coniungenda est, eu eiusdem Constantianæ constitutionis pars. Denique sicut officia militiæ obtentu, ita vice versâ militiam officij obtentu deseri vetat eâ constitutione. ¶ Quæ ad Mesopotamiam pertinet, & sic ad militem hâc tempestate oppositum Persis: quibuscum varia bella, inter quæ, nouem grauissima Constantio fuêre: Et quidem Anno superiore 348. bellum maximum & nocturnum ad *Singaram* (quæ vrbs est Mesopotamiæ ad Tigrim, quæque à Sapore postea capta est, teste Ammiano Marcellino *lib*....) De Mesopotamia hoc tempore quæ scribat vetus Orbis descriptor, vide *cap*. 17. Denique Ammianus Marcellinus sub hoc ipso Constantio in Gestis A. D. 353. *lib*. 14. *p*. 8. scribit, quod Mesopotamiæ tractos omnes crebrò inquietari sueti, prætenturis & stationibus seruabantur agrariis.

V. * Idem A." ad Viros Clarissimos PP. ô. Post alia.

BEneficiarios in eodem obsequio perseuerare volumus: & cetera. Dat. Prid. Non. Mai, Constantino" A. VII. & Constante C. II. CONSS. [354.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust*. Ceterùm huic *legi* iungendæ videantur *lex* 4. 5 6. *infr. de diuers. offic. & lex* 1. *sup. de Agentib in rebus*: Quæ certè & argumento, & anno, & inscriptione concordant: dies tantùm disconueniunt.

" Scriptum oportuit *Idem A A*. Constantius scilicet & Constans de quo dixi ad *l. sup*. 4.

" *∡*. *Constantio*.

COMMEN

COMMENTARIVS.

De Beneficiariis est hæc Constantij *lex*: de quibus agitur & alterâ eiusdem constitutione, potà *l. 7. inf. h. t.* (vnde desumpta est *lex*, *officiales*, *Cod. de Episcop. & Cleric.*) Quorum frequens alibi quoque mentio : apud Iulium Cæsarem, *lib. 1. de bello ciuili*, Plinium, duobus locis, *lib. 10. ep. 32. & 36.* Spartianum *Hadriano*, Tertullianum, *de fuga in persecut.* Eusebium *histor. Eccles. lib. 9. c. 8.* Festum *in verb. Beneficiar.* Vegetium, *lib. 2. de re militari, c. 7.* In veteribus Inscriptionib. pluribus : in Glossis *Basilicorum*, & apud Thalelæum *lib. 45. βασιλ. t. 1.* Quinam fuerint? semel dispiciendum est.

¶ Ergo in Magistratuum ministerio Beneficiarios fuisse hæ *leges* nostræ satis ostendunt, & *hæc* nominatim, *lex* : Nam & *leges* quæ de iis agunt, positæ sunt sub *titulo de Cohortalib.* Et *obsequij* appellatione eos designat Constantius *h. l.* & in officio fuisse testatur *lex 7. inf.* Hinc adeò qui in Edicto Maximini apud Eusebium, *lib. 9. c. 8.* βενεφικιάλιοι dicuntur, in altero eiusdem Edicto de eâdem re ὀφφικιάλιοι vocantur. Sed & Glossæ *Basilicorum* βενεφικιαλίους interpretantur τοὺς ἐπὶ στρατείᾳ τῶν μαγιστρίων (sic enim scribendum) πλησιάζοντας. Quare & Cohortalinorum numero & appellatione censiti. Hinc Plinius *lib. 10. ep. 32. vt ex cohortibus quibus me præesse voluisti; contentus esset beneficiariis decem, Equitibus duobus, Centurione vno.* Hinc & (quod Cuiacius notauit *ad l. 3. Cod. de canone largit. titulorum*) Patricius, vt refert Thalelæus *lib. 45. βασιλ. t. 1.* Cohortalinos Beneficiarios vocauit: ὁ δὲ μακαρίτης πατρίκιος, τοὺς κορτιναλίους καλεῖ μὲν Beneficiarios. Erántque speciarim, quos suæ custodiæ seu tutelæ causa habebant, siue ciuiles, siue militares Magistratus; vt docet Cæsar *lib. 1. n. 320. de bello Ciuili* : *Petreius non deserit sese, armat familiam, cum hac, & Prætoria cohorte cetratorum, Barbarísque Equitibus paucis Beneficiariis suis, quos suæ custodia causâ habere consueuerat*, &c. & Plinius *lib. 10. ep. 36.* vbi *tutela causâ additos* ostendit. Hinc adeò frequenti mentione in Inscriptionibus veteribus : *Beneficiarius Legati, Consularis, Præfecti vrbis, Præfectorum, Prætoris, Tribuni, Proc.* &c. qui tamen in magno *Indice*, sub capite *de re militari*, non adeò rectè referuntur. Neque enim propriè milites fuêre, non magis quàm domestici aut Protectores Imperatorum. Quanquam & suo modo apud Plinium *lib. 10. ep. 32. 33. & 36.* militibus connumerantur : *Maximus*, inquit, *libertus & procurator tuus, Domine, præter decem Beneficiarios quos à me assignari, à me Gemellino optimo viro iussisti, sibi quoque confirmat necessarios esse milites. Ex his interim sicut inueneram in ministerio eius, relinquendos existimaui : præsertim cùm ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quin etiam tutela causa, quia desiderabat, addidi duos Equites.* Erant autem fermè Pedites, & Equitibus opponebantur, vt ex postremo illo Plinij loco liquet, & altero quem *suprà* produxi *ep. 32. contentus esset beneficiariis decem, Equitibus duobus, centurione vno.* Quamquam Iulij Cæsaris *loco*, Equites etiam beneficiarij dicuntur. His præerant & Centuriones, Suetonius *Tiberio c. 12. Venit etiam in suspicionem per quosdam beneficij sui centuriones à commeatu castra repetentes.* Horum Beneficiariorum operâ, Magistratus vel extraordinario cum munere missi (vt docent loca *Plinij*) vsi non tantùm suæ custodiæ & tutelæ causa, verùm etiam ab his missi ad varia negotia peragenda : veluti nuncio alicui perferendo : Quò pertinet Spartiani locus in *Hadriano. Ex Germania superiore festinans Adrianus, vt primus nunciaret excessum Neruæ à Seruiano sororis viro, diu detentus, fractóque consultè vehiculo tardatus, pedibus iter faciens, eiusdem Seruiani beneficiarium anteuenit.* Eorundem opera vsi in conquirendis, vestigandis reis, & Christianis olim tanquam malis hominibus; quâ causâ etiam, curiosis iunguntur. Testis Tertullianus *lib. de persecut. in fugâ. Nescio dolendum, an erubescendum sit? In matricibus Beneficiariorum & Curiosorum inter Tabernarios & Lanios & fures balnearum & aleones Christiani quoque vectigales continentur.* Cuius loci sensum iam ostendit alibi ad *l. sup.*......nempe tunc Christianos in matriculis Beneficiariorum & Curiosorum inter Tabernarios id genus homines nequam censeri. Falsus enim est vir doctus, cum putauit Tertullianum Beneficiarios Tabernariis accensere, cùm dicere debuerit, à Beneficiariis Christianos inter Tabernarios accensitos. Curiosis igitur eo loco coniunxit beneficiarios, tanquam circa idem occupatos : illi quidem de more, hi extra ordinem : circa reos inquam vestigandos. Non verò quod alius vir doctus putauit; quod iis exigendorum vectigalium cura incumberet : nam neutris ea incubuit : neque id Tertullianus voluit : id enim voluit tantùm Tertullianus, Christianos erutos à Beneficiariis & Curiosis, vt his viuere liceret, vectigal soluisse, ceu malos & impuræ vitæ homines alios. Ergo eruendis malis hominibus missi extra ordinem *Beneficiarii*. Quod etiam liquet ex Edicto Maximini apud Eusebium de Christianis ὥστε ἵνα μήτε ὑπὸ τῶν βενεφικιαλίων, μήθ᾽ ὑπ᾽ ἄλλων τῶν τυχόντων ὕβρεις μήτε σεισμοὺς ὑπομένειν, ἀκόλουθον ἐνόμισα καὶ τούτοις τοῖς γράμμασι τὴν σὴν στερρότητα ὑπομνῆσαι. Et ex altero eiusdem Maximini Edicto, vbi Officiales appellat, quos superiore Edicto Beneficiarios ἐν τούτῳ τῷ ἀφοράσεως ἐξ ἧς πέρυσι καθωρίσθη ὑπὸ τῶν δεσποτῶν Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τῶν γονέων τῶν ἡμετέρων τὰς συνόδους τῶν χριστιανῶν ἐξαιρεθῆναι πολλὰς σεισμοὺς καὶ ἀποστερήσεις ὑπὸ τῶν ὀφφικιαλίων γεγενῆσθαι. Iisdem & cura & exhibitio cursus publici demandata, vt clarè id ostendit *lex 7. inf.* vbi disertè exhibitioni cursus & primipili necessitati nexos fuisse Beneficiarios ostenditur. Quâ *leg.* non agitur de Beneficiariis Rationalium (vt vir doctus putauit) sed Beneficiarij, Officialibus Rationalis opponuntur : sic quidem vt illis exhibitio cursus & primipili necessitates mandatas, hi verò rationes fiscales tractasse indicentur Sic & Patricius, loco à Cuiacio allegato λέγει δὲ φροντίζειν αὐτοὺς τῶν ἀλλαγῶν τῶν ἵππων. Nominis huius quæ ratio sit, anxiè inquirunt : Paulus ex Festo hanc rationem reddit : *Beneficiarij milites dicebantur, qui vacabant muneris beneficio* : id est muneris immunitate (id enim *Beneficij* vox significat, vide *Glossar. Theod.*) *è contra Munifices vocabantur, qui non vacabant, sed munus Reipubl. faciebant.* De quibus Munificibus dixi *l. 2. sup. de cursu publ.* Aliter Vegetius, *Beneficiarij*, inquit, *ab eo appellati quod promouentur beneficio Tribunorum.* Mihi Festus verum dixisse videtur; Nempe ideo Beneficiarij dicti videntur, quod cùm in cohorte Magistratuum essent, beneficio tamen, id est, immunitate munerum militarium gauderent, & custodiam tuitionémque tantùm præstarent ordinariè. Nam neque Viri docti sententiæ accedo, qui Beneficiarium eundem cum Commeatali facit, cui videlicet Tribunus commeatum dabat. Imò neque illis assentior, qui cum Promotis eosdem faciunt : de quibus ad *l. 2. inf. de falsa monet.* & *l. 2. inf. de curs. publ.*

Tandem non fero Βοηθειμαλίες quorum Iustinus meminit *Nouella*... de his Beneficiariis accipi, quod plerique hactenus credunt: verùm accipiendi omninò sunt Veneficiarij: ex eo loco quippe clarum, non officij aut ministerij, verùm criminis notam illud esse

¶ Nunc de ipsius *legis* sententia. Eâ iubet Constantius beneficiarios in eodem obsequio perseuerare, id est, obtentu conditionis Curialis ad curiam reuocari vetat. Quod colligimr ex iis *legibus* quas huic ceu eiusdem constitutionis partes coassandas videri cui posse dixi, nempe ex *l.1. sup. de agentib. in rebus: l.4.5.6. inf. de diuers. officiis.* Iis quippe constitutionib. id agit Constantius, vt definiat quonam actu, cuius temporis Curialis conditio euitari posset, vel non, ac nominatim actu Agentium in rebus, &c. *d. l.1.* Officialium, *d. l.4 5.6.* Nempe est vbi à curia liberationem tribuit post actum 25. annorum, vt in sp. *d. l.5. & 6.* est vbi viginti annorum, vt in sp. *d. l.1.* est vbi quindecim, vt in sp. *d. l.5. inf.* est vbi post decem vt in sp. *d. l 6. in medio.* Atenim *hâc l.* Beneficiarius in eodem obsequio perseuerare vult quocumque tempore in eo obsequio fuerint. Et hæc quidem *huius legis* sententia videri posset. Possit tamen & hæc esse. Nempe beneficiarius nullo honore, nulla militiâ, nullâ præscriptione ab obsequio suo liberari posse. An verò & quando per Clericatum liberari possint, docebit *lex 7. inf.*

VI. Idem" A. ad Taurum PP. ô."

PRimipilaribus", qui ad pascendos milites sollemniter ad limitem destinantur, grauia sustinentibus detrimenta, hoc modo credidimus consulendum, vt Duces qui multa eis" extorquere firmantur", nomine munerum vel sportulæ, nihil ampliùs percipiant, quàm percipiebant à" Patre nostræ" perennis memoriæ regente Rempublicam, ita vt species à Primipilaribus ipsa præstetur, nec in nummum aurúmve dirigatur", ne super inmensitate pretiorum necessitas conquerendi exsurgat. ¶ Hâc igitur remotâ iniuriâ, idonei" mittantur, qui ex more susceptis omnibus alimoniis militaribus easdem peruehere contendant, actis apud Rectorem prouinciæ conficiendis, per quæ designabitur quantus specierum modus in vsum alimoniæ militaris à Primipilaribus præbeatur", & quid ob munera Ducibus mittenda vel sportulam, cuius habet notitiam Officium Præsidale Dat." Epistula" Præfecto, cui hæc sacra" fuerat antelata." XI. Kal. Iun. Medi." Datiano & Cereale CONS. [358.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" ꝶ *Constantius A & Iulianus C.*
" *Taurus* PP. Italiæ sub Constantio: vid. *Prosopogr.*
" De *Primipilaribus*, vide *Paratitlon.*
" Ab eis.
" *Firmantur*: id est affirmantur.
" Vox hæc abundare videtur, etsi in MS. ea extet.
" Id est sub patre nostro, & ex indulto: nisi forte delenda vox, à.
" ꝶ. *nostro*: Et intellige Constantinum M.
" Seu redigatur, atque adeò adæretur.
" Primipilares.
" Id est consignetur, perferatur.
" *Data*, id est reddita, pariter vt *l.2. inf. de Murilegulis*: vt sequentia docent; sed & illud, quod *Sirmij* hoc anno egisse Constantius deprehenditur.
" Notanda hæc subscriptio.
" De hac *Sacra* appellatione, vid. *Notitiam nostram Imperij Romani* Multa Iuretus ad *lib 7. Symmachi ep. 59. & 94.*
" *Antelata*, prælata: vid. *Paratit de constit. Princ.* & quæ dixi ad *leg. vn. inf. si per obreptionem.*
" Hinc quoque patet Præfectum P Italiæ Mediolani constitisse.

COMMENTARIVS.

DE PRIMIPILARIBVS, & SPORTVLIS quas hi Ducibus soluebant, est hæc Constantij constitutio, vt & altera Valentiniani *l. 9. inf.* & tertia Theodosij Iun. *l 27. inf. h.t.* De quibus Primipilaribus plene iam dixi in *Paratitlo.* Sanè vel ex *hâc l.* quinam illi fuerint apertissimè discere licet: Primipilares scilicet fuerunt, *qui ad pascendos milites solemniter ad limitem destinabantur*, seu vt mox dicitur, *qui ex more omnes alimonias militares susceptas ad limitem peruehebant.* Quare & Theodorus Harmopulites *lib. 9. t. 9.* Primipilum ita definit: πριμίπιλον ἐστι τὸ τοῖς πρώτοις ἀκοντισταῖς στρατιώταις διδόμενον σιτηρέσιον ἵνα ἐξανείμη τοῦτο αὐτοῖς (στρατιώταις scilicet) scilicet Primipilum & Primipilares nomen erat...... Suidas Πριμιπιλάριος ὁ τὸ μεῖζον ἀξίωμα τῶν στρατιωτῶν ἔχων παρὰ Ῥωμαίοις. Et Glossæ Basilic. πριμιπίλιν στρατιωτικὴ ἄννονα. Πριμιπιλάριοι πρῶτος τῶν ἀκοντιστῶν, πρωτεῖον τῶν δορυφόρων. πίλον γὰρ ὁ νέος ἔπος γνώσεως τὸ σιδηρὸν ἔμβολον, τὸ ἀκόντιον τὸ δόρυ. Sed & Græci ad *l. 1. Cod. de condict. ex lege*: debitorem ex primipilo ita definiunt; ὁ ἐξ πριμιπ. στρατιωτικὰς τῶν δημοσίων χρεώστης. De primipilo peculiaris est quoque *titulus*, *Cod. Iust. lib. 12. t. 62.* Atque vt in militiâ singuli cohortium primipilarij erant: de quo videndus Vegetius: ita & in officiis & cohortibus Rectorum prouinciarum Primipilares fuêre: quibus annona militaris ad limitem peruehenda committebatur.

¶ Huius verò functionis magnæ prærogatiuæ fuêrunt, de quo *in Paratitlo*, ac inter alia, magna commoda (id est salaria) vt docet *lex 1. Cod. de primipilo*: *l. pater, ꝟ. de adim. legatis*, Vegetius *lib. 2. cap. 21. de primipil. totius legion.* Ex omni legione infinita commoda consequitur. Sed & post administrationem

nistrationem primipili, dignitates eos manebant, vt docet *lex 3. sup. h. t.* Et hæc breuiter de Primipilaribus.

¶ Hos igitur à quadam Ducum militarium iniuriâ grauique detrimento vindicat *hâc leg.* Constantius Imp. pariter vt Valentinianus Sen. *l. 9. inf.* & Theodosius Iun. *l. 27. infr.* De quo, antequam ago, sciendum est, quod *h. l. & d. l. 9. & d. l. 27.* indicatur, ita ius fuisse hâc tempestate, vt Duces militares munera seu sportulas quasdam à Primipilaribus exigerent: vt cæteroquin varias ditescendi rationes Duces habuêre, cuiusmodi septem *πρoνoίας*, septem, memorat Libanius, *Oratione περὶ τῶν προστασιῶν p. 21. 22.* ad quem locum iam quædam notaui. Sed & Theodosius Iun. annonas eas non tantùm suæ dignitatis, publicè sibi constitutas percepisse; verùm & alia quædam licitò sibi vindicasse testatur *l. vlt. sup. de erogat milit. annon.* Inter alia verò commoda erant compendia, quæ ex commeatu indulto militibus percipiebant, de quibus *l. 2. Cod. de off. P. P. Africa.* Item stillaturæ tùm auri tùm annonarum, quas à militibus exigebant: de quibus idem Libanius *d. pag. 22.* & *l. 28. 29. sup. de erogat. mil. ann. Nouell. Theodos.* 31. Spartianus *Hadriano, & Pescennio Nigro*: Lampridius in *Alex. Seuero.* Item commoda, quæ ex promotionibus militaribus consequebantur: de quo eiusdem Libanij locus est *dict. pag.* 22. Addantur his omnibus ex *hâc l. & d. l. 9. & d. l. 27. infr.* munera vel sportulæ, quas Duces accipiebant à Primipilaribus; Quibus modum *hac l.* imponit Constantius, & Valentinianus *d. l. 9. inf.* & Theodosius Iun. *d. l. 27. inf.* vindicandis ab iniuria Primipilaribus, qui hâc occasione grauia detrimenta sustinebant. Nempe Duces, & modum legitimum excedebant, & immenso pretio eas adærabant, seu æstimabant: pariter vt in adærandis Stillaturis Duces seu Tribunos modum excessisse docet *lex 28. & 29. sup. de erogat. mil. annon.* Ergo statuit *hâc l.* Constantius, Primù vt nihil amplius Duces percipiant, quàm percipiebant sub Patre suo Constantino M. Quis verò modus is fuerit, non liquet. Secundò statuit, vt species ipsæ annonariæ Ducibus præstentur, non verò adærentur; & vt *hâc l.* id effertur, *non in nummum aurumvé dirigantur*: Quomodo aliàs stillaturas adæratas docet *d. l. 28. 29. & l. vlt. eod. tit.* Ratione addita: *Ne super immensitate pretiorum necessitas conquerendi exsurgat.* Nempe quia immodico pretio eas sportulas Duces taxabant. Quod cùm etiam circa stillaturas facerent, modum earum adærationi Arcadius & Theodosius Iun. posuêre: *d. l. 28. & 29. & d. l. vlt.* Et ita quidem Constantius *hâc l.* Atenim Iulianus in argento eas posteà præstari voluit: quod etiam secutus est Valentinianus, *d. l. 9. inf.* & Theodosius Iun. *d. l. 27. inf.*

Cæterùm, vt de eo constare possit, numquid Duces superexegissent, iubet Constantius *h. l.* Primipilares (quos & idoneos mitti vult) apud acta Rectoris prouinciæ profiteri, quantum specierum modum in vsum alimoniæ militaris præbuerint, seu peruexerint, & quid ob munera, vel sportulam, Ducibus mittenda? *Cuius*, inquit, (sportulæ scilicet) *notitiam habet Officium residale*: Nempe modus legitimus harum sportularum fuit, sic vt officium Rectoris Prouinciæ eius notitiam haberet. Quare cùm Primipilares modum annonarum à se peruectarum, & earum quæ Ducibus mittendæ erant, apud acta Rectoris prouinciæ profitebantur, facile erat explorare, nunquid Duces superexegissent.

VII. * Idem A." ad Taurum PP O."

BEneficiarij", vel Officiales Rationalis, si exhibitione cursus seu Primipili" necessitate neglecta, interuersâ etiam ratione fiscali, ad Ecclesias" putauerint transeundum, Curialium" retrahantur exemplo." ¶ Si verò obnoxij ratiociniis vel necessitatibus non sint, sub notione Iudicum, Officiis consentientibus, si id probabilis" vitæ studium postularit, transferantur", nec cessionem metuant facultatum. Quòd si clandestinis artibus putauerint inrependum, ad" Curialium similitudinem, duas concedant liberis: aut si proles defuerit, propinquis è propria substantia portiones, tertiam sibimet retenturi: Sin vero propinquorum necessitudo defuerit, geminæ portiones Officiis, in quibus militant, relinquantur, portione tertiâ tantummodo retentata." Dat. IV. Kal. Sept. Tauro & Florentio CONSS. [361.]

NOTÆ.

* *Lex 4. Cod. de Episcopis.* Iungenda autem ei *lex 29. inf. de Decurionib.* Hanc quoque *legem* omisit Baronius, quâ Annales Ecclesiastici augeri poterant.

" Scribendum fuit (quomodo & factum oportuit *superiore leg. 6.*) *Imp. Constantius A. & Iulianus Cæs.*

" *Taurus* PP. Italiæ scilicet sub Constantio vid. *Prosopogr.*

" De his dixi ad *l. 5. sup.* Cæterùm *Codex Iustinianeus* hodie omissis *Beneficiariis*, habet ita, *Officiales Rationales.* Cùm tamen etiam Græca *Paratitla* habeant, *ἢ οἱ* [illegible] *ἢ οἱ Καθολικιανοί.*

" De Primipilo dixi ad *l. 6. sup.*

" Id est, ad Clericatum: & verò id ita hîc immutauit Tribonianus *ad Clericatus honorem.*

" De quibus *d. l. 29.* [illegible] ita mutauit: *ad priorem conditionem retrahantur*: detractis *hic*, & *inf.* quæ de exemplo Curialium hîc dicuntur.

" *Probabilis* vitæ studium, vide *l. eum qui probabilem, inf. de Episcopis*: & *Gloss.*

" Ad Clericatum.

COMMENTARIVS.

CLERICATV, an & quomodo Beneficiarij (de quibus ad *l. 5. sup.*) vel Officiales Rationalis, conditionem suam euitare possint, definit *hâc l.* Constantius Imp. pariter vt de Curialibus id ipsum definit eo capite quod continetur *l. 49. inf. de Decurionib.* (quæ *huic* coniungenda est, cùm vnius & eiusdem constitutionis pars:) Et ad quod sese hîc bis refert Constantius. Ergo vt *hic*, ita & *d. l. 49.*

l. 29. diſtinguitur : Vel enim Beneficiarij neceſſitatibus illis duabus (de quo dixi *ad l.* 7. *ſup.*) Officiales verò Rationalis rationibus obnoxij ſunt, & tùm à Clericatu ad officia ſua reuocari eos oportet : vel obnoxij non ſunt & tùm ad officia ſua retrahi non oportet, ſi modò facultatibus ſuis vel earum parte certis caſibus cedant (quomodo & aliàs eos qui Clerici facti fuerunt, ne ad priſtinam conditionem retraherentur ; bonis ſuis vel in totum, vel pro parte cedere oportuit : de quo *tit. de Decurionib. & tit. de Epiſcop. Eccleſ. & Cler.*) Et quidem ſub ſequentibus diſtinctionibus. Nam vel conſentientibus officiis, id eſt, corpore ex quo illi erant, & quidem ſub notione Iudicum Clerici facti ſunt, & hoc caſu, vt Decuriones, ita & hos facultates ſuas retinere poſſe definit : vel clandeſtinis artibus Clerici facti ſunt ; Et tùm rurſùm ſubdiſtinguitur, vel enim liberos habent, aut propinquos ; & tum duas ſubſtantiæ portiones iis relinquere tenentur, tertiâ retentâ ; vel non habent, & tùm duas illas portiones officiis, id eſt, corporibus relinquere tenentur: Scilicet Principes & in his Conſtantius ſic Clericatui aut Eccleſiæ fauerunt, vt ne eo obtentu officiis & corporibus neceſſitatibúſque publicis præiudicium fieret. De cæteris vberiùs ad *d. l.* 49.

¶ Hæc verò illa eſt Conſtantij conſtitutio, quam memorat Socrates, *lib.* 2. *c.* 32. *p.* 603. cùm poſt Seleucienſis Concilij hiſtoriam & memoratum Conſtantij ex Occidente Conſtantinopolim reditum, inſtitutúmque ab eo Conſtantinopoli Præfectum vrbi, (quod factum fine anni ſuperioris 360.) ait, Conſtantium capientem diuellere........ Eccleſiaſticorum ſocietatem, legem ſanxiſſe, Vt ij qui publicis muneribus obnoxij eſſent, propriæ fortunæ redderentur, eò quòd quidam ex iis muneribus obnoxij erant : & hi quidem, Curiis ; illi verò Rectorum officiis : ita enim locus ille vertendus eſt, non vt peſſimè Interpres ; verba hæc ſunt: *ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ἐξεθεῖναι αὐτοὺς, νόμῳ κελεύσας, τοὺς ὑποκειμένους αὐτῶν δημοσίαις λειτουργήμασι, τῇ ἰδίᾳ τύχῃ ἀποδίδοσθαι. καὶ γὰρ ἦσαν τινὲς ἐξ αὐτῶν λειτουργίαις ὑποκείμενοι, οἱ μὲν, βουλευτηρίων. οἱ δὲ, τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τάξεων. ὑποκειμένους* ſcilicet *δημοσίοις λειτουργήμασι* ſunt obnoxij muneribus ciuilibus, publicis functionibus occupati, vt Innocentius in hoc ipſo argumento verſans *in Decreto c.* 18. & apud Gratianum *c. præterea, diſt.* 51. non verò, vt vertit Interpres, qui publica munera obirent : *τῇ ἰδίᾳ τύχῃ ἀποδίδοσθαι* eſt propriæ fortunæ conditioni reddi, non vt Interpres ad priuatæ vitæ conditionem redigi, *ἰδία τύχη*, eſt propria fortuna (id eſt, conditio,) quæ vox *fortunæ* eodem ſignificatu vſurpatur *inf. l.* 28. 30. *l.* 118. 172. 181. *inf. de Decurionib.* fortunam propriam ſubire coguntur. *d. l.* 172. id eſt, ſtatum priſtinum vt mox *ibid. βουλευτήριον* item vocat Curiæ ſortem accipiendæ, non Senatores. Tandem *οἱ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τάξεων*, non ſunt, vt Interpres vertit, qui magiſtratus in prouinciis geſſerunt, verùm Magiſtratuum Officiales, Cohortales, Beneficiarij.

VIII. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PP.ō.'' Poſt alia.

QVI in Proconſulum'', Conſularium, Correctorum, vel Præſidum Officiis ita ſtipendia merentur, vt Reipublicæ'' partes pro virili captu'' ſpernui'' laborum procurent, ſi curſui'' veredorum obnoxij, vel paſtui primipili'', militiam clariorem aditu'' obſtricti'' itineris occupauerint, ita inſulas'' adfectati honoris admittent'', vt neceſſitatem vetuſtæ procurationis agnoſcant. ¶ Liberi verò eorum, ſi ab ineunte æuo alterius'' gradus ſacramenta meruerint, paternæ neceſſitatis condicione non aliàs fatigentur, quàm ſi adhuc eos, loci quamquam altioris, tamen eiuſmodi docebitur retinere menſuram'', & parua contumeliâ dignitatis paterni muneris ſubdantur impenſis. ¶ Et quoad huiuſmodi'' homines in his prouinciis militabunt, quos aut primipili paſtus, aut neceſſitas veredariæ non adigat functiònis, XXV. eos ſtipendia à nexu Curialis nominationis abſoluant. Liberis eorum ea condicione obnoxiis Municipum'' conplexui relinquendis, ſi militiæ detrectauerint voluntatem. ¶ Subſcribendarij'' verò, Tabularij'', Diurnarij'', Logografi'', Cenſuales'', ſi & cenſu opulenti erunt, & exercitatione quantulacunque eruditionis, poſt emenſum munus eâ condicione Curiis adgregentur, ſi cùm in Officiis eſſent vilioribus, nulla eos ſuppliciorum macula turpauerit.'' ¶ Et'' quoniam infinitum eſt vititim cuncta complecti, hoc quaſi generale concluſio Legis amplectitur, Vt quicumque alij, ſine defenſione prædictorum priuilegiorum, in quibuſlibet vrbibus, oppidis, municipiis repperiantur, pro captu virium & mediocritate cenſuum Curialia officia ſuæ ſortis agnoſcant : & cetera. Dat. III. Id.'' Mai, Hadrianopoli, diuo Iouiano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc lex à Cod Inſt. Iungendæ autem ei, *lex* 58 *inf. de Decurionib. lex* 18. *infr. de curſu publ.* Imo & *lex* 5. *ſup de re militari*, emendato die : nam ibi ſubſcribitur dies III. *Kal. Mai.* Forte ea *lex* 2. *Cod. de apparitor. Magiſtr. mil.* quæ ſine die & Conſule eſt.

'' *Mamertinus* PP. Italiæ ſcilicet ſub Valentiniano Sen. vid. *Proſopogr.*

'' *Ordo* hic obſeruandus : qui & in *Notitia Imp.* obſeruatur.

'' Ita *d. l.* 5. eui ſalutarem maximè Reipublicæ operam perſequuntur.

'' Ita *fine leg.* pro captu virium & mediocritate cenſuum.

'' *Spernui laborum*, ſi vera eſt lectio, fuerint qui labores ſpernunt. Quæ vox alibi non occurrit : ſed vox, *ſpernaxi* MS habet hic *ſp rnui*. Tentaret quis, *ſtrenuis*

'' Vide *l.* 7. *ſup.* plenè *tit. de curſ publ. infr.*

'' De *Primipilo* dictum *ad l.* 6 *ſup.*

'' Ambitu.

Ambitu.
Obstricti, id est interdicti: An *obstructi*?
Insula honorum: vide *Glossar.*
al. amittent. Possit tamen & hoc iusta interpretatione tolerari nempe eatenus honores his prodesse, vt tamen necessitates illas agnoscant.
Quam officialis.
al. mensura.
Secunda pars *huius legis.*
Putà Officiales Proconsulis, Consularium, &c.
Id est Curialium.
De *Subscribendariis* dixi ad *l. 1. sup. de erogat. mil. annon.*
De *Tabulariis* dixi ad *l. 1. sup. de Tabulariis.*
De *Diurnariis* dixi ad *l. 11. sup. de erog. mil. ann.*
De *Logographis* dicam *infr. tit. ne collatio per Logograph.*
De *Censualib.* dixi ad *l. 4. sup. de Tabulariis & Censualib.*
Turpare.
Notanda hæc conclusio, & clausulæ prolixæ constitutionis index.
Ita quoque *d. l. 58. & 18.* at *d. l. 5 sup. de re milit.* 111. Kal. Mai.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris quatuor constitutiones sequuntur, de Officialibus Iudicum, puta *lex hæc* 8.9.10.12. *h. t.* Quibus addendæ sunt de iisdem Officialibus eiusdem *lex* 10.11. *sup. de Numerariis*, *lex vn. sup. de priu. appar. Mag. potest. lex* 8.9.10.11.12.13. *inf. de diuers. officiis.* Hæc sanè prima sui parte de Officialibus Iudicum agit eósque respicit, vt ne ij eorúmque liberi obtentu aliquo elabantur. Atenim pars altera ab hoc *titulo* fermè fugitiua, Curias potius respicit: designatis videl. variis hominum generibus, qui ad Curias nominari possunt.

Et verò hæc *lex* pars est prolixioris constitutionis Valentinianeæ, quâ tùm curiis, tùm officiis Iudicum, cursuique publico, & Rei Militari prolixè consultum iuit; vt apparet ex *h. l. & l. 58. inf. de Decurionib. l. 18. inf. de cursu publico: l. 5. sup. de re militari*, quæ velut vnius & eiusdem Constitutionis partes *huic* nostræ coassandæ veniunt: sic quidem vt, quemadmodum *hâc l.* agitur de liberis Officialium, ita quoque agatur *d. l. 58. inf. de Decurion.* de filiis Curialium: *l. 5. sup. de re milit.* de filiis Veteranorum. Ergo pars prior *huius l.* officia Iudicum ordinariorum & officiorum vtilitatem respicit. Nempe Officiales obnoxios exhibitioni cursus publici, (de quo ad *d. l. 18. inf. de cursu publ.*) vel pastui primipili (de quo ad *l. 6. sup. & in Paratitlo*) Dignitatis vel militiæ clarioris aut honoris alicuius obtentu ab hâc procuratione liberari vetat. Denique dignitatem nullam ab hâc procuratione immunitatem tribuere definit. Quod & ipsum de Curiali conditione definit *d. l. 58. inf. de Decurionib.* Nempe Officiales Iudicum ordinariorum suo quoque ordine & ad cursum exhibendum *h. l. & l. 6.7. inf. de diuers. offic. l. 34.42.46. inf. de curs. publ.* & ad primipili pastum vocabantur, seu primipilares ex his sumebantur, vt docet *d. l. 6. inf. de diuers. offic. & d. l. 18. infr. de cursu publ.* Sic quidem vt ab his functionibus liberati non possent vllâ dignitate, militiâ, aut honore. Imò in tantum, vt liberi quoque eorum conditioni paternæ tenerentur, sub hâc tamen Dignitatum distinctione; Nempe vt non tenerentur, si ineunte æuo ita aliam Militiam subierint, & ad locum altiorem eámque dignitatis mensuram peruenerint, vt iam nonnisi cum contumeliâ Dignitatis eius ad paternam conditionem vocari possint: si verò non tanta sit Dignitas, vocentur. Et hæc quidem de priori *huius leg.* capite.

¶ Postremo capite quatuor hominum genera designat Valentinianus, quæ ad Curiam nominari possunt. Primò *Officiales*, post primipili pastum & cursus exhibitionem, si nondum 25. annis Officiales fuerint, aliud si viginti quinque stipendia meruerint: cùm tamen ex Constantij *l. 6. inf. de diuers. offic.* decennium sufficeret. Secundò & liberos eorum, si Militiam detrectent. Tertiò curiis quoque adscribi permittit ciuitatum ministeriales & officia, veluti Subscribendarios, Tabularios, Diurnarios, ἡμερολόγους, Logographos, Censuales, (de quibus *suis locis*) post emeritum munus (qui sanè Curiis adscribi optabant seu ad Curias adspirabant, vel vocabantur, vt præter *hanc leg.* de Tabulariis, docet altera eiusdem Valentiniani *lex 2. sup. de Tabulariis*:) sub triplici conditione; 1. si facultatibus abundent. 2. Si quantulúmque eruditi sint: quæ eruditionis conditio cur à Valentiniano exacta fuerit in ciuitatum ministerialibus ad Curias nominandis, obscurum est: Tertia conditio est, si modò cùm in officiis illis municipalibus essent, nulla eos suppliciorum macula turparit, id est si non quæstioni & tormentis subditi fuerint. Quæ officiorum illorum vilitas fuit, vt Conditionales essent, & Quæstionibus obnoxij forent; vt ostendit quoque de Casualibus, *l. 4. sup. de Tabular.* Contrà, ea Curialium dignitas fuit, (vt vocatur *l. 4. sup. de Tabular. l. 47 infr. de Decur. & l. 1. infr ad Leg. Corn de falso*:) seu honor, *d. l. 1. in fin. ad Leg. Corn de falso*, vt vel torti ad Curiam non admitterentur, vt *h. l.* vel Principales à Quæstionibus fermè immunes essent, eiusdem Valentiniani *l. 61. inf. de Decurionib.* vel omnes de quo ad *l. 4. sup. de Tabular.* & sæpè *inf. tit. de Decurionib.* ac nominatim ad *d. l. 61.* eiusdem Valentiniani. Sanè vt ita aliàs qui torti erant, non tam facilè ad maiorem gradum perueniebant, ne Ordinum dignitas vilesceret: sic certè eos qui torti fuissent, vel subuerbusti, ciues Romanos fieri non potuisse, sed Dedititios tantùm, notum est. Et hæ quidem tres conditiones adsciscendis in Curiam ciuitatum Officialibus, & inter alios Tabulariis, imponuntur *hâc l.* à Valentiniano Sen. Qui & aliam imposuit *d. l. 2. sup. de Tabular.* vbi vide quæ dixi. Ex *hâc* interim *leg.* & *d. l. 2. sup. de Tabulariis* apparet, conditionales seu Ministeriales ciuitatum inferius Curialibus fuisse. Hinc Conditionales ad Curiam tanquam ad maius quid adspirauère, & promoti fuère, *h. l. & d. l. 2. sup. de Tabular.* Et viceuersâ Curiales ministerio Ciuitatis sese mancipantes, deponere dignitatem credebantur, *l. 4. sup. de Tabular.* Postremò & generali conclusione iubet Valentinianus Sen. *h. l* quoscunque alios, priuilegiis non subnixos, sibi vacantes, vagósque scilicet, ad Curiam vocari. Quod & ipsum compluribus legibus aliis *inf. titulo, de Decurion.* cauetur: puta *l. 137. 139. &c.*

Et quidem vnus tantùm in omnibus officiis omnium Magistratuum Ciuilium & Militarium, nisi quòd duo Principes ponuntur in officio alterius Magistri militum præsentalis in Oriente. Principis huiusmodi, qui principem locum regendis cohortibus obtinebat, meminit quoque Symmachus *lib. 3. ep. 87.* meminit & *lib. 10. ep. 36. inf.* Sumptus verò Princeps Primò vel ex, seu de eodem Officio vel Corpore, vt Princeps officij Proconsulis Asiæ Comitis rei militaris per Isauriam Ducis Arabiæ, Ducis Scythiæ, Mœsiæ secundæ, Primæ Daciæ Ripēsis Consularium veluti Palæstinæ, Præsidum veluti Thebaidos, Ducis Pannoniæ secundæ Valeriæ, Pannoniæ primæ, Belgicæ secundæ, Correctorum, veluti Apuliæ, Præsidum, veluti Dalmatiæ.

Secundò. Vel de schola Agentium in rebus, & fermè Ducenarius, vt in Oriente Princeps officij Proconsulis Achaiæ, Comitis Orientis, Præfecti Augustalis Vicariorum omnium, Comitis rei militaris per Ægyptum, Ducis Thebaidos Palæstinæ, Phœnices, Oscboënæ, Mesopotamiæ, Armeniæ: In Occidente Proconsulis Africæ, Vicariorum omnium.

Tertiò. Est vbi non designatur, vnde sumeretur, veluti Princeps officij Præfectorum Prætorio, Præfecti Vrbis, Magistrorum militum, Ducis Syriæ.

Quartò. Vel ex alio officio, veluti Princeps officij Magistri Equitum Galliarum & Comitis Africæ, Tingitanæ, Britanniarum, Mauritaniæ, Tripolitanæ, Rætiæ, Ducis Armoriciani Britanniarum Moguntiensis, ex officiis Magistrorum militum Præsentalium alternis annis, vno anno à parte Peditum, alio, à parte Equitum; vel à parte Peditum tantùm, veluti Princeps Comitis litoris Saxonici per Britanniam, Ducis Sequanici: item ex Præfecti Prætorio veluti Princeps Consularis Campaniæ de officio Præfecti Prætorio Italiæ. Et hæc quidam de Principe ex *Notitia Imperij*. Principis apparitionis Præfecturæ Prætorianæ meminit quoque Ammianus Marcellinus *lib. 15. p. 39.* Symmachus Principis officij Præfecti Vrbis & Vicarij *lib. 10. ep. 36* Officiorum Principes memorat Capitolinus *in M. Antonino Philosopho, p. 25. 26.* Lampridius quoque Magistros aut Principes officiorum *ἀδμισσιωναλίους in Alex. Seuer. p. 124.* Verùm id de Iudicum Officialibus perperam accipiunt nonnulli Interpretes, cùm id de Palatinis & Castrensianis officiis eorúmque Principibus accipiendum sit. Quos Spartianus *in Pescennio* Officiorum Magistros vocat. In *Suida*, & Glossis *Basilicôn* rectè πρίγκιψ ὁ ἔξαρχος τῆς τάξεως, vel ὁ πρῶτος τῶν πολιτικῶν ταξεωτῶν. Et ita quidem proprio significatu Principes accipiendos.

§ Alio enim & latiore sensu Principes quandoque olim dicti officij, non quidem omnes qui in officio alicuius Magistratus apparebant, quomodo censet vir doctus, veluti qui sub Magistro officiorum militabant; Verùm qui summates in schola vel officio & præcipui erant. Hoc sensu in *passione Cypriani* duo Principes officij Proconsulis, qui tamen Statores erant, dicuntur. Hoc sensu in *Passione Processi & Martiniani*, qui duo Magistriani dicuntur, dicuntur alibi Magistri Principes, mox Magistriani Principes. Magistriani autem, vt id obiter dicam, siue qui in officio Magistri officiorum erant, siue qui nominatim ex schola Agentibus in rebus, quos Græci μαγιστριανοὺς dicebant, non quia ex scholâ Agentium in rebus principes mittebantur ad gubernanda officia ciuilium (adde & militarium) magistratuum, quod idem vir doctus scripsit, nam neque ex Agentibus in rebus semper sumpti Principes Officiorum: quod ex *Notitia Imperij* probatum est: Verùm quia sub Magistri officiorum dispositione erant, quod præter *Notitiam Imperij* docet *lex 3 4 7. 8. 9. 11. 14. 15. 17. 18. 19. 10. & vlt. sup. de agentib. in rebus, l. 8. sup. de Princip. Agent. l. 2. sup. de commeatu: l. 29. inf. de hereticis.* Eodem sensu Principis appellationem accipio in *passione Glyceriæ*, εἶπεν ὁ ἡγεμὼν τῷ πρίγκιπι, δεξάμενος τὸν δακτύλιον τοῦτον ἀπελθὼν σφράγισον τὴν φυλακὴν ὅπου ἐστὶν ἡ μάγος ἐκείνη. Quo loco vir doctus Principem ibi *passim* accipiendum putabat pro Præfecto Carceris: quod erroneum est. Nam etsi loco illo Princeps officij carcerem obsignare & obfirmare à Iudice iubeatur, attamen in commune omnes Iudicum præceptiones à Principe officij implebantur: vt docet vel *lex 6. sup. de Princip. Agent. in reb.* Et hæc de Principibus officiorum.

De CORNICVLARIIS in *Paratitlo* quoque dictum: sed tamen & testimonia ἀπὸ τῶν ἔξω conquirenda. Igitur apud Asconium Pædianum *in 3. contra Verrem: Accensus nomen est Ordinis, & promotionis in Militiâ: vt nunc dicitur Princeps, vel Commentarensis, vel Cornicularius: hæc enim nomina de Legionaria militia sumpta sunt*: & Notitia *Imperij* eosdem vbique à Principibus officiorum secundos facit. Symmachus *lib. 10. ep. 56. Petronianus*, inquit, *vrbanarum dudum cohortium miles ad Corniculariorum gradum inculpati laboris diuturnitate prouectus more institutóque Maiorum, testimonium meruit Castrensis industria*, &c. Eiusdem meminit & Cassiodorus *lib. 11. var. 18. 19. & 36.* cuius verba alia occasione proferam. Fit & mentio in veteri Inscriptione Cornicularij Tribuni. Nominis rationem in genere reddit Cassiodorus *11. ep. 36. Præfuit enim*, inquit, *cornibus* (ita enim scribendum, non *curribus*, non *iuribus*:) *Secretarij Prætorieni vnde ei nomen est deriuatum.* Fortè etiam paulò pòst, hæc vox restituenda, ibi; *eo ministrante calculum* [corniculum] *scripsimus inempti.* Inter Primates cum idem Cassiodorus numerat *d. ep. 19.* pariter vt *Notitia*, & *leges*. Panciroilus in *Notis* ad ea deriuatum putat, quod pro Insigni, *Cornu* vteretur, vel fortè ex eo silentium litigantibus indiceret. Salmasius *in Solinum p. 547. & 548.* Cornicularios (quorum meminit etiã Valer. *lib. 6. c.... §. 11.*) in militiâ Romanâ à *Cornibus*, seu *Corniculis* galearum ita dictos autumat, & sic à galeæ parasemo in militiâ Romanâ Beneficiarios, vt plurimùm Tribunorum & Centurionum, & sic milites honestiores. Idque nomen ab antiqua Militia ductum in officiis Magistratuum posterioris æui remansisse; sic tamen vt tùm nescierint vnde Cornicularij olim nomen habuissent. Ioculares aliorum hîc lapsus iam feliciter profligauit Iuretus *ad Symmachum*, nomen id deducentium vel à cornu tubæ, vel à corniculis queis vt & armillis olim donati milites. Ergo à Cornibus Secretarij ita dicti fuerint, Cassiodoro indice; quia ad Cornua Secretarij Iudicibus præstò essent: & sic ab his Corniculis, Cornicularij: & Corniculum officiorum gerere dicti *l. 5. inf. de iis qui administr. l. 8. inf. de diuers. offic.* quomodo corniculo merere apud Suetonium *in Orbilio Grammatico.* Quodnam verò Cornicularij officium in Secretario Iudicis seu Magistratus fuerit, nunc quærendum est: Cassiodorus ipse PP. id indicare videtur *lib. 11. var. 36.* cùm de Corniculario agens, ait: *Eo ministrante calculum scripsimus inempti quod magnis pretiis optabatur impleri: gratificati sumus cui leges fauerunt, negauimus cui iustitia non promisit.* Nempe ad Cornua Secretarij adstabat & ministrabat Iudici agenti, loquenti, scribenti, rescribenti. Error est Panciroli, qui eum fuisse putat qui iussa, sententias, & decreta Præfecti Prætorio........addito loco Cassiodori

siodori 11. *var.* 36. corrupto. Idem ait Iulium Firmicum *lib.* 1. *cap.* 6. innuere, Cornicularium sententias in delinquentes latas scripsisse : locus Firmici hic est, *Erant* , inquit , *Cornicularij a......quibus damnatorum cura committitur seu clanicularij vel carcerum custodes, & quibus publicarum centenarum cura mandatur.* Nihil tale Firmicus innuit. Ergo cornibus Secretariis aderat Cornicularius, & Iudici astabat, etiam quæstiones de reis habenti : vt ex *Actis martyrum* constat apud Baronium A. 290. *Maximus, Præses, dixit : tangite corpus eius : Auxius cornicularius dixit, consentio Præsidi* : Hi ex horreis annonas & cellaria......præstabant *l.* 32. *sup. de erogat. milit. ann.* Adiutores habebant, *h. l.* Stationes his designantur, *h. l.* quæ Administratiunculæ eorum dicuntur, *h. l.* Dignitas verò eius magna fuit. Ideò inter Primates eum numerat Cassiodorus 11. *var.* 19. vt iam innui *sup.* Quemodo & in *Notitia Imperij* ponitur statim post Principem: In *legibus* nostris pariter, *l.* 8. *sup. de proxim. scrinijs vel Principe, vel Corniculario, vel capitibus* : *l.* 3. & 5. *de iis quæ administr. Princeps, Cornicularius, Commentariensis, Numerarius*, &c. *h. l. Princeps, seu Cornicularius*, &c. De huius officij dignitate & priuilegiis dicam ad eas *leges*, quæ de his tractare videntur : & in his ad *l.* 8. & 9. *inf. de diu. off.*

De ADIVTORIBVS, quorum *hâc l.* mentio fit, agitur insuper & *l.* 3. 20. 21. *sup. de Agentib. in rebus* : *l.* 16. 17. 20. *sup. de Palatinis S. L.* *l.* 8. 16. *sup. de Numerar.* *l.* 5. *inf. de custodia reorum* : *l.* 4. *infr. de executorib.* Fit eorum passim mentio in *Notitia Imperij* : Et quidem variè. Est enim vbi Adiutorem habere dicitur Magistratus, vel Adiutores, cùm officium non habeat, & quidem ex eadem schola electos, veluti Primicerius Notariorum, Magistri scriniorum. Sed & Quæstor habere dicitur subadiuuantes, Adiutores, Memoriales, & scriniis diuersis. Est vbi in officio Magistratus Adiutor primo omnium loco ponitur, veluti in officio Magistri officiorum. Est vbi secundo loco, veluti in officio Castrensis S. Palatij inter Tabularium & chartularium medius. Est vbi tertio loco ponitur, inter Officiales post Principem & Cornicularium, medio scilicet inter Cornicularium & Commentariensem, veluti in officio Præfectorum Prætorio Orientis Illyrici, Proconsulis Asiæ, Præfecti Augustalis, Præfecti Prætorio Italiæ, Comitis Africæ: vel medio loco inter Numerarium & Commentariensem sub Duce Pannoniæ : inter Commentariensem & Scriniarios in officio Magistri militum Orientis. Est vbi Quarto loco ponitur, post Commentariensem in officio Magistri militum præsentalis in Occidente, Comitis Orientis, Vicariorum Asianæ, Ponticæ Thraciarum, Comitis limitis Ægypti, Consularium in Oriente, veluti Palestinæ, Præsidum, veluti Thebaidos ; Ducum Valeriæ, Pannoniæ primæ & secundæ, Rætiæ, Sequanici, Armoricani, Belgicæ secundæ, Magontiaci : Post Numerarios in officio Comitis & Ducis Britanniarum Consularium in Occidente veluti Campaniæ, Correctorum, veluti Apuliæ, Calabriæ. Est vbi Quinto loco ponitur, post Commentariensem & Quæstorem, veluti in officio Proconsulis Achaiæ : post Commentariensem & Numerarios in officio Comitis Isauriæ, post Primiscrinium & Commentariensem in officio Magistri Equitum per Occidentem : post Cornicularium in officio Comitum Tingitanæ, littoris Saxonici, Mauritaniæ, Tingitaniæ, post Numerarios & singulares in officio Magistri militum per Gallias: post Tabularios & Commentariensem in officio Præsidis Dalmatiæ. Est vbi ponitur sexto loco, post Commentariensem in officio Proconsulis Africæ, Vicarij vrbis, post ab Actis sub Vicario Hispaniarum. Est vbi denique septimo loco, post curam epistolarum sub Vicariis Africæ septem prouinciarum, Britaniarum. Est & vbi nulli Adiutores memorantur, veluti in officio Magistrorum militum præsentalium, Magistri militum per Thracias, & per Illyricum : Est vbi præter alios & superiores Adiutores ponuntur quidam alij medij inter Exceptores & Singularios, veluti in officio Præfectorum Prætorio : item medij inter Exceptores & Censuales, veluti in officio Præfecti vrbi. Adiutores porrò hi variorum officialium Adiutores fuêre: Quare in officio Ducum Libyæ, Thebaidos, Palæstinæ, Arabiæ, Phœnices, Eufratensis, Osrhoenæ, Mesopotamiæ, Armeniæ Scythiæ, Mœsiæ primæ & secundæ, Daciæ Ripensis, numerantur Numerarij & Adiutores eorum : & Commentariensis Adiutor : & viceuersa Commentariensis adiutor. Sed & suos subadiuuas habuêre : Hinc *subadiuua Adiutoris duo*, &c. in officio Magistri officiorum ponuntur. Et Quæstor habere dicitur subadiuuantes, Adiutores, memoriales de scriniisdiuersis. Et hactenùs quidem de Adiutoribus ex *Notitia Imperij*. Symmachus quoque *lib.* 10. *ep.* 36. memorat *Adiutorem Vrbani officij*, de quo est quoque *lex vlt. Cod. de off. P. V.* vbi & Primicerius Adiutor memoratur. In actis *collat. Carthag.* memoratur Nauigius Adiutor Numerorum, & Peregrinus Adiutor subadiuuatum. Cassiodorus quoque Adiutoris Magistri officiorum meminit 6. *var.* 6. De Subadiuua agit Synesius *ep.* 145. Gloss. *Basil.* Suidas, Metaphrastes *in actis Porphyrij* : & collat. *Carthag.* de quo dixi ad *l.* 3. *sup. de Agentibus in rebus.*

¶ Nunc quid leges nostræ doceant de his Adiutoribus sub vnum conspectum proponendum est. Ergò Adiutores in variorum Magistratuum officiis memorantur, veluti Præfectorum Prætorio *l.* 8. *sup. de Numer.* Præfecti vrbis, *d. l. vlt. Cod. de off. P. V.* Magistri officiorum, *l.* 3. 20. 21. *sup. de Agentib. in rebus* : qui Adiutores Palatinorum officiorum dicuntur, *d. l.* 4. *inf. de executoribus.* Comitis S. L. & R. P. *l.* 16. 17. 20. *sup. de palat. S. L.* *l.* 4. *inf. de executoribus.* Ducis Libyæ *l.* 16. *sup. de Numerariis* : veluti Vicarij Africæ, &c. *h. l.* Hoc primum.

Secundò alij fuerunt Adiutores totius Officij : & in his Primicerius, de quo *l. vlt. Cod. de off. P. V.* Alij ipsorum Officialium Adiutores erant, vt Adiutores Principum, *h. l.* & *l.* 1. *sup. de off. Rector. Prou.* Cornicularorum, *h. l.* Commentariensis, *l.* 5. *inf. de custord. reorum.* Numerariorum, *l.* 8 *sup. de Numerariis.*

Tertiò quid eorum muneris fuerit, ex parte quoque *leges* nostræ indicant. Adiutores inter Palatinos S. L. & R. P. matriculas Palatinorum tenebant, *lib.* 16. 17. *sup. de Palatinis S. L.* Adiutores Magistri officiorum seu Adiutores officiorum Palatinorum *leges* Magistro officiorum insinuare seu ingerere debebant, *l.* 3. *inf. sup. de Agentibus in rebus.* Apparitorum in prouincias mittendorum cura ad eos pertinebat, *d. l.* 4. imò in Adiutore hoc totius scholæ status & Magistri securitas constituta erat, *l.* 1. *Cod. de offic. Magistr. officiorum.* Adiutor Principis in Officiis Rectorum Prouinciarum, litigatores in Secretarium inducebat, *l.* 1. *supr. de offic. Rect. Prouinc.* Ad Adiutorem Commentariensis pertinebat custodia personarum receptarum, & obseruatio, *d. l.* 5. *de custod. reor.*

Quartò, priuilegia horum magna fuêre : Nempe Adiutores Magistri officiorum, Honoratorum numero erant, & Vicariis Præfectorum exæquabantur,

bantur, *d. l. 10. 21. & l. 5. C. de principib. Agen. in reb.* & Caſſiodorus. *6. var. 6.* Priuilegia etiam Adiutorum Palatinorum Comitum S. L. & R. P. memorantur *l. 10. de Palatinis*: De Primicerio Adiutore officij Præfecti V. eius officij tempore, quidque ad eius curam pertineret, deque promotione ad id officium, eſt *d. lex vlt. Cod. de offic. Præf. Vrb.*

Quintò, Adiutores (docum) repetere idem munus vetiti, *l. 16. ſup. de Numerarijs.*

¶ Nunc de *legis noſtræ* ſententia. Verantur *h. l.* à Valentiniano, Principes & Cornicularij ſtationes ſuas alijs vendere quàm Adiutoribus ſuis, qui tamen ipſi nunquam eiuſmodi ſtationes egerint.

XI. *Idem" AA. Feſto" Conſulari Syriæ."

Solita Cohortalibus Syriæ priuilegia, quæ à Diuo Diocletiano † porrecta ſunt adque conceſſa, nos quoque porreximus, ac iubemus, Eos non ad ſollicitudinem vaſtagæ", non ad functionem nauiculariam" deuocandos, non inuitos Curialibus cœtibus adſcribendos, verùm peracto labore militiæ, paſtus primipili" conpetenti ſedulitate functione tranſactâ, prærogatiuam his recuſationis" offerimus. Dat. VI. Non. Octob. Valentiniano & Valente AA." CONSS. [365.]

NOTÆ.

* *Lex 3 Cod Iuſt eod. tit.*

" In Cod. Iuſt. *Imppp. Valentinianus* VALENI *& Gratianus AAA.* Rectè, & proinde hæc *lex* referenda *ad Valentinianum & Valentem* II. coss id eſt A.D. 368.

" De hoc *Feſto* dicam mox in Commentario.

" Cœles ſcilicet vbi *Antiochia.*

† *Diocletiani* conſtitutionem nota, cuius nulla alibi memoria occurrit.

" Pro *baſtaga.* De hàc porrò dicetur pleniùs *ad l. 4. & 12. inf. de Murilegulis.* Neque tamen hîc *baſtagia* reponendum, quod putauit vir doctus: de quo ad *d. l. 4. & 12.*

" De *Nauicularia* functione ſuo *tit. inf. lib. 13.*

" De *Primipilo* ſeu primipili paſtu, tùm in *Paratitlo*, tùm ad *l 6 ſup.*

" Id eſt, vt ne ad baſtagam & nauiculariam functionem, vel Curias inuiti vocentur.

" Referenda omnino hæc *lex, ad Valentinianũ & Valentẽ* II. coss. id eſt A 368. vide quæ ad inſcriptionem iam notaui.

COMMENTARIVS.

De PRIVILEGIIS cohortalium, id eſt officialium Rectoris Prouinciæ, ac nominatim prouinciæ Syriæ (Cœles ſcilicet) eſt hæc Valentis conſtitutio: pariter vt Conſtantini *lex 1. ſup.* Sic quidem vt Priuilegia à Diocletiano Imp. his olim tributa confirmatum eat. Nempe immunes eos eſſe iubet peracto labore militiæ & paſtu primipili à triplici onere quæ prærogatiua Recuſationis *h. l.* dicitur: 1. à *Baſtaga* onere, id eſt tranſuectionis onere per animalia, de quo dixi ad *l 4. & 11. inf. de murilegulis.* 2. item à *Nauicularia functione*, quæ & ipſa tranſuectionis ſpecies fuit, de qua ſuo *titulo inf.*) *de nauiculariis.* Quomodo & ab ea excuſabantur Agentes in rebus *l. 20. inf. de nauicular.* 3. Tandem à *Curia* onere, vt ſcilicet inuiti Curialibus cœtibus non adſcribantur. Quæ ipſa, vt dixi, Conſtantini mens fuit, abrogatâ contrariâ Maxentij lege: *l. 1. ſup.* Et tamen à protoſtaſiæ munere immunes non erant, *l. vlt. inf. de protoſtaſia.*

¶ Ex *hàc* porrò *lege* apparet, finem militiæ Officialis ſeu cohortalis fuiſſe paſtum primipili ſeu annonæ militaris ſolicitudinem. Quod & ipſum colligitur ex *l. 10. ſup.* Vnde & Extrema functio, dicitur *l. 16. inf. h. t.* & à Veteranis ſuſtineri militiæ ſtipendiis emenſis, *l 61. inf. de hereticis*: de quo paſtu primipili dixi in *Paratitlo* & ad *l. 6. ſup. h. t.*

¶ Tandem obſeruandum, Feſto Conſulari Syriæ hanc *legem* inſcribi, cuius Feſti meminit Ammianus Marcellinus *lib. 29. p. 412.* vbi tamen perperam Feſtinus vocatur (quanquam *ibi* poſtea Valeſius repoſuit Feſtus) *Feſtinus*, inquit, *Tridentinus ad Orientem tranſgreſſus eſt, ibique adminiſtratâ Syriâ magiſterioque memoriæ peracto, bona lenitudinis & reuerentiæ reliquit exempla, vnde regere Aſiam Proconſulari poteſtate exorſus*, &c Meminit & Libanius *de vita ſua p. 51.* Αὐθέκαστ τι, inquit, ἐξ φῦσως ξύρων μὲν ἀρχων ἐκ᾿ τρος, ἀρξαντις ἢ πεὶν ὁ Βάλεντα δεῦρ [Antiochiam] ἥκει. Quibus verbis etiam Libanius tempus deſignat, nempe Feſtum Syriæ præfuiſſe antequam Valens Imp. Antiochiam veniret: quò certè peruenit A. 370. Et hæc de Feſto Conſulari Syriæ. Hic idem Feſtus poſt adminiſtratam Syriam Magiſter memoriæ fuit, vt idem Ammianus Marcellinus docet, & Suidas *in v.* Φῆστος: ex Eunapij Hiſtoria *ibi*, τλὼ ἢ βασιλικὴν γλῶσσαν ἐπιτέτραπτο: quæ alioquin verba non cepit Interpres eius, imò & mutare inſtituit: ſic & de Nimphodiano........epiſtolam Græcam ὁ αὐτοκράτωρ αὐτῷ ἐξ τλὼ βασιλικὴν γλῶσσαν ἐπίστευσε. Et quia in eo nunc ſumus, accedo omninò Valeſij coniecturæ ad Ammianum Marcellinum hunc ipſum Sextum Rufum Feſtum eſſe, cuius breuiarium extat ad Valentem Imp. Nam & tempora congruunt, & quod in MSS. Sextus Rufus Feſtus Dictator vocatur, id eſt, Magiſter memoriæ. Nam quod rectè probauit Guntherus *de off. ducum Auguſt. p. 428.* & Salmaſius *in Hiſtoriam Auguſtam p. 450.* Dictare ad memoriam dicebatur Magiſter memoriæ. Et certè quod ipſe addo: ſcripſit omnino Feſtus ille, A. 370. poſt Valentis de Gothis victoriam, & cum iam Perſico bello Valens illigatus eſſet: quod docent extrema Breuiarij. Item addo & illud: omninò Breuiarij iſtius conficiendi negotium à Valente datum conuenire dignitati & officio quod gerebat Magiſter memoriæ. Quod & initio Breuiarij indicari puto cum ait: *breuem fieri à ſe præcepiſſe Valentem, & facultatem lat ... eloquendi ſibi deeſſe.*

Quibus addo quod fortè indicio ſuo ſe prodit, cùm extra propoſitum ſuum notat Alexandrum

" *Seuerus* hic dicitur *hic*, *&* *d.l.6.* PF.P. Atenim vocatur PF.V. *l.4.inf.de calcis coctorib. l.vn.inf.de mendic. non inual.l.2.inf.de lucris officior.* Imò & *l.8.in f.de Legatis*, vbi tamen hæc subscriptio addita *PP Karthag.*
" Eorum maioribus.
" Per dignitates honorarias.
" Quas patres seu maiores.
" *κ.aurariis*: de quo mox.
" Hoc.

COMMENTARIVS.

De Primipilarium (de quibus dixi *Paratitlo* & ad *l.6.sup.*) liberis, est hæc Valentiniani Iun. *lex*: quæ quidem pars est prolixioris Valentinianeæ constitutionis, ex quâ superest, vt mihi quidem videtur, & alterum caput: putà *lex* 6 *sup. de desertoribus*, quam ideo *huic* sociandam censeo.

¶ Hæc vt intelligatur, tria prænoscenda sunt. Primò, liberos Primipilarium officiali necessitati regulariter exemplo parentum, obnoxios fuisse, quod præter hanc *leg.* docet quoque *lex* 11. *sup. de fil. mil. apparitor.*

Secundo prænoscendum, cùm Militiæ desertæ supplementa comparanda essent sæpè Imperatores aurum tironicum exegisse: de quo *sup. tit. de tironib.* vt in sp. *d. l.6.* vel vt hæc loquitur, si tempus efflagitaret, iuuari Rempublicam expensis Aurariis, (ita enim *hic* reponendum:) Auratia expensa *hic*, quo ipso sensu auratia præstatio, *l. vn. inf. qui à prabit. tiron.*

Tertiò prænoscendum*, variis rationib. hanc aurariam præstationem exactam, vel ab Honoratis de quo *d. l. vn.* vel ab iis quæ tirones desertores dederant, vt in sp. *d. l.6.* (quæ *huic* coniungenda est) vel ab iis qui ad aliud vitæ genus sese contulerant quàm oportebat. Hoc exemplo Primipilarium liberos conditioni paternæ elapsos aurariis Rempubl. expensis iuuare iubet *hâc l.* Valentinianus Iun. Alias Veteranorum filij elapsi militiæ Armatæ Vicarios pro se tirones dare debebant, cuius tamen præstationis gratiam facit Valentinianus Sen. in sp. *l.78. inf. de Decurion.* Honorius in sp. *l. vlt. sup. de fil. milit. appar.* Atque ita quidem hæc *lex* intelligenda est: & socianda cum *d. l. 6. sup. de desertorib.* quæ argumento quoque *huic* conuenit, nam & de desertoribus fuæ conditionis vtraque *lege* agitur, & vtràque de auraria præstatione. *

XIV. Idem AAA. ad Proculum" Comitem Orientis.

Qui relicto Principatus" officio quod gerebat, ad Senatoriæ dignitatis nomen ambiit, propriæ redditus militiæ plumbatis" coercendus est. Dat. Prid. Non. Iul. Constantinop. Merobaude II. & Saturnino conss. [383.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Proculo* huic Comiti Orientis inscribitur anno super 382. *lex* 90 *infr. de Decurion.* hoc ipso anno *lex* 101. *infr. de Decurion.* sed & dignitate omissa, *lex* 22. *inf. de oper. publ.* Eiusdem meminit Libanius *de vita sua*, p. 66 68. & *orat. ad Icarium*, non semel p. 455. 456. 458 qui Icarius Proculo in Comitiua successit. Quibus locis Administrationem eius tyrannicam suggillat, & quomodo cum dedecore Magistratu exierit.
* De Principatu dixi plenè ad *l. 10 sup.*
" De *Plumbatarum* pœnâ dixi ad *l.* .. & ad Libanium p. 26.27. de eâ in vniuersum *hoc Codice* sunt decem constitutiones: putà *hoc lex*, & *lex* 2. *infr. l. vn. sup. de his qui pot. nom. lex* 40. 53 *inf. de hæreticis.*

COMMENTARIVS.

Theodosii M. leges sequuntur quatuor: putà *lex* 14.16.17.18. *inf.* Hâc *lege* Principatus officio (de quo dixi plenè *ad l. 10. sup.*) relicto, Senatorem factum, reddi militiæ fuæ, plumbatisque (de quibus plenè alibi) coerceri iubet Theodosius M. Quæ quidem constitutio data ad Proculum Comitem Orientis (cuius etiam apud Libanium mentio non vna, de quo iam *in Notis* dixi) Pariter vt anno superiore 382. *l. 90. infr. de Decurion.* ad eundem Proculum Comitem Orientis data, & *l. 93. ead. tit.* Curiales, qui ad Senatoriam dignitatem adspirarent, præstare quas debebant reliquas functiones Curiæ, vel si cunctas obiissent pro se Curiæ substituere voluit, ei rei Proculo seriò insistente. ¶ Quod quidem verumque quod Proculus...Theodosio M. tum illud inquam quod *d. l. 90.* tum quod *h. l.* potissimùm continetur, sæui & tyrannici animi in Proculo isto argumentum est: sic vt Libanius meritò eum eo nomine perstrinxerit *de vitâ suâ & orat. ad Icarium*, eius in Comitiua Orientis successorem. Annon enim sæuum id maximè, plumbatis coërceri eum qui Senator factus fuerat, cùm satis esset propriæ militiæ ordinis sui desertores reddi? Verùm hoc tempus est, quo plumbatarum vsus cùm maximè Indicum acerbitate in vsum venit, quem & aliàs à Theodosio M. coërceti oportuit, de quo iam quoque dixi *ad Libanium p. 26.27.* Illud interim discrimen, collata *hâc l.* cum *d. l. 90.* obseruandum, Curialem à Senatoriâ dignitate ad curiam tantum retrahi, non etiam plumbatis coërceri, quia Curiales à plumbatis immunes fuêre sub Theodosio M. nominatim, vt fidem facit *lex* 80.85. & aliæ *inf. tit. de Decur.* vbi dicam plenè: At Officiales coërceri, à quibus ipsi immunes non erant.

XV.* Idem

xv. *Idem AAA. ad Neoterium PP. ō."

SI Apparitor diffugerit eriminosus", Edictum quo reuocari possit, adiectâ condicione", legibus", subsequatur: cui nisi fuerit satisfactum, meritò in latitantem à Iudice pro qualitate peccati sententia proferetur: veniam enim talibus nos" promittimus non daturos, *Vt saltem huiuscemodi oraculi sanctione perterriti, cùm de indulgentia desperare" cœperint, aut scelera nulla committant, aut nouerint crimina nec fuga latebris, nec indulgentiis relaxanda.* Dat. prid. Id. Iun. Med. Arcadio A. I. & Bautone CONSS. [385.]

NOTÆ.

* *Lex 6 Cod. Iust. ead. tit.*
" *Neotherius* PP. vid. *Prosop.*
" *Criminosus*, vide *Gloss.*
" Quâ? Impunitatisne seu indulgentiæ? Minimè: verùm *Comminationis*, *condemnationis*; quomodo fortè hîc rescribendum alterutrâ voce.
" Id est secundum leges.
" Hanc vltimam sententiam elegantiâ omni detractâ, ita contraxit Tribonianus. *Veniam enim talibus non permittimus, nec indulgentiis crimina sublenamus.*
" De hac *desperandi* voce ad *l. 2 sup. de Veteranis.* Desperationis necessitas, *l. 11. de indulg. crim.*

COMMENTARIVS.

IN Reos criminum Latitantes Apparitores seu Officiales Rectorum prouinciarum, est hæc Valentiniani Iun. constitutio: quæ vt tribus sententiis constat, ita tria notabilia continet. *Primùm*, iubet eos Edicto proposito citari, de cuiusmodi Edictis reorum & fugitiuorum citatoriis varia exempla variæque leges occurrunt. *Secundò* si ad hoc Edictum non venerint, in latitantes sententiam à Iudice seu Rectore prouinciæ proferri iubet: quod addendum est aliis exemplis, quibus in absentem sententia dici potest: Tandémque quod *Tertiò* notandum, omnem veniæ seu Indulgentiæ Principalis spem præcidit, elegantissimâ sententiâ additâ, quam sustulit Tribonianus. Quod aliis exemplis addendum, quibus Principes protestati se veniam nulli daturos.

xvi. *Imppp. VALENTINIANVS, THEODOSIVS & Arcadius AAA. Tatiano PP. ō."

ORdinariorum" Iudicum Apparitores, qui vel Speculatorum" vel Ordinariorum" adtigerint gradum, nullo annonarum numero, nullâ stipendiorum contemplatione laxentur, priusquam primipili" pastum digestâ ratione compleuerint. ¶ Quòd si ante debitum" locum, qui" huic functioni habeatur" obnoxius, vel ægri corporis labem, vel defessæ senectutis extrema ad inpetrandam quietem crediderit prætendenda, non prius otio condonetur, omne" quod primipilo debetur expenderit. ¶ Eos etiam qui pro sceleribus suis soluto" militiæ cingulo addicuntur infamiæ, ne integro peculio" sub hâc occasione lætentur, ita condignæ vltioni volumus subiacere, vt functioni quoque, quæ extrema" militiæ debebatur", nihil ex eorum facultatibus subtrahatur. Dat. III. Non. Mai, Med. Timasio & Promoto CONSS. [389.]

NOTÆ.

* *Lex 7. Cod. hoc titulo.* Iungenda autem huic *lex 17. inf. de hæreticis.*
" *Tatianus* PP. Orientis scilicet sub Theodosio vid. *Prosop.*
" Rectorum prouinciarum, vide *Gloss. Theod.*
" *Speculatores.*
" *Ordinary*
" De *primipili* pastu dixi *Paratitles* & ad *l. 6. sup.*
" Eamque gestum.
" Is qui, quicunque, non tantùm speculator, vel ordinatius.
" *Habetur*, Cod. Iust.
" *Quàm omne quod*, ita Cod. Iust. rectè.
" Posset hoc sustineri: sed tamen melius *soluti.*
" Id est patrimonio, facultatibus.
" Primipili functio, extrema functio: de quo dixi *ad l. 11. sup.*
" *Debetur*, Cod. Iust. malè.

COMMENTARIVS.

PRIMIPILI seu annonæ militaris procurationi seu functioni (de quâ plenè *ad l. 6. sup.*) ne quisquam Apparitorem seu ex officio sese subducat, antequam eam subierit, cauet *hæc l.* Theodosius

dosius M. Imp. Ac nominatim ne triplici obtentu. Primùm ne quicquam Apparitor obtentu gradus Speculatorum vel Ordinariorum primipili pastum euitet. *Speculator* in genere ὁ δορυφόρος in *Glossis*: Rectè: Speculatores enim erant qui gladiis & lanceis olim circumstabant Magistratum, vel Principem, vt ex Suetonio liquet, *Augusto*, *c*.74. *Claudio*, 35. *Galbae*. Tacito 2. *Histor*. σωματοφύλαξ. Atenim Speculatorum duo genera, vel munia fuêre: Quod *Glossæ* docent κατάσκοπος καὶ ἀποκεφαλίζων. Item speculator ὑπόπτης κατάσκοπος δήμιος. Hoc posteriore significatu accipitur quoque in Euangelio Marci *c*.4. & *l*......ff. *de bonis damnatorum*: (vbi etiam Chrysostomus & Theophilactus) & in passione Christophori *in Martyrologio*, & apud Senecam 3. *de benef*. 25. Firmicum 8. *c*. 26. Diaconum *lib*.21. Denique δήμιος ὁ περὶ τὸ φονεύειν τεταγμένος. Alio sensu Speculatores διοπτῆρες καὶ ἄγγελοι. Quomodo Plutarchus Tesserarium vocat Barbum Proculum, quem Tacitus Tesserarium Speculatorem: Liuius *lib*.30. Speculatorea vocat, qui Græcis ἡμεροδρόμοι, ingens die vno cursu emetientes spatium. In militia tales fuêre Speculatores, quos Dio *in Aduento* διόπτας καὶ ἐρευνητὰς vocat. Quorum multa mentio in *veterib. Inscriptionib.* Igitur tandem Speculatores in officio Iudicum fuêre, quos Iudex emittebat aliquid speculaturos, executuros & renunciaturus. Quibus similes fuêre, qui in militiâ & alibi *frumentarij*, de quibus alio loco. Qui Principis respectu Agentes in rebus, Curiosi, Mittendarij.

Interim ex *hâc l.* satis patet, Speculatores, de quibus *eâ* agitur, non fuisse Carnifices: Gradus enim Speculatorum hîc dicitur, qui sanè carnificum nullus vt puto fuit: & quidem secundò talis, ad quem ex alio inferiore conscendebatur, seu promotio fiebat post annuum numerum & stipendiorum merita; tertiò talis qui cum ordinariorum gradu hîc iungitur, imò & ante ordinarios hîc, ceu dignior nominatur; quartò talis, cuius obtentu immunitas à primipili functione prætendebat: vt proinde grauis sit error eorum qui hos Speculatores cum illis hactenus miscent: Illi scilicet à spiculo, vt rectè nonnulli censuerunt: Quomodo & specularij fabri, *l. vlt. ff. de iure immunit.* dicuntur fabri spiculorum; Non vt censuit quidam nuper ioculariter, fabricenses, qui nominationibus & actibus sociorum quandam speculam gerebant: Hi verò à speculando. Et hæc de Speculatoribus.

¶ *Ordinariorum* fit quoque mentio *l. Princeps* 3. *infr. de iis qui administr.* quæ *lex* est Valentiniani & Valentis. *Princeps*, inquit, *Cornicularius*, *Commentariensis*, *Numerarius*, & *Ordinarij per singula officia possessionum adque adium nec non etiam mancipiorum comparationem sciant sibi esse praeclusam.* Mentio quoque fit in *Notitia Ordinariorum* inter Officiales Præsidis Arabiæ. *Officium Præsidis eiusdem Prouinciæ Principem de eodem officio*, *Cornicularium*, *Ordinarios*, *Commentariensem*, *Numerarios*, & *Adiutores eorum*, *Adiutorem*, *A libellis siue Regerendarium*, *Exceptores*, & *cæteros Officiales*.

Ex his duobus locis vt & ex *hâc l.* apparet: *Primò*, Ordinarios in officiis Ordinariorum Iudicum fuisse ῥητῶς veluti Præsidum non in aliorum Magistratuum Spectabilium aut Illustrium officiis. *Secundò* fuisse, non inter vltimos: quandoquidem ad eum gradum ab aliis inferioribus promotio fiebat: quod docet *hac lex*: & disertè *d. l.* 3. quinto loco post Principem, Cornicularium, Commentariensem, & Numerarium ponuntur. At in *Notitia Imperij*, tertiu loco post Principem, Cornicularium, ante Numerarios & Adiutores, &c. Nomen verò istud mutuatum, vt multa alia, è militia: nam ibi *Ordinarij* dicti, teste Vegetio, *lib*. 2. *c*. 7. qui Ordines in prælio ducebant, quia erant primi. Ita enim ex MSS. legendum est. Sic & in *Glossis* ταξίαρχος *Ordinarius, manipularius.* Ergo Ordinarij qui Ordines ducebant, non tantùm manipulos propriè decem hominum, verùm longè plures. Hinc adeò Vegetius *lib*.2. *c*.8. *Quinque ordinarios* decem militum centurias, id est mille milites rexisse scribit. Nempe Centurionem primipili 400. milites, Primum hastatum 200. Principem primæ cohortis 150. Secundum hastatum 150. Triarium priorem 100. Denique in primâ acie positos & Principes ordinarios vocatos, testatur idem *lib*. 2. *c*.15. Hinc & Ordinarij Legionis quorum mentio in *veterib. Lapid.* Alio sensu *Ordinarij* dicuntur ipsi milites manipulares. Hoc sensu Festus; *Sunt quidam etiam qui manipularem eum qui infimi ordinis sit, appellatum credant Ordinarium.* Et quidem Pedites. Hoc sensu Vopiscus *in Bonoso*: *Militauit primùm inter ordinarios, deinde inter Equites: Duxit Ordines: Tribunatus egit; Dux limitis Rhetici fuit.* Hoc sensu Capitolinus *in Clodio Albino p*.... *Atrox circa militem: nam sæpè Ordinarios & Centuriones* (nam ita hunc locum emendari fero) *vbi causa qualitas non postulabat in Crucem sustulit.* Nam quod eo loco vir doctus *Ordinarios* nescio quos Centuriones facit, oppositos extraordinariis, minus probo: Nam omninò ibi *Ordinarij* sunt manipulares, seu gregarij milites in Legione, qui stipendia scilicet in ordine merebant, non quo sensu *Ordinarij*, ordinum ductores de quibus *sup.* Quod voluit alter vir doctus; quomodo & Cato: *Quid mihi fieret si non ego stipendia in omnium Ordine Ordinarius meruissem semper?* Hoc sensu dixit Frontinus 4. *stratag*. 1. in Ordine merere: Quod idem paulò post vocat militem in Legione.

Vt ad priores, de quibus *h. l.* Ordinarios redeamus, sanè ex *Vegetij* loco clarissimum est, Ordinarios non infra Centuriones fuisse; nam imò Ordinarius aliquando 400. aliquando 150. aliquando 200. duxit, cum Centurio tantùm centum duxerit.

Nunc de Ordinariis, qui inter Apparitores Iudicum seu Rectorum prouinciarum fuêre: Nempe Ordinarij in officio Iudicum procul dubio fuêre, qui Principes, seu ταξίαρχοι erant partis alicuius, seu manipuli cohortis Rectoris prouinciæ sub Principe totius officij: Ad quem, vt & ad Speculatorum gradum ordine perueniebatur, & promotio fiebat. Igitur de his quæsitum fuit, vtrum à pastu primipili excusarentur? Quod dicendum videbatur, propter laboriosam videl. vtrorumque militiam: sic vt alio iure habendi viderentur quàm cæteri qui gradum aliquem obtinebant inter Officiales Iudicum: Verùm *h. l.* immunitas hæc illis denegatur, definitúrque adeò, non alio eos iure habendos, quàm cæteros gradum aliquem obtinentes inter Officiales Iudicum, pariter vt in specie *d. l.* 3. *infr. de iis qua administr.* Et hæc de Prima *huius legis* sententia.

¶ Secundò Theodosius vetat quemquam Apparitorum Iudicum primipili functioni obnoxium, ob causariam missionem eâ functione liberari, id est, non ante ob morbum corporis vel defessam senectutẽ otio donari, nisi priùs omne quod primipili debetur expenderit, seu soluerit, & sic Primipili functionis indemnitati consultum fuerit.

¶ Tertiò, etiam eorum qui propter scelera sua militiâ officiali Iudicum soluuntur, & infames fiunt, facultatibus functioni, quæ alioquin eorum militiæ extrema debebatur, consuli vult Theodo-

sius: Ergo neque missione causariâ, neque inhonestâ seu ignominiosa cuiusquam facultates à Primipili functione immunes esse patitur: Et vt maximè militiæ cingulo amplius non vtantur, attamen facultates & peculia eorum huic functioni respondere iubet: Quæ nisi cingulo soluti essent, extrema eorum militiæ debebatur, vt *h. l.* disertè dicitur. Extrema scilicet hæc functio, & clausula fuit officialis militiæ, factio primipilaris: vt præter hanc *leg.* docet quoque *lex* 10. 11. *sup. lex* 61. *infr. de hæreticis*.

¶ Porrò quod *h. l.* de iis qui pro sceleribus suis soluti militiæ cingulo infamiæ addicuntur, dicitur: & ab Interpretibus omittitur, id non inani argumento, argumento inquam *l.* 17. *infr. de hæreticis*, quæ ceu eiusdem constitutionis pars *huic legi* coniungenda est, de Eunomianis accipiam: Nempe, Eunomiani, peculiari in eos Principum odio omni militiâ olim ita submoti fuêre, vt etiam militiâ, si quam haberent, soluerentur, & quidem etiam cohortali: Verùm ne hoc obtentu & sub hac occasione, puniendorum inquam ita Eunomianorum ipsi lætarentur, quod hâc ratione grauem sibi olim futuram primipili functionem euitarent, voluit Theodosius ita eos solui militiâ, vt tamen ex eorum bonis (quæ *peculij* appellatione designat tanquam extra Rempublicam constitutorum, haud aliter ac seruorum) Primipili functioni nihil detrahatur. Ita quidem Theodosius M. *hâc l.*

Atenim posteà in Occidente, & in Oriente aliter constitutum: in Occidente quippe hæretici nefariæ superstititionis ità à Romana propemodum conuersatione submoti fuêre, vt à Cohortalis militiæ necessitate liberarentur, vt docet *lex* 48. *inf. de hæreticis*. Quod Theodosio Iun. in Oriente displicuit. Is enim vacationem iis à Cohortalinâ militiâ dari vetuit, *d. l.* 48. pari ratione cum eâ quæ redditur *lege* nostrâ; ne sub colore damnatæ religionis eliciant vacationis sibi cupitæ suffragia. Sed & *l.* 61. *inf. de hæreticis*; Cohortalinæ apparitioni eos obligari voluit, in quâ emensis militum stipendiis veterani Primipili munus sustinere cogantur. Ergo triplex hâc parte ius fuit; modò enim Eunomiani soluti Cohortali militiâ, vt etiam primipilarum ratio non haberetur, *d. l.* 48. Modò ita soluti, vt eius ratio haberetur: vt *hâc l.* Modò non soluti, vt ita suo tempore Primipilum sustinerent *d. l.* 61.

XVII. *Idem AAA. Cynego PP. O."per Orientem.

Vm ante placuisset †, vt à Primipilaribus", secundum dispositionem † Diui Gratiani, species" horreis", erogandæ Comitatensibus" militibus, ex more deferrentur", Limitaneis verò pretia darentur, nunc placuit, vt aurum ad Officium Inlustris per Illyricum" Præfecturæ, cum" certâ taxatione", id est, pro octoginta libris laridæ carnis, pro octogenis etiam libris olei, & pro duodenis modiis salis singuli solidi, perferantur. Dat. v. Kalendas Iul. Timasio & Promoto CONSS. [389]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.* Est autem ab hoc *titulo* fugitiua, meliúsque posita fuisset sub *tit. de erogat mil. ann.*

" De hoc *Cynegio PP. per Orientem*: vid. *Prosopogr.* Porrò vel alij quàm Cynegio hanc *leg.* inscriptam fuisse oportet, vel coss. emendandi in subscriptione: iam enim Cynegius A. 388. superiore obierat. Et fortè referenda ad A. D. 386.

† Quâ constitutione. Non extat. Certè ipsi Theodosio M. id placuisse indicari puto.

" De Primipilaribus, vide *Paratitlon*.

† *Gratiani* constitutio hæc notanda, quæ alibi non occurrit.

" *Species*, id est annonariæ, veluti larida caro, oleum, sal, vt *fine legis*.

" An *ex horreis* efferrentur? an *in horrea*? Nil tale: In horrea delatæ adseruatæque ibi species annonariæ. *Deferri*, pro *inferri*.

" De *Comitatensibus* militibus dixi semel plenè, ad *leg. vlt. sup. de re milit.* & *l.* 10. *sup. de Numerariis*, *hoc libro*.

" Sic *fine legis perferantur*.

" De Præfectura Illyrici dixi ad *l.* 2. *sup. de constit. Princip.* & *ad l.* 7. *de metallis*.

" Id est sub.

" Id est æstimatione & proportione.

COMMENTARIVS.

DE ANNONÆ MILITARIS translatione, est hæc Theodosij M. constitutio. Quare & melius ea posita fuisset, pariter vt *lex* 19. *infr.* sub *tit. de erogat. mil. ann.* Ideò tamen hunc in titulum coniecta est, quod ea *Primipilarum* mentio fiat, qui vtique primipili pastum, id est annonam militarem curabant. ¶ Ergo cùm & Gratiano antea, mox & Theodosio placuisset, vt *ex Orientis prouinciis*, in Illyricum species ipsæ annonariæ (putà larida caro, oleum, sal,) ex horreis deferrentur perferrentur, præbendæ militibus Comitatensibus, qui ex comitatu in prouincias missi, quique maioris quàm alij dignitatis erant, de quo plenè *ad l. vlt. sup. de re militari*: Limitaneis verò militibus, qui in limite prætendebant, seu in limitem Imperij custodiebant (de quibus dixi ad *l.* ....) pretia darentur, seu annonæ adæratentur; Nunc Theodosius M. pretia seu aurum indistinctè dari, perferri iubet ad officium Præfecti Prætorio Illyrici. ¶ Quod Ius sanè, alioquin variè habitum: Modò enim pars annonæ soluta in speciebus, pars in pretio, vt Riparensibus, *l.* 14. *sup. de erogat. milit. ann.* Modò militibus species tantùm datæ, sic vt pretia loco specierum milites exigere probiberentur, quod sanè & posteà placuit eidem Theodosio M. *l.* 18. 20. *sup. d. t. de erog. milit. ann.* & Arcadio, *l.* 21. *eod. tit.* Et verò Theodosio *hâc* quoque *lege* id placet. ¶ Ac nominatim (vt de historia *huius l.* videamus) circa annonas, quæ ex Oriente in Illyricum deferebantur, perferebantur, hâc tempestate. Quod vtique velut singulare notandum, annonas videl. seu aurum in stipendia & annonas militum hâc tempestate ex Oriente in Illyricum perferri solitas, seu adiutum Illyricum, annonâ Orientis: Quod certè docet

Inscriptio

Inscriptio huius *legis* collata cum ipso *textu*, vbi agitur disertè de Præfectura per Illyricum, deque auro ad eius officium perferendo loco annonarum: Nempe magno molimine, magnóque sumptu hâc tempestate Illyricum defendi oportuit, aduersus impetum Barbarorum gentium: Et fortè *Gruthingorum*, si modò hæc *lex* referenda est ad A. D. 386. Quo sanè anno victi ij memorantur, Thraciáque ab his vindicata: post quos deuictos Theodosius & Arcadius Constantinopolim ingressi 4. Id. Octobr. apud Idacium *Fastis* coss. & Marcellinum, *Chronico*; Zosimum *lib.* 4. Vel certè, conficiendis reliquiis Barbarorum, qui in Macedonum Thessalonicamque fortunas grassati fuerant, absente Theodosio in Occidente aduersùs Maximum: de quo vide Zosimum, *lib.* 4. *p.* 770. 771. & dici ad *l.* 2. *inf. ad leg. Corn. de falsis.* ¶ Ergo cùm antea partim annonariæ species, partim verò aurum eò perferretur ex Oriente, aurum tantum perferri nunc indistinctè iubet Theodosius M. Vt censeo, quia annonarum copia in ipso Illyrico esset, vbi auro facilè ex comparari poterant, quæ maiore sumptu & fortè etiam corruptæ, ex Orientis prouinciis in Illyricum antea perferebantur.

¶ De speciebus interim ipsis Annonariis, earúmque adæratione, duo *hâc l.* notanda. *Primò* notandæ tres species militaris annonæ, 1. Larida caro, id est, porcina arida: de quo etiam actum *l.* 2. 6 *sup. de erogat. milit. annona*, 2. *Oleum*, quod ab hospitibus quoque quandoque milites extorquere vetiti, *l.* 1. 2. 3. 4. *sup. de Salgamo*: & Spartianum *in Pescennio Nigro*: & apud Vopiscum 3. Denique *Sal*, quod & ipsum milites à prouincialibus exigere vetiti: testis Aurelianus Tribunus ad Vicarium suum apud Vopiscum: *Manus militum contine, oleum, sal, lignum nemo exigat.* &c.

¶ *Secundo* notanda adæratio harum specierum & proportio: Nempe vnum solidum seu aureum, pro 80. libris laridæ carnis, & olei, vt & pro duodecim modiis salis perferri iubet. Vnde apparet, libram olei & laridæ carnis eodem pretio adæratam: & ita quidem vt 80. libræ, solido seu aureo æstimarentur.

XVIII. * Imppp. THEODOSIVS, Arcadius & Honorius AAA. Rufino PP. O.''

EX his qui, de numero Comitianorum'', vel ex Apparitione Culminis'' Vestri, Consulari'' officio deputati sunt, nullus ambiendi & transfugiendi in militiæ ordinem habeat facultatem. Dat. III. Kalend. Iun.'' Heracliæ'', Arcadio A. III. & Honorio II. AA. CONSS. [394.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendæque ei videntur *lex* 139. *inf. de Decurion. lex vn infr. de scænicis.*
'' Rufinus PP. Orientis scilicet sub Theodosio M. vid. *Prosopogr.*
'' *Comitiani*, id est apparitores seu cohortales Comitis, vt existimo, Orientis.
'' Id est Præfecti Prætorio.
'' Fortè Palæstinæ, vel Phœnices, vel Syriæ Cœlæ, Cypri.
'' Iul *d. l.* 12.
'' Ita quoque *d. l.* 12. At *d. l.* 139. Constantinop.

COMMENTARIVS.

AD aliam MILITIAM ambire seu transfugere Consularium officiales vetat Theodosius M. *hâc l.* quæ pars est prolixioris Theodosianæ constitutionis: quâ conditionis suæ transfugas ad debita munia reuocatum iuit, veluti Curiales *l.* 139. *inf. de Decurion.* quæ *huic* coassanda videtur: Cohortales *h. l.* Quod ipsum & Theodosij Iunioris Notitia ostendit. Officium, inquit, Consolaris Palestinæ & cæteri omnes Consulares habent ita, &c. Exceptores & cæteros Cohortalinos, quibus non licet ad aliam transire militiam sine annotatione Clementiæ Principatis. Idémque & de Cohortalinis Præsidum mox dicitur: vt & in *Notitia Imp. Occidentis*, de Consularium, Correctorum, Præsidum per Occidentem Cohortalinis. Sed & id ipsum compluribus aliis *legibus hoc tit.* prohibetur, quæ repetendæ ex *Paratitlo.*

¶ Illud porrò *h. l.* docemur, Consularium, de quibus *hâc l.* agitur, Cohortalinos vel de numero Comitianorum, vel ex Apparitoribus Præfecti Prætorio Orientis sumptos: *Comitianorum*, id est, Comitis Orientis, sub cuius dispositione fuerunt inter alias prouincias Palæstina, Phœnice, Syria Cœle, Cyprus quæ Consularibus paruêre. Sanè & *Notitia Imperij* docet Cohortalinos quosdam Rectorum prouinciarum sumptos ex officio Præfectorum Prætorio, ac nominatim Principem officij Consularis Campaniæ de officio Præfecti Prætorio Italiæ. Sic & Officiales quondam Ducum ex officio Magistrorum militum sumptos eadem ostendit.

XIX. * Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Euthymio'' Vicario Asiæ.

IN'' speciebus primipilaribus adærandis'' eadem pretiorum taxatio seruetur, quæ in venalibus publicis poterit repperiri; is'' enim qui excedere præcepta nostra temptauerit, seuerâ Iudicis sententiâ cohercebitur. Dat. V. Kalend. Mart. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

a Lex 8. Cod. eod. tit.

b Eidem *Euthymio* Vicario Asiæ inscribitur hoc ipso anno *lex 4. seu vlt. infr. de prosecutione*: quâ ipsâ agitur de Primipilaribus.

c Abest hæc vox à *Cod. Iust.*

d *Adærandis*, id est æstimandis, taxandis: de hâc *adærandi* voce dixi iam alibi: vide *Glossar.*

e Cætera absunt à *Cod. Iust.*

COMMENTARIVS.

De Annonæ militaris adæratione seu taxatione & æstimatione, est hæc Arcadij constitutio, quæ pariter vt *lex 17. sup.* meliùs posita fuisset sub *tit. de erogat. mil. ann.* verùm ideo in hunc *titulum* ea ab huius *Codicis* Conditoribus (quos etiam secutus est Tribonianus) coniecta est, quod *specierum primipilarium* in *ea* mentio fiat. *Species primipilares* sunt species militares, seu annona militaris; ideo sic dictæ, quòd eius curam gererent, seu eam accurarent Primipilares: de quo affatim *in Paratitlo.* Species autem Primipilares, sic dictæ, vt species largitionales, *l. 13. inf. de cursu publico.* ¶ Ergò, quia species seu annonæ militares non ipsæ iam præberentur, verùm earum pretia, de quo ad *l. 17. sup.* modum pretiis, ne immodica exigerentur, seu adærationi earum ponendum credidit *h. l.* Arcadius Imp. Nempe vt eodem pretio æstimarentur, quo species à foro rerum venalium venduntur. Quæ & cæteroquin specierum annonariarum taxandarum ratio fuit: vt docent Præterea *l. 10. 28. 32. vlt. sup. de erog. mil. ann. l. vlt. de annona & tribut. l. 2. Tributa in ipsis speciebus. l. 12. de publ. compar.* de quo ad eas leges dixi.

XX. * Idem AA. & Theodosius A. Anthemio PF.P.b

Qvicvnqve ad Chartas vel Tabulas, vel quodcunque aliud ministerium, Cohortalis, optauerit c, non ante accedere permittatur, nisi eius nomen matriculis receptum primitùs fuerit: pœnâ proposita his d, qui contra statuta cœlestia e crediderint suscipiendos aliquos, aut quodlibet eis Officium iniungendum. ¶ Et f adtinendis nihilominùs in Officio g, qui, etiam post hæc præcepta, meditatione quâdam futuræ fraudis olim fortassis ita eorum Ordinum h actibus interfuerunt, vt, obtentu non dati militiæ i nominis, liberum sibi, cùm id k expedissent, præcogitarent abscessum. ¶ De his sanè qui huiusmodi l artibus ante hac sibi euitanda Officia, Rescriptorum impetratione crediderint, id statuimus, Vt Rescriptis quæ ad Tuæ Sublimitatis iudicium emittuntur, nullis præterea ad alios Iudices elicitis, eos vti patiamur, vel si obreptio aliqua fuerit impetrata, à nullo alio Iudice suscipiantur. Dat. XVI. Kal. April. Constantinop. DD. NN. Honorio VII. & Theodosio iterum AA. Conss. [407.]

NOTÆ.

a *Lex 10 Cod. eod. tit.* Scatet autem hæc *lex* passim συγχύσεως & ἀσαφείᾳ.

b *Anthemius* PP. Orientis sub Arcadio. vid. *Prosopogr.*

c An *optare ad ministerium*, hic, pro ambire ad ministerium? Nihil tale: συγχύσεις tantum hic est (*vt totâ leg.*) *optauerit accedere non ante permittatur*,

d Iudicibus eorúmque Officialibus.

e Id est Imperialia.

f Sequentia omnia recidit Τριβων.

g Inter Officiales.

h *Ordines*, id est gradus inter Officiales.

i Officiali & matriculis.

k *inlustres: cum id expedissent*, neutro τῷ relatiuo ad superiora illa eorum Ordinum actibus. Nisi malit quis hic legere, *cùm id expetissent*, quod non puto.

l Malim *cuiusmodi*, id est, quibuscumque.

COMMENTARIVS.

De Non Cohortalinis, & cohortali tamen ministerio aliquo fungentibus, est hæc Arcadij constitutio. Nempe ad cohortalinam militiam nonnulli ambiebant, & in his Curiales quidam vt docet *lex 17. inf. de diuers. offic.* seu *l. 5. Cod. de Numerarijs*, qui tamen in matricula cohortalium non erant qui militiam non sustinebant, neque vllas à fisco annonas consequebantur, *d. l. 17.* qui proindè degustato seu gesto pro arbitrio suo, officio aliquo mox ex cohortali militia recedebant: Quâ ratione tùm veris Cohortalinis potiorum ordinum promotiones, quos per ordinem & gradus deferri æquum erat, præripiebantur: tùm etiam vtilitates publicæ destituebantur, cùm ministeria cohortalina ab his gererentur à quibus gesti officij & publicarum rationum laceratarum ratio non tàm facilè repeti poterat, vtpote qui Conditionales non essent, vt Cohortalini, qui ideò quæstioni & tormentis subiici poterant: de quo *l. 4. 6. 7. 9. 11. in fin. sup. de Numerarijs*: veluti Tabularij (qui *hâc l.* indicantur) qui & Numerarij, vel & iam Chartularij: de quibus *ad l. 5. inf. de diuers. officiis.* Item Exceptores, *d. l. 17. in f. de diuers. off.* Ergo prohibet *hâc l.* Arcadius quemquam deinceps non cohortalinum ad ministerium cohortalium admitti, nisi militiæ cohortali nomen dederit,

dederit, seu matriculâ eius nomen receptum fuerit: vt officiorum quædam Matricula fuit. Meminit Cassiodorus 11. *var.* 17. vbi de promotionibus officij Prætoriani quæ Natali Domini fiebant: *Vnusquisque iuxta Matriculæ seriem tuâ designatione vulgetur, vt quem loci ordo postulat gradus promotionis accedat. Egrediatur vnus, vt anteponat vniuersos. Totam sequentium seriem ad prouectum trahit, dum prior militiam perfunctus exierit.* Et *ep.* 22. vbi de Scriniario Actorum: *Catellum, quem matricula series fecit accedere, nostra auctoritas quoque Actorum Scriniorum curam præcepit obtinere.* Imò & eos qui *huius l.* tempore cohortale munus gererent in cohortali militiâ adtineri iubet. Tandem & officiali militiâ quamlibet Rescripto Principis ad Iudices ordinarios emisso liberatos, reuocari ad officialem militiam iubet: Exceptis tantùm Rescripto ad Præfectum Prætorio emisso, liberatis: Quæ differentia, & Præfectorum Prætorio super alios Indices prærogatiua notanda est, aliisque eorum ·········· accensenda: Cuius Priuilegij ratio exinde repetenda, quod maioris auctoritatis rescripta illa meritò videantur, quæ ad maiores Iudices emittuntur perpenso consilio, quàm quæ ad Ordinarios & minores, per obreptionem vt plurimùm: cui proximum est quod statuitur *l.* 26. *inf.*

xxi. * Impp. Honorius & THEODOSIVS AA: Anthemio PF.P."

POLYCHRONIO", qui ex Primipilaribus" in Memoralium" Scrinia inrepsit, condicioni propriæ restituto, generali lege decernimus, Omnes, qui ex huiusmodi" condicione Palatinis semel indecenter insetuerunt obsequiis, omissis adsignari natalibus, adque omnes quorum interest huius rei sollicitudo, obseruare, ne quis desertis adsuetis Officiis ad Palatina vnquam sacramenta adspiret. Dat. Prid. Non. April. Constantinop. Varane v.c. CONS [410.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iustin.*
" *Anthemius* PP. sub Theodosio Iun. & quidem Orientis. vid. *Prosopogr.*
" *Polychronij* nomen frequens & vsitatum hoc æuo.
" De *Primipilaribus* vide Paratitlon & dicta ad *l.* 6. *sup.*
" *Memorialium*: de quibus mox.
" Officialium.

COMMENTARIVS.

AD MILITIAM Palatinam, Officiales ac nominatim Primipilares adspirate vetat *hâc l.* Theodosius Iun. adspirantésque exinde retrahi & conditioni propriæ restitui iubet; initio facto à Polychronio quodam. Quod & ipsum constituit. Constantius *l.* 4. *sup.* Theodosius M. *l.* 18 *sup.* Honorius, *l.* 22. 23. 24. 25. *inf. h. t.* & idem Theodosius Iun. *l.* 28. 29. *vlt. inf. h. t.* ¶ * Cæterùm, vt ad aliam in commune militiam Officiales adspirare vetiti, ita *h. l.* & *d. l.* 23. nominatim ad militiam Palatinam *Memoralium*, seu ad scrinium Memorialium: de quo memoriæ scrinio & Memorialibus dixi suo *tit. sup. de proximis Comitib. dispos. cæterisque qui in sacris scriniis militant*: & *tit. de magistris scriniorum.* Quibus locis ostensum, inter quatuor scrinia, quæ sub dispositione Magistri officiorum erant, fuisse vnum, & primum quidem, scrinium Memoriæ, cui & Magister peculiaris præerat. Quorum Memorialium meminit quoque *lex* 2. *sup. de priuil. eorum qui in sacr. pal.* Ad eosdémque pertinet *lex* 1. & 3. *eod. tit.* Notitia denique *Imperij* ostendit: quid Magistri memoriæ muneris fuerit: nempe *Annotationes* [Principis] *omnes dictare & emittere & precibus respondere.* Quo loco per, *emittere*, vir doctus euectionis emissionem, id est, diplomatum confectionem pro conficiendo cursu publico accipiebat: Sane *Emitti* propriè euectio dicebatur, vt docet *lex* 33. *infr. de cursu publico*: & *Notitia Imperij*, in Præfectis Prætorio. Imò & *emittere* absolutè, pro euectionem emittere: vt in illo *Notitiæ Imperij* loco, *Magister officiorum ipse emittit.* Et sanè Magistro officiorum muneris fuisse euectiones emittere, ostendit inserta Triboniani, non Gratianus ipse, in *lege*, *Iudicibus*, *Cod. de curs. publ.* quæ deformata est ex *l.* 40. *inf. de curs. publ.* & Cassiodorus *in formula Magisteriæ dignitatis.* Fortè etiam *emittere* ibi fuerit annotationes Principis in prouincias emittere: Nempe Magistri memoriæ muneris erat annotationes Principis & dictare & emittere. ¶ Ergo officiales ad militiam aliam adspirare vetiti, ac nominatim *h. l.* & *d. l.* 22. *inf.* Primipilares, de quibus plenè, *in Paratitlo* & *ad l.* 6. *sup.* & quidem in specie *huius legis* Polychronius primipilaris.

xxii. * Idem AA. Seleuco PF P."

VBicumque post militiam Prouincialis Officij, vel certè adhuc militans, ad maius priuilegium militiæ", ditatus spoliis prouincialium, properauit, absolutus sacramento eius militiæ originario solo adque status suis" redeatur obsequiis. Neque hisdem in futurum nulla" adtemptandi maioris splendoris, officij, adque sacramenti potestas sit. Data Prid. Kal. Mart. Rau. DD. NN. Honorio IX. & Theodosio V. AA. CONSS [412.]

 NOTÆ

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendæque ei sunt duæ *leges prox.* 23. 24. aliæque de quibus ad *eas leges.*
" *Seleucus* sub Honorio PP. Italiæ scilicet (sub quo & Africa) vt docet hoc ipso anno *lex* 52. *inf. de hæreticis: lex* 31. *infr. de ann. & trib.*
" Veluti ad palatinam Comitis S. L. militiam, vt ostendunt duæ *leges* proximæ.
" χ' *Sui.*
" Duplex hoc abnutiuum fetri potest, vt alibi non semel. vid. Gloss.

XXIII. * Idem AA. Euchario Proc. Africæ.

Vi a plorimi consuetam Proconsularem" cæterorúmque" Iudicum fugientes militiam" diuersis Palatiois", seo Iolustrium" potestatum, officiis se sociasse dicuntur, decernimus, omnes absolutos cingulo militiæ ad propriam functiooem reduci. ¶ In futurum sanè præcipimos, vt si quis comprehensus ad militiam Palatinam adspirare aliquibus iodiciis adprobetur, in æternum Mancipatui" vel Susceptiooi" societur: non ante ex eius officij conuersatione remouendus, quàm vitæ finis huiusmodi se otentiâ euodem potuerit liberare. Dat. Prid. Kal. Mart. Rau. Honorio IX. & Theodosio V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

* Abest *lex* à *Cod. Iust.* Iungendæque ei, *lex* 9. *sup. de Curiosis: lex* 19. 20. 21. *inf. de exactionib. lex* 12. *inf. de annona & tribut. l.* 35. *inf. de susceptorib.* quæ omnes eidem Euchario inscribuntur, eodémque die datæ sunt. Imò & coniungendæ *lex* 22. *sup. & lex* 24. *inf. h. t.* quæ & in eodem argumento versantur, & eodem die datæ sunt, etsi ad alios Magistratus.
" Africæ.
" Ordinatiorum vt *l. prox.* 24.
" Officialem.
" Vid. *l.* 21. *sup.* ac nominatim Palatinis S. L. vt docebit proxima Nota.
" Veluti Comitum S. L. vt docet *d. lex* 24. *in f.* huic coniungenda.
" Mancipatum cursus publici intellige, quò pertinet *d. l.* 9. *sup. de curiosis*, quæ *huic* coniungenda est.
" De qua agitur etiam *d. l.* 31. *inf. de susceptorib.* quæ inter alias huic *legi* iungenda est.

XXIV. * Idem AA. Probo" Com. S. L.

Visquis in officio Palatino", Apparitor, vel exutus eodem monere, ex Proconsulari" officio, vel Ordinarij Iudicis potuerit repperiri, sublatis militiæ priuilegiis, functioni propriæ regiooíque" reddatur. Dat. Prid. Kal. Mart. Rau. DD. NN. Honorio IX. & Theodosio V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Quæ quibus coniungenda sit, iam ad *superiorem* dictum.
" *Probus* Comes S. L. sub Honorio: vid. *Prosopogr.*
" Comitis S. L.
" Africæ: vt docet quoque *lex superior*, huic inter alias coniungenda.
" *Regio*, pro prouincia.

COMMENTARIVS.

ADMILITIAM Palatinam (de quo etiam ad *l.* 21. *sup.*) ac nominatim Comitis S. L. (vt Magistri officiorum *d. l.* 21. *sup.*) Officiales Rectorum prouinciarum, ac speciatim Proconsulis Africæ, siue adhuc militantes, siue post militiam officialem, adspirare vetantur ab Honorio his tribus *legibus*, quæ inter se coniungendæ sunt, quamlibet ad diuersos Magistratus datæ. Verùm in candem sententiam: Nempè ideò Præfecto Prætorio inscribitur *lex* 22. quia vt cæteroquin ad eum somma rerum spectabat, ita *huius leg.* executio ei præcipua incumbebat. Ideo Proconsuli Africæ *lex* 23. quia de eius Officialibus *potiss.* agebatur: Ideo Comiti S. L. *lex* 24. quia Officiales eò se conferrent. Ergo huic malo mederi Honorius instituit ad Eucharij Proconsulis Africæ proculdubio querelam: pariter vt aliis malis per eandem Africam circa rem tributariam & cursum publicum, *l.* 9. *sup. de Curiosis*: *l.* 31. *infr. de susceptorib. l.* 19. 21 *inf. de exactionib. l.* 32. *inf. de annonis & tributis*: quæ omnes *leges* eidem Euchario Proconsuli Africæ, eadem die inscriptæ his tribus pariter coniungendæ veniunt.

¶ Ergo ad militiam Palatinam Officiales adspirare vetat Honorius, rationem eius interdicti indicans *l.* 22. nempe quod hi ditati spoliis prouincialium, ad maius priuilegium militiæ ideò properarent, vt ita militiæ illius tutelâ tuti essent. Quare & in præsens, & in futurum huic rei ita prospicit: in præsens scilicet, reuocari iussis eis ad Officialem militiam: in posterum verò, si qui se ad Palatinam militiam sociassent, in æternum sociari iubet Mancipatui cursus publici scilicet, seu Mancipum functioni (de quâ agitur quoque *d. l.* 9. *sup. de Curiosis*: quæ his inter alias coniungenda est; & de quâ prolixè agitur *l.* 15. *inf. de cursu publico*: vel susceptioni-

ceptioni tributorum : de quâ agitur & *d. l.* 31. *inf. de susceptorib.* quæ & ipsa his *legibus* socianda venit. Hinc interim obseruetur, quoddam pœnæ genus fuisse, Mancipem cursus publici, & susceptorem tributorum, & quidem in æternum fieri.

xxv. *Idem AA. Liberio PP."

QVICVNQVE ex diuersis Officiis omnium Moderatorum Officiales contra vetitum altioris" militiæ gradum indebitè obtinuisse noscuntur, in propria reuocentur Officia. Vniuersos igitur Apparitores", quos extra conscientiam tuam vel stipendiorum meritum, claruerit ad militiam" conuolasse, præcipimus reuocari: Similique præceptione diuersorum Iudicum Officiales antiquæ militiæ restitui; & cetera. Dat. VI. Kal. Dec. Rau. Henorio IX. & Theodosio V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Eique iungenda est *lex* 170. *inf. de Decurionib.* & *lex* 1 *in f. de Collegiatis.*
" Italiæ.
" Fortè *alterius*? Sanè sic & *sup. l.* 22. *ad maius priuilegium militia.*
" Tuos Præfecti Prætorio.
" Altiorem, seu alteram.

COMMENTARIVS.

E Militia quacunque (pariter vt superioribus tribus *legibus* hoc eodem anno) Honorius Officiales omnium Iudicum, tùm Præfecti Prætorio, tùm aliorum, ad officium suum retrahi iubet *hâc l.* pariter vt Curiales, qui muneribus patriæ non expletis Curiam declinarant, aliâ fortè militiâ: *l.* 170. *inf. de decurion.* vt & collegiatos ac Corporatos, vibium suarum refugas, *l.* 2. *inf. de Collegiatis*: quæ duæ *leges* ceu eiusdem Honorianæ constitutionis partes *huic* coniungendæ veniunt. Nempe hæc horum temporum........fuerunt, vt quilibet passim suas vrbes suaque officia desererent: quibus retrahendis varias constitutiones subinde Honorius ferre necesse habuit. Ergo omnes hos simili formâ reuocari voluit, vt loquitur *d. l.* 2. *inf. de Collegiatis.*

xxvi. * Idem AA. Anthemio PF.P."

SI quis è grege Cohortalinorum vrguente criminis insectatione" stipendiis fuerit exemptus, aut otio traditus, quietis" artibus inmoretur, aut si ad pristina sacramenta precum miseratione" maluerit repedare", indultum nostræ maiestatis oraculum Amplissimæ Tuæ Sedi offerat allegandum: Sanctione" hâc Edictis propositis diuulgandum", *Vt prouinciarum Iudices sciant, si quas cœlestes præscribtiones" super reddendâ militiâ elicuerit prouincialis Apparitor, quas non ante præcelsa Sedes Tua librauit", auditionem", huius Legis intercessione depulsam.* Dat. XIII. Kal. Mart. Constantinop. Honorio X. & Theodosio VI. Augg. CONSS. [415.]

NOTÆ.

* *Lex* 11. *Cod. Iust. eod. tit.* Eodem die *lex* 9 *sup. de contrah. empt.* etsi ad populum, emissa.
" Orientis.
" *Insectatio* criminis.
" *Quietis artibus immorari.*
" *Miseratio precum.* Sic noua miserationis vox pro petitione abolitionis *l.* 1. *inf. de abolitionib.*
" *Repedare*, vide *Glossar.*
" Sequentia resecauit Tribonianus tanquam superflua.
" ※. *Diuulganda.* Hinc interim liquet, sanctiones Imperatorum Edictis Magistratuum & in his Præfecti Prætorio propositis diuulgatas. De quo vid. Paratitlon, *de constit. Princip.* & quæ dico ad *l. vn. si per obreptionem.*
" Nil temerè mutem: quamuis probabiliter quis reponat *rescriptiones*: id est rescripta.
" *Librare*, pensare vide Glossar.
" *Auditio*, pro Audientia, vide *Glossar.* Quomodo & in altera eiusdem Theodosij Iunioris constitutione, *l.* 72. *inf. de nauicul. sub tua sedis auditione.*

COMMENTARIVS.

RESTITVI militiæ cohortalinæ Cohortalis ob crimen solutus (veluti ob concussionem arg. *l.* 9. *sup. de contrah. empt.* quæ eadem die data est ad populum) rescripto Principis vetatur *hâc l.* à Theodosio Iun. nisi rescriptum Præfecto Prætorio allegatur, atque ab eo probatum fuerit. Cum quo nil commune habet quod Officiales Officiali militiâ perfuncti idem officium repetere vetiti: de quo ad *l. penult. sup. de Numerariis*: *l.* 2. *inf. ad leg. Iul. de ambitu*: nempe quia ibi publicæ disciplinæ semel gestæ sufficiunt. Est enim hæc *lex* non de iteratione eiusdem officij, verùm de Restitutione Officialis

lis qui ob crimen eo depoſitus ſemel fuerat.

§ Ergo ſemel ob crimen officio depoſitum ad id repedare, eique reſtitui Principis reſcripto, quamquam vetat Theodoſius Iun. niſi Præfectus Prætorio reſcriptum iſtud probauerit, ſcilicet ob crimen officiali militiâ ſæpè depoſiti ad Principem graſſabantur, precibuſque oblatis ab eo reſtitutionem officij emerebantur: Verùm quia facile Principi obreperetur, reſcriptum iſtud ſeu abolitionem & reſtitutionem iſtam Theodoſius Iun. Præfecto Prætorio approbari priùs voluit, neque aliter à Iudicibus admitti. Quod ſanè probum Theodoſij Iunioris inſtitutum fuit, & magna Præfecti Prætorio prærogatiua ac nominatim Anthemij, cui id *h. l.* defertur. Verùm nil mirum à Theodoſio Iun. id Anthemio Præfecto Prætorio deferri: vt pote qui molem Imperij Theodoſiani hâc tempeſtate ſuſtinuit, quóque ſummam rerum *τὴν διοίκησιν τῶν ὅλων* tum adminiſtrabat, teſte Socrate *lib.5.cap.1.* vbi & eius prudentiæ effert *φρονιμώτατος ... ἀνδρῶν ... , καὶ ἀβούλως ἐπράττετο οὐδέν.* De quo videndus & Syneſius *ep.73.* imò & *ep.* 47. 49. 75. 79. Chryſoſtomus *ep.* *17.* *tomo* 7. Sidonius *carm.2. v.94.* Chron. Alex. *An.* 406 de quo dicam pleniùs ad *l.167. inf. de decur.* plurimarum legum, & inter alias recentandæ legis, qua prouinciæ ſuæ adminiſtratio prohibetur; vt teſtatur Syneſius *d. ep.73.* vt & legis 169. *inf. de Decurionib.* Ergo Præfecti Prætorio reſcriptum inſinuari, atque ab eo probari in hâc ſpecie vult Theodoſius Iun. & ſic Probatum valere. § Cùm tamen ob culpam vel negligentiam diſcinctos apparitores nullo modo ex reſcripto ad militiam adſpirare voluerit Valens Imp. ac nominatim Theſamenſes *l. 14. inf. de diuerſ. officiis*: & Honorius Imp. *l. 18. & 20. inf. dict. tit. de diuerſ. officiis*: vt & ſuſceptores & Tabularios, *l.27. inf. de ſuſceptoribus.*

XXVII. * Idem AA. Euſtathio PF.P."

Pro ſingulis libris argenti, quas Primipilares" Viris" Spectabilibus" Ducibus ſportulæ gratia præſtant, quaterni ſolidi præbeantur, ſi non ipſi argentum offerre ſuâ ſponte maluerint. Dat. XIII. Kal. Iul. Conſtantinop. Hon. XIII. & Theod. X. AA. CONSS. [422.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod. Iuſtin.

" Eidem *Euſtathio* Præfecto Prætorio inſcribitur hoc ipſo anno *lex 13 ſup. de metatis*: *lex 3 ſup. de poſtulando*: *lex 2. ſup. de Adſeſſorib.* Ex quibus *d. lex 13 ſup. de metatis*: oſtendit eum Præfectum Prætorio Orientis fuiſſe.

" De *Primipilaribus*, dixi ad *l.6. ſup.*.

" Fortè *Primipilares Viri.*

" Spectabiles Duces. vide *Notitiam Imperij.*

COMMENTARIVS.

De Primipilaribus (de quibus in *Paratitlo* & ipſe plenè dixi ad *l.6. ſup.*) ac nominatim de Sportulis, quas Primipilares Ducibus præſtabant; eſt hæc tertia *hoc titulo* Conſtitutio; Prima fuit Conſtantij *d. lex 6. ſup.* Secunda, Valentini Sen. *l.9. ſup.* Quibus locis, de his ſportulis affatim dixi. Hâc ſanè *lege* proportionem auri, ad argentum in ſportulis illis ſoluendis ſancitum iuit Theodoſius Iun. de quâ alioquin proportione argenti ad aurum ſuo titulo in ſ. peculiari *lib.13. t.1. de argenti pretio quod theſauris infertur.* Nempe cùm argenti libræ ſportulæ nomine Ducibus præberentur eſſent, neque ad manum ſemper haberent argentum Primipilare, vel etiam aurum ſoluere mallent, & auri pro argento præſtandi facultatem præſtandam, & proportionem auri ad argentum ineundam credidit Theodoſius Iun. Igitur quatuor ſolidos auri pro ſingulis libris argenti præberi oportere definit, cùm tamen Arcadius pater ipſius *d. l. vn. de argenti pretio*: quinque ſolidos auri pro ſingulis libris theſauris inferri iuſſerit. Adeò ſcilicet in dies auri pretium increuit, de quo ad *d. l. vn. & ad l. vn. ſup de oblat. Votorum.*

XXVIII. * Idem AA. Aſclepiodoto PF.P."

Valentinianæ † ceterarúmque Legum, quæ diuerſa *ſuper Temporibus vſurpatæ militiæ*" ſtatuerunt, auctoritate ceſſante, hæc præcepimus obſeruari: Primùm, vt neque * Curialis neque Cohortalinus, neque Curialis aut Cohortalini filius, condicione deſerta aliam audeat adſpirare fortunam, cui maiorum ſuorum exempla præiudicant. Dein, ſi quis memoratarum condicionum laqueis irretitus, ad militiam *Armatam* per ſubreptionem vel inlicitum patrocinium tranſierit, & * id Curia, ex qua Tiro ortus eſt, per decennium iugiter ſiluerit, vt is qui in caſtris ſine aliqua fortunæ priſtinæ conuentione inceſſanter ſtipendia meruerit deſignata, & ſtrenue ſuſceptis armis inſudauerit, minime conueniatur vlterius, ſed priuilegia & præmia viri fortis" expectet: & cetera. Dat. XV. Kal. Iun. Conſtantinop. Aſclepiodoto & Mariniano VV. CC. CONSS. [423.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Iust.* Iungenda autem illi *lex 14 sup.de privil.eorum qui in Sacro Palatio.* Imò & *lex 184. inf.de Decurion.*
" Orientis.
† Valentiniani Sen. legem intelligit, cuius duæ partes supersunt *l.6.sup.de re milit. lex 64. inf. de Decurion.* cuius meminit item Theodosius Iun. *l.16 sup de Agentib.in rebus.*
" Armatæ, Palatinæ.
* *Legi 12.Cod eod.* (quæ alioquin desumpta est ex *l.vlt.inf.*) hæc sententia inserta *Cod Iust.*
* Pars hæc fugitiua ab hoc *titulo*, meliusque collocata fuisset sub *titulo de Decurion.*
" Fortis viri, id est militis.

XXIX. * Impp. THEODOSIVS & Valentinianus AA. Florentio PF.P."

HI quorum nomina Excellentiæ Tuæ suggestio conprehendit, omnésque qui ex Primipilariis" ex quacunque prouincia quamlibet militiam contra licitum præsumpserunt, etiamsi obtinuisse eam speciali Adnotatione nostræ indulgentiæ videantur", spoliati cingulo ad priorem statum & condicionem pristinam reuocentur, omni aditu cuiuslibet dignitatis ita huiusmodi condicioni præcluso, vt non solum impetratis iam beneficiis careant, verumetiam si quid postmodum elicere temptauerint, id omne in irritum deuocetur: Præceptis enim vestris & publicis vtilitatibus in perpetuum debent esse subiecti, nec exsequendarum necessitatum munia declinare. Dat. VI. Id. Iul. Constantinop. Felice & Tauro CONSS. [428.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Iust.*
" ...
" De *Primipilaribus* dixi semel ad *l.6 sup.*
" Id est obtinuerint.

XXX. * Idem AA. Isidoro PF.P." Post alia. Eodem" exemplo" Eubulo PF.P. Illyrici.

SI Cohortalis apparitor, aut obnoxius Cohorti, ad vllam posthac adspirauerit dignitatem, spoliatus omnibus impetrati honoris insignibus, ad statum pristinum reuocetur: liberis etiam in tali eius condicione susceptis, fortunæ patriæ mancipandis. ¶ Si * qui vero Cohortalis, vel subiectus Cohorti, vllam ante hanc legem gessit militiam, aut cœptam dudum etiam nunc gerit, aut Causidicinam" in foro Amplissimæ Præfecturæ Orientis atque Illyrici, vel Vrbano profitetur iudicio, in eodem latarum pridem Constitutionum † sanctio obseruetur. Post hanc verò legem, si" quis ex his ausus fuerit vllam affectare militiam, nulla præscribtione temporis muniatur", sed ad condicionem propriam retrahatur, ne" ipse vel eius liberi, post talem ipsius statum procreati, quod Cohorti debetur, valeant declinare." Dat. III. Non. Apeil. Constantinop. Isidoro & Senatore CONSS. [436.]

NOTÆ.

* *L.12.Cod.eod tit.* Iungendáque huic *lex 187.188.inf.de Decurionib.* & *lex 21.Cod.de episcop.*
' De hoc *Isidoro* P.P. dixi ad *d.l.187.*
" Ita quoque *d.l.187.* τῷ ἀνω τόπω Socrates *lib.2.cap.18 p.375.* Dixi in *Prolegom.*
* Hæc, vsque ad *si quis ex his ausus*, intercidit Tribonianus. Porrò hæc ipsa sententia ad finem vsque totidem verbis Curialibus repetita extat *d.l.188.* Vnde desumpta est *lex 51.Cod.Iust eod.tit.*
" *Causidicina* hîc, & *l.188.de Decurionib.* vid. Symmachum *lib.5 ep.16 & 75.* & *lib.9 ep.29.* Am. Marcellin. *lib.20.* & Iuretum ad *d.ep.76.Symmachi.* †...
" *Quod si quis*, &c. *Cod Iust.*
" *Preter eam scilicet, qua ex 40 annis colligitur*, hoc addit Tribonianus *d.l.12.*
" Ita quoque *d.l.188.* at Cod.Iust. *nec.*
" Hîc subiicit Tribonianus sententiam ex *l.28.sup.* tùm etiam alteram, nullo iudicio, vt à Cohortalium militiâ summoueantur trapezitæ, & aliquidam negotiatores.

COMMENTARIVS.

DE COHORTALIBVS ad MILITIAM vel dignitatem aliquam non admittendis, atque exinde ad militiam cohortalem retrahendis, sunt hæ tres Theodosij Iunioris constitutiones, quas vnâ fideliâ dealbare animus est. E quibus prima & vltima, putà *lex 28.* & *lex 30.* prolixarum constitutionum duarum Theodosianarum partes sunt, quibus tùm Curialium, tùm Cohortalium desertioni

 occursum,

occurſum, atque adeò Curiis & cohortibus conſul.um iuit: vt ex illis *legibus* conſtat, quas illis coniungendas oſtendi: imò & ex ipſa *lege* 28. Et ſigillatim tamen eas atque ordine explicabo, vt ita quæ in his occurrunt, melius & diſtinctius diſcutiantur.

Ergo *lege* 28. iunctâ *legi* 14. *ſup. de priuil. eorum qui in ſacro palat.* & *l.* 183. *inf. de Decurion.* abrogatâ nominatim Valentiniani Sen. conſtitutione (cuius duæ partes ſuperſunt, putà *lex* 6. *ſup. de re milit.* & *l.* 64. *Inf. de decurionib.*) cuius meminit idem Theodoſius Iun. *l.* 16. *ſup. de Agentib. in rebus*, vetat Curialem & Cohortalinum eorúmque filios conditione ſuâ desertâ ad aliam fortunam ſeu conditionem adſpirare. Vt & ad militiam armatam vel Palatinam: Niſi Curialis in militia armatâ per decennium iugiter fuerit, vel in Palatina quindecennio: vel niſi Cohortalis in vtraque vigintiquinque annis: de quo iam *ſuprà*, *ad d. l.* 14. ibi quippe poſita ſunt ea quæ *huic titulo* & *legi* magis conuenirent: viceuerſa ſub finem *huius legis* 28. poſita ſunt ea quæ ad Cohortalis militiam pertinent.

Lege 29. Theodoſius Iun. Cohortalem & Primipilarios Dignitatis alicuius obtentu etiam Adnotatione Principis impetratâ conditionem ſuam euitare vetat, contrà inde ad Cohortalem militiam retrahi iubet; Cùm tamen paulò ante *hanc l.* 29. ante biennium fermè Theodoſio contrarium placuerit. In *Notitia* quippe *Imperij* tùm conſcripta, diſertè dicitur Conſularium Correctorum & Præſidum Cohortalinis non licere ad aliam tranſire militiam ſine Adnotatione Clementiæ Principalis. E contra igitur licuit cum Adnotatione Principis. Et fortè hæc *lex* accipienda non fuerit de Cohortalinis omnibus, verùm de nonnullis tantùm, quo numero ſanè Primipilares nominatim memorantur: Certè Primipilarij pariter militiâ Armata à neceſſitate ſua non excuſabantur: *l.* 12. *in fin. de Veteranis.* Quamquam ratio generalis *fine legis* ſubdita, generaliter eam accipiendam ſuadeat. Sanè Iuſtinianum hanc *legem* non probaſſe, eius omiſſio *Cod. Iuſtinianeo* oſtendit.

Lege tandem *vlt.* idem Theodoſius Iun. à dignitate & militiâ ſeu officio quocunque, Cauſidicinâ item, in poſterum Cohortales retrahi iubet, pariter vt Curiales, ſub iis tamen diſtinctionibus quæ proponuntur *l.* 187. 188. *inf. de Decurionib.* in præteritum verò latas pridem conſtitutiones obſeruari iubet: de quo ad *dd. ll.* vt & de eo quod hîc de Cauſidicinâ in foro Præfecti Prætorio Orientis Illyrici & vrbis Conſtantinopolitanæ additur.

DE CVRSV PVBLICO, ANGARIIS" ET PARANGARIIS."

TITVLVS V.

XII. COD. IVST. Tit. LI.

Ratio ordinis, cur inquam hic *Titulus* hoc loco poſitus ſit, in medio Tractatus & Titulorum pertinentium ad Officiales Iudicum, & immediatè quidem poſt Titulum, *de Cohortalibus, Principibus, Cornicularis, & Primipilaribus*, hæc cauſa eſt, quod Mancipes ſeu Procuratores curſus publici ex Officialibus Iudicum emeritis ſumebantur *l.* 34. 42. 46. *hoc tit.* & *l* 8 *ſup. d. tit. de cohortal. l.* 7. *inf. de diu. off.* ſeu ex Primipilaribus: *l.* 6. *inf. de diu. officiis.*

" De *Angariis* dico ad *l* 4.

" De *Parangariis*, ad *l.* 15.

PARATITLON.

VRSVS PVBLICVS *Rubr. l.* 1. 3. 4. 5. 8. 12. 15. 27. 31. 35. 39. 46. 51. 52. 53. 54. 57. 62. 64. *h. t. l.* 7. *inf. de aurig. off. l.* 2. *ſup. de Curioſis*: Amm. Marcellinus *lib.* 21. *pag.* 203. De eo, v. & *l.* 7. 8. *ſup de cohort. l.* 7. *inf. de indulg debitor. l.* 9. *inf. de legatis*: *l.* 9. *de re militari*: (qui & *curſus* ſimpliciter vocatur *l.* 1. 16. *h. t. l.* 6. *de diuerſis officiis*: *l.* 7. *de indulg. debitorum*; diſcurſus, *l.* 16. euectio, *l.* 3.) vnde & Equi Curſuales dicti *l.* 64. & rheda curſualis, *l.* 9. *infr. de legatis*: obſequium curſuale, *l.* 9. *de re milit.* Certis locis in publico itinere, ad publicas neceſſitates expediendas conſtitutus erat. Animalia namque *l.* 16. 23. 24. 84. *l. vlt. l.* 2. & *l.* 9. *ſupr. de Curioſis*, *in fin.* (quæ & animalia publica, *l.* 2. 10. 53. 60. *l.* 35. *inf. de operib. public.* animalia publici curſus, *l.* 8.) capita, *l.* 6. *ſup. de curioſis*, diſpoſita erant, curſuíque deſtinata, *l.* 1. putà primò Equi, *l.* 17. 24. 64. Vnde Equi curſuales,

cursuales, *l.64.* (qui & *animalium* appellatione notantur, *l.23.24.*) Parhippi, de quibus *l.14.22.27.29.49.* qui & auertarij, *d.l.22.* Secundò, asini, *l.38. & 41.* Tertiò, boues, *l.1.11.55.* (neque enim aratris deditum & culturæ terræ inseruientem bouem ad cursum abstrahere licuit, *l.1.*) Quartò, mulæ, *l.8.53.* (à quibus & Muliones, *l.10.14.in fin. l.31.34.53.* & Mulomedici, *l.31.* de quibus omnibus *infr.*) Pecora denique *l.3.h.t. l.9. de re milit.* Et hæc omnia vel ad velocem cursum, vel ad clabularium (id est, tardi gradum) *l.62.h.t.* hæ enim duæ species cursus publici fuerunt. Equi scilicet, ferendis hominibus & sarcinis: Hominibus gestandis propriè *veredi* dicebantur, *l.8.14.16. 24.28. 29.30.34.35.38.47.48.53.55. l.vlt. l.2.6.supr.de Curiosis: l.8. sup.de Cohortalib.* (à quibus & *Veredarij* qui veredis vtebantur, *l.17.50.* & veredaria functio, *l.8.sup.de Cohort.* vnde & Paraueredi de quibus *l.3.6.7.15.16.59.63.64.h.t.* agitur: qui verò ij sint: dicetur *d l.3.*) Vehiculis trahendis, boues & mulæ aptabantur, (vnde vehicularis cursus) *Vehicula* autem (quæ & *subiunctoria* dicuntur *l.10.*) varia erant. I. Reda *l.8.9. 24. 28.30.35.40.47. 48.h.t. l.2.6.sup.de Curiosis:* (vnde Reda cursualis, *l.9.inf.de legatis:*) quæ & vehiculum specialiter, *l.17.18.20.30.36.47.49.* (vnde vehiculum publicum, *l.20.* & subuectio vehiculorum, *l.18.*) Eadem verò dicta & Carpentum, *l.18.* (vnde & Carpentum Redæ *l.30.*) Ea verò à quatuor equis trahebatur: vnde & *Reda* explicantur Quadrigæ, vel flagella, *l.3 supr.de Curiosis:* Vel ab octo aut decem mulibus, *l. 8.* Huic mille librarum onus imponebatur, *l.8. 27. 28.30.47.48.* Secundo currus, *l.47.* cui sexcentarum librarum tantùm pondus imponere licebat, *d. l.47.* Tertio Birota, *l. 8.9.* seu Birotum, *l.2. sup.de Curiosis*, quæ à Redâ separatur, quæ quatuor rotarum erat, *d. l. 8. 9.* τετράκυκλος: cui ducentarum librarum onus imponere fas erat, *d. l.8.* Ad Redam etiam æstiuo tempore octo mulæ, hyemali decem iungebantur, *l.8.* Birotis trinæ tantùm, *d.l.8.* Quartò Clabula, (vnde clabulare, *l.2.sup.de Curios.* & clabularis cursus, *d. l.2. & l. 5. sup. de Curios. l.23.* vbi clabularius vocatur, *l.26.62.h.t.* (quod idem cum *Angariâ* facio:) quod scilicet quatuor boum protelo ducebatur, *l.5.sup.de Curiosis: l.11.25.h.t.* vnde & clabiculariæ regiones, *l.34.in fin.* Angariæ igitur, *Rubr. & l.4.11.16.21.28.30.45.48. & l.vlt.h.t. l.9.inf.de legatis: l.5.sup.de Curiosis: l.4. inf.de extraordinariis.* (vnde & Angarialis copia, *d.l.4.* angariarum cursus, *l.16.* ab operis separantur, *l.4 infr. de extraord.* boum protelo ducebantur: bina enim boum paria ad singulas angarias subiugabantur, *l. 11.* his mille quingenta pondo imponebant, *l.28.30.* hisdem linea & amictoria translata, *l.48.* A cursu separantur, & à Reda cursuali, *l.9.inf.de legatis*, vt clabularis cursus, à veloci; *l.62.* Parangariæ, de quibus *Rubr l.15.59.68.* quid fuerint, dicetur ad *d.l.15.*

¶ Erant illa omnia in publico itinere, *l. 3.* Cui opponitur qui *Canalis* dicitur, *dict. l.15. h. t. & l.2. supr.de Curiosis:*) disposita locis publicis; In oppidis, ciuitatibus; vicis: *l.35.* Stationibus, *l.36.65.* & *l.1.sup.de Curios.* (vnde Stationarij) Mansionibus, *l. 1. 23. & 55.* Mutationibus, *l.34.36.53.58.* Marcellin.*lib.21.p....* Cassiodor.1.*var.29.* Regiones clabiculariæ, *l.34.* & quidem pro locorum situ atque itineris qualitate vario numero, *l.16.*

¶ Animalia porrò publico loco, & è publico alebantur. Itaque & stabula publica in eum finem erant, *l 34. & l.16.17.35.37. in fin. de oper. publ.* quæ & receptacula animalium publicorum, *d.l.35.* & Pabula in mutationibus, *l.60. & 64.h.t. l.9. infr.de annon. & trib.* Vnde alimenta bis è fisco ministrabantur, *l.23.*

¶ Curandis his hæc priuata officia occupata erant: I. Cursus publici curam gerebant, *l. 1. in fin.* cursus publici obseruatione destinati, *l.4.* cursui publico præerant, *l. 4. in fin. & l.35.* qui non vno nomine vocabantur, *l.35.* puta Propositi, *d.l.35. & l.9.sup.de Curios.* (quomodo & Præpositi mansionum vocantur, *l.21. inf. de Decurionib.*) Primos, quibus cursus publici cura, sollicitudóque mandatur, vocat Firmicus Math.*lib. 3.cap.4.* Mancipes *l.15.24.34.35.36.42.53.60.65.h.t. l.9.sup.de curios.* qui & ideò *Mancipes* cursus publici dicuntur, *l.15.* & mancipes locorum, *l.24.* (vnde Mancipatus, *l.24. l.36.46.h.t. & l.9.16.19.inf.de diuers.offic.* qui & cursus publici exhibitio, *l.57.* cursus exhibitio, *l. 78. sup.de Cohortalib.*) Sub Constantio Imp. ex Primipilaribus sumpti, qui ideo cursum exhibere dicuntur, *l.6. inf. de diuers.offic.* ex Officialibus Iudicum emeritis, *l.34.42.46.h.t.* & *l.8.sup.de cohortal & l.7.in f.de diuers.offic.* sumpti non è Curialibus, *l.34.* nisi in defectum, *l.26.* Quanquam, aliquando & alicubi è Curialibus, *l. 35. 51. 64.* Iidem & *Procuratores* dicebantur, *l.23.*) vt docet collatio illius *leg.* cum *l.26.*) & *l. 36.* qui familiæ cursus clabularij, *d.l.23.* & Præfecti vehiculorum, *l.4.in fin.*

¶ Hi porrò à Iudicibus probabantur, prouehebantur, cùm cæteri Officiales non nisi à Principe probarentur, *l.7.inf.de diuers.offic.* & Mancipatus quinquennio durabat: *l. 36. 42.* Erant & in singulis Stationibus *l 65.* & Regionibus: vnde & Stationarij dicti, *l. 1.* Regionibus præstituti, *l.8.in fin.* Curam cursus publici hi gerebant. Atenim erat & familia, *l.21.* circa curanda animalia & vehicula occupata: Muliones scilicet, *l.10.14. in f.*

*l.*31.34.53.58. (qui ternis veredis singuli præerant, *l.*34.) qui & serui publici, *d. l.* 58. mutationibus deputati, *d.l.*58. quæ *lex* est de retentoribus mulionum: Hippocomi, *l.*37. *&* 50. Mulomedici, *l.*31. Opifices vehiculorum, *l.*17. seu Carpentarij, *l.*31. Qui omnes annonas & victum è fisco consequebantur, *dict.l.*31. eóque ab iis qui cursum publicum vsurpabant, mercedem nullam exigere poterant, *d l.*31.

¶ *Magistratus* verò qui cursus publici curam gererent hi erant: Præfectus Prætorio potissimùm, *l.*3.4.5.8.9.11.12.13.14.16.18.23.26.28.30.34.35.36.38.39.40.43.44.45.46.47.48.50.52.53.54.58.59.60.61.62.65.*& vlt.* Magistri Equitum & Peditum, *l.* 30. *h. t.* Magister officiorum, *l.*8.9.22.35.39. Vide quoque Cassiodori locum, *lib.* 5. *ep.* 5. Proconsules, Rectores prouinciarum, *l.4.in f.l.7.inf.de diuers.offic.* vid. & Symmachum *lib.* 2. *ep.*27. Curiales quoque *l.*64. Qui cursus publici curam gerebant, *Dimittere* dicebantur, *l.*27.33.40.*h.t.*

Vsvs cursus publici publicis necessitatibus inseruiebat, seu publicis necessitatibus implendis, *l.*12. putà, Principis itineribus, quæ vtilitas publica moneret, *l.* 3. euocatis item à Principe, vel ab eo recedentibus, *l.* 54. Magistratibus ciuilibus militaribus in prouincias pergentibus, *l.*38.49.*l.vlt.* vel per prouincias discurrentibus (cùm Iudices commeare per prouinciam necessitas publica persuaderet, *l.*16. Nouell. *Maioriani* 1.*cap. nec hanc*:) vel Officiales suos ex necessariis causis ad separatas secretásque prouinciarum partes dirigentibus, *l.*12. Legatis à Senatu populóque Romano, vel à Prouincialibus ad Principem missis, *l.*32.& *leg.6.9.inf.de Legatis.* item Legatis diuersarum Gentium, *l.* 9. *sup.de re mil.l.57.h.t.* speciebus transmittendis, *l.*13.16.18.20.33.40. Agentibus à Principe missis, *l.*7.9.14. *in fin.* vide & *l.2 sup.de Curiosis*: Aliisque de causis, quas ratio *l* 3. & publicæ causæ exigerent, *l.*19.63. Non possum quin hic Cassiodori locum opponam, qui 5.*var.*5. paucis hæc omnia complexus est: *Illam partem constat Reipublica necessitatibus exquisitam. Per hanc enim & Legationum vtilitas, & ordinationum nostrarum celeritas explicatur. Hæc & Aulicis potestatibus per aratas iussiones ministrat effectum. Hæc crebris illationibus nostrum ditat ærarium: vt penè quicquid in Republ. geritur, cursuali ministerio compleatur.* Adde & locum Firmici *Matth.lib.*1.*cap.*4. In priuatos tamen quandoque necessitates cursus publicus vsurpabatur ex indulto Principis, *l.*4. Et hæc omnia gratis; quare prædiis & rapinis eorum, qui publico cursui deputati erant, quásque nonnunquam exercebant, occurritur: *l.*21.31. vide tamen *l.2.5.in fin.supr.de Curios.*

Vsvrpare proprio arbitrio hunc cursum publicum, *l.*3. mouere, *l.*11. 27. 35. 38. 49.*l.2.sup de curios.* commouere, *l.*15. agitare, *l.*2. postulare, *Nou. Maioriani cap nec hanc partem*: Nonnullis licebat, vt putà Præfectis Prætorio, *l.*3.35.62. Legatis ad Principem missis à Senatu Populóque Romano, *l.*32. à diuersis Gentibus, *l.*57.*& l.9.sup. de re milit.* à prouincialibus, *dict.l.* 32. *& l.6.9.inf.de Legatis.* Aliis omnibus priuatis interdictum erat, *l.*28.22.27.54. etiam illustribus, *l.*54. Magistratibus, veluti Præfecto vrbi, *l.*55. Vicariis, Præsidibus, Consularibus, *l.*12. Præsidibus, & Rationalibus, cæterísque: *l.* 3. Ducibus, *l.*57. *& l.vlt.* Breuiter, omnibus; quacunque præditi fuerint dignitate: *l.*8. Nisi euectione impetratâ: sine hâc enim nemo priuatus (exceptis de quibus *suprà*) cursum publicum vsurpare poterat, *l* 8.22.27.57.59.*h.t.* *& l.2.sup.de Curiosis*: *l.*11. *de Legatis.*

Evectio autem est licentia cursus publici vsurpandi, *l.*4.5.8.9.12.13.14.19.20.21. 27. 29. 32. 33. 38. 40. 41. 43.44.49.52.55.56 57.59 *&* 61. *l.9. inf. de Legatis*: *l.2. sup. de Curios.* cuius mentio non vna apud *Symmachum*: Vnde Euectiones dare, *l.*12.*in fin.* emittere, *l.*33. facere, *l.*5.9.12.13.19.29.38.43.52.56.57. *&* 61. Nouella *Maior.* 1. *cap.nec hanc partem*: & in Notitia Imperij *in Præf.Prætorio*: præbere, *l.*4.18. pro licentia cursus publici vsurpandi facere.

Dabat autem Euectiones Princeps, *l.*4.9.14.40.56. Præfectus item Prætorio, *l.*9.12. 35.40.56.62. & Præfectus Vrbis in publicis tantum causis, ex *l.*19. Alias non: *l.* 55. Magister officiorum, *l.* 8.9.22.35.49. Non Magistri militum, *l.*43.56. non Vicarij, *l.*12.38. *&* 61. Non Rectores Prouinciarum, seu Prouinciales Iudices, *l.*40 *hoc tit. d.Nou.Maior.*1. Non Consulares, aut Præsides, *l.*5.12. Non Comites limitum, *l.*52. Non Duces, *l.*57. Ad species tantum largitionales transferendas, veluti aurum, argentum, vestes militares, cùm necessitas publica suaderet Præfecto Vrbi, Vicario, & Præsidi, euectionum faciendarum ius erat: *l.*13.18.20.33.40.61.

Non omnibus etiam euectio dabatur neque promiscuè: non priuatis aliis, ex Theodosij M. constitutionibus, quàm dignitate reuerâ functis ciuili, vel militari, *l.*39. Præfecturâ Prætorianâ, vel Magisteriâ militum: *l.*44. non honorariis, *d.l.*39. *& l.*44. Intra modum quoque certum tantùm Euectio concedebatur: Vno die quippe non vltra quinque veredorum numerum ex aliquo loco mouendi licentia dari poterat, *l.*35. (nisi duobus casibus, *d.l.*15: quod in sex postea mutatum, *l.*40.) vno item die, vna Reda tantùm, *d.l.*40.

*d.l.*40. Angarias item duas tantùm, non plures Præfecto Prætorio dare poterat, *l.* 11.45. ſingulis angariis bina tantùm boum paria aptata, *l.* 11. vide *l.* 5. *de Curioſis.* Intra modum etiam quendam, enm tantùm concedebant: & ſi vltra conceſſiſſent, ſeruari nolebant, Vehiculari ſcilicet curſu dato, vel reda, vel veredo parhippum vſurpare vetitum: *l.* 22. *&* 29. Item curioſo nonniſi duos veredos mouere licebat, *l.* 6. *ſup. de Curioſ.* Vicario nonniſi triginta aſinos, veredos decem: *l.* 38. Comiti noniſi quatuor veredos cum parhippo: Tribuno militum ternos: Domeſticis Protectoribus & Agentibus in rebus, duos: *l.* 49. *h.t.* Duas item tantùm Angarias, *l.* 11.45. Non datus Ducibus, vbi ſemel in Prouinciam veniſſent, *l. vlt. h.t.* Vicariis tantùm & Præſidibus aliquot per annum Euectiones à Principe & Præfecto Prætorio permittebantur, putà Præſidi binæ, *l.* 12. Vicario denæ, vel duodenæ, *d. l.* 12.

Euectio præſcripta ſeu adnotata manu Principis erat, *l.* 12.14.27. vt & Euectio Præfecti Prætorio, *l.* 9. Tempore, ad quod Euectio concederetur, adnotato: *l.* 27. Itaque Euectio pro ipſis literis ſuprà, quibus Euectio conceditur, vſurpatur: *l.* 9. 14. 22.23.29. 35.49. Vnde & ſeries Euectionis, *l.* 27. *& l.* 2. *ſupr. de Curioſ.* Qui curſum publicum vſurpare volebat, non ante eum mouere poterat, quàm Iudices Euectionem inſpexiſſent & ſubnotaſſent, *l.* 8. *&* 22.49.59. *& l.* 2. *ſup. de Curioſ.*

Item Euectionis datæ formam & licentiam excedere non licebat: *l.* 14. 27. *l.* 2. *ſup. de Curioſis*, puta emenſa Euectione commeando, *l.* 27. vel certo veredorum numero conceſſo, parhippum vſurpando, quo ſeſu Pathippus dicitur *l.* 14. putà ſi quis vltra modum Euectione comprehenſum, veredum adhuc vſurpet, quaſi non ſufficiente modo Euectionis comprehenſæ. Alicubi Parhippus idem cum Auertario, *l.* 22. 27. 29. *&* 49. alioquin ſuperexigenti pœna grauiſſima imminebat, *l.* 14. 53. Item vehiculari curſu conceſſo ſi quis poſteà vſurpet parhippum: *l.* 22. 29. niſi eum Magiſter officiorum Euectioni addidiſſet, aliquâ neceſſitate cogente, *l* 22. *in f.* vel ipſe Princeps, *l.* 29.

MODVS quoque certus vtendo curſui publico conceſſo impoſitus ſcilicet: ¶ I. *Onere* iniquo animalia publica prægrauare ius non erat; itaque modus huic rei datus. Igitur redæ ſeu carpento, vehiculóque mille pondo ſuperponere, neque vltra licebat. *l.* 8. 17. 28.30.47.48. Carro, ſexcenta, *l.* 47. Birotæ, ducenta taotùm, *l.* 8. Veredo ſeu Equo triginta, *l.* 8. 17.28.30. (quod vt mutatum, vide *l.* 47. *in fin.* Parhippo ſeu Auertario centum librarum apud Caſſiodorum, 4. *var.* 47. *&* 5. *var.* 5. Angariæ, mille quingenta; *l.* 28.30. vide tamen *l.* 48. Deinde carpentis, quibus ſpecies largitionales transferuntur, ad ſummum tres perſecutores ſeu cuſtodes imponi poſſunt: *l.* 18. *in f. & l.* 20.48. ¶ II. *Menſura* quoque vehiculorum quædam conſtituta erat, *l.* 17. 30. ¶ III. Priuato ſubiunctorio animali publica præberi fas non erat, *l.* 10. ne videlicet fortè enormia vehicula priuati ſubiungarent. ¶ IV. Animalia vni neceſſitati deſtinata, ad alteram vſurpare non licebat; putà Veredos, id eſt equos ad vehicularem curſum, *l.* 24. ¶ V. Neque ab itinere ſolito & rectodeuiare fas erat; *l.* 25. ¶ VI. Neque fuſtibus, ſed virgâ tantùm & flagro, admonere, *l.* 2. ¶ VII. Neque alij Euectionem impetratam vendere licuit, *l.* 4.41. Socium tamen itineris adiungere licuit, *l.* 2. ¶ VIII. Denique neque hippocamum ſago ſpoliare, *l.* 37.50.

Propter hæc itaque aliáque, *Curioſi* erant, qui ſcilicet curſus publici ſollicitudinem gererent, ne quis videlicet citra Euectionis authoritatem vſurparet, aut modum Euectionis legitimum excederet, *l.* 2.6.8.9. *ſup. de Curioſ.* Vbi vide: qui & *exploratores* vocantur, *l.* 3.4. *h.t.* à Protectoribus quoque mittebantur, *l.* 30. hi dicebantur Præpoſiti, *l.* 35. *h.t.* curſui publico Præpoſiti, *l.* 9. *ſup. de Curioſis.* Veluti in Sardinia, *l.* 16. *h. t.* Alibi animalia conferebantur, *l.* 64. & pabula, *d. l.* 64. *&* 60. non etiam pecuniæ pro rotarum triturâ & miniſteriis, *l.* 21.

¶ Tandem & illud obſeruo, ſubinde ad curſus publici Reparationem, aliquid à prouincialibus poſtulatum, collatum, *l.* 7. *inf. de indulg. debitorum:* *l.* 34.42. *hoc tit.* vid. & *l.* 4. *inf. de murilegulis.*

¶ *De* BVBVS ARATORIIS *ad curſum publicum non abſtrahendis.*

1. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Conſtantium."

SI quis iter faciens, bouem, non curſui deſtinatum, ſed aratris deditum" duxerit abſtrahendum, per Stationarios" & eos qui curſui publico præſunt debito vigore

 correptus,

correptus, aut Iudici″ ſi præſto fuerit offeratur, aut Magiſtratibus municipalibus competenti cenſurâ tradatur, eorúmque obſequio″ tranſmittatur″; Aut ſi eius fuerit Dignitatis, vt nequaquam in eum deceat tali vigore conſurgere, ſuper eius nomine ad Noſtram Clementiam referatur: Qui enim explicauerit″ manſionem″, ſi forte boues non habuerit, immorari debet, donec fuerint exhibiti ab his qui curſus publici curam egerunt″, nec culturæ terræ inſeruientes abſtrahere. Acc. xi. Kal. Feb. Caralis″, Conſtantino A. IV. & Licinio IV. CONSS. [315.]

NOTÆ.

″ Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* & omnium tamen æquiſſima.
″ Præfectum Prætorio, cui hoc ipſo anno inſcribitur *l. 1. ſup. de cohortalib.* vbi plura de eo dixi.
″ Mox inf. *inſeruientem cultura terræ.*
″ Stationarij; de his vide tres alias *leges*: putà *l. 1. ſup. de cohortalib.* vbi dixi: *l. 1. ſup. de Curioſ. l. 32. inf. de Epiſcop.* Regionibus præſtituti dicuntur, *l. 8. inf.*
″ Iudici, id eſt Rectori Prouinciæ.
″ De horum verborum ſenſu mox dicam.
″ Ad Iudices ſcil.
″ *Explicare manſionem*, num eſt, applicare & appellere ad manſionem? An verò hîc reponendum *applicauerit*? An verò *explicare manſionem* is dicitur, qui manſionem aliquam tranſgreſſus ſit, & ad aliam peruenerit?
″ De *Manſionibus* agitur, & *l. 23. 35. inf.* de his dixi plene ad *l. 4. ſup. de offic. Rector. Prouinc.*
″ *Gerunt*: vt *ſup.* qui *curſui publico præſunt.*
″ *Caralis*, Sardiniæ ſcilicet. Eadem ſanè ſubſcriptio occurrit in altera conſtitutione Conſtantiniana putà *lege 3. C. Iuſt. de ferijs.* Sed & *lex 16. inf.* de ſpeciebus largitionalium per Sardiniam tranſlatione eſt, quæ paruet, vt *hæc lex*, eſt de curſu Augustali.

COMMENTARIVS.

DE CVRSV PVBLICO acturis, ante omnia inquirendum nobis puto, de eius apud Romanos origine, auctore, proceſſu, ſub Impp. Romanis. Nihil enim nunc attinet in aliorum populorum mores inquirere, veluti Perſarum & Græcorum, de quibus & eorum angariis, aſtandis, hemerodromis, notiſſima iam ſunt omnia. Rem ambiguam faciunt Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores, qui parum conuenientia ſibi memorare videntur circa Auctorem & Inſtitutorem primum publici curſus. Imò falſi nonnulli creduntur, & in his Sex. Aurel. Victor Schotti. Sic vt rem hanc negotij ſemiplenam nobis reliquerint Viri alioquin accurati. Primùm ſternenda ſunt ipſa Scriptorum ſuper hoc teſtimonia: De AVGVSTO memorat Suetonius *in cap. 49. Quò celeriùs ac ſub manum annunciari cognoſcíque poſſet quid in prouinciâ quaque gereretur, iuuenes primò modicis interuallis per militares vias, dehinc vehicula diſpoſuit: commodius id viſum eſt, vt qui à loco eidem perferrent Litteras, interrogari quoque, ſi quid res exigerent, poſſent.* De TRAIANO Sextus Aurelius Victor Schotti *cap. 13. Noſcendis ocyus, quæ vbique è Republica gerebantur admota media publici curſus: Quod equidem Munus ſatis vtile, in peſtem orbis Romani vertit poſteriorum auaritia, inſolentiáque, niſi quod his annis ſuffecta vires Illyrico ſint, Præfecto medente Anatolio. Boni malique in Republ. nihil eſt, quod in diuerſum traduci nequeat moribus præſidentium.* De HADRIANO Spartianus *in eius vitâ, p. 4. Statim curſum fiſcalem inſtituit, ne Magiſtratus* HOC ONERE *grauarentur.* De ANTONINO PIO ſcribit Capitolinus: *Sumptum muneribus gladiatoriis inſtituit vehicularium curſum ſummâ diligentia ſubleuauit.* De SEVERO Spartianus *p. 69. Poſt hæc cum ſe vellet commendare hominibus, vehicularium munus à Priuatis ad fiſcum traduxit.* Hæc quinque teſtimonia ſunt quæ negotium omninò faceſſunt. Suetonius quippe Auguſtum Imp. Vehicularij curſus auctorem facit: Sextus Aurelius Victor Traianum Publici curſus auctorem. Spartianus Hadrianum curſum fiſcalem inſtituiſſe ſcribit. Idem Spartianus Seuerum, vehicularium munus à priuatis ad fiſcum traduxiſſe. Verùm ita rem accipio: Auguſtus vehicularium curſum inſtituit, ſic vt aduenienté derepentè eo cui curſus vſurpandi ius datum erat, Magiſtratuum municipalium operâ animalia his præberentur, quæ à prouincialibus derepentè conquirebant: quò pertinet locus Plutarchi, *in Galbâ; Nymphidium non mediocriter indoluit, cùm ſerui publici à Conſulibus deſtinati eſſent, qui Senatuſconſulta ad Imperatorem ferrent, quibus ipſis diplomata quæ dicuntur dari ſolent, vt iis ſtatim agnitis Ciuitatum Magiſtratus Tabellariorum curſum accelerent in commutatione vehiculorum datis deductoribus.* Ergo graue admodum id munus fuit Magiſtratibus ciuitatum. Quam & ideò *vehiculationem* (ſic enim dicta eſt) Nerua Italiæ remiſit, teſtibus eius nummis. Mox, ſiue Traianus, ſiue Hadrianus, ſtatum hunc curſum fecit, ſeu publicum & *fiſcalem* inſtituit, ſic vt publicè curſus paratus eſſet, & in parato animalia publica ſeu fiſcalia haberentur: neque iam ampliùs Magiſtratus onere derepentè animalium & curſum accurandi grauarentur. Curſus igitur publicus ſeu fiſcalis factus, tùm demùm cùm iam ſtatus factus eſt, ſic vt ex publico & fiſco hic tribueretur. Vt non malè etiam in *Spartiani* loco V. C. L. Iuretus tentauerit *ſtatum curſum fiſcalem inſtituit.* Ergo publico ſeu fiſcali curſu inſtituto iam collatio à prouincialibus exacta, ad animalium & curſus publici inſtructionem & inſtaurationem. Quæ tamen & ipſa ſubinde grauis viſa: vnde Antoninus Pius, *vehicularium curſum ſummâ diligentiâ ſubleuaſſe* dicitur. Seuerus verò, *vt ſe hominibus commendaret, vehicularium munus à priuatis ad fiſcum traduxiſſe*, collatione videlicet illâ priuatis remiſsâ. Quod tamen poſteà non ſtetit. Quæ cùm ita ſint, non audiendi ſunt Viri docti, qui cauſas & vſum curſus publici varium hâc parte diſtinguunt, vt Authores inter ſe concilientur. Nempe hunc Spartiani ſenſum putant, cùm hactenus noſcendis tantùm quæ è Republ. erant curſus publicus vſurparetur, ac non etiam à Magiſtratibus in prouincias euntibus vſurpari poſſet, ſic vt impenſis ſuis iter facere cogerentur, Hadrianum Magiſtratibus vſurpandi curſus poteſtatem feciſſe. Non inquam audiendi ſunt: Ait enim Spartianus, Adrianum *curſum fiſcalem inſtituiſſe.* An enim ideò fiſcalis curſus inſtitutus dicatur, quod iam Magiſtratibus eius copia pateret? Fiſcale enim vt puto illud ſignificat, quod vel è fiſco tribuitur, vel ad

fiscum pertinet, sic sanè *reda fiscalis* apud Severum Sulpit. *lib. 3. de vita Martini*: sic *species fiscales*, sic *ratio fiscalis* hoc *Codice*, & alibi. Ergo fiscalis cursus institutus dicitur, qui è fisco præberi iussus. Non quia publicus factus & communis Magistratibus & aliis (nam id.....) passim hominibus. Quis enim fiscale vnquam ideò dixit, quod id passim omnibus exhiberetur, & publicè expositum esset? Publicum equidem seu *δημόσιον*, & fiscale idem rectè dicitur, cum significatur ex publico dari, vel ad publicum pertinere. Vnde quem Victor *cursum publicum* vocat, eum Spartianus *fiscalem* vocat: sed nunquam *fiscale* pro eo dixeris, quod publicè omnibus patet: imò hoc sensu iam *fiscale* & *publicum* opponuntur. Tandem igitur Victor & Spartianus Cursum publicum seu fiscalem institutum siue à Traiano siue ab Hadriano volunt, eò quod eum iam fiscus ipse præstaret: non Magistratus ampliùs conquirendorum animalium onere subindè prægrauarentur: Magistratus municipales, inquam, quod docuit supràscriptos Plutarchi locus: non etiam Curiales, quod idem Viri docti putant: neque enim hâc Magistratuum appellatione Curiales vnquam venerunt, imò Magistratibus passim Curiales seu Ordines opponuntur. Neque eos quidquam iuuat, quod postea Curialibus aliquando impositum onus exhibendi cursus publici fuisse legimus, quod docet *lex 26 35. 51. 61. inf. h. t.* Hæc ista enim cura iam alia fuit, non conquirendorum de subito animalium, veniente eo qui Cursum vsurpandi ius haberet, verùm ordinaria sollicitudo, vt Cursus publicus seu fiscalis rectè haberetur, néve ei fraus fieret. Ergo tandem dicamus, vehicularem Cursum ab Augusto quidem institutum, sed non fiscalem seu publicum: id enim factum demum siue à Traiano, vt Victor tradit: siue ab Adriano, vt Spartianus ait. Et sic omnia benè conueniunt, nisi quod inter Victorem & Spartianum dissensus est circa auctorem Cursus publici seu fiscalis facti: Et sic alterutrum Imperatorem Authorem tenemus, institutorum Stabulorum & Mutationum, in quibus animalia publica cursui destinata haberentur, quæ nulla fuerunt sub Augusto.

¶ His ita generatim præmissis, & quæ de Cursu publico *hoc Codice* occurrunt in *Paratitlon* congestis, quod subinde consuli volo, de singulis constitutionibus *hoc Titulo* videamus.

CONSTANTINI M. primùm *leges* quatuor de Cursu publico occurrunt, quibus addenda & quinta eiusdem, putà *lex 4. Cod. de off. Rect. prou.* ex quibus patet, ab vnâ parte, quantum prouincialium indemnitati Princeps iste consultum voluerit, aduersus eos qui iussus obtento prouinciales concuterent; ab alterâ parte, quam eixè Cursui publico consultum iuerit, aduersus eius abusum. Ad primum finem pertinet hæc *leg.* Eâ scilicet Constantinus M. BOVES priuatorum aratorias ab eo cui angariarum ius competeret, quamlibet in defectum boum publicorum Cursui publico destinatorum (de quibus vide & *l. 11. 53. infr. h. t.*) vsurpari vel abstrahi vetat. Finge, datam Titio euectionem, seu Angariarum & Cursus publici diploma, eúmque ad Mansionem, vbi Cursus publicus erat, venisse? neque boues ibi tùm inuenisse? Sanè quamlibet festinet, boues priuatorum aratorias abstrahere non potest: Verùm tamdiu ibi expectare iubetur, donec fuerint boues Cursui destinati, exhibiti ab his qui Cursus publici curam gerunt. Quamlibet quis iter faciens festinet, hoc tamen obtentu boues aratorios priuatorum culturæ terræ inseruientes abstrahi noluit Constantinus. Eadem ratione, quâ idem hoc ipso anno paulò post, boues & seruos aratorios pignori capi vetuit, *l. 1. sup. de pignoribus*. Quî Valentinianus Sen. posteà vetuit, ne Officiales Præsidis bouem vel seruum rusticani in vsus proprios necessariósque conuerteret, *l. vn. infr. ne damna prouincial.* Quibus locis plura de bobus & eorum peculiari ratione semper habita. Idque agriculturæ fauore. Eo ipso sanè fauore idem Constantinus M. sationibus vel colligendis frugibus insistentem agricolam ad extraordinaria onera trahi vetuit, *l. 4. inf. de extraord.* sed & (quæ quarta Constantini M. constitutio notanda est agriculturæ fauore) die Solis agrorum culturæ incumbi permisit, *l. 3. Cod. Iust. de feriis.* Ita quidem, vt quemadmodum hæc *lex* speciatim ad Sardiniam propriè pertinet (dicitur enim ea *Acc. Caralis*, Sardiniæ videlicet vrbe) ita & illa: quia & Sardinia iuxta Siciliam benigna vrbis Romæ nutricula erat; de quo *alibi* etiam ex Lucani *lib. 3. v. 65.* ad *l. 4. inf. de extraordinar.* Cæteroquin de specierum Largitionalium per Sardiniam translatione agitur *l. 16. infr. h. t.* quæ & ipsa est de Angariis & Angariali cursu.

¶ Ex *hâc* interim *lege* & *l. 11. 53 inf. h. t.* liquet, *boues* cursui publico quoque aptatos fuisse: nempe angariis quæ boum protelo ducebantur, de quo ad *l. 4 & 11. in f.* Nempe angariis trahendis: Vt proinde Viri docti mirari non deboerunt inter animalia publica cursui publico olim destinata, etiam boues olim fuisse. Quod tamen Iulianum posteà vetuisse, & solis equis cursum publicum explicari voluisse memorat Socrates *lib. 3. cap. 1.* ἀπεῖπε δὲ καὶ τὴν δημοσίαν τῇ χρείᾳ δρόμον οὐκ ἡμιόνων, βοῶν, καὶ ὄνων, ἵπποις δὲ ἐποίησε τοῖς δημοσίοις χρείαις συγκεχωρηκέναι ἐπιχειρεῖν: id est. *Cursum publicum ad necessarios vsus accommodatum non ampliùs per mulos, boues, & asinos fieri permisit, solis autem equis in publicis necessitatibus obeundis vtendi facultatem concessit.* Verùm id falsum esse docet *lex 53.* Alioquin Carpenti boum meminit & Lampridius *Heliogab.* & Augustinus *22. de Ciuitate Dei, cap. 8.* vehiculi à bobus tracti, Vt omittam quod de Caroli M. carpento à bubus tracto meminit Eginhartus. Ergo & boum vsus in cursu publico, nempe angariis seu oneribus portandis, vt equi seu veredi aptati veloci cursui. Et hæc de principe *huius leg.* sententia. De cæteris videamus.

¶ De *Stationariis*, quorum *h. l.* mentio fit, & *l. 2. sup. de cohort. l. 1. sup. de curios. l. 31. in f. de Episcop.* dixi iam *sup. ad illas leges*: vt de Mansionibus, quarum fit quoque mentio *l. 23. 35. inf.* ad *l. 4. sup. de off. Rector. prouinc.* Sanè ex *h. l. & d. l. 23. 35.* apparet, in his cursum publicum fuisse. Sed non ideò solus cursus publicus ibi fuit, vt in mutationibus: Verùm al a insuper, nempe instructæ mansiones apparatu omni annonario; vide Symmachum *lib. 2. ep. 27.* seu annonis & speciebus Cellariensibus in vsum eorum qui eò appellerent & tractorias haberent, de quibus *inf. tit. prox.*

¶ *Sanctio* tandem *huius leg.* notanda: nempe eum qui bouem aratorium abstraxerit, debito vigore correptum Rectori prouinciæ offerri, si præsens fuerit, iubet; si verò absit, Magistratibus municipalibus tradi, eorúmque obsequio transmitti. Quod de reis tradendis Magistratui municipali edicitur, vulgare & notum est, de quo ad *l. 5. inf. de exhibend. reis.* Verùm quod de transmittendis Magistratuum municipalium *obsequio* additur, perperam hactenus accipitur. Nempe id indicari his verbis nonnulli putant, huiusmodi reum pro pœnâ Curiæ ministeriis addicendum: quomodo Fornerius pater ad *l. 173. de V. S.* Fornerius Fil. *1. Quotid. 28.* & Bertetius *1. Pith. 10. p. 119.* censuerunt (de quo alioquin pœnæ genere in Curias dandi, dicam ad *l. 66. 108 inf. de*

de Decurion.) Alij verò id indicati putant, vt obsequio Magistratuum tradatur; inter eius Apparitores, & in cohorte eius deinceps futurus. Sed nihil tale *hic* indicatur; verùm, eum de quo *h.l.* agitur, *Magistratuum obsequio*, id est per ministerium ipsorum (*obsequio*, Auferendi casu, non Datiuo) ad Iudicem seu Rectorem prouinciæ transmittendum: Ex vulgatâ scilicet iuris sententiâ, quâ rei à Magistratibus municipalibus detecti, prehensi, ad Præsides, eorum operâ & ministerio, transmittebantur; vt docet *d. lex* 3. *inf. de exhibend. reis*, *l.* 59. *inf. h.t.* sed & actiones seu passiones Martyrum passim, & *Paratitlon de defensorib. ciuit.* Obsequij scilicet vox, de omni officio, munere, ministerio, vsurpata passim: de quo consule *Gloss. Theod.*

¶ *De* ANIMALIBVS *cursus publici, virga tantum, aut flagro, non fustibus cogendis.*

11. *Idem A. ad Titianum."

QVONIAM plerique nodosis & validissimis fustibus inter ipsa currendi primordia animalia" publica cogunt quidquid virium habent absumere, placet; Vt omninò nullus in agitando" fuste vtatur, sed aut virgâ, aut certe flagro, cuius in cuspide infixus breuis aculeus pigrescentes" artus innocuo titillo poterit admonere", non vt exigat tantum quantum vires valere non possunt. Qui contra hanc fecerit sanctionem, Promotus" regradationis humilitate plectetur, Munifex" pœnam deportationis excipiat. Dat. Prid. Id. Maij, Sabino & Rufino CONSS. [316.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. Iust.* hinc deformata est.

" Hæc vnica *hoc Codice* Constantini Constitutio *Tatiano* inscribitur.

" *Animalia* publica *h.l.* & *l.* 10 57. 60. *inf. h.t.* & *l.* 35 *inf. de operib. publ.* vide in *Paratitlo* plura, sunt Equi publico cursui deputati, vt Tε?ō & *d.l.* 1. reposuit.

" *Agitandi* vox propria.

" *Pigrescentes* artus.

" *Admonere* propriè. E multis Virgil. 10 *Æn. Admonuit biiugos.* Spartianus Seuero, *Equum ipse residens supra cadauer Albini egit, expauescentémque admonuit, vt effrenatus audacter protereret.* Admonitio fustium, *l.* 7. *π. de pœnis.* Plura in *Glossar.* Martialis, *admonere flagello equos.* Admonere, est vrgere, stimulare.

" De *Promotis* his dicam ad *l.* 2. *inf. de falsa moneta.*

" De *Munifice*, mox dicam.

COMMENTARIVS.

SECVNDA hæc Constantini M. circa *cursum publicum* constitutio est; quâ ANIMALIBVS poblicis (id est Veredis, equis)) consultum it aduersùs nimietatem & sæuitiam ea cogentium. Igitur, non fustibus, qui fermè nodosi & validissimi, verùm virgâ aut flagro admoneri ea excitarique vult. Nempe fustis virgâ aut flagro grauior est, vbi modus non adhibetur, veluti in animalium admonitione, *hâc l.* & seruorum emendatione, *l.* 1. *inf. de emendat. seruor.* quia fustium enecari quis potest faciliùs. In pœnis publicis moderata ξυλοκοπία seu fustuarium fustium admonitio lenior est flagellatione, vel virgindemia: illa quippe in liberas personas humiliores, hæc grauior & ignominiosior in seruos de more exercebatur, vt docet *lex* 7. 10 28. §. 1. & *seqq. π. de pœnis*: de quo pleniùs non vno loco Parens meus sanctissimæ memoriæ accuratè. Atque hâc iam differentia conquiescat æstus quærentium, vtrum fustuarium flagellatione vel virgindemia grauius sit, vel leuius. Quod quidem ex Lampridij loco *in Alexandro Seuero* statui non potest: Cùm ait, *militem qui de viâ in alicuius possessionem deflexisset, pro qualitate loci aut fustibus subiectum in conspectu eius, aut virgis condemnationi: aut si hæc omnia transcenderet dignitas hominis, grauissimis contumeliis.* Virgæ enim ibi medio loco positæ inter fustuarium & condemnationem: quo sanè vtroque virgæ grauiores fuêre: Nam *condemnatio* ibi nil aliud est: quàm mulcta pecuniaria, vt ostendi ad *l.* 12. 16. *sup. de re militar.* quâ sanè grauior est fustium ictus, *l. in seruorum* 10. §. 2. *in fin. π. de pœnis.* Et hæc obiter.

¶ Ergo nimietatem cogentium animalia cursus publici reprimit *h.l.* Constantinus M. quia & nimietate cogendi extingui ea facilè possunt (quomodo de Apodemio narrat Ammianus Marcellinus, *initio lib.* 15.) & vires eorum absumi, vt *hâc l.* dicitur. Virgâ igitur, aut flagro ea admoneri vult: & quidem flagro, in cuius cuspide breuis aculeus infixus erat, quo scilicet pigrescentes artus innocuo titillo admonerentur. Aculeata scilicet hæc flagra fuêre & hamata, vnde & *Scorpiones* dicta 5. Isidor. *cap.* 27. Tertullianus, *scorpiaco adu. Gnosticos. Proinde scorpij series illa nodorum venenata intrinsecus venula subtilis, arcuato impetu surgens hamatile spiculum in summo tormenti ratione restring.* Et hactenus quidem interdictum.

¶ Pœnam autem *Regradationis* Constantinus comminatur Promoto: cuius Regradationis pœnæ alia exempla occurrunt apud Ammianum Marcellinum *lib.* 5. *p.* 38. & *lib.* 24. *p.*..... & *l.* 16. *de desertorib.* *l.* 10. *sup. de re militari*: *l.* 1. 2. 3. *de Commeatu*: & *l.* 3. *π. de re militari*: Hieronymum *ep. ad Pammachium contra Origenis sectatores* καταπομπεύειν in *vet. Gloss.* *Munifici* verò pœnam deportationis. *Promotus* & *Munifex* hîc opponuntur, vt *l.* 2. *infr. de falsa monetâ*: pariter vt promotus & miles: & vterque priuato opponitur: Nempe, quod etiam docet *lex* 2. *infr. ad Leg. Iul. de Ambitu.* Promotus, erat qui ad gradum aliquem promotus erat: de quo dicam plenè

plenè ad *d. l.2.inf. de falſa moneta*, vbi etiam oſtendam, quid inter Promotum & Beneficiarium interſit. Vnde & Regradationis pœnam ei comminatur *h.l.* Conſtantinus. *Munifex* verò gregarius miles, vel cohortalinus. Nempe, vt in militiâ armatâ, ita & in Officiali alij promoti, alij munifices fuêre: illi iam in grado aliquo conſtituti, hi Gregarij: Feſtus, *Beneficiarij dicebantur milites, qui vacabant muneris beneficio* (id eſt, immunitate) *è contra munifices vocabantur, qui non vacabant, ſed munus Reipubl. faciebant.* Vegetius *lib.2.c.7. Principales qui priuilegiis muniuntur: Munifices qui munus facere coguntur.* Ammianus Marcellinus *lib.16.p.67. Munificis militis vili & fortuito cibo contentus*: & lib.25. p.308. *Pultis portio parabatur exigua etiam munifici faſtidienda gregario.* vide latè Lipſium *de militia, p.249.250.*

¶ Ex his interim duo hæc diſcimus: Primò, *Promotos & Munifices* curſum publicum peregiſſe: procul dubio miſſos à Tribonis & Rectoribus militaribus. Quomodo & Beneficiariorum opera ad id vſi, teſte Spartiano *in Adriano*: de quo dixi ad *l.5. ſup. de cohortalibus.* Secundò & hæc quoque *lex* exemplum præbet pœnarum diuerſitatis pro gradu reorum.

¶ *De* AGMINALIVM *ſeu* PARAVEREDORVM *exactione & vſurpatione, quibus ea & quatenus pateat, vel non.*

IV. * Idem A. ad Acindinum PF.P."

PRæſidibus, & Rationalibus, ceteriſque quibus propterea Reſpublica & annonas & alimenta pecoribus" ſubminiſtrant, vſurpandi agminalis ſeu paraueredi licentia derogetur. ¶ Quibus illud quoque licere non patimur, ne" quid de prouincialibus extra" ordinem poſcant, niſi bij tantum quorum fides cognita eſt, cùm vſus neceſſitatis exegerit. ¶ Veſtræ verò Grauitatis", vbi ratio exegerit, curſus publicus præſto eſt: quibus ſi à publico itinere aliquâ militari viâ deuertendum fuerit, vbi euectio" non erit, publicis vtemini agminalibus, ſed modicè & temperatè tantum ad vſum proprium neceſſariis: Quæ res ſi neglecta fuerit, vobis æſtimationis veſtræ notam incurrentibus, Præſides periculum ſuſtinebunt, eum ſuper hac re Exploratores" iam miſſi ſint. Quæ enim mala noſtris prouincialibus inferantur, conjici ex eo etiam poteſt, quòd noſtris itineribus, quos publica vtilitas monet, magnâ atque anxiâ diſpoſitione", vix vicenorum agminalium numerus ſubminiſtrari queat. PP. XV. Kal. Mart. Conſt. A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS. [326.]

NOTÆ.

* *Lex 2. Cod. eod. tit.* hinc miris modis interpolata eſt.

" *Acyndino* Præfecto Prætorio inſcribitur Conſtantij *lex* A.338 *lex 4 de temporum curſu*: quæ dicitur *Data & PP. Antiochia.* Item A.340. *lex 3. in fin. de cuſtod. reorum.* In hunc extat Symmachi epigramma, vbi eum Præfectum Prætorio Orientis fuiſſe oſtendit, *lib.1. ep.1.*

Ac mihi caſtrenſem quod mordet fibula veſtem
Aurora in populis Regum Pratoria rexi.

De eo vide & Auguſtinum *lib.1. de ſermone Domini in monte, p.1172.1173*, vbi memorabile eius iudicium prolixè refert in causâ quadam Adulterij. Idem fuit & Cos A.340 de quo idem etiam Symmachus *ibid.*

Sed faſces pictura tacet, tu reſpice Faſtos

Item,

Hic [....] Conſul clarum produxit Acyndinus annum.

Quibus tot temporum characteriſmis conſideratis malim hanc legem *Conſtantio* tribuere, eamque ad A. D. 339. referre.

" Animalibus, equis.

" Duplex abnutiuum.

" Extra.

" ✗ *Grauitati.* Quanquam & illud fortè retineri poſſit, vt referatur ad vocem, *ratio.*

" *Euectio* hic pro ipſo Curſu publico: Aliàs *Euectio*, pro facultate, vel etiam pro diplomate curſus publici vſurpandi: vide Paratitlon.

" Exploratores: de his & *l.4. prox. circa fin.*

" *Diſpoſitione* vox hic propria, pro prouiſione, vt alibi ſæpè etiam apud Capitolinum, Ammianum Marcellinum, vid. *Gloſſ. Theod.*

COMMENTARIVS.

DE AGMINALIVM ſeu PARAVEREDORVM exactione & vſurpatione, eſt hæc Conſtantini M. (tertia in argumento Curſus publici) conſtitutio. ¶ *Agminalium* equorum non tantùm *h.l.* idque tribus locis mentio fit, verùm etiam *l.6. inf. h.t.* & *l. munerum 18. §. patrimoniorum, ff. de mun. & honorib. Patrimoniorum*, inquit, *munera duplicia ſunt; nam quædam ex his muneribus poſſeſſionibus ſiue patrimoniis indicuntur, veluti Agminales equi, vel mulæ, & angaria, atque verbedi, &c.* Quæ quidem lex auctorem habet Arcadium Chariſium Iuriſconſultum Conſtantinopolitanum, qui circa hæc ipſa Conſtantini tempora ſcribebat, vt *alibi* ex profeſſo probo. Ex his ſanè omnibus legibus apparet, *Agminales equos* exactos fuiſſe à prouincialibus, & quidem ex poſſeſſionibus ſeu patrimoniis, atque adeò inter munera patrimonij fuiſſe: Et quidem, quod hæc *lex* ſola docet, exactos & vſurpatos: *vbi a publico itinere aliquâ militari viâ diuertendum erat*, vbi ſcilicet Euectio ſeu curſus publicus [non

non erat. Nempe cursus publicus seu fiscalis, quod hæc *lex* docet, in publico itinere tantum erat: non in militaribus viis (de qua differentia posteà) *aux chemins de trauerse*. Vnde iidem & *paraueredi* promiscuè dicti *h.l.* quorum præterea mentio fit *l. 6. 7. 15. 16. 59. 63. 64 in fin. h.t.* sic enim *h.l.* ἀγελαῖος dicitur *agminalis seu parauerediu*, & *l. 6. inf. agminales ac parauerédos*. Qui postea hâc ipsa leg. *Agminales* simpliciter bis dicuntur: Nempe *parauerédi* dicti eâdem ratione quâ *parangaria*, ὅτι ἐκ παραγείας ὁδοῦ (de quibus *ad l. 15. infr.* plenè:) sic iam duo hactenus fermè ignorata tenemus: Primò vtrosque parauerédos scilicet & parangarias, non in via publica, sed transuersa & militari (de quo mox) & canali fuisse: Secundò, parauerédos eosdem cum Agminalibus esse.

Cur autem ita dicti? An quod agmini exercitus transmittendo, & conuehendis impedimentis præbiti, quod censuit Budæus: cui sententiæ videatur fauere hæc *lex*, quæ ostendit, eos exactos in militari via, vbi cursus publicus non erat? An quod agmina quædam equorum in ciuitatibus seu prope ciuitates ad eum finem à prouincialibus haberentur, seu alerentur? Istud veriùs puto; argumento totius huius *leg.* quæ spectat ad Rerum publicarum seu ciuitatum & prouincialium vtilitatem. Et in qua etiam *publici agminales* dicuntur, & hac agminalium præbitione seu vsurpatione, *mala prouincialibus inferri* dicuntur. Tandem & argumento finis *legis* vbi de vicenis agminalibus agitur. Ergo *Agminales* ἀγελαῖοι. Quare inanis sententia nuperi Scriptoris Bergerij, *des grands chemins 4. cap. 12. num. 4.* qui ideò Agminales dictos tradit, quod nonnisi aliquo Hippocomo comitante currerent. Sed & Cuiacij error est, qui Parauerédos videri fuisse ait maiores equos Agminales, quasi quod agmen sequerentur exercitus, conueherentque impedimenta: *Le bagage*. Parauerédi enim siue agminales à veredis non magnitudine distabant, verùm exactione & loco, quia veredi in viis publicis; parauerédi seu agminales, vt parangariæ, in militari seu transuersali & obliqua via & Canali; φορβάδας Græci νομάδας βοσκομένας, vt Suidas explicat: φορβὰς ἵππος Equus gregarius seu Agminalis, qui cum aliis pascitur. Oppianus *lib. 1, v. 145.*

Μουνάδας αὖ ἰείσθω ἢ φορβάδας εἰκὸ πωλω.

Ita φορβὰς βοῦς apud Apollon. *Argon. 2.* Sic φορβὰς γυνὴ ἡ πολλοῖς ... χάριν. vide & Scholiasten Nicandri, Tatianus quoque ἵππων φορβάδας dixit.

¶ Iam de ipsius *leg.* sententia: Ergo à Constantino M. si modò Constantinus auctor *huius l.* est; vetantur *hâc l.* vsurpari & exigi agminales seu parauerédi à Præsidibus & Rationalibus cæterisque; verùm à solo P.P. idque modicè & temperatè ad vsum tantùm proprium. Interdictionis autem istius triplicem rationem reddis. Quam omnem insinuat quoque Theodoricus Rex apud Cassiodorum *5. var. 39.* *Parauerédorum subuectiones exigere eos qui habent veredos adscriptos prouincialium querela comperimus: quod nullum penitùs sinatis præsumere, quando per turpissimos quæstus & possessor atteritur & commeantium celeritas impeditur.* Vide eundem & *lib. 15. ep. 14.*

Prima ratio ipsos Præsides & Rationales respicit, nempe quod propterea Respublicæ eis annonas & alimenta pecoribus eorum subministrent, qui suis animalibus currant & itinera faciant. Nempe, quod aliunde notum (de quo etiam iam dixi *ad l.. sup. de off. Rectoris prouinc.*) annonæ & capitum è publico Rectoribus & Rationalibus aliisque data, Ne videlicet prouincialibus graues essent. Et quidem à *Rebus publicis*, id est, ciuitatibus, quomodo habet lectio *huius leg.* nam *Codice Iustinianeo* Tribonianus in singulari reposuit *Respublica subministrat*, & fiscum intelligi voluit. Sanè Annonas has per procuratores Curiarum datas docet *lex 32. sup. de erogat. mil. ann.* Sic & Gratianus postea *l. vlt. sup. de off. Iudicum omnium*: Iudicem operam dare voluit, vt Prætorium suum ipse componeret seu annonis instrueret, sibi à Principe constitutis, neque quicquam eo nomine à prouincialibus supereaigeret. Ergo cùm illis iam à Rebus publicis & annonæ & capitum præberentur, noluit Constantinus M. ab his agminales exigi: Imò (quod secundum) neque extra ordinem aliquid amplius annonæ aut capiti.

Secunda ratio huius interdictionis respicit Prouinciales: nempe quia promiscuâ hâc agminalium seu parauerédorum exactione prouinciales prægrauerentur, malaque his inferrentur.

Tertia respicit ipsum Principem: quia per hanc vsurpationem id fieret, vt iam ipsomet Principe Constantino M. commeante, seu iter faciente pro publica vtilitate, per viam transuersam & militarem, paucissimi admodùm agminales subministrari ei possent, & vix viceni. Vnde quoque apparet agminales equos plures vicenis vno loco fuisse, vnde fortè etiam *Agminales* de quo *suprà*.

Secundò hinc apparet, perperam ex hoc loco nonnullos & in his Bergerium *tit. 4. c. 12.* coniecturam sumpsisse de numero animalium cursus fiscalis, qui in singulis stabulis erant vel mutationibus: *Agminales* enim, vt vidimus equi, non Cursus publici, seu fiscales erant; verùm Reipublicæ: de quo rursum ad *l. 34. inf.* Procopius certè *lib.*...... scribit quadraginta equos in singulis mansionibus stabulatos.

¶ Illud *h. l.* notandum *publicum iter* à *militari via* distingui: Et ita quidem, vt ostendat, cursum publicum seu fiscalem in publico itinere fuisse, non verò in via militari; sed agminales tantùm seu parauerédos prouincialium. Cùm tamen hactenus *via publica & militaris* pro eodem accipiantur, etiam à Theophilo *§. 5. Inst. de leg. Aquilia.* Sanè *militaris via* mentio quoque fit apud Vlpianum, *l. vlt. π. de locis & itinerib. publ.* Hygenum *de limit. constit. p. 162.* Latinum & Myrsontium *p. 261.* & varios Auctores *de limitib. p. 320.* Eumenium *in Gratiarum actione, c. 7.* Isidorum *lib. 25. c. vlt.* Neque tamen ex vllo eorum loco colligi satis potest publicam & militarem viam eandem fuisse. De singulis ordine.

Eumenij verba hæc sunt: *Statim*, inquit, *ab eo flexu, & quo retrorsum via ducit in Belgicam, vasta omnia, inculta, squalentia, muta, tenebrosa etiam Militaris via, sic confragosa & alternis montibus ardua atque preceps, vt vix semiplena carpenta interdum vacua transmittat: ex quo sæpè accidit vt obsequia nostra tarda sint, cùm paucarum frugum nobis difficilior sit euectio quàm ceteris plurimarum.* Indicat Eumenius annonariarum specierum & tributorum subuectionem factam per vias militares: Et quidem primis quoque verbis satis indicatur, eas fuisse *per flexum.*

Imò exertè Hygenus *viam publicam militarem* à *via publicâ* separat. *Actuarij*, inquit, [limites] *extra maximos Decumanum & Kardinem, latitudinem habent pedum* XII. *Per hos iter populo sicut per viam publicam debetur: ita enim cautum est lege Semproniâ & Corneliâ & Iuliâ. Quidam ex his latiores sunt* XI I. *pedibus, vt hi, qui sunt per viam publicam militarem acti, habent enim latitudinem viæ publicæ.*

Latini & Myrsontij hæc verba sunt : *Termini Tiburtini, Silicei, tofinei, igniferi, spatula cursoria, structura parietum in modum linea monumenta finalia militari via non coniunguntur.* Auctores limitum, *Certa loca via militaris finem faciunt, alibi verò deuexa montium ripa currentes finem faciunt, &c.*

Vlpianus, *Via vicinales, qua ex agris priuatorum collatis facta sunt, quarum memoria non extat, publicarum viarum numero sunt, sed inter eas & ceteras vias militares hoc interest, quod via militares exitum ad mare aut in vrbes aut in flumina publica, aut in aliam viam militarem habent. Harum autem vicinalium viarum dissimilis conditio est: nam pars earum in militares vias exitum habent, pars sine vllo exitu intermoriuntur.* Non temerè est, quod viæ militares ab Vlpiano dicuntur aliæ exitum habere ad mare, aliæ ad Vrbes, aliæ in flumina publica, Nempe quia & miles & annona ad vsum militiæ eò tenderet, vel ad mare, vel ad vrbes, vel ad flumina : Et vicè versa vicinales ex agris in militares vias, eodem fine cùm publicarum viarum & Basilicarum consularium vsus esset rectus à ciuitate in ciuitatem insigniorem semper : Ergo militares viæ quidem publicæ : at non omnes publicæ, militares. Quare Hygenus *viam publicam militarem* dixit: quomodo etiam vicinales & ipsæ quæ in vicinia sunt, vel quæ in vicos ducunt, quandóque publicæ fuerunt : *l. 2. §. 22. ff. ne quid in loco publ.*

¶ *De* COMMERCIO ANGARIARVM *interdicto : licitâ contra Comitis itineris adsciscendi facultate.*

IV. * Idem A. Menandro."

CERTIS nuntiis compertum est, quod plures, veluti sibi ac necessitatibus" propriis peritas", angarias taxato pretio distrahunt : Quamuis itaque rarò posthac & non nisi merentibus" euectiones" præbendæ sint, omnes tamen qui vbique sunt cursus publici obseruatione destricti" inquirant, si quis in hoc genere criminis possit intercipi, vt emptor & venditor in insulam relegetur : illis etiam, qui obseruare iussi sunt, pro dissimulatione vel neglegentiâ idem supplicium luituris. ¶ Non improbum" tamen est, si is qui angarialem" habet copiam, ad tutelam vitæ", vel laborem adeundum" itineris „pro solatio sibi quendam sociauerit : Namque hoc factum, meretur veniam, nec latere poterit explorantes"; illud, pœna superius dictâ plectendum est. Super quâ re Proconsules, Rectores prouinciarum, Præfectos vehiculorum, atque omnes qui cursui publico præsunt, admoneri" conueniet. Dat. x. Kal. Iul. Constantino A. VII. & Constantio Cæs. CONSS. [326.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Concordat verò huic legi *lex 41. inf.*

" *Menandro* huic inscribitur quoque Anno 321. *lex 2. inf. de operib publicis* : & A. 322. *lex 2. inf. de alim. qua inop. par.* vbi Africæ fit mentio Proculdubio fuit is PP. arg. *huius l. infr.*

" *Necessitatibus*, id est vxoribus, familiis suis, vt *l. 3 inf. de re milit.* & Ammianus Marcellinus *lib. 20. p. ... Iulianus contemplans rationabiles querelas* (Petulantium) *cum familiis suis ad Orientem proficisci pracepit, clabularis cursus facultate permissâ.*

" A me Principe.

" Palatinis & benè meritis, vt habet eiusdem Constantini *lex 1 sup. de priuil. eor. qui in S. Palat.*

" *Euectiones* sunt diplomata & licentia euehendi, seu Cursus publici : vide *Paratitlon & Glossar. Theod.* Augustinum, *lib. 5. confess. cap. pen.* & Dioscorum *ep. 55. inter Augustini epistolas.*

" *Destricti*, id est obstricti, destinati, occupati.

" *Improbum*, id est improbatum, illicitum.

" *Angarialis* copia, id est copia & facultas angariæ vsurpandæ.

" Fortè *via.*

" Fortè *adimendum* : Sed nil temerè muto.

" Exploratores Cursus publici.

" Ita locus hic interpungendus. Nam error est viri docti qui *Prouinciarum Præfectos*, pro Rectoribus hic somniat: Imò *Præfecti vehiculorum* hic alij sunt.

" A te scilicet Præfecto Prætorio sub quo fuerunt Rectores Prouinciarum.

COMMENTARIVS.

DE COMMERCIO & COMMVNICATIONE ANGARIARVM imperatatum est hæc Constantini M. constitutio, quæ quarta est è Constantinianeis in argumento cursus publici : quâ differentia constituitur inter venditionem, & comitis siue socij adscititionem. ¶ De quâ prius quam ago, de *Angariis* semel occupatis hîc videndum est : de quibus agitur insuper *Rubr.* & *l. 11. 16. 21. 28. 30. 45. 48.* & *l. vlt. inf. h. t.* & *l. 9. inf. de legatis* & *l. 5. de Curiosis.*

De nomine monere superfluum puto, cùm omnes sciant & consentiant, ab initio vocem hanc Persicam fuisse, vbi *Angari* vel *Astanda* τῶ βασιλέως ἄγγελοι & γραμματοφόροι dicebantur. Exinde secutū do significatu, commeandi, laborandi, *necessitati* omni, ac fermè cum onere, Angariarum & Angariandi nomen tributum, vt vel ex *Euangelio* liquet, *Suida, Pandectis, & Codice, Glossis Isidori......* & ex singulari Libanij *oratione* περὶ ἀγγαρειῶν, quam nuper extuli. Quâ voce Libanius morem eum iudicat & improbat, quo Agricolæ in vrbem commeantes mox in agrum redituri, à Magistratibus detinebantur ruderis egerendi gratiâ : & in id Asini eorum, & muli vsurpabantur. Hinc & *Angariales muli*, ἄγγαροι ἡμίονοι Libanio, Apud Aretam in c. 18. *Apocal.* ἵππους καὶ τοὺς διὰ τούτων ὀχήματα ἀγγα-

φασι. ἀ ἡ παλαιὰ μὲν φωνὴ ἡ δὲ τῶν ἑλλήνων διαλέκτου ἐπισταθμοὺς, ἡ δὲ τῶν Ρωμαίων ῥαίδιν, ἀφ' ἧς καὶ ῥαιδάριος. Tandem vt aliis vocibus euenire solet, tertio & postremo significatu Angariarum vox tributa grauissimo & tardissimo commeandi generi, cursuique publico vehiculari. Nam quod nonnullis legibus superioribus docemur, cùm cursus publicus alius velox cursus esset, quomodo vocatur *lege 62. inf. h. t.* (vbi plura) qui scilicet peragebatur aut veredis seu equis: vel etiam vehiculis & subiunctoriis velocioribus, putà redis, carris, &c. Alius, sic vt dicam, tardigradus erat & grauis, nempe per *Angarias*, quæ boum protelo ducebantur, sic vt bina boum paria his, neque vltra aptarentur, vt docet exertè *lex 11. infr. h. t.* trahendo scilicet oneri mille quingentorum pondo, *l. 28. & 30.* Hinc adeò Angariæ à cursu separantur, *l. vlt. h. t. & huius tit. rubr.* & à reda, *l. 48 in f.* seu reda cursuali, *l. 9 inf. de Legatis*: redis & nauibus opponuntur, *l. 48. inf.* Quare ex his iam apparet, errasse Græcos *lib. 56. Basil.* & post eos alios etiam Doctiss. Bergerium *de Itineribus Imperij Rom.* qui vt Angarias à parangariis distinguerent, *Angarias* in genere definierunt Cursum publicum, & quidem per viam publicam directam, & qua Cursus publicus dispositus erat: parangarias aliouersum: Quæ quidem distinctio vera est, si modò addidissent quodnam genus Cursus fuerit, non tantum ratione loci: quo sanè contemplata eadem definitio competit veredis & parauetedis: καὶ ἔστιν ἀγγαρεία μὲν ἡ πάροδος ἡ διὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ τῆς καὶ δρομῶν ἐχούσης, ὡς τυχὸν ἐντεῦθεν ἐπὶ Τύρον: παραγγαρεία δὲ ἡ διὰ τῆς ἐκ πλαγείας ὁδοῦ, ὡς τυχὸν ἐντεῦθεν ἐπὶ Ἡλιούπολιν. Quo interim ex loco colligere mihi videor, Auctorem istius scholij *Berytium* fuisse: Recta enim via Berytiis Tyrum fuit: per obliquum verò, Heliopolim: Nam & ita in *Itinerario Peutingeriano. Ptolemaide* XXXII. *Tyro* XXIIII. *Sydone* XXIX. *Berytho* VII. *Biblo* XIV. *Eliopoli* XX. Ergo Angariæ sunt cursus publici species, & quidem vehicularis: Quod docent etiam extrema huius legis, vbi ideò de Præfectis Vehiculorum agitur. Item *lex 21. inf.* Quæ agens de Angariis, de Rotarum tritura loquitur, quæ bubus fiebat. Quem eundem faciu cum cursu clabulari, de quo alioquin plenè *ad l. 2. & d. l. 5. sup. de Curios. & l. 23. & 62. inf.* Quod disertè ostendit *lex 5. sup. de Curiosis. E cursu*, inquit, *clabulari singulas angarias in his scilicet stationibus in quibus cursus est conlocatus ad exhibendum venientibus excuratis.* Qui quidem Clabularis ideò veloci cursui opponitur *l. 62. inf. h. t.* vt angariæ simpliciter cursui, *l. vlt. inf. h. t.* vel redæ cursuali, *l. 9. inf. de Legatis*, vel etiam thedis & veredis, *l. 30. inf. h. t.* Sic liquet, Angarias fuisse cursum publicum vehicularem ὁχηματικὸν, vt Areias quoque *loco superiore*, ferendis oneribus & impedimentis charitatibus & familiis destinatum: vnde dicuntur *h. l. necessitatibus propriis pen.* Quomodo etiam Ammianus Marcellinus *lib. 20. p. 172. Iulianus Petulantes cum familiis ad Orientem proficisci præcepit clabularis cursus facultate permissâ.* In *l. 5. sup. de Curiosis*: *ad exhibendam humanitatem venientibus excurati.* Eodemque pertinet quod Ammianus Marcellinus iterum scribit *lib. 20. p. 185.* quod cùm Florentius Præfectus Prætorio à Iuliano ad Constantium profectus esset, *necessitudine omni relictâ*, Iulianum sciti volentem quod præsenti pepercisset, *charitates eius cum re familiari intactâ cursus publici vsu permisso ad Orientem redire tutius imperasse.* Quare transuehendis speciebus fiscalibus destinatæ hæ angariæ, quod postremum docet *lex 46. & 48. infr. h. t.* Hinc adeò Iulianus *d. l. 16. infr.* cum veredorum & paraueredorum discursus amputasset in Sardiniâ, angarias tamen non submouit, propter publicas videlicet species, vt disertè ait, quæ ad diuersos portus erant deferendæ. De quo plenius *ad d. l. 16.*

Ex superioribus iam patet, clabularium cursum vt aliis ita & militibus concessum, quoties transferri eos de loco in locum oporteret, quod testatur exertè *l. 22. Cod. Iust. eod. tit.* Sed non cùm velociter transferri oporteret. Nam imò & Ammianus Marcellinus *lib. 21. Vt vehiculis*, inquit, *publicis impositum paulatim præmitteret militem.* Quamquam neque hic locus tantùm de Clabulari est. Sed neque ægrotantium tantùm militum causa hic cursus clabularis permissus, quod vir Doctus scripsit: verùm vel familiis & charitatibus transferendis, vt in prædicto Marcellini loco, & *d. l. 22.* vel annonis & speciebus fiscalibus transferendis, *h. l. & d. l. 22.* Vel denique Legatis, *eadem l. 22.* Neque id etiam ait *l. 11. infr. h. t.* eâ quippe id definitur, regulariter non nisi singulas angarias concedi posse, fortè iis qui castrensibus in palatio muniis defuncti essent, duas nonnisi concedi posse si ægri essent.

§ Nunc de sententia *legis.* Angariarum igitur *commercio* interdicit *hâc l.* Constantinus M. pariter vt Valentinianus Sen. annonarum seu tractoriarum commercio, *l. 1. inf. de Tractoriis*: & Theodosius M. *l. 41. infr.* Euectionum in genere & asinorum commercio seu contractu: atque ab iis demum vsurpari eas voluit, quibus eæ concessæ fuissent, non verò ab aliis. Nempe didicerat Constantinus, vehicularis cursus publici rationem explotans, *certisque nunciis comperserat*, vt ipsemet ait, quosdam (veluti Palatinos) angarias tanquam sibi & necessitatibus suis necessarias impetrasse, quas quidem personæ tantùm impetrantis respectu Principes concedere solerent, *raroque* etiam & *non nisi merentibus* (vt *h. l.* dicitur) & interim tamen non in vsus suos reuerà, verùm vt venditis & translatis his in alios, qui ipsi impetrare non potuissent, compendium eâ ex re facerent. Igitur hoc commercij genus damnat *hâc l.* Constantinus M. exilij pœna emptori & venditori indictâ. Imò & publici Cursus Curiosis, qui id dissimulauerint, vel neglexerint. Imò Theodosius M. postea *d. l. 41. inf.* capitalem pœnam Euectionum contractui, id est, euectiones sibi concessas vendentibus & ementibus imposuit, quæ pœna Triboniano displicuit. Atque ita hâc quoque ratione Constantinus M. cursui publico & quidem vehiculari consultum iuit, ne alioquin tralatitiis vehicularis huius cursus euectionibus, eorùmque commercio cursus vehicularis publicè necessarius necessitatibus publicis explicandis concideret. Quæ etiam hâc alterâ ratione fulsultû voluit, quod profitetur exertè sese angarias & euectiones deinceps raro & nonnisi merentibus daturum.

¶ Et tamen idem Constantinus M. non adeò in arctum vsum cursus vehicularis huius impetrati redegit, vt non (commercio quamlibet angariarum interdicto) *communicationem* eius cum altero concederet: communicationem inquam cum socio itineris, adscito. Licet scilicet ei qui *angarialem copiam habet*, id est, angariarum vsum obtinuit, *ad tutelam vitæ, vel laborem adeundum itineris, pro solatio sibi quendam sociare.* Multum interest inter commercium euectionum, & necessariam communionem, & κοινωνίαν: istud improbum non est, factumque hoc, *veniam meretur* (vt hæc ipsa lex loquitur) nam quò alioquin rei mihi vsus, nisi necessaria eo explicate licet? Nam cùm infestæ sæpè sint viæ, tædiosum certè semper iter: quidni socium adsciscere fas

sus sit comitémque ; qui & aliàs pro vehiculo ipse est. Ad eundem sanè modum, cùm Iulianus cursus publici ac veredorum vsum in arctum redactum iussset, nihilominùs tamen Agentes in rebus è concesso sibi veredorum numero, mulioni veredum subiugare permisit, *l.* 14. *infr.*

Ex *hâc* interim *lege* discimus, extra ordinem Priuatis ob proprias necessitates sæpè indultum Cursum publicum ; de quo varia extant apud alios testimonia, etiam apud Basilium. Tandem notentur sine *legis*, Præfecti vehiculorum : quorum frequens mentio in veteribus Inscriptionibus *p.* 359. 3 *p.* 373. 4. *p.* 389.... *p.* 440. 3. *p.* 454. 8. *p.* 493. 5. Sic nominatim Præfectus vehiculorum Trium prouinciarum Galliæ memoratur *p.* 440. 3. Hi verò inter cæteros Præpositos cursus publici, seu cursuales fuêre, de quibus semel ago *l.* 25. *inf.*

¶ *De* EVECTIONVM *faciendarum iure, Rectoribus prouinciarum denegato.*

v. * Idem" A. ad Musonianum" PF.P."

IAmdudùm Nostræ Clementiæ iussa † exsistunt, vt Rectoribus prouinciarum euectionum" faciendarum copia denegetur, quoniam cursui publico magna infertur pernicies, si hæc licentia latius panderetur." Ideóque hoc ipsum repetimus quod ante placuerat, ac iubemus, eos" Auctoritatis Tuæ litteris commoneri, vt iussis parere festinent. Dat. VIII. Kal. Aug. Constantinop. A. VII. & Constantio C. CONSS. [354.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.*

" Imò Imp. CONSTANTIVS A. quomodo & sequenti *legi* eadem Inscriptio reddenda est.

" De hoc *Musoniano* PP. dicam mox plenè.

" Orientis scilicet ; vide Ammianum Marcellinum & Libanium.

† Constitutiones hæ Constantij non extant.

" *Euectionum* faciendarum, id est cursus publici copiæ faciendæ : de quâ *Euectionum* voce vide *Paratitlon* & *Glossar.*

" Loco, *pandatur.*

" *Præfecti Prætorio* dispositioni subeant Rectores prouinciarum : Ideóque Præfecti Prætorio literis eos commonere subinde iubentur.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. septem ordine constitutiones sequuntur in argumento cursus publici : quibus addenda & eiusdem *lex* 7. *inf. de diuers. offic.* Ex quibus apparet, quantopere, quibúsque rationibus Cursum publicum subleuare Constantius instituerit. Quibus addendus & locus Sext. Aurelij Victoris, qui sub Constantio scripsit : *Nescendis ocius quæ vbique è Repub. gerebantur, admota media publici cursus. Quod equidem munus satis vtile in pestem orbis Romani vertit posteriorum auaritia : nisi quod his annis suffecta vires Illyrico sunt, Præfecto medente Anatolio* : (fuit hic Anatolius Præfectus Prætorio sub Constantio A. 346. & 349. vt docet *lex* 38. 39. *infr. de Decurionib.* Himerius Sophista apud Photium *n.* 243. *p.* 1140. Ammianus Marcellinus *lib.* 19. *p.* 160. & *lib.* 23. *p.* 200. Eunapius *in vita Proæresij*, *p.* 149. 150.) *Boni malique in Republ. nihil est, quod in diuersum traduci nequeat moribus præsidentium.* Addatur & hic Ammiani Marcellini locus in eandem sententiam cum Victore *lib.* 19. *p.* 160. vbi de Anatolio PP. *Non enim*, inquit, *dispositionibus vnquam alterius Præfectura (vt inter omnes constat) ad præsens Arctoæ prouinciæ omnibus floruerunt correctione titubantium beniuola & solerti, vehicularia rei iacturis ingentibus, quæ clausêre domus innumeras, & censuali professione speciosa fiducia releuata.* Quanquam idem Ammianus Marcellinus scribit *lib.* 21. *extremo.* Constantium *rei vehicularia neruos succidisse per cateruas Antistitum iumentis publicis vltro citróque discurrentibus per Synodos.* Vehicularij certè cursus Athanasio copiam Constantius non semel fecit, vt apparet ex eius epistolis *p.* 598. 681. Hoc ipso anno apud Marcellinum fit mentio Cursus publici & vehiculi publici à Constantio euocaris ad se concessi, non vno loco : *lib.* 14. *p.* 29. & 31. *lib.* 15. *p.* 35.

¶ *Constantij*, inquam, constitutiones sequuntur. Est enim error *huius Codicis* Conditorum, qui hanc *legem*, & *sequentem* Constantino M. tribuerunt, cùm omnino Constantino adscribendæ sint. Et hæc quidem nominatim, argumento *Musoniani PP.* cui ea inscribitur ; neque enim sub Constantino M. verùm sub Constantio demùm Musonianus Præfectus Prætorio fuit: vt docet insuper altera Constantij *lex* 2. *inf. de Legatis.* quæ ad eundem Musonianum P.P. data est A. 356 Et expreslè etiam Ammianus Marcellinus *lib.* 15. *extremo*, in Gestis Anni 355. *Domitiano*, inquit, *crudeli morte consumpto, Musonianus successor Orientem Præfectoriani regebat potestate Præfecti, facundia sermonis vtriusque clarus*, &c. vbi & alia plura de hoc Musoniano Præfecto Prætorio, vt & *lib.* 16. *p.* 74. Ac priore loco nominatim inter alia cum prius *Strategium* vocatum scribit, post Tyrannorum expulsionem; putà Veteranionis & Magnentij. De quo Libanius *de fortuna sua*, *p.* 29. δωρεῖ τε μὲν τοὺς Ἕλληνας τῷ τοῦ Στρατηγίου δεξιῶν κόσμον ἐκ τῆς βασιλείας τὴν ἐκεῖνο ν... ἐν ἀρχαῖς χεῖσθαι. Postea demum Præfectus Prætorio factus A D. 354. quod idem Libanius testatur *p.* 37. & 39. ἀρχὴν ἔχων ... τῶν ἄλλων ἀρχῶν Στρατηγίου. Nempe enim Præfectura Prætoriana omnium dignitatum apex & κορυφὴ fuit. Breuiter, Musonianus hoc demum tempore Præfectus Prætorio factus. Et certè tantùm abest, vt Con-

stantinus

stantinus M. eum Præfectum Prætorio fecerit, vt contra tempore Concilij Sardinensis nunnisi Comes fuerit vt docet A.....Imo & sub Constantio P. C. Achaiæ factus A. D. 353. Eiusdémque tandem Musoniani meminit Valens Imp. *l.* 14. *inf. de navicul.* Ergo & hæc *lex* Constantio tribuenda venit, atque adeo referenda ad A.D. 354. quo Consules fuerunt *Constantius A.* VII. *& Constans Cæs.* III.

¶ De sententiâ *huius l.* videamus: Dandarum Euectionum seu Cursus publici tribuendi copiam rursum denegat *hâc l.* Constantius, quod & antea fecisse se ait, Rectoribus prouinciarum, pariter vt Iulianus *l.* 12. *inf. h. t.* Scilicet ne Cursus publicus fatigaretur: quod vtique fieret si hæc Euectionum dandarum licentia latiùs panderetur: subinde ademptum hoc ius euectionum faciendarum Rectoribus Prouinciarum, *h. l. & l.* 12. vt & Comitibus & Ducibus *l.* 52. 57. *inf.* Imò & Vicariis, *d. l.* 12. & Magistris militum, *l.* 43. 56. *inf. h. t.* Seruato videlicet hoc iure soli Principi, *l.* 4. *sup. l.* 40. *inf. h. t.* itémque Præfectis Prætorio, *l.* 9. 12. 35. 40. 56. Et Præfectis vrbi in publicis causis, *l.* 19. *inf.* Tandem Magistris officiorum, *l.* 9. 22. 35. *inf.* Quanquam subinde ab illis quoque vsurpata hæc licentia: de quo *suis locis*.

¶ *De* AGMINALIBVS *&* PARAVEREDIS *non exigendis.*

VI. * Idem A. Magno[a] Agenti Vicariam Præfecturam.

HOc interdicto prohibemus, ne quis agminales[b] ac[c] paraueredos æstimet postulandos: in eos enim qui hoc temere præsumpserint, vindicari acrius oportebit, iussione nostrâ cunctis prouincialibus[d] intimata. Dat. Kal. Aug. Constantino A. VII. & Constantio CONSS.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iustin.*

[a] Et hæc *lex*, vt *superior*, CONSTANTIO tributa videtur.

[a] An hic idem ille *Magnus* est: Vicarius Vrbis Romæ, cui anno 367. inscribitur Valentiniani *lex* 3. *&* 4 *sup. de Tiron-nib.*

[b] De *Agminalibus* his iam plenè dixi *ad l.* 3 *sup.*

[c] Coniunctiua *ac*, pro disiunctiuâ *vel*: iidem quippe Agminales, & Paraueredi: vt ostendi ad *d. l.* 3.

[d] Hinc quoque patet, Agminales ac Paraueredos à prouincialibus præbitos, non verò in Cursu fiscali fuisse: de quo ad *d. l.* 3.

COMMENTARIVS.

AGMINALES ac PARAVEREDOS à prouincialibus postulari vetat *hâc l.* siue Constantinus M. siue Constantius, pariter vt *l. prox.* 7. *inf.* De quibus dixi semel plenè *ad l.* 3. *sup.*

Et sic hâc ratione, prouincialium securitati consulit Imperator, quorum patrimonia euertebantur illâ exactione, vt disertè testatur *d. lex* 7. *infr.* à commeantibus scilicet per viam transuersam ἐκ πλαγίας ὁδοῦ, nam id sibi volunt Agminales equi seu Paraueredi, pariter vt eodem sensu *Parangaria* dicuntur: de quo vide Græcos, *lib.* 56. *Basil.*

¶ *De* PARAVEREDORVM *exactione omnibus præterquam Agentibus in rebus interdicta.*

VII. * Imp. CONSTANTIVS A. Olybrio[a] Proc. Afric.

PARAVEREDORVM exactio patrimonia multorum euertit, & panit auaritiam nonnullorum. Ideóque prælatâ[b] iussione nostrâ, prouinciarum Rectores Excellentia[c] Tua commoueat, vt, exceptis Agentibus[d] in rebus, qui ad mouendum[e] militem mitti consuerunt, quisquis alius paraueredum exegerit, non ei cedat inpunè, sed nec illi qui dederit. Dat. III. Non. Aug. Antiochiæ[f], Constantio A. VII. & Constantio Cæs. CONSS.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

[a] In veteri quoque inscriptione (quæ Romæ) *p.* 351. *n.* 2. inter alias Olybrij dignitates, Proconsulatus Africæ mentio fit. *v. Prosopogr.*

[b] *Prælata* iussione a Principum literis Præfectorum Prætorio: dixi plenè ad *l. vn. si per obreptionem*: vid. & *Paratitlon de const. Princ.*

[c] *Excellentia* titulus, Proconsuli Africæ tributus.

[d] Vide *tit. sup. de Agentib. in rebus*: & *l.* 9. 14. *infr. h. t.*

[e] *Mouere militem* propriè: vide *Glossar. Theod.*

[f] Huius loci adscriptio suadet, hanc *leg.* non tribuendam A. 354. quo Constantius vel in Galliis, vel in Italia fuit: verùm potius ad A. D. 342. referendam: arg. subscriptionis *legis* 33. 34. *inf. de Decurionib. l.* 6. *inf. quorum appellat.* & sic ad Consulatum *Constantij & Constantis* 2.

COMMEN

COMMENTARIVS.

PARAVEREDOS (per viam transuersam scilicet) exigi à priuatis, rursùm vetat Constantius *h. l.* pariter vt *leg. superiore.*

¶ Tria tantum *hâc l.* obseruanda. Primò *Ratio* huius Interdicti, nempe ait Constantius, Paraueredorum exactionem patrimonia multorum euertisse & pauisse auaritiam nonnullorum. Id scilicet est, quod Sext. Aurel. Victor ait, qui sub Constantio *huius leg.* auctore scribebat: *munus cursus publici satis vtile in pestem orbis Romani vertisse posteriorum auaritiam insolentiámque.*

Secundò notanda *Exceptio.* Parauaredi scilicet exigendi potestatem solis Agentibus in rebus facit *hâc l.* Constantius: qui alioquin quoad modum cursus fiscalis vsurpandi, cæteris æquati ab eodem Constantio, *l.9. infr. h. t.* & Valentiniano Sen. *l.14. inf.* Et quidem Agentibus in rebus iis solis qui ad mouendum militem mitti solebant. Nempe Agentes in rebus (de quibus *suo tit.* plenè, & *l.9. & 14.*) missionibus Principis & necessitatibus publicis procurandis mittebantur: ac nominatim sæpè militi mouendo. Ergo cùm hæc summa festinandi occasio esset, militem inquam mouere, Constantius hoc vnico casu ceù maximè vrgente, Paraueredorum exigendorum potestatem Agentibus in rebus faciendum credidit. *Militem mouere*, est vel in id incumbere, vt exercituum auxilia promoueantur in vsum Reipublicæ: vel sanè milites secum ducere ad alicuius negotij executionem. Nam & *executio* propriè Agentib. in rebus tribuitur, *l.11. sup. de Agentib. in rebus.* Quomodo sub hoc ipso Constantio A D. 354. Ammianus Marcellinus *lib.14 p.31.* memorat Comitem Barbationem cum Apodemio agente in rebus milites duxisse in occursum Galli C. Sanè Imp. Honorius posteà omnibus in causâ publicâ, seu publicâ necessitate exigente, & Euectione...... parauaredi exigendi ius fecit *l.59. & 63. inf.*

Tertiò eandem pœnam imponit Constantius *h. l.* danti parauaredum atque exigenti, vt sæpè aliàs concussis eandem pœna imposita, quæ concutientibus: Quia remittendi potestas cuique concutienti publicè esset.

¶ *De* EVECTIONVM *exhibendarum necessitate: déque iusto* ONERE *seu pondere vehiculorum & veredorum, & de numero animalium vehiculis iungendorum.*

VIII.* Idem A. ad Taurum PF.P."

EVECTIONES" ab omnibus postulentur, quâcunque" conspicui fuerint dignitate: non enim debet esse vnquam efficax vsurpatio, quæ possit animalibus publici cursus inferre perniciem. Quòd si quis putauerit esse resistendum, & sine euectione iter facere detegitur", vbi" repertus fuerit, eundem iussimus detineri", ac de eius nomine ad Prudentiam" Tuam, & ad Musonium" Clarissimum" Virum Comitem" & Magistrum" Officiorum referri." ¶ Statuimus", redæ mille pondo tantummodo superponi, birotæ ducenta, veredo triginta, non enim ampliora onera perpeti videntur. ¶ Octo mulæ" iungantur ad redam æstiuo videlicet tempore, hiemali decem; birotis trinas sufficere iudicauimus. ¶ Adque hæc cuncta Regionibus" præstitutos curare præcepimus, pœnâ eis propositâ. Dat. VIII. Kal. Iul. Med. Constantio A. IX. & Iuliano Cæsare II. CONSS. [357.]

NOTÆ.

* *Lex 5 Cod eod. tit.*

" Addendum huius *legis & proximæ* Inscriptioni, *& Iulianus Cæsar*: quomodo etiam præfert *lex 2. sup. de Curiosis.*

" Italiæ, cui Tauro Præfecto Prætorio quamplurimæ aliæ *leges* Constantij inscribuntur toto hoc octennio: imò & *lex prox 9.* De eodem vide Ammianum Marcellinum *lib. 21. p.200. 203. & lib. 22. p.222.* Seuerum Sulpitium *sacra historia lib.2.* in Gestis Concilij Ariminensis biennio post hanc *leg.*

" Mutatus hic locus *Cod. Iust* ita: *Euectiones ab omnibus postulentur, & tam Iudices, quàm custodes publici cursus minimè transire patiantur, antequam seriem Euectionis inspexerint. Quod si quis &c.*

" Vel vltra tempus quod Euectioni insertum est, publico cursu vti conatus sit, hoc insertum *Cod. Iust.*

" *Vbi*, *vbi.*

" Iubemus *retineri.* Cod Iust.

" *Etsi quidem dignitate praditus sit de eius nomine*: & ita *Cod. Iust.*

" Ita quoque *lex 2. sup. de Curios.* quæ eidem Tauro Præfecto Prætorio inscribitur hoc ipso anno in eodem argumento.

" Et *ad Illustrem virum*: ita Cod. Iust. mutato dignitatis nomine, & omissa Musonij mentione. Certè hoc æuo ita quoque reperio ab eodem Constantio Præfectum Prætorio & Comitem Largitionum solo *Clarissimi* titulo honestari, *l.7. inf de extraordin.*

" *Musonius* Magister officiorum. Meminit eius quoque Libanius *pro Aristophane*, *p.218.* *οὔτος τῷ Μουσωνίῳ περὶ τούτων* &c. Imo & eiusdem Comitis Musonij mentio fit apud Athanasium *apol.2. p.587.* vnà cum Hesychio Castrensi quanquam ibi *Musonianus Comes* vocatur.

" *Comitiu* titulus Magistro officiorum dignitati iunctus, *h.l. & l.19. sup. de Curios. l.vn. sup. de Decanis.*

" Vide de Magistro officiorum, & *l. prox. 9. & l.22. 35. infr.*

" *Aduersus cæteros verò protinùs indignatio competens exercenda est, quos sinceritas tua pro loco gradúque militia ibidem coërceri posse crediderit.* Ita *Cod. Iust.* & *l.22. inf h.t.*

" Sequentia recidit Tribonianus.

" Mulæ in Cursu publico, *h.l. & l.53. infr.* „*Regionibus præstituti* *ἡγεμόνες*, *ἡγεμόνες* (de quibus plenius *in Diatriba, in Chor Episcopis,*) iidem & Stationarij dicti *l.1. sup.* vide *infr. l.34* vbi de Clabicularibus regionibus.

§ *De* PRÆFECTIS PRÆTORIO *quibus tria circa cursum publicum inhibentur.*

IX. * Idem A. ad Taurum PF.P.

MIRANDA Sublimitas Tua nullos euectioni dies addendos esse cognoscat: Nec passim redarum Tractorias, vel euectiones birotum faciat; & Agentibus in rebus Tua Sublimitas tribui vel fieri euectionem vetamus: sufficere namque posse confidimus, quæ hisdem à Nobis, vel Magistris Officiorum, Comitatus nostri iussis, necessaria habitâ ratione, præbentur. Dat. VIII. Id. Decemb. Med. Constantio A. IX. & Iuliano Cæsare II. CONSS. [357.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à *Cod. Iust.*

Addendum & hic *Iuliani Cæsaris* nomen.

Tauro huic PP. inscribitur & *lex superior*: vbi dixi.

Ita quoque *l. 2. sup. de Curiosis*: (quæ eidem Tauro P.P. inscribitur in eodem argumento) *ex officio miranda prudentiæ suæ.*

De *Tractoriis* erit *Tit. prox.* Tractoriæ eædem hic sunt cum Euectionibus, id est literis & licentia cursus publici: quomodo & Tractoriæ equorum apud Symmachum *lib. 9. ep. 23.*

✗ *Birotarum* vt etiam Gutherius *de off. dom. Aug. lib. 3. cap. 63. p. 535.* Alioquin promiscuè dicitur Birotum, *d. l. 2. sup. de Curiosis*: & Birotæ *h. l. & l. sup.*

De his suo *titulo*, *lib. 6.* cum *l. 7. sup. h. t. & l. 14. inf.*

✗ *à Tua sublimitate.*

Vide & *l. 8. sup l. 22. 35. in fin. h. t.*

Id est ad Comitatus Principis iussa: de *Comitatus* voce vide *Gloss.* Error enim est eius qui Indicem quondam *Codicis Theodosiani* confecit: cùm ibi notauit ex *h. l. Magister officiorum Comitatus Principis.*

Prout necessitas postulauerit.

COMMENTARIVS.

DVAS has Constantij, non Constantini (vt perperam à nonnullis allegantur) Imperatoris *leges* vnâ fideliâ interpretari libet: quandoquidem, etsi non sint ex *leges* vnius & eiusdem constitutionis partes, attamen eodem Anno ad eundem Taurum Præfectum Prætorio Italiæ, super eadem re datæ sunt; imò & tertia insuper, putà *lex 2. sup. de Curiosis.* Nempe his tribus *legibus* Constantius A. D. 357. cursui publico enixè consultum iuit: Vnde simul liquere potest, quantopere cursus publicus tum succisus fuerit: fortè ex eâdem causâ, quam attigit Ammianus Marcellinus *lib. 21. extremo*: putà, ex frequentissimo Episcoporum per Synodos discursu. Ergo hisce duabus *legib.* sex rationibus Constantius cursui publico opitulatum it: tot enim sunt capita harum duarum *legum*, è quibus tria priora continentur *l. 8.* tria posteriora *l. 9.* quibus addendæ sunt ad eundem finem quæ continentur alia, *d. l. 2. sup. de Curiosis.* § Primo capite vetat Constantius quemquam cursum publicum vsurpare, nisi EVECTIONE ostensa; id est, nisi Diplomate, Tractoriâ, Synthemate ostenso, quo ei cursus publici copia data est. Nemo scilicet priuatus absque euectione cursum publicum vsurpare poterat: quod etiam cauetur *l. 22. 27. 57. 59. inf. h. t. d. l. 2. sup. de Curios. l. 11. infr. de legatis.* Eòque refertur hic Hieronymi locus *apud Iulianum tomo 1. fol. 93. verso*: *Iam demisso Synthemate equus publicus sternebatur.* Eodem pertinet, quod Capitolinus in Pertinace scribit. *Dein Præfectus cohortis in Syriam profectus T. Aurelio Imperatore, à Præside Syriæ, quod sine diplomatibus cursum vsurpauerat, pedibus ab Antiochia ad Legationem suam iter facere coactus est.* Excepti tantum fuêre Præfecti Prætorio, *l. 3. 35. 62. h. t.* vt & legati ad Principem missi, *l. 32. 57. inf. l. 9. sup. de re milit. l. 6. 9. infr. de legatis.* Hâc sanè *lege* districtè & generaliter Euectiones ab omnibus postulari iubentur, quacunque conspicui fuerint dignitate. Quo tamen ipso non ideò infringitur illud quod dixi Præfectorum Prætorio priuilegium: nam & hi aliis Euectiones dabant, vt docet *lex 9.* (vbi dicam) *12. 35. 40. 96. inf. h. t.* multo magis igitur commeandi ius sibi ipsis vindicare poterant. Cæterùm si quis sine Euectione cursum publicum vsurpet, eum detineri Constantius iubet, déque eius nomine referri ad Præfectum Prætorio & Magistrum officiorum: Ad Magistrum officiorum scilicet ideò, quia hic ille erat qui Principis nomine Euectiones dabat, *vt* docet *lex 9. 22. 35. 49. infr. h. t.* & ad quem cursus publici cura pertinebat, & *Symmachus*, & Notitia Imperij *in Magistro officiorum*, vbi dicitur sub eius dispositione esse Curiosum cursus publici præsentalem vnum, & Curiosos per omnes prouincias. Item *Magister*, inquit, *officiorum ipse emittit.* Vide & Cassiodorum *in formula Magisteriæ lib. 6. var. 6.* *Veredorum quin etiam opportunam velocitatem, quorum status semper in cursu est, diligentia sua districtioni custodit: vt sollicitudines nostras, quas consilio iuuat beneficio celeritatis expediat.* Atenim posteà Valentinianus Sen. vt maximè sine Euectione commeantem seu cursum publicum vsurpantem pariter teneri voluerit, *l. 22. inf. h. t.* attamen de eius nomine qui in dignitate constitutus esset, ad se referri voluit, vt ita vindicta de eo postea sumeretur; alios protinus coërceri voluit. Tanti res ea visa Principibus, eò quod vrgentibus necessitatibus publicis cursus publicus ægrè suppeteret. Et hæc quidem ita Constantius *hâc l.*

Atenim Tribonianus *hâc l.* interpolatâ ex *d. l. 22. inf.* distinctionem hâc parte inducit, qui tamen, quamcunque tandem interpretationem adhibeas, sibimet contrarius videtur. Distinctio talis est; *Si* inquit, *dignitate præditus sit, de eius nomine ad Prudentiam Tuam & ad Illustrem Comitem & Magistrum officiorum referri: Aduersus cæteros verò protinus indignatio competent exercenda est, quos Sinceritas Tua*

pro

pro loco gradúque militia ibidem coerceri posse crediderit. Quod quidem ex parte mutuatus est Tribonianus ex Valentiniani *d. l. 22. inf.* Valentiniano equidem distinctionis ratio cōstabat, cùm eum quem dixi in modum ita distingueret; at enim Triboniano vix ratio constare posse videatur, cùm definit, de eorum qui in dignitate positi essent nomine ad Præfectum Prætorio & Magistrum officiorum referri oportere: adversus cæteros verò indignationem protinus competentem exercendam, quod idem Præfectus Prætorio coërceri posse crediderit. Vtroque enim casu Præfectis Prætorio vindictam relinquere videtur. Et sanè quicquid tandem moliatur Lucas de Penna, Triboniani hæc ἀβλεψία est.

§ Secundo capite Constantius definit iustum Pondus, seu onus, quod tribus cursus publici generibus superponi possit: ne videlicet iniusto alioquin onere prægrauata animalia corrumpantur, opprimantur. Quò spectant prætereà septem leges *huius tituli*, putà *lex* 17. *&* 18. *in fin. leg.* 20. 28. 30. 47. 48. *infr.* ne, inquam, iniusto onere prægrauentur animalia cursui publico destinata, enormibus fortè vehiculis...... vel pondere iniusto aliàs imposito. Igitur 1. *Reda* (de qua dixi *ad l.... sup.*) seu carpentis redarum mille pondo tantùm superponi vult Constantius *h. l.* vt & Valentinianus Sen. *l.* 17. 28. 30. *inf. h. t.* & Theodosius M. *l.* 47. 48. *infr. h. t.* At verò, 2 *Birota* (de quâ agitur etiam *l. 9. prox.* & *d. l. 2. sup. de Curiosis*) nonnisi ducenta. 3. *Veredo* tandem, id est equo nonnisi triginta pondo, *h. l. & d. l.* 17. 28. 30. *inf.* Reda scil. (de quâ ad *d. l.* 17. *& l.* 47. *inf.*) τετράκυκλος erat, vnde τετράκυκλον pro rheda apud Xiphilinum *Adriano*: indéque ὄχημα τετράκυκλον, Eunapio in *Ædesio*. δεῖ δὲ ἀνδράποδα ἐπὶ τετρακύκλῳ ὀχήματος ἱερῶν. Birota verò (quæ & *Cisium*) duas tantum: δίκυκλον.

§ Tertio capite Constantius ad cursus publici facilitatem, neuè iniusto rursùm onere animalia vehiculis trahendis destinata prægrauarentur, Numerum animalium vehiculo trahendo aptandorum definit, & quidem cum aliquo temporum discrimine, nempe quia cùm ibi minùs onus esset, minus etiam discriminis subesset.

Hinc interim videre licet. Primò, mularum vsum fuisse in cursu publico: quod etiam testatur *l. 53. infr.* (vndè & muliones, *l.* 10 14. *inf. l.* 31. 34. *d. l.* 53. & mulo-medici, *l.* 31. vide & Sueton. *in Iulio, cap.* 31. *in Vespasiano, cap.* 23. Paulum Diaconum *histor. miscella* 11. in *Iuliano.*) Secundò hinc discimus Redas, & Biretas cursuales à *mulis* tractas, vt cæteroquin vehiculis & essedis trahendis mulæ aptatæ: Et hæc quidem de *leg.* 8.

§ Sequitur *lex* 9. qua continentur pariter tria capita, quibus scilicet *Præfectorum Prætorio* potestati circa Cursum publicum fibulam modúmque impositum it *Constantius.*

Primo scilicet capite Constantius vetat Dies addi Euectioni à Præfecto Prætorio. Quod quidem obscurum sensum habet. Quid enim? Imò primùm Diem addi oportuisse videtur, ne alioquin cui semel data fuisset Euectio, idem postea eâdem Euectione ostensâ cursum publicum rursum vsurparet, *l.* 17. *inf. h. t.* Secundò, imò Theodosius M. expressè *l. 2. inf. de Tractoriis*, Tractoriæ cum stationis solitis tempus bidui tantummodo accipere voluit, vel quinque dierum numerum his adscribi certo casu. Mihi huius capitis sensus hic videtur, vt quemadmodum aliis *huius leg.* capitibus, ita & hoc, indicetur differentia quædam inter Euectiones, quæ à Principe dabantur, & quæ à Præfecto Prætorio: In illis dies plures addi potuisse, nempe vt tot diebus quis alimenta & capitum in statione aliquâ vel mansione acciperet, denique vt Tractorias & statiua haberent tot diebus: de quo ad *d. l.* 2. *inf. de Tractoriis & Statiuis.* At enim Præfectum Prætorio nonnisi Cursum publicum vsurpandi ius tribuere posse, seu commeandi, non verò commorandi per dies aliquot. Et sanè tota hæc *lex* eò pertinet, vt differentias constituat inter Euectiones quæ dantur à Præfectis Prætorio, & à Principe ipso.

Secundo capite *d. legis nonæ*, Constantius vetat, Præfectum Prætorio passim Euectiones Rhedarum vel Birotarum dare. Et sic moderarè harum vsum, & Euectiones concedere iubet, ne alioquin cursus publicus fatigetur: Ac nominatim de Rhedis & Birotis id cauet, non de veredis, quia in iis maior vtilitas erat, propter publicas necessitates, quibus deficere poterat, si passiuitus eæ darentur à Præfecto Prætorio.

Postremo capite vetat Constantius, Præfectum Prætorio Euectiones tribuere *Agentibus in rebus*, qui scilicet iussis Principis exequendis per prouincias mittebantur: de quibus suo *titulo*, *sup. lib.* 6. additâ ratione, quod hic sufficiant eæ Euectiones quas iis Princeps vel Magister officiorum eius nomine præbere solet, & verò necessariâ ratione habita in quantum his sufficit & necessitatibus publicis expediendis. Etsi Theodosius M. postea ad duos veredos id disertè coarctauit, *l.* 49. *inf.* Ergo neque Agentes in rebus quamlibet alias necessarij hâc parte magis priuilegiati quàm cæteri fere, nempe vt Euectionis semel sibi à Principe indultæ modum egredi non possint: quod & ipsum cauetur in *sp. l.* 14. *inf. h. t.* cùm aliàs Agentibus in rebus ad mouendum militem missis paraueredi exigendi priuilegium indulgeatur: *l. 7. sup.*

Ex *hâc* interim *leg.* apparet, Euectiones datas à tribus: vel à Principe ipso, adnotatione manus Principis: de quibus etiam agitur *l. 4. sup. l.* 14. *&* *l* 40 *inf.* vel à Magistris officiorum: quod etiam docet *lex* 22. 35. 49. *inf.* & Symmachus *lib..... ep.......* Leo, & Anthemius *l. 9. Cod. eod. tit.* (Idque *Comitatus Principis iussis*, id est ad exequenda iussa quæ respiciunt Comitatum & officia Comitatensia & Palatina, quibus Magister officiorum præerat, & cuiusmodi erant Agentes in rebus) vel denique à Præfectis Prætorio: vt præter hanc *legem* docet quoque *lex* 12. 35. 40. 56. 62. *inf. h. tit.* & Symmachus *lib.* *ep.* 16. *lib.* 9. *ep.* 28 ad Vincentium PP. Galliarum, & Imp. *d. l* 9. *Cod. eod. tit.* & Notitia Imperij, *Præfectus Prætorio euectiones annuales non habet, sed ipse emittit.* Quorum verborum hic sensus est, vt rectè Panciroluss; Præfectum Prætorio, non habere seu Impetrare quotannis à Principe vt vtatur cursu publico, quomodò Vicarij, qui denas, aut duodenas euectiones obtinebant: & Præsides, binas: Sed ipsos emittere, id est & suo iure currere, & aliis etiam concedere currendi facultatem, Cassiodorus 6. *var.* 3.

¶ *De* ANIMALIBVS *publicis, ad priuatorum vehicula non dandis vel aptandis.*

x. * Idem A. ad Flauianum" Proc. Africæ.

NVLLI deccetero" subiunctorio" priuato animalia publica præbeantur: nec rei huiusmodi facultas mulionibus" relinquatur, sed penitùs conquiescat. Dat. VI. Kal. Nouemb. Sirmio post CONSS. Constanti A. IX. & Iuliani Cæs. II. [358.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.*

" *Flauiano* huic Proconsuli Africæ inscribitur triennio post, *lex 14. inf quorum appellat. non recip.* Extant & apud Photium, *n. 243 p. 1141 &c.* excerpta ex Himerij Sophistæ Propempticâ ad hunc Flauianum, vbi passim ostendit, eum Proconsulem Africæ fuisse.

" In posterum.

" De *Subiunctorio*, infr. in *Comm.*

" *Muliones* qui? mox dicam.

COMMENTARIVS.

VEHICVLIS priuatis, animalia publica publici Cursus vehiculis destinata, a mulionibus (qui curandis scilicet animalibus publici Cursus præerant) præberi vetat *hâc l.* Constantius Imperator (quæ vehicula, *subiunctoria* vocat:) scilicet & hâc ratione Cursus publicus vexabatur, & animalia publica atterebantur alicubi, & quidem in Africâ, quod priuatis qui Euectionem non impetrauerant, sua & priuata vehicula habentibus, Muliones iam inolito more animalia publica concederent ad cursum peragendum, proculdobio Mulionibus quæstum aliquem inde facientibus, qui & aliàs illicitos quosdam quæstus facere soliti, vt docet *lex 31. 52. inf. h. t.* Id quod *hâc l.* deinceps fieri vetat Constantius Imperator: vbi obiter duo illustranda; quid *Subiunctorium* sit? quinam *Muliones*.

¶ Quod ad primum: *Subiunctorium* pro vehiculo, cui animalia subiunguntur (quæ etiam *subiungendi* vox hîc propria, *l. 14. inf. h. t.*) At Græci ὑποζύγιον pro ipso animali quod subiungitur, *iumentum subiugium*, in Glossis.

¶ Ad secundum: Muliones sunt qui curandis animalibus cursus publici præerant, *h. l. & l. 14. in fin. l. 31. 34. 53. inf. h. t.* qui & serui publici dicuntur, *l. 58.* mutationibus deputati, *d. l. 58.* Hippocomi, *l. 37. & 50. inf. h. t.* quorum singuli ternis veredis curandis præerant, *l. 34. inf. h. t.*

¶ ANGARIÆ *intra quem modum, & quot boum numero peti & vsurpari possint.*

XI. * Idem A. Helpidio PF. P."

NE quis", post hanc legem, ampliùs quàm duas Angarias, & hoc, eorum si qui ægri sunt causâ, vsurpare conetur, cùm ad destinata" proficiscitur: ita tamen, vt pro singulis angariis bina tantum boum" paria consequantur. Si qui post hanc legem amplius mouerit", in maximam se reprehensionem" sciat esse venturum. Dat. XVI. Kal. Decemb. Indictione IV. [360.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.*

" *Helpidius* hic Præfectus Prætorio Orientis cui inscribitur Anno 358 *lex 4 sup. de erogat. mil. annon.* A. 359. si rectè habet *lex 5. eod. tit.* Anno 360, *lex 1. inf. de patrocin. vicor. & lex 6. sup. de erogat. mil. ann.* Meminit & Libanius *orat adu. Polyclem*, & Ammianus Marcellinus in Gestis anni 360. vel 361. *lib. 21. p. 200.* qui vbique eum proscribit quia Christianus erat, Hieronymus *in V. Hilarionis.*

" Miles forte: vide *l. 45 inf.* vel castrensibus muniis in Palatio defuncti.

" Domum redit, *l. 1 inf. de Tractoriis.*

" De *Bubus* cursualibus, vide & *l. 1. sup. & l. 53. infr.*

" *Mouendi* vox hîc propria: vide Gloss.

" *Reprehensio*, pro pœna, non pro nuda censura.

COMMENTARIVS.

ANGARIARVM (de quibus semel plenè dixi *ad l. 4. sup.*) vsui & vsurpationi modum quendam præstituit *hâc l.* Constantius Imperator: ne alioquin cursus publicos angariarum plus nimio vexetur. Et quidem in duobus. *Primò* statuit, vt ne quisquam vltra duas Angarias ad destinata proficiscens vsurpet: & quidem etiam ita duas, vt nonnisi eorum qui ægri sint causâ, duas vsurpare possint. Quod quidem accipi oportet, de iis qui castrensibus muniis in Palatio defuncti & absoluti domum redibant post labores. Nempe, quod docet *lex* Valentiniani Senioris, quæ, quinquennio

post

post hanc *legem* data est, putà *lex* 1. *inf. de Tractoriis*, huiusmodi hominibus citra Euectionem seu Tractoriam, solis Principis dimissoriis epistolis ostensis, Cursus publici vsurpandi ius erat: quo seque, suásque charitates, seu necessitudines, & familias transferrent: & sic viaticum itineris conficiendi consequebantur, quantum his satis esset; ac nominatim angarias seu clabularem cursum, quæ fermè familiis & charitatibus transmittendis vsurpabantur, vt docui ad *d. l.* 4. *sup.* etiam ex *l.* 5. *sup. de Curiosis*, vt ex Ammiano Marcellino *lib.* 20. *p.*172. quò pertinet & quod idem scribit *p.*183. *inf.*

¶ Ergo ne modum hi egrederentur, modum his imponi oportuit subinde, & verò impositus à Constantio tùm *hâc l.* tùm anno superiore, *d. l.* 5. *sup. de Curiosis*: Eâ scilicet *lege*, nonnisi singulas angarias ad exhibendam humanitatem venientibus excurari voluit: *Hâc* pariter, regulariter singulas, ad summum duas si ægri essent, seu ægra familia eius qui commearet. Ita quoque Theodosius *M. l.*45. *inf.* vetuit, quemquam amplius quàm singulas vel binas angarias vsurpare. Et hic quidem Primus modus est ratione numeri angariarum.

¶ Secundus modus est ratione *animalium*, putà boum, qui angariis sufficiunt: scilicet bina tantùm boum paria, seu quatuor boues pro singulis angariis tribui vult Constantius, non amplius. Tot scilicet sufficiunt 1500. pondo trahendis, quod Angariæ onus fuit, *l.* 28. 30. *inf.* Porrò, de quibus hæc *lex* accipienda sit, non liquet: neque enim de militibus hic quicquam exprimitur, quare de aliis nihilominus ea accipi possit. Quod verò ex *hâc l.* Vir doctus colligit, ægrotorum tantùm militum causâ clabularem cursum permissum, erroneum est: Nam vt alibi ostendo, concessus familiæ transferendæ etsi non ægræ: neque *hâc l.* id dicitur de causa Clabularis cursus, verùm de numero tantùm angariarum augendo propter ægritudinem hic agitur.

¶ Data autem dicitur *hæc* Constantij *lex* (quæ Helpidio P.P. inscribitur) *Indictione* IIII. XVI. *Kal. Decembr.* Quod stare non posse videatur, cùm Indictio Quarta respondeat Anno 36 . vt docet *Chronicon Alexandrinum.* Atqui Anni 361. III. *Non: Nouembr.* iam decesserat Constantius. Verùm dicendum est hanc *legem* datam Anno 360. à cuius extremis mensibus incipiebat Indictio Quarta: Quinta verò extremis mensibus Anni 361. vt ex eo ipso *Chronico Alexandrino* discimus, eoius Auctor disertè eidem anno 361. duas Indictiones tribuit, & Quintà quidem decessisse Constantium scribit. Verùm de *Indictionibus* semel dicam *suo loco* Hæc interim *hoc Codice* prima omnium Indictionum mentio occurrit.

¶ *De* EVECTIONVM *dandarum potestate vni Præfecto Prætorio indulto: Vicariis & Rectoribus prouinciarum adempta: déque modo Euectionum ipsis Vicariis & Rectoribus siue à Principe, siue à Præfecto Prætorio tribuendarum.*

XII.* Imp. IVLIANVS A. ad Mamertinum PF.P.[a]

VONIAM cursum publicum fatigauit quorundam immoderata præsumptio, & Euectionum frequentia, quas Vicaria potestas & Præsidum atque Consularium Officia prorogare[b] non desinunt, curam ac sollicitudinem huius rei nos subire compulit, faciendarum[c] euectionum licentiam cunctis abduximus. Exceptis igitur Vobis nulli euectionem licebit facere de cetero. ¶ Sed vt necessitates publicæ impleantur, Vicariis denas vel duodenas euectiones manu mea perscribtas ipse permittam: Præsidibus verò binas annuas faciat Vestra Sublimitas, quibus ad separatas prouinciarum secretaríque partes necessariis ex causis Officiales suos dirigere possint. Sed his quoque Nostra etiam Mansuetudo euectiones singulas dabit, vt ad nos referre possint, cùm id fieri necessitas quædam exegerit. Acc. VIII. Kal. Mart. Syracusis[d], Mamertino & Neuitta CONSS. [362.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iustin.*

[a] *Mamertino* huic Præfecto Prætorio inscribuntur *leges* complures: Et quidèm *hoc ipso tit.* Septem: putà Iuliani hæc *lex* & *lex* 13. 14. 16. *inf* & Valentiniani Seniores, *lex* 18. 23. *&* 26. Huius Præfecturæ suæ meminit ipse, in *panegyrico pro Consulatu suo*, hoc ipso anno D. 362. Meminit & Ammianus Marcellinus *sub Iuliano* in Gestis Anni 361 & 362 *lib.* 21 *p.*209 210. *& lib* 26. *p.*339 *& lib* 27. *p.*369. Qui Præfectum Prætorio per Illyricum facit, initio An. 362 *d l.*21. *p.*210. Mox in *Valentiniani* rebus, Italiæ, Illyrici, Africæ, Præfectum Prætorio disertè facit Ammianus Marcellinus *d. p.*339. De Vrbe Romà testis est *lex* 1. *sup. de Equestr. dignit. lex* 2. *&* 4. *inf de annonis Ciuicis*, de Italia, *lex* 1. *inf quibus equorum vsus: l.* 9 *inf de annon. & tribut.* de Africa, *lex* 1. *sup. de militari veste: l.* 4. *inf. de susceptorib.* de Sardinia, *lex* 16. *infr.* de Sicilia hæc lex.

[b] *Prorogare* Euectiones quid est? Erogare, tribuere, præstare.

[c] Facere Euectiones, hic, & mox, & multis aliis, est tribuere.

[d] *Syracusis* data hæc *lex*, Siciliæ vrbe: in quâ et videtur, Mamertinus hoc tempore agebat.

COMMENTARIVS.

IVLIANI Imp. quinque ordine constitutiones de Cursu publico sequuntur: ex quibus de Iuliani hanc in partem charactere apparet, quamque sollicitam & enixam Cursus publici curam hic Princeps egerit. Id quod alioquin disertè quoque testatur Libanius, *ἐν ἐπιταφίῳ ad Iulianum*

num ipsum, *p.* 1082. ἵππων δὲ inquit, καὶ ὀρέων διαδοχὰς ὑπὸ μεγίστων δὴ τὸ πρῶτον συστὰς, τετριβομένας ἠλευθέρωσας ὑπὸ τῶν ἐλαυνόντων, id est, *Equorumque & mulorum mutationes ad maximas res principio constituens, attritas eas à commeantibus vindicasti.* Hæc enim huius loci interpretatio est, quem non cepit Interpres: ἐλαύνειν enim est *agitare*, ac nominatim etiam iter agitare: neque ibi mutandum ὑπὸ τῶν ἐλ... όντων, aut vertendum pro *insequentibus*: quo sensu idem Libanius *in Iuliani necem p.* 288. ὁ δ' ἤλαυνε τρίχα διελὼν τὴν δύναμιν: id est, *ille verò iter emensus est, copiis tripartito diuisis.* Qui ridere volet, videat eius loci interpretationem. Illud interim notandum, *illo* Libanij *loco*, quod ait, Iulianum inter primas Imperij sui curas Cursum publicum contraxisse: quod vtique probat hæc ipsa *lex*, inter initia Imperij Iuliani lata. Sed & pleniùs adhuc & accuratius idem Libanius, *Orat. in Iuliani necem p.* 295. 296. Αὐτὸς δὲ τοῖς αὐτοῦ χρώμενος μὲν εἰς γραμμάτων πομπὰς, τῷ δὲ τῷ ταῦτα δρᾶν ἐξουσίαν οὐ μεταδιδοὺς, τοῦτο δὲ ἦν ἀκριβῶς ἐλευθέρας ποιῆσαι τὰς πόλεις. ὀψισμένου δὲ τοῦ ταῦτα ποιεῖν ἔχοντος, οὐκ ἦν ἀναπνεῦσαι καθαρῶς, ἀλλ' ὁ μὲν ἐβλάπτετο, ὁ δὲ ἔμελλε, καὶ τῷ γε μὴ πεπονθέναι τὸ πείσεσθαι προσδοκᾶν αὐτὸ τοῦ παθεῖν καθίστατο. Τῶν πόνων δ' ἀγγαρευόντων, τῇ συνεχείᾳ τῶν πόνων, καὶ τῶν τοὺς ἄρτι ῥηθέντας τὸ μὲν λιμοκτονεῖν, αὑτοῖς δὲ τὴν ἐκείνων λιμὸν παρασκευάζειν Σύβαριν, ὅπως δὲ πολὺν τὸν πόνον, καὶ τὰ νεῦρα οἷον ἐξέτεμνε τὸ τοῦ βουλομένου ῥᾴδιον ἦν ζεύξαντι ζεύγη ἐλαύνειν, καὶ ταυτὸ δυνάμεως βασιλέως τι δεῖ ταῦτα, καὶ προσθεῖναι γράμματα. διὸ στῆναι μὲν οὐκ ἦν οὐδὲ μικρὸν οὐδὲ ἀπολαῦσαι φάτνης. ἡ πληγὴ δὲ ἀσθενοῦσαν οὐκ ἀνίστη πρὸς δρόμον. ἔδει δὲ εἴκοσιν ἢ καὶ πλειόνων πρὸς ὁλκὴν ὀχήματος. αἱ πολλαὶ δὲ αἱ μὲν ἄρτι λυθεῖσαι πίπτουσαι ἔθνησκον, αἱ δὲ ὑπὸ τῷ ζυγῷ πρὶν ἢ λυθῆναι κατεκλύοντο μὲν ἀπὸ τοῦ τοιούτου τὰ δέμενα τάχους. τὴν βλάβην δὲ πάλιν εἰς χρημάτων λόγον αἱ πόλεις ἐδέχοντο: τοῦ δὲ ἀθλίως ταῦτα ἔχειν ἔλεγχος σαφέστερος ὁ χειμών, τότε δὴ μάλιστα διακοπτομένης πολλαχοῦ τῆς τῶν ὀρέων διαδοχῆς, ὥστ' ἀφικνουμένους φεύγοντας ἐν ὀρῶν εἶναι κορυφαῖς, ἡμιόνους δὲ χαμαί, τοῖς δ' ἐπαγομένοις ἄλλο οὐδὲν βοῆς τε καὶ τοῦ πλῆξαι τὸν μηρὸν, οὐδὲν: χειρὸς δὲ ἐκ ὀλίγων πραγμάτων ἐξέφυγον τὰς ἀρχὰς ταῖς κατὰ τοῦτο βραδυτῆσι. Καὶ ἐῶ λέγειν ἵππους ὅμοια πεπονθότας, καὶ ὄνους πολλῷ δεινότερα: τοῦτο δὲ ἦν τοὺς ταῦτα λειτουργοῦντας ἀπολωλέναι. Γίνεται δὲ καὶ ταύτης Ἰουλιανὸς τῆς μέθης, σώφρονας ἀληθῶς, τὰς οὐκ ἀναγκαίας παύσας. καὶ τοὺς μὲν τοιαύτας χάριτας ἐπικλωμένους ἀποφῆναι, καὶ δοῦναι καὶ λαβεῖν, διδάξας δὲ τοὺς ἀρχομένους ὑποζύγια τοὺς μὲν κτᾶσθαι, τοὺς δὲ μισθοῦσθαι. καὶ πρᾶγμα ἀπιστούμενον ἑωρᾶτο γυμνάζοντες ἡνίοχοι μὲν ἡμιόνους, ἱπποκόμοι δὲ ἵππους; ὥσπερ γὰρ πρότερον ἐπετίθεντο ταῖς ταλαιπωρίαις, οὕτω δέος ἦν μὴ καὶ τότε τῷ μόνος τῆς ἀργίας. τοῦτο δὲ τοὺς οἴκους τῶν ὑπηκόων εὐπορωτέρους καθίστη. *Ipse etiam suis vtens ad literarum trāsmissionem, sed minime communicans hac faciendi licentiā, istud profectò fuit omninò liberas ciuitates effici, cùm antea instante eo qui huius faciendi potestatem habebat, integrum non esset vel omninò respirare, verùm hic corrumpebatur, alter mox corrumpendus erat, eique qui nondum perpessus erat, perpessionis expectatio, loco perpessionis erat. Scilicet cùm* ANGARIALES MVLTùm *laborum assiduitate premerentur, tum ij de quibus recenter locuti sumus* [Curiosi] *eos fame conficerent, sibi verò illorum fame Sybarim compararent, præstitit id multum laborem, & quasi neruos excidit volenti, quod factum erat, vehiculo proueni: iamque idem poterant circa hac Imperatoris & Curiosi epistola. Scilicet consistere ne paululum quidem licebat, neque præsepi frui: plaga verò infirmam non excitabant ad cursum, imò ad vehiculum trahendum opus erat viginti, imò & pluribus: multa verò modò soluta, procidentes moriebantur, alia verò sub iugo antequam soluerentur: Exinde impediebantur ea quæ celeritate egebant, & ab altera parte damnum istud pecuniarium damno in Ciuitates recidebat. Et quod miserè hac se haberent, manifestiora documenta præbebat hyems, utpote cùm tum potissimum interrupta vbique mulorum mutatio esset: sic vt mulieres fugientes in montium verticibus essent, muli autem humi, neque agitantibus quidquam superesset quàm vox & femoris percussio: Intereà nec paucorum negotiorum occasiones effugerunt Magistratus circa hanc tarditatem. Omitto dicere, Equos similia perpessos, & asinos multò adhuc grauiora. Hoc autem ideò euenit, quod qui hac ministrarent, profligati essent. Coercuit verò & hanc Iulianus temulentiam, non necessarias mutationes compescens, & huiusmodi euectiones exitiosas declarans tùm in dando tùm in accipiendo: docensque, subditorum alios iumenta sibi comparare, alios verò conducere; vnde euenit res vix fide digna: auriga scilicet exercentes mulos, hippocomi equos. Nam vt antea ærumnis implicabantur, ita nunc metus erat, ne idem contingeret longâ corporis. Quod & ipsum locupletiores domos subditorum reddidit.* Hactenus Libanij verba: vnde liquet, quonam processisset tùm cursus publici abusus, quem reformare Iulianus adeò necesse habuerit) eiusque curam ac sollicitudinem subire: & vt ipsemet ait *initio huius leg.* quantum Cursum publicum fatigasset quorundam immoderata præsumptio, & Euectionum frequētia: quod omninò respondet Libanij verbis. Imò Socrates tradit *lib.* 3. *c.* 1. Iulianum statim inter initia Imperij à Cursu publico, *mulos*, *boues*, & *asinos* submouisse, & solis equis Cursum publicum peragi voluisse: περιεῖλε δὲ, inquit, καὶ τὸν δημόσιον τῶν χρειῶν δρόμον οἷον ἡμιόνων βοῶν καὶ ὄνων, μόνων δὲ τῶν ἵππων ταῖς δημοσίοις χρείαις συγχωρήσας ὑπουργεῖν. Quod tamen aliunde non discimus: non ex eius *legibus*, non ex Libanio, non aliunde. Imò de bubus falsum esse ostendunt duæ Iuliani *leges*, putà *lex* 15. & 16. *inf.* in quibus apertè agitur de Angariis & Parangariis, quas à bubus tractas docui ad *l.* 4. *sup.* sed multa talia occurrunt quandóque etiam apud historiæ Ecclesiasticæ Scriptores, quæ aut à vero omninò discrepant, aut dubiæ fidei sunt, videlicet cùm ad *leges* Principum ventum est, quarum vel leuem, vel nullam notitiam sæpè habuêre. Sanè posteà asinos in cursu publico fuisse docent duæ Theodosij M. *leges*, putà *lex* 38. & 41. *inf.* De Iuliano Imp. diximus, eiusque studio in erigendo Cursu publico. Qua in re proculdubio, sicut sub Constantio Anatolius PP. ei rei enixam operam impendit: ita sub Iuliano quoque & Valentiniano Mamertinus PP. ad quem ideò quatuor Iuliani Constitutiones occurrunt *hoc tit.* putà hæc *lex* 12. *lex* 13. 14. 16. Valentiniani tres, putà *lex* 18. 23. & 26. Ex quo colligere licet, Cursum publicum Mamertino PP. curæ plurimum fuisse: eaque re frequentes Constitutiones ad eum datas: quibus partim constituta à se Principes illi, tanquam gnauo Executori commisêre: alia verò eius arbitrio relicta; vt *d. l.* 23.

¶ Nunc de huius *legis* sententia videndum est: Inter alia igitur, quibus Cursum publicum fatigatum subleuare instituit Iulianus, adimit *hac l.* Vicariis, Præsidibus & Consularibus Euectionum faciendarum ius, soli Præfecto Prætorio eo iure relicto: eò quòd ea hác causâ Cursus publicus fatigatus fuisset, Euectionum frequentiâ, quas & prorogare seu facere soliti fuerant, sub extremis videl. Constantij Imp. temporibus. Antea enim ipsemet Constantius Rectoribus prouinciarum id ademerat, *l.* 5. *sup.* Certè sub extremis eiusdem Constantij temporibus legimus apud Seuerum Sulpitium *lib.* 2. *sacra historia*, per Vicarium & Præsidem Phrygiæ

scilicet

scilicet datam Euectionis copiam Episcopis ad Concilium Seleucenum vocatis A. D. 359. verùm quod ibi additur, id tunc ab iis factum ex Iussione Principis: *Interim in Oriente exemplo Occidentalium Imperator iubet cunctos ferè Episcopos apud Seleuciam Isauriæ oppidum congregari Quâ tempestate Hilarius, quartum iam exilij annum in Phrygia agens inter reliquos Episcopos per Vicarium ac Præsidem datâ Euectionis copiâ, adesse compellitur: cùm tamen nihil de eo specialiter demandasset Imperator, Iudices tantum generalem iussionem secuti, quâ omnes Episcopos ad Concilium cogere iubebantur, hunc quoque inter reliquos volentes miscere, vt ego coniicio Dei numine ita gestum*, &c. Antea ac nominatim sub Traiano Rectores Prouinciarum Euectiones dedêre, seu diplomata vt ex *Plinio* liquet; Posteà non dedêre, neque sibi vsurpauêre, vt ex Capitolino in *Pertinace* constat. ¶ Ergo adimit *hâc l.* Iulianus Vicariis hoc ius: pariter vt Theodosius M. disertè *l. 38. in fin. infr.* (de quibus Vicariis eorúmque iure circa Cursum publicum *ad eam leg.* dicam pleniùs:) & Honorius *l. 61. inf.* &.. Imp. *l. 9. Cod. eod. tit.* Pariter vt Præsidibus & Consularibus: soli Præfecto Prætorio eâ potestate factâ: quo de iure & priuilegio Præfectorum Prætorio iam dixi *ad l. 9. sup.* fidémque facit præter hanc *legem*, & *d. l. 9.* lex 35. 38. 40. 56. *inf. h. t.* Nisi quod idem Iulianus ad inlationem specierum largitionalium, non tantùm Vicariis sed etiam Rectoribus prouinciarum Euectionum faciendarum ius tribuit *l. 23. infr.* Quod etiam probant aliæ *leges*, putà *lex* 18. 20. 33. 40. 61. *infr.* ¶ Interim tamen ipsismet Vicariis & Præsidibus Euectionum pro necessitatibus publicis vsurpandarum ius quoddam facit Nempe ait sese *manu suâ decem vel duodecim Euectiones Vicariis concessurum*: vt necessitates publicæ impleantur: Præsidibus verò *duas tantùm annuas* à Præfecto Prætorio concedendas, quibus necessariis ex causis Officiales suos dirigere possint, ad separatas prouinciarum secretásque partes: Scilicet vt priuatæ vsurpationi occursum voluit Iulianus, ita publicis necessitatibus nihil detractum voluit.

Hinc adeò certo numero ad necessitates publicas expediendas euectiones Vicariis & Præsidibus tribuit, vel tribui vult, *hâc l.* Iulianus. Vbi quædam notanda.

Primò, *Vicariis* tanquam maioris dignationis, vtpote Spectabilibus, quique integræ Diœcesi præessent, Principis manu datas euectiones, & plures etiam: At enim Præsidibus & Consularibus, vtpotè Perfectissimis, vel Clarissimis, vniúsque Prouinciæ Rectoribus, Euectiones datas à Præfecto Prætorio.

Et verò, (quod secundum) datas Præsidibus, quibus ad separatas prouinciarum secretasque partes necessariis ex causis Officiales suos dirigere possint: Cùm tamen ipsimet antea Cursum publicum vsurparent, ad transitum solemnem per prouincias: de quo Transitu *lib. 1. sup.* Verùm hinc apparet Præsides & Vicarios suis iumentis vectatos, & vectari oportuisse, vel conductionis ex Iuliani instituto. Quò pertineat quoque fortè quod Libanius dicebat *supra*, Iulianum docuisse subditos iumenta sibi comparare, vel conducere. Præter duas illas Euectiones, quas Præsidibus indulgeri vult *hâc l.* Iulianus à Præfecto Prætorio, ad Officiales suos dirigendus per ipsam prouinciam, daturum se singulas Euectiones pollicetur, vbi Præses, seu Rector Prouinciæ aliquid referendum habebit ad Principem exigente necessitate. Nempe hæc necessitatis publicæ species maxima erat, relationum inquam vsus ad Principem: de quibus relationibus ex necessitate publicâ dixi *l. 1. sup.*.... .Ergo nonnisi duplicem in vsum Euectiones datæ ipsis Rectoribus Prouinciarum, vel ad referendum quid ad Principem necessitate exigente, vel ad mittendos Officiales necessariis ex causis ad separatas prouinciarum secretásque partes: eæque duæ annuæ tantùm. Ad has verò annuas Euectiones, de quibus *hâc l.* pertinet quod in Notitia Imperij Orientalis notatur. *Præfectos Prætorio euectiones* ANNVALES *non habuisse, sed ipsos emisisse*: quibus verbis indicatur Præfectum prætorio, non vt Vicarium, aut Præsides, annuales certo numero Euectiones accipere solitum: verùm & suo iure eas vsurpare, & dare aliis etiam suo iure. Qui denique volet scire quibus necessitatibus Cursus publicus explendis destinatus esset, videat *Paratitlon*, & elegantem Cassiodori locum *initio ep. 5 lib. 5. var.* De modo intra quem cursum publicum vsurpare poterat Rector prouinciæ, ad alteram pergens ciuitatem, vide Maiorani *Nouell. 1 cap. nec hanc.*

¶ *Ad* SPECIERVM LARGITIONALIVM *inlationem à Rectoribus quoque Euectiones dari posse.*

XIII. * Idem A. ad Mamertinum PF. P.''

AD suggestionem Comitis'', atque eorum'' qui Largitionibus præsunt, inlationi specierum largitionalium competentes Euectiones Rectores prouinciarum, cùm absit Vicarius, facere debent: Quod vniuersis Rectoribus Tua sublimitas indicare non differat. Acc. XII. Kal. Iul. Mamertino & Neuitta CONSS. [362.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Inst.* Hanc *legem* memorat & sequitur Valentinianus Sen. *l. 20 inf h t.*

'' D. *Mamertino* hoc PF. diat ad *leg. superiorem.*

'' Comitem Sacrarum Largitionum intelligit: qui hoc tempore fuit Felix. vid. *l. 3 infr. de fide testium*, vbi de eo plura, & ad *Philostorgium.*

'' Qui illi, vide Notitiam Imperij, & *l. 12. infr.*

COMMENTARIVS.

AD Locvm, Qvinam Euectiones facere poſſint, pertinet hæc ſecunda Iuliani conſtitotio: & quidam nominatim ad inlationem ſpecierum largitionalium, veluti auri, argenti, & veſtium militarium. Nempe, cùm regulariter nonniſi Præfectis Prætoriu Euectionum faciendarum ius & priuilegium Iulianus dediſſet, Vicariiſque ademiſſet, *l.* 12. *ſup.* & verò deinceps adempta fuerit, *l.* 38. 61. *inf.* attamen idem Vicariis ad ſpecierum largitionalium illaoionem earum ius ſiue dedir, ſiue reliquit, quod hæc *lex* oſtendit. Quod ius probatur etiam *l.* 33. *&* 61. *inf.* Imò ad ſuggeſtionem Comitis S. L. & Præpoſitorum Largitionalium (de quibus *l.* 18. *inf.*) idem ius & Rectoribus prouinciarum tribuit *h. l.* Iulianus: Quod etiam Valentinianus probauit, duabus ad eundem Mamertinum Præfectum Prætorio legibus, *l.* 18. *in fin. & l.* 20. (vbi nominatim hane Iuliani *legem* memorat & probat, *conſultiſſimam legem* eam vocans) & *l.* 33. vt & Theodoſius M. *l.* 40. *inf.* Datum hoc ſeilicet ſpecierum fiſcalium ſeu largitionalium tranſlationi: vtpote maximè neceſſariæ: ſiue ad Palatij Principis, ſiue in militiæ vſum, vt multa alia, vel hoc ipſo titulo, *l.* 16. 47. 48. 61. ¶ Portò neque ſimpliciter Euectionum faciendarum hoc caſu ius Rectoribus prouinciarum tribuit Iulianus, verùm ſi abſit *Vicarius*: etſi hie modus non exprimatur *d. l.* 18. 20. *&* 40. *infr.* exprimitur aliquatenus *d. l.* 33. ¶ Huic portò Iuliani legi alterum caput adhæſiſſe ſuadet omnino *lex* 20. vbi dicam.

¶ *De* Modo *Euectionis non egrediendo, déque* Parhippo *non exigendo.*

xiv.* Idem A. ad Mamertinum pf. p.''

QV i'' contra Adnotationem manus'' noſtræ plures [quàm]'' euectio continebit, veredos crediderit vſurpandos, capitalem rem feciſſe videbitur'': Et ſi inſtantis neceſſitatis gratiâ, non retineatur quis, tamen ille ſit ad cenſuræ tuæ cum ad Serenitatis Noſtræ conſcientiam referendum eſt. ¶ Et quanquam quid ſit *Parhippus* & intelligere & diſcernere ſit procliue, tamen ne fortè interpretatio deprauata aliter hoc ſignificet, Sublimitas Tua noſcat, *Parhippum** eum videri, & habendum eſſe, ſi quis vſurpato vno vel duobus veredis, quos ſolos euectio continebit, alterum tertiúmve extra'' ordinem commoueat.'' ¶ Nihil autem intereſſe debet, nec ad crimen vocari, vtrum Agens in rebus ſuo'' an ne mulionis itineri ſubiugando modo'' euectionis datæ formam & licentiam non excedat. Dat. v. Id. Sept. Mamertino & Neuitta conss. [361.]

NOTÆ.

* Prior pars *huius leg.* abeſt à *Cod Iuſt.*

'' E dem inſcribuntur duæ ſuperiores *leges* 12. 13 & *lex* 16. 18. 23. 26. *infr.*

'' Veluti Agens in rebus, in *fine legis.*

'' Vide *l.* 12. *ſup.*

'' Aberat hæc vox à Cuiaciana editione, ad cuius oram neſcio quid ſibi velit illa emendatio, *x. pedagogam.*

'' Locum hunc corruptiſſimum mox reſtituam.

* *Lex* 4 *Cod. h. t.* hinc deſumpta eſt.

'' Extra, ſeu præter euectionem.

'' *Commouendi* vox propria.

'' *Suo itineri anne mulionis ſubiugando, modo* &c. Ita *Cod Iuſt.* verùm locus hic ita emendandus, *vtrum Agens in rebus ſuo, anne mulionis itineri ſubiungat, dumodò, &c. ſubiungat* propriè (ſcilicet veredos) ita & *ſubiunctoria* pro vehiculis, *l.* 10. *ſup.*

COMMENTARIVS.

DE Modo Euectionis ſeruando, eſt hæc è Iulianeis Tertia conſtitutio, & quidem curſu veredorum conceſſo: cuius pars prior à *Cod. Iuſt.* reſecata eſt, poſterior tantum relata in *l.* 4. *Cod. Iuſt. eod. tit.* ſie tamen, vt neque plena ibi ſit eius ſententia. Ergo id *hac l.* agit Iulianus, ne modum euectione comprehenſum, & veredorum quidem modum, iter faciens egrediatur, *Parhippo* (de quo mox) exacto: ac nominatim ne Agentes in rebus, de quibus iam *l.* 7. *&* 9. *ſup.* & *l.* 49. *inf.* Igitur & has modum Euectionis egredi vetat, quamlibet alioquin præcipui quid circa Curſum publicum vſurpandum haberent in *§. l.* 7. *ſup.* vbi dixi. Verùm Iulianus æquo iure hâc parte eos haberi voluit, vt maximè inſtantis neceſſitatis gratiâ commearent; in id quippe Agentes in rebus erant & mittebantur; de quo ſuo *titulo lib.* 6. *ſup.* Quatuor igitur hunc in finem à Iuliano *hac l.* conſtituuntur.

¶ Primò Capitalem pœnam imponit ſuper exigentibus vltra modum euectione comprehenſum, id eſt, plures veredos ſeu equos vſurpantibus, quàm his à Principe indultum eſt. Modus ſeilicet ſeu numerus euectione ſeu diplomate continebatur: vltra quem ſuper poſtulare non licuit: *h. l. & l.* 2. *ſup. de Curioſis.* Imo & certus & perpetuus ſæpè definitur: vt *l.* 49. Agentibus in rebus duobus tantum veredis vti permittitur: Comitibus quatuor veredis cum parhippo: Tribunis militum, ternis. Quadrupli pœnâ impoſitâ Honorij *lege* 13. *inf.* centum ſolidorum pro ſingulis equis à Theodorico Rege apud Caſſiodorum 4. *var.* 47. *&* 5. *ep.* 5. vbi & nominatim *parhippi* meminit, de quo mox.

¶ Secundò, Quamlibet inſtantis neceſſitatis gratiâ

gratiâ quis proficiscatur, quamlibet dignitatem præferat, retineri eum oportere & sistendum censuræ Præfecti Prætorio, non verò ad Principem referendum: Nam ita hunc locum capio simul & lego: *etsi instantis necessitatis gratiâ monet*, [vt infra mox *commoneat*] *retineatur*; & *quisquis tandem ille sit, ad censuram tuam, non ad Serenitatis*, &c. cum quo concordat, quod Constantius *l. 2. sup. de curiosis*, voluit demonstrari Iudicibus vel Curiosis euectionem, etsi quis Principe iubente festinare se memoret in obsequium necessarium, nec præualeat contumacia, vel dignitas. Quâ parte tamen postea Valentinianus *l. 22. inf.* distinctionem adhibuit. *Sanè cuiuscumque*, inquit, *fuerit dignitatis, qui nostra interdicta calcauerit, retentetur, dum super ipsius nomine ad mansuetudinem nostram querela dirigatur, cui vindicta non deerit. In eos autem protinus vltio competens exserenda est, quos Sinceritas tua pro loco graduque militia ibidem coërcere posse crediderit.*

¶ Tertiò *huius legis* capite continetur vocis seu verbi *Parhippi* interpretatio, quod vtique faciendum sibi credidit Iulianus, cum in argumento superpostulationis veredorum illicitæ versaretur: Quomodò & aliàs constitutiones à Principibus emissæ ad verborum significationem & interpretationem, vt *lex 1. inf. de bonis vacantibus*: *lex 2. de immunitate concessâ*: (quæ est eiusdem Iuliani:) Igitur Parhippum esse ait Iulianus, Veredum, seu Equum, qui illicitè supra Euectionis seu Tractoriæ modum inperpostulatur seu superexigitur. Ita quidem Iulianus hic. Cùm alioquin *Parhippus* in genere sit Veredus, seu Equus, (idem cum Auertario, de quo dixi ad *l. 22.*) qui etiam licitè exigitur, præter vehiculum & veredorum numerum concessum, cuiusque in Tractoriâ seu Euectione nominatim copia fiebat: Quomodo ipsemet Iulianus duobus locis Parhippum vehiculo adiungit in Euectionibus suis, *ep. 20. ad Eustochium*, ἄξει δ' σε ὁ δημόσιος δρόμος ὀχήματι χρώμενον ἑνὶ καὶ παρίππῳ, & *ep. 32. ad Aetium Episcopum* Eunomianæ hæreticos. χρῶ δὲ ὀχήματι δημοσίῳ μέχρι τοῦ στρατοπέδου τοῦ ἐμοῦ καὶ ἑνὶ παρίππῳ. Quo sensu accipitur omnino parhippus in omnibus aliis legibus *hoc titulo*, putà *l. 22. 27. 29.* vbi pariter indicatur, *veredum cum parhippo* euectione Principis quando tribui iussum: & *l. 40.* Idem scilicet cum Auertario: vnde *d. l. 22. parhippum vel Auerterium*, παρέλλαγον; scilicet Parhippus ad grauem auertam (de qua ad *l. 47. & 48. inf.*) ferendam destinatus & vsurpatus erat, *vn mallie*: veredus verò & vehiculum, ad gestationem hominis. Ideò apud Cassiodorum 4. *var. 47.* & Cursuales equi à Parhippis separantur. Postquam enim vsurpatum cursualem equum seu veredum præter Euectionem, centum solidorum multam imposuit: mox subiicit; *Quibus in superiorem mulctam cadat interdicta frequentia perhipporum.* Mox & definitur modus ponderis qui eis imponi possit *d. lib. 4. var. 47.* Parhipporum: *quin etiam onera centum librarum nullus excedat*, &c. Et mox, *Et ideo quinquaginta solidorum mulctam iam non veredarius, sed corabulensis incurrat, quisquis vltra centum libras parhippum crediderit onerandum.* Et 5. var. 5. *De illis quoque pari seueritate censemus qui supra Euectionum numerum cursuales equas vsurpare præsumunt: Parhippis quin etiam non vltra quam centum libras iubemus imponi*, &c. Fuit ergo parhippi onus centum, cum veredi fuerit tantum triginta: *l. 8. 17. 28. 30. h. t.*

Ex his apparet, quàm perperàm hactenus misceantur Parhippi cum parauэредis: etiam à Græcis, ad *l. vlt. C. h. t.* de quibus parauэредis dixi *ad l. 3. sup.* De vno tantùm parhippo vsurpando dicetur *l. 27. inf.*

Ex superioribus igitur apparet, aliter *hâc l.* Parhippum à Iuliano definiri: alio verò vsurpari ex ipsiusmet etiam Iuliani *epistolis*. Et certè παρίππου vox vtramque significationem admittit: nempe equum qui perperàm vsurpatur vltra modum Euectionis: & equum qui præter veredum, auenæ scilicet ferendæ, indulgetur. Non verò equus singularis, qui præter duos quibus vehiculum trahitur, tertius adhibetur, vehiculo scilicet, quod credidit Petauius ad Iuliani *ep. 20.* Quod Bartolum & Alciatum attinet, qui parhippum ipsum hominem appellari aiunt, qui præter numerum veredorum, qui diplomate permittitur, vnum insuper vsurpat; id refutatione non eget.

¶ Postremo capite (quod & ipsum æquè corruptum est ac secundum) Iulianus iam è conuerso definit, quinam non videantur excedere modum sibi Euectione concessum, atque ita extra crimen esse: Nempe ij qui Agentes in rebus certo modo veredorum seu Euectione impetrata, non ipsi omnibus per vices animalibus insident, sed mulioni suo vnum subiungunt, quem secum ducant. Eâdem ratione, quâ Constantius *l. 4. sup.* angarialem copiam habenti permittit, sibi quendam sociare ad tutelam vitæ vel laborem itineris. Ita enim locus hic corruptissimus etiam *Cod. Inst.* legendus est: *Nihil autem interesse debet, nec ad crimen vocari, vtrum Agens in rebus suo, anne mulionis itineri subiungat* [scilicet veredum] *dummodo euectionis datæ formam & licentiam non excedat.* Nempe cùm Iulianus cursui & veredorum quidem vsurpationi arctissimum modum impositum iret, meritò dubitari potuit, vtrùmne saltem alius adsciscí comes itineris ab Agente posset, & sic hoc casu ab alio quàm cui is concessus esset vsurpari. Id quod affirmat.

¶ *De* MANCIPIBVS *cursus publici: déque* PARANGARIARVM *ac* PARAVEREDORVM *exactione.*

XV. * Idem A. ad Auitianum" Vicarium Africæ.

MANCIPIVM" cursus publici dispositio", Proconsulis formâ" teneatur. Neque tamen sit cuiusquam tam" insignis audacia, qui parangarias aut parauæredos in ciuitatibus ad canalem" audeat commouere", quo minùs" marmora priuatorum vehiculis prouincialium transferantur, ne otiosis ædium cultibus prouincialium patrimonia fortunæque lacerentur. Dat. VII. Kal. Nou. Antiochiæ", Iuliano A. IV. & Sallustio CONSS. [363.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.* Iungendæ autem ei tres aliæ *leges* : putà *lex* 1. *sup. de indulg. debitor. lex* 2. *inf. de itin. mun. lex* 7 *Cod. Iust. de ædif. priuatis.*

" *Auitianus Vicarius Africa* sub Iuliano A. 363. cuius meminit quoque Ammianus Marcellinus *lib.* 27. *p.* 369. *Mamertinum Præfectum Prætorio ob Vrbe regressum Auitianus ex Vicario peculatus reum detulerat. Cui ideò Valentinus successit Rufinum.* Et rectè Cuiacius qui in *d l.* 7. loco *Vitianum*, reposuit *Auitianum.* Ergo Auitiano huic Vicario Africæ quatuor leges inscribuntur, putà *hæc*, & *lex* 1. *sup. indulg. debit. l.* 2. *inf. de itin. mun. l.* 7. *C. de ædif. priuat.*

" Loco *mancipum*. Errant enim qui nescio quod mancipij genus hic somniant : in quibus Bergerius, qui *de itinerib. Imperij Romani* alioquin accuratè scripsit, *lib.* 4 *cap.* 13.

" *Dispositione* διάθεσις, prouisio : vide *Gl. Th.*

" *Forma*, est præceptum. *v. Gl. Th.*

" De *Canali* dixi ad *l.* 2. *sup de Curiosis.*

" *Commouendi*, seu *mouendi* vox hâc in re propria : *v. Gloss.*

" *Quæ nimirum.*

" *Acc. xv. Kal. April Karthag.* Hæc addenda ex *d l.* 1 *sup. de indulg debit.*

COMMENTARIVS.

DE MANCIPIBVS Cursus publici, déque PARANGARIARVM ac PARAVEREDORVM exactione est hæc Iuliani Imp. *lex* ; Quæ pars est prolixioris constitutionis Iulianeæ ad Auitianum Vicarium Africæ, quâ is miseris Afris variis rationibus attritis opitulatum iuit : Attritis inquam & laborantibus. Primò sub fasce tributorum, cui malo mederi instituit per indulgentiam quæ continetur *l.* 1. *inf. de indulg. debitorum.* Secundò, sub iniquo muniendarum viarum onere, cui malo iustissimæ æquitatis ratione occurrit *l.* 2. *inf. de itinere muniendo.* Tandem sub iniqua Cursus exactione, cui malo mederi instituit tùm *h. l.* tùm *l.* 7. *Cod. Iust. de ædif. priuatis* : quæ supradictæ *leges* omnes huic nostræ tanquam eiusdem constitutionis partes coassandæ veniunt. Et quidem per Africæ diœcesim, ac nominatim per Africam Proconsularem, quod hæc *lex* apertè docet. ¶ Ergo subleuandis prouincialium fortunis, quæ nimiâ quoque exactione Cursus attritæ fuerant, id constituit Iulianus : Mancipum quidem Cursus publici dispositionem omnem διάθεσιν & ordinationem, Proconsulis formâ & dispositione teneri ; non ideò tamen Mancipes Proconsuli parêre oportere, si cuiquam Proconsul parangarias aut parauerredos tribui voluerit. Quod vt intelligatur, videndum est de Mancipibus his & de parangariis ac parauerredis.

¶ *Mancipum* (nam hîc quoque ita legendum) Cursus publici fit quoque mentio *l.* 24. 34. 35. 36. 42. 53. 60. 65. *inf. h. t.* & *l.* 9 *sup. de Curiosis* (à quibus & *mancipatus* ipsum officium dicitur, *d. l.* 36. & *l.* 46. *in fin.*) Meminit & Cassiodorus 4. *var.* 47. *Mancipibus mutationum volumus applicari, vt cursualis tractus inde habeat remedium.* Hi scilicet erant qui per singula loca *l.* 24. mutationes, stationes, *l.* 36. 65. *inf. h. t.* (vnde mancipes mutationum Cassiodoro superiore loco) cursui publico præerant & obseruabant, ne modum Cursus quis excederet, *l.* 35. *inf.* ne animalia subtraherentur, *l.* 53. ne pabulum his deesset, *l.* 60. Item animalia coëmpta præparabant, *l.* 9. *sup. de Curiosis.* Cæterùm quin & ipsi ex parte mancipatus vel cursum publicum vexari & atteri paterentur, vel etiam cursus occasione prouinciales attererent, variis *legibus* iis occursum fuit : Atque *hâc* quidem inter alias. Nempe Proconsulis *forma*, id est ordinationi, præcepto, eos supponit Iulianus, sic vt citra Proconsulis auctoritatem nil attentare possent. Et viceuersâ tamen non in omnibus Proconsulis formæ parêre voluit. Nam verbi gratiâ parauerredos, aut parangarias à prouincialibus exigere in canali vetiti. Nempe cum potentiores, Iudicesque insanas ædificiorum substructiones molirentur, ad marmorum fortè translationem in canali, seu via militari, & παρίδῳ (id enim *Canalis* est, vt ostendi *ad l.* 2. *sup. de Curiosis* :) seu viâ transuersâ parangarias seu parauerredos à prouincialibus exigebant. Vnde eueniebat, vt his otiosis ædium cultibus prouincialium patrimonia fortunæque lacerarentur, (vt hæc *lex* loquitur) *Parangariæ* scilicet de quibus agitur & *l.* 59. 63. *inf. h. t.* & *l.* 10. *de Episcopis* : à quibus Clerici immunes erant, *l.* 10. *de Episcopis* & Parauerredi de quibus *ad l.* 3. *sup.* erant qui in παρίδῳ seu viâ transuersâ extra viam Regiam in canali exigebantur, vbi videlicet, Cursus publicus dispositus non erat : & quidem parangariæ vehiculorum & boum inibi exactiones : angariæ enim erant quæ in viâ Regiâ vbi Cursus publicus dispositus erat, boum protelo docebantur (vt docui ad *l.* ..) parauerredi equorum seu veredorum : de quibus agitur & *l.* 3. 6. 7. *sup l.* 16. 69. 63. 64. *inf.* de quibus ad *l.* 3. *sup.* plenè dixi : C'estoit ce qu'on appelle *Trauerse & course extraordinaire* : vid. *le stile des finances*, *p.* 416. 417.

¶ Ergo vt ad extremam *legis* sententiam redeam, vetat Iulianus à Prouincialibus parangarias exigi, aut parauerredos, & quidem specie transferendorum marmorum ad cultus otiosos ædium. Quo obtentu, ædificiorum inquam, animalium exactione prouinciales & rustici sæpè atteri soliti, quod docet etiam Libanios *oratione* περὶ ἀγγαρειῶν. Neque tantùm prouinciales, verùm ipse Cursus publicus : quò pertinet prohibitio *l.* 7. *C. de ædificiis priuat.* quæ *huic* inter alias, vt dixi, coassanda est (de qua dicam plura *l.* 4. *inf. de operib. publ.*) Similem Cursus publici prohibitionem ad ornamenta publica vide & *l.* 15. *infr. de paganis sacrif. & templis.* Cæteroquin & suâ iam ætate insaniam hanc in transferendis marmoribus perstringit Plinius *lib.* 36. *c.* 1. *Nauesque marmorúmque causâ fiunt ac per fluctus sæuissimam rerum naturæ partem huc illucque portantur.* Et mox : *Marmora inuehi & maria huius rei causâ transiri, quæ vetaret lex nulla data est.*

¶ Por

¶ *Per* SARDINIAM *Cursus publici ratio disponitur.*

XVI. * Idem A." ad Mamertinum PF.P."

N prouincia Sardiniâ, in qua nulli pænè discursus" veredorum, seu parauercdorum", necessarij esse noscuntur, ne prouincialium status subruatur", memorarum cursum penitùs amputari oportere decernimus, quem maximè rustica plebs, id est pagi", contra publicum decus", tolerarunt. Excellens igitur Auctoritas Tua, Officio Præsidali" necessitatem tolerandæ huiusmodi exhibitionis" imponat: aut certè, si hoc existimant onerosum, suis animalibus vti debebunt, quotiens eos commeare" per prouinciam necessitas publica persuaserit. ¶ Sanè Angariarum cursum submoueri non oportet, propter publicas species", quæ ad diuersos portus deferuntur. Proinde, consideratâ rerum necessitate, pro locorum situ, atque itineris qualitate, tantum numerum angariarum collocari oportere decernas, quantum necessarium esse adhibitæ plenissimæ deliberationes suaserint. Dat. VII. Kalendas Decemb. Antiochiæ, Iuliano A. IV. & Sallustio CONSS. [363.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à Cod. Iust. velut temporaria & localis.
" De huius *legis* Auctore dicam mox.
" De hoc *Mamertino* P.P. dixi iam ad *l. 12. sup.* vid & *Prosopogr.*
" *Discursus* vox, hîc propria: vide *Glossar.*
" De *Paraueredis* dixi *ad l. 3 sup.*
" *Subrui* status Prouincialium: vide *Gloss.*
" *Pagi*, id est rustica plebs; vide *Gloss.*
" *Decus publicum* vocat publicam vtilitatem & honestatem: *decus* nominis Romani: vide *Gloss* & *Symmachum.*
" *Præses Sardiniæ* (eiusque Officium) de quo vide & *l. 3. inf. de pœnis*: *l. 7 inf. de exactionib. l. 3. inf. ad leg. Iul. Repet* & Symmach. *lib. 9. ep 29* & *l. 1. Cod. de offic. P.P.*
" *Exhibitio*, id est præstatio, vide Gloss.
" Vide *l. 5 sup. de off. Rectoris prouinc.*
" Vide *l. 13. sup.*
" *Portus* Sardiniæ.

COMMENTARIVS.

E CVRSV PVBLICO per Sardiniam prouinciam est hæc *lex*, & sic Topica: Et quidem, si rectè habet Inscriptio Iuliani: alioquin Ioniano potiùs eam tribuendam suadere videatur eiusdem subscriptio. *Dat. VII. Kal. Decembr. Antiochiæ Iuliano A. IV. & Sallustio* CONSS. Eo quippe tempore iam defuncto Iuliano Iouianus imperitabat. Verùm esto ea Iuliani, si modò quid in eâ Subscriptione iure desideretur.

¶ Ergo Iulianus *hâc l.* cursui publico nouam formam per Sardiniam inducit, subleuandis videlicet prouincialibus ab vnâ parte, ab alterâ verò publicis speciebus seu frugibus deferendis: differentia videlicet inductâ inter *Veredorum* (id est, equorum per viam regiam) & *Parauaredorum* (de quibus *ad l. 3. sup.*) per eandem seu viam obliquam, discursum, & inter *Angarias*, id est, vehicula quæ boum protelo trahuntur: de quibus ad *l. 4. sup.* vbi de hâc inter Veredos & Angarias differentiâ plura. Scilicet Iulianus veredorum & parauaredorum discursum amputari vult: id est, nullos deinceps veredos vel parauaredos exigi à prouincialibus rusticanis: ¶ Et rationem addit, quod nulli penè veredorum seu parauaredorum discursus per Sardiniam necessarij esse noscantur: scilicet quia non alium fermè vsum ea insula præberet, quàm specierum, & in his frumenti maximè, quæ vtique angariis transferebantur, translationi: de quo mox; non verò hominum pro Reipublicæ vsu *discurrentium, commeantium*, necessitati: Quandoquidem insula Sardinia extra viam militarem Regiam posita esset, neque eò illæ ducerent, sed pro solius prouinciæ vtilitate commeantibus veredi & parauaredi necessarij forent. Itinera sanè per ipsam Sardiniam non aliò ducentia, in *Itinerario Antonini* hæc designantur, 1. *à portu Tibulis, Caralim*: 2. *alio itinere ab Olbia, Caralim*: 3. *a Tibulis, Caralim*: 4. *à portu Tibulis, per compendium, Olbiam*: 5. *à Tibulis, Sulcos*: 6. *à Sulcis, Noram*. Hæc, inquam, solemnia itinera erant per Sardiniam: per quæ Rectores prouinciæ & Officiales commeare necessitas publica cogebat. Quare cùm tam rarò veredorum discursus requireretur, noluit Iulianus eo prouinciales rusticanos atteri, qui vtique eo obtentu atterebantur. Quid igitur? si quando veredorum & parauaredorum vsus necessarius esset, eum exhiberi voluit ab Officialibus Præsidis Sardiniæ, eósque suis animalibus vti, si quando ipsos per prouinciam commeare, necessitate publicâ vrgente, necesse esset. De quo Rectorum transitu dixi ad *tit. de offic. Rect. prou.* Aliam verò rationem Angariarum esse iubet, quæ vtique necessariæ cummaximè erant in Sardinia propter publicas *species*; species id est fruges, (nam hoc sensu *specierum* vox hîc & alibi sæpè accipienda, de quo in *Glossis*) transferendas ad diuersos portus: è quibus mox Romam eæ subueherentur. Notum quippe, Sardinam, iuxta Siciliam, Vrbis Romæ nutricem fuisse: atque exinde fruges deportatas, quâ de re dictum *alibi*, & quidem ad *l. 7. sup. de exactionibus*: videndus & Symmachus *lib. 9. ep. 29.* Prudentius *lib. 2. contra Symmachum*: Saluianus *lib. 6.* vt vetustiora atque ab hoc seculo semotiora omittam. Interim exinde apparet quàm vera sit differentia Angariarum & Veredorum de quâ ad *l. 4. sup.* ¶ Hæc verò *lex* eò quoque notabilis est: quod complurima habet ad historiam *Sardiniæ* pertinentia. Primò, fuisse eam sub P.P. Italiæ dispositione: Mamertinus quippè

cui hæc *lex* inscribitur Italiæ P.P. erat de quo ad *l.10.sup.* Secundò Sardiniani à *Præside* rectam, de quo infrà variis locis. Tertiò *Officij* quoque Præsidis Sardiniæ, *h.l.* mentio fit. Quartò species, seu fruges, ex eâ ad diuersos portus translatas, in vsum scilicet Vrbis Romæ. Quintò varios in Sardiniâ *portus* fuisse: cuiusmodi septem portus apud Ptolomæum memorantur *Nymphæus*, *Caracodes*, *Sola, Biæa*, *Herculis Sypicus*, *Orbianus*. In Itinerario Antonini, *Portus Lugudonis*, *Portus Tibulis*. Sextò, transferendis eò speciebus angarias ibi collocatas pro locorum situ atque itinerum qualitate. De quibus itineribus iam *suprà* ex *Itinerario Antonini*.

¶ *De* MENSVRA *seu modo* PONDERIS & VEHICVLORVM.

XVII. *Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Menandrum."

VEHICVLIS" nihil vltra mille librarum mensuram patiemur imponi, ita vt veredariis", vt habeant quod his triginta libras equis" vehere concessimus. Quidquid igitur supra mensuram exsuperare" constiterit, ad dispendium eius qui in Legem commiserit, fisco conueniet adscribi. ¶ Illud sanè, vt penitùs enormium vehiculorum vsus intercidat, sanciendum esse decernimus, vt quisquis opificum, vltra hanc, quam præscribsimus, normam, vehiculum crediderit esse faciendum, non ambigat sibi, si liber sit, exilij pœnam: si seruus, metalli perpetua supplicia subeunda. Dat. Prid. Idib. Mart. Med Diuo Iouiano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iustin.* Eam indicare videtur Valentinianus *l.28.* & *30.inf.*

" *Menander* hic videtur PP Galliarum fuisse, argum. *d.l.28.* & *30. inf.eod.tit.* Alius, an idem Menander, ad quem extant duæ Libanij *ep.580.595.*

" Forte initium huius *legis* ita emendandum, *vt vehiculis nihil vltra mille librarum mensuram patimur imponi, ita & Veredarij sat habeant*, &c. neque quicquam hic deest, quod nonnulli opinantur.

" Id est rhedis.

" Et *exuberare.*

" De Equis his Cursualibus, vid. & *leg.24* & *64 inf.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris octodecim ordine constitutiones de *Cursu publico* sequuntur. Ex quibus apparet, quo animo erga Cursum publicum comparatus hic Princeps fuerit, quàmque enixè ei consultum voluerit: & quidem inter initia statim Imperij sui, quod docent vndecim priores *leges*, intra vnius fermè anni metas sancitæ. Idque potissimùm intra Italiam, quò pertinent *lex* 18. 19. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 28. 29. 31. 34.

¶ Hâc primâ sanè MENSVRAM seu MODVM, quâ ponderis, quâ vehiculorum ipsorum constitutum it, ne videlicet animalia cursus publici iniquo pondere seu onere prægrauentur: Ad quem alioquin finem collineant *hoc titulo* plures aliæ *leges*, putà Constantij *lex 8. sup.* & eiusdem Valentiniani *l.18. inf.prox.* 20. 28. 30. *inf.* Theodosij *lex* 47. 48. *inf.h.t.* Igitur *vehiculis* (id est rhedis) nonnisi mille libras imponi patitur: pariter vt Constantius, *l.8. sup.* & ipse Valentinianus rursum *l. 18. in fin. l.28. 30. inf.h.t.* & Theodosius M. *l.47.48. inf.* Veredis verò nonnisi triginta: pariter vt Constantius *d. l.8. sup.* & ipse rursum *l.28. 30. inf.* Atenim Theodosius M. cùm veredorum sellam cum frenis sexaginta libras excedere vetaret 35. Auertam excedere vetuit, *l.47.inf.* Illud hîc obiter monendum, lapsum virum doctissimum Salmasium in Histor. August. *p.209.l.30.in f. trecenta* reponendum, velita treecentas libras veredis imponi *eâ l.* iusserit: Quod factum non oportuit; Quandoquidem non *eâ* tantùm *leg.* disertè id dicitur, verùm & quatuor aliis insuper *legibus*, putà *h.l* & *l.8 sup.* & *l.28.47. inf.* Neque id absurdum ei videri debuit, quandoquidem Veredo homo insidebat, & Auertæ tantum modus ab Imperatoribus definitur omnibus illis *legibus*. Pœnam verò Commissi imponit *hâc l.* Valentinianus modum illum egredienti.

Hâc interim parte notanda vox *Veredariorum*, quæ etiam occurrit *l.50 inf.* Veredarij sunt qui veredis vtuntur: ac nominatim etiam qui Principis iussa & responsa ferebant, vt testatur Procopius *1. Vandal. p.121. l.34.* τῇ δὲ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ ὁ τοῦ δημοσίου δρόμου ἐπιμελούμενος αὐτομολήσας παρέδωκε τοὺς δημοσίους ξύμπαντας ἵππους: ξυλληφθέντα δὲ καί τινα τῶν ἐς τὰς βασιλικὰς ἀεὶ ἀποκειμένας ἐπιστολὰς, οὓς δὴ βερεδαρίους καλοῦσι. Idem περὶ κτισμάτων *p.47.* ἐν τῷ καταλυτηρίῳ τῶν βερεδαρίων καλουμένῳ.

¶ Cæterùm quia non tantùm vi onerum seu ponderis impositi enormitate, vehiculis aptata iumenta ab iis qui Cursum publicum vsurpare prægrauabantur, verùm etiam mensurâ vehiculorum ipsâ culpâ opificum, seu fabrorum vehiculariorum (qui & *Carpentarij* dicuntur *l.31.inf.*) eo quod enormia vehicula faciebant: ideo & his Valentinianus grauem pœnam comminatur; nempe exilij, si opifex liber esset: si seruus, metalli: quæ pœnarum inter seruos & liberos proportio tralatitia fuit: si videlicet præscriptum vehiculorum modum egrederentur. Quod rursùm constituit, *l. 30. infr.* Ex quo interim discimus, Opifices seu fabros & carpentarios peculiares fuisse vehiculis & redis cursualibus fabricandis, neque liberos tantùm, sed etiam seruos. Quibus & annona & vestis ex publico dabatur, pariter vt mulionibus & mulomedicis, vt discere liquet ex *l.31.inf.h.t.*

¶ De

¶ *De* SPECIERVM *largitionalium transuectione déque euectionibus in id, & personarum numero in singulis carpentis.*

XVIII. * Iidem AA. ad Mamertinum PF.P."

I quando Præpositus" largitionum species" transmittendas necessarias esse suggesserit, ac breuem" diuersarum" specierum, cui subuectio" vehiculorum poscitur, designauerit, à Præsidibus" diuersorum Officiorum euectio competens præbeatur. ¶ Illud etiam Sublimitas Tua obseruari omui cautione præcipiat, ne amplius in singulis quibusque carpentis" quàm bini, aut, vt summum, terni homines inuchantur; quos tamen directarum rerum custodes vel Prosecutores esse constiterit. Dat. III. Id. Maij", Diuo Iouiano & Varroniano CONSS [364.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à *Cod Iust.* Iungenda autem ei *lex 58 inf. de Decurionib. lex 8 sup de Cohortalib. & lex 5. sup. de re militari.* Concordat huic omnino *lex 20. inf*

" *Mamertinus* PP. Italiæ, Illyrici, Africæ, sub Valentiniano Sen. dixi ad *l. 32 sup. v. Prosopogr.*

" De *Præposito largitionum*, mox dicam.

" Species.

" *Breuis*, id est, indiculus, notitia, scriptura: vide *Gloss. Theod.*

" Rectè: neque vox hæc mutanda, quod ad oram *huius Codicis* hactenus fit, in *directorum.* Diuersarum, id est quarumcunque v. *Gl. Th.*

" *Subuectio*, propriè: vide *Glossar. Theod.*

" An, *ab efficiis diuersorum Præsidum?* an verò, *à Præsidibus diuersarum prouinciarum?* Ego nil mutem: *Præsides diuersorum officiorum.* Iidem rectè dicti, qui & Præsides prouinciarum: præsidebant enim *officiis.*

" Vehiculis *l. 20 inf.*

" Hadrianopoli: hoc addendum ex *d. l. 58 & d. l. 8. & d. l. 5.* Eodem die data, sed ad alium, & de alia re *lex 9. in fin. de exactionib.*

COMMENTARIVS.

E SPECIERVM largitionalium seu fiscalium transuectione & euectione vehiculorum ad id necessaria, eorúmque vehiculorum onere, personarúmque in his NVMERO, est hæc Valentiniani Sen. constitutio (pariter vt Iuliani *lex 13. & 16. sup.* & eiusdem Valentiniani *lex 20. inf.*) Quæ prolixioris Valentinianeæ constitutionis pars est, quâ is tùm Curiis; tum Officiis Iudicum, tùm cursui publico, transuectionique specierum fiscalium reique militari prolixè consultum iuit, vt apparet ex *hâc l. & l. 5. sup. de re milit. l. 8. sup. de cohortalib. l. 58. inf de Decurionib.* quæ omnes, vel saltem duæ posteriores, velut eiusdem constitutionis partes, huic nostræ coassandæ veniunt. ¶ Ergo *hâc l.* Valentinianus Sen. ab vnâ parte specierum fiscalium transuectioni consultum it; ab altera verò, rei vehiculariæ; quæ duo sunt *huiusce legis* capita.

¶ Primo capite iubet Euectionem competentem, id est, sufficientem vehiculorum numerum, præberi à Præsidibus diuersorum officiorum, vbi Præpositus largitionum suggesserit, species transmittendas necessarias esse, ac breuem specierum designauerit: Vbi multa notanda veniunt. Primò, de *Præposito largitionum.* Præpositi, qui sub Comite S. L. erant, varij memorantur in *Notitia Imperij*, & quidem in Notitia *Orientis*, Præpositi Bastagarum: in *Occidentis*, Præpositi Thesaurorum, Præpositi Barbaricariorum siue Argentariorum, Præpositi Bastagarum varij. Hi inquam, neque alij Præpositi in *Notitia* memorantur. De quorum genere sit ille, cuius *hâc* tantùm *lege* (nam in *lege 10. sup. de Veteranis*, non Præpositus *Rom. Largitionum*, verùm *Rom. legionum*, legendum est:) hoc *Codice* mentio fit, videndum est. Ergo de præposito Bastagarum id quis acceperit. *Bastaga* quippe onus erat specierum fiscalium animalibus transuehendorum, atque inde *Bastagarij*, qui ei oneri vacabant, (de quibus posteà etiam) & de quibus plenè *ad l. 4. & 11. inf. de Murilegul. Gyn. & Bastagariis.* Alius malit, de Præposito thesaurorum id accipere: cuius mentio sit in *Notitia Imp.* & *l. 3. infr. de indulg. debit. & l. 14. Cod. de Murilegul.* Scilicet Præpositi Thesaurorum, non tantùm auri & argenti fuerunt, verùm etiam reliquarum specierum; vt docet *lex 1. Cod. de canone largit. tit.* Verùm omninò id accipiendum est, de *Præpositis monetis, baphiis*; &c. quorum diserte mentio fit apud Ammianum Marcellinum, & similes, veluti Gynecium: Qui omnes in Notitia Imp. *Procuratores* vocantur. Quique in *lege* huic concordante, putà *l. 13. sup.* dicuntur *largitionibus præesse.* Sic de primo vidimus, quid sit Præpositus Largitionum.

Secundò ex *h. l.* notandum, Præpositum Largitionum, cùm necessitas esset, seu cùm vsus Reipubl. deposceret, breuem specierum diuersarum necessariarum ad Præsides misisse, vt ipsi videlicet posteà vehicula his transuehendis præberent, & sic euectionem. Nempe species ex illatione publica seu prouincialium in singularum prouinciarum horreis & thesauris condebantur: deinde pro rei necessitate ad Præpositos Largitionum mittebantur. Ergo breuibus specierum necessariarum ita missis, euectiones competentes seu vehicula à Præsidibus præberi iubet *hâc l.* Valentinianus Sen. cùm aliàs Euectionum dandarum ius Præsides non haberent: scilicet ad species tantùm Largitionales transmittendas Præsidibus & Vicariis Euectiones faciendi ius datum, vt à Iuliano *lege 13. sup.* ita à Valentiniano Sen. *h. l. & l. 20. & 33. inf.* à Theodosio M. *l. 40 inf.* Hoc interim loco menda subesse videtur, & loco à *Præsidibus diuersorum officiorum*, conuerso more rescribendum, *ab officiis diuersorum Præsidum.* Verùm ipse nil muto, de quo iam in *Notis.*

¶ Secundo capite Valentinianus Senior occurrit *Oneri* immodico vehiculorum seu carpentorum, species fiscales transuehentium: Nempe Prosecutores, seu custodes specierum directarum, nonnisi duas, aut ad summum tres inuehi vult singulis carpentis, seu redis, ne maiore scilicet numero carpenta seu rhedæ nimio plus prægrauarentur (quibus mille librarum tantum onus impositum docet *lex* 8.17. *sup. & l.*28.30.47.48. *inf.*) Quod quidem Valentinianus rursùm constituit *lege* 20. *inf.* vbi & dicuntur, quæ hic *Carpenta*: lege vero 30. *infr. carpenta redarum*. Denique *reda*, *vehiculum*, *carpentum*, pro eodem. His carpentis vecti inter alios milites ægrotantes: v. Lampid. *Alex. Seuero*, *p.*130.

¶ Hic locus interim, vt & gemina eiusdem *lex* 20. *inf.* notanda est, de specierum publicarum ac largitionum missarum custodibus & *Prosequutoribus*, déque eorum numero, quod scilicet singulis vehiculis destinabantur: de quo rursum *l.* 40. 47. 48. *infr.* De aliarum enim rerum Prosecutoribus, dicam *inf. tit. de Auri publici prosecutoribus.*

¶ Præfecto Vrbis *quatenus Euectionum faciendarum ius sit.*

XIX. * Iidem AA. ad Symmachum P.V."

Magnifica Sedes Tua euectionum faciendarum arbitrium in publicis tantum causis vsurpet. Verùm ingenti procurabitur cautione, ne parùm considerata facilitas ita publicis incipiat visceribus" imminere, vt fatigatione nimiâ pœnitentiam huius concessionis suscipere cogamur. Dat. IX. Kal. Iul. Philippopolim", Diuo Iouiano & Varruniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda fortè huic *lex* 11. *inf. de operibus publicis.* Quanquam etiam satius fortè fuerit dicere eas proximo tantùm confinio cohærere. Nam etsi ad eundem iisdemque Coss. datæ sint, attamen & locus & & dies discrepant.

" *Symmachus* hic P.V. pater est Epistolographi: de quo Ammianus Marcellinus & alij, cuique plures aliæ *leges* inscribuntur. vid. *Prosopogr.*

" *Viscera* sunt vires, facultates: Ita quoque viscera prouincialia, *l.* 35. *sup. de erogat. milit. ann.* regionis, *l.* 9. *in fin. de executorib.* Vibium *l.* 48. *de Cocursion.*

" *X. Philippopoli.* Nisi malè, vt in *d. l.* 11. *inf. de operib. publ. Philippis.*

COMMENTARIVS.

Præfecto Vrbis Romæ Euectionum faciendarum, id est, Cursus publici indulgendi, decernendi, ius & potestas quatenus competat, *hâc l.* à Valentiniano Sen. definitur: & quidem, constitutione emissâ ad Symmachum P. V. Romæ, non Epistolographum, sed Epistolographi patrem. Nempe, *In publicis tantùm causis*, id est, necessitate publicâ tantùm suadente, vel vrgente, Præfecto Vrbis Romæ Euectionum faciendarum arbitrium *hâc l.* tribuitur, non vltra. Quomodo & aliis, quibus alioquin Euectionum faciendarum ius non erat; hoc ipso casu faciendarum potestas data fuit: veluti Vicariis, & Rectoribus prouinciarum, *l.* 13. *sup. l.* 20.33.40.61. *inf.* Non igitur in priuatis causis, & ad priuatas necessitates expediendas. ¶ Imò *cautionem* adhuc huic concessioni addit *h. l.* Valentinianus, nempe Præfectum vrbis Romæ ita euectiones in publicis causis dare posse & debere, vt non facilè tamen aut promiscuè eas det: comminatione additâ, *ne* alioquin, inquit, *parùm considerata facilitas ita publicis incipiat visceribus imminere, vt fatigatione nimia*, (i. promiscuis Euectionibus) ipse in totum *cogatur* ius illud P. V. adimere, vel vt ipsemet ait, *pœnitentiam huius concessionis suscipere.* Igitur huic rei modum hunc vti dixi *hac l.* adhibet Valentinianus: Haud aliter atque alterâ constitutione ad eundem Symmachum P. V. emissa (quæ partim abest quin huic coassanda videatur) putà *l.* 11. *inf. de operib. publ.* eidem alia quoque parte modum adhibet. Vnde apparet, quàm arctè Præfectorum Vrbis potestas etiam hâc parte, hâc tempestate habita fuerit, augescente videlicet indies magis magisque Præfectorum Prætorio potestate: de quo *alibi* plenè.

¶ Illud quærendum superest, num *h. l.* primùm, istud Euectionum faciendarum ius Præfecto Vrbis Romæ tributum fuerit, an verò & antea competierit, sic vt *hac l.* tantùm modus ei adhibeatur? Prius verisimilius alicui videatur, putà *hac l.* primùm à Valentiniano Sen. hoc ius tributum P.V. idque argumento verborum *huius legis*, quæ nouam concessionem, etsi limitatam indicare videntur. Verùm probabiliùs mihi videtur posterius: nempè competentem iam P. V. Euectionem faciendarum potestatem, *hac l.* in arctum tantùm redigi, præsertim cùm videam ante hæc tempora, etiam Vicarios & Consules, Rectorésque prouinciarum Euectionum faciendarum ius sibi vindicasse. Posteà sanè quoque Honorius Præfecto Vrbis Euectionum sibimet vsurpandarum ius ademit, *l.* 55. *inf. h. t.* vid. & Imperatorem *l.* 9. *Cod. eod. tit.* ¶ Hic interim egregium exemplum habemus Principis, ita priuilegium aliquod alicui concedentis, vt abusui eius simul occurrat, reuocandi priuilegij metu propositio.

¶ De

¶ *De* SPECIERVM *Largitionalium tranſlatione: deque Euectionibus in id & perſonarum Numero in ſingulis vehiculis.*

xx. * Iidem AA. ad Florianum" Comitem R.P.

IVXTA Diui Iuliani conſultiſſimam legem,† ad transferendas largitionum res neceſſarias competentia Iudices" euectionum ſubſidia perferant." ¶ Illud quoque adiectum" eſt, Ne quidquam oneris vehiculis publicis cumulatius" quam ratio fiſcalis poſceret ſuperponeretur; ſiquidem, non amplius in ſingulis quibuſque vehiculis quam binos, aut, vt" ſummum, ternos ſedere præceptum ſit. Dat." Prid. Id. Septemb. Diuo Ioviano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* concordat huic *lex* 18 *ſup.*

" *Florianus* Comes R.P. ſub Valentiniano Sen. cui inſcribitur & anno prox. 365. *lex* 11. *de exaction.* A. 367. *lex* 2. *C. de bonis libertorum*: ſine & die Coſ. *lex* 4. *C. de fund. patr.*

† Legem Iuliani 13. *ſup.* intelligit.

" *Iudices*; id eſt Rectores prouinciarum, *l.* 13 *ſup.* Præſides, *l.* 12.

" *Perferant*, id eſt, præſtent, *prabeant*, deferant: vide *Gloſſar.*

" An in eâdem Iuliani conſtitutione? An verò à ſe (Valentiniano) *l.* 18. *ſup.* Hoc malo.

" Ad *ſummum.*

" *Aquileia* ſcilicet: vt *l.* 9. *inf. de petitionibus*: *l.* 60. *inf. de Decur.* *l.* 33. *inf. de appell.* quæ hoc ipſo die datæ ſunt: imò & *l.* 3. *de conlat. fund patrim* &c.

COMMENTARIVS.

DE SPECIERVM largitionalium fiſcalium tranſuectione, ſeu euectione vehiculorum ad id neceſſaria, numeróque Cuſtodum ſeu Proſecutorum qui in ſingulis vehiculis ſedere poſſunt, eſt hæc Conſtitutio, gemina prorſus anteriori eiuſdem Valentiniani *legi* 18. *ſup.* vbi dicta ſufficiunt. ¶ Hæc illud ſingulare habet, quod Iuliani conſtitutionem ſuper hâc ipsâ re commemorat, putâ *l.* 12. *ſup.* quà certè id quod priori *huius legis* capite cauetur, continetur. Nam quod ſecundo capite *huius legis* continetur, id à Valentiniano primum adiectum, ſeu præceptum eſt: *l.* 18. *ſup.* ne quis alioquin id quoque Iuliano accepto ferendum putet, quod *huius l.* verba ſonare cui videantur. Interim, videmus à Valentiniano Iuliani *legem* probari. *Denique* titulum ei tribui: cum aliàs actus eius, legéſque complurimas improbauerit: de quo vid. *l.* ... *inf. de Mathem.* *l.* ... *de Medic. & Profeſſ.* & (Ammiano Marcellino teſte, *lib.* 26. *p.* 344.) ei vnà cum fratre obtrectauerit.

xxI. * Iidem AA. ad Artemium."

COMPETENTI ratione prohibemus, Ne hi qui familiæ" præſunt nonum rapinarum aut fraudium genus exerceant, vt, pro rotarum triturâ, ac miniſteriis, pecuniam ab angariarum præbitoribus" poſcant. Pro rotis" igitur, & pro angariis", præbitores diſpendia nulla patiantur. Dat. III." Kal. Octob. Aquileiæ, Diuo Iouiano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.* Iungendas ei cenſeo *legem* 2 *ſup. de off. Rectoris prouinc.* *l.* 6. *ſup. de priuil. eorum, qui in S. Palatio*: *l. vn. ſup. de priuil apparit. Magiſt. poteſt*

" Correctorem vt docet *d. l. vn* Lucaniæ? quod dicat ſubſcriptio *d l. vn ſup. de priuileg. apparit. Magiſt. pot.* quæ *Accepta* dicitur *Salerni*: quæ vrbs fuit, vt puto Lucaniæ.

" *Familia*, quæ ſcil. curſui publico vacat: de quo *mox.*

" Ita mox, *prabitores diſpendia nulla patiantur.*

" Quidam *redu*: quod non probo.

" Fortè *angaris*, id eſt miniſtris, de quo mox.

" *XIII. d. l. vn. de priuileg. apparit. mag. poteſt.* *l.* 6 *ſup. de priuileg eorum qui in S. Pal.* Kal. Octob. *l.* 2. *ſup. de off. Rector. prou.* prius illud magis placet.

COMMENTARIVS.

RAPINÆ & fraudi cuidam, quæ occaſione Curſus publici, & quidem angariarum, exercebatur: occurrit *hac l.* Valentinianus Sen. Quæ quidem pars eſt prolixioris Valentinianeæ Conſtitutionis, ad Artemium Correctorem (Lucaniæ ſcilicet) emiſſæ: quâ varias perſonas à variis diſpendiis liberatum iuit, vt apparet ex *l.* 1. *ſup. de off. Rector. prouinc.* *l.* 6. *ſup de priuil. eorum qui in S. Palatio*: *l. vn. ſup. de priuil. magiſt. poteſt.* quæ omnes huic noſtræ, ceu eiuſdem conſtitutionis partes, coaſſandæ mihi videntur.

¶ Ad *huius leg.* intellectum, de tribus videndum eſt. I. *Quinam* id rapinæ genus exercuerint. II. *Quod rapina genus* iſtud fuerit. III A quibus exa-

ctum.

¶ Ergo hoc rapinæ genus fraudisque ab iis qui familiæ præerant exercitum docet hæc *lex*: vbi *Familiæ* appellatione intelligendi sunt, qui circa Cursum publicum occupati erant, circa curanda videlicet animalia & vehicula: item ii qui ad prosequendos eos, qui Cursu publico vtebantur, occupabantur: nempe, si de veloci Cursu ageretur, veredarij: Muliones, Hippocomi, Mulomedici, si de Angariali seu vehiculari, Opifices insuper vehiculorum, seu carpentarij: de quibus *in paratitlo*: Scilicet, vt in certis stationibus, mutationibus, mansionibus, cursus publicus erat, ita *familia* quoque quædam seu certus ministrantium numerus erat. Quibus familiis nonnulli præerant, putà Præpositi, *l.35. inf.* & *l.5. sup. de Curiosis*; & Symmachus *lib.2.* Mancipes cursus publici: de quibus *l.15. 24.34.35.36.42.53.60.65. h. t. & l. 9. sup. de Curios.* (vnde & mancipatus officium ipsum, *l.36. 46. h. t.*) qui & Procuratores dicuntur, *l. 23. 38. h. t.* Ac nominatim circa angarialem & clabularem cursum occupati, procuratores cursus clabularij, *d. l.23. inf.* itémque Præfecti, vehiculorum, *l.4. in inf. sup.*

Ergo (quod secundum *hac l.* obseruandum est) Procuratores hi, seu Mancipes & Præfecti quoddam rapinæ & fraudis seu exactionis genus adinuenerant, putà vt *pro rotis*, seu *rotarum tritura*, item *pro ministeriis* aliquid exigerent.

Et quidem (quod Tertium) ab angariarum Præbitoribus; vbi obscurum videatur, quinam illi sint *Prabitores*? Et substituenda videatur alia vox: quâ indicentur, iter agentes, cursu publico agentes fortè *prabitores*, aut *prasumptores*? Ego accipiam Prouinciales, qui angarias & vehicula præbebant ad Cursum publicum in certis prouinciis (de quo dixi *ad l.5. sup. de Curiosis*:) quibusque præbitis liberi iam erant: vtpote familiis circa Cursum publicum occupatis, ex fisco annonas accipientibus, *l.31. inf.* vehiculorúmque sarturæ & ministerij exhibitioni adstrictis: Ergò à præbitoribus quidquam eo nomine exigere vetiti, qui familiis his præerant *hac l.* pariter vt ab iis qui Cursu publico vterentur, *d.l.31. infr.* Ac nominatim pro rotarum tritura, & sic *rotatici* nomine aliquid: cum quo commisceri non oportet *Rotaticum*, cuius in Francicis tum capitulis, diplomatis, tùm legibus, tùm formulis, frequens mentio; quod scilicet solemne vectigalis genus erat, in singulas, sic vt dicam, Rotas seu vehicula, quomodo etiam hodie *Rodage*, vel *Rouage*, vocatur alicubi. Rotaticum istud pro transitu rotæ seu vehiculi: Atenim illud, de quo *hac l.* agitur, pro rotarum tritura. Id quod *hac l.* exigi vetat Valentinianus Sen. pariter vt *pro ministeriis* vel vt mox *fine legis* dicitur, *pro angariis* (ita enim lego, non *angariis*) Angari, ministri sunt circa Cursum publicum occupati, neque tantùm, vt olim, qui ipsi Cursum publicum peragebant, verùm & qui circa eum occupati erant: familia denique circa cursum publicum occupata, de quâ *initio legis*. Et ita quidem hâc parte auaritiæ *prapositorum cursualium* occurritur, quam alioquin perstringit quoque Symmachus *lib.2. ep.46. inf.* Simile verò rapinarum genus est eorum qui cursui publico præsidebant, quodque inhibetur à Constantio *fine legis 2. sup.* Pariter vt tertium rapinæ & auaritiæ genus fuit Agentium in rebus Curiosorum, qui Cursus publici sollicitudinem sustinebant, cui occurritur *l. 3. 5. & l. vlt. sup. de Curiosis.* Tandem vt dixi, *ministrorum* merces quædam, putà Mulionum, Carpentariorum, Mulomedicorum *d. l. 31. inf.* Et sic interim quatuor hæc concussionum & rapinarum genera circa Cursum publicum obseruanda sunt.

¶ *Sine* EVECTIONE *cursum vsurpari non posse, déque Euectionis inspectione, subnotatione; déque* PARHIPPO, *vel* AVERTARIO.

XXII. * Iidem AA. ad Volusianum" P.V."

CVNCTOS Iudices laudanda Tua Sinceritas monebit, vt minimè quosque transire patiantur, antequam seriem" euectionis aspexerint, & congruâ subnotatione dimiserint. Sanè cuiuscunque fuerit dignitatis, qui nostra interdicta calcauerit, retentetur, dum super ipsius nomine ad Mansuetudinem Nostram querela dirigatur, cui vindicta non deerit. In eos autem protinus vltio competens exserenda est, quos Sinceritas Tua pro loco gradúque militiæ ibidem coërceri posse crediderit. ¶ Præterea" illud adiungimus, vt parhippum vel auertarium nullus accipiat, nullus impune præsumat, nisi cum Nostræ Serenitatis arbitrio, aliquâ necessitate cogente Vir Inlustris" Magister Officiorum textui euectionis, addiderit. Prolata" literis" sub die XII. Kal. Mart. Rom. Accepta IV. Kal. April. Venabri", Consulatu Valentiniani & Valentis AA."

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" C. Ceionius Rufius *Volusianus* integro nomine cuius Præfecturæ Vrbicæ & quidem iteratæ sub Valentiniano mentio in *Veter. Inscription.* 102. *n.* 9 *p.* 285 *n.* 6. *p.* 286. *n.* 1. & 2. Alius ab hoc C. *Ceionius Rufius Volusianus* P. V. sub Constantino: cuius mentio in *veteri Notitia Prafecti Vrbis*, hoc Codice, & in *veterib. Inscriptionib. p.* 187. *n.* 5. Alius Rufius Antonius Agrypnius Volusianus: de quo in *veter. Inscript. p.* 191. *c.* 10. De hoc plura ad *l.1. inf. de conditis in publ. horreis.*

" *Textus*, fine *legis*.

" SECVNDVM caput *huius legis*.

" Præfecti vrbis.

" Forte *Prolata*, vide de hoc more *Paratitlon de constitutionib. Princip.* & quæ dixi ad *leg. vn. inf. si per obreptionem fuerint impetrata.* Notanda verò hæc, seu singularis, *huius l.* subscriptio, de qua mox plura.

" Vide quæ dico ad *l.1. sup. de Quastorib. magistr. officiorum.*

" Id est *Venafri*, de quo mox.

" Forte 111. id est A.D. 373.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

DVPLICI remedio Cursui publico, qui nimio plus fatigabatur, succurrit *hâc l.* Valentinianus Senior. ¶ *Primo* quidem capite vetat, quemquam cuiuscunque loci aut dignitatis, sine *Euectione*, id est, sine diplomate Cursum publicum vsurpare. Quod & ipsum aliis compluribus *legibus* constitutum, veluti *l.8. sup. l.27. 54. inf.* In eúmque finem complura à Valentiniano *hâc l.* constituuntur. Primò vt Euectionem Iudicibus commeantes *commonstrare* teneantur: Iudicésque nullum nisi eâ ostensâ transire patiantur. Secundò vt ei Euectioni Iudices *subscribant*: Et sic sub congrua subnotatione commeantes dimittant. Quod notandum, nempe Euectiones, non tantùm cum darentur, scriptas (à Magistro officiorum de quo *fine l.*) verùm etiam à Iudicibus subnotatas; vt ita cùm qui Euectionem impetrasset, ad mutationem venisset, circa morem aut cunctationem Cursu publico instituereetur. Tertio loco agit de pœnâ eius qui citra Euectionem commeatet: Nempe, si alicuius dignitatis fuerit, retineri, déque eius nomine ad se Principem referri iubet, qui ipse vindictam impositurus est: si verò minoris loci, statim coercendum à Præfecto Vrbis, ad quem hæc *lex* directa est. Quod & ipsum fermè à Iuliano constitutum, *l.17. sup.* de his qui modum Euectionis excederent. Et hæc de primo capite *huius legis*.

¶ *Secundò* capite vetat *Parhippum* vel Auertarium à quoquam vsurpari, nisi cui nominatim aliquâ necessitate cogente Euectione ipsâ concessum fuerit: de quo Parhippo seu Auertario dixi semel ad *d. l. vn. sup.* & de Auerta *ad l. 47. & 48. inf.* Parhippus igitur & Auertarius *hic* idem: quo pariter sensu Parhippus semper excipiendus in omnibus *legibus*, exceptâ vnicâ Iuliani *lege* 14. *sup.* Nempe Parhippus qui præter veredum......& sarcina.

¶ Illud notandum quod *h. l.* dicitur de Magistro officiorum: Is scilicet erat qui Principis nomine Euectiones scribebat, quod ostendunt tres aliæ *leges*, putà *l.8.9. & l.35. inf.*

¶ Subscriptio tandem *huius legis*, velut singularis, excutienda venit, vbi dies datæ *huius legis* nuspiam apparet: Sed duplex tantùm dies adsignatur: Vnus *Prolatæ legis Romæ sub literis*, seu *Edicto* (Præfecti vrbis C. Ceionij Rufi Volusiani scilicet;) Alter Acceptæ eius, Venabri. Et mirum, Acceptam dici posterius quàm Prolatam: cùm tamen illud præcedere oportuisse videatur. Igitur huic dubio ita satisfacio. Nempe prolatam Romæ literis Præfecti V. XII. Kal. Mart. Exinde cùm Romæ promulgata, in prouincias vicinas commissam: & verò à Consulari Campaniæ Venabri, id est, Venafri Acceptam IIII. Kal. Aprilis non à Præfecto V. (vt Alexander credidit in *refut. coniectura*, *diss.* I. *c.5. p.40.*) Verùm à Consulari Campaniæ qui hoc tempore fuit Buleforus, cui inscribitur *lex* 24. *inf.* vbi Venabrum seu Venafrum fuisse nemo ambigit extra diœcesim peculiarem Præfecti vrbis Romæ.

¶ *De* PROCVRATORIBVS *cursus* CLABVLARII, *sex capita.*

XXIII. * Iidem AA. Mamertino PP. ô."

AD Procurationem" Clabularij" cursus eligendi sunt ex eo hominum genere, qui in prouinciis Comitiuæ", & Præsidatus", aut Rationum" epistulis" honorariis nixi, ab omni se ciuilium & publicorum officiorum ministerio remouerunt. ¶ His tamen ab hâc molestiâ segregatis, qui Legationum reuerentiâ, Principalium, beneficiorum iudiciis, honorem, ipsis Principibus tradentibus, sunt adepti; vel qui emeritis officiis Palatinis missione donati sunt. ¶ Locandi autem erunt per singulas mansiones", vel longius, [vt] Sinceritas Tua Procurationem eorum existimauerit porrigendam. ¶ In quo negotio, si quid neglectum secúsve gestum fuerit, ad eorum, quidquid peccatum erit crimen inuidiámque referetur. ¶ Quanto autem tempore vnusquisque iniuncti officij sarcinam debeat sustinere, Celsitudinis Tuæ arbitriis relinquimus sanciendum. ¶ Qui viri & euectiones commeantium exactissimâ curâ inspicere debebunt, & animalibus alimenta quæ fiscus noster suggerit ministrare. Dat. VI. Id. Mart. Mediol. Valentiniano & Valente AA. CONSS. [365.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Hanc *legem* suam memorat Valentinianus *l.26. infr.* ad eundem *Mamertinum* P.P.

h *Procuratio* idem cum mancipatu, *h l. & l.36. inf.*

" De *clabulario* vel Clabulari cursu, vide & *l.26.62. infr. h. t. l.1. & 5. supr.* de Curiosis, dixi aliquid ad *l.4 sup.*

" De Comitiuæ codicillis honorariis, vide & *l. vn sup. de Comitib. vacantib. l. vn. infr. de oblat. equorum. l. 250. de Decurionib.*

" De Præsidatus codicillis honorariis, vide & *l.3. sup. de honorar. codicillis*, *d. l. vn. inf. de oblat. equorum.*

" De Rationalium codicillis honorariis, vide & *d. l. 3.* & *d. l. vn.*

" Hinc & epistulæ Vicariorum, *l.3 sup. de honor. codicil.*

" De *Mansionib.* dictum ad l.

COMMENTARIVS.

DE CLABVLARI cursu, & de PROCVRATORIBVS seu MANCIPIBVS est hæc Valentiniani Sen. constitutio, quam ipsemet memorat alterâ constitutione suâ ad eundem Mamertinum, *l. 26. infr* De ipso primùm clabulari cursu videndum est: Eius mentio fit *quater* insuper *legibus*, hoc *Codice*: putà Constantij *l. 2. & 5. sup. de Curiosis*: eiusdem Valentiniani *d. l. 26. inf. h. t.* Arcadij *l. 62. inf h. t.* Eiusdémque meminit Ammianus Marcellinus *lib. 20 p. 172.* in Constantij Imp. *l. 22. Cod. eod. tit.* Et sic septem locis in vniuersum huius Cursus clabularis mentio fit, imò & octauo insuper, mox vt ostendam. Iam supra equidem ostendi, *ad l. 5. sup.* clabularem cursum & angarialem eundem fuisse. Sed tamen de hoc Clabulari cursu semel plenè dicendum est.

¶ Igitur, quod primò notandum, Cursus hîc modò Clabularis vocatur, vt *l. 2. 5. sup. de Curiosis*: *& l. 22. Cod de cursu publ.* & ab Ammiano Marcellino: modò Clabularius, vt *hîc*, & *l. 26. & l. 62. infr.* modò clabulare, *d. l. 2. sup. de Curiosis.* Hoc primum.

Secundò, vt Clabularis cursus in genere, cursus publici species fuit: quod ex omnibus locis illis constat, ita nominatim species fuit Cursus vehicularis. Error enim est cuiusdam, qui clabularem cursum vehiculario opponit tãquam diuersum, quasi vehiculas rhedas & birota complecteretur. Quod etsi fateor in *l. 17. sup.* ita aliàs inane est. Vt contrarius Græcorum error est, qui eundem cum Vehiculario faciunt, ὁ δὲ τ ὀχηματικῶν δρόμος, cùm tantum distulerint hæc duo, vt genus & species. Vehicularis enim generalis appellatio est, quo comprehenditur clabularis cursus & rheda, &c.

Tertiò igitur clabularis cursus & rhedæ seu quadrigæ, ceu sub eodem vehiculari cursu positæ, à se inuicem disertè separantur, *l. 5. sup. de Curiosis*: sic vt clabularis cursus tanquam minus aliquid opponatur rhedæ, *l. 2. sup. de Curiosis*, vbi quidem ad hanc rem vide.

Quartò, Veloci cursui disertè opponitur Clabularis, *l. 62. h. t.* vt miret, virum doctum, Clabularem cursum, celerem & velocem interpretatum, de quo ad *d. l. 62.*

Nempe, (quod Quintum) Angariæ in cursu Clabulari fuerunt, vt docet *d. l. 5. sup. de Curiosis*: seu Angariæ & cursus Clabularis idem fuit, tardigradus quique protelo boum trahebatur, & quidem duorum parium boum: de quibus Angariis dixi *ad l. 4. sup. h. t.* cùm rhedæ, vt discere est ex *l. 8. sup. h. t.* octo vel decem etiam mulæ iungerentur ad velocem cursum explendum.

Hinc adeò (quod Sextum) familiis & charitatibus transmittendis hic cursus omnium humanissimus indultus, quod præter *l. 4. h. t.* ostendit Iuliani factum apud Ammianum Marcellinum, qui cùm conquesti fuissent milites, è Galliis ad Orbis terrarum extremum in Orientem se abstrahi, charitatibus domi relictis, *rationabiles eorum querelas contemplans, cum familiis eos ad Orientem proficisci præcepit, clabularis cursus facultate permissa.*

Ad hunc cursum clabularem, (quod Septimum) Prouinciales animalia præbuisse (seu boues) docet *lex 2. 5. sup. de Curiosis*: *l. 22. Cod. de cursu publico.* Vnde & rapinarum ex eo seges, de qua *d. l. 2.* mox animalia his è fisco præbebantur *hac l.*

Hinc & (quod Octauum) dictæ Clauulariæ regiones, id est, stationes, quas modò restituo, *l. 34. inf.*

Tandem vt grauis nimium abolitus hic Cursus à Leone Imperatore in tractu Orientali, aliisque quarundam aliarum regionum ciuitatibus, exceptis tantùm tribus casibus, ad transitum Militum, Armorum, Legatorum, *d. l. 12.*

¶ De nominis huius ratione quærunt Docti. Est qui à κλάσμα deducit: quæ κωλύβαθρον aliàs apud Suidam, id est, membrorum sedes. Est qui à *Clauis*, quibus confixum vndique erat. Quod non probo. Malim à *claua*; seu *clauula*, quæ est talea, Varrone *lib. 1. de re rusticâ*, teste: & ex eo Nonio, vel ramus ex arbore decisus. Nempe Clauulare nihil aliud fuit quàm vehiculum seu Cursus onerarius non affabrè factus: non quales rhedæ, aut carpenta, seu δίφρα, aut honoratorum vehicula, de quibus *suo titulo inf.* verùm ex clauulis nudis, taleis, prosegminibus lignorum constans: *vn charret à bœufs*, quales in opere rustico hodie. ¶ Huic cursui Clabulari peculiares quidam præsederunt, vt docet *lex 2. sup. de Curiosis*: seu peculiares Mancipes fuerunt, *l. 16. h. t.* Qui *hâc l.* procuratores dicuntur. De quibus Valentinianus Sen. sex *hac l.* constituit.

I. Ex *quorum hominum genere* hi Procuratores eligendi sint? Nempe ex iis, qui honorariis codicillis Comitum, vel Præsidum, vel Rationalium impetratis à ciuilibus publicis officiis immunitatem impetrarunt: de quibus dictum *sup. tit. de honor. codicillis*, aliisque locis: Scilicet his imposita nonnulla munia veluti exactiones, vt docet *lex 3. sup. de honor. codicill. lex 2. inf de Medicis*: *lex 1. sup. de Primiceriis & Notariis.* Hoc exemplo, aliis licet muneribus vacui ad procurationem Clabularij cursus *hac l.* vocantur. Verùm cùm postea hi non sufficerent, idem Valentinianus Curiales ad hoc munus quoque vocari voluit *l. 26. inf.* Postcà ex officio seu Officialibus Iudicum procuratores hos sumptos ex consuetudine, docebit *lex* Gratiani 34 *infr.*

II. Excipit tamen ab hoc numero Valentinianus duo hominum genera, quos etsi honorariis codicillis ornatos, à Procuratione Cursus publici immunes esse voluit. Primò quidem eos, qui *Legati* è prouinciis ad Principem destinati, honorarios codicillos ab ipso impetrarunt. Nempe peculiaris hâc parte ratio habita Legatorum præ aliis, qui honorarios Codicillos meruissent, vt præter hanc *legem* docent insuper tres aliæ *leges*, putà Constantini M. *lex 1. sup. de honor. codicill.* & Constantij *lex 25. & 36. inf. de Decurionib.* Secundò excipiuntur, qui Palatinis officiis emeritis, missione donati sunt; de quo priuilegio Palatinorum fuit *suprà* peculiaris *titulus, de priuilegiis eorum qui in S. Palatio milit.* vbi consule *Paratitlon.*

III. Conlocationem procuratorum istorum arbitrio Præfecti Prætorio remittit Valentinianus, vtrùm videlicet *in singulis mansionibus* illi constitui, præfici, collocari, locari debeant; an verò *longiùs*, id est pluribus isti præstitui debeant. Ergo plurium mansionum procurationem vnus idémque habere potuit. Et tamen Honorius Imperator per stationes singulas, idoneus Mancipes conlocari voluit, *l. 65. inf.*

IV. Pœnam his minatur, si quid in cursu clabulari neglectum, vel secus gestum fuerit: Denique ad eorum crimen & inuidiam id omne referendum.

V. Temporis quoque definitionem, quo quisque procurator officio hoc fungi debeat, eiusdem Præfecti Prætorio arbitrio remittit.

VI. Et Postremò officium eorum instruit: nempe geminum, putà vt Euectiones commeantium

exactissimè

exactissimè inspiciant, ne videlicet Angariarum modum quis egrediatur ex cursu Clabulari: quò pertinet etiam *lex 5.6.sup.de Curiosis.* Item vt animalia bene habeantur, seu vt alimenta è fisco his suggerantur, scilicet pabula in ipsis mutationibus & mansionibus erant, quæ animalibus præstabantur, vt docet hæc *lex*, & *lex 60. 64. inf. & l.9. in fin. de annonis & tributis.* Eodémque pertinet Symmachi locus, *lib.2.ep 27.* Quæ scilicet partim eò conferebantur à priuatis. Quinimò ex Cassiodoro discimus certa terrarum spatia huic rei affectata mutationibus *lib.1.ep.29.*

¶ *De* ANIMALIBVS *ad certam cursus publici speciem deputatis, ad aliam non vsurpandis.*

XIV. * Iidem AA. ad Buleforum" Consularem Campaniæ.

NONNVLLOS id agere compertum est, vt si fortè defecta" fuerint animalia" quæ vehiculis deputata sunt, veredorum numerum, qui alteri seruiunt necessitati, ad redas quibus vtuntur vsurpent. Hanc licentiam per mancipes" locorum omnifariàm prohiberi conueniet, vt si quis extiterit, qui formam nostræ sanctionis excedat, cuiuscumque fuerit dignitatis, tamdiu resistere" ac residere cogatur, quandiu animalia, quibus iter peragat, reuertantur. Dat. IX. Kal. April. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS. [365.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Inst.*
" *Buleforo* huic Consulari Campaniæ inscribitur quoque anno superiore 364. *lex 1. inf. quorum vsus interdictus*: & *lex 1. inf quibus equor.vsus.* quæ inter se coniungendæ sunt.
" *Defecta.* Quod equidem probo. An autem *defecta fuerint*, pro deficiant? An eo sensu, quo aliàs *defecta prædia* pro desertis fœneis & inutilibus, *l.3.12.de censitor.l.3.de indulg.debitor.l.31.de annon. & tribut.l firmam, §. illam. x. de censibus*: & *vrbes defecta*, Saluiano. Similiter igitur *defecta*, id est, iam cursui inutilia. Prior interpretatio videatur cut amplectenda, propter ea quæ fin.leg. dicuntur.
" Puta, boues, mulæ.
" De *Mancipibus* Cursus publici, vide *Paratitlon.*
" *Resistere*, pro Residere: sic & *l.18.sup.de erog mil.ann.*

COMMENTARIVS.

ALIUS IN VSVS animalia Cursus publici, quam cui destinata sunt, traduci vetat *hâc l.* Valentinianus Sen. Exempli gratia, si quis Vehicularis cursus cupiam habeat, & Euectionem, nullum verò animal, bos fortè, aut mula, (nam vehiculis, thedis inquam angariis hæc aptari solita ostendunt *lex 1.& 8.sup.*) in mansione seu in mutatione in præsenti sit, vtpote iis iam aliò abductis, vult Valentinianus, reditum animalium ab eo expectari: non verò *Veredos*, seu equos (qui alteri necessitati vehendis scilicet hominibus seruiunt) vehiculis aptari. Quorum vehiculorum maior & vacans sæpè numerus erat, quàm quibus eodem tempore seu simul subuehendis animalia sufficientia in mutationibus haberentur. Ergo cursum veredarium & vehicularem commisceri noluit Valentinianus: aptatis fortè veredis, seu equis ad vehicula, qui hominibus gestandis destinati essent. Cuius rei ratio in aperto satis est: Nempe, veredus gerendis hominibus destinatus, si vehiculis aptentur, de gradu suo decedere, atterique necesse est, & tolutim βαδίζειν dediscunt, & inutiles redduntur.

¶ EXERRARE *quingentis passibus ab itinere solito non licere cursu publico vtenti.*

XXV. * Iidem AA. ad Symmachum" Correctorem Lucaniæ.

COMPERTVM est, vsurpatione quorundam in publici cursus damna grassante, ab itinere solito deuiari: Proinde, si * quis iter faciens, cuiuscumque dignitatis fuerit militans", ab itinere rectò deuerterit quingentis passibus, pœna in eum competens proferatur, & ad nostram scientiam referatur, Dat. VIII. Kal. April. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS. [365.]

NOTÆ.

* Abest principium *huius l.* à *Cod. Inst.* velut historicum.
" Symmachus hic ille est, cuius epistolas habemus, cuius vitam olim breuiter concinnaui.
* *Lex. si quis per publicum 5. Cod Inst. eod tit.* hinc interpolata est, plurimis resectis.
" *Cuiuscumque dignitatis militia*, C. Iust. ITINERE ALIO quàm solito deflectenti, exerranti, excedenti, qui cursu publico vtitur, cuiuscumque Dignitatis is sit, quingentis saltem passibus, pœnam comminatur *hâc l.* Valentinianus Sen. in eum quoque finem de deuiante ad se referri iubens. Nempè quia & ita cursum publicum fatigatum compe-

retat, ideò hâc inter alias ratione Valentinianus Cursui publico mederi instituit: Sic sanè Tribonianus in *l.2. Cod. eod.tit.* (quæ alioquin interpolata est ex *leg sup.*) per aliam viam eundi facultatem, nisi per quam cursus publicus stare dignoscitur vsurpare petat. Sic, sed aliâ iam ratione, Iudices diuerticola delitiosa sectari vetantur, *l. 4. de off. Rect. prouinc.* Et milites exerrare, *l.sup. de mutatis*: Sic & Nauicularij, vid. *l. inf.* Cæterùm (quod singulare est, & tamen *Cod Iust.* omissum est) hoc casu exerratio seu excessus *quingentis passibus*, id est dimidio miliario æstimandus venit, plectendúsque adeò qui hoc spatio exorbitat, quóque etiam proindè habetur: Paulo scilicet diuerticulo exerrare licitum, visendis fortè charitatibus, atque officio alicui explicando, verùm non excedere ad 500. vsque passus, vel vltra. Quod aliò traduci possit, aliâ tamen atque aliâ ratione: cuiusmodi exemplum est eius, qui quod equo, cuius vsus illi vsque ad Ariciam commodatus fuerat, vlteriore municipij cliuo vectus fuerat, furti damnatus ob hunc minimum excessum: quod memorat Valer. Maxim. *lib.8.c.2 §. vlt.*

¶ *Ad* CLABVLARII *cursus procurationem seu* MANCIPATVM, *Curiales in subsidium vocandos.*

XXVI.* Iidem AA. ad Mamertinum PP.Ö."

CVRSVS mancipes" clabularij ex quo" genere hominum debeant ordinari apertissima Lege † decreuimus; Quorum si prædictæ numerus functioni non potuerit occurrere", Curiales ad hoc munus sunt vocandi. Dat. VI. Kal. Mai, Valentiniano & Valente AA. CONSS [365.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.*
" *Mamertinus* sub Valentiniano Sen. PP. Italiæ, Illyrici, Africæ, vid *Prosop.*
" Procuratores, *l.23.sup.*
" Honorariis Codicillis ornatorum.
† *Legem suam* 23. intelligit.
" *Occurrere*, pro concurrere, sufficere.

COMMENTARIVS.

LEGEM suam 23. *sup. hac l.* Valentinianus Senior ita firmatum it, vt tamen ei quid addat; nempe vt non sufficientibus iis, quos *ea l.* ad Procurationem cursus clabularij eligi voluerit, putà iis qui honorariis codicillis Comitum, Præsidum vel Rationalium decorati fuerint, Curiales ad hoc munus vocentur. Proculdubio ad suggestionem eiusdem Mamertini Præfecti Prætorio, cui vtique hæc *lex* inscribitur, & cuius arbitrio pleraque *ea l.* commiserat, eò quòd is didicisset illos huic rei non suffecturos.

¶ Interim notandum è Curialibus mancipes cursus assumptos saltem in subsidium: quod etiam docet *lex* 35.51. *in f.* cùm alias è Curialibus non adsumerentur, etiam ex *alia* Gratiani *l.54.*

¶ *De* PARHIPPO *pluribus non dimittendis: de* TEMPORE *euectione comprehenso non egrediendo; neminique sine* EVECTIONE *cursu publico tribuendo.*

XXVII.* Iidem AA. ad Fortunatum" Consularem Pannoniæ Secundæ."

NEQVE plures parhippos dimittendos, nec emensis euectionibus dandam commeandi cuiquam facultatem, Grauitas Tua cognoscat. ¶ In eo autem ne admonitionem quidem adhibendam putamus, vt à nullo omnino cursus publicus sine euectionis auctoritate moueatur. Dat. V. Kalend. Iun. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS. [365.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Iust.*
" De *Pannonia secunda*, vide Ammianum Marcellinum, Optatum, Notitiam Prouinciarum, Sconhouianum, Notitiam Imperij, alios.

COMMENTARIVS.

TRIA capita *hac l.* continentur. *Primum*, ne plures PARHIPPI *dimittantur*; dimittantur *h.l.* & *l.40. inf.* & *l.2. inf. de Tractoriis*: id est, vt ne iudex permittat ab vno plus quàm vnum Parhippum moueri. Quid *Parhippus* sit? ostensum est prolixè ad *l.14.sup.* Sanè hinc fit, quod etiam Iulianus disertè Cursus publici copiam nonnullis faciens, vnius Parhippi meminit: vt, *ep. 20. ad Eustochium.* ἄχρι δέ τοι ὁ δημόσιος δρόμος ὀχήματι χρώμενον, ἑνὶ (ita enim locus ille interpungendus) καὶ παρίππῳ: & *ep.32. ad Aëtium Episc.* χρῆσαι δὲ ὀχήματι δημοσίῳ μέχρι τοῦ στρατοπέδου ἐμοῦ (id est vsque

ad

ad comitatum noſtrum) ὡς ἐπὶ παρίππῳ. Hine & ſignatè idem Valentinianus *l.29.infr. Hi tantum parhippum præſumant, quibus nos ipſi in Euectione quam facimus veredum cum parhippo tribui iuſſerimus.* Sed & Theodoſius M. *l.40. Quatuor*, inquit, *veredos cum parhippo.* Quare huius *legis* ſententia hic videtur: Vt maximè Princeps plures parhippos Euectione ſeu adnotatione ſuâ conceſſiſſet; attamen Rectorum prouinciæ non plures quàm vnum tantùm dimittere oportere, Ita nonniſi duas Angarias mouere licuit, *l.11. ſup.*

¶ *Secundum* caput huius *leg.* reſpicit *Tempus* Nempe, tempore emenſo quod Euectione continetur, Curſus publici copiam concedi cuiquam vetat. Vnde apparet, tempus ad quod vſque alicui commeanti curſum Publicum Princeps dari vellet, adſeribi ſolitum.

¶ *Tertio* capite illud admonet, quod nec admonitione egere putat, nemini ſine euectione Curſum publicum vſurpare licere. Id enim decantatum, & aliis *legibus* conſtantiſſimum eſt: vide *l. 8. 22. ſup. l.57. inf.*

¶ *De* PONDERE, *ſeu* ONERE *Redæ, Angariæ, Veredi;*

XXVIII. * Iidem AA. ad Probum PP."

QVOD iam Gallis" prodeſt, ad Illyricum" etiam Italiæque regiones conuenit redundare; vt non amplius reda quam mille pondo ſubuectet, & angariæ mille quingenta ſufficiat", veredo vltra triginta nullus imponat. Directa v. Kalen. Ian. Sirmio Valentiniano & Valente AA." CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" Illyrici & Italiæ, vt vel ex ipſa *leg* patet. Sanè Probus hic diſertè P.P. *Illyrici* vocatur *l.vn. in f. ne damna prouincial.* verùm de hoc plenè ad *l.7. inf de metallis.*

" Malim *Gallis*, id eſt *Galliis* & intelligit vt puto, *legem 17 ſup.*

" Illyricum indiſtinctè, Orientale, Occidentale, de quo ad *d. l.17.*

" *Sufficiant*

" Coss. id eſt A D.368. quò *hanc leg.* refero, pariter vt *l.vn. ne damna prouinc.*

COMMENTARIVS.

MENSVRAM ONERIS, ſeu ponderis modum, qui Redæ, Angariæ, Veredo, ne animalia plus nimio prægrauentur, definit *hac l.* Valentinianus Sen. pariter vt Conſtantius *l. 8. ſup.* & ipſemet Valentinianus iam antea *l.17 ſup.* & Tertiâ poſtea *l.30. infr.* Theodoſius M. quartâ & quintâ, *l.47.48. inf.* Et quidem ita, vt quod iam proderat Galliis, (nam ita hic legam, vt ſaltem malim:) id eſt, iam obtinebat per Gallias, ex ſuâ conſtitutione, putà *l.17. ſup.* id nunc ad Illyricum & Italiæ regiones (quorum Præfecto Prætorio *Probo* hæc *lex* inſcribitur) porrigat. Quod etiam ibi à Conſtantio aliquando conſtitutum fuerat conſtitutione ſuâ ad *Taurum P.P. Italia: l. 8. ſup.* Verùm procul dubio corruerat ſub extremis Conſtantij, quibus Curſum publicum attritum valdè fuiſſe ad Iuliani *legem* oſtendimus Quod ipſum oneris, ſeu ponderis definitionem attinet, de eâ affatim dictum ſemel ad *d. l. 8. ſup.* ¶ Tandem ex hâc ſingulari *lege* diſcimus, vni Præfecto Prætorio Illyricum & Italiam paruiſſe, de quo alibi plenè: & Illyricum quidem, in quo Sirmium; vbi vel ad quod *directa* hæc *lex* dicitur in *ſubſcriptione.* quomodo & aliàs *propoſita* ibi *leges* quæ ad hûc Præfectum datæ, vt docet *lex 1. de Teſtimoniali, & lex 18. de operib. publ.* vel quod idem valet, *Data*, id eſt, redditæ: videatur *Geograph. noſtra in Notitia vrbis Romæ.*

¶ PARHIPPVM *quis exigere poſſit.*

XXIX. * Iidem" AA. ad Domnum" Conſularem Siciliæ.

HI tantum parhippum præſumant, quibus nos ipſi, in euectione quam facimus, *Veredum cum parhippo* tribui iuſſerimus. Si quis verò citra noſtræ adnotationis indultum id licenter exegerit, ſeueriſſimæ ſubiaceat vltioni. Dat. IV. Non. Decemb. Triueris, Poſt" Conſſ." Lupicini & Iouini vv.cc. [368.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" Imò VALENTINIANVS *Valens & Gratianus AAA.* iam enim Gratianus in Imperium adſcitus fuerat.

" Vel quid deeſt, vel quid ſupereſt in hâc ſubſcriptione; vel inquam interecidit dies Acceptæ *huius leg.* vel ſanè *tollendum poſt.* Nam cur IV. Nonas Decembr. anni 368. (quo ſanè Valentinianus & Valens II. Coss. fuerunt) adſignaretur ita Conſulatus, *Poſt Coss. Lupicini & Iouini.*

COMMENTARIVS.

PARHIPPVM (de quo ad *l.* 14. *sup.*) exigi à quoquam vetat *hâc l.* Valentinianus Senior, nisi eum nominatim Princeps Euectione concesserit, vel vt ipse ait, nisi in Euectione quam facit, tribui iubeat, *Veredum cum parhippo.* Vt sanè fieri à Principibus solitum ostendi ad *leg.* 27. vbi ex *hâc* quoque *leg.* & *l.* 49. demonstraui: nonnisi vnum parhippum à Principibus concedi solitum: *Veredum*, inquit, *cum Parhippo.*

¶ *De* MENSVRA *redarum, déque* PONDERE *quod redæ, Angariæ, Veredo imponi potest.*

XXX. * Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Viuentium PP. G."

PERSPICVE sanxeramus †, vt in carpentis redarum mensuram subditam nullus excederet, & nemo amplius redæ, quam mille pondo; angariæ, quam mille quingenta; veredo, quam triginta" auderet imponere. Ideóque ad Inl. Magistros" Equitum & Peditum scripta porreximus, vt per loca, quæ huiuscemodi obseruationis excubiis munienda sunt, sollicitos Protectores" diligenté sque constituant, quo idem" & mensuram vehiculorum & vim onerum semper inspiciant, nihílque fieri contra hæc iura patiantur. Quinetiam, quotienscunque aliquis fuerit inuentus excessisse Legem, vel vehiculi inormitate" vel ponderis, quemlibet locum", quamcumque ille protulerit" dignitatem, quidquid vltra mensuram esse constiterit, apud se Protector qui insolentiam depræhenderit retentabit, donec super eo qui interdicta contempserit ad Clementiam Nostram relatio dirigatur. Dat. IX. Kal. Octob. Valentini ano & Valente II. AA. CONSS. [368.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Viuentius* PP. sub Valentiniano Sen. Galliarum scilicet, vt disertè habet Inscriptio *legis* 4. *inf. de Censu*: *l.* 3. *Inf. de Relationibus*: & *l.* 1. *de fide*, & *iure hasta.* Eidémque & aliæ plures *leges* inscribuntur.
† Ante quinquennium fermè, intelligit *legem* 17 *sup.* cui similis & *lex* 18 *sup.*
" *Trecenta* Salmasius, *in Hist. Aug. p.* 209. malè *dixi* ad *l.* 12 *sup.*
" De *Protectoribus* vid. *suo tit.*
" *Idem*, id est *iidem.*
" Alias *enormitate*: vt *l.* 17 *sup.* enormium vehiculorum. Verùm inorme & enorme olim promiscuè dictum. Vide exempla apud Salmas. *Histor. August. p.* 61. quibus hoc deinceps addatur.
" *Locus* pro ἀξίᾳ & officio, vid. *Gloss. Theod.*
" Vel prætulerit.

COMMENTARIVS.

DE MENSVRA redarum, déque PONDERE seu onere, quod Redæ, Angariæ, Veredo imponi potest, est hæc Tertia iam Valentiniani Imp. Constitutio, ad Viuentium P. P. Galliarum scilicet data: duæ enim iam fuerunt, *lex* 17. & 28. *sup. h. t.* Et hâc quidem id rursum confirmat, quod ante perspicuè sanxerat, vt hîc disertè profitetur. Idque per Galliam rursum, quod & ipsum indicat *d. l.* 28. Singularia tantum ad huius rei obseruantiam hîc addita notentur.

¶ *Primò* ait Valentinianus, sese in id, ad *Magistros Equitum & Peditum* literas dedisse, vt exploratores hanc ad rem locis idoneis ab his collocarentur. Quæ commissio seu delegatio extraordinaria hîc notanda est: cùm alioquin Cursus publici cura ad Magistratus ciuiles pertineret, ad Præfectos Prætorio inquam, Magistros officiorum, Rectores prouinciarum: de quo vide *leges* quas cumulo in *Paratitlo*: Nominatim verò hîc Magistri Equitum & Peditum per Gallias obseruandi, quorum multa mentio apud Ammianum Marcellinum, & in Notitiâ Imperij. Hac sanè tempestate, imò hoc ipso quoque anno Amm. Marcellinus *lib.* 27. *p.* 371. & 375. memorat disertè Iouinum & Seuerum Magistros rei Castrensis, seu Magistros Militum in Galliis; cui Iouino inscribitur An. 367. *lex* 9. 10. *sup. de re militari*: ac nominatim Seuerum Magistrum Peditum vocat Amm. Marcellinus *d. lib.* 27. *p.* 367.

Secundò, *Protectores* hanc ad rem constitui iubet idem Imperator Valentinianus, à Magistris Equitum & Peditum: Protectores inquam, quorum nonnulli Armatam militiam gerebant, de quibus *sup. suo tit. de Domesticis & Protectorib.*

¶ *Aduersus*

¶ *Aduerſus* MINISTRORVM *curſus publici exactiones & concuſsiones.*

xxxi. * Idem AAA. ad Catafronium" Vic. Ital.

NEc Mulionibus", nec Carpentariis", nec Mulomedicis curſui publico deputatis, mercedem à quoquam Sinceritas Tua fuerit" miniſtrari, cum, iuxta publicam diſpoſitionem", annonas & veſtem, quam hiſdem credimus poſſe ſufficere, conſequantur: & cetera. Dat. xviii. Kalend. Septemb. Triueris, Valentiniano & Valente iii. AA. CONSS. [370.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Inſt.* Iungenda *huic*, eſt *lex* 2. *inf ne opera à collatoribus.*
" De Mulionibus vide *l.* 10. 14 *ſup. l.* 34 53. *inf.*
" Opifices vehiculorum, *l.* 17 *ſup.*
" *Ne fuerit*, id eſt ſinat: minus enim amplector quod alius putabat, *faciat.*
" *Diſpoſitionem* hîc in re vox propria: vide *Gloſſ.*

COMMENTARIVS.

MINISTRORVM, qui circa curſum publicum occupati erant, putà Mulionum, Carpentariorum (qui ſcilicet vehiculorum opifices erant) & Mulomedicorum deprædationi & rapinis occurrit *hac l.* Valentinianus Senior; Quæ quidem pars eſt prolixioris Conſtitutionis Valentinianeæ, vnde deſumpta eſt quoque *lex* 2. *infr. ne opera a conlat. exig.* quæ proinde *huic* coaſſanda venit; quâ pariter iniuſtæ cuidem operarum exactioni occurſum it. ¶ Ergo cùm Miniſtri illi tres à commeantibus aliquid exigere iam *mercedis* loco auderent, id prohibere *hâc l.* viſum Valentiniano: nempe quod hi iam annonas & veſtem ex publico ſufficientem conſequerentur. Quare concuſſionis genus id abolitum nunc it: vt ita integrum beneficium Principale conſtet ei citra concuſſionem, quem Euectionis beneficio mactare voluit.

¶ De *Mulomedicis* interim hæc *lex* notanda venit: quorum mentio fit quoque *l.* 2. *inf. de excuſat. artificum.* Meminit & Firmicus *lib.* 8. *cap.* 13. & extant Vegetij *libri quatuor Artis Veterinariæ* ſeu *Mulomedicinæ*, vbi memorat alios qui de *Mulomedicina* ſcripsêre, Pelagonium, Columellam, Chironem, & Abſyrtum ſeu Apſyrtum. Scripſit & Hierocles *Hippiatriam.* Extant hodie & Abſyrti, & Hieroclis, & Pelagonij ἱππιατρικά, aliſque Veterinarij Authores Græci, in quibus & Theomneſtus. Peculiares certè Mulomedici curſui publico deputati ex *hac l.* notentur, qui ſcilicet in mutationibus curam gerebant curandorum ibi animalium, aliorúmque veterinorum curſui publico deſtinatorum. Notentur in vniuerſum tria hæc miniſteriorum genera in curandis ibi accurandiſque animalibus & vehiculis; Mulionum ſcilicet, Carpentariorum, Mulomedicorum.

¶ SENATVI, *ſeu Senatus Legatis, ad Imp. proficiſcentibus euectionum ſeu curſus publici copiam patere definit Valentinianus, duplicique argumento adſtruit.*

xxxii. * Idem AAA. ad Ampelium."

EVECTIONVM copiam Senatui, cùm proficiſcendi ad nos neceſſitas fuerit, Sereniras Noſtra largita eſt: Nam ſi Adclamationibus Populi Romani noſtri, aliiſque antiquis & ſollemnibus rebus, conceſſa iugitas" inlibata ſeruatur, Prouincialibus etiam, quando è re eſſe cenſerent, euectionum copia non negata eſt, vt ad nos ſumpta euectione contendant, quanto magis huius arbitrij his facultas eſt deferenda, quos, collegij merito, videre frequentius cupimus. Dat. iii. Id. Decemb. Triuer. Gratiano A. ii. & Probo CONSS. [371.]

NOTÆ.

* *Lex* 6. *Cod. Inſt.* hinc in alium planè ſenſum interpolata eſt. Iungenda *huic* mihi videtur *lex* 10. *infr. de maleficis*: alterutrubi tamen die emendato.
" *Ampelius* P.V. Romæ ſcilicet, vt diſertè docet Ammianus *lib.* 28 *p.* 386 (in huius ipſius anni Geſtis) & *p.* 396. & hoc ipſo anno *lex* 3. *ſup. de denunciat. l.* 1. *infr. de equis curulib l.* 21 *infr. de Epiſcop. l.* 1. *ſup. de natur. fil. l.* 10. *inf. de maleſ.* (quæ *huic* iungenda eſt) item anno proximo complures aliæ *leges.*
" *Iugitas.*

COMMENTARIVS.

SENATVI Vrbis Romæ, si quando scilicet *Legationem* ad Principem mittere velit, Euectionum seu cursus publici copiam simul & semel tribuit Valentinianus Sen. *hâc l.* cui coassandam censeo *legem* 10. *inf. de Maleficis & Mathematicis*: (de quo mox plura) Idque Valentinianus constituere se ait duplici argumento. Primo quidem, argumento desumpto à *Populo Romano*, cuius hunc ego sensum puto: se populo Romano veterem morem iugiter seruare, quo adclamationes populi Romani, aliáque solemnia, putà nuncij ad se perferuntur medio cursus publici: multò magis sese inclamaturo & allocuturo se Senatui Euectionum copiam deferendam. Nempe quod ex Symmacho liquet discertè, *lib.* 10. *ep.* 37. & Auctario eius *ep.* 22. & 31. quicquid acclamabatur Romæ à Populo Romano, id ad Principis notitiam illicò referebatur, vehiculo publico. Imò & solemnes alij populi actus. Ergò multo msgis Senatui id concedi oportere, si quando proficiscendi ad se necessitas fuerit. Secundum argumentum est à *Prouincialibus* ad *Senatum*: nempe, quod etiam prouincialibus, si quando Legatos ad Principem mittere è re esse censeant, medio cursus publici vti liceat: id quod præter hanc *legem* docet quoque *lex* 6. (quæ & ipsa est Valentiniani biennio ante hanc *legem* data:) & *l.* 9. *infr. de Legatis, & decret. legat.* (vt omittam etiam Legatis Gentilium id datum, *l.* 9. *sup. de re milit.* & *l.* 57. *inf. hoc titulo*:) Inde iam à minori, à populo Romano inquam, & à Prouincialibus, ad maius, id est ad Senatum, argumentatur Valentinianus; multò magis huius arbitrij ius Senatui deferendum & Senatoriis Legatis, additâ ratione; *Quos*, inquit, *collegij merito videre frequentius cupias*: quæ Tertia iam ratio est, nempe de Senatorum numero & collegio sese Principes subindè professi sunt; quâ de re iam dixi ad *l*....

¶ Ex dictis interim superiùs Tria notentur (imò Quatuor) hominum genera, qui suo arbitrio Cursum publicum vsurpare poterant; Legati inquam Populi Romani, Gentilium, Prouincialium, & Senatus Romani. Vnde iam patet, quàm ineptâ interpolatione hanc *legem* corruperit Tribonianus, qui interpolatæ à se *huic legi* inque *Codicem* suum relatæ, hunc sensum aptauit, *Euectionum copiam patere Senatori euocato à Principe, & à se mox recedenti.* Cùm hæc *lex* neque sit de peculiari Senatore aliquo, verùm de totius Senatus Legatis; neque de euocatis à Principe, verùm de proficiscentibus vltrò ad Principem. Quanquam ipsemet Tribonianus sibimet aduersatur, cùm *initio legis* de Senatu agat, eiúsque mentionem seruet. Tanta fuit eius ἀβλεψία, vel potiùs securitas.

¶ Illud ad intimum *huius l.* intellectum ex Historia addendum, hoc illud tempus esse, quo Senatus Romanus sæuiente in se supra modum *Maximino* Vicario Vrbis Romæ, atque efferato Principe, Ampelio etiam P.V. cui hæc *lex* inscribitur, cognitionem præbente, mox & Senatui negotio dato, Senatus frequentibus legationibus Principem adiit, malis remedia postulaturus: cuius rei historiam exequitur Ammianus Marcellinus *lib.* 28. & ipse eam exequor ad *d. l.* 9. 10. *inf. de maleficis*: quarum postrema *huic l.* mihi coassanda videtur. Cúmque omnia circumspicio, simulationis omnia plena hic puto, siue à parte Ampelij P. V. qui querelas ad Principem peruenire voluerit, siue à parte Valentiniani, qui dum in Senatum sæuiret, hoc ei simulachrum affectûs obiecisse videtur.

¶ *De* VESTIBVS *militaribus, & earum Translationum: 1. déque* Euectionibus *in id: 2. & de* Loco *ad quem vsque transferenda: 3. earundémque* Inspectione *antequam mittantur.*

XXXIII. * Iidem AAA. ad Constantium."

VECTIONVM emitteodarum, etiam per cæteras" prouincias, duntaxat in rranslationem vestium" Tua Sioceriras" habear facultatem, vt si fortè in itinere Vicarius oon fuerit, eùm vestes eædem transferuotur, tarditas nulla generetur: Certè, vbi idem Vicarius forte morabitur, aut dimitret" tuas, aut alias ipse reoouauir." Er hoc quidem coostiruitur exemplo, quo aurum argentúmque transfertur, io quo vtique nullum euectiooibus tuis adfertur obstaculum, quominus id quod rransmissum fuerit, ad loca statutá perueniat. ¶ Eædem autem vestes militares vsque ad ea loca sunt transfereodæ, vbi ipsi milites sunt constituri: *Neque eoim paulo diuerticulo abducendi sunt ab excubiis sibi pro publica vtilitate commissis.* ¶ Tales igitur vestes à prouinciis dirigaorur, quæ priusquam mouentur, iospectiooe Grauitatis" Tuæ displicere noo possiot. Dat. VI. Id. Iul. Robore", Gratiaoo A. III. & Equitio V. CONSS. [374.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iustin.*
" Rectorem prouinciæ alicuius, vt ex tota *lege* liquet: & quidem vt nonnulla persuadent, per *Gallias*.
" Non tantùm per prouinciam quam administras.
" Militarium, vt ex *fine legis* liquet: de quibus *suo titulo sup. lib.* 7.
" *Tua Sinceritas*, ad Rectorem prouinciæ, *hac leg.* & *l.* 8 *sup. de Iurisdict.* ad Præfectum Prætorio, *l.* 35. *infr. h. t.* & aliis: vid. *Gloss.*
" *Dimittere* Euectiones: *Dimittendi* vox propria hîc, sic & Naues dimitti dicuntur ex portu seu litore, *l.* 3. *de litor. seu itin. custod.*

" Pro *renouabili*.
" *Tua Grauitas* ad Rectorem prouinciæ.
" De hoc vide mox *Commentarium*.

COMMENTARIVS.

De Vestium Militarium (de quibus fuit *Titulus* peculiaris *lib. 7. ſup*) tranſlatione, eſt hæc Valentiniani Sen. Conſtitutio, quâ Tria capita continentur: è quibus Tertium ab hoc Titulo alienum eſt. Primum pertinet ad eam quæſtionem, an & quatenus Curſum publicum, & Euectiones in id, emittere poſſit Rector prouinciæ? De ſua prouincia id equidem certum eſt, & verò *hac leg.* præſupponitur: Atenim id *hac leg.* quoque aſſeritur de cæteris prouinciis eiuſdem Diœceſeos: Nempe huiuſmodi Euectiones locum & vim habere, non in eâ tantùm prouinciâ quam Rector prouinciæ regit, verùm etiam per cæteras prouincias vniuerſæ diœceſeos, ſcilicet illius in qua eſt illa prouincia. Quod vtique ſingulare eſt in hac ſpecie, vt Rectoris authoritas locum habeat extra prouinciam ſuam. ¶ Quare quod in conſequentiam ſubijcitur, ſi Vicarius (integræ Diœceſeos, quod ex *hac* quoque *ipſa leg.* intelligitur) in itinere non fuerit, ſine mora ad Euectionem Rectoris, veſtes Curſu publico transferri debent: ſi ſit, vel Euectiones Rectoris dimittere poſſit, vel alias renouare. Quod & ipſum ſingulare eſt, vt Vicarius vel alienæ Euectioni locum facere poſſit, vel ipſe nouam Euectionem dare queat. Et hæc de ſententia Primi capitis *huius leg.* eiúſque Ampliationibus.

Sequitur Ratiocinatio; Nempe id quod hac parte ſtatuitur, exemplo tranſlationis auri & argẽti firmatur, quod iam certum erat, nempe poſſe vtique hoc caſo Rectorem prouinciæ Euectiones facere: Auri ſcilicet atque argenti tranſlationis hoc ſpeciale aliquando priuilegium fuit; quod in his neruus Reipubl. & Militiæ conſiſteret: verùm id ad veſtes quoque Militares nunc porrigitur, in quibus non minus neruus Militiæ conſiſtit: Specierum ſcilicet harum largitionalium id priuilegium fuit, vtpotè maximè neceſſariarum; Et in commune etiam aliquando ſpecierum quarumcunque largitionalium id priuilegium fuit, vt eum aliàs Vicarij, & Rectores, Euectionum faciendarum ius non haberent, hoc caſu haberent: *hac leg. & l. 13. 18 20 ſup. & l. 40 infr.*

¶ Secundo *huius leg.* capite definitur, ad quem vſque locum veſtes Militares transferendæ ſint? Nempe ad ea vſque loca vbi Milites ſunt conſtituti: Ratione addita, quod militem ab excubiis ſibi pro publica vtilitate commiſſis, ne paulo quidem diuerticulo abduci oporteat: quò ſpectant & varia alia iuris militaris conſtituta.

¶ Poſtremò, inſpici veſtes diligenter à Iudice iubet, antequam dimittantur; num aptæ ſcilicet, & idoneæ militibus ſint, neque aliæ mittantur. De qua ſpecierum Militarium, annonæ, veſtis, inſpectione dixi ad *l...ſup.*...vid. & *Gloſſ. Theod.* in verb. *Inſpicere*.

¶ Tandem ſingularis *huius leg.* ſubſcriptio notanda venit, vbi dicitur ea Data *Robore*, vbi tum Valentinianus Sen. erat: cuius loci vnus præterea Ammianus Marcellinus meminit *lib.* 30. his ipſis Coss. (quod V. C. Lindembrogius iam notauit,) *Gratianus*, inquit, *adſcito in trabea ſocietatem Equitio Conſule, Valentiniano poſt vaſtatos aliquos Alemanniæ pagos munimentum ædificanti prope Baſileam, quod appellant accolæ* Robur, *offertur Præfecti relatio Probi docentis Illyrici clades*. Abſque hoc Ammiani Marcellini loco foret, huius loci ſitus ignoraretur. Hanc ſanè *huius legis* ſubſcriptionem ſi vidiſſet Cluuerius, non illa neſcio quæ de robore ſeu ſacra quercu ſcripſiſſet, *lib. 2. rerum Germanic. cap. 5.* quæ alieniſſima ſunt. Qui & in eo falſus eſt, quod Ammiani Marcellini verba ita accipiat, quaſi ipſa Baſilea *Robur* ab accolis dicta fuerit, cùm id de munimento prope Baſileam ſcribat Ammianus Marcellinus: At Stumphius, è tribus Vvartembergenſibus arcibus, quæ terræ motu deiectæ fuerunt A D. 1356. versùs Rhenum, mediam, cuius turris adhuc ampla extat, firmiſſimis muris etiamnum operéque veterum Rom procul ſpectabilis, *Robur* hoc fuiſſe putat, adductis Hiſtoriographis & Antiquitatum indagatoribus. Alij eum locum volunt Baſileæ, qui & in antiquis diplomatis, etiamnum *Burgus* vocatur *Auff-Burg*, vbi Cathedralis Eccleſiæ area eſt: quæ ſententia eſt Vrſtiſij *in epitome hiſtor. Baſil. c. 7. p. 69. 70.* qui idem *Accolas* apud Am. Marcell. interpretatur, de ipſis Baſilienſibus, & in Epiſcopalibus adhuc diplomatis, hunc eundem locum *in Caſtro* nuncupatum ſcribit.

¶ *De* Reparatione *curſus publici per Africam.*

xxxiv. * Iidem" AAA. ad Heſperium pp. ô."

Qvia in omnibus aliis" prouinciis veredorum pars quarta reparatur", in Proconſulari" prouincia tantum detur, quantum neceſſitas poſtulauerit, & quidquid abſumptum" non habuerit, hoc ne pro debito" habeatur, nec à prouincialibus poſtuletur. Non dubitamus autem, plus quàm quartam ad reparationem neceſſariam non eſſe iumentorum. ¶ Præterea in ſingulis mutationibus" arbitramur, ternis veredis Muliones ſingulos poſſe ſufficere. ¶ Nam vt Stabula impenſis publicis extruantur, contra rationem eſt: cùm prouincialium ſumptu citius arbitremur & vtilius adaptanda. ¶ Iam vero Mancipium", non ab Ordine", nec à Magiſtratibus" accipienda videntur obſequia, ſed ab Officio Proconſulari" qui miſſione donantur, vel ex aliis Officiis", quos idoneos atque emeritos eſſe conſtiterit: Non enim improbabilis hæc diſpoſitio" eſt, cùm in cubiculariis" Regionibus hæc conſuetudo ſeruetur. Dat. III. Kal. Mart. Triueris, Gratiano A. IIII. & Merobaude conss. [377.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Lex 7. *Cod. h. t.* hinc decurtata & interpolata est.
" Immò VALENS, *Gratianus, & Valentinianus*, vide *Chronolog.*
" De *Hesperio* hoc PP. *in Prosopograph.* Putat tamen vir doctus hic reponendum P.C. *Afr.* quomodo vocatur anno superiore 376 *l. 3 inf de scenicis* propter Proconsularis prouinciæ & officij mentionem in *hâc l.*
" An Africæ, & totius Præfecturæ, cui præerat Hesperius?
" Collatione factâ à Prouincialibus.
" *Proconsularis Prouincia*, Africæ scil. vid. *Geograph.*
" Ita MS. non *adsumptum*, & quidem vnica voce, vt habent editiones: locus adeo corruptus, vt eum sanare frustra hactenus conatus sim. Fortè ita restituendus, & *quidquid adsumptum non opus erit*, ad *sumptum*, id est, ad reparationis cursus publici expensas.
" Tributi nomine.
" De Mutationibus, v. & *l. 36. 53. & 58 infr.*
" Cursus publici.
" Ordine, id est, Curiâ, seu Curialium ordine.
" *Magistratibus*, id est, Duumviris & quibuscunque aliis Magistratibus municipalibus.
" Proconsulis Africæ.
" Aliorum Iudicum.
" *Dispositionis* vox hîc propria: v. *Gloss Theod.*
" X. *Clabicularis*: De his regionibus dicam mox. Sunt qui reponant, *suburbicariis*: malè.

COMMENTARIVS.

GRATIANI Imperatoris duæ constitutiones sequuntur de cursu publico. Hæc est de REPARATIONE cursus Veredarij & nominatim quidem per Africam Proconsularem; Eáque lata ad suggestionem Hesperij Præfecti Prætorio, imò & dispositionem eius perlatam in Notitiam Principis: quæ vt variis capitibus constabat, ita ad eam nunc rescribit, suámque sententiam & arbitrium expromit: quò pertinent multæ voces & formulæ *huius legis*. Nam cùm cursus veredarius in aliis omnibus prouinciis hoc tempore repararetur, & in Africa proconsulari reparari eum oportuit, vt cæteroquin sæpè cursus reparatione eguit: quatuor de causis: putà, attritis seniónе confectis, vel etiam euectis veredis (quomodo & animalia bastagariis reparari sæpè oportuisse docet *lex 4. infr de murilegulis*) item Mulionibus ad paucitatem redactis, tùm & stabulis dirutis, tandem & Mancipum defectu (ad quam reparationem pertinet quoque *lex 42. inf. l. 7. infr. de indulg. deb.* vid. & *l 4 de murileg.*) Igitur quatenus reparatio hæc tùm Veredorum, tùm mulionum, tùm stabulorum, tùm mancipum, per Africam Proconsularem facienda esset, *hâc l.* disponit Gratianus, totidem seu quatuor capitibus: è quibus duo tantùm seruauit (& adhuc interpolata) Tribonianus: putà de veredorum reparatione, & stabulorum exstructione duobus reliquis, de Mulionum & Mancipum reparatione omissis.

Primò igitur capite definit Gratianus, cùm in aliis prouinciis quarta pars repararetur, in Proconsulari prouincia Africa tantum numerum reparandum, quantum necessitas postulauerit; sub duplici scilicet adhuc temperamento; quorum prius, vt nihil exigatur eo nomine à prouincialibus, nisi quatenus necessitas postulauerit: posterius, imò putare se omninò, quantum huic rei in Africa quoque proconsulari suffecturum.

Ex quibus varia interim colligere licet: *Primò* Reparationem hanc veredorum & iumentorum sumptu prouincialium factam, id est, exactum quid à prouincialibus eo nomine. *Secundò* obseruandum, quantam iumentorum partem regulariter reparatam, (cùm decimum animal bastagariis reparari voluerit Valens *d. l. 4. inf. de murilegulis.*) Quartam inquam partem, quod *Tertiò* notetur, eius numeri qui in singulis stabulis erat: certo videlicet numero, quod & ipsum *Quarto* loco obseruo: Certus inquam & status numerus Veredorum erat in singulis stabulis. Quod discere est quoque ex Procopio *lib.....p.....* qui disertè ait, quadraginta equos in singulis mansionibus stabulari solitos. Non idem colligere licet (quod putauit nonnemo) ex *l. 3. sup. hoc titulo*, vbi Constantinus queritur eò tùm peruentum, vt suis Itineribus vix vicenorum agminalium numerus subministrari posset. Ex quo loco, cum Procopij loco collato, Vir doctus differentiam hanc colligebat, in mutationibus viginti fermè equos fuisse, in mansionibus quadraginta: Quod inane est; cur enim plures fuerint in mansionibus quàm in mutationibus? Ac vt maximè fuissent, non tamen dicta Constantij *lex* ad mutationes pertinet, aut ad cursum publicum fiscalem, verùm ad equos agminales qui à prouincialibus præbebantur in via militari transuersâ seu obliquâ, vt *ad eam legem* pluribus ostendi.

¶ Secundo capite *huius leg.* quâ reparationem cursus publici instituit Gratianus, *Mulionum* numerum definit: Nempe singulos muliones ternis veredis sufficere: de quibus Mulionibus agitur & *l. 10. 14. inf 31. sup & l. 53. inf.* qui & serui publici dicuntur mutationibus deputati, *l. 58. infr.* Hippocomi, *l. 37. & 50. infr.* Quorum etiam meminit Procopius *dicto loco*, statim enim postquam dixit, quadraginta equos in singulis mansionibus stabulatos, subiicit: *Et ibidem hippocomes ad curandos quot poterant equos fuisse destinatos.*

¶ Tertio capite iubet, *Stabula* veredorum prouincialium sumptu extrui, non publicis impensis, Reipublicæ videlicet (quod tamen nonnullos tùm voluisse, verba *huius l.* ostendunt.) Et rationem addit, quod citius & vtilius stabula reparari possint prouincialium sumptu, quàm impensis publicis: vt cæteroquin quæ publico nomini accurantur, & seriùs & deteriùs adcurantur: In *l. 7. Cod. Iust. de cursu publ.* quæ hinc alioquin decurtata & interpolata est, hæc ratio additur, quod prouincialibus stercus animalium pro suo salario relinqueretur. De stabulis alioquin his vide & *l. 16. 17. 35. 37. in fin. de operib. publicis*: quæ & Receptacula animalium publicorum dicuntur, *d. l. 35.* circa hæc multa singularia fauore cursus publici constituta. Nempe quamuis nouum aliqod opus moliri Iudicibus non liceret inconsulto Principe, stabula tamen excitare ex vsu publico licuit, *d. l. 16. 17. 37.* Ex hoc certè loco discimus, stabula excitata ex collatione & sumptu prouincialium.

¶ Postremum caput est de *Mancipibus* cursus publici, eorúmque reparatione: de quibus agitur & *l. 15. 22. sup. l. 35. 36. 42 53. 60. 65. inf.* & *19 sup. de Curiosis.* Ex quonam videlicet hominum genere adsumendi sint: Non inquit, ab ordine, id est ex iis qui Duumuiratu functi, verùm ex officialium numero,

numero, qui missione donati sunt seu emeriti, officiorum Veterani (vt vocantur *l. 45. in fin.* pariter vt *l. 42. 46. inf.*) Sanè & ita Valentinianus, Gratiani pater, ad procurationem cursus clabularij eligi voluit ex eo hominum genere, qui in prouinciæ Comitiuæ & Præsidatus aut Rationum Epistulis ab omni se ciuilium & publicorum officiorum ministerio remouerunt, *l. 23. sup.* Idémque non nisi in subsidium illis non sufficientibus; Curiales ad hoc munus vocari voluit *l. 26. sup.* Atque id est etiam quod Gratianus *fine huius legis* addit, quóque respexit, *cùm & in clauicularis regionibus hæc consuetudo seruetur.* Ita enim locum hunc restituo, repositâ voce *Clabicularis*, loco *Cubicularis*: tùm argumento *dictæ legis 23. & 26. sup.* tùm ex ipsa *huius legis* mente: nempe à clabiculari seu clabulari cursu ad Veredarium argumentatur *hâc l.* Gratianus, sic vt in vtroque circa mancipes hâc parte idem obseruari velit, & mancipes vtriusque cursus ex eo genere quod dixi, sumi. Quare non debuit vir doctus *Vrbicarias* regiones hic somniare, vel, vt alius, *Suburbicarias*: Ac proinde etiam hic *Regionum* vox, non pro prouinciis integris accipienda venit, verùm pro Stationibus (vt vocantur *l. 5. sup. de Curiosis*: quæ & ipsa apertè est de Cursu clabulari, & stationibus clabulariis) eodem sensu quo *l. vlt. de defensorib. ciuit. l. 2. de integri restit. l. 10. de curiosis*: *l. 8. sup. ad fin. h. t.* vbi *Regionibus præstituti* non alij sunt, quam stationarij, *l. 1. sup.* mancipes stationum cursus vehicularis, ῥεγεωνάριοι, ῥεγεωνάρχαι: Regionis ergo quas Græci χώρας, à quibus *Chorepiscop.* ¶ Porrò Theodosius M. postea hanc reparationis & Mancipatus iniuriam ab Officialibus submouit, *l. 42. infr.*

¶ *De* Nvmero *veredorum & vehiculorum, quæ vno die ex vno loco moueri possunt.*

xxxv. * Imppp. Valens, Gratianvs & Valentinianus AA. ad Ausonium pp. ō."

Nvllo vnquam oppido", aut frequenti" ciuitate, mansione denique, atque vico, vno die vltra quinque *Veredorum* numerus moueatur"; ac si quis eorum qui *Præpositi*" vocantur, aut *Mancipes*, publico denique cursui nomine aliquo præsunt, hunc quem præscribsimus modum patiatur excedi, seuerissimæ" Sinceritatis Tuæ auctoritate compescetur, aut militans exauctoritatem" subibit, aut Decutio vel Maneeps" relegatione annuâ plectetur. Hi autem qui suprascribtum numerum supergredi molientur, cuiuscunque sint honoris aut nominis, quinque argenti libris in" vnius veredi vsurpatione multentur. ¶ Si tamen necessitas maior coëgerit, super" sollemnem numerum, iubemus admitti, quos aut sacras" literas ferre constiterit, aut habere in euectionibus adnotatum, *Vt aliqua de causa instantius ire iubeantur*; quod vel Spectabilis" Viri Officiorum Magistri vel" Sinceritatis Tuæ literis oportebit adscribi, vt exsistet" euidens causa quæ præscribtum legis excedat. ¶ In *Vehiculis* etiam hae volumus tatione moderati, ne supra assium" numero" reda moueatur. *Quod facinus Sublimis Auctoritas Tua si contra vetitum cernat admitti, pro motu suo seueritate cohibebit. Dat. xii. Kal. Mai, Triueri Valente vi. & Valentiniano ii, AA. conss. [378.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iustin.* Nisi quod ex hâc partim, partim ex *l 40 in fin. inf. lex 8. Cod. eod. tit.* interpolata & conflata est.

" Galliarum: vide Symmachum *lib. 1. ep. 18. 14. 16.* Ipse Ausonius de se *Præfectus Galliis, & Lybiæ, & Latio.* Et in *Gratiarum actione*, initio anni sequentis. *Agant pro me gratias voces omnium Galliarum, quarum Præfecto hanc honorificentiam* [Consulatus] *detulisti.*

" Nota hunc locorum recensum: *Oppidum, Ciuitas frequens, Mansio, vicus.* De quo mox.

" Ita Gratianus amat loqui: sic *l. 11. infr. de Medicis & Professorib. frequentissimis in ciuitatibus.*

" *Mouendi* vox, *hic & fine legis* propria, vt alibi. vid. *Gloss.*

" Qui cursui publico præerant: non vno nomine vocabantur, *Præpositi, Mancipes*: de quo in *Paratitlo.* Iidem & Procuratores, *l. 13 sup. l. 38. inf.* ὁ τῷ δημοσίῳ δρόμῳ ἐπιτελλόμενοι. Procopo Vandal. *1. p.* 111.

" Malim, *seuerissimâ.*

" *Exauctoritas*, pro exauctoratione. Quid *exauctorare* sit, quid *exauctoratio* in militiam, notum; de eo vide & Plinij *ep 31 lib 6* Sidonium Apoll. *lib. 1. ep. 7.*

" Forte, *municeps.*

" In vnum Veredum vsurpatum,

" Vltra solemnem numerum.

" Principis'

" Officiorum Magister hoc tempore adhuc Spectabilium numero erat, de quo dixi ad *l. 18. sup. de Quæstorib. Magistri officiorum, &c*

" Euectiones scilicet hi duo dabant: de Præfecto Prætorio fidem quoque facit *lex 9 12. sup. l. 40. 56. in fin.* de Magistro officiorum pariter *lex 8. 9. 12. sup:*

" Exsistat, extet.

" Fortè *adscriptum*, vel *assignatum.*

" Numerum.

COMMENTARIVS.

NVMERVM solemnem veredorum & vehiculorum, quæ vno die ex vno loco, moueri possent; definit *hâc l.* Gratianus. Ne alioquin effuso numero commoto, cursus publicus laceretur; vel necessitate publicâ vrgente non suppetat. Quo etiam fine inter alia numerus ab vnâ personâ vsurpandorum non vnâ constitutione coercitus fuit. Vbi obiter notanda varia loca in quibus cursus publicus constitutus erat. Nempè quatuor hæc, *Oppida, Ciuitates, Mansiones, Vici.* De quo vid. Bergerium *des grands chemins de l'Empire, lib. 4. cap. 9. num. 2.* vbi hanc *legem* laudat de Mansionibus: vid. & *l. 1. 23. sup.* ¶ Ergo vltra quinque Veredos ex eodem loco vno die moueri vetat *hâc l.* Gratianus. Atenim paulò liberaliùs posteà Theodosius M. sex Veredos vno die moueri, non vltrà, permisit, *l. 40. inf.* Pœnâ propositâ tùm id permittentibus tum vsurpantibus: permitentibus, inquam, iis qui Cursui publico præsunt, quorum tria genera indicantur, *Præpositi*, de quibus Præpositis Cursus publici, seu Cursualibus, agitur quoque *l. 9. sup. de Curiosis*, meminit & Symmachus *lib. 2 ep. 46. in fin.* & Cassiodorus *5. var. 5. in fin.* Secundò, *Mancipes*, de quibus vid *Paratitlon.* Tertiò, his verbis designantur: *Sine alio nomine designentur*: quomodò & *l. 4. sup.* Præfectos vehiculorum atque omnes qui cursu publico præsunt. Sic & Præpositi mansionum, *l. 21. inf. de Decurion.* ¶ Pœna verò his, quos dixi, hæc imponitur, Exauthorationis, id est, degradationis, vel Relegationis annuæ: illa, si militans sit: ista, si Decurio, aut *Municep.* (ita enim lego): vnde colligitur, Præpositos cursus seu Mancipes sub Gratiano sumptos in Præfectura Prætoriana Galliarum, ex Decurionibus quoque cùm in Præfectura Prætoriana Italiæ idem ex ordine sumi voluerit, *l. 34.* quomodo & sumpti per Ægyptum, *l. 51. infr.* per Africam proconsularem, *l. 64. inf.* Et hæc de Permittente.

¶ Vsurpanti verò vltra definitum numerum cuicunque, quinque argenti librarum pœnam in singulos veredos vsurpatos vltra eum numerum imponit. ¶ Et *Exceptiones* tamen duas addit: posse scilicet supra solennẽ illum numerum quinque veredorum vno die alios vsurpari: si videlicet Principis literas ferat, aut in Euectione Magistri officiorum vel Præfecti Prætorio (nam hi Euectiones dabant) additum nominatim fuerit, *vt commeantes instantiùs ire iubeantur.* Et hæc de Veredorum numero.

¶ *Vehicula* quoque seu redas eodem die ex eodem loco vltra certum numerum moueri vetat *hâc l.* Gratianus: Quis autem numerus ille sit, his verbis quidem continetur, *ne supra assium numero reda moueatur*: Quæ proculdubio corrupta sunt: vbi putet quis reponendum *supra assignatum*, vel *supra adscriptum numerum.* MS. habet SVPRA ASSIVM, forte ita scriptum oportuit SVPRA ASSIVM. Quod mihi non satisfacit: certum enim aliquem numerum hîc designatum putem. Sanè Theodosius M. postea *l. 40 infr.* eum senos tantum veredos per singulos dies moueri vellet, singulas tantùm redas dimitti voluit seu moueri. Quare numerus hic lateat quem nondum eruo: nisi fortè quis probabilius tentet, *supra duum numerum.*

¶ *De* MANCIPIBVS *cursus publici*: 1. *de* Spatio *huius muneris*: 2. *de* Emansionis *tempore*: 3. *de* priuilegiis *post mancipatum.*

xxxvi. * Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS & Theodosius AAA. ad Syagrium PP.ᵇ"

MANCIPIBVS supra lustrale" tempus cura non inmineat Mancipatus"; nec intra triginta dies" amplius cuiquam liceat ex Mutatione" discedere: Quod si quis supra præscribtum numerum dierum ab statione" quam receperit excesserit, capitali animaduersione puniatur: Idcircò enim quinquennio deuoluto" eos honorem Perfectissimatus" manere præcipimus, omniúmque aliarum necessitatum inmunitate fouemus, vt tempus Procurationis" impositi solerti fide & integritate succedant." Dat. III. Kalend. Martias, Syagrio & Eucherio CONSS. [381.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Syagrius* PP. sub Valentiniano Iun. & quidem Italiæ; vt docet subscriptio *legis 4. sup de desertoribus*: *l. 88. 89. infr. de Decurionib. l. ... infr. de extraordinariis*: & Symmachus *lib. 8. ep. 96 98* vid. *Prosopogr.*
" Id est quinquennij tempus, vt docent sequentia mox, & *lex 42. infr.* Cæterùm in MS. scriptum hîc, *supra inlustrale tempus.*
" Vide & *l. 46. inf.*
" *38. Nec intra triginta dies, die amplius*; &c.
" *Mutatio*, mox *Statio* dicitur. *Mutationis* mentio quoque *l. 34. sup. l. 53. 58. inf.*
" *Statio*, *h. l.* & *l. 65. infr.* pro mutatione, vide *l. 1. sup.*
" *Deuoluto* quinquennio: ita curriculo deuoluto, *l. vn. sup. de act. certo temp. fin.*
" De *Perfectissimatus* dignitate fuit supra *lib. 6.* peculiaris *Titulus.*
" *Procuratio*, & Mancipatus, idem, *hac l* & *l. 23. sup.*
" Insolens locutio, *tempus succedere*, pro subire, adimplere.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iunioris duæ constitutiones de *Cursu publico*, hoc *titulo* occurrunt; puta *hæc lex*, & *lex* 50. *inf.* Hæc prior est de MANCIPATV, seu de *Mancipibus*, & *Procuratoribus* cursus Publici, de quibus consulendum est *Paratitlon*. De his igitur Tria *hâc lege* constituit Valentinianus Iun. eo fine scilicet, vt tantò libentiùs maioreque fide mancipatum gerant, seu vt exertè dicitur *fine l. vt tempus Procurationis impositæ solerti fide & integritate succedant*, seu impleant.

Primùm igitur eo fine, *Tempus* Mancipatus definit contrahitque, vt cæteroquin contracto muneris onerisque publici tempore industria fideque excitari solet. Igitur, lustro, seu quinquennio mancipatum coarctat Valentinianus Iun. *hâc l.* patitet vt Theodosius *l.* 41. *infr. hoc tit.*

Secundò, eodem fine *Emansionis* tempus definit; nempe constituit *ne intra triginta dies amplius cuiquam liceat ex mutatione (seu statione quam recepit) discedere*, capitali pœnâ impositâ numerum illum dierum præscriptum excedenti. Qui locus & corruptus, & obscurus est. Putet quis ita eum accipiendum, non licuisse singulis annis Mancipi vltra dies triginta statione sua excedere; Et sic duodecimâ tantùm anni parte: Triginta enim dies pro mense: qui sensus si verus esset, in verbis tamen adhuc mendum desideret. Possit & ita fortè locus hic restitui: *nec intra triginta dies die amplius cuiquam liceat ex Mutatione discedere*: hoc sensu, non nisi vno die singulis tricenis diebus mutatione excedere posse mancipem, vt ita in vniuersum duodecim tantum diebus in anno discedere possit.

¶ Quod ipsam rem attinet, scilicet ideò emansionis tempus coarctatum, quod mancipatus periculum & assiduam curam requireret, ne cursus publicus laceraretur; Viceuersâ Tertio loco eodem semper fine excitandæ Mancipum fidei & integritati, finito quinquennio seu mancipatu, Perfectissimatus dignitatem his pollicetur, *hâc l.* Valentinianus Iun. simùl & per consequens omnium aliarum necessitatum seu munerum immunitatem. Hoc enim Perfectissimatus Honorarij post actum tributi priuilegium fuit, de quo *sup. lib.* 6. *tit. peculiari.*

¶ Ne HIPPOCOMIS *sua saga adimantur, vel scindantur.*

XXXVII. * Iidem AAA. ad Palladium" PF. Aug.

V M qui sagum" hippocomorum", notabili populatione", voluerit vsurpare vel scindere, cuiuslibet fuerit dignitatis, sine aliquâ exceptione, iubeas detineri: vt cùm de eius nomine Relatio" fuerit destinata, quid super eius contumaciâ statuendum sit, opportunius æstimemus. Dat. Prid. Id. Mai", CP. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Concordat *lex* 50. *inf.*

" *Palladij* huius Præfecti Augustalis meminit Theodoretus *lib.* 4. *cap.* 10. Socrates *lib* 4 *c.* 16. Et farraginis Alexandrinæ Auctor editus à Scaligero.

" De *sagis* his hippocomorum & aliorum cursu publico vtentium, quibus pro itineris necessitate eos muniri par erat vid. & *l.* 48. 50. *infr.*

" De *Hippocomis* vide & *l.* 50 *inf.*

" Indignâ spoliatione, *d. l.* 50. *infr.*

" Ad me Principem.

" Præposteratio hic admissa ab *huius Codicis* Conditoribus: nam sequens lex, quæ data est VI II. *Kal. May* hanc tempore antecesseret.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. quindecim constitutiones de *Cursu publico* sequuntur: ex quibus de charactere Theodosij M. hanc in partem appatet, quámque enixo studio quámque variis rationibus Cursum publicum moderare instituerit; definitis videlicet quinam Mancipes cursus publici eligi, quantóque tempore esse debeant, *l.* 42. 46. 51. Quinam Euectiones facere possint, *l.* 40. 43. 51. Qui vel impetrare Cursum publicum, vel suo iure eum vsurpare, *l.* 39. 44. Quatenus denique Cursu publico vti liceat: Translatione videlicet in alium prohibitâ, *l.* 41. Pondere vehiculorum & veredorum definito, *l.* 47. 48. Modo item definito, intra quem vnus idemque vti Cursu publico potest *l.* 38. 45. 49. Item intra quem vno die Cursus publicus moueri, *l.* 40. *in f.* Denique vt ne Hippocomi sagum quisquam vsurpare possit: Quæ huius *legis* 37. sententia est. Ergo eum, qui Cursu publico vtitur, HIPPOCOMI sagum vsurpare vel scindere vetat *hâc l.* Theodosius M. De Hippocomis & sagis istis prìùs videndum est, tùm de prohibitione *huius legis*. *Hippocomorum* fit quoque mentio *l.* 50. *inf.* & apud Aristænetum *ep.* 8. & Libanium loco quem protuli ad *l.* 1 1. *sup.* vbi & ἱπποκόμοι similiter vocantur: & *l.* 12. *Cod. eod. tit.* cuius eadem sententia est cum *hâc* nostra.

Hippocomi sunt qui curam equorum gerunt, qui equos accurant, qui cursu publico vtentibus adiunguntur curaturi animalia, & reuecturi postea veredos ad suam mansionem seu mutationem. De his accipio quod est in Constantini *ep. ad Chrestum*: de tribus seruis ad ministrandum ei per viam apud Euseb. 10. *Hist. Eccles. cap.* 5. Hippocomorum voce vtuntur & Xenophon & Plutarchus, *Postillons*, voce non hybridâ, quod Scriptor nuperus putauit, *de Itinerib. lib.* 4. *c.* 13. *n.* 9. verùm merâ Græcâ ἀπὸ τοῦ κομεῖν τοὺς ἵππους: Hesychius κομεῖν ἐπιμελεῖσθαι θεραπεύειν: ὅθεν καὶ κόμη καὶ ἱπποκόμος. Nempe Cursu publico vtentibus, vt dixi, adiungebantur Hippocomi, animalia in itinere curaturi, atque

suam mansionem redocturi. Iidemque cum mulionibus de quibus *sup. ad l.*......Et sagum hi habebant, vt præter hanc *legem*, docet *lex* 50. *inf.* quo scilicet pro itineris necessitate muniebantur: vt de Palatinorum prosecutorum sagis exertè dicitur *l.* 48. *inf.* Inde sagum hippocomorum, *h. l.* dicitur vt & *d. l.* 50. & delictum istud saga horum diripientium vel scindentium atrocibus adeò verbis consoditur. Itaque rectè Græci *in d. l.* 50. πάλλια (παλαιὰ malè expressum, vt rectè coniecit Cuiacius) vertunt. Non ergo pro strato equi id accipiendum, vt fecit Cuiacius, vel pro sacco, vt tenebat Pancirolus. Isidorus *strata sagarum* dicit. Ab his sagis vir doctus putabat, *Sagones*, mox corruptè, *Saiones* dictos, ætate Cassiodori, qui destinebantur iussu Principis aliquò, quod sagis vterentur: Quod inane; Saiones enim hi non sunt cum veredariis iidem: & aliunde Barbara voce dicti, vide Lindenbrogium *in Glossis Codicis legum antiquarũ*. Nam veredarij omnes qui veredis vtuntur, quo sensu & Cassiodorus 4. *var.* 47. ¶ Horum igitur Hippocomorum sagum seu vestem & penulam viatoriam, nonnulli ex iis qui iter agerent, in vsus suos sæpè vsurpabant vel scindebant, nec quicquam his renitentibus, atque adeò itineris cœlique iniuriis obiiciebantur. Quam *notabilem populationem* vocat *hâc l.* Theodosius M. *indignam spoliationem*, Valentinianos Iun. *l.* 50. *inf.* miserabilem iniuriam, *d. l.* 50.

Atque adeò huic iniuriæ tùm Theodosius M. *h. l.* tùm Valentinianus Iun. *d. l.* 50. occurrunt; & *hâc* quidem *lege*, vt & *d. l.* 50. iussis iis qui id facerent detineri, cuiuscunque fuerint dignitatis, & ad se Principem de iis referri, mox puniendis eius arbitrio. Similem verò populationem sagique spoliationem quam passi Rusticani, perstringit Libanius *Oratione*, quam ipse edidi περὶ τῶν ἀγγαρειῶν: *p.* 44. 45. vbi ἱμάτιον vocat, mox & χιτῶνα.

¶ *De* NVMERO *animalium quæ Vicario proficiscenti mouere licuit, déque* EVECTIONIS *faciendæ iure omnibus interdicto.*

XXXVIII. *Iidem AAA. Floro PP. ô."

PROFICISCENTE Vicario, triginta asini, veredi decem tantummodò moueantur: quinquaginta librarum auri dispendio eius Officio, si hæc fuerint contempta, non immeritò subiugando. ¶ Illud etiam similiter obseruetur, ne quis" faciendæ euectionis sibi vindicet facultatem. Dat. VIII. Kal. Mai, CP. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Inst.*

" *Florus* PP. sub Theodosio M. & quidem Orientis: vt docet vel *lex* 96. *inf. de Decurionib.* Cæterum *duæ* proximæ præterea *hoc titulo* ad eundem, eodem, Anno datæ *leges. vid. Prosop.*

" Vicarius, aut Iudex, seu Rector prouinciæ.

¶ DIGNITATE *functis quibus & quando cursus publici licentia parere possit.*

XXXIX. *Iidem AAA. Floro" PP. ô.

QVISQVIS, seu Ciuili seu Militari depositâ dignitate aget otium", non prius vsquam fiduciâ euectionum prodeat, quam edictis" causis, nostrâ Maiestate consultâ, vtendi itidem cursus publici acceperit potestatem: Reliquos" vero, etiamsi expresserint" tali tenore" copiam latiùs euagandi, à fructu furtiuæ impetrationis arcemus. Dat. XVII. Kalend. Aug. CP. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Inst.*

" Eidem *Floro* PP. hoc anno & superior *prox.* & inferior prox. inscribuntur.

" Malim, *editis.*

" Qui ciuilem aut militarem dignitatem non gesserunt, sed honorarij tantùm, *l.* 44. *infr.*

" Impetrauerint, obtinuerint.

" Libello causas itineris complectente.

¶ RECTORIBVS

¶ RECTORIBVS *prouinciarum, vnico casu excepto, euectionis faciendæ ius non esse: déque* NVMERO *veredorum & rhedarum, singulis diebus dimittendorum.*

XL. *Iidem AAA. Floro" PP. ô.

IVDICIBVS" Faciendæ euectionis copiam" denegamus: cùm id nostro Numini & vestris tantum sit potestatibus reseruandum. His enim tantum ambulandi" facultatem Iudices ex suo arbitrio præbituri sunt, quos in transmissione" largitionalium titulorum Prosecutores" viderint constitutos: Scituri, si definitionem nostram excesserint, se quidem viginti quinque auri libris, Officium" vero quinquaginta esse multandos. ¶ Sanè, vt * etiam agendi itineris possit esse moderatio, seni" veredi, singulæ" etiam redæ per dies singulos" dimittantur." Dat. x. Kal. Aug. CP. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* *Lex, Iudicibus, Cod. Iust. eod. tit.*
" *Florus* PP. sub Theodosio M. Eidem, hoc anno duæ superiores *leges* inscribuntur, & proxima quidem, eodem mense XVII. *Kal. Aug.*
" Hæc vox hactenus abest ab editis: quam exhibet apertè MS. quomodo & præfert Cod. Iust.
" *Et Tua Sedi, nonnon Viro Illustri Magistro officiorum sit reseruandum*: ita Cod. Iustin. (ex l. 8. 9. 22. 33 *sup*) additis alijs nonnullis.
" *Ambulandi* vox propria hîc: v. *Gloss.*
" *Transmissionem*, Cod. Iust.
" *Prosecutores* largitionalium titulorum, *hac l. & l. 18 sup. l. 47. 48. inf.*
" *Publicarum functionum*, Cod. Iust.
" *Officio*, Cod. Iust.
* *Lex 8. Cod. Iust. eod. tit.* hinc, & ex *l. 35 sup.* interpolata est.
" *Deni*, Cod. Iust.
" *Singula etiam rede*: absunt hæc à Cod. Iust.
" *Ex vtraque parte*, addit *Cod. Iust.*
" *Pœna quinque librarum auri minimè defutura contra vos qui statuta nostra neglexerint*: addit Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. constitutiones hæ tres vno eodémque anno ad eundem *Florum P. P.* (Orientis scilicet) emissæ, vnam eandémque interpretationem merentur, cùm ad eundem etiam finem respiciant; nempe vt MODVS, seu *moderatio* quædam, (vt loquitur *lex* 40.) cursus publici vsurpationi ponatur, ne videlicet effreni alioquin is licentiâ laceretur. Idque sub quatuor capitibus propositis.

¶ Primo scilicet, *initio legis* 36. definit Theodosius M. NVMERVM animalium, quo maiorem VICARIO proficiscenti mouere fas non sit, grauissimâ alioquin 50. librarum auri pœnâ officio Vicarij proposita: scilicet pro dignitate cuiusque certus numerus præstitutus. Ita *Comiti rei militaris*, nonnisi quatuor veredos cum parhippo: *Tribuno militum*, nonnisi ternos: *Domesticis Protectoribus & Agentibus* in rebus, nonnisi binos mouere licuit, ex eiusdem Theodosij M. *l. 49. inf. h. t.* Itémque *Curiosis* ex eiusdem rursus Theodosij M. *l. 6.* (quæ & ipsa data est ad Florum, nondum tamen Præfectum Prætorio, sed Magistrum officiorum.) *sup. de Curiosis*: *Vicario* igitur pariter proficiscenti nonnisi 38. asinos, veredos decem mouere permittit *hac l.* Theodosius M. Et sic maiorem longe numerum cœteris quos dixi. Nempe (quod notandum primò) quia hæc præcipua dignitas fuit inter Spectabiles & amplissima, vt qui diœcesi integræ, id est, plurium prouinciarum administrationi præerat; Sic & numerus Euectionum maior datus in anno Vicariis quàm Præsidibus: nempe denæ, vel duodenæ annuæ: Præsidibus verò prouinciarum, binæ annuæ tantum: *l. 12. sup.* Et tamen, vt maximè amplissima hæc dignitas esset, intra modum coërcere eam visum, numero tum asinorum, tum veredorum definito. *Asinorum* inquam (quod secundò hîc notandum) nam & hi in Cursu publico fuêre, per Orientem signatè: vt præter hanc *legem*, docet altera *lex* eiusdem Theodosij M. putà *lex 41. infr.* Vt cœteroquin ibi Asinorum vsus fuit: vt fidem facit quoque & Libanius *orat. περὶ ἀγγαρειῶν*, vt & Socrates, *lib. 3. c. 1.* quorum verba retuli ad *l. 12. sup.* Quorum posteriùs etiam scribit, asinos è cursu publico planè aliquando submotos à Iuliano Imperatore: de cuius rei fide *ad eam legem*.

Ac, vt numerus certus Animalium quæ Vicarij vsurpare possent, definitur; Ita quod *Secundum* caput *harum legum* est, adempta his quoque facultas EVECTIONVM faciendarum, *l. 38. in fin.* non minùs quàm *Iudicibus* seu Rectoribus prouinciarum, tum *l. 40. in pr.* pariter vt à Iuliano *d. l. 12. sup.* vbi de eo plenè dixi: Soli scilicet Principi & Præfecto Prætorio Euectionum faciendarum iure relicto, *d. l. 30. in pr.* de quo *l. 9. 35. sup. & l. 56. inf.* Excepto vnico casu, nempe ad translationem specierum largitionalium, *l. 40. h. t.* pariter vt *l. 18. 20. 23. sup. & l 61. infr.*

Tertium caput (quod continetur *l. 39. h. t.*) est de his qui Cursum publicum impetrare possunt. Nempe non alios priuatos impetrare posse quàm eos qui re vera dignitatibus siue ciuilibus siue militaribus functi sunt, non verò Ἀπράκτους. Scilicet Theodosius M. *vt h. l.* ita & *l 44. infr.* rursum distinguit inter eos, qui actu ipso aliquando dignitates egerunt, verùm hodie in otio agunt, & eos qui tantùm honorarios codicillos impetrarunt: nempe il-

los editis caussis à Principe vtendi cursus publici potestatem accipere iure posse, hos non posse. Quæ in *vacantium* & honorariorum dignitatum differentia notetur, aliisque iungatur, de quibus *sup. tit. de honorariis Codicillis*. Multò magis igitur priuati, qui nullâ dignitate seu administratione censerentur, cursus publici copiâ denegatâ; de quo ad *d. l.44*. Vice versâ obseruetur honorem hunc seruatum emeritis in otio agentibus, vt etiam hi Euectionem impetrare possent: cùm aliàs non nisi ad actus fermè publicos, & necessitates publicas explicandas, Cursus publicus pateret: de quo ad *d. l.44*. Quâ etiam *lege*, id quod *hâc l.* omnib. dignitate ciuili vel militari functis conceditur, ad Præfectos Prætorio & Magistros militum restringitur.

Postremo capite (quod continetur *hac l.40. in fine*) Theodosius M. NVMERVM etiam veredorum & vehiculorum definit, qui vno die moueri possit ex vno loco: ne alioquin statio siue mansio exhauriatur. Quod etiam Gratianus Imp. *l.35. sup.* voluit: sie quidem vt Theodosius paulo liberaliùs *h.l.* agat circa veredos: nempe Gratianus nonnisi quinque moueri permisit. Theodosius *hâc l.* sex pariter, vt vnicam tantùm redam moueri voluit. At Iustinianus siue Tribonianus, hanc huiusce *legis* partem, *l.8. Cod. Iust. de cursu publ.* ita interpolauit, vt denos permitteret ex vtraque parte.

¶ *De* COMMERCIO *euectionum, & Asinorum nominatim cursus publici, interdicto.*

XLI. *Idem AAA. Filagrio" Com. Or.

APSTALIS" periculi acerbitate propositâ euectionum contractus, asinorúmque" merces, & ementis & distrahentis pœna" prohibemus. PP. Byrito." Dat. XII. Kal. Octob. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* *Lex 10 Cod. eod. tit.* Concordat *lex 4 sup.*
" *Philagry* huius Comitis Orientis meminit Ammianus Marcellinus *lib.21.p.196* & Libanius *de vita sua p. 64. & Orat.30 p.615.* Fortè etiam hic idem est quem Patricium fuisse duobus locis docet Sidonius, *lib.1.ep.3.* & *Carmine 7. vers. 162.*
" *Grauissima pœna*, ita mutatum *Cod. Iust.*
" *Animalium quoque publicorum merces*, ita generalius *Cod. Iust.* de Asinis in Cursu publico constitutis in Oriente iam *suprà l.39.*
" *Coërcitione* Cod. Iust.
" De hâc subscriptione mox.

COMMENTARIVS.

COMMERCIO Cursus publici priuatis interdicit *h.l.* Theodosius M. pariter vt Constantinus M. *l.4. sup.* vbi plenè iam dixi. Quomodò & Valentinianus Sen. Tractoriarum commercio interdicit *l.1. inf. tit. prox. de tractoriis & statiuis*, id est, ne is, qui eius facultatem impetrauit, in alium transferre possit, neque alius emere. De cuius rei *Ratione* dixi ad *l.4. sup. & ad d. l.1. inf. tit. proximo.* ¶ Et Theodosius quidem *pœnam* capitalem huic facto tam emptori quàm venditori *h. l.* imponit: Constantinus M. *d. l. 4.* relegationis in Insulam. Triboniano arbitrariam pœnam placuisse ostendit interpolatio *huius legis* ab eo facta. ¶ Et est hæc *lex* nominatim de prohibito *Asinorum* commercio, vt *d. l. 4.* de Angariarum commercio. At Tribonianus omnibus publicis animalibus eam communem fecit interpolatione suâ. Erant scilicet & hi Asini inquam in cursu publico constituti, & in vsu publico per Orientem signatè, vt hæc *lex* docet, & *lex 38. sup.* vbi plurima notaui ex Libanio & Socrate, ac nominatim in Syriâ Cœle, & Phœnicià, in quâ hæc *lex* proposita, *Byrito*, Berythi inquam hæc *lex* proposita, pariter vt *lex 63. inf. de Decur. lex 7. sup. de filiis milit. apparit.* quia hæc Comitis Orientis (cui hæc *lex* quoque inscribitur) sæpè sedes erat: de quo ad *d. l.62. inf.*

¶ *De* MANCIPIBVS *cursus publici, quinam eligendi: & quod huius officij spatium sit.*

XLII. Iidem AAA. Constantino" Vicario diœceseos Ponticæ."

REPARATIONIS" conlatione ab Officialium persona submotâ, idoneos Mancipes constitutos quinquennij" tempus implere præcipimus. Dat. III. Kal. Ian. CP. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Constantino* huic Vicario Diœceseos Asianæ inscribitur anno prox 383. *lex 94. infr. de Decurionib. l.12. infr. de exactionib. l.10. inf. de hæresib. lex 7. sup. de desertorib.*
" *Pontica* hoc tempore octo prouinciæ fuere; Pontus Polemoniacus, Pontus Amasia, Honorias, Bithynia Paphlagonia,

niâ, Armenia maior & minor, & Cappadocia, vt discere est ex *Indice Sconhoviano*, qui sub Theodosio M. conscriptus est. Postea enim huic diœcesi additæ Galatia vtraque, Hellespontus: vide Notitiam in *Vicario diœceseos Ponticæ*.
" De reparatione Cursus publici, vide *l* 34. *sup.*
" Vide *l.* 36. *sup.*

COMMENTARIVS.

DE REPARATIONE, déque MANCIPIBVS Cursus publici per Ponticam diœcesim, est hæc Theodosij M. Constitutio. Quod prius attinet *Reparationis* (Cursus publici scilicet de qua vide quoque *l.* 34. *sup.* & *l.* 7. *inf. de indulg. debit.* v. & *l.* 4. *inf. de Murileg.*) collatio, id est, collatio ad reparationem Cursus publici ab Officialibus *hac l.* remouentur, id est, excipiuntur Officiales, & immunes sunt ab hac collatione.

Quod *Mancipes* spectat, *hac l.* id primò indicatur, Officiales ad curam & mancipatum Cursus publici obstrictos fuisse, per Ponticam scilicet sub Theodosio M. quomodo & per alias quoque Orientis prouincias sub eodem Theodosio M. docet *l.* 46. *infr.* & sub Gratiano per Africam Proconsularem, *l.* 34. *sup.* At enim per Ægyptum Curialibus id incubuisse ostendit *lex* 5. *infr. de Officialib.*

De Mancipibus & illud cum primis statuitur *hac leg.* idoneos mancipes, ex his scilicet Officialibus electis quinquennio mancipatum gerere oportere. Quinquennio scilicet mancipatus cursus publici contractus, vt à Valentiniano Iuniore *l.* 35. *sup.* ita & à Theodosio M. *h. l.* Et hæc quidem huiusce legis sententia est; non quasi ab Officialibus cura Cursus publici remoueatur, imò contra.

¶ MAGISTRIS *quoque militum Euectionum faciendarum ius denegatum.*

XLIII. * Iidem" AAA. ad Neoterium" PP. Ô."

QVIBVS ius ante non fuit euectionum faciendarum, moderatione Reipub. prosciant" Inl." enim" viri militiæ equestris ac pedestris Magistri, qui hâc vsurpatione" caruerunt", multò in posterum patientius abstinebunt, cùm & amantes Reip. sint, & circa communes vtilitates nostris sibi animaduertant moribus esse viuendum. Dat. Kal. Feb. Richomere & Clearcho CONSS [384.]

N O T Æ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Concordat *lex* 56 *infr.*
" Imò reponendi *hic*, & duabus prox. legibus *infr.* Imppp *Valentinianus*, *Theodosius*, & *Arcadius*. vid. *Chronolog.*
" Ad hunc *Neoterium* extant plures Symmachi epistolæ *lib.* 5. ab *ep.* 18 ad 46. " De huius loci emendatione mox
" Pro *Quare illustres*: vel *Illustres eminnero.* " Id est huius usus vsurpandi iure. " Quid si legamus, *claruerunt*?
" Et moribus.

COMMENTARIVS.

MAGISTRIS militum, quamlibet Illustribus, siue ij Equitum siue Peditum Magistri sint, (quæ Magistrorum militum species fuerunt, de quibus in *Notitia*) Euectionum faciendarum ius (quod appetiisse tùm videntur) Theodosius M. *hâc l.* denegat, pariter vt & Arcadius filius eius *l.* 56. *infr.* & ...... *Imp. l.* 9. *Cod. eod. tit.* In immensum equidem Magistrorum militum dignitatem & culmen auctum iuerat Theodosius M. vt docet *lex vn. sup. de Consulibus*: & *l.* 2. *sup. de Præfectis Prætorio, siue vrbis, & Magistris militum*: quibus locis dixi. Exæquatis videlicet iis, in omnibus aliis Præfectis Prætorio: quod etiam docebit *lex prox* 44. non ideò tamen hâc parte exæquatos voluit, Euectionum faciendarum iure his denegato, contrà, eo iure aliorum Principum exemplo, vt docet *lex* 9. 12. 35. *sup.* penes Præfectos Prætorio, Magistrósque Officiorum selecto, vt *l.* 40 *sup.* ita & *hâc l.* tacitè. Cuius exemplum secutus filius eius Arcadius *d. l.* 56. *inf.* Ad modulum proinde inferiorum Iudicum Magistris militum hâc parte exæquatis vt ostendit *d. lex* 56. & ad pristinam moderationem reuocatis, vt *hâc l.* dicitur, verbis elegantissimis, quæ tamen corruptissimè edita sunt. Ad marginem sanè Cod. Theod. Parisiensium editionum, & exindè Lugdunensis, locum hunc ita restitui video; *moderatione Reipublicæ; prorsus sciant abstinendum.* Quod prorsus & nimis recedit à vulgata scripturâ, neque satis cohæret superioribus illis, *moderatione Reipublicæ.* Itaque hîc malim: vel *moderatione suâ Reipublicæ prospiciant*, vt *infr.* cùm & *amantes Reipublicæ sint*: vel (quod malo) *Moderationem Reipublicæ porrò seruent. Porrò* ait lex, vt mox *in posterum patientius abstinebunt*: *Moderationem* ait lex, *Moderatio* pro abstinentia, itaque & mox, abstinebunt: *Reipublicæ*, ait lex. Ita quoque: *l.* 44. *inf. Reipublicæ prouiderunt.* Et hæc quidem hactenùs antequam MS. vidissem, qui ita habet: *Quibus ius ante non fuit euectionum abstinent iam quibus fuit faciendarum moderatione Reipublicæ prosciant*, vbi tamen litera *S.* superius superscripta, vt sit *prosciant.* Malè. Ego locum ita restituo: *Quibus ius ante non fuit euectionum, abstineant: cum iam ij quibus fuit faciendarum, moderatione Reipublicæ proficiant.* Nempè huius loci idem sensus est qui *d. legis* 56. in eodem argumento, vbi Arcadius filius Theodosij pariter: *Tunc namque meum præceptum custodire oportet, Iudices inferiores, cùm cognouerint à Potioribus custodiri.* Ad quam *leg.* vide etiam quæ dicam. Sensus igitur huius quoque loci est, vt maximè Magistrorum militum cæteroquin culmen summum sit (nam & ita Theodosius M. culmen militare disertè vocat *l. vn. sup. de Consulibus*:) & pompam Magistri Equitum & Peditum, *l.* 44. *inf. prox.* Splendorem *l.* 2. *sup. de Præfect. prætor.*

ror. attamen hâc parte *moderationem Reipublicæ debitam porrò seruare*, seu eorum moderationem Reipublicæ proficere, imò tantò patientiùs hâc facultate abstinere oportere, quod & amantes ipsi Reipublicæ sint (quibus verbis rursum propensum in eos animum suum testatur Theodosius M.) & Principis motibus viuendum sibi sciant circa communes vtilitates: ac si diceret, Communis vtilitatis rationem id deposcere, nempe vt ne Cursus publici seu Euectionum faciendarum ius & potestas per plures spargatur. ¶ Et excepti tamen posteà hâc parte Comites, & Magistri militum nonnulli, penes quos videlicet summa rerum omnium & Principes ipsi erant, veluti.... sub Honorio: hi quippe Euectiones fecêre, quod ex Symmacho discere est *lib.7.ep.*104.105.

¶ Illud tandem ex *fine l.* colligere mihi videor, Magistros militum hoc tempore ex Barbaris fermè nationibus solle indicari: Quod & aliunde discimus, idémque faciunt tot Barbarorum Magistrorum militum per hoc æuum nomina, Richomeris, Arbogastis, Stilichonis, Bautonis, Ettebichi, &c.

¶ PRIVATIS *omnibus cursu publico, etiam impetrata euectione, vti non licere.* ILLVSTRI *dignitate functis Pretoriana & Magisteria militum, quatenus is pateat.*

XLIV. * Iidem AAA. Cynegio PP.ô."

NVLLVS *euectione* vtatur priuatus", tametsi valuerit impetrare; exceptis his quos Sublimissimæ" Administrationis inlustrauit indeptio, & quos Magistri equitum ac peditum pompa" sublimat; qui tamen omnes in actu ipso positi Reip. prouiderunt, non hi quos honorarij" tantum nominis suffragia prosequuntur; Sub hâc videlicet definitione, vt cùm semel ad propria, vel optata, peruenerint, vtendæ eiusdem euectionis non habeant facultatem; nisi consultâ iterum Clementia Nostra geminæ" hisdem beneficium detulerit largitatis, etiamsi administratione depositâ ad larem proprium reuertuntur." Dat. VI. Non. Mart. CP. Richomere & Clearcho CONSS. [384.]

NOTÆ.

* In *Legem* 12. *Cod Iust eod.tit.* coniecta est prima tantum sententia *huius legis*, cæteris omnibus resecatis.

" Reponendum hîc vt & *l* 43. *sup* & *l* 45 *inf. Imppp. Valentinianum Theodosium & Arcadium.*

" *Cynegio* Præfecto Prætorio (de quo dixi plenè ad *l.*19. *inf. de po sessionib.* & *l.*15. *inf. de accus.* & ad Libanium) quinque ordine constitutiones inscribuntur.

" *Priuatus* oppositè ad eum qui in dignitate vel officio publico constitutus. Ita quoque Libanius *fine orationis* ... &c. ... Nam ita locum illum nunc accipio, cum alias alio sensu dicatur priuatus, oppositè scilicet ad Principem, *l.*54. *infr.* & *l.*1. *inf de exp. ludor.* *l.*3. *sup de Metatis*: *l.*5. *inf de operib. publ.*

" *Sublimissima administratio*, pro Præfectura Prætoriana.

" *Culmen militare* vocat idem Theodosius M. *l.*1. *sup. de Consulib.* de quo dixi ad *l.*2. *sup. de Præfectis Pretorio.*

" Vide *sup. tit. de honorariis codicillis.*

" Iteratæ.

" Reuersi fuerint.

COMMENTARIVS.

PRIVATIS omnibus Cursum publicum impetrandi, eóque impetrato vtendi in priuatos vsus facultas *hâc l.* adimitur à Theodosio M. Priuatis inquam, & in priuatos vsus, id est, nullo publico munere aut officio hodie fungentibus, vel dignitate functis. Publicis scilicet tantum necessitatibus Cursum publicum patere voluit deinceps Theodosius M. non priuatis, aut in priuatos vsus, aut voluptates; cùm id tamen passim aliàs factum in Occidente ex Symmacho liqueat. Quâ ratione Cursus publicus lacerabatur, neque expediendis si quando publicis necessitatibus sufficiebat. Imò & antea seu hactenus sub Theodosio M. ex priuatis solis ciuili aut militari quacunque dignitate iam functis, Cursum à Principe impetrare licuit, *l.* 39. *sup.* Verùm vti dixi, id nunc à Theodosio M. inhibetur & coarctatur. ¶ Exceptis iis tantùm qui aut *sublimissimâ administratione*, id est, Præfecturâ Prætorianâ functi essent, vel Magisteriâ militum. Harum duarum tantùm dignitatum gestarum culmini & memoriæ id dari voluit Theodosius M. vt quæ præcipua dignitate essent. De Præfecturâ Prætoriana id contestatissimum: Magisteriam militum ipse Theodosius M. ad summum culmen & pompam euexit, & Præfecturæ Prætorianæ fermè in omnibus æquauit, *l.*2, *sup. de Præfectis Pretorio* siue Vrbis & Magistris militum, & *l.vn. sup. de Consulibus*, &c. quibus locis plura dixi, solo Euectionum faciendarum iure excepto, *l.*43. *sup.* numerúmque eorum auxit, teste Zosimo *lib.*4. *p.*754. Ergo harum duarum tantùm summarum dignitatum gestarum memoriæ id dare Theodosio M. visum, vt priuati iam Cursus publici potestatem impetrare possent. ¶ Sub duabus tamen adhuc limitationibus; primâ, vt videlicet reuerâ functi sint his dignitatibus, non codicillis tenus honorariis, quod & ipsum voluit *l.* 39. *sup.* vbi dixi. Alterâ vt semel impetratâ Cursus publici licentiâ, quâ ad optata peruenerunt, iterum eum vsurpare eis non liceat, nisi à Principe id eis gemino seu iterato beneficio nominatim concessum fuerit, etiamsi ad larem proprium semel reuersi fuerint: quomodo hanc *leg.* accipio.

¶ De

¶ *De* ANGARIARVM *modo.*

XLV. * Iidem AAA. Cynegio" pp. ō.

NVLLVS *numerum*" amplius quàm singulas vel binas angarias, secundum prius nostræ præceptum † Serenitatis, vsurpet. Dat. IV. Id. April. CP. Richomere & Clearchoc ONSS. [384.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.* Iungenda autem ei, *lex* 12. *sup. de re militari.*
" Reponendi hic pariter, vt duabus *legibus* superioribus *Imppp. Valentinianus* THEODOSIVS *&* *Arcadius.*
" *Cynegio* hac inscribuntur quatuor aliæ *leges* ordine *hoc titulo*: de eo vide *Prosopogr.*
" Sustineri quis istud posse putet: nisi malit quis, *Nullus numerus*: vel *numerum* pro *numerorum*: numerus scilicet militaris, arg. *d. l.* 12. *sup. de re militari.*
† Theodosij hæc constitutio non extat.

COMMENTARIVS.

ANGARIARVM modum præstituit *h. l.* Theodosius M. pariter vt Constantius Imp. *l.* 11. *sup.* & *l* 5. *sup. de Curiosis*: ad quas dicta sufficiant. ¶ Illud tantùm notandum, *legem* hanc partem esse maioris Theodosianæ constitutionis, vnde desumpta est quoque *lex vn. sup. de re milit.* quæ proinde huic coassanda venit: cuius etiam argumento credat quis *Tribunis numerorum* nominatim hunc modum poni: nam & iisdem modus quidam alius ponitur *ea l.* 12. ac proinde legendum videatur *hac l.* *Nullus Numerus*, vel *Nullus Tribunus numeri*, vel, *Nullus Numerium*, vel *Numerorum*. Nisi malit quis, *Nullus numero amplius*, &c. Et quid si, *Nullus Numerariorum*? ἐπέχω.

¶ *De* OFFICIORVM *Veteranis*, MANCIPIBVS *cursus publici.*

XLVI. * Imppp. Valentiniaus THEODOSIVS & Arcadius AAA. Cynegio" pp. ō.

DIVERSORVM" Officiorum veterani" *Mancipatum* debitum cursui publico repræsentent: etiam si post, contra vim Legis, † aliquam indepti sint dignitatem, aut per suffragium ad Curiarum honorarium Patronatum, aut ad societatem consortiúmque Laurentum, aut ad decuriæ Herculeæ suffragium adspirasse doceantur. ¶ In his verò, qui non terrena, sed cælestia" priuilegia quæsiuerunt, hoc custodiendum esse sancimus, vt si quemquam ex huiusmodi" genere hominum iam tenet Religio" sacrosancta, eiúsque operam non potest accipere Mancipatus, facultates memorati cursus publicus consequatur. Dat. v. Id. April. Med. Arcadio A. I. & Bautone v.c. CONSS. [385.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Concordant huic *lex* 14. *&* 42. *sup.*
" *Cynegio* huic quinque ordine constitutiones hoc *titulo* inscribuntur: de eo vid. *Prosopogr.*
" Id est quorumcunque.
† *Legem* hanc anteriorem nota.
" Emeriti, *l.* 14. *sup.*
" Religionis.
" Officialium veteranorum.
" *Religio sacrosancta*, pro Clericatu, *h. l. &* *l.* 123. *in fin. de Decurionibus.*

COMMENTARIVS.

DE MANCIPIBVS Cursus publici est hæc Theodosij M. constitutio, (pariter vt altera eiusdem *lex* 42. *sup.*) Quâ definitur, diuersorum Officiorum Veteranos, id est, emeritos ex Officialibus, mancipatui huic addicendos. Quod & ipsum placuit Gratiano *l.* 34. & eidem Theodosio iam antea, *l.* 42. *sup.* quibus locis dicta sufficiant. ¶ Hâc tantum *lege* notandæ variæ Ampliationes quas Theodosius addit. Primò, Mancipatui addicendos Officiales emeritos, quamlibet dignitatem aliquam indepti sint: & sic dignitate nullâ mancipatus Cursus publici euitatur. *Secundò*, etsi Patroni Curiarum honorarij facti fuerint; scilicet Curiæ suos sibi *Patronos* de se optimè meritos diligebant, velut ex principalibus; vt docet *lex* 61. *inf. de Decurionib.* quorum patronorum Curiarum etiam multa mentio in veteribus Inscriptionibus. Adeò vt multi etiam ex alio hominum genere veluti Officiales emeriti (vt hæc *lex* docet) per suffragium Curiarum honorarium patronatum ambirent. *Tertiò*

etsi ad societatem consortiúmque Laurentum adspirauerint. Quænam verò hæc societas, seu consortium istud Laurentum fuerit? obscurum est: de Laurentibus in Italiâ res nota. Sed & Decurionis Lictorisque Laurentium mentio in *veteribus Inscriptionibus*. De *Laurentum Decuriâ* Decuriæ *Flamine*, est hæc:

C. FIRMO C. F. MENEN. RVFINO
EQVO PVBL. LAVREN. LAV.
DEC. FLAMIN.

Id est, *Laurentina Lauinatis Decuria Flamini*. Est & hæc altera Fulinguæ in vmbria, *p.* 347.

P. ÆLIO P. F. PAPIR. MARCELLO CENT. FRVM. SVB PRINCIPE PEREGRINORVM ADSTATO ET PRINCIPI ET PRIMIPILO LEG. VII. GEM. PIÆ. FEL. ADLECTO AD MVNERA PRÆF. LEG. VII. CLAV. ET PRIMÆ ADIVTRICIS. V. E. FLAMINI LVCVLARI LAVRIN. LAVINA. PATRONO ET DECVRIONI COLONIÆ APVLESIVM, &c.

Est & hæc Inscriptio de *Lictore*:

M. VALERIVS ACHILLEVS LICTOR
PROXIMVS LAVRENS LAVINAS.

Verùm cùm hæc *lex* ad Orientem pertinet, Laurentes isti huc vix pertinere videantur. *Quarta* Ampliatio: Etsi *ad Decuria Herculea suffragium adspirauerint*. Decurio, seu Decuriales Vrbis Romæ hùc non pertinent, cùm vti dixi hæc *lex* Orientem spectet. *Decuria Herculea* mentio in *Inscriptione* mutilâ, quæ Romæ, *p.*1017. *n.* 5. vbi dicitur:

M. LÆLIVS. C. F. PAL.
MAXIMVS
. . . .
VTRISQVE DECVRIIS
PRINCEPS. MAG. HERC.
ET AVGVSTAL....

Sic & in veteri Inscript. *Viator Honor Dec.* COSS. *& Prat.* memoratur, id est, *Decuria consularis & Pratoria*. Fit & mentio *Decuria Iulia*. Notum varias Decurias φρατρίας fuisse & quidem eorum qui sacrorum Gentilium ministri essent, & in his Curiata, de qua Gutherius *de iure Pontificio* 2. *c.*14. Ergo de huiusmodi Decuriâ hunc locum accipio, tùm Herculeæ argumento, tùm nexu eorum quæ mox dicentur de Clericatu. Denique societas Laurentium, & Decuria Herculea, tale aliquid fuerunt quale alibi, per Africam scilicet, *Frediani*, *Dendrophori*, *Chiliarcha*, *Centonarij*, de quibus *l.*20. *infr. de Paganis*, Vitutiarij Nemesiaci, signiferi Cantabracij, *l.*2. *inf. de Collegiatis*. Ex *hac* sanè *lege* liquet, pro magno id habitum, ad societatem & consortium Laurentum & ad Decuriæ Herculeæ suffragium adspirare. *Quinta* Ampliatio circa veteranos Officiales, *Clericos* factos. Igitur eos quidem Clericos manere vult, verùm facultatibus suis Cursui publico cedere. Ita idem Theodosius M. Curiales, Clericos factos, facultatibus suis cedere voluit: *l.*104. 115. (quæ eidem Cynegio P. P. inscribitur) 121. 123. *inf. de Decurionib.* Quod & ipsum iam ante placuerat diuo Valentiniano seniori, *l.*59. *eod. tit. de Decurion.* Valentiniano Iun. *l.*99. *eod. tit. de Decur.* quò etiam pertinet Ambrosij locus ad Valentinianum Iun. contra Symmachi relationem, & *ep.*29. Imo & Constantio quadantenus, *l.*49. *eod. tit.* & *l.*2. *sup. de Cohortalib.*

¶ *De* ONERE *seu* PONDERE *vehiculis & veredis imponendo.*

XLVII. * Iidem AAA. Cynegio pp. ő.

REDÆ mille librarum *onus* imponi debet, carro sescentarum, nec amplius: addito eo, vt aurum ceteræque species largitionales, non ad libidinem Prosecutorum" vel Susceptorum", sed aptis oneri ac ponderi vehiculis deferantur. ¶ Quibus vtique non licebit, sub capitalis exitij minis, quicquam oneris priuati, secus quam Lex † nostra præscribit, imponere, neque alios mercede subuehendos, veluti propositâ licitatione, conducere; exceptis his quos necessitas prosecutionis adiunxerit. ¶ Et quoniam * Veredorum quoque cura pari ratione tractanda est, sexaginta libras sella cum frenis: triginta quinque vero, auerta non transeat: eâ condicione, vt si quis præscribta moderaminis Imperatorij libramenta" transcenderit, eius sella in frusta cedatur, auerta vero fisci viribus" deputetur." Dat. XV. Kal. Iul. CP. Arcadio A. I. & Bautone CONSS. [385.]

NOTÆ.

* Absunt priora duo *huius legis* capita à *Cod. Iust.*
" *Cynegio* Præfecto Prætorio quatuor aliæ constitutiones *hoc titulo* inscribuntur. De eo plenè in *Prosopogr.*
" De *Prosecutoribus* agitur quoque *lege prox* & *l.*40. *sup.* & *l.*18. & est infrà, *Titulus* peculiaris *de auri publ. prosecutoribus*, *lib.*12.
" De *Susceptoribus* est infrà, *Titulus lib.*12.
† *Legem* Theodosij, quæ hanc præcessit, nota.
* *Lex* 12. *Cod Iust. eod. tit.* hinc desumpta est.
" *Sexaginta itidem* ita *Cod Iust.*
" *Iuribus* Cod. Iust. malè vid Gloss. Theod. *in* 2. *viros*.
" *Excepto auri centenariis qua necessarium est ab Hippocomis in solitis sacculis reportari*: addit *Cod. Iust.* vbi *Centenary* sunt monetæ genus, de qua alibi; non verò equi ornamenta, vt nonnulli censent.

¶ IDEM

¶ Idem *argumentum: cum nonnullis aliis.*

XLVIII. * Iidem AAA. Cynegio pp.ō.[1]

SI aurum ſacrarum largitionum vel argentum ad Comitatum noſtrum deſtinatur, vna reda quingentis auri libris, mille vero argenti: ſi vero priuatarum, auri trecentis, quingentis vero argenti libris *oneretur.* ¶ Sint prætetea duo Palatini Proſecutores[2] ſingularum redarum cum tribus ſeruis, habentes quinquagenarum librarum auertas & ſaga[3], quibus par erit eos pro itineris neceſſitate muniri, ita vt ſi quid vltra perſcribtum[4] Noſtræ Serenitatis inuentum fuerit, ad Comitatum noſtrum protinus dirigatur. ¶ Lineæ vel amictoria, quibus hactenus onerari redæ ſolebant, nec[5] vlterius redis, ſed angariis vel nauibus dirigantur: & ſi alicubi repertæ fuerint huiuſmodi ſpecies, theſauris eius Vrbis, in qua deprehenſæ fuerint, deputentur, per angarias vbi facultas fuerit, deſtinandæ: Reliquæ vero delicatæ veſtes, ſed & linteamen amictorium, noſtrorum vſibus neceſſarium, redis ſub mille librarum ponderatione mittantur. Dat. IV. Non. Mart. CP. Honorio NB. P. & Euodio V.C. CONSS. [386.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc lex à *Cod. Iuſt.*
[1] *Cynegio* huic PP. quatuor aliæ *ſuprà* leges inſcribuntur.
[2] De *Proſecutoribus* iam ad *leg. ſuperior.*
[3] De *Sagis* his dixi ad *l. 37. ſup.*
[4] ✠. litteris è *praſcriptum.*
[5] ✠. ne.

COMMENTARIVS.

DE IVSTO ONERE redarum & carrorum: déque ſpecierum largitionalium tranſmiſſione, proſecutione; tandem, de iuſto veredorum onere ſunt hæ *duæ*, ad eundem Cynegium PP. Theodoſij M *Conſtitutiones*, quibus definitur, quàntum *Oneris* ſingulis imponi poſſit, ſiue priuati Curſu publico imponantur, ſiue ſpecies largitionales transferantur: deinde de proſecutionis & tranſlationis ordine dictarum ſpecierum. ¶ Ergo *Redæ* mille libras tantùm imponi vult indiſtinctè Theodoſius M. *l. 47. in pr.* pariter vt Conſtantius *l. 8. ſup.* & Valentinianus Sen *l. 17. 28. 30. ſup.* At *l. 48.* ita diſtinguit: Vel, inquit, aurum & argentum deſtinatur, vel veſtes, & linteamen amictorium Principis vſibus neceſſarium. Hoc poſteriore caſu mille libras imponi vult; at priore caſu, minùs, & quidem ſub hâc ſubdiſtinctione: Vel, inquit, eſt aurum, argentum, ſacrarum largitionum; & tùm vna redâ nonniſi 500. auri libræ, mille verò argenti onerari poſſunt: ſi priuatarum, nonniſi auri trecentæ, quingentæ verò argenti. Quarum diſtinctionum & proportionum quænam ratio ſit, mihi non liquet. Cur, inquam, ſpecies fiſcales in auro & argento diſtinguuntur à veſtibus? cur aurum ipſum ab argento? cur ſacræ largitiones, à priuatis? Niſi quod neceſſe eſt, redas alias aliis maiores fuiſſe: nempe redas veſtiarias longè maiores, vt & argentarias, quàm aurarias: item ſacrarum largitionum redas maiores, quàm priuatianas. Et ſic in triplici diſcrimine, ſi pondus ſpectes, fuêre *redæ*. 1. Mille librarum, putà communes, itémque argentariæ ſacræ & veſtiariæ. 2. Quingentarum, aurariæ ſacræ, & argentariæ priuatæ. 3. Trecentarum, aurariæ priuatæ. Et hæc quidem de onere Redarum. *Carro* verò nonniſi ſexcentas libras imponi vult Theodoſius M. *l 47.* Carrus igitur redâ minor fuit, tertia paulò plus parte. Et hæc quidem de primo capite *harum legum.*

Secundò ſpeciatim & diſtinctè agitur de *ſpecierum largitionalium tranſmiſſione per Curſum publicum*, quomodo ſcilicet ea facienda ſit, ſpecierum inquam largitionalium, quæ duum generum fuerunt, vel ſacrarum inquam largitionum, vel priuatarum, vt cæteroquin aliæ ſacræ largitiones earúmque Comites fuêre, aliæ priuatæ earúmque Comites & Palatini ſi materiam ſpectes, ſpecies quoque diuerſæ fuerunt: veluti aurum, argentum, veſtes. De Auro, ſuo *titulo inf. de auri publici proſecutorib.* de Argento, ſuo quoque *titulo infr. de Argenti pretio quod theſauris infertur.* De Veſtibus ſuis quoque *Titulis, inf. lib 10. & tit. de milit. veſte, ſup.* Ergo quatuor circa harum ſpecierum tranſmiſſionem (præter ponderis & oneris definitionem de quâ *ſup.*) medio Curſus publici conſtituit *his duabus legibus* Theodoſius M.

Primò vetat quicquam ponderis priuati ſeu extranei, ſiue in rebus ſiue in perſonis ſuperimponi vehiculis ſpecies publicas transferentibus. Quod & ipſum Arcadius poſteà, vetuit circa naues ſpecies fiſcales transferentes, *l. vn. infr. ne quid. oneris publ. imponatur*, vbi dicam plura (pariter vti vetitum in horreis fiſcalibus alia frumenta conſtitui, *l. 16. infr. de ſuſceptorib.*) Et quidem id *hâc l.* vetat Theodoſius ſub pœnâ capitali: quomodo *d. l.* illud prohibetur ſub pœna coërcitionis publicæ.

Secundò duos Palatinos (de quibus *ſuo titulo, ſup. de Palatinis ſacrar. largit.*) vnius redæ auri vel argenti proſecutores eſſe vult. Proſecutores inquam, non Curſus publici, vt Vir Doctus prodidit, verùm auri & argenti quod rhedis ſubvehebatur; eóſque cum *tribus ſeruis.* Sanè & Iulianus eiuſque exemplo Valentinianus Senior, *l. 18. & 20. ſup.* proſecutores, ſeu cuſtodes ſpecierum, nonniſi duos, aut ad ſummum tres vehi voluit ſingulis redis, de quo ad eas *leges.* Alioquin trium ſeruorum numerus & aliàs velut ſufficiens notatus. Vt omittam alia: in hoc ipſo de curſu publico argumento Conſtantinus M. apud Euſebium *lib. 10. hiſtor. Eccl.*

c.5. in f. Chrestum Syracusiorum epistola ad Synodum Arelatensem inuitans, vnà cùm duobus aliis *τῦ δευτέρυ θρόνυ*, id est ea secundo ordine Presbyteris, et *δημοσίυ ὀχήματος* vehiculi publici copiam facit à Consulari Siciliæ accepti, vnà cum tribus seruis, qui eis inter vias ministrarent: *ἀλλὰ μὴν κὴ παῖδας τρεῖς δυνηθήσεις ὑμῶν κτ. τὴν ὁδὸν ὑπηρετῆσαι*.

Tertiò, Palatinos hos secum ferre posse nonnisi quinquaginta librarum Auerta & saga, quibus par est eos pro necessitate itineris muniri (de quibus sagis iam dixi ad *l.37. sup.*) *Auerta* cuius hàc vtrâque *lege* mentio fit (vnde & *Auertarias*, equos scilicet, *l.22. sup.*) fit quoque mentio apud Suidam & in *Glossis* Seruij, & vet. Horatij Interpr. *in 6. Satyr. lib.1.* Græci Iurisconsulti Ecloga, *Basil. 58.* interpretantur, *τὸ ὑπομαχάλιον, ὅπερ ὑποδέρεται, κὴ τῷ νώτῳ, καλεῖται δὲ ἀβέρτα ἐκ τῦ ἀποσφάλθαι*. Eainde passim hodie post Budæum, *Auerta* creditur, equi ornamentum laterale, & quidem pectori substrictum, seu antilena, pectorale, vt Accursio visum. Alciatus ornamentum capitis vocabat, quo habenæ figuntur, atque inde sessor equum vertit. Quæ omnia inania sunt. Primum enim *Auerta* ab instructo equi planè & disertè distinguitur, à sella inquam & frœnis, *l.47.* Secundò, Auerta non in equi instructo numeratur, *l. 48.* verùm disertè in instructo viatorio & munimento ad iter Prosecutoris hominis, pariter vt sagum inuehendi in redâ necessarium. Tandem cui fides, lorum 50. vel 35. vel etiam 60. librarum pondo fuisse? quod pondus Auertæ statuitur, *l.57.48. & l.12. Cod. eod. tit.* Auerta igitur est (vt rectè Suidas) *σάκος*, id est *Sarcina* rerum necessariarum quod in *auerso* equi gestabatur: vnde nominis ratio: *τὸ κατόπιν φορτίον* Synesio *ep.133.* Malè enim vocem Macedonicam putauit Suidas, *ἀβέρτην* cum *ἀορτὴς* confundens, vt ex Hesychio demonstratum aliis. Neque aliter *ὑπομαχάλιον* accipio. Sed qid moramur. Apertè vetus Horatij Interpres; *Auerta*, inquit, *est vera seu mantica ad vestes viatorias, aliáve necessaria condenda.* Gallicè, *Vne Malle, vne Valize*; pro eo quod supra clunes equi fertur. Inde igitur & Auertarius equus, qui idem cum parhippo, *l.22 sup.* qui scilicet Auertæ ferendæ adsumebatur, *vn Mallier*: aliàs *saginarius*: Sed quid faciendum *Glossis* Philoxeni, vbi *Liba ἀβέρτης*? Locum corruptum iam alij suspicati, sed quomodo restituendus sit, nondum indicarunt, neque ipse diuinare possum. An fortè legendum *Lixa ἀβέρτης* vel *ἀορτὴς*:, quomodo apud Hesychium *ἀορτὴς ξηρίτης, ὑπὸ Μακεδόνων*.

Quartò, lineas vel amictoria quæ per rhedas hactenus subuehebantur, non rhedis ampliùs, sed angariis, vel nauibus dirigi vult. Angariis, id est, carpentis, protelo boum: de quibus plenè *ad l. 4. sup.* quomodo & Iulianus cùm veredorum & paraueredorum cursum amputauit in Sardiniâ, angarias retinuit, subuehendis videlicet speciebus, quæ ad diuersos portus erant deferendæ: *l. 6. sup. h. t.* scilicet tardigradus hic cursus speciebus fiscalibus transuehendis aptior visus, vt cæteroquin impedimentis maioribus: vt ostendi ad *d. l.4. sup.* ac nominatim *hâc l.* lineis & amictoriis, quæ grauiora erant: ac non etiam delicatæ vestes, & linteamen amictorium, palatinorum vsibus necessarium, quæ redis porrò subuehi volt. Lineæ & amictoria delicatis vestibus hic opponuntur & linteamini amictorio in palatinorum vsus, quia lineæ & amictoria grauioris panni erant in vsus militares; de quo *sup. tit. de milit. veste.* & de vtrisque *infr. tit. de Murilegulis, Gynaeciariis.* Ergo grauiores illas species vult Theodosius M. non redis, verùm angariis transuehi: de quo hactenus; Itémque nauibus, quâ videlicet flumina opportuna sese præberent. Nam & naues in Cursu publico fuisse docet quoque Sidonij locus *lib.1. ep.5.* *Egresso mihi Rhodanusiæ mœnibus publicus cursus vsui fuit vtpote sacris apicibus accito, &c. Ticini, Cursoriam, sic namque nomen, ascendi.* Sic & *Tabula Itineraria*, iter Veronâ Rauennam per Hostilias designans, Hostiliis Rauennam per Padum iter faciendum notat. Et apud Cassiodorum *2. variar.* Theodoricus Rex dromonariis Hostiliensibus in hunc modum scribit: Et *ideo Comitis S. L. nostra præcepit auctoritas, vt in Hostiliensi loco constitui debeatis, quatenus fiscali humanitate recreari, excursus cum veredariis per alueum Padi more soluto faciatis, vt diuiso labore equis publicis debeat subueniri, quando cursus vester non atteritur, qui per vias liquidas expeditur.* Idem Sidonius *ibid.* *Brixillum dein oppidum dum succedenti Æmiliano* [id est, Æmiliæ prouinciæ] *nauta decedit Venetus remex, tantum vt excitemur, intrauimus, Rauennam paulò post cursu dexteriore subeuntes.* Vnde quoque apparet, quomodo in viis publicis statæ mutationes erant veredorum & vehiculorum cursualium: ita & in fluuiis d........Euectio Nanalis apud Victorem Vticensem *lib. 3.* & in *Appendice* Gregorij Turon. *lib.11. c.109.* alio sensu pro itinere Nauali.

Tertio capite *legis* 47. Theodosius M. *Veredorum* quoque *onus* definit, ne alioquin iniquo onere fatiscerent: & distinctè quidem, de sellæ prius & frœnorum pondere, tum de Auertæ pondere: nam in his onus veredi, præter hominem erat. Ingens verò pondus hoc tùm temporis, vt videlicet sella cum frœnis tantùm penderet.

Hîc interim de *sella* noto, hanc primam mihi occurrere sellæ equestris mentionem, cum antea stragulis tantùm equi sternerentur, etiam paulò ante sub Valente, vt ex Basilio *homil. ad eos qui tenentur studio discendi*, liquet. Item noto sellam grauem & ponderosam admodum fuisse, vt inter initia noui reperti: quare modum ei rei, oneri inquam veredi, necesse habuerit Theodosius M. imponere. Tertiò hinc colligo, vt & ex iis quæ mox subiicientur de sella in frusta cædenda, viatoris seu veredarij, id est qui veredo vsurus esset, sellam propriam fuisse, non publicam: *eius*, inquit, *sella in frusta cedatur*: Item hinc apparet, Auertam cum frœnis nil commune habuisse: Auertæ scilicet separatum hîc pondus à sella & à frœnis: & quidem 35. tantum librarum, cùm maius pondus esset Auertæ Prosecutoris rhedam prosequentis, nempè 50. librarum, vt expressè definit *lex* 48. Tribonianus sanè in *l. suâ* hinc interpolata idem Auertæ pondus facit cum sella & frœnis, nempe 60. librarum, Anterioribus verò Constitutionibus sancitum fuerat, ne veredo vltra 30. pondo imponerentur; Constantij *l.8.* Valentiniani Sen. *l.17. & 28. 30. sup.* de quo ad *d. l.17.* plura.

¶ *De* MODO *cursus publici quatuor militarium virorum qui Principis, publicisque missionibus patebant.*

XLIX. *Iidem AAA. Cæsario" Magistro" Officiorum.

HI qui prouinciis" præsunt, inspectis euectionibus" ex quâcunque" parte venientium, ad vehiculorum vicem, Comites" quatuor veredos cum parhippo"; Tribunos militum, ternos mouere permittant; ceteros Domesticos" Protectores & Agentes in rebus", binis vti tantummodò patiantur. Dat. III. Non. Septemb. Valentiæ", Timasio & Promoto CONSS. [389.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à *Cod. Iust.*

" *Cæsarius* hic ille Magister Officiorum est, qui à Theodosio M. *huius leg.* Auctore missus Antiochiam, vnà cum Hellebicho Magistro militum, (cui inscribitur *lex 1. inf. de calumniatoribus*) ad disquisitionem statuarum euersarum: quod docet Theodoretus *lib. 5. cap. 19.* cuius etiam meminit Chrysostomus *ἀνδριάντων ιζ. p. 574.* Et ad quem ipsum *Καισάριον μάγιστρον Cæsarium Magistrum* de hac ipsa re est oratio 20. Libanij *p. 515.*

" *Magistro officiorum* cui hæc *lex* inscribatur, Mox dicam.

" *Iudices*, seu Rectores prouinciarum.

" Tuis, Magistri officiorum.

" Hinc Tribonianus mutuatus videtur illa: *ex vtraque parte.* in *l. 8. C. h. t.* quæ malè interpretatur etiam Cuiacius pro *ex vtraque parte mansionum*, quod quid sit mihi liquere non potest.

" Comites rei militaris.

" De *Parhippo* dixi semel *ad l. 29. sup.*

" De *Domesticis* Protectoribus *suo tit. sup. lib. 6.*

" De *Agentibus in rebus*, vide, *suo tit. lib. 6.*

" In itinere, quod Valentiniano & Theodosio fuit inter Romam & Forum Flaminij, fuerit oportet hæc *Valentia*: vide *Chronol.*

COMMENTARIVS.

MODVM Euectionibus seu Cursus publici vsurpationi ponit *hâc l.* Theodosius M. quæ ideo Magistro officiorum inscribitur, quod hic Euectiones dabat, quod ostendit *lex 8. 9. 12. 35. sup. h. t.* Ac nominatim, quatuor militarium hominum generibus qui pro Reipubl. necessitatibus iter agebant, quique omnes missionibus Principis parebant: putà 1. *Comites* minores scilicet seu inferiores, qui ad tuendum limitem destinabantur, (de quibus *suo titulo, lib. 6. de Comitibus rei militar* & Tit. *ne comitibus & Tribunis lauacra præstentur*:) 2. *Tribuni* militum, 3. *Domestici* Protectores, vt docet quoque *lex 27. sup. de erogat. milit. annon.* Ammianus Marcellinus *lib. 15. pag. 39.* 4. *Agentes* in rebus qui propriè in id constituti erant, vt missionibus Principis parerent: de quo *suo titulo.* Ergo his omnibus *ex quacunque parte venientibus* vt *hâc l.* dicitur, quamlibet ex Reipublicæ vsu, & Principis iussu properantibus, modum *hâc leg.* præstituit Theodosius M. & quamlibet alius aut maior modus Euectione contineretur, vsurpari ab his voluit, negotio eius rei dato Iudicibus, per quorum prouincias ij currerent.

¶ Primum igitur cùm his vehicularis cursus hactenus pateret & indulgeretur, non amplius vehiculis eos iter agere vult ἀντὶ ὀχημάτων, verum *ad vehiculorum vicem*, seu loco vehiculorum: veredis tantùm ad maiorem videlicet celeritatem.

¶ Secundò, ne nimio etiam & delicato profusóque numero cursum publicum vexarent, certum veredorum numerum quibusque præfigit, pro loco & gradu cuiusque 1. *Comitibus* scilicet, qui primo loco inter hos erant, quatuor veredos mouere permittit, & parhippum præterea (Auctæ scilicet, ferendæ) de quo parhippo dixi plenè ad *l. 14. sup.* 2. *Tribuno* verò militum tres; 3. *Domesticis* Protectoribus, & *Agentibus* in rebus duos.

¶ Et sic quod hic obseruandum, vni tantum ex his parhippum seu auctarium eúmque vnicum putà Comiti indulget: non etiam Domesticis Protectoribus & Agentibus; cuius parhippi concedendi deparci admodum fuêre Principes, scilicet mulos cursui publico destinatos ob publicos necessitates grauare nolentes: de quo dixi *ad l. 14. 27. 29. sup.* ¶ Item obseruandum, & Agentibus quoque in rebus certum veredorum numerum & statum hic præfigi, & quidem binorum, pariter vt iam antea Curiosis qui ex Agentibus in rebus sumebantur, binorum tantùm veredorum copiam idem Theodosius M. patere voluit, *l. 6. sup. de Curiosis*, cùm antea præberentur pro arbitrio necessitatis habitâ ratione, vt docet *lex 9. 14. sup.* Ita quoque idem Theodosius Vicario, nonnisi 30. asinos, veredos decem, mouere permisit, *l. 38. sup.*

¶ *De* HIPPOCOMIS *sua saga ab iis qui Cursu publico vtuntur, adimantur.*

L. *Iidem AAA.* PPO."

NON patimur, hippocomos per eos qui veredis" vterentur indignâ spoliatione" vexari, siquidem nonnullis" veredarij" saga eorundem dicantur auferre. Quo-

circa

circa per omnes Iudices, & Curiosos" miserabilis remoueatur iniuria. Scientibus cunctis, quòd si obseruata non fuerit nostra sanctio, non solum damna resarcire, verumetiam notam & multam qui neglexerit subire cogetur, vt his retenti qui fuerint detecti hippocomis saga abstulisse, super eorum nominibus ad Nostram Clementiam referatur. PP. XV. Kal. Iul. Trieris, Valentiniano A. IV. & Neoterio CONSS. [390.]

NOTÆ.

* *Lex non patimur*, 13. *Cod. eod. tit.* Concordat huic legi, *lex 37. sup.*
" *Floro* PP. ita *Cod. Iust.* vt et sit Præfectus Prætorio hic accipiendus, vt docet subscriptio *Propos. Triueris.*
" Hoc dicuntur *Veredarij*, vna voce.
" Miserabilis iniuria *inf.* vocatur: notabilis populatio, *d. l. 37 sup.*
" *Nonnulli.*
" *Veredarij*, *h. l. & l. 17. sup.* paulò ante dicuntur qui veredis vtuntur. Cassiodorus eodem sensu 4. *var.* 47. Veredarium Carabolensi opponit. *Et ideo quinquaginta solidorum multam iam non veredarius sed Catabulensis incurrat, quisquis vltra centum libras parhippum crediderit onerandum.*
" Malè hic locus habet in omnibus Codicibus *Iust.* Sunt enim qui habent *nonnulli veredariis*: melius equidem alij *nonnulli veredarij*. sed hoc retinendum. Veredarij, *h. l. & l. 17. sup.* sunt qui veredis vtuntur (non *hippocomi*:) Qua voce eodem sensu vtuntur, sed propriatim, pro his qui..., Hieronymus *in Historia Esther*: & ad *Eustochium.* Cassiodorus 3. *var.* 47 & Procopius 1. *Vandal.* & *lib. 2. belli Persici*, & Firmicus *lib. 3.* & vetus Glossar. quorum verba retuli ad *l. 1. sup. de Curiosis.*
" Vide *tit. sup. de Curiosis*, *lib. 6.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. hæc *lex* est in eandem sententiam cum Theodosii M. *l. 37.* ne HIPPOCOMIS saga sua à veredariis, id est, veredis iter agentibus auferantur: quare ad eam dicta sufficiant de sagis & Hippocomis: ex quibus videre est quam Lucas de Penna hic ludibrium debeat. Hic obseruandum, non tantùm Rectoribus prouinciarum, sed & Curiosis eius rei prohibendæ sollicitudinem *hâc l.* iniungi. Hi quippe cursus publici curam agebant, seu cursus publici sollicitudinem sustinebant, vt integrè haberetur; vt docet *lex 2. 3. 4. 5. 8. 9. sup. de Curiosis.*

¶ *De* MANCIPIBVS *cursus publici è Curialibus eligendis, & quænam in his obseruanda.*

L. 1. * Idem" AAA. Potamio" Præf. Aug.

PVBLICI cursus exhibitio, antiquâ ex consuetudine inducta, Curialibus viritim per Curias debet, pensatâ locorum, hominum, facultatum qualitate, distribui. Dat. III. Kal. Aug. CP. Arcadio A. II. & Rufino CONSS. [392.]

NOTÆ.

* *Lex 14 Cod. Iust. eod tit.* hinc interpolata est.
" *Valentiniani* (Iun. scilicet) nomen inducendum, vtpote qui iam hoc tempore obierat: vide *Chronol.* Solis igitur *Theodosio & Arcadio* tribuenda hæc *lex.*
" *Potamio* huic Præfecto Augustali inscribuntur hoc ipso anno tres aliæ Constitutiones: putà *lex 2. sup. de defens. ciuit. lex 126. inf. de Decurionib. lex 3. inf. de his qui super rel. cont.*

COMMENTARIVS.

DE MANCIPATV cursus publici est hæc Theodosij M. Constitutio, vt duæ aliæ eiusdem; putà *lex 42. & 47.* Ex quibus apparet, Officialibus emeritis seu Veteranis, mancipatum cursus publici per nonnullas Orientalis Imperij Prouincias incubuisse. Quod & ipsum de Præf. Prætorianâ Italiæ docet *lex 34. sup.* Atenim hæc *lex* docet, per Ægyptum *Curialibus*, id incubuisse, quomodo & per Gallias *lex 36. sup.* per Africam *lex 64. inf.* imò etiam alibi in defectum aliorum *l. 26. sup.*

¶ Porro *formam* iniungendi huius mancipatus, seu quid in Mancipibus hic spectandum præscribit Theodosius M. *hâc l.* Tria scilicet obseruari vult, nempe, eum viritim distribuendum per Curias: pensatâ locorum, hominum, facultatum qualitate: *Locorum* scilicet, pro viciniâ scilicet mutationis, ne ad remotarum mancipatum vocentur: *hominum*, vt videlicet idoneiores, & moribus & integritate eligantur: *facultatum*, vt locupletes, non qui nimiâ paupertate ad dedecus aliquod adigantur, & ad cursum publicum vexandum. Quæ omnia Tribonianus omisit in *l. 14. Cod. eod. tit.* quam hinc mirè interpolauit, in hanc sententiam, vt videlicet Mancipes constituantur pro locorum consuetudine, vel ex Curialibus, vel ex Cohortalibus, vel quos suo periculo Præfectus Prætorio sub idoneis fideiussoribus elegerit. Quo nil alienius à Theodosij mente. Est igitur nunc aliquis, & *legis* illius, prout habet *Cod. Iust.* Theodosium Auctorem faciat.

¶ COMITIBVS

¶ Comitibus *rei militaris* Evectionum *faciendarum ius denegatur.*

LII. * Iidem″ AAA. Rufino PP. Ō.″

Faciendarum euectionum licentiam, in excidium publici cursus, à Comitibus Ægyptiaci limitis vsurpatam Sublimis Magnitudo tua auctoritate huius legis inhibebit. Dat. VII. Kalend. April. CP. DN. Theodosio A. III. & Abundantio V. C. CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.*
″ Imò *Imppp. Theodosius, Arcadius, & Honorius.* vide Chronol.
″ *Rufinus* PP. Orientis scilicet sub Theodosio M. vid. *Prosopogr.*

COMMENTARIVS.

Evectionum faciendarum ius Comitibus limitum, seu rei militaris, ac nominatim in specie *huius leg.* Comiti limitis Ægyptiaci, quod is hàc tempestate vsurpauerat, adimit Theodosius M. Nam neque Illustribus Magistris militum id ius competere voluit idem *l* 43. eiusque exemplo Arcadius filius eius, *l.* 56. *inf.* quorũ alioquin potior, imò summa potestas erat inter Iudices seu Potestates militares, vtpote Illustres; at Comites, inferiores, & Spectabiles. Denique Præfectis Prætorio id ius solis competiit, vt tot aliæ *leges* ostendunt: imò & ex *huius leg.* inscriptione colligitur. De Comite limitis Ægyptiaci, videnda *Notitia Imperij.*

¶ Subtractioni & Superductioni *animalium cursus publici occurritur.*

LIII. * Impp. Arcadius & Honorius AA. Dextro PP. Ō.″

Quia comperimus, quosdam animalia publica″ subtraxisse, ea, per inquisitionem Mulionum & Mancipum, volumus redhiberi, atque ideò per Muliones & Mancipes, nisi animalia perducta″ fuerint, diligenti inquisitioni & plenæ cognitioni locus non negetur; & cùm manifestâ ratione deprehenderit″ illicitâ vsurpatione cursum publicum fuisse vexatum, in quadruplum superductorum animalium pretium inferri censemus. ¶ Et, ne idem etiam in futurum admittatur, præcipimus, Vt si * qui vel per″ vnam mutationem″ veredum mulámve″ aut bouem″ superducendum esse crediderit, memoratam fisci viribus multam inferat. Dat. XV. Kal. April. Mediolano, Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ.

* Abest maxima pars *huius legis* à *Cod. Iustin.*
″ Italiæ, vt docet *lex* 2. *inf. de indulg. debit.* Cui & aliæ plures *leges* inscribuntur: etiam *prox. lex* 54 *inf.* De eodem Hieronymus *Apol. adu. Rufinum*: *Ante annos fermè decem tum Dexter amicus meus, qui Præfecturam administrauit Prætorij me rogasset, vt Auctorem nostræ Religionis Indicem ei texerem.* &c. Denique hic Dexter est, cui Hieronymus suum Opus *de Viris Illustribus* inscribit quod ad 15. Theodosij M. annum perduxit, id est, vsque ad A D 392.
″ Cursus publici.
″ Pro *reducta*
″ Vel ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, quod hic abest, repetendum *Magnitudo tua*, vel tale quid: vel (quod malo) *deprehenderit inquisitio & cognitio* scilicet.
* *Lex* 15 *Cod Iust. eod. tit* hinc desumpta est.
″ *Pro vnâ mutatione*, Cod. Iust.
″ De *Mutationibus* vid & *l.* 34. 36. *sup. l.* 58. *inf.* dixi *ad l.*
″ *Mulamvè aut bouem*, absunt à *Cod. Iust.* De mula in cursu publico, vide & *l.* 8 *sup.*
″ De *bubus* in cursu publico constitutis, vide & *l.* 1. 11. *sup.*

COMMENTARIVS.

Honorii Imperatoris constitutiones decem sequuntur de Cursu publico, putà *lex* 53. 54. 55. 58. 59. 60. 61. 63. 64. 65. *h. t.* ex quibus apparet, quantopere tum collapsus fuerit Cursus publicus, & quam validis remediis eum *Honorius* erigere fategerit: sequentibus, inquam, definitis: videlicet qui Euectiones facere possent, vel non; *l.* 60. qui Cursum publicum vsurpare, *l.* 54. 55 Mancipibus item singulis in stationibus collocatis, *l.* 65. Mulionũ abductioni occurrẽs *l.* 58. vt & subtractioni & superductioni animalium;

malium, *l.* 53. itemque paraueredorum & parangariarum exactioni, *l.* 59. 63. Animalium denique pabulo consulens, *l.* 69. Sed & prouincialium securitati, ne scilicet obtentu cursus publici atterentur *l.* 64. ¶ SVBTRACTIONI igitur & *superductioni* animalium publicorum occurrit *hac l.* 55. Honorius Imp. quod videl. didicisset ab his qui Cursu publico vterentur subtractos. Ideóque eam in rem inquiri diligenter iubet: Mulionibus videl. & Mancipibus quos cura cursus publici & animalium respiciebat, inquisitis: ei verò qui subtraxisset Quadrupli pœnâ indictâ; Quæ quidem Quadrupli pœna hic notanda est. Cæterùm eo fine quoque ne animalia subtrahantur, pœnam comminatur eandem, vel per viam mutationem animalia superducenti, id est, vltrà ducenti: nam hîc nugas agunt Interpretes. Iuliani Imperatoris constitutione capitalis pœna ei rei imposita fuerat, *l.* 14. *sup.* centum solidorum pro singulis veredis vsurpatis pœnam imposuit Theodoricus Rex apud Cassiodorum 4. *var.* 47. De eo qui equo vlteriore clivo vectus fuerat, quàm quo ei commodatus fuerat, furti damnato, vid. Valer. Max. *lib.* 8. *c.* 2. §. *vlt.* ¶ Tandem vt hic superducere vel per viam mutationem non licet, ita & veritum excurrere, seu excedere ad quingentos passus, *l.* 25. *sup.*

¶ INLVSTRIBVS *quoque Viris, Euectionum & Cursus publici vsurpandi ius, duobus casibus exceptis, adimitur.*

LIV. * Iidem AA. Dextro'' PP O.

MEMINIMVS, euectiones Inlustribus viris, honori potiùs quam vsui, detulisse. † Ne igitur cursus publicus pereat'', hâc lege sancimus, Ne quis sibi deinceps cursum publicum priuatus'' vsurpet, nisi cùm aut nobis'' euocatur, aut à Clementiæ Nostræ veneratione discedit. Si quis ergo posthac contra vetitum sibi cursum publicum inlicita temeritate præsumpserit, motum'' in se Nostræ Mansuetudinis excitabit. & cetera. Dat. VI. Kal. Mai, Med. Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
'' *Dextro* huic PP. Italiæ inscribitur quoque *lex superior*, vbi de eo dixi.
'' Nos scilicet. Hoc verò indultum non extat.
'' *Pereat*, id est vexetur.
'' *Priuatus* Principi hîc opponitur: & sic priuatus omnis alios ab Imperatore: quo sensu priuati vox accipienda *l.* 1. *inf. de expensis ludorum. l.* 3. *sup. de metatis*, *l.* 4. *inf. de operib. publ.* Alio sensu, priuatus *l.* 44 *sup.* Sic apud Libanium *fine orat.* ἐκ τῆς εἰσόδου: ἐπὶ δὲ ἰδιώτης ὁ μηδ' ἄρξας, οἱ δὲ ἤδη ἐν πολλαῖς ἀρχαῖς γεγονότες.
'' *Id est, à nobis.*
'' *Motus*: de hâc voce vide *Gloss.* & Fornerium 3. *Quotid.* 3.

COMMENTARIVS.

PRIVATIS omnibus, etiam ILLVSTRIBVS, Euectionum, seu Cursus publici, authoritate iureque suo, vsurpandi potestatem adimit *hâc l.* Honorius Imp. etiam Illustribus, inquam, veluti Præfectis vrbi: quod disertè cauet Honorius *l.* 55. *prox.* cùm tamen paulo antè Illustribus Viris id delatum [ab eo] fuisset: & quidem honoris causâ: honori eorum potiùs quàm vsui, vt ita scilicet qui primam dignitatem inter omnes alias obtinerent, hoc illustri προνομίῳ gauderent. Verùm id vti dixi *hâc l.* reuocat Honorius, Illustribus viris ad communem modum cæterorum priuatorum reuocatis: Duobus tantùm casibus exceptis, quibus istis Cursus publici vsurpandi ius dat: nempe cum à Principe euocantur, vel ab eo recedunt: Ergo euocatis tantum in itu & reditu. Quare hinc patet, eo ipso quod quis euocatus seu excitus à Principe esset, ei Cursus publici copiam patuisse: quò pertinet quoque quod Sidonius Apollinaris postea scripsit *lib.* 1. *ep.* 5. *Egresso mihi cursus publicus fuit vtpote sacris apicibus accito.* Nam vt maximè Sidonius Illustris, at olim moris erat, vt quos ad se Principes acciverent, Euectionem illis nominatim concederent. Quod docent literæ Constantij Aug. Athanasium euocantis apud Theodoretum *lib.* 2. aliáque eiusdem decreta Episcopos ad Synodos conuocantia, vt ex Seuero Sulpitio *lib.* 2. & Ammiano Marcellino *lib.* 21. *extremo* liquet: & Iuliani *ep. ad Eustochium ep.* 20. & ad *Ælium ep.* 31. quorum verba retuli *ad l.* 14. *sup.*

¶ His ergo exceptis & Illustribus priuatis penitus vsurpandi cursus publici potestatem adimit Honorius: priuatis inquam, vt eò redeam: at non & Corporum legatis. Semper enim licuit, & populi Romani & Gentilium & prouincialium & Senatus Romani Legatis ad Principem proficiscentibus, vel ab eo recedentibus, Cursu publico vti: de quo semel dixi *ad l.* 32. *sup.* quam *legem* Tribonianus in alium omnino sensum detorsit interpolatione suâ *l.* 6. *Cod. eod. tit.* Sanè de Legatis Gentilium fidem facit *lex* 57. *infr. h. t.* & *l.* 9. *sup. de re militari*: de Legatis Prouincialium *d. l.* 32. *sup.* & *l.* 6. 9. *inf. de Legatis.* ¶ Et ita quidem hæc *lex* accipienda est, de Iure vsurpandi cursus publici in vsus suos, vt apertissimè verba eius indicant; non de iure faciendæ Euectionis, vt putauit Iuretus, *in ep.* 105. *lib.* 7. *ep. Symmachi.*

¶ PRÆFECTO

¶ PRÆFECTO VRBIS *quoque vsurpandi Cursus publici ius denegatur.*

LV.* Iidem AA. Florentino P.V."

EVORVM veredorum euectiones te præsumpsisse propriâ Relatione" signasti : Cuius facti veniam indulgemus, sed nihil tale posthac nec vsurpari volumus, nec licere. Dat. XII. Kalend. Mart. Medioiani, Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" *Florentino* huic P.V, plures aliæ constitutiones inscribuntur A.395. 396. 397. de hoc accipio *ep.* 21. *lib.*4. Symmachi. Hic idem est ad quem Symmachus scribit *lib.4.ep.*50.51.52.53.54.55. è quarum numero *epistola* 52 & 54. Præfecturam eius Vrbis indicant satis apertè.

" *Relationum* huiusmodi Præfecti Vrbis Symmachi plenus eius est *liber decimus.*

COMMENTARIVS.

PRÆFECTO VRBIS Romæ Euectionum vsurpandarum ius denegat *hâc l.* Honorius Imp. indulgentiâ tantùm præteritæ vsurpationis Florentino P. V. (cui hæc *lex* inscribitur, quique duorum veredorum Euectiones præsumpserat, quod ex ipsiusmet relatione didicerat Honorius) factâ.

¶ Porrò videri possit hæc *lex* obscurior esse, duplicémque sensum admittere : vel enim accipienda videatur de iure Euectionum *aliis* faciendarum, quasi id constituatur; non posse Præfectum Vrbis aliis Cursus publici copiam facere, de quo sanè Præfecti vrbis iure limitato, fuit Valentiniani Sen. *lex* 19. *sup.* vel certè de iure Euectionum sibi faciendarum, seu Cursus publici, (qua formula etiam vtitur *lex* 56. *prox.*) hoc sensu ; non posse Præfectum Vrbi cursum publicum sibi inque vsus suos vsurpare. Quod postremum & verba ipsa legis ingerunt, & aliâ quoque ratione, malo : Nempè enim idem Honorius priuatis omnibus, quamlibet Illustribus, cursus publici vsurpandi potestatem iam anteà denegauerat, *proximâ l.* 54. *sup.* Quo in Illustrium censu cum esset quoque Præfectus vrbis, & Magister militum, & his id denegandum putauit Honorius, *h. l.* & Arcadius *l.* 56. *prox.* Et sic Illustres illæ Potestates hâc parte eodem iure censentur, quo ordinariæ : de quo adhuc ad *d. leg.*

¶ MAGISTRI *quoque militum sine Euectione Cursum publicum vsurpare non possunt.*

LVI.* Iidem AA. Simplicio" Magistro militum.

SVFFICIVNT Iudicum" potestatibus euectiones, quas à Nostrâ Serenitate vel" Sede Inlustrium Præfectorum", necessitatibus publicis accipiunt seruituras. Insignis" igitur Auctoritas tna" statutis Nostræ Clementiæ sibi faciendarum euectionum vsurpatam licentiam, negatam fuisse cognoscat. *Tunc* namque *metu preceptum custodire oportet Iudices inferiores, cùm cognouerint à potioribus custodiri.* Si vero posthâc eadem culpa permanserit, in Officium Auctoritatis Tuæ graui supplicio vindicabitur. Dat. XV. Kal. Ian. CP. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Concordat *lex* 43. *sup.*

" *Simplicio* huic Magistro militum inscribitur præterea hoc ipso anno *lex* 28 *sup. de Prætoribus* : & biennio pòst : *lex* 3. *sup. de pascuis.* Ad eundem extat Synesij *ep.* 24 28. 130. ex quâ postremâ de Magisteriâ militum Simplicij huius coniecturam facere facilè licet.

" *Iudicum*, id est, quorumcunque Magistratuum, ac nominatim Rectorum prouinciarum.

" Nempe ab his duobus, Principe, & Præfecto Prætorio, Euectiones proficiscebantur : *vide l.* 4. 9. 12. 14. 35. 40. *sup.*

" Prætorio : *Præfecti Inlustres*, pro Præfectis Prætorio.

" Eadem formula & compellatio, *d. l.* 3 *sup. de pascuis*. Mox *fine leg. Auctoritas Tua*, simpliciter.

COMMENTARIVS.

ARCADII quatuor Constitutiones sequuntur de Cursu publico : nempè *lex* 56. 57. 61. 66. *seu vlt.* omnes verò in vno hoc argumento occupatæ, *Quinam* Euectiones *aliis*, vel *sibi* facere possint ? *sibi facere Euectiones*, id est, iure suo citra Euectionem & Diploma Cursum publicum vsurpare : *Aliis & sibi facere Euectiones*, in Notitiâ Imperij, est *emittere* : de quo v. dicta ad *l.* 9. *sup.* MAGISTRIS igitur quoque militum, etsi Illustribus, etsi summâ potestate præditi, Euectionum sibi

sibi vel aliis faciendarum ius *hâc l.* adimitur ab Arcadio, pariter vt à Theodosio M. patre eius, *l.42. sup.* vbi dicta sufficiant.

¶ Hic tantum notetur, quod additur de fructu huius interdictionis: nempè tanto patientiùs carituros, tantòque faciliùs ab Euectionibus vsurpandis abstenturos inferiores Iudices, cùm cognouerint à potioribus & maioribus abstineri. *Exempla scilicet potiorum, inferioribus pro lege sunt.* Cui similis sententia, *d. lege 43. sup.* vt eam restituo; quam alioquin in sententiam plura apud alios Auctores occurrunt, quæ hîc non cumulo. ¶ Tandem ex *h. l. & l. 3. sup. de pascuis, & l. 28. sup. de Pretoribus & Quæstoribus* (quæ omnes *Simplicio* huic Magistro militum inscribuntur, pariter vt tres Synesij *epistolæ*, putà 24. 28. 130. cuiusque meminit *ep. 134.*) vt & ex *leg. prox. 57. & l. 16. 17. sup. de re milit.* apparet, Arcadium militibus & militaribus Magistratibus Ducibus, ipsique etiam Simplicio Magistro militum, hac tempestate nimis plus lasciuientibus fibulam impositum iuisse. De quorum Militum hac tempestate lasciuia, alibi.

¶ Dvcibvs *Euectionum faciendarum, vel vsurpandarum ius denegatur.* Legatis *Gentilium ad Principem solis Cursus publici facultas tribuitur.*

lvii.* Iidem AA. Remistheo" Duci Armeniæ."

Repetita † lege sancimus, ne Experientiæ Tuæ posthac prorsus sit licentia aut euectiones facere, aut sine euectionibus nostris facultatem cursus publici vindicare. Cuius rei temeritatem si posthac Laudabilitas Tua crediderit esse repetendam, scias à te x. lib. auri, x. etiam ab Officio quod tuis iussionibus obsecundat protinus exigenda; his * tantummodò vtendi cursus publici facultate" concessa, qui Legati de diuersis generibus" ad Nostram Clementiam properare festinant. Dat. v. Kal. Mart. cp. Cæsario & Attico conss. [397.]

NOTÆ.

* Abest potissima pars *huius leg.* à *Cod Iustin.*

" *Remistheo* huic Duci Armeniæ inscribitur quoque anno superiore 396. *lex 15. sup de re milit.*

" De *Duce Armenia* vide *Notitiam.*

† Prior *lex* non extat.

* *Lex 16 Cod. h. t.* hinc desumpta est.

" *Facultas concessa est* C. Iust.

" *Gentibus*: C. Iust. melius.

COMMENTARIVS.

Dvcibvs (ac nominatim *Duci Armeniæ*, in specie *huius l.*) & Enectionis faciendæ, & sine euectione Cursus publici vsurpandi, potestatem adimit Arcadius, *hâc l.* pariter vt posterius istud *l. vlt. inf.* Idque post anteriorem aliam iam hâc de re à se latam. Pariter vt prius illud Comitibus limitum, veluti Ægyptiaci limitis, Enectionum inqnam faciendarum facultatem Theodosius M. ademit, *l. 52. sup.* Priuatorum denique (quamlibet Ducum) iori Cursum publicum patêre noluit Arcadius per Armeniam nominatim: Quomodo & superiore anno per eandem Armeniam, militem priuatorum obsequiis vacare vetuit *l. 15. sup. de re milit.* quæ eidem Remistheo Duci Armeniæ inscribitur. Quæ *Armenia* hoc tempore ab Hunnis infestabatur, teste Socrate, *lib. 6. cap. 1.* & Sozomeno, *lib. 8. c. 1.* de quo ad *d. l. 15.* Ergo Arcadius Cursum publicum per Armeniam constitutum vsurpari nisi suà Principis authoritate noluit: solis Legatis Gentium Armeniæ vicinarum ad Imp. properantibus exceptis. Nempe Legatis gentium, ad Principem seu Imp. Romanum festinantibus cursus publicus patuit; quod præter hanc *leg.* docet quoque *lex 9. sup. de re milit.* Idque etiam aliquando expressè pacis conditionib. comprehensum inter Gentiles & Romanos: veluti inter Persas & Iustinianum, teste Menandro in *Eclogis Legationum p. 117.* ὡς ἂν οἱ πρέσβεις καὶ οἱ ταχυτῆτι χρώμενοι τῶν δημοσίων ἵππων πρὸς τὰς ἐπαγγελίας ὁ μὲν ἐς τὸ Ῥωμαίων, ὁ δὲ ἐς τὰ Περσῶν ἤδη ἀφανιζόμενοι, κατὰ ταὐτὰ τὴν ἀξίαν καὶ τὸ πρέπον ἕκαστοι τιμηθεῖεν, καὶ τῆς δεούσης τεύξονται ἐπιμελείας. Quod & ipsum datum Legatis Populi Romani Senatus aut prouincialibus, *l. 32. sup. h. t. l. 69. inf. de Legatis.*

¶ Gentes porrò Armeniæ vicinæ, de quibus *hâc l.* Arcadius sentit, sunt Sophane & similes, de quibus ad *l. vlt. inf. de auro Coronario*, quæ tandem in Armeniæ quartæ prouinciam concesserunt. Itémque Colchi, Iberi, Albani, Persæ. ¶ Ex his iam patet, errare Virum doctum, qui istud de Legatis accipiebat, qui ex diuersis Imperij prouinciis ad Imperatorem mittebantur: etsi aliàs verum sit, & his quoque publicum Cursum patuisse: vt probat *lex 32. sup. & 69. inf. de Legatis.* Nempè Legati de diuersis Gentibus, sunt hîc de diuersis Gentibus (quam vocem substituit Tribonianus in *l. 16. c. h. t.* hinc desumpta) non subditis scilicet, vt rectè Ioannes de Platea obseruat.

¶ De

¶ *De* Mulionibus *cursus publici non subtrahendis aut liberandis.*

LVIII. * Iidem AA. Vincentio PP. Ō."

Si quis mullonem, mutationibus" deputatum, vel sollicitatione vel receptione, subtraxerit, per singula capita humana, x. libras argenti inferre cogatur. Et, ne sollicitatoribus & occultatoribus sit vllum in aliquâ excusatione perfugium, nec mutari quemquam per compensationis simulationem, vel absolui, sub ætatis aut debilitatis alienius obtentu, licebit: Ideóque Iudex, qui sibi hoc vindicauerit, vt seruum publicum liberet, vnam lib. auri per homines singulos, Officium quoque eius, si legem supprimendo consenserit, simili pœna mulcetur. Hæc in futurum Mansuetudo nostra constituit. ¶ In præteritum autem hoc statuisse sufficiat, vt si muliones publici reperti fuerint, licet senes aut debiles, cum vxoribus suis & omni peculio atque agnatione retrahantur: & cetera. Dat. XII." Kal. Mar. Med. Honorio A. IV. & Eutychiano CONSS. [398.]

NOTÆ.

* *Lex 17. Cod. Iust. hoc tit.* hine desumpta est. Iungendaque ei *lex vn. sup. de Burgariis*.

" *Vincentius* sub Honorio Impp. PP. & quidem Galliarum, *vt ad d. l. vn.* probaui: & illa ipsa *lex vn* probat: & dicam adhuc *ad l. 61 inf.* prolixiùs ex Symmacho & Sulpitio Seuero.

" XI. *d. l. vn.*

" De Mutationibus vid. & *l. 34. 36. 53. sup.*

COMMENTARIUS.

IN MULIONUM (de quibus agitur insuper *l. in 14. in fin. 31. 34. 53. sup. h. t.* qui & *hippocomi* dicti, de quibus *l. 37. 50. sup.*) sollicitatores & receptatores, per *Hispanias* nominatim, est hæc Honorij Imp. constitutio: Quæ pars est prolixioris Honorianæ constitutionis, datæ ad Vincentium P. P. Galliarum, vnde desumpta est quoque *lex vn. sup. de Burgariis*. quæ huic nostræ coassanda venit, imò subiicienda: denique quæ & argumento prorsus *huic* respondet. Nempe vt hâc *legis* parte in futurum. *Mulionum* sollicitatoribus & receptatoribus decem librarum argenti pœna per singula capita humana, id est, vt mox subiicitur, *per homines singulos*, sollicitata vel receptata imponitur, ita & (quod *lex* illa disertè dicit) in *Burgariis* eadem obseruari vult Honorius, quæ de *Mulionibus* lex hæc, seu hoc caput *legis* præcipit; putà vt ij quoque qui intra Hispanias, vel in quibuscunque locis ausi fuerint Burgarios vel sollicitare, vel receptare, eodem modo teneantur: similitérque eos qui publicis vestibus deputatos, (id est, Gynæciarios) sollicitauerint, vel receperint, pœna cohibeat. Et hæc quidem in futurum. In præteritum enim satis habet Honorius *hâc l.* Muliones publicos repertos apud priuatos, quamlibet senes aut debiles retrahere, cum vxoribus suis & omni peculio & agnatione, id est, filiis. Quod & ipsum de Burgariis & Gynæciariis cauetur, *fine dict. l. vnica*.

¶ Vt autem prætextum omnem sollicitatoribus, & occultatoribus adimat Honorius, occurrit *hâc l.* collusioni cuidam inter Iudices seu Rectores, & priuatos: Nempe Iudices simulabant sese muliones absoluere sub ætatis aut debilitatis obtentu, vel etiam permutare sese fingebant *per compensationis simulationem*, ait lex, (*permutatio* scilicet est compensationis species quædam) Igitur & absolui & permutari vetat sub pœnâ vnius libræ tùm Iudicibus tùm Officio eius impositæ, in singulos homines, seu Muliones. Ergo ne mutari quidem aut absolui Muliones voluit Honorius. ¶ Tandem obseruo extare quoque ad eundem Vincentium P.P. Galliarum *ep. Symmachi 23. lib. 9.* vbi de Equorum Tracturiis agitur.

¶ *De* Paraveredis *&* Parangariis *non vsurpandis, nisi duobus concurrentibus.*

LIX. * Iidem AA. Messalæ PP. Ō."

Si quispiam paraueredum aut parangariam, non ostensâ euectione, quæ tamen pro publica facta sit necessitate, præsumpserit, periculo Curatoris", siue Defensoris" & Principalium" ciuitatum, ad Ordinarium Iudicem dirigatur, singulas libras auri per singulos paraueredos vel parangarias fisci viribus illaturus. Quâ in parte si Rector prouinciæ, atque Officium eius colludium præbere voluerit, duplum ex suis bonis noverit exigendum. Dat. XV. Kal. Decemb. Stilichone & Aureliano CONSS. [400.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendáque *huic* proculdubio *lex prox. inf.*
'' Italiæ.
'' De Curatoribus.
'' De defensoribus ciuitatum fuit *sup titulus*, *lib.* 1.
'' De Principalibus dixi ad *tit. de Decurion.*

COMMENTARIVS.

DE PARAVERADORVM (de quibus agitur, & *l.* 3.6.7.15.16. *sup. l.* 63.64. *inf. h. t.* & PARANGARIARVM (de quibus agitur & *Rubr. huius tit.* & *l* 15. *sup. l* 63. *infr.*) exactione, est hæc Honorij Imp. Constitutio; quando videlicet eæ exigi possint, & quibus concurrentibus. Ne alioquin prouincialium fortunæ hâc ratione attererentur. In via quippe militari vbi Cursus fiscalis positus non erat, parangariæ & parauere di exigebantur, in via scilicet militari, de quo ad *l.* 3. 15. *sup.* Ergo propriâ cuiusquam seu priuatâ auctoritate, quicunque is sit, vel in priuatos vsus, parauer edos & parangarias vsurpari vetat *hâc l.* Honorius: pariter vti idem *l.* 63. *inf.* (vbi plura) contrà Euectionem, id est, horum potestatem, in id speciatim à Principe vel Magistro Officiorum aut Præfecto Prætorio (nam hi Euectiones seu cursus publici licentiam dabant) dari voluit, & citra Euectionem vsurpari vetat: Secundò, hanc parauer edorum & parangariarum Euectionem seu licentiam nonnisi pro publicâ necessitate dari vult, pariter vt *d. l.* 61. *inf.* vbi plura. Non igitur in priuatos vsus, veluti specie transferendorum marmorum ad cultus otiosos ædium, vel deliciosas & delicatas peregrinationes: quod & ipsum disertè cauetur Iuliani *l.* 15. *sup.*

¶ Cæterùm non illicitè tantùm ea quæ dixi præsumentibus Iudicibus, Rectoribus prouinciarum, eorúmque Officiis pœna *hâc l.* imponitur, si id factum fuerit; verùm etiam Curatorum, Defensorum Principalium periculo id constituitur, vt aduersùs *hanc leg.* admittentes ad Ordinarium Iudicem dirigantur. Nempe hæc Tria officiorum Municipalium nomina generáque in id constituta erant per ciuitates, vt iniquos actus impedirent, publicæque disciplinæ præessent, reósque ad Iudices dirigerent: vt de Defensoribus ciuitatum prolixè ostendit *Paratitlon tit. de Defensorib. ciuit.* de Curatoribus docet *lex* 5. *inf. de exhibend. reis*: vbi dicam de Principalibus, *infr. tit. de Decurion.* ac maximè ne prouinciales concuterentur.

¶ *De* PABVLO *animalium Cursus publici.*

LX. * Iidem AA. Messalæ PP. ô. ''

ANIMALIA publica, dùm longe maiore ac periniquo pretio pabula æstimantur'' per Mancipes'' atque Apparitores'', apertè vexantur. Ne id contingat Sublimitas Tua disponat, Vt neque pabula mutationibus'' desint, neque prouinciales vltra quàm iustitiæ sinit ratio prægrauentur Dat. v. Kalend. Decemb. Med. Stilichone & Auriliano CONSS. [400.]

NOTÆ.

* *Lex* 18. *Cod. Iust. eod. tit.* Iungendaque *huic* proculdubio *lex* 59. *sup. prox.*
'' Italiæ.
'' Cursus publici: de quibus & *l.* 15. 24. 34. 33. 36. 41. 53. *sup. l.* 65. *infr.* & *l* 9. *sup. de Curiosis.*
'' Adærantur.
'' Muliones intelligo, qui apparebant Mancipibus.
'' De Mutationibus dixi ad *l. sup.*

COMMENTARIVS.

DE PABVLO seu Capito Animalium cursus publici est *hæc* Honorij *lex*; quâ tùm animalium ipsorum vtilitati, tùm prouincialium indemnitati consultum it. Nempe enim quia Mancipes & Apparitores (id est, muliones his apparentes, seu sub his constituti) longè maiore & periniquo pretio pabula æstimabant, tùm ipsa animalia vexabantur, tùm prouinciales vltra quam iustitiæ ratio sineret, prægrauabantur. At quomodo? est enim *huius legis* sensus satis obscurus, quem neque Cuiacius cepisse videtur. Nempe quia non ipsa pabula animalium Cursus publici in specie conferebant prouinciales (quomodo aliàs tributa in ipsis speciebus inferebantur, de quo *tit.* 2. *infr. de annona & tributis*:) verùm in pretio, seu adærata & æstimata. Vnde sanè hæc duo incommoda proueniebant, quod tùm prouinciales iniquo pretio & adæratione prægrauarentur, & Mancipes eorúmque apparitores muliones non benè haberent animalia, imò vexarent, non præbendo scilicet iis iusta pabula, quasi nimis cara, nimióque empta, vt necesse erat intendi pretium pabuli, crescente publicâ eius adæratione. Ergo huic vtrique malo mederi instituit Honorius *hâc l.* constituendo, vt Præfectus Prætorio attenderet, ne pabula mutationibus deessent, item ne prouinciales prægrauarentur.

¶ Ex his iam apparet, quid per *Apparitores hâc leg.* accipiendum sit, non Stationarios, Mancipum Apparitores; verùm ipsos Muliones, Mancipibus apparentes, & animalium pabulique curam agentes.

Item obseruandum, pabula animalium Cursus publici, non in specie fuisse collata, verùm adærata.

Postremò notandum, pabula in mutationibus

fuisse, de quibus pabulis in mutationibus & mansionibus deputatis animalibus cursui publico, est quoque *lex 9. inf. de annona & tributis* : & *l. 64. inf.* (vbi pariter quædam iniquitas pabuli huius occasione à prouincialium ceruicibus depellitur :) Eodemque pertinet locus Symmachi *lib. 1. ep. 27.*

¶ VICARIIS *euectionum faciendarum ius denegatum.*

LXI. * Iidem AA. Vincentio PP. ö."

MACROBIVM" illicitâ præsumptione euectiones" fecisse constitit, cùm necessitas publica non flagitaret, quique" multam temeritatis excepit. Ne autem idem in futurum contingat, Sublimitas Tua Vicarios" admonebit, atque eorum Officia", interminatione propositâ, vt ab huiusmodi vsurpatione nouerint abstinendum. Dat. v. Id. Decemb. Mediol. Stilichone & Auriliano CONSS. [400.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust*, velut temporaria.
" *Vincentius* sub Honorio Imp. PP & quidem *Galliarum*, sub quâ Præfecturâ Prætorianâ erant Hispaniæ : de eo mox, & in *Prosopogr.*
" Vicarium, vt hæc ipsa *lex* docet : seu Pro-Præfecto, ac nominatim Hispaniarum, *l. 15. inf. de paganis*. de quo mox.
" *Euectiones* fecisse, id est cursus publici vsurpandi potestatem fecisse : vide *Paratitlon.*
" Qui & ideò.
" *Vicary* sub dispositione Præfecti Prætorio Galliarum notentur : quo numero Macrobius erat.
" *Officia* Vicariorum nota hic, & *l. 38. sup. & l. 2. de Curiosis* : *l. 6. 16. 21. de diu. offic.* & quidem per Præf prætorianum Galliarum.

COMMENTARIVS.

VICARIIS Euectionum faciendarum, seu Cursus publici indulgendi, potestatem & licentiam, denegat *hâc l.* Honorius Imp. pariter vt Iulianus Imp. denegauerat *l. 12. & 13. sup.* Valentinianus Sen. *l. 33. sup.* & Theodosius M. *l. 38. sup.* Nempe enim soli Principi, & P. P. & Magistro officiorum id ius competisse aliæ *leges* ostendunt. Excepto, *nisi publica necessitas id flagitaret* : ad species videlicet largitionales, veluti aurum, argentum, vestes militares transferendas : Quam exceptionem Iulianus quoque admisit *l. 13. sup.* & Valentinianus Sen. *l. 63. sup.* Quomodo & Iudicibus seu Rectoribus prouinciarum & Præsidibus eadem potestas eodem casu concessa, *d. l. 13. 18. 20. 33. 40. sup.* & Præfecto vrbi, *l. 19. sup.* Non igitur ad priuatas necessitates Vicarius Euectiones facere potuit, veluti ad ornamenta ædificiorum transferenda. Multò minus vbi certorum ornamentorum translatio prohibita esset, Euectiones facere potuerunt, quocunque nomine translatio fieret, *l. 15. inf. de paganis, sacrificiis, & templis.* Quæ *lex* huic ipsi Macrobio, de quo *hâc l.* agitur, inscribitur, atque ita ad hanc *leg.* rectè trahitur : & vicissim illa ex *hâc l.* lucem accipit.

¶ Nunc igitur de *Macrobio* isto. Ergo Vicarium eum fuisse docet exertè hæc *lex*. Imò Vicarium fuisse sub dispositione P. P Galliarum : Vincentius enim, cui hæc *lex* inscribitur P. P. Galliarum erat, quod docet expressè anno superiore 399. Inscriptio *legis 26. inf. de annonâ & trib.* & hoc ipso anno 400. *legis 10. sup. de desertoribus* : *legis 1. 2. 31 inf. de his qui cond. prop. l. 1. sup. vtrum vi* : Imò indicat quoque *lex vn. sup. de Burgariis* ; quæ coniungenda est cum *l. 58. sup. h. t.* Ad hunc ipsum extat Symmachi *ep. 9. & 23. lib 9.* ex quâ posteriore apertissimè colligitur, eum P.P. Galliarum fuisse, & quidem post Theodorum : Sed & Sulpitius Seuerus *dialogo 1. c. 17.* *Meminn*, inquit, *Vincentium Præfectum, Virum egregium, & quo nullus sit intra Gallias omni virtutum genere præstantior, dum Turones præteriret, à Martino sæpius poposcisse, vt ei conuiuium in suo monasterio daret : in quo quidem exemplum B. Ambrosij Episcopi præferebat, qui eo tempore Consules & Præfectos subinde pascere ferebatur : sed virum altioris ingenij, ne qua ex hoc vanitas atque inflatio obreperet, noluisse.* Sed quid moror ? Macrobius hic per Hispanias Vicarius fuit, vt docet exertè *d. l. 15. inf. de pagan. sacrific. & templis* : vbi in Inscriptione notatur, *Macrobius P.P. Hispaniarum*, id est, Pro Præfectis Hispaniarum : *Pro-Præfectis* : id est, Vicarius : Vicarij enim Pro-Præfectis diœceses sibi creditas temperare dicti, *l. 4. sup. de prox. com. disp.* & Pro-Præfectis diœceses regere, curare, apud Ammianum Marcellinum *lib. 23.* (vbi de Alypio agit) & *lib. 27.* (vbi de Ciuili) pro-præfecto prouincias regere apud eundem *lib. 14. p. 11.* vbi de Martino Vicario Britanniarum. Ita quoque in veteris Inscriptione Symmachus dicitur, *Pro-Præfectis Prætorio in vrbe Roma finitimisque prouinciis.* Verùm de hoc plura ad *d. l. 15.*

¶ VSVRPANDI *cursus publici facultatem vni Præfecto prætorio patere, non Rectoribus prouinciarum.*

LXII. * Iidem AA. Cæsario PP. ö."

VSVRPATIONEM" cursus publici penitùs iussimus amputari; scilicet vt exceptâ Magnitudine Tuâ, præsumendi velocis & Clabularij" cursus nullus" habeat potestatem.

tem. Quòd ſi quis Iudicum", vel contemptus vel ignorantiæ vitio, ſcita noſtri Numinis temeranda cenſuerit, eius" quoque Officium quod ei paret, ſciat triginta lib. auri eſſe multandum. Dat. III. Non. Feb. Conſtop. Vincentio & Frauit CONSS. [401.]

N O T Æ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.*
" *Cæſarius* PP. Orientis ſcilicet ſub Arcadio, vid. *Proſopogr.*
" Quam faciebant Iudices.
" In MS. *clabularu* pro *clabularis.*
" *Iudicum*, id eſt Rectorum prouinciarum.
" Iudicum, vt mox *infrà.*
" In MS. *vnium quoque officium*: quare reponendum, *vnumquodque officium.*

COMMENTARIVS.

EVECTIONVM faciendarum ius omnibus Iudicibus (Spectabilibus, Clariſſimis,) excepto ſolo Præfecto Prætorio adimi videatur *hâc l.* ab Arcadio: Quam in ſententiam ſunt innumeræ aliæ *leges*, *hoc titulo.* Et tamen hanc *huius l.* potius ſententiam putem; VSVRPANDI ſibi, ſeu in vſus ſuos, Curſus publici poteſtatem vni P. P. tribui, quod priuilegium P.P. firmat quoque *lex 3. & 35. ſup.* Cæteris verò Iudicibus adimi: quod & ipſum adimitur *l. 3. 8. 12. 54. 55. 57. ſup. & l. vlt inf.*

¶ Illud *hâc l.* notandum eſt, Curſum publicum, qui *initio leg.* vocatur, diuidi mox in *Velocem*, & *Clabularium*: id eſt, in Celerem, & Tardigradum; nam iſtud erat *clabular.m*, de quo dixi plenè *ad l. 23. ſup.* Ammianus Marcellinus *lib. 21. p. 703. vectuſque mutatione celeri curſus publici.* Paulinus 4. *de vita S. Martini*:

Dicite quid veſtri velox euectio Regis
Proficiat, tardante Deo?

vt mirer Virum Doctum *clabularem* curſum interpretatum celerem & velocem; qui contrà, Tardigradus & grauis erat.

¶ *De* PARAVEREDIS *&* PARANGARIIS *à prouincialibus non exigendis niſi duobus caſibus.*

LXIII. * Iidem AA. Prouincialibus prouinciæ Proconſularis."

VONIAM multos perſpeximus inlicitâ præſumptione parauered os vel parangarias poſtulare, hac lege ſancimus, Vt nulli deinceps vſurpandi licentia concedatur, niſi in causâ publicâ, vel manifeſtis euectionibus deſtinatò. Si quis contra fecerit, vna libra auri multetur; & cetera. Dat. prid. Kal. April. Mediol. Vincentio & Frauito CONSS. [401.]

N O T Æ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.* Iungendæ autem ei *lex 26. ſup. de erog. milit. annon. lex 29. inf. de annon. & tributis.* Imò & *lex 1. inf. de indictionib* & fortè *lex 28. infr. de ſuſceptorib.*
" Africæ: dixi prolixè *ad d. l. 29.*

COMMENTARIVS.

PARAVEREDOS (de quibus agitur & *l. 3. 6. 7. 15. 16. 59. ſup. & l. 64. inf. h. t.*) & PARANGARIAS (de quibus agitur & *Rubr. huius tituli*, *& l. 15. 59. ſup. h. t.*) à quoquam prouinciali exigi vetat Honorius Imp. *hâc l.* vt & *l. 59. ſup. & l. 64. prox. inf.* pariter vt Conſtantinus M. *l. 3. 6. ſup.* Conſtantius *l. 7. ſup.* Iulianus *l. 15. ſup.* De cuius rei ratione ad *d. l. 7. 59. ſup.* Niſi duobus caſibus. Primò in causâ publica, ſeu publica neceſſitate exigente: Secundò, ab eo qui euectione in id munitus ſit. Quod & ipſum iam cauerat Honorius *d. l. 59. ſup.* Quomodo & Conſtantius Imp. ſolis Agentibus in rebus parauered os exigere permiſit, qui ad mouendum militem mouerentur, *d. l. 7. ſup.*

¶ Illud notandum, hanc legem partem eſſe prolixioris Honorianæ conſtitutionis ad prouinciales Africæ Proconſularis, qua is afflictæ hâc tempeſtate variis modis Africæ conſultùm iuit, vt patet ex iis *legibus* quas exinde quoque exceptas huic coaſſandas iam *in Notis* docui. Inter quæ mala, erat etiam exactio parauered orum & parangariarum.

¶ De

¶ De Paraveredis à prouincialibus non exigendis.

LXIIII.*Imppp.Arcadius,Honorius & Theodoſius" AAA. Septimino" Proc.Africæ.

COMPERIMVS, prouinciales & pabula & pecuniam pro" equorum curſualium" ſollemni ratione" conferre, extrinſecus" parauercdorum onere prægrauari. Prouinciarum igitur Rectores procurent, ne vmquam curſus publicus veniat in querelam, & occaſio deceptionis curialis" animalia indebita præſtare conpellat. Dat.VII.Kalend.April.Rauenn.DN.Theodoſio A.I.& Rumorido CONSS.[403.]

NOTÆ.

* *Lex 19.Cod.eod.tit.* Iungenda autem *huic*, eſt *lex 19 inf.de luſtrali collat.*
" Hinc ſupplenda inſcriptio *d.legis 19.inf de luſtr.coll.*
" Malè Septimio *d l.19.* & C.Iuſt.
" *Pro curſu equorum*, ita C.Iuſt malè.
" *Curſuales* equi,Caſſiodorus 4 *var.47.* comperimus, Curſuales equos frequenti vſurpatione fatigari.
" *Æ. & extrinſecus*, quomodo etiam habet *Codex Iuſt.* id eſt, extra ordinem.
" *Curiales vel prouinciales* ita *Cod.Iuſt.* de quo mox.
" Id eſt parauercdos.

COMMENTARIVS.

DE PARAVEREDORVM exactione eſt hæc rurſum Honorij conſtitotio (pariter vt duæ aliæ eiuſdem, putà *lex 59. 63. ſup.*) qua rurſum vetat, & quidem per Africam Proconſularem (pariter vt *d. l.63*) parauercdos exigi à prouincialibus: cùm ſatis ſit ab iis conferri *ſolemni ratione* (ſeu ſolemni collatione & ordinariâ ſeu canonicâ) & pabula (*de quibus l.60*) & pecuniam pro equis Curſualibus non verò quidquam *extrinſecus* prætcrea extra ordinem exigi. Ergo animalia indebita ſeu parauercdos exigi vetar Imp. à prouincialibus *occaſione deceptionis Curialis*: id eſt, per occaſionem Curialium & deceptionis eorum Vndè colligitur, Curiales in Africâ Proconſulari Mancipes Curſus publici fuiſſe; quod & de Ægypto teſtatur *lex 51. ſup.* de Galliis *lex 35. ſuprà*, Sed & alibi in defectum, *l.16.ſup.* Indéque iam apparet, quam malè hunc locum acceperit & interpolauerit Tribonianus: Quanquam duriuſcula fateor ſunt quæ *fine legis* continentur, *ne*, &c. *occaſio*, inquit, *deceptionis curialis*, *animalia indebita præſtare compellat.* Sed quæ huius ſæculi ſtylo conueniunt, ſatis aperto ſenſu notari hic, Curiales qui occaſione curſualis neceſſitatis miſeros prouinciales deciperent, concuterent. ¶ Porrò eſt hæc *lex* Honorij, pars Honorianæ conſtitutionis prolixioris: quâ is ſolemnem collationum modum & rationem per Africam proconſularem ſtabilitum iuit: vt docet quoque *lex 19.infr. de luſtrali collat.* quæ indè excerpta, *huic* coaſſanda venit.

¶ De Mancipibvs per ſtationes ſingulas conlocandis.

LXV.* Idem AAA.Hadriano PP.ô."

PER" ſtationes" ſingulas idoneos Mancipes volumus conlocari, amotis deinceps vſurpantium præſumptionibus, adteratur." Dat.IV.Kalend. Mart.Rom." Honorio A.VI.& Ariſteneto CONSS.[404.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſtin.*
" *Hadrianus* ſub Honorio PP. Italiæ ſcilicet: ad hunc Adrianum PP.duo extant Claudiani Epigrammata, primum ordine, & penultimum. De hoc plura in *Proſop.*
" In MS malè, *præſtationes.*
" *Stationes* hic & *l.36.ſup.*& *l.1.ſup.de Curioſis*: vnde & Stationarij, *l.1.h.t.l.18.de Curioſ. l.2.ſup.de Cohortal. l.31. inf de Epiſcopis.*
" *Æ. vt amotis*, &c.
" *Vel curſus publicus* ſcilicet; quod λοιπ τῶ κειμ repetendum ex integrâ Honorij conſtitutione, vnde hoc λείψανον exceptum eſt: vel repone, *haud adterantur*, ſtationes ſcil.vel, *vsto referatur.*
" Romæ poſitus hoc anno Honorius, quod præter hanc *legem*, & alias nonnullas his Coss *leges* docet Claudianus *panegyrico in hunc ipſum ſextum Honorij Conſulatum.*

COMMENTARIVS.

DE MANCIPIBVS curſus publici eſt hæc Honorij Imp. conſtitutio: Per ſingulas ſcilicet ſtationes curſus publici Mancipes idoneos collocari iubet: nempè quod ob defectum mancipum idoneorum per ſingulas ſtationes curſus publicus atteritus fuiſſet, per vſurpationem multorum. Hinc & Mancipes

Mancipes locorum dicuntur: *l. 24. sup.* stationarij, *l. 1. sup.* Regionibus præstituti, *l. 8. infr.* De *Stationibus* porrò iftis, feu mutationibus, dicti ad *l. 1. & l. 36. sup. de Mancipibus*: vide & *l. 15. 24 34. 35. 36. 42. 53. 60. sup. h. t. & l. 9. sup. de Curiosis.* ¶ Alia verò ratio inducta in procuratoribus clabularij cursus à Valentiniano Sen. *l. 23. sup.* quâ locari ij iubentur *per singulas mansiones, vel longius*: prout Præfectus prætorio procurationem eorum æstimauerit porrigendam.

¶ DVCIBVS *eorúmque Apparitoribus semel prouinciam ingressis & COHORTALINIS cursu publico vti prohibitum.*

LXVI. * Idem AAA. Anthemio PP. ō."

NEMO Ducum, ingressus semel prouinciam suam, postmodùm itineribus faciendis cursu atque angariis ipse siue suum vtatur Officium, sed expeditionem militarem iumentis propriis exsequantur. ¶ De Cohortalinis etiam Officiis eadem lege sancimus, ne quis ex his per prouinciam suam discurrens veredo vti conetur in posterum, eùm sacra prohibitum sanctione cognoscant. ¶ Quod si quis Ducum, vel Apparirorum", vel Cohortalium, temerario animo ea quæ decernimus, contemnenda putauerit, per singula animalia, quibus vsus fuerit, singularum librarum auri inlatione multabitur. Dat. IV. Non. Aug. Constp. DD. NN. Honorio VII. & Theodosio II. AA. CONSS. [407.]

NOTÆ.

* *Lex 10. Cod. Iust. eod. tit.*
" *Anthemius* PP. Orientis scil. sub Arcadio vid. *Prosopogr.*
" Ducis.

COMMENTARIVS.

DVCIBVS semel prouinciam suam ingressis (fuêre enim Duces prouinciarum, vt præter *hanc l.* docet *lex vn. sup. de Comit. & Trib. Schol. leg. vlt. de Comitib. rei milit.*) & Ducianis, seu Ducis Officialibus & Apparitoribus, itémque cohortalibus, id est, Rectoris prouinciarum Officialibus, per prouinciam suam discurrentibus, cursus publici vsurpandi potestatem adimit *h. l.* Arcadius Imp. Quod & ipsum iam de Ducibus constituerat *l. 57. sup.* De *Cohortalibus* fuit *supà* peculiaris *Titulus*. Ex hâc interim sanctione apparet à contrario, Duces, *Cursu publico* in prouinciam suam seu sibi commendatam profectos.

DE TRACTORIIS ET STATIVIS.

TITVLVS VI.

XII. COD. IVST. LI.

PARATITLON.

TRACTORIÆ: *Rubr. l. 1. 2. h. t.* & *l. 2. sup. de domesticis & protectoribus: l. 11. sup. de desertorib. & l. 9. sup. de cursu publico*, sunt epistolæ (Principis scil. seu Imperiales) quarum mentio *d. l. 11. sup. de desertorib. l. 2. & 4. inf. de Veteranis: l. 1. de testimoniali: l. 1. h. t.* vel certè epistolarum Principis quandoque testimonialium partes tantùm, vt in specie, *l. 1. h. t.* Quibus videlicet, seu per quas, exempli gratia, iis qui ex castrensibus muniis absoluti ad domum redibant post labores, *d. l. 1. h. t.* Veteranis item *d. l. 11. sup. de desertorib.* (vnde & Tractoriæ in vniuersũ pro epistolis dimissoriis, & testimonialibus, accipiuntur *d. l. 11.*) Prosequutoribus animalium & equorum sacro vsui necessariorũ, *l. 1. h. t.* Agentibus in rebus *d. l. 7. sup. de cursu publ.* filiis in sedibus constitutis *d. l. 2. sup. de domestic.* præbebantur seu præberi iubebantur; deferebatur denique viaticum conficiendi itineris, *l. 2. h. t.* annonæ, *d. l. 1. h. t. & d. l. 2. sup. de domestic.*: præbitiones, *d. l. 1.* necessaria, *l. 2. h. t.* Sic vt in Tractoriarum corpore, *l. 2. h. t.* STATIVA, de quibus *Rubr. & l. 2. h. t.* Solita, *d. l. 2.* adscriberentur

adscriberentur, *dict. l. 1. h. t.* 2. Modúsque debitæ præbitionis, *d. l. 1. h. t.* 3. Tempus seu dierum numerus, temporísque spatium, quo quis residere posset in quoquo loco, *d. l. 1. h. t.* 4. Sed & cursus publici modus. Vnde & redarum Tractoriæ quoque dicuntur *d. l. 9. sup. de cursu publico*, quæ aliàs *Euectiones*, vt proinde *Tractoriatum* vox in triplici significatu efferatur *hoc Codice*. Commercium porrò Tractoriarum prohibitum erat, *l. 1. h. t.* De falsis Tractoriis, *l. 12. sup. de desertoribus.*

1. *Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Rufinum PF.P."

NEMINI ex his qui ex Castrensibus" muniis absoluti" ad domum redeunt post labores, Tractoria præbeatur, à Sacro" separata iudicio: sed vnusquisque, in Epistulis" nostris, quibus, ad æui reliqui testimonium, singulos sequimur", viaticum" conficiendi itineris consequatur. Hanc igitur sanctionem Sinceritas Tua congruâ auctoritate custodiat: Ac si quando aliquis ex hoc genere hominum annonas" poposcerit, Imperialibus literis" suâ subscriptione subiectâ modum debitæ præbitionis" inpertiat. ¶ Sed ne quis, vt hactenus factum est, quas superfluas" impetrauerit, largiatur, aut vendat, ne" quis ad quæstum de hâc erogatione capiendum, † vlterius" nomen opponat. Missa", sub die VIII. Kal. Feb Rom. Valentiniano & Valente AA." CONSS.

NOTÆ.

"* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.* Fortè.

" Vulcatius *Rufinus* integro nomine, qui Mamertino in Præfecturâ Prætoriana Italiæ successit, teste Ammiano Marcellino *lib. 27 p. 369* & cui plures aliæ *leges* inscribuntur. vid. *Prosopogr.*

" Vide Symmachum *lib. 7. ep. 95.*

" *Castrensia* munia sunt Palatina, in Palatio obita.

" Absoluti, cum Senatoria illa dignitate.

" *Sacro*, id est Principis sacrum iudicium, mox Epistola (Testimonialis scil.) & *sine legis* Imperiales literæ.

" *Epistola* : hic sunt *testimoniales* : quæ à Principe emeritis post confectam militiam dabantur, dimissoriæ ad æui reliqui testimonium (vt *hâc l.* dicitur) Earum mentio fit *l. 2. sup. de veteranis* & *l. 4. eod. tit.* ibi emeritæ missionis Epistolæ vocantur: & *l. 11. sup. de desertorib.* & *l. 1. de Testimonialibus ex Tribunis.*

" *Prosequimur.*

" *Viaticum conficiendi itineris*, est Tractoria.

" *Annona* : supra, *Tractoria.*

" Testimonialibus, dimissoriis.

" χορηγίας.

" Tractorias, seu annonas.

" *Nec quis.*

" *Χ alterius.*

" Missa, vid. *Prolegomena.*

" *Χ.* AA. 11. id est A. D 368. dixi ad *l. 1. inf quibus equorum vsus concessus est, vel non.*

COMMENTARIVS.

PRIVSQVAM singulas huius tituli *leges* illustro, de TRACTORIIS in vniuersum videndum est: præter ea quæ iam in *Paratitlon* coniecimos: conquirendáque ea omnia quæ de his occurrunt, tùm apud profanos Scriptores, tùm in scriptis & Scriptoribus Ecclesiasticis. Igitur antiquissima omnium *Tractoriarum*, (quas *Cursuales* vocare libet) mentio mihi occurrit, in Constantini M. epistolâ, ad Ablauium P.P. (cui plures alioquin *hoc Codice* inscribuntur constitutiones, cuiusque etiam meminit Eunapius, in *Ædesio p. 40. & 44. 47.* Synesius *ep. 61.* Zosimus *lib. 2. p. 692.* & Hieronymus *Chronic.*) quam Pithœus extulit, quæque hodie præfigitur Actis Concilij Arelatensis primi: *Datâ*, inquit, *euectione publica per Africam & Mauritaniam, inde ad Hispanias breui tractu facias nauigare: & inde nihilominus huiusmodi his in singulis Episcopis singulas* TRACTORIAS *tribuas, vt ipsi ad supradictum locum intra diem Kalendarum Augustarum possint peruenire.* Vbi vides *Tractorias* pro euectione Cursus publici accipi. Quare & mox Constantius, in *l. 9. sup. de Cursu publ.* memorat Tractorias redarum; Symmachus, sub Honorio Imp. Equorum Tractorias *lib. 9. ep. 23.* ad Vincentium, (Præfectum Prætorio scilicet Galliarum) *Oro præterea, vt Equorum Tractorias, quas vir Illustris Theodorus* [P P. Galliarum] *emisit, confirmationem per epistolam præstes, ne mutato Iudice beneficij lentescat auctoritas.* Quo loco Gothofredus *de off. domus Aug l. 3. c. 15. p. 515.* malè Vincentium Comitem S. L. accipit, neque loci illius sensum percepit. Quid enim ibi faciat *Comes S. L.* Et verò loci illius sensus hic est: Theodorus P.P. Galliarum (de quâ eius dignitate fidem facit quoque Claudianus *panegyrico in eius Consulatum*, A. 399. *p. 169. 6.*) Symmachi hominibus ad equos emendos in Hispanias missis Tractorias seu Euectiones equorum concesserat, mox idem Præfecturâ decesserat, successore Vincentio P.P. Galliarum (de quâ Vincentij Præfecturâ Prætorianâ Galliarum dixi ad *l. 58. & 61. sup. tit. prox.* quæ & ipsæ Vincentio huic inscribuntur, & de Cursu publico pariter agunt, ac nominatim postrema de *Euectionibus*) Quare veritus Symmachus, ne mutato ita Iudice, seu Præfecto P. beneficium illarum Tractoriarum à decessore indultarum euanesceret, confirmationem eius beneficij à Vincentio successore postulauit.

Verùm ad rem: Ergo *Tractoriarum* appellatio prima & antiquissima, & in Iure quidem vsurpata eo significatu, quo dixi, pro Euectione Cursus publici. Quo ipso sensu *hoc titulo* vsurpatur à Theodosio M. *l. 2. h. t.* Quo sensu etiam Eusta-

thius περὶ χρονικῶν διαστημάτων *Tractorias* interpretatur, *κελεύσεις αἱ τῶν ἐπάρχων περὶ φάσεις ζώων δημοσίων γινόμεναι*: & Glossæ Nomicæ, *κέλευσις ἐπάρχου ἡ καὶ κομβίτας, ἤτοι σύνθημα περὶ τῶν δημοσίων ζώων.*

Denique *Tractoria*, pro diplomate & euectione cursus publici, quæ datæ ad cursum publicum perficiendum, siue à Principe siue à Præfecto Prætorio, siue ij à Principe euocarentur, siue à Principe recederent: alijsque singulari beneficio ad iter aliquod emetiendum; à *Tractu* videlicet, & ad emetiendos terrarum Tractus ita dictæ, *pour tirer pais*: quomodo & *cursualem Tractum* dixit Cassiodorus 4. *variar.* 47. Et hoc quidem *Tractoriarum corpus* fuit, vt loquitur *lex* 2. *h. t.* Atenim his Tractoriis, seu huic corpori Tractoriarum, siue eæ à Principe concederentur, non quidem Princeps ipse, verùm Præfectus Prætorio subscriptione suâ annonarum præbendarum modum nonnullis addebat, vt docet *dicta lex* 1. *h. t.* siue eæ à P. P. ad Comitatum proficiscentibus præberentur, modò *stativa* solita addita, modò etiam cum *necessariis*, præfinito dierum numero, quæ & ipsæ *Tractoria* dictæ sunt, *l. 1. h. t.* & *l. 2. sup. de domesticis.* Quæ secunda iam Tractoriarum species est, Annonariarum scilicet. Quod qui non rectè distinguunt, Tractoriis Principis viaticum conficiendi itineris comprehensum fuisse tradunt. Huiusmodi verò Tractoria est illa Petronij Probiani P.P. ad Domitium Celsum Vicarium Africæ.

Tertiam adhuc *Tractoriarum* significationem in iure reperio, Dimissoriarum, pro Epistolis videl. dimissoriis, & testimonialibus militum, vt *l.* 11 *sup. de desertorib.* Et ita quidem in Principum *constitutionibus*, & Scriptoribus illius æui profanis *Tractoriarum* vox accipienda est. Hoc exemplo, quod Franciscus Bernordinus Ferrarius, *lib.* 2. *de Eccl. Epistol. c.* 1. rectè obseruauit, Tractoriarum nomen ab Imperio ad Ecclesiam translatum est. Et quidem, vt comperio, duplici significatu.

Iam enim (quæ quidem Quarta in vniuersum *Tractoriarum*, quas *Synodicas* appellare licet, appellatio notanda est) apud Patres & in Conciliis, *Tractoria* pro Euocatione, & Synodalibus epistolis, quibus Concilium à Primate indicebatur, Episcopique ad Synodum ab eo euocabantur, vsurpatæ. Nempe & ipsæ ad emetiendos terrarum tractus: Quâ causâ Interpres Græcus Codicis Africani, *Tractoriam συνοδικὴν* vertit, non semel. Hoc sensu *Tractoria* vsurpantur in Conciliis Africanis, Codice Africano, Concilio Carthaginiensi 6. A.D.401. *c.76.* & Carthagin.7 A. D. 403. *c.90. p.*234.237. in Concilio Teleptensi, *tomo* 1. *Conciliorum*: ab Augustino *lib. post collat. contra Donatistas*, *cap.* 24. & apud Victorinum Numidiæ Primatem agentem non semel, *p.*217. & enarratione *in Psalm....*

Circa has verò Tractorias tria notanda sunt. Primò, non fuisse has Tractorias singulares, seu ad singulares Episcopos emissas, verùm omnium nomina qui ad Concilium vocarentur, vnâ Tractoriâ comprehensa fuisse, seruato ordinationis cuiusque tempore, vt ex dictâ Augustini epistolâ liquet.

Secundò notandum, Episcopos ad Concilium vocatos, si venire non possent, suas excusationes hisce Tractoriis subscribere oportuisse, vt docet *d. c* 76. quod etiam insertum est capitularium Caroli M. seu Ansegisi *lib.7. c.*20. & *distinct.* 18. *cap. placuit* 11. Error enim est nonnullorum, qui *Tractorias* dictas scribunt Epistolas priuatim ab Episcopis scriptas, quibus sese excusarent. Rursum error est viri docti *lib.* 2. *Ecc. ep. c.* 2. qui has excusationum allegationes *Tractatorias* dictas autumat: in errorem inductus, ex corrupta *Tractoriarum* voce, quæ alicubi in *Tractatorias* migrauit.

Neque dubito (quod Tertium circa has Tractorias notandum) euocatis ita Episcopis per Tractorias, Episcopos à fidelibus benignè exceptos. Quod tamen neque ex Constantini *ep. ad Ablauium*, neque ex alterâ *ad Chrestum* vllo modo colligi potest (quod nonnulli putabant) Multò minùs id Tractoriâ comprehensum nominatim fuisse, vt Christianâ charitate fouerentur, ex vllo adhuc loco probatur.

Sed & altero quoque sensu (quæ Quinta *Tractoriarum* appellatio est, quas *Denunciatorias* appellare licet:) in Ecclesia Tractoriæ acceptæ pro publicâ denunciatione quoquò missæ, hunc vel illum excommunicatum esse, aut damnatum, ac propterea ab eius communione abstinendum: Et ita quidem Augustinus vsurpat, *conc.* 2. *in Psalm.* 36. & *ep.* 162. quibus etiam locis perperam *Tractoriorum* nomen in *Tractatorias* migrauit. Quare nullæ iam Tractatoriæ Epistolæ, quas triplicis generis Ferrarius constituebat.

Medio deinceps æuo, *Tractoria* dictæ, sexto iam significatu, Epistolæ seu literæ, quas *Mansionaticas* dicere licet, quæ dabantur missis a Principe vel ab eo euocatis, quibus neque cursus publicus iam concedebatur, neque annonarum modus ab alio Iudice addendus mandabatur, verùm rectâ mansionaticum, & *priuata* (vti loquebantur) seu annonarum & specierum cellariensium modus ex publico præbendus bis commeantibus designabatur. Quo sensu *Tractoriarum* vox apud Francos medij æui Scriptores accipitur, velut *Capitularium lib.* 4. *c.*30.69. item in *legibus Longobardicis*, apud Lupum *ep* 65. Agobardum, *de insol. Iudæorum*, *p.* 58. Quarum formulam & quidem *Legatoriis* (id est, Legatis,) datarum exhibet Marculphus *lib.* 1. *formul.* 11. vbi doctè, plura ex eo æuo, V. CL. Bigronius, vt & Lindebrogius *in Glossar. Legum Barbararum*: Dispensa vocatur missorum Dominicorum, *capitularium lib.*4. *c.*73.

Tandem ad exemplum harum postremarum Tractoriarum (non illarum Ecclesiasticarum, quod putauit Ferrarius) Concilium Parisiense, quod Meldense dicitur, *cap.*11. à Rege petiisse comperio, vt singulis Episcopis auctoritatem tribueret Iudicum ciuilium auxilium implorandi, ad ministerium diuinum peragendum.

¶ Nunc de *huius legis* sententiâ. Valentinianus Sen. TRACTORIARVM *Annonariarum*, (de quibus *suprà* primo loco actum) quas *Castrensibus*, id est, Palatinis muniis soluti domúmque redeuntes referebant, abusui *h. l.* occurrit; ne videlicet falso titulo Tractoriæ ab his impetrarentur, aut circumferrentur: vel etiam, vt ne superfluæ, ex quibus quæstum postea facerent. Ad hos quippe duos fines referenda est *huius leg.* sanctio, quæ duobus etiam capitibus constat.

Primò, de FORMA earum agitur. Multi scilicet ex his, quos dixi, falso titulo Annonarum Tractorias à Præfectis Prætorio impetrabant, vel tanquam ab his impetratas falso circumferebant. Igitur ad obreptionis & falsitatis materiam præcidendam, Valentinianus *h. l.* statuit, vt ne Præfectus Prætorio Tractoriam præbeat annonarum, seu viaticum conficiendi itineris (nam ita definiuntur *h. l.* hæ Tractoriæ annonariæ) separatam, seu separata chartâ, ab *Epistolis* Testimonialibus seu dimissoriis; quas Princeps dabat *Castrensibus muniis absolutis, domumque redeuntibus, quibusque ad reliqui æui testimonium singulos ex his prosequebatur.* Verùm, vt in eadem charta Tractoriam præbeat, subscriptione videlicet suâ, seu annonarum Tractoriâ literis Principis subiectâ, vt

ita

ita appareat, nonnisi merenti, cuique Princeps factum vellet, datam Tractoriam annonariam. Ita sanè quoque Modestinus, *l. eos*, §. *vlt. π. de falsis*: agit de pœna eius qoi falso diplomate vias commeauit. Ita quoque Honorius *l.11. sup. de desertoribus*, Prooinciarum Judices sollicitâ cautione disquirere iubet, ne sub falsarum Tractoriarum nomine desertores desertionis suæ crimen defendere moliantur, ne suppositis aut commentitiis epistolis euadendi habeant facultatem: vbi *Tractoriarum* appellationem alio significatu, sed tamen proximo, accipiendam docui, pro Epistolis videlicet Dimissoriis: de quibus alioquin *hâc ipsâ lege* etiam agitur.

Ex hoc priore interim *legis* huic capite varia discere licet. Primò, *castrensibus* (id est, Palatinis, nam ita hæc vox accipienda est) muniis absolutos, domúmque redeuntes epistolis Principis testimonialibus inuniri solitos; quibus Princeps eos ad æui reliqui testimonium prosequebatur: de quibus *Testimonialibus* suo *titulo*.

Secundò notandum hos proficiscentes, seu domum redeuntes, Annonarum & Euectionum adiectione cumulatos, id est, Testimonialibus Principis, Annonarom & Euectionum ius modumqoe adiectum sobscriptione P.P. Quod & ipsum egregiè ostendit Symmachus, *lib.7. ep. ad Longinianum Comitem S. L. 95. Dignum esse prædico, qui nostro Ordini* [id est, Senatorio] *copuletur. Sed adiicienda est ei prærogatiua* MILITIÆ [Palatinæ] *vt beneficio Allectionis vtatur. His quippè tantum munia* [Senatoria] *relaxari Diualia constituta voluerunt, quos* CASTRENSIS *honor illuminat: si igitur & hoc insigne detuleris, quod* ANNONARVM *&* EVECTIONVM *cumulet adiectio, prono cursu in Consulares legetur.* Vbi vides quoque eandem *Castrensium* appellationem pro Palatinis occurrere: eandémque *Annonarum* mentionem & *Euectionum* in effectu. Et hæc qoidem de primo *huius legis* capite.

Secundo capite Valentinianus COMMERCIO Tractoriarum annonariarum interdicit: id est, vt ne cuiquam liceat Tractorias seu annonas sibi concessas alteri elargiri, aut vendere: denique necessitati eniosque seruire Tractorias iubet, non verò *superfluas* vendi, & ex his qoæstom fieri, alterius nomine apposito. Quæ & ipsa mens fuit circa Euectiones cursus publici Constantino M. *l. 4. sup. de cursu publ.* & Theodosio M. *l. 41. eod. tit.* putà vt commercio earum interdictum esset.

11.* Imppp. THEODOSIVS, Arcadius, & Honorius AAA. Rufino PF.P."

RRACTORIÆ" *cum Statiuis solitis*", bidui tantummodò tempus accipiant. ¶ Nulli vero penitùs *cum necessariis*", præbeantur, nisi his tantummodò, qui animalia atque equos sacro" vsui necessarios prosecuntur": ita tamen vt his dimissis", in Tractoriarum corpore præfinitus quinque dierum numerus adscribatur: vt nullus vltra hoc temporis spatium ad residendum" in quo libitum" fuerit loco, copiam nanciscatur. Dat. VII. Kalend. Septemb. Constantinop. Arcadio A. II. & Rufino CONSS. [392.]

NOTÆ.

* Lex vn *Cod.eod.tit.*
" Orientis: de quo vide *Prosopograph.*
" *Tractoria* sunt Euectiones: de quo significatu Tractoriarum, ad *leg.sup.*
" Fouè, *Solis*: sed nil muto.
" *Sibi personis*, additum *Cod Iust* de quo mox.
" *Sacro*, id est, *Principis*: vide *Gloss.Theodos.*
" *Prosequuntur*: De Prosequutoribus horum animaliom dixi ad *l.1. & 2. infr ne opera à conlatoribus.*
" *Dimittendi* vox hæc propria: v. simila in *Gloss.Theod.*
" Ad residendum: vode & *Resides.*
" Et applicitum fuerit.

COMMENTARIVS.

DE TRACTORIARVM, id est, Euectionum Cursus publici vnà cum statiois vel necessariis annonis, *modo*, est hæc Theodosij M. Constitutio; quæ scilicet à Præfecto Prætorio dabantur ad Comitatum Principis proficiscentibus. Idque duplici fine, tùm ne diu nimis illi in itinere hærerent, tum ne fiscum annonis onerarent. Vbi primò notanda venit duplex Tractoriarum forma seu species. Nempe Tractoriæ dabantur proficiscentibus ad Comitatum Principis, vel cùm *Statiuis* solitis solisque, vel cum necessariis: Et sic statiua solita vel sola hic necessariis oppoountur. *Statiua* sunt consistendi & resideodi, interquiescendi, pausandi loca, spatiáque: *Statiua*, siue *Statiuæ* (nam ita promiscuè appellantur) nodam interquiescendi, consistendi licentiam continebant. Meminit horum Lampridios in *Alex. Seuero*: *Deinde per ordinem mansionum, deinde* STATIVA, *deinde vbi annona esset accipienda.* Ammianus Marcellinus *lib.20. p.173. Hocque angore implicitis in* STATIVA SOLITA *recesserunt.* Ambrosius *sermone 5. in Psalm. 118. Non deficit qui Imperatorem sequitur suum: moderatè enim ambulat, quia Imperator, non quod sibi vtile, sed quod omnibus possibile considerat: ideò &* STATIVAS *ordinat, triduo ambulat exercitus, quarto requiescit die: eliguntur ciuitates in quibus triduum quatriduum & plures interponuntur dies, &c. & ita sine labore conficitur iter*, &c. Et mox: *Sicubi vult requiescere exercitum suum, non ignobilem vicum, non commeatibus indigentem, non arenosa & nuda gignentem sed, vrbem ædificiis nobilem, refertam & vberem copiarum, aut agrum amœnum & virentem pascuis, aut nemorosa & campestria* STATIVIS *opportuna decernit.* Egesippus *lib. 4. c. vlt. duobus Statiuarum* [al. Statiuorum] *gratia. Pelusij transactis diebus*: A Statiois his *Statiua requies* Symmacho *lib.3. ep.83.* Ergo *Statiua* hic & solita qui-

dem, Necessariis opponuntur; & sit Tractoriæ cum Statiuis, Tractoriis cum Necessariis. *Necessaria* hîc non sunt ministeria & angariæ, quod *Codicis Iustiniani* Interpres voluit, & voluit ipse etiam Tribonianus: sed sunt, quæ Græcis ἐπιτήδεια, victus, annona, copiæ; Paulinus *in vita Ambrosij: cui non minimum solatij Sacerdos præbuit, dando sumptus, vel alia quæ erant* NECESSARIA. Glossæ Cyrilli ἐπιτήδεια τὰ ἀναγκαῖα, *hæc copiæ.* Quæ cùm ita sint, apparet quàm malè hæc *lex* à Triboniano interpolata hodiè à *Codici Iustiniani* Interpretibus accipiatur. Nunc de ipsâ *legis* sententiâ.

¶ Duo *huius legis* capita constitui possunt. Primò cauetur, Rectorem Prouinciæ ad Comitatum proficiscentibus, sésque fiscales transferentibus, Tractorias cum Statiuis solitis in commune quidem dare posse; Tractorias verò cùm necessariis, id est, cum annonis, iis tantùm qui animalia & equos Principis vsibus necessarios prosequuntur: De quibus animalium Prosecutoribus est quoque *lex* 2. *inf. Ne opera à Collatoribus*: & *lex* 2. *inf. de venat. ferarum*: Id quod datum hoc æuo voluptatibus Principum.

Secundum caput est, quanti temporis, seu quot dierum Euectiones cum Statiuis, quot cum Necessariis, proficiscentibus ad Principem Præfectus Prætorio dare posset, ne alioquin nimiâ morâ vtilitates publicæ negligerentur, vel fiscus grauaretur. Statiua scilicet solita nonnisi bidui tempus accipere vult; quomodò & superiore Egesippi loco *bidui statiua* indicantur. *Cum Necessariis* verò prosecutionibus nonnisi quinque dierum; ita quidem etiam vt id in Tractoriarum corpore nominatim adscriberetur. Hoc scilicet tempus Prosecutoribus illis præstitutum, ne diuturniorem moram agerent in Statiuis vel Mansionibus, vltrà quod residere ibi non poterant. Ita sanè quoque posteà Theodosius Iun. in *l.2. inf. de venat. ferarum*, transductioni ferarum deputatos, cum bestiis ad Comitatum missos, non plusquàm septem diebus intrà Ciuitates residere voluit. Non omninò similis ratio *legis* 2. *inf. de Legatis*, quâ vetantur Legati ad Gentem Axumitarum & Homeritarum ire iussi, vltrà annui temporis spatia Alexandriæ demorari, alioquin annonariis alimoniis priuandi: de cuius rei sensu, nos ad *eam leg.*

DE DIVERSIS OFFICIIS
ET APPARITORIBVS ET PROBATORIIS EORVM.

TITVLVS VII.

XII. COD. IVST. LIX.

Addantur & Tituli peculiares è *Cod. Iustinian.* putà *Tit.*52. 53. 54. 55. 56.

Addantur & Tituli 4 priores *sup. hoc libro.*

PARATITLON.

DE OFFICIIS, (vt vocantur *Rubr. & l.*1.2.3.7.9.10. 11.12. 13.15.16. *h.t.* & passim *hoc Codice*, quæ & *Obsequia* dicuntur, *l.*12.) diuersis, *Rubr. & l.*2.3. id est, vniuersis, *l.*7. agitur *hoc titulo*, (quò pertinent etiam quatuor ex priores *huius libri* Tituli, id est de Officialibus, *l.*2.3.4.6.13. 14. *h.t.* seu Apparitoribus, *Rubr. & l.*13.19.20. *h.t.* (vnde & Apparitionis obsequia, dicitur *l.*15. *h.t.* & Apparitio propria, *l.* 16. *h. t.*) qui scilicet parebant Iudicibus, *l.*13. qui etiam militare dicti, *l.*18. (vnde & *Militia* de eorum officio dicitur, *l.*2.3.5.10.10.13.16.20. *h.t.*) iidémque & cohortales, *l.*4. de quibus *sup. tit.*4. *huius libri.*

¶ Memorantur verò *hoc titulo* diuersi seu varij Officiales, quorumlibet Iudicum, *l.*19. ciuilium, *l.*19 (militarium) Illustrium seu Eminentium Potestatum, *l.*16. Spectabilium, Clarissimorum veluti. Primò. Præfectorum Prætorio, *l.*7.8.9.10.11.19. *h.t.* (qui *Præfectiani* dicuntur, *l.*19. *& l. vn. inf. ne Præfectianus:*) & in his Cornicularij eorum, *d. l.*8.9. Secundò, Præfectorum Vrbis, *l.*6.16.22. Tertiò, Magistrorum Equitum & Peditum, *l. vn. sup. tit.*5. *& l.*4.5. *h.t.* & *l.*6. *inf. de Susceptorib. &* in his Clabularij eorum, *d. l.*5. Quartò, Comitum Sacrarum largitionalium (qui Largitionales Comitatenses dicuntur, *l.*6.) & rerum priuatarum, *d.l.*6. de quibus *lib.*6. *tit.* peculiari, *de Palatinis S.L.* & *tit. pr.* Quintò Proconsulis Asiæ, *l.*21. Sextò, Comitis Orientis, *d.l.*21. Septimò, Præfecti Augustalis, *l.*21. Octauò, Vicariorum Præfectorum. *l.*6.11.16.21. Nonò Ordinariorum Iudicum, *l.*9. id est Rectorum prouinciarum, *l.*11. Præsidum, *l.* 12. (qui & Præsidentes dicuntur, *l.*13,) Decimò, Comitis Thesaurorum, *l.* 14. (à quo Officiales eius Thesaurenses dicti, *l. vlt. h.t.*)

¶ Horum

¶ Horum officialium varij ordines fuere, *l.1.h.t.* seu gradus, *l.10.* Inter hos summo loco erat Princeps: de quo *sup.tit. de Cohortalib. Principibus*, &c. Memorantur inter hos *hoc titulo* hi; Primò *Cornicularij*, & quidem Præfectorum Prætorio, *l.8. & 9. h.t.* (de quibus *sup tit.4.*) Secundò, *Chartularij*, & nominatim Magistro Equitum & Peditum, *l.5.* Tertiò Ratiociniis & chartis obnoxij in officio Præfectorum Prætorio, Vicariorum, Rectorum prouinciarum, *l.11.* Quartò Scriniarij, *l.14.* de quibus *sup. tit. 1.* & in his Scriniarij Comitis Thesaurorum, *l.14.* Quintò, exceptores, *l.17.* de quibus *sup.tit.1.*

¶ Hi vel sponte initiati, vel maiorum suorum consortio retinebantur, *l.16.* vel denique probabantur seu eligebantur. Quæ probatio, electio non à Præfecto Prætorio fiebat, verùm à Principe ipso, *l.1.7.21.22.23.h.t.* probatoriâ è sacris scriniis *Rubr. h.t.* & *d. l.21.22.23.* quemadmodum Promotio seu prouectio quæ & ipsa etiam non à Iudicibus fiebat, *l.7.* ¶ In promotionibus hæc regula erat, vt primus in officio esset, qui prior fuisset promotus, *l.1.h.t.* Examen sanè, seu recensus Officialium à Præfecto Prætorio fiebat, *l.19.* in tantum vt discinctus vel solutus militiam repetere non posset, *l.18.20.*

¶ *Officia* his varia imposita. Primò. Ad stationes agendas destinati, *l.12.* Secundò, cursus publici sollicitudo his iniuncta, *l.7.* de quo *sup.tit.de Cursu publico* (qui non aliâ ratione huic de Officialibus tractatui insertus est.) Tertiò Mancipatus, *l.9. & 19.* Quartò, exactionis munus: de quo vide *infr.tit. de Exsecutoribus & Exactionibus.* Quintò, susceptionis, *l.8.h.t.l.70.inf.de Decur.l.7.inf.de susceptorib.* Sextò primipili pastus, *l.6.h.t.l.18. sup de cursu publ.*

¶ Perpetuò autem eâ militiâ tenebantur, neque eâ liberari poterant regulariter ante expleta omnia munia: (quam tamen variis rationibus sæpè euitare conabantur:) non Epistolis ex Protectoribus, *l.2.3.9.* non militiâ armatâ, *l.12.13.19.* non Præpositum castri ac militum, *l.11.* non aliâ militiâ, *l.14.* non Palatinâ, non Agentum in rebus officio, *l.16.19.* non scholari militia, *l.9 inf.* non ordine aliquo indebito, *l.15.* non alio quocunque ordine aut tempore, nisi quinquennio maiore, *l.15.* Sed & filij eorum officiali militia tenebantur, *l.19.in fin.* Sanè qui Cornicularij honore perfuncti erant, vel purpuram Principis adorarant, & inter Protectores Domesticos, vel Scholares militarant, ad muneris functionem & necessitates mancipatus non constringebantur, *l.9.h.t.*

¶ Priuilegia his nonnulla vniuersa data: Primò, certorum annorum militia inter Officiales, curiali nexu liberabantur, putà quandoque viginti quinque annorum militiâ, modò decem tantum annorum, *l.5.& 6.* Secundò, ad adorandam purpuram Principis certo numero quodam singulis annis admittebantur, putà cohortales [Præfecti Prætorio] & Officiales Magistrorum Equitum & Peditum, qui omnibus expeditionibus adfuissent, *l.4.* Cornicularij nominatim Præfecti Prætorio post Cornicularios transactos vnà cum immunitate à muneribus, *l.8.& 9.* ¶ *Pœna* tandem Euersoris, & qui semel rationes turbasset, & eius qui militiâ semel solutus fuisset, hæc erat, vt repetere militiam vetaretur: *l.14.& 15.h.t.* ¶ De lucris officiorum, erit *infr.tit.9.* de concussionibus apparitorum, *tit.10.*

---

1. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Versennium Fortunatum Consularem" Aquarum.

PRomotionis ordo custodiendus est, vt primus in Officio" sit, qui prior fuerit in consequendo beneficio Principali. Dat.VIII. Id.Mart.Thessalonicæ", Constantino A.IV. & Licinio IV. CONSS. [315.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.* Concordat eiusdem Constantini *lex 1. & 2. sup de Numerariis.*

" De *Consulari Aquarum Romæ*, dictum plenè ad *l.1.infr.de Aquaductu,lib.15.* quæ & ipsa inscribitur *Maximiliano Consulari Aquarum.*

" *Officium Consularis Aquarum* nota, cuius etiam mentio fit, *d.l.2.* & de quo mox plura.

" In Macedoniâ (vbi Thessalonica) constitit hoc tempore Constantinus M. vtpote quæ et iam cessisset, pace cum Licinio initâ: teste Zosimo *lib.2.pag.678 & 679.* & Sozomeno *lib.1.cap.2. & 7.*

COMMENTARIVS.

DE PROMOTIONIS ORDINE inter Officiales ac nominatim Consularis aquarum Romæ, est hæc *lex* Constantini M. vt & eiusdem duæ aliæ, putà *lex 1. & 2. sup. de Numerariis.* Nempe cùm de ordine inter Officiales in quadam facti specie quæreretur, fortè cum de promotione ageretur, seu de promotionis solemnitate, & posteriùs promoti nonnulli τὰ πρωτεῖα præ aliis affectarent, quacunque tandem ratione, Constantinus rescripsit, promotionis ordinem custodiendum,

diendum, eúmque priorem esse debere in officio qui prior etiam fuerit promotus, beneficio Principali. Prior tempore scilicet in omnibus corporibus & collegiis, iure quoque & gradu potior est. Denique hæc omnium Corporum *lex* est, vt promotionis ordo in eo seruetur: de quo *sup. lib. 6.* non vno loco; & nos plenè, in *Diatriba, de precedentiâ, cap. 3. ib.* 18.

¶ Est autem hæc *lex* propriè de officio Consularis Aquarum Romæ (de quo Consulari dixi ad *l. 1. inf. de Aquæductu*, quæ & ipsa pariter vt hæc Consulari Aquarum inscribitur) Officium scilicet suum peculiare habuit Consularis Aquarum, cuius officij fit quoque mentio, *d. l. 1.* quod scilicet tuendis aquis & aquæductibus incumbebat. Quale hâc tempestate Officium istud fuerit, id est, quo genere & numero hominum constaret, nemo docet. Sanè Frontinus testatur, olim quo tempore aquarum tutela locari solita erat, positam Redemptoribus necessitatem certum numerum circa ductus extra vrbem, & certum in vrbe numerum seruorum opificum habendi, & ita quidem vt nomina quoque eorum quos habituri erant in ministerio per quasque regiones in tabulas publicas deferrent. Mox scribit, Agrippam familiam propriam habuisse quâ aquarum ductus tueretur; atque castella & Ductus. Ex Senatusconsulto sub Augusto Imp. Aquarum Præfectum extra vrbem lictores binos habuisse, seruos publicos ternos, architectos singulos, scribas, librarios, accensos præconésque totidem quot habebant hi, per quos frumentum plebi dabatur. Cum autem in Vrbe eius rei causâ aliquid ageret, cæteris apparitoribus iisdem præterquam lictoribus, vsum. Cæterum quibus apparitoribus vsurus esset, eos diebus decem proximis ad ærarium deferret. Tandem suis temporibus sub Neruâ familiam & ministeria Curatoris aquarum ita describit: *Familiæ, inquit, sunt duæ, altera publica, altera Cæsaris. Publica antiquior quàm ab Agrippa Augusto relictam & ab eo publicatam diximus: habet homines circiter* CCXL. *Cæsaris familia, quam Claudius cum aquas in vrbem perduceret constituit, numerus est* CCCCLX. *vtraque autem familia in aliquot ministeriorum species diducitur villicos: Castellarios, Curatores, Silicarios, Tectores, aliosque Opifices. Ex his aliquot extra vrbem esse oportet ad ea quæ non sunt magnæ molitionis.* Verùm hæc non ad officium Curatoris Aquarum pertinent, verùm ministerium & opifices spectant: vnico illo excepto, quod ex Senatusconsulto Augusto memorat.

Secundò, de Officialibus Consularis Aquarum notandum, eos beneficio Principis promotos, quâ parte & *beneficij* vox propria fuit: de quo iam *alibi*, & in *Glossario*.

II. * Idem A." ad Philippum PF.P."

OFFICIALES, quos ex diuersis officiis ex-Protectoribus epistulas impetrasse constiterit, pristinæ reddi iubemus militiæ. Dat. III. Nonas Nou. Arelato Constantino A. VII." & Constantio Cæsare CONSS.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Concordat *huic* omnino *lex prox. §.*
" Imò CONSTANTIO hanc *legem* adscribendam, mox ostendam.
" De hoc *Philippo* Præfecto Prætorio dico plenè in *Prosopogr.*
" De hac subscriptione mox.

III. * Imp. Constantius" A. ad Syluanum" Comitem & Magistrum militiæ. Post alia.

VNIVERSI Officiales diuersorum" Officiorum, qui ex-Protectoribus epistulas meruerunt, Officiis pristinis militiæque reddantur, nec opponant quæsitæ sibi vocabulum dignitatis. Dat. VI. Kalend. Iun. Sirmi", Limenio & Catulino CONSS. [349.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à Cod. Iust. Iungenda autem huic. *lex 1. sup. de re militari.* Et concordat huic, *lex 2. sup. h. t.*
" CONSTANTI hæc lex tribuenda est, vt docui ad *d. l. 2. de re militar.*
" *Siluanus* hic ille est, de quo in gestis anni D. 355. tam multa Ammianus Marcellinus *lib. 15. à p. 42.* (de quo etiam Hieronymus *Chronico A.D....*) Quem pedestris militiæ Rectorem vocat *d. p. 42. & 45.* cùm tamen *d. l. 2. sup. de re milit.* dicatur *Comes & Magister Equitum & Peditum*, vbi plura.
" *Diuersorum*, pro quorumcunque: vid. *Gloss Theod.*
" *Sirmij* Constans hoc tempore constitit: quò referendus est Libanij locus in *Basilic.*, p. 71.

COMMENTARIVS.

PROTECTORIS dignitate à Principe impetratâ Officiales quorumcumque officiorum seu Iudicum, officio liberari non posse definiunt his duabus *legibus* Imperatores; eâque non obstante, officio suo pristinóque restitui eos iubent: vt & Valentinianus Sen. *l. 9. inf.* De huiusmodi Epistolis seu Testimonialibus ex-Protectoribus fuit iam *suprà*, *titulus* 11. *lib. 7.* vbi plenè dixi, etiam ex Symmacho *lib. 3. ep. 7.* Paulino *ep. ad religiosum militem*. Nempe Veteranis cum Testimoniales emeriti laboris darentur, simul fermè Protectorum dignitas pro præmio conferebatur: quæ magna vtique dignitas fuit, suaque & singularia præmia ei *veterana* habuit: de quo *lib. 6. sup. tit. de Domesticis & Protectoribus*:

ctoribus: & inter cætera, vt à sordidis & extraordinariis muneribus excusarentur, itemque à verberibus *l.153. inf. de Decuriomb. l.5. sup. de Veteranis: l.2. Cod. de excus. muner.* Negotiantes item magna immunitate fruebantur, *l.8. sup. de Veteranis: l. 7. 14. inf. de lustrali collat. l 3. sup. de Testimonial.* In criminibus etiam præscriptionem fori Prætoriani habebant, *l.5. sup. de Veteran.* & à tironum collatione immunes erant, *l.18. sup. de Tironib. l. vlt. sup. de Veteranis.* Itaque certatim quique eam dignitatem Protectoriam ambiebant, non iam Veterani; verùm Tirones quoque aliimè, *l. 12. sup. de Veteran.* aliis item, Corporibus illigati quasi, ad nexum conditionis suæ euitandum: veluti Decuriones, *l.45.153.156. infr. de Decuriomb. l.1.2 3. d.t de Testimonialib. ex-Trib. & protector.* Collegiati, *d. l.3. sup. de Testimonial. Negotiatores, d. l. 3.* Officiales, *his duabus legib.* & *d. l.3.* Quibus dignitatem eam nec quicquam fermè prodesse voluerunt Imperatores: Et in his Constans Imp. *l.3. h.t.* is enim eius *legis* auctor est, vt docui iam *ad l. 2. sup. de re militari*: (quæ ex eadem Constitotione desumpta, huic nostræ coassanda venit: Quâ quidem constitutione id agit Constans, vt quemadmodum Officiales militiæ, & militaris dignitatis obtentu officiom deserere nollet, *h.l.* ita vice versa à militibos militiam deseri quocunque obtentu nollet: quæ sententia est *d. l.2.* Constantij eadem mens, est, *l.2.* Is enim eius Auctor est, tum argumento *Philippi Præfecti Prætorio* in Inscriptione, tum subscripti loci, *Arelate*; sic quidem vt ea referenda videatur ad *Constantium* VI. & *Constantem Cæs.* II. COSS. id est, ad A. D.353. quo sanè tempore Constantius Arelate fuit, vt testatur Athanas. ad *solit. vit. ag. p* 641. & Am. Marcell. *lib. 14. p. 9. & 25.* Nisi potius eam referendam putemus ad A. D.346. In id enim fermè tempus incidit *Philippi* Præfectura: certè eo anno 346 data ad eum *lex* 1. *infr. ne conlationis translatio*: Cui tamen obstaret subscriptio, *Dat. Arelate*; nam eo anno 346. Constantius Imper. non in Gallia fuit, verùm in Oriente: Et sic, vt dixi, referenda fuerit ad A. D. 353. Verùm de hac Philippi Præfecturâ plenè dico in *Prosopogr.*

IV. *Idem A. ad vv.cc." PF. P. Post alia.

De Cohortalibus", adque Magistrorum equitum & peditum Officialibus, iubemus, vt minimè de cetero ad adorandam purpuram" nostram veniant, nisi si sub armis militiam tolerauerint, & omnibus expeditionibus adfuerint. Dat. Prid. Id. Maij, Constantino A. VII. & Constante II. Cæsare Consulibus [354.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendæ autem *huic* videntur alicui duæ *leges* proximæ 5. & 6 *inf.* & *l.5. sup. de Cohortalibus, & l.1. sup. de Agentib. in rebus*: etsi subscriptiones aliquatenus varient. Certè quia argumento saltem conueniunt, vnam interpretationem merentur.

" Id est Viros Clarissimos PP. vt habet disertè *d. l.5. sup. de Cohortalib.*

" *Cohortales* sunt Officiales Præfectorum Prætorio, de quo mox.

" De *Purpuræ adoratione*, vide & *l 8.9.16. inf h.t.* dixi plenè ad *l. vn. sup. de Præpositis S.Cubiculi.*

V. * Idem A. ad PF. P. Post alia.

De Chartulariis Magistrorum equitum & peditum, si quis post vigintiquinque annos obnoxius Curiæ fuerit reppertus, habeat priuilegium militiæ." Et" omnes autem, qui probauerint in militia, hij dumtaxat qui Ministeriales & dagogiani", & Silentiarij & Decuriones exsistunt": ita" vt, post quindecim annos minimè ab aliquo inquietentur: & cetera. Dat. XV. Kalendas Iun. Constantio A. VII. & Cæsare CONSS. [354.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.*

" Curiâque liberetur.

" Locum hunc valde mendosum sic ego restituam. *Etc. Ex omnibus autem qui militauerint in Palatio*, &c. vel, *qui perdurauerint in Palatio*, vel *qui se probauerint*, (id est probatos reddiderint) *in militia*, Palatina scil.

" *Al. Pædagogiani.*

" Habeant scilicet priuilegium militiæ: ἀπὸ τοῦ κοινοῦ.

VI. Idem A. ad PP. Ô. Post alia.

De Largitionalibus" Comitatensibus, & Officialibus Rationales" rerum priuatarum custodiri præcepimus", vt post viginti & quinque annos ad Curiam minime reuocentur. Hoc idem de Officialibus Præfectorum Vicariorum obseruari sanximus. De Primipilaribus" verò, quia cursum exhibent, anni decem obseruandi sunt. Officiales enim P.V. propterea quod non exhibent primipili"

COMMENTARIVS.

DE PROBATIONE seu Electione Officialium eorúmque PROMOTIONE seu prouectione ab vno grado ad alium, est hæc Constantij lex : ad quem pertineat, scilicet non à Præfecto prætorio aut à Iudicibus eam fieri posse, verùm à solo Principe, solâ Principis probatoriâ ex sacris eius scriniis missâ. Quæ & ipsa Constantini mens fuit, *l.1.sup.h.t.* & Theodosij Iun. *l.21.22.23. infr.* Et verò anteriorem quoque super hâc re constitutionem à se latam indicat initio *huius legis* Constantius.

§ Exceptionem tantùm vnicam addit : Nempe posse à Præfecto Prætorio vel Iudice Officialem probari ad cursus publici sollicitudinem sustinendam. Et sic posse Mancipes seu procuratores Cursus publici ex Officialium numero ab ipsis Iudicibus prouehi : de quibus suo *tit. sup. de cursu publico:* Additâ ratione, quod tanto muneri, Cursus videl. publici, adminiculum seu prouisionem promptam Iudicis denegari publica vtilitas non permittat : è contra publicè intersit, Cursui publico quàm ociùs prouideri. Quod quidem, Constantij studium arguit erigendo Cursu publico : de quo eius studio dixi plenè ad *l.5.sup. de Cursu publico,* etiam ex Sex. Aurelio Victore.

VIII. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PP. ō.

PRÆFECTVRÆ" Cornicularios, qui annis singulis ex" numero Deputatorum exeunt, post transactos corniculos, nostram adorare" purpuram volumus : Quo honore perfunctis, cùm iam missionem renuerint", liberum otium damus, vt ad Susceptionem" vel cuiuslibet necessitatis officium, qui" ex-Corniculario adorauerint, minimè deuocentur : Hæc" igitur missio ea habeat priuilegia, quæ veterum Principum sanctiones † habere constiterit. Dat. III. Kal. Feb. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. Iust.* de Apparitoribus Præfectorum Prætorio & priuilegiis eorum hinc desumpta, tribus locis detruncata : iungenda autem ei *lex 70. infr. de Decurionib.*
" Italiæ, Illyrici, Africæ.
" Prætorianæ.
" *Ex numero deputatorum.* Hæc verba expunxit Tribonianus, *d.l.1:*
" De *Adoratione* Purpuræ dixi ad *l.4. sup.*
" *Tenere*, pro obtinere : vt *l.6. infr. de indulg. crim.* & *l. cum falsis, ff. de man. test.* & alibi apud Plinium, Horatium, quod Cuiacius rectè monuit.
" *Qui ex corniculario adorauerint.* Et hæc verba recîdit Tribonianus.
" Sequentia quoque recîdit Τριβ☉.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. sex ordine Constitutiones sequuntur circa Officiales. Hæc prima est de CORNICVLARIIS Præfectorum Prætorio eorúmque priuilegio : de quibus *Cornicularijs* consule Paratitlon *sup. de cohortalib. Principib. Cornicularijs & Primipilaribus,* & nominatim quæ dixi fusius semel *ad l.10. eius tituli.* Vide & quæ de Cornicularijs, ac signatè de Præfectorum Prætorio Cornicularijs habet *Notitia Imperij.* Est igitur hæc *lex* de singulari quodam priuilegio Corniculariorum Præfecti Prætorio. Nempe cùm Valentinianus vellet ex Officialium numero susceptores tributorum eligi quemcunque honorem meruissent, etiamsi Principis Purpuram adorassent, *l.70. inf. de Decurionib.* (quæ huic *legi* coniungenda est quod etiam repetit *l.7. inf. de suscepror.*) ex eo tamen Officialium numero excepit eos qui functi fuissent officio Cornicularij Præfecto Prætorio, seu qui post transactos Corniculos Principis Purpuram adorassent, vt videlicet non tantùm à susceptionis munere, verùm ab aliis necessitatibus seu muneribus publicis ij immunes essent. Datum hoc Cornicularijs Præfectorum Prætorio vt alia multa, qui scilicet & potissimi Magistratus Cornicularij essent (de quo vide quæ dixi ad *l.vn. inf. ne Præfectianus.*) Vnde & honor Cornicularij dicitur *l.prox. inf.* post Principes officij, in officiis primi erant, de quo suo *titulo.* Quomodo & illud datum, quod hæc *lex* testatur, vt defuncti eo munere Purpuram adorandi ius haberent: vide & *l. prox. 9.* de quo dixi *ad l.4. sup.* Cassiodori tùm Præfecti Prætorio locus huc apprimè facit *11. var.18.* vbi agit de Corniculario qui egreditur. *Et ideo Antianum qui Prætorianis inculpabiliter paruisse perhibetur obsequiis inter Tribunos & Notarios ad adorandos adspectus properet principales. Vt iuxta consuetudinem præsentatus, spectabilitatis decoretur insignibus.* Mox subiicitur, *ep.19.* de Corniculario qui accedit. Id verò & iam antea obtinuisse docent extrema *huius leg.* rectè : vt proinde Valentinianus *hâc l.* vetus tantum priuilegium eis seruet, præcipui iure pro cæteris Officialibus. Huc verò pertinet quoque Symmachi *Epistola 56. lib.10. Petronianus, Vrbanarum dudum cohortium miles, ad* CORNICVLARIORVM *gradum inculpati laboris diuturnitate prouectus, more institutóque Maiorum testimonium meruit Castrensis industriæ, quod cæteris quoque post honestum cursum stipendiorum Iudicia detulerunt, D. Imperator: Dignum est igitur diuina vestrorum temporum felicitate, vt peractam sine offensa militiam, si perennitatis vestræ pius vultus arriserit,* PRÆROGATIVA SOLEMNIS *exornet.* Vbi vides pariter Cornicularium Præfecti Vrbis, qui pari passu cum PP. ambulabat, post Cornicularij officium, *prærogatiuâ solemni exornatum ab Imperatore.*

§ Illud

¶ Illud notandum, quod ait Præfecturæ Cornicularius, singulis annis *ex numero deputatorum* exiisse, scilicet quod primò obseruandum, Cornicularij munus annuum fuit: Secundò, ex Deputatorum numero exiisse dicit Cornicularios Præfecti Prætorio. *Deputati sunt*, qui certo Numero adscripti (supernumerariis oppositi:) nam & deputari, passim est adscribi, adsignari: vid. *Gloss. Th. Deputandi* quoque voce hâc in re vtitur quoque *Notitia Imperij*, vbi de officio Magistri militum præsentalis agens, & rursùm de officio Magistri militum per Thracias, itémque Magistri militum per Illyricum, ait: *Officia eorum in Numeris militare & in officio deputari.* Cassiodorus quoque 11.*var.*30.agit de Primiccrio Deputatorum in officio Præfecti Prætorio. (Ab his alij *deputati* sunt, qui siue in Ecclesia siue in Militiâ fuêre: de quibus Meursius *in Lexico*:) Ita certè quoque deputati sacræ Vestis, *l.7. Cod. de Palatinis S.L.* Deputari fabricæ in *Nouella de Armis*: quos ita describit ἀλλ' εἰσὶ τοῖς ἐν ἀριθμοῖς συγκαταλεγομένοις ὡς ὁπλίτας καὶ Δεπουτάτους καλῶν. In *Notitia* quoque *Imperij Orientalis*, & *Occidentalis*, sub dispositione Illustrium Comitum domesticorum Equitum & Peditum dicuntur *Domestici Equites, Domestici pedites, & Deputati eorum.*

IX. Idem AA. ad Geminianum PP. Ō."

QVI de Ordinatiorum" Officiis Iudicum, vel Amplitudinis" Tuæ (exceptis his, qui Cornicularij" honore perfuncti sunt, vel his qui secundum legem" purpuram nostram adorarunt) inter Protectores Domesticos vel Scholares militant, ad eius, quod declinare temptarunt, muneris" functionem, & ad necessitates constringantur Mancipatus. Dat. VII. Id. April. Remis", Gratiano & Digalaifo CONSS. [366.]

NOTÆ

" Abest hæc lex à *Cod. Iust.*

" Galliarum: vt testatur expressè Ammianus Marcellinus *lib.26 p.330.* & lex 19 *Cod. Iust. de Decurionib.* vbi tamen & apud Marcellinum editum, *Germanus*, etsi in MS. Germanianus vocatur. Hic idem Præfectus Prætorio Orientis fuerat A.362. vt docet *lex 30. infr. de appellat.*

" Putà Vicariorum, Rectorum prouinciarum.

" Præfecti Prætorio.

" Dixi ad *leg. superiorem 8.*

" Vide quæ dixi ad *leg.4 sup.*

" Officij.

" Remis hoc anno & proximo fermè constitit Valentinianus Sen. vide *Chronologi.*

COMMENTARIVS.

PROTECTORIS Domestici, vel Scholaris dignitate seu militia Officiales tùm ordinariorum Iudicum (putà Vicariorum, Rectorum prouinciarum,) tùm Præfectorum Prætorio officio liberari Officialem vetat Valentinianus Sen. eoque non obstante ad functionem officialem reuocari iubet. Id quod de Protectoris dignitate iam quoque cautum fuerat à Constante & Constantio Impp. *l. 2. & 3. sup.* Quorum duo genera fuerunt: alij scilicet nudi Protectores, alij verò Protectores domestici, vt docet *lex 3. 7. 9. sup. de Domesticis & Protectoribus*: quibus locis dixi. De Scholaribus qui sub Magistro officiorum erant, itidem dixi ad *leg. 22. & 34. sup. de erogat. milit. annon.* de quibus fuit *sup.* titulus *lib. 6. de Comitib. & tribunis scholarum*: & de iisdem agitur *l. 8. 9. 10. 11. 12. inf. de annonis Ciuicis.*

¶ Excipiuntur tantum *hâc l.* duo Officialium genera. Primò Cornicularij honore perfuncti, ex officio videl. Præfecturæ Prætorianæ: nam de his *hanc leg.* accipio, argumento etiam *l. 8. sup.* quâ hoc ipsum cauetur; quibus additi posteà & Numerarij, *l. 13. sup. de numerariis.* Secundò, Alij qui secundùm *legem* Purpuram Principis adorarunt: nempe Principes officij Spectabilium, veluti Vicariorum, &c. de quo ad *l. 4. sup.*

¶ Obseruandum autem, hanc *legem* totam ad *Gallias* pertinere, vtpote quarum Præfecto Prætorio ea inscribatur, & à Valentiniano *Remis* data dicatur. Pariter vt duæ proximæ *leges* eòdem pertinent.

¶ Cæterùm ita reuocari Officiales ad Officium vult Valentinianus, vt ad *Mancipatus* necessitatem constringantur. Quod & ipsum statuitur à Valentiniano Iun. *l. 16. inf. Non solum se illicò sciat esse retrahendum, verùm etiam bonorum mediâ parte multandum, ac Mancipatus statim muneri subiungendum.* Et ab Honorio, *l. 19. inf. h. t. Ita* inquit, Honorius, *vt vilissima qualibet officia ac Mancipatus quoque, si modò ab his, cui nati sunt, Ordo exegerit, administrent.* Fuit ergo *Mancipatus* onus maximum. Quod an de *Mancipatu* Cursus publici accipiendum sit, de quo *tit. sup. de Cursu publico*: an verò de Mancipatu pistrini? ambigo.

X. *Idem" AA. ad Viuentium PP. Ō."

PROBABILE & celebrandum Tuæ sinceritatis examen lege firmamus, quod ex Officio Tui Culminis iners vulgus eiecisti, & indignos militiâ diuersis iussisti inhærere muneribus. Ideóque nulli eorum, quos inlustris Præstantia tua propositis publicauit Edictis, habendi vel adipiscendi gradum alterum sit facultas. Quinetiam si quis de his vnquam interdictam adfectauerit

thios περὶ χρονικῶν ὀψωνιάτων *Tractorias* interpretatur, κελεύσεις αἱ παρὰ τ͂ ἐπάρχων ὠσφέρουσι ζώων δρομικῶν γινόμεναι: & Glossæ Nomicæ, κέλευσις ἐπάρχου ἡ καὶ κομβῖνον, ἤτοι σημεῖωμα περὶ τ͂ δρομικῶν ζώων.

Denique *Tractoria*, pro diplomate & euectione cursus publici, quæ datæ ad cursum publicum perficiendum, siue à Principe siue à Præfecto Prætorio, siue ij à Principe euocarentur, siue à Principe recederent: alijsque singulari beneficio ad iter aliquod emetiendum; à *Tractu* videlicet, & ad emetiendos terrarum Tractus ita dictæ, *pour tirer pais*: quomodo & *cursualem Tractum* dixit Cassiodorus 4. *variar.* 47. Et hoc quidem *Tractoriarum corpus* fuit, vt loquitur *lex* 2. *h. t.* Atenim his Tractoriis, seu huic corpori Tractoriarum, siue eæ à Principe concederentur, non quidem Princeps ipse, verùm Præfectus Prætorio subscriptione suâ annonarum præbendarum modum nonnullis addebat, vt docet *dicta lex* 1. *h. t.* siue eæ à P. P. ad Comitatum proficiscentibus præberentur, modò *statiua* solita addita, modò etiam cum *necessariis*, præfinito dierum numero, quæ & ipsæ *Tractoria* dictæ sunt, *l.* 1. *h. t.* & *l.* 2. *sup. de domesticis.* Quæ secunda iam Tractoriarum species est, Annonatiarum scilicet. Quod qui non rectè distinguunt, Tractoriis Principis viaticum conficiendi itineris comprehensum fuisse tradunt. Huiusmodi verò Tractoria est illa Petronij Probiani P.P. ad Domitium Celsum Vicarium Africæ.

Tertiam adhuc *Tractoriarum* significationem in iure reperio, Dimissoriarum, pro Epistolis videl. dimissoriis, & testimonialibus militum, vt *l.* 11 *sup. de desertorib.* Et ita quidem in Principum *constitutionibus*, & Scriptoribus illius æui profanis *Tractoriarum* vox accipienda est. Hoc exemplo, quod Franciscus Bernordinus Ferrarius, *lib.* 1. *de Eccl. Epistol. c.* 1. rectè obseruauit, Tractoriarum nomen ab Imperio ad Ecclesiam translatum est. Et quidem, vt comperio, duplici significatu.

Iam enim (quæ quidem Quarta in vniuersum *Tractoriarum*, quas *Synodicas* appellare licet, appellatio notanda est) apud Patres & in Conciliis, *Tractoriæ* pro Euocatione, & Synodalibus epistolis, quibus Concilium à Primate indicebatur, Episcopique ad Synodum ab eo euocabantur, vsurpatæ. Nempe & ipsæ ad emetiendos terrarum tractus: Quâ causâ Interpres Græcus Codicis Africani, *Tractoriam* συνοδικὴν vertit, non semel. Hoc sensu *Tractoria* vsurpantur in Conciliis Africanis, Codice Africano, Concilio Carthaginiensi 6. A. D. 401. *c.* 76. & Carthagin. 7 A. D. 403. *c.* 90. *p.* 234. 237. in Concilio Teleptensi, *tomo* 1. *Conciliorum*: ab Augustino *lib. post collat. contra Donatistas*, *cap.* 24. & apud Victorinum Numidiæ Primatem agentem non semel, *p.* 217. & enarratione *in Psalm....*

Circa has verò Tractorias tria notanda sunt. Primò, non fuisse has Tractorias singulares, seu ad singulares Episcopos emissas, verùm omnium nomina qui ad Concilium vocarentur, vnâ Tractoriâ comprehensa fuisse, seruato ordinationis cuiusque tempore, vt ex dictâ Augustini epistolâ liquet.

Secundò notandum, Episcopos ad Concilium vocatos, si venire non possent, suas excusationes hisce Tractoriis subscribere oportuisse, vt docet *d. c* 76. quod etiam insertum est capitularium Caroli M. seu Ansegisi *lib.* 7. *c.* 20. & *distinct.* 18. *cap. placuit* 11. Error enim est nonnullorum, qui *Tractorias* dictas scribunt Epistolas priuatim ab Episcopis scriptas, quibus sese excusarent. Rursum error est viri docti *lib.* 2. *Ecc. ep. c.* 2. qui has excusationum allegationes *Tractatorias* dictas autumat: in errorem inductus, ex corrupta *Tractoriarum* voce, quæ alicubi in *Tractatorias* migrauit.

Neque dubito (quod Tertium circa has Tractorias notandum) euocatis ita Episcopis per Tractorias, Episcopos à fidelibus benignè exceptos. Quod tamen neque ex Constantini *ep. ad Ablauium*, neque ex alterâ *ad Chrestum* vllo modo colligi potest (quod nonnulli putabant) Multò minùs id Tractoriâ comprehensum nominatim fuisse, vt Christianâ charitate fouerentur, ex vllo adhuc loco probatur.

Sed & altero quoque sensu (quæ Quinta *Tractoriarum* appellatio est, quas *Denunciatorias* appellare licet:) in Ecclesia Tractoriæ acceptæ pro publicâ denunciatione quoquò missæ, hunc vel illum excommunicatum esse, aut damnatum, ac propterea ab eius communione abstinendum: Et ita quidem Augustinus vsurpat, *conc.* 1. *in Psalm.* 36. & *ep.* 162. quibus etiam locis perperam *Tractoriorum* nomen in *Tractatorias* migrauit. Quare nullæ iam Tractatoriæ Epistolæ, quas triplicis generis Ferrarius constituebat.

Medio deinceps æuo, *Tractoria* dictæ, sexto iam significatu, Epistolæ seu literæ, quas *Mansionaticas* dicere licet, quæ dabantur missis a Principe vel ab eo euocatis, quibus neque cursus publicus iam concedebatur, neque annonarum modus ab alio Iudice addendus mandabatur, verùm rectâ mansionaticum, & *priuata* (vti loquebantur) seu annonarum & specierum cellariensium modus ex publico præbendus his commeantibus designabatur. Quo sensu *Tractoriarum* vox apud Francos medij æui Scriptores accipitur, veluti *Capitularium lib.* 4. *c.* 30. 69. item in *legibus Longobardicis*, apud Lupum *ep* 63. Agobardum, *de insol. Iudaorum*, *p.* 58. Quarum formulam & quidem *Legatoriis* (id est, Legatis,) datarum exhibet Marculphus *lib.* 1. *formul.* 11. vbi doctè, plura ex eo æuo, V. CL. Bignonius, vt & Lindebrogius *in Glossar. Legum Barbararum*: Dispensa vocatur missorum Dominicorum, *capitularium lib.* 4. *c.* 73.

Tandem ad exemplum harum postremarum Tractoriarum (non illarum Ecclesiasticarum, quod putauit Ferrarius) Concilium Parisiense, quod Meldense dicitur, *cap.* 11. à Rege petiisse comperio, vti singulis Episcopis auctoritatem tribueret Iudicum ciuilium auxilium implorandi, ad ministerium diuinum peragendum.

¶ Nunc de *huius legis* sententiâ. Valentinianus Sen. TRACTORIARVM *Annonariarum*, (de quibus *suprà* primo loco actum) quas *Castrensibus*, id est, Palatinis muniis soluti domúmque redeuntes referebant, abusui *hâc l.* occurrit; ne videlicet falso titulo Tractoriæ ab his impetrarentur, aut circumferrentur: vel etiam, vt ne superfluæ, ex quibus quæstum postea facerent. Ad hos quippe duos fines referenda est *huius leg.* sanctio, quæ duobus etiam capitibus constat.

Primò, de FORMA earum agitur. Multi scilicet ex his, quos dixi, falso titulo Annonarum Tractorias à Præfectis Prætorio impetrabant, vel tanquam ab his impetratas falso circumferebant. Igitur ad obreptionis & falsitatis materiam præcidendam, Valentinianus *h. l.* statuit, vt ne Præfectos Prætorio Tractoriam præbeat annonarum, seu viaticum conficiendi itineris (nam ita definiuntur *h. l.* hæ Tractoriæ annonariæ) separatam, seu separata chartâ, ab *Epistolis* Testimonialibus seu dimissoriis; quas Princeps dabat *Castrensibus muniis absolutis, domumque redeuntibus, quibusque ad reliqui aui testimoniũ singulos ex his prosequebatur.* Verùm, vt in eadem charta Tractoriam præbeat, subscriptione videlicet suâ, seu annonarum Tractoriâ literis Principis subiectâ, vt

ita

ita appareat, nonnisi merenti, cuique Princeps factum vellet, datam Tractoriam annonariam. Ita sanè quoque Modestinus, *l. eos*, §. *vlt. π. de falsis*: agit de pœna eius qui falso diplomate vias commeauit. Ita quoque Honorius *l.11. sup. de desertoribus*, Prouinciarum Iudices sollicitâ cautione disquirere iubet, ne sub falsarum Tractoriarum nomine desertores desertionis suæ crimen defendere moliantur, ne suppositis aut commentitiis epistulis euadendi habeant facultatem: vbi *Tractoriarum* appellationem alio significatu, sed tamen proximo, accipiendam docui, pro Epistolis videlicet Dimissoriis: de quibus alioquin *hâc ipsâ lege* etiam agitur.

Ex hoc priore interim *legis* huius capite varia discere licet. Primò, *castrensibus* (idest, Palatinis, nam ita hæc vox accipienda est) muniis absolutos, domúmque redeuntes epistolis Principis testimonialibus muniri solitos; quibus Princeps eos ad æui reliqui testimonium prosequebatur: de quibus *Testimonialibus* suo *titulo*.

Secundò notandum hos proficiscentes, seu domum redeuntes, Annonarum & Euectionum adiectione cumulatos, id est, Testimonialibus Principis, Annonarum & Euectionum ius modumque adiectum subscriptione P.P. Quod & ipsum egregiè ostendit Symmachus, *lib.7. ep. ad Longinianum Comitem S. L. 95. Dignum esse prædico, qui nostro Ordini* [id est, Senatorio] *copuletur. Sed adiicienda est ei prærogatiua* MILITIÆ [Palatinæ] *vt beneficio Allectionis vtatur. His quippè tantum munia* [Senatoria] *relaxari Diualia constituta voluerunt, quos* CASTRENSIS *honor illuminat: si igitur & hoc insigne detuleris, quod* ANNONARVM & EVECTIONVM *cumulet adiectio, prono cursu in Consulares legetur.* Vbi vides quoque eandem *Castrensium* appellationem pro Palatinis occurrere: eandémque *Annonarum* mentionem & *Euectionum* in effectu. Et hæc quidem de primo *huius legis* capite.

Secundo capite Valentinianus COMMERCIA Tractoriarum annonariarum interdicit: id est, vt ne cuiquam liceat] Tractorias seu annonas sibi concessas alteri elargiri, aut vendere: denique necessitati cuiusque seruire Tractorias iubet, non verò *superfluas* vendi, & ex his quæstum fieri, alterius nomine apposito. Quæ & ipsa mens fuit circa Euectiones cursus publici Constantino M. *l. 4. sup. de cursu publ.* & Theodosio M. *l. 41. eod. tit.* putà vt commercio earum interdictum esset.

11.* Imppp. THEODOSIVS, Arcadius, & Honorius AAA. Rufino PF.P.''

TRACTORIÆ'' *cum Statiuis solitis*'', bidui tantummodò tempus accipiant. ¶ Nulli vero penitùs *cum necessariis*'', præbeantur, nisi his tantummodò, qui animalia atque equos sacro'' vsui necessarios prosecuntur'': ita tamen vt his dimissis'', in Tractoriarum corpore præfinitus quinque dierum numerus adscribatur: vt nullus vltra hoc temporis spatium ad residendum'' in quo libitum'' fuerit loco, copiam nanciscatur. Dat. VII. Kalend. Septemb. Constantinop. Arcadio A. II. & Rufino CONSS. [392.]

NOTÆ.

* Lex VII *Cod. eod. tit.*
'' Orientis: de quo vide *Prosopograph.*
'' *Tractoriæ* sunt Euectiones: de quo significatu Tractoriarum, ad *leg. sup.*
'' Forte, *Solis*: sed nil muto.
'' *Sibi personis*, additum *Cod. Iust.* de quo mox.
'' *Sacro*, id est, *Principis*: vide *Gloss. Theodos.*
'' *Prosequuntur*: De Prosequutoribus horum animalium dixi ad *l. 1.* & *2. infr. ne opera à conlatoribus.*
'' *Dimittendi* vox hæc propria: v. simila in *Gloss. Theod.*
'' Ad residendum. vnde & *Resides.*
'' Et applicitum fuerit.

COMMENTARIVS.

DE TRACTORIARVM, id est, Euectionum Cursus publici vnà cum statiuis vel necessariis annonis, *modo*, est hæc Theodosij M. Constitutio; quæ scilicet à Præfecto Prætorio dabantur ad Comitatum Principis proficiscentibus. Idque duplici fine, tùm ne diu nimis illi in itinere hæterent, tum ne fiscum annonis onerarent. Vbi primò notanda venit duplex Tractoriarum forma seu species. Nempe Tractoriæ dabantur proficiscentibus ad Comitatum Principis, vel cùm *Statiuis* solitis solisque, vel cum necessariis: Et sic statiua solita vel sola hic necessariis opponuntur. *Statiua* sunt consistendi & residendi, interquiescendi, pausandi loca, spatiáque: *Statiua*, siue *Statiua* (nam ita promiscuè appellantur) nullam interquiescendi, consistendi licentiam continebant. Meminit horum Lampridius in *Alex. Seuero: Deinde per ordinem mansiones, deinde* STATIVA, *deinde vbi annona esset accipienda.* Ammianus Marcellinus *lib. 16. p. 173. Hocque angore impliciti in* STATIVA SOLITA *recesserunt.* Ambrosius *sermone 5. in Psalm. 118. Non deficit qui Imperatorem sequitur suum: moderatè enim ambulat, quia Imperator, non quod sibi vtile, sed quod omnibus possibile considerat: ideò &* STATIVAS *ordinat, triduo ambulat exercitus, quarto requiescit die: eliguntur ciuitates in quibus triduum quatriduum & plures interponuntur dies, &c. & ita sine labore conficitur iter,* &c. Et mox: *Sicubi vult requiescere exercitum suum, non ignobilem vicum, non commeatibus indigentem, non arenosa & nuda gignentem sed, vrbem ædificiis nobilem, refertam & vberem copiarum, aut agrum amœnum & virentem pascuis, aut nemorosa & campestria* STATIVIS *opportuna decernit.* Egesippus *lib. 4. c. vlt. duobus Statiuarum* [al. Statiuorum] *gratia. Pelusij transactis diebus*: A Statiuis bis *Statiua* requies Symmacho *lib. 3. ep. 83.* Ergo *Statiua* hic & solita qui-

dem, Necessariis opponuntur; & sit Tractoriæ cum Statiuis, Tractoriis cum Necessariis. *Necessaria* hîc non sunt ministeria & angariæ, quod *Codicis Iustiniani* Interpres voluit, & voluit ipse etiam Tribonianus: sed sunt, quæ Græcis ἐπιτήδεια, victus, annona, copiæ; Paulinus *in vita Ambrosij*: *cui non minimum solatij Sacerdos præbuit, dando sumptus, vel alia quæ erant* NECESSARIA. Glossæ Cyrilli ἐπιτήδεια τὰ ἀναγκαῖα, *hæc copia.* Quæ cùm ita sint, apparet quàm malè hæc *lex* à Triboniano interpolata hodiè à *Codici Iustinianei* Interpretibus accipiatur. Nunc de ipsâ *legis* sententiâ.

¶ Duo *huius legis* capita constitui possunt. Primò cauetur, Rectorem Prouinciæ ad Comitatum proficiscentibus, résque fiscales transferentibus, Tractorias cum Statiuis solitis in commune quidem dare posse; Tractorias verò cùm necessariis, id est, cum annonis, iis tantùm qui animalia & equos Principis vsibus necessarios prosequuntur: De quibus animalium Prosecutoribus est quoque *lex* 2. *inf. Ne opera à Collatoribus*: & *lex* 2. *inf. de venat. ferarum*: Id quod datum hoc æuo voluptatibus Principum.

Secundum caput est, quanti temporis, seu quot dierum Euectiones cum Statiuis, quot cum Necessariis, proficiscentibus ad Principem Præfectus Prætorio dare posset, ne alioquin nimiâ morâ vtilitates publicæ negligerentur, vel fiscus grauaretur. Statiua scilicet solita nonnisi bidui tempus accipere vult; quomodò & superiore Egesippi loco *bidui statiua* indicantur. *Cum Necessariis* verò prosecutionibus nonnisi quinque dierum; ita quidem etiam vt id in Tractoriarum corpore nominatim adscriberetur. Hoc scilicet tempus Prosecutoribus illis præstitutum, ne diuturniorem moram agerent in Statiuis vel Mansionibus, vltrà quod residere ibi non poterant. Ita sanè quoque posteà Theodosius Iun. in *l.2. inf. de venat. ferarum*, transductioni ferarum deputatos, cum bestiis ad Comitatum missos, non plusquàm septem diebus intrà Ciuitates residere voluit. Non omninò similis ratio *legis* 2. *inf. de Legatis*, quâ vetantur Legati ad Gentem Axumitarum & Homeritarum ire iussi, vltrà anni temporis spatia Alexandriæ demorari, alioqnin annonariis alimoniis priuandi: de cuius rei sensu, nos ad *eam leg.*

DE DIVERSIS OFFICIIS ET APPARITORIBVS ET PROBATORIIS EORVM.

TITVLVS VII.

XII. COD. IVST. LIX.

Addantur & Tituli peculiares è *Cod. Iustinian.* putà *Tit.* 52. 53. 54. 55. 56.

Addantur & Tituli 4 priores *sup. hoc libro.*

PARATITLON.

DE OFFICIIS, (vt vocantur *Rubr. & l.* 1. 2. 3. 7. 9. 10. 11. 12. 13. 15. 16. *h. t.* & passim *hoc Codice*, quæ & *Obsequia* dicuntur, *l.* 12.) diuersis, *Rubr. & l.* 2. 3. id est, vniuersis, *l.* 7. agitur *hoc titulo*, (quò pertinent etiam quatuor ex priores *huius libri* Tituli, id est de Officialibus, *l.* 2. 3. 4. 6. 13. 14 *h. t.* seu Apparitoribus, *Rubr. & l.* 13. 19. 20. *h. t.* (vnde & Apparitionis obsequia, dicitur *l.* 15. *h. t.* & Apparitio propria, *l.* 16. *h. t.*) qui scilicet parebant Iudicibus, *l.* 13. qui etiam militare dicti, *l.* 18. (vnde & *Militia* de eorum officio dicitur, *l.* 2. 3. 5. 10. 10. 13. 16. 20. *h. t.*) iidémque & cohortales, *l.* 4. de quibus *sup. tit.* 4. *huius libri.*

¶ Memorantur verò *hoc titulo* diuersi seu varij Officiales, quorumlibet Iudicum, *l.* 19. ciuilium, *l.* 19 (militarium) Illustrium seu Eminentium Potestatum, *l.* 16. Spectabilium, Clarissimorum veluti. Primò. Præfectorum Prætorio, *l.* 7. 8. 9. 10. 11. 19. *h. t.* (qui *Præfectiani* dicuntur, *l.* 19. *& l. vn. inf. ne Præfectianus*:) & in his Cornicularij eorum, *d. l.* 8. 9. Secundò, Præfectorum Vrbis, *l.* 6. 16. 22. Tertiò, Magistrorum Equitum & Peditum, *l. vn. sup. tit.* 5. *& l.* 4. 5. *h. t.* & *l.* 6. *inf. de Susceptorib. &* in his Clabularij eorum, *d. l.* 5. Quartò, Comitum Sacrarum largitionalium (qui Largitionales Comitatenses dicuntur, *l.* 6.) & rerum priuatarum, *d. l.* 6. de quibus *lib.* 6. *tit.* peculiari, *de Palatinis S. L.* & *tit. pr.* Quintò Proconsulis Asiæ, *l.* 21. Sextò, Comitis Orientis, *d. l.* 21. Septimò, Præfecti Augustalis, *l.* 21. Octauò, Vicariorum Præfectorum. *l.* 6. 11. 16. 21. Nonò Ordinariorum Iudicum, *l.* 9. id est Rectorum prouinciarum, *l.* 11. Præsidum, *l.* 12. (qui & Præsidentes dicuntur, *l.* 13.) Decimò, Comitis Thesaurorum, *l.* 14. (à quo Officiales eius Thesaurenses dicti, *l. vlt. h. t.*)

¶ Horum

¶ Horum officialium varij ordines fuêre, *l.1.h.t.* seu gradus, *l.10.* Inter hos summo loco erat Princeps: de quo *sup. tit. de Cohortalib. Principibus*, &c. Memorantur inter hos *hoc titulo* hi; Primò *Cornicularij*, & quidem Præfectorum Prætorio, *l.8. & 9. h. t.* (de quibus *sup tit.4.*) Secundò, *Chartularij*, & nominatim Magistro Equitum & Peditum, *l.5.* Tertiò Ratiociniis & chartis obnoxij in officio Præfectorum Prætorio, Vicariorum, Rectorum prouinciarum, *l.11.* Quartò Scriniarij, *l.14.* de quibus *sup. tit. 1.* & in his Scriniarij Comitis Thesaurorum, *l.14.* Quintò, exceptores, *l.17.* de quibus *sup. tit.1.*

¶ Hi vel sponte initiati, vel maiorum suorum consortio retinebantur, *l.16.* vel denique probabantur seu eligebantur. Quæ probatio, electio non à Præfecto Prætorio fiebat, verùm à Principe ipso, *l.1.7.21.22.23.h.t.* probatoriâ è sacris scriniis *Rubr. h t.* & *d. l.21.22.23.* quemadmodum Promotio seu prouectio quæ & ipsa etiam non à Iudicibus fiebat, *l.7.* ¶ In promotionibus hæc regula erat, vt primus in officio esset, qui prior fuisset promotus, *l.1.h.t.* Examen sanè, seu recensus Officialium à Præfecto Prætorio fiebat, *l.19.* in tantum vt discinctus vel solutus militiam repetere non posset, *l.18.20.*

¶ *Officia* his varia imposita. Primò. Ad stationes agendas destinati, *l. 12.* Secundò, cursus publici sollicitudo his iniuncta, *l.7.* de quo *sup. tit. de Cursu publico* (qui non aliâ ratione huic de Officialibus tractatui insertus est.) Tertiò Mancipatus, *l.9. & 19.* Quartò, exactionis munus: de quo vide *infr. tit. de Exsecutoribus & Exactionibus.* Quintò, susceptionis, *l.8.h t.l.70.inf. de Decur.l.7 inf. de susceptorib.* Sextò primipili pastus, *l.6.h.t.l.18. sup de cursu publ.*

¶ Perpetuò autem eâ militiâ tenebantur, neque eâ liberari poterant regulariter ante expleta omnia munia: (quam tamen variis rationibus sæpè euitare conabantur:) non Epistolis ex Protectoribus, *l.2.3.9.* non militiâ armatâ, *l.12.13.19.* non Præpositum castri ac militum, *l.11.* non aliâ militiâ, *l.14.* non Palatinâ, non Agentum in rebus officio, *l.16.19.* non scholari militia, *l.9 inf.* non ordine aliquo indebito, *l.15.* non alio quocunque ordine aut tempore, nisi quinquennio maiore, *l.15.* Sed & filij eorum officiali militia tenebantur, *l.19.in fin.* Sanè qui Cornicularij honore perfuncti erant, vel purpuram Principis adorarant, & inter Protectores Domesticos, vel Scholares militarant, ad muneris functionem & necessitates mancipatus non coostringebantur, *l 9.h.t.*

¶ Priuilegia his nonnulla diuersa data: Primò, certorum annorum militia inter Officiales, curiali nexu liberabantur, putà quandoque viginti quinque annorum militiâ, modò decem tantum annorum, *l.5.& 6.* Secundò, ad adorandam purpuram Principis certo numero quodam singulis annis admittebantur, putà cohortales [Præfecti Prætorio] & Officiales Magistrorum Equitum & Peditum, qui omnibus expeditionibus adfuissent, *l. 4.* Cornicularij nominatim Præfecti Prætorio post Corniculos transactos vnà cum immunitate à muneribus, *l. 8. & 9.* ¶ *Pœna* tandem Euersoris, & qui semel rationes turbasset, & eius qui militiâ semel solutus fuisset, hæc erat, vt repetere militiam vetaretur: *l.14. & 15. h.t.* ¶ De lucris officiorum, erit *infr. tit. 9.* de concussionibus apparitorum, *tit. 10.*

---

1. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Versennium Fortunatum Consularem" Aquarum.

PRomotionis ordo custodiendus est, vt primus in Officio" sit, qui prior fuerit in consequendo beneficio Principali. Dat. VIII. Id. Mart. Thessalonicæ", Constantino A. IV. & Licinio IV. CONSS. [315.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.* Concordat eiusdem Constantini *lex 1. & 2. sup de Numerariis.*
" De *Consulari Aquarum Romæ*, dixam plenè ad *l.1.infr. de Aquæductu, lib.15.* quæ & ipsa inscribitur *Maximiliano Consulari Aquarum*
" *Officium Consularis Aquarum* nota, cuius etiam mentio fit, *d.l.1.* & de quo mox plura.
" In Macedoniâ [ubi Thessalonica] constitit hoc tempore Constantinus M. vtpote quæ et iam cessisset, pace cum Licinio initâ: teste Zosimo *lib 2 pag.678 & 679.* & Sozomeno *lib.1.cap.2. & 7.*

COMMENTARIVS.

DE PROMOTIONIS ORDINE inter Officiales ac nominatim Consularis aquarum Romæ, est hæc *lex* Constantini M. vt & eiusdem duæ aliæ, putà *lex 1. & 2. sup. de Numerariis.* Nempe cùm de ordine inter Officiales in quadam facti specie quæreretur, fortè cum de promotione ageretur, seu de promotionis solemnitate, & posteriùs promoti nonnulli τὰ πρωτεῖα præ aliis affectarent, quacumque tandem ratione, Constantinus rescripsit, promotionis ordinem custodiendum,

diendum, eúmque priorem esse debere in officio qui prior etiam fuerit promotus, beneficio Principali. Prior tempore scilicet in omnibus corporibus & collegiis, iure quoque & gradu potior est. Denique hæc omnium Corporum *lex* est, vt promotionis ordo in eo seruetur: de quo *sup. lib. 6.* non vno loco; & nos plenè, in *Diatriba, de præcedentiâ, cap. 3. th. 18.*

¶ Est autem hæc *lex* propriè de officio Consularis Aquarum Romæ (de quo Consulari dixi ad *l. 1. inf. de Aquæductu*, quæ & ipsa pariter vt hæc Consulari Aquarum inscribitur) Officium scilicet suum peculiare habuit Consularis Aquarum, cuius officij fit quoque mentio, *d. l. 1.* quod scilicet tuendis aquis & aquæductibus incumbebat. Quale hâc tempestate Officium istud fuerit, id est, quo genere & numero hominum constaret, nemo docet. Sanè Frontinus testatur, olim quo tempore aquarum tutela locari solita erat, positam Redemptoribus necessitatem certum numerum circa ductus extra vrbem, & certum in vrbe numerum seruorum opificum habendi, & ita quidem vt nomina quoque eorum quos habituri erant in ministerio per quasque regiones in tabulas publicas deferrent. Mox scribit, Agrippam familiam propriam habuisse quâ aquarum ductus tueretur, atque castella & Ductus. Ex Senatusconsulto sub Augusto Imp. Aquarum Præfectum extra vrbem lictores binos habuisse, seruos publicos ternos, architectos singulos, scribas, librarios, accensos præconésque totidem quot habebant hi, per quos frumentum plebi dabatur. Cum autem in Vrbe eius rei causâ aliquid ageret, cæteris apparitoribus iisdem prætet quam lictoribus, vsum. Cæterum quibus apparitoribus vsurus esset, eos diebus decem proximis ad ærarium deferret. Tandem suis temporibus sub Nerua familiam & ministeria Curatoris aquarum ita describit: *Familia*, inquit, *sunt duæ, altera publica, altera Cæsaris. Publica antiquior quàm ab Agrippa Augusto relictam & ab eo publicatam diximus: habet homines circiter* CCXL. *Cæsaris familia, quam Claudius cum aquas in vrbem perduceret constituit, numerus est* CCCCLX. *vtraque autem familia in aliquot ministeriorum species diducitur villicos: Castellarios, Curatores, Silicarios, Tectores, aliosque Opifices. Ex his aliquot extra vrbem esse oportet ad ea quæ non sunt magnæ molitionis.* Verùm hæc non ad officium Curatoris Aquarum pertinent, verùm ministerium & opifices spectant: vnico illo excepto, quod ex Senatusconsulto Augusto memorat.

Secundò, de Officialibus Consularis Aquarum notandum, eos beneficio Principis promotos, quâ parte & *beneficij* vox propria fuit: de quo iam *alibi*, & in *Glossario*.

II. * Idem A.ª ad Philippum PF.P.ᵇ

OFFICIALES, quos ex diuersis officiis ex-Protectoribus epistulas impetrasse constiterit, pristinæ reddi iubemus militiæ. Dat. III. Nonas Nou. Arelato Constantino A. VII.ᶜ & Constantio Cæsare CONSS.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Concordat *huic* omnino *lex prox. 3.*

ª Imò CONSTANTIO hanc *legem* adscribendam, mox ostendam.

ᵇ De hoc *Philippo* Præfecto Prætorio dico plenè in *Prosopogr.*

ᶜ De hac subscriptione mox.

III. * Imp. Constantius ª A. ad Syluanum ᵇ Comitem & Magistrum militiæ. Post alia.

VNIVERSI Officiales diuersorum ᶜ Officiorum, qui ex-Protectoribus epistulas meruerunt, Officiis pristinis militiæque reddantur, nec opponant quæsitæ sibi vocabulum dignitatis. Dat. VI. Kalend. Iun. Sirmi ᵈ, Limenio & Catulino CONSS. [349.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à Cod. Iust. Iungenda autem huic *lex 2. sup. de re militari*. Et concordat huic, *lex 2. sup. h. t.*

ª CONSTANTI hæc lex tribuenda est, vt docui ad *d. l. 2. de re militar.*

ᵇ *Siluanus* hic ille est, de quo in gestis anni D. 355. iam multa Ammianus Marcellinus *lib. 15. à p. 42.* (de quo etiam Hieronymus *Chronico A. O....*) Quem pedestris militiæ Rectorem vocat *d. p. 42. & 45.* cùm tamen *d. l. 2. sup. de re milit.* dicatur *Comes & Magister Equitum & Peditum*, vbi plura.

ᶜ *Diuersorum*, pro quorumcunque: vid. *Gloss. Theod.*

ᵈ *Sirmij* Constans hoc tempore consistit: quò referendus est Libanij locus in *Βασιλικῷ*, *p. 71.*

COMMENTARIVS.

PROTECTORIS dignitate à Principe impetratâ Officiales quorumcumque officiorum seu Iudicum, officio liberari non posse definiunt his duabus *legibus* Imperatores; eâque non obstante, officio suo pristinóque restitui eos iubent: vt & Valentinianus Sen. *l. 9. inf.* De huiusmodi Epistolis seu Testimonialibus ex-Protectoribus fuit iam *suprà, titulus 21. lib. 7.* vbi plenè dixi, etiam ex Symmacho *lib. 3. ep. 7.* Paulino *ep. ad religiosum militem*. Nempe Veteranis cum Testimoniales emeriti laboris darentur, simul fermè Protectorum dignitas pro præmio conferebatur: quæ magna vtique dignitas fuit, suaque & singularia præmia ei *οἰκεῖα* habuit: de quo *lib. 6. sup. tit. de Domesticis & Protectoribus*:

lloribus: & inter cætera, vt à sordidis & extraordinariis moneribus excusarentur, itemque à verberibus *l.153. inf. de Decurionib. l.5. sup. de Veteranis: l.2. Cod. de excus. muner.* Negotiantes item magna immunitate fruebantur, *l.8. sup. de Veteranis: l.7. 14. inf. de lustrali collat. l.3. sup. de Testimonial.* In criminibus etiam præscriptionem fori Prætoriani habebant, *l.5. sup. de Veteran.* & à tironum collatione immunes erant, *l.18. sup. de Tironib. l. vlt. sup. de Veteranis.* Itaque certatim quique eam dignitatem Protectoriam ambiebant, non iam Veterani; verùm Tirones quoque aliinè, *l. 12. sup. de Veteran.* aliis item Corporibus illigati quasi, ad nexum conditionis suæ euitandum: veluti Decuriones, *l.45.153.156. infr. de Decuriomb. l.1.2 3. de de Testimonialib. ex-Trib. & protector.* Collegiati, *d. l.3. sup. de Testimonial. Negotiatores, d. l. 3.* Officiales, *his duabus legib.* & *d. l.3.* Quibos dignitatem eam nec quicquam fermè prodesse voluerunt Imperatores: Et in his Constans Imp. *l.3. h. t.* is enim eius *leges* auctor est, vt docui iam *ad l. 2. sup. de re militari*: (quæ ex eadem Constitutione desumpta, huic nostræ coassanda venit: Quâ quidem constitutione id agit Constans, vt quemadmodum Officiales militiæ, & militaris dignitatis obtentu officium deserere nollet, *h. l.* ita vice versa à militibus militiam deseri quocunque obtentu nollet: quæ sententia est *d. l.2.* Constantij eadem mens, est, *l.2.* Is enim eios Auctor est, tom argumento *Philippi Præfecti Prætorio* in Inscriptione, tum subscripti loci, *Arelato*; sic quidem vt ea referenda videatur ad *Constantium* VI. & *Constantem Cæs.* II. coss. id est, ad A. D. 353. quo sanè tempore Constantios Arelate fuit, vt testatur Athanas. ad *solit. vit. ag. p* 641. & Am. Marcell. *lib.* 14. *p.* 9. & 25. Nisi potius eam referendam putemus ad A. D. 346. In id enim fermè tempus incidit *Philippi* Præfectura: certè eo anno 346 data ad eum *lex* 1. *infr. ne conlationis translatio*: Cui tamen obstaret subscriptio, *Dat. Arelato*; nam eo anno 346. Constantius Imper. non in Gallia fuit, verùm in Oriente: Et sic, vt dixi, referenda fuerit ad A. D. 353. Verùm de hac Philippi Præfecturâ plenè dico in *Prosopogr.*

IV. *Idem A. ad vv.cc." PF. P. Post alia.

DE Cohortalibus", atque Magistrorum equitum & peditum Officialibus, iubemus, vt minimè de cetero ad adorandam purpuram" nostram veniant, nisi si sub armis militiam tolerauerint, & omnibus expeditionibus adfuerint. Dat. Prid. Id. Maij, Constantino A. VII. & Constante II. Cæsare Consulibus [354.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendæ autem *huic* videantur alicui duæ *leges* proximæ 5. & 6 *inf.* & *l.5. sup. de Cohortalibus*, & *l.1. sup. de Agentib. in rebus*: etsi subscriptiones aliquatenus varient. Certè quia argumento saltem conueniunt, vnam interpretationem merentur.

" Id est Viros Clarissimos PP. vt habet disertè *d. l.5. sup. de Cohortalib.*

" *Cohortales* sunt Officiales Præfectorum Prætorio, de quo mox.

" De *Purpura adoratione*, vide & *l.* 8.9.16. *inf h. t.* dixi plenè ad *l. vn sup. de Præpositis S. Cubiculi.*

V.* Idem A. ad PF. P. Post alia.

DE Chartulariis Magistrorum equitum & peditum, si quis post vigintiquinque annos obnoxius Curiæ fuerit reppertus, habeat priuilegium militiæ." Et" omnes autem, qui probauerint in militia, hij dumtaxat qui Ministeriales & dagogiani", & Silentiarij & Decuriones exsistunt": ita" vt, post quindecim annos minimè ab aliquo inquietentur: & cetera. Dat. XV. Kalendas Iun. Constantio A. VII. & Cæsare CONSS. [354.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.*

" Curiâque liberetur.

" Locum hunc valde mendosum sic ego restituam. *Etc. Ex omnibus autem qui militauerint in Palatio*, &c. vel, *qui perdurauerint in Palatio*, vel *qui se probauerint*, (id est probatos reddiderint) *in militia*, Palatina scil.

" *Pædagogiani.*

" Habeant scilicet priuilegium militiæ: ἀπὸ τῶ κοινοῦ.

VI. Idem A. ad PP. O. Post alia.

DE Largitionalibus" Comitatensibus, & Officialibus Rationales" rerum priuatarum custodiri præcepimus", vt post viginti & quinque annos ad Curiam minime reuocentur. Hoc idem de Officialibus Præfectorum Vicariorum obseruari sanximus. De Primipilaribus" verò, quia cursum exhibent, anni decem obseruandi sunt. Officiales enim P. V. propterea quod non exhibent primipili"

li" pastionem, post vigintiquinque annos minime persequantur." ¶ Quod sanè ad Logografos" pertinet, prius promulgatam Legem † firmam esse volumus. Dat. Prid. Non. Octob. Constantio A. VIII." & Constante C. II. CONSS. [354.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à *Cod Inst.*
" Largitionalium quoque mentio *d. l. 1. sup. de Agentib. in rebus*, quæ inter alias *huic* iungenda videri posse.
" *ж. Rationalis.*
" *Pracipimus.*
" De *Primipilaribus*, *sup. tit.* 4.
" Vide *l.* 8 *sup. de Cohortalib.* vbi dixi.
" *Curia* scilicet nisi passiuè hoc accipias.
" De *Logographis*, duobus titulis agitur *hoc Codice*, hoc ipso libr. *de Tabulariis, Logographis & Censualib.* item lib. 11. *Ne collatio per Logographos celebretur*, vbi dicam pleńe.
† Lex hæc non extat.
" *ж.* VII. vt duabus superioribus *legibus*.

COMMENTARIVS.

De duobus Officialium PRIVILEGIIS agitur *his tribus* Constantij Imp. *Constitutionibus*: quæ ij non omnes inter se coaslandæ sunt, vnà cum *l. 1. sup. de Agentib. in rebus*, & *l. 5. sup. de Cohortalib.* (vtpote eodem anno ad eosdem Præfectos P. super eodem argumento datæ) certè eandem & coniunctam interpretationem merentur.

Primum priuilegium est PVRPVRÆ Principis adorandæ: de quo ipso priuilegio agitur tribus præterea *huius tituli* legibus, putà *l. 8 9. 16.* Et in *Notitia Imp. Orientalis*: nulla enim eius moris mentio fit in *Notitia Occidentis*. Et quanquam de eo affatim semel dixerim *ad l. vn. sup. de Præpositis S. cubiculi*, attamen hîc de eo quoque agere iuuat, quatenùs is honor Officialibus quandoque tributus est: Ergo datus is quoque honos nonnullis Officialium; seu nonnulli ex his singulis annis attingere Purpuram venerarique præcepti sunt, *l. 16. inf. h. tit.* nonnulli secundum *legem* Purpuram Principis adorabant, *l. 9. inf.* numero scilicet aliquo stipendiorum & curriculis euolutis, *d. l. 16.* Primò quidem Eminentium Potestatum Officialibus id datum *d. l. 16.* veluti Præfectorum Prætorio (qui propriè *Cohortales* hoc æuo dicti, tùm *hâc l.* tùm *l. 1. sup. de Cohortalibus*; posteà enim *Cohortales*, & *Cohortalini* dicti Rectorum prouinciarum Officiales, adeóque oppositi apparitoribus Præfecti P. vt *l. 14. sup. de priuil. eorum qui in S. Palatio*:) Item datus hic honor Officialibus Præfecti Vrbis, *d. l. 16.* & Magistrorum Equitum & Peditum, *d. l. 4. h. t.* Neque tamen omnibus promiscuè eminentium Potestatum, Præfecti, inquam, P. & Magistrorum Militum Officialibus id datum, non Numero, vt loquitur *d. l. 16. infr.* id est, omnibus promiscuè: verùm id *l. 4. h. t.* voluit Constantius his dari, qui sub armis militum tolerassent, & omnibus expeditionibus adfuissent. De quâ Officialium Magistrorum militum, in Numeris militaribus militiâ, dixi *alibi*. Secundò datum id Numerariis Præfectorum Prætorio postcaquâ statutum triennij tempus explessent, *l. 13. sup. de Numerar.* Tertiò Datum id (præter Principes officij cuius Principis Apparitionis Præfecturæ Prætorianæ meminit quoque Amm. Marcellinus *lib. 16. p. 39.*) Cornicularis officij Præfectorum Prætorió post transactos corniculos annis singulis ex numero deputatorum exeuntibus, *l. 8. & 9. inf. h. t.* Et hæc de Illustrium potestatum Officialibus.

Secundò Datum id quoque nonnullis Officialibus Vicariorum. vti singulis annis Purpuram attingerent & venerarentur, *d. l. 16.* & *Notitia Imperij*. Itémque aliorum Spectabilium Magistratuum Officialibus, veluti Proconsulum, Comitum rei militaris, Præfectorum Augustalium, Ducum (veluti Ducis Scythiæ, Mœsiæ primæ, & Secundæ, Daciæ) vt docet *Notitia Imperij Orientalis*: putà Principibus officij ipsorum, vt *dicta Notitia* testatur, qui transacto Principatu adoratâ clementiâ principali exibant. Varie autem: alij quippe eum *Insignibus* (id est, cum Consulari dignitate) veluti Princeps officij Proconsulis Achaïæ, Comitis Orientis, Præfecti Augustalis, Vicariorum, & Comitis Ægyptiaci limitis: alij verò inter Protectores tantùm (ita enim reponendum in *Notitia*: non, *adorat Protectorem*, verùm *adorat Protector*, vel *inter Protectores*) veluti Principes officij Ducis Scythiæ, Mœsiæ primæ & secundæ, Daciæ Ripensis. Denegatus autem is honos penitus Officialibus Rectorum prouinciarum, clarissimorum, etiam Principibus officij eorum, vt disertè statuitur *d. l 16. infr.* & videre quoque est in *Notitia Imperij*. Hæc igitur *lex* illa, id est, conditio fuit, secundum quam ordinariorum quoque Iudicum officialium nonnullis Purpuram adorare datum erat: de qua *l. 9. infr. h. t.* Priuilegium porrò istud adorandæ ab Officialibus Purpuræ tale fuit, vt deinceps inter alia ad susceptionem vel cuiuslibet necessitatis officium deuocari ij non possent, *l. 8. infr. h. t.* & *l. 70. inf de Decurion.* Et hæc de primo priuilegio Officialium, quod continetur Constantij *l. 4.*

¶ Secundum priuilegium Officialis-Militiæ, de quo agitur *l. 5. & 6.* est, vt Officiales certi temporis & gradus inter Officiales militiâ, CVRIA, seu curiali nexu liberentur. Regulariter equidem Curiales curiali nexu non liberabantur per Officialem militiam, vti docet *lex 31. 42. in fin. 82. 96. 113. 134. 137. 147. 175. 181. inf. de Decurionib.* Atenim certi quandoque temporis militiâ & præscriptione liberati: putà Quinquennij, ex Constantij mente in *lege 31. infr. de Decurion.* Viginti quinque annorum ex his duabus Constantij *legibus* 5. & 6. & ex Valentin. Sen. *l. 6. sup. de re militar.* Et Theodosij Iun. *l. 14. sup. de priuil. eorum, qui in S. Pal.* Neque tamen indistinctè Constantius his duabus legibus Officiali 25. annorum militia curialem Curiâ liberari vult: Verùm Officialium diuersitatem quandam inducit. Nempè in largitionalibus & Comitatensibus, & Officialibus Rationalis rerum priuatarum, vt & Officialibus Vicariorum, itémque Præfecti vrbis & Chartulariis Magistrorum Equitum & Peditum 25. annorum spatium ponit: Atenim idem Primipilares, quia cursum exhibebant, de quo, *tit. de Cursu publ.* decennio liberati vult: de quibus dico *tit. 4. sup.* cum tamen posteà 25. annorum stipendia hâc quoque parte Valentinianus desiderauerit. *l. 8. sup. de cohortalibus.* Et hæc quidem de potissimâ *harum legum* sententiâ. At enim

sunt

sunt & alia quæ *his legibus* continentur vel indicantur.

Primò notandum, ex *l.6. Largitionales* ex Officialibus tantùm Rectorum prouinciarum sumptos, non ex aliis Officialibus, ac nominatim non ex Officialibus Præfecti Vrbis. *Largitionales*, quorum mentio quoque fit *d.l.1.sup de Agentibus in rebus*, & hîc pleniùs, *Largitionales Comitatenses*, sunt Officiales Comitis S.L. qui Palatini S.L. de quibus suo *tit.sup.lib 6.* Apparitores Largitionum, Ammiano Marcellino *lib.26.p.349.* Officiales verò Rationalis (nam ita scribendum *h.l.* quomodo & in alia Constantij *leg.7.sup.de Cohortalib.*) Rerum priuatarum sunt Officiales Comitis Rerum priuatarum, de quibus itidem *dicto tit.*. quomodò & disertè vocantur Officiales Comitum rerum priuatarum, *d. leg. 1. sup.de Agentib.in reb.* Alioquin Rationales dicti peculiares Rationales sub Comite rerum priuatarum, vt ex aliis *legibus* constat, & ex Ammiano Marcellino, vbi & *lib.27.p.394.* Rationalis officiorum memoratur. Et hæc quidem de Officialium militiâ, quatenus & quomodo ea Curiâ liberet.

§ Et hactenùs de *Officialibus*: Ab his verò distinguit Constantius Imperator quosdam alios. Primò quidem per Palatij militiam à curia liberari vult Constantius *l.5.* solos eos qui in Palatio militarunt inter Ministeriales vel Pædagogianos (ita enim *l.5.* rescribendum est) item Silentiarios & Decuriones: sic vt & citerioris temporis militiam his statuat, nempè quindecim annorum spatio, seu militiâ Palatinâ Curiali eos nexo liberari vult. De *Silentiariis*, & *Decurionibus*, eorùmque priuilegiis dictum fuit suo *tit sup. lib.6. tit. 23.* § De *Ministerialibus* nunc videamus. Ministerialium mentio fit quoque disertè in *Notitiâ Imperij*, vbi *Ministeriales Dominici* vocantur, qui scilicet sub dispositione viri Spectabilis Castrensis erant, & sic Castrensianorum numero (de quibus *lege vlt. sup. de Castrensianis, libr.6.*) Apud Suidam (vt rectè reposuit Cojacius) *μινιστεριάλιοι Καστρησιανοί*, in *Glossis* Isidori *Anculus Ministerialis domus Regiæ.* Alij verò sunt Ministeriales, de quibus Auctor incertus *de mensuris*, de quo dixi ad *l.1.sup. de Castrens.* Ministeriani scilicet erant qui Principi familiariùs in vitâ priuatâ ministrabant; quod victum potissimum attinebat, & sic eo...de quo videnda *Notitia Imperij*, vbi & simulacra eius rei exhibentur, *panes*, *lagenæ*, *mensa*, *gutturnia*, de quibus *ad l.2.sup. de Castrensianis*: sicut & iam antea ministerij & ministrorum vox peculiariter accepta de seruis Tricliniaribus vt rectè docuit Pignorius, *de seruis*, *p.53.54.55* ac nominatim de Tricliniaribus: apud Sueton. *Domitian. cap.11.* Capitolinum *in M. Antonino*, Lampridium *in Alex Seuero.* Hinc & *sacrum ministerium* sub Castrensi *l.vlt.sup.de Castrensianis*, & Sacri Palatij ministeria, *l.35.sup.de erogat.milit annon.* Regales ministri Ammiano Marcellino, *lib.26.* § *Pædagogiani* de quibus *l.5.* mentio fit quoque apud Ammianum Marcellinum *lib.26.& 29.* & in *Notitia Imperij*: & ipsi Castrensianorum numero fuêre, vti docet *dicta Notitia.* Ita Seneca *cap. 1. de tranquill. animi apparatum diligentis pædagogij* dixit. Sic etiam Tertullianus *Apologetico cap.13.* Antinoum de Pædagogiis Aulicis nescio quem vocat, quem Hegesippus apud Eusebium *lib.4.cap.8.* *δοῦλον Ἀδριανοῦ* ministrum Adriani vocat. Idem Tertullianus *aduersus Valentinianos*, *cap.8.* de Pædagogio nomina vocat. Meminit & Pædagogiorum quæ præstò sunt in Triclinio: I.C. in *l.12.§....ff.de fund.instruct.* Hi verò illi sunt quos tracto inde nomine *Pages* vocamus. Pædagogij huius mentio quoque in veteribus Inscriptionibus, *p.585.7.& 11.& p.586.1.* Erant scilicet lectâ formâ & egregio cultu, siue Adulti, *Adultos* (inquit Ammianus Marcell. *lib.29.*) *quosdam ex his quos Pædagogianos appellant*; siue pueri. Inscriptio vetus

T.FLAVIO AVG.LIB.GANYMEDI
PÆDAGOGO PVERORVM.

Et exinde in ...peditorum Principum, quò pertinet Tertulliani locus de Antinoo, & pleraque alia. Et hæc de *leg.5.* atque adeò de primâ differentiâ inter Officiales & Palatinos.

Secunda differentia est inter cæteros officiales & *Primipilares*: hos scilicet decennio à Curiâ liberari vult Imperator *l.6.* additâ ratione; quia Cursum exhibeat: quod non faciebant Officiales Præfecti Vrbis: hi enim non exhibebant primipili passionem. De Primipilaribus his, dèque cura Cursus publici, & primipili pactione his incumbente, dixi suo *tit. sup.de Cohortalibus & Primipilaribus*: vbi consule *Paratitlon.*

Tertia differentia ponitur *eâdem l.6.* vult scilicet Constantius quoad *Logographos*, priùs promulgatam legem firmam esse, id est vt vel nullo tempore à Curiali nexu liberentur, vel citeriore tempore, vt malim. De his Logographis *duobus titulis* agitur *sup tit.de Tabulariis Logographis & Censualibus*, item *lib.11 inf.ne per Logographos celebretur.*

VII. * Impp. Constantius & Constans AA. ad Taurum PP. ö."

INSTAVRATA necessariâ sanctione, id volumus de cetero custodiri, ne vllus" quemquam Iudicum probare audeat, vel prouehere. Excipimus tamen officia cursus publici sollicitudinem sustinentia, nec enim tanto muneri adminiculum denegari publica permittit vtilitas. Quæ cum ita sint, ceteris Officiis vniuersis eique quod paret laudabili Prudentiæ Tuæ, nullus nisi nostro exsistente statuto debebit adscribi. Dat. VI. Kalend. Ian. Mediol." Acc. VIII. Id. Iul. Datiano & Cereale CONSS. [358.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à *Cod.Iust.*
" Italiæ de quo etiam in *Histor.Eccles.*
" *Ne vllus Iudicum, quemquam*, (Officialem scilicet) *probare audeat, vel prouehere.*
" Hanc subscriptionem suspectam habeo. vide *Chronol.*

COMMENTARIVS.

DE PROBATIONE seu Electione Officialium eorúmque PROMOTIONE seu prouectione ab vno gradu ad alium, est hæc Constantij lex: ad quem pertineat, scilicet non à Præfecto prætorio aut à Iudicibus eam fieri posse, verùm à solo Principe, solâ Principis probatoriâ ex sacris eius scriniis missâ. Quæ & ipsa Constantini mens fuit, *l.1.sup. h. t.* & Theodosij Iun. *l.21. 22. 23. infr.* Et verò anteriorem quoque super hâc re constitutionem à se latam indicat initio *huius legis* Constantius.

¶ Exceptionem tantùm vnicam addit: Nempe posse à Præfecto Prætorio vel Iudice Officialem probari ad cursus publici sollicitudinem sustinendam. Et sic posse Mancipes seu procuratores Cursus publici ex Officialium numero ab ipsis Iudicibus prouehi: de quibus suo *tit. sup. de cursu publico:* Additâ ratione, quod tanto muneri, Cursus videl. publici, adminiculum seu prouisionem promptam Iudicis denegari publica vtilitas non permittat: è contra publicè intersit, Cursui publico quàm ociùs prouideri. Quod quidem, Constantij studium arguit erigendo Cursu publico: de quo eius studio dixi plenè ad *l.5. sup. de Cursu publico*, etiam ex Sex. Aurelio Victore.

VIII. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PP. ō.

PRÆFECTVRÆ" Cornicularios, qui annis singulis ex" numero Deputatorum exeunt, post transactos corniculos, nostram adorare" purpuram volumus: Quo honore perfunctis, cùm iam missionem tenuerint", liberum otium damus, vt ad Susceptionem" vel cuiuslibet necessitatis officium, qui" ex-Corniculario adorauerint, minimè deuocentur: Hæc" igitur missio ea habeat priuilegia, quæ veterum Principum sanctiones † habere constiterit. Dat. III. Kal. Feb. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. Iust.* de Apparitoribus Præfectorum Prætorio & priuilegiis eorum hinc desumpta, tribus locis detruncata: iungenda autem ei *lex 70. infr. de Decurionib.*

" Italiæ, Illyrici, Africæ.

" Prætorianæ.

" *Ex numero deputatorum.* Hæc verba expunxit Tribonianus, *d. l. 1.*

" De *Adoratione* Purpuræ dixi ad *l. 4. sup.*

" *Tenere*, pro obtinere: vt *l. 6. infr. de indulg. crim* & *l. cum falsis*, *ar. de man. test.* & alibi apud Plinium, Horatium, quod Cuiacius rectè monuit.

" *Qui ex corniculario adorauerint.* Et hæc verba recidit Tribonianus.

" Sequentia quoque recidit Tribon.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. sex ordine Constitutiones sequuntur circa Officiales. Hæc prima est de CORNICVLARIIS Præfectorum Prætorio eorúmque priuilegio: de quibus *Cornicularis* consule Paratitlon *sup. de cohortalib. Principib. Cornicularijs & Primipilaribus*, & nominatim quæ dixi fusius semel *ad l. 10. eius tituli.* Vide & quæ de Cornicularijs, ac signatè de Præfectorum Prætorio Cornicularijs habet *Notitia Imperij.* Est igitur hæc *lex* de singulari quodam priuilegio Corniculariorum Præfecti Prætorio. Nempe cùm Valentinianus vellet ex Officialium numero susceptores tributorum eligi quemcunque honorem meruissent, etiamsi Principis Purpuram adorassent, *l. 70. inf. de Decurionib.* (quæ huic *legi* coniungenda est quod etiam repetit *l. 7. inf. de susceptor.*) ex eo tamen Officialium numero excepit eos qui functi fuissent officio Cornicularij Præfecto Prætorio, seu qui post transactos Corniculos Principis Purpuram adorassent, vt videlicet non tantùm à susceptionis munere, verùm ab aliis necessitatibus seu muneribus publicis ij immunes essent. Datum hoc Cornicularijs Præfectorum Prætorio vt alia multa, qui scilicet & potissimi Magistratus Cornicularij essent (de quo vide quæ dixi ad *l. vn. inf. ne Præfectianus.*) Vnde & honor Cornicularij dicitur *l. prox. inf.* post Principatum officij, in officiis primi erant, de quo suo *titulo.* Quomodo & illud datum, quod hæc *lex* testatur, vt defuncti eo munere Purpuram adorandi ius haberent: vide & *l. prox.* 9. de quo dixi *ad l. 4. sup.* Cassiodori tùm Præfecti Prætorio locus huc apprimè facit 11. *var.* 18. vbi agit de Corniculario qui egreditur. *Et ideo Antianum qui Prætorianis inculpabiliter paruisse perhibetur obsequiis inter Tribunos & Notarios ad adorandos adspectus properet principales. Vt iuxta consuetudinem præsentatus, spectabilitatis decoretur insignibus.* Mox subiicitur, *ep. 19.* de Corniculario qui accedit. Id verò & iam antea obtinuisse docent extrema *huius leg.* rectè: vt proinde Valentinianus *hâc l.* vetus tantum priuilegium eis seruet, præcipui iure pro cæteris Officialibus. Huc verò pertinet quoque Symmachi *Epistola 56. lib. 10. Petronianus, Vrbanarum dudum cohortium miles, ad* CORNICVLARIORVM *gradum inculpati laboris diuturnitate prouectus, more institutóque Maiorum testimonium meruit Castrensis industriæ, quod cæteris quoque post honestum cursum stipendiorum Iudicia detulerunt, D. Imperator: Dignum est igitur diuina vestrorum temporum felicitate, vt peractam sine offensa militiam, si perennitatis vestræ pius vultus arriserit,* PRÆROGATIVA SOLEMNIS *exornet.* Vbi vides pariter Cornicularium Præfecti Vrbis, qui pari passu cum PP. ambulabat, post Cornicularij officium, *prærogatiuâ solemni exornatum ab Imperatore.*

¶ Illud

¶ Illud notandum, quod ait Præfecturæ Cornicularius, singulis annis *ex numero deputatorum* exiisse, scilicet quod primò obseruandum, Cornicularij munus annuum fuit: Secundò, ex Deputatorum numero exiisse dicit Cornicularios Præfecti Prætorio. *Deputati sunt*, qui certo Numero adscripti (supernumerariis oppositi:) nam & deputari, passim est adscribi, adsignari: vid. *Gloss. Th. Deputandi* quoque voce hâc in re vtitur quoque *Notitia Imperij*, vbi de officio Magistri militum præsentalis agens, & rursùm de officio Magistri militum per Thracias, itémque Magistri militum per Illyricum, ait: *Officia eorum in Numeris militare & in officio deputari.* Cassiodorus quoque 11.*var.*30.agit de Primicerio Deputatorum in officio Præfecti Prætorio. (Ab his alij *deputati* sunt, qui siue in Ecclesia siue in Militiâ fuêre: de quibus Meursius *in Lexico*:) Ita certè quoque deputati sacræ Vestis, *l.*7. *Cod. de Palatinis S.L.* Deputati fabricæ in *Nouella de Armis*: quos ita describit *ἀλλ' οὐδὲ τοῖς ἐν ἀριθμοῖς συγκαταλεγομένοις ἐς ὁπλιτὰς καὶ Δεπουτάτους καλοῦσι.* In *Notitia* quoque *Imperij Orientalis*, & *Occidentalis*, sub dispositione Illustrium Comitum domesticorum Equitum & Peditum dicuntur *Domestici Equites, Domestici pedites*, & *Deputati eorum.*

IX. Idem AA. ad Geminianum PP. ö."

QVI de Ordinariorum" Officiis Iudicum, vel Amplitudinis" Tuæ (exceptis his, qui Cornicularij" honore perfuncti sunt, vel his qui secundum legem" purpuram nostram adorarunt) inter Protectores Domesticos vel Scholares militant, ad eius, quod declinare temptarunt, muneris" functionem, & ad necessitates constringantur Mancipatus. Dat.VII.Id.April.Remis", Gratiano & Digalaifo CONSS. [366.]

NOTÆ

[a] Abest hæc *lex* à *Cod.Iust.*
[b] Galliarum: vt testatur expressè Ammianus Marcellinus *lib.*16 *p* 350. & lex 19 *Cod Iust de Decurionib.* vbi tamen & apud Marcellinum editum, *Germanus*, etsi in MS. Germanianus vocatus. Hic idem Præfectus Prætorio Orientis fuerat A.362. vt docet *lex* 30.*infr de appellat*
[c] Putà Vicariorum, Rectorum prouinciarum.
[d] Præfecti Prætorio.
[e] Dixi ad *leg superiorem* 8
[f] Vide quæ dixi ad *leg.*4 *sup.*
[g] Officij.
[h] Remis hoc anno & proximo fermè constitit Valentinianus Sen. vide *Chronolog.*

COMMENTARIVS.

PROTECTORIS Domestici, vel Scholaris dignitate seu militia Officiales tùm ordinariorum Iudicum (putà Vicariorum, Rectorum prouinciarum,) tùm Præfectorum Prætorio officio liberari Officialem vetat Valentinianus Sen. eoque non obstante ad functionem officialem reuocari iubet. Id quod de Protectoris dignitate iam quoque cautum fuerat à Constante & Constantio Impp. *l.* 2. & 3. *sup.* Quorum duo genera fuerunt: alij scilicet nudi Protectores, alij verò Protectores domestici, vt docet *lex* 3.7.9. *sup. de Domesticis & Protectoribus*: quibus locis dixi. De Scholaribus qui sub Magistro officiorum erant, itidem dixi ad *leg.*21. & 34. *sup. de erogat. milit. annon.* de quibus fuit *sup.* titulus *lib.* 6. *de Comitib. & tribunis scholarum*: & de iisdem agitur *l.*8.9.10.11.12. *inf. de annonis Ciuicis.*

¶ Excipiuntur tantum *hâc l.* duo Officialium genera. Primò Cornicularij honore perfuncti, ex officio videl. Præfecturæ Prætorianæ: nam de his *hanc leg.* accipio, argumento etiam *l.* 8. *sup.* quâ hoc ipsum cauetur; quibus addidi posteà & Numerarij, *l.*13. *sup. de numerariis.* Secundò, Alij qui secundùm *legem* Purpuram Principis adorarunt: nempe Principes officij Spectabilium, veluti Vicariorum, &c. de quo ad *l.*4. *sup.*

¶ Obseruandum autem, hanc *legem* totam ad *Gallias* pertinere, vtpote quarum Præfecto Prætorio ea inscribatur, & à Valentiniano *Remis* data dicatur. Pariter vt duæ proximæ *leges* eòdem pertinent.

¶ Cæterùm ita reuocari Officiales ad Officium vult Valentinianus, vt ad *Mancipatus* necessitatem constringantur. Quod & ipsum statuitur à Valentiniano Iun. *l.*16. *inf.* *Non solum se illicò sciat esse retrahendum, verùm etiam bonorum mediâ parte multandum, ac Mancipatus statim muneri subiungendum.* Et ab Honorio, *l.*19 *inf. h. t.* *Ita* inquit, Honorius, *vt vilissima qualibet officia ac Mancipatus quoque, si modò ab his, cui nati sunt, Ordo exegerit, administrent.* Fuit ergo *Mancipatus* onus maximum. Quod an de *Mancipatu* Cursus publici accipiendum sit, de quo *tit. sup. de Cursu publico*: an verò de Mancipatu pistrini? ambigo.

X. *Idem" AA. ad Viuentium PP.ö."

PROBABILE & celebrandum Tuæ sinceritatis examen lege firmamus, quod ex Officio Tui Culminis iners vulgus eiecisti, & indignos militiâ diuersis iussisti inhærere muneribus. Ideóque nulli eorum, quos inlustris Præstantia tua propositis publicauit Edictis, habendi vel adipiscendi gradum alterum sit facultas. Quinetiam si quis de his vnquam interdictam adfectaue-

rit dignitatem", iniecta manu à quocunque Rectore retrahantur, vt à condicione" sententiæ non recedant. Dat. XVI. Kal. Iun. Complati", Valentiniano N. P. & Victore CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Tertium Gratiani A. nomen hic addendum vide *Chronol-*
" Galliarum; vt disertè præfert *lex 4. inf. de censu: lex 3. infr. de Relationib. l. 1. inf de fide & iure hasta*: cui & plures aliæ inscribuntur.
" Ergo dignitas quædam fuit Officialium.
" *Conditio* sententiæ *h. l.* sic conditio præceptorum *l. vlt. de fent. ex periculo.*
" Necesse est hic locus in Galliâ fuerit Rhenum versus vbi hoc Anno Valentinianus constitit, vide *Chronolog.*

COMMENTARIVS.

EXAMEN seu Recensum & dispunctionem Officialium suorum à Vincentio Præfecto Prætorio Galliarum factam, quo ex officio suo seu Officialium matricula iners vulgus eiecerat, & indignos militia Officiali diuersis muneribus insserat inhærere, firmat *hâc l.* Valentinianus Sen. addito tùm elogio, *Probabile*, inquit, *& celebrandum Tua sinceritatis Examen*: tum & sanatione. Recensus scilicet seu Repurgatio officiorum sæpè agitatus, abiectis nonnullis inertibus, infartis; veluti Agentium in rebus, *l. 15. 18. vlt. de Agentib.* Palatinorum S. L. & R. P. *leg. 15. 16. de Palatinis*: Similiter ergo quoque Officialium recensus actus: Circa quem sequentia notentur.

Primò, cùm Officiales etiam Præfecti Prætorio nonnisi probatoriâ Principis probarentur seu eligerentur, vt docet *Rubr. & l. 1. 7. sup. & l. 21. 22. 23. inf.* examen tamen eorum seu recensum in potestate Præfecti Prætorio fuisse, sic vt expungere matriculâ quos vellet, posset, si inertes & indignos deprehenderet. Quanquam & confirmatione Principis hoc ipsum eguisse hæc *lex* docere videtur.

Secundò de forma huius dispunctionis & examinis obseruandum, eiectos ex matricula Officialium Edictis propositis publicatos, id est, publicè eorum nomina proposita sub Edicto Præfecti Prætorio, vti omnes nossent, eos Officialium numero amplius non esse, ne alioquin his tanquam Officialibus porrò vterentur, vel ab his tanquam Officialib. vexarentur.

XI. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. Seuero Magistro militum."

SI quando Præfectus Prætorio", vel Vicarius", aut Rector prouinciæ" significauerit, cum qui chartis ac ratiociniis publicis inuenitur obnoxius ad Præposituram" castris ac militum" transisse, retractus illi adsignetur Officio, à quo necessitatem præstandi ratiocinij deuocatur: tamen" in reiecti vero" loco is" potissimum destinetur, cui meritorum adstipulentur" insignia Dat. x. Kalend. Ian. Gratiano A. II. & Probo CONSS. [371.] Emensa" ad Magistros militum, & Comites, & Duces omnes.

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. eod. tit.*
" Per Gallias & quidem Peditum, de quo dixi ad *l. 11. sup. de re militari*, quæ eidem inscribitur. Eius meminit Ammianus Marcellinus, *lib. 27. p. 367. & 28. p. 402. & 29. p. 415.* in huius ipsius Anni gestis.
" Galliarum.
" Per Præfecturam Prætorianam Galliarum.
" Alicuius Galliarum.
" Et limitum.
" *In reiecti verò locum*: ita Tribonianus, quod hunc locum corruptum reperisset, quem tamen sic restituo: *deuocatur, vt tamen*: vel *deuocatur & examen: In reiecti verò loco.*
" *Viri* nisi emendationi superiori stamus.
" Pro *locum*, quod substituit Tribonianus.
" Adstipulantur, *Cod. Iust.*
" Pro *Emissa.* Quæ subscriptio occurrit, & *l. 3. sup. de Numerar. l. 9. sup. de Agentib. in rebus: l. 30. 50. inf. de appellat. l. 812. inf. de Decurion.* & Nouella Theodosij 23. dico de huius subscriptionis vi in *Prolegomenis.* Hanc porrò subscriptionem non habet *Cod. Iust.*

COMMENTARIVS.

PRÆPOSITVRA castri & militum Officialem conditionem suam euitare non posse: quin ea non obstante ad officium quod deseruit retrahendum, definit *hâc l.* Valentinianus Sen. in reiecti locum substituto idoneo. ¶ Vt cæteroquin militiâ armata officialis nexus euitari non potest, *l. 12. 13. 19. infr.* ita ne Præpositura quidem castri ac militum. Præpositorum horum siue militum siue limitum frequens mentio in *Notitiâ Imperij Occidentalis* sub Comitibus rei militaris & Ducibus: ac nominatim quoque sub Comite littoris Saxonici per Brittaniam, vbi Præpositus militum Tingicanorum inter alios Dubris memoratur. Qui aliis locis Præfecti militum vocantur, certisque castris constituebant: vt videre est in *eadem Notitia*: hinc adeo *μεταληψις* in *hâc leg.* *Præpositura castri ac militum*: de

de quibus Præpositis plura in *Paratitlo*, *sup. de re militar.* Memoratur & ab Ammiano Marcellino, *lib.26.p.342.* Præpositus militom Martensium. Et fuerunt (vt ex *Notitiâ* iam ootaui) hi Præpositi sub dispositione Comitum & Ducum, & hi rursum sob dispositione Magistrorum militom. Quæ causa est, cur hæc lex emissa dicatur *ad Magistros militum & Comites & Duces.*

¶ Cæterum agitor nominatim in sp. *huius leg.* de Officialibus siue Præfectorum Prætorio, siue Vicariorum, sioe Rectorum prouinciarum (de qoibus sigillatim *in Paratitlo huius tituli*) qui chartis ac ratiociniis publicis inueniuntur obnoxij: nempe vt ex Præpositurâ illâ quam dixi, ad officiom quod deseruerunt retrahantur ad necessitatem præstandi ratiocinij. Et sie de Nomerariis, Tabulariis, Actoariis, &c. de quibus suis *titulis* 1. & 2. *huius libri.*

¶ Illud tandem omitti nolo, Seuerum cui hæc *lex* inscribitur, hoc Anno Alemannico bello, vnà cum Valentiniano incubuisse: teste Ammiano Marcellioo *lib.29.p.425.* apud quem molta eiusdem mentio.

XII.* Iidem AAA. ad Iulianum" Proc. Africæ.

NVLLVM militem à quolibet Numero ad Stationes" agendas, per Consulares Byzacenam & Tripolitanam prouincias destinari iubemus: sed probati in obsequiis Præsidialibus, eius Officij in quo parent vocabulo censeantur: Nec quicquam his sit cum armatæ militiæ nuncupatione commune. ¶ Sed &" si quis forte ex his" qui in Legionibus vel in Numeris deputentur" gestandis armis idoneos sit, qui tamen pastui primipili neutiquam obnoxium" detegatur, ei cui adscribrus est militiæ, indubitanter iungatur. Dat. III. Kal. Iun. Nasonaci, Accept. VI, Kal. Dec. Modesto & Arintheo CONSS. [372.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.* Iungenda autem huic, *lex prox.* 13.
" *Iuliano* huic Proc. Africæ inscribitur quoque Anno 371. *lex* 2. *inf. de Scaaleis*: & A. 373. *leb* 1 *infr. ne Sanctum Baptisma.* Meminit eius Ammianus Marcellinus *lib.27 p.366.* vbi *Rusticum Iulianum*, vocat, nomine integriore.
" De hoc mox.
" Forte abundat hæc vox.
" Officialibus, seu Apparitoribus Præsidentium, vt ait *lex prox.*
" *Deputantur.* Hâc voce rursum vtitur *l. prox.*
" *al.* obnoxius.
" *Ful* leg prox.

XIII.* Idem AAA. ad Romanum" Comit. Africæ.

NVNQVAM Officiales" Iudicum" in quolibet militum Numero deputentur: probatos enim, eius Officij in quo parent" appellatione congruit nominari. ¶ Si qui sanè in quolibet Numero ex Apparitoribus Præsidentium" nunc repperientur adscripti, neque pastui primipili deteguntur obnoxij, hique armis gestandis pro staturâ ac robore corporis idonei sunt, reuocentur ad Numeros quibus de more hactenus deputati sunt. Dat. III. Kalendas Iulias", Modesto & Arintheo CONSS. [372.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem huic, *lex superior prox.*
" *Romani* huius Comitis Africæ meminit Ammianus Marcellinus *lib* 27. *p.* 372. *lib.* 28. *p.* 405. Et in huius ipsius Anni Gestis à Theodosio Comite aduersus Firmum Tyrannum, *lib.* 29. *p.* 426 427. 431. De eodem accipio quod Augustinus scribit *lib.* 3. *contra literas Petiliani*, *cap.* 25. in negotio Donatistarum. Eiusdem meminit & Zosimus *lib.* 4. *p* 744 in eadem historia de *Firmo.*
" Apparitores, *inf.*
" Præsidentium, *inf.*
" Id est apparent.
" Id est Præsidum: sup. Iudicum.
" *Ino. l. prox. sup.*

COMMENTARIVS.

MILITIÆ, seu militaribus Nomeris, Officiales an & quando adscribi possint? viceuersa, num MILITES aliquando alicui muneri qood alioquin proprium Officialium est *deputari*, destinari possint? his duabus *legibus* tractat & definit Valentinianns Sen. Quæ quidem duæ *leges* etsi ad duos diuersos Magistratos datæ sint, attamen super eadem re eodem rempore datæ, ad Ciuilem scilicet & Militarem (putà ad Iulianum Proconsulem Africæ & Romanum Comitem Africæ) inter se coassandæ veniunt.

¶ Igitur definit *hâc l.* Valentinianus, nullum militem ex vllo Nomero militari *ad stationes* agendas destinari oportere. Quibos verbis putet qnis Coriosi munos indicari occupatum in eo, ne qua fraus Cursoi publico fieret; vel etiam ad reos inuestigandos: quo sensu Stationarij dicuntur, *l.* 7. *sup. de Cohortalib. l.* 1. *sup. de Cursu publico*: *l.* 1. *sup. de*

Curiosis: *l.* 31. *infr. de Episcopis*. Verùm *stationes agere*, hîc malim accipere pro Principis aut Cornicularij munere fungi in officio Rectoris Prouinciæ. Nam & de his, *Stationis* vox vsurpata ab ipsomet Valentiniano ad Dracontium Vicarium Africæ *l.* 10. *sup. de Cohortal. Principes seu Cornicularios* STATIONES *suas quæ personis suis merito deferuntur non aliis vendere, sed ipsos potissimum his administratiunculis perfrui iubemus*, &c. *Adiutoribus suis, & tamen his ipsis qui nunquam eiusmodi* STATIONES *egisse doceantur, habeant libertatem licentiamque venundandi*. Imò & Primipilarium stationarij, vt vocantur, *l.* 2. *de cohortalib.* hîc indicantur: quod ex *fine* quoque *legis* 12. satis colligitur. Et verò hoc sensu *stationes agendi* formulam hîc accipiendam, totus *huius legis* contextus edocet: & nominatim Officialium Militúmque hâc in re comparatio: id enim volt in summam Valentinianus, neque Officiales militiæ adscribendos (de quo vide quoque *l.* 19. *inf.*) neque milites Officialium stationi. Quid igitur? Officiales probatos in obsequiis Præsidalibus, eius officij in quo parent, vocabulo seu appellatione nominari seu censeri, id est, ad Principatum & Corniculos officij promoueri: contrà, his nihil cum armatæ militiæ nuncupatione commune esse oportere. Exceptione tamen addnâ. Nempe Officialem, militem hoc præsenti tempore esse posse, si in aliquo Numero iam reperiatur, dummodò pastui primipili non obnoxius (de quo dixi *sup. l......de cohortalib.*) armisque gestandis staturâ ac robore (ea enim exacta in milite, de quo dixi *ad l.* 3. *sup. de Tyronib.*) idoneus: de cuius exceptionis ratione nunc videbimus, atque adeò de totius huiusce constitutionis per Africam ratione. ¶ Nempe pertinet hæc *lex* ad bellicum apparatum contra *Firmum Tyrannum*, qui tumultum in Africâ Mauritaniâ conciuerat, aduersùs quem missus hoc ipso anno Theodosius Theodosij M. pater: cuius belli historiam describit Ammianus Marcellinus *lib.* 29. Zosimus *lib.* 4. meminit & Claudianus *de bello Gildonico*. In cuius belli historiâ multa quoque Romani Comitis Africæ mentio: cui postrema ex his duabus *legibus* inscribitur, quem & eius belli auctorem & concitorem faciunt iidem Marcellinus *d. lib.* 29. *p.* 426. Zosimus *d. lib.* 4. *p.* 744. quem & auaritiæ arguit. Aduersus Firmum igitur missus Theodosius Magister Equitum cum Comitatensi auxilio militis pauci. Quare explendo exercitui Officiales etsi regulariter vetarentur Numeris adscribi, attamen hoc tempore adscriptos, Numeris iungi voluerit Valentinianus: Contrà, vetiti ab eo milites Officialium stationes agere, ac nominatim per Byzacenam & Tripolitanam prouincias, quæ ad latus Africæ prouinciæ erant. ¶ Illud mirum, vtramque prouinciam Byzacenam & Tripolitanam *Consulares prouincias* hîc vocari, cùm de Byzacena id verum quidem sit, at Tripolitanam Præsidalem faciant Sextus Rufus Festus *in breuiario ad Valentem* Valentiniani harum legum Auctoris Collegam, & *Notitia Imperij*: Posteà enim demum à Iustiniano Consularis Tripolitana facta: *l.* 1. *Cod. de off. P.P. Africæ*.

XIV. *Idem" AAA. Titiano Com. S.L."

NVLLVS Thensaurensis, vel" Officialis Comitis thensaurorum, semel deprehensus euersor, quocumque pacto aut repetat militiam suam, aut aliam sibi requirat per ambitum dignitatem, vel sese transferat ad aliam quamcunque militiam. ¶ Sed * neque hij, qui nuper thensaurorum custodiam susceperunt, Scriniarij etiam Comitum thensaurorum, vel ceteri Thensaurenses, alterius militiæ sperent se occasione defendi, vel ad honores aliquos dignitatésve transire, sed ea perpetuò tenendos esse" militiâ, quâ sunt à proprio mancipati. Dat. VIII. Kal. Feb. Antiochiæ, Gratiano A. IIII. & Merobaude CONSS. [377.]

NOTÆ.

* *Lex* 2. *Cod. de Palatinis S.L.*
" Imò reponendi *Valens, Gratianus, & Valentinianus*. vide Chronolog.
" *Titianus* Comes S.L. per Orientem scilicet. Fortè hic idem cum *Tatiano Com. S.L.* cui inscribitur A. D. 374. *lex* 8. *inf. de falsâ moneta*, Cui etiam inscribitur *lex* 2. *Cod. Iust. de commerciis*.
" Rectè Cuiacius hic monuit, *vel* hoc loco esse Ἀξγεραφικών.
* Secundam *huius legis* partem recidit Tribonianus.
" *ge. se se*: qui error alibi sæpè admissus.

COMMENTARIVS.

VALENTIS Imp. hæc vnica *hoc titulo* de *Officiis* Constitutio occurrit: quæ quidem non est de omnibus Officialibus, aut plerisque, verùm specialiter de THESAVRENSIBVS seu Officialibus Comitis Thesaurorum, pariter vt altera Theodosij Iun. *lex vlt. inf. h. t.* quæ est de electione Thesaurensium: hæc verò de continuando ab iis, vel non, officio. ¶ Priùs videndum est aliquid *de Thesaurensibus* istis, quanquam de his plenè iam dixi *ad l. vn sup. de Consularibus & Præsidibus*.

Hæc sanè *lex* docet Primò, Thesaurenses fuisse Officiales Comitis Thesaurorum; id quod non tantùm ex *initio legis* apparet; vbi (quod Cuiacius rectè monuit) Ἀξγεραφικών *Thesaurensis* VEL *Officialis Comitis Thesaurorum* dicitur, verùm etiam ex secunda *huius legis* parte, quam Tribonianus, ceu horum temporum propriam, abdicauit.

Secundò Thesaurenses ita describit, *qui Thesaurorum custodiam susceperunt*. Ergo Thesaurenses sunt custodes Thesaurorum, seu titulorum largitionalium exactorum & illatorum in thesauros.

Tertiò, Comitis Thesaurorum *hâc l.* mentio fit, qui pleniùs *l. vlt. inf. h. t.* Comes Thesaurorum diœceseos. Comitis Thesaurorum per Ponticam proculdubio, vbi Cæsarea; meminit quoque Basilius Ep. Cæsariensis *epist.* 84. *ad Sophronium Magistrum* (rei priuatæ scilicet,) qui Basilius anno proximo 378. obiit. Nempe Comes Thesaurorum totius diœceseos thesaurorum administrationem habebat. Quare idem est cum *Comite Largitionum*, seu *Comite largitionalium*

Largitionalium titulorum, veluti per Orientem Ponticam (quo pertinet hæc *lex*) Thraciæ, Italicianorum, Gallicianorum; de quibus *d. l. vn. sup. de Consular. & Præsidib.* vbi ex Ammiano Marcellino, quoque & Notitia Imperij & Augostino. Alius verò ab hoc erat *Comes S. L.* (cuiusmodi fuit Titianus, cui hæc *lex* inscribitur) qui scilicet Illustris erat, & totius Orbis, siue Orientalis (vt in sp. *huius l.* Titianus) siue Occidentalis, sic vt duo tantùm essent huiusmodi Comites per orbem Romanum. Quare error est Cuiacij qui hic de Comite S. L. Comitem Thesaurorum accipit. Vice versâ alius ab hoc Comite Thesaurorum est, siue *Præfectus* siue *Præpositus Thesaurorum*, qui magno numero per singulas fermè prouincias fuêre, vt ex Notitia probaui *ad d. l. vn.* sic igitur hæc distinguentur: Primò *Comes S. L.* Illustris totius Orbis, siue Orientalis, siue Occidentalis Thesauros sub dispositione suâ habuit. Secundò *Comes Thesaurorum*, siue Comes Largitionum per vnam diœcesim. Tertiò *Præfectus*, siue *Præpositus Thesaurorum* per vnam prouinciam duntaxat: Quæ vt locorum in orbe Romano diuisio, ita & administrationum, actuum, & dignitatum perpetuo semper animo tenenda est.

Quartò inter Officiales Comitis Thesaurorum Scriniarij nominatim *h.l.* memorantur: de quo Scriniariorum in commune officio *sup. tit.*... actum fuit.

¶ Nunc de ipsâ *legis* sententiâ, quæ gemina est: Nempe id statuitur *Euersorem* Thesauriensem, qui scilicet rationes semel conturbauit, idem officium repetere non posse (quod & ipsum statuitur de aliorum Magistratuum Officialibus, *l. 18. inf.* Item de Susceptoribus & Tabulariis, *l. 27. infr. de susceptorib.* vbi plura: & de pluribus aliis: de quo *in Indice rerum: verb. Repeter.*) neque ad aliam quamcunque militiam (de quo propriè videtur accipienda *lex 20. inf.*) vel dignitatem admittendam. Cæteros non euersores perpetuò retinendos, neque obtentu honoris aut dignitatis alicuius Thesauriensis conditionem euitare posse.

xv. *Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS, & Theodosius AAA. ad Syagrium P.V.''

QVi ab hinc quinquennio desertis propriæ Apparitionis obsequiis in ordines indebitos euolarunt, pristinis Officiis reddantur: & cetera. Dat. VII. Id. Oct. Syagrio & Eucherio CONSS. [381.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

'' ✗ PP. vt A. 380. *l. 28 infr. de appellationib. l. 4 sup. de desertorib.* hoc ipso Anno 381. ipso *l. 36 sup. de cursu publ.* & A. 382. *l. 88 & 89 infr. de Decurion l. 14. infr. de extraordin.* Ammianus Marcellinus *lib. 28 per Syagrium*, inquit, *tunc Notarium postea Præfectum & Consulem.* Ad hunc etiam extat *Ausonij* carmen. Fuisse autem PP. Italiæ docent subscriptiones istarum *Legum*.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iunioris quatuor de Officialibus constitutiones sequuntur, quibus plerisque certè tribus, id agit, vt Officia quæ deserta erant tùm replerentur. Hâc sanè *lege* eos qui intra QVINQVENNIVM officiali militiâ desertâ ordinem aliquem indebitum adepti erant ad officium suum reuocari iubet. Regulariter scilicet Officialis Officialem militiam alio ordine vel honore, siue ciuili siue militari siue palatino mutare vel euitare non potest: *l. 2. 3. 9. 11. 12. 13. 14. sup. & l. 16. 19. inf. h.t.* Et quia tamen sæpè id eueniebat, vt militiam suam euitare conarentur, alióque eam mutare, sæpè eos reuocari ad officium oportuit. Sed tamen hoc rei metæ aliquando præscriptionis alicuius positæ, velut quinquennij *h.l.* à Valentiniano Iun. positæ. Nempe, à tempore fermè mortis Patris Valentiniani Sen. qui obiit fine anni 375. ien à Natali Imperij ipsiusmet Valentiniani Iunioris: Qui vlteriùs assurgi noluit, statumoè aliorum Ordinum conuelli. Quare notetur hæc iam inter alias præscriptio quinquennalis, ad tuendum statum suum & ordinem.

xvi. *Idem'' AAA. ad Principum PF.P.''

PRÆTER eos, qui de Officio Eminentium'' Potestatum, numero stipendiorum & curriculis euoluti, Vbique Præfecti'', Vicariæ'' etiam potestatis, Serenitatis nostræ annis singulis adtingere purpuram, venerarique præcepti sunt, nulli prorsus vel'' ex Numero'', vel illorum certè qui Prouincialia Officia peregerunt, Tranquillitatis Nostræ muricem adorare sit libertum, omnium suffragiorum obreptione cessante. Adeò'' autem vnumquemque ea quibus vel sponte initiatus est, vel suorum retinetur consortio maiorum, non sinimus ciuilium'' officiorum sacramenta defugere, vt etiam ad Palatina hos anque Agentum in rebus transire veternus officia, nisi omnibus expeditis, quæ eorum peragi poscit ordo militiæ. ¶ Si quis igitur ea, quæ sunt salubriter cauta, violarit, non solùm se illicò sciat esse rettabendum, verumetiam bonorum mediâ parte multandum, ac Mancipatus'' statim muneri subiugandum: ita vt per hoc'' tempus, quod hac lege præscriptum est, iustius'' functionis muneri

ri se nouerit esse subdendum. Omnes itaque Iudices Ciuiles arbitrij Tua Magnificentia moneat, curam his oportere inesse quammaximam, ne quis Apparitionis propriæ desertorem ad indebitam" adspirare patiatur. Retrahi enim oportet contumacem, ac legis laqueis inplicari. Dat. XIII." Kal. Octob. Aquil. Arcadio A. I. & Bautone V. C. CONSS. [385.]

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod Iust. de Apparitorib Præfecti Vrbis.*
" Imò VALENTINIANVS. *Theodosius*, & *Arcadius*.
" *Principius* PP. Italiæ scil sub Valentiniano Iun. Eidem inscribitur & *lex prox.17.* vid *Prosopogr.*
" *Eminentes* potestates sunt Præfecti Prætorio.
" *Præfectura*, Cod Iust.
" Absunt hæc de vicaria potestate à *Cod. Iust.*
" *Nulli prorsus eorum qui prouincialia*, &c. ita contractè *Cod Iust.* omissis quæ de *Numero* hic dicuntur. De quo mox.
" Idest ex cætera turba Officialium, præter eos qui præcepti sunt.
" Sequentia omnia resecauit Tribonianus.
" *Ciuilia* officia: id est militia in Magistratuum ciuilium Officio: ita mox *fine* §. *omnes itaque Iudices ciuiles*, &c. Alio sensu ciuilia officia vel munera pro Curialibus vid *Gl. Th.*
" Vide & *l. 7. sup.* vbi dixi & *l. 19. infr*
" .....
" *χ. istius.*
" *χ. arbitrij tui Tua*, &c. id est, qui sub dispositione tuâ sunt.
" Apparitionem scil. seu functionem, λὴν τα κακὰ.
" Al. XVIII.

COMMENTARIVS.

DE non DESERENDA militiâ officiali est hæc iam secunda Valentiniani Iunioris *hoc titulo* Constitutio quocunque sub obtentu; siue purpuræ Principis adorandæ, siue Palatinæ militiæ alicuius. De singulis ordine. Nempe ad Adorandam Principis Purpuram siue Muricem neminem Officialium Rectorum prouinciarum admitti vult. Ex officio verò Præfectorum Prætorio vel Præfecti Vrbis, vel Vicariorum*, non alios, quam qui solemni iure singulis annis ad adorandam purpuram, post Numerum stipendiorum & curriculis euolutis admitti iubentur. Sunt autem hi Præfectorum Prætorio & Præfecti Vrbis, non tantùm Principes officiorum verùm etiam Cornicularij, & Numerarij: Vicariorum verò soli Principes. De quo omni dixi *ad l. 4. sup. h. t.* & videnda quoque *Notitia Imperij*. Ergo nullos alios ad adorandam Purpuram admitti vult Imp. nullos prorsus vel ex Numero, vel eorum qui prouincialia officia peregerunt. Ex numero (quod Tribon. omisit) id est, ea iis qui in Officialium numero, vel Numeris, deputati: & Deputati simpliciter, *l. 8. 13. sup. h. t.* Et hæc de prætextu Purpuræ adorandæ.

Sed neque Palatinæ dignitatis, aut Agentium in rebus (de quibus suus *titulus*) officij obtentu Officialem militiam deseri patitur *hâc l.* Valentinianus Iun. pariter vt *l. super. 15.* pœnâ additâ non tantùm reuocationis ad officium, verùm etiam proscriptionis dimidiæ partis bonorum, & Mancipatus numeri statim subeundi, de quo postremo mancipatus inquam istius munere & pœna, vide & *l. 9. sup.* & *l. 19. infr.*

XVII. * Idem AA. ad Principium PF.P."

EXCEPTORES" omnes Iudicibus obsequentes, qui nec militiam" sustinent", neque à fisco vllas consequuntur annonas, absque metu nauare eceptis operam", etiamsi Decuriones sint, minime prohibemus, dummodo munia propriæ ciuitatis agnoscant, & peracto secundum morem Exceptionis officio, ad propriam sibi Curiam redeundum esse non nesciant. Dat. IIII. Id. Decemb. Aquil. Arcadio A. I. & Bautone CONSS. [385.]

NOTÆ.

* *Lex 5. Cod. Iust. de Numerariis.* Iungenda fortè *lex 17. inf. de extraordin.*
" Italiæ. Eidem inscribitur quoque *lex prox. 16. sup.*
" De *Exceptorib* suo *tit. sup hoc libro.*
" *Cohortalem* add *Cod Iust.*
" *Sustinere videntur* Cod. Iust.
" *Opem*, Cod Iust.

COMMENTARIVS.

DE EXCEPTORIBVS qui Iudicib seu Rectorib. prouinciarum obsequebantur, est hæc Valentiniani Iunioris constitutio, de quibus *suo titulo 1. huius libri*, id est de his qui actis scribendis operam nauabant: de quibus etiam videnda *lex inf. de Palatinis S. L.* & inter alia, *Acta Collationis Karthagin.* & Notitia *Imperij*. Et id quidem *hâc lege*, pro suo ergo officia replenda, quæ deserta tùm erant, studio (quod duabus superiorib. *legibus* extolit) statuit Valentinianus Iun. vt quamlibet Decuriones ad hoc Exceptoris munus adspirauerint, eo minimè fungi prohibeantur, dummodo munia ciuitatis dorante Exceptoris munere agnoscant, & peracto Exceptionis munere ad Curiam redeant.

redeant. Qui Princeps tamen aliàs Corias desceri quocunque obtentu noluit: (de quo fidem faciunt tot eius Constitutiones *inf. tit. de Decurionib.*) sæpè scilicet extra ordinem etiam non Cohortalini cohortali ministerio aliquo fungi permittebantur, veluti Tabularij, *l. 20. sup. de cohortal.* Decuriones *hac l.* sic vt neque militiam cohortalem sustinerent, neque etiam à fisco annonas consequerentur, quas Cohortalini accipiebant. Id inquam sæpè tulère Principes, exhaustis officiis hàc ratione prouidentes. Quod Arcadio displicuit, *d. l. 10. sup. de Cohortalib.* iis rationibus quas ad eam *legem* dixi.

xviii.* Idem" AAA.& Arcadius A. ad Eusignium PF.P."

NVLLVS, ex his quos elauerit militare, solutus" indebita denuò sacramenta" suscipiat. Si quis autem id per obreptionem forte meruerit, quinque librarum auri multetur incommodo. Dat. Prid. Id. Iul. Mediol. Honorio NB. P. & Euuodio CONSS. [386.]

NOTÆ.

* *Lex 2. Cod eod tit.*
" Non nunc demùm Arcadius Imperator factus est: verùm iam ab A.D. 383. cuius nomen duabus superioribus *legibus* iam conuenit. Neque quatuor nobis hic fingendi sunt Impp. (quos etiam exprimit Cod. Iust. *Gratianum Valentinianum, Theodosium, & Arcadium*) quod alienum ab historiæ veritate.
" Italiæ, cui plures tùm hoc anno tùm proximo constitutiones inscribuntur: de eo vide & Symmachum *lib. 4. ep. 69. 71. 75.*
" Ita *l. 4. inf tit. prox.* solutus militiâ.
" Militiâ resolutos *Cod Iust* Ergo nil mutem.
" *Sine Augusti affatibus*, add. Tribonian.

COMMENTARIVS.

EXVNCTVM seu DISCINCTVM semel, seu militiâ solutum (Officialem scilicet) ad eandem m...am admitti, propositâ quinque librarum auri pœnâ, vetat *hac l.* Valentinianus Iun. pariter vt Thesaurenses speciatim semel euersores probatos Valens Imp. admitti vetat, *l. 14. sup.* vbi dixi: Apparitores item (Præfecti Vrbi) ob culpam vel negligentiam discinctos, Honorius *l. 20. infr.*) quæ propriè est de alterâ militiâ) Idémque & circa Susceptores & Tabularios decoctores statutum *l. 27. inf. de susceptor.* (vnde desumpta est *lex 12. Cod. eod. tit.*) ¶ Idqoe, etsi per obreptionem quis officio suo restitui meruerit; beneficio scilicet seu rescripto Principis, quod & nominatim additum in Susceptoribus & Tabulariis *d. l. 27.* & in Apparitoribus P. V. *d. l. 20. inf.* Quare fucum facit Valentiniano Tribonianus *l. 2. Cod. eod. tit.* cùm in ea *lege*, quæ hinc alioquin desumpta est, addit *sine Augusti affatibus*, Principis scilicet beneficium hàc parte contra Valentiniani Iun. sententiam admittens. Sanè Theodosius Iun. posteà Cohortalinos expunctos, tùm demùm admitti rursum rescripto Principis permisit, si rescriptum Præfecto Prætorio allegatum & ab eo probatum fuerit, *l. 26. sup. de Cohortalib.*

xix.* Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Florentino P.v." Post alia.

CVIVSLIBET Iudicis Apparitores, (inter quos etiam Præfectianos" locamus,) ad quamcumque aliam militiam, vel Palatinam vel militarem ambiendo transirint, retrahendi hos copiam illi quos deseruère tribuimus; ita vt vilissima quælibet officia, ac Mancipatus" quoque, si modo ab his cui nati sunt, Ordo exègerit, administrent. ¶ In quorum idem seruandum quod in * Curialium successione decernimus, vt etiamsi patres hæc" fugerint, teneatur agnatio"; & cetera. Dat. XII. Kal. Ian. Med. Cæsario & Attico CONSS.

NOTÆ.

* Abest potissima *huius legis* pars à Cod Iust. Iungendæ autem ei *lex 153. 154. 155. 156 inf. de Decurion. & lex 2. sup. de Comitib rei milit. & lex 9 sup. de Senator.* Imò & *lex 1. Cod. vbi quis de Curiali.*
" Romæ.
" Præfectianus, officiales Præfecti Prætorio, vel Præfecti Vrbi vide *inf. tit. ne Præfectianus.*
" Vide *l. 9* & *16 sup.*
* *Lex 48 Cod Iust de Decurion.* hinc desumpta est.
" *Deseruerint*, Cod. Iust contra mentem Honorij.
" Vide *l 3 sup. de fil mil. apparit.*
" Successio, *sup.*

COMMENTARIVS.

HONORII Imperatoris duæ *leges* sequuntur circa diuersa Officia occupatæ. Priore hàc *CVIVSLIBET*, militiam officialem vetat; cuiuscunque tandem dignitatis, siue Palatinæ, siue militaris obtento: de quo & in quod ipsum fuerunt iam quoque *suprà* octo leges: potà *lex 2. 3. 9. 11. 12. 14. 15. 16 sup.*

16. *sup.* Idémque cauetur *l.* 166. *inf. de Decurionibus*, & *l.* 1. *Cod. vbi quis de Curiali*, (quæ inter alias *huic l.* coniungendæ sunt, de quo mox) Ita quidem, vt desertorem ad vilissima quæque officia retrahi iubeat; etiam Mancipatûs: quod & ipsum de Mancipatu statuitur *d. l.* 9. 16. *sup.* & *l.* 4. *inf. tit. prox. de exsecutorib.*

Duo tantum, quæ hîc adduntur notanda sunt. Primò ad *Præfectianos* quoque *hanc l.* pertinere, & in his idem obtinere, id est, in Apparitoribus Præfectorum vrbis, vel prætorio, quod & ipsum quoque expressum *l.* 9. & 11. *sup.*

Additur Secundò, *fine leg.* (quod vnum retinuit Tribonianus) vt etiamsi patres Apparitores seu Officiales munia officialis fugerint, seu quacunque ratione euitauerint, iam muniis etiam fortè omnibus defuncti, nihilominus eorum agnatio tenecatur: id est, vt filij eorum ad cohortalem militiam teneantur, idque exemplo Curialium successionis: id enim *Agnationis* appellatione *hic* accipiendum est, pariter vt tot aliis *legibus*: inter ceteras *l.* 1. *inf. de Collegiatis*, *l. vn. sup. de comm. diuid.* Et verò id ipsum quoque cautum olim à Constantino M *l.* 3. *sup. de filiis militarium Apparitorum*, quæ huic quàm simillima est. Tandem hanc huiusce *legis* sententiam firmat exemplum Curialium: vbi pariter successio, id est, filij in parentum Decurionum excusatorum quacunque ratione locum Curiæ necti iubentur: *l.* 155. *infr. de Decurionib.* Et verò, quod maximo argumento est (& notandum maximè) coniungenda hæc *lex* venit cum *d. l.* 155. vt & cum *l.* 153. 154. 156. *eod. tit. de Decurionib. l.* 2. *sup. de Comitib. rei mil. l.* 9. *sup. de Senatoribus*, Imò & cum *l.* 1. *Cod. vbi quis de Curiali*: quæ *leges* omnes desumptæ sunt ex eadem *Honorij* constitutione, quâ is curiis & officiis replendis enixè neque vna ratione consultum iuit. Inter alias verò rationes curiis & officiis, liberis Curialium & Officialium parentibus excusatis substitui iussis. Verba *d. legis* 155. quò hæc *lex* sese refert, sunt hæc: *Quisquis horum emensus curialia enera, vel honestis, vel administrationis, vel quarumcunque aliarum dignitatum infulas impetrauerit, ipse quidem decoretur insignibus*, *sed* LIBERI *omnisque successio paternæ dignitatis obiecta Curialia vincula non exuant.* &c. Quare hinc apparet & de flagitio Triboniani, qui ad casum mortis patrum hanc *legem* retulit: loco illorum *hac fugerint*, substitutâ voce *decesserint*: vt & de Cuiacij aliorúmque errore, qui *Agnationis* voce hîc postumos accipiunt, & proinde hunc *legi* sensum affingunt, non tantum natos, sed etiam postumos sequi curialem fortunam patris.

---

xx. * Impp. HONORIVS & Theodosius AA. Gracco P.V."

QVICVNQVE Apparitores", ob culpam vel neglegentiam fuerint, indicato discincti, ad nullam militiam adspirandi habeant facultatem: nec ex Rescribto his vllus aditus referetur, quos congruit pœnæ grauissimæ subiugari, si contra inhibita quoque sacratissimis Constitutis † adspirare præsumpserint." Dat. VIII. Kal. Aug. Rau. Honorio x. & Theodosio VI. AA. CONSS. [415.]

NOTÆ.

* *Lex* 5. *Cod. eod. tit.*
" Vide *Commentar.*
" P. V. vt videtur.
† Veluti *l.* 14. *sup. h. t.*
" *Contempserint*: malè *Cod. Iust.*

COMMENTARIVS.

DISCINCTOS semel Officiales, seu officio expunctos ob culpam vel negligentiã (hæ scil. duæ sunt discingendorum Officialium causæ) indicatò, id est, Iudicis cognitione ab omni militia submouentur *hâc l.* ab Honorio Imp. non tantùm pristinâ de quo sunt *lex* 14. 18. *sup. lex* 27. *inf. de susceptorib.* verùm neque aliâ vllâ; de quo est quoque ex parte *d. lex* 14. Idque licet Rescriptum impetrauerint, quod & ipsum cauetur in sp. *d. legis* 18. *sup.* & *d. l.* 27. *inf. de susceptorib.*

¶ Quod inscriptionem *huius l.* attinet, meminit quoque Gracchi istius P. V. Hieronymus (qui Anno 420. decessit) *ep. ad Lætam*, de institutione filiæ; *Ante paucos annos propinquus, vester Gracchus, nobilitatem patriciam sonans nomine cum Præfecturam gereret vrbanam, nonne speciem Mithræ & omnia portentosa simulacra quibus corax Niphus Miles, Leo, Perses Bromius pater initiantur subuertit, fregit, excussit: & his quasi obsidibus ante præmissis impetrauit Baptismum Christi?*

---

xxi. * Impp. THEODOSIVS & Valentinianus AA. Hierio PF. P."

NEMO aliter ad Tuæ" Sublimitatis admittatur Officium, nisi eum emissa ex sacris scriniis probatoria" consecrarit: Quod & in ceteris" Officiis, quibus similis erat consuetudo militiæ, diuerso quidem modo, sed pari diligentia Sublimitas Tua iubeat custodiri: sed" in * his quoque, id est Virorum Spectabilium, Proconsulis" Asiæ", Comitis Orientis, Præfecti Augustalis, & Vicariorum, quos etiam monuimus sub viginti interminatione librarum auri. ¶ Hirenarchas" quoque & Actuarios" & Cornicularios" tam classium vrbis Constantinopolitanæ, quàm Thymelæ", equorúmque" curulium ciuitatum diuersarum, non aliter nisi, vt consueuerat, manus sanxerit Principalis præcipiat

piat ordinari. ¶ Quin si quis talis sub tua fuerit iudicatiooe conuictus, profectò inritis his, quæ vetita contrectauit, etiam congruam indignationem incurret. ¶ His" retentis in suo ordine & gradu militiæ, qui qualitercunque ad præsentem diem admissi sunt;& cetera. Dat.x." Kal.Iul. Nicomediæ, DD. NN. Theodosio XII. & Valentiniano II. AA. CONSS. [426.]

NOTÆ.

* *Lex 6.Cod.Iust.eod.tit.* hic interpolata est, tùm perturbato sententiarum ordine, tùm expunctis tribus sententiis: 1.de Officialibus Præfecti Prætorio 2. de officiis cæteris, in quibus similis erat custodia. 3. de Irenarchis, &c. Quæ tertia sententia relata est *in l 7 Cod.Iust de Numerar.* Iungendæ autem huic *legi* duæ *leges* proximæ.
" *Hierius* sub Theodosio Iun. Præfectus P. Orientis scil. vid. Prosopogr.
" Præfecti P.
" *Probatoria* huius mentio quoque in *Rubricâ*, *& duabus legibus proximis.*
" Iudicum seu Rectorum prouinciarum.
" *Sed & in his quoque*, &c.
" *Dignitatum* harum idem ordo in Theodosij M & Arcadij *legibus*, putà *l.13.& 16. inf. de pœnis.* idémque & in *Notitia* obseruatur, quæ hoc ipso fermè tempore conscripta fuit, sub Theodosio Iun.
" Proconsulis Achaiæ nulla mentio fit *hâc l.* quæ data est A D 426. cuius decennio pòst 2 A D 411. mentio fit *l.vlt. sup. de Princip. Agentium in rebus*: vnde videatur hoc tempore Achaïa detrimentum aliquod passa.
" De his *titulus... inf lib.12.*
" De *Actuariis* in genere *sup.tit.8.*
" De *Cornicularis*, sup.ad *l.*
" De *Thymelicis* dixi ad *l.5.12.inf.de scenicis : lib.15.*
" De *Equis Curulibus* erit *titul.infr.lib.15.*
" Delendum hoc, vt apparet ex duabus proximis *legibus.*

XXII. * Idem AA. Theofilo P.V."

NEMO aliter ad Tuæ Sublimitatis in postero" admittatur officium, nisi eum emissa ex sacris scriniis probatoria consecrarit. ¶ Actuarios quoque Thymelæ & equorum curulium Suarios" etiam & Optiones per omnes Regiones" vrbis Constantinopolitanæ, & alia omnia, quæ vel in militia, vel gradibus actibúsque nutum pro solemnitate priscæ institutionis desiderant Principalem, non aliter nisi, vt consueuerat, manus sancxerit Principalis, præcipiat ordinari. Quio si quis talis sub tuâ fuerit iudicatione conuictus, profectò inritis his, quæ vetita contrectauit, etiam congruam indignationem incurret. ¶ His retentis videlicet & in suo ordine & gradu militiæ, qui qualitercunque ad præsentem diem videntur" admissi. Dat. Kalendis Iul. Nicomediæ, Theodosio XII. & Valentiniano II. AA. CONSS. [426.]

NOTÆ.

* Iungendæ duæ *leges* proximæ, inter quas media hæc iacet.
" Theophilo huic P.V. (Constantinopol. scil.) inscribitur quoque anno superiore 425. *lex vn sup.* de Professoribus qui in Vrbe Constantinopol.
" Pro *in posterum.*
" De *Suariis* erit *inf.titulus lib.12.*
" Quatuordecim.
" Ita quoque *lex proxima inf.* & *lex 21.sup.* habet, *sunt.*

XXIII. * Idem AA. Acacio" Comiti S.L.

COMITVM" thensaurorum diœceseos prouectiones, & ipsos Thensaurenses" vetus obseruatio Principali dexteræ" reseruauit; nec aliter voluit eos vel in Iudicum suorum obedientiam, vel in committendis publicis necessitatibus, habere progressum, nisi militiam eis emissa ex sacris scriniis condonasset." Quod ita esse decretum, ad notitiam eorum quibus hoc videtur esse conueniens, peruenire Tua Magnitudo constituet: non absque indignatione arbitrium principale passura quorundam temeraria vsurpatione diminui; his retentis videlicet in suo ordine & gradu militiæ, cui qualitercunque ad præsentem diem videntur admissi." Dat. Kalend. Iul. Nicomediæ, DD. NN. Theodosio A. XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

NOTÆ.

* Iungenda *hæc vt dixi duabus superioribus.*
" *Acacio* huic Comiti S.L. inscribuntur hoc Anno duæ adhuc constitutiones, putà *lex 16.inf.de murilegulis lex 18.sup. de proximis sacrorum scriniorum.*

De Comitibus Thesaurorum diœceseos dixi *ad l.6.14.sup.h.t.* & ad *l.vn.sup. de Consular & Præsidib.*
De *Thesaurensib* dixi *ad d.l.14*
Triumphalis dextera, *l.14.de annon.ciu.l.16.de murileg.*
Condonare, pro simplici, *donare*: vid. *Gl.Th.*

COMMENTARIVS.

De Probationis seu Promotione Officialium diuersorum sunt hæ tres Theodosij Iun. per orientem *leges*. Quæ vnius eiusdémque constitutionis partes sunt, ad diuersos tantum Magistratus, eodem alicubi exemplo, seu iisdem sæpè verbis, quatenus ad cuiusque *iudicationem* (vt hæ *leges* loquuntur) Iurisdictionem, res ea pertineret, emissæ: ad Præfectũ inquam Prætorio ad Præf. V. & ad Comitem S L. Nempe ad Comitem inquã S. L. *lex vlt.* de Comite Thesaurorum & Thesaurensib. qui sanè sub eius dispositione & officio fuerunt: Ad Præf. Vrb. *lex* 22. de Actuariis Thymelæ & equorum curulium, suariis, Optionibus per Regiones vrbia Constantinopolitanæ: quia & hi omnes sub dispositione Præfecti Vrb. Constantinopol. fuerunt. Ad Præfectum Prætorio *lex* 21. quia in ea agitur de Officialibus Præfecti Prætorio Rectorum Prouinciarum, Spectabilium (puta Proconsulia Asiæ Comitis Orientis, Præfecti Augustalis, Vicariorum) idem de Irenarchis, Actuariis & Cornicularius tam Classium Vrbis Constantinopol. quam Thymelæ & equorum Curulium ciuitatum diuersarum: quæ omnia officia ad eius dispositionem pertinuerunt: Ac nominatim *Thymela & equorum curulium* cura per diuersas ciuitates Orientalis Præfecturæ: (sicut ad Thymelæ & equorum Curulium vrbis, ipsius Constantinopol.) Imò & Classium vrbis Constantinopolitanæ: quæ vt ex *hâc l.* colligitur ad dispositionem Præfecti V. non pertinuerunt; verùm ad Præfecti P. vtpotè quæ commeantibus in Orientem & Ægyptum quæ sub dispositione Præfecti Prætorio erant, destinatæ essent. Quæ quidem omnia notatu dignissima sunt, vt quæ alibi vix occurrant. Vt & ordo Magistratuum Spectabilium, qui recensentur *l.21.* ad eandem planè seriem quâ in *Notitiâ Imperij*. Denique & nomina illa diuersa Officialium, & Officiorum, quæ alibi pariter non occurrunt: Nempe Actuarij, & Cornicularij Classium Vrbis Constantinopol. Thymelæ, equorum curulium tam in vrbe Constantinopolitana, quàm in ciuitatibus diuersis: Item Optiones per omnes Regiones vrbis Constantinop. De quibus videndum est, nam de Irenarchis, Suariis, & Thesaurensibus, suis *locis* & *titulis* egimus, vel agemus, quos in *notis* indicaui.

¶ De *classibus* primùm. Classes igitur vrbis Constantinop. hîc memorantur, quæ scilicet annonam ex Ægypto & Oriente Constantinopolim aduehcrent: de Orientalibus nauarchis est *lex* 7. 14.32. *infr. de Nauicular.* de Ægyptiaca *l.*7.14.18. 20.33. *d. tit.* seu de Alexandrinis: vnde Alexandrinus stolus, *d. l.*7. seu Alexandrina classis, *d. l.*32. de quo plenè dicam ad *l.7. infr. de nauicular.* etiam ex Eunapio, Themistio, veteri Orbis descriptione, Claudiano Ergo harum classium Actuarij & Cornicularij quidam fuerunt. Actuarij inquam proculdubio, qui Susceptorum seu annonæ ad vrbem Constantinopol. subuectæ ex Oriente vel Ægypto rationes conficiebant. Nam & hoc aliàs Actuariorum muneris fuit rationes conficere, de quo *sup. tit. de Numerar. Actuariis.* Cornicularij verò classium Vrbis Constantinop qui, vt existimo, Præfecto Prætorio ius dicente super classibus Vrbis Constantinopol. cornibus Secretarij præsto erant: nam & hoc in commune Cornicularij officium fuit, ad cornu Secretarij Iudicum præsto esse, de quo ad *l.*10. *sup. de cohortal.* Et hæc de Classibus Vrbis Constantinop. earum Actuariis & Corniculariis.

Eadémque ratio fuisse videtur Actuariorum Thymelæ, id est, Scenicorum seu Scenicæ artis: ex quibus qui per Regiones Vrbis Constantinopol. erant, Præfecti V. dispositioni suberant: qui per ciuitates diuersas, sub Præfecti Prætorio vt ex *l.*21. & 22. collatione constat. De Thymela, & Thymelicis dixi plenè *inf. tit. de Scenicis.*

Hinc interim apparet, quanta fuerit tum temporis in Oriente harum Scenicarum voluptatum copia, curáque; quæ peculiares Actuarios & Cornicularios habuerint: sicuti per Africam Tribunus *Voluptatum* peculiaris fuit: de quo *l....inf.*........His adde & Circensium Voluptatum, seu equorum curulium Actuarios, tam in vrbe Constantinopolitana, quam in aliis ciuitatibus, de quibus equis curulib. *inf. tit. peculiari lib.* 15. Adduntur & *l.* 22. Suarij, & Optiones per omnes regiones Vrbis Constp.

De *Suariis*, id est, de his qui porcinam carnem suscipiebant, atque in populum diuidebant, est *infr. tit. de suariis, lib.*14. Optiones verò non alij sunt quàm erogatores annonæ militaris, de quibus dixi plenè *ad l.1. sup. de erogat. militar. annon.* Ergo Optiones per regiones Vrbis Constantinopolitanæ proculdubio fuerunt, qui annonam in milites vrbanos erogabant, per omnes regiones vrbis: de quibus Regionibus, vide *veterem Vrbis Constantinopolitanæ descriptionem*, vbi tamen nulla horum mentio fit. De his ergo omnibus id cauetur, eos probandos, seu promouendos à Principe, probatoriâ è sacris scriniis emissâ. Perperam verò ex his duabus *legib.* colligebat vir doctus Iuretus in Symmachum *lib.6. ep.*33. ludorum Artifices ex variis Regionibus educi, Romámque mitti solitos.

DE

DE EXSECVTORIBVS ET EXACTIONIBVS.

TITVLVS VIII.

XII. Cod. Ivst. LX. *De executorib. & exactorib.* Concordat huic omninò titulus *lib.*11. *de exactionibus*: quo etiam duæ leges *huius tit.* repetuntur: Quod inter errores Conditorum *huius Codicis* quoque deputo.

Cæterùm tres *hoc Codice* Constitutiones ad Ecclesiasticam Historiam spectantes continentur. Valentiniani Sen. *lex* 1. Valentiniani Iun. *lex* 3. Honorij *lex* 8.

PARATITLON.

Xecvtores *Rubr. huius tituli*, *&* *l.*4. *h.t.* sunt, quibus exactio, *Rubr. &* *l.*4. (qui & ideò quoque Exactores, *l.*6.7.) commissa erat, seu à quibus exactio celebrabatur, *l.*5. vel executio, siue debiti publici *l.* 3. publicarum necessitatum, *d.l.*3. *&* 4. *h.t.* fiscalium commodorum, *l.* 8. debitorum publicorum, *l.*10. cuiuslibet tituli, *l.*7. id est siue sint ea sacris largitionibus inferenda, siue quid res priuata Principis desideret, vt si quod subsidium publicarum necessitatum P.P. per apparitionem suam Arcæ nòmine deposcat, *l.* 5. cuiusmodi erant Compulsores, Admonitores, Portitorésue præcepti, *l.*7. Apparitores, *l.*2.4.5. Inlustrium Virorum, *l.*6. Illustrium Potestatum, *l.*7. (putà Præfecti Prætorio, *l.*2.4.5.7.9. seu ex-Præfectoriano officio, *l.*9.) Palatini, *l.*4.7. Domesticus, Protector, Strator, Agens in rebus, *l.*4. Palatinus exactor, *l.*6. vtriusque Officij, *l.*4. id est, Comitum S L.& R.P. *l.*5.9. vel quæcumque Apparitio, *l.*9. siue priuati negotij, *l.*4. litigiorum priuatorum: *l.* 8. priuatorum debitorum, *l.vlt.* Iidem & Intercessores dicti, *l.*1. *de pignoribus*: & intercessio, pro exactione *l.*1. *de lucris offic* *l.*4. *de Princip. Agentium*.

De his verò quinque capita *hoc titulo* continentur. Primò, Quinam Executores & Exactores, & vnde sumi possint? Scilicet non ex eâ prouinciâ, vnde quis oriundus est, vel in quâ larem conlocauerit, *l.*4. *h.t.* Item ipsa exactio facienda ab officiis Rectorum prouinciarum (quamlibet alij Compulsores & Susceptores missi fuerint) *l.* 5. Secundò Mandati fines diligenter seruandos, *l.*7. Tertiò, non alium pro alio exigendum, *l.vlt.* Quartò, extra ordinem missos Exactores intra anni metas collectis ratiociniis remeare oportere, & Iudici efficaciam suam ostendere, *l.*9. Quintò, executio nulla Officialibus absque adnotatione Principis [Officij] mandari potest: *l.*1.2.4. *de Princip. Agent.* Postremò, quo tempore executio & exactio fieri non possit: Christianorum, solis die seu Dominico, *l.*1. *&* 3. Iudæorum, die Sabbathi, & reliquis sub tempore quo Iudæi cultus sui reuerentiam seruant, *l.*8. *h.t.* ¶ Reliqua petantur ex *titulo de exactionib.* 7. *in fin lib.*11.

---

1. *Impp. Valentinianvs & Valens AA. ad Florianum Consularem" Venetiæ.

Ie Solis, (qui dudùm" faustus habetur,) neminem Christianum ab Exactoribus volumus conueniri; contra eos, qui id facere ausi sint", hoc nostri statuti interdictu" periculum sancientes. Dat. xi. Kal. Maij, Triueris, Valentiniano & Valente AA." conss.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à Cod. Iust. Concordat huic, *lex* 3. *inf.* Repetita autem vtraque & hæc *lex* & *d.*".3. *lege* 10. *&* 13. *tit. de exactionib. inf. lib.*11.

" Quid si reponamus, *Comitem rei priuatæ*, vt *l.*11. *infr. de exactionibus*? Qui idem Florianus comes est, cui inscribitur

inscribitur A. 373. lex 10. 11, *inf. de recusat.* lex 8. *inf de famos. libellis.*

" Iam inde à Constantino M. si feriarum *Iudicrorum* rationem spectes: vide *l. 1. sup. de feriis*: iam olim enim, solemnis is dies semper inter Christianos fuit.

" Sunt, *d. l* 10.

" Abest hæc vox à *d. l.* 10.

" II. id est, An. D. 368. quo sanè anno Valentinianus Senior *Treuiris* constitit, vt ex Consulatib. Theod. constare potest & Ammiano Marcellino *lib. 27. p* 370 *d* 377. neque enim Anno 365. ibi constitit: Possis quoque referre ad III. COSS. id est, A. D. 370. vel 373.

COMMENTARIVS.

SOLIS DIE exactiones fieri prohibet *hâc l.* Valentinianus Sen. A.D. 368. vel 370. vel 373. quæ repetita extat *l.* 10. *inf. de exactionib.* cui etiam concordat Valentiniani Iunioris *lex* 3. *infr.* (quæ & ipsa repetita est *l.* 13. *d. t. de exactionib.*) Exactiones inquam publicas: eò enim pertinet hæc *lex*: quod patet ex ipsius *legis* verbis ibi, *ab Exactoribus*, iunctâ Inscriptione, *ad Florianum Comitem rei priuatæ*, quomodo Inscriptionem restituendam quis non immeritò credat: & quia de priuatis debitis & exactionibus iam constabat ex Constantini M. *l.* 2. *Cod. Inst. de feriis*: *& l.* 1. *sup. de feriis*. Quas Constantini M. constitutiones etiam hîc Valentinianus indicare videtur, cum ait, *diem solis* VNVM FAVSTVM *haberi*: vbi & *faustum* vocat, à quo infausta iurgia, & exactiones abesse oportet. Eoque sensu dies solis VNVM FAVSTVS habitus: alioquin enim etiam ante Constantinum M. inde à nascentis Ecclesiæ primordiis dies hic solemnis inter Christianos habitus, & conuentibus precibusque celebratus: de quo alibi. Priuatæ igitur primùm actiones exactionesque à Constantio M. die Solis prohibitæ, quò pertinent apertissima verba *legis* illius 1. *Altercantibus iurgiis & noxiis* PARTIVM *contentionibus* [an *conuentionibus*] *occupari indignissimum videbatur.* Atenim Valentinianus Sen. iam publicas quoque exactiones die Solis vetat *hâc l.*

¶ Neque id tamen indistinctè, verùm Christianis nominatim respectu; quare & Paganos & Iudæos eo die exigi siuerit Valentinianus Sen. Post quem demùm Valentinianus Iun. *l.* 3. *inf. h. t.* omnes exigi vetuit, Iudæos etiam & Paganos. *Debitum*, inquit, *publicum priuatumque* NVLLVS *efflagitet*: Hâc proculdubio ratione, quod nil intersit, cuius hominis exactione faustus dies & religiosus violetur. Sanè Honorius postea Iudæos die quoque Sabbathi & reliquis cultus Iudaici exigi vetuit, *l.* 8. *inf.* ¶ Atque hâc deinceps distinctione & obseruatione Annales Ecclesiasticos illustrari cupio, in quos alioquin hæc *lex* rectè relata est.

¶ Illud addo, Libanium quoque sub Theodosio M circa A.D. 386 *orat.* περὶ τῶ *δεσμωτῶν p.* 61. indicare, quosdam dies ab actionibus seu exactionibus immunes fuisse. Quod commodè de his & similibus constitutionibus accipi potest, vt *ad eum locum* iam notaui. ¶ Illud tandem adiicio si nihil in Inscriptione mutandum, ad *Venetiam*, hanc *legem* Ecclesiasticam pertinere; Ad quam & illud hoc ipso tempore pertinet, quod in Epistolâ Synodicâ Romanâ de *Venetia* memoratur apud Theodoretum, *lib.* 2. *c.* 22. & Sozomen. *lib.* 6. *c.* 22. 23.

II. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. ad Potitum Vic."

QVISQVIS fuerit exhibitus, vsque ad negotij terminum, ab eo cui primum traditus fuerat obseruari eum, Apparitore" decernimus. Si quâ præsumptione fuerit hæc Mansuetudinis Nostræ posthabita præceptio, Primiscrinio qui iussa temerauerit, quinque librarum auri condemnatione multando. Dat. VIII. Kal. Nouemb. Auxonio & Olybrio CONSS. [379.]

NOTÆ.

* *Lex* 1 *Cod Iust de sportulis & sumptibus in diuersis iudiciis faciendis & executoribus litium.* Est autem hæc *lex* fugitiua ab hoc *titulo*.

" *Potito* huic Vicario Vrbis Romæ scilicet inscribitur præterea hoc ipso anno *lex* 1. *sup. de Princip. agentium in rebus*, *lex* 2. *sup. de re iudicatâ*: & A. D 381. *lex* 2. *sup. vnde vi.*

" σύγχυσις hic quam Tribonianus rectè curauit hoc ordine verborum *ab eo Apparitore, cui primùm traditus fuit, obseruari eum decernimus.*

" VIII. *Kal Iul. Mediolani* Cod. Iust. Quod non probo.

COMMENTARIVS.

DE CVSTODIA reorum (de quâ suo *titulo*, *inf. lib* 9.) adductorum, traditorum criminis alicuius per Apparitores pendente iudicio criminali, est hæc siue Gratiani, siue Valentiniani Iun. lex: ab hoc *titulo* fugitiua, quæque meliùs in *titulum*, *de custodia reorum*, vel in *tit. de exhibendis reis*, coniecta fuisset: quod ostendunt tres voces inter se collatæ. *Exhibitio* scilicet (de quâ *hâc l.*) & Comprehensio, & Adductio rei criminis de quo *Paratitlo dict. tit. de exhibend. reis*: Item *Tradendi* vox eodem pertinet: vt docet *lex* 1. §. *cùm quis*, π. *de quæstionib. l.* 7. §. *inf.* π. *de*.. .... Traditus dicitur, qui criminis reus custodiendus datus erat Apparitori, vt docet vel *lex* 1. π. *de custod. reor.* & Symmachus *lib.* 10. *ep.* 36. Denique & *Obseruandi* vox, pro *custodiendi*, eòdem pertinet.

¶ Est ergo, quod dixi, hæc *lex* de criminalibus & de custodia reorum criminum, quod Accursius primùm suspicatus est, & Baldus mox rectè firmauit. Quare neque Tribonianus hanc *leg.* meliùs posuit sub *titulo de sportulis & sumptibus in diuers. Iudiciis faciendis & Executorib. litium.*

¶ Sententia *huius legis* hæc est. Eundem Apparitorem cui primò traditus fuit reus obseruandus seu custodien

cuſtodiendus, deinceps vſque ad negotij criminalis terminum, reum cuſtodire oportere, neque alium & nonum ei ſubinde cuſtodem apponendum. Cuius rei ratio hæc, ni fallor, eſt, ne videlicet per huiuſmodi ſuccedaneas mutationes facilè reus elabatur. Et pœnam Primiſcrinio quinque librarum auri imponit Imp. ſi hæc iuſſa temeraueric. Nempe *Primiſcrinius*, qui in officio variorum Magiſtratuum erat, vt docet Notitia *Imperij*, fuit nominatim tum in officio Præfecti Vrbis, de quo vide *l. vlt. inf. de Suarijs*: Symmachum, *lib.* 10. *ep.* 47. & Auctarij *ep.* 21. tùm quoque in officio Vicarij vrbis, vt oſtendis dicta *lex vlt. inf. de Suarijs* 1 quò & hæc *lex* pertinet, quæ muneris eius fuiſſe docet Apparitores ex officio reis exhibitis cuſtodiendis apponere: de quibus etiam accipi poſſit *Nouella* Iuſtin. *de Iudicibus* 82. *c.* 7. Quod & ipſum de Primiſcriniis Præfecti Prætorio apparet ex *l.* 4. *infr.* nempe ab his Apparitores miſſos ad exactiones & executiones faciendas. De Primiſcriniis in commune dicam ad *d. l. vlt. infr. de Suarijs.* ¶ Et ita quidem hæc *lex* perſpicuè intelligenda eſt, quam *Iuſtinianei Codicis* Interpretes fermè aut non capiunt, aut turbidè exponunt.

III. *Idem" AAA. ad Principium PF.P."

SOLIS die, quem *Dominicum*" ritè dixere maiores, omnium omnino litium, negotiorum, conuentionum quieſcat intentio": Debitum publicum priuatúmque nullus efflagitet: Ne * apud ipſos quidem Arbitros (vel in Iudiciis flagitatos, vel ſponte delectos) vlla ſit agnitio" iurgiorum. Et non modo notabilis", verùmetiam ſacrilegus iudicetur, qui à Sanctæ religionis inſtituto" ritúve deflexerit. PP. III. Non. Nouemb. Aquil. Acc." VIII. Kal. Decemb. Rom. Honorio Nobiliſſimo Puero & Euuodio v.c. CONSS.

INTERPRETATIO. *Die Solis* (*qui* Dominicus *meritò dicitur*,) *omnium hominum actio conquieſcat, vt nec publicum nec priuatum debitum requiratur, nulla iudicia neque publica neque priuata fiant. Quod qui non obſeruauerit, reus ſacrilegij teneatur.*

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.* niſi quod nonnulla hinc infarta in *l. omnes dies* 6. *C de feriis.* Repetita verò extat *l.* 13. *inf. de exactionib.* Eam Baronius in annum ſuum non retulit. Denique concordat huic, *lex* 1 *ſup.*
" Ita quoque *d. l.* 13 Atenim reſcribendi hi Imppp VALENTINIANVS. *Theodoſius*, & *Arcadius*.
" Italiæ.
" Hoc infartum à Tribon dictæ *legi* 6. Hemiſtichion porrò hic excidit Quæſtori Valentiniani Iun.
" *Intentio* pro actione: quâ voce & hâc vtitur Interpres.
* Infarta hæc quoque *d legi* 6.
" *Arbitrorum* duo genera. Nempe vel in iudiciis flagitat, vel ſponte delecti: id eſt ex compromiſſo ſumpti, compromiſſarij.
" Id eſt cognitio, vt ſubſtituit Tribonianus, *d lege* 6.
" *Notabilis*, id eſt infamis. vid. *Gl. Th.*
" *Inſtincta*, ita *d l.* 13.
" Pro *Data*.
" Hinc ſupplenda ſubſcriptio *dicta legis* 13.

COMMENTARIVS.

DE SOLIS die, ſeu Dominico, prohibitáque eo die omni actione, contentione, executione, eſt hæc Valentiniani Iunioris Conſtitutio: quæ repetita extat *l.* 13. *inf. de exactionib.* cui etiam concordant ad aliquid leges Conſtantini M. putà *lex* 2. *Cod. de feriis*, & *lex* 1. *ſup. de feriis*; itemque Valentiniani Sen. *lex* 1. *ſup. h. t.* ad aliquid inquam: nam hæc noſtra in hoc argumento, omnium pleniſſima & expreſſior eſt: tùm ratione cauſæ, tum reſpectu perſonarum agentium, tùm ratione iudicum. 1." Ratione inquam *Cauſarum*: in quo quidem concordat hæc lex *legi* 1. *ſup.* nempe vt omnium omninò litium, negotiorum, contentionum, quieſcat intentio actióque, & vt debitum ne quidem publicum eo die efflagitari poſſit. 2. Ratione *Perſonarum*, putà vt nullus efflagitare quidquam eo die poſſit à quoquam, etiam à Iudæo ſcilicet vel Pagano, cùm anteà tamen Chriſtianis tantum hoc priuilegij datum fuiſſet, Valentiniani Sen. Conſtitutione, putà *l.* 1. *ſup.* 3. Tandem & ratione *Iudicum*: Nempe vetat etiam apud Arbitros de vllo iurgio cognoſci, ſiue illi in Iudiciis flagitati, id eſt, à Iudicibus ſeu Magiſtratibus petiti (vt ſæpè petiti in pleriſque litium articulis, vt docet *lex* 9. *ff. qui ſatiſdare*: *l.* 2. *Cod. de vſuris & fructib. legatorum*: *l.* 27. *ff. de reb. auctor. iud. poſſid.*) ſiue ſponte delecti, id eſt, ex compromiſſo ſumpti (quæ duo *Arbitrorum* genera ſunt) Quod omnium maximè ſingulare eſt: cùm alioquin Arbitrij via à pacis ſtudio proficiſcatur, ſeu negotium pacis ſit; quod vtique à Dominicæ diei religione & ſanctimonia tantùm abeſt abhorrere videatur, vt contrà ad eam maximè accedat. Sanè Leo Imp. poſtea in *l. dies feſtos, vlt. Cod. de feriis*, id admiſiſſe videtur: *Dominico*, inquit, *die reſpirent à controuerſiis litigantes & habeant fœderis interuallum, ad ſeſe ſimul veniant aduerſarij non timentes, ſubeat animos vicaria pœnitudo, pacta conferant, Tranſactiones loquantur.* Verùm id Valentiniano Iun. *hâc l.* ita viſum, quod vel ſola de iurgiis cognitio, quæ neque ſine iurgio eſſe fermè poteſt; ab eius diei veneratione eatenus aliena videretur, quod eo die totæ Chriſtianorum ac fidelium mentes Dei cultibus occupentur, (occupatíque debeant) vt loquitur Theodoſius Iun. *l. dominico, vlt. inf. de ſpectaculis.* Quare & *ſacrilegij* crimen pœnámque hoc facto incurri vult. Nempe ne tantillum quidem ab officio pietatis cultúque Chriſtianos eo die abduci voluit, ſeu (vt ipſe loquitur) *à ſancta religionis inſtituto* vel *inſtinctu*, *ritúue*, inſtituto, vt habet hæc *lex*: id eſt, ſacra præceptione

&

& traditione incorrupta : quo ipso sensu vox hæc accipienda *l.1.2. Ne Sanctum Bapt.* quomodo & *Instinctionis* vox effertur *l.45. de hæreticis*. Instinctu, vt habet *d. lex 13 inf. de exactionib.* id est, deuotione. Neque dubito, quin Iustinæ matris impulsu Valentinianus Ion. hæc sanxerit, cùi hoc tempore is obnoxius erat.

¶ Illud obseruandum hanc *legem* dici *Acceptam Romæ*. Et sic Valentinianum Iun. hanc *legem* dixisse Religioni diei Dominicæ, quæ Romæ celebrabatur, & sic sanctitatem eius diei hâc Sanctione sanxisse Romæ : quo tempore *Siricius* Papa erat.

Obiter quoque obseruandum, quod ait, *Solis dio, quem Dominicum ritè dixère Maiores* (hemistichio, quod etiam Triboniano infarcire visum *legi 6, Cod. de feriis*) scilicet etsi solis diem Christiani dicere perseuerauerint etiam sub Impp. Christianis; attamen iam olim quoque *Dominici* dici appellatio Christianis placuit, non iam dico *Syluestro*, quod faciunt nonnulli, verùm inde ab Apostolicis temporibus, & deinceps : videnda saltem Apocalypsis *c.1. v.10.* Ignatius *ad Trallianos, ep. 2.* Hippolytus *Ep. Canone Paschal.*

ΕΤΕΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΙΣΑ-
ΡΟΣ
ΤΩ. Α. ΑΡΧΗ
ΑΙ ΚΥΡΙΑΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ ΚΑΤΑ
ΕΤΟΣ.

Item :

ΑΠΟΜΝΗΣΤΙΧΕΚΘΑΙ ΔΕ ΔΕΙ ΟΤΑΝ
ΕΜΠΕΣΗ. ΚΥΡΙΑΚΗ.

IIII.* Idem AAA. ad Eusignium PF.P.[a]

NVLLVS Apparitor Amplitudinis[b] Tuæ, vel de Officiis Palatinis[c], ad eam prouinciam ex quâ oriundus est, vel in quâ conlocauerit larem[d], obtemptu publicæ necessitatis, vel exsecutor priuati negotij, dirigatur : Etenim Officij Celsitudinis Tuæ Primiscrinius[e] tres libras auri fisci vtilitatibus sine dilatione persoluet, si statuta fuerint temerata; Apparitor verò qui hoic se muneri passus est deputari, solutus[f] militia, Mancipum[g] corpori sociabitur. ¶ Hæc verò pœna etiam ceteris irrogata est, vt si Domesticus[h] aut Protector, Strator[i], vel Agens[k] in rebus, vel Palatinus vtriusque[l] officij, vel ad eam[m] prouinciam, in qua natus est, vel ad eam in qua conlocarit larem, cum huiusmodi vsurpatione perrexerit; matriculis quidem exemptus ipse qui voluit mitti auri libram vnam fisci viribus inferre cogetur, Adiutores[n] verò officiorum[o] Palatinorum, ac Numerarij[p] Comitum inlustrium virorum, siue Actuarij[q], libram fisci viribus soluant, nisi statuta fuerint custodita. Dat. III. Non. Decemb. Mediol. Honorio Nobilissimo Puero & Euodio v. c. CONSS. [386.]

NOTÆ.

* *Lex 3. Cod. Iust. de diuers. officiis.*

[a] ...

[b] Præfecti Prætorio.

[c] An vtriusque officij vt *inf.* id est Comitis S. L. & R. P. An verò Palatinis quæ sub Magistro officiorum fuerunt?

[d] *Vel qui iam in huiusmodi officio fuerit commoratus* addit *Cod. Iust. ex l. 8. Cod. de offic. Rector. prou.* quæ hoc ipso Anno data dicitur.

[e] *Primiscrinij* huius Præfecti P. nulla fit in *Notitia Imperij* mentio : de Primiscriniis dixi ad *l. 2. sup. h. t.*

[f] *Militia spoliabitur*, ita Cod. Iust.

[g] Vide *l. 9. 16. 19. sup. de diuers. officiis.*

[h] De *Domesticis & Protectoribus*, fuit *suprà, tit. lib. 6.*

[i] *Aut Stator*, Cod. Iust. de *Stratoribus* fuit *sup. tit. lib. 6.*

[k] De *Agentib. in rebus*, & eorum Principibus fuerunt *sup. lib. 6.* duo *Tituli*.

[l] Id est Comitis S. L. & R. P. de quibus *lib. 6. suo tit.*

[m] Eandem, *Cod. Iust.*

[n] De *Adiutoribus* dixi ad *l. 10. sup. de cohortalib.*

[o] Id est quæ sub Magistro officiorum fuerunt Malè, *Cod. Iust. officiorum & Palatinorum.*

[p] De *Numerariis* & Actuariis suo *titulo sup.* 1.

[q] 81. *Cod. Iust.*

COMMENTARIVS.

IN PROVINCIA suâ Executio cuiquam demandari vetatur, hâc Valentiniani Iun. Constitutione A. D. 386. Quomodo & prouinciæ suæ administratio, vel in prouinciâ suâ adsidere olim prohibitum, propter notissimam potentatus rationem, de quo *alibi* iam sæpè. In prouincia, in quam, sua, siue quis extra oriundus sit, siue in eâ larem collocauit, id est, siue eius municeps sit, siue incola. ¶ Quæ quidem breuis *huius legis* sententia est, in quâ tria tantùm notanda sunt.

Primò varia officiorum nomina & genera, numero sex, quibus executio olim in prouinciis mandari solita, quique missionibus patebant; Numerantur scilicet inter eos, 1. *Apparitores* Præfectorum Prætorio, 2. Domestici, 3. Protectores, de quo vide *Paratitlon de Domest. & Protect.* & *l. 27. sup. de erogat. milit. ann.* 4. Stratores, qui scilicet ad probandos equos mittebantur; de quo *l. vn. sup. de Strator.* 5. Agentes in rebus, qui missionib. Principis patebant de *quibus suo tit.* 6. Palatini vtriusque officij, id est, Comitis S. L. & R. P. de quibus *suo* quoque *titulo*.

Secundò indicantur *hac l.* & ij quibus executionis & missionis ritè demandandæ cura incumbebat nempe 1. *Primiscrinius* Præfecti Prætorio, de quo ad *l. 2. sup.* 2. Adiutores officiorum Palatinorum, de

de quibus dixi ad *l.1 ſup. de cohortalib.* id eſt, Officiorum, qui ſub Magiſtro officiorum erant. 3. Numerarij ſiue Actuarij Comitum S. L. & R. P. de quibus *ſup. Paratilo de Numerar. Actuar.*

Tertio loco Pœnæ obſeruandæ, quas Valentinianus Iun. *hâc l.* vtriſque comminatur tam Executoribus in prouinciam ſuam miſſis, quàm id fieri patientibus: & quidem eò grauiores, quò maioris auctoritatis vtrique eſſent. Tanto conſpectius in ſe crimen habet, quanto maior qui peccat habetur: Nempe iubetur Apparitor Præfecti Prætorio mitti ſe patiens militiâ ſuâ ſolui & Mancipum corpori ſociari (de quâ pœnâ dixi ad *l.9.16.19. ſup. de diuerſ. off.*) Primiſcrinio verò Præfecti Prætorio (quem hîc Græci Πριμμικήριον vocant, trium librarum auri pœna imponitur, ſi ſtatuta hæc temerata fuerint: de quo Primiſcrinio eiúſque officio dixi ad *l. 2. ſup. h. t. & ad l. vlt. infr. de Suarijs.* Cæteris verò tam miſſis quàm mitti patientibus vnius tantùm libræ auri pœna imponitur.

V. *Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Dextro PF.P."

SIVE à Palatinis" petantur, quæ ſunt Sacris Largitionibus inferenda, ſiue quid res priuata noſtra deſideret, vel ſi quod ſubſidium publicarum neceſſitatum" Magnificentia Tua per Apparitionem ſuam arcæ" nomine depoſcit, remotâ exigentium permixtione, per Rectorem prouinciæ, inſtantibus Officiis memoratis, exactionem celebrari decernimus: qui ad ſe intellegit", vel deſidiæ inuidiam vel induſtriæ gloriam pertinere. Dat. XVII. Kalen. Iun. Med. Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* prælatâ *l. prox. infr.* quæ *huic* iungenda eſt.

" *Dexter* PP. ſub Honorio Imp. Italiæ ſcilicet cui Dextero PP. plures aliæ *leges* inſcribuntur hoc ipſo Anno. Mentio quoque eius apud Hieronymum *1. apol. adu. Rufinum fol.* 101. D. *Ante annos fermè decem*, inquit, *cùm Dexter amicus meus qui Præfecturam adminiſtrauit Prætorio me rogaſſet, &c.* Hic ille eſt cui idem *Librum de Scriptorib. Eccleſ.* petenti inſcripſit.

" Sacrarum Largitionum & rei priuatæ: vtriuſque officij, vt vocantur *l.4 ſupr.* de quibus ſuo *tit. ſup. de Palatinis.*

" Ita principales neceſſitates, *l. 11. inf. de Suſceptorib.*

" Præfecti Prætorio: de quâ *Arca* vide quoque *l. 3. 6. 9. 16. 17. infr. de indulg. debitor.* & Syneſium *ep.* 127. & *Nouellam* Maioriani *de indulgent. reliquorum*. & *Nou. de Curialib.* & *l. 6. Cod. de exactorib. tributorum.* Dixi pleniùs ad *l. 14. inf. de Suſceptorib.*

" Pro, *intelligere debet.*

" *Iul. l. prox.*

VI. *Idem AA. ad Prouinciales, & ad Proconſules."

NE per diuerſas Prouinciarum partes, aut Palatinus" exactor accederet, aut Inluſtrium" virorum Apparitor vagaretur, vel Militaris terror inferret formidinem, hâc lege ſancimus, Vt omnis" memoratis intentio" ad Prouinciæ Rectorem ſit, cum eo agant, illo inſiſtente, diſponente, atque agnoſcente ſuo periculo rem peragendam compleant vniuerſa. Dat. XVII. Kal. Iul." Med. Olybrio & Probino CONSS.

NOTÆ.

* *L. 1. C. Iuſt. de Executorib.* Iungenda autem huic, *lex ſuperior.*

" Atquin in Occidente, cuius Imp. fuit Honorius vnus tantum Proconſul Africæ ſcilicet fuit?

" Præfecti Prætorio.

" *Vt omnes memorati intenti ſint*, &c. ita Tribonianus. Verùm locus hic ſanus eſt: *Omnis intentio memoratis ſit ad prouinciæ Rectorem.* Quomodò & in Biblijs, *Ad virum tuum erit deſiderium tuum.* Item Caini, *Ad te deſiderium illius, tu dominaberis ei.*

" *Iun. l. ſup.*

COMMENTARIVS.

RECTORIBVS prouinciarum omnem Exactionis curam ſuo periculo iniungit Honorius Imp. *hac* vtraque *lege* (quæ ad diuerſos ſuper eâdem re datæ inter ſe coniungendæ ſunt) & rurſum *l. 6. Cod. de Exactorib. tribut.* Siue de ſacris largitionibus, ſiue de rebus priuatis agatur, ſiue denique de his quæ Arcæ Præfecti Prætorio debentur: (de quibus poſtremis dicam ad *l. 14. infr. de Suſceptorib.*) Palatinos quidem à Comite S. L. & R. P. vt & Apparitores Præfectianos à P.P. mitti in prouincias patitur, ſed hactenus, vt Exactores illi Rectori prouinciæ immineant, inſtent, & vt loquitur hæc lex, *omnis memoratis intentio ad Prouinciæ Rectorem ſit*: cum illo agant, illo inſiſtente [exactione] diſponente & agnoſcente ſuo periculo rem agendam impleant vniuersè: non vt ipſi exigant. Cuius rei rationem vtraque *lex* indicat, ad exigentium ſcilicet permixtionem euitandam ait *lex* 5. ex quâ vtique enaſcitur vel confuſio, vel prouincialium miſerorum concuſſio: quod etiam *l. 6.* eleganter ita effert, ne per diuerſas prouinciarum partes aut Palatinus exactor accedat, aut Illuſtrium virorum Apparitor vagetur, vel militaris terror inferat formidinem. Et hæc ita quidem *hâc l.* Honorius, cùm tamen rei priuatæ exactionem Rectoribus Prouinciæ ademerit Valentinianus Sen. *l. 11. inf. de exactionib.*

ctionib. Sanè Præfectiani sæpè ab exactione submoti, veluti à Valentiniano Sen. *l. vn. infr. tit. Ne Præfectianus exactoris fungatur officio*: à Maioriano *Nouella de indulg. reliquorum*; vbi eius rei ratio his *legibus* conueniens pluribus eleganter edisseritur, de quo ad *d. l. vn.* pleniùs.

VII. *Idem AA. Andromacho P.V."

QVICVNQVE è Palatio nostro, cuiuslibet tituli ad prouinciam" conmearit Conpulsor", Exactor, Admonitor, portitórve" præcepti, Agens" in rebus, vel Palatinus", vel Apparitor Inlustrium" potestatum, hoc tantum potestatis arripiat, quod mandatum curæ suæ specialiter adprobatur, nec quod iniunctum alteri fuit", collegij iure præsumat: ne, dum hoc sibi inuicem, mutui officij licentiâ, partiuntur", agant cuncti quod singulis credebatur; & cetera. Data Prid. Id." Iul. Med. Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ.

" *Lex 2. Cod. dict. eod. tit.* Iungenda autem *huic*, est *lex 3. sup. de commeatu*: & *lex 6. sup. de cognitorib. & procuratorib.*
" *Andromachus* sub Honorio Imp. in septem *legibus*, & sic omnibus ad eum datis dicitur *P.V.* sed malim *PP.*
" *Prouinciae*. *Cod. Iust.*
" De *Compulsore* dixi ad *l. 34. inf. de annona & tributis.*
" *Gerulus* vide *l. .. inf. ne quid publ. laetitia.*
" De Agentibus in rebus *suo titulo.*
" Comitis S. L. & R. P. de quo suo *tit.*
" Id est Præfecti Prætorio.
" *Fuerit*, Cod. Iust.
" In Cod. Iust *patiuntur*; malè.
" *Prid. Non. Iun. d. l. 3. prid. Non. Iul. d. l. 6.*

COMMENTARIVS.

ΑΛΛΟΤΡΙΟΠΡΑΓΜΟΝΙΑ Palatinorum & Officialium Comitis S. L. & R. P. vel etiam Præfecti Prætorio occurrit *hâc l.* Honorius Imp. quæ pars est prolixioris constitutionis Honorianæ, vnde desumpta est præterea *lex 3. sup. de commeatu & lex 6. sup. de cognitorib. & procurat.* quæ proinde huic *legi* coassandæ veniunt; quâ constitutione Honorius in vniuersum *ἀλλοτριοπραγμονία* Palatinorum & Officialium *hâc l.* & Militum occurrendum putauit, *d. l. 3. & 6.* nisi & hæ ipsæ *leges* de Palatinis & Officialibus quoque accipiendæ sint. Nempe *d. l. 6.* prohibet Honorius, militantium aliquem fieri susceptorem defensorémque causarum, & ad cognitionem alieni iurgij suffragatum accedere. Et *d. l. 5.* vetat eum, qui vacationem seu commeatum impetrauit, aliquid necessitatis sibi vsurpare, & aliquorum actibus se miscere, aliquid inter prouinciam agere.

Ergo & *hâc l.* vetat Honorius Imp. è Palatio missum in prouinciam ad exactionem alicuius tituli, compulsionem, &c. item Agentem in rebus, Officialem Comitis S. L. & R. P. & Apparitorem Præfecti Prætorio aliud quidquam agere quam quod fidei suæ commissum est; sic vt ne quidem quod collega fortè suo iniunctum est, præsumere possit: addita ratione, quæ nimis *pol* vera est, *ne dum hoc sibi inuicem mutui officij licentiâ partiuntur, agant cuncti quod singulis credebatur.* Distincta munia cuiusque esse oportet, ne alioquin iniuriarum occasio inde enascatur, & tumultus plena omnia sint, denique actus sui & administrationis quemquam sui memorem & executorem esse oportet, non *ἀλλοτριοπραγμονα*.

VIII. *Impp. HONORIVS & Theodosius AA. Ioanni PF. P. Post alia.

DIE Sabbato, ac reliquis, sub tempore quo Iudæi cultus sui reuerentiam seruant, neminem aut facere aliquid vllâ" ex parte conueniri debere præcipimus, cùm fiscalibus commodis & litigiis priuatorum constet" reliquos dies posse sufficere; & cetera. Dat. VII. Kalend. August. Rauenn. Honorio VII." & Theodosio IIII. AA. CONSS.

NOTÆ.

* *Lex 13 Cod. de Iudæis.* Repetita totidem verbis *l. vlt. sup. de feriis*, vbi dicta sufficiunt, quæque etiam *hic* alicubi emendatior est: Iungendaque huic *lex 10. inf. de Iudæis:*
" Sabbathi *d. l. vlt.*
" *Aut vlla*, &c. ita *d. l. vlt.* rectè.
" *Constat*, *d. l. vlt.* malè.
" *IX. & Theodosio V.* id est A.D. 412. vt ostendi ad *d. l. vlt.*

IX.* Idem

IX. * Idem AA.Palladio PF.P.

SIVE ex Prætoriano officio, siue Inlustris Comitiuæ sedis largitionum, necnon & rei priuatæ nostræ; vel ex quacunque Apparitione ad quamcunque necessitatem profligandam quis fuerit destinatus", sciat, intra anni metas debere collectis" ratiociniis ad proprium" Iudicem remeare, eique suam efficaciam" ostendere", *Quid eius instantiâ exactum fuerit, quidve in debitis" habetur, vel penes quos resederit*, vel *cuius culpâ aut causâ in eadem prouincia fuerit derelictum*. Quòd si, exacto spatio anni, eius Regionis visceribus prædator insidens" deprehensus fuerit remorari, tunc absolutus cingulo, militia abiicietur; Primoribus eiusdem" militiæ decem librarum auri multa proposita. Sin redire dissimulet", ligatus" ferreis" nexibus curâ Prouincialis Officij sub" elogio ad debitum mittatur examen; Nec ei liberum sit, vt hoc se priuilegio aut occasione defendat, quòd sibi aliud negotium vel aliam necessitatem post iniunctam esse causetur, eum hisdem licentiam auferamus in eâdem Prouinciâ iterare" exactionem; & cetera. Dat. x. Kal. Octob.Rauenn.DN.Theodosio A.VII.& Palladio CONSS.[416.]

NOTÆ.

" *Lex 3 Cod eod tit.*
" *Palladius* sub Honorio, vid.*Prosopogr.*
" Præfecti Prætorio.
" In prouinciam, seu Regionem *inf.vers.quod si.*
" Collecta ratiocinia.
" Qui eum destinauit, seu misit.
" *Efficacia* vox hîc in re propria, vide *l.si bene collocata*, *ff.de vsuris.* infr.instantia mox: sic & *Nouella de Saariis* Diligentiam & efficaciam huic operi accommodarunt.
" *In reliquis debita*. pro reliquis debitorum: vide *Gloss.*
" *Insidians*, Cod.Iust. quo nil opus.
" *Eius*: Cod.Iust.
" *Per viros officiorum ligatus*, &c.ita Tribonianus.
" De his ferreis nexibus & vinculis in exhibendo reo vsitatis, dixi ad *l.... sup. de exhib.reis*: *& l. vn. infr. de Mensis oleariis.*
" *Sub elogio*, absunt à *Cod.Iust.* Elogium *hic & l.6.ff.de custod.reor.* est notoria criminis, de qua nota iam omnia Isidori Glossæ, *Elogium textum malorum dictorum, quod Notoriam dicunt.*
" *Continuare*, Cod.Iust.

COMMENTARIVS.

DE TEMPORE Exactionis implendæ, eiusque muneris ITERATIONE (vel, vt maluit Tribon. *continuatione*) est hæc Honorij Imp. Constitutio. Nempe vetat is exigendi alicuius Tituli seu tributi gratiâ missos ex Officialibus Præfecti Prætorio vel Comitis S.L. aut R.P., vel quoscunque alios Apparitores *vltra annum* in prouincia residere; è contrà iubet eum intra anni metas ad ratiocinia reddenda ad Iudicem à quo missus fuit redire, cuius rei rationem indicat expressis verbis: *Quod si exacto spatio anni eius regionis visceribus prædator insidens deprehensus fuerit remorari.* Quod & ipsum de Susceptoribus, siue his, siue aliis, cantum *l.4.7.10.11.22. inf. de Susceptorib.* quâ *leg. 22.* similis ratio redditur, explananda hoic; *ne alioquin continuato munere vexandorum prouincialium potestatem Susceptor habeat, & in concussionum dominatione teneatur*, vt *eâ l.* dicitur: ad quam plura. ¶ Et pœnam comminatur Honorius huiusmodi Temerario, cinguli seu militiæ amissionem: imo & Primoribus eius officij vnde missus est, multâ decem librarum auri, eo quod scilicet eius reuocandi curam neglexerint: Imò & si redire dissimulet, id est, nolit, detrectet, renitatur, eum ligatum ferreis vinculis sub Elogio seu Notoria (de qua *ad l.31. infr. de Episcopis*:) ad Iudicem suum mitti iubet: de quibus ferreis vinculis in transmittendis reis dicam ad *l.vn. infr. de mensis oleariis.* ¶ Sed & Prætextum præcidit: In tantum scilicet intra annum redire vult exactorem, vt obtendere non possit aliud sibi negotium, vel aliam necessitatem post iniunctam. Nempe semel actum hoc munus publicæ disciplinæ sufficit, neque idem munus iterari potest: De Officiis quæ repeti seu iterari non possunt, dixi fusè, déque eius reiteratione *ad l.2. infr. ad leg. Iul. de Ambitu.*

X. * Idem AA. Ioanni PF.P.Post alia.

NVLLAM possessionem alterius pro alienis debitis publicis siue priuatis præcipimus conueniri; & cetera. Dat.v.Idus Iul.Rauennæ, Hònorio XIII. & Theodosio X.AA.CONSS.422.]

NOTÆ.

" *Lex 4 Cod.Iust eod tit.* Iungendæ autem *huic* sunt quinque aliæ putà *lex vn sup.de actionib. ad potent. transfatis* & *lex vn.sup.de pecun.sequestr.lex vn sup.quod iussu*: *lex vn.sup.de raculis*: *lex 2 sup.de pignorib.*

COMMENTARIVS.

ALTERIVS poſſeſſionem pro alienis debitis ſiue publicis ſiue priuatis conueniri ſeu alium pro alio exigi vetat, *h.l.* Honorius Imp. pariter vt Conſtantinus M. *l.2. inf. de exactionib.* & idem Honorius duab. aliis præterea conſtitutionib. *l.31. infr. de annona & tributis*: & *l.186. infr. de decur.* de quo eſt titulus peculiaris Cod. Iuſt. *vt nullus ex Vicaris*, &c. de quo prolixiùs ad *eas leges*.

¶ Illud enim hîc nunc notare iuuat, eſſe hanc *legem* partem prolixioris Conſtitutionis Honorianæ; quâ creditorum voracitati & exactionum iniquitati variis rationibus occurſum iuit: 1. prohibitâ videl. pecuniæ ſequeſtratione, *l. vn. ſup. de pecunia ſequeſtr.* 2. Denegatâ actione creditoribus alienorum ſeruorum conductorum, procuratorum poſſeſſionum, niſi pro peculij modo *l. vn. ſup. quod iuſſu. l. 2. ſup. de pignorib. l. vn. ſup. de peculio.* 3. Actionum in potentiores tranſlatione prohibitâ, *l. vn. ſup. de alienatib. ad potentes tranſlatis.* Quæ *leges* quinque *huic* noſtræ coaſſandæ veniunt, ceu vnius & eiuſdem Conſtitutionis partes: quibuſque argumentum huiuſce *legis* iam optimè reſpondet; Quartâ videlicet iam ratione creditorum & Exactorum iniquitati *h.l.* occurritur, prohibitâ alterius pro altero pignoratione ſeu ἀλληλεγγύῃ.

DE LVCRIS OFFICIORVM.

TITVLVS IX.

Nullus talis *Titulus* extat *Cod. Iuſt.* Extat quidem Titulus *de lucris Aduocatorum & concuſſionibus Officiorum, ſiue Apparitorum*: verùm congruit id potiùs *proximo tit.* mox.

¶ *De* ACTIBVS *ad* DECVRIALES *pertinentibus, & vt his ſe Officiales Rectorum non immiſceant.*

1. *Imp. CONSTANTINVS A. ad Pacatianum."

ORDINES Decuriarum Scribarum, Librariorum, & Lictoriæ Conſularis, oblatis precibus meruerunt, *Vt in ciuilibus cauſis & editionibus libellorum, officiorum ſolemnitate fungantur*, Ita vt vetuſtâ" ætate ſeruatum eſt, hucuſque prærogatiuâ veniente, vt militares interceſſiones" procul vſque à liberalibus cauſis ſeſe contineant. Rectores itaque quæ iuſſimus, obſeruabunt. Dat. XV. Kal. Maij, Conſtantinop. Conſtantio & Albino CONSS. [335.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Pacatianus* hic eſt proculdubio PP. cui inſcribuntur anno ſuperiore 334. *lex 1. inf. de Suariis*: *lex 2. inf. de Aduocatis fiſci*: Et anno 332. *lex 4. de ſponſalibus.*
" De *vetuſtate* in huiuſmodi rebus ſeruanda mox.
" *Interceſſiones*, id eſt executiones, actus, de quo mox.

COMMENTARIVS.

DE DECVRIIS eſt hæc *lex* Conſtantini M. Decuriæ erant Collegia, vt vocantur *l. 4. inf. de Decuriis V. R.* corpora certorum hominum, qui in ciuilibus cauſis & editionibus libellorum, in publicis & Iudicialibus actibus operam nauabant, vt docet hæc lex: de cuiuſmodi Decuriis Vrbis Romæ erit *infr. peculiaris tit. 1. lib. 14.* vbi dicam plenè. Occurrunt & de his Decuriis tria loca in *Digeſtis*: putà *lex 3. §. 4. π. de bonor. poſſ. l. 22. π. de fideiuſſ. l. 25. §. 1. π. de adquir. hereditate.* quibus locis Decuriæ iunguntur Municipibus, Collegiis, Corporibus, Societatibus: Qui & *Decuriarum ordines* hic dicuntur: Quique etiam per prouincias fuêre, de quibus nominatim eſt hæc *lex*, vt docent extrema *legis*, in quibus agitur de *Rectoribus* (prouinciarum ſcilicet) ¶ Cùm autem variæ Decuriæ fuerint, & in his quoque Decuriæ fiſcalium, ſiue Cenſualium, quarum meminit *lex 1. inf. de Decur. V.R.* eſt hæc *lex* nominatim de tribus Decuriis, putà de Decuria Scribarum, Librariorum, & Lictoriæ conſularis: *Librariorum* Decuriæ fit quoque mentio *d. l. 1. inf. de Decur. vrbis Romæ.* Hi verò procul dubio erant, qui tranſcribendis actis iudicialibus libellis operam nauabant: arg. *l. ſi librarius, π. de R. I.* vid. & Symmachum *lib. 2. ep. 15 lib. 5. ep. 85. 86.* *Scribæ* verò de quibus dicam *inf. ad l. 3. de Decurionib.* & pleniſſimè ad *l. 1. de Decuriis V. R.* quorum Scribarum Decuriæ in municipiis & coloniis meminit quoque Suetonius *in vita Claudij in pr.* erant, qui ipſi Acta excipiebant, libellos conſcribebant, Ac proinde hîc tanquam digniores Librariorum decuriæ præponuntur. In *Librariis* etſi literatura

ratuta quædam requireretur, non tanta tamen eruditione & exercitatione studiorum liberalium opus fuisse docet *dicta lex* 1. *de Decur. V. R.* vt sanè non tantà literaturà opus est in transcribendo, vt in scribendo, id est conscribendo.

¶ Memoratur *hâc l.* & Tertia Decuria, Lictoria consularis: cuius mentio fit in *veteri Inscriptione p.*651.*n.*2. quæ Romæ, si vera.

PERSICVS LIBARTVS MANVMISSVS AT CONSILIVM PROCVRATORIO NOMINE APVD DOMITIAN. CÆS. IN. SECVN. COS. EXARCVIT. DECVRIAS DVAS VIATORIA ET LICTORIA CONSVLARES, &c.

In quibus Inscriptionibus, frequens etiam mentio *Lictoru* III. IIII. *Decur*: Hi procul dubio occupati erant in citationibus & id genus aliis in causis Ciuilibus. Similiter etiam quædam Decuria Prætoria fuit vetus Inscriptio.

VIATOR HONOR. DEC. COSS. ET PRÆT.

Cur autem hæc Decuria Lictoria Consularis dicta? Quia scilicet in specie *huius leg.* agebatur procul dubio de alicuius prouinciæ consulari. Fuit & Decuria Iulia, de quâ vetus Inscriptio. De aliis decuriis suo peculiari *titulo*, & ad *l.*46. *de cursu publ.* ¶ Ergo de his tribus Decuriis est hæc *lex* Constantini M. déque eorum *Prærogatiua* (vt *hâc l.* disertè vocatur) seu priuilegio quod & vetustâ ætate his seruatum esse, hucusque & ad eorum preces à Constantino firmatum ipsemet testatur. Nempe vt hi soli in *causis ciuilibus* (id est pecuniariis) & *in editionibus libellorum* officiorum solemnitate fungerentur. Contrà Rectorum Apparitores (qui militares viri vt erant ita & *hâc l.* vocantur) ab his causis liberalibus sese abstinerent, non intercederent: militaris proinde intercessio hâc parte cessaret. Intercessio est executio. Quo sensu *Intercessores* pro executoribus accipiendi, *l.*1. *sup. de pignoribus*: (collata cum *l.*7. *Cod quæ res pignor.*) & intercessio pro executione, *l.* 4. *sup. de Princip. Agentib.* Editiones libellorum sunt confectiones: præsentationes libellorum, qui Magistratibus offerebantur, & ad quos Magistratus respondebat. Ergo officium hâc in re seu in his *liberalibus causis*, præstabant hæ tres Decuriæ, id est, per eos hæc scribebantur, edebantur, reddebantur: ceu literarum & iuris aliquatenùs seu forensis peritos, studiosos, vel vt *hâc l.* dicitur *liberalium causarum*. Quibus sanè liberalibus causis seu studiis & literaturæ quàm maximè fautum iuisse Constantinum M. & quidem ad suggestionem Pacatiani istius hoc tempore, ex altera insuper ad *eundem Pacatianum* constitutione colligere est, quæ superiore anno data est, putà *l.*2. *inf. de Aduocatis fisci.* Hanc igitur prærogatiuam *hâc leg.* firmat Constantinus M. eo iure Apparitoribus Rectorum interdicto. Vndè iam apparet, hanc *legem* meliùs adhuc relatam iri in *Titulum, de Decuriis*: nisi quod *Titulus* ille propriè est de *Decuriis Vrbis Romæ.* Quanquam neque malè in hunc *Titulum* coniecta ea: *Officus* enim lucrum quoddam ex liberalibus causis aufertur. ¶ Quod Sanctionem eius attinet, similis est Honorij *l. vlt. eo tit.* ¶ Denique est hæc *lex* de earum numero, quibus officia actúsque distinguuntur, quibus id agitur, ne alij in aliorum actus inuolent, *C'est vn Reglement d'offices, & Estats*: Quà parte vetustatem, seu morem fidelissimum vetustatis, antiquitatem consuetudinem potissimum pro regulà spectari voluerunt Imperatores, vt in simili, *l. vlt de Decur. V. R. l* 4. *sup. de testamentis, seu l.* 18. *Cod. eod.* vid. & *l.*5. *sup. de Princip. Agent. in reb.*

¶ *De Lucris* PRINCIPVM *officiorum.*

11. * Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS & Theodosius AAA ad Seuerum P.V."

MOLVMENTA, ceteráque conpendia, quibus Magnitudinis" Tuæ Apparitio" sustinetur, neque his auferri sancimus, quibus pro eiusdem Officij liberalitate, conlata sunt, neque in eos veluti ex necessitate transferri futurà ætate permittimus, quos huiusmodi largitate vel præmio opinantur" indignos: modò, vt nihil ab" eo necessarij moris aut ordinis pandat" antiquitas, sed volentium potius fuisse doceatur, quam Principatus ipsius atque Administrationis, officium. Dat. Kal. Aug. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" *Seuerus* hic P.V. quoque dicitur hoc ipso anno in inscriptione *legis* 8. *inf. de Legatis*: (quæ tamen in subscriptione dicitur PP. Karthag & in corpore *legis* ostendit omninò Præfectum Prætorio fuisse) *legis* 4. *inf. de calcis coctorib.* in qua agitur de Calce Vrbis Romæ. *legis* 1. *inf de mendicantibus non inualidis*: quæ dicitur data *Pataui* Atenim hoc ipso pariter anno dicitur PP. Romæ: & *l.*13 *sup. de cohortalib.* Dat. *Med.* Quare & hic malim Præfectum Prætorio accipere.

" Principatus *inf. in fin.*

" Officiales scilicet admissa hîc ἐναλλαγῇ numeri sup. officij liberalitate.

" Id est ex hoc *ἄνω τοῦ.*

" *perdat.*

COMMENTARIVS.

DE PRINCIPIBVS officiorum seu Officialium est hæc *lex* Valentiniani Iunioris obscurissima, vel certè intricata maximè, de quibus suo *titulo sup. de cohortalib. Principib. &c.* qui scilicet officiorum primi gubernabant officia, vt dicitur *l.* 6. *sup. de Principib. Agentium*: vnde his administario

tribuitur *h. l.* & administratiuncula, *l. 10. sup. de cohortalib. Principib.* Nempe his Auctoribus & ordinantibus, Officiales mittebantur in munus & necessitates publicas, & priuatas, *l. 1. & 3. sup. de Princip.* exhibitio personarum siue his cuiquam Officialium mandari non poterat, *d. l. 3.* nulla executio sine adnotatione huius Principis vsurpatione officij concedi poterat, *l. 4. & 6. sup. de Principib.* &c. Hac igitur de causa officij totius volentis liberalitate, largitate, præmio; emolumenta quædam & compendia accipiebant, quibus sustinerentur, vt hæc *lex* singularis hanc in rem docet. Verùm, cùm hæc largitas seu liberalitas in necessitatem à Principibus istis verteretur, securi quo animo comparati essent erga Officiales, & in indignos quosdam hæc conlata fuissent, Valentiniano ad querelam super eâ re ad se perlatam visum *h. l.* non quidem auferri seu reuocari quæ conlata fuissent, verùm meræ *αὐτοκρατίας* hanc largitionem in posterum facere: sic vt meræ liberalitati id Principes adscriptum irent, More equidem & ordine antiquo durante; atenim volentibus nonnisi Officialibus, non vi ipsa officij Principatus seu Administrationis scilicet (quæ ratio hîc fuit) vt ita discerent Principes cum Officialibus moderatè agere. Nihil quippe est ad insolentiam hominum opportunius, præmij necessitate: quâ submotâ, sperata largitas in officio & ciuilitate quemque facilè continet.

¶ Notetur interim istud *sportulæ* genus, quod Officiales Principibus, id est, Primis in officio sua largiebantur: cuiusmodi sportulæ ab aliis gregalibus, Ducibus & primis in grege suo, datæ: cuiusmodi sunt stillaturæ Ducibus & Tribunis datæ à militibus; de quo vide *sup. tit. de erogat. milit annon. l. 28. 29. Nouellam Theod. 31.* Spartianum, *Adriano: & Pescennio Nigro.* Lamprid. *Alex. Seuero.* Libanium περὶ τῶν ἀγγαρειῶν, *p. 21.* ¶ Et hæc quidem de emolumentis Principum ex officialium aliorum præbitione. Alioquin iidem Officialium Principes, non hoc tantùm emolumenti genus consequebantur, verùm etiam ex missionibus Officialium, *Nouell.* Valentin. *inter Theodosianas 37.* Item ex introductionibus causarum, *l. 4. infr. de Princip. Ag. in rebus.*

DE CONCVSSIONIBVS ADVOCATORVM" SIVE APPARITORVM."

TITVLVS X.

XII. Cod. Ivst. LXI. De Lucris Aduocatorum & concussionibus officiorum siue Apparitorum. Concordant huic *Titulo*, duo præterea *Tituli*, scilicet *de superexactionibus*: & Tit. *ne damna prouincialibus infligantur.*

" Vide *l. 1. 2.*

" *L. 1. 2. 3. 4.*

PARATITLON.

Oncvssiones *Rubr. h. t. & l. 20. infr. de exactionib.* iniuriæ *l. 1. & 2. in fin.* deprædationes, *l. 3.* calumniæ, *l. 1. infr. de Aduoc. fisci*: cupiditates, *l. 1. sup. de exact.* prouincialium, *l. 2. h. t.* seu possessorum, *d. l. 20.* variæ diuersarum personarum, hoc *titulo* notantur & puniuntur: putà 1. *Aduocatorum* fisci, *l. 1. & 2. l. 1. infr. de Aduoc. fisci.* 2. Exactorum *d. l. 20.* (Ducenariorum, Centenariorum, *l. 1. h. t.*) 3. Compulsorum, *l. 3. & 4.* 4. Scholasticorum. 5. Officialium, quod præter solemnes & canonicas pensitationes multa à prouincialibus indignissimè postulare solerent, etiam in mansionibus, putà vt sibi & animalibus suis alimoniæ sine pretio ministrarentur, *l. 2. h. tit.*

¶ In hos omnes censuram suam non vnâ ratione exeruerunt Imperatores, Constantius M. *l. 1. h. t.* Constans, *l. 2. h. t.* Honorius, *l. 3. 4. h. t. & d. l. 20.* Ac nominatim per Africam, quò pertinent omnes *huius tituli leges*, & *d. lex* 20. Igitur Iudicibus præcipitur, vt prouinciales tueantur, nec iniurias illa inultas transire permittant, *l. 2.* Contrà, in hos conuictos in deprædatione velint competenti seueritate vindicare, *l. 1.* Inconsulto etiam Principe eos pœnam subire competentem, *l. 3.* ab his sublata prouincialibus restitui, *l. vlt.* (in quadruplum, si exactores quid diripuerint, *d. l. 20.* vbi dixi:) quin & capitali pœnæ illicò subiici, *d. l. 20.* Imò *Compulsores* nominatim propter frequentes eorum deprædationes necquicquam repressas, sublati per Africam penitùs, *d. l. vlt.*

1.* Imp.

I. *Imp. CONSTANTINVS A. Proc." Africæ.

SI quis se à Ducenariis, vel Centenariis, ac" præcipuè fisci Aduocatis, læsum esse cognoscit, adire Iudicia", ac probare iniuriam non moretur, vt in eum qui conuictus fuerit conpetenti seueritate vindicetur. Dat. VI. Id. Nouemb. Triueris. Acc." XV. Kal. Mart. Carthagine", Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS. [315]

NOTÆ.

" *L. 1. Cod. eod. tit.* Iungenda autem huic, *lex 1. inf. de Aduocato fisci*. Imò etiam, vt autumo, *lex 2. infr. de annon. & tribut. & lex 1. infr de exactionib.*
" *Æliano* Proc. Africæ. Ita supplendum hoc ex *d. l. 1. de Aduoc. fisci*, vt etiam habetur *Cod. Iust.* De hoc *Æliano* dicam ad *d. l. 1.*
" *Vel à fisci Aduocatis* ita *Cod. Iust.* omissis illis, *ac præcipuè*.
" Id est iudices. v. *Gloss. Th.*
" Hinc supplenda subscriptio *d. legis 2 de Aduocat fisci.*
" *Karthagine* PC. Africæ consistebat, vid. vel *Saluianum*.

COMMENTARIVS.

EXACTORVM (quorum numero fuère Ducenarij & Centenarij, quorum fit quoque mentio *l. 1. 9. infr. de exactionibus* : & *l. 8. sup. de rigentib.* quibus locis dixi) & AVVOCATORVM fisci concussionibus occurrit Constantinus M. *hac l.* quæ pars est prolixioris Constantinianeæ constitutionis, ex quâ superest quoque *lex 1. infr. de Aduocat. fisci.* Imò (vt ipse existimo) quoque *lex 2. infr. de annonâ & trib. & lex 1. inf. de exactionib.* quæ proinde omnes huic *legi* coassandæ veniunt, quia & argomento quoque respondent. ¶ Ergo Constantinus *hac l.* læsis animum dedit concussores accusandi : Iudices verò seueriter in eos vindicare iubet tùm *hac l.* tùm *d. l. 1. de exactionib.* quibus verbis capitalem pœnam indicari puto : de quo dixi *ad l. 1. inf. de superexact.* ¶ Et præcipuè quidem in *Aduocatos fisci*, quibus etiam pœnam comminatur vel fisci causam prodentibus, vel fisci obtentu priuatis calumnias nectentibus, *d. l. 1. inf. de Aduocatis fisci*, vbi plura. Quâ parte Constantinus fisci sui non magis vtilitati consultum iuit, quàm prouincialium securitati aduersùs inanem fisci obtentum. Apud quem Principem cæteroquin (quod ipse profitetur, *l. 2. inf. de Aduocat. fisci*) potior priuatorum causa fuit quàm fisci tutela. Atque eò pertinet, quod hîc ait, *ac præcipuè fisci Aduocatis* : quæ verba, *ac præcipuè* Tribonianus omisit.

II. *Imp. Constantius A." Eubolidæ v. c. Vicar. Africæ.

PRÆTER sollemnes & canonicas" pensitationes, multa à Prouincialibus Afris" indignissimè postulantur ab Officialibus, & Scholasticis, non modò in Ciuitatibus singulis, sed & Mansionibus": dùm ipsis & animalibus eorundem alimoniæ sine pretio ministrantur. ¶ Nec" latet Mansuetudinem nostram, sæpissimè Scholasticos vltra modum, acceptis honorariis, in defensione causarum omnium, & annonas & sumptus accipere consuesse; quibus tantis conmodis fulti itinere" suam auaritiam explere nequeunt. ¶ Prouinciales itaque cuncti Iudices" tueantur, nec iniurias" multas transire permittant. Dat. III. Kal. Iul. Leontio & Sallustio CONSS [344.]

NOTÆ.

" *Lex 2 Cod. Iust eod.*
" Addendum & *Constantis* nomen.
" *Canonicæ* pensitationes.
" Abest à *Cod Iust.*
" De *Mansionibus* dixi.
" Tota hæc sententia abest à *Cod. Iust.*
" Malim *interim*, pro intereà, nihilominus, vel pro interdum.
" Africæ, qui sub diœcesi Vicarij Africæ fuere.
" Concussiones.

COMMENTARIVS.

OFFICIALIVM, vt & SCHOLASTICORVM concussionibus per Africam pariter occurrit *hac l.* Constans. Imp. (cui sane in partitione Imperij, ac maximè fratre cæso, *Africa* cesserat) Iudicibus seu Rectoribus prouinciarum prouinciales tueri & concussiones punire iussis. ¶ Duo porrò vt concussorum, ita & concussionum genera *hac l.* nominatim perstringuntur. Primum est *Superexactionis* crimen : nempe quod *Officiales* ad exactiones missi (de quo ad *tit. de exactionib.*) multa præter solemnes & canonicas pensitationes à prouincialibus exigerent, de quo alioquin in commune, superexactionis crimine, *inf. tit. de superexactionib. lib. 11.* ac speciatim, quod *alimonias*, id est, annonas

nas sibi, & animalibus suis sine precio, seu gratuitò à prouincialibus indignissimè postularent, & ministrari vellent; idque non tantum in ciuitatibus, sed etiam in mansionibus. Quo concussionis genere, & alia damna prouincialibus infligere soliti, xenij & munusculi obtentu, de quo *l. vn. infr. ne damna prouincialibus infligantur*, vbi de huiusmodi exquisitis concussionum nominibus plenè dixi.

§ Alterum concussionis genus est, quod à *Scholasticis* exercebatur: de quibus ipsis priùs videndum est: Sanè vel ex *hac l.* apertissimè liquet, quinam ij fuerint; nempe non alij, quàm Aduocati, qui defensionem causarum in se suscipiebant, & eo nomine honoraria accipiebant. Augustinus quoque id ostendit, *tractat. 7. in Ioannem*: *Qui habent causam & volunt supplicare Imperatori, quærunt aliquem Scholasticum Iurisperitum, à quo sibi preces componantur*, &c. Qui in *Concilio Sardicensi can. 10.* [vel 13.] *Scholasticus de foro* dicitur, vbi prohibetur diues vel Scholasticus è foro Episcopus fieri, nisi functus prius munere Lectoris Diaconi & Presbyteri: eum Zonaras interpretatur τὸ περὶ λόγους σχολάζοντα: alius ad verbum σχολαστικὸν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς. Ita qui à Patribus Africanis in *Concilio Carthaginensi* (quod habitum A.D. 407. seu *Canone 97. Codicis Africani*:) *defensores Scholastici* vocantur in actu vel munere defensionis causarum, eos Interpres Græcus ἐκδίκους σχολαστικοὺς vertit: & Honorius Imperator *l. 38. infr. de Episcopis*, rescribens ad illam ipsam Episcoporum postulationem, vno verbo *Aduocatos* vocat. Macharius quoque, *homilia 15.* Scholasticum δικολόγον interpretatur ὥσπερ γίνεται σχολαστικὸς ὅλον τῶν δικολόγων ἀρχάριος καὶ ἔσχατος, quo loco ἀρχάριος pro nouitio, Hesychio teste. Videndus idem Macharius rursùm *homil. à 16. p. 352* Huc seuio & Agathias Scholasticus dictos: de quo vide Suidam; nam & ipse de se *lib. 1.* τυχ...ῶ τὰ ῥωμαίων νόμιμα καὶ αἱ τῶν δικανικῶν ἀγῶνας: & *lib. 3.* ἐγ...ὅμιλος ἐν τῇ βασιλείῳ στοᾷ βιβλίδια πολλὰ δικῶν ἀνάπλεα καὶ πραγμάτων ἐξ ἑωθινοῦ μέχρι καὶ εἰς ἥλιον κτ...δαιμονιστοῦ καὶ αὐτοῦ... In *Epigrammate* quoque ad *Silentiarum*.

——————————— ἄλλυμαι

εἴργουσιν ῥυθμῶν πλόθι δέρκεα

Synesius quoque *ad Domitianum Scholasticū* scribens *ep. 155.* eius munus satis inculcat, cùm ei defensione cuiusdam mulieris iniuriam passæ & pupilli simul iniungens, ὅρα τοίνυν inquit, ὅπως ἐπαμυνεῖς τῇ γυναικί. Id est. *Quamobrem vide vt mulierem defendas.* & *ep. 156.* τὰ δίκαια χρῄζει συμμάχων, καὶ χρηστοὶ αὐτοὶ βοηθοῦντες αὐτοῖς εὐδαίμονες τοῖς ὀρθῶς ἔχουσι συμπονοῦντες, ἀλλ' ἔμελλον δή σε τούτων προστάτην γενέσθαι τῷ ἀμύνοντι καὶ τέχνῃ. Id est. *Iusta desiderant adiutores: & hi quidem qui his opitulantur, beati, vtpote qui rectè se habentibus collaborent. Quare delegi te horum defensorem, & animo & arte patrocinaturum.* Idem quoque *fine ep. 105.* Scholasticorum meminit loco alioquin satis obscuro. ἐχρῆν δὲ τοὺς τῆς σχολαστικῆς εἰδέναι ταῦτα καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἐξαγγεῖλαι. Quo quidem loco id vult Synesius, velle se detrectandi à se Episcopatus causas, quas eâ epistolâ enarrauerat, & ad Theophilum Episcopum Alexandrinum perferri, & ad Scholasticos inquam, id est Aduocatos, Defensores Ecclesiarum & Ecclesiasticarum rerum, de quo Scholasticorum genere dicam plenè ad *l. 38 inf. de Episcopis.* Eodem sensu Helpidium Scholasticum accipio apud Leontium M. *de Sphærâ*: Imò & apud Basilium *ep. 201.* Extant & quatuor Theodoreti epistolæ ad *Scholasticos* istos purà *ep. 10. 21. 46 126.* quarum priore omnium apertissimè describit & insinuat quænam horum professio fuerit: τὴν ῥητορικὴν τιμῶσι τέχνην ἐν τῷ δικανικῷ κατακοσμεῖ βίον: ἵνα τοῖς δικαίως ἀδικουμένοις βοηθεῖν συνηγορῶν: mox καὶ λόγων πλοῦτον συνεργὸν καὶ τῷ τῆς νόμων ἐπιστήμης μετουσίᾳ, &c. Extant & complurimæ Isidori Pelusiotæ epistolæ.

§ Concussio igitur Scholasticorum seu Aduocatorum duplex hæc in Africa notatur *hac leg.* Primò (quod Officialibus, vt dixi, commune est,) quod sibi & animalibus suis à prouincialibus ministrari sine pretio postularent alimonias: idque non in ciuitatibus tantùm, sed & in mansionibus: De quibus iam *suprà*. Quod quidem accipiendum videtur de Scholasticis seu Aduocatis publicas causas tractantibus, veluti Ciuitatum, Templorum, Ecclesiarum, (de quibus postremis dixi ad *l. 38. infr. de Episcopis*: & *l. 46. inf. de Decurionibus*:) Nam & hic iunguntur Officialibus: & quo alioquin obtentu, sibi & animalibus suis annonas exigere potuissent? Et de mansionibus hîc agitur, & de animalibus, ac proinde de Scholasticis ex vno loco ad alium pergentibus officij ergo. Certè ex *l. 189. inf. de Decurionibus* Aduocatis peregrinationis onus impactum: vbi vide quæ notaui.

Secunda concussio est, quod vltrà modum *honoraria* acciperent pro defensione causarum singularum, idque in Annonis & in sumptibus; vbi *sumptuum* appellatione pecunia propriè intelligenda videtur, vt apud Græcos ἀνάλωμα Donatus ad *Terentij* illud, *hunc sumamus idem. Non accipiamus*, inquit, *sed impendamus & consumamus; vndè & sumptum dicimus pecuniam.* Idem ad Phormionis Actum 1. sc. 1. *Nam & plagam, damnum, & sumptum sanguinem nostrum dicimus*, qui anteà dixerat, *& res sanguis noster dicitur.* Ita & Spartianus, *Hadriano p. 4. Fœminas nonnullas ad sustentandam vitam sumptibus iuuit*: vbi rectè CL. Salmasius interpretatus est pecuniam, non alimenta, vbi & hanc ipsam legem allegat: Eodémque trahit rectè *Paulini* illud in *vitâ Ambrosij*: *dando sumptus, vel alia quæ erant necessaria.* Eodem sensu apud Senecam 2. *de benefic. 10. Ne hæc quidem confitenti deesse sibi* IN SVMTVM *ad necessarios vsus, cùm clàm succurrendum iudicasset, puluino eius ignorantis sacculum subiecit.* Eodem sensu *sumptum diurnum* exercere, & quæstum diurnum exercere, & pecuniam colligere ex mercedibus operæ diurnæ. Ergò id *hâc l.* Aduocatis vitio vertitur, quod Honorarij nomine *vltrà modum* & annonas & pecuniam à Clientibus exigerent, hisque tantis commodis solti interim vix auaritiam suam explere possent: cui rei intercedere iubet Imperator Iudices. § Quarè non admittenda est Viri docti Metillij obseruatio, *lib. 5. c. 25.* qui censet eo nomine Imperatorem *h. l.* Aduocatos perstringere, quod acceptis honorariis à clientibus, nihilominùs annonas & sumptus acciperent è fisco; atque inde colligit, ad hæc vsque tempora permansisse eum morem, quo Aduocatis qui gratis agebant, annonæ dabantur è fisco. Neque enim (vt omittam alia) *hac l.* honoraria ab annonis & sumptibus, separantur: Verùm eo nomine perstringuntur Aduocati, quod honorariis acceptis, id est, honorarij nomine, & annonas & sumptus, id est, pecuniam acciperent *vltra modum* à clientibus. De Aduocatorum alioquin concussionibus dixi semel ad *l. 1. sup. de postulando.* In eos est quoque prolixus excessus Am. Marcellini, *lib. 30.*

III.* Impp.

III.* Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Pompeiano" Procons. Africæ.

QVOTIENS Conpulsor arguitur in deprædatione conuictus, non consultâ Clementia Nostra, pœnam subeat legibus conpetentem. Dat. Prid. Kal. Ian. Med. Stilichone & Auriliano" CONSS. [400.]

NOTÆ.

* *Lex* 3. *Cod. eod. tit.* Iungenda huic *lex* 27. *infr. de susceptorib.* & *lex* 28. *inf. de annona & tributo.* Imò & *lex* 2. *infr. ad Leg. Iul. de ambitu* : *lex* 166. *infr. de Decurionib.* *lex* 18 *infr. de lustrali collat.* Tandem & *lex* 60. *infr. de Decur.*

" *Pompeianus* Proconsul Africæ sub Honorio. vid. *Prosopogr.*

" *pro Aureliano.*

IIII.* Impp. HONORIVS & Theodosius AA. Euchario" Procons. Africæ.

VNIVERSA Conpulsorum genera ex Africanis prouinciis constituimus esse pellenda, his videlicet restitutis, quæ forsitan per temeritatem" sustulerant. Dat. VI. Id. Aug Rau. DD. NN. Honorio IX. & Theodosio V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" *Eucharie* huic PC. Africæ complures aliæ leges hoc anno inscribuntur : vid. *Prosopogr.*

" Temeritas de deprædatione *hic*, & de vi omni, seu violentia, *l. 2. de suffrag.*

COMMENTARIVS.

DE COMPVLSORVM, id est, Exactorum, qui, expleto solutionis tempore, ad compellendos prouinciales exigendósque mittebantur, quos Græci ἐκβιβαστὰς dixerunt, (de quibus plenè semel agam ad *l.* 34. *infr. de annonâ & tributis* :) concussionibus, sunt hæ duæ Honorij Imp. Constitutiones; quarum priore modus eorum cupiditati & concussioni ponitur : posteriore verò cùm iam ampliùs teneri non possent, Compulsores omninò abolentur. Et quidem per Africam, non tantùm proconsularem, verùm etiam per alias prouincias Africanas : Quæ exactorum concussionibus maximè subiacuerunt (vtpotè [illegible]de, sic vt dicam, seu Imperatore remotæ, interiecto æquore, de quo mox) Quæ causa quoque est, cur omnes *huius tituli* leges *ad Africam* pertineant.

§ De duabus his *legibus* ordine videndum est. Ergo Honorius Imp. Compulsores in deprædatione conuictos puniri vult à Rectoribus prouinciarum inconsulto Principe, *lege* 3. *h. t.* Quæ pars est prolixioris constitutionis Honorianæ, vnà cum illis omnibus quas in *Notis* cumulaui, quæque proinde huic coaßandæ veniunt, quæ emissa sunt ad Africanorum querelam & Legationem Mecilio Legato misso, vt ostendit ex earum *legum* numero *lex* 166. *inf. de Decurionibus.* Inter cæteras porrò querelas aliquammultæ rem Tributariam respexêre, quâ Africani non vnâ ratione atterebantur : partim Susceptorum & Tabulariorum fraudibus, quò pertinet *d. l.* 27. *inf. de Susceptoribus*; partim immunitate Potentiorum, quò spectat *d. lex* 28. *inf. de annona & tributis* : & *d. lex* 18 *inf. de lustrali collat.* quæ *leges* omnes huic, vti dixi, coniungendæ sunt, & argumenti etiam similitudine pariant. Tandem & Compulsorum deprædationibus, de quo est hæc *lex* 3. Ergo cùm compulsorum deprædationibus Afri vexarentur, & per Legatum de eo questi apud Honorium fuissent, Honorius rescripsit, deinceps super compulsorum deprædationibus querelas ad se amplius non deferendas, verùm ilicò pœnæ eos à Rectorib prouinciarum subiiciendos. Quod quidem & aliàs statutum, vbi ilicò quem supplicio subiici publicè interesset : sic vt huc non male aptari posset, quod aliàs in præruptâ seditione & abrupto periculo dici solet; primò puniendum, deinde rescribendum : sæpè scilicet relationis morâ & rescripti expectatione Iustitia eluditur : & verò hic cummaximè eludi poterat, interiecti æquoris tractu, vt loquitur lex........ Idque comprobat exemplum Tripolitanorum apud Ammianum Marcellinum *lib...p...* Hinc interim ad praxin colligimus, Rectoribus prouinciarum seu Iudicibus ordinariis iurisdictionem competere etiam in eos, qui extra ordinem ex Comitatu Principis in prouincias mittuntur, peccantes.

§ Et hæc quidem de priore *lege* & remedio aduersus Compulsores : verùm quia nec quicquam hi reprimerentur, portóque prædas suas & concussiones peragerent, visum Honorio eos penitùs ex Africâ submouere, *hac l. vlt.* Quos tamen stetisse porrò docent *lex* 187. *inf. de Decurion.* *lex* 34. *inf. de annona & tributis.* Certè vniuersâ Præfecturâ prætorianâ Italiæ posteà submoti, *Nouella Maioriani* 4. At Anastasij Imp. constitutione *l. vlt. C. de exact. tribut.* inductum, vt Compulsores non prouincialibus ipsis, verùm Iudicibus eorúmque officiis & canonicariis imminerent. Iustiniani tandem constitutione sublati sunt penitùs *Nouell.* 128. Quomodo & hic ab Honorio pelli iubentur : Repetundarum tamen lege prius exercitâ, id est, restitutis priùs quæ ab ipsis ablata. Alioquin:

Quid enim saluis in fama nummis?
Et vbi victrix prouincia plorat?

NE QVID PVBLICÆ LÆTITIÆ NVNTII EX DESCRIBTIONE, VEL AB INVITIS, ACCIPIANT.

TITVLVS XI.

Titulus hic, velut boni ominis claudit Codicem *Iustin.* vbi ita plenior extat: *Publica lætitiæ, vel Consulum nunciatores, vel insinuatores Constitutionum, & aliarum sacrarum vel Iudicialium literarum, ex descriptione vel ab inuitis ne quid accipiant immodicum.* Cæterùm rectè superioribus duobus de *lucris Officiorum*, & de *concussionibus Aduocatorum siue apparitorum*: optimè cohæret, velut eodem pertinens.

PARATITLON.

PVBLICÆ LÆTITIÆ *Rubr. & l.* 2. faustorum nunciorum gaudia, *l.* 3. putà victoriæ, *l.* 2. 3. *&* 4. strages hostium, *d. l.* 3. Triumphi Principum, *d. l.* 3. prospera Principum, *l.* 4. bella cùm definebant *l.* 4. compositæ pacis tranquillitas, *d. l.* 4. Item cùm nouorum Consulum nomina, *l.* 2. seu anni exordia certis inchoanda Consulibus essent, *l.* 1. siue, consulatus essent quos gesturi erant ipsi Principes, *l.* 3. honórque fastis datus esset Regalium trabearum, *l.* 4. siue Consulatus aliis delatus à Principe fuisset, *d. l.* 3. Ea per terrarum orbem, *d. l.* 3. prouincialibus, *d. l.* 3. *& l. vlt. h. t.* per prouincias, *l.* 1. gratulationis ergo, *l. vlt. h. t.* nunciari solebant, *l.* 1. 2. 4. perferebantur, *l.* 2. 3. efferebantur, *l.* 4. intimabantur, *l.* 3. disseminabantur, *d. l.* 3. vniuerso orbi inlucescebant, *l.* 1. *sup. de Veteranis*, missis nuntiis, *Rubr.* seu Indicibus, *d. l.* 4. quin & Edictis, *d. l.* 1 *sup. de Veteranis*. ¶ Sed & Sacri vultus inhiantibus quandoque populis inferebantur, *l.* 4. per quosdam gerulos, *d. l.* 4. Quod cum fieret, soliti hi Nuntij, Indices, Geruli, gratulationis nominè, *l. vlt.* à prouincialibus, etiam tenuioribus *l.* 1. pauperibus, *d. l.* 1. inuitis, *Rubr. & l. vlt.* necessitate, *l.* 1. sportulas quasdam, *l.* 1. *&* 3. velut legitima munera, *l.* 1. specie conlationis, *d. l.* 1. ex descriptione, *Rubr.* descriptione factâ pro capitatione aut iugatione, *d. l.* 1. ex conlatione, *l.* 2. ex indictione viritim dissolutâ, *d. l.* 2. 3. ex adscriptione, *l.* 1. factâ per Rectorem prouinciæ, *l.* 1. 2. 3. 4. (vtpote ad quem Indictionum cura pertineret) exigere, *l.* 2. *& vlt.* exprimere, *l.* 1. postulare, *l.* 2. accipere, *Rubr. & l.* 4. Id quod Imperatorum constitutionibus sæpè inhibitum: putà à Valente, *l.* 1. à Valentiniano Sen. *l.* 2. 3. Theodosio M. *l.* 4. *&* 5. Ne scilicet tenuiores & pauperes adscriptione facta quidquam sportulæ nomine conferre tenerentur, *l.* 1. *h. t.* ne ex miseris pretium gaudiorum quæreretur, *l.* 4. seuerissimâ etiam pœnâ Rectoribus prouinciarum eorúmque Officiis impositâ, *d. l.* 1. 2. 3. 4. Et accipienti quoque infamiæ & fortunarum, *l.* 4.

¶ Sponte sanè, *l.* 2. seu arbitratu suo, *d. l.* 1. ex arbitrio suo, *l.* 3. Honoratis tantùm, *l.* 2. 3. seu viris per prouincias emerito honore pollentibus, *d. l.* 1. Curialibus item *d. l.* 1. qui in vrbibus suis eminentes erant, *l.* 3. quantum mens cuiusque tulisset, *d. l.* 3. *inf.* tribuere aliquid, *l.* 1. seu largiri, *d. l.* 1. 3. offerre, *l.* 2. dare, *d. l.* 2. iidem Imperatores concesserunt.

---

1. Impp.* Valentinianus & VALENS AA. ad Eugrammimum."

CVM anni exordia certis inchoanda" Consulibus" nuntiantur, à tenuioribus *sportulæ*" specie" conlationis necessitas separetur, ne" scilicet describtione factâ pro capitatione" aut iugatione quicquam hisdem" veluti legitimi muneris" exprimitur." ¶ Iubemus" tamen, vt Viri per prouincias emerito" iam honore pollentes, prætereà Curiales, (quos" his, gradus honore, & in conlationibus

bus honestate functionis, conuenit esse finitimos) arbitratu suo tribuant, quantum putauerint largiendum ¶ Porrò" tenuioribus ab hac sorte iniuriosæ necessitatis alienis. Quod quidem interdicti seueritate fieri vetamus in posterum, vt Rectores prouinciarum vicenis auri libris, porrò" officia quadragenis constituamus esse multanda, si quicquam pauperes hac" adscribtione præbuerint, vel his extorqueri quicquam passi fuerint, aut æque quos contra vetitum fecisse cognouerint, taciturnitate alicuius dissimulationis aboleuerint. Dat. XVII. Kal. Ian. Constp." Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Eugrammimy* huius vel *Eugrammimi*, nulla alibi mentio mihi occurrit: Præfectum Prætorio fuisse quis colligat ea eo, quòd Rectorum prouinciarum *in ea l.* mentio fit, qui vtique sub dispositione Præfecti Prætorio erant.
" De hoc ipso igitur *l.* 2. 3 4 *inf.*
" *Consules* annum inchoare, *aperire* dicti.
..... quæ ad *l. vn. sup. de oblat. votor.* Pacatus Panegyr. *consul creatus habiturus est nomen annus.* Saluianus *lib.* 6. *Qui annis nomina tribuunt & à quibus anni ipsi exordium sumunt.* Sidonius ad *Anthemium* COS. *Annum pande nouum Consul.* Cassiodorus 2. *var.* 1. *Felix à Consule sumat annus auspicium*; vide & elegantem Cassiodori formulam *lib.* 6. *var.* 1. Plura non addo.
" *Sportularum* harum mentio quoque *l.* 3. *inf* sic & sportulas vocabant, quas noui Magistratus veluti Consules amicis mittebant, de quibus *l.* 1. *inf. de expensis ludor. Legitimum munus* mox vocantur.
" Id est pro modo possessionum, vide *Gloss Theod.*
" Nuncijs: qui tamen *suprà* non nominantur.
" *Legitimum* munus hic & *l.* 3. *inf* munus sportula *suprà* & *d. l.* 3.
" *&. exprimatur*, nisi hunc locum integrum ita emendemus: *nec liceat ab hisdem, &c. exprimi.*
" *Indulgentes tamen*, vel, Non *inhibemus tamen.*
" Honorati, *l.* 2. 3. *in f h. tit.* de quibus dixi semel ad *l.* 1. *sup. de off. iud. ciuil.*
" Porrò, id est deinceps.
" Fortè *horum.*
" Non est hæc vox, quod censebat nonnemo, inducenda.
" Hinc apparet hanc legem, *Valentem* Authorem habere.

II. *Idem AA. Prouincialibus" salutem dicunt.

SI quando Victoriæ", si quando lætitiæ publicæ nuntiantur", vel nouorum Consulum" nomina perferuntur, conlationi nullus locus, nulla sit licentia: nihil quisquam exigat, nihil audeat postulare. ¶ Si quis verò Honoratorum" sponte quid offerre voluerit, id tantùm rectè dandum iudicamus. ¶ Cæterùm quidquid expostulatum, quidquid fuerit indictum, Rector quidem prouinciæ eius in qua res ita gesta erit, duplum quod indixerit, quod...... coëgerit, ex suo fisci viribus pendet: Officium autem quadrupli summam pro eadem necessitate persoluet. Dat. 3. Id. Ian. Med.". Valentiniano & Valente AA. CONSS. [365.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Quibus?
" Vide & *inf l.* 3. & 4.
" De his Victoriarum *Nuntiationibus* vide & Idacianos fastos, A. 379. 380.
" De hoc ipso agitur *l.* 1 *sup.* & *l.* 3. 4. *inf.*
" Vide & *l.* 1 *sup.* & *l.* 3. *infr.* Hâc *honoratorum* appellatione hic Curiales comprehendi videntur: arg. *l.* 1. *sup.* & *l.* 3. *inf.*
" *Valentinianum* huius *leg.* Auctorem esse hinc apparet.

III. *Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Mamertinum PP.P."

SI quando faustorum nuntiorum gaudia Prouincialibus intimantur", quotienscunque quid per terrarum Orbem disseminatur, seu militum inlustres Victorias", seu strages hostium", aut nostri Triumphi perferuntur, vel hi quos geremus, aut deferimus Consulatus, nulli" publicâ distributione & arbitrio Iudicis munera, quæ vocant *sportulas*", deputentur. ¶ Ceterum si quis Iudicum vim decretorum nostrorum violauerit, eius rei quæ viritim distributa fuerit & coacta, duplicem pœnam subibit, aut" Officium quoque" ei paruerit, in quatuor partibus multa exaggerata constringat. ¶ Honorati" vero & Vrbibus suis eminentes" ex arbitrio suo, quantum mens tulerit, largiantur. Missa" à PP ô. die Id. Febr. Med. Valentiniano NB. P. & Victore CV. CONSS. [369]

NOTÆ.

" Abest hæc quoque *lex* à *Cod Iust.*

" *Mamortinus* sub Valentiniano Imp. PP. Italiæ, Illyrici Africæ, quod Ammianus Marcellinus diserte scribit *libr. 26. p. 339.* De vrbe Româ testis *lex 1. sup de Equ dign. lex 2.4. inf de annonis ciuica* · de Italia, lex 1. *inf. quibus equorum vsus* & *l. 9. infr. de annon. & tribut.* de suburbicariis regionibus *d l. 9. de annon. & trib.* de Africâ. *l. 1. sup. de milit veste: & l. 4. infr. de susceptoribus.* Mihi tamen non fit verosimile, hoc Anno eum Præfectum Prætorio fuisse: Itaque malim, *ad Probum PP.*

" Id est significantius. v. *Gloss.*

" ✠ *Victoria*, vide & *l. 2. sup. & l. 4. h t.*

" Vide & *l. 1. sup.*

" Veluti Alemannorum, cum quibus res fuit hoc tempore Valentiniano in Galliis: vide *librum* Ammiani Marcellini 28.

" Nuncia.

" ✠ *At officiam quod*: vel *quoque quod.*

" Vide & *l. 1. 2. sup.*

" *Eminentes* in vrbibus suis, id est Curiales, vt *l 1. sup.*

" Notanda hæc subscriptio: quæ indicat, acceptam antea à Præfecto P. constitutionem, *ab* eo hoc die ex vrbe Mediolanensi (vbi Præfectus P. erat) missam per prouincias. Ita scilicet solitæ mitti, emitti Principum constitutiones & Edicta à Præfectis Prætorio. Quare non est viri docti emendatio admittenda, qui voculam, *à*, expungebat.

COMMENTARIVS.

Prius quàm Legum istarum Interpretationem adgredior, sternenda hic sunt loca seu testimonia quædam exterorum Scriptorum in hoc ipso argumento de Indicibus, seu de *Nunciis publicæ lætitiæ* seu *Euangelÿ*, eorúmque luctis, de quibus est hic *Titulus.* Spartiani primùm locus prodeat, *initio vitæ* Adriani: *Traiano*, inquit, *à Nerua adoptato, ad Gratulationem exercitus missus, in Germaniam superiorem translatus est: Ex qua festinans ad Traianum, vt primus nuntiaret excessum Neruæ, à Seruiano sacris vitio diu detentus, fractóque cõsultò vehiculo tardatus, pedibus iter faciens, eiusdem Seruiani beneficiarium antevenit.* Duo quoque loca insignia de his occurrunt apud Libanium. Prior est in *orat. pro Aristophane Antiochia habita ad Iulianum Imp.* A.D. 361. p. 213. ὁ δὲ, ὢν ἤδη στρατιώτης, σώματι μὲν ἀπείρῳ τοιούτων πόνων, διῆλθεν ἐφ' ἵππων πολλάκις τὴν οἰκουμένην εἰς τοὺς ἐπείγοντα τῶν χρειῶν διαφερόμενος τάχος, καὶ οὐδὲν ὧν ἦν ἀνάγκη θᾶττον μαθεῖν, βραδύτερον ἀκῆκοε τὴν τοῦ δὲ μέλλοντος Κωνστάντιος ... ὅπως συνεστηξῖεν κατὰ σπουδήν: ὃ καὶ αὐτὸ τοῦ σπεύδειν σημεῖον. ἐπαινούμενος δὲ τῶν πόνων τὰ προτεινόμενα κέρδη διεωθεῖτο: καὶ οὐκ ἔστιν ὅστις ἐπιδείξει τοῦτον ἐπὶ ἐπιμελητὴν ὁρίων, ἢ ἄγγελον ὑπάτων, ἢ νίκης μηνυτήν, ἢ ἄλλο τῶν τοιούτων ὑπηρετηκότα οὐδὲ, ὃ τὰς μὲν πόλεις ἀπόλλυσι: τοὺς δὲ δοκοῦντας ὑπηρετεῖν μετ' ἁμαξῶν χρυσοῖ ἀγωγῶν ἐποίει. Id est, *Hic verò cùm iam Miles esset, corpore quidem eiusmodi laboribus inexperto, emensus sæpè est equis totum orbem, temporum necessitate vrgente quàm velocissimè, neque eorum quæ citò addisci necesse erat, quidquam serius propter cunctationem Constantius audiuit: nisi fortè contritus esset concidendo, quod & ipsum festinantis indicium est. Quin collaudatus ob labores, propositos quæstus spreuit: Neque quisquam est qui probare possit, eum aut limitum Curiosum aut Consulum nuntium, aut victoriæ Indicem, aut tale aliquod aliud ministerium obiisse, quod ciuitates quidem profligabat. Eos verò qui ministrare videbantur cum vehiculis auro onustis dimittebat.* Alter locus est in *Epitaphio Iuliani*, p. 305. vbi de Legum seu Edictorum nonciis agens ait, καὶ τούτους οἱ κομίζοντες τοὺς νόμους, καὶ πολλὰ ἕτερα γράμματα, τὰ μὲν οὐ χείρω, τὰ δὲ καὶ βελτίω, τοσοῦτο ἀπεῖχον τοῦ μισθὸν ἐπὶ τούτοις αἰτεῖν, ὥσθ' ἐκείνων διδόντων οὐ προσίεντο· πρὸς τὸ ὅπλον κίνδυνος τοῖς οὐ καλῶς λήψεσθαι χρῆ ... εἰληφότα λαθεῖν ἐκ ... δίκην ... ἀγαθοῦ βασιλέως οὐ κατισχύοιτο δόξα τῇ τῶν ὑπηρετούντων κακίᾳ. id est, *Cæterùm qui leges has perferebant & multa alia* [Principis] *Edicta, quædam verò nihilo inferiora, nonnulla etiam meliora, tantum abstinuerunt à mercede pro his petenda, vt vltro etiam datas non admitterent: adeò, periculum imminebat inhonestè quid accipienti, perspicuumque erat non posse fieri vt is qui accepisset lateret pœnamque dare necesse erat: sic boni Imperatoris gloria non dedecorabatur ministrantium malitiâ.* Qui quidem postremus Libanij locus pertinet nominatim, ad Nuncios quatumcunque sacrarum literarum, ὑπὸ τῶν ἐμφανιζομένων θείων ῥημάτων ἢ γενικῶν προσταξέων, de quibus est *lex 2. Cod. Iust. Publicæ lætitiæ vel Consulum nunciatores, vel insinuatores constitutionum & aliarum sacrarum literarum ex descriptione, vel ab inuitis ne quid accipiant immodicum*: & *lex 26. §. 2. Cod. de Episcopali audientia.* Est & tertius hic de iisdem Nunciis Libanij locus, *epist. ad Richomerem*, incipit τῷ ἡμέρας. ... εὐαγγελίας ἥκουσι. σὺ μὲν γὰρ ἐργαζόμενος ... τὰ ἆθλα ... ἐναντίως ... ὑμεῖς δὲ παρ' ἀγγέλων ἀκούοντες τὰς νίκας, ἔχαιρον ... ἀλλὰ μεθ' ὅλης τῆς πόλεως, &c. Est & de his Themistii locus *orat. 13.* ... οἱ ἄγγελοι εὐαγγελίζοντες τὴν πανήγυριν. Porrò *Euangelÿ* vox hâc in re propria, quâ vsus iam olim Cicero *ad Atticum.* Quare (quod Contius rectè monoit) potuit hic *Titulus* vno verbo inscribi περὶ εὐαγγελίων. Ad hos publicæ lætitiæ seu Euangelij nuncios & Apostolos respicit *Euangelÿ* vox, quæque de eo prædicantur in sacra Scriptora quamplurima: & quidem frequentissimè apud D. Paulum Apostolem qui sæpè ostendit (& quidem in Præfationibus Epistolarum suarum) quanto excellat Euangelium Saluatoris nostri, mondanis: nempe, Euangelium istud seu publicæ lætitiæ nuncium & Apostolatum, non ab homine seo Imperatore orbis, scilicet Romani, proficisci, verùm à Deo: non subitanei casus alicuius nuncium esse, sed diu moltúmque expectatum: non de regno mundano, vel filio Imperatoris nato, sed de regno Dei filióque Dei exhibito: eóque consecrato post mortem non vano figmento, sed consecrato per resurrectionem eius: non ad nudam gratulationem, sed ad obseqniom fidei; non vni ciuitati aut genti proprium, verùm toti Orbi commonem: denique nuncium salutis, Indulgentiæ debitorum, muneris & gratiæ & pacis, & qoidem pauperibus etiamque mortuis: vnde & cum additamento εὐαγγέλιον vocatur τῆς βασιλείας, addita interdũ voce τοῦ θεοῦ; Matth. 4. 23. 9. 75. 24. 14. Marc. 1. 14. εὐαγγέλιον εἰρήνης Ephes. 2. 17. 6. 15. Act. 10. 36. Addere lubet quæ de hac voce Chrysostomus *homilia* 1. in Matthæum: εὐαγγέλιον δὲ αὐτὴν τὴν συγγραφὴν εἰκότως ἐκάλεσε: καὶ γὰρ κολάσεως ἀναίρεσιν καὶ ἁμαρτημάτων λύσιν καὶ δικαιοσύνην καὶ ἁγιασμὸν καὶ ἀπολύτρωσιν, καὶ υἱοθεσίαν καὶ κληρονομίαν τῶν οὐρανῶν καὶ συγγένειαν πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ πᾶσιν ἦλθεν ἀπαγγέλλων

τοῖς

τοῖς ἐχθροῖς, τοῖς ἀγνώμοσι τοῖς ἐν σκότει καθηρῆσθαι τί ποτ' ἂν ἴσον τὸ εὐαγγέλιον λύπην γένοιτ' ἄν, &c.

¶ Nunc de his tribus *Legibus* ipsis videndum est quæ omnes absunt è *Cod. Iust.* Hæ verò Valentem & Valentinianum Sen. Auctores habent. Et prima quidem, Valentem, duæ sequentes Valentinianum: qui ad eundem finem conspirant; Quæ caussa est, cur harum *legum* interpretatione coniunctim defungamur. Constant ex tribus partibus; Prohibitione ipsa, Limitatione, & Pœnæ sanctione. 1. Nempe publicæ lætitiæ nuncios *Sportulas*, seu munera legitima, EVANGELIA, quæcumque à Prouincialibus inuitis exigere vetant, adscriptione factâ, quod fieri solitum: sic vt pro modo capitationis, seu iugationis, id est, possessionum, adscriptio & collatio fieret; & Rectore Prouinciarum viritim hanc adscriptionem fermè faciente, in prouinciarum damna, Valesius tuetur Marcellini lectionem *lib.* 26. *extremo*, *p.* 133. De quo fuit etiam *suprà* Libanij locus *orat. pro Aristophane*, ibi, ὁ τῆς μὲν πόλεις ἀπώλλυεν. Nempè malum istud frequenter sub Imperatoribus inualuit: sub Constantio, de quo est & hic Am. Marcellini locus *d. lib.* 16. *p.* 93. Tunc & EDICTIS *propositis arroganter satis multa mentiebatur*, &c. & *Laureatas literas ad prouinciarum damna mittebat*, &c. At sub Iuliano cessauit, si Libanio credimus loco superiùs allegato, saltem apud nonnullos. Quare subinde malum hoc repressum: Quæ omninò *concussionis* species erat. Qua caussâ etiam hic *Titulus* immediatè post Titulum *de lucris Officiorum* proximè cohæret titulo *de Concussionibus Aduocatorum, siue Apparitorum.* At enim (quæ limitatio his *legibus* proponitur) spontè his aliquid donari permissum. Idque à duobus tantùm hominum generibus, id est *ab Honoratis* (qui satis describuntur *l.* 1. emerito scilicet honore per prouincias pollentes, & de quibus plenè semel dixi ad *l.* 1. *sup. de off. omnium Iudicum*) & à Curialibus (qui honoratis gradu in prouinciis finitimi erant:) Non ergo à tenuioribus & pauperibus. ¶ Publicæ autem lætitiæ species de quibus ad *l.* 4. 5. his *tribus legibus*, duæ memorantur: & adhuc Valentis *lege*, vnica tantùm, nempè Consulum creatorum nuncios, de quâ agitur quoque *l.* 2. 3. *&* 4. De quo est etiam prior ille Libanij locus ἐπ' ἀγγελον, inquit, ὑπάτων: Quò etiam respexit Ausonius in *Gratiarum actione*: *ad festiuitatem, quæ nuncium de Consulibus creatis secuta: celebrant quidem solemnes istos dies omnes vbique vrbes*, &c.

Neque tantum ipsius Imperatoris Consulatus publicâ lætitiâ excipiebatur, verùm & aliorum seu priuatorum, quod vt satis indicant indefinita verba Valentis *l.* 1. Valentiniani *l.* 2. & Libanij locus prior, ita disertè id Valentinianus exprimit *l.* 3. Symmachus de suo Consulatu *lib.* 2. *ep.* 62. *Agens in rebus mihi apportauit sacras literas spei & desiderio congruentes, quibus cognoscerem clarè* IN AVRES PVBLICAS *designationem Consulatus mei debere* PROFERRI [perferri *l.* 2. 3. *sup.*]

¶ Illud notandum, Valentis *legem* latam, appetente proximo nouo Consulatu, sedecim diebus ante, putà XVII. Kal Ianuarias: Nempe vt ita concussioni quæ à nunciis propediem exerceri poterat, in tempore occurreret, modúmque huic rei qui seruaretur statueret: quod verba *legis* apertè ingerunt scilicet post 16. dies A. 365. Consulatum auspicaturus erat Valens cum Valentiniano fratre. De quo Ammianus Marcellinus *lib.* 26. *p.* 339. his verbis: *Valentinianus Mediolanum:* CONSTANTINOPOLIM [vbi data hæc *lex* 1.] *Valens discessit*, &c. *Agentes igitur in memoratis vrbibus Principes sumpserunt primitùs trabeas* CONSVLARES, &c. Atenim Valentiniani *leges* duæ, siue datæ, siue missæ, post cœptum iam nouum Consulatum 3. *Id. Ian.* & *dio Id Februar.* siue quia de concussionibus nunciorum Consulatus fortè querelæ recentissimè ad eum perlatæ fuissent: siue quia de nunciis Victoriarum & triumphorum, quorum Libanius quoque superiore loco meminit νίκας μηνυτὴν in iis quoque agitur, quas scilicet hâc tempestate nullo certo die Valentinianus de Alemannis in Gallia obtinuit: de quo videndus Ammianus Marcellinus *lib.* 28.

¶ In *Pœnâ* (quæ tertia harum *legum* pars est) huic concussioni ponendâ variant Valens & Valentinianus: Nempe Valens *l.* 1. Rectores prouinciæ qui adscriptionem hanc fecerint, (nam hi adscriptiones faciebant seu indictiones collationum) vel hanc exactionem simulauerint, viginti libris auri multari iubet: Officiales eorum, quadraginta. At Valentinianus *l.* 2. *&* 3. dupli pœnam eius scilicet quod viritim distribuerint, imponit: Officialibus eorum, quadrupli. Nullam verò pœnam positam ipsis Nunciis exigentibus, vel accipientibus, *his tribus legibus*; istud est quod miror. Atenim Theodosius M. in hanc quoque partem cauit, *l.* 4. *infr.* Quam ideò, & quia plenior ea esset, solam Tribonianus retinuit, inque *Codicem* suum retulit.

IV. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEODOSIVS AAA. Floro PF. P."

QVidquid nostrorum vmquam nuntiari ceperit" prosperorum" bella" si desinent, si oriuntur Victoriæ, fastis" si honor datus fuerit Regalium" trabearum", compositæ" pacis si erit efferenda tranquillitas, sacros" vultus inhiantibus si forte populis inferemus", hæc sine pretio" nuntiari excipíque sancimus: Gerulum" iubemus esse castissimum", Indices" esse prohibemus; Iudices statuimus esse sollicitos, *Ne* turpi conludio *quæratur ex miseris" pretium gaudiorum.* Quod si id sacrilega fuerit dissimulatione violatum, & accipientem" pudoris fortunarúmque manebit excidium, & cogentem" par pœna multabit, & Officium triginta librarum auri vexatione quatiatur". Dat. IV. Non. Feb. Constantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS. [383.]

NOTÆ.

* *Lex vn.Cod.Iust.hoc titulo.* Videtur hanc *legem* suam indicare Theodosius M.*lege prox.*
″ *Florus* hic PP.fuit sub Theodosio M.A 380.381.382.383.vide *Prosopogr.* Fuisse autem mihi videtur PP. Illyrici, vbi Mœsia prouincia: cuius mentio fit *l.96.inf.de Decurionib.* quæ huic Floro PP.inscribitur A.383.
″ *Cœpit*: Cod.Iust.
″ *Prospera* Imperatoris suntnè hæc tria? pax, victoriæ, & Consulatus Imperatorum.
″ *Vt bella*, Cod.Iust quo nihil opus erat: nam hoc elegantius ἀσυνδέτως.
″ *Desinunt*, Cod Iust.
″ Hinc Cod Iust.rectè emendauit Cuiacius, vbi erat, *si oriuntur victoria fastus, si horror*, &c. Alciatus quoque perperàm *fastus honor*, reponebas, qui in *libro Fastorum* refertur.
″ Id est Imperatoriarum.
″ Vide Comment.
″ *Compositaue*, Cod.Iust.
″ Id est Imperatorias: de quibus mox. Martialis, *lib.8.ep.24.*

> *Qui fingit* SACROS *auro vel marmore* VVLTVS
> *Non facit ille Deos, qui rogat, ille facit.*

″ *Inferimus*, Cod. Iust.
″ *Immodico pretio*, ita Tribonianus, propter *l.2.illius tituli.*de quo mox.
″ *Gerulus*, vide & *l.29.31.infr.de appellat.*
″ *Castitas*, & *Castum*, de abstinentiâ omni à præda etiam & rapinis. Varro Andabatis: *Neo manus visco tenaci tinxerat viri casta.* Auctor subditus *Notitia Imperij, cap.4. Si prouincias* CASTE *& integritatis cupidi moderentur*: vide plura in *Gloss.*
″ *Indices* hic rectè: non Iudices, vt nonnulli. Libanius in *loco citato ad l. super ὑ vinus plurilu'.*
″ *Nummarij* sunt lucri auidi, nummorumque exactores Sueton. *Domitian.cap.8. Nummarios Iudices cum suo quemque iudicio notauit.* Hieronymus *ad Oceasam. Volo in nummorios inuehi sacerdotes.* Hinc in *Glossis*: *Numaria cupiditas, ἀπληστία φιλαργύρια*, vbi nescio an *Nummaria*, absolutè ponatur pro cupiditate: quod voluit Salm.in... *p.321.*an verò *nummaria cupiditas* iunctim.
″ *Miseros* vocat, prouinciales pauperes & tenuiores, vt vocantur *l.1.sup.* iam satis aliunde attritos.
″ *In add.*Cod.Iust.malè.
″ Iudicem scilicet: quanquam fortè hic reponat quis *conniuentem*, quod non adeò puto; nam hoc illi respondere videtur, quod reperit *l vlt.*ab inuitis prouincialibus.
″ *Quatietur*, Cod.Iust.

---

v. * Imppp.Valentinianus, THEODOSIVS & Arcadius AAA. HaBe″ Tatiane K.N.B.″

EGEM † nostram, quâ nihil ab inuitis Prouincialibus gratulationis″ nomine exigendum esse decreuimus, volumus custodiri. Dat. IIII. Kal. Maij, Med. Timasio & Promoto CONSS. [389.]

INTERPRETATIO. *Quando gaudia publica nuntiantur, nihil inuitis Prouincialibus gratulationis nomine exigatur.*

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod.Iust.*
″ De hâc Inscriptione in *Prolegomenis*, vide Cuiacium 1.*obs.*15.*in fin.*
″ *Tatianus* hic PP.Orientis fuit sub Theodosio M.vide *Prosopogr.*
† An intelligit *legem 4 sup*? Non puto.
″ De hâc *Gratulationis* voce dicam mox.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. duæ constitutiones sequuntur, eandem in sententiam: quarum postrema priorem aliquam tantùm confirmat. Occasionem verò his duabus *legibus* præbuit alia atque alia causa, vtpote sexennij internallo inter se distantes.

¶ Ac vt de priore dicam, quæ elegantissima est, quámqoe vnam Tribonianus ex hoc *titulo* retinuit, duo ei causam præbuisse videntur 1. *Gothorum* in Romaniam sui traditionem, quam Idacius *Chronico* & Marcellinus superiori consulatui adscribunt, ac nominatim Idacius in *Fastis* adscribit diei *V.Non. Octobr.* anni superioris. 2. Arcadius qui in Imperium adscitus à Theodosio paulò antè his ipsis COSS. A. D. 383. XVII. Kal. Febr.16. Iannarij, vt disertè testatur Socrates *lib.5.c.10.* Sozomenus *lib.7.c.12.* & Idacius *Consularibus*, adde & Idacium *chronico*, & Marcellinum & Prosperum: cuius procuIdubio tùm imagines inhiantibus populis illatæ.

Posterior *lex* lata videtur occasione Victoriæ de *Maximo Tyranno*: qui sanè superiore Anno 388. à Theodosio M. deuictus fuit 6. Kal. Sept. teste Socrate *lib.5.c.14.* de qoo pleniùs ad *l.6. inf. de infirmand. his quæ sub Tyrannis.* ¶ Quicquid horum sit, de ipsa horum Theodosij M. constitutionum sententia videamus: quarum sanè prior vt dixi. elegantissimo stilo conscripta est, qui verè Theodosij seculo congruit: quo etiam Ammianus Marcellinus, Symmachus, & Ambrosios eriguntur, & qoorum pleraque iam *in Notis* illustrauimus.

¶ Primo loco in eà notandæ veniunt publicæ lætitiæ species, & occasiones, & quidem sex numero: putà, ob Prosperorum nuntium, ob belli alicuius finem, ob victoriam, ob pacem: quæ quatuor interpretatione vel illustratione non egent. De victuriarum seu *ἐπινικίων* nunciis, iuxta *legem* 2. 3 4. est qnoque Chrysostomi locus *homiliâ* 20. *in Math.* Symmachi, *lib.10. ep.61.* anno post hanc *legem* proximo 384.

Sequuntur duæ singulares species: Quarum prior, quæ in aliis quoque *legibus* occurrit, est, *fastis si honor datus fuerit Regalium Trabearum.* Vbi *fastis* dati Consules *d.l.4.sup.* dicuntur, quod Con-

sulum

ſulum nomina Faſtis Conſularibus adderentur, déque eorum nomine anni in Faſtis notarentur. Res vulgata: In veteri quoque lapide,

Ter vice qui ſacrâ diſcinxit Iurgia Iudex
Conſul & æterno decorauit nomine FASTVS.

Vbi *decorauit*, reſpondet illis *d. leg.4. ſupr. Faſtis ſi honor datus fuerit.* Lactantius *lib.6. Qui ad gerendos Magiſtratus vita ſua operam conuertunt, vt* FASTOS *ſignent, & Annis imponant nomen.* Claudianus in Conſulatu Olybrij & Probini *verſ. vlt.*

Longáque perpetui ducent in ſæcula FASTI.

In 4. Conſul. Honorij.

——— Inter cunabula Conſul
Proueheris, ſignans poſito modò nomine FASTOS,
Donatúrque Tibi qui Te produxerat Annus.

Sidonius *lib.1. ep.9.* Kalendæ Ianuariæ, quæ Auguſti Conſulis mox futuri repetendum FASTIS nomen opperiebantur. Idem Sidonius *Carmine* 2. ad Anthemium *Coſ.* II.

Annum pande nouum Conſul vetus, ac ſine faſtu
Scribêre his FASTIS

Caſſiodorus 2. *var.1. Admonet nos conſuetudo ſolennis dare* FASTIS *nomen ornatum proprium.* Vnde & *Faſti dari* dicebantur, cum nouorum Conſulum nomina publicè nunciarentur: Sidonius *lib.8. ep.6. Itaque vt primum breui peractâ nec breuis ſportula, datique* FASTI, *acclamatum eſt ab omni Galliæ cœtu, primoribus Aduocatorum, vt feſtinatæ prauenias horas antelucanas, qua diem ſecundum ſilentio præſtolarentur, congruâ meritorum faſcium laude honeſtarent.* Neque enim cum viro docto putem ibi *faſtos* dici tabulas eburneas, Conſulum nomine inſcriptas, ſeu diptychas, de quibus *lege 1. inf. de expenſ. ludor.* ſed potius nominatim Faſtorum ſeu Conſulum: *dare*, pro edere, quod ſanè ſequentia indicant, de acclamatione: ſtatim ſcilicet vt data editaque Conſulum nomina, acclamatio ſecuta. Ita enim *hâc l. faſtus honor* DATVS dicitur *Regalium trabearum.* In genere verò de eo quod de Conſulum nomine Annus deſignaretur, infinita teſtimonia occurrunt: vide Senecam *3. de ira 13.* Pacatum *Panegyrico*, Apuleium *Apol.2.* Claudianum *non vno loco*: Caſſiodorum *6. var.1. 9. var.29.* Iuſtinianum *Nouell.*105.

¶ Sequuntur illa *Regalium Trabearum. Trabea* ſcilicet veſtis Conſularis fuit, ſeu παράσημον Conſulum quod aliunde iam notiſſimum. Sidonius *prædicto loco: Conſul Aſterius anni ſui fores veteri* TRABEATVS *aperuerat.* Ammianus Marcellinus *loco ad ſuper. leges laudato: Agentes igitur in memorabilibus vrbibus Principes ſumpſerunt primitus* TRABEAS *Conſulares.* Vide Auſonium, Claudianum; vbi de Eutropio Eunucho Coſ.

——— ——— Trabeata per vrbes
Oſtentatur anus, titulúmque effæminat anni.

Idem *in 4. Coſ. Honorij*, agens de Conſulibus, qui ab aratro antiquitus ſumpti:

——— Collecta Conſule meſſes
Et ſulcata diu TRABEATO *rura colono.*

Et rurſum:

——— ——— Semper veheré Triumphi
Cum TRABEIS.

Idem in conſulatu Olybrij & Probini:

Iam paras auratas TRABEAS ———

Et in 3. Conſulatu Honorij:

Succedant Armis TRABEÆ ———

Et in 4. Conſulatu Honorij:

Iam TRABEAM *Bellona gerit* ———

vide & Caſſiodorum *2. var. 1. & 9. var. 23.* Trabeæ Conſularis Schema referunt Nummi horum temporum. Trabeata quies, *l. vlt. infr. de petitionib.* vbi plura dixi.

¶ Poſtrema ſingularis lætitiæ occaſio, *d. l. 4 ſup.* his verbis exprimitur: *Sacros vultus inhiantibus ſi forte populis inferemus.* Quanquam & illa aliarum acceſſio: veluti poſt victoriam, & Tyranno ſuperato, vel cum Imperium ſumerent: vt omittam quæ de more proponendi Principum imagines in Circo, ab aliis iam notata; per Gerulos ſubindè deſtinatæ à Principibus imagines in prouincias, quæ à Prouincialibus magno applauſu, *inhiantibus populis* (vt hæc *lex* loquitur) excipiebantur. Zoſimus de Conſtantino M. ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ δειχθείσης κατὰ τὸ σύνηθες; de Maxentio per Carthaginem & Africam, τὰς εἰκόνας τὰς αὐτοῦ ἀποστείλαντες ἔπεμψε. Huius moris multa mentio, vt vetuſtiora omittam ſuperiore ſæculo apud Capitolinum *in vit. Gordianorum p.156. Peractiſque rebus in caſtris Gordianorum literæ & VVLTVS ſunt propoſiti.* Hoc ſeculo non vna mentio; Libanius *epiſtola* 841. ad Sebetinum de Theodoſio M. cuius hæc ſunt *verba*. σοὶ δὲ χρήματα μὲν ὀλίγα, πολλαὶ δὲ εὐφημίαι πανταχοῦ, καὶ τὸ μᾶλλον ἕτερον, πιστευθεὶς παρὰ τοῦ τὴν πρέπουσαν κοσμοῦντος τὴν βασιλείαν, ὃν εἰ ποιήσαιεν θεοὶ τοῦ Τυράννου κρείττω, καὶ δεῦρ᾽ ἀγάγοιεν. ἡδὺ μὲν ὁμιλεῖν, καὶ αἱ εἰκόνες, οὐδὲν δὲ οἷον τὸ αὐτὸν τε ἔχειν καὶ φωνῆς ἐκείνης ἀκούειν, καὶ κάλλους μὲν ψυχῆς ἐγγύθεν ἀπολαύειν, κάλλος δὲ ὁρᾶν σώματος διὰ τῆς πόλεως ἀστράπτον, id eſt, *Tibi verò pecuniæ quidem pauca, multæ verò vbique fauſtæ acclamationes, maiúſque præ aliis tibi fides ab eo qui moribus Imperium ornat: quem vtinam Dij, qui eum Tyranno ſuperiorem fecêre, huc adducant.* IMAGINES *quidem iucundo nobis ſunt ſolatio, nihil verò tale eſt quàm & ipſum habere, & vocem illam audire, & animæ pulchritudine communis frui, pulchritudinem autem corporis videre per vrbem micantem.*

Extat quoque ſub Honorij nomine *epiſtola* ad Arcadium *tom.5.* a *Bar.* 404. edita à Baronio. vbi *imaginem muliebrem* (Eudoxiæ ſcilicet) *nouo exemplo per prouincias circumlatam* ait & exprobrat. Apud Chryſoſt. non vno loco. Primus λόγῳ ξ. in *Paulum Apoſtolum tomo 8. Sauil. p. 57.* ὅταν εἰ τὰ εἰκόνα βαστάζοντες τὰ βασιλικά, σάλπιγγες πρὸ αὐτῶν ἠχοῦσι, καὶ πολλῶν στρατιωτῶν περιηγουμένων εἰς τὰς πόλεις εἰσίασιν ἅπας ὁ δῆμος συντρέχειν εἴωθε, ὥστε καὶ τῆς ἠχῆς ἀκοῦσαι, καὶ τὸ σημεῖον ἰδεῖν ὑψηλοῦ φερόμενον καὶ τὴν βαστάζοντων τὴν ἀνδρείαν: Ait Chryſoſtomus, Gerulis imaginem Imperatorum in vrbes inferentibus tubicinem præceſſiſſe, multóſque præterea milites & vniuerſum populum concurriſſe viſendæ imaginis ſtudio, quæ ferebatur in ſublimi, & vt loqueretur Tertullianus, *in ſuggeſtu*, & vt Geruli fortitudinem viderent. Vnde apparet, graues admodum fuiſſe has Imagines. Imò idem Chryſoſtomus *ibid.* Gerulos ipſos mundè veſtitos auróque ornatos fuiſſe ait: οἱ μὲν γὰρ τὰς ἔξωθεν ταύτης ἀξιωμένοι τῆς τιμῆς (vt ſcilicet Geruli ſint Imaginum) ἱμάτια περιβέβληνται καὶ περιαυχένιον κόσμον χρυσοῦν, καὶ πάντοθεν εἰσὶ λαμπροί. Formam harum Imaginum depingit idem Chryſoſtomus *t.6 Sauilian. p.725.* οὐχ ὁρᾶτε καὶ ἐπὶ τῶν εἰκόνων τούτων τῶν βασιλικῶν, ὅτι ἄνωθεν κεῖται ἡ εἰκὼν καὶ τὸν βασιλέα ἔχει ἐγγεγραμμένον. κάτω δὲ ἐν τῷ χείλει ἐπιγέγραπται τοῦ βασιλέως τὰ τρόπαια, ἡ νίκη, τὰ κατορθώματα; οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς γραφῆς ἔστιν ἰδεῖν, γέγραπται μὲν ἡ εἰκὼν ἡ βασιλικὴ ἄνωθεν. κάτωθεν δὲ ἐπιγέγραπται ἡ νίκη, τὰ τρόπαια, τὰ κατορθώματα. Eſt & de hoc more aliter hic eiuſdem Chryſoſtomi locus εἰς τίμιον σταυρόν...... βασιλεὺς ἀπὼν εἰκόνα βασιλικὴν πληροῖ χώραν βασιλέως καὶ προσκυνοῦσι ἄρχοντες καὶ ἱερεῖς νομίζουσιν ἐπιπλοῦντες, καὶ ὑπαντῶσι δῆμοι καὶ προσκυνοῦσι οὐ πρὸς τὰς εἰκόνας βλέποντες, ἀλλὰ πρὸς τὸν χαρακτῆρα βασιλέως. Ait Chryſoſtomus in occurſum iuiſſe populum his Imaginibus (quod

(quod respondet illis *inhiantibus populis*) adoratas à Magistratibus & à populo : de qua iu commune Imaginum Imperatorum adoratione dicam ad *l. vlt. infr. de Imaginib. Imperialibus* : Nicæna Synodus 2. Regnum Laurata Græcorum vulgus apud CP. vocat *Imperiale signum*. Et paulo post : *Lauratis & Iconibus qua mittuntur ad Ciuitates, vel Regiones, obuij adeunt populi cum cereis & incensis, non cerâ perfusam tabulam, sed Imperatorem honorantes*, (quem locum quidam malè tanquam ex Optato citant : quia Balduinus cum ad Optatum Mileuitanum laudauerat.) Vbi vides obuios populos Imaginibus his cum cereis & incensis occurrisse: Gregorius Dialogus *ep. ad Leonem Isaurum* : διὰ τοῦτο καὶ τὰ λαυράτα τοῦ κατεδέξατο, καθὼς πρέπει βασιλεῦσι βασιλέας τιμᾶν. Damascenus *Orat. 3. pro Imaginib.* βασιλεῦσι φθαρτοῖς πολλάκις καὶ ἀσεβέσι καὶ ἁμαρτωλοῖς καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῶν χειροτ.... ἄρχουσι καὶ τοῖς τύποις λαβράτοις σεβασμιῶσιν ἄνθρωποι. Ex his interim apparet, sequiore seculo has Imagines *Labratas* dictas. Quare & Basilicorum Ecloga *lib. 56. t. 17. c. 65.* hunc *huius leg.* locum ita reddit : εἴτε λαβράτα καταγγέλλουσι. Præter superiora loca, de Labratis, est & istud *Chronici Alex.* Pulæo & Ioanne Coss. ἐβασίλευσεν Αἰθιόπων καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ῥώμην καὶ εἰσῆλθεν τὰ λάβρατα αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ φορτωτοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως.

¶ Huius verò nominis triplex hactenus origo redditur. 1. Alij tanquam *Laureatas* dictas volunt. 2. Alij vt Glossæ Nomicæ, κατὰ συγκοπὴν quasi *Laboratas* affabrè, λάβρατον ἐκ τοῦ λαβόρατον καὶ κατὰ συγκοπὴν λάβρατον τοῦτ' ἔστιν ὁ εἰσαγρευθεὶς καὶ χ... ὤφθη. 3. Alij à *Labris*, quod adoratione exciperentur, quæ adoratio fiebat apud Antiquos religioso cultu, manu ad labra admota : (de quo adorationis genere dicam quoque ad *Libanium*.) Sanè in *Glossis*. *Laboratum* φίλημα vel *δεσποτικὸν βασίλειον* dicitur. Ergo pariter *Labratum*, Imaginem Principis dictum volunt ; quia sic, labrato inquam, adoratæ Imagines Principum: Mox & *Labratum* dictum de quouis simulacro & effigie. Sic enim Pediasimus περὶ γεωμετρίας ἐν ταῖς τῶν χωραφίων ἀρχαῖς εἰώθασιν πέτρας ἐξοίας ἢ τάφρους, ἢ λάβρατα πηθῆναι ὡς ὅρια. Etsi ego hanc litem meam non facio, mihi tamen magis probatur noua hæc sententia : Nempe *labrata* ideò dicta, quia sacri hi vultus, vt hic signatè dicuntur, & *l. vlt. infr. de excus. accus.* & *l. vn. infr. si quis solidi circulum* : seu sacrum os, *l. 6. de indulg. crim.* seu *Labra* iis exprimerentur. Quomodo & quæ exprimebantur pectore tenus thoracides & στηθάρια dicta : de quib. thoracidibus clypeis & στηθαρίοις iam alij obseruarunt. Sanè *Vultus* vox hâc in re vsurpata. Capitolinus *Maximo & Balbino*: *Vbique terrarum vultus iam recens aderat* : Vopiscus, *Probi Imperatoris nostri & consecrandum* VVLTISVS *& ornandam templis, & celebrandum ludis Circensibus iudicaruit.* v *sup.* alterum Capitolini locum *in v. Gordianorum, p. 156.* Nazarius *Panegyrico* : *Aboleri hic* VVLTVS *non potest, vniuersorum Pectoribus infixus est, nec commendatione cera aut pigmentorum fucis retinet.* Ambrosius *6. Hexamer. c 9. Principum capita, & ducti* VVLTVS *de are adorantur.* Hos vultus inter insignia quoque Magistratuum nonnullorum exhibet *Notitia Imperij* in hastili, putà Præfectorum Prætorio, Proconsulum, Comitum quorundam, Vicariorum, Consularium, Correctorum Præsidum. Quæ quidem Imperatorum Imagines procedentibus illis præferebantur. Ita quoque Iulianus iam Cæsar Constantij Imaginem præferre iussus in Galliis, solitúsque, vt ipse testatur *orat. ad S. P. Q. Ath. p. 510. 511.* Sic tamen vt in solius Præfecti Prætorio hastili parte inferiore *Tubicen* exprimatur, quod Chrysostomi locus superior explicare videatur. Sed & Cassiodorus *6. var.* in formula Consularitatis 20. *Vultus quia etiam regnantium gestata obsequij pompa præmittit, vt non solùm summi Iudicis sed etiam Dominorum reuerentiâ cumulatus oneris : & mox de Principum imagine metuendus.* Cæterùm *Labra* pro *Vultu* vsurpata videntur sequiore illo æuo. Grammatici sanè recentes inter *labium* & *labrum* distinguunt : fœminis lab a, *labrum* masculis tribuunt. Sic & *rostrum* de hominis vultu dictum ; quomodo & hodie Hispanis *Rostro* pro vultu & facie, sic & nobis diuinare liceat in vocabulo mediæ vetustatis Græcæ, in qua ipsi Græculi dissensêre : *Nomici* inquam *Glossarij*, & *alterius* qui Philoxeno tribuitur. Auctor. Eædem & φέροι dictæ antequam *Labratarum* vsus inolenisset sub Theodosio Iun. Isidorus Pelusiota *lib. 1. ep. 337.* περὶ τῶν αὐτῶν βασιλέων εἰκόνες τοῦ φόρου σεσημασμένοντας. Qui ridere volet, videat *ibi* Isidorum ab his φόροις forum Appij deducentis.

¶ In *d. lege 4.* Interpretationem quoque desiderant illa, gratulationis nomine? Nempe id significant propriè, publicam lætitiam & applausum ob gratum nuncium & εὐφημίαν : Eodem prorsus sensu quo Spartianus eo loco, quem hîc quoque repetere iuuat, & in quo Interpretes hactenus laborant: *Traiano à Neruâ adoptato, ad gratulationem exercitus missus in Germaniam superiorem translatus est : qua festinans ad Traianum vt primus nunciaret excessum Nerua*, &c. *Ad gratulationem exercitus missus*, id est, ad gratum nuncium exercitus perferendum, & εὐφημίαν plausúmque prouincialium : Sic & tertio loco M. Antonius in oratione apud Vulcatium Gallicanum *in Audio Cassio, Habetis igitur P.C. pro gratulatione victoria generum meum consulem, Pompeianum dico.* Sic Nazarius *panegyrico, c. 33. Ha victoriarum gratulationes : nec minus vberes fructus reliquarum virtutum fuerunt.*

¶ Quod ipsammet Theodosij M. sententiam attinet ; seuerior adhuc in *tribus* Theodosius M. *his legibus* fuit hâc parte, quàm Valentinianus & Valens *superioribus legibus*. Primùm in eo, quod sine vllâ exceptione sportularum harum vsui gratulationis nomine omnibus interdicit, non exceptis Honoratis & Curialibus vt in superioribus *legibus*. Secundò quoad pœnam : nempe Accipienti pudoris & fortunarum excidium, id est, infamiam & bonorum proscriptionem minatur : cùm nullam videam *accipienti* comminatos Valentem & Valentinianum. Tertiò, quod maiorem adhuc quàm illi pœnam Iudici comminetur conniuenti, nempe bonorum pariter proscriptionis & infamiæ : Officio verò eius 30. librarum auri, cùm alias pœnas & mitiores quidem Valens & Valentinianus *illis legibus* imposuerint.

¶ Neque illud tandem omittendum, Theodosium *l. 4.* nonnisi de Consulatu Imperatoris agere: Vnde putem, morem nunciandi Consulatus priuatis delati tùm exoleuisse, cùm anteà aliter obtineret, vt expressè docuit *lex 3. sup.* vel certè de Consulatu priuato non dubitatum quin' gratulationum nomine quid exigi non posset : dubitatum tantum de Consulatu Imperatoris. ¶ Illud sanè his *legibus* conuenit cum superioribus, quod *cogi* quemquam vetet, seu ab inuitis tantum prouincialibus exigi.

DE

DE DONATIONIBVS.

TITVLVS XII.

VIII. COD. IVST. LIV. Ad hunc *Titulum* allusisse videtur ipsemet Theodosius Iun. *Nouella de Theodosiani Cod. auctoritate.* Hinc verò incipit: *Secundum huius libri membrum seu argumentum*, de *Donationibus*, quò pertinent quoque tituli sequentes, *de reuocandis donationibus*, *& de ingratis liberis*; *& de iis qua administrantibus vel officium publicum gerentibus distracta sunt, vel donata*: Addantur ad hanc materiam sex insuper alij *Tituli*, putà *tit. de inoffic. donationib. de quibus est*, & *l 9. de infirm h.q sub Tyr. & l.6. de inoffic. testam l. vn si certum pet. de Suffragiis: tit. de sponsalibus, & ante nuptias donationib. tit. de collat. donatar. vel reten. poss. tit. de petitionib. & vltrò datis; tit. si petitionis socius sine harede cesserit.*

PARATITLON.

ONATIO *Rubr. & l.2.3.4.5.6.7.8. & 9. h. tit.* seu liberalitas, *l.8.* Alia est directa, *l.1.* Alia morris cansâ instituta, *d.l.1.* Alia conditionibus faciendi, aut non faciendi, suspensa, *d.l.1.* Alia ex aliquo notato tempore promissa, *d. l. 1.* Alia, animo dantium accipientiúmve sententiis, quantum ius sinit (id est, dummodo non in fraudem legum fiat) cognominata, (id est contractus alicuius nomine velata, *d.l.1.*) Alia denique fit retento vsufructu, *l.8.* & 9.

¶ Regulæ autem, seu conditiones certæ in donationibus seruandæ sunt, vt pondere aliquo deferantur, vt loquitur *Nouella 1. Theodosij*, seu vt firmæ esse possint. Nam primò spectandum, num ea persona sit cui donari possit. Nam in administratione aliquâ vel officio positis, administrationis, vel officij ratione nil donari potuit, *d. tit. de iis qua administr. infr. tit.* 15. Secundò, causa donationis spectanda: Hinc donata quoque pro suffragio honoris alicuius repeti non potuerunt, quia inhonestè data, *l.1. si certum. pet. de suffrag.* Tertiò, Num spontè facta donatio? Hinc per potentiam extorta infirmatur, *l.9. de contrah. empt.* contrà, hinc & sub tyranno facta valet, *l.9. de infirm. h.q sub Tyr.* Quartò, Res num donari possit? Litigiosa enim res donari non potest, *l. vn. de litigiosis.* Quintò, *conditiones* tandem pactionésque secundum leges tantùm interpositæ valent, *d.l.1.* Sextò, Scriptura in his requisita, *d.l.1.* seu instumentum, *l.3. & 8.* Septimò, Traditio corporalis aut mancipatio interuenire debet, neque nuda voluntas sufficit ad excludendam vim & irruptionem si tes mobilis sit; si immobilis vacuanda possessio, *d.l.1.4.5. in fin. 6. & 7.* Inter extraneos scilicet; nam hac parte exceptæ fuerunt donationes inter liberos & parentes, *d.l.4.5. & 7.* in his enim nuda voluntas sufficit, *d. l.4.* Cæterùm hac parte olim retentio vsusfructus, habita est pro traditione; Quod à Theodosio Iun. abrogatum, *l.8.* restitutum mox ab eodem, *l.9.* Octauò, Palàm, non occultè vel per imperitos aut priuatim facienda est scriptura & traditio, sed scientibus plurimis & aduocatâ vicinitate, arbitrióque adhibitis, *d.l.1.* Nonò, Acta seu Gesta in donationibus requiruntur, seu insinuari donationes oportet: de qua donationum insinuatione sunt *lex* 1.3.5.6. *&* 8. *h. tit. l.1. & 3. vlt. de sponsal. l.9. de infirm. his qua sub Tyr.* de hac verò hæc notentur: 1. In quibuscumque Donationibus insinuationem requiri, ex *l.1. h. tit.* apud Acta, & quidem apud Iudicem ordinarium vel Magistratus Municipales insinuationem fieri oportebat, *d. l.1. in fin. d.l.3.5.6.8. h.t. l.1.3. vlt. supr. de sponsal. & l.19. infr. de infirm. h.q. sub Tyr.* & quidem apud Iudices locorum vbi donator domicilium habet, & possessiones donandæ constitutæ sunt, *d.l.3.* Exceptis tantùm hâc postrema parte donationibus inter liberos & parentes (nam in quocunque solo inter hos, donationes fieri possunt, *d.l.4. in fin.*) At postea omnibus concessum, acta super rebus etiam alibi collocatis facere, *d.l.8 in fin.* siuè ante, siuè post traditionem, insinuationem fieri posse, *d l.8. in fin.* non inter minores, *l. 3. vlt. supr. de sponsalib.* nullo personatum discrimine, seu inter omnes personas, *dictis leg. h. t.*

& l.1. sup. de sponsalib. 2. etiam inter liberos & parentes, *l.5. h. tit.* 3. nullo summæ discrimine, *dd. leg.* 4. cuiuslibet rei, *l.4. h. tit.* 5. in sponsalitia donatione variè ius constitutum, *l.1.3. ult. de sponsalib.* 6. Rationes huius Insinuationis faciendæ, *l.5. h. tit. & l.....de sponsal.* ¶ De forma donationis in Emancipatum minorem, infantem, est peculiaris *lex 2.* ¶ Tandem obseruandum, eodem iure vti Donatarium, quo donatorem, *l. vn. de quinquenn. præscript.*

¶ FORMÆ & SOLEMNIA *octo numero, quæ* CONSTANTINUS *M. ad perficiendam rite donationem præstituit.*

1. *Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum P. V."

DONATIO siue directa" sit, siue mortis causâ instituta", siue condicionibus" faciendi ac" non faciendi suspensa, siue ex aliquo notato" tempore permissa", siue animo" dantium accipientiúmve sententiis, quantum" ius sinit cognominata, sub hâc fieri debet obseruatione, vt quas leges indulgent actiones", condiciones, pactionésque contineat: hiisque penitus cognitis, vel recipiantur, si conplacitæ" sunt: vel reiciantur, si sunt molestæ": Ita vt minorum * defensores, si per eos donationum condicio neglecta est, rei amissæ periculum præstent. ¶ In conscribendis autem donationibus, *nomen* donatoris, *ius"* ac *rem* notari oportet; Neque id occultè, aut" per imperitos, aut priuatim; Sed vt" tabulæ",* aut quodcunque aliud materiæ" tempus dabit, vel ab ipso", vel ab eo quem sors ministrauerit", scientibus plurimis, perscribatur"; ¶ Et" corporalis traditio subsequatur ad excludendam vim atque inruptionem", aduocata vicinitate, omnibúsque" arbitris adhibitis, quorum postea fide probabitur, donatam rem, si est mobilis, ex voluntate traditam donatoris: vel si inmobilis, abscessu donantis nouo domino patefactam", Factis etiam adnectendis, quæ apud Iudicem vel Magistratus" conficienda sunt. Dat. III. Non Feb. Romæ, Sabino" & Rufino CONSS. [316.]

INTERPRETATIO. *Donatio aut directa est, aut mortis causa conscribitur.* ¶ *Directa" donatio est, vbi in præsenti res donata traditur.* ¶ *Mortis" causa donatio est, vbi donator dum ad vivit rem quam donat sibi reseruat, scribens,* Si prius mortuus fuero quam tu, res mea ad te perueniat, *vt postea ad illum cui donat, non ad heredes donatoris res donata perueniat. Quod si prius moriatur cui res mortis causa donata est, res in iure permaneat donatoris.* ¶ *Est & alia donatio, vbi donator obligat" illum cui donat, vt aliquid faciat aut non faciat, id est, si aliquid iubeat fieri, quod impossibile iudicetur, aut quod honestati contrarium videatur; aut si id ordinet fieri, quod honestum est, & posset impleri: quia tunc infirmatur" donatio, quando condiciones honestatis" possibilis impleta non fuerint: Nam si inhonesta & impossibiles condiciones ponantur, remotis" condicionibus firma donatio est.* ¶ *Est" item & alia, in qua sibi donator certum tempus possessionis reseruat.* ¶ *Quæ" tamen omnes donationes superius cōprehensa, si modum excesserint lege conscriptum, vnde possint certa persona de immodica" donatione proponere, hoc est si quartam sibi facultatis suæ donator non reseruauerit, non valebunt.* ¶ *Sed" præterea illa donatio contra legem est, si quis rem in lite positam quæ repetitur, aut" recto ordine donet, aut condicionem contra bonos mores, hoc est, causam cuiuslibet criminis, donator in donatione conscribet.* ¶ *Minoribus" vero si quid fuerit per donationem à quocunque oblatum siue conlatum, Tutores vel Curatores eorum debent studere, ne quid firmitati" donationis desit. Quod si eorum negligentia donatio ad effectum perducta non fuerit, ad eorum dispendium pertinebit, ita vt quicquid minores de donatione perdiderint, Curatores vel Tutores illis de propria facultate restituant.* ¶ *In conscribendis autem donationibus hic ordo seruandus est, vt donatio nomen prius contineat donatoris, vel" illius cui donatur: deinde res quæ donatur, siue in agris, siue in mancipiis, siue in quibuslibet rebus atque corporibus; nominatim in" donatione conscribenda sunt, non occultè, sed publicè, non priuatim vel secrete, sed aut in tabulis, aut in chartis, aut vbicunque legatur facta donatio. Quam tamen donationem, si literas nouit donator, ipse subscribat: si vero ignorat, præsentibus plurimis eligat, qui pro ipso subscribat: & hanc ipsam donationem gestorum solemnitas & corporalis traditio subsequatur, ita vt si mobilia donantur, præsentibus plurimis tradantur. Si vero ager vel domus donatur, quod moueri non potest, vt inde donator abscedat, & nouo domino pateat res donata, si tamen sibi de his rebus vsumfructum donator non reseruauerit. Gesta vero donationum aut apud Iudicem, aut apud Curiam" allegada sunt.*

NOTÆ.

* *Lex Donatio 25. Cod. Iust. eod. tit.* hinc desumpta est. Iungenda autem huic, *lex 1. sup. de pactis*: & *lex 1. sup. de administr. & periculo tutor.* quæ ex hâc *leg.* desumptæ sunt.

" *Maximo* huic P. V. non aliæ leges his COSS. inscribuntur, & sanè Auctor *Notitiæ veteris Præfectorum Vrbis*, non Maximum, sed Vectium Rufinum hoc tempore Præfectum Vrbis fuisse indicat: cui etiam hoc ipso anno inscribitur *lex 2.*

lex 1. sup. de longi temp. praescript.

Directa donatio *h. l.* simplex, *l. 12. Cod. de donat. ante nupt.* pura, vera & absoluta, *l. 56. ff. de donat. int. vir. l. 35. §. 1. ff. de mortis causa don.* vbi in præsenti res donata traditur: Interpres ad *h. l.*

Conditione, Cod. Iust.

Pro, *aut*: quomodo habet Cod. Iust. & Interpres quoque.

Ex tempore notato, id est, præstituto, quomodò Interpres quoque explicat: ibi, *Est item & alia, in quâ sibi donator certum tempus possessionis reseruat*: de quo mox.

ff. promissa, vt *Cod. Iust.*

Donatio cognominata animo dantium accipientiumuè sententiis, *h. l.* quid? de eo mox.

Actiones, quid hic sint? mox explanabo.

Lex 1. sup. de pactis, hinc contracta videtur: certè huic *legi* ea iungenda est, & huius sententiæ congruit.

Complacita, id est, quæ placere possunt, & sic tolerabiles, probabiles, quibus *molesta* mox opponuntur: sic & Symmacho *lib. 1. ep. 9.* declamatio complacita: *ep. 46.* oratio complacita: item homo complacitus, *lib. 2. ep. 72.* Complacitum apud eundem non *vno loco*.

Molesta, id est, grauea, & onerosa.

Hæc resecata à *leg. 25. Cod. eod. tit.* Sed coniecta in *legem 21. Cod. de administr. tutorum.* Repetita etiam *hoc ipso Cod. in l. 2. de administr. tutorum.*

Hoc Interpres non explicat.

Aut per Imperitos: absunt hæc à *Cod. Iust.*

Aut tabula: Cod Iust.

ff. Tabula, vt *Cod Iust.*

Genus: add. *Cod. Iust.*

Donatore.

Ministrauit, perscribatur. ita *Cod. Iust.* resecatis cæteris, vsque ad, *Actis etiam.*

Astantibus plurimis. Absunt à *Cod. Iust.*

Sequens sententia recisa à *Cod. Iust.* vsque ad *Actis etiam.*

An *ereptionem*? Non: *Irruptio* propriè de vi in re immobili, cui opponitur mox *abscessus* donantis, *vis*, in re mobili.

Plurimis, vt Interpres.

Vacuatam.

Municipales: vide *legem 3. 4. 5. 6. inf.*

Vbi has leges expostulent: additum à Tribon de quo mox.

ff. Seuero & Rufino, id est A. 325. quo sanè Consulatu ad mensem Septembrem vsque Maximum P. V. fuisse colligitur ex *veteri Notitia Praefectorum Vrbis.* Et verò ita habet hic expressè *Cod Iust. Seuero & Rufino Coss.* Quin & eo anno 325. extat *lex 2. sup. de liberali causa*, quæ huic Maximo P. V, inscribitur. Quare hic *ἀναχρονισμός* admissum, ab *huius Codicis* Conditoribus.

Interpretatio hæc singularis est, & multa habet præter textum.

Directa donationis definitionem nota.

Adunit. v. Gloss. *Theod.*

Mortis causa donationem rectè describit.

Ergo Obligatio contrahitur ex huiusmodi donatione: & sic contractus quoque quidem est, quia negotium aliquid ei immixtum est, *l. 35. §. ergo. ff. de mort. caus. donat.*

Id est donatio donatario non acquiritur.

Honestas possibilis, id est honestæ, & possibiles.

Conditio impossibilis & inhonesta non vitiat, sed vitiatur.

Interpres his verbis describit & explicat illa, *sine ex aliquo notato tempore promissa.*

Interpres hæc de suo peculio addit: neque enim illorum, *suo animo, &c.* hic sensus est.

De inofficiosis donationibus, hæc de suo Interpres; de quibus *sup. lib. 2.*

De *Litigiosæ* rei donatione, hîc de suo Interpres.

ff. haud.

Addatur hîc altera Interpretatio ad *d. l. 2. sup. de administr. tutorum.*

Vel, pro *&*, huius æui stylo.

ff. nominatim donationes.

Hoc de suo peculio addit Interpres, ex *l. vlt. infr.*

Immò Magistratus: sed ea æui sui vsu loquitur Interpres.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. quinque ordine Constitutiones de Donationibus sequuntur, ex quibus apparet, quod *Primo* hîc loco in antecessum notandum est, quanto studio Princeps hic, quà profusis, quà fraudulentis, quà extortis donationibus occursum, fibulámque adeò modúmque impositum his voluerit. Ad hunc quippè triplicem finem, (quod *secundum*) collineant omnes eius *leges*. Fraudulentis, inquam, donationibus, siue in fraudem *legum*, siue in fraudem creditorum. ¶ Vbi etiam notandum *Tertiò*, Tres Constitutiones Præfectis Vrbis inscribi, pariter vt inscribitur Constantis *lex 6. inf. h. t.* Hic scilicet de donationibus Romæ ius dixisse videtur: ac nominatim de inofficiosis donationibus, aliàve qua ex causâ reuocandis: quæ causa quoque est, cur Præfecto Vrbis inscribatur *lex vn. sup. de inoff. donat.* & *l. 3. 4. inf. de reuoc. donat.*

¶ Ad eos igitur, quos dixi, fines collineant tot illa, quæ Constantinus M de OBSERVANTIA, vt ipsemet loquitur, seu de FORMA donationum *h. l.* constituit: quam Cuiacius rectè cæterarum Principem, & veluti Arcem totius *Tituli* rectè vocauit. Vbi *primò* notandum, hanc *legem* ad omnes donationes pertinere: cuiusmodi quinque genera enumerantur, quo nomine quoque hæc *lex* singularis est; Directa scilicet Mortis causâ, conditionalis, in diem, velata denique alterius contractus nomine. De quatuor prioribus, liquida res est quidnam ea sint.

Quod postremam attinet, dicitur ea, *Donatio cognominata animo dantium accipientiumuè sententiis*, vt Theodorus rectè interpretatus est, donatio velata alterius contractus titulo: veluti si venditio donationis causa, aut conductio imaginaria fiat: vt in sp. *l. 46. ff. locati*: *l. 66. ff. de iure dot. l. 3. Cod. de contrah. empt. l. 23. Cod. mandati.* Scilicet contractus non tam nomine, quàm animo contrahentium æstimantur, *l. 15. §. Papinianus, ff. locati*: vt cæteroquin plus valet quod agitur quàm quod simulatè concipitur, *tit. Cod. plus valere*: Cuius *lex 3.* potissimùm videnda est. Hunc verò locum non intellexit Interpres *vers. Quæ tamen omnes.* Et addit tamen Constantinus *h. l.* (quod quintum hîc) taxationem *quantum tui finis*; velatos scilicet seu simulatos contractus non impugnat lex, nisi in fraudem legum fiant, vt putà in fraudem *legis Cinciæ* de quo *l. 4. infr.* Hunc verò quoque locum non percepit Interpres *d. vers. quæ tamen omnes*: & *vers.*

ſed præterea.

Nunc de ipſamet Conſtitutione. In his igitur omnibus donationibus Conſtantinus M. complures cautelas ſeu obſeruationes præſtituit, certiſque adeo frænis eas cohiberi voluit, ne alioquin in irritum eæ deducerentur: Quod & olim fecerat lex *Cincia*, de qua ad *l.4. inf.*

¶ Prima cautio ſeu Obſeruatio (vt loquitur) hæc eſt, *verſ. ſub hac*: vt nihil legibus aduerſum donationes contineant, & vt ipſemet loquitur, *vt quas leges indulgent actiones, conditiones, pactionéſue contineant*, vel vt id effertur *l.1. ſup. de pactis*, (quæ ex *eadem lege* deſumpta, *hunc* coaſſanda venit;) *vt cum legibus conſentiant*. De quo ad eam *l.1. Actiones* hîc interpretatur Theodorus πρᾶξεις, id eſt, actus, vt ita, inhoneſti actus his verbis prohibeantur, quomodo etiam Interpretem accepiſſe, exempla ab eo allata oſtendunt. De actibus verò legitimis accepit Cuiacius: cui accedendum non eſt, quia *hîc* dicitur *quas leges indulgent actiones*: atqui actus legitimos non INDVLGENT leges, ſed præſcribunt. Eſt qui tria hæc ita diſtinguat: *actiones*, de faciendo aliquo; *conditiones*, de dando: *pactiones*, de vtroque & de aliis inſuper, veluti de modo & die, &c verùm hîc *actiones* ſunt propriè accipiendæ, pro iure agendi: quod ſcilicet competit & deſcendit non tantùm ex conditionibus & pactionibus additis donationi, verùm ex ipſo iure.

Secunda cautio eſt, *verſ. his cognitis*: vt donationes vel recipiantur à donatario volente (neque enim donatio non Acceptata valet, quod notum, & Acceptatio eſt de eſſentia Donationis,) vel reſpuantur. Nempe eam vel recipere integrum eſt, ſi lex & conditio donationis complacita ſit; vel reſpuere, ſi moleſta ſit & grauis. Neque cuiquam aut acceptandæ donationis neceſſitas incumbit, aut ob perperam admiſſam periculum aliud imminet. Excepto vnico caſu, quo & recipiendæ donationis complacitæ, ſeu ſub bonis conditionibus oblatæ, neceſſitas incumbit; neque perperam admiſiſſe periculo vocat: Quod in Tutoribus & Curatoribus euenit. Hi quippe ſi conditionem donationum neglexerint, rei amiſſæ periculum præſtare iubentur. Quod repetitum extat *l.2. ſup. de adminiſtr. & periculo tutorum*: vbi de eo plura.

Tertia Conſtantini M. cautio eſt, *verſ. in conſcribendis*, vt donationes in *Scripturam* ſeu inſtrumentum redigantur, ſeu conſcribantur. In *conſcribendis*, inquit, *donationibus notari oportet*: Item *tabula*, *&c. perſcribatur*; quod etiam ſtatuitur in *ſþ. l.2. & 3. & l.8. infr.* Atenim id non præcisè requiritur ex Theodoſij Iunioris *leg. in extraneos* 19. *& leg.* 31. *Cod. eod. tit.* Et ſic hâc parte Conſtantini M. conſtitutio hæc abrogatur. Cæterùm tam præciſa ſunt hâc parte Conſtantini verba, ſcripturam in donationibus pro formâ depoſcentis, vt mirer ſcribentes, formam tantum conficiendi inſtrumenti hîc proponi, vbi id inter partes conuênit, non verò decidi an donatio fieri debeat in ſcripris nec nè.

Quarta cautio eſt, *eod verſ.* circa *Formam* ipſius ſcripturæ. Primò igitur Conſtantinus M. iubet nomen donatoris exprimi, itémque *Ius* eius, id eſt, ex quâ causâ, quo titulo dominij rem eam quam donat habeat, ne fortè rem alienam donet, de alieno largiatur temerè, & imponat donatatio, rémque notari vult. Secundò Scripturam illam non occultè aut per Imperitos, aut priuatim fieri debere conſtituitur: Sed aut Tabulæ, aut in quâcumque materiâ oblata (id enim indifferens eſt, haud aliter atque in teſtamento, *l.11. 15. Cod. de teſtam.*) vel ab ipſomet donatore conſcribi oportere, vel ab eo quem ſors miniſtrauerit, nam & hoc indifferens quis Scriptor inſtrumenti ſit.

Idque (quæ Quinta Cautio eſt) *eodem verſiculo, ſcientibus plurimis*, quod Tribonianus reſecauit, id eſt, teſtibus aduocatis, adhibitis: de quo mox plura.

Sexta Obſeruatio, ſeu cautio à Conſtantino M. præſcripta hæc eſt, *verſ. & corporalis*: vt Traditio corporalis (vt vocatur *l.1. & 8. & l.2. ſup. ſi cert. pet. de ſuffrag.*) ſequatur, id eſt, ſi res mobilis ſit, donatario tradatur: ſi immobilis, abſceſſu domini donantis nouo domino *pateſiat*: ſcilicet quod in rebus mobilibus eſt traditio, id in immobilibus præſtat poſſeſſionis vacuario, & ab eâ abſceſſus, & patefactio nouo Domino. Quod & ipſum de Traditionis neceſſitate ſtatuitur *in l.2. 4. 5. in fin. & l. 7. inf.*

Idque *hâc l.* generaliter & indefinitè ſtatuitur à Conſtantino M. cum tamen Conſtitutionibus aliis, excepti hâc parte fuerint & quidem à Conſtantino ipſo *d. l.4.* parentes & liberi: inter quos nuda voluntas ſufficere viſa. Imò hæc traditionis neceſſitas, lege Cinciâ inductâ, è Repub. poſtea penitus ſublatâ, vt refert. Iuſtinianus *Nouella* 162. *c.1.* Quare *leges*, vel *legum* capita omnia, quæ de traditionibus donationum loquuntur, & hoc quidem, à *Cod. Iuſt.* abſunt.

In peragenda porrò *Traditione*, quæ Septima Obſeruatio eſt, Conſtantinus Magnus *verſ. ad excludendam vim*: vicinos aduocari vult, & arbitros adhiberi: quorum videl. fide poſtea probari poſſit, ex voluntate domini rem traditam, & vt eleganter loquitur, *ad excludendam vim atque irruptionem*: ne videlicet donator poſtea dicere poſſit, vi ſeſe coactum rem mobilem tradere, vel irruptionem factam in rem immobilem. Sanè idem quoque Conſtantinus *l.2. ſup. de contrahendâ empt.* emptionem & venditionem rei familiaris, etiam viliſſimæ, veluti ſcabellorum, aduocatâ vicinitate fieri voluit; verùm alio fine: Nempe ad oſtendendæ proprietatis probationem, ſeu vt certa ac vera proprietas à vicinis demonſtretur, denique ne fraudulenta venditio in exquiſitis cuniculis rei fortè furtiuæ ſint; quod Interpres rectè vidit. Quod & olim in venditionibus obtinuiſſe ex Pomponio apud *Nonium*, *c.2.* colligi poteſt: *Quidam apud forum præſentib. teſtibus mihi vendidit.* Verùm Zeno poſtea hanc vicinorum & teſtium adhibendorum neceſſitatem remiſit: & ſic hâc quoque parte Conſtantini *legem* abrogauit *l. 31. Cod. hoc eod. tit.* Quare etiam prælata illâ Zenonis *lege*, Tribonianus hanc huius *legis* ſententiam à *Codice* ſuo abeſſe voluit.

Octaua obſeruatio à Conſtantino M. hæc præſtituitur *infr.* vt donatio apud Acta inſinuetur. Quod & ipſum ſtatuitur *l.3.5.6.8. inf. h. tit.* Et *l.1.3. vlt. ſup. de ſponſalibus*, & indicatur *l.9. inf. de infirm. h q. ſub Tyr.* De hâc eâdem donationis apud Acta, Inſinuatione, eſt quoque Symmachi locus *lib.* 10. *ep.*41. Idque Conſtantinus ipſe *hac l. & l.3.5. infr.* requirit, nullo perſonarum, a quo videlicet, vel cui donatio facta fuerit, nullo item rerum vel ſummarum diſcrimine habito, inter Minores etiam, in ſpecie *leg.3. ſup.* de ſponſalib. Quinimo & mortis quoque causâ donationem inſinuari debere ſatis indicat *hâc l.* quod poſteà abolitum à Iuſtin. *l. vlt. Cod. de mortis causâ donat.* (quod etiam probauit Henricus II. Fr. Rex *A.D.* 1549. Neque Tertiò diſtinguitur, mobilis nè, an immobilis res ſit; Item cuius ſummæ donatio ſit; Cùm tamen poſtea modus huic rei adhibitus fuerit à Iuſtiniano *l. 34. 35. in fin. 36. in fin. Cod. de donationib. & Inſtit. hoc eod. tit.* & *Nouella Leonis* 50. & quoad res, & quoad ſummam, etiam Theodoſij Iun. *lege vlt. ſup. de ſponſalibus*, quæ cauſa fuit cur Tribonianus *ſine huius*

legis

legis adiecerit, *Vbi hoc leges expostulant.*

¶ Huius porro Insinuationis, seu Insinuandæ apud Acta donationis necessitatis quis Auctor fuerit, quæri potest? certè nullum eius moris vestigium extat in *Digestis*, vel in *Codice* ante Constantinum M. Ipse sanè Constantinus A. *316.* promulgatam super eo *legem* DVOVM ait, *l. 3.* Idémque A.*333.* suæ *legis* iam pridem super hoc datæ meminit *l 4.* Constans quoque filius eius, *l.6.inf.* Patri suo id acceptum fert: *à Venerabili*, inquit, *Parente nostro statutum est*: & idem tamen Constantinus M. id disertè accepto fert Patri suo, *l. 1.sup. de sponsalib.* Verùm, vt ad eam *leg.1.* iam ostendi, videtur ipsa *lex 1. de sponsal.* potiùs Constantium Authorem habere, quàm Constantinum: Ergo Constantinus M. Insinuationis huius Author omnino fuit. De ratione eius inducendæ, ad *l.5.inf.*

¶ Cæterum huius donationum Insinuationis formulam, quæ in Galliis iam olim obtinuit, (& postea recentata) exhibet *Marculphus*; exhibent alij *Formularij*. Ex quibus apparet iam, quam parum Constantinus M. ipse ab hac *lege* sua recesserit, quàm modicè etiam insecuti Principes in nonnullis recesserint. Sanè fatendum est, magnam fuisse hac parte Constantini M. prouidentiam seu prouisionem, cui obrogari tantum euenit, non verò eam omnem abrogari, plerisque ex ea retentis, quorum tamen magnam partem ex vetustiore iure deriuatam non dubito. Sanè Traditionis necessitas lex Cincia inducta fuit, de qua mox ad *l.4. inf.*

Ex his quæ iam diximus, apparet quam in multis huic Constantini M. constitutioni derogatum fuerit, etiam ab ipsomet Iustiniano, in cuius *Codice* hæc *lex* partim mutilata, partim interpolata extat: additis & detractis quamplurimis, & quatuor quidem locis: Rectène, an secùs? viderint quibus circa *Donationum* materiam ex professo siquando versari continget. Tandem neque Interpretatio *huic legi* subdita omnino negligenda est, quæ multa habet bonæ frugis ad *huius l.* illustrationem, quæque aliundè deque peculio suo addidit: etsi non rectè semper.

¶ *Donationis in* MINOREM EMANCIPATVM *facienda modus & solemnitas.*

11. *Idem A. Aconio Catullino" Procons. Africæ.

I quis in emancipatum" minorem", priusquam fari" possit, aut habere rei quæ sibi donatur affectum", Italicum" siue stipendiarium, fundum crediderit conferendum", omne ius" compleat, instrumentis ante præmissis, &" inductione corporaliter impletâ. Quod, propter" adtestationem fidei, per eum seruum quem idoneum esse constiterit, transigi placuit": Qui eò vsque in statu" suo permanebit, donec is" cuius facultatibus cesserit", annos Lætoriæ legis egressus, legitimam compleuerit ætatem; Quò, tunc demùm, si eius integritas ac fides fuerit comprobata, si ita sederit" possidentibus", libertatis præmium consequatur. Dat. XII. Kal. Maij, Serdicæ, Sabino & Rufino CONSS. [316.]

NOTÆ.

* *Lex si quis in emancipatum, 26. Cod. Iust. eod. tit.* hinc interpolata est.
" *Catulline* huic Proconsuli Africæ inscribitur superiore Anno 315. *lex vii. infr. de frum. Karthag.* & Anno prox. 317. *lex 1. infr. ad Leg. Iul. de vi*: & An 319. *lex 1. inf. de extraord. mun.*
" Filium scilicet.
" Infantem seu minorem quatuordecim annis, pupillaris ætatis.
" Id est, scientiam, cognitionem: similia verba *in l.3. Cod. de adquir. poss.*
" *Italicum, siue stipendiarium*, resecauit hæc Tribonianus: de quo mox.
" Id est, donandum.
" Id est, donationem perficiat.
" Et hæc de *inductione corporali* sustulit Tribonianus: de cuius rei ratione mox.
" *Quod ius*, Cod. Iust.
" Et hæc resecauit Tribonianus: de cuius rei ratione mox.
" *Vt per eum infanti adquiratur*: hæc addita *Cod. Iust.* resecatis sequentibus omnibus: de cuius rei ratione mox.
" Serui, sic vt manumitti non possit.
" Minor.
" Id est accesserit.
" Id est placuerit.
" Dominis.

COMMENTARIVS.

E Donatione, quæ fit à patre FILIO EMANCIPATO Minori, est hæc Constantini M constitutio: quomodo videlicet ea completi, transigi, seu perfici possit. Hoc vt intelligatur, primò tenendum est, solitos parentes, cùm filios suos emanciparent, aliquid eis donare, & velut patrimonio quodam instruere, quo vitam tolerarent, séque exhiberent, iam ipsi suæ spontis facti patrésque familias, fundo fortè aliquo donato, vt ex *hâc l.* apparet, & *l.vlt. infr. de reuocat. donat. l.8. inf. de bonis proscript. l.2. & vlt. Cod. de emancip. liber. l.3. §. filium, ff. de administr. rerum ad ciuit. pert.* Spartianus *in Adriano*, *Filium*, inquit, *dato patrimonio emancipauit*: & multi alij: vel etiam delegato aliquo nomine, vt *l.11. Cod. de donat.* Quæ quidem donatio in filium collata valebat, cùm aliàs in filium famil. collata donatio perfecta non esset, propter vinculum scilicet potestatis, *l. 11. 17. Cod. de*

de donation.

Secundò sciendum, Minores quoque emancipasi solitos: quod hæc *lex* testatur; Minores inquam, iique in duplici genere, partim qui nondum fari possent, partim qui rei, quæ sibi donatur, affectum adhuc non haberent; hæ enim duæ sunt infantum seu pupillorum species, id est vel nondum septennes, vel septennibus maiores: scilicet quoad actus iuris ciuilis nondum septennos, nondum fari posse videntur, etsi naturaliter fari soleant; quia Fari est eius actus qui solemnibus perficitur, notitiam habere, & sic fari vt sciat quid fatur. Hinc adcò multa in Iure nostro & distincta mentio pupillorum qui fari possunt, & non possunt: vt *l. in negotiis 5. ꝷ. de regulis iuris*: *l. 5. l. 18. Cod. de iure deliber.* Septennibus maiores, & ipsi quoque minores sunt: nam etsi fari possint, actum tamen rei non intelligunt, *d. l. 5.* vel (vt *hâc l.* eleganter dicitur) *rei quæ sibi donatur affectum habere non possunt*: vel vt non minus eleganter Paulus *l. 9. ꝷ. de adquir. hered.* (quæ *lex* coassanda est *d. legi 5.*) huius ætatis est vt causam non intelligat, neque videtur scire huiusmodi ætatis puer; neque talis ætas scire aut decernere potest, non magis quam furiosus. Quam in sententiam plura cumulata occurrunt in Interpretibus ad *d. l. 5.* ¶ His ita politis, fingamus minorem à patre emancipari, eique aliquid simul, & eodem emancipationis momento patrem donatum velle? Sanè, non potest ipse minor sibi donationem adquirere, seu acceptare, (quod vtrique requiritur) quia & sensu caret, & in patris potestate adhuc est: & quanquam poneremus paulo post emancipationem, patrem filio infanti ita emancipato donatum velle, pater tamen idémque legitimus tutor ei hâc parte auctor esse non posset, quia in rem suam tutor auctor esse non potest. Quid igitur? Ἀῤῥηματισμῷ seu cautela hâc parte opus fuit, quandoquidem neque per patrem tutorem, neque per minorem ipsum res expediri seu donatio acceptari poterat: Cuiusmodi cautela *hâc* Constantini M. *lege* continetur; nempe post instrumenta præmissa, seu post scripturam (nam hæc requirebatur, de quo ad *l. 1. sup.*) item post corporalem inductionem in fundum (nam & ea hoc casu requirebatur, de quo ad *d. l. 1.* quod hic Tribonianus omisit, nempe quod sola voluntate inter liberos & parentes donatio perficiatur. Quod idem admissum ab eo in *l. 5 inf.*) Actum hunc expediendum seu Negotium hoc contrahendum per seruum idoneum, vt per eum nomine minoris donatio adquiratur & acceptetur. Sic & olim si pupillus fari non posset, seruus eius pro eo rem pupilli saluam fore stipulabatur, *l. 1. §. 15. ꝷ. de magistr. conu. & l. 2. ꝷ. rem pupilli saluam fore.* Vel si seruum non haberet, seruus ei emendus erat; si neque hic emi poterat seruus publicus stipulabatur, *dictis ll.* addatur & *lex 18. de adoptionib.* Et hæc quidem ita, si (vt dixi) pater ipse filio emancipato minori donaret, nam (quod Ioannes rectè vidit) si extraneus huiusmodi emancipato donaret, donatio perficiebatur tutore auctore, ipso patre si emancipatione pater tutor extiterit, vt ait *lex 5. ꝷ. de dolo*: vel auctore eo qui manumissor extiterit, vt apud Vlpianum *lib. Regularum, tit. de Tutelis.*

Quod verò ad causam possessionis attinet (quæ plurimùm facti habet) donatarum rerum possessio tradita infanti, corpore eius adquiritur, licet animi plenum non habeat affectum (quod ex Papiniano procuIdubio sumptum omnino congruit huius *legis* verbis, ibi, *aut habere rei quæ sibi donatur affectum*) *l. 3. Cod. de adquir. possess.* Et hac quidem cautelà res expediri potuit, & donatio adquiri & acceptari pro minore seu pupillo, qui fari non potest, per seruum videl. pupilli. ¶ In quo illud quoque singulari iure statutum à Constantino M. *h. l.* ob pupillorum vtilitatem, vt huiusmodi seruus manumitti seu libertatem consequi non posset, vsque quò legitimam ætatem pupillus complesset, verùm in statu suo permanere eum oporteret *propter attestationem fidei*, id est, ne quæstioni subducatur ad comprobandam eius fidem & integritatem: Quæ quidem *lex* dura, sed ita scripta, (vt in simili planè loquitur Vlpianus *l. prospexit 12. ꝷ. qui, & à quibus manumissi*:) Sanè & aliis similibus casibus ita quoque olim constitutum, ne serui intra aliquod tempus manumitti possent, veluti *leg. Iuliâ de Adulteriis*, ne serui intra 60. dies à die diuortij manumitterentur, ne alioquin quæstioni subducerentur, *d. l. prospexit, & l. 27. §. 2. eod. tit. l. 3. Cod. de adult.* Sic & in aliis causis antiquitus cœpta aduersus aliquem cognitione, si qua per seruorum quæstionem eruendæ veritatis spes erat, reo imperari solitum, vti seruos in potestate haberet: ex Liuio *lib. 8.* & P........ ......Atenim ibi angustissimum tempus fuit, hic prolixum; vsque quò videl. minor legitimam ætatem compleuisset. Quod velut à Iustiniano improbatum Tribonianus ideò à *leg.* suâ hinc interpolatâ abesse voluit.

¶ Superest de duobus quæ obiter adspersa, *hac leg.* videamus. Primò de *Fundis Italicis & stipendiariis*; quorum *h. l.* mentio fit, vt & variis aliis locis. Fundorum scilicet in Orbe Romano alij Italici dicti, iurisque Italici erant; Stipendiarij alij. Italici, quorum etiam pars magna in prouinciis, pleno iure priuatorum erant ex iure Quiritium, itque immunes à censu: *Stipendiarij* verò ex quibus bello captis & occupatis Populus Romanus tributa colligebat, quique adcò non optimo iure ad priuatos pertinebant, verùm priuato partim, partim publico: nempe (quod Aggenus Vrbicus docet) quia dum priuatus laborabat in suo tributum seu stipendium publico & sibi alimoniam rura excolendo procurabat: sic illorum fundorum domini dicebantur *ex iure Quiritium*; horum domini *bonitarij*: Illud dominium legitimum, hoc naturale: Etsi vtrique fundorum possessores Domini essent: vnde stipendiariorum quoque fundorum vindicatio erat, *l. cùm sponsas, §. in vectigalibus, ꝷ. de publ. in rem act.* seruitus eis imponi poterat, *l. 2. Cod. de seruit. & aqua*: nouum opus eorum nomine nunciari, *l. in prouincialis, ꝷ. de operis noui nunc.* Ac vt vario iure fundi isti censebantur: ita & varia ratione alienabantur, seu alio atque alio actu legitimo: nempe prædia Italica nexu, mancipio, seu mancipatione: at stipendiaria, nuda traditione: hinc adeò illa rebus mancipi connumerabantur, hæc nec mancipi. Aggenius Vrbicus *lib. 2. Stipendiarij*, inquit, *agri nexu non habentur.* Nexu mancipium scilicet erat alienationis species, Italici soli possessoribus propria: Etat enim mancipatio actus solemnis & legitimus (vnde mancipationis solemnitas, *l. 4.*) quæ fiebat per æs & libram, quinque testibus superstitibus ciuib. Rom. puberib. & libripende, certisque & solemnibus verbis, de quo omni XII. Tabularum Interpretes Vlpianus, Gaius, Boëtius, est & locus Suetonij *in Ottone, c. 4.* & *l. 4. ꝷ. de euction.* Hinc adeo Mancipatio & Traditio iunguntur, *l. 4. 5. 7. inf. h. t.* & apud Paulum *1. Sent. 13. §. 10. 2. Sent. 17. §. 3.* non quasi in promiscuo hæc fuerint, aut concurrerent; verùm alternatè: eo quippe pertinet id, vt intelligamus mancipationem ad alienationes fundorum Italicorum & similium rerum mancipi pertinere, Traditionem verò ad fundos stipendiarios, & reliquas res nec mancipi. Verùm sublata

hæc

hæc omnis differentia à Iustin. *l. vn. c. de vsucap. transform.* & §. *per traditionem Ind. de rerum diuis.* Ideo Tribonianus in *hâc l.* in *codicem* suom relata, indoxit mentionem fundorum Italicorum & Stipendhariorum.

¶ Secundò, de *lege Lætoria*, & *legitima ætate* deinceps videndum est. Ait Constantinus, *donec annos Lætoriæ legis egressus, legitimam compleuerit ætatem.* Legitima ætas est 25. annorum *Lætoriâ* scilicet *lege* inducta, definita. Lex *Lætoria* (qoæ lata ....) minoribus 25. annis, iam puberibus, (vnde lex *Quinauicenaria* dicta Plaoto *Pseudolo Actu* 1. *S. C.* 3. *v.* 68.) variis rationibus prospectom itit: Cuius hæc tria capita reperio. *Primum*, Vt curatores minoribus 25. aonis darentor, si lasciui essent, si dementes: Capitolinus *M. Antonino. De Curatoribus cùm antea nonnisi ex lege lætoria vel propter lasciuiam vel propter dementiam darentur ita statuit, vt omnes adulti curatores acciperent non redditis causis.* Secundom *lætoriæ legis* capot istod reperio, Ne minores 25. annis *stipularentur*, id est, spondendo se obligarent; passiuè *stipulari* ἐπερωτᾶσθαι, Prisciano Interprete, pariter vt *l. vlt.* π. *de admi-nist. tutor.* Suetonius *lib.* 4. Pætorum apud Priscianom *lib.*8. *p.* 792. & *lib.* 18. *p.* 1164. Lætoria, quæ vetat minorem annis XXV. stipulari, ad quod caput allusit quoque apertè Plautus *d. loco*;

Perij, an non iam me lex pendit Quinauicenaria
Metuunt credere omnes

Et Actu 5. *sc.* 3. *v.* 25.

——— *Ced. qui cum habeam iudicem*
Ni dolo malo instipulatus sies, nunc etiam dum siem
Quinque & viginti annos natus.

Vnde apparet *lege lætoriâ* etiam comprehensum fuisse, Vt creditor qui minori 25. annis credidisset, creditum amitteret. Atque hæc illa est circumscriptio adolescentiæ, quæ *lege Lætoria* plectebatur poblico iudicio, teste Cicerone 3. *officiorum*, & 3. *de natura Deorum*: quod *Tertium* caput *legis lætoriæ* obseruo. Ab hâc igitur tandem *lege*, Legitima ætas dicta maior 25. annis, quod vt Brissonios 3. *Antiquit.* 2. rectè probauit, ita hic locus euidentissimè comprobat.

¶ INSINVARI *donationes* VBI *oporteat.*

III.* Idem A. ad Cassium P.V."

PROMVLGATVM † dudùm est, *Donationes nullo alio modo firmas posse detineri", nisi apud actorum contestationem" confecta fuerint.* Sed, quia multi aliena, vel non pleno iure ad se pertinentia, donantes, extra patriam & prouinciam, in quâ possident acta conficiunt, placet, Vt nulli liceat, extra prouinciam larémque suum donationum instrumenta apud Acta adlegare, sed in quo domicilium habuerit, adque possessiones constitutæ sunt apur suum Ordinarium Iudicem; Vel, si eum abesse contigerit, apur Curatorem", Municipalesve" eiusdem ciuitatis: Nam si hoc prætermissum fuerit, nullam firmitatem habere donationes sancimus. Dat. Kal. Maij, Romæ Sabino & Rufino CONSS. [316.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* prælatâ sententiâ quadam super hoc Theodosij Iun. *l.* 8, *inf.* quâ hoc abrogatur.

" *Cassium* hunc P.V. non memorat *his* Coss. Vetus Auctor *Notitiæ Præfectorum Vrbis.* Anno quippe demum 318. *Licinio* V. & *Crispo Cæs.* Coss. notat scriptor ille ex die III. Id. Iulij in Idus Augusti vice Septimij Bassi cognouisse Iulium Cassium, eò quod ad Augustum profectus esset Septimius Bassus qui mox regressus Præfectus Vrbi fuerit. Quare malim hic *PPV* id est *pro præfecto Vrbi*, rescribere.

† Quando? (Nam *lex* 1. *sup. h. t.* hâc posterior est) à Constantini M. patre, vt ipsemet testatur, *l.* 1. *sup. de sponsalib. & ante nuptias donat.*

" *Detineri firmas*, id est firmas haberi, censeri.

" Id est testificationem, vt *d. l.* 5. *inf.* & *l.* 3 *sup. de sponsalib.* Contestatio, est scriptura, libellus, *l.* 8. *infr. de famos. libell.*

" *Curator* ciuitatis. vid. & *l.* 8 *inf* & *Gloss. Th.*

" *Municipales* ciuitatum pro Magistratibus municipalibus.

COMMENTARIVS.

DE INSINVATIONE donationis (quam *dudum* exactam ait, de quo & ad *l.* 1. *sup. de sponsalibus*: & ad *leges superiores*) est hæc Constantini M. Constitutio: de quâ sunt *hoc Codice* in vniuersom sex *leges* ex his, tres Constantini, putà *lex* 1. *sup.* (quæ tamen hâc, tempore posterior est, vt in *Notis* ibi ostendi) hæc *lex* 3. & *lex* 5. Constantis item *l.* 6. *inf.* Honorij *l.* 9. *inf. de infirm. his quæ sub Tyr.* & Theodosij Ion. *l.* 8. *inf. h. t.* Et hæc quidem nominatim est de LOCO, seu de EO IVDICE apud quem insinuari donationem oportet. Ibi nempè donationem insinoari volt Constantinus M. vbi domicilium habet donator, & possessiones constitutæ sunt: Addita ratione, *Ne alioquin*, quod eueniebat, *multi aliena, & ad se non pleno iure pertinentia, donent, extra patriam & prouinciam in quâ possident, acta conficientes.* Quod quidem etiam in Galliâ obtinet, iudicatúmque frequentibus Arrestis, qoæ exhibet CL. Fisci Adoocatus Seruinus, *tomo.* 1. *Orationum forensium, orat.* 22. *à p.* 310. *ad p.* 329. Atenim Theodosio Iun. id postea displicuit, *d. l.* 8. *in fin. inf.* (quod etiam prætulit Tribonianus, assumendo, quod ex *eâ l.* desomptum falsò Constantini *legi* 23. *in fin. Cod. eod. tit.* attexuit.) Vt & Leoni *l.* 30. *Cod. d. t.* Sanè ita quoque venditiones etsi in alio loco quàm in quo possessiones constitutæ sunt, fiant, non ideo initæ esse creduntur, *l.* 1, *C. de contrah. empt.* & *l. quisquis, sup. de contrah. empt.*

empt. vnde translata est *lex 15. Cod. de rescind. vendit.* At ex hac Cōstantini mente ibi insinuandæ sunt donationes, vbi domicilium donator habuerit atque possessiones constitutæ sunt: Quo loco domicilium, & locus in quo possessiones constitutæ sunt, pro eodem ponuntur: nempe *domicilium* in eo significatu est, vbi quis *larem suum* (vt hæc *lex* loquitur) & domicilium fortunarum constituit. Alioquin si nudum domicilium vno loco habere donatorem fingas, alibi verò possessiones constitutas, sanè vbi possessiones constitutæ fuissent, ex huius constitutionis mente donationes insinuari oportuisset. Quod etiam Henrici II. R. Galliarum constitutione, nominatim cautum reperio. Et hæc de loco.

¶ Secundum caput *huius leg.* est de EO IVDICE apud quem, seu apud cuius Acta donationes insinuari debeant. Nempe 1. Apud ordinarium Iudicem, id est, Rectorem prouinciarum; quod & ipsum cauetur *fine legis 1. inf. sup. & l.8. inf. 2.* vel eo absente, apud Curatorum (quod abrogatum *d. l.8. inf.* vbi dicam) & Magistratus municipales eiusdem ciuitatis, *h. l. & d. l. 2. sup. & d. l. 8. infr.* vbi dicam fusiùs. In Galliâ verò in tantum apud loci Iudicem donationes insinuari oportere indicatum, vt apud primæ instantiæ Iudicem insinuari eas oporteat, non apud Iudicem appellationis *en la Preuosté, & non au Bailliage.* Bouchel & Ioly *lib. 2. art. 44.*

¶ *Inter* LIBEROS *&* PARENTES *donatione omnes nuda voluntate citra mancipationem & traditionem perfici.*

IIII. * Idem A. ad Bassum P.V."

VXTA Diui Pij, † consultissimi Principis, instituta, valere donationes placet inter liberos & parentes, in quocunque solo", & cuiuslibet rei", liberalitas" probabitur extitisse, licet neque mancipatio" dicatur, neque traditio subsecuta, sed nuda tantùm voluntas claruerit, quæ" non dubium consilium teneat, nec incertum, sed iudicium animi tale proferat", vt nulla quæstio voluntatis possit interpere"; &" conlata" inter ceteras, exceptas Cinciæ" legi, personas obtinere propriam firmitatem, siue mancipationis decursa fuerit solennitas", vel certe res tradita doceatur. ¶ Quam legem ad lites volumus pertinere, quocunque tempore iussionis nostræ inueniuntur esse suspensæ, & quæ post futuræ sunt; ne transacta negotia refricentur. Dat. Non. Octo. Constantino A. V. & Licinio Cæs. CONSS. [319.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* propter traditionis necessitatem sublatam. Hanc *leg.* intelligit Constantius *l. 7. inf.*

" *Basso* huic P.V. aliæ plures *leges* inscribuntur, A. 317. & hoc 319. Memorat hanc eius Præfecturam vetus Auctor *Notitiæ Præfectorum Vrbis* Ao. 317. 318. vsque ad Kal. Sept. A 315. quibus Valerius Maximus P. V. fuit; quo mirum huic *legi* ad Bassum P.V. *datæ* subscribi Anni D. 317. Non. Octo. itaque alterutrubi error in die.

† Constitutio hæc Diui Pij non extat, neque alia alibi eius mentio fit.

" Italico, stipendiario seu prouinciali.

" Mancipi scilicet, nec mancipi. Nam Ranchino non est accedendum, qui 2. *var. 7.* his verbis intelligi putat cuiuscunque modi & quantitatis rem, vt ita suam coniecturam tueatur de *Cincia legis* modo à Constantio sublato: de quo ad *l. 1. sup. de sponsalib.*

" Dici de *Mancipatione*, ad *l. 2. sup.*

" Voluntatis manifestæ descriptio.

" Interuenire.

" *se at*: de quo mox. Certè Marcilius *ad tit. Iust. de donat. p. 224.* quid sibi voluerit nescio, cùm totum hunc locum ita refingeret: *Et collatis inter ceteras exceptas Cinciæ legi personas obtinere propriam firmitatem siue mancipationis*, &c. Racconerus legebat, *inter exceptas Cinciâ lege personas.*

" Id est donationes collatæ.

" Id est *Cinciæ* lege.

" De *Mancipationis* solemnitate dixi ad *l. 2. sup.*

COMMENTARIVS.

DE MANCIPATIONIS & TRADITIONIS in donationibus, necessitate (de quâ dictum fuit semel pleuè, ad *l. 1. & 2. sup.*) est hæc Constantini M. Constitutio; Quâ quidem, personæ quædam ab eâ excipiuntur; *Iuris priuilegio*, vt loquitur *lex 5. in fin. infr.* sic vt donatio citra eas facta valeat: Aliæ verò ad alterutrum tantum adiguntur. ¶ Excipit scilicet Constantinus M. donationem inter parentes & liberos, tùm *hâc l.* (quam memorat & firmat *lex 7. inf.*) tùm *l. 5. in fin. infr.* Idque iuxta anteriorem Diui Pij constitutionem, cuius nulla alibi mentio extat; quem etiam *consultissimum Principem* vocat: insinuatâ his verbis tacitè ratione huius exceptionis. Nempe hâc parte optimo iure consultum donationibus inter parentes & liberos' factis: id est, donationibus 'collatis à parentibus in liberos, de quo mox plura. Sanè paulò post D. Pium Paulus *libro sentent. 4. tit. 1. §. 11. Sufficit*, inquit, *inter coniunctas personas, quibuscunque verbis, vt in donatione, voluntas expressa.* Inter coniunctas personas ait *lex*, vt *infr. l. 5.* coniunctissimas personas, id est, parentes & liberos. *Cincia* scilicet *lex* muneralis (de quâ mox) cohibendis donationibus lata Mancipationis & Traditionis in donationibus necessitatem regulariter induxerat, exceptis nonnullis personis, putà liberis & parentibus, sub quadam locorum & rerum distinctione. At Diuus Pius parentibus & liberis plenissimam traditionis necessitatem remisit: Ipsâ inquam *lege Cinciâ* excepti fuêre parentes & liberi sed non indistinctè. Hactenus enim id eis relaxatum fuerat lege *Cincia*, vt si res Italici iuris essent, résque Mancipi, sine mancipatione & traditione donatio hoc casu perficeretur. D. Pius verò indistinctè

indiſtinctè eos excepit, (quod Conſtantinus M. hîc probat) nempe non diſtincto ſolo (Italicúmne id eſſet, an Stipendiarium) item non diſtinctia rebus (reſne mancipi, an non mancipi eſſent) Paulus 5. ſentent. t. 11. §. 4. *Cùm vnius res in duos donatio confertur, potior eſt ille, cui res tradita eſt, nec intereſt poſterior quis, an prior acceperit: & Exceptæ necne perſonæ ſint.* (quibus ſcilicet mancipationis & traditionis neceſſitas remiſſa eſt.) Denique & *l. prox. in fin.* vocatur id IVRIS *priuilegium*: quibus ſanè verbis vetuſto iure aliquo id conceſſum indicatur. Quod ſanè etiam firmant ea, quæ mox ſubiiciuntur de cæteris perſonis exceptis *Cinciâ lege.* Nempe, cùm lege *Cinciâ* aliquot perſonæ neceſſariæ & coniunctæ exceptæ fuiſſent, inter quas ſcilicet in donandis rebus mancipi, mancipatio vel traditio non requirebatur, ſub diſtinctione rerum & locorum, D. Pius parentibus & liberis pleniùs conſultum iuit, & poſt eum Conſtantinus M. *h. l.* ſublatâ rerum & locorum diſtinctione, abrogatâ hac parte *Cinciâ* lege. Priſtinum verò ius legis *Cinciæ* quoad cæteros ſeruauit, nempè vt his Alterutrius neceſſitas incumberet, vel inquam Mancipationis, vel traditionis. Quænam autem hæ perſonæ *cæteræ* ſunt exceptæ legi *Cinciæ*, vt hæc lex ait, vel vt Paulus, *exceptæ perſonæ?* Nempè coniunctæ aliæ perſonæ, vt *altero loco* Paulus ait: proculdubio eæ ipſæ, de quibus *lege Iuliâ* publicorum Iudiciorum cauebatur, ne inuitis iis denunciari poſſet, vt teſtimonium aduerſum ſe dicerent, *l. 4. ff. de teſtibus.* ¶ Ergo & mancipationis & traditionis neceſſitas *hâc leg.* remittitur parentibus & liberis: alterutrius ſaltem neceſſitas iniungitur cæteris, exceptis *Cinciâ* lege perſonis.

Inſinuationis alia ratio eſt & à contrario: Nam imò propter fraudis ſuſpicionem vehementem inter coniunctiſſimas potiſſimùm perſonas inſinuatio requiritur, *l. 5. inf.* vbi plura. ¶ Differentiæ ratio hæc eſt, quod Traditionis neceſſitas eo tantùm fine in donationibus inducta fuit, ne impromidâ profuſione quidam bonis ſuis euoluerentur: neque enim meliùs ab hâc inconſultâ facilitate homines cohibeantur, quàm ſi ſuas res corporaliter & reuera à ſe ad alios migrare videant. Hâc eadem ratione manumiſſiones nominatim fieri voluit *lex Ælia Sentia.* Vide *Theophilum.* Hâc ratione omnium bonorum, vel ſaltem quotæ partis, donatio non valebat; verùm ſingulares res donator percenſuiſſe & pronunciaſſe debebat, *l. 1. & 2. Cod. Hermogen. de donationib.* id quod Tribonianus à *l. 11.* abſcidit. Quod ſummam habuit rationem, & proindè conſtitutum fuit. Ne quis ſtultè, inſipienter, inconſultè bona ſua, omnia neſciens fortè, donaret. Simili ratione, memorat Hiſtoria Florentina, Ducis filium à patre ab effusâ profuſione traductum ad parſimoniam, numerandæ pecuniæ neceſſitate, ſi quid largiretur, ei impoſitâ. At *Inſinuationis* neceſſitas creditorum fauore introducta eſt, quorum ſemper intereſt donationes inſinuari, ne quid in fraudem eorum admittatur.

¶ Nunc de *Lege Cincia* cuius *h. l.* mentio fit, paulò pleniùs: Nempe vt lex *Falcidia* legatis, *Caninia* manumiſſionibus (quæ & ipſæ duæ donationis ſeu liberalitatis ſpecies ſunt, vnde & legatum donatio quædam dicitur: manumiſſio datio ſeu donatio libertatis) ita & *Cincia* lata A. V. C. 549. à M. Cincio Trib. pleb. quâ aliis donationibus fibula impoſita fuit, quam *Muneralem* vocauit *Plautus*, & ex eo *Feſtus*. Huius legis non vnum tantùm caput fuit (quod hactenus cenſent, qui legum fragmenta & catalogos ſcripſere) verùm varia capita eius fuêre: è quorum numero hæc repeto (quæ omnia teneremus ſi ſaltem ſupereſſet Pauli ad *leg. Cinciam* liber commentarius, è quo vnicum tantum fragmentum extat *l. contra 29. ff. de legibus.*) Primum iſtud, *In quos donationes fieri non poſſent.* Quâ parte & illud cautum, Ne quis ob cauſam orandam pecuniam donatione acciperet, teſte Tacito 11. 13. & 15. *Annal.* Quod caput firmatum renouatúmque ſub Auguſto, Dione Auctore, *lib. 54.* & à Traiano pleniùs, vt ex Plinio diſcere eſt *lib. 6. ep. vlt.* Secundò, *Modus* ſeu Quantitas & Menſura certa donationibus præfinita, vltra quem donare non liceret: Qui modus ſæpè inculcatur *Titulo, de donationib.* & *Tit. de mortis cauſa donat.* Tertiò, *Forma* donationibus præſcripta: inter cætera Mancipationis Traditionis neceſſitas: exceptis perſonis, de quibus *ſuprà.* Quæ legis *Cinciæ* neceſſitas poſteà ſublata è Republicâ, teſte Iuſtiniano *Nouell.* 162. c. 1. Et ita quidem verſiculum, *& conlata inter cæteras exceptas Cinciæ legi perſonas obtinere propriam firmitatem*, accipiendum puto: Non verò quaſi hæc verba accipienda ſint de *modo* donationum, à quo perſonas quaſdam lex *Cincia* exceperit. Etſi verum ſit, *Cinciam* legem à modo quoque donationum excepiſſe quoſdam cognatos, vt teſtatur Vlpianus *fragm. tit. 1.* Nam lex *Cincia* quæ donationibus modum ſeu quantitatem præſcripſit, & formam, vtroque capite cognatos excepit.

¶ Vt ad hanc *legem* redeamus. Ergo *hâc. l.* circa Traditionis ſolemnitatem ſeu neceſſitatem in donationibus, vnica differentia proponitur inter parentes liberoſque, & inter cæteras perſonas exceptas lege *Cincia.* Nempe *Cincia* lege æquè omnium illorum ratio habita fuerat, remiſſa videl. his ex æquo Mancipationis neceſſitate, ſola traditione exacta. Atenim Conſtantinus M. vt vt *hâc l.* parentibus & liberis etiam traditionis neceſſitatem remittat, at non & cæteris illis perſonis exceptis *Cincia* lege remittit. In illis denique nudam voluntatem ſufficere ait, dummodo certa ea ſit. Differentiæ rationem hanc Conſtantinus habuit, quam haud obſcurè indicat: Quod ſi de actibus inter parentes & liberos agatur, ſatis ſit voluntatis reditibus eos niti, vt in ſimili de diuiſione inter liberos facta in minùs ſolemni teſtamento, idem Conſtantinus M. loquitur & definit *l. t. ſup. de familia erciſcunda.* Quare iuris iſtius progreſſus ita notandus:

Cincia lex remiſerat mancipationis neceſſitatem Parentibus & liberis & aliis quibuſdam perſonis: at non & traditionis.

D. Pius etiam traditionis neceſſitatem parentibus & liberis remiſit.

Quod Conſtantinus *hâc l.* ſequitur: traditionis neceſſitate à cæteris perſonis exactâ.

Quod igitur *hac l.* de *Cincia* lege dicitur, id pertinet ad caput *Cinciæ* legis de *mancipationis & traditionis neceſſitate.* Non verò ad caput *Cinciæ* legis, de modo ſeu-quantitate donationis, quod putabat Ranehinus 2. *var. 7.*

¶ *Inter* LIBEROS *&* PARENTES *quoque donationes* INSINVARI *apud Acta oportere.*

v. *Idem A. ad Seuerum" Comit." Hiſpaniarum.

DATA iampridem Legem † ſtatuimus, *Vt donationes interueniente actorum teſtificatione* conficiantur: Quod vel maximè inter neceſſarias" coniunctiſſimáſque perſonas conuenit cuſtodiri: ſiquidem *clandeſtinis ac domeſticis fraudibus facile quiduis pro negotij opportunitate confingi poteſt, vel id quod verè geſtum eſt aboleri.* Cùm igitur, ne liberos quidem ac parentes Lex noſtra ab actorum confectione ſecernat, id quod neceſſario ſuper donationibus apud acta conficiendis, imprìdem ſtatuimus, vniuerſos teneat: Saluo" tamen iuris priuilegio, quod liberis & parentibus ſuffragatur, ſcilicet ne traditionis vel mancipationis ſolemnitas ſit neceſſaria. Dat. IV. Non. Maij, Conſtp. Dalmatio & Zenofilo Conſulibus [333.]

NOTÆ.

* *Lex 27. Cod. eod. tit.* Iungendáque huic, *lex 2. infr. de fide teſtium & inſtrumentorum.*
" *Seuerus* Comes Hiſpaniarum ſub Conſtantino M. cui etiam inſcribitur Anno prox 334. *lex 3. inf. de maternis bonis.* Imò *& lex 8 inf de Nuncular.* An 336.
" De *Comitib.* Hiſpaniarum dixi ad *l. 14. infr. de accuſat.*
† Intelligit vt puto vel *legem 1. ſup.* (quæ ante decennium lata eſt,) vel potius *l. 3 ſup.*
" *Coniunctáſque* Cod Iuſt. de his perſonis dixi ad *l. 4. ſup.*
" Sequentia reſecauit Tribonianus aſſumento alio addito ex *l. 8. inf.*

COMMENTARIVS.

DE INSINVANDÆ donationis neceſſitate eſt hæc quoque, pariter vt duæ *ſuprà, lex 1. & 3.* Conſtantini M. *lex*: quæ pars eſt proliaioris Conſtantinianeæ conſtitutionis, de validitate donationum, vnde deſumpta eſt quoque *lex 2. infr. de fide teſtium & inſtrumentorum*, quæ proinde *huic* coaſſanda venit, ad *quam* etiam oſtendam, quomodo ſpecies eius ad donationes referenda ſit. Ergo *hâc l.* id ſtatuitur, inſinuationem inter neceſſarias quoque & coniunctiſſimas perſonas (de quibus iam dixi *ad l. 4. ſup.*) veluti parentes & liberos, requiri, etſi traditionis vel mancipationis neceſſitas remiſſa ſit. Nam hæc huiuſce *legis* ſententia & *συνέχεια* eſt: ſimul & ratio dubitandi. Dubitari nempe cœperat, num ſicut mancipationis vel traditionis neceſſitas inter parentes & liberos remiſſa eſſet, ita quoque remitteretur inter eos Inſinuationis neceſſitas. Quod *hac l.* Conſtantinus negat. ¶ Rationem differentiæ ſeu diuerſitatis ſatis indicat, dum hanc rationem inſinuationis inter eos requiſitæ addit, *ſiquidem clandeſtinis ac domeſticis fraudibus facile quiduis pro negotij opportunitate confingi poteſt, vel id quod verè geſtum eſt, aboleri.* Ac ſi diceret, inſinuationis neceſſitatem inductam, vt fraudibus occurreretur, quæ ſcilicet in fraudem ſiue legum, ſiue creditorum fieri poſſent. Multo magis igitur inſinuationem requiri inter parentes & liberos, quia inter eos fraudibus magis locus eſſe poteſt, clandeſtinis videlicet. Traditionis aliam eſſe rationem, quæ tantum ad profuſas luxurioſorum hominum liberalitates cohibendas pertinet, vt fermè luxuria, liberalitatis ſpecie imponit.

¶ Cæterùm, cùm eâ quam dixi ratione donationum inſinuatio inducta fuerit, quæri poteſt etſi neque *legi*, neque creditoribus fraus facta fuerit, num donatorum quoque ipſorum reſpectu, donatio non valeat reuocarique adeò iure poſſit? Id verò hoc iure obtinuiſſe quis putet? Quandoquidem abſolutè *lex 6. inf.* ait donationes actis non inſinuatas irritas eſſe: *lex 3. ſup.* donationes nullo alio modo firmas eſſe, quam inſinuatas: *lex 8. infr.* nullius momenti donationes eſſe. In ſponſalitia equidem largitate, reſpectu viri, donationem non inſinuatam nihilominus valere voluit in fauorem minoris fœminæ Conſtantinus M. *leg. 3 ſup. de ſponſal.* Intra 200 ſolidos Theodoſius Iun. *l. vlt. de ſponſal.* Abſolutè verò Iuſtinianus *Nouel.* 127. *c.* 2. De Iure Gallico vide Additionem Briſſonij *lib.* 6. *tit.* 4. *Antiq.* 1. Seruini *Orationes*, Louetium *in Areſtis.*

¶ Quod Tempus quoque attinet, nulla Inſinuationi faciendæ intercapedo Imperatorum conſtitutionibus præſtituta: verùm in ipſa donationis celebratione eam requiſitam ſatis oſtendunt: ſola *lex 8. infr.* definit, poſſe eam fieri vel ante, vel poſt traditionem: Iure ſanè Gallico quatuor menſium ſpatium indultum.

¶ *De* INSINVANDIS *Donationibus.*

VI. *Impp. Conſtantius & CONSTANS AA. ad Celſinum."

VENERABILI Parente" Noſtro ſtatutum † eſt, *irritas donationes eſſe quæ actorum indicia non haberent*: nec ſegnius etiam Lenitudinis Noſtræ cura ſuccedit. Dat. IX. Kal. Ian. Marcellino & Probino CONSS. [341.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
'' De hoc Celſino mox.
'' Conſtantino M.
† *L. 1. 3. 5. ſup. & l. 1. ſup. de ſponſalibus*, imò & à Conſtantio Chloro *d. l. 1. de quo ad l. 1. ſup. h. tit.*

COMMENTARIVS.

De Insinvanoæ donationis neceſſitate eſt hæc quoque Conſtantis Imp. conſtitutio, vt Conſtantini M. *lex 1. 3. 5. ſup.* quò ſe Conſtans refert, ſeu quas *leges* hîc confirmat quibus proindè locis dicta ſufficiant. Elegantia tantum ſtili poëtici hic notanda: *Nec ſegnius etiam Lenitudinis noſtra cura ſuccedit.* Sic Virgil 9. *Æneid. Inſtat non ſegnius*: Vel vt alij, *non ſecius*, & 4. Georg. *Cura patrum cadere, & ſuccedere matrum incipit.* Dixi porrò hanc *leg.* eſſe Conſtantis Imp. Id verò probat inſcriptio *legis* ad Celſinum. *Celſinus* ſcilicet hic ſob Conſtante Imperatore P. V. fuit, vt docet Auctor *Notitia Praefectorum Vrbis*, à v. Kal. Martias Anni huius 341. vſque ad Kal. Aprilis Anni proximi Anno 338. & 339. Fuerat idem Præfectus Prætorio Italiæ, in quâ & Africa, vt docet *lex 4. inf. de petitionib. bonor. & lex 27. inf. de Decurion.*

¶ *De* Mancipationis *&* Traditionis *neceſſitate in donationibus inter extraneos.*

vii. * Idem AA. ad Orfitum p.v.''

Cvm Genitoris'' Mei ſcitis euidenter expreſſum ſit, *Nullam donationem inter extraneos firmam eſſe, ſi ei traditionis videatur'' deeſſe ſolemnitas*, & idem † *huiuſmodi neceſſitatem liberis tantùm ac parentibus relaxauit*, in omnibus deinceps obſeruari negotiis oportebit, vt donatio inter extraneos minus firma iudicetur, ſi iure mancipatio & traditio non fuerit impleta. Dat. viii. Kal. Maij, Arbitione & Lolliano conss. [355.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* propter traditionis neceſſitatem ſublatam.
'' Imò reponendus *hic* ſolus Imp. Constantivs A.
'' De hoc *Orfito* P. V. vide *Proſopograph.*
'' Conſtantini M. *l. 1. 2. 4 & 5. ſuſr.*
'' Id eſt, deſit.
† *Lege* ſcilicet 4 *ſup.* ante 37. annos A. 319. latâ.

COMMENTARIVS.

Constantii Imp. hæc Conſtitutio eſt in argumento de Donationibus, vt & altera his ipſis coss. ad eundem Orfitum P. V. data, vno tantùm menſe ante hanc *legem*, putà famoſa *lex, ſi vnquam, in fin. Cod. Iuſt. de reuoc. donat.* Ex quibus apparet, quomodo effuſis donationibus Princeps hic occurſum iuerit. Qui & ipſe Princeps alioquin facilis erat adimere quæ donabat, teſte Am. Marcellino *lib. 21. extremo.* Hâc ſane *lege*, quæ eſt de traditionis neceſſitate illud definit, nempe Traditionis neceſſitatem liberis tantum & parentibus remittendam; inter extraneos quoſcumque ſcilicet alios vel Mancipationem vel Traditionem requiri: aduocato Conſtantini M. patris exemplo, ſeu conſtitutione, putà, *l 4. & 5. in fin. ſup.* qui pariter à Traditionis neceſſitate ſolos illos excepit, (nam Mancipationis ſolemnitas iam his remiſſa fuerat *ipſa lege Cincia*) In cæteris omnibus vel Mancipationem vel Traditionem deſiderari, pro rerum videlicet diuerſitate, imò quarundam perſonarum priuilegio: de quo ad *d. l. 4.* Hinc interim diſcere licet, Extraneorum aliquando appellatione contineri Agnatos & Cognatos, liberiſque adeo & parentibus opponi.

¶ I. *De* Traditionis *neceſſitate in Donationibus: eiúſque vim non habere* vsvsfrvctvs *retentionem* II. *De* Insinvationis *neceſſitate; quando ea & vbi ea fieri poſſit & debeat.*

viii. * Impp. Honorius & Theodosivs AA. Aureliano pf.p.''

Donationes debere ſortiri perpetuam firmitatem, quas corporalis'' *Traditio* fuerit ſubſecuta, ſancimus, ne'' vſuſfructus exceptio pro traditione poſſit intelligi. Qui enim poſt liberalitatem re donatâ perfrui concupiſcit, hoc ſibi quo voluerit modo, conſignatâ videlicet poſſeſſione, debet præcipuum'' cuſtodire, ne imperfecta vacillet donatio. ¶ *Geſtorum* quoque *confectionem*, ſiue

ante traditionem, siue post traditionem, fieri oportebit, vt instrumentum quo continetur muoificentia, apuт acta publicetur. ¶ Io hâcquidem Vrbe, apuт Magistrum census; io prouinciis verò, apuт prouinciarum Rectores: vel, si præsto oon fuerint, apuт Magistratus municipales: vel, si Ciuitas ea vel Oppidum, in quo donatio celebratur, noo habeat Magistratus, apud Defeosorem plebis, in quâlibet ciuitate fuerit repertus: Curatores eoim ciuitatum ab huiusсemodi negotio temperare debebunt, ne taota res eorum concidat vilitate; Sed iam allegatas apud Curatores donationes, & gesta confecta valere necesse est: In posterum omnibus, quæ statuta fuot obseruandis: quoniam si quid fuerit prætermissum, nullius momenti videbitur" esse doоatio. ¶ Gesta autem confici super rebus, etiam alibi conlocatis, vbicunque sufficiet, ita vt tradirio corporalis io locis vbi res donata consistir, omnimodo celebretur. Dat. 10. Kal. April. Coostp. DD. NN. Honorio x. & Theodosio VI. AA. CONSS. [415.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Quem & ipse Theodosius Iun. mox biennio pòst abrogat *l. proxima*.
'' *Aurelianus* PP Orientis sub Theodosio Iun. v. *Prosopogr.*
'' *Corporalis* traditio *hic*, *& fine l. & l. 2. sup.* Inductio corporaliter impleta, *l. 2. sup.*
'' *Nec.*
'' Hùc respexit Papianus respons. 2. 3.
'' Erit.
'' *Legi, Data, 27. Cod. eod. tit.* hanc sententiam subtexuit Tribon.

¶ VSVSFRVCTVS *retentionem in Donationibus vim habere Traditionis: abrogata in eo* lege 8. supr.

IX. * Idem AA. Monaxio PF. P.''

EGIS † à nobis paulò'' aote latæ cetera'' quidem cautio necessaria nobis admodùm visa est, sublata verò in dooationibus species traditionis, quam olim reteotio vsusfructus ioduxerat, oon sioe magnâ ratiooe desiderata est, cùm *obseruationem'' iuris contrahere potius quàm propagare debeamus.* Ideóqoe ius pristinum renouamus, vt Quisquis * rem aliquam donando, vel in dotem dando'', vsumfructum eius retinuerit, etiamsi stipulatus non fuerit, eam cootinoò tradidisse credatur; ne'' quid amplius requiratur, quo magis videator facta traditio; sed omnimodò idem sit, in his causis, vsumfructum retinere, quod tradere. Dat. Prid. Id. Mart. Coostp. DN. Honorio A. XI. & Constantio V. C. II. CONSS. [417.]

INTERPRETATIO. *Quicunque de rebus propriis seruato vsufructu cuilibet aliquid quacunque donatione contulerit, vel in dotem dederit & sibi vsumfructum reseruet, rem tradidisse cognoscitur; quia reseruatio vsusfructus etiam si stipulatio inserta non fuerit, pro traditione habeatur.*

NOTÆ.

* Abest huius *legis* principium vtpote Historicum, à *Cod. Iust.*
'' *Monaxius* P.P. Orientis scil. sub Theodosio Iun. v. *Prosopograph.* Aureliani is successor in eâ Præfecturâ fuit.
† *Legem 8. supr* intelligit.
'' *Paulo ante*, id est, ante biennium, A.D 415.
'' *Cætera* fœminino singulari, id est, reliqua.
'' *Obseruatio, hic*, & *l. 1. sup.* Iuris est, & scrupulositas Iuris, ritus, & solemnitas.
* *Lex, quisquis 28. Cod. eod. tit.*
'' *Vel vendendo*: add. *Cod. Iust.* de quo mox.
'' *Nec quid.* Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris duæ constitutiones hæ sunt circa donationes: sic quidem vt posteriore, prioris pars putà fictione Traditionis per retentionem vsusfructus in donatione reuocetur, pristino Iure renouato.

¶ Duo verò capita sunt prioris *legis*. Prius est, de TRADITIONIS necessitate, de qua fuerunt quoque *suprà* quinque *leges*, putà *lex* 1. 2. 4. 5. 7. Circa quod quidem Theodosius Iun. *l.* 8. ita traditionem requirit, vt præcisè eam requirat, sublata hac parte fictione traditionis per vsusfructus retentionem: *olim* scilicet seu *iure pristino*, seu antiquo ciuili retentio seu exceptio VSVSFRVCTVS, pro traditione habebatur; quod vtraque hæc *lex* testatur, id est, qui donando rem, vsumfructum eius sibi seruasset, recepisset, (quod in donationibus sæpè factum, cuius rei exemplum extat quoque in *l. Seia 42. in princ. ff. de mortis causa donat.*) exnunc tradidisse

tradidisse videbatur, & sic perfecta dnnatio: Per fictionem scilicet breuis manus, κτ̄ συντομίαν, vt Isidorus Basilicorum Interpres loquitur, *compendio quodam*, & celeritate coniungendarum actionum, quâ vna actione alia subripitur & occultatur, vt ait *lex 3. §. pen. π. de donat. inter vir. & vxor.* Ergo olim perfecta donatio hoc casu censebatur, etsi traditio reuerà secuta non fuisset, pariter vt si donatam à me rem precario recepissem, aut conducto: *l. 18. π. de adq. poss. l. quædam 77. π. de rei vindicatione.* Quibus adde & alias fictæ donationis, traditionisque species, *l. licet 43. §. 1. π. de iur. dot. l. rogasti 11. l. singularia 15. π. de reb. credit. l. absenti, π. de donat. l. 9. §. interdum, π. de acqu. rer. dom. l. 8. C. comm. vtriusq. indic. l. 12. de contrah. empt. l. 2. C. si quis alteri: l. 2. C. de acqu. possess. l. 1. C. de donat.* In vsusfructus verò retentione peculiaris ratio hæc est; quia scilicet vsusfructus & Proprietas inuicem se non compariuntur in eadem re ab eodem, *l. vti frui, π. si vsusfruct. petatur.*

Ergo, quæ *Regula* iam notanda est, Retentio vsusfructus speciem Traditionis inducit, vt loquitur *lex 9 in pr.* seu idem omnimodo est in his causis vsumfructum retinere quod tradere, vt eadem *lex* ait *in fin.* Et tamen id Theodosin Iun. aliquando mutare visum, *l. 8.* circa donationes requisità præcisè Traditionis necessitate: Ratione additâ, quod *qui post liberalitatem* [id est, donationem] *re donata perfrui concupiscit* [cupit] *hoc sibi quo voluerit modo, consignata* [tradita] *possessione, præcipuum custodire* [& excipere, recipere lege dicta] *debet; ne alioquin imperfecta vacillet donatio.* Donatori scilicet etsi rem tradat, vsumfructum nihilominus recipere licet & reseruare aliâ ratione, etsi traditio fiat, quomodo etiam apparet ex specie *leg. Seia 42. in pr. π. de mortis caus. donat.* Cùm igitur alia via pateat huic Exceptioni & reseruationi, traditioni satisfaciendum est ad perficiendam donationem. Et verò Traditionis necessitas in donatione, submotâ fictione breuis manus, requiri oportere proculdubio visa primùm Theodosio Iun. *l. 8.* vt ita hoc fræno quoque profusis donationibus occurreretur: quæ sanè causa fuit Traditionis exigendæ in Donationibus. Hac inquam ratione motus Theodosius Iun. fictam traditionem sustulit in Donationibus; non verò quod Vir doctiss. putabat, quod qui donat, si eo animo est; vt velit vsum fructum retinere, non perfectò quodam animi consilio donare videatur: ideóque vt perfectè mens eius eluceat, Imperatorē decreuisse vt ad hoc res naturaliter traderetur. Verùm idem Theodosius Iun. biennio post *l. 9. seu vlt.* ad pristinum ius rediit. Quod etiam Intetpres ad *l. 1. sup.* probauit, & Iustinianus magis probauit, non tantùm relatâ *posterioris legis* parte suum in *Codicem*, vbi iam famosa ea *lex* est, eiusque materiæ sedes, putà *l. Quisquis, 28. Cod. de donat.* verùm etiam expressâ Iustiniani sanctione, putà *l. si quis argentum 35. §. vlt. Cod. eod. tit.* Idque etiam iure Gallico obtinet: de quo vide vel *art. 275. Consuetudinis Parisiensis*, qui ex *h. l.* mutuatus & *art. 1. tit. de donat. Consu. Niuern* & *art. 446. Normand. Aruerniæ tit. 39 art. 21.* & Coquille *en ses Institut. tit. des donations, p. 241.*

¶ *Rationem* porrò addit Theodosius Iun. posterioris suæ cogitationis simul & pristini ioris. Nempè non sine magnâ ratione id ita constitutum, *quod obseruationem iuris contrahere potiùs quàm propagare debeamus.* Quorum verborum hic sensus est, scrupulositatem iuris amputandam, quæ Traditionis necessitatem præcisè requirebat in Donationibus, neque præfractè exigendam; cùm ei per viam fictionis satis commodè satisfieri possit. Ita enim hic locus accipiendus est, & nec quicquam mutandus, vt faciebat Vir doctus, qui inuerso more legebat, *cùm obseruationem iuris potius quàm contrahere, propagare debeamus.* Obseruatio, *h. l.* & *l. 1. sup.* est solemnitas iuris, seu scrupulositas: ¶ Et hæc quidem ratio, quemadmodum in cæteris quoque iuris articulis, seruanda est; ita postrema hæc quoque Theodosij Iun. sententia moribus institutóque eius apprimè conuenit: vtpote qui passim veteris iuris *obseruationem* variis modis contractum & abolitum iuit; veluti circa impetrationes & formulas Actionum, *l. vn. sup. de omissâ actionis impetr.* circa ritus & solemnia Nuptiarum & Dotium, *l. vlt sup. de dotibus*: *l. vlt. sup. de nupt.* Sponsaliriarum item donationum, *l. vlt. sup. de sponsalibus*: circa naturales liberos, *l. vlt. sup. de naturalib. filiis*: circa legitimas parentum successiones, *l. vlt. sup. de legitimis hæredit.* Imò & aliâ quoque parte circa Donationes, *l. 29. Cod. de donationibus*, quæ omnes *leges* inter se coassandæ sunt, veluti vnius *Theodosianæ* Constitutionis partes, quâ obseruationem seu scrupulositatem iuris contractum iuit. Denique ab eodem quoque testamentorum per æs & libram solemnitatem abolitam, doceo ad *l. 1 sup. de testament.* Etsi in donationibus haud ita facilè hæc Regula obseruanda videatur, ne alioquin effusis & inconsultis donationibus locus fiat.

¶ Vt ad Traditionis necessitatem in Donationibus redeamus, quæ ex postremâ quoque Theodosij Iunioris mente, retentionis vsusfructus figmento seu remedio inducitur, idem sanè Theodosius Iun. *d. l. vlt. sup. de sponsalibus*, Traditionis necessitatem in sponsalitiis donationibus omninò remittendam putauit. Vndè apparet, paulatim sub Theodosio Ion. Traditionis necessitatem in donationibus obsolescere cœpisse: Vsquequò tandem penitùs Traditio in donationibus (*lege Cincia* primùm inducta) è Republicâ sublata est, quod docet exertè Iustiniani *Nouella 162. cap. 1.* Et hactenùs quidem de Regulâ quâ retentio vsusfructus pro Traditione habetur: déque eius ratione.

¶ Sequantur tertio loco *Ampliationes* duæ Regulæ scilicet huic, seu fictioni locum esse vult Theodosius Iun. Primò quidem in *Dotis datione*: de qua tamen nihil exprimitur in *d. l. 8.* eâ quippè in donationibus tantùm hanc Traditionis fictionem per retentionem vsusfructus Theodosius Iun. aboleuit: sed tenendum dotis dationem speciem esse donationis.

¶ Secunda Ampliatio est, huic fictioni locum esse *etiamsi stipulatio non intercesserit*, in recipiendo scilicet vel retinendo vsufructu: Quod & ipsum illi quod dixi Theodosij Iun. instituto respondet, obseruationem iuris contrahentis potiùs quàm propagantis. Ergo simplici lege, pacto, & conuentione satis est, si donator sibi vsumfructum retineat, citra vinculum, solemnitatem & obseruantiam stipulationis. Qui & ipse casus aliis addendus est, quibus stipulatio non requiritur: Cùm tamen olim vbi traditio non intercederet, stipulatio desideraretur; & viceuersâ: donatio quippè olim perficiebatur, vel traditione, seu re, vel interpositâ stipulatione, & ita quidem hic locus intelligendus est, quomodo etiam rectè accepit Interpres. Et hæc de Ampliationibus.

¶ Limitatio Regulæ contineri videtur *fine leg. vlt.* putà fictionem hanc, seu vsumfructum retinere & tradere idem esse IN HIS CAVSIS, seu in donationibus & in dotis datione sufficere. An igitur in aliis Iuris articulis hanc fictioni locum esse noluit Theodosius? Fictioni certè breuis manus in aliis iuris articulis semper locum esse proculdubio

volnit; sed fictioni per retentionem vsusfructus, toto Iure, non in alia materia vestigium occurrit quàm in donationibus, & in dotis datione. Et ideo de his tantùm cautum videmus: Et sanè vix est vt huic retentioni in aliis contractibus vel quasi locus esse possit. Et Tribonianus tantùm *huic legi* addidit in *d. l. quisquis vel vendendo*: Quæ verba etiam nonnulli accipiunt de omni alienatione, vt *venditionis* appellatione omnes aliæ species alienationis contineantur, *l. 29. §. vlt. de Statutib.* Verùm vt in venditione sola præter donationem & dotis dationem huic fictioni locus quandoque esse potest, (potest enim quis ita rem vendere alicui, vt sibi vsumfructum retineat vel ad dies vitæ, vel ad certum tempus) sed in aliis contractibus id nunquam euenire potest: v.g. quis ita locare rem suam, vt vsumfructum sibi recipiat. Et hæc quidem de primo capite *lege* 8. simul & de *leg. vlt. huius tit.* vnde desumpta est *d. lex, quisquis, C. eod. tit.* quæ ex *hac integra leg. & superiore* 8. ei opposità, & ex dictis à me iam nouis nonnullis obseruationibus instructior & illustrior deinceps procedet.

§ Alterum *legis* 8. caput est, de INSINVANDÆ donationis necessitate, de qua sunt quinque præterea *hoc Cod.* leges, de quo ad *leg. 1. supr.* quam etiam confirmat *lex vlt.* Circa quam Tria definiuntur, de TEMPORE, de MAGISTRATV, apud quem gesta sunt conficienda, de LOCO denique.

§ De *Tempore* id statuitur, Insinuationem donationis fieri posse, siue ante Traditionem, siue post Traditionem donationis: Nullo certo interea tempore præstituto, intra quod id fieri oporteat post donationem factam. Quod in Galliæ *Edictis & Consuetudinibus* præstitutum est.

§ De *Magistratu* (de quo est quoque *lex 1. in fin. sup. & lex 5. sup.*) apud quem insinuanda est donatio, id statuitur insinuandam donationem seu gesta conficienda in vrbe Constantinopoli apud Magistrum census: de quo Magistro census in vtraque vrbe Romà dixi semel *ad l. 5. sup. de Senator.* & *ad l. 1. inf. de stud. lib. V. R.* Sane & ita testamenta apud hunc insinuabantur, *l. 4. sup de testam. l. 4. Cod. de Episcop. Audientia*: studiosorum item nomina Romam venientium, *d. l. 1. de studiis. Vrbis R.* & *d. l. 4.* Item contractus, & ea quæ à Tabellionibus perscribebantur, *Nouell. Iust. n. 44. c'estoit là le Greffe des Insinuations*: denique bona de quo *ad d. ll.* ex *l. 3. tit. de Censorib. l. 10. tit. de cens: diu. l. 10. tit. de probat. l. 7. Cod. de donat.* vt & de censuali professione. In prouinciis verò, apud Iudices seu Rectores prouinciarum, quod ipsum statuitur *l. 1. inf. & l. 3. sup.* vel si Iudices non fuerint præsto, & absentes sint apud Magistratus municipales scilicet, id est, Duumviros: quod & ipsum statuitur *d. l. 1. & 3.* de quibus *suo titulo, de Decurionib. infr.* ac nominatim de gestis muncipalibus apud hos faciendis *ad l. 151. inf. de Decurionib.* Et id quidem, si Ciuitas vel Oppidum vbi donatio celebratur, habeat Magistratum huiusmodi: verùm quia non in omnibus Ciuitatibus vel Oppidis Magistratus erant; verùm *Defensores* tantùm (de quibus peculiari *titulo lib. 1.*) apud eos donationes insinuari, seu Acta super his, confici debere definit Theodosius Iun. *h. l. 8.* (quam sententiam memorat Papianus *lib. Responsorum tit. 23.*) Sic sanè & Inuentaria rerum pupillarium coram iis conficiebantur, *l. vlt. sup. de administr. tutor.* Acta conficiebantur cùm Fabricensium consortio iungi se quis postularet, *l. vlt. inf. de Fabricensibus.* Donationes ergo pariter apud eos insinuabantur. Cuius insinuationis vt testamentorum, ita & donationum formulam, iuxta consuetudinem Romanam exhibet Marculphus *lib. 2. form. 77.* Atenim Theodosius Iun donationes apud curatores Ciuitatum fieri vetat *h. l.* quod tamen Constantino placuerat *d. l. 3. sup.* de quibus Curatoribus plenè dico ad *l. 20. infr. de Decurionib.* Et rationem addit Theodosius, *Ne tanta res eorum concidat vilitate.* Vnde apparet, vile hoc *Curatorum* fuisse munus, non Magistratibus non defensoribus æquandum, sed inferius, de quo *ea l. 20.* Ergo apud Curatores in posterum insinuari donationes vetat, valere iussis quæ anteà gesta apud hos confecta fuerant: vt exteroquin leges præteritis calumniam non faciunt: de quo *suprà tit. de Constitut.*

Tertia obseruantia circa Insinuationem Donationis est respectu *loci*: Nempe Gesta confici super rebus etiam alibi collocatis posse definit *h. l.* Theodosius Iun. Etsi traditio nonnisi ibi fieri posset, vbi res sitæ sunt. Et sic differentiam facit inter Traditionem quæ præsentiam rei donatæ omnino requirit; insinuatio haud item. Atque ita *hac l.* abrogat Theodosius Iun. Constantini *legem 3. sup.* vbi plura. Et Theodosij Iun. Sententia Constantinianeâ repudiatâ, placuit Iustiniano, *l. 27. Cod. de donat.* eo assumente quod ex *hac l.* subtexuit Constantini *legi*, quam alioquin desumpsit ex *l. 5. h. t.*

DE REVOCANDIS DONATIONIBVS.

TITVLVS XIII.

VIII. COD. IVST. LVI.

PARATITLON.

REVOCANTVR, *Rubr.* & *l. 1. 2. vlt.* reposcuntur; *l. 4.* eripiuntur, *d. l. 1.* ad donatorem reuertuntur, *l. 3.* donationes certis casibus: formatâ videlicet actione, *l. 1. & 5.* seu iudicio: tribus ex causis, quatenus *huius tituli legibus* continentur.

Primo ob IMPIETATEM: puta si filij *l. 1. 4. 6.* liberi, *l. 2.* nepotes, neptes, pronepotes, proneptes *l. vlt.* in patrem, *l. 2. & l. vlt.* Auum, Proauum, *d. l. vlt.* quorum

largitatem

largitatem perceperunt, *l.4.* seu munificentiam, *l.1.* (veluti emancipationis tempore, *l.ult.*) vel in matrem, *l.1.& 4.* impij, *l.1.2.4.ult.* ingrati, *d.l.ult.* contra ipsam venire pietatem, *d.l.ult.* arguentur, probentur, *d.l.1.* declarentur in iudicio, *d.l.2.* detegantur, *l.4.* Ne videlicet pietatis præmium apud scelestos & flagitiosos animos permaneat, *d.l.2.* Ingratitudinis porro huius causæ *legibus* continebantur, neque aliæ præterea parentis querelæ admittebantur, *l.ult.* Estque hæc actio personalis, & vindicationis tantùm effectum habet, nec in hæredem, nec hæredi datur, *d.l.1.* Et omnia quidem indistinctè quæ donata sunt hoc casu reuocantur, *l.1.& 4.* Etsi Matri aliquandò dimidiæ tantùm portionis reuocandæ ius fuit, *d.l.1.* quod reuocatur, *l.4.* Certè præter istud quod modò dixi in Matre quatuor hæc specialia fuerunt. *Primò*, quod ei quæ secundò nupsisset, nullo modo reuocandæ donationis ius fuerit, *d.l.1. & 4.* *Secundò*, item quod ciui Romanæ tantum hoc ius reuocandæ à filio ingrato donationis competierit, *d.l.1.* *Tertiò* honestè viuenti tantùm, *d.l.1.* *Quartò*, Mater, ea tantùm quæ eo tempore, quo actio intentari cœpit, ingratus habebat, reuocare poterat, non verò ea quæ ante cœptum iurgium ab eo, iure alienata fuerunt, *d.l.1.*

Secundò ob AGNITIONEM liberorum reuocabantur quoque donationes, veluti si patronus filios non habens, bona sua omnia, vel partem, liberto donauerit, & patronus posteà liberos susceperit: *l.si vnquam 3.*

Tertiò ex POENITENTIA, solóque iuris defectu, donationes inter virum & vxorem, cum ipso iure non valeant, reuocantur: *l.5.h.tit.*

Denique *summarij* cuiusdam vice notandum, *hoc titulo* agi de Donatione Matris, *l.1.4.* Patris, *l.ult.* Patroni, *l.3.* Mariti, *l.5.* & sic de donationibus ab his specialiter personis reuocandis, in quibus peculiare quid constitutum peculiari ratione.

¶ *De* MATRIS *donatione; & quatenus ea reuocari ad liberorum ingratitudinem possit.*

1.* Impp. CONSTANTIVS & Constans A A. ad Philippum PF.P.''

DICEAT Matribus, si impios filios probare se posse confidunt, publice'' adire Iudicia''. Mattem autem ingenuam, liberam'', libertam, libertinam'', cui scilicet Ciuitatis Romanæ iura quæsita sunt, ita vt queri'' antiquo iure poterant, accipi audirique decernimus. Itémque filios, filias, ingenuos, ingenuas, libertos, libertas, libertinos libertinas, Ciues pari condicione Romanas ¶ Secludimus mulierem, quæ in secundi matrimonij fœdus innubserit''; & vnius tantum matrimonij mulieribus reuocandarum donationum pro'' dimidiâ parte decernimus facultem. ¶ Hic autem qui à matre impietatis arguitur, quidquid ex eo quod titulo donationis tenet, eo die qno controuersiæ qualecunque principium iussu Iudicantis datur, habere repperitur; huius dimidium victo eripiatur: Cæterùm, quæ ante, adhuc matre pacifica'' iure perfecta sunt, & ante inchoatum cœptumque iurgium vendita, donata, mutata'', in dotem data, cetetísque causis legitimè alienata, minimè reuocamus. ¶ Actionem verò matris ita personalem esse volumus, vt vindicationis'' tantum habeat effectum, nec in heredem detur, nec tribuatur heredi ¶ Quare de ceteris vel alterius'' status, vel portentuosæ'' vilitatis, abiectæque pudicitiæ, satis etiam tacitè cautum putamus: Quis est enim, qui his aliquid arbitretur tribuendum esse, cùm etiam illis, quæ iure'', secundas tamen'', contraxerunt nubtias, nihil ex his priuilegiis tributum esse vellemus''? Dat. XII. Kal. Octob. Limenio & Catullino CONSS. [349.]

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod Inst. h.t.* Iungenda autem ei *lex 2. prox. inf. h.t.* & *lex 1. sup. de dotib.* quæ & ipsa *huius legis* argumento, ac nominatim *versic. actionem* congruit. Hanc *leg.* suam memorat, & ex parte abrogat idem Constantius *l.3. inf. h.t.* Ad hanc *legem* & *prox.* respexit Papianus *tit. 3.*

'' *Philippus* sub Constantio PP. Orientis scilicet: de hoc dicam plenè semel ad *l.10 inf. de appellat.* & in *Prosopogr.* Eidémque inscribitur *d. lex 2. prox.*

'' *Caput* primum hoc *huius l.* excîdit Tribonianus.

'' Vel *publica*.

'' Id est, Iudices.

'' Videtur hîc superesse vox *liberam*: nam & cùm de filiis mox agitur, abest.

'' *Libertini* hîc, & mox rursum, à libertis distinguuntur, rectè. vide Sueton. *Claudio*, cap. 14. & Hesychium in ἀπελεύθεροι.

'' Id est conqueri de filij impietate & ingratitudine.

'' *Innubere*: dixi ad *l.1. sup. de secund. nuptiis*. in *Cod. Iust. nupserint*.

'' Recidit hæc Tribonianus, *pro dimidiâ parte*: de quo mox.

'' Id est antequam impietatis dicam & litem filio mouisset, antequam egisset de reuocanda donatione & vt mox dicitur: ante

unte inchoatum (ab ea) *coeptúmque iurgium.*
'' *Permutare*, Cod. Iust.
'' *Vindicationis* , id est vindictæ & vltionis , de quo mox plura.
'' Quàm ciues Romanæ : Recidit autem hæc Tribonianus pari ratione quâ primum *huius legis* caput.
'' ☧ *portentosa.*
'' Iustæ sunt nuptiæ secundæ.
'' *Tun(«um»)*, Cod. Iust. malè.
'' ☧. *Velimus* vt *Cod. Iust.* etiam habetur.

¶ *De* PATRVM *Donatione : Reuocari eam ob ingratitudinem in totum posse.*

II. *Idem AA. ad Philippum PF.P.''

VI'' nostri pro patribus firmâ lege ‡ sancxerant, Vt si quid patres in liberos'' munificentiæ titulo contulissent, si eos impios in iudicio declarassent, omne id esse reuocandum; *ne pietatis præmium apud sceleſtos & flagitiosos animos permaneret.* Dat. XII. Kal. Oct. Limenio & Catullino CONSS. [349.]

INTERPRETATIO. *Donatio in emancipatum filium à patre facta, si læsum pater se esse probauerit, reuocatur. Hic de iure'' requirendum* De reuocandis donationibus.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendáque ei , *lex 1. sup. h. t. & lex 1. sup. de dotibus.*
'' *Philippus* PP. Orientis sub Constantio , cui & *d. lex 1. sup.* inscribitur : *v. Prosopogr.*
'' Diocletianum , Maximianum , Galerium , & Constantium intelligit Constantius : quorum tamen *lex* super hac re non extat.
'' *Emancipatos* , vt habet Interpretatio.
'' Ad ius antiquum seu veterem Iurisprudentiam sese remittit hîc Interpres , vt alibi sæpè, de quo in *Prolegom.*

COMMENTARIVS.

PATRIS & MATRIS differentiæ in reuocanda donatione liberis factâ ob ingratitudinem his duabus *legibus* continentur. Nempe Constantius Imp. MATRIBVS , reuocandæ donationis à se in liberos factæ Ius ob impietatem seu ingratitudinem eorum , quando & quatenùs competat , & quam pleniùs hâc parte esse debeat ius PATRIS quàm Matris , definit his duabus *legibus*. Quæ quidem duæ partes sunt prolixioris Constantianæ constitutionis ad *Philippum PP. Orientis* emissæ. Ex quâ superest & Tertium fragmentum , putà *lex 1. sup. de dotib.* quæ hisce duabus coassanda venit , & verò etiam his *legibus* argumento respondet.

Ex quibus omnibus inter se collatis colligo, Constantium Imperatorem eâ constitutione integrâ vim & naturam actionum quæ causam doloris & vindictæ continent , definitum iuisse ; actionis inquam , qua ob ingrati vitium donatio reuocatur: de quo sunt *hæ duæ leges* : actio de moribus , quæ coniugibus datur ; de quo est *d. l. 1. sup. de dotibus.*

¶ Ergò cùm antiquo iure , æquo iure hâc parte fuissent habiti Pater & Mater (quod *lex* 1. ac maximè collata ea cum *l. 2.* ostendit ,) Constantius constitutione suâ differentiam induxit inter Patrem & Matrem , limitato videlicet in quamplurimis hâc parte Matris iure : triplici respectu ; tum respectu *Personæ* ipsiusmet matris , tùm respectu *Rerum* , denique respectu *Heredum* eius.

¶ *Personæ* inquam matris respectu , triplici rursum ratione , status videlicet eius , Nuptiarum , & vitæ. *Status* inquam , nempe Matri ciui tantùm Romanæ reuocandæ donationis , ab ingratis liberis, iisdemque ciuibus Romanis tribuit Constantius : sic tamen vt hâc parte non distinguat inter ingenuos, libertos , & libertinos , dummodo mater ciuis Romana sit , & liberi eius ciues Romani. Quod quidem singulare matrum Ciuium Romanarum priuilegium notandum est : Nempe quia matres Latinæ vel alterius status quam ciues in matronarum censu vix starent , vilitate suâ abiectæ : quare indignæ visæ Constantio quibus hoc ius competeret. Quod quidem Constantio rursum placuit *l. 4. inf.* Iustiniano verò displicuisse apparet ex eo , quod Tribonianus cum hanc *legem* in *Codicem suum* referret, primum hoc caput expunxit ; exæquata hac parte, vt in aliis , matre patribus : vt & altera Latinorum & Ciuium Romanorum hâc etiam parte differentiâ sublatâ. Et hæc de statu personæ.

¶ Secundò , *Vniuiræ* tantum μονογάμῳ matri hoc ius reuocandæ donationis ab ingratis liberis tribuit *hâc l.* & repetitâ *l. 4. inf.* Constantius : denegato eo iure secundò nuptæ. Quod quidem Vniuiræ priuilegium (cuiusmodi multa olim fuêre , quò pertinet & locus Tertulliani *exhort. ad cast.* & *Nou. Iustin. 2.*) & secundò nubentium matrum odium notandum est ; Non quasi secundas nuptias damnaret Constantius , vel huius sæculi disciplina , ait enim is disertè *fine huius legis* , IVRE *nuptias secundas contrahi* : verùm notissimâ ratione , quod liberorum charitatem exuant fermè secundò nubentes , & mutato concubitu à sobole deprauentur : de quo ad *l. 3. inf. de bonis maternis.* Et sic prior ipsa filios , vel non minus quàm filij , se ipsam hoc facto læserit. Quâ ipsâ causâ voluit Constantinus M. patrem vsumfructum amittere in bonis maternis filio quæsitis , si is nouercam ei superinducat , *d. l. 3.* Quæ causa est tot fibularum , ne dicam pœnarum secundò nubentibus positarum , de quibus suo *titulo* , *sup. de secund. nupt.* Istud sanè etiam Iustinianum probasse docet hoc *huius legis* caput, in eius *Codice* positum , nisi quod postea ex tribus grauissimis causis etiam biniræ hoc ius tribuit *Nouell. 22. c. 35.* Vnde *Auth. Quod mater* , legi huic in *Codice Iust.* subiecta , desumpta est. At non idem in patribus spectari

ri Constantius voluit, aut Iustinianus: vt cæteroquin ad secundas nuptias festinantibus viris non eædem fibulæ impositæ: de quo *ad l. 2. sup. de secundis nuptiis.*

Tertiò, & *Vita* discrimen hâc parte induxit Constantius Imp *h. l.* quod & confirmat *l. 4. inf.* & quidem argumento à superiore limitatione, ceu à maiore ad minus, desumpto. Nempe vilibus matribus & impudicis hoc ius denegat, quæ *portentosæ vilitatis sunt & abiecta pudicitia.* Quibus verbis intelligit & lenas, & publicæ libidinis victimas: cuius alioquin eiusdem Constantij in lenones odij testis est Constitutio eius, *l. 1. inf. de lenonib.* In Patre idem à Constantio cautum non video. Et hæc quidem de tribus circa matrem limitationibus ratione eius personæ.

Secundò respectu quoque RERVM donatarum Constantius minus priuilegium Matribus quàm Patribus tribuit *hâc l.* & *l. 2.* Nempè Patres ob ingratitudinem, OMNEM seu integram donationem reuocare posse, quod & ipsum sanxerant Aui sui (nempe Diocletianus, Maximianus, Galerius & Constantius) additâ ratione (quæ tamen generalis est, & nihilominus filiis in matres ingratis aptari posset) Atenim matribus nonnisi pro dimidiâ parte reuocandæ donationis ius tribuit. Quod discrimen eodem Constantio posteà displicuit, qui & ideò hac parte hanc *legem* suum abrogauit *l. 4. inf.* Sed & Iustiniano displicuisse, huius *legis* hâc parte interpolatio à Triboniano facta edocet. Sed & alterum illud respectu *Rerum* seruari vult hac parte Constantius: vt inquam, dimidiam partem reuocare possit Mater earum tantum rerum, quas cœptæ litis tempore filius ingratus possidebit, non verò quæ anteà quocumque titulo alienauit, aut venditionis, aut donationis, permutationis, in dotem dationis, & cæteris causis & titulis; quod & ipsum firmauit *l. 4. inf.* Qua parte proculdubio maius aliquod priuilegium patri tribuisse videtur Constantius; fortè, vt ego quidem censeo, vt reuocare posset res omnes quas contractæ ingratitudinis & reatus tempore possidebat, non tantum quas cœptæ litis tempore. Sanè & ita reatus tempus spectatur in reuocandis his quæ donata, vel aliter alienata sunt ab his, qui ob reatum bonis postea multati fuerunt, *l. 1. infr. de bonis proscript. lex post contractum, & l. 31. ff. de donation. l. vlt. Cod. ad leg. Iul. maiestatis: l. iudicior. ff. de accusat.* Quod si ita est, rùm id velut Singulare admodum notetur. Sanè id ita esse, ex eo colligo, quod quæ *hâc l.* de Matre statuuntur, omnia *κατ' ἀντιδιαστολὴν* patrum statuuntur, vt ex *coll. legis 1. & 2.* colligitur.

Tertium *huius legis* caput HÆREDES donatarij & Matris respicit. Nempè statuit *hâc l.* (quam & hâc parte tacitè confirmat *lex 4. inf.*) Constantius hoc priuilegium Matribus, Ciuibus Romanis, vniuiris, pro dimidia tantùm parte reuocandæ donationis concessum, personale omninò esse, nec in hæredem filij ingrati dari, nec hæredi Matris. Quod & ipsum circa actionem de moribus inter coniuges statuitur *l. 15. §. 1. ff. soluto matrimonio*: Imò à Constantio ipso *d. l. 1. sup. de dotibus*, quæ vt anteà ostendi *huic l.* coaslanda venit: Id tandem ipsum generaliter à Iustiniano constitutum, *l. vlt. Cod. eod* in omni donationis reuocatione, *vt hoc ius*, quomodo ipse loquitur, *vsque ad primas personas*, donatorum scilicet, *stet, nulla licentia concedenda donatoris successoribus huiusmodi querimoniarum primordium instituere, & à posteritate eius suscitare, vel aduersus eum qui ingratus esse dicitur, vel aduersus eius successorem.* Ratio porrò *h. l.* hæc redditur, quod hæc actio *vindicationis* tantum effectum habeat, id est, vt rectè Cuiacius, vindictæ & vltionis propriæ: Quæ & ipsa causa redditur in iudicio de *Moribus*, quia ad pecuniaria causam non respicit, sed coërcitionem continet *d. l. 15. §. 1. & l. 5. ff. de pactis dotalib.* vindictam persequitur, causam doloris agit. Similisque ratio est actionis iniuriarum, *l. 2. §. emancipatus, ff. de collat. bon. l. 10. §. 2. ff. siquis cautionib.* & querelæ inofficiosi, de quo omni plura ad *d. l. 1.*

¶ Cæterùm videri possit, & istud *hâc l.* non minus quàm *superiore*, *κατ' ἀντιδιαστολὴν* patris dici, seu constitui: tum argumento *harum duarum ll.* inter se coniunctarum; tum quod disertè de Matre id statuitur; *Actionem verò Matris*, inquit, *personalem esse volumus*: sic vt contrà voluerit Constantius, hanc actionem patris quoque hæredibus & aduersus hæredes competere.

¶ *De* LIBERORVM *superuenientia: déque reuocandâ eam ob causam Patroni in libertum donatione.*

III.*Idem AA." ad Orsitum" P.V."

SI vnquam, libertis patronus, filios non habens", bona omnia, vel partem" aliquam facultatum, fuerit donatione largitus, & posteà susceperit liberos, totum quidquid largitus fuerit", reuertatur, in eiusdem donatoris arbitrio ac ditione mansurum. Dat. v. Kal. April." Arbitione & Lolliano CONSS. [355.]

INTERPRETATIO. *Si quis filios non habens, bona sua, vel partem bonorum, libertis donauerit, & is qui donauerat, filios postea habuerit, donationes in libertis" factas" ad integrum vacuantur."*

ALIA. *Si patronus filios non habens, & aliquid liberis dederit & postea susceperit liberos, quidquid largitus fuerit reuertatur in eiusdem donationis arbitrium.*

NOTÆ.

* Lex, *si vnquam*, à *Cod. Iust. eod tit. de reuocandis donat.*

" Ita quoque Cod. Iust. verùm, reponendum hic vnius CONSTANTII Imp. nomen, viuo rè Constante A. fratre, dein & Constantio Cæs. id est Gallo, iam ante hanc *leg.* defunctis: vide *Consularia nostra Theodosiana.*

" *Orsito* huic P.V. inscribuntur hic ipsis Coss. *lex 7. sup. de donationibus: lex 2. inf. de pistoribus*: & superiore Anno

354. *lex* 2. *sup. de Praetoribus*: *lex* 2. *infr. de raptu, vel matr. sanctim.* Anno 356. *lex* 3. *inf. de sepulch. viol.* Anno 358. *lex* 4. *inf prox. hoc ipso titulo.* A 359. *lex* 1. *inf. de calcis coctoribus.* De eo plura in *Prosopogr.*

Rectè, *P.V.* malè in Cod. Iust. & quidem expensis literis, *Praefecto Praetorio.* Cur verò Praefecto vrbi haec *lex* inscribatur ? mox dicam.

Et desperans de his: Augustinus *de sermone Clericorum*, loco relato 17. *q.* 5. *c. vlt.* & Longobard. *lib.* 2. *c.* 14. *l.* 1.

Puta dimidiam: quomodò *Partis* appellatio saepè in iure accipitur, *l.* 164. *π. de V.S. l.* 43. *π. de vsufr.* vel etiam aliam partem considerabilem, *per modum Quota*, vt loquuntur.

Fuerat. C. Iust.

Supplendum hic videtur, *Mediolani*: ibi enim hoc tempore agebat Constantius Imp. vid. *Chronolog. nostrum.*

In libertos, vel, *libertis.*

Facta.

Vacuari, id est reuocari, irritari. v. *Gloss.*

COMMENTARIVS.

DE SVPERVENIENTIA, vt loquuntur, seu de AVGNATIONE liberorum, donatori, post donationem meram & simplicem abeo factam, déque reuocanda eam ob causam donatione, est haec singularis & famosa Constantij Imp. constitutio: *Constantij*, inquam, qui vt verus *huius leg.* Author est non Constantinus, vt quidam allegant, ita vnus hoc tempore Augustus erat, vt iam *in Notis* ostendi: & sic non *Constantius & Constans*, quod ex hoc *Codice* Tiraquellus volebat: Cuius eiusdem alioquin Imperatoris duae iam fuerunt *supra* Constitutiones *hoc ipso titulo*, in eodem argumento de reuocandis donationibus occupatae: puta *lex* 1. & 2. *sup.* & quarta insuper *lex* 4. *prox. inf.* eaeque omnes de reuocandâ donatione ob ingratitudinem. De quo alioquin Principe Amm. Marcellinus *extremo lib.* 21. scribit, eum *facilem fuisse adimere quae donabat.* Et haec quidem dicta sint de argumento, simul & de Conditore *huius leg.*

§ De *specie* seu hypothesi eius nunc. Ponitur ea in patrono & liberto: definitúrque adeo donationem bonorum omnium, vel partis etiam, à patrono in libertos collatam, quo tempore is orbus erat seu liberos non habebat, susceptis posteà liberis reuocari. Quae quidem *lex* quotidiana, omniúmque ore decantata, versatáque etiam virorum doctorum commentariis & repetitionibus, & in his Ripae, Tiraquelli, Paponis, Caroli Molinaei, qui eam vt loquuntur, suâ & legitimâ dote honestarunt, illustrata; imò etiam in causâ praedicti Caroli Molinaei in foro Parisiensi illustrior euasit, multa habet de quibus quotidiè quaeri solet.

Nos de illo nunc, sed potissimo, videamus: Num haec constitutio ex Constantij mente, vel ex iuris principiis, & sic si ad merum ius respiciamus, extra hypothesin suam trahenda sit, vt ita hoc priuilegio seu *huius leg.* beneficio potiantur, quicumque tandem, orbi donatores bonorum omnium, vel partis eorum, si post donationem liberos susceperint. Quâ parte tres alioquin extant sententiae.

Prima est Affirmatiua, quae etiam in communem vsum & praxim euasit, existimantium omni donationi hanc tacitam conditionem inesse, & consequenter natis liberis, quasi conditione defectâ condictionem ob causam competere: atque adeò Imperatorem in sp: *huius leg.* ex facto tantum consultum de patrono scilicet & liberto, seu de facti contingentia haec verba inserta, sed nihilominùs ad alios eam porrigendam.

Secunda sententia est Negatiuam.

Tertia inter hos distinguentium media inter eum qui donauit desperans de filiis, vt is donationem reuocare possit: non item, si non desperans. Mihi certè spretis aliis, ex Iuris Rom. principiis Negatiua semper placuit: quae iam olim Azonis quoque fuit, Accursij, Innocentis, Odofredi, Cyni, Guilelmi de Cuneo, Raphaël, Saliceti, & Baldi, Philippi Cornei, *non vno cons.* & aliorum complurium; quos allegat Tiraquellus in *verb. libertis*, *num.* 26. & 40. quam & secuti posteà quamplurimi, & in his Corasius in *suis epistol. cap.* 30. Hotomannus, Antonius Faber. 7. *Coniect.* 14. & 15. & Tiraquellus tandem ipse *num.* 74. *in d. v. libertis*, in puncto iuris, seu de mero iure veriorem esse agnoscit: vt in ea scilicet tantùm donatione haec lex procedat quae à patrono facta est liberto, de quo nuncupatim loquitur, & ita quidem nuncupatim, vt si filium phrasimque consideres, facilè intelligas de eâ tantùm donatione loqui velle. Huius rei argumenta haec, ex *hâc* ipsâ *leg.* desumpta habeo, quae omninò suadent, & inculcant, hanc *leg.* singulare priuilegium continere & ad patronos libertos restrictam: denique hanc *leg.* exorbitantem à iure; seu regulis iuris communis esse.

Primùm quidem, indicio esse potest *Inscriptio* ipsa *legis*; inscribitur ea scilicet, seu data ea est, ad Orfitum *Praefectum Vrbis*; malè enim in *Codice Iustinianeo* id mutatum in *Praefectum Praetorio*, vt in *Notis* iam ostendi: vnde tamen, ex hâc inquam prauâ lectione, parùm acuti nonnulli Sententiae negantis, quam nos tuemur, & ipsi defensores argumentum, nescio quâ ratione, sumebant. Nempè enim Praefectus vrbi proprius olim, patronos inter, & libertos, Romae Iudex seu cognitor erat: vt docet *lex* 1. §. 1. & 10. *π. de off. Praefecti vrbi*: ac nominatim, quod ad speciem *huius leg.* propriè facit, si patroni egerent: *Sed & Patronos*, inquit Iurisconsultus in *d. l.* 1. §. 2. EGENTES *de suis libertis audiet, maximè si aegros se esse dicant, desiderentque à libertis exhiberi.* Quare in propositâ specie patronus, qui bona sua in libertum contulerat, susceptis iam liberis, agens apud Praefectum vrbis Orfitum, de liberto suo questus videtur, quod se ad inopiam per effusam liberalitatem perductum, liberisque suis exhibendis non idoneum, tumidus adspiceret, spretentis quae ipse olim desperatione liberorum donasset, denique *inofficiosum* ita quodammodò peragebat. Quomodò etiam in vniuersum Romae apud Praefectum vrbis querelae seu accusationes officij malè praestiti, & inofficiositatis, instituebantur, vt ostendunt *lex* 4. *inf. prox. lex vn. sup. de inoff. donationibus*: *l.* 1. 4. *sup de inoff. testam. lex vn. inf. tit. prox. de ingratis libertis*: *lex* 87. §. 3. & 4. *π. de legatis* 2.

Secundò, de *Donatione* pura & absolutâ, vt vocatur *l. Senatus*, §. 1. & *l. Seia*. 42. §. *vlt. de mort. caus. don.* hic agi meminerimus: cuius sanè natura seu conditio ea in commune est, vt perpetua sit & irreuocabilis, *l. Aristo*, §. *vlt. π. de donat. l. fine, Cod. eod. l. si donatione, Cod. hoc tit.* [illegible] vtque nullam tacitam conditionem ex vnius donatoris voluntare toto iure admittat: difficiliúsque adeò semèl perfecta reuocetur, vel pro donatoris arbitrio conditionem recipiat: nam etsi donatio non sit contractus propriè, *l.* 14. *π. de precario*: perindè irreuocabilis est: atque si esset contractus, vtpotè quae vtriusque consensu constet & perficiatur, vt docet inter alias eleganter *lex* 6. 7. *Cod. de condict. ob causam datorum*: eóque fine donatio fit, ne donator

donator recipiat *l.1. §. 1. π. de donat.* & vt nullo casu ad donatorem reuertatur, *d l. & l. 35. §. sed mortis causa, π de mortis causa donat.* Vnde etiam generalius traditum est, perfectam donationem nullas conditiones admittere, *l. 5. Cod. de donat. quæ sub modo.* Vnde etiam infertur, casum *hâc l.* contineri à Regulâ exorbitantem, qui proindè temerè ad alias personas interpretatione trahendus non est.

Et profectò, quod Tertium argumentum esse potest, si extra hanc hypothesin hæc *lex* obtinere deberet, ecquis dubitaret, mentionem eius aliquam fieri oportuisse, cùm Imperatores datâ operâ causas reuocandæ donationis recenserent, *tit. de inoff. donat.* & *tit. de renoc. donat.* quod tamen nusquam fit. Imò disertè ab iis definitum, nullam aliam ob causam meram & simplicem donationem reuocari posse, quam si reuerà & propriè *inofficiosa* ea sit, vel ex ingratitudinis causa, vel ob conditionem non impletam: Quare neque nostrum est, nouas causas & conditiones extra speciem & hypothesin eius comminisci, vel legibus superaddere.

Quartum & validissimum argumentum præbent *Personæ* illæ, de quibus agitur in sp. *huius leg.* putà liberti & patroni: ac proindè peculiaris harum personarum inter se *σχέσις*: & per hoc ipsum vera & genuina *Ratio*, quâ singulare beneficium *huius l.* nititur. Notum est scilicet, quanto olim liberti vinculo patronis eorúmque liberis coniuncti, nexique fuerint, propter grande videl. beneficium, vt vocatur *l.1. π. de bon. libert.* Summum beneficium, vt Tullius, summúmque libertatis pretium, vt Terentius, rem inæstimabilem denique ab his acceptam: Omitto quæ reuerentiam Patronis debitam spectant, notissima etiam sunt obsequia, operæque & ministerium; imò & bona libertorum Patronis certis casibus debita; Certè Liberti & Patronos, defectos facultatibus & Patronorum liberos, vtrosque inquam, egentes exhibere seu alere de suo cogebantur: non minùs, inquam, patroni liberos quam patronos ipsos, *d. l.1. §. 2. π. de off. Præf. vrbi: l.73. π. de adquir. hæred. l. 5. § 18. 19. 20. &c. π. de agnoscendis liberis: l.41. π. de operis libertorum. l.1. Cod. eod.* Etiamsi filij Patroni hæredes non extitissent, *d. l.73.* in tantum, vt si paupertate laboratores relinquerent, iis ministrare cogerentur, vel etiam vendi possent, *l.6. §.1. π. de agnosc. liber.* Quæ omnia constituta sunt ad remunerandum tam grande libertatis præmium. Quare & nunc Constantio Imp. minus ferendum visum, si libertus Patrono præ Patroni liberis funus quodammodò superstiti duceret, opimis eius spoliis ditatus: bonisque adeò ipsius incumberet, qui de suo eum, eiusque *liberos* si quando egentes exhibere, seu alere cogeretur: Præsertim quod Liberti vt iam olim, ita & hâc ætate apud Patronos gratiâ præualentes *blanditiis* nihil non in propinquorum necem emerebantur, bonáque eorum ad se pertrahebant, diuitiisque augebantur immodicis, quod sæpè factum docet vetus *historia*, quam in rem vid. & *l.12. §.8. π. mandati*: & quæ scribo ad *l.10. inf. de pistoribus.* Quare etiam deprehendere licet, hoc sæculo frequentibus constitutionibus libertis occursum, ne vel aduersus Patronos ceruices erigerent, vel Patronorum sanguini, vel consanguinitati per hos iniuria fieret. Hinc adeò, *leuem* etiam ob offensam sub Patroni imperium & ditionem reuocari eos primus voluit Constantinus M. Constantij nostri pater, *l.1. sup. de libertis & eorum liberis* seu, *l.2. Cod. eod.* quod in liberis emancipatis haud æquè obtinuit, vt docet l. *vn. vtroque Cod. de ingratis liberis.* Hinc, quod *huius l. fini* affine est, liberto hærede instituto à Patrono, fratrem fratris testamentum per querelam inofficiosi euertere posse, velut notatâ personâ instituta definiuit idem Constantinus M. *l.3. sup. de inoff. testam.* quæ cum *d. l.1.* coalldanda est, quam *legem* vt deformarit Tribonianus, vid. *leg. fratres 27. Cod. eod. tit.* Hinc & aliàs donationem in libertum collatam faciliùs reuocari potuisse ostendit *lex 1. Cod. eod. tit. de reuocandis donat* veluti ob obsequia tantùm neglecta, & insolentiam: Vndè iam colligitur, beneficium in libertos, ciuili nexu, eóque tam enixo, patronis patronorúmque liberis deuinctos coniunctósque, collatum reuocari facillimè, leuique de causâ potuisse hoc sæculo: beneficium, inquam, libertatis, *d l.1. de libertis*, Successionis, *d. l. 3. de inoff. test.* donationis, *h. l* idque in gratiam Patroni, Patronique liberorum, & consanguineorum. Adde & illud quod nonnullis olim visum in sp. *l. datum 17. Cod. de legatis.* Item quod cùm donatio inofficiosa reuocetur à filiis ad legitimam vsque, facta à liberto reuocetur in totum, de quo *postea.* Vt omittam etiam grauem libertorum hâc ætate conditionem publico respectu, si quid à dominis testamento vel donatione meruissent, in sp. *d. l.10. inf. de pistoribus.* Item quod omnibus honoribus omnique Palatinâ militiâ liberti excluderentur, *l. vlt. sup de libertis.*

Tota proinde huius Constitutionis *Ratio* vertitur in *σχέσει* seu relatione personarum, Patroni inquam, & Liberti, seu in *iure patronatus*, ex quo alioquin iure obsequia, operæ, alimenta, ministeria, iuráque successionum Patronis debentur: cuius patronatus, cùm amplissimum sit, pars & ista quoque est. Indè igitur etiam *lex* tacitam illam conditionem: *si liberos non susceperit*, & præsumptionem hoc casu facilè induxit. Non verò, quod vulgò creditur *huius l.* & beneficij ratio vertitur in pietatis coniectura, seu amore & affectu parentum in liberos, vel coniecturatâ mente aut voluntate donantis, vel etiam errore donantis: verùm vt dixi in solâ *σχέσει* seu *coniunctione* liberti, cum Patrono Patronique filiis. Quomodò disertè Papinianus *l. cum tale 72. §. 1. π. de condit. & demonstrat. libertum coniunctum patroni liberis*, dixit: id est singulari nexu obstrictum, alligatum: Quomodò etiam in Græcâ constitutione Iustiniani *de iure patronatus* dicuntur liberti Patroni liberis videri *συγγενεῖς*: Cuiacio enim non adsentiendum, qui *coniunctum* à Papiniano in *d. §. 1.* dici tradit, coniunctum hospitio, familiaritate, conuictu, vt sic coniunctio intelligatur hospitij atque consuetudinis: addito, non aliâ coniunctione libertum patroni libertis coniunctum: etsi idem tandem fateatur *Recit. in Cod.* libertum esse coniunctiorem quàm alios, quia sit ex eâdem familiâ, ex eodem nomine, quia idem nomen habebat cum Patrono. Hinc igitur quoque facilior donationis in libertum collatæ reuocatio, fortiórque in eo & maior ratio: vt mirari satis non possim tentantes, fortiorem esse rationem in extraneo, ad reuocandam donationem, cùm maior sit affectio & amicitia in libertos quàm extraneos: Nam imò dico, libertum magis *coniunctum* esse, nexúmque Patrono, & ideò faciliùs reuocari donationem in eum factam. Quare tandem dicamus, quod in simili ait Iurisconsultus in *l. cum patronatus 28. π. de Legatis 2.* quod Patroni personæ præstaretur, hoc nequaquam ad alium pertinere oportere. Et ita quatuor iam argumentis ostendimus *huius leg.* beneficium ad alios quàm Patronos non pertinere.

¶ Sequuntur alia argumenta, quæ suppeditat ipsa *legis* huius dispositio. Ac primò quidem; quod hæc *lex* procedat per modum *Regulæ* vniuersalis:

Si vnquam, inquit, *libertis Patronus*, vnde à contrario efficitur, secus esse si donatio fiat alteri quàm liberto. Denique hæc *lex* etsi intra formam generalem dispositionis concepta ad speciem tamen suam restricta est, alioquin enim, Imperator si generaliter id in omni donatione intellectum voluisset, nedum in eâ quæ fit libertis à Patrono, hoc nuncupatim expresso, & sic si ad omnes promiscuè personas *hanc leg.* porrigi voluisset, cur non vniuersali pariter enunciatione personarum quarumcunque id indicasset? quod vtique factu facillimum erat, ita; *Si quisquam vnquam filios non habens*, vel simili formulâ: veluti, *siue libertus, siue patronus*: vt *l. 1 2. Cod de procuratoribus*: vel non libertis tantùm, sed etiam ingenuis; vt *l. datum 17. Cod. de Legatis.* Quomodo certè vniuersalem vocem *initio legis* vsurpauit, ad perpetuitatem iuris indicandam, & ne intra indiuiduam speciem seu facti contingentiam, casum, & consultationem *huius legis* dispositio restringeretur; verùm ad similes de Patronis & libertis casus si quando deinceps aptaretur. Denique hæc *lex* regulam quidem ponit vniuersalem, verùm in donatione Patroni tantùm. Et sic *hîc* iure obtinent illa, verba legis inspicienda esse, neque vltrà ea dispositionem illius trahendam: item statutum quod non dicit, nec nos dicere debemus: vel verbis statuti seruiendum sine aliâ interpretatione: Tandem statuta tantum disponere quãtum loquuntur: Quæ omnia, & similia latissimè refert Tiraquellus, tenorem priuilegiorum ad vnguem seruandum.

Seqoitur alterum Argumentum ex ipsâmet *huius l.* dispositione: Nempè Constantius Imp. definit, *etiam* PARTE *tantùm aliqua bonorum donata*, donationem à Patrono in libertum collatam, reuocari oportere. Quid enim? hoccine idem admittendum quis putet in alterius vel extranei aut ingenui donatione, putà vt partis tantum bonorum donatio facta ab eo qui liberos non habebat, susceptis posteà liberis reuocetur? Imò contrariam colligimus ex *l. si totas 5. Cod. de in off. donat.*

Adde & Tertium, quod TOTAM donationem reuocari vult Imperator. Quid enim? Huccine idem in extraneo admittas, vt videlicet donatio in solidum reuocetur? Atquin inofficiosæ etiam donationes à patre in filium emancipatum factæ, susceptis posteà liberis reuocantur tantum quoad debitum bonorum subsidium, *d. l. si totas 5. Cod. de inoff. donat*: Secùs si donatio facta sit à liberto, vt colligitur ex *l. si libertus, ff. si quid in fraud. patr.* Præcipuum ergo istud in Patrono: quomodo & præcipuum hoc fuit patri, vt omnem donationem ob ingratitudinem filiorum reuocare posset, mater nonnisi dimidiam, ex *l. 1. 2. sup.*

¶ Et his quidem argumentis, extra hypothesin seu speciem suam *hanc leg.* trahendam nego ex Constantij mente, déque mero iure seu principiis iuris. Neque enim adeò vrgeam, quod pro authoritate quoque adduci posset, & verò adduci posse putauit Tiraquellus *in V. libertis, num* 40. Interpretationes *huic l. in hoc Cod. Theodos.* subditas, vel etiam Græcorum præiudicium: qui sanè & ipsi intra *huius l.* hypothesin sese continent: quia Interpretes tantum illi agunt, non verò iustos Commentatores. Atenim vrget postremo loco solemnis iam Augustini locus, *sermone de vitâ Clericorum*, qui etiam in Decretum relatus est 17. *q.* 4. *cap vlt.* vbi Augustinus diu post hanc *legem* scribens, ait, Ecclesiam donatariam susceptis post donationem à donatore liberis, in potestate habuisse IVRE FORI ne eam redderet: Verba Augustini sunt de Aurelio Carthaginiensi agentis: *Quidam cum filios non haberet, neque speraret, res suas omnes retento sibi vsufructu donauit Ecclesia: nati sunt ei filij posteà, & reddidit Episcopus, nec etiam opinanti illi qui donauerat: In potestate habebat Episcopus non reddere, sed* IVRE FORI, *non iure cœli.* Vbi vides etiam *ius fori* allegari, atque adeò ius promiscuum & commune, ne quia alioquin id ad Ecclesiam donatricem restringat, quasi illi tantum hoc priuilegium datum fuerit, ne donator susceptis liberis ab eâ donationem auocaret.

¶ Neque mouent contraria argumenta pro communi sententiâ affirmante: Non mouet, inquam, argumentum ab vltimis voluntatibus seu dispositionibus & fideicommissis, vbi coniectura pietatis promiscuè admittitur ad auocandum emolumentum, ne quis videl. alienas suis successiones prætulisse videatur, vt in sp. *leg. cum auus* 102. *ff. de condit. & demonstr. l. cum acutissimi, Cod. de fideicommissis, l. generaliter*, §. *vlt. Cod. de instit. & substitutionibus*: Nam neque in verisimili voluntate donantis, neque in coniectura pietatis nititur *huius leg.* ratio seu dispositio, verùm in solâ σχέσει personarum, iuréque patronatus fundata ea est, vt superiùs ostendi. Ac proindè hùc aptantur Brocardica illa, *vbi eadem est ratio, eidem quoque ius statui oportere. Vbi eadem est ratio, non dicitur extensio, sed proprius intellectus. Non videtur omissum, quod eâdem ratione concludit. Ratio legis, mens illius dicitur. Ratio legis est potior ipsius pars. Ratio legis potiùs inspicienda quàm verba. Ratio statuentium præualet verbis statuentium. Lex exorbitans extenditur cùm est fauorabilis.* Sed & alia longè ratio est vltimarum voluntatum, quæ cum ab vnius testantis voluntate pendeant, coniecturam illam pietatis Prudentum interpretatione facilè admittunt, vt auocari emolumentum speratum queat, non ita donationes, quæ vt dixi ex consensu vtriusque consistunt, & perficiuntur.

Non mouet etiam *lex, talo pactum* 20. §. *vlt. ff. de pactis*: quâ potissimùm etiam mouebatur Molinæus: vbi agitur de pactione quam socer cùm dotem promitteret, fecerat, vt hæredi suo consuleret, fratri scilicet suo, quod nullus eo tempore liberos haberet, quia in *eius leg.* specie, vt alia omittam, aperta fuit paciscentis mens, non tam fratri suo quàm *heredi* consultum eum voluisse. Vide *hâc l.* plura apud Ant. Fabrum 7. *coniect.* 15. *inf.*

Non mouet tertiò *Lex Longobardica*, duobus locis, *lib. 2. tit. de successionibus* 12. *l.* 13. *tit.* 20. *l.* 1. De eâ enim vltrò id fateor porrectam *huius leg.* dispositionem & æquitatem ad omnes, aliquo tamen filiorum & filiarum discrimine.

Non igitur ad alios extendenda *huius l.* dispositio, ex mero iure, & Constantij Imp. mente. Non magis quàm *legem, cum tale* 72. §. 1. *ff. de condit. & demonst.* aut *legem* 1. *Cod. de reuocandis donat.* aliò seu ad alios quàm libertos, trahi feram; quod tamen voluit, imò & in argumentum pro adfirmante sententiâ attulit Cuiacius *obseruat. lib.* 20. *c.* 5. *& Recitationibus in Codicem.* Nam imò conditio illa, *si à liberis non decesserit*, de qua agitur in *d. l. cum tale*, in persona equidem liberti locum habet, qui Patrono eiusque liberis *commendatus* est, id est, nexus, alligatus, vt superiùs ostendi: Nam & ita libertus quandoque cogi potest cum Patrono morari, eúmque sequi, *l.* 20. 38. *in fin. ff. de operis libertorum, l.* 12. *Cod. eod.* itémque certo loco morandi conditio ei à Patrono iniungi potest, *l.* 18. *in f. ff. de alim. legatis*: *l. Titio centum*, §. 2. *ff. de condit. & dem.* vel ab aliquo loco non recedendi, in aliqua ciuitate domicilium habendi. His inquam condi-

tionibus

tionibus locus est in libertis defuncti; At non in aliis, quia per eas ius libertatis infringitur, *d. l. Titio centum*, §. 2. *ff. de condit. & demonstr.* Atqoe adeò neque illa, *si à liberis non discesserit.* Quare vt dixi *d. l. cum tale* 72. §. 1. ad alios quàm libertos porrigi non potest. Etsi verum alioquin sit, qood ibi interiungitur, de his quæ ex pecunia donatoris comparata sunt, in aliis qooque donationibus obtinere, vt in sp. *l. cum hic status*, §. 1. *ff. de donat. inter vir. & vx. l. filia* 18. *Cod. famil. ercisc.* Similiter neque principalis *dicta legis* 1. *Cod. de reuoc. donat.* definitio ad alios pertinet, quam ad libertos, alij quippè præter libertos *ad obsequia* non tenentur; illa saltem, ob quæ denegata donatio ibi reuocatur.

Et sic de potissima ad *hanc leg.* quæstione. In alias enim nunc me non diffundo, ne iusti Commentarij modum egrediar, & quia pleraque iam ab aliis occupata. Maneat proindè hæc *huius leg.* definitio, perfectam seu collatam à Patrono orbo in libertum à spe successionis submotum donationem, subcrescente posteà sobole patrono donatori, reuocari. Quod etiam Politico forte seminate seu arcano constitutum, ne ingenuarum videlicet & Nobiliom fermè familiarum patrimonia seu bona, ad libertinos tam promiscuè, tam facilè, inconsulta seu effusa patronorum liberalitate transirent, commearent, cùm illas stare florentes, his contrà deiectis publicè intersit. Quæ ratio non insubtiliter ad superiores adiici potest.

¶ *De* MATRIS *iure in reuocanda donatione ob ingratitudinem liberorum, altera Constantij Constitutio, quâ in vno capite derogat legi* 1. *sup.*

IV. * Idem[a] AA. ad Orfitum[b] P.V.

SI quis forsitan filiorum maternam munificentiam consecutus in matrem impius detegitur, non iam dimidiam portionem, vt ante fuerat iustum, † rei donatæ, sed omnem substantiam proprietatis amittat. ¶ Matres verò quæ in secundas conuenerint nuptias, reposcere vetamus à filiis, quæ earum perceperint largitate. Quinetiam identidem commonemus, alia omnia iuxta prioris Legis † tenorem debere seruari. Dat. VIIII. Kal. Iul. Sirmio, Datiano, & Cereale CONSS. [358.]

NOTÆ.

[*] Abest hæc lex à *Cod. Iust.* Eam memorat Papianus *respons. t.* 1.
[a] Rescribendi Impp. CONSTANTIVS A. *& Iulianus C.*
[b] De hoc *Orfito* P.V. dixi ad *l.* 3. *sup.* quæ & ipsa illi inscribitur.
† *Legem* suam 1 *sup.* intelligit.
† *D. Legis* 1.
[c] Error hic est Interpretis, neque enim Constantius hic intelligit leges sub *titulo*, *de secundis nuptiis*, positas, verùm *d. l.* 1. suam.

COMMENTARIVS.

DE MATERNO iure in reuocanda donatione ob ingratitudinem filiorum, est hæc altera Constantij Imp. constitutio, quâ vnico capite primæ *legis* suæ, quæ prima est *hoc titulo sup.* derogatum it; nempe vt non dimidiam tantum donationis ab ingrato filio reuocet mater (quomodo cauerat *d. l.* 1. *sup.*) verùm totam. In cæteris *d. l.* 1. confirmata, de ea quippe sentit Constantius *h. l.* non de aliis legibus, quæ sub titulo *de secundis nuptiis* continentur; quod Interpres perperam tradit: ac nominatim in eo, vt mater binita, seu quæ secundò nupsit, à filio qoamois ingrato reuocare donationem non possit, qoam ex hac ipsa *lege* sententiam Papianus in *Responsa sua* retulit *tit.* 1. ¶ Proculdubio autem id ita mutata sententia definitum nunc à Constantio ad suggestionem *Orfiti P. V.* qui, teste Ammiano Marcellino *lib.* 14. vir prudens fuit, & *forensium negotiorum oppidò gnarus.* Et certè, cur hac parte matris ius deterius esse debeat, nulla iuris ratio patitur: cum æquam matri liberi pietatem & reuerentiam præstare debeant atque patri.

¶ *De* MARITI *donationibus reuocandis, per viam actionis.*

V. * Imppp. THEODOSIVS, Arcadius & Honorius AAA. Victorio[a] Proconf. Asiæ.

MARITVS donationes, quas instabiles[b] esse testatur[c], formatâ legibus † repetat actione. Dat. V.[d] Kalend. Iul. Constp. Theodosio A. III. & Abundantio CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Iust.* Iungenda autem ei *lex 4.sup.de cognitor.& procuratorib.* Forte an & *lex 50. inf. de appellationib.*
" *Victorius* Proconsul Asiæ sub Theodosio M.vid. *Prosopogr.*
" Non valere.
" *Testatur*, id est contestatur, protestatur, prætendit.
† Iulia & Papia.
" xv.al.l.4.

COMMENTARIVS.

DE DONATIONE *inter virum & vxorem*, & quidem in specie *huius leg.* de donatione à marito in vxorem profecta, quam vtique *instabilem esse* (vt hæc *lex* loquitur: de quo *tit. de donat. inter virum & vxorem*) solaque pœnitentiâ atque adeò diuortio, reuocari liquet, est hæc Theodosij M. *lex*: quæ pars est prolixioris constitutionis Theodosianæ super retentionibus rei vxoriæ soluto matrimonio (de quibus dixi plenè semel ad *l.1. sup. de dotibus*:) vnde desumpta est quoque *lex 4. sup. de cognitorib. & procurator.* ac proinde huic coaptanda venit & huic etiam argumento respondet. Nam vt illa pertinet ad retentiones rei vxoriæ, ob vtiles *impensas*, quatenus ex mandato seu voluntate vxoris à marito factæ sunt; ita hæc ad retentiones seu deductiones & compensationes, quæ pignoris nomine fiebant ob res donatas à marito constante matrimonio: de quibus alioquin retentionibus Vlpianus *fragm. tit. 6. lex 7. §. 5. & l. 15. §. 1. ff. soluto matrim. lex, ob res quoque donator. 20.ff. de pactis dotal. l.66. §.1. ff. de donat. inter vir. & vxorem: l.27. §. vlt. ff. de rei vind. l.5. ff. de dote prælegatâ.* ¶ Ergo id *hâc l.* nunc statuit Theodosius M. maritum ob res à se donatas vxori soluto matrimonio, retentione rei vxoriæ vti non posse, verùm donationes quas instabiles esse testatur, repetere eum oportere *formatâ legibus*, seu secundum leges, *actione*: Ita enim hæc lex apertissimè accipienda est: Nam quod ait *formatâ legibus actione repeti donationes oportere*, id ab eo dicitur ad ἀντιδιαστολὴν retentionis: ac si diceret, non per retentionem, vt olim, dotis, seu rei vxoriæ. Quare non probo eorum sententiam qui hanc *leg.* accipiunt de eo casu, quo scilicet vxor indotata est, vt ita negent retentiones ob res donatas à Theodosio M. sublatas, atque adeò vt velificentur Iustiniano, qui *l. vn.§...Cod.de rei vxoria actione*: has retentiones à se sublatas gloriatur. Cuius & hæc alibi iactantia fuit, vt quæ anterioribus Principibus visa fuerunt, in suum ipse nomen alicubi transcriberet.

¶ *De* PATRVM *&* AVORVM *donatione in liberos tempore emancipationis collata, quatenus & reuocari ob ingratitudinem possit.*

VI.* Impp.Theodosius & VALENTINIANVS AA.ad Senatum." Post alia.

DONATIONEM" circa filium filiámve, nepotem neptémve, pronepotem proneptémve, emancipationis" tempore celebratam, pater, seu auus, vel proauus recuperare non poterit", nisi edoctis manifestissimis causis, quibus eam personam, in quam conlata est, contra ipsam venire pietatem, & ex causis, quæ Legibus † continentur, fuisse constabit ingratam. ¶ Quas" tamen causas in cognitione discuti oportebit, & nostro admitti Iudicio, cùm hoc inter partes competenti visum fuerit Cognitori: Alias iubemus, non audiri parentis querelas; & cetera. Dat." VII. Id. Nou. Rau. DD.NN. Theodosio XII." & Valentiniano II. AA. CONSS. [426.]

INTERPRETATIO. *Si quis filio, filiæ, nepoti ex filio, vel pronepoti ex nepote mancipationis tempore aliquid donauerit, id nisi probatis in iudicio manifestis offensarum causis reuocare non poterit:*

NOTÆ.

* *Lex 9. Cod. Iust. eod. tit.* Iungenda autem huic, *lex vn. sup. de responsis Prudentum: l.1. sup. de... l.8. sup. de legitimis hereditatib. lex penult. & vlt. infr. de maternis bonis: lex vn. infr. de bonis quæ filiis familiâs.* Item *lex 3. Cod. Iust. de Legibus: lex 7. Cod. de precib. Imperator. off. Lex, si infanti 18. Cod. de iure delib.*
". Vrbis Romæ.
" *Donationes celebratas*, Cod. Iust.
" *Emancipatos*, ita *Cod. Iust.*
" Non poterunt.
†
" Reliqua resecauit Tribonianus.
" *Id. Nou.* Cod. Iust. malè.
" *XIII. & Valentiniano II.* Cod. Iust. malè.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

DE CAVSIS INGRATITVDINIS, ex quibus donatio à patre, Auo, Proauo facta, emancipationis videlicet tempore (de quo donationis genere dixi ad *l. 2. sup. de donationibus*: & *l. 8. infr. de bonis proscript.* & aliis:) celebrata, an reuocari possit? & quomodò in hoc Ingrati iudicio procedendum sit? est hæc accurata & æquissima Valentiniani III. *lex*. Quæ quidem pars est prolixioris *Orationis* Valentinianeæ ad Senatum Vrbis Romæ emissæ, de bonis potissimùm liberorum, & quodnam ius in iis habeant parentes: vt apparet ex illis quinque *legibus*, quas ex eadem *Oratione* desumptas *huc* coassandas, *in Notis* iam dixi.

¶ Ergo non tantum patriæ potestatis ius esse vult, vt propria auctoritate à filio emancipato donationem auocare Pater, Auus, Proauus possit, verùm cominùs constitutis partibus in Iudicio *l. 2. sup.* causaque ingratitudinis probata in cognitione discussa, & vt loquitur Iustinianus *l. vlt. Cod. h. t.* in Iudicium dilucidis argumentis cognitionaliter appellatâ, vt *hâc l. edoctis manifestissimis causis, & ex causis quæ legibus continentur.*

¶ Addit Secundò Valentinianus (quod à Triboniano repudiatum propter Relationum vsum antiquatum) etiam Principis Indicio hanc cognitionem discutiendam, si hoc *Cognitori*, id est, Iudici visum fuerit, id est, si fortè hâc in re hæserit Iudex, & ad Principem retulerit: de quo relationis genere *inf. suo tit. lib. 11.*

¶ Ergò tria singularia hîc notentur. Primò ingratitudinis causas *legibus* definitas, ob quas videl. donatio reuocari posset, quas Iustinianus ad Quatuor ingratitudinis causas reduxit, *l. vlt. Cod. h. t.* nam Quinta quæ ibi numeratur, non ingratitudinis causa est, verùm ob non impletam conditionem. Sic & definitæ ingratitudinis causæ, ob quas filij & parentes exhæredari possent. Et merito, ne alioquin vaga hæc res, neque definita, nimiæ præstaretur occasionem licentiæ, falsisque accusationibus & inanibus querelis fenestra aperiretur: vid. ipsam Iustiniani *Nouell. 115.* & quæ *ibi* Interpretes.

Secundò, rem adhuc, seu causas *in iudicio discuti oportere*, & manifestissimè probari vult Valentinianus, *nisi edoctis*, inquit, *manifestissimis causis*. Quod & ipsum in aliis ingratitudinis causis obtinet.

Postremò, etiam Principis iudicio quandoque cognitionem hanc reseruandam, si hoc visum fuerit inter partes Iudici: id est, si rem id mereri Iudex cognouerit. Tanti scilicet momenti hæc res Valentiniano visa, vt non *aliter audiri parentis querelas* voluerit, quæ sæpè nimio plus delicatæ, dum delinimentis fortè nouercalibus, aliorumuè blanditiis abripiuntur, quamlibet vel leuem offensam in occasionem reuocandæ donationis arripiunt, siue pœnitentiâ ducti. Vndè etiam *lex* hæc *negatiuis* verbis & sententiis concepta est.

DE INGRATIS LIBERIS.

TITVLVS XIV.

VIII. COD. IVST. L.

Hic *titulus* proximè superiori *tit. de reuocandis donationibus*, rectè cohæret, attento fine: quia & reuocandæ donationis (emancipationis inquam) casus eo continetur. In *Cod. Iust.* verò *titulus* hîc alio loco positus, & quidem ante tractatum *de donationibus*, de quibus *suprà tit. 12. & 13.* in censu *titulorum*, de modis patriæ potestatis adquirendæ, remittendæ, recuperandæque.

¶ *De* EMANCIPATIS *liberis ingratis, in patriam potestatem reuocandis, Valentiniani Sen.* lex.

1. *Imppp. VALENTINIANVS, Valens, & Gratianus AAA. ad Prætextatum" P.V."

FILIOS" contumaces, qui patres, vel aceruitate" conuicij, vel cuiuscunque atrocis iniuriæ dolore, pulsassent", Leges, † emancipatione rescissâ damno libertatis" inmeritæ multare" voluerunt. Dat. xv." Kal. Sept. Ambianis", Lupicino & Iouino CONSS. [367.]

INTERPRETATIO. *Filij emancipati, si iniuriam grauem patri, quæ probari possit, intulerint, & conuicti fuerint hoc fecisse, rescissa emancipatione, in familiam reuocentur.*

NOTÆ

NOTÆ.

Lex vnica, *Cod. Iust. eod. tit.*

De *Prætextato* hoc P. V. dixi iam non vno loco. Mentio eius apud Ammianum Marcellinum, Symmachum, in veteri lapide. Eidem hoc ipso anno inscribitur *lex* 10. *inf. de pœnis*: *l.* 4. *infr. de suariis*: *l.* 7. *de priuil. eorum qui in S. palat.* anno prox. 368. *lex* 8. *infr. de Medicis.*

Malè *PP. Præfecto vrbis* inscribitur hæc lex, quia vt Patronorum de libertis ad eos querelæ perlatæ (de quo ad superiorem *titulum*) ita & de parentum aduersus liberos.

Et *filios*, *ceterosque liberos*, add. *Cod. Iust.*

Id est, acerbitate.

De hâc *Pulsandi* voce, mox dicam.

† Quæ.

Libertatis id est emancipationis.

Multari, Cod. Iust.

XII. Kal. Sept. Cod. Iust.

Mediolani, in *Cod. Iust.* malè: de quo mox.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris hæc in Ingratos liberos & quidem Emancipatos Constitutio est, in liberos inquam ingratos emancipatos: idque non tam nouâ pœnâ sancitâ, quàm veteri in vsum reuocatâ, & vt puto, firmatâ. Nempe ait is, *legibus* (veteribus scilicet) ingratum & contumacem filium emancipatum sub potestatem patris reuocari iussum & emancipationem rescissam, denique libertate immeritâ multatum. Quænam verò hæ *leges* sint? difficile dictu; vtrum, inquam, lex XII. *Tabul.* hîc accipienda sit, an verò alia. Sanè huc non pertinet *lex* illa Regia, quam tamen hic nonnulli adserunt, *Romuli*, apud Festum, *si parentem puer verberassit, ast olle plorassint, puer Diuis parentum sacer esto; si nurus, sacra Diuis parentum esto.* Nam neque hæc *lex* nostra est de iis qui manus patri intulerunt (quod Cuiacius voluit) in hos quippe grauiores pœnæ sancitæ: verùm de contumacibus filiis déque acerbitate conuicij & quacunque aliâ atroci iniuria. Neque *pulsandi* voce hîc manus inlatio, quod vulgo putant, accipienda est; verùm conuicium & iniuria atrox, vt *hic* expressè dicitur, quibus Parentes percelluntur: *Pulsare* scilicet pro percellere, fatigare, vexare passim: Forma loquendi huius seculi, *l. vn. sup. de his qui pot. nom.* apud Symmachum sæpè *lib.* 3. *ep.* 69. 6. *ep.* 72. 9. *ep.* 121. 10. *ep.* 47. & 52. Claudianus, *de bello Gildonico*:

Crimine pulsari falso. —— Et alibi.

Ammianus Marcellinus quoque sæpè inter alia *lib.* 15. graui mole criminis pulsabatur: & *eod. lib.* vetitus pulsare quemquam insontem; Arnobius *lib.* 4 omnium appositissimè, de famoso carmine: *ne vestras aures conuicio aliquis petulantiore pulsaret, de Atrocibus formulas constituistis iniuriis.* Imò Virgilius.

Hæ quibus inuisi fratres dum vita manebat
Pulsatúsue parens aut fraus innexa clienti.

Plura vide *in Glossario*. Ergo par pœna in ingratos liberos irrogata, quæ in libertos, qui & ipsi libertate ob ingrati vitium multati: de quo ad *l.* ... *sup.* ... Et hæc quidem de *huius l.* sententia. Est enim ea singularis quoque alioquin, ob subscriptum ei locum vna cum die & Consule, *Dat. XV. Kal. Sept. Ambianis Lupicino & Iouino Coss.* vbi loco *Ambianis* malè Codex Iustin. *Mediolani*. Ambianis scilicet (quæ vrbs in secunda Belgica inter alias eminens hoc æuo erat, teste Ammiano Marcellino, *lib.* 15. *p.* 59.) data hæc *lex* eo die, iis coss. à Valentiniano Sen. ibi tùm consistente; vbi & paucis post diebus Gratianum filium suum Augustum creauit. Quæ omnia colligere quoque est ex Amm. Marcellino, *lib.* 27. collatis scilicet iis quæ memorat *p.* 366. cum iis quæ *p.* 370. Hieronymus quoque *in Chronico* disertè A. 368. (id est, tenera hoc ipso Anno 367.) Gratianum Ambianis Imperatorem factum scribit Socrates, *lib.* 4. *c.* 10. nulla loci mentione factâ, Consules rectè adscribit Lupicinum & Iouinum, & diem 24. Augusti: Chronicon Alexandrinum pariter his ipsis Coss. Gratianum in Galliis Imperatorem creatum memorat, sed nulla Ambianorum factâ mentione. Nos hæc omnia hîc fermè habemus: adeò vt si alia abessent testimonia, vel argumenta, firmandæ temporum rationi hæc lex suffectura esset: nempe Valentinianum Sen. Ambianis constitisse Lupicino & Iouino coss. Gratiano Augusto seu Imperatore creato: & quidem mense Augusto: Dies tantum XV. *Kal. Sept.* in subscriptione *huius leg.* abit ab Inscriptione, simul & à Socrate Chronicique Alexandrini Auctore: Hi quippè Scriptores IX. *Kal. Augusti* primùm Gratianum Augustum creatum memorant: Atqui in *hâc l.* cui subscriptus anterior ille, quam dixi, dies XV. *Kal. Augusti*, Gratianus Augustus iam sociatur Valentiniano & Valenti. Quare errorem alicubi residere necesse est: & fortè etiam Gratiani nomen, hic, vt alibi non semel, irrepsit: Ergo malim dicere, vitium in *die* residere. Ad Valentiniani moram Ambianis reuertamur. Eò igitur is hoc Consulatu Remis digressus per *Nemasiam* (*Nemay* hodie) Pridie Nonas Aug. (vbi data tùm *lex* 3. *seu vlt. inf. de ponderatoribus.*) hoc tempore profectus fuit, Boniæ Galliarum ita Britanniisque propior futurus: cùm hinc Picti & Scotti Britannias tum vexarent: inde Franci & Saxones terrâ marî tractus eos infestarent: quibus ideò prohibendis, compescendis. à Valentiniano missus tum his coss. Theodosius Dux, Bononiam atque inde Britanniam traiecit, teste Am. Marcellino, *d. lib.* 27. Quibus omnibus narrationibus firmandis, stabiliendæ saltem temporum rationi hæc *lex* apertissima aptissimáque.

Neque illud tandem omittere possum etsi fabulis contaminatum, quod Sigebertus *in Chronicô* memorat, de Valentiniani Imp. in Ambianorum vrbem studio.

¶ Ex *hâc* tandem *leg.* discimus, Valentinianum, etsi tam longè dissitum ab vrbe Roma, in extremis Galliarum, non ideò vrbanarum rerum statum abdicasse, quin potius ad relationem ad se ex vrbe Româ factam hanc ad Præfectum V. R. constitutionem seu rescriptum dedisse.

DE

* * * * * *

Hic Folium integrum deeſt in MS. vbi & Rubrica Tituli ſequentis continebatur; ſimul & legis, quæ ibi primo loco occurrebat, inſcriptio.

DE IIS QVÆ ADMINISTRANTIBVS VEL OFFICIVM PVBLICVM GERENTIBVS DISTRACTA SVNT VEL DONATA.

TITVLVS XV.

Hic *Titulus*, vt dixi, intercidit in MS. Reſpondet *huic* Titulus LIII. *lib.1.Cod Iuſt.de Contractib.Iudicum, vel eorum qui ſunt circa eos & inhibendis donationib. in eos faciendis; & ne adminiſtrationis tempore proprias ædes ædificent ſine ſanctione pragmatica.* Quo tamen *titulo* nulla *huius tituli* lex relata eſt: verùm vna *lex* Iuſtiniani.

Hunc *titulum* abrogat Valentinianus *Nouell.* 10. *de confirmandis his quæ adminiſtrantibus vel officium publicum gerentibus diſtracta ſunt, vel donata.* Et quidem allegata ad mentem ſuam Honorij Imp. conſtitutione ad Palladium. Quæ hîc intercidit. Ad huius *tituli* Interdictionem pertinet *lex, ſolent, §.3. ff. de off. Proconſul. lex, non licet, 46. lex, qui officium. 61. ff. de contrah. empt. l.24. ff. de pignorib. l.8 ff. ad Leg. Iul. rep. l.46. §.quod à præſide ff. de iure fiſci.* Et Ciceronis locus 4. *Verrina*, ſeu de *ſignis: quæ cauſa fuit cur nos* (id eſt Magiſtratus) *tam diligenter in prouinciis ab emptionibus remouemur? Hæc Iudices, quod putabant ereptionem non venditionem eſſe, cùm venditori ſuo arbitratu vendere non liceret.*

PARATITLON.

DMINISTANTES *Rubr.& l.Agrippina.* Adminiſtratores *l.omnis*, vel officium publicum gerentes: *Rubr.* Adminiſtrans prouinciam prouinciáſue, atque indifferenter ſub quoquo apice poteſtatis, *l.quicumque*: etiam ampliſſimæ poteſtatis, *l. omnis*: Iudex altior, mediæ dignitatis, minimus, *d. l. omnis*: in omni adminiſtratione conſtituti, *d. l. Agrippina*, publicum munus agitantes, *dict. l. omnis* præpoſiti pagorum, locorum, *dict. l. Agrippina.* Adminiſtrantium item ſocij atque participes ſeu Adſeſſores, *d.l.omnis.* Iudicum item vxores, filij, filiæ nepotes, neptes, & deinceps in infinitum, emancipati, vel in ſacris, matres, patres, fratres, ſorores, ſoceri, ſocrus, *l.quicumque*: Qui in conſilio ſunt, id eſt, domeſtici *d.l. quicumque.* Patroni fiſci, *d.l.omnis*: Principes officiorum, *l.princeps*: qui principatum officiorum gerunt, *d.l omnis*: ſeu corniculum, *d.l.omnis*: id eſt, cornicularij, *d. l.princeps*: Commentarienſis, *d.l.Princeps, & d l.omnis.* Tabularij prouinciarum & vrbium ſingularum, *d.l.omnis*: Numerarij ſiue Præfectorum, ſiue Vicariorum, ſiue qui diuerſis Rectoribus obſequuntur, *l.daturus, & d.l.Princeps, d.l.omnis, l.numerarij.* Ordinarij per ſingula officia, *d.l.Princeps*: Officiales, & Municipes qui Exactiones qualeſcunque ſuſceperint, *d.l.omnis*: vt & ij quibus dimiſſionis indago mandatur, *d.l.omnis*; vel officium cenſuale, *d.l.omnis*: Principales, *d l.omnis*: Curatores, *d. l.omnis*: vetiti comparare aliqui, *l.Agrippina, l.omnis*: emere, *d.l.omnis*: venditiones extorquere, *l.damus*: emptionis titulo con-

ſequi, *l.omnes*: mercari, *l.vim* 4. emere, *l.numerarij* 7. comparatio poſſeſſionum, ædium, mancipiorum eis præcluſa, *l.Princeps*: à comparationibus temperare debebant, *dict. l. Princeps*: contrahere, *d.l.numerarij*: donatum accipere, ſeu donationis titulo conſequi: *Rubr. l.quicumque, & d.l.omnes.* Adminiſtrationis ſuæ tempore, id eſt omnes in officio, *l.omnis*: ſiue priuatim, ſiue publice, *d.l.omnis*: tùm in ſuo quàm alieno pago: ex *l.Agrippina.* At poſtea per prouincias tantùm, in quibus militarent, *l. Princeps*: in prouincia quam tuerentur, *l.omnis*: donec in eâ commouebantur, *d.l.omnis*: ſiue in ipſis prouinciis, in quibus memorata officia ſuſtinent, progeniti ſint, ſiue in aliis: *l. Princeps*: ſiue priuatim, ſiue publicè, *d.l.omnes*: ſiue ciuiliter, ſiue turbidè, *d.l.omnis*: ſiue per ſe, ſiue per alias perſonas, *d.l.omnis.* Rebus tantum Paternis exceptis, quas memorati mercari obſeruatis nonnullis potuerunt, *l.Princeps*: Alioquin ſi inlicitus atque deteſtandus huiuſmodi emptor extiterit, *l.damus*, *in fin.* ſi turpibus nundinis his non abſtinuerint, *d. l. omnis*: Pœnæ hæ conſtitutæ. In irritum ſcilicet geſta deuocantur, *l. omnis*, 5. res ad venditoris dominium reuertitur, *l.damus*, *l.omnis*: liberum corporis proſequendi arbitrium habet, *d.l.omnis*: venditor, *l.omnis*: donator, *l.quicunque*: à quocunque poſſeſſore, *l.1.& l.omnis*, *verſ.nec obſit*: intra quinquennium integrum poſtquam emptores cœperint eſſe priuati, *l.omnis*, *& l quicunque*: poſt id tempus fiſcus id ſibi vſurpat, *d.l.omnis*: Emptor verò pretium amittit: *l.Agrippina*, *& l.damus*: *& l. omnis*: pecuniæ taxatione quam dederunt ſequuntur, *d.l.omnis*: non etiam ſecundi emptores, qui bona fide eam poſteà emerunt, *l.Agrippina*, quæ *hoc tit.* primo loco occurrit.

¶ Constantini *M. conſtitutio.*

* * *

AGrippina" D". τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ἐν ᾧ ὑπάρχει" *Conſtantinus A. D*" Sed iure † continetur, *Ne quis in adminiſtratione conſtitutus aliquid compararet*: Vnde quidem nihil intereſt, an in ſuo pago", an in alieno comparauit"; cùm conſtet, contra ius eundem comparaſſe. Et *adiecit*": Ignoratis", fiſcale effici totum, quidquid Adminiſtrantes comparauerint? *Agrippina dixit* τοῦ τόπου ἐκείνου πραιπόσιτος ἐν ᾧ ἐγὼ ἠγόρασα οὐδὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ εἰδότος." *Conſtantius* A. D." Recipient à venditore", Codia" & Agrippina, competens pretium."

N O T Æ.

* * *

* Huius *Conſtantini* M.conſtitutionis, vt iam monui ad *finem tituli ſuperioris*, in MS inſcriptio & initium eius interciderunt: inſcriptionem ſic reſtituam: Pars *Actorum habitorum in Conſiſtorio apud Conſtantinum*, de quo mox.

" Vna ex ſecundis emptoribus.

" Id eſt dixit; vt *infr.* quoque exertè, & expanſis litteris.

" Apertè MS.habet, ἐπαγάρχει vt inf. πραιπόσιτος ἐν ᾧ ἐγὼ, de quo mox.

" Id eſt dixit.

† *Ius* hic & mox rurſùm allegatur, de quo mox.

" De *Præpoſitis pagorum*, dixi ad *l.1.ſup.de pignorib.*

" Primus emptor in adminiſtratione conſtitutus.

" Conſtantinus A ſcilicet.

" Duas ſcilicet perſonas ſeu duos ſecundos emptores alloquitur Conſtantinus, nempe Codiam & Agrippinam, vt in *fine leg.*

" Hæc altera iam ratio eſt, quæ allegabatur. Porrò Agrippina hic in perſona ſuâ tantum loquitur, cùm tamen à duobus emptio facta fuerit, vel certè in rem duorum vt docent extrema *Legis.*

" De huius loci reſtitutione mox.

" Dixit.

" Fratre Præpoſiti pagi ſeu Pagarchæ primi emptoris. " Fortè Clodia.

" Datam huius *legis*, ſeu temporis locique Characteriſmum non habet MS.

C O M M E N T A R I V S.

COnstantini M. duæ *hoc titulo* Conſtitutiones primo loco occurrunt: quarum prior hac inſcriptione ſuique proculdubio initio, ſed & ſubſcriptione caret, plurimùmque difficultatis habet. Illud *initio* ſatis liquet, illam partem eſſe *Actorum habitorum in Conſiſtorio* apud Conſtantinum A. & verò hanc Inſcriptionem illi reſtituam: cuiuſmodi Actorum in Conſiſtorio Principum habitorum, & interlocutionum Principis ſuper re vel negotio cognoſcentis, multa alia exempla occurrunt vel *hoc Codice*, vt *l.5.8. inf. de fide teſtium*, *l.3. ſup. de off. Iudicum omnium*: *l.2.ſup. qui bonis ex leg. Iulia cedere.* Addatur & *God. Inſt. lex 1. Cod. de excuſ. mun.* & *lex 12.Cod. de pœnis*: & in *Digeſtis*, *lex 13 quod metus cauſâ*: *& l. pen. ad leg. Iul. de vi.*

¶ Species *huius legis* hæc eſt: Cuiuſdam loci, ſeu pagi Præpoſitus, πάγαρχος (vt *initio leg.* indigitatur) πραιπόσιτος τοῦ τόπου (vt *fine legis*) *in pago aliquo in adminiſtratione conſtitutus*, *adminiſtrans*, (his enim quatuor appellationibus *hâc l.* idem deſignatur)

tur) fundum quemdam comparauerat : & comparauerat non in ſuo quidem pago vbi adminiſtrabat (ἐπαγάρχει vt habet hîc disertè M S. de quo mox) verùm in alieno , vicino fortè pago , τοῦ τόπου ἐκείνου πραιπόσιτος ἐν ᾧ mox deceſſerat , fratre hærede relicto : Ab eo fratre , Agrippina , imò duæ mulieres Clodia & Agrippina,cum fundum poſtea bona fide emerant : Delatum id fuit ad fiſcum ; nempe enim iam olim fundum illum perperam & contra ius ſeu leges emptum fuiſſe à Præpoſito pagi : Quare fiſcus fundum illum ſibi vindicabat à Clodia & Agrippina vtpote ſemel à Pagi Præpoſito malè emptum ; cui proinde vitium malè quæſitæ poſſeſſionis ſemper adhærebat : Quomodo ſanè vitium rei furtiuæ , vi poſſeſſæ , rem afficit. Vnde expreſsè definitum, huiuſmodi res ab officium publicum gerentibus vſu capi non poſſe , vſque quò vitium elutum fuerit, réſque in domini poteſtatem vel hæredum eius peruenerint , vel refuſæ fuerint , *l. penult. π. ad leg. Iul. repetund.* quam *leg.* notandum eſt coniungendam eſſe cum *l 4 π. de vſucap.* vbi agitur de rerum furtiuarum vique poſſeſſarum vſucapione prohibitâ.

Ad rem. Emptrices hoc comperto , vel cùm eâ de re tractatum fuiſſet ad Conſtantinum M. iuere, vel remiſſæ fuêre Conſiſtorio ſibi dato , duabus ſe rationibus tuebantur : nempe , aiebant , à ſe locum illum & iure & bona fide emptum : *iure* , inquam, neque enim vitium in re eſſe : hâc ratione allatâ, quod is à quo fundus ille proficiſceretur , præpoſitus quidem fuiſſet . at non in eo *pago* vbi fundus ille erat , verùm in alieno : Cæterùm hoc caſu deficere videri rationem , quæ interdicto illi locum feciſſet : putà ratio potentatus , & extortæ ſub auctoritate publica emptionis præſumptio. Cui Conſtantinus interlocutione ſuâ reſpondet , diſcrimen hoc nihili eſſe : nihil enim intereſſe , cuiuſnam pagi ſeu loci Præpoſitus fuerit , & in quo pago fundum comparauerit : ſatis enim eſſe , quod Præpoſitus pagi cùm eſſet emerit ; cui indiſtinctè quicquam comparare non liceret.

Quare , quæ ſecunda eſt *huius legis* ſententia, fiſcalem hunc fundum effici. Replicabat Agrippina , non modò quod iam anteà dixerat , nempè non fuiſſe illum Propoſitum illius pagi , in quo fundum emiſſet , & ſic vitium in re nullum eſſe , verùm inſuper allegabat cauſam iam ſuam agena , ſeſe bonâ fide & ignaram vitij à fratre ipſius emiſſe: Atque ſi diceret , ſi prior emptio non conſiſtebat, ſuam certè emptionem iuſtam eſſe , neque alterius malam fidem ſibi nocere oportere : quare tanquam bonæ fidei emptori ſibi nil imputari poſſe. Hâc ratione iam motus Conſtantinus , definit venditorem (hæredes ſcilicet fratris Præpoſiti) pretium Clodiæ & Agrippinæ reſtituere debere : & ſic fundum fiſcalem quidem ſemper effici , velut contra legum interdicta emptum : at non & pretium bonæ fidei emptorem etiam in hâc ſpecie amittere; imò contrà , id illi reſtituendum.

¶ Hæc huiuſce legis ſpecies & ſententia eſt , omnibus expenſis : in quâ conuenit omninò interlocutioni ſententia , neque quicquam eâ parte aut ſupplendum , aut mutandum venit ; quod fecêre nonnulli. In Græcis tantùm pro ἐπάρχει reponendum ἐπαγαρχεῖ . quod exertè habet MS. idque in eo feliciter deprehendi , ἐν ἐπαγάρχει , vt mox *inf.* τοῦ τόπου ἐκείνου πραιπόσιτος ἐν ᾧ. Παγαρχεῖν eſt præpoſituram loci pagique gerere , adminiſtrare : vnde & Præpoſiti pagorum πάγαρχοι apud Iſidorum Peluſiotam *lib. 2. ep. 91.* πάγαρχοι καλοῦνται παρὰ τοῖς, οἱ τῶν κωμῶν ἢ τόπων τινῶν ἄρχοντες : & in Iuſtiniani *Nouellis* , & *in edicto* 13. De quibus alioquin pagorum Præpoſitis plenè ſemel dixi ad *l. 1. ſup. de erogat. mil. ann.* Huiuſmodi Præpoſitis locorum memorat quoque Athanaſ. *epiſt. ad ſolit. vit. ag. ep. 664*: ἔγραψε τοῖς κατὰ τόπον πραιποσίτοις καὶ στρατιωτικαῖς ἐξουσίαις. Niſi de Præpoſitis militaribus potius hîc locus accipiendus ſit.

Atque ita vno iam loco corruptam *huius l.* lectionem reſtitui : Sequitur altera textus inemendati emendatio. In *fine* ſcilicet *legis* legendum , vel ἀγόρασεν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ , ἐν εἰδὼς : ναὶ , vel μὴ εἰδυῖαν , ναὶ id eſt *ignarus omninò.* Pro quo Doctiſſimus Valeſius , literis ad me datis reſtituebat ἰδοὺ αἱ ὠναί. *Ecce tabulas venditionis* : vel minore mutatione ἴδε αἱ ὠναί : certè cùm attentè inſpicio MS. poſt primam vocis Syllabam , ει , duas litteras deſiderari video : Quare reſcribendum potiùs fuerit ita εἰσὶ δ' αἱ ὠναί : Sed prior noſtra fortè emendatio magis complacitura eſt.

¶ Hæc cùm ita ſint , tria iam Axiomata iuris ex *hâc l.* edocenda nobis deinceps erunt. Primò Conſtantini M. tempore ſimpliciter & abſolutè in officio publico παγαρχίας conſtitutis emptione interdictum fuiſſe , non in eo tantùm loco ſeu pagô , vbi quis officium gereret , verùm etiam in alio , fortè vicino, cùm poſteà tamen , & anteà aliter obtinuerit : In ſuo enim tantùm loco , vbi miniſtrarent , ij quibus emptione comparatione interdictũ mercari ſeu contrahere prohibiti, vt docet exertè *hoc ipſo titulo, lex Princeps, & lex omnium* eſt non in eo loco, verùm alibi nati. Sanè, in Modeſtini quoque *l. 62. π. de contrah. empt.* addita limitatio , *in eâdem prouinciâ*, & in Hermogeniani *l. 62. §. 2. π. de iure fiſci* , *in eâ prouinciâ in qua adminiſtrat.* Quod & ipſum de militibus ſtatuitur ; *l. 13. π. de re militari* : Et ita tamen quoque Curialibus extranearum etiam ciuitatum in quibus Decuriones non eſſent , fundos , vel ſaltus Reipublicæ conducere vetitum , *l. 2. inf. de locat. fund. iuris emphyt.*

Secundum Axioma ex *hâc l.* educendum , iſtud eſt : locum ita perperam emptum , *fiſcalem* fieri, ſeu fiſco adquiri. Inquies , in diſpendiumnè primi emptoris, qui concuſſionem , vel vim paſſus eſt? item aduerſus alios iuris textus , quibus non fiſco res empta quæritur , ſed vel pretium tantum , vel pœna. Hinc ſeſe iam expedire opus eſt , & labor. Sanè & in Milite ſimile exemplum occurrit , qui aduerſus Interdictum in prouinciâ in quâ militat, emit. Aliàs regulariter conſtitutum , vt res ad venditoris dominium reuerteretur , & ab eo vindicaretur : Hermogenianus *l. 62. §. 2. π. de Iure fiſci* : *l. damus prox. inf. h. tit. & l. 11. Cod. de his qui vi metuſuè cauſa* : *& l. omnis , inf. h. t.* Si videlicet intrà quinquennium is repeteret : aliàs fiſcus ſibi vſurpabat , *l. omnis , inf.* In pretio ſanè variatum : modò , enim id fiſco illatum , *d l. 46. §. 2. π. de iure fiſci* modò retentum à venditore , *l. 11. Cod. de his quæ vi metuſue cauſa.* Modò in genere dicitur emptorem pretij amiſſione puniri : *l. damus prox. inf. h. t.* ſeu pecuniæ taxatione exui *l. omnis , inf.* Tandem & in quadruplum conueniri emptorem , ait *lex 46. π. de contrahendis emption.* Circa pretium nil mirum, variatum eâ parte à Principibus , prout ſcilicet prouincialium vtilitati , vel ſui fiſci commodis obnoxij fuêre.

Quod rem ipſam venditam attinet , ſanè vetuſtiore , veterum inquam I. Conſultorum qui per *Digeſta* extant , quodque ſtetit etiam aliquandiu ſub Conſtantino M. fiſcalis locus fiebat. Mox verò idem Conſtantinus & filij eius (in quorum tempora incidit Hermogenianus , vt alibi probo) & inſecuti , ad venditorem eum reuerti voluerunt. Atque ita hinc expedio : vnde ſe aliter expediebat Cu-

iacius 16. *obser.* 13.

Tertium axioma ex *hâc l.* edueendum, quod pro fummariu & paraphrasi esse potest. In hoc casu, vbi videlieet officium publicum gerens, administrans, aduersus interdictum quid emit, bonæ fidei tamen emptorem, qui ab hærede primi emptoris fortè emit, rem tantum emptam dimittere oportere: id est nihilominus fundum vindicari, siue à fisco, vt in sp. *huius leg.* siue à Domino, *l. omnis, inf. vers. nam vtcunque*: verùm pretium ei reddendæ à venditore, cui fundus eripitur. Ita scilicet disciplinæ publieæ consultum oportuit, vti ne bona fides in damno versaretur; vel mala in lucro. Hæres denique malæ fidei emptoris in vitium succedit non omnino qui ab hærede eius emit, nisi hactenùs, vt re carere necesse habeat.

¶ Constantini *M altera lex, in Numerarios nominatim.*

* Idem A. ad Veronicianum" Vic. Asiæ. Post alia.

Damus prouincialibus facultatem, vt quicunque sibi à Numerariis, qui diuersis Rectoribus obsecuotur, conquesti fuerint, aliquas venditiones extortas, inritas inanésque efficiant, & malè vendita ad venditoris dominium reuertantur: amissione etiam pretij inlicitis ac detestaodis" emptoribus puniendis. Dat. XIII. Kal. Iun. Optato & Paulioo CONSS. [334.]

N O T Æ.

* Abest hac lex à *Cod. Inst.* Hæc lex Interpretatione non indiget: Iungenda autem ei, *lex 4. sup. de Numerariis.*
" Ita quoque *l. 6. infr. de extruend. mun.* & *l. 1. Cod. de Numerariis.* Male *d. l. 4* Beronicianum.
" Similia emptorum aliorum elogia vide *l. vlt. infr. ne Christ. mancip.* aliáque quæ cumulat Iuretus in Symmachi *lib. 2. ep. 87.*
" In MS. Reg.

C O M M E N T A R I V S.

De " Numerariis est hæc *lex*: Quæ pars est maioris constitutionis Constantinianeæ, latæ in Numerarios, Vnde desumpta est quoque *lex 4. sup. de Numerariis*, quæ proinde *huic* eonsfanda venit. Numerarij (de quibus prolixè *suo titulo suprà*) vt id breuiter moneam, erant officiales Iudicum & Rectorum, qui publieas rationes ciuitatum tractabant seu ehartas publicas administrabant, ehartarum notitiam habebant, penes eos publicarum rationum notitia eonsistebat, ratiocinia tractabant, &c. ¶ His igitur quoque Numerariis emptione interdictum: & inter alios à prouineialibus, quamdiu in officio erant, quidquam emere prohibiti *h. l.* & *l. Princeps, l. omnes, l. Numerarij.* & sic quatuor hâc de re constitutiones extant. Adeo Numerariorum vorax & fraudulentum propositum fuit, quomodo loquitur *d. lex 4.* fraudibusque sutelis & impressionibus famosi fuêre, fastusque eorum & rapaces quæstus noti, *l. 11. sup. de priu. eorum qui in S. Palatio l. 6. 7. sup. de Numerariis*, de quo plura *in Paratitlo eius tituli*: Vt variis subinde constitutionibus reprimi eos oportuerit, & hae quidem parte nominatim, ne venditiones à prouineialibus extorquerent quod faeere plus nimio soliti: vnde & *inliciti, & detestandi emptores* dicuntur. Quare etiam *hâc leg.* non tantum res male his vendita ad venditoris dominium reuerti iubetur, verùm ipsi pretij amissione multantur. De quo dixi *ad l. superiorem.*

¶ Valemtiniani *Sen. prima è tribus lex.*

* Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Iouinum P.V."

Princeps", Cornicularis", Commentariensis" Numerarius", & Ordinarij" per siogula Officia, possessionum anque ædium, neeooo etiam mancipiorum comparationem sciant sibi esse præclusam. ¶ Siue igitur in ipsis prouineiis, in quibus memorata Officia sustinere" noseuntur, eonstiterit esse progenitos, seu in aliis, omnimodò à prædictis conparationibus per prouincias, in quibus militant, temperare debebunt. ¶ Solas tamen res paternas memoratos mereari posse præcipimus; ita, vt apud Rectorem prouineiæ, oon minoribus pretiis quàm ratio æquitatis exposeit venditio celebretur. Dat. III. Id. April. Constaotioop. Diuo Iouiaoo & Varroniano CONSS. [364.]

N O T Æ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Inst.*
Iouino huic P.V. inscribitur quoque paucis ante hanc *leg.* diebus, *lex 1. infr. de annonis ciuicis*: vbi tamen *Iouius* vocatur. Et vrbi Constantinopolitanæ Præfectus fuisse videtur.
" De *Principe* officij *sup. tit. 4. de cohortalib. principibus* vide & *l. omnis, inf.*
" De *Corniculario*, *sup. tit. 4. de cohortalib. princip. cornicular.* & *l. omnis, inf.*

" De

" De *Commentarienſi*, ſup.*tit.prox.*
" De *Numerariis*, ſup.*tit.1. de Numerariis*: *& l.damus*, *ſup.*& *l.omnis*, *l.Numerarij. infr.*
" De *Ordinariis*, dixi ad *l.16.ſup.de Cohortalib.*
" Mancipiorum eadem ratio, quæ fundorum: *h.l & l.omnis*, *inf.*
" *Suſtinere noſcuntur*, id eſt ſuſtinent: vid.*Gloſſ Theodoſ.*
" Valentinianus, Niceâ & Nicomediâ Bithyniæ (vbi fratrem Valentem in Imperium adſciuit) Conſtantinopolim profectus Ammianus Marcellinus, *lib.26.p 318.* Zoſimus, *lib.4.p.714.*

¶ VALENTINIANI *Sen.ſecunda è tribus lex.*

* Idem AA.Senecæ" Poſt alia.

VIM illius Legis † aſpicito, eique pareto, quâ proximè conſtitutum eſt, *Vt publicum munus agitantes nihil in ſuſcepto mercarentur officio.* Dat.v." Kal.Iul. Valentiniano & Valente AA.CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Inſt.* Iungenda ei *lex* 2 *Cod.Inſt.de defenſorib.ciuitatum*: quæ eidem Senecæ inſcribitur.
" D efenſori ſcilicet, quomodo habet inſcriptio *d legis 1.*
† An intelligit *legem*, *Princeps ſup.* quod ſuadet *lex* proxima; Quanquam non de Officialibus tantùm eam *leg* fuiſſe oportet, verùm de omnibus publicum munus agitantibus.
" *xv. Kal.Ian Tireci* (id eſt Treueris) *d.l.1.* Quod ſi ita eſt, ſubſcriptio *Treuiriri* ſuadeat hanc *legem* referendam eſſe A D.368. Niſi locus alius ſit inter Patiſios & Remos. An verò Cyzici?

¶ VALENTINIANI *Sen Poſtrema e tribus* lex, *omnium pleniſſima.*

* Idem AA.ad Probum PF.P."

OMNIS ſe turpibus nundinis" Adminiſtrator"abſtineat,idem ſibi altior"Iudex, idem mediæ" dignitatis,idem quicunque"vel minimus putet eſſe præſcribtum. Nemo in prouinciâ quam tuetur", donec in eâdem commorabitur, aliquid conparandi ſumat adfectum. Similiter, adminiſtrantium ſocij adque participes (quædam enim vniuſcuiuſque portio videtur adſeſſor") Patronis"etiam fiſci ab his contractibus iubemus inhiberi, & qui Principatum" officiorum gerunt, ſeu Corniculum", quique Commentarienſium" nomine exoſa miſeris clauſtra cuſtodiunt, Tabularios" quoque prouinciarum & vrbium ſingularum pari condicione conſtringimus: identidem" Numerarij" Præfecturæ vel Vicariæ" poteſtatis obſeruent. Præterea Officiales, adque Municipes", qui exactiones" quaſcunque ſuſceperint; eos etiam quibus vel Diſcuſſionis" indago,vel negotium Cenſuale" mandatur: inſuper Principales", à quibus diſtribtionum omnium forma procedit: Curatores" etiam Lex iſta contineat. ¶ Verùm, ſi qui ex his medio muneris ſui tempore, vel priuatim aliquid emiſſe, vel publicè, detegetur, in irritum geſta reuocentur, Comparatores autem contra interdicta, non modò his quæ per ſemetipſos vel per aliam fuerint empta perſonam (ſiue agri ſint, ſiue domus, ſiue mancipia", ſeu quæcunque mobilia,)ſed etiam eâ pecuniæ taxatione" quam dederint, exuantur. Nec vllus inquirat, vtrum eiuiliter rem actam conſtet, an turpide". Nec obſit propria repoſcenti vel venditio interiecta, vel largitas, vel mentio vlla legati: nam vtcunque" in alterum res fuerit à comparatore tranſlata, quam emi in Officio non oportuit, liberum corporis" perſequendi præſtamus arbitrium. ¶ Adiungimus autem, vt ſi domini corporum" venditorum, poſtquam emptores ceperint eſſe priuati, quinquennio integro in repetitione ceſſauerint, continuò ſibi fiſcus vſurpet quæ contra hoc vetitum vendita ducebuntur. Dat.III Non. Aug.Sirmio, Valentiniano & Valente AA.CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Inſt.*
" *Probus* PP.ſub Valentiniano Sen.Illyrici ſcilicet vide *l.vn.infr.ne damna prouincialibus inſligantur.* vbi dixi: vid & *Proſop.*
" *Nundinas* vocat, vendendi-emendi commercium.
" *Adminiſtrator*, id eſt Iudex, Magiſtratus: vid.*Gloſſ.Theod.*
" Illuſtris.
" Spectabilis.
" Clariſſimus.

Tueri prouincias dicuntur Magistratus.

Vide *sup. tit. de Adsessoribus.* Notandum porrò istud, quod Adsessores definiuntur *administrantium socij atque participes* : & rursum, quod dicantur *vniuscuiusque administrantis portio*, pariter vt *l. vn. sup. si prouincia Rector*, administrantium participes ; vbi sectè à Tribon. additum & *Consiliarios* ad quam *leg.* plura. Sanè Libanius quoque *Orat.* ... *p.* 52. Adsessorem vocat ... , id est *idem Tribunal sortitos*, & rursum ... Sed falluntur qui Luciani quoque locum pro mercede conductis, *p.* 513. de Adsessoribus accipiunt : Est enim is de *Hypomnematographo* Præfecti Ægypti.

p. Patronos.

Vide *l. Princeps, sup.*

Vide *d. l. Princeps, sup.* Vide *d. l. Princeps, sup.*

De *Commentariensi* dicam plenè ad *l. 5. inf. de custod. reorum.*

Tabularij alij prouinciarum, alij vrbium singularum : de his dixi ad *l. 1. sup. de Tabularijs.*

Pro, *idem, ibidem.*

De *Numerarijs*, vide & *d. l. principes, sup. & l. damus, sup & l. Numerarij, infr.*

De Numerarijs Vicariorum, vide quæ in *Paratitlo de Numerarijs.*

Municipes id est Curiales : vide *Paratitlon de Decurionib.*

De *Exactoribus* vide *infr. tit. de Exactionib. & sup. hoc lib. tit. de Executorib. & Exactionib.* Hinc interim discimus, sumptos Executores vel ex Officialibus, vel ex Municipibus, id est Curialibus : de quo in *Paratitlis illorum titulorum.*

De Discussoribus, vide *inf. tit. lib. 11. tit. 26.*

Vide *inf. titulum, de Censitoribus.*

De Principalibus & hoc eorum officio, quod hic describitur vide *Paratitlon, inf. tit. de Decurionib.*

Adscriptiones à Principalibus fiebant (exceptis dissolutionibus munerum extraordinariorum, *l. 4. inf. de extraordinar.* vbi dicam) *h. l. & l. 117 inf. de Decurionib.* Saluianus ..... vide & Symmachum *lib 9. ep. 10.*

De Curatoribus vide *l. 3. 5. sup. de donationibus* : & dixi plenè ad *l. 20. inf. de Decurionib.*

Vide & *l. Princeps, sup.*

Id est pretium. Pretium quid est ? pecuniæ taxatio.

p. turbidè : vide Iuretum *in Symmachum lib. 1. ep. 36.*

Id est vt maximè. De hoc autem vide *l. 1. sup.*

Id est rei, *hic & vers. adiungimus* : *infr.*

Id est rerum venditarum.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. tres Constitutiones sequuntur, purà *lex, Princeps : lex vim: lex, omnis* : (quas vnâ ideò fideliâ dealbare libet) in eos qui in officio publico constituti aliquid comparant. Vnde apparet ; quantopere res hæc Valentiniano huic curæ fuerit. Ac maximè, si quis accuratam & exquisitissimam omnium, elegantissimamque *legem*, *Omnis*, perpendat. Denique si quis attendat speciem *legis*, quæ incipit, *Vim* : quæ *defensori Seneca* inscripta fuit, vti discere est ex coniunctione *legis 1. Cod. de defensorib. ciuitatum* : Nempe cùm recenter Defensores ciuitatum à Valentiniano, clementissimo prouinciarum tutore, instituti fuissent (quorum non antiquior vlla mihi mentio occurrit quàm *hâc ipsâ l. & d. l. 1.*) qui vtique instituti fuerunt, vt tenuiores seu plebem à potentioribus defenderent (vti docuit *Paratitlon supr. de defensorib. ciuitat.*) hoc sanè Mandatorum capite potissimùm Valentinianus Sen. *Defensorem Senecam* instruendum credidit, vt vim *legis* illius adspiceret, eique pareret, quâ constitutum est, vt publicum munus agitantes nihil in suscepto officio mercarentur. Quod quidem formulæ Defensorum seu mandatorum Defensori datorum *caput* continetur *d. l. vim : h. t.* sicut alterum quoque *caput* continetur *d. l. 1. Cod. Inst. de defensoribus ciuit.* quæ *d. legi, vim,* (vt dixi) coassanda est ; vbi definitur de quibus causis Defensores cognoscere possint, quas verò forensi magnitudine dignas, ordinario Iudici seu Rectori prouinciæ insinuare debeant. Sanè iam olim hoc ipsum *caput* Mandatis quæ Rectoribus prouinciarum dabantur, comprehensum fuisse docent *lex, solent, §. 7. π. de offic. Proconsulis.* ¶ Ergo quàm latè sese Valentiniani censura hâc parte exerucrit, indicio sunt hæ tres *leges* & omnium maximè *lex omnes.*

I. Primò quidem ratione *Personarum*, Nempe omnes, nulla dignitatis quamlibet amplissimæ (quod & *l. vlt* definitur) aut officij, aut gradus distinctione ab huiusmodi emptione arceri vult Valentinianus : vbi notanda obiter est *Notitia*, sic vt dicam, Dignitatum & officiorum publicorum. Nempe Iudicum seu Administratorum tres species memorantur : *Altiores*, id est, Illustres : *mediæ* dignitatis, id est Spectabiles ; *minimi*, id est, Clarissimi. Deinde recensentur ordine. 1. Rectorum prouinciarum Adsessores : 2. Aduocati fisci. Nam & his postremis hoc quoque interdictum conuenit : Quomodò sane fisci aduocatio, seu officium & administratio *fiscalis* eo pariter interdicto comprehenditur, quo quis in eâ prouinciâ, ex quâ originem ducit, officium administrare prohibetur : Paulus 5. *Sent. tit. 12.* vbi nota in *Sichardi* editione adponi *titulum* de *fisci Aduocato* : etsi Interpres *ibi* id explicat de Iudiciariâ potestate. Et ita quidem expressè *Aduocatus fisci*, in hâc *l. omnis* hoc interdicto comprehenditur : At non in *l. aufertur* 46. §. 2. *π. de iure fisci* : ibi enim qui *Procurator* vnà cum Præside memoratur, est Procurator Cæsaris, vel Rationalis. Quarè V. C. Brettij error est, *decis. 6, lib. 2.* eùm de Procuratoribus Regiis, qui hodie vocantur, vel de Aduocatis fisci id accepit. Hanc solam enim, expressam in id *legem* purà *legem, omnis*, allegari oportuit. Ad rem, subiiciuntur *h. l.* huic etiam interdicto 3. Principes officiorum : 4. Cornicularij : 5. Commentarienses : 6. Tabularij, iique duum generum (nempe prouinciarum & vrbium singularium :) 7. Numerarij Præfectorum Prætorio & Vicariorum & Rectorum prouinciarum : 8. Ordinarij per singula officia : 9. Exactores (siue ex Officialibus, siue ex Municipibus, id est, Curialibus sumpti :) 10. Discussores 11. Censitores : 12. Principales : 13. Curatores. De quibus fermè singulis obiter multa & elegantia quæ ad eorum siue officium siue species pertinent, quæ singula suis *titulis* & *Paratitlis* excussimus, quod & in *Notis* iam indicauimus. ¶ Ergo his omnibus interdictum voluit Valentinianus nundinis (vt ipse ait) seu iure emendi in prouinciis. Nudis itaque & simplicibus Officialibus id interdictum non fuit, quod ex hoc toto *titulo* fermè videre est. Et sanè neque interdici oportuit : Nam & ita cùm hisdem illis quos dixi interdictum fuisset fœnebrem pecuniam exercere, vel mutuam pecuniam dare, eadem ratione Officialibus exercere licuit, quia perpetui essent, *l. Præsidis 34. de rebus creditis* : quibus vtique commercio interdici sine summa iniquitate non potuit. ¶ Et hæc de Personis.

II. Quod

II. Quod Secundò *Res* attinet : cùm Valentinianus *l. Princeps* : nonniſi poſſeſſionum , ædium, mancipiorum emptione iis quos dixi interdixiſſet, poſteriore *l. omnis* , etiam quorumcumque mobilium emptione interdixit : Exceptis tantùm rebus Paternis , quarum emendarum poteſtatem his fecit. Quæ & ipſa exceptio proponitur in *leg. qui officium 62. π. de contrah. emptione.* Id quod æquum fuit excipi , ne bona ex familia exirent , quæ noſtra intereſt nobis ſeruari (Quæ æquitatis ſpecies & alibi ſpectatur , de qua vide famoſam *l. lex quæ tutores, Cod. de adminiſtr. tutor. & l. 35. π. de minorib. l. 1. §. 15. π. ſi quod in fraud. patrimon.*) Ita ſanè & milites , qui ſimiliter prædia comparare in prouinciis in quibus militarent , prohibiti , ſi paterna eorum fiſcus diſtraheret , emere potuerunt : hanc quippe ſpeciem Seuerus & Antoninus remiſerunt , *l. milites 9. π. de re militari.* Vbi obſeruandum , pariter vt *in d. l. 62.* agi nominatim de emptione fundorum paternorum , *fiſco diſtrahente* : quia ſcilicet hoc ſaltem caſu emptione interdici æquum non videretur, quandoquidem ſatis & abundè ſibi cauere poſſet fiſcus , ne officium gerens non ſuo pretio rem emeret : à quo metu non ſatis tutus eſſet priuatus venditor.

Et verò hâc ipſâ de cauſa Valentinianus huic Exceptioni duas *Limitationes* addidit in *d. l. Princeps* : nempe paternorum bonorum apud Rectorem prouinciæ celebrari venditionem oportere , ſuóque & iuſto pretio : Præſidis ſaltem præſentia in hâc æquitatis ſpecie , quam excludi non oportuit , fraudis ſuſpicionem excludere poteſt Ergo non quaſi fauorabilior ſit emptio quæ à fiſco fit , (quod nonnulli cenſent) ſed quod faciliùs fiſco vendente ab impreſſione caueri poſſit. Quæ cauſa etiam videtur , cur Harmenopulus *lib. 3. tit. 3.* in eâ ipſa ſententia de re emptâ à fiſco non expreſſerit *paterna*, quaſi in omni venditione à potentatu & impreſſione ſatis vindicaretur fiſcus , ſi fiſci procuratores interuenirent. Et hæc quoque de Rebus.

¶ III. Tertia Valentinianeæ ſententiæ latitudo eſt , circa LOCA. Nempe id ſolum ſpectari hâc parte vult *l. Princeps* , num qui in prouincia officium , vnum ex iis quæ dixi , ſuſtineat ſeu militet nullo diſcrimine ibi natus ſeu progenitus ſit , an verò alibi. Quod diſcrimen tamen nonnullis admittendum videbatur : nempe quod apud ſuos quis magis gratioſus eſſe poſſet parentelis & clientelis etiam fortè ſubnoxios , quàm alibi vbi cœlo lapſus videretur. Sed vt dixi hoc diſcrimen non admittit Valentinianus : Vbique ſcilicet idem metus eſt , ne qui officium gerunt terribiles aliis eſſe poſſint , denique potentatus ratio eadem vbique , ex ſolâ officij ratione : ſed tamen in eo ſemper locu , in quo adminiſtrat : cui contrarium eſt quod *prima huius tituli leg.* ſtatuitur.

IV. Quartò & circa *Formam* emptionis multa conſtituit Valentinianus Sen. quampleniſſimè hanc in partem conſultum cupiens. Primò ſcilicet , nihil intereſſe definit in *d. l. omnis* , publicéne quis ex prædictis emat , an priuatim : etſi quod antea oſtendi) publica venditio videtur ab inſidiis & impreſſione tutior. Secundò , per ſe , an per alium quis emat : quod & ipſum in hâc ſpecie cauetur à Iuſtiniano *l. vn. Cod. de contractib. Iudicum* : vt cæteroquin ſuppoſititiarum perſonarum interuentui ad fallaciam tegendam legibus occurritur , vide ſaltem *l. 20. infr. de Epiſcop. l. 48. infr de hæreticis.* Tertiò nihil intereſſe definit , ciuiliterne , an turbidè rem actam cunſtet : *ciuiliter* inquam , ſeu vt loquitur , (idque admiſit etiam Valentinianus Tertius) *Nouell. 10. iure communi* : ſic vt omninò impreſſionis ſuſpicio abeſſe videatur ; veluti ſi conuocata vicinitate , arbitris adhibitis , æſtimatione arbitrij boni viri facta , ſuo iuſtoque pretio definito, & conſcriptâ pecuniâ , publica fide (quibus formulis hâc in re vtitur Valentinianus *d. Nouell. 10.*) ſemper enim idem metus ſubeſt : *Turbide* alioquin vox hâc in re propria ; Symmachus *lib. 10. ep. 36. Quis dubitaret , eam Præfecturam quæ Romæ ſuperior eſt cæteris* , TVRBIDVM *aliquod pro poteſtate feciſſe.* Et libr. 6. ep. 66. *circa rem noſtram Siculam turbidum eſſe Neſtorium.* Auguſtinus quoque *ep. 100. Non intereſt quam ordinate vel turbide fiat.*

V. Poſtremo loco POENAS quoque hâc parte intendit Valentinianus Imp. Triplici ratione. Primùm ratione , ſeu pro commodo miſeri venditoris: vindicatione ſcilicet rei venditæ , ſimul & pretij retentione venditori indultâ , de quo ad *l. 1. ſup.* Secundò , vindicatione eius domino indultâ , etſi res ea poſtea per aliorum manus ambulauerit , veluti ſi bonâ fide quis à primo illicito & deteſtando emptore (vt vocatur *l. 1.*) emerit , de quo etiam ad *d. l. 1. ſup.* Tandem & fiſco vindicationem eius rei concedit , ſi quinquennio poſt depoſitum ab emptore officium , eam vindicare ipſe prouincialis venditor neglexerit. Quæ quinquennalis ſilentij præſcriptio quoad priuati venditoris repetitionem, nempe vt is amplius eam vindicare non poſſit, probata quoque poſtea in donatione eodem caſu factâ à Theodoſio M. proximâ *l. quicunque* : nulla tamen ibi factâ mentione iuris quo poſt quinquennium fiſcus vti poſſit. Sanè Iuſtinianus quoque *d. l. vn. Cod. de contractibus Iudicum* : huius quinquennalis præſcriptionis , rationem habuit vno caſu circa vrbanos Magiſtratus , nam cùm his donationis acceptione regulariter interdiceret , quinquennali tamen donatoris ſilentio tutos eos eſſe voluit ; At non & altero circa prouinciales : nam cùm his & emptione & donatione penitus interdiceret , illud ſimul cauit , ne quinquennali quidem ſilentio emptionem vel donationem vtilem fieri poſſe.

¶ THEODOSII *M prima lex è duabus.*

* Imppp. Gratianus , Valentinianus & THEODOSIVS AAA. Floro PFP."

QVICVNQVE Adminiſtranti Prouinciam", Prouinciáſve", adque indifferentes" ſub quoquo apice" Poteſtatis quid donauerit , repetendi vſque ad quintum" annum proximum , ex quo idem priuatus eſſe cœperit , habeat facultatem. Adque hoc ſcito" noſtro non vnam" Iudicis perſonam conprehendimus , ſed latiùs , ſtudio prouiſionis , excurrimus. Siue igitur ei , ſiue eius vxori , filio filiæve , nepoti nepti & deinceps in infinitum , indiffidenter" , emancipato an in ſacris" agenti , matri patri , fratri ſorori , ſocere ſocrui , & qui in conſilio"

eris

erit domesticóve", coacta" quis, (seu palam vi adhibitâ, seu clam & latenter inpositâ) prompserit" largitate", eam non secus repetere" queat intra quæ præscribsimus tempora", ac si de" iure ipsius, nullo, vel inchoatæ alienationis, titulo recessisset: ita vt ad reperendam possessionem ne denuntiatione" quidem opus sit, sed sufficiat apud Iudicem, cuius ea de re notio, erit, docuisse tempus, quo liberalitas sit parata" Quo patefacto, non secus ad eundem possessio cum fructibus reuertatur, ac si ex eius nunquam iure migrasset. ¶ Donatoris autem *heredibus* similem relinquimus actionem, si donator eo tempore obierit quo adhuc in potestate is degerit", cuius" obtentu videtur" expressa donatio. Sin autem donator superstes fuit,, quamdiu is abierit potestate, tum heredum extinguimus actionem; maximè, cum donator non stantem ab initio donationem taciturnitatis suæ videatur firmasse consensu. Dat. xv. Kal. Iul. Thessal. Gratiano A. v. & Theodosio A. I. CONSS. [380.]

NOTÆ.

- Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem ei est *lex vn. sup. si quacunque preditus potestate*: quæ tamen Neotherio PP. inscribitur: vt & *lex vn. sup. si prouinciæ Rector. l. 6 sup. de sponsalib. lex 2. infr. ad Leg. Iul. repetund. lex 16. Cod. Iustin. de testamentis*, quæ tamen omnes Europio PP. inscribuntur vnà cum *l. 2. 9. infr. de bonis proscriptorum, l. vn. sup. de vsuris rei iudicatæ*.
- *Floro* huic PP. inscribitur & *lex prox.* Mihi tamen videtur potiùs hæc *lex* inscribenda Eutropio PP. de Floro dicam *ad eam leg.*
- Rectori prouinciæ.
- Vicario, &c. qui diœcesin, id est plures in vnum iunctas prouincias administrabat.
- *His*, & *vers. siue igitur. al. indifferenter.*
- Præfecturæ Prætorianæ, &c. Apex potestatis seu summa dignitas Præfecti Prætorio.
- Vide *leg. prox. omnis, in fin. sup.*
- Constitutione nostrâ.
- Id est solam.
- *al.* & hic, *indifferenter*: quâ voce vtitur & *d. l. 2. infr. de bonis proscriptor.*
- *vrigerit* in potestatis agenti.
- Id est Adsessoribus Iudicum, dictum ad *d. l. omnis.*
- De *domesticis* his vide *sup. tit. de adsessorib. domesticis*, qui adsessoribus proximè cohærebant, vt ex *d. tit.* apparet, & *h. l. & d. l. vn. si prouinciæ Rector*: Omissi hi *d. l. omnis, supr.*
- *al. coactus*, vel *coactam*. vt cohæreat cum *liberalitatem*: Coactum porrò dicit, quia ei actus omninò præsumitur.
- De hâc *Promendi* voce vide *Gloss.*
- *al. largitatem.*
- Repetundarum accusatione *d. l. 2. inf. ad Leg. Iul. Repet.*
- Quinquennium.
- Id est ex, vt inf.
- Vide *sup. tit. 4. lib. 2. de denunciatione vel editione Rescripti.*
- *Peracta*, vel *patrata*.
- Degeret.
- Potestatis.
- Id est expressa fuit.
- Inutilem.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. duæ constitutiones sequuntur in eos qui obtentu potestatis (vt *hoc lex* loquitur) quid à prouincialibus siue donatione siue emptione exprimunt: Ac nominatim hæc *prior*: Quæ sanè pars est prolixioris Constitutionis Theodosianæ, quâ is potentiorum seu potestatem aliquam gerentium impressioni rapinis occursum voluit: vt apparet ex tot illis *legibus*, quas ceu eiusdem Constitutionis partes *huic* nostræ coassandas ostendi, etsi ad diuersas personas emissas: Scilicet Repetundarum semel conuictos idem officium repetere *d. l. 2. infr. ad leg. Iul. Repetundarum*: Nuptias cum prouincialibus eos contrahere vetat, *d. l. vn. sup. si prouinciæ Rector*: *& l. vn. sup. si quacunque præditus potestate*: tandem & DONATIONES ab his accipere *hâc l.* etsi ex testamento capere possint, *l. 16. Cod. de testam.* Nempe vt emere, ita & donato quid accipere potestatem in prouincia gerentes vetiti: de quo præter *Rubricam*, & *hanc leg.* rursum agitur *l. omnis, infr.* & *variis Iuris locis*.

¶ Ergo de hoc Donationis acceptandæ interdicto varia constituit *h. l.* Theodosius M. & circa id, quod ipsemet ait latiùs studio prouisionis excorrit, vnde tandem apparet quàm enixam eius rei curam Theodosius M. gesserit: tùm ratione personarum, tùm ratione repetitionis.

¶ *Personarum* ratione, in duobus. *Primò* quidem indistinctè omnibus Iudicibus sub *huius leg.* interdicto comprehensis, siue ij prouinciarum Rectores, siue diœceseon, siue etiam Præfecti Prætorio fuerint. Quod & ipsum circa emptiones statutum, *l. omnis, sup.* vbi dictum. *Secundò*, non ipsis tantùm Iudicibus, verùm & vxoribus eorum liberisque (indistinctè rursum cuiuscunque gradus, sexus, potestatis:) parentibus item, fratribus, sororibus, socero, socrui, Adsessoribus domesticis. Denique non ipsos tantum Iudices castos esse vult, verùm & familiam domúmque integram. Nam vt illas personas omnes splendor dignitatis & potestatis, vnà cum eo qui potestatem gerit perfundit, sanè & impressionis ab iis æquè metus subit. Quò pertinet similiter *lex penult. Codicis, de his quæ vi metusue causâ: lex obseruare 4. §. 2. ff. de off. Proconf.* Et quæ iam olim Iuuenalis *Satyra* 8. vbi inter alia præcepta quæ Rectoribus prouinciarum dat:

Si tibi sancta COHORS *Comitum, si nemo tribunal*
Vendit acersecomes, si nullum in CONIVGE *crimen*
Nec per conuentus, & cuncta per oppida curuis
Vnguibus ire parat nummos raptura Celæno.

Et

Et hæc de Perſonis.

¶ Ratione verò *Actionis*, ſeu Repetitionis donatori eiúſque hæredibus competentis, hæc ſtatuit. Primò, Intra Quinquennium à depoſito officio, donatoribus repetitionem rei donatæ tribuit: de quâ quinquennali præſcriptione iam dixi ad *l. omnus*, *ſup.* Secundò ſtatuit Theodoſius M. in hâc *actione* nil opus eſſe, vt in cæteris, Denunciatione; ſed ſufficere apud Iudicem de tempore fidem facere, quo donatio facta fuit: de quo *ſup tit. de denunciatione.* Nempe cùm regulariter alteri actionem moturum, eam prius ſolemni more aduerſario denunciare oporteret, de quo *eotit.* caſus tamen quidam ſingulares fauorabiles & celeritatem deſiderantes excepti fuerunt, quibus denunciandæ litis neceſſitas remittebatur, rectaque ad Iudicem iri poterat, veluti momenti beneficium, *l.5. & 6. ſup. de denunciatione*: fideicommiſſi petitio & interdictum *d.l.6. & l. vn. ſup vtrùm vi*: inofficioſi querelæ, tutelæ, negotiorum geſtorum actio, modicæ cauſæ intra ſummam centum ſolidorum, *d.l.6.* Actio ſi certum petetur de chirographis *l.5. & 6. d.t.* Actio de dolo, in ſp. *l. vn. ſup. de dolo*: Eccleſiaſticæ cauſæ & actiones, *l. vlt. d. t.* omnes ſcilicet iſtæ cauſæ celeri iudicantur diſceptatione finiri, nullis temporum motis eludi, nullis denunciationum & temporum obſeruationibus differri debebant. In hunc cenſum, iſtud actionis genus retulit Theodoſius M. *h l.* Tertiò, vim huic Actioni eam tribuit Theodoſius M. vt poſſeſſio donata cum Tractibus ad donatorem recurrat, atque ſi ex eius iure nunquam migraſſet: vt cæteroquin malæ fidei poſſeſſores tenti cum fructibus reſtituere coguntur. Quartò, & hæredibus donatoris hanc condictionem ſeu repetitionem tribuit Theodoſius M excepto, Niſi poſt depoſitum à donatario officium donator ſuperſtes taciturnitate, ſeu ſilentio ſuo donationem firmauerit. Nempe vt quinquennali ſilentio ſuperſtiti donatario ipſi condictio hæc denegatur, ita & cuiuſcunque temporis ſilentio, hæredi eius.

¶ Cæterum, quæ *hac l.* dicta ſunt, & alibi quoque dicuntur, donationis acceptatione Iudicibus in prouinciâ interdici, id accipiendum eſt de donatione quæ inter viuos perficitur, non verò de liberalitate & donatione teſtamentaria. Quod hâc eâdem conſtitutione definiuit Theodoſius *l. non dubium*, *16. Cod. de teſtamentis*, quæ *huic legi*, ceu eiuſdem conſtitutionis pars coaſſanda eſt. *Non dubium*, inquit, *nec incertum eſt, ſicut Imperatoribus, ita qualibet dignitate vel poteſtate decoratis viris, tam hæreditatem quàm legatum ſeu fideicommiſſum relinqui poſſe.* Ratio ſcilicet dubitandi in *eâ l.* hæc erat, quod in Dignitate vel Poteſtate poſiti in prouinciis donationis incapaces eſſent: verùm hanc donationis ſpeciem ab illâ excludit; Nempe......à donationibus quæ inter viuos perficiuntur ad vltimas voluntates hac parte argumentum non rectè duci. Alioquin enim ſi poteſtatis ratio id efficeret, ne legari aut teſtamento relinqui iis poſſet, Sanè Imperator multò minùs relinqui teſtamento poſſe. Atque ita *lex illa 16. Cod. de teſtamentis*, iuncta & coaſſata *huic legi* intelligenda eſt; ratióque dubitandi ad eam aſſumenda præ illâ quæ hactenus adfertur, quod ſanæ mentis non videatur, qui ditioribus relinquit. Quod (dixiſſe liceat) ridiculum eſt.

¶ THEODOSII *M. altera lex in Numerarios nominatim.*

*Idem AAA. Floro PF.P.

NVMERARII" nihil emant, nihil contrahant": & cetera. Dat. XVIII. Kal. Octob. Conſtp. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* è *Cod Iuſt* Iungenda autem ei *lex 13. ſup de Numerariis.*

" *Florus* hic PP. fuit ſub Theodoſio M. A. 380. 381. 382. 383. Puto autem fuiſſe PP. Illyrici Orientalis vbi Mœſia cuius mentio fit *l 96. inf. de Decurion.* quæ huic Floro PP. inſcribitur A D. 383.

" Vide *l. damus*, *l. Princeps*: *l. omnis*, *ſup.*

" *X. comparent* ?

COMMENTARIVS.

DE NVMERARIIS nominatim ab emptione ſubmouendis, vt fuerunt Tres iam *hoc titulo* Conſtitutiones, putà Conſtantini M. *lex damus*: Valentiniani *lex princeps*; & lex *omnis*, ita & hæc Quarta eſt Theodôſij M. quæ pars eſt prolixioris conſtitutionis Theodoſianæ in Numerarios, vt apparet *l.13. ſup. de Numerariis*, quæ indidem deſumpta *huic* coaſſanda eſt. Nempe eâ conſtitutione Numerariorum, tùm faſtui, tùm rapacibus quæſtibus (quæ duo Numerariorum elogia exercè ſunt, *l. 11. ſup. de priuil. eorum qui in ſacro palat.* quibus ſimilia contuli in *Paratitlon ſup. de Numerariis*:) occurrit Theodoſius M. faſtui inquam Numerariorum *d. l.13.* rapacibus verò quæſtibus *h. l.* ¶ Illud *hac l.* additur, Numerarios *nihil contrahere poſſe*, quod alus *huius tituli legibus* non continetur.

¶ ARCADII *Constitutio.*

*Impp.ARCADIVS & Honorius AA.Cæsario PF.P."

OMNES quos olim Legum † forma complectitur, Amplissimæ etiam potestatis", nihil Administrationis suæ tempore aut emptionis aut donationis titulo consequantur. Dat.III.Id.Iul.Constp.Cæsario & Attico vv.cc.conss.[397.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Iust.*
" Orientis.
" Sustineri potest: nisi malis *potestatis*, pro *potestates.*

COMMENTARIVS.

ARCADII hæc Constitutio est in eandem sententiam in quam *superiores*. Huic sanè *legi* occasionem præbuisse videtur, quod Amplissimæ potestates administrationis suæ tempore aliquid emere aut donationis titulo consequi posse viderentur: quasi in hos non caderet suspicio impressionis. Verùm imò Amplissimas quoque potestates hoc interdicto contineri vult Arcadius pariter, vt voluit Valentinianus Sen. *l. omnis*, *sup. Idem sibi*, inquit, *altior Index putet esse præscriptum.*& Theodosij M. *lege, quicunque*, *sup. indifferenter*, inquit, *sub quoque apice potestatis.* Quibus verbis Principes hi omnes, Præfectos Prætorio indicant. Quorum frequentissimè *amplissima potestas* dicitur, *altioresque Iudices* nominantur, denique Præfectura Prætoriana, *Apex dignitatum*: de quo *suo loco* plenè.

¶ HONORII *constitutio.*

* Impp. HONORIVS & Theodosius AA. ad Palladium PF.P.

* * * * *
* * * *

COMMENTARIVS.

HONORII legem *ad Palladium PP.* hîc positam fuisse testatur Valentinianus *Nouella* 10.*de infirm. his quæ administrantib. vel publicum officium gerentibus distracta sunt, vel donata.* Verba eius hæc sunt: *Quæ plerisque*, inquit, *legibus constituta dissimulant, necesse est* [ea] *præsenti iussione sanciri, vt omni ambiguitate summota instauratione solidiora reddantur. In administratione enim & militia positis emendi licentiam denegatam, superflua nonnullorum dicitur persuasio, cùm* [tamen] LEX DIVI HONORII AD PALLADIVM PF.P. MISSA IN THEODOSIANVM REDACTA CORPVS, *hanc copiam talibus legatur dedisse personis.* Quod quidem indicio esse potest hunc *Codicem*, vt alibi, ita & hîc quoque mutilum esse; Etsi in MS. nullum hîc lacunæ vestigium extet.

¶ Quod ipsam *legem* attinet, abrogatæ fuerunt *ea* superiores omnes *leges*, quas hactenus *hoc titulo* explicauimus, eiúsque exemplo Valentinianus *d. Nouella* 10.iterùm abrogauit. Quo mirum magis *huius Codicis* Conditores tot *leges* referre sustinuisse, quæ vnâ sic vt dicam, Honorianæ Constitutionis plagâ resoluuntur, & liturâ expunguntur.

¶ Cæterùm *Palladius* cui hæc *lex* inscribitur, PF P. fuit Italiæ A.415.416.417.418.419.420.421. vti videre est in *Prosopogr.* nostra. Neque improbabiliter hæc *lex* coniungenda videatur cum *l.4.* seu *vlt. infr. ad leg. Iul. de ambitu*, quæ data est Anno 416. ad hunc Palladium PF.P.

DE

DE INFIRMANDIS POENIS" CÆLIBATVS ET ORBITATIS."

TITVLVS XVI.

VIII. COD. IVST. LVIII.

Hinc incipit *Tertium* huius *libri* membrum seu argumentum de *Maritorum & parentum priuilegiis*, ratione bonorum & successionis, quò pertinent tres prætereà postremi *Tituli*.

" De his pœnis vide *cap.* 12. 13. 14 23. legis Italiæ de maritandis Ordinibus; vbi plenè dixi.

" *Et de Decimariis sublatis*: add. Cod.Iust.propter *l.*2. 3. *infr. tit. prox.*

PARATITLON.

EGE PAPIA, *l.*2.*infr.de iure liberorum*: *l.*2.*sup.de inoff. dotib l.*9.*inf. de bonis proscript.* seu lege Iulia & Papia, *l.*7.*inf.de Naucularius*: (quod *Ius vetus* vocatur, *l.vn.h.t.*) præmia Maritis & Parentibus proposita fuêre: contrà, pœnæ cœlibatus & orbitatis constitutæ, *Rubr.* pœnæ inquam, quæ *legum tenores* vocantur, *h.l.vn.* proposita damna *d.l.vn.* imposita iuris imperia velut iuga, *d.l.vn.* Idque nominatim circa successionum iura.

¶ I. CŒLIBIBVS suæ pœnæ impositæ; contrà, maritis sua præmia proposita fuêre, in successionibus, *l.vn.h.t.* quas Cœlibatus pœnas sustulit Constantinus M. *d. l. vn. h.tit.*

¶ II. ORBIS item; partim circa successiones aliorum, partim coniugum inter se. Ex Alterius extranei scilicet bonis orbus dimidium tantum capere poterat; vt contrà, liberos habens, solidum *l. vn. h. t.* (Hinc itaque *Ius liberorum*, de quo *tit. prox.* capacitatis priuilegium & modus, *l.*1. *infr. de bonis proscriptorum*, fœcunditatis, seu Papiæ legis priuilegium, *l.*8. 9. *inf. de bonis proscript.*) Quam pœnam sustulit Constantinus M. *l. vn. h. t.* Ex coniugis pariter bonis coniux orbus nonnisi decimas capere poterat, *l.*2. *inf. de iure liber. tit. prox.* Idque quocunque titulo, siue legati titulo *d. l.*2. siue dotis, *l.*2. *sup. de inoff. dotibus*: siue donationis inter viuos, quæ morte conficiuntur, *l.* 1. *inf. de bonis proscriptor.* Atque hæc est illa *prisca legum auctoritas*, quæ dicitur *fine l. vn. h. t.* vt contra interuenientibus liberis ex testamento solidum inuicem capere poterant, *l.*7.*inf.de Nauiculariis*: & *l.*2. *infr. tit. prox. de iure liberor.* Hanc verò pœnam; seu has *leges* Decimarias probauit Constantinus M. nisi quod ab iis Nauicularios orientis singulari priuilegio immunes fecit *d. l.*7. Theodosius M. Curiales vxores *l.*124. *inf. de Decurion.* At quod & antea fecerat Claudius, teste Suetonio *in Claudio*, *c.*18. Theodosius Iunior tandem eas penitus sustulit: *l.*2. *infr. tit. prox.* cuius *leg.* meminit ipse *l. vlt. sup. de legitimis hæred.*

---

1. *Imp. CONSTANTINVS" A. ad populum."

VI iure † veteri *Cælibes* habebantur, imminentibus Legum † terroribus", liberentur: atque ita viuant, ac si numero maritorum, matrimonij fœdere", fulcirentur: sitque omnibus æqua condicio, capessendi" quo" quisque mereatur". ¶ Nec vero quisquam *Orbus* habeatur: proposita huic nomini" damna non noceant. ¶ Quam rem & circa feminas" æstimamus", earúmque ceruicibus imposita iuris imperia, velut quædam iuga, soluimus promiscuè omnibus. ¶ Verum" huius beneficij maritis & vxoribus inter se vsurpatio non patebit, *Quorum fallaces plerumque blanditiæ vix etiam opposito iuris rigore cohibentur*: sed maneat

inter istas personas Legum † prisca auctoritas. Dat. Prid. Kal. Febr. Serdicâ. PP. Kal. April. Romæ Constantino A. VI. & Constantio C. CONSS. [320.]

NOTÆ.

" Lex 1. *Cod Iust. eod. tit.* Memorat hanc *leg.* Auctor *vitæ Constantini*, *lib.5. cap.26* & Sozomenus, *lib.4. cap 9.* Iungendáque ei *lex vn. sup. de Commissoria rescind.* Imò & *lex 3. infr. de exactionib.*
" *Imppp. Constantinus, Constantius, & Constans, AAA.* Cod. Iust. malè; de quo mox.
" Vrbis Romæ: vt subscriptio quoque *legis* docet, *PP. Romæ*, Sozomenus quoque *νόμον*, inquit, *τῷ δήμῳ προσεφώνησε*.
† Lege Iuliâ & Papiâ.
" Id est, *Terroribus*, pœnis; *damna* mox vocat.
" *Fœdus* matrimonij.
" *Capessendi*, id est, capiendi ex testamentis.
" *Ex quod*: vt habetur etiam *Cod. Iust.*
" *Merendi* vox de successionum & testamentorum lucro.
" *Nomen*, pro ipsâ re passim in constitutionibus.
" In quibus scil. maior liberorum numerus requirebatur, vt solidum capere possent: de quo mox.
" *Æstimamus*, id est, iustum censemur, statuimúsque: malè Cod. Iust. *existimamus*.
" Sequentia omnia recidit Tribonianus, propter leges Decimarias pariter sublatas, *l.2. infr. tit. prox.* quam *legem* in suum *Codicem* retulit.
" Vide *l. vlt. sup. de legitim. hæred.*
† *Legum*, id est, Iuliæ & Papiæ Decimariæ.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. hæc *lex* est: quæ pars est Edicti Constantinianei, quod ad populum vrbis Romæ datum, ibidémque propositum est: Cuius Edicti duo præterea alia ἀποσπασμάτια supersunt, putà *lex vn. sup. de Commissoriâ rescind. & l. 3. infr. de Exactorib.* quæ proinde *huic l.* coassanda veniunt. Eo Edicto, humanitatis plenissimo, Constantinus varia iuga à populi ciuiúmque ceruicibus depulsum iuit: tùm *legum*, quò pertinet hæc *lex vn.* tum *creditorum*, quò spectat *d. lex vn. sup. de Commiss. rescind.* denique Exactorum, fiscique; quò pertinet *d. lex 3. infr. de Exactoribus*: Imò & *lex 3. ad SC. Claudianum*, quæ indidem desumpta, atque adeò huic coassanda videtur: quâ & ipsâ iugum varium & multiplex, à mulierum capitibus depellitur, quod Senatusconsulto Claudiano inductum fuerat. Et sic varia iuga depulsum iuit eo Edicto Constantinus: tum ratione *Bonorum*, quò spectat *hæc lex*, & *d. lex vn. de Commiss. rescind.* Tùm ratione *Corporis*, quò spectat *lex 3. de Exactoribus*: Tum ratione *status personæ*, quò pertinet *d. lex 3. ad Senatus Consultum Claudianum.* Et verò in vniuersum eò spectat omninò, quod Publius Optarianus Porphyrius, hoc ipso tempore, *carm. 7.* inter cætera Constantini elogia canebat:

——— *Permulcens aspera legum*
Iustitiâ æternâ ———

Nunc de hâc *lege* nostrâ COELIBATVS, seu *ἀγαμίας*, vt & orbitatis, seu *ἀπαιδίας* pœnas nemo est qui nesciat, lege *Iuliâ Papia* (maritâ, seu de maritandis Ordinibus,) exhaustâ videlicet tùm per bella ciuilia pube Romanâ, Romæque adeo ciuibus replendæ, constitutas, auctas saltem fuisse. Hinc adeò Tacitus *Tertio Annali*, *Papiam Poppæam Senior Augustus, post Iulias rogationes incitandis cælibum pœnis sanxerat.* Vbi *Incitandis pœnis*, id est, intendendis, augendis. Et Suetonius, *Octauio*, 34. disertè Augustum *legem Iuliam de maritandis Ordinibus* non sanxisse, sed *seueriùs emendasse*, pœnásque auxisse. ¶ Pœna verò *illis legibus* proposita potissimùm successionum iura respexit: nempe, Cœlebs nihil prorsus ex eo, quod testamento sibi relictum fuisset, capere poterat: Orbus verò (cuius minor culpa, si culpa,) relicti sibi ab extraneo non solidum, verum semissem tantùm seu dimidium, (quò pertinet etiam Tertulliani locus *de Monogamia*) ex bonis verò coniugis, nonnisi decimas pro casuum varietate. De quo omni latiùs videndum est *caput* 12. 13. 14. 23. Legis Iuliæ & Papiæ, à nobis iam olim editæ notísque illustratæ. ¶ Et steterunt hæ pœnæ, seu *lex Papia* hâc parte (quæ in aliis antea haud parùm abrogata, à Claudio & Seuero Impp. fuerat) ad Constantinum M. vsque cuius hæc *lex* est, quam & extare negabat Balduinus: Et *Cod. Iust.* perperam Constantini filiorum nomina præfert. Is igitur primus *legem* hanc *Iuliam & Papiam* hâc parte abrogauit: Sublatis, inquam, hoc peremptorio Edicto (ad populum Romæ emisso, ibique proposito) Cœlibatus atque orbitatis pœnis: sic vt Cœlebs iam orbúsque ex extraneis bonis ex hoc Constantini Edicto solidum capere possit, sitque omnibus æqua conditio CAPESSENDI, id est, capiendi quod quisque meretur. ¶ Cuius *legis* meminit quoque Auctor *vitæ Constantini M. lib.4. c.26.* vbi tamen à vero aberrat cùm ait, veteres *leges* τοὺς παλαιοὺς νόμους (Iuliam scilicet & Papiam) ἀπαιδας (quo nomine complectitur promiscuè non *Orbos* tantùm propriè dictos, sed & cœlibes, vt sequentia ostendunt) multasse στερῶν τῆς τῶν γονίμων διαδοχῆς. Primò scilicet peccat, cùm cœlibes & Orbos eâdem pœnâ multatos credere nos vult: Secundò, cùm γονίμων id est propinquorum genere (nam primùm ita γονίμους interpretor, non fœcundos, γνησίους ita γνώτους τοὺς γεγονότας ad differentiam adoptiui) successione Orbos & cœlibes multatos tradit: Constantinum verò indulsisse κληρονομεῖν τοὺς προσήκοντας, id est statuisse, vt propinquis succederent. Quæ meræ fabulæ sunt. Memorat hanc quoque Constantini *legem* Sozomenus *lib.1. cap.9.* multò quàm Auctor *vitæ Constantini* sinceriùs. In eo primùm, quod Cœlibes ab Orbis rectè distinguit ἀγάμους & ἄπαιδας: Item in eo, quod ait cœlibibus genere proximis capiendi seu successionis iura veteri *lege* (Papia scilicet) seruata fuisse, τοὺς γένει, inquit, ἐγγυτάτω προσήκοντας. Quod verique verum est, & tamen Interpres Sozomeni in contrarium planè sensum vertit, quasi cœlibes etiamsi proximi essent à successione submotos veteri iure dixisset Sozomenus. Tertiò; verum est quod ait: Cœlibes nihil capere potuisse; at Orbos dimidio relictorum multatos. Sed in eo peccat, quod matrimonio contrahendo annum 25. ætatis præstitutum fuisse ait, cùm hæc ætas liberis suscipiendis præstituta fuerit, vt ex Vlpiani *fragm. tit.16.* discere est: cum quo componere soleo quoque locum Tertulliani *Apologet. cap.4.* nempè eo loco indicat Tertullianus Seuerum Imp. Kariorem liberis suscipiendis ætatem tribuisse, quam *lex Papia.*

Illud

Illud quoque non rectè Sozomenus cùm *huius leg.* sententiam ita generaliter nimis expressit: καὶ νόμον τῷ δήμῳ προσηγόρευσεν ὥστε ἐπ' ἴσης πάντων τῶν ὁμοίων μετέχειν τοὺς ἀγάμους καὶ ἄπαιδας: nempè enim & Limitationem, quæ vltimo *huius legis* capite continetur omisit, & diffusè nimis ad præmia quoque *leg.* eatendit. Nam Constantini mens non fuit, vt Cœlibes Orbique eadem præmia haberent quæ patres: Sed tantùm vt pœnis Cœlibum, & Orborum, orbitatis denique soluti essent. Et sic exemplum habemus illustre eius, quod in *Prolegomenis* proprio capite adstruimus, quam ieiunè, imò quàm falso sæpe veteres Scriptores minimè Iurisconsulti Principum constitutiones memorent.

¶ *Causam* verò *huius l.* sanciendæ fuisse ait vterque Auctor, virginitatis studium, quod tantùm abest pœnâ dignum sit, vt contra præmiis afficiendum videatur, ἄξιον ὑπερθαυμάζειν, ἀλλ' οὐ κολάζειν, & verò præmiis affecisse Constantinum idem Sozomenus *ibidem* addit. Addit Auctor vitæ Constantini, neque id æquum fuisse, vt orbi ex naturæ imbecillitate τῆς φύσεως ἀδυναμίᾳ multarentur: Contra, miseratione dignos penitus esse, ἐλεεινοὺς ἀλλ' οὐ τιμωρίας προσήκειν. Facilè has causas admitto, inualescente iam Cœlibatu, & quidem Romæ, ad cuius *populum* hoc Edictum emissum. Romæque adeo propositum est, vt ex Inscriptione *huius l.* simul & subscriptione liquet.

¶ Et hæc quidem de prima *huiusce legis* parte. Posteriore continetur *Ampliatio*, dein & *Limitatio* quædam. *Ampliatio* inquam; Nempe Cœlibatus & Orbitatis pœnas ex æquo *fœminis* quoque remittit *hac l.* Constantinus: quibus tamen minus remittendæ viderentur, vtpote quarum ad prolem educendam potiores partes essent, velut in id creatæ. Et sanè lege *Papiâ* discerniculum erat inter fœminam & masculum hâc parte: nempe *solitarius* pater, id est, qui vel vnicum filium filiámue haberet ex aliorum testamentis solidum capere poterat, vt ex Iuuenalis *satyra* 9. colligitur: vt & ex eo quod de solitario patre agitur apud Vlpianum, *tit. de Cælibe, Orbo, & solitario patre.* Atenim fœmina ingenua, non nisi tres liberos enixa, seu trino partu fœcunditati publicæ gratiosa: libertina, quatuor: solidum ex testamento capere poterat; vide Dionem *lib.* 55. *p.*6219. *& lib.*62. *p.*662. *&* 667. *& l.*9 *inf. de bonis proscriptor.* Item lege *Papiâ* patronæ ingenuæ duobus liberis, honoratæ libertinæ tribus id iuris datum, quod Patronus habebat ex Edicto, teste Vlpiano *tit. vlt.* §.6. Item Patroni filiæ si ius trium liberorum haberet, eadem iura tributa in bonis liberti paterni, quæ & ipse patronus patronique filij ex edicto Prætoris habebant: de quo Vlpianus, *fragm. dicto tit. vlt.* §.5. *& l.*39. *π. de bonis libert.* Atque ita iam accipiendum est quod ait Constantinus *hâc l. fœminarum ceruicibus imposita fuisse iuris imperia, velut quædam iuga.* Item quod dicit idem Constanstinus se *hanc rem circa fœminas quoque æstimare.* Scilicet exæquatis hâc parte masculis & fœminis: item quod ait, iuga illa *se soluere promiscuè omnibus fœminis*, nempe nullo Ingenuarum, aut Libertarum discrimine. Et hæc de Ampliatione.

Sequitur *Limitatio* (quam Tribonianus omisit, propter *l.*2. *infr. tit. prox.*) Nempè ait Constantinus sese Cœlibibus & Orbis pœnas *legis Iuliæ & Papiæ* remittere, quod ad extraneorum equidem testamenta attinet, non verò Orbis remittere pœnas quoad coniuges inter se: id est quoad *leges Decimarias*, ex quibus, per legem *Iuliam & Papiam*, pro causarum & casuum varietate non nisi Decimas coniuges inter se capere poterant. De quibus legibus *Decimariis* plenè ad *d. l.* 2. quâ tandem *lex* ista *Papia* Decimaria quoque sublata est à Theodosio Iun. Et rationem addit Constantinus: *quod coniugum plerumque blanditia vix etiam opposito iuris vigore cohibeantur.* Cui apprimè conuenit illa Theodosij Iun. *l. vlt. sup. de legitimis hereditatib. Desiderium* [inquit coniugale] *ita sensu lentore concipitur, vt antiqui nec quod extraneis ac sæpè ignotis in donationibus successionibúsque tribuatur, coniugibus concesserint: reprimendum inter hos potiùs vt in loco ancipiti, quàm incitandum seruorum mutuum arbitrati.* Nempe non tàm facilè liberalitates coniugum admittendæ sunt, aut incitandæ, imò cohibendæ & reprimendæ, propter blanditias & inconsultam facilitatem; Quod egregiè quoque cernitur in interdicto donationum inter virum & vxorem. Et sic cohibentur hoc casu blanditiæ maritales, at non in sp. *l. vlt. π. si quis aliquem testari*

¶ Vt ad *huius l.* beneficium simul & Constantini mentem redeamus: Ergo *Pœnæ* tantùm ab eo Cœlibibus & Orbis *hâc l.* remittuntur: quæ scilicet commune & ordinarium ius successionum testamentariarum his vel adimebat penitùs, vel arrodebat seu delibabat. Quæ *damna* propriè *hac l* vocantur: item, *pœnæ legúmque terrores* (nempe enim patrimonij ita imminutione & successionum iure moltati:) quo sensu *damni* vox exaudienda, *l.*2. §.1. *π. qui per tutores: & l.*3. *π de damno inf.* At non etiam omnia illa priuilegia honores iisdem Cœlibibus & Orbis communicauit, quæ maritis vel parentibus iure singularis tributa fuerunt: quod *ius liberorum* propriè dicitur, de quo *inf. tit. prox.* Imò ne fœminis quidem iura successionum legitimarum: in quibus deinceps quoque numerus liberorum spectatus fuit, *l.*1.3.7.8. *sup. de legit. hæredit. l.*2. *sup. de secund. nuptiis*: *l.*8.9. *inf de bonis proscript.* Atque ita hæc intelligenda sunt, ne quis alioquin hæreat, si quando, & sicubi priuilegia parentibus tribui porrò post *hanc leg.* videt: de quo *tit. prox.* Atque adeo hanc *leg.* extra speciem suam tractat.

DE IVRE LIBERORVM.

TITVLVS XVII.

VIII. Cod. Iust. vlt. tit. Huc pertinet quoque lex *vn. sup de his qui num liberorum.*
De iure Liberorum scripsit Vertranius Maurus.

PARATITLON.

IVs Liberorvm, *Rubr. & l.1.3.h.t.l.8.9.infr.de bonis proscript.l 7.8.sup. de legitim.hareditatib.l.9.inf. de infirmandu his qua sub Tyrannu* (iuncta *l. 6. sup.de inoff.testament.*) seu suffragium liberorum; *l.3. sup. de legitimis haredit.* & auxilium, *l.1.h.t.& l.7.sup.de legit. hared.* fecuoditatis priuilegium, *l.8. infr.de bonis proscript.* Papiæ legis priuilegium, *l. 9. eod. tit.* Aliod erat natiuum, cum videlicet reuera quis liberis seu numero liberorum, *l. vn. sup. de his qui numero liberorum:* quod & ipsum δικαίωμα τῶν τέκνων dictum, de quo accipiendus Palladius *in Melan.* suboixus esset: veluti mulier trioo partu fœcuoditati publicè gratiosa *l. 9. infr. de bonu proscriptor.* Item quinque liberorum numero subnixus, *d.l vnica*, Pater 13. liberorum, *l.55.infr.de Decurionib.* Aliud verò datiuum, beneficio videlicet Principis, quod miseri desperatione liberorum, *l.1.h.t.* non interuenientibus liberis, *l.2.* precibus à Principe impetrabant, *l.1.3.& l.vlt. h.t.* In quo olim certum tempus certáque ætas definita erat, quâ impediebatur quis supplicare quod tollitur ab Arcadio, *l.1.h.t.* ¶ Huius iuris liberorum varia commoda fuère: veluti, vt quinque liberorum numero à personalibus muneribus quis excusetur, *l.vn.inf de his qui numero liberorum:* Ac nominatim Mulieres eo subnixæ circa iura legitimarum successionum actiua, de quo est *lex 8. 9. inf. de bonis proscript l. 3.7.8.sup.de legit.hareditatib.* ¶ Sed & impetratum à coniugibus ius liberorum (quod ius communium liberorum vocatur *l. vlt. h.t. & l.9. inf. de infirm. his qua sub Tyr.*) eò pertinebat, vi coniuges ex suis testamentis solidum, ac noo Decimas tantum ex *leg.Papia*, caperent, *l.2.& l.vlt.h.t.* ¶ Atque hic, ius Liberorum petendi, impetrandi à Principe mos stetit in Oriente ad Theodosium Iun. vsque, vt docet *lex 1. & 2. & 3. h.t.* qui ius liberorum simul omnibus dedit *d. l. 2. & 3.* In Occidente verò deinceps stetit (etiam post *d.l.2.& 3.*) sub Hooorio, vt docet *d.lex vlt. h.t.* & *l.9. de infirm. his qua sub Tyr.* quâ statuitur, vt ius communium liberorum impetratum sub Tyranoo valeat.

¶ Peti *quacunque atate, ob desperationem liberorum, ius liberorum posse.*

1.* Impp Arcadivs & Honorius AA. ad Cæsarium PF.P.''

Sancimvs, vt sit in petendo iure liberorum, sine definitiooe temporis, licentia supplicandi: nec imploraotum preces, ætas vel tempus impediat, sed sola miseris ad posceodum auxilium sufficiat desperatio liberorum Dat. VIII. Id. Maij. Constantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS. [396.[

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
'' *Cæsarius* PP. Orientis sub Arcadio: vid. *Prosop.*

COMMENTARIVS.

Arcadii IMP. hæc Constitutio est, *de postulatione iuris liberorum*, quâ impedimentum iuris veteris tollitur, quo scilicet fiebat, vt ætate seu tempore quodam ius liberorum à Principe peti, supplicari, implorari, non posset. Scilicet ætas certa huic rei olim definita fuit, antequam ius liberorum peti non posset. Peti inquam à Principe singulari beneficio. Neque enim huc pertinet (quod tamen viri docti putabant) quod lege *Iulia*, mox & *Papia Poppaa*, certa quædam ætas statuta fuit, ante quam pœnis ἀτεκνίας coniuges non subiiciebantur. Quæ quidem ætas liberos exigens fuit in

in viro 25. annorum, in vxore 20. vt docet Vlpianus *in fragm. tit. 16. in pr.* ex Seueri Imp. constitutione, vt puto, de quâ accipio Tertulliani locum *cap. 4. Apologetici*: *Nonne Vanissimas*, inquit, *Papias leges, quæ antè liberos suscipi cogunt quàm Iuliæ matrimonium contrahi, post tanta authoritatis senectutem heri Seuerus constantissimus Principum exclusit?* Nempe lex *Papia* citeriorem ætatem statuerat, quam, exclusâ *leg. Papia*, produxit Seuerus ad 20. annum. De quo accipiendus Sozomeni locus *lib. 1. c. 9.* vt iam notaui ad *l. vn. sup. tit. prox.* Vice versa neque huc pertinet quod *eadem leg Papia* constitutum fuerat, vt sexagenarius masculus, quinquagenaria fœmina, post eos annos pœnis Orborum non tenerentur: ipsisque legibus post hanc ætatem liberarentur; id est si vterique *lege Papia* finitos in matrimonio annos excessissent, vt testatur Vlpianus *fragm. tit. 16. §. 3.* & Augustinus *lib. 3. contra Iulianum*. Huc inquam hæc duo capita *leg. Papia* non pertinent, de Ætate videlicet, ante quam, vel post quam nemo pœnis *legis Papiæ* subiiciebatur, duabus rationibus: 1. Quia hæc ipso iure obtinebant, citra postulationem vllam. Atqui *hac l.* agitur de Impetrato iure liberorum. 2. Quia ad pœnas *l. Iulia & Papia* euitandas hæc pertineat, & sic ad *l. vn. sup. de infirm. pœnis cælib.* non verò ad Ius Liberorum: quo continentur præmia parentum, de quo est hæc *lex*. Quid ergo? Nempe vt Adrogationes olim non temerè nec inexploratè committebantur: Verùm in iis causæ cognitio desiderabatur, cuius videl. ætatis esset adrogaturus: num fortè minor 60. annis quis adrogaret, quia magis liberorum procreationi studere seu de liberis procreandis cogitare eum melius esset, filiumque γνήσιον habere, quàm ex aliena familia quemquam sibi adsciscere, redigereque in potestatem suam, *l. 15. §. 2. l. 17. §. 2. ff de*...... denique vt Gellius ait, *lib. 15. c. 19.* ætas eius qui adrogare volebat considerabatur, an liberis potiùs gignundis idonea esset. Eadem inquam ratione, certa quædam ætas statuta, antequam ius liberorum petere à Principe non liceret. Atque illud est quod Augustinus scribit *lib. 3. contra Iulianum*. Iure fuisse constitutum, *ne quisquam ius liberorum haberet nisi cum amborum anni computati, & simul ducti, centum transisse decernerentur.* Nisi potius ad caput de *Sexagenariis* id pertineat. Verùm quemadmodum & in adrogationibus, etsi certa ætas præstituta esset, vt quis adrogare posset; attamen si morbus, aut valetudo in causa esset, quæ desperationem liberorum induceret, adrogare ante eam ætatem permittebatur, *d. l. 15. §. 2.* ita quoque Arcadius *h. l.* implorantium, seu ius liberorum poscentium preces impediri vetat, si qui proscerent, de liberis desperarent, quacunque tandem ætate aut tempore: *sola*, inquit, *miseris ad poscendum auxilium sufficiat desperatio liberorum*. Ac si diceret, ad ius liberorum petendum vnam causam esse desperationem liberorum; quare quâcunque tandem ætate quis de liberis desperaret, ad ius liberorum petendum admittendum esse; & quidem vt videtur in specie *huius leg.* ius communium liberorum, vt in sp. *l. vlt.* à coniugibus MISERIS. Nempe *miseri* sunt coniuges, qui de liberis desperant & miseratione digni: miseria denique est haud vulgaris, *ex-spem liberûm*, quod ille ait, *esse*. Cuius miseriæ solatium est *Ius liberorum*: vnde suffragium liberorum dicitur *l 3. sup. de legitim. hereditat.* auxilium, *h. l. & l. 7. sup. de legit. heredit.* παραμυθία, solatium, Plinius *lib. 10. ep*... de iure trium liberorum, pro Suetonio; *quod fortuna*, inquit, *malignitas denegabat*. Martialis *lib. 2. ep. 91.* ad Domitianum:

Quod fortuna vetat fieri, permitte videri,
Natorum genitor credar vt esse trium:
Hæc si displicui, fuerint SOLATIA *nobis,*
Hæc fuerint nobis præmia, si merui.

Ita Dio *lib. 55.* scribit Liuiæ extincto filio Druso datum ius trium liberorum ἐπὶ παραμυθίᾳ. ¶ Cæterum ad hanc quoque Iuris liberorum per Coniuges apud Principem postulationem, pertinere censeo Symmachi *epistolam 62. lib. 7.*

¶ DECIMARIÆ *leges abrogantur à Theodosio Iun.*

11.* Impp. Honorius" & THEODOSIVS AA. Isidoro P.V."

IN" perpetuum" hâc lege decernimus, inter virum & vxorem rationem cessare ex lege Papiâ decimarum": & quamuis non interueniant liberi, ex suis" quoque eos solidum capere testamentis; nisi forte Lex aliam" inuenerit derelicta. Tantum igitur posthæc" maritus vel vxor sibi inuicem derelinquant, quantum superstes amor exegerit. Dat. Prid. Non. Sept. Varane v. c. CONSS. [410.]

NOTÆ.

" *Lex 2 Cod Iust. de infirm. pœnis cælib.* Iungenda autem huic, *lex. prox. 3.*
" Honorio mens alia, vide *l. vlt infr.*
" *Isid. vrb.* P. V. Constantinopol. scilicet sub Theodosio Iun. vid. *Prosp.*
" *In perpetuum hâc lege*: hæc recidit Tribonianus.
" *Decimaria* lex inde dicta, de quo mox.
" Muto ... non aliorum tantùm, quod Constantino iam visum fuerat *l. vn in fin. sup tit. prox.*
" In MS ita continuis literis, ALIAM INVENERIT, *al. alia minuerit*: in Cod. Iust. *alia imminuerit*: Lex autem alia, putà *Falcidia*, *Glycia*.
" *Posthac.* Cod. Iust.
" Ita rectè: male *Cod Iust. superstitis*. *Superstes amor* est, inter superstites.

¶ IVS LIBERORVM *omnibus indulget Theodosius Iun.*

III.* Idem AA. Isidoro P.V."

NEMO" posthæc" à nobis ius liberorum" petat, quod simul" hac lege detulimus: & cetera. Dat. prid. Non. Sept. Varane v.c. CONSS. [410.]

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. eod. tit. de iure liberorum.* Iungendáque huic, *lex superior.* Meminit huius *leg.* suæ Theodosius Iun. *l. vlt. sup. de legit. hæredit.* Meminit & Iustinianus *fine Nouella* 18. quæ est apud Iulianum 72.

" Constantinop.

" *Posthac*, Cod. Iust.

" Communium.

" Et semel.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iun. hæ duæ *leges* sunt, inter se etiam coassandæ, seu eiusdem Constitutionis Theodosianæ partes: Quas perperam à se inuicem diuulserunt *huius Codicis* conditores. Et si diuellendæ fuerunt, certè priorem, in superiorem *Titulum, de infirmandis pœnis cœlibatus & orbitatis*, conijci oportuit, quod à Triboniano rectè factum: & quidem subijcienda *legi 1. eius tituli*, seu eiusdem quoque correctoria.

§ Priore *lege* Theodosius Iun. *Legem Papiam* DECIMARIAM tollit, quam Constantinus M. quamlibet pœnis alijs orbitatis sublatis, tollere noluerat; eâ ratione quam reddit *l. vn. sup. tit. de infirm. pœnis cœlibatus.* Definiuerat scilicet lex *Papia*, quantum coniux tum ex extranei, tum ex coniugis bonis capere posset, quod *capacitatis priuilegium & modus* vocatur *l. 1. infr. de bonis proscript.* Capacitas pariter à Gaio *lib. 12. ad leg. Iul. & Papiam*, in *l. 55. ff. de legat. 2.* Vnde & *solidi capacitas* apud Vlpianum *fragm. tit. 16. §. 1.* Ac nominatim quantum ex coniugis bonis coniunx capere posset: Decimas videlicet pro casuum diuersitate, vel vnam, vel plures. Error enim grauis est eorum, qui Decimas ex relictis à coniuge coniugi fisco applicatas tradunt, atque has esse leges Decimarias censent. Quod quidem caput *Legum Decimariarum* appellatione à Triboniano, *Rubr. Cod de infirm. pœnis cœlib. & orbit.* designatum reperio, pariter à Thalelæo *legis* Papiæ Decimariæ *lib. 45. βασιλ. t. 1. ad l. vn. Cod. vnde vir. & uxor. p. 47.* & ratio Decimarum ex *leg. Papiâ* à Theodosio Iun. *hâc l. 2.* Nempe lex *Papia* coniuges ex suis inuicem testamentis solidum capere passim noluerat, verùm nisi liberi interuenirent bonorum tantum Decimas, quas vnus Vlpianus memorat *fragm. tit. 15.* Quanquam & ad eas pertinet, quod Terentius Clemens *lib. 4. ad Leg. Iul. & Papiam* scribit, de his qui solidum capere non possunt, *l. 72. ff. de hæredib. inst. l. 6. ff. de vulgari: l. 62. de condit. & demonstr. 67. ff. ad Leg. Falcid.* vt & quæ Gaius *lib. 3. ad Leg. Iul. & Pap. l. 5 ff. de vulgari.* Ad easdem Decimas respexit Trachalus vetus Orator contra Spachalem, apud Quintilianum *lib. 8. cap. 5. Places*, inquit, *hoc ergo, ô leges diligentissimæ pudoris custodes, Decimas vxoribus dari, Quartas meretricibus.* Sed & Iurisconsultus quoque secundum hoc ius locutus est in *l. qui vxori 18. ff. de auro arg. legat.* cùm poneret, maritum vxori suæ bonorum suorum Decimam legasse. Vt autem liquidò sciri posset, an & quando fraus facta fuisset (quomodo facta sæpè etiam per tacita fideicommissa, quò pertinet *lex vn. inf. de his qui se deferent*: vbi dicam) Decimariis his legibus, ad bonorum defuncti coniugis æstimationem necessariò deueniendum erat. Eo itaque pertinet, quod Vlpianus *lib. 4.* (ita enim repono). *ad Leg. Iul. & Pap. l. 62. ad Leg. Falcid.* Terentius Clemens, *lib. 4. in l. 67 ff eod.* Paulus *lib. 3.* (ita scribo) *in l. pretia rerum 63. d. tit.* de bonorum æstimatione rerúmque pretiis, accuratè tractarunt: quæ ipsa: quia & in *Leg. Falcidia* locum obtinerent, ideo legibus *Decimariis* sublatis, *leges* illas Tribonianus in *tit. de Leg. Falcidia* rectè posse transferri putauit.

§ *Capere* porrò in *hâc leg. Papia Decimaria* est, quoquomodo capere, non hæreditatis tantùm, aut legati; verùm & mortis causa capionis titulo, vt docet *lex 1. inf. de bonis proscript.* quò etiam pertinet, quod Marcellinus *lib. 1. ad leg. Iul. & Pap. l. 38. ff. de mortis causa don.* & Terentius Clemens *l. 4.* (ita χ.) *l. 25. ff. de donat. inter vir. & uxor.* de mortis causâ capionibus & donationibus tractant. Quare & quod conditionis implendæ causâ datur, modo *lege Decimaria* concesso imputabatur, teste Vlpiano *lib. 8. ad leg. Iul. & Pap. l. 36. ff. de mortis causa donat.* Addebat Thalelæus, vxorem, *hâc leg. Papiâ decimaria*, ab intestato quoque deficientibus agnatis & cognatis Decimas bonorum mariti tantum; abrogato iure veteri, quo vxor in solidum succedebat, cepisse: deque eo *legem 1. Cod. vnde vir. & vxor.* accipiendam. Quod à Cuiacio *3. obs. 12.* rectè refellitur. Huc sanè pertinet quoque species *l. 2. sup. de inoff. dotibus* (vt in *Notis ad leg. Iul. & Papiam* iam olim A. D. 1617. ostendi) ex qua apparet, ne dotis quidem dotalisque pacti titulo, plusquàm *leg. Papia Decimaria* præstitutum erat, virum ex coniugis bonis capere potuisse.

§ Huiusce porrò *legis Papia Decimaria* vacationem post Claudium, teste Suetonio *c. 18.* Nauicularijs Orientis primùm concessit Constantinus M. *l. 7. infr. de Nauicular.* (ceteris alioquin iis) Concessit & Theodosius M. Decurionibus in sp. *l. 124. inf. de Decurionib.* sic vt ij solidum capere possent ex suis testamentis: quamuis non essent his liberi: Cùm aliàs *leg. Papia* regulariter solidum capere non possent, nisi liberi interuenirent: putà si filium filiámue communem haberent; aut quatuordecim annorum filium, vel filiam duodecim, amisissent; vel si duos trimos, vel si tres post nonum diem intra annum matrimonij & sex menses amisissent, vel si vnum cuiuscunque ætatis impuberem amisissent. Quæ omnia Vlpianus memorat *fragm. tit. 16.* Quid igitur? Voluit Theodosius Iun. coniuges indifferenter, indiscriminatim, etsi liberorum iure non subnixos solidum ex suis testamentis capere. Quatenus videl. aliæ *leges* paterentur, quæ relicta non imminuerent, veluti Falcidia, Gjicia,

ctia, de quâ taxatione dicendi locus erit ad *l. vlt. inf.* Indulſit igitur hâc parte Coniugum amori Theodoſius Iun. ſic vt tantùm poſt hæc maritus vel vxor ſibi inuicem derelinquere poſſent, quantum ſuperſtes amor exegerat, & quod ipſe ait, hanc *leg.* tuliſſe, & *l. vlt. ſupr. de legit. hæredit.* vt auxilium matrimoniis impartiret: Quod non fecerat Constantinus, qui fallaces coniugum blanditias oppoſito iuris rigore cohibendas credidit, *d. l. vn. ſup. de infirm. pœnis cœlib.*

§ Decimariis igitur *legibus* ſublatis, coniugibus orbis auxilium hoc tribuit, Theodoſius Iun. remiſſa iuris liberorum petendi neceſſitate quam ſimul omnibus deferre ſe ait *l. 3.* Quæ ſanè *lex* perperam à *Codicis Theodoſ.* Conditoribus diuulſa, ductim accipienda ita eſt: de iure inquam communium liberorum omnibus coniugibus indulto. Quod in Occidente deinceps quoque peti oportuiſſe oſtendit Honorij *lex vlt. inf. h. t.*

Neque enim putandum eſt *hâc l.* in commune ius liberorum tributum, id eſt, omnibus omnia illa priuilegia & προνόμια conceſſa, quæ parentibus publicè data: verùm id ius liberorum tantùm quod coniugibus ſolidi capiendi ius dabat: vt proinde Ius liberorum aliter atque aliter & per gradus quoſdam conceſſum dicendum ſit, & quidem per hos: 1. *Conſtantinus* ius liberorum omnibus conceſſit, ad pœnas ſcilicet tantum euitandas Cœlibatus & Orbitatis, quibus ex extranei teſtamento cœlebs quidquam, orbus vltra ſemiſſem capere vetiti, *l. vn. ſup. de infirm. pœn. cœlib.* 2. Theodoſius Iun: ius liberorum coniugibus conceſſit, abrogatis legibus Decimariis ad ſolidi capiendi ius ex ſuo teſtamento, *h. l. 2. & 3.* cuius meminit, non ipſe tantùm *l. vlt. ſup. de legit. hæreditat.* vbi diſertè ait, ſe *legem* hanc tuliſſe, vt Matrimoniis auxilium impertiret. verùm & Iuſtinianus *Nouell. 77.* quæ apud Iulianum eſt 72 ὅτι Θεοδόσιος ὁ νέος μετὰ Κωνσταντῖνον τὸν μέγαν τῆς ἱερᾶς ταύτης πόλεως οἰκιστὴν, τὸ τῶν παίδων δίκαιον προῖκα αἰτούμενον ἐν κοινῷ δέδωκε τοῖς ὑπηκόοις. Quamquam comparatio quam *ibi* inſtituit ciuitatis Romanæ ab Antonino Pio omnibus in orbe Romano conſtitutis indultæ, & iuris aureorum annulorum omnibus libertis à ſe conceſſi, cum hoc Theodoſij Iun. facto ſuadere videntur, Iuſtinianum hanc *leg.* accepiſſe de omni omni liberorum iure. Id quod etiam *huius l. 3.* verba ſonarent, niſi ſuperiori *legi* coallata cum & peculiarem ſenſum quem dixi, præberet. Quid quod ipſemet Iuſtinianus *l. 1. Cod. de iure liberorum*, non omne ius liberorum à Theodoſio Iun. omnibus conceſſum apertè oſtendit, cùm trium vel quatuor liberorum ius quod Senatus conſulto Tertulliano requirebatur, ipſe primus omnibus matribus conceſſit; de quo videri cupio quæ tradit Vertranius Maurus *cap. 27. & 28. de iure liber.* Et ſanè Ius liberorum ita quoque in hâc materia Senatus conſulti Tertulliani reſtringi videmus ad ius ſucceſſionum maternarum, à Paulo *lib. 4. ſent. t. 9. de SC. Tertull* §. 1. 2. 7. 9. Ius liberorum ſcilicet pro ſubiecti varietate accipi oportet. Et huc iam ſpectat definitio illa iuris liberorum, quam tradit Iſidorus proculdubio ex Codicis Theodoſiani reliquiis deſumpta: *Ius liberorum eſt coniugum ſine liberis inuicem pro loco pignorum hæreditatis alterna conſcriptio*: Quæ definitio niſi ad ſubiectam materiam reſtringeretur, falſa omninò foret. Et quis negare poſſit ſua ſemper quædam προνόμια liberos habentibus in Republ. Romanâ competiiſſe, iuſque liberorum eatenus ſtetiſſe? Denique hoc ſenſu Ius liberorum hoc titulo fermè accipiendum eſt, quo non agitur niſi de *communium* liberorum iure; de quo ad *l. vlt. infr.*

Ex his iam apparet de Alciati errore, qui *hac l.* ſublata *omnia* priuilegia liberos habentibus iure conceſſa, & ſic liberos habentes in nullo præ orbis habitos, quod vt tot iuris textibus in Iuſtinianeum ius relatis refellitur, ita iure refellit Duarenus, *1. Diſput. 40.* Sed & eiuſdem Duareni error eſt, qui *hanc l.* accipiebat de his qui legitimum numerum liberorum trahebant, ſed qui tamen, vacationem & immunitatem à Principe impetrare debebant. Quod inuitâ Iuriſprudentiâ omni dicitur: Nam qui legitimum numerum liberorum habebant, ipſo iure vacationem & immunitatem habebant, neque ius liberorum impetrare neceſſe erat: Contrà qui liberis ſubnixi non erant, ij ad Principem confugiebant, eius priuilegij adipiſcendi ergò. Neque quidquam hæc ſententia iuuatur *l. vn. inf. de his qui numero liberor. ſeu l. vlt. C. eod.* vt ad eam *legem* oſtendi.

IV. * Idem AA. Ioanni P. F.P." Poſt alia.

QVOD impetratum" ius communium" liberorum ſuperſtite Catullino Clariſſimo Viro minus allegatum" eſſe cognoſcitur, nec ſuccedenti" obeſſe permittimus": nec vlli vnquam in ſimili cauſâ ſtatuimus nociturum; & cetera. Dat. XIII." Kal. Mart. Rau. Honorio" IX. & Theodoſio V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* prælatâ *l. 2. & 3. ſup.* Iungenda autem huic, *lex vlt. ſup. de diuerſ. reſcript. & l. 6. ſup. de inoff. teſtam.* Et *lex omnium*, 19. *Cod. de teſtament.*

" *Ioannes* PP. ſub Honorio & quidem Italiæ, vide de eo & Paulinum *in vita Ambroſij* & *Proſopogr.*

" A Principe ſeu reſcripto Principis, vt diſertè docet *d. l. vlt. ſup. de diuerſ. reſcriptis*, quæ huic conſſanda eſt: vide Vlp. *fragm. tit. 16.*

" Inter virum & vxorem.

" Ita quoque vocatur *l. 9. infr. de infirm. his quæ ſub Tyrannis* & in *veterib. Inſcriptionib. p. 322.*

" [illegible]

" *Succedenti*, id eſt, ſucceſſori, id eſt, hæredi, vt docet *d. lex vlt.*

" Cur? ratio redditur *d. l. vlt.*

" XII. *d. l. 6. ſup. de inoff. teſtam. & d. l. 19. Cod. de teſtam.* (quamquam in Aniano Regio VIIII.) XVI. *d. l. vlt. ſup. de diuerſ. reſcript.* XIII. *h. l.*

" Ita quoque *d. l. vlt.* At, *Poſt Conſulatum Honorij*, &c. *d. l. 6. & d. l. 19.* Quare adnotandus A. D. 413.

COMMENTARIVS.

Honorii Imp. constitutio isthæc est: si hypothesim eius spectes, *de Iure liberorum*: si thesim, *de vi rescriptorum*: pariter vt *lex vlt. sup. de diuers. rescript.* & *lex 6. sup. de inoffic. testam.* cum quibus & nuda precum oblatio comparatur: *l. omnium*, 19. *Cod. Iust. de testamentis*: Quæ quidem tres *leges* huic nostræ coassandæ veniunt, ceu vnius & eiusdem constitutionis Honorianæ partes: de vi scilicet rescriptorum Principis & precum Principi oblatarum.

Et quidem, vt hypothesin nunc ingrediamur (nam quæ ad thesim faciunt, ea iam cumulauimus, ad *d. l. vlt. & d. l. 6.*) super mutuis CONIVGVM qui liberos non habebant Testamentis. Nempe mutua Coniugum testamenta, qui liberos non habent, duplici nihilominus ratione subsistunt. Primò, si iunctis precibus mutuam sui institutionem Principi in consistorio insinuauerint, neque eas preces Princeps refutauerit: nam vt maximè super hoc non rescripserit Princeps, attamen testamentum hoc mutuum sustinetur. Quæ sententia est *d. l. omnium*, 19. *Cod. de testamentis*: quam etiam expressit Valentinianus *Nouella de testament.* 4. qui & ipse ab eodem mente est: Quam pluribus illustraui *ad d. l. 6* Secundò, si communium liberorum ius coninges Rescripto Principis impetrauerint: Communium inquam liberorum, quomodo etiam vocatur *l. 9. infr. de infirm. his quæ sub Tyrannis*: Imo & in veteri Inscriptione, quæ Pisauris, *in corp. Inscript. p. 322. num. 8.*

Albiæ c. f. Balbinæ
Flaminicæ Pisauri et
Arimini patronæ municipi
Pitinatium Pisaurensium
Huic anno quinquennal Petinii.
Prisci mariti eius plebs vrbana
Ob merita eorum. . . . . . .
. . . . . . Cui imp. . . . . . .
. . . .
Ius commune liberorum concessit
l. d. d.

Vbi *ius Commune liberorum* proculdubio malè expressum: scriptum fuerat, vel scribendum IVS COMMVNI. (id est, communium) *liberorum*. Ergo de Rescripto quo Honorius coniugibus ius communium liberorum concesserat, est hæc *lex* & quidem in specie *huius leg.* Catullino C. V. eiusque coniugi cesserat. Nunc finge, Catullinus impetratum pro se vxoreque suâ Rescriptum, quo communium liberorum ius iis tributum fuerat, in iudicio non allegauerat, fortè casu, morteque præuentus. Regulariter qui Rescriptum à Principe impetrauerat, id in iudicio edere allegare tenebatur: vid. *tit. de denunciat. vel edit. Rescript.* Rursum finge enim, cùm ab vxore hæres institutus fuisset, decessisse: Quæritur, vtrùm id successori seu hæredi eius obesset; an verò nihilominùs institutio illa ad hæredem eius peruenire posset? Id quod *h. l.* asseritur: simul & *d. l. vlt. sup. de diuersis rescript.* adsomptâ generali Regulâ, seu thesi, etiam ab hæredibus & pro hæredibus posse rescripta Principis allegari, nec excludi temporibus, nec aboleri casibus impetratum. Ad quam *legem* plura. ¶ Et taxationem tamen seu limitationem addit *Honorius* constitutione sua, Testamentum scilicet quod dixi, vt & impetratum ius communium liberorum ita firmum esse, vt tamen querelæ Inofficiosi locus supersit, *d. l. 6. supr. de inoffic. testam.* & *fine d. l. omnium* 19. quæ vt ipsa limitatio est *legis Theodosianæ 2. sup.* ibi, *Nisi fortè muneris derelicta*: & Valentiniani *dicta Nouella 4. vers. ne tamen*: de quo ad *d. leg. 6.* plenissimè.

DE MATERNIS BONIS ET MATERNI GENERIS, ET CRETIONE" SVBLATA.

TITVLVS XVIII.

VI. COD. IVST. LIX.

" Omissa hæc *Rubrica* pars *Cod. Iust.* quia non tantùm in maternis successionibus, verùm in omnibus Cretio posteà sublata: de quo agitur *Cod. de iure delib.*

PARATITLON.

Materna, Maternique generis bona, olim ante Imperatorem Constantinum M. cæterosque Christianos Principes, filiis delata, pleno iure statim patribus acquirebantur. Et ideò Cretionis necessitas incumbebat, quia pater in his bonis extraneus esset. Verùm Christianorum Imperatorum constitutionibus, Constantini M. primùm *l. 1. 2. & 3. h. t.* dein, Constantij *l. 4. & 5.* Gratiani & Valentiniani Iun. *l. 6.* Honorij, *l. 7.* Arcadij, *l. 8.* Valentiniani III. *l. 9. & l. vlt. h. t. & l. vn. infr. tit. prox.* ius istud aecisum atque immutatum sequentem in modum fuit: Scilicet, cùm de Maternis, maternique generis bonis, quæ filiis delata sunt quæritur, vel de eo iure quæritur quod Patres superstitibus filiis in iis bonis habent, vel de eo quod Mortuis filiis. Rursum cum de superstiti bus

superstitibus filiis agitur, vel de iis quæritur, qui in potestate positi sunt, vel de emancipatis.

¶ *Primò*, De bonis quæ in potestate positis liberis deferuntur, & quodnam ius io iis bonis patres habeaot filiis superstitibus, hæc coostituta fuerunt. 1. In Maternis nempe bonis duotaxat, ad filios in potestate positos deuolutis, patribus proprietatis ius ademit Constantinus M. atque adeò cretiooïs necessitatem in his remisit, *l.* 1. 2. *&* 3. Quid igitur? Patres quandiu eos in potestate retinerent, neque oouercam iis superducereot, vsusfructus ius seu dominium possessionis io iis bonis quandiu vixissent habebant ex Constantini M. constitutione, *l.* 1. 2. *h. t.* vt *& l.* 4. proprietate videlicet ad liberos pertioente, *d. l.* 1. *&* 2. sic quidem, vt ea bona mortuo patre præcipua haberent, & à patre alienata ab emptoribus, multa præscriptione obstante, vindicare possent, *d. l.* 1. si verò patres Nouercam filiis suis superduxissent, vsumfructum donec minores tantum essent, filij, neque vltra, obtinerent: *l.* 2. *h. t.* si verò patres filios post delata his bona materna emancipassent, non iam vsumfructum amplius, verùm trientem bonorum maternorum, pleno proprietatis iure, quasi pro præmio libertatis & emancipatioois consequebaotur, *d. l.* 1. *&* 2. Hæc de bonis duntaxat maternis Constaotinus ita statuerat: in cæteris antiquo iure seruato: sic vt Aui materni, vlteriúsque materni generis bona filiis in potestate positis delata ad patrem pleno iure adhuc pertinuerint, atque adeò cretionis in iis amplectendis solemnitas necessaria fuerit, *l.* 5. Verùm & hoc postea immutatum fuit à Gratiano & Valentiniano Iuo. 2. Materni quippe etiam generis successiuneo(Aui inquam & Proaui materoi, Auiæ, Proauiæque maternæ) filiis in potestate patris positis delatam vsusfructus tantùm titulo ad patres pertinere voluit, alienandi, obligandiue ea iure adempto *l.* 6. quod etiam confirmatum posteà ab Honorio *l.* 7. & Arcadio *l.* 8. qui & ideò Cretioois oecessitatem pariter vt in bonis maternis io his remisit, *d. l.* 8. Et hæc de bonis maternis, maternique generis ita constituta fuerunt. 3. At Valentinianus Tertius tandem, etiam ea bona quæ liberis ex Matrimonio adquirerentur, patri adquiri noluit, *l. vn. inf. tit. prox.* Et sic de bonis delatis filiis in potestate positis.

¶ Secundò, *Emancipatis* verò filiis, materna maternique generis bona si deferrentur, patrem io iis virilis tantum portionis vsumfructum habere voluit Valentinianus Tertius *l.* 9. Eadémque omoia seruari voluit, si partim in potestate positis, partim emancipatis filiis materna maternique generis bona delata fuissent: *d. l.* 9. si Nepotibus, Pronepotibúsue in potestate Auorum vel Proauorum positis vel emancipatis prædita bona delata fuissent: *d. l.* 9. Et hæc de eo iure quod parentes superstitibus liberis in maternis, maternique generis bonis habent.

II. At si MORTVI posteà, post delata inquam semel bona, fuerint liberi, olim quidem indistinctè, seu sine temporis distinctione, filiorum successio ad patrem pertinebat: Verùm Constantius haoc distinctionem induxit *l.* 4. Vel filij, quibus quæsita fuit successio materna maternique generis, intra sextum ætatis annum decedunt, & tùm successio illa ad proximos materni generis pertinet: vel post sextum annum, & tum ad patrem iure patrio, vel ad patris genus traosmittitur. *d. l.* 4. Eademque etiam obtiocnt in bonis ex paterno genere, vel amicis paternis: *d. l.* 4.

III. Et hæc de iure quod habent patres in bonis filiorum maternis, maternique generis. Nempe de FORMA successionis huius amplectendæ. *Cretionis* igitur solemnitas, si materna filiof. hæreditas deferretur, remissa fuit, *l.* 1. 2. 4. 5. 8. Mox & si alia materni videl. generis, *d. l.* 8. Quid igitur? si filius nondum septem annorum esset, pater bonorum possessionem implorare debebat, vel qualibet aliâ testatione actis successionem amplecti: si verò filius *septennis* esset, suam ipse voluntatem expoocre debebat, vel Edicti beneficium petere, *l.* 8. *h. t.*

¶ Schematismus *de bonis Maternis, Maternique generis, & ex Matrimonio quæsitis. Quodnam ius in his* Patres *habeant, ex Christianorum Impp. constitutionib.*

- 1. *Superstitibus* filiis: Hoc casu ita distinguẽdum. Vel bona illa delata fuerunt.
  - 1. *In potestate positis*, & tùm pater vsumfructum tantum in his habet, quamdin filij viuunt, Cretionis solemnitate in his remissâ, siue ea sint.
    - 1. Materna quod vnum Constantinus M. constituir, *l.1.2. & 3.* probanit Constantins, *l. 5.*
    - 2. Materni generis: quod Gratianus & Valen. linn. addidit, *l.6.* probauit Honorius, *l.7.*
      - Excipe: nisi pater
        - 1. *Emancipauerit* posteà filium; quod facere fermè solebant, vbi filij legitimam ætatem attigissent; quo casu pater trientem proprietatis iure consequitur, *d l.1. & 2.*
        - 2. *Nouercam* filiis superduxerir. Hoc casu pater nudam bonorum filij tutelam habet, seu administrationem, *l.3.*
    - 3. Matrimonialia: Quod Valentinianus III. constituit, *l.vn.tit.prox.*
  - 2. *Emancipatis*: & tùm virilis tantum portionis vsumfructum in his pater haber, *l.9.*
- 2. *Mortuis* filiis: Hoc casu ita distinguendũ; vel filij illi quibus bona illa delata fuerũt moriuntur
  - 1. *Non relictis* fratribus & sororibus, & tum si mortui fuerint
    - 1. *Intra sextum* ætatis annum, bona illa pertinent ad proximos marerni generis ex Constantij *l.9.*
    - 2. *Post sextum* ætatis annum, Cretionis quoque solemnitate remissâ; bona illa spectant ad patrem & proximos paterni generis, *d.l.4.*
  - 2. *Relictis*: de eo vide *l.vlt.*

1. * Imp. Constantinus A. Consulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, Senatui salutem" dicit.

Placuit, saluâ reuerentiâ & pietate sacris" nominibus debitâ, vt potestas quidem & ius fruendi res" liberorum suorum in sacris" constiturorum in maternis duntaxat facultatibus penes patres maneat: destituendorum" autem liberorum eis licentia derogetur. Cesset itaque in maternis dumtaxat successionibus commentum cretionis"; & res" quæ ex matris successione" fuerint ad filios deuolutæ, ita sint in parentum potestate adque dominio, vt fruendi pontificium" habeant", alienandi eis licentia derogetur: nam maternum patrimonium; quod filiis in potestate constitutis obuenerit, cùm patre mortuo sui iuris fuerit, præcipuum habere eos, & sine cuiusquam consortio placuit. ¶ Quòd" si pater suum filium patrem familias videre desiderans, cum *emancipauerit* repræsentare &" marernam debebit substantiam, ita vt filius accepto munere" libertatis, reique suæ dominum effectus, ne videatur ingratus, tertiam partem custoditæ" sibi rei, muneris causa, parenti offerat: æstimatione, si res diuidi cœperint", bonorum virorum" arbitrio permittendâ; quam tertiam alienare quoque pater si hoc maluerit, habebit liberam potestatem ¶ *Ante emancipationem* autem parentes, penes quos maternarum rerum vtendi fruendíque potestas est, omnem debent tuendæ rei diligentiam adhibere, & quod iure filiis debetur, in examine" poscere, & sumptus ex fructibus inpigrè facere, & litem inferentibus resistere, adque ita omnia agere, tamquam solidum" perfectúmque dominium & personam gerant legitimam"; ita, vt si quando rem alienare voluerint, emptor, vel is cui res donatur, obseruet, ne quam" partem earum rerum quas alienari prohibitum est, sciens accipiat vel ignorans: docere enim pater debet, proprij iuris eam rem esse quam donat aut distrahit: & emptori, si velit, sponsorem" aut fideiussorem licebit accipere; quia nullam poterit" præscriptionem opponere filiis, quandoque" rem suam vindicantibus. Dat.

xv.

xv. Kal. Aug. Aquileiæ", Recitata apud Vettium Rufinum" P. V". in Senatu", Non". Septemb. Constantino A. v. & Licinio CONSS. [3.]

INTERPRETATIO. *Legis istius reliqua pars in aliis legibus continetur; hoc tantum de" reliquis legibus plus habet, ut patres, qui filiorum res gubernare iussi sunt, negotia eorum summo studio & integritate agere procurent, ut nihil per negligentiam eorum filiis pereat, sed fructus rerum maternarum sine aliqua negligentia redigi vel vendi faciant, ut ex tempore competenti, sicut lex Novella" dicit, portiones suas filii sine aliqua imminutione percipiant. Res filiorum patribus alienare non liceat, hoc est nec vendere, nec donare. Quod si fortasse præsumpserint, emptor vel qui donator accesserint, grandi se sollicitudine & cura custodiant, ne filiorum res à patre venditas, aut donatas accipiant, aut scientes, aut etiam nescientes. Sed compellant patrē, qui venditor vel donator fuerit, & filiorū res in sua retinet potestate, ut probet suum esse quod tradidit. Etiam ut suspitionem" suam possit abstergere, fideiussorem à patre venditore percipiat, qui obligatione rerum suarum damnum emptori non" faciat: quia defuncto patre licet filius res suas à quibuscunque personis, sive vendita, sive donata à patre fuerint, in suum dominium revocare.*

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. Iust. eod. tit.* hinc mirè interpolata est. Huius *leg.* meminit Valentinianus III. *l. 9 infr.* & Iustinianus *l. cùm oportet 6. § 3. Cod. de bonis quæ liberis.*

" Similis inscriptio *legis 12. sup. de iurisdict. legis 2. sup. de libertis: & legis ult. inf. de accusation.* (de quâ in *Prolegomenis.*) quæ omnes inter se coæstandæ sunt.

" Principium huius *legis* deest in Cod. Iust. vsque ad, *Res quæ ex matris.*

" *Sacra nomina* patrum filiis: seu sacri quodammodo filiis patres: quò referri possunt quæ Simplicius *in Epictetum* scribit de [illegible]. Quodque Pisidore apud Stobæum *cap. 42* dicuntur parentibus quasi Dii libasse, quodque idem ait *c. 77.* parentes post Deos plurimi fieri, quasi secundos ac terrestres Deos esse, & quasdam velut Deorum imagines. [illegible]. Huc proximè spectat quod Vlpianus *l. 9. ff. de obsequiis parent. & patronis præst.* scribit, *liberto & filio semper honestam & SANCTAM personam patris ac patroni videri debere.*

" *Frui*, cum accusatino. Ita & *l. 2. sup. de Veteranis, beneficiis perfruantur*: vide *Glossar.*

" In *sacra constituti* filij, *hic* & *l. 9. inf. h. t.* & *l. ult. sup. de incest. nupt. l. ult. infr. quemadm. muner. civil. l. quicunque 6. sup. de iis quæ administr. l. 7. inf. de Decurion.* id est, in potestate constituti, vt vel hæc *lex* docet. Vide plura in *Gloss.* & Balduinum *in XII. Tabul.* & Scæuolæ, vbi de *sacris priuatis.*

" *Destituere*, est re aliqua priuare.

" De *Cretione* fuit *sup. titulus 1. lib. 4.* vbi dixi plenè: de eâdem agitur *l. 2. 8 infr. h. t.*

" *Sine ex testamento, sine ab intestato*: add. *Cod. Iust.*

" Hinc incipit *lex 1. Cod. eod. tit.*

" *Vendi. Cod. Iust.*

" *Pontificium*, pro iure, potestate, (vt *infr.* vocatur) facultate (quam vocem *hic* substituit Tribonian.) quattuor locis *huius Codicis*, putà *h. l.* & *l. 3. inf. de fide Cathol. l. ult. inf. de Episcop. iudicio: l. 2. inf. de Apostatis.* De quo vide *Gloss.* & accuratam notam Iureti *in Symmach. lib. 7. ep. 27.* Vt omittam recentiora testimonia, eodem sensu *pontificij* vox apud Gellium *1. cap. 13.* Solinum *c. 26.* Arnobium *lib. 2.* Symmachum *lib. 3. ep. 17. lib. 7. ep. 27.*

" *In diem vitæ*, add. *Cod. Iust.* Mox cætera resecata ad ea, *parentes penes quos.*

" Hoc *huius leg.* caput allegat Valentinianus *l. 9. infr.* & Iustinianus, qui id abrogat *l. cum oportet, 6. § 3. Cod. de bonis quæ liberis*: & *§. 3. Instit. per quas personas.*

" Id est, etiam: vel reponendum, *et.*

" *Emancipatio*, munus libertatis

" Administratæ, seruatæ, *inf.* mox tuendæ.

" Nil hic mutandum, id est, vbi ad diuisionem ventū fuerat: neque audiendi sunt, qui hîc mallent, *nequiverint*, vel *nescierint*, quasi de re agatur hîc quæ diuidi commodè non potest. Sic *infr. l. 2.* faciendæ diuisionis arbitrium.

" Ita quoque *l. prox.*

" Id est, in Iudicio, *ἐν δικαστηρίῳ* Basil. vide *Gloss.* Add. autem Cod. Iust. *per se, vel per procuratorem.*

" Est enim aliud dominium possessionis, de quo *ad l. prox.*

" *Eis adquisitum fuisse*, add. *Cod. Iust.* Fortè *hic* reponendum: *dominium.*

" *vnquam*, Cod. Iust.

" Vide *tit. Cod. de his qui legitimam personam.*

" Vide & *l. vn. sup. de fideiuss. dot.* vbi dixi: omissa autem hîc *Cod. Iust.* ista, *sponsorem, aut.*

" Emptor.

" *Quandocumque*, Cod. Iust.

" *Aquileiæ* Constantinus M. constitutus hoc tempore.

" *Vettius Rufinus* P. V. fuità die XIII. Kal. Septemb. Constantino A. IV. & Licinio IV. coss. vt testatur verus Auctor *Notitiæ Præfectorum Vrbis.* Eidem inscribitur Anno prox. 316 Sabino & Rufino coss. *lex 1. sup. de longi temp. prescript.* qui dicitur PP. x. lib ..... Romæ. Sanè in *Codice* quoque *Iust.* in hâc subscriptione add. *Sabino & Rufino* COSS. ibi, *Dat. XV. Kal. Aquileia Sabino & Rufino* COSS. Quare putem omnino coss. huic *legi* subscriptos irrepsisse ea occasione sequentis constitutionis.

" PP in nonnullis, malè.

" *Recitata in Senatu* lex, quæ ad Senatum data *h. l.* & *l. 14. sup. de Senatorib.* & *glebali coll.* seu Lecta, *l. 8. 9 sup. de metatis.*

" Nonis ergo Senatus coactus: cum ea Augusti instituto tantùm Kalendis & Idibus cogeretur.

" Pax

" ......

" Suspicionem abstergere,

" Reficiat, resarciat.

II. * Idem A. Iulio Seuero."

CVM ad patrem aliquid ex maternâ successione, interpositâ" cretione", peruenerit, & ad liberos maternarum rerum successiones defluxerint", ita eas haberi placet in parentum potestate, vt dominium tantum possessionis" vsurpent, alienandi vero licentiam facultatémque non habeant, vt cùm ætates legitimæ" liberorum ad emancipationem parentes inuitauerint, & patresfamilias videre liberos suos voluerint, tertiam partem maternorum bonorum eis filiis tanquam muneris" causâ offerant: quam si suscipiendam patres putauerint, faciendæ diuisionis arbitrium permitti oportebit iustitiæ" bonorum virorum: per quos factâ diuisione tertiam partem oblatam parentes ita accipient, vt alienandi quoque eius patres" habeant facultatem, si modo vllus" potuerit inueniri, cui placeat hanc amplecti licentiam: *eam* * *omnimodò filios conducat adniti, vt pio sedulitatis affectu mereantur accipere eam quam patribus dederint portionem.* Dat. VII." Id. Sept. Mediol. Accept. Non. Octob. Constantino A. V. & Licinio Cæs. CONSS.

INTERPRETATIO. *Materna bona filiorum defuncta vxore ita pater possideat, vt vsumfructum de his habeat: sed quantum aut quandiu habeat, lex Nouella" constituit: Distrahendi tamen aut donandi ex his nullam pater habeat potestatem. Sanè si filium mortua matre emancipauerit, de bonis maternis, id est, de emancipati filij portione, ipse filius muneris causa de maternis bonis tertiam offerat portionem: quæ tamen in ipsius proprietate mansura est ita, vt eam pater bonis viris diuidentibus consequatur. Si tamen tantum patris nomen ad hoc adduci poterit, vt rem filiorum impia capiditate suscipiat, aut alius derelinquat: suadere tamen filios decet, vt id quod parentibus causa emancipationis obtulerint, seruitio & pietate recipiant.*

NOTÆ.

* Abest hæc *Lex* à *Cod. Iust.*

" Hic *Seuerus* Vicarius est: cui his ipsis CONSS. inscribitur *lex* 9. *Inf. de appellat.*

" Id est, sepositâ, semotâ.

" De *Cretione* ad *l. super.*

" Id est peruenerint, deuolutæ fuerint.

" *Dominium possessionis*, pro vsufructu: Possessio vsusfructus: *l. 3. ff. si vsusfr. petatur*: Proprietas redituum, *leg. iubemus, circa f. Cod. de SS. Ecclesiis.* Ita dominium possessionis, *l. 1. Cod. Greger. si sub alterius nomine*, *t. 7.* Aliud scilicet est dominium possessionis; aliud dominium proprietatis: (quod & solidum & perfectum dominium dicitur, *l. super. 1.*) *l. 4. Cod. de probation.* & *l. 17. ff. de quibus modis vsus fr. amitt.* dicitur & Dominium vsusfructus *l. 15. §. 8. quod vi aut clam.* Ita Prætor dominium tribuere dicitur, id est, possessionem, *l. 1. ff. de bonor. poss.* Prætor enim dominum facere non potuit, sed bonorum possessorem tantùm. Verùm de hoc plura v. apud Doct. Galuanum *de vsufructu*, *diss.* 27.

" *Legitima ætas*, maior 25. annis: dixi ad *l... sup. de donat.*

" Muneris causâ, *l. 1. sup.*

" Arbitrio bonorum virorum, *d. l. 1. sup.* Quamquam hoc Anianismum sapit.

" *ff. Partis* quomodo MS. habuit vbi Syllaba, *tit.* apertè superest.

" Pater.

" *Recipere*: quomodo Anianus habet.

" Al. VIII. al. II.

" Vt supr. in *interpret. l. 1.*

III. * Idem A. ad Seuerum" Com" Hispaniarum.

INSINVATVM" est, quosdam patres principalis" coniugij copulatione destitutos in perniciem filiorum vltra misericordiam" sanguinis properare, & receptis" deinceps aliis matrimoniis maiorem sibi in rebus filiorum vindicare personam": qui quoniam in his vsufructuarij remansisse" videntur, vsurpare ea ac peruertere confidunt, vt per hoc his qui in orbitate" remanserunt, nulla nec possidendi nec litigandi" tribuatur occasio. Ideóque placet, ne quis pater receptis" deinceps matrimoniis, earum rerum quæ prioris coniugis fuerunt, sibi ius defendendum existimet, nisi tutelæ" vice, donec minores probata" ætate esse" videantur: His autem moderatio nostra cuncta iubet seruari atque restitui. PP. III. Kal. April. Constp." Optato & Paulino CONSS. [334.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" Eidem inscribitur superiore Anno 333. *lex 2. inf. de fide testium*, & *lex 5. sup. de donat.* (quæ inter se coniungendæ sunt.)

" De *Comitibus* Hispaniarum dixi ad *l. 14. infr. de accusat.*

" Id est,

" Id est relatum, vide *Glossar.*
" Id est primum : *Principale* pro primo : nam & ita inf. *prioris coniugis.*
" *Misericordia* sanguinis.
" *Receptis*, hic & inf. id est, repetitis. *Recipere*, pro reincipere, & repetere.
" *Persona* pro potestate, auctoritate, pontificio, iure personali, portione.
" Id est remanserunt, vt *inf. esse videantur*, id est fint.
" Id est, filiis matre orbis.
" Id est repetitis, vt *sup.*
" Id est, iudicio repetendi.
" ....
" Veteris iuris vestigium hic contineri nonnullis videtur, quo masculorum pubertas inhonestâ corporis adspectione seu corporis habitudine probabatur. Quod non puto. Ætatem quippe probari vult, non pubertatem. *Probata* ætas, pro legitima.
" Id est, fint.
" Vel reponendum hic *Corduba*, (quæ sedes Comitis Hispaniarum,) vel *sup.* reponendum *loco PP.* (id est, proposita,) *Dat.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. tres hæ sunt constitutiones de *Maternis bonis* filio in potestate posito delatis : Quodnam videl. ius pater in iis habeat filio superstite. Quâ parte veteris iuris duritiem Constantinus primus emolliuit. Nempe iure veteri ante Constantinum M. sicut alia bona aduentitia (Castrensibus exceptis) filio in potestate posito delata, ita & materna patri pleno iure adquirebantur, sic vt ea pater alienare posset. Quod etiam Thalelæus *ad hanc l. lib 45. βασιλικῶν, t. 4.* & Accursius optimè notarunt. Quorum sententia euidentissimè probatur, *l. qui in aliena 6. in pr. vers. sed etsi ff. de adquir. hered. l. 1. § qui operas, ff. ad SC. Tertullianum : l. 3. §. verbum, ff. de donat. inter vir. & vxor. l. 1. Cod. de liberis exhib.*

Quibus nequicquam obstat *lex pen. ff. ad Tertull.* Quia verum est ; olim quoque successionem matris filio delatam, sed commodum eius patri adquirebatur, de quo *eâ l.* nihil dicitur : Imò probatur euidentissimè *hac l. 1. & l. 2.* quæ omninò abrogatorias veteris iuris formulas apertè continent, nouique iuris indices sunt. Vnde & Cretione (de qua dixi *ad tit. de Cretione : sup.*) hâc in re olim opus erat : Quandoquidem in his bonis extraneus esset pater, & filij persona subductâ, patris tantum cui successionis emolumentum quærebatur, persona inspiciebatur. Cæterùm in extraneis hæredibus tantum Cretio requirebatur teste Vlpiano *tit. 22. § 2 a.* Atenim Constantinus M vt proprietatis ius patri abrogauit, ita cretionis necessitatem remisit.

¶ Et quidem cum præfatione honoris ; *saluâ*, inquit, *reuerentiâ & pietate sacris nominibus debitâ.* Nempe, ne quis alioquin putaret se patriæ potestati (cuius hic olim inter alios neque postremus effectus fuit, vt omnia per filium patri adquirerentur) vel saltem pietati, ideo detractum quid velle & reuerentiæ, quæ tam sacro nomini debeatur : & ne contumaciam filiorum in patres erexisse putaretur. Cui etiam occurrit alterâ cautione quæ continetur *fine l. 2. Cùm omnimodo*, inquit, *filios conducat admis, vt pro sedulitatis affectu mereantur accipere eam quam patribus dederint portionem* : de quo postea. Nempe Constantinus M. quemadmodum ab vna parte veteris patriæ potestatis duritiem ratione bonorum emolliendam putauit, ita parte altera filios in officio continere annisus est. Quod Christianæ disciplinæ temperamentum hic secutus est Constantinus : qui & cæteroquin perfractam veteris patriæ potestatis duritiem infregit. Et hac quidem parte profligata eâ iniquitatis specie, quâ fiebat, vt liberi à parentibus spoliarentur, vel nequitia (vt habebat vetus Interdictionis formula) seu....vel etiã iniustitia, dum ea in alios vltrò conferrent quæ natura liberis eorũ destinasset & addixisset. Quam rationem suo instituto hâc in re reddit eleganter *l. cum... Cod. de bonis quæ liberis : §. 1. a. Inst. per quas personas nobis adquir.* Quare huic rei fibulam imponi æquum ei visum.

¶ Ergò à *Maternis bonis* initium duxit Constantinus M. neque enim vltrà eius censura hâc parte sese extulit, verùm vt ipsemet bis profitetur *l. 1. in maternis* DVNTAXAT *bonis*, seu *facultatibus* nouum & æquabile ius induxit, quo & parentibus simul & liberis consultum esse posset. Secuti enim postea Principes hanc æquitatis speciem ad alias quoque traduxerunt, vt cæteroquin ius paulatim crescere solet : de quo posteà. ¶ Constantini igitur temperamentum istud est, vt dominium bonorum maternorum penes filios quamlibèt in patris potestate positos manere velit, solòque vt loquitur *l. 2. dominio possessionis*, de quo in *Notis* iam dixi : id est, vsufructu vniuersali eorum, penes patres quamdiu superstites sunt, relicto. Et sic Cretionis necessitate hic sublatâ, vt antea dixi. Sub his tamen adhuc quatuor conditionibus, & limitationibus.

¶ *Primò*, vt pater omnem tuendæ rei diligentiam adhibere debeat : vt quod filiis debetur ratione bonorum illorum in iure poscat, vt sumptus ex fructibus impigrè faciat, vt litem inferentibus seu ex iis bonis quid petentibus resistat, denique vt ita omnia agat tanquam solidum perfectùmque dominium & personam domini gereret legitimam. Ex quo animaduertere licet, quodnam genus Vsusfructus hoc fuerit, nempe plenissimæ potestatis, plenissimæ administrationis & dominio proximæ : & quidem cum onere actionum & expensarum eorum bonorum ratione. Quod in vsufructu vniuersali obseruandum est : nempe vt commoda......omnia vsufructuario incumbere actionum mouendarum, excipiendarum, sumptuum in id faciendorum ex fructibus impigrè.

Hæc prima conditio & lex est, quam huic vsuifructui posuit Constantinus M. cùm aliàs fructuarij non teneantur impensas facere in proprietatem, nisi ad reficiendum, *l. hactenus, ff. de vsufructr.* in litem autem si de ipso vsufructu ei lis moueatur, non etiam si de proprietate. Sed non exigit cautionem à Patre Constantinus M. quod Thalelæus rursùm rectè hic notauit, cùm alias cautio ab vsufructuario exigatur, *se boni viri arbitratu vsurum fruiturum & suo tempore restituturum.* Idque apertè Iustinianus caoit *l. cum oportet, & l. non solum, C. de bonis qua liberis.* Eoque etiam aptari posset *huius leg.* Præfatio, *salua reuerentia*, &c. Quæ & ipsa aptari possit ei quæstioni, vtrum pater *Inuentarium* facere teneatur ? Item vtrum malè administrans remoueri possit?

¶ Secunda conditio est ; in tantum hæc bona extra dominium patris esse, vt ea alienare non possit quocunque titulo, & emptori vel donatario siue scienti siue ignoranti euincere siue necessario

purà

putà venditionis, ſiue voluntario putà donationis. Quod & ipſum ſtatutum de materni generis bonis *l.6.7. inf.h. t.* eo addito, quod nec obligari poſſint, de quo ad *d l.7.* Quare alienata filium vindicare poſſe non obſtante quacunque temporis præſcriptione (Quanquam 30. annorum præſcriptionem poſteà hac parte excepit Iuſtinianus *Nouell.* 22. De quâ vide *ſup......de bonis matr. c.*30.) Quare pro cautelâ ſuggerit emptori & donatario Conſtantinus, vt ſi ſecurus eſſe velit, ſponſorem aut fideiuſſorem à Patre accipiat, vt ita indemnis ſeruari poſſit.

Ex his duabus conditionibus collatis inter ſe, liquet hoc caſu fallere regulam, quâ dicitur, *abſurdum eſſe, vt cui alienatio interdicitur, ei permittatur actiones exercere, l. ait Prætor, §. quod ſit autem, ff. de iure deliber.* Sed vitium huic Regulæ iure facit plena & quidem patris adminiſtratio, dominio proxima.

¶ Tertia conditio eſt, vt ſi pater filium poſteà emancipet, vſusfructus hic amittatur, Vt pote qui iure patriæ poteſtatis tantum debebatur: Et ſic maternam ſubſtantiam *repræſentet*, id eſt, in præſenti tradat filiis. Sed tamen hoc caſu Conſtantinus M. pro Emancipationis præmio, gratitudinis ergò, & muneris cuiuſdam ſpecie, trientem ſeu tertiam bonorum matris partem patri tribuit, *l. 1. & 2. h. t.* Quam Conſtantini M. conſtitutionem memorat Valentinianus Iun. *l.9. inf. h. t.* & Iuſtinianus *l.cum oportet 6·§.3.Cod.de bonis quæ lib.& §.3. Inſt.per quas perſonas nobis adquiritur.* Qui eam abrogat, interpolatâ *hâ: l.* vt rectè indicauit Contius 1. *var.lect.9.* tributâ inuicem dimidiâ vſusfructus bonorum: & ſic vſumfructum hunc pro parte emancipatione finiri voluit, pro parte verò retineri: cum antiquo iure totum peculium aduentitium penes patrem remaneret, niſi in emancipatione pater ei donaſſet, *l.1.ff quando de peculio actio annalis: l. donationis, §.pater, ff.de donationib.*

¶ Cæterum pleno dominij iure hanc tertiam Conſtantinus M. ad patrem pertinere iubet, ſic vt eam alienare quoque poſſit. Additâ eleganti ratione: *Quod omnimodo filios conducat admiti, vt pro ſedulitatis affectu mereantur accipere eam quam patribus dederint portionem.* Nempe ſolutâ poteſtate fermè euenit, vt etiam pietas frigeſcat. Quare vt in officio contineantur emancipati, publicè omninò conducit & bonum eſt, vt à patribus quid illi ſperare poſſint, idque *pro ſedulitatis affectu emereri*, (id eſt ſedulitatis officiis: quo ipſo ſenſu Tertullianus 1. *ad Nationes c.5. nouam ſedulitatem* dixit, ſedulum vxoris officium vt omittam, alia de ſedulitatis voce) Nempe humani ingenij vitio ſedulitas fermè flaceſcit, ſublatâ ſpe præmij, quæ contra excitatur, ſi quid ab altero expectes. Quod vt aliàs tum ad filiorum ſedulitatem & pium affectum excitandum apprimè facit. Idque eſt quod Ambroſius dicebat *ep.20. Vſu humano hereditatis pecuniariæ gratiam facere, vt venerabiliora ſint iura pietatis, quia hoc quoque plus defertur parentibus, ne læſa pietas patris vlciſcatur ſe exheredatione, vel abdicatione contumaciæ pignoris.*

Hoc interim loco notandum eſt, quod *l.2.* dicitur, nempe cùm ad ætatem legitimam, id eſt, maiores ....perueniſſent liberi; filios fermè à parentibus emancipari ſolitos, ſeu vt ait *ætates legitimas liberorum parentes ad emancipationem inuitaſſe*: Sic & Ariſtotelis 1. *magnorum moralium*, 34. ſcribens filium patris quandam eſſe portionem, ſubiicit: *πλὴν ὅλως λέγη τὸν τ̃ ἀνδρὸς τέκνον καὶ χωρισθῇ ἀπ᾽ αὐτῶ.* (quanquam & minores quoque interdum & infantes emancipatos oſtendit *lex 2. ſup. de donationib.* vbi & de legitimâ ætate dixi) Nempe quia adminiſtrandis iam rebus ſuis ſufficerent. Atque hoc ſenſu, *l. 1.* dicitur, *filium rei ſuæ dominum effectum.*

¶ Quarta lex ſine conditio vſusfructus in bonis maternis patri conceſſi, quam Conſtãtinus M. apponit, hæc eſt, quæ continetur *l.1.* quod ſi pater Nouercam filiis iſtis ſuperducat, ſeu ad ſecundum matrimonium feſtinet, vſufructu iſto penitus excidat, bonáque ea tantum tutoris vice adminiſtret, vſque quo puberes facti fuerint, quo tempore filiis....ſeruentur & reſtituantur. Notiſſimâ ratione, quod mutato concubitu parentes à ſobole deprauentur. Quam rationem hic ſatis apertè indicat Conſtantinus M. *In perniciem*, inquit, *filiorum vltra miſericordiam ſanguinis properare, & receptis* [id eſt, repetitis] *matrimoniis maiorem ſibi in rebus filiorum vindicare perſonam.* Hæc indicti ſecundis nuptiis odij cauſa Conſtantino M. fuit in hâc ſpecie: fuit & filio eius Conſtantio in ſpecie *l. 1. ſup. de reuocand. donat.* quæ ob eandem cauſam matri ſecundò nubenti reuocandæ donationi ob ingratitudinem à filio denegat. Fuit & Valentiniano Tertio in *ſp. l. vlt. inf. h. t.* Etſi alioquin non tam facilè patri ſecundas nuptias contrahendi pœnæ poſitæ fuerint, de quo *ad l.2. ſup. de ſecundis nuptiis.* Et verò caput hoc abrogatum à Leone & Iuſtiniano *l.13. Cod. de legitim. hæred. l. vlt. Cod. communia de ſucceſſionib. l. vlt. Cod. de maternis bonis*: *Nouell.* 22. *c.*43. qui volunt vſumfructum patri porrò conſtare, etſi ad ſecunda vota migrauerit, nouercámque filiis ſuperduxerit. Sanè moribus quibuſdam hodie in Gallia veluti Bituricenſi, *t.1. art.*30. vbi Guardiæ ſeu Baillijæ locus eſt, pater adminiſtrationem bonorum ſuorum habens, ſi ad ſecundas nuptias migret, vſufructu tum bonorum ad liberos pertinentium priuatur: Eadem prorſus ratione quâ *hæc lex.* nititur.

iiii. *Imp. CONSTANTIVS A. ad Dionyſium."

CRETIONIS" obſeruantiã præcipimus remoueri, per quam filij patriæ poteſtati ſubiecti rès ex maternâ hereditate, vel ex diuerſis" ſucceſſionibus, ad ſe deuolutas, antehac his in quorum poteſtate fuerant adquirebant: Vt intra ſextum annum facultates ad ſe pertinentes * * ſi quidem ſuperſtites *** intra præfinitum tempus **** ex materna hereditate vel genere *** ad ipſos deuoluta ſunt, ad proximos * * pertineant: Quoniam priorem noſtram" iuſſionem, quæ *ſine temporis diſtinctione filiorum ſucceſſiones ad patres iuſſerat pertinere*, æquitatis ratio corrigi perſuaſit. ¶ Si quis verò ex paterno genere, vel amicis paternis, quâcumque ratione reliquerit, id ſimili iuſtitiæ moderamine ad patrem, aut ad patris genus pertineat; vt ex vtraque familiâ manantes facultates ſingulis quibuſcunque ceſſiſſe potius, quàm

adepta

adepta esse videantur. ¶ Post emensum verò sextum ætatis suæ annum, adæque sine eiusdem cretionis necessitate, delatas sibi qualicunque successionis genere facultates, ad eos, in quorum potestate sunt, iure patrio transmittant. PP. Prid. Id Mart. Heliopoli, Constantio A. II. & Constante CONSS. [339.]

N O T Æ.

" Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex* 8. *Cod. Iust. qui admitti ad bonorum possess.*
" De hoc *Dionysio*, mox.
" Vid *l.* 3. 2. *sup.*
" Et deuolutas.
" 1. Nouemdecim, vel Viginti literæ hic desiderantur: Sic tamen vt ante, *siquidem*, internoscam adhuc, *tinere*. Quare hanc lacunam ita suppleo, *ad patres nouerint pertinere.*
" 2. Et hic totidem literarum lacuna est: quam sic expleo, *vltrà eum annum fuerint, si verò.*
" 3. Et hic totidem literæ desiderantur, quas ita repleo, *decesserint illa qua.*
" 4. Et hic par fermè lacuna: quam ita expleo, *vel genere diuerso successionis.*
" 5. *Eorundem.*
" Hæc vox *nostram* omissa in prioribus editionibus qua tamen in MS extat

---

v. * Idem A. ad Leontium" Comitem Orientis.

Vi se patris" negat heredem, defuncti aui" suscipere facultates non potest: maximè emancipatus, nisi per bonorũ possessionem" ad huiusmodi beneficium" peruenerit. Et, quod maternus auus relinquit, patri adquiritur: Etsi legatum fideicommissumve esset solutum", bonorum patris effectum est: Quòd si fideicommissi dies legatíve iam cesserat", ad heredes patris petitio deuoluta est. ¶ Si verò filius familias ab auo suo materno heres ostenditur institutus, patre cernere" iubente, filióque cernente, personâ filij mediâ" hereditas peruenit ad patrem; Dudum * fi" quidem placuisse * * * * * * * * gi temporis, in heredi * * * * * * * * inefficax esse, adque patrib. * * * * * * * * la sollemnitas, cretionis adque * * * * * * * * excepta causâ maternorum" * * * * * * * * be-re certissimum est, in quibus vis ac vocabulum cretionis" expulsum est ¶ Nec verò dubitari potest, si prius quàm legati vel fideicommissi cederet dies, aut iussu patris diceret" cretionem, propriæ potestatis effectus est, arbitrio suo eundem hæc potuisse conquirere. Dat. VIII. Id. April. Limenio & Catullino CONSS. [349.]

N O T Æ.

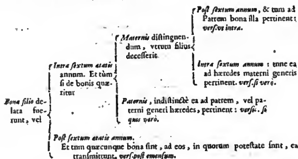
* Ex huius *legis* priore sententia deformata est *lex* 3. *Cod. Iust. unde liberi.* Ex postrema, *lex* 15. *Cod. de iure deliberandi.* Est autem hæc *lex* proculdubio emissa ad consultationem quod eius verba abrupta ostendant, & ad factum se referentia.
" ....
" *Post auum intestatum defuncti*: hæc add. Tribonianus.
" Materni, vt tota *lex* ostendit.
" Contra tabulas.
" Separationis.
" Vel etiam purè relictum, nondum tamen solutum.
" Contra si non cesserat: vide finem *legis.*
" De *Cretione*, vide *l.* 1. 2. 4. *sup.*
" Et sic actu eius legitimo, & cretione per eum peractâ, denique ministerio eius.
†.....
" Hinc incipit noui folii lacinia in MS.
" Viginti tres vel quatuor literæ arrosæ, sic tamen vt post vocem placuisse literæ P. vestigium extet, itaque repleo, *probatúmque nouimus more longi* temporis.
" Viginti & duæ fermè literæ arrosæ, ideoque repleo, *in hereditate solum patris imperium*
" Quatuordecim fermè literæ arrosæ, idcóque restituo, *non adquiri nisi illo.*
" Sedecim fermè literæ arrosæ, quare restituo, *adque* 6. *q. seruata fuerit.*
" Quatuordecim vel quindecim fermè literæ arrosæ, itaque repono, *in his. n. vsum eos habere.*
" De bonis maternis, vsusfructus titulo patri quæri, vide *l.* 1. 2. 3. *sup.*
" Vide *l.* 1. 2. 3. 4. *sup.*
" *Dicere cretionem*, est solemnia cretionis verba dicere, quæ vide apud Vlpianum *fragm. tit.* 22.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. duæ hæ leges sunt: in quarum lacunis supplendis, tùm sensu earum educendo, Delio narratore opus esset, atque Oedipo: nos lacunas quantum potuimus, suppleuimus. De sensu nunc videndum, quem non aliter eruere licet, nisi scopo vtriusque proposito.

Prior *lex* 4. est de *successione*, *seu bonis filiorum defunctorum*; eo scopo, seu fine, vt Patris, & paternorum propinquorum heredum in successione filij concurrentium, iura discingat: id est, Quidnam iuris pater in bonis filij eo decedente habeat, quid heredes eius: in bonis, inquam, filij, siue ea ex materna hereditate, maternoque genere promanent, siue ex paterno genere, aut amicis paternis. Hi duo scilicet fontes sunt, hæc duo fermè aduentitiorum bonorum genera, quibus filij in po-

testate positi locupletantur: Ergo cum antea sine temporis distinctione filiorum successiones ad patres pertinerent, Constantius *l.* 4. ita distinguit; vel, inquit, ea bona delata fuerunt filio intra sextum ætatis annum, vel post: si inter sextum ætatis annum delata fuerunt, vel de bonis paternis quæritur, vel maternis: si de maternis tum distinguendum, an post sextum ætatis annum decesserint, & tunc ad Patres ea pertinent: an intra, & tunc ad hæredes materni generis. Si de bonis *paternis*, quandocunque filius decesserit, bona illa ad patrem, vel patris genus pertinent. Si verò bona filio delata fuerint post sextum annum, quæcunque tandem bona sint quandocunque is decedat, bona ea ad patrem iure patris transmittuntur.

Et commendat hanc temporis distinctionem Constantius ab Æquitate. *Æquitatis*, inquit, ratio *corrigi persuasit.* In paternis equidem bonis, vel paterni generis, eam distinctionem non induxit, siue ea filio delata fuissent intra sextum ætatis annum, siue post sextum: item vtrum delatis illis, intra sextum decesserint, vel post sextum. At in Maternis, maternique generis bonis, eam duplicem differentiam induxit: Nempe vt post sextum ætatis annum delata patri cederent; intra sextum delata, filio intra eundem sextum decedente, ad materni generis heredes transmitterentur: si post, ad patrem. Cur verò hæc tam diuersè, & quænam ratio harum differentiarum; delatorum inquam bonorum maternorum intra sextum ætatis annum, & post? item decedentis filij intra sextum, vel post sextum annum? Quænam, inquam, ratio Ætatis istius sex annorum? Certè septimum quemque annum ætatis signum imprimere dixit Seneca 7. *de benef. c.*1. Et post septimum quemque annum aliquid noui naturam ostendere creditum, teste Censorino *de die Natali*, *c.*14. vide & Artemidorum, 2. *oneirocr. c.* 75. Itaque & Stoici septimo anno seu prima hebdomada infantiam terminabant, quâ ætate videlicet homini dentes cadebant, & quâ plenè absoluebatur integritas loquendi, teste Varrone 5. *de lingua*: Macrob. 1. *in Somn. Scipionis.* Isidoro 11. *origin. cap.*2. & sic Iurisconsulti infantium septimanam terminabant, *l.*2. §.2. *ff. de admin. tutor.* Imò & *l.*8. *infr. h. t.* quæ in hanc rem & expressissima est. Quare visum mihi aliquando hîc loco, *sextum*, reponendum, *septum*, id est, *septimum*: Nam & ad eum annum vsque pater ipse bonor. possessionem petere debebat, *d. l.* 8. *infr.* Et huic sententiæ suffragari videatur, quod Constantius *initio huius legis* de Cretionis obseruantia remissa ait. Vel sanè, quia ita visum Constantio Impp. infantem à sexto anno iam fari posse. Ergo quæcunque ratio sit, nondum firmis nixa radicibus in filij persona, ante eum ætatis annum bona delata videntur vsque adeo maternorum naturam semper sapere: neque propter Quinquennalem tantum, aut sexennalem fortè filij educationem, bona tam cito ex vnâ familia in aliam ea migrare voluit. Sic familiarum tuendarum & conseruandarum in his bonorum rationem haberi voluit Constantius *l.*4. *sup. vt ex vtraque*, inquit, *familia manantes facultates singulis quibuscunque cessisse potius quam adepta esse videantur.* Quod exemplum notandum hic *Regula* in foro notissimæ: *Paterna paternis, Materna maternis*: Cui & iure ciuili locus est in fratrum successione, *l.*13. §. 5. *Cod. de legit. heredib.* & *Nouell.*84. *c.*1.

Sanè huc referri potest Quæstio illa, inter Bartolum & Baldum agitata, nam iure Ciuili parentes diuersæ lineæ ita succederent, vt quique bona illa quæ à linea suâ peruenerunt consequantur, an verò sine distinctione bonorum æqualiter succedant?

¶ Vt vt sit hæc lex ex intimâ Iurisprudentia petita videtur, quam proculdubio hausit Constantius à Berytiensib. IC. quod suadent etiam *huius l.* Inscriptio, & subscriptio, quæ vtique ad Phœniciam, vbi Berytus, pertinent. Nempe Proposita hæc lex *Heliopoli*, & data ad *Dionysium*: qui Dionysius idem ille videtur, qui sub Constantino M. Comes in Syria Phœnice fuit, cui etiam inscribitur *lex* 4. *infr. de famosis libellis*: eadémque dicitur *PP. Tyro.* Quique in Synodo Tyria præsedit: de quo vide Auctorem *vita Constant. lib.*4. *c.*41. Socratem *lib.*1. *c.*28. Theodoretum *lib.* 1. *c.* 29. Athanasium *Apol.* 2. *p.*618.619. Sanè & hæc *lex* in Syriâ Phœnice data *Heliopoli*, vbi Constantius tùm erat. Imò & hoc ipso mense Martio data ad Prouinciales Fœnices, *l.*1. *sup. de incestis nuptiis.* Quin & superiore mense in eâdem Fœnice data Laodiceæ, *lex* 9. *Cod. qui admitti ad bon. possess.* Denique hoc tempore in Phœnicia positus Constantinus multa de iure sanciuit, ac nominatim multas inanes verborum & rerum solemnitates abrogatum iuit; vt docet præter hanc legem, *lex* 15. *Cod. de testamentis*: *lex* 21. *Cod. de legatis*: *d. lex* 8. & 9. *Cod. qui admitti ad bon. poss.* Neque dubito quin hæc omnia Berytiensium Iuris consultorum suggestione, qui tùm in fama erant; de quo dixi nuper *ad veterem Orbis descriptionem*, ac nominatim Anatolij Berytiensis IC. de quo Eunapius *in Proæresio*, *p.*150. Et hæc de lege *Quarta*.

Quinta lex est de *Materni generis bonis* per filium patri quæsitis, quodnam ius in illis habeat filius patre mortuo, si patri hæres non existat. Finge enim filium

filium patri hæredem non existere, sed alios hæredes esse: An Materni generis bona ille filius sibi vindicare poterit, peteréque vt à paternis bonis separentur? definit *hâc l.* Constantinus regulariter ad hæredes patris ea pertinere, non verò vindicari à filio tanquam propria posse: Filium, inquam, nullum ius in Aui materni facultatibus, per se patri quæsitis habere, si se patris hæredem neget, si hæreditatem patris amplecti nolit, vel si patri hæres non sit. Nempè cùm id quod maternus Auus reliquit, patri adquiratur, sanè confusio paternorum bonorum fit: neque hæreditas scindi, seu pro parte hæreditas adquiri, pro parte repudiari à filio etiam hoc casu potest: quæ vulgata Iuris Regula est. Cum tamen, quæ dubitandi ratio pro filio faciebat, videretur filio concedenda hoc casu separatio bonorum, vt per quem ea bona patri quæsita fuissent, & sine cuiusquam iniuriâ ad suum Auctorem redire oportere viderentur.

Sed notandum hâc tempestate eò progressam veteris paternique iuris censuram, vti huiusmodi materni generis bona per filium pleno perfectóque dominii iure quærerentur, neque propterea eorum vllo casu filio conseruaretur. Ergo filio vel repudianti patris hæreditatem, vel hæredi non existenti ea bona vindicare non licuit: Ac maximè emancipatti. Ita enim retinenda est lectio, quomodo etiam retinet *Cod. Iustin.* non vt Vir doctus faciebat transpositis verbis, *maximè nisi emancipatus per*, &c. Et hæc quidem regulariter.

¶ *Exceptionem* tamen addit Constantius hoc casu, nisi filius per bonorum possessionem ad huiusmodi beneficium peruenerit: id est, vt accipio, nisi temerè & perperàm à patre exhæredatur filius vel fraudulenter emancipatus, bonorum possessionem contra tabulas exerceat. Cuius beneficium seu exitus erit; vt Aui saltem materni facultates nanciscatur. Et ita quidem Prima *huius leg.* sententia nullo negotio accipienda est: quam & Tribonianus *leg. 3. Cod. Vnde liberi*: (quam hinc interpolanis) contaminanit, neque Interpretem adhuc commodum nacta est, ne Cuiacium quidem *4. Obseruat. 6.* & *Recit. in eam leg.* qui videre non potuerunt ex toto *huius l.* contextu, hîc agi de *Aui materni bonis.*

Ergo Aui materni bona semel cum patris bonis confusa, commixta, incorporata, ab iis separari non possunt; atque ideò cùm bonorum patris effecta semel fuerint, ad hæredes patris eorum petitio deuoluta est. ¶ Cæterùm confusa reuerà & commixta seu incorporata ea esse oportet patris bonis: Finge enim legatum aut fideicommissum purum ab Auo materno filio relictum fuisse, vel finge in diem relictum, eiusque diem cessisse patre superstite? Sanè mortuo patre filius Aui materni bona sibi relicta, verùm per se patri quæsita, tanquam propria vindicare non poterit. ¶ Quæ vindicare potest duobus adhuc casibus quos excipit *hâc l.* Constantius.

Primus casus est, si hæreditatem Aui materni filius nondum creuerit, etsi pater eam filium cernere iusserit: scilicet vt patri hoc casu bona materni generis per filium adquirantur, bonisque eius commisceantur, non satis est ei delata fuisse, imò nec satis est patrem, cùm id sciret, filio iussisse, vt eam hæreditatem cerneret (sanè enim non potuit olim filius f. hæreditatem adire, vel repudiare, nisi præcedente iussu patris, *l. qui in aliena*, *l. a Titio*, *§. vlt. ff. de adquir.* hær.) sed vt hæc bona patri adquirerentur, vtrumque concurrere oportuit, & patris iussum, & filij executionem. Finge enim bonis Aui materni, nepoti quæsitis, patrem iussisse vti filius hæreditatem illam cerneret, & antequam id faceret patrem mortuum fuisse, vel filium ab eo emancipatum, denique filium propriæ potestatis effectum antequam diceret Cretionem (id est, antequam cerneret hæreditatem, seu verba solemnia Cretionis perageret; de quibus nota iam sunt omnia) antequam solemnitatem Cretionis obseruaret? Sanè bona illa ad filium pertinent, eaque proprio arbitrio conquirere potest. Non ante scilicet in corpus & censum patrimonij versa videntur, quàm actus ille legitimus perfectus fuerit: & solum patris imperium inefficax est, ad adquisitionem horum bonorum: quia etsi reuerà patri deferatur hæc hæreditas, attamen persona filij mediâ hæreditas peruenit ad patrem, vt hîc dicitur: Cretionis proinde actus hic legitimus peragi debet. Denique tempus non delatæ hæreditatis, verùm editæ *hîc* spectatur. Et hæc est huius prioris exceptionis sententia, quam etiam Tribonianus hinc transtulit in *l. 15. Cod. de iure deliberandi.*

Altera Exceptio est, si ante diem legati vel fideicommissi cedentem, filius propriæ potestatis effectus fuerit: Huiusmodi quippe legata non antè debentur, & sic non ante in corpus patrimonij redacta censentur, quàm die legati vel fideicommissi cedente. De quo plenè dixi ad *l. 18. ff. de regulis iuris*: quæ hùc facit, vna cum *l. 13. 14. ff. quando dies legator. l. 4. ff. de condit. & demonstr. l. 21. ff. de stipul. seruor.*

VI. *. Imppp. Gratianus, & Valentianus & Theodosius AAA. ad Hesperium P. F. P."

VEMADMODVM maternas" facultates venditione vel donatione transcribere in alias personas partibus non liceat, ita ea quæ pater" matris ac mater", quæque auus" matris aut auia" nepotibus pronepotibúsve donauerint, siue ab intestato reliquerint, patribus alienare non liceat. Delatæ verò ab extraneis siue extransuersâ lineâ, facultates prætorquàm ab his necessitudinibus" quas locuti" sumus, patribus conferant, quidquid filiis positis in eorum potestate detulerint. Dat. prid. Kal. Aug. Acc. IV. Kal. Sept. Auxonio" & Olybrio vv. cc. CONSS. [379.]

INTERPRETATIO. *Pater, vxore mortua, filiorum bona ita possidebit, vt ex his ei nec vendere aliquid liceat, nec donare, nec quolibet alio ordine alienare: Similiter & quacunque aui vel proaui materni, nepotibus, pronepotibus, neptibus proneptibúsve vel donauerint, vel fortasse reliquerint, in alias personas transferre patri quolibet ordine non licebit. Sanè si quid extraneorum donatione vel munere filiis in familia positis facultatis accesserit, vel alij parentes quàm qui supra nominati sunt contulerint, id totum patribus adquiratur, vt faciendi ex hoc quod voluerint habeant potestatem.*

" Hinc supplendus C. Iust.
" Recidit hanc sententiam Tribonianus.
" Prid. Id. Octobr. in veteri Consule.

COMMENTARIVS.

HONORIANÆ huius constitutionis de Auitis bonis maternis quam Tribonianus prætulit *legi* superiori quod specialior esset, eadem est sententia quæ Gratiani *l.6. sup.* Specialia igitur tantùm & singularia in hâc sectabor. ¶ Primò quod Auitorum bonorum maternorum proprietatem abiudicat patri, quocumque titulo ea filiis relicta fuerint, quod etiam voluit *lex* superior. Verùm bis paulò specialiùs modum exprimit: siue, inquit, *testamento* (quo scilicet hæredi instituto adscribitur) siue *fideicommisso*, *legato*, *codicillo*; *donatione*, *vel etiam intestati successione*. Codicillo inquam, (quod Tribonianus omisit) id est, etiam minus solemni voluntate. Ergo nullo discrimine. 1. Testamentariæ successionis, & legitimæ. 2. Nullo discrimine tituli, siue institutionis, siue legati, siue fideicommissi. 3. Nullo discrimine actus siue solemnis testamenti siue Codicilli. 4. nullo discrimine liberalitatis, siue inter viuos, siue vltimâ voluntate. Qui omnes modi sunt quibus res Auitæ ad filios peruenire possunt.

Secundum singulare est, quod non tantùm alienare, sed nec obligare bona illa pater posse dicatur, id est, pignori, vel hypothecæ dare: quia & per hanc, ad bonorum alienationem peruenitur; quare alienationis nomine sæpè pignoris datio comprehenditur, etsi expressa non fuerit, *l. vlt. Cod. de reb. al. non alienand.*

Postremum est, quod addit, supplicandi contra hæc licentiam in futurum prohibitam esse. Nempe erant quidam ex parentibus, qui necessitate fortè aliquâ vrgente à Principe peterent, vt filiorum bona Auita his alienare, vel saltem obligare liceret: quâ re sæpè fiebat vt miseri filij bonis suis fraudarentur. Quare noluit Honorius etiam ex rescripto Principis ea in necem filiorum alienari vel obligari, fortè patre necessitates suas obligante. Verùm Iustinianus posteà *l. vlt. §.5. Cod. de bonis quæ liberis*: ex inopiæ causâ vendi, obligari permisit. Ex quâ sanè causâ hâc tempestate ipsos filios suos vendere patri licuit: de quo *l. vn. sup. de patribus qui filios distrax. l. vnic. sup. de his qui sanguinol.* quibus locis de eo, Libanij, Basilij, Hieronymi loca adduxi.

VIII. * Imppp. ARCADIVS, Honorius & Theodosius AAA. Anthemio P F.P."

CERTIS annorum interuallis, in bonorum possessione maternæ hereditatis à patre poscendâ, aut successione amplectendâ, infantis filij ætatem nostrâ auctoritate præscribimus; vt siue maturiùs, siue tardiùs, filius fandi sumat auspicia, intra septem annos ætatis eius, pater aut bonorum possessionem imploret, aut quâlibet actis testatione successionem amplectatur: hâc verò ætate finitâ, filius Edicti" beneficium petat, vel de successione suscipiendâ suam exponat voluntatem. Dùm tamen intra annum ad impetrandam bonorum possessionem præscriptum, vterque de possessione amplectendâ" suum prodat arbitrium. ¶ *Cretionum* * autem scrupulosam sollemnitatem, siue materna filiofamilias, siue alia" quædam deferatur hereditas, hâc lege emendari penitùs amputaríque decernimus. Dat. XVI. Kal. April. Constantinop. DD. NN. Honorio VII. & Theodosio II. AA. CONSS. [407.]

NOTÆ.

* Abest potissima pars *huiusce legis* à *Cod. Iust.* retentâ tantùm postremâ *huius l.* sententiâ, quæ coniecta est in *legem Cretionum*, 17. *Cod. de iure deliberandi.*
" Orientis.
" Id est, bonorum possessionis.
" Hactenus MS. Pithœanus.
" Cognoscenda.
* Lex *Cretionum* 17. *Cod. de iure deliberandi*, hinc interpolata est, De Cretione vide *l. 1, 2. 4. & 5. sup. h. t. & l. vn. sup. de Cretione.*
" Materni generis.

COMMENTARIVS.

ARCADII Imp. constitutio isthæc est (non Theodosij, vt hactenùs vulgò allegatur) de modis ADQVIRENDÆ maternæ, hæreditatis vel materni generis, filio fam. delatæ. ¶ Primò obseruetur (quod vltimo tamen loco proponitur *h. l.*) *Cretionum* solemnitatem ab Arcadio penitus hàc in re tolli, siue materna filio fam. siue alia quædam deferatur hæreditas materni generis. Quod iam etiam cautum fuerat in bonis maternis à Constantino M. *l. 1. & 2. sup.* & à Constantio, *l. 5. sup.* Imò & in bonis materni generis ab eodem Constantio aliquando *l. 4. sup.* Quæ omnia ab Arcadio *hâc l.* statuuntur, amputata penitus in huiusmodi hæreditate filiof. delatâ. Neque enim, quod credere nos vult Tribonianus in *l. Cretionum* 27. *Cod. de iure delib.* quam hinc interpolauit, Arcadius omnem Cretionis solemnitatem in omnibus hæredibus remisit: etsi ex suo sensu eam *legem* ita accipi velit ipse. Eat nunc aliquis, & Triboniani fide, hunc vel illum huius aut illius iuris Auctorem faciat...... Sed rectè monitum iam duplicem sensum afferendum hodie nobis ad *leges* Corpore *iuris* inclusas:

vnum primigenium, alterum ex Triboniani ipsius sensu: Quare cautiùs deinceps loqui velim Iuris Interpretes, qui & à Theodosio sublatum, & penitus quidem Cretionem putant: cùm neque Theodosij hæc *lex* sit, neque *hâc l.* omnis Cretio sublata sit: verùm in successionibus filiof. delatis tantum, ea ratione, de quâ *ad leg. 1. sup. h. t.* & *ad l. vn. sup. de Cretione*: vbi & de scrupulosa Cretionum solemnitate dixi.

Secundo iam igitur obseruetur, filiof. delatâ eâ quam dixi hæreditate, satis esse, si bonorum possessio (quod etiam Edicti beneficium *h. l.* vocatur) petatur: vel etiam, si quâlibet actis testatione successio suscipiatur, déque eâ suscipiendâ voluntas exponatur, & arbitrium prodatur.

Tertiò obseruetur, *Infantis* filij nomine iam olim patrem bonorum possessionem petere potuisse: quod præter hanc *leg.* expressè testatur *lex infantis 3. Cod. qui admitti ad bonorum possessionem*: & *lex vn. sup. de Cretione*: & quidem ita, vt nisi pater petiisset, decedente postea filio non succederet: quod abrogatum tamen *ad l. vn.* (quæ coassanda est *duabus legibus prox. huius tituli.*) Atenim ipsummet iam filium vel hæreditatem cernere, vel bonorum possessionem petere oportuisse. Quod postremum quoque indicatur *l. 1. Cod. ad Tertull.* eodémque pertinent *lex 5. ff. de R. I. & lex 9. ff. de adquir. hæredit.* quæ inter se coassandæ sunt. Vtrumque confirmatur *& l. si infanti 18. Cod. de iure delib.* quæ *duabus sequentib. legib. h. t.* coassanda venit.

Verum, quod Quartum (& quod potissimum *huius legis* argumentum est) Ætas hæc *Infantis* hâc in re olim non certis annorum interuallis circumscribebatur, eò quod alij maturiùs, alij verò seriùs fandi auspicium sumerent. Quare determinata infantis hæc ætas non erat: Verùm *hâc l.* Arcadius certis annorum interuallis in bonorum possessione à patre vel filio ipso poscenda, infantis ætatem præscribit, intra septimum videl. annum: sic vt intra eam ætatem pater bonorum possessionem petat, & post eam ætatem ipsemet filius. Quod & ipsum disertè constitutum: *d. l. si infanti 18. Cod. de iure delib.* Quomodo scilicet pubertas olim....non certis annorum interuallis circumscribebatur, eò quod alij serius, alij maturiùs pubescant; postea verò circumscribi cœpit. Ita quoque hâc parte in infantis ætate circumscribenda euenit: quod vtique satius, quàm si incerto iure agatur. Ergo infantis ætatem septimo anno circumscribit Arcadius *hâc l.* Quæ & ipsa olim Vlpiani sententia fuit *l. 1. §. 2. ff. de administr. tutor.* & Modestini *l. 14. ff. de sponsal.* si fides Triboniano: nam imò vtrobique emblemati Triboniani accepto ferendum id est. Et sanè cùm passim in Iuris consultorum *legib.* mentio fiat eius qui fari non potest, vel potest, ætas tamen certa non exprimitur: veluti *d. l. 5. ff. de R. I. l. 1. Cod. ad Tertull. l. 9. ff. de adquir. hæredit.*

Sanè si ad Philosophos itur, & Stoicorum iam olim sententiam, ipsi vt cæteroquin septimum quemque annum ætati adsignare seu imprimere voluerunt, vt Seneca dixit 7. *de benef.* 1. Ita hanc Infantis ætatem primâ ætatis hebdomadâ definiuêre quod eâ dentes homini cadant, mox renascantur verba........siue non loquantur sed vt loquantur: Quâ de re sunt notissima iam loca Varronis, 5. *de lingua latina*: Censorini, *de die natali c. 14.* Artemidori 1. ὀνειρ. 75. Addatur & hic Aristophanis locus ἑπταέτης ὢν ἐδύνατο ἐν ἵππου, Iuuenalis quoque 14. *Satyr. v. 10.*

——— ——— *Cum septimus annus*
Transierit puero nondum omni dente renato.

Post hanc sanè *legem* exertè iam Macrobius 1. *in somnium Scipionis, c. 6.* *Eodémque anno, id est, septimo, inquit, plenè absoluitur integritas loquendi*: videatur & Isidorus 11. *Originum* 2. & Græci interpretes ὁ νήπιος ὁ ἑπταέτης καὶ ὁ ἄφωνος, ἢ ἔπα ἰσῶν.

Quintò obseruetur Tempus petendæ bonorum possessionis, nempe intra annum bonorum possessionem peti oportere: Liberis scilicet annus hâc parte datus etiam olim: Vlp. *fragm. tit. 28. §. 10.* & *Inst. de bonor. poss.* &c.

IX.* Impp. Theodosius & VALENTINIANVS AA. ad Senatum Vrbis Rom. Post alia.

IVE vxor intestata defecerit, superstitibus communibus filiis in patriâ potestate degentibus, vtitur maritus prisco" beneficio iuris ac legum, circa vsumfructum retinendum, quandiu filij in potestate consistunt, aut in præbenda" aliis liberalitate circa trientem sibi ex Constantinianæ † legis beneficio conquirendum. ¶ Si vero viua matre emancipati sunt filij, tunc demum quia omni commodo destituitur pater, nec retinet vsumfructū vir ei ilis inter filios, seu vnus seu plures sunt vsusfructus tribuimus portionis. ¶ Si vero mulier moriens alios ex filiis emancipatos à patre, alios in patria potestate dimiserit, in casu dispari vtitur maritus defunctæ, beneficio quod casui vtrique perscribimus, id est circa eorum quidem portionem, quos adhuc in sacris" retinet vsumfructum ex legum auctoritate tenebit, & præmium" debitæ cùm volet emancipationis accipiet: In eorum verò parte, quos exisse de potestate viua matre constiterit vsumfructum virilis inter eos portionis secundum præscripta percipiet. In Nepotibus etiam vel neptibus hoc obseruandum esse censemus, vt maritus, qui vxore mortuâ, extantibus" filiis, cum solis nepotibus ex hac lege ad emolumentum vocandus est, si vnus vel vna, pluresve nepotes ex filio vno vel pluribus qui in potestate defecerunt, procreati sunt, hoc iure vtatur, quod de filiis constitutum est: nam licet hoc nouum præsens Lex constituat in nepotibus, non est tamen ab re, vt in hoc casu deteriores esse nepotibus filij non sinantur. Habeat igitur auus veniens cum nepotibus in potestate durantibus vsumfructum bonorum omnium, quæ ex defunctæ auiæ successione delata sunt. Cum verò is quoque libertatem emancipationis largitur, similiter & ab ipsis, sicut de filiis constitutum est, trientem pro præmio manumissionis"

humiſſionis" accipiat: vel ſi ex pluribus alteros manumittit, alteros retinet, ex patre manumiſſorum trientem, ex parte verò in poteſtate manentium retineat vſumfructum. Quod ſi nepotes ſint, neptéſve, aut ex emancipato filio, aut ex filia procreati, aut ex ipſo in ſacris" auia viuente dimiſſi, idem auus virilis eum ipſis portionis habeat vſumfructũ. Si verò ex nepotibus neptibúsve tempore quo in auiæ ſucceſſione vocantur, alij in aui ſunt poteſtate, id eſt mariti defunctæ, alij ſui iuris ſint, circa perſonam quidem eorum qui in poteſtate conſiſtunt, & in vſufructu conſequendo, & in trientis ex emancipationis præmio conquirendo ratio ſupradicta ſeruetur. In his vero qui ſui iuris ſunt, facultas capiendi vſus fructus virilis inter eos portionis habeatur. ¶ Eadem & de pronepotibus ſexus vtriuſque ſancimus, manente definitione, quæ de ſingulis ſancta eſt, ſi filij ſint pariter ac nepotes &c. Dat. VII. Id Nou. Rau. DD. NN. Theodoſio XII. & Valentin. II. AA. CONSS. [426.]

INTERPRETATIO. *Vxor ſi ſuperſtite marito defecerit, & omnes filios in poteſtate dimiſerit, pater de maternis filiorum bonis vſumfructum habeat, vſque ad illud tempus, quod lex Nouella" conſtituit. Quod ſi poſt matris obitum filios vel filium pater emancipauerit, de eorum portionibus, quos liberos facit, trientem à filiis pro collata libertate percipiet, iuri ſuo perpetuo vindicandum. Quod ſi ſuperſtite matre pater filium vel filios emancipauerit, quia non poteſt matre viua de filiorum portionibus vindicare tertiam portionem, neceſſe erit vt poſt matris obitum, ſi ſuperſtes pater fuerit, à ſingulis emancipatis filiis virilem, id eſt vno mediam, de duobus tertiam, de tribus quartam percipiat portionem in vſumfructum, quoadúſque vixerit, poſſidendam. Quod ſi aliqui filij viua matre à patre emancipati fuerint, & aliqui fortaſſe non fuerint, circa emancipatos, vel non emancipatos eadem, qua ſuperius comprehenſa eſt, à patre forma ſeruetur. Quod ſi mortua vxore filij non fuerint, & neptes vel nepotes ex filijs auus paternus habuerit, qui omnes in aui poteſtate conſiſtunt, eadem quæ de filiis, & circa nepotes in omnibus forma ſeruetur. At verò ſi aliquos ex ipſis nepotibus auus emancipare voluerit, tertiam ſimiliter patrem ſicut & de filiorum patribus accipiat portionem: nam & de pronepotibus ſimiliter obſeruari lex iſta conſtituit.*

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Quibus autem *legibus* hæc coniungenda ſit; dicam in *Interpretatione*.
" ......
" Vel reponendum hîc, *à filiis*, vel pro *liberalitate*, ſcribendum *libertate*, quod Anianus ſcribit.
† L. 1. ſup. intellige.
" Vide *l. 1 ſup. & inf. verſ. quod ſi.*
" Trientem: vide *d. l. 1.* & vide *inf. verſ. cùm verò*: & *inf. verſ. ſi verò.*
" *x. non extantibus*: Quod Aniani Gloſſa edocet.
" Vide *ſup. verſ. ſi vero, inf.* & *inf. verſ. ſi verò.*
" ......

x. * Idem AA. ad Senatum. Poſt alia.

SI" ſine liberis vnus vel vna morietur è filiis, & ſuperſtitem fratrem vel fratres, ſororem vel ſorores, & patrem relinquat, ſiue is emancipatus, ſiue in poteſtate defecerit, eius portionem, quam ex bonis maternis, vel vnde" iure quæſiuerit, pater ſine dubio conſequatur, iugi dominio poſſidendam. ¶ Quod ſi nouercam ſuperduxerit, ea quidem quæ filius defunctus extrinſecus adquiſierat, ſibi habeat pater, perpetuo iure dominij poſſidenda: Bonorum verò ex matris patrimonio filio qui defunctus eſt quæſitorum, ſolum vſumfructum retentet, ad alios ex eodem matrimonio natos poſt eius obitum proprietate reditura. Et ſi ante mortem filij domum ſecundis nuptiis occupauit, ſimilem cauſum ſequatur, vt filio extrinſecus adquiſita perpetuo iure poſſideat: maternarum autem rerum eius ſolum vſumfructum retentet. ¶ Quòd" ſi filius filiáve extantibus liberis adhuc poſiti" in poteſtate defecerint, portionis eorum totius ſolum vſumfructum morientis retentet, nepotibus, id eſt defuncti filiis proprietate ſeruata. Si verò nepotes tempore mortis maternæ extra aui ſint poteſtatem, ipſi ilicò in patris ſui matríſve ſucceſſionem vocentur. & cetera. Dat. VIII". Id Nou. Rau. Theod. XII. & Valentiniano II. AA. CONSS. [426.]

INTERPRETATIO. *Si amiſſa matre, patre ſuperſtite, vnus vel vna de filiis ſiue emancipatus, ſiue non emancipatus ſine filiis moriatur, pater mortuo filio in totam illius portionem iure ſuccedit. Quod ſi aliam vxorem duxerit, hæc qua de maternis bonis mortuus filius dereliquit, pater vſufructuario tantum ordine poſſidebit, poſt cuius obitum ad fratres mortui, ex eodem matrimonio natos, quod ille de maternis bonis habuit, reuertatur. Aliunde vero filio qui moritur adquiſitu: in proprietate patris reſidebunt. Quod ſi filium vel filia, viuo patre, habentes*

filios moriantur, pater res nepotum, sicut filiorum, iure vsufructuario retinebit. Si vero hij qui moriuntur, emancipatus vel emancipata moriantur, in portionibus eorum in integrum filij sui sine vlla aui potestate succedant.

N O T Æ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Quibus autem ea iungenda sit? dicam mox in Interpretatione.
" *Primum* caput de concursu Patris cum fratribus defuncti.
" Vnde vnde.
" *Secundum* caput de Patre qui secundas nuptias contraxit.
" *Tertium* caput huius *legis* de concursu Aui cum nepotibus.
" ✕. *positis* nam ita mox *infr.* si verò nepotes tempore mortis maternæ extra Aui sint potestatem.
" ✕. VII. vt *leg. super.* & alias.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Tertij, Placidiæ filij qui hoc tempore octennis tantùm erat sunt hæ duæ *leges*: quæ partes sunt prolixissimæ Constitutionis (vt disertè etiam vocatur *l. vn. sup. de Cretione*: & *l. 3. Cod. de legib.*) Valentiniani huius ad Senatum Vrbis Romæ; cuius duo summa capita fuerunt. Priore quidem is recensum Iuris & Constitutionum instituerat, vt apparet ex *l. vn sup. de respons. prudentum*: *d. l. 3. Cod. de legib. l. 7. Cod. de precib. Imp. offer.* Secundo verò capite, de Bonis Liberorum, Iuréque Parentum in his prolixè cauerat. Ac *primò* quidem quid facto opus sit, si infanti vel pupillo filio delata fuerit hæreditas, *l. si infanti* 18. *Cod de iure delib.* Secundò, Quod ius pater habeat in bonis liberorum. Et primò quidem in his quæ à se profecta sunt; quando videl. & quomodo pater donationem à se factam ob ingrati vitium reuocare possit, *l. vlt. sup. de reuocand. donat.* Deinde quod ius habeat in bonis filiofam. ex matrimonio adquisitis, *l. vn. inf. tit. prox.* Quod ius habeat in bonis maternis, & materni generis pater superstitibus seu viuis filiis, *l. 9. h. t.* Quo iure patres liberis mortuis succedant, num etiam his succedant si eorum nomine non creuerint hæreditatem filiis delatam, vel bonorum possessionem eorum nomine non petierint? *l. vn. sup. de Cretione.* Quomodo succedant liberi in concursu cum fratribus defuncti? item si nouercam superduxerint; denique in concursu cum liberis defuncti filij? *l. vlt. h. t.* Et hæc de Patre. De Matre, quando & quomodo liberis succedat? agit *lex* 8. *sup. de legitimis hereditat.* & *l. 11. Cod. de suis, & legitim.* Et hæc quidem fuit continentia Orationis Valentinianeæ ad Senatum Vrbis Romæ: vnde *hæ duæ leges* desumptæ sunt, & *decem* insuper illæ, quarum argumentum iam edisserui, quæque omnes his *duabus* coassandæ sunt, ceu ex eadem oratione desumptæ. Nunc de duabus his sigillatim, & breuiter quidem.

Ergo *priore lege* 9. definitur. Quodnam ius Patres vel Aui habere debeant in bonis maternis & materni generis, quæ delata sunt filiis: Nempe in iis quæ dalata sunt filiis in potestate positis, si eos in potestate retineant, vsumfructum bonorum eos habere, si verò posteà emancipent trientem bonorum pleno iure consequi, confirmatâ hâc in re Constantini M constitutione *l. 1. 2. sup.* si verò bona delata fuerint filiis iam emancipatis viua matre, vel Auo materno, virilis portionis vsumfructum patri cedere. Eademque omnia obseruanda si filij partim in potestate positi, partim emancipati sint: vt singulorum ratione quæ superiùs statutæ seperentur. Rursum eadem omnia dicenda sunt circa bona nepotibus vel pronepotibus delata: sub eadem semper distinctione. Et hæc quidem sententia est λογοδαίδαλου constitutionis nonæ.

¶ Posterioris *legis*, quæ vltima est, *hoc titulo*, sententia hæc est. *Primò*, Patrem cum fratribus vel sororibus defuncti filij, ei succedere pro virili portione pleno proprietatis iure. *Secundò*, si nouercam superduxerit liberis, siue post, siue ante obitum filij, de cuius bonis agitur, in extrinsecùs quidem quæsitis plenum dominium portionis suæ habere, in maternis solum vsumfructum proprietate saluâ exteris liberis seu fratribus defuncti. Quæ quidem pœna secundis nuptiis posita à Valentiniano III. in *hâc sp.* vt in simili, in eodem argumento maternorum bonorum, Constantius *l. 3. sup.* vbi dixi.

Postremo legis vltimæ *capite* Valentinianus quoque definit, quid iuris habeat pater in bonis filij decedentis relictis liberis in potestate suâ positis, nempe vsumfructum pariter omnium bonorum, nullo iure patribus concesso, si extra eorum potestatem fuerint constituti.

DE BONIS QVÆ FILIISFAMILIAS, EX MATRIMONIO ADQVIRVNTVR.

TITVLVS XIX.

VI. Cod. Ivst. LXI. Vbi *Titulus* ita extat: *De bonis, quæ liberis in potestate patria constitutis, ex matrimonio, vel aliàs acquiruntur.* Qua mutatione nil opus erat: *Filiifamiliàs* enim iidem sunt cum liberis in potestate patria constitutis.

¶ *Ex* Matrimonio *quæsita filiisfam. bona, patribus non adquiri.*

1. *Impp. Theod. & Valentinianvs AA. ad Senatum. Post alia.

Cvm venerandæ" Leges † vetuerint, patribus iure potestatis conquiri", quidquid eorum filiis auus auia, proauus proauia, alio" modo à lineâ materna veniente", quocumque titulo contulissent, hoc quoque conuenit obseruari, Vt quidquid vel vxor" marito non emancipato, vel maritus vxori in potestate positæ, quocumque titulo vel iure contulerit, siue transmiserit, hoc patri nullatenus" adquiratur: adque ideò in eius tantum cui delatum est, iure durabit: & cetera. Dat. vii. Id Nouemb. Rauen. dd. nn. Theodosio xii. & Valentiniano ii. AA. Conss. [429.]

Interpretatio. *Sicut id quod auus vel auia materna nepotibus pronepotibus positis in patris potestate donauerint, patri non adquiritur, ita & quidquid maritus vxori, vel vxor marito in patris potestate positis donauerint, aut testamento dimiserint, id ad patris dominium minimè pertinebit, sed hoc sibi filij ad" integrum vindicabunt.*

NOTÆ.

* *Lex* 1. *Cod. Iust. de bonis quæ liberis*, &c. Meminit huius legis Theodosius Iun. Valentiniani collega *l.* 2. 3. *Cod. de bonis quæ liberis*: & Leo Imp, *l.* 5. *eod. tit.* Meminit & Papianus. *Respons.* 0.29. Quibus autem ea *Legibus* iungenda sit, iam dictum est ad *duas* postremas superioris tituli leges, quæ & ipsæ de earum numero sunt.

" *Veneranda* leges. v. *paratitl. de Constit. Principum.*

† Constantini M. *lex*. 2. 3. Constantij *l.* 4. 5. Gratiani & Valentiani potissimùm *lex* 6. *sup tit. prox.*

" *Conquiri*, pro adquiri: vt mutarunt *Cod. Iust.* quod factum non oportuit.) Sic quoque apud Symmachum *lib.* 2. *ep.* 84. & alibi.

" *Aliove modo.* Absunt hæc à *Cod Iust.*

" *Venientes.* C Iust.

" Idem in sponso & sponsa, *l.* 5. *Cod de bonis quæ liberis.*

" Dominij scilicet vel proprietatis iure.

" *Ab integrum.*

COMMENTARIVS.

Valentiniani Tertij, Placidiæ F. hæc constitutio est quæ extat *l.* 1. *Cod. de bonis liberis* cuius meminit quoque Theodosius Iun. Valentiniani in Imperio Collega; *l.* 2. & 3. *Cod. d. tit. de bonis quæ liberis*: vt & Leo Imp. *l.* 5. *Cod. eod. tit.* quæ omnes cum *l.* 4. *eiusdem tituli*, ad *huius leg.* interpretationem pertinent.

¶ Est autem ea, pars, seu *capitulum*, (quomodo vocatur *d. l.* 2.) prolixioris Valentinianeæ Constitutionis; seu Orationis ad Senatum vrbis Romæ emissæ: cuiusmodi Orationes *hoc Codice* plures occurrunt, de quibus semel *in Prolegomenis*: & in *Paratitlo, de constitutionib. Principum.* ¶ Est inquam hæc lex *Valentiniani*, vt ex subscriptione patet, in qua hæc lex *Rauenna* data dicitur: quanquam Leo Imp. *d. l.* 3. eam *Theodosij & Valentiniani* constitutionem vocat; quia scilicet vtriusque nomina pro more tum recepto inscriptio *legis* præferre & communi fermè consilio imò solius fermè Theodosij imperio, cùm Valentinianus hoc tempore Octennis tantum esset, omnia peragerentur, sic vt non minus Theodosio quam Valentiniano eâ re adscribi hæc Oratio & Constitutio possit.

¶ Cuius quidem Orationis, quod & ipsum prænosci oportet, vndecim præterea capitula extant,

rant, quæ ad duo summa capita referuntur: Quorum *priore* continetur *αὔξησις* iuris, quò pertinent quinque *leges*; putà *lex vn. sup. de Responsis prudentum*: *l. 2. 3. Cod. de legibus*: *l. pen. Cod. si contra ius*: *l. 7. Cod. de precib. Imp. offerendis*: Posteriore actum de iure patrio & materno: quò spectant *septem* aliæ *leges*: præter hanc leg. *lex vn. sup. de Cretione*: *l. 8. de legitim. heredit. l. pen. & vlt. sup. de maternis bonis*: *l. vlt. de reuoc. donat. l. si infanti* 18. *Cod. de iure deliber.* Quæ *leges* omnes ceu eiusdem Orationis partes *huic* coassandæ sunt. Ac nominatim ibi diligentiùs cautum, quid iuris parentes in bonis, quæ liberis adquirunt, haberent. De bonis maternis & materni generis actum fuit aliis *capitibus*.

¶ Hoc capite (vt ad eius sententiam accedamus) agitur de bonis quæ filiis familias, seu liberis in potestate patria constitutis ex matrimonio adquiruntur: Qui Titulus *huic legi*, hoc *Codice*, & *Iustin.* præfixus est. Et continet hoc *capitulum* iuris incrementum seu argumentũ & extensionem a bonis maternis, & materni generis, ad bona ex matrimonio adquisita. Igitur, quemadmodũ exemplo maternorum bonorum, de quibus fuit iam olim Constantini M. *lex* 1. 2. 3. *sup. de bonis maternis*: & Constãtij *lex* 4. 5. *eod. tit.* materni quoque generis bona quæcunque, patri, dominij iure adquiri vetuerunt Gratianus & Valentinianus *l. 6. eod. tit.* & deinceps Honorius (non Arcadius, vt Cuiacius voluit) *l. 7. eod. tit.* seu *l. 2. C. eod.* ita hoc capitulo Valentinianus III. bona *quoque* (*hoc quoque*, inquit lex, *conuenit obseruari*) filiis familias ex matrimonio adquisita patribus dominij iure adquiri vetuit: tertio pedato & incremento: quomodo fermè ius paulatim crescere solet, & incrementum capere, & hâc quidem parte, hoc æuo, quod *ἄκρον* & præfractum patriæ potestatis ius magis magisque exolesceret: ac nominatim in hâc specie, fauore matrimonij: Nam etsi matrimonio, filij filiæque quod hæc ipsa *lex testatur*, non emanciparentur, seu iuris sui non efficerentur, attamen eius occasione quæsita non eodem iure haberi oportere visum fuit, quo cætera. ¶ Igitur, quidquid vxori marito in potestate patris posito, quidquid maritus vxori in potestate positæ quocunque titulo vel iure *contulisset*, veluti donatione; vel *transmisisset*, testamento scilicet vt rectè hîc Interpres, seu vltimâ voluntate, vt Theodosius ipse *d. l. 2. Cod. de bonis quæ liberis*: vbi *hanc l.* explicat, id patri nullatenus adquiri, verùm in eius tantum, cui delatum esset, iure durare voluit.

¶ Atque hæc quidem plana est & perspicua *huius l.* interpretatio, quæ vlteriori non egête iam olim videri poterat explicatione: Et tamen vt hæc Constitutio de bonis ex matrimonio quæsitis in hoc argumento matrix est, primàque huius materiæ sedes, vt pote quâ ius hoc nouum primùm inductum fuit; ita varias deinceps Interpretationes & Ampliationes nacta est; tam à Theodosio ipso, quàm à Leone, quatuor *legibus*, putà *l. 2. 3. 4. 5. Cod. de bonis quæ liberis*: vt cæteroquin Ius interpretationem desiderare solet. Scilicet Theodosius *d. l. 2.* duabus clarioribus Interpretationibus eam illostrauit.

Primò enim definiuit, *huius leg.* dispositionem minimè pertinere ad dotem, vel donationem à patribus perfectam, eam quippe soluto matrimonio ad patrem donatorem reuerti.

Secundò, cùm *hâc l.* definiatur, hæc bona ex matrimonio quæsita patri *nullatenus* adquiri, sed in eius *tantum* cui delata sunt iure durare, id ita explicat, quoad dominium & proprietatem: eorum enim vsumfructum nihilominus ad patrem pertinere definit: quod & ipsum Leo constituit *d. l. 4.* alienandi tantùm vel obligandi iure ei adempto.

Tertiò; Idem Theodosius, *d. l. 3.* hanc Constitutionem hoc addito confirmauit, vt si filij morerentur in potestate patris adhuc constituti, relictis huiusmodi bonis ad liberos eorum ea bona iure hæreditatis transmitterentur, non ad patres iure peculij.

Quartò Leo Imp. *d. l. 4.* in tantum ad filios coniuges hæc bona pertinere voluit, vt eadem ad filios eorum transmitti voluerit, etiamsi ex eodem matrimonio procreati non essent, verùm ex alio: imò & portiones fratrum ex eodem matrimonio progenitorum decedentium ad fratres superstites peruenirent.

Quintò, idem Leo *d. l. 5.* hoc ius porrexit quoque ad *Sponsos*, cùm de eo dubietas inducta fuisset; eo quod hæc *lex primò* de *vxore & marito* ageret. Et hæc de *huius leg.* interpretatione, déque bonis ex matrimonio quæsitis. Et sic illustre hîc exemplum habemus iuris semel constituti receptique, quàm latè id sese processu temporis diffundere soleat, nouisque interpretationibus illustrari, & argumentationibus ad alia extendi desideret. Atque ita etiam Iustinianei Codicis Interpretes *leg. 1. Cod. de bonis quæ liberis*: quæ hinc desumpta est, vnà cum *quinque sequentibus eiusdem tit.* ex his quæ modò dicta sunt, deinceps clariùs adhuc, ni fallor, illustrare, vnâque fideliâ & continuo spiritu explicare poterunt.

¶ Tandem, quod modò vidimus Iuris incrementum circa eandem speciem bonorum ex matrimonio quæsitorum, vbi ea semel exemplo bonorum maternorum materníque generis inducta fuit; idem & ad aliam speciem eodem exemplo posteà à Iustiniano porrectum est, nempe ad alia bona extrinsecùs quæsita: *l. 6. Cod. eod. tit.*

FINIS.

